

ગુણસુધર્શી

અને શ્રીહિતોપદેશ

૭૫૬
૬૬૬

કાર્યાલય,
૧૧૬, ગીરગામ બેકરોડ,
મુંબઈ ૪.

“ ગુણસુંદરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “ ગુણસુંદરી ” ના ૧૩ી ૧૨ આમાછક-હાસ્યરસિક મૂ. રૂ. ૨-૦-૦
૨ જયકૃષ્ણ વર્માની વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. રૂ. ૦-૩-૦

૨ લક્ષ્મીની સાહી . “ આઠ આમાછક વાર્તાઓ મૂ. રૂ. ૦ ૧૨-૦
૧૧ આખંડ ચિત્રો પો. રૂ. ૦-૨-૬

૩ સોળ સુંદર વાર્તાઓ યજ્ઞભટ્ટ, રા. ભગવાદસર ગુણવાદના વિવિધ લેખકોની મૂ. રૂ. ૧-૪-૦
૪ રામચંદ્રા, રાદેસાહ વિ. સોળ સુંદર દ્રશી વાર્તાઓ. પો. રૂ. ૦-૨-૬
(સાગ બીબે)

૪ ઈર્ષ્યાની આગ કંપની સરકારના સમયના શ્રી પીયૂષની લખેલી મૂ. રૂ. ૧-૦-૦
હિંદોના ચિતાર આપવી અદભુત પ્રેમકથા પો. રૂ. ૦-૨-૬

૫ તૂટેલાં ખંધન કવિરા ૨ નીન્દ્રાનાથ સુંદર આમાછક મૂ. રૂ. ૦-૦-૦
કાગોરની રમીલી નવલકથા પો. રૂ. ૦-૧-૬

૬ જાલીમ જલ્લાહ હિંદની અત્યાચારી શ્રી અબાલાલ સાહેબ મૂ. રૂ. ૦-૧૨-૦
રાજકીય સ્થિતિ ચર્ચાતુ રસમધુ નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૭ હાથીના દાંત ગ. પ્રચેતમ ત્રીકમદાસે અંગતિમાત પતિની પત્નીને મૂ. રૂ. ૧-૦-૦
ચંદ્રા જેલમા લખેલ શ્રેષ્ઠ માર્ગ દાખવતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૮ ન્યાય રા. પ્રચેતમ ત્રીકમદાસે સમાજના ન્યાયને સુંદર મૂ. રૂ. ૦-૧૨-૦
જેરીસ્ટર-એટ-લો એ રચેલ ચિતાર આપતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦

૯ એક લાખનું ઈનામ શ્રી નર્મદાસે પદ્મજી કીટકીય વાર્તાઓનો મૂ. રૂ. ૦-૮-૦
દિલ્લી રચિલ સુંદર સમઢ પો. રૂ. ૦-૧-૦

ખાસ લાલ “ ગુણસુંદરી ” ના આદકોને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વળતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ ગુણસુંદરી ”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક ડ્રોમ, મુંબાઇ, ૪;

અને જાણીતા જુએલેરા પાસેથી.

गुणगुणदरी अने श्रीहितोपदेश

पृष्ठ १५५] (श्री-विष्णोमी भक्ति मन्त्रि) [दिनांक १० अक्टोबर]

[illegible][illegible]

મનુષ્યમણિ

३३-६३।

अणि दास मदिः पदिः ।	३१	अने, श्री. मने	।	३१
अनेदी न. पुनः ।	३२	अनेदी न. पुनः	।	३२
अनेदी न. पुनः ।	३३	अनेदी न. पुनः	।	३३
अनेदी न. पुनः ।	३४	अनेदी न. पुनः	।	३४
अनेदी न. पुनः ।	३५	अनेदी न. पुनः	।	३५
अनेदी न. पुनः ।	३६	अनेदी न. पुनः	।	३६
अनेदी न. पुनः ।	३७	अनेदी न. पुनः	।	३७
अनेदी न. पुनः ।	३८	अनेदी न. पुनः	।	३८
अनेदी न. पुनः ।	३९	अनेदी न. पुनः	।	३९
अनेदी न. पुनः ।	४०	अनेदी न. पुनः	।	४०

ખાંડવાલા, શ્રી. કપિલા	૧	૩૬૬	બાલમ કિર, (ખાર)	૩	૩૫૫ સામે, ૩૬૫ સામે
આંધીલ, ઇન્દ્રાકર્મા કામદાર					
અંજો સાથે	૧	૭૨ ઘ	અણિધાર, શ્રી કેશવલાલ કા.	૧	૩૭૨ સામે
આંધીલ, ધ્યાનમન્ન	૧	૭૧	મહેતા, સ્વ શ્રી. લખ ગિજા પ્રિ.	૧	મુખ. નન્ય.
આંધીલ, વિચારમસ્ત	૧	૭૭	ચોવીલાળા, શ્રી ભથાનીદાસ	૧	૩૫૨ સામે
મિત્રુભાઈ, શ્રી.	૧	૧૫૦ ઘ	ચોનીસોરી, ઠા	૫	મુખ સપ્ટે ૮ જ, ઘ
અનુરાવી હિન્દુ સ્ત્રી મડળ (યાન્તાકુંડ યાન્તા)	૨	૧૫૦ જ	ચાસ-નૃત્ય	૧	૪૨૧ સામે
ચૌદાણુ શ્રી સુભદ્રાકુમારી	૧	૫૧૨ સામે	અમલવી સ્ત્રી	૧	મુખ. નવે.
જનકવંદ મહાભાઈ	૧	મુખ. બોહટા	સમૂહવાદ સંગીત	૧	૪૨૦ સામે
જયોદા, વારા કામુડાને વાર	૧	૧૬૨	સાચર સ્તાન	૧	૧૬૧
જોશી, કુ. ચંદ્રશેખર	૧	૫૩	સીતા વનવાસ	૧	૪૩૧ સામે
કેસાઈ, શ્રી મુલોચના	૧	૫૧	શ્રીવિદ્યાલય	૪	૨૪૨-૪૩ ની સામે વધા ૨૫૦ -૫૧ ની સામે
કુરુધર, કુ અગિજા	૧	૧૫૬			
નર્તી સ્માલિકા બહેનો	૨	મુખ. સપ્ટે.	સોલાએટ રસિયાનો શ્રીસમાજ	૬	૧૭૧, ૧૭૨, ૧૭૩, ૧૭૪
નારસુ' નૃત્ય	૧	૧૬૦			
નીલકંઠ, શ્રી. લેઠી વિદ્યાનહેન	૧	મુખ. ફેબ્રુ.	હિન્દીનનોના બાપુલ	૧	૭૨ જ

ચિત્રકાર

કુરુધર, કુ અગિજા	૧૫૬, ૧૬૦, ૧૬૧, ૧૬૨, ૪૧૩	કુરુધર, રા બ મ વિ	મુખ. નવેમ્બર
સામે		યર્ષાન વોચ, ક.	મુખ. બોહટાબર

વાદી-સકેચ યા નાટક

મરીબની શુદ્ધશ્રી ૪૪, ૧૨૦, ૨૦૮, ૨૦૧, ૪૪૧, ૪૩૩	શાન્વડ રેલ અથવા સ્વામિભક્ત નચુભાઈ	૧૫૪	
ગ્રામામેળા	૨૨૬	વાતણું વતેસર	૧૮૨
દિવાની	૨૬૭	વિશાકરના આમુ	૨૪૧
નાચપુત્રી	૩૩૪	શનિવારની વાળી.	૨૦૫
નાતાળની ભેટ	૬	શ્રી સોનવં	૧૮૮
પતિપત્ની	૩૨૦	હંધની ભૂખ	૪૦૦
ફેરનાન્દીસડું મૃત્યુ	૨૫	શુધાતોની જીવનદોરી	૨૫૫

લેખ

જાગિલ બારદ મહિલા પરિષદના કેરલાએક કારાવો	૪૪૨	જાગી, સ્વચ્છેદી અને વિદ્યાવતી	૧૦૮
આત્માણું અવલોકન	૩૩૭	ચોર્ટા ઘાડ	૩૧૫
બે ધોખીયાળને ચરણે	૧૬૩	ચાંધીલ અને તેમની સેવાઓ	૬૫
કુમારી અગિજા કુરુધર	૧૫૬	ચાંધીલના જીવનમાંથી રી પ્રેરણા લેશો ?	૧૦૦
કેરલાક મીર્માં પવિત્ર સ્મરણો	૬૭	ચાંધીલનું આશિર્વાચ	૮૬
ફેરનાન્દીસડું મૃત્યુ	૨૩૧	અનુરાવી બહેનોના જીવસંજ્ઞ સ્વ	૧૭
		અનુરાવી હિન્દુ સ્ત્રી મડળના બે દિવસિય વકા	૩૭૬

નવલકમી કોને કાઢી રાખાય ?	૨૪૮	રામજી વિદ્યા અને કળા	૧૯૭, ૨૬૧, ૩૨૮
છવનનો શબ્દ	૪૨૧	લગ્નોનાં સંસ્મરણો	૪૦૬
છવન સુખારણ	૭૪	લેડી વિજયનગરી	૩૬૭
નર્મિન ભારવની ધુવ્વનીનો નૃત્તિનો આકર્ષ	૧૯૩	લેડી વિદ્યાલોકેન રમણભાઈ નીલકંઠ	૩૮૬
નારી પ્રતિષ્ઠા	૩	વિશ્વરૂપ મહાભાષ	૧૦૬
નારી મહત્તા	૨૦૪	સિદ્ધિવ ક્રોચિને જે ભોલ	૯૧
પીસ્તાલીસમી કોન્ગ્રેસ વેળાએ	૭૬	શ્રીમતી આર્મીરેટ કોન્ગ્રેસ	૪૧૨
પૂજ્ય ગાંધીજી અને ક્રોચિ	૮૩	સ્વદેશી	૮૫
પ્રેમ સ્વરૂપ બાણુજી	૮૬	સાદિલમા ક્રોચિવ્રાન્ડ સ્થાન	૪૨૬
જાતીય મહિલાઓના કૃત પ્રશ્નો	૪૧૫	સી અને ચારીરિક કળવણી	૨૨
મહાત્મા ગાંધી	૬૮	સી સક્રિયા ધુનિપ્રારંભ ગાંધીજી	૯૧
મહાત્મા ગાંધી અને નારી	૬૫	સોવિએટ રશિયાનો સી સમાજ	૧૬૫
ચોન્દીસોરી સિદ્ધિ પદ્ધતિ પર એક ગાળીપદેના પ		સી લગ્નમિત્ર બહેન	૩૩૬
		સતતિ નિવશન	૪૨૪

સાક્ષ-કીર્ત્ય

અમૃત સરોવરને કાંઠે	૩૧૩	પ્રભો ૧ ભલે મૂકો	૧૨
કરોડે રાહી કુચ રાખાન	૧૮૭	પ્રાણ રામજીને	૧૬૫
અતિથિ અમીચલ	૩૩૩	બલારો કાઠ	૩૨૧
કાશ્ય મૃત્યુ	૧૮૦	ભાણવો તપસ્વી	૨૪૧
કેટલીની બાણ	૨૬૬	ભાના	૩૧૭
સ.શે. હવે નિર્લેખ થો ?	૨૩૩	ભાવા લખાતી	૨૭૫
વિશ્વદર્શન	૧૫	કુમા યજ્ઞ એ સાકુ	૨૫૭
વિવનવચી	૨૨૭	રાધા કૃષ્ણ ધુનિર્મિલન	૨૪૦
વારંસ	૨૦૭	વર્ધા	૨૧
નિમિત્ત	૩૩૫	વાલ્મીકિ કુંજન	૨૪૩
કાદાલની રેણી	૪૦૮	વિદેશ દર્શિ	૧૫૨
નવયુગની નારી	૩૮૮	વીર ૧ ચોર વીરે છે ચોર	૩૧૬
નકુ વધ	૧૧૪	ચારંગી પૂજન	૩૬૬
પશ્ચિની	૮	સમિરણ	૧૭૭
વેળા કા	૧૮૬	સુખના સુખારણ	૧

અધીષ્ટ

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ (દેવાલ)	૪૪૫	ભાણમી પ્રસાદકરની નંમનવચિની	૩૦૨
અમરેલીને આશિષે	૧૧૬	કલિસ સમાજના ભારતીય મહિલાઓ	૫૫, ૧૩૬, ૨૨૨, ૩૦૪, ૩૮૨, ૩૬૪
અસ્પૃશ્યતાનું કષ્ટ દૂર કરવાની પ્રતિષ્ઠા	૧૪૪	વીરપસવી	૩૧૮
કનકમી પ્રશ્નો	૪૮, ૧૩૫, ૨૧૭, ૨૮૫, ૩૩૦, ૪૫૨	સી કુળચત્રી દિનુ કીમંદલ, ૧૧૬, ૨૦૩, ૨૪૬, ૩૫૦	
એવે વિદ્યાપીઠ	૪૬	સી બાણજાનપ્રવાર ચોખના	૨૩૦
કેટલીક બાનાઓ	૨૪૫	સમાજોચના	૧૩૧, ૨૮૭, ૩૭૨, ૪૫૪
નોંધ	૧૧, ૧૫૭, ૨૨૫, ૩૦૮, ૩૮૫, ૪૬૦	સીવલવ	૫૨, ૧૩૬, ૨૧૬, ૨૬૭, ૩૭૬, ૪૫૬
પ્રતિમાન મહિલા મળવું	૨૬૬	સરોગી બાણજિમળવું અમાનલ	૫૦
બાણુજી અને બાણો	૨૬૬		

લેખક-લેખિકા ચા સંપાદક

અડાલત, શ્રી તારાચંદ્ર પો.	૧૫૭	પ્રભાસ્કર, શ્રી. જનમહાન નંદા	૬, ૨૦૭
અતુલ, શ્રી	૪૦૦	પાઠકજી, શ્રી. જયમનજીરી નંદા.	૮૧, ૪૨૭
ભદ્રેશી, શ્રી. ચાપશી વિ.	૧૧, ૧૮૬	પરિજ, શ્રી. દિગ્દાસ ત્રિ	૩૮૬
એક પ્રેક્ષક	૧૧૬	પીરુષ, શ્રી	૩૪, ૧૨૦, ૨૦૮, ૨૭૧, ૩૪૧, ૩૬૬, ૪૩૩
એક સાહ	૩૩૬	પર્યા, શ્રી દુર્ગાલાલ વિ	૧૦૮
ગોડા, શ્રી ત્રિભુવન કર ભ.	૨૪૮	ભટ્ટ, શ્રી. ભગવત રા	૩૧૭
ગોડા, શ્રી ચન્દ્રકાન્ત મં	૪૦૮	ભટ્ટ, શ્રી. ભદ્રરા કર મ.	૩૧૬
અંભરિયા, શ્રી. દિગ્દાસ	૩૭૬	મજુમદાર, શ્રી મનોરમા	૨૪૧
કા'નકાળો, શ્રી	૨૪૬	મજુમદાર, શ્રી નંદાલક્ષ્મી	૨૦૫
કાઠાવાળા, શ્રી કવિલા મ	૨૪૫	મહીલા, કુમારશ્રી મોતીસિ હજી	૨૦૪
કાઠાવાળા, શ્રી મણિભદ્રેન	૧૭, ૨૩૬	મહેતા, કૃ. સુસ્મિતા ન.	૨૨
ખબરદાર, શ્રી અરદેશર ફ.	૧	મહેતા, શ્રી રમણિક કી	૩૨૧
ખંધડિયા, શ્રી જુહારાચ દુ	૧૮૮	મહેતા, શ્રી ચારણ	૮૩
ખાંડવાળા, શ્રી મન્તાભદ્રેન	૭૪	મહેતા, શ્રી. હંસા	૪૪૨
ખાંધી, શ્રી ઇન્દુલાલ	૨૨૭	મીસી, શ્રી. જયમોહન	૧૫૬
ખાંધી, શ્રી સુરેશચન્દ્ર કુ	૨૨૬	મોહક, શ્રી. તારાભદ્રેન	૧૬૩
ખાંધીજી, મહાત્મા	૬૧	મોન્ડીસેરી વિદ્યાર્થીની	૫
ગોખલે, સી. અનંતિકાળાલ	૬૫	મોદિનીચન્દ્ર, શ્રી	૨૨, ૧૧૪, ૨૫૭
ગોસ્વામી, શ્રી ભાનુમતી	૧૦૧	ય, શ્રી	૩૬૮
જાગીરદાર, શ્રી. ઠાકરલાલ રા	૧૮૨	ચરાસ્વિની, કૃ ૪૮, ૧૩૪, ૨૧૭, ૨૮૫, ૩૭૦, ૪૫૨	
જવેરી, શ્રી દિ. બ કૃષ્ણલાલ શા	૩૬૭	રોહિત, શ્રી. રીવાળાભદ્રેન શ્રી,	૬૧, ૨૫૫
કકર, શ્રી રમેશલાલ	૧૦૦	રામમોહનરાય શ્રી.	૨૪૦
કોસાણી, શ્રી લક્ષ્મીભદ્રેન ગો.	૮૬	રાયજી, શ્રી. જયશ્રી	૮૫
કોઠર, શ્રી સુધંવકર્મી ય.	૬૫	રાવત, શ્રી. બચુભાઈ	૩
તારાભદ્રેન, શ્રી	૪૨૪	રાવળ, શ્રી રવિરા કર	૧૫૬
ત્રિપાઠી, શ્રી. ધનેશ કર હી.	૨૬૭	સલિત, શ્રી	૧૬૫
ત્રિવેદી, શ્રી વિઞ્ણુભાઈ મો	૩૮૭	વાસીમ, એમમ મહમદ	૪૨૧
દવે, શ્રી. ઇન્દુલાલ સે.	૧૬૭, ૨૧૧, ૩૨૮	વીલીયમ, મેડમ બુલીયટ	૬૮
દિવાનજી, શ્રી. દિલ્લુરા બ	૩૧૫	વેદ, શ્રી મુળજી ક.	૩૧૩
દિવેદી, શ્રી. નર્મદાશંકર વ	૨૫, ૧૬૫	ચાસી, શ્રી મનોરમા મં.	૩૩૭
દેસાઈ, શ્રી ઇન્દુમતી	૭૬	ચાઈ, શ્રી અલાલાલ. નુ	૩૨૦
દેસાઈ, શ્રી હર્ષદરાય	૩૩૫	ચાઈ, સ્વ. જવેરીભદ્રેન ચુ.	૨૪૩
દેસાઈ, સી. દીપાબા	૧૮૦	શીખરાણી, શ્રી. કૃષ્ણલાલ	૮, ૧૭૭
નીલાકં, શ્રી લેશ વિદ્યાભદ્રેન	૪૦૬, ૪૧૫	ગુપ્ત, શ્રી. ચંદ્રેશ હ.	૪૦૨
પટેલ, ડૉ. અમૃતલાલ હ.	૧૬૩, ૩૩૭	લેડ, શ્રી દેરાજ હ	૧૬, ૧૫૧, ૨૬૬, ૨૭૫, ૩૦૨
પટેલ, શ્રી. વિમળાભદ્રેન	૬૭	સાંવેશરા શ્રી. મોગીલાલ જ.	૩૩૪

‘ ગુણસુન્દરી ’

બાલવિભાગ

સપ્ટેમ્બર	૧૧૭ થી ૧૨૮	ઐસેમ્બર	૧૪૫ થી ૧૫૨
ઓક્ટોબર	૧૨૬ થી ૧૩૬	નવેમ્બર	૧ થી ૮
નવેમ્બર	૧૩૭ થી ૧૪૪	દિસેમ્બર	૯ થી ૧૬

ગુણસુન્દરી અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

સ્થાપના ૧. ૪-૫-૭૦] (સ્ત્રી-ગૃહપાઠ સમિતિ દ્વારા) [દિન નંબર : ૧૦ ૨૦૦૧]

પંત્રી : જયજીવનના વર્મા
 ૭૫૦૩૧ : મહેતા ડી. શ્યામ

માર્ચ ૧૯૩૩

બી

ઓગસ્ટ ૧૯૩૩

કારણ :

૧૧૪, સી.આમ.સી. રોડ, મુંબાઈ ૪

વર્ષ ૧૦મું : પ્રસ્તાવ ૨૦મું

અનુક્રમણિકા

ફોટો-ચિત્રો

કાવ્યકાંડ	૧	૨૪	નાયીબાઈ અને પાડોશી	૧	જુન. ઓગસ્ટ
કાવ્ય	૨	૩૦, ૩૧	ફોટોગ્રાફ સુલતે. રીસ	૧	૮મી, ૧૧મી, ૧૫મી
કાવ્ય	૩	૧૧૬			જુન. ઓગસ્ટ...
કાવ્ય, કવિ. ડી. પાડોશી	૪	૧૧૮	જનકાદેવી સમજવારી	૨	૧૦મી, ૧૫મી, ૧૮મી
કાવ્યનામ.ક. કોઈપણ	૫	૭૧	મી. જી. જાડુ	૧	જુન. જુન
કાવ્યનામ.ક. કોઈ. કો. મલ. રાણી	૬	૭૩	સુ. જી. કો. મંદલ	૧	૮મી
કાવ્ય, કો. જન. રાણી	૭	૧૨૮	સુ. જી. રો.	૧	૨૮

મહાશય શિવાજી સ્વપ્ન	૧	૨૭૬	સુખચંદ્ર, ડૉ. માલિની	૧	૧૫૮૪
મારવાડની મહિલા	૧	મુખ મે	શ્રીરામ	૧	૧૫૮૪
મહેતા, સો. કુ. કલાવતી	૧	૨૦૮	હિન્દી સીવિદ્યાપીઠ	૧	મુખ. જુલાઈ
મહેતા, સો. લેડી મનવંતા	૧	૭૨			

ચિત્રકાર

કવેરી, કુ. શ્રીમતી	૨૭૬	ધુરંધર, શ્રી એમ વી	મુખ. મે
કેસાઈ, શ્રી કનુ	માર' મુખ. ૧૬		

વાતી-સ્કેચ આ નાટક

અગ્રીકની ડબી	૨૭૩	મોરાર્યદા' નોટપેપર	૪૦
આબરના કાશા	૨૨૬	મોદભળ	૧૬૬
એ તો અંજનો પ્રવાહ	૨૭૭	પુત્રી પધાર હુ સામરે	૩૦૩
અંતરમાંની ભૂતિ	૨૬૬	બંદાલી બટન	૨૮૮
કોણુ છત્તુ ?	૫૩	સાવકાર	૨૬૫
નરીબની ગદલકશી	૩,૭૩,૧૨૦,૧૮૦,૨૪૨,૩૦૬	સ સાર તારે ખાતર	૧૦૧
ચમુના દાન	૧૫૩		

લેખ

આત્મના બાળકની સ્થિતિ	૧૬૪	સાહિત્યકલ્પિત શ્રી	૩૪
કવિતા અને સોહદય	૧૩૧	સુખી શ્રી પુરુષ સમાજની શ્રી સેવા કરી રહે	૧૭૭
કુશ, વમર પતારને રસોયો	૨૧૬	સુવર્ણસુત્રની શ્રીઓ	૧૧૩
ધનવાન કે વિદ્વાન ?	૫૬	સોનચે	૧૧૧
બરીને સમોધન	૩૩	શ્રી અને પુરુષ માટે સરખા નૈતિક પ્રાર્થ	૨૩૬
નીલ પ્રભા	૨૩૪	શ્રીઓ અવકાશના વખતનો હપથા	
ભારતીય શ્રીશિશુ	૨૫૭	શ્રી રીતે કરી રાફ ?	૧૨૭
માતાઓની બાળો	૧૦૬	સ્વદેશીનવિમા શ્રીઓનું સ્થાન	૧૧૭
મૃત્યુદંતો અને તેના રાજ્યમાર્ગો	૪૬	હિન્દમા શ્રીકેળવળીનો આઠિતરો પ્રચાર	૨૭૭
વીરકવિ નર્મદ	૩૨૩	હિન્દી નારીસવન	૨૧૦
વેદની દષ્ટિએ ગદ્યશિશુ	૩૧, ૧૦૭, ૧૫૬, ૨૨૨	હિન્દી શ્રીઓની પુનિવસર્ગી	૧૧
સન્નારીઓને બે બાલ	૬૭		

રાસ-કાવ્ય

આનંદ નળ	૨૬	નન્મશુભિ	૧૭૧
આપણા વારણુદારને	૧૫૧	નળ ભારતશુભિ	૨૩૧
આમંત્રણ	૨૬૩	ગંગાજી	૨૧૧
આંકુઃ કૂલ કે છંદ ?	૧૬૬	નલુદી	૫૧
કલાકુન્દરી	૧૬૩	નારીશું સ્થાન	૧૬૭
જાણું છું નિર્ભયું કાશ	૨૩૫	ન્યાની ભાવિકા	૨૬૧
ધારની વરમી	૨૨૧	પ્રેમ પ્રણ	૨૭૬
અન્દ્રીયન	૨૦૬	બદેનને	૨૧૭
આજની સાહિત્યમાં શ્રીઓનું સ્થાન	૨૭૩	બદેનજાને	૩૦
ચિત્રોડની વીરંગના	૬૫	જુદી પડી	૧૧૧

રૂપા બંધન	૨૭૧	વીરને	૧૧૫
રૂબી	૧૦૩	સપ્તપત્રી	૧
રસિકો રિસામણે	૧૨૩	સ્નેહના વધામણે	૫
રણ	૨૨૫	દસથે	૨૭૫

પ્રકીર્ણ

અભિપ્રદય સમ્પતિવારણ ૬૮	૧૭	નોંધ	૬૨, ૧૪૮, ૨૦૧, ૩૩૨
બનામી પ્રાંત ૧૧, ૭૫, ૧૪૧, ૧૦૧, ૨૫૫, ૩૧૮		ભગિની સમાજ, મુંબઈ	૧૩૮
દેવદાસી વાનોચો	૪૮	માનિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન	૨૦૧
કુળવાદી જોએ માટે સારણપીઠ	૮૫	મુક્તિસત્તામાં બાંધતીય મહિલાઓ	૨૩, ૮૬, ૧૪૫, ૨૦૪
કુળવાદી હિન્દુ સંમિલન ૧૮, ૧૨૭, ૧૬૫, ૨૫૨, ૩૦૩		સમાજોચના	૭૧, ૧૩૫, ૧૬૨, ૩૧૬
મીઠાનાથ સ્ત્રીસમાજનો ગાંધી	૭૨	સ્ત્રીઓનું	૧૬, ૮૦, ૧૪૨, ૧૬૭, ૨૧૬, ૩૧૬
		સ્ત્રી હાલતની વાતો	૨૫૧, ૨૫૩

લેખક-લેખિકા-યા સંપાદક

અણ્ણલ, શ્રી વાચક દ્ર પદ	૧૨૭, ૨૭૭	પ્રભાકર, શ્રી. નવાઈન નંદા	૧૧૩, ૨૦૬, ૨૬૫
બુધીન્દ્ર, શ્રી	૫૧, ૨૨૫	પરથ, શ્રી અમિત ૬	૨૨૬
એમ. શ્રી	૧૧	પુરણ, શ્રી.	૨૩૨
એચ, શ્રી બન્દ્રના મ	૧૦૩, ૧૭૧, ૨૦૩	બરેશ, શ્રી પ્રાણાકર બ.	૩૦, ૬૫, ૨૧૭
દાંતનાથ, શ્રી	૧૦૧	બટ, શ્રી અમરવંદી રા.	૧૧૬, ૨૩૫
દાશામણ, શ્રી અપિલા મ.	૪૮	મહેતા, શ્રી કુલનલદેવ વે.	૧૭૭
અનંતર, શ્રી આરણ ૧	૧૭૧	મહેતા, શ્રી રામાનંદન વી.	૧૦૬
મોહણ શ્રી કુમદાકુમારી	૧૩૧	મિશ્ર, શ્રી વલ્લી	૨૩૩
નવીનદા શ્રી ધોડાલાલ ડા.	૧૦૩	મિતલ, શ્રી વલ્લી	૧૭૭
નિરેશી શ્રી નિલુખાલ મો	૨૧૭	વ. શ્રી	૨૫૧
નિપાત્રી, શ્રી. પતંગદર ડી.	૨૬૬	વલ્લિવની, ક	૧૧, ૭૪, ૧૪૧, ૧૬૬, ૨૫૫, ૩૧૮
નિરેશી, શ્રી. સિદ્ધપાલ	૧૬	વાલિયા, ડી. અમલુલાલ ૬	૨૩૪
દલાલ, શ્રી અમલુલાલ બ	૧૧૧, ૨૧૦	રાવળ, શ્રી નિલુખાલ મો.	૧૧૩
દીપ્તિ, શ્રી રોરેશ	૩૪	વર્ણવ, શ્રી પુષ્પા ૬	૫
દેસાઈ, શ્રી. ધન્વંતરી	૧૭૬	વર્મા, શ્રી. સારણપ્રસાદ	૫૩
દેસાઈ, શ્રી વલ્લભ મ.	૨૮૮	વેણ, શ્રી રાંધ	૩૩
દેસાઈ, શ્રી બલ્લીશીર મા	૧૫૧	બાલ, શ્રી. રાંધા નંદા	૫૬
દિવેશી, શ્રી નવદેશીકર વ.	૪૦	ચાઓ, શ્રી અનંતમા મં.	૧૧૧
દિવેશી, શ્રી. અનંતકર ન	૧૧૩	ચાલ, શ્રી. મુલકપ્રાકર પી	૨૬૧
પરમપ્રેમ, શ્રી આલો	૨૩૬	ચિત્તમણ, શ્રી જા. મ. વિ	૨૫૩
પરેલ, ડી. અમલુલાલ ડા.	૩૧, ૧૦૭, ૧૫૬, ૨૨૨	ચાલ, શ્રી. રતિલાલ	૨૬
પરેલ, શ્રી. નવદેશી મ.	૧૨૧	ચી. શ્રી. રતિલ દ	૧, ૨૭૩
પરેલ, શ્રી નાગરણક ૬	૧૧૩	કુલપ્રેમ, શ્રી	૧૧૧, ૨૧૧, ૨૭૫
પરેલ, શ્રી. નાનાલાલ ૬	૧૨૩	કુલપ્રેમ, શ્રી. રામાનાથ	૨૫૭
પાંડે શ્રી રમણાચલુ વિ	૬૩	સોની, શ્રી. અમલુલાલ	૧૧૫
પાંડે, શ્રી. અમલુલાલ વી.	૩૨૩	સપ્ત, શ્રી. અનંતલાલ	૧૧૪
પોષ્પ, શ્રી	૩, ૬૩, ૧૨૦, ૧૮૦, ૨૪૨, ૩૦૧		

સખીઓને-મિત્ર-પત્નીઓને બેઠ આપવા લાયક સુંદર રાસ-સંગ્રહો

ઉમા-ગીતાંજલિ | **ગુણસુન્દરીના રાસ** | **રાસ-તરંગિણી**

માત્રલિક ગીતો અને
રાસનો સુંદર સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૫-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

વિધવિધ લેખોના સુદૃઢ

કાઢેલા સદૃશ રાસ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

કવિ બોટાદકર રચિત

રાસસંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

ત્રણે પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૧-૨-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે

પ્રવાન માતાઓ માટે

ગુજરાતી બહેનોનું અત્યંત પ્રિય માસિક

દર્શ્યાની આગ

બાળ-ઉછેર

ગુણસુન્દરી

શામાયક નવલકથા

લેખક:

ડૉ. અ. હ. પટેલ
દેવ્ય ઝોરીસર, સુરત

શ્રી-ઉપયોગી લેખો, રસભર્ગ રાસ, સુંદર
કંઠી અને ચાહુ વાર્તા, ધનામી ઉપાણી,
સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામ અને શ્રી-જગતનાં સમાચાર
ઉપરાંત બાલકો માટે બાલવિભાગ

મૂલ્ય : ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૨-૬

અ

રૂ. દોઢનું પુસ્તક
એક બહેનની ઉદાર-
તાથી રૂકત આઠ
આનામાં જુન ન-
કલો બાકી છે.

પોઠશી ૧૯૩૩-૩૪ નું
લેઠ પુસ્તક

સંપાદક: યજ્ઞેશ હ. શુક્લ

લવાજમ: દિવસ: ૪-૫-૦; પરદેશ ૧૦ થીલીન
સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૩ થી ૧૧મું વર્ષ સુધી ચાલુ છે.

તૂટેલાં બંધન

કવિવર રામોરની
સામાજિક નવલકથા

મૂલ્ય : ૦-૮-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૬

**સોળ સુંદર
વાર્તાઓ**

તમારા બાલકોને નિહર બનાવવા

લક્ષ્મીની સાહી

વાનર સેનાના ગીતો: ૦-૨-૬

વાનર સૈનિક રમેશ: ૦ ૩-૦

આવા વાંદરા ન ભેધએ: ૦-૩-૦

શ્રી. જયકૃષ્ણ વર્માની

આઠ સુંદર વાર્તાઓ

અગીઆર આકર્ષક ચિત્ર

ભાગ ૨ નો
રસભરી કંઠી વાર્તાઓ

મૂલ્ય : ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૨-૬

—પોષ્ટેજ દરેકનું અર્ધો આનો—

ત્રણે પુસ્તકો સાથે આનામાં ઘેર બેઠાં

મૂલ્ય : ૦-૧૨-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૨-૬

પોષ્ટથી મનાવનારે તેટલી રકમની
ટીપ્પણી મોકલવી. "ગુણસુન્દરી"ના
માલિકોને દરેક પુસ્તક ૨૦ ટકા
વળતરથી મળશે.

વ્યવસ્થાપક "ગુણસુન્દરી"

બીરગામ બેંક રોડ, સુબાઈ, ૪

ગુણસુન્દરીજી-

ત્યાં સ્નાતિકા પહેતા

મુળાઈ યૂનીવર્સિટીના પદવીદાન સમારોહ

गुणसुन्दरी

आदिशक्ति तारुण्यद्वार

डा. मोन्टीसोरी
(हिन्दी पोपकार्मा)

ગુણસુંદરી

અને સ્પીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૧૬ થી] સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ [અંક ૧ ભા

મુખનાં સંભારણાં

[પાસવડો મારો મેસો, મોદનજી]

મુખનાં સંભારણાં સળકે, સાહેલડી !

અંતરની આખ મારા આંસુ ધુએ ;

મનના મહેરામણ છલકે, સાહેલડી !

અંધી ચોમાસાની લીલુ જુએ !

મુખનાં સંભારણાં સળકે ૧

ચંદનીની પાંદડીઓ પડતી સરોવરે,

પાણીઠા પળપળી બળતા હસે ;

આજે અમાસની રાતે, સાહેલડી !

ઢિયાણું સરોવર શેષે લસે ?

મુખનાં સંભારણાં સળકે ૨

સંધ્યાનાં કુસુમલ કિરણે સોહાગણી,
 ઉઘડે ચંબેલીની કળીએ કળી;
 મારે તો સંધ્યાનાં સોણાં, સાહેલડી!
 દિલની કળીઓ મારી ઝૂમે ઢળી!

સુખનાં સંભારણું સળકેં

૩

અંધારી રજનીના નયનોના હીરલા,
 નાચી નાચી રસનયોતિ બરે;
 મારી આ રાત બની ઘેરી, સાહેલડી!
 કોનાં નયન મારું હૈડું બરે?

સુખનાં સંભારણું સળકેં

૪

હુખિયાને હુઃખના ઢહાઠા વિતાડવા,
 સુખિયાને સુખનાં સોણાં વહે;
 જોવું જોવું ને આંખો ઢોલવું, સાહેલડી!
 મનમાંની વાત બધી મનમાં રહે.

સુખનાં સંભારણું સળકેં

૫

સુખહુઃખના વાયરા ફૂટે સંસારમાં,
 હેયાની જ્યોતત્યાં રહે કયાં તક ટકી?
 સુખને સંભારણે જીવવું, સાહેલડી!
 આશાના બોલ કોણ બોલે નકી?

સુખનાં સંભારણું સળકેં

૬

—અરંદેશર દુરામજી ખખરદાર

નારી પ્રતિષ્ઠા

ગુજરાતના આગેવાન ચિત્રકાર શ્રી. રવિશંકર રાવળના
આ આકૃષ્ટ પરતો કનરચિત્રની કલાવિભિન્નતા કરનાર

શ્રી અચ્યુતભાઈ રાવલ

સદેશની ગાથાના અભ્યાસી એક પશ્ચિમ
દેશીએ એક રથને કષ્ટુ છે કે એક
દિંદુસ્તાનજી એવો દેશ છે જેની ગાથામાં
શ્રીઓ વિશે નિર્લજ્જ અપમાનયુક્ત ઉક્તિઓ
છે, અને પછી, પરિણામે એ એવો આરોપ
કલિત કરે છે કે આ દિંદેશીઓની શ્રી-
સન્માનવૃત્તિનું દેવાળુ સૂચવે છે આ એક
અસહ્ય સત્ય છે, એનાં કારણે શોધનાં એ
સમાજશાસ્ત્રીઓ કહેવા પશુ ફટ પ્રાપ્ત છે, અને
જંબીર વિચારણા તથા બારીક છજીવટ માટે
છે. પણ સમગ્ર દૃષ્ટિએ જોનાં તેનું મુખ્ય
કારણ શ્રીઓ પ્રત્યેની આપણી ઉપેક્ષાવૃત્તિ
જ નજારી.

એક મધ્યયુગી એ ઉપેક્ષાની યશ્વાત
વર્ધ છે, એટલે એનાં મૂળ મદીઓભૂત
છે, અને એ મૂળની છાંશા જેટલો જ એના
ક્ષેત્રનો વિસ્તાર છે માળપણની કેળવણી જેના
નાના અને સામાન્ય અધિકારથી માંડીને
જીવનના એકેએક ક્ષેત્રનાં દાર તેમની સામે
અધ કરીને આપણે તેમની ઉપેક્ષા કરી, અવ-
માનના કરી. પરિણામથી દોષ અચાત નથી

પણ નવયુગના કદવતી સાથે દેશી જીવનની
જે પુનર્મંડના માંડી તેમાં નારીપ્રતિષ્ઠાને તેણે
મુખ્ય સ્થાન આપ્યું. ક્રીકેળવણીના પગલાથી

સર્વજ્ઞતા કરીને આજે સમગ્ર જીવનમાં તેના
પ્રાચીન સમાનાધિકારે તેને પ્રસ્થાપિત કરવા
દેશી જંબીર અને સહૃદય પ્રયત્ન માંડ્યો છે.
દેશના પુનર્જન્મજીવનના ઇતિહાસનું એ પહેલું
ને પ્રકાશમાન પૂઠ છે.

નારીને નારાયણી કરવાના એ કલ્પાણુકારી
પ્રયત્નને પ્રજાજીવનના ઇતિહાસમાં અમર
કરવા મથતું આ ચિત્ર ભવિષ્યના ચિત્રભ-
કારમાં મહત્વનું સ્થાન મેળવે એવું છે.

ચિત્રનો વિષય સારો ને સર્વસુલભ છે
ફટતા આવતા નવયુગની આંતરે પ્રમા
શ્રીની આકૃતિની અસપાસ તેના ઉદયની
સૂચક આકા રચે છે. આજમુખી પોતે કહેલી
ઉપેક્ષા અને અવમાનના પાપને પશ્ચાતાપથી
ધોષ નાખીને સ્વચ્છ કરેલા અનર જેવાં
શુભ વસ્ત્ર પરિધાન કરેલો પુરુષ, નારીને
તેના પૂર્વના પદે પ્રસ્થાપિત કરવા તેને તિરે
જીરવસુકટ થ્રોકે છે, અને આશાથી ઉત્તમજન્ય
જનમે સુખે તે પોતાને સન્માનવા આવતા
પુરુષને ફેવર દષ્ટે જેતી ઊભી છે ફૂનચતા
સુચવતી તેની ડોકે જે સહજ વર્ણક લીધો
છે તે એની દેહાકૃતિને કેવી મનોરમ છટા
આપે છે ! સહજ લાગેલી તેની એ ડોક અને
પુરુષના આમળ સંમાવેલા હાથ, એ બંનેના

સામસામા ભાવોત્ત અદૃશ્ય મીલનસ્થાન એ આ ચિત્રનું રહસ્યગિન્દુ છે. આ અને પુરુષની વચ્ચે એકરામ રચવામાં સદા સાધનરૂપ બાળકને ચિત્રકારે ચિત્રમાં બહુ માથું રીતે મૂક્યો છે, અને તેની નજર પુરુષના લંબાવેલા હાથ ઉપર ઠેરવીને ચિત્રના રહસ્યગિન્દુને વધુ બલવાન બનાવ્યું છે. છુટા વાળની વહેતી રેખાઓથી વધુ અસરકારક પ્રતા સ્ત્રીની ડાકના વળાંકની સાથે, હવે, બાળકની આસપાસ રક્ષક વત્સલતાથી પસરેલા તેના હાથના વળાંકને સાધી દે. ઓત્તના ભાવથી ભરેલી એ ઉજ્જવલ રેખા અને છે.

નારીપ્રતિષ્ઠાના આ પ્રસંગમાં જે અગણકારી કામના, ઉન્નતિની ભાવના અને આર્પણનું ગૌરવ રહેલાં છે, એ ત્રણેના ભાવને પોતાનામાં સમાવનારું કમળપુષ્પ બાળકના હાથમાં મૂકીને કલાકારે ચિત્રના પ્રધાન ભાવને એ સંજ્ઞાદ્વારા કેન્દ્રિત કર્યા છે.

(૨)

હવે ચિત્રના સંયોજન વિષે જેમાં વળાંકવાળા આકારો અને રેખાઓ બહુ આવતાં હોય એવા વિષયની ચિત્રચોજના મેળની લેવી સહેલ છે. પણ જેમાં માત્ર બધી જોશી જ આકૃતિઓ આવતી હોય એવા ચિત્રનું સંયોજન વધારે કૌશલ માગી લે છે, નહિતર યાચિકાઓની દાર જેવી એ ઉભી ને ઉભી આકૃતિઓનું સપાટ ચિત્ર શુષ્ક ને નીરસ લાગે છે. ઉપસા ચિત્રમાં જ્યારે ઉભી આકૃતિઓ અનિવાર્ય લાગી ત્યારે ચિત્રકારે તેમાં ખુખીથી શરૂપર સંગતતાવાળા વળાંક જોઠવી દીધા અને તેનું શુષ્ક એકલપણું લાગી નાખ્યું. સ્ત્રીની ડાકના વળાંક, ઉર પ્રદેશ પરની સાડીનીકાર, બાળક પ્રતિ વળેલા હાથ-વગેરે વળાંકો તેની ઉભી આકૃતિની

નીરસતા લાગી નાખે છે. બાળકની આકૃતિના ઉભાપણુને ટાળતા કમળદંડ તથા તેના હાથના વળાંક, તથા પુરુષના લંબાવેલા હાથ, તેને ખાંચે પડેલું ઉત્તરીય, અને ઉભા રહેલા પગની રેખાને લાંબો વળેલો - પગ એ બધાના વળાંકની વહેતી રેખાઓ આખા આગળથી ત્રણ ઉભી આકૃતિઓની શુષ્કતાને ખસેડી નાખે છે.

મૂળાક્ષરોમાં ' પ ' અક્ષર મુખ્યત્વે બે ઉભી રેખાઓનો બનેલો હોવા છતાં ખાલા જેવા આકારને લીધે તે ધાટીલો લાગે છે. એ સૂત્રના આધાર પર ઉપસા ચિત્રની ચોજના થયેલી જણાયી. સુકુટધારી રહેલી પુરુષના હાથની અજલિ અને દંડ-સુધીનો આકાર જુઓ; અને હાથના ડંડથી શરૂ કરીને ખસા આગળથી વળાંક લઈ, માથા સુધી ચડી દેહ પર ઉતરતો આકાર પ્રમાણે; ઉત્તરીયના વળાંકને જોડતી દેહની કિનાર જુઓ; બાળકના હાથમાંના કમળથી શરૂ કરીને તેના મુખ આગળ થઈ શરીર પર ઉતરતી રેખા જુઓ; અને હવે સમગ્ર ચિત્રમાં સ્ત્રીની આકૃતિથી શરૂ થઈ, ' પગચિયાંની પાળ આગળથી વળી, પુરુષની આકૃતિ ઉપર થઈ નીચે પૂરો થતો આકાર જુઓ; - બધે એ ' પ ' ના ધાટની રચના જણાયી. "

મૂળ ચિત્રના રંગો ખસેડકમાં બરાબર ઉતરી શક્યા નથી, એટલું જ નહિ પણ ચિત્રકારને અન્યાય થાય એટલી નિષ્ફળતા - એમાં છે, એટલે, ઓગળતા અધકારમાંથી પ્રકટતી નવયુગની આત્મામાં સ્ત્રીની આકૃતિ મૂકીને રંજયોજનાથી કંરેલો સૂચનપ્રતિ હાપમાં કંપક રહે છે એ પશ્ચાત્તઃમુખિના રંગમાંથી જ જાણે નીકળી આવતી હોય એવી, પાત્રોની રંજયોજના રચીને ચિત્રની સુંદર એકરૂપતા ચિત્રકારે સાધી છે.

મોન્ટીસોરી શિક્ષણપદ્ધતિ પર એક આછી રૂપરેખા

કારના: એક મોન્ટીસોરી વિદ્યાર્થીની

[હા મોન્ટીસોરીની પાસે રહીને આ શિક્ષણપદ્ધતિને અવધાર કરી આવેલાં બહેને, કમળ મોન્ટીસોરી શિક્ષણપદ્ધતિ ઉપર લેખ લખવાની બધારી વિનંતિ સ્વીકારી છે, તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ. એ બહેન હાં મોન્ટીસોરીની પાસે રહીને રાખી આવેલાં હોય, એ પદ્ધતિ વિષે પણ નજીકથી, રહી કરી સાચી શિક્ષણમાં 'દલ્લ અખતાર'પ મણાવી આ પદ્ધતિ વિશે આ બહેનનાં લેખોદારા યજ્ઞચાત્રી બહેનો નમુ રસ લેતી થશે એવા આશા સાથે, અમે આ લેખમાળા અંગે રજુ કરીએ છીએ.

ઉપતન્ત્રી]

કુવિદ્યા બાળકને પ્રભુનો અવનાર માને છે. કિશ્કુળને બાળકો સાથે રમવામાં મણે આનંદ આવે છે. બાળકની નિર્દોષ આંખમાંથી કેટલાયે ચિતારાઓએ પ્રેરણા લીધી છે. બાળકના બોલમાં મણેનિ ઇશ્વરના સંદેશ સંભળાયા છે. બાળક આનંદનો કુવારો છે એના દસવાધી, એના રમવાધી, એના બોલવાધી એ એક નવજ યાતારરણુ પેદા કરે છે.

એજ બાળકના બહુતર વિશે આપણે બેદર બેદરકાર છીએ. એજ બાળકના શિક્ષણ વિશે માત્રાએ એક પરી પણ નિરાનયા સરખો વિચાર પણ કરતાં નથી. બહુએ માત્રાએ બાળકને નિશાળે લખવા મોકલે છે, તે ફક્ત પરમાર્થ એમને બદલે કાંવા માટે જ. કારણ કે 'મા'થી એમને 'કકલાટ' આપે. વિનસ ખમાતો નયો અને નિશાળમાં એ બિચારાનું શું થાય છે તે નજીકથી જાણને કુરસદ નથી. એ ત્યાં રુ કરે છે, છુ ભણે છે, છુ રમે છે, છુ વચ્ચે છે, કોની માથે રમે છે, કોની પાસે શીએ છે, કેટલું અને કેવુ શીએ છે, એ કંઈજ નજીકથી માત્રાએ ઇનેબર નથી. ફક્ત ત્યારે ત્યારે તેઓ માત્રાએ પામે કંઈ કરેના ભવ, કે થાજના ભવ, તો તે કનાકાન બદલવા

માત્રાએ તેને ધમકાવી 'લેસન' કરવા બેસાડે છે. એટલા પુરતોજ એના મેસનમાં માત્રાએ રસ છે.

અને આપણી નિશાળો કેવી હોય છે એ વિશે તો કોને ખબર નથી ! ધાક, કમકારી, માર, બેસાં, સજ, વગેરેના બીકના કારથી રાજને રાજ-રાજને રાજ આ દેશમાં કેટલાયે ક્રમળ બાળકો નિશાળમાં કરમાઈ જતાં કરો, એની મજબૂતરી કરવા બેસીએ તો આપણી અગતતાને ખરો અલગ નીકળે.

પુરોપતુ આપણે ધણુ અનુદરણ કરીએ છીએ; પણ પુરોપમાં ને સાચું છે, તેનું કાળેજ અનુદરણ કરીએ છીએ. યુવકોના શિક્ષણના સવાલનો કચો તો એ દેશમાં ક્યારેનો થે આવી ગયો છે, એટલું જ નહિ પણ એમણે સુધારો ધપા કરે છે. આપણે ત્યાં કંઈ એના પણ કેહવા નથી. કહે તો આપુ પુરોપ બાળકશિક્ષણ પર વિચાર કરવા બેસી નહુ છે, એટલુંજ નહિ પણ એ દિશામાં જાત જાતના પ્રયોગો યદ રચા છે. એમાં અલ્પાર સુધીમાં છટાલીનાં ડા. મોન્ટીસોરીનો પ્રયોગ સોળી લાગતાઓ અને વિશ્વવત્ત નીવડેલા છે.

સંજ્ઞાતમા જ ૬ નજીકથી દેડે

પમિની

વગડાને વાદ ઠો' લબામણીને લૂમખોઃ
લીલુડી પાંદડીમાં નાંબલી ફૂલે ગુચ્ચોઃ
“અડરો-મને-ન-ઠો” અધીર !
મારો સાળો ચોળાય !
પ્રેમરાગ સ્વર્ણથી અંગ અકળાય !

ફૂલકાં સંગાથ એક શેવતીનો ઝૂમખોઃ
નીલમના ઝૂડમાં પારસ-ફૂલે લચ્ચોઃ
પઠછાયો કોઇનો કુટિલ !
મારું અંગ અબઠાય !
લોખભૂરી આંખડીથી પાંખડી ઠપાય !

એકલ ઉરે તણા અખોલ શબ્દ બિપડયાઃ
હરિયાના બેટમાં પડયા થક પડયાઃ
દિવાકાંડીનું થયું શરીર !
એના ‘આવ!’ સંભળાય !
બેખડની બાય એ તો ! પાસના જવાય !

આમલાના ખૂરજમાં રૂપવેલ વિજળીઃ
તેજ તણી કાયમાં પ્રતાપની શિખા ભળીઃ
ભેખનનાં તેજ ભર્યાં ચીર !
રૂપ એના દરથી પીવાય !
અડીએ તો અડનારું આખ થઇ જાય !

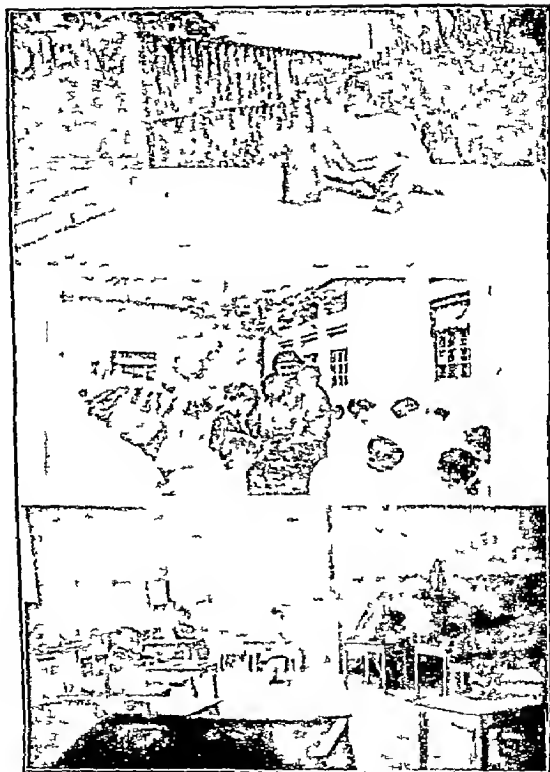
પમિની પુષ્પમાં વસંત એક ભેગણીઃ
અનગ સમી આંખમાં પવિત્રતા ધણે ધૂણી
અડરો ના ! રામ રામ તીર !
એના આશિષ લેવાય !
સિંહણના દૂધ સિંહથીજ શરવાય !*

—કૃષ્ણલાલ શ્રીધરાણી

गुणसुन्दरी

डा. भाटीगारी

- (૧) મોન્ડીસોરી બાલક મિત્રો બાધે છે
- (૨) ડા મોન્ડીસોરી બાલકો સાથે બાજમાં
- (૩) મોન્ડીસોરી બાલકોનો એક પત્ર-લખાં બાલકો
દાઢની દેખરેખ વિના એ તાલુ મામ કથે નવ છે

નાતાળની ભેટ

અનુવાદક: શ્રી જનકદાસ નંદાનાલાઈ પ્રકાશક

એક ડોલર અને સિત્વાથી સેન્ડ્રુસ ! અને તેમાં મ સાઠ સેન્ડ્રુસ તો તારા નાણું ! વાણીયો, કાઢીયો, કસાઈ એમની સાથે ફુજળત કરીને અને તેની ફુજળત કરતી વખતે 'બાઈ ડેટલી કંજુસ છે' એવું તેઓ કહેતા હશે: એ જાણ્યા છતાં પણ કરીને એક ડોલર તો નાણું ! ડોલર (વડાંતની નામિકાએ) પૈસા ત્રણ વાર મળ્યા, પણ એક ડોલર અને સિત્વાથી સેન્ડ્રુસ ! અને કાલે તો નાતાળ !

આવી વખતે તુરંત આટલા પર પડીને રહ્યા સિવાય માણસ જાત બીજું શું કરી શકે ? અને ડોલર પછી તેજ કહ્યું, અને જોઈ આપણને તો એમજ સાથે કે આ સમાર એટલે કસાઈ, નિશ્વાસ અને દાસ્ય એવું એક વિચિત્ર મિશ્રણ જ છે ! અને તેમાં મ નિશ્વાસનું પ્રમાણ અલિપ્ત જ ! ધરધણીવાણી કસાઈ જંબાની નિશ્વાસ પર આવી છે ત્યાં સુધી ઠીક લાગે તો 'ધર' તરફ જોઈ સ્ત્રી અંકવાડિયે આઠ ડોલરના બાકાતું ધરવખરા સાથેનું તે ધર ! તેના વણનની બાપા કમ બીખારી કરશે નહિ પરંતુ વિશેષજો માટે તો બીખારીઓની દાર તરફ નજર નાખવી પડશે.

ધરના નીચેના બાકાત પત્રો નાખવાની પેટી પછી હની છતાં તેમાં પત્ર પેટી કંઈ એમ જ નહોતું. એ વાત જાણી અને આવ-

નાર જનાર માટે વહીં આપવા સાર વીજનું બટન પણ હતું-તેથી થંદા વાગે તો હવામ-પણ એ વાત જવા લો ! તે બટનની ઉપર જ એક પાટીકે હતું. તેના પર નામ હતું " મિ. જેમ્સ ડિલિગ્રેમ મેન "

ડિલિગ્રેમ નામ ધારણ કરનાર મુશ્કેલીને અંકવાડિયે ગ્રીમ ઈસર મળતા હતા તે જોઈ-પંના કાળમા આ પાટિયું સટકાવવામા આવ્યું હતું હવે એ મુશ્કેલીનું ઉત્પન્ન સકે-આઠ વીસ ડોલર પર આવવાથી ડિલિગ્રેમ એ અદુરો પણ મંકેઆઈ લુછાઈ મળ્યા માલમ પડતા અને તે બહુ નામનો સકાય થઈ છેવટે 'ડિ' સિલ્ક રહેશે, કે કેમ એવો ભય રહેતો હતો માત્ર જેમ્સ ડિલિગ્રેમ કામ પરથી પાછો થેર આવે અને પોતાના માળાની ઝોરડીએ પહેર્યે ત્યારે મિલિસ જેમ્સ ડિલિગ્રેમ તેને 'જમ' દાક મારતી અને હલમ સાથે ચાંપતી આ બાઈને ડોલરના નામથી તમને અમાડથી ઝોળાવાલેલી બેળ.

ડોલર પોતાનું રકમ પૂરે કહ્યું અને પાવરના કુલથી પોતાના ગાત્ર લુછ્યા પછી, તે જનારાર આરો પાસે લેવી રહી રહ્યોના ઝોરડાની એક જોત પર તેણે એક બિલાડી ચાલતી જોઈ તે બિલાડી, તે જોત, તે ઝોરડા-એ બહુજ તેને મહીય અને હજાર જેવું લાગ્યું. કાલે નાતાળ-અને 'જમ' ને

બેટ આપવાની ખરીદી કરવા પોતા પાસે પૃથુ કેટલી તો માત્ર ૧૧ ડોલર ૮૭ સેન્ટ્સ ! આજ કેટલાક મહિનાથી જ માવેલી રકમ આટલી જ ! અઠવાડિયે વીસ ડોલર મળે, તેમાં શું વળ્યું ? હાથા કરતાં ખર્ચ વધારે જ થાય ! ' જીમ ' માટે બેટ વેચાતી લેવા હાથ પર માત્ર ૧ ડોલર અને ૮૭ સેન્ટ્સ ! જીમ ! તેના જીવનું કલેજી ! તેને સુંદર સુંદર ભેટો આપવાની એવા વિચારોમાં તેણે કેટલાક થીઠા કલાકો ગળાયા હતા. જીમ એટલે પોતાના સર્વસ્વનો ધણી, તેથી એ સમજાવ્યો શેએ એવી જ ઠાક હતી, ફક્ત અને સો નંબરી બેટ વેચાતી લેવાની !

બારીઓના વચલા ભાગમાં બીલે એક ચીરો હતો આઠ ડોલર લાડના ધરના ચીરોમાં જેવા નમૂનાના હોય છે એ તમને ખબર છે જ. એલા ફરીર પાતળી હતી તેથી જ તેમાં તેનું પ્રતિબિમ્બ દેખાઈ શકતું. પ્રતિબિંબોના સરવાળા કરવામાં આવે તોજ આખો ચહેરો દેખાય એમ હતું; અને એલાને એ કલા સાધ્ય હતી.

પ્રતિબિમ્બ તરફ જોતાં જ તે એકદમ બારી તરફ ફરી અને ચીરોમાં રહ્યો તદ્દન નિશ્ચય રીતે હતો રહી. તેની આંખોમાં વિલક્ષણ તેજ ચમકવા લાગ્યું. પથુ ખીજીજ દાણે તેનો ચહેરો નિરતેજ થઈ ગયો. તેણે ભરભર પોતાના વાળોને અબોડો છોડ્યો અને તે લાંબો ફેશ કલાપ તેની મરદન પર વિહરવા લાગ્યો.

એમ્સડિલિંગ્હેમ પથુ કુટુંબ ગમે તેટલું મરીજ હોય તો પથુ એ વસ્તુઓ તેમના ધરમાં એવી હતી કે, તેના સ્વચ્છતાનું એ વર વધુ અભિમાન ધરાવતાં હતાં. એક ' જીમ ' ના બપોવાના વખતનું ધડિયાળ, અને ખીજી વાત એલાના લાંબા વાળ. રહામેની ચાલીમાં રોજાદેશની રાણી રહેતી હોત તો તેનાં ફીચ-

ગોતીનાં ધરેણીનો દિમાક ઉતારવા માટે એલા માત્ર ન્હાઇને પોતાના વાળ સુકવતી બારીમાં બેઠી હોત. પ્રત્યક્ષ સંલોભન રાગનો સપત્તિનો ધુમાડો ઉતારવાનો હોત તો જીમે ફક્ત પોતાનું સોનાનું ધડિયાળ ખીસા બહાર કાઢ્યું હોત; તે જોતાં વેંત સંલોભન રાગ મત્સરથી પોતાની ઘડી ઉબેડવા લાગ્યો હોત એવી જીમની ખાતરી !

એલાએ પોતાના વાળ છોડ્યા તે તેના બન્ને ખભાં પર ફરફરવા લાગ્યા જનણે ખજખજ વહેનાર પીળચદ રંગની બે જલ-ધારાઓ ! તે તેના છુટણીની નીચે સૂધી પહોંચતા હતા અને એકાદ વચની મારફત તેનું અંત દંકતા હતા. પછી તેણે કપિત હાથે પાછો અબોડો બંધવાનો પ્રારંભ કર્યો. વચ્ચે તે કાણુબર થોભી અને તદ્દન નિશ્ચય હતો રહી તે વેળા તેની આંખોમાંથી અસ્થિ સરતાં હતાં અને નીચે પાથરેલી કાટેલી રાતી રીનરંજ પર ટપકતાં હતા.

તેણે ઉપાવળે પોતાનું પીળા રંગનું બનકીટ પહેરી લીધું. ઉપાવળે પીળા રંગની ટાપી પહેરી લીધી. ઝગો ફરફાવતી તે એકાદ પખીની મારફત ચોરડીમાંથી નીકળી અને મોસરી દાદર ઉતરી રસ્તાપર ગઈ ! તેની આંખોમાં થોડા વખત પહેલાનું ચમકતું તેજ આ વખતે પથુ કાયમ હતું.

પછી તે એક દુકાન આમળ જમને છતી રહી. તે દુકાન પર પાટીકે હતું ' મેડમ (શ્રીમતી) સોફીની : બધી જાતનાં મંગા-વનનું દુકાન. ' એલા ઝડપથી દાદરા ચઢી ગઈ હાથ ચઢવાથી જરાવાર છતી રહી એલાને લાગ્યું ' પથુ શું સોફીની ?

' મારા વાળ તમે વેચાતા કોશી કે ? ' એલાએ પૂછ્યું

' મારો એજ હશે છે ' તે બાજ

ગોલી. ' તારી ટોપી ઉતાર ' જોવા દે તારા
વાળ કેટલા લાંબા છે ! '

પાછી તે પીગયદ જલધારાઓની વૃષ્ટિ
ખળખળા ઊઠી.

એક ધધાધારીને શોભે એવી રીતે તેના
વાળ હાથમાં લઇ તે બાઈ બોલી, ' વીસ
ડોલર. '

' આપો, જલદી આપો ' ડેલા બોલી

અદાદા ' ત્યાર પછીની પાંચ છ ધડીઓ

રેલી ગુલામ ઠળીઓની પાંખપર અરુર ઊડવા

જેની ગર્ભ આ

અમારી ઉપમા

તમને જૂની અ-

પદરથીયા લામ-

તી હોય તો છોડી

હો. અમારા કહે-

વાનો હેતુ એટલો

જ કે, જીમને એટ

આપવાની સી-

જની પ્રસંગી

કરવામાં ડેલા

ડુકાનોમાં ગુંચાઈ

બની

છેલ્લે એક

વસ્તુ તેને પસંદ

પડી. એટલી નધી

કે જાણે તે વસ્તુ બીજા કોઈ માટે નહિ

પણ જીમ ચારે જ નિર્માણ થઇ હોય

નધી ડુકાનોમાંના કલ્લો માલ તેણે કદાવીને

ફેરી નાખ્યો હતો; પણ આવી વસ્તુ તેને

ક્યાં ચે જેખાઈ ન હોતી, તે વસ્તુ એટલે

પ્લેટિનમ માત્રની ધડિયાળની સંકળા ! તદ્દન

સાદા પણ સુંદર ઘાટની ! જેખાઉ નકરો

કામ કરનાં તેના ટંકાઉપણાના ગુણમાલ પર

જ તેની ખરી કિંમત છે. કેાઇ પણ સારી

વસ્તુ એમજ હોય છે. અને તે સાદગ્ય

જીમના ધડિયાળને શોભે એવી જ હતી, તે

જોઇ તેને લાગ્યું કે તે જીમની યવાને જ

ગોચર છે. જેવો જીમ તેવી જ તે સંકળા

જેખાતી હતી જયોઁ નહિ પણ ગુણુ બરપર

તેની કિંમત એકવીસ ડોલર પડી તે આપીને

ઉતારણે પગલે તે સિત્તાશી સેન્ટ્રમ સાથે

ધેરે પાછી આવી જીમના ધડિયાળ તે સંકળા

લગાવી એટલે બડા શ્રીમંત લોકો સ્થાને પણ

પોતાના બીસામાંથી ધડિયાળ ઠાડી પોતાને

દરેક મિનિટનુ મદત્ત છે એવો જેખાવ કરવા

જીમને હવે સં-

ક્રામ લામવાનુ

કારણ નથી હા-

લમા તેનું ધડિ-

યાળ કલ્લ કલ્લ,

પણ એક જૂની

ચામડાની પટ્ટી

સાથે બાંધેલું હો-

વારો જીમને કેટ-

લીકવાર તે બદલે

કાઠવાની ચરમ

લાગતી.

તેના વિચા

રેલી આ નિશા

તે ધેર ગયા પછી

આસરી ગઇ અને

તે જરા લાનમાં આવી. પછી તેણે વાળને

આમગા પાડવાના ચાંકડાઓ બદલ દાઢયા,

ગેસનો ચૂલો સળગાવ્યો, અને પ્રેમના

અને ઔદાર્યના કારમાં તેણે પોતાના રૂપની

જ ખરાબી કરી લીધી હતી, તે ચાંદસુદ

કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. પ્રિય વાચકો, આવી

આશ્ચર્ય કષ્ટ સહેલી નથી-અત્યંત વિષ્ટ !

એ જ ધડીમાં ડેલાના માથાંપર કરગલી

વાળ, દેશી ખટના ગુમખે ગુમખા જેખાવા

લાગ્યા અને એવા અનાદી, રળકુ છોકરી

પ્રભો ! ભલે ચૂકો

ગરબ

પ્રભો ! મારી જીવનનોશ બધે તેજનમાં ચૂકો,

ધૂળપર્ત ધેર મોલ એ મહા મસલનમાં ચૂકો

સમુદ્રે યાત કરવી પાર નોશ એ નથી વીરતા,

જનકવી મનના કેશ બધકર જાનમાં ચૂકો

જીવન એ ગતના ને પ્રગતિ છે જલતી પ્રગુલ !

હથે વિખો ખડકરપી તણા સામાનમાં ચૂકો

સુમાની એ તમે આરવ છા નોશ તણા આરી,

બધે તો નિપતિ કેશ સમૂકો મહાનમાં ચૂકો

ચાંપશી વિઠ્ઠલદામ ઉદેશી

સરખી તે દેખાવા લાગી તેણે પોતાનું આવું રૂપ અરીસામાં અનેકદ્વાર નિરખી નિરખીને જોયું, અને પોતા સાથે જ બોલી

“મારું આ સ્વરૂપ જોઇને જીમ મને કાર જ કરશે અને કાર ન કરતાં મારા તરફ પાછી દષ્ટિ નાખશે તો કહેશે કે, ‘કાની બેટી’ તમાસામાંની નાચવારી છોકરી જેવી દેખાય છે. પણ હું તોયે શું કરું ?—એક ડાહ્યા સિત્લાસી સેન્ટ્રસે શું વળતે ?—”

સાત વાગ્યા એટલે કારી તૈયાર થઈ, અને સુલકપર તરી ચઢાવવામાં આવી.

જીમ રાજની વખતે આવવાનો એટો નહીં. ડેલાએ તે સાંકળી બેવડી કરીને ‘મુકીમાં ધરી અને જીમ જે બારણે આવવાનો તેની પાસેના ટેબલ પાસે ઉભી રહી પહેલે માથેના પહેલા દાદર પર જીમનાં પગલાં વાજતાં તેણે સાંભળ્યા એક ક્ષણ માટે તેનો ચહેરો ધોળા સફેત થઈ ગયો. તદ્દન સાદી મામુસી બાજ-તમાં પણ ઈશ્વરને માફ કરવાની તેને ટેવ હતી—તેથી તે બોલી ‘દેવા, કરુણા કર અને મારા વાળ મેં શુભાળ્યા છે છતાં જીમને હું પહેલાના જેવીજ સુંદર દેખાઉં એમ કર.’

બારણું ઉઘડ્યું. જીમ અંદર પ્રવેશ્યો અને બારણું વાસી લીધું. ડેલાને તેની ચર્ચા તદ્દન ચકાઈ ગયલી ગભીર દેખાઈ અરેરે ! ઉમર માત્ર બાવીસ વર્ષની—અને અગ પર સસારનો બોળો ! એક નવો ઓવરકોટ ખરીદ કરવાની તેને ખામ જરૂર હતી, અને હાથમાં પહેરવા તેની પાસે હાથ મોઝાંચ નહોતા.

જીમ બારણાની બહાર આવી તદ્દન નિશ્ચય ઉભો રહ્યો. તીવર પક્ષીને જોઈ ‘સેટર’ કુત્રો જેમ ખડો ઉભો રહે, તેથી ડેલા તરફ તેની નજર હતી અને એ નજરમાં શેા લાવ છે એની તેને ખબર પડી નહીં; તેથી તે બચબીત થઈ. તે લાવ કોધનો નહોતો. વિશ્મયનો નહોતો,

અધિક્ષેપનો, લયચિન્નિત દુ ખનો, તેણે અપે-ક્ષાથી કરાવેલ એક પણ લાવનાનો તે નહોતો. એવી વિચિત્ર ચર્ચા કરીને તે તેના તરફ જોતો હતો.

ડેલા શમાય ખડાં કરી ટેબલપરથી ઉતરી અને તેને વળગીને બોલી, ‘જીમ, પ્રાણુસખા ! આમ ટીકાટીકીને મારા તરફ જો નહિ તને નાતાળની કંઈ તોયે ભેટ આપ્યા વિના આ તહેવાર આનંદનો થતે નહિ એટલા ખાતર મેં મારા વાળ કાપીને વેચ્યા છે. પાછા તે વધશે જ—તું મને વદતો નહિ ! નહિ ને ? મારે માટે એ વિના ખીજે રસ્તો જ નહોતો. મારા વાળ બહુ જ વહેલા વધી આવે છે, જીમ Merry Christmas એમ કહે જોઈ ! આમ રીસાવાનું કારણ નથી મજા કરવાની તારે માટે કેવી સુંદર કક્કડ ભેટ હું લાવી છું. હજી તે તે જોઈ નથી—’

‘તે તારા વાળા કાપ્યા ?’ બાસ લાગ્યાસમું કરી જીમે કહ્યું. જાણે અનેક પ્રયત્નો કરવા છતાં આ ખબર તેના જાન-કેન્દ્રસંધી હજી પહોંચી નહોતી.

‘કાપ્યા અને વેચી નાખ્યા.’ ડેલા બોલી ‘પણ તેથી પહેલા જેટલી તું તને કુ ગમતી નથી ? યારા વાળ ગયા પણ કુ તો તેજ છું ને ?’

જીમે વિચિત્ર ચર્ચા કરીને આલુબાણુ જોયું અને એકાદ અમિષ્ટની જેમ ઉચ્ચાપું. ‘ખરેજ તારા વાળ ગયા ?’

‘તને તે આ ઓરડીમાં કે બીજે ક્યાંય દેખાવાના નથી’ ડેલા બોલી, ‘મેં તે વેચ્યા, ખરું કહું છું. વેચ્યા અને હાથથી ખાસ ગયા. આજે નાતાળની સાંધ્યા સખા, જરા હમને, તારે માટેજ એ વાળ ગયા !’

જીમ અમિષ્ટની જેમ જોઈ રહ્યો પછી

તે જરા શુદ્ધિમાં આવ્યો અને ડેલાને તેણે પોતાના બાકુપાસમાં પકડી આ વખતે વાયકો ખીજી તરફ ગરદન કરી ઓરડીમાંની કોઈખીજ વસ્તુ તરફ નજર કરે તો સારી વાત- પોતાના ઓરડાના ખીસામાંથી એક પડીકું બહાર કાઢી છમે ટેવલ પર મૂક્યું અને બોલ્યો- '

‘ડેલા, બહારની સમજણ કરી લઈશ નહિ મારી લાડકીની ચાર લોટો ઓછી થઈ તેથી તેના પરનો મારો પ્રેમ ઓછો થાય એ વાત સમજ જ નથી પણ આ પડીકું લપાડીને મહિ શું છે ને જો, એટલે મારી સ્થિતિ થોડીવાર પર સમિષ્ટ સરખી કાં થઈ હતી એવું કારણ તને સમજશે. ’

લાડકી, ગોરૂણું અંગણાઓ વતી તાબડોલ દોરો તોડ્યો અને કાળજી લેવાડયો ઘરતે ‘જ દર્શાવિયની બધા ’ અને જરેરે ’ ઘરતે ખીજ જ દાંણે બોલવાનું સુધન બચ્ચુ અને ડસકાં; એ જોઈ તેના ચાંદન માટે છમને જેટલા સુન્દર અને દરતોપચાર ખખર ફતા તે જાણનો લપચેલ કરવાની તેને ફરજ પડી.

કારણ, તે પડીકામાંથી કાંસજીની એ જોડ-જોડવેરની એક મોટી દુખાનના કાચમાંથી જોવા પછી પહેલેથી જ ડેલાની જેનાપર નજર હતી અને મન એકુ હવું તે-કાંસજીની જોડ હતી. તે ફાતીયા તે અત્યંત સુંદર ફતા. કાચમાંની પીઠના કાંસજીઓ પર નજર જોડલા દર્તા, અને તેનો રંગ પણ એવો દનો કે ડેલાએ શુભાવેલા વાળને મળતો આવે એવો. ડેલાને ખખર હતી કે તેની કિમત, ધણી હતી, અને એથી ભારે કિમતની કાંસજીઓ તેણે કદિ પણ વેચાતી લઈ શકે એમ નહોતું. તે માત્ર તેને ફરારી જ જોતી અને પ્રેમપૂર્વક કરતી, અને આજે તે કમિષીઓ તેના પગ

આગળ પડી હતી, છતાં આ ચિરવાંજિત અલકારની શોભા જેનાથી વધી હતી તે વાળ પાંચે મુખાવી બેઠી હતી.

તો એ તેણે તે કાંસજીને આદરથી લપાડી લીધી અને પોતાના હૃદય સાથે ચાંપી પછી આંસુથી અર્ધા ભરેલી નજરે તે છમ તરફ જોઈને બોલી,

‘છમ, મારા વાળ બહુ ઝડપથી વધશે.’

અને એટલામાં તેને રમરણ થયું કે છમને આપવાની શેટ તો લઈ તેને કેપાડી પણ નથી. તેણે તે સાંકળા પોતાની હથેલીમાં લઈ આગળ કરી. સાંકળાની લાલ મન્ડ ખરી, પણ તે વખતના ડેલાના આનન્દ અને હિંદાસના સસમંથી તે પણ ચમકેલા લાગી.

‘છમ, છે ને કમકદાર ! કેટલા દુકાનો કરી વળા ! હવે દિવસમાંથી સોવાર ‘કેટલા વાગ્યા ’ કરી ધડિયાળ ખીસામાંથી કાઢીશ તો ફિકર નહિ લાવ, ક્યાં છે. તારા, ધડિયાળ ! તેને આ સાંકળો કેવી દેખાય છે એ મારે જોવું છે. ’

ધડિયાળ આપવાને બદલે છમ લેતો હતો ત્યાંથી એકદમ ખાટલા પર અજ નાખી ને પડીશ અને હથેલી તેનો ગરદન પર નજરે તે લટકાવે દંતને જોઈશે.

‘ડેલા, આપણે એકબેકની આ નાતાળ-ખાની બેટો કેટલાક દિવસ નહિ વાપરતાં એમજ મૂકી રાખીએ તો સાર. મેં મારા ધડિયાળ વેચ્યું, તારે માટે આ કાંસજીઓ લાવવા માટે વેચ્યું. જવા, હે, હવે જરા ચલા લાવ તો. ’

‘જલાણુમનાઃબાળકને : મેછા, ’ નામના ચપ્પર પુરોએ એક આણી આપી એવી પુરાણીમાં ક્યા છે. નાતાળમાં બેટો આપ-

વાનો ઉપક્રમ તેમનાથી જ થઈ ગયો. મેં જ
ચતુર હતા તેથી તેમની, બોટા પછી ચતુરાઈ
ભરેલી જ હોય એ સ્પષ્ટ છે. અમે આ બે
પ્રેમધેલા તરુણ છોકરાની સાદી સીધી વાત
ભાંગી તૂટી ભાષામાં કહી, તેમનામાં કદાપચ્છ
તેમજ ચતુરાઈ જે નહોતી. ધરમાંની માત્ર બે
બદ્ધ મૂલ્યવાન વસ્તુઓનો તેમણે એકએક
માટે ત્યાગ કર્યો. પછી આ યુગના પડિતોને
છેલ્લે એટલું જ જણાવવાનું કે, તે છોક-
રાઓએ એકએકને જ બોટા આપી તેનાથી
અધિક ચતુરાઈ ભરી બોટા ખીંચે કશું

મળશે નહિ. તે છોકરા જેટલો ચતુર બેટ
દેનાર અગર દેનાર પછી મગરો નહિ. જમ-
તામાં ગમે ત્યાં જાઓ તો જે આનાં માથું
સોને જ બધામાં ડાઘાં કહેતાં જોઈએ, એમનું
જ નામ 'મેંજ' । " *

● આ દેનરીના ઉપનામથી લખનાર વિશ્વમ
સિંહની પેટર, જેઓ અમેજ વાંકમયમાં લખુકયા
લખનારાઓના સમ્રાટ ગણાતા હતા અને જેમણે
યોરા સમયમાં જ ૧૭૦ નવલિકાઓ લખી હતી,
તેમની The Gift of the Magi નામની
વાર્તાનો અનુવાદ

સંસારવિષયક

[ચાલુ વર્ષનું બેટ-પુસ્તક]

" આજે આશય શારવર્ષમાં તેમ જુનાતામાં પરિવર્તનકાળના પગરણ મહાયા છે જુની
પ્રજ્વાલિકાઓ વૃદ્ધી લઈ છે, અવનવી રચનાના સર્જન મના નથી છે, તે વખતે જે સહાતિકાળ
દરમિયાન સમાજમાં એક જાતની અનવરતા બાધી રહે છે. આ અનવરતામાંથી બાધીતા સર્જન
કરવાની સુદૃઢ, સુરેખ અને સર્વાંગ સંપૂર્ણ સમાજના યત્ન-કાર્યની પવિત્ર ફરજ સમાજના નવજન-
વાનને સિરે આવીને ઉભી રહે છે. " સંસાર વિષય ના લેખક આ વસ્તુ જ્ઞાનમાં રાખીને કહે છે
કે " જગમગ જુવાનો ! શુશ્રુષુકાળ રમણીઓ ! આશાની મીઠ મહાયા છે, માત્ર તમારા પદ્ય શું
દેરાડ કે આ સમાજનું, અનર્જન બળ કે અણુમેદલ ધન તમેજ છો; અણુનમ, યોગ્યનવલ, મરજીની,
મહાપ્રતિ તમને ફાળે છે એટલે તમને જ લક્ષ્યમાં રાખીને, છવતા છતા ધોરતા સમાજના કેલકાક
સંસાર ચિત્રને નવલકયાના રૂબક પર આલેખવા છે. સંસાર સુકાનને સ્વાધીન કરવાનો, સંસારની
ફરક વિધાને વિશ્વવથી સજાવવાનો ને નવસર્જનનો વિચાર માત્ર એ એકતા પણ અંતરમાં ઉભરી,
તો ચિત્રલેખનની પાંખી સંપૂર્ણ થશે "

આમ લેખકનો હેતુ ' અશ્વિનિર્દેશ ' માં તેમણે ઉપર કચ્ચારેલાં વાક્યો ઉપરથી સમજાવ
આવે છે. અને અમને ચોક્કસ ખાતરી છે કે જે સુદૃઢ કલાવિધાનથી ' સંસારવિષય ના રાણગાર
શ્રી. રોહિ સખત્યા છે તે જ્ઞાનમાં લેવાં જુનાતાના યુવક યુવતીઓ વિષયવતા નાદમી બે આવા વગર
રહેશે નહિ

લેખકે રમાડું પાત્ર ચીતરવામાં બારે ઠંઠેલીયત રાખી છે, એમ કહ્યા વગર આવી રાકે
એમ નથી. વસ્તુસંલભના, પાત્રલેખન અને રસપ્રવાહની સમગ્ર કળાએ વિચાર કરવાં શ્રી. રોહિ
પુસ્તક સ્વેલાઈથી મધ્યમ પંક્તિમાં મૂકી રાકાય એવું છે. ["શિન્દુસ્થાન"-તા. ૧૬-૭ ૩૨]

ચિત્રદર્શન

[ગાથા " લવિત્ર ફરી લાગીએ, રામે ઝીતાને માથાં લે "]

૧

અનિરુધ્ધના કુવતરૂલકે, નેહ ઉવાનો નિરે લો
અને ચિત્રલેખા યુગરૂલકે ચિત્ર અનેક ચિતરે લો.—

૨

કુવતરૂલકે આશ્રમ ઉપરે, શકુન્તલાનો સૂત લો;
શકુન્તલાનો સૂત, ભેનાં રસકીડન અદ્યુત લો—કૃષ્ણ
એલે કેશરીબચ્ચાં લોડે;
સિંદવુ લો કદિ ગદાં મથકોડે—
રાજસાળી લઈ દહમકે રોડે, મનોબળે મળખૂત લો
શકુન્તલાનો સૂત લો —કૃષ્ણ

* * *

કાળ કાળા કાળથી, એ બાળ નહિ પડીનાર લો;
બાળ નહિ પડીનાર, એના બાળને વન-વિહાર લો—કૃષ્ણ
ચડાઈ કરેલો 'લડાઈ' રમતો
રાત્રી બનતો અમથોઅમથો
મદદ મનોરથ-રથને ચણતો, સર્વદમન ચિતાર લો
બાળ નહિ પડીનાર લો —કૃષ્ણ

* * *

કાળ થયો, ને 'બાળ' થયો બડપીર ભરતકુમાર લો;
બડપીર ભરતકુમાર, એનો યરા દશદિશ મોહાર લો—કાળ
'વાનર્ષિ' ને પદ બેઠાંયો
નામદાર બેઠે દકાથો—
ભરતરાજવીથી પકાથો ભરતખંડ-વિસ્તાર લો ।
ધન, શકુન્તલ-સંરક્ષાર લો । —કાળ

એજ અનુપમ ભારત-ખંડે, શીલચુલ્લ સુન્દર દેવી ભે;
શીલચુલ્લસુન્દર દેવી, એહે શકુન્તલાના ભેવી ભે.—એજ૦

દેવીઅકે ઉછરનારો—

સર્વદમનરો દેશદુષારો—

અંબે જાનાતી જ-મારો, સ્વતંત્રતાને સેવી ભે:

શીલચુલ્લસુન્દર દેવી ભે. —એજ૦

* * *

ભારતખંડે તપે તપસ્વી દેવીનો રસખાળ ભે;
દેવીનો રસખાળ ભાવે શાપવણો રમવાળ ભે:—ભારત૦

વિશુલ્લ અહિંસાત્રય આદરતો,

હંડરૂપે હર 'કમળ'જ ધરતો ।

નિસદિન "સ્વાધીન-ભારત" સમરતો, કંઠપીલક્ય વિશાળ ભે

દેવીનો રસખાળ ભે. —ભારત૦

* * *

યુગધાવન અમૃતચોદિયે, પાંપજીને પલકાર ભે;

પાંપજીને પલકાર, ધમકે આરૂ. સ્વખચિતાર ભે.—યુગ૦

સ્વેત વસન સહે પાષાંદ આવે,

વરદ હસ્ત હેતે લંબાવે,

દેવીને જયકિર્તિ ચલાવે, સ્વતંત્ર ભારતદાર ભે:

આરૂ સ્વખચિતાર ભે. —યુગ૦

* * *

પૃથિવિપારે યુગચુરની પ્રતિષ્ઠિત સન્નાર ભે—

એ, સાચો સ્વખચિતાર હો

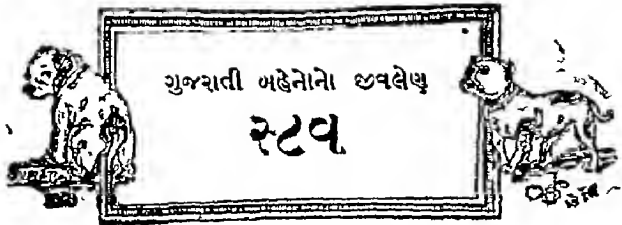
૪

ભારત-કુલવાહીને કુલકે સ્વાધીનતા શી નિતરે ભે ।

અને વિધાતા નવયુગ કુલકે ધિત્ર અવિચળ ચિતરે ભે !

તેજ 'ઉપા'તાં નિતરે ભે !

કેશવ હ. શેડ

સંખ્યા : ૬૦ મહિનાનું કાંઠાવાળા

ધૂણી ગુજરાતી બહેનોએ સ્ટવને સીધે પોતાના જીવ બોધા છે. ધણીખરા અકસ્માત ગુજરાતીઓમાં જ થતા હોવાથી મુબાઇના કોશનર સાહેબ ચીકાપ અને અમે તેમ બોલી નાંખે એ સ્વાભાવિક છે. પરંતુ તેમના બોલ વધારે પડતા તો છે જ અને કદાચ કદાચ રૂપે પણ હશે. સ્ટવથી અકસ્માત થવાનાં કારણો મને ચાર લાગે છે. (૧) નાની અથવા સાંકડી જગ્યા (૨) સ્ટવ સંબંધી ઓછી માહિતી અને આવડત (૩) બેદરકારી. (૪) નવા જમનાનો પહેરવેશ.

(૧) મુબાઇની ચાલીઓ અને તેની નાની નાની ઓરડીઓ. જનજાહેર છે એટલે તેમાં સુધા, સમઠી રાખવાની સમગ્ર યત્ન થકે નહિ અને દાસની ધાંધળાવા છા-ગીમાં ઉતારવો કામ કરવાની ખાતર સ્ટવ વપરાય છે તેમ જ ચાની બીડો એમ સુધી પહોંચી છે કે દિવસના ચોવીસે કલાક મળવા આવનારને આ પાલી પડે છે.

(૨) સાધારણ રીતે મુજરતી બહેનો સંચા કામથી કંટાળે છે અને તેમને પારસી કે ફિલ્મી બહેનો જેટલો ઉત્સાહ સંચા જાણવા અને વાપરવા માટે નથી હોતો. વળી કેટલીક બહેનો ગામડાંમાંથી પરણી

મુબાઇ શહેરમાં આવે છે. જેમણે સુધામાં લાકડા કુંડીને આપો કુબાડી હોય છે તેમને સ્ટવ જે જલડી સળગી શકે અને જલડી રસોઇ કરી શકે તે પ્રિય થઇ પડે છે. મુજરતી તો ધણી પોતાને સ્ટવ વાપરતા આવડતો ન હોય તે ધણીઆણીને શીખવાડે એટલે ન્યાંમુધી નવો નવો સ્ટવ હોય ત્યાંમુધી ઠીક થાયે, પણ તે આઠથી પંદર દિવસમાં જ વાપરતા બરાબર નહિ આવડવાને લીધે બમડી જાય છે એટલે સળગતો નથી. સળગે નહિ એટલે પંપ ક્યાં કરે અને બરાબર રહેતો કચરો નીકળી જાય અને ધૂણી બહાર આવે તેને હીવાસળી ચાપે એટલે બાકો થાય આ બાકો જ પ્રાણધાતક હોય છે.

(૩) સ્ટવ મુજરતીઓ પછી અન-રાષ્ટ્રએથી વાસણ સેવા એ મોટામાં મોટી બેદરકારી અને જાણસ. વળી સ્ટવ સળ-ગાવ્યા પછી વાસણ સાવજી અથવા પાણી વગેરે સેવા જવું તેમાં માસતેલ બળી જાય તેટલી ડરકસર ઓછી થાય, બીજી બેદરકારી સ્ટવની માવજત કરવામાં રહે છે. કોઇ પણ સંચાને જીવતો માણસ ધણી સેવા જોઇએ. આપણા શરીરની જેટલી આપણે ડરકાર કરીએ તેટલી જ બે સંચાની કરીએ તો સચો બમડે નહિ, સ્ટવને સળગાવતાં પહેલાં

પીન કરવી, ધાસતેલ ગાળીને બરતુ, પપ્પ
બરાબર રાખવો; દૂધ, આ, ઓસામણ વગેરે
ચીજ ઉબરાઈને સ્તવ પર પડી હોય તેને
વખતસર સાફ કરવી, સ્તવમાં જતા તેના
કાષ્ટમાં માટી કે ધૂળ ન જાય, આ બધામાં
જોઈએ તેટલી કાળજી ન રાખીએ તો સ્તવ
બરાબર કામ ન આપે

(૪) દાહના જમાનામાં ધણીએ ગુજ-
રાતી બહેનોને ફેશનનું જૂત વળગેલું હોય
છે ત્યાં ખાદી પહેરી કરકસર કરવાની હોય
ત્યાં જ વાસ્ત્રા સાંસ્થા સાડીઓ અને જ
દાહના યણીઆ પહેરવા જોઈએ છે. વળી
છેડા છૂટા અથવા લટકતા રાખવા જોઈએ
અને સંકોરીને બેસવાને બદલે મારવાડણીની
માફક કે બલુનતી માફક કપડા કુલાવી
ફેલાવીને બેસવું જોઈએ ! સાધારણ રીતે જ
આપણા છૂટા કપડાંથી ચૂલા સગડીની ઝાળ
લાગવાનો બચ રહે છે ત્યાં જોરમા સ્તવ
સળગાવ્યાં હોય અને તેના ઉપરથી વાસણ
લેવા જોઈએ એટલે આપણે પોતાને સળગતાં
શી વાર ?

આપણને એમ કહેતામાં આવ્યું છે કે
સ્તવને કોઈ ઉંચી જગ્યાએ એટલે કે ટેબલ
કે મેજ ઉપર મૂકીને સળગાવીએ તો અક-
સ્માતનો સંભવ ઓછો થાય છે. પણ મને
તેમ લાગતું નથી. કારણ સ્તવ સળગાવ્યા
પછીજ વાસણ લેવાના હોય અથવા મારવા-
ડણીને પોતાક પહેરી રાખવાનું હોય ત્યાં સ્તવ
ઉંચો હોય કે નીચો, અકસ્માત તો ચલાનોજ.
વળી દક્ષણી બહેનો ક્યાં ટેબલ, ઉપર રાંધે
છે ? તેઓ રાંધતી વખતે અને કામ
કરતી વખતે સાડીનો છેડો કેડ ઉપર બાંધી
રાખે છે અને કચ્છ વાળે છે એટલે તેમની
માડીએને ઝાળ લાગવાની ઓછી તક મળે છે.

એક પ્રયત્ને ઉપર જુઓવેલા કારણોમાંના

એકને લીધે મેં પણ મારી જીંદગી ગુમાવી
હોત. ત્યારપછી સ્તવ તાળાકુંચીમા પડ્યો
અને સળગાવતા બરાબર શીખવાની અને
તેજ પ્રમાણે કમેશાં સળગાવવાની ખાતરી
આપી ત્યારથી સ્તવ પાછો મને મળ્યો છે.
અને ખરેખર કહું છું કે નીચે જણાવ્યા
પ્રમાણે તેજ વખતથી આજ સુધી કું સ્તવ
સળગાવી વાપરું છું. કોમ્પણ વખતે બડકો
થયો નથી, સ્તવ બહુ ઓછો બગડ્યો છે
ફક્ત મોટીઆ બળી જવાથી એકજ સ્તવ
ઉપર ત્રણ ચાર મોટીઆ નર્સા નાંખ્યાં છે
પણ કચરો બરાવાને લીધે સ્તવ બગડ્યો
હોય તેમ યાદ નથી.

સ્તવની પીનો સ્તવના નંબરને બેસતી આવે
તેવીજ લાવવી જોઈએ. નવા સ્તવની સાથે
તે કેમ વાપરવો તેનું કાગળીયું હોય છે. તે
વાંચી વંચાવી બરાબર સમજવું. દરેક બામનું
શું કામ છે તે સમજી લેવું. અને ત્યારપછી
સ્તવ વાપરવો શરૂ કરવો.

સ્તવ સળગાવવા માટે ટાંપી ઉપર જે
નળી હોય છે તેની નીચે અથવા વચમાં એક
ખાલી હોય છે. આ ખાલીમાં સ્પીરીટ-મેથો-
લેટડ નાંખી તેને સળગાવવું જોઈએ. દાહ
ધારતેલ બરાબ છે, ધારતેલમાં બોલેલા કાક-
ડાથી સળગાવાય છે અને વળી પંપથી
ધારતેલ બદાર કાઢી ખાલી બરાબા દર્દી તેને
સળગાવે છે. આ ત્રણે રીત ખોટી છે. ધારતેલ
સળગાવવાથી ધૂણી થાય છે અને મેથ વળે
છે જે મેથ મેથ નીકળવાના કાણા નીપક્ષમાં
બરાબ છે અને તેને પૂરી દે છે સ્પીરીટ
જેટલી ગરમી ધારતેલથી મળતી નથી એટલે
સ્તવ સળગતાં વાર લાગે છે. પંપ દબાવી
ધારતેલ બદાર કાઢવાથી મોટીઆમાં ધારતેલ
બરાબ રહે છે તેની મેથ બની મોટીઆની
જૂંજળાઓમાં બેગી થઈ ગેસનું રોકાણ થાય

છે. સ્પીરીટ વાપરવાથી મેં જાણી નથી, જેમ જાણી થાય છે અને સ્ટવ ચોખ્ખો રહે છે સ્પીરીટ વાપરનારે મોટા શીશામાંથી એક નાની શીશીમાં કાઢી રાખવું અને તે નાની શીશીમાંથી સ્ટવની ખાલી જગ્યા અધૂરી ભરી દીવાસળા ચાપવી. લગભગ બેઘણુ યર્ષ રહેવા આવે અથવા સ્પીરીટ ઉકળતો જણાય એટલે 'ચાવી' અથવા 'બાક' બધ કરવો અને સ્પીરીટ સળગી રહેતા પહેલાં એ મેંસ એની મેંસ ઉપર ચાવીને ન સળગે તો એક કે બે વખત પંપ કરવો, વધારે નહોં મેંસ સળગે અને સ્પીરીટ સળગતો બધ થાય ત્યાર પછી જોરમાં સળગાવવો હોય તો પંપ કરવો. પણ એટલું યાદ રાખવું કે પંપ કરવાથી જમણા જેમ અથવા જાળ ભૂરા રંગનીજ રહે પંપ કરવાથી જો રંગ બદલાય તો જાણવું કે મેંસમાં કાર્તેલ મળીને આવે છે તેમ થાય તો ચાવી જરા ઉપાડી પાછી બધ કરવી ટાંકીમાં કાર્તેલ પોણી ટાંકી ભરાય તેટલું જ જાળીને ભરવું, અને મોટું સખત બધ કરવું. સળગાવતાં પહેલાં અને હોલવી નાખ્યા પછી પીન કરવી સૌથી વધારે ખ્યાન 'નીપલ' અને પંપ એ ઉપર આપવાનું છે. નીપલમાં કયારે કારાવા દેવો જોઈએ નહોં અને પપલુ વાઇસર જરાગર જોઈએ. પીનનો ઉપયોગ કરતા રહેવાથી અને સ્પીરીટ બાળવાથી નીપલ સારી રહે છે-જો કે લાંબી મુદત વધારા પછી કાણુ મોટું મધ જાય છે. આમ થાય ત્યારે જાળ પીળા રંગની થાય છે અને વાસણુ ઉપર મેંસ બાકે છે આ વખતે નીપલ બદલાવવાથી હાલો થાય છે કેટલીક વખત કયારે કારાવાથી સ્ટવ નથી સળગતો ત્યારે બહુ પંપ કરીને પછી પીન કરવાની રેવ ખોટી છે કારણુ તેમ કરવાથી કયારે નીકળે છે અને પછી તરતજ દીવાસળા ચાપવાથી લગ્ગો થાય છે માટે કયારે

નીકળા જઈ ધૂણીનો મોટો નીકળે કે કાર્તેલની રીડ કુટે તો ચાવી ઉપાડી નાખવી અને ફરીથી ખાલીમાં સ્પીરીટ નાખી સ્ટવ નવેરાયથી સળગાવવો. ખાલી વધારે ગરમ હોય અથવા તેમાં કાર્તેલ કે સ્પીરીટ સળગતો હોય તો નવો સ્પીરીટ નાખવો નહિ.

પંપ એવો સારો જોઈએ કે તેને બેથી ત્રણ હલ્તેમાં મારતામજા સ્ટવ જોરથી સળગવો જોઈએ આવો પંપ હોય તો કયારે કારાતાં વાર લાગે છે. પંપ ડીલાં હોય ત્યારે તેને બહુ દલાવવો પડે છે છતાં પણ સ્ટવ સળગતો નથી અને ડુંડા પડી જવાથી મેંસમાં ધૂણી મળી જાય છે એટલે આજ પીળો થાય છે.

આ વચિનારી બહેનો, જો તમારા સ્ટવનો પંપ ડીલાં હોય તો વાઇસર બદલી જુઓ. અને સાચી વાત છે કે કેમ તેનો ખાતો કરો.

વળી સ્ટવ જુનો થાય છે ત્યારે તેમાંથી હવા ચોરાય છે હવા નીકળવાના મુખ્ય બે રસ્તા છે: એક તો ટાંકીનું 'મોટીલ' અને બીજો ખાલી કપર 'ખરનર' અથવા સળગાવનાર મોટીલ, ટાંકી ઉપરથી નીકળતી નળી ઉપર જે જગ્યાએ મેંસાડવામાં આવે છે તે જગ્યાએ બે ચાકોઆ હોય છે; ત્યાંથી કાર્તેલ કારવાના મોટીઆના ઢાંકણની અદરની બાજુ ચામચનું વાઇસર રહે છે તે જાડલું અથવા ખરનરની ચાકી નીચે 'એસવોસ્ટોસ' નું મંદિર વાઇસર રહે છે તે બદલાવવું કાઢ વખતે ચાવી જે જગ્યાએ આવે છે તેની છેદ અંદરના કાચમાં કયારે કારાવાથી ચાલી પુરી બધ થતી નથી તો પણ હવા જાય છે અને ટાંકી ઉપર જળા નળા મેંસાડેલી હોય છે તે જગ્યાએથી પણ જાય છે. અથવા ટાંકી કાચી થાય છે આ બે વખતે સારું જાણ કરાવી શેણુ. સ્ટવ ખરાબર સળગ્યા પછી અને પંપ

વગેરે બરાબર હોવા છતાં સ્તવ ધીમે પડી જાય છે અને વારંવારે પંપ કરી તેને ચાલુ રાખવો પડે ત્યારે બાલ્યુનું કે હવા 'ચોરાય' છે ક્યાંથી ચોરાય છે તેની ખાત્રી કરવી સારી છે કારણુ તેને સમારનારને ત્યાં મોકલવો પડે કે ઘેર થઈ શકે તે નક્કી થાય અને માટે ટાકી ખાલી કરી નાંખી ચાવી મોઢીક બંધ કરી પંપ કરવો અને પાણીથી ભરેલી બાસડીમાં ડુબાડવો ન્યાંધી હવા જતી હશે ત્યાં પરપોટા નીકળશે. એટલે આરણ્યમાંથી

હવા જતી હોય તો આરણ્ય મૂકાવી લેવું; ચાવીમાંથી જતી હોય તો તેને સાફ કરવી. મોઢીઆમાંથી જતી હોય તો વામસર બદલવું.

આવી રીતે જો સંબાળથી સ્તવ વપરાય તો અકસ્માત ધણા ઓછા થાય. દૂધ પાણી કે ઓસામણુ-આધણુ ઉભરાઈને બરબર ઉપર ન પડે તેવી જાતના 'ગાડ' 'મળે છે અથવા તૈયાર કરાવી સકાય છે તે વાપરવાથી ધણે ફાયદો થાય. રસોઈઆ ચાકરને સોંપવાથી સ્તવ જલદી ખરાબ થાય છે.

સંસાર વિષયક

[નવા વર્ણનું એટ-પુસ્તક]

“ શબ્દકારણી સ્થાપીતવા માટેના મુખ્ય મંડાણ છે, તેની સાથે સાથે સામાજિક કુલાખીના બંધને તોડી નાખવા માટે સમાજના વિશ્વવ સંગ્રામવાળી અને તેમાં સ્ત્રી-શક્તિઓ મહત્વનો ફાળો કેમ આપી શકે તે બતાવવાની ખાહેશથી લખાવણી આ નવલકથા છે. તેમાં પુંછવાદીઓ, પદિવાદીઓ, રૂઢીચૂંકો અને ધર્મધંધાધર્મીઓના પોલ બોલવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. સંસાર-સુકાનીઓ અને પત્રકારોના લેખોના જણા પાછળના કુર્મો પરથી થે પછો 'ખસેડવાનું' સ્વથી જવાબુ' નથી. અને “ ગુણસુન્દરી ”નાં સી-વાચકોને એટ ધરવા માટે આ નવલકથા લખાવણી હોવાથી તેમને ક્યે તે રીતે “ ધીમે ધીમે સુધારાનો સાર ” નહિ પણ નવાનુનાના મુલત્તોના સમિશ્રણનો સાર સમલવવામાં આવ્યો છે. દેહનાં અને શાવનાનાં કળેહ સુન્દરીઓના જીવરમાં પ્રવેશી શાનનાના પૂર ચડાવે છે અને રૂમા નામની મુખ્ય નાયિકા, જે એક દુઃખ અને નિર્વાર્થ મીઠાભાણીકની 'વહુ' બનેલી છે તેના હૃદયમાં સામાજિક કૌતિના નવાજાણી બહુકલાં તે સંસારસુધારાની દીક્ષા લઈને અંતરને અપનાવવા, રાજીશાળી- (અર્થિક) એને સમજાવતાં સ્થાન અપાવવા અને ધર્મઠાણીઓને ધમકાવવાનો પ્રયત્ન કેવી રીતે અમલમાં મૂકે છે તે મૂળ વસ્તુની આસપાસ ખોલે જોખ કયાનકોની કુલકુલની રીતે વાળીના બહેનને આજ રાખવામાં આવ્યું છે. એકંદરે વાતો નાચવા થોભ્ય બની છે. ”

[“ પ્રભામિત્ર-કેન્દ્રી ”-તા. ૩-૭-૩૨]

વર્ષા

(દિવ્ય)

[૧]

જાજે છે મેહુલે નાચે છે મોરલી-
ધરતી રી મલકે આદલી બધી !
અમૃતની ધોરાઓ છૂટે છે આસથી,
આમરમાં બરતી કેટલી વધી ?

[૨]

જલો ને છાડવા, ફૂલો ને પાંદડાં
નવા અવનમાં નાહી રહ્યાં !
મૂંગા ને ફરેલી વાલા લાપી રી !
સોનરખના મુર રેલી રહ્યા

[૩]

લીલા જેતરખાઃ લીલા બગીચા-
લીલી લીલોતરી ખિલી ઉડી !
લીલો લીલો કુંજો ને ઉગમજી માડને,
ઉચ્ચરતી શરણાઈ વાગી ઉડી !

[૪]

વર્ષાના આગમે દેવી મળતા-
પૃથ્વીના પાદયે વરસી રહી !
ભૂમિના પાયમાં પાંપિલી નાનકી-
જેતનની લાંબર લમકી રહી !

[૫]

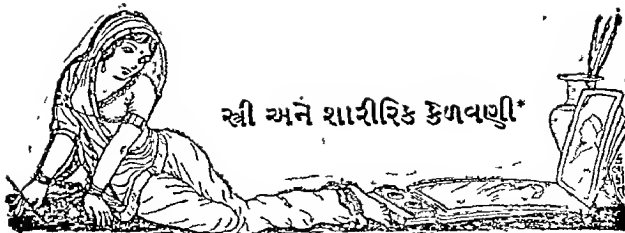
કુમ્ભકુમ્ભની વાડણી આસ થકી ઉતરી !
હોનાના સાથીઓ પૂરી જતી !
ધેર ધેર સંખ્યાનાં સ્વપ્નાં કે પ્રજ્વળાં-
ગર્જન મીઠું ત્યાં રેલી જતી

[૬]

મુસવતે વાયરે મપૂરતા ફેરી,
હરો વિશાળે ઝૂંસાઓ ફૂટે !
પવિત્રતાની અંગલિ અડતાં,
મહિતનાં હર્ષ આંધુ છૂટે.

[૭]

વર્ષાનાં નયનોને કિરણે કિરણે-
જામતી દુનિયા કેવી ઢલે !
દુનિયાની આંખોમાં ભેધું કદિયે !
વર્ષા નવલતમ રૂપે લહે

સ્ત્રી અને શારીરિક ક્ષેત્રવાણી*

વેળિકા: કુ સુસ્મિતા નંદમુખરામ મહેતા

“ સરીરે સુખી તે સુખી, સર્વ વાતે
સરીરે દુઃખી તે દુઃખી છે, સદા તે ”

આ સમારમાં સુખનો લાવે મેળવવાનું મુખ્ય સાધન શરીર છે. શરીરને નિરોગી રાખી તેનું સરસપણું કરવું એ દરેકાનું મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. શરીર જો નિરોગી હોય તો મનુષ્ય કામ થયું કરી શકે. રાજમહેલમાં રહેનારી રાજ્ય પદ્મી જો રોગી હોય તો તે કુખીજ સમજાવે. અને એક ગરીબ કંઠાગ મનુષ્ય જો નિરોગી હોય તો તે પોતાની પછીકુટીમાં સુખ અને શાંતિમાં દિવસો નિર્ગમન કરે છે. શરીરની તદુરસ્તી તો માનવજીવનમાં મુખ્ય વસ્તુ છે.

હવે કહી રીતે વર્તવાથી શરીર તદુરસ્ત રહી શકે? કમરત, ખોરાક, હવા, પાણી આજ-વાણી, નદાણું, ઘર, વિગેરે વિગેરે

કમરત:—કમરનાં સ્નાયુઓને મજબુત કરવા માટે કમરતની ખામ અવસ્થા છે. કમરત કરવાથી શરીરમાં કીવત આવે છે. ફેફસાં, હૃદય ખીસે છે. પાચનક્રિયા યોગ્ય,

રીતે ચાલે છે, અને તેથી મનુષ્ય પોતાનો ખોરાક પચાવી શકે છે.

અને તેને જૂખ પણ બરાબર માગે છે તેથી તેનું શરીર પણ મજબુત બને છે. કમરત જાત જાતની હોય છે. કામ કરવું, ખુદી હવામાં ફરવા જવું, ફેંદીયો કાતવો, રાંધવું, દળવું, ખાંડવું, પાણી ખેંચવું, ધરમાં ચાચરચીવું સાદું રાખવું વગેરે આ બધા કામો કરવાથી સ્ત્રીઓને પૂરતી કમરત મળે છે.

પાણી ખેંચવું: આ કમરત ગામડાની સ્ત્રીઓને બરાબર મળે છે. કારણ ગામડામાં કુવાઓ, નદી કે તળાવો હોય છે અને સ્ત્રીઓ સવાર સંજ માથે મોડાં મૂકી પાણી ભરવા જાય છે તે લોકોની સ્થિતિ કાંઈ નોકર રાખી શકાય એવી હોતી નથી એટલે જો લોકોને તો ગૃહકાર્ય લાગેજ કરવાનું હોય છે ખાંડવા અને દળવાથી પણ યોગ્ય કમરત મળે છે, હાથ મજબુત બને છે, ફેફસાં સારા રહે છે. શહેરમાં રહેનારી સ્ત્રીઓને અને તેમાં પણ ખામ કરીને દ્રવ્યવાન સ્ત્રીઓને આ કાર્ય કરવાનું બાગ્યેજ આવે છે. આવી સ્ત્રીઓને પોતાને યોગ્ય કામ કરવું જોઈએ અને તે નહીં તે

• શ્રી. પ્રભાકર દિન્ડુ સ્ત્રીમંડળ તરફથી વા. ૨૦૧૧ એપ્રિલે સેવાવધી નિબંધની હેબિટ પરીક્ષામાં આ નિબંધ માટે શા. ૨૫)નું પહેલું હનામ સ્વ. પાણીવાદ દ્વારાદાસ ત્રિલોકનદાસ સ્મારક હિંમતીપ્રી ઉપાધ્યાયી રચયો

સવાર સાંજ નિયમિત ખુદશી દવામાં ફરવું જોઈએ. ચાડી મોટા કરનાં પણ ચાલીને ફરવા જવું લાભદાયક છે.

માથા સ્પર્શોને તો પોતાનું શુદ્ધકાર્ય જ કરવાનું હોય છે. તેથી તેઓને ફરવા જતાની આમ જરૂર નથી હોતી. માથામાં દરેકને ખુદશી દવા મળે છે કારણ ત્યાંના ધરો સહેરાની માફક ઉચી બાધબીના હોતા નથી. ત્યાં મીઠા કે કેટ્ટરીઓ હોતી નથી કે જેથી ત્યાંની દવા બગડે. માથામાંના લોહો મજબૂત બાધાના હોય છે તેમના બાજમાં પણ ન્દાન-પણથી જ મજબૂત હોય છે. તાલતકા વેડીને પણ એ લોહો પોતાનું કામ કરે છે કસરત કેત મનદળ કે દબેસ ફેરવવાથી જ મળે છે એવું નથી. શરીર બદારથી મજબૂત હોવું જોઈએ. તે પ્રમાણે સરીરનાં અદરતા અવયવો પણ યોગ્ય રીતે કેળવવાલા હોવા જોઈએ. જે સ્ત્રીઓ મજબૂત અને નિરાગી હશે તેજ લાવિખની પ્રજા મજબૂત અને નિરાગી જન્મશે બાળકોની તનની તેમજ મનની કેળવણીનો આધાર તેમની માતાઓ પર અવલભે છે દેડવાથી, રમવાથી તેમજ ફરવાથી પણ શરીર કેળવાય છે આપણે આમ કરશું તો સમાજ આપણને નીંદરો કે ટીકા કરશે એ બધે શરીરને વેડશી નાખવું યોગ્ય નથી. સાચું કામ કરતાં હોઈએ અને દબે બદાર ન વર્તીએ અને તેમ છતાં પણ સમાજ ટીકા કરે તો તેવી ટીકાને ન ગણીકારતાં આપણે આપણું કામ જરી રાખવું જોઈએ. દબે આગળી ગયા હોઈએ અને સમાજ ટીકા કરે તો આપણે સુધરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. કસરત એ આગસતો દુરમન છે, અને આગસ એ તદુરસ્તીનો દુરમન છે. મળા ઉપરાંત કસરત કરવાથી શરીરમાં અદરતા અવયવોને દાનિ પહેંચે છે.

જાતજાતનાં કાર્યો મારફતે કસરત મેળ-

વવાથી શરીરના દરેક દરેક સ્નાયુઓ મજબૂત થાય છે. શરીરની તદુરસ્તીને માટે ફક્ત કસરતની જ જરૂર છે એમ નથી કસરતની સાથે બીજી વસ્તુઓ પણ ખ્યાતમાં રાખવાની છે, જેવી કે દવા.

હુંવારો ખોરાક અને જળ વિના મનુષ્યને થોડા કલાક ચાલી શકશે પરંતુ દવા વિના એક પણ પણ જીવન ટકી શકતું નથી. મનુષ્યો પ્રાણુવાનું સ્વાસ વાટે અદર લે છે અને કાર્બોનિક એસિડ ગેસ બહાર કાઢે છે. આપાન દિવસે આથી લલકુ જ કરે છે પણ રાત્રે મનુષ્યની માફક કરે છે માટે રાત્રે કોઈ દિવસ પણ આપાન નીચે સુવું નહિ સવાનાં ખોરાકમાં દવા આવે એવી જગ્યાઓ હોવી જોઈએ સવાનાં ખોરાકમાં કોઈ રાખવો નહિ કારણ દિવાથી ખોરાકની દવા બગડે છે. જેમ બને તેમ મનુષ્યે સ્વચ્છ દવા લેવી જોઈએ સ્વચ્છ દવા લેવાથી મનુષ્ય નિરાગી રહે છે, મન પ્રકૃષ્ઠિત બને છે અને તેને મધને તે પોતાનો દિવસ આંતરથી નિર્જન્ય કરે છે. સ્વચ્છ દવાથી લોહી રાત્રી થાય છે અને તે શરીરમાં બરાબર ફરવું રહે છે. દવાની સાથે યોગ્ય ખોરાકની પણ શરીર સરક્ષણ માટે આવશ્યકતા છે.

ખોરાક — ખોરાક પણ શરીરની તદુરસ્તીમાં મુખ્ય ભાગ ભજવે છે. ખોરાક તાજો અને સ્વચ્છ હોવો જોઈએ. શરીરના લસારાની બાધ પૂરતા ખાતર ખોરાક આવશ્યક છે ને પ્રમાણે અખીરધને દરેકોનાં ચવાવવા માટે તેમાં કોલસાની વારંવાર જરૂર પડે છે તેજ પ્રમાણે શરીરને તદુરસ્ત અને બળવાન રાખવા ખાતર ખોરાકની જરૂર પડે છે જગ-ડેલો તેમજ વાસી ખોરાક ખાવાથી બિન-બિન રોગો ઉત્પન્ન થાય છે. ખોરાકમાં પણ સુખ્યત્વે કરીને સાત્ત્વિક ખોરાક ખાવો જરૂરી

છે. ગાપણા દોષો સમન્થા વિના દરેક શક્તી છાલ કાઢી નાખે છે પરંતુ તેમાંજ ખરેખર સત્ત (Vitamin) રહેલું છે. એ સત્ત કાઢી નાખવાથી યોગ્ય બળ મળતુ નથી. ખોરાક પ્રકૃતિને અનુકૂળ લેવો જોઈએ. ભૂખ હોય તેના કરતાં વધારે ખોરાક લેવાથી પાચનશક્તિ ખરાબર કામ કરી શકતી નથી. તેને લઈને અપચો થાય છે અને શરીર બગડે છે. ખોરાક નિયમિત લેવો જોઈએ. રાત્રે બહુ મોડાં જમવું ઊચિત નથી.

પાણી—ખોરાક અને હવાની શરીરને જેટલી જરૂરત છે તેટલીજ પાણીની પણ. પાણી પીવાથી લોહી સુધરે છે અને આખા શરીરમાં પૂરતા પ્રમાણમાં ફરે છે. પાણી પણ સ્વચ્છ અને ગળેલું હોવું જોઈએ. કુવા નદી કે તળાવ ત્યાં આગળ મનુષ્યો કપડાં ધોતરા દોય, ગંદકી કરતા હોય, વા રૂઢો પરથી પાંદડાઓ ખરીને પડતાં હોય એવું પાણી પીવું નુકસાનકારક છે. પાણીમાં પણ કેમ જાતનો બમાલ હોય તો તેથી રૂગો ઉપસ્થિત થાય છે. પાણી પણ જોઈતા પ્રમાણમાં જ પીવું જોઈએ વધારે પ્રમાણમાં લેવું સલામતી બધું નથી.

અજવાળુ—કહેવન છે કે ‘ ન્યાં ન પ્રવેશી સ્યં ત્યાં પ્રવેશો વૈવ ’ એટલે કે ન્યાં સુધંતું તેજ અસંભવિત હોય ત્યાં રાત્ર જરૂરજ પ્રવેશો છે અને તેને લીધે વૈવ કે ડાકટરોની જરૂર પડે છે. અજવાળું જે ગૃહમાં પ્રવેશવું ન હોય તે ગૃહનાં મનુષ્યોમાં તંદુરસ્તીની આશા રાખવી વ્યર્થ છે અધ-કારને લીધે મન પણ પ્રદુષ્કિત નથી રહી શકતું અને શરીર પણ મજબુત હોવું નથી

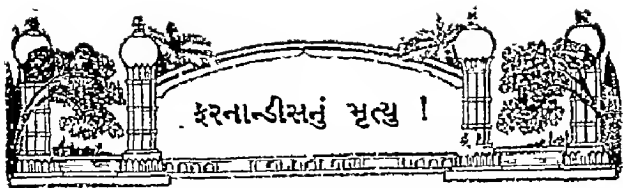
ઋષિઓને હોઝલ પાડે રોખવાનો રિવાજ કેટલાક દેશોમાં તેમજ કેટલીક કામોમાં હજી સુધી છે. એવા દેશની ઋષિઓ ભાગ્યે જ તંદુરસ્ત તથા આનંદી હોય છે.

શરીર સંરક્ષણને માટે ધર પર પણ ખ્યાન રાખવું જોઈએ. ધર હમેશાં પુરતી હવામાં આસપાસ ગંદકી વિનાનું હોવું જોઈએ. ચારે બાજુએ હવા ઉભસ માટે પૂરતા બારીખારણાં હોવાં જોઈએ. બેઠા કે બિનાસવાળી જગ્યામાં ધર ન હોવું જોઈએ.

નંદાણું—નંદાવામાં પણ કેટલાક નિય-મોની જરૂર છે. ઝરમ કરતાં ઠંડે પાણીએ નંદાવાથી શરીરમાં જન્યુતિ આવે છે, મોઢા પર લાલાસ આવે છે અને મન પણ પ્રદુ-શ્લિષ્ટ બને છે. નંદાવાનું પાણી પણ સ્વચ્છ હોવું જોઈએ.

ઉધ—આખા દિવસના સમયને લીધે મનુષ્યને ઉધની જરૂરત છે. હમેશાં બનતાં સુધી ચાંત સ્થળે સુવાનું રાખવું જોઈએ. સુતી વખતે મનને જેમ બને તેમ ચાંત રાખવું. પોશાક પણ દેશને અનુકૂળ પહેરવેા જોઈએ.

ઉપર દર્શાવેલી દરેકે દરેક વસ્તુઓની ઋષિઓને ખાસ જરૂર છે. બિવિધની પ્રજાનો આધાર ઋષિઓ પર અવલંબે છે. પુરુષોને જેટલી શારીરિક કેળવણીની જરૂર છે તેટલી-જ બહેન તેથી ઠંધક વધારે ઋષિઓને જરૂર છે. ઋષિઓને માટે પુરુષોના જેવું સ્થળો પણ હોવા જોઈએ કે ન્યાં તેઓ ટેનીસ બેડમીન્ટન વગેરે ઋષિઓ પણ રમી શકે અને ન્યાં જેવી રીતે પુરુષો કસરત કરી શકે તેજ રીતે ઋષિઓ પણ કરી શકે.

ફરનાન્ડીસનું મૃત્યુ !

રૂપક : શ્રી. તર્કદાસંકર વ દિવેદી

મુંજાઈમાં વ્યાપેલી વેપાર ધધાની મદીની અસર અમારા ધધા ઉપર પણ થઈ ચૂકી હતી અમારૂંના જેટલું અમેને કામ મળતું નહોતું અને જે કામ મળતું તેમાં મહેનતના પ્રમાણમાં પૈસા છેક ઓછા મળતા હતા. પણ અમે કાંઈ પૈસા કમાવાની ખાતર જ ધધો માંડ્યો નહોતો. અમેને તો આ ધધાનો શોખ લાગ્યો હતો, તેની પાછળ ધેણુ લાગ્યું હતું, એટલે અમારે પૈસાની બહુ થોડી જ પડી હતી તેમ અમારી પાસે અમારૂં ગણું નિરતિ ચાલે એટલી રકમ હતી. આથી અમારો કામ ધધો ઓછો થતાં અમેને પૈસાની જરૂર પડી રહી નહોતી; પણ અમારી મનઃશક્તિની કસોટી કરવાની તક ન મળવા માટે જ અગતે દિવસીરી થતી હતી,

આવી સ્થિતિને લીધે અમે નાના કેસો પણ હાથમાં લેતા હતા અને કાંઈ કેસવાર તો અમારી જાણમાં અનાવાસે આવતા કેસો કેસના કલા વચર પણ અમારી સ્વેચ્છાથી અમારા શોખની ખાતર લેતા હતા.

પોપ મદિનાની સખ્ત થડીના દિવસો હતા વાતાવરણમાં થડી સાધારણ હતી, પણ પવનના સુસવાટાથી થડી વિશેષ લાગતી હતી આ કારણથી હું દબ્બેચના ફરનાં એટીસમાં મોડો જઈ પહોંચ્યો, રજુ-મલ તો ક્યારનો પ આવીને બેઠો હોય એમ લાગતું હતું. સતારવું છાણુ તેના હાથમાં

હતું અને ચક્રમામાંથી તે તેના એક ખુણામાં અતિ ખાનપૂર્વક વાંચી રહ્યો હતો હું અહર દાખલ થયો તેની પણ તેને ખગર પડી નહિ

કપડાં ઉતારી મેં એખાશે ખાતાં મારી જગ્યાએ બેઠક લીધી ત્યારે કાણુ આગ્યું એ એમ જાણવા છાણું નીચે મૂક્યું અને મને જોઈને બોલી ઉઠ્યો

“ હસો, દાસભાઈ ! આ તમારે જ લાપકતું કામ છે ” આમ કહી તેણે છાણું મારા તરફ ધધું.

છાણું હાથમાં લેતાં મેં પૂછ્યું.

“ રજુમલ, શું છે ? વાત કરોને ! તમે તો વાંચી ચલા છો, બેઠાં બેઠાં તો કંટાળી ચલા મને તેણે કામ દશે તો પણ ચાલશે ”

રજુમલે અખ પરથી ચક્રમાં ઉતારતાં કહેવા માંડ્યું. “ આજથી બરાબર એક મહિના પહેલાં બાપખલા ઉપર રહેતો ફરનાન્ડીસ નામનો કીબીયન એકાએક ગૂમ થવાના સમાચાર છાણાંમાં પ્રકટ થયા હતા તે તને યાદ છે ? ”

“ હા બેજમીન એન્ડ કંપનીમાં નોકર હતા તે જ ફરનાન્ડીસને ! બાપખલામાં રહેતો હતો પરણેલો હતો, અને બે છોકરાં પણ હતા. એ જ ને ? ” મેં ટાપરની પૂરી

“ એ જ, એ જ અને એવા સમાચાર છાણાંમાં છે કે મરવાને ફરિયા કિનારેથી-

એક શય મળી આવ્યું છે. તે ગૂમ થયેલા ફરનાન્ડીસનું હોય એમ માનવામાં આવે છે. દાસભાઈ, તમે શું ધારો છો ? ”

“ એક મહિના પહેલાં ગૂમ થયેલા માણસનું શય આજે મળી આવે એ જરા આશ્ચર્યની વાત તો ખરી જ ! એક મહિના સુધી એ માણસ ક્યાં રહ્યો હતો ? ગૂમ થવાનું કારણ શું હતું ? ધરમાંથી શા માટે નાસી ગયો હતો ? અમર તો કાંઈએ નસાડી ખૂન ક્યું હતો ? ખૂન ક્યું હોય તો શા માટે અને આપઘાત ક્યાં હોય તો પણ શા માટે ? આ પ્રશ્નો અનુત્તર જ રહે છે. ”

“ દાસભાઈ, એ પ્રશ્નોના જવાબ આપવાનું તમે માથે લીધો તો પોલીસથી કંઈ જ બની શક્ય નથી. એક મહિનાથી ફરનાન્ડીસ મુંબઈમાંથી ગૂમ થયો, છતાં પોલીસ તેનો પત્તો મેળવી શકી નથી તેમાં આ તેનું શય મળી આવ્યું. એટલે આજે કિસ્સો વધારે બેઠો બને છે. આ બેઠ શોધી કાઢવા તમે મહેનત કરો તો ? ” રણમલે મને સૂચના કરી,

“ ઠીક છે. કેસ તો મળ્યો છે. જુદિને કસોટીએ ચકાવે એવા છે. હમણાં મારી તબિયત બરાબર નથી રહેતી એટલે હું આ કેસ નહિ દાખમાં લઉં. પણ તમેજ જાતે તપાસ રાખો તો સારું નક્કી મારા કરતાં તમે વેલા રેતક પામશો. ” મેં કેસ દાખ ફરનાની અશક્તિ બતાવી.

“ ઠીક, દાસભાઈ, તમે કંટાળી ગયા લાગે છે. કાંઈ નહિ. આ કેસ હું અજમાવી જોઈશ. મારા જુદિને પણ કાટ ન લાગે એટલી તો મારે જરૂર સંભાળ લેવી જોઈએ. ” રણમલે હસીને કહ્યું. અને ફરીથી હાથું લઈ વચિવા માંડ્યું.

એ જાપામાં ફરનાન્ડીસ એક મહિના પહેલાં ગૂમ થયા તેની હકીકત પણ હુંકામાં

આપી હતી. રણમલ તે વાંચી ગયો અને ફરનાન્ડીસનું શય મરવાને દરિયા કિનારેથી દાખ આવ્યાના છેલ્લા ખતર પણ વાંચી ગયો.

વધુ વિગત માટે તેણે એક મહિના પહેલાંનું હાથું જોયું. ‘તેમાં ફરનાન્ડીસ ગૂમ થવાના સમાચાર જરા વિગતથી આપ્યા હતા. રણમલે તે બેવાર બહુજ ખ્યાનપૂર્વક વાંચી ગયો; અને પછી બોલ્યો:

“ દાસભાઈ ! હાપામાં પ્રકટ થએલાં હેવાલ કપરથી આટલી વાત સમજી શકાય છે. ફરનાન્ડીસની ઉંમર લગભગ ૩૫ વરસની હતી. તેનો ચૂલસંસાર સુખથી ચાલતો હતો. તેની બેરી એકંદર સારી લાગતી હતી અને તેનાં બે છોકરાં બહુતાં દર્તા બેન્ગમીન એન્ડ કંપનીમાં તે ૧૦ વરસથી નોકરી કરતો હતો. માસિક રૂ. ૧૫૦ નો પગાર મેળવતો હતો. ઉપરાંત કમીશન બહુ મોંઘુસ પ્રમાણિક હતો. સીધે રસ્તે જનાર હતો. કાંઈ પણ પ્રકારના બચસનથી રહિત હતો. ૧૦ થી ૧૨ વરસની નોકરીમાં તેણે સારી જેવી રકમ એકઠી કરી હતી. આજામાં આજા રૂ. ૧૦ હજાર તો જરૂર તેની પાસે હતો. આવે સીધો, સુખી અને પ્રમાણિક માણસ એકાએક ગૂમ થાય અને મહિના દહાડા પછી તેનું શય મળી આવે એ અત્યંત આશ્ચર્યકારક ઘટના છે. આ વાતમાં નક્કી કંઈ બેઠ રહેલો છે. દાસભાઈ, એ બેઠનો ઉકેલ ક્યાં વજર મને મેંન પડશે નહિ. ૧૦ થવા આવ્યા છે, એટલે અહીંથી સીધો પ્રથમ તો તે આશીસમાં જઈ તેના મેનેજરને મળાશ અને તેની પાસેથી કાંઈ ઉકેલ મળે છે કે કેમ તે જોઈશ. આખાં કેસનો બેઠ ખુલે ક્યાં પછી જ અહીં આવીશ, એટલે હમણાં બેચાર દહાડા મારી રાહ ન જોતા ” આમ કહી રણમલ હૈટ પહેરી વૉર્ગેન્સ્ટ્રીક લઈ આવી

મમાથી બહાર પડ્યો ગુજરાતની આ વિરલ
બ્યક્તિ તરફ ફેરવેલી નજર રહી

(૨)

હોનાની રોડ ઉપર જાણીતે એક બેઠક
જાણીતી જ બેઠકની બેઠક કંપની આવેલી
હતી આ કંપની જરૂરયાત અને છુટક
ફાનો વેપાર કરતી હતી ઉપરાંત પ્રીસ્ટીયન
પ્રમાણે ફાનો વેપાર કરી આપની હતી. મુરો-
પીવનો અને પાર-
સીઓ આ કંપનીના
મુખ્ય ગ્રાહકો હતા,
અને અમુક ખાસ
ફાનોની એજન્ટરી
કંપની હતીકે હો-
વાથી તેનું વેચાણ
તેનાજ દ્વારા થઈ
હતું.

રજીમલ સીધો
જઈ મેનેજરને
મળ્યો અને કહ્યું
" તમારી સાથે જરા
પાંચ મિનિટ ખાનગી
વાત કરવાની છે. "

મેનેજર નવા
આવનારની રીત-
શાતથી જરા વિ-
રમય તો પામ્યો;
તોપણ સંબંધિતાથી જવાબ આપ્યો " બોલો,
શું કમ છે ? "

" તમારી ઝાણીસમાંથી ફરનાન્ડીસ ના
મનો માણસ આજથી એક મહીના પહેલાં
ગૂમ થઈ ગયો હતો અને હવે તેનું શન
મરવાના દરિયા કિનારેથી મળી આવ્યું છે.
તમને આમાં કંઈ બેદ નથી લાગતો ? "

રજીમલે મેનેજર તરફ દષ્ટિ ટાકી રાખી.

" પણ તમે કાણ છો ? અને આ વાત
સાથે તમને શા સંબંધ છે તે જાણવા પહેલાં
કુતમતના સચાવનો જવાબ નહિ આપી
શકું. " મેનેજરે સખતાઈથી જવાબ આપ્યો.

" ફેરવેલી નજરની ઝાણીસનો મા-
ણસ છું અને ધંધા તરીકે અમે ગુન્દાની
રોડ કરીએ છીએ આ કેસમાં મને પ્રયત્નથી
જ શંકા આવી, પણ ચોક્કસ કંઈક પત્તો

મેળવશે એમ માની
અત્યાર સુધી તપાસ
નહોતી કરી, પણ
હવે તપાસ કર્યા
બગર માલે તેમ
નહો. " રજીમલે
જવાબ આપ્યો

" પણ તમે
કેના તરફથી આ
ગુન્દાની તપાસ
કરી છો ? તેની
બેરી તરફથી ? "

મેનેજરે સ્પષ્ટ લા-
વાને પૂછ્યું
" ના. અમારી
ચોતાની મરજીથી.
આ ગૂમ થવાનો
અને પછી મૃત્યુ
થવાનો બેદ અમારે
ઉકેલવો છે. મુજાબ

જેવા શંકેરમાંથી આવેલો એક આજરૂદાર અને
સીધો માણસ ગૂમ થાય અને મહીના દહાડા સુધી
તેનો પતો ન લાગે એ તો નવાજન ને ! "

મેનેજરને રજીમલની વાતમાં શંકા આવી
ઝટકે તેણે કહ્યું " હા. બોલો તમારે શી
માહિતી લોછએ છે ? "

" તમે ફરનાન્ડીસના સંબંધમાં કંઈ
વિશેષ જાણતા હો તે કહો. "

બાર માસનું સરવાળું

‘ ગુણ ગુન્દરી ’ એ
ગયા બાર માસમાં શું આવ્યું ?

૮૭ ફોટો-મિત્રો

૨૫ વાર્તાવાનાદો

૪૫ બીજાં પાંચાળી લેખો

૪૪ રામ-કાવ્યો

— ઉપરાત —

શ્રી શ્રીમદ્-ભગવાદ ગીતા વાર્તા ‘ મરીજની
મહાકાવ્ય ’ નો પૂર્વજી, મુક્તિસાધકમાં
ભારતીય મહાકાવ્યોની ચર્ચા લેખમાં,
અત્યારની શ્રી પ્રવૃત્તિના સંપાદક, ધનામી
ગણાણા, પુસ્તક પારિતોષિક દરમિયાન

— અને —

ગાલ વિભાગનું વાચન

મધુ મળી

કુલ ૯૪૦ પાનાંનું સંગીન વાચન

“ અમારે ત્યાં ૧૦ વરમયો કામ કરતો હતો તદ્દન સીધો ને શ્વાસ માણસ નિયમસર ઘેરથી નીકળી ઓછીસે આવે અને નિયમસર ઓછીસેથી નીકળી પાછો ઘેર જાય. ૧૦ વર-સમાં તેના આવવા જવામાં અનિયમિતતા એં કાંઈ દહાડો જોઈ નથી. બહુ થોડા બોલો માણસ, પોતાના કામ સિવાય પારકી પચાત માં કદિ પણ પડવાની વાત નહિ. કરકસર વાગે પણ ખરે સારો જેવી રકમ બચાવી દશે. ઇન્ડીઆ બેંકમાં પોતાનું ખાણું રાખતો. ”

“ તેના કોઈ મિત્રો હતા ખસ કે ? ”
રજુમલે પૂછ્યું.

“ મારા બાળવા પ્રમાણે કોઈ મિત્રો ન હોતા. ”

“ ત્યારે કંઈ પૈસાની મુશ્કેલીમાં આવી પડ્યો હતો ? ”

“ ના ના. ૧૦ હજાર તો બેંકમાં હતા અને ઘરમાં આવમિલકત હતી તે તો જૂદી. ”

“ પણ એ ૧૦ હજાર અત્યારે પણ બેંકમાં જ છે કે કેમ ? ” રજુમલે આગ્ર રતા દર્શાવી.

“ ના. ગૂમ થયો તેના આગલા અઢવા-ડિયામાં ૮ હજારની ફીલ્ડ ડિપોઝીટની મુદત પાકી જતી હતી, એટલે એટલી રકમ તેણે ઉપાડી લીધી હતી માત્ર ૨ હજાર ચાલુ ખાતામાં હતા અને હજી પણ છે. ”

“ ત્યારે એ ૮ હજારની રકમ તેણે ક્યાં નાખી ? ” રજુમલે ડગાસા દર્શાવી. ”

“ એ વરણ નયો સમજતી, નયો એ રકમ બીજે કયાંય રોકી કે નથી તેની બેરીને આખી કે ઘરમાં મૂકી તેમ તેના શય ઉપરથી પણ એ રકમ મળી નથી આવી. ” મેનેજર-નો અગ્રજ જરા ધીમે પડતો હતો.

“ લારે તો એ ૮ હજાર ગૂમ થયા એમજ સમજવું રજુ ? ” રજુમલે પૂછ્યું.

“ અતુમાન તો એવું જ કરી શકાય. ૮ હજારની ખાતર કોઈ બાણ્યોદ્યમે તેનું ખૂન કર્યું હોયું એમ, નહિતર ૮ હજાર કાંઈ તે ક્યાં જતો રહે ? ” મેનેજરે પોતાનું અતુમાન દર્શાવ્યું.

“ તો પછી એક મહીના સુધી શય ક્યાં રાખ્યું હશે ? એ પ્રશ્ન ઉભો રહે છે ” રજુમલે શકા દર્શાવી.

“ હા એ શકા તો ખરીજ એક મહીના સુધી કોઈ ગુપ્ત ઠેકાણે તેને છુપાવી રાખ્યો હોય અને પછી ખૂન કર્યું હોય તો બનવા ભેગ છે. ” મેનેજરે બીજું અતુમાન રજુ કર્યું.

“ ગૂમ કેવી રીતે થયાં તે કાંઈ જાણે છે ? ” રજુમલે પૂછ્યું.

“ જે દહાડે તે ગૂમ થયો તે દહાડે હરમેશની જેમ ઓછીસમાં નિયમસર આવ્યો હતો, અને સાંજના નિયમસર છુટ્યો હતો. સીધો ઘેર જવો જોઈતો હતો; તેને બદલે ઓછીસમાંથી નીકળ્યા પછી ક્યાં ગયો તેનો પતો નથી ”

“ તેની પાસે તે દહાડે શું શું હતું ? ”

“ કાંઈ જ નહિ હરમેશાં ચામડાની એક લાવતો તે એક સિવાય બીજું કશું જ નહિ ”

“ હવે માત્ર એકજ વધુ મવાલ પૂછી લઉ. તમારી ઓછીસમાં કયા સિપાઈ સાથે તેને વધારે કામ કાજનો પ્રસંગ આવતો હતો ? ” રજુમલે ઉઠવાની તૈયારી કરવા માંડ્યા.

“ કેમ કાંઈ એના ઉપર શકા લાવો છે ? ”

“ ના ના સવાલનો હેતુ બીજો છે. એ સિપાઈ કદાચ કાંઈ વધારે વાત બાણ્યોતો હોય. ” રજુમલે ખુલાસો કર્યો.

“ ઘેડું કરીને સિપાઈ છે, તે એનું કામ કાજ કરતો હતો. પણ આજે તે બિચાર હોવાથી આવ્યો નથી. ”

“ સાહેબજી, મારું કર્મ ” કહી રજુ-
મલ વીક્ટોરીયા ટરમીનસ ઉપર આવી
આમખસાની ટીફ્ટ લામ લોકલમા બેઠો

(૩)

દરુર મેન્શનમા ત્રીજે તાલે એક ફેલે-
ટના બારણા આગળ ફરનાન્ડીસનું બેઠો
વાંચી રજુમલે અધિ દાખી, કે પ્રતજ એક
૧૨-૧૩ વરસની છોકરીએ આવી બારણું
ઉઘાડ્યું. રજુમલને જોઈ તે જરા મહારાષ
નહી હતી

“ તમારે કાનું કામ છે ? ” છોકરીના
પ્રશ્નમાં બેપરવાઈ અને તોઈકાઈ બન્નેનું
મિશ્રણ હતું.

“ મીસીસ ફરનાન્ડીસ ધરમાં છે કે ?
મારે તેમને જરા મળવું છે ” રજુમલે
ઉત્તર આપ્યો, અને ચારે બાજુ નજર ફેરવી.

“ કોણ છે અત્યારે ? શું કામ છે પૂછી
લેને ? ” અદરયા કોઈ અતિ બોલારો
આવાજ આપ્યો. મીસીસ ફરનાન્ડીસ હશે એમ
રજુમલે અનુમાન કરી લીધું.

“ તમારે શું કામ છે ? ” છોકરીએ
સમો પ્રશ્ન કર્યો.

“ મારે જરા વાત કરવી છે મી. ફર-
નાન્ડીસ ગૂમ થયા છે તેના સમ્બંધમાં.”

“ દુખી, તેડી લાવ અદર ” અદરયા
ફરીથી અત્યારે આપ્યો.

રજુમલ અદર ગયો. ફિવનખાતા તરીકે
તેમજ સુવાના ઓરડા તરીકે વપરાતા ઓર-
ડામાં આરામપુરથીપર મીસીસ ફરનાન્ડીસ
ઉઘાડ મને બેઠી હતી રજુમલને જોઈ તેણે
પુરથી તરફ આંજળી કરી બેસવાનું કહ્યું.

“ મારું કર્મ, તમારું કુ અને તાણુ
કરવા આપ્યો છું ” માટે મારું કર્મ ” રજુ-
મલે સંખ્યતાથી સદ્ગત કરી

“ બોલો, શું છે ? તમે કોણ છો ? ”

મીસીસ ફરનાન્ડીસ વાત કુંકામાં જ પતા
વવા માગતી હતી.

“ મારું નામ રજુમલ. ગુન્દાઓની શોધ
કરવાનું મારું કામ. તમારા ધણી એક મ
હીનાથી ગૂમ થયા તેના આજ સુધી પતોજ
મળ્યો નથી અને ત્રણ દિવસ પહેલાં તેનું
શબ મળી આવ્યું છે. આમાં કંઈ મને તો
બેદ લાગે છે. તમે શું ધારો છો ? ” રજુમલે
સુધાની વાત કરવા માંડી.

“ તે તમે પોલીસનાં માણસ છો ? ”

“ ના. અમે તો ખાનગી ધંધો કરનારા ”

“ પોલીસથી કંઈ ન વળુ, તો તમે
શું કરવાના હતા ? ” મીસીસ ફરનાન્ડીસે
નિરાશ બતાવી.

“ અમે અમારાથી બનતી મહેનત કરી
જોઈશું. બીજું શું. પણ તમે આ બેદ ઉપર
પ્રકાશ પડે એવી કંઈ માહિતી આપી શો.
એમ છો ? ” રજુમલે વાત કલાવવા પ્રવાસ કર્યો

“ ફરનાન્ડ ઓર્ડીસેથી સાડા છ વાગે
ઘેર આવી જતા, પણ શુક્રવારે વિલાપતની
ટપાલ મોકલવાનો દિવસ હોવાથી લમજમ
રાત્રિના ૧૦ વાગ્યે આવતા. દર શુક્રવારે રાત્રે
૧૦ થી ૧૧ ની વચ્ચે આવતા.”

રજુમલ આ હકીકત સાંભળી વિચારમાં
પડી ગયો.

“ ગૂમ થયા તેને આગસે અઠવાડિયે
એકમંથી સારી રકમ ઉપાડી લીધી હતી,
પણ તેની મને વાત કરી નહોતી મને તો
એ વાતની પાછગંધોજ ખગર પડી ”

“ તમે તેના કમને જોગખી થકમાં
અર્થ કે ? ”

“ કેમ ન જોગખું ? પણ પાણીમાં
બે ત્રણ દલાલ રહ્યું હોવાથી અને સમુદનાં
મોખાથી આમ તેમ અપમાસ હોવાથી પૂર
જોગખી થકાપ એવું નહોતું રહ્યું. પણ
ઘરીર પરનાં કપડાં કંઈ જાના રહે. ઘેરથી

કહેવું છે કે તે દરોજ નિયમિત ઓશીમે, આવતા અને અરાખર ૭ વાગ્યે ઘેર જતો ઓશીસમથી સીધો ઘેર જતો. પણ તેની બેરીયું કહેવું એમ છે કે તે દરોજ નિયમિત ઘેર આવતા દત્તા, પણ શુક્રવારે મેષ રવાના કરવાનો રિવઝ હોવાથી રાત્રિના ૧૦ વાગ્યે અથવા કોઈવાર ૧૨ વાગ્યે પણ આવતા દત્તા દેવે ઘોકું, એક વાત એ છે કે શુક્રવારે તે ઓશીસમથી નીકળી ઘેર જતા નહોતા, પણ કોઈ અન્ય સ્થળે જતા દત્તા. એ ક્યાં જતા દત્તા તેના નો પત્નો મળે તો આ ભેદ કાંઈક ઉકેળે ખરો. હું કાંઈ આ વાતનો ખુલાસો કરી શકું એમ છે !

ઘોકું વિચારમાં પડી મથો; પણ બોલ્યો નહિ.

“ કેમ બોલ્યો નથી ! શું તેમને કોઈ આ સાથે ઓળખાણ હતી ? ” રણમશે બરાજા બોલે. “ સાચી વાત કરવા માટે હું આ બંધીમૂ. ” આમ કહી રણમશે તેના કાચમાં કે પ) ની નોટ મૂકી

નોટ ભેંધ ઘોકું સમકથો; મનમાં ખુશ થયો અને કહેવા લાગ્યો.

“ બુઝો શેઠ કુ ક્યાંક રસાઈ ન જાય ? ”

“ આમાં રસાઈ જવાની વાત જ નથી. આ તો આ કેસનો મારે ઉકેલ લાવવો છે, એકસે મે મહેનત કરવા માંડી છે ઉધકું આ તો મારું કાચ કહેવાનું ” કહી રણમશે મેં માના પદામતી વરી આપી

મેંડુએ આમ તેમ નજર ફેરવે, પોતાની વાત કોઈ ઓળખીતું સાસંગતું નથી ને એક આવી કરી તેણે પીમેથી કહેતા મંડુક :

“ બુઝો, શેઠ, આ માથેની બીડીસમથા એક ફોર્મીયન કમ્ લેન્ડેન કમ્પાસ એન્ડ કમ્પાસ, એ કંઈની એકપોલ-કમ્પોઝિટ કામ

કરે છે. તેમાં લીઝી કરીને એક ટાઇપીસ્ટ છે. એ ટાઇપીસ્ટ ઉપર કરનાન્દીસ કાંઈ કાંઈ વાર ચિઠ્ઠી લખતા દત્તા; અને હું તે ચિઠ્ઠી તેને આપી આવતો-દત્તા. ”

રણમશેને શુક્રવારની મેરલાજરીનું કારણ સમજાવા લાગ્યું. તેણે પૂછ્યું : “ તે કેટલીક વાર ચિઠ્ઠી આપી દત્તા ? ”

“ છેલ્લાં ૭એક મહીનાથી આખું છું. આઠરે ૧૦-૧૨ વાર આપી દત્તા ”

“ હા માટે એ ચિઠ્ઠી લખતા દત્તા ? એ જાને તમને કોઈ પણ પ્રકારનો સંજમ દત્તા ખરો ? ”

“ ના, શેઠ મને તેની ખબર નથી. હું તો માત્ર ચિઠ્ઠી જ પઢેલાડતો. જાનેને સાથે મેં કહી બોલ્યા નથી. ”

“ ઘોકું ! ” રણમશે કહ્યું, “ કામ આટલી માદિતી આ ભેદ ઉઘવામાં મદદ રૂપ મધ પારો ” આમ કહી બીસ ચૂકની જાને જણા બહાર નીકળ્યા અને રણમથ સીધો જોન કમ્પાસ એન્ડ કુપનીમાં મથો.

કુપનીના મેનેજરને મળી ચોતાના આ-મખનડું કારણ કુકમાં જણાવી રણમશે પૂછપાછ કરવા માંડી. “ લીઝી કરીને તમારે ત્યાં કોઈ ટાઇપીસ્ટ છે કે ? ”

“ ના, અત્યારે એ નામની કોઈ ટાઇ-પીસ્ટ નથી. પણ આઠરે એક મહીના પહેલાં હતી. તે રાત્ર મધને અદીધી બરાખર એક મહીના પહેલાં મધ છે. ” મેનેજરે ખુલાસો કર્યો

રણમશે ચોક્કસ તારીખની તપાસ કરી તો જણાય કે ને દવારે કરનાન્દીસ ચૂપ થયો દત્તા તેજ દવારેથી લીઝી પણ રાત્ર ઉપર મધ હતી

“ અને લીઝી પાછી રાત્ર ઉપરથી નથી આવી કે ? ”

“ ના. ”

“ ત્યારે તેનો ગપા પછી કંઈ કાગળ છે કે નહિ ? ”

“ હા હમણાજ એ ત્રણ દિવસ અગાઉ તેનો કાગળ છે. તેમાં તેણે વધુ રત્ન મળ્યા છે ”

લીઝીનો કાગળ છે એટલી માહિતી મળતાં રજુમલના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ અને એ આનંદના ચિન્હો તેના મુખ ઉપર સ્પષ્ટ દેખાતાં હતાં.

“ એ કાગળ તમે સાચવ્યો છે કે કેમ ? મને જરા બતાવશો ? ” રજુમલે કાગળ જોવાની અધિરાધ બતાવી.

મેનેજરે પોતાના હેડક્લાર્કને બોલાવી પત્રવ્યવહારની ચાલુ શાખલ મગાવી તેમાંથી તાજેતરમાં આવેલો કાગળ કાઢી રજુમલને બતાવ્યો.

રજુમલ કાગળ ઉતાવળથી વાંચી ગયો. અક્ષરો સુદર હતા. કાલ સુચિસિત ઓના હતા તેમાં માત્ર વધુ રત્નની માગણી કરી હતી. પણ જે વાત રજુમલ જાણવા માંગતો હતો તે વાત મથાળે સ્પષ્ટ હતી બસ ! પત્તા મળી ચૂક્યો ! હવે બધાયે ધાટ સમજાઈ ગયો. આખી વસ્તુરિયત રજુમલને સમજાઈ. વાતની એક પછી એક દડી નહોતી થઈ મજ. તે આનંદમાં આવી ગયો અને ‘ સાહેબજી ’ કરી મેનેજરની રત્ન લઈ ચાલતો થયો.

(૪)

બીજો દહાડે રજુમલ પૂનાની મઠન હોટેલના મેનેજર સાથે કંઈક ધીમેથી પૂછ પરછ કરી રહ્યો હતો, એવામાં ત્યાંથી એક ક્ષત્રિયી યુગલ પસાર થયું. રજુમલ આ અને પુરુષ બંને તરફ તાકીને જોઈ રહ્યો પછી

પોતાના ગજવામાંથી એક ફાટોમાફ કાઢી ખાત્રી કરી જોઈ. બંનેનો ચહેરો એક સરખો ન હતો.

રજુમલ તેમની પાછળ પાછળ ગયો. બંને જણાં બક ગાર્ડન્સમાં ફરવા જતાં હતાં. રજુમલ તેની પાછળ હતો. બકગાર્ડન્સમાં જઈ એકોત રમળમો લીલા ધાસ ઉપર બંને જણાં બેઠાં. આસપાસ કોઈ હવું નહિ બંને પોત પોતાની મસ્તીમાં મસ્ત હતાં.

રજુમલ એકાએક ત્યાં જઈ ચડ્યો અને બંનેની સામે તાકી રહ્યો બંને જણાં ચમક્યાં અને આવન ર સામે જોઈ રહ્યાં.

“ હલ્લો ! મી. ફરનાન્ડીસ તમેજ કે ? ” રજુમલ ધીમેથી પણ મજબૂતાથી બોલ્યો.

‘ ફરનાન્ડીસ ’ ક્ષણ સંભળતાં પેલો માણસ ચમકી ગયો અને પેલી યુવતી પણ જરા ભયભીત બની મજ. શો જવાબ આપવો તે પેલા માણસને સૂઝ ન પડી તે અભરાધ ગયો.

“ અભરાવાની જરૂર નથી પણ તમે ફરનાન્ડીસ ખરા કે નહિ ? અને આ લીઝી ખરી કે નહિ ? કેમ મારે અનુમાન ખરું છે કે ખોટું ? ”

બંને વિશેષ અજાણ્યા લીઝી ફરનાન્ડીસ ની સોડમાં બરાવા લાગી.

આખરે હિમ્મત એકઠી કરી ફરનાન્ડીસ બોલ્યો. “ તમે કોણ છો ? અને અમારું શું કામ છે ? શા માટે અમારી પાછળ પડ્યા છો ? આંહી તો નિરાતિ બેમવા દો. અમે ક્યાં કોઈનું ધુર કયું છે. ”

“ બધા માણસ, હું તમારી પાછળ પડ્યો નથી તમે ખુશીથી નિરાતિ રહો. તમારા સુખમાં આડળીલી નાખવાનું કામ મારું નથી. મારે તો માત્ર ફરનાન્ડીસનો પત્તા મેળવવો હતો, તે મળી ગયો એટલે બમ

પણ મી. ફરનાન્ડીસ તમને વાંધા ન હોય તો તમે મૂક થયા ત્યાર પછીની બધી દૃષ્ટિકત મને કહી દો. હું કાંઈ છુપી પોલીસને માણસ નથી તેની ખાત્રી રાખજો "

ફરનાન્ડીસને રજુમલના કહેવામાં શ્રદ્ધા આવી હોય કે નહિ, છતાં તેણે વાત કહેવા માંડી

" જુઓ સાહેબ, વાત એમ છે કે મારી ભૈરીનો સ્વભાવ મને મમતા નહોતો. એના રાજના કસેસ અને કંકાસથી તેમજ ' આ લાવોને તે લાવો ' એવી આમણ્ણીથી હું કંટાળી ગયો હતો. પ્રેમથી વાતો કરવામાં અને મને આનંદ આપવામાં તો તે કાંઈ મમજતીજ નહોતી. હું કામાં માર જીવન રસ વમરનું થઈ પડ્યું હતું. એટલામાં મને આ લીઝીનો ભેટો થયો. હું તેના તરફ આકર્ષિત થયો અને તે મારા તરફ આકર્ષાઈ મને તેની સોખતમાં આનંદ મળવા લાગ્યો. મારું જીવન જ નહલાઈ મધુ " આટલું કહી તેણે લીઝી તરફ નેત્રુ અને લીઝીએ સમ્મતિ દર્શક માથું હલાવ્યું.

" પછી તો શુક્રવારે મેંમલ ડે હોવાનું મેં બહાનું શોધી કાઢ્યું અને એ રીતે ફર શુક્રવારે સાંજના ૭ થી ૧૦-૧૧ના મુધી અને સાથેજ રહેલા લાગ્યા. મારાથી લીઝીને પરણી શકાય તેમ તો નહોતું. એટલે અને અનેએ નાસી જવાનો વિચાર થયો. તે સાંજે અને અને મુંબઈથી નીકળી મલાડ આવ્યા અને ત્યાંથી બીજે દહાડે મરવામાં જઈ એક મહાન બાડે રાખી રહેવા લાગ્યા. એક મહીના એ પ્રમાણે વીતી ગઈ અને મારા મૂમ થવાના સમાચાર જાપામાં આવી

ગયા અને જૂલાઈ પણ ગયા, એ સમાચાર વાંચી અને અને ખૂબ દરવા હતો, પછી તો અને સાવ નચિંતજ હતો. એક દહાડે સાંજે ટાઈ માણસનું કાદો ગયેલું થય હરિ- મા કિનારે અને જોડું અને મને એક જુદો સસી આવ્યો. લીઝી તો ના પાડતી હતી, પણ મેં તે પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરી નાખ્યો. મારા કપડાં, નોટખૂંદ વગેરે પેલા થયને પહેરાવી દીધા અને તેના કપડાં કપડાં દારી દીધા વળતે દહાડે ફરનાન્ડીસનું શબ લાથ લાગ્યાના સમાચાર બદાર આવ્યા અને જા- પામાં પણ જાપાયા, પણ મને લાગ્યું કે હવે મરવામાં રહેવું થોડા વખત માટે જોખમ બન્યું છે. કદાચ ટાઈ તપાસ કરવા આવે અને નજરે પડીએ તો પકડાઈ જઈએ, એટલે વળતેજ દહાડે અને અહીં આવી રજા. એકાદ મહીનો આંકી રહી પાછાં ત્યા જઈ કાપમને માટે રહીશું, જે તમે કાંઈ અડચણ ઉભી નહિ કરો તો " આટલું કહી તે રજુમલ તરફ દવામણે ચહેરે જોઈ રજો. લીઝી પણ ઠરઠરતી હોય એવો કેમ્પાવ કરી રહી.

" ચાલો, સાહેબજી ' બલા માણસ, ભૈરી છાકરાંને તો કાંઈક વિચાર કરવો હતો ' મારે તો આ વાતનો બેદ ઉઠેલવો હતો, તે કસેસો એટલે પત્યુ " આમ કહી રજુમલ ત્યાંથી ચાલતો થયો

વળતે દહાડે ઝોડીસમાં આવી તેણે મને આખીયે વાત કહી સંભળાવી ત્યારે અને અને હસી હસીને થાકી ગયા, અને ફરનાન્ડીસની અજ્ઞતાના વખાણ કરવા લાગ્યા.

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમ્રાટ શ્રી પ્રેમચંદ્રનાં ગબનનો અનુવાદ

ગરબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીટુષ

(ઉત્તરાર્ધ)

વાર્તાના પૂર્વાર્ધનો સાર

[પ્રવાસના એક મધ્યમસર સ્થિતિના ગૃહસ્થ દીનદયાળની ક્ષેત્રની એક પુત્રી નલવપાના લગ્ન થવાનાથતા પુત્ર રમાનાથ સાથે કરવામાં આવ્યા હતા. નલવપાને બચપણથી જ ધરેણીના બારે શોખ હતો. અને પાશ્વીને સાસરે આવ્યા પછી પણ એ શોખ કાયમ રહ્યો હતો. રમાનાથના પિતાની સ્થિતિ એક સામાન્ય હતી. લગ્નને અગે કેટલુંક દેવું પણ થઈ ગયું હતું, છતાં પોતાની સ્ત્રી નલવપા આગળ તે એ વાત ઠાંધી રાખતો અને પોતાના પિતાની પાસે સારી રકમ છે એવી બઢાસ માથાં કરતો હતો. લગ્નમાં વધુને આપવા માટે આવેલાં ધરેણીમાં રૂપેયા ધારણે આપવાનો વાવડો વીતી ગયો અને ઉચટે બાકી રહેતી રકમના ધરેણી પાછાં લેવાની કબજાત લઈને જ ધારણે ન રૂપેયા. વધુને આપેલાં ધરેણી વધુ પાસેથી માંગી લેવાનું રમાનાથે રહ્યું, પણ રમાનાથમાં એટલું સ્પષ્ટ બોલી ધરતી સાચી સ્થિતિ પોતાની સ્ત્રી આગળ રહ્યું કરવાની દિગ્ગમત નહોતી તેવું મિથ્યાસિધાન પ્રબળ હતું. આખરે તેણે ધરેણી ચોરી લેવાને નિશ્ચય કર્યો અને તેનો અમલ પણ કરી દીધો. ધરેણી ચોરાયાથી નલવપાના મન ઉપર બહુલ મારી અસર થઈ, તેના દુઃખનો પ્રાર રહ્યો નહિ, છતાં એ ધરેણી રમાનાથે ચોરી છે એવો તેને જરાપણ વહેમ ગયો નહિ પણ પોતાના સસરા પાસે સારી રકમ છે છતાં નવાં ધરેણી શા માટે નુપી લઈ આપવાં તેની તેને સમજ પડી નહિ. ધરેણી વગર નલવપા સીકાવા લાગી અને આખરે રમાનાથને કેટલીક મહેનત પછી સરકારી ઠાઠીમાં રૂ. ૩૦ ની નોંધરી સ્વીકારની પડી પેંચાની નજર દોરાયી અને નલવપાને ખુશી રાખવાના વિચારથી રમાનાથે આ નબ્યાકિયી પત્રાર ઉપાંત મળે તેટલી બક્ષીસ લેવા માંડી, એટલે તેની આવક પણ વધી ગઈ તેમ તેવું ખર્ચ પણ થયું ગયું ખીલ બાળ્યથી નલવપા પણ પોતાની સહીષ્ણુતા દર્શાવવા અને આ પાળીમાં સારી રકમ ખર્ચવા લાગી નલવપાને આશ્ચર્યજનક પ્રેમ જે અત્યાર સુધી દેખાઈ રહ્યો હતો તે પાછો બદલ આવ્યો અને નલવપાની હાથને સંતોષવા રમાનાથે ઉપાર આશ્ચર્ય જરીલાં નલવપા દાર અને ગીયકુલ એક સ્તંભ બની ગઈ, તેના આનંદની સીમા રહી નહિ પણ નલવપાની જિંદગી આશ્ચર્ય માટે વધારે તત્પર બની ગઈ એક દહાડે એ જિંદગી વરા થઈને તેમજ પોતાના નબળાપણથી રમાનાથને સાવસો. રૂપીયાપાં કંકળ અને એરોમ નલવપા માટે, લેવાં પડ્યા પણ રૂપેયાનું કેટલું નહે હું નલવપા નવા મદિલા સમાજમાં દાખલ થઈ, તેવું ખર્ચ વધવા લાગ્યું. અને ધરેણીના દામ ચૂકવવાનું રમાનાથની બનવું નહોતું અધુરામાં પૂરું રમાનાથે ૧૫૦ રૂપીયાનાં સાકી એકા અને મદિલાજ ખરીદી એવામાં નલવપાને ઇન્દુરૂપણ વધીકવી સી રતન જોરે એજાખાજ થયું. રતનને

નલવાના કંઠજી ખમી જવાથી એવાં કંઠજી બનાવવા માટે રમાનાથને રૂ. ૭૦૦ અઘાથથી આપ્યા આ રૂપિયા રમાનાથે સારાફને લેવા પેટે આપ્યા અને કંઠજી બનાવવાની ખરીદી આપી, પણ સારાફે દા, દા, કહી વખત કાઢવા માડ્યો આખરે રતન આવવા વાચકાથી કંઠજી ખરી અને તેણે રૂપિયા પાછા માગ્યા. રમાનાથ પાસે રૂપિયા કયા હતા ? હવે છું કરવું ? સાચી વાત કરવાની તેનામાં દિગ્ભ્રમ નહોતો આખરે રતનના રૂપિયા પાછા આપવા માટે બીજા કોઈ માને નહીં મળતાથી રમાનાથે કચેરીની પોતાના હસ્તકની એક દિવસની રોકક થી આણી અને તેની ગેરહાજરીમાં નલવાએ એ રકમ રતનને આપી દીધી રમાનાથની સ્થિતિ દયાગ્રસ્ત થઈ પુઠી કચેરીના રૂપિયા લાવવા ક્યાંથી ? તેણે સારાફના દલાલ પાસે માગણી કરી, પણ તે ક્યાંથી ખાખે ? તેના તો રૂપિયા હજી બાકી લેવા હતા આદરેા ડયાંથી પુરા કરવા ? બસેા નલવાએ આવવાનું કહ્યું, પણ બીજા ક્યાંથી કાઢવા ? આખરે આદરેા રૂપિયા લેવા ન કરી ચકરાથી રમાનાથે કચેરીમાં જતા પહેલાં પોતાના એજબીતા રમેશબાબુને કહ્યું કે મારી પાસેથી બીસામાથી રૂ. ૩૦૦ ની તોટા કોઈએ કાઢી લીધી છે રમેશબાબુએ આ વાત માની નહિ અને રમાનાથને સાંજ સુધીમાં રૂ. ૩૦૦ હાજર કરવાની તાકીદ કરી રમાનાથ માત્ર રૂ. ૫૦૦ એકઠા કરી રાક્યા વધુ દયાવધી મળે એમ નહોતું સારાફે દલાલ લેણી રકમ માટે ઉપરાણી કરવા ધેર આવ્યા. રમાનાથનું મન અસ્થિર બની ગયું, બગી ગયું, તે અત્યંત યુક્તિથી, પણ પોતાની સ્ત્રી કે પિતાની આગળ સાચી વાત કહેવાની દિગ્ભ્રમ આવી નહિ બીજા કોઈ માને ન મળતાથી કે રહેવાથી તેણે નલવા ઉપર પોતાની સારી સ્મિતિ દર્શાવનારે પત્ર લખ્યો અને તેમાં તેનાં એક બે વરેલા વેચીને પણ રૂ. ૩૦૦ ની માગણી કરી આ પત્ર આપવેા કે ન આપવેા તે વિષે તેના મનમાં આનંદ થતો હતો, એવામાં નલવાએ પેલા છેવાના આશયથી તેના બીસામા લાઇ નાખવા કાગળ મળી આવ્યા કાગળ રમાનાથે પાછા માગ્યા, પણ નલવાને વહેમ ધડતો તે તેણે તેને ન આપવા બોલીને વાચવા ગાંડેા, બસ રમાનાથ ત્યાં કાણુબર રોકાવા વચર અપાઝાબધ થાકી નીકળ્યા સ્ત્રીએ ક્રોધન વપર ગયો અને એમને એમ રીકેટ લીધા વચર જાડીમાં ચડી બેઠો. જાડીમાં તેને કલકતામાં રહેતા જેવીદીન નામના વજ્ર માણસને બેઠો થયો, આ વજ્રે રમાનાથ તરફ કંપા ઠાવી તેનું બાક મૂકતી આપ્યું અને પછી બન્ને વચર એજબીતા ધર્તા તે તેની કોઠા અને નિરાશાર સ્થિતિ એક કલકતામાં પોવને ધેર તેડી ગયો કાગળ વાંચવા પછી ઘૂંતો તેા નલવાને રમાનાથ ઉપર કોપ થયો, પણ પછી તેને કોઈક રાંધા આવવાથી તેણે કચેરીમાં વપાસ કરી; પણ રમાનાથ ત્યાં નહોતો. રમેશબાબુએ ખરી સ્થિતિ જણાવવાથી નલવાએ ધેર જઈ પોતાને હારે એક રસોડા ત્યાં રેલી નાખ્યા અને ત્રણસેા રૂપિયા કચેરીમાં ભરી દીધા સાંજ પછી, રાત પછી, બીજા દિવસ થયો પણ રમાનાથને પત્તો નહોતો તે નાસી ગયો હવે એમ બપોરે બીજી લીધું અને તે પાછા આવે તેમજ તેને માંમે ચરકારી લેણું નથી એવી બહેરબાજી દયાનાથે ઘાપાએમાં ઉપાવી પણ રમાનાથ પાછો ર્થિ નહિ. નલવાની નિરાશાને પાર નહોતો. તેણે રતનને કંઠજી વેચી લેણુદાર સારાફને આપવા રૂપિયા રમાનાથને આપી દીધા આ પ્રસન્ન પછી નલવાને સુદર વસ્ત્રાણુ અને સાધનો તરફ અત્યંત તિરસ્કાર આવતો તે એક દલાલે એ બધી સામગ્રી એમાં મૂકી જમાના બજામાં પહોંચી આવી. એ જોળ્યોએ જ તેને આટલી વિપતિમાં મૂકી હતી એમ તે માનતો હતો રમાનાથે કલકતામાં જેવીદીનને ત્યાં રહ્યો તેને એ મહીના વીટી ગયા. જેવીદીન અને તેની સ્ત્રી રમાનાથને ઠીક ઠીક બાહતો હતાં. જેવીદીનના પુણવાથી રમાનાથે પોતાના પુર્વજીવનની કેટલીક દલીલ તેને સમજાવી, પણ સાર સ્પષ્ટ થત કરી નહોતી જેવીદીને પણ પોતાના પુર્વજીવનની વાત રમાનાથને કહી હતી જેવીદીને નવરાયાના વખતમાં રમાનાથ પાસેથી અંગ્રેજી શીખતો હતો એક દલાલે જેવીદીને રમાનાથને પ્રયાત આવવાની સૂચના કરી. મધસ્નાન પ્રસન્ન થી તેણે નલવા તેની સાથે તેણે પણ આવવું રમાનાથે પહેલાં તો હા પાડી, પણ પકડાઈ જવાની અને ધરનાં માણસો આવળ છું મોહું લઈ જવું એવી ચરમપી તેણે ઉઠવે નાં પાડી દીધી.]

૧

ફેટલાક દિવસ બાદ આઠેક વાગ્યે રમાનાથ પુસ્તકાલયમાંથી પાછો ફરી રહ્યો હતો. ત્યાં રસ્તામાં યુવકો શેતરજના કોષ્ટક કાપકાની વાતચીત કરતા મળ્યા. એ કોપડો અહીંના એક હિન્દી દૈનિક પત્રમાં છપાયો હતો અને એનો ઉકેલ કરનારને પચાસ રૂપિયા ધનિમ આપવાનું વચન આપવામાં આવ્યું હતું કોપડો અસાધ્ય જેવો લાગતો હતો. કાંઈ નહિ તો એ યુવકોની વાતચીત ઉપરથી એવું જ લાગતું હતું. એ પછી માલમ પડ્યું કે અહીંના બીજા ફેટલાયે શેતરજબેલાડીઓએ એ ઉકેલવાનો અત્યંત પ્રયત્ન કર્યો પરંતુ કાંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ હવે રમાનાથને યાદ આવ્યું કે પુસ્તકાલયમાં એક પત્ર ઉપર ધણી ગાંધીસો ઝૂકી રહ્યા હતા અને આ કોપડાની નકલ કરી રહ્યા હતા જે આવડું હતું તે બે ચાર મીનીટ સુધી તે પત્ર જોઈ લેતું હતું. હવે માલમ પડ્યું કે વાત આમ હતી.

રમાનાથને આ લોકોમાંથી કોઈની માથે પરિચય ન હતો; પરંતુ આ કોપડો જોવાને તે એટલો બધો ઉત્સુક થઈ રહ્યો હતો કે તેનાથી પૂછ્યા વિના રહેવાયું નહિ. તે બોલ્યો: "તમારામાથી કોઈની પાસે એ કોપડો છે ?"

એક કામળાઓડમા માથુંમને કાપડાની વાત પૂછતો અભિજ્ઞ, યુવકો સમર્પણ કે એ કોષ્ટક ધૂત્ત હશે એક જણે ઉપેક્ષાથી કહ્યું. "હા, છે તો પરંતુ તમે જોઈને શું કરશો ?" અહીં તો બલગતના ગોથા ખાધ રહ્યા છે. એક મહાશય, જે શેતરજમાં પોતાનું કાંઈ બાકી રાખતા નથી, તે તો આ કોપડો ઉકેલનારને પોતાના તુરંદસ્તો સો રૂપિયા આપવા તૈયાર થયા છે."

બીજો યુવક બોલ્યો "દેખાડતા કેમ નથી ? કોણ જાણે બિચારો ઉકેલી શકે; કદાચ એને સૂઝ પડી ગયું."

આ પ્રેરણામાં સંબંધિતતા ન હતી, ક્યારેક હતો એમાં એ લાવ છપાયો હતો કે અમને બતાવવામાં કાંઈ વધી નથી; જોઈને તારી અબિજિને તૃપ્ત કરી લે. પરંતુ તારા જેવા ઉલ્લુ એ સમજી જ શકવાના નથી, તો ઉકેલશે ક્યાંથી !

ઓળખાણ-પિછાનવાળી એક દુકાન પર જઈને તેમણે રમાનાથને કોપડો બતાવ્યો. રમાનાથને તરત યાદ આવ્યું કે આ કોપડો પહેલા ક્યાંક જોયો છે. એ ક્યાં જોયો હતો ? તેના તે વિચાર કરવા લાગ્યો.

એક યુવકે દાંસી કરી: "તમે તો એ ઉકેલી નાખ્યો હશે ?"

બીજો બોલ્યો: "હજી નહિ ઉકેલ્યો હોય તો એક ક્ષણમાં ઉકેલી નાખશે."

ત્રીજો બોલ્યો "જરા એક બે ચાલ બતાવો તો !"

રમાનાથે ઉત્તેજિત થઈને કહ્યું. "આ કોપડો કુ ઉકેલી સકીશ એમ કુ નથી કહી શકતો, પરંતુ આવો કોપડો મેં એકવાર ઉકેલ્યો છે; અને સબવ છે કે આને પછી કું ઉકેલી હઉં. જરા કાગળ પેન્સિલ આપો તો નકલ કરી લઉં."

યુવકોનો અવિશ્વાસ કાંઈક ઓછો થયો. રમાનાથને કાગળ પેન્સિલ મળી ગયાં. એક ક્ષણમાં તેણે કોપડાની નકલ કરી લીધી અને યુવકોનો આજાર માની ચાલવા માંડ્યું. એકાએક પાછા ફરીને તેણે પૂછ્યું: "જરા તમારે મોકલવાનો છે ?"

એક યુવકે કહ્યું: "પ્રત્યક્ષિતના સમ્પાદકને."

ધરે પહોંચીને રમાનાથે એ કોપડા ઉપર બેજું દોઢાવવા માંડ્યું; પરંતુ મહોરની ચાલનો વિચાર કરવાને બદલે તે આ કોપડો ક્યાં જોયો હતો તેના જ વિચાર કરી રહ્યો હતો. કદાચ, એ યાદ આવતાંની સાથે જ

એનો ઉપ્પ પશુ સડી નવ બીજા પ્રાણીઓની જેમ મનુષ્ય પશુ કાર્યમાં તત્પર જ થઈને બેસતો ગાયો છે. કોઈ આધાર મળવાથી જાણે કે છુટી મળી જાય છે. રમાનાથ અર્ધ રાત ઘુપી કાપડાની સામે બેસી રહ્યો. રોતર-જની મોટા મોટા ગુણગી વાળી બાજુઓ એણે જે બેસી હતી તેના કાપડા તેને ઘાટ દતા; પરંતુ આ કાપડો ક્યાં જાયો ?

એટલામાં એની આંખ સામે વિજળાં જેવા ચમકારા ચલ્યા. બોવાવધી સ્મૃતિ નિશ્ચય થઈ અડા ! રાત્રી સાહેબે 'આ કાપડો આપ્યો હતો. હાં, ઠીક છે. એક સામટા નવ દિવસ સુધી બેળુ ચલાવ્યા બાદ એ કાપડો ઉઠેલી રાજાઓ દતો કામગીરી નક્કસ પશુ તે કરી લાગ્યો હતો. પછી તો તેને એક પછી એક આસ ઘાટ આવતી ગઈ. એક ક્ષણમાં કાપડો ઉઠી ગયો ! ઉશ્કારમાં તેણે જમીન ઉપર એક બે ગુલાટી ખાંધી, મૂઝ ઉપર તાવ દીધી, આંખનામાં ઘુપ્પ ભેળુ અને પછી ચારપાંચ ઉપર લેટી ગયો. આવી રીતે મહિનામાં એક કાપડો મગનો જાય તો પછી શું પૂછવું !

દેવીદીન કહ્યું તો સગડી પેટાવી રહ્યો હતો, ત્યાં રમાનાથ પ્રસન્ન મુખથી, આવીને બોલ્યો "હાહા, 'નમઃસ્તુતે'—પત્નીઓદિસ ક્યા છે તે જાણો છો ?"

દેવીદીન "કુ જાણુ તો કમ નથી ? અહીં એવું કયું છાણ છે કે જેનો પતો મને ખજર ન હોય ? 'પ્રત્યક્ષ' નો મુખારક એક રગીસો યુવક છે. હમેશાં તે મુખમાં પાન રાખે છે. મળવા જઈએ તો આંખોથી વાત કરે છે પરંતુ છે દિમ્બતરલો માણસ બે વાર તોડેજેલ જઈ આવ્યો. હા."

રમાનાથ "આજે જરા ત્યાંસુધી જશો ?"

દેવીદીન બાકુલનાથી બોલ્યો "મને મોકલીને શું કરશે ? કું નહિ જઈ શકું"

"કમ જાણુ હર છે ?"

"ના, હર નથી."

"તો વળી શો વધો છે ?"

દેવીદીને અપરાધીઓના જેવા બાવથી કહ્યું. "વધો તો કાંઈ નથી, છુટી ચીઝાય છે કુ તેને વચન આપી ચૂક્યો છું કે સ્વદેશી-વિદેશીના ક્રમમાં નહિ પડે, કોઈ છાપાનું કચેરીમાં નહિ જઈ તેનું આયેષું ખાઈ છું એટલે તેનો કુલમ પશુ પાળવો પડશે."

રમાનાથ મઠ દસીને બોલ્યો "હાહા ! તમે તો દિલ્લગી કરો છો મારે એક ઘણું જરૂરી કામ છે તેણે રોતરજનો એક કાપડો છપાવ્યો હતો, અને તેના ઉપર પચાસ રૂપિયાનું ઇન્કમ છે. મેં એ કાપડો ઉઠાવ્યો છે એ આજે છપાઈ જાય તો મને એ ઇન્કમ મળી જાય છાપાની કચેરીમાં જાણુ પોલીસના માણસો આવે જાય છે એ જાય છે. નહિ તો કુ જાને જ જાત. પરંતુ તમે નથી જતા એટલે લાચારીથી મારે જવું પડશે ક્યાં મહેનતથી આ કાપડો ઉઠાવ્યો છે આખી રાત જાગતો રહ્યો છું."

દેવીદીને ચિતાવર રહે કહ્યું "કું ત્યાં જામ તે ઠીકે વેધો"

રમાનાથ હેરાન થઈને પૂછ્યું "તો પછી ? શું ટપાસમાં મોકલું ?"

દેવીદીને એક ક્ષણ વિચાર કરીને કહ્યું. "નહિ, ટપાસમાં શું મોકલે ! આખો કાગળ ક્યાંક આમતેમ થઈ જાય તો તારી મહેનત બરબાદ થઈ જાય રજીસ્ટર કરાવે તો વળી પરમાલિકે પહેલો, કારણ કાને સંચાર છે કોઈ બીજાએ જવાબ મોકલી દીધો તો ઇન્કમ તે મારી જશે. એમ પશુ બની શકે કે છાપાવાળો બેઠાની કરી બેસે, અને

તારો જવાગ પોતાને નામે આપીને રૂપીયા
દજમ કરી લે "

ગમાનાથે મ દેદમાં પડીને કહ્યું: " હું
જ જમ આવીશ. "

" તને હું નહિ જવા દઉં. ક્યાંક રમાઈ
બેસે તો ? "

" એક દિવસ રમાવાનું તો છે જ.
ક્યાં સુધી છૂપો રહીશ ? "

" પણ મરતાં પહેલાં ચા માટે રકમ
ફટવું ? જ્યારે કસાઈશ ત્યારે જોયું જશે.
લાવ હું જાઉં છું છુટ્ટી આગળ કાંઈ બહાનું
કાઢીશ અત્યારે મેલાપ પણ થશે. કચેરીમાં
જ રહે છે પછી ફરવા ચાલી જશે તો દસ
વાગ્યા પહેલાં પાછો નહિ આવે ! "

ગમાનાથે કરતાં કરતાં કહ્યું: " તો દસ
વાગ્યા બાદ જાઓ; ઉતાવળ શી છે ? "

દેવદીને ઉભારીને પૂછ્યું " એટલામાં
કાંઈ બીજું કામ આવી પડશે તો આ
આજે રહી જશો. એક કલાકમાં તો પાછો
આવી રહું છું. હજી છુટ્ટીને આપતાં વાર
લામશે "

એટલું કહીને દેવદીને પોતાની કાળી
કામળી ઝોડી લીધી, રમાનાથ પાસેથી પત્ર
લઈ ને તે ચાલી નીકળ્યો.

જગ્ગો સાકલાઈ અને ફળેલાં જગ્ગરમાં
ગમ હતી ચાલો કલાકમાં માથા ઉપર એક
મોટી ટોપડી ઉચકીને તથા એક મોટો ટોપલો
મજુરના માથા પર ઉચકાવીને તે આવી તે
પરમેશ્વથી તરબોળ થઈ ચર્ચ હતી. તે આવતાં
' જ નોલી ' ક્યાં ગયા ? જરા બોલો નહિ
ઉતારો ? ગઈ ન વડી ગમ "

રમાનાથે આગળ આવી ટોપલી ઉતારવી
ટોપલી એટલી ભારો હતી કે સંભાળતાં છતાં
સંભાળતાં ન હતી.

જગ્ગોએ પૂછ્યું " જો ક્યાં ગયા છે ? "

રમાનાથે બહાનું કાઢ્યું ' મને તો
કાંઈ ખબર નથી, અથ તરફ ક્યાંક ગયા હશે "

છુટ્ટીએ મજુરના માથા પરથી ટોપલો
ઉતારાવ્યો અને જમીન પર બેસીને અંક તૂટેલા
પખાયાં પવન નાખતા બોલી " ચરસની
ચોટ લાગી હશે, બીજું શું ? હું મરો મરીને
કમાઈ અને એ બેઠા બેઠા ગોજી ઉડાવે અને
ચરમ પીએ "

રમાનાથે જગ્ગોને દબો કે દેરીદી ! ચરમ
પીએ છે, પરંતુ છુટ્ટીને સાત કરવા માટે તે
બેઠો છે ! " શું ચરસ પીએ છે ? મેં તો
જોયું નથી. "

છુટ્ટીએ પીકની સાડી હાલીને પખાયા
પવન નાખતાં કહ્યું: " એનાથી કયો નસો
છુટ્યો છે ? ચરમ એ પીએ, મોલો એ પીએ;
ચરામ પણ એને જોઈએ; ભાંગ પણ જોઈએ,
હા; હજી સુધો અરીજી નથી આપું. વા રામ
જાણે, ખાતા હોય તો; હું ક્યાં બધે દેખતી
રહું છું ? ખાતા હોય તો જાણ જાણે મને તો
એ વિચાર આવે છે કે કાશું જાણે આગળ
શું કરો ? કાશમાં ચાર પૈસા હશે તો પારકા
પણ આપણા ચર્ચ જશે પરંતુ એ લાડા
આદમીને તો એક રતિભર પણ ચિન્તા થતી
નથી. કદિ તીરપ છે, કદિ કાંઈ તો કદિ કાંઈ,
મારા તો (નાક પર આંગળી સાપીને) નાકમાં
દમ આવી ગયો. ભગવાન કહાવી લે તો આ
કુમગત છૂટ્ટી જાણ ત્યારે બાદ કરશે લાલ !
ત્યારે કમાઈ કમાઈને મોજમજાઈ ઉડાવવા દેનારી
જગ્ગો ક્યાં મળશે ? ત્યારે જો લોકીના આંસુ
ન પાડે તો મને કહેજો. (મજુરને) કેટલા
પૈસા થયા તારા ? "

મજુરે બીડી સળગાવતાં કહ્યું " બોલો
જોઈ લો, માણ ગઈ ન વડી ગમ "

જગ્ગોએ નિદંધ બાવચી કહ્યું: " હા,
હા, ગઈ ન વડી ગમ ! ચર્ચી સુકુમાર છે ને ?
આ લે, કાલ પાછો આવી રહેજો "

મજુરે કહ્યું: " આ તો બધું એકાદ ;

મારું પેટ પણ નહિ બરાબ." જ્યોત્સને એ પૈસા અને ઉપરથી થોડુંક વ્યાજ આપીને તેને વિદાય કર્યો અને તે દુકાન સમજવા લાગી. એટલામાં તેને દિસાળની યાદ આવી ગઈ તેથી રમાનાથને કહ્યું. "ભાઈ, જરા આજનો પરચો તો ટાંકી દે, બજારમાં તો જાણે આમ હાગી ગઈ છે."

શુદ્ધી છાવડીઓમાં ગીતો ગાઈવતી જતી હતી, અને દિસાળ પણ લખાવતી જતી હતી. આજે, ટમાટા, કેળાં, પાલક, સતરાં ગોળાં, બધી ચીજોનાં તોલ અને ખાવ તેને યાદ હતું. રમાનાથ પામે એ વાર એ વચાવીને મલિન્ય, ત્યારે તેને સંતોષ થયો. આ બધાં કામોથી પરવારીને તેણે પોતાની ચલમ ભરી, એસીને પીવા લાગી; પરંતુ તેના અન્દાજથી માલમ પડતું હતું કે તમાકુનો રસ લેવા માટે તે પીતી હતી નહિ, પરંતુ દિસને જલાવવા માટે પી રહી છે. એક ક્ષણ બાદ તે બોલી, "બીજી ચીજ હોત તો એમની સાથે એક ધરીભર પણ નીંભાયું ન હોત. પ્રહર નેટશી રાત હોય સારથી ચક્રોમાં જોડાઈ જાય છે તે રાત્રે દસ વાગ્યા સુધી દુકાન પર એસી રહ્યું છું. ખાતાં પીતાં ખાર વાગે છે, ત્યારે ચાર પૈસા દેખાય છે, અને હું જે કમાઉં છું તે એ નસામાં બરબાદ કરી નાખે છે. સાત ઓરડામાં-સતાડી રાખું છું; પરંતુ એમની નજર પહોંચી જાય છે, અને કાઢી લે છે. કહિં એકાદ ચીજ કે વજ્ર બનાવવાની લડે છું તો તેની આંખોમાં અટકવા લાગે છે. ટાંકી મારી મારીને વીંધી નાખે છે. ભગવાને બેઠરાઓનું સુખ ભોગવતાં દેવાનું નહિ ધાર્યું હોય, તો શું કરે? જાતી કાઢીને મરી જાયે? મગજવાથી તો મોત પણ મળતું નથી જે સુખ ભોગવવાનું જ લખ્યું હોત તો જીવાં મેટા શું ચાલી જાય? અને આજે હાથમાં મારી આ દુલખ હોત કે

એણે જ રહેશીનાં કપડામાં પડીને મારા બેટાઓનો જન લીધો. આ ઓરડામાં આવ્યા છો. તને મગજની જોડી બતાવું, બંને એ જોડી પાંચ પાંચસો હાથ ફેરવતા હતા."

અધારા ઓરડામાં જઈને રમાનાથે મગજની જોડી જોઈ એના પર વાનિંસ હતું, સાથે સુંદર જાણે આપારેજ માલ્યે ફેરવીને મૂક્યાં ન હોય.

શુદ્ધીએ સતરવં નેત્રાથી જોઈને કહ્યું: "લોકો કહે છે કે આ જોડી મોટા બ્રાહ્મણને આપી દે. તને જોઈને કુખ વશે મેં કહ્યું, આ જોડી મારા બેટાઓની જીવન જોડી છે એજ મારા બંને બેટા છે."

શુદ્ધી પ્રતિ આજે રમાનાથને અસીમ શ્રદ્ધા જગત વધ, જેટલું પવિત્ર ધૈર્ય છે. લાકડાના એ કાંડાઓને જીવન પ્રદાન કરી દીધું એ જેટલી વિશાળ વસ્તુમતા. રમાનાથે જ્યોત્સને માયા અને લોભમાં દુભેલી, પૈસા પર જન દેવા વાળી, કામળ બાવોયો સ્વયંશ વિદીન માની હતી. આજે તેને માલમ પડ્યું કે તેનું હૃદય જેટલું કામળ, જેટલું સ્નેહમય, જેટલું મનસ્વી છે. શુદ્ધીએ તેના મુખ તરફ જોયું, તો મોજ જાણે કેમ, તેનું માનુષ્ય તેણે મળે લગાવવા માટે અધીર થઈ હતું. બંનેનાં હૃદય પ્રેમના સુગમ બધાઈ ગયાં. એક બાજુ પ્રવસ્તેક હતો, બીજી બાજુ માનુષ્યકિત જે માલિન્યે અત્યાર સુધી બંનેને ગુપ્ત બાંધી જીવે ક્યાં હતો, તે આજે ફર થઈ ગયું.

શુદ્ધીએ કહ્યું: "હાથ મો તો ઘાઈ લીધાં છેને મેટા. ધણી મોઢાં સતરા લાવી છું. એક લપને આપ તો."

રમાનાથે સતર ખાતાં ખાતાં કહ્યું. "આજથી હું તમને મા કહીશ."

શુદ્ધીનાં શુક્ર, જ્યોતિદીન, કડા અને

કૃપણ નેત્રામાંથી મોતી જેવા બે ખિન્દુ ટપકી પડ્યા.

એટલામાં દેવીદીન ધીમા પગલે આવીને ખડા થઇ ગયો. છુદ્દીએ તડપી બંધને પૂછ્યું : “ આ સવારમાં સરકારની સ્વારી ક્યા ઉપડી હતી ? ”

દેવીદીને સરળ ભાવે કહ્યું : “ ક્યાંય નહિ; જરા એક કામે ગયો હતો. ”

“ શું કામ હતું ? હું પે જરા જાણું તો ખરી. મારે સાબળવા લાયક છે કે નહિ ? ”

“ પેટમાં દુઃખનું હતું એટલે વેદજી પાસે ચૂરણ લેવા ગયો હતો. ”

“ જુદા છે તમે. તમને ન જાણખતા હોય તેને ઉડાવો. તમે ચરસની શોધમાં ગયા હતા. ”

“ નહિ, તારા પગ પકડીને કહું છું. મને ખોટી ખોટી જુદાનામ ફરે છે. ”

“ તો પછી ક્યાં ગયાં હતા તમે ? ”

“ કહ્યું તો ખરું. રાતે જરા બે કોળીયા વધારે ખવાયું હતું તેથી પેટ ફૂલી ગયું, અને મીઠા મીઠા . . . ”

“ જુદું છે; તદ્દન જુદું; તમે મને તેટલું જુદું જોશો, તમારું મુખ સ્પષ્ટ કહી આપે છે કે એ અદાનું છે ચરસ માંજની શોધમાંજ તમે ગયા હતા. હું ખીજી કંઈ નહિ માનું તમને આ શુદ્ધાપામાં નગો કરવાનું સૂત્ર છે; અને અહીં માર તો મરણ થઇ રહ્યું છે. સવારના ગયા તે છેક નવ વાગ્યે પાછા આવો છો જાણે અહીં કોઇ એની લોડી છે. ”

દેવીદીને એક ઝાડુ લઇ કુકારમાં ઝાડુ વાળવા માંડ્યું; પરંતુ છુદ્દીએ તેના હાથમાંથી ઝાડુ છીનવી લઇ પૂછ્યું : “ તમે અત્યાર સૂધી દતા ક્યાં ? ત્યાંસુધી એ નહિ જતાવો ત્યાંસુધી અંદર છુમવા નહિ દઉં ”

દેવીદીને માથું ઠોકીને કહ્યું : “ શું કરશે પછીને ? એક છાપાની કચેરીમાં ગયો હતો. કમ્પામાં આવે તે કરી લે. ”

છુદ્દીએ માથું ઠોકીને કહ્યું : “ તમે કરી એ લત પકડી ? તમે કાન ન પકડ્યો હતો કે હવે કંઈ છાપા સામે ન જઇ. જોશો, આજ મુખ દવું કે કોઇ ખીજી ? ”

“ ટું વાત સમજતી નથી, અને નકામી જ ચિકિત્સા કરે છે ”

“ બહુ સમજું છું. છાપાવાળાઓ તોશન મચાવે છે, અને ગરીબોને જેલ લઇ જાય છે. આજે વીસ વર્ષથી જોઇ રહી છું. ત્યાં જ આવે જાય છે, તેને પકડી લેવામાં આવે છે. તપાસ તો પછી આગળ ઉપર થયા કરે છે. શુ શુદ્ધાપામાં જેલની શેઠલી તોડશો ? ”

દેવીદીને એક પત્ર કાઢીને રમનાથને આપ્યો અને કહ્યું : “ આ રૂપીઆ છે, આખ ! અર્થી લે. જો, આ રૂપીયા વસુલ કરવા ગયો હતો. જીવ ન માનતો હોય તો અર્ધા લઇ લે ”

છુદ્દીએ આંખો ફાડીને કહ્યું : “ ઠીક તો તમે તમારી સાથે આ બિચારાને પણ રૂઆવવા ચાહો છો. તમારા રૂપીયામાં આજ લગાડીય ટું રૂપીયા ન લેતો બાપ ! જન પરથી હાથ ધોઈ નાખીય. હવે સીધા સીધા આદમી નહિ મળે એટલે અધા લોકોમાંથી જીને લોકોને ફસાવે છે બેનકરમાં ચોરી કરાવશે, અદાલતમાં સાક્ષી અંપાવશે, ફેંકી દે એના રૂપીયા. જેટલા જોઇએ તેટલા મારી પાસેથી લઇ જા. ”

ત્યારે રમનાથે અધો વૃત્તાન્ત કહ્યો ત્યારે છુદ્દીનું ચિત્ત શાંત થયું. ચઢી ગયેલા બાવ દીસા પડ્યા. કઠોર મુદ્રા તરૂં બની ગઇ મેઘપટને ઢાલવીને નીલ આકાશ હતી પકડુ. તે વિનોદ કરતાં બોલી : “ એમાંથી મારે માટે શું લાવશે ? બેટા ! ”

રમાનાથે પણ તેની સામે ધરીને કહ્યું.
“ તમારા જ બધા છે ને, મા ! કુ રૂપીયા
લઈને શુ કરીશ ! ”

“ ધરે કેમ નથી મોકલી દેતો ? આટલા
દિવસ આપવાને થયા; કંઈ મોકલ્યું નથી. ”

“ મારું ધર આ જ છે મા ! ખીલુ
કોષ ધર નથી. ”

શુદ્ધીનું વચિત હૃદય ગદમરી લઈયું. આ
માતૃભક્તિને માટે કેટલા દિવસથી તેનો
આત્મા તલપી રહ્યો હતો. આ કૃપણ હૃદયમાં
જેટલો ગ્રેમ સચિત થઈ રહ્યો હતો, તે સર્વ
માતાના સ્તનમાં એકત્ર થતાં દુઃખથી જેમ
બહાર નીકળવાને માટે આપ્તર થઈ ગયો.

તેણે મોટા ગંધીને કહ્યું “ પચાસ છે
બેટા ! પચાસ મારી પાસેથી ખીલ લઈ લે
યાનું તપેયું રાખેયું છે, ચારી કુશન ખોલી
દે, અહીં એક તરફ ચાર પંચ બેઠક અને
એક મેજ ચૂકી દેવાનું, સાંજ સવાર બેઠકે
હાથ મેસીય તે ગુનારા જેટલું મળી જશે.
અમારા પ્રસાદ આવે છે, તેમાંથી કેટલાયે ચા
પી લેશે. ”

દેવીદીન બોલ્યો “ ત્યારે ચરમના પૈસા
કે એ કુશનેથી લીધા કરીશ. ”

શુદ્ધીએ વિહસિત અને પ્રહસિત નેત્રોથી
જેઠને કહ્યું. “ કોડી કોડીનો દિસાસ લઈશ.
ગેરસમજમાં ન રહેશે. ”

રમાનાથ પોતાના ચારકામાં ગયો ત્યારે
તેનું મન ધણું પ્રચલ્ન હતું આને તેને
એવો આનંદ મળ્યો હતો કે જે તેને ધરે
પણ કંઈ મળ્યો નહોતો. ધરે જે રત્ન મળતો
હતો તે તેને મળતો જ નહોતો હતો. અહીં
જે રત્ન મળ્યો તે જાણે આશ્ચર્યમાંથી
ટપક્યો હતો.

તેણે સ્નાન કર્યું, કપાળે તિલક લગાવ્યું,
અને પૂજાને સામાન તૈયાર કરવા બેઠો.
૪

એટલે શુદ્ધી આવીને મોની. “ બેટા, તને
રસોઈ બનાવવામાં ઘણું તકલીફ પડે છે મેં
એક બ્રાહ્મણી સાથે નક્કી કરી રાખ્યું છે;
ખીચારી ગરીબ છે. તારું મોજન પનાની
આપ્યા કરશે. તેના હાથનું તો ઘું ખાશેને ?
ધરમ કરમથી રહે છે બેટા ! ગમે એવી વાત
નથી કંઈ ! મારી પાસે પૈસા ઉધાર લઈ
લે છે એથી રાજ થઈ ગઈ છે. ”

એ વૃદ્ધ આજિમાથી પ્રચાદ, અખરક
માતૃત્વ ઝલકી રહ્યું હતું. કેટલું વિશુદ્ધ !
કેટલું પવિત્ર ! ઉચ્ચ-નીચ અને જાતિ મર્ધા
દાતો વિચાર આપોઆપ મરી ગયો. તે
બોલ્યો “ ત્યારે ઘું મારી માતા થઈ છે,
ત્યારે આમડેડેડો વિચાર કેવો ? કું તારા
હાથનું જ ખાઈશ. ”

શુદ્ધી દિવામાં શ્રમ દર્શાવી બોલીઃ
“ જરે નહિ, બેટા ! કું તારા ધરમ નહિ
લઈ. ક્યા ઘું બ્રાહ્મણ અને ક્યા અને
ખટિક ! એવું ક્યાકે બન્યું છે ! ”

“ કું તો તમારી જ રસોઈ જમીશ.
જે મા-આપ ખટિક છે તેો મુત્ર પણ ખટિક
છે, જેનો આત્મા મોટો હોય તે જ બ્રાહ્મણ
છે. ”

“ અને જે તમારા ધરવાળા સાંભળશે
તો શુ કહેશે ? ”

“ મને કોઈના કહેવા સાંભળવાની ચિ-
ન્તા નથી, મા ! માથુસ પાપથી નીચ થાય
છે; ખાતા પીવાથી નીચ નથી હતો. ગ્રેમથી
જે મોજન મળે છે, તે પવિત્ર હોય છે
તે તો દેવતા પણ ખાય છે. ”

શુદ્ધીના હૃદયમાં જાતિ ભેદનો બાવ
હૃદય પામ્યો તે બોલીઃ “ બેટા ! ખટિક
કંઈ નીચ જાત નથી. અમે લોક બ્રાહ્મણના
હાથનું પણ ખાતા નથી શુદ્ધોના હાથનું
પાણી પણ પીતા નહીં. માંસ-મચ્છીને હાથ

પણ લગાડતા નથી. કોણ કોણ દરાજ પીએ છે, પણ લપાઈ-હૂપાઈને, એણે તો કોઈને નથી છોડ્યા, મોટા । મોટા મોટા તિલકધારીઓ મટામટ પીએ છે. પરંતુ મારી રોટલી તને સારી લાગશે ?”

રમાનાથ હસીને બોલ્યો. “ બ્રેમની રોટલીમાં અમૃત રહે છે, મા’ પછી તે ચાહે તો ધવની હોય કે બાબરીની હોય.”

છુટ્ટી ત્યાંથી ગઈ; તો જલથે તેના પાલવમાં આનંદનો નીધિ ભરી દેતો.

૨

બ્યારથી રમાનાથ ચાલી ગયો હતો ત્યારથી રતનને જલપા માટે ધણી ચિન્તા થવા કરતી હતી. કોઈપણ બદાને તે જલપાને મદદ કરતી રહેવા ઇચ્છતી હતી. એની સાથે તે એ પણ ચાહતી હતી કે જલપા કોઈ રીતે એ જલપી ન જાય. તે જોડાક રૂપીયા ખર્ચ કરીને પણ રમાનાથનો પતો લાગી શકતો હોય તો તે સદર્પ એમ કરી દેત જલપાની એ રડતી આંખો એકાએક તેનું હૃદય કપી છંદુ’ હતુ. તે જલપાને પ્રસન્નમુખ જોવા ચાહતી હતી. પોતાના અધારો, દુઃખી ધરથી કટાક્ષ તે જલપાને, ધરે જળા કરતી હતી. ત્યાં ધરીખર દસતાં બોમતાં તેનું ચિત્ત પ્રસન્ન થઈ જતુ હતુ. હવે તો ત્યાં પણ સદાસીનતા છવાઈ ગઈ. ત્યાં આવતાં તેને એવો અનુભવ થયો હતો કે હું પણ સંસારમાં છું. જે સંસારમાં જીવન છે, લાલસા છે, ટ્રેગ છે, વિનોદ છે. તેનું પોતાનું જીવન તો મતની વેદી પર અર્પિત થઈ ગયું હતુ તે તન-મનથી એ મનન પાલન કરતી રહતી, પરંતુ શિવભિગ ઉપર રાખરાખા આવેલા ઘટ ઉપર શુ મરિતામાં શોર એવો પ્રવાહ હોય છે ? કે તરંગ છે ? કે નાદ છે ? મસ્તકને શીતલ કરે છે એજ તેનું ધામ છે. પરંતુ શું તેનામાં

સરિતાના પ્રવાહ, તરંગ અને નાદનો લોપ થઈ ગયો છે ?

રતનને શહેરના પ્રતિષ્ઠિત અને સમ્પન્ન ઘરો સાથે પરિચય હતો, એમાં તો કાંઈ સ દેહ નથી પરંતુ જ્યાં પ્રતિષ્ઠા હતી ત્યાં ધમંડ હતો, દેખાવ હતો, ઈર્ષ્યા હતી, નિન્દા હતી. કલબના સંસર્ગથી પણ તેને અશ્ચિ યમ ગઈ હતી. ત્યાં વિનોદ અવશ્ય હતો, ક્રીડા અવશ્ય હતી, પરંતુ પુરોષોનાં આકર્ષ નેત્રો પણ હતાં, વિકલ હૃદય પણ હતાં અને ઉન્મત્ત શબ્દ પણ હતાં. જલપાને ધરે કદાચ એ ભોગવિલાસ નહતાં, એ દૌલત નહતી, તો એ દેખાવ પણ નહતો, એ ઈર્ષ્યા પણ નહતી. રમાનાથ યુવાન હતો, રૂપવાન હતો, ચાહે રસિક પણ હોય પરંતુ રતનને તેના ઉપર સ દેહ કરવા જેવો કોઈ પ્રસંગ હજી મુઠી મળ્યો નહોતો અને જલપા જેવી સુદરી હોવાથી એમ યવાનો સંભવ પણ નહોતો. જીવનનાં બળરમાં બીજા બધાપ દુકાનદારોની કુટિલતા અને જટિલાઈથી કંટાળીને તેણે આ નાની સરખી દુકાનનો આશ્રય લીધો હતો; પરંતુ એ દુકાન પણ તૂટી ગઈ હતી તે જીવનની સામગ્રીઓ ક્યાંથી મેળશે ?

એક દિવસ તે આમેશ્વરની ધારી, અને આખો દિવસ વમાડતી રહી જીવે દિવસે તાજ મેવાની એક ટોપલી લારી, મૂડી મધ. જ્યારે આવતી ત્યારે કાંઈ તે કાંઈ સોનાત લઈ આવતી અત્યાર મુઠી તે લાગેશ્વરને ધણું આપું મગતી હતી, પરંતુ હવે તો તે ધણું ખર તેની પાસે બેમતી અને અર્ધો નહીંની વાતો મરતી. કોઈ કોઈ વાર તેનાં માથામાં તેલ નાખતી અને વાળ ગ્રથતી ગોળી અને વિશ્વરંભર સાથે ધણું હવે તેને રનેહ બધાઈ ગયો હતો. કદિ કદિ તે જાનેને મોટરમાં ફરવા લઈ જતી. નિયાજોથી આવતાજ અને તેના અંગના પર પહોંચી જતા

અને કેટલાયે ભાવેલા છાત્રે એલના તેમનાં શે કલ્યાણથી તેમજ અસાધી રતનને દારૂકે આનંદ થતો હતો વધીય આહેમને પણ દબે રમાનાથના પરવાગાઓ સાથે આત્મીયતા થઈ મઈ હતી તે વખતોવખત પૂછના રહેતા “ રમાનાથ બાબુનો કંઈ પત્ન આગે ? કંઈ પત્ની લાગે ? એ સોંકાને કંઈ તકનીક તો પડતી નથી ને ? ”

એક વિવશ રતન આવી તો તેનો ચહેરો ઊંચી ગયો હતો, આંખો બરાબ મઈ હતી. નાથપાએ પૂછ્યું. “ આજે તબીબત બરાબર નથી કે શું ? ”

રતને કહ્યું રતને કહ્યું : “ તબીબત તો કીક છે, પરંતુ રાતભર નાથનું પાપુ. રાતે તેમને થઈ પીના થઈ હતી. ઘરડોમાં તેમનો કમ ઉમરક આને છે. મિત્રાના ઘરડોમાં હમેશાં એમમમન અને મનોમન કાજુ નાંજે કેવા કેવા રસ ખાધ કરે છે. પરંતુ આ રાત મળુ ઊઠાને નથી. રમકામાં એક મજાકતા વેપ છે હરે તેની પામેથી છતાં કરવાને છરો છે. કાલે જાણ અને સહ જવા નથી ગાંઠવા. હા છે કે પાપુ કંઈ પડે પરંતુ મારો છત્ર માનતો નથી. કાંઈ નેલવાવાળું તો પાસે નેલજે. ત્યાં ને તોર જઈ આવી છુ, અને જ્યારે જ્યારે મપ છુ ત્યારે ત્યારે બીમાર થઈ મપ છુ, અને જ્યારે સારું લાગતું નથી. પરંતુ કું મારો આરામ શોધું કે એમની બીમારીને જોઈ ? જાહેન, કંઈ કંઈ એવો કંટાળો જાણી જાવ છે કે થોડું મરણુ જાણી અજાને સુખ રહું. વિધાનાથો આદ્યું પણ જોડું જાણ નથી. જો કેલમા સરંસ થઈને પણ એમને સારા કરી દે, અને આ બીમારીની જાણ તૂં જાવ તો કું પુછીશો તેને આપી રડ. ”

નાથપાએ સમજે થઈને કહ્યું : “ અહીં કેલ વેરને નહિ બે.યા.ય ? ”

“ અહીંના વૈદોનેજોઈ ચૂકી છું, જાહેન ! વેલ-દાકતર સૌને જોમ ચૂકી ! ”

“ તો ક્યારે આવીય ? ”

“ કંઈ કહેવાય નહિ, એમની બીમારી પર જાણે આધાર છે. એક અસ્વાસ્થ્યામાં પણ આવી જાડ; કદાચ મદિનો બે મદિના પણ થઈ જાવ કેમ કહેવાય ? પરંતુ ત્યાં સુધી બીમારીની જાણ તૂં ન જાવ, ત્યાં સુધી નહિ આવું. ”

વિધિ અન્તરિક્ષમાં બેસીને દસી રહી હતી ! જાણતા મનમાં દસી એ બીમારોનો જાણ થવાનીમાં નથી તે છાત્રામાં શું તૂરો ? પરંતુ એ અસ્વાસ્થ્ય પ્રત્યે સદાનુંબૂતિ ન રાખી અસહનિત હતી તે બોલી, “ છત્રર કરી તો ત્યાં જાણી સારા થઈને પાછા આવશે, જાહેન ! ”

“ ઘું પણ આવે તો ધણે આનંદ થશે ”

નાથપાએ કહ્યું માનથી કહ્યું : “ ક્યાં આવું જાહેન ? ક્યાં જાડ ? અહીં રાજ એવી જાણ રહે છે કે કંઈ ખમર મળશે. ત્યાં તો મારો છત્ર વધારે મસરાયા કરશે ”

“ માર મન તો ક્યાં કરે છે કે જાણી છત્ર થાય છે. ”

“ તો જરા અહીં નહીં શોધજે અને ક્યાં પત્તો લાગી જાવ તો તરત મને ખમર કરજે. ”

“ એ કંઈ તારે કહેવાની જાણ નથી, જાણ ? ”

“ એ તો મને ખમર છે. કામજ તો ખમર થઈ જાણી રહેજે. ”

“ હા જાર, રાજ નહિ તો એકાન્તે જાર લખા કરીશ. પરંતુ ઘું પણ જરા જાણ. ”

જલપા પાન બનાવવા લાગી રતન તેના મુખ તરફ અપેક્ષાના ભાવથી તાકતી રહી. કેમ જાણે કંઈ કહેવા ઇચ્છતી હોય પરંતુ સંકેતવધ કંઈ કહી શકતી ન હોય. જલપાએ પાન આપતી વખતે તેના મનને ભાવ કળી જઈ કહ્યું: “ થું છે બહેન ! થું કહી રહી છે ? ”

રતન: “ કંઈ નહિ; મારી પાસે થોડાક રૂપિયા છે; તે તું રાખી મૂક. મારી પાસે રહેશે, તો ખર્ચાઈ જશે. ”

જલપાએ હસીને કહ્યું. “ અને કદાચ મારાથી ખર્ચાઈ જાય તો ? ”

રતને પ્રદુલ્લ મનથી કહ્યું: “ તારા જ તો છે બહેન ! કોઈ પારકાના તો નથી ને ? ”

જલપા વિચારમાં ડૂબી ગઈ અને જમીન પર તાકી રહી. કંઈ જવાબ ન આપ્યો. એટલે રતન અન્ધજથી બોલી: “ તેં કંઈ જવાબ નહિ આપ્યો, બહેન ! તું મારાથી આટલી અવકાશથી કેમ રહે છે, તે મારી સમજમાં નથી આવતું બહેન ! હું ઇચ્છું છું કે તારામાં ને મારામાં કંઈ અંતર ન રહે. પરંતુ તું મારાથી દૂર લાગે છે. અને માનીલો કે તારાથી મારા પચાસ સો રૂપિયા ખર્ચાઈ ગયા તો તું થયું ? બહેનોમાં તો એવો પાછ પાછનો દિસાળ નથી થતો. ”

જલપાએ મંદીર યજ્ઞને કહ્યું: “ કંઈ કહ્યું ? બોલું તો નહિ લાગે ? ”

“ જોડું લગાડવા જેવી વાત દશે, તો જરૂર જોડું લગાડીશ. ”

“ હું તારું દિલ દુઃખવા માટે નયો કહેતી. સંભવ છે કે તને જોડું લાગે. તું જ તારા મનમાં વિચાર કર. તારા આ બહેન-પણમાં ક્યાનો ભાવ મળેલો છે કે નહિ ? તું મારી મરીતી પર દરા ખાધને.....”

રતને તરત બંને હાથોથી તેનું મુખ બંધ કરી દીધું અને તે બોલી. “ બસ, હવે રહેવા દે. તું મને તે વિચાર કર; પરંતુ આ ભાવ કદિ મારા મનમાં નહતો અને હોઈ શકે પણ નહિ. હું તો એમ જાણું છું કે મને ભૂખ લાગી હોય તો હું નિઃસંકેત યજ્ઞને તને કહું કે બહેન મને કંઈ ખાવાનું આપ; ભૂખી છું. ”

જલપાએ એવીજ નિર્મમતાથી કહ્યું: “ આ વખતે તું એમ કહી શકે છે, તું જાણે છે કે કોઈ બીજા સમયે તું પૂરીઆ અને રોટલીઓના બદલામાં મેંવો ખવાડી શકે છે. પરંતુ ઇચ્છર ન કરે ને કોઈ એવો સમય આવી જાય કે તારા ઘરમાં રોટલીનો ટુકડો પણ ન હોય, તો કદાચ તું આટલી નિઃસંકેત ન થઈ શકે. ”

રતને દર્દતાથી કહ્યું: “ મને એ દશામાં પણ તારી પાસેથી મિતતા સંકેત નહિ થાય. મેંત્રી પરિચિતિઓના વિચાર કરતી નથી. અને જો એવો વિચાર ઘાય તો સંભળ લેજો કે મેંત્રી નથી. આવી વાતો કરીને તું મારું ઘર બંધ કરી રહી છે. હું મનમાં સમજી દતી કે તારી સાથે જીવનના દિવસો પીતાવીશ. પરંતુ તું તે અત્યારથી જ એનવણી આપી રહી છે. અભાગીઓને પ્રેમની પણ શિક્ષા મળતી નથી ! ”

આટલું કહેતાં કહેતાં રતનની આંખો સજ્જલ થઈ ગઈ. જલપા પોતાને કુખિની સમજતી હતી અને કુખિજનોને વાસના રહિત સત્ય રહેવાની સ્વાધીનતા હોય છે. પરંતુ રતનની મનોબધા તેની બધા કરતાં વધુ નિદારક હતી. જલપાને પતિ પાછા ફરવાની દૃશ્ય આશા હતી. તે યુવાન છે. તેના આચરતાની સાથે જ જલપાના આ શ્વસ દિને બુલાઈ જશે. તેની આશાઓને

કર્મ કરી ઉદય પામશે. તેની છત્તાઓ કરી દાલનો પોતાની બધીએ આરાઓ અને આકાંક્ષાઓ સાથે બવિધ્ય-વિશાળ-ઉજ્જવળ, રમણીય, -તેની સામે ખડું હવે રતનનું બવિધ્ય શું હવે? કાંઈ નહિ, શૂન્ય અંધારું!

નલપા આંખો લુંછીને ઉભી થઈ બોલી " પત્રોના જવાબ આપતી રહેજે, ફરીયા આપતી જા. "

રતને પસંમયાં નોટોની એક ચોડ કાઢીને તેની સામે મૂકી, પરંતુ તેના મુખ ઉપર પ્રસન્નતા નહતી.

નલપાએ સરળ ભાવથી કહ્યું: " કેમ ખોટું લાગ્યું? "

રતને અપ્રસન્ન દુષ્ટોમાં કહ્યું: " ખોટું લાગ્યાંને પણ હું તને શું કરોશ? "

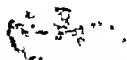
નલપાએ તેના મળામાં દાઢ્ય બેરની દીધા પ્રેમથી તેનું હૃદય ગૂંથતી હતી. રતન પ્રત્યે તેને આટલો પ્રેમ કદિ થયો ન હતો. આજ દિન સુધી તે રતનથી અચકાતી હતી, તેની છત્તા કરતી હતી આજે તેને રતનનું અરેખર સ્વરૂપ દેખાયું.

" એ અરેખર અભાગિની છે, મારાથી થે વધારે "

એક દાંતુ બાદ રતન આખમાં આંસ અને દાસ્ય બંને એક સાથે ધરીને વિશય થઈ ગઈ. (અપૂર્ણ)

સાક્ષાર સ્વીકાર: ૨૨

(૧) હિન્દુ તંત્રી: શ્રી. ડી. વી. ક્રૂર પુ. ૧; અંક ૧-૩ હિન્દુ જનવાદ નર્મ અંકવાલીક. (૨) ખેતીવાડી વિજ્ઞાન તંત્રી: શ્રી. મનનલાલ દેસાઈ વર્ષ ૧૯૧૧ અંક ૧૨. (૩) સામજીકવત: તંત્રી. શ્રી. મહાશય સોમિયર પાઠક પુ. ૩; અંક ૩. (૪) દિતેશુ તંત્રી: શ્રી. પ્રરથોત્તમ લક્ષ્મીભાઈ ગુપ્તા પુ. ૭; અંક ૧-૭. (૫) આયુર્વેદ રક્તચક્ર પ્રમથા શ્રી રસથાળા ઔષધાશ્રમ, ગોંડલ. વ. ૧; અંક ૫-૧. (૬) સુવક: તંત્રીઓ: શ્રી. સુ. પુ. શાહ અને શ્રી. શા. બા. પટેલ. વર્ષ ૧; અંક ૩ (૭) નામદ જમત તંત્રી: શ્રી. બેદાલા નાવાલાલ દવે. વર્ષ ૧; અંક ૪ (૮) શ્રી પુષ્ટિ પીયૂષ તંત્રી: શ્રી. શા. ચામનલાલ કીચોરદાસ પુ. ૧; અંક ૨ (૯) અહેવાલ: ૧૯૮૭ શ્રી ૧૫૦ લોકલક્ષી જનવાદ ફરના દ્રશી મડળ અને વ્ય. સમિતિનો. (૧૦) ૧૧ શ્રી વાર્ષિક અહેવાલ અને હિસાબ: શ્રી સમાજ સેવામંડળ, મોગ્યાસા (૧૧) વાર્ષિક રીપોર્ટ. મદિલા મડળ પાટણ ૧૯૩૧ (૧૨) સોળમા વર્ષનો અહેવાલ શ્રી લેન વીસા જોસવાળ હાલ ૧૯૩૧-૩૨. (૧૩) શ્રી અમરેશી જનવાદી ફરતુ નિવેદન અને દ્રશ્યદીક, (૧૪) અમરેશી મદિલા પુસ્તકાલય મકાન સમિતિનું નિવેદન. (૧૫) અહેવાલના વ્યાયામ વર્ષનો અહેવાલ, અમરેશી.

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

આત્મથી થયેક વર્ષ' ઉપર યો. કવે', જેમને
૨૯ દરોહાવિદ્વાસ સાથે સારા પરિચય હતો, તે
વરોહર્દે આપ્યા. તેમને વિચાર કવે' વિદ્યાપીઠ
સાથે નેહા સંકાય તેવી સ્ત્રી ઈંગવણીની સંસ્થાએ
વરોહરામાં કાઢવાનો-કઢાવવાનો હતો. તે યજ્ઞ સ્ત્રી
પ્રરથેનોંમળ્યા લક્ષમળ બધાને, તેમને વિચાર
અત્રી નહોં. અમારી યાદાસત્ત્વ અમાણે શ્રીમત
મહારાજ સાહેબ અને શ્રી માતૃશ્રી મહારાણી
સાહેબ પણ 'વરોહરાની' સંસ્થાએ પૂના' સાથે
નેહાય જે મનના નહોતા શ્રીમત મહારાજ-સાહે
બનો વિચાર તળ વરોહરામાં સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી
કાઢવાનો હતો, ને તે માટે તેમણે સમિતિ નીમી
હીધી ૨૯ દરોહાવિદ્વાસ, સૌ સારાંબહેન તથા
અમે પોતે પણ યુગ્મજાતેની સંસ્થાએ પૂના સાથે
નેહાય, તેની વિદ્વંસ હતાં. પાછળથી પૂના કવે'ના
આશ્રદને માન આપીને, તેમની સેવાઓને વિચાર
કરીને સૌ સારાંબહેન અને અમે જેમના મત
તરફ ઢળ્યાં; શ્રીમત સરમદે, કવે' વિદ્યાપીઠના

આ સારૂ થયું કે જોડું તે વિષે - વિચાર કરવાનું આ સ્થળ નથી. હાલ કવે વિદ્યાપીઠ અને સર નિકેલદાસના દુટ્ટીઆ વિષે મતભેદ પડવાથી ને સ્થિતિ ઉપસ્થિત થઈ છે, તેના તોડ ઉપરના ઇતિહાસથી કંઈ નીકળે તેમ છે કે કેમ એ વિષે

વિચાર કરવો જોઈએ. પૂનામાં મતભેદ પડવાનાં આ કારણો છે: સર વિઠ્ઠલરાવે એ ત્રણ, સરતો કરી હદી' શ્રી કવે'એ ૩ પદર લાખ એકઠા કરવા, અને સરકારી પરવાનો (ગ્રાન્ટ) એળવવો, અને વિદ્યાપીઠને મુબાઈમાં લઈ જઈ ગુજરાતી સાધને રાખવું કવે' આ સરતો પચાસ નથી. ટ્રસ્ટીએ કોટલે સાથ મધ્યવર્તી રાકરડી, સર લક્ષ્મણ સામળદાસ અને સુદો પ્રેમભીષા બહેન એ ત્રણે જણને આ સરતો નથી પળાઈ એમ લાગ્યું આ સરતો મદલની છે. સરકારી પરવાનો ન મળે તો વિદ્યાપીઠની કિંમત લોખંડીમાં થશે કેમકે એમ તો તમે તે પાઠશાળા કિંમત કે કિંમતોમાં આપી શકે રૂપીઆ પદર લાખ એકઠા ન કરે તો તેવું જીવન લાગુ' કે લપકારા ન તીવડે. આ બે સરતો મદલની છે ત્રીજી સરત તો મદારાપૂ અને ગુજરાતને જોડવાં પડતી છે.

આટલું કહ્યા પછી અમે ટ્રસ્ટીઓને એવી વિનંતી કરીએ છીએ કે શ્રી. કવે'ને આ સરતો પાળના માટે જ મદિનાની મુદત આપવી. એ મુદત લીધા પછી તેઓ બે વીસ પ્રમાણે કરી શક્યા હોય તો મદાર ટ્રસ્ટીઓએ ચાલુ રાખવી એ શ્રી કવે'થી અમલ ન પડે હોય, તો પછી ટ્રસ્ટીએ જાણ છે, ને શ્રી કવે' જાણ છે.

આમ પરસ્પર જગ થયા પછી ટ્રસ્ટીઓ યુ' કર્યો ૧ સર વિઠ્ઠલરાવ ગુજરાતી હતા, તેમનાં પત્ની પ્રેમભીષાબહેન ગુજરાતીમાં છે અને જને ટ્રસ્ટીઓમાં પણ 'દેશ' માટે પ્રેમ હશેવ તેમની,

ફરજ છે કે આ પદર લાખની રકમ ગુજરાતી કીએ માટેની વિદ્યાપીઠ મદવામાં વાપરવી ગુજરાત હોય સંપૂર્ણ પાઠશાળાઓ ધરાવે છે, વડોદરામાં લઘુ અમદાવાદમાં, મુબાઈમાં પાઠશાળા રાજ વધ છે. સુરત, ભાવનગર, વગેરે સ્થળે હાથ-રૂઢો છે. આ સામગ્રી તૈયાર છે; તેને ધીરે ધીરે વધારી કે ખીલવી શકાયો; નવાં સાધનો જ્યાં કરી શકાયો.

કવે' પ્રમ્ન રહેશે મુખ્ય મથકનો આ વિદ્યાપીઠ જ્યાં મદવી ૧ મુબાઈ, વડોદરા અને અમદાવાદ એ ત્રણ સ્થળોમાંથી એક જ પસંદ થઈ શકે મુબાઈમાં કોલેજ સંપૂર્ણ નથી, તેમ તે ગુજરાતથી જરા દૂર છે કોટલે જેને માટે અમારા મત નથી. વળી જ્યાં શાંતિ બોહો ને કીએ માટે રહેવા કરવાની સગવડ સારી ન મળે અમદાવાદ બ્રિટિશ ગુજરાતની ચળવળની છે ને તબક્કર છે; વડોદરામાં કીમત મદવાળા સાહેબની મદદની અને તેમના નેતૃત્વની આશા છે. આ બેમાંથી એક સ્થળ પસંદ કરી શકાયો.

અચારે પણ આમ ગુજરાતી વિદ્યાપીઠ મદવાલુ હરે ત્યારે ગુજરાતી કીઓની હાજરોતો વિચાર બરોબર કરવામાં આવે એટલું જ અમે હજીએ છીએ. કવે' વિદ્યાપીઠ ને બધા કરી, તે બધા આપણે વળતી જોઈએ; અને એ વિદ્યાપીઠ ને રેઠસેવા નિયમ આશી છે, તેથી આપણે ધરો લઈને આમજ વધવું જોઈએ.

['સાહિત્ય' ઓગસ્ટ]

“ગુણસુન્દરી”ના ગ્રાહક તરીકે નામ નોંધાવવા માટે

નીચેના કોઈ પણ સ્થળે લવાજમ કરી “ગુણસુન્દરી”
માસિકના ગ્રાહક તરીકે નામ નોંધાવી શકાશે.

અમારી સહીની પાવતી હોધા વિના બકેલી
લવાજમની રકમ માટે અમે જોખમદાર નથી

૧ શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, ૨ મે. સી. જમનાદાસની કંપની,
ગીરગામ-એકે ૨૧૩ બુકસેલર, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ.

૩ મે. આર. આર. શેકની કંપની, ૪ મે. ધી જનરલ બુક ડેપો,
બુકસેલર, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ. બુકસેલર, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ.

૫ હુહાણામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

ઈનામી પ્રશ્નો

સંવાદ : ક્ર. યશસ્વિની

૪ + ૬ + ૭
૫ + + ૬ ૭
૨ + ૬ + ૦ +
૩ ૬ + + ૮ + x
૨ ૮ + ૬ + ૬ x x
૨ + + ૬ ૨ + x x x
૨ ૦ + ૬ + ૫ x x x x
૨ + ૨ + ૬ + ૮ ૬ + ૬

આ પ્રમાણેનો પાંચ સંખ્યાનો એક ગુણાકાર મને મળ્યો છે. તેમાં (+) આવી ચોક્કડીવાળા આંકડાઓ ગૂમ થયા છે, નીચેના સરવાળામાંથી પણ થોડા આંકડા મળ્યા છે અને (+) ચોક્કડીવાળા આંકડા ગૂમ થયા છે. આપેલા આંકડાઓ પરથી એ કષ્ટ સંખ્યાનો ગુણાકાર છે તે શોધી કાઢો અને ચોક્કડીવાળા આંકડાઓ પૂરા કરો

હરિદ્રાધમાં દાખલ થવા માટેની શરતો

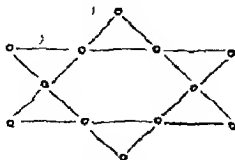
(૧) આ ઉપાધ્યાની હરિદ્રાધમાં માસિકના દરેક શ્રીમાહક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મનાવતા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. શ્રીમાહકોના કુટુંબની સ્ત્રીઓ પણ આ હરિદ્રાધમાં ભાગ લઈ શકશે (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો માહક નંબર અવશ્ય જણાવવો. માહક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિદ્રાધમાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાધ્યાનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ મુદ્દીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો (૪) તંત્રીને નિર્ણય છેવટનો બજારો. કાંઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાજબી-ગેરવ્યાજબીપણા વિશે વાંધો લઈ શકાશે નહિ. (૫) માત્ર પેસ્ટકાડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે.

લુન માસના પ્રશ્નોનું પરિણામ

પરો જવાબ નીચે પ્રમાણે છે.

૧. રજુ પાત, ચાર પંખી.

૨

૩

કષ્ટ લાખો નિરાશામાં અમર આસા છુપાઈ છે.

આ પ્રશ્નોના કુલ ૨૦ જવાબો આવ્યા હતા, તેમાંથી એ પેસ્ટકાડના નિયમનો

અન્ય કરતા હોઈ સપાટ્યા નથી. બાકીનામાંથી ૧૧ ના ત્રણે ખરા, ૬ ના એ ખરા અને ૪ એકનો એક ખરા છે. ખરા જવાબે આપનારા બહેનો પૈકી, શ્રીમતી બહેન હીરાબહેન કે. મોહીને મનામના પ્રસ્તુતી મ. મંધીજી કૃત ' નીતિનાથને માગે ' અને ' વ્રતવિચાર ' સંપાદક શ્રી. ચીમનલાલ મોદી તરફથી આપવામાં આવે છે.

ખરો જવાબ આપનાર બહેનનાં નામ

प्रश्न ५५ : श्रीमती व्हेमो (१) दीराजबहेन मोदी, (२) विद्यासवती पटवरी,
 (३) पद्मावती न. बाबाळ, (४) काशीजबहेन, (५) सरसाजबहेन परेस, (६) नस
 भिरिजबाप, (७) सहयश्याजबहेन, (८) आ न ४५१२, (९) मुक्तागौरी (१०)
 पद्मावती परेस, (११) देसासजबहेन अजिहोत्री

બે ખર્શ : શ્રીમતી જાહેનો (૧) સુશીલાબેરી (૨) પદ્માવતી મહેતા, (૩)
અનુભવિ શ્રી, (૪) ગુણવંત કુંવર, (૫) દેવકીબેરી ના મહેતા, (૬) મુકુલા જી રાને.

નોંધ ખરે : શ્રીમતી બહેન મુશીલા ઠાપડીયા.

જેઓ માલક ન હોય
માસિકના માલક ન હોય તેવાં ડાઉ બ્લેનો જિભાણા-
ની દરિશાખમાં ભાગ સેવા ધ્વજતા હોય તે તેમણે
પોતાના જ્વાળ સાથે બે આનાની ડીકીટા બીડવી.
કુપન મોકલવાની જરૂર નથી.
તત્રી, “ ગુણગુંદરી ”

પ્રસ્તાવના પારિતોષિક હરિદાસ

शुन भासनुं परिष्कार

અરે જવાબ નીચે પ્રમાણે છે:

મોસીસ અયોબ્યાપ્રસાદ,

ଡେମାନ୍ସି-ନିଜେ-ନା

જુદાઈવાદ

नये।रुन्ध राप्ती

६।७२५५५

આના કુલ ૧૨ જાણ આજ્ઞા હવા તેમનો શ્રીમતી બહેનો (૧) સુશીલાગૌરી, અમદાવાદ, (૨) મુક્તા ધનસુખલાલ દલાલ (૩) રૂપચંદ્ર ત્રિવેદીને અનુક્રમે પહેલું, બીજું અને ત્રીજું ક્રમમાં આપવામાં આવે છે બાકીનાં બે જાણ આપનાર બહેનોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે શ્રીમતી બહેનો- (૪) અનુસુમતી શોર, (૫) પદાવતી પાણીપાલા, (૬) સુશીલા માધીલા, (૭) ન્યેતિયાલા મહેતા, (૮) સારંગતી દલાલ, (૯) માતા ઓર, (૧૦) સુવર્ણદેવર, (૧૧) સુશીલા પટેલ, (૧૨) રૂકમણી પટ્ટણી.

સંસ્કારી બાલવિધવાનું માનસ

[સુરત છંદાના ઠોડાના વતની અને હાલ અશ્રામા મામતા મુખ્ય સિક્ષિકાપદે કામ કરતાં શ્રીમતી મનમોરી રહે' સુલેખના દેસાઈએ, ડાહ્યાથી મામતા વતની અને કચ્છ રાજકીય પરિષદનું પ્રચારકાય' કરતા શ્રી વસનંત એમ દેસાઈ સાથે પુનર્લેખ કર્યા પછી પોતાની માતાને લખેલો પત્ર સંસ્કારી બાલવિધવાનું માનસ વ્યક્ત કરતો દોષ અમે આપો ઉતાર્યો છે. શ્રી વસનંત દેસાઈ વિશુર દોષ તેમનું વય ૩૫ વર્ષનું છે ન્યારે શ્રીમતી સુલેખનાનું વય ૨૬ વર્ષનું છે.]

નમનમર, તા. ૧૯-૭-૩૨
પૂજ્ય બા,

આ પત્ર હું નમનમરથી લખી રહી છું. એ વાંચી તને આશ્ચર્ય થશે, દુઃખ પણ થશે તે હું કહી શકું છું. પણ બા ! હું તેર ચૌદ વર્ષની કુમળી વયે જ વિધવા બની ત્યારે ને તને દુઃખ થયું' હશે તેના કરતાં તને આજે વધુ દુઃખ નહિ થયું' એવુંજે એમ હું ખાતું છું

વિધવા થઈ ત્યારે હું નહોતી આ દુનિયાની કે નહોતી પર દુનિયાની, નહોતી સંસ્કારી કે નહોતી તપસ્વી, નહોતી શુદ્ધિની કે નહોતી શુદ્ધિહોણી. એ સ્થિતિ એવી હતી કે નાની ઉંમરે પણ હું મને બરજનતમાં સે ઠોડા સત્રાવદાલા દોષા છતાં એકવી અટ્ટવી નહોતી નાનું રખૂમાં રવડની જણાતી હતી.

પછી તેા હું યોદી થવા લાગી ને તારા ઉશર વિચારે બહુવા પણ લાગી. આજે બાર બાર વર્ષના પ્રયાત તારી છત્રછાયા નીચે મેં જગ્યાવાં ને આશ્રમાન્ધા દરમ્યાન કોલેજે ભેળ, સર્વિટ્ટીટ્ટો ભેળખ્યાં, ઉચે દોષે બરી તથા આજે સારી રીતે કમતી થઈ એ પણ આપણા સામાન્ય સમાજ કરતાં કંઈક અંશે પણ તારા વિચારના ઔદાર્યના જ પ્રતાપ છે એમ હું માનું છું. અને આજ બાર વર્ષના આપણા સદવાસ સુખને હું લાત મારવા ઉભી થયેલી તને આજે લાગીશ પણ બા ! તું તેા વિચારશીલ છે; આપણા માનવીઓના છત્રનહેજુથી તું ક્યાં આજાત છે ! અને હું પણ એક માનવી જ છું. અન્ય માનવહૃદયમાં વસતા કોઠા, ઉલ્લાસ, ઈર્ષિ મર્યામાં પણ દોષ જ ને કે જ્યાર બાર બાર વર્ષ થયા એ સંયત્તા ઉલ્લાસ

સના ઉમળકાને, ઈર્ષિના અવિરત નહેજુને, કોડના અવનવા કંપના તરંગને જેટલા દબાવી શકાય તેટલા દબાવવા મેં પ્રયત્ન કર્યો, સાંભળીશવન માળતા સતત ઉપચારો આદર્યાં પણ બા ! મને નવ સત્ય કહેતા છો કે જેમ જેમ હું મારા માનવહૃદયને સ્વાભાવિક એવા જે ઈર્ષિ ઉલ્લાસને દબાવવા પ્રયત્ન કરતી તેમ તેમ તે વિશુષ્ટિ થતા જણાતા આખરે અનેક દિવસના અકળામણે, અનેકાનેક રાત્રીના ઉલમરે માફ મન મરી જતું જણાયું' અને મારી કાયા અતિ દુબળ થતી જતી જણાઈ હૃદયનો આ અકળામણ બખડસર ન સાચવવામાં છત્રનનાવ કાઢ ખડક સાથે ન અવડાઈ નય તે પડેલા મેં માફ' લગ્ન કરી નાંખ્યું' ઉચિત ધાયું'.

અને મારા લગ્ન થઈ ગયાને આજે આઠ આઠ માસના વદાણાં લાયા પછી આજે તને નહુ થશે થી વસનંત એમ દેસાઈ સાથે મને થયોના પ્રતિશ્વ છે એ તું નહોતું છે અમારો એ પવિત્ર સંજ્ઞા ઉત્તરેતર વધતો ગયો અને અમને એક ખીલના સ્વભાવ, વલણ, વર્તન ને વિચાર એક જણાતાં લગ્નચયીની પવિત્ર ગાંધી બધાઉ ઉચિત ધાયું' અને તથા નવેબર માસની તેરમી તારીએ મુબઈ જઈ આજે સમાજ મદિરમાં લગ્ન કર્યાં

તને એ વાતની ખબર નહી અને ખબર કરવી મેં યોગ્ય નહોતી ધારી. તારા આજલા સ્વભાવથી હું માદિતચર હતી તું કંઈ અજુબાનું' પત્રનું ન લાવી કે એ માટે મેં તારાથી આ વાત ઉપવી હતી અને અજુબ ધારે અમે પતિવ્રતનીચે વિશેષ સૂઝીને પણ તારે માટે કંઈ માર્ગ કાઢવ

પ્રવલ કરી લેવા, પણ આઠ આઠ માસના અમારા અનેક પ્રયોગો નિષ્ફળ ન જતા જણાયા. અને તારા વિચારવર્તનમાં કશોય ફેર પડવાની જગ્યા આપણ નહીં રહી ત્યારે આ મૂળજાણ વરસતા વરસાદમાં માફકોના કાઢવ ખૂદી તારાથી વિખરી પડી આજે મારા સૌમાન્વદેવના ઝોળામાં મધુ મૂકવા લપડી ભડે છે વેપબુદ્ધવનના બારે વર્ષના કરતાં એ આઠ મહિના અને યુગોના યુગો સમા લાગતા હતા પણ આપણા કુટુંબમાં તે એકથી અને વને ઘરડે પડપણ એકથી મૂકીને આજના જગામાં મારી લામણી નાજ પાડની હતી પણ બા ! અંધરે આ માત્ર સેના પડયો છે અને આજે હું કોઈ એકથી બિડી હતી છું છું ?

દશાસિત અને એકાગ્રીની હાથે જે કંઈક કાંઈ કામ્ય તે કરે એ શું જોઈ છે ? હું તારી પુત્રી રહી માતાની સેવા કરવા તૈયાર છું. વ હું ખી હિને મરે એ લેવા હું બીલકુલ તૈયાર નથી પણ આ જાત તારા હૃદયમાં લગાયો ? મેં તો તારું મુખ શોધવાને ખાતર જ આ છઠ્ઠા આઠ માસ વિશાખવહિનમાં બળી બળીને કાઢયા અને એ આઠ માસ આજના છતાં તારી માન્યતામાં કશોય ફેરફાર ન કરી સગી કે કશોય માત્ર ન કાઢી સગી અને વને એકથી મૂકીને ન જાય પડે છે, તે માટે શોક માથે છે

તને ખબર નથી પણ હું કહ્યો લેજે તે ધન્ય દિને જ્યારે મેં મારું સૌમાન્વ સંભળ્યું અને એ સૌમાન્વમુખ એ દિવસ પગ માલયા વચર હું તારે ઘેર આવી પડેયો મારાં સૌમાન્વ ચિન્હો મારી પેઠીમાં મુકવા પડયા ને સૌમાન્વ વળી છતાં પુનઃ સૌમાન્વવળી જે હું થયેને રહી. હું હજી નથી ભણી સગી પણ એ કિના પેઠી કેટલીયે રાત્રીએ એવી મળે છે જ્યારે હું પાસેના

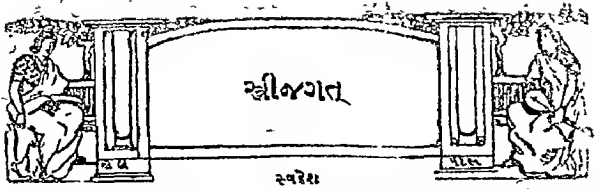
પણ બા ! હું હજી એ હાથ લોડી કાલવાણ કરી છું છું કે હું હજી સપને અને હું આજ્ઞા આજ્ઞા અને એ અનાવિષ બાલણ એવા ભવિષ્યે બાલણે રાખી અમને આશીર્વાદ આપેને. અને હૈ જતી પણ હું તને વિસરી જતી નથી એ તું ના બહાવી અમામાના ધરતી તણી મારતા અને એ જાણ થયો હતો, મારા સારી-રમાં ક્યા થયો હતો, મારા વિલમ્બ ને અરેરાટી પ્રસરી હતી એ હું તને શી રીતે સાબીત કરી જવાણું ? હું તો હજી તને આ-મ નવા તૈયાર છું. એ વ મને વિશ્વાસની ન હોય તો

અને બા ! હું તારા ધરમા બિડી, અન્ય વિધવાઓ પેટે કાળા, કુર્ષો કરે એના કરતાં એક બાળનારીક અને આજના જેવું જીવન છે એવા યુવાનનો હાથ ધારી જીવનને ઉજાડવાનું અને એ

ભારડામાં કંઈતો તે હું પચારીમાંથી બી મારા સૌમા-ન ચિન્હો મારણ કરી અને કદિવત મુખ માલવી પણ એ દિવસોયે ગયા આજે તો મારા સૌમાન્વદેવના હા-યમાં હવે મિલાવી જીવનના ઉજાડને આજ્ઞાદ આપી રહી છું મારા આ ઉજાડમાં હું પત્ર બાનીદાર બનતો એવી આજ્ઞા સાથે તને મૂળીને જ મનની

તારી સૌમાન્વની પુત્રી ધતનોરી (કેફે) મુલેચનદેવના ના સંમંજસન

શ્રી જાગિની સમાજ, મુબાઇની ૧૧ મી વાર્ષિક સામાન્ય સભા તથા માસમાં શ્રીમતી જયશ્રીબહેન રાયચના પ્રમુખપદે મળી હતી. શ્રીમતી લીલાવતી બેઠે ૧૯૩૦-૩૧ નાં વર્ષનો દ્વિવાર્ષિક હેવાલ વાંચ્યા હતા હેવાલમાં જે નવું ઉદ્યોગ સમાજે કર્યાં કર્યાં તે બદલે કરવામાં આવ્યા હતા ૧૯૩૨-૩૩ માટે કારોબારી સમિતિની ચુટ્ટી થઇ હતી

કુમારી મલ્લિકાબહેન કાશી મુંબાઇનાં મલ્લર આગેવાન કુમારી મલ્લિકાબહેન કારને જે રિતને દિવસે કર્યાં શાખણ માટે રાજદ્રોહ અને વિરસાર ફેલાવવાના જે આરોપસર ચિરકાર કરવામાં આવ્યાં હતા મુબાઇના વડાધિકારી મેટ્રોપોલિટનને બંને આરોપસર ચુટ્ટોચાર કરાવી, દરેક આરોપ માટે એક વર્ષ સજા કેદ અને રૂ. ૩૦૦ ફટની સજા કરી હતી આ સજા સાથે તેમણે વડી અદાલતમાં અપીલ કરી બેઠે, તેમને ના. વડા ન્યાયમૂર્તિ અને ન્યાયમૂર્તિ નાણાંદીએ તેમની સજા ફેરવી સજા રૂ. ૧૬ કરી છે અને રાજદ્રોહના આરોપસર માત્ર રૂ. ૩૦૦ ના ફટની સજા ફાવમ રાખી છે

આવણબન માટે ફટ: બાલદેવન પ્રતિબદ્ધ કાયદોના ભંગ કરીને ૧૧ વર્ષની અને ૧૦ વર્ષની જે ઠાકરીઓના લગ્ન કરવા માટે દેવોજા મામલા બારેટ ઠાકા પ્રદલાઈની વિપવા બાધ ચમુને રૂ. ૧૦૦ ના ફટની સજા થઇ છે ઠાકસના બાપને પણ રૂ. ૧૦૦ નો ફટ થયો છે

ભાવનગર મહિલા વિદ્યાલયે ૬૨ વર્ષની જેમ આ વર્ષે જુલાઈ માસની તા. ૧૬, ૧૭ અને ૧૮ મી તારીખે જીરીવત ઉત્સવ ઉજવ્યા હતા. આ વખતના ઉત્સવમાં તથા વર્ષની જેમ બહેનોએ ખૂબ મોટી સખ્યામાં ભાગ લીધો હતો પ્રથમ

દિવસે શ્રી. સુલેચનાબહેન દેસાઈએ 'શ્રીઓના યુગધર્મ' એ વિષય ઉપર બાપ્તિસમ આપ્યું હતું. બીજા દિવસે શ્રી. મમલાબહેન ગોપાળજીલાઈએ 'ગીરીવત વપન' એ વિષે બાપ્તિસમ આપ્યું હતું. ત્રીજા દિવસે વિદ્યાલયની બહેનોએ ગરબા રાસ આચર્યા હતા. ભાવનગર મહિલા વિદ્યાલય આના સ્ત્રીઓના પર્વો વખતે વખત ઉજવી તેમાં ભાગ લેવા ચાહેતી બહેનોને નોતરે છે, તે થાય છે.

ગ્રીસીસ સરોજિની ઠાક, એમ. એ., માન્ચેસ્ટરની યુનિવર્સિટીમાં જે વર્ષે સુધી પ્રો. કુમન્ડના હાથ નીચે, વનરુપતિવિદ્યાને લગત સંશોધન કાર્ય કરી એમ બેસસી. ની પદવી મેળવી છે. બહુતા અધ્યાપકોએ તેમના કાર્યની પ્રશંસા કરી છે.

ડૉ. સરસ્વતી નંદા રાવલપીંડીનાં છે, અને તેઓ એમ યુનિવર્સિટીમાં કાનૂની અભ્યાસ કરે છે.

ડૉ. સુલેચના શ્રીમંડીએ માન્ચેસ્ટર યુનિવર્સિટીની બી. એ. ની પદવી માન સાથે મેળવી છે.

વર્તમાન યુગની સાચિની ? પંતબનાં કાંચરા છત્તાના નારોન ગામમાં ૧૮ વર્ષની એક હિન્દુ સ્ત્રીનો પતિ જીન માસમાં મરણ પામ્યો. આથી સ્ત્રી અત્યંત રોકચ્ચત થઇ તેને સસાર ઉપર વૈરાગ્ય ઉપજ્યો. આથી તે એક ખુલ્લા ખેતરમાં તડકો અને વરસાદ વેળી જમી રહી. કાંઈપણ ખોરાક ન લીધો. તડકાથી તેમજ અચ્છર કરવાથી તેણે સરીર સુકી ગયું છે. ખોરાક અને જવના અભાવે અથવા ૨૦ મીએ તે બેમાન ચર્ચામાં ન પડી પડી છે સોકો તેની પૂલ કરે છે ખોરાક લેવાની હાલ પણ તે ના પાડે છે.

ગ્રીસી ધી બહાદુરજી સર મચરજી ભાવનગરના રીડિરીએ લંડન યુનિવર્સિટી કોલેજની

એકસર એક સોજની પરીક્ષા બીજા વર્ગમાં માત્ર સાથે પસાર કરી છે

શ્રીમતી સૌદામિની દેવી બદરામપુરનાં બેનારી મેલરેડ નીમાયા છે

સ્વચ્છ-સમીપીના સોજાં (૧) ધનબાઈ દીન-રાણા દસ્તુર નામનાં એક પારસી બહેન આર

દેશમાં સ્વદેશી પર આજુ પઠાનનાં સાચી સળગી ન્વાથી શક્તિ મશ્ન પામ્યાં (૨) મુબાઈમાં કુશર દુકાન પર રહેલી ચપાબાઈ પ્રાચ-મસ સળગાનનાં સપ્ત શક્તિ મશ્ન તેમના પતિ શક્તિને તેમના મથા પરદા દુઃખ સહન ન થવાથી મશ્નમાં ન આવવી મુશ્કેલી તે મશ્ન માથા

પુનઃસજ્જ મુબાઈની રામમોહન દાહરુલના હેર-મારવર મે એસ. ની. ફેડ-નીસે મી. ડી. ની, કમ્પનાં વિધવા પુત્રી સીતાબાઈ સાથે પુનઃસજ્જ મુન

આપવાયા (૧) નર-બાઈ રેતમલ તાવડીયા નામની ૨૫ વર્ષની પારસી બહેને કપડી અને સાસુના તાસવી કંઠાળી શેલાબા ખાતે દરિયામાં પડી આપવાયા કર્ષી (૨) ત્રીચુરમાં મોસીસ નેલા પરગીયા નામનાં બહેને પોતાનાં તણ અને એક વહેના જે બાજુ સાથે કુનામાં પડી આપવાયા કર્ષી (૩) સાસુના તાસવી કંઠાળી ગિર-નબાઈ વસતલાલ મોહનલાલ નામની સોદાળુ શીએ લીરપર વ્યસ્તેલ હાંડી, કપડાં સજાવાની આપવાયા કર્ષી

મહીજી (૧) તાવસુલના સીનીવર મહાપા-ણીને પદાસ ધુનિવડીએ 'સેકર એક સોજ'ની માનક પદવી આપી છે (૨) બંબાલની પાણસ-બાએ અનોલિએ નેપાર અરગાવનાં ખરો સીસે-

કર કમીટીને સોખા છે. (૩) મિલનાપુર હક્કાના નદીશામનાં શ્રી. ત્રેણીય મનુમદારનાં પુત્રી કુમ્પારી સેવારાણી મનુમદાર વિમાનમા દુનિયા ઉપર હડવા હજી છે. (૪) રાજકોટમા મથા માસમાં શ્રીમતી શેરી વિજાબીની નીલક કે સ્વદેશી પ્રદર્શન ખુલ્લું મુક્યુ હવે.

વિદેશ

દિન માટે પ્રચારકાઈ લડનમા મીસ

મુચીચલ લીરદરની આગેવાની હેણ દિનના મિત્રોએ બધા ૧૩ મીએ સરખત મદ્યુ હવે ચેરીન કોસના પર્ બાજ તરફથી નીકળી તે ખાચ આજ સુધી ક્યું હવે " દિન વિષે શું સત્ય છે તે અહીં બહીર નથી, શા માટે ? ત્યાંથી આપણા દેશના મહેમાન હતા, અત્યારે તે નેલમા છે, શા માટે ? " આવાં બને પશુ સરખતમા હવા કરોન કોસ આજના દિનના બીજા વધુ મિત્રો નેડાયા હતા અને તેઓ દાહરુલમાં ખવા હતા. તથા સસા ભાવામાં આવી દિન વિષે પ્રચારકાઈ કરવા આવા પ્રમાણ સરખત પહે-લીનવાર નીકળ્યુ સરખતમા ચણુનારેથી મોકરો, તેમજ સાહાલ ઉપર કૂચ કરાય શોકો પશુ હવા. એક આગે-વાને એક મુલાકાતમાં જણાવ્યું કે : " હ માસનાં

શ્રી રુષતનલા સંધ, લંડન, વરફથી તેનાં પહેલાં પ્રમુખ મોસીસ રેપરની ૮૮ મી વર્ષનાં

મીસ એ. એમ કિલ્કાચ ગ્રેમિલનની સીવીલ સર્વિસના વહીવટને કવતા વર્ષની મુશીબ

કુ. ચણુલકથી ચેરીન

પરીક્ષા પસાર કરનાર આ પહેલા જ બહેન વેપારી મંડળની ઉચ્ચતર, વહીવટી સચવાતા પ્રિન્સિપાલ નીમાયા છે આવા પદે આવનાર આ બહેન પ્રથમ છે

ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીએ પરીક્ષા નીમનારી સંખિતિમાં તેમજ ટેલર ઈન્સ્ટીટ્યૂટનાં ક્યુરેટર મંડળમાં સભ્ય થવાને સ્ત્રીઓને યોગ્ય ગણી છે હવે યુનિવર્સિટીની બાબતમાં સ્ત્રીઓને સમાનતા મળી છે.

મેડમ કોન્ડાલ્ટ લુડ્ગી મેડીસલ ફકલ્ટીના થીયપ્યુટીકસના અધ્યાપક નીમાયા છે આણું પદ મેળવનારા આ પહેલા જ બહેન છે

કેન્સા વીમા શા-સ્ત્રીઓની સરચાએ મેડમ મેડલીને નોર્મન્ટને લાઇ-શન્સીએટમેન્ટ બિતાગ એનાયત કર્યો છે આવા બિતાગ મેળવનારા એ પહેલા જ મહિલા છે

નોર્વેની ક્રિશ્ચિયન-સક્ષ સંજામા સહાધાર તરીકે મીસ એલીસ બર્મ મની નીમણું ૪૪ છે. આણું પદ મેળવનાર એ પહેલા જ બહેન છે

બાલ્બાનસ અને બાલ્બોગમ્બી વિંધ તેઓ બા-બ્યાનો આપે છે.

ડૉ. એલી મોલરને ડેન્માર્કમાં યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીનીઓ માટે વિદ્યાર્થીનીશુલ્ક બાંધવાનું સુદર કામ કરવા માટે સુવર્ણ ચન્દ્રક આપવામા આવ્યો છે. ડૉ. મોલરે એક વર્ષમા ફંડ માટે વિશ્વવિદ્યાર્થી, સુદર રકમ એકઠી કરી આ વિદ્યાર્થીની શુલ્કમાં હાલમાં ૫૪ વિદ્યાર્થીનીઓ રહી શકે છે

અને તેમા દરેક પ્રકારની સગવડ સંપન્નમા આવેલી છે.

જર્મનીની રાજસભા રીરથમે એની મત-લખનો કાયદો પસાર કર્યો છે કે, સનદી નોકરી-માથી પરિણિત સ્ત્રીઓને જો તેમનો કાયમનો નિભાવ થાય એવી આર્થિક સ્થિતિ હોય તો માટી મૂાવી. અત્યારે આવી નોકરીમા ૧૨૦૦ જેટલી પરિણિત સ્ત્રીઓ છે તેમાં આ નવા કાયદા અનુ-સાર લગભગ ૬૦૦ જેટલી પરિણિત સ્ત્રીઓને સમાવેશ થશે

જર્મન કવચિત્રી રીકાર્ડ હરને ગાયે પારિ-તોષિક આપવામા આવ્યું છે આણું પરિતે ચિક સ્ત્રીઓને પહેલી જ વાર બ-પાણું છે

શ્રી શુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ સ્ત્રી-વિદ્યાલયની પરીક્ષા

આ વિદ્યાલયના પહેલા અને બીજા વર્ષની પરીક્ષાતા ૩-૧૦-૩૨ થી તા ૧૦-૧૦-૩૨ સુધીમાં લેનારી.

વિદ્યાલયની ખદારનાં જે ખહેનો એ પરીક્ષામાં બેસવા ઇચ્છતાં હોય તેમણે મંડળના મંત્રીઓને (ગીરગામ એક રોડ ને ગરનામે) તા ૫ પગી મધ્યેગર ૧૯૩૨ સુધીમાં લખી ખુલાસો મેળવી લેવો.

‘પાલોમે’નતાં પ્ર-મુખ પહે: ઓસ્ત્રીયા પાલોમેન્ટની ફેડરેશન સંસ્થા પ્રમુખપદ ફેડરેશન કેન્સેન્ટને બીજ વાર મેળું છે

માનદપદવી: થોટા રીકાર્ડની યુનિવર્સિટીએ નામીતા સ્ત્રી સ્નાતક-વાહી, કેળવણીકર લેખિકા અને વૈજ્ઞાનિક ડોના એના રોડ-ડી હામેને વતવણનાના હાક્તરી ગાનદ પદવી આપી છે. આણું માન મેળવન જે આ પહેલા જ મહિલા છે

રૂડિયાના પ્રાણી વિગ્રાસાસી રીઅલ હેવા ડેમ સોવાએટ આઈટીકે નિરીક્ષક ગમનાં અધિ-ષ્ટાતા નીમવા છે

યુનાઇટેડ કન્ટેસની સેનેડમા એકલા સ્ત્રી સભ્ય હોગ ડબલ્યુ. એડેવે મે માસની બેડમા વપ્રમુખ પદે બેસા હતા

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુળાર્થ અને પદાર્થો

મુળામ્ની ઇન્ડિયન હોસ્પિટલના વડા ડૉ
ભારતર પટેલના પત્ની શ્રીમતી ચાન્તામહેન
પટેલને ખાસ સત્તા આપતા વટકુકમ બનુ-
માર ગિરજતાર ક્યા છે. અષ તા ૪ મીએ
રાષ્ટ્રધ્વજ વંદનની
ક્રિયા કરતા મુ-
ળામ્ની ૩૨ મી
સમામ સમિતિના
પ્રમુખ કુમારી
દીરજાબ સમ્બારે
કર અને મતી
શ્રીમતી પ્રમુખાબ
લોટલીકરને ગિર-
જતાર કરી પાંચ
માસ સખત કેન્દ્રની
સખ કરી છે

મહાત્માબા
અમૈય તિબ્યા
શ્રીમતી મીરાંમહે-
નને જીવામ મા
સમાં મુળાબ છોડી
જવાની નોમીસ
આપી હતી. તે વ

ખતે શ્રીમતી મીરાંમહેન પ્રવાસે જવાની તૈયારીમાં
હતા પ્રવાસ પુરે ક્યા બાદ, તેઓ અમદા-
વાદ આવ્યા અને ત્યાંથી મુળાબ આવે તે
પહેલાં અમદાવાદમાં તેમને અજાણ આપેલી
નોટીસની મુદત લખાવવાને કુકમ પહોચા-
ડવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ તેનો જા'જ કરીને
તેઓ મુળાબ આપતાંજ સેન્ટ્રલ જેલન ઉપર

તેમને ગિરજતાર કરી, એક વર્ષ સાદી કેદની
સખ કરી છે

શ્રીમતી લીલાવતી મુનધી એસગામ જેલ-
માં છે. તેમનું વયન ૧૨ રતલ થતી ગયું
છે જેલમાં ૪૫માં ક્ષિવવાનું કામ તેમને
સોંપાયું છે.

તમારો ગ્રાહક નંબર

તમારો ગ્રાહક નંબર જાણવા હોય
તો કૃપા કરી રેપર ઉપર તમારા નામની
હાજી બાલુ હાપેલો યા લખેલો નંબર
જેથ લખ તે નોંધી સેગો.

કાર્યાલય સામિતી હેલપલ્ક મકાનના
પત્રવ્યવહાર વખતે એ નંબર અવશ્ય
જણાવશી નહિ તો રૂરિયાદ ફર નહિ
કરી શકાય

રેપર પરથી નંબરન મેળવી શકો
તો કાર્યાલયને રીપ્લાય કાઢ લખી
પૂછાવી દેશો. એ પૂછાવતી વખતે આપ
ક્યાઈ ગ્રાહક થયા છે, કેટલું લખાજમ
ક્યાં બન્યું છે તે પણ જણાવશો, એટલે
ગુરુ જવાબ મળશે

લી. વ્યવસ્થાપક " ગુજુમુંદરી "

ચોક્કી કરવા માટે શ્રીમતી લક્ષ્મીબાબ જેરામજી
અને સૌ શ્રીમતીઆઈ અજીપતિથંકર દેસાઈને
પાંચ માસ સખત કેદ ૬ ૫૦ ફેડની
સખ થઈ છે
ગુજરાત

અમદાવાદની પોલીસે કુમારી મહિમહેન
વંદ્યમજાબ પટેલને અષ તા. ૧૧ મીની

ચાન્તાકુમમાં
શ્રીમતી ગંગામહેન
પટેલને વટકુકમ
હેલગ ગિરજતાર
ક્યા છે.

વાણીમાં છાંસા
રાજપીય પરિપદને
બગે પ્રમુખ શ્રી
મતી અંબાબાબ
રામચંદ્ર કરદીકરને
ત્રણ માસ સખત
કેદ ૨. ૧૦૦ ફેડ
પા ત્રણ અઠવા-
ડિયા વધુ કેદની
સખ થઈ છે.

મળજાસ મા-
રેકેટની વિદેશી કા
પડની કુશનો પર

રાત્રે એવી મનલગની મોટીસ આપી હતી કે તેમણે (૧) ગુજરાત પ્રાનિક મહાસભા સમિતિનો સંબંધ છોડી દેવો, (૨) સનિયમ નાનખં-મની લક્ષ્મી બાગ ને લેવો અને (૩) અમદાવાદ છોડી ૨૪ કલાકમાં એકા જગ્યાનાં કરમસદ માં જઈ રહેવું આ મોટીસ બાદ તા. ૧૨ મીએ બગેરે અમદાવાદમાં વિદેશી

પંચમહાસના ૩૬ માં સરમુખત્યાર શ્રીમતી સરોજબહેન અગાધાસ પટેલ તથા સૌ. અમૃતજીવેન પટેલને પોલીસ ચોક્કીપર રાષ્ટ્ર-પ્રજા દરરોજવા માટે કાલોલ ખાતે ગિરફ તાર કર્યા હતાં, પરંતુ એક કલાક બેસાડી રાખી છોડી મુક્યાં. પાછળથી સભા ભરતા બનનેને પાછાં ગિરફતાર કર્યા અને ત્રણ માસ

કાપડની દુકાન પર ચોક્કી કરતાં તેમને ગિરફતાર કરી, પાછા રાત્રે છોડી મુક્યાં હતાં. પશુ તા. ૧૩ મીએ પોલીસ દુકાનનો બંધ કરવા માટે તેમને પાછાં ગિરફતાર કરી, ૧૫ માસ સખ્ત કેદની સજા કરી છે. નડિયાદમાં તાલુકા પરિ-પદ ભરવાને અંગે ગઈ તા. ૨૪ મીએ ૩૦૦ ઉપરની એક સામગ્રી

સ્વાતંત્ર્ય સમારંભમાં નિર્મળ બલિદાનો

૨૨૨૬	શ્રીમતી ચાન્તાબહેન પટેલ	મુંબાઈ	૫૨૬૬૫
૨૨૩૦	" હીરાબાઈ ભટવાડી	"	પાંચ માસ સખ્ત
૨૨૩૧	" મધુરાબાઈ ચૌહાણી	"	"
૨૨૩૨	" મીરાબહેન	"	એક વર્ષ સાડી
૨૨૩૩	" અંબાબહેન પટેલ	ચાન્દાકુલ	૫૨૬૬૫
૨૨૩૪	" અગાધાસ ઠીલી	ચાણા	ત્રણ માસ સખ્ત
			૩૮ ૧૦૦ દંડ
૨૨૩૫	" મણિબહેન પટેલ	અમદાવાદ	૧૫ માસ સખ્ત
૨૨૩૬	" ચારણબહેન	વીરમગામ	—
૨૨૩૭	" ચાન્તાબહેન	"	—
૨૨૩૮	" સરોજબહેન	કાલોલ	—
૨૨૩૯	" અમૃતબહેન	"	—
૨૨૪૦	મીસીસ ડાહ્યાભાઈ	પેન	ત્રણ માસ સખ્ત
૨૨૪૧	શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ દુસે	પદરપુર	૬ માસ સખ્ત, ૩૦, ૨૦૦ દંડ
૨૨૪૨	મીસીસ નર્મદાપ્રસાદસિંહ	અબાહાબાદ	૩૦, ૨૫૦ દંડ
૨૨૪૩	" સેવામૈથરનાથ	હરદોહ	૬ માસ સખ્ત, ૩૦, ૪૦૦ દંડ
૨૨૪૪	" રવામલાલ	"	"
૨૨૪૫-૧૪	શ્રીમતી રંગબહેન	બનારસ	—
૨૨૪૬	શ્રીમતી ચાન્દિદેવી	રિંદી	૩૦ ૧૦૦ દંડ
			વા દોઢ માસ
૨૨૪૬	" પ્રકાશબતી	"	"

પરપકડ થઈ તેમાં ૧૦ બહેનો પશુ છે.

જુલાઈની તા. ૨૬ મીએ વીરમગામમાં તાલુકા પરિપદ ભરવાનો પ્રયત્ન કરતાં શ્રીમતી ચારણબહેન ગિરફતાર થઈ હતી. વીરમગામમાં પરેશી ખાંડની દુકાનપર ચોક્કી કરવા માટે શ્રીમતી ચાન્તાબહેન પોપટલાલને ગિરફતાર કર્યા હતા.

કાચીબહેનનાં દરમિયાન મુજબ આજુબે તાલુકામાં ચોરસરના પહેલાં અંવાડિયામાં બધે પ્રજાવંદન અને સંબંધો નીકળ્યા હતાં. સહેલરમાં શ્રીમતી દીવાળાબહેન પટેલે આંખની ચોમાનમાંથી દોડસો ઉપરાંત બહેનોનું સરખપ કાઢ્યું. પોલીસે મરખમ અટકાવ્યું, વાવડો

કેદ ૩. ૫૦ દંડની સજા કરી છે.

જુલાઈની તા. ૩૧મીએ આજુબે તાલુકાનાં સરમુખત્યાર શ્રીમતી કાશીબહેન પટેલની આગેવાની હેઠળ શ્રીમતી દીવાળાબહેન, શ્રીમતી ચંચળબહેન, શ્રીમતી ડાહીબહેન તથા શ્રીમતી કાશીબહેન વગેરે એ સામન્ય રખામાં સરખપ કાઢ્યું હતું. સરમુખત્યાર શ્રીમતી

મળ્યો તે ન આપવાથી તેતરની લાકડીથી શ્રીમતી દીવાળીબહેનને ગોઠો માર્યો હતો. ૧૨૪ ન છોડ્યો એટલે લાડીના ફટકા માર્યો એવરે હાથ મચકોડીને વાવરો છીનવી લીધેલ અને શ્રીમતી દીવાળી બહેનને ગિરફતાર કર્યા પાઠગથી આજુ દના ફેરફારે તેમને છોડી મૂક્યા ડોહરમાં પૂર્ણિમાના મેળાને અંગે મોગી સખ્યા-

સોલાપુર જુના પરિવહના પ્રમુખ શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ કુસેને ૬ ગ્રીસ મખત ફેર ૨૦૦ ફડની મળત થઇ છે સચુક્ત પ્રાંત:

અલાહાબાદના વાણુ નર્મદાવસુદ સિંહ અત્યારે જેઠામાં છે તેમણે રાખેલ મકાન ખાલી કરવાની ના પાડવા માટે તેમના

માં સાધ જા-
હેનાએ ચોક્કી કરી હતી તેથી સખ્યા બધ ધરપકડ થઇ હતી. પા-
ખગથી પકડેલા બધાને છોડી મૂક્યા હતા.
મુખાધ
મધાકે
એલમાય-
ની જેલમાંથી શ્રીમતી રમા-
જાઇ નામનાં રાજા કેદી બહેન તા ૨૩ મી જુલાઈએ છૂટતા તેમને સિટિસ હિન્દ-
ની હદ છોડી

૨૨૧૭ શ્રીમતી દુર્ગાબાઈ ભેજ
૨૨૧૮ ૭૭, ત્રણ બહેનો
૨૨૧૯, કમિશનરી
૨૨૨૨, લીલાવતી કપુર
૨૨૭૩, ચીરીદેવી
૨૨૭૪, રમાદેવી
૨૨૭૫, મોહિનીદેવી
૨૨૭૬, ચેતનવીદેવી
૨૨૭૭, મુખાલિનીદેવી
૨૨૭૮, સુભાષાદેવી
૨૨૭૯, કમલાદેવી
૨૨૮૦ ૮૨, ત્રણ બહેનો
૨૨૮૩, ચીરીદેવી
૨૨૮૪, હરમણીદેવી
૨૨૮૫, દીપદીદેવી
૨૨૮૬, ચપલાસુન્દરી
૨૨૮૭-૮૯, ૫ સ્વયં સેવિકાઓ
૨૨૮૮, હેમનલિની યોધ
૨૨૮૯, અમીયાબાલા માટે
૨૨૯૦-૯૧, ૬ બહેનો
૨૩૦૦-૦૫, ૬ બહેનો
૨૩૦૬, કનવીરજ અરમા
૨૩૦૭-૧૩, સ્વત બહેનો
૨૩૧૪, શમસુરતદેવી
૨૩૧૫-૨૦, ૬ બહેનો

અદમરતચર ૬ માસ સખા,
૨૧, ૨૫) ફડ
સલકપુર
કલકતા
૨૧ ૧૦૦ ફડ
૫૧ ત્રણ માસ
૪ માસ સખા ફેર
નિકમપુર
કાટ' હાટાં મુધી
૭ માસ સખત
આવાસોર
મહાનગર
જેરોર
નાજાહી
મદ્રાસ
કેનેરોર
પરના
બેગવા
૧૨ માસ સખત
ત્રણ માસ સાદી
ત્રણથી પાંચ અઠો
માસ સખત

પાતીને ૩
૨૫ ફડની
સંજ ખાસ
સત્તા આપતા
વટફુલમ પ્ર
માણે થઇ છે.
ચદાખા
દના તહરિમ
દારની અદા-
લતમાં પેસી
જઇ, બ્યાસ-
પીઠ ઉપરની
એકઠ પૃ
એસી, રાષ્ટ્રીય
ગીતો ગાવા
માટે હરદોષ-
ના બે કાર્ય-
કર બહેનો
મીરસીચોના-
મેશરનાથ શેઠ
અને મીરસીસ
સ્વામલાલને ૬
માસ મખત

તેમની જન્મભૂમિ કન્નડુજમાં આવી જવાનો વૃક્ષ કરતામાં આવ્યો હતો.

માધી દિનને અંગે ૧૨૪૪ વડન કરવામાં સામ લેવા માટે ચેતનાં મીસીસ ડાલાબાઈ મતાનને ત્રણ માસ મખત ફેરની સજ થઇ.

પંદરપુરમાં જુલાઈ માસમાં મળેલી ૪

ફેર ૨. ૪૦ ફડની સજ થઇ છે

ખનારમાં મેદાનમાં આવેલાં મદામ બ્રામક ઉપર દરેકો પાડવા માટે તા. ૨૭ મી જુલાઈએ ૨૦૨૪ સેવિકાઓને ગિરફતાર કરી છે

દિલ્હીમાં ગાંધી દિનની ભજવણીને અંગે શ્રીમતી રામિતદેવી અને શ્રીમતી પ્રકાશવતીને

ગિરફતાર કરી, રૂ. ૧૦૦ હંડ વા ૧૧ માસ સખ્ત કેદની સજા કરી છે. તેમણે હંડ આપવાની ના પાડી જેલ સ્વીકારી છે.

મીરકુના એડવોકેટ શ્રી. જ્યોતીપ્રસાદ અને કોન્ટ્રાક્ટર શ્રી. મનમોહનદાસ મિત્ર, દિલ્હી વકીલને નોટીસ આપી તેમની પત્નીઓના હંડ પેટે જપ્ત કરેલી મિલકત પાછી સોંપવાની માંગણી કરી છે.

મધ્ય પ્રાંત-છીરાર

અદમકનમર જીલ્લા પરિષદ કોપરગામ

આતે મધ	૨૩૨૧ શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ જ્ઞાનલાળી મુન્નાઈ
તા. ૮ મીએ	૨૩૨૨ " શ્રીમતીબાઈ દેસાઈ
બરાઈ દતી.	૧૩૨૩-૩૧, ૧૦ બહેનો
તેના પ્રમુખ	૨૩૨૩ " સુબદ્રાદેવી
શ્રીમતી દુર્ગા	૨૩૩૪ " કુલમણીદેવી
બાઈ જોમને	૨૩૩૫ " સરસ્વતીદેવી
ગિરફતાર ક-	૨૩૩૬ " ઇન્દુમતીદેવી
રી, ૬ માસ	૨૩૩૭ " મેનાબાઈ
સખ્ત કેદ રા.	૨૩૩૮-૪૨, પાંચ બહેનો
૨૫ હંડની	૨૩૪૩ " અમરકુવર
સજા કરી છે.	૨૩૪૪ " આદ્યકુમારી
જાણપુર પ-	૨૩૪૫ " હમ્પાકુમારી
રિષદને અંગે	૨૩૪૬ " જ્યોતીકુમારી
વજુ બહે-	૨૩૪૭-૫૨, ૧ બહેનો

નેાને ગિરફતાર કરી છે.

નામપુરની સેન્ટ્રલ જેલમાંથી શ્રીમતી જ્ઞાનકીબાઈ જ્ઞાનજી દુટયા છે તેઓ પહોં નવગાં પડી ગયાં છે, છતાં આનંદની છે તેમજુ વજન ૧૨ રતલ થઈ ગયું છે.

આકાશ રાજકીય પરિષદમાં ૧૦૦ ઉપર બહેનોએ હાજરી આપી હતી. પેલીસે ૪ બહેનોને પકડી છોડી મૂકી હતી.

બંગાળ:

સ્વ. દેવબધુ દાસની બહેન શ્રીમતી કમિંસાદેવીને મધ તા ૬ મીએ મદાસ-

બાની ટપાલને લગતી પ્રવૃત્તિ સંબંધમાં બેગરદાટ ખાતે ગિરફતાર કર્યાં છે. શ્રીમતી લીલાવતી કપુરને ગેરકાયદેસર ચોપાનીવાની નકસો રાખવા માટે રૂ. ૧૦૦ હંડ વા વજુ માસ સખ્ત કેદની સજા કરી છે. ગાંધ તા. ૧૬ મીએ સરખસમાં ભાગ લેવા માટે શ્રીમતી ગૌરીદેવી, શ્રીમતી રમાદેવી અને શ્રીમતી મોહિનીદેવીને ૪ માસ સખ્ત કેદની સજા થઈ છે.

કલકત્તાના આર્થ સમાજ હોલમાં ઓએની સભામાં પંડિત મદન મોહન માલવીયાએ તા.

૧૬મીએ બા-	પાંચ માસ સખ્ત	૩. ૫૦ હંડ	પાંચ માસ સખ્ત	૩. ૫૦ હંડ	૧૬મીએ બા-
પણુ કરતા	૩. ૫૦ હંડ	—	—	—	પણુ કરતા
ચરખો ચલા-	—	—	—	—	ચરખો ચલા-
વવા, ફાથે	—	—	—	—	વવા, ફાથે
કતિલાં કપડાં	—	—	—	—	કતિલાં કપડાં
પહેરવા અને	—	—	—	—	પહેરવા અને
સ્વદેશીનો મં-	—	—	—	—	સ્વદેશીનો મં-
ત્ર ધરે ધરે	—	—	—	—	ત્ર ધરે ધરે
પહોંચાડવાનો	—	—	—	—	પહોંચાડવાનો
સદેશ આપ્યો	—	—	—	—	સદેશ આપ્યો
હનો. પ્રમુખ-	—	—	—	—	હનો. પ્રમુખ-
સ્થાનેથી શ્રી-	—	—	—	—	સ્થાનેથી શ્રી-
મતી સીદા-	—	—	—	—	મતી સીદા-
મિની મહેતા-	—	—	—	—	મિની મહેતા-

એ પંડિતજીનું કાર્ય હિપાડી લેવા બહેનોને વિનવિ કરી હતી.

બગાગ ધાગમલાની બેઠકમાં પૂજામલા એક પ્રમુખના હિતરમાં જણાવાયું હતું કે બ માગામાં જાન્યુઆરી માસથી જુન માસ સુધીમાં સવિનય કાનૂનમંગની લડતમાં ભાગ લેવા માટે ૧૯૮ બહેનો સજા પામી છે બાકુરા જીલ્લામાં ૭૪ બહેનો સજા પામી છે.

વિક્રમપુર જીલ્લા મદિલા પરિષદ ગયા માસમાં બરાઈ હતી તેને અંગે ૬૫ બહે- નોની એક સામટી ધરપકડ થઈ હતી.

તેમાંથી પ્રમુખ શ્રીમતી એતક્ષીદેવીને કાટ^૧
 રકવા સુધીની સગ્ન કરી હતી. શ્રીમતી
 મણ્ણાલિનીદેવી, શ્રીમતી સુરખાશાહેલી અને
 શ્રીમતી કમલાદેવીને ૬ માસ સખ્ત કેદની
 સગ્ન કરી હતી. બીજા ત્રણ બહેનોને પણ
 એટલી સગ્ન થઇ છે. બાકીના બહેનોને
 છાંડી મૂક્યાં હતાં.

~ જાલાસોરમાં મદાસજાના રમસેવકોને
મદદ કરવા માટે
શ્રીમતી ગૌરીદેવી,
શ્રીમતી હરમણીદેવી
અને શ્રી. મુરેન્દ્રા-
સર્લા પાંચ વર્ષના
પુત્રી કુમારી લોપદી
દેવીને મિલકતા
કર્પો છે

બાલસોરમાં મધ
તા ૧૬ મીએ શ્રી
મતી સુબાદેવી,
શ્રીમતી પ્રધમણી-
દેવી, શ્રીમતી સર-
સ્વતીદેવી અને શ્રી-
મતી પ્રદુમતીદેવીને
૫૬૪માં હતા તેઓ-
માંથી શ્રીમતી સુબા-
દેવીને ત્રણ મામ
અને શ્રીમતી બહે-
નોને બે મામ સપ્ત

કેવની સજ્ઞ થઈ છે તા ૩૫ મીએ પાઠાપર્થ
શ્રીમતી મેનાશાઈ અને મીન પાંચ બહેનોને
૪ માસ સખત કેવની સજ્ઞ થઈ છે.

પૈકપારા અમુકસ્તાપુર મહાપ્રભા સમિ-
તિના આચાર્ય હેઠળ સભા કરના માટે થીમતી
ચપલા સુન્દરીને જિરફતાર કર્યા છે.

મહાશનનર યુનીયન ખાદ્ય ઉપર ચોખા
કરના નાદે પાંચ રવય સેવિકાઓ ગિફ્ટાર થઈઃ

જેસોરમાં મહા સભાના મહાનનો કબજો
મેળવવા માટે શ્રીમતી હેમનલિની ઘોષ અને
શ્રીમતી આપીલાળાલા ધારને ગિરફતાર કર્યા છે.
રાજગાદીમાં નારી આગ્રમનો કબજો મેળવ-
વાનો પ્રયત્ન કરવા માટે ૬ બહેનો પકડાઈ.
પંજાબ:

અમૃતસરના કાર્યકર કુમારી વિદ્યાવતીને
સવિનય કાનૂન ભંગની યજ્ઞવળને અગ્નિ આદી

વપ' ફેદતી સગ
યજ્ઞેષી છે. તેમણે
સગ સામે અપીલ
કરતાં તેમને જામીન-
પર છોડ્યા છે

લાહોરની મેયો
 હોરશીદસભાઈ સ્વ. દા-
 દાબાઈ નવરોજીના
 દોહિની કુમારી શુર-
 શેદ બહેનને એપે-ડી-
 સામીદસ માટે ઝો-
 પદેચન કરવામાં
 આબુ' હુ, તેમને
 નાજુક તખીયતને
 ખજે પૂજાપ્રાપ્તિ
 મુ'બાઈ પ્રહાકાની
 જેસમાં બદલવાની
 મનાવાજાઓએ ના-
 મુદી છે.

સહોરના ચાર
કુવર, ગીમતી વ્યા-
મારી અને શ્રીમતી
ખત પર જોડમાંથી
પરિવહમાંથી પાછા
વા માટે પકડ્યા છે.

भारतः

મદ્રાસના ભોગરુવેરમાં ખજાણાનું કાર-
વાને અંગે ત્રણ બહેનોને તા. ૩૧ મી જુન.

લાઠીએ ગિરફતાર કર્યાં. મહાસલા મૂઠા ઉપર દરોડો પાડવા માટે જ્યુ સ્વયંસેવિકાઓને ગિરફતાર કરી છે.

વિજેગાપટમ હુલ્લા રાજકીય પરિવર્તન-થી છ બહેનો પકડાયાં.

બીહાર:

પટનામાં સહકર આશ્રમ ઉપર દરોડો પાડવા માટે સાત બહેનોને ત્રણ મામ સાદી કેદની સજા થઈ છે.

કેનેડામાં પેરાલસેરી પરિવર્તન બંને પકડેલાં શ્રીમતી કુન્દ્યીશ્વરજીમાં ૧૨ મામ સખત કેદની મજા કરી છે.

નેપાલમાં શ્રીમતી પ.લા કોલાની રયામ-

એટીયા ખાતે મહાસલા મકાન ઉપર

આહકોને સૂચના

૧ “શુભસુન્દરી” ૬૨ અંશીક મહિનાની ૧લી તારીખે પ્રકટ થાય છે અને આહકોને આવશે દિવસે લા તેજ દિવસે પોષ કરવામાં આવે છે. આ કારણે દરેક આહકને પોતાની નકલ દર મહિનાની ૫ મી તારીખ સુધીમાં નક્કર મળી જવી જોઈએ એ પ્રમાણે મળવામાં વિલંબ થાય તો પોષ ખાતમાં નપાસ કરવા વિનંતિ છે. એ એ તપાસને અતિ અંકની નકલ ન મળે તો કાર્યાલયને એ સબમી ફરિયાદ તા. ૧૦ મી સુધીમાં લખી જણાવવી તે પછી મળતી ફરિયાદ દૂર કરવાની જવાબદારી બંધવસ્થાપકને સિર રહેતી નથી ફરિયાદ કાર્યાલયને જ રહેતી. ફરિયાદ દૂર કરવાનો એજન્ડોને દક્ષ નથી

૨ આહકોએ કાર્યાલય સાથે પત્રવ્યવહાર “બંધવસ્થાપક” “શુભસુન્દરી” ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુબાઇ નં. ૪ ” ને કરનામે કરવો

૩ એ પત્ર વ્યવહારમાં આહકોએ પોતાના પૂર્વ નામમાં ઉપરાલ, પોતાનો આહક નંબર જરૂર જણાવવો જોઈએ દરેક આહકનો નબર દેપર ઉપર નામની પાસે ડાબી બાજુ છાપેલો લા લખેલો હોય છે એ નબર નહિ જણાવ્યો હોય તો કાર્યાલય તરફથી વેળાસર અને સંતોષકારક ઉત્તર મળવામાં લા પત્રમાં કરેલી ફરિયાદ દૂર કરવામાં લીધે ચલાવે સંભવ છે

૪. સરનામું બદલવા હવેનાર આહકે આવલો મહિનાની લા ૨૫ મી સુધીમાં ખબર આપવી જોઈએ એથી મોટી મળતી સૂચનાને અમલ તેજ મહિને નહિ, પણ બીજા મહિને થશે

૫ નમુનાનો નકલ વિના મૂલ્ય નથી મોકલાતી. એ અંક નમુના તરીકે જોઈતો હોય તેની પ્રીમતના પોષલ રેટગ્રેસ મોકલી આપવા.

૬ કોઈ પણ પ્રકારના પત્રવ્યવહારને જવાબ જોઈતો હોય તો રીખવાય કાડે લખવો લા પોસ્ટેલ મોકલવું

બંધવસ્થાપક “શુભસુન્દરી” કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુબાઇ, નં. ૪

લાગના અને તંગીરાગા મીતારાખાને વટલુ-કમ દેશના સજા કરવામાં આવી હતી. તે મામે અપીલ થતા સેક્શન ૪૩૦, ગુન્હો થયો નથી જણાવી સજા રદ કરી છે.

દરોડો પાડવા માટે શ્રીમતી રામસુરત દેવી અને બીજા ૫ બહેનોને ત્રણથી પાંચ અઢ-વાડિયા સુધીની સજા થઈ છે.

[તા. ૨૭-૮-૩૨]

નાંધ

ચાલુ આંધી 'ગુણસુન્દરી' નવ વર્ષ પૂરા કરી દયામાં વર્ષમાં પ્રવેશ દશમું વર્ષ કરે છે ગુણસતતી બહેનેની સેવા કરતા, ઉચ્ચ નવ વર્ષે આમે નિર્વિઘ્ન પસાર કર્યા છે તે માટે આમે પરમપ્રાણ પ્રશ્નને આભાર માનીએ છીએ અમારા આ સેવાકાર્યમાં, અમારી હેમ અને સેવા સિતમશે અને પત્રમિતે વગેરેએ અમને પ્રમુ-પ્રીત્યર્થ, રક્ષા સેવાયે, સદાય આપી છે એમની એ સેવાના સદમાર વિના અમે અમાર દેખીતુ કાર્ય ચલાવિશ ન કરી શક્યા હોત આ સેવાવર્ગને સજા કરવા માટે અમે એ સૌના આભારી છીએ અમારી સેવામાં અનેક તુરિએ તેમજ વજુપો ઘણે દેશીક તુરિએ અમારી નજમમાં છે, દેશીક વજુપો અમાંની બહુ બહાર પણ દરો આ વજુપો અને તુરિએ નિવારવા માટે જ્યાં જ્યાં જાની શાય ત્યાં ત્યાં અમે પ્રયત્ન કર્યા છે અને ઘણે એવા પ્રયત્નો અમે કર્યા જ નહોતું દેશીકવાર અમારે આવી વજુપો અને તુરિએ અમારું દેશીક પદે છે માસિકના સવાલનમાં સવાલનો દેશ ગુણસતતી બહેનેની સેવા કરવાનો છે, એમાંથી અર્થિક લાભ મેળવવાની હિં રખાઇ નથી તેમ હિં રખવામાં આવનાર પણ નથી શહેરના લગભગમાંથી તેમજ બહેનજનમાંથી જેની જાતનો કપડોજ મસિને સમૂહ કરવામાં જ યાજ છે આ છતાં નાનુંની સદાયથી દર વર્ષે એક તુરિએ અને વજુપો અમારે નિમાની સેવી પદે છે જ્યાંવારની મરીન. કાલે બહેન જનશની અવકાશી છે અને પરિણમે નાનુંની તમા પદે છે. એના જાણમાં એ મરીની સખ્યા જે તે નાનુંની તંત્રી દાયે નહિ અને દેશીક વજુપો સહેને પૂરી

સકાય આ જાજત નાવો સમસા એટલા પૂરની મૂળીએ છીએ કે તેઓ શાલ વધારવા માટે પ્રયત્ન કરે દેશીક શાલ એક એક વજુ શાલ કરી મેકલે તે વ માસિકના સવાલમાં નાનું રિપ-કા રિપિદ દર વર્ષે એક છે સાથે સાથે વચિઓને અમારી તુરિએ, અને વજુપો વર્ષે અમારે જ્યાં જ્યાં, વપરીની સૂચનાએ કરવા પણ અમે વિનતિ કરીએ છીએ માસિકના સવાલો સર્વજ્ઞ હોવાનો હોવે જતા નથી, એટલે એવી સૂચનાએ કરવાથી કે વજુપો દર્શાવવાથી અમને જરાય માફ લાગવાનું નથી અમારી વજુપો વર્ષે અમારે જ્યાં જ્યાં માસિકની સાથમાં સારી સેવા થઇ શકે

શ્રી અને પુરવની સમાવતાની પ્રજા હિમાયતી અને શ્રી સન્માનની ઇન-લાવિ રાજબંધા-શર શહેવાલી શ્રિદિય રજુમાં શ્રીએ સરકારને છેક હમણા માલમ પડ્યું છે કે દિવંતો બાપિ રાજબંધામાં શ્રીએ મોંઘ સ્થાન આપવું એકએ અને એને અમે, નવા વધારણ હેજ રજાનારી ધારસમાજમાં શ્રી સરકારની એકામાં એકી નાની સખ્યા તે હોવીજ એકએ એકો ના શહેનશાહની સરકારે વિચાર દર્શાવ્યા છે દેશીક વર્ષના રાજ્ય અમલ પછી, શ્રિદિય સરકારને આગવી લાગણી વધ છે એ અધ્યક્ષની વાત છે. દિવંતી સોમિની પ્રતિમાં દેશીક વર્ષના શ્રિદિય સરકારે શા ફોજો આપે ૧ એકો કોષ પ્રગ્ન પૂછે, અને તેના જવાબમાં ના શહેનશાહની સરકારની આ લાગણી દર્શાવવા, તે એના વડીલ માટે સામાને શી લાગણી થાય તે તે આપણે જ વિચારી લેવાનું રહે છે •

દિન્દની સ્ત્રીઓને હેણે તેમનું પોતાનું હિત છે, તેના કરતાંયે ના. રહે-
સ્ત્રીઓમાં કેમની નસાદની સરકારને હેણે
ઝેરનાં બી તેઓનું હિત વધારે છે,
એમ હાલમાં જિલ્લિસ

વડા પ્રધાને વાદરા અને બિલાદીના ન્યાયની માટે
આપેલા કોમી સુધારા ઉપરથી લાગે છે. આવી
સાબધારણમાં જીલ્લાજી કોમોન સ્થાન શું
અને કેવું હોવું જોઈએ, તેને લગતો નિષ્ક્રિય
દિન્દની બધી કોમોના આગેવાનો ન કરી સક્યા
લગભગ બધી કોમ પોતાને કેમ વધારે મળે, એની
લક્ષ્મી પર રહી, અને તેને પરિણામે, કોમી
સુધારાનું કામ ના શહેનસાદની સરકારના વડા
પ્રધાન રાન્સે મેકડોનાલ્ડને સોંપાયું. અને તેમણે
જે સુધારો આપ્યો છે, તે દિન્દમાં કોમવાદનું ઝેર
જે વ્યાપી રહ્યું છે, તે ઝેર કાઢવા માટે પ્રચારનું
રહે જોવા છે આ સુધારાનો બધા પક્ષો તરફથી
એક સરખો વિરોધ થઈ રહ્યો છે. આ સુધારામાં
એક વિશિષ્ટતા તો એ છે કે, આજ દિન સુધીના
દિન્દની એક પણ પ્રતિક મતાધિકાર સમિતિએ,
કે સરકાર ધારાસભાઓમાં સ્ત્રીઓની જગ્યાએ
કોમવાદના ધોરણે રાખવાની મલામત, સુચનો
સરખી પણ કરી ન હોવા છતાં, સ્ત્રીઓની જગ્યાએ
કોમોનાં ધોરણે કરવાનું જણાવાયું છે આજ દિન
સુધી સ્ત્રીઓમાં કોમવાદનું ઝેર ન હતું; અને
સ્ત્રીઓમાં એવા કોમી ભેદ લાગેને સ્થાનજ ન હતું
પરંતુ ના વડા પ્રધાનનો વાદ ન્યાય સ્ત્રીઓમાં
પણ એ ઝેરનાં બી લાવી રહ્યો છે એ વાદ
ન્યાયનો સ્વીકાર થશે એટલે સ્ત્રીઓમાં પણ કોમ-
વાદનું ઝેર વ્યાપશે અને એનું પરિણામ શું આવશે
તે તો અત્યારે લાગેલા નર્મમાં ધ્રુવાલું છે.

દિન્દની આગેવાન મદિલા સભાઓએ
સ્ત્રીઓ માટે સમાન મત-
સ્ત્રીઓ માટે અ- પિારની માંગની કરેલી છે
નામત જગ્યાઓ. અને સ્ત્રીઓ માટે કેમ પણ
પ્રકારની અનામત જગ્યાઓ
રહેવી ન જોઈએ, એવા મત પણ તેમણે દર્શાવેલો
છે. બીજા ગ્રામ્યેષ્ટ પરિવહની લઘુગતી
સમિતિમાં દિન્દની સંખ્યાબંધ મદિલા મસજિદો
આના વિચારો દર્શાવતું જે નિવેદન ઓળખી સર-
જિની નાવક અને એકમ સાદનવાણે રહ્યું હતું
હતું તેમાં સ્પષ્ટ જણાવ્યું હતું કે " જ ધારણ

હેઠળ સ્ત્રીઓની તરફેણમાં કે સ્ત્રીઓની વિરુદ્ધ
ભત્રીયે ભેદભાવ હોવા ન જોઈએ, એમ અમે
માનીએ છીએ. કેમ પણ ભત્રીયો પસંદગીનો
વર્તાવ માનવાનો અર્થ, રાજકીય ફરજનામાં સંપૂર્ણ
સ્વતંત્રતા હોવી જોઈએ એવી દિન્દની સ્ત્રીઓની
સાંસ્કૃતિક માનજીનેલ વિરોધ કરવા જેવું થશે "

પરંતુ કોમી સુધારામાં આ માંગણીને તુચ્છકારી
કાંઠામાં આવી છે. કોમી સુધારો જણાવે છે "
" નવી ધારાસભાઓમાં જોઈએમાં જોઈ સ્ત્રીઓની
નાની સંખ્યા તો હોવી જ જોઈએ એ બાબતને
ના શહેનસાદની સરકાર ઘણી અવત્યની માને
છે પરંતુ તેને લાગે છે કે સ્ત્રીઓ માટે જાકકસ
જગ્યાઓ અનામત રાખ્યા વિના આ હેતુ પાર પડી
સકશે નહિ. તેમને એમ પણ લાગે છે કે સ્ત્રી
સભ્યો એક જ કોમમાથી અપ્રમાણસરનું યુદ્ધંય
જે પણ જરૂરનું છે આ સાદસન નિર્વારે એવી કેમ
થોળના ન સૂચવાધી અને, પ્રતિનિધિત્વની
બાકીની થોળના સાથે સુસંગતી જળવાઈ રહે તે
માટે તેમને એ પ્રથા સ્વીકારવાનું ઉચિત લાગ્યું
છે કે, એક જ કોમના મતદારોથી સ્ત્રીની ફરેક ખાસ
જગ્યાની સુરક્ષી મર્યાદિત થાય " અને આ
માન્યતા પ્રમાણે જીલ્લા જીલ્લા ધલાકાઓમાં સ્ત્રી-
ઓનાં પ્રતિનિધિત્વનું પ્રમાણ આણું રહેશે "

મદ્રાસમાં સામાન્ય બેઠકોમાં ૬ સ્ત્રીઓ, ઉપ-
રાત મુસ્લીમો અને દેશી ખ્રિસ્તિઓમાં સ્ત્રીઓ
માટે એક એક જગ્યા રહેશે; મુબાઈ ધલાકામાં
(સિધ સાથે) સામાન્ય બેઠકોમાં પાંચ સ્ત્રીઓ,
અને મુસ્લીમોમાં એક બેઠક સ્ત્રી માટે રહેશે.
બ્રાજમાં સામાન્ય બેઠકોમાં બે સ્ત્રીઓ, ઉપરા-
ત, મુસ્લીમો અને એ સ્ત્રી દિન્દીઓમાં એક એક બેઠક
સ્ત્રી માટે, સંયુક્ત પ્રતિમાં સામાન્ય બેઠકોમાં
૪ સ્ત્રીઓ, અને મુસ્લીમોમાં બે સ્ત્રીઓ; પંજાબમાં
સામાન્ય બેઠકોમાં એક સ્ત્રી, અને શિખોમાં એક સ્ત્રી
માટે; અને મુસ્લીમોમાં બે સ્ત્રીઓ માટે, લિદ્દર
અને ઓરીસામાં સામાન્ય બેઠકોમાં ત્રણ સ્ત્રીઓ,
અને મુસ્લીમોમાં એક; મધ્યપ્રદેશમાં સામાન્ય
બેઠકોમાં ત્રણ સ્ત્રીઓ, આસામમાં સામાન્ય બેઠ-
કોમાં એક સ્ત્રી માટે, વાયવ્ય સરદહપ્રાંતમાં એકેય
નહિ; જે સિધને મુબાઈ ધલાકાથી છૂટા પડવામાં
આવે તો મુબાઈની ધારાસભામાં સામાન્ય બેઠકોમાં
પાંચ અને મુસ્લીમોમાં એક સ્ત્રી માટે બેઠક રહેશે
અને સિધમાં સામાન્ય બેઠકોમાં એક અને મુસ્લીમો

પ્રામાં એક એક ક્રી માટે રહેશે. ” આમ દિનની ક્રીઓની માત્રાઓને તુલ્યકારી કાઢવામાં આવી છે, એટલે ન તદિ પણ કોઈની કલ્પનાની બદલ ક્રીઓમાં કોમવાદનું એ શબ્દ કલ્પનામાં આવ્યું છે. આ બદલ તરફકારને યોગ્ય છે. એકમત પશ્ચિમનાં એક સભ્ય બહેન શ્રીમતી સુખાસન અને મધ્ય-ઓસ્ટ્રીસ સુખાસન પ્રાંતની ધારાસભામાં એકલાં શબ્દ અને બાંધ સભ્ય શ્રીમતી રમાબાઈ ઓસ્ટ્રીસ રમા-તબિએ આ ચુકાદાને વખોડી બાંધ તાંબે નાખનારાં નિવેદનો પ્રકટ કર્યા છે અને દિનની આગેવાન મદિલા સરસા તે ય, પરંતુ કોઈ પણ મદિલા સરસા આ ચુકાદાને વખોડવા વિનય કરી ચાલનાર નથી શ્રીમતી સુખાસન શબ્દ યોગ્ય ન હોય છે કે: “ દિનની ક્રીઓને સર્નાતમત કોઈપણ પ્રમાણની કોમી મલકારીથી નિષેધ છે આ બાબતનો સ્વીકાર તો મતાધિકાર સમિતિના દેવાવમાં પણ થયો છે ને સરકાર ક્રીઓ કપર આ અસ્વીકાર ” અને તદિ એકવત્ પત્રક કાઢવા આગ્રહ રાખ્યો તો તે પણ ન દિવનિરિક્ષ્યું વરો ” શ્રીમતી સુખાસનની એમ અમને પણ એમ કાણે છે કે “ કોમવાદનાં બારબારમાંથી રાજકીય ક્ષેત્રમાં કલ્પવધને કોઈપણ ક્રી એક સિદ્ધિત અને કાચવતરાણ સહેરી વરીકે શી રીતે પોતાનો બાંધ બન્યો યકે તેજ સમજ સમજ નથી ” શ્રીમતી રમાબાઈ તબિએ કહે છે કે “ કોઈપણ ક્રીએ ક્રીઓ માટે કોમી મલકારીની માત્રા કરી નથી એ ક્રીઓ માટે અનામત નજાઓની અંકગુણી કરી છે. કલ્પ કોમી પોસ્ટે નજાઓ અપાક તે સાથે મારો સજ નિરોધ છે ”

અને પોતે તો દિનની રાજીવ મલકાસભાની માત્રા કરી અગ્રસાર, ક્રીઓ એક સામગ્રી વિ- માટે અનામત નજાઓ કે શબ્દ કરી જુદી મલકારીની અનામત સ્વીકારવા નથી, ક્રીઓને મતાધિકાર પ્રધેના સમાન રહેશે એકમત, અને ધારાસભાઓમાં ચુકાદાનો પણ તેમને એકાન કાક રહેશે એકમત. ક્રીઓ પોતે એ કાક કરી રહી છે, તે તેમની સંસ્થિ સારી રીતે બતાવી

ચક્ર્યું છે, અને કાલિ રાજ્ય ધારણ પ્રમાણે રચાનારી ધારાસભાઓ માટે ક્રીઓ કોમકારી કરશે તો તેઓ તેમનાં કામને બળે નર ચુકારી અને એ રીતે તેમણે સ્થાન રાજકીયમાં નક્કી કરશે. માટે ક્રીઓએ એ વિષે કોઈ ભય રાખ્યા નથી, અને રાખવા હથિત પણ નથી એ દોષને છે તે એકવત્ કે નવાં બધારણમાં ક્રીઓને પ્રધેના નેવાજ મતાધિકાર મળશે એકમત પરંતુ મતાધિકારની બાબતમાં પણ અકુશ મલકા છે, અને આ પ્રતિનિધિત્વની બાબતમાં તે કોમ કામને લડાવી બારવા નેવી મુક્તિ રચાઈ છે. આવા ચુકાદાનો સર્વન વિરોધ કરવા પડે છે કોઈ પણ સમજ ક્રી કે પ્રથમ આવા નાંદર ન્યાયને અપનાવી ના યકે એમાં કોય આપણે પણ છે. આપણે આપણી બાબતોનો એક નિર્ણય ન કરી યકેએ એકલે બીબને આપણે ન્યાય સોંપેના પડે આવી વકા આપણે સા માટે આપણી એકમતે

કાલિવાદ મદિલા પશ્ચિમની પટેલી એક

૧૯૮૦ ના અસિન માસમાં

અમરેલીની અમરેલી ખતે બારવા

મરાઠ્ઠ પળી, ત્યા બીલ પ્રથમ

મદિલા પ્રવૃત્તિ મદિલા પ્રવૃત્તિઓને આરંભ

કાલ એ ખરે ન પ્રથમ

નીચ છે એ પ્રથમ મદિલા પ્રવૃત્તિમાં મુખ્ય તે ક્રીઓ મારેનાં ખાસ મદિલા પુસ્તકાલયની પ્રવૃત્તિ છે આ પુસ્તકાલયનું મહાન લગભગ ૧૨૦૦૦ ને ખર્ચે બંધવામાં આવ્યું છે અને તે મહાનને કલ્પાન સમારભ વા ક મી મારે રજ નજો છે તેને કલ્પી કલ્પ અમે નજાક આપી નવા ળીને પુસ્તકાલય માટે નજા મહાન કરાવી, બહેનને પુસ્તકાલયનો લાભ વેરમાં કરી સુખમળ થઈ છે, એ પુસ્તકાલયની મહાન સમિતિના દેવાવ કપરથી નજાક છે એ પ્રથમ પ્રવૃત્તિનાં સંચલ મરીઓ, સો યત્તાબહેન યોગ્ય અને શ્રી પ્રતાપચાં મહેતાની સેવાઓ ખજેખર નોપતા થયે છે તે સાથે “ આ સરકારમાં ક્રીઓ મટે અજ્ઞાનની મારના અમલમાં મુકાય ” એવી મરીકી પ્રતાપચાં નિવેદનમાં સ્વત્તા કરી છે તે સાથે અમે સંમત થઈ જાણીશ કે અજ્ઞાનની મારનાને એમ

બને તેમ સત્વર અમલ થાય એ આવશ્યક છે. શ્રીઓમા નાચનપ્રચાર વધારવો હોય તો તે પહેલાં અક્ષરજ્ઞાનનો પ્રચાર થવો પડે છે. અમને આશ્ચર્ય છે કે સરનાના સંચાલકો આ ઉપયોગી સુચના વર્ણવ્યાન આપશે.

આ પ્રશ્ન ઉપરાંત એ માસમાં બહેનો માટે વ્યાયામ વર્ગની પ્રવૃત્તિ પણ થતી પ્રશ્નસનીય થઈ ગઈ. એ વર્ગનો જે અહેવાલ બહાર પડે છે તે ઉપરથી વર્ગનો લાભ કદ બહેનોએ લીધો અને તેમાં અમરેલી ઉપરાંત, રામવાહુચ, લાવનચર, અમદાવાદ, રાણપુર, પોરબંદર, જુનાગઢ વગેરે સ્થળોએથી પણ બહેનો ભેગાઈ હતી. વ્યાયામ વર્ગમાં દિંદી કવાયદ, આસનો, લેજમ

લાદી કવાયદ છાત્રીલ વગેરે ઉપરાંત જુદી જુદી દિંદી રમતોની વાલીમ વર્ણવે ન એક રહેતાં સંચાલકોએ માનસિક તાલીમ મળી બેવસ્થા પણ શાખી હતી. શરીર વિજ્ઞાન શાસ્ત્ર, અને અકસ્માત વખતે તાત્કાલિક મદદ આપવાને લગત શિક્ષણ પણ અપાયું હતું. છેવટે પરીક્ષા લેવાતાં કદ બહેનોમાંથી ૨૫ બહેનો પસાર થયા છે અમરેલીની આ મહિલા પ્રવૃત્તિ બોલ સ્થળોએ પણ અનુકરણ કરવા જેવી છે. જુનાગઢની બહેનોને શારીરિક-વ્યાયામની આજ્ઞા છે તે આવી ચોખ્ખાઓ દ્વારા પૂરી પાડી શકાય. જુનાગઢની મહિલા સંસ્થાઓ આ વિશે વિચાર વિનિમય કરે એ ઉપદેશવર્થ છે.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ—મુંબઈ

સભાસંદોને જાણવા લાયક ખબરો

(૧) લોકમાન્ય રેશમકાંત દાદાભાઈની જયંતી

શ્રીજીવજીનો ખાસ હીમાયતી લોકમાન્ય રેશમકાંત સ્વ. રા. દાદાભાઈ નવરોહની જયંતી ૬૨ વર્ષની માફક વા ૧ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ ને મંગળવારે સાંજે ૪ વાગે (રે. ય.) આયજમાનના દોહમા ઉત્તવવામાં આવશે. દાદાભાઈના કાર્ય અને જીવન સંબંધી વિવેચન થશે ત્યારબાદ શિક્ષણ-વર્ગમાં અભ્યાસ કરતી બહેનો જાળા, સંવાદ, ચારકેસ્ટા વગેરે કરશે આ પ્રસંગે મીસીસ તેલમીનાબાઈ પાલનજી ભેટીએ મેળાવડાનું પ્રમુખસ્થાન લેવાનું સ્વીકાર્યું છે.

(૨) વડોદરાકળાની હરીફાઈ માટે મેળાવડો

૬૨ વર્ષની માફક વા ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ ને રાત્રિવારે સાંજે ચાર વાગે (રે. ય.) મંડળના દોહમાં વડોદરાકળાની હરીફાઈ થશે. આ પ્રસંગે “ ગાંધીજીના જીવનમાંથી શ્રીઓને રૂ” ચર્ચા કરવા યોગ્ય છે ” એ વિષય ઉપર લગભગ દસથી બાર મિનિટ સુધી મેટીથી વિવેચન કરવું જોઈએ. આ હરીફાઈમાં મંડળના સભાસદો તેમજ અન્ય જનજાતી બહેનો ભાગ લઈ શકશે. મળકર હરીફાઈમાં ઉતરવાની ઈચ્છા ધરાવનાર બહેનોએ વા ૧ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ સુધીમાં પોતાનું નામ ઠેકાણું સાથે મંડળના સરનામે સેક્રેટરીઓને લખી નજીવવું. આ હરીફાઈમાં ફોર્ટમદ યનારાઓને અનુકરે ચાર ધનાયોઃ ૧ છ ધનામ સોનાનો મેડલ, બીજી ૨ ૭, ત્રીજી ૩, ૪, અને ચોથું ૩ ૩ ૨૫૦ એડી પસંદગીમાં જોડાઈને કદાવડા પાંચે સમારક કૃત્તમાંથી અપાશે.

મંડળના સભાસદોને લવાજમ શરી રેવા માટે સુચના.

મંડળનું નવું નમું વા ૧ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ થી યર થાય છે. માટે મંડળના સભાસદોને અમી નમવાપૂર્વક વિનંતિ કરીએ છીએ કે તેઓએ પોતાનું વાર્ષિક લવાજમ શરી રેવું, કેટલાક સભાસદોએ એક વર્ષનું લવાજમ પણ બહુ નથી. કેટલાક સભાસદો પોતાનું રેવડાનું ઠેકાણું બદલે છે અને ખબર પણ આપતા નથી તેઓના નામ અને લવાજમ નહીં કરનારા સભાસદોના નામ માત્ર પ્રમાણે ઠીકાગીરી સાથે બંધ કરવાની ફરજ પડે છે.

—
 ગાંધીજી

ગાંધીજી સાથે ગાંધીજી

બને તેમ સત્વર અમલ થાય એ આશરણ છે. સ્ત્રીઓમાં વાચનપ્રચાર વધારવો હોય તે તે પહેલાં અક્ષરજ્ઞાનનો પ્રચાર થવો પડે છે અમને આશા છે કે સંસ્થાના સંચાલકો આ ઉપયોગી સંસ્થા તરફ ધ્યાન આપશે.

આ પ્રવૃત્તિ ઉપરાંત એ માસમા બહેનો માટે વ્યાયામ વર્ગની પ્રવૃત્તિ પણ ઘણી પ્રશંસનીય થઈ ગઈ. એ વર્ગનો જે અહેવાલ બહાર પડે છે તે ઉપરથી વર્ગનો લાભ કેટલો બધો છે એવું અને તેમા અમરેલી ઉપરાંત, રાણપીપ્પડ, બાવનગર, અમદાવાદ, રાણપુર, પોરબંદર, જુનાગઢ વગેરે સ્થળોએથી પણ બહેનો ભેગાઈ હતી. વ્યાયામ વર્ગમાં હિંદી ક્વાચક, આસનો, લેટમ

લાડી ક્વાચક છાત્રીય વગેરે ઉપરાંત જુદી જુદી હિંદી રમતોની તાલીમ તરફ નોંધ રહેતાં સંચાલકોએ માનસિક તાલીમની વ્યવસ્થા પણ રાખી હતી. શરીર વિજ્ઞાન શાસ્ત્ર, અને અકસ્માત વખતે તાત્કાલિક મદદ આપવાને લગતું શિક્ષણ પણ આપ્યું હતું. છેવટે પરીક્ષા લેવાતા કેટલા બહેનોમાંથી ૨૫ બહેનો પસાર થયા છે અમરેલીની આ મહિલા પ્રવૃત્તિ બીજાં સ્થળોએ પણ અનુકરણ કરવા જેવી છે, ગુજરાતની બહેનોને શારીરિક વ્યાયામની ખાસ જરૂર છે તે આવી ચેતનાઓ દ્વારા પૂરી પાડી શકાય. ગુજરાતની મહિલા સંસ્થાઓ આ વિશે વિચાર વિનિમય કરે એ ઇચ્છાવશોભ્ય છે.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ—મુંબઈ

સભાસરોને બહુવા લાયક ખબરો.

(૧) લોકમાન્ય દેશભક્ત દાદાભાઈની જયંતી

શ્રીકેળવખીનો ખાસ હીમાયતી લોકમાન્ય દેશભક્ત સ્વ. રો. દાદાભાઈ નવજેઠીની જયંતી ૬૨ વર્ષની માફક તા ૧ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ ને મંગળવારે સાંજે ૪ વાગે (રહે યા.) માધવભાગના હોલમાં ઉજવવામાં આવ્યો. દાદાભાઈના માર્ગ અને જીવન સંબંધી વિવેચન થયો ત્યારબાદ શિક્ષણ-વર્ગમાં અભ્યાસ કરતી બહેનો ગરબા, સંવાદ, બોરોરેસ્ટા વગેરે કરશે આ પ્રસંગે મીસીસ તેલમીનાબાઈ પાલનજી ભેટીએ મેળાવડાનું પ્રમુખસ્થાન લેવાનું સ્વીકાર્યું છે.

(૨) વડોત્તરવકળાની હરીફાઈ માટે બેઠાબેઠો

૬૨ વર્ષની માફક તા ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ ને રવિવારે સાંજે ચાર વાગ્યે (રહે યા.) મંડળના હોલમાં વડોત્તરવકળાની હરીફાઈ થશે. આ પ્રસંગે " જાંઘીજીના જીવનમાંથી સ્ત્રીઓને શું શીખવું કરવા શોભે છે? " એ વિષય ઉપર લગભગ ૬૫થી બાર મિનિટ સુધી મોટાથી વિવેચન કરતું ભેઠાબે, આ હરીફાઈમાં મંડળના સભાસરો તેમજ અન્ય ગુજરાતી બહેનો બામ લઈ શકશે. મંડુર હરીફાઈમાં ઉતરવાની ઈચ્છા ધરાવનાર બહેનોએ તા ૧ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ સુધીમાં પોતાનું નામ દેખાવું. સાથે મંડળના સરનામે સેક્રેટરીઓને લખી નાંખવું. આ હરીફાઈમાં ફેલેમંદ થનારાઓને અનુકંમે ચાર છનામોઃ ૧ છ છનામ સોનાનો મેડલ, બીજા ૨ જ, ત્રીજા ૩ જ, અને ચોથા ૩ ૩ ૨૫૦ લેડી પસંનબાઈ ગોહાલસ કદાનદાસ પારેખ સ્મારક ફૂલમાંથી આપાશે.

મંડળના સભાસરોને લવાજમ ભરી રેવા માટે સૂચના.

મંડળનું નવું વર્ષ તા ૧ ઠી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ થી યશ થાય છે. માટે મંડળના સભાસરોને અમો નમતાપૂર્વક વિનંતિ કરીએ છીએ કે તેઓએ પોતાનું વાર્ષિક લવાજમ ભરી દેડ, કેટલાક સભાસરોએ ગયા વર્ષનું લવાજમ પણ ભર્યું નથી કેટલાક સભાસરો પોતાનું રહેવાનું ડેમાન્ડ ભેલે છે અને ખર્ચ પણ આપતા નથી તેઓના નામ અને લવાજમ નહીં લેનારા સભાસરોના નામ ધારા પ્રમાણે ઠીકઠીરી સાથે બંધ કરવાની ફરજ પડશે.

ગુણસુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૧૯ મું] ઓક્ટોબર ૧૯૩૨ [અંક ૨ નો

મહાત્મા ગાંધી અને ખાદી

રેખા: સી. અવતિકાબાઈ ગોખલે

મહાત્મા ગાંધીને પ્રાણ કરતાં પણ ખાદી પર વધારે પ્રેમ હોવાનું કારણ એ છે કે, ખાદી, અર્ધાંબૂખ્યા રહેનારા ગરીબ બેકુત લોકોને, તેની આવકથી, ચેટ પૂરવું અથવા અને અંબ ઢાંકવા પૂરવું વધુ આપે છે પડદાનશીન સ્ત્રીઓને ઘરે બેસતાં ફરસદના વખતમાં ઉલોમ આપીને ઘર સંસાર ચલાવવામાં ખાદી કોઈક મદદરૂપ થાય છે. આવા અનેક શુભ ખાદીમાં હોવાને લીધે જ મહાત્માજીને ખાદી ઘણી પ્રિય છે. હિન્દુસ્તાને જો ખાદીનો આ મત્ર પૂરેપૂરી રીતે પાળ્યો હોત તો આજે આપણે જાન અને વસ્ત્રની બાબતમાં તો પૂર્ણ સ્વતંત્ર થઈ ગયાં હોત પરંતુ હજી હિન્દુસ્તાનનું દુર્ભાગ્ય પૂરું થયું નથી !

મહાત્માજીને શુક્રામ ન્યાયે મુંબાઈમાં હોય છે ત્યાંજ તેમનાં દર્શન કરવાને હલાશા સ્ત્રી પુરુષો રાત્રિદિવસ જાય છે પરંતુ તેમણે આપેલા, અત્યંત પરિવ્રાજિત ખાદીના મત્ર પ્રત્યે તેઓ દુલ્હાં કંઈ છે, તેમને મુંઝવેલું તે સમજાતું નથી. અત્યાય મહાત્માજી જેલમાં છે. તેમના હાથ દુબળા હોવાથી, તેઓ પગેથી ચરમો ચલાવી સુતર કાંતે છે એ બાબતે જેનાં આત્મકથનમાં દુખ થાય નહિ, તેવાં સ્ત્રી અને પુરુષને કંઈ ઉપમા આપવી તે કહી શકાતું નથી મહાત્માજીનાં જન્મદિવસ પ્રીત્યર્થ, તેમને અરેખશા જ્ઞાન હતી એટલે, આખાં હિન્દુસ્તાનની ખાદી અરીદીને જ જનતાએ આપવી એવી મારી પરમેશ્વરને આપેલા છે

લેખક: મહાત્મા ગાંધીજી

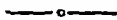
[સંવત ૧૯૭૪ ના નવાં વર્ષ પ્રસંગે, મુઆઈના સુપ્રસિદ્ધ શ્રી મુનશંતી દિન્ડુ સ્ત્રી મડળની બહેનોને લઈશીને લખાયેલા આ એ બાલ બહેનો માટે લેખોમાં લખેલાં અને લેખાં છે. ઉપલબ્ધી]

બહેનોને આ લેખ પૂછીશો તેઓ બોલ્યા
અથવા વધતા પ્રમાણમાં શિક્ષિત હશે.
એટલે હું એક વિષય વિચારવા ઇચ્છુ છું.
શિક્ષિત સ્ત્રી વગેરે અશિક્ષિત બહેનોને માટે શું
કરવું? આ સવાલ મને પૂછે છે. તેમાં
પુરુષવર્ગ સાંસ્કૃતિક મેળવી શકે, એ નિર્વિવાદિત
છે. શિક્ષિત સ્ત્રીઓ દાલ એ કામ સારા
પ્રમાણમાં કરતી જોવામાં નથી આવતી. તેમાં
તેઓનો હોય નથી; તેઓને મળેલી ફળવણીનો
હોય છે, એમ હું માનુ છું. એટલે પ્રથમ
કામ શિક્ષિત સ્ત્રીઓ પોતાની બહેનો આ
દોષમાં ન પડે એવા પ્રયત્નો કરવાનું છે.
આધુનિક ફળવણી સ્ત્રીઓને પોતાના આસ
કામને સાર જરાએ તૈયાર નથી કરતી, એ
વિષે કોઈ સંકા કરવું નથી હું આધુનિક
ફળવણીના દોષોની તપાસમાં પડ્યા નથી
હજીવતા, તેમ જ દોષોનું નિવારણ કેમ થાય
એની ધ્યાનમાં પણ આ પ્રસંગે કરવા નથી
હજીવતા. મહારી તે એટલીજ કમ છે કે
શિક્ષિત બહેનો આ પ્રશ્નને પોતાનો કરી
જેમને અનુભવ છે તેઓ પોતાનું જીવન
અર્પણ કરીને આ વિષયમાં યુજનાત્મક
ગતિ કરે અને દિશા સૂચવે.

શિક્ષિત સ્ત્રીઓ અશિક્ષિતનો સમાવેશ
નથી કરતી; ધણીવાર નથી હજીવતી. આ
રોગ દૂર થવો જોઈએ, અને શિક્ષિત સ્ત્રીઓને
પોતાની સહજ રજીસ્ટ્રેશન બાબત આપવાની
જરૂર છે આવા દોષોમાંથી પુરુષવર્ગ પણ
મુક્ત નથી, પણ ઓવરગેટ પુરુષોની પાછળ
ચાલવાની આવશ્યકતા નથી. સ્ત્રીમાં નવી
આવનાઓ ઉત્પન્ન કરવાની અને તેને અમ-
લમાં મુકવાની જે શક્તિ રહેલી છે તે પુરુષમાં
નથી પુરુષ પ્રમાણમાં અવિચારી, ઉતાવળો
અને સદાય નવીનતાની શોધમાં રહે છે સ્ત્રી
ગંભીર, ધીરજવાન અને પુરાણી વસ્તુઓને
ધણે ભાગે પકડી રહેનારી જોવામાં આવે છે.
એટલે જ્યારે તેને કોઈ પણ નવી વસ્તુ સુઝે
છે, ત્યારે તેની ઉત્પત્તિ તેના હૃદયકમળમાંથી
જોવામાં આવે છે એ પ્રમાણે- ઉદ્ભવેલી
વસ્તુને વિષે તેને અચલ શ્રદ્ધા હોય છે અને
તેથી તેના પ્રચાર જાહેરી થઈ શકે છે. એટલે
મારી માન્યતા છે કે જે શિક્ષિત સ્ત્રીઓ
જેવળ પુરુષની નકલ કરવાનું છોડી દઈ સ્ત્રીઓ
વિષેના મહાન પ્રશ્નોનો સ્વતંત્ર વિચાર કરે
તો આપણે ઘણી યુગવલ્લો સહેલાઈથી
ઉઠાવી શકીએ.

વિધવાનો મવાલ જેવો તેવો નથી તેમાં
પણી ઓએ પ્રાણાર્થથી કરી શકે છે વિધવા
પોતાની ઇચ્છાસાર પુનર્લગ્ન કરે એ એક
વાત છે, પણ પુનર્લગ્ન કરવાનું આજવિધવા-
એને શિખરવા પાછળ કાળકેષ કરવો તે
તદન લુહી વાંત છે, તેને બદલે ઓએ
પરમાત્મ વ્યવસ્થા પ્રદર્શને નહિ વરવાને અથવા
પોતાની દીકરી નહિ દેવાને તેમજ પારણામાં
જીવવાને સાધક બાગવતને પોતાની દીકરીઓની
આકૃતિ નહિ આપવાનો દૃઢ નિશ્ચય કરે અને
કરવે તો એમાંથી હિન્દુસ્તાન મરસ પરિણામ
ચાએ એવો મને વિશ્વાસ છે ન્દાની મ્હેટી
સેંકડો વિધવાઓનો ઉપયોગ દેશને કેમ મળે
એ જાણ વિચારવા જેવું છે, અને એ વિચાર
શિક્ષિત ઓએ ન કરે તો કોણ કરશે ?
મને તો પૂજારીઓ ચર્ચા એક વિચાર સુએતો
છે, તે અહિ પણ રજુ કરું છું. યોગજ
વાં પદોમાં આપણી ઓએ કાલવાનું
અને વજવાનું કામ કરતી, બત્સારે એ ધર્મો
નાથ પામવાની કાલતમાં છે એ ધંધાના
જવાથી હિન્દુસ્તાનને મ્હેટી હાની પ્હોચી

છે. કોરોડો રૂપિયા બહાર બસકાજ ચલા છે.
વિધવાઓ દાલ યા તો દલેલીમાં કે કહેવાતા
સાધુસતોની સેવામાં સમય ગાળે છે, અથવા
તો ટાપસીમાં. દલેલીએ જવામાં જ હમ છે
એવું મને બાસવ નથી હોવુંસર દલેલીએ
જવાથી કામદો ન ચાલ એમ પણ કહેવા
નથી ઇચ્છતો. પણ બીજા કાર્યો છોડીને
દલેલીમાં મેસવું એ પરમાર્થની પરિતીમાં છે
એવો વિચાર તો કેવળ વહુમરૂપ જણાય છે.
તે જ પ્રમાણે જે સાધુસતને કોઈ પ્રકારની
સેવાની જરૂર નથી તેની પામ બેસી રહેવું
અને તેની અનેક પ્રકારની સેવા કરવી એમાં
બનેનો બીમાડ છે, અને બધું કાળકેષ છે.
આની પ્રશ્નિમાંથી કાઢીને હિન્દુસ્તાનનો
ઉપકાર કરવાની પરમાર્થિક પ્રશ્નિમાં વિધ-
વાઓને જોવા એ તેમનું શુદ્ધ પુનર્લગ્ન છે.
એ સાદસ શિક્ષિત ઓએ કા ન કરે ?
કરવાને ઇચ્છનારી એવી ઓએ પોતે પ્રથમ
તો ઉદ્યોગની પાઠશાળાને પડેતો પાઠ
જાણવો જોઈ, કે કાલવું જોઈ અને ચાલે
એમનું જોઈ.

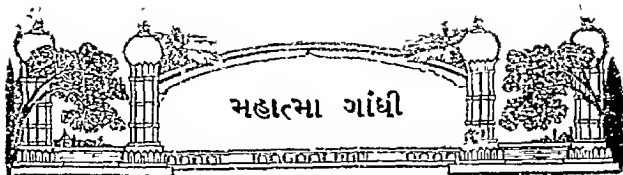
ન્યાં મુખી ઓ હિન્દુસ્તાનમાં એક સતિમાર પણ જાણથી રહેશે, અથવા જોણ હશે
શાસ્ત્રી કરી, ત્યાં મુખી હિન્દુસ્તાનનો જરો જમાર નથી

ઓ અને પ્રથમ એક દરબખાં છે, એક ન નથી, એ અપૂર્વે જણ છે, એક બીજીની
જાણી છે અને બંને અસપરસ રોકાય છે તે એકેયે મુખી કે બંને બાંધે બીજીનો સબબ જ
નથી પણ એ પ્રથમ અથવા તો બી રચનાજાક વાલ તો બંનેને ત્યાં જાય.

વિધવાનું વર્ણ આપજામાના કેશ્વર ઓને દર્શકીદેવી ગણી તેની પૂજા કરે છે, અને જેમ
કોરોડ પડોરે પડોરે નવાન આશુવ્યોગી શબ્દગાદુપ છે તેમ શબ્દગાર છે આ પૂજારીઓમાં નીકળી
જવું જરૂર છે એમ કહેવાને કામ, સમને સીવા, નગને જગદેવી હતાં તેમ આપણી ઓએ આપણી
કોલીમાં બાલ લેવી, આપણી સહે વારિવાડ કરવી, આપણી વૃદ્ધારો સમજવી, તે પેપરી, પેલ્લીની
બોલીમાં પ્રેમી સમિતી આપણી બહુવાપરિશને સાનમાં સમજ તેમાં બાલ લેવી, આપણને દીન-
બદમ્મ સતિ દેવી થશે, ત્યારેન આપણે કદાર સમને છે, તે પડેલા નહિ.

લેખિકા : મેડમ જુલીયટ વીલીયમ્સ

[૧૯૨૬ ના ડીસેમ્બરની તા. ૫ માંજે દેવ્ય ધારાશાસ્ત્રીઓની પરિષદ ખુલ્લી મૂકતાં આપેલાં બાલકુમારથી મહત્વનો સાત નીચે ઉપરનો છે. અધીન વિષે એક દેવ્ય ધારાશાસ્ત્રી બહેન છ' વિચારે છે તે બહુવાતું આ લેખમાંથી મળશે : ઉપરની]

હુંવે, દિન્દયા આપણને એક આશ્ચર્ય-કારક સંદેશ મળે છે ત્યાં પ્રજાત્તેમ એ સંદેશની ઘોષણા થઈ રહી છે : “ તમે કુખી છો. એ કુખ નિવારણનો ઉપાય ખુરેજ નથી. તમારા દયિયારો ફેડી દો; અને તમારા હૃદય શુદ્ધ કરો. તમારા ત્યાગથી કલકિત દિન્દને, શાન્તિનું પુનર્જનન બહુવાતું છે. ”

આ છે એ સંદેશ. છતાં દિન્દ વિષે આપણે ધણી અજાત છીએ.

આપણા પ્રવાસી નવલકથાકારોએ તો દિન્દની વર્ણનોથી આપણી આંખોને ચમકાવી જ મૂકી છે. અસંખ્ય મંદિરો અને મહાલયો માનવની કીર્તિનાં ગાન ગાઈ રહ્યાં છે. અકબરનાં વારસોએ રત્નજડિત મહારાસન બતાવ્યું છે. અંબરના મહારાજાની હમ્દા થઈ કે આખુંય શહેર શુભાગરંગી ચારસનું બધાય અને તેમની આરાધી જયપુર બધાયુ. જનારસ અને છતોરા હસ્તરતે અર્પિત ચએલી ભવ્યતાનું હજીય વર્ણન કરે છે.

અને દિન્દના મહાન રાજાઓ ? તેમના વિષેની ચમત્કારિક વાતો યુરોપમાં ફેલાયે જ ગય છે.

છતાં, આ બધી અપૂર્વ અને આશ્ચર્ય-કારક બાજતો દોવા છતાં, ઉડા દરિયામાંથી

બાણે ઘેરો અવાજ આવતો હોય તેમ અવાજ આવે છે કુખાળ ! પરંતુ આપણી બેદરકારીને પરિણામે એ કાપડો તો અણુકોટ્યો જ રહે છે.

આખીયે જાતિ અફસોસ વર્ષાવી રહી છે. હૃદય વીધી રહેલાં રહેને, શાન્તિ અને ત્યાગના શબ્દો ઉચ્ચારાવ્યા છે, અને એ શબ્દો ઉચ્ચારનાર મહાત્મા મોહનદાસ ગાંધીએ દિન્દની કુખી માનવતા પ્રત્યે પોતાની નજર રિથર કરી છે. કવિવર ટાગોર કહે છે. “ હજારો કંઠાળને બારણે, તેમના જોવાજ વચ્ચ પહેરી તે ઉગો છે. તેમની જ બાપામાં તે બોલે છે, તેની પાસે માત્ર સત્ય છે; કાષ્ઠ પણ પુસ્તકમાંનું અવતરણ નહિ ”

આ સત્ય સંતનું કે પવનચરનું ?

અધીના ગિતા અને પિતામહ પોરબદર રાજ્યના દીવાનો હતા ધન અને પ્રતિષ્ઠા વિના બાદ્યવયમાં તેણે ખીજી કંઈ દીકું નથી ૧૯ વર્ષની વયે, શિક્ષણ પૂરું કરવા તે લંડન આવવા ઉપડયો. અને તેની ધર્મ-પ્રેમી માતાએ “ મસિ, મંદિરા, અને સી ” એ ત્રણ વસ્ત્રથી દૂર રહેવાની પ્રતિજ્ઞા કર્યા પછી જ તેને વિદેશમનની રજા આપી.

પાછા ફરી મોહનદાસ ગાંધીએ સરજ-તાથી વધીલાત સર કરી. દિન્દમાં વધીલાત કરતાં તેમણે આર્થિક લાભ ધણી મેળવ્યો.

૧૮૯૩ માં તેઓ એક વર્ષ માટે વડોદરા જઈ નાના નાના ગામોમાં ફરવા ગયા. ત્યાં ઉત્તરે તેઓ દિવસે, તેમના આખા જીવનનું પરિવર્તન કરી એવો એક સખ્ત આધાર તેમણે અનુભવ્યો. લંડનનો એક સંસ્કૃત ધારાશાસ્ત્રી, હમ્મસ બગસનુ બાલક, દિન્દયા જેણે મહેલનું સુખ ભોગવ્યું છે, એવા તેને રહેવા માટેના પહેલા વર્ષના ડાહ્યામાંથી બહોત મારી બહાર કાઢવામાં આવ્યો. કારણ, એક યુરોપીયન એ ડાહ્યામાં પ્રવેશ્યો હતો, એવી જાણિતો મહાન અપરાધ તેમણે કર્યો હતો.

ત્યજીને અને રમણની યુવાન બેરીસ્ટરનામાં આ અપરાધને કુળી માનવના પ્રત્યે અચૂક પ્રકાશનું કિરણ ફેંક્યું એટલે પ્રવાસનો ખર્ચોનો હેતુ તો હતો ત્યાં ત્યાં જતાં જતાં દક્ષિણ આફ્રિકામાં, તેમને એક માણસને હાથ ધરી તેટલા હલો ભોગવવાનો અધિકાર ન હતો. કારણ કે તે દિન્દયા હતો વસાહતો, તેમના દેશબુદ્ધિ, રાજકર્તા એવી પ્રજાના યુક્તિ દ્વારા અને એવી પ્રજા તેમને કાયમના યુક્તિ બતાવના મળતી હતી.

બેરીસ્ટરને આવ્યે એક વર્ષ ઉપર યુરોપીય અને વાંચ વર્ષે બાદ તેઓ પાછા દિન્દયા ગયા. તે દરમિયાન હિન્દીના નૈતિક રેકાર્ડ અને તેમણે દિન્દયા પ્રજાને તેમની પ્રતિષ્ઠા બચાવી.

ધાર્મિક ધાર્મિક તેમણે વડોદરાના ધર્મી પક્ષે હોદ્દા ધીરે. તેમને એ ધર્મી જાણિતિમાન થયો. એક સારામા સારો ધારાશાસ્ત્રી, એક શ્રીમંત્રી શ્રીમંત્રી માણસને મહેલે લગ્ન દેવા નોંધ્યો.

તેમની રાજકીય નીતિ ખરેખર અમકારી નામે એવી છે તેમને હિન્દી મોકલવા તો પોતાના દેશબુદ્ધિ માટે મારું કંઈ પણ જાણ્યું નાનાને તેમને એક પરીક્ષા સેનાની નામક તેમણે કરીએને ચરણે કરી.

૨૫ વર્ષની વયે તેમનામાંથી માણસની સ્વાભાવિક મહેલોએ છુટી થઈ તે પછીથી તેમનું જીવન તેમનું ન હતું તેમણે તેમનું જીવન સેવાર્થક કર્યું.

દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગાંધીએ સરકારને કહ્યું. સુધારા ! બાંધતો નહિ દિન્દયામાં પણ તેમણે પાછળથી એમનું કહ્યું.

ગાંધી મીઠાની નથી તેમ માત્ર કોઈ એક ધાર્મિક આદર્શની નિર્ધાર માટે મથતા નથી. એમનો તો એક જ ધાર્મિક આદર્શ છે.

ગાંધીજીનો હિન્દુ ધર્મ વાસનાઓ પવિત્ર થઈ જોઈએ, એમ તેમને થીજ્યું છે. માનસિક નિયમન અને આત્મવિસ્મૃતિ એ બે તત્ત્વોએ તેમને બચવાનું સુધ તરફ આકર્ષ્યાં.

શિસ્ત તરફ પણ તેમનો આત્મા વળે છે. બાઈબલે તેમને પ્રેમ અને કુબચકન ના પાઠ થીજ્યાં.

બાવા આધ્યાત્મિક હક્કોવાળા ગાંધીજીએ રાજકારણમાં પ્રવેશ કર્યો. આખી કુલીયામાં આત્માનો પ્રકાશ નજરે આપ્યો.

તેમની દક્ષિણ આફ્રિકાની યગવગમાં તો માત્ર મુઠ્ઠીમર માણસો દર્શાવે પરંતુ દિન્દયા તો કર કરી માણસોને તેમને સાથે છે અને એ હાલ કાલી સાથે છે કે હાલ કાલી ?

ના અન્યાય મામે, મનુષ્યનું જીવન ને ન સંકળ કરી કરે તે બધાનું સામે.

તેથી, તો ગાંધીજી હિન્દી પ્રત્યે આ સખ્તો હિન્દી છે.

“ તમારા વહીવટ આ બધું કહ્યું. આ રક્ષા એના યુદ્ધોએ; આ રીતે એની બુદ્ધિ એ બધી સુધારે. હિન્દી તેના બધારણને માને છે. હિન્દી પોતાના દેશાએને માને છે. મહારાષ્ટ્રી વિદ્યારીયા એ પોતાની પ્રજા જોડના દેશમાં જાણ્યું છે. તમારી (પ્રજા) અનિર્ધાર બધારાં જાણે. વાંચ દેશ. તમારા સતોતમાં બધારી મહા-

મતી હશે, તમારી આજારની લાગણીમાં આમારું ઉત્તમોત્તમ પારિતોષિક હશે. ' તે પછી ૧૯૨૦ માં પચિસમ જ્યોત્ષી પશુ ધરણે છે કે ન્યાય અને દયાનું જ રાજ્ય હશે ।

હું અગ્રેજોને ચાહું છું, હું તેમના બધારણને ચાહું છું. હિન્દ આખું તેને વશદાર રહે, પણ તે કલંકિત હિન્દ નહિ. ગૌરવ-વન્નું હિન્દ । ”

શહેનશાહતને એમના કરતાં કોઇ સારી પ્રજા બીજી મળી છે ? ૧૯૧૪ થી ૧૯૧૮ માં શહેનશાહત બચમાં હતી. તે વખતે ગાંધીજીએ સૈનિકોની બરતી કરી. દિલ્હીમાં મળેલી વિગ્રહ પરિષદમાં હાજર રહેવાની સરકારની વિનંતિ તેમણે સ્વીકારી અને ચાકલા હિન્દને તેમણે કહ્યું. તમારે સકટ સમયે શહેનશાહતને મદદ આપવી જ જોઇએ. પાછળથી આપણે અગ્રેજો પાસે ભાગીદારી માંગીશું. સમાન દરજ્જાએ સરધાન સમાન દરજ્જાએ માંગીશું, આપણે ભાગીદારો અને મિત્રો બનીશું.

પશુ પછી શુ થયું ? નવેમ્બરની ૧૧ મી તારીખે બુદ્ધવિરામ જાહેર થયો । સારા જીવનની આચા ઝળકી, પણ ત્યાં તો રૉલેટ કાયદો પસાર થયો, કેટલાક જનુનીઓએ કરેલા કાવતરાને પરિણામે, આ નજીવા લખને દાબી દેવા સરકારે આખો પ્રજા સામે, દુનીયાની નમ્રમાં નમ્ર પ્રજા સામે, અસાધારણ સત્તા લીધી.

બીજી બાજુ હિન્દના મુસલમાનો પણ ચિંતાગુર હતા. તેમની વશદારીના બદલામાં મી. લોમડ જ્યોત્ષી ઓટોમન (ટર્ક) શહેનશાહતને સલામત રાખવા વચન આપ્યું હતું. પરંતુ પાછળથી જણાયું કે દુર્ગિહિ મુસ્લીમોના હક્કોને આગળ ધર્મો નથી.

મુસલમાનો તો હિન્દમાં પણ જનુની છે. બિટિશ સબંધ અને પવગળર એ

એમાંથી કોની વશદારી પસંદ કરે છે. એવું જો તેમને પૂછવામાં આવે તો તેઓ પહેલાં કરતા બીજુ વધુ પસંદ કરશે. તેમનાં પવિત્ર સ્થળો અપવિત્ર થઈ રહ્યાં. એટલે જો આજે-વાનો જાગી ઉઠ્યા એ અી ભાષણોના હાથ હેડળ ૭ કરોડ મુસ્લીમો ભોગા થયા.

ગાંધીજીએ મુસ્લીમોને મદદ કરવાનું વચન આપ્યું.

આમ હિન્દમાં રોલેટ ગિલથી અને બિલાહતના પ્રશ્નથી અસંતોષની જ્વાળા ફાટી નીકળી હતી.

ગાંધીજીએ એ અન્યાય સામે પોકાર ઉઠાવ્યો. અલીબિરાદરોને, ૭ કરોડ મુસલમાનોને, તેમણે સાથ આપ્યો પણ તેમની પાસે કવિ-પાર નીચાં મૂકાયાં. રોલેટ બીલનો અવિનય અનાદર કરવાનું તેમણે જાહેર કહ્યું પણ તે સાથે “ જન, માલ કે મિલકત ” પ્રત્યે કોઈ પણ પ્રકારની હિંસાથી દૂર રહેવાની પ્રતિજ્ઞા પણ તેમણે લેવરાવી

પરવાનગી વિના એમણે એક છાપું પણ શરૂ કયું “ મનાઇ કરેલુ સાહિત્ય તેમણે વહેચવા માડ્યું. ‘ હોમરલ ’ રવરાજ વિષેનું તેમણે હસ્તપત્ર, રસીનનું “ *Unto this Last* ” અને પ્લેટોનું “ *Defence and Death of Socrates* ” ના ભાષાંતરો તેમણે કરેલાં તે ૧૯૧૯ માં સરકારે જપ્ત કર્યાં.

આની સાથે અર્ખાં હિન્દજરમાં હડતાળ ઉપવસ, અને પ્રાર્થના કરી આ મનગળ મેળવવાની પણ તેમણે ઘોષણા કરી ૧૯૧૯ ના શીઆળા ઉનાળામાં હડતાળો, શાન્ત છતાં લખ આડુ રહી.

અને આ આત્મગળ, શરૂઆતને રાખતી આગથી જલાતી દીધુ. પબ્લજનાં જલીયાનવાલા બાગમાં જનરલ ડાયરે નિર્દોષો ઉપર ગોળી ચલાવવાનું કરમાન કયું. જે હજાર તેનો ભોગ બન્યા

આખા દેશમાં ત્રામની ચિચિવારી જાગી

હી એજ સાથે રોસેટ ખીસના સાથા હેઠળ પંજબમાં મોટી સંખ્યામાં ગિરફતારી થવા માંડી અને નિર્દોષ કે દોષિતની, ગાનુખી કાયદાના સામાન્ય નિયમોને ઉલ્લંઘીને, ઉપર ચોટી ઝડપી તપાસ કરવામાં આવી કેમ જાણે કે પંજાબનો આખોયે વહીવટ અંગ્રેજી અમલદારોના હાથમાં સોંપાયો હતો ?

મધ્યસ્થ સરકારે તપાસ કરવાની આજ્ઞા કરી. દિન્દની દેશપ્રેમી સરચા રાષ્ટ્રીય મહાસભાએ પણ તપાસ કરી એક સરખા નિષ્પક્ષપાત્રી માણસો દ્વારા ૭ માસ સુધી તપાસ ચાલી પણ બંનેના નિષ્કર્ષમાં ફેર હતો - એકે જલીયાનવાળા ખાત્રી કરવાનું હતું, લેખ્યો ખીલ ને જનરલ ગમરની 'નિષ્કર્ષ બાંધવામાં થએલી ભૂલ' લાગી.

બ્રિટિશ પાર્લામેન્ટ પણ ખાત્રી કરી આમની સલામાં રાવની જગાણા હી મેસર્સ એક્ઝીક્યુટિવ, મેન્ટેન્સ, અને ચર્ચાને રાવની ઉદ્દેશિયતા કરી.

પરંતુ આમનો સલામાં ઉર્જાજળા પાણી ઉપરાંત સળા આમળ ઉકળાઈરું થઈ ગયું, ત્યાં રાવની જગાણા દુનવાઈ એક અંગ્રેજ અમલદાર કદિ ખેડું વર્તન કરે નહિ ! અને ન્યાયની સમગ્રતા પ્રમાદમાં અચડી પડી.

દોષિત માણસોને સજા ન થઈ. કેટલાકને તો પમારમાં વધારો મળ્યો !

દિન્દ અંગ્રેજર કમલાગી હતું !

ઉમરાવેણ વસણ અધીજ સંખી રાકમા નહિ તેમણે કહ્યું " આવા પ્રકારનું કલક કોષ પણ દેસ રાખી શકે નહિ, જો તે કહેનવાહતમાં સ્વતંત્ર ભાગીદાર થવા કે સ્વમાન જાળવી રાખવા માગતો હોય તો.

હાલિનું બાવિ પણ આજ સમયે ચોક્કસ થઈ ગયું. અને જાળવાનો પરત ફર્યા હોયો અધીજ એક ખુલ્લા પત્રમાં મુસ્લીમોનો પ્રશ્ન હાય પૂરવા વાહસરેયને વિનંતિ કરી

પણ તે નિષ્કળ અર્થ રોસેટ ખિલ તો ચાલુ હતું. પંજાબના ધા હીજ રમ્યા ન હતા

૧૯૨૦ ના ઓગસ્ટની તા. ૧ લીએ ગાંધીજીએ પોતાનો મહાન વિચાર અસહકાર અમલમાં મુકવાનું મતન કહ્યું. અસહકારનો એ ચતુર્વિધ કાર્યક્રમ આ રહ્યો.

(૧) ખિતાબો અને માનદ પદવીઓ પરથી રાજીનામાં આપવા, સરકારી શાળા કોલેજોમાંથી બાળકોને છોડી સેવા બ્રિટિશ બદાલતોનો બદિષ્કાર કરવો, વિદેશી માલનો બહિષ્કાર કરવો આ પહેલું પગથીયું.

(૨) અને ખીલ પગથીયું ' સંર-સરકારી નોકરીની દિવાની કે ફોજદારી જગાઓ સ્વીકારવા ના પાડવી.

(૩) કરવેરા આપવાની ના પાડવી એ ત્રીજું પગથીયું

(૪) અને ચોથું પોશીમ અને સરકારી નોકરીનો ત્યાગ કરવો.

સરકારને જિન્ન બિન્ન કરી નાખવા પૂરતો આ કાર્યક્રમ નથી શું ?

ગાંધી આખા ત્યારે દિન્દ કાંઈ આગેવાનવિદોષ ન હતું. દિન્દી રાષ્ટ્રીય સભા હતી. ગાંધીને શું તે ટેકવરી ?

ગાંધી આ વખતે મનજામાંથી બોલતો ન હતા હવે અને આત્મામાંથી બોલતા હતા તેઓ કહેતા રાજકર્તાઓનાં વર્તનમાં આપણે ધાર્મિક રસ લેવો જોઈએ. કોષને એ ગમે કે ન ગમે, પણ જનરલ ગમરનાં નાશકારક રાજકારણે ' નૈતિક અમર ' ઉપ-જની છે સરકારી રાજકારણ કરતાં સરકારી નીતિ બધું મહત્વની છે. તેથી સરકાર જ્યારે પદ્ધતિપૂર્વક અન્યાયી કાય ત્યારે તેને ટેકા આપતાં બધ થયું એ શહેરીની ફરજ છે

સરકાર સાથે સહકાર કરવાની ના પાડવાથી, કદાચ, પાછળથી દિસાને ઉત્તેજન મળે એમ લાગવાથી અધીજ સહન કરવાનું ઉદ્દેશ્ય છે.

દુષ્ક્રમ મહન અને પ્રેમનો એ કાનૂન છે એમાં અગ્રેજો પ્રતિ જૈરા પશુ તિરસ્કારની કાવના જણાય તો પોતે લગ્નમંધી નિવૃત્તિ લેશે.

સમ કંઠા કરતાં કામા આપવી એ વધુ પૌરુષમયું છે. દિન્દી પ્રાણની શક્તિ તેનું આનંદબળ દર્શે.

મરહાર સાથે અસહકાર એટલે સજીવ શ્રદ્ધા અને એ સજીવ શ્રદ્ધાને એ રાજદીપ ઝલકાઓમાંથી મુક્તિ મળી. હડતાલો એ ધમકીમાં પાડવામાં આવતી હોય તો તે પ્રત્યે ગાંધીજીના સાચા સૈનિકો જરૂર ચરમથી જુઓ.

વળી એ લડત નિષ્પાલસ અને ખુલ્લી છે. ગાંધીજી કાષ્ટપશુ છુપુ રાખતું એને પાપ સમજે છે. તેમની થે જતાઓ, તેઓ ખુલ્લી જાહેર કરે છે. પરિણામે છુપી પોલીસથી તેમને શાન્તિ મળે છે. ગાંધીજીના વિનયથી મુગ્ધ થઈ સરકાર પશુ તેમના સખ્તમાં સખ્ત પત્રોના જવાબ વાળે છે અસહકાર એ યત પ્રતિરોધ નથી. અસહકાર તો ત્યાગ અને સર્જન છે.

ત્યાગ એ તો એના કાર્યક્રમ ઉપરથી તમે સમજી શકશો અને સર્જનમાં આનંદી લવાઈતી સચાઓ, રાષ્ટ્રીય ઉલ્લોશોની ઉત્પત્તિ, રાષ્ટ્રીય વિદ્યાપીઠ અને છેલ્લે અસ્પૃશ્યતાની ચરમજનક પ્રયાતિ નાણુક કરવી, એ છે.

સેજક પ્રવૃત્તિના પહેલાં એ સ્વરૂપોમાં આપણને આશ્ચર્ય પમાડે તેવું કંઈ નથી. સરકારની શક્તિ ઉપર તે સીધો પ્રદાર કરે છે. પહેલું મત્તાનો સામનો કરે છે બીજું તેની આર્થિક સ્થિતિ દયમચ્ચાવે છે રાષ્ટ્રીય ઉલ્લોશોની વ્યવસ્થા એ તો ગાંધીજીની કાવના છે દિન્દી ગામડાંઓનો દેશ છે. દિન્દીમાં ૭૫૦૦૦૦ ગામડાંઓ છે તેમને માટે ચરણો કંતવનો વધારાનો ઉલ્લોગ ખાસ જરૂરનો છે. લોકેશ્યારનાં ચત્રોએ લાખો લોકોને આજસુ વનાવ્યા છે. ચરખાના ઉદ્યોગનો નાશ એટલે

દિન્દી માટે તો દુકાળ તેથી દરેક જાણે, આવાત કરેલું કાપડ ન ખરીદતાં, પોતાના ઉપયોગ પુરતું કપડું વણી લેવું જોઈએ. અને ગાંધીજી પોતે રોજ કંતે છે.

દિન્દી ધર્મને નામે ગાંધીજીએ અસ્પૃશ્યતાનું કલક નાણુક કરવા નિશ્ચય કર્યો છે.

દરજવાત કલકિન જીવનની ધુસરીમાંથી પતિત ઓઓને મુક્ત કરવાની પશુ તેમણે ખવાહેશ ધરાવી છે બીઓ વિષે જુએ કથું: “તેના તરફ જોશો જ મા. જોવુંજ પડે તો તેની સાથે બોલશો મા અને બોલવુંજ પડે તો ચેતતા રહેજો ” ગાંધીજીએ જુદું અનુકરણ ન કરતાં, તેમનાં પત્ની માટે બાવા શબ્દો ઉચ્ચાર્યા. “દુનિયાની બીજી કોઈ સ્ત્રી ન કરી શકે એવી અસર તેણે મારા પર કરી છે ”

બીઓના ઉદાર માટે પશુ તેઓ દાય લખી ધરે છે. તેઓ કહે છે: “બી અખળા નથી, નર અને નારી એ બેમાં નારી પુરુષ કરતાં વધુ ઉમદા છે. કારણ કે તે આત્મભોગ ગૌન, ચઢનથીલના, કસમ, શ્રદ્ધાની મુક્તિ છે.”

ગાંધીજીએ રાષ્ટ્રીય વિદ્યાપીઠોની અગત્ય એટલા માટે સ્વીકારી છે કે, તેથી બહિર્મત નિમ્નદર્માંથી ચળતળને મુક્તિ મળે આમ કરતાં અગ્રેજ સરકારે કે દુનિયાની બીજી સરકારોએ ઉતારી પાડવાનો ગાંધીજીનો ધરાઈ નથી. પરંતુ, એટલું તો ખરું કે પોતાની જ દેશભાષાના ઉપયોગથી વિચારોમાં મૌલિકતા આવે છે. “ભાષાતરકારોની જાતિ ઉત્પન્ન કરીને કોઈ પશુ દેસ રાષ્ટ્ર બની શકતો નથી ”

પર માસ સુધી ગાંધીજીએ દિન્દીને રચનાત્મક કાર્ય પરત્વે પ્રવૃત્ત રાખ્યું. જો કે આ દરમ્યાન ગિરજતારીઓ અને સમઓ તો દિવસે દિવસ થયાજ કરતી હતી.

દરમ્યાન ડ્યુકે ઓફ કોનલ્ટ દિન્દીની મુદ્દાકાતે આવ્યાં. ઉત્તમજ અને નિર્જન મહાસ્વાઓએ તેમનો સરકાર કયો

શુશ્રુસુન્દરી

ધર્મની સ્વ. પતિ ગીતા આજ્ઞાથી
 ધર્મ પાલન મુજબથી સમાજે
 શ્રીયુત રા. ૧૫ આજ્ઞાથી આવડા
 તરફથી નિવૃત્તિ સમય ભેટ.

હિંદી જનોના આપુલ

[વેંગડે રુદ્રાચાર-મુખાષ ન. ૨, ના મોજબથી

ઈલિડમો હામદાર-વર્ગની સ્ત્રીઓ સાથે ગાંધીજી

૧૯૨૧ ના સપ્ટેમ્બરમાં અહીંબાપ્તઓ
ગિરફતાર થયા. ગાંધીજીએ હરજોરાયલા મુસ્લી-
મો પર ઝાણ મેળવ્યો. પણ સરકારને તે
તેણે સ્પષ્ટ સભાગાળ્યુઃ અહીંબાપ્તઓ નિર્દોષ
છે. તેમણે કોઈને દિંસા પ્રતિ ઉત્તરો નથી.

કથુક જોઈ જાનત બાદ, નવેમ્બરમાં
પ્રિન્સ જોઈ વેસ્ટ આવે છે. આ વખતે તે
દિન્દના ખુલ્લે ખુલ્લામાં હડતાળો પડી હૃદય
જેવું કંઈ જણાયું નહિ. હડતાળોનાં સર્વ
બાપીપણાં અંગે મુશ્કેલીઓ ચમત્કારી ઉઠવા.

પરંતુ મુંબાઈમાં મુકીમર મવાલીઓએ
બાણ જાગી નાખી. મુંબાઈમાં રકતપાત થયો.

કુખી હાથે, પરંતુ વિના વિલંબે,
ગાંધીજીએ ચળવળ મોકૂફ રાખી. અસહકાર
માટે શંકા જેવી ભ્રમણાએ એમ તેમને લાગ્યું.

રાષ્ટ્રીય મહાસભા ઉપર ગાંધીજીએ
વિજય મેળવ્યો તેણે ગાંધીજીને સપ્તર્ષી
સંતા આપી. દેવે એક જ બાંધિત અને
જોઈ વિચાર એટલે જો વાપરવાય જાપા-
ઓને સ્વતંત્રતા ન આપે, જોલના દરવાજા
ન ખુલ્લા કરે, દેહ અને જાત કરેલી વસ્તુઓ
પાછા ન આપે તે (રેલુઆરી ૧૯૨૨)
બારડોલીમાં સવિનય કાનૂનભંગની શરૂઆત
પ્રથમ કરવી. અને પછી, આખા દેશમાં
એનો અમલ કરવો એવી ભહેરાત યથા.

“ એટલે ” સરકારે જણાવ્યું: “ એક
બાણ અસહકારના અને તેને અંગે ઉઠા યતા
નાસકારક સત્તેજો અને ખીજ બાણ પછી
મુખરેલી સરકારનાં પાપાણ સિદ્ધિતિનો
નિશાન, એ એમણો એકને પસંદગી ”

“ ના. ” ગાંધીજીએ ઉત્તર વાળ્યો.
“ એક બાણ, સામુદાયિક સવિનય શબ્દ
સમ. અને ખીજ બાણ એ પ્રજાની શબ્દ-
સર્જી પ્રતિઓનું બીનશબ્દસર દમન. ”

મળએ સવિનય અનાદર કર્યો જુદો.

એટલામાં ચીરીચીરામાં કરજી બનાવ
બન્યો. એક સરખસ ઉપર પોલીસે હરજો
કર્જો રોણું ફૂલરોણું અને તેણે પોલીસનાં
ની કવાઈશો બાગી મૂક્યાં.

ગાંધીજીએ આ સીમળ્યુ, હૃદયમાં હંડી
વેદના યર્ષ વળી, તેમણે વિદ્યાળ માનવ
મોજાને મલાવ્યું. બારડોલી સવિનય અનાદર
નહિ કરે.

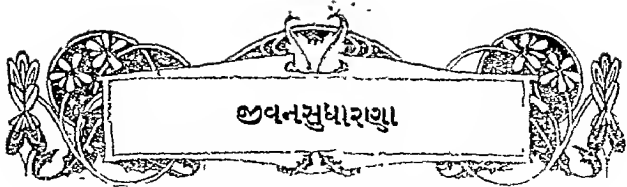
મેટી રાજકીય જૂલ તરીકે આ બનાવને
વળુંવાયો. તેમની સામે પ્રદારો યવા લાગ્યા.
જતાં તેઓ સ્થિર રહ્યા તેમણે પ્રજાને ઉત્તર
આપ્યો. “ મેં હિમાલય જેવી મોટી મજૂરી
કરી... મેં જોયું કે અહિંસાએ લોક મૂળ
નાખ્યાં છે આપણે રોવની જવાગામાં સળગી
રહ્યા છે. આપણે અહિંસક હટકા મારવા
ધમ્મીએ છીએ... જો તમારાથી અહિંસા
ન પળાતી હોય તો દિસાને મુશ્કેલી સ્વીકાર
કરો. પરંતુ હાલ તો હોવો ન જોઈએ ” સર-
કારને પણ ગાંધીજી હિંમતગેર જણાવે છે
“ જુલો હું દમ્મો કણસીશ. પ્રજા જેટલીવાર
કરશે-જેટલીવાર ”

પણ પછી તો સરકારને સર હટે છે.

૧૯૨૨ ના માર્ચની તા. ૧૦ મીએ ગાંધીને
ગિરફતાર કર્યાં. ગાંધીજીની ગિરફતારી બાદ,
દેશભરમાં આશ્ચર્યકારક શાન્તિ રચપાઈ રહી.
ગાંધીજીનો આત્મ વિજય પામ્યો. બહિત-
બાવમાં નિમમન અને મુંઝા આત્મસહન
વિના બીજ કોઈ રીતે પોતાના પ્રિય નેતાને
માન ન આપી સકાય એ દિન્દ સમજી ગયું.

અને અમદાવાદમાં સેસ-સમાં જે તપાસ
આવી તેના કરતાં વધુ સ્મરણીય કોઈ તપાસ
ઇતિહાસમાં નોંધાય નથી. અદામતે મદિન
૩૫ ધાણું હજી.

ડુનીવાને વજોની નહિ, વધુ આત્માની
જરૂર છે.

જીવનસુધારણા

લેખક : શ્રી કાન્તાજીદેવ ખાંડવાલા, બી. એ.

આજે દિન-દિને દિશામાં લડી રહ્યું છે સામાજિક અને રાજકીય. બંનેમાં પ્રગતિ પથ્થુ કરી રહ્યું છે અને એની સફળતા જગતને આદર્શ જીવનની ઝાંખી કરાવી શકે એમ છે આ બંને દિશાઓ એક બીજાથી ભિન્ન નથી, પણ એકનો આધાર બીજા પર છે સમાજ સુધરે તો દેશ સુધરે દેશ સુધરે તો સ્વતંત્રતા હાથમાં છે. માત્ર મનુષ્યનું નૈતિક બળ આજીવું છે. આત્મશુદ્ધિ કેળવણી નથી એથી શુદ્ધામગીરીના બંધનો જાળવવા છે અને તેના પરિણામે આજે દિન-દિને પ્રગતિમાંથી યથા ગતિ છે.

જીવનસુધારણા અનેક રીતે યર્થ રહી છે કેકાણે કેકાણે દેખાતો સહેલો જીવનને વિવશ્ય કરી રહ્યો છે તે દૂર કરવા કંઈક પ્રયત્નો યર્થ રહ્યા છે સામાજિક રિવાજો નીચે અથવા આર્થિક અવસ્થા તળે અથવા અસમાનતાના કુખવાતામાં કેટલા કેટલા જીવનો શુભળાય છે તેને ઉદ્ધાર કરવા માટે એકી સપાટે છતાં અત્યંત કીલ્બવટથી કામ કરવાનું માન આજે કોને ઘટે છે ?

દિન-દિને અસમાનતાના સપાટાથી જે જે સમાજના રથનો જીર્ણ થઈ પડ્યો છે અને તેને ફરી મૂળ પાયામાંથી મજબૂત કરવાના પ્રયત્નો યથા રહ્યા છે તે રથનો આપણે જોઈએ.

ગરીબાઈ અને ભુખમરો જેના બા નીચે આજે આખા દેશનું ગર્વજન યથા

ગયું છે, દુકાડા રાટલા માટે દિન-દિને જાળક મમે તેવી શુદ્ધામગીરી ઉઠાવે છે.

એડુતો અને ખેતી આ દિન-દિને બરો હાથ બરાબર વ્યવસ્થા વચર નાશ પામી રહ્યો છે. લીલા લીલા હરીમાળા ખેતરોને ઉન્હા ઉન્હા આસુઓના, અંગારા નાશ પમાડે છે.

મીલોના ભુગળા નીચે કચરાઈ જતાં મજૂરો

મનુષ્યોના બનાવેલા કાયદાઓની ઝોર-ડીમાં કસાએલા દોષિત કેદીઓનું શુભળાવનારું કેદી જીવન.

એ પુરોણી અસમાનતા.

અને હેલ્થ પથ્થુ એટલું જ મહત્વનું અરપૃથ્થ અને અત્યંતનું કરણ જીવન.

આ લેખમાં આ ઉલ્લા વિષય પર કંઈક વિચાર કરીએ.

ચાર વર્ષોના નિર્માણ સાથે આ શુદ્ધ જાતિ જન્મી પણ તે વખતે સંસ્કૃતિના ટાંચે હોતેલા દિન-દિને જે વેદબાવ હાલ મથાય છે તેવો નહોતો શરૂની આજે ભોર રામ જેવા ક્ષત્રિય શ્રેષ્ઠ રાજા અને પુણ્યશ્રીક પુરમે આરોગ્ય હતા. મનુષ્યની લાયકાત અને વિદ્વતા પર આજીવું કે શુદ્ધનો આધાર રહેતો હતો. શુદ્ધ અત્યંત પવિત્ર જીવન ગાળતો હોય, વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી હોય તો તેનો હવે ધર્મમાં અગિયાર યતો. શુદ્ધમાં હવે ગણ્યું કામ કરનારને પણ મનુષ્ય તો ગણવામાં આવતો.

ધીમે ધીમે દેશનું અત્યંત વધતું ગર્હ
સ્વતંત્રતા દાયમાંથી સરતી ગઈ વર્ણાશ્રમેને
નાશ થાય. સાચો ધર્મ પણ જુમાવા લાગ્યો
અને શ્રવણના ઉચ્ચ સારા નિયમેને ટેકાણે
ડેસીયાસે ધર માફક. આ ડેસીયાસ પ્રમાણે
ચાર વર્ણો મનુષ્યની શર્ષકક્ષિત પરથી પાક-
વામાં નહોતા આખ્યા; પણ સ્વર્ગે આદિ
પુરુષના માથામાંથી આદ્યજી છત્રીમાંથી
ક્ષત્રિયો, વશ્વિક ઉદરમાંથી અને યદ્વ પગમાંથી
આગે ત્રણ જાતિ મારે વાંધો નથી, માત્ર
યદ્વ જાતિમાં મણાતા અરપૂરણે સામે જ
વાંધો છે મનુષ્યો આ પગે કાપી નાખી
મથાની ક્યે તો આ જાતિને અરપૂરમ ગણી
દૂર રાખી ચલાવી ક્યે.

અરપૂરમ જાતિને અડકવામાં ઘેર પાતક
મથુલું છે. મુમક્ષમાન કે બીજી જાતિ જાડે
તો માત્ર નહોતું પડે પણ જો ટેકા અથવા
જોતી કાંઈ દસડી વળુનો અડી જાય તો
પર જઈ અભાગજ જાય. કેટલી વિધિઓ
પછી પણ સારું ન થાય કઠિયાવાડમાં તો
ડેક પાસેથી પેસો પણ સીધો ન મળ સગાય.
ત્યારે કાંઈ મુમક્ષમાન તે ડેક પાસેથી ક્યે
અને સ્પર્શ દિન્દુને આપે ત્યારે તેને ઘોળા
પર મળ સગાય. વિજ્ઞાતીય કરતાં પણ અરપૂરમ
કમકા ક્યો અને તેનું ગાનઅડન પણ
તેનાજ દેખતાં! આવી પ્રજા બીજાની દસધૂન
મળ રહે તેમાં શી નવાઈ! સ્પર્શ જાતિઓ
અરપૂર જાતિઓ પાસે કામ એવામાં લૂકી
નથી. એના કષ્ટોમાં જાગ હોય તો તેમાં
જાય સેવા તેવાર માથ. શ્રવણ માથ, એક
મરી જાય તો તેના યોક્ષસ આજમા લી
રહી જાય છે આ ચમાર કદી જામ મુમક્ષમાન
જામને જ્યારે અને તેના મારજતે દિન્દુએને
ખેડે ચામકાના એકા પહેરે પણ તેના શીવ-
નથી સ્પર્શ હોય તો પણ તેને ન અડાય
એ જોતો ધર્મ!

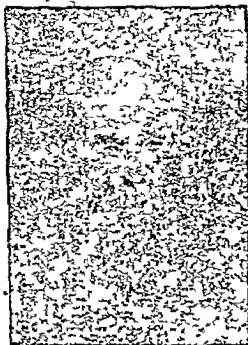
અરપૂરમ રેતને આડીમાં હોય તો દિન્દુ

સ્પર્શ તેને હેરાન હેરાન કરે તે બિચારો
પણ એમજ સમજે કે તેને ઉભા રહેવાની
અથવા ખુલ્લો શીધવાની જરૂર છે અને
છતાં 'આધે જા, અડી જશે' એવા સંજો તો
સંભળાતા હોય.

અથ પતન તો ક્યાં છે કે જ્યાં અરપૂરણે
પોતે પણ પોતાને કમનસીમ માની દસડી
જાતમાં અન્નચાનું જાણે તેમના પાપેણુ રજ
હોય તેમ આ અર્ધા દુખો હાથના ક્યાં
દેવે વાચ્યા એમ ગણી સહન કરે પોતાના
નિર્દોષ બાકીઓ બૂલે ચૂકે દિન્દુ સ્પર્શના
ધર પાસે જાય છાનામાના અડી જાય તો અપ,
તપ, માનતા વિષે કરે રજે દેવ કાપડો અને
તેમના પર છે તેના કરતાં વધિક દુખોનો.
વર્ણક વર્ણવે, સ્પર્શના માર આજ દગળા
ન ધર્મ હોય ત્યાં મા આપની જાગો જાગ
આથ જો કાંઈ રોમ આપ્યો, મારો પડયો
કે મરી ગયો તો એમજ માને કે આદ્યજી
આપજને કઈ વાતે દુઃખ આ દશે, તેમનો ધર્મ
દુગાડ્યો દશે. પોતાના જાગોને મારી મારી
અપમુઆ કરે તો પણ બિચારા હોડાવતા
જવાની દિખત ન કરે જાગક મરી જશે તે
આપાતથી રહે પણ અટાની નિરપાય ઘણ
મેરી રહે મજે ટેકાણે તો ઉચ્ચ સ્પર્શ
જતો હોય તો ડેકો ઉપુ મહો કરી ઉમે
રહે માર મારના કાંઈ પોતાને શુદ્ધ ગયા-
વતા અસગાય નહિ કે ન્દાવાની પણ
પરતા ન કરે. દીકાને રોષનો શુદ્ધ ધર્મ
સીકારી સે અગાનનાનો જાદ અધાર.

પોતાનો પમાર માનવા કરતરનો જનો
કાંઈ જારણે જોયો છે! એક નાજી વપાતો
ઉમેરો શીકી ખુલ્લો વાદ જોતો દાપ મદા
મહેતો સ્વકાર કરતા એના તરફ જોતો
દકાનો પેસો કે માથ. મલામ કરતો બિચારો
કપાડી આજતો થાય.

સાર્વજનિક દુકા પર સ્પર્શ દિન્દુએ પાડી
બલો સે પડી તેમને ધરો અવે; ત્યાં પણ

ધ્યાનમગ્ન ગાંધીજી

જોટા ઊંટા ઉડી જવા માટે પછી બડગડતી જાય દુઃખાળના વખતમા પાણી કુવાઓમા મુકાઈ જાય ત્યારે કોઈ એક કુવા ગામને જળથી કારતો હોય ત્યારે સ્પૃશ્યો નોંધએ એટલું પાણી લઈ જાય પછી બ્યારે એમને વારો આવે ત્યારે એ કુવાને તો અડાય નહિ એટલે તેમને માટે નીકો કરી હોય તેમથી જેમ તેમ પાણી ભરી દ્યે. કોઈને કાલાવાલા કરે તો એકાદ દડો આપે. આ અધમ દયા દૂર કરવી એ દેશને સડો સુધારી તેને ઉન્નતિને માર્ગે મુકવા બરાબર છે. એને માટે સિધા અને સરળ ઉપાય તેને મનુષ્ય મણી હૃદયથી બલા થવાનો છે. મેલુ ઉપાડનારો દલોડા નથી પશુ ઉચ્ચ છે. સ્વચ્છતા વિના જીવન જીવાય કેમ. આ અસ્પૃશ્યોના સત્યાગ્રહમાં શહેરના સ્પૃશ્યોને ખર્ચ કહેરતુ દર્શન કરાવવુ નોંધએ. મેલું ન ઉપડે, રરતા સાર ન થાય તો દુર્ગન્ધથી માણસ શુદ્ધ સનાતની હોય તો પશુ ન જીવી શકે. જેમ મંદિરોમાં ધૂપ દીપથી

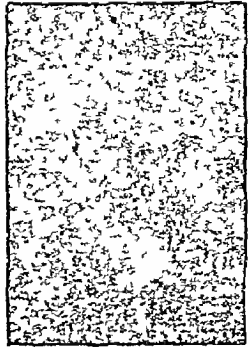
સ્વચ્છતા અને પવિત્રતા રાખીએ છીએ તેવીજ સ્વચ્છતાની સૌરભ આ અસ્પૃશ્ય સારા કહેરમાં પ્રસરાવે છે. આથીજ મંદિરો પરથી ખાનગી પાટીઆ દૂર કરી તેમને સાર્વજનિક કરવાની જરૂર છે. અસ્પૃશ્યોને સ્પૃશ્યો જેટલી જ ધર્મની ભાવના અને લાભણી છે. કદાચ વધારે દરી. કારણ કુખમાં રામ ! તો તેમને માટે પ્રજના ધામો શા માટે બધ કરવા ? મંદિરો જે ઉન્નતિને માર્ગે ઝુકતા હોય તો તેમને એ લાભથી વચિત રાખવા એ સ્પૃશ્યોને માથે પાપ નથી ! એ દરિજનોમાં પ્રભુ ભક્તિ વધારે સચવાઈ છે.

સ્પૃશ્યાસ્પૃશ્યનો ભેદ માત્ર આજ દેશમાં રહ્યો છે. આથી દુનિયાની પ્રજા આપણા કરતાં આગળ છે ત્યાં મમે તેલું કામ કરનાર માણસ હોય પણ તેનાથી અલગાઈ જવાનું નથી. મનુષ્યના મુકાડા સ્વભાવને લીધે ભેદ-ભાવ તો જાણે દુનિયાના કોઈ ભાગમાંથી દુષ્ટો નથી પણ એ કોઈ જાતિમાં પોતાના બધુઓને પરદેશીઓ સામે ઢો ઢો કરવાની પ્રયા જતરી નથી આવી. દિંદના કુંસપનો વધારો કરનાર અને પરધર્મીને દેશમાં બોલાવનાર આજ સડો છે.

આજ અસ્પૃશ્યતાનું પરિણામ શું આવ્યું ? આજે જે જે જાતિ આવી તે દરેક જાતિએ અનાથ કુખી હિન્દુને પોતાના ધર્મમાં અંગીકાર કર્યો. અનેક હિન્દુઓ મિથનરીના પાદરી પાસે દીક્ષા લઈ ખ્રિસ્તી થયા. આજે એ ખ્રિસ્તી જાતિની મોટી સંખ્યા યજ્ઞ. તેમની પાસેથી તેમણે દયા અને સહાનુભૂતિ મેળવી, વિદ્યા મેળવી અને આજે અનેક સ્પૃશ્ય હિન્દુઓ પર આ ખ્રિસ્તીઓ સત્તા ચલાવી શકે છે. 'અંગ્રેજોના રાજ્યમાં દેડ મારે ધકકે' તે કદાચ આમાં ખર્ચ પડતું દરી.

એ કહેવત અનુસાર એમ પણ બન્યું

કે આજે દરેકના હૃદયમાં આવા બેદગાવો સામે તિરસ્કારને લીધે થઈ પશુ જન્મ્યું છે

વિચારચક્ષુ ખાખુછ

જ વિચાર કરે કે જેટલી પ્રજા ભજવાની જરૂર રૂપરૂપને તેટલીજ અરૂપરૂપને છે એ જાતિમાં ધર્મની ભાવના નથી એમ તો કહેવાય નહિ પણ એના સરકાર ઉપા બનાવવા હોય તો તેમને ખુલ્લે દીલે એકજ મંદિરે બેઠે માનસિક દોષ કરી જગત ન જાણે એવા અનેક પાતકો કરી ઉજળાં લાગતાં બાઈઓને મંદિરમાં આવવાનો અધિકાર મળે ત્યારે પ્રજાના એ નિર્દોષ માણસોને અધિકાર ન આપે એ જેટલી લજ્જાની વાત ! નિર્દોષ કે પાતકી રૂપરૂપ કે અરૂપરૂપ દરેકને મંદિરમાં જવાનો અધિકાર ન મળે એ મંદિરો સા ખપના ! જ્યારે મુગા પ્રાણીઓ માટે પાંજરાપોળ બંધાય છે ત્યારે આ ગરીબ બધુઓની સહાય માટે સા માટે ગરીબોના વિશ્રામ ન બંધાય ? પરંતુ સા માટે ફોસ્ફીટલો બંધાવવાના મનુષ્ય માટે ફેરફારલ બંધાવવાનું ન બુલશો એ મુગા પ્રાણી છતી વાચાએ લજ્જાથી મુગા મરી જાય છે એમના હૃદય એમવા દયા અને શ્રેયના ઝરાઓ બહેવાવો એજ ઉચિત છે.

તેઓના હૃદયો પછી ધર્મધુરધર સામે પણ ઉછળ્યા જે તિરસ્કાર તેઓ પામતા હતા તેવાજ નિરસ્કાર કરી ગઢિરે અબહાવવા કષ્ટક સ્થળે ઉછડ્યા. નાચીકનો બનાવ હાલમાં તાન્નેજ છે.

આજે આ બનાવો ન બને, બને બાજુના સામસામી હડી બધાં બળ ન મુખાવતાં એક બીજાની રિયતિ સમજી શકે એ માર્ગ લે તો જેટલો લાજ છે સાચો સનાતની એટલું જ કરે કે હૃદયથી આ બ્રહ્મ સંધારવા મળે. પોતાના વિચારોને ફળવે અને હૃદયને લાગણીથી આર્દ્ર કરે ધર્મધુરધર તેમનાથી બને તેમ દિનુ ધર્મ પાળતા બંધુઓના મનને ફેળવીને બદલે અને એટલો

, આજે એ બંધુઓ પણ બળવાખોર વૃત્તિથી વેરની વૃત્તિ પેધિના હોય તો જરૂર તેમના હૃદય ઉપચા ઉપાયોથી કષ્ટક શાંત થશે. તેમને સત્યામહનું બળ મળશે તો જરૂર આ ઝંતુનની વૃત્તિ સાદી સીધી લાગ-ણીમાં બદલાઈ જશે અને પોતાના લક્ષ ગાળીત કરવા બીજાને કે સામા પક્ષને નુકશાન કરીને અથવા ધર્મ પર વેર કાઢી ધર્મ તપજીને નહિ, કરશે પણ અડચણ ટેકથી બહાદુર રીતે પણ શાંતિથી સમાજ પામે કષ્ટક કરાવશે કે અમને જીવવા માટે તમારા જેટલીજ બધી જરૂરીઆતો છે. આ કરશે તોજ તેમની પણ સહજતા છે.

આ અરપૂરપતા હિંદુ ધર્મ પર ધોર પાતક છે. આ મહા કલંક શુજરાતના દષ્ટા કવિ અને તત્ત્વદર્શી વેદાન્તિ અખાએ પીછાડ્યું હતું. ત્યાર પછી આર્યસમાજે તેને પિછાની

તેને દૂર કરવા અનેક પ્રયત્નો કર્યા. રનાગી શ્રદ્ધાનંદે 'તેમાં સમ્પૂર્ણ સેવા અર્પણ કરી છે. આજે શુજરાતમાં અને આખા દેશમાં (અમૃતલાલ ઠક્કર) ઠક્કરખાખાએ અરપૂરપોની સેવામાં આખી જીવનચર્ચા ગ્રાંથી લીધી છે.

બાપુજીની પહેલી વ્હાલી વસ્ત્ર ખાદી, બીજી અંસજ સેવા, ત્રીજી હિન્દુમનમાનનું ઐક્ય.

ખાદી સેવામાં અત્યજ અને અરપૂરપની સેવા છે અને અરપૂરપની સેવામાં ખાદી સેવા કરવી રહી છે, કારણ પૂર્વકાળમાં અરપૂરપ ખામ કરીને વણકર હતો અને આજે ખાદીને ઉત્તેજન આપો તો વણકરને ઉગારાશે, જીવા-ડાશે. અરપૂરપના જીવન સુતરના તાંતજો લટક્યા છે- તો એ સુતરના તાંતજો ગંધી જયંતીમાં અગિયાર કરશે તો ગંધી જયંતી ઉજવી ગણાશે.

સાક્ષાર સ્વીકાર

(૧) બીરાંબના અને વિધવા. તંત્રી: શ્રી લીલાવતી ડી. કાપડીઆ. વર્ષ ૧૬, અંક ૨૪ (૨) વિધવા. તંત્રી. શ્રી કાનજી ઉ. મેરોરી. વર્ષ ૧૬, અંક ૨૦-૨૨. (૩) નૃત્યનયુગ: તંત્રી શ્રી. રતિલાલ શ. ઠક્કર વર્ષ ૨, અંક ૧. (૪) કોડિક્ષ: તંત્રી શ્રી મોહનલાલ ચ. ધાગી પુ ૧; અંક ૨. (૫) સત્યપ્રકાશ અને સ્વદેશ: તંત્રી શ્રી કેવરજી દેવજી શાહ વર્ષ ૨; અંક ૧. (૬) જાળક તંત્રી. શ્રી લીલાશાહ પુ બ્વાસ. પુ ૧૦, અંક ૮ (૭) યુવક તંત્રીઓ શ્રી ચુ પુ શાહ. શ્રી મો. બા પટેલ અને શ્રી ગો પટેલ વર્ષ ૨, અંક ૪ (૮) આયુર્વેદ રહ-સ્થાઈ પ્રકાશક. શ્રી. રસયાળા બીષધાશ્રમ, ગોંડલ. વર્ષ ૧, અંક ૭ (૯) બેતીવાડી વિજ્ઞાન: તંત્રી શ્રી મનલાલ દેશાઈ વર્ષ ૨૧, અંક ૧. (૧૦) શ્રી પુષ્ટિ પીયૂષ: તંત્રી: શ્રી. દરિયકર એ. શાસ્ત્રી. પુ ૧; અંક ૪-૫ (૧૧) વાર્ષિક રીપોર્ટ: (૧૯૮૭) શ્રી હિન્દુ અનાયાશ્રમ, નડિયાદ. (૧૨) ચતુર્થ વાર્ષિક વૃત્તાન્ત (૧૯૮૪-૮૭): શ્રી. શુજરાત ધર્મ પ્રચારિણી સભા અને શ્રી ખંસાત વિદ્યાર્થી આશ્રમ. (૧૩) રીપોર્ટ (૧૯૩૧-૩૨): સોજત્રા સાંર્વજનિક પ્રસ્તાવના (૫૪મું વર્ષ) અને સોજત્રા સાંર્વજનિક મહિલા પ્રસ્તાવના (બીજું વર્ષ) (૧૪) વાર્ષિક નિવેદન (૧૯૩૧-૩૨) શ્રી કવજી સાંર્વજનિક પ્રસ્તાવના.

શ્રી ઇન્દુભત્તી દેસાઈ

દૂર આતી ગઇ હતી.

રેલ્વેન ઉપર માનવમેદની જમી હતી, એટલી કોઈપણ વેળાએ જમી હોય એવુ માત્ર સ્મરણમાં નથી સોંધી મદિલાઓના એક સઘમાં કું ઉભી હતી ક્યારે એ સુદર જાન્યુઆરી, ૬૪ કા ઉપાડા પૂર, અને ચક્રચક્રિન માથુ જોવામાં આવે એવી અધિરાઈમાં સાથેના સઘમાં કમળગાટનો પાર નહોતો એક તો સિંધીવાળાજી ત્રિપાઠી ઉત્પન્ન કરે તેવી અને તેમણે એ કંઈક, લાગણી, નિરાશા, કે વાકિતમિશ્રિત જાવનારમથી ખરડાવેલી સાંભળવામાં આવે એટલે ત્યાંથી ખસી જવા સિવાય બીજું ન સુઝે

જનાં માટે પેઈ અજળ હતુ એજળ એટલા માટે કે ત્યાંથી નીકળી બીજુ રયાન શોધવુ સુરેવ હતું દેવે દેવા બીંસાવાં હતાં ત્યાંથી એ માત્ર ચરમાથી કોપતું ગીરમુખ-મડળ દેખાયુ. દેખાયુ તેવુજ અદર્ય થઇ ગયુ. મારણ મેદનીએ હલો કરી એમને હાથી દોષ, ખડીબર કિસકતા વધી રચસે વોએ જરા મેદનીને ઠીકઠીક કરી, અને કરી એ સંતપુરણના દ્યોનવાત થયા

મધીજીને જોવા એ જીવનની ધન-વતા નથી કે ત્યારે જુઓ ત્યારે તે એજ રિચિતિ માં દેખાવાના રિખતાકુરો, બાવ્યપ્રતિભા,

જાવદર્શન એ એમના પ્રવૃક્ષ આત્માનું પ્રતિબિંબ મુખમંડળ ઉપર પાથરે છે એટલેમાં બેસી એ તો કોંગ્રેસ કેપ તરફ ઉપડી ગયા, અને મારા હૃદયમાં એક પૂન્યસ્મરણ મુકતા મયા

મધીજીને જોવા એવી બોલતા સાંભળવા એ વધુ આશ્ચર્ય ઉપજાવે છે. રિદનારાયણની એ બહુક મુતિ, કાનીબર, કગળ ધરીર સપત્તિ, જે મીશી અખિ, એ બધુ જેણે જોયુ હોય, તે તેમની શબ્દપ્રતિભા માટે જાગ્યેજ કશુ ધારી રહે

અને જતાં આ યુગમુતિના શબ્દોમાં કદપનાવેમને ધડીબર ચંબાવી દે એવુ મહીર્ષ, અને સચોડતા છે. મોતી વીજુનારો માનસધરીરનો રાજહસ જેમ વ્યાદર્શ પખી-ઓઆ ખવે છે, તેમ મધીજીના અર્થસચક, અનેક જાવમિશ્રિત શબ્દરતોથી એમનુ રયાન વ્યાદર્શ પુરેપોતી પકિતમાં છે.

કોંગ્રેસ પેડાલમાં સિધી અને યુગરાતી મદિલામંડળથી વીંટળાયેલી કું એમની Opening Speech સંભળી રહી હતી. તેમના જાવજુમાં જીવુ દશે. મારણ બધે ઓતાવળ થાત હતો તેમની એક વિચિષ્ટતા મને સુઝી, જે કહેવાનુ હોય તે લાંબીચોડી વાક્યરગનામાં નહિ, પણ અત્યત તુલ્યસ્પર્ધ

અને હુંકુઃ શબ્દો થોડા, સરળ, અને છતાં ધાર્મી કરતાં વધુ સરમ અસર ઉપજાવી શકે તેવા.

પેડાકની વચ્ચેવચ્ચે ઉઠા કરેલા વ્યાસ પીઠ ઉપર એ ખીરાળ્યા હતા, અને પાસેના રેડીઓ દ્વારા જનસમૂહમાં એમની મંદ, મંદ વાગ્ધારા રેડી રહ્યા હતા.

એ દૃશ્ય ખરેખર સુંદર હતું.

નિરભચાકાસ, સધ્યાની સુવર્ણ કિરણ-ધારા, અને શાંત, ધ્યાનસ્ત મેદની વચ્ચે, મીઠી, મધુર બાનીમાં લેકચર કચે જતા મીઠીજી, વચ્ચે કઠીક એમનું બાળક જેવું કીસકીસ હાસ્ય, ચળકાસમાં ખનિ ફેલાવતું, તો ધડીકમાં દેશદ્રોહીઓને ગમતા, કડા કાતીલ શબ્દપ્રહાર, એ બધું જેટલું આકર્ષક, હાસ્યગમ હતું એટલુંજ ભાવવાહી હતું કોઈ કવિ ત્યાં નજીકમાં હોત તો એકાદ સુંદર કાવ્ય એ દ્રશ્યમાં શક્યો હોત, પણ એવું કોઈજ નહોત.

એ રાત્રે જ્યારે હું ઘેર પહોંચી ત્યારે મારા મગજમાં ધર કરી બેઠેલા કેટલાક 'સુંદર રાજદારી વિચારો, કલ્પનાઓ વગેરે' લુપ્ત ગયું. માનવજીવનની આત્માત્મિક ઉન્નતિ, અને આત્મવિકાસ કેટલે હવે જઈ શકે છે, તેની ચિંતનતાવા ત્યાં તરતી હતી. 'હું' વહેલી પોલી ગઈ, કારણ પાછું ચારવાગ્યે ઉઠીને ગાંધીજીની પ્રાત પાઠનામાં સામેલ થવાની ખ્યાલેશ હતી.

વખતસર પહોંચી શકી એ અહોભાગ્ય હતું. માનવમનુષ્ય ઠોડી પેઠે ઉભરાયો હતો. ચંદ્ર છેક કદાન્ત નહોતો થયો, ચંદ્રનીતું મીઠું અમિષ્ણુ હતું જનરી હતું "મીઠીજી હમથુજી ઉઠ્યા" એવું થોડીક મઢિલાઓને મોટે સંભિવ્યું અને શાંતી વળી.

કેશિસને પેડાલ વીજળી બતીની રાશ-

નીથી લાગ્ય લાગતો હતો. જાણે બ્યોગદીવડા તારલીયા પ્રાંત દેવકન્યાએ ત્યાં લટકાવ્યા હતા. ગાંધીજી લગ્ન તે જાણ, અને છતાં વીજળીના અગ્રહણીત પ્રકાશમાં બધાની વચ્ચે એક આસન ઉપર બેઠેલા જોયા એટલે કોઈ પ્રભુપ્રિયા પયગમ્બરનું સ્મરણ થાય એટલે વૈષ્ણવોથી ઘેરાયેલા ગૌરપ્રભુની આખી થાય.

મહાદેવભાઈએ પહેલાં રુદ્રિત ગાઈ, અને પછી બાળજીએ પેલું તેમનું પ્રિય:

"વૈષ્ણવ જન તો તેને કહીએ.

જે પીઠ પરાઈ જાણે રે"

એ ઉપાધ્યુ, એ મધુર, ભાવનામહનગીત, મંજુલ, સચોટ મતીએ ઉપકર્યું, અને સાથે અંગે પણ એ ગીતની કવિતા પીધી.

આ હરિનારાયણના પગલે પગલે લાર-તની પાત્રીસ કોટી જનતા યા માટે દોરાતી હતી તેનું મને ભાવ ચડ્યું. તેમનું જીવન માત્ર કાર્પનિક આદર્શોના સિદ્ધાંત ઉપર રચાયેલું નથી, એ આદર્શોની કલ્પસજ્જામાં સિદ્ધિ અર્થે, ત્યાગ, તપ અને ચિંતનવિશુદ્ધિ જે એમણે કેળવી છે, એજ આપણને એ પૂન્યભાવ તરફ ઝેરે છે.

ગાંધીજીને રહેવા માટે એક ખાસ અલા-મદે તથા બાંધ્યો હતો. ક્વિસની સખત ગરમી દરમિયાન એ વધુ બહાર ન નીકળતા, કા તો કાંતવામાં મશ્તુલ હોય, અથવા કોઈ પત્રના પ્રતિનિધિ સાથે રાજદારી વિષયો ચર્ચતા હોય, વા, મહાદેવભાઈ પાસે કેટલાક ઉપયોગી પત્રો લખાવતા હોય.

તેમનું દર્શન પામરા હજારો લાવિતો એ તથા આસપાસ જમા રહેતા, અને હજારો નિરાશ યૌવ પાછા જતા, સ્વયંસેવકાની સતત ચોડી હોવા છતાં અનાયાસેજ એમના દર્શનને લાભ મળી જતો. સિંધી "ઐ પ્રથમે તેમની પાછળ પાગલ બન્યા હતા.

જરા મીધીજીને જોમા નથી કે ' મીધીજીની જમ ' જોલાવી નથી, અને એ પણ સુલેદ જવાળે, એટલે કોઇવાર મીધીજી એ જુમોથી કંટાળી જતા, અને જવાબદારીના કે મહાદેવ-ભાઈને તેમને ત્યાંથી દૂર લઈ જવા વિનવતા, ; મીધીજીની પ્રતિભાએ બધી કામ ઉપર જડુ કયું છે. તેમના હુકમનો પણ તેમને પ્રમ્ત-અવિરતે જોઈ રહેતા હશે એ વાત નિ-વિવાદ છે.

અમીજી અખચારના પ્રતિનિધિઓ, સંતો, થોગીઓ, સાધારણ મનુષ્યો, કે દરિદ્રનિશુકા પણ એમનું એકાદ મમર દાસ્ય ગ્રીહવા ત્યા એકાદ યતા હતા.

સિધી મહિલાઓને તેમના તરફ ખાસ આકર્ષણ હોય એવું કંઈ જણાયું નહિ મીધીજી કોઈ વિચિત્ર પ્રાણી હોય, એવી કુતુહલતા, કે છગાસાહતિ સિવાય, પુન્યભા-વથી પ્રેરાઈ તેમનું દર્શન એ ભાગ્યેજ કરતી

આ જમતણના આદર્શો, જીવનપ્રણા-લિઓ, અને કાર્યપદ્ધતિથી તેઓ જરા પણ વોજવાર હોય એવું જણાયું નહિ કારણ મારાજ પરિચયમાં આવેલી કેટલીક સરકારી સિધી મહિલાઓને કુ ' પીછાવતી હતી, જેઓએ કદાચ કોલેજનું શિક્ષણ પણ લીધું હશે

મીધીજીની પૂન્ય દૃષ્ટિ પામતા તેઓ દમેકા સાત, ખાદીના વસ્ત્રોમાં સુસજ્જ થઈ આવતી, પણ ઘેર જઈ એ બધું બદલાવી, મુંદર *chinn de crepe* માં સજ્જ થઈ બહાર ફરવા નીકળી પડતી. સ્વદેશનતની મીધીજીની પ્રતિભાને તેમણે કેવા સુદર અર્થ કયો હતો એનું મને ત્યારેજ માન થયું.

જેટલા દિવસ કૅથેસિસનું કામ ચાલ્યું એટલા દિવસ મીધીજીના પૂન્યદર્શનનો લાભ કે મેળવી સખી એ બધા દિવસોજ કોઈ

અકસ્મ આનંદથી ઉભરાઈ જતા હતા, બંને જીવનમાં છુપાયેલી ક્ષિતા ઔર વિહારાથે જગતચોક્કમાં નીકળી પડી હતી.

એ બધુ યે અવ્ય હતું:

લાખો માણસની મેદની, ખાદીપ્રદર્શન, અને કાજવાસત્રિમાં અસખ્ય વીજળીખતીતા હીવાઓથી આપનું એ કૅથેસિસ નગર કોઈ કિન્નરો કે વિલાધરોની રત્નખચીત નગરી જેવું લાગતું હતું. અને તે નગરીનો અધિ-ધાતા, એક અધર્નખ, અસ્થિના દાહર્પીજર જેવા, તંજુના કોઈ નિરવ ભાગમાં ચાંત ચિંતનમાં કે કોઈ સુંદર માનવજીવનના કલ્યાણપ્રેરક કલ્પનાપથે વિહાર કરતો, નિઃશય નિમજ્જ થઈહો કોઈએ જોયો હશે એ ખરેખર ધન્ય થયો હશે.

તેને માન કે પદવીની પરવાહ નથી. તેને અનવચ કે રત્નકાકારની તમા નથી, માત્ર તેના અર્ધજુખ્યા, પાંચીસ કરોડને સુખી જોવા, એ એક જબરસ્ત સદ્ગતત સામે સત્યાગ્રહ યુદ્ધના મોરચા માંડી મેઠો છે. તેના જીવનની એ મનોરમ સ્વખસિદ્ધિ અર્થે, જમતની નિર્મોલ્લ પીપાસાઓને એણે ઠોકરે મારી છે એ આજનો યુગસજ્જ છે, અને આવતી કાલના નામરિહોની જ્વલંત આદર્શ પ્રતિભા છે. અંતેને તેને ઇચ્છોના અવતાર માને છે. ભારતવાસીઓ તેને ધનસ્થામ કુખ્યોના અવતાર માને છે, પણ એ કહે છે: " મારામાં એ લાભકાત નથી મારામાં પ્રજ્ઞ-ત્વના લક્ષણ નથી. ' અહિસા પરમેશ્વર ' એ મારો સિદ્ધાંત મત્ર છે, અને એમાંજ માનવજીવનની કલ્યાણવચના છે. "

એ કહે છે. મારે કલ્પનાઓ છે ફરક માનવ પ્રાણીની જેમ, મારે સ્વપ્નો છે ફરક સ્વખવિહારીની જેમ, એ સ્વપ્નોની સિદ્ધિ મારા જીવનમાં દિવ્ય ઉપાદ લાવશે.

કેગિસ તો ભરાઈ ચુકી. એક વર્ષ પછી આશુ' ગયું, અને ઈર્તા એ સુગમૃતિ'નું સંસ્મરણ હૃદયમાંથી ગયું નથી. જ્યારે પણ એમની એકાદ હાથ કે ચિત્ર ઉપર દૃષ્ટિ ફરે છે ત્યાં મત વર્ષો જોયેલો એસો જન્મ-ભિક્ષુ-અને આજના ક્રાંતિયુગનો મધ્ય સ્મૃતિમાં જાગે છે.

શબ્દ' અને' નામના એક ઉમતા મુવાન અંગ્રેજ લેખકે હમણાજ બહાર પાડેલું 'Naked Fakir' નામનું પુસ્તક અનાયાસે મારા હાથમાં આવી ચડ્યું. એ વાંચ્યું અને જાણે ગાંધીજીનું અંતર વાચી લીધું એવું મને થયું.

એ લખે છે ।

“ હાજીડના એક કન'લની પુત્રી મીસ સ્ટેડ, ગાંધીજીના એક અનન્ય ભક્ત છે તેમને એ રાંધીને ખવડાવે છે ' પમ ચંપી ફરે છે. કઠોક તેલમહાન કરે, અને તેમનો પડવો બોલ જીલવા હમેશા તરૂપર રહે છે. ”

મીરાંબહેન શા માટે આ બહુક મૂર્તિ તરફ આકર્ષાય છે એનું એથી મને લાભ થાય છે. શા માટે આટલી ઉચ્ચ ભક્તિભાવના અને સેવા પરાયણતામાં એ જીવનનું કલ્યાણ, અને ધન્યતા જુએ છે તે હવે સમજાય છે.

શ્રી બાળકવં શોષણ કેસારી છે; તેની વિધાત્રી છે, તેની ઉપર બાળકના શારિરિકનો આધાર છે, તે બાળશિક્ષા છે, તેથી તે પ્રત્યની માતા છે.

જ્યાં પવિત્રતા છે ત્યાંજ નિર્લ'યતા સંભવે. આપણાં મન એટલા મેલાં થઈ ગયાં છે કે આપણને શ્રીઓની પવિત્રતાને વિષે ભય જ લાગ્યા કરે છે આમાં આપણે દુનિયા વગેરેનીએ છીએ. શ્રીઓને આપણે એટલી નમાવી સમજીએ છીએ કે તેઓ તો જાણે પોતાની પવિત્રતા જાળવવાને લાયક જ નથી, અને પ્રત્યેકને આપણે એવા પવિત્ર માનીએ છીએ કે તેઓ પરશ્રીઓને જાણે કેવળ પોતાની નિર્લ'યતા દૃષ્ટિએ જ જુએ છે અને માન્યતાઓ આપણને યરમાવનારી છે.

જો ખરેખર સ્વરાજ્ય નજીક આવી રહ્યું હોય તો શ્રીઓ પોતાની પવિત્રતા જાળવવાં ફિવસે ફિવસે વધારે તૈયાર થવી જોઈ. તેમના મનમાંથી બીક જવી જોઈએ શ્રી પોતાની પવિત્રતા સાચવવા લાયક નથી એ માન્યતા ખોટી છે. અનુમતિ વિરુદ્ધ છે.

પૂજ્ય ગાંધીજી અને સ્ત્રીઓ

સંજિના દસી, રાણદા મહેતા, બી. એ

૧૯૪૦ ના માર્ચ મહિનાની ચિર રમર-
ણીય અંધી કુચ દરમિયાન પૂજ્ય ગાંધીજીએ
વિધવિધ પ્રકારના પ્રવચન કર્યા હતાં અને
નિવિધ વિષયો ઉપર ચર્ચા કરી હતી. ઓ
એના કાર્યપ્રદેશમાં બહુ જોડા ઉતરીને પોતાના
વિચાર પ્રદર્શિત કર્યા હતા. સ્ત્રીઓની વિકસિત
યોગ્યતા સક્રિય અને શૂદ્ર સક્રિયતાનું માપ
કદાહીને સ્ત્રીઓના કાર્યો સમજાવ્યા હતાં.
જન સમાજના નિરૂદ્ધ સંબંધમાં જાણીને
તેમણે પોતાની દૈર્ઘ્યદષ્ટિ વાપરીને સ્ત્રીઓના
પ્રશ્ન ઓળખાવેલા પ્રશ્ન કર્યા હતા. તે પ્રશ્ન
નિમિત્તે એમના સમાજપ્રશ્નો સાથે મેળવવાને
જે જે સ્ત્રીપુરુષો આગવશ્યામી ચર્ચા હતા તેમને
સંધિષ્ટના ધાર્મિક, નૈતિક, સામાજિક અને
રાષ્ટ્રીય સિદ્ધાન્તો સમજાવવાને ખૂબ જરૂર
મળ્યા હતા.

સીમાતિ પ્રત્યે એમને અત્યંત માન
છે સીમાતિ મારે એમને જનદલ ધારક છે
તેમનું માનવું છે કે સ્ત્રી અને પુરુષ

સ્વાભાવિક ભેદ હોય અને તેને લાગે જીવન
ભવદારમાં ભાગવવાની દરમિયાન બિન્ન બિન્ન
પ્રકારની હોય છતાં તેમાં જોડા નીચાનો ભેદ
ના હોય, બન્ને સમાજનાં ઉપયોગી અને
પ્રતિષ્ઠાપાત્ર અંગ છે.

સીમાતિને પુરુષો માત્ર એક રમરકુ,
વિગમવૃત્તિ તમ કરવાનું માત્ર સાધન, મળે છે.
એ વસ્તુસ્થિતિ પ્રત્યે એમને અત્યંત
તિરસ્કાર છે.

સ્ત્રીઓની સહા, ત્યાગસક્રિય અને ખાવ-
નાનો વેગ એ પુરુષ કરતાં ધાર્મિક વધારે છે
અને તેને લીધે સ્ત્રીનું માનસિક બળ પુરુષ
કરતાં વધારે છે એમ એમનું માનવું છે
અને સ્ત્રીને પોતાની સક્રિય સમજે તો
પુરુષ કરતાં વધારે બળવાન થાય અને
જીવનને બળવાન બતાવી શકે.

આ પ્રમાણે સીમાતિનું માપ કદાહીને
સ્ત્રીઓને સામાજિક અને રાષ્ટ્રીય જીવનમાં
પોતાનો ફાળો આપવાને પ્રેરી છે. ઉદાહરણ

તથા વર્ષમાં ઓઝોમાં જે અપૂર્વ દદતા અને સહનશક્તિ પ્રગટ થય છે તે મહાત્માજીનાં પ્રેરણાબળનેજ વ્યાભારી છે. જે કામમાં પડાનેા રીવાજ ધણેજ લાયકર હોતો તે રીવાજનાં બદલે ઓઝોએ તોડી નાંખ્યા છે. ઉત્તર દિશામાં ક્ષત્રિય કામની ઓઝો-બહુ સ્વરૂપવાન અને તંદુરસ્ત હોય છે; તેમજ એમની શુદ્ધિ શક્તિ પણ તીવ્ર હોય છે. છતાં સમાજને તેનો ખ્યાલ પણ નહોતો ગાંધીજીના ઉપદેશથી પડાને ફેફા દીધો અને સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાથી એ ઓઝો હવે ફરે છે હરે છે, અને જગતને પોતાની શક્તિનેા લાભ આપે છે.

અનાય ઓઝો, વિધવાઓ, બનતીતિને રસ્તે ગએલી ઓઝો સર્વ પ્રત્યે પૂજ્ય ગાંધીજીને એટલી તીવ્ર લાગણી છે કે એમનેા લાભ કરવાને એક પણ પ્રસંગ એ ચૂકતા નથી. દક્ષિણ ભાગમાં તો હમરો ઓઝોનાં આશ્રિ તેમણે લૂછ્યા છે. એવી ઓઝોના હાથમાં રેડીઆનું અમોઘ શસ્ત્ર આપીને જગત સાથે ટક્કર ઝીલતાં શીખવી છે. જે ઓઝો ફેળવણીવિહીન હતી, સામાજિક ચાતનામાં કુળી ગએલી હતી, જીવનનેા રસ સદતર નાશ પામ્યો હતો તેમનાંમાં નવચેતન રેડીને જીવંત પ્રદુલ્લ બનાવી છે. એમનું હૃદય સદા ક્યાથી દ્રવ્ય હોય છે તેથી ગમે તે ઓ તેમની પાસે જઈને પોતાના હૈયાનેા બાર હલકા કરી શકે છે. એમની ક્યાના તોર તરત અણુઅણુ છૂટે છે, અને તેથીજ સ્વ-ભાવનઃ શ્રદ્ધાળુ ઓઝોમાં તેમને માટે વધારે શ્રદ્ધા અને લાવ જાગૃત યાય છે અને એ શ્રદ્ધાને બળે ગમે તે સંકટ વેઠવાને તૈયાર થાય છે, અને ગમે ત્યાં જવાને અને કામ કરવાને તૈયાર થાય છે. આ પ્રમાણે આત્મ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરીને ઓશક્તિનેા વિકાસ

જેટલે અંશે ગાંધીજી કરી શક્યા છે તેટલો અમાર સુધી ક્રોધ કરી શક્યું નથી.

સામાજિક કે રાજકીય પ્રગતિ માટે અનેક ક્રાન્તિકારી અને સુધારક વ્યક્તિઓએ પ્રયત્ન કર્યા છે. છતાં જેટલી સફળતા ગાંધીજીને મળી છે તેટલી ક્રોધને મળી નથી. તેનું કારણ એટલું જ છે કે ગાંધીજીએ સામાન્ય જનતાની નાડી પ્રથમ હાથમાં લીધી અને તે નાડી પોતાનામાં રહેલી ક્ષમણતાથી પારખી લીધી અને રાગની ચિકિત્સા કરી લીધી અને તે પ્રમાણે ઉપાય યોજ્યા સામાન્ય જનતાની નિકટ સંગતમાં આવવાનું તેમજ તેમની નાડી પારખવાનું કામ સરળ નથી. તેને માટે અનેક કષ્ટ વેઠવાં પડે, પોતાના સુખનેા, એલસઆરામનેા ત્યાગ કરવો પડે, જનતાની સાથે જોત પ્રીત થવું પડે એ સર્વ કષ્ટ ગાંધીજીએ વેઠ્યાં; જનતાના લાભાર્થે અનેક સુખના ભોગ આપ્યા, તેમનાં દુઃખ મીટાવવાને પોતાનું, સર્વસ્વ ત્યાગ કર્યું, અને તેમના જ દુઃખ માટે અક્રમતા રહ્યા. આ મહાન ત્યાગની અસર ભાવિક મનુષ્ય ઉપર કેમ થયા વગર રહે, લાખેા ઓ પુરેા એમના આદર્શને પૂજતાં થયાં અને એમનાં અનુયાયી થવાનેા પ્રયત્ન કરવા લાગ્યાં. ગાંધીજીની તપશ્ચર્યા એટલી બળવાન છે કે કુટુંબમાં કુટુંબ વ્યક્તિઓ પણ એમના સમાગમમાં આવ્યાથી સુધરી, જાગ છે તો સામાન્ય કોટિનાં મનુષ્યો ને તો અદ્ભૂત લાભ થયા વિના રહેજ નહિ. છતાં મનુષ્યમાં સ્વભાવજન્ય નબળાઈ એટલી બધી છે, પારિપુની સત્તા એટલી બધી પ્રબળ છે કે આ મહાન વ્યક્તિને ઝીણખી સકાતી નથી છતાં પારસમણી હાથ લાગ્યો છે તેને આપણે ગુમાવીએ છીએ. આ આપણી બૂલનેા પાશુવાર પસ્તાવો થવાનો છે. પણ આજ

આપણી આંખનાં પડળો ઉઘડતાં નથી અને ગાંધીજીને જે વસ્તુ પ્રિય છે તે જાણીએ છીએ છતાં તે પ્રમાણે આચારમાં મુક્તિ નથી. આપણાં મુખને માટે, આપણી કૃતિ માટે આ જન્મવલ્લીય વિભૂતિ ફાળી યથા જવાને તૈયાર થઈ છે. તેમને જોળખવાને આપણે વિલગ કરીએ છીએ. એમના બીજાત્યાજની આ-

પણે મુક્ત કરે પ્રથમ કરીએ.

છીએ, પણ એક નાના સરખા બોજ

પણ આપણે આપવાને તે-મારે ચર્તા નથી. જો સ્ત્રીઓ ધારે તો આપણા દેશનું સ્વરૂપ ધરી પલકમાં ફેરવી શકે. જો સ્ત્રીઓ જૂઠી મોઢિનીનો ત્યાગ કરે તો દેશના સ્વચ્છ બદલાઈ જાય! પણ એ મોઢિની છોડતી નથી. સ્ત્રીઓમાં વાત્સલ્ય જો સંપૂર્ણપણે હોય તો માનુષ્યનાં આંખોને ટળવળવા દે નહિ-પોતાનાં

આંખોને રડતાં કકળત, બૂંબે મરતાં રાખીને પારદા બાળકોના હાથ ના પકડે પૂજ્ય ગાંધીજી સ્ત્રીઓને એજ સદેશો આપતા આવ્યા છે કે તમે માતાઓ દેશને માલ દેશમાં રાખીને કરોડોની આંતરડી ફારો, અને મલખાનથી સદાર ચર્તા કુટુંબોમાં જઈને તેમનો ઉદ્ધાર કરો.

આજ તો ગાંધીજીએ ઉમ પ્રતિજ્ઞા કરી

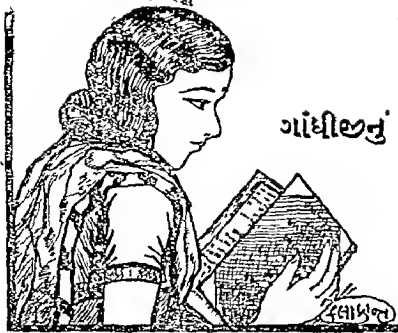
છે, એ મહાત્મ પુરુષ તો પોતાની આદ્યતિ આપવા તૈયાર થઈ ગયા છે. જગત્ જનમુદ્ધાર નથી કે કાલ મવારે શુ થશે, પણ એટલું તો ખરું જ કે સત્યની આત્મ જે આજ પ્રતિજ્ઞા લેવું હોય તે કાલ પર રાખશે નહિ.

ભવિષ્ય કે-ટલું બનશે છે તે કાલ જાણે છે! છતાં એ અધકાર દૂર કરવાનું સાધન તો આપણી સમક્ષ જ છે. પરમાત્મા સહુને સદૃશુદ્ધિ આપે!!

સ્વદેશી

લેખિકા શ્રી જયકી રાયજી, બી. એ

પ્રાણજીત માહાત્મ્ય વાલું જગતી રાખવા દેશમાં લોકો વહેવારો પાળે છે ને ઉત્સવ જન્મે છે દિ-દુરમાનમાં ડીવાળી, પટેલી, છદ, નવરાત્ર વિગેરે અનેક ઉત્સવો જુદા જુદા વખતે જુદી જુદી કામ વસ્તુ ઉત્સવ ઉત્સવ ઉત્સવ ઉત્સવ ઉત્સવ તો દેશભરમાં ફરે ફરે એક સરખી રીતે ઉત્સવો શો દિવસમાં ભાષા જુદી, ધર્મ જુદા, રીતીવાજ જુદા, પણ સ્વદેશીભાવના તો દિ-દુરમાન પારસી સર્વ કે મને મારે એક જ હોવી જોઈએ. મિત્રની માળામાં જુદા જુદા મણકોને એક સાથે રાખવા દેશની માફક આ સ્વદેશી ભાવના ફરે ફરે મને સંકલિત થામે છે. સત્તાને માતા પ્રત્યે પ્રેમ હોય એ જમ કુદરતની લીલા છે તેમજ દેશ પ્રત્યે પ્રેમ એ સ્વાભાવિક વસ્તુ છે અમેજી પ્રત્ય પાસેથી આપણને આ માર્ગ દીઠ ધણે લેવાની જરૂર છે. તેઓને રાષ્ટ્ર પદ્ધતિ પછી અન્ય વિચાર જરૂર સ્વદેશી તો તેજ કે જે માત્ર પોતાનો અર્થ વિચાર કરી બેસી નથી રહેતો પણ સાથે આપણા દેશના દિવસો વિચાર કરે છે સ્વદેશી એટલે દેશના કોઈકે અન્ય જનના નિરાધાર, તેઓને જીવનમાં રાખી દેશને આભારીન દેશ-આ કારણથી જ ગાંધીજીએ સ્વદેશીમાં આડીને આડી માહાત્મ્ય આપ્યું છે ગાંધીજી અનેક બરીમાના પેળેના ખોડો પુરી તેમના બાળજીવનની આશીષ મળે છે. સ્વદેશીમાં લોકોને ઉત્તરપાંડી કરવાના વસ્ત્રો ના હોવાં જોઈએ. જો લોકોને વિશ્વાસપાત્ર સ્વદેશીદાણ થતો હોય તો તે શ્રેષ્ઠ સ્વદેશી ના કહેવાય. તેમાં સત્ય નથી, ને સત્યવિના રવા (પ્રેમ) નથી. જ્યાં પ્રેમ અને સત્ય નથી ત્યાં પ્રભુનો વાસ નથી પ્રભુને ઇશવજી હોય તો 'આ સુખના સરળ રસ્તા જે સ્વદેશી તે માર્ગ કરો

ગાંધીજીનું આભિજાત્ય

લેખિકા :

શ્રી જયમનગૌરી ંધાનેશચન્દ્ર

૫૧૪૬૭

પૂ. ગાંધીજી વિશે મોટા મોટા લેખકોએ એટલું બધું લખ્યું છે કે મારે શું લખવું તે મોટી મુશ્કેલી છે. એમના સમાન-મર્મી હું આવી નથી કે કંઈક નવી વાત લખું. રાજકારણમાં એએા અમરચાને છે પણ એ વિષયનો મારો અભ્યાસ નથી એમની આત્મકથા મેં બહુ ખાતપૂર્વક વાંચી છે પણ એમાં સત્યના પ્રયોગો કયા કયા તે હું સમજી નથી. ખરે કહું તો સત્યના પ્રયોગ એટલે શું તેનોજ મને ખ્યાલ નથી.

શું લખવું તેની મુશ્કેલીમાં પડી એટલે ગીતાજીનો આશરો લીધો. એના ૧૬ મા અધ્યાયના પહેલા ત્રણ શ્લોકમાં આભિજાતના ગુણો ગણાવ્યા છે. તેમાંના કેટલા ગાંધીજીમાં છે એ ક્રમવાર જરા જોઈએ પ્રથમ એ ત્રણ શ્લોકોના ગુજરાતી પ્રેમનો અનુવાદ ઉતાર છું !

અભય, સત્ત્વ (અત કરણ)ની શુદ્ધિ, જ્ઞાન અને શોખ એ એકમાં સ્થિતિ, જ્ઞાન, અને ક્રમ, (ઇન્દ્રિયનિગ્રહ) અને વફા, સ્વાધ્યાય, તપ અને સરલતા; ॥ ૧ ॥

અર્થસા, સત્ય, અક્રોધ, ત્યાગ, શાંતિ, અપે-શન (આદી ન કરવી) ભૂતોમાં કયા, ઉદ્વિગ્નની લલ્લાસદિવપદ્મ, મુકુટા, લગ્ન, અપલતા-રહિતપદ્મ; ॥ ૨ ॥

તેજ સમા, કૃતિ, અદ્રોહ, માનપણનો બીલ-કલ અભાવ એ દે ભારત, અભિજાત (ખાનદાન) કુરુપતી દેવો સખતિ થાય છે. ॥ ૩ ॥

(૧) અભય-નિર્ભયતા એ ગાંધીજીનો પ્રણેતા આગળ પડતો ગુણ છે. મોતથી એ ડરતા નથી તેથી તો જગતના મુશ્કેલી મોટા રાજ્ય સામે એમણે નિઠરપણે માર્યો માંડ્યો છે. સ્વજન કે રોડી કે સારા સમાજ એમના કૃત્યથી વેપે ભરાયો તેથીયે એ ડરતા નથી. એમને અમુક કામ કરવા જેવું લાગે છે તો એ એકાંક તે કરી નાખે છે.

(૨) સત્ત્વસંયુક્તિ-એમના મનમાં મેલ નથી એ એમના વિરોધીઓ પણ સ્વીકારે છે. આવી છાપ બીજા કોઈ નેતાની હોય એમ મારા જણમાં નથી.

(૩) જ્ઞાન અને યોગ એ એકમાં સ્થિ-તિ-આ બે શબ્દોના અર્થ સંબંધે વિદ્વાનોમાં એટલા મતભેદ છે કે એ એમાં ગાંધીજીની સ્થિતિ છે કે નહીં તે કહેવાની મારી હોંમત ચાલતી નથી. હું તો એટલું જાણું છું કે મહાત્મા તરીકે પ્રસિદ્ધ થતા પહેલા એમને ઘણા પત્રકારો કર્મવીર કહેતા હતા.

(૪) જ્ઞાન-સંપાવત કરનારા શોકિયા-

જાતી જેઠે એમણે દાન આપ્યા છે કે નહીં તે ખચર નથી પણ એમનું ધર આક્રિયામાં સફ માટે ખુલ્લું રહેતું અને આશ્રમનાં દાર પણ સફ માટે મોકળાં છે એ વાત બહો જણાવી શકાય.

(૫) દમ એટલે ઇન્દ્રિયનિગ્રહ—આ શુભ એમનામાં છે તેટલો બાળ્યેજ ખીલમાં દશે એમ એ અનેક ટેકાણેથી સાબિત્ય છે. વધારે ખવાઈ જાય તો ઉપવાસ કરી એ પ્રાયશ્ચિત કરે છે એ પણ જણાવી વાત છે.

(૬) યત-ઉપા રહીને કરવાનો દવન એટલે યત, એ અર્થમાં એમણે બાપે યશ કર્યો હોય, પણ યતનો એમણે પોતે 'અના-સકિત્યેન' માં અર્થ કર્યો છે તે પ્રમાણે તો એમનું જીવન એ એક મદાન યતજ છે.

(૭) સ્વાધ્યાય—આ તો રેક નેતા પોતાના જપ પૂરતો કરેજ છે જૂના અર્થમાં એઓ સ્વાધ્યાય કરતા હોય એમ જાણવામાં નથી.

(૮) તપ—ચાપુ બાણમાં તો બધાજ કહે છે કે દેશ માટે એ તપ કરે છે પણ ખરેખર તપ કેને કહેવાય એ પર મોડે સાહિત્ય છે તે એ વાત્મ્ય નથી.

(૯) આજ્ઞવ—આજ્ઞવ એટલે સરલતા એ અર્થમાં એઓ અને સરલ નથી લાગતા પણ અર્થજીમાં જેને 'કાચરેક્ટરેસ' કહે છે તે અર્થમાં એમનામાં જાણુતા છે, મનમાં હોય તેજ કહે તેનામાં આજ્ઞવ તો ખર જ ને ?

(૧૦) અદિસા—એ તો એમના જીવનનો પ્રધાન મત્ર છે.

(૧૧) સત્ય—એટલે સત્યતા એમજ હોય તો એ એમનું જીવનમત્ર જ છે સત્યવાદી તરીકે એ સૌથી વધારે પ્રખ્યાત છે પણ એમની આદ્યકથાનું ખીલુ નામ સત્યતા

પ્રયોગો છે. ત્યાં સત્ય એટલે શું તેનો મને ખ્યાલ આવતો નથી.

(૧૨) બ્રહ્મોષ—આ શુભ એમણે જદ મહેનત ને ખંતથી ફેળવ્યો છે, 'આત્મકથા' તેમજ 'યરવકાના અનુભવો' વગેરે વાંચના જણાય છે કે કોઈ ઉપજે એવા ધણા પ્રસંગો આપ્યા છતાં એમણે પોતાના પર કાણ રાખ્યો હતો. આ શુભ આપણા કમળોર ગુરુતા બોત પુરોએ આસ ફેળવવા જેવો છે.

(૧૩) ત્યાગ—એમનો ત્યાગ પણ અસાધારણ છે જનસેવાના હેતુથી 'કંઈ કમાવું નહિ બધવા બોધુ કમાવું' એ સાઈ છે પણ પુષ્કળ કમાયા હોય તે આપી દેવું ને બી-આરી યર્ષ રહેવું એ એથી પણ ઘણું વધારે સાઈ છે. ફેલાસવારી ગોખલેજીએ લખ્યું હતું કે આક્રિયામાં ગાંધીજી લગભગ એક લાખ રૂપિયા વસે કમાતા હતા તે બધી કમાઈ દેશકાર્યમાં આપી દઈ હવે એ પૈસાને દાધ પણ અકાકતા નથી. આ તો પૈસાના ત્યાગની વાત યર્ષ પણ ખીજ બધી રીતે એમણે ત્યાગની ભાવના જીવનમાં ઉતારી છે.

(૧૪) શાંતિ—બ્રહ્મોષ આમાં ના સમાય ? પણ દમ એટલે બહારની ઉદ્વિગોનો નિગ્રહ ને ધમ એટલે અંતરની ઉદ્વિગોનો સંયમ એમ જણીએ તો તો એમનામાં શાંતિ છે કે નહીં તે એ પોતેજ કહી શકે. બહારની શાંતિ તો સરકારી સત્તજનો પણ જાળવે છે.

(૧૫) અપૈશુન—ચાહી ન કરતી એ કાષ્ટનું બૂકે બોલતા નથી એ સુવિદિત છે.

(૧૬) ભૂતોમાં ક્યા—આમાં ને બહિ-સામાં બેઠ કરવો મુશ્કેલ છે. જેનો એમને જૈન ગણવા લલ્યાપ એટલી ભૂતકાળા એમ-નામાં છે.

(૧૭) ઇન્દ્રિયોની લલુતા રહિતપણું—દમ અને શાંતિ એ એમાં આ શુભનો સમાવેશ યદ જાય છે.

(૧૮) મૃદુતા—મહાત્માઓ વળ સગ કોર પશુ કુસુમ સમપ્રકામળ કહેવાય છે, એટલે અમુક બાબતમાં મૃદુતા એટલે બતાવતાજ હશે, અગત પરિચય વિના આ પર શું કહેવાય ? જેનો જેવો અનુભવ, જેણે એમના વળનો પ્રદાર આપે હોય તેમને એ મૃદુ નહીં લાગતા હોય.

(૧૯) લગ્ન—નાનપણમાં કુ શરમાળ હતો એમ પોતે જ આત્મકથામાં લખે છે. એ શુશ્રુ એવો છે કે મોટપણે પશુ જતો નથી.

(૨૦) ચપલતા રહિતપણું—મનની ચંચળતા છોડી એકાગ્રપણે પોતાનું કાર્ય કર્યા જવાને લીધેજ એ બધા નેતાઓની ઉપર જમ્મ સકયા છે. આ એમની ફેલેલની ચાવી છે એમ મારો નમ્ર મત છે.

(૨૧) તેજ—એમની શૈલી તેજસ્વી નથી લાગતી પણ આત્મચક્રામાંથી પ્રકટ થતો આ શુશ્રુ એમનામાં પ્રધાનપણે છે એ સર્વ નેતાઓનો અનુભવ છે.

(૨૨) ક્ષમા—આ શુશ્રુ પશુ એમણે બહુ વિકસાવ્યો છે. કોઈ પર રાગદ્વેષ એવો રાખતા નથી ક્ષમા વીરનું બૂપણ છે એટલે એ કર્મવીરમાં ક્ષમા ન હોય એમ કદખનો?

(૨૩) ધૃતિ—આ સજ્જનો અર્થ મને બરાબર ખબર ન હોવાથી એક પ્રોફેસરને એનો અર્થ પૂછ્યો. તેણે કહ્યું ધૃતિ એટલે દેહન્દ્રિયો અવસાદ પામી હોય ત્યારે એ ઇન્દ્રિયોને તથા દેહને ટકાવી રાખનાર મનોબળ. આ મનોબળ એમનામાં કેવું અચૂટ છે તેની પ્રતીતિ દારીની દૂય વેળા કુબળા પગ છર્તા લખી કાઢે બરતા ગાંધીજીને જોનારાઓને યદ્દિ હશે. વિભાવતની

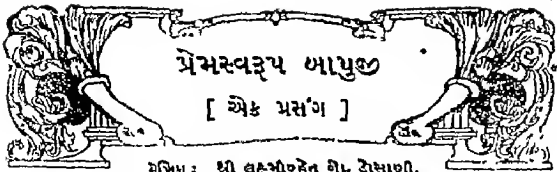
અસદ્ય ટાઢમાં પશુ મોળાં વચર એમણે ચલાવ્યું એ આ મનોબળનોજ પ્રતાપ હતો.

(૨૪) શૌચ—શૌચ માટેના એમના આશ્રમની એમના આશ્રમમાં રહી આવેલા હણી વાતો કરે છે. શુદ્ધ બાલ્યજીના જેવાજ એમના શૌચાચાર છે.

(૨૫) અદ્રોહ—એમણે કહી કોઈનો દ્રોહ કર્યો નથી માત્ર સરકારને મતે રાજ્યદ્રોહ કર્યો છે ખરો !

(૨૬) આનંદપણનો બિસ્ફુલ્લ અભાવ—એમના આશ્રમમાં નોકરો નથી હોતા. સકુ પોતપોતાનું કામ લાચેજ કરે છે ને એવો પોતે પણ મમે તેવું કામ પોતાના બાગ પૂરવું કરવા ચૂકતા નથી જાજર સાર કરવાના કાર્યને પશુ એવો હલકું મથતા નથી. વળી ઉચ્ચપદે જેમવાના અબખરા પશુ એમને નથી, વગેરે બાબતો એટલી જગજહેર છે કે એ પર વધુ વિવેચન ન કરતાં હવે કું સમાપ્ત કરીશ.

મારું લાગત એમને મહાત્મા કહે છે પણ આપણા કેટલાક કર્મચાર્યો ને શાસ્ત્રીઓનો મત એવો છે કે ગાંધીજી મહાપુરુષ છે પણ મહાત્મા નથી. મહાત્મા તો વસિષ્ઠ અથવા વ્યાસ કે ગમચંદ્ર અથવા કૃષ્ણચંદ્ર જેવી વિશ્વતિઓજ કહેવાય ! આ વિખવાદમાં કુ ઉતરી ચકુ એમ નથી. મેં ઉપર ગાંધીજીની દેવી સપત્તિ કેવી છે તેની ડુંડી સમીક્ષા કરી છે તે પરથી એટલુ તો સર્વે કબૂલ કરશે કે ગાંધીજી ખરેખરા અભિજાત પુરુષ છે. અભિજાતના આ શુણેમાંથી આપણામાં કેટલા છે ને કેટલે અરો છે તેનો વિચાર કરવાથી ગાંધીજીની મહત્તાનું ને આપણી અસ્પતાનું પશુ કદક બાન થશે.

પ્રેમસ્વરૂપ બાપુજી

[એક પ્રસંગ]

લેખક : શ્રી લક્ષ્મીબહેન શા. ટોસાણી,
તરી " સમાજજનન "

જા પ્રસંગને કેટલાય વર્ષ થયા છતાં તેવું સ્મરણ તાજું ને તાજું જ છે. હું એ વખતે અમદાવાદના મહિલા વિદ્યાલયમાં અણ્ણતી. મારા વર્ગની કેટલીક બાળાઓ સાથે એકવાર પૂન્ય બાપુજીને આશ્રમ જોવાનો મનેય લાલ મળ્યો. પહેલાં સહર્તા અમે રિવરના ત્રણેક વાગે આશ્રમે પહોંચ્યા. આ વખતે અસહકારની અધિશન ઘેરાવમાં ન હતી મહાનની આસરીમાં ૫-૭ મણ નેટલા પડેલા દગ્ગો પડેલા દોતો ને બાપુજી તેમથી કાંકરા વીણતા હતા ! દગ્ગાની આજુબાજુ બે ચાર બીજા કાઠાઓ પણ મળે વીણના હતા. અમે ત્યાં જ્યાં ને બાપુજીને પ્રણામ કર્યા એટલે યુક્તદાસ્ય ચેરતા તેઓ બોલ્યા " તમે તો મારા પર બરફ બોલ્યો બરફ ! " બંને દુરત અમે મળે વીણવાની કાઠોય કરતાં પાછા તેઓ બોલ્યા.

" હા, મળે વીણો, એ કામ કરવા જેવું છે " સામઠા હાથ થયા એટલે મોઢીવારમાં મળે વીણાઈ જવા પછી અમારા સહર્તાથી એક -દેને કહ્યું. " બાપુજી અમારે આશ્રમ જેવું છે. કાઠ સાથે આવીને બતાવશે ? "

" અરે સાથે હું પોતેજ બાપુ' હું ને ? " કહી અમારી સાથે પોતે ઉડ્યા. આશ્રમ બાપુજી ને પાછળ અમે પ્રથમ એક ચોરડો ઉપાડ્યો તેમાં ૧૫-૨૦ મટીઓ હતી. " આ મટીઓના ઘર, રાતના ચાર વાગે એવો મોઢો નીકળે છે કે નહિ બધાંકે જાણે ! " અને ફરી પોતે હસ્યા. મેં કહ્યું.

" બાપુજી તમેય દળો છો ? " " કેમ ? મને વળી કસરત ના જોઈએ ? આશ્રમવાસી-ઓ તો ના કહે છે પણ હું કહું છું કે કસરતની તો સૌને સરખી બરફ છે. " પછી અમે કાપડ વણવાની ચાળો જોઈ. પોતે એક ખાડમાં ઉતર્યા ને વણવાની કલા દેખાડી. તે પછી કાંતવા-પીંજવાની ઉલોમસાળાઓ તેમજ રહેવા-ખાવાની વ્યવસ્થા પણ બતાવી એક મિનિટ પણ નવરા ન રહેવું ને અમ મહેનતનાં કાપડ પણ કામમાં આગસ ન કરવું એ તો એમનો ખાસ આગ્રહ; ને શ્રમજીવી-ઓના સાથીદાર ધવામાં પ્રેમ બહુ બાપણા યુસાઈ રહેલા મુલકમાં વિના ઉલોમે ચારાળી જીવન જીવવું એ સામાજિક અપરાધ છે એવું મને આ પ્રસંગથી સમજાયું એક ઉલોમી વ્યક્તિ નિરંતર ઉલોમમાં મોકાઈ રહેતા હોય તો જીની સાથે રહેનાર માણસ ભાગેજ આગસ થઈ શકે, ને યાવ તો તેને પોતાને હોબ ઉપજ્યા વિના રહેજ નહીં.

દળઈ દળવું, બનાવ વીણવું, સતર કાંતવું, કચરો વાળવો એ બધું કામ ઓળખ છે, પુરવધી તે યાવ જ નહીં. કારણ કે તે પુરવ છે ! ને અી કરતાં મજો હમ્ય છે ! પુરવ-જાતની આ જોડી મગશી તોડવા માટે ને બાપી એવેલ પક્ષપાતી મનેદયા તેમજ આદ્ય ફેરવવા માટે પોતે જાતે પ્રેમપૂર્વક ઓનાં ગણાતાં કાર્યો કરી દેખાડીને એ કામની તેમજ રચાતની જે મહત્તા વધારો છે તે વિચારતાં આનંદિ એ પૂરવ પુરવા

મહાન ઉપકાર નીચે દબાઈ ગયા વિના નથી રહી ચકતી. કાંતવું, દળવું, ધર તેમજ અંગણીની સફાઈ રાખવી, વીણવું, રાંધવું એ માત્ર સ્ત્રીનું જ કામ નથી પણ સ્ત્રી-પુરુષ બન્નેનું છે. એ કામ કરવાથી પુરુષ દલકા નથી પડતો ને નહીં કરવાથી ઉંચો નથી કહેવાતો. આ સમાનભાવનો સિદ્ધાંત, રામ-કૃષ્ણ-બુદ્ધ-શંકર આદિ અવતારી પુરુષોએ પણ સિદ્ધ કરી દેખાડ્યો નથી.

અને સ્ત્રીસ્વભાવની ખુબી ઉપરથી જ શું સત્યાગ્રહની શોધ તેઓએ નથી કરી? એક ગ્રામાની પુરુષ, અશ્વત્થ કામ કરી આપવાની સ્ત્રીને ફરજ પાડે, જે કુકમ ન માતે તો કપડા દાગીના અવિડી દે, ધર બહાર કાઢી મુકે, માર મારે અને છવ લેવાની પેંચ ધમકી આપે. આવા પુરુષને પાને પડેલી છુત અને વર્તમાન કાળની અનેક સ્ત્રીઓએ સલામત કરી વળતો જવાજ આપ્યો છે કે—

“આ બેઠી, મારવી હોય તો મારી નાખો, તમારી જેના પર સત્તા હોય તે લૂંટી લો, કાઢી મુકા ને ચાહે તો કતલ કરી નાખો પણ અયોગ્ય કુકમને તાપે થવાનું તેની બરદાસ કરવાનું મારાથી નહીં બની શકે.”

જે આવી લેખડી દહતા ધરાવે, મરવાની તત્પરતા બતાવે તેની પાસે તેના માલિકના હમિયાર શું કરી શકે? હનુરાને લાગે સ્ત્રીઓએ હકેલા ધણીના હાથનો માર ખાધો છે ને સામો હાથ ઉપાડ્યો નથી પણ એ જૂઠ્ઠાગારનીય સેવા કરી છે, પરિણામે જૂઠ્ઠીનું હૃદય પણ પવણે ને પવટે પામે. આ પ્રયોગ, આજપર્યંત સ્ત્રીઓની આનંદી શૃંંગારવનનો દત્તો પણ મહાત્માઓએ અદિ-ચક્ર સ્ત્રીઓની સ્વાભાવિક ગુણોનું પૃથક્કરણ કરીને તેના સામુદાયિક પ્રયોગ કર્યો અને તે વિશ્વપ્રેમી સત્યાગ્રહ: એ એમને રાજદ્રોહી મનુદર્મી કુઆવી ઘીધા ન હોત તો સામાજિક ક્રાંતિની પ્રજ્વલિતિ એમનું ને તત્વ ભારે અગત્યનું યજ્ઞ પડત.

અક્ષર્મી બાળકોનાં ઉર્ધ્વ વર્તનથી જેમ જેમ સ્ત્રીનાં સમગ્ર માખાપતું હૃદય બડકે બળે છે તેમ સ્વદેશને દગો દેનારાં આપણે જ્યારે પરદેશી કપડાં પહેરી એમની નબરે ચપ્પાએ છીએ ત્યારે આપણી અધોગતી માટે એમનું હૃદય સળગી ઉઠે છે. આ સંબંધમાં ક્યારેક તો ઉમતાથી તેઓએ આરામી અને વિલાસી સ્ત્રીઓને કહ્યું વચન પણ કહી નાખ્યાં છે.

હિન્દુસ્થાનની પાંગળી દાહત મિટાવવા માટે પોતાનું ને પ્યારા કુટુંબનું બળિદાન આપીને તેઓએ હિન્દની એવાન બનતાને આત્મનિષ્ઠ થવું જે ભાગ કરાવ્યું છે તે અગ્નેય અને અપૂર્વ છે. મહાભારતના નવ યુવાન અર્જુનને મોઢ થયો હતો કે “આ સગાં-સાગરાં વચર અને કેમ છવી ચકીશું?” એજ પ્રમાણે દસ વર્ષ પહેલાં હિન્દી બનતાને એમ થવું કે બાહોશ અશ્વેશ રાજ્ય ભયથી પડે તો આપણું રક્ષણ કાણ કરે? પણ મહાત્માઓ પોતાનાં બળિદાનથી એ મોઢનું વાદળ ચીરી નાખ્યું ને લોકોને અગ્નિ પરીક્ષા આપવાની ઢાકલ કરી માનુષિ ચકિતનું ભાન કરાવ્યું તે પછી હમનનાં ચક્રથી ચમેલું સ્વાત્મભાન હવે જુલાવ્યું જુલાવાનું નથી.

જેને જરાપણ સમજશક્તિ હોય, સ્વમાન અને સ્વદેશનું ગૌરવ હોય તે દરિયા-પારના કોઈ પણ દેશમાંથી આવેલ કપડું પહેરવામાં કંઈક માને. હિન્દની ન ધણીવાલી દાહતનો લાલ લેવા હિન્દને નિશાવવા એવિયા અને કુરોપની અનેક ખાઉધરી વેપારી પ્રગ્ન પોતાના દેશનો માલ ખપાવવા અહીં આવે છે ને નમદ નાણું પેદા કરી સ્વદેશને સમૃદ્ધ બનાવે છે. આ સ્થિતિ જે સમગ્રની હોય તો હિન્દ બહારની એક પણ મોઢક વસ્તુ લઈ પૈસા આપવા એના જેવી મૂખાંધ બીજી એકય નથી. પ્રેમસ્વરૂપ બાપુજી આ સ્થિતિ સમજવી સમજવીને જેલ વેઠવા ગયા. હવે આપણે એનો પ્રેમ કઈ રીતે જાગરીશું?

શ્રીશક્તિના

પુનરુદ્ધારક ગાંધીજી

અખિત્ર : શ્રી હીવાળીઠહેન લી. રાઠોડ

મઠ ગાંધીજી

હિંદુ જનતા શ્રી રામ કૃષ્ણની જન્મતીઓ દળદો વર્ષ વીત્યાં તેઓ ઉજવે છે અને તેમનાં કર્તવ્યોત્ત્ રમરણ કરી, અકિતભાવ-પૂર્વક તેમના મુચ્ચમાન ગાય છે.

આ દેવી પુરુષોની પેઠે, સ્વર્ગવાસી સિ-વાજી મહારાજ, દાદાભાઈ નવરોજી, યોગમન્ય તિલક અને દયારામભાઈ વગેરે મહાનુભાવો-નું રમરણ તાલુ રાખવા માટે તેમની જન્મતી ઉજવવાની પ્રથા શરૂ થઈ છે તેવીજ રીતે જન્મદિવસ મહાત્મા ગાંધીજીના જન્મ દિવસે તેમની જન્મતી પણ કેટલાક વર્ષોથી આખા હિંદમાં કેરેકેકે દર વર્ષે ઉજવવામાં આવે છે.

પણ આ જન્મતી મહાત્માજીની દયા-તિમાં ઉજવાય છે, એ એમના જીવનની આશ વિશેષતા છે. એમનું જીવન ધણજ મહત્વવાળું અને મનુષ્યમાત્રને સુપરે ચડાવતાર છે તેમજ પ્રાણીમાત્ર પ્રત્યેની તથા હેશ્વરપ્રત્યેની એમની સેવા તથા આદર્શો જાતિ ઉચ્ચ હોવાથી દિહીએનાજ નહિ પણ સમગ્ર જન્મતની જન્મતાના હૃદયમાં એમના પ્રત્યે સતપુરુષ જેવો આદર છે અને મહાન પુરુષ જેવો સદ્ભાવ છે. સોફા એમને ખરા દીક્ષી સાહે છે, તેમજ તેમના વચન પર કેટલાએ આખામરુદોએ પોતાના સુખોનો ભોગ આપ્યો છે.

જન્મતના ક્રતિકાસ પ્રત્યે દષ્ટિ કરતાં જણાય છે, કે હિંદુ, મુસલમાન, પારસી અને હસાઈના ધર્મોચારોના અનુચારીઓ કરતા વધારેમાં વધારે અનુચારીઓ બીજા કોઈના થવા હોય તો તે મહાત્મા ગાંધીજીના છે અને તે પણ ધર્મચુરના રથાન વિના ! વળી દુસ્મન પ્રત્યે પણ દ્વેષભાવ વિનાનો મહાન પુરુષ આજે જન્મતમાં જો કોઈ પણ હોય, તો તેમાં એકજ અને અત્તેક એવા મહાત્મા ગાંધીજી જ છે.

આદર્શજીવન કેમ મરડું ?

આવું અદ્વિત અને પ્રભાવશાળી જીવન ધડવા માટે તેમણે પોતાની જાત પર ધર્મોચી અનેક અખતરા કર્યા છે, અનેક શનિઓ નિદારીન ગાળી છે, અનેક કષ્ટો સથા છે, અનેક ઉપવાસો કર્યા છે, એમ અનેકવિધ પરિવર્તન અંગે આજનું અનુકરણીય આદર્શ જીવન ગણતા થયા છે.

સાધનસંપન્ન માતપિતાના એરીસ્ટર થ-એલા આ પુત્ર આજે અત્યાધારી છે, મર્ધાદા ઠાકવા સિવાયની કપડાં તેણે તગ્યો છે, ચરીર દહાવવા પુરતોજ ખોરાક અને તે પણ મ-સાદા વખરની અમુક બીજોનું ભોજન કરે છે, ખાદી તકીયા અને ટેબલ પુરસીનો આ-રામ તણ, ગરીબમાં ગરીબ મળુર કે ખેડુત જે પ્રકારની જીંદગી ગાળે, તેજુ મહેનતુ જીવન ગાળનાર થયા છે અને માનુષ્યમિતી

મુક્તિ માટે વારંવાર કારાગૃહમાં બંદીવાસ
સેવે છે, અને સંસારી છતાં ભેખધારી બન્યા છે.

આ સઘળું શા માટે ?

ભારતવર્ષમાં ભેખ ધરનાર ઘણા યજ્ઞ
ગયા છે. કાતૂંદરિ અને ગોપીચંદ જેવા જૂ-
પતિઓનો અદ્ભુત ભેખ હિન્દુજનતાથી કષ્ટ
અનુભવે છે ! પણ મહાત્માજીનો માર્ગ તો
નીરાજો છે. એમને દ્રવ્યનું કુખ નથી પડ્યું કે
ધરસ સારના કુખે નથી ત્યાગી યથા, એમનો
ભેખ તો માતાની પરત્વતા ટાળવા કાળેનો
છે !

પછી પોતાના દેશપ્રાધિવે પણ મરી-
બોના કુખે કુખી યજ્ઞ તેમને કુખમુક્ત
કરવા સ્વાર્થેષુ કરે, ઉચનીચના ભેદ જુદી
સમાનતાથી ક્ષાતૃભાવ રાખે, સંયમે પાળે,
સાદું જીવન બાળે, આજસ તજ મહેનત કરે,
કામ કરવામાં જ શૂષ્ણ સમજે, સંધ્યા
આચારવિચાર આર્યસંસ્કૃતિ અનુસાર કરે,
પોતાની માનુષાધાર પર પ્રેમ રાખે, પોતાની
ઊંઝોને અર્ધાંગતા કહેવામાં, માત્ર કષ્ટદોષ
ના વાપરે પણ તેના આચારમા ઉપયોગ
કરવા માટે ઊંઝોને પણ ધર્મકર્મમાં સામેલ
કરે, આવી આવી અનેક બાબતો માટે માત્ર
હિન્દુઓને જ નહિ, પણ સમગ્ર હિન્દી જન-
તાને, અને ખરું જોતાં તો સારાએ જગતને
તેમ કરવા વિચારિત કરી રહ્યા છે

ઊંઝો પ્રત્યે મહાત્માજીનું ચક્ષુ !

કાળક્રમે દેશ રાજદારી પરત્વતા પામ્યો
તેની સાથે દેશની જનતાની મનોદશા પણ
‘શુભામી મનોદશા’ માં ફેરવાઇ ગઇ ! આ
પરિવર્તનમાં ઊંઝો બાકી ન રહી અને
ઊંઝોશક્તિના પ્રબળ આત્મભૂજ રૂપી
અંગારા પર શુભામીની રાખ ચઢી
ગઇ ! વિદુષી માર્ગી અને સરસ્વતી આદિ
મહાન ઊંઝો કે જે જનકવિદેહી અને શ્રી.

સકરાચાર્ય જેવા મહાન યાત્રીઓ સાથે,
મહાન પંડિતોની બર સલા વચ્ચે ‘આત્મા’
જેવા મહાન વિષયોની ચર્ચા કરી તેમને મક્કત
કરી શકે એવી પ્રબળ ઊંઝો વ્યક્તિઓ, એક
કાળે ભારતવર્ષમાં જ હતી, અને ‘ભાષ’ તો
શુભાજીને ખજાણમાં ધ્રુમે છે, બાઈનું તો
ચિત્ત યુધામૈત્ર્ય દેહી કોતે તમે કેવું આ
કળેકું તે કહેવાય ?’ આવી વેશુ નવધરામ-
ભાષને ઉચ્ચારવા પડ્યા. એવી હાલત ઊં-
ઝોતિની યજ્ઞ પડી !

આમ યવાનાં અનેક કારણો પેડી, એક
તો રાખરિયતિનું પરિવર્તન અને બીજું
કારણ તે તે સમયને અનુકૂળ પડતા કાયદા
કારનો પુરુષોને હાથે લખાયા તે. પણ તે
કારનો તે તે સમય માટે દતા તે વાત
વિચારાઇ ગઇ અને એ જાતનું સાંસારિક
દયાણુ તો આજુબ રથું, અને ઊંઝોનાં
જીવન વર્ષોથી એજ શાવનાએ મહાવા લાખ્યા.
પરિણામે તેમની એવી અધમ દશા ધર્મ, કે
રામાયણ જેવા પવિત્ર પુસ્તકમાં શ્રી તુળસી-
દાસજીને નામે લખાણ, કે-‘દેર જંવાર શુદ્ધ
અર નારી, એ સજ તાડનકે’ અધિકારી’
આ દશા ઉપરાંત તે બાપો અને અખળા
કહેવાય !

દેશનું દરેક અંગ પ્રબળ, સ્વાશ્રયી અને
સ્વતંત્ર ન બને ત્યાંસુધી દેશ સ્વતંત્ર યજ્ઞ
સકે નહિ તેથી મહાત્માજીએ દેશમાં જે જે
જનતિઓ કમસએથી, શુભામી હાલતમાં હતી
અને છે, તેમના ઉદ્ધાર માટે પ્રયાસો આદર્યા.
આ પ્રયાસોમાં ઊંઝોશક્તિના પુનરુદ્ધારનું કાર્ય
પણ સમાઈ ગયું છે. એમણે એવું કે જે
ઊંઝોમાં જાગૃતિ નહિ તો દુનિયામાં જાગૃતિ
નહિ. એટલા માટે ઊંઝોને તેમની ખરી
શક્તિનું જાન કરાવી, ઊંઝોતિની પ્રગતિમાં
અડચણરૂપ થતા કુરિવાજોને તિલાંજલિ
આપવા હાકલ પાડી.

આ કુરિવાળેમાં જેનાથી સ્ત્રીની શક્તિ
લુપ્ત થાય છે, એવી પદ્ધતિને તો
સત્વર તિલાંજલિ આપવા હશે.

વળી સ્ત્રીઓને પોતા પર જોડેલા આસેપોનું
જ્ઞાન કરાવું, સ્ત્રી “પરુ” સમાન નથી,
‘પારકાના ભરણપોષણથી પોષાતારી “ભાર્યો”
નથી, બાર જગથા જેટલું જો બળ ન હોય
એથી “અન્યા” નથી. પણ હનુમાન, બીમ,
જેવા વીરોને પોતાના કદરથી જન્મ આપ-
તાર ‘સખા’ છે એવા સ્વભાવનું જ્ઞાન
કરાવું, ‘મદ’ બળ રાક્ષસી શરીર મેળવવામાં
નથી પણ મનની મજબુતીમાં, આત્માની
જોળખમાં અને મોતની નિરતામાં છે.
આવી ‘શ્રીશક્તિ મેળવવા માટે અશ્વરણ્ય
દોષ’ જ નોંધવો કે ‘મલ’ લાગુ’ જ નોંધવો
એમ નથી. કારણ કે લાગુતર તો મનસિક
શક્તિ વધારે છે. પણ ખરી શ્રીશક્તિ તો
આત્મજગથી મળે છે. મલ’ ભણેલી પણ
આત્મજગ વચરતી સ્ત્રીમાં ખરી શ્રીશક્તિ
હોતી નથી. જ્યારે અબોધ પણ આત્મ-
જગવાળી - સ્ત્રીઓમાં ખરી શ્રીશક્તિનું
પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય છે. આવા ઉપ-
દેશથી ભણેલ અને અબોધ સર્વ સ્ત્રીઓને
પોતાની અભાષશક્તિનું જ્ઞાન થયું છે. મેળ
વેલા આ આત્મજગથી પુરુષોની સાથે કાષ’
કરી સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના સરખા ઢાંકો મેળવવા
તરફ યત્ન છે.

સમજા અને વિષવા પ્રત્યેના હિન્દુ
સમાજનાં અકુશોનું જ્ઞાન કરાવવા સ્ત્રીઓની
વૈધવ્ય જ્ઞાના ક્ષમો પ્રત્યે સારી રીતે જ્ઞાન
મેચનાર ગંધિજી છે. વિષવા એ તો ત્યાજ
અને સત્યમંત્રી સાક્ષાત્ પ્રતિમારૂપ છે તેને
અપશુકનીશાળ ન મણે, તેને હંધૂત ન
કરી તેમ જગજગથીથી તૈયબ ન પગાવે.
પણ સ્ત્રી ઉદ્ધારક પુરુષોએ કુપારિશક્તિને
બદલે જેમની કબજા હોય તેવી વિધવાઓ

સાથે લગ્ન કરવા યુવકોને હાકલ કરી પર
ભગ મણેલો પુરુષ, પ્રથમ પત્નીના વિચાર-
કુખના આંધુ સુધામાં ન હોય ત્યાં લગ્નને
કરી વિચાર કરી રાખે, તો પછી સ્ત્રીઓને
એ હકક કેમ ન હોય ? સ્ત્રીઓની જન્મ-
નિતા આવા અનેક પ્રપાસોની સાથે સ્ત્રીઓને
જલ્જલી રીધું કે સ્ત્રીઓ પુરુષની બાર્યા નથી
પણ સદ્વારિણી છે. ગૃહની ચાર દિવાલમાં
તમારો અવનાર પુરો કરવાનો નથી તમે
તો ગૃહની રાણી છો. રાજકર્મમાં પણ ધામ
કરી શો એવી અગાધ શક્તિશાળી છો.
તેથી દેશ પર આપકાળમાં મદદ કરો, મદા-
તમાજની આ હાકલથી બારતવર્ષની હજારો
સ્ત્રીઓને પોતાની શ્રીશક્તિની પ્રતીતિ
કરી જતાવી છે. અને સ્ત્રીઓનો મોટો ભાગ
સ્વદેશી કપડાં પહેરી સાદાધર્મી જીવન ગુજ-
રતા થીબી જોએ છે ‘મદ’ બૂબલુ, બાબુ-
પણે કે ફેન્સી સુંદર કપડાં પહેરવામાં નથી,
પણ તે ખરા સદ્ગુણમાં છે. જે સ્ત્રીઓને
હજી ધરણીમાં મોઢ હોય તેમણે સમજવું
નોંધવો કે ધરણી તો પુરુષોએ સ્ત્રીઓને
બધનમાં રાખવા માટે જાણે ન ‘કર્પા’ હોય
તેમ ધાને છે. નાકે કાનની રાણી ને ‘કાઈ’
નાનું બાળક પણ તાણે તો ‘કેટલું’ કુ.અ
થાય ? અને સહેજે તાંજે’ થવાય

કેટલું શરિય્ર વધારવનું પાપ, પુરુષો
કરતાં સ્ત્રીઓ પર વધારે છે. શરીરની મર્યાદા
જાળવવાને બદલે, શરીરની ખુબસૂરતી માટે
જ સ્ત્રીઓ કપડાં પહેરતી હોય તેમ કરે છે.
પણ મદાતમાજ કહે છે કે ‘કપડાં પહેરતી
સુંદર જેવાણ, એ તો વેશ્યાઓનો ભાવ છે’
આ સમજવામાં આવે તો પછી ફેન્સી આજા
પરદેશી કપડાં પરનો મોઢ આપોઆપ નાશ
થામે. અને સ્વદેશી વણે પ્રત્યે પ્રેમ થાય
માટે સ્વદેશી તમારે’ દરિવાર બનાવો અને
તે ધરી સેનાપતિ બનેા જેમ સીતાજીએ

રાવણની મોકલાવેલી મીઠાઈ અને આબૂ-
ણોના ત્યાગ કર્યો હતો, તેમ પરદેશી યીજનોના
હિન્દુસ્થાનની દરેક પુત્રીએ ત્યાગ કરવો
જોઈએ, અને જે દરેક ધરમાં સ્વદેશી વસ્તુઓ
વાપરવાની પ્રતિષ્ઠા લેવાય તો ભારતને સ્વ-
તંત્ર જ સમજાવે.

હિંદની ગરીબાઈ ટાળવા રેડીયો ક્રિતિ,
અને હિન્દુસ્થાનની ખાતર હિન્દની ગરીબ
સ્ત્રીઓની પવિત્રતાની રક્ષાની ખાતર ધરિ-
દાપૂર્વક ખાદી ધારણ કરે, સ્વમાન કેળવે
તમારી જાતને ઝાળવો તોજ તમે મદોને
પેદા કરશો. જ્યારે મદો પેદા થશે ત્યારે
સ્વરાજ મેળવવામાં વિલંબ નહિ લાગે.

મહાત્માજીના લાંબા સમયના આવા
બોધથી ભારતના પુરુષોના અધોગતે થયેલો
પડાધાત મટવા આવ્યો છે. અને તેમની
પ્રેરણાથી હિંદની નિદ્રિત શક્તિમાં પ્રાણ
પૂરાયા છે, તેમનામાં ચૈતન્ય રસાયુ છે આથી
તેઓએ આજસ મરડી નિદ્રાને ખંજેરી નાંખી,
દ્રષ્ટિ ખોલી પોતાની જાત પ્રત્યે જોયું. જોતાજ
પોતામાં અગાધ શક્તિઓ જણાઈ. તે શક્તિને
રાજદ્વારી જેવા કંટકમય પથે વાળી; અપ-
શબ્દો અપમાનો, માર અને કારાવાસ સેવ્યા,
તોએ શીશકિત નજ નમી ! આ દ્રશ્ય મામે

જોયુ, શહેરોએ-નિહાળ્યું, અને દેશી પરદે-
શીએ તો જોઈ જાણી દિગ્મુદ બન્યા !

ભારતીય સ્ત્રીઓના ઉદ્ધારકો

ભારતીય સ્ત્રીઓના ભાગ્ય ધડનાર ઋષિ
મુનિઓએ, તેમજ રસો આત્મનાર સાસો
અને સમૃતિઓએ તો, સીને માન ભાષીજ
મણી હતી અને સર્વ બ્યવસ્થામાં પરાશ્રમા
તેમજ ધાર્મિક ગ્રંથોના અભ્યાસથી વેગળી
રાખી હતી. આ દશામાં વાહરે ધાનાર ભેજ
પુરુષો દેખાયા. એક 'મેશરદીધર મોહન' અને
બીજા 'ખાદીધર મોહન' દાસ. તેમણે સ્ત્રીઓ
અને શુદ્ધ માટે અધ્યાત્મ શ્રમ લીધો છે !

આધુનિક સમયે સ્ત્રીઓની વાહરે ગાંધીજી
ધાયા સ્ત્રીઓએ તેમનો આદેશ કીધ્યો. જે
કાર્યો અનેક વર્ષોના પુસ્તકીયા શિક્ષણથી ન
થાય, તેજ કાલે આચારમાં મૂકવાથી, વગર
પુસ્તકોએ અને વગર શાળાઓએ, જાગૃત
થયેલી સ્ત્રીઓએ અસ્પર્શકાળમાં કરી બતાવ્યું !

હજી તો હિન્દી સ્ત્રીઓ નિદ્રાવસ્થામાંથી
જાગૃત થવાની દશામાં છે જ્યારે એ પુણ્ય
જાગૃત થશે, ત્યારે આથીએ વિશેષ શીશકિતનો
અદ્વિષ્ટ પડ્યો જગતને બતાવશે !

ધન્ય હો એ જાગૃત અશકિતને ! !
વદન હો એ નિદ્રિત શક્તિના ઉદ્ધારકને ! !

હું ધનિક અને શિક્ષિત બહેનોને વિનંતિ કરવા છાશુ હું કે જે તમે તમારી ગરીબ બહે-
નોના સિયળની રક્ષા કરવા ઈચ્છતા હો તો હાથેથી સ્ત્રી કતાવવાની અને હાથેથી કાપડ વણાવવાની
પ્રવૃત્તિમાં આજળ પડતો વાજ લો.

પરદેશી કપડા પહેરનારી તે કુખ્યા છે. કપડાં પહેરીને મુઠર દેખાવું એમાં તો વેશવાનો
ભાવ છે આપણે સીતાજી અને દમયંતીને પૂછ્યું છીએ કે કીણા કપડાં પહેરનારી સીતાજીને કે નહિ.
અધી વસ્ત્રે વનમાં ભ્રમનારી દમયંતીને, ૧૪ વર્ષ વનવાસ ગાળનારી સીતાજીને આપણે પૂછ્યું છીએ.

બહારની શોભાથી મુઠર દેખાવું એ વેશવાનો ભાવ છે
હિન્દુસ્થાનને ખાતર, હિન્દુસ્થાનની ગરીબ સ્ત્રીઓની પવિત્રતાની રક્ષા ખાતર જુજાતની
બહેનોએ હાથપૂર્વક ખાદીની સહીનો ભાર ધરાવે. , મ ગાંધીજી

ગાંધીજી અને તેમની સેવાઓ

લેખિકા : શ્રી સુર્યલક્ષ્મી ધર્મદાસ ડાકટર,

તરી : " શ્રીરાક્ષિ "

સાબરમતી સરિતાને તીરે વસતા, અને સત્તમે પથે સદા વિચરતા, અદિસાનું શબ્દ હમેશાં ધરતા એવા મહાપુરુષ મહાત્મા ગાંધીની સેવાની સરખામણી આજે કરી શકાય એમ નથી.

હજારો વર્ષ પહેલાં રેવાને તીરે દિંદના અબુમેલ દીરા ભગવાન પરશુરામ હતા. આજે સાબરમતીને તીરે દિંદના અબુમેલ દીરા મહાત્મા ગાંધીજી છે. પરશુરામ તેમના કામમાં નેટલા અડગ અને આમરી હતા તેટલા જ ગાંધીજી પણ છે. પરશુરામ પોતાનું કામ પાર પાડવા ગમે તેટલી દિંસા ગમે તે ભોગે કરતા, મહાત્મા ગાંધીજી ગમે તે ભોગે અદિસા જ સેવે છે પરશુરામે કદી પરશુ પોતાની કાંધી પરથી ઉતારી નહતી અને તેથી પરશુરામ કહેવાતા; મહાત્મા ગાંધીજીએ કદી ચરખો છોડ્યો નથી એટલે તેમને રહેજે ચરખારામ તરીકે ઓળખાવી શકાય.

આજે કોઈ એમ કહેશે કે ગાંધીજીની સેવાઓ કેટલી અને ક્યાં ક્યાં છે ? તો એને માટે હાથો અભ્યાસ કરવાની આવશ્યકતા રહેશે નહિ. એમને માટે આપણે નેટલાં વખાણ અથવા પ્રસંગના ચર્ચા બેજા કરીને જુદા જુદા રૂપમાં સુધીએ તેટલા ઓછા છે મહાત્મા ગાંધીજીનું સારૂ જે જીવન સેવામાં વ્યતીત થયું એવું છે અને હજુ પણ વજુ ભય છે. એઓ આપણી સમજણના યમા તારથી તે આજની સુધી ન્યાં ન્યાં એમને

દુઃખદ પ્રસંગો લાગ્યા ત્યાં ત્યાં એમણે વિના વિલંબે ઝુકાવ્યું છે. એઓ ૧૮૯૩ માં કોઈ પેદીના કામને માટે બાદીકા ગયા, દિંદુસ્તાનમાંથી અમુક વરસને માટે કરાર કરીને ગયેલા. મજુરને ત્યાંની મુડીવાદ અને સત્તા ધીરી તેમને હેરાન કરતા હતા તેમજ એમને પોતાને રેલ્વે યુસારીમાં પણ કંઈક કનડમત થવા લાગી તે ઉપરથી આપણી દક્ષિણ આફ્રિકાની યાત્રામાં એમણે નેતૃત્વપૂર્ણ લઇને સતત શોગો આપ્યો અને કેટલાક હક્કો દિંદીઓને મેળવી આપ્યા.

દક્ષિણ આફ્રિકાના ૧૮૯૭ થી ૧૮૯૯ ની સાલનાં બેર મુદ્દ વખતે સ્વયંસેવકોની ટુકડીઓ ઉભી કરી તેમણે ધવાયેલાઓની સારવાર કરી હતી તેમજ ત્યાંની ખીચાન હોરપીટલમાં કરાજ સેવાનિમિત્તે બબ્બે કલાક વચર પચારે કામ કર્યું હતું આવા તેા હજુએ પ્રસંગો ગાંધીજીની આત્મકથામાંથી મળી આવે છે

સને ૧૯૦૧ ની કલકત્તાની કેમિસ વખતે એમણે સ્વયંસેવક યજ્ઞ મદદી ઉઠાવવાનું કામ કરી સેવા બજાવી હતી. આવા તેા અનેક પ્રસંગો છે પણ આ ઠેકાણે એ બધો ઉલ્લેખ કરવો ઉચિત નથી. ગાંધીયુગ રૂપી પ્રખર સૂર્યે દિંદના કેટલાયે અબુમેલ રનેા પર પોતાના કિરણો ફેંકી તેમને નવજંત બનાવ્યા છે અને પોતપોતાના મર્માદિત વા અમર્માદિત સેત્રામાં તેમનેા પ્રકાશ પ્રમરાવી સારાયે દેશમાં રવદેસેવાની નયોત ઉઠરાવી છે.

મને ૧૯૨૦ માં રોલેટ એક્ટ રદ કરાવવા માટે પ્રજામાં સ્વતંત્રતાની લાવનાનો મહા જીવાળ ઉઠાવ્યો. અને સમગ્ર આર્થિકવર્ત ઉપર તે ફરી વળ્યો. અને બધે કે ગંગાને કિનારે ઉભો રહી કાઈ મદદિ પોતાના મંત્ર વડે ગંગાની લહરીઓને વિકસાવી જોતજોતામાં અને કાંઠાઓને પાણીથી ભરપૂર કરી દેતો હોય તેમ શુજરાતના આ મહાન તપસ્વીએ દેશસેવાની જે નજીવી લાવના ગણાતી તેને મંત્ર મંત્ર ભમિંએ ઉઠારાની; જોતજોતામાં સમગ્ર દિંદને એકત્ર બનાવતો સ્વદેશભક્તિનો એ ધુધવળો મહાનાદ છલકાવ્યો. દિંદમંજ નહિ પણ સમગ્ર જગતના ઇતિહાસમાં આ દેશ્ય એક મહાન, સ્મરણીય દેશ્ય તરીકે દિંદના કલે જલવંત રજોથી ચિતરાયું છે, અને એ ચીરંજીવી પણ રહેશે.

સને ૧૯૨૦ પહેલાંથી એઓ અમદાવાદમાં સાબરમતીને કંઠિ યાત્રા વાતાવરણ જોધ પોતાનું નિવાસસ્થાન કરી રહ્યા હતા. એ સ્થળે એમની રહેવાની ઇચ્છા હોય તેવા આખાશ વૃદ્ધ સ્ત્રી પુરુષો તેમજ હૃદય યાત્રિના ગણાતા મનુષ્યોને તેમજ અસ્પૃશ્ય વગેરે સર્વને એક સરએ દિસાએ પોતાના નિવાસ-સ્થાનમાં જોડવાને એમનો સહવાસ કરવો હોય તે બધાને ચોખ્ખો સમવડ કરી આપી રાખ્યા તેમાં કોઈ પણ જાતનો નાના મોટાનો બોલભાવ ગણવામાં આવતો નહિ. સર્વને સર્વનું સ્વતંત્ર જીવન માળવાનો (સ્વચ-દપણે નહિ) દક્ષ છે એવી તેમની માન્યતા છે. સત્ય, નીતિ અને અદિંસા એ તો એમનું મુખ્ય મત્ર છે. તે તો બધાએ પાળવાનું જ. અદિં એક વાત યાદ આવે છે કે ૧૯૨૧ થી તે ૧૯૨૮ સુધીના ગાળામાં ગાંધીજીએ સ્ત્રીઓની સેવા અને જીવનનો પાઠ એટલો બધો સ્ત્રીઓમાં મળજીત કર્યો કે સ્ત્રીઓને

જે થોડાં વર્ષો પહેલાં લામણું હવું કે કાષ્ટ પણ સ્ત્રી પુરુષ સાથે ફરીત્ત શકે, કુંવારી ન રહી શકે, એકલી ન રહી શકે એવું જે બીકણુપણું હવું તે એમણે સારાએ દેખાની બહેનોમાંથી હૃદયકીને ફેંકી દેવાડાવ્યું અને સ્ત્રી શક્તિમાં સતત આત્મબળ આપ્યું. ખરેખર! અહા! સ્ત્રીશક્તિને એ મહાપુરુષે ખુબ અપનાવી! એ સ્ત્રીશક્તિ આજે પોતાનું બળ અજમાવી રહી છે. ૧૯૨૯ અને ૧૯૩૦ માં એ મહાપુરુષની હાકલ સાંભળીને યાને એમની સ્ત્રીઓ પ્રત્યેની સેવાઓની લાવનાના ઉમળકાથી કેટલીયે મધ્યમ વર્ગની નવયૌવનાઓ જેલના સળીઆ પાછળ પુરાઈ છે. એટલુંજ નહિ પણ બારડોલી અને ખોરસદની બહેનોનો આત્મબળ શુજરાતમાં આદર્શ બન્યો છે થોડા વર્ષ પહેલા બધા એમ કહેતા કે મદદિં દયાનંદ સરસ્વતીએ સ્ત્રી જીવન સુધારવાને માટે એટલું કર્યું છે એટલું કોઈએ કર્યું નથી, પરંતુ આજે મહાત્મા ગાંધીની સાથે તો કોઈનીએ સરખામણી કરી શકાય એમ નથી. એમણે તો સ્ત્રીઓની એટલી સેવા ઉઠાવી છે કે સ્ત્રીજાત એમનો ઉપકાર કદીએ બૂલી શકે એમ નથી.

નીચેની આખતમાં ગાંધીજીની જોડી મળવી મુશ્કેલ છે.

(૧) ફુનીઆમાં સૌથી વધુમા વધુ સત્ય બોધનાર

(૨) ફુનીઆમાં સૌથી વધારેમાં વધારે મનુષ્યના પૂજ્ય.

(૩) બધી સમવડ હોવા છતાં આંધામાં એણે ખરે જીવન ગાળનાર.

(૪) કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે જેલે મન-સા વાચ્યા કે કાપાદારા આંધામાં આણું, વેર કહ્યું હોય

વંદન હો એવા મહાત્મા ગાંધીને! મારા અનેકનાર વંદન હો !

કેટલાંક

મીઠાં-પવિત્ર

સંસ્મરણા

ચોખ્ખા : શ્રીમતી વિમળાનુભેન પટેલ,

લેખી : " પાટીદાર "

‘મા’ શબ્દ બલકલા વજ્રસમા હૃદયને
સ્નેહભાવે ભીંજવી દે છે તેમ ‘ બાપુજી ’
શબ્દ એ પશુ લગણીપ્રવાહની અવધિ જ છે
જન્મતત્ત્વ મહાત્માજીને કેટલાયે શકત-
જનો ‘ બાપુજી ’ જ કહે છે.

‘ બાપુજી ’ ને - વિરે - કષિ પશુ લખતુ
એ એક મહાભારત લખ્યા બરાબર લાગે
તોપણ આને એમના વિરે કષિ લખું છું.
એમના કિચિત સદવાસે મારા હૃદયમાં જે
ઉડી જાય તેથી મન, છે તે જ કું અહિ
લખીશ.

સમકામ ૧૯૨૫ની સાલમાં મારા વડિય
શાકશ્રી...ત્યારે આફ્રિકા જતા દતા, ત્યારે
અમે એમને સારું કેટલીક વસ્તુઓ ખરીદ્યા
અમદાવાદ મળ્યા. ત્યારે અમદાવાદ સુધી
મળ્યા ત્યારે સાગરમતી આશ્રમમાં ‘બાપુજી’ના
દર્શનાર્થે જવાની ખમારી સોની ઇચ્છા થઇ.
અમદાવાદમાં તે વખતે દરમારસાદેજ પશુ
દા. દરમારસાદેજ એ જાણી સ્વરાજ લેવાને
મારે-દસા, રાષ્ટ્ર અને યાકિના એ ત્રણ ગાગેને
હાર્તે અમદાવાદ તાલુકાદાર અને પાટીદાર
ગણિતા કુળકિશોરમણી શ્રી ગોપાળદાસ અંબા-
દાસ દેસાઈ જેમની સાથે મારા પૂ પિતા-
શ્રીનો ખુબ સારો સંબંધ છે, એજા પશુ

અમારી સાથે ‘બાપુજી’ના દર્શનાર્થે આવવા
તેવાર થયા.

અમે સૌ આશ્રમમાં મળ્યા ખાસો મિત્ર
માસ હને, સાંજના આરંભ વાગ્યાને પહેલ
ચરેશે, તોય એ કમનસૂતિ બાપુજીને આરામ
લેવાનું નામ શાતું મળે ! આવેલા પત્રોનો
તેઓ ઉત્તર આપી રહ્યા દતા.

મહુલીમાં પ્રવેશ્યા અમે સમતિ મેળવી,
અંદર પને મુક્યો, તેણે જ ‘આવે’ નરસિ-
દલાઈ, મેસો.’ કહી મારા પૂ પિતાશ્રીને
તેમજ અમને સોને આવકાર આપ્યો.

“ શાન્તિનિકેતન કેટલું રહ્યું ? ટાગોર
અને શાસ્ત્રી મહાશય શું કરે છે ? તમે
જગાળી તો સારું જાણતા હશો ?” મારા પૂ.
પિતાશ્રીએ વધારે આગળ ખુલાસો કરતો
જણાવ્યું કે “ મને તો આરંભે છેજ, પણ
ઝેપીયે વધારે અને મારા આ હોશીએને આરંભે
છે ” એટલે બાપુજીએ અમને કહ્યું “ એમ, તમને
સારું આવડે છે ! મને શીખવાડો ? ચાલો,
ત્યારે ક્યારે શીખવાડશો ! ” પછી મારા
પિતાશ્રીને કહેવા લાગ્યા કે “ નરસિંદલાઈ,
તમે અહિ રહેલા આવો ” ત્યારે પિતાશ્રીએ
લગા આપ્યો કે “ મને હમતું દઈ રહ્યું.

એટલે મારાથી કહેરેલી મીલની કુમાડી ના ખમાય. " ત્યારે કહે કે " એલીસચીજ નેવા ભાગમાં રહેો તો વધી નહિ " એટલે પિતાશ્રીએ કહ્યું: " પણ મને કુટુંબ સાથે રહેવું મને, એકલું રહેતાં તો ભારે પડે " એટલે બાપુજીએ કહ્યું: " કુટુંબ તમને હોય તો નથી કે કુટુંબને તમે હોડતા નથી ? " કહી ખી, ખી, ખી, કરી દસી પડ્યા.

આ પ્રસંગે આઠ-આઠ વર્ષનાં બાળકો વધી ગયા.

મહાભારતના યુદ્ધનો મોરચો માંડવા, જ્યારે તેઓ પત્રપાલે દાંડી જવા નીકળ્યા, ત્યારે માર્ગે બોરીઆવી ગામની બાગેળે બાવેલી ધર્મશાળામાં અમે મળ્યાં રેડીયો કાંતવા ' બાપુજી 'ની પાસે અમે સૌ બેઠાં યોડીવાર પછી થી કુલચંદ્રભાઈ ચાહે કહ્યું કે: " નરસિંહભાઈ તો લડતમાં ઝૂકવા વિચારી રહ્યા છે. તે એકલા જ નહિ પણ એમનું સારું ચે કુટુંબ. "

એટલે બોખલા બાપુજી હી, હી દસીને બોલ્યા: કે: " નરસિંહભાઈ ના ઝુકાવે તો ચરોતરનું નાક જ જાય ને ! "

નમતે પહેરે જ્યારે બોરીઆનીથી આજુદ આવવા એમણે શુભ પ્રયાણ કર્યું, ત્યારે માર્ગે અમે સૌ તેમની સાથે, મોખરે જ ચાલતાં હતાં. આગળ એમનાં દર્શનથેલા લોક ટાળા વળો, માર્ગે ધુળીયો ખનાવી ના દે, એટલા માટે આગળ ચાલતા મારા પિતાશ્રીને તાળીઓ પાડી " એ . નરસિંહભાઈ, નર-સિંહભાઈ..." કહી શ્રુમે મારી એટલે પિતાશ્રી પાછા વળી નમન સાથે બોલાવવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે તો તેઓએ કુટુંબની ખબર પૂછતા માંડી. " દીકરીઓને ક્યાં પરણાવી છે ? જમામંજી શું કરે છે ? લડતમાં ઝૂકાવવાની તે લોક સંમતિ તો

આપે છે ને ?..." તે રાજકીય બાબતે એટલા પ્રવીણ અને ચાની છે તેટલા જ સાંસારિક બાબતમાં ઘ હંડા ચાની છે તે આપણે આ ઉપરથી માની શકીએ ખરું. બાપુજીએ કહેલા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં પિતાશ્રીએ જણાવ્યું કે " સૌ સમત જ છે " જણાવી વધારામાં કહ્યું કે " મારા દીકરાની વધુ જે અધિ છે. એને માત્ર સવા માસનો જ દીકરો છે નાના દીકરાને કારણે લડતમાં લેખ નહિ થાય એવું એને લાગવાથી એ કહે છે કે " મારાથી ભાગ નહિ લેવાય એના કરતાં તો એ હોકરો મરી જાય તો સારું કે જેથી કું નિરાંતે ભાગ લેખ થકું ! " આ સંભળીને એઓ એટલું તો હસ્યા કે ના પૂછેા વાત. એટલામાં પ્રાર્થનાનો સમય થયો એટલે રસ્તાની ધારે બેતરમાં બધાં સાથે બેસીને પ્રાર્થના કરી લીધી.

નવાઈની વાત એ છે કે જગત સમ્રાટ બાપુજીના અનંકવિધ વિચારોથી બરપુર હૃદયપટે એક એક અને નાનામાં નાની બાબત ચિતરાયેલી રહે છે. તે કદિ જુસાતી નથી કેમકે, મારા પૂ. પિતાશ્રી જેલયાત્રા સિધાત્યા ત્યારે તેમની બેરહાજરી દરમિયાન ' પાટીદાર ' માસિકનું એમનું તત્ર ચલાવવાનો મારો પુત્રવિધ જાળવી રહી હતી, તે તેમણે ' યરવડા ' જેલ મંદિરની દિવાલોમાં રહીને સંભળેલું, એટલું જ નહિ પણ એમને નામે જતું ' પાટીદાર ' એઓ વાંચતા.

ત્યાર પછી માર્ચ મહિનામાં મહાસભા અને સરકાર વચ્ચે સુતેલ ડાંક વાગ્યા: જેલ-યાત્રાઓ ટોળેટપ પાછા ફરવા લાગ્યા. સરકારે પણ આલખા કરેલી જમીને, જ્યાં કરેલાં ટોર ટાંખણ પાછાં સોંપતા માંડ્યાં. તે વખતે કાંઈ કારણસર એમને બોરસદ આવવું પડ્યું.

ત્યારે અને પાછાં જોરસહ મળ્યાં તે સમયે અને સૌ એમની સામે બેઠાં દર્શાવ્યું. અતઃ અંતર પૂછ્યા તાઃ જુએ વાદ આપ્યું હોય, એમ, 'એ તો એ પશુ જેલી એટલે કરતી નરસિંદેશાઈની દીકરી કઈ ?' એટલે શ્રી. દરબાર સાહેબનાં રાણીશ્રી ભક્તિભાષે મારી એળખ આપી અને નાનાં બેન માનતાં બેનને જોય મળેલાં તોયે તેમની એળખ આપી, આપો લેઓ ક્યારે પ્રુથ યથા.

શેડીવારે પૂ. બાએ મારાં માતૃભીનાં આપી મળેલાં હાથનો લસેખ કરી કહ્યું કે: 'જુએને, વિરાળાં બેનનો ૫ હાથ કેવો આપી મળે છે ?' એટલે એમણે મારીને જોયુ અને મારજુ પૂછ્યું. પૂ. બાએ અને રાણીશ્રી ભક્તિભાષે મળાને " ' પરદેશી '

કરેલાં પિતાની અમારે વતન રહેતાં હતાં, ત્યાં ધરનાં એટલેથી 'પરી મળાં અને હાથ હાથ આપી મળે. ' એવું કહી રજાં કર્યાં એટલામાં તો બહાર મળેલાં પિતાશ્રી અમારી વાતોપિનોદમાં રાખ્યું યથા અને એમની પામેથી 'આપુછ' એ બાએલાં હાથનો વિચત પૂછી. છેવટે હાથ સુધરનાં વિષે નિરાશા જતાની માતૃભીનાં એ હાથ મારી તો પૂ. બાને એટલું બધું લાગ્યું આવેલું છે કે પ્રમંજોપાત ત્યારે મળ્યાં રાવ છે ત્યારે અતઃ પૂછ્યા વિના રહેતાં નથાં

અતઃ સમગ્ર આપુછ વિષે લખવા તો મારી સંતિ ન થયાંથી લાગુ ? પશુ થોડાંક પવિત્ર મંત્રારવો લખી મારી જીર્મિઓ કાઢી એ દેવતુલ્ય આપુછનાં આ કે માયું નમાયું છું.

નથી બહેનો સાદાઈને ધર્મ બની તેમજ સનુકાર સમજે, અને કુમારિકાઓએ કાલેલાં જીવનમાંથી એ કપડાં પેરાં શાષ તેને પવિત્ર સમજી તે જો તમારાં અમ કોઈ આર્માન હું તો હિંદુશાખને સાર સ્પર્શાત્મક પશુ એક જ બહેનો પશુ એક સો એમ ધન્ય છું.

ૐ

હિન્દુ બહેનો એમ અમડાવા પછી નાહી નામે છે, તે પ્રમંજે પારેથી કપડાંથી અમડાવેની નાહી નામે અને ફાંપી એ કપડાં ન પહેરવાનો વિચાર કરે

ૐ

જીરિમાં જાર હોય છે એવી ફરીવાર આવાઓ તો નજી કરી દો નવ મહિનાં મળેનો જાર આનંદથી કપડાંતર મળ્યા એક યોર બને અને અલગ શાષ છે એવું કેમ કહી શકો ?

ૐ

અત્યારે હિન્દુશાખ રાંડીમાં છે, તે વખતે આપણને ધરેણું કે સનુકાર ધરતું મળ્યો અવિચાર કેમ કેવું કે હાલથી માણસો જામે મળ્યાં કેવું તે વખતે ચોંચ આવીય કાઢીય પહેરવળ કેમ કે વસે સૌ બહેનો સીમાબંધ સાધવાં બેઠાં સનુકાર સખી જોય અથા આપી રેલ બહેનેને કપડાંતરે, સપાંતરે અ. મંત્ર બની કોઈ એકેએ કે અત્યારે તેમની જન ધરેણું કાઢીને ન સંપત્તિ લાભર મિત્ર છે.

અ. બરોડી

સત્ય, પ્રેમ, અહિંસા, ત્યાગ, સેવા, પ્રમાણિકતા
અને કર્તવ્યની જીવંત જાનનાસમા

ગાંધીજીનાં જીવનમાંથી

શ્રી પ્રેરણા લેશો ?

લેખિકા :

શ્રી સ્નેહલાલા જી કક્કર

મહાન વ્યક્તિઓ જન્મથી જ મહાન નથી હોતી પણ પોતાના આત્મજીવથી, હાંસા કાળની તપશ્ચર્યા અને અનેક આપ-તિઓ સહન કર્યા પછી મહાન થઈ છે સાધારણ વ્યક્તિઓ માટે મહાન પુરુષોના જીવન ઇતિહાસ પોતાના જીવનકક્ષેત્ર માટે ધજા સુંદર અને માર્ગદર્શક થઈ પડે છે આવા મહાન પુરુષોના જીવનના અભ્યાસથી જીવન જીવવાની કલા મમજી શકાય છે અને પારંપરિક ગુણો પ્રાપ્ત કરી શકાય છે જન્મમાં એકે ગુણવત્ત્વ નથી આવી જતુ. પણ તે મેળવવા પ્રયત્નો કરવા પડે છે. દરેક સ્ત્રી પુરુષને પોતાનું આદર્શ જીવન ગનાવવા અશ્વતરારાઓ કરવાનો મમય નથી હોતો, તે માટે પોતાના અને અન્ય દેશોના મહાન પુરુષોના જીવનનો અભ્યાસ કરી પોતાનું જીવન તે આ રીતે ધકવુ જોઈએ જે આખા જન્મ-તની નજર જે વ્યક્તિપર કરી રહી છે, જે વ્યક્તિની આખા જન્મતા રહુતિ થઈ રહી છે, જે એક અદર્શ વ્યક્તિ મનાય છે, જેનું નામ ગાંધી, સ્ત્રી વા પુરુષ સૌને મોટે મહાત્મ રહ્યું છે; જે વ્યક્તિએ ભારતદેશમાં કંઈક અનેરું જન્મેનન આપ્યું છે અને જેનાથી

હિંદિસ સંસ્કૃતિને ડોલી રહી છે એવા સાબર-મતીના સંત પૂન્ય મહાત્મા ગાંધીજીના જીવનનો અભ્યાસ કરતાં દરેક સ્ત્રી પુરુષને ધણે યોજવાનું મળી શકે એમ છે. આખું જન્મત એમને મહાન આત્મા-મહાત્મા તરીકે પીછાની રહ્યું છે. એક સાધારણ જાળકમાંથી તેઓ હાંસા કાળની તપશ્ચર્યા પછી મહાત્માપદ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શક્યા એ તો જે જે જાહેનોએ એમની આત્મકથા ધાંચી હશે તેઓ ચારી રીતે સમજી શકશે. દરેક સ્ત્રી ખરે ખરી કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકે, પોતાનું સાધારણ જીવન શાંતમય, આનંદમય, શુદ્ધ અને સરળ કેવી રીતે બતાવી શકે, પોતે સમાજને યોજાવવા ન થતાં સદાચર્ય કેવી રીતે બની શકે એ માટે એમના જીવનમાંથી ધણે એ મહત્વ કરવા યોગ્ય છે.

અંત-ધર્મ અને સહનશીલતા

અત્યારના મહાત્મા ગાંધી એટલે શરૂઆતના એક દેશી શાન્તતા દિવાનના યુવ, પછીના એક ડોક નીલાગળા, વિવેચી પતિ ને નિર્ધન ખેરીસ્ટર, આટલી એક

સાધારણ રિજનિમાંથી એઓ જાણે જાતમ
જગ કેળવી, લાંબા કાળની તપશ્ચર્યા કરી
મહાત્માનું પદ પ્રાપ્ત કરી શક્યા છે એમણે
એમનું નહેરુજીવન રિજનિમાં આફ્રિકામાંથી
સર ક્યું. ત્યાંથી આઝાદ ચંપારણ્ય,
એશિયા, અને બારડોલીના બનાવો બન્યા, જેમાં
એમણે ધણો અજ્ઞાતને ભાગ ભજવ્યો હતો.
નિ ત્યાંથી સેવાથી એમણે સી લોકોના હૃદયો
છતી રીધા આફ્રિકામાં અને આદિવા
સેવના કાર્યમાં એમને ધણીજી આપતિઓ
અને અપમાનો સહન કરવા પડ્યા હતા.
આમ છતાં પણ સેવાધર્મથી પ્રેરાઈને એમણે
આ બધું મૌન સેવી સહન ક્યું હતું તેઓ
મહત્તા હતા કે સહનશીલતા જાળવવાથી
ધૈર્યના ફળ મીઠા મળે છે. ધણી વખત
સેવાના કાર્યમાં પોતાનો આશ્રય ગમે તેટલો
ગુદ દોષ, ગમે તેટલો સત્ય દોષ, છતાં પણ
મીઠીકેને સખત દીકમી સહન કરવી પડતી.
ધણી વખત પોતાના કાર્યમાં સહનતાના
ચિન્હો ન લેખ સજાતા, છતાં પણ તેઓ
અનેક સારીરિક મુશ્કેલીઓ ભોગવી પોતાની
સિદ્ધિ માટે પોતાના કાર્યની પાછળ ખત્યુ
મર્યાદા રહેતા અને આખરે સફળતા મેળવતા.
આ ઉપરથી જુદો એટલું જરૂર મહત્ત્વ કરી
શે કે પોતે જાગૃત્યમાં અથવા ગમે તે
વખતે ગમે તેવી રિજનિમાં હોય અથવા ગમે
તેવી પતિન રિજનિમાં આવી ગયા હોય
છતાં પણ તેઓ ખતથી પોતાનું જીવન
સુધારી શકે છે. આ માટે તપશ્ચર્યા અને
પ્રયત્નોની ખાસ જરૂર છે, અને એનાથી
આત્મજન પ્રાપ્ત કરી શકાય છે આત્મજન
પ્રાપ્ત કર્યા પછી કોઈપણ કાર્ય મુશ્કેલ કે
અશક્ય તે નથીજ, એટલું જુદો જરૂર
મહત્ત્વ કરે. આ ઉપરાંત પોતાના કાર્યમાં
ગમે તેટલી મુશ્કેલીઓ આવરા છતાં પણ
સહનશીલતા અને ધૈર્યથી ગાંધીજી સહનતા

મેળવી શક્યા હતા. એ ઉપરથી ધૈર્યના અને
સહનશીલતાના સુદર પાઠો આપણે લીખી
શકીએ છીએ. મુશ્કેલમાં મહત્ત્વ ફળ
પડવાથી, અથવા પતિ તરફથી ફળ પડ-
વાથી ધણી જુદો કંટાળી જઈ પોતાના
જીવનનો ગમે તે રીતે અંત લાવવા પ્રયત્નો
કરી છે. ધૈર્યના ફળ મીઠા છે એટલું એ જુદો
જરૂર માદ રાખે. સહનશીલતા અને ધૈર્યથી
ગમે તેવા કઠિન હૃદયો ચલિત થાય છે. અને
તેઓને સુધારી શકાય છે.

ત્યાગચરિત્ર

ગાંધીજીએ આફ્રિકામાં નહેરુજીવનમાં
અંપલાંગુ, જનસેવા કરવા માંડી અને સેવાને
બેખ ધારણ કર્યો. આ વખતે લોકોની અજ્ઞાનતાને
મધ્યે એમને ધણી વખત અનેક આપતિઓ
ભોગવવી પડી હતી છતાં પણ હિંદીવાસીઓના
હકોનું રક્ષણ કરવા આ બધું મૌન રીતે
સહન કર્યા ક્યું હતું. સેવાના કાર્યને માટે
એમણે પોતાના ધોધાની, પૈસાની, અથવા
પોતાની નફરતની પછી પરવા ન કરી
હતી. સેવાના કાર્યને માટે એમણે ભોજ-
મકાનો પણ પ્રથમથીજ ત્યાગ કર્યો હતો.
એક માણસ કુળી સાય અને બીજો મળક
કરે એ એમને ન રચ્યું. ફેરવું કુખ લેખ
તેઓ પોતાનું સર્વસ્વ ત્યાગી દેતા. આ
ત્યાગચરિત્ર એમના જીવનમાં પ્રથમથીજ તરી
આવતી આપણે લેખ શકીએ છીએ. અહીં
તે ત્યાગચરિત્ર મળાય છે પણ બીજાના
દિનને માટે જરા ફરજો ભોજ આપતાં
ધણી જુદો અચકાય છે. એમ ન થવા દેતાં
એમણે ત્યાગચરિત્ર ફળગી લેખ્યું.

નિઃસ્વાર્થ અને પ્રમાણિક સેવા

આફ્રિકામાં આઝાદ પછી ગાંધીજી મહા-

સભામાં જોડાયા અને પોતાના ભારતવાસી બાઈ બહેનોને શુભાશીર્વાદો મુક્ત કરવાને સ્વાતંત્ર્ય યદ્ય યદ્ય કર્યો અને ભારતવાસીઓને સ્વતંત્રતાની અખંડ લગાડી. આ સમયથી એમણે દેશસેવામાં ઝુકાવ્યું. ત્યારથી સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધના મોરચા મંડાયા ત્યારથી એમને જે મુશ્કેલીઓ સહન કરવી પડી તે તો આપણી સમક્ષ તાજીજ છે. આ દેશ સેવાને માટે એમને પેટલીઓ, વખત જેલ મહેલના સેવન કરવા પડ્યા અને અત્યારે પણ આપણા ભારતના તારણહાર ગાંધીજી જેલની ચાર દિવાલો વચ્ચે પુરાયા છે. સ્વદેશભિગાનને લઈને એમને આમાં પણ આનંદ જ પડે છે; એમની સેવા નિઃસ્વાર્થ છે જન સમાજના ઉદ્ધારાર્થે—હિંદુ ધર્મ દ્વર કરવાને એમણે પોતાનું બધું જ દાન કરી દીધું છે. ગાંધીજીની સેવા સ્વાર્થ રહિત અને કોઈ પણ જાતના ખર્ચા કે ભરોસા તની આસા વિના ચતી સ્પષ્ટ જોઈ શકીએ છીએ. કમ કે જે જાણ છે ફળની અસંકિત કદી રાખતા નથી. આ ઉપરથી બહેનો એટલું જરૂર મઠણ કરે કે દેશસેવા કરવી એ દરેકનો ધર્મ છે પરંતુ સેવા નિઃસ્વાર્થ હોવી જોઈએ અત્યારે સેવાના ફલ નીચે વ્યક્તિગત ખ્યાતિ મેળવવાના પ્રયત્નો રાતા આપણે જોઈ શકીએ છીએ તે ન થયા જોઈએ અને જનસેવાના કાર્યમાં પ્રમાણિકતા હમેશા જાળવવી જોઈએ, મરણ કે દેશમેલોને ભરોસે પેસાની મુખવચ્ચા કરવી પડે છે.

સત્યપ્રિય અને આજ્ઞાધીન

ગાંધીજી બાળવયથી જ સત્યપ્રિય અને આજ્ઞાધીન હતા એમને પોતાના વડીલોની અને પાછળથી પોતાનાથી મોટાની કે નાનાની કોઈ પણ કિંમત સામગ્રી કુખ્યાતી નથી. સ્વચ્છ અને દરિદ્ર બાળવયથી જ

એમના આદર્શ બન્યા હતા સત્ય બોલવું એજ ખરો ધર્મ છે. પોતાના આત્માની શુદ્ધિને માટે સત્યનું પાલન હમેશા થતું જોઈએ સત્યાગ્રહના એમના પ્રયોગો આપણે નજ બૂલી શકીએ સત્યાગ્રહને માટે ગમે તે ભોગ આપવો પડે છતાં પણ પાછા ન દેવું એમ તેઓ પ્રથમથી જ માને છે અત્યારે ઘણી વ્યક્તિઓ, બહેનો પણ, માને છે કે કોઈ વખત અસત્ય બોલવાથી શરીર જવાબ છે પણ એ માન્યતા ખોટી છે. સત્યમાં જ જીવ છે. મત્યમાં જ આત્મશુદ્ધિ છે અને સત્ય એજ ખરો ધર્મ છે, એમ ગાંધીજી માને છે. સત્યની સહાયથી એઓ મહાત્મા થઈ શક્યા છે, એ એમના જીવનમાંથી સ્પષ્ટ તરી જાય છે. બહેનોએ પણ પોતાની આત્મશુદ્ધિ માટે ખાસ સત્ય મઠણ કરવું જોઈએ

સેવાધર્મ

સેવા કરવી એ દરેક વ્યક્તિનો ધર્મ છે. સેવાની બાબત ગાંધીજીમાં બાળવયથી જ હતી કોઈનું કુખ તેઓ ન જોઈ શકતા. પિતાની મદદથી મમ્મે તેમણે એક નર્સનું કામ કર્યું હતું. માતાની માવજત કરવામાં તેઓ બાળવયથી જ આનંદ પામતા જ્યારે મરડી શાંતી નીકળી ત્યારે તેમણે હોસ્પિટલમાં નર્સ તરીકે કામ કરવાનું આનંદથી સ્વીકારી લીધું હતું. બાળક કે મોટા, ઈશ કે નીચ, રાત્ર કે રક, સ્પૃશ્ય કે અસ્પૃશ્ય કોઈ પણ જાતનો ભેદ રાખ્યા વિના તેઓ દરેકની આનંદથી સેવા કરતા અને એમાં પોતાનો ધર્મ લેખતા. અત્યારે ઘણી બહેનો અને જામ કરીને ધનિક બહેનો ગરીબની સેવા કરવામાં નાનપ માને છે પણ તેઓ જરૂર માને કે સેવા ધર્મ એજ ખરો ધર્મ છે.

પવિત્રતા અને શાસ્ત્રશુદ્ધિ

ગાંધીજીના જીવનમાંથી પવિત્રતા અને

મુક્તતા રપટ તરી આવતી આપણે નેહ
મરીએ છીએ. વાચા અને કર્મ બનેથી દરેક
વ્યક્તિએ પવિત્ર રહેવું નેહએ એ એમનો
સિદ્ધાંત છે. છતાંકર્મ કાંઈ પણ લાગ્યથી
ન લલચાતા એમણે પવિત્રતાનું ખામ પાલન
કર્મ દ્વા. જાહેર જીવનમાં અનેક સ્ત્રીઓના
સમાવેશમાં આવ્યા દતા. છતાં પણ ચારિત્ર
અભિમુદ્ધ રાખી સક્યા પવિત્રતા અને ચારિ-
ત્રશુદ્ધિ એ તો સ્ત્રીઓના ખાસ ભૂષણો છે.
માટે તેણે કાંઈ પણ કાણે, આપત્તિમાં પણ,
ખંડન ન થાય એટલું જાહેરોએ ખામ ખ્યાન
રાખવું નેહએ.

સુધમ

ગાંધીજીનાં જીવનમાંથી સુધમના પાઠો
આપણને સારા મળી રહે છે. પરિશ્રિત જીવ-
નમાં નિયમિત અને સચળી રહી પ્રજાચર્યનું
પાલન કરી શકાય છે સ્ત્રીઓનું સ્ત્રીત્વ જાળ-
વવા માટે સુધમ ખાસ આવશ્યક છે માટે
જાહેરોએ આ ખાસ પ્રદણ કરવું નેહએ.

અભિસા

ગાંધીજી એટલે અભિસા. કાંઈ પણ બ-
હિતનું કે દુરમનનું જીવન કરવું એમાં પણ
હિસા છે તન, મન, અને કાયા ત્રણેયો
અભિસા જાળવાની નેહએ એ આપણે
ગાંધીજીનાં જીવનમાં જીવનમાંથી તરી
આવતી નેહ મરીએ છીએ પોતાના લાગને
માટે પારશનું જીવન કરવું અથવા કાંઈની
લાગણી દુખવવી એમાં પણ હિસા છે એમ
ગાંધીજી માને છે જાહેરોએ આ ખાસ પ્રદણ
કરવું નેહએ અને, મરુકત કંદુબમાં તો
આનુ ખાસ પાલન કરી બતાવવું નેહએ

સ્વદેશી

સ્વદેશીની ઝખના એ તો ગાંધીજીનો
જીવન મર્મ છે. પોતાના દેશીપ્રાણનો

બુણે મારે અને આપણે પરદેશી વાપરીએ એ
મરમ કારણ છે. જાંસુધી આપણી જરૂ-
રિયાતો સ્વદેશી મળી શકતી હોય ત્યાંસુધી
પરદેશી વસ્તુઓ અસ્પૃશ્ય જ હોવી નેહએ
આપણા કારતના વાતખંદેનો ખાલવિકા
પૂરવ મેળવી રહે અને આપણા મુદ્ધલોગો
સજીવન થાય એ માટે ખાદીના મૂર માધી-
જીએ ચારે દિશામાં પહેચાડી દીધા છે. પોતાનું
કાપડ પોતેજ તૈયાર કરવું નેહએ એ માટે
ગાંધીજી એક ધર્મ કરજ સમજીને દરેકજ
નિયમિત રેડીએ ચલાવે છે આ ઉપરથી
ખાદીપરનો એમનો પ્રેમ જણાઈ આવે છે,
આપણી જાહેરો દરે પરદેશી વસ્તુઓમાં
મોદાષ ન થતાં સ્વદેશી અને ખાસ કરીને
ખાદીને ઉત્તેજન આપે અને નિયમિત રેડીએ
કતિ એ ઇચ્છવા મોખ છે.

સાદાઈ

ગાંધીજી એટલે સાદાઈની શ્રુતિ. જો દેશમાં
માણસની સરેરાસ આનંદ રહત પોણા એ
આના છે ત્યાં મોજશીખને રથાન ન હોઈ
કોં એ આપણે એમના પહેરવેશ અને ખા-
વાના નિયમો પરથી ખાસ નેહ મરીએ છીએ
બ્યારે ગાંધીજી મુસાફરી કરે છે ત્યારે પોતે
મહાત્મા મજાના હોવા છતાં કડે કલાસમાં
એક મુકાદ્દલ કીટાટની સાફ કુશાફરી મરે
છે. બ્યારે ખીજા દેશી બાઈજાહેરો પેશાને
અલાવે મુકાદ્દલો વેઠે ત્યારે એમને ઉચા
કલાસમાં બેસવાનો હક્ક છે જ નહિ કોમ
તેઓ માને છે દેશની આતી પરિસ્થિતિને
લાઈને એઓ ખાવામાં પણ અતિથય સાદાઈ
માને છે, પોતાની જરૂરિયાતો બહુજ ઓછી
રાખે છે. જીવન ખાવાને માટે નથી પણ
જીવનને માટે ખાવાનું છે એ એમની માન્ય-
તા છે. ખાવામાં સાદાઈ જાળવવાથી તદુર-
સ્તી જાળવી શકાય છે એ એમની માન્યતા

તદ્વત્ મત્સ્ય છે દરેક જ્ઞેન એમની સાદાઈનું જરૂર અનુકરણ કરે જાને પોતાની જરૂરિયા તો જેમ અને તેમ જોઈ કરે. ધનિક જ્ઞેનો એટલું જરૂર માદ રાખે કે પોતાની ખુશી જ્ઞેનો મુશ્કેલીઓ વેઠે ત્યારે તે મોજમોજૂ ન કરી શકે.

અહંભાવરહિત

ગાંધીજી મહાત્મા હોવા છતાં એમને પોતાને માટે જરા પણ મોટાઈ નથી. એમના જીવનમાં અભિમાન કે અહંભાવ જેવું કંઈજ નથી. એમના જીવનમાંથી આપણે દમસ્કા વિનય અને નમનજાળ કરતાં જોઈ શકીએ છીએ. એઓ પોતાને બીજા જેવા સમાન ગણી બેઠાવામાં માનતા નથી તેઓ કોઈને તિરસ્કારથી કે કે હર્ષથી જોતા નથી. આ ખાસ શ્રીઓએ મદજી કરવું જોઈએ. જે આટલું મદજી કરી જીવનમાં ઉતારવામાં આવે તો આપણામાંથી કજીઆના મૂળ દમસ્કાને માટે નાથ પામે સાસુ વદુ ઉપર, જેઠાણી દેરાણી પર સત્તા ચલાવવાના પ્રસંગો આપણે સાધારણ સાંભળીએ છીએ જરા ધન પ્રાપ્તિ થતાં, કે કોઈ પણ રીતની આપણામાં સંકિત આવતા આપણે અભિમાની બનીએ છીએ, અને જે રીતે શાંતિનો નાથ કરી કજીઆને નોતરીએ છીએ આજક કે મોટા, ગામડીયા કે ચહેરી, શિક્ષીત કે અશિક્ષિત, રાય કે રંક, દરેકને નિષ્પક્ષપણે સમાન ભાવે ગાંધીજી લુવે છે એટલા માટે એ બધે વદનીય છે

નિયમિતતા

ગાંધીજીના જીવનમાંથી એમની નિયમિતતા અને કાર્યપદ્ધતિ ખાસ મદજી કરવા યોગ્ય છે સવારે વહેલા ઉઠવુંજ જોઈએ, અમુક પ્રમાણમાં ખાવું જોઈએ, થોડોક સમય ફેટીઓ કાતવોજ જોઈએ વિ. વિ. ને લઈને

તેઓ બધી પ્રવૃત્તિઓ કરી શકે છે. ગાંધીજી મને તે કાર્ય હાથ પર લે છે તેમાં જીવન રેડી દેવાની, તેમાં જાતપ્રેત થઈ જવાની એનામાં ટેવ છે અને એને લઈનેજ તેઓ બધામાં સફળતા મેળવી શકે છે. બહેનોએ આ ખાસ મદજી કરવું જોઈએ. આથી પોતામાં સમય કુચલીમાં ન યુગ્મવતા તેનો સદુપયોગ કરી પોતાના આત્માની તેઓ હિન્નતિ કરી શકશે અને દેશસેવામાં પણ પોતાનો ફાળો આપી શકશે.

શિક્ષક કે શિષ્ય ?

ગાંધીજી શિક્ષક થતાં કરતાં શિષ્ય થવામાં માને છે પોતે સંપૂર્ણ હોવાનો દાવો કરતાજ નથી. દરેક વ્યક્તિ પાસે કંઈ ને કંઈ શીખવાનું મળે છે એમ તેઓ માને છે. બહેનોએ આ ખાસ મદજી કરવું જોઈએ પોતે સંપૂર્ણ હોવાનો દાવો કરી બીજાને તિરસ્કારી ન કાઢતાં દરેક પાસે શીખવાનીજ દાનત રાખવી.

સ્વાશ્રયી

સ્વાશ્રયી થવું એ દરેકનો ધર્મ છે. બીજા પાસે કોઈ પણ કાર્યની વ્યાજા રાખતા પહેલાં પોતેજ તે કાર્ય કરી બતાવવું એ ગાંધીજીના જીવનમાંથી ખાસ મળી આવે છે. ગાંધીજી પહેલી કેમ્પસમાં ગયા ત્યારે પાંચપાનાં વાર્ધક્ય હતા તે દાયે સાફ ર્માં દના અને પોતાના યુત્રો પાસે કચબા દના આશ્રમમાં પણ તેઓ પોતેજ પોતાનું કામ દતા અને આશ્રમવાસીઓને તેના પાઠો શીખવતા બહેનોએ આ ખાસ મદજી કરવું જોઈએ પોતે અમુક રિયતિના થયા એટલે પોતાનામાં નીચું કામ ન થઈ શકે એ મોન્ડર્નમાં હોવી જોઈએ. પોતાના બાળકોને સ્વાશ્રયી બનાવવા માટે માતાઓએ પ્રથમ કાર્ય કરવું જોઈએ

અધ્યક્ષધાનો ત્યાગ

ગાંધીજીનો ધર્મ એટલે યત્નપાત્ર, દેશ-

સેવા, સેવાધર્મ અને પ્રમાણિકતા અત્યારે આપણી પક્ષી બહેનો અંધશ્રદ્ધાને લીધે ધર્મને બદલે પોતાના પૈસાનો અને સમયનો ખોટો વ્યય કરે છે આમ ન કરતાં મધી-જીના પંથે ચાલી દેશ સેવામાં જ પોતાનો પૈસો અને સમય અર્પણ કરશે તો ખરો ધર્મ કરશે મણ્ડારી. બહેનો આત્મ જરૂર પામત કરે.

ન્યાયવૃત્તિ

પ્રાઇમી પાસે ન્યાય મેળવવાની આશા રાખતા પહેલાં આપણે બીજાને કેટલું પણ ભતતને બેઠે રાખ્યા વિના ન્યાય આપવો જોઈએ ન્યાય મેળવવા માટે પ્રથમ બીજાએ તે આપણે ન્યાય આપતા થવું જોઈએ એમ, મધીજી માને છે, આપણે હમેશા બીજાએ પાસેથી ન્યાયની આશા રાખીએ છીએ પણ બીજાએ આપણે અન્યાય કરતાં અચાતાર્ત નથી. માટે ન્યાય મેળવવા માટે આપણે બીજાએ ન્યાય આપતાં શીખવું

જોઈએ. આના સુંદર પાઠો આપણને ગાંધી-જીના જીવનમાંથી મળી આવે છે. ન્યાય આપ્યા વિના ન્યાયની આશા તજ રાખી, સકાય.

બહેનો ! મધીજીના જીવનનો તમે જેમ જેમ વધુને વધુ અભ્યાસ કરશો તેમ તેમ તેમાંથી વધુને વધુ શ્રદ્ધા કરવા યોગ્ય શોધી શકશો. મહારા અદ્ય અભ્યાસથી અને મહારી અદ્ય મતિ પ્રમાણે ઓછો પોતાના સાધારણ જીવન માટે મધીજીના જીવનમાંથી શું શ્રદ્ધા કરી શકે એ લઘુમારો આજળ સુક, છુ આલુજી જીવન-માં ઉતારવાથી આપણે મહાત્મા તો ન થઈ શકીએ પણ ખરો સ્મૃતિ તો પ્રાપ્ત કરી શકીએ. આપણું જીવન શાંત, સરળ, પ્રમાણિક અને પવિત્ર બનાવી, કલ્યાણને દૂર કરી આપણે કષ્ટક જીવન આનંદ અનુભવી શકીશું અને કષ્ટક દેશસેવા કરી શકીશું. આશા છે કે બહેનો આમાંથી કષ્ટ પણ શ્રદ્ધા કરવા પ્રયત્ન કરશે અરુદ

પ્રત્યેક બહેનને મારી પ્રાર્થના છે કે તે રોજ સવારે ઊઠીને આશ્વા નિઃશ્વ કરે. " હે હૃદય ! હું મને પવિત્ર રાખજે મારી પવિત્રતા રક્ષણ કરવા નેહાં બધું આપણે અને હું પ્રાણ ત્યાગ કરીને પણ મારી પવિત્રતા ભગવતી સુક નેહાં સમિત આપણે. તારા નેહાં રક્ષણ છતાં મને બધું કોનો છે ? " સદ્ભાવે કરવી આવી પ્રાર્થના પ્રત્યેક સ્ત્રીએ રક્ષણ કરશે

૫૫

મને સંપૂર્ણ આશા છે કે હિંદુસ્તાનમાં સ્ત્રી પ્રવેશ બંને પોતાની મર્યાદા સમજી ગણેલા છે અને પવિત્રતાને સ્વાદ આપ્યો છે

ઓને પરમાત્માની નવરીજ ન થવા દે, અવશ્ય સ્ત્રી પોતાના સુખકારમાંથી કે પાત્રોના રક્ષ-માંથી નવરીજ ન થાય તે તે દેશસેવા શું કરે ?

મ. ગાંધીજી

વિશ્વવંદ્ય

મહાત્માજી

સંપ્રિય: શ્રી બાબુભતી ચોકસી

દુ:ખીવાર એમ બને છે કે વસ્તુ અથવા વ્યક્તિ નજીક હોય ત્યારે તેના સ્વરૂપને બરાબર પિછાની શકાતું નથી, અને દૃષ્ટિને દૂરના દુર્ગા-દર્શન થતાં દુર્ગા તરફ તે વધારે આકર્ષાય છે. આપણે મગી આંખે કુદરતનું જે પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ જોઈએ છીએ તે કરતાં કેટલીક વાર એજ કુદરતનું ચિત્ર આપણને વધારે ચિત્તાકર્ષક લાગ્યું હોય, એમ શું નથી બન્યું ?

ભગવાન શુદ્ધ જે યુગમાં યજ્ઞ ગયા, અને પૂર્વાવનારના એ સિદ્ધાંત-કુમારે જગત્તા સુખની ખાતર રાજપાટ અને પુત્રપત્નીને ત્યાંમ કરીને ધર્મ દીક્ષા લીધી, તથા જગતને દયા, શાંતિ અને શાન્તિતે અપૂર્વ એક, હિતપથમાં અને અત્યંત, તે કાળમાં આપણે જન્મ ગયો હોત અને ભગવાન શુદ્ધની સમીપમાં રહેવાનું બન્યું હોત તો કેવું સારું-એમ આપણને વિચાર થાય એ કુદરતી છે. પરંતુ તે કાળમાં કેટલા માનવી-ઓને આવી કલ્પના થઈ હતી ?

એજ પ્રમાણે આજથી એકાદ સદી પછીની પ્રજા કદાચ એવી કલ્પના કરતી હતી કે વીસમીસદીના ગાંધીયુગમાં આપણે જન્મ્યાં હોત, તો કેવું સારું જ્યારે આજના ગાંધીયુગમાં કેટલાંક એવા માનવજીવજા પડ્યાં હશે, જેઓ ગાંધીજીને કેવળ નિઃસ્વા-માંજ અનેરી મોજ માણતાં હશે ! એનું

કારણ ઉપર કહ્યું તેમ નજીકની વ્યક્તિના સાચા સ્વરૂપને પૂરી રીતે નહિ પિછાનેશું, તેજ હોયું જોઈએ.

જે ગાંધીજીના પૂજકો ને ભક્તો માત્ર ભારતવર્ષમાંજ નહિ, પણ દરિયાપારના-દૂર દૂરના દેશોમાં પણ મોટી સંખ્યામાં આપણે જોઈએ છીએ, તે ગાંધીજીના પગમાં જે ભૂમિમાં પડ્યા હોય તે ભૂમિને અને તે ભૂમિની પ્રજાને મહાન ગૌરવનો વિષય ગણાય એ તદ્દન સ્વાભાવિક છે. અને આ રહસ્ય હજીએ જે મનાતનીઓ કે કાકશસ્ત્રીઓ ગાંધીજીને એજાખનારાઓ ન સમજ્યા હોય તો તેમણે વેળાસર સમજી લેવાનો સમય નજીક આવી પહોંચ્યો છે.

ભગવાન શુદ્ધને કોઈ અમૃત ચોષીએ જણાવ્યું કે જગત અત્યંત-અનુકારમાં અ-ટવાય છે, અને તેના ઉદ્ધાર માટેના ધર્મ-તત્ત્વો તેની સમક્ષ રજુ કરવાની જરૂર છે, અને તરતજ તેમણે સર્વસ્વને ભોજી ઉઘ તપ આદ્યાં, અને પોતે જે બોધિસત્વ પામ્યા તે જગતને ચરણે તેમણે સમર્પણ કર્યું.

એજ પ્રમાણે મહાત્માજીને કોઈ ધન્ય પણે એમ લાગ્યું કે દેશ અને પરદેશ વસતા દેશવાસીઓ અનેક બધનોયી જઠકાજા જઠને ગુલામી દયા ભોગવી રહ્યા છે, મોટે તેમની સુકિત કયોજ છૂટકો-અને તરતજ તેમણે

મેસિટરશિને કાચી દીધી, અને સારંસરના
ભોજે ભારત માટે બેળ લીધેલ.

આ ભોજ કેવો શિસ્તગ્રાસ્તનો છે, અપુલ્ક
જીવનને રાષ્ટ્ર હોમમાં દેખી દેવા જેવો છે,
તે તો હવે છેક નાનાં બાળકો પણ સમજતાં
જાય જાય છે, એટલે તેના શિસ્તગ્રાસ્તી ખાસ
જરૂર નથી.

અર્ધિં તો એક જ વાતનો ઉલ્લેખ કરીશ
કે મહાત્માજીનું જીવન, જીવનના સમગ્રમ
જમાના પ્રત્યે સાથે જોતજોત જાયેનું છે-
અને ફક્ત રાજદારી નથી રહ્યું, તે તેમના
મહાન જીવનની પ્રમાણ નિશ્ચિતતા છે. કાષ્ઠતા
તરીકે અધીજી રાજ્યવત્રમાં જેટલો રમ ભે
છે તેટલોજ રમ બાળકો માથે જોવાયા
ધરાવે છે-મનસુખ કે પોતે શુદ્ધ નદિ પર
રમીશ કદવા છે તેઓ યોગીનું જીવન
છતી ભલે છે, એની સાથે સમીનપ્રિય પણ
છે, એ આપણે બુલરાનું નામ તેઓ દેખેતા
છે, તેમજ સાદિત્યના પીર ચણાર પણ છે.
તેઓ વરિમાન ભલે છે તેમજ વેડું પણ
ભલે છે ! (જુઓ તેમનું પ્રસિદ્ધ "આરોગ્ય
નિમે સાધાન ચાન...") તેમજે રાજ્યકાન્તિ

અજમાતી અને રાષ્ટ્રને ભક્ત કર્યો, તે સાથે
યમાજને પણ નથીતે કૃત્યા નાતો અને
ગ્નતાનું વિનાશિન સાધા સમાજેનું છે તે
પણ તેમજે સારી રીતે રિચાનું છે, અને
પોતાના વિચારનું નવ પીત પ્રમજોપાત પ્રજટ
કયું છે, તેમજે દેશની અધાની સાથે આપણા
ઓસમાજની શુદ્ધાનીને દેશ માટે પણ મલ્લ
કયું છેજ. મહાત્માજીએ અંત્યમે ૥ ઉદાર
તરીકેજ નદિ પણ દેશની દસિન-અને
વેસ્થાએ જેવી પતિત જાનિતા પ્રજાર માટે
પણ પ્રપત્તો ભાગ છે તેઓ વિષરાગ્યેતે
" ત્યાગમૂર્તિ "નું નિશ્ચ આપે છે, અને
અસુતમેનિ બાળવિષરાગ્યેતે-તેમની કૃત્ય
દેખ તો-વિશુદ્ધ લખે જોવાય ચાહ્યેતે છે,
તેઓ જેટલા જગદ્ગુર્ભા છે તેટલાજ કમંડીર
છે, મત્યામથી છે તેટલાજ પ્રેમાળ છે,
અદિસાના ઉપાધક છે તેટલાજ " દિશાસન
જેવી મહાન મૂર્તિ " કલુષ કરવાયા દવાર
છે આવા અદ્ભૂત બાળકો, અને અજન્મ
મહાત્માજીનો જન્મ અને જીવન પ્રજા છે.
તેના એ પૂજ્ય મહાત્માજીને આજ અને
સદેવ વરન દેલ.

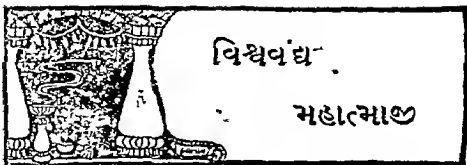
અધિક વરિમાન સીત છ પરીજા પડેલાં હતાં ! કમવતી જતમાં જરૂર લગી હતી ત્યારે
તેજા અજ કપર રાખીના હતાં ! તારામતિ નજારે હરિમદ્ સંગે બદાની હતી ત્યારે જુ લીધ
શેલીય હાર પડેલી હાર્દમાં આ અપરમાત્તા ભગવાનમાં પરીજા પડેલાં એ મને તો અર્ધજન ભગવાન છે

હોમ, આ કુદરમાં અત્યંત કાલથી કાલનું કામ કરી આવે છે તે કિશા દેશી ત્યારથી
કિદરશાનો અધિક અને અધિક શિસ્તિયા ફેર પડે છે એ કિદરશાન પેલનું બધું યાજ
કેતેજ કુષદશિયા ભગવાન થઈ અને તેનાં કપડાં જમી સો, તો એની યોગ્ય મિત્ર થઈ તે જન્મ
કાલથી કિદરશાન પોતાની પૂરી રસતંત્રતા લઈ લે

પ્રથમ કુદરમાં તો એ જ્યો તેમજે કે કોમિ જન્મવરે મહાજન ભગવાન થઈ હઈ તેને ધર્મ
ભગવાન સેવરી અને કોમિ મિ જન કયુ છે તેને તે કોલ જન્મેને અપરુ કો વનિયા મોડું
મજે તો કોલ જરૂરે કુષદશિયા થઈને હા છે તેવથી કોલ જન્મ થઈ જાય અને તન વન થાય.

યોજિતા: શ્રી લાગુમતી ચૈકસી

દુઃખીવાર એમ બને છે કે વસ્તુ અથવા વ્યક્તિ નજીક હોય ત્યારે તેના સ્વરૂપને બરાબર પિછાની શકાતુ નથી, અને દૃષ્ટિને દૂરના દુર્ગિન્દ્રમાં થતાં દર્શન તરફ તે વધારે આકર્ષાય છે. આપણે સગી આપિ કુદરતનું જે પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ જોઈએ છીએ તે કરતાં કેટલીક વાર એજ કુદરતનું ચિત્ર આપણને વધારે ચિત્તાકર્ષક લાગ્યું હોય, એમ થી નથી બન્યું ?

ભગવાન જુદા જે યુગમાં થઈ ગયા, અને પૂર્વાવતારના એ સિદ્ધાંત-કુમારે જગત્તના સુખની ખાતર રાજપાટ અને પુત્રપત્નીને ત્યાગ કરીને ધર્મ દીક્ષા લીધી, તથા જન્મતને દયા, ક્ષમા અને શાન્તિને અપૂર્વ ભોધ, ઉચ્ચતપશ્ચપાને અંતે આપ્યો, તે કાળમાં આપણે જન્મ થયો હોત અને ભગવાન જુદાના સમીપમાં રહેવાનું બન્યું હોત તો કેવું સાર-એમ આપણને વિચાર યાય એ કુદરતી છે. પરંતુ તે કાળના કેટલા માનવી-ઓને આવી કલ્પના મધ દરી ?

એજ પ્રમાણે આજનો એકાદ સદી પછીની પ્રજા કદાચ એવી કલ્પના કરતી હશે કે વીસમીસદીના ગાંધીયુગમાં આપણે જન્મ્યાં હતા, તો કેવું સાર ? ન્યારે આજના ગાંધીયુગમાંજ કેટલાક એવા માનવજીવજા પડ્યાં હશે, જેઓ ગાંધીજીને કેવળ નિદા માંજ અનેરી મોજ માણતા હશે ! એવું

કારણ ઉપર કહ્યું તેમ નજીકની વ્યક્તિના સાચા સ્વરૂપને પુરી રીતે નહિ પિછાનેલું, તેજ હોયું જોઈએ.

જે ગાંધીજીના પૂજકો ને ભક્તો માત્ર ભારતવર્ષમાંજ નહિ, પણ દરિયાપારના-દૂર દૂરના દેશોમાં પણ મોટી સંખ્યામાં આપણે જોઈએ છીએ, તે ગાંધીજીનાં પગલાં જે ભૂમિમાં પડ્યાં હોય તે ભૂમિને અને તે ભૂમિની પ્રજાને મહાન મૌરવનો વિધય ગણાય એ તદ્દત સ્વાભાવિક છે અને આ રહસ્ય હજીએ જે મનાતનીઓ કે કાકયશ્ચુન્યાયે ગાંધીજીને ઓળખનારાઓ ન સમનયા હોય તો તેમણે વેળાસર સમજી લેવાનો સમય નજીક આવી પહોંચ્યો છે.

ભગવાન જુદાને કામ અચૂત ગોધરીએ જણાવ્યું કે જગત્ત અસ્તાન-અન્ધકારમાં અ-ટવાય છે, અને તેના ઉદ્ધાર મારેનાં ધર્મ-તત્ત્વો તેની સમક્ષ રજી કરવાની જરૂર છે, અને તરતજ તેમણે સર્વસ્વને ભોગે ઉચ્ચ તપ આદર્શ, અને ચોતે જે બોધિસત્વ પામ્યા તે જગત્તને ચરણે તેમણે સમર્પણ કર્યું

એજ પ્રમાણે મહાત્માજીને કામ ધન્ય પણે એમ લાગ્યું કે દેશ અને પરદેશ વસતા દેશવાસીઓ અનેક બંધનોથી જકાડાઈ જમને ગુલામી દશ ભોગવી રહ્યા છે, માટે તેમની મુક્તિ કયેજ છૂટકો-અને તરતજ તેમણે

બેરિસ્ટરીને ફમાડી લીધી, અને સર્વેશ્વરના
ભોજે ભારત માટે ભોજ લીધો.

આ ભોજ કેવા શિરસાદાનો છે, અમુલ્ય
જીવનને રાષ્ટ્ર દોમર્માં દોખી દેવા જેવો છે,
તે તો દેવે છે નાનાં બાળકો પણ સમજતાં
મુક મળાં છે, એટલે તેના વિસ્તાસ્તી ખાસ
જરૂર નથી.

જ્યાં તો એજ વાતનો ઉલ્લેખ કરીય
કે મહાત્માજીનું જીવન, જીવનના સમગ્રમ
નિધાન પ્રત્યે સાથે જોતપ્રોત વ્યક્તિ છે-
અને કદાચ રાજદ્વારી નથી રહ્યું, તે તેમના
મદાન જીવનની પ્રધાન નિષિષ્ટતા છે રાજદ્વા
તરીકે ગાંધીજી રાજ્યતંત્રમાં જેટલો રમ સે
છે તેટલોજ રમ બાળકો સાથે ખેલવામાં
ધરાવે છે-મનસુખ કે પોતે શુભ નદિ પર
ચલિત હોવાના છે. તેઓ યોગીનું જીવન
છડી નહોતે, એની સાથે મંત્રીનિધિ પણ
છે, એ આપણે જુઠાવાનું નથી, તેઓ દેશનેતા
છે, તેમજ સાહિત્યના પીઠ સાસુર પણ છે.
તેઓ પશ્ચિમ જાતે છે તેમજ વેદ પણ
જાણે છે. (જુઓ તેમનું પુસ્તક "આર્ય
નિર્વે સાધન્ય ધ્યાન...") તેમજ રાજ્યકાન્તિ

મજાતી અને રાષ્ટ્રને ગમત કર્યો, તે માટે
સમાજને પણ નવીન ભૂમિ નાતો અને
મનોનું દિનાકિત સામાં સમાજેકું છે તે
પણ તેમજે સારી રીતે વિચાર્યું છે, અને
પોતાના વિચારનું નવનીત પ્રસંગોપાત પ્રગટ
કયું છે, તેમજે દેશની મલામી સાથે આપણા
ઝીંઝામજની મુશ્કાલીને દેશના માટે પણ ધણું
કયું છે. મહાત્માજીએ અત્યંતે ઉદાર
તરીકે નદિ પણ દેશની દક્ષિણ-અને
વેસ્તાઓ જેની પતિત જાતિના વદાર માટે
પણ પ્રયત્નો મીધા છે તેઓ વિપ્રચારોને
"ત્યાગમર્ત" નું શિરદ આપે છે, અને
અસતયોનિ બાળવિધવાઓને-તેમની ધ્વજ
દોષ તો-વિશુદ્ધ મગને જોડવા સફળો છે,
તેઓ જેટલા જગદ્ગુરૂઓ છે તેમજાજ કમંચીર
છે, સત્યાગ્રહી છે તેટલાજ પ્રેમાળ છે,
અદિસાના ઉપાસક છે તેટલાજ "દિમાલ્ય
જેડી મદાન મૂલને" કમુલ કરનારા વદાર
છે આવા અદ્ભુત અનોઁ, અને અજમ
મહાત્માજીનો જન્મ અને જીવન મુન્ન છે:
તેવા એ પૂન્ય મહાત્માજીને આજ અને
સદૈવ વદન દે.

ભાવના જાણાય છે. ખાદી પહેરતી તેમાં લોક કલ્યાણ રહેતું છે અને મન્દિરનો નિમદ પણ સમાજોદ્ધાર છે.

યત્રોના બહેનના પ્રચારથી જગતમાંથી કળા અને કળાપ્રેમ નિષ્પ્રાય થતા આવ્યા છે. દરેક કારીગર અસારે તો કારીગર મટી મળુર બન્યો છે. યત્રોના શુભાગ્રે મટી આપણી હસ્તકળા ખીલવવા માટે ખાદી એ આપણી પાસે ઉત્તમ સાધન છે આપણે ત્યાં તો દાગની મલમલતું જવલંત દર્શાવે છે. ખાદીમાં પણ કળા રહેલી છે. યંત્રની મદદથી જ બનેલું હોય એવું કાપડ આપણા કેટલાક કારીગરો હાથવણાટથી બનાવી શકે છે. તેમની કલ્પનાશક્તિ ખીલે છે, તેમજ કળાભૂમિ વિસ્તૃત બને છે. જીવનમાં કળા પ્રાધાન્યપદ ભોજવે છે. અંગ્રેજીમાં કહેવત છે કે " કળા જીંદગી ઉપર સત્તા ચલાવે છે. " હજી જો કે તેવી ખાદી બનાવતાં વધારે મોઢી બને છે, હતાંય દેશના કળાપ્રેમી ધનાઢ્યોએ તેવા કારીગરોને ઉત્તેજન આપવાની આવશ્યકતા છે. તોજ તેમની કળા વૃદ્ધિ પામશે અને એવા અનેક કારીગરો હિંદને આજણે જન્મશે આવી કળાને માટે અર્પેલા પૈસા દેશના જૂને મરતાં કારીગરોને મળે છે પરદેશના સદગ કાપડને ખરીદી થોડા પૈસા પણ પરદેશમાં મોકલવા તેનાં કરતાં ખરજ્યાચડી ખાદીના વધારે પૈસા આપી દેશમાં જ દ્રવ્ય રહેવા દેવું એ અનેક રીતે ઉત્તમ છે

દરેક દેશમાં પોતાનું દ્રવ્ય પોતાના જ દેશમાં ટકાવવા પ્રયાસો થઈ રહેલા હોય છે. કારણ પોતાની મહેનતનું ફળ ગ્રીભ આપે તેવી ભાવના કાષ્ઠનામાં હોઈ શકે નહિ " ધરનાં છાકરાં ધટી ચાટે અને પાડોશીને આટે " એ દશા હિંદને કે કાષ્ઠને પણ

નજ પરવડે ઇંગ્લાંડમાં દાકાની મલમલ પણ જ પ્રમાણમાં નપરાતી હતી. ઇંગ્લાંડના લુદ્ધિ-શાળા લોકો જોયું કે આથી પોતાના દેશનો કાપડનો કુશર વધતો ચાટે છે, તેથી તેમણે હિંદનું કાપડ વાપરવાનો પ્રતિષેધ કર્યો આટલું જ નહિ પણ પોતાના દેશમાં કાષ્ઠ પણ પરદેશી કાપડ પણ પેસારો ન કરવા પામે તેની સરકાર ખાસ સાવચેતી રાખતી. કારણ તેઓ જોઈ શકતા કે પરદેશી કાપડને માર્ગે સ્વદેશનું ધન પરદેશમાં ચાલ્યું જાય છે આ માટે ઇંગ્લાંડે, જાપાને, અમેરિકાએ, અને બીજા બધાજ સ્વતંત્ર દેશોએ પરદેશી કાપડ ઉપર બહુજ વધારે જકાત નાખી છે. આને રક્ષણીય કર કહે છે, આથી પરદેશનો માલ વાપરવો મોઢી પડે છે, અને તેથી લોકો દેશમાં જ બનતું કાપડ વાપરતા થાય છે. હિંદમાં આજે મીલ ઉદ્યોગ ખીલવવાનું એકજ સાધન છે. હિંદને કી રેડ પોલીસીની જરૂર નથી, કારણ હજી કાપડનો ઉદ્યોગ એટલો બધો ખીલ્યો નથી કે જેથી પરદેશી કાપડ સાથે સ્પર્ધામાં ટકી શકાય. આપણે જોઈએ છીએ કે જાપાન ટક્કર ઝીલી, હિંદ સાવવાનાં આટલાં બધાં ખર્ચો વેઠી, હિંદમાં માલ ધણે સરતે ભાવે આપે છે તેજ તેમના ઉદ્યોગની પ્રગતિ સૂચવે છે હિંદમાં પણ જાપાને, પરદેશી કાપડ મોંઘું પડવાના કારણે સ્વદેશી કાપડ વાપરવામાં આવે ત્યારેજ મીલ ઉદ્યોગ જરૂર ખીલે અને નજીકના બાવિબમાં કાપડ ધણજ સસ્તું પરવડે. ત્યાર પછીજ કી રેડ પોલીસી હોય તો મોટા વધા ન આવે હિંદને થેર તો કે પાકે છે, મજુરો પણ ધણી થોડી શાળમાં મળી શકે છે. એટલે પુરતાં માધનને લઈને મીલઉદ્યોગ ખીલવાની મોટી આશાઓ બાંધી શકાય. હતાંય મીલમાલેકો પોતાના ખરિદા ભરવામાં દેશના કુન્નરો ઉપર કાપ ચકે છે, અને માત્ર મજુરોનાંજ

લેહી ચૂસી મોજ માણે છે. નથી તેનાથી દેશને ફાયદો કે નથી તેનાથી ગરીબ વર્ગને ફાયદો મીલે ઉલ્લેખ ને પૂરતા પ્રમાણમાં ખાદી તે જે બેકારી દેશમાં આણે છે તે બધે માટે દૂર થાય.

ખાદી આખા દેશને પૂરી પાડી સકાય તેટલી ઉત્પન્ન થતી નથી, એટલે મીથેનાની જરૂર તો ખરીજ. મીથેનામાં બધું જ સ્વદેશી વાપરવામાં આવે તોજ દેશને ફાયદો છે. નહિ તો સુતર પરદેશથી મગાવી પરદેશ નાણાં મોકલવામાં તો પાછી શુદ્ધામી ફાજ રહી. ઉગ્રાંક ગમે તે રીતે પોતાનો માથ દિંદમાં ઘુસાડવા પ્રયાસ કરે છે. ખીજ પરદેશી કાપડ લપર ૨૦ ટકા જકાત નાખી અને બ્રિટિશ કાપડ લપર ૧૫ ટકા જકાત રાખવાનું મુખ્ય કારણ તો ખીજ દેશોની સ્પર્ધાને તોડી નાખવાનું હતું. પણ આપણેજ આપણું હિત સ્વદેશીમાં સ્થમત પરદેશી કાપડનો બદિલકાર કરીએ તો પછી સરકાર કહે ગમે તેટલી આઘાતી વાપરે તોય તે ફાલી રહેશે નહિ. આપણી એક પણ પાઈ, પરદેશ મોકલવા માટે વધારે નથી આપણે તો આપણા ચીથરદાલ ભાઈઓ તથા બહેનોને કપડાં અને અન્ન પૂર પાડવામાં રસ્તા રોકવાના છે. એકુતો પણ ગિયારા પોતાનું પકવેલું અનાજ પરદેશ ચલાવી ફગાવે છે. સરકારે ૧-૬ ની ફંડી ત્યારે કરી ત્યારે પોતાને કેટલું મોડું વૃદ્ધાન થાય છે, તેનો તે ગિયારા અઠાણ અને ભોળા લોકોને ખ્યાલ નહોતો અને હજુએ ક્યાંથી હોય ? હિંદ સિવાય એવો કોઈપણ દેશ નથી કે જે વિલાયતી કાપડ વાપરતો હોય. મેન્ચેસ્ટરની મીથેના દિંદ માટેજ કાપડ તૈયાર કરે છે, અને સીકુ દિંદમાંજ રવાના કરે છે દિંદને પૈસા તાકડીનીના કરતું ઉગ્રાંક અને તોખા પોકારે છે. તે વિલાયત

જતા પૈસા નથી પણ દિંદની પ્રમ્નનું રહીર અને માસજ છે. આપણા કેટલાક સ્વાર્થી વેપારીઓ પરદેશી કાપડને સ્વદેશી તરીકે દેશમાં ઘુસાડે છે, અને નીચતા ખાદી સ્વદેશીની સમૃદ્ધિને લૂટાવવામાં મદદગાર થાય છે. મુમ્લો અને મુસલમાન રાજાઓને તાસ આપણાથી સદન થઈ શકેતો. કારણ એકજ કે તેઓ પોતાનો દેશ તજ દિંદને ધર કરી રહેવા આવ્યા હતા. તેમના મોજશોખ, એ તો-કારી-ગરો અને ગરીબોનો રોટલો હતો. દેશનું દ્રવ્ય તેઓ દિંદમાંજ વાપરતા, પણ અંગ્રેજોએ તેમ ક્યું નથી વ્યાપારી અંગ્રેજો તો દિંદમાં વ્યાપાર કરવાને આવ્યા હતા, અને હજુ પણ વ્યાપારિ નજરથીજ રાખ્ય કરે છે. સત્તાથી તેમને, પોતાના દેશમાં પૈસા ધસડી જવાનું હિતમ સાધન મળ્યું છે.

ન્યાં સુધી સ્વતંત્રતા મળે નહિ ત્યાંસુધી આપણા કુલ્તરો ખીલવવાની આપણને આશા જોણીજ છે. સ્વતંત્રતા એટલે આપણે આર્થિક સ્વતંત્રતાની પહેલી જરૂર છે. આપણી ઉન્નતિના સાધનો આપણાજ હાથમાં નોંધએ. ત્યારે આપણે સરકાર પાસેથી એ હક્કો મેળવીશું ત્યારેજ આપણા ઉલ્લેખો ખીલવવાનો આપણને સપૂર્ણ હક્ક રહેશે.

“ સ્વદેશી ” કાપડ તૈયાર કરવામાં પણ આપણે સપૂર્ણ સ્વચ્છથીપણું તો નહિજ રહે કારણ યંત્રોની મદદ સિવાય નહિજ ચાલે. યંત્રો આપણે આંતરણે પેદા થતાં નથી. દૂર દેવધો આપણે એને મ્હોં માગી હિંમતે લારીએ છીએ આ યંત્રો ન્યાંસુધી આપણે નહિજ ખનાવીએ અને એ યંત્રોની રીપી આપણે ત્યાં નહિજ થાય ત્યાં સુધી સ્વદેશીથી દેશને નોંધએ તેટલો ફાયદો નહિજ થાય. આપણો એકજ સિદ્ધાંત હોવો નોંધએ કે યંત્રોની શુદ્ધામી સિવાય

ને કંઈ બની શકે તે કરવું. આમ જોતાં
“આદી” અમગવર્ષ” સ્થાન ભોજવરી
તેનાથી ચણાએલા ઉત્પત્તિના પાયા પોલાદી
પાયા બની રહેશે. અત્માત્મ પાશ્વાત્ય સંસ્કૃતિ
આપણે જોઈશું કે લાંબો સમય ટકી રહેશે
નહિ, તેની સહેલી ધમારતો ચોખ્ખો સમયમાં
તૂટી પડશે એમ મહાન તત્ત્વવેત્તાઓ પુરસ્કે
રહેડે કહે છે ને તેનું મૂળ વિનાશકારી
યંત્ર છે.

એમ કોઈને પ્રશ્ન ઉઠે કે જગત સાથે
સંબંધ ધરાવીએ ત્યારે તેની સાથે સંસ્કૃતિમાં
સામ્યતા ધરાવવા આપણે ત્યાં પણ જગત
ઉપરનાં સાધનો જોઈએ. તે સિવાય આપણે
પાછળ પડીએ અને જગતની આંખે અસ્પ
શક્તિવાળા કરીએ. આ પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર
આપી શકીએ હિંદ એટલો વિશાળ પ્રદેશ
છે કે જેને આપણે ખંડ કહી શકીએ.
હિંદનું કુદરતી અધારણ એવા પ્રકારનું છે
કે જોઈ તેને જગત સાથે જાણે સંબંધ
ન હોય એટલે હિંદ ધારે તો જગતથી
અલિપ્ત રહી પોતાની સંસ્કૃતિની નિરાળા
પુનરુદ્ધારણ કરી શકે. આપણે પાશ્વાત્ય પ્રજા-
નુજ અનુકરણ કરવું તેવું કંઈજ નથી.
તેનામાં જે દોષો બધાં છે તેથી આપણે મુક્ત
છીએ. સદ્ભાગ્યે આપણી સંસ્કૃતિનાં રણો
હબ્બુ તાજાં છે. હિંદુસ્તાન ધારે તો બધી
જ રીતે સ્વાશ્રયી થઈ શકે એને જગતની
મદદ સિવાય ચાલી શકશે ને એકલે હાથે
પ્રગતિ કરી શકશે. તદ્દન પશ્ચિમ અને નમાકું
રશિયા આને દશ વર્ષમાં એક મહાન પ્રજા
બની ગયું છે સેંકડો વર્ષમાં જે પ્રગતિ ન
શકે શકે તે પ્રગતિ રશિયાએ ૧૦ વર્ષમાં
કરી છે. આપણા હિંદને કુદરતી અનુકૂળતા
રશિયા કરતાં સેંકડો ગણી વધારે છે.

હિંદમાં સ્વદેશભિમાન કોણ જાણે કેટ-

લાંબ વર્ષથી ઝુંગળાઈ ગયું હતું. ધર્મને
માટે પ્રાણ આપનારા લોકો દેશને માટે
લાગણી ન ધરાવે તે બેદનકર્મ કહેવાય.
ધર્માભિમાન કરતાં સ્વદેશભિમાનને પહેલું
સ્થાન આપવું જોઈએ. ધર્મનો આધાર સ્વદેશ
ઉપરજ છે. બીજા દેશમાં સ્વદેશભિમાન
એટલે સુધીનું છે કે પૃથ્વીના પટ પરના ગમે
તે ભાગમાં તેઓ જાય છતાં પોતાના દેશનો
પહેરવેશ, રીતભાત, ખોરાક અને રહેણીકર-
ણી જાળવી રાખે છે. આપણું હિંદ પાર-
કાતું અનુકરણ કરવામાં જ ગૌરવ માનવું
યથું ત્યારે જ અવદેશ બેઠી. સ્વદેશી ગોપક
તેને ઠીક ન લાગ્યો, સ્વદેશી રીતભાતોમાં
પણ પાશ્વાત્ય પ્રજાનું અનુકરણ કરવા માંડ્યું.
આસુધી પોતાનો જ દેશ ઉત્તમ છે તેવી
ભાવના જગત નહિ થાય ત્યાં સુધી ખર્ચ
સ્વદેશભિમાન નહિ જ કહેવાય. સ્વદેશી કાપડ
પહેરવાથી યા આદી પરિધાન કરવાથી આ
ભાવનાને નવીન રસથી દરેક કાણે સિંચન
થયું ગહેમે, અને તે ભાવના બૂસાતી અટ-
કશે. કાશ્ચિક ઉભરા દેશને કે પોતાની જાતને
રહેજ પણ ઉપયોગી થવાના નથી. બાલ
દેખાવનાં દંભ લાંબો સમય ટકવાના નથી.
એક વર્ષે આપણને તકલી કાતવાની દહેર
પડતી હતી કેટલાકને તો તકલીની ઘેલજાજ
લાગી રહી હતી કે રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં
પણ તકલી ફેરવે. જાણે તકલી ફેરવીનેજ
પોતાનું સ્વદેશભિમાન બતાવી ન દેતા હોય કે
તેવો ડોળ દરેક દરેક માણસે ક્યો હતો.
ધનાદય લોકો યંત્ર જેવો દેંદિયો બનાવવાની-
ને કાતવાનો શોખ પૂરો કરતા અને કહેતા
કે અમને અમારા દેશ માટે લાગણી છે.
આદી પણ બધાજ શરમના માયાં પહેરતા
હતા; પણ આ ઉભરા કેટલો વખત ટકે ?
અંતરની યેરણા સિવાય આવા સ્વદેશભિ-
માન કેટલો સમય ચાલે ? વર્ષ પૂરું ન થયું

ત્યાં તો ઉઘરો સમવા માંડ્યો. એ તકલીએ
અદ્ય ચર્મ મધ, એ રેડિયા ધૂળ ખાવા
માંડ્યો અને “ તકલી શીંગ શીંગે લેજે
સ્વસ્થ લેજે ” નાં ખાતી બધામાં પુકાતાં
બધે મધ મળ્યાં આવી તકલીએ જો ન ફેર-
વી હોત તો ચાલત. ખાતી જ પહેરીને સ-
વોય માન્યો હોત તો પણ બસ હવે.
પણ હોમે હોમે આટલા કુંક સમયમાં
ખાતીને બુલ્લો પણ મંદ પડ્યો જણાય છે.
આ પૂરવાર કરી આપે છે કે આપણામાં
સ્વદેશાભિમાનનાં ખીજ હડા રોપાવાં નથી.
આટલીય કંઠક જાગૃતિ આવી હોય તો તે
મજાદોને પરાણા થોડીને ઉઠાડવા બરા-
બર છે.

આપણા દેશમાં ચારિત્ર્ય રહેલું છે
આપણે દેશ નીતિને રક્તે રાસાવેલો છે
આપણુ સ્વદેશાભિમાન ચારિત્ર્ય અને નીતિની

દોષીઓથી શુદ્ધાવેલું છે અને રહેશે. આપણા
સાદા પોષાકમાં ચારિત્ર્યની કલ્પવૃક્ષતા છૂપા-
વેલી છે. સ્વેત ખાદીમાં સ્વેત ચારિત્ર્ય
દંઠાવેલું છે. ખાદીમાં ચારિત્ર્યશિલ હોવા
જોઈએ, તપ્ર અને પરાંપકારી હોવા જોઈએ,
નિરભિમાની અને નિઃસ્પૃહી હોવા જોઈએ,
ત્યારે આમ આપણા ઠપકામાં પણ આપણા
જન્મવંદનીય, ક્યામૂર્તિ, સત્યમૂર્તિ મહાત્મા-
જીએ ચારિત્ર્યની રૂપરેખા આપી છે ખાદીમાં
કેટલી પવિત્રતા રહેલી છે, તેના તેઓ પોતે
અને તેમના અનુયાયીઓ દ્વારાં રૂપ છે.

કુચીએ હોએ કે આપણા અચાળના
પણ દૂર મધ આપણે ખુદસા પ્રકારમાં
આપણુ એવ ખાદીમાં જ જોઈ શકીએ.

“ હડા અધારેથી પ્રભુ ! પરમ સત્યે
તુ લઈ ન ”

હોએની ઉગરતા સોંઘો વહેએ અને ધર્મગિને પણ પોષી રહેતી છે તેજ શ્રીએ ન્યારે
શરૂ કરવે સમજી બધે તો પછી બાકી શુ રહે ! પછી રાષ્ટ્રને ખલનો ખાલી નાન રહે. મરેણને
આજે બહેનો શુ કરશે ! ન્યારે દિંદુસ્થાનમાં કોરોને ખાવાનું પુર નથી મળત, ન્યારે દિંદુસ્થાનમાં
અભાગર ન્યારે રહો છે ત્યારે બહેનો મરેણને કેમ પહેરી સકે !

અમરેલીને આંગણુ

નિરીક્ષક " એક પ્રેક્ષક "

ગુલા ઝોગપટ માસની તા. ૨૭ થી ૨૯ સુધીમાં કાઠિયાવાડમાં અમરેલીને આંગણે કેટલીએક શુભપ્રવૃત્તિઓ યથા ગઈ.

આજના બાળયુગની શોભારૂપ એક બાલપુસ્તકાલય ખુલ્લું મુકાયું ને તે બાલ-કેળવણીના અને બાલસાહિત્યના નિષ્ણાત શ્રી ગિજુભાઈ બધેકાને શુભ હરતે.

પ્રશ્નપ્રાર્થના, રાસ વગેરે પછી મત્રી શ્રી પ્રતાપરાય ગિ. મહેતાએ એક નિવેદન વાંચ્યું. અમરેલીની અને સમસ્ત ગુજરાતની બાલ-પ્રજા માટે શ્રી પ્રતાપરાયને ખૂબ લાગણી છે. તે તેમના નિવેદનમાં ચપ્પે ચપ્પે જણાતી હતી.

તે પછી શ્રી મોતીભાઈ ન. અમીને પ્રસંગોચિત નિવેદન કર્યું હતું.

બાલ સત્કાર મંડળના પ્રમુખ બાળકે સોને સત્કારતાં જણાવ્યું હતું કે:

" હું કહું છું કે આ યુગ બાળયુગ છે. આપણે જોઈ રહ્યા છીએ કે આપણા મુરખીઓ બાળકો માટે-આપણે માટે કેટલું કાંઈ કરી રહેલા છે ? બાળકોનો ઉત્કર, બાળકોની કેળવણી, બાળકોમાં શાનનો પ્રચાર થાય એ, જ્યાં માટે ગુજરાતભરમાં વિવિધ પ્રયત્નો થતા આપણે જોઈએ છીએ-અણીએ છીએ-એટલે આ યુગને બાળકયુગ કહેવામાં કંઈ અતિશયોક્તિ નથી થતી એમ હું માનું છું. અને એ યુગને ગુજરાતમાં ઉતારવાનું માન જેમને હોય છે તેઓમાં શ્રી ગિજુભાઈ

અગ્રણી છે એમ તેમનાં કાર્યો ઉપરથી જણાય છે. "

સત્કાર વચન બાદ એક બાલ પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકવાની દરખાસ્ત રજુ થઈ અને તે પછી શ્રી ગિજુભાઈએ પ્રસંગોચિત એક નાનું છતાં ઉપયોગી વ્યાખ્યાન કર્યું.

એ વ્યાખ્યાન વ્યાખ્યાન મનનીય હોઈ દરેક બાલ-ચિંતકોએ તે બાલસાહિત્ય પ્રેમી એ અવશ્ય વાંચવા જેવું છે.

તેમના કેટલોકે બાળ અર્દી ઉતારીએ છીએ.

"ગુજરાત અને બૃહદ્ ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પિતા સમાન શ્રીયુત મોતી-ભાઈ ન. અમીનના કલ્પનાપ્રદેશમાં નદિ હોય કે યુડીના બ્યાજ જેવાં, અથવા પુત્રના પુત્ર જેવાં બાલપુસ્તકાલયો પોતાની જ હયાતીમાં ને થોડા જ વખતમાં ઉઘાડવાનો વખત આવી લાગે.

પણ આ યુગ બાળકોનો છે. જેમ બાળકોના યુગે બાળકોને માટે સરખા, શાળામાં, બાજબીયામાં, મોટાં શહેરોની દ્રાશોમાં બાળકોનું સ્થાન સ્પષ્ટ કરવાની, આકર્ષવાની અને સ્થાપવાની શરૂઆત કરી છે, તેમ જ તેણે પુસ્તકાલયમાં બાલ પુસ્તકાલયનું સ્થાન બાળકો માટે ભુલું, સ્પષ્ટ આંક્યું છે. અને આજે તેણે એક પુસ્તકાલયને સ્થાપવાનો પ્રસંગ આપ્યો છે.

નવયુગ પહેલાંના દિવસોમાં બાળકોનું

ધર મોટાના ધરમાં સમાએણું હતું. બાળકોનું મોજન મોટાઓના બોજન માથે જ તેવાર ચર્ચ જતું મોટાના આદર્શ અને જીવન-પ્રશ્નમાં જ બાલજીવનની કલ્પના ને પ્રવૃત્તિની મર્યાદા આવી જતી.

આને એ યુગ પ્રખળપણે આગળ લખી રહ્યો છે, અને મનુષ્ય અતિનું લક્ષ્ય તે તરફ ખેંચી રહ્યો છે. આજની આપત્તિને, આજનાં વેરભેરને, આજની કુશળના ને દરિકતાનો હોય લાવવા માત્ર તે અમાત્ર યુદ્ધો વડે જે અયાગ પ્રપત્ત ચાલી રહ્યો છે તે પ્રપત્તોની મરજતા-નિષ્પળતા પછી મનુષ્યની સુખ અને શાંતિનું પછીનું એક જ માત્ર આશાકિરણ હોય તે તે બાળજીવણી છે.

અને એવી કેળવણીનાં મગરો જીવનકાલિના દર્શા જેવાં જગતનાં મુશીબર ઓ પુરોએ આને મરિલાં છે તે મગરો બાળ-યુગની શરૂઆત છે, અને આગળ કહ્યું તેમ બાળકોને મોટું સ્થાન મળવા લાગ્યું છે તે તેના અધિર્ભિદ્ધનો છે આજનું આ પુસ્તકાલય પણ એક એક અધિર્ભિદ્ધ છે.

ફિનિશના જે અનેક સુવર્ણકિતોમાં એક દિન પુસ્તકાલયની શરૂઆતનો થયે, તેવા જ સુવર્ણકિત બાલ પુસ્તકાલયની સ્થાપનાનો આ છે. અને આ દિન સુબાણે કાર્લિ-વાલામા અમરેલીને આંગણે પહેલો ઉગ્યો તે માટે કાર્લિવાલાનાં ભવિષ્યનાં બાલપુસ્તકાલયો ને બાળકો અમરેલી તરફ નેરી અને તેને માથે રાખશે.

આ બાલપુસ્તકાલયમાં સુવાસિત, સુરગી અને સુખવસ્થિત ફૂલબાગમાં જેમ પનગિયાં થયેય છે અને ફૂલોલથી મધુખિંદુઓ ભરાં ભરીને જીવન પોષે તેમ બાળકો નવનવાં મદર પુરનાં કરતાં કરતાં વાંચશે અને પુસ્તકો પુરનાં કરેલા અમૃતવચનોનું પાન કરશે, તે બોધને પુસ્તકાલય, તેના મથપાલ, તેના સ્થાપક અને બાળકોના મુખેયજી

દરબારો મધુખિંદુ જેમને મળેયુ છે તેવાં બાળકો બીજા બાળકોને અહીં આવવા ખેરશે અને એમ કરતાં બાળનાં કાંડો કરતાં પત-ખિયાં વધી જશે, તે દિવસે અહીંના લોકો બાળકોની રસકૃતિથી ચકિત થશે ને તેમની માન ઉપાજન કરવાની ત્વરિત શક્તિ ઉપર મુગ્ધ થશે; ને પોતે મોડું મોડું પણ મધું વહેણુ એક બાલપુસ્તકાલય ઉઘાડ્યું તે માટે પોતાને ધન્ય માનશે

અને અહીંના લોકોએ પણ આજના જેવા જ તાજે ઉત્સાહ અકર્નિય રાખવે પડશે, ને દરદમેય તેમના આશીર્વાદ પુસ્તકાલય ઉપર ઉતારવા જોઈશે. અર્થાત્ આ બાલપુસ્તકાલય હમેશને માટે તેમનું પ્રિય બાગક રહેવું જોઈશે

ફૂલોશીરી બોરડીના બોરમાંથી મીઠાં મીઠાં બોરને પોપટ જેમ પોતાની ચાંચ મારે છે તેમ કાલ્યાણના મુજર બાલસાહિત્યમાંથી મથપાલ પોતાનાં પુસ્તકાલય માટે મીઠાં મીઠાં પુસ્તકો ખરીદે. સર્વસમદ બોરનો સુડો છે. તેમાં જેટલો હોય તેટલા આટાંમીઠાં બધાં બોર ખરીદવાનું તેનું કામ નથી પુસ્તકોની બેગે ઝોકલનાર ઉદાર સન્નનોની બેટને બેટ છે માટે કપારોમાં ન ચૂકે મથપાલ તેમથી ઉપયોગી સામગ્રી જ સ્વીકારે. બાળકો પુસ્તકાલય વાપરતાં હોય તે વખતે મથપાલ મૌન રાખી બોધક સાધન પૂર પાડનાર મોન્ડીસોરી શિક્ષક જેમ પોતાની વૃત્તિ રાખે. વાંચનારાઓની ચાતિવાર, ઉમ્મરવાર, તે નોંધપોથી રાખ્યા કરે, અને માસ આખરે ફેટલાં બાળકોએ ફેટલાં પુસ્તકોનો વિષયવાર ને ચાતિવાર લાક લીધે તેના અદેવાલ લખે મથપાલ હમેશાં બાળકોને પોતાના અતિથિ સમજે, ને રોજ રોજ નવું આપીને તેમનું મન પ્રસન્ન રેવા સીતે કરોડ સેના તિયાર કરે, પોતે નવું આવેયુ કે

આજેકે પુસ્તક બાળકોનું જ્ઞાન એવાય તેમ જીવનનું ચક્ર નહિ. પોતાના અતિથિઓ પાસે ભેરીને કોઈ વાર સારી ચોપડીમાંથી વચ્ચે નવા પુસ્તકનો પરિચય કરાવી વાચનનો સ્થ અધિકતર કરે. કોઈ કોઈ વાર પોતે જન કે જીવત લેખકોની વાતો કહે. કોઈ વાર વાચનના જલસાઓ રચે. બધા બાળકો મમ્મસ પોતે વચ્ચે ને ચુંદર વાચનનો આદર્શ લેખુ કરે.

બાલપુસ્તકાલય નવી બાલશાળા જેવું જ હોય ત્યાં થોડાંટ ન હોય, ત્યાં બાળકોનું સ્વાતંત્ર્ય ને સન્માન હોય; તે બાળકોને પોતાના ધરથી વધારે પ્રિય હોય. બાળકોની શાંતિમાં, જ્ઞાન લેવાની શક્તિમાં, વ્યવસ્થાપિયતામાં જેમને વિશ્વાસ હોય અને જેઓ બાળકોની સાથે ચુંદર રીતે કામ પાડવાની કળાવાળા હોય તેવાઓને જ બાલપુસ્તકાલયોના મધ્યપાલ નીમવા જોઈએ. એક સારો મધ્યપાલ હજારો પુસ્તકોની કિંમતનો છે. પુસ્તકોની કિંમત હજારગણી વધારે ઉપજાવવા મધ્યપાલ એક જ સાધન છે. ધનને સાચવનાર ને ધનને ઉદારતાથી વાપરનારમાં જે તફાવત છે તેવા તફાવત સારા નરસા મધ્યપાલમાં છે.

પુસ્તકાલય એક આશિ છે. આને અમરેલીને આંતરે આપણે જાણે રાપીએ છીએ. અમરેલી પાંચ દસ વર્ષો જેણે કે જે આજે મોર ભેડે છે તે કેરીઓ ઉતરવા લાગી છે.

તેની ખાતરી બાલપુસ્તકાલયનો ઉપરોક્ત કરનાર બાળકો જ મોટાં થઈને અમરેલીને આપશે. નવા જાડને વાવતી વખતે આપણે સૌ નિષ્ઠા કરીએ કે આ જાડ અમે વાવ્યું છે, આ જાડ અમારું છે, અમે તેને ખાતર-પાન આપ્યા કરીશું, અમે તેને

ઉછેરવાનો ધર્મ સમજીશું. અમરેલીના જનોની આ ભાવના થાઓ.

નવુ જાડ વાવતી વખતે આપણે ધર પાસે માગીએ, “હે ધર, આ જાડ ઉપર તારો અમીદષ્ટિ નાખજે સૂર્ય, જલ, પૃથ્વી રૂપી તારી શક્તિઓ આ જાડના પોષણપૂર્વે મૂકજે હે ધર, આ જાડ ઉપર તારો આશીર્વાદ સદાય વરસાવજે.”

અમરેલીના આંજણમાં વાલેજુ આ જાડ અજર ને અમર રહે.

હઠ શાંતિ શાંતિ શાંતિ.”

ને બાલપુસ્તકાલય ને બાલપ્રદર્શન પ્રુકાંડ પ્રકાશ્યું.

બાલપ્રદર્શન બાલશિક્ષણનું આમ અમરેલી પડે છે એમ અમરેલીની મળએ જોઈએ, બાળકોએ એમાં ધણો રસ લીધો હતો.

બાળકો સાથેના વાર્તાલાપ વગેરે ઉપયોગી કાર્યક્રમો યવા ઉપરાંત એક મહત્વના કાર્યની શુભ શરૂઆતની વિચારણા થઈ.

અને તે બાલજ્ઞાનકોશની મહાભારત છતાં આમ ઉપયોગી પ્રવૃત્તિ દ્વારા ધરવાની

હાજર રહેલ ગૃહસ્થોએ એકે અવાજે આ ઉપયોગી પ્રવૃત્તિની આવશ્યકતા સ્વીકારી હતી. ને આ આખી પ્રવૃત્તિને શ્રી. ત્રિલુકાજી જેવા બાલસાહિત્યના અમરણીને દાયે ને ગુજરાતના ધનિક વર્ગની સહાયે શરૂ થાય તે તેને પહેલી તકે ઉપાડવાનું નક્કી કર્યું હતું.

લાવિષ્યમાં જે એ ઉપયોગી પ્રવૃત્તિ સફળપણે પૂર્ણ થશે તે ગુજરાતની ખાસ મહત્વની સેવા કરવાની શુભ શરૂઆત કરવાનું માન અમરેલીને મળશે.

અમરેલીને આંતરે ઉજવાએલા પ્રેરણાત્મક ત્રણ દિવસોમાં શ્રી. રવિશંકર ચરણ અને અન્ય મહેમાનોએ પણ બાળ લોકોને કાર્યકર્તાઓને સાથે પ્રેરણાદન આપ્યું હતું.

શ્રી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળ

૧. બાળકના પ્રતિબંધક સમિતિ

બાળકના પ્રતિબંધક સમિતિની બે સભાઓ એ વા. ૨૩-૪-૩૨ તથા બીજી વા. ૧-૮-૩૨ ને વિનંતી કરી. શ્રી. વારણદેવ પટેલે સમિતિના મંત્રીના આગેવાન સાથે મીડિયેટ કોષાથી તે કામ સી. નજીક રાજ્યને સોંપવામાં આવ્યું છે. કમિટી હાલમાં ચારણ મથક બાળક સમિતિ આમી હતો તે વિષે બરાબર જાણત મેળવવા રાજ્યદ્વારા હરવિલાસ ચારણને પત્ર લખી પૂછાવ્યું હતું જેના જવાબમાં તેઓએ લખ્યું હતું કે તે સુધારને ચારણ કાચા સાથે સુલભ નથી. કારણ કે કાચ થતા પહેલાં તે સુ માંડવો દોવાથી એમાં ચારણ કાચાનો ખર્ચ થયો ન હોવાથી.

આ સમિતિ વિરે ભટ્ટરાવ કરવા માટે જુદી જુદી કમિટીઓને પણ લખ્યા હતા જેમાંથી કમિટી સરચાવવાના નિર્ણય આવી ગયા છે. મુળ્યજ નેનપુત્ર સંપત્તિ સમુદાયમાં ચારણ કાચા વિષય એક કામ થવાં છે તે બજાર મળી છે. આ બાબત તેમને લખ્યું છે કે અમદાવાદની હિન્દુ સોશાયલ પુરીરી લીગને એ તેઓ વિનંતી બારે જણે જવાબ આપ્યો છે તેમજ આ કેસ હાલમાં મેરી તેમજ અહીંથી પણ કાચાની જે કાચ મારક કરી સમિતિ તે સલાહ આપી કરીશ.

ચારણ મથક વિરુદ્ધનાં કામ મુળકની હાલદાર પદ્મિમાં મેડિ કામે થતાં કોષાથી આ મંડળની સાન્નાયુક્તી સાથેને કામજ કમી નજલવાઈ થયું. અહીંની સોશાયલ પુરીરી લીગ, સનિતના કામમાં મારક કરે એ ભલેને વિનંતી પણ લખવા.

હિન્દુ સમિતિના આગેવાનો હવે ચારણ કાચાની મેળવણી મોકલવી તથા તેમને આવડ કરી જમાવડ કે ચારણ કાચા વિરુદ્ધ થતા કામ બદલ મથક બનવા પ્રયત્ન તેઓએ કરવા તેમજ સમિતિની માર્ગની નજર દેવ ભારે જમાવડ.

હિન્દુ કામ સિવાય બીજી જાતિમાં આર્થિક કામ થતો તે કેસ હાલ ચારણ કે કામ તથા સમિતિના મિત્રોમાં બીજી કામના બંનેને સેવા કે કામ તે બજાર મંડળની સેવક ન હિંદી પર મોકલવાય હતું હતું.

નજીક રાજ્ય પ્રતિબંધક સમિતિ વા. ૬ આ બાળકનાં પુરી પત્રવ્યવહાર સમિતિના મનોને ન. મે. મો. મુ. હિં. શ્રી મંડળ, મોરબી મો. સે. કામ, ૪ ને ચારણ કરવા વિનંતિ છે.

૨. સ્વ કાલમિતિ નિયંત્રી

૧ વા. ૩-૬-૩૨ ને રોજ સ્વ દેસબંધ કાલમિતિ નવરોજીની નજીકી કમિટી સર કાચક બદામીર હાલમાં કાલમિતિ નવરોજી મેરી-રીઅલ એસોસીએશન તરફથી મેલવડો કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં મંડળે જોડાઈને કાચ લીધો હતો.

૨ વા. ૫-૬-૩૨ ને રોજ જાવણીનાં રીમ્-મંડળમાંથી સેવક પાવંતીનાં કામ આપવા મંડળમાં એક મેલવડો કરવામાં આવ્યો હતો.

૩ વા. ૧-૬-૩૨ ને રોજ સ્વ દેસબંધ કાલમિતિ નવરોજીની નજીકી કમિટી મારે આપવામાં મંડળ તરફથી એક મેલવડો મોરબી તરફથીના પાલનજી ભેરોના પ્રમુખપણા નીચે કરવામાં આવ્યો હતો જે વખતે મંડળની બંનેને જરૂર સવાર તથા મોરબી વિરેને સુદર મિત્રામ રજી થઈ હતો તેમજ તે પ્રસંગે સ્વ પાવંતીનાં સમારક સેખીત કાચાની નિયં-કમાં પાસ થનાર બંનેને નીચે મુજબ કાચામાં આપવામાં આવ્યાં હતા—

૩. નિયંત્રીના ઉપક્રમો

કાચક રજી ૧. ૧૫) કે સુસિમતા નંદુમુજામ મંડળે કાચક રજી ૨. ૨૦) સે. સેદલીકા નજીકીવાલ કાચક કાચક રજી ૩. ૧૫) કે રાજા નાનાકાઈ બાસ.

તેમજ એ પ્રસંગે નરણ સવાર વિરેમાં કાચ સુદર મેનોને સી વિદ્યામોરી પુરુષાલ જણે તરફથી ચાપડીએ એક આપવામાં આવી હતી બાદ પ્રમુખને કારે તેના આપી સમા વિચારને થઈ હતી.

૪. જકડવાયેલાંની હરિફાઈ

૪ મંડળે મંડળ તરફથી જકડવાયેલાંની કાચાની હરિફાઈને મેલવડો કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં ૨૦) બંનેને મેલવડો લીધો હતો. એ મારે નજીકીના કાચકમાંથી સીએને કાચ મંડળ કરવા કાચ છે ૧" એ વિષય રાજ્યમાં આવ્યો હતો જેમાં નીચે મુજબ બંનેને ફેરવમંદ કર્યાં હતા.

- ૧ સે. પત્તાલી નીચીન મુરબી
 - ૨ સે. સેદલીકા નજીકીવાલ કાચક
 - ૩ સે. જંદપ્રમ મોરબીવાલ કાચક
 - ૪ સે. વેળીનીરી નિનમકાં મપડીઆ
- આ પ્રસંગે સે. સુદામજેન દિગ્ગમલાલ આ. ભરિયા, મોસીસ મોરબીને કાચ તેમજ સે. જ. વિદ્યામજેન મોરબીને જુદીસક તરીકે કાચ મળ્યું હતું.

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમાટ શ્રી પ્રેમચંદળનાં ગબનનો અનુવાદ

ગરીબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પી. વૃષ

૩

કુલકતામાં વકીલ સાહેબને રહેવાની ગોઠવણ પહેલેથી કરી લેવામાં આવી હતી એટલે કાંઈ મુશ્કેલી નહીં નહિ. રતને મદારાજ અને ટીમલ નોકરને સાથે લીધા હતા અને વકીલ સાહેબના જુના નોકર હતા અને ધરતા જેવાજ માણસો યથા ગયા હતા ચહે રતી બહાર એક બંગલો હતો તેના ત્રણ ઝોરકા મળી ગયા એથી વધારે જગ્યાની ત્યાં જરૂર પડ્યું ન હતી બાગમાં મલતનતર્ની ફૂલ ખીંચી રહ્યાં હતાં સ્થાન ધણું જ સુંદર લાગતું હતું. આજીવાણુમાં બીજા ઠેકાણે બંગલા હતા ત્યાં ચહેરના લોકો હવા ખાવા જતા હતા અને હવા ખાઈને પાછા જતા હતા. પરંતુ રતનને તો એ જગ્યા ફાડી ખાતી હતી. માંદા માણસોની સાથેના પશુ માંદા યથા જાય છે. ઉદામેને માટે સ્વર્ગ પશુ ઉદાસ છે.

મુસાફરીને લીધે વકીલ સાહેબ વધુ સિધિલ યથા ગયા હતા. આથી, બે ત્રણ દિવસ તો પ્રયાગમાં હતી તેના કરતાં પશુ તેમની તબીયત વધુ ખરાબ યથા ગઈ. પરંતુ હવા શરૂ થઈ બાદ બે ત્રણ દિવસે તબીયત કાંઈક સુધરવા લાગી સવારથી અડધી રાત સુધી તેમની પામે ખુરશી નાખીને રતન પડી રહેતી. નદાવા ખાતરું પશુ તેને ન રહેતું.

વકીલ સાહેબ તો ઇચ્છતા કે જો અહીંથી જરા ફરી જાય તો દિલ ખોલીને કુખના નિઆસા નાખી લે. તેને નિશ્ચિત કરવાની ખાતર તેઓ પોતાની દશ કૂપાવવાની ચેષ્ટા કરતા હતા તે પૂછતી “આજે કેમ છે ?” તો તે શીકું ફરીને જવાબ આપતા “આજે તો જીવ ધણો દલકો લાગે છે.” બિચારા આખી રાત આમતેમ પાસા બદલીને કાઢતા, પરંતુ “રાતે ઉંઘ આવી હતી ?” એમ રતન પૂછે તો કહેતા : “હા ખૂબ ઉંઘ્યો.” રતન હવા લઈ આવતી તો અરધિ હોવા છતાં તે ખાઈ લેતા. આથી રતન સમજતી કે હવે એમની તબીયત સુધરતી જાય છે વૈદરાજને પશુ તે આ સમાચાર કહેતી, પોતાના હિપચારની સફળતા પર તેઓ પશુ આનંદ પામતા.

એક દિવસ વકીલ સાહેબે રતનને કહ્યું “હું સાંજે યથા જાઉં પછી, તારી વ્વા મારે કરવી ન પડે, એવો મને બ્રમ થયા કરે છે.”

રતન આનંદ પામીને બોલી : “એનાથી બીજું રહે ? હું તો ઇશ્વરને વિનવું છું કે તમારી માંદગી મને આપી દે.”

“સાંજે જરા ફરવા જઈ આવ. જો માંદા પડવાની ઇચ્છા હોય તો હું સાંજે ચાલુ પછી પડજો.”

“ ક્યાં જાઉં ? મારો જીવ તો અહીંથી ક્યાં જવા નથી થતો મને તો અહીંજ બધાં કરતાં સારું લાગે છે. ”

વકીલ સાહેબને એકાએક રમાનાથનો વિચાર આવી ગયો, તે બોલ્યા “ જરા શહેરના પોર્સમાં ફરીને તપાસ કર, કદાચ રમાનાથનો પતી લાગી જાય. ”

રતનને પોતાનું વચન યાદ આવ્યું રમાનાથ મળી જવાની આનંદમય આશાએ એક ક્ષણ માટે તેને ચચળ કરી દીધી. જો ક્યાંક પાકેલા બેટોને તે મળી આવે તો પૂછીશ : “ કહો બાલુજી ! હવે ક્યાં લાગી જશો ? ” આ કલ્પનાથી તેનું મુખ ખીલી ઊઠ્યું. તે બોલી “ જલ્દી પાને મેં પતી લગાડવાનું વચન આપ્યું હતું પરંતુ અહીં આવતો બૂધો મધ. ”

“ તો આજેજ જમ આવ આજે જ શુ, રોજ સાંજે કલાક કલાક જમ આવ્યા કરે. ” વકીલ સાહેબે સામઢ કહ્યું.

“ પરંતુ ચિંતા તો ચપા કરશે. ” રતને ચિંતાવર થઈને કહ્યું. એટલે વકીલ સાહેબે મઢ સ્મીત કરીને કહ્યું. “ મારો ? હું તો સારો થતો જાઉં છું. ”

“ ઠીક, બર્ધુચ. ” રતને સંદિગ્ધ બાવે કહ્યું.

કાલથી વકીલ સાહેબના આશ્વાસન પરતે રતનને કંઈ સંદેહ થવા લાગ્યો હતો. તેમની ચેષ્ઠાથી તેમના સારાં થવાનાં કોઈ લક્ષણ તેને જણાતાં ન હતાં દિવસે દિવસે તેમનો ચહેરો કેમ ખીજા પડતો જાય છે ? એમની આંખો કેમ વારંવાર બંધ થઈ જાય છે ? શરીર કેમ દિવસે દિવસે મજાતુ જાય છે ? મદારજી અને નોકર બાજબ તે આ સંકેત કરી શકતી ન હતાં. વૈદ્યજીને પૂછતાં તેને સંકેત થતો હતો. જો રમાનાથ ક્યાંક મળી જાય તો તેને પૂછે કેટલા દિવસથી અહીં આ છીએ. કોઈ ખીજા ફામરને

ખતાણુ. આ વૈદ્યજીથી તેને કંઈક નિરાશા થતી જતી હતી.

રતન બહાર ગયું એટલે વકીલ સાહેબે દીમલને કહ્યું. “ મને જરા બેસાડ તો દીમલ ! સુતાં સુતાં તો કમર પથ્થુ સીધી થઈ ગઈ. એક ખાલો આ પથ્થુ પા. કેટલા દિવસથી ચાતું મોઢું પથ્થુ જોઈું નથી. આ પથ્થુ તો હવે મારો જીવ લેવા બેઠું છે. હવે જોતાં તો તાવ ચડે છે, પરંતુ એની ખાતર પી લઉં છું. મને તો આ વૈદ્યજીની સ્વાથી કોઈ કાપડો જણાતો નથી. તને શું લાગે છે ? ”

વકીલ સાહેબને તકીચે ચઢેલીને બેસાડી દીમલે કહ્યું “ બાલુજી, જોઈ ભો કું તો પહેલેથીજ કહેવાનો હતો. હવે જોઈ તો. વહુની ખીકનો માર્થો કું કહેતો નહતો. ”

વકીલ સાહેબે કેટલીક મીનીટ ચૂપ રહીને કહ્યું : “ કું મોતથી ડરતો નથી, દીમલ ! જરાય નહિ મને સ્વર્ગ કે નર્ક પર જરાય વિશ્વાસ નથી જો સરકાર બનુસાર માણસને જન્મ લેવો પડતો હોય તો મારો જન્મ સારાજ ધરમાં થશે એની મને ખાતરી છે. જતાં, મરવાનું મન નથી થતું. મરી જઈશ તો શુ થશે, એનો વિચાર આવ્યા કરે છે. ”

દીમલે કહ્યું. “ બાલુજી, જોયા કરો તમે એવી કંઈ વાત ન કરો. અમવાનની ઇચ્છા હશે તો તમે સારા થઈ જશો. કોઈ ખીજા કમરને બોલાવી લાવુ ? તમે લોહી તો અંજરેજી બચેલા એટલે કોઈ માનતાં તથો. મને તો કંઈ ખીજા જ સંકેત થઈ રહી છે. કદિ કદિ અમારે અલગિયોનું પથ્થુ સંભળતા રહો તમે માનો કે ન માનો, પથ્થુ કું એક શુચને લઈ આવતીશ. બંગાળના જુવા તો મચદર હોય છે. ”

વકીલ સાહેબે મુખ ફેરવી લીધું. ભૂત, પ્રેત, બાધા વગેરેની જુએ હમેશાં મસ્કરી

કરતા હતા. કેટલાયે જુવાઓને તે મારી ચૂક્યા હતા એ પ્રવચના છે, તેથી છે એમ તે માનતા; પરંતુ, દીમલના આ પ્રસ્તાવનો વિરોધ કરવા જેટલી પથુ તેમની શક્તિ અત્યારે ન હતી. તેમણે માત્ર મુખ ફેરવી લીધું.

મહારાજ આ લાવીને બોલ્યો: “ સાહેબ આ લાવ્યો છું. ”

આના પાસા તરફ ક્ષુધિત નેત્રાથી જોઈને વકીલ સાહેબે કહ્યું: “ લઈ જા એ; હું નહિ ખીજ; એને માલમ પડશે તોડુંખી ચશે. કેમ મહારાજ, અહીં આવ્યા પછી મારો મહેરો કાંઈ સુધર્યો છે ? ”

મહારાજે દીમલ તરફ જોયું. બીજાનો મત જાણીનેજ તે હમેશાં પોતાનો મત આપતો. તેનામાં સ્વતંત્ર વિચાર કરવાની શક્તિ ન હતી. જો દીમલ કહે કે તમે મારા ચર્ચ રણા છો તો તે પથુ તેનું સમર્થન કરશે. દીમલ એનાથી વિરુદ્ધ કહે તો તેણે પથુ વિરુદ્ધ જ કહેવું જોઈએ તેનો સંદેહ પામી જતાં દીમલ બોલ્યો. “ સુધર્યો કેમ નથી ? હા, જેટલો સુધરવો જોઈતા હતો તેટલો નથી સુધર્યો. ”

“ હા, કાંઈક સુધર્યો છે પથુ જરા ઘોડો. ” મહારાજે પથુ સર પૂર્યો.

વકીલ સાહેબે કાંઈ જવાબ નહિ આપ્યો. એચાર વાક્ય બોલતાજ તેઓ શિયિલ યઈ જતા અને પાંચ દશ મીનીટ ચાંત બચેત પડી રહેતા. કદાચ તેમને પોતાની મથારાં દશાનુ ભાન થઈ ચૂક્યું હોય ! તેમના મુખપર, શુદ્ધિપર, મસ્તકપર મૃત્યુની ડાયા પડ્યા લાગી હતી. જો કાંઈ આચા હોત તો એટલીજ કે કદાચ મનની દુર્બળતાને અંગે તેમને પોતાની દશા આટલી દીન લાગતી હોય ! એમનો દમ દાલમાં પહેલા કરતાં વધારે નેરથી ઉપડ્યો હતો. કહિ કહિ તો

ઉપરનો શ્વાસ ઉપર જ રહી જતો. જાણે હમણાં પ્રાણ નીકળી જશે એમ લાગતું. બીજા પ્રાણવેદના ચવા લાગતી. કાણુ જાણે કે આ અરોધ એક ક્ષણ વધુ વધીને જીવનનો અંત લાવી ન દે !

સામેના બગીચામાં ચાંદની સફેદ ચાદર ઝોલીને જમીન પર આબોટી રહી હતી. કૃષ માર્થુ ઝુકાવીને આચા અને બધથી વિકલ યઈને જાણે તેનાં વક્ષ પર હાથ રાખતાં હતાં અને તેનાં શીતલ દેહનો સ્પર્શ કરતાં હતાં. અને આસુનાં બે બિન્દુ ટપકાવી પાછા, તેવાજ રીતે જોવા લાગતાં હતાં

અંદાજમાં વકીલ સાહેબે આંખો ખોલી, આંખોના બંને પુષ્પાંચમાં આસુનાં બે બિન્દુ અરાર્ધ રલા હતા.

તે ક્ષીણ સ્વરે બોલ્યા, “ દીમલ ! સિંધૂ આવ્યો હતો ? ”

પછી એ પ્રશ્નથી પોતે લજ્જિત યઈ હસીને બોલ્યા: “ જાણે સિંધૂ આવ્યો છે એમ મને લાગ્યું. ”

પછી ઉઠા શ્વાસ લઈને ચૂપ યઈ ગયા અને આંખો પથુ બંધ કરી લીધી

સિંધૂ જીવાન યઈને મરી ગયેલા બેટાનું નામ હતું. આ સમયે વકીલ સાહેબને તેનું બરાબર સ્મરણ યઈ રહ્યું હતું. કહિ તેનું બાલપથુ નજર સામે આવી જતું, તો કહિ તેનું સ્મરણ નજર આગળ ડેખાતું. કેટલું સ્પષ્ટ, કેટલું સજીવ ચિત્ર હતું ! તેની સ્મૃતિ કદિયે આટલી મૂર્તિમાન આટલી ચિત્રમય યઈ ન હતી

ચોડીક મીનીટ બાદ તેમણે ફરીથી આંખો ખોલી અને આમ તેમ જોવાયકી આંખોથી જોયું. અત્યારે એમને લાગ્યું કે મારી માતા આવીને પૂછી રહી છે, બેટા, તારા જીવને કેમ છે ?

પછી તેમણે દીમલને કહ્યું: “ અહીં

આવ. કોઈ વકીલને બોલાવી દાવ જલદી
ન, નહિ, તે ફરીને આવતી દરી "

ઝટલામાં મોટરનું હોર્ન સંભળાણ,
અને એક પળમાં રતન આવી પહોંચી.
વકીલને બોલાવવાની વાત ઉઠી અમ

વકીલ સાહેબે પ્રસન્નમુખે પૂછ્યું
" ક્યાં ક્યાં જઈ આવી ? તેનો કાંઈ પતો
લાગ્યો ? "

રતને તેમના માથાપર હાથ ચૂકતાં કહ્યું
" ફેટલીએ જાએ જોયું, પણ ક્યાંય દેખાયા
નહિ આટલાં મોટાં સહેરમાં સડકોનો પતો
પણ જલદી મળતો નથી, તો તે ક્યાંથી
મળે ? દવા ખાવાનો સમય થઈ ગયોને ? "

વકીલ સાહેબે દયાપલા અવાજે કહ્યું.
" દાવ, ખાઈ લઉં "

રતને દવા કાઢી અને તેમને ઉઠાડી
પીવડાવી આ સમયે તે દેખ્યું જાણે કેમ પણ
કાંઈક ભયભીત જેવી થઈ અમ હતી એક
અરપટ, અચાંત યકા હૃદયને દબાવી રહી
વતી.

એકાએક નેણે કહ્યું " એ લોકોમાંથી
કોણને તાર કરી હઉં ? "

વકીલ સાહેબે પ્રશ્ન કરવા જેવી અંગિએ
જોયું. પછીથી આપ મેળજ તેનો અણપ
અમળ જઈ બોલ્યા " નહિ, નહિ, કોણને
બોલાવવાની જરૂર નથી, હું સારો થઈ
રહો છું "

પછી એક ક્ષણ બાદ શાવધ થવાની યેણ
કરતાં બોલ્યા " મારી ઇચ્છા છે કે હું માર
વીસ લખાની હઉં. "

જાણે કે એક શીતલ, તીવ્ર આજી પત્ર
માંથી પૈસીને રતનના માથામાંથી નીકળી
અહીં. તેનાં દેહનાં બધાં બંધન છુટી ગયાં,
જ્યાં અવશ્ય દીલા પડી ગયા તેનાં મસ્તક-
માંનાં બધાં પરમાણુ હવામાં ઉડી ગયાં જાણે
નીચેની પૃથ્વી નીકળી અમ, ઉપરથી આકાશ

નીકળી ગયું અને હવે તે નિરાધાર, નિસ્પન્દ,
નિર્જીવ હતી છે. અવરોધાયલા, અશુકપિત
સ્વરે તે બોલી. " ધરથી કોણને બોલાવું ?
અહીં કોની સત્તા હ મેરો ? અહીં આપણું
પોતાવું તો કોણ નથી "

' પોતાનાં ' ને મારે આ સમયે રતન
અધીરી થઈ અમ હતી કોણ પણ પોતાવું
હોત કે જેના પર વિશ્વાસ રાખી શકાય,
જેની સલાહ લઈ શકાય. ધરના માણસો
આવી જાય તો ગમે તેમ દોડધામ કરીને
કોણ બીજા દાકતરને બોલાવે, તે એકથી તે
શું શું કરે ? આખરે બાકાતમાં પણ ક્યારે
કામ આવશે ? સંકટમાંજ પોતાનાં હોય તે
કામમાં આવે છે છતાં એ તો કહે છે કે
કોણને ન બોલાવતી

વીસની વાત તેને ફરી માઠ આવી અમ,
એ વિચાર એમના મનમાં કેમ આગ્યો ?
વેદરાજે તો કાંઈ કહ્યું નથીને ? શું થવા
બેઠું છે, બજવાન ? આ શબ્દ તેના
બધાપ સસડો સાથે તેનાં હૃદયને
વિદીણ કરવા લાગ્યા. દિલ બોલીને રડવા
માટે તેનું મન વિકસ થઈ ઉઠ્યું. તેને પોતાની
માતા યાદ આવી અમ તેનાં અચલમાં મુખ
છુપાવી રડવાની આકાશ તેનાં મનમાં ઉત્પન્ન
થઈ એ રનેદમય અચલમાં રડીને તેના
બાલઆત્માને ફેટસો સતોષ થતો હતો.
ફેટલી જલદી તેની બધીયે મનોબળમાં શાન્ત
થઈ જતી હતી. આહ ! હવે તો એ
આધાર પણ રહ્યો નથી. "

મહારાજે આવીને કહ્યું. " બાઈ, બોજન
તેષાર છે થાળી પીરમું ? " રતને તેની
તરફ ઢોર નેત્રોથી જોયું તે જવાબ મેળ-
વવાની અપેક્ષા રાખ્યા વિના શાન્તિથી આજ્યો
બયો

પરમ એકજ ક્ષણમાં રતનને મહારાજ
પર દવા આવી અમ તે બોજનનું પૂછવા

આવ્યો તેમાં તેણે શુ ખરાય કહ્યું? બોજન પછુ કાંઈ એવી ચીજ છે કે જેને કાંઈ હોડી શકે ! રસોડામાં બંધને તેણે મહારાજને કહ્યું. “ તમે લોક જમી લો; મહારાજ ! મને આને ભૂખ લાગી નથી. ”

“ એ કુલકા તો ખાઈ લો, ખાઈસાહેબ ! ” મહારાજે આમ્રક ક્યો.

રતન સ્તંભી ગઈ. મહારાજના આ આમ્રકમાં એટલી સહકૃપતા, એટલી સમવેદના ભરી હતી કે રતનને એક પ્રકારની સાત્ત્વનાનો અનુભવ થયો. અહીં આપણું કાંઈ નથી એમ વિચાર કરવામાં તેને પોતાની ભૂલ થતી હોય એમ પ્રતીત થયું. અત્યાર સુધી મહારાજે રતનને કઠોર સ્વામિનીના રૂપમાં જ જોઈ હતી. એ જ સ્વામિની બાળે બાળે તેની સામે ઉભી રહી સદાનુ-શૂંતિની બીજા માગી રહી હતી. તેની બધીયે સદૃશિએ જાગી ઉઠી. તેના કુર્બાન મુખ ઉપર અનુરાગનું તેજ રતનની નજરે દેખાયું.

તેણે પૂછ્યું: “ કેમ મહારાજ, બાલુજીને આ વૈષ્ણવની ક્વાયી કાઈ લાભ થઈ રહ્યો છે કે ? ”

મહારાજે કરતાં કરતાં વધીય સાહેબને જ કહ્યો કહ્યો હતો તેજ કહી નાખ્યા “ કાંઈક કાંઈક થઈ રહ્યો છે, પણ એટલો થયો જોઈએ તેટલો નહિ. ”

રતને અવિશ્વાસના બાવથી જોઈ કહ્યું: “ હું પણ મને ઉઠારી રહ્યો છું, મહારાજ ! ”

મહારાજની આંખોમાં ગાળી આવી ગયા, તે બોલ્યો “ કૃત્વર બધું સારું કરશે, બાલુ ! ગજરાવાધી શું થશે ? આપણે તો કાંઈ બાધી નથી રાખતા. ”

રતને પૂછ્યું “ અહીં કાંઈ સારો જોઈ નહિ મળે ? તેને જરા પૂછજો. કાંઈ પાકપૂજ્ય કરાવવાથી પણ સારું થાય છે ”

મહારાજે સંતોષના બાવથી કહ્યું “ એ તો હું પહેલાજ કહેવાનો હતો, બાલુ ! પરંતુ બાલુજીનો મિત્રજ તો તમે બાળે છે. આવી વાતોથી તેઓ કેટલા ચીડાય છે ! ”

રતને દંડતાથી કહ્યું: “ સવારે કાંઈને જરૂર બોલાવી લાવજો. ”

“ સાહેબ ચીડારો ! ”

“ હું કહું છું ને ! ”

એટલું કહીને તે આરડામાં આવી અને બધી સામે બેસીને બલપાને પત્ર લખવા લાગી:—

“ બહેન,

શું થવા બેઠું છે તે કહી શકતી નથી. આજે મને ખંચર પડી કે અત્યારસુધી હું જુદા ભ્રમમાં પડી હતી. બાલુજી અત્યાર સુધી મારાથી તેમની દશા છુપાવતા હતા, પરંતુ આજ એ વાત તેમના મોઢામાંથીજ બહાર નીકળી પડી. તને શું કહું ? આજે તે વિલ લખાવવાની ચર્ચા કરતા હતા મેં જ હમણાં યાજ્ઞું છે દિલ ગજરાઈ રહ્યું છે, બહેન ! થોડુંક અશિષ્ટ બાળને સહ જઈ, એમ મનમાં થઈ જાય છે. વિષાદાને કુનીયા દયાળુ, કૃપાળુ, દીનજન્મુ અને કાષ્ટ બાળે જેવી જેવી પદ્ધતિઓ આવે છે. હું તો કહું છું કે તેનાથી નિર્દોષ, નિર્મળ, નિષ્કર કાંઈ ચનુ પણ હોઈ શકતો નથી. પૂર્વજન્મના સરકાર એ તો માત્ર મનને સમન્વયવાની વાત છે. જ દડને હેવજ આપણને ખંચર ન હોય ! દડનું સ્વયં શું ? આલાત કરવાને માટે કાંઈ પણ કારણ શોધી લેતી, એ તો જગજગતની લાગી છે આ અધારા, નિર્જન, કોટાથી ભરેલા જીવનમાર્ગમાં મને માત્ર એક દિશામિત્રો દોષક મળ્યો હતો. તેને અચલમાં છુપાવી, વિધિને ધન્યવાદ દેતી, ગાતી ગાતી ચાલી રહી હતી. પરંતુ એ દોષક હવે મારી પાસેથી હોદવી લઈ જવામાં

આવે છે. આ અધકારમાં હું ક્યાં જઈશ ? માટે રતન કોણ સાબળશે ? મારી બાથ કોણ પકડશે ?

બહેન, મને ક્ષમા કરજો. મને રમાનાથ બાબૂની શોધ કરવાનો સમય નથી મળ્યો. આજે કેટલાક પોર્કોમાં ચક્રર લગાવી આવી પણ ક્યાંય પત્તો લાગ્યો નથી. ફરી અવસર મળ્યે જઈ આવીશ.

માતાજીને મારા પ્રશ્નમાં કહેજે "

પત્ર લખીને પરસાળમાં આવી કંઈ પવનની લહેરો આવી રહી હતી જાણે કે પ્રકૃતિ રોમશ્યા ઉપર પડી પડી ચિત્કાર કરી રહી હતી.

એજ વખતે વજીલ સાહેબનો સ્વાસ વેગથી ચાલવા લાગ્યો.

૪

રાતના ત્રણ વાગી ચૂક્યા હતા. અર્ધી રાત પછી રતન આરામ ખુરસીપર સ્તી સ્તી ઝોઈ બેઠી રહી હતી. એટલામાં વજીલ સાહેબનાં મળાનો ધર્ષણ સાંભળીને તે ચોંકી પડી. ઉલટો સ્વાસ આવી રહ્યો હતો તે ચારપાછપર માથની બાજુએ ઘેસી ગઈ અને તેમનું માથું પોતાના બોજામાં લપટી પડ્યું. હજી કોણ જાણે કેટલી રાત બાકી છે ! ટેબલ પર રાખેલી નાની ધડીપાલમાં જોયું તો હજી ત્રણ વાગ્યા હતા સવાર થવાને ચાર કલાકની વાર હતી વેલરાજ તો છે કે નવ વાગ્યે આવશે. એ વિચારમાં તે જતાક થઈ ગઈ. આ અભાગિની રાત શું પોતાનું કાળું મુખ લઈને વિદાય નહિ માથે ! જાણે એક મુઠ્ઠા વડી મરો ન હોય એમ લાગતું હતું.

ચોંકી મીનીટ બાદ વજીલ સાહેબનો સ્વાસ બંટક્યો. આજો દેહ પસીનાથી તરબોજ થઈ ગયો હતો. હાથથી રતનને ઢકી જવાનો ઇશારો કરી તકીશ થઈ માથું રાખી ફરી તેમજો આંખો બંધ કરી સોંપી

એકાએક તેમજો હીંચુ સ્વરે કહ્યું : " રતન, દસે વિદાય લેવાનો સમય આવી ગયો. મારા અપરાધ..... "

તેમજો બંને હાથો જોડ્યા અને તેની તરફ દીન ચાચના બરી આંખોએ જોયું. તે કંઈ કહેવા ચાહતા હતા, પરંતુ મુખથી કંઈ અવાજ નીકળી ન શક્યો.

રતને ચીસ પાડીને કહ્યું. " ટીમમ ! મહારાજ ! બંને ક્યાં મરી ગયા ? "

મહારાજે આંખોને કહ્યું : " હું કંઈ સૂતો થોડોજ હતો ! બાહજી ! કેમ બાબુજી ! "

રતને ધમકાવીને કહ્યું : " બક નહિ, જા, વેલરાજને બોલાવી લાવ. કહે કે અત્યારે ને અત્યારે આવો. "

મહારાજે તરત પોતાનો પુરાજો ઓવર-ક્રાટ પહેર્યો : હડી ઉઠાવ્યો અને ચાલવા માંડ્યું. રતન ઉઠીને રટવ પેટાવવા લાગી. કદાચ શોક કરવાથી કંઈ કાપેલા થાય તેના બધાંયે અભરાટ, બધીયે ડુબાંજતા, બધાંયે શોક જાણે કે હુપ્ત થઈ ગયો તેને રચાને એક પ્રબળ આત્મનિર્ભરતાનો ઉદય થયો. કંઠાર કંઠાંબે તેનાં અસ્થિત્વને સંજોત કરી દીધું.

રટવ સળમારીને તેજો જાતીએ શોક કરવા માંડ્યો. પદરેક મીનીટ તાગડતોય શોક કરવાથી વજીલ સાહેબનો સ્વાસ કંઈક થયો. અચાનક પર કાણુ આવ્યો. રતનના બંને હાથ પોતાના માલ ઉપર મુકી તે બોલ્યા : " તને થઈજી તકલીફ થઈ રહી છે નંદાલી ! ક્યાં જાણતો હતો કે આ સમય આવશે. જલદી આવી પહોંચિયો. મે તારી આંખે અન્યાય કર્યો છે, નંદાલી ! બોલ કેટલેક મોટા અન્યાય ! મનની બધીયે લાલસા મનમાં રહી ગઈ. મે તારો જીવનનો સર્વનાશ કરી નાખ્યો. ક્ષમા કરજો. "

તેમનાં મુખમાથી નીકળેલા એ અતિમ યજ્ઞો દળા, જીવનનું એજ અતિમ સૂત દળ, એજ મોહનું અતિમ અધન દળ.

રતને બારણા તરફ જોયું. હજીસુધી મહારાજનો કાંઈ પતો ન હતો. હા, ટીમલ ઉભો હતો અને સામે ગંબીર અંધકાર બળે કે પોતાના જીવનની અંતિમ વેદનાથી મૂંછિત પડ્યો હતો.

રતને કહ્યું “ ટીમલ, જરા પાણી ગરમ કરશે ? ”

ટીમલે ત્યાં જ ઉભા ઉભા કહ્યું : “ પાણી ગરમ કરાવીને હવે શું કરશો બાપ ! ઔદાન કરાવી દો મુખમાં ગંગાજલનાં એ ટીપાનાં જો ”

રતને પતિની છાતી પર હાથ મૂક્યો. છાતી ગરમ હતી. તેણે ફરી દાર તરફ જોયું. પણ મહારાજ નજરે ન પડ્યો. વેઘરાજ આવી બપ તો કદાચ એમની સ્થિતિ કાણમાં આવી બપ, એમ તે વિચારી રહી હતી એમને અહીંયા કેમ લઈ આવી ? એમ તે પસ્તાઈ રહી હતી કદાચ રસ્તાની અગવડ અને ઠંડા પવનને કીધે એમની બીમારી અસાધ્ય થઈ ગઈ હશે. માંજી કરવા કેમ આવી ગઈ, એનો પણ તેને પસ્તાવો થઈ રહ્યો હતો. કદાચ એટલા સમયમાં એમને ઠંડી લાગી ગઈ હોય. જીવન એક લાંબા પચાતાપ સિવાય બીજું શું છે ?

પસ્તાવા જેવી પણ એક બે વાત હતી. આ આઠ વર્ષનાં જીવનમાં એ કદિ પતિને આરામ આપ્યો છે ? તે રાતના બાર વાગ્યા સુધી કાપદાનાં પુસ્તકો ઉઘવાવ્યા કરતા, અને હું પડી પડી લેધ્યા કરતી તે માંજી અસીલો સાથે સુઠમનાની વાતો કરતા ત્યારે હું પાકું કેસીનેમાની સહેલ કરતી, બજારોમાં જઈ ખરીદી કરતી ધનોપાજનાં એક વજ સિવાય એમને એ બીજા કોણ સમત્યા દત્તા ? એમની સાથે એસીને હું કાંઈ વાત કર, એમ તે કેટલું બે ઇચ્છતા, પરંતુ હું બાગતી, ફરતી. એમનાં હૃદયની સમીપ પહોંચવાનો એ કદિ પ્રયત્ન કર્યો નહિ, તેમના તરફ કદિ પ્રેમની દૃષ્ટિથી જોયું નહિ પોતાના

ધર્મ દીપક ન સળગતી, બીજાના ધરના પ્રકાશનો આનંદ લેતી ફરી. મનોરંજન સિવાય મને બીજું કાંઈ સૂઝતું જ નહોતું. વિશ્વાસ અને મનોરંજન એ બેજ મારા જીવનનાં લક્ષ્ય હતાં મારાં સળગેલાં જીવનને એ રીતે શાંત કરી હું સંતુષ્ટ રહેતી. ખીર અને મલાઈની યાજ્ઞો મને કેમ ન મળી, એ લોભમાં મેં મજેલી રાટલીને પણ લાત મારી.

તેની પાસેથી વિદાય લેવા તૈયાર થએલા આત્માને તેના પ્રયે જે પ્રેમ હતો, તેનો આજે રતનને પૂરેપૂરો પરિચય મળ્યો. અસારે તે એની જ ચિંતામાં મગ્ન હતી. રતનના જીવનમાં તો હજી કાંઈ આનંદ હતો, કાંઈક રચિ હતો, કાંઈક ઉત્સાહ હતો. પરંતુ એમનાં જીવનમાં ક્યું સુખ હતું ? ન ખાવા પીવાનું સુખ, ન જોવા તમાસાનો શોખ. જીવન તો એક દીર્ઘ તપશ્ચર્યા રૂપ હતું. જેનો મુખ્ય ઉદ્દેશ કર્તવ્યનું પાલન કરવાનો હતો. શું રતન તેમનું જીવન સુખી ન બનાવી શકતી હતી ? શું એક ક્ષણ માટે, તેમને કોઈ કર્તવ્યની ચિંતાઓથી ખુશી કરી શકતી ન હતી ? કોણ કહી શકે કે, ગિરામ અને વિશ્વામયી આ ભુગતો દીપક થોડા દિન વધારે પ્રકાશ પામી ન રહેત ? પરંતુ તે પોતાના પતિ પ્રત્યેનું કર્તવ્ય કદિ સમજી ન હતી. તેનો અતરાસો તો સદાય વિદ્રોહ કરતો રહ્યો. માત્ર એટલા ખાતર કે એમની સાથે મારું લગ્ન કેમ થયું ? શું એ સમ્બંધમાં બધો અપરાધ એમનો હતો ? દિદિ માતા પિતાએ આના-યોથે મારી કુર્મીત વધુ ન કરી હોત, એમ કોણ કહી શકે ? અને યુવાન પુરુષ શું બધાજ આદર્શ હોય છે ? એમનામાં પણ બળિયારી, કોપી, ચરાખી, સર્વ તરેહના હોય છે. આ સમયે હું કઈ દશામાં હોત તે કોણ કહી શકે એમ છે ? રતનનું રવે રંડું આ સમયે તેનો પોતાનો નિરરકાર કરી રહ્યું

કદ. પતિના શીતલ ચરણો પર તેણે
માથુ નખાવી દીધું અને તે દુઃસહ
ખાઈ ખાઈને રડવા લાગી અત્યાર સુધી
તેનાં મનમાં જે ઝેર ભાવ ભરી હતા
હતા, જે કદુબચનો તેણે એમને જલાવી
જલાવીને કાઢી દેતા તે આ સમયે સોંઠો
વિજીવોની માફક તેને ડાંખ મારી રહ્યો હતો.
દાખ 'સાચર સમાન મળીર માણસ સાથે
મારી આવો વ્યવહાર દેતો ! એ હવેમા
કેમથી કામગીરી હતી ! કેટલી ઉદારતા હતી !
કું' એક બીકું પાનનું બનાવી દેતાં તેઓ
કેટલા પ્રસન્ન થઈ જતા હતા. જરા દસીને
બોલતાં તો કેટલો સતોષ પામતા હતા. પરંતુ
માથાથી એટલું પશુ ઘટું ન હતું. આ બધી
પાત્રો થાક કરી કરીને તેનું હૃદય ફાટી જતું
હતું. એમના ચરણો પર માથું રાખતાં તેને
મારા પ્રાણ આજ ફાળે નિકળી જાય, એવી
પ્રજ્ઞા આશિષ થઈ રહી હતી. એ ચરણોને
મસાકોતો રપથ કરતાં આજે તેના હવેમા
કેટલો પ્રેમ ઉભરી આવતો હતો ! જાણે કે
એક કુમરો સંચિત નિધિ આ ને આજ
શરૂ તે ભૂતો દેશે મૃત્યુની દિવ્ય ભોળિ
સપક્ષ તેના અંદરનું જીવંત માલિન્ય, બધીયે
ફોંપી રાત. નયોયે વિદોહ મટી મથો દતો.

વધીસ સાહેબની અગિયો ખુણી મધ હતી.
પણ મુખ ઉપર કોઈ આવડું ચિહ્ન ન હતું.
તેમની જુનાની એનનાને રતનની વિદુલતા
પણ પ્રશ્ન કરી લાગતી ન હતી. દર્શક અને
સાક્ષી બધનથી તે દેવે મુઠન થઈ મથા
દતો. કેમ રો તો તેનો શોક નહિ, કોઈ
દસે તો તેનો અનન્દ નહિ.

દીમસે આશમતીમાં જનાજસ લઈ
તેમના મુખમાં નાખી દીધું. આજે તેમણે
કોઈ વાયો ન શકે. જે પાંચ અને રૂઢિના
લગુ દતો તે આજે આનંદ થઈ મથા દતો.
એવો મારે નહિ કે તેમનામાં કામિયાબી વિચા-

સનો ઉદય થઈ ગયો છે, પરંતુ એટલા માટે
કે તેમનામાં દેવે કોઈ કષ્ટ ન હતી એટલીજ
ઉદારતાથી તેઓ વિષનો છૂંટ પશુ પી જતો.

માનવજીવનની મૌઢી મદાન થતો
કેટલી આનંદમાં બની જાય છે ! વિષનું એ
મદાન વ્યગ, મહત્તાકાંક્ષાઓનો પ્રચંડ
સાચર, ઉદયોને અનન્ત અંકાર, પ્રેમ અને
દેવ, સુખ અને કુખનું સીધાસીધા, સુધિ અને
બધની રમજૂમી કોણ જાણે ક્યારે અને
ક્યાં લીન થઈ જાય છે તેની કામને અનર
પણ પડતી નથી. એક દિવસી પણ નહિ, એક
ઉચ્છવાસ પણ નહિ, એક આદ પશુ નીકળતી
નથી ! સાચરનાં મોખાઓનો અંત ક્યાં
આવે છે તે કોણ બતાવી શકે ? જનિ
ક્યાં ગામુમન થઈ જાય છે તે કોણ જાણે
છે ? માનવજીવન પણ એ મોખા, એ
જનિ સિવાય બીજું શું છે ? એવું અવસાન
પણ એટલુંજ કાંત, એટલુંજ અદ્ય યાવ
તો તેમાં શું આશ્ચર્ય ? જુલેખા ભગત પૂછે
કે કમ વરણ નીકળી જઈ ? કોઈ વિદ્યાનનો
ઉપાસક કહે છે કે એક દીણ ભયોતિ નીકળી
જાય છે કપોળ વિદ્યાનનો પૂતળી કહે છે કે
આંખોમાંથી પ્રાણ નીકળ્યો, સુખમાંથી નિઃ-
ભ્યો, અઘરામાંથી નીકળ્યો. કોઈ તેમને પૂછે
કે તરત લપ પામતી વખતે કેમ ચમકી
હો છે ? જનિ લીન થવાને અમરે કેમ
મૂર્તિમાન થઈ જાય છે ? આ અનન્ત
વાચનું એ માત્ર વિશ્વાસ છે, નહીં વાચનો
અંત નહિ, પણ નવું ઉદ્યાન યાવ છે.

કેટલું મદાન પરિવર્તન છે ! જે મન-
રનો ડાંખ સહન ન કરી શકતા હતા, તેને
દેવે આડે તો ખીંટીમાં ફાટી દોઃ આડે
અનિનિસતા પર જલાવી દોઃ એના માથાનો
એક ગાંઠ પણ નહિ ખરી પડે.

દીમસે વધીસ સાહેબના મુખ તરફ નોંધને
કહ્યું : " જાણી, આવોઃ આટલા પરથી
ઉતારી દઈએ, સાહેબ આવી જાયલ "

એટલું કહીને તે જમીન પર બેસી ગયો. અને બંને અખિા પર હાથ રાખી પોક મૂકી રડવા લાગ્યો. આજ ત્રીસ વર્ષનો સાથ છૂટી ગયો. જેમણે કહિ કહુ વાત કહી નહિ, કહિ તુ કહીને બોલાવ્યો નહિ, તે માલિક આજે તેને છોડીને ચાલી ગયા હતા.

રતન હજી સુધી વૈષ્ણવજની રાહ જોઈ રહી હતી. દીમલના મુખથી આ સખ્દ સાંભળતાં તેને સખ્ત આઘાત લાગ્યો. તેણે ઊઠીને પતિની છાતી પર હાથ રાખ્યો. સાઠ વર્ષ સુધી અવિશ્રામ ગતિથી ચાલ્યા બાદ તે હવે વિશ્રામ કરી રહી હતી. પછી તેમના માથા પર હાથ મુકવાની તેની હિંમત ચાલી નહિ. એ દેહનો રપથ કરતાં, એ મરેલાં મુખ તરફ તાકતાં તેને એવો વેરાગ્ય ઘર્ષરજો હતો કે જે અલાનિતે મળતો હતો. અત્યારે જે ચરણો પર માથું રાખી ને રહી હતી, તેને અડકતા તેની આંગળીઓ જાણે કપાઈ જતી લાગી, જીવનસૂત્ર આટલું કામળ છે, એ તે કહિમ સમજી નહતી. તેનાં મનમાં મૃત્યુનો ખ્યાલ કહિ આવ્યો ન હતો એ મોતે અખિા સામે તેને લૂટીલીધી !

એક ક્ષણ બાદ દીમલે કહ્યું “બાઈજી, હવે શું લુઓ છો ? ખાટલા પરથી નીચે ઉતરો. જે થવાનું હતું તે યથ મયું.”

તેણે પગ પકડ્યા, રતને માથું પકડ્યું અને બંનેએ સળે નીચે ઉતાયું અને ત્યાં જમીન પર બેસીને રતન રડવા લાગી, સંસારમાં હવે મારે કોઈ આધાર રજો નથી એટલા ખાતર નહિ, પણ તેમના પ્રત્યેનું તેનું કર્તવ્ય તે પુર ન કરી શકી તેટલા માટે.

એજ વખતે મોટરનો અવાજ આવ્યો અને વૈષ્ણવે પદપંથ કયું.

કદાચિત હજીયે રતનનાં હૃદયમાં આશાની કોઈ શુભ્રતી ચિનત્રારી પડી રહી હતી. તેણે તરત અખિા લૂછી નાખી, માથાનો છેડો સલાવ્યો, વિખરામલા વાળ સરખા કરી લીધા અને ઉભી થઈ ખારણા તરફ જોવા લાગી.

પ્રભાતે આકાશને પોતાનાં સોનેરી કિરણોથી રંજિત કરી દીધું હતું. શું એ આત્માના નવજીવનનું એ પ્રભાત હતું ?

૫

તેજ દિવસે શય કાથી લાવવામાં આવ્યું. ત્યાં તેનો અગ્નિસંસ્કાર થયો. વક્રીલ સાહેબનો એક ભત્રિજો માલવામાં રહેતો હતો તેને તાર કરીને બોલાવવામાં આવ્યો. તેણે અગ્નિસંસ્કાર કર્યો. ચિતાના દક્ષ્યની કક્ષપનાથી જ રતનને રોમાંચ થતાં હતાં કદાચ ત્યાં જતાં તો તે બેઠોચ થઈ જતો !

મલપા આજકાલ કણખઈ તેની સાથેજ આવો દિવસ રહેતી હતી. રોકાવતર રતનને ધરખારનું બાન ન હતું તેમ ખાવાપીવાનું બાન ન હતું. રોજ કોમને કોઈ એવી વાત થાદ આવી જતી અને ને સભારી કલાકો સુધી રડતી પતિ પ્રત્યે પોતાનો જે ધર્મ હતો તેના એક અથતું પથ તેણે પાલન કયું હોત તો તે સમજત. પોતાની શૃંગાર ભોલુપતાની ચર્ચા કરતાં તે એટલું રડતી કે તેના શ્વાસ પણ બંધ થઈ જતો. વક્રીલ સાહેબનો સહયુજોની ચર્ચા કરીનેજ તે પોતાના આત્માને શાન્તિ આપતી હતી. જીવનનાં દાર પર ન્યાસુધી એક રક્ષક બેઠો હતો, ત્યાસુધી તેને કોઈ કૃતરા, મિલાડાની કે ચોર છુટારની ચિતા ન હતી. પરંતુ હવે તો દારપર કોઈ રક્ષક ન હતો તેથી તે જામતી રહેતી હતી, પતિના મુશુગાન ગાયા કરતી હતી. જીવનનો નિર્વોહ કેમ ધરો, નોકર ચાકરોમાં કોને કોને જવાબ દેવો પડશે, ધરને કયો કયો ખર્ચ કમી કરવો પડશે, એ પ્રશ્નો સખધમાં બંને વચ્ચે કોઈ વાત થતી ન હતી. જાણે કે એ ચિતા મૃત આત્મા પ્રત્યે અલકિત બતાવવા જેવી હતી મોજન કરતું, સાક કપડાં પહેરવાં અને કાંઈ વાંચીને મનને બદલાવવાનું પણ તેને અનુચિન જેવું લાગતું.

હું પ્રાપ્તને દિવસે તેજે પોતાના બધાંય સાથે વસે અને આશુપણે મદાપાત્રને રાત કરી લીધાં. એ રાખીને પણ હવે તે શું કરે ? એનો હાથોમ કરીને શું તે પોતાનું જીવન કસંચિત કરે ? એની વિરુદ્ધ પતિની નાનમાં નાની વસ્તુને પણ રમતિમિદન સમજી તે સૌથી વગતી હતી. તેના સ્વભાવ એવોયો કેમકે યજ્ઞ મર્યો હતો કે મને તેમનું મોટું નુકસાન માપ તો પણ તેને કોષ આપતો ન હતો. દીપ્તસના દાષમાંથી ચાલે સેત જટણી નીચે પડ્યો : પરંતુ રતનના માથાને વાળ પણ દાસ્યો નહિ. પરેશાં એક રાત પીવાનું અણસ ફરી જવાની તેજે દીપ્તસને ખૂબ મમકાઓ હતો. તેને કાઠી મકાન સુધાં તેવાર થઈ હતી પરંતુ આજે કેટલુંય નુકસાન થયો છતાં તેજે જગાન સુધાં જોતી નહિ. જાણે કે કોર ભાગે તેનાં હૃદયમાં આવતા રતના હતા કે કશય એને કામ આપત ન પરેશાં કશય પતિ સૌજ અને પતિ ગુણમાન મિત્રાશ્રીએ કામ આપ કે વિચાર મનમાં ભાર્યો એને તે પાપ સમજતી હતી !

કહું “ બાપજી, જવાવાળા તો ચાલી ગયા હવે ધરખાતની કાંઈ ખંચર તો મેં સંમિત્યું છે કે કાપએ બે કમાનાં જમા રૂપિયા પોતાના નામ પર કરાવી લીધા છે. ”

રતને તેની તરફ એવા કોર, દોષિત નેત્રોએ જોયું કે રી કાંઈ કદેવાતી તેની દિમત ચાલી નહિ. એજ દિવસે સાંજે મજિમૂપણે દીપ્તસને કાઠી મૂક્યો. તેના પર એવી કમાનું તહોમત મૂક્યું અને રતન કાંઈ જોતી પણ ન શકી.

હવે માત્ર મહારાજ રહી ગયા તેને જામ પીવાગી પીવાગીને મજિમૂપણે એવો મેગણી લીધો કે તે મજિમૂપણનો જ સાથ કરવા લાગ્યો. તે નોકરગીને કહેતો કે જાણુ છ કેટલા ખુશમિલજના માણસ છે જગદરામાંથી કાંઈ લાખા દોષએ તો કાંઈ પૂછે નહિ કે કેટલાનું સાચા મોટાનાં ધરની વાત જ મોટી છે જાણુ છ તો માથાની ખાસ ઊનારી નાખતી હતી : આ નિયારા તો કાંઈ નથી મોસન. નોકરગીનું મુખ પરેશયોજ ભરવામાં જાણુ હતું. તેના આંખી ચીરને નવા માલિકની રસિકાને

મણિભૂષણ: “ જી હા; એમ કહું છું કે હવે આપણે અહીં રહેવું નકાસું છે. આપને લખને જઈએ તો કેમ ? ”

રતન ઉદાસીનતાથી કહ્યું: “ હા, દીક તો થશે. ”

મણિભૂષણ: “ કાકાશ્રીએ કાંઈ વસીયત નામું લખ્યું હોય તો લાવો, બેઠું. તેમની ઇચ્છાને આધીન થવું એ આપણો ધર્મ છે. ”

સંસારની કાષ્ઠ વાત સાથે હવે જાણે પોતાને કાંઈ નિરજત ન હોય તેમ રતને જવાબ આપ્યો: “ વસીયતનામું તો કાંઈ નથી લખ્યું અને એની જરૂર પણ થી હતી ? ”

મણિભૂષણે ફરી પૂછ્યું: “ કદાચ કયાંક લખીને રાખી મ્યા હોય ! ”

રતન: “ મને તો કાંઈ ખબર નથી. મેં કદિ વાત કરી નથી ”

મણિભૂષણે મનમાં પ્રસન્ન થઈને કહ્યું. “ મારી ઇચ્છા છે કે તેમનું સ્મરણ રહે એવું કાંઈક કરવું. ”

રતને ઉત્સુકતાપૂર્વક કહ્યું: “ હા, હા, હું પણ એમ ઇચ્છું છું. ”

મણિભૂષણ “ ગામની આમદાની વર્ષની રૂપિયા ત્રણહજારની છે, તે તમે જાણો છો તેમનું વાર્ષિક દાન પણ એટલું જ થવું હતું. મેં તેમના દિસાબકિતાબ જોયા છે, બસો, અડીસોથી કેમ મહિને આણું થયું નહિ મારી એવી સલાહ છે કે એ બધું જેમ બનતું હતું તેમ બન્યા કરે. ”

રતને પ્રસન્ન થઈને કહ્યું: “ અને બીજું શું ? ”

મણિભૂષણ: “ તો ગામની આવક ધર્મીય અર્પણ કરી દેવામાં આવે. મકાનોનું બાકું મહિને બસો રૂપિયાનું છે એમાંથી, તેમના નામ ઉપર એક નાની સરખી સરકત પાઠ્યાળા ખોલવામાં આવે ”

રતન: “ બધું જ સારું થશે. ”

મણિભૂષણ: “ અને આ બંનેથી વેચી દઈ રૂપિયા બેકમાં જમા રાખીએ. ”

રતન: “ બધું સારું થશે મારે રૂપિયા પૈસાની હવે થી જરૂર છે ? ”

મણિભૂષણ: “ આપની સેવાને માટે તો અમે સર્વ હાજર છીએ મોટર પણ કાઢી નાખીએ તો ? અત્યારથી એ બધો વિચાર કરી નાખીએ તો બે ત્રણ મહિનામાં ફરસ મલી જશે. ”

રતને બેપરવાઈથી કહ્યું. “ હજી શી ઉતાવળ છે ? બેકમાં તો રૂપિયા છે. ”

મણિભૂષણ: “ બેકમાં રૂપિયા હતા પણ મહિનાવારથી ખર્ચ પણ થાય છે ને ! હજાર પાંચસો પડ્યા હશે. અહીં તો રૂપિયા જાણે કે હવામાં ઉડી જાય છે. મારાથી તો આ ચહેરામાં એક મહિના પણ ન રહેવાય. મોટર તો જલદી કાઢી નાખવી જોઈએ. ”

રતને એના જવાબમાં પણ કહી દીધું કે “ દીક તો થશે. ” માથાસને નજીવા કામમાં પણ સમજ ન પડે એવી માનસિક દુર્બળતાની દસામાં તે હતી. મણિભૂષણની કાયકુશળતાએ તેને એક રીતે પરાજીત કરી દીધી હતી. આ સમયે રતનની સામે તે જે ચોડી ધણી સહાનુભૂતિ બનાવતો હતો તેને રતન પોતાના શુભચિતક સમજવા લાગી. શોક અને મનસ્તાપે તેના મનને એટલું તો કામળ બનાવી દીધું હતું કે તેના પર કોઈની પણ અસર પડી ચકતી હતી તેની બધીયે મહિનતા અને ભિન્નતા જાણે કે બરમ થઈ ગઈ હતી તે સર્વને પોતાના સમજતી હતી. કોઈના પર સંદેહ ન હતો. કોઈના પ્રત્યે તેને શંકા ન હતી. કદાચિત તેની સામેથી ચોર પણ તેની સપતિત્વ અપદરથ કરે તો પણ તે ચોકાઈ ન કરત.

(અપૂર્ણ)

સમાલોચના

નર્મદા લેખક શ્રી રમણલાલ વસન્તલાલ દેસાઈ, જેમ ને પ્રગટક શ્રી મૂળચંદ્ર સોમનાથ જઈ નરજીવન, સવપુરા, વડોદરા મુદ્રણ ૧૯૦૦

ગુજરાતના જર્વાન નવલકથાકારોમાં શ્રી રમણલાલ દેસાઈએ આગળ પડતું સ્થાન હવે મેળવી લીધું છે. 'દિવ્યયુગ' દ્વારા તેઓ ગુજરાતને સારી રીતે પરિચિત થયા છે. છતાં તેમની 'દિવ્યયુગ' આગળની કૃતિઓ પણ સારી નવલકથાઓ છે. 'અવત' શ્રી રમણલાલની કોઈ પહેલી નવલકથા છે. અને એમાં ગુજરાતના સ્થાનસ્થાનનો વિચાર આપવાનો ખોલો સારો પ્રયત્ન થયો છે. શ્રી રમણલાલે આ પહેલી નવલકથા 'બીંદી' બીંદી પ્રસિદ્ધ થવા દીધી છે. જેમ જણાવ્યું છે. પરંતુ નવલકથા વાંચના પછી અમને એમાં 'બીંદી' એવું કંઈ લાગ્યું નથી. નવલકથાનાં પાત્રોમાં જન્મ, મૃત્યુ, જીવન, મૃત્યુ, દુઃખ, દુઃખ અને સ્વાસ્થી, જન્મનું આદરણ પાત્રો જાણ વધી જાને છે. અને અવરોધ અને આશા પ્રકાર પણ સહેલે ભૂલાઈ એવા નથી કેમવળીના પ્રમતી થઈ પણ લેખો જામાં કરી છે અને પ્રાચીન ગ્રામ્ય પ્રથા તરીકે જેમણે વજન દોષ જેમ રસ લાઈ છે. જ્યોત્સ્ના અને દુઃખ જન્મે પાત્રોના વિમલ સારો થયો છે. પરંતુ દુઃખ જ્યોત્સ્નાનાં સ્વ લેખનો પ્રયત્ન કરે છે ને હવેના આશંકાનને અનુકૂળ રજા સારી નથી એવું નવલકથા શ્રી દેસાઈની પ્રથમ કૃતિ હોવા છતાં સારી રીતે લખાયેલી છે અને ગુજરાતનાં નવલકથા લેખકોમાં સારું સ્થાન લેવાને એણે છે. કહેવું છતાં વિશેષ નવલકથાને સુખારી છે કેમકે આ નવલકથાને જાર સમારો એણે અમને આપ્યો છે.

દાસવીનડાને દાસવીન લેખક અને પ્રગટક શ્રી ગણેશદાસ દાર્શનાસ; રાવપુરા, સોલ જેન-ટસ પુસ્તકાલય સદાશ સદાશરી મડલ લી વડોદરા કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

'દાસવીનડાની દસવાત્તિ' પણ શ્રી રાવપુરાએ 'દાસવીનડા' ને નામે લખેલા દાસવીનડા રસોમાં આ બીજો સમ્રાટ ગુજરાતને મળે છે. શ્રી રાવપુરાનામાં મર્મ કલાક રવાની સારી સજિત છે અને તે આ દાસવાત્તિ રસોમાંથી સહેલે તરી આવે છે. ગુજરાતનાં આદ્ય જર્વા દાસવીનડાના સારિત્તમાં શ્રી રાવપુરાને આપ સહીય શોભા આપી રહેલાં એક અમને આનંદ થાય છે. 'દાસવીનડા' 'દાસવાત્તિ' નહિ. 'લેખક' વગેરે કૃતિઓ આજે જાણેલા થાય છે.

પ્રાસંગિક મનન લેખક શ્રી વિનુમાધ, શ્રી દક્ષિણમૂર્તિ પ્રગટક મદિરા, ભાવનગર, આજે આના.

ગુજરાતના અમરવદ્ય ભાવરોવક શ્રી વિનુમાધનાં અનુભવનિષિદ સમુદા પુસ્તક અનેક રીતે આપવાને પાત્ર છે એમાં શ્રી વિનુમાધનાં અનુભવાથી દેશલોકનો સમ્રાટ રવામાં આવેલો છે. ભાવર મનને વિચાર પ્રેરે છે અને વાચવાને માર્ગદર્શક થાય એવા છે. પુષ્પનો કે પછી પદ્માવતે એમાંથી પાત્ર જણવા એવું મને લાગે છે.

અનુકૂળ જાણીકર લેખક શ્રી મન્દચંદ્ર અનિલકર જન્મ પ્રગટક પુસ્તકાલય સદાશ સદાશરી મંદલ લિ વડોદરા કિંમત રૂ. ૧-૦-૦

'કુતુબુન્દરી' ના જ લેખિકા. વળા લંડોને પારોમાં લખાયેલી આ વાર્તાનું રૂપાંતર ગુજરાતના જાણીને મળે પહેલે રીતે કુતુબુન્દરી છે. અમર એવું જાણીને ભાવનગર રૂ. ૧-૦-૦ દેશલોકને

મૃત્યુ દંતુ. શ્રી. ચન્દ્રસેકર બાલ માનસના અભ્યાસી હોઈ, બાલકોને જોવી શાખામાં આ રૂપાન્તર કરી રાખ્યા છે. ગુજરાતનાં બાલકોને આ વાર્તા જરૂર અમરો એવી અમને આશા છે.

સારી રીતભાત લેખક: શ્રી. ગોવિંદલાલ દા. દેસાઈ પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કિંમત ૭ આના.

આ પુસ્તકની ચોથી આવૃત્તિ થાય છે એજ એની ઉપયોગિતા પૂરવાર કરે છે જુદા જુદા પ્રસંગોએ આપણે કેવી રીતે વર્તન રાખવું તેના ભાષ આ પુસ્તકમાંથી મળે છે પ્રમાણમાં પુસ્તકનો ઉક્તિ સુદર કર્યો છે.

શાકતસ પ્રકાશ. લેખક. શ્રી. દિ. જ. નર્મદાસ કર દેવરા કર મહેતા બી. એ. પ્રકાશક: શ્રી ફાઈસ ગુજરાતી સભા. મુબાઈ મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦

મુબાઈની શ્રી ફાઈસ ગુજરાતી સભા તરફથી ગુજરાતના ધર્મો અને સંપ્રદાયો સબધી આના પહેલાં ત્રણ પુસ્તકો પ્રકટ થઈ ચૂકેલાં છે અને એ ગ્રંથાવલિનો આ ચોથો મુદ્દો એક અભ્યાસીને હોય લખાવેલા હોઈ, વિષયને સારો ન્યાય આપી શકાયો હોય એમ લાગે છે, અમે પોતે એ ધર્મના કે સંપ્રદાયના અભ્યાસી નહિ હોઈ એના શુભરો-ધની ચર્ચામાં ઉતરી સમીક્ષા એમ નથી. પરંતુ સલામી આ રીતની પ્રવૃત્તિ રૂઢિ છે એની ના પાડી શકાયો નહિ. ગુજરાતના ધાર્મિક ઇતિહાસ પર આવા ગ્રંથોથી સારો પ્રકાશ પડી શકે છે

પુનિતગંગા. લેખક: શ્રી સયદા, પ્રકાશક 'ભવ્ય મોજ' કાર્યાલય, ૭૪, આલ્ડ સ્ટ્રીટ હાઉસરોડ, કોટ, મુબાઈ કિંમત રૂપિયા સાઠાનણ

'ભવ્ય મોજ'ના માલિકોને શ્રી. રાયદાની આ નવલકથા ભેટ તરીકે આપવામાં આવી છે આખીયે નવલકથાનું વસ્તુ દિલ્હી સમાજમાં ચાલી રહેલા કેટલાક દલ ઉપરથી ગુણવામાં આવ્યું છે અને લેખકને એમાં સફળતા મળી છે. પોતે મુસ્લીમ હોવા છતાં શ્રી સયદાએ દિલ્હી સમાજનો જ રો અવસર લીધો હોય એવી આ નવલકથાની સંવેદી થઈ છે. વાર્તા જરા લાંબી થઈ ગઈ છે પણ તેથી કોઈ જગ્યાએ ખાસ રસકંતિ થતી નથી માધ-વદાસ, દેવીદાસ અને જમા એ પાત્રોની ખીલવણી

સારી થઈ છે. જ્યારે લક્ષ્મીનાં પાત્રમાં એક આદર્શ આર્થ ગૃહિણીને ચિતરવાનો સારો પ્રયત્ન થયો છે ભાઈ સયદાની આ નવલકથા ગુજરાત જરૂર સહારશે. શ્રી કલાધિનાં ચિત્રો પણ નવલકથાની સુંદરતા વધારે છે.

રીવજુ, બરત અને ગુંધણુ અને ઠટીંગા: કર્તા શ્રીમતી સુશીલા દલાલ, ગુલરીદાસ મેનશન ગીરજામ બેકરોડ, મુબાઈ. કિંમત રૂ. ૩-૧૨-૦

ગુજરાતની મધ્યમ વર્ગની બહેનોને અત્યંત ઉપયોગી થાય એવું આ પુસ્તક છે. અને એના નામ ઉપરથી જ એના વિષયની બરાબર સમજ પડી જાય એમ છે. પ્રસ્તાવનામાં શ્રીમતી વિદ્યાબહેન નીલકંઠે આ પુસ્તકની ઉપયોગિતા સારી રીતે દર્શાવી છે. પુસ્તકમાં આ વિષયને પૂરતો ન્યાય મળે એવી અને એટલો માહિતી આપવાની લેખિકા બહેને કાળજી દર્શાવી છે. ઉપરાંત પુસ્તકનું છાપ-કામ અને આકૃતિકો ધણુ સુધારે છે ગુજરાતની બહેનોને આ પુસ્તક ધણું ઉપયોગી થશે એક ગુજરાતી બહેનને હોય આ પુસ્તક લખાઈ બહાર પડે છે એથી અમને વિશેષ આનંદ થાય છે. અમે આ પુસ્તકને સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

ગુવાનોના જગ: દ્વિતીય ખંડ: લેખક: શ્રી. માધવલાલ ત્રિલુપત રાવળ. પ્રકાશક: શ્રી. લાલજી નાગજી ગણાના, વઝી લોહાણા દિતેન્દ્ર રાજકોટ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

લોહાણાએના ક્ષતિ અકવાડિક 'લોહાણા દિતેન્દ્ર' ની ભેટ તરીકે આ પુસ્તક પ્રકટ થયું છે એનો પહેલો ખંડ મળે વળે પ્રકટ થશે હોનો આ બીજા ખંડમાં લેખકે વાર્તાનો પ્રવાહ આગળ ધપાવ્યો છે સાથે પ્રથમ ખંડનો સાર પણ લેખકે આપ્યો છે.

ટેકને ખાતર: લેખક: શ્રી. પ્રેમચંદ્ર, અવ-વાલક બી શિવરા કર શુકલ પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ મૂલ્ય ૦-૩-૦

પ્રસ્થાન કાર્યાલય તરફથી પ્રકટ થતી સરસ્વતી ગ્રંથમાળાના ત્રીજા વર્ષનું આ ઉત્કૃષ્ટ પુસ્તક છે અને એમાં શ્રી પ્રેમચંદ્રની ત્રણ ચિત્રિદાસિક વાર્તાઓ આપવામાં આવેલી છે. શ્રી પ્રેમચંદ્ર

છત્રી નવલિખાએથી ગુજરાત હવે સુપરિચિત થઈ ગયું છે એટલે તેમની કલા વિશે આજુ' લખવા જેવું રહ્યું નથી. ત્રણેય વાર્તાઓ સુંદર તેમજ શ્રેષ્ઠ છે.

ગજુ નાટકોને પ્રયોજના' શ્રી. જલેન્દ્રશંકર શાસ્ત્રીએ પંડ્યા, નાગર ફોનીયા સુરત મૂલ્ય ૦-૫-૦ સાક્ષિઓમાં સળવી સોમ્ય એવા ગજુ નાટકો (વક્રીલાત, ફોઈબા અને મધુરીઓ) દરમ નાટકોમાં સારો તત્વો ધરાવે છે. વક્રીલાતમાં આત્મનાં વક્રીક છવનવું મોજુ દરમ રજુ મધુ' છે. મધુરીઓ પ્રથમ દેહ રમુજ આવે એવું છે ' ફોઈબા ' ખાસ ઓઝરીઓ સળવી સાકે એટલા મરિ રજાવડું છે ત્રણે નાટકો સળવી એવાં છે.

મરીખતી દુનિયા' સર્નાક શ્રી. નવત ટાંક, બિરોડ પ્રકાશન મરિર, વારીપુરા રાજકોટ, મૂલ્ય ચાર આના.

લેખકે વિશ્વપ્રાંતરન ફરમાન લખેલી નવલિખાએથી આ સમ્રદ છે અને એમાં સુગ્રીવારીઓના વાસથી મળેલ વર્તેને કે ધનવાનેના વાસથી મરીન વર્તેને જે સીતમા સહવા પડે છે તેનો ચિતાર અપાયેલો છે લેખકનો પ્રયાસ ઉત્તેજનને થત છે.

શ્રી. ભાગવત અનેશિકા' લેખક શ્રી મૂળ-સકર કેશવદામ શાસ્ત્રી પ્રમયા શ્રી શુનીલાલ નિહલશ પુરાણ મૂલ્ય ૦-૧૨-૦

" શોમદ ભાગવતને સમજાવામાં તેનાં રહસ્યો ને ગુપ્ત ભાવોને હોલવામાં, તેના અલકારે અને અર્થોને જાણતરા ઉચ્ચથી તેની પાછળ રહેલાં વિશે જાણી કેવા " ના હરેશથી આ પુસ્તક અપાયું છે અને તે ભાવોને ઉપયોગી થઈ પડે એવી સારી અને સરળ ભાષામાં છે.

ખાસ નવરી' મૂળ લેખક શ્રીદિન નવજાન-અલી સાહબ બાલોતકાર 'વક્રી' રાંદેરી, રાંદેરી કિમલ ૩ આના.

હમર પ્રથમવની આ છવનવવા બાલોત-પથી રીતે લખાયેલી હોઈ, તે આખરે પાન રીતે છે એ વારમાં ન બેની ખીજ આવતી પ્રકર થત છે એ બતાવે છે.

દરિગીત અને બીજા' કાન્થેલ. લેખક શ્રી. હીરાલાલ દ. મહેલા, નેપુથેન્ડસ ટ્રેડિંગ સોસાયટી રજુન મૂલ્ય આઠ આના.

લેખકનાં ભક્તિભાવનમાં ખીતોનો આ સમ્રદ છે. અને એમાં જુદા જુદા ભાવે પ્રચલુ સકાર્તન ફરવામાં આવેલું છે.

સામજીવન લેખક. શ્રી. મજુ દ રવે, મરીલી બામ, વરોડા કિમલ ૦-૩-૦

નામ પ્રમાણે સામજીવનનું વર્ણન કરત આ કાન્થે સામજીવનની સુદરા ઠીક બતાવે છે.

હમરને નવોતિરે લેખક. શ્રી પ્રયોતમ મુવલ શેર, પ્રતા (કમ)

કમળા રામજીવ ઇતિહાસના એક નરપુત્ર મહાવીર મેપલ શેરડ આમાં છવન આવેલાવું છે.

' દેશમિત્ર ' નેા પુષ્પજયન્તી અ'કે' સુરશથી પ્રકર મતાં જુના અલકારિકે 'દેશમિત્ર' ના આ અપલ સપાઈન શ્રી મદુલાલ ન્યાસ (મધુજ) અને શ્રી 'સુધીર મુનરડોને હાવે મધુ છે. આ કમળા સામજીવનને લગતા નદિ પળુ બીજ ફરવાક સાત લેખો છે શ્રી રમજુલાલ દેસાઈ અને શ્રી રાવગુરાની નવલિખાએ સારી છે શ્રી. ચન્દ્રિકા પાકેછલુ કાન્થે 'નિરનારને' અને પડિત શ્રી એમકારનાવલુ 'તપસ્વી' કાન્થે પળુ સાર છે ઉપરાંત બીજા હાસ્યસિક લેખો તેમજ સામાન્ય વાર્તાઓ, પત્રો વગેરે આમાં છે બાર આનામાં અક સાર વાચન પૂર પડે છે.

આપણા આર્થિક પ્રકરે લેખક પ્રી વારીઆ અને પ્રી રાવ નિરસન કોલેજ પ્રબાઈ પ્રમયા શ્રી હિસજીમરિ પ્રકાશન મરિર, જાનનર મૂલ્ય પાન આના.

આપણી આર્થિક પરિસ્થિતિને ચિતાર આપતી આ નાનકડી પુસ્તિકા અર્થસાક્ષના નિર્દાનને હાથ લગાયેલી હોઈ ધણી ઉપયોગી છે અને આપણી આર્થિક અવલકાત ઠીક જાન કરાવે છે.

સામાજ સ્ત્રીકાર (૧) સુખસમાકર પનીડ' ગુજ્ઞ ગુજરાતી કાર્તિકી પ'થાંગ (૧૯૮૯ ડ) (૨) સદાખદાર પુ ૧. અક ૧ તત્રી 'સદા' પેટલાદ. (૩) જાગર જગત : વર્ ૨, અક ૫, ખારીવા, અમદાવાદ

ઈનામી પ્રશ્ન

સપાદક : કુ. યશસ્વિની

૪	+	૫	૫	૬
૮	૮	૫	૫	૬
૪	૨	૮	૫	૭
૪	૨	૫	૬	૧
૪	૭	૫	૫	૩
૬	૫	૩	૦	૬
૩	૨	૫	૪	૨
૩	૫	૫	૪	૬
૪	૬	૪	૫	૨
૪	૬	૪	૫	૨

મથા વખતના જોવાજ એક પીજો પાંચ સખ્યાનો ગુણકાર અત્રે આપ્યો છે. તેમાં (+) આવી ચોકડીવાળા આંકડાઓ ગૂંથ થયા છે. નચેના સરવાળામથી પણ (+) ચોકડીવાળા આંકડા ગૂંથ થયા છે. આપેલા આંકડાપરથી એ કષ્ટ સખ્યાનો ગુણકાર છે તે શોધી કાઢો અને ચોકડીવાળા આંકડા પૂરા કરો.

હરિકાષ્ઠમાં દાખલ થયા માટેની શરતો

(૧) આ ઉપાધ્યાયી હરિકાષ્ઠમાં માસિકના દરેક સ્ત્રીઆદક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મનાવતા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે સ્ત્રીઆદકના કુટુંબની સીમા પણ આ હરિકાષ્ઠમાં ભાગ લઈ શકશે (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો આદક નંબર અવશ્ય જણાવવો આદક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિકાષ્ઠમાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાધ્યાયનો જવાબ તે પછીના ધીજી મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલવી આપવો (૪) તંત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાયો. કાંઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાજબી-ગેરવ્યાજબીપણા વિશે વધી લખ શકાયો નહિ. (૫) આજ પેરરકાષ્ઠમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે

જુલાઈ માસનું પરિણામ

ખરો જવાબ નીચે પ્રમાણે છે

(૧) કાન્તાના ઉપડયા બાદ કુમુદ તેને ૨૧ કલાકે ૨૬૭ માઇલના અંતરે પકડી પાડશે.

(૨) કૈલાસ પોતાના ઉપડયા બાદ કાન્તાને ૬ કલાકે ૩૫૧ માઇલના અંતરે પકડી પાડશે.

(૩) કાન્તાને પકડયા પછી કૈલાસ બે કલાકમાં કુમુદને પકડી પાડશે

આ પ્રમાણે કુલ ૨૨ જવાબ આવ્યા હતા. તેમાંથી ૧૦ ના ત્રણ ખરા અને ૧૨ ના

બે ખરા છે. ખરા જવાબ આપનાર બંદેનોમાથી શ્રીમતી વિજયાબહેન સહને ક્ષામનુ પુસ્તક 'મોગ મુંદર-વાર્તાઓ વાચ ૨ જો' આપવામાં આવે છે. ને તેમણે અદી આનાની દયાલની રીજોરો (૨૭૪૪૪થી જોમુદ દોય તો ગજુ આનાની રીજોરો વધુ) મોકલી મંજાની સેવું.

અદો જવાબ આપનાર બંદેનોનાં નામ

ગજુ ખરા : શ્રીમતી બંદેનો (૧) વિજયાબહેન બદ, (૨) મુખામીરી દલાલ, (૩) સહયુજાબહેન, (૪) કાન્તાબહેન, (૫) મુખનતક વર, (૬) વિદ્યાસતા મહેતા, (૭) કાન્તા મુંદરલાલ, (૮) મોસારી, (૯) રમજુમીરી પરીખ, (૧૦) હીરાબહેન મોરી.

બે ખરા : શ્રીમતી બંદેનો (૧) વિદ્યામીરી વેપારી, (૨) સુશીલામીરી, (૩) સુશીલા પટેલ, (૪) પદાવની દેસાઈ, (૫) કારલાબહેન, (૬) અન્યુપની શોષ, (૭) જ્યોત્સ્ના ચૌહાણ, (૮) કાશીબહેન, (૯) યજ્ઞાજ, (૧૦) કૃષ્ણસબહેન અમિદોની, (૧૧) સુશંકાન્તા મહેતા, (૧૨) કનકમણી

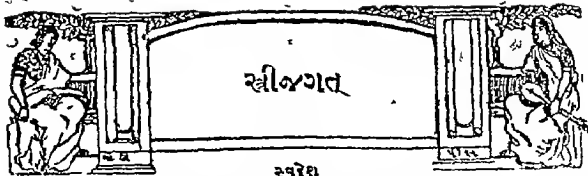
જેઓ માફક ન હોય
માલિકના માફક ન હોય તેવા જોઈ બંદેનો ઉપાજા
ની દરિયાઈમાં કાચ મેવા મજબૂના હોય તો તેમણે
પોતાના જવાબ સાથે બે આનાની રીજોરો ખોરી
કપન મોકલવાની જરૂર નથી
તંત્રી, " મુખમુંદરી "

શ્રીમતિની ફરજ ૨૨૪

મદદમા મળેજો શ્રીમતિની ઉમતિ મારે પોતાની છાત્રી બર્બજુ કરી છે. તેઓ આ રીતના જોઈ મોજી મદાન પુરા છે અને તેમની છાત્ર મરજુનો તિરૂટ પ્રમત્ર દ.મ ઉમેા થરો છે. તેઓએ શ્રીમતિની જે શ્રીમતી સેધજો કરી છે તે જોના તેઓની છાત્રી અમારથ પોતાની જનકુ ફરજુ તે શ્રીમતિની ફરજ છે

(ફોન-૧૧ પ્રશ્ન બંદેનો મળ્યા)

શ્રીમતી સેરી સહમીયાઈ જમમોદનદામ

શ્રીજગત

સ્વરેશ

શ્રીઓ અને શહેરીજીવન: મુબાઇ મલાલ
 શ્રીસભા તરફથી ઓગસ્ટની આખરે એટલોમનો
 મેલાવડો કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં "હિન્દી
 શ્રીઓ અને શહેરીજીવન" એ વિષે બોલતાં
 મુબાઇના મેયર શ્રી વી. એમ ચંદાવરકરે નિધુ-
 બ્ધુ" હવે કે "સિટિય અમલ ચરૂ થયા બાદ
 સમાજ મુબાઇની ચળવળ
 ચરૂ થઈ હતી. સ્વ. હાદા-
 ભાઈ નવરોજીએ શ્રીકેળ-
 વણીનો સવાલ ઉઠાવી લઈ
 શ્રીકેળવણીને આમળ
 મુબાઇવા ધણી રોવા કરી
 હતી ધીમે ધીમે શ્રી-
 કેળવણી વધી છે અને
 આજે સખ્યાબંધ શ્રી-
 ઓને લગી કેળવણી મેળ
 વતી જોઈએ જાએ. શ્રીકેળ-
 વણી સાથે સમાજ મુબાઇ
 પણ આમળ વધ્યો છે
 આજે એકલા હિન્દુ સમા-
 જમાંથી જ નહિ પણ
 બીજા કોમોમાંથી પણ
 જુના અને સક્રિય રીવાજો તેમજ વહેમો નાબૂદ
 થયેલા જોવામાં આવે છે શ્રીઓની સ્થિતિ સુધા-
 રવાની દિવસાલ અને બાન કામી પ્રકારની રહી
 છે. અને ધારાસભાઓમાં શ્રીઓને મતપ્રકાર
 આપવામાં આવ્યો છે. તે પહેલાં પણ શ્રીઓ
 આમળ વધી હતી અને ૧૮૮૫ ની હિન્દી
 રાષ્ટ્રીય મહાસભામાં ચાર પ્રતિનિધિ બહેનો ચુકાવો
 હતાં મુબાઇમાં શ્રીઓએ શ્રીજીવિત તરીકે નહિ
 પણ શહેરીઓ તરીકે શહેરી જીવનમાં હિસ્સો
 આપવો જોઈએ આપણા દેશમાં કામી બેદાસ

તો છે, હું શ્રી પ્રજાના જાતિ બેદ જોવા નથી
 ધમ્મતો શ્રીઓએ ધણી આબતોમાં આમળ પડતો
 ભાગ લીધાના હાખલા ઇતિહાસમાં જાણીતા છે."

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રીમંડળની શાન્તા-
 કુલ શાળાનો અને ૧૯૨૬-૩૦ અને ૧૯૩૦-૩૧
 નો બે વર્ષનો હેવાલ અમને મળ્યો છે એ હેવાલ

ધર્મ અને ગાંધી

ન્યારે હું ગાંધીનો વિચાર કરું
 હું સારે મને ઇચ્છતો વિચાર આવે
 છે. ગાંધી ઇચ્છતું જીવન જીવે છે,
 ઇચ્છતા રાખે છે અચ્ચારે છે, ઇચ્છતા
 જોમ સદન કરે છે અને એક દિવસ
 પૃથ્વી પર સ્વર્ગ ઉતારવા માટે તે
 ચોતાના આત્માનો બોગ આપશે.

રેવ. જોન હેલન હોમ્સ

ઉપરથી મડળે બે વર્ષ
 ફરમાન કરેલી ઉપરથી
 પ્રવૃત્તિનો સારો ખ્યાલ
 આવી શકે છે, મંડળ
 તરફથી બ્યાખ્યાનો, શ્રી-
 ઓને લગતા ઉદ્યોગવર્ગો,
 શિક્ષાવર્ગો, બરડ, શુધ-
 ધ, સિવજી, સંગીત આદિ
 વર્ગો, રૂઢિચા વર્ગ વગેરે
 નિયમિત પ્રવૃત્તિ આણે
 છે હાલમાં મંડળે સીને-
 મા દ્વારા શિક્ષણ પ્રચારની
 યોજના કરી છે. ઉપરાંત
 કન્યામંડળ સ્થાપ્યું છે
 અને કન્યાઓને આનંદ
 પચંદનોમા લઈ જઈ
 ભુજોળ, ઇતિહાસ તથા કુદરતનો અભ્યાસ કરાવવા-
 ની પ્રયત્ન પ્રવૃત્તિ ઉપાડી છે મંડળ તરફથી બે
 વર્ષ ફરમાન જુદા જુદા વક્તાઓ પાસેથી ઉપ-
 યોગી વિષયો પર ૧૬ બ્યાખ્યાનો આપાયા હતા.
 આમ મંડળ અનેક રીતે પ્રયત્ન પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યું
 છે અને તે માટે પ્રમુખ બહેન, ઉપપ્રમુખ બહેનો,
 મંત્રીબહેનો તેમજ વ્યવસ્થાપક સમિતિની સહય
 બહેનો અભિનંદનને પાત્ર છે.
 શાન્તાકુલમાં સ્વરેશી બહાર શ્રી ગુજ-
 રાતી હિન્દુ શ્રી મંડળની શાન્તાકુલની યાજ્ઞ

તરફથી બધા માણસોમાં યાત્રાકુળમાં સ્વદેશી બજાર
મથકમાં આપ્યું હતું તે કાગળનું ૧૯ ૧૫૦૦થી
૧૯ ૧૫૦૦ને આસપાસ હતો મહાત્મા સિંહનું
વર્તોમાં શીખતી બહેનોએ તેવા કંઈકેટલું જણાવે,

૧મા, ૨મા, ૩મા, ૪મા-
મે. ૫મા, ૬મા, ૭મા, ૮મા,
૯મા, ૧૦મા, ૧૧મા, ૧૨મા,
૧૩મા, ૧૪મા, ૧૫મા, ૧૬મા,
૧૭મા, ૧૮મા, ૧૯મા, ૨૦મા,
૨૧મા, ૨૨મા, ૨૩મા, ૨૪મા,
૨૫મા, ૨૬મા, ૨૭મા, ૨૮મા,
૨૯મા, ૩૦મા, ૩૧મા, ૩૨મા,
૩૩મા, ૩૪મા, ૩૫મા, ૩૬મા,
૩૭મા, ૩૮મા, ૩૯મા, ૪૦મા,
૪૧મા, ૪૨મા, ૪૩મા, ૪૪મા,
૪૫મા, ૪૬મા, ૪૭મા, ૪૮મા,
૪૯મા, ૫૦મા, ૫૧મા, ૫૨મા,
૫૩મા, ૫૪મા, ૫૫મા, ૫૬મા,
૫૭મા, ૫૮મા, ૫૯મા, ૬૦મા,
૬૧મા, ૬૨મા, ૬૩મા, ૬૪મા,
૬૫મા, ૬૬મા, ૬૭મા, ૬૮મા,
૬૯મા, ૭૦મા, ૭૧મા, ૭૨મા,
૭૩મા, ૭૪મા, ૭૫મા, ૭૬મા,
૭૭મા, ૭૮મા, ૭૯મા, ૮૦મા,
૮૧મા, ૮૨મા, ૮૩મા, ૮૪મા,
૮૫મા, ૮૬મા, ૮૭મા, ૮૮મા,
૮૯મા, ૯૦મા, ૯૧મા, ૯૨મા,
૯૩મા, ૯૪મા, ૯૫મા, ૯૬મા,
૯૭મા, ૯૮મા, ૯૯મા, ૧૦૦મા,

૧મા, ૨મા, ૩મા, ૪મા-
મે. ૫મા, ૬મા, ૭મા, ૮મા,
૯મા, ૧૦મા, ૧૧મા, ૧૨મા,
૧૩મા, ૧૪મા, ૧૫મા, ૧૬મા,
૧૭મા, ૧૮મા, ૧૯મા, ૨૦મા,
૨૧મા, ૨૨મા, ૨૩મા, ૨૪મા,
૨૫મા, ૨૬મા, ૨૭મા, ૨૮મા,
૨૯મા, ૩૦મા, ૩૧મા, ૩૨મા,
૩૩મા, ૩૪મા, ૩૫મા, ૩૬મા,
૩૭મા, ૩૮મા, ૩૯મા, ૪૦મા,
૪૧મા, ૪૨મા, ૪૩મા, ૪૪મા,
૪૫મા, ૪૬મા, ૪૭મા, ૪૮મા,
૪૯મા, ૫૦મા, ૫૧મા, ૫૨મા,
૫૩મા, ૫૪મા, ૫૫મા, ૫૬મા,
૫૭મા, ૫૮મા, ૫૯મા, ૬૦મા,
૬૧મા, ૬૨મા, ૬૩મા, ૬૪મા,
૬૫મા, ૬૬મા, ૬૭મા, ૬૮મા,
૬૯મા, ૭૦મા, ૭૧મા, ૭૨મા,
૭૩મા, ૭૪મા, ૭૫મા, ૭૬મા,
૭૭મા, ૭૮મા, ૭૯મા, ૮૦મા,
૮૧મા, ૮૨મા, ૮૩મા, ૮૪મા,
૮૫મા, ૮૬મા, ૮૭મા, ૮૮મા,
૮૯મા, ૯૦મા, ૯૧મા, ૯૨મા,
૯૩મા, ૯૪મા, ૯૫મા, ૯૬મા,
૯૭મા, ૯૮મા, ૯૯મા, ૧૦૦મા,

૧મા, ૨મા, ૩મા, ૪મા-
મે. ૫મા, ૬મા, ૭મા, ૮મા,
૯મા, ૧૦મા, ૧૧મા, ૧૨મા,
૧૩મા, ૧૪મા, ૧૫મા, ૧૬મા,
૧૭મા, ૧૮મા, ૧૯મા, ૨૦મા,
૨૧મા, ૨૨મા, ૨૩મા, ૨૪મા,
૨૫મા, ૨૬મા, ૨૭મા, ૨૮મા,
૨૯મા, ૩૦મા, ૩૧મા, ૩૨મા,
૩૩મા, ૩૪મા, ૩૫મા, ૩૬મા,
૩૭મા, ૩૮મા, ૩૯મા, ૪૦મા,
૪૧મા, ૪૨મા, ૪૩મા, ૪૪મા,
૪૫મા, ૪૬મા, ૪૭મા, ૪૮મા,
૪૯મા, ૫૦મા, ૫૧મા, ૫૨મા,
૫૩મા, ૫૪મા, ૫૫મા, ૫૬મા,
૫૭મા, ૫૮મા, ૫૯મા, ૬૦મા,
૬૧મા, ૬૨મા, ૬૩મા, ૬૪મા,
૬૫મા, ૬૬મા, ૬૭મા, ૬૮મા,
૬૯મા, ૭૦મા, ૭૧મા, ૭૨મા,
૭૩મા, ૭૪મા, ૭૫મા, ૭૬મા,
૭૭મા, ૭૮મા, ૭૯મા, ૮૦મા,
૮૧મા, ૮૨મા, ૮૩મા, ૮૪મા,
૮૫મા, ૮૬મા, ૮૭મા, ૮૮મા,
૮૯મા, ૯૦મા, ૯૧મા, ૯૨મા,
૯૩મા, ૯૪મા, ૯૫મા, ૯૬મા,
૯૭મા, ૯૮મા, ૯૯મા, ૧૦૦મા,

૧૧મા એક જેનું મહત્વ બધા ૧૧મા એક બાબત
સાથે લગ્ન કરવા તેવા વધારે થવા તે સાથે યુવક
સમુદાય સમગ્ર મહાત્મા કોઈકેટલું જાણકાર
મેળવતાં ૧. ૧૦૦૦ના બાળીન થવાથી ૦

એક પત્ની છ-
વતી છતાં બાલ
કાળ કુટુંબમાં કુટુંબની
હાજર થવા સિદ્ધાંતો.
મહાત્મા નાથન પા-
રમે, પત્ની અને એ
બાળીને દેવા છતાં બાલ
૧૧મા બાલ સાથે
બાળીમાં લગ્ન કુટુંબ.
તેમની સાથે પ્રાપ્તો
મહાત્મા ૦

૧૧મા એ. ૧૨
બહેનોના જન્મ સર-
કાર તરફથી મહાત્મા
મેન મેનની, મહાત્મા
કોઈકેટલું જાણકાર, મહાત્મા
બાળીને બાળીને,
મહાત્મા સી. મેન.
બાળીને એ. ૧૦
બાળીને ૦

કુમારી મહાત્મા
કેટલુંક જાણકાર
બાલ દિવસ બહેનો
એ કરે વિવાહનાં
આ બહેન બધા બાલ
દરમિયાન પેલીસ કુનિ-
વર્તીને સાથે મેનના
એક કુટુંબમાં રહે
બાળીને બાળીને કો
કર્તા હોય ૦ આ
બાળીને કોઈકેટલું મે-
બાળીને તેમની પહેલા
બાળીને બહેન ૦

૧૨મા કુનિવર્તીની પ્રમેય કી ની ૧૨મા
મેન તેમને કર્તા પેલીસ બાલ ૦
બાલકોનાં બાલ મહાત્માનીથી: (૧૨મા-
૧૨) બાલ બાલના કુટુંબના પ્રમેયના કર્તા ૧૨મા

જીવનનો માર્ગ દર્શાવતા ગાંધીજી

વિશ્વશાન્તિ માટે દિવસની સ્વચરતા
જીવનની છે. મહાત્મા દિવસ મિત્ર છે,
મહાત્મા અને મહાત્મા મિત્ર છે. મહાત્મા ૩
તેમના નેત્રિય માણસો દ્વારા વિન્ડ મારે
સ્વચરતા સ્વચરતા મથત કરે તે દિવસ
છે તેમજ સાચા તેમના જીવનના ૧૫
મિત્ર છે ન્યાય અને કુસિદ્ધ માટે મહાત્મા
જીવે મહાત્મા દ્વારા મહાત્માને જીવે
ના પાસે તે જીવનના જીવે જીવે
બધું છે તે મહાત્મા દિવસે મહાત્મા
મહાત્મા દ્વારા, તે તેમના મહાત્માને મહાત્મા
તેના કરતાં મહાત્મા મહાત્મા નથી.
મહાત્મા અને મહાત્મા મહાત્મા તે મિત્ર છે.
મહાત્મા ૩ મહાત્માની મહાત્મા ૩૫ થયું
તે તેમના જીવે મહાત્મા જીવે મહાત્મા
રહ્યા છે તેમના બાળી કુનિવર્તના મિત્ર છે
મહાત્મા ૩ માનવજાતિના માનવે બાળીને
કરી રહેલ સૌથી મહાત્મા અનિદ ૩૫
નિવર્તન તેમના માર્ગ તેમના કુનિવર્તને
મહાત્મા રહ્યા છે. પ્રાચીન મહાત્મા મહાત્મા
અને જીવે જીવે તે માર્ગ દર્શાવે
છે, તે મહાત્મા રહ્યા છે

૩. એ. કી. સરકારે

૧૨મા કુનિવર્તીની પ્રમેય કી ની ૧૨મા
મેન તેમને કર્તા પેલીસ બાલ ૦
બાલકોનાં બાલ મહાત્માનીથી: (૧૨મા-
૧૨) બાલ બાલના કુટુંબના પ્રમેયના કર્તા ૧૨મા

એટલે કે તા.

૨૦ મી સપ્ટે-

મ્બરે અનેક

બહેનોએ ઉ-

પવાસ કર્યા

હતા. સૌ. અ

વતિ કાળાધ

ગોબલેએ ૨૪

કલાક અખડ

રેટિયાની યો-

જના કરી

હતી. કેટલાક

બહેનોએ અ-

સ્પૃશ્યોને મં-

દિરોમા દર્શન

કરવા જવા

દેવા કે કેમ

તેને લગતા

મત મંદિરોના

દરવાજા આ-

ગળ ઉઘારી

લીધા હતા

અને તેમાં ધ

ણા મત અ-

સ્પૃશ્યોને મં-

દિરમાં દર્શન

કરવા જવા

દેવાની તરફે-

ણુમાં મળ્યા

હતા.

પૂ. કસ્ટ

રબા સાબર-

મતી જેલમાં

સજા ભોગવ-

ના હતા તે

મને યદવડા

૨. સુક્તિસંપ્રાપ્તમાં ભારતીય મહિલાઓ

રકપડ	શ્રીમતી કિશન કુમર	મુબાઈ	વટહુકમ
૨૩૫૪	વીરમતીબહેન ચાહ	માતર	૬ માસ
૨૩૫૫	ચ ચળબહેન પટેલ	"	—
૨૩૫૬	દાહીબહેન પટેલ	બોરીઆવી	—
૨૩૫૭	દીવાળીબહેન પટેલ	"	—
૨૩૫૮	જયાબહેન દેસાઈ	મહેમડાવાડ	પાંચ માસ સખ્ત
૨૩૫૯	સુરજબહેન બવાસ	ખોરસદ	—
૨૩૬૦	લલિતાબહેન	"	—
૨૩૬૧	ચ ચળબહેન	"	—
૨૩૬૨-૬૭,	૭ બહેનો	"	—
૨૩૬૮	કુસુમબહેન દેસાઈ	જાંજીર	—
૨૩૬૯	કમલાદેવી ચર્મા	અલાહાબાદ	૨. ૨૦૦ ૬૬
૨૩૭૦-૭૫,	૬ બહેનો	દિલ્હી	૫ માસ સખ્ત
૨૩૭૧	સરલાદેવી	કલકત્તા	—
૨૩૭૭	સુનીતિબાલા કાર	"	૬ માસ સખ્ત
૨૩૭૮	મનપ્રેમા રાય	"	"
૨૩૭૯	મનોબાસિની બસુ	"	"
૨૩૮૦	લાવણ્યપ્રેમા ચાહ	"	—
૨૩૮૧-૮૫,	પાંચ બહેનો	"	—
૨૩૮૬	ચતલલવાસિની સરકાર	"	૪ માસ સખ્ત
૨૩૮૭	વીજાવાણી ગ્રેસ્વામી	"	"
૨૩૮૮	સામિનીદેવી	"	"
૨૩૮૯-૯૩,	પાંચ બહેનો	"	"
૨૩૯૪	રાધારાણીદેવી	"	"
૨૩૯૫-૦૧,	૭ બહેનો	"	"
૨૪૦૨-૧૨,	૧૧ વિદ્યાર્થીનીઓ	"	—
૨૪૧૩	કનકપ્રેમા રાય	"	—
૨૪૧૪	સુનીતિ કાર	"	—
૨૪૧૫	નંદાબાસિની બસુ	"	—
૨૪૧૬	તરલતા મલિક	જોસોર	—
૨૪૧૭	જયુનાબાલાદેવી	"	—
૨૪૧૮	કાલિદાસીદેવી	"	—
૨૪૧૯	કુલબદાર બીબી	નિકમપુર	—
૨૪૨૦	પ્રસાદમીદેવી	મુનશીમજા	કોટ ૭૬૦૦ સુધી
૨૪૨૧-૨૩,	ત્રણ બહેનો	"	"
૨૪૨૪-૩૪,	૧૧ બહેનો	બાલાસોર	—
૨૪૩૫-૩૮,	ચાર બહેનો	લાદોર	૫ માસ સખ્ત
૨૪૩૯	મોરીદેવી	કટક	૩ માસ સખ્ત
૨૪૪૦	દરમબીદેવી	"	"
૨૪૪૧-૪૫,	પાંચ બહેનો	મથા	—

જેલમાં લાવી

મ માંધી

૭ પાસે રા

ખ્યા છે

અમદાવા-

દમાં શ્રીમતી

વિ ઘા મો રી

નીલકંઠને ઢા-

થે, અસ્પૃશ્યો

માટે નમદિર

પ્રુલ્કુ મુકાફ

છે. શ્રીમતી સ-

રલાદેવી અ-

બાલાલનાં પ્ર-

મુખપદે મ-

ળેલી મોટી

સભાએ અં-

ત્યજોને મદિ-

રમાં દાખલ

કરવાનું તેમ-

જ બીજા

જાહેર સ્થા-

નોમાં જવાની

દૃઢ આપવાનું

દેરાવળ હવે

પ્રાર્થના પથ

કરવામાં આ-

વી હતી

વર્ધામાં

શ્રીમતી જાન-

કીબાઈ બ-

જાળે અખડ

ચ ર ખા મ રા

કયો હતો

અખિલ

બિરાદ ઓ

પરિપક્વની સ્વામન સમિતિએ ખીરાચની
શ્રીઓને અભ્યુત્થનાનું કલક દૂર કરવાની
પ્રતિજ્ઞા સેવા વિગમિત કરી છે

મદ્રાસની દિન્દી બ્રીજોની એસોસિએ
શનની સમિતિએ અંત્યજોની સામાન્ય મુરદ
લીઓ દૂર કરી તેમને માટે મદિરા, કુવાઓ,
રસ્તાઓ યાજાઓ વગેરે ખુલ્લા મૂકવા ઠરાવ
કર્ષો છે. આને લગતી પ્રવૃત્તિ પશુ સમિતિએ
ઉપાડી છે.

ધનમાં મ. મધીયુ છતયા કતા તે
 કીમતી હોલની રસાયણ મીમ આદા વેરે
 તો રૂમીએ રજ કલા-
 કના કુપવામ કરી
 મહાત્મા મધીયુને બજ
 મને એવી પ્રાયના
 કરી હતી.

ગરીબોના
 એ કમાળ
 મધી પોતાના

જીનેવામાં મંજેલા
 મુલેદ જ્યને સ્વતંત્રતા
 માટેના જ્ઞાનરસાહ્મીય
 મદિલા સથે મા શ-
 મ્મે મેકોનાહુને તાર
 કરી ઉપવાસ કરીને
 આંધીજી મરજીને સારજી
 થાય એવો ને સહાય
 ઉપરિચિત થયો છે તે
 માટે પોતાનો ખેદ દર્શાવ્યો હતો
 સુઆમી

મુંબાઈમાં મવા માસ દરમ્યાન, મુંબાઈ
 સ્વદેશી સહ તરફથી સ્વદેશી સખ્તાઈ ઉજ-
 વવામાં આવ્યું હતું. તેને લગત, ભારત
 ઉલોચદર્શન, વનિતાનિશામ હોલમાં શ્રીમતી
 કમળા નેદરૂએ ખુલ્લું મુક્યુ હતું. શ્રીમતી
 કમળા નેદરૂએ સ્વદેશી વસ્ત્રોચોનો વપરાય
 વધારવાની, અને ખાસ કરીને ખાદીને
 અપનાવવાની વિનંતિ કરી હતી સખ્તાઈ
 દરમ્યાન સ્વદેશી સહના સભ્યો બનાવવાની,

આદી વેચવાની, તેમજ અન્ય સ્વદેશી વસ્તુ-
ઓનાં વેચાણમાં જાહેરનાયે સારી મજાયામાં
લાભ લીધો હતો. સપ્તાહ દરમિયાન એક દિવસ
આમ મહિસા દિન રાખવામાં આવ્યો હતો
તેને લગત આમ મહિસા સ્વદેશી જાતના
શીમળી ચારણ બહેન મહેતાનાં હાથે ખુલ્લું
મૂકાય હતું. ઉપરાંત સુદર પોશાકની દરિયાઈ
અને કાંતણની દરિયાઈ પણ મોઠવવામાં
આવી હતી. સ્વદેશી સપ્તાહને સફળ બનાવ-
વામાં જાહેરનાયે સારો ફરિસો આપ્યો હતો.

अथा मास इरेभ्यान छिन्दुस्तानी सेवाद-

જાળા એક આમલા
વ્યવસ્થાપિકા કુમારી
દિશન ધ્રુમટરને વડ-
દુકમ પ્રમાણે નિરૂપાર
ક્યાં છે

પ્રતિબંધ

અમદાવાદમાં અધી-
 દિને બગે મધ તા
 ૪ થીએ શ્રોમતી મુદ્રણ
 બહેન અબાસની
 આગેવાની હેઠળ ખાદી
 વેચાણ યયન હતું.

માતરમાં રાજકીય

પરિષદ ભરવાનો પ્રયત્ન

ત્ન કરવા મારે ઝોગરટની આખરે પરિ-
વર્તના પ્રમુખ શ્રીમતી વીરમતી બહેન માધ-
વલાલ ચાહ બબે સ્વામી પ્રમુખ કુમારી
ચચા બહેન પદેબે જિરફતાર કરી હતી
શ્રીમતી વીરમતી બહેનને ૬ માસની સજા
દર્પ છે

ગાંધી દિને અંગે યોદીઆવી ખાતે
શ્રીમતી કારી પટેલની સરદારી હેઠળ સરખસ
કાઢવામાં આવ્યું હતું. મરખસને અતે સજા
ભરી જીવન કરવામાં આવ્યું હતું
સાને પાછું સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું

આશુદ્ધ તાલુકા રાજકીય પરિષદને અગે
શ્રીમતી ઠાણીજીને જીવાણી પટેલ અને શ્રીમતી
દીવાળીજીને પટેલને ગિરફતાર કર્યા છે

મહેમદાવાદ તાલુકા પરિષદને અગે શ્રીમતી
જમાજીને દેસાઈને ગિરફતાર કરી પાંચ
માસ સખત કેદની સજા કરી છે.

બોરસદ તાલુકાના ૩૧ માં સરમુખત્યાર
શ્રીમતી સુરજીજીને વ્યાસ અને રાસના
થાણાદાર શ્રી લલિતાજીને સરદારી હેઠળ
૮ બહેનોની ઢુકડી પોલીસ પહેરા નીચે
મૂકાયલા ઈલા પાક પર આક્રમણ લાઇ જતાં
૧૦ બહેનોમાંથી ૯ બહેનોને પકડ્યા છે.

જંજીર તાલુકા રાજકીય પરિષદ મર-

લમતી આગેવાની સેવા માટે શ્રીમતી કમળા
દેવી શર્માને ગિરફતાર કર્યા છે. તેમને ૩.
૨૦૦ રૂાંની સજા થઇ છે.

નીરદ રાજકીય પરિષદને અગે મુળ
પામેશાં શ્રીમતી વિદ્યાવતીને નાદુરસ્ત તબી-
યતને અગે પેરેલ પર છોડવા છે.

દિલ્લીમાં ગાંધી દિનને અગે રવ.
સ્વામી શ્રદાનંદનાં પુત્રવધુ શ્રીમતી ચંદ્રાવતી
સાથે ૬ બહેનોને પકડ્યાં હતાં તેમને પાંચ
માસ સખત કેદની સજા થઇ છે.

સીમલામાં વડી ધારા સમાની બેઠકમાં
જણાવાયું હતું કે સવિનય જાનૂન ભંમની

માસ સખ્ત ડેદની સગ્ન થઇ જતિનાસ
દિને એ એ શ્રીમતી રાધારિણીદેવી અને
શ્રીમતી ૭ દિવસ રિધવા બહેનોને ૪ માસ
સખ્ત ડેદની સગ્ન થઇ છે ગઇ તા. ૨૨
માએ કસકાની ૧૧ વિદ્યાર્થીનીઓને પોલીસે
ગિરફતાર કરી છે.

કલકત્તામાં ભારત શ્રીમતી તરફથી લેડા
સિદ્ધાએ સ્વદેશી પ્રદર્શન ખુલ્લુ મૂક્યું હતું.
મતિંકપુર સુનીયન કોર્ટ ઉપર ચોક્કસ
કરવા માટે શ્રીમતી કનક પ્રભા રાય, શ્રીમતી
શુનીતિ કાર અને નંદલાસિની વસુને ગિરફતાર
કર્ધા છે.

જેમોરમાં વિદેશી કાપડની દુકાનો
પર ચોક્કસ કરવા માટે શ્રીમતી તરુલતા
શ્રીમતી જ્યુનાયલા દેવી અને શ્રીમતી
શમિલાસીદેવી ગિરફતાર થયા છે.
નિકમપુર સત્યાગ્રહને એ એ શ્રીમતી
પુલ્કનશા બીબીને ગિરફતાર કર્યા છે.

મુન્શીમજમાં શ્રીમતી પ્રભાકરમીદેવી
અને બીજા ત્રણ બહેનોને વૃદ્ધવયને કારણે
કોર્ટ ઉકતા સુધીની સગ્ન કરી છે

બાલાસોરમાં સરખસ કાઢવા માટે ૧૧
બહેનોને ગિરફતાર કર્યા છે.

પંજાબ, બિહાર

લાહોરમાં રસ્વેટ્ટેનની સંક્રાંતિ એવીને ગાડી
ચોભાવી દેખાવ કરવા માટે ચાર બહેનોને
પાંચ માસ સખ્ત ડેદની સગ્ન થઇ છે. એક
બહેનને રસ્વે કાપડા મુજબ રૂ. ૨૫ દંડની
વધુ સગ્ન થઇ છે.

કટકમાં શ્રીમતી મૌરીદેવી અને શ્રીમતી
દરખીદેવીને ત્રણ માસ સખ્ત ડેદની સગ્ન થઇ.

બિહાર પ્રાંતિક પરિષદને એ એ મથામાં
પાંચ બહેનોને ગિરફતાર કરી છે

[૨૭-૬-૩૨]

અસ્પૃશ્યતા નાબુદ થવી જ લેઇએ—

“ શા રાખજે કે મહાત્મા ગાંધીજી કાંઈ સદીમાં બે વાર જન્મ-
વાળા નથી. સદીઓ પછી એવા સત્યપુરુષનો જન્મ થાય છે. તેમણે
અસ્પૃશ્યતા રાખવા માટે પ્રતિજ્ઞા લીધી છે અને તે નાબુદ થવી જ લેઇએ.
અસ્પૃશ્યતાને એવો શબ્દ જ હવે રહેવો ન લેઇએ અસ્પૃશ્યતાને ખાતર
તેઓ મરજ પધારીએ સૂતા છે તેઓ જીવતા રહે એમ આપણે હસીએ
હીએ.

પંડીત મદનમોહન માલવીયા

નહાવા તથા માથાના વાળ ધોવા માટે ગાંધીના વંદેમાતરમ્ સુવાસિત શિકાકેઈ સાચુ વાપરો.

માથાના વાળ ખરી જતા અટકાવી કાળા અને સુવાળા બનાવે છે.

બનાવનાર-એમ. એસ ગાંધી, કડી (ઉ ગુજરાત)

મળવાનું ઠેકાણું.

સ્વદેશી બજાર મુંબાઈ અને અમદાવાદ તેમજ દવા વેચનારને ત્યાંથી મળશે

ગઈ દીપોત્સવીએ નવો અવતાર પામેલું

ભર્મિ

સ્વપ્ન શિલ્પીઓનું માસિક

ત્રીઓઃ મન્દુલાલ ગાંધી . ચમનલાલ ગાંધી

નવું લેખક મંડળ સમૃદ્ધ લેખનસામગ્રી વિશિષ્ટ વિચારદર્શનો. એના કાર્યોમાં જીવનનું ઊંડું જ્ઞાન, અભિલાષના સ્વપ્ન અને સ્વાર્થભૂત ગુજન અવિભાવ પામે છે એની વાર્તાઓ અને નાટિકાઓની ચુટકી હેતુપુર સરની અને દિશાવર્તી હોય છે એની ગદ્યકળામાં કદપનાતો સોનેરી તાર ગુંથાયેલો ચળકે છે. તાજગીની ચમક અને ભાવની ભીનાશ બધે ભરેલી અનુભવાય છે. 'શેલીમાંથી' પત્રધારના ઉપયોગી ખડો, 'ચિતન'માં અભ્યાસી વિચારોની કડિકાઓ, 'ખનિ'માં સ્વતંત્ર સાહિત્યવાનીઓ ને અન્ય ઉચ્ચકોટિના લેખો વગેરે પીરસવામાં આવે છે. વાર્ષિક ચાર રૂપિયાના લવાજમમાં 'કુમાર'ના કદના આદસો પાનાનું નક્કર વાચન. ખાસ એ કે બુદ્ધા.

ભર્મિ કાર્યાલય, બોરી ગાર્ડન કરાંચી

આપવાથી દિંદુ સમાજ છિન્ન લિન્ન થવાની ને ધારની ઉભી થઈ છે તેને પરિણામે મહા ત્માજીએ મરણ પર્વત ઉપવાસ કરવાની ને પ્રતિજ્ઞા લીધી છે તેથી અમે દિંદુની ઓંચોના હૃદય કમકમી ગયા છે વડા પ્રધાને મહાત્મા છની પ્રતિજ્ઞાના જવાબમાં ફરીથી એમ જણાવ્યું છે કે, કેમકે સવાલના મુંબઈમાં સરકારે આપેલો સુકાદો કાયમજ રહેશે, સિવાય કે દિંદુઓ વચ્ચે એવી મમજીલી યાય કે પછાત વર્ગો અલાહેદાં મતદાર મંડળની માંજણી જતી કરવાને લક્ષ્યાય ને એવી સમિતિ ઘુસતજ પેદા નહિ કરી શકાય તો

આ સંજોગો વચ્ચે દિંદુની ઓંચોએ કહેવાતા પછાત વર્ગોને અમારા ભાષણોને આ બારીક મામલામાં અમારી સાથે માંગેલ થવાની અને મહાત્માજીનો જન તથા દિંદુ બાવિ રક્ષવાના કામમાં મદદ કરવાની અરજ કરીએ છીએ. અમે જાણીએ છીએ કે તમે તમારા ઉપર ન ખાવલા સામાજિક નુકસાને લીધે થણુ સહન કર્યું છે, મદીઓ સુધી વેદ્ય છે અમે નિશ્ચય કર્યો છે કે હવે તમારે વધુ વખત વેદ્યું પડશે નહિ. અમે પણ જાણીએ છીએ અને તમે પણ જાણો છો, તેમજ આપુ જગત જાણે છે કે મહાત્માજી

માનવતવિના ઇતિહાસમાં કદિએ ન
જન્યે એવે: બનાવ તથા
પણું જીવે. માત્ર દરમ્યાન ભાસ્વરત્તમાં
જાંધીછ ! બની છે એ બનાવથી
આને દિન્દુસમાનનું એક
બાળક પણ અજ્ઞાત નથી. દિન્દુ સમાજના એક
અંગસમા અસ્પૃશ્યોને-દરિનનોને દિન્દુસમાજના
માંથી વિખુટા પાડી, તેમને અલગ મતદારી આપ-
વાનો ના વડા પ્રધાને, કેમકે યુગદામાં નિર્ણય
આપી. એ અલગ મતદારીથી દિન્દુ સમાજને
માથે અસ્પૃશ્યતાનું કલંક લાયક હતું રહી બધું છે
અને અસ્પૃશ્ય સદા કાળ અસ્પૃશ્યો રહે એમ
દોષ, મ. જાંધીછને પણું બાગી આવે એ વડન
સ્વાભાવિક છે મ. જાંધીછએ દિન્દુ સમાજને
માથેથી અસ્પૃશ્યતાનું કલંક નાશ કરવા અખૂર
પ્રયત્ન કરેલ છે એ સુચિતિત છે અને જ્યારે તે
ત્યારે મ. જાંધીછ દિન્દુ સમાજનામાં એ કલંક
નાશ થાય એવી કામના કરે છે આથી, મ.
જાંધીછએ, કેમકે યુગદાની બહોળા વાચ તેના
જુલા સમય પહેલાં દિન્દુ વર્ગી સર સેમુઅલ
કેમ્પબેલે વા ૧૧મી માર્ચે પત્ર લખી જણાવ્યું
કે " એ ના. કહેનશાહની સરકાર અદ્યત
વર્ષે માટે જુદી મતદારી આપતો નિર્ણય
મળે તો કે મરણ પર્વતના ઉપવાસ
આદરીશ, " સંજેગની શેતરજી અપાયા તવા
ત્રિવિધ સરકારે તેની જાણ પણ દરાર ન કરી
અને ના વડા પ્રધાને પોતાના કેમકે યુગદામાં
આદ્યત-વર્ષે માટે અલગ મતદાર મંડળની યોજના
કરી. પરિણામે મ. જાંધીછએ ના વડા પ્રધાનને,
વા ૨૦ મી સપ્ટેમ્બરને રોજ અચેરના બાર
પાંચ થો, અદ્યત વર્ષેને અલગ મતદાર મંડળ
અપવા યોજના પડવી ન મુજાબ ર્વાં સુધી મરણ
પર્વેના ઉપવાસ કરવાનો પોતાનો અંતિમ નિર્ણય
બંધે કરી દીધો અને વા. ૨૦ મી. સપ્ટેમ્બરથી
માથે સમયે જ મ. જાંધીછએ એ ઉપવાસ છોડ
કરી દીધો હવા

આ નિર્ણયને લગતો પત્રબ્યવહાર વા. ૧૨ મી
સપ્ટેમ્બરને રોજ પ્રકટ થતા આખો દિવસમાં
નહિ પણ આખી દુનીયામાં પ્રચંડ ખળસળાટ
મચી ગયો છે ભારતના ઇતિહાસના કટાકોટીના
સમયે મ. જાંધીછ એવા પુરુષવીરનું જીવન ભયમા
આવી પડતા આખું યે ભારત બચી જશે એમાય
કાંઈ યાક નહિ મ. જાંધીછનું જીવન બચાવવાનો
એક માત્ર ઉપાય હતો કેમકે યુગદામાં ના. વડા
પ્રધાને એવી રીતની છૂટ મૂકેલી છે કે તે
વિદેશી પક્ષે તરફથી કોઈ સંમત યોજના
રજી કરવામાં આવે તો તે સ્વીકારાય અને કેમકે
યુગદાની યોજનામાં તે કાળજી કરવામાં આવે એટલે
દિન્દુ સમાજને માથે મ. જાંધીછનું જીવન બચા-
વાય માથે આખી પડ્યું કોઈપણ ભોગે મ. જાંધી-
છનો ભોમ આપણાથી આખી સાંભળ નહિ એવું
તીવ્રમાન ભારતમરના દિન્દુ આગેવાનોને થયું
અને અસ્પૃશ્ય વર્ગના આગેવાનો સુધે મળી કોઈ
પણ ભોગે અસ્પૃશ્યો માટે અલગ મતદાર મંડળની
યોજના પડવી મુજાબ એવી યોજના કરવાની મસ-
લત રાજ વડા ભારતભૂતલ પહિલ મંડળોદ્ધન
માલવીયા, ચક્રવર્તી શાન્તોપાધ્યાયારીવા, સર તેજ
વલ્લભ સંયુ, મી જયકર આદિ દિન્દુ આગેવાનો
અને શ્રી એમ. સી શાહ, ડૉ. આબેડેકર વગેરે
અસ્પૃશ્ય આગેવાનોએ મસલત કરીને અસ્પૃશ્યો
અને સ્પૃશ્યો બન્નેને સમત એવી યોજના થકી
મદદી છે અને સમિતિવાર વા. ૨૪મીએ લગલગ જાતે
તેના પર સહી પણ થઈ ગઈ છે. મ. જાંધીછએ
પણ એ યોજનાને સમતિ આપી છે. આમ
દિન્દુ આગેવાનોએ સમલસર બચીને, મ. જાંધી-
છનું અખૂર જીવન બચાવ્યું છે અને ભારતને
આખિ આપતિમાંથી મુક્ત કર્યું છે ના. વડા
પ્રધાન તરફથી પણ આ યોજનાને સમતિ મળી
ગઈ છે અને મ. જાંધીછએ વા. ૨૬ થીની
સાંજે ઉપવાસ છોડ્યા છે. તેમની વર્ગીયવ
પણ સુધારા પર છે એટલે હવે આપણે તો

અમારો આવતા અંક

દીપોત્સવી અંક

તરીકે પ્રકટ થશે

તેમાં પ્રકટ થનારા લેખોની ઝાંખી

નિહંગદાદિ : શ્રી કેશવ હ. દોશ્તું એક પ્રેરક કાવ્ય

સાંધણ વિદ્યા અને કળા : ડૉ. ઇન્દુલાલ સેવકલાલ હવેનો બહેનોને ઉપયોગી થાય એવો લેખ

સોવીએટ રશીયાનો સ્ત્રીસમાજ : શ્રી નર્મદાચક્ર વ દિવેદીનો અભ્યાસ-પૂર્ણ લેખ

કુમારો અંગિકા ધુરધર . આ કલાકાર બહેનનું લેખના જ કેટલાક ચિત્રો સાથે પરિચય-ચિત્ર

નવીન ભારતની યુવતીનો નીતિનો આદર્શ : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ

વાતનું વલેસર : શ્રી છાત્રલાલ હાલ્દાભાઈ જાગીરદારનો દાર્શનિક રહેલો

સ્ત્રી-સૌન્દર્ય : શ્રી જહુરાય ડી. ખુશીયાની સ્ત્રી સૌન્દર્યની રમુચ ચિર્ચા

—આ ઉપરાંત—

કવિશ્રી અમરદાસ, કવિશ્રી લલિત, શ્રી ચાંપશી વિ. હટેશી,

શ્રી. ઇન્દુલાલ ગાધી, શ્રી. કૃષ્ણલાલ, શ્રીધરાણી,

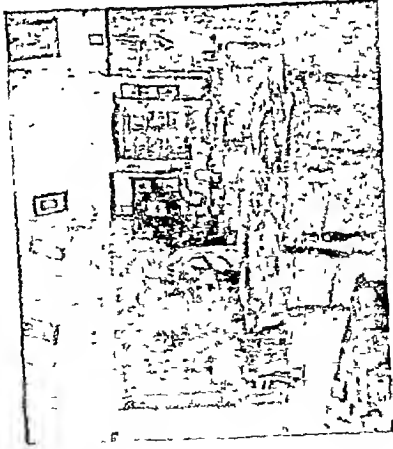
શ્રી જનાર્દન પ્રભાસકર શ્રી. મોદિનીચંદ્ર વગેરેનાં પ્રેરક કાવ્યો,

શ્રી. તારાચંદ્ર પો. અડાલજીની ઐતિહાસિક વાર્તા, શ્રી.

ધનશંકર હીરાશંકર ત્રિપાઠીની આમાણક વાર્તા વગેરે

દીપોત્સવી અંકમાં પ્રકટ થશે.

શ્રી આમરેલી તાલ-પરગણાલય

આલોકના બાપુ શરતઃ શ્રી. ચિલ્ડ્રસાહ
["પુસ્તકાલય"ના સોજ-મથા

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન પ્લાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણભૂત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમના ડેવળ હિંદી ઠાંરીગરોને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગપગોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે”

પરંતુ

હિંદના મહાન રસાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રદુલ્લભ દ્રશ્ય ઇ કહે છે :

‘સમગ્ર ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થઈ મારા પરમયુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું રાષ્ટ્રના મારે તેમજ રાષ્ટ્રીય વસ્તુઓ
રાખવા મારે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ પાત્ર અને જગત્તે
દાનીકારક ભયની નથી ઉત્પન્ન માત્રી વાત એ છે કે ત્રાંતા પિત્તના
વામણો કરતાં આ વાસણો વધુ સ્વચ્છ ભર્યા છે
પી. સી. રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

દેવ ભોરીસ ૧૧ કલમવ રસ્તો, કલકત્તા.

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા, મુંબઈ, મદ્રાસ, રથુન

વિખ્યાત ચિત્રકાર રાવજહાંજી મ વિ. ધુરંધરે તૈયાર કરેલ,
 “ મુળાધના સ્ત્રી-પુરો ” નામે
 ચિત્રાવલિમાંનું એક સુંદર ચિત્ર : શ્રમણીની-સ્ટ્રી

વિહંગદશિ

વસુન્ધરાને વિશાળ આરે,
 સુલક-સુલક મનિર ઉતારે,
 લગ્નલગ્નને લવ-ન સારે,
 પ્રવાસ ખેડી ખંડખંડનો,

બધે પધાર્યા મરુડરાજ !
 નિરખ્યો કેવો નારિસમાજ ?
 દહેરો છ કંઈ અનુભવ આજ

"અગેવિકાને ધનમદ-આસન,
 "અદાલતે માંડ્યાં તાં આસન,
 "પ્રેમલગ્નને કુસાયલાં કૂડાના
 "દોલતનાં વિલસાર દંપતી,

કૃતયા ને દરિયાદ,
 લગ્નલગ્નની લાંબી દાદ !
 "હૃદયો અવલોકી વિખવાદ

" પરિચુરત પારિસની વાટે,
 " વિહર્યો'તા રમકૂવન પાટે;
 " છતા છબીસી, નૃત્યે-નખરે
 " જામરા ને જામરાળીના કંઈ

રમાળી ખેલે અનંગરાસ;
 જાળ્યા પાર્વત્ય ભોગવિલાસ !
 " જીત્યો દીર્ઘ ધરી નિ.શ્વાસ :

" ઝોસ-રેખની સૂણી બાથા,
 " રૂપ નહે અથા વીર લડયા'તા-
 " શિયળ ફેડવા રણે અડયા'તાઃ
 " કંઈક આરસે ઠામવ્યવિતથો

હેરે હવસ વણો ઉન્માદ;
 દીઠો નગનકલાનો નાદ !
 " જીત્યો લઘ એ નગલ્લી યાદ :

" ધરાનતા મધુ દ્રાક્ષમાંડવે,
 " જપાતના વનકૂલ-છાંડવે,
 " વિહારસીધીન સુન્દરિ-
 " મહેબતતાદગી મીસર-મીના,

ધનરવરજી ઈન્દ્રિયશતાન;
 તૂડ'તફલ્લી મોહકવાન,-
 " ન.દજ આત્મ કંપો કે રથાન :

" રેશોશના દારે દારે,
 " જમીનમીને ભવસંસારે,
 " પૂર્વ સનાનન સંસ્કૃતિ-આરે,
 " આર્યસુન્દરીનો દીઠો મનસર

કોંધા ફડા ઉતારા આજ;
 મીઠો સન્નાર સમાજ.
 " નમે નિરખી શિર સહસાજ :

" નહિ એનાં આતિથ્ય, પમારી,
 " ઇતર નહિ એ શિયળ સુહારો,
 " સુવણ' ને સુગન્ધમેળ શી
 " જાવરીબન, કુળધર્મનન્દિની,

સુણસુન્દર શ્રદ્ધિહી એવી-
 સહેજ ને રવાર્ધસેવી,
 " હનિયાબર હલ્લો દેવી "

કેશવ હ. શંક

રાજ્યનું રત્ન !

અથવા

સ્વામિભક્ત નયુભાઈ

[એક પરાક્રમકથા]

લેખક : શ્રી તાતાર્થક ચૌપટલાલ જાડાણલ

‘ વીરની વાતો ’ના કવો

૧ નવાજ સામે શત્રુતા !

“ કાંઈર સાહેબ ! વધાઈ ! ”

હજુરિયાને દર્શ માને -હેતો ઇનામ મેજાવવાની હાલમે તેના હાથ સુગવળતા હતા.

“ શુ છે મેર ? ” કાંઈરે પ્રશ્ન કર્યો

“ બાપુ ! રહેલ ! ” નાલે રહેલને કાંઈ જાળવનો હેશવ તેમ હજુરિયાએ બને હાથની તાળી પાડી.

“ પણ છે શુ ? આ જાળા ક્યાંક ગડિર થઈ જઈય ! ” કાંઈર મીઠા રોગમરી નજરે તેની સામે જોઈ રહ્યા.

“ નયુભાઈ રહેલ કરી બાળા ! નવા-જના સરકરને બાધાડી મુકયુ ! ”

“ હે ! ” કાંઈર ચપડી ઉઠ્યા, “ અર-રાર ! એ તો બુડી થઈ ! ”

“ અરે બાપુ ! એ લોભો તો એજ લામના ! એને તો નયુભાઈ જોવા પડેયો ! ” ઇનામ મેજાવવાની ઉમર ઉાર પાણી ફરી વળણુ પ્રેકતે એ હજુરિયાએ પોતાને કંઈ સાચો કાનવા પ્રવાસ કર્યો.

“ તુ પણ મુરખનો સરદાર જણાય છે. બાળાતના નવાજ સામે થઈને તેની હત્યા !

જોરો લીધી એમાં એણે કયું કલાપણનું કામ કયું ? ”

હજુરિયાએને કાલે કાલે પોતાના માલે-કને મેરે જુદા જુદા ઉપનામે પામવાને જન્મનિદ અધિકારે હોય છે ! મંડીકમાં તેઓ ડાબા ડમરા ગણાય તો ધડીકમાં મૂર ખના સરદાર પણ બની જાય ! તેમને માટે રાજાએ પામે જાતમતના કલકાઓનો કાંડાર કાર્યો હોય છે !

હજુરિયાને નવાઈ લાગી કે નયુભાઈ ઉાર સદામ પ્રમખ રહેના અને તેના દરેક કાર્યને વધારી લેતા બાવનમર નરેવ વખત-ત્રિદશ આજે આમ ઉપ્પ કેમ થોને છે !

હજુરિયા તરફથી મળેલા ખપરથી કાંઈર એકદમ અસરથ થઈ મવા ધડીકમાં અપા ખડમા આટકેરા મારના તો ધડીકમાં દાન કચકચાવના તે કેધથી ધુરાડવા થઈ રહ્યા.

એકાએક કોધનો ઉમરો બહાર નીકળી પડ્યો, “ નયુભાઈ જમશે દહીતો છે ! એને સાં ની પાડી કે નવાજ સામે આજે શત્રુતા કેવી નથી, છતાં એણે તો પાપું કયું જ. કાલ એના ચડે છે કે એ આવે તો મ્હોં પણ ન જોઉં ! ”

હજુરિયાએ આ કાંઈ સ અભ્યાનિષ્ઠમ

તે સમજી ગયો હતો. ઠાકોરના સ્વાર્થી રરબાને નવાખ સાથે કડવાશ ન કરતાં પોતાના પ્રદેશને સાચવી રાખવાની તેની મનોવૃત્તિએ પોતાના પ્રાંતે અભાવ ઉપજાવ્યો છે એ તેને દીવા જેવું રપટ જણાવ્યું. અન્ય સમયે જે નયુમાધ પોતાનો ક્રોધ દર્શાવવા ન સુકત તેમ નયુમાધ આજે વસ્તુસ્થિતિ લક્ષમાં લઈને એમ ખાધ ગયા.

જાણે કંઈ બન્યું, જ ન હોય તેમ સ્વચરતાથી તે પોતાના આમન ઉપર બેસી ગયા.

અત્યારે જરૂર ઘણેલ થયે અને દરબાર તથા વજીર વચ્ચે ટપાટપી જમશે એમ માનનારા વિદાસતોપી-શુધાના રસીયા દરબારીઓ નિરાશ થઈ ગયા.

એમને એમ સામાન્ય પ્રકારની વાતચીત કરીને અંતે દરબાર બરબરત પથ્થુ થયો, છતાં કંઈ અણધાર્યું બનવા ન પામ્યું એ જોઈને દરબારીઓને કુતુહલ થયું. આવો ટકીસો વજીર આજે અત્યુ અમાન શાંતિપૂર્વક ગુળી જાય એ તેમના મનથી અજાણ કાંપડો હતો.

✽

પરંતુ એ કાંપડો અણ હોલોજા રહ્યો. રાજ નયુમાધ દરબારમાં આવે, ઠાકોરને સલામ બારે, ઠાકોર એ મલામ નજ ઝીવે, નયુમાધ દરબારનું કામકાજ કરી આલ્યા જાયઃ આમ દરબારનો નિયમકમ થઈ પડ્યો, દરબારીઓને સમજણ ન પડી કે નયુમાધ ફોડયો કેમ ફોડના નથી ? ઠાકોર સાથે ખુવાસો કેમ કરતા નથી ?

૪ નયુમાધ કયાં ?

દરબારીઓ અને સરદારોએ નયુમાધ ઉપર ઠાકોરની અનુષ્ઠા જોઈ, એટલે તેઓ પથ્થુ પીરે ધીરે ઠાકોરનું અનુકરણ કરવા લાગ્યા. નયુમાધ તરફના તેમના અમાનમાં પથ્થુ દિવસે દિવસે ફર પડવા લાગ્યો.

નયુમાધને મતલબી દુનિયાનો આ વખતે ખરો અનુભવ થયો, પરંતુ તે વખત વર્ગી ગયો. પોતે જાણે કંઈ જાણુનો જ ન હોય તેમ એ રોજ દરબારમાં આવ્યો, ઠાકોરને સનામ કરતો, ઠાકોર એ સલામ ન ઝંજે તેની દરકાર કર્યા વિના પોતાનું આસન લેતો અને જરા પથ્થુ અસ્વસ્થ અન્યા વિના શાંત ચિત્તે રાજકાજનો નિહાન કરતો.

ઠાકોરને એની આવી બેદરકારી માનવી. એતો એમજ માનતા હતા કે નયુમાધ ખાસી માગશે. ખીજની મારફત રિહી કરાવશે, પોતાનું મન મનાવી લેવા હાંસી મરશે, પરંતુ એમાં કંઈ ન બન્યું. એના ઉપર ખીજનું કે રોઝાનું તેની ઠાકોરને સમજ ન પડી.

એવામાં એક એવો પ્રમુખ મન્યો કે બધાપન લક્ષ ખીજ વાનમાં દોરાયું.

ચીતળ ઉપર ચડાઈ કરવાનો પ્રમુખ ઉપરિચિત થયે. ગોદિયજી શી લાવાતો લાવઃ નગરના રાજપાજ નીચે એકત્ર થયા, પરંતુ માત્ર લાવાનોની સખ્યા પુરતી નહિ પડે તેમ લાવાથી આરમ, સિપાઈ, અહીર આદિ લડાયક કોમના સૈનિકાની ભરતી કરીને લશ્કર ચિતળ ઉપર ચડ્યું.

નયુમાધ તો ઠાકોરની ખરામરજી ફોવા છતાં પોતાના માલીકની કીર્તિને ખાનર જીવનની દરકાર છોડીને રથ્થરગ ખેડી રહ્યો હતો જી સટોસટની લડાઈ ખેડનાર આ વીરનરને જોતાજ ઠાકોરને તેના તરફ હેતનો ઉમંગકો આવતો, પરંતુ ટેક ! નયુમાધ મારા વચ્ચેનોની કાર વટ થઈને નવાજ સામે ફેમ ગયો ? તેની સાથે હવે મોકળા મનથી કેમ ખોલાય ? આવી ખોટી ટેકને લીધે એ હેતનો ઉમંગ શમાઈ જતો અને ઠાકોરના મનમાં એની એ ખટક ચાલુ રહેતી.

ચીતળ ઉપર સંપૂર્ણ વિજય મેળવીને

કેન્દ્ર પાછું ક્યું. આખા લગ્નકર્મ ક્ષેત્રને આવી દેશયો દેશે, કન્યા મેળવવાની લક્ષ્યે સૈનિકતા પગમાં બધા જોર આપ્યું હતું. દોહર પછી રંગમાં આવી જઈને બધાને આખાથી આપના પોરસ ચઢાવી રહ્યા હતા.

એમાં તેમના પડખે જ ઘોડો ચમકાવતા એક કાઠીએ તેમનું લક્ષ્ય બેઠું.

“ સામાન્ય દોહર સાહેબ, તમે પણ ભરે પરાક્રમ ક્યું. ચીતળ બાંજરુ એ કંઈ બચ્ચનો એક નહોતો ? ” એ કાઠી દોહરની સાથે વાતે વળગ્યો.

“ હોય બા ! એમાં કંઈ મોટી વાત છે કે હવે એવો રજા પૂરોનો થમ છે. ” દોહરે વિવેક દર્શ્યો.

“ ના, ના, એમ કેમ કહેતાય ? આ વખતે તો તમે કીક કાઠીયોનું કામગીરી કાઠી નાખ્યું. ” એ કાઠીએ કટાક્ષરૂપે વચનો ઉચ્ચાર્યા અને પોતાની બમ્બી સાથે મેલ કરતો હોય તેમ તે ફેરવવા લાગ્યો.

કાઠી તો દોહર સાથે વાત કરતો જાય અને પોતાની બમ્બી દાર બરછી આગળો ઉપર ચકર ચકર ફેરવતો જાય.

દોહરે વિમાસનમાં પડ્યા આ કાઠીના વર્તનમાં જરૂર કંઈ બેઠું છે. આપણે પણ કાઠીઓ સાથે અનેક વખતે વેર બધવું પડ્યું હતું અને ચીતળની શરણે પણ કાઠીઓના કમ્પ્રમાણ વાગી નાખ્યો હતો એટલે પોતાના જાત આપણો વેર વાગવા તો આ કાઠી તરફ આવ્યો હોય ?

તેમણે જોયું કે બરછી જે ધડીયે કાઠીના હાથમાંથી છુટી તેજ ધડીયે પોતાની હાથમાંથી જવાની કાઠીને બચત ન પડે તેવી રીતે પોતાના સૈનિકાને ચેતવવા માટે તે વારંવાર આસપાસ જોવા લાગ્યા અને કાંઈ પછી સૈનિક નેત્રપટ્ટનીમાં સમજી જાય એમ

અંતરથી હાંસલ લાગ્યા. પરંતુ સૈનિકા તો બધા રિજવની ધૂનમાં મરત બન્યા હતા. દોહરની મુઝલથી તેમના લક્ષમાં ક્યાંથી આવે ?

એક એક હાથ અણમૂવી જતી હતી પોતાનો કાગ સામે આવ્યો હોય એવી દોહરની આંખી ચક્ર ગઈ.

પોતે જાહેર રીતે ખુશ દબ્બામાં પોતાના અગરક્ષા કે સૈનિકાને ચેતવે તો તેઓ એ કાઠીને ત્યાં જ પુરો કરી નાખે તેમાં તો કંઈ નહોતી, પરંતુ કાઠી પુરો થય તે પહેલાં તેની બરછી દોહરના અંગમાં પેસી જાય એ પણ એટલું જ ચોક્કસ હતું એ કંઈ તેની તેમને સમજાયું ન પડી.

અણીને વખતે તેમને નયુમાઘ યાદ આવ્યો. એ આપારે દોહર હોય તે જરૂર પોતાને અચાલે.

જોકે અમરતાજ યાદ કરતા હોય તેમ સૌ કાંઈ સાંભળે તેમ દોહર બોલી ઉઠ્યા, “ નયુમાઘ ક્યા છે ? નયુમાઘ ! ”

સૈનિકા બધાંય એતોર જોવા લાગ્યા દોહરનો પડ્યો બોલ તોની લેવા બધાંય આતુર હોય તેમ સૌ હેઠ બોલતા લાગ્યા, “ નયુમાઘ ક્યા છે ? નયુમાઘ ક્યા છે ? ”

પ. રાત્નમયું રતન !

આમ એક મોઢેથી બીજો મોઢે થતા થતા આખા લગ્નકર્મ વાત દેશાણી કે આજ તો દોહર સાહેબ નયુમાઘને યાદ કરે છે ! સૌ કાંઈને નવાંજ લાગી.

સૈનિકા પાછળ રહેલા નયુમાઘ નિચારમાં પડ્યા. “ દોહર સાહેબ આમ આપારે અચાનક મને યાદ કરી કરે ? જરૂર કંઈ અત્યંત કારણ હશે. ”

તરતજ તેણે પોતાના અંગને એકી મારી, સૈનિકાની હારને બેઠીને તે દોહરની નજીકમાં આવી લાગ્યા.

શુભે તો કાઠી દોહર સાથે મીઠી મીઠી

વાતો કરે છે, પરંતુ સાથે સાથે બરછી ચકર ચકર ફેરવ્યા કરે છે !

ક્ષુમાનમાં નયુમાઈ ખરે રહસ્ય સમજી ગયા હોયને પોતે ચઢાવીને એ કાઠી બધાને અધારામાં રાખીને હોયરનો ઘાત કરવા માગે છે !

ક્ષુમાર તે શાંતિપૂર્વક 'તેની દિલચાલ જોઈ જ્યાં તેમની ખાતરી થઈ કે હવે કાઠી ધીરેધીરે પોતાના ખરા સ્વરૂપમાં આવતો જાય છે જો વધુ વખત જશે તો મહા અનિદ્ર થઈ પડશે !

તેમણે પોતાની બરછી લીધી, આંગળી ઉપર દેહે ચઢાવી અને ચકર ચકર ફેરવતા બરાબર નિશાન તાકીને કાઠી ઉપર ફેકી.

કાઠીનું અંગેવીધીને બરછી આરપાર નીકળી ગઈ ! કાઠી ધ્રુવ દેતો ઘોડા ઉપરથી નીચે પડ્યો !

હોયરે પાછળ નજર કરી, જુએ તો રૈસ્સરૂપ નયુમાઈ !

"હાં હાં ! આ શું કયું ?" એમ અચંકિતતા અંડાગ્રેષ્ઠના બાપાતો અને સાંભળે તો નયુમાઈ ઉપર રાતોપીળા થવા લાગ્યા, પરંતુ નયુમાઈની નજર તો દોહીયી રંગામલી એ કપડી કાઠીની કાયા ઉપર ફરી હતી !

હોયર પ્રમત્તવદન નયુમાઈ તરફ જોઈ રહ્યા હતા !

સૌ વિચારમાં પડ્યા, "આમ કેમ ?"

હોયર મર્મીજી ક્ષણ કરતા બોલ્યા :

"નયુમાઈ ઉનાવળો તો ખરા નહિ ? બિચારા કાઠીને નીકડે મારી નાખ્યો ! તમે બધા એને બચાવવા પશુ નીકળ્યા ?" બાપાતો અને સાગતો વિચારમાં પડી ગયા-હોયર સાહેબ આમ કટાક્ષમાં કેમ બોલે છે ?

નયુમાઈની પડખે પોતાનો શેડી લઈ

જેમ તેની પીઠ ધાગડતા હોયર સૌ સાંભળી શકે તેવા મોટા સ્વરે બોલ્યા, "જુઓ સ્વામિભક્ત સામંત તો આવું નામ ! રાજકાજમાં બળની સાથે શુદ્ધિની પથ્થુ જરૂર છે તે આ દાખલાથી સમજી શકો છો, હું વારંવાર તમારા સામે જોઈને ઇશારો કરતો હતો, પરંતુ તમે કોઈ સમજ્યા નહિ, અને આ નયુમાઈ તરતજ ખરો મોદ મમજી ગયા અને મારી જીવંત બચાવી, તેણે આ કાઠીને માર્યો ન હોય તો એ કાઠી મનેજ અહીંયા પુરો કરી નાખત ! એનો જેટલો ઉપકાર માનું તેટલો એકો !"

"એ શું બોલ્યા મારા માલિક ! હું તો આવેલો સેવક ! માલિકને ખાતર મારો પ્રાણ આપવો પડે તો પશુ તે આપવાનો મારો પરમ ધર્મ છે, તો પછી આ કામ તે શી વિભાવમાં ?" નયુમાઈએ નમ્રતાપૂર્વક વિવેક કર્યો

"શામાય ! નયુમાઈ ! આજે મારો શેપ સમુગ્ધો નાથ પામ્યો છે, તમે કસોટીમાંથી પાર ઉતર્યા છે તમે ધીરજ, એકનિષ્ઠા અને અમંગ સ્વામિભક્તિથી એ કસોટીમાં શુદ્ધ કન્નસમા રજૂ થઈ વીરતર નીકળ્યા છો, એકલા પડે મિહનો ચિંતાર કરનાર ચરણે આવેલા ભાઈમાં આરણ્યને આશ્રય આપી તેને ખાતર નવાથ સામે બાંધ બીડનાર અને અત્યારે અણીને વખતે મારો જીવ બચાવનાર દેવજી કુળદીપક નયુમાઈ, ધન્ય છે તમને, નમે તો મારા રાજવના અમુલ્ય રત્ન છે !

"એ બધો આવેલો પ્રતાપ હોયર સાહેબ !" નયુમાઈએ પુનઃ વિવેક કર્યો

હોયર સાહેબ આ સ્વામિભક્ત સામંત પ્રત્યે ભાવબીની નજરે જોઈ રહ્યા

આખા લક્ષ્મણથી પ્રસન્નતા સ્વરે સંભળાયા, "ધન્ય સ્વામિભક્ત નયુમાઈને !"

આયુષ્યને આંગણે પગ મૂકી
રહેલી ભારતીય ચિત્રલેખા

કુમારી અંબિકા ધુરંધર

કલાસંપન્ન પિતાની પ્રતિભાનો
વાવસો મેળવી સુંબાઈ ઇલા-
કાની સરકારી ચિત્રશાળાની
છેવટની પરીક્ષા પસાર કરી
દિપ્તોમા મેળવનાર કન્યા-
વર્ગમાં પહેલા જ વિદ્યાર્થી-
નીનો પરિચય કરાવનાર :

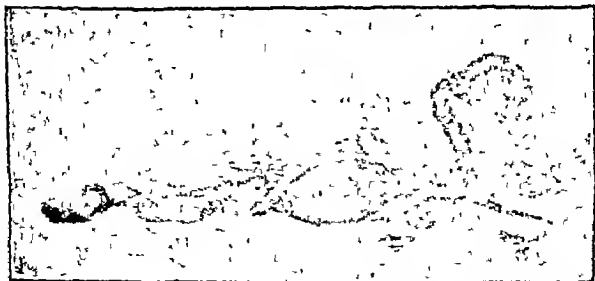
શ્રી રવિશંકર શાવળ

અને

શ્રી જગન્નાથન મોદી

સુંબાઈ પ્રણામી સરકારી ચિત્ર
શાળાની છેવટની પરીક્ષા પસાર
કરી દિપ્તોમા મેળવનાર તરીકે
કન્યાવર્ગમાં કુમારી અંબિકા ધુરંધર
પહેલ પહેલાં વિદ્યાર્થી છે, તેમના

નારકનુ નૃત્ય

ચિત્રકાર : કુ અભિકા પુરધર

પિતા શ્રીમાન મહાદેવ વિશ્વનાથ પુરધર એજ સાળાના મુખ્ય અધ્યાપક અને છેવટના ભાગમાં વાઇસ પ્રિન્સિપાલ તેમજ આખા છલાકાના ડ્રૉઇંગ અને કાર્ટમના કન્વેક્ટર તરીકે નોકરીની સફળ કારકીર્દી પૂરી કરી હમણાં જ પેન્શન લીધું છે પરંતુ છલાકાના એક નામીયા ચિત્રકાર તરીકેની કીર્તિ તેમની જીવગીતુ ખરે રમારક છે. આવા કળાસપન્ન પિતાની પ્રતિભાનો વારસો પુત્રીએ ઝીલ્યો એ તારીયુગના ઉદયનું એક કિરણ માની શકાય.

કુમારી અભિકાને જન્મ ૧૯૧૨ ની ૪ થી જાન્યુઆરીએ થયેલો અને આવી ઉંમરમાં તો એમણે કલમની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી લીધી છે. ત્રણ વર્ષની ઉંમરથી તેમણે પોતાનો ચિત્રપ્રેમ જતાપો દતો ચિત્રોનાં પરતમાં કલાકો સુધી જોયાં કરે, પણ કદી

તેનાં પાના બગાડે કે ફાડે નહિ. ૭ વર્ષની વયે તો તેણે માનવીરૂપે જાહેરમાં માંડ્યાં. તેમાં ખાસ કરીને ઓરિયો ને કન્યાઓ વિશે કરીને ચીતરતાં. આ ચિત્રો તેમના પિતાએ સધરી રાખ્યાં છે તેમાં કળા જેવું કંઈ ન લાગે પણ તેમની શુદ્ધિનું વલણ રપટ સમજી શકાય.

ચોથી મરાઠી ચોપડી પૂરી કરી તેમને અગ્રેજ અભ્યાસ માટે નજીકની હાઇસ્કૂલમાં મોક્યાં. સોળમે વર્ષ તેમણે પાંચમી અગ્રેજ પૂરી કરી ને સાથે સાથે ડ્રૉઇંગની પ્રાયમિક ને માધ્યમિક પરીક્ષાઓ પણ પમાર કરી, એટલે જુ બાઇની ચિત્રસાળાના પ્રથમ વર્ષમાં પ્રવેશ કરવાની યોગ્યતા મળી. સાળામાં ચિત્રને સખત અભ્યાસ કરવા ઉપરાંત લાંબી રમન-ઓમાં ને કુરસદને વખતે ઘેર પિતા પાસેથી પણ તેમને નિયમિત તાલીમ મળતી,

પીછી પર તેમને હાથ એવો તો જાણ્યો છે કે તેલ કે જળરતના ચિત્રો માટે હ સ. ૧૯૨૮ની સાલથી તેમને સીમસા, મુબાઈ અને પૂનાના પ્રદર્શનોમાં પારિતોષથી મળતાં આવ્યા છે હ સ. ૧૯૩૦ માં મુબાઈ ચિત્રદાળના એક ગુરુતર વિદ્યાર્થી બેન ડોલી ખરસેદજીના સ્મારકના ધનામની દરીદ્રાઈમાં તે આજળ આવ્યાં ને તેમની કારકિર્દી દોપી નીકળી 'આરામમાં' નામના તેમના ચિત્રની સરમ જોડવણુ જોઈ પરીક્ષક મહાજે તે પરથી એક સોહુ ચિત્ર કરવા કહ્યું અને બધાંજે તે એટલું બધું ગમ્યું કે તે પર તેમને બસો રૂપીઆનું ધનામ આપ્યું એવો જ બીજો ઉત્તમ પ્રસન્ન શાળાની છેલ્લી ડિપ્લોમાં પરીક્ષામાં જાણ્યો એ પરીક્ષા માટે ૬ ફૂટ વ્યાસના અર્ધવર્તુષમાં 'શૌકાવધાન' ચિત્ર કરવાનું

દણ વજલજ આકે માનવકૃતિઓની રમી પૂજાં યોજના, રજવિધાન વગેરે સાચવીને કુમારી અભિકાએ તેમાં રૂપાના ચદ્રક સાથે બીજા નબરે ડિપ્લોમાં મેળવી.

શાળાનો અભ્યાસ સમાપ્ત કર્યા પછી પણ કુમારી અભિકાએ ધર આજળ સખત મહેનત અને અભ્યાસ તબક્કા નથી દણુ દમણુજ ૬૪ જોગણીઓ અને અભિકારાણુ ભરપુર ચિત્રકિન કરી મુબાઈના કલાપ્રદર્શનમાંથી તેમણે ધનામ જોયું છે

આપબને આજણે પત્ર મૂકી રહેલી આ ભારતીય ચિત્રલેખા સામે દણુ તો ભવિષ્યનો બહોળો કતબ વિસ્તાર પથરાયેલો પડ્યો છે, અને કળાનાં કમક વિખરો પર તેને અગ્રાણુ છે તેના પ્રારંભમાં જ આટલી વિદ્યા સામગ્રી તે મેળવી શક્યાં છે. તે માટે તેમને

‘જરોહા ! તારા કા’નુહાને વાર’

અભિનવન બટે છે પરમાત્મા તેમને દીર્ઘાયુ
બહે ને તેમની મુરોહો પૂર્ણ કરે

[‘કુમાર’-ચત્રાક્રમાથી] રવિશંકર રાવળ

કુમારી અભિમનીની કલ્પા

ગુજરાતી નદિ પણ ગુજરાતમાં જાણીતા
ચિત્રકાર, જેણે ચિત્ર જેવી વસ્તુ કવાના રૂપે
ધણીને મમનપૂર્વી છે તે રા. બ. એમ. વી.
ધુરધર અને હાલે તેમના પુત્રી કુમારી
અભિકા ધુરધર એ પણ એક ગુજરાતના
દિલે વસી રહેલ કલાકાર છે. અનેક તાર
ગુજરાતે તેમની કૃતિઓ નજરે નિહાળી પણ
હશે, તેમ આ અંકમાં પણ ફેટલીક છે.

ફેટલાકાએ તેમની કૃતિઓ ગાટે અનેક
અપવાદો રજુ કરેલ છે, કે તેમાં પિતાની
કવાની મોટા બાળે હાથ છે અને તે માટે

ચિત્રકાર કુ અભિકા ધુરધર

સર્વ કાષ્ટ થકા સ્વાભાવિક ધરાવી શકે કે
મોટા બાળે તેમાં પિતાની મદદ હોય છે
પણ નજરે નિહાળનાર માણસ સહેજમાં જ
વિસરી જઈ શકે કે તે માત્ર જન્મથી જ
મધ્યમલ ભાવના અને વાતાવરણની જ હાથ
છે ફેટલીક કૃતિઓમાં થી. ધુરધર અને
તેમના પુત્રી એક સરખા જ છતરે છે તે માત્ર
ભાવાના ને વાતાવરણથી

તેમનો અભ્યાસ કરવાનો (Studio)
રટુડીઓ તેમના પિતાની અનેક કૃતિઓથી
સજ્જારેલ છે. અને તેજ દૃષ્ટિથી પોતે ગો-
તાની કલાનો ફેલાવો કરે છે જેમ કાષ્ટ પણ
કલાકારની કૃતિ, તેવાથી નદિ, તેની કૃતિથી
નદિ, પણ તેની પાછળ રહેલી ભાવનાને
પોષનારથી જ અમર બને છે તેમ આ

કુમારીની કૃતિઓએ તેમના પિતાની કલાને વધુ અમર બનાવી છે.

કુમારી અભિકાની કૃતિના વિષયો અને વાનાવરણ, તેમજ તેની મનવદ, ગતિ, ધણાજ-

થ્યામાં ઉભ-

રતી આકૃતિ-

ઓ, કુદરત

અને સૌન્દ-

ર્યમાં રંગની

પદાથી ઉભ-

રના આવે-

ખેને જોયા

પછી, સાધા-

રણ કંપના

મધ આવે કે

કલા કેવી હો-

વી જોઈએ ને

કેટલી હદે

જોવી કે વધુ-

વધી કહિત છે,

તે ય માલમ

શ્રી યોગીરાજને ચરણે

લેખિકા: શ્રીમતી તારાબહેન જોડક

અભ્યાસ કરતી હતી ત્યારે ખેરોના રિપબ્લીકમાં જે નિવિદ્યે કે " Either philosophers must be king or king must be philosophers. " -તત્ત્વજ્ઞાનીએ રાજ થયું જોઈએ અથવા તો રાજાએ તત્ત્વજ્ઞાની બનવું જોઈએ.

વિચાર તો મને યુગ અમેલો. સાચો પણ લાગેલો પણ વધારે પડતો આદર્શવાદી લાગેલો. ચાલુ દુનિયા માટેના નહિ પણ આદર્શવાદીના વિદ્યાર્થી હૃદયજોષની જગ્યા ને મીઠી સ્વપ્નસુષિતો લાગેલો, સુખી જન્મતા નિરકટ કંપના તરંગો મારે ધોળા લાગેલો.

તે દિવસે રાજ કારણ અને તત્ત્વચિંતનમાં કયો મેલ ભાળેલો ન હતો. ભરપૂર હૃદય કે રાજકારણમાં શુદ્ધિના અત્યંત અભાવે દોષ, એક બીજાને શુદ્ધિથી ટપી જવાડો દોષ એક બીજાની આખમાં ધુળ નાખવાડો દોષ દેવ દોષ, ત્રેષ દોષ; દોષ દોષ, હર દોષ ને વેર દોષ.

સ્વાર્થ નથી દુન્યવી સ્વાર્થ તો એનો આત્મ દોષ. યોદ્ધા તરસ્પાપણ દોષ; અનિષ્ટ ચિંતન દોષ શાપ દોષ ને વાપ દોષ અસલ તો દોષજન માન્યુ, હૃદય કે રાજકારણ એટલે, જન્મથીપણ ને નુકાણું નહોતું ભરપૂર એક કે તત્ત્વચિંતકોના સ્વપ્ના તે તરબી બેલના કચરા તરીકે મરી નાખવાના કયા કયા નથી પણ દેવી ભવિષ્યવાણી છે.

આજે એક સાચો તત્ત્વચિંતક એક " ફિલોસોફ " એક સાચો રૂઝાર-એક રાજદેવથી પર ધોળો આખી દુન્યાનો રાજ થઈ બેઠો છે. રાજકારણની જગ્યા વિદ્યાને મેઘી બનાવનાર દુન્યાના સર્વ રાજાઓ અને મુત્સદીઓની આખ લપાડે છે. દુનિયા આખીના કુખિયાત દુખિયાતોને અને વાંધેલો છે. દુનિયા આખીના પ્રેમ અને ખટપટ કે કમ્પ્રોમીસે એકજાતો નથી કારણ સત્ય એના પક્ષમાં છે. સાધુતા એને વરેલી છે. પ્રેમને હાથમાં એ લદાવે છે. કાંધ ને દેવથી એ પર છે અને સૌથી વિશેષ તો ઉંધર ઉપર ભાર મુકી કતોબ કઈ જવાડો એનામાં અજાબ છે, અને નમ્રતા છે.

આજે એનાથી આપણે રોશીને બીજે પણ આપણાથી એને લાગવું પડે છે. એનાથી આપણું માથું વેગ છે પણ આપણાનો એને માથું નીચું ધાવડું પડે છે.

આજે એની નજરોમાં શુભ પ્રસંગો એ મહામાને ચરણે હૃદય અર્પાઈએ અને એના થવાની લાપતાત મેળવીએ.

કુમારી અ-
ભિકા સુપ
ચિત્રમાં ખરે
ખરે કમાલ
કરે છે. તેમાંથી
દરેક આકૃતિ

ચોતપોતાની ગતિમાં ને લાવવામાં સ્પષ્ટ દેખાય છે તેમ જ એટલા મોટા સુખમાં સમતોલપણ સારી રીતે, સાચવી શકે છે. અને રંગપૂરણી પણ લક્ષીજ સ્પષ્ટ રીતે ચતી

હોવાથી કૃતિ-
ને સમજતા
વાર લાગતી
નથી.

મયાવળે
જ તેમજો તે-
મનો પોતાનો
અભ્યાસ મુ-
ખાતે Art
School માં
પુરો કરી જ
ડી (આર્ટ)
નો ડીગ્રીમાં
મેળવ્યો છે.
તે ઉપરાંત
તેમજો ધણા
પ્રદર્શનો મા
ધનામાં તથા
ચ દોઢ મેળવી
પોતાની તેમ-
જ પોતાના
પિતાની કલા-
નું આબમાન
વધાવું છે
એ અહેનની
કલા ઉત્તરે-
તર વધુને વધુ
વિદ્યાર્થી પામે
એવી બાલ-
લાપા બચત
કરી વિરમીત
જગમોહન
ગીરી

નવું વર્ષ

(અંજનિ ઓત)

સોનેરી ફૂલ-છાજ બરીને,
કંઠે કુમકુમ હાર ધરીને,
ભાલ તિલક ખીજ ચન્દ્ર કરીને,
વર્ષ નવું ઊભું. ૧

કરમાં નાણુક ખોન ભજવણું :
હ્દાયપતાં ગરવાં ગીત ભણું :
માધુર્ય અવતીને ભરણું :
વર્ષ નવું ઊભું. ૨

ચુલાલ છંટાયા પ્રતિ અંગે :
ચંદ્રનું રમણે રંગે ચંગે :
ગૃહ આંગણ કુટુંબી સંગે :
વર્ષ નવું ઊભું. ૩

અભિનવતાના અમૃત ઝીલે :
સત્ય સ્નેહમય વાણી બોલે :
નોતમ નિત્ય નગેરે ખીલે :
વર્ષ નવું ઊભું. ૪

નિખંજને કરણું ખજાણી,
જડતાની કરણું રખવાણી,
ચેતનગંગાને ઉજળા વી,
વર્ષ નવું ઊભું. ૫

મધુકર ગુલે વન-ઉપવનમાં :
ત્યમ ગુજણું આ વિશ્વલુપતમાં :
સુદરતા હરણું સ્વયંસ્થળમાં,
વર્ષ નવું ઊભું. ૬

સોવીએટ રશિયાના સ્ત્રીસમાજ

લેખક : શ્રી નર્મદાસાહેબ વ દિવેદી

યુરોપીય મહાયુદ્ધ પછી યુરોપના કેટલાય દેશોમાં વતાઓના પ્રમાણમાં રાજ્યકાન્તિ થઈ ગઈ, રશિયન રાજકાન્તિ સમાજ વ્યવસ્થામાં પણ કાન્તિ લાવેલી બહોલ છે. પશુ રશિયામાં તેથી જ વ્યવસ્થિત રાજ્યકાન્તિ અને સમાજકાન્તિ થઈ તે જગતના વર્તમાન ઇતિહાસમાં તે અપૂર્વ છે, અને એની અપૂર્વતાને લીધે જ આજે એ દેશનું યામન અને સમાજવ્યવસ્થા મનસ્વિ જગતનું ખ્યાલ બેસી રહેલ છે. દિ હે પશુ રશિયાના આ પરિવર્તનને મંડીવું અને સાક્ષ્ય તિલાંજલિ છે. કિંદના યુવકોએ તેના તરફ સદાનુભૂતિઓ બેસી છે, અને જગતના યુવાનો અને કામદારવર્ગોએ રશિયાના આ પરિવર્તનને પોતાના હિદાયનું મંગલચરણ માની આનંદ લીધો છે, ન્યારે મૂડીદારો અને કારખાનાં વાળાઓએ અને મૂડીના બેર ઉપર રાજતવનાં સૂત્રો ચલાવનારાઓએ આ મદદન પરિવર્તનને એક ભય કર અખતરો મોની પોતાની સ્થાપિત સત્તા અને લાભો બેખામોડે બેસી તેને માનવ પ્રગતિમાં આડે આવનાર વિધન તરીકે ગણ્યું છે.

પશુ એક વાત સ્પષ્ટ છે સોવીએટ રશિયા વિષે ખ્યાલ રશિયા વિષે સાહિત્ય ર નેટલુ સાહિત્ય અસ્તિત્વમાં આ-

વ્યું છે, તેટલું ખીજા કોઈ દેસ વિષે જોવામાં આવતું નથી સોવીએટ રશિયાના આ મદદન પ્રયોગને સારી રીતે જાણી લેવાની આવું એટલી તો લાલાલેલી છે કે તે મળધી જે કાંઈ નવું પુસ્તક પ્રકટ થાય તે વાંચવા યુવાનો સદા આગ્રહ રહે છે અને સોવીએટ વિષે જે પ્રકારનાં લખાણો નજરે પડે છે, એક તેની પ્રશંસા કરનાર અને બીજું તેને નિરોધ કરનાર, પણ પ્રથમ પ્રકારનાં લખાણોની સંખ્યા ખીજા કરતાં અનેક ગણી વધારે છે. આમ પરસ્પર વિરોધી લખાણોથી વાંચક સકામા પડી જાય એ સ્વાભાવિક છે અને રશિયા વિષે એટલા તો વિપુલ પ્રમાણમાં સાહિત્ય મહાર પડ્યું છે કે કયું વાંચવું અને કયું ન વાંચવું, તે નક્કી કરવાનું કામ પશુ સહેલું નથી એટલે એક રીતે તો સોવીએટ રશિયા વિષે જે વિચારો દિશમાં પ્રવર્તા જોવામાં આવે છે, તે એક વા અન્ય પક્ષે અતિશયોક્તિભર્યા હોય છે, કાં તો તેને સ્વર્ગ તરીકે જોવામાં આવે છે, અથવા તો નર્કની ઉપમા આપવામાં આવે છે. પ્રસ્તુત લેખમાં સોવીએટ રશિયાના માત્ર સ્ત્રી-સમાજની સ્થિતિનો વાર્તાવિક ચિતાર દોરવાનો વાત કરવામાં આવ્યો છે એ ચિતાર જે સાધનો ઉપરથી દોરવામાં આવ્યો છે તેના નામ લેખની નીચે આપેના છે, જે લેખકોના વિચારો કુ સમજાશે તે રીતે રજૂ કર્યા છે, પછી તે સાચી રીતે રજૂ થયા હોય કે ખોટી રીતે તે વાંચકે નક્કી કરી લેવાનું છે.

સોવીએટ રશિયાના વર્તમાન સ્ત્રીસમા-
જની હકીકત બા- જુતા પહેલાં ઝાર
શાહના સમયમાં સ્ત્રી- સાહીના જમાના-
ઓની સ્થિતિ મા તેની કેવી
સ્થિતિ હતી તે જાણવાથી જાને વચ્ચે સર-
ખામણી કરવી સુલભ થશે. સ્ત્રીઓની સામા-
જિક સ્થિતિ ગુણામના જેવી હતી. અમીર
ઉમરાવ લોકો ખેડુતો અને કામદારો સાથે જે
રીતે વર્તતા હતા તેની જ રીતે પુરૂષો સ્ત્રી-
ઓની સાથે વર્તતા હતા સ્ત્રીઓ પ્રશ્નોની
દાસી ગણાતી. મોજશોખનું સાધન મનાતી.
કન્યા અવસ્થામાં તે પિતાની ગુલામ હતી
અને પરપણા પછી પતિની ગુલામ જનતી
હતી

રશિયાના વાલુટસ્ક નામના પ્રાંતમાં સ્ત્રી-
ઓનું હૃદયોક વેચાણ થતું હતું. તેની સા-
માન્ય કિંમત ૫૦ રતલ માખણ, ૩૫ રતલ
લોટ અને ૩ રૂબલ (૧ રૂબલ=૧-૮-૦) ગણાતી
હતી. સ્ત્રીઓને વારસાનો બિલકુલ અધિકાર ન-
હોતો છોકરીઓ ન્યાસિધી માનાપને ધેર રહેતી
ત્યાસિધી તેમની પાસેથી ખૂબ કામ લેવામાં
આવતું હતું. તેમને ખરાબ હાલતમાં રાખ-
વામાં આવતી હતી, તેમને ખાવાપીવામાં
કષ્ટ પડતું અને કોષ કોષ વાર ત્રો જતાવ-
શાની સાથે રહેવું પડતું.

પિતા કન્યાનો વિવાહ કરતો, અને જે
સહુથી વધુ દ્રવ્ય
આગ્ય સ્ત્રીઓની આપે તેને કન્યા
હાલત આપતો. પાદરી
અને દેવળની મદદ

વગર લગ્ન થતા જ નહિ અને પરણાવતી
વખતે પાદરી વહુને રૂપિય આગા કરતો કે તારે
તારા પતિથી ડરતા રહેવું, તેની દરેક આગાનું
પાલન કરવું. આથી વિવાહ પછી સ્ત્રી પતિની
અર્ધાંગના જનવાને જદાને ખરીદેલી દાસી

જનતી હતી કોષ સ્ત્રી પોતાના પતિને છોડી
જતી તો પતિ પોલીસ મારફત તેને પકડાવી
કેદમાં મોકલી શકતો. પત્નીને પતિની રજા
વગર કોષ કામકાજ ન મળી શકતું, તેમજ
ખીજ જગ્યાએ જવાની પરવાનગી પણ ન
મળી શકતી. દેવળોમાં જ છૂટાછેડા મળતા
અને તે પણ ખાસ પ્રસંગે અને છૂટાછેડા
મેળવવામાં વધારો અને સાક્ષીઓ એટલી
આકરી શી લેતા કે માત્ર મોટામોટા અમીર
લોકોજ છૂટાછેડા મેળવી શકતા હતા પુરૂષો
તરફ પક્ષપાત રખાતો હતો, એટલે લગ્નગેજ
કોષ સ્ત્રી પોતાના પતિ સામે છૂટાછેડા મેળવી
શકતી, પણ પુરૂષો સ્ત્રીઓ સામે સહેલાણથી
છૂટાછેડા મેળવી શકતા, સ્ત્રીનું કહેવું માન-
વામાં ન આવતું અને તેના છોકરા તેની
પાસેથી લઈ લેવામાં આવતા હતા. જાપની
મિશ્કતનો ૧૪ મો ઢિરસો છોકરીઓને મળતો,
બાકીના ૧૩ ઢિરસા છોકરાને મળતા. વિવાહ
પછી છોકરીની બધી સમ્પત્તિ પોતાના પતિની
બની જતી સ્ત્રીઓને તમામ પ્રકારનું ધરનું,
બાલજન્યા ઉછેરવાનું, ખેતીનું, ઘેર સભા-
જવાનું વગેરે પચીસ જાતનાં કામો કરવા
પડતાં, છતાં જદલામાં બે સારી શેટલી
આપવાની અને મીઠી વાતો કરવાની વાત તો
બાલુએ રહી, પણ ઉલટી તેમને માળો દેવામાં
આવતી, તેમનો તિરસ્કાર થતો, લુખ્ખો
સુંકો ઢુકડો આવ્ય મળતો. પરિણામે તેને
અનેક પ્રકારની બિમારી બોજાવવી પડતી
અને પુરૂષમાં કરતાં તેનું મરણ પ્રમાણ
દ્વિગુણિત હતું.

શહેરની સ્ત્રીઓની દશા આથીયે શામ-
નીય હતી. તેમના

શહેરની સ્ત્રીઓની પતિ તેમની સાથે
હાલત પડ્યા જેવો જ
અવધાર રાખતા
હતા તેમનું નિવાસસ્થાન ગંદું હતું, પુરૂષો

કર્તા તેમને યોડી રોજ મળતી, છતાં વધારે સમય કામ કરવું પડતું ગરબાવરમાના છેલા દિવસોમાં પણ કામે જવું પડતું અને બચ્ચું આખા પછી પણ નોકરી જવાની બીકે જલદીથી કામ પર જવું પડતું. આ કુદરતે લીધે તે જલદીથી બેકાળ, અકાળે વૃદ્ધ અને કજીયાઓર બની જતી અને સ્ત્રીઓમાં રહેલી સ્વાભાવિક કોમળતા, મધુરતા, સૌંદર્ય અને હિદાયતાનો તેનામાંથી સર્વથા નાશ થઈ જતો, અનેક સ્ત્રીઓ વેરવાનો કષ્ટ કરવા તત્પર થતી હતી બ્યલિયાર પૂર જોસમાં હતો બ્યલિયારથી ઉત્પન્ન થયેલાં બચ્ચાંઓને 'કુવામાં નાંખી દેવામાં આવતાં. અનાયાસથી આવાં વર્ણસંકર બાળકોથી સદા બરેલાં જ રહેતાં. ચહેરામાં યુવાતીઓની 'લિટલ કેન્ડલ કલગ' નામની સરસાઓ હતી, ત્યાં તેઓ છોકરીઓ સાથે બ્યલિયાર કરતા અને તેમનું સતીત્વ નષ્ટ કરતા. વિરોધતા એ હતી કે આ બ્યલિયાર-લીલા માટે યુવકોને જરા પણ-કપડો મળતો નહિ, જરાપણ સંકળ કરવું પડતું નહિ, પણ જે છોકરીઓ આવી કલગોમાં પકડાઈ જતી, તેમને ધરમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવતી અગર તે એજ યુવકની સાથે લગ્ન કરવાની ફરજ પાડવામાં આતી.

આ સમયે બહેલી બહેલી સ્ત્રીઓની સખા નામનીજ હતી, અમીર ઉમરાવના ધરની સ્ત્રીઓજ બહેલી હતી સ્ત્રીઓ કદાચ બચ્ચાં તો તેને યોગ્ય શિક્ષણ મળતું નહોતું કારણકીના જમાનામાં સ્ત્રીઓ માટે સાક્ષર થવું એ અપરાધ ગણાતો હતો સ્ત્રીઓને તે વખતે શિક્ષણ આપવું તે વિદ્યાસની સામગ્રી મળતી હતી. છોકરા છોકરીઓ માટે શાળાઓ અલગ અલગ હતી. કોષ છોકરી આગળ બાપી હોય કે કોષ પદવીધારી બની હોય-તો તેના તરફ આજ્ઞાની નજરે જોવામાં આવતું.

ઉપર કહેલી પરિસ્થિતિ, મહાવિપ્લવમાં રશિયાને આપવો

ક્રાન્તિનો જન્મ આ- પડેલો ભોગ, ઝા- પનાર પરિસ્થિતિ રચાઈનો જીવમ

અને જીવ બીજાં

કારણોને અંગે જે પરિસ્થિતિએ સોવીએટ મહાજમાં ધરતીકપ મચાવી મૂક્યો તે એક અમેરિકન લેખિકા જેનીકા સ્મીથના શબ્દોમાં આ પ્રમાણે મૂકી શકાય

“ મહાપ્રાદીન શરૂઆતથી સુલેદ થતાં સુધીમાં ૧૪૪૦૦૦૦૦ રશિયનોના સદાર થયો, તેમાં ૪૦૦૦૦૦૦ સ્ત્રીઓના સદાર થયો, વિપ્લવમાં, રાજચાળાથી અને બૂખથી કૌટુંબિક બંધનો તોડવાની શરૂઆત વિપ્લવે કરી. જે પુરુષો મરી ન ગયા તે વરસો સુધી ઘેર પાછા ન થયાં, પછી રાજચાલિત યથા. અરાજકતા વ્યાપી અને કૌટુંબિક બંધનો વધુ પ્રમાણમાં તૂટ્યાં. કુટુંબનો પોષક જવાથી આખા કુટુંબને આજીવિકા માટે અન્ય ની-કળી જવું પડ્યું અને છૂટાં છૂટાં થવું પડ્યું. કારખાનામાં પુરુષોની જગ્યાએ લેવા સ્ત્રીઓ લરાવા માંડી. પુરુષો લડાઈના મેદાનમાંથી પાછા આવી સ્ત્રીઓને દૂર ધકેલવા લાખ્યા. કારખાનાં બધ થાય એટલે ગામડામાં અને ગામડામાં જોરાક ના મજે એટલે પાછી ચહેરામાં અગર જવર થવા લાગી. કુશળે થયાં કુટુંબોને ઊન્નિલિન્ન કરી નાંખ્યા લાખો કરોડો લોકો બૂખથી મરી ગયા. કરોડોએ જોરાકની શોધમાં પોતાનાં બરો તમાગી દીધાં કુટુંબનું પોષણ કરવા અસક્ષા અનેસો પિતા રાત્રે ઊંઘામોનો કુક-બનો ત્યાગ કરી ચાલ્યો જતો માતા પોતાની બૂખથી અને બૂખથી મરતાં બાળકોની વેદનાથી માંડી બની જતી. માતાઓ પોતાના છોકરાનાં ચમો બદલાવી જેનાં કાચાં માંસ ખાઈ જતી. લોકો જોરાક માટે એક બીજાને મારી નાંખતા. ”

રાજકાન્તિ પહેલાની ઉપલી સ્થિતિ
સમન્વયા પછી રા-
સમાન હકકની જાકાન્તિ પછી
ધોષણા ઓછોની સ્થિ-
તિમા કેવો પલટો

યયો તેનો યથાર્થ ખ્યાલ આવી શકશે રાજ-
કાન્તિ થતાની સાથેજ નવી સરકારે ઓળા
હક્કો પુરુષોના હક્કોની સમાન છે એવી
ધોષણા કરી દીધી. અને ઓછોને શિક્ષણ
આપવાનું તેમનામાં રાજકારી જાગૃતિ લાવ
વાનું અને તેમની સામાજિક સ્થિતિ સુધાર
વાનું કામ શરૂ થયું ગયું. સ્વતંત્રતાના
પવનથી ચેતનવંતી બનેલી રશિયાની ઓછો
પોતાની નમજાઇઓ દૂર કરવા તનતોડ મહે
નત કરવા લાગી. ઓછોની સંસ્થાઓ, કલબો
યુસ્તકાલયો, વાંચનાલયો, વ્યાયામશાળાઓ
ખુલવા લાગી

આ જાગૃતિ માત્ર શહેરોમા જ પહોંચી
હતી એમ નહોતું; પણ તે ગામડાંની ઓછો
સુધી પણ જઈ પહોંચી હતી. આ જાગૃતિ
અને શિક્ષણના પ્રચારને લીધે રશિયાના ઓ
છવનમાં જાગૃતિ પલટો થયું ગયું. ૧૯૨૬
માં ગામડાંની દર સો ઓછો ૩૦ અને શહે-
રોની ૫૧ ઓછોએ શાસનને લમતી મુટ-
ણીમાં બાજ લીધો હતો અને તે પછી તે
દર વરસે એ પ્રમાણ વધતું જ ગયું છે

રશિયાની ઓછો અત્યારે મોટે ભાગે
દુકાનોમાં તેમજ ઓફીસોમા કામ કરે છે,
શાસનમાં પણ વધારેને વધારે ભાગ લેતી
જાય છે. શાસન કાર્ય તેમજ સાર્વજનિક
કાર્યમાં તેઓ જેટલો ઉત્સાહ દાખવે છે તેટ-
લોજ નિરુત્સાહ તેઓ ધરકામમાં બતાવે છે
શાંત, ક્ષિયલ અને આરામવાળા જીવનને
બદલે તેઓ સાહસવાળા, બીજાની સાથે
અથગમણમાં આવવું પડે એવા જીવનને
વધુ પસંદ કરે છે.

કારખાનાં અને રાજનૈતિક સંસ્થાઓમાં
ઓછોને ઉચ્ચ પદ ઉપર મૂકવાના પ્રયાસો
ચાલુ છે. જુના વિચારની પક્ષપાતી ઓછો
ને કે લણી છે, પણ ઓછોને મોટો ભાગ માત્ર
મતાધિકાર કે આર્થિક મેળવવાથીજ મંત્રોપ
નથી માનતો. તેઓ દરેક ક્ષેત્રમાં પુરુષની
જેમ બાગળ વધવાનો યત્ન કરે છે

ઓછોનાં કેટલાક સરતા, સારા અને
આકર્ષક પત્રો તથા પત્રિકાઓ બહાર પડે
છે અને પૈસાદાર ઓછો તે ખરીદી સાધા-
રણ ઓછોને વાંચવા આપે છે. રશિયાની
ઓછો યુરોપના બીજા દેશો કરતા (ખાસ
કરીને ઇંગ્લંડ, ફ્રાંસ અને જર્મની) વધારે
શીલવતી, ગંભીર અને સ્વચ્છ છે તેમનામાં
કૃત્રિમતા ઓછા પ્રમાણમાં છે. પશ્ચિમની
સંસ્કૃતિ અને પશુજીવનના આ દેશને રમ
હજી ઓછો લાગ્યો છે, પણ વધારે લાગતો
જાય છે એમ કેટલાકોનું કહેવું છે પણ
ઓછોને ત્યાં જે વધુ પડતી સ્વતંત્રતા અ-
પાઈ છે તેથી ઘણા લોકો એવી ચકા દ-
શોએ છે કે આ સ્વતંત્રતાનો દુરુપયોગ તો
નહિ થાય ને !

ગામડાંની ઓછો પણ સાર્વજનિક કા-
ર્યોમાં ભાગ લેવા
આગ્રહ ઓછોનું મંડી છે, અને જાતે
પરિવર્તન માલીક બની ખેતી
કરી રહી છે,

બાવી દસ લાખ ઓછો ખેતી કરે છે અને
ધરની સભાગ રાખે છે અને રાજ વહી-
વટમા પણ ભાગ લીધે છે. ૧૯૧૬ માં
રશિયા અને યુક્રેઇનની આગ્રહ સોવીએટમાં
૧ લાખ જેટલી ઓ-પ્રતિનિધિઓ હતી;
અને તે પછી તેમા વધારો થતો જ રહ્યો
છે. ૧૯૨૬ ની અખિલ સોવીએટ સંઘની
મહા પરિષદ મળી હતી, તેમાં ૧૬૯ મિલ્લ
ઓ-પ્રતિનિધિઓએ ભાગ લીધો હતો.

૧૯૨૭ માં સાલ્ખીરીવાની ગ્રામ્ય સોવી-
એટમાં ૮૦૦૦ ઓસમાસરો હતી અને
૪૭ સોવીએટના પ્રમુખ તરીકે ઓસો હતી
આ મિલાય બીજી અન્ય સંસ્થાઓમાં દળરો
ઓસો સમય અને પ્રતિનિધિના ઓસો ઉપર
હતી ગ્રામડાની ઓસોમાં પણ ખીરે ખીરે
શિક્ષણનો એસો પ્રસાર થઈ રહ્યો છે કે
તેઓ આપાધીક તરીકે પણ નીમાય છે

ગ્રામડાની ઓસોના કરતા સહેરમાં રહે-
નારી અને કાર-
શહેરી અને કામદાર ખાનામાં કામ કર-
તીઓની હાલત નારી ઓસોની
હાલત વધારેસારી
છે, કારણ કે તેમને વધારે સમયો મળે છે
નાનાં મોટાં તમામ સહેરોમાં વાંચવા લખ-
વાની, ખુશ્ખિનું પાલનપોષણ કરવાની
અને આરોગ્ય રક્ષણ કરવાની વધારે અનુ-
કુળતાઓ કરવામાં આવી છે. કારખાનામાં
ઓસો અને પુરૂષો સાથે જ કામ કરતાં
હોઈને તેમને પુરૂષોના જેટલી જ સગવડ
અને અધિકાર આપવામાં આવ્યા છે.

કારખાનાનું કુલન, મલુરીના દર અને
ત્યાં મળતી સગવડોના વિચાર કરીએ પ-
હેલાં રોજના ૧૪ કલાક કામ કરવા છતાં
જેટલી રોજ નહોતી મળતી તેટલી દલે
સાત-આઠ કલાક કામ કરવાથી મળે છે.
આગાહી જનરલનીયો કામ કરવામાં આ-
વડું દળ, એટલે મન ચૂકીને કામ કર-
વડું નહોતું અને લાંબો સમય કામ કરવાથી
તેમની કાર્યક્ષમતા ઘટી જતી હતી ઉપરાંત
કારખાનામાં થતાં નફામાં તેમનો એક પ્રકારે
ખાજ હોઈને તેમને કામ કરવાનો વધુ
હિતમાલ આવે છે કારખાનામાં દલે તેઓ
સંનિધી તથા સુખથી કામ કરે છે અને
ખચત સમયમાં પોતાના વર્ગની ઉન્નતિના
વિચાર અને માર્ગ ક્યાં કરે છે, દરેક કારખા-

નામાં મલુર ઓ-પુરૂષો મારે કલમ, પુસ્ત-
કાલમ, વાચનાલખ, કસેરતશાળા, ખાંડશાળા,
ધંપાદારો શાળા, કસેરતશાળા આદિ સંસ્થાઓ
રચપાઈ ગય છે અને કામદારો તેના લાભ
લીએ છે. કારખાનામાં કામ કરનારી ઓસોને
માટે રાત્રી તરફથી 'ખાસ' કામદારો વડ-
વામાં આવ્યા છે અને તેનું પરિપાલન
જરાબર થાય છે કે કેમ તેની કાળજી રાખ-
વામાં આવે છે એવા કેટલાક કાનૂનો
આ પ્રમાણે છે

જન્મવાની ઓસો રાત્રિને વખતે તેમજ
સાત કલાકથી
ત્રીકામદારો મારે વધારે કામ ન
ખાસ પ્રમુખ આપવું. ખાજની
કાંદરુ' કામ ન
આપવું. મગજનું કામ કરનારી ઓસોને
પ્રસવ પછી દોઢ માસ સુધી અને મલુરીનું
કામ કરનારી ઓસોને પ્રસવ પહેલાંના બે
માસ અને પછીના બે માસ પૂરતે પગાર
રજા આપવી ખુશ્ખિનના જન્મ પછી છ
મહીના બાદ માતાઓને પગાર ઉપરાંત કે
શબ્દ કારખાના તરફથી બધું આપવું કામ
કરતાં દર ત્રણ ત્રણ કલાકે ખુશ્ખિને સલા-
ળવા અને દૂધ પીવડાવવાની રજા આપવી.
કારખાના તરફથી રાત્રિનિવાસસ્થાનો રાખેલાં
છે, જ્યાં સાધારણ અને રોજી ઓસો
રાત્રિના રહે છે ત્યાં તેના રોજનો ઉપચાર
કરવામાં આવે છે અને આરામ થયા પછી
તેને ઘેર જવા દેવામાં આવે છે.

કારખાનામાં ઓસોઓ મારે કુધાદારો
શાળા છે. ત્યાં ૧૪-૧૫ વર્ષની ઓસોઓને
ઉમેદવાર તરીકે રાખવામાં આવે છે અને
બે કે ચાર વર્ષના અભ્યાસક્રમ પછી કામ પર
રાખવામાં આવે છે. દરેક કારખાનામાં અનુક
સંખ્યામાં આવા ઉમેદવારો રાખવાની ફરજ
પડી છે. ઉપરાંત દરેક કારખાનામાં આમીની

દ્વોથી બચવા માટે શિક્ષણ આપવાની પણ વ્યવસ્થા હોય છે.

જેવી રીતે સ્ત્રીઓ જૂદા જૂદા વ્યવસાયોમાં કામ કરે છે, તેવી જ રીતે સાહિત્ય, નાટ્યકલા, શિક્ષણ-પ્રચાર, શારીરિક તાલીમ, માર્ક્સના સિદ્ધાન્તોના પ્રચાર વ્યાદિ અનેક સંસ્થાઓમાં પણ તેઓ વધુ પ્રમાણમાં સંચો બનતી જાય છે. જે સ્ત્રીઓ કલણોમાં નથી જઈ શકતી તેમની પાસે કલાજમા જનારી સ્ત્રીઓ પહેાંની જાય છે અને નવા વિચારોના પ્રચાર કરે છે કારખાનાંમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓ પુરસદના સમયમાં નવા વિચારો ફેલાવવાનું કામ કરે છે, કારણ કે સ્ત્રીઓને બચ્ચાની બહુ સંભાળ રાખવી પડતી નથી. એ કાર્ય બાલશાળાઓ દ્વારા થાય છે. અને સ્ત્રીઓ સ્વાવલંબી બનવાથી પુરુષોના આધાર રાખવાનું તેમને કાંઈ કારણ નથી કાયદા પ્રમાણે મરખા કામ માટે સ્ત્રી અને પુરુષને સરખી રીતે આપવાનો પ્રયત્ન છે, છતાં તેનો બગબર અમલ થતો નથી તો પણ સ્ત્રીઓને અગાઉ કરતાં વધારે રીતે મળવાથી તે સંતુષ્ટ રહે છે અને પુરુષો સ્ત્રીઓ કરતાં વધુ રોજ મામતાં હોવાથી તેમને વધારે રીતે મળે છે.

બચ્ચાઓનું પાલનપોષણ અને શિક્ષણ વગેરેની જવાબદારી સોવીએટ સરકારે જેટલી

મેતાને માથે લીધી છે. તેટલી જાંઈ અન્ય દેશની સરકારે લીધી નથી બાળકોનું જીવન અધિક સુખી અને ઉન્નત થાય એટલા માટે જ નહિ, પણ માતાઓ બચ્ચાઓના પાલન પોષણ અને ખીજ ધરતી ઉપાધિઓમાંથી મુક્ત થાય અને સામાજિક કાર્યોમાં પૂરી છૂટથી ભાગ લઈ શકે તે માટે આમ કરવામાં આવ્યું છે. લેનિન મહાશયનું એમ મત્તવ્ય હતું કે બચ્ચાઓને પુરુષની

સમાન અધિકાર ન આપવામાં આવે ત્યાં સુધી સામ્યવાદી સિદ્ધાન્તો પૂરેપૂરા સફળ થાય નહિ, અને આ કાર્ય માટે 'માતૃત્વ અને શિશુવિભાગ' નામનું એક ખાસ ખાતું ખોલવામાં આવ્યું છે. ૧૯૨૬ માં બાલગૃહો (કાયમી)ની સંખ્યા ૭૩૬ હતી અને કામ ચલાવે બાલગૃહોની સંખ્યા ૪૧૦૧ની હતી. તેમાં ૩ લાખથી પણ વધારે બચ્ચાઓ રહેતાં હતાં. આ સંખ્યામાં પણ ઉત્તરોત્તર વધારો થયો છે. મામડાનાં કામચલાઉ બાલગૃહો જે ઓખગૃહો કહેવાય છે તેની સંખ્યા પણ ૫૦૦૦ થી અધિક થઈ પડી છે.

માતાઓ અને બચ્ચાઓની આરોગ્યરક્ષા માટે પણ રાજ્ય તરફથી પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે તે કાર્ય માટે મોસ્કોમાં 'માતૃ મંદિર' નામની મોટી અને આદર્શ સંસ્થા છે. માતાઓ અને બચ્ચાઓની સ્વાસ્થ્યરક્ષા માટે આવશ્યક તમામ સામગ્રીઓનું એ સંગ્રહસ્થાન છે આ સંસ્થા દ્વારા દાંતરો અને દાંતરોને શિક્ષણ આપી શહેરો અને ગામડાંમાં મોકલવામાં આવે છે.

શિક્ષણનું મહત્વ જીવનમાં કેટલું છે તે

સોવીએટ સરકારને

અક્ષરજ્ઞાનનું મહત્ત્વ જરાજર સમજાયું

હતું, તેથી તેમણે

પ્રથમ તો ૫૦ વરસ સુધીની ઉંમરનાં દરેક સ્ત્રીપુરુષને સામાન્ય પુસ્તક વાંચી શકાય અને સાધારણ લખી શકાય એટલું જ્ઞાન મેળવી લેવાનો કાર્યો પડ્યો, પણ તેના અમલમાં મુશ્કેલી પડવાથી ૫૦ ને બદલે ૪૦ વરસની મર્યાદા રાખી. આ કાયદાના અમલથી મોટે ભાગે લખતોવાંચતો બની ગયો છે શિક્ષાપ્રચારનું કામ લશ્કર, જેલ, પુસ્તકાલય, વાંચનાલય, કલમ વગેરે દ્વારા થાય છે મામડાનાં નાના પુસ્તકાલયોની સંખ્યા ૨૬૦૦૦ થી પણ અધિક છે

છોકરીઓને માત્ર લખવાવાંચવાનું જ શિક્ષણ નથી અપાતુ, પણ તમામ વિષયોનું અને તમામ પ્રકારનું શિક્ષણ અપાય છે. ખેતી, વેપાર, અન્ય ક્ષેત્રો, વેદક અને ખીલ્તું તમામ શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. દેશમાં અનેક ઔદ્યોગિક શાળાઓ છે, તેમાં સેક્ટર ૪૫ છોકરીઓ ભણે છે. ચહેરોમાં કારખાનાની સાથે શાળા કાલવામાં આવી છે. ત્યાં યુવાન છોકરા છોકરીઓ સિક્કાન્ત રૂપે તેમજ વ્યવહાર શિક્ષણ મેળવે છે આથી શાળાઓમાં છોકરીઓનું પ્રમાણ ૨૬ ટકા છે ખેતીવાડીની સોધખોળ કરનાર વિદ્યાર્થીઓમાં છોકરીઓની સંખ્યા ૩૦ ટકા છે

રશિયામાં ઔસજથી ૧૫ પત્રો પ્રસિદ્ધ થાય છે, તેની

ત્રીસાબ્દથી પત્રો પ્રાદેશ સંખ્યા ૩૩-

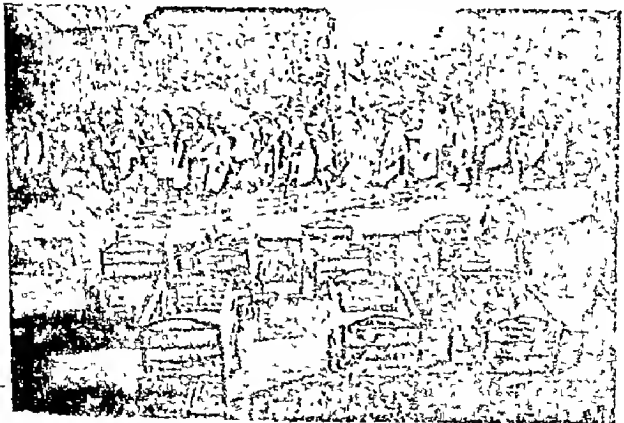
૭૪૦૦ની છે (અત્યારે તે એ ધણીજ વધી ગઇ હશે) અને વચિનારઓની સંખ્યા તે એથીયે ઘટલા ગણી છે. આ પત્રોના ૨૪૦૦૦૦ સમાચાર લખનારાઓ છે, તેમાં ૩૦૦૦૦ ઔઓ છે, અને કારખાનાઓની ગેરવ્યવસ્થા, અધિકારીઓનો ભુલમ, બેકારી વગેરે બાબતો પર તેઓ સમાચાર મોકલ્યા કરે છે

રશિયામાં ઔજાતિને મળેલા અધિકારોનો તે પૂરેપૂરો

ઔઓની મધ્યસ્થ સાત લઘુ શકે સરથા એટલા માટે ત્યાંના

સામ્યવાદી પક્ષ

તરફથી મદિલા સઘ જે રશિયન કાપામાં 'ભુનેરોઝ' નામથી ઝાળખાય છે તેની સ્થાપના કરવામાં આવી અને આ મર્યાદારા

સોવિયેટ રશિયાની માતાઓ ખેતરોમાં કામ કરતાં જ્ય ત્યારે તેમનાં બાલકોની ખાસ પરિચરિતઓદારા સભાળ સેવજ છે.

મોરિયેટ રગિયાના બંદો માટે 'માતાના દ્વંડ' એમકુ કરવા માટે ખાસ મધદોની યેતના યજ્ઞી છે

માતાના દ્વંડુ વેવક્રીય રીતે પરીક્ષણ થાય છે.

ઝીઓની પ્રગતિ ઘણી જ વધી ગઇ, તે
ઝેટલે સુધી કે ઝીઓ લશ્કરમાં પણ દાખલ
થવા લાગી ૧૯૧૬માં આ સપમાં ૬૪૬૬
ઝીઓ હતી તે ૧૯૨૬માં ૧૪૦૦૦૦ થઇ ગઇ
અને તે પછી પણ તેની સંખ્યા વધતીજ નથી
છે સામ્યવાદી પક્ષમાં ૧૪ ટકા ઓ સભાસદો
છે આ મદિલા સપનું કાર્ય માથુસોને
(સામ્યવાદી પક્ષમાં લાવવા પૂરવું જ નથી,
પણ સિદ્ધાંતો પ્રચાર કરવાનું, ઝીઓને

પ્રદેશમાં પણ કાર્યકર્તા મોકલી નીચી
લાવતાં આવે છે આ સમ તરફથી પ થી
વધારે પન-પાત્રકાઓ નીકળે છે

હવે આપણે ઝીઓના જીવન સાથે અને
સમાજમાં અત્યંત
લગ્ન અને છૂટાછેડા મદત્તન ધરાવતા
લગ્નના પ્રશ્નનો
વિચાર કરીએ રાજ્યકાન્તિ પછી ૧૯૧૭ માં
લગ્ન અને છૂટાછેડા વિશે જે નહેરાન

સે વિલેઝ બાલચંદના બાલકોનું સામુદાયિક ભોજન

પોતાના અભિધારોને ઉપયોગ કરતાં શીખ
વવાનું, રાજ્યનોતિના વિચારો ઉત્પન્ન કરવાનું
અને સામ્યવાદી રાષ્ટ્ર બનાવવામાં તેમને
ઉપયોગ કરવા સુધીનું છે. અને તે માત્ર
ચહેરાની અને કારખાનામાં કામ કરતી ઝીઓ
પૂરવું જ નહિ, પણ મામડાંમાં રહેલી અને
એનીનું કામ કરતી ઝીઓમાં પણ આ
સંબંધી જાગૃતિના ઝીઓ દર વરને એક વાર
મેલોમાં મળે છે અને તે દ્વારા દુરના

કરવામાં આવી ને ૧૯૧૮ માં કાપદાના રૂપમાં
પરિણામ પાળી પણ આ કાપદાથી ઝેટનું
તો પરિવર્તન થયું કે ૧૯૨૭ માં નવો કાપદો
કરવાની જરૂર પડી.

૧૯૧૮ થી ૧૯૨૬ સુધી લગ્ન અને
છૂટાછેડા એક મામુલી વાત થઇ પડી હતી
ઝી અને પુરુષોને લગ્ન કરવાની ઇચ્છા થઇ,
પ્રેમ થયો એમ લાગ્યું અને ૨૪૨૬૬ ઝીઓમાં
નામ લખાયાં એટલે લગ્ન થઇ ગયાં, લગ્ન

સોવિયેટ ભાષ્યદના ભાષ્યોનો વ્યાયામ.

સોવિયેટ રશિયાનાં ભાષ્યો સામુદાયિક સ્થળમાં સાત દેના નય છે

પખતે ધાર્મિક વિધિ કરવાની કે દેવળમાં જવાની અન્ય નહોતી એવીજ રીતે બે મિનીટમાં છૂટાછેડા થઈ શકતા. અન્નેની સમ્મતિ હોય તો તો કોઈ વાંધો નહોતો, પણ એકની સમ્મતિ ન હોય તો અદાલતની મજુરી લેવી પડતી અને અચ્ચુ યધુ હોય તો તેના પાલનપોષણનો પણ વિચાર કરવા નો રહેતો. અચ્ચાના પાલનપોષણની જવાબદારીનો ભાર સ્ત્રીએ ઉપર નહોતો. કોઈ ગર્ભવતી સ્ત્રી ગમે તે કારણથી પોતાને થનાર અચ્ચાનું પાલનપોષણ કરવા અસમર્થ નીવડે એમ તેને લાગે અને તે જો તે માટેના સરકારી મંડળ આગળ તેની અરજ કરે અને એ મોડેને તે વાજબી લાગે તો મરકારી પ્રયોજાણમાં તેના ઉપર સજાપ્રયોગ કરી તેના ગર્ભનો પાત કરાવવામાં આવે છે. ખીજા કેસોમાં ગર્ભપાત મુલે મરણ છે, પણ રશીયાની વાત તો ન્યારી છે.

સ્ત્રી-પુરૂષ એક ખીજાનું પાલનપોષણ કરવા માટે સરખી અવિવાહિત માતાઓ રીતે જવાબદાર હતાં વધુ સ કરતાં તેમજ હાકરાઓને વારસામાંથી ખાતલ કરવાની વાત જ નહોતી. અવિવાહિત માતાપિતાના અચ્ચાઓને પણ વિવાહિત માતાપિતાના સતાનો જેટલા જ અધિકાર મળતા હતા. અવિવાહિત માતા પોતાનાં અચ્ચાને પિતા પિતા તરીકેને અસ્વીકાર કરે તો અદાલતમાં ફરિયાદ કરતી અને પિતા જો એ વાત ન જાણે કરે તો સાક્ષીદ્વારા એ ગત સિદ્ધ થતાં સ્ત્રી અને અચ્ચાના ભરણપોષણનું ખર્ચ પુરૂષે આપવું પડતું. આ માટે પુરૂષને પોતાની આવકનો ત્રીજો ભાગ આપવો પડતો. શહેરોમાં આવા મુકદ્દમા ઘણા ચાલતા, પણ ગામડામાં અલ્પ પ્રમાણમાં જ આવના હતા,

કારણ કે ગામડાંની ડોકરીઓ સ્ત્રી ફરિયાદ માંડવામાં એકજાત સમજતી હતી અવિવાહિત માતાઓની ગિયતિ આ કારન પહેતાં તદ્દન હલકી હતી, મમાજથી તે બહિષ્કૃત જેવી થતી અને તેથી તેને આત્મધાત, કમવાનો તેમજ અચ્ચાનો નાથ કરવાનો સમય આવતો તે આ નવા કાનૂનીથી અલગ થઈ જઈ દેવે તો અવિવાહિત સ્ત્રી ખુલ્લી રીતે, જરાય પણ ધરમ વગર અદાલતમાં જઈ અચ્ચાના અને પોતાના ભરણપોષણ માટે મુકદ્દમા મારે છે. ૧૪ વર્ષનો ઉમ્મર યથા પછી છોકરાઓ પોતાના નામ, ધર્મ અને નિવાસ સ્થાન સ્વેચ્છા પ્રમાણે રાખી શકે છે વારસાની બાજતમાં પણ સ્ત્રીઓને હવે પ્રમાણ દિરસો મળે છે.

પરંતુ ૧૯૨૫ માં વિવાદ સંબંધી ઉપલબ્ધ કાયદામાં ફેરફાર કરવાનું પ્રયત્ન આદેશન થયું.

અને તે ઉત્તરોત્તર વધવા લાગ્યું આ કાયદાથી સમાજમાં-શુદ્ધરણ જીવનમાં શાંતિ નહોતી તેમજ રિયરતા નહોતી, તેથી તે સામે મોટા પોઠાર વચ્ચે પુરૂષો પોતાનો પક્ષ જોયતા હતા, સ્ત્રીઓ પોતાનો પક્ષ જોયતી હતી. આ સમયે એક લાખ કુટુંબો એવા હતા, કે જેનાં સ્ત્રીપુરૂષો સાથે રહેવા છતાં તેઓએ લગ્ન રજીસ્ટર નહોતાં કરાવ્યા એથી તેમને રજીસ્ટ્રેશનથી મળતા લાભ પ્રાપ્ત નહોતા થતા, પણ તે સામે વિરોધ પ્રજાગ્રહો અને છેવટે ૧૯૨૭ માં નવા લગ્નનો કાયદો મજુર થયો.

આ નવા કાયદામાં લગ્ન રજીસ્ટર કરાવવાનું ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું, નદિતર વારસા અને અચ્ચા પાલનપોષણ તેમજ સ્ત્રીના કિતના વેશજીમાં બાંધ અંગે એમ

ઠકું, છૂટાછેડા મેળવવામાં અગાઉ કરતાં વધુ સગવડ કરી આપવામાં આવી, એકની મરજી વખતે પણ છૂટાછેડા મેળવી શકાય એવો ફેરફાર થયો. છોકરીની વિવાહયોગ્ય ઉંમર ૧૬ ની અને છોકરાની ૧૮ ની નક્કી કરવામાં આવી, પણ સ્ત્રીઓએ બૂમ મારવાથી છોકરીઓની ઉંમર પણ ૧૮ ની રાખવી પડી.

આટલા ઉપરથી સોનીએટ સ્ત્રીઓની સ્થિતિનો સ્વાત-

વધુ પડતી સ્વતંત્રતા- અને સ્વા-
તંત્ર્યને અંગે મા-
થે આવી પડેલી

નવી જવાબદારી અને નવા લયનો ખ્યાલ વાચકોને આપશે સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને આ-
પેલી અધિક સ્વતંત્રતાથી ત્યાં બહિષ્કાર અને આચાર-પ્રથિતા ફેલાવાની બહુ આશંકા રહી છે રશિયાના જ આગેવાનોને અને તે માટે સુવેકો અને સુવતીઓને સદાચારી જનાવવાના પ્રયાસો થાય છે ત્યાંના સદાચારપ્રિય લોકો આ બાબતમાં જરા પણ શિથિલતા પસંદ નથી કરતાં. આવા વર્ગનો પ્રો. ગ્રાલકિંડ એક નેતા છે તેણે એમ રૂકથું છે કે માસે ઘણા-મર્થ પાલન કરતું નોકરો અને માત્ર સન્તાન પેદા કરવાને માટે જ સ્ત્રી-સદવાસ કરવો નોકરો દેનિન, લુમારિન, લુનાચરકી આદિ સામ્યવાદી નેતાઓને પણ સયમ ઉપર જાર મૂકવો પડ્યો છે અને શરાબ, તમાકુ અને સ્ત્રીસદવાસની સખ્ત નિંદા કરવી પડી છે.

સમાજ અને પ્રગતીને જો ખરાબ પ્રવૃત્તિઓને દેનિન ખરાબ માનતો હતો, અને તેથી સમાજનું સાચું જ અનિષ્ટ થતું હતું તેની વિરુદ્ધ રશિયામાં જબરૂં આદેશન શરૂ થયું છે ભોમ્બિલાસના દુષ્પરિણામો અને રોગોની હાથકરતા લોકો સમક્ષ ખુલ્લી રીતે

રજુ કરવામાં આવે છે કે જેથી તેઓ તેના અનિષ્ટ સમજી તેથી દૂર રહે.

રશિયામાં વેશ્યાવૃત્તિ નાશુદ નથી થઈ તો પણ લગ્નસબંધી બંધનો અતિશયિલ હોવાથી અગાઉના કરતાં તે ઓછા પ્રમાણમાં છે સરકાર તેનો અંત લાવવાનો યત્ન કરી રહી છે. વેશ્યાવૃત્તિ કરનાર સ્ત્રીને મળ નથી કરવામાં આવતી, પણ વેશ્યાવૃત્તિમાંથી લાભ લેનાર શખ્સોને કાયદાથી મુક્ત કરવામાં આવે છે. વેશ્યાઓને બીજે ધર્મે લગાડવાનાં પ્રયાસો રાજ્ય તરફથી કરવાનો પ્રયત્ન પણ કરવામાં આવ્યો છે.

રશિયન સ્ત્રીઓને માટે ૮ મી માર્ચનો દિવસ બહુ મહત્વનો ગણાય છે. તે દિવસે ઉજવાય છે તે દિવસ સ્ત્રીઓની ખાસ તેમજ મોટી મહાઓ અને પરિપક્વ મળે છે અને તેમાં સ્ત્રીઓની પ્રગતિ અને ઉન્નતિ સબંધી વિચારો અને વ્યાખ્યાનો થાય છે.

ઉપર આપેલી સામાન્ય માહિતી ઉપરથી વાચકને રશીયાના સ્ત્રી-સમાજ વિશે આછો ખ્યાલ આવી

એ વાચક પોતેજ વિચાર કરી નિર્ણય બાધે તેટલા માટે અભિપ્રાયો આપવાનું અનર્તા સુધી/ઉચિત ધાર્યું નથી તેમ છતાં મેં જે પુસ્તકો વાંચ્યાં છે તે ઉપરથી રશિયાના સ્ત્રી-જીવનની અને જે ખ્યાલ બધાંયો છે તે અત્રે નુકસાનો નોધી આ સાદું દર્શન પૂરું કરીશ

જારશાહીના જમાનામાં સ્ત્રીઓની જે સ્થિતિ હતી, તેમાં અત્યંત ઘણો સુધારો થયો છે, તેમજ કારખાનાંમાં કામ કરતી સ્ત્રીઓની હાલત પણ ઘણી સુધરી છે તેઓ યુવામ મટી સ્વતંત્ર જાતી છે, પણ એ સ્વતં-

કરુણ મૃત્યુ

લેખિકા શ્રી દીપકબા દેસાઈ

- (અનુક્રમ) રાજ્ય ઇશર કેરો એ, વીર વીરમ રાજવી,
થયું કરુણ મૃત્યુ હા ! શી દીસે વિધિની કૃતિ
- (સાહિબવિકીરિત) યાત્રા કાજ નરેન્દ્ર સજ્જ થઇને, અંગાકિતાદે પળે,
થાયે સાર્થક દેહતું ક'ઇક તો, સંમાર સાધ્ય છે;
ઠહેની જે જયપુર રાજમહિષી, આ વાત જાણી વહી;
'સામ તો ! સુપ્રધાન ! પૂર ભભકે, યાવો વીરાને અહીં'
- (અનુક્રમ) ભાવ ઠહેની તણો બાળી, સ્વીકાર્યું તેડું તે કાણ;
હર્ષની સરિતા ઝાડો ! વહન્તી વીરને ઉર
હાલા દિને મળે ઠહેની, વાતોથી ઉર ઠારશું;
સુખ સમૃદ્ધી ન્યાળીને, ચિત્ત આહવાહ પામશું
પધાર્યાં વીર જાણીને, બહાવળીની બગિચા એ;
સત્કારે અતિ સ્નેહેથી, કુલદીપક વીરને
- (વસંતવિલસ) આજે વીરા ! પુનિત રાજ્ય કયું અમારું,
સહયુજ્ય શૂરવીરતા વીરમાં નિહાળું;
વિદ્યે સ્થો બળદી છોતિ'મકારા ચારે;
સન્માન હું વીર સુહાગી ! જાહો ! કરું શું ?
પ્રેમે વીરા ! સુમન મોહિતકથી વધારું,
ને ભાવતાં વિવિધ લોજન હું જમાડું;
અર્પું શુભાશિષ જાડી ઉરની ઉદતાસે,
માર્કડના નમ ચીરજીવ ચે સુહાજે
- (અનુક્રમ) વિચારે નૃપતિ ચિત્તે, ભૂમિએ શુદ્ધ શુ હશે ?
સગો ભ્રાત્ર હજુયો એવું, રજ્જે શું વેર વાળશે ?
ના ના, જો ! પ્રેમચેલીના-નેત્રમાં નેહ નિતરે;
રાકાનો છોટ ! રાને તુ. ચિત્ત બહાર વૃથા ચીરે
- (સાહિબવિકીરિત) ઠહેની શુદ્ધ મને સહુ સજવતી, આમર્થ્ય સત્કારવા
એકાદી ચમકી ચકોર ચતુરા, વિભાસતી ઉરમાં;
મૃત્યુ કારમું ચાયસીંહ વીરતુ, જેણે કળાથી કયું,
તે વેળા 'લઉ વેર' એકું 'પણ' જે, લીધું શું હું તે ચૂકું
- (મન્દાકિન્દા) તેડાવ્યો જે, ઉર ઉમળકે, હાય ! રાને વિહારી,
કે રે ! તેથી, અધિક શુભથી, ચાહું હું મૃત્યુ બહાર,

માર

કર્મ

(અનુક્રમ)
લાગે શુ ના, વીર રમણીઓ, કાર્ય આણું કરતા ।
ને હું ચૂકું, કલિય હમણાં, લાગ બીજે મળે કયાં ?
પ્યારા પ્રાણ તણી હાની, ચિત્તે વીરાંજના અહો,

(વસવતિલા)
મતિજાભગનું પાપ, જીવ જાતાંય ના કહે,
સદ્માવ સોદગુણ સહુ હુથી દૂર જાઓ,
સૌજન્ય ને કશ્વતા, અહીંથી પળાઓ;
હા ! વેર વેર ખનુ વેરની મૂર્તિ હાથે,
વેરાગિનથી બળતી શીતલ થાઉં આજે.

(અનુક્રમ)
પૂરું કરી ' પછુ ' જનુ જલ્મચક્ર વીરા ।
પ્રહોધાહુ' રવર્ગ મતિ પ્રાણની અજલી આ,
સ્વીકારજે પરમ પ્રેમથી પ્રિય વીર ।

(અનુક્રમ)
શાન્તિ અખંડ મહિ વૃ વસંતે મુધીર
સ્વીકારી મહેમાની જે, પધાર્યા મુજ મન્દિરે;
અક્ષમાં વિષ અર્પતાં, લાગે લાગિછન તો શિરે
યુક્તિ બીજ સૂઝી હોટે, આનાથી કાર્ય તો ધરો;
પળારો અતિથી ધર્મ, વીરજલ્મ વળી જરો.

(ઇન્દ્રવજ્ર)
આનંદથી એ વીરને જમાડે,
' આપો રત્ન ' વીર વડે ઉલ્લાસે;
" સન્માન દેના થયુ મુજ વીરા !
સ્વીકારજો ભેદ ભનિનીની આ "

(હરિજીવ)
હર સમીપે જાવતાં, પોષાક પહેર્યો જહેનને,
રગ રમ મહી' વિષ વ્યાપતાં, વિન્દલ મને નૃપતિ થયો;
મહે જાણ્યું, વન્દિ જોડવાયો, નહિ નહિ ભબૂકી ઉઠ્યો;
વીરાંજના ! હે વીરમૃત્યુનો, અરે અલ્લો લીધો

(અનુક્રમ)
બાવી મીથ્યા નહોં થાયે, વડીને સમરતા હરિ,
શૂરા સોદ સમાની હા । ન્યેતિ જીવનની ઉડી
જેજે કુનેક થકી વ્યાધ કરાજ આરી,
જેજે પરકમથી હાક જો વગાડી;

(વસવતિલા)
રે ' હેનું ' આમ અવસાન કશ્વ આણ્યું;
ઓ કુર કાળ ! કયમ બાન લહેન ય નાણ્યું
જૂઝે સમામમા શૂરા, પડે શિર લહે ધડ,
રજ્જમાં મૃત્યુશય્યાને, વધાવે યજ્ઞ ક્ષીત્રર
એવા વીર તણા આવા, મૃત્યુથી કપવું મન,
' રહો અખંડ શાન્તિમાં ' અતાપી વીર વીરમ

લેખક : શ્રી. હોટાલાલ દાહ્યાભાઈ ભગીરદાસ

‘અલી ઉજ્જમ, કાંઈ સંભળ્યું કે ?’
‘ના મારી બાઈ ! હવણું એ દિવસથી
મદિરન કાણુ જાય છે કે કાંઈ સંભળું !’

‘જા મારી બાઈ ! તુયે મારા જેવી
મોળી ભટાક છે તો ? હરે તો મદિરની
જગ્યા રાયા છાપાવાળાઓએ લીધી છે : આ
તો આજ સવારની વાત છે. મારા મનમાં
કે લાવ હજમને પૂછી જોઈ ! તો તુયે
મારા જેવી મોળી નીકળી તો !’

‘પણ થયું શું તે તો કહે ? આમ
લાંછુ લાંછુ ‘લેકચર’ દાંડિ રાખે છે તે કરતાં
શું થયું તે કહી દેતો !’

‘એ એકદમ કહેવાય એવી વાત નથી
તો ? બા, આ તો હડહડતો કળલુજ આળો
શું કહ્યું ? ન્યારથી વાત સંભળી છે ત્યારથી
ખાવુયે ભાવતું નથી, પીવુયે ભાવતું નથી
અને મન જાણે રડુ રડું થઈ રહ્યું છે’

‘પણ વાતને કાંઈ ખુલાસો કરે તો
સમજ પડે કે એમને એમ ?’

‘વાતને ખુલાસો શું કરે ? કચરાના
આપાએ છાપામાં એ વાત વાંચી એટલે
એમણે મને વાત કરી અને ફું કાંઈ ખુલાસો

પૂછવા જાઉં છું ત્યાં તો એ પાંધડું ઘાલીને
સટક્યા !’

‘પણ વાતનું કાંઈ ધડ કે મુઠકું ?’
‘અરે ધડ પણ છે ને મુઠકું થે છે.
સે કાળજી દેઠાણે રાખીને સંભળ આપણા
પેલા મધીછને તો ઝોળખ્યાને ?’

‘હા ! પેલા સવરાજવાળાને ?’
‘હા એજ, એજ; એમનાં વડું
કસ્તુરખા-’

‘હા, હા, અમારી અમરતવાડીમા તે
દિવસ ધનવંદન કરવા આવ્યા હતા ખરા !
તે દિવસ તો કેવા સારા-’

‘તે તો કાણુ જાણે ના !’ પણ એના
‘જેવું સવરાજનું કામ આપણી પેલી ચીથરા
દેવી’—

‘ચીથરા દેવી ? એ વળી કંઈ દેવી !’

‘કેમ નહિ ઝોળખી ? પેલી આપણી
-વાતના પાણીઆની વડું !’

‘ઝોળખી ઝોળખી; એનું નામ તો
ચિત્રા છે મુઠ તુ ! તારી તે કાંઈ જામ છે
કે બળાતિયુ !’

‘જા રે મારી બાઈ ! એમાં વળી કા-
નું ઉપરાણુ લખને મારા પર જાની ઉતરી

પડે છે ? મારા મનમાં કે સાત, વાત નહિ અંજૂતી હોય તો ઉજમને કહુ ત્યાં વાત થુ કરે કપાળ ?’

‘વાત નહિ કરે તો મારી કંઈ આસડે-રાતને ! સમજી ? એ તો અમારા પિત્રામની વહુ સાય, એ મરે તો અમને સોળ દિવસનું સત્રકે લાગે તને થુ છે ?’

‘ઓ હો હો’ કહ બહુ રામ ચાલીને ‘હું સમજી કે સાત ઉજમ સાથે મારે બેન-પણાં, બાપપણાં છે તો એને કાને વાત નાહુ, ત્યાં તો ઉજમબેન પહેલ્યા બાને ઘેર’

‘બાને ઘેર પહેલ્યાને ઘુ’ જા ! નથી બોલતા ત્યાંસુધી ! તને હુ નહિ ઓળખતી હોઉં તેમ જાણે ?’

‘હા, હા, ઓળખીને દરે મારા ઘોડા છોડી ચૂક્યો, જા, જા નકરી’ તારા જેવીને તે વાત રી કરવી ? આમ મારા જેવી રીક ઉપર હતરી પડે છે તે ધરમાં ધણી નથી ! એના આગળ તો જકરી જેવી સઘ જાય છે ! પેલી કહેવતવાળી વાત છે કે ‘ઉપાખ્યાપર થુથુ કરે તો બાંધાલુખમાં જાય.’

‘આવડે નહિ ઘેસ ને રાંધવા પેસ’ આ તે કાંઈ બેરૂં છે ‘સરખી કહેવત પથુ બોલના નથી આવડતી અને આમ જાણે બાળીધર ! દાઘ જોડમા બા તને તો’ ‘ઉદોભવાનીમા જે કરા’ જેવી તો છે ઘુ ?’

ત્યારપછી આ બન્ને બાપપણાંએ વચ્ચે વાત તો એકબીજાની સાત માત પેડી સુધી પહેંચી હતી, પથુ આપણે તે સાથે કામ નથી મુકે આપણે જાણવાનું છે તે તો એટલું જ કે ઉજમને એની બેનપણી પુલકોરે જે વાત કહેવા બારી હતી તેવાત તો કોરે રહી ગઈ અને એ બેનપણીએ કોઈ કમળનીજ વાત પર ચોટલા પીંખવા મરી પડી ! આખરે આસપાસ ખેંચાં મચલા માણસોએ એ બન્નેને છૂટા

પાડ્યા ત્યારે જ એ બન્ને એક બીજાની નામનું રક્તાં રક્તાં ઘેરે મયા, બન્નેને ઘેર. શોકકળ સરે સઘ બન્નેએ તકરારનું મૂળ કહેવાને બદલે ચોતપોતાના પતિમગ્જોને એક બીજા વચ્ચે ચમવી ગાળાગાળીની જ વાત કરી ઉરકેમી, બન્ને પતિરાત્રોએ દેડા સમા-લ્યા અને પહેલ્યા એક બીજાને ઘેર-ઉજમ મતો વર સંજુલાલ પુલકોરને ત્યાં અને પુલ-કોરને વર અમથાલાલ ઉજમને ત્યાં !

(૨)

‘કેમ ઉજમબેન ! સંજુલાલબાપ ધરમાં છે કે ?’ અમથાલાલે આવાવાની ચેત બહુ નરમચથી પૂછ્યું.

‘નારે, એ તો મયા દરી કપાંક આટ-લામાં કેમ થુ કામ છે ?’ ઉજમ બેને કાંઈક ગરમીથી પૂછ્યું

‘નારે, ના કામ તો કાંઈ જરૂરનું નહિ હતુ. મને થયું કે સંજુલાલ શેકેને આજ ધણુ દિવસથી મચ્યો નથી તે એને ચે મળુ ને તમને ચે મળુ’ કેમ બો તો મજામાં નો’

‘મજામાં.’

‘સંજુ શોક હમણું આવાયો કે વાર લાગ્યો ?’

‘કેમ કહેવાય ?’

‘પચેક મિનિટ કહેરામાં ઉભો રહી વાટ જોતે થુ : પછી નહિ આવ્યો તો રત્ન લાઈય’

આમ કહી અમથાલાલ બાપ બદાર કહે-રામાં ઉભા રહેવાને બદલે ધરમાં ખુરશી પર મેઢા અને તપશીરની દાખડી કલાડી તેને ટપ લી મારી ઉવાડી તેમાંથી તપશીરનો ચીમટો ભરી એમણે એક મુઠ્ઠો બેચ્યો. પછી ઘોલી-એયો નાક જુડી એ બોલ્યા ‘હે ઉજમ બેન મે આજે સ્ત્રામથુ તે ખરી વાત ?’

‘શી આવાની ?’

‘લોકો વાત કરતા હતા કે મારી કુલા-
રળએ તમને હાર રસ્તા વચ્ચે કંઈ વાત
નીકળતા એ ટપલા માયા.’

‘અરે એ શુ ટપલા ભારતી’તી !
એના જેવી દશને ટપલા મારે એવી છુ.
એ તો મારો મિત્રજ ગયેા નથી ત્યાંસધી !’

‘હા ઉજમળેન ! મને પણ એજ યશુ.
તમે કોષના હાથના ટપલા આવ એવા નથી
તો ! લોકો તો સાળા ભુકા-પણ ત્યારે
તમને પૂછું કે એ વાત શી બની ? તમારા
જેવા સાલસ માથુસ માટે પણ લોકો કેવી
ગપ ઠેકે છે !’

‘હોય બા ! એ તો મારાં નથીબતા
વાક ! તેમાં તમે શું કરો કે કોષમે શુ
કરે ? તમારા જેવી તમારી ધરવાળા ડાહી
હતે તો કાંઈ લોકોને બોલવાનું થતે ?’
એમ કહી ઉજમે ડચકિયુ ખાધું.

‘હો રડો ના દહે ! વાત શી બની
તે કહો.’

‘વાત તો ભાષ એમ બની કે અમારા
પેલા પિત્રાષ પાણીઆભાષને જોળખ્યા કેની ?’

‘હા. આ. આ. !’

‘તેની વહુ પેલી ચિત્રા ?’

‘હા. આ. આ.’

‘હવે એની મરવાની વાત મને તમારી
પેની રસ્તા વચ્ચે કહી નાંખે તો મારે જરા
વહાર જવું હતું તેને બદલે પાછા ઘેર આવી
સોજે લૂગડાં બેર નાહી નાંખવું પડે કે નહિ ?
વળા ચિત્રા તો અમારી પિત્રાણી એટલે સોળ
દિવસનું સૂતકે ચોટિ અને તો આજે પાપ-
ડનું બહુ દળાવીયે રાખ્યું હતું તે અમારા
સૂતકમાં કંઈ નાની વહુ આવીને પાપડ કરી
આપવાની હતી ને !’

‘હાસ્તો ! પછી ?’

‘પછી શું ? એ તો કીક યશુ’ કે એણે
બિચારી ચિત્રાને ‘ચીયરા’ કહી તેથી મે
એને ધમધાવી કાઢી એટલે એ આગળ વાત
કરીજ સકી નહિ, બાકી તમેજ કહો અમને
કેટલું તુકસાન થઈ જતે ?’

‘અરે ! પણ ચિત્રાને—’

‘કાણુ જણે બા, છે તો બિચારી હજી
નાની. એક બે તો નાનાં છોકરાય છે, કળિ-
મુગ નહિ તો બીજું શુ ? ગીતાજીમાં કહ્યું
છે કે કળિમુગમાં ટપકિયા મોત થશે અને
અકાલે કાળમરાં મરણો થશે, તે કાંઈ ખોટી
વાત ?’

‘ત્યારે બિચારી ચિત્રા આખરે—’

‘કાણુ જણે બા ! તમે પણ અમથા-
ભાષ ! કાંઈ બોલી દેશો નહિ; અમને તો
સોળ દિવસનું સૂતક લાગે.’

‘દરો, જવા દો એ વાત. ચાલો શંભુ-
લાલ રોક તો હજી આવ્યા નહિ એટલે ફે
તો જમ્યા’

‘જવ છો ? આવજો હા ! કંઈ ખોટું
ખોટું લગાડશે નહિ, અને પેલી તમારીને
કહેજો કે જમ્યા છુકયા વગર કોષના સમાનાં
મરણની વાત રસ્તા વચ્ચે કરવા બેસીએ
નહિ; એતો કીક યશુ’ કે ફે રાંડ કાગડી તે
પહેલેથીજ એની ગર્ધને એને આગળ બોલ-
વાજ નહિ દીધી, નહિ તો, મારે તો બા
લુગડાંબોળ નદાણુ પડતે અને પાપડનું ચે
બગડતે !’

‘એ છેજ એવી’ એમ કહી અમથા-
ભાષ પોતિયુ અખેરીને ઉઠવા અને ઘેર ગયા.
એને ગમાને પાંચ મિનિટ નહિ થઈ હોય
ત્યાં રાજુલાલ રોક ડગોરો અધાળતા આવી
પહેંચ્યા. અમથાભાષએ પોતાને લગાડેલા
મરકાથી ઉજમળેન કહક બુચ હતા પોતા-

ના દુરમનનોજ વર ચાલી ચતાવી પોતાને
ધેર આવી પોતાના વખાણ કરે અને એની
સગી વહુને વખોડવા બેસે ત્યાં કંઈ બી ખુશ
ન થાય ?

‘કેમ શી ઘાડ મારી આવ્યા ?’ ઉજમે
દસતાં દસતાં યજુલાલને પુછ્યું

‘અરે ઘાડ શી ને વાત શી ?’ મારા
મનમાં કે અમથાની વહુને કુ આમ સીધી
સીધું પુછીશ તો એ વીંછણવાડું મારી માથે
બાજી, ચાલીના લોક બેઠા કરશે અને ધરમાં
કોઈ મરદ નહિ એટલે લેકો ‘ચોર કોટવાધને
દડે’ જેવું કરશે, એટલે મેં એને પહેલાં તો
ખૂબ છાપરે ચડાવી, તને પણ એક બે એની
આજળ ચોપડી તેથી એ એવી સિદ્ધિ દોર ઘર્ષ
મધ કે પછી એણે બધી વાત માંડીને કહી
એટલે તો મારીયે આંખ ફાટી ગઈ !’

‘ત્યારે તો એ મૂંઠા અમથો પણ અહીં
આવી એની પેશીને બે ચોપડી મને છાપરે
ચડાવી મયો ! પણ મારે ક્યાં ચૂકું ભોલવું
હવું જે તેની વાત, પણ એ કુલકીએ શું
કહ્યું તે તો કહો જરા !’

‘એ તો કહે કે ત્ર નાલક એની સંધિ
ચડાવી પડી.’

‘હા, હા વહાલસા મુઠું દેને ચોપડી થાય
છે પણ મારે આ બધા બદાર જવાના
ભૂમડાં બેર નાહી નાખવું પડતે તેવું કંઈ
કહ્યું ?’

‘નાદવા જેવું શું હતું ?’

‘કેમ નાદવાનું નહિ ? એ તો આપણાં
ચિત્રાઈ થાય, તમે મૂંઠા મરદોને મમે તેમ
સરપટર આસે પણ અમારા બેરાઓમાં કંઈ
એવો ધરમવટાળ નહિ ચલાવી લેવાય’

‘પણ થયું શું નાદવા જેવું તે તો
કહે ?’

‘એણે તમને પેલા પાણીભાઈની વહુ
ચિત્રાની આખતમા કોઈ કહ્યું કે નહિ ?’

‘હા કહ્યું, પણ તેમા નાદવાનું શું ?’

‘કેમ નાદવાનું નહિ ? એ મરે—’

‘પણ એ મરી ક્યાં ગઈ છે ?’

‘ત્યારે ?’

‘એ તો કહે છે કે અમથાભાઈએ છાં-
પામાં વાંચી એને કહ્યું કે પાણીઆભાઈની
વહુ ચિત્રાને જેલમાં છોડશે આવ્યો !’

‘હે ! છોડશે આવ્યો ! મુઠા જુઠી !
એતો કહેતી હતી કે આ દડાકાંતો કળિયુજી
આવ્યો ને એ વાત સાંભળી ત્યારથી એને
ખાતું પીવુંયે ભાવતું નથી ને રોવું આવ્યા
કરે છે અને એવું બધું—’

‘તે તો ખરાબર છે કારણ ચિત્રા
પરકાઈ ત્યારે એને છટું દહાડું હતું, પછી
એને જેલમાં છોડશે ક્યાંથી આવે ? એ
કળિયુજી નહિ તો ખીણું શું ? આપણી
ન્યાતની આવી કણેલી ગણેલી બાઈનું આવું
સાંભળી કોઈપણ નાતિલાને રોવું આવે અને
ખાતું પીવુંયે ભાવે નહિ ! વાત શી કરે છે ?
એ કંઈ જેવી તેવી વાત ઘડે ? એના કરતાં
ચિત્રા મરી ગઈ હોત તો બાકુ હતું !’

‘હાય, હાય મા ! કુલકીએ તો મને
એ વાતજ નહિ કરી !’

‘વાત કોને કરે ? સાંભળે તેને કે
બીજાને ?’

‘હા, હા, તમને તો એ મુઠા કુલકીનું જ
ઉપરાણું એ ચત્તા આવડે છે કાંઈ કરી મુક્યું
લાગે છે પણ એ ચોટલાખળોને પૂછો તો
ખરા કે એણે એ વાત ક્યારે કરી કે મેં
નહિ સાંભળી ?’

પણ યજુ રોકનાં નશીમ મેઘાં હતાં;

પ્રલોકાર પર ઉખડેલી ઉજમ શંભુશેઠને
ધબોળે તે પહેલાજ અમથાભાષ પ્રલોકાર
સાથે આવી પહોંચ્યા. પ્રલોકારે તો ધર્મા
ચેતનાજ ધડાકા કરીધો, ' કેમ અલી
ઉજમ ' મેં
ક્યારે કહ્યું
હવું કે ચિત્રા
મરી ગઈ ?
ખાતે શીજી-
આવાના સો-
ગત ' '

“ પેદા કર ”

લેખક: શ્રી. ચાંપરી વિહલદાસ ઉરેશી

વત્રી: “ નવચેતન ”

—અગ્રજ—

‘ મોટી
સંતીતી ડા-
મલી છે તે
તુજ ખાતી
સોગત ! તે
મને ચિત્રાને
જેલમાં છોક-
રું આબ્યાતી
વાત ક્યારે
કરી હતી ? ’
હવે ઉજમ
ઉખડી એટલે
અમથાભાષ
માથા પર
પાણી દાખી
વચ્ચે પૂરાપા
‘ અરે નાદ-
કના શીદને
તડીમરો રો
નથી ચિત્રા
મરી ગઈ કે
નથી એને
જેલમાં છોકરું

અમારા દેશમાં ભગવન્ ! ફરીને પ્રાણ પેદા કર,
નદીપુટી કંઈ કોઈ ફરીને પ્રાણ પેદા કર

અમારા વીર પૂર્વજનાં અસ્ત્રો વાંચીએ ન્યાદે;
અદે ઉર ભારતે એવા ફરી ભળવાન પેદા કર

દીધું સર્વસ્વ ખલિદાને મતાપે દેશ-વેદી પર;
શિવાજી શૂરવીર જેવા ફરી સત્તાન પેદા કર

થયા ન્યાં ન્યાંસ વાહિમણી, થયા મનુદેવં ભવભૂતિ;
કવિકોવિદ કલાકારક ફરી વિદ્વાન પેદા કર

અમારા ઉરની ધમ્મજા જગત આપું નથી સુલ્લુપું,
જગત જો હોય જહેઈ તો જગતને ઠાન પેદા કર.

“ ગધાપે કર્મ ને કાંટો, મધાં આપ્યાર ને સૂત્રો;
વસ્થા નિજ દેશકથાણે ” ફરી એ ધ્યાન પેદા કર

“ મર્યો જે દેશને માટે ગયા સ્વર્ગે ” જરૂર તે તે;
મરો તો દેશને માટે ” ફરી એ જાન પેદા કર.

“ જનેતા ને જનમભૂમિ વધારે સ્વર્ગથી માનો ”
પૂરાતન સૂત્ર કેરું એ ફરીને જાન પેદા કર

અહીં અંતાન ભારતના મળાને ત્રીશ કોટિ આ,
“ હવું જેવું ફરી ભારતનું તેવું સ્થાન પેદા કર ”

કે આપણી
ન્યાતની પેલી
ચિત્રાનો છોક-
રા જેલમાંથી
છૂટી આવ્યો.
આટલું કહી
હું તો કપડાં
પહેરી વહેલો
વહેલો પા-
ણીઆ ભાષને
મુખાર કબાદી
આપના એને
ધેર પહેંચ્યો
હું શું જાણું
કે ચિત્રાનો
છોકરો જેલ
માંથી છૂટી
આવ્યો તેને
ખદલો, ચિ-
ત્રાને જેલમાં,
છોકરો આ-
વ્યો એમ
સમજી એ
કચરાની મા
વાતનું વતે-
સર કરી મૂ-
કશે ! કાચ
જેડયા ખા
તમારા લોકો-
થી તો ' '

ઉભી રહી ધ્રુવ સમાન

કયાથી કહે તુજ વિષે અતિ શોયં આબ્યું
હંકારવા અરિહણો બળભેમ બાચું ?

હીહી તને પ્રથમ મેં મૂલદાર રોકી
આશા હતી ન તિલમાત્ર 'રહે ચઢીશ':
મેઘાતણો ન અમ કાર હતો લગાર
ચાલો તણો ન કઢિયે કરવી વિચાર,
એવી અબુદજ્જહતા રસચન્નતામા
હીનિત અનુપ પ્રકટી તમ ટાળનાર.

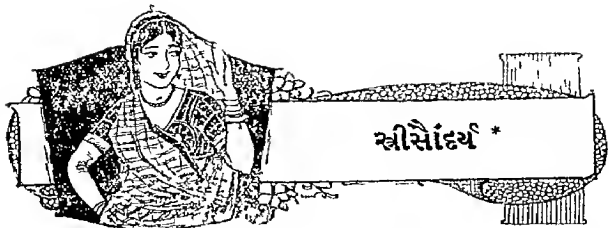
આજે તને જમ નમે અભિવદતો હું
વીરાગના ! તવ પરાક્રમ કીર્તિ ગાઉ.

ચકિત અખંધ અખલા બનતાં મુળવે
પાપીય દુષ્ટ ભય પ્રેરક ને પ્રભાળે.

ચંદ્રી સ્પર્શ ધરનાર ઉમા પધાર્યાં
ઉદારવા અવનિમે કુર કાનવોથી
એવી સતી સમ બની રિપુ રાજવાને
કાળી રહે ન્યમ પુત્રી અસિદ્ધધારી.

સહારવા સહયતા તવ અશ્રુશ્રુ
હેથે ધરે બળધણું ભય હીતવાય
તટી પડે દુશ્મને અભયે છતાં ય
ઉભી રહી ધ્રુવસમાન રહે અજીત.

(મળેલું)

સ્ત્રીસૌંદર્ય *

લેખક: શ્રી જદુશય દી. ખંધડીયા

હૃદયે માણસને શરીર ધરી આપ્યા પછી માણસે તેની શોભા વધારવા માંડી : જેમકે આપણને કાષ્ઠ ખાલી ધર બાંહે આપે અને પછી આપણે તેમાં કળાટ, ખુરશી, પલંગ શેતરંજ વગેરે બીજાવીએ તેમ ! એ શોભાનું નામ પાઠ્યું સૌંદર્ય.

જામ માણસોને રૂપાળી રાધા જેવી દે. ખાવાની બનતા સુધી એાછી વૃત્તિ હોય છે જેની સાખીતી એજ કે અનેક દશિણીઓ માથે ટકા-મુડા કરાવે છે; અનેક કન્છી-કાઠિયાવાડીઓ મ્યુનીસીપલ ડેડના ઝાડુ જેવી મૂછો મોઢા પર હમડે છે, અનેક સુસલમાન તેમજ બંધાળીઓ કાળા ઘાસના જંગલ જેવી દાઢીઓ ઉગાડે છે. અને છેવટમાં અનેક જામ માણસો ખાવળની યડ જેવા કદરૂપા થઈને રહે છે.

પણ જામ માણસોને તો સૌંદર્યની પહેલી જરૂર. એ એમનું હૃદયકાર છે, મારવાનું તેમજ બચી જવાનું. અને એટલા માટે લુગડા અને દાગીનાની ઓઓને વિશેષ જરૂર લાગી.

પરંતુ કાપડની મીલો અને સોનાની ફૂકોને પર વેચાણ હોય એમ સૌંદર્ય રેડુ

● શવાનીપુર ગુજરાતી સ્ત્રીમંડળ સમક્ષ આપેલા વ્યાખ્યાનમાથી

નથી પડ્યું. સૌંદર્ય કાષ્ઠ જુદીજ ચીજ છે. આ તકે લુગડા-દાગીનામાં કાચલા એ ઓ-સૌંદર્ય વિષે કષ્ટક વિચાર મરીએ

ધર્મશાસ્ત્રોના કહેવા પ્રમાણે તો સ્ત્રી શરીર એ હાડકા ચામડાનો માળો છે, અને તે વાત સાચી જ છે. કાકટરી લાઇનનો અભ્યાસ કરનારને એ શરીર માટે કાળા ધોળા પાપુ કરવાનું મન નથી થતું કારણ કે લોહી માંસ સુધીને તેણે ખાતી કરી લીધી હોય છે કે એ હાડચામડો જ માળો છે

આવા હાડકા-ચામડાના માળા બધાવવામાં ઈશ્વરને પણ ધડીક ગમત કરવાનું મન થયું અને દરેકે ટકા સ્ત્રીઓ આ પ્રમાણે ધડી —

(૧) કેટલીક જડી=જાણે રેટલી કરવા માટે બહુની કણકનો મસ મોટો લોહો બનાવીને ચાલતો મુકી દીધો હોય તેમ.

(૨) કેટલીક પાતળી=જાણે ચાલતી સર-ગવાની સીંગા.

(૩) લાંબી=હેડબા.

(૪) દીગણી=જેને જોતોજ આપણને જાણે નાનકડું ગોળ બેટું એવો ખ્યાલ આપે તે

અને એટલી મરમત કરી લીધા પછી બજ-
વાને ધાટીની સીઓ લગવા માંડી કેટલીક તો
મળે નવરાસને વખતે ધડી હોય તેવી લાગે.
તેમાં પણ એ વર્ગ છે —

(૧) કાચની પુતળાઓ.

(૨) નરી નિર્દોષતા. પેટ અવતાર લેવા
મન થાય એવી સુદરીઓ.

આ બધી વાત નૈસર્ગિક સૌંદર્યની યજ્ઞ
એથી ન ધરાતાં હવે માણસ અને એ સૌ-
ંદર્યમાં શોધા ભરવા માંડી

અત્યારે સ્ત્રી વર્ગનું પ્રયત્નકરણ કરીએ
અને તેને વૈદિક જ્ઞાનાત્મા વર્ગોમાં વહેંચી
નાખીએ તો નીચે મુજબ પરિણામ આવે—

(૧) નૈસર્ગિક સૌંદર્ય = પચિનિ.

(૨) કૃત્રિમ = ચિત્રિણી.

(૩) સામાન્ય = દરિતનિ.

(૪) કદરૂપ = અજિનિ

બ્યાપ્ત્યા

સૌંદર્ય બહેને ટાપલાં ભરીને શરીર પર
નાખે, છતાં કેટલાકની નજરે સુંદર નથી જ
દેખાતાં અને કેટલાકની નજરે વચ્ચે સૌંદર્ય
સુંદર દેખાઈએ છીએ એનું શુ કારણ દર્શાવે
એનું એજ કારણ છે કે સૌંદર્ય એ એક
વ્યક્તિગત ગુણ છે. (personal
virtue) સૌંદર્યના સજ્જાર સજ્જતી વખતે
આગળે આવનારાં લોકોએ છીએ કારણ કે
આપણે આપણા પોતાના, સૌંદર્યના ખ્યાલને
મંતોન આપવા મથાએ છીએ આપણને
સંતોષ થાય છે એટલે જલુગાર પૂરા થાય
કે પશ્ચ બ્દાર નીજાતાજ પાંડેસણ નાકનું
દીયકુ ચલાને છે અને ચલાસી દસે છે
અને સમાજમાં ઠાઈ વખાણે છે. ઠાઈ અનુ-
કરણ કરે છે અને ઠાઈ આંખ ખાસા કાલ
કરે છે કારણ કે સૌંદર્ય જાપાની નજરે
સરખું નથી હોતું. કૃષ્ણ અને કુખળ, લવચા
અને મંજુ, આ બ્યાપ્ત્યા સાગીત કરવા

માટે ઐતિહાસિક દાખલા આપી રહ્યા છે.
બીજા સજ્જારમાં કહીએ તો પોતાની આ-
ંખોને સુંદર લાગે એવી કલાભરીરીતે કરેલી
અમરચના તેનું નામ શરીરસૌંદર્ય. આમાં
કેટલીક રચના ભજવાન છતાં જ્યેષ્ઠ કુલ
ફેશન એક્સપર્ટ્સ, અથવા કાપડીયા, કે અવે-
રજીઓ કરી જાય છે. વળી

સૌંદર્યના મુખ્ય લક્ષણો

ફેશન પ્રમાણે જુદા પડે છે. હિંદમાં
નાગ જેવો કેસલાપ, યુરોપમાં પતલી કમર
(Slender and Slender); ચીન જાપાનમાં
કુદા પગ, અરબસ્તાન ધરામાં લીજીની શાક
જેવી મોટી અને કાળા આંખો આપણા
દેશમાં સસ્ત્રુત સાદિયકારોએ એ મુખ્ય લક્ષણ
ઉપરાંત સુદરીનું વર્ણન કરતાં નીચે પ્રમાણે
જણાવ્યું છે:—

(૧) કમલાંબી } [નોંધ: સફેદરંગથી જ
ઘોરંગી } કદ સૌંદર્ય નથી આ
વગ. એમ ક્ષેત્ર તો
ચાક ને ચૂનો અમર
સોટ ફુનીઆમાં બરી
પડત. અનેક ધોળા
મડાએ જેમને લલકી
થાય છે.]

(૨) કમલાંબી } [નોંધ લીજીની શાક જેવી
દરિયાકાંથી } મોટી આંખોની દબે શું
અપસનવની } જરૂર કે કારણ કે એથી
વધારે મોટા ચરમા હવે
મહુ મમતા મળે છે.]

(૩) કમલાંબી } [નોંધ મોળ લાડવા
કમલાંબી } જેવું મોડું એ અત્યા-
રની ફેશન છે]

(૪) શુભાસિમા } [નોંધ. પોષ્ટની ચાંચ
અત્યારે કેને મળે છે]

(૫) પ્રવાહ ઝાટ [નોંધ: હવે લાલ દાંતને
(૬) દાડિમકલિ- હાંદુનું કામ હોય તો
દાંતની પાનના કુચા ચાવવાથી
મૌકિતક- અગર લીપ-સ્ટીકથી
દાંતની સ્કેલું થઈ પડ્યું છે.
પાન એક પૈસાના બે
મળે છે.]

(૭) બગ-ગ્રીવા [નોંધ: બગલાની ડાક જેવી
ડાક તો હોય પણ તેના
ઉપર ચદનદાર ને કોલર
વગેરે હોવા જોઈએ]

(૮) કાકિલકંઠી [નોંધ: કું તો “ કટકટ
કઠી” કહેવા માથું છું]

(૯) સિંહ-કટી [નોંધ: સિંહના જેવી ક-
મર તો હોય પણ બાર
છાકરાની માથા પડવું
હોય ત્યાં ટકી કપાથી
રહે !

(૧૦) ગબ્ગામિનિ [નોંધ: હાથી માથે ચા-
લવું સહેલું છે પણ
આ મોટર-દ્રામના જ-
માનામાં સલામત નથી !

અતિસૌંદર્ય

આવું નૈસર્ગિક સૌંદર્ય હોય અને તેમા
વળી ઉપર બમણો દેશ કયો હોય એથી
ધણી વખત ખરાબ દેખાય છે પણ કોઈ
વખત અતિસૌંદર્ય દેખાય છે, અને, તે
લયકર છે. પોતાને માટે પોતાનાને માટે અને
સમાજને માટે માર્ગ રૂપવતી શયુ કહ્યું
છે તે એજ અર્થમાં. અનેક સ્ત્રીઓ આ
રીતેજ પોતા પર અજ્યુથિતવી આકર્ષકો બેસી
લાવે છે.

ચોટલી પકડીને બેસી આજેલા સૌંદર્ય-
માં એક ખાસ હેતુ રહે છે કે “ બીજાનું
ખ્યાન બેસવું. ” પુરુષોને આકર્ષવા અમર
બીજી સ્ત્રીઓને દેખાડે દરેક દુરની સૌંદર્ય

એ હેતુ શુન્ય છે. પરંતુ કૃત્રિમ સૌંદર્યમાં
એ હેતુ પ્રધાનસ્થાને હોવાથી એટલા પુરતી
મનની મલિનતા ગણાય. પશ્ચિમમાં આ
હેતુ મુશ્કેલીવાળો છે કારણકે તેમની લગ્નની
પ્રથાજ એવી છે કે સ્ત્રીઓએ પુરુષોનું ખ્યાન
બેસ્યા વગર છૂટકોજ નથી ન્યાં એવી
લગ્નની પ્રથા ન હોય, ત્યાં આકર્ષણ કરવું
એ નકામું છે, અકારણ છે, આકર્ષકારક છે
પશ્ચિમમાં રૂપાળા દેખાવાની કળાને ‘ફેશન’
કહે છે. ‘ફેશન’ યોજનાજ બદલાય છે અને
તેને વિષે એટલો વિચાર ચાલે છે કે તેનું
એક શાસ્ત્ર છે એમ કહી શકાય અલબત્ત

“ એક નૂર આદમી, હજાર નૂર કપડાં
લાખ નૂર ટાપટીય, કરોડ નૂર નખરાં ”
એ રીતે કહીએ તો એમના સૌંદર્ય
કરોડ નૂર સુધી પહોંચી ગયા છે એમ કહી-
એ તો ચાલે.

અતિ સર્વજન લક્ષ્યે એ ન્યાય એમની
“ફેશન” ને લાગુ પાડી શકાય પરંતુ એમની
‘ફેશનો’ માં અનેક વખત જરૂરી કારણો
હોય છે, કલ્પ-વિચાર હોય છે, અને આધાર
હોય છે. હાખલા તરીકે ચોટલા કપાવવાની
ફેશન (Shingling & bobbing)
જેમણે “ Not so Quot on the
Western Front ” નામનું લગાઈ વિષેનું
અંગ્રેજી પુસ્તક લખ્યું છે તેમને ચાલે દરો કે
લગાઈમાં સેવા કરવા માટે સ્ત્રીઓ ગયેલી,
અને તેમને ન્યાં ખાવાપીવાના ટેકાણા નહોતા
ત્યાં બીચારીઓ માથામાં સાંજુ, ને બરીકાં,
ને પુરુષ ને કાસકાના તો ક્યાંયોજ ટેકાણા
હોય ! પરિણામે જુ, લીપ બહુ પડવાથી
એક જરૂરિયાત તરીકે એ ચોટલા કપાવવા
પડેલા લગાઈ બધ થતાં એ સ્ત્રીઓ પોતાને
દેશ પાછી ફરી ત્યારે કાપેલો ચોટલો એ
યુદ્ધમાં લીધેલા ભાગની નિશાની તરીકે,
સ્વદેશાભિમાનની સાત્તાતી તરીકે ગણાયો.

પણી ચાલી દેખાઈખી તેમજ જે સ્ત્રીઓએ લગ્નમા ભાગ નહોતો લીધો તેમણે પોતાની કરમ દાંડવા અને ખોટો ડાંગ કરવા ચોટલા કપાવવા માંડ્યા. એનું પરિણામ તે આ દેશનું હવે એનું જોડને આપણી પારસી બહેનો અને ગુજરાતી બહેનોએ પણ ચોટલા કપાવવા માંડ્યા છે પણ તેથી તેમણે કોઈ લગ્નમાં વાધ માર્યો છે એમ કોઈ માનવાનું નથી ।

આપણા દેશમાં પણ ટાપટીપ છે અંગ્રેજીમાં તેને Toilet કહે છે. શુદ્ધ ગુજરાતીમાં “ ચોટલો ચોટલો ” ટાપટીપ જરૂરી છે હરમાં ચોથરા સારી રીતે ગોઠવ્યા હોય તો સારા લાગે પણ જનરે રૂપીઆની કીમતી વસ્તુઓ જેમ તેમ ગોઠવી હોય તો ખરાબ લાગે છે જેમકે ટેબલ પર પલંગ પડ્યો હોય, ને દાણાના ડબ્બામાં ટેક્ષ્ટાઈન રાખ્યો હોય અથવા કપાટ પાસે કોલસા પડ્યા હોય કે ખુરશીમાં ઊંઘેલાં રીંગણાં રાખ્યાં હોય. આ વાત બતાવે છે કે ટાપટીપ માટે કીમતી વસ્તુઓની જરૂર નથી, પરંતુ તેને સારી રીતે, સુખડતાથી, ગોઠવવાની જરૂર છે

ગુજરાતી સાક્ષર શ્રી નરસિંહરાવ ૧૯૨૦-૨૧ માં કહેતા હતા કે ખાલીની સામીથી સૌદ્ય ખલાસ થઈ ગયું છે. ઉપરનું વિધાન “ વસ્તુમાં સૌદ્ય નથી, તેની સજ્જતામાં છે ” એ જોતાં તો સાક્ષર શ્રી જોડા દે છે. રેલગી સાડી સડક સડક સડક પહેરી નાંખી હોય તો સુદર નહિ જ દેખાય પણ સડક પોતાનું, ધોખણે સારી રીતે સાંઢીની દબે પહેડું હોય તો પણ સુદર લાગે છે.

સૌદ્યની હરિકાષ્ઠ્યો

દર વર્ષે દરેક દેશમાં આવી હરિકાષ્ઠ્યો થાય છે જેમણી ખીસ અમેરીકા, ખીસ ઈંગ્લેન્ડ, ખીસ જર્મની વગેરે નામે આપી

સૌદ્યની રાણીઓ રચાપવામાં આવે છે તે વર્ષ માટે સુટવામાં આવે છે ખીમં ભારત ક્યાંય નથી. કારણ કે આપણી મયાજ ને સૌદ્યનાં બહેર બગેરે બરવાની જરૂર નથી. પરંતુ એમથી એક વસ્તુ જાણવાની મળે છે તે એ કે એ સૌદ્ય નક્કી કરવા માટે લુગડાં, દાગીના કે ટાપટીપ કશું તપાસવામાં આવતું નથી

સૌથી પહેલું તો તદુરસ્તી, યછી ધાંડીલા અંગો, દરેક અંગનો પ્રમાણસર નિકાસ અનુભવ, અને છેવટ નૈસર્ગિક સૌદ્ય (Natural charm) આ ઉપરથી આપણી કહેરની સ્ત્રીઓએ તદુરસ્તીને પાઠ શીખવાનો છે. અને મામડાની સ્ત્રીઓએ અન-વિકાસ જળવવાનો પાઠ શીખવાનો છે. તદુરસ્તી માટે કસરતવાળાના મગદળ કરતાં હરમાં લુગડાં ધોવાનો પેઠો વધારે સારો મગદળ છે, દડ બેઠક કરવાને બદલે પાણી સીંચવા, દળવું અને ખાંડવું વધારે સારી કસરતો છે દોડવાને બદલે દડો વડો-વડું વધારે સારું છે એટલે કે સૌદ્યમાં પણ તબીયત પહેલેલી વસ્તુ છે. એક દાષમાં દવાના ખાટલા રાખી ખીજે દાષે સૌદ્યની રાણીનો પ્રકાશ લેવો એ આંકડા કુસુમવત્ છે

લુગડાં અને દાગીના

એ પ્રમાણે તદુરસ્તી અને અંગ વિકાસ જળવ્યા પછી લુગડાં દાગીના પહેરીને તે દ્વારા સૌદ્યમાં થોડો વિવેકપૂર્વક ઉમેરો કરવામાં આવે તો તેનો વાધો નથી પરંતુ ગુજરાતી બહેનોમાંનો મોટો ભાગ એ વિવેક ભ્રમતી જાય છે અને “ જીવું જવા દેવું નથી ” (Conservatism) અને “ નવું લીધા વગર રહેવાનું નથી ” (Imitation) એવી મનોદશા દુનની જતી હોવાથી (Transition Stage) આ કાન્તિના

મમયમાં લુગડા દાગીનાના ખીચડા થવા માંડ્યો છે જેમ કે પગમાં છુટ ને તેની ઉપર સાંકળા કે ઝાંઝર, કડિ ધડીયાલ ને વળી તેની ઉપર ચાર પાંચ જોડ કડા બગડી. આજે ચશ્મા ને કાનમાં ઢોળીયા વગેરે. આ બધું જોઈને લાખ માણસો પાટલુન પર કંદોરો પહેરીને નીકળે તો અંધોને કેવું લાગશે ? ઘરમાં હોય એટલા દાગીનાના શરીર પર લાદીને ખૂબ ઠંડેરા કરવાથી જગતને વ્યાપણી માયામુડીનો ખ્યાલ આવવા ઇચ્છા હોય તો આ માટે લાખ માણસો પશુ કપાળ અને છાતી પર દુળર દુળરની ને સોસોની નોટો ચોટાડીને બજારમાં ન નીકળે ? એથી જગતને બધી મિલકતનો ખ્યાલ આવી જશે ! આજના યુગમાં જગતની આર્થિક પરિસ્થિતિ (Economic Structure) જોતાં દાગીનામાં નાણુ શેકવું બધું ઇચ્છવા જોગ છે, પરંતુ તેનું આવુ ચાલવું પ્રદર્શન ભરવું એ ઇચ્છવાજોગ નથી. નાણું શેકવા માટે સલામત વસ્તુ સોનું છે, પરંતુ એનો જો આ ઉપયોગ થતો હોય તો બહેતર છે કે જમીનમાં એ નાણું શેકવું. આવતા યુગના Bolshevikism તરફ જોતાં જમીન-મિલકત અને દેરદાંખર (ગ્રીન-ધન) એ જેજ મિલકતો એના દુમલામાંથી બચી રહેશે. આમ છતાં અંધોના દાગીનાના લોભને ઉત્તેજન આપવા માટે સોનીભાઈએ કેટલી શોધ કરી છે તે આપણે જોઈએ:—

ડોક માટે હાર, માળા, કેલર
કાન માટે લરીંગીયા, એરીંગ, ઢોળીયા, વાળી.
નાક માટે નંખતી, વાળી, નયની
પાંચ માટે બગડી, બેસકેટ, કડા, પહેલ્લી,
સુડી, ધડીયાલ.
બાવડા માટે=કડુ, મકળી
પગ માટે=સાંકળા, ઝાંઝર, કડલાં

અમિળા માટે=ગેનપુલ, માછલી,

અશુદ્ધ માટે=કપડાં

આગળી માટે=ત્રીટી, વેઠ

કડ માટે=કંદોરો

માથા માટે=સેર, ચાક.

સરડી માટે=પીન.

દાત માટે=સોનાની રેખ.

હવે જો કેમપણ અંગ બાકી રહ્યું હોય

તો તે એક ગાલ અને જીભ ! અલગત જીભમાં દાગીનો પહેરાવવા માટે તો ઘણા સ્વામીઓ તૈયાર થશે ! તેમજ માણસને પહેરાવવા માટે વહુઓ તૈયાર થશે ! પરંતુ ખરા અલંકાર તો હવે હું જણાવીશ.

સાર

છેવટમાં સાર એટલે જ છે કે.—

(૧) હથેર જે જાતનું સૌંદર્ય આપ્યું

હોય તેમાં સતોષ માનો.

(૨) સૌંદર્યનો મર્વ ન કરો.

(૩) સૌંદર્યનું પ્રદર્શન ન કરો

(૪) કદશીની મશકરી ન કરો.

(૫) સૌંદર્ય જળવે.

(૬) સાદાઈ રાખો.

(૭) દેખાડેખી ન કરો.

(૮) શોભા સમજીને કરો

(૯) સાચા અલંકાર.—

ગ. પ્રસન્નચિત

ઘ. હસવું મોહું

ક. દાન માટે કાન

દ. દાન માટે દાંધ

દ. સેવા માટે પગ

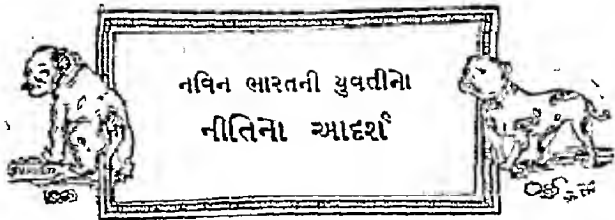
ક. મિષ્ટ ભાષા અને મિષ્ટ સંગીત

માટે ગળું

ગ. ગૃહકાર્ય માટે બાવડું

એ રીતે શરીરના અંગો પર અલંકાર

મને

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ દ. પરેલ,

ડી. પી. એચ., હેલ્થ ઓફિસર, સુરત

જતમાં અનર્થકાળથી ચાલતી આવેલી પુરૂષ ભતિની સાર્વભૌમ સત્તાને લીધે ઓળતિને શું શું અન્યાય થયા છે તેને વિષે લખવા બેસીયે તો એક મોટું પુસ્તક ભરાય

કોઈ પરદેશી સ્વાર્થી પ્રભુ, અમુક દેશને હાથે કરીને સોઝાઓ સુધી, તે પરત્વે પ્રભુનું લોકી ચુસ્ત કરે, તે પ્રભુને કોઈ પણ ભતના હક્ક આપે નહિ અને તેને કાયમને માટે પોતાની સત્તા નીચે રાખવા ને ને બદલા અને કારણે બનાવ્યા કરે છે તેજ મુજબ જગતમાં પુરૂષોએ ઓળતિપર તેમની ચારીરિક નમજાણને લીધે જીત મેળવી હારો વળેથી તેમને પરતન અવરચામાં રાખી છે અને તેમને માટે ફરજો, કાર્ય કરવાના હોયો અને હક્ક વગેરે પોતાને કાવતા નિશ્ચિત કર્યા છે.

ખીન દેશમાં ઓઝોએ પોતાના પર થતા આ જુલમ વિરુદ્ધ બળવો જગાડી, પોતાના હક્કનું પ્રતિપાદન કર્યું છે પરંતુ દિકુસ્તાનમાં હજી સમગ્ર દેશ હોતમાં, ઓઝોના દરજ્જામાં બહુ ફેરફાર થયો નથી અને ને કોઈ ફેરફાર થયો છે તે જાણે પુરૂષોએ મહેરબાની લખાવ કર્યો હોય તેમ જણાય છે.

ઓઝોની નીતિનો પ્રાચિન આદર્શ તેમની અજ્ઞાનતા અને શુદ્ધામી પર રચાયેલો છે, તેમના પ્રાચિન જમાનાના હક્ક, તે પુરૂષોએ મહેરબાનીની રાહે મૂકી છૂટછાટનું પરિણામ છે.

વેદના જમાનામાં કદાચ ઓળતિનો સામાજિક દરજ્જો સારો હતો પરંતુ આ બાબત ઉપર વિશેષ અજવાળું પાડે તેનું પ્રાચિન માદિત્ય આપણી પાસે નથી ઓઝોના મધ્યકાલિન નીતિના આદર્શ વિષે આપણા સાદિત્યમાં ઘણું લખાણ છે અને આપણા ઇતિહાસમાંથી આ વિષય ઉપર બેઠએ તેટલું અજવાળું પડે છે

આપણે ઇતિહાસ વાંચતા આપણને એમ ચોક્કસ માણ્યું પડે છે કે આ દેશમાં એકજ ઓળતી તે પ્રજાવાયોગ્ય ગણાતું પરંતુ એકથી વધારે ઓઝો કરવાની પુરૂષોને છૂટ હતી એટલુંજ નહિ પરંતુ સમાવજ અને મહાભારતમાં ઠોકેકાણે એક માણ્યુંમને ને ચાર ઓઝો હતી તેના અનેક લખવા મળી આવે છે એટલુંજ નહિ પરંતુ આવા બહુપત્નીવ્રતધારી પુરૂષો સમાજની દૃષ્ટિએ દલકા નહોતા ગણાતા તે વાત પણ ચોક્કસ જણાય છે.

આથી ઉલટું ઓછાના પતિવ્રત માટે તો આપણા સાહિત્યમાં થોડકાં જ પુસ્તકો મળી આવે છે અને સતિચરિત્રો તે આપણા સાહિત્યનું એક આવશ્યક અને મહાન અંગ-ત્યનું અંગ મણાય છે.

આપણા હાલના સાહિત્યમાં પણ ઓછા માટે કહેવાયું “ ઉપયોગી ” સાહિત્ય જોઈશું તો તેમાં શીવણ, યુગલ, બોજન બનાવવાની કળા વગેરેના થોડાંક પુસ્તકો બાદ કરતાં બાકીના પુસ્તકોમાં ઓછાએ નીતિમાન રહેવું, પતિભક્તિ કરવી અને ધર્મિય રહેવું તે બાબતો પરજ વિશેષ લખવામાં આવ્યું છે.

રાજ કરનારી પ્રભ પરત્ર પ્રભ માટે જેમ કાપડા અને ફરજો નક્કી કરે છે તેવી રીતે પરત્ર ઓળખતિ માટે ધર્મ, નીતિ અને ફરજોના પુસ્તકો પુરૂષ જાતિએ પોતાની સગવડ અને સ્વાર્થને પ્રતિકુલ ન હોઈ તેવાજ બનાવ્યા છે.

ઓળખતિના વખાણુ અંદે શુશ્રુગાન કરનારા શાસ્ત્રોના વચનને બાણુ પર મૂકી ખરી વસ્તુચિતિ શું છે તે હવે આપણે જોઈએ.

ઓ જો પોતાના પતિ સીવાય અન્ય પુરૂષ તરફ ધ્યાન બતાવે તો તે અનીતિ ગણાય છે. જો કોઈ ઓ પોતાના પતિ સિવાય અન્ય પુરૂષ માથે સખધ ગણે તો તે અનીતિ, પાપ અને વ્યવિચાર કહેવાય. કાયદો તેને માટે શિક્ષા ફરમાવે છે ધર્મ, તેની ઓતો ત્યાગ કરવાની પતિને છૂટ આપે છે. સમાજમાં આવી ઓ તિરસ્કારને પાત્ર થાય છે હવે આપણે આ દીશમાં પુરૂષોના શું શું હક્ક અને પુરૂષોને નીતિનો કેવો આદર્શ છે તે જોઈશું. આજ નેને એક પન્નીવ્રત ધારણુ કરવાની ફરજ “ ભલામણ ” કરે છે અને સાથે સાથે તે એક ઉપરાંત વધારે ઓ કુબાની છૂટ આપે છે.

છે મુસલમાન ધર્મમાં તો પુરૂષોને વધારેમાં વધારે ચાર જ ઓછા પરણવાની છૂટ છે. બ્યારે હિંદુ ધર્મમાં આ વિષય માટે કોઈ પણ હદ બાંધવામાં આવી નથી ! આ વાત ખરેખર અમલખી ભરેલી છે. આ છૂટનો હિંદુ પુરૂષોએ પુરૂરો લાલ લીધો છે, તેની સાક્ષી આપણો ઇતિહાસ પૂરે છે અને આ વાત અત્યારનું આપણું જીવન સારી રીતે બતાવે છે.

હાલની સેંકડો હિંદુ જાતિઓમાં એવી થોડીકજ જાતિઓ છે કે જેમાં એક ઉપર બીજી ઓ કરવાની મનાઈ છે, રજપુત જાતિમાં તો અમુક અપવાદ સીવાય ફરક નાના, મોટા સખ અને જમીનદારને એકથી વધારે ઓછા હોય છે.

કેટલીક હિંદુ જાતિઓમાં તો એક ઉપર બીજી ઓ પરણવામાં મોટાઈ અને ખાનદાની મનાય છે ! દક્ષિણ હિંદ અને પૂર્વ હિંદમાં તો ધણા ખરા ધનવાન લોકો વેશ્યાઓ સાથે છે અને તેને “ ઉપવત્સ ” જેવું વિચિત્ર નામ આપે છે. આ કાર્યમાં પુરૂષ જાતિને અનીતિ જેવું કાંઈ જણાયું નથી તે અમલખી ભરેલું છે.

પુરૂષોએ જન્મવેલું નીતિશાસ્ત્ર, ઓને ફરજ પાડે છે કે તેણે લગ્ન કરી પતિને તાબે યધને રહેવું અને લગ્નના જે જે પરિણામ આવે તે તે મુજે મોટે સહન કરવા અને તેમ કરવામાર્ગ તેની ફરજ પુરી થાય છે તેમ તેણે માનવું. પુરૂષોએ નક્કી કરેલા ઓળખતિના આ નીતિના આદર્શમાં કેટલી બધી પતિ ભરેલી છે તે હવે આપણે જોઈશું.

તેઓ મારેના નીતિશાસ્ત્રમાં, પોતાની જાદિ હોવા છતાં પુરૂષની કામવાસનાને મુકે નહિ તેને માટે કાંઈ ઉલ્લેખ મારે પોતાની ઇચ્છાવિરુદ્ધ અને

તંદુરસ્તીને મોઝે આઠ દમ બાળકની આતા થયું પડે તે માટે નીતિશાસ્ત્રમાં એક પણ ચમ્દ નથી. જે બાળકના હાથેર માટે ધરમાં પૂરતી સગવડ નથી, જેના ખોરાક માટે પૂરતું ફૂધ સેવાના પતિ પાસે પૈસા નથી, જેના કપડાં, ફેશનશી અને દવા દારૂ માટે પતિ પાસે કાષ્ઠ ભતની જોગવાઈ નથી તેના બાળકને નહિ જન્મવા દેવાનો હિંદુ ઓને અધિકાર નથી !

આ ઉપરાંત વધારે બધું કરવાતો એ છે કે આ દેશમાં, પ્રમોદ અને ઉપદેશથી પીડાતા પતિને પણ પોતાના લગ્નના દક્ષ પુરા પડવાનો અધિકાર છે ! 'ધર્મ' કે નીતિ અને કાયદો પણ તેને આ વાતમાં મના ક-રતા નથી ! આવા ભીષ્મ રામથી પીડાતો પતિ પોતાની પત્નીને પણ પોતાનો ચોંટાળી આખી જીંદગી-

બર રાશ્વરત બનાવે છે તેની વિરૂદ્ધ એક અક્ષર પણ બોલવાનો અંગતિનો દક્ષ નથી. પુરવેલા આ કુલોમાં સમાજને અનીતિ નથી દેખાતી ! આવા રાગી પતિથી છૂટા છેડા કરવાનો હિંદુ ઓને દક્ષ નથી એટલું જ નહિ પણ આવા પતિથી છૂટા છેડા

કરવાનો વિચાર કરવો તેમાં પણ હિંદુ સમાજ પાપ અને અનીતિ સમજે છે !

આ ઉપરાંત જોઈ ચકાસે કે 'ધર્મ' શાસ્ત્રો અને નીતિશાસ્ત્રોએ ઓછા પર જે જે ફરજો નાખી છે તે ભતીય સમાનતાના આદર્શ પર આધાર રાખીને નથી નાખી પરંતુ

એમ માની લાધને નાખી છે કે અંગતિને પુરુષ ભતિની માણેકીની વસ્તુ છે અને અંગતિની સ્ત્રી અને તેની આખી જીંદગી પુરુષ ભતિની સંબંધ અને મોજ શોખ અને સુખને માટે જ છે.

નવીન ભારતની યુવતીનો ભતિનો આદર્શ શું છે, તે કહેવાપણે જોઈશું હિંદુ સમાજનો નૈતિક અને શારીરિક અધોગતિ તે પુરુષ અને ઓગતિના કક્ષની અસમાનતાનું જ પરિણામ છે તે વાત આપણે

સ્વીકારીએ તો ઓગતિની અર્વાચિન ભતિના આદર્શની આપણને જસદી સમજણ પડશે અને તેની અમૃત્ય મંત્રજારી

નવિન ભારતની યુવતીનો નીતિનો આદર્શ એટલે પ્રાચિન 'ધર્મ' અને નીતિશાસ્ત્રો વિરૂદ્ધ બળવો, એમ કહીએ તો ખોટું નથી.

પ્રાણુરમણીને

એકાંત ચિંતનમહિ સખિ ! ભો પ્રકાશે ! તારા શી પ્રાણુરમણી પ્રતિભા શી ખુલાશે ! ચિંતા ઉઠે નવીન ચિંતન રમ્ય બાસે— તારો રસોન્નવલ મને, પ્રભુ ભો નિહાળે !

૨
તુ પ્રાણુરમણી પ્રિયતમા મુગને વરી તો— તારે સદા સ્મરણ ગીત ગાતુ હું ભો ! ને ફરીને તુજ રસાનનથી હયુ ભો ! તારે સુ શરણ ત્યાં પ્રભુતા ઝીંકુ ભો !

૩
લાવણ્યમૂર્તિ ! સૂક્ષ્મી ! સૂરિશી સિતારી ! રવ-સાહિની મુજ મજ પિખળાવનારી— ભોને ! પ્રભુ પ્રકૃતિને ઉર રોઝ વિશામે ! એવો રાગુ તુજ ઉઠે ભવને ચિન્તામે !

૪
રવી ! તુ રિવ્યપથની મુજ રોશનારી— તારે સુવાસ વિલસું રસનો વિહારી ! આવે ભરી તુ મુજ પ્રેરતી ભાવના ભો ! સર્ગાતની લહરીએ હુલસુ તને : ભો !

તા. ૧૮ ૫ - ૧૯૨૨,
જૂનાગઢ

લલિત

એને અમુક પ્રયોગથી ખાંડમાં રૂપાંતર કરી
ચકામ છે તેનો મમાવેશ થાય છે. આ લવ
ખાસ કરીને દરેક જાતના લોટમાં સમાવેશ
છે તે ઉપરાંત બટાકા, સુરણ વિગેરેમાં પણ
હોય છે. લોટમાં પાણી નાંખતાં જે તત્વથી
તેમાં વીકાચ આવી કણીકને લોચો અને છે
તે પદાર્થ ને રટાયું કહેવાય છે. કોળમાં
રટાયું હોય છે પણ તેમાં નાખટોજન થાશે
પદાર્થ વિશેષ પ્રમાણમાં હોવાથી તેને આ
વિભાગમાં ધણુ ખરું ગણવામાં આવતું નથી.
રોટલીનો કકડો મોમાં આવવાથી થુક સાથે
મળે છે અને જેમ જેમ વધારે ચવાય છે
અને થુકમાં પડે છે તેમ તેમ તે વધારે
મિષ્ટ થાય છે. આ મિષ્ટતા રટાયું ત્યા
કરમાં રૂપાંતર થવાથી આવે છે (૪) આ
વિભાગમાં મીઠું, સિંધવ, સચળ, ખરો
વિગેરે આવે છે, તે જમીનમાં પેદા થાય છે
અથવા દરીયાના પાણીને સૂકવવાથી કરી રહે
છે આ તત્વ અને ખાસ કરીને નિમક-
મીઠું-ને સખરસ કહે છે. વતરપતિ અને
પ્રાણીમાં તે દરેક દરેક અણુમાં પ્રસરેલું હોય
છે. અને તેના વચર કાષ્ટને પણ ચાલી ચકે
નહિ. શરીરની તદુરસ્તી સાચવવાને ખાસ
આવશ્યક છે અને તેથી જ હિંદુ ભેમતા
વર્ષે આપણા લોકોમાં સખરસ વેચાતો અને
ખરીદ કરવાનો રીવાજ છે નવા ધરનું
વાસ્તુ કરવામાં પણ મીઠું જ અમર્યાદ લે-
તો છે (૫) પાણી તો સર્વ વ્યાપી ગ્રીહ
છે શરીરના દરેક દરેક તટુ અને અણુમાં
પાણી હોય છે એટલે તે ખાસ આવશ્યક
છે સઠરાના સુકા રણની સુધી રીતીમાં એકે
એક કણમાં પણ પાણી રહેતું જ હોય છે
તે વચર થયું જાણાયે રહે નહિ

રાંધવાની જરૂર

શરીર શરીરનું કામ કરે છે મીઠાના

સચાઓ કામ કરે છે પણ તેને મલાવનાર
બોધકર અને ઈંછન છે. બોધકરમાં નાંખેલું
અજાતમ્ પુર થઈ જાય તો ન્યાંસુધી તૈ-
વાર થએલી વરાળ દશે ત્યાંસુધી મીઠના
બધા સચા ચાલ્યા કરશે. અને જે અજાતમ્
જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં નાંખવામાં નહિ
આવે તો માંચાઓ પણ જોઈએ તેવ
સાર કામ કરી ચકરી નહિ. વળી
અજાતમ્ ખજાસ થયા પછી બીજું
નાંખવામાં આવે જ નહિ તો બધા સાંચા
એની મેળે ધીમા પડી જઈ આખરે બધ
ચક જશે આ એક સર્વ સાધારણ વાત છે
અને તે દરેકથી સમજી શકાય તેમ છે આપું
નિર્જીવ માંચા કામ જે આમ વધારે વરા-
ળને અભાવે બટકી પડે છે તો આપણું
શરીર જેમાં જીવ અને ચેતન છે તેને નિય-
મિત અખંડ ચકાવવાને કામ પણ સારા
અજાતમ્ જરૂર હોય જ તે નિર્વિવાદ છે.
જેમ સાંચા, પટા, વિગેરે અવારનવાર ધસાઇ
જવાથી નવા બેસાડવા પડે છે તેમ શરીરને
પણ રનાપુએ વિગેરે તટુએ ધસાય ત્યારે
નવા બેસાડવા પડે છે મીઠામાંથી જેમ ગ-
ધાતુ પાણી વિગેરે કાઢી નાંખવાની જરૂર
પડે છે તેમ શરીરમાંથી પણ મગમૂત્રનો
ઉત્સર્ગ કરવો પડે છે એટલે કે જીવતું શ-
રીર પણ અનાવડી નિર્જીવ સંચાઓ માફક
જ છે તો પડી ખોરાક રૂપી અજાતમ્ ન્યાં
સુધી પુરતા પ્રમાણમાં કાપત કરવામાં આવે
નહિ ત્યાંસુધી સર્વ ક્રિયાઓ નિયમિત ચાલે
તેથી આજી રાખવી તે પણ દવામાં કિંમત
નાંખવા બગવર છે. આપણા શરીરને મચો
અને બદરની રચના કેવી છે તેમ જ સર્વ
ક્રિયાઓ કેમ ચાલે છે અને નવા તટુઓ
વિગેરે કેમ આવે છે અને જાય છે, વળી
ઉત્સર્ગ પણ જેવી રીતે થાય છે વિગેરે
માદિની આપણને નાંખી પણ આપણને તે

સર્વના પરિણામે જૂખ અને તરસ રૂપી લાગણીઓ થાય છે અને આપણે આપણે છીએ તથા પાણી પીએ છીએ તેટલું જ માત્ર જાન છે નવું જન્મેલું બાળક આપું કંઈ સમજતું નથી તેમ છતાં પણ જૂખ અને તરસ લાગે ત્યારે રડવા મંડે છે. એજ બતાવે છે કે ખોરાક લેવો તે જન્મ્યા ત્યારથી જ મહાન જરૂરીયાત છે.

ખોરાક શરીરમાં પચ્યા પછી તેનું લોહી થઈ જુદી જુદી નમોમા સ્વર્ણ આખા શરીરમાં ફેલાય છે અને જ્યાં જોવી જરૂર ત્યાં જુદા જુદા પ્રમાણમાં જુદા જુદા તરવેર મોકલવાઈ જાય છે. ખોરાક જેવો તે તેવો માત્ર મનુષ્ય સિવાયનાં જ પ્રાણીઓ ખાય છે કારણ કે મનુષ્યની પાચનક્રિયા જુદી જ રીતે ધટાવેલી હોય છે. આથી કરી ખોરાક રાંધવાની જરૂર પડે છે. એટલે કે તે ખાવા પહેલાં તેમાં કંઈક ફેરફાર કરવાની જરૂર માણસ પડે છે, જેથી કરી ખોરાક રસાદમાં મારો લાગે અને જલદી પચી શકે. પાણીમાં મીઠાનો એક ગમીડો નાંખીએ તો તે એકાગ્રતા ધણીવાર લાભશે. જે તેને પાણીમાં નાંખ્યા પછી તે પાણી ફલાળ્યાં કરીએ તો જરા વહેવેા એકાગ્રશે. જે તેને પાણીમાં હોય ત્યારે બાંગી નાખવામાં આવે તો તેથી પણ જલદી એકાગ્રા જશે. પરંતુ જે પ્રથમથીજ તેને બાંગીને મૂકી કરી પછીજ પાણીમાં નાંખવામાં આવે તો તે તરતજ એકાગ્રા જશે. તેને એકાગ્રતા માટે જગપણ મહેનત દરરી નહીં પડે. આ પ્રમાણેજ ખોરાકની પાચનક્રિયા છે જે ખોરાક બરાબર રાધેતો હોય તો તે પચનાં વાર લાગે નહીં અને જલદી લે હીંગા મળી નવા તણુઓ બનાવવામાં મદદગાર થઈ પડે. પરંતુ જે નિમિષવામાં કયાસ ગળી હોય તેવાના ધીવરફા

રાશ્યો નજ હોય તો તે પચતાં વાર ધણીજ લાગશે. અને તેનો ઉપયોગ પણ શરીરમાં બહુજ મોડો મઠ શકશે આ ઉપરથી આપણે એમ તો નક્કી સમજ્યા કે રાંધવાની આવશ્યકતા ખોરાક જલદી પચાવવા માટેજ છે તો તે કિંમ બરાબર રીતમર અને સંપૂર્ણ હોય તો ધણજ સાર.

પાચનક્રિયા

ખોરાક રાંધવાની જરૂર તેને જલદી પચી શકે, તેવો બનાવવા માટે છે. તેથી પ્રથમ પાચનક્રિયા કેમ ચાલે છે તે બહુવું વધારે મહત્વનું છે આથી રાંધણક્રિયા આપણે સરળ રીતે સમજી શકીશું. ખોરાક આપણે મોંમાં લઈ પ્રથમ તેને ચાતીએ છીએ. તેથી તે થુંક સાથે મળે છે અને જ્યારે કાળીઓ ઝીણો ચવાય છે અને થુંકથી ચીકણો બને છે ત્યારે મળે ઉતરવા લાયક થાય છે. ચવાયા વગરનો અને થુંકથી ચીકણો થયા સીવાયનો કાળીઓ મળે જલદી ઉતરી શકતો નથી તે આપણે સહજ બુનુભવે જાણીએ છીએ. ગળાની બારીમાંથી નીચે ઉતરી ગળાથી પેટ સુધી અન્ન નળી છે તે વાટે પેટમાં જાય છે. પેટમાં પાંસળીઓની ડાળી બાલુ તેમજ આંધું વચમાં એમ એક રચના દડા જેવી કાયળી આવેલી છે જેને જઠર અથવા હોઝરી કહે છે તેમાં કાળીઓ આવી પડે છે એક પછી એક કાળીઓ આપણે તેમ તેમ તે જઠરમાં જમા થઈ જાય છે ત્યાં જઠરાગ્નિ છે એટલે તેનો કંઈ બચકો નથી કે અમારા નથી પણ રસાયણિક તે જગમિશ્રિત પાચક રસ છે. તે ખોરાકને અગ્ર કરી તેને ખાટો બનાવે છે. આપણને અચરકું આવે છે તે ખાટું અને તીખું લાગે છે તે જાણીએ છીએ. જઠરમાં ખોરાક અંધો કલાક રચા પછી તે બાંજડાં તરફ જવાનાં શરૂ કરે છે જઠર અને

આતરડાં વચ્ચે એક ઢરવાને છે. તે સનયે ખુરશો રહેતો નથી. જ્યારે જઠરની વસ્તુ બહુજ ખાટી થાય છે ત્યારે તે ઉધડે છે અને તેમથી થોડા ભાગ આતરડાંમાં જાય છે પછી તે બધુ ચાપ છે. થોડી પગ પછી ફરી ઉધડે છે અને બધુ થાય છે આમ વારંવાર થવાથી જઠરમાંની અર્ધ પચેના ખોરાક જથ્થો આતરડાંમાં ચાલ્યો જાય છે. આતરડાંમાં બે વિકાસ છે નાના અને મોટા. જઠર પછી નાના આતરડાં, તે ગુહાગરપે હોય છે અને તેની લગાઇ મોટા કરતાં જરા વધારે હોય છે. દુટીથી જમણી પાસે મોટા આતરડાં રચાય છે. તે ઉપર નીચે થઇ ડાબી પાસે આવી પેદુમાં થઇ ગુહા આગળ આવે છે જેવો ખોરાક નાના આતરડાંમાં આવે છે કે તરતજ પિત્તાચક્ર-ક્રમેણુ અથવા લીવર-માંથી પિત્ત એક નળા વાટે આતરડાંમાં દાખલ થાય છે અને તેજ સાથે હોજરીની પાછળ એક પેદીપાસ નામની મંથી હોય છે તેમાંથી પથુ રચ નળા વાટે આવે છે. આ બંને બહુજ મદદરના પાયક રચ છે. આમ ખોરાક પિત્ત અને પેદીપાસના રસમિશ્રિત થઇ ધીમે ધીમે આગળ આવે છે અને આતરડાંમાંથી ઝરના આમ રસ જોડે મળી ધીમે ધીમે પ્રવાહી રૂપમાં આગળ તે આગળ વલન કરે છે કેટલોક ભાગ લોહીમાં મળતો જાય છે અને બાકીનો મોટા આતરડાંમાં જાય છે નાના અને મોટા આતરડાંના સુખાણ પાસે એક નાની નળા હોય છે તેને 'એપેન્ડીક્ષ' કહે છે તે બહુ નાની અને ટુકી છે તેમાં કેટલપથુ વસ્તુ પ્રવેશ પામે તો પાછી નીકળી ચક્રી નથી અને સોજો લાવે છે મદાત્મા ગાંધીજીને જે રાગ થયો અને એપેન્ડીક્ષન કચડુ પકડુ તેને રાગ થાય છે એ રાકમાં કંઈક વસ્તુ આવી જાય તો તેમાં ભરાઈ રહે છે. કમજબાતથી મળ

સુકાઇ જાય તો તેમી પથુ 'એપેન્ડીક્ષ' નો મોને આવે છે માટેજ કમજબાત થવા ન દેશી અને કોળાઓ ખુરેખુરે ચાલેલા. જ્યારે ખોરાક પચતાં પચતાં મોટા આતરડાંમાં આવે છે ત્યારે ધીમે ધીમે આગળ વધતાં તે પ્રવાહી રૂપમાંથી લોહીમાં બધુ સત્ત્વ ચૂમાય છે અને કુંચા રહે તે ધીમે ધીમે આગળ ચાલતાં મળ થાય છે જે ગુહા વાટે બહાર નીકળી શુદ્ધ થાય છે

દ્વે આ પ્રમાણે પાચનક્રિયા છે પણ ફરક વસ્તુ એટલે આપણે પ્રથમ જાણી ગયા તે પચિ જતનાં મૂળ તત્ત્વો દેવી રીને અને કઇ જગ્યાએ કયા રસથી પચે છે અને તેમાં રસાયણિક ફેરફારો કેવા થાય છે તે તપાસીએ પ્રથમ તો (૧) મનરમ અને (૨) રાગજન લક્ષ્યને એટલે ક્ષાર અને પાણી. આ બંને વસ્તુઓ લોહીમાં તરતજ મળી જઇ શકે છે અને ખોરાક પચવાના મળમાં એટલે મોંથી ગુહા સુધીની લગાઇ જે આચરે જીવીક પુટ છે તેમાં અને ત્યાંથી પચી જઇ શકે છે એટલે કે લોહીમાં મળી જઇ શકે છે તેને પચાવવાનું એટલે લોહીમાં જલદી મળી જઈ શકે તેવુ બાલવના માટે કાઇ પથુ જતના પાયક રસની જરૂર નથી પાણી જતેજ પ્રવાહી છે ક્ષાર એમને એમ ખરાતો નથી અને જે ખરાય છે તો તેને પથુ પ્રવાહી રૂપમાંજ લેવાય છે. લોહીમાં મળવાના પ્રમાણ કરતાં વધારે ઘટ રૂપમાં હોય તો સરીરની નસોમાંથી ક્ષારવાળી જગ્યાએ પાણી ધસી આવે છે, અને વધારે પ્રવાહી બતાવે છે.

બાકી રહેલાં ત્રણ તત્ત્વો પૈકી (૩) તેની તત્ત્વ કુષ, લી, વિગેરેમાં રહેલું છે. ગોમાં તેમજ જઠરમાં તેવું કાંઈ પથુ રૂપાંતર થતું નથી પથુ આતરડાંમાં જ્યારે તે જાય છે ત્યારે પિત્ત અને પેદીપાસના રસ

વડે તેનું રૂપ બદલાઈ 'મમલશન' એટલે કુષ્ઠ જેવું ધોળું પ્રવાહી-પાતળું બને છે અને પછી તેમાંથી ઝીણા ઝીણા ચરમીના કણ પ્રવાહીરૂપમાં લોહીમાં મળી જઈ કેટલાક વધારાના તત્ત્વો મળ સાથે બહાર નીકળી જાય છે.

ચોથું તત્ત્વ (૪) સ્ટાયન અથવા મીઠાશનું તે તો જ્યારથી મોમાં દાખલ થયું ત્યારથીજ પચવાનું શરૂ થાય છે. રોટલીનો દુકડો ચાવતાં ચાવતાં વધારે મીઠાશવાળો ચતો જાય છે તેજ બતાવી આપે છે કે સ્ટાયન અને થુક બેગા ચવાથી સાકર પેદા થાય છે. સ્ટાયનને બધાજ ભાગ મોમાં પચતો નથી પણ માત્ર શરૂઆત જ થાય છે તેથી આ-મળની ક્રિયા જઠરમાં થાય છે પણ તે તો માત્ર જીજ્ઞ પ્રમાણમાં કારણ સ્ટાયન પચાવવા માટે આમ્લ સંજોગો ઉપાધી કરે છે. છેલ્લી ક્રિયા આંતરડામાં થાય છે. ત્યાં માઝર બરાબર બને છે અને વળી માઠ તત્ત્વ રૂપે લોહીમાં અને કબેજમાં જમાવ થઈ રહે છે.

પાંચમું તત્ત્વ (૫) નાઇટ્રોજનવાળા પદાર્થનું છે. આની પાચનક્રિયામાં બહુજ રસાયણિક પ્રયોગોનો ઉપયોગ થાય છે. મોમાં તે પચતું નથી પણ જઠરાગ્નિજ એને વારતે જરૂરનો છે. ગમે તેવા નાઇટ્રોજનવાળા પદાર્થને જઠરાગ્નિજ પૂરો પડી શકે તેમ છે. બીજા કસાથી તે પચી શકતો નથી વળી જઠરાગ્નિ પણ તેને પૂરેપૂરો પચાવતો નથી. માત્ર પ્રથમ પગથીએ તેના કબોને તોડી પાડી આંતરડામાં પિત્ત અને પેક્રીયાસના રસથી તેના ઉપર ક્રિયા બરાબર ચાલવા માટે તૈયાર કરી મૂકે છે જઠરાગ્નિમાંથી પસાર થવા સીવાય પિત્ત અને પેક્રીયાસનો રસ તેને કાંઈ પણ કરી શકતાં નથી જઠરાગ્નિમાં જે તત્ત્વ આ કામ કરે છે તેને આમ્લ સંજોગો જોઈએ છીએ. તે જઠરમાં હોય છેજ ન પેક્રી-

યાસના રસમાં જે પાચક તત્ત્વ છે તેને આમ્લસંજોગો વિરોધી છે. તેથીજ જઠરમાં અર્ધ પચેલો ખોરાક જેવો નાનાં આંતરડામાં દાખલ થાય છે કે તરતજ ત્યાં આમ્લવિરોધી રસ હાજરજ હોય છે. આમ ઝૂંચવરી રચના જે વખતે જેવું જોઈએ તે વખતે તેવું હા જરૂર રાખે છે.

પાચનક્રિયામાં મુખ્ય ભાગ 'ફરમેન્ટેશન' હોય છે આ કાંઈ પણ વસ્તુ નથી. તેને હજી જૂદા જૂદા રસમાંથી જૂદી પાડી શકાય નથી પણ તેના સીવાય ખોરાક કદી પચતો નથી. આ 'ફરમેન્ટેશન'ની ક્રિયા કેટલેક અંશે આથો દેવાની ક્રીયાને મળતી આવે છે જોયેલી તથા ઢોકળાં માટે જેમ આથો દેવાય છે, અને બીજે દોવસે તેમાં ખટાશ આવે છે તથા બગડે છે એટલે ફફડી ગયા જેવું દેખાય છે તેમ 'ફરમેન્ટેશન' માં થાય છે રાધિલુ અનાજ ઉનાળામાં ઉતરી જાય છે તે પણ ફરમેન્ટેશન જ છે પણ તેમાં કહોવાણું નો ભાગ વધારે આવે છે. એમાં કુષ્ઠ જમાવીને દર્દી બનાવવું અને કુષ્ઠ 'ચુસ્કું' મૂકી રાખવાથી ઝોતી મેજે ફાટી જાય એ બેમાં જે તફાવત છે તેવો જ તફાવત 'ફરમેન્ટેશન' અને કહોવાણું 'ડીકામ્પોઝીશન' માં છે આથો દેવાય છે ત્યારે તેમાં એક જાતનો આમ્લ પદાર્થ પેદા થાય છે અને 'કાર્બો-નીક એસીડ ગેસ' તેમજ બીજા કેટલાક વાયુઓ પેદા થાય છે. કહોવાણુંમાં જે વાયુઓ પેદા થાય છે, તેમાં ગંધક્રતા તેજબને મળતા તેમજ એવા બીજા કેટલાક દુર્ગંધ વાળા વાયુઓ પેદા થાય છે. અનાજ કહોવાય ત્યારે તેની બદબો આવે છે તેમજ જાન-રમાંથી પણ આવે છે. આ બધું કેટલાક જંતુઓને લાખને થાય છે પણ 'ફરમેન્ટેશન' આથો કરવામાં તેમ નથી હોતું. જંતુઓને બદને કાર્બિક અવશ્ષનીય તત્ત્વથી તે થાય છે.

આમાં ' હરમેન્ટસ ' યુકમાં, જરૂર રસમાં, તથા પેંડીયાસના રસમાં અને આમ રસમાં હોય છે. તેમાં ફેટલાક સ્ટાય' અથવા સાકરને પચાવવામાં ગમ આવે છે. ફેટલાક નાઇટ્રોજન વાળા પદાર્થોને માટે અને ફેટલાક તેથી તત્વો માટે, ફરકને માટે ફરક 'હરમેન્ટ' જીવ અને ચોક્કસ હોય છે અને જે તે વખતે જેના તેના સમાવેશમાં ચોતાવું પ્રિય ખોરાક તત્વ આવે એટલે તેના ઉપર અસર કરે છે પણ તે જાતે નાજુદ થતું નથી.

આથી દેરાવલી વસ્તુ પચવામાં હવળી બને છે તે આપણે જાણીએ છીએ. વીસાવળી મોઢીની રોટલી આથી દેરાથી થાય છે જેને પાઉ કહે છે તે ખુબ જ દલકા અને પુસેલો હોય છે. ટોકળાં પણ જ્યારે વધારે પુસે ત્યારે દલકાં મળાય છે. દુધ કરતાં દહીં વધારે સારી રીતે પચી રહે છે અને દહીં કરતાં જાણ વધારે સારી મળાય છે કારણ તે પ્રવાહી સ્વરૂપમાં હોય લોઢીમાં જલદી મળી જાય છે. (અપૂર્ણ)

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ—મુખાધ

રમત અમતનો મેળાવડો

નવેમ્બર ૧૯૩૨ ની આખરે મડળ તરફથી રમતઅમતનો એક મેળાવડો યત્નર છે. તેમાં ૭ થી ૨૦ વર્ષની બહેનો જામ દલ યાચે. જેમને જામ સેવાની કમ્પા હોય તેમજે મંડળમાં આવીને પોતાવું નામ તા ૧૦ થી નવેમ્બર સુધીમાં મેળાવડો બનુ.

ધનામી નિબંધની માંગણી

મડળ તરફથી મડળના સમાસરોને તેમજ દેવોસાવરોમાં વસતી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓને નિમંત્રણ કરવાનું કે દેરાને વધુ લાભ કોણ કરી શકે ધનવાન કે વિદ્વાન કે વિદ્યે કે બહેનો નિબંધ લખી મોકલવા માંગતા હોય તેમજે તા ૧ થી બન્યુઆરી ૧૯૩૩ સુધીમાં પોતાના નિબંધો આરંભ એક રોડ મડળના સરનામે સેક્રેટરીએ ઉપર મોકલી આપવા મનુર નિબંધનું લખાણ કુલ્સરેપ કાગળ ઉપર એક બાલુ ફાવ ૧૪ થી ૧૫ પાનામાં સમાવેશ થાય તેટલું જ સાદીથી સ્વચ્છ સાદા ફરતે લખાયેલું હોવું એકમે નિબંધના લખણ નીચે ઉલ્લેખ પોતાવું નામ નહિ લખવાં ફેળ નીચે પોતે ખાજુ કરેલી અમુક સહ લખણી અને તે ઉપર જખ કરી મોકલવું તથા એક નામ રચના અમુક સહાયલો ફેળ માટે કે એક લખી પોતાવું આપું નામ તથા ઉપર મોકલ કેમલા સાથે લખી ઉપર જખ કરી મોકલવું એકમે દરીાકમા ફેલકમ નીવડનારાઓને અમુકમે વળુ જમાને રૂ ૩૦, ૨૦, ૧૦, ધનામી ૨૫ જમાવતી દુલેધમ કમનસાલ ધનામી નિબંધ રૂ ૨૦ થી અપાયો.

મડળના સમાસરોને લવાજમ બધી રેવા માટે સૂચના

મડળનું નવું વર્ષ તા ૧ થી સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૨ થી રૂઝ થાય છે માટે મંડળના સમાસરોને નમવાપૂર્વક નિમંત્રિત કરીએ છીએ કે પોતાવું નામિક લવાજમ જેમજે દલ સુધી બહુ ન હોય તેમજે બધી રેવુ એકમે ફેટલાક સમાસરોએ મજા વરસવું લવાજમ પણ બહુ નથી ફેરવા સમાસરો પોતાવું રહેવાનું રોકણે બદલે છે અને જ્યારે પણ આપડા નથી તેઓના નામ અને લવાજમ નહિ મસાલ સમાસરોના નામ ખાસ પ્રમજે રીકચોરી સાથે જખ કરવાની ફરજ પડશે.

નારી-મહત્તા

લેખક-કુમારશ્રી મોતીભિંહજી મહીડા

નારી માક્ષાત્ જગદ્વિધારિણી છે; તે જગત્ માતાની સાંસારિક મજલ પ્રતિમા છે, અબિધા જેવી રીતે મારા વિશ્વનું ભરણ પોષણ કરે છે, તેવી જ રીતે જનની રૂપમાં નારી પણ તેજ કરે છે. બ્રહ્મા 'નારીનું આ માતૃત્વ કેટલું પવિત્ર' કેટલું મહાન' વિશ્વ-પાલિકાનાં ચરણ-કમલોની પ્રાર્થના જેવી રીતે અબિધ વિશ્વમા યાય છે, તેવીજ રીતે નારીનું આ માતૃત્વ પણ સંસારમાં વંચ અને પૂજ્ય છે.

સત્યની રક્ષા અને અસત્યનો વિનાશ કરવાના શુભોની સમાનતા, માતા અને જગત્-માતા બનેલાં છે શુભ અને નિશુભના અનાચારના સંહાર માટે સિંહવાદિની જેવી રીતે ખડગહસ્ત થઇ હતી તેવી રીતે સસારમાં અનાચારના વધવા પર નારી પણ અનંત કાળથી સમરાંગણમાં પહેાચીને કુળોની રક્ત-આંગામાં પાપને વહેવરાવતી આવી છે.

વિજયા દશમીના પ્રુનિત દિવસે ન્યારે ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજીએ કુદ દશધરના દર્શનને માટે રણ-યાત્રા કરી હતી, ત્યારે ત્હેમની સહાયતાને માટે આદિશક્તિના રૂપમાં માતાએ અવતાર લીધો હતો. ઉક્ત ઘટનામાં કેટલું સુંદર રહસ્ય સમાયેલું છે 'માક્ષાત્ મર્મોદા પ્રશ્નોત્તમ શ્રી રામચંદ્રજી રાવણના વધ માટે પાત્રા કરે છે અને ત્હેમને અપેક્ષા યાય છે દાનવ-દંબિની ભગવતી કુળોની સહાયતાની શક્તિના અભાવમા કોમ પણ કાર્ય સંપાદન ન જ થઈ શકે. એ કેટલા પરિત-

ત્વનો વિષય છે કે ભારતવર્ષ આને એજ શક્તિ-ઉપાસના-નારીના ચર્ચા રૂપની પૂજા કરવાને-સર્વથા જ વિશ્વનું કરી નાંખી છે ! પોતાના પ્રચળ પાપમાં મનુષ્ય-ગતિ આજે ત્હેને ધૂણાતી દ્રષ્ટિએ જુએ કે, સમજે છે, કે તે મદારા પતનની સાગરી છે દામ ! આ અચાનકતાનું તે કાંઈ કેટલાં છે !

નારી તો સાક્ષાત્ શક્તિની પ્રતિમૂર્તિ છે, પરંતુ ત્હેનાં પ્રાકૃતરૂપને ન ઓળખી શકવાને કારણે જ જગદ્ગરી આવી દુર્દશા છે મનુષ્ય ન્યારે નારીને સત્યનો અવતાર માનશે " હે માતા ! તું વિશ્વની સમસ્ત નારીઓના રૂપમા અવતરિત થઇ છે " એમ હૃદય યાચે સ્વયં અનુભવ કરવા લાગશે, ન્યારે તે હિન્દુ-ચાણોના 'નારી વિશ્વના કારણભૂત દેવી પ્રકૃતિનોજ આશર પ્રકાશ છે' આ એકે ચાકળને સ્વીકૃત કરીને ત્હેને જીવનમાં આ ચરિત કરવું આરંભ કરશે ન્યારે તે " યદ્ય નાર્યેષ્ઠ પૂજ્યયતે રમન્તે તદ્વ દેવતા " ના અમરનત્વને હૃદયગમ્ કરી લેશે, ન્યારે તે કોમ બિખારણને 'મા' નામથી સબોધન કરવાવાળા અનુપમ ભારતીય સંસ્કૃતિના સમજ લેશે ત્યારે તે નારી માત્રને કેવળ આદર સંતકારજ નહિ, કિન્તુ પુત્રના માંદક માતાની ઉપામના કરવા લાગશે અને એની યાચેજ મમસ્ત સંસાર માતાની રનેદ વાતસ-હૃદયથી ગોદમાં સમાનજ સરય, સુંદર અને સુખદ બની જશે અરુદ

લેખિકા: સૌ. નયીતરના મનસુદાન

[પ્રત્યેકવાર, તેમજ તિથિના માહાત્મ્ય સળધી, પુરાણોમાં નહિ એવા શ્રોત્રીઓ, સમાજમાં પ્રચાર પામેલી છે. દરેક માહાત્મ્યકથામાં રહસ્ય યજ્ઞ, બાળ તથા ભક્તિને વધારનામાં રહેલું છે.

અસ્તુત કથામાં ભૂતકથા, તથા અતિથિ-સત્કારની પ્રાચીન માનના મૂર્તિમંત થયેલી છે તે દ્રષ્ટિએ આવી કથાઓમાં ઘણું મહત્ત્વ છે]

એક નગરમાં એક ગરીબ બાલક રહે તેને ત્રણ દીકરા ત્રણ પરણેલા.

બાલક રોજ સૂરજ ઊગતા પહેલાં જોઈ શાકભાજી પરવારે, ચીરામણી કરે અને તેનાં છોકરાં અને વડુઓ સાથે ખેતરમાં જઈ ભાણ આપમનાં ઘેર આવે બાપ, દીકરા વડુઓ બધાં ખાય છે, પીએ છે, તે લીસા દોર કરે છે.

એકવાર ચોમાસાના દહાડા આવ્યા, આવજી મહિનો આવ્યો આવો પહેલો શનિવાર છે. તેણે તેના એક નાના દીકરાની વડુને કહ્યું, 'વડુ મેંદા' આજ તુ ઘેર રહેજે. પરમા રજી સમુ કાંઈ અને જડી આવે તો તેના રોટલા લઈ મૂકજે અને માંજરે સ્ત્રીમાંથી આવેલું ત્વારે જમી લાઇશુ સાક-વાક કાંઈ મળે તો તે અને ધરતી પછરાડેથી ફડીને લોડી તેની ચટણી તૈયાર કરજે."

આમ સસરાએ નાની વડુને સૂચના આપી અને બીજા પરિવાર સાથે ખેતરમાં ચાલ્યો. ગયો વડુએ સસરાની સૂચના માથે ચડાવી રસોઇની ચરખાત કરી દીધી.

આખા ઘરમાં ફરી વળી, અને જે કાંઈ બનાજ મળ્યું તેના લોટ તૈયાર કરી તેના બે ચાર પુલકા બનાવ્યા. વાડામાંથી થોડી બાજી ચૂટી આણી, ચાક તૈયાર કર્યું અને પુદીનાની ચટણી તૈયાર કરી.

એટલામાં સાંજ પડવા આવી. ધરતી સમણ કામ પરવારી વડુ નો કુટુંબની રાહ બેતી બેડી છે.

તેવે સમયે અનિશ્ચર દેવતા કોદિયા બાલક-જુના વેસમાં તેને ઘેર આવ્યા.

તે કહેવા લાગ્યા, "મા' તારા ભણુ યરી અને કાંઈક આપ, હું મારા કંઈથી મરી

રહો છું. મને થોડું લેતું પાણી તથા તેલ
આપ કે જેથી હું મારા ધા ધોષ નાખી તેના
ઉપર તેલ ચોપડી દઉં. પછી થોડુંક ખાવાનું
આપ. મા ! મારા જેવા ગરીબ, બીખારીને
આપીશ તે ભગવાન તારું ભલું કરશે”

કોઢિયાની આવી દર્દી બરી દાસત દેખી
વહુને દયા આવી ગઈ. તરત ધરમાં જઈ
થોડુંક તેલ બચાવ્યું હતું તે, તથા ઉતું
પાણી બાંધણુંને ન્હાવા આપ્યું પછી કુંડ-
મ્મીઓ માટે જે રોટલા ધડી મૂક્યા હતા તે
બધા તેને આપી દીધા

શનિશ્વર દેવતા તો પેટ ભરી જમ્યા.
એમણે સદૃષ્ટ ચક્ર આશિર્વાદ આપ્યો, “મા !
જા તારે કંઈ ચીજની ખાત્રી નહિ રહે”
તે બૂખ્યાની આંતરડી ફારી છે તો તારા
પણ કાપો તેવાં કરજો !”

આટલું કહી શનિશ્વર દેવતા તેમણે
જમણું પતરાણું વાળી, વાડાના એક ખૂણા-
માં નાખી ચાલ્યા ગયા.

એટલામાં તેના સસરા સઘળા પરિવાર
સાથે ઘેર આવ્યા. ધરમાં જોયું તો ઉત્તમ
પ્રકારનાં લોજન તૈયાર છે એમને અચમ્બે
લાગ્યો. એમણે મનમાં વિચાર કર્યો, “મહે
ધરમાં તો કશુંએ મૂક્યું નહોતું”, તારે આ
બધું ક્યાંથી તૈયાર ક્યું” દરો” બધાં તો
પેટ ભરીને જમ્યા છે શનિશ્વરે તો લીલા-
લ્હેર કરી છે.

પછીના બીજા શનિવારે બીજી વહુ ઘેર
રહી તે દિવસે પણ શનિશ્વર દેવતા કોઢિયાનો
વેશ-લક્ષને તેને ઘેર આવ્યા

ગયા શનિવારની જેમ આજે પણ
એમણે વહુ પાસે જીવું પાણી, તેલ તથા
રોટલાં માંગ્યા. પણ આ વહુ તો ચીઠાઈ ચક્ર
એણે તો તેમને ધુત્તારી કાઢ્યા વળી પાણી
બળડી : “કાણે જાણે આ કોઢિયો ક્યાંથી

અહીંઆ આવ્યો છે ? મારા ધરમા તારે
માટે કશું નથી, જા, અહીંઆથી જતો
હોય તો.”

પણ એથી નિરાશ ન થતાં કોઢિયાએ
કરમરીને કહ્યું, “ભેટા ! મને નિરાશ ન
કર. તારા ધરમાં જે કંઈ હોય તે મહેને
આપ”

પણ વહુએ તો ‘કશું’ ન ગણકાર્યું.
એની રીસનો તો પાર નથી. એ તકુમી,
“કમબખત ! જાણ છે કે નહિ ? મારા
ધરમા કશુંએ નથી”

આવું સાંભળીને શનિશ્વર દેવતા તો
ત્યાંથી પાછા ફર્યા બાંધણું નસીબ કરી
વળ્યું છે, એમણે જતે જતે શાપ આપ્યો,
“દરો જા તારા ધરમાં કશું નહિ રહે”

એટલામાં તેના સસરા કુંડમ્બસહ પાછા
આવ્યા. આવીને તેમણે જોયું તો ધરમા
સઘળાં વાસણ ખાલી છે. ચૂરો પણ ધડો-
છે બૂખે તો બધાં ધુવાં ધુવાં ચક્ર મયાં છે.
એટલે વહુ ઉપર ખૂબ ગુસ્સે થયા

બધા કહેવા લાગ્યા, “આ વખત તો
ડીક છે, પણ જો હવે પછી આવું થશે તો
તને ધરમાંથી કાઢી ચૂકીશ, સમજ ને !”
બધાએ જેમ તેમ કરી પેટને ભાડું દીધું.

પછીના ત્રીજા શનિવારે ત્રીજી વહુનો
વારો આવ્યો છે તે દિવસે પણ શનિશ્વર
દેવતાએ કોઢિયાના વેશમાં આવી ઉતું પાણી,
તેલ તથા રોટલા માંગ્યા

પરતુ આ વહુનો સ્વભાવ પણ બીજો
વહુના જેવો જ હતો; એટલે એણે પણ શ-
નિશ્વર દેવતાને ધુત્તારીને કહ્યું, “મારા ધરમાં
તારે માટે કશું રાંધી મૂક્યું નથી.” શનિ-
શ્વર દેવતાએ એને પણ શાપ દીધો. “મહે,
મા ! તારા ધરમાં કશું પણ નહિ રહે-”

આજે પણ એના સસરા ઘેર આવ્યા ત્યારે ખૂબ ભૂખ્યા થયા હતા. પરંતુ કશું ખવાતું ન દેખતાં આ વડુ ઉપર પથ્થુ તેમને તિરસ્કાર આપ્યો. બધાને તો પૂછવું જોઈએ છે.

“એકા શનિવારે ફરી પાછી નાની વડુનો વારો આવ્યો. આજે પણ એણે રોટલા, શાક અને ચટણી તૈયાર કરી રાખ્યાં છે.

“શનિશ્વર દેવતા કોદિયાના વેશમાં આજે પણ આવ્યા એને એ બધી વડુનો સ્વભાવ મંખી મંચો હતો તેમણે છત્રું પાછી, તેમ તથા રોટલા આપી અતિથિને સતોળ્યા.

શનિશ્વર દેવતાએ તૃપ્ત થઈને તેને આશીર્વાદ દીધો, “વડુ! તું બહી ભાગ્યશાળી છે, ઘાં સદા આનંદમાં રહે અને તારા બાકાર સદા ભરપૂર રહો.”

આટલું બોલી શનિશ્વર દેવતાએ તેમની જમણી પતરાળી વાળીને પાછી વાડાના એક ખૂણામાં નાખી.

સાંજના તેના સસરા, પરિવાર યાજ્ઞે ઘેર આવ્યા. બાવીને જુને છે તો તરફ તરફના દિવ્ય પદાર્થ! જોખનની સુવાસધો ધર મહેકી રહ્યું છે બધાં બધું પ્રમંથ થયાં. એમણે વડુને આ બધાં કારણ પૂછ્યાં.

વડુએ કહ્યું, “પિતાશી! એ

તો બધો શનિશ્વર દેવતાનો પ્રતાપ અને આશીર્વાદ! એક દિવસ કોદિયાના વેશમાં આપણે ઘેર એ આવ્યા હતા ત્યારે મહે તેમને મ્હોં માંગી બિંદા આપી હતી. આજે પણ એ ફરી પદાર્થો હતા. તેમના આશીર્વાદનું જ કલ છે.”

વડુની રજી રજ વાત સાંભળીને સસરાએ વાડાના ખૂણામાં પડેલી પતરાળી લેવાવી જુવે છે તો તેમાં સાચાં હીરા, મોતી અને ઝવેરાત ભરેલું જોયું.

બધાં તો બહુ બહુ અચમ્બો પામ્યાં અને સમજી ગયા કે કહો ન કહો, પણ શનિશ્વર દેવતા જ કોદિયાના વેશમાં આવ્યા હોવા જોઈએ.

એમણે પશ્ચાત્તાપ કરી શનિશ્વર દેવતાને સો સો પ્રજ્ઞામ કરી ખૂબ વિનવણી કરી.

શનિશ્વર દેવતા પ્રસન્ન થયા. એમણે સાક્ષાત્ દર્શન આપી મ્હોં માંખાં વરદાન આપ્યાં.

બાહ્યજનું સંપત્તિ સંકટ દૂર થયું છે તેમનાં ધરમાં તો લક્ષ્મી-એ સદાને માટે વાસ કર્યો છે.

જેમ શનિશ્વર દેવતાએ આ મરીમ બાહ્યજનું કુખ દૂર કર્યું તેમ પ્રજ્ઞાપાથી આપણાં મોનાં કુખ દૂર થાવ!

તારકા

દેખા મી. જનાર્દન મહાસ્કર

અહિં થોડી બાને નમતારકા જરી-આપી આરામ રહને ટંકાં તું બધે સરી ૧-૨૬
તારાં હાથાં હાથાં રુપાન બેશમસુન્દરી!
સ્વર્ગસુખની આરામ એ તો અનર્થે ધરી
તારાં કોમલ કિરણોના કું તો કથિયને વરી:
તારામંડળમાં રમવાની ભાવના ભરી!
કુ થે પૃથ્વીપરની એક તારકા ખરી
મને થાવું બને છે આકાશની પરી!
નહોં ઉચ્ચતાને પાત્ર કદિ હોઉં જરી:
મને તારા સમાજમાં લે જોળી સુન્દરી!

ગરીબની ગુહલક્ષ્મી

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમાપ્ત શ્રી પ્રેમચંદ્રના ગાળનનો અનુવાદ

અનુવાદક
પીયુષ

૬

શ્રાદ્ધના દિવસે પછી જાણપાએ રતનને ત્યાં જવાનું જોણું કરી નાખ્યું. માત્ર એક વાર કલાક બે કલાક માટે જામ આવ્યા કરતી અહીં કેટલાક દિવસોથી મુનથી દયાનાંથને તાવ આવવા લાગ્યો હતો. તેમને તાવનાળા છોડીને કેમ જામ ચકાપે કે મુનથી અને જરા પણ તાવ આવતો તો તે બક બકે કરવા લાગતા હતા. કાંઈ વાર માતા તો કહિ રહતા, કાંઈ વાર યમદૂતોને પોતાની સામે નાચતા કૂદતા જોતા, તેમના દિલમાં તો એમ થતું કે આખું ઘર મારી પાસે બેસી રહે. સગાંબાને પણ બોલાવી લેવાય કે જોથી બધાની છેવટની મુલાકાત લઈ લેવાય કારણ કે આ બીમારીમાંથી બચવાની તેમને આશા ન હતી. યમરાજ પોતે તેમની મામે વિમાન લાવીને બેઠા હતા. રામેશ્વરી બીજી બધું કરી ચકતી હતી, પરંતુ તેમનો બકબકાટ-સોંકાળો ચકતી ન હતી. તે રડવા લાગતા કે રામેશ્વરી એકરડામાંથી નીકળી જતી. તેને જૂત-ખાધોનો ભય હતો.

મુનથીજના એકરડામાં સમાચાર પત્રોની કેટલીક ફાઇલો હતી. આ તેમનું એક વ્યસન હતું. ત્યાં બેઠા બેઠા જાણપાનો જીવ મલકાઈ ઉઠતો તો એ ફાઇલો ઉઘટાવી સુલટાવીને

જોવા લાગતી. એક દિવસ એક જુનાં પત્રમાં શેતરંજનો એક કોયડો જોયો, એ ઉકેલનાર માટે કોઈ સંજ્ઞાને પ્રતાપ રાખ્યું હતું તેને વિચાર આવ્યો કે જે પારીયા પર રમાનાથે શેતરંજની બાજી અને મોહરાં મૂક્યા હતા તેની ઉપર શેતરંજના કોયડાઓની એક ચોપડી પણ હતી. તે તરત દોડતી ઉપર ગઈ અને એ ચોપડી ઉઠાવી. લાવી આ કોયડો એ ચોપડીમાં મોજુદ હતો અને એ કોયડો ઉઠેલોતો પણ હતો. આ કોયડો કોઈ પત્રમાં છપાવ્યું તો કેમ, એવો તેને વિચાર આવ્યો કદાચ એના પર તેમની નજર પડી જાય. આ કોયડો કાંઈ એટલો સરળ નથી કે સહેલાઈથી ઉઠેલી જાય. આ શહેરમાં તો કાંઈ એવા હોશીયાર અને એવો લોકોની સંખ્યા પણ બહુ નથી, કે જે આ કોયડો ઉઠેલી શકે. ગમે તેમ હોય, એમણે જ્યારે આ કોયડો ઉઠેલો જ છે ત્યારે એ જોતા જ તેઓ ફરી એ ઉઠેલો. જે લોક એ કોયડો પહેલી વાર જોયો તેને તો એ ચાર દિવસ વિચાર જ કર્યો પછી, હું લખીશ કે જે સૌથી પહેલાં ઉઠેલો તેને પ્રતાપ આપવામાં આવશે. જોઈએ તો ખરા ! એમને કપીયા ન મળે તો બાકે પણ એટલો તો જરૂર સંભવ છે કે જે કોયડો ઉકેલનારમાં એમનું નામ દેશે; કાંઈક પતો તો લાગશે. કાંઈ નહિ યાવ

તો કપીયા જ જરો ને ? દસ રૂપીયાનું ઇનામ રાખીશ. ઇનામ એણે હશે તો કોઈ મોટા ખેલાડી એના તરફ ધ્યાન આપશે. એ વાત પણ રમાનાથના હિતની જ હશે.

આ ઇલાલમાં તે આજે રતનને મળી ન શકી રતન દિવસભર તો તેની રાહ જોતી રહી. પરંતુ સંજ પડી અથા છતાં જ્યારે તે આવી નહિ ત્યારે તેનાથી રહેવાયું નહિ પતિ શોક વાદ તે પહેલી જ વાર આજે ઘરની બહાર નીકળી ક્યાંય રોક નહતી, ક્યાંય જીવન નહતું કેમ જાણે બધું જ કહેર શોક-મગ્ન હતું. જોઈએર મોટર ચલાવનારી તેને ધૂન હતી, પરંતુ આજે તો તે ટાંકાથી પણ એકી ઝડપથી ચાલી રહી હતી. એક જૂદાને સ્ટેન્કની બાજુએ જોડેલી જોઈને તેણે મોટર ચલાવી અને તેને ચાર આના આપી દીધા. થોડેક આગળ જતાં કોન્ટેનરો એક ફેરીને લઈ જતા હતા મોટર ચલાવીને એક કોન્ટેનરને મોલાવી તેને એક રૂપીયો આપીને કહ્યું “આ ફેરીને મોકાઈ ખરડાવજે ” કોન્ટેનરને સલામ કરીને રૂપીયો લઈ લીધા તેના મનમાં આનંદ થયો કે આજે કોઈ ભાગ્યવાનનું મુખ જોઈને ઉડ્યો હતો.

જાવવાએ તેને જોતાં જ કહ્યું “શાક કરજે, બહેન ! આજે હું ન આવી શકી હતાંને કેટલાક દિવસથી તાવ આવે છે.”

રતને તરત જ મુનશીજીના ઓરડા તરફ પગ ફેરવ્યા અને પૂછ્યું “અહીંજ છે ને ? તે મને કશું નહિ ! ”

મુનશીજીનો તાવ આ વખતે જરા ઉતર્યો હતો રતનને જોતાં જ તે જોલ્યા “ધણે દુખ ધણું, બહેન ! પરંતુ આ તો સમાર છે ! આજે એકની વાર છે તો આવવી દાશે બીજાની એમજ બધું ચાલ્યા કરે છે. હવે હું પણ ચાલ્યો, ગયવાનો નથી.

ધણી ખાસ લાગી છે : જાણે છાતીમાં કાંઈ બગી મળગતી રહી હોય એમ લાગે છે. બળી બળી બગે છું. કોઈ આપણું નથી ચલુ બહેન ! સંસારમાં સૌ કોઈ સ્વાર્થનું સર્ગ છે. માથુંસ એકરો એક દિવસ હાથ ધસતો ચાલી જાય છે હાથ ! હાથ ! એક છોકરો હતો તે પણ હાથથી નીકળી ગયો કોણ જાણે ક્યાં ગયો ? આજે હોત તો એક બીડું પાન કરવાવાળો તો હતો. આ બે છોકરા છે પણ એમને કાંઈની ચિંતાજ નહિ હું મરી જઈ કે જીવું, એમને તો ત્રણ વાર ખાવાનું જોઈએ, ત્રણ વાર પાણી પીવા જોઈએ બસ, એ સિવાય બીજા કંઈ ધમના નહિ, અહીં બેસીને બેસીને કેમ કાંઈ છું. છું કર ? આ વખતે તો નહિ મરું.”

“અરે એ તો મેલેરિયા છે બેચાર દિવસમાં તમે સારા થઈ જશો. એમાં કાંઈ ગભરાવા જેવું નથી ” રતને આશ્વાસન આપ્યું

મુનશીજીએ દીન નેત્રાથી જોઈને કહ્યું : “બેસો, વહેજ ! તમે કહેર છો, તમારા આશીર્વાદ છે તો કરામ અચી પણ જાઉં. બાકી મને તો આશા નથી. હું પણ કમર કસીને યમરાજ સાથે લડવા તૈયાર થઈ રહ્યો છું હવે તેને ઘરે મહેમાની માણીશ લોકો કહે છે કે અહીં પણ આત્માઓ એવીજ રીતે રહે છે અહીંના જેમ ત્યાં પણ કચેરીઓ છે, હકિમ છે, રાજા છે, રક પણ છે, ત્યાં બ્યા-બ્યાનો પણ થાય છે, સમાચાર પત્રો પણ છપાય છે પછી હી ચિંતા છે ? ત્યાંથી પણ પરિચિત થઈ જમ્યા આનંદથી છાપાં વાંચ્યા કરીશ ”

રતનને એવું દસણુ આવ્યું કે તે ત્યાં ઉભી ન રહી શકી. મુનશીજી આ પાત

વિનોદના ભાવથી કરતા નહતા. તેમના ચ-
હેરા પર વિચારની ગંભીર રેખા હતી. આજે
દોઢ બે મહિના બાદ રતન હતી, અને આ
અપ્રાસંગિક હાસ્યને છુપાવવા માટે તે ઓર-
ડામાંથી ચાલી ગઇ. તેની સાથે જાલપા પશુ
બહાર આવી રહી.

રતને અપરાધી જેવી આંખો કરીને
કહ્યું : “ દાદાજીના મનમાં કેવું લાગશે ?
તેમને લામણું હતી કે હું તો મરી રહું છું
અને આને તો હસવું આવે છે. હવે ત્યાં નહિ
જાઉં. નહિ તો વળી કાંઈ એવી વાત કરશે
એટલે મારાથી હસ્યા વિના નહિ રહેવાય !
જોને આજે કેવી બેમર્યાદ હતી રહી છું.”

આ ઉચ્છ્રાંખલતા માટે તે પોતાને મ-
નમાં જ ધીક્કારવા લાગી જાલપાએ તેના
મનના ભાવ પામી જન્ય કહ્યું : “ મને પણ
આવી વાત ઉપર બહુ હસવું આવી જાય
છે, બહેન ! અત્યારે તો એમને તાવ કાંઈ
આછો છે ! પરંતુ જ્યારે ખૂબ તાવ આવે
છે ત્યારે તો આના કરતાં પણ જરૂરે તેમ
બકબકાટ કરે છે, તે વખતે હસવું રોકી,
રાખવું મુશ્કેલ થઈ જાય છે. આજે સવારે
કહેવા લાગ્યા મારું પેટ બક થઈ ગયું,
મારું પેટ બક થઈ ગયું એવી જ ખૂબ
મારવા લાગ્યા, એનો આશય શો હતો તે હું
સમજી શકી નથી, બા પણ નથી સમજી
શક્યાં; પરંતુ તેઓ તો એમ જ ખૂબ મારી
રહ્યા છે કે મારું પેટ બક થઈ ગયું ! પેટ
બક થઈ ગયું. ચાલ, ઓરડામાં જઈએ ”

રતન : “ મારી સાથે નહિ આવે ? ”

જાલપા : “ આજે તો નહિ આવી શકું,
બહેન ! ”

“ કાલે આવશે ? ”

“ કહી ન શકું, દાદાનો જીવ કાંઈ દલકો
થશે તો આવીશ. ”

“ નહિ, બહેન, જરૂર આવજો તારી
એક સલાહ લેવાની છે. ”

“ શાની સલાહ લેવી છે ? ”

“ મન્ની કહે છે કે અહીં રહીને શું
કરવું છે ? ધરે જઈએ; બગલો વેચી દેવા
કહે છે. ”

જાલપાએ એકાએક તેનો હાથ પકડી
લીધો અને તે બોલી : “ આ તો તેં ખરાબ
ખબર સંભળાવી બહેન ! મને આવી દશામાં
છોડીને તું ચાલી જશે ? હું નહિ જવા
દઉં. મન્નીને કહી દો કે બગલો વેચી દે,
પરંતુ ન્યામિધી એમનો કાંઈ પરો ન લાગે
ત્યામિધી હું તને નહિ છોડું. તું એક
પખવાડીયું બહાર રહી, પણ મને તો એક
એક પળ પહોંચે જોઈ લાગી છે. હું એમ
જાણતી ન હતી કે મને તારી સાથે આટલો
પ્રેમ થઈ ગયો છે. હવે તો હું કદાચ મરી
પણ જાઉં. નહિ બહેન, તારા પગે પડું છું.
દમણી જવાણું નામ ન લેતી. ”

રતનની આંખો પણ ભરાઈ આવી. તે
બોલી : “ સાચું કહું છું. મારાથી પણ ત્યાં
નથી રહેવાવાનું. હું તો કહી દઈશ કે મારે
નથી આવવું. ” જાલપા તેનો હાથ પકડીને
ઉપર લઈ ગઈ અને તેના ગળામાં હાથ
નાખીને બોલી. સોમન આ, કે મને છોડી-
ને નહિ જાય ! ”

રતન તેને બેઠીને બોલી : “ લે, સોમન
ખાઉ છું કે નહિ જાઉં. બસે ત્યાંની દુનિયા
અહીં થઈ જાય. મારે માટે ત્યાં શું રાખ્યું
છે ? બગલો પણ ત્યાં માટે વેચ્યું ? બસે
અહીંસો મકાનનું બાહુ આવે છે અમારી
બેના ગુજરાન માટે પૂરતું છે. હું આજે
મન્નીને કહી દઈશ કે મારે નથી આવવું. ”

એટલામાં ફરસ પર ચેતરંજના મોહરા

રામેશ્વરીએ ધીમ્બુ દસીને કહ્યું. “ ક્યાં બહુ છે તે ! પાશેર હોટ તો એ દિવસ ચાલે છે, એક રોટલી પણ ખાતા નથી. વહુ દળવા જતી હતી, પરંતુ વળા મારે એમની પાસે એસવું પડત. મને રાત બધી ધંટી દળવી ગમે, પણ એમની પાસે એક ધડી પણ એસાય નહિ. ”

રતન જમને ધંટી આમળ એક મીનીટ લઈ રહી. પછી દસીને માગીપર બેસી ગઇ અને બોલી : “ તમારાથી હવે ધટી નહિ ચલાવાય. લાવો માછ, થોડા ધઉ તો મને દો; જોઈ તો ખરી ! ”

રામેશ્વરીએ બન્ને કાનોપર હાથ રાખી કહ્યું : “ અરે નહિ વહુ ! તું શું દળશે ! ચાલ અહીંથી. ”

રતને પ્રમાણ આપી કહ્યું : “ મે તો ધણી દિવસ રહ્યું છે, માછ ! ત્યારે હું મારે ધરે હતી, ત્યારે તો રાજ દળતી હતી. મા, લાવો થોડા ધઉ ”

“ અરે, હાથ ડુખશે, ઝાડા ઉતરશે. ”

“ કાંઈ નહિ ચાય, માછ ! તમે ધઉ તો લાવો. ”

રામેશ્વરીએ હાથ પકડી તેને ઉઠાડવા પ્રયત્ન કરી કહ્યું : “ ધઉ ધરમા નથી. અત્યારે હવે બઝારમાંથી કોણ લઇ આવે ? ”

“ ઠીક, ચાલો, હું જરા કોઠારમાં જઈ. ધઉ તે કેમ નહિ હોય ? ”

રસોડાની પાસેની ઝોરડીમાં બધા અનાજ પાણી રાખ્યાં હતાં. રતન અંદર ચાલી ગઇ અને આમતેમ માટલાં શોધીને જોવા લાગી. એક દાડમાં ધઉ નીકળી આવ્યા. એટલે તે ધણીજ ખુશ થઇ. તે બોલી : “ જુઓ, માછ. નિકળ્યા કે નહિ ? તમે મારા આગળ બહાનું કાઢતાં હતાં. ”

એક ટોપલીમાં થોડાક ધઉ કાઢ્યા અને તે લખને ખુશ ખુશ થતી ધંટી પર બેસીને દળવા લાગી. રામેશ્વરીએ જમને જલપાને કહ્યું : “ વહુ આ તો ધંટી પર બેસી દળવા લાગી છે. ઉઠાડુ છું પણ ઉઠતી નથી. કોઈ જોશે, તો શું કહેશે ? ”

જલપા મુનથીજના ઝોરડામાંથી નીકળી ને સાંસુના ગભરાતો આનંદ ઉઠાવવા માટે કહ્યું “ આ તમે શો ગજબ કર્યો, સાસુજી ! સાચેસાચ કોઈ જોશે તો નાક કપાઇ જશે. ચાલો, જરા જોઈ. ”

રામેશ્વરીએ વિવશતાથી કહ્યું : “ શું કરે ? હું તો સમજાવીને યાદી ગઇ. માન-તી જ નથી. ”

જલપાએ જમને જોયું તો રતન ધઉ દળવામાં મગ્ન હતી વિનોદના સ્વાભાવિક આનંદથી તેને. અહેરો પીસી ઉઠશે હતો આટલી વારમાં તો તેના કપાળ પર પરસેવાનાં ઝિન્દુ ઝામી ગયાં હતાં. તેના બળવાન હાથોમાં ધટી તો રમકડાંની ત્રાક ફરી રહી હતી.

જલપાએ દસીને કહ્યું : “ અરે એ દળવાવાળી ! અહીં પૈસા મળવાના નથી ” રતને કાંઈ સંભળ્યું નહિ. બહેરાની જેમ અનિશ્ચિત ભાવે તે દસી રહી જલપાએ વધુ જોરથી કહ્યું “ હોટ ખૂબ આરીક પીમજો, નહિ તો પૈસા નહિ મળે. ” રતને પણ દસીને કહ્યું, “ જેટલો આરીક કહેશે તેટલો આરીક પીસીય, પણ જામણી સારી મળવી જોઈશે. ”

જલપા : “ અર્થે આને શેર ! ”

રતન “ નહિ, એક આને શેર ! ”

જલપા - “ મો ધોઇ આવ; અર્થે આનો મળશે ”

તો લપકાઇને આવતી અને જલદીથી બોલો
ઉતારીને શાન્તિથી બેસી જતી, કે જોયી
રમાનાથ જાણી ન જાય.

એક દિવસ, 'મનોરમા ચિએટર' ચા
રાધિસ્થામનો નવો નાટક થવાનો હતો. એ
નાટક પર ખૂબ ધમાલ હતી. એક દિવસ
આગળથી જ લોકો પોતાની જગા અનામત
કરાવી દેતા હતા રમાનાથને પણ પોતાની
જગા અનામત કરાવવાની ધૂન લાગી. તેને
લાગ્યું કે જો કદાચ રાત્રે ટીકીટ નહિ
મળી તો ટાપતો રહી જઇશ નાટકના ધણા
વખાણ થાય છે. વખતે તો એકના બેવડા
આપતા પણ જગા નહિ મળશે. આ ઉત્સ-
કતાએ પોલીસના બપોને પણ પાછો ફાંપી
દીધો. કાંઈ એવી આશંકા તેને નથી આવી
પડી કે ઘરમાંથી નીકળતાં જ પોલીસ પકડી
લે. દિવસે એક નથી નીકળતો. રાત્રે તો
નીકળું જ છું ને ? પોલીસ ચાલતી હશે, તો
શું રાતે ન પકડી લે ? પછી તો મારો આ
બપ પણ રહેવાનો નથી. ચહેરો ખદ્દો દેવા
માટે એક પાંખડી પહેરવી બસ ચરી આવી
રીતે મનને સમજાવીને દશ વાગ્યે તે ઘેરથી
નીકળ્યો. દેવીદીન કપાક ગયો હતો. બુદ્ધિએ
પૂછ્યું. " ક્યા જાય છે, બેટા ? " રમાનાથે
કહ્યું : " કાંઈ નહિ કાઢી, અત્યારે આવું છું."

સડક પર આવતાં રમાનાથનું સાદસ
અરફની માફક પીગગવા લાગ્યું. તેને જરા
જરામાં થકા થતી હતી કે કોઈ કોન્સ્ટેબલ
તો આવતો નથી ને ? તેને વિશ્વાસ હતો કે
પોલીસનો એકેએક ચોક્કીદાર તેનો ચહેરો
ઝાળખે છે, એટલે તેના પર નજર પડતાં
જ તેને ઝાળખી લેશે આથી, તે મોઢું
નીચું રાખી ચાલી રહ્યો હતો એટલામાં
તેને વિચાર આવ્યો કે હુપી પોલીસવાળા
સાદાં કપડાં પહેરીને આમતેમ ધુમ્મા કરે છે
કોણ જાણે, જે માણસ, મારી નજીક ચાલે

છે એ જ કોઈ જસસ ન હોય ! કેટલા
ધ્યાનથી જુએ છે. આમ માથું નીચું ધા-
લીને ચાલવાથી તો તેને સંદેહ નથી થઈ
રહ્યો ને ? અહીં તો આ બધા મારી સામે
તાકી રહ્યા છે. કાંઈ આમ માથું નીચું ના-
ખીને નથી ચાલવું. મોટરોની આ દોડધોડમાં
માથું નીચું રાખીને ચાલવું એ મોતને
આમંત્રણ આપવા બરાબર છે. પાકમાં
કાંઈ આમ કરે તો ચાલે ! અહીં તો
સામે જેવું જોઈએ. પરંતુ આ પાસેનો
માણસ તો હજી સુધી મારી તરફ જ તાકી
રહ્યો છે કેમકાં છે તો કાંઈ એવો જ ! એ-
નો સાથ છોડવા માટે તે એક તબોલીની
કુકાન પર પાન ખાવા માટે ઉભો. તે માણસ
આગળ નીકળી ગયો રમાનાથે આરામથી
સ્વાસ લીધો.

હવે તેણે માથું ઉચું ઉઠાવ્યું અને ફિલ
મજબૂત કરીને ચાલવા માંડ્યું. આ વખતે
ટ્રામનો પણ કાંઈ પત્તો નહતો નહિ તો
તેમાં બેસી જત થોડે દૂર ગયો હશે એટલે
ત્રણ કોન્સ્ટેબલો આવતા જણાયા. રમાનાથે
સડક છોડીને એક ગલીમાં ચાલવા માંડ્યું.
જાણી જોઈને સાપના દરમાં હાથ નાખવાની
કોણ હિમત કરે ? પણ કુભાગ્યે ત્રણે
કોન્સ્ટેબલોએ પણ સડક છોડીને એજ ગલીનો
રાહ લીધો. મોટરોના અતરજવરથી વખતો
વખત આમતેમ દોડવું પડતું હતું. રમાના-
થનું કલેજું, ધકધક થઈ રહ્યું હતું. ખીજી
ગલીમાં જાય તો તો વધુ મંદેહ થશે. કોઈ
એવી ગલી પણ નથી કે જેમાં ઘુસી જઈ.
હવે તો બધા ધણા નજીક આવી ગયા. અરે,
એ તો સૌ મારી તરફ જ જોઈ રહ્યા છે. મે
ધણી બૂલ કરી, કે આ પાંખડી બાંધી લીધી,
અને બાંધી તે પણ કેટલી ખરાબ એક
છેડો તો નીકળી પણ ગયો છે. આ પાંખડી
આજે મને પકડાવશે આનાથી ચહેરો બદ-

સાથ જશે, એમ ધારીને એ બાધી હતી પણ આ તો ઉલટો તમાસો થઇ ગયો હા, ત્રણે મારા તરફ જ તાકી રહ્યા છે. આપસ આપસમાં કાંઇ વાત પણ કરે છે. રમાનાથને એમ લાગ્યું કે પત્નમાં શક્તિ જ નથી. કદાચ ત્રણે મનમાં મારો જ ચહેરો મેળવી રહ્યા છે. હવે નહિ બચી શકું. ધરવાળાઓને મારા પકડાવાની ખબર મળતાં બધાં કેટલાં ભલ્લિત થશે ! બાલકા તો રડી રડીને માથું આપશે પાંચ વર્ષથી ઝાઝી સખ થવાની નથી આને આ જીવનનો અંત આવી રહ્યો છે

આ દૃશ્યતાએ તેના ઉપર એવી અસર કરી કે તેના હાત્તા ઝગડી ગયાં સિપાઈઓના તેની સમીપ આવી જતાં તેના ચહેરા શપથો એવો વિકૃત થઇ ગયો, તેની અંખો એવી સઘંક થઇ ગઇ, અને પોતાને તેમની આંખોથી જાણવા માટે તેણે બીજા માથાસોની આંખો એવી રીતે શોધવા માંડી કે કાંઈ મામૂલી માથાસને પણ તેના પર મ દેહ થાય એ સ્વાભાવિક હતું પછી પોલીસની અપળ આંખો કેમ ચૂકે ? એક જણે પોતાના સાથીને કહ્યું : “ આ કાંઈ જોરા ચોર હોય એમ લાગતું નથી. કમ ચોરના જેવી લાકાત નથી ” બીજો બોલ્યો “ મને તો સ દેહ થઇ રહ્યો છે કે આ પૂરાં પાકો ચોર છે. ”

ત્રીજો માથાસ મુસલમાન હતો. તેણે રમાનાથને બૂમ મારી “ અરે જો પાપડી વાળા, અહીં આવ ! તાર નામ શું છે ? ”

રમાનાથે જરા રૂઆંબેર કહ્યું : “ માડ નામ પૂછીને શું કરશે ? કુ શુ ચોર છું ? ”

“ ચોર નથી, ઘ યાદુઘાર છે; નામ કેમ નથી કહેતો ? ”

રમાનાથ એક હાથ ઘંઘામાં પડીને બોલ્યો “ હીરાસાલ ! ”

“ ધર ક્યાં છે ? ”

“ ધર ? ”

“ હા, ધરનું જ પૂછું છું. ”

“ અદબદાનપુર ”

“ કયો મહોલો ? ”

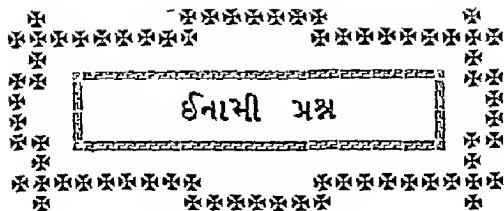
રમાનાથ સાદબહાનપુર ગયો ન હતો તેમ કોઈ કલિપન નામ પણ તેને યાદ આપ્યું નહિ કે તે કહી દે. એટલે સાદસ કરીને તેણે કહ્યું “ તમે તો મારો પતો લખી લો છો ”

કોન્ટેબલે ધમકી આપી “ તમારો પતો તો પહેલાંથીજ લખેલો છે. નામ જુલું કહ્યું સરનામું પણ એલું આપ્યું મહોલોનાનું પૂછ્યું તો બચસાની માફક લાકડા લાગ્યો મહીનાઓથી તમારી તપાસ થઇ રહી છે. આજે મળી ગયો છે ! ચાલ યાજ્ઞા પર ! ”

એટલું કહેતાં તેણે રમાનાથનો હાથ પકડી લીધો. રમાનાથે હાથ છોડાવવાની ચેષ્ટા કરતાં કહ્યું : “ વારંટ લાવો, તોજ કુ આવીશ. શું મને કોઈ શુન્દેગાર સમજી લીધો છે ? ”

કોન્ટેબલે એક સિપાઈને કહ્યું “ જરા આનો હાથ પકડી લો તો ત્યાં યાજ્ઞા પર વોરંટ દેખાડવામાં આવશે ”

ચહેરામાં આવા બનાવ તમાસા કરતાં પણ વધારે મનોરંજક હોય છે સેકડા મા જુસો એકઠાં થઇ ગયાં દેવીદીન આ વખતે અરીજી લઇને પાછો ફરતો હતો મોહોને એકઠાં ચલેલાં ભેંદને તે પણ આવી પહોંચ્યો તેણે બેપુ કે ત્રણ કોન્ટેબલો રમાનાથને ધસડીને સાથ જઇ રહ્યા છે. તે આગળ આવીને બોલ્યો “ અરે ! અરે !

સંપાદક : કૃ. યશસ્વિની

‘ગુણસુન્દરી’ના ‘અધી’ જન્મતી અઠ ‘આ’ પૃષ્ઠ ૬૫ થી ૧૧૫ સુધીના વેળોમાંથી તમને કયો લેખ સર્વોત્તમ લાગ્યો? અને શા ગ્રાંટ? તે કારણે આપી જણાવો. જે બહુનમે જવાબ મીથી મારો આવશે તેને ઇનામનું પુસ્તક આપવામાં આવશે.

હરિકૃષ્ણમાં દાખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉપાધ્યાયની હરિકૃષ્ણમાં માસિકના દરેક સ્ત્રીગ્રાહક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે સ્ત્રીગ્રાહકોના કુટુંબની સ્ત્રીઓ પણ આ હરિકૃષ્ણમાં ભાગ લઈ શકશે (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો ગ્રાહક નામર અવરખ જણાવ્યો ગ્રાહક નામર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિકૃષ્ણમાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાધ્યાયનો જવાબ તે પછીના બીજા માહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલો આવવો. (૪) તનીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાયો. કોઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાજબી-જેરવ્યાજબીપણા વિષે વાંધો લઈ સમજી નહિ. (૫) માત્ર પેરટકાડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે.

ઓગસ્ટ માસનું પરિણામ

સાચો જવાબ નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) અત્યારે સીની હાથ નીચે પ્રમાણે છે

કેસવલાલ ૩૫ વર્ષ, કમળા ૨૮ વર્ષ, કાન્તિલાલ ૧૪ વર્ષ કિશોરી ૭ અને કેવાલ ૪ વર્ષ.

(૨) કાન્તિલાલના જન્મ વખતે કેસવલાલની વય ૨૧ વર્ષ અને કમળાની વય ૧૪ વર્ષ હોવી જોઈએ.

(૩) કિશોરીના જન્મ વખતે મારા પિતાની વય ૨૮ વર્ષ અને મારી ૭ વર્ષની હતી.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનું વાર્ષિક અધિવેશન હિસેબરની તા. ૨૮ મીએ લખનૌ ખાતે સર થનાર જે તેના પ્રમુખસ્થાને શ્રીમતી લેડી વિદ્યાબહેન રમણભાઈ નીલાકંઠની વરણી થઈ છે. બીહાર મહિલા પરિષદનું બીજું અધિ-વેશન યુલહાણમાં સપ્ટેમ્બર માસની તારીખ ૨૭, ૨૬, ૩૦ મીએ મધ્યપ્રાંતની ધારાસભાના સભ્ય શ્રીમતી રમાબાઈ તબિનાં પ્રમુખપદે મળ્યું હતું. પરિષદને અંગે સ્વદેશી બનર અને ખાદી પ્રદર્શન પણ ચોળવાઈ તા સ્વાતંત્ર્ય પ્રમુખ શ્રી ભનુબાઈ કાનીઈકરે પ્રતિનિધિઓને આવકાર આપતા કહ્યું કે “ સ્ત્રી કેળવણીના પ્રશ્નો ઉપર સ્ત્રીઓએ ચોંટી જઈને જીવે રીતે ઉઠેલો જોઈએ અને તે જ એ દિશામાં પ્રયત્ન સિદ્ધિ થઈ શકે. સરકારે કન્યા કેળવણીનું કાર્ય સ્થાનિક મહાજોને સોંપ્યું છે પણ આ દિશામાં ચો-તાની ફરજ બજાવવામાં એ મહત્ત્વ ધણે પ્રમાદ સેવે છે. મધ્ય પ્રાંતની ધારાસભાએ સ્થાનિક મહાજોમાં સ્ત્રીઓને નીમવાને ઉત્તેજાવેલો ઉદાવી રીધો એ દીવ્યશ્રી થયું છે ”

શ્રીમતી રમાબાઈ તબિએ પ્રમુખસ્થાનેથી કોમી ગુપ્તામાં કાબલ થયેલાં કોમી પ્રતિનિધિ-ત્વના વર્તનો સખ વિરોધ કરી જણાવ્યું કે “ હિન્દની સ્ત્રીઓ, બૂંધા વિચારની કુખ્ય પુર-સ્કર્તા બન્યા છે, છતાં, હિન્દુ સમાજમાંથી અસ્પૃ-શવતાને નાણું કરીને આપણે એમ બતાવી આ-પવું જોઈએ કે સાચા ધર્મની પ્રથા કરવામાં તેમ જ યુગોથી રૂઢ થયેલી પ્રથાઓને ફાળી દેવામાં આપણે પાળવું હોય નથી. અસ્પૃશ્યતા ઉપરના મટે બધાં મદિરા, કુલાઓ, વળાવો, શાળાઓ ખુલ્લાં મૂકવાના સ્ત્રીઓએ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. પ્રાંતમાં સ્ત્રીઓ કેળવણીમાં ધનની પછાત છે બાપે જ એકાદ ટકા સ્ત્રી શિક્ષિત હશે હજી બધી શિક્ષિત સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવામાં આવનાર હોવાથી પુખ્ત વયની માત્ર કે ટકા સ્ત્રી મતાધિકાર મેળવી શકશે ”

પસાર કરેલા કપડામાં, બાળ ગુન્દે-માની વપાસ કરવા માટે સ્ત્રી મેલ-જૂક કરવાની માગણી કરતો, રેકે એ માટે એચીવર્તમાનુલેવ શાળા “જુલ સ્થાપવાની માગણી કરતો કે રા. ભ. દાવિલાસ સરકારના

વિધવાઓના વારસા હક્કના ખગડને ટેકો આપ-વામાં આવ્યો હતો. પુખ્ત વયની સ્ત્રીઓ મતા-ધિકાર આપવાની તેમજ સ્થાનિક ધારાસભા સ્ત્રીઓ માટે ૧૫ જગાઓ દર્શ વર્ષ સુધી અનામત રાખવાની માગણી કરી હતી સ્ત્રીઓમાં સંવતિ નિયમનને લગતો જ્ઞાનપ્રચાર કરવાની જરૂર દર્શા-વતો ઠરાવ પણ થયો હતો. અસ્પૃશ્યતા નિવારણ પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દર્શાવતા આત્મસંતોષ બે જનની ચોળના કરવામાં આવી હતી તેમાં કવચ વર્તની હિન્દુ બહેનોએ મદાર અને બીજી અસ્પૃશ્યવર્તની બહેનો સાથે બેસી જોળન ક્યું હતું

મદ્રાસ વિભાગની મહિલા પરિષદની ૭ મી બેઠક મદ્રાસમાં ગયા મસમાં લેડી મીરઝાં ઇસ્માઈલના પ્રમુખપદે મળી હતી સ્વાતંત્ર્ય પ્રમુખ શ્રીમતી અમ્મુ સ્વામીનાથમે હિન્દની સ્ત્રીઓ સામાજિક અને કાયદેસર જે હરકતો લોગર છે તે દૂર કરવાની જરૂર જણાવી હતી તેમણે પટલ, બાળકમ અને કાયદાની પ્રથા સમે ઠરાવો કરવા આમ્રદ કર્યાં હતાં. ઉપર દેશમાં અશાન્તિ ફેલાવ-નારા કોમી મતકેડો ભૂવી જઈ, સ્વદેશી અને અસ્પૃશ્યતા નિવારણને ઉત્તેજન આપવા વિનંતિ કરી હતી લેડી મીરઝાએ જણાવ્યું કે “ સમસ્યા એટલે સર્વ માટે સરખી વક્ર એ રીતની આપણી પ્રાચિન પ્રથા અનુસાર આપણે સામાજિક અને રાજકીય ગુનધંટના કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. મામડાથી માંડીને તે મોટા રાંદેરા સુધી સ્ત્રીઓની દરેક રીતની સ્થિતિ સુધારવા માટે સરચારો સ્થાપવાની જરૂર છે અને નીતિઓ માટે આપણે સર્વદેશીય શિક્ષણ કેળા પ્રમાણમાં પ્રચારી શકીએ છીએ તેના ઉપર આપણી ભાવિ પ્રગતિનો આધાર છે બંદેર ખર્ચમાં પ્રભવી કેળવણી વિષયક જરૂ-રીઆતોને સીધી વધુ મદદત મળવું જોઈએ ” પરિષદે કરેલા ઠરાવોમાં સ્ત્રીઓ માટે જુરી કોમી મતધારીનો સખ વિરોધ કરતો, કહેવાતા અસ્પૃ-શ્યોની હરકતો દૂર કરવાનો, અને પ્રભસ ધર્મ સ્ત્રીઓના રૂઢિલિન્દુ પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી પ્રતિ-નિધિ બહેનો મોકલવાનો ઠરાવ થયો હતો.

પ્રકીર્ણ : (૧) બંગાળના કેટલાક રાજદારી ફેડીઓને કાળાપણીએ આંદામાન મોકલવામાં આવનાર છે તેમાં એક બંદેન કુમરી યીશુ દાસને પણ લઈ જવામાં આવનાર છે. બંગાળના જવનર પર ગ્રાણી કાઢવા માટે આ બંદેનને દેશનિર્મૂલની

સળ થઈ છે (૨) ના આત્માનાનાં માતૃશ્રી
હૈયે અશ્રીયાદને હાથ ધનિયન જોડેઈની નવાજેશ
ના સહેનશાદને હસ્તે તથા માસમા લડન ખાતે
થપ (૩) ત્રિચિતોપાનીમા શ્રીમતી રૂમિળી
લક્ષ્મીપદીને હસ્તે સ્વરેશી પ્રદર્શન ખુલ્લું
મુખપુ દત્ત. (૪) નડિયાદમા સ્વ સાક્ષર શ્રી
હવેરીલાલ વાજિના પુત્ર સ્વ શ્રી માધવલાલનાં
પત્ની શ્રીમતી સમજીલક્ષ્મીનાં સ્મરણાય' દિન્દુ
પ્રસુવિરહ જોલવામા આવ્યું છે

નિરેશ

લપાનમાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવા
સળ પમા બુદ્ધેશ ઉપાદવામા આવી છે જુદીજુદી
૧૬ મંદિલા સ્થાઓનાં ૫૦ નેટલા પ્રતિનિધિ
બહેનોએ દોડીયામા એકા થઈ આખતમાં
અચરસારક પત્રવાં લેવાં કરાવ્યું છે ચુટલોને
લપતા મુપાસા દાખલ કરવાના એક ખરશ ઉપર
ધારાસભ્ય કમીરાન વિચાર કરે છે પરંતુ તેમા
સ્ત્રીઓને કાંઈ રાજકીય લક્ષ આપવાની કલમ નથી
આથી મંદિલા સ્થાઓનાની કારોવારી સમિતિમા
૪૦ સભ્યોએ કમીરાનના સભ્યોની મુલાકાત લઈ
સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાની સુચના કરી છે
સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપ્યા વિના લપાનમા રાજ-
કીય મુશ્કારા થઈ શકશે નહિ એમ તેઓ જણાવે
છે પરંતુ હજી મુશી પ્રચલતા સફળતા મળે નથી
એટલે સામાજિક પત્રવાં લેવાનો વિચાર થઈ રહ્યો છે

ચિનપુ' કલેક્ટર દૂર ચરોઃ ચિનમા સૈકાઓ
યર્વા સ્ત્રીઓને મુદ્દામ બનાવવાની મુનસાઈ નામની
પ્રથા છે એ પ્રથા નાણક કરીને ચિની સ્ત્રીઓની
સંખ્યા એક મનુષ્ય સ્વદેશની બાળતા પ્રદિન
પ્રધાન મંત્રે લેવા ધાણું છે ગરીબમાં ગરીબ
ચિનપુ કુટુંબ પાસેથી નામની રૂપ આપીને
કોમીઓને ખરીદી લેવામા આવે છે અને પછી
કાંઈ ધનિક કુટુંબોને નોકરી તરીકે, કે રખાત
તરીકે સારી સરખી રકમ લઈ વેચવાનો વેપાર
ચાલે છે મામડાઓમા આજેશ આ પ્રથા થઈ છે
અને ગરીબ મુદ્દામાં કોમીઓ અશરિદ રૂપ
મનાવે છે, પણ ખૂં ખૂં તે છે કોમી પોતાના ગરીબ
માતા પિતા અને બાઈઓનાં પોષણ માટે જાતે જ
સુલમ બની ભય છે ગુલામ સ્ત્રીઓ વાડુ અમા-
નથી વર્તાવ થવાના દાખલા પણ યજુ બને છે

તુક' રમણીઓ પડદામાંથી બહાર
આવે છે ૧૯૩૨ ની સાલમા સમસ્ત વિધમાં
૧૪ રેવની સી સંયુથી વિશેષ હુલમુલત છે
તેની લક્ષિય થઈ હતી તેમાં કરીમન દાલમ
નામની એક દુકાન ઉઠારી પચ્છની પામી છે
દુકાનમાં સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતાની ચળવળ ચુલ્લક

કમાલ પાસાને આશરી છે ૧૦ વરસ પહેલાં તે
ત્યાંદે દુકાન પ્રલસતાક તત્તો પ્રમુખ બન્યા ત્યારે
તેણે સ્ત્રી સાથે એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરજીવાની
કમાલ કરી અને સ્ત્રીઓને પુરોવા નેટલા
લક્ષ આપ્યા. તેનાં પરિજાઓ હવે દેખાવા
માંડયા છે ત્યારે દુકાનમાં સ્ત્રીઓ સીનીલ કોડ
અમલમાં છે અને સ્ત્રીઓ તેમજ પુરોવા બને છતાં
છતાં મેળવી શકે છે એ પુરોવા નાંક હોય તે
તેને સ્ત્રીઓ અને કોમીઓ બાલકોપાલ્ય કરવું પડે
છે સ્ત્રીઓ હવે પડદામાં રહેતી નથી તેઓ ફાવે
તે કરવા સ્વતંત્ર બની છે; ગમે ત્યાં હરીફી શકે
છે, હવે તેની સાથે પરજી શકે છે એ વર્ષ
પહેલાં સ્ત્રીઓને સ્ત્રીસીપલ ચુટલોમાં મલ
આપવાનો હક્ક આપવામાં આવ્યો છે થોડા
વખતમા પાલમેટની મલદારી પણ તેઓને
મળેશે મોટા શહેરોમાં કોમીઓ પુરોવાની સાથે
સાથ કામ કરી રહી છે બેકોમા, વેપારી
વેદીઓમા, કુકોનોમા, રેસ્ટોરામા લંબેશ છેક-
રીઓ કામ કરે છે દાઝર, ફાંતવા દાકટર,
વજીલાત વગેરે મધ્યાઓમાં પણ તે પડવા
માંડી છે વેપારી વહાણુગા અને પોલીસ ફોર્મમાં
પણ સ્ત્રીઓએ દાખલ થવાની માગણી કરી છે
તુક' રમણીઓ પોતાને અસહ્યો પોષાક લઈ
મુરોપીવન પોષાક મારણુ કર્યા છે. તુક' રમણીઓ
અવાગથી વધારે જરૂરીયાતો છે, પણ હવે તેઓ
કસરત કરતી હોવાથી, તેમજ બીજા રમતમતોમાં
કામ લેવી હોવાથી પાવળો યતી ભય છે રેનીય,
તરણ, હલેસાં મારવા થોડેસ્વારી વગેરે રમતો
ચુવાન કોમીઓમા ફેલાતી નથી છે સ્ત્રીઓ અનેક
પુરોવાના સંજર્ગમાં આવે છે અને વર્તમાન પ્રશ્નો
ઉપર છુટથી ચર્ચા કરી શકે છે, તેમજ પોતાના
નિવેશ ફાંતી શકે છે હસ્તપ્રલમાં તે સ્ત્રીઓની
કલ્યાણ અને મહોના પણ છે યજાતમાં તે
સ્ત્રીઓ જરા ગુલવાશ બધ દાંતી ધણી ચુવાન
કમાલોએ આપવાત પણ કર્યા હતાં મારણુ કે
સોમીઓ મુશી અલગ રહેતી બે જાતોએ એકાએક
સેગી થઈ આવું પરિજીમ આવે એમા નવાઈ
વધી પરંતુ હવે સ્ત્રીઓ પોતાના પત્ર ઉપર, જીવી
રહેતી થઈ છે પોતાને મળેથી સ્વતંત્રતાથી રેલાઈ
જઈ છે અને તેનો સારો ફપોષાઈ કરી રહી છે

તુક' રેલાનના સ્ત્રીઓવાળા બાલક પારાયાણી
મરીમા લાનમને અદાવતેમા પ્રાણીયાર જનશ્રવ
તરીકે કામ કરવાની છૂટ આપાઈ છે આવેલ હક્ક
મેળવનાર એ પહેલાં તુક' બાલક છે તુક'સ્તાનમાં
હવે પછી સ્ત્રીઓ સંજગતથી ગરીબાત કરે છે,

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુખાબ્ધ અને પરંચો:

મુખાબ્ધમાં સ્વપ્રજ્વલનને અંગે ગયા
ભાસમાં શ્રીમતી મુંદરાબાઈ ગણપત અને
તેમનાં બહેન ગિરફતાર થયાં છે. વટહુકમ
હેઠળ પકડાયેલાં શ્રીમતી શાન્તાબહેન ભારતર
પટેલ, અને શ્રીમતી ગંગાબહેન પટેલ છૂટ્યા
છે અને તેમને ચળવળમાં ભાગ ન લેવાની
નોટીસ આપવામાં આવી છે

અસ્પૃશ્યતા નિવારણની ચળવળને અંગે
ગામદેવી ખાતેનાં શ્રી નર્મદેશ્વર મંદિરમાં
ગામદેવી વિભાગની હિચ્ચવર્ગની મહિલાઓની
સભા મળી હતી. તેમાં હરિજન બહેનોએ
પણ ભાગ લીધો હતો. પ્રાર્થના અને વ્યા
ખ્યાનો થયા ત્યાં હરિજનો દિન્દુ કામતુજ
એક અંગ છે એમ જણાવતો ઠરાવ થયો
હતો તેથી કુચ્છાગૌરી સેતલજી પદાલક્ષ્મી
પરની કચરાપટ્ટી સ્ફુલ્લતા હરિજન છોકરા
છોકરીઓને ભોજન આપ્યું હતું. શ્રીમ
છોકરીઓને ખાતીની સાડી પહેરાવી હતી
આર્થસમાજમાં ઓરિમાગ તરફથી બહેનોએ
અસ્પૃશ્યતા નિવારણ મંબધમાં પ્રચારકાર્ય
કરવા એક મમિતિ નીખી છે મુખાબ્ધની
આગેવાન બહેનોએ દિન્દુ-મુસ્લીમ આગેવાનોને
બહેનોએ જેવું વલણ લીધું છે તેવું વલણ
લઈ એકતા સ્થાપવાની વિનંતિ કરી છે

ગુજરાત-કાઠિયાવાડ:

અમદાવાદમાં ફાટકાની દુકાન પર ચોડી
કરતાં ત્રણ બહેનો ગિરફતાર થયાં છે. મુ-
નિમિષલ હાથરૂકાના પ્રિન્સિપાલ કમારી વિ-
નોદિની નીલકંઠને માલેશ્યોકમાં 'અમદાવાદ
સેવા મંડળ' ના બેન્ચ અને 'સ્વદેશી

ખરીદો' ના પાટીયા સાથે પરદેશી કાપડની
દુકાનો આગળ દાબર થતાં ગિરફતાર કર્યાં
હતાં પરંતુ પાછળથી તેમને ગિરફતાર કર્યાં
હતાં. ગાંધી જયંતીને અંતે બહેનોની સભા
અમદાવાદમાં થીમતી શાન્તાબેનનાં પ્રમુખપદે
મળી હતી. તેમાં મ. ગાંધીજીને તત્કાળ છોડી
મૂકવાની આમંત્રણી વિનંતિ કરવામાં આવી
હતી અમદાવાદનાં ગાંધીજયંતી મંડળ તરફથી
શેઠ અ. આશાત સારાભાઈનાં શાન્તિમંદનમાં હિચ્ચ
વર્ગનાં દિન્દુ બાઈબહેનો અને દલિતવર્ગનાં
બાઈબહેનોનું પ્રીતિબોજન થોળાયું હતું. તેમાં
બહેનોની સારી સંખ્યાએ ભાગ લીધો હતો
મજુર મદાજન તરફથી પણ હરિજનો સાથે
બોજન ગોઠવાયું હતું. તેમાં બહેનોએ પણ
સારી સંખ્યામાં ભાગ લીધો હતો

જોડેરા સત્યાગ્રહના ૨૮ મા મરમુખત્યાર
શ્રીમતી મ. ગાંધીજીને કક્ષગને ૬ માસ સજા
કેદની સજા થઈ છે

બોરસદ તાલુકા પંચિપદને અંગે પરિવહન
પ્રમુખ શ્રીમતી કુસુમબહેન દેસાઈ, મત્રી
શ્રીમતી સવિતાબહેન ત્રિવેદી અને સ્વાગત
પ્રમુખ શ્રીમતી લલિતાબહેન ચોક્કશીને ચાર
માસ સખત કેદ ૩૬ ૩૫ ૬૬ની સજા થઈ
છે. રાસમાં પકડાયેલા શ્રીમતી મુરજબહેન
વ્યાસ અને શ્રીમતી લલિતાબહેન વ્યાસને
અનુક્રમે ૧૨ માસ સખત કેદ, ૩, ૨૦૦
૬૬ તથા ૬ માસ સખત કેદ ૩ ૧૦૦
૬૬ની સજા થઈ છે. બોરસદના શ્રીમતી દેવી-
બહેનને પણ ગિરફતાર કરી ડાહી મૂક્યાં
હતાં. અમદાવાદથી શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગૌરી
નીલકંઠ અને બીજા કાપડર બહેનો અસ્પૃ-

રેવતી નિવારણની ચળવળને અંગે પ્રચારકાઈ કરવા નિમિત્તે મળ્યાં હતાં.

મદાત્માશુભા ઉપવાસને અંગે તેમજ રેવિયા ખારસ નિમિત્તે મદુવામાં કમળાવતી કુમરચાળાની ગહેનોએ આગેવાની ભર્યાં ભાગ

૧ દાહોડ તાલુકા પરિપદને અંગે શ્રીમતી

કુમરચાળાની ગહેનોએ આગેવાની ભર્યાં ભાગ

મણિ બહેન

સ્થાત્રય સંશ્રમભા નિર્માણ બલિદાનો

લીધા હતા.

શ્રીમતી રેશમ-
બહેન અને
શ્રીમતી ગોધી-
બહેનને ગિર
ફતાર કરી ૬
માસ સખત
ફેડ ૧૬ ૨૦
ફંડની સળ
છી છે.

વીરમખા-
મમાં શ્રીમતી
કસ્તુરબહેન
અર્ચિ, શ્રીમતી
સરલાબહેન
ત્રિવેદી, શ્રી-
મતી શાન્તા-
બહેન મરચક,
તથા શ્રીમતી
સવિતાબહેન
શાદને ત્રણ
માસ ફેડ, ૩
૨૫ ફંડની
સળ થઈ છે.
કુરતના
૫૭ માં સરસુ-
ખત્યાર શ્રીમ
તી સતોઠમ-
હેન ઉત્તમચક
શાદને દોઢ
વર્ષ સખત ફે-
ડની સળ થઈ છે તેમના સાથી શ્રીમતી
જનકીબહેનને એક વર્ષ સખત ફેડની સળ
થઈ છે

રેશમ	શ્રીમતી	સુદામા	મુબાઈ	—	—
૧૪૪૧	શ્રીમતી	સુદામા	મુબાઈ	—	—
૧૪૪૭	"	એક બહેન	"	—	—
૧૪૪૮-૫૦	"	ત્રણ બહેનો	અમદાવાદ	—	—
૧૪૫૧	"	ચાલબહેન કકર	રાણપુર	૬ માસ સખત ફેડ	૧ માસ સખત ફેડ
૧૪૫૨	"	કુસુમબહેન રેશમ	ગોરસદ	ચાર માસ સખત ફેડ	૧ માસ સખત ફેડ
૧૪૫૩	"	સવિતાબહેન ત્રિવેદી	"	"	"
૧૪૫૪	"	લલિતાબહેન શાકર	"	"	"
૧૪૫૫	"	સુરજબહેન બ્યાસ	રાસ	૧૨ માસ સખત, ફેડ ૨૦૦ ફંડ	૧ માસ સખત, ફેડ ૧૦૦ ફંડ
૧૪૫૬	"	લલિતાબહેન બ્યાસ	"	૬ માસ સખત, ફેડ ૧૦૦ ફંડ	૧ માસ સખત, ફેડ ૧૦૦ ફંડ
૧૪૫૭	"	મણિબહેન	દાહોડ	૬ માસ, ફેડ ૨૦ ફંડ	૬ માસ, ફેડ ૨૦ ફંડ
૧૪૫૮	"	રેશમબહેન	"	"	"
૧૪૫૯	"	ગોધીબહેન	"	"	"
૧૪૬૦	"	કસ્તુરબહેન અર્ચિ	વીરમખા	૬ માસ ફેડ ૨૫ ફંડ	૬ માસ ફેડ ૨૫ ફંડ
૧૪૬૧	"	સરલાબહેન ત્રિવેદી	"	"	"
૧૪૬૨	"	શાન્તાબહેન મરચક	"	"	"
૧૪૬૩	"	સવિતાબહેન શાદ	"	"	"
૧૪૬૪	"	સતોઠબહેન શાદ	સુરત	દોઢ વર્ષ, એક વર્ષ	દોઢ વર્ષ, એક વર્ષ
૧૪૬૫	"	જનકીબહેન	"	"	"
૧૪૬૬	"	ચામસણી ચોદાણી	લખનો	—	—
૧૪૬૭-૭૦	"	ચાર બહેનો	દિંદી	૬ માસ સખત	૬ માસ સખત
૧૪૭૧-૭૫	"	પાંચ બહેનો	મુનરોજ	—	—
૧૪૭૬	"	અમરણ બાલાદેવી	કુમલી	—	—
૧૪૭૭	"	અન્નિદા ખીમી	લલકા	—	—
૧૪૭૮	"	એક બહેન	"	—	—
૧૪૭૯	"	તરુણબહેન	ગેસોર	ત્રણ માસ સખત	ત્રણ માસ સખત
૧૪૮૦	"	સરોજિનીદેવી	"	"	"
૧૪૮૧	"	અલિસીદેવી	"	"	"
૧૪૮૨	"	નિર્મળબેનિ ચામ	મહેરપુર	"	"
૧૪૮૩-૮૬	"	૭ બહેનો	નેસોર	૬ માસ સખત ફેડ ૨૦૦ ફંડ	૬ માસ સખત ફેડ ૨૦૦ ફંડ

મુબાઈ
ધલાડો
કરાંચીમાં
આચાર્ય શ્રી
ગિરવાણી અ-
ને તેમના પ-
ત્નીએ દરિ-
જન વર્ગની
મુનિસિપલ
સ્કુલનાં શ્રી
સિદ્ધિબેન પો-
તાના મકાન
માં રહેનાં નો-
તર્પા છે. પૂ-
ન્ય કસ્તુરબા
રાણ પૂરી
ઘર્તા જેલ-
માંથી છૂટ્યા
છે. તેમનાં
માનમાં મુના-
ના દિંદ સે-
વક સમાજ
તરફથી આ
પાણીનો મે-
ળાવક કર-
વામાં આવ્યો
હતો.
સંસ્કૃત પ્રાંત-
મધ્ય પ્રાંત:
લખનોમાં

૧૪૮૩-૮૬

સાસિક જ્વલપદને અંગે શ્રીમતી ચામરાણી
સોહિણીને ગિરફતાર કર્યાં છે
માંથી સખતાદને અંગે દિંદીમાં ચાર

બહેનો પકડાયા હતાં. તેમને ૬ માસ સખ્ત કેદની સજા થઇ છે. એ બહેનોને નાના બાલકો છે.

દિલ્હીમાં પોલીસ પહેરામાં પોલીસના અસબ્ય ત્રાસને અંગે શ્રીમતી મદારાણી નામની એક બહેને આપઘાત કર્યો. એ શ્રીમતી મદારાણીની બહેન શ્રીમતી શિવદાસીએ મેજિસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં ફરિયાદ માંડી પોલીસ અમલદારોએ અસબ્ય વર્તન ચલાવવાનો આરોપ કર્યો છે. અરજ્યા એ બહેને જણાવ્યું છે કે પોતાની બહેન અને બાઇ સાથે તેને લોકઅપમાં નખ કરી ૬૮ કા મારવામાં આવ્યા હતા અને નખ કરીને બરફમાં રાખ્યા હતા. પાછળથી તેમની બહેન મદારાણીને જુદા જોરકામાં રાખી તેના પર બળાકાર કરવામાં આવ્યો હતો.

અસ્પૃશ્યતા નિવારણના કાર્યને અંગે દિલ્હીમાં ઓએનો અસ્પૃશ્યતા નિવારણ સમિતિમાં આવી છે. એના પ્રમુખ શ્રીમતી રક્ષાવતી વેદાલંકાર છે.

અખિલ ભારતીય મદિયા પરિષદના મંત્રી રાણી લક્ષ્મીબાઇ રાજવાડેએ વડા પ્રધાન, દિલ્હી વજીર અને ના. વાઇસરોયના મંત્રીને તાર કરી કોમી સુકાદમાં ઓએ માટે જુદી મતદારી રાખવામાં આવ્યા સામે વિરોધ દર્શાવી તેનો અસ્વીકાર કર્યો છે.

અમરાવતીના શ્રીમતી પાવતીબાઈ પટવર્ધન સામે ખૂન કરવાની હરેરજી કરવાને આરોપ હતો. તેમને એ આરોપસર નિર્દોષ દરાવવામાં આવ્યા છે.

બંગાળ:

શ્રીમતી પામંતીદેવી દામની વિનંતિને માન આપી પૂન વજેરના તહેવારો દરમ્યાન ફરિજોને છૂટથી આમંત્રણ કરવામાં

આવ્યું હતું. કલકત્તાના આદ્યત્ "હોલમાં ચીસીસ પી. કે આચાર્યના પ્રમુખપદે ઓએની મળેલી જાહેર સભાએ પુનાના કરારને મંજૂરી આપી અસ્પૃશ્યતા નિવારણની વિનંતિ કરી હતી.

નવેમ્બરની આખરે મુનશીગજમાં પાંચ કાર્યકર બહેનોને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા હતા.

કુગડીમાં શ્રીમતી અભારણુબાઇ દેવીને નાકરની ચળવળને અંગે પકડ્યા છે.

બમાળી મદિયાઓની કલકત્તાના આદ્યત્ હોલમાં મળેલી સભાએ શ્રી. સુભાષ ચંદ્રબોઝ અને શ્રી સેનગુપ્તાને નાદુરસ્ત તબીબતને અંગે છોડી મૂકવા વિનંતિ કરી હતી.

કલકત્તાના રૂઝાન્ક રોડ ઉપર મળેલા બોલિને અંગે શ્રીમતી ચન્દ્રિકા મિશ્રા અને એક બીજા બહેનને પકડ્યા છે.

ઢાકાથી પ્રકટ થતા ઓએના માસિક "જયશ્રી" માટે તેના મુદ્રક પ્રકાશક શ્રીમતી વિશાવતી સેનગુપ્તાએ રૂ. ૩૦૦ની જામીનગિરિ કરી છે.

વિદેશી કાપડની દુકાન પર ચોડી માટે જોસોરમાં શ્રીમતી તરલતા દેવી, શ્રીમતી સુરોજિની દેવી અને શ્રીમતી કાલિદાસી દેવીને ત્રણ માસ સખ્ત કેદની સજા થઈ છે. મહેરપુરમાં નડિયાદ જીલ્લા મદાસભા સમિતિના ૧૪ માં મુરમુખત્યાર શ્રીમતી નિમેષ નલિની ઘોષને ત્રણ ત્રણ માસની સજા થઈ છે.

મદાસ.

મેસોરમાં રાજકીય પરિવર્તને અંગે ૭ બહેનોને ૬ માસ સખ્ત કેદ રૂ. ૨૦૦ કેડની સજા થઈ છે.

[તા. ૧૮-૧૦-૩૧]

નાંધ

વિક્રમ સવત ૧૯૮૮ ના વર્ષ પૂર થયું. અને આ આ ૬ સાથે ૧૯૮૭ ના વર્ષ નૂતન-ચરિત્ર તેમજ સમગ્રિની રજિમે વર્ષાભિન દત્ત લાલદાસી, આનંદદાસી તેમજ ધરતીની નીચડે-અમારા વાચકો માટે આખા ભારતવર્ષ માટે, ભારતની મહિલાઓ માટે, જેની અમે ખર્ચા બદ મરણપૂર્વક પ્રશ્નને પ્રાર્થના કરીએ છીએ અને એ પ્રાર્થના સહિત અમે અમારા સર્વ વાચકોને નવા વર્ષના અભિનંદન આપીએ છીએ.

અથા લીધેલાથી અહીં અમે લખ્યું હતું.
“ગ્રાનમેલ પરિવર્તન ય પરિ-
વિક્રમ સવત જુમ આવે છે, તે હજી નહીં
૧૯૮૮ નથી આપણા પ્રતિનિધિ ધરી
એ પરિવર્તન એવો પૂનઃ
મહાભાઈ નિરાશ થઈને પાછા ફરે તે આપણે
એ રજીસ્ટ્રેશન સંક્રામ ફરીથી વધુ નોંધી લઈએ
પરો “અને નવું” છે પણ એમજ ગ્રાનમેલ
પરિવર્તનથી પૂ મહાભાઈ નિરાશ થઈને આવ્યા
હતાં ભારતવર્ષની પ્રજાએ પીતાના આત્મા સમક્ષ
પૂ. માપીએને ખર્ચા હાથથી આવકાર આપ્યા
અને શૈલાલ દિવસોમાં તે ફરી પાછા રજીસ્ટ્રે
સંક્રામ થઈ ગયા અમારે હૃદયે નોંધ્યો કે, ૧૯૮૭
ના વર્ષમાં ભારતની સ્ત્રીઓએ રાષ્ટ્રીય સંક્રા-
મમાં એ અપૂર્વ રીતે ભાગ લઈ ક્રાંતિ ચેતવી
હતી, તે ક્રાંતિ વિશેષ રીતે જાન્યવળ વાચ, એવો
જાન ૧૯૮૮ ના સંક્રામમાં પણ ભારતવર્ષની મહિ-
લાઓએ લીધી છે ૧૯૮૭ ના વર્ષ કરતાં ૧૯૮૮ ના
વર્ષમાં જાહેરને વધુ શ્રી સંખ્યામાં રાષ્ટ્રીય
સંક્રામમાં હાજર થઈ, એવો અમારો અનુભવ
છે અને વિવેક વિવેકે એ સિધાવવી જાહેરને

આજો તો વધુ જ નવું છે અંજી રીતે જાન
કરનારી જાહેરની સંખ્યા વધુ વિશેષ છે. જાન
નીતિની સંખ્યા હતાં, અને તે જોને રજા માટે
જાન મેલથી એ મહિલાઓને અમારા અભિનંદન
છે અમારું અને અધિકૃત, અસરકારી વધુથી
ભારતીય મહિલાઓ ખરી રીતે જાણ નથી. તે-
નામાં પ્રચલિત યુક્તિ છે. અને એ યુક્તિને ધરતી
સમક્ષ આપ્યું તેજા બતાવી શકે છે, તે આપણે
રાષ્ટ્રીય કુટિલસંક્રામને અંગે નોંધ્યું છે. એ
માટેની સામગ્રી આ મારણે જ અમે અમારા વા-
ચકો સમક્ષ આપ્યા કરી છે અને ભારતીય
મહિલાઓની રાષ્ટ્રીયતાની એ દ્રશ્ય દ્રશી નેધિ
લીધી છે હજી અમે એ રીતે અમારી જાહે-
રની સેવા વધુ ને વધુ પ્રયાશમાં કરીએ જઈએ,

નવું વર્ષ શરૂ થાય છે, પણ તે સાથે જૂનું
વીટી વધુ છે એમ એ પણ વીટી નથી, એ જા-
પણે અમારમાં યજ્ઞવંત છે એવું નવું વર્ષ
જેની પાછળ કંઈ જાવનાઓને લાવી રહ્યું છે
તે આપણે વિચારવું પડે છે. ભારત હજી
કુલામ રજા છે, એટલે એ કુલામીને અમે
આપણા વલ્લભો કે વહેવારમાં પણ કેટલેક જાણ
કુતિમતા આપી રહે છે આપણા દેશમાં જાહેરનો
હસ્તાક્ષ હોતો નથી, તેનાય પૂરતા જ આપણે
વહેવારને જાણીએ છીએ આપણે વલ્લભો જાણીએ,
તે વજતે આપણે આપણાં જૂમિ મરતાં હૃદયો
સાથ જાહેરને શાં કરવા નોંધ્યો. તેમને જાણને
હૃદયો રોટ્ટો કે પહેરાને હૃદયી પ્રજા વજ
પણ મરતું નથી, એ આપણે સ્મરણમાં રાખવું
નોંધ્યું એ આપણે આપણને શાં દોષ, તે આપણે
નકામાં ચેતવણમાં એ રજાનો પણ નવું
નહિં કરીએ. ભારતવર્ષ નવાં કુળી સવત ન

યાય ત્યાં સુધી આપણા ઉત્સવો પણ રાષ્ટ્રીય રીતે ઉજવાયા, નોંધ્યો. દેશ આપણા ઉત્સવોમાં પ્રાધાન્ય રહેવો નોંધ્યો આ કાણે નવાં વર્ષના અભિનંદનો આપવામાં ટપાલ ખર્ચ કે કોઈ ખરીદવા પાછળ પૈસાનો દુર્બ્યસ કરવો ઉચિત નથી તેમજ આપણાં બાળકોને ઉત્સવોમાં રમવા હદવા માટે અનેક પ્રકારના દેશી સાધનો મેળવી આપી શકાય તેમને ફાટકડા કે વિદેશી દારૂખાના પાછળ પૈસાને કુખારો કરવા ન હોય. અનેક પ્રકારની દેશી રમત બમતો દ્વારા આપણાં બાલકો દીવાળીના લહેવાનો ઉજવે એવી રીતનું ઉત્તેજન માળખોએ આપણુ નોંધ્યો. દીવાળીને અંગેની કપડા આદિની ખરીદીમાં પણ આપણે બુદ્ધિને રાઠવો આપતી શુદ્ધ હાથે કવિલ-વલ્લભ ખરીદે ન પ્રથમ સ્થાન આપીએ. અને હરકોઈ ભાગે વિદેશીને તો સ્પર્ધા પણ થવો ન થઈ કાંઈ નહિ તો દીવાળીના ઉત્સવ દરમ્યાન સ્વદેશી મત દરેક બાંધ બહેન લે, તો પણ આપણે સ્વતંત્રતાની ધણી નહક આવી શકીએ, એ નિર્વિવાદ છે. આર્થિક સ્વતંત્રતાની પાછળ રાષ્ટ્રીય સ્વતંત્રતા રોડતી આવશે. એટલે આપણા હાથની એ વાત છે, તે આર્થિક સ્વતંત્રતા મેળવવા આપણે સૌએ પ્રથમ મતધારી થવું નોંધ્યો

બીજું, પૃ. બાપુજીના અનશન મતને અંગે અસ્પૃશ્યતાઈ કલક દિનું સમાજને માથેથી મિટાવવાની પણ આપણી ફરજ આવી રહેલી છે. આપણાં ચક્રુઓ પર છવાયલી છત્રી પૃ. બાપુજીએ પોતાના અનશન મતથી ફર કરી છે એટલે આપણા ન ધર્મના, આપણાન સમાજનાં હરિજન બાંધબહેનોને અપનાવી લેવાની આપણી ફરજ છે તેમને સમાન્ય મનુષ્ય તરીકેના બધા હકો આપણે મેળવી આપવા છે. પશુતા એમ તેમનો તિરસ્કાર ન કરવા, તેઓ આપણાન બાંધબહેનો છે એ રીતે તેમના તરફ આપણે વર્તવ થવો નોંધ્યો અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટે બહેનો ધણી કરી શકે છે. અને મ. આધીજીના અનશન મત બાદ બહેનોએ એ સંબંધમાં એ ચળવળ ઉપાડી છે તે જોતાં તો બહેનો એ વિશે પ્રયત્ન પ્રવૃત્તિ કરી રહી છે, એમ સ્પષ્ટ માત્રમ પડે છે બહેનો પોતાની એ પ્રવૃત્તિને વિશેષ નોંધ્યો આલ રાખી, દિનંદુસમાજને માથેથી એ કલક નામુદ કરવામાં પોતાનો દિરસો અમ બાગે આપે એવી આશા રાખવી અસ્થાને નથી, તેમ વધારા પડતી પણ નથી.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ સ્ત્રી-વિદ્યાલય

આ વિદ્યાલયની ત્રણે વર્ષની પરીક્ષા પૂરી થઈ છે નવા વર્ગો નવેમ્બરથી શરૂ થશે. પહેલા સત્રનો આરંભ નવેમ્બરની પછી તારીખથી થશે. દાખલ થવા છત્સનાર બહેનોએ તા. ૧લી થો પછી નવેમ્બર સુધીમાં પ્રવેશપત્ર ભરી મોકલવાં. પ્રવેશપત્ર મળી જોડીસમાધી મળશે

દીવાળીમાં સખીઓને ભેટ આપવા

ત્રણ સુંદર રાસસંગ્રહ

૧. રાસતરંગિણી

ફી ૩ ૦-૧૧-૦

૨. ઉમા-ગીતાંજલિ

૦-૬-૦

૩. શુણ્ણસુંદરીના રાસ

૦-૫-૦

—ત્રણે સાથે લેનારને રૂ. ૧-૨-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે—

લખો વ્યવસ્થાપક 'શુણ્ણસુંદરી', સુંબાઇ, ૪.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણિત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કરીગરને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગમગીળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન હોઠો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો તુકયાનકારક છે”

પરંતુ

હિંદના મદાન રમાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શું કહે છે ?

‘સત્સભ્ય ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થયાં મારા ઘરમથુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું રાંધવા માટે તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ ધાતુ મને જરાએ
દાનીશરક લાગી નથી. ઉશ્કડે માચી વાત એ છે કે ત્રાંચા પિતળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સગવડ કયાં છે
પી સી. રાય

છવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

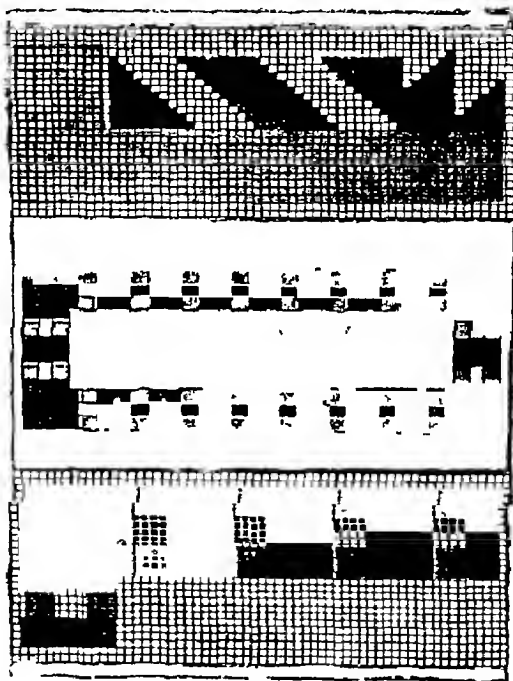
૬૬ બોરીસ ૧૧ કલાઈવ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા, સુબાહ, મદાસ, રશુન.

एक ही मंत्र पठित गीत समारणार्थे

की स्थापना हुई है समाजे

गुणसुन्दरी श्रीशुभ सदा भक्ति - भा. १. २८ व्यावस्था
: तरङ्गही सविनय सभ्रम लेट.

चित्र नं. २

चित्र नं. ३

चित्र नं. ४

केनवासना गादीया.

(लुओ ४ २३१)

ગુણસુંદરી

અને સમીક્ષિતોપદેશ

[પુસ્તક ૧૯૪] ૧૯૩૨ [અંક ૪ થી]

ચિંતનત્રયી
શ્રી હંદુલાલ ખાંધી

૧ ભસ્મ

હેતુભસીના મધુ સરોઃ સ્વપ્નને ભરી
ચક્ષુઓ જાણાડું ત્યાં મળે ન કોઈ જાણતિ-
શૂન્ય થાઉં ત્યાં ફરી ઠરેલ સોત ઊભારે
કોણ શુભ મૂક ચિંતનો મહીં કરે કવિ ?

સ્તબ્ધતા જરે છે કપતી જાખ'ડ મોનમાં
મોન પ્રાણની અવિતતા મહીં ભરેછ પૂરા
ચિત્તની પ્રસન્નતા સરેછ સ્વપ્નલોભમાં
સ્વપ્નસુદિ જ્ઞેનની મધુરતાધરી અચૂર.

પદમર્પીણીએ રિખત ચીતરેછ અંદને
હું'ય થાવડું'છ નિજ મૂર્તિને સુલોચને
સ્ફુટિદશ્ય લેઈ લેઈ જાયુની ભરુછ જોઈ
ભસ્મ જૂતકાલનો જાડાડવી કરાથી મોહી !

વેરના ભરેલ પ્રાણતત્વની પ્રસન્નતા,
જાયુઓ યદી તહિં મૂડી રાકુય એ કયા.

હવેલીઓ, બંધાવો છે તે. અમારા અંતર
જોડાણે અમે તેની પ્રતિમા પધરાવી છે.
કમલાગ્ર્ય અમારી કે અમારો પંચમ જીવનમાં
જન્મ થયો. પૂર્વ કોઈ મહા પાપના આપ
રૂપે તમે અમને મંદિરના પગથીએ પશુ
નથી ચડવા દેતા. નહિતર, જે પ્રજા વિદો-
બાની સિદ્ધાસનારૂઢ મૂર્તિના દર્શન તમે કરો
છો, એ દર્શન કરી અમે પણ પાવન થાત.

૨ જો છા: (સહાસ્ય) હા હા, ચક્ર
પતિના બારણે ભૂખથી બરાડા નાખતા
ભીખારી ! એ રાજાધિરાજને પીરસાયેલી
સ્વાદિષ્ટ વાનગીઓનો એક ટુકડો પણ ચાખ-
વાની આશા કેમ રાખી શકે ?

પંચમ. ભગવન્ ભારકર પશુ કમળદલના
વિકાસ અર્થે ફિરજુધારા રેડે છે. રત્ન ચંદ્ર
દેવ ચંકારીને સતોષવા શુભીભક્ત ચંદની
પાત્ર રેડે છે તેમ તમારા મંદિરમાં વિરાજીત
પ્રજુને જો કે, કે સ્પર્શો ચક્રો નથી છતાં
એ મારા અંતરનો અવાજ સંભળે છે. મને
અંતર જોડાણે એ હરહંમેશ મળે છે

૧ જો છા: ઘેલો કહાનો ! ચાલો
ભાઈઓ, મૂકો એ મૂખાંતે. મંદિરમાં મૃત
દીપિકાઓ પેટાનામાં આવી છે

૨ જો છા: અને ખાલી કુંભપાત્રની
જેમ ભણે એ બડબડાતો

૩ જો છા: પણ પૂછવા તો લો, આનો
દેવ કેણુ દરો ?

૧ લો છા: હશે કોઈ શૈતાન, ચક્ર રાક્ષસ
એવાને જોઈએ પણ શું ? કોઈ મધીચ
હકરડો કે એકાંત સ્મરણ. ન્યા પ્રેતોને સુધી
એ મોજ માણતો હશે.

૨ જો છા: સુઠાઓને સુચરો અને
માંસ ભક્ષણ કરતો એ દેવ જોણે જોયો હશે
એ પણ કન્ય થયો હશે

શોખાભેળા: ના બોલો એવું અરે !
પ્રજુ વિદોબા એ માંભજશે તો કોપી હશે

મારા હૃદયકમલના સહસ્રદલ ઉપર વિરાજીત
છે એ શાંતપ્રતિમા !

૧ લો છા: (સહાસ્ય) હાહાહા, પણ કહે
તો ખરે અધ્યા, તું શું એકલો બપોરે છે ?

૨ જો છા: અને આ મંદિરના રસ્તામાં
બેસીને તારો અસ્પૃશ્ય પડછાયો નાખવાનો
તને કોણે કહ્યું આપ્યો છે ?

૩ જો છા: (મહોધ) દરયા, કમળત...
તારા જન્મ અને અમારા જન્મ વચ્ચે સાગર
જેટલું અંતર છે, એ ન ભૂલતો. પ્રજુની પવિત્ર
મૂર્તિને માત્ર અમેજ અડી શકીએ. અમેજ
તેનું ચરણોદક લઈ શકીએ સમજ્યો ! કારણ
અમારા દેહ પવિત્ર છે. અમારો સ્તોત્રોચ્ચાર
પવિત્ર છે .

શોખાભેળા: ક્ષમા યાત્રુ છું, પરમ
ગાનીઓ ! પ્રજુની કીર્તિને મેં જાપિય લગાડી
હોય એવું તમે કહો છો, પણ એવું કશુંય
મેં કહ્યું નથી. અને મારો અસ્પૃશ્ય પડછાયો
મંદિરની પગદંડીમાં નાખીને આ પવિત્ર
ધામને બાળ કહ્યું હોય તો માફ કરજો. ખજર
ન હતી કે મંદિરના જોગાનની બહાર બેસીને
એક ગરીબ પચમ પ્રજુની ભક્તિ કરે એ
ગૂંહો લેખાતો હશે, એ પરમપારમતાનું
અંતરજોડાણે સ્તવન કરે એ પાપ ગણાવું
હશે.

【 આઠણો મંદિરમા પ્રવેશ કરે છે. યોગીવાર
પછી યાત્રીઓનું એક રોજુ પૂજા કરી બહાર
નીકળે છે શોખાભેળા છેલ્લા શ્લોકનું ચરણ છૂટતો
હોય છે ત્યાં પ્રજુમોહન્યો એક દેવદૂત તેના પાસે
આવે છે 】

દેવદૂત: જાગ, હે ! મહાભાગ ! પ્રજુ
વિદોબાએ તારા માટે એક સ દેશો મોકલ્યો છે

શોખા: હે ! દેવદૂત ! વર્ષોની તપશ્ચર્યા
જળણે દળતી હેમ્ય એવું તારું આમમન
સચ્ચ છે.

દેવદૂત: સાંભળ. તારી ભક્તિથી પ્રજુ
પ્રસન્ન થયા છે મહાનલ લાગ્યા પછી માન્ય

જેમ અસ્વસ્થ થાય એવી અસ્વસ્થતા તારી
બકિતરસનાથી તેના હૃદયમાં યદ્ય છે. અને
આત્મરત્ની હૃદયમાંથી જેમ આત્મરત્નીતિજને
પહોંચી વળે તેમ તેની હૃદયમાંથી આત્મરત્ની
અતિરેકથી નાચી ઉઠી છે તેના હૃદયમાંથી
તેને સ્થાપવા ઉતાવળા થયા છે. તુ એનો
પરમજાત છે એવું એ કહે છે 'કહે ! દવે
તું એને ભૂતી જરી ! તો વર્ષામાં વરસાદના
આપઠાથી જે સ્થિતિ કાઢ નિરાધાર એકથી
કુપડીની યાજ એવી સ્થિતિ તેના હૃદયની
'યજે

શાખા: ખરું કહે છે ! મારા જેવા
ધિકારપાત્ર માનવ માટે આટલી અતુલપા
હોય ખરી ? જરૂર ! મંદિરમાં જેના દર્શન
કરી સંતોષ પામવાની પણ આઠા નથી એ
પ્રશ્ન, અને તેના હૃદયમાંથી એમણે ખરો !
આ શું સ્વપ્ન ?

દેવદૂત દે ! મહાભાગ ! માનવોનાં રાજી
રાજાં જે મૂર્તિના પૂજનાથે મંદિરમાં નાથ
છે, એ પ્રશ્નની સાચી મૂર્તિ નથી સુવર્ણ-
કારો અને રત્નમિશ્રિત વસ્ત્રોએ સુશોભિત
કરી એ પાખડીઓએ એ મૂર્તિને ભજ્જ કરી
તાપી છે સાચી મૂર્તિના ત્યાં દર્શન નથી.
સાચી પૂજાભાવના ત્યાં નથી. સુદર વસ્ત્ર-
કારો સહ એ પાખડીઓ ત્યાં કૃતકોપિકાઓ
પેટાવે છે, પ્રસાદ કરે છે, એ માત્ર ચોક્કસ
દા છે બહારથી પવિત્ર રહેતાર એ આકર્ષણ
અંતરહાસ્ય, કેટલા પાપી છે એ બધુયે
પ્રશ્ન નહોતું છે સ્વાર્થ અને દલની અર્થના
કરતા એ કોડાઓમાં રહેતું પ્રશ્નને જરાયે
ગોઠવ નથી. અને એથી એ વિશ્વાસ કરે છે.

શાખા: હે દેવદૂત ! કહે, ત્યારે પ્રશ્ન અને
ક્યારે મળશે ?

દેવદૂત: આજ રાત્રે, ત્યારે મંદિર ઉપર
કરેલ ગાજળઅંગુળા પાંચરથી, અને ત્યારે
સ્વાર્થના કોડ સમા પેલા પૂજારીઓ ધોરવા

કાચરી ત્યારે ખૂદ પ્રશ્ન વિદ્યાના તને અંગ-
ળાએ વળગાડી મંદિરમાં લઇ જશે એ મંદિ-
રમાં પછી રાત્રી નદિ હોય. ઉધાની મગલ
પીંછી ત્યાં કલા બરશે, અને ગુલાબી કિરણ-
ધારાથી મંદિર દોપી ઉઠશે.

શાખા: અને મારા અસ્પૃશ્ય દેહને પ્રેક્ષુ
અડશે ?

દેવદૂત: હા. કારણ એ દેહમાં તેની ભ-
કિતની પવિત્ર ધૂન જાગી છે.

શાખા: અને મારા જેવા મરોમ ભિક્ષુ-
કને એક ચક્રવર્તિ મળવા આવશે ?

દેવદૂત: હા, કારણ તારા મીઠાસામાં એના
મૌરવની અંખી યાજ છે.

શાખા: અને મને એ અંતઃકરણથી
ચકાશે ?

દેવદૂત: હા. ભક્તોની ભકિતથી પ્રશ્ન
દમેલા પ્રેક્ષુ રહે છે તેની ચાહના તેઓ
મેળવે છે.

શાખા: કહે, એ મારા આંસુમાં લૂછશે ?

દેવદૂત: પ્રશ્નદર્શનની દિવ્યપણ માટે
કંઈ જાણી તે જે આંસુમાં સાચાં છે, એ
આંસુ તેની આંખોમાંથીજ ટપકવા છે એ
જરૂર માનજો.

[દેવદૂત અદરજ થાય છે. મંદિરમાંથી પૂજ-
કરોને ચાત્રીઓએ એક બીજી રાજી બહાર નીકળે
છે રાત્રીના અંધારા દબાવને દવે દોડીને વાર છે]

એકપુરૂષ જુઓ તો બિચારો પેત્રો
પંચમે, દજુ એજ સ્થિતિમાં પડ્યો છે.

એક સ્ત્રી ભલ્લ ભગવાન ! એણે પૂર્વે
કાંઈ મહાપાપ કર્યો હશે, તેનાં આપરપે
અત્યારે તે કંઈ યાજ છે

૧ હો આ દજુ પેલો ગયે નિર્ધાર ?

૨ જો આ બિચારો હસે છે જુઓને !

૩ જો આ તેના હાથિયને છપાવવા
અડે ?

[શાખામૈળા ભક્તિની રાજ અખંડપૂજના
બીન થઈ નહ છે, કેટલાક માનવો અને પેલા

તથા બ્રાહ્મણે નારનાર કૃણાદયક દક્ષિણાત કરી
ત્યાથી વિદાય થાય છે.]

દૃષ્ય ૨

[મંદિરનું નર્મદાર મધરાતનો ચાલીમા
બધા આત્મા નિરાંત થયા છે પણ પેલા તથા
બ્રાહ્મણના આનને નિદ્રાની અંગુલી અડી મધી
બીલાડી જેવી ચપળતાએ હળવે હળવે પતલા
ઢાળતાં મંદિરના બંધ દાર પાસે એક પછી એક
આવી તેઓ ઉભા રહે છે. અંદર પ્રતિમા સાથે
કોઈ માનવી વાર્તાલાપ કરી રહ્યો હોય એવા
સબંધ બંધન સંભળાય છે]

૧ લો બ્રા. નેપું ને । પહેલાં તો મે
એવું ધાર્યું કે આ અવાજ મારા અંતર
ભિંતોએથી આવતો હશે. અથવા તો હું કોઈ
સ્વપ્નમાં વિહાર કરતો હોઈશ પણ ન્યારે
ભગ્યો અને અહીં આભ્યો ત્યારે મંદિરમાં
પ્રતિમા પાસે બેસી કોઈ જોઈડી કરી રહ્યું
છે ખરેખર નવાઈ ।

૨ જો બ્રા. એ ચોખ્ખામેળા છે. એ
મદારોએને અંદર કેણે જોયા તથા હશે ।
બારણે તો તાળા છે.

૩ જો બ્રા. પાખંડી કહીના । આખો
દહાડો કેવા બહાર ધૂળમાં પડ્યો પડ્યો
પોપટ નેપું ગણુમણે છે । અને જેવા
નિશાના અચળા દળે છે કે તરતજ ચોરીયા
એ મંદિરમાં લરાઈ જાય છે.

૧ લો બ્રા. ચયુ. આણે તો મંદિર બજ
કરી નાખ્યુ. પ્રભુની મૂર્તિના પવિત્ર પ્રકાશને
તેના અસ્પૃશ્ય સ્પર્શથી એણે ઝાંખપ લગાડી
દીધી.

૨ જો બ્રા. કેવું નવાઈ જેવું । બહાર
સખત ચોરી પહેરા રહે છે, અને છતાં
તેમાંથી છટકીને એ અંદર આવવા ક્યાંથી
પાગ્યો । હાર ઉપર તો તોમ તાળા પશુ
લાગ્યા છે. અને તેની ચાવીઓ પશુ આપણા
પાસેજ છે. એણે ઉધાડયા થી રીતે ।

૩ જો બ્રા. શીવ, શીવ, એ પાખંડીના
સ્પર્શથી પ્રભુ ઉપર ઝોઢાડેલું અનેકરંગી
વજ્ર, અને ચણિમૌકિતકની માળાઓ બધુ થે
ઝાંખુ પડી જશે. રાહના પંડિતયાથી ચંદ્રની
જે સ્થિતિ થાય છે, એવી સ્થિતિ પ્રભુની
યથ જવાની. કુકુરંગી કિરણમાલાએ શોભનો
રવિરાજ જેમ કેટુના પીચકલાપથી. ઢકાઈ
જાય છે, તેવીજ સ્થિતિ મહાપ્રભુની થવાની.

૧ લો બ્રા. બારણા ઉધાડો, અને એ
બદમાશને ઘસડીને બહાર ફેંકી દો.

૨ જો બ્રા. હા, હા, અને એ અંદર
કેવી રીતે આવવા પાગ્યો એ પશુ બધી લ્યે.
(ચાવીથી બારણા ઉધાડે છે.)

૩ જો બ્રા. (સહોષ) બહાર નીકળ
કમળન । અસ્પૃશ્ય ગોત્રમાં જન્મેલ કૂતરા ।
ચોખ્ખામેળા અરે । તમારા ચક્ષુમાં જે
જ્વાલામૂખી છે છે, એ મારા દેહને અહોજ
બરમ કરી નાખવાનો. શાંત ધ્યાન અહા-
ચાનીઓ ।

૧ લો બ્રા. ટું છે એથી વધુ અસંભ
હોત તો તને અમે અહોજ ખાખ કરી
નાખ્યો હોત. અથવા કોઈ પૂજા પ્રસંગે
ચડિકાને પ્રસાદ તરીકે વધેરી નાખ્યો હોત.

૨ જો બ્રા. કહે, અથવા ટું મંદિરમાં
થી રીતે પ્રવેશ્યો ।

૩ જો બ્રા. સાચુ કહી નાખ અસ્થા
પ્રતિમા પાસે તને કેણે જોયા ગયું ।

ચોખ્ખામેળા. મહાપ્રભુ સિવાય એ કોની
તાકાત છે ।

બધા બ્રા. (એકી સાથે) ચરકી મથું
લાગે છે

૧ લો બ્રા. હવે સાંજળ, જે કાલ દિવસ
છત્રે એ પહેલાં આ મંદિરની દહમધી તાર
મેહું કાણુ કરજે, સમજ્યો ।

૨ જો બ્રા. અને જનન્દવી ચંદ્રમાયાના

સામા કિનારે જઈને પડ્યો રહેલો. અત્યરહાર ! ફરી જાહી આવ્યો છે તો.

૩ જો આ ચાલ, જઈને રેતો પહોં તાર મોઢું કાણુ કર, કાળજરાતીના અંધ કારમાં ગૂંમ થઈ જા તને અમે ફરીવાર જોવા નથી ઇચ્છતા.

શ્રીઆર્યોના કામા યાચું છું. હે ! પંડિ-
તો ! સૂર્યપ્રકાશ જેવા ઉજ્જવલ તમારા
પ્રાવિત્ય આંડે હું આવ્યો એવી માથે ગુન્દો
માર કરો. ભયાની પહેલી ટકર ફરે એ પહેલાં
આ નિર્ભાંગી અંધકારના અંધગામાં વીરાઈ
તમારાથી ફર થશે, ચંદ્રભાગની નિર્મળ જળ
ઝાલી જીલી જીલી કૃતાઈ થાશે હે ! યજ્ઞ-
ભોગીઓ ! અને તમારી સુંદર પૂલ કાવ-
નાથી સેદવળે તમારા મંદિરના વચ્ચે રિટને
અને મારે ! તો કથાનીયે પરવાદ નથી.
મરણ મારા જતરનો વચ્ચે રિટ મેં સેદવળો
છે, પ્રભુની પૂજ્ય પ્રતિમા ઉપર મારા હૃદય-
સિંહાસને વિરાજે છે એ ચાંતમૃતિ.

૧ હો આ સંભળ, તારા અપવિત્ર
સ્પર્શથી તે પ્રભુમૃતિને બદલ કરી છે

૨ જો આ અને આ મંદિર ઉપર કાણુ
થઈ શકાય છે.

૩ જો આ અરે ! એ દિનદપાળનું હૃદય
તે કુમળું છે !

શ્રીઆર્યોના. (તેમની ભુદિ પ્રતિભાને
માપતો હોય એવી મંત્રીની ચાંતીથી) હે !
મહાનુભાવો ! જે પવિત્ર જાનના કરા પાસે
મેસીને તમે તમારા અંતરમાં જાણી
છે, એ આટલી સ્વાર્થભુદિથી ! તમને કશું
અત્યર નથી કે તમારાથી ત્રણ ગણી પવિત્ર,
પણિતપાવન માતા જમા આજ દલજરા
ઉપરાંત વર્ષોથી આજીવો અને શરોના ગ્રેષ્ઠ
ધુએ છે અને જ્યાં દલુ એજ અખંડ
પ્રવચનવાદથી નિવસિત વહે જાય છે. ત્યારે
કરોને, મંત્રાના જે પવિત્ર કિનારા ઉપર

દલજરા ધર્મી અને પાણીના પવતા પડ્યા
છે એ કિનારો અપવિત્ર બની ગયો, જે
પરવલદરી અનેક સાધુ અને પાખંડીને થીત-
લઅંગુષ્ઠી સ્પર્શ કરે છે એ કલંકીત બની
મથ ! આ ! ધર્માત્માઓ ! જે પ્રભુ પૂજીતા
દરેક ગ્રંથકણમાં, જગ અને ચેતનમાં, આશ-
ચર્મા ચમકતા દરેક તારલીપામાં વસે છે એ
કહી એક ક્ષુદ્રના સ્પર્શથી કલંકીત બની
શકે ખરો ? મહાજ અને જોતને ભિન્ન
ભિન્ન સ્વરૂપે જોવાની એને તમા નથી. એ
કામ તમારા જેવા લેખાશ્રુઓને જ સોપવામાં
આવ્યું લાગે છે

૧ હો આ ચાલો જા જાહીથી જઈ !
અમારા સાથે શાકાર્થ કરવા આવ્યો છે !

૨ જો આ. (સદાસ્ય) હાકાદા, સાંભ-
ળુને ! આપણે અચપણમાં એક વાર્તા સાંભ-
ળેલી કે નિધારી એક ચકલી પક્ષિજોના રાગ
મરડને કેમ છાતું એ સિખડવા ગઈ.

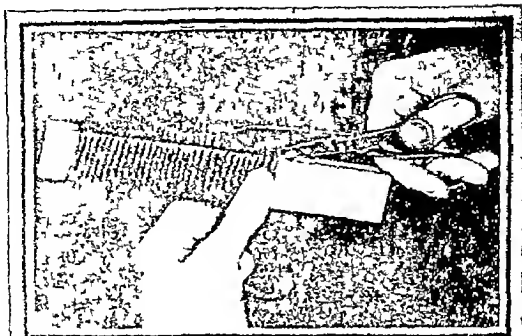
૩ જો આઃ હા રે, મેં પણ એક ટોશણું
સાંભળેલ કે એક સોનેરી ટચુકડી વાળી
નાચાધીરાજ મેં પાસે જઈ કહેવા લાગી કે હું
તારા કરતા મહાન છું

૧ હો આ અને એક વાર્તામાં લખ્યું છે
કે એક જાતીઓ પોતાના તેજથી અનંધ
પારસમર્પણને વૃત્ત ગણવા લાગ્યો

૨ જો આ ખરે છે, મેં પણ એક
માખૂસ પાસેથી સાંભળેલું કે જંગલના આગો-
ચીપામાં ચરી ચરીને મરત બનેલા એક
માત્રે દલિઓના રાગ શ્રેયવતને યદ્યું
આમંત્રણ પાઠ્યું

૩ જો આ અને એક વેશન ખેતરમાં
ઉછરીને મોટા થયેલા સાપને ધરાધારી શેવ-
નાએ પોતાનાથી દલો મરણેલ

૧ હો આ અત્યર જાતિના એ કલંક !
એવાજ વં અમારી સ્થાપે છે એ ન જાણતો

चित्र नं. ५

चित्र नं. ६

चित्र नं. ७

૧ સો બ્રા એ સ્વાભાવિક રીતે જ એવું બોલતો હતો તમે એવું રહસ્ય ન સમજ્યા ? બ્રાહ્મણેને કામ પહેલીની દરોજખાં મૂકવાનું આપી સરસ બીજું ઉદાહરણ એકેય નથી પછી શું બન્યું, કે, ચોખ્ખાની પેલી રૂપકલી જેવી સ્ત્રીએ અનુભૂતાં થોડું દહીં પેલા પરા-જ્ઞાની પછેડી ઉપર ઢોળ્યું. અને તેની પોતલી ઉપર કાષ પડ્યો ત્યારે પેમે પચમ કકળી ઊઠ્યો ' અરે ' અરે ' શું કહ્યું ? જો, જો, તારા દહીંથી મારા પ્રભુનું પવિત્ર પિતાબિર બચ્ત થયું. " એણે કહ્યું.

૨ જો બ્રા સમજ્યા ને ! બ્રાહ્મણેનું ભયકર અપમાન ! તેના ભદ્રેચ્છ તેમાં સમા-વેલો છે. આપણે તેને અરપૂર્ય ઝાનનો કલો હતો એથીજ એ મસ્કરી તેણે પેલા પરાજ્ઞાની સમિપે કરી.

૩ જો બ્રા પછી તે પેલા ચોખ્ખામેળાને ચેણીપાક જમાડ્યો કે તલિ ?

૧ સો બ્રા: અરે ! હારિ એ કેમ જૂડું ? મસ્કરીના સ્વરૂપમાં પેલા ચબ્દો તેના મુખ-માંથી સર્પી કે તરતજ ધર્મજનુનથી પ્રેરાધ કું તેના ઉપર ફર્યો. અને તેને એવો તમાચો બેચી કાઢ્યો કે ત્યાં મુલાખી આગ સળગી ઊઠી.

બીજે અને ત્રીજે સ્ત્રીએ (તેના ખબા ઉપર ધબ્બો સમાવતા) ચાખાસ !

[ચારીએનું એક ટાણ એવામાં પ્રભુપૂજનાર્થે મહિરમા પ્રવેશ છે]

૨ જો બ્રા: આપણું સ્વમાન આપણે ભગવતુજ નોંધ્યો. અને પ્રભુની મરશીલુ વેર પશુ ભેડુ નોંધ્યો આપણે તેને એક દિશાં કરીએ અને એવી સિદ્ધા કરીએ કે હરીશો તેનું થોડું સદાને માટે બધ થઇ જાય.

૩ જો બ્રા હા, હા. રૂપરાશી જેવી તેની સ્ત્રીનું આજ રાત્રે દરથુ કરી લાવીએ અને પ્રભુને તેનું બસિદાન ચડાવી દઇએ. એથી પેલા પંચમનો ઉદાર થઇ જવાનો. અને પ્રભુની પછેડીને અકકવા એ સાગ્વચાળી થવાનો.

[એ ટાણ પ્રભુપૂજનાર્થે મહિરમા મધુ' હાઉં એ પેકાર કરવું બહાર તાસે છે.]

પુરૂષો: અરે ! પ્રભુના ચાલમાંથી રૂધી-રની કાર થાય છે.

સ્ત્રીઓ: હાય ! હાય ! તેની આંખોમાંથી ક્ષતકાર આંધુકા ચાલ્યા જાય છે

પુરૂષો: નાસો, નાસો, પ્રભુનું સુવર્ણ સિંહાસન રૂધીરથી ખરડાઇ ગયું છે.

સ્ત્રીઓ: અરે ! તેના પીતાબિર ઉપર કાળા ધાળા પડી ગયા છે.

પુરૂષો: બોલી નાખો જલ્દી ! પ્રભુની આંખોમાં આંધુ લાવનાર એ પાપત્તઓ કાણ છે ?

સ્ત્રીઓ: (પેલા ત્રણ બ્રાહ્મણ પંડિતો તરફ નોંધને) મહિરના ઓ ! પ્રતિષ્ઠિત પૂજારીઓ તમે મેહની જેમ મુગા કેમ મરી રહ્યા છો ?

[ત્રણે બ્રાહ્મણો ઉપર બંને વિદુલસેના ત્રાહકી ન ફોલ એવા ભરથી તેઓ બેબાકા અને અવાક બની જાય છે.]

પુરૂષો (ત્રણેને સંબોધીને) તમારી નેત્રપલ્લવીઓ નમેલી છે. તમારા મુખમંડળ સ્થામ બની ગયા છે, એજ બતાવી આપે છે કે તમેજ મૂંઢેખત છો. જુઓ ! જુઓ ! ઓ સવતાનો ! તમારી કમહીત ધર્મભાવના ઉપર પ્રભુ વિદોજાનો આપ ઉતરે છે.

(પડો પડે છે)

કેનવાસના ગાલીચા * * * * *

શ્રેણિકા

સૌ. મણીખહેન કાંઠાવાળા

એક નવો ઘરઉદ્યોગ

સે'કડો વર્ષથી હિંદુસ્તાન અને આલુબા-
જીના દેશોમાં ગાલીચા બનાવવાનો
ઉદ્યોગ ચાલુ છે અને હજુ પણ ઇરાન,
તુર્કસ્તાન, ઉત્તર હિંદુસ્તાન અને ચીનના
ગાલીચા આખી દુનિયામાં વખણાય છે. હજુ
પણ આ દેશોમાં ગાલીચા હાથેજ બનાવાય
છે. વિશાલ અને તે આલુબા દેશોમાં સંચા-
યી ગાલીચા બને છે છતાં પણ હાલના
બનાવેલા ગાલીચાને ખીલ કાપડની માફક
દાખી હેતા નથી. જૂના પુરાણી ગાલીચાઓની
કિંમત હદથી જાડે વધારે હોય છે. આવા
પુરાણી ગાલીચાઓમાં દેશી રંગો વાપરેલા
હોવા છતાં હાલના રંગોની પેઠે ઊંડી ન જતા
તેવાજ રહે છે અને તેથીજ તેમની કિંમત
વધારે ઉપજે છે.

કેનવાસના ગાલીચા વિશાલતામાં મડો
બરે છે તેમાં ધણી વતરપતી રંગોથી જોડાયેલ
ઉન પોતે રંગી હોય છે.

કાઠીવાલાં અને ખીલ જીલ્લાઓમાં
બેરો બેસવાને માટે ચાકળા અને ચઢવા
જાત જાત અને જાતજાતના રંગીન કાપડના
કડા શીવીને બનાવે છે અને સાધારણ રીતે
દરેક કુટુંબ પોતાના ઘરમાં સારી રોજી,
ચટાઈ કે જોડાદ માલીચો વસાવવાની, હોશ
રાખે છે. વેચાક ગાલીચા મોંઘા પડે છે
એટલે ઘરમાં રાત્રી અથવા વાપરવા માટે
કેનવાસનો જોડાદ ગાલીચો બધો હોય તે
પૈસાનો બચાવ થઈ પોતાને મનપસંદ તરેદ
રંગ ભરી ગાલીચો બનાવી શકાય માટે

અવધરે કોઇને ભેટ આપવાને પણ ઠીક પડે
અને વધારે નવરાશ હોય તો વધારે પ્રમાણમાં
ભરી બજારમાં પણ ખપાવી શકાય.

ઘરમાં ગાલીચા નાના કદના બનાવવા
માટે બે રીતો છે. (૧) ચાલ ઉપર (૨)
કેનવાસ ઉપર શાળ ઉપર ગાલીચો બનાવ-
વાની રીત જરા અધરી છે અને મહેનતવં
કામ છે તે રીત હવે પછીના કોઈ અંકમાં
આપીશું. હાલ તુરત કેનવાસના ગાલીચા કેમ
બનાવી શકાય તે બતાવીશું.

શાળ ઉપર ગાલીચા બનાવવા માટે
વાણા તાણા સુતર કે ઉનના વપરાય છે.
અને જે તરાદ પાડવાની હોય તે રંગીન
ઉનના તાણાના બે તાર ઉપર માંઠ વાળી
પડાય છે. એટલે કે સુતર કે ઉનનું એક
જાતનું કાપડ વણાતું જાય અને તેના પર રંગીન
ઉનની તરાદ પડતી જાય કેનવાસમાં આપું
કાપડ તૈયાર હોય છે અને દેખાવમાં તારની
જાળી જેવું હોય છે ભરત કામ માટે કેનવાસ
વપરાય છે તેના કરતાં આ ધણુ જુદું હોય
છે અને બે બે વાણા તાણાના જોડા તારથી
જાળી પાડેલી હોય છે. આ જાળી પાડનાર
વાણાના જોડા તાર ઉપર ઉનની માંઠ વળાય
છે અને જે તરાદ પાડવી હોય તે પડાય છે.
સાથેના કોઈપણ ચિત્રમાં જોવાથી કેનવાસ
કેવું જોઈએ તે જણાશે

ગાલીચા બરવા માટે જોઈતા સામનો:
કેનવાસ, ઉન, માંઠકાવાળો સોયો અથવા
માંઠકા અને નાકાવાળો સોય જેમાં એક છે

આંકડો અને બીજે છે નાકું હોય છે તે, ઉનના કકડા સરખા કાપવા માટે મજ અથવા માપ, માપીયાની પાછળ ચોદવા માટે આગ-હન અથવા તાડીક અને તરાદ ચીતરવા માટે ચોરસ અકિસા કાઢી.

(૧) કેનવાસ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે રજથી પદ ઈય પનાન આવે છે. તેવાર ચાલીયા કરતાં એકથી બે ઇય વધારે લેવું કેમકે તેટલું ચાર બાજુએ વાળી લાઇને બર વાધી કોયો મજબુત બને છે.

(૨) ઉન જાત જાતનું ગંગીન એક તારી અથવા ત્રણ તારી અને વધારે મધુ છ તારી થરેડું આવે છે

ગીજા ઉનના ધા-
માથી તરાદ સારી
પડે છે ત્યારે
એક રંગી ગાંઠી-
આ માટે જાડું
ઉન કીક પડે
છે. બનતા મુધી
એક ગાંઠીચામાં
જોઇએ તેટલું
ઉન એક સાથે
ખરીદવાથી એક
શબ્દો એ ધાય
છે કે રમમાં

ફેરફાર નથી આવતો. ઉનના રમમાં હમેશાં ફેરફાર રજા ફરે છે એટલે તરાદ ન બમડે માટે એકીવખતે જોઇવું હજી લેવું જોઇએ એક ચોરસકુટ માસીયા માટે ગીજા ૧૦થી ૧૨ બોસ અને જાડું ૧૨ થી ૧૧ બોસ ઉન જાંબ છે આ જાડાણ માપ છે આકિડાથી બરવામાં ઉન વધારે જાંબ કારણ તેમાં ગાંઠ વાળવાની હોય છે જ્યારે સોયથી બરવામાં એકજુ જાંબ છે.

સોધા — આ જાડા ગીજા કોયેના મુધાજી માટે વપરાય છે તેવી જાનના હોય છે પણ

આ સોપાને છેડે વાળી આંકડો બનાવેલો હોય છે અને આંકડો બધ કરવા માટે તેના ઉપર આગરી આવે છે. મોળ મુધવાના સંચામાં જેવી મોય વપરાય છે તેના જેવો આકાર હોય છે. આ સોપાને લાકડાનો દાથો હોય છે ચીત્ર નં ૧૦ માં જુઓ. સોપ આ મોયા જેવી હોય છે ફરક એટલો જ કે લાકડાના દાથાને બદલે બીજે છેડે જાડી સોપના જેવું લાકિ નાકુ હોય છે આ આંકડાને ઉપયોગ ઉન પકડીને કેનવાસના કાજામાંથી ખેંચનાનો હોય છે અને આકડામાંથી ઉન નીકળી ન જાય માટે આગરી આકિડા ઉપર બધ થઇ

ચલો, હવે વિલખ શો ?

[મહેલુ]

શુભે ક એ મદા રહુ પતિ તમારી સાધમાં,
આજ કેમ એકલી રહુ? અર્થ નિવાસમાં ?
રેસાદાક આંકડું, બધિર શું અને બળી ?
સિધાવવા થકું તમારી સાધ એજ મામળી.

સદીશ ધાવ રાગુના, ધરીશ બીક લેરા ના,
આપ શોધને કલક લાગવા દુશ ના
અર્ધ લાગ આપને ન છોડવા કજીવ હું,
ચલો, હવે વિલખ શો ? ફરી શુજાય નેતાશું

જણુ હોય છે ત્યાથી ઉન કાપવાથી એક સરખા કકડા કપાય છે સોપ અને સોયા માટે જુદા જુદા માપ હોય છે તેમ જાડા ગીજા ઉન માટે પણ જુદા હોય છે.

તરાદ ચીતરવાના કાગળ — આ કાગળ તેવાર મજે છે ગીથોમા કાપડની તરાદો કાઢવા માટે વપરાય છે અને નિશાળોમાં સાય-સના અજવામ માટે વપરાય છે તેવા માથે. અથવા દાથે સરખી ઉંઘો આડી લીટી દોરી કાઢાય- જે તરાદ બરતી હોય તે આ કાગળ ઉપર પેન્સીલથી ગીનરતી અને પેન્સીલથી કાઢેલા

આકારમાં જે ખાના પડતા હોય તે ખાનામાં જોષ્ઠતા રંગ પુરવા અથવા રંગના ચિન્હ કરવા. કાષ્ઠ તૈયાર તરાફ કે છખી ભરવી હોય તો તે તરાફ કે છખી ઉપર કેનવાસમાં જેટલા કાણાં હોય તેટલા ચોરસ ખાના દોરવા—કેનવાસની ચારે બાજુના ૧ થી ૨ ઈંચ છોડી કાઢીના કાણાં મણી લેવા અને એટલાજ ચોરસ કાગળમાં લેવા એટલે કાગળ ઉપરની તરાફમાં એક ખાનું કે ચોકડું તે કેનવાસનું એક કોણું મણી લેવું અને તે પ્રમાણે ભરતા જવું આવી તરાફ મોતીના તોરણ કે પડા માટે પણ કામ આવી શકે. કાગળના એક ચોરસને એક મોતી કે મથુકા મણી લઈ તરાફ પાડી શકાય છે. સરખાત તદ્દન સાદી તરાફથી કરવી જવાબવાળી તરાફ—એટલે માલીયામાં અડધા કે પા ભાગની બરી પછી તેને ઉચલાવીને ભરવાની હોય તો અડધી કે પા ભાગનીજ તરાફ કાગળ ઉપર ચીતરવી એટલે વખત જોઈશે.

* ચિત્ર નં. ૧, ૨, ૩, અને ૪ સાદી તરાફો બતાવે છે. નં. ૧ અને ૨ ચીતરેલી તરાફો છે જે નં. ૩ અને ૪માં ચોરસ આકાર કાગળ ઉપર ભરવા માટે ઉતારેલી બતાવી છે. અને જવાબવાળી તરાફો ગાંઠે તે કાગળ ઉપર એક ભાગ બતાવે છે. આકારો ભાગ ઉચલાવીને લેવાનો છે.

ભરવાની રીત—કેનવાસને, તેમજ કે ઘોડા ઉપર અથવા ખાટલા ઉપર ભરનારની હાતી બરાબર આવે તેટલી ઉંચાઈએ રાખવું. કેનવાસ કડક હોવાથી ધડી ન ચાય માટે તેના ઉપર જાડી ચોપડી કે વજન મુકવું જે રંગનું હોય જોષ્ઠએ તે માપની આજુબાજુ વીંટાળવું. એક સરખા જોરથી અને માપની ઉપરની બાજુએ ખાડો, ખોલાણું કે ગીસી હોય છે તેના ઉપર

કાતર, ચપ્પુ, કે અસ્તરાતું પાત્રું ફેરવવું એટલે હોન કપાઈ એક સરખા કડકા થશે આવા કડકાનો રંગવાર બદલો થોડો એક સામયે કાપી રાખવો. કાપવાની રીત માટે જુઓ ચિત્ર નં. ૫ ત્યાર પછી જુઓ ચિત્ર નં. ૮. તે પ્રમાણે આકાંડ (સોયો) જમણા હાથમાં લઈ કેનવાસના આડા તાર અથવા વાણાના જોડકા તારની નીચેથી ઉપરના કાણામાં બહાર કાઢવી આકાંડની આગરા તેની મેળે ઉધડી નળ તેટલી આકાંડી બહાર આવવા દેવી પછી કાપેલું હોન લઈ તેના બે છેડા કાપા હાથમાં પકડી માળો કરવો અને આ માળો આકાંડમાં પરોવવો અને આકાંડી પાછી ખેંચી લેવી. આકાંડી ખેંચવાથી આખરી તેની મેળે બધ ઘઈ જશે એટલે માળો નીકળી જશે નહિ છેડા કાપા હાથમાં કાઢી રાખવા અને માળો નીચેના કાણામાં થોડો બહાર આવે ત્યાં સુધી આકાંડી ખેંચવી. જુઓ ચિત્ર નં. ૯. ત્યાર પછી આકાંડી તેમાંથી કાઢી ન લેતાં બહાર આવેલા માળામાં પાછી ખીંચ હાથમાં પકડેલા છેડા સુધી લેવી અને પકડેલા છેડા આકાંડમાં ભરાવવા. ચિત્ર નં. ૧૦. અને આકાંડી પાછી ખેંચવી એટલે માળામાંથી બે છેડા બહાર આવરી અને ગાંઠ વળી જશે ગાંઠ હાથથી ખેંચી મજબુત કરવી. આકાંડી તેની મેળે બહાર નીકળી જશે. ચિત્ર નં. ૧૧. આવી રીતે પાંચ દસવાર કરવાથી આ સહેલું થઈ જશે.

ભરતની સરખાત કરતાં પહેલાં કેનવાસને ચારે છેડે ૧ થી ૨ ઈંચ જેટલું ઉપર વાળો લઈ આ વાળેલા બેવડા ભાગ ઉપરથી ભરત સર કરવું એટલે ફાટેલી કે કાપેલી કારમાંથી કેનવાસના દોરા નીકળી ન જાય અને કાનાર મજબુત બને. નીચેથી સરખાત કરી ઉપર જવું અને કાખી કે જમણી બાજુથી ભરવાનું શરૂ કરી આડી લીટીએ

* ચિત્ર નં. ૧ થી ૪ કરી શકાય નથી તે માટે દિલ્લીની ઝાંઝ

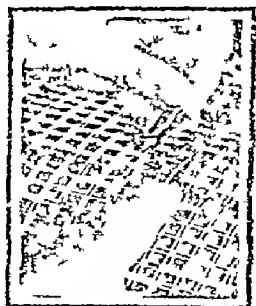
चित्र नं ८

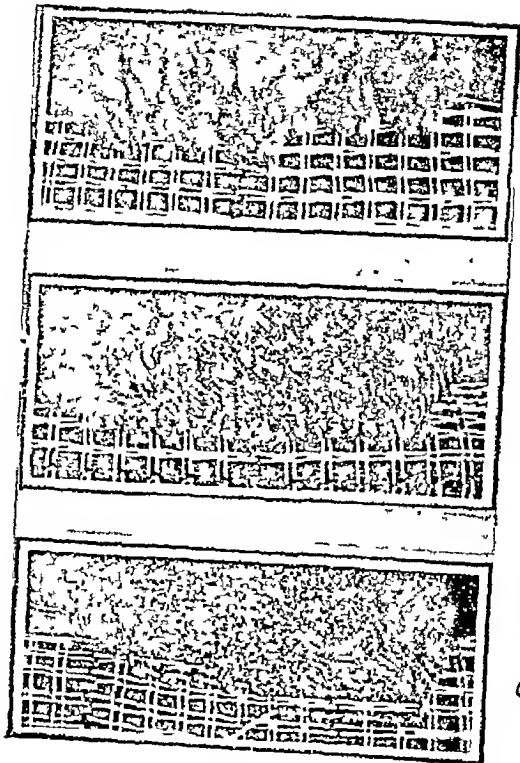
चित्र नं ९

चित्र नं १०

चित्र नं ११

चित्र नं. १२

चित्र नं. १३

चित्र नं. १४

મયાં જવું. આમાં ફેરફાર કરવો નહિ, નહિ તો ઉત્તના છેડા આડા અવળા પડી તરાદની ચળકાટ બગાડશે બન્ને છેડા એક સરખા પકડી રાખવા. જેમ જેમ માલીયો બરાલો ત્યજ તેમ તેમ નીચે તે ટેબલની બાજુએ ઉતારતા જવું એટલે બરાલો ભાગ ઘટકતો રહે કે બોળામાં પડે બહુ મોટો માલીયો બરાલો હોય અને કેનવાસ ઢૂંક દોષ તો બીજા કેનવાસનો કકડો બરાલો કેનવાસના છેડા ઉપર ૧ થી ૨ ઇંચ ડાળવીને અથવા ચડાવો રાખીને બેવડી કીનારની પેઠે ચડાવવા મેવડા ભાગ ઉપર ભરત કરવું.

માલીયો બરાલ રહે ત્યારે મોટી કાતરથી હયા નીચા ઉત્તના રેશા કાતરો નાખી સપાટી એક સરખી કરવી અને કાતરેલું ઊન દાઘથી ખંખેરી નાખવું. મજબુત બતાવવા માટે માલીયાની પાછળ રંગેલું કતાન ચીવી લેવું કે ચારે બાજુ ફરતી પાટી કાપી લેવી કદાચ માલીયાના છેડા વપરાશમાં વળી જાય તો કેનવાસ અને કતાનના અસરની વચ્ચે ચારે ખુણે ચપટો સીસાનો કકડો ચીતી લેવો એટલા તેના ત્યારથી છેડા સીધા રહેશે.

સોયથી બરવાની રીત —

આ રીતમાં માંક વાળવાની હોતી નથી. એટલે ઉન થોડું જોષ્ટિ અને માંક નહિ વાળવાની એટલે કામ જમઠી થાય છે. તરાદ બરવાની રીત આમજ બજાવ્યા પ્રમાણે જ છે આ રીતમાં ગેજ નાનો જોષ્ટિ રેમો માંક વાળવાની નહિ એટલે ઉન ઢૂંક જોષ્ટિ સરખાત પહેલો રીતનો માંક કરવી સોયના નાકામાં મજબુત પાસીય કરેલી કે મીજુ પારેલી દોરી પરાવવી અને જમણી કે ડાબી બાજુથી સરખાત કરતાં પહેલાં કેનવાસના છેડા ઉપર મે ત્રણ આંગે કે ટાંગ લઈ લેવા-ત્યાર પછી

સામેનો આંકડાવાળો છેડો કેનવાસના એક કાણામાંથી ઉપરના કાણામાં કાઢી તેમાં ઉત્તના માળો પરાવવો. અને આંકડા પાછી ખેંચવી એટલે માળો નીચેના કાણામાં આવશે. આ માળામાં પાછી સોય પહેલી રીતની માંક છેડા પકડવા માટે ન જવા દેતાં સીધી માળામાંથી કાઢી લેવી એટલે માળામાં દોરી ઉપર પરાવઈ જશે. ચિત્ર નં ૭ આ પ્રમાણે એક સાધન પુરી થાય એટલે બીજાની સરખાત તે તરફથી કરવી એટલે દોરી તોડવા વગર સળગાવે દોરી તૂટે ત્યારે બીજો કકડો ઘોડાગાંઠથી જોડવો. તરાદ વાંચવાની રીત પહેલા જેવીજ છે ફેર એટલેજ કે આમાં બીજા સાધન એક બાજુથી સર યતી નથી એટલે તરાદની સાધન તે પ્રમાણે “ વાંચવી, ”

ચિત્ર નં. ૧૪ આકઠી (સોયથી) બરાલો માલીયાનો એક ભાગ બતાવે છે. ચિત્ર નં ૧૪ સોયથી બરાલો થોડો ભાગ બતાવે છે ચિત્ર નં ૧૨ બહુ જડ વાપરવામાં એક આંતરે બરાલો ખાના બતાવે છે.

આ માલીયા બરવા સમયે વધારે માલીની જોષ્ટિ હોય તો વડોદરાની મદારાણી વૂલન મીલના મેનેજર જેમણે આ અને આવા બીજા ટુન્નર ઉદ્યોગોનો સારો અભ્યાસ કરેલો છે તેમના તરફથી મળી સફરો અથવા કોષ્ટ પજુ બહેન મને પૂછશે તો બનતી મદદ કરીશ.

આવા માલીયા બરવા માટે જોષ્ટિના સાધન, કેનવાસ, આંકડી, માપ, ઉન વીંચે તમામ ચીજો મદારાણી વૂલન મીલ કંપની લીમીટેડ, વડોદરા. એ સરનામે લખવાથી કીસા-પન કોમટે મળી શકશે આ મીલે દાલમાં માલીયા માટે ખાસ ઉન નં ૮૨૫ જનાબુ છે જે એક તારો છે. તેના ત્રણ કકડા સાથે લર્મ બરવાથી મુદર માલીયા બરાલ છે ચરેલું જોષ્ટિ તે તે પજુ ત્યાંથીજ મળી શકશે.

રાધાકૃષ્ણ : પુનર્મીલન

દિલની દિલે રહી રે લોલ,
 પ્રીતમ પ્રાહુણા હો રાજ !
 ક્યમ બાયે કહી રે લોલ,
 પ્રીતમ ! પ્રાહુણા હો આજ : —દિલની૦
 સુરવનમા ચરુણા યોવનના,
 અમેલ કરતા વાતો;
 સુખશમણાં એ સર્થાં મધુર કયાં ?
 કાળ કાળને આતો ! —દિલની૦
 રસસરવરિયે સંગે તરતાં,
 સમય જણાય ન બતો.
 ભાવિ સુનેરીના વર્ષાભાં,
 આતમ યુગસિયે નહાતો —દિલની૦
 દિનનન્દન, જીવન મોહન એ,
 ઉત્તવલ આશ-ઉષા તો;
 કરાળ શો ત્યાં વિયોગ વહીને,
 વિષાદ સહસા જ્ઞાતો ! —દિલની૦
 દિન રજનિ યુગયુગ સમ વીતલ,
 પ્રિયદર્શનની તુષા એ !
 સુમીલન કયાંથી આજે સ્નેહલ ?
 સદ્યો ન હર્ષ સહાતો ! —દિલની૦
 સ્વપ્ના શો અવયોગ પ્રીતમ ! તમ
 ભવભર કે સદ્ય યાતો,
 યોવન રે વણ. પુણ્ય જીવનપણ
 રહાય ધન્ય છે આતો ! —દિલની૦

રામમોહનરાય જસવંતરાય

વિભાકરનાં આંસુ

શ્રેણી: દીપતી મનોરમા મનમુદાર

“હો રે હરી પગલું” કે નદિ કે તો કુ ન
પાણું તો વિભાકરને કોણ મામ-
વદી ? આરે તે તોડી કરી કે અને
સાચવો ? એ બે પાન કેમ અને ? વળી
શદ્ધતા પણ સાથે કરી ખાવાના કુ તો
ખોજી શ્રમવધુમાં આવી પડ્યો છુ પત્ની
ગુજરી ગઈ તે વખતે “ તમે જરૂર કરો
કમ્મ કરતો ” એવું કહેને વિનવી ગઈ હતી.
અને સાથે સાથે એવું પણ કહેતી ગઈ છે
કે “ તમે તમા તમારી નવી પત્ની વિભાકરને
જરાએ જોખુ ખાવવા દેશો નહિ અને
શ્રેયશી કહેવો ” એ અને વચન આપ્યું
કે વિભાકરને જરાએ કુ ખ પડવા નહિ કડ
વચન તો આરે પાળ્યું જ એકાએક

એ એક સારા કડખતી કમ્મર ચોરીને
તેની સાથે કમ્મર કડખું. મીનાક્ષીને પ્રથમ જ
ત્રિપ્લે મમતાથી કીધું કે “ તારો પેતાનો
ખર્ચ એ છે કે વિભાકરને જરા પછ એમું
ખાવવા દેવું નહિ અને એના કાપડમાંથી
માનો મેં જ દૂર કરો ”

મીનાક્ષી ગુજરાતી જ ચોપરી સુધી બહાર
હતી એના મ પિતાએ જોગણી મારી અને
એની જામ મંગલ રાખી હતી એમને જ
એકાદી એક પુત્રી હતી. મનમાં મરણી
અને મરણી જન્મનારી હતી એમને રૂપ રે
શ્રિમ મળુ જાણી પો એવી નવેના એવે

વિભાકરને થોડા વખતમાં પોનાનો કો
લીધો દરે વિભાકર મીનાક્ષીથી જરાએ આપે
રહેતો નહોતો. મીનાક્ષી એને શાજ નવી નવી
વાતોમાં કહેતી વિભાકર કાઠો બુને કાઠ
તેમ થોડા બોસો દત્તે થોડા રિવસમાં
મીનાક્ષી સાથે કમ્મર મળે

કુ એક રિવસ વિભાકરને બધ દરવા
જતો દત્તે રતામાં આરા મિત્રો મળ્યા
તેઓ વિભાકરને મળ્યા જ્ઞાપથી બોલાવીને
“ તાર નામ છુ ? છુ બહે છે ? ” વિનંતે
કાંતો પૂછવા

માર નામ વિભાકર અને કુ ગુજ-
રાતી મોટ ચોપરી જાણ છુ. ” એટલું
બોલીને તે ઘોડપણે ઘરો રહો.

આપ મિત્રો કહેવા સાચા કે “ તમારો
વિભાકર દોષિતાર સાથે છે દો ? ” આ
મહિત્તો આરે જાતી બેટ બેટ ગુજી
જાતી. સજિ પડ્યા આવી હતી એમને અને
જર તરફ જતાનો વિચાર કયો. વચમાં
ચેતે-નુ પર આવતું હતું એમને અને
મળીને પેર જમણ એમ વિચાર કરી એને
ત્યાં ગયા

શોરો વાનગીન થવા પછી ચેતે-નું વિભા-
કરને જુઓ “ તમ તમારી ના તમારા તરફ
ખાજ રાખે છે તે ? ” એ વિભાકરની સ્થાન
તેણે કહેને ખાતો હતી કે મીનાક્ષી એના

ઉપર અલ્પત વ્હાલ રાખતી હતી, અને જરા પણ એણે આવવા દેતી નહોતી; એટલે એ હકારમાં જ જવાબ દેશે, પરંતુ મ્હારા આશ્ચર્ય વચ્ચે, વિભાકરનો જવાબ મળવાને, ખદલે તેની અગિમાંથી દડદડ અસિ પડવા લાગ્યાં.

દુ સરમાઈ ઝખવાણે પડી ગયો. એનાં આસિને લીધે મીનાક્ષીનું સુંદર મુખ મ્હારા નાનમાંથી નષ્ટ થઈ ગયું. મ્હારા હૃદયમાં એને માટે માન હતું તે એકદમ છીડી ગયું. યોગેન્દ્ર મ્હારા માસુ જોઈ રહ્યો.

“તું કેમ રડે છે ?” યોગેન્દ્રે એ વિભા કરને પૂછ્યું.

વિભાકરથી કરોજ જવાબ આપી શકાયો નહિ. આખ્યાં આસિ ખાતાં નહોતાં.

યોગેન્દ્રને વિભાકરની સાવકી મા ઉપર સદેહ થાય એમાં કંઈ નવાઈ જેવું નહોતું. મ્હને પણ સંકા થઈ કે મીનાક્ષી મ્હારા દેખતાં જોડો આડંબર તો નહિ કરતી હોય ? હવે ઘેર ગયા પછી તપાસ.

અમે ઘર તરફ જવા ઉઠ્યા. રસ્તામાં થણા વિચારો આવ્યા ઘેર જઈને મીનાક્ષીને ધમધમી કાઢું એમ મ્હને થયા હયું. “અરે ! મ્હારા દેખતાં વિભાકરને વ્હાલથી બોલાવે અને પછીથી દુખ દે છે ?” પણ પાછો વિચાર આવ્યો, ‘ના ના, એમ એકદમ તપાસ કર્યા વગર ચુસ્તે ચલુ નહિ ચોક્કસ ખાતરી કર્યા પછી જ કહીશ.

એટલામાં ઘર આવ્યું અને મીનાક્ષી દસતી દસતી હમણાં રુદાગી આવી. એને જોઈને દુ તો ઠડોચાર જ થઈ ગયો અને મ્હારો રોષ બતાવવાનો હતો તે પણ જતો રહ્યો કદાચ વિભાકરને એની મા સાંભરી દશે તેથી એ રડતો દશે. એ વિચારે મ્હું મન વાળ્યું.

મીનાક્ષીએ વિભાકરને પોતાની પામે સેડ ડ્યમાં લઈ લીધો અને પૂછવા લાગી કે, “તમે અત્યાર સુધી ક્યાં કરતા હતા ? ચાલો, જુઓ તમારે માટે શક્કરપારા અને ગોલપાપડી કરી મૂકી છે.”

અમે ઘરમાં જઈને નાસ્તો કરવા બેઠા પછી મ્હે ધીરથી વાત ઉપાડી આજે વિભાકરે મ્હને બહુ ચરમી હો બતાવી દીધો. યોગેન્દ્રે રહેજ અને પૂછ્યું કે, “ત્હારી બા ત્હારા તરફ વ્હાલ રાખે છે ને ?” એટલે એ તો રડી પડ્યો. મ્હને લાગે છે કે તું એને બરાબર રાખતી નહિ હોય.

આ સાંભળીને મીનાક્ષીનું મોઢું રડવા જેવું થઈ ગયું અને તે બરેબર રડી પડી અને બોલી, “મ્હને ખબર હતી કે હું માઈં સર્વસ્વ અપાઈ કરીશ તોયે મ્હારા ઉપર જોડું આજ આવશે.”

મ્હને બપ હતો કે હવે પછીથી મીનાક્ષી વિભાકરને વ્હાલથી બોલાવશે નહિ. પણ એથી મ્હે ઘલટું જ લેયું. બીજે દિવસે સવારથી મીનાક્ષી એટલા જ પ્રેમથી વિભાકરને બોલાવતી હતી, અને સવારથી તે સાંજ સુધી ખૂબ સલાજ લેતી જરાએ વિભાકરને છૂટો પડવા દેતી નહિ રખે એને મા સાંભરે ને મ્હે વીલાપ એની ખાસ કાળજી એ રાખતી. ને એમાં એટલી બધી લીન થઈ જતી કે કેટલાયે કલાક સુધી મ્હને પણ જૂલી જતી.

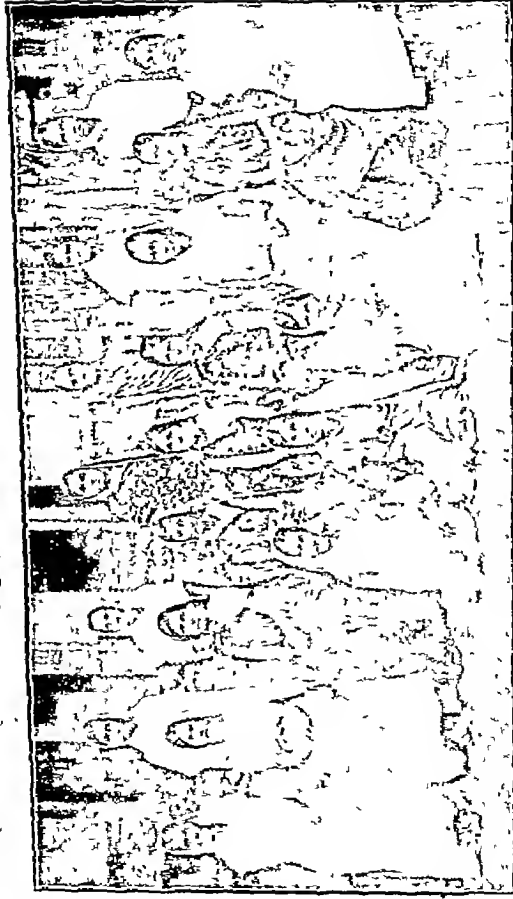
એક દિવસ ઓરિસમાંથી રાજ કરનાં દુ બેસો ઘેર આવ્યો તે વખતે વિભાકર બારણામાં ઉભો હતો રડતો હતો મ્હે તેને પૂછ્યું, “વિષ્ટુ તું કેમ રડે છે ? તને મીનાક્ષીએ કડવાં વેણુ તો ક્યાં નયો ને ?”

વિભાકરે ડોકું દલાવીને ના કહી.

“ત્યારે તને એ પ્રેમથી બોલાવે છે.”

ગ્રામીણ-જીવન

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંદિર—સ્ત્રી-વિવાહ

તથા વર્ષની પરીમાણ પાસ થયેલાં બહેનો

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ-સ્ત્રી-વિદ્યાલય

પરીક્ષામાં પ્રથમ નંબરે આવનાર બહેનો

કુ વનલ જગાડી મૌ રનેહલીલા જ હકર સૌ વેણીજોરી વિ હાપડીઆ
(૧૬ વર્ષ) (૩૪ વર્ષ) (૨૪ વર્ષ)

તોયે તું કેમ રહે છે ? તે દિવસે યોગે-
બને ઘેર પશુ રહી હતો ? માટે જે સાચી
વાત હોય તે કહી દે વૃ રડું છું તે મ્હા-
રાથી ખમી સકાય નથી. "

" ના, મ્હોટાભાઈ એમ નથી. એ તો

ઉસડુ મ્હને

બહુ જ વ્હા-

લથી મોઢાવે

છે ખરે, એવાં

વાડ તો સગી

માથી પણ

યાય નહિ.

પણ મ્હોટા-

ભાઈ છે ને

મ્હને એવું

યાય છે કે

મારીબા મ્હ

ને ખૂબ લાડ

કરતી હતી

તેથી આલી

અમ. તેમ આ

મંદારી નવો

બા એનાથી

એ વધારે લાડ

કરે છે તે

એ પણ મ્હને

છોડીને ચાલી

તો નહિ બપ

ને ? " એમ

કહી વિશાકર

ખૂબ રડ્યો.

અને મ્હારાથી પણ રોષ પડાયું. હવે આટલે

દહડે મ્હને એના રડવાતું કારણ સમજાવું

મીનાક્ષીએ સુશમલ રનેદથી વિશાકરના

કરવામાં કેવો ભય પેસાડ્યો હતો. યોગીવાર

તો કુ કાન્ત ઘણું જાયે. ખરેખર ! પવિત્ર

આત્મા આ સંસારમાં રહી શકતો નથી બળે
વિધાતા આ બાળકના મોઢામાંથી ખરે તો
નહિ એલાવતી હોય ? હાથર એવું ના કરે.

મનમાં ખેદ પામતો કું, વિશાકરને લખ

મીનાક્ષી પાસે ગયો. અને મીનાક્ષીને કહ્યું,

" પૂછને વિ-

ભુને, એ કેમ

રહે છે ? "

મીનાક્ષી

તો લાગણીના

વેશથી સંજ્ઞા

બની ગઇ

એવું મોઢું

ઘટતી ગયું:

" તમે જ

એને પૂછોને

કે એ શા માટે

રહે છે ? "

મ્હે મી-

નાક્ષીને સમ-

જાણ્યું કે " તું "

એના, તરફ

ખૂબ વ્હાલ

રાખ્યું છું તેથી

એને ભય લાગે

છે કે એની

માની જેમ વૃ

પણ એને

છોડી, ચાલી

તો નહિ બપ

ને ? "

મીનાક્ષીનું મોઢું તરત પ્રકૃષ્ટિત થઇ ગયું.

એણે વિશાકરને પોતાની પાસે લખ લીધો

અને છાતી સરમો. દાખ્યો.

મીનાક્ષીએ વિશાકરને બહુ લડાવી મૂક્યો

હતો એટલે વિશાકર જે કહે તેજ કરતી,

વાતસલ્ય-ગુજન

કરમાં રમે છે કુમાર, કુમાર મારા કરમાં રમે છે
બાળપણથી હૃદયમાં રાખ્યો, આજે પીપ્પરસ ચાખ્યો,
કુમાર મારા કરમાં રમે છે.

હાંબી લાગે મ્હને ઘાંઠાની ચાંદની,
એવો અનુપમ એ બાળ છે —કુમાર

ન્યાતિ પ્રકટાવી મ્હારા સુમગ સકતમાં,
કિશ્કો સૂર્યના શુ કામ છે ? —કુમાર

કાણું કાણું ભાલે ને દેખું હલાલે,
કોયલડી તુ રીડ જાય છે ? —કુમાર

મીડી મુંઝવણમાં મ્હને મ્હલાવતો,
ખડો તોફાની બીજો કાન છે —કુમાર

હલકે સારે ગાઉં દેમર હાલકાં,
ન લાણું જગમાં શું ચાય છે —કુમાર.

બોળા પુઠ્ઠલુ નપારે પોટે પારણીએ,
કર અધીરું બની ભય છે —કુમાર

સુવાસી પુષ્પો ન રાખું સકનમાં,
મ્હેકતો સોરસનો રાણુમાર છે. —કુમાર.

કંટે ક હોરીને ધમકાવે ધુપરી, રહ્યો મન રંજન લાય છે.
કુમાર મારા કરમાં રમે છે.

: રવ ઝવેરીબેન ચુનીલાલ રાહ :

સવારમાં બેઠી હતી, ચાંદ્રો ચોટસો કરીને એ નદાઈ લેતી. પછી સૂઈતી પૂજા કરતી. અને રસોઈની તૈયારી કરતી. વિકાકર છેડે ત્યારે દાંતણપાણી ઝરવાને દુધનો ખાસો આપતી, મરમીના દિવસોમાં વિકાકર જમવા બેસે ત્યારે પચો નાખતી. મીનાક્ષીને ધણીએ વાર પળવતો પણ કદી એ કટાળતી નહિ. જિલ્લો એને આનંદ થતો.

થોડા દિવસમાં વિકાકરની કલ્પના સાચી પડતી જણાઈ. મીનાક્ષીને એક કાર્યકર રોજ લાગુ પડ્યો ઉધરસ, તાવ, તથા લોહીની ઉલટીઓ થવા માંડી. દાંતરોએ બદારમામ હવાફેર માટે લાઇ જવાની સૂચના આપી. પણ મીનાક્ષીએ કંઈ પણ જવાની ના પાડી.

મીનાક્ષી પોતે સમજી ગઈ હતી, કે હવે મટવાનું નથી ક્ષયરોગવાળાં માણસ બાગ્યેજ કાઈ બની શકે છે. દિવસે દિવસે એના મંદ-વાડ વધતો જતો, હતો. દાંતરો એને સારી કરવાને માટે ધણી ધણી જાતની દવાઓ આપતા. પણ એકે દવાની ટીકી લાગતી નહોતી. હવે બધા આચાર્ય યયા હતા. વિકાકર બહારના જેવો ર્થા કરતો એને

કંઈજ એન પડતું નહિ; મીનાક્ષી એના રહામું જોતી અને મનમાં નિઃસાસા નાખતી.

વિકાકરને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. એના વસા ઉપર હાથ ક્યા સુધી ફેરવ્યા કર્યો. અને ધીમેધી બોલી. “હવે હું જાઉં છું. તારી કલ્પના માગી પડી. તું સુખી થજે.” એમ બોલી એની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં. જાણે હમારી પાસે વિદાય માખતી હોય તેમ અમારી રહામું જોઈ રહી.

વિકાકર દિગ્મૂઢ જેવો થઈ ગયો. “શું મારી માતા આત્મી જાય છે?” એ બાકળા જેવો ઉત્તર જ રહ્યો. થોડોવારમાં મીનાક્ષીને યમદૂતોએ અમારા હાથમાંથી ઝૂંટવી લીધી.

પાછું અમારું ઘર ઉજ્જડ થઈ ગયું ! વિકાકર પાછો નમાયો થઈ ગયો. મીનાક્ષીએ આદ્ય પુત્ર-સ્નેહ બતાવી આપ્યો હતો. એ નિરવાર્ય માતૃપ્રેમ સ્વભવતઃ થઈ ગયો.

ન્યારે આ બધી વાત સ્મરણમાં આવે છે ત્યારે હૃદય શરૂ શરૂ થાય છે. વિકાકર હવે શોકમાન ફરે છે. કાંઈની સાથે બોલતો નથી. પહેલાંની માફક રોતો નથી. હવે એને કશો બય લાગતો નથી.

ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળ સ્ત્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષાનું પરિણામ

શ્રી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળ તરફથી આવતા સ્ત્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષાના સારાંશ આક્ટોબર માસમાં લેવાઈ હતી એ પરીક્ષામાં નીચે જણાવેલા બહેનોને અનુક્રમે ઉત્તીર્ણ થયેલાં જાહેર કરવામાં આવે છે.—

પ્રતીય વર્ષ —

(૧) સી. સ્નેહલીલા જ્યોતીલાલ કાકર, (૨) ક. વીરમતી ગુલાબદાસ ગવેરી, (૩) ક. કુસુમ હનનલાલ મારસિયા, (૪) ક. સુરજ ચુનીલાલ ચૌહાણ

દ્વિતીય વર્ષ —

(૧) સી. વૈજાંતીની વિનયચન્દ્ર કાપડિયા, (૨) મં. કુન્દનબહેન વેલણ મહેતા, (૩) સી. દમયન્તી હરજીવનદાસ સોનપાલ, (૪) ક. વીરમતી અમૃતલાલ રીવેયા, (૫) સી. કુસુમબહેન જ્યોતીલાલ મુશાલી, (૬) સી. અબાજોરી વલ્લભદાસ પંચાલ, (૭) ક. તારાબહેન દે. નસાણી.

નોંધ:—આ ઉપરાંત ક. જ્યોતબહેન મીનાક્ષલાલને ભાષાના વિષયમાં ત્રણ માસ પછી ફરી પરીક્ષા આપી પાસ થવાની રહેશે. પ્રતીય વર્ષમાં અભ્યાસ કરવાની છૂટ આપવામાં આવે છે.

ત્રીતમ વર્ષ —

(૧) ક. વસંત હરિલાલ બગલી, (૨) ક. શારદા નાગરદાસ કાકર, (૩) મં. હીરાબહેન હરિદાસ તન્ના, (૪) સી. જ્યોતદેવી દિગ્મલાલ ગાંધી, (૫) ક. મધુમતી ચન્દ્રદાસ પાટિલ, (૬) સી. રીવાળીબહેન મનલદાસ શાહ, (૭) ક. કળાવતી મનુભાઈ ગવેરી, (૮) ક. મધુ રાપલ.

કેટલીક વાનીઓ

સંપાદિત: સૌ. દિવિલા મ. ઠાંઠાવાળા

ચણાની ફાળનો શીશો (૪૮)

ચણાની ફાળ રોર ૧

૩ રોર દુધ આપવી રાતે.

૧૦ રોર દુધ રહાડે

૧૫ રોર ધી.

અવળ પાવલીભાર

ભવંત્રી પાવલીભાર

સુલાવળ ૪ તોલા.

સાકર રા. ૧૦ ભાર આપી.

કેસર બિનાનીભાર.

એવથી પાવલીભાર.

પાચેર જરામ.

પાચેર પીસ્તા

૩ રોર સાકર ફળેથી

ચણાની ફાળ રોર એ પાણીમાં ઘીલ નાખી
રૂને ત્રણરોર દુધમાં પલાળી રાખવી. પછી સવારે
૧૦ રોર દુધમાં ખીરની માફક પલાવવી રાત્રે
વાંધી નાંખી એકરસ થાવ એમ કરવું, એટલે માલો
કરો. પછી બરામ તથા પીસ્તામાંથી પાચેર પાચેર
રહાડે, વાંધીને ભેળવી રેવું પછી ૧૫ રોર ધીમા
રોવું. શાલ થાવ ત્યારે ૩ રોર સાકર ફળેથી
ભેળવવી. બાકીની ચીજોને ખાંડી સુલાવળમાં
એકી કરી અંદર નાંખી રેવી અને જરા જરામ
કરી પાણી ચોખાઈ બધા ત્યારે જવારી થેવુ આ
શીશો જન્દો જન્દો પીસવો બહુ સ્વાદ્યળી ને
મેંધી મીઠાઈ આ છે

બીરકીટ બીજ રીત (૪૬)

પકનો રતો ઝીવો રોર ૦૫

ચાખાનો લોટ રોર ૦૫

ખાંડ ફળેથી રોર ૦૫

માંગણ રોર ૦૫ (રોટ પાચેર)

એમોનીઆ તોલો ૦૫

દુધ ભરે પડે તો

મે બીરકીટની રીત આપી હતી, તેનાથી આ
બૂરી છે, ને આનાથી વધારે મોર મોર બીરકીટ
કરો. એમોનીઆને લાંબાના પાટીઆ ઉપર વાંધી
નાંખી તેમાં બંને લોટ ભેગા કરીને બરેબર ભેળવી
રેવો પછી ખાંડ ભેળવવી, અને તેમાં માંગણ
નાખી જૂલ મસળવો લોટ ભે બરેબર ન બંધ વ
તો થોડું દુધ નાખવું કહ્યું કહ્યું રાખવી ટીકી
ન થવા દે. લોટ બાંધી વખતે તાજા કલકર્તા
વાસણ વાપરવા; કાસણ એમોનીઆથી છુલવ કરાઈ
બધા લોટ બાંધી દોષ, તેના પુરી જેવા છુલ
કરીને વેલવુથી વણવા પુરી જેવા ના ફાંને તો
આખરા જેવા છુલ કરીને શકરપાશ જેવા કરા
કરીને બાકર નકરી પાડવી. પાટ કરવા ખાંડ
કામકામી સળી લઈ અંદર કાઢી પાડવા ને કીનારે
પણ તેજ સળીથી નકરી પાડવી કુદે અથવા
સપથી ઉપર તથેલું યુકી અંદર રેવી પીકાવી,
તેવાર કરેલી બીરકીટ ઘણીમાં માથ તેડવી યુકી
ઉપર નીચે તાપ ધીમે રાખવે બીરકીટ પુરી
કરતા જરા ભડી રાખવી; કમરે બળી બધ નહિ.
સુશ કરતાં કહીમાં સારી થશે. રવાને બદલે મેરો
કે સરો પલુ ચાલે

કેકડ બોળી (૫૦)

ચાખાનો લોટ

અમલેલ નાજીએ લીટ.

લીલા મરચાં પાટલી

જરા ભરેબર.

દુધ

મીઠું.

ચાખાનો લોટ એટલો દોષ તેજ જમણ
લઈ તેમાં મરચાં કેવમીર, જરા મીઠું વિગેરે
નાંખી દુધથી લોટ બાંધવો લોટ બાંધી તેના છુલ
કરી લાવથી મસળી જલેની માફક માલ આકાર
લાવથી બનાવવા પછી તેને ધીમા તાપે કીમાં
લગવા.

ભારતનો

રચનાર : શ્રી.

[ઢાળ : પૂનમ ચાંદનો

સહિયર ! ચાલોને
ઉઠ્યો ભારતબોમ્બે
ફીટે સૈકાઓનાં

૨

જગત તણા ઇતિહાસમાં વ્હોનો આર્યઅરેશ,
ભગવતની / ભૂમિ પરે સોહે શો મિરપેચ;
જુના દેવળિયામાં પમરે મિષ્ટ છુવાસ,
લોલે સર્વ જનોનાં લોચન દર્શન પામવા દે,—સહિયર૦

૩

જુના દેહ વિશે વસે જુના જુના પ્રાણ,
તરપિ ચોવનમાં હરે જોમ ઉઠાં યુમાન;
કોદે ખંજર કાતિલ કાળતણાં નવ પાંખ,
એવાં પુણ્યપુરાણાં ભારતનાં યશગીતકાં દે,—સહિયર૦

૪

હિમાદ્રિ જુનો ઉઠ્યો ગિરિમાળાનો ન્યેધ,
પતિતપાવની જાહનવી સરિતસમૂહે એધ;
પાડે પૃથ્વીના પયજબર ભારકુતખ,
હુકે દેશ દેરામો વિશ્વધરમના વાચરા દે,—સહિયર૦

૫

દેવ, મહર્ષિ, સતના-મનલાવી રસભોમ,
તપસ્વીઓના તેજથી જગમગતી રસનયોત;
કાંખા કીર્તિક્ષણ યુગચક્રે ફરે નવ થાય,
એવી અમિત અખંડ પ્રભા રેલાયે હિલમાં દે,—સહિયર૦

જુલ, કૃષ્ણ ને કૌંટિલના
ત સૌ સોહે ને ભલે
એવા મા'અવ શી
ગૃથો જીવનસૂત્રે

તપસ્વી

‘કા’ન કાળો’

ખાલી પરી મહી રે]

પત્ની રત્ન પતિ ને પા વગાડીને

ગે -

નિ -

કી -

ત -

નિ -

સાથ મળી ઉઠવાસમાં રે,

નવલો સસબર બાળ,

બુધ્ધ સીતમ કા’ધારડા રે—સદિયર૦

૧

મનુષિ મીઠા વાસ્તવથી પીરસે નિજ સ્વપાળ,
નિશ્ચયને સમતા ખુલે પેખી ભાતરસાળ;
નિશ્ચય સેવતાં પ’ખીમળોનાં કસોટીખાન,
હાથે ખાળક ને સસસુંદરીઓ રાસે રસે રે—સદિયર૦

૨

આજ ઉઘે ભારતતંજા આઠારો સ્પેશિય,
પૂર્વવદ રી. ઉત્તરવે. મા’ત્મા મીઠનકાસ;
માયીન તપસ્વીઓના તપનળનો રાખગાર,
આખાં રિમત ઘડી આકરે’ જનનાં ઘોડને રે—સદિયર૦

૩

આપ’ જનેતાએ જલુયો આપ’ તનુજ લેખાય,
નિશ્ચયનિશ્ચય ઉજારવા પરી રહે નિજ કાપ;
મીઠા પાક પડાવે ધમ’ તલો કલતાર,
ખરાબે ચડતી લાલી પળપળ હોડી નિશ્ચય રે—સદિયર૦

૪

કુટુંબ ગાત્ર મુકી ઘણી રેલ તણી એ વેલ,
જા’તરમાં અવિરત વહે ધમ’ તણી રસરેલ;
એનાં સુખમંદળને ઘેરે અમલ મકારા,
ફેરે નિશ્ચયનનાં ઠેરે રસરેલજાં રૂઝાં રે—સદિયર૦

જનનમય ગણાય,

મીઠનજાસી માંધા;

તપસ્વીના સિદ્ધાંત,

જમ મીઠામળા રે—સદિયર૦

લેખક : શ્રી બિરિલાપ્રસાદ ભવાનીશંકર ઝોલા, બી એ

‘માનવપુરાણના આ મહાકાળમાં શ્રી અને પુરુષ અત્યંત અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. પૃથ્વી ઉપર સપ્રિત કાળની સવાર પડી ત્યારથી નવા પ્રયોગ ઉભા થયા અને નવી પ્રવૃત્તિઓ જન્મ પામી. નવયુગના પ્રવાહમાં માનવજાતિની શૃંખલાઓ તૂટવા માંડી, અઘાનનું તિમિર ઓછું થતું ગયું, બુદ્ધિ સ્વતંત્ર અને છુટી થઈ અને આશા ઉત્સાહના અજવાળા પ્રસરી. આ પુનર્જીવનને લીધે સૈદ્ધાંતો યથા પાછળ રહેલી શ્રી પણ મનુષ્યજાતિની સામે આવી નવીન યુગમાં પોતાનો હિસ્સો માગતી ઉભી રહી.’*

શ્રીસંબંધી આજે જે મત છે. એ બેઠકમાં સંસ્કારી અને અસંસ્કારી, નાનાં અને મોટાં, વૃદ્ધ અને જુવાન, સમજી અને અજાણ સમજીનો સમાવેશ થાય છે. એક પક્ષ શ્રીને અતિ ઉચ્ચ અને બીજો પક્ષ તેને અતિ નીચી માને છે કોઈ તેને બુદ્ધિ વગરની. ગૃહકાર્યને લાયક, અને સંતાનોને ઉછેરવા જીવંતી જીવનાર ખરો છે, તે કોઈ તેને આશા, ઉત્સાહ અને સૌરભપ્રેરતી, કવિતાની પોષક અને પ્રભુતાની મૂર્તિ સમી, દયાની દેવી અને સૌન્દર્યના સચુગારરૂપ માને છે. શ્રીનો ક્ષતિ-હાસ ઉકેલતાં આ બેય મતવાદોમાં સત્યા-

સત્ય રહેલાં છે. એજ લેખક કહે છે કે ‘શ્રીએ પ્રજાઓ અને રાષ્ટ્રોનો નાશ કર્યો છે અને કામર પુરુષો પાસે કમર કસાવી છે, નિર્દોષના ખુન કર્યાં છે અને અનેક અર્તા-ઓને જીવાડ્યાં છે. કેટલાંય પ્રેમાળ દેવાંઓને ચીંધાં છે અને મનુષ્યહૃદયનાં શરીરો અપેક્ષા પ્રેમક્રવારા સચેત કર્યાં છે, તે અધારાથી ખીની છે અને ધમને જીત્યો છે, તેણે કુલની ચમ્પા ભાગી છે અને કઠોર તપ આદર્શ અને પુરાં કર્યાં છે, મહાકાળ્યો સ્ફુરાવ્યાં છે અને મહાવિપ્રલો જગાડ્યા છે. શ્રી આવી અદ્ભૂત અને ગદન છે, તેથી તેની કથા અને અને કળા સદાએ અધુરું રહ્યાં છે. શ્રી ખાલી શ્રી નથી પરંતુ એક વિશાળ વિશ્વ છે.

પુરુષ શ્રીને માથે લઈને રહ્યો છે પ્રિયાના દાયના જગથી તૃપ્તા છીપવવા વનેવત તે આધર્યો છે, વિદેહી પત્નીની કબ્ર પાસે ઉભા રહી તેણે રાત્રીનો પાલવ જીંજવ્યો છે, પ્રિયાની આરામગાદ માટે દેશોદેશના કારીગરો આમંત્રી ધમારતો બાંધી છે, તેના એકે બોલે બીજા ભાગી છે અને એક વાંકારે સિંહાસનો ત્યાગ્યા છે. પુરુષે સાચો શ્રીના અપેક્ષાનો અમલ સ્વીકાર્યો છે.’ લેખક ધણે અંશે સાચો છે પરંતુ આધુનિક મમયમાં સસારરચનાં શ્રી અને પુરુષ રૂપી બે ચક્રો વિરુદ્ધ દિશામાં

* જરૂરમાં હમરવાડીમાં

જે અપનાવી શકતી નથી. આર્થ જીવન જીવતી ભારતીય ગૃહલક્ષ્મી હમેશાં કુટુંબને પૂરે છે, પતિને પ્રેમાર્પણ કરે છે અને ગૃહસ્થાશ્રમને ઉત્તરે છે. જોનાં મૃદુતા, રનેહ, કુટુંબ પ્રેમ, અને માતાપિતા કદી મોળાં પડતાં નથી. કુટુંબસેવા, સમાજ-સેવા, પતિસેવા અને સ્વદેશીસેવાના ફણુમા આદર્શ ગૃહિણીમાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામે છે. આજના નવીનયુગમાં 'નવીન સ્ત્રી'ના ઉદ્ભવ થયો છે અને જે નવીન સ્ત્રીના ગૃહલક્ષ્મીના આદર્શ આપણને ઘણે અંશે નવીન લાગે છે પરંતુ જે નવીન નથી, જેમાં બહુધા નવા અને જુનાનો સુન્દર મેળ છે. નવીન આદર્શો અને જુનાં દિતાવહ માર્ગોનું એમાં આખાદ મિલન છે.

એક અંગ્રેજ લેખક સ્ત્રી વર્ગના જે વિશાળ કરે છે. એક વર્ગ સેવિકાનો—જે પતિની સેવા પાછળ તન મન અને ધન અર્પે, તેના વ્યક્તિત્વમાં પોતાને સમાવી લે અને ધૈર્યશીલ હૃદયે સંસારભાર વહે તેના. બીજો 'ડાલી'—દીંગલીઓનો જેને પુરવો જીજ્ઞાસે, જેને હસાવવા અને ખેલાવવામાં પોતાની પુરસદનો વખત જાણે તેના દરેકાઈ દેખમાં બહુધા આ બે વર્ગો દષ્ટિગ્રાસ્ય થાય છે. 'મેલિકા' પુણ્ય છે કે જે જીવન સર્વસ્વ અર્પી પુરવને મદદ કરે છું; 'ડાલી' ધારે છે કે જે પૈસા અર્જવાનું સાધન બની પુરવના કાઢ પુરા કરે છું. પણ આ બંનેની ધારણામાં અમણા છે "પુરવ પોતાના સ્ત્રી સંબંધીઓ પાસેથી સેવાની કે શોખની આશા નથી રાખતો દરેક સ્ત્રી સંબંધીમાં—સ્ત્રી, માતા, પુત્રી કે મિત્રમાં—તે કાર્યપ્રેરક દેવી શોધે છે. જે પત્ની જેવી કાર્યપ્રેરક દેવી બને તેને ગૃહલક્ષ્મી કહેવી એ અસધાને નથી. પરાપવંશી પુત્ર દેવીભક્ત છે સ્ત્રીઓ તેમના સંતાનોની કુસંગ માતા યાત્ર તેમને કંઈ

કે નીરસ સંસાર ચલાવે, સમાજસેવાનાં વ્રત લે જે બધી આશા પુરવો જરૂર રાખે છે પરંતુ તેમની ખરી યાચના પ્રેરણાની હોય છે અને જે પ્રેરણા તેમને બીજીથી સેવી સમી પાસેથી, દેવયાત્રી જેવી પુત્રી પાસેથી અને રજપુત વીરાંગના જેવી પત્ની પાસેથી જો તેમને મળે તો તેઓ પોતાની જાતને કૃતકૃત્ય માને છે. જીવનમાં—માતા, બગિચી, પત્ની અથવા પુત્રીરૂપે આવી સ્ત્રી પુરવને મળે ન મળે તે તો બલિષ્ઠની વાત પરંતુ જે સદ્ભાવ્ય મેળવવા માટે દરેક સંસ્કારી પુરવ વલખાં મારે છે અને જે પ્રેરણામૂર્તિ પ્રાપ્ત કરવી એજ પુરવોનું જીવનધ્યેય હોય છે." જે સ્ત્રી આવી પ્રેરણામૂર્તિ બને તે ગૃહલક્ષ્મી બની શકે. કવિ નાનાલાલ 'વસન્તોત્સવ'માં પ્રિયતમાની પ્રેરકતાનું એક શબ્દચિત્ર આપે છે:—

“ કરણાભયાં કૃપા કટાક્ષો,
નિર્મલા વિલાસ વૈભવ,
સ્નિગ્ધ ટામણું હૃદય,
સ્વર્ગગીત ગુંજતો આત્મ,
અનતવિશ્વનો સાર,
મધુરપ્રેમ, પ્રજુતા;
પ્રિયતમે 'તમારો નયનમાં,
મે તે સદૃશી છું,
તેમના આદેશ ઉકેલવા,
તે નયનના સન્દેશ સમજવા,
તે જીવનની સૌભાગ્યશોભા છે. ”

શુશ્રુષ્ટ-દરી ગોવર્ધનરામની આદર્શગૃહિણી ભાવના છે. દિંદુસમાજની સંપ્રકૃત કુટુંબ યોજનામાં સંપ્રકૃત કુટુંબના બેભાંગની અંદર સુવર્ણદમ જેવી દેખાતી. શુશ્રુષ્ટ-દરીનું વર્ણન સુદર છે મદનશીલ. દામાધર, ચતુર અને સરકારી, વિદ્યાચતુરની ગૃહલક્ષ્મી અનેક

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રી મહા શ્રી-વિદ્યાલય

સામાન્ય જ્ઞાતના વિષયમાં પ્રથમ આવનાર હોયો
 શ્રી તીરાજીદેવ તાપ્ત્રા શ્રી રમેશશીલા જ ઠક્કર શ્રી. વેળાશ્રી વિ. માપડીઆ
 (૧૦ ૧૧) (૩૫ ૧૧) (૧૫ ૧૧)

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મહાજન-સ્ત્રી-વિદ્યાલય

સૌથી વિશેષ હાજરી (નિયમિતતા) માટે "ગુણસુન્દરી ચન્દ્રક" મેળવનાર જીએનો
 કુ. વીરમતી અ. દીવેચા કુ. કુસુમ છ મારદતીઆ સા જયાલક્ષ્મી હિં ગાંધી
 (૧૯૪૫ વર્ષ) (૩૯૪ વર્ષ) (૧૯૪૫ વર્ષ)

આવર નયને રાસ સંભળવા બેસી રહે છે. એ રાસયુગ પાછો ફરે આવે છે; રસિકાઓ ફરીથી એ રાસયુગ લાવે છે. - મૌલિક સંગીત આદર્શગૃહિણીનું એક ખાસ તરી આવતું લક્ષણ છે ઉપર્યુક્ત ગુણો બધીજ ગૃહલક્ષ્મીઓમાં હોવા જ નેમ્મએ અને જો એ ન હોય તો તે વખરની જી ગૃહલક્ષ્મીનું અભિધાન નજ મેળવી શકે એવો કાંઈ નિયમ હોતો નથી. બધા માનવીઓની બધી સંકિત-ઓ સંપૂર્ણતાએ પહોંચેલી હોતી નથી અને ખીલેલી હોતી નથી. એક લક્ષણ એક મનુષ્યમાં વધુ અશે માલમ પડે તો ખીજામાં ખીજુ ખાસ લક્ષણ વધુ તરી આવે, જી-ઓનું પણ તેમજ સમજાવું. પરન્તુ ગૃહજીવનના વ્યવસાયમાં સીને અનેક દરજ્જાઓ-માથી પસાર થવું પડે છે. ઉપરના ગુણો ગૃહજીવનના વ્યવસાયમાં ખાસ અત્યંત છે. એટલે એ શુદ્ધવિશૂષિત જી ગૃહજીવન સારી રીતે નબાવી શકે છે. ઉપરના ગુણો કે સંકિત જીઓમાં હોય તો અપદને તેઓ અધિક ઉત્તમી શકે

અત્યારસુધી તો નારીજીવનની બાજુ વાતો કરી; ખાસ કરીને ગૃહસ્થાશ્રમ અને તેમાં જીનો દરજ્જો, એ વિષય પરત્વેની વાતો થઈ કુશળ ગૃહિણી ઉત્તમ ગુણોથી ગૃહસ્થાશ્રમને ઉજ્જવળ કરે પણ એની નારીજીવનની ભાવના કેવી હોવી જોઈએ તે જાણવાની બધી જરૂર છે. જીવનમાં એ કેવો ભાગ લખે તેનું નિરૂપણ કરવું અસ્થાને તો નજ ગણાય. પુરૂષ કરતાં જી બધી ક્રોધાળ, પ્રેમાળ અને અહિંસક છે. એ બધાંમાંયે

ઉત્તમ શુદ્ધ સહનશીલતા છે અનેક કુણો પારકા માટે પોતે સહન કરે છે. કુટુંબના સુખ માટે પોતે અનેક મંકટો વેઠે છે પણ તે પોતા માટે નહીં હોતાં કુટુંબીજનો માટે હોય છે પુરાણનો ઇતિહાસ ઉપાદીએ તો હમયતીને પતિ પાછળ જંગલોમાં અધવસે બાટકતી આપણે જોઈએ છીએ, તારામતીને સત્યવાદી હરિશ્ચન્દ્ર માટે વારાણસીની બન-રોમાં વેચાતો જોઈએ છીએ; સીતાને પતિ માટે વનવાસ ગ્રહણ કરતી જોઈએ છીએ. આમ સ્વાથને દાખી પરમાર્થ અને પરોપકારમાં તેને દૂલ થતી આપણે જોઈએ છીએ. આર્યાવર્તની સંસ્કારી જીઓમાં એ ભાવના આદર્શમય છે. પરન્તુ એ સહનશીલતા જીને દાસી બનવા નથી પ્રેરતી. 'નવા યુગની જી એટલે દાસી નહીં પણ સાથી, ભાવ્ય નહીં પણ સમારનાવની સુધાની, ગૃહની અધિષ્ઠાત્રી અને સાથે ઉડનારી સહચરી * " આ ભાવના તેમાં જન્મત ગ્રહે છે. સહનશીલ અધિષ્ઠાત્રી થવાના તેને કાઠ છે. સનાતનકાળથી આવી આવતી જીવનની ભાવના યુગેયુગે બદલાય છે. પરન્તુ તેમાં રહેલી આ ભાવના તો અમર અને જન્મતજ છે, અખંડ છે, અવિકારી છે; તે ગૃહિણી છે, સખી છે, દાસી છે, બધું છે, કુકર્મા આદર્શ રમણીરત્નને કમલે સદ્ગુણ અને કલાપણુ પ્રવર્તે છે એના હૃદયમાં બલાપ્રતો લખ્ય મહેલ છે, જે મનુષ્યને આવી પત્ની પ્રાપ્ત હોય તેનું જીવન અહોભાગ્ય ' જે બાલકને આવી માતા હોય તેનું જીવન પરજીવન અને સુખી હોય છે !

* લીલાવતી મુન્દરી.

તેમની ગાતિમાં વરની ઘણી અછત છે રોટી વ્યવહાર તો બીજી ધણીએ ગાતિ માથે યાપ છે પણ બેટી વ્યવહાર તો અમુક તકમાંજ કરાય છે આથી કુમુદિનીની ઉમ્મર મોટી ચવાથી તેમના માતપિતા મુંઝાયા અને પર શ્યાવવાની ઉતાવળમાં પડી ગયાં. અને હિંદુ સમાજની શ્દિ મુજબ વરના સિક્ષણની કે તૃતીયકની તપાસ કર્યા વગરજ માત્ર ખાન-દાન ગચ્છાવું કુળ નોષ્ટનેજ એક યુવક સાથે ઘણી ધામધુમથી કુમુદિનીના સગન કરી નાખ્યાં. પણ જ્યારે કુમુદિનીને દુખ પડવા લાગ્યું ત્યારે માતપિતાની આંખો ઉઘડી કે આ તો દીકરીને બળતી હોળીમાં હોમ્યા સમુ પાપ ક્યું ! વળી ને પૈસો લગેલી શોભા અને ગાતિ જમણેમાં ખરચી દીધો તે પૈસો જો પુત્રીના નામે બ્યાને મૂકયો હોત તો આજે તે બિચારીને ખપ લાગત પણ હવે વિચાર કરવો બધો છે ! કુમુદિનીનો પતિ લાડમાં છછરેલો, તદ્દન અસરકારી અને ચાલુ જમાનાની ફેશન તથા કુછંદમાં સપડાએલો હોવાથી વારંવાર કુમુદિનીને મારપીટ કર્યા કરતો અને તે ઉપરાંત તેનાં દાગીના, કપડાં કે જે કાષ્ટ ક્રિમતી ચીજો હાથમાં આવતી તે ચોરી જતો અને વેચીને પૈસા ઉઘાડી દેતો. આથી કુમુદિનીનાં દુખનો પાર રહ્યો ન હોતો ! તે અને તેના માતપિતા વિધાતાનો દોષ કાઢી દિવસ બ્યતીત કરતા હતા ! તેટલામાં વળી ગામમાં ઇન્દ્રજ્યેનનાની બિમારી ખૂબ જોસમાં ઘટી નીકળી તેમાં તેના માતાપિતા સ્વર્ગવાસી થયાં. આથી કુમુદિની તદ્દન નિરાધાર થઇ પડી !

આવી દશામાંજ કુમુદિનીના પતિને સાન ન આવી. એક દિવસે વળી ધાધલ કરીને પૈસા માગ્યા. એ આપડી ક્યાંથી આવે ? તો પણ તે રાક્ષસે તેને ખૂબ મારી અને

તેના ગળામાં મગજસૂત્ર દાટી તે તથા તેના બે બાળકોના હાથમાં ઝીણી ઝીણી વીંટી હતી તે પણ ઝૂંટવીને કાઢી લીધી તથા ધરમથા બધાને દાંડી મૂક્યાં ! આ વેળાએ કુમુદિનીએ બહુ આજીજ કરી કે હુ બે છવવાળાં કર્યા જાઉં ? પણ તેને દયાળુ ન આવી તે આપડી, રોતી કકળતી પોતાના બે બાળકોને લઇ એક મંદિરના ઝાટલે બેઠી ! તેટલામાં ત્યાંથી તેના મસીઆઇ બનેલીની મોટર જતી હતી તે જોઇને ‘ માસા ’ ‘ માસા ’ એવી બૂસો પાઠતા બાલકો મોટર પાછળ દોડ્યાં મોટર ઉભી રખાવી બાળકો તેને વગળી પડયા અને રડવા લાગ્યાં. સઘળા બીના સાંભળી તેણે કુમુદિનીને પોતાને ત્યાં લાવી રાખી આ મુદરથતુ નામ ધનમુખવાદ શેઠ છે. અનાજના મોટા વેપારી છે ને પૈસે મકે જીપી છે તેમ મનના પણ ઉદાર છે તેમનાં પત્ની, તે કુમુદિનીના માસીની પુત્રી થાય તેમનું જામ વિલાસિની છે. પણ તેમનામાં નામ પ્રખ્યાતેના ગુણ છે તે પૈસે તેમજ બાળપ્રવચ્ચે સુખી છે. સ્વભાવે ભોળાં છે દેશી સરકૃતિ અને દેશી પહેરવેશ પ્રત્યે જન્મજન્મોત્તરનું, જાણે વેર ન હોય તેમ હોવાથી, પોતે અને પોતાનાં બાળકો નખથાં સિખપથત વિલાપતી વચ્ચેથી વિશુ-પિત ચમને નર્મો અર્ધ જપાડાજ રૂંદ છે. આવાં સ્વભાવવાળા હોવાથી પોતાને ત્યાં રહેલી એક આશ્રિત વ્યક્તિને સ્પૃદેશી કાપડ અને તેમાં પણ વળી જાડી ખાદે લાવેલી જાણીને તેને પગથી માથા સુધી ઝેળ ચઢે છે તેથી કુમુદિની પર ધુરસે ચમને કંઈ છે.

વિલાસિની—આખ નહિ તો વળી ‘ શુ ’ કહેવાય ! હમણા હમણાં લોકો સાવ મૂર્ખ બનતા ગયા છે. મૂર્ખાઈની પણ હદ હોય છે. અરે લગનેવિવાદ જેવા મર્ગલિક પ્રસંગે પાષાડીને બદલે ઘોળા ટાપી અને સેલા,

અમર, સાડી, ધંધોળાં અને ચુડડીને બદલે
ખાદીની સાડી પહેરે છે એ તે કઈ ઠીક
કહેવાય ? તેમાં વળા તુએ એ સધમાં ભળ્યા!
પણ બધાં રખડી મરસી રખડી 'એવા
સૌખ કરવા આપણે ના શીએ !

કુમુદિની—મોટીમેન ! લોભો કદાચ
જામને ખાતર એમ
કરતાં દરો, પણ
હું તો સમજીને જ
ખાદી સાચી છું !

વિલાસિની—
(વચ્ચેજવ)—અરે મ
મજ તારે કપાળ !
અર નહું થજ પાટ
જેવું ખાજયડું કા-
પડ સાચી અને
પણી કહે છે કે
હું તો મમજીને
સાચી છું !

કુમિદિની—મો
ટીમેન મારું સંભળો
તો ખરાં ! હું તો
આપણા દેશભક્ષિ-
નોને મારફ કરવા
અને તેમના બધા
મારે લાગી છું.

વિલાસિની (મ
ફરીમાં)—એહો
ખાજ ! આ તો નવી
ગાય જાણી ખાદી
પહેરનાર જ છું કામળ જેવા દેખાવ કે અને
તુ જાણ કરવાનું કહે છે ? ખાદી કામ જામ
કરે છે !

કુમિદિની—મોટીમેન હું ખાદી કામ નથી
પણ સત્ય વાત કહું છું. મારે કરત્તે, મોટી-
મેન, તમે પર્માનવન વાંચનાં દો તો ખરું

જાણીને કે આપણા દેશની દાસ થી સ્થિતિ
છે. તે દિવસે મારા અનેવી પણ નહોતા વાત
કરતા કે દેશમાં દાસ ..

વિલાસિની—(વચ્ચે અકળાઈને)—
કુમિદિની, દવે ખસ કર. તું અને તારા
અનેવી આજો દિવસ દેસ દેસ ક્યા કરો છો

પણ દેશની સ્થિતિ
હું તમારા કરતાં
વધારે સારી રીતે
જાણું છું. હમખા
લોભો જે દેશના
બધાની વાતો કરે છે
ને તેજેજ દેશને
કુખી કરી નાખ્યો
છે દાવ દાવ !
લોભોના ધરનાર છુ-
ટાઈ અર્ધા, વેપાર
રોજનાર પડી જા-
મ્યા, મોઝોને દેવાળાં
કાદવા પડ્યાં, લા-
ખોપતિઓ બિખારી
નખા, કદે મેન દેસ
દેશ કરીને શુ સાર
કાઢ્યો ? અરે પહેલાં
કેવો કમધીકાર વે-
પાર મામતો દનો ?
અને દવે આ તારી
ખાદીએ તો મોટી
મોટી મારફીશને છે
જડ વેરાન કરીનાખી
છે. આપણા વચવાઓ

મગા જમનાને તીર હું તો નહાતી કે,
અંજા જમનાને તીર હું તો નહાતી
વીરાની જળ પાતી
રજનીઆકાશનાં ગીત હું તો ગાતી કે,
રજનીઆકાશનાં ગીત હું તો ગાતી
પૂરવીમાં મલકાતી
સન્ધ્યાસાગરનાં રત્ન હું તો ધાંધું કે,
સન્ધ્યાસાગરનાં રત્ન હું તો ધાંધું
ઉચ્ચરનો રસ આજુ.

તારા-ફૂલડાંની માળા હું તો ગૂંચું કે,
તારા-ફૂલડાંની માળા હું તો ગૂંચું
પર્વત શિર પર મૂક
તડલી રેડિઆને ગુન્જન હું તો નાચું કે,
તડલી રેડિઆને ગુન્જન હું તો નાચું
ગુન્જ યવું એ સાચું

માહિનીચન્દ્ર
મૂખો દતા અને દવે આજકાલના લોભો
મગા થવા નીકળ્યા છે ! દેશની જાયમાળી યજ
મજ તેએ તું કહે છે કે દેશભિવેના બધા
મારે ખાદી લાગુ છું ! દેખાડે મેં કશું
તેનાથી વધારે શુ જનમાનવનમાં જાણવાનું
છે ? નજરે લોકો છું તે જોઈ છે ! હું તો

નકામી આખા ફાડવા અને વાંચીને માથું ફુગ્ગવવા નથી માંગતી ! કુમુદિની, હું તને સાફ કહું છું અને આજે તો જવા દઉં છું પણ હવે પછી મારા ઘરમાં ખાદી કદિ લાવતી નહિ, સમજી કે ?

કુમુદિની—મોટીબેન તમે મને પૂરે બોલવાજ દેતાં નથી. એકવાર તમે મારે પૂરે સાંભળી હો અને પછી કહેજો કે હું કહું છું તે ખરૂં છે કે ખોટું ? તમે જે વાત કરી તેમ થવાનું કારણ કંઈ ખાદી નથી. બેન, ખાદીથી તો કેટલાંક કુટુંબો અન્ય વગર મરતાં બચ્યાં છે !

વિલાસિની—(વચ્ચેજ ખડખડાટ કરીને)—અરે હવે તારી માંડી માંડી વાતો રહેવા દે. ખાદીએજ લોકોને મારી નાખ્યા છે

કુમુદિની—મોટીબેન તમારા મનમાં જે વાત પેસી ગઇ છે તે એકજ બાજુની છે એટલે કે તમે માત્ર મોટાં મોટાં શહેરોનીજ વાતો કરો છો. પણ આખા ભારતવર્ષમાં મોટા શહેરો તો માત્ર અડધાં ગણ્યાજ છે. પણ મોટે ભાગે ગામડા છે. તે ગામડાંમાં હવે કશો કુન્નર-હિલોગં રહ્યો નથી, તેથી કરોડો લોકો કામધંધાના અભાવે કમાણી વગર બૂખમરો વેઠે છે વળી શહેરોમાં ગીલો અને કારખાનાઓમાં મશીનાથી ભવહાર ચાલે છે. કાપડ વધુવાયો માંડી ધાંચીની ખાણીમાં પણ મશીનો ગોઠવાયાં છે આથી કાપડથી માંડી તેલ પીલવાના કારખાનાઓ પણ મશીનથી ચાલે છે. તેથી આપણા દેશને જે હસ્તઉલોગ હતો તે તદ્દન નાશ પાળી ગયો છે ! કેટલાક લોકો ગામડાં તજી નોકરી માટે શહેરોમાં વસ્યા પણ શહેરોની લાલચમાં ફસી પડ્યાં. આથી કમાવાને બદલે, ફેશનમાં, હોટલનાં ખાણીમાં, ન્યૂટક સીનેમાં, જુગાર અને સદામાં અને મદજ સદજમાં સોડા

લેમન તથા ચા કોરીના પીણાની ટેવમાં પડી ગયા. જેથી અનેક પ્રકારનાં ફુગો, રોગો અને આપદમાં સબડતા યજ્ઞ ગયા છે આથી એવું બન્યું કે ગૃહઉલોચથી ઘરને આમણેજ સુખશાંતિથી જે સાદું જીવન ગાળી લાંબુ આયુષ્ય ભોગવાવું હતું તેને બદલે નોકરીમાં જીવન બન્યું અને અનેક ટેવોના ભોગ બની અદ્યપણી યજ્ઞ ઉદ્દેમ અને અશાંતિમાં નકલી જીવન ગાળતા બની ગયા. અને તેમ થવાનું મુખ્ય કારણ એ મશીનોજ છે સત્ય કહીએ તો મશીનોજ આપણા દેશનું દ્રવ્ય પરદેશ ખેંચી ગયા છે જે મશીનો બનાવવાની સત્તા આપણા હાથમાં હોત અને તે આપણા દેશમાં આપણાજ દેશી ભાષાઓ બનાવતા હોત તો આપણા દેશનેજ કમાણી ચાત પણ તેમ બનતું નથી. તેથીજ આપણે પરદેશી મશીનો ખરીદી હુંદાઈ જમણે છીએ, એટલુંજ નહિ પણ ગૃહઉલોચને મારી નાખી જરીબોને બૂખે રીખાવીએ છીએ. આથીજ ગામડાંના લોકોને માટે થોડા ખર્ચે સાધનો મેળવીને કમાણી કરી સકાય એવો ઉપાય આજ સુધી કરી જડતોજ નહોતો. પણ તે માટે સહેલો, સસ્તો અને વળી બાળકથી માંડી વૃદ્ધ સુધી સૌ લોકો ધણીજ થોડી મહેનતે અને થોડી સમજણે કરી શકે એવો ઉપાય મહાત્મા ગાંધીજીએ શોધી કાઢ્યો છે.

વિલાસિની—હો એ વળી શું ?

કુમુદિની—મોટીબેન ! જે ઝીજનો તમને કંટાળો છે તે ફેટીએ

વિલાસિની—એમ કે ? લે મોટી સમજણ પાડવા એકી છે. આજે દિવસ છુરછુર છુરછુર ફેરવ્યાજ કરે તો માંડ માંડ ચાર પૈસા કમાય ! જ્યારે વિલાયતી કાપડમાં ગલો બરાબ જાય છે તેનું તને બાન છે ?

કુમુદિની—મોટીબેન સાંભળો તો ખરા ! જે લોકોને એક પૈસો પણ આખા મદિનામાં

કેમવા મળતો નથી તેના આપડાને એક દિવસમાં ચાર પૈસા હાથમાં આવી પડે તે થોડા કહેવાય ? ચાર પૈસાના અનાજમાંથી તો બે રોટલા કે પાંચેર ખીચડી થઈ શકે છે અને તેમને અન્ન મળે છે તે પહેલાં એ લોકો અન્ન વિના તરફડીને મરી જતા હતા. જેટલું આપણા ઘરમાં રોજ એકવાડામાં અન્ન જાય છે તેટલું ચે જે તેમને મળે તો તેમના કેટલાએ માણસો જીવે એવી દશા આપણા ગામડાંની છે. બેન તમે મુખી માણસ ગરીબોની કુપડીઓમાં ક્યાંથી ફરો તે નજો ?

વિદ્યાસિની—(કહ્યું વિચાર કરતાં કરતાં) હા, તારે કહેવું કમક ખરું તો લાગે છે પણ તેમાં આપણે શું કરીએ ? બેન એમનાં !

કુમુદિની—મોટીબેન ! તમે તો તેમાં બધું કરી શકો તેમ છો ! જે મારોજ ઘખસો આપુ. તમે મને ન સહરી હોત તો આજે મારા અને માય બાળકોના શા હાથ થાત ! તમે મન પર હો તો ધણી કુદ મોને જીવતરાન આપી શકો તેમ છે. તમે ખાદી પહેરો તો તમારો ઘખસો હાઈ બીજાએ પહેરે તેથી ખાદી ખપે. આથી તમે જે સદાવત મર્યાદા છે તેના કરતાં વધારે પુણ્ય પ્રાપ્ત કરી શકો !

વિદ્યાસિની—(અકળાઈને) અરે શી સમજ વગરની વાતો કરે છે ! સદાવતથી કેટલા જીવોના આત્મા ફરે છે, તને શું પુણ્ય નથી ગણતી અને ખાદી લેવામાં તેનાથી વધારે પુણ્ય જીએ છે !

કુમુદિની—મોની બેન પુણ્ય કરવામાં પણ મમજ જોવો જોઈએ છે. આ ચાલુ સમયમાં દરે પુણ્ય કરવાની શક્તિ ફરવવાની જરૂર પડી છે સદાવતના કાર્યથી આપણા દેહને નુકસાન થયું છે લોકોમાં આજના વધી છે. અને મહેનત કર્યા વગર

દરમતુ આગી આવતી ટેવ પડી જાય છે. જ્યારે ખાદીના કાર્યથી લોકો કામ કરતા થાય છે આથી આજસમાં વધારો થતો નથી પણ હાથ પગ હલાવી પ્રમાણિકપણે બે પૈસા રળવાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે આટલો બે બાબતનો તફાવત સદાવત અને ખાદી કાર્યમાં છે. મોટી બેન, તમે સમાર ધીરજ રાખો તો સઘળું આંકડા સાથે સમજાવું.

વિદ્યાસિની—લે બેન તારી કચ્છા છે તો નહિ બોલુ, તારે સમજાવણુ હોય તે મુખેથી સમજાવ. પણ અરે માફ તો માથું એ કરી મધુ. અલ્યા ભદ્ર જલદી કડક ચા બતાવી લાવ (કુમો પાડે છે ને ભદ્ર ચા કરી આપે છે તે પીતા પીતા કુમુદિનીની વાતો સાંભળે છે.)

કુમુદિની—મોટી બેન તમારું આજે આપુ કુ બે છે અને તમે કટાણી પણ બધાં છો તેથી વધારે ત્રાસ નહિ આપુ. માત્ર પગખની જ વાતો કહીશ, ત્યાંના ૧૫ મહિનાનો એટલે ૩૦ ના સપ્ટેમ્બરથી સને ૧૯૩૧ ના ડિસેમ્બર સુધીનો રિપોર્ટ બહાર પડ્યો છે. તેમાં તેઓ જણાવે છે કે—

પગખ જીવસામાં ૩૮૭ આંખોમાં લોકો આવી જી કામ કરે છે. તેમાં
૮૭૭૮૧ કાંતનારીઓને
૧૬૨૧ વણકારોને
૧૩૨ લોળીઓને
૫૪ ૨ મારા અને છીપાઓ મળી
કુલ ૮૯૧૯૮ માણસોને રોજ મળી.

વિદ્યાસિની—આહો આ તો બધું સારું થયું !

કુમુદિની—અરે મોટીબેન સાંભળો તો ખરા એ લોકો કેટલું કમાયાં તે ? તમે જેને ૪ પૈસાની કમાણી કહો છો પણ તેઓ ૨૫૧ ૮૭૮-૪-૧૧ કમાયા.

વિલાસિની—(આશ્ચર્યથી)—શુ સાચી વાત ?

કુમુદિની—જુઓ બેન:

૩. ૨૦૧૫૨-૦-૦ પોળમણના

૩. ૮૮૫૬૭-૦-૦ કાંતણકામના

૩. ૧૦૫૨૪૬-૧૩-૬ વણકરીના

૩. ૧૮૮૨૮-૧૫-૬ ધોલકામણના

૩. ૧૮૬૮૩-૭-૮ રગમણી અને છીપા-કામના ખરબ્યા, બેન હવે કહો કે આટલા બધા ગરીબ ગામડીઆઓને આ પ્રમાણે રાજ આપી શકાય એવો ખીજો કોઈ ધંધો તમારી નજરમાં છે ? આ રીતે કેટલા બધા માથુ-સોને આપણે જીવતદાન આપી શકીએ છીએ ?

વિલાસિની—બેન તારી વાત હવે મને ખરાબર સમજાઈ છે. હું તો અત્યાર સુધી એમ જાણતી હતી કે સદાવત માંડ્યું છે. તેથી લોકોને જીવાડવાનું પૂરું મળે છે પણ તેમાં તો મેં આજસુને ઉત્તેજન આપી પાપનું કામ કર્યું છે. જો અત્યારે કોઈ જીવતદાન આપવું હોય તો તે ખાદીના કાપડીનું અપાય છે પણ બેન તે છતાંયે મારાથી તો આવા ખરબચડા અને દસશૌર દસશૌર વળનના કપડા નહિ પહેરાય બા !

કુમુદિની—મોટી બેન, તમારે જા માટે એવાં કપડાં પહેરવાં જોઈએ ! પ્રજાએ તમને મળ્યુંએ આપ્યું છે તો ઝીણાં મોઢાં કપડાં પહેરોને ? જુઓ હું તમને દેખાડવા માટે

એવાં કપડાં પશુ-લાવી છું, પણ તમે સદા-આતમાં શરસે ધપાં હતો તેથી બતાવતાં કરતી હતી

વિલાસિની—લાવ લાવ જોઈ, દેવા છે ! (કપડાં જોઈને આશ્ચર્યથી બોલે છે) શુ આ કપડાં ખાદીનાં છે ?

કુમુદિની—હા મોટીબેન ! તમે ખાદીનાં ભંડારમાં તો આવો ત્યાં ટુવાસથી માંડી શૈત-રંજી ગાલીયા વગેરે તમામ ચીજો સંકર મળે છે. આપણે બે ધડી જોયા બ કરીએ.

વિલાસિની—મહુ સાર કહે આપણે જઈશું. ચાલો હવે તારા બેનેવીને આવવાનો સમય થઈ જવા આવ્યો છે. જમવાની તૈયારી કરે.

❦

ખીજો દિવસે કુમુદિનીને લાઇને વિલાસિની ખાદીભંડારમાં જાય છે ત્યાંથી તેણે સેકડો રૂપિયાની વસ્તુ ખરીદી છે. શરીરના કપડાં, પથારી તકીયાની બોજો, ચાદર, પડદા, ચક, કાચના કાપડ શૈતરંજી ગાલીયા અને હાથ લુછવાના ટુવાલ સુદા ખાદીના વસાવી આપુ ધર ખાદીમય બનાવી દીધું છે તે જોઈ ધનસુખલાલ શેઠ શેખ કુમુદિનીને આશ્ચર્ય દે છે, કે બેન કહે તમે આવ્યા અને મારા ધરમાંથી વિદેશી પાપ ગાડ્યું !

રાંધણવિદ્યા અને કળા

લેખક ડૉ. ઇન્દુલાલ સેઠકલાલ દવે,
એમ. બી બી એમ.

(ત્રતાકથા ચાલુ)

પ્રકરણ પ મું

રાંધવાની ક્રિયા

દવે આપણે એટલું તો સમજી ગયા કે ખોરાક જેમ જલદી પચે તેમ તેડું લોહી વધારે જલદી ચાલે. ખોરાક જલદી પચે તેવા ખાવાના આપણે તેને રાંધવાની જરૂર છે, એ પણ સ્પષ્ટ થાય છે તો તે ક્રિયા શું છે તે આપણે વિગતવાર નજીવું જોઈએ. કારણ તે નજીવું જ આપણે ખોરાક જરા-જરા રાંધી પચાવી કાઢીએ અને સારું લોહી શરીરમાં મેળવી કાઢીએ.

રાંધવાની ક્રિયામાં જુદા જુદા પ્રકારનો સમાવેશ થાય છે જેમકે - શેકવું, તળવું વિગેરે પરંતુ ફરકમાં થોડો તો એજ હોય છે કે ખોરાકની વસ્તુ પચવામાં દલકી કેમ ખાતાવા.

રાંધવાના પ્રકાર નીચે પ્રમાણે છે —

- (૧) શેકવું. (૨) તળવું. (૩) બાફવું
- (૪) જીર્ણવું. (૫) વધારવું (૬) શીજવું
- (૭) આથો દેવું.

(૧) શેકવાની ક્રિયા ત્રણ રીતે ચાલે છે આગ ઉપર, તથા આગ ઉપર તેલો અથવા પેણી મૂકી તે ઉપર અથવા તેલો પેણી ઉપર રેતી નરમ કરી તેમાં ખાવા લોકો ખાટી બનાવે છે તે શેટલા ઘડી સંગ્રમતાં ખાણીની અંદર મૂકી દે છે. જુવાર, ખાજરી વિગેરેનાં લોભાં કુકાની પેક પણ તાપ ઉપર શેકીને તૈયાર કરાય છે. મૂંડરથી લોકો શેટલા ઘડી ચૂલા ઉપર લોહાનાં તલો અથવા માટીની કલોડી તપાવી તે ઉપર મૂકે છે. અને એક પછી એક બાજુથી શેકે છે. શેકાવાથી કણકમાં રહેલા પાણીની વરાળ થઈ શેટના ફાણાને બાફે છે. પ્રત્યેક ફાણો બફાઈને કુલે છે એટલે દલકા બને છે જેમ શેટલી વધારે શેકાય અને પાણીનો ભાગ ઓછો થાય તેમ તે વધારે દલકી બને છે. તેથીજ તે જલદી પચી રહે છે. જોકે શેટલો હોય તો તે ઉપર ઉપરથી કાણુ થાય છે પણ અંદર તો નરમ રહે છે જે તાપ સખત હોય તો ઉપરનું પક જલદી મકાઈ જુદા અંદરથી કાણુ રહે છે; તે શેટલો બાંજવાથી આપણે નજીવું

છીએ. આવા રોટલો ઉપરથી તૈયાર થયેલો દેખાય પણ અંદરથી કાચો રહી પચતાં વાર લાગે છે. માટે તાપનું પ્રમાણ મુખ્યત્વે તપાસવું જોઈએ. જેમ ધીમે તાપે રસોઈ થાય છે તેમ તે વધારે સ્વાદવાળી અને પચવામાં હલકી બને છે.

લાડબૂજ લોક ચણા, વટાણા તેમજ સોપારી વિગેરે ગરમ રેતીમાં રોકે છે.

(૨) તળવાની ક્રિયામાં ચૂસા ઉપર પેશીમાં તેલ અથવા ઘી મુકી તેને કકડાવી જે વસ્તુ તળવાની હોય તે તેમાં મૂકાય છે. પાણી જેમ ગરમ થાય અને પછી ઉકળવા મારિ ત્યારે તેમાં ૧૦૦° ડીગ્રી ગરમી હોય છે. પણ તેથી પદાર્થોને ઉકળવાની ગરમી બહુ વધારે હોય છે. કાંઈની ૨૦૦° ડીગ્રી તો કોઈની ૫૦૦° ડીગ્રી. તેજ તો પ્રવાહી હોય છે પણ દિંકુસ્તાનની સાધારણ ગરમીની રૂઠ્ઠામાં ચોખ્ખુ ઘી કંચેલું રહે છે. એટલે તે વીધરાવાને અથવા પ્રવાહી બનવાને તેલ ક-રતાં પણ વધારે ગરમીની જરૂરીઆત ધરાવે છે. એટલે ઉકળવા માટે પણ તેજ કરતાં ઘીને વધારે ગરમીની જરૂર હોય છે. જેમ તે વધારે ને વધારે ગરમ થાય છે તેમ તે વધારે પાતળું અને હલકુ બને છે. આમ કકડતા તેલ અથવા ઘીમાં બજીયાં અથવા એવી જ બીજી ચીજ મૂકાય ત્યારે પ્રથમ તે બારે હોવાને ધીમે પેશીમાં તળીએ બેસી નય છે. પછી જેમ જેમ તેલનાં મીકણે બજીયાંના રજકણે સાથે મળી તેને રોકીને બાફે છે તેમ તેમ બજીયું હલકુ બનતું નય છે. અને જ્યારે તેલની સપાટી ઉપર પુરેપુરે આવી નય છે અને તરે છે ત્યારે તે ધણું જ હલકું બનેલું હોય છે. એટલે તેલ જે પ્રવાહી હોઈ ગરમ થવાથી પણ હલકુ બનેલ હોય છે તેનાથી પણ આ

નહાર વસ્તુ પુલીને, તળાઈને, અથવા રંધા-ઈને હલકી બની નય છે. આવા જ બજી-યાને સંપૂર્ણ તૈયાર થયેલાં મનાય છે. અને તેથી જ તેલમાંથી બહાર કાઢી લેવાય છે.

(૩) બાફવાની ક્રિયામાં ઉકળતા પાણીમાં વસ્તુ નાંખી તે હલકી થતાં સુધી રાખવામાં આવે છે. ઘણ, ચોખા, વિગેરે ઉકળતા પાણીમાં બફાય છે. બટાકા પણ ગરમ પાણીમાં બફાય છે, પણ તે વજનમાં હલકા નહિ થતાં ચોચા થાય છે. એટલે બફાયા પછી પાણીની સપાટી ઉપર આવતા નથી. કેટલાંક શાક બાળને બાફવા પડે છે એટલે તેમાં જે કઠણ તલો હોય તેના ઉપર પાચક રસો કામ ન કરી શકે તેવાને ચોચા બનાવી દેવા પડે છે કે જેથી જલદી પચે.

(૪) શુંજવાની ક્રિયા હંમેશની રસોઈમાં વપરાતી નથી. પણ કેટલીક શોખની ચીજો બનાવવામાં વપરાય છે. જેમકે લીલા ચણા, પાપડીનું ઉધીયું, બાયર્સોંગ, બીસકીટ, ઇત્યાદિ ચણા અથવા બાયર્સોંગ વિગેરેને તેના ઉપરના કઠણ ઊઠા સાથે રોકાય છે. એટલે રોકવાની ક્રિયા માત્ર ઊઠાને યાય છે પણ તે ગરમ થવાથી ઊઠા અને અંદરનો ઢાણો એ બે વચ્ચે જે જગા રહે છે તે બહુજ ગરમ બને છે. તે ગરમ હવાથી ઢાણો રોકાય છે આમ બાહ્યતરી રીતે એટલે ગરમ હવાથી રોકાય તેને શુંજવું કહે છે. નાનખટાઈ તથા બીસકીટ બનાવવામાં તેને જ્યાં મૂક્યાં હોય ત્યાં ચારે તરફથી બંધ કરી ફાઈ ઉપર નીચે તાપ કરવાથી અંદર ગરમ હવા થઈ વસ્તુ તૈયાર થાય છે. પાપડીનું ઉધીયું કરવામાં પણ તેમજ યાય છે. માટીના માટલામાં પાપડી નાંખી માટલાનું ત્રી સજડ બંધ કરવામાં આવે છે. પછી તે માટલું ઉધું પાટી ફાઈ ચારે તરફ ઘાસ, પરાળ વિગેરેના

તાપ કરવામાં આવે છે. જેથી માટલામાં રહેલી ઢવા ગરમ થઈ પાપડીમાં રહેલી બીનાશની વરાળ થાય છે એટલે ઢાણો સૂકાય છે, બકાય છે, તેમજ શીજાય છે.

(૫) વધારવાની અથવા ઇમકારવાની ક્રિયા હમેશની રસોઈમાં વપરાય છે. થોડું તેલ અથવા ઘી પેણીમાં ગરમ થાય તેમાં વસ્તુ નાખી દલાવવાથી તેને વધારું કહેવાય છે કેટલાંક દલકાં ચાકમાણા જે એની મેળેજ પચી શકે એટલે કાર્યા ખાઈ શકાય તેને સ્વાદીષ્ટ બનાવવામાં આ ક્રિયાનો ઉપયોગ થાય છે મૂળા, મેંગરી, કેમ્પી, એ પ્રકારનાં ચાક બકાવાયો સ્વાદમા સારા લાગતાં નથી. તેમજ તે જાતે પચવામાં દલકાં હોઈ તેને તળવાની એટલે બહુમાં માફક કઠકડતા તેલમાં નાખી તળાએ બેસી તેવાર થઈ ઉપર આવે તેમ કરવા જરૂર હોતી નથી. ત્યારે માત્ર આમ જરા તેલ અથવા ઘી કઠકડતી તેમાં તે નાખવાથી ચાકને સ્વાદ અપાય છે. પઉઆ અથવા મમરા એમને એમ ખવાય છે પણ તેને વધારવાથી જે મસાલો પ્રત્યેક ઢાણાને થોડી થકે નહીં તે થોડી થકે છે એટલે સ્વાદવાળું લાગે છે ઇમકારણુ એ ચળક અનાજનુયક છે ઇમકારમ બોલે તે ઉપરથી નીકળેા હોય એમ જણાય છે

(૬) શીજવાની ક્રિયા હમેશ વપરાય છે પણ તે માટે આવડતની જરૂર છે. તે તેની મેળે એક જૂદી ક્રિયા નથી. પણ તે બીજી ક્રિયાઓનો છેલ્લો ભાગ છે ઉપરની કાષ્ઠપણુ રીતથી રમિલી વસ્તુને જે શીજવા દેવામાં આવે નહીં તો તે રમિણુ અધુરજ જણાય સૈકયા પછી રાટલીને જે તરતજ બાગી નાખવામાં આવે તો અંદરની વરાળ બહાર નીકળે છે. બહુયુ પેણીમાંથી નીકળે કે તરત બાગી નાખરાથી પણ વરાળ નીકળે છે આ

વરાળનો બહુ મહત્વનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. ચૂસેથી વસ્તુ નીચે ઉતર્યા પછી અંદરની વરાળ ઠરવા દેવી એટલે તે ગરમ વરાળથી અંદરનું પ્રત્યેક રજકણુ સૈકાઈ બકાય અને પરિપક્વ બને ખીચડી બકાઈ તેવાર થાય પછી તેને થોડીકવાર ઢાંકી રાખવાથી બધી વરાળ ઢાણેકાણામાં પેસી જાય છે. એટલે સુલાળી થાય છે ઘાત કરવામાં માત્ર ચોખ્ખા બકાય એટલે પુરતુ નથી પણ અંદરની વરાળ બધીજ વપરાઈ જાય તોજ તે ઘાત સુવાળે, પોચો અને સ્વાદવાળો લાગે છે. તપેલીના ઢાંકણુ ઉપર અમારા મૂકવાથી શીજવાની ક્રિયા સારી રીતે ફળીભૂત થાય છે આમાં એમ બને છે કે તપેલીની અંદરની વરાળ ઢાંકણુને લાગી તે જે ઠંડુ હોય તો વરાળની સેવાળ વળી જાય છે અને તેનાં ટીપાં વધતે વધતે બારે થઈ પાછાં રમિલી વસ્તુમાં પડી તેને ઠંડી પાડે છે એટલે વરાળ જનતી ઝીણી થઈ જાય છે તેથી તો ઢાંકણુ અંતરાથી ગરમ ને ગરમ રહ્યાં કરે તો તે નીચે સેવાળ ન વળતી વરાળજ ચાલુ રહી તે વરાળ ઢાંકણુ ગરમ હોવાથી વધારે ગરમ દલાયો જુનવા જેવી ક્રિયા થાય છે આમ વરાળ ગરમ થતાં અને બહાર જવા રસ્તો નહીં હોવાથી ગરમ ઢવા માફક ઠામમાં લઈ શકાય છે.

કેટલીક ઉચ્ચ ન્યાતોમાં કેટલાક પદાર્થો દુધમાં બનાવે છે અથવા પાણી નાખ્યા શીવાય બનાવે છે. આવી વખતે તે વસ્તુ બાકવા માટે થોડું દુધ અથવા તે વસ્તુમાં રહેલી બીનાશનો ઉપયોગ કરવામાં બહુજ અછલધી કામ લેવાય છે ચૂસા ઉપર જે તપેલી અથવા વાસણુ રાંધવા માટે મૂક્યું હોય તેના ઉપર ઢાંકણુ ઢાંકી તેમાં પાણી કરવામાં આવે છે. આથી એમ બને છે કે વાસણુની અંદરની વસ્તુ જેમ જેમ ગરમ થતી જાય તેમ તેમ તેમાંથી વરાળ જનતી

નળ. આ વરાળ ઉપર ચડતાં ઢાંકણાને તળીએ અડે. તે તળીયુ ઢાંકણામાં પાણી ભરવાથી ઠંડું હોય છે એટલે વરાળ તેને અડકવાથી એકદમ ઠંડી પડી જઈ શીવાળ બની નળ છે. અને તેનાં ટીપાં બધાં પાછાં નીચે રાંધવાની વસ્તુમાં જ પડે છે આમ ચવાથી અસલ લીલોતરીનું જ પાણી વપરાય છે અને બહારના પાણીની જરૂર પડતી નથી. પાણીની વરાળ, તેજ વરાળનું પાણી, તેજ પાણીની વરાળ એમ વારાફરતી ચવાથી બીનાશનો નાશ થતો નથી પણ ઉપયોગમાં બહુ સારી રીતે આવે છે. આમાં માન યાદ રાખવાનું એટલું જ છે કે ઢાંકણામાંનું પાણી થોડી થોડી વારે બદલતા રહેવું જોઈએ. કારણ તપેથી ગરમ થાય તેમ ઢાંકણુ ગરમ થાય અને તેમાંનું પાણી ગરમ થાય એટલે તે નીચેની વરાળનું સેવાળરૂપે પાણી થઈ શકે નહીં તેથી જ ઢાંકણું સતત ઠંડું રાખવા માટે તેમાં ઠંડુ પાણી વારંવાર નાંખવું અને ગરમ કાઢી લેવું. આ ક્રિયામાં બહુ જ ધ્યાન રાખવું પડે છે અને શુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો પડે છે. જે શુદ્ધિનો વધારે સારો ઉપયોગ કરી શકે છે તેની રસોઇ વધારે મીઠાશ અને સ્વાદવાળી નીવડે છે.

(૭) ' ફરમેન્ટેશન ' અથવા આથો દેવાનો ક્રિયા એ રાંધવાનું કાર કરવા માંડના પહેલાંની ક્રિયા છે. તે દરેક વસ્તુ માટે વપરાતી નથી. પણ અમુક જ વાનીઓ માટે વપરાય છે. જે વસ્તુને પ્રથમથી જરા દહાડી એટલે કુલે તેવી બનાવવી હોય તેને માટે જ વપરાય છે. લોટમાં સ્ટાર્ચ હોય છે તેટલું રૂપાતર સાકરમાં થાય છે અને તેમાંથી ખટાશ તથા વાયુઓ પેદા થાય છે લોટમાં ગરમ પાણી અને ' ફરમેન્ટ ' જે વસ્તુ નાંખવામાં આવે છે. આપણા લોકો ' ફરમેન્ટ ' તરીકે બનતાસુધી દહીં વાપરે છે.

તેમાં રહેલું ' ફરમેન્ટ ' લોટની અંદરના સ્ટાર્ચ ઉપર અસર કરે છે ગરમ પાણીની જરૂર એટલાજ માટે કે ' ફરમેન્ટ 'ની અસર જતલી થાય કારણ તે ક્રિયા માટે અમુક ગરમીની જરૂર હોય છે ઉનાળાના દીવસોમાં ગરમ પાણીની જરૂર પડતી નથી. કુધનું દહીં બનાવવામાં જેટલી અકકલ, હોશીવારી વાપરવી પડે તેટલી જ આથો દેવામાં રાખવી પડે છે બન્ને ક્રિયાઓ લગભગ સરખી જ છે. દહીં બનાવવામાં શીયાળો, હોય તો કુધને સહેજ ગરમ પહેલેથી જ રાખવું પડે છે. તેમાં દહીં મેળવ્યા પછી ઠંડી રાત્રે કુધ ઠંડુ પડી ન નળ તેથી રૂનાં ગોદડાં વિગેરે વાસણ ઉપર ઢાંકવામાં આવે છે. આથી અંદરની ગરમી અંદર જ રહે છે. અને સવાર થતામાં તો દહીં બની નળ છે.

પ્રકરણ ૬ ઠં

રાંધવાની વિધા અને કળા

રાંધવાની ક્રિયા અને રાંધવાની વિદ્યા અથવા કળામાં ધણો જ તફાવત છે પહેલાંના એની મેળે અમુક રીતે સજોમે મળ્યા એટલે રધાય છે. પણ બીજામાં તેમ નથી. તેમાં અકકલ, હોશીવારી, આગસ, ચપળતા, ઉત્સુકતા તથા ખંતની ખાસ જરૂર છે. રાંધવાની કળાને આપણા લોકો કહે છે કે " તે એકે જાતનું રસાયણ છે. " એટલે જો તે આવડે તેને જ સારું આવડી શકે છે. દરેકને તેમ આવડતું નથી. અલખત, દુનિયામાં બધાં જ ભૈરાંઓ દરરોજ રાંધે છે પણ તેમાંથી રસોઇ તો ધણી જ થોડાંની સારી થાય છે. સાચું એટલે પરિપક્વ, સુવાળી અને ' સ્વાદવાળી રસોઇ ચવાને માત્ર મસાલાની જ જરૂર હોતી નથી

પણ તેમાં રાંધવાની કળા વાપરવાની છે તાપની ઝરમી, વાસણુ દાંકણુ, તેને અવાર-નવાર દલાવવું, તેમાં નોંઠતી વસ્તુઓ ઉમેરવી, તેણુ ઘસુ કે નહિ તે તપાસતાં રહેવું. અમુક દદ મુધી તૈયાર થયેલી ઝરમી વધારે ઓછી કરવી. વરાળનો ઉપયોગ કેમ કરવો, શીજવા દેવાનું કેવી રીતે કરવું, ચૂસેથી ઉતાપી પછી કેમ રાખવું, આ અને આવી અનેક જાતની બાહોશી અને આવડતથી જ રસોઇ સારી થાય છે. તીખી તમતમી રસોઇ, તે રસોઇ નથી. મમાલાનું પ્રમાણુ તો દરેકની જાણને આભારી છે પણ રસોઇમાં શીઠાસ લાવવી તેમાં જ કળા છે કેટલાંકની શાક બનાવવાની રીત બાંધવાની હોય છે, અલગત શાક-દાખલા તરીકે કુધી, બટાકા, સુરણુ-જાણુ એટલે શાક તૈયાર થતું નથી આણુ રહે તેને શાક 'ઉણુ' રણુ છે, કહેવાય છે. પણ બ્યારે બજાયા પછી શીજાય છે એટલે કે બધી વરાળ યાકના દરેક કડકામાં છેક અંદર મુધી પ્રવેશ પામી આખા ફેરવાને તદ્દન નરમ રૂના શાકલા જેવું બનાવી દે છે, ત્યારેજ તે ખરેખર તૈયાર થાય છે બાંધવા માટે તાપ વધારે નોંધએ છીએ બ્યારે શીજવા માટે તાપ સખત નહીં પણ નરમ તાપ સતત નોંધએ, વાસણુમાંની વરાળ નીકળી જાય નહીં, તેથી તે બરાબર બધ રાખવું નોંધએ. અંદરની વરાળ ઝરમ ને ઝરમ રહે તેથી દાંકણુ ઝરમ રહે તેવી તજવીજ કરવી નોંધએ એટલે દાંકણુ ઉપર દેવતાના ચાર અંગારા રાખવા નોંધએ આમ ચાર પાંચ જાતની વ્યવસ્થા કરવાથી જ શીજવાની ક્રિયા થાય છે. રસોઈ કરનારે આ ક્રિયા ઉપર ખાસ લક્ષ આપવાની જરૂર છે વાલ અથવા પાપડીના લીસવા બાંધવામાં કાંઈ કૃતિ કરવી પડતી નથી પણ તેને શીજવવામાં બધીજ અઠથ વાપરવાની છે. અને જો તે શીજે

ન હોય તો પાચનક્રિયામાં ખસેલ પડી પેટમાં યુક્ષાય છે, વાયુ કરે છે, ઝાડો કરે છે અથવા એવું જ કાંઈ થઇ જાય છે રોટલા કરવામાં જો તેને સખત તાપ ઉપર રીકવામાં આવે તો ઉપરનું પડ કડક થઇ જાય પણ અંદરથી તદ્દન કાચુ રહે તાપ વધારે કરવાથી ઉપરનું પડ છેવટે બળવા મારે તોપણ અંદર તો કાચુંજ રહે બળવા અથવા પુરી તળવામાં તેલ અથવા ઘી વધારે ઝરમ થઇ ઝડુ હોય તો ઉપરનું પડ એકદમ કડક બની જઇ અંદરથી પોચુ રહેશે રાંધવાની દરેક ક્રિયા માટે આમ છે આ બાજત વર્ણન કરી શીખવાડાય તેવી નથી એટલે પ્રત્યક્ષ દાખલા દલીલોથીજ અનુભવમાં ફેખાડાય છે નાની કન્થાએને રસોઇ શીખવાડતી વખતે તેમને આ પ્રમાણે શીખવાની કોયા અને શીખવવાની વિદ્યા બરાબર સમજાવવી નોંધએ. તોજ તે રસોઇ બરાબર બનાવી શકશે.

વળી રાંધવાની કળામાં અનાજને રાંધવા રસોડામાં લાવતા પહેલાં અમુક અમુક રીતે તૈયાર કરવાનું હોય છે. જેમ કે ચાળણું, છડણુ, ઘોણુ, સમારણુ, વીણુ વિગેરે. આ બધી ક્રીણી બાબતો પણ આસ ખ્યાન રાખ્યા સીવાય બરાબર ચતી નથી. લોટમાં યુક્ષુ રહી જાય તો રોટલી ખડબચડી થાય. ફાળ-ચોખ્ખામાં કાંકરી રહી જાય તો જમતી વખતે ફાંત તજે ચગદાય અને પેટમાં જાય તો રોમ કરે એથીની અથવા તાંજાળ જોવી માછળે ઘોવામાં લણી અઠથ વાપરવાની છે કારણુ તેમાં ફેલી બણી ચોટેલી હોય છે. જો તે ઘોવાઇ બરાબર સાફ ન થાય તો તે ફેલી જમવા વખતે મોમાં શાક મુકતાંની સાથેજ એકદમ કમકમાટી ઉપજાવશે. બટાકા, સુરણુ જેવી કડક વસ્તુના કકડા ઘોડા કરવામાં આવે તો તે જલ્દી રધાઇ શકે નહીં કુધી-કોળા-જેવી નરમ વસ્તુના કકડા બધુ

નાના બનાવ્યા હોય તો શાક તૈયાર થયે તેમા એક પથુ કકડા પડશે નહીં, પથુ બધુ એક રસ થઇ ગયું હશે વળી શાક વિગેરેને પેણીમાં કે તપેલીમાં મૂક્યા પછી તે હલાવવામાં પથુ ધણીજ ચાલાકીની જરૂર છે રવૈયા અથવા મસાલો બરેલા શાક વિગેરે ફેટલાકને તબેયાથી હલાવવાથી બાકી નામ છે. તો કડછી જેવા સાધનથી તો હલાવાયજ નહીં. પથુ આવી વસ્તુ હલાવવા માટે વાસણુ એ હાથે અથવા નાનું હોય તો એક સાંડસીથી ઉચકી 'બજલાવણુ' પડે છે એટલે આખી તપેલી એવી રીતે ઉછાળવી કે અદરનું શાક ઉપર નીચે ગ્રહાંટ ખાઇ પાછું તપેલીમાંજ બરાબર પડે અને વેરાય નહીં. આમ કરવું ધણુંજ અધરું છે, અને જોખમકારક છે. વખતે બાપ ઉપર બધું પડી નામ અથવા શરીર કે લુગડા ઉપર પડવાથી દાઝી જવામ.

રાધવાની વિલામા ખાસ ખ્યાન એ રાખવાનું છે કે પોતાની જાતને તથા લુગડાને

બહુજ સાચવવાં જાતે દાઝવું નહીં દાઝી જવાય તેમ બેદરકાર રહેવું નહીં. લુગડા પહેરતાં યાદ રાખવું કે લાડ પકડ થતાં ન હોય બેરખિનાં લુગડાના છેડા છુટા લટકતા રહેવા ન જોઇએ તે કેડ ઉપર સંભાળથી ખોસી દોધલા જોઇએ અથવા સાડીના ઉપરના બંને છેડા એકમેક સાથે કેડ પાછળ ગાંઠ વાળી દેવા જોઇએ

રાધવાની કળામાં છેવટે સૌથી જરૂરનું એ છે કે રાધવાનાં વાસણુ ચોખ્ખાં, માંજલાં હોઇ કાટવાળાં અથવા ધૂળવાળાં હોવાં જોઇએ નહિ નહિ તો અનાજની ચોખવટ ગમે તેટલી હશે પણ અસ્વચ્છ વાસણુમાં મૂકવાથી એવું એ જ થશે.

બા અને આવી ધણી ઝીણી ઝીણી બાબતો રસોઈ કરવા વખતે ચાલાકીથી યાદ રાખી તે પ્રમાણે અનુસરવાથી રસોઇ સારી બનાવી શકાય છે.

(અપૂર્ણ)

સ્વીકારછું-

(૧) પીરંગના અને વિધવા : અંક ૨૩, ૨૭, ૨૮, ૨૯; (૨) આયુર્વેદ ૨૬-સ્વાહાં અંક ૮ અને ૯; (૩) યુવક : આક્રોળર : તંત્રીઓ : શ્રી સુનીલાલ પ્રુ શાહ, વગેરે. (૪) સદા બહાર અંક ૨ એ : તંત્રી : સર્જિ, પેટલાદ (૫) સત્યપ્રકાશ અને સ્વરેશ : અંક ૭ થી ૧૨; (૬) નામર જગત : આક્રોળર : તંત્રી . શ્રી જોશાભ ના દેવે. (૭) ખેતીવાદી વિજ્ઞાન : સપ્ટેમ્બર, આક્રોળર : તંત્રી : શ્રી દુલેશભ ડા અભરિયા; (૮) હિન્દુ : અંક ૧૦, ૧૧; (૯) દ્વિત્રિયમિત્ર - આશિન : તંત્રી : ધીરસિંહ જોશાભ ગોહિલ; (૧૦) ન્યોસિસ : આશિન - તંત્રીઓ : સુરેશ વજીલ, તનમુખ મરથત, (૧૧) કૌટિલ અંક ૬. તંત્રી : મોહનલાલ ધામી; (૧૨) પ્રવિધ પત્રિકા : અંક ૨ થી ૫ (૧૩) શ્રી કપડવંજ દયા પોર-વાદ યુવક મકળ તરફથી કેલેન્ડર, (૧૪) બાવનતર હોદ્દાલુ વિદ્યાર્થી બાવનનો ૧૯૮૬-૮૭નો રિપોર્ટ (૧૫) ગ્રામ છવન સહકાર્ય અને ખેતી ૨ આક્રોળર, વગેરે (૧૬) કલ્યાનદિર અંક ૧ હો, તંત્રી : વાનુપ્રસાદ બાસ, (૧૭) સમાજ સ્વાસ્થ્ય : વર્ષ ૧૯૭૫, ૧ હો અંક : અધિપતિ : ૨ પાં. કવે, મુબાઈ, ૪ (૧૮) સમાજસેવા : તંત્રી : ખેડૂત દામજ લાંક, હિંદુ સમાજ સેવામંદિર, પીઠક, પા. સવીપર

[એક કુરૂણાજનક સામાજિક નવલિકા]

લેખક શ્રી ધનરાજર હીરાજીર ત્રિપાઠી

વિમલપુરમાં સૂર્યપ્રસાદનું કુટુંબ સારી નામનાવાળું હતું. તેની પત્ની ચાન્તા અને પુત્રી લક્ષ્મી સહિત તે એક નાનકડા ઘરમાં રહેતા હતા. તેની સપત્તિ, તેનો ભત્રીયો અને કામચરો સ્વભાવ, એજ હતી જે વડે વૈભવવિલાસ ભોજવી ચકાચ છે અને જે વડે ફુનીઆમાં એક માથુસ બીજા માથુસ કરતાં સરસાઇ ભોજવે છે તે આદિ'ક સપત્તિ તેની પાસે ન હતી સૂર્યપ્રસાદનું વય આશરે ૫૦ વર્ષનું હતું ચાન્તાનું વય ૪૫ વર્ષનું હતું અને લક્ષ્મી ૧૬ વર્ષ થઇ હતી. ૫૦ વર્ષનું બાળ્ય માળવા છતાં સૂર્યપ્રસાદ પૈસો એકઠો કરીશક્યો ન હતા. માત્ર તેની પ્રતિષ્ઠા તેના સુર સ્વભાવને લીધે હતી રક કે શ્રીમત સૌ કાંઈનાં કામ લગીરે આનાકાની વિના તે કરી છૂટતો.

ત્રણેક વર્ષથી વિમલપુર નજીકના શ્રીનગરના જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદના પુત્ર સરસ્વતીચંદ્ર સાથે લક્ષ્મીનું વાગ્દાન થયેલું હતું. એક સારા ચોપડીઆમાં લક્ષ્મીપ્રસાદે સૂર્યપ્રસાદના સ્વભાવથી પ્રસન્ન થઇ પોતાની મેળે જ આ વાગ્દાન નક્કી કર્યું હતું; પરંતુ

લગ્ન તારીખ ક્યાં નહતી લક્ષ્મી ૧૫ વર્ષની થઇ ત્યારે સૂર્યપ્રસાદે જમીનદારને વિનંતિ કરી કે “ હવે લગ્ન કરી નાંખો ” જમીનદારે કહ્યું : “ થાપ છે, હજી તો મારો સરસ્વતી ભણે છે, લાણી રહેશે તે પછી લગ્ન કરીશું. ”

સરસ્વતીચંદ્ર તે વખતે બી. એ. ની પરીક્ષામાં પસાર થઇ એલએસ. બી. નો અભ્યાસ કરતો હતો. અત્યારે તે સીનીયર એલએસ. બી ના વર્ગમાં હતો.

સૂર્યપ્રસાદને મદવાડ આવ્યો પોતાનો દેહ હવે રહેશે કે કેમ તેની તેને ચિંતા થઇ. ‘ દેહ પડતા પહેલાં પુત્રીને સાથે મરેલી જોઈ તો ભાગ્યશાળી ’ એમ ધારીને તેણે જમીનદારને એકવાર ફરીથી કહેવરાવ્યું કે “ હવે તો લગ્ન કરી નાંખો ” તે બાબત ચકિત થાપ એવો ઘુમાળી બરેસો જવાબ આપ્યો કે “ એમાં મારી યુનસરી પ્રમાણે જ તમારે વર્તવું જોઈએ. ઉતાવળ ક્યેમ તો બીજો દેહણે તમારી છોકરીને પરણાવી દે. ”

કહીયે ‘મરતાને મેર’ નહીં કહેનારો સૂર્યપ્રસાદ જ્ઞાના રત્નો જમીનદારનો ઉપયુક્ત

ઉત્તર આવ્યા પછી આઠેક દિવસના અરમામાં તેણે સાંભળ્યું કે જમીનદારના પુત્રને કોઈ બીજે રથજે પરણાવવાની તજવીજ ચાલે છે. લક્ષ્મીપ્રસાદના જેવાજ એક બીજા શ્રીમંતની પુત્રી સાથે તેનું લગ્ન થશે, એવી વાત બહાર આવી.

પાડોશીઓ માથેની વાતચીતમાં શાન્તાએ પ્રશ્ન કર્યો : “ શુ આવું થઈ શકે ? વાગ્દાન શું લગ્ન બરાબર ન ગણાય ? ”

પાડોશીઓએ જવાબ આપ્યો : “ શ્રીમંતો આજે તેમ કરી શકે છે પ્રત્યેક યાત્રિમાં ચાલુ ચીલાથી જુદો અને દમ વગરનો ચીલો. પાકવામાં શ્રીમંતો જ પહેલ કરે છે ”

શાન્તાએ પૂછ્યું : “ કોઈ ગરીબ આવી રીતે વખર કારણે વાગ્દાન તોડી બીજે રથજે લગ્ન કરી શકે કે ? ”

તેને જવાબ મળ્યો : “ તો તો તે યાત્રિ-બહારજ મૂકાય. ગરીબોથી યાત્રિની કોઈ રીતે તોડી શકાય નહીં ”

એક પખવાડીઈ વધુ વહી ગયું સૂર્યપ્રસાદે જમીનદારના પુત્રના લગ્નની તૈયારીઓ તડા-માર ચાલતી હોવાનું સાંભળ્યું. મહિ માદો તે જમીનદારને ત્યાં ગયો તે એક આખો દિવસ અને રાત જમીનદારને ત્યાં રહ્યો પણ તેની સાથે કે તેમની પત્ની માથે તેને મુદ્દલે વાતચીત થઈ નહીં. જમીનદાર સાહેબ ઘરમાં હોય ત્યારે પુષ્કળ માણસોથી વીંટાયલા અને રોડ બધ તથા ખુશી બધ વાતો કરતા જ જણાયા. બીજા કોઈ અગત્યના વિષયમાં તેઓ શ્રીમાન વાતો કરતા હોય ત્યારે આ મરીચ સાણસથી અધવચ્ચ પોતાની વાતનો ઉલ્લેખ રી રીતે કરી શકાય ? કોઈ ઘડીએ જમીનદાર ઘરમાં જ ન હોય અને તેમની પત્ની સાથે વાત કરવા સૂર્યપ્રસાદ ઇચ્છા કરતો ત્યારે તેઓ શ્રીમતી નોકર-ચાકરો પર ગુસ્સે થયેલા હોય અને

તેમનો રતબાવ બરખેલાઈ થયેલો માનુસ પડે ! આવી ક્ષણે પોતાની નાણુક વાત રી રીતે છેડી શકાય ?

સૂર્યપ્રસાદ ૨૪ કલાક જમીનદારને ત્યાં રહ્યો પણ કન્યા સંબંધીની વાતનો એક હરફ પણ બિચારાથી બોલી શકાયો નહીં. જેમ લોકતરાજ મુદ્દામે ભગવાન કૃષ્ણચંદ્રને ત્યાંથી વ્હીલે મ્હેથિ પાછો કર્યો હતો તેમ સૂર્યપ્રસાદ, જમીનદારને ત્યાંથી કહીયે મુદ્દા-મરની વાતચીત વિના પાછો કર્યો. પણ એ દરમ્યાન નોકરોદારા તેણે એટલું તો બાવળું કે લગ્ન બીજા એક શ્રીમંત કુટુંબમાં અવશ્ય થનાર છે અને તેને આઠેક દિવસ બાકી છે.

“ જેવી શ્રીદેવિની મરજી ” એમ કહી, સૂર્યપ્રસાદ વિમલપૂરમાં પાછો આવ્યો.

અચાનક વિમલપૂરમાં ઇન્દુલ્યુએ જા ફાટી નીકળ્યો ઘેરઘેર માંદાઓ વધી ગયાં. એ એપી રોગે બધાનાં જીવ લેવા માંડ્યા. ગામના યુવકોએ સેવા-સમિતિ સ્થાપી એ સમિતિદ્વારા માંદાઓની માવજત, ઔષધ-દાન વગેરે કાર્ય થવા લાગ્યાં. બહારગામના યુવકો પણ આ સેવા-સમિતિમાં ભળ્યા અને માત્ર વિમલપૂર જ નહિ પણ બીજાં જે ગામોમાં આ એપી રોગ પ્રસરી રહ્યો તેમાં તેઓએ સેવા-કાર્ય પરરપર સહકારથી આરંભ્યું.

શ્રીવદન નામનો બહારગામનો એક યુવક આ સેવા-કાર્યમાં ખૂબ જલકી ઉઠ્યો. રાતદિન તનતોડ પ્રયાસ કરીને તે દર્દીઓ આગળ ખરે પડે ઉભો રહેવા મંડ્યો. એ હમેશાં દર્દીઓ સાથે હસી હસીને વાત કરતો. પ્રેમજ હાથે તે ઔષધ દેતો; દર્દીને ઉઠવા-બેસવામાં સાવધતાથી સહાય કરતો, દર્દીનાં ઔદવા-પાથરવાનાં ચાદર-બિછાનાં સાફસૂકે રાખીને દર્દીને જરાકે તકલીફ પડે નહિ એ વિષે કાળજી રાખવા લાગ્યો.

સૂર્યપ્રસાદ ઇન્દુલ્યુએ જાથી પટકાઈ પડ્યો.

વિમલપૂરની સેવા-સમિતિના સભાસદો તેની સેવામાં હાજર થઈ ગયા. આમાં શ્રીવદન પણ હતો. સુપ્રસાદની મિલિટિયા કરતાં ડાક્ટરને એમ માણુમ પડ્યું કે-અત્યંત કાલિલ સ્વસ્થમાં તેને ઇન્ફ્યુઝન લાગ્યું પડ્યો છે, જેથી તેની સારવાર ખૂબ કાળ-જીવી નહીં થાય તો તે બચવા પામશે નહીં.

ત્યારે આ

વાત ચાન્તા અને લક્ષ્મીએ બણી ત્યારે તેમણે અચાર રહન કરી મૂક્યું. શ્રીવદન એક બા-હોય યુવક હતો. બીજા સ્વયંસેવકો કરતાં તેણે સુ-પ્રમાદની પાસે હાજર રહીને ખાન-પૂર્વક સંત્રપા કરવામાં અને તે સાથે સાથે તેનાં કુટુંબી-ઓને ખૂ-બ આશાસન અને ધીરજ આપવામાં આવી.

એની સુસૂત્રાની ધમકા, એની આશાસન આપવાની મોટી અને માયાળુ રીત તથા એનાં પ્રજ્ઞા ધમરાં નિર્દોષ વેણ સંજીવિતે લક્ષ્મીની માતાને ધીરજ આપી આવો. એક પારંગી યુવક આટલી બધી શાન્તિયા કેવળ ભૂત રથાનો વૃત્તિને લીધે સેવા કરી રહ્યો છે, તો શું સંબંધીજન તરીકે પોતાની બે કરજ

નથી કે, પોતે ધીરજ ધારણ કરી સેવા-પ્રવૃત્ત બને ?

એ પરબધો શ્રીવદન, ચાન્તા અને લક્ષ્મીનાં હૃદયમાં વસી ગયો. ચાન્તાને એમ લાગ્યું કે-મારે આવો પુત્ર હોય તો કેવું સારું ? લક્ષ્મી પોતાના બા-ગ્યને દોષ દેવા લાગી કે-આવો બાવના-શાકી સેવા-

પ્રિય પતિ મ-ને કેમ ના મળ્યો ?

અંદર દિ-વસને અને સુપ્રમાદ લા-ચમુકન બહેર થયો અને તેની આ સુ-સ્થિતિ કેવલ સેવા સમિતિ-ની સારવારને આભારી હતી. પણ તેમણે ખરો યસ જે સ્વયંસેવક સુ-પ્રમાદની સે-વામાં રાનાદિન ખડે પડે લગે. રહેતો હતો તેને હતો.

કેસરીનાં બાળ

કુમળાં, પછુ કેસરીનાં બાળ :
બળથુથીને ધુંદરે ધુટી યોળી પીધો કાળ-
હાં રે યોળી પીધો કાળ-અમે કેસરીનાં બાળ-
કૂલડાં પછુ વળથી ફરાળ
નાની નાની પદ પગલી હોયે સાવજસૂરી ફાળ,
હાં રે સાવજસૂરી ફાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
બટ્ટકાં પછુ પ્રજ્ઞામાં વિરાળ .
નાનકડાં વીર વામનજીએ થાપ્યો બળિ પાતાળ,
હાં રે થાપ્યો બળિ પાતાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
તણખા, પછુ તેજકેરી નવાળ :
વેલડી સરખી વિજલડી તો ફેટે ડુંબરમાળ,
હાં રે ફેટે ડુંબરમાળ-અમે કેસરીનાં બાળ
' નહાના ' કહી રેશી નહિ જાળ :
નાનાં નાનાં રસબીજ ફૂરી ફેરે ફૂલન કાલ,
હાં રે ફેરે ફૂલન કાલ-અમે કેસરીનાં બાળ
' નાનાં ' પછુ પંખીશાં ગેમાળ .
રેવને ફુલંબ રેલ અમારો, ન વરી કરી ન જાળ,
હાં રે ન જાળી ના ન જાળ-અમે કેસરીનાં બાળ

[વૈશાલ યતા ' વીરપૂલ ' નામના નાટકમાંથી]

કેસરવ હ રોડ

એ કેણું ? એ શ્રીવદન હતો.
સુપ્રમાદે મદિગીના બિજાનામાંથી શ્રી-વદનને પોતાની પાસે બોલાવવા અને ધન્ય-વાદ આપવા માગ્યો. ત્યાં એકઠાં મળેલાં એમાં તે નેતરામાં આવ્યો નહીં. 'તે બીજે કયાં સેવા માટે ફેડી ગયો દશે એમ માની સેવામાં આગ્યું. સુપ્રમાદ અને તેની પત્ની

ચાન્તાએ તેની ગેરહાજરીમાં તેની ખૂબ પ્રશંસા કરી.

જે ત્રણ દિવસ વધી ગયા પછી શ્રીવદન સુધંપ્રસાદને ત્યાં આવ્યો નહીં અને તેને બદલે બીજો એક સ્વયંસેવક આવવા મંડયો. “એ સુંદર યુવક ક્યાં છે ? કેમ હમણું આવતા નથી ?” સુધંપ્રસાદે પૂછ્યું.

નવા સ્વયંસેવકે ગદ્ગદ કંઠે જવાબ દીધો: “તમને ખબર નથી ? એ બિચારો પોતે જ ઇન્દ્રિયએંજાથી પટકામ પડ્યો છે !”

“ક્યારેનો ?”

“ત્રણ દિવસથી.”

સુધંપ્રસાદનું કુટુંબ આ સમાચાર જાણી અત્યંત ખિન્ન થયું. દરરોજ સુધંપ્રસાદ બિહાનામાં પડ્યો પડ્યો શ્રીવદનની તમિય-તના સમાચાર પૂછતો રહેતો. આઠ દિન પછી તેને ખબર મળી કે તેને મંદવાક ગબીર છે. પોતે કંઈક સાને ચપ્પ બાદ જરાક દરી દરી ચક્રતો તેથી તેણે નિશ્ચય જાહેર કર્યો કે—“હું એને જોવા જઈશ” સ્વયંસેવકે તેને તેમ કરવા ના પાડી. કાઠરે પછી ના પાડી પરંતુ સુધંપ્રસાદની પત્ની ચાન્તા અને પુત્રી લક્ષ્મીએ તેના નિશ્ચયને પીઠબળ આપીને શ્રીવદનને જોવા જવાની આપણી દરજ છે, એમ કહ્યું.

કાઠર અને સ્વયંસેવકની મરજીથી ઉપર વટ ધમને ડાસો, પુત્રો-પત્ની સહિત ઇન્દ્રિયએંજા-હોસ્પિટલ તરફ જવા ઉપડ્યો.

તેઓ જેવાં હોસ્પિટલના દરવાજામાં પેહાં કે, તેમાંથી એક ચમત્તે બદાર લાઇ જવામાં આવ્યું જોયું. ડાસો, એ જોઈને આશ્ચર્ય ચક્રિત થયો કે, એ યજ્ઞની રમસાન-યાત્રામાં શ્રીનગરનો જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પછી હતો અને પોતાના પુત્રના નામનો વિલાપ કરતો હતો હતો.

“હું એ જમીનદારના પુત્ર મરજી પામ્યા છે ?” સુધંપ્રસાદે પૂછ્યું.

“ના, અમારી સમિતિના બાહોશ સ્વયંસેવક શ્રીવદન ગુજરી ગયા છે !” સ્વયંસેવકે જવાબ દીધો.

“પછી જમીનદાર તો પોતાના પુત્ર માટે વિલાપ કરે છે !”

સ્વયંસેવક આ સંબંધમાં કાંઈ ઉત્તર દઇ શક્યો નહીં સુધંપ્રસાદ દોડતો દોડતો ડાણ-ઓના ટોળામાં ધુસ્યો અને સેવા-સમિતિના મંત્રી જયસુખલાલને પૂછવા લાગ્યો: “હું મરજી પામનાર જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદનો પુત્ર હતો ?”

જયસુખલાલે ખુલાસો કર્યો: “મરજી પામનાર શ્રીવદન એજ જમીનદાર લક્ષ્મીપ્રસાદનો પુત્ર સરસ્વતીચંદ્ર લાખખોમાં એક અણખોલ રત્ન રૂપ એ યુવક—”

હજી તો તે વધારે કાંઈ બોલે ત્યાં ડાસો જમીન પર ગબડી પડ્યો. જે-આર સ્વયંસેવકો તેની તપાસમાં શેકાઇ રહ્યા. એના હૃદયપર હાથ મૂકતા ધમકારા બંધ પડેલા જણાયા. નાહી તપાસતા તે પછી બંધ પડેલી જણાઇ.

જ્યારે સુધંપ્રસાદનું હૃદય બંધ પડવાથી મૃત્યુ થવાની જાણ તેના કુટુંબને થઇ ત્યારે મા-દીકરીએ ખૂબ આકંઠ કરી મૂક્યું. પછી એ આકંઠ અને કલ્પાંતમાંથી નહીં ધારેલી આપત્તિ ટપકી પડી !

લક્ષ્મી એક પળે શેવા અને કલ્પાંત કરવા લાગી, તો બીજી પળે ખૂબ હઝવા લાગી ત્રીજી પળે ગમે તેમ બોલવા લાગી તો ઘડીકમાં મૂંઢની માફક ઉભી રહી એકીટરે ચન્ન-દષ્ટિએ જોવા લાગી. એના ચિહ્ન ઉપરથી સૌએ એનું મનજ ખસી ગયેલ માન્યું.

વસ્તુતઃ એમજ હતું. વિગમપરમ “શ્રીવદન” “શ્રીવદન” એ ચખ્ખો બોલન આજ પછી એક દિવાની દરી રહેલી જે અને તેને સમજાવવા ખૂબ મેલિયા કંવ છતાં મિતું દિવાનાપણ જવું નથી !

ગરબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદ ૩
પીયૂષ

૮

ચાલીસ રેશનની કચેરીમાં, એ સમયે એક મોટા ટેબલની સામે ચાર માણસો બેઠા હતા એક દારોગો હતો તે સહેજ ગરો, શાશ્વિન હતો અને તેની મોટી મોટી અંખોમાં કોમળતાની ઝલક હતી તેની બાજુમાં નામજ દારોગો હતો તે શિખ હતો, ધણે જ દસમુખો અને મજબૂતાની મૂર્તિ જેવો હતો. વળી તે ધણે વર્ણો મુકોળ અને સુગઠિત સરીરવાળો હતો, તેના માથા પર વાગેલો કાથમાં કડાં હતી, પરંતુ હાથો સાથે સિખારની ફેસ્ટી તેણે રાખી ન હતી. ટેબલની બીજી બાજુ ઇન્સ્પેક્ટર અને ડેપુટી સુપરિ-ન્ટેન્ડન્ટ બેઠા હતા, ઇન્સ્પેક્ટર આંધેડ વધતો સહેજ જામણો, લાંબો માથુસ હતો તેની આંખો મોટી જેવી હતી, ગાલ ફૂટેલા હતા અને કંઈ ડીમણુ હતું. ડેપુટી સુપરિ-ન્ટેન્ડન્ટ લાંબો, ઘૂંચતો જીવાન હતો, ધણેજ વિચારથીયે તેમજ અસ્પષ્ટતાથી હતો. તેણે લાંબુ નાક અને ઊંચું મસ્તક તેની કુલીનતાની સાક્ષીરૂપ હતી.

ડેપુટીએ સીમારતો એક ઇમ લઇને કહ્યું " બહારના સાક્ષીઓથી કામ નહિ ચાલી શકશે એમનામાંથીજ કાઢીને એપ્રુવર બનાવવો એમનો એ સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય નથી "

ઇન્સ્પેક્ટરે દારોગા તરફ જોઇને કહ્યું: " અમે લોકોએ કોઈ બાબત બાકી રાખી નથી, એ ખાત્રીપૂર્વક કહું છું. દરેક પ્રકારની લાલચ આપીને યાકી ગયા સર્વેએ એવી યાકી માફ બાકી રાખી છે કે તે કોઈ છેડી શકવું નથી. અમે બહારના સાક્ષીઓને પણ અજમાવી જોયા, પરંતુ બધા કાન પર દાઢ મૂકે છે. "

ડેપુટી " પેલા મારવાડીને ફરી અજમાવવો એમને તેના બાપને જોલાવીને ખૂબ ધમકાવો કહાય તેને કોઈ રચનાય પડે "

ઇન્સ્પેક્ટર " ખરેખર કહું છું. આજ સવારથી અમે લોક એજ કરી રહ્યા છે. ત્રિચારો બાપ છોકરાને પંજે પડ્યો પરંતુ છોકરો કોઈપણ રીતે રાજ થતો નથી "

પોલીસવાર સુધી ચારે જણ વિચારમગ્ન બેઠા રહ્યા. અંતે ડેપુટીએ નિરાશાના કાવચી કહ્યું " મુકદ્દમો નહિ ચાલી શકે. નકામી બદનામી થઇ. "

ઇન્સ્પેક્ટર " એક ઠરાવની વધુ મુદત લો કહાય કોઈ તરી નય "

આવો નિશ્ચય કરીને બંને માણસો ત્યાંથી રવાના થયા નામજ દારોગો પણ તેમની સાથે ચાલી ગયો. દારોગાજીએ દુહો મગાવ્યો એટલે એક મુસલમાન સિપાઈએ

આવીને કહ્યું: “દારોગાજી, લાવો કાંઈ ખનામ
અપાવો. એક ઇસમને આજે સવારે ગિરફ-
તાર કર્યો છે. અલાહાબાદનો રહેવાવાળો છે,
અને તેહુ નામ રમાનાથ છે. પહેલા તો
નામ અને રહેઠાણું અને ખોટા જણાવ્યા
હતા પેલો દેવીદીન ખટિક છેને તેને ત્યા
રહેતો હતો. જરા ધમકી આપશે તો બધુંયે
કહી દેશે.”

દારોગો “ દેવીદીન તો પેલોજ ને જેના
બે છોકરા—”

સિપાહી: “ જી હા, એજ. ”

એટલામાં રમાનાથને પણ દારોગા સામે
હાજર કરવામાં આવ્યો. દારોગાએ તેને
માથાથી પગ સુધી નિહાળી લીધી કેમ જાણે
તેનો ચહેરો મેળવી રહ્યો ન હોય. પછી
કઠોર દૃષ્ટિએ જોઈને બોલ્યો: “ ઠીક, આ
અલાહાબાદનો રમાનાથ છે કેમ; સાફ થઈ
ખાઈ ! જ મહિનાથી તમારી તપાસ કરી
રહ્યો હતો. ચહેરો પણ દેવો સાફ છે કે
આંધળો પણ જોળખી કાઢે અહીં કપારના
આવ્યા છો ? ”

કોન્સ્ટેબલે “રમાનાથને સલાહ આપી
“ બધું સાચેસાચું કહી દેશે તો તારા પર
કોઈ જાતની મખતાઈ કરવામાં નહિ આવે ”

રમાનાથે આનંદિત બનવાની એટા કરીને
કહ્યું: “ હવે તો તમારા હાથમાં છું;
રહેમ કરો કે જતી કરો. અલાહાબાદની
મ્યુનિસિપાલિટીમાં નોકર હતો સ્વભાગ્ય કહો
કે કમભાગ્ય કહો, જાતના ચારસો રૂપિયા
મારાથી ખર્ચાઈ ગયા. વખતસર મારાથી
રૂપિયા જમા ન થઈ શક્યા. સરમને માથે
ધરના માથુસોને પણ કાંઈ કહી ન શક્યો.
નહિ તો એટલા રૂપિયાની એકવચ્ચ થવી કાંઈ
સુરેલ ન હતી. જ્યારે કાંઈ ન ચાલ્યું ત્યારે
ત્યાંથી કાગી અહીં આવ્યો છું: આ વાતમાં
એક શબ્દ પણ ખોટો નથી. ”

દારોગાએ મંહીર ભાવથી કહ્યું: “ મામલો
કાંઈક ભારી છે. કેમ કાંઈ ચરાજની લત
પડી હતી કે શું ? ”

“ મેં કદી ચરાજ ને મેંએ લગાડ્યો
હોય તો તમે કહો તેવા સોગંદ ખાજી ! ”

કોન્સ્ટેબલે મજાક કરતાં કહ્યું: “ મહો-
જ્જતના બજારમાં લૂટાઈ ગયા હશે ! ”

રમાનાથે પણ મંદ હસીને કહ્યું: “ મારા
જેવા કુકાબાલુમની ત્યાં જવાની શી
સુંબશ ? ”

દારોગો “ તો શું જુઆર ગ્મી નાખ્યો
કે બીજીને મારે ધરણી કરાવી નાખ્યા ? ”

રમાનાથ ચોખી ગંધે તેના મુખ ઉપર
ગુન્હાની રૂપક છાપ પડી ગઈ

દારોગો “ ઠીક વાત છે. તમને અહીં
પણ ખોટા ખોટા ધરણી મળી જશે ”

એકાએક છુટી દેવીદીન આવીને, ખરો
થઈ ગયો.

દારોગાએ કઠોર સ્વરે કહ્યું: “ કેમ, શું
કામ છે ? ”

દેવીદીન “ હજૂરને સલામ કરવા આવ્યો
છું. આ મિત્રાસ પર દયાની નજર રાખજો,
હજૂર. ધણો સિદ્ધા, માણસ છે. ”

દારોગો: “ સરકારી આરોપોને ધરમાં
છૂપાવે છે અને વર્ગો તેની સિદ્ધાશ કરવા
આવે છે. ”

દેવીદીન “ હું શી મિદ્દાશ કરવાનો
હતો, હજૂર ! હું તો બે બંદામને માણસ !

દારોગો “ જાણે છે, જેના પર વોરંટ
છે, મરકારી રૂપિયા હજમ કરી ગયો છે. ”

દેવીદીન “ હજૂર, માણસથી બૂલ ચૂક
થઈ ગય વળી જુવાનીની વધ છે, ખરચાઈ
ગયા હશે ”

એટલું કહેતા દેવીદીને કમરની અડીમા-
યી પાંચ મીનીઆ કાટી ટેબલ પર મૂકી દીધી.

દારોગાએ તડપી જમને કહ્યું. “ આ શું છે ? ”

દેવીદીન “ કાંઈ નથી, દળૂર આપને પાત ગુલાબ માટે. ”

દારોગો “ સાચ આપવા મગિ છે, કેમ ? અચ્ચા, સાચ આપનો આરોગ્ય મૂકીશ ! ”

દેવીદીન “ મૂકજો સરકાર ! ધરવાળા સાકડાં કંઠનની ફિકરમાંથી બચી જશે. ત્યાં બેઠો બેઠો આપને દુવા દેશ. ”

દારોગો “ જો આને હોવાવલો હોય તો પચાસ મીનીઓ લઈ આવ. જાણે છે, એની મિશ્કતારી મારે પાચસો રૂપીઆનું કન્યામ છે. ”

દેવીદીન “ આપ લોકને એટલું કન્યામ શી વિચારમાં ? આ તો ગરીબ પરદેશી માણસ છે ત્યાંમુધી જીવશે ત્યાંમુધી આપને માફ કરશે. ”

દારોગો “ બકબક ન કરે અહીં કાંઈ કુવચ મેળવવા આવશે નથી. ”

દેવીદીન “ બહુ તમ છુ દળૂર ! કુશન તો નામનીજ છે ”

કોન્ટેનલ “ બૂઝી પાસે મગી લાવ ”

દેવીદીન “ કમાવાવાળો તો ફૂજ છુ ને બાઈ ! હોઠરાની રિયતિ તો જાણે છે ને ! પેટે પાટા બાંધીને ચોડાક રૂપીયા જમા કરી રાખ્યા હતા, એટલે હાલમાંજ સાત ધામની પાત્રા કરીને ચાલી આવુ છુ. હવે તો મણેજ તમ વધ ગયો છુ ”

દારોગો “ તો તારી મીનીઓ હોવાથી તે આને બહાર કાઢી મૂકો ! ”

દેવીદીન “ આપનો કુકમ છે તો લઈ જાઉં છુ. ધણો યા માટે મરાવો હો ! ”

દારોગો (કોન્ટેનલને) “ આને કાચી જેલમાં રાખો. મુનથોને કહો કે એનું જ્યાન લખી લે ”

દેવીદીનના હોઠ આવેલથી કંપી રમ્યા હતા તેના અદેશ પર, રમાનાથે અમલક દિ

ન નેવસી વ્યમતા હવાઈ હતી. કેમ જાણે કોઈ થકલી પોતાના ઘેરલામાં કમડાને ધુસતો જોઈને વિદ્વળ થઈ ગઈ ન હોય ! એક મિનિટ મુધી તે ચાણાના દાર ઉપર હમો રહ્યો. પછી પાછો ફર્યો અને એક સિપાઈને કાંઈક કહી સડક તરફ સરકી ગયો. પરંતુ એકજ પળમાં પાછો ફર્યો તેણે દારોગાને કહ્યું “ દળૂર, બે કલાકની મુદત નહિ આપો ! ”

રમાનાથ દજી ત્યાંજ હમો હતો. આ મમતા જોઈને તે રડી પડ્યો. તે બેઠેયો “ હાહા, હવે તમે દેરાન ન થાવ. મારા જામ્મમાં જે કાંઈ લખ્યું હોય તે યવા દે. મારા પિતા પથુ અહીં હોત તો આનાથી વધુ બીજું શું કરત ? હું મરતાં મુધી તમારો ઉપકાર ”

દેવીદીને જાંબમાંના આંસુ લૂછતાં કહ્યું : “ કેવી વાત કરે છે બાઈ ! ન્યાં રૂપીયા પર વાત આવી ત્યાં દેવીદીન પાછળ હાંવાવાળો માણસ નથી. એટલા રૂપીયા તો એક દિવસમાં જીવારમાં ફારી ગયો છું કે જિતી ગયો છું અત્યારે મર વેચી દઉં તો દશ દળૂરની મિશ્કત છે માયા ઉપર લાદીને શું લઈ જવાનો છું ! દારોગાજી, અત્યારે બાઈને કાચી જેલમાં ન મોકલો કુ રૂપીયાની વ્યવસ્થા કરીને ચોડા મમપમાં આવુ છું ”

દેવીદીન ત્યાંથી ગયો એટલે દારોગા-જીએ સહાયતા બદલે સ્વરે કહ્યું : “ છે તો ચાલાક પથુ મણેજ જ નેક છે તે એને કમ છુદી મુધાડી છે ? ”

રમાનાથે કહ્યું “ ગરીબો પર તો બધાને રક્ષમ આવે છે ”

દારોગાએ મદ દસીને કહ્યું. “ પોલીસને હોડીને, એમ કહો અને તો વિસ્વાસ નથી કે તે પચાસ મીનીઓ લાવે. ”

રમાનાથ : “ અને લાવે તો પથુ તેને

માથે એટલો બસો બોલો નાખવા હું નથી માંગતો. તમે મને ખુશીથી કંચી જેલમાં લઈ જાવ.”

દારોગો: “ મને પાંચસો ને બદલે સાઠ-છસો મળી રહ્યા છે તે કેમ જવા દઉં ? તારી ત્રિશ્વેતારીનું ધનામ મારા કોષ ખીજી બાંધને મળી જાય તો શું ખાઉં ? ”

રમાનાથ: “ જો મારે ચક્કી જ પીસવાની છે, તો તે જેટલી જલદી પીસું તેટલું મારું હું સમજ્યો હતો કે પોલીસની નજર ચૂકવીને હું રહી શકીશ. હવે માલમ પડ્યું કે આ આઠે પ્રદર પકડાઈ જવાનો કાચ જેલના કરતાં કાંઈ જોછો જીવલેષ્ય નથી ”

દારોગાને એકાએક જાણે કે કોષ બૂલાઈ ગયેલી વાત ચાદ આવી ગઈ. ટેબલના ખાના માંથી એક મુકદમાના કાગળીયાં કાઢી તેનાં પાના આમતેમ ઉપલાઘ્યાં અને પછી તે નમ્રતાથી બોલ્યો: “ જો કે કોષ એવી યુક્તિ બતાવુ કે દેરીદીનના રૂપીયા પથ્થુ બચી જાય અને તારા ઉપર પથ્થુ કાંઈ આદત ન આવે તો કેમ ? ”

રમાનાથે અવિશ્વાસના ભાવથી કહ્યું: “ એવી કોષ યુક્તિ છે ? મને તો આશા નથી. ”

દારોગો: “ એ તો ખુદાનો એલ છે એની ગોઠવણ દુ કરી શકું છું. તમારે એક મુકદમામાં સાક્ષી આપશે પડશે. ”

રમાનાથ, “ જુદી સાક્ષી હશે ? ”

દારોગો: “ નહિ, તદ્દન સાચી. એમજ મમજી લેને કે તું માણસ બની જશે મ્યુનિસિપાલીટીના પંચમાંથી તો છૂટી જશે, એટલું જ નહિ પણ કદાચ સરકાર પણ મદદગારી કરે અને જો મુકદમો ચાલ્યો તો પાંચ વર્ષથી જોછી સજા નહિ થાય. માની લે કે આ વખતે દેરીદીન તને બચાશે લે તો પણ ક્યાં સુધી બચી જઈશ ? જાંઘી

ખરાબ થઈ જશે નહીં જોડ તુ જ તારી મેજે વિચારી લે હું જાનજાનની કરેનો નથી. ”

દારોગાએ ધાડનો વૃત્તાન્ત કહી સંભળાવ્યો. રમાનાથ એવા કોષ મુકદમો વર્તમાન પત્રોમાં વાંચી ચૂક્યો હતો. તે મંચમના ભાવથી બોલ્યો. “ તો મારે સાક્ષી બનવું પડશે અને એમ કહેવું પડશે કે હું આ ધાડપાડુઓ સાથે સામેલ હતો એ તો જુદી જુદાની થઈ. ”

દારોગો: “ મામલો તદ્દન સાચો છે. તમે કાંઈ બિનચુનદેમારેને નહિ ફસાવો. જેમને જેલ જવું જોઈએ એવા જ લોકો જેલમાં જશે. પછી જુદું ક્યા રહ્યું ? ડાકુઓના ડરથી અર્ધીના લોકો સાક્ષી આપવા રાજ થતા નથી બસ ખીજી વાત કોષ વાત નથી તમારે કાંઈક જુદું બોલવું પડશે એ હું માનું છું. પરંતુ તમારી જાંઘી બચી જાય છે એના પ્રમાણમાં એટલું જુદું તો કાંઈ ખિંસાતમાં નથી. ખૂબ વિચાર કરજો. સર્જ સુધીમાં જવાબ આપજો. ”

રમાનાથના મનમાં વાત વચી ગઈ. જો એક વખત જૂહું બોલીને તે પોતાનાં પાછલાં કમોનું પ્રાપચિત્ત કરી શકે અને ભવિષ્ય પણ સુધારી લે તો પૂછવું જરૂર ? જેલમાંથી તો બચી જાય ! એમાં બેસું આજળ પાછળનું જેવાની નજર નથી હા, એનો નિશ્ચય થઈ જવો જોઈએ કે તેના ઉપર મ્યુનિસિપાલીટી ફરી મુકદમો નહિ ચલાવે અને તેને કોષ ચારી જમા મળી જાય. તે જાણતો હતો કે પોલીસને જરૂર છે એટલે મારી કોષપથ્થુ વ્યાજખી કરવનો. અસ્વીકાર થવાનો નથી. એટલે કેમ જાણે તેનો આત્મા ધર્મ અને અધર્મના મદદમાં પડ્યો ન હોય તેમ તે બોલ્યો. “ મને ડર એ લાગે છે કે મારી જુદાનીથી બિનચુનદેમારે લોકો ફસાઈ ન જાય ”

દારોગો. " એની હું આપને આજી આપું છું. "

રમાનાથ. " પણ કાલે મ્યુનિસિપાલિટી મારી મર્ડન પકડે તો હું કેને પોકારું ? "

દારોગો. " મજદૂર છે ! મ્યુનિસિપાલિટી થાં કરી શકે ! ફેન્નદારી મુકદ્દમામાં

પોને પોતાના ફેસલ બનાવી રાખવા માટે છે. જો આપની જુમાની સારી થાય અને જો તમે એની ભગમાથી નિષ્ઠા ભર તો તમે નિઃશય થઈ જશો. "

દારોગાએ તેજ વખતે મોટર મજાવી અને રમાનાથને માથે લાઇ ડેપુટી સાહેબને

માયા લગાડી

કુંજ કુંજ વેણું તેં જમાડી,
હો દુહાન ! માયા લગાડી—કુંજ

કાલોનિ કાલિનામ નારથો જમાડી,
વેળી તે વખડાંની વાડી:
હો દુહાન ! માયા લગાડી—કુંજ

ગોપુલિયુ કાપ પેલું ગોવડી જમાડી,
લીલા કલ્યાણની જેમાડી:
હો દુહાન ! માયા લગાડી—કુંજ

જખરો ભાઈરાય ખલે જેવાડી:
જુટી રસરંમની મુંવાડી:
હો દુહાન ! માયા લગાડી—કુંજ

પાપો પ્રિયિશ જાગૃતિ જમાડી:
ભીતિ તો ધન્યની જમાડી:
હો દુહાન ! માયા લગાડી—કુંજ

ભક્તિને ભૂખરાએ શક્તિ જમાડી:
કુંધે તલમું જુ ઠાંડી ઠાંડી:
હો દુહાન ! માયા લગાડી—કુંજ

ખડ ખડ વીરલાલ પાડી,
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખડ

દિ'સાનાં ઝેરલાખાં, દુશ્તા જમાડી:
જમરોની વેણી ઉમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખડ

દિલ્લસને રોહી રોહી દિન્યતા જમાડી,
કુનિયાને કાપ પેલો—ખાંડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખડ

જજે "વામન-કાથ" જખરો જેવાડી:
જુટી જખરંમની મુંવાડી,
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખડ

જનતાને જાનબેના જ થળા બોલાડી,
ભીતિ તો કાળની જમાડી:
હો સન્ત ! માયા લગાડી—ખડ

જાતને જોખ આપુજવણી જુડાડી:
કુઝિને કાળ ઠાંડી ઠાંડી—
હો સન્ત ! જગની લગાડી—ખડ

કેરાવ હ રોક

+ લાલેલમાં પ્રાંત વનાર * નીચલથી ખાંડો.

રિવાજો તો સરકાર જ રહેશે. જ્યારે સરકાર તમને મારી જાવે ત્યારે મુકદ્દમા જેની રીતે ચલાવશે ! તમને મારીનાયું આખી દેશમાં જાવશે, માટેનું ! "

રમાનાથ. " અને નોકરી ? "

દારોગો. " તેની સરકાર જાણે આપ કોઈનું કરશે, એવા માણસોને તો સરકાર

મળવા લખી મળા. આવી મોટી કામગિરિ જતાવનામાં વિલમ કેમ કરે ? ડેપુટી સાથે એકાદમાં ખૂબ વાત કરી આ માણસને. પત્તો કેમ ભાગ્યો, એની ધરન કેવળ જ એ રોજ મરાવી છે એમ માખી જના તેને નિરાશાર કરી દીધા. અને એ માખી વાત એકેમોળ આના મત્તી

નીકળી ! નજર કાંઈ બૂલ કરે ! હજુર, માણસની બાબતો બાબતો ચક્ર હું. અલાહ-બાદ મ્યુનિસિપાલિટીના રૂપીયા ઉચાપત કરીને ભાગ્યો છે આ મુકદમામાં સાક્ષી આપવાં તૈયાર છે. માણસ બહોલોગણેલો અને દેખાવે પણ શુદ્ધ અને કુલિન છે.

ડેપુટીએ સદિગ્ધ ભાવથી કહ્યું: “ હા, માણસ તો હોશીયાર માલમ પડે છે. ”

“ પરંતુ મારીનામું લીધા વિના એને આપણા પર વિશ્વાસ નહિ આવે. ને કદાચ એને શકા-અધ કે આપણે આ લોકો સાથે કોઈ ચાલ ચાલી રહ્યા છે તો તરત છટકી જશે. ”

ડેપુટી “ એ તો યશોજી મરકાર સાથે આ બાબતમાં વાતચીત કરવી પડશે. તમે ટેલીફોન કરીને અલાહબાદની પોલીસને પૂછો કે આ માણસ પર કેવો મુકદમા છે ! એ બધું સરકારને બતાવવું પડશે ”

ટેલીફોનની ડાયરેક્ટરી જોઈ, દારોગાએ નબર મેળવ્યો અને વાતચીત ચક્ર ચક્ર.

ડેપુટી: “ શું કહ્યું ? ”

દારોગા: “ કહે છે કે અહીં તો આ નામના કોઈ માણસ પર મુકદમા નથી. ”

ડેપુટી: “ એ તે કેવી વાત છે, કાંઈ સમજમાં આવતું નથી, એણે નામ તો બદલી દીધું નથી ને ? ”

દારોગા: “ કહે છે કે મ્યુનિસિપાલિટીના કોઈ રૂપીયા ઉચાપત નથી થયા. કોઈ મામલો છે જ નહિ ”

ડેપુટી: “ એ તો બધી તાલુખીની વાત ! માણસ કહે છે કે રૂપીયા લઈને ભાગ્યો; મ્યુનિસિપાલિટી કહે છે કે કોઈ રૂપીયા ઉચાપત નથી થયા ઠીક, મ્યુનિસિપલ કચેરીમાં પૂછો ”

દારોગા: “ મારી સમજમાં પણ કોઈ વાત આવતી નથી ને એને કહી દઈએ કે તમારી ઉપર કોઈ મુકદમા નથી તો પછી

એનો પત્નો પણ નહિ લાગે ! ઠીક, મ્યુનિસિપાલિટીની કચેરીમાં પૂછીએ. ”

દારોગાએ ફરી નબર મેળવ્યો સવાલ જવાબ થવા લાગ્યા.

દારોગા: “ તમારે ત્યાં રમાનાથ નામે કોઈ કારકૂન હતો ? ”

જવાબ: “ હા, હતો. ”

દારોગા: “ તે કાંઈ રૂપીયા ઉચાપત કરીને ભાગ્યો છે ? ”

જવાબ: “ નહિ; તે ધરેથી ભાગી ગયો છે, પણ રૂપીયા ઉચાપત નથી કર્યો. શું તે આપને ત્યાં છે ? ”

દારોગા: “ જી હા; અમે તેને ગિરફતાર કર્યો છે. તે પોતે કહે છે કે મેં રૂપીયા ઉચાપત કર્યો છે. વાત શી છે ? ”

જવાબ: “ પોલીસ તો બધી ચબરાક છે જરા અછલ દેડાવો. ”

દારોગા: “ અહીં તો અછલ કાંઈ કામ કરતી નથી. ”

જવાબ: “ ત્યાં શું અહીં પણ કામ નથી કરતી. સમિતો, રમાનાથે દિસાબ મેળવવામાં મળતી કરી; એટલે બધા પાખીને ભાગી ગયો. પાછળથી માલમ પડ્યું કે રકમ કોઈ છટકી નથી. હવે સમજણ પડી ? ”

ડેપુટી “ હવે શું કરશું? ખાનસાહેબ; ચિત્રકાર હાથમાંથી છટકી ગયો ”

દારોગા: “ છટકી કેમ જશે, હજુર ! રમાનાથને એ વાત કહીએ જ શા માટે ! બસ, તેને કોઈ એવા માણસને મળવા જ ન દેવાય કે જે તેને બહારની કોઈ અગર પહોંચાડી શકે હવે ધરવાળાઓને તેનો પત્નો ભાગી જશે એટલે કે છપને કોઈ જરૂર તેની તપાસ કરવા આગ્રહ. કોઈને જ આવવા ન દેવા. આ વાત જ વચ્ચે લાવવી નહિ. મોટેથી એને ખાતરી આપી દેવી. કહી દેવું કે મારી-નાગાને માટે કમીસ્તર સાહેબને રોપોટ કર્યો

છે. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનો પણ અભિપ્રાય લઈ લેવા. "

અહીં આ લોકો સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સાથે પરામર્શ કરી રહ્યા હતા, ત્યાં એક કલાકમાં દેવીદીન પાછો ચાલ્યો આવ્યો. એટલે ઇન્સ્પેક્ટરે કહ્યું: "દારોગાજી તો સાહેબની પાસે ગયા. "

દેવીદીને ગભરાઇને કહ્યું "તો શું બાજુ-છાને કાપી નેલમાં નાખ્યા ? "

ઇન્સ્પેક્ટરે. " નહિ, તેને, પણ સાથે લઇ ગયા "

દેવીદીને માથું દીપીને કહ્યું. " પોલીસ-વાળાની કોઇ વાતનો બરોસો નહિ હું કહી ગયો કે એક સ્વાકર્માં, રૂપિયા લઇ આવુ છું, પરંતુ એટલી પૈસી સંખૂરી ન પડ્યાં. સરકાર પાસેથી તો પાંચસોજ મળશે હું જાણી આવેલા તૈયાર છું. હા, સરકારમાં સારી કામગિરી બનવાની પ્રવૃત્તિ થાય, બીજી શું ? બહોધી તેને પ્રવાગરાજ મોકલી દેશે મારી સાથે મુલાકાત પણ નહિ થાય છૂટી રહી રહીને મરી જશે " એમ કહેતાં દેવીદીન ત્યાંજ જમીન પર બેસી ગયો.

ઇન્સ્પેક્ટરે પૂછ્યું " તો અહીં ક્યાં સુધી બેસી રહેશો ? "

બીજે ચાંબૂકના ફટકાનો માર લાગ્યાથી ધાયલ થયો હોય તેમ યદને દેવીદીને કહ્યું. " હવે તો દારોગા સાથે બે ચાર વાત કરીને જ જમણ. ક્રોડે ને નેલ જવું પડે, પણ તેને જરૂર બરામરા ફટકારે. બરામરા રીતે ફટકારે આખરે તેને પણ બાલજવ્યા તો હશેને ! શું લજવાનથી જરા પણ નથી ડરતો ! તમે બાજુછાને જતી વખતે જોયા હતા ? બહુજ દિલગિરે હતા ? "

ઇન્સ્પેક્ટરે " દિલગિરે તો ન હતા, ખાસી તરફ દસી રહ્યા હતા. રોજને જણ મોટરમાં બેસીને ગયા છે. "

દેવીદીને અવિશ્વાસના ભાવથી કહ્યું. " હસી શું રહ્યો દસો, બિચારો ' મોઢી ભડે દસી લે પણ દિલ તો રડવું જ દશે " "

દેવીદીને અહીં બેઠે એક કલાક પણ થયો ન હતો એટલામાં જગો આવોને ઉભી દેવીદીને દાર ઉપર બેઠેલા જોખને તે જોલી. " તમે અહીં શું કરવા માંડ્યું ? બાક ક્યાં છે ? "

દેવીદીને મમોદત થઇને કહ્યું " બાકને તો લઇ ગયા સુપરિન્ટેન્ડન્ટની પાસે, કોણ બીજે મુલાકાત થાય છે કે પછી બહારના બહારજ પ્રવાગરાજ મોકલી દે છે ! "

જગો " દારોગાજી પણ ઠીક માણસ છે કહ્યું ત્યારે કહે કે આટલા લઇયા અને હવે લઇને આવી મયા " "

દેવીદીન. " તેથી જ તો બેઠો છું, કે આવે એટલે બે ત્રણ વાતો કહી લઉં "

જગો " હા, જરૂર ફટકારવી ને પોતાની જાન ન પાળે તે પોતાના બાપનો શું થશે ? હું તો અરે કહીશ મને શું કરશેને ? "

દેવીદીન " કુકાન પર કોણ છે ? "

જગો " બધ કરીને આવી છું હજી તો બિચારાએ કાંઈ આપું પણ નથી ! સવારના એમને એમ છે ચૂતમાં ગળ એ તમાસો. એને જ માટે તો દીપીટ લેવા જતો હતો બે ધરથી જ બહાર ન નીકળતે તો આ બધા માથે ક્યાંથી વળતે ? "

દેવીદીન. " ને અહીંથી જ પ્રવાગ મોકલી દેશે તો ? "

જગો " તો પત્ર તો આવશે જ ને ? ત્યાં જઇને મળી આવશે " "

દેવીદીન " (આંખોમાં આસુ લાવી) સજ થઇ જશે ? "

જગો " રૂપિયા જુમા કરી દેશું પછી

સળ શા માટે થશે ? સરકાર પોતાના રૂપીયા જ લેશે કે બીજુ કાંઈ ? ”

દેવીદીન : “ નહિ, માંડી, એમ નથી થવું. ચોર માલ પાછો આપી દે તેથી કાંઈ તેને છોડી થોડોજ દેવામાં આવે છે. ”

પરિસ્થિતિની કઠોરતાનો અવગમ કરતાં જાજોએ કહ્યું : “ દારોગાજી... ”

હજી વાક્ય પૂરું ન થયું ત્યાં તો દારોગાની મોટર સામે આવી પહોંચી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પથ્રુ હતા. સમાનાય એ બંનેને જોઈને મોટરમાંથી ઉતરી આવ્યો અને પ્રસન્નમુખથી બોલ્યો. “ તમે અહીં લાંબા વખતથી બેઠા છો શું દાદા ? આવો, ચોર-ડામાં ચાલો, મા, તું ક્યારે આવી ? ”

દારોગાએ વિનોદ કરતાં કહ્યું. “ કેમ, બેઠેરી, રૂપીયા લાભ્યા ? ”

દેવીદીન : “ બ્યારે કહીને ગયો કે થોડી-વારમાં આવું છું તો તમારે મારી રાહ જોવી જોઈતી હતી. ચાલો, તમારા રૂપીયા લઈ લે. ”

દારોગા : “ જમીનમાંથી બોદીને કાઢવા હશે ? ”

દેવીદીન. “ આપની કૃપાથી હજીયે હજાર પાંચસો વધુ નીકળી ચકે એમ છે. જમીન બોદવાની જરૂર નથી પડી ચાલે, બાઈ, છુટ્ટી કમારતી ઉઠી છે હું રૂપીયા ચૂકવીને આવું છું. આ તો ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ હતા ને ? પહેલાં આજ ચાણામાં હતા. ”

દારોગા “ તો બાઈ તમારા રૂપીયા લઈ જમીને એ હાંડીમાં જ મૂકી રાખો અમલ દારોગાની એવી સલાહ મળી કે આને છોડવો ન જોઈએ. મારા હાથની વાત નથી. ”

ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ તો પહેલેથીજ કચેરીમાં ચાલી ગયા હતા. આ ત્રણે જણ વાત કરતા કરતા તેની પાસેના ચોરડામાં ગયા.

દારોગાની વાત સાંભળતાં દેવીદીનના લવા ચઢી આવ્યાં. તે બોલ્યો. “ દારોગાજી, મરદોની જાન એકજ હોય છે. એટલું જ હું ટ્રેનિંગલું છું તમારા હુકમથી હું રૂપીયા લાગ્યો છું. તમારે તમારો કામ પૂરા કરવો જ પડશે કહીને ફરી જવું એ તો નીચ માણસોનું કામ છે ”

આટલાં કઠોર સખ્તો સાંભળતાં તો દારોગાએ ધ્રુવા ધ્રુવા થઈ જવું જોઈતું હતું પરંતુ અત્યારે તેમને જરાપણ માથું ન લાગ્યું. તે હસતા હસતા બોલ્યા. “ બાઈ, હવે ચાહેતો નીચ કહો, ચાહે દગાબાજ કહો, પરંતુ હું એને છોડી ચકતો નથી. આવા શિકાર કાંઈ રોજ હાથ લાગતા નથી. કોલની ખાતર હું કાંઈ મારો શિકાર છોડી દેવાનો નથી. ”

દારોગાના હસવાથી દેવીદીન વધુ ચીઠાયો. “ તો તમે કહ્યું ક્યાં મેટિ ? ”

દારોગા. “ આજ મેટિ કહ્યું હતું; પરંતુ મોઢું હમેશાં એક સરખું નથી રહેતું. આજ મુખથી જેમ માળ દઉં છું તેમ આજ મુખથી પ્રશંસા પણ કરું છું. ”

દેવીદીન (ચીઠાઈને) “ આ મૂઝ મુઝાવી નાખો. ”

દારોગા. “ ખુશીથી, મને મંજુર છે. મારી ઇચ્છા તો પહેલાંથી જ હતી, પરંતુ સરમનો માર્યો મુઝાવતો ન હતો. હવે તમે દિલ મજાવત કયું. ”

દેવીદીન “ હસો નહિ દારોગાજી, તમે હસો છો અને મારું લોહી ઉકળી જાય છે. મને જોઈએ તો જોલ કેમ ન મળે, પરંતુ હું કેપ્ટન સાહેબને જરૂર કહી દઈશ છું તો એક ટકોનો આદમી, પણ આપની કૃપાથી મોટા મોટા અમલદારો સુધી પહોંચી ચકુ છું. ”

દારોગા. “ અરે માર, તો શું તું સાચે

સાચ કેપ્ટન સાહેબ આગળ મારે મારે કરિ-
યાદ કરશે ? ”

દેવીદીન સમજ્યો કે ધમકીની અમર
યજ્ઞ એટલે તે અકડાઇને બોલ્યો “ જ્યારે
તમે કોઇનું સાબળતા નથી, વાત કહીને
ફરી બંધ છે, ત્યારે બીજા પણ પોતાનાથી
બળવું કરશે જ. મેમ સાહેબ તો રોજ
ફુકાન પર આવે છે. ”

દરોગો “ જો, દેવીદીન, તે સાહેબ કે મેમ
સાહેબ આગળ મારી જરા પણ ફરિયાદ કરી
છે તો હું સોગંદ આપને કહું છું કે તારું ઘર
બોદાબોને ફેંકી દઇશ ”

દેવીદીન “ જે દિવસે આવે ઘર બોલશે
તે દિવસે આ પાછડી અને ચપરાશ પણ
નહિ રહેશે, દબૂર ! ”

દરોગો “ ઠીક તો આપ તાળી આપણે
થરત મારીએ છીએ ”

દેવીદીન “ પસ્તાઈ! હોં સરકાર, કંઈ
દહ છું કે પસ્તાઈ! ”

રમાનાથ દબે ધીરજ ન ધરી સડ્યો.
અત્યાર સુધી તે દેવીદીનના બજાવાનો તમાસો
જોવા માટે બોલાડીના જેમ જતો ગેઠો હતો
તે દબે બોલ્યો “ દાદા, દરોગાજી ત્યને
ચીકનો રવા છે. અમારી વચ્ચે એવી સલાહ
યજ્ઞ ગાઇ છે કે હું કંઈપણ આપ્યા લીધા
વગર છૂટી જઇશ અને ઉપરથી નોકરી પણ
મળશે. સાહેબે ચોક્કસ ખાતરી આપી છે.
મારે દબે અહીં જ રહેવું પડશે. ”

રતો ભૂલેલા માણસની માફક દેવીદીને
કહ્યું “ એ કેવો વાત બાઇ, તું કહે છે ?
તું પોલીસવાળાઓની બળમાં ખાલી ગયો ?
એમાં કોઇને કોઇ જરૂર છૂટી માલ હતો. ”

રમાનાથે ખત્રીપૂર્વક કહ્યું. “ અરે બીજા
કોઇ વાત નથી. એક શુક્રવારેમાં સાફી
આપવી પડશે. ”

દેવીદીને સંસપથી માથું ઢસાવો કહ્યું :
“ જુઓ સુકડમો હતો ? ”

રમાનાથ “ નહિ, દાદા, તદ્દન સાચો
મામલો છે મેં પટેલશાંખ પૂછી લીધું છે. ”

દેવીદીનની શંકાનું નિવારણ ન થયું. તે
બોલ્યો “ હું એ બાબતમાં બીજું કંઈ
નથી કહી શકતો બાઇ, પણ જરા સમજી
વિચારીને કામ કરજો જે મારા રૂપીયાથી
ડરતો હોય તો એટલું સમજી લેજો કે જો
દેવીદીને રૂપીયાની પરવા કરી હોત તો અંજો
તે લખપતી હોત અંજો હાથોથી રોજના
સો સો રૂપીયા કમાયો છું અને બધા ઉડાવી
પણ દીધા છે. ક્યા શુક્રવારમાં સાફી આપ-
વાની છે ? કંઈ માલમ પડ્યું ? ”

દરોગાજીએ રમાનાથને જવાબ દેવાની
તક ન આપી કહ્યું “ પેલો દુધાવાળો
મામલો છે તે જેમાં કેટલાક ગરીબ માણ-
સોના બળ મળ્યા હતા. એ ધાડપાડુઓએ
આખા જીલ્લામાં ત્રાસ ત્રાસ વતીવો છે,
એટલે તેમના ડરનો મારો કોઇ માણસ
સાફી આપવા રાજી થતો નથી. ”

દેવીદીને ઉપેક્ષના અવધી કહ્યું : “ કીડ,
તો હું સાફી બની ગયો, એમ વાત છે.
એમાં તો પોલીસ સિપાઇઓ એટલું તારે
કહેવું પડશે બાઇ, હું કુંડી સુદિવાળો
માણસ છું આ વાતોનો મર્મ તું જાણ ?
પરંતુ મને સુખબિર (એથુવર) બનવાત
કહેવામાં આવે તો હું નહિ બનું; પછી
બસે મને કોઇ લાખ રૂપીયા આપે તો તું
ચલું ? બદોરના માણસને કોણ અપરાધી
છે અને કોણ બીનશ-હેમાર છે તેની શી
ખબર ? બે ચાર અપરાધીઓની સાથે બે
ચાર બીન અપરાધીઓ પણ જરૂર હતી ! ”

દરોગો. “ દરમીજ નહિ, જેટલા
માણસો પકડ્યા છે તેટલા પાકા ધાં
પાકા છે ”

દેવીદીન: “ એ તો આપ કહેા છા. અમને શી ખચર ? ”

દારોગા: “ અમે ખીનચુન્હેગારોને શા માટે ફસાવીએ, તે તો કહેા ? ”

દેવીદીન: “ એ બધુ ભોમવી ચૂક્યો છુ, દારોગાજી ! આના કરતાં તો તમે એના પર કામ ચલાવો તેજ સારું છે. વર્ષ એ વર્ષની જેલ જ મળે ને ! એક અધમના દડમથી બચવા માટે ખીનચુન્હેગારોનાં ખૂન તો માથે નહિ ચઢે ને ? ”

રમાનાથે બીજાથી કહ્યું. “ મેં ખૂબ વિચાર કર્યો છે, દાદાજી ! બધા કામગીરોને આ કામ કાઢી ખીનચુન્હેગારો નથી. ”

દેવીદીને ઉદાસ થઇને કહ્યું. “ હશે, બાપ ! જન પશુ ખારો હોય છે. ”

એટલું કહીને તે પાછળ ફરી ગયો. પોતાના મનોભાવો તે તેની આગળ રપટ રૂપે પ્રકટ કરી ચક્રોતો ન હતો.

એકાએક તેને એક વાત યાદ આવી ગઇ. મોહુ ફેરવીને તે બોલ્યો. “ તને થોડા રૂપીયા આપી જાઉં ? ”

રમાનાથે સામું પૂછ્યું: “ શી જરૂર છે ? ”

દારોગા: “ આજથી એને બહો રહેવું પડશે. ”

દેવીદીને કંઈશ સ્વરે કહ્યું: “ હા દગ્ગૂર, એટલું તો જાણુ છું એની ગરજ હશે, એટલે જ મને રહેવા મળશે, નોકર મળશે, મોટર મળશે, એ બધું જાણુ છુ. કાંઈ બહારનો માણસ એને મળવા નહિ પામે, તેમ એ પશુ એકલો ક્યાંય જઇ આવી નહિ સકશે એ બધું ય એમ ચૂક્યો છું. ”

એટલું કહેતાં દેવીદીન ઉતાવળે ઘમ બસતો ત્યાંથી ચાલી ગયા. કેમ જાણે ત્યાં તેનો સ્વાસ ધેરાઇ રહ્યો ન હોય ! દારોગાએ તેને બૂમ મારી પરંતુ તેણે પાછા

ફરીને જોયું પશુ નહિ. તેના મુખ ઉપર પરાભૂત વેદના છાયાઈ ગઈ હતી.

જગ્ગાએ પૂછ્યું: “ બાપ નથી આવતા ? ”

દેવીદીને મક્ક તરફ જોઇને કહ્યું: “ બાપ હવે નહિ આવે એ પોતાનાં આપણાં ન થયાં તો પારકા તો પારકાજ છે ને ! ”

તે ચાલી ગયો છુટ્ટી પણ પાછળ પાછળ ચાલી.

૯

રૂઢનમાં ફેટલો ઉલ્લાસ, ફેટલી શાન્તિ, ફેટલું બળ છે ! જે કદિ એકંતમાં ગેસીને, કાંઈની રચ્ચિત્તિમાં, કાંઈના વિચોચમાં ધુરંધે ધુરંધે તેમજ અત્યંત ઉદાસ થઇને રડ્યો નથી, તે જીવનનાં એવાં સુખથી વસિત છે કે જેને માટે હજારો હાસ્ય ન્યોછાવર છે. જેણે એ સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કર્યું હોય તેને જ એ ચીડી વેદનાનો આનંદ પૂછો. હાસ્ય જાદ મન ખિન્ન થઈ જાય છે, આત્મા કુબ્ધ થઈ જાય છે, જાણે આપણે ધૂંધી ગયા હોઇએ, પરાભૂત થઈ ગયા હોઇએ એમ લાગે છે રૂઢનની પાછળ એક નવીન રચ્ચિત્તિ, એક નવીન જીવન, એક નવીન ઉત્સાહનો અનુભવ થાય છે.

‘ પ્રજામિત્ર ’ કોર્પોરેશનના પત્ર જાલપાને મળતાં તે વાંચી. તે રડી પડી એક હાથમાં પત્ર લઇ, બીજા હાથે ખારણાની ખારસાખ પકડી તે ખૂબ રડી શુ વિચારીને તે રડી, તે કાણુ કહી શકે ? કદાચ પોતાના ઉપાસની આ આશાતીત સફળતાએ તેના આત્માને વિદ્યુત્તલ બનાવી દીધો, કે આનંદનાં પાણી ભર્યાં ઉંડાણે તેને પહોંચાડી દીધી કે ઉચ્ચ તાને પણ ખરેખર ફેરવી નાખતી ઉચ્ચ પર પહોંચાડી દીધી ! આજે છ મહિના પછી આ સુખસમાચાર મળ્યા, આદલા દિવસો સુધી તે હલભરી આસા અને કંટોર

કુરામાનું રમકડું બની રહી હતી. આદ્ર ! કેટલીવાર તેના મનમાં તરંગ ઉઠ્યો હતો કે આ જીવનનો અંત કેમ ન ધાવી દઉં ? એ મેં સાચેસાચ પ્રાણુત્યાગ કર્યો હોત તો તેનું દર્શન પણ ન પામત પરંતુ એમનું હૈયું 'કેટલું' કઠોર છે ! જ મહિનાથી ત્યાં બેઠા છે, પણ એક પત્ર સરખાયે ન લખ્યો, ખમર સુધા નહિ લીધી ! આખરે એમનો ન સમજી લીધું હોય કે બહુ રડી રડીને મરી જશે એમણે મારી પરવા જ ક્યારે કરી છે ?

દશ વીસ રૂપિયા તો મા-

જુસ મિત્રો દોસ્તદારો મારે

પણ ખર્ચો નાખે છે એ

પ્રેમ નથી પ્રેય લક્ષ્મી

જગત છે, રૂપિયાની નહિ.

ત્યાં સુધી રમાનાયનો

કાંઈ પત્તો ન હતો, ત્યાં

સુધી જલ્દપા બધોય દોષ

પોતાને માથે ઓઢી લેતી

હતી, પરંતુ આજે તેનો

પત્તો ધાગતો જ તેનું

મન અકસ્માત કઠોર થઈ

ગયું. તરફ તરફના વિ-

ચારો તેને આવના ધાગ્યા

ત્યાં મું સમજીને બેસી

રહ્યા હશે ? એને મારે ને

કે ત્યાં તે સ્વાધીન છે,

સ્વતંત્ર છે. કોઈન આંખે

નથી ખાતા ? આવી જ

રીતે જોઈ ક્યા વિના

ચાકી જાત, તો તે મારી

સાથે કેવો વર્તીવ કરત ? કદાચ તલ-

વાર લાખને ગઈનપર સવાર થઈ જાત અને

જીવગીભર મારું મુખ પણ ન જોત અને

ત્યાં કુમા ઉઝાળ જલ્દપાએ મનમાં ને મનમાં

રિશ્તોડું દરતર બોલી નાંખ્યું.

એટલામાં રમેશબાબુએ બારણા આગળ બેસ મારી. “ જોપી, જોપી, જરા અહીં આવ ” મુનથીજીએ પોતાના ઓરડામાં પડ્યા પડ્યા કરાહીને કહ્યું. “ કાણુ છે, કાણુ, ઓરડામાં આવો ! અરે ! આપ છે, રમેશબાબુ ! બાબુજી કુ તો મરતો મરતો બચ્યો છું બસ એમ જ સમજીને કે નવી જીવગી મળી કાંઈ આશા ન હતી ન કોઈ આગળ કે પાછળ બે ઓઠરા છે પરંતુ તેમને કું મરે કે જીવું તેની થી પરવા ? એની

પ્રત્યેક હિન્દુનું કર્તવ્ય

અસ્પૃશ્યતા હિંદુ ધર્મનું અંગ નથી,

એકજ નહિ પણ એ હિંદુ ધર્મમાં પેસી

ગયેલા કોઈ છે, વહેમ છે, પાપ છે; ને તેનું

નિવારણ કરવું પ્રત્યેક હિંદુનો ધર્મ છે, તેનું

પરમ કર્તવ્ય છે. તેથી જ તેને પાપ માને છે

તે તેનું પ્રાથમિક કરે, અને કઈ નહિ તો

પ્રાથમિક રૂપે પણ ધર્મ સમજીને સમજાવે

હિંદુ પ્રત્યેક અસ્પૃશ્ય કણાતા બાંધ જોડે

અપનાવે, તેનો દેતે સેવામાત્રે સ્પર્શ કરે, સ્પર્શ

કરી પોતાને પાવન થએલ માને, “ અસ્પૃશ્ય ” ના

કુ બોલે કરે, વર્ષો થયાં તેમને ક્યારી નાખવામાં

આનંદ છે તેથી તેમનામાં જે અજ્ઞાતાદિ દોષો

પેસી ગયા છે તે ધારણ પૂર્વક દૂર કરવામાં

તેમને મદદ કરે, અને આમ બીજા હિંદુને કરવા

મનાવે, પ્રેરે આ દષ્ટિએ અસ્પૃશ્યતાને નિવારણ

તેને દૂર કરવામાં જે ઐદિક કે રાજનૈતિક

પરિણામો રહ્યા છે તેને મદદારી તુચ્છ ગણશે

મહાત્મા ગાંધીજી

હોઈ જતાં આપને આટલું કુખ પડ્યું ? વહાણે પણ એક મીઠું ત લખી લીધી. રજા સેવી પડી હશે ? ”

મુનથી “ છુટીને મારે અરજી કરી હતી, પરંતુ મેં કાકાસરવું સર્ટિફિકેટ નહિ મોકલ્યું.

માને મારું

મોઢું જોતાજ

બીક લાગે

છે. બિચારી

વહાણે મારો

જીવ બચા-

વ્યો તે ન

હોત તો અ-

ત્યારે તો આ-

લી ચૂક્યો

હોત. ”

રમેશબા-

બુએ કૃત્રિમ

સમવેદના બ-

તાવતાં કહ્યું

“ આપ આ-

ટલા બધા

બીમાર ગયા

અને મને ખ-

બર સુધા ન

પડી કુ બહોં

સોળ રૂપિયા કોને ધરેથી લાઉં ? એક દિવસ સીવીલ સર્જનની પાસે ગયો; પરંતુ તેણે ચીઠ્ઠી લખી આપવા ના પાડી, આપ જાણો છો ને, ત્યાં ફિ લીધા વિના વાત પથુ નથી થતી હું આવી રહ્યો અને અરજ મોકલી દીધી. પછી તે મંજુર થઈ કે નહિ તેની ખબર નથી. આવી દાકતરોની દાનત છે ! જુઓ છે કે માથુસ મરી રહ્યો છે છતાં બક્ષીસ મળ્યા વગર કલમ નહિ ઉઠાવે ”

રમેશજાખૂંએ ચિંતાવર સ્વરે કહ્યું: “ આ તો આપે ધણી ખરાબ ખબર સંભળાવી. જો તમારી રજા નામંજુર થઈ તો શું થશે ? ”

મુનશીએ માથું ફેટીને કહ્યું: “ યશુ, ધરે બેઠો રહીશ ! સાહેબ પૂછશે તો ચોકસુ કહીશ કે હું સર્જન પાસે ગયો હતો, તેણે રજા નહિ આપી, સરકારે એને નોકર શા માટે રાખ્યો છે ? નકામી, ખુસ્સીની શોભા વધારવા માટે ? મને કાઢી મૂકશે તો કબૂલ છે, પરંતુ સર્ટિફિકેટ તો નહિ આપુ. હુઆ ક્યાના ! આપને માટે પાન લાવનાર પથુ કોઈ નથી. શું કરું ? ”

રમેશે હસીને કહ્યું: “ મારે માટે આપ ચિંતા ન કરો હું આજે પાન ખાવા નહિ પથુ મીઠાઈ ખાવા આવ્યો છું (જલપાને ખૂબ મારી) વહજી ! તમારે માટે આજે પુશ ખબર લાવ્યો છું. મીઠાઈ મગાવો ! ”

પાનની પેટી સામે રાખીને જલપાએ કહ્યું: “ પહેલાં એ ખબર સંભળાવો, કદાચ જે ખબરને આપ નવી સમજી રહ્યા છો તે પુરાણી પથુ થઈ ગઈ હોય ! ”

રમેશ. “ શું વાત કરો છો ? રમાના-યનો પત્નો મળી ગયો; કલકત્તામાં છે ”

જલપા. “ મને પહેલાં જ ખબર પડી ગઈ છે. ”

મુનશીજી ઉતાવળાવે હસી બેઠો, તેમનો

તાવ જાણે કે બાગીને ઉત્સુકતાની આડમાં જઈ દૂધાયો રમેશનો હાથ પકડી તે બોલ્યા: “ ખબર પડી કે કલકત્તામાં છે ? કોઈ પત્ર આવ્યો હતો ? ”

રમેશ: “ પત્ર ન હતો. પોલીસની તપાસ હતી મેં કહી દીધું કે તેની ઉપર કોઈ પ્રકારનો આરોપ નથી, તમને ક્યાંથી ખબર પડી, વહજી ? ”

જલપાએ પોતાની ચોજના જણાવી. ‘ પ્રજામિત્ર ’ કાર્યાલયનો પત્ર દેખાડ્યો. પત્રની સાથે રૂપિયાની રસીદ હતી. તેના પર રમાનાથના હસ્તાક્ષર હતા.

રમેશ “ અક્ષર તો રમાનાથ ખાખૂના જ છે, તદ્દન સાફ; એમાં દગો નહિ હોઈ શકે. માત્ર હું, વહજી ! વાહ શી યુક્તિ ટાંકી છે ! અમારા બધાના કાન કાપી નાખ્યા ! મોઢને ન સૂઝ્યું. હવે જ્યારે વિચાર આવે છે ત્યારે લાગે છે કે ધણી સહેલી વાત હતી. જમ્યાને પકડીને ઘસડી લાવે, તે માટે કોઈ એ ત્યાં જવું જોઈએ. ”

આ વાતચીત ચાલી રહી હતી એટલમાં રતન આવી પહોંચી. જલપા તેને દેખતાજ ત્યાંથી ઉભી થઈ તેને મળે લપટાઈ, બોલી: “ બહેન, કલકત્તાથી પત્ર આવી ગયો. જોઈએ. ”

રતન: “ મારાં ગળાનાં સોગન ? ”

જલપા. “ હા, સાચું કહું છું. કામળ જોતો ! ”

રતન: “ તો તું આજ જ ચાલી જા ! ”

જલપા: “ હું પથુ એજ વિચાર કરું છું તું આવશે ? ”

રતન: “ હું આવવા તો તૈયાર છું. પરંતુ ધર એકલું કોના પર છોડું ? બહેન, મને મંથિરામ પર કાંઈક થકા પડવા લાગી છે એની ઘાનત સાફ લાગતી નથી બેકમા વીસદબર રૂપિયાથી ઓછા ન હતા, બધા ફેણ જાણે ક્યાં ઉડાવી દીધા કહે છે કે

કિંવા કર્મમાં ખર્ચાઈ ગયા. દિસામ મંથિ
જુ તો આંખો કાઢે છે. દરતરની કુચી
પણ પેતાની પાસે રાખી છે. મંથિ જુ તો
વાત ઉઠાવી દે છે મારી સાથે કાંઈ કાપવાનું
પત્રનું લેવાની રમત રમી રહ્યો છે અને બધ
એ લાગે છે કે હું ત્યાં આપુ ને અહીં એ
બધુ લખને ચાલતી પકડે. 'જનકાના પ્રાદક
આવી રહ્યા છે હું' પણ ગામમાં જન્મને
શાન્તિથી પડી રહ્યું, જેમ હમ્મુ જુ જનકો
વેચાઈ જશે, તો શેકડા રૂપિયા હાથ આવી
જશે ને હું નહિ રહું તો કાંઈ રૂપિયા
અને લોચા પણ ન મળે. ગોપીને સથે લખને
આજે જ ચાપી જ રૂપિયાની વ્યવસ્થા કરી
કરીશ."

અલપા "ગોપીનાથ તો કાંઈ નહિ આવી
શેકા દાદાનાં દવાદાર મટે પછી કોણ
રહેશે?"

રતન "હું થોડી વાર અહીં બેસી રહ્યા
કરીશ પણ તું આજે જ જન મિત્રાં ત્યાં
શેકું જલે કેરી દસમાં દશે. તો જેન
નિશ્ચય થયેલો?"

રતન મુનશીજીનાં જોરડામાં મર્મ, એટલે
રમેય બાળુ લીને લેખા થયા અને બોલ્યા
"આવો બહેન! રમનાથ બાળુનો પત્તો તો
મળી ગયો."

રતન "એમાં અર્ધો યશ મારો છે."

રમેય "આપની જ સલાહથી તો યજુ
દશે. હવે તેને અહીં લાવવાની રીતર કરવી
એક છે."

રતન "અલપા જન્મને પકડી લાવે!
ગોપીને સાથે લેતી જાય! આપને એમાં
કાંઈ વધી નથીને ધાતી!"

મુનશીજીને વધી તો હતોજ ને તેમનું
સાથે તો આ વખતે બદલના પણ દયાર
માણસોને વધુ એકાં કરે પછી થયે
માણસો સાથે જાય તેથી કેમ વધી ન
8

રોય? પરંતુ સમસ્યા એવી આવી હતી કે
નેએ કાંઈ બોલી ન શક્યા.

કલકત્તાની સહેલનો આવો અવસર મળતાં
ગોપી કેમ પ્રયત્ન ન થાય? વિશ્વનાર દિવમાં
જળી રહ્યો હતો વિધાતાએ તેને નાનો ન
બનાવ્યો હોત તો આજે તેના હાથ ઉપર તરાપ
ન પડત! ગોપી વળી એવો કયો કુચિયાર
છે? ત્યાં જાય છે ત્યાં કાંઈ ને કાંઈ મિત્ર
શુભાવી આવે છે હા, મામયા મોરો છે એ
કેરી વિધાને તેને પસંદગી આપી છે.

સતના નવ વાગ્યે જનકા જવાને તૈયાર
થઈ માસુ-સમરને પગે લાગી તેમના આશી-
ર્વાદ લીધા વિશ્વનાર રડી રહ્યો હતો તેને
અંજે લગતી, વહાલ કહ્યું અને મોટરમાં બેઠી.
રતન રેશન સૂકી પહેંચાડવા આવી હતી.

મોટર ચાલી એટલે અલપાએ કહ્યું
"બહેન, કલકત્તા તો બહુ મોટું શહેર છે.
ત્યાં કેવી રીતે પત્તો લાગશે?"

રતન "પહેલાં 'પ્રમિત' કાર્યાલયમાં
જવું ત્યાંથી પત્તો લાગી જશે ગોપીબાબુ તો
છે જ ને."

અલપા "હતરીશ ક્યાં?"

રતન "ધર્મશાળા છે નહિ, હોટલમાં
રહેને ને, રૂપિયાની જરૂર પડે તો અને
તાર દરને અને તેમ વ્યવસ્થા કરીને
મોકલીય બાળુ આવી જાય તો મારા પર
ધણી ઉપકાર થાય આ મણિદાસ તો મને
તોળાદ તોળાદ કરી મૂકશે."

અલપા "હોટલવાળા અડમાસ તો
નહિ હોયને?"

રતન "કોણ જણ પણ કુષ્ટતા કરે
તો કોઈ મારને બસ, કાંઈ પણ પૂછતી નહિ
કોઈ મારીને પછી જ વાત કરવી (કમર-
માંથી એક છરી કાઢીને) આ તારી પાસે
રાખ કમરમાં છુપાવી રાખજે હું જાણે

બહાર નીકળું છું ત્યારે આ મારી પાસે રાખી લઈ છું. એનાથી દિલ ધણું મજબૂત રહે છે. જે મારું કોઈ બીજું છે, તે પહેલાં નંબરે તો કાચર, નીચ અને લંપટ છે, એટલું સમજી લેવું. તારી છરીની ચમક અને તારો ચિત્તસ જોઈને જ તે કંપી ઉઠશે અને સીધો લપાઈને ભાગી જશે. પરંતુ એવો પ્રસંગ આવી પડે કે તારે છરીનો ઉપયોગ કરવો પડે તો તેથી જરા પણ અચકાઈ નહિ. છરી લઈને તૂટી પડશે શું થશે ને શું નહિ, તેની કંઈ ફિકર કરતી નહિ. જે થવાનું હશે તે થવા કરશે.”

જલપાએ છરી લઈ લીધી, પણ તે કાંઈ બોલી નહિ તેનું દિલ બારીકમ રહ્યું હતું. એટલી બધી વાતો વિચારવાની તેમજ પૂછવાની હતી કે તેના વિચારથી જ તેનું દિલ બેસી જવું હતું.

રેશન આવી ગયું. કુલીઓએ સામાન ઉતાર્યો. ગોપી ટિકીટ લઈ આવ્યો. જલપા પત્થરની મૂર્તિ માફક પ્લેટફોર્મ પર ઉભી રહી કેમ જાણે તે એતનાચન્ય થઈ મૂક ન હોય ! કાંઈ મોટી પરીક્ષા આપતાં પહેલાં આપણે મુઠા થઈ જઈએ છીએ. આપણી બધીયે સક્રિય એ સમામની તૈયારીમાં રોકાઈ ગય છે.

રતને ગોપીને કહ્યું: “દોષીવાર રહેજે”

ગોપી અહીં કેટલાયે મહિનાથી કેસરત કરતો હતો. ચાલતો ત્યારે પણ મોડું અને છાની જોવા કરતો. નજરે જોનારને તો તે અમે તેવો લાગે, પરંતુ તેની પોતાની નજરે તે કાંઈ બીજું જ થઈ ગયો હતો. કદાચ તેને એવું આશ્ચર્ય થઈ રહ્યું કે તેને આવતો

જોઈને લોભ રસ્તામાંથી કેમ હટી નથી જતા, તેનાથી ભયભીત કેમ નથી થઈ જતા ? અચ્છક થઈને તે બોલ્યો: “કોઈ જરા પણ સુઆ કરશે તો માથું જ ભાંગી નાખીશ.”

રતન હસી: “એ તો મને ખબર છે. સ્થિત ન જતો.”

ગોપી: “એક પલક પણ પાડુ નહિ ને ! શી મગફર છે કે ઉલ્લ આવી.”

ગાડી આવી મધ ગોપીએ એક કબજામાં પેસીને કબજે લીધો. જલપાની આંખમાં આંસુ ભરાયાં તે બોલી: “બહેન, આશીર્વાદ દે, કે એમને લઈને સુખરૂપ પાછી આવું.”

આ સમયે તેનું દુર્બળ મન કાંઈ આશ્ચર્ય, કાંઈ સહારો, કાંઈ બળ શોધી રહ્યું હતું અને આશીર્વાદ કે પ્રાર્થના સિવાય એ બળ તેને કોણ આપે ? બળ અને શાન્તિનો એજ અણંદ ભંડાર છે, જે કોઈને નિરાશ નથી કરતો, જે સર્વની બાંધ પકડે છે. સર્વનો ખેડો પર ઉતારે છે !

મજબૂતની સીટી વાગી. બંને સખીએ બેઠી. જલપા ગાડીમાં બેઠી બેઠી.

રતને કહ્યું: “પહેચિતા સાથેજ કાળ જાળજો.”

જલપાએ માથું હલાવ્યું.

“મારી જરૂર માલમ પડે તો તરત લખજો. સૌ કાંઈ ઊંડીને હું આવી આવીશ.”

જલપાએ માથું ધુણાવી રીધું.

“રસ્તામાં રહતી નહિ.”

જલપા દેસી પડી; ગાડી ઉપરો ચૂકી.

(અપૂર્ણ)

ઈનામી પ્રશ્ન

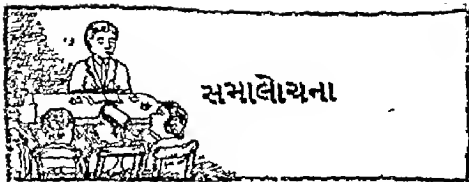
સંપાદક : ડૉ. યશવિંદની

						૫
						+
					૫	
				૪		

ઉપરના ચોગદામાં ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯ એ આકાશ્યો એવી રીતે મોકલો કે, { આકા, ઉમા કે ક્યુરેખામાં } દરેક રીતે સરવાળો ૪૨ થાય, જે આકાશ્યો એમાં આપવામાં આવ્યા છે, તેમ — સીમાં તે આકાશ સિવાય કોઈપણ લાક્ષણમાં એક આકાશ્યો એ વખત ન આવે એમ.

દરિદ્રાઈમાં રાખલ થયા મારેની શરતો

(૧) આ ઉપાણીની દરિદ્રાઈમાં માસિકમાં દરેક આકાશ્યો તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મગાવતા હોય તેઓ સર્વ કામ લઈ શકશે. આકાશ્યોના કુટુંબની આશો પણ આ દરિદ્રાઈમાં કામ લઈ શકશે (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો આકાશ નબર અવશ્ય જણાવવો આકાશ નબર નહિ જણાવ્યો હોય તો દરિદ્રાઈમાં નામ રાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાણીનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં આવે તેમજ એવી રીતે મોકલો આપવો. (૪) તત્તીનો નિર્ણય છેવટેનો ગણાયો કારણે પણ સવાળ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-ગેરબ્યાજબીપણા વિશે વધી સહ સમજો નહિ. (૫) માત્ર ચોક્કસમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે (૬) દરિદ્રાઈના જવાબ સાથે માસિકને લગતો કોઈ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ, કરવો હોય તો દરિદ્રાઈના જવાબના કાગડ સિવાય બીજા કાગડમાં કરવો.

સમાલોચના

હિતોપદેશની વર્તમાનો: ભાગ ૧ થી અને ભાગ ૨ નો લેખક શ્રી ચન્દ્રસેન મળીસર સહ મુદ્રક દેવેન્દ્ર હ આતા

શ્રી સવાળા બાલકાનભાવાના પુખ્ત હા અને કર તરીકે પ્રાપ્ત થયેલા આ ને પ્રસ્તુત બાલકાનભાવા અવધારી અને બાલકાદિત્યના બહુતા લેખક બાલકાનભાવાને હાથે લખાયા છે આ મહિમા બાલકાનભાવા અને 'બાલકાન'ના તત્ત્વ તરીકે તેમના લખાયા સુખ સુધી "બાલકાન"ના તત્ત્વ તરીકે ને બાલકાને શુભ શાળા બાલકાદિત્યની સુદર સેવા કરી છે, અને બાલકા દોરે દોરે નાંચે એવા અને પ્રસ્તુત તેમજ અલાર પદેલા લખ્યા છે મુખ્ય રાજક માર્ગને દાખા બતાવે એવી મૂળ સરસ્વતી "હિતોપદેશ"ની આ વાર્તાઓ બાલકાન મુદ્રક દેવેન્દ્ર અને સાદી ભાષામાં અહિં લખી છે કે આ પ્રસ્તુત બાલકાને અલગ ત્રિય સહ પડશે અને જ્ઞાન સાથે જ્ઞાનક આપશે શાળાના બાલકાના જ્ઞાન-જ્ઞાનક વધારવા હવેલા માળાઓ આ પ્રસ્તુત બદર પદેલી તો વચ્ચાવી રશે

સુપ્રસન્ન લેખક શ્રી મંલુલાલ ર. મળુ-સર મુદ્રક હ આતા

કવિશાસ્ત્ર બલકાનભાવાનું આ પ્રસ્તુત કરે છે પ્રુપ્ત છે એના લેખક શ્રી મંલુલાલ મળુ-સરની મળુલાલ સાદિત્યની સેવા બહુતા છે. આજ રીતે પ્રચીત સાદિત્યના સંચોધનમાં એમજે કાસે દિરસો આપી છે આ પ્રસ્તુતમાં મહાભારતના અધ્યયે ૫૨માં આવેલી બહુતા બાલકાન મળુલાલની રૂપ તેમજે સરજ બાલકાન કરારી છે આ પ્રસ્તુત નિરિષ્ટ બન છે કે કે હુબક એમ પ્રેમ નહાના સુખના આધ્યાત્મિકી કરારી આપી-આ બાલકાને તેની સાથે એક લખ વાળી

અલગ રસમય બનાવી છે બાલકાના જ્ઞાનક પર વાર્તા બહુ સહેલાઈથી અસર કરી રશે છે અને તે કારણે આ વાર્તાઓ બાલકાન મળુ-સર સહેલાઈથી બાલકાન મળુ-સર સાદિત્યમાં પ્રસિદ્ધ થિરિયાની કૃતિઓ બાલકાને રશે એવા સ્વપ્નમાં વધારવામાં આવે છે આ માળાના સંચોધકોએ જુજરાવી બાલકાદિત્યની વૃદ્ધિ માટે ને માર્ગ સ્પીકરી છે તે માટે તેમને અનિનદન થશે છે

સતીક લેખક શ્રી મૂળક આચાર્ય મળુ-સર મુદ્રક હ આતા

આ પ્રસ્તુત કવિશાસ્ત્ર માળાનું ૪૫ છે પ્રસ્તુત છે કેવાસપતિ મળુલાલ ર. મળુ-સર પ્રમુખતિની પુત્રી "સતી" ને પરણેલા લગ્ન પિતાના ધારી વેળાનું સુદી સતી થાતી પતિ સાથે થાતી બન્યાં રૂપને શાળાના વેળાનું અભિમાન કરું તે સમયની નિહા કરેલા અહિં શાળાને પેર મહા-વહુ માંડ્યા તેમાં શરૂ અને સતીને તેમજ નહિ. વળુનોતર્થ સતી જયા પસુ ત્યા પતિની નિહા સંતિજા એમજે દેવલાલ કર્યો સતી પાછા દિમાન મળે ત્યા પાછા રૂપે અવતર્યા અને મહાદેવને વર્ષા આ પૌરુષિક થાને લેખકે બાલકાના કવિશાસ્ત્ર માટે સરજ લખાયા આ પ્રસ્તુતમાં કરારી છે. પતિના માનને આપર સતીએ આપેલા અભિ-માનને લીધે પતિ પ્રેમને વચ્ચે મળે ને સતી પતિ પાછા દેવલાલ કરી તે પસુ 'સતી' કહેવાતી. પાછાથી પાછા 'સતી' વધારેલી શીવાન પડ્યાં કરેલા ને શાલકાને બાલકાન કરારી, એમ કરારી કરું અને સતી પતિ પાછા દેવલાલ કર્યો કરારી મળે છે આપના ધારીક મળુ-સર સાદિત્ય આ પ્રેમને બાલકા માટે સુખન કરવા માટે મળુ-સર સાદિત્યને અને મળુ-સર આપીએ છીએ.

વેડનો લાક્ષી લેખક શ્રી રામલાલ પુઠાક.

નર્વાં વરતો લેખકઃ શ્રી ગિજુભાઈ. પ્રકાશકઃ શ્રી. દક્ષિણમૂર્તિ પ્રકાશનમંદિર, ભાવનગર મુલ્યઃ દરેકનું દોઢ આના

બાલસાહિત્યમા શ્રી ગિજુભાઈનું નામ નોંધીત છે. હવે તો દરેક ગુજરાતી બાળક એમને જાણે છે. એમની જેમજેમ હેઠલ પ્રકટ થતા બાલસાહિત્ય ગ્રંથના આ નંબર ૧૦ ને ૧૧ ના બે પુસ્તકો આવ્યા પુસ્તકો નેર્વાં જ ઉપયોગી, આનંદદાયક અને જ્ઞાનપ્રદ નીવડશે. ખેલો પુસ્તકમા શ્રી પાઠકે ગામડામાં વેળેના ત્રાસ કેટલો છે તેનો વાદરથ ચિતાર આપ્યો છે. ગામડાની અરીબ પ્રભ એ વેળેના ભાર નીચે કચરાઈ રહી છે. લાગણીદિન અમલદારો પોતાની સ્થિતિનો દુરપયોગ કરી પ્રભને રબડે છે રક્ષક થવાને બદલે ભક્ષક બને છે શ્રી ચોમાલાલનું ચિત્ર આ ત્રાસને મૂર્તિમંત કરે છે શ્રી ગિજુભાઈ “ નર્વાં વરતો ” દ્વારા બીબા પુસ્તકમાં પ્રાણીસાત્ત, ઇતિહાસ, ભૂગોળ, ધર્મ આદિ અનેકવિધ વિષયોનું જ્ઞાન બાળકોને સહેલાઈથી કેમ આપી શકાય તેનો પ્રયત્નો બતાવે છે.

આગળ લેખિકા ત્રીજી ચોપડીઃ લેખક શ્રી ગિજુભાઈ મુલ્યઃ બે આના પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે.

અક્ષરજ્ઞાન થોળના આલે તો આખા ગુજરાતમાં નાણીતી યથ છે. મરાઠીમાં પણ એવું અનુકરણ થયું છે એ થોળનાને અગ્રે આ પુસ્તકની રચના યથ છે. થોળનાને અપૂર્વ સંજ્ઞા મળી છે અને એના આશ્રયે અકચાર કરનારાના વાચનનો વિકાસ કરવા આ પુસ્તક લખાયું છે. નાના નાના સરળ પાઠ દ્વારા શ્રાવ્ય જીવનની અનેક રીતે એમાં ઝાંખી યાથ છે છેલ્લો પાઠ “ ગામની નિશાળ ” યુવાન દાયકાએ માર્ગદર્શક યથ પડશે દેશની સેવા કરવા ઇચ્છનાર દાયકા એક એક ગામડું લઈને બેસી નથ તો દેશના જીવનમા જલદી પહોંચે આણી યાકાય દિલની ૮૦ ટકા ઉપર પ્રભ ગામડામાં જસે છે એ પ્રભનું જીવન વનત કરવા આપણા બંનેથી લક્ષણ યુવક યુવતીઓ પોતાના સ્વાર્થ અને વૈભવ-લાલસાના બલિદાન આપશે તો જ દિલ પોતાના પ્રાચીન દિવસો પાછા બેઈ શકશે :

આજ નેપોલિયન લેખક શ્રી ચન્દ્રસેન મણીયા કર સદે, પ્રકાશકઃ મેસર્સ સી. જમનાદાસની કંપની, જુલોસેલસ, મુબાઈ, ૨ મુલ્યઃ બાર આના.

“બાલોદાન” અને “ ગુણસુન્દરી બાલવિભાગ ”ના તંત્રી ભાઈ ચન્દ્રસેન આ પુસ્તકથી બાલ સાહિત્યમા નવો ચીલો પાડે છે યુરોપના મહાન વીર નેપોલીઅનના જીવનમાંથી બાલસાથે પ્રસંગો તારવી બાળકોને રૂચે એવી સરળ શૈલીમા અને સ્પષ્ટ ભાષામા તેમણે આ પુસ્તકમા આપ્યા છે આ પુસ્તકની ‘જોળખાણ’ આપતા શ્રી. ગિજુભાઈ સાચું કહે છે કે “ ચરિત્રવાચ્ય બાલ્યકાળમા જે અસર કરી નથ છે તે બીજા કાળે લાગે જ કરે છે વીર બાળકોને, દલાણ બાલકોને, દેશપ્રેમી બાલકોને નેપોલિયનનું ચરિત્ર રહેલું છે ચરો અને તેમનામાં રહેલા તે વલોને વિકસવાની મદદ કરશે. અને તમામ બાલકો નેપોલિયનને એક અથવા બીજી રીતે વધાવી લેશે. ” શ્રી ગિજુભાઈની સાથે અમે ઇચ્છીએ છીએ કે ગુજરાતી બાલસાહિત્યમા આવા ચરિત્ર મંથોની ને જોડ છે તે પૂરવા લેખકો અને પ્રકાશકો સદંતર સાથે.

ભત્તકંકથાઃ ભાગ ૧ લોઃ અનુવાદક શ્રી દેવદત્ત નારાયણ ટિલક. મુલ્યઃ આઠ આના.

ભાઈ ચન્દ્રસેન કર સદે ભત્તક કથાઓ-સમવાન ગોતમસુદના આવતા જન્મેની કથાઓ બાળકો માટે સરળ ગુજરાતીમાં ઉતારી છે. આ પુસ્તકે ભાઈ ચન્દ્રસેન કરના મુળ પુસ્તકનો મરાઠી અનુવાદ છે અને દક્ષિણી બાળકો માટે તે ઉપાય છે શ્રી. ટિલકની ભાષા સારી અને સરળ હોઈ મુળની જુગીઓ બળવી રાખે છે અમને આશા છે કે મહારાષ્ટ્રના બાળકોને આ પુસ્તક ધણુ ઉપયોગી થશે.

મધુબંસીઃ લેખકઃ શ્રી રમણીક કીચનલાલ મહેતા. મુલ્યઃ ચાર આના

શ્રી મહેતાએ રજોઃ રાસ-ગીતોનો આ સમ્રથ આપણા સાહિત્યના રાસ-સમ્રથના પુસ્તકોમા સારી લેખે કરે છે ગુજરાતના ને ગચ્છા ગાઢ્યા સારા રાસ-લેખકો છે તેમાં શ્રી મહેતા પણ એક

છ અને આ પુસ્તકમાંના કેટલાંક સામયિક પત્રોમાં અત્યાર પહેલાં પ્રકટ થઈ ગયા છે આ માસિકના વાચકોને પણ એમાંથી સારો લાભ મળી ચૂક્યો છે એમના કેટલાક શ્રેષ્ઠ લેખોને આપણે અત્યંત શ્રદ્ધાપ્રિય થયા છે, નવશત્ર પ્રશ્નોને જવાબો આપવાના છે પુસ્તકકારે એ સર્વ શ્રેષ્ઠ સમર્થ ગુણવાળી બહેનો જરૂર આપનારાં થાય છે.

શિરીષ લેખક : શ્રી રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક : શ્રી મૂળશંકર સોમનાથ બક્ષી, નવજીવન, રાવપુરા, વડોદરા મુદ્રક શ્રી ૨-૮-૦

ગુજરાતમાં સામાજિક નવલકથાઓ લખવા માટે સ્વ. રણજીતરામ સ્થાપક સુવર્ણચંદ્ર મેળવીને કીર્તિજીય પામેલા શ્રી રમણલાલની આ નવલકથાની ખીલ આવડતિ ગુજરાત જરૂર સદર્થ આપનારો. 'શિરીષ' વાંચવાની સાથે જ અમને પહેલો પ્રશ્ન એ થયો છે કે આ નવલકથાના બે મુખ્ય પાત્રો 'શિરીષ' અને 'સોદિણી' આ કોણ બંને ? કેટલાક પ્રશ્નોમાં એમ લાગી આવે છે કે 'શિરીષ' સ્ત્રી નથી, તે કેટલીકવાર 'સોદિણી' લ પ્રજ્ઞાન દોષાત્ સહેને માલમ પડે છે અને એક દરે આ નવલકથામાં 'સોદિણી' તો પાત્રા-લેખન સર્વેશ્વર અને હવાની દૃષ્ટિએ પણ અમને સ્ત્રીમાત્ર લાગ્યું છે 'સોદિણી'માં શ્રી રમણલાલે 'નૂતન સ્ત્રી' New Womanનું સચોટ ચિત્રણ કરાવ્યું છે અને 'સોદિણી' એવી ગુજરાતલોની કથના એમના મનમાં રમતી હોય એમ સહેને લાગી આવે છે કારણકે મુકુન્દર, ચિત્રકર વિભાકર અને લક્ષ્મીના પાત્રો પણ એ એક આદર્શ રજૂ કરે છે અને નાનકડી મુશ્કેલી પણ નવલકથા વાંચનાર ભૂલી શકે એમ નથી તે-માયે વિભાકરની સમીક્ષાને કારણે-લક્ષ્મીને જ્યારે પરિચય થાય છે ત્યારે મુકુન્દ વિભાકરને પ્રશ્ન પડે છે, "જાણી હું તનેની બહેન મરી ગઈ જાઉં ?" એ પ્રશ્ન-જની સ્વાભાવિક કશ્વતા વાચકના ઉપર ધસી અસર કરે છે આ ઉપરાંત શિરીષના પિતા ધર્મપાળનું વારિય નિષ્પત્ત, કનક, મુરીલીધર અને સિદ્ધાંતના નાં પાત્રો તેમજ ધર્મપાળના સ્વામીનાથ મુનીમને ભૂલી શકાય એમ નથી ગુજરાતનાં સૌન્દર્ય અરોહ આલેખવાની શ્રી રમણલાલની શક્તિના વિશેષ અને વિશેષ ભવન રીતે પાયાએ એવી આપણે દર્શાવી

અમે સારાંજીવાળા પુસ્તક આ નવલકથાને સંતોષીએ છીએ.

ધરતીવટી . લેખક શ્રી. યશવંત પંડ્યા : સોલ એજન્સી : મુબાર કાર્યાલય, રાવપુરા, અમદાવાદ વિંમત આઈ આના.

ગુજરાતના સર્જન નાટિકા લેખકોમાં સાધ યશવંત પંડ્યાનું સ્થાન હવે ચોક્કસ થઈ ચૂક્યું છે આમાં ધરતીવટી, સાકરનો શોધનારો, ડોહવા હુમર અને માગીલયા એ ચાર નાટિકાઓ સમ-કાલ છે આમાંની છેલ્લી 'માગીલયા' અમે 'મુબાર' ના ચર્ચામાં વાંચી ત્યારથી જ તેણે એવી મુદર અને સચોટ છાપ પાડી છે કે આ સમકાળની ખીલ નાટિકાઓ, એની દરેકભા આલવી હોવા છતાં, 'માગીલયા' આ સમકાળની જ નહિ પણ શ્રી યશવંતની ખીલ ધસી નાટિકાઓમાં પણ મલો ઉપદેશ નંબર લઈ આવે એવી લાગી છે, 'માગીલયા'માં અનાથ બાલકોની, અને અનાથાશ્રમની સંસ્થાઓની જે વાસ્તવિકતા જણાય છે તે સાથે યશવંતનાં લક્ષ્ય નિરીક્ષણનું પરિણામ દર્શાવે છે 'ધરતીવટી'માં માતાવિદોષના બાઈબલનના લક્ષ્ય નિર્મળ પ્રેમની છાયા ફેલાય છે અને 'સાકરનો શોધનારો' બાળમનસને આજની લક્ષ્યસાને, ચૂરી નાખનારા પિતાને જાણ કરવાનો સર્જન પ્રયત્ન છે 'ડોહવા હુમર'માં કવિત્વભરી લાખના આલેખાઈ છે આ નાટિકાઓ બાળજા યોગ્ય છે અને વાર્ષિકોત્સવોમાં કે અન્ય પ્રસંગોએ એ નાટિકાઓ સર્જનાથી અજવાબ એવી કલાત્મક એની લખાવટ છે લાઈ યશવંતને આ કૃતિ માટે ખસિનન આપ્યા વિના અમે રહી શકતા નથી.

નારાયણી અને બીલો નાટકો લેખક. શ્રી યશિવંત મહેતા, સમરસેટ સ્ટોડ, કેમ્પ, કરાંચી મુદ્રક આઈ આના.

નાટિકાઓ સર્જક અને સાધ યશિવંત મહેતાની કલા પરત્વે વિદ્યાર્થી પ્રસ્તાવના લખતા શ્રી ડોહવારવ મહેતા સાથે યશિવંત મહેતા એમ શ્રી ધન્ડુલાલ લાખી એમ જણાવી દીધું છે પણ આમ બંન્ને બંન્ને ધર્મ તજ્ઞોસો રાખવાની વાચકો ભૂલામાં પડે છે એટલે હવે એ પદ્ધતિ સાથે ધન્ડુલાલ હુમરે એવી અમદારી વિનંતિ છે

આ સમયેમાં અર્પન માનવતા, નારાયણી, અને ગોપીબાણ એ ત્રણ નાટિકાઓ છે, એમાંની 'નારાયણી' અમારા પર સૌથી વધુ છાપ પાડી રાખી છે. 'નારાયણી' ચારિત્ર્ય અને શીલ વડે જળીર અને પવિત્ર ત્વ જ મૂર્તિ સમી ઉચિત રીતે આલેખાઈ છે. માનવ જીવનના જીંડા અવધાસને પરિણામે 'અર્પન માનવતા' આલેખવાનો પ્રયત્ન સફળ થયો છે. બહુમોર નહ એની વિનયશીલતા અને ત્યાગચિત્તિને પરિણામે સારી છાપ પડે છે. અને 'ગોપીબાણ' માં જમાનો 'જગતને વર્ણવવાનો નિશ્ચય અને તેમાંથી પરિણમતી કાવ્ય' પરાયણતા 'હૃદય સ્પર્શે' એવાં છે. બાહ્ય યશિવદને ત્રણે નાટિકાઓમાં " હૃદય પાળે એવો કોઈ વિશિષ્ટ ગુણ પકડીને તેને " ખીલ્યો છે. " બાહ્ય યશિવદનની કલામાં ધનિ છે સારી પેટે છે તે એટલે સુધી કે કોઈ વખતે તેમની કલામાં અતિધનિનો આલેખ મૂકે પડે" એમ શ્રી ડોલરરાય મંત્રક કહે છે તે સાચુ છે છતાં એટલું કહેવું પડે છે કે આ નાટિકાઓ દરેક કરતાં કાવ્ય વધારે છે. દરેક નાટિકાઓ તરીકે આ સફળ નહિ થાય એવો અમને લાગે રહે છે. શ્રી 'યશિવદનની' કલાનો આ પ્રથમ આનિર્વાળ, ગુજરાતમાં આવકાર પામશે એમાં શક નથી.

પ્રણયકાવ્યોઃ પ્રયોગક શ્રી રમણલાલ નર-
દશિકાલ વગેરે બી એ માઉન્ટ એલન્ટ, અધીરી;
કિમ્મત દોઢ રૂપિયા.

પુસ્તકના નામ ઉપરથી જ એમાં પ્રણયના કાવ્યો છે એવું સ્પષ્ટ સ્પષ્ટ થાય છે અને એની પ્રસ્તાવના વાંચતાં લેખકનાં મંતવ્યો, અક્ષરતા અને અજવડો સમજ થકાવ છે. લેખક પોતે સ્વીકારે છે કે " આમાના કેટલાંક કાવ્યો મૂળે સંતોષવર્તા નથી; કવિત્વની પ્રસોદીએ યદાવતા એ અધુર-
જીભીભર્યા છે, એ હું જાતે જ સ્વીકારી લઉં છું. પરંતુ પ્રત્યેક કાવ્યમાં પ્રણયજીવનના અનુભવ, ભાવ વિચાર કે તરંગ છે એટલે એ કાવ્યોનો નારા કરી પ્રણયજીવનનું એકાદ પલ્લ-અપલ્લ, અર્થાત્ છતાં જીવન-પાઠ શ્રી નાખવા હૃદય ના પાડે છે. " લેખકનું આ દક્ષિણદ્વ અવધા પછી, આ સંપ્રદમાં કેટલેક કેટલેક રહેલી કથાના તરફ આકાશન કરવાની અવધોક્ષનકારની ફરજ છે.

પ્રણયનો વિષય એટલો બધો લોકપ્રિય છે કે હવે એમાં નવું કંઈ કહેવા જેવું રહ્યું નથી. છતાં શ્રી. રમણ વગેરે આમાં સારી સફળતા મેળવી છે. વિષયનું મર્યાદિત ક્ષેત્ર હોય, એમાં એમને એક વાત જુદા સ્વરૂપમાં વારંવાર કહેવા જેવું કેટલીકવાર બને છે અને એમના આ પ્રથમ પ્રયાસમાં સામાન્ય રીતે કદાચ હેય એ સંભવિત છે. ચોક્કસ પદ્ધતિના અમે તે જાંઈમાં રચાયેલાં કાવ્યોને એમણે સોનેટ કહ્યા છે. પરંતુ હૃદય જાંઈ સાથે સોનેટનું નામ જોડવામાં અમને તો કંઈ અર્થ લાગતો નથી સોનેટ કાવ્ય પ્રકારની રચનામાં એમને સફળતા મળી છે આ આખા સમયમાં અમને ડહ મા પૃથ પશુ " સૌમાન્ય" કાવ્ય સર્વોત્કૃષ્ટ લાગ્યું છે એમાં રહેલી કરણ ભાવના કોઈને પણ આદ્ર્ ક્યાં વિના નહિ રહે. એ કાવ્યનાં દીપ્તપ્રભા લેખકે લખ્યું છે: " મનોરંજન નામના મરાઠી માસિકમાં વાર્ષિકા એક કાવ્યનો આ સ્વર્ણ અનુવાદ છે. મૂળ કરતાં અનુવાદ સુંદર છે એમ એક મિત્રે કહેલું-હું" પણ એમ માનું છું ખરા. " આની દીપ્તપ્રભા કરવા કરતાં જો લેખકે એ મૂળ મરાઠી કવિતાને જ દીપ્તપ્રભા ઉતારી હોત અને તેની સાથે આ કૃતિને સરખાવવાની વિવેચ-
કાને તક આપી હેત તો દીપ્તપ્રભા લાવવા જતા આત્મ પ્રયત્નિતો જ અતિરેક થઈ ગયો છે તે ન થાત ગુજરાતમાં કવિતા સાહિત્યમાં આ સંપ્રદયી એક યુવાન કવિતો પ્રવેશ થતો જોઈ અમને આનંદ થાય છે.

પ્રતાપ. દીપેત્સવી અંક: તંત્રી: શ્રી કલિદાસ
શેલવ, કલુપીક, સુરત કિમ્મત ૦-૮-૦

' પ્રતાપ 'ના આ વર્ષના દીવાળી અંકમાં ગુજરાતભરના સારા સારા લેખકોના, રાસ, લેખો, વાર્તાઓ વગેરે છે. શીમતી અદ્રિકા પાઠકજી, શીમતી જયમનચૌરી પાઠકજી અને સૌ. ઉર્મિલા પારેજ એ ત્રણ બહેનોનો ફૂલો જોડેને અમે આનંદ પામ્યા છે. અંકમાં વાચનયોગ્ય થતી સારી લેખાવલિઓ પ્રકટ કરવા માટે તંત્રીશ્રીને અભિનંદન થાઉં છે.

' ગુજરાતી ' દીપેત્સવી અંક: તંત્રી-
શ. નરવરલાલ ધ્રુવરામ દેસાઈ, એદીની-સ્કેન
સકલ, કોટ, યુલંધ ૧.

' કુન્દરી ' સાપ્તાહિકનો આ ૨૬ મે

સીધાસીધી એક દર વર્ષની માફક આ વરસે પણ સાહિત્યનાં નવાં નવાં અંગો ઉપરના વિવિધ લખાણોથી ધરપૂર છે. વાર્તા, ઇતિહાસ, લલ્લુટાન, હાસ્ય, ગ્રાંથીન સાહિત્ય વગેરે સબધી હોયો ખસ અવલોકના જેવા છે કાળેમાં પણ વિવિધતા લાવવા ઠીક પ્રયાસ થયો છે. આ અંગમાં અજાણતા કોઈ પણ એક કરતાં વિશેષ વધુ પ્રમાણમાં આપવામાં આવ્યાં છે, તે સામાન્ય વાચકની પસંદગી પામ્યા વગર રહેશે નહિ વિચારોને મોટા ભાગ માહિતીદાયક તેમજ સાવપૂર્ણ છે. આ એક ઉપરથી અને તેનાં લખાણો ઉપરથી ભણી શકાય છે કે ગુજરાતી માત્ર ભણી સાહિત્ય કે ભણી દક્ષિણ સાહિત્ય પાસે છે એ માન્યતા આધાર વગરની છે સિધ્ધા સબધી છે હોયો અને સામર્થ્ય વિશે તેના ઉદાહરણ રૂપે ગુજરાતી શકાય

‘ગુજક’ ત્યાગમૂર્તિ’ એક તરીકે શ્રી ગુની-લાલ પુ સાહ, કર્ણજી કિંમત આદિ આના

વિધવાઓને મદદતમા પ્રાપ્તિએ ત્યાગમૂર્તિ’ ટું નિર્દેશ થતો હોય છે તે આપણે જાણીએ અને તેથી વિધવાઓ સબધી અનેક માહિતીપૂર્ણ અને વાચન યોગ્ય અંગનું નામ ત્યાગમૂર્તિ એક આપવામાં તરીકે ઓચિત્ય લગવું છે આપણા સમાજમાં વિધવાઓની દયાને જિતાર આપતા હોયો, વાર્તાઓ હૃદય લેદર છે આજોયે પ્રસ સમાજની ગરીબ વિચારણા મળી છે છે ‘ગુજક’ ના તરીકે આજે એક કાંઠા ખરે ધન્યવાદ થઈ છે.

શ્રીશકિતના ગૃહબંધનરૂપે એકમાં અજાણતાને લહેને ઉપયોગી થાય એવા થયું હોયો છે તેમાં ગુજરાતીના કાંઈક મદદતા દર્શાવનારો, ખાખને લેવો, થર ભજનાં હિસાબ રાખવા સબધે, રસોઈની યાજમાણ દર્શાવતા

એ હોયો થયું સારા છે. અમેરિકામાં ગૃહબંધનરૂપે કની છે તે દર્શાવનારો લેખ પણ માહિતીપૂર્ણ છે પૂઠા ઉપરથી ચિત્ર નરાય શોભતું નથી. ચિત્રકાર આપ્તિએ સારી કોરી શક્યા નથી અને એ છાપવામાં શાહીનો મેળ નથી ભર્યો. કે અંગિતો પુરધરતુ ચિત્ર સાર છે.

પાટીદાર* તની શ્રીમતી વિમળાબહેન પટેલ, પાટીદાર મંદિર; આણંદ.

જ્ઞાતિ મહિસેનાં આજળ મડલ રવાન થરાવનાર ‘પાટીદાર’ ટું વગ લાભમાં શ્રી નરસિંહ-ભાઈની ગિરજાપરીને ‘અને તેમનાં પુત્રી શ્રીમતી વિમળાબહેનના હાથમાં છે ગઈ હાલ વખતે પણ શ્રી નરસિંહભાઈના નેશનમન દરમ્યાન તેમણે કમળતાથી વગ ચલાવ્યું હતું ‘પાટીદાર’ માં સ્વાતંત્ર્ય પ્રશ્નોની થઈ વિદ્યાર્થી રીતે થાય છે અને ઉદામ વિચારણા જે પ્રેરક છે શ્રી નરસિંહ-ભાઈ જેવા વિદ્વાનને હાથે તાલીમ પામેલા તેમના પુત્રી પત્રમાત્રમાં થઈ થાયો એવી અને અભ્ય-ધના કરીએ છીએ.

બીજા સેવામંડળ કાલોડ, ગોક મો વાર્તિકે હેવાલ દિનંતરમાં ભણીતા થયેલા મુખસિદ્ધિ દક્ષિણેલક શ્રી. ઉદરખાપાની સેવાદ્રું ચિરંજીવ જે તે આ સત્યા છે બીજા જેવી અત્યંત પજાલ કામમાં તેમણે આ સંસ્થા દ્વારા જે સેવા કરી છે તે તેમની પ્રશસ્તિ મુલ પરિણામ છે આ મડળને આર્થિક સહાયની મજી નરર રહે છે તે પૂરી કરવી એ ગુજરાતનાં ખનિક બાઈ બહેનોના કર્તવ્ય છે

સ્વીકાર* (૧) સત્યપ્રકાશ અને સ્વરસને સીધાસીધી એક, (૨) શ્રી જનનવરી સૂત્રિક-મદ, ગુલાહતો સાવચેત થઈને હેવાલ (૩) શ્રી નરસિંહ ખડાવતા શ્રી જયોમદાજીનો રસ આસને સીધો.

વિવિધ મહિલા પરિષદો

કુળવણી અને સમાજસુધારાની યુગલની મહિલાઓની સાતમી પરિષદ અથા માસમાં ગામદેવી, મધ્યારી એગ્રીકલ હોલમાં ડો. શો-મલી માલિની સુખધનકરના પ્રમુખપદે મળી હતી.

શ્રીમતી ખરોલ શક્તિ તેયમજીએ આવકાર આપતાં ન્હાન્યું કે “ સ્ત્રીઓના સ્ત્રીઓના હક્કોની સારામાં સારી દિમાયતી છે, તેથી દિંદની મહિલાઓના શિક્ષણ અને સમાજવિવેચક પ્રશ્નોની વિચારણા માટે એક મધ્યસ્થ સંસ્થા શરૂ કરવાની ધણી નર છે. આ દેશમાં સ્ત્રીકુળવણીના પ્રચાર સાથે આવેલી વિદ્યાળ દષ્ટિ અને દુનીયાના સુધ-દેશ દેશોમાંની સ્ત્રીસ્વાતંત્ર્યની ચળવળને પરિણામે દિંદની સ્ત્રીઓને પોતાના હક્કોના વાન થાય છે. થોડાક વર્ષો વપર સ્ત્રીઓ અવાજ આ દેશમાં ન્યાય સહજાતો ન હતો. પરંતુ શિક્ષણના પ્રચાર સાથે આને સ્ત્રીઓને પોતાની નતિની સેવા કરવામાં આવજ આવતી આપણે તેજ શક્તિએ હાએ.”

ડો. ગ્રીસીસ માલિની સુખધનકરે પ્રમુખપદે ન્હાન્યું કે

“ મારી દષ્ટિએ આને આપણી સમક્ષ વિચારવાના પ્રશ્નો આ છે: (૧) દિંદના લાલિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓના ફરજો, (૨) સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતા, જે આપણે દેશની ધારાસભામાં પ્રવેશ મેળવીએ અને આપણને આર્થિક સ્વતંત્રતા મળે તો ખીલ બધા પ્રશ્નોનો હલ કરવામાં આપણને ન્યાય મુરકેશી પડવાની નથી.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદે પ્રુષ્ટરચના કરવે મતાધિકાર આપવાની સર્વાનુમતે માગણી કરી હતી. આપણને કાલેસર પુરોના જેવા જ મતાધિકાર આપવામાં આવેલો છે; છતાં વ્યવહાર રીતે ઘણી જ યોગ્ય સ્ત્રીઓ મતાધિકારનો હક્ક મેળવી રાખે અત્યારે મિશ્કતની લાચકાતના

ધારણે મતાધિકારનો હક્ક રખાયેલો છે અને સામાન્ય રીતે સ્ત્રીઓને સ્વતંત્ર મિશ્કત કે આવક હોતી નથી એટલે તેઓ આ હક્ક મેળવવાથી દૂર રહે છે. એટલે પુરુષ મતાધારી સરખામણીમાં સ્ત્રી મતાધારીનાં સંખ્યા ઘણી જ ઓછી રહે છે.

સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્થિતિ જોતાં, ન્યાયસુધા મિશ્કતની લાચકાત વપર મત આપવાનો અધિકાર રહેશે લાસુધી ‘સ્ત્રી મતાધારીનાં સંખ્યા વધવાની નથી.

પછી ધારાસભાઓમાં સ્ત્રીઓ માટે અનામત જગ્યાએ રાખવાનો પ્રશ્ન આવે છે. આમાં પણ પરિષદે કોઈ પણ જાતની જગ્યાએ અનામત રાખવાની ભાવના વિરોધ કર્યો હતો.

કોઈ પણ જાતના કામ કે ક્ષાતિના ભેદભાવ વિના એકસંપીધી કામ કરવા માટે આપણે મજર હાએ, પરંતુ વડા પ્રધાને આપણે કોના સુધારો, જે તે અમલમાં આવશે તો સ્ત્રીઓનાં હિથિબિંદુને ફેરવી નાખી તેમને કોમી ધોરણે વિચારણી કરશે અને જે કોમી ભેદભાવને આપણે દૂર રાખવા મધીએ હાએ તે કોમી ભેદભાવ સ્ત્રીઓમાં પણ વ્યાપક જનશે.

સ્ત્રીઓ અને આર્થિક સ્વતંત્રતા

સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતા એ એક સૌથી અત્યંત પ્રશ્ન છે આને ઘણી જોઈ સ્ત્રીઓ આર્થિક રીતે સ્વતંત્ર છે એ મળે નહિ, લાસુધી સ્ત્રીઓ કોઈ પણ પ્રકારના સુધારા આવજ વધીને કરી રાખીને નથી. આને માટે આપણે, સ્ત્રીઓને અત્યંત અત્યાચકતા હાલના વારસા હક્કમાં સુધારો કરવાની નર છે. વડી ધારાસભામાંથી હિંદુ વિધવાઓના વારસા હક્કનો ખરો હકી મળ્યો છે, જે જતાલે છે કે સ્ત્રીઓનું હિથિબિંદુ રજૂ કરવા માટે વડી ધારાસભામાં સ્ત્રી પ્રતિનિધિ હોવાની નર છે.

પ્રાથમિક શાળાઓમાં છોકરીઓને ફરજિયાત શારીરિક કેળવણી આપવાનું કાર્ય વપાડી થેવા માટે એક સમિતિ નીમવાની હતું સચવા કશું હતું. કોલેજોમાં ફરજિયાત શારીરિક કેળવણીનો યુનિવર્સિટીએ સ્વીકાર કર્યો પરંતુ એ આપણે એને અસરકારક ન બનાવવી હોય તો એને ચરઆવશ્યી ન અમલમાં મૂકવી એકલે.

ફરજિયાત પ્રાથમિક કેળવણીનો પ્રશ્ન પણ એટલો ન અમલ્યનો છે એના ઉપર ન આપણી કાબિ પ્રતિભાનો આધાર છે વળી અસ્પૃશ્યતા નિવારણનો સામાજિક પ્રશ્ન પણ આપણે માટે અત્યંત અમલ્યનો છે આ અનિષ્ઠ તાણા કશવા માટે આપણે કોઈ બચવાર માગ્યો થોપવો ન રહો છેવટે કોઈ એવાનો પ્રશ્ન પણ આપણી સમક્ષ છે આપણે પત્ની, માતા અને બહેન તરીકે સુશિક્ષિત-પાત્રિનો સુદેશ પુરવોને પહેલવેળાનો છે "

પહેલો કસાવ દિલ્લ વિધવાઓને નારસા હાલ આપવાના ખરડાના સિદ્ધાંતને ટેકો આપતો અને રેશમકારી ઓળોને આ મિલકતના હાલનો કાલેસર સ્વીકાર કસાવવાની સજ્જત કરવાનું જણાવતો પ્રમુખ સ્થાનેથી પસાર થયો હતો.

ધારાસભામાં કેમો થોરણે ઓળો માટે ભૂરી જગ્યાએ જનામત રાજવાડો વિરોધ કરતો કસાવ પ્રમુખસ્થાનેથી મૂકાયો હતો. મીસ બહાદુરજી બીજાઓનો પ્રશ્ન વપાડી હાલ તે માટે યોગ્ય ઉપાય થોળવા સરકાર અને યુનીસિપાલિટીને વિનવિ હતો કસાવ મૂકાયો હતો તે મીસીસ નવસર, મીસ રક્ષમજી, અને મીસીસ હીમાબાઈ તાણાના ટેકાથી પસાર થયો હતો.

સી હંસાબહેન મહેતાએ અસ્પૃશ્યતાની સંસ્થાનો સ્વત્વ વિસ્તાર કરતાં અને તેના નિવાસણ માટે બચવાર પચવા થેવાની જરૂર સૂચવતો કસાવ મૂકાયો હતો; તે રો મીસ હનિમીચરના ટેકાથી પસાર થયો હતો.

આ ઉપરાંત અસ્પૃશ્ય પ્રચારનો કસાવ કરી, અને અનિષ્ઠ શારીરિક મહિલા પસિદની આગામી બેઠક માટે પ્રતિનિધિઓ સુદેશ વાદ પરિષદ વિસર્જન થઈ હતી

❧

દિંદની મહિલાઓનો લોખ

હાંઓમાં મણેલી સિધની મહિલાઓની પરિવારનાં પ્રમુખસ્થાનેથી લાહોરવાળા થેડી અબ્દુલ કાદીરે દિંદની ઓળોમાં આવેલી અજવિનો ઉદ્દેશ કરી જણાવ્યું કે રાજકારણના ક્ષેત્રમાં પટેલી દિંદની મહિલાઓએ જે દિમાન બતાવી છે તેથી માત્ર દિંદ ન ચકિત થયું નથી પરંતુ તેમના આત્મભોજે આપી સુધરેલી દુનિયાને લમકાવી નાખી છે બાહ્યશિક્ષણ સબધમાં તેમણે કહ્યું છોકરાઓને અપાય છે તેવી ન કેળવણી છોકરીઓને પણ અપાય છે પરંતુ છોકરીઓ માટે હુકો પણ વધુ ઉપયોગી અભ્યાસક્રમ હોવાની જરૂર છે. હાલની શિક્ષણપ્રથા ન બહુ કાલિવાળી છે અને તેમાં બહુ સુધારા કરવાની જરૂર છે પ્રશ્નોના માર્ગમાં ન ઓળોને પણ યા માટે જોઈવામાં આવે છે ? ઓળો થોતો ન થોતાનુ ધીવ સિદ્ધ કરી શકે એવા નવા માર્ગ વરડે તેમને યા માટે પાળવામાં નથી આવતી ? ઓળોને કાલેસર વારસા હાલ મળવાની થણી જરૂર છે દિલ્લ અને મુરિદાં ઓળા કપડાને પરિણામે દિલ્લ વાતાવરણ વારવાર વિષમથ બને છે રાજકીય પ્રક્રિયામાં પણ આથી દરાવ નડે છે. તો બહેનો અને માતાઓ ધારે તો થોતાનાં બાળકોને આવા એકાવાનો ખલાલ મુકી ન લાવવા કે અને તો ન કાબિ અત્યારના કરતા થણુ સાર બની રાશે

❧

યુજરાત સ્ત્રી મતદાર મંડળ

અમદાવાદમાં તા. ૨ છ નવેમ્બરે, યુજરાતની ઓ મતદાર મંડળની સભા ઓમતી સવિતાબહેન ત્રિવેદીના પ્રમુખપદે એલીબાઈ કાપડીયા દોલમાં મળી હતી, તેમાં ઓળોએ સારી સંખ્યામાં હાજરી વ્યપી હતી આ સભામાં નીચે મુજબનાં કસાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા

(૧) આ સભા દિલ્લ કોમિ હોવાતા અસ્પૃશ્ય થયો વરડે કરેલા અન્યાયોને નજીકી કાદે છે અને આધીન્યએ આપેલી તકનો પુરવો લાભ લેવાની દિલ્લ કોમને વિનવો કરે છે

(૨) આ સભા ઓળોને કેમો યુજરાતમાં આપવામાં આવેલા એલાદોસ મતદાર મંડળોને

વખોડી કાઢે છે અને એમ માને છે કે સ્ત્રીઓ માટેના મતદાર મંડળો કોમીવાદ ઉપર રવાના છે તે અચોક્કસ છે.

(૩) આ સભા ચારદા એક્ટનો ભગ્ન ન થાય તેમજ બાળવન પતાં અટકે તેટલા માટે ચારદા એક્ટમાં સુધારો કરવા વડી ધારાસભાના સભ્યોને વિનવી કરે છે.

(૪) (અ) ચારદા એક્ટનો અમલ થાય તેટલા માટે આ સભા મેલરૂટ્ટોને વિનવતી કરે છે કે તેમણે આવા કેસોમાં ફરિયાદો ઉપરાંત અન્ય એ પણ કરવી.

(બ) બાળવનની આવી પ્રથા નાબૂદ કરવા આ સભા પ્રબળ યુગલવર્ગીયોને વિનવતી કરે છે કે પરણેલા વિદ્યાર્થીઓને કોલેજોમાં દાખલ નહીં કરવાનો અને તેમને સિમ્પલિસિટી નહીં આપવાનો ફરિયાદ કરવો આ ફરિયાદ થયા પછી પાંચ વર્ષે અમલમાં મુકવાની સૂચના કરવામાં આવે છે.

(૫) આ સભા એવા અભિપ્રાયની છે કે બધા દિલ્હીને લગતા કાયદામાં છુટાછેડા માટેની કલમ હમરેલી, અને કલમ તેમજ છુટાછેડા માટે સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને સરખો ન્યાય આપવો કલમે હમરેલી. આ સભા વડોદરા રાજ્યે લીધેલાં આવાં પગલાં માટે તેને ધન્યવાદ આપે છે.

(૬) આ સભાને એવા અભિપ્રાય છે કે નિધવા વિવાદની છુટાછેડા બાળકોને મારી નાંખવાના અને ગર્ભપાતના બનાવો ઝોળા થયો

(૭) આ સભા એવી ભલામણ કરે છે કે ગરીબાઈ અને અજ્ઞાનતાથી અવલે માતે ચઢી ગયેલી ન્દાની બાળાઓ અને સ્ત્રીઓ માટે રેશમુ દાઉસ જુદે જુદે કેસો સ્થાપવાં મુખાઈ અને વડોદરાને તેમના આવા રેશમુ દાઉસો માટે આ સભા અભિનંદન આપે છે

(૮) આ સભા નોંધ લે છે કે સરકારે અજ્ઞાનતા નાબૂદ કરવા માટે ખાસ પ્રયત્નો કર્યા નથી અને તેથી સરકારને વિનવતી કરે છે કે તેણે મધુવ અને ફરિયાદો ફેલવણી દાખલ કરવી. અને આમ-વત્તને માટે પ્રુપ્ટ વધે ફેલવણી મળે એવાં પગલાં લેવા નેહએ

✽

મહિલા સ્વદેશી પરિષદ કાચીના હિન્દી ખરીદો સથ તરફથી ત્રણ માસમાં મહિલાઓની

સ્વદેશી પરિષદ કુમારી વિનોદિની નીલકંઠના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં રાષ્ટ્રીય એકતા સ્થાપવા માટેના પ્રયાસો કરવા માટે પંડિત માલવીયાજી, મી શોકતઅક્ષીને અભિનંદન આપતો, એમતા પરિષદમાં સ્ત્રીઓને ન આમંત્રવા માટે દિલ્હિરિ દર્શાવતો, જુદાં મતદાર મંડળની યોજના સ્ત્રીઓ માન્ય નહિ રાખે એવી ચેતવણી આપતો, તેમજ સ્ત્રીઓને સ્વદેશી કાપડ વાપરવાનો આમદ કરતા ફરિયાદો થયા હતા. અસ્પૃશ્યતા નિવારણનો પણ ફરિયાદો થયા હતા.

✽

કોલાના મહિલા સમાજનું ૪ યુ વાર્ષિક અધિવેશન કુમારી બાલુલાઈ ખરેખર પ્રમુખપદે આક્રોષ્ઠમાં ભરાયું હતું. તેમાં ઠાકરા ઠાકરીઓ માટે પ્રાથમિક ફેલવણી ફેલવણી કરવાનો, ચારી-રિક તાલીમ દરેક શાળામાં ફેલવણી કરવાનો અને તેને માટે તાલીમ પામેલા સિસ્ટરોને દરેક શાળામાં રોકવાનો ફરિયાદો થયા હતા. બાલવન, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, વગેરેને લગતા ફરિયાદો પણ થયા હતા.

✽

નાશિક જીલ્લા મહિલા પરિષદ એક્ટો બારની આખરે નામપુરની સ્ત્રીઓની કોલેજનાં પ્રિન્સિપાલ મીસીસ તાંબેનાં પ્રમુખપદે મળી હતી. સીમતી નલિનીબાઈ ચાંદવડકરે પ્રતિનિધિઓને સત્કાર કર્યો હતો સીમતી તાંબેએ પ્રમુખસ્થાનેથી જીલ્લા કે કન્યાશાળાઓ કરતા ઠાકરાઓની નિશ્ચા-લોની સંખ્યા ઘણી મોટી છે, એ બતાવે છે કે ઠાકરીઓના સિસ્ટરમાં ઘણાં સુધારો કરવાની જરૂર છે હાલની આર્થિક તબીબે કારણે ઠાકરા ઠાકરીઓ માટેની જીલ્લા સંસ્થાઓ કાઢી નાખવી નેહએ. આમાંથી સુધારાઓમાં સ્ત્રીઓએ અન્યનો ભાગ લેવાનો છે એટલે સિસ્ટર તરફ તેમણે બેરબર રહેવું ન નેહએ એવું તેમણે અસ્પૃશ્યતા નિવારણ માટે વિનવતી કરી હતી.

અસ્પૃશ્યતા નિવારણને લગતો તેમજ ૭ થી ૧૧ વર્ષના ઠાકરા ઠાકરીઓ માટે પ્રાથમિક ફેલવણી ફેલવણી કરવાની ભલામણ કરતા ફરિયાદો થયા હતા.

✽

ગાંધીજીએ મહિલા પરિષદ નવા માસમાં વિવેન્દ્રમ ખાતે યોજીય એરણીનનાં પ્રમુખપદે બાઈ હતી તેને આતશોભી લખોને મલેરેકર ધાવવા માટે સીવીલ મેરેજ એન્ડ પદવાની માંગણી કરતો મેન ૬૭ મિ રમ મટે લગ્નની રીધી હતો. રાજ્ય પ્રાજનમાં ભાગ લેવા મળી બેઠેને માટે જુદી સરવા સ્થાપનાઓ પપ્પ ધાન રહે છે

મુ

મધ્યમાં (રસિય) મહિલા પરિષદ આંદોલન માસમાં કોમની વમુના દિરોરનાં પ્રમુખપદે મળી હતી પ્રમુખબેને પોતાનાં ભાગ્યમાં કોઈને લખના પ્રમોનો સચાઈ સમીક્ષા કરી હતી. તેમને અસ્પૃશ્યતા નિરૂપણ માટે આંદોલનની લગોની દિખાવ કરી હતી તેમજ પુત્રવધવા સરને મલકિતાર અને કોરો આવડ ર્થે હતો. પરિષદમાં ૧૦૦ બેઠેનેએ ભાગ લીધો હતો. પરિષદે જગા ધારો ર્થે હતા તેમાં ર્થે પુનિરસિંદીનો સ્પીકાર કરવાની સરકારને વિનવિ કરતો, પુત્રવધવા કોરોને ભવીષ વિગ્ગનનુ ટિપ્પણ આપવાનો અને કોખને સતતિ નિવમનને લખતુ જાન આપવાનો ધારો થવા હતા.

મુ

માટે મધો માવાની ત્તર ધારવા ધારો થવા હતા

મુ

લખનીમાં અવધ મહિલા પરિષદ : અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદની અવધ શાખાની છૂટી ગર્ભિંગ લાઠી લખનો ખાતે ત્ત ૨૨ મી કોટાબરે, કોમની ઇ. એમ. નજારીના પ્રમુખપદે બાઈ હતી કોમની નામ્વાલીએ પ્રમુખ રવાનેથી ર્થે " અવધની મહિલાઓને પદો ફેડી ર્થેને પુરુષો મલિન ભાવનાઓ કાઢી નાખવાનું એ સારલ ર્થે " છે તે માટે કુ તેમને અમિનદન આપુ પુ સમલ્લા, રાજનૈતિક અને નૈતિક રિગ્ગિત આચન આવના છમ્મનુ મોઈ વમુ રાપૂ પોતાના અર્માં ભાવને (સી બલિને) અરિસિન્દ, નિરક્ષર અને પદામા નદિ સમી ર્થે મદામા માંપીછ છેલ્લા ર્થે વર્ષેથી વપુ ને વપુ સમલ્લા અને રાજનૈતિક ર્થે કરી ર્થા છે અત્વારે તેમને પેટન ૬૫૨ સંક્રાંધ એલ્થે મોડ સામાલ્લા ર્થે ર્થે " છે તે એ સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં સત્ત્વિમાં વમુ ન થઈ યાગ એમના પ્રવલને પરિજામે ર્થે બલિતિય દિનુમો અને અસ્પૃશ્ય વર્ગના દિનુમો દ્વારમાં લાગ મિલ્લો અલવાનો પ્રથક પ્રવલ કરી ર્થા છે મુલલખાનોને વમુ એવી જ રીતે અવધવધ

સ્રીઓએ હવે દેશના રાજનૈતિક, સામાજિક અને નામિક જીવનમાં ભાગ લેવાનો છે તેપણે હવે પતિઓને ચાતુર્ય અને સહાનુભૂતિ પૂર્વક સાથ આપવો જોઈએ એ બધી બાબત માટે આપણા ગૃહજીવન સુધારવાની જરૂર છે "

પરિષદે, સચુક્તપ્રાવતી ધારાસભા સ્રીઓના અનીતિ માટે થતા વેપારને દાખી દેવા માટેના ખરડાને સંપૂર્ણ ટેકા આપતો, બાળલગ્ન પ્રતિબંધક કાયદાનો અમલ સખ્તાઈથી કરવાનો, સ્રીઓ માટે શિક્ષણુર્ગો દાખલ કરવાના જોરે કરાવો પસાર કર્યા હતા.

✽

કૃષ્ણજીવિતા મહિલા પરિષદ ત્રણ માસમાં શ્રીમતી આદિ પુત્રી વસ્તુન્ધરા દેવી એમ. એ બી. એસ. સી. (લ.ન) એફ. સી. એસ. ના પ્રમુખપદે મળી હતી તેણે અસ્પૃશ્યતા નિવારણને, છોકરીઓ માટે ફરજિયાત પ્રાથમિક કેળવણી દાખલ કરવાનો, સ્રીઓ માટે કેલેન્ડર સ્થાપવાનો અને ચારદા કાયદાનો ભંગ કરનાર સામે દાવો માંડતા રૂ. ૧૦૦ની રકમ અનામત મૂકવાની પ્રથા કાઢી નાખવાનો, પંડાની પ્રથા નાબૂદ કરવાનો, વિધવા પુનર્લગ્નને

ઉત્તેજન આપવાનો તેમજ કાયદાની પ્રથા નાબૂદ કરવાના કરાવો કર્યા હતા.

આરંભ મહિલા પરિષદઃ ઓક્ટોબર માસની આખરે ભરદ્વાજમાં આરંભ મહિલા પરિષદ ભરાઈ હતી. વડા પ્રધાનના પત્ની મેડમ નૂરી ખાતુએ પ્રતિનિધિઓનો સત્કાર કર્યો હતો. મેડમ લનીશી જે, યુરોપીયન મહિલાઓ વગેરેએ પરિષદમાં ભાગ લીધો હતો. પરિષદનું પ્રમુખસ્થાન ભગીર્થ સીરીયન સ્રી-સ્વાતચ્ચવાદી મેડમ નૂર હમદાએ લીધું હતું. ઠરાવ, સીરીયા, ઈજિપ્ત અને ચેકોસ્લાકને તેમને અનુમોદન આપ્યું હતું. કેળવણી-ખાતાના ડીરેક્ટર જનરલે પ્રતિનિધિઓનો સત્કાર કર્યો હતો. તે માટે મેડમ નૂર હમદા, મેડમ રોડર વગેરેએ આભાર માન્યો હતો. પરિષદનું સીધી આકર્ષક અજ એ હતું કે મેડમ ખનીજ નામની એક સુવાન ઠરાવી છોકરીએ, પંડરા રાખ્યા વિના, અને પશ્ચિમનો પોશાક ધારણ કરી, ઇસ્લામ સ્રીઓની પ્રજાતિમાં આરે આવે છે કે કેમ એ પ્રશ્ન પર પહેલીજ વાર બપોળ કંઈ હતું. આ ઉપરાંત ખીજે પણ કેટલોક કાર્યક્રમ ગેઠવાયો હતો.

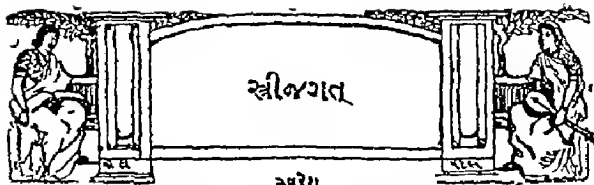
શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્રીમંડળ

સ્રીવિદ્યાલયની વાર્ષિક પરીક્ષાના પરિણામમાં ઉગ્રેરે

પ્રથમ વર્ષ:-

(૯) કે હમયંતી મ્દર

નોંધ — આ ઉપરાંત કે. પ્રમીલા પેમાસ્ટરને ન્યાયામતી પરીક્ષામાં ગેરહાજર હતા તેથી તે વિષયની પરીક્ષા ફરી આપવાની ઘરેલો દ્વિતીય વર્ષના વર્ગમાં અડાવવામાં આવ્યા છે.

સ્વરેશ

ગુજરાતી સ્ત્રીસહકારી મંડળ પ્રબાધની આ કૃપાથી સમ્યા તરફથી સેન્ડરેટ ડેડ કપર સ્વરેશ સ્ટોર્સ ચાલે છે સરનામ વાર્ષિક નિર્દેશન પરથી જણાય છે કે સરનામે પોતાના સંદેશ દ્વારા સામાન્ય કુટુંબો કપરત દિનું તેમજ પારસી ખાનવાન કુટુંબોમાં સ્વરેશીનો સંદેશ પહોંચાડે છે આ વર્ષે સ્ટોર્સે ૧૯૧૬-૧૭ નો નફો થયો છે, અને સમિતિએ ચોર દોહડોને બચાવ વહેવધુ તે આ વર્ષે સ્ટોર્સની જમાવધારી બેની ખીલવણી કરવામા આવી છે આ સંજોગ સરનામ પ્રમુખ શ્રીમતી હસાબહેન મહેતા, મત્રીશ્રી શ્રીમતી લીલાવતી બેટર અને શ્રીમતી નીલમ દેસાઈ જોડેના પ્રયત્નને આભારી છે

પરીક્ષાનાં પરિણામ : પ્રબાધ યુનિવર્સિટી પરીક્ષાઓમા નીચે મુજબ બહેનો ઉત્તીર્ણ થયાં છે—

બીજી એલએલ બી (બીએ બર્ગ) (૧) પરવીજ નેશીરવાન ફુલાસ, (૨) શીરીન ધનલજા ખીમી, (૩) હોમાઈ જમશેદજી રોડના

બી એ. : (૧) મહાત્મી મહેતા, (૨) શ્રીમતી આપાલકાઈ મહેતા, (૩) મુખતિ ગોખલે, (૪) સરોજિની પુરષોત્તમ હરીશિવ, (૫) ઇન્દિરા નાનુભાઈ મોનરેશ, (૬) રતી ખરેખામવાળા, (૭) પીલા અરેશર નરવાળા

કે હીરાખાઈ પટેલ યુનાઈટેડ કોમર્સની સિમ્પરસિ મેળવી વધુ કાલથી અભ્યાસ માટે યુરોપ ગયાં છે.

હાય બરીબી : પ્રબાધમા કમ્પાટીપુરામા રહેલી મુશાહી નામની વજ્ર સ્ત્રીએ બરીબીને લીધે કાળો જઈ પોતાના સરીર કપર બ્લાસલેટ છાત્રી આપવાત ક્ષયી

સ્વ. શ્રીમતી કુસુમબહેન માળવી સુરતની બાલિકાસમાજના સ્થાપક શ્રીમતી કુસુમબહેન સુરતવાલ માળવીનું અવસાન ગઈ તા ૪ થીએ થયું છે બાલિકાસમાજના બ્યવસ્થાપક વરીફે છેલ્લાં બે વર્ષથી તેઓ કામ કરતા હતા અને મીલનસાર તેમજ હસમુખા સ્વમાવધી સમાજની વિદ્યાર્થીનીઓમા અત્યંત પ્રિય થઈ પડ્યાં હતા પ્રજા, તેમના આત્માને શાન્તિ અનુભવાને !

જ્ઞાતિ-પેદા જ્ઞાતિઓમાં લગ્નબ્યવહાર : ઝુલ્હાવી દિનું જ્ઞાતિમા લગ્નબ્યવહાર જ્ઞાતિ કે પેદા જ્ઞાતિમાં થાય છે અને તે કપરાત ધણીખરી જ્ઞાતિઓ અને પેદા જ્ઞાતિઓમાં જાળ બાંધેલા હોય છે અને તેની બહાર કન્યાનું લગ્ન થઈ શકતું નથી આથી ધણીવાર હાયક વર કે કન્યા મેળવવાની મુશ્કેલી પડે છે આ પરિસ્થિતિ દૂર કરવા માટે ના બાબત્વાડ સરકારે જ બ પ્રેવિલેન્સ હાયીલાઈ દેશધર્ના પ્રમુખપદે તપાસ સમિતિ નીમી છે.

શ્રી અઠાણવા બાગિની સમાજનો શસો-ત્સવ અમડાગાતા શ્રી ખડાણવા બાગિની સમાજ તરફથી વાર્ષિક શસોત્સવનો કાર્યક્રમ મંચનવાર તા. ૨૫ માં નવેમ્બર ૧૯૩૨, કાર્તિક વદ બીજને રોજ રાતના આઠથી દસ સુધી મણિલાલ મેનસન્યામા રાખવામા આવી હતો આસરે દબરેક સ્ત્રીઓ અને બે દબરેક પુરુષોએ હાજરી આપી હતી મેનસન્યાના વચલા ચોક્કસને રંગીન, આસો પાલવ, વાવડા ને વીળણીની રોસનીથી સજાવારનામાં આગુ હતું. ફરી ત્રણે માળની અખાસીઓ માનવમેદનીથી ચિતાર ભરાઈ થઈ હતી.

ભરાજર આઠ વાગે પ્રાચીનાથી કાર્યક્રમની સમાપ્ત કરવામાં આવી કવિવર નાનાલાલ, શ્રી

નનાઈન પ્રભાસેર, શ્રી કેસવ દા. ગેઠ અને શ્રી
ચાતકુમાર પંડ્યાના શસ ચૂડી કાઢવામાં આવ્યા
હતા. તેમા 'માયા લગાડી' ને 'ગીલી મહીઆરણ'
એ બે શસ ઠીક ઠીકી ઉઠ્યા હતા 'માયા લગાડી'
શસ આ અ કમા અન્યત્ર છપાયેલ છે નાનકડાં
જ્યાબહેને કુણુનું કામ સારી રીતે કરી બતાવ્યું
હતું 'મહીઆરણ'ના ઝરખામા વચ્ચેના સ્તંભપર
મુકેલો ઝરખો ફરતો રાખવાની યોજના ખાસ
આકર્ષક હતી વચ્ચમા સમાજનાં મત્રી શ્રી
ભાનુમતિ ચોકસીએ ચીત ચાચુ હતુ. ખાસ કરીને
દસ વર્ષની અંદરની વયની કન્યાઓએ શ્રી. કેસવ
દા. ગેઠના નવા લખાતા 'વીરપૂજ' નામના
નાટકમાંથી 'અમે તો કેસરીના બાળ'નું ચીત
લાવમાવ સાથે ગાઈ તેને સુદર ન્યાય આપેલો
હતો આ ચીત પણ આ અ કમા અન્યત્ર
છપાયેલ છે

પાલણપુરની ઉપયોગી શ્રીશિક્ષણ
સંસ્થા શ્રી પાલણપુર હાઈસ્કૂલ નેન કન્યા
મદિલા યુગોને રજીસ્ટ્રેશન તા ૧૩-૧૪-૧૫-૧૬
મી બોર્ડાબરે ઉજવાયેલો હતો. તેને અંગે પ્રદર્શન,
ઝરખા-સંવાદ, ભરતશીરણ પાસાસ અને તક-
લીની દર્શિકા, અને છેલ્લે પારિતોષિકા આપવાનો
મેલાપટો એટલે કાર્યક્રમ રાખવામા આવેલો હતો
મહોત્સવમા સાળાની જુની તેમજ હાલની વિદ્યા-
ર્થીનીઓએ બાજ લીધેલો હતો ભરત શિવજીના
પ્રદર્શનમા હોસ્પીટલ તરફથી એક સુવા-
વડને ઝોરહો ચોળવામા આવેલો હતો. તેમજ
ગોંડીસોરી પદ્ધતિ પ્રમાણેનું બાલમ હિંગોલવાણ
હતું પાસાસની દરિદ્રિય જે એક કોલન પાત્ર
કાર્યક્રમ હતો હિન્દીમાં ૩૪ બાળાઓએ
ભાગ લઈ જુદી જુદી નવની વાળીઓ
તેવાર કરી હતી ડેલે દિવસે શ્રી મણીદાસ
ગોળીઆહ મહેતાને પ્રમુખ પદે પારિતોષિક સમા-
રક ચોળયો હતો તેમા સરસ્થાનાં હેડમીસ્ટ્રેટ
શ્રીમતી હીરાબહેન કે મોહીએ શ્રી કેળવણી વિષેના
પોતાના વિચારો જણાવતું બાપણ ક્યું હતું. તેમજ
શ્રીઓને ઉચ્ચતર શિક્ષણ આપવાની દિમાલત કરી
દત્રી પારિતોષિકા અપાયા બાદ, રાત્રે સીનેમા
રખાયો હતો અને મહોત્સવનું સફળ વિસર્જન
યજુ હતું આ ઉપયોગી શ્રી સરસ્થાને અમે

વિરોધ ઉજાવજી કારિકાદિ તેમજ જાતોત્સવ પ્રસંગે
હાજરીએ હાજરી -

કુ વિનોદિની નીલકંઠને માનપત્ર કરાયામાં
હિન્દી ખરીદો સથ તરફથી ભરવામાં આવેલી
સીધી મદિલા પરિવહન પ્રમુખસ્થાન લેવા આવેલાં
કુમારી વિનોદિની નીલકંઠને અર્ધ તા ૮ મી એ
કરાચીની ગુજરાતી બહેનોએ માનપત્ર આપ્યું
હતું માનપત્રનો જવાબ આપતા આશ્ચર્ય માનો
કુ વિનોદિની બહેને જણાવ્યું હતું કે; " ઉલ્લા
કેટલાયે વર્ષો થયા શ્રી સુધારણા મંડેના વિચારો
ચાલ્યા કરે છે શ્રીઓએ બહાર આવવું નેષ્ટએ
શ્રીઓએ સમાજ સુધારામાં ફાળો આપવો નેષ્ટએ,
શ્રીએ પડકાર કાઢી તાજવા નેષ્ટએ વગેરે અનેક
વર્ણોથી કહેવાઈ રહ્યું છે પણ મહાત્માજીના એક
શબ્દે બહેનો બહાર નીકળી આવી છે. ગાંધીનો
સાચો સંદેશો આપણે ખાલી પહેરીનેજ કીલી
સાચીએ શ્રીઓની હલકી દશા માટે પ્રયત્નો જવા-
બદાર છે, એમ થણા કહીએ કરે છે. પણ આપણે
યા મંડિ પ્રયત્નો પર આધાર રાખી શકી શકી
એવી ? શું આપણામા તાકાત નથી ? આપણે
ભલે મેળવી લેવું નેષ્ટએ. આપણે
સૌથી ખરાબ સંદેશ બાળલખના છે આમાં
ગોટા રોષ શ્રીઓના ન છે બહેનોને ન
લડાવા લેવાનું, ધરણા સોદાલવાનું અને સારા
સારા લુગડા પહેરી મહાલવાનું નેષ્ટનું દોષ છે
ધારાસભામા આ સબધી કાવરો કરવાનું પ્રયત્નો
કહેવા કરતા આપણે પ્રયત્નો કહેવું નેષ્ટએ
કે તમે હાલી જાવ, એ કામ અમારું છે અમે તે
કરી લઈશું. આપણે પોતાપર વિશ્વાસ રાખી
કામ કરવું નેષ્ટએ બીજા અધમ સંદેશ
ધુધટનો છે ધુધટ એ આપણી માનસિક
નબળાઈ દાખવે છે આ માટે આપણે પ્રય-
ત્નો નેષ્ટ પ્રયત્નો નેષ્ટએ ? આપણે તે શકિતને
અવદાર હાજરી ધુધટ જોડી નાખો ને બહાર
આવો. બીજા બધા દેશોની અદર શ્રીઓ પ્રયત્નો
હાલની આજળ વધી રહી છે ત્યારે આપણા દેશમા
દાન હાલરે ચાર શ્રીઓને અક્ષરશબ્દ છે. એ
કારક ઉપજાવે એવી વાત છે આ સ્થિતિ ફર
કરવા દરેક શ્રીએ પ્રતિજ્ઞા કરવી નેષ્ટએ કે દરેક
વર્ગે તે એક એક શ્રીને હજારો વાંચતા રાખવો

એને તો આ બાબત પર કે કોઈપણ બાબત પર પુરોપર આધાર રાખવાનું જમતું નથી. આપણે જ તે કદી સજ્જ નહોતે દુનીયામાં જવું માન્યું રાખી ફરવું હોય તો આપણે જાતે જણ કરી સજ્જ નહોતે "

પારસી ધર્મશાસ્ત્રના નામપુરાના સ્વ. બા. બ. બી. પી. બહેરામજીના પુત્ર શ્રી પી. બહેરામજીએ ધન્ધોરનો એક બ-

ણીતો બાલક કહેવના

પુત્રી શ્રીમતી મુશીલામ-

કર્તાવર સાથે થયાં છે

શુદ્ધિમ શ્રી-

એમાં બાલકા-

અનિવ બારીય મુ-

શ્ચીમ મદિદા પરિ-

ષદ શીરકા એકો-

બર્માં ભાઈ હતી,

તેમાં જેમનું સાહેબ

મહામુખી અને

મોહાના અનુલભામ

આજાદના બહેને હા-

બરી આપી હતી.

પરિષદે બધી કોમો-

અર્થે અસ્પૃશ્યતાની

લાગણી નાશ કર-

વાનો, લગ્નને પરિષદ

માટે મોહાનાએ

અનુલભામ આજાદ

અને સૌજન્યને

અસિનદન આપેલો,

સ્થાનિક મહોને જુ

કન્ધાણાએ સ્થાપવાની

વિનંતિ કરેલો, મરીબ ડા-

મરીએ માટે પેલાની આપકો ૧ દો આપવાનો

મરણી કરેલો અને દેશસેવા માટે સિફિન

મુસ્લીમ સીએના એક સ્થાન સ્થાપવાનું

અનુમતિ કરાવેલું હતું

મંદિર પ્રવેશ માટે. અમેરિકાના બિ. બી.

બી.એ. જે કુટુંબી પુત્રી મીસ બીલા જે કુટુંબ મેમ્બરના

સહિત મહિલાઓએ તેને પ્રવેશ કરવા દેવામાં ન

આવે તો મરણ પર્વે ઉપવાસ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. મીસ બીલાએ હિન્દુ ધર્મ સ્વીકારી નીલાનાચિની નામ ધારણ કર્યું છે તે પણ હિન્દુ મંદિરોમાં જઈ આવી છે, પરંતુ મેમ્બરના સંસ્થાપકોમાં તેને પ્રવેશવા દીધી નથી

જીવસેજી સ્કેવ (૧) બારીવલીમાં મુંદર-

બાઈ કરસનદાસ ગ્રામ માસમાં બદા કરતાં પ્રાચ-

મસણી કાઢી મરણ પામ્યા (૨) મુંબાઈમાં

વિશ્વબંદર ખાતે કાંતાબાઈ

કરસનદાસ નામની ૨૦

વર્ષની બહેન પ્રાચમસ

પર બદા તેજસ કરતાં

એકાદશીની આખરે

મરણ પામી (૩)

સગડીથી સાદી સળ-

ળી કરતાં મુંબાઈમાં

મેહાબાઈ નામની

૨૦ વર્ષની સ્ત્રી ગયા

માસમાં મરણ પામી

(૪) મુંબાઈમાં

બી.બાઈ સાપુરજી

કોરમસળ નામની

૮૦ વર્ષની પારસી

ગોસીમાં સ્વપ્ન સળ-

ગાવા જતા કાઢી

મરણ પામ્યા.

મહીબુ. કોશ-

નાદાની થી આર,

કોલેજના અધ્યક્ષના

અધ્યાપક શ્રી બીનોબ

જીવસેજી રસિકનાં પત્ની

શ્રીમતી સ્નેહસોહા ૨-

સિત એન સંસ્થામાં

અધ્યક્ષના અધ્યાપકા નિ-

મર્ણ છે (૧) કુશવંતા વનિતા વિશ્વમનો

પરિતોષિક સંસ્થાન ગ્રામ માસમાં - શ્રીમતી

મેહાબાઈ સાધવલ કાશરસીનાં પ્રમુખપરે હતો

(૨) મદ્રાસમાં દિલી શ્રીમતી કોલેસી-

એકન વસુધે ગ્રામ માસમાં શ્રીમતી એક સભા

મળી હતી તેજે એકલા પરિવારની સંસ્થાતા

કમળે, માવ કર્યાં હતા. શ્રીમતી હમીદા બીએ

બાપુજી અને બાળકો

જાગ્યા શ્રી મો.નીસેરી બાલમંદીર આવે છે એ બાલમંદીરનાં બાળકોએ મ ગાંધીજીને ઉપવાસ હોડયા બાદ નીચેનો પત્ર લખ્યો હતો

" પૂ. બાપુજી,

તમે બપવામ હોડયા ને ખાતા માંડ્યું તે જાણી જામને મંત્રા પડી. શરીર સાચવજો

પુરો ત્યારે નક્કી બાલમંદીરમાં વાતાં કહેવા આવશી

બાલમંદીરના બાલકો "

એનો ઉત્તર પૂ. બાપુજીએ નીચે મુજબ આપ્યો હતો:

" બાળકો બને બાળકો,

તમારા કાજળ મળ્યો તમે જણા દીધુંકા કાજળ ને બેન બનશો તો આરા નેવાનું શું થશે ? કપેન્ડને કોપેન્ડકાજ, બીકાને બીકા- બેન કોણે બનાવ્યા ? કું ત્યાં આપુ તો કોઈને બાઈ કે બહેન કહેવાનો નથી. એ સરત ગમે કે ! બીજી સરતો મેં સઘરી રાખી છે

ચરકા મંદીર

તા ૩-૧૦-૪૨

સિ.

બાપુના બાઈનાંદ. "

સંયુક્ત મતદાર મંડળથી જ દિન-દિન જરૂર થશે એમ જણાવતુ બાપજી કહ્યું હતું. (૪) પુત્રાની શ્રીમતી નાથીબાઈ હામેદર કાકરસી દિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીને શ્રી. વિનાયક નાશવણ, પરાવરેએ શ. ૧૦૦૦ ની ડાઠાની સરકારી પ્રામીસરી નોટ આપી છે, (૫) સીતાપુરના મહિલા સમાજે સ્થાનિક મ્યુનિસિપલમંડળમાં સ્ત્રીઓના ઘણા સાચવના માટે શ્રીવાસ્તવની નીમણૂક કરવાની સરકારને વિનવતી કરી છે (૬) પૂર્વ આફ્રિકાના સુપ્રસિદ્ધ વેપારી રોઝ નાનગ્રાથના કલિદાસે વડોદરાનાં આજી કંપ્પા મહાવિદ્યાલયનાં નવાં મકાનો માટે શ. ૭૦૦૦) આપ્યા છે

વિદેશ

સ્ત્રીઓના સ્વતંત્રતા સ્વઃ પરિશિત સ્ત્રીઓની હાલત સખમમા વિચાર કરવા તા ૨૧ મી ઓક્ટોબરે ગ્રેટબ્રિટનના સ્ત્રીઓના સ્વતંત્ર સ્વઃ સંઘ તરફથી મીસીસ થેરીંગ્ટનનાં પ્રમુખપદે સફળ પરિષદ મળી હતી ૨૩ મહિલા સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓએ કામકામનાં ભાગ લીધો હતો પરિશિત સ્ત્રીને કાયમના સગીરપણામાં મુકતો કાયદો રદ કરવાનો ઠરાવ પરિષદે પસાર કર્યો હતો પરિશિત સ્ત્રીઓના ધણા કરવાના લક્ષનો બધાએ સ્વીકાર કર્યો છે સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતામાં આકરૂં જાણવું બધાને દૂર કરવા માટે સ્ત્રીઓએ એકત્ર થઈ કામ કરવું જોઈએ પ્રેસિડેન્ટ નિહિલિસ્ટેટિવ "યુરુ" કરી હતી કાકરસી વડોદરા જોગવામાં આજી લેડી બેરીએ મોન્ટ્રીસોરી પદવિ પ્રમાણે બાલમખના સખ-હવું. પાસાસની દરિયાઈ એ એક હતી યક્તિ કાર્યક્રમ હતો હરિદ્વર્ધમાં ૩૪ બલેકારીને ભાગ, લઈ જુદી જુદી ભવની વાગ્દનાં તેયાર કરી હતી ડહલે દિવસે શ્રી. મળીદે મોલીબાઈ મહેવાને પ્રમુખ પદે પારિતોષિક સમારબ યોગ્યો હતો તેમા સંસ્થાનાં હેડમીસ્ટ્રેસ શ્રીમતી હીરાબહેન કે મોદીએ સ્ત્રી કેળવણી વિષેના ચોતાના વિચારો જણાવતુ બાપજી કહ્યું હતું તેમણે સ્ત્રીઓને ઉચ્ચતર શિક્ષણ આપવાની દિશાચત કરી હતી પારિતોષિકો આપ્યા બાદ, રાત્રે સીનેમા રખાયો હતો અને મેહોરસુવત સફળ વિસર્જન થયું હતું આ ઉપયોગી સ્ત્રી સંસ્થાને અને

દોસ્તીટલની હાલના બંદાકાપને લગતી ચાળામા ૧૬૩૩ ના માથે પછી કોઈપણ વિદ્યાર્થીનીને કોઈપણ કરવામાં આવનાર નથી જુદા જુદા ધંધાઓમા જોડાવા માટે સ્ત્રીઓએ જે તકો મેળવેલી છે તે ધીમે ધીમે નાણુ કરવામાં આવનાર છે

વિમાન બાલાઓને અકસ્માત. લડનથી વિમાનમા હડીને કેપ ખાતે જતાં મીસ જોન પેન અને મીસ જેલ બારકરનું વિમાન પવનની દિશા સુચવનારા યાજ્ઞ સાથે અચડતાં વિમાનને ટુકસાન થયું છે. બન્ને બાલાઓને કાઢી હાલ યજ્ઞ નથી

વીમાની વીરણના મીસીસ એમી મોલીસન (અગ્રાજ મીસ એમી જોનસન) લડનથી કેપ જોડે યુદ્ધોપ વિમાનમા એકલાં હવાનો રોકડો કરવા તા ૧૪ મી નવેમ્બરે ઉપડી હતી. ૪ દિવસ અને ૭ કલાકમાં તે તા ૧૮ મીએ કેપટાઉન ઉતરી છે. તેની અગ્રાજ તેના પરિજી આમ ઉડવાનો રોકડો મળ્યો હતો પતિ કરતાં ૧૦ કલાક આગળ જઈ મીસીસ એમીએ આ રોકડો તોડ્યો છે તેને મી આર્થર બ્લીટ્ટોએ પો ૧૦૦૦ નું ઇનામ આપ્યું છે.

શુદ્ધિપદની તાલીમ: જર્મનીમાં બર્લિન અને બીન" ચહેરામાં શુદ્ધિપદ માટે ચાળાઓ ચાલે છે. અને તેની પરીક્ષાઓ લેવાય છે. સફળ થનારને શુદ્ધવસ્થામાં નિષ્ણત થવાનું પ્રમાણપત્ર અપાય છે

ઓસ્ટ્રીયામાં સ્ત્રીઓ: વીએનાની યુનિવર્સિટીમા સામાસાજનાં અધ્યાપિકા તરીકે ડા મર્ટુડ હરોજ-હોઝરની નીમણૂક થઈ છે. ઓસ્ટ્રીયામાં પહેલાંજ સ્ત્રી વહીવટી કારાચાઓ દો રહેલા કોઈનીજ વીએનાના મેલ્ટ્રેટના સેક્રેટરી નીમાયા છે. જોસેફીન રોકાલ વીએનાનાં ચોલીસ મુખ્ય મથકનાં સલાહકાર નીમાયા છે આ ત્રણે નીમણૂક સ્ત્રીઓ માટે પહેલી જ વાર થઈ છે

છાત્રીત માટે નવું બધારણ ઘડવા નીમણૂકી સમિતિમા સરકારે મીસ બર્થા જુતજને સભ્ય નિમાયા છે.

લગ્નબંધન ! ઓસ્ટ્રી (નોર્વે)ની મ્યુનિસિપલ સીક ઇન્ડુરન્સ ઇન્સ્ટીટ્યુશનના ડીરેક્ટરે કહ્યું છે કે સ્ત્રીકામદારીને લખ વર્તા નમાવું વધે

રાજ્યના આપણું પડોશી આ પગલાં સાથે
નોર્વેની મહિલાઓ વિરોધ ઠાકી રહી છે

અમેરિકામાં સ્રીઓની પ્રમતિ યુનાઇટેડ
સ્ટેટ્સની ૧૯૩૦ ની વસતીગણતરીના આંકડા પ્રકાર
મુજબ મળે છે. તેમાં જણાય છે કે યુનાઇટેડ
સ્ટેટ્સમાં કામ કરતી સ્રીઓની સંખ્યા છેલ્લાં
૧૫ વર્ષમાં ૨૫,૦૦,૦૦૦ થી વધી છે ૧૯૨૦માં
૧૮ વર્ષ અને તે વખતની વસતી ૭૫૦૦,૦૦૦
સ્રીઓ નોકરી કરતી હતી ૧૯૩૦ માં એ સંખ્યા
૫૫૦૦,૦૦,૦૦૦ થઈ છે ૧૯૨૦ માં સ્રી
કામદારોના ૨૩ ટકા પાંચેલી હતી ૧૯૩૦ માં
૨૬ ટકા પરિણીત છે સ્રીપારાશાસ્રીઓની સંખ્યા
૧૭૩૮ ની હતી તે વખતે ૩૩૮૫ ની થઈ છે
સ્રી પ્રધાનમંત્રી, તરીઓ, રીપોર્ટરોની સંખ્યા
વેવધી થઈ છે કોર્ટેની પ્રમુખ સ્રીઓ તેમજ
અધ્યાપિકાઓની સંખ્યા ૧૦૦૭૫ ની હતી તે
૨૦૧૨ ની થઈ છે

અમેરિકાની સ્રીઓ અમેરિકામાં સ્રીઓ
દેવે ફરક પ્રકારના પગલાં પડે છે. અત્યારે
ન્યુયોર્કમાં જુદા જુદા પ્રધાનમંત્રી ૭૫ ૧૦ લાખથી
વધુ સ્રીઓ નોકરી કરી રહી છે ત્યાં આજે
૩૦૦૦ ચિત્રકર, ૧૦૦૦ સપાટક તેમજ ખવર-
પત્રી, ૧૦૦૦ ચિત્રિકર, અને ૧૦૦ પાટરી છે
સ્રી પરિણીત સંખ્યા ૧૯૧૦ માં હતી તેના કરતાં
૧૯૨૦ માં બેગણી થઈ ગઈ છે ન્યુયોર્કમાં ૧૦૦
સ્રીઓ યાર્ડી પ્રધાનમંત્રી છે અને ૬૦૦ સ્રીઓ
ચિત્રકરને લગતાં કામદાર કરે છે આ ઉપરાંત
બીજી સ્રીઓ ધનને, શિક્ષક, વગેરે કામદારો
કરે છે

મોરો જીવોથી લેઓપ. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં
સિંગલ સંખ્યાનું અર્થ કાર્ય કરનાર આ બહેન
એપ્રિલ માસમાં અવસાન પામ્યા છે સ્રીચળવળના
પણ તેઓ દિવાલથી લટકે તેમની સમાજસેવાને
પરિણામે તેઓ બાળકોની બહેનો પહેલાં વડા
નીઆર્થા હર્ના અને પ્રમુખવળના સિંગલસંખ્યા
કમીસનના એક એલેક્સર હર્ના

જાપાનમાં સ્રીઓનું વેચાણ આર્થિક
અવસરને કારણે જાપાનમાં ખેડૂતો પોતાની
પુત્રીઓને વેચી દેવાની પ્રથા લાંબા
સમયથી ચાલી આવેલી છે ઘણું ખર્ચે ખેડૂતો
અનીલિના ધાર્મિક મહેકોને ૧૦૦ યેન (પો ૧૦)
માં વેચી દેતા આમાં ઇન્ડોનીયાની પસંદગી જેવું
કાંઈ ન મળે કારણ કે એ આર્થિક નરીઆતની
વાત છે ટોકીઓની દેશમુક્ત સ્રી સમાજે આ
બાબતમાં નવી યોજના કરી છે. એ યોજના
પ્રમાણે સમાજ તરફથી ખેડૂતને ૧૦૦ યેનની
બ્યાનમુક્ત યોન આપવામાં આવે છે અને બદ-
લામાં પાંચ વર્ષ સુધી ઇન્ડોનીયા સેવા સમાજ
મેળવે છે પાંચ વર્ષમાં યોન કારપાઈ કરવાની
હોય છે. સમાજ ઇન્ડોનીયા અનીલિના ધાર્મિક
મહેકોની નથી પરંતુ ધારી નોકર, વેપારી કે
એવા બીજા પ્રમાણિકતાથી જીવન નિર્વાહ થઈ શકે
એવા પ્રધાનમંત્રી નામે છે મરીલ ખેડૂતોને આવી
રીતે મદદ કરવા માટે સોસાયટીને ૪૨૦૦૦ યેન
બાંહેલે કાઢ્યા છે

જાપાનની દેવેઓમાં જુદા જુદા હોદ્દાઓ
પર ૧૦૦૦૦ સ્રી કામદારો રોકાયેલી છે મનુષ્ય
સૂઝવરની જગ્યાએ એક સ્રી નથી ચોક્કસ સ્રીઓ
કેવી કામદારી જગ્યાએ પર છે

આંતર રાષ્ટ્રીય મહિલા સંઘના પ્રતિનિ-
ધિઓ તા ૧૦ મી એપ્રિલને બનકાં પડેલ્યા
હવા, પ્રતિનિધિઓમાં સીરીયા સાબાના પ્રમુખ
મેડમ પુર હમ્મદા, મેડમ બોડ્રી રીકર, મેડમ
બીઆમીન, અને મેડમ ફાંદીમા સેવક મુશા છે
મુશા અને ત્યાંની સ્રી ચળવળની આગેવાન સ્રી-
ઓને અવરુધ સંઘના પ્રમુખ મીસીસ કોરબેટ
કોરબી છે મિત્રાચારી અને લેખનના સંદેશ
પાટવી, બધાય આરબ દેશોને આંતર, રાષ્ટ્રીય
સંઘના બેલાવા ને સમજવવાને લેખને હેલ છે.
મેડમ પુર હમ્મદા આગેવાન બાલ છે અને મેડમ
ફાંદીમા મુશા કામદારોમાં પહેલાં ન સ્રી પારા-
શાસ્રી છે

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

સુબાઇ અને પરાંઓ.

હિન્દુસ્તાની સેવાદળના ઓવિભાગના મુબાઇ ખાતેના આગલા કેપ્ટન કુમારી કિશન ધુમકરને પોલીસ કમીસનરના કુકમનો ભગ કરના માટે ઓકટોબરની તા ૨૪ મીએ

પકડી એક

વર્ષ સખ્ત

કેદ રૂ ૩૦૦

દંડ અથવા

તથા મામ વધુ

કેદની સખ્ત ક-

રવામાં આવી

છે રાષ્ટ્રવજ

વદન કેતા

ઓકટોબરની

તા ૩૧ મીને

ગજ મુબા-

ઇની ૪૪ મી

મુબાઇ સમિ

તિના પ્રમુખ

શ્રીમતી લી-

લાવની અને

મંત્રીઓ શ્રી-

મતી સુમતિ

ત્રિવેદી અને

શ્રીમતી વિદ્યા-

આખે સિરફતાર કરીને ૬ માસ મખ્ત કેદ

રૂ ૫૦ દંડની સખ્ત થઇ છે.

મુબાઇના નવા રથપાયલા વિદ્યાર્થીઓના

સોશીયલ લીગ તરફથી શ્રીમતી સ્વરૂપરાણી

નેહરુને હાથે દીવાળી પ્રસંગે ખાસ સ્વદેશી

પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું શ્રીમતી

સ્વરૂપરાણીએ સ્વદેશીનો વપરાશ વધારવાની

લેશનેર દિમાખત કરી હતી.

શ્રીમતી ગ ગાળહેન પટેલને મદાસભાની

ચળવળમાં ભાગ ન લેવાની નોટીસ અપાઇ છે.

ઓકટોબર માસની તા. ૨૩ મીએ વિદે-

પારસેની છાવણી ઉપર દરોડો પાડવા માટે

શ્રીમતી મણિબહેન હીરજીભાઇને ગિરફતાર

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્મળ બલિદાનો

૨૪૯૦	શ્રીમતી કિશન ધુમકર	મુબાઇ	૧ વર્ષ, રૂ ૩૦૦
૨૪૯૧	લીલાવતી	"	૬ માસ સખ્ત, રૂ ૫૦ દંડ
૨૪૯૨	સુમતિ ત્રિવેદી	"	"
૨૪૯૩	વિદ્યાબાઈ	"	"
૨૪૯૪	મણિબહેન હીરજીભાઈ	વિદેપારથે	પાંચ માસ સખ્ત
૨૪૯૫	અદ્રકાન્તા	અમદાવાદ	રૂ ૨૫ દંડ
૨૪૯૬	મહાકાંડર	"	રૂ ૫૦ દંડ
૨૪૯૭	મંગાબહેન વેદ	"	૪ માસ સખ્ત, રૂ ૫૦ દંડ
૨૪૯૮	એક બહેન	"	૪ માસ
૨૪૯૯	"	"	તથા માસ
૨૫૦૦	"	"	—
૨૫૦૧	ભાગીશી બહેન	વીરમગામ	પાંચ માસ
૨૫૦૨	કમરબહેન પટેલ	"	"
૨૫૦૩	પાર્વતીબહેન પટેલ	"	"
૨૫૦૪	નડાવબહેન	મહેમદાવાદ	—
૨૫૦૫	નિમળાબહેન દેસાઈ	"	—
૨૫૦૬	મણિબહેન શીવાલાલ પટેલ	રાસ	એક વર્ષ
૨૫૦૭	અબળબહેન પટેલ	"	"
૨૫૦૮	મણિબહેન ચીમનસાહ પટેલ	"	"
૨૫૦૯	ચાન્તાબહેન પટેલ	"	"
૨૫૧૦	ડાહીબહેન ચૌહાણ	"	૭ માસ રૂ ૧૦૦ દંડ

કરવામાં આ-

વ્યા હતા

તેમને પાંચ

માસ સખ્ત

કેદની સખ્ત

કરવામાં આ-

વી છે

મ. ગાધી-

જીના ઉપવા-

સને પરિણા-

મે અસ્પૃશ્યતા

નિવારણ

જળગર આ-

દાલન શરૂ

થઇ ચૂક્યું

છે. મુબાઇમાં

પણ અને

લગત કામ-

કાજ જોશનેર

તરૂ થયું છે.

મદાસનું ગુરવણુ મહિ અસ્પૃશ્યો માટે

પુસ્તુ ન મૂકાય તે જાન્યુઆરીની તા. ૨

જી થી મી કેલાપ્પન સાથે મ ગાધીજીએ

પણ ઉપવામ આદરવાનો નિર્ણય ગઢેર

કર્ણાધી આદિલનમાં વધુ નેર આવ્યું છે.

મુબાઇમાં શ્રીમતી દંસાબહેન મહેતાના પ્રમુ-

ખપે અસ્પૃશ્યતા નિવારણ સંઘના આશ્રમે

મળેલી સભાએ 'દરિદ્રન ઉદાર મંડળ'

નામની મરથા સ્થાપવાનો કસાવ કયો છે
જે સમામાં શ્રીમતી દમાખહેન, શ્રીમતી
અવતિબાબાજી જોખાએ, શ્રીમતી યસુનાબાઈ
દિરોકર અને શ્રીમતી રતનખહેન મહેતાએ
દરિજનોની સ્થિતિ વિષે પ્રવચનો કરી
અરપૂરમાં નિવારણની દિમાખત કરી હતી.
મંધો મેના સેનાની સેવિકાઓએ પણ
અરપૂરમાં નિવારણ માટેનો કાર્યક્રમ કરી
રાખ્યો છે.

જેલના કાનૂનોના ભંગ કરવા માટે અનુક્રમે
૩૧ ૨૫ અને ૩૧ ૫૦ ના દંડની અથવા બે
અને ત્રણ અઠવાડિયાની કેદની સજા થઈ છે.

ઓક્ટોબર માસની આખરે અમદાવાદમાં
ખજવા દન કરતા ગુજરાત મહાસભાના ૩૦માં
સરમુખત્યાર શ્રીમતી અગાખહેન વેલ ને બે
બહેનો સાથે પકડ્યાં હતાં તેમાં શ્રીમતી અગા-
ખહેનને ૪ માસ સજા ૩૬ ૩ ૫૦ દંડની સજા

તેમાં અરપૂ
ર્યો માટે મ-
દિરા ખુશામ
કાવવા દ-
રીજોખહેરને
મળી ધંડળું
કરવાનો, દરિ-
જન બાકો-
ની જોળવણી
સખમી સજ
બડ કરવાનો,
દરિજનો માટે
રહેવાનાં સારા
મકાનોની સ-
મવક કરવા-
નો, દરિજન
સ્ત્રી બાલકો
માટે કથા વા-

૨૫૧૧	શ્રીમતી ડાહીબહેન પટેલ	રાસ	એક વર્ષ
૨૫૧૨	મદાલદમી કકર	ગોરસદ	૬ માસ સખત,
૨૫૧૩	વસુમતી પડિત	"	૩૧ ૧૦૦ ૬૬
૨૫૧૪	અજરાણી સરાર	"	એક વર્ષ, ૩૧
૨૫૧૫	વીણાપાણી દે	દાવરા	૨૦૦ ૬૬
૨૫૧૬	અજણામુંદરી દે	"	૩૧ ૨૫ ૬૬ ના
૨૫૧૭	અનુભવી મિત્ર	"	૭ સખત
૨૫૧૮-૧૯	બે બહેનો	"	કોર્ટ ઠેકાણા સુધી
૨૫૨૦	અનુપમા રાધ	"	"
૨૫૨૧	વીણાપાણી દાસ	"	૬ માસ સખત
૨૫૨૨	બસનબાલા દાસી	"	કોર્ટ ઠેકાણા સુધી
૨૫૨૩	સાધિદારેવી	ચિન્સુરા	—
૨૫૨૪	અપદબાલા સેત્રી	મુચકેરુર	—
૨૫૨૫-૩૧	૭ બહેનો	તમુકા	—
૨૫૨૬	અમમુંદરી દવરા	"	—
૨૫૨૭-૩૫	ત્રણ બહેનો	"	—
૨૫૨૮	કિરણબાલાદેવી	નેસોર	—
૨૫૨૯	રાણાદેવી	બીજોર	—
૨૫૩૦	તારાબહેન મોદી	મુખાવ	—
૨૫૩૧	હીરાબહેન	"	—
૨૫૩૨	રૂઢમખાંબહેન	"	—
૨૫૩૩	સીતાબાઈ	કરાચી	બે માસ

કરી છે એક
બહેનને ૪
માસ અને
બીજા બહે-
નોને ત્રણ મા-
સની સખત
કેદની સજા
થઈ છે રા-
ષ્ટ્રીય દુખાલ
ઓફિસ દિન
જોળવવા માટે
મહ તા. ૨૧
મીએ એક બ-
હેન ગિરફતાર
થવા છે
વીરમગામ
તાલુકાનાં ગા
મડાઓમાં મ-
દાસબાનું કા-
મકાજ કરવા

તાં યગેરે કાર્યક્રમની યોજના કરવામાં
આવેલી છે અરવક મદિરમાં મ ગાંધીજીને
મળવા શ્રીમતી દસાખહેન મહેતા જમ
આવ્યા છે
ગુજરાત-મહિલાવાડ-

માટે વીરમગામના ૩૧ મા મરમુખત્યાર
શ્રીમતી ભાગીરથાબહેન, શ્રીમતી કમરખહેન
પટેલ અને શ્રીમતી પાર્વતીબહેન પટેલને
ગિરફતાર કરી પાંચ મામ સખત કેદની
સજા કરી છે

અમદાવાદમાં ફટાકડાની દુકાન આગળ
ચોપી કરતા પકડાયેલા શ્રીમતી મદમતા
નદલાલ અને શ્રીમતી મદમિર હોટાલાદેવી

મહેમદાવાદમાં મહ તા. ૨૧ મીએ
ધગસણા દીન ઉમવતી ૨૬ મા અરમુખત્યાર
શ્રીમતી જડાવ બહેન અને શ્રીમતી વિમળા

નાંધ

હીસેખર આસમાં લખનો ખાતે મળનારી અખિલ ભારતીય મહિલા દશભારતી મહિ- પરિષદ માટે પ્રવિનધિઓ લાગ્યોમાં ભગૃતિ સુરથ મયા માસ દરમ્યાન કામ કામે પ્રાંતીય મહિલા પરિષદોની બેઠકો મળી છે એ પરિષદોનાં કામકા- નનો સંકેત વીરવવાળો અહેવાલ અમે અન્વય હાથે છે તે વર્ષે અમારી વાચક બહેનોએ અમે આસ ધ્યાન એથીએ છીએ. દિન્દની મહિલાઓનું માનસ અત્યારે કઈ રીતે કામ કરી રહ્યું છે, તેમ- નામા કેટલી ભગૃતિ આવી છે, તેમનામા કેટલી પ્રવૃત્તિ થઈ રહી છે, તેમનામાં આત્મશાન કેટલે અંશે વ્યાપ્ત છે એ જલ્પવાનુ એની પ્રાપ્તિ થાય છે તેજામરમા આવેલી આ ભગૃતિથી મહિલાઓની જીવનિમાં રસ લેવી કોઈપણ બ્યક્તિને આનંદ થયા વિના નહિ રહે મહિલા પરિષદોએ પસાર કરેલા કાર્યોમાં, બાળલગ્ન પ્રતિબંધ કાયદાનો વધુ સખ્તાઈથી અમલ કરવાની બલામજૂ કરતો મ તાથી છતાં ઉપજાસને પરિણામે આવેલી ભગૃતિના સચક અસ્પૃશ્યતા નિવારણના પ્રશ્નને ઉપાડી લેવાની આશ્ચર્યની બલામજૂ, કરતો ફરજિયાત પ્રાથમિક તેમજ ગારીરિક જીવનશીલો આશ્ચ કરતો, તેમજ ઓછાને આર્થિક સ્વતંત્રતા મળે એવી રીતનાં પગલાં લેવાને લગતા કાર્યો મુખ્ય છે. આ કાર્યો ઉપરથી દેશમાં બનતા મદતવના અને અજતવ્ય પ્રશ્નો તરફ દિન્દની મહિલાઓ નજાક બેઠકાર નથી એનુ સ્પષ્ટ સૂચન થાય છે. દિન્દની મહિલાઓ માટે આ ભગૃતિ ધગીલ સારી નિશાની દર્શાવે છે બહેનોનાં આવેલી આ ભગૃતિ વિશાળ કાયમ રહે અને સમાજનાં અર્ધાં અંચ તરીકે બહેનો દેશના મદતવના પ્રશ્નોમાં પૂરોનો ધ્યાન દિસે. કઈ દેશના ઝીરખમાં થયેલા કદી રહે એવા કથન અમે દર્શાવીશું.

દિન્દની મહિલાઓની ઉત્પત્તિના કાર્યક્રમમાં મુખ્ય સ્થાન બહેનોમા વ્યાપી નિરક્ષરતાને રહેલી નિરક્ષરતાને યજવાના દૂરનાવે. પ્રશ્નને ઘટે છે દિન્દમાં કનરે માત્ર ચાર બહેનો લખી વાચી ચકા નેટલું જ્ઞાન ધરાવે છે આ સ્થિતિ ખરેખર શોચનીય છે. બહેનોમા વ્યાપી રહેલી નિરક્ષરતા કોઈ પણ રીતે યજની નેહએ. આ પ્રશ્નના ઉકેલ માટે આપણે કોઈના ઉપર આશા કે આધાર રાખી એસી રહેવું પાલવે એમ નથી. અમે તો માનીએ છીએ કે બહેનોએ પોતે જ આ પ્રશ્નને ઉકેલ આપ એલે કરી લેવાને જટિલ થવાનું છે. દિન્દસ્તાન- માંથી ઓછાની નિરક્ષરતા યજવા માટે કટિબ થવાની સૌથી પહેલી ફરજ આપણી શિક્ષિત બહેનોની જ છે. કાર્યોમાં મુખારી વિનોદિની નીલક કને ગુજરાતી બહેનો તરફથી માનવ્ય આપ- વામાં આવ્યું, તે વખતે તેમણે આ વિષે શોચ જ કહ્યું છે કે દરેક શિક્ષિત બહેને એવી પ્રતિજ્ઞા લેવી નેહએ કે દર વર્ષે એક એક બહેનને તે લખી વાચી કરે શિક્ષણ પામેલી કોઈ બહેન પોતાની જ બીજી બહેનોને નિરક્ષરતાના અંધકાર- મા રૂબરી રાખે એ ન સહી ચકાચ એવી શાત છે. એ નિરક્ષર બહેનોને જ્ઞાનની ન્યેતિ આપી, તેમને પ્રકાશમાં લાવવામા જ શિક્ષિત બહેનોના શિક્ષણ- નું સાધક છે, એવું અમારે માનવું છે આપણી શિક્ષિત બહેનો માટે લાને પોતાના આત્માને જ મળે શિક્ષણ મેળવ્યું હેવ એમ માનીને, અસંખ્ય બહેનોની નિરક્ષરતા દૂર કરવાના પ્રશ્ન તરફ ઉશ- સીન રહે છે, એ યોચ નથી. એ બહેનોમા વ્યાપ- થી નિરક્ષરતાને દૂરનાવવી હોય, તો શિક્ષિત બહેનો- એ મુખારી વિનોદિની બહેને ક્યું છે તેમ દર વર્ષે આમાં આવી એક બહેનને તો નિરક્ષર મિલાવ-

સમય અને સ્થિતિ એવી હોય તો બહેનોએ શર્ષ પશુ પ્રમાણિક ધણી કરવામાં નાનમ માનવાને કારણ નથી સુખ દુઃખના સમયમાં સ્ત્રી; પોતાના પતિને અને કુટુંબને, આવી યોગ્ય ધરાવતી હોય તો, ધણી સારી મોટે મહાપ્રયત્ન થઈ શકે છે, આર્થિક સ્વતંત્રતાને પ્રદાપે સ્ત્રી પોતાને યતા અન્યાયમાંથી બચી શકે છે આર્થિક અવસ્થાને કારણે ધણીવાર બહેનોને અનીતિને માર્ગે ચઢી જતી આપણે નોંધવું જોઈએ એ પરિસ્થિતિ નિવારણ માટે પશુ બહેનોને આર્થિક સ્વતંત્રતા માટે પ્રવૃત્તિ કરવાની જરૂર છે

‘ મધર ઇન્ડિયા ’ પ્રકટ કરી દિવંદની નાલેશી કરનારી એરેવિન્ટ મટર દિવંદની મીસ એચ. મુમ્મદ મીસ મેથોને મીસ મીસ સોરાબજી કોનેલીયા સોરાબજી નામની દિવંદની સ્ત્રીએ મદદ કરી હતી એમ કહેવાય છે તે વખતે મીસ સોરાબજીએ એ વાતનો ધન્ધાર કર્યો હતો એવું સ્મરણમાં છે; પરંતુ અત્યારે, કોલકોલર માસમાં તેણે લંડનમાં દિવંદની સ્ત્રીઓ વિષે બાપજી કરતાં દિવંદની સ્ત્રીઓની ને નાલેશી કરી છે તે વખતે તો એ બહેને મીસ મેથોને સારી મદદ કરી હોવાનું પ્રતીત થાય છે. મીસ કોનેલીયા સોરાબજી, બ્રિટિશ અલ્લદારોમાં ભણીતાં છે અને તેના હવિષાર બની દિવંદની સ્ત્રીઓ અને દિવંદની મમાનને લલકા પાડવાનું કામ લઈ બેઠા હોય એમ લાગે છે ને કે, તેમના બાપજી વખતે તો દિવંદની સાચી પરિસ્થિતિનું તેમને લલકેલ પશુ બાન હોય એમ લાગતું નથી તેમના બાપજીમાંની ચિત્તો હાલ હતા બહુજાણિ થાય છે મીસ સોરાબજીને મન દિવંદની સ્ત્રીને પોતાના પતિને દેવ માનવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે અમને વિચાર એ આવે છે કે સામાન્ય જનસમાજમાં સર્વે દુર રહેતાં આ મિસને દિવંદની સ્ત્રીની આ યોગ્યતા કયાથી ભણવામાં આવી ? સતિની પ્રયાને સ્ત્રીઓ ઘણી જાણ કરતાં તે વાતને આજ લાગે એ મીસ બે છે, “દિવંદની વિધવાને પોતાના પતિની વિવામાં જળજળરીથી નાખવામાં આવતી તેને મટે એ ફરજ હતી પરંતુ માનવતાપ્રેમી બ્રિટિશ પર્મને નામે બાલની

આ જગતી પ્રયાનો અત આપણો. ” બ્રિટિશ રાજની માનવતાનો પરિચય લંડનમાં પડ્યાં પડ્યાં નહિ માલમ પડે એ પરિચય મેળવેલા હોય તો અહીં આવીને અનુભવ કરો. ત્યાં બેઠાં જણવું હોય તો હાલમાં જ દિવંદની મુસાફરીએ આવી બેઠેલા લંડનની ઇન્ડિયા લીજના પ્રતિનિધિ મડળને એ મારે પશુ ધરે છે આટલું તો બહેને કોણ હોય તેમ એ બહેન આવળ જણાવે છે કે “ દિવંદની સ્ત્રીઓમાં નામરિકતાનું જ્ઞાન છે જ નહિ એટલે જ સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવામાં આવશે તો માત્ર વેદ્યાઓજ-જેઓ બહાર ખુલ્લામાં નીકળી શકે છે—મત આપવા આવશે પડેનરશીન સ્ત્રીઓ મત આપવા માટે બહાર આવવાની હિંમત કરી શકશે નહિ વળી એક પતિને કટલીએ પત્નીઓ હોય છે એટલે તેઓના મત પશુ ધણી થઈ જશે. ” દિવંદની મહિલા યજ્ઞને આવા સમયે વચ્ચારતાં મીસ સોરાબજીને જરા પશુ સારમ લાગી નથી એથી અમને એક યાચ છે એ કે, દિવંદનીએ જરા પશુ માદિતિ ધરાવનાર, દિવંદની મહિલાઓમાં બ્યાપી રહેશે ભગતિથી સુપરિચિત છે અને ને સલામા મીસ સોરાબજીએ પોતાનું કલ્યાણ કલ્યાણ છે તે જ સલામામાં જોળમેલ પરિવર્તનની મતાધિકાર સમિતિના અને પાર્લામેન્ટના સભ્ય, મીસ મેરી પીકફોર્ડે તેમને એવા સચાર રીતે આપ્યા છે કે મીસ સોરાબજીનાં બાપજીની અસર એ સલામા સાચે જ વધુવાર ટકી શકશે મીસ પીકફોર્ડે દિવંદની સ્ત્રીઓની સાચી રચના ત્યાં જાન કરાવ્યું હતું અને સાચે સાચે મીસ સોરાબજીને તેમણે જણાવી પશુ લીધું કે “ અહીં રહીને દિવંદના લખાણ બાદ બહેનોની નાલેશી કરવા કરતા, દિવંદમાં જરા તમારા લોકોમાં ને ઉમદા મધ્ય થઈ રહ્યું છે તેમાં મદદ કરો. ” અતમા આ બહેન માટે નવેમ્બર માસનાં ‘ ગ્રોહન ’ રીબ્યુ ‘મા લેવાયલી નેપથમાંથી નીચેની લીટીએ લેવારી લેય: ‘મીસ સોરાબજીના બ્રિટિશ પેટ્રોનેને દિવંદમાં દિવંદની સ્ત્રીએ બેઠેલા નેપથમાંથી સ્ત્રીઓનું માટે પેસા આપવામાં ને આશ્ચર્યજનક ઉદારતા કર્યાં છે તે જોતાં દિવંદની સ્ત્રીઓમાં પુસ્તકોષ જ્ઞાન જળસંચય

દેખા દે'છે, જે કે દિન્દની ધણી સ્ત્રીઓ પશ્ચિમના સોનાઈય યત્રી વિષેનું જ્ઞાન કાઢ નહિ તેા મોસ સોસાબજ નેટલું તેા અવશ્ય જાણે છે અને નાજ-રિકનાના બાન સવ બધા તેા દિન્દની મહિલાઓમાં એ છે એ પૂરવાર કરવાની કાંઈ તરફ નથી કારણ કે દિન્દની મહિલાઓમા આત્મમાન, નૈતિક બાન અને સામાન્ય સમજ ઉપરાંત જે સૌથી અજત્યની વસ્તુ છે તે યોગના પ્રિયમા પ્રિય ધ્યેયને ખાતર જ્યે તેવાં કુળો સફળ કરી આત્મસમર્પણ કરવાની જાણના છે મોસ સોસાબજમાં આ બ્રહ્મા નથી અને તેથી દિન્દના આમર્શની નિરક્ષર સ્ત્રીના પત્ની જ એવાને પણ તે લાગત નથી "

૧૯૭૦ના ફેબ્રુઆરી માસની ૧૫મી તારીખે

મુળાઈની આગેવાન મ-
શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ દિવા સરવા શ્રી ગુજ-
સ્ત્રી મહાળયું રાત્રી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળે
શ્રીવિદ્યાલય "જીવાન ગુજરાતી સ્ત્રીઓ
સાર માવજાતદાર

નરરી સચીન કેળવણી માટે ઇલાવડું વિદ્યાલય " સ્થાપી " તેમને નામનીજ ફીલ્ડ ઉત્તમ ગૃહિણી, ઉત્તમ માતા અને ઉત્તમ યહેરી યવાને નેટલું સાં નરેન્ડું જણાય તેટલું જ્ઞાન ગુજરાતી જાણદારા આજવાતું સાદસ " ખેડયું હતું " આ વિદ્યાલય મુળાઈના અજગરવ ધારણાઓ શ્રી જુલામાઈ રેણાઈના હસ્તે ખુલ્લું મુકાયુ હતું અને વિદ્યાલય માટેનો અજ્ઞાસકંમ ત્રણ વર્ષનો નકકી કરવામા આવ્યો હતો આ ત્રણ વર્ષનો વિદ્યાલયનો પ્રથમ કમ ચાલુ વર્ષમાં પૂરો થયો છે અને વિદ્યાલયનાં ત્રીજ વર્ષની પરીક્ષામાં ચાર બહેનો ઉત્તીર્ણ થયા છે વિદ્યાલયનું કાર્યક્રમ ગૃહિણીઓને જ આજ પ્રકારનું શિક્ષણ આપવનું, તેમજ યાજ્ઞા-જોમા ન જોડાઈ રહે એવી બહેનોને ઉચ્ચતર શિક્ષણ આપવાનું હોઈ, આ સફળતા કાઢ જોઈ નહિ કહી શકાય, શરૂઆતના પ્રમાણમાં વિદ્યાલયને ઉત્તેજે એવું આ પરિણામ અમને લાગે છે પ્રથમ વર્ષની પરીક્ષામાં પણ નવ બહેનો ઉત્તીર્ણ થયા છે અને બીજા વર્ષમાં ૭ બહેનો ઉત્તીર્ણ થયા છે આ પરિણામ વિદ્યાલયનાં પ્રથમ કમ માટે તેા નરર ઉત્તેજન આપવા કહી શકાય, હતા અમારે એટલું તેા કહેવું એકથી કે વિદ્યાલયનો લાભ

ધણી બહેનો લઈ શકે એવી સ્થિતિ છે હતા આપણાં ધણાં કુટુંબો આ બીના તરફ ઉઠારીન ટોચ એમ લાગે છે આ વિદ્યાલયનો લાભ આવી ધણા મોટા પ્રમાણમાં લેવા બહેનોએ બહાર આવવું નેહીએ

વિદ્યાલયના ત્રીજ વર્ષની પરીક્ષા પસાર કરનારા ચાર બહેનો સ્ત્રીમતી રમેશલીલા જયતિલાલ ઠક્કર, સ્ત્રીમતી વીરમતી ગુલાબદાસ ઝંઘેરી, સ્ત્રીમતી કુસુમબહેન હમનલાલ મારફતીયા અને સ્ત્રીમતી મુરજબહેન યુનીલાલ શેઠને, તેમણે ત્રણ વર્ષ સુધી ખવડી અભ્યાસ કર્યો છે તે માટે ખરેખર અભિ-નંદન થતે છે વિદ્યાલયનાં ત્રણે વર્ષની પરીક્ષાઓમાં પ્રથમ નંબરે આવનારાં બહેનો સ્ત્રીમતી રમેશલીલા જયતિલાલ ઠક્કર, (ત્રીજુ વર્ષ) સ્ત્રીમતી રેણીમોરી વિનયવ્યક્ત કાપડીયા (બીજુ વર્ષ) અને સ્ત્રીમતી વસન્તા દરિલાલ જાળાણી (પહેલુ વર્ષ) ને અમે અભિનંદન આપીએ છીએ મહાળ વરફથી સામાન્ય જ્ઞાનના વિષયમાં પ્રથમ નંબરે આવનાર બહેનો માટે સુવર્ણ ચન્દ્રકની શોભના થએલી છે એ ચન્દ્રક મેળવવા બાજબયાળી થયા માટે સ્ત્રીમતી રમેશલીલા ઠક્કર, સ્ત્રીમતી રેણીમોરી કાપડીયા, અને સ્ત્રીમતી હીરાબહેન દરિલાલ ઠાનને અભિનંદન થતે છે અને સૌથી ઘણું ઢાળરી આપજ માટે ' ગુણસુન્દરી ' કાર્યાલય તરફથી અપાતો ' ગુણસુન્દરી ' ચન્દ્રક મેળવવા માટે સ્ત્રીમતી કુસુમ બહેન મારફતીયા, સ્ત્રીમતી વીરમતી રીનેશ, અને સ્ત્રીમતી જનાબહેન ઝંઘેરીને અમે અભિનંદન આપીએ છીએ આમા ત્રીજ વર્ષમાં સ્ત્રીમતી કુસુમબહેન મારફતીયાએ વિદ્યાલય થાલ રહાના પુલ રણુ દિવસોઆથી રણુ દિવસો ઢાળરી આપી, જે એટલે, ખરેખર, એવું જોઈએ પાતળે એ બહેનની આઠતી નિશ્ચિતતા માટે અમને માન ઉપજે છે અતમા અમે ત્રણે વર્ષની પરીક્ષાઓમાં ઉત્તીર્ણ થયેલાં બહેનોને તેમણે કરેલા ખતીલા અજ્ઞાસ' માટે અભિનંદન આપીએ છીએ અને ઇવિખમાં તેઓ આવીજ રીતે ખવડી અજ્ઞાસ કરવા રહે એવી આશા રાખીએ છીએ

વિદ્યાલયનો ત્રણ વર્ષનો કમ પૂરો થયો એટલે વિચાર આવે છે કે હવે શું ? વિદ્યાલયનાં ત્રીજ વર્ષમાં ઉત્તીર્ણ થએલી

બહેનોના સરકાર વિકાસ માટે કાંઈક યોજના વિચારણ કરે એવી અમીરી મનોભાવના છે આ સંબંધી અમારો વિચાર અમે અને અન્ય રજૂ કરીએ છીએ. ત્રીજાં વર્ષમાંથી ઉત્તીર્ણ થયેલાં બહેનો માટે, અત્યારે ચાલે છે એવો નિયમિત શેઠાંદી દાખરીનો અભ્યાસક્રમ નહિ, પણ કાંઈક વિશિષ્ટ પ્રકારનો અભ્યાસક્રમ યોજાય તો સારું અને ખાસ કરીને, એ બહેનોને હરે તેમના ભાવિ જીવનમાં ઉપયોગી થાય એવા વિષયો એ બહેનોને વિશિષ્ટરૂપે શીખવવામાં આવે, અને તેથી સખાદના એ દિવસો ફરમાન એ વર્ષે ચાલે એવી કોઈ યોજના થવાની જરૂર છે બહેનોને એમનાં જીવનમાં ઉપયોગી થાય એવા, બાલમાનસશાસ્ત્ર, મૃદુલિજ્ઞાન, પરિચારિકાકર્મ (નર્સિંગ), અને અર્થશાસ્ત્ર, તેમજ જીવનમાં સતત શિક્ષા સાથે સેવાશાવના પોષાય એવા સાદિલના વિષયો વિશિષ્ટરૂપે શિખવવા એકજે એક વસ્તુ આ બધામાં ખાસ, ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે બહેનોને માથે, હરેને અભ્યાસક્રમ બોલાવવા ન થવો એકજે બહેનો મુદિબીએ દોષ તેમને માથે જીવનવસ્થાનો બાર દોષ છે જ; એટલે એ બારની સાથે આ જ્ઞાનનો બાર તેઓ ઉત્તરથી થકે એવાં પ્રમાણમાં ઉપલબ્ધ વિષયોમાંથી પસંદ કરીને નવો અભ્યાસક્રમ યોજાય તો તેથી આ બહેનોના સરકાર વિકાસમાં વિચારણ સારો ફાળો આપી શકશે આ વિષયમાં વિચારણ પરતું કરશે એવી આશા છે

આશિષદીવ મદિલાસથ સાથે સ્નેહાવરી દિનની સીએની નેશનલ ટિન્ડની ફ્રીએની ઈન્સ્ટિટ્યુટ ૧૯૩૦-૩૨ નેશનલ ઈન્સ્ટિટ્યુટ નો ત્રીજો દિવસિક દેવાલ અમને મળ્યો છે ટિન્ડની સીએની ઇન્સ્ટિટ્યુટ ફ્રી પ્રકારમાં રસ લેવા સાથે આ સમા સીએને રપર્ટના આગર રાષ્ટ્રીય પ્રતિભા પત્ર ચર્ચા છે અને એ રીતે સી ઇન્સ્ટિટ્યુટ દીધામાં સારો ફાળો આપે છે સમાજ પ્રજા મધ્ય મુલાકાતમાં છે અને બનાવ, બિલ્ડર બિલ્ડર અને એટીસ, મુલક, બર્મ, વિદી વગેરેમાં એની સાખાએ

પણ છે એની મધ્યસ્થ ફોજારી સમિતિના ચેરમેન શ્રીમદી તારા બહેન માલિકલાલ પ્રેમચંદ છે અને તેઓ આ સરકારી તેમજ સામાન્યતઃ મદિલાસીની પ્રવૃત્તિમાં અત્યંત રસ લઈ પ્રસારક કાર્ય કરી રહેલા છે. સમાજે જુદા જુદા કામકાજ માટે વિશાળીય સમિતિઓ નીચી દીધેલી છે. જા અને ઊપજા અને જગતી સમિતિ દ્વિપાસિક પત્રિકા માટે છે, મજુર સમિતિ મજુર સીએ અને બાળકોની દાલતને સંગત કામકાજ કરે છે ધારા સમિતિ મદિલાસીની ઇન્ટિને જગત કાલકાના પ્રતિભા રપર્ટ છે. આ ઉપરાંત સી ફ્રીએની દાલત તપાસનારી સમિતિ મતાધિકાર સમિતિ, એમ જુદી જુદી સમિતિઓ દ્વારા સારું કાર્ય થઈ રહ્યું છે અમે છતાંજે છીએ કે સરકાર સામાન્ય જનતામાં પ્રવેશ મેળવી તેમની તેમજ લોકસમૂહની ઇન્સ્ટિટ્યુટ કાર્યમાં વિશેષ વધ પામે.

મુલાકાત યુનિવર્સિટીની બી. એ ની પદવી

મેળવી કુમારી કપિલા બહેન

કુમારી કમિલા ખાંડવાળા વધુ વાચકાસ માટે

ખાંડવાળા ૧૯૩૦ના મેમાસમા અમેરિકા

અર્થાં દર્શા અને ત્યાં અટ્ટી

વર્ષ સુધી અભ્યાસ કરી ગીશ્વરન યુનિવર્સિટીની એમ એ. ની પદવી મેળવી તેઓ અષ્ટ તા ૨૨ મીએ ત્યાંથી પાછાં આવ્યાં છે કુમારી કપિલાબહેનને તેમજે મેળવેલી આ પદવી માટે અમે ગુજરાતની બહેનો દરમિયાં અભિનંદન આપીએ છીએ. કુમારી કપિલાબહેન શાન્તમુખ યુવાસધના મંત્રી તરીકે સારું સેવાકાર્ય કરતાં હતાં તેમ ત્યાં પણ તેમને એક સેવાકાર્ય હતું છે તેમજે ન્યુયોર્ક, બર્લિન, લંડન અને ડબ્લિનમાં સમાજસેવા નાં કાર્યોને અભ્યાસ કર્યો છે અને ટિન્ડને જગતી સાચી સ્થિતિ પરદેશમાં ફેલાવવામાં પણ સારો ફાળો આપ્યો છે અમે એ બહેનને ફરી અભિનંદન આપી બિનતિ કરીએ છીએ કે ગુજરાતની બહેનોની નિરૂપણ યજ્ઞમાં તમારી વિચારો સંપૂર્ણપણે કરી તેમને અંધારમાંથી પ્રકાશમાં લાવો

ગ્રાહકોને સૂચના

૧. 'ગુણસુન્દરી' દર અગ્રેષ્ઠ મહિનાની ૧લી તારીખે પ્રકટ થાય છે અને માદકોને આગલે દિવસે યા તેજ દિવસે પોષ્ટ કરવામાં આવે છે આ કારણે દરેક ગ્રાહકને પોતાની નકલ દર મહિનાની ૫મી તારીખ સુધીમાં જરૂર મળી જવી જોઈએ, એ પ્રમાણે મળવામાં વિષય થાય તો પોષ્ટ ખાતામાં તપાસ કરવા વિનંતિ છે જે એ તપાસને અતે અકની નકલ ન મળે તો કાર્યાલયને એ મળેલી ફરિયાદ તા. ૧૦મી સુધીમાં લખી જણાવવી તે ૫મી મળતી ફરિયાદ દૂર કરવાની જવાબદારી બચસ્થાપકને સિર રહેતી નથી ફરિયાદ કાર્યાલયનેજ કરવી ફરિયાદ દૂર કરવાનો એજન્ડોને દક્ષ નથી

૨. ગ્રાહકોએ કાર્યાલય સાથે પત્રબ્યવહાર "બચસ્થાપક" "ગુણસુન્દરી" ૧૧૪, ગીરગામ એક રોક, મુબાઇ નં ૪ " ને મરનામે કરવો.

૩. એ પત્ર બ્યવહારમાં ગ્રાહકોએ પોતાના પૂરાં નામુદામ ઉપરાંત, પોતાનો ગ્રાહક નંબર જરૂર જણાવવો જોઈએ દરેક ગ્રાહકને નંબર રેપર પર નામની પાસે કાળી બાજુ છાપેલો યા લખેલો હોય છે એ નંબર નહિ જણાયો તો કાર્યાલયને વેળાસર અને સંતોષકારક ઉત્તર મળવામાં યા પત્રમાં કરેલી ફરિયાદ દૂર કરવામાં દીલ થવાનો સગવડ છે

૪. સરનામુ બદલવા જ્ઞાનનાર ગ્રાહકે આગલા મહિનાની તા. ૨૫ મી સુધીમાં ખબર આપવી જોઈએ, એથી મોડી મળતી સૂચનાનો અમલ તેજ મહિને નહિ, પણ બીજે મહિને થશે.

૫. નમુનાની નકલ વિના મૂલ્ય નથી મોકલાતી જે અક નમુના તરીકે જોઈતો હોય તેની કોમતના પોષ્ટલ સ્ટેમ્પસ મોકલી આપવા.

૬. કોઈ પણ પ્રકારના પત્રબ્યવહારનો જવાબ જોઈતો હોય તો રીપ્લાય કોડ લખવો યા પોસ્ટેજ મોકલવું

બચસ્થાપક "ગુણસુન્દરી" કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ એક રોક મુબાઇ, નં ૪

ઇષ્ટ્યાની આગ

તૂટેલાં બંધન

કપતી સરકારના મમયની રોમાંચક નવલકથા

કવિવર ટાંગોરની સામ્રાજ્ય નવલકથા

મૂ. રૂ. ૧-૦-૦

પોષ્ટેજ - ૦-૨-૬

મૂ. રૂ. ૦-૮-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૬

બચસ્થાપક, "ગુણસુન્દરી", ૧૧૪, ગીરગામ એક રોક, મુબાઇ, ૪

ગઈ દીપોત્સવીએ નવો અવતાર પામેલું

ભર્મિ

સ્વપ્ન શિદ્ધીઓનું માસિક

તત્ત્વજ્ઞા: ધન્દુલાલ ગાંધી . ચમનલાલ ગાંધી

નવું લેખક મંડળ. સમૃદ્ધ લેખનસામગ્રી વિચિત્ર વિચારદર્શનો. એના કાવ્યોમાં જીવનનું ઊંડું જ્ઞાન, અભિલાષનાં સ્વપ્ન અને સ્વાર્પણનું ગુંજન આરિભાવ પામે છે એની વાર્તાઓ અને નાટિકાઓની સુદૃષ્ટી હૈદરપુર સરની અને દિશાવર્તી હોય છે. એની ગદ્યકળામાં કલ્પનાને સોનેરી તાર ગુંથાએણે ચળકે છે. તાજગીની ચમક અને લાવની ભીનાઇ બધે ભરેલી અનુભવાય છે. 'શેલીમગી' પત્રધારના હપયોગી ખંડે, 'ચિત્ત'માં અભ્યાસી વિચારોની કડિકાઓ, 'જ્વનિ'માં સ્વતંત્ર સાહિત્યવાનીઓ ને અન્ય વિચારોદિના લેખો વગેરે પીરસવામાં આવે છે વાર્ષિક ચાર રૂપિયાના લવાજમમાં. કુમાર ના કદના આદરે પાનાનું નક્કર લાયન. ખાસ અંક જુદા.

ભર્મિ કાર્યાલય, ખોરી ગાંધી કરાંચી

ગુજરાતના માનીતા કવિ ખખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો.

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને અર્પેલું ૭ દળર લીટીનું તરવ દર્શનયુક્ત વિચારપ્રધાન મોડું કાવ્ય પાકું સોનેરી પૂઠું, ૪૩૨ પાનાં ઉંચા ભાડા ફેધર વેધર કાગળ કિંમત રૂ. ત્રણ ર. ખ. આ પ

ભજનિકા

ભક્તિ, જ્ઞાન અને વેરાઅના પોણેસો ભજન કાવ્યો. પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત માત્ર રૂપીઓ સવા ર. ખ. બે આના

ગુ
જ
સુ
દ
રી
નર
ગ્રા
હ
કો
ને

આખો
સેટ
આઠ

રૂપીયામાં

લખો—

કલિકા

મુજારસનું ૩૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ ખડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની અત્યંત પ્રસંશા પામ્યું છે. રપ૦થી વધુ પાનાં, ઉંચા એ નીક કાગળ, પાકું પૂઠું કિંમત માત્ર રૂ. બે. ર. ખ. અઢી આના

રાસયંત્રિકા

કાલિદાસની ગુજરાતજોને સદસા-જ હંસય યાય એવા પચાસ રાસનો સમ્રદ પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત રવા રૂપીઓ, ર. ખ. બે આના

“ગુણસુદરી” કાર્યાલય : ૧૧૪ ગીરગામ બેક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણિત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી ઈરીગરને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામા આવે છે

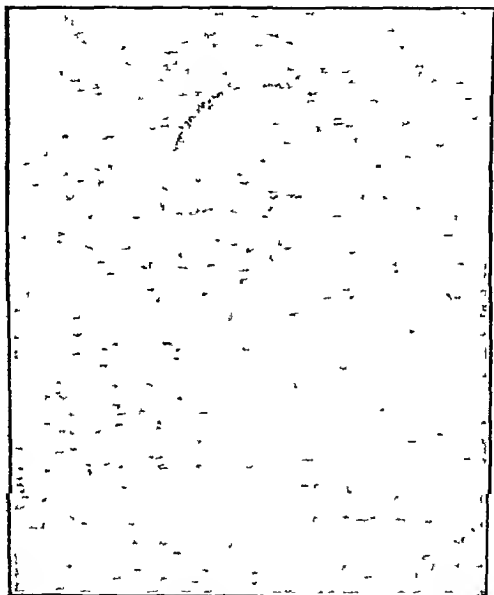
કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ મનગોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વામણો સુકશાનકારક છે”

વિદ્વાન મદાન રમાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શુ કહે છે ?

‘સત્રજ ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થયા મારા વરત્રય કમરમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું રાંધવા માટે તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ પાત્ર અને જરાએ
દાનીકારક સામી નથી હાંડુ માચી વાત એ છે કે ત્રીજા પિત્તગના
વામણો કરતાં આ વામણો વધુ સુગંધકારક છે
પી સી. રાય

લખનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

સ્વ સૌ લલગિઠા પ્રિ મહેત્ત,

બી એ [જુઓ ૫ ૩૩૯

જન્મ :

તા. ૧૫ મી સપ્ટેમ્બર ૧૮૯૨

અવસાન :

તા. ૯ મી ઓક્ટોબર ૧૯૩૦

શુભ સુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૧૬ મું] જાન્યુઆરી ૧૯૩૩ [અંક ૫ મો

અમૃતસરોવરને કાંઠે

[જાણી જાણતી સ્ત્રીયક્તિ સ્વામીની રહોડમાં વિશ્વસોવાના કોઠ વિશાલ વિસ્તારે છે. સાવના-મન્યવામાં જાવને વચી વિશ્વકૃતિના સોવાધર્મ કાલે અવતરે છે પૂર્વોદ્ગને સ્વેચ્છા, વિનયોને કોર કરી આગરા આપવા-સમુદ્ર મન્યન કરવાના તેને આદેશ-આવેશ છે સૂરજ પંદ્રના રીરા ધરી પાતાલમાં જતરી લંડા નરેના કલાર કરવાના તેના આગ્રહ છે. પાતાલ અને પૃથ્વીના મોક્ષ વિના આ સાવનામૂર્તિ પોતાની મુક્તિ પણ નાખી નથી]

અમૃતસરને કાંઠે રાજા રૂપલા રે જોરડા,
લજાહજે ત્યા અમર હેમના દિવડા.
સૂરજને કહે આંધ્યો મેફ મોનાનો,
ચંદ્રને કહે આંધ્યો હિમાચળ ગોરા,
અમર વરનો ત્યા રે સ્વર્ગ હિડોળો.

અમૃતસરને કાંઠે રાજા રૂપલા રે જોરડા. ૧

સચિંકે સજિ રૂણતા જાગે રે નવનીત કોઠ,
સજિ નાયણની રહોડમાં એ કોડના કાલે છોડ.
સ્વામીજીના સિંચને સખી વૃક્ષ વિશ્વને છાય,
સ્મિત કરે જ્યા સ્વામીજી જલધિ રહે જ સમાય.

અમૃતસરને કાંઠે રાજા રૂપલા રે જોરડા. ૨

નાથલ ! ઓ નાથલ ! મારે હિલકે ભર હરિયાવ,
 ઘેરાં અનન્તાકાશ છે ગાદાં બયાં અધાર.
 એ તિમિરિયાં ફેડવા ને માપવા આકાશ
 કરી વિજળીનો દોર હું પરિક્રમું રે ચોપાસઃ
 અમૃતસર કાઠે રાજ ! રૂપલા રે ચોરડા. ૩

અખૂટ હરિયે પાણીડાં, અખૂટ રત્ન ભંડાર,
 ધીલ કરી સ્કોડમાં જ્યા પોટે શ્રીભગવાન.
 ધૂમકેતુનો કરી રવેયો ફેરવું વિજળીને દોર,
 અમૃતમય કરું વારિધી ને બાહું મણિભટાળઃ
 અમૃતસરને કાઠે રાજ ! રૂપલા રે ચોરડા. ૪

જગને આત્મે નાથલ ! સાઈં સૂરજ સાઈં જ્ઞાન,
 ચંદ્રનાં તેજ હેયે છાંટી આપું અમૃતપાન.
 હરીજીની હોઠે ભંસરી જગાવું ચેતનરાસ.
 ગણું, ગીતા ધર્મની કરું, કર્મનોજ પ્રકાશઃ,
 અમૃતસર કાઠે રાજ ! રૂપલા રે ચોરડા. ૫

સૂરજ ચંદ્રના રીપ હાથમાં લઈ ઉતરૂ પાતાલ,
 અધારાં ઉજળાં કરું ચેતાવું સૂતા પ્રાણ.
 ઉતાઈં ઉંડા નરકમાં નાથ ! સ્વર્ગનાજ વિમાન,
 પાતાલ ને પૃથ્વી વિના મારે મોહનવું શું કામ
 અમૃતસરને કાઠે રાજ ! રૂપલા રે ચોરડા. ૬

—મૂલજી કુલકલ વેઠ

શ્લોક : શ્રી દિલ્લુરા ન. વિદ્યાનંદ

પ્રેમ તો પારસમણિ છે સ્વાભાવિકતા તેનો
આત્મા છે અને સમય તેની તેજસ્વી
પ્રકાશ છે તેમાં માતૃપ્રેમ તો અદ્વિત-અલૌ-
કિક છે જન્મત તેને વદન કરતું આંખુ છે
અને તેના કાંધુ તો ઇતિહાસના પાના પર
સુવર્ણલિપિ કાતરાલેખ છે અત્યારસુધી સસા-
રને જોઈ મહાત્માઓ અને વીરપુરો રમી
ગયા છે તેમને માતૃપ્રેમજ પ્રેરણા પીધી
જાણ છે. માનવજાતિના કલ્યાણપથ પર
માતૃપ્રેમના પ્રણિત સંસ્કારોના પ્રકાશ પથરાયા
છે અને માતાના અમીભાવો નયનોએ તો
ફુટ-વઠી ગયેલા પુત્રો પર પણ વાતસલ્યના
જ આદીનો ઉતારો છે

પરંતુ એ ઉનત-એ દિવ્ય જણાવો માતૃ-
પ્રેમ વિઠ્ઠલ સ્વરૂપમાં પ્રગટે છે ત્યારે તે જન-
તાને અવળે પથે દોરે છે માતૃપ્રેમનું વિઠ્ઠલ
સ્વરૂપ જોડાં લાડ છે. બાળકનું બાવિ એ જોડાં
લાડ દેહન ક્યારાય છે-અને મનુષ્યના કુ-જો
તેમાંથી ટપકે છે. માતા અને અત્યારની
સમાજ-ભાસે એથી માને કે એ લાડમાં
બાળક ખીસે છે પરંતુ એ અજ્ઞાન સમાજનું
અજ્ઞાન ક્યારે છે. અત્યારે માતાઓ અવળે
પથે વળી છે અને બાળકને જોડાં લાડ
કરવામાં જ માતૃપ્રેમની પવિત્ર નિશાળી રહી
છે. એ લાડે તો બાળ-કુનિધામાં ત્રાસ વર્તા-
વેનો છે અને તેના સામ્રાજ્ય તો બાળકન-

નના સર્વ અંગોમાં અને બધાપે વિભાગોમાં
સ્થપાઈ રહ્યા છે જોડાં લાડે બાળકના સ્વ-
વિભાસનો તો ઉચ્છેદ કર્યો છે. પરંતુ તેનાથી
એ આગળ જ્યાં બાળકમાં અત્યંત અનિષ્ટ
સંસ્કારો તેથી જન્મ્યા છે અત્યારની પ્રજામાં
તેજ રહી નથી અને તેમાં નિર્માણતાએ
ધર ક્યું છે તેના મારણે ઉદ્ભવા માંડીયું તો
માતાના જોડાં લાડનો આજો પ્રથમ આપણી
આગળ ખડો ઘડ રહેશે. માતૃપ્રેમના જોડાં
ખ્યાલથી દોરાઈ માતાઓ બાળકને લાડવે-છે
અને તેમને સ્વચ્છન્દી બતાવી દે છે સ્વાતં-
ત્ર્યની બારાખડીનું પજુ ભેડે જાન નથી અને
સ્વવિકાસના તત્વજાનના પગલાયા પણ
જેજે નથી જોયા એવી માતાઓ બાળકને
જોડાં પ્રકારની છૂટ આપી તેમાં અવિનય
અને હંફના અનિષ્ટ સંસ્કારો ભરી દે છે
એ લાડકવાયા બાળકોમાં પછી જોડાં અભિ-
માન ભડે છે અને જાવિ જીવનમાં માતાની
પ્રેમાળ કુદ જલોપ થતાં તે મિયારા સંસાર-
ના પથપરના કંટો નિરાધાર ઘડ અધકાશ
છે, મુઠાશ છે, અકેળાશ છે અને રડે છે.

માતાના જોડાં લાડના પ્રકાર અનેક છે
તેના સ્વરૂપ વિષયવિષ છે. પ્રજ્ઞના પ્રણિત
ધાર્મિકથી ઉતરી આવેલું જ્યાં સ્વાદને
સમજવું નથી અને માતાના નૈમિત્તિક કુદમાં

જ તેના સર્વ સ્વાદો સમાપ્ત થાય છે. પરંતુ માતાને જીભનો ચટાડો થાય છે. બાળક વિના તેના સ્વાદ કેમ લેવાય ? એટલે બાળકની નિર્દોષ જીભ જગતના સ્વાદથી બ્રષ્ટ થવાની ચર્યાગ્રાત કરે છે. “ ચાંચળુ ચા પાઈ એકાદ પીપરમીટ ખવડાવી એમાં શુ થયું ” બસ એમાં જ માતૃનેક ઠલવાય છે. એ લાડકો બાળક ત્રાયે છે માતા દસે છે બાળકને શરદી થઈ છે. તેલ, મરચું ખાડું ગળ્યું તેના આરોગ્ય માટે નિરૂપયોગી છે. આતમાં જમણુ હોય છે. હોસીલી માતા બાળકને લાઇ ત્યાં જાય છે મીઠાઇ બજાર પત્રાવલીમાં પીરસાય છે. પોતાનો લાડકો બાળક રહી જાય એ વિચાર જગે છે. ઉપરસથી રાત્રે દેરાન ચતા બાળકના મોમાં મીઠાઈનો એકાદ કટકો અને એકાદ બજાર સરઠાવી દેવાય છે માતાની તો લાડ કરવાની હોસી તૂટી થાય છે. પરંતુ બાળકના તો આરોગ્ય લથડતા જાય છે તેના વર્તનમાં હઠના સામાન્ય છવાતા જાય છે.

અનનમાં ઉતરેલા ખોટા લાડ વજનમાં પણ એજ દસાએ પહોંચે છે. અંતરના સૌન્દર્ય આસરતા જાય છે એટલે અત્યારની પ્રજાને બદિર વૈભવના મોહ વધતા જાય છે માતા તો વિવિધ જાતની સુશોભિત સાડીઓમાં તેમજ ભાતભાતનાં અલંકારોમાં રાયતી સમાજમાં ગદાસે છે. બાજી રૂપનાં જાન વિનાનું બાળક સાથીઓ સાથે કલ્પેલ કર્ણ ગેલ કર્ણ હોય છે. ત્યાં માતાને દુકમ જાણે છે. “ જ્યુ ! ચલ તારી રમતો મૂકી દે. ખજર નથી આને તો ” એસાળ જવાનું છે અને જનમદિવસે જ બાળકને પગે લાગવાનું છે । ” બાળકને સાથીઓ સાથેની રમત મૂકવી તો ગમતી નથી પરંતુ નવિન પોષાકના આકર્ષણ વિજયી નીવડે છે બાળક જિયાર બહુ સમજદાર નથી છતાં તેના પર હનાજાના અસર તરખમાં મખમલના નોડા કાગળ મૂંડી લદાય છે અને

કુદરતના ખોળામાં છૂટથી હરતા ફરતા પગે પર મોજ અને છુટો જકડાય છે. લાડકવાયા બાળક કોઠા ઠેકરી માતાની સાથે મોમાળ સિંધાવે છે. મારી મામીના બાજેજ પ્રતિના પ્રથ સાવાકયો સુચતા હોસીલી માતાના દેવામાં કંઈ કંઈ સતોય પથરાય છે માતૃ-પ્રેમ પોષાકના લાડમાં પ્રકાશ્યો અને બાળકના બાવિજીવનના અંદાજપત્રોમાં વૈભવી પોષાકને પ્રધાન સ્થાન મળી ગયું

સુવાળી પયારી અને સુશોભિત મચ્છર-દાનીના મોહ બાળકમાં હજી નથી જગ્યા. તેતો મેદાનની કંકણ જમીન પર ગેલો કર્ણ કુદરત ફરે છે અને રાત્રે થાકીને વાલો કર્ણ આરડામાં ગમે ત્યાં ઉંધી જાય છે. પરંતુ માતાના પ્રેમાળ (?) હૃદયને એ ખૂંચે છે- નોકરને દુકમ થાય છે અને વૈભવી-મચ્છર-દાનીવાળા કોચ પર બાળકને સુવાડવામાં આવે છે અમથી યોજેલા ચરીર પર નિંદા-દેવીના સુકોમળ હરતો પ્રસરેલા છે એટલે બાળકને મચ્છરની પંઢીક નથી અને સુવાળી પયારીની પછુ દરકાર નથી. પરંતુ હોસીલી માતાના લાડ અધુરા રહે એટલે કંકણ જીવનમાં મજા ઝેલાજીતા બાળકને વૈભવી જીવનના નિર્માણ પરિધાન ઝોડવાં પડે છે. બાળકમાં મચ્છરદાનીના આકર્ષણ જાગે છે અને સુવાળી પયારી વિના તેને રમણ નથી. માતાના ખોટા લાડમાં બાળકના બાવિ જીવનમાં-પ્રજ્ઞસેવકના તેજસ્વી પ્રકરણનો લોપ થઈ જાય છે.

બાળક ગેરુ થાય છે, એને શાગમાં મૂકવામાં આવે છે રખેને બાળકને કોષ દેરાન કરે એટલે માતા ધાટીને દુકમ કરે છે અને દરરોજ બાળકને શાગમાં મૂકવા ધાટી જાય છે. બાળકમાં તેવું દરતર પકડવાની ચકિત છે. પરંતુ રખેને એની કોમલ કાયા કરમાઈ જાય એટલે ધાટીને દરતર

સેવાય છે. બાળકને કંઈ પ્રથમ પ્રચ્છા ન હતી કે માટી ફેતર ઝાલે પરંતુ માતાના સાહેબને પરાશ્રયી બનાવ્યો એટલે બાળકની ચામડી સુવાળી થઈ પડી હતી-મહેનત અને સ્વાશ્રય પર ખોટાં છાંડના આરંભ ફરી વળ્યા. બાળક, બાળક મટી શેઠ બની ગયો માતાની તો હોંસ તૂટી થઈ, પરંતુ બાલકની સુવાવરયા તથા જુદાવરયાના તો દાડમાં લાંબી ગયા-સ્વાશ્રયી જુતિને કચરી નાખનાર એજ ખોટાં સાઠ બાલકના મુઠાં જીવનમાં પણ સર્વે ઠે-

કાણે ત્રાસ વર્તાવી દે છે. બાલકના કપડાં ધોવાના અને બાલકની પથારી પાંચરવાના સાઠ તો સામાન્ય કહેવાય પરંતુ બાલકને કાક પહેરાવવું, તેને મોજ છૂટ પહેરાવવા, તેનું ફેતર તેવાર કરવું તેના જ્ઞાનની અધી તેવારી કરવી, છત્વાડિ નાની નાની બાબતમાં પણ માતા બાલકની કોમળ કાપાની યોગ્યવાર બને છે અને

માટી તેનો વધાવાર સેવક બને છે પરંતુ માતાને ક્યાં ખબર છે કે એ ખોટાં માઝની કુકમળી તેમ જ અતિશય કાળજીપૂર્વક જળવાયેલી બાલકની કોમળ કાપામાંથી પ્રસાર થાય નાસ્તી જાય છે અને સુવાવરયામાં માથા-કામલાની પડવી તે મેળવી લે છે

વર્ષા ઋતુમાં બાલકને તો ખુબ આનંદ પડે છે અને છત્રી સાથે આવતાં તેના કપડાં બીના કાપ તો તેને તે હોંસથી વધારી લે છે બાલકની એ ટેવ એના શરીરને ખડતલ

બનાવે છે અને મુરઠેલીઓમાંથી પણ મઝા બેચી લેવાની કૃત્સારી જુતિ તેનામાં બીલે છે. પરંતુ બાલ્યાવસ્થામાં અતિ કાળજીથી કોમળ કાપાનું જ્ઞાન થયું હતું એટલે પિતાને વર્ષાઋતુ કમલા વિના ચાલવું નથી એટલે પિતા કોમળ કાપા વાળા બન્યા તો બાળક રહી જાય ? ફેતરજી માતાનો કુકમળ થાય છે પિતાની સંમતિ મળી જાય છે અને બાળકના ખડતલ બનતા શરીર પર એ કમલા નખાય છે વધોદમાં જિજ્ઞાસવાની મઝા તો ચાલી જાય છે, કમલા-

ની સાથે નિર્માલ્યતાના પણ આવરંધ્ર બાળક પર વીંટળાતાં જાય છે. તેજ પ્રમાણે કસકા સુધી તકડામાં રમનાર બાળકને સૂઈ પ્રકાશના કિરણો બાકારાં નથી લાગતા પરંતુ રખેને બાળક કાળો પડી જાય, રખેને છુ સાથે એટલે તેના પર છત્રીની પરાધીનતા લાગે છે, ખડતલ શરીરનો બાળક સુવાળો થતો જાય છે અને

માતા

સુગમ સિદ્ધિ વરદાયક દ્વાર
ઉગમ સ્નેહ સરિતાની ધાર.

કયા-ધામ વાતસલ્ય વિતાન
નિરાકિમાન સમતાલું સ્થાન.

મૃદુતર મધુર સુમંગલ સૂર
સૌમ્ય સુધા સાગરનું ઉર.

હિમગિરિશુદા સહય મધીર
ધન્ય ધરિત્રી-તલ સમધીર.

જગવત રામચન્દ્ર લોક

રહેજ વિશેષ કડીથી બંધવા કંઈક વિશેષ તાપથી તેને માંદગીની પથારી સેવવી પડે છે એવા માલકાકા શરીરને પછી સુવાવરયામાં જીવનનો પરવાનો લેવા ફરજી દાકતરને દવાખાને જવું પડે એમાં શી નવાઈ ? માતા પિતા તો તેમના છાંડથી તૃપ્ત થાય છે પરંતુ બાળકનું તો જીવન કચળી જાય છે.

પરંતુ બાળકના પરિણિત જીવનમાં તો માતાના સાંઠ અને તેની હોંસનાં બીજાં પરિણામો સાથે કળામાં પ્રકાશી લેઈ જ

હિન્દુ સમાજ અત્યારે અનેક દુષ્ટ પ્રયાસો કરી રહી છે અને તેના ત્રાસ ડાયરેક્ટરીને પણ ફેરિ મૂકી દે છે એ દુષ્ટ પ્રયાસો અને જંગલી સંસ્કારોમાં પુત્રલગ્ન અને પૌત્ર લાલસાએ તો ફેર વર્તાવ્યો છે. માતા બાળ લગ્નના લાવા લાઈ બાળમાતા તરીકે ૨૮ વર્ષની કુમળી વયે બળે ત્રણ ત્રણ બાળકોથી રાચતી હોય એટલે સ્વાભાવિક રીતે પોતાના બાળકોના લગ્ન કરવા તે ઉતાવળ કરે છે છોકરો તો હજી શાળામાં અભ્યાસ કરે છે ત્યાં તેના વિવાહ થઈ જાય છે અને સ્નાતક થતા સુધીમાં તો તેની સપ્તપદીઓ ગવાઈ ચડી હોય છે એટલુંજ નહિ પણ તેના અભ્યાસ મંદિરમાં પુસ્તકોના કબાટ પાસેજ તેના નવા બાળકનું પારણું પડ્યું હોય છે. બિચારો એક હાથે પુસ્તકમાં માથું ધાલી પરીક્ષાની તૈયારી કરે છે અને બીજે હાથે રકતાં બાળકનું પારણું દિવે છે. આ દ્રશ્ય હોંસીલી માતાને તો બહુ પ્રિય થઈ પડે છે, તેના કોડ તો પુરાય છે-પરંતુ એ ખોટા લાડથી તો પેલા બાલક-પિતાઈ જીવન સાવ લૂંટાઈ જાય છે-પુત્રલગ્ન તથા પૌત્રલાલસાની મહિન જ્વાળાઓમાં તેનું અક્ષયર્થ તો બળીને ખાખ થઈ જાય છે. હિન્દુ મંસારમાંથી પુરુષાર્થ અને ધૈર્યરીતા ચાલ્યાં ગયા છે-પુવાનેમાં પૂર્વના જલો જેટલું પણ બળ નથી રહ્યું અને તેમના માથકાકલા જેવા શરીર ૩૦ વર્ષ પૂરાં કરતાં પહેલાં તો પાછળ બનાથ વિધવા અને બાળકોને મૂકી સ્મશાનમાં સૂઈ જાય છે. આ પ્રજા અત્યારે સર્વ સુધારકોને મુંઝવી રહ્યો છે અને એકદમ અખાડાઓ પરજ તેમનું ખ્યાન જાય છે. પરંતુ બાધિના મૂળ તો માતાના ખોટા લાડમાં પડ્યા છે એટલે અખાડાઓ તો બાજુ ડેપ્યાર તરીકેજ કામ લાગે છે બાળકના પારણામાંથીજ નવા અક્ષયર્થના અગ્નિસંસ્કાર શરૂ થાય છે ત્યાં

યુવાવસ્થા અને કિશોરાવસ્થાના અખાડા ખૂબી ગયેલું વીધું કપાંથી પુનઃ પ્રાપ્ત કરી શકવાના હતા ? અત્યારે તો માતાનો રનેદ બાળક અક્ષયારીના દિવ્ય પ્રકાશમાં નથી મગદળતો તે તો બાળક-પિતાના આગમંસારમાં ખોટા લાડ રૂપે અવતરે છે. એ બાળક પિતાની નિર્મોલ્ય સ્થિતિથી અને એ બાળ-સસારની નિરાધાર સ્થિતિથી અત્યારે હિન્દુસમાજ કળા ઉઠ્યો છે અને માતાના એ ખોટા લાડમાંથી તો ધવાતી-કચરતી હિન્દુસમાજનાં લોહી ટપકે છે. આથીજ એમના આરોગ્ય પરના પુસ્તકમાં મહાત્મા ગાંધીને લખ્યું પડે છે કે:—

“તેમનાં છોકરોને અવપણથી જ વિવાહ કે સગાઈ કરી તેઓ (માતાઓ) વેચી આવે છે, તેથી તેઓ ધાતકી અને છે: તેમાં પોતાના અગ્નિમાં સ્વાર્થ તપાસવાને બદલે પોતાનો અધ સ્વાર્થ તપાસે છે પોતાને મોટાં થવું છે, પોતાની ન્યાતમતમાં નામ મેળવવું છે, છોકરોના વિવાહ કરી તમાશેા જોવો છે, આ જમાનામાં બાળક છોકરોને પરણાવી ધરસસારી ખટપટની જવાબદારીમાં મૂકી દેવાં, એથી તેઓનું બીજું કયું મોટું અદિત હોઈ શકે ? ”

આવી રીતે માતાના ખોટા લાડના પ્રતિ-હાસ ઉઠેલવા બેસીએ છીએ ત્યાં તો અત્યારની પ્રજાની અધોગતિના બીજા ઠેક ઠેકાણે દિશિએચર યાવ છે.

જગત જેને વંદન કરતું આંબુ છે એ માતૃસ્નેહની વિફળિમાંથી અત્યારે સમાજની દુર્ગંધ પાકે છે અને જગતની પાલક માતા અત્યારે જગતને ક્ષીણ બનાવી રહી છે. માતૃસ્નેહ અત્યારે સંધમની વાડાં જોળાંથી ખોટાં લાડના વિનાશકરેક ખાડામાં કુદી પડ્યો છે અને તેથી જ એ ખોટા લાડ આજે જગતને અધોગતિની ઉડી ખાખમાં ફેરી જાય છે.

વીરા ! પોદ વીતે છે રાત

[પ્રથમ દેશખંડી વીરાઈ એક માતા પોતાના બે બાળકોને પતિને સોંપી દેવાનું મન
કાનું છે એક રાત્રે બંને બાળકો સુવાડતાં માર છે]

(હાલરકે)

વારે મીઠી અનિલની હોરકી, વીરા ! પોદ વીતે છે રાત,
હેલે હેલે બે છે મીઠકો, વીરા ! માણીના લલકાર.

મહાનર ડગલે સૂર આવે ને પાથરે પ્રેમ પિછોક,
હુંકારો એ કંબલ-કુસુમનો ઝાઢી વીરા પોદ,
વીતે રાત્રી વીરા પોદ.

કૂળા શીખાં જાલ રસિકડા, ગુંજે 'હાલો-લોલ',
નિંદાશી એ દીવ્ય પરિમલે ભોંલ વીરા પોદ;
વીતે રાત્રી વીરા પોદ

સુધા સિંધા કમળો કરતા આલી યોજન ચાર,
અમૃત ઠેરા ધોધ વખાવે, પીને વીરા પોદ,
વીતે રાત્રી વીરા પોદ

પોદયો 'લો નિજ લોલક ખાદો, ચૂમ્યા ગાલ ગુલાબ,
હુંકારે આંખી દીલ બચુકડું, 'વીરની લે જે ભાળ'
કહી આલી ઝંકપે ચાલ.

કેસરસાળ સોઢી અંગે, કહેલી જતી કયા માતા ?
'હાક વાગી રે માવડીની ચાહુ સહુ તે વાટ'
માણી લોપ થઇ તે વાર.

ચાર યોજન પર દીવે ચળકે, માણીનો ત્યા વાસ,
જડભર ભંતિ કોરી પસરે, ક્ષેત્ર રંગ્યો સુવાસ,
સુવે ગોઠ મધુરી માલ.

શાને શાને બાપુ કહે કે આવે માણી આજ,
લોક કહે કે * માલ-માણીની યાશે પૂર્ણ આજાહ;
ત્યારે જોડે લેશે માલ.

વારે મીઠી અનિલની હોરકી, વીરા ! પોદ વીતે છે રાત.

ભદ્રાકર મહાશય ભક્ત

* માલ-માણીની=દિલ માતા

પતિપત્ની

લેખક :

શ્રી. અંબાલાલ ત્ર. શાહ

“પા” શબ્દ અનુકરણના વિરોધીઓને આ ઉગ્લિષ્ઠ ‘બાલ’ ના દર્શન કરાવવાથી જીવનની ઉત્તમ ધરીઓ કેવી રીતે ખાળી સકાય છે, એનો પદાર્થપાઠ આપી શકાયો, એમ તને નથી લાગતું હિમિલા ?” સિમરેટના ધૂમાડા કઢાડતા આરામ ખુરશીમાં ટહેલતા મધુકરે મધુર વાર્ણિક છોડી.

“શા માટે નહિ ! પરંતુ ‘જીવનની ઉત્તમ ધરીઓ’ કોને કહેવાય, એ નહીં થઈ શકે ખરું ?” પોતાના પતિને ઓછા નાખુશ કરવાના સ્વભાવવાળા હિમિલા બોલી

“એમાં તે વળી નહીં શું કરવાતું છે ? અને મારા કથનમાં, જાણે તને શંકા હોય એવું વાક્ય ? હૃદયની, હિમિલાને સ્વાભાવિક ગતિએ મદાલવા દેવી, એ શું કુદરતનો નિત્યક્રમ નથી ? એને રોકવી, એટલે નેસર્મિક ગતિને ગૂંઝાળાવવી : એટલે જ પાપ અને આપણા હિન્દુસાહચર્ય પશુ પાપ કરવાની તો મના કરવામાં આવી છે, એ માટે તું હઠાર આપશે જ !”

“બાટલી બધી વાતો સમજવાની મારી શકિત ક્યારે છે ? તમને નહિ કુબ-વવા કું તમારી સાથે એ નાચ નિહાળવા આવી, ત્યાં શોભે એવો મને કમને પણ નાટકીય સ્વાંગ સળ્યો, મને મને છે એનો પણ સ્વીકાર કર્યો; પરંતુ દવે કું તમારી કક્ષાંતરી છું, એમ સિદ્ધ કરવાને માટે

શાસ્ત્રીય હઠાર પણ માગશો ?” હિમિલાએ આજે પહેલીવાર હૃદયના વેગને સ્થાન આપ્યું લાગતું હતું.

“ત્યારે મારે એમ સમજવું કે તને એક જ નાચરજથી અણગમો હતોય થયો છે ?”

“હા—એક રીતે જણા સકાય તો; મેં ત્રી પુરેપોને ત્યાં જે છૂટથી દગલતાં બળતાં જોયાં છે—એ તે સ્વચ્છંદાચાર આદરી શકે છે, એ બધા પછી મારામાં જે કાંઈ નૂતન ફેરફાર થયો લાગતો હોય તો બાજની મારી બોલવાની રીત આ અણગમતું કારણ માની સકાય.”

“પણ એમાં અણગમતું કારણ કેવી રીતે મળી શકે છે, એ મારી સમજ બદલતી વાત છે !”

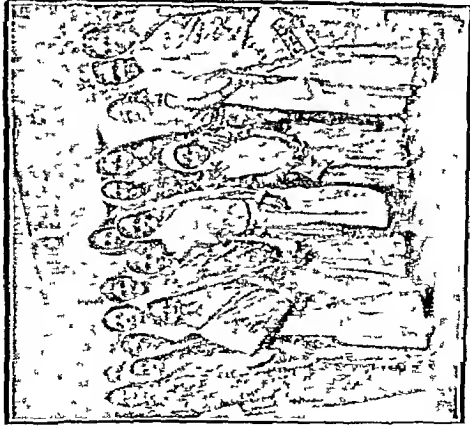
“તે કહું. મને લાગે છે કે એક વખત પશ્ચિમના રંગે રંગાઈ જવા પછી, આપણે આપણું પોતાનું આયુ ધરજ બૂલી જઈએ છીએ. નવરાત્રિનાં કલાયુક્ત ગરબા, ગંગી અને રાસોનાં મનોરંજક મઝા આગળ તમે આ તમારા ‘બોલ’ને શી રીતે સરખાવી શકશો, એ મારી સમજ બદલતી વાત છે !” આ રાજી માથેજ હિમિલા કમ્પક અસ્મિતા પૂર્વક ઉચ્ચ ડોક કરી મધુકર સામે નિહાળી રહી.

મધુકર તેની સામે મીઠાં મીઠાં જરાક દરચો અને બોલ્યો—“કુવાનું રેકું બધા-

અમ તા. ૧૮ મીએ અખિત દિનમાં અરુણશયતા નિવારણ દિન ઉજવાયો હતો. મુઆપમાં એ દિને વનિતા વિશ્વામના ગોરાનમાં દરિજન ખાલો અને ઉજળીયાત વર્ગના બાબોત્ર સ્નેહમસેલત બરામુ હઈ.

એ મસેલના કટલાક કાર્ડકર બહેનો કામી ચાલુયી ત્રીજ શ્રીમતી અન્નપૂર્ણાબાઇ દેશમખ અને ચોથા શ્રીમતી લેડી કૃષ્ણચોગી સેતલવડ છે.

હરિજન બીજા અને ઉચ્ચજાતિ વર્ગની બહેનોનું 'પરસ્પર મિત્રતા' આમાં મો. દસાણદેવ મહેતા પણ છે

ઉચ્ચજાતિ વર્ગની બહેનો હરિજન બાલકો માથે રમે છે

રતી દુનિયાને નથી જ બજુવું, એનો મારો અનુભવ આજે તું આપે છે, એ મારે હૃદય-કાર ! બી પુરુષનાં યુગ્મનો મહાપત્તા મહાપત્તા આથેમાથ બીડી ને સૌન્દર્યની જમાવટ કરે છે, તે પ્રેમાર્દતા આ તમારી તવરાવિતી રમણીઓ જમાવો યકવાની છે ખરી ! "

" પ્રેમદાંતા ! શબ્દેભી રમત રમી

તેની કિંમત આ-
પણે મટાડીનાં
છે. પ્રેમ એટલે
છત્તર, પુનિન
વસ્ત્રને એ મોઢ
સામે મૂકવાની
દિંમત ન કરીએ
તો સાર ! "

"મોઢાં તને
કાઠીના પહેરવા-
નો શોખ છે, તે
ત્યારે તું મોઢ
નથી ? " મધુકરે
તેને મદાત કર-
વાના આશયથી
વચમાં એક જુદી
જ વસ્ત્ર મૂકી
હમિંશાને બો
સુજન કાઠીનાને
શોખ સાથ નેરો
કરો અને એ
માટે તે ધણીયાર
હાં પણ કરતી.

" હું કબલ કું છું કે કાઠીના પહે-
રવાનો અને તેને સંપરવાનો અને મોઢ છે;
પણ એમાં મોરો આશય તો એ રીતે
આવિંક નિરાત પ્રેમવચનો છે. આજે તું
પણ દિવસે રપપ થાઉં છું કે તમારી
હાથ પ્રતિએ, અને મારો એ મોઢ જરૂરી

જણાયો. સાથે યજુમાર સજવાની નારી
હજી પછ તુમ યતી હતી "

" એત તારીની ! " મધુકરે હસતા
હસતાં આમળ વચાવ્યું " પણ એથી થતી
બ્યાજ આપ અને વળી ૧૦૦ ના ૩૦ ચાપ
છે, તેનો કંઈ નિચાર ક્યો ખરો ? બીની
શુદ્ધિ પાનીએ, તે ખરે સાચું જ છે ! "

" તેની ક્યા
ના છે ! આ
વિલાપની વિલા-
સમાં ૧૦૦ ના
ચપ થાપ છે,
તેના કરતાં એ
એટલે તો નથી
ને ! જુઓ મારા
નાથ ! તમે અને
એલાવી અને કું
બોલી, બાળી મા-
રો ધર્મ તો તમને
સ્વંતઃ સાનુકૂળ
રહેવાનો છે ! "

હમિંશાએ જવણું
કે માર્ય હરે
મધુકર કોષ કરે,
એટલે દુઃસ્વચનો
માર્ગ લીધેલ.

આજ અ-
વસરે હમિંશાને
આપ આરવિંક
આવી લાગ્યો.

નથા સુધારાવાંચુ હતા એટલે કહીો સ પ્રેમ
નરોલો. મધુકરે વરત જ આવશ્યક આથી
કયુઃ

" આવો આરવિંકમાથ, કી વખતસર
આવી લાગ્યા હો ! તમારી નરોત વિલાપ-
નીની વિરોધિની છે અને જણાવે છે કે અ

જતાવો કોઈ

જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રી
મોડી મધુરી મોરો નર્મ રસિયારે છોડી
જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રી
એકની મુવાસ કરી પ્રેમના પરિમલ મરીઃ
મોરોએ મરે આંદો તેડી.
જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રી
અન્દારના જરગીલ એ આતપના મુકીલ એ
મુજબને આવી અહીં તેડી,
જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રી.
દેવાનો આવમથામ મોરો એ દિવારામ
આવી અવચને હ આંદો,
જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રી
એકની એ દીપાલ છવન લગી અન્દારનાઃ
રોડા ના કોઈ એ વેઠ,
જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રી
જતાવો કોઈ બંદાબખી એ કુંજ રી રીઃ
મોડી મધુરી મોરો નર્મ રસિયારે છોડી
રમણીક દોરાનલાલ રહેલો

“ બોલ, ’ નવરાત્રિના ગરબા આગળ કેંઈ વિસાતમા નથી ! ”

ઉર્મિલા એ અણગમતા વિષયને આગળ ધપવા નહિ દેવાના ધરાદાયો ફરી વચમાં જ બોલી —

“ હવે અમારી એ ચર્ચાનો અંત આવી ગયો છે; કારણકે હવે આ પીવાનો સમય થયો છે, એટલે ત્યાં આવે ત્યાં લગી અમે તમારી પાસેથી કંઈક સંભળવા માગીએ છીએ ! બોલો, આજના બપુવા જેવા નવીન સમાચાર શા લાગ્યા છો ? ”

અરવિંદે એક પુરથી પર બેસતા ઉત્સાહ-દર્પેથી બોલ્યું :— “ નવીન સમાચાર નેપછે એટલા છે ! મી મધુકર, તમે તો જાણી વાંચતા હોવા નેપછે ! મહાત્માજી સત્યાગ્રહનો પ્રાણ પ્રવાહને સતત પ્રવાહિત કરવા માટે ઓછો આજલગી અલગ હતી, તેમને પશુ પિંદિગના કામ ઉપર રોકે છે. આ ઓચિંતિનો ચમત્કાર ભૂતકાળમાં વાંચ્યો છે; આજે હવે જોવાનું રહે છે કે એ ઓચિંતિમાં કેટલું કૌવત દયાત્મક છે ! ઉર્મિલાજીને, આ પ્રસંગને તમારે વધાવવો ઘટે છે ! ”

ઉર્મિલા જવાબ આપે તે પહેલાં જ મધુકરે ઉમેર્યું :— “ મી ગાંધી ગાંધી ત્યાં લાગે છે. જે ઓછો ધરની બહાર નીકળી ચક્રી ત્યારે, જેઓ ‘ અખળા ’ નામને સાચું કરતી હોય તેમ પુરુષ જાતિથી ગભરાઇ નાંખે છે, તેઓ ન્યાં સારા નરસા સૌ માણસો આવે ત્યાં ઉભી રહી પિંદિગ કરશે, એ વિચાર તમને કેમ આવે છે ? અને દાંડી દુકાને પિંદિગ કરવામાં ન્યાં શ્રદ્ધાઓની સાથે જ લેવાદેવા રહી, ત્યાં ઓછોને મોકલવી એ સાદસમય નથી ? ”

“ હશે ! ” હસતા હસતા અરવિંદ બોલ્યો :— “ પુરો ઓછોને કેટલો બોલો

ઝીલશે ? અને ઓછોની મર્યાદાના ખ્યાલો રાખીને પુરો આપુ જગત ધૂમવા નાંખે છે, તેઓ પોતાનું રક્ષણ કેટલું કરી શકે છે, એનો એઓ વિચાર કરશે ખરા કે ? હવે ઓછો બહારની દુનિયામાં ભયે નાંખે અને તેનામાં એ જાતનું કૌવત તેમનામાં નહિ જ હોય તો એવી સમઘટનાને શ્રેય ઓછોના પતિ હોવામાં તમને પોતાને પશુ શું ગૌરવ છે ? ”

“ ગૌરવ છે કે નહિ તેના મેં આજ લગી વિચાર કર્યો નથી; પરંતુ અમારે પુરોએ ઓછોને એ ઠસોડીએ મૂકવી કે નહિ, એ પશુ જરૂરી છે ને ? ” મધુકરે તીક્ષ્ણ આંખે નેપ રહ્યો.

“ સાથે એમ પશુ ઉમેરી દેવો કે અમને અમારી હમણુંજ મળેલી મામલતદારી, પશુ સાચવી રાખવાની છે ! ” ઉર્મિલા બોલી.

“ એ પશુ એટલુંજ સાચુ છે ! ” મધુકરે રાજ થયો.

“ અરે મધુકર, તમારી વિદ્યાર્થી અવસ્થાની ધંધલ ક્યાં ગઇ ? તમારી સેનાબાવના માટેની ચિવટ આજે ક્યાં છૂપાઇ રહી છે ? આજે રવરાત્રેની બતીસાઓનો જોગ મળે છે, અને માંધીએ દેશને નવચેતનભરી હાકલ કરી અમૃતસિંચત કર્યું છે, તે જોતાં સૌએ સૌનો શ્રેય શોધી આપવો ઘટે ! ”

“ અરવિંદભાઈ, તમે નો ખૂબ ખૂબ ગંભીર બની ગયા લાગે છે ! જેલ છું કે તમે બધા સત્યાગ્રહમાં શું ઉકાળો છો ! ” બંજમાં મધુકરે, કહી દીધું.

“ અમારે ઉકાળવાનું છે એમ ! અને છતાં તમે દૂર ઉભા ઉભા નેપ સકશે ખરા ? ”

“ નહિ, નિલકુલ નહિ; અમે સરકારી

અમલદારે તમારા સત્યાગ્રહને દબાવી દેવા તમારી સાથેજ કામ કરીશું ને । ” એમ બોલી મધુકર ખાખરાટ દસવા લાગ્યો.

“ મરઠાની અન્નધી તમારી મતિ પણ ઠીક ભણે ધણ લાગે છે. પણ મને ખાતરી છે કે એક દિવસ તમારેજ સત્યાગ્રહને પપા જવા મોખરે રહી કાજ કરવું પડશે । ”

“ એમ ? ”

ખાખરા સમી ચૂપ રહી સવારને સતિગ્રહ રહેલી ભિંહી બોલી—“ સત્યાગ્રહ માટે એમને માન છે, પરંતુ મનેજો વિચારી વતીવું પડે છે અને વતીવું એમને ! નમસ્કાર આપું એટલી તપાસ રાખે છે કે અમે સત્યાગ્રહમાં દેખીતી સદાય ન આપી શકીએ. છતાં કિંદી તરીકે અમે ભુલ નથી જ. આ વાત મારી નથી. એક વખતે એમણે જ સરસ પ્રસંગે કહેલી આ વાત છે. અમારી આ નોંધરી દલ પાંચરામાં પૂણી ” ગણજ. છવનનિર્વાહનો સચાલ વિચારા મિત્રાના સાદસો માટે ખરતાવાનો પ્રસંગ આવે છે આવી સત્યાગ્રહ, ભાઈ, તમે પોને પણ નહિ આપો । ”

પણ આ વાત આગળ નામ તે પહેલાં જ રાખાએ પ્રવેશ ક્યો અને રીપાવ પર મહાન તણ કપ મૂક્યા. મધુકરના દાઢમાં એક ગરકારી જમ કામગ આખો.

૨

આની કામે મજિપુરમાં મળીછ પધારવાના કનક તે જખરનો તેનો ભૂળી રિપોર્ટ મોકલાવી આપવા સંજીવીના Confidential કાજનો હતો.

અરવિંદ એ પ્રસંગે કાજર રહેવાનો હતો જ. સત્યાગ્રહની કાજાનકો એ ઠીક ઠીક રમ બેતો હતો અને આજ અરવિંદ

પ્રસંગમાં તેનો તેમાં ખૂબ ખૂબ રસ અને ઉત્સાહ હોઈ બરાબર વજાઈ ગયો હતો. સરકારની ફીતિનીતિને તે એવા સચોટ સ્વરૂપમાં જનતા આગળ મૂકી દેતો હતો કે તે પ્રભાવિત બની ગયો હતો.

એટલે અંધીછના આગમન કાજ એ બંધે કાંઈ ન બોલે; છતાં મધુ મેટનીને પહેાંચી વળવા માટે એની અનિવાર્ય જરૂર સ્વીકારાય અને એ પ્રસંગે સરકારની ઝાટકણી સખ્ત ચપ્પેમાં કાઢવાનું કામ એનું જ લેખાણ હતું. એના સંબંધનો રિપોર્ટ પણ મધુકરને મોકલ્યો એમજ.

રૂઝ બાબતના મિત્રતા કે સંજાઈને સંજો ન હોઈ શકે અને સરકારનું લણ આધા પછી સરકારના રાજ્યના વિશાસને યોગ્ય સર્વ કાર એના પર છે, એમ મધુકર સ્વીકારી લીધું હતું.

છેવટે મજિપુરમાં જનરલન માનવસમુદાય આગળ મળીછએ દૂકે પણ મમંદઈ આપણ આપું બીએને માટે કાજલેવ ખુશુ મુકાવણુ હતું એટલે સોને ખુશર ચવાતા નિશ્ચયી જનવા સુમગમ્બુ છતનો એ એકલોજ માર્ગ હતો.

બીજે જ દિવસેયો અહીં પણ વિરેધી કાપક તથા કારના કુશને બીએએ પી-ટિંગ દર કરી રીધુ હતું. યજ્ઞાન કરનાર બીએએ એવો સરસ પ્રતાપ પામ્યો કે એમના કાજમાં કાજવાનો ઉત્સાહ અન્ય બીએને પણ લાગ્યો. આથી અજીનમ રહેવાની કશિત નથી અને “ રેલ્વેવિકા મંદ બી સ્થાપના પણ ધણ

સરા રેલમાં સત્યાગ્રહની દાલ પહેાંચી મધુ દત્તી અને બૂલે આંધરેથી કારી ન કાજવે તેની અશિલો સુદર કાજો આપની દત્તી અરવિંદ તેની “ સેચ અવધાને મૂર્ત

સ્વરૂપ આપવા માટેનો આ અમૂલ્ય અવ-
સર નહોતો યુધ્ધો તેની વક્તૃત્વશક્તિ
તેની મદદે આવી અને આ રીતે સરકારી
આફિસરોમાં તેનું નામ યાદ રહી ગયું હતું.
મધુકર ઉપર લખાણ આવી ગયું હતું કે
તેના પર અરાબર દેખાઈ જાય.

આ પ્રસંગ જ એવો હતો કે એને
આથી ચિંતા ઉત્પન્ન થાય. ઉર્મિલાનો બ્રાહ્મ-
ભાવ આડે આવતો હતો એટલે મધુકર
ખૂબ મૂઝાતો હતો. અરવિંદને બોલાવીને
બધી ચે વાર એ પ્રવૃત્તિથી અલગ થવા
વિનંતિ કરી; છતાં કાંઈ ન વળ્યું: આથી
તેને માટે બે ઉપાય રહ્યા હતા. કાં તો
તેણે પોતે રાજનામું આપી છૂટા થઈ ઘેર
બેસવું, અથવા તો અરવિંદના પર કેસ
ચલાવી જેલભેગો કરી દેવો. રાજનામું આપ-
વાની તેની અશક્તિ હતી. તેનામાં હિંમત
ન હોતી, અને રાજનામું આપે તોય એથી
અરવિંદ બચી નાથ : એમ તો નહોતો જ
એટલે મધુકરે સરકારની ખર્ચી વહોરવાની
ધિંગા રાખી નહિ.

તેનામાં સમજ તો હતી જા મિત્રતા કે
સ્નેહને વિસારી દેવાય; પરંતુ ચિટિયા રાજ-
નીતિ જ એવી હતી કે કાપદાના બદાના
હેઠળ સત્ય અને ન્યાય, અસત્ય અને અન્યાય
જ કરે. વસુના પૂત્રની એટલે પણ ગણી
ચકાવ એવી નરાધમ સ્થિતિથી તે તદ્દન જાત
હતો. પરંતુ સમજવા છતાં એ મદદાઈ જીવન
જીવવામાં તેને કરેજ લાગતી હતી અને આમ
કલંકિત જીવન જીવવામાં દિવસો વિતે છે, એટલે
એ પણ એક જાતનું જીવન જ થઈ પડે છે.

૩

ઉર્મિલાની ચિંતાનો પાર ન હોતો. અર-
વિંદને આઠ માસની સખ્ત કેદની સજા
ફટકારવામાં આવી હતી. તેની બધી વિન-

તિઓ નિષ્ફળ ગઈ હતી. એને એમ થયા
કરવું હતું કે જીવન નિર્વાહનું એટલું બધું
મદત્વ કે હાથ જેવી ચીજનો પણ
પ્રયત્ન કરવામાં આવે? અરવિંદ સરકાર-
વિરોધી જરૂર હતો. પરંતુ એણે કહેલી વાતો-
માંથી એવું કંઈ બોલ્યું હતું કે એ આવી
કંઈક શિક્ષાને પાત્ર ગણાયો? જે સરકાર
સત્ય અને ન્યાયને નામે અરાજકતા ચલાવે,
તેવી સરકારને સહાયરૂપ રહેવાથી પાપ થાય
છે, એમ એને ખાતરી થઈ. બધું બધું
વિચારમંથન પછી એ એક જીદ જ નિશ્ચય
પર આવી.

પિકેટિંગ પ્રવૃત્તિની પોતે મૂળથીજ પ્રત્યે-
સક હતી એટલે એને એવું કર્તવ્ય હવે
ત્યાં સકળાયલું લાગ્યું. પતિના વિચારથી
જીદી નહિ પડનારી ઉર્મિલાને તે કામ કરવું
સુરેક્ષ લાગ્યું; પરંતુ એથીયે ઉચ્ચતર અને
અનિવાર્ય કર્તવ્ય શું હતું તે એકજ લાગ્યું
એટલે તેણે મધુકરને પત્ર લખ્યો. રજા વાત-
ચીત કરવાથી પોતે કર્તવ્ય બૂલશે અને કદાચ
બવિધ્યમાં પણ તેનાથી એ જાતનું પગલું
બરી સકારો કે કેમ, એ વિષે આ થકા લાગી
એટલે નીચે મુજબ કામ પતાવ્યું:—

‘ નાથ,

અરવિંદ જેલમાં જાય તેનો મને શોક
નથી—એવી રીતે જેલમાં જનારાની એથી
શોભા વધી છે, વધે છે, અને વધશે વળી
તમે તમારા અધિકારની રૂએ એવું કામ
બેધકક બજાવો, એ મને વધારે રૂએ છે.
બંકિતની કસોટી એવીજ ધડીઝ થાય છે કે
ન્યારે તેને મિત્રો અને સ્નેહીઓને તેમના
કાર્ય માટે થોડા નમ્રતા અપાય. તમે અરવિંદ
જેવા તમારા પરમ સ્નેહીને અને મારા
બાપને જેલનિવાસી બનાવવાની હિંમત ખતાવી
છે, તે માટે હું મનરૂપ બનું છું; પરંતુ એક
જ કારણે હું સરમિંદો બનું છું !

તમે સમજી શકો છો કે અરવિંદનું ઘરણું તેનું પોતાનું સ્વાર્થનું નહોતું. તે ગરીબોને ત્રાસ આપનારો હતો. નહોતો, તે પાત્ર પુરુષ નહોતો. એક પરાધીન દેશને સ્વાતંત્ર્યનું જ્ઞાન થતાં તેની યુવામી ખબરી નાખવાની ક્ષમણ થતાં જે જનનું પત્રનું જ્ઞાપ એ જનનું એનું એ પત્રનું વસ્તુ. જે દેશને ઘરણે અરવિંદ તમારા હાથે જે સમપ્રદેશ જોતો છે, તેજ દિવસ નમે સંતાન છે. માતાના સુપત તરીકે નમે તમારી હરજ ન જાતની કામ્યા તે બાબુ પર રાખીએ, પરંતુ તેજ હરજ આ કરવા જતાં તેનાજ બોલના હાથે જે સ મેળવે, એથી વધારે કુઝાદ પ્રસંગ નીચે ક્યો મળાય. આ પ્રસંગ પછી બીજા પહોંચ દેશને તમે જે સમર્થ હોવા તમારો ઉત્સાહ મેં જોયો છે અને તમે રોજ સમજાવે છે તે મુજબ તમને તમારા આ દેશને રીતે જ્ઞાન સરકાર ખૂબ ખૂબ અભિનંદન આપે છે, એટલું જ નહિ પણ સારી આશાએ એથી જન્મી છે. તમે જાને પરમ સુખની શોધ માનો છો; પરંતુ તમે સમજી શકો છો કે એકો કે અને મહાન અજ્ઞાતી તારી મમતનું હું

તમારાં એ જ્ઞાને પોતાના દોષ તો આ મારો નિષ્કર છે. હજાર નહિ જતી કો એક કામચાંદો આ પત્ર સખી આજથી જ હું 'દેશને વિશ્વસ પ'નો સંગ જનું હું મારો તુષી હજાર સમય કવેશો ત્યાજ રોગાતો નિષ્કર થયો દોષ હું તમને રાતે વહેતો મોટી મળી શકે તો મને માફ કરો છો. હતાં હું તમારો મેરા કરવાની ક્ષિપામાં જશ્ય નહામ નમે

તમે મને અપૂરિતે બજારી સંસ્કૃત જનારી છે, એ જનાનું આ પરિણામ આપ-તું જેક તમે આલંબિત કરો, એવી આવા રાખું છું. તમારી કષ્ટ અભિનાયનો આજ્ઞાતી થનપા જ રહી મધ છે, નેને

આજે હું કામનું સ્વરૂપ આપુ છું, એમ જ સમજીશો આથી વિરોધ હું આપને રું સખી થઈ? અરવ.

તમારી ઉમિંશાના પ્રણામ.

૪

યમુ પત્ર એમજ. મધુર આદિસમાધો ઘાળીને ઘેર આપે તમારે ઉમિંશા ન જણાય એટલે ધાતુ કે નદાર મધ દશે, પરંતુ તરનમા જ નેહરે, ઉમિંશાએ આપેલી ચિત્રી દીધી, એટલે વચિતાં જ ને અગમ્ય થયે. ઉમિંશા જેવી સી આ જાતની દિગ્મત કરી કો છે, એજ એવા આમર્ષનું ધારણ. સાથે એને જીતિ લાગી કે સરકારી કમુતરખનામાં એને મારે હજાર ઉત્પન્ન થશે અને એની સર્વ આશાએ પર પાછી રી વગરો. એણે ઉમિંશા આવે કે દુરત જ કાઢ હાથે કામ સેવાનો નિષ્કર ક્યો કે જેથી તે પાસરી થઈ જાય.

પણ આ વિચાર એવા મતજર્મ આપે તોજા જતો રહો તેને લાગુ કે ઉમિંશામાં એવી મંદારતિ છે જ નહિ-તેનામાં એવી આગત હેજ નહિ, એટલે એ એની મેજ યાગી પડે આરો અને મધિલની મળવગ-ની વગે જજગર વિરોધી જનની આ જાતને વિચાર તેને તરન સ્વાભાવિક લાગે. એટલે એ નચિત જાનો અને એને નહિ હેજવાનું નહો રહું.

પણ આ તેની જુદા દતી. અભિનંદી હરિન વખત આજે જ નહો કામ છે. માણસનામાં આવા દોષ છે, તે તેને અધ-જર્મી મૂળો કો વાર લાગતી નહો અજાત કીજાનો. આં મેજ જામને દોષ તો ઉત્સાહનાં પૂર રહો છે કાપનામાં જેવી કામ્ય મારે કામ રહે. તેની જાતનું કામ

ઉમિલાએ સન્નિપાત્ર પાર ઉતારવા માંડ્યું હતું. ધનશને લઇ તે રાત દિવસ જપતી નહોતી. તેનામાં ઉડે ઉડે છૂપાઇ રહેલી સેવાની મનોવૃત્તિને આજે કાર્યક્ષેત્રમાં ઉતરતાં ઉમિલાના સ્વરૂપમાં અજાણ ફેરફાર થયો લાગતો હતો. સેવિકાસંધની પ્રમુખ પશુ બની. અને પ્રમુખ થાય એટલે એનું પરિણામ સ્પષ્ટ હતું !

મધુકરની અગ્નિ હવે ઉધડી ગઇ ! ઉમિલા પ્રમુખ બની શુ કરવા માગે છે, એ ઉપાડું હતું ! કઇ જ નથી કરી શકવાની અને એમ કંટાળાને ઘેર બેસશે, એમ લાગતું હતું, તે ડાપણિયામાં પંકાવા લાગી અને રાષ્ટ્રીય કાર્યકર્તાઓમાં અણવા લાગી તેની જ સાથે પેલે તેનો પતિ હોઇ ડાપણિયામાં ઉપાડે છોડ દીધાઓ પશુ આવવા લાગી. આ બધું તેને મારે અસહ્ય હતું.

તેને કોઇ રસ્તો દેખાયો નહિ. યશ્વંતમાં ઉમિલા ઘેર આવતી હતી તે પાછળથી તેના બધા ક્રમય ડાપણિયામાં શોધાઇ જતો હોવાને કારણે ગિલકુલ ઘેર આવતી નહોતી. ડાપણિયામાં જઈને સમગ્રવચની તેની જાતી નહોતી, અને ત્યાં જવું પશુ નિરર્થક હતું. માણસ સાથે કલાલેલ સદેશ નિરર્થક અથા; પરંતુ તેની છેલ્લી બાજી પાર પડી ઉમિલા તેને મળવા માટે જરૂર ત્યાં આવી:

મધુકર, ઉમિલાને જોઇ જ રહ્યો. તેના સ્વનિમા જજ્જર ફેરફાર થઇ ગયો હતો. તેની બોલવાની અને ચાલવાની છતાંમાં અનુચિતતા જરાય નહોતી. ઓંચોમાં આવી જતનો હાથપધોટો માણસજાત પર આ જાતનો અસર ઉપજાવી શકે છે, એ તેણે આ પૂર્વે નહોતું અનુભવ્યું; પરંતુ મધુકરનો કારણદારના વહિવટમાં રહી કંઈક જડતા શીખ્યો હતો એટલે દમનનીતિ તેની બદલે પાઇ.

“ ઉમિલા ! આ કેવી બેપરવાશ ! મને મળ્યા સિવાય મારી મરજી વિરૂદ્ધ કોઈપણ પ્રવૃત્તિમાં જોડાઇ જવાની દિમ્મત કરે, છતાં કુ આખિ બાડા કાન કડં, એનો અર્થ એવો તો નથી જ કે તારે પછી અહીં ગિલકુલ દેખાવું જ નહિ. તેમ જ તું મારી સંમતિ સિવાય એવી જાતની પ્રવૃત્તિમાં પડી જ કેમ શકે કે જેથી મને નુકસાન થાય ? ”

“ સત્ય છે ! એક દિવસ એવો હતો કે તમે જે જાતનું મૂલ ગણુ કરો છો, તે હું સ્વીકારત-આજે પશુ સ્વીકારું ! પરંતુ પતિદેવ કરતાં રાષ્ટ્રદેવની સેવા અનિવાર્ય હોવાથી મેં તમારી સેવામાં ક્ષતિ જતાવી દેશ તો તે ઉપલા જ કારણે હોઇ ક્ષતિભય છે અને તમારા પર અપરંપાર પ્રેમ છે અને એ પ્રેમ સાચો જ છે, એ સિદ્ધ કરવાને મારે મારા જેવી અનેક ઓંચો અને એમના પતિઓ પર સરકાર જે જાલીમચાલી વાપરે છે, તે બધાની સંહાનુભૂતિની આતર આ મારું કાર્ય છે-આ મારું પત્રપુ છે ! ત્યાં બધે કુ.ખનો કુંગર ખડકાયો છે, ત્યાં આપણે નિરાત કેમ માણી રાકીએ ? ત્યાં મહોત્સવ શો ? ત્યાં મનોરથ શા ? ત્યાં આશાઓ શી ? સંકટને સહવામાં જ પ્રેમની કસોટી છે ! ”

“ હા—આટલું બધું જાન મેળવ્યું ક્યારે ? હું તે આ જાન વચાવું કે મારી સ્થિતિ તપાસું ? જરાક વિચાર તો કર કે તું જોતી પત્ની છે ? આ જાન તું જરૂરી નથી ? તારે સીધે આજે મારા ઉપલા અધિકારીઓ મારી કેવી રેવડી કરે છે, એનો વિચાર આવે છે ખરો ? ”

“ બદલા, આજે તો એક જ વિચાર થઇ શકે એમ છે. રેલ બાપી આ નડન-

આ અદિ સહ સહતમાં સૌએ જ પસાવવાનું છે, અહીં વણિક શુદ્ધિ કામ લાગે એમ નથી તેમ બીજું કંઈ પણ ન કરી શકે તો મારી પ્રવૃત્તિના રોધક ન બનેા અને એના પ્રોત્સાહક બની એટલું પ્રવૃત્તિ તો જરૂર જરૂર રહેા ! તેમ કરતાં સરકારની આજ્ઞાને વધ થવું પડે તો એલાજીક યાગ્યો અને મને જેલનિવાસી બનાવો ! ”

હાથ પહોંચતાં મધુકર બોલ્યો — “ હું શું બોલે છે, એનો તને ખ્યાલ છે ખરા ? હું હજી પણ કદું છું કે મને વધારે જાણ્યાર ન બનાવ ! ”

“ દિલ્હીર શુ કે મને આથી હલવાનું જરાય મળ થવું નથી, મને માફ કરશો અને હવે હું રજા લઉં છું ! ” એટલું બોલી ધોરધો ધોરે કબલે ત્યાંથી ઉર્મિલા નીકળી જાવળીમાં ગયું.

મધુકર તાજુજ બન્યો, એને એવો તો હરિયે ખ્યાલ નહોતો કે ઉર્મિલા તેને આમ જવાજમ દઈ શકશે, પરંતુ હવે બીજો કરોઃ ઉપાય નહોતો. તેનો ભય સત્યો પડ્યો.

૫

ઉર્મિલાને કેસ ચલાવવાનું કામ મધુકરને માથે આવ્યું હતું. જાપાઓમાં બધી ટીકાઓ આવતી હતી કે આ કુર્ષેટ રચના માટે વિધિને ભારી સામાયી આપવી જોઈએ જનતા આ પ્રસંગનું પરિણામ કેવું આવે છે, તે જાણવા ખૂબ ઇતેભર હતી.

છેક છેવટની ધડાએ મધુકરે પોતાનો વિચાર ફેરવ્યો એને સરકારમાં અપૂટ વિધાન હતો કે તેની પત્ની તરીકે તેની

બાબતમાં કંઈક વિચાર કરશે, એટલે એણે કેસ ચલાવતો હતો, એ દિવસે તેને લીધી આવી તે કુર્ષેટમાં ચલાવવા માટે શ્રી મુક-શની નિમણૂક થઈ

મધુકર માનતો હતો કે ઉર્મિલાને જોડી મુકવામાં આવશે, પરંતુ એક વર્ષની માઠી કેસ સાંજળોને તેના હાંખ નજીક ગયા. તેની બધી આસાઓ પર પાણી ફરી વળ્યું, કેટલાય નેતાઓને જેલ બેઠા કરવા છતાં તેની પત્ની ઉપર રહેમદિલ ન રાખી સકાયાં એણે સરકારને અમતી કરવા કાર્યોના આવો જાહેરો ?

આમ પંચા - વિચારો, ધોળાયા. છેવટે અંગ્રેજ રાજનીતિના ઇતિહાસ મમજ આમળ ખડો થયો જે સ્વાયં સિવાય કશું જણકારે નહિ, એવી સરકારને બોલે માથું મૂકી સ્ના-રને મુખ્ય કેમ ન જણવે ? વિધાનસભા નિર્ણય લેનારનું માથું સલામત ન રહે તેમાં કેનો વાક ?

તેના હાથમાં કંપારી છૂટી; અજળા જ્ઞાતિ સજળા બની અંકિતિનો પરચો જતાવી શકે છતાં વિદ્વાતામાં પંકાવાની બધી આસાઓ વાળા પુરુષ, ગીરવ અને ગુમાનથી માથામાં રાષ્ટ્ર રાખી કરનાર નર, સરખામણીમાં બાહ્યો પહોંચા ? આ કમી જાતની ફેજવણી ? તેને તેની લીધેલી ફેજવણી પર તિરસ્કાર હતો.

બીજી જ ફેજ તેણે મક્કમતા જતાવી. ટેબલ ઉપર નજર મઠ. વગર ડીસે રાજનામું ધસડી કહાડ્યું.

અને સૌની અનુભવી વચ્ચે તે વૈરાઘ્ય-હિંસલનો પ્રમુખ વરાયલો હતો, એમ બીજો દિવસે જાપાઓમાં વચાપું.

રાંધણવિદ્યા અને કળા

નૃસિંહજી દા. ઇન્દુલાલ સેવકલાલ દવે,

એમ. બી. બી. એસ

(ગતીકથી ચાલુ)

પ્રકરણ ૭ મું

મસાલો

રસોઇ કરવામાં એટલે બોધવામાં માત્ર પાણી, તળવામાં તેલ અથવા ધી વિગેરેથીજ રસોઇ થતી નથી. સખરસ તો જરૂરનો છેજ. પણ તે દરેકમાં નહીં. કોઇ વાનીમાં અમુક મસાલો તો બીજી કોઇમાં અમુક એમ જૂદી જૂદી જાતના મસાલા જૂદી જૂદી વસ્તુ માટે વપરાય છે. આ રીતે માત્ર દરેક મસાલાની ચીજના ગુણ ઉપરથીજ દાખલે 'કરી સકાય છે.' મૂળ અનાજનો ગુણ ગરમ, વાયડો, ઠંડો, વિગેરે ને હોય તે પ્રમાણે તેને મદદ કરવા અથવા બરાબ અસર થતી નાણુદ કરવા સારા મસાલો વપરાય છે. તેમજ દવે તો ધણી જગાએ શોખની ખાતર માત્ર સ્વાદની ખાતરજ એવો કેટલોક મસાલો વપરાય છે. વળી કેટલાક મસાલાથી શરીરમાંના પાચક રસ વધારે સારા પ્રમાણમાં વેદા થાય છે. તો કેટલીક ચીજથી વધારે પડતા રસ નહીં વેદા થતાં તેને પ્રમાણસર રાખે છે. આ વિષય ધણીજ મદન છે. પણ આપણે તેને સ્પષ્ટિ રીતે તપાસીશું. જેથી સામાન્ય માદિતી મળી શકે.

મસાલાના પ્રકાર:—મસાલાના ગુણ પ્રમાણે તેના વિભાગ પડી શકે જેમકે વાતધન:—મરચાં, મરી ઇત્યાદિ. પિત્તધન:—લીંછુ, મરી ઇત્યાદિ અથવા તે વસ્તુઓની સ્થિતિ પ્રમાણે પણ વિભાગ પડી શકે. જેમકે સૂકા, લીસો, સુખંધીદાર, વિગેરે

દુધ અને તેના બનાવેલા પદાર્થોમાં સુખંધીદાર મસાલો એટલે, એલચી, તજ, જાયફળ, બદામ, પિરતાં ઇત્યાદિ વપરાય છે. કારણ દુધ વાયુ કરે છે એટલે આવી ચીજોથી વાયુ ન થતાં દુધ બરાબર પચી શકે છે.

લીસો મસાલો એટલે આદુ, કોથમીર, લસણ ઇત્યાદિ. આ જાતમાં પણ વાતધન એટલે વાયુ કરવાનો ગુણ છે. અને નાનાં આંતરડાંમાં જઘ પિત્ત ઉપર અસર કરવાથી પિત્તદામક ગુણનો ઉપયોગ થાય છે

સૂકા મમાલામાં ધણી ચીજો વપરાય છે. જેમકે મીઠું, દરદજ, મરચાં, ધાણા છાં, અરમ મસાલો, અજમો, રાઇ, મેથી, દિવ, ખાંદો, મરી, પીપરીમૂળ, ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ. આ દરેકમાં રસોઇને સ્વાદિષ્ટ કરવાનો ગુણ હોવા ઉપરાંત તે શરીરમાંના પાચક રસ ઉપર બહુ સારી અસર કરે છે અને અમુક બોરાકથી

ધની દાની નાશુદ કરે છે રસોઈની વાની પ્રમાણે યોગ્ય તે ચીજ મસાલાની વપરાય છે. આમાંથી કેટલીક ચીજ આરોગ્યાર વાનીઓમાં ન આવે છે તેમજ કેટલીક ચીજોને વળા બીજા કિનામાંથી પસાર કરી વાપરવી પડે છે. રાખલા તરીકે મીઠુ દરજ્જા વિચેરે ચીજ એમને એમ વપરાય છે. પણ રાખ મેથી વિચેરેને તેલમાં કઠકાતી પછીજ વપરાય છે. એમને એમ નહીં, અને વધાર કરવાની કિંમત કદે છે કઠકા દેવતા ઉપર તપાવી તેમાં તેમ અથવા ધી રાખી મરમ કરી તેમાં મસાલો નાંખી તેવાર ધમે જે તે વાનીમાં પ્રથમ તે કઠકામણિ પદાર્થ અને પછી કઠકાનું સાડુ મોળી તરત ઢાંકણું બંધ કરવાથી વધાર થાય છે. રાખ વિચેરે પદાર્થને આમ કરવાથી વધારે સારી ભસર આવે છે કિંમતમાં ઊંડી જાય એવા તત્વો દેવતાથી વધારાની કઠકામાં પ્રયત્નથી તે નાંખાવી નથી પણ આખો વધાર તેવાર ધમે દિગ કઠકામાં નાંખી તરત વધાર કરી રેવાય છે નેથી દિગમાંથી વરાગ ઊડી નહીં જતાં એકદમ રસોઈમાં આવે છે

કેટલીક ચીજોમાં યોગ્ય આમથી નાંખવામાં આવે છે જે ચીજમાં નાશુદાજન થાજો પદાર્થ વિશિષ્ટ હોય તેને જરૂરમિયા પચાવવાને આગ્રહ મળેલો. નેહએ તેથીજ કરી તેમાં આમની અથવા રાકમ કે તીજુનો રસ નાંખવામાં આવે છે. પણ તેમ કરવાથી જરૂર જાનવી વચમાં રહેલી ઇમને ખરાબ ન થયે તેટલા માટે યોગ્ય અથવા એટલી બીજા મીઠાક વાળી ચીજ ઉમેરવામાં આવે છે. આથી ખરાબ નાશુદ થતી નથી પણ ખરાબનાં તત્વ ભેદી મીઠાકનાં તત્વ રેવાથી ખરાબ માત્ર માપુષ્કળ પાતી નથી. ખરાબ નાશુદ કરવા માટે તેા તેનું વિરોધ-રોગ-રોગ તેા તે નાશુદ થાય છે

પચવામાં બારે ચણાતી ચીજમાં તેલનો ઉપયોગ બહુ કરવામાં આવે છે. વાલ, પાપડી, અડક વિચેરે પદાર્થોમાં રહેલ તત્વો પચાવવા માટે મજોજ માટે મસાલો પુરતા જવામાં નેહએ છીએ પણ તે ઉપરાંત તે અનાજના પ્રત્યેક ઠાણામાં યોગ્યનાં પાત્રે તાલો પેટા તેલીલ મણા ઓછા પ્રમાણમાં દેવાથી આમ બનાવવી રીતે પૂરું થાયુ પડે છે

જૂની જૂની જાતની ચટણીઓમાં પણ મુખ્ય જાતનો આમ નેહએ તે પ્રમાણમાં ભાજક મસાલો પુરા પાડવાનોજ દેવ રહેલો છે. અઘાજામાં પણ મુદો ખાવેજ છે. યોગ્યમાં વાળ રાગનો રસ જરૂરીયાત છે. તેથીજ તાજાં યાક બાજુ જરૂરનાં છે મજ તે જ્યારે ન હોય ત્યારે બાર માસ માટે જતાવી રાખેલ અઘાજાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે ગ્રજરાતમાં કેરી અથવા મીંચુનું અઘાજુ જતાવવાનો રીવાજ છે. તેમાં જૂની જૂની રીતે જૂની જૂની જાતના મસાલાની ચીજો મેળવી તેવાર કરાવવામાં આવે છે.

પ્રકરણ ૮ મું

પ્રથમથી પચાવેલો યોગ્ય અથવા મીઠાકરેરેક કુક

દેવે આપણે એટલું તેા સમજ્યા કે યોગ્ય પચાવવાને જમુક પાચક રમેની ખાસ આવરજના છે અને આવા રસથી જલદી પચવા માટે યોગ્યને રાધિયાની જરૂર છે રાધિયાં જરૂરનાં તેને યોગ્યને કરવાની જરૂર છે.

કેટલાક માન્યતાની પાચનક્રીયા બહુજ યક પડી જાય છે અને તે કાંઈ પણ પ્રાચીન યોગ્યને સર્મ થકના નહીં. એટલે તે યોગ્યક પચી તેનું સોડી મળું નથી. આમ થવામાં થઈ જાય પાચક રસમાંના જરૂર

મેન્ટસ્' ખુબ કમતી થઇ જાય છે. જેથી ખોરાકના ઉપર તેમની અસર થયા સીવાય ખોરાક આગળ ચાલી શકે નહીં, પચે નહીં, લોહી ચાપ નહીં જ્યારે આવે। વખત આવી જાય છે, ત્યારે તે દર્દીને કંઈ જાતનો ખોરાક આપવો એ મહાન પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. જે ખોરાક માટે 'ફરમેન્ટસ્' ની જરૂર ખીલકુલ પડે જ નહિ તેવો ખોરાક માત્ર પાણી જ છે. અથવા લીલા મેવાનો રસ એટલે લાદીમ, સફરજન, સંત્ર, નારંગી, ઇત્યાદિ. આટલાથી જીવન ટકાવવું અશક્ય નીવડે છે.

આવા સંજોગમાં તાજાં એટલે ખીલકુલ ખટાસ વગરના દર્દીમાંથી બનાવેલી છાશનો ઉપયોગ વધારે કરવામાં આવે છે અને આપણે પ્રથમ જાણી ગયા કે દુધમાંથી 'ફરમેન્ટસ્' ના પ્રતાપે દર્દી બને છે તે દર્દી એક જાતનો પ્રથમથી પચાવેલો ખોરાક છે, કારણ દુધ પછી પેટમાં ગયા પછી દર્દી યકૃતને પછીજ પચે છે. એટલે દુધને બદલે દર્દી તૈયાર આપવાથી જરૂરને તેટલો આરામ મળે છે અથવા જરૂરમાં દુધ પચાવવા જે ફરમેન્ટ 'રેનીન' જોડાયે તેની જરૂર રહેતી નથી દર્દી સ્તરત જ લોહીમાં મળવા લાયક કરવા તેને બાગી નાંખી તેમાં પાણી ઉમેરવામાં આવે છે એટલે હવે પેટમાં ગયા પછી પચાવવા માટે ખીલકુલ કાંઈ પણ જાતના રસની જરૂર રહેતી નથી એકલી છાશ ઉપર રહેનાર દર્દીઓ ધણી સારા થઇ ગયા દરેકના જોવામાં આવ્યા હશે.

આ પ્રમાણે જ જૂદી જૂદી જાતના ખોરાકને પ્રથમ જરૂરના ફરમેન્ટસ્ થી અંતર 'વેન્ટ્રીકલ' ના ફરમેન્ટથી પચાવી પછીજ તેનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તે તત્કાલીક લોહીમાં બળી જઇ શકે અને પચાવવા માટે કંઈ જ જરૂર રહે નહીં આવે।

ખોરાક દર્દીને આપવાથી તેનામાં તાજું લોહી આવે છે. અને તેમ થવાથી જે રોગ હોય તે નાશુદ્ધ થતાં પાચક રસો ફરીથી પેદા થવા લાગે છે. અને સાધારણ ખોરાક ઉપર દર્દી આવી જાય છે. આવા પચાવેલા ખોરાકની શીશીઓ તૈયાર થઇ લીલાયતથી આપણા દેશમાં આવે છે જે પેકી 'લીકવીઝ પેપ્ટોન્સ' 'લીકવીઝ પેપ્ટોનોઇડસ' ઇત્યાદિ છે.

પ્રકરણ ૯ મું

કુકર-રંધવાના સંચા

આપણે રસોઇ તપેલીઓમાં કરીએ છીએ, જે ઉપર ઢાંકણું ઢાંકીએ છીએ આપણે પાછળ સમજી ગયા કે ઢાંકણું બંધ કરેલું હોય તો વરાળ જતી રહે નહીં અને તેજ વરાળની શેવાળ થઇ કામમાં આવી શકે છે. તપેલી ખુલ્લી મુકવાથી વરાળ ઉડી જાય છે અને રંધાતા વાર લાગે છે, જે ગરમી લાવવી હોય છે તે આવતી નથી, અથવા બટ્ટ મોડી આવે છે. આવાં કારણોને લઇ જો પેદા થતી વરાળનો ઉપયોગ બરાબર કરી લેવામાં આવે તો થોડીવારમાં રસોઇ તૈયાર થઇ શકે એ સહજ સમજાય તેવું છે.

'કુકર' એટલે રંધવાનો સંચો તેમાં આવી વરાળનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એક ઉપર એક એમ ત્રણ ચાર વાસણો સજડ ગોઠવવામાં આવે છે. તે દરેકમાંથી ઉપર વરાળ જવાનો રસ્તો હોય છે. છેક નીચેના વાસણને તાપ લાગવાથી ત્યાં વરાળ પેદા થાય છે. તે વરાળ ત્યાંથી ઉપરને ઉપર ચડે છે. જ્યારે વરાળ બધાજ વાસણોમાં ફેલાઇ જાય છે ત્યારે થડ થવા માંડે છે જેમ જેમ વધારે વધારે વરાળ થતી જાય જાય છે તેમ તેમ તે વધારે ને વધારે

પટ અને છે. તેને જદાર જવા ખીલકુલ રરતો હોતો નથી એટલે એક ઉપર એક વાસણમાં જે જે ચીજ મુશી હોય છે તે પ્રત્યેક આવી બહુજ અરમ અને પટ વરાળથી રધાય છે

છેક નીચે દાળ, તે ઉપર ચાક, અને છેક ઉપર ચોખ્ખાએ બનુકેમોડાયા છે ચોખ્ખાને જે કે વ્યાલે ઉચે તાપ લાગતો નથી તો પણ માત્ર અરમ અને પટ વરાળ લાગવાથી તે રધાય છે કે તદન રના આકાશ જેવા ચોચા અને સુવાળા યથ જલ્ય છે તપેલીમાં બાત રીધી વધારાનુ પાણી અમ્બાતી નાખવામાં આવે છે તેથી ચોખ્ખાનુ તત્વ તેમાં ધણુ જલ્લ રહે છે પણ જે અમવાય નદી એટલે પ્રમાણમરજ પાણી હોય તો બધુ તત્વ અદર રહે અને તે ચોખ્ખાકારક ઘર્ષ પડે કુકરમાં આ પ્રમાણે પાણી રાખવાથી તથા વરાળથી રધાવાને લીધે બધુજ તત્વ અદર રહે છે અને જાનમાં ખીલાય પણ ધણીજ આવે છે અલગત, કુકરમાં રધાયેલુ ચાક જ્યારે તૈયાર થાય ત્યારે 'ઉમા' જેવુ માત્રમ પડે છે એટલે કે તેનો દરેક કકોડે આખો દેખાય છે. પરંતુ તે માત્ર જાણપોજી હોય છે એમ નહીં પણ સીંગલ તદન નરમ થયેલો હોય છે તેને દલાવાયું ન હોય, તેથીજ 'ઉમ' એટલે અણીશુદ્ધ દેખાય છે દાળ તો જાણ દાલી-એકામ થઈ ગયેલી હોય છે આ બધુ એકરમ તેયાર થવાને માત્ર જુજ વખત એટલે કે ચોણે કાકા સાથે છે અને જગત-જુની ખાસ જયન થાય છે જે માણસની રસોઇનો કુકર તેયાર કરવા સાર માત્ર ચોણે શેરથી એક શેર કેલમની જરૂર પડે છે. એટલે કુકરથી રીધેલુ ધણું સરજ અને સસ્તુ પડે છે આ કુકરને અનપુનું કુકર કહે છે

એક પ્રકારનો ખીલે કુકર એવો બારે છે કે તેમાં એક મોડું 'ધીવ' પાણીનું અગ્રુ

હોય તેમાં કુકરના કાખોએ અધર લટકતા રહે છે પાણી ઉકળે એટલે તેમાં વરાળ થાય જે વરાળ નળીઓ વાટે કાખોમાં દાખલ થઈ અદરની વસ્તુને રાધે છે આમાં દાળ અકામ ફરે છે પણ એકરમ થતી નથી કારણુ દાળના વાસણ નીચે રીધો તાપ ન હોવાથી દાળને ઉકાળો આવતો નથી આથી કરી આવા કુકરમાં તૈયાર થયેલી દાળને એકરમ કરવા આટી નાખતી અથવા વસોતવી પડે પડે છે આ કુકરને 'ધકમીક' કુકર કહે છે.

મકરણુ ૧૦ મું

ખોરાકની સંભાળ

ખોરાકની મંભાળ જે વખત ચેવાની હોય છે. રધાના પહેલાં તેમજ રધાયા પછી. પ્રથમની રીતને કસલ બરતી કહે છે અનાજ, મમાનો વિગેરે બાર માસ વાપરવાની ચીજોને બરી મૂકવા માટે જુડી જુડી પુકિતઓ વપરાય છે, જેથી અનાજ વિગેરે બગડે નહીં. આમ કમલ બરવામાં જે જે રીતો વપરાય છે તેમાંની કેટલીક અહીં આપી છે,

૧ મ્હોવાની રીત—દરેક અનાજના જવાને માફ સ્પષ્ટ કરી તેમાં દીવેલ-એરડીયું-નાળી દલાવાવાથી પ્રત્યેક દાળા ઉપર દીવેલનું પડ લાગી જાય છે. આથી કરી દરામાંના જલ્લો દાળા ઉપર અમર કરી થકતા નથી.

૨ રેતી અથવા રાખમાં ઘટવાની રીત—અનાજને રેતી અથવા રાખમાં મેળવી ભેળું કરી ભરી દેવામાં આવે છે. અને ઉપર રેતી અથવા રાખનું જે વજુ જાતિગ જાનુ થર પાચયો હોય તે અથડી જલ્લો પ્રવેશ કરી થકતા નથી.

૩ કાકા રધાવડીક જલ્લુ વિનાયક તસ્તુ

વાપરવાથી—આમાં પારો તથા ચુનાની ફાક સુખ્યત્વે વપરાય છે.

૪ કોષ જંતુ વિનાશક વનસ્પતિ જેવી કે લીમડો વાપરવાની રીત.

૫ ખડિલા મરચા, દરદળ વિગેરેને મોહાઇ સખત દાખી ભરવાથી અકબંધ રહે છે.

૬ લીસોતરી જેવી વસ્તુને સાચવવા માટે મીઠાના પાણીમાં અમુક વખત આથી રાખવાથી તેવી ચીજો જેવી કે આદુ, લીંછુ, લીલાં મરચાં, કેરી પ્રત્યાદિ સાચવી શકાય છે.

૭ કેટલીક લીલી ચીજોને તડકામાં સૂકવી રાખી સાચવી શકાય છે. દાખલા તરીકે મરચાં, લસણ, આદુ, મુઠં, દરેક જાતની કાચલી, ભીંડા, ઢોડીમડાં, ગવારચીંગ પ્રત્યાદિ

૮ હવાનો અવર જવર બંધ કરવાની રીત:—પહેલી અને બીજી રીતમાં જેમ પ્રત્યેક દાખાને હવા લાગી શકે નહીં તેમ જે વાસણોમાં વસ્તુ ભરી હોય તેને એવી રીતે બંધ—સીધા—કરવામાં આવે કે અંદરની હવા બહાર અને બહારની અદર જઈ શકે નહીં. ચા, કોશી, વિગેરેના દાગડા તેમજ વીલાયતી દવાઓ વિગેરે આ પ્રમાણે સાચવવામાં આવે છે.

૯ જરૂરમાં રાખી સુકવાની રીત—આ રીત ધણું ખર્ચ પ્રાણીજન્ય ખોરાક માટે છે. એટલે માછલી વિગેરે સાચવવા સાર

૧૦ ધુમાડાની મેચ લગાડવાથી પણ પ્રાણીજન્ય ખોરાક સચવાઈ રહે છે

૧૧ લીલાં શાક લાજી એક બે દિવસ સાચવવા તેને ખુદ્દાં રાખવામાં આવે છે. બંધ વાસણમાં બંધાઈ બમદી જાય છે. લાજી જેવા પદાર્થને લીંના કપડામાં વીંટાળી બીનાશવાળી જગાએ પાણીયારોમાં રખાય છે

૧૨ બનાગાના દિવસમાં દુધ જલદી ફાટી

જાય નહિ, તેથી દુધનું વાસણ ઠંડા પાણીમાં મૂકી તે ઉપર હવા આવ જાય થઈ શકે તેવું ઢાંકણ—ટોપલા અથવા યાગણી—ઢાંકી રાખવાથી દુધ સાચવી શકાય છે.

૧૩ દુધ દહીં, શાક લાજી વિગેરે ઉપર માખી ખેસવાથી કોસેરા જેવો રોગ થવા સંભવ હોય છે માટે પતરાની ઝીણા કાણાવાળી જાળીના નાશ અથવા કબાટનો ઉપયોગ વ્યાજની થઈ પડે છે.

ખોરાક રંધાઈ રહ્યા પછી તે સાચવી રાખવામાં પણ સુખ્ય રીત એ છે કે તેને હવા લાગવી જોઈએ નહીં તેમજ તેમાં કોષ જાતના જંતુઓ પ્રવેશવાં જોઈએ નહીં. ખોરાક ઢાંકવાની રીત આપણામાં પ્રચલિત છે. ઢાંકવામાં પણ એટલું યાદ રાખવાની જરૂર છે કે જરમને જરમ વસ્તુ ઢાંકાઈ રહેવાથી તે જલદી બગડી જાય છે

મનુષ્યના હાથમાં અને ખાસ કરીને નખમાં એટલા બધા જંતુઓ રહે છે કે કોઈ રાધેલી વસ્તુમાં જો હાથ ધાલી પછી રાખવામાં આવે તો તે જલદી બગડી જાય છે. માટે જ રાધેલી કોષ પણ વસ્તુમાં હાથ નહીં ધાલતાં તેને એમને એમ રાખવી અને જરૂર પડે ચમચો, કડછી વિગેરેનો ઉપયોગ કરવો.

પ્રકરણ ૧૧ મું

રસોઇ અને રસોડાંની સ્વચ્છતા

આપણે સમજી ચયા કે અનાજમાં તેમજ રસોઇમાં જંતુઓ પેસવા દેવા નહીં આ તો રસોઈ કરવા પહેલાં તથા રસોઈ તૈયાર થયા પછીનું સમજ્યા. પણ રસોઇ કરતી વખતે ત્રણ જંતુઓ પેસવા દેવા નહીં, તે ખામ આવશ્યક છે આટલા માટે રસોઇ કરનારના

દાઘ તદન સ્વચ્છ જોઈએ, દાઘની ઝીણી ઝીણી રેશાઓમાં અતિશય કચરો હોય છે. આ કચરો બધો દેખી શકાતો નથી જતુઓ બીસકુલ દેખી શકાય તેવા હોતા નથી. રસોઈ કર કરતાં પહેલાં દાઘ તદન સ્વચ્છ પાણીથી ધોઈ નાખવા જોઈએ તેમજ રસોઈ કરતાં વચમાં જ્યારે જ્યારે દાઘ બીજે લગાડવા પડે ત્યારે ત્યારે પણ ધોવા સીવાય વાપરમાં લેવા નહીં જોઈએ. દાઘનો ઉપયોગ અને તેની મદદ જાળવવા પણ કરવો પડે છે. એટલે દરેક વખતે દાઘ ધોવાય જને તે પણ રસોઈમાં કામગીરી વખતે સ્વચ્છ કરવાનો નિયમ જરૂરનો છે વળી દાઘ ધોવામાં ખાસ આવશ્યકતા નખ યોખા કરવાની છે. નખ જનતા મુખી વધવા દેવા નહીં જેમ નખ લાંબા તેમ તેમાં કચરો વધારે આવે નખ દોષ દોષની કણક ખાખા પછી જોઈશું.

—તો નખ યોખા થઈ મરેલા માણસ પડી નખનો જીવો જ કચરો કણકમાં પ્રવેશ પામી ગયો દરેક કચરામાં જતુઓ હોય છે તે પણ કલાકમાં કામગીરી થઈ દાઘ છે.

જેમ દાઘ સ્વચ્છ જોઈએ તેમ રાંધણી વાસણ પણ તદન સ્વચ્છ જોઈએ કચરો, ધૂળ, માટી, કાંઈક ભાજી જોઈએ નહીં. સાંકડી, તમેચા, કાંઈક વિગેરે જાળી ઉપર મૂકેલાં દાઘ ત્યાંથી લઈ ધોવા સિવાય રસોઈમાં ખાતરા નહીં.

રસોઈ પીરસવામાં પણ ઉપરનીજ સૂચનાઓ કામગીરી રસોઈમાં દાઘ બાંધવો નહીં. પરંતુ કાંઈ, ચમચાઓ પીરસવું જોઈએ દાઘમાં વચ્ચે કણ પીરસવાની રીત પછીજ મદદ દોવાથી નાપચડ કરવા યોગ્ય છે.

જમવાના યાગી વાડકા પણ સ્વચ્છ હોવા જોઈએ.

રસોઈ બનાવવામાં તેમજ તે જમવામાં, પીરસવામાં, સ્વચ્છતા જોઈએ તો પછી જે જોઈએ રસોઈ બનાવવાની છે અને જ્યાં જમવા બેસવાનું છે તે જ્યાં પછીજ સ્વચ્છ હોવી જોઈએ તે નિર્વિવાદ છે. રસોઈમાં કાંઈપણ જમવાને મંદવા દેવી ન જોઈએ. પણ મંદવા મરાઈ રહે તેવા મંજોરે પણ હોવા ન જોઈએ પાણીનો ઢાળ સારો જોઈએ. આટોફુ, લીલોફુ જે શાક સમારેલાનો કચરો રસોઈમાં વધુ વખત રહેવા જોઈએ નહીં રસોડુ જેમ અને તેમ સાફ, સ્વચ્છ, અને ખુલ્લી દવા જાળવવાવાળું જોઈએ. ધુમકો ચાંપો જવા માટે સારી બંધવણ જોઈએ.

આમ જુદા જુદા દાઘ પણ જમનાર માણસનું મો અને દાઘ સ્વચ્છ ન હોય તો ધૂળ ઉપર લીપણ જેવું થાય દાઘ અને નખમાં અતિશય કચરો અને જતુઓ દાઘ છે એટલુંજ નહીં પણ મોમાં ખાસ કરીને કાંત અને જાળામાં મળેજ કચરો, મેષ, ઝારી અને જતુઓ દાઘ છે. આ સાથે ક્યાં સીવાય સ્વચ્છ રસોઈ જમવાથી જતુમિતિ રસોઈ પેટમાં તો જવાનીજ. એટલા માટે જમવા વખતે પ્રથમ દાઘ જરાબર સારા પાણીથી ધોઈ નાખી પછી મો, કાંત વિગેરે પાણીના ઢાળા કરી અંગીથી કાંત પમી કરી ઢાળા કરી સાથે કરવું જોઈએ.

(સંપૂર્ણ)

નાગપુત્રી

સંપાદક :

શ્રી લોગીલાલ જયસંદ

સાંકેસરા

[રાજ્યોપરસૂત્રિએ સ. ૧૪૦૫ માં ચતુર્વિંશતિપ્રબન્ધ અથવા પ્રબન્ધકોશ રચ્યો છે તેમા આર્યનન્દિલ પ્રબન્ધ નામના બીજા પ્રબન્ધમાં આ કથા આપેલી છે. હાલ પણ ગુજરાત અને કાઠિયાવાડમા નાગપંથમની કથા પ્રચલિત છે, તેની સાથે તે બહુ મળતી આવે છે. શ્રી મેઘાણી સંપાદિત કંઠવદીની બારમી પ્રકરણ વાંચવાથી આ બાબતની ખાતરી થશે. પ્રબન્ધકોશકારનો ઉદ્દેશ નાગપંથમનું માહાત્મ્ય વર્ણવવાનો નહોતો, તેથી કથાને બહુ ટુંકાવી નાખી છે, તેથી ઘણે સ્થળે રસની ક્ષતિ થાય છે. લેખકનો ઉદ્દેશ એક જન આચાર્યનું માહાત્મ્ય વર્ણવવાનો છે, તેથી જનસંપર્ક પણ અદર ધણો છે. નાગપંથમને બદલે ચૈત્રપૂર્ણિમા છે, પરંતુ વસ્તુ તે જ છે. આપણા પ્રાચીન અને અર્વાચીન યોગસાહિત્યના તુલનાત્મક અભ્યાસમાં તે ઉપધામી થાય એવી છે, તેથી મૂલ સમૃદ્ધ કથાનું ગૂઝાટી ભાષાન્તર અહીં આપ્યું છે. કંઠવદીમાંની કથા એક વાર વાંચી જનારો આની ઉપધાનિતા સ્પષ્ટ થીતે સ્મરશે. આમાંના કેટલાક પ્રસંગો પ્રચલિત કથાથી ભ્રષ્ટા પડે છે.]

આર્યનન્દિલપ્રબન્ધ

પુષ્પિનીખંડપાટલમાં પદ્યપદ્ય રાગ હતો. તેની પદ્યાવલી રાણી હતી. એ સહેરમાં પદ્યદત્ત નામનો શેઠ રહેતો હતો. તેની સ્ત્રી પદ્યસા નામની હતી. તેઓનો પદ્ય નામનો એક પુત્ર હતો. તે પદ્યને વરદત્ત સાથેવાહે પોતાની વૈરાટયા નામની પુત્રી પરણાવી હતી.

એક વખત વૈરાટયાને પિતા વરદત્ત પોતાના પરિવારની સાથે દૂર દેશાવરમાં ગયેલો. ત્યાં વનમા દેવ દાસતા બળી ગયો. વૈરાટયાની સાસુ તેને-તે પોતાની મેઘા સુશ્રૂષા કરતી હતી. છતાં 'નખાપી' કહીને મેઘા મારતી કારણ-“ રૂપ, ધન, તેજ, સૌભાગ્ય પ્રભૂતા; એ બધું સ્ત્રીઓને નિરંતર

પીયરીવાનાં પ્રભાવથી મળે છે. ”

કઈય વયનોથી પીડાયેલી વૈરાટયા પોતાની સાસુને નહીં પણ દેવને દોષ દેતી અને વિચાર કરતી કે “ પૂર્વે કરેલાં કર્મોના ફલવિપાક ફરેકને થાય છે. ”

યોગા વખત પછી વૈરાટયાને ગર્ભ રહ્યો અને તેને ખીર ખાતાનો ફોહલ થયો. એ વખતે આચાર્ય નન્દિલ નામના સૂરિ ત્યાંના હિલનમાં આવ્યા હતા. વૈરાટયાની માસ બોલતી- “ આ વહુને ઓકરો નહીં પણ ઓકરો જન્મવાની છે. ” આવી રીતે વયન-

૧ કથા ગદ્યમાં છે, એટલે આગળ રીતે કાળા ટાપમાં મૂકેલા વાંચકો વચ્ચે આવા સ્થાનોમાં ભાષાન્તર છે,

ખાણેથી બવાયેલી તે સતી સ્ત્રી સુરિને વડન કરવા ગઇ. પોતાની સાસુ સાથેનો વિરોધ ત્યાં કહી સુરિ બોલ્યા—“ આ પૂર્વ કમની દોષ છે, માટે હે વત્સે ! કોષ વધારવો યોગ્ય નથી, આ લોકમાં કોષ એ શરીરને સંતાપકારક છે અને પરલોકમાં નરકાદિ દારણુ

કુખ પેદા કર નાર છે. તને પુત્ર જન્મશે, તને ખીર ખાવાનો દોહક થશે છે તે પણ પૂરો થશે ”

આવી રીતે સુરિનાં વચ્ચેથી આનંદ પામીને તે ઘેર આવી અને વિચાર કરવા લાગી કે આ ગુરુ સિવાય આખી યે પૃથ્વીમાં મારો એવો કોઇ પણ સુદૃઢ નથી, જેની આગળ મારાં કુદયનાં ચિરસંચિત સુખદુઃખની ધડી-એ ધડી વાત કરીને

એક ઉડા નિર્દાસ નાખીને કંઇક વિચાર પાસુ.

પદમથા પણ એત્રી પૂનમને દિવસે પુકરીક કરતાં ઉવાપન આરંભ્યુ. તે દિવસે પાવસપૂર્ણ પ્રતિગ્રહ વતિએને આપમાં આવે છે, તથા સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરવામાં આવે

છે તેણે તે સર્વ કહ્યું, પણ વૈરભાવથી વફુને દલકા કઢોળ ખાવા આપ્યા. વફુ (વૈરદયા) યાળીમાં ખીર લઇ, ઉપર કપડું મૂકી જાની-માની જલાશય આગળ પાણી માટે ગઇ. ઝાડના થઇ આગળ ખીર મૂકીને હાથ પગ ધોવાને ગઇ તે વખતે, જે અધિજન નામનો

નિમૂતિ

કહિ અચંદ નમ્ર ને વિ-સોલ રત્ન હીસલી,
કહિ અબંધ ભાવના વરત્ન રત્ન હીસલી,
કહિ દારણ અશુભા પ્રણય ઔર ચોળી,
સ્વભાવ સિદ્ધ લક્ષણે વહી કહિ પ્રમેદલી.
અવિત્ત્ય અંતરે છતાં, પિતા સમાન ચૂમતો-
તહી સર્વ માલ એ સલાલી મન્ય પૂમતો !

નિષાદ નાદણ મહિ જગદ અમ આનરે,
ત્રિતાપ જ્વાળા અંતરે, રસાદતાં દરી, મરે;
દયા શી મર્તિમત એ લક્ષણ પ્રાણુ રહલી,
સુધા ભરી મીઠી મીઠે સખળ કલેશ ફેડલી.
કલેક સ્વભા તે સમે વફુ વફુ નિશ્ચરેતો,
મહાવ્યાજ માડી અકર્મ યાં દોષ લાડતો !

અને વસતવાડિયા શી અગચમ ખીસલી,
વિવિધ રમ અર્જમાં અનન્ય-મસ્ત હીસલી;
સુન્દર સુદરી નિદાણી વનવનાટ નાચણે,
ગણી પ્રિયા સમેગડી ફૂ મન્ય મન્ય રાજણે.
ચલેમ્ રાખસુદિના પિદાર નર્કાં જમાવતો,
અપત્ય માત ને પ્રિયા, સખી વિષે સમાવતો.

હયંદરાથ કેસાઇ

એ સમિજ્યુ અને ઘેર જઇને પોતાના પત્નીને પણ આ વાત કરી. વૈરદયા પણ ઘેર આવી તે રાત્રે જે વૈરદયાની પ્રાતિવેશિકાઓ હતી તેના સ્વપ્નામાં નાગપત્નીએ આવીને કહ્યું “ જાહે, હું અધિજન નામની પત્ની છું. વૈરદયા મારી પુત્રી છે. તેને અરિનો ભાવ થયો છે તે વ

નામ પાતાલમાં રહે છે, તેની આંખે પણ (ગર્ભ રહ્યો હોવાથી) ખીર ખાવાનો દોહક થયો હતો તેથી, પૃથ્વી ઉપર આવીને ખીર શોધતી હતી. તેણે ઝાડની મૂળ આગળ મૂકેલી ખીર જોઇ અને તે ખાઇ ગઇ વૈરદયા હાથ પગ ધોઇને પાણી આવે છે તો પાન ખાધી જૂએ છે, પણ દોષ કરેતી નથી, પણ આ-શીર્વાદ કે છે કે જેણે આ ખાણુ દોષ તેના મનોરથ ફળો ઝાડની પો લમાં બેઠેલી અ સિજનની પત્ની-

પૂરો કરજે અને તેને કહેજે:- ‘ તારે આપ નથી, પણ હું તારા આપનો બદલો વાળીશ. અને સામ્રાટી પગલવ પામેલી એવી તારો તાપ દૂર કરીશ. ’ ” તે દાસીએ સવારમાં વૈરોટયાને ખીર ખવરાવી સપૂર્ણ દોહદવાળી એવી તેણે પુત્રને જન્મ આપ્યો. નામપત્નીએ પણ સો પુત્રોને જન્મ આપ્યો. વૈરોટયાના પુત્રના નામકરણદિવસે નાગલોકમાં એક દિવસ થયો. ત્યાં તેના આપનું ઘર હતું ત્યાં નાગદેવતાએ સુંદર મહેલ કરાવ્યો. ત્યાં અનેક હાથી, ઘોડા અને પદાતિવાળા નાગલોક આવ્યા. ધર બધું લક્ષ્મીથી ભરી દીધું. પુત્રોના પરિવારવાળી પતિયુક્ત અલિંબરપત્નીએ દિવ્ય વસ્ત્ર, પરાળાં, સુવર્ણ, રત્ન, આભરણ વગેરે સર્વ મનોહર વસ્તુઓ વૈરોટયાને આપી. વૈરોટયા અલિંબરના ધરમાં રોજ આવળવ કરવા માંડી. નામપત્ની તેનો બદ્ધ સત્કાર કરતી સામ્રાટ પણ “ આને પીધીશાં છે ” એમ વિચારીને વફુને માન આપવા માંડી ‘ સ્લોક ’ પૂજિતપૂજકા. ’ વૈરોટયાનું રક્ષણ કરવા માટે નામપત્નીએ પોતાના સો પુત્રો આપ્યા. તેણે એ સર્વોને ધક્કામાં નાખ્યા એ વખતે કોઈ કામકરનારીએ અગિયાર તપેલી ચાળી ઉપર એ ઘડો મૂક્યો. વૈરોટયાએ જો કે તરત જ ઉતારી નાખ્યો, અને ઉપર પાણી છાટ્યું તેથી એ નાગપુત્રો તરત જ સ્વસ્થ થઈ ગયા, પણ એક જથ્થો બાકી યથ ગયો તે જોવા જમીન ઉપર પડ્યો કે તરત વૈરોટયા એવી. “ બાંડીમા (ઘણટ) જીવતો રહે ” વૈરોટયાના સ્નેહથી મોહિત થયેલા તે બાન્ધવરૂપ સર્વો રત્ન, સુવર્ણ વગેરે આપીને તથા નામકરણ સંસ્કાર કરાવીને પોતાના સ્થાને ગયા વૈરોટયા આવી રીતે નાગદેવના પ્રભાવથી ગૌરવવત યથ હવે, અલિંબર પોતાના પુત્રને બાંડો જોઈને ગુસ્સે થયો: “ કોણે દુષ્ટે મારા પુત્રનું પૂછું? કાપી નાખ્યું? ” “ વૈરોટયાએ મારા પુત્રને બાંડો કર્યો છે ” એ બાણીને તેના ઉપર પહેલા પ્રસન્ન થયેલો હોવા છતાં

પણ કોઈ પામ્યો; અને કંઈક ઉત્પાત કરવાને વૈરોટયાને ત્યાં ગયો. અલિંબર ધરમાં સંતાપી રહ્યો. વૈરોટયા અધારા જોરકામાં પેડી તે જ વખતે બોલી: “ બાંડીએ (ઘણટ) જીવતો રહે ” આ સંભળી સન્નિધિ થયેલા નાગરાજે તેને નુપુર આપ્યા; અને તેના ઉપર કૃપા કરીને કહ્યું: “ વત્સે, આજથી તું પાતાલમાં આવ, અને પન્નગે પણ તારે ત્યાં આવશે. ” વૈરોટયાએ પાતાલમાં આવળવ કરવા માંડી. નાગની કૃપાને લીધે પુત્રનું નામ નાગદત્ત રાખવામાં આવ્યું.

ઘોડા સમય પછી શ્રી આયર્ષનન્દિલક્ષ્મીએ વૈરોટયાના સસરાને કહ્યું: “ નાગના આશ્રયે મેલેલી તારી પુત્રવધુને તું નાગદેવોને આ પ્રમાણે વિનંતિ કરવા કહેજે-તમે લોકો ઉપર અનુગ્રહ કરો, કોઈને દશ ન દે, ” સુરિનું આ વચન સસરાએ વૈરોટયાને અને વૈરોટયાએ નાગલોકને કહ્યું. પાતાલમાં જઈને વૈરોટયાએ જોયું કહ્યું “ અલિંબરપત્ની ધણું જીવે, અલિંબર ધણું જીવે, જે જે ભને નઆપીને આપનાળી કરી છે, અનાથને સનાથ કરો. ” અરે નાગકુમારો, મહાત્મા આયર્ષનન્દિલે બાદેશ કર્યો છે કે “ લોકોને પીડા ન કરો, લોકો ઉપર અનુગ્રહ કરો. ” આમ કહીને વૈરોટયા પોતાને ઘેર ગઈ. ગુસ્સે વૈરોટયાસ્તવ રચ્યો. જે વૈરોટયાસ્તવનું પઠન કરે છે તેને નાગનો ભય નથી થતો. વૈરોટયા બધા નાગોને ગુસ્સી પાસે લાવી. તેઓ ઉપદેશ સાંભળીને ચાન્ત ચિત્તવાળા થયા. વૈરોટયાનો નાગદત્ત નામનો પુત્ર બહુ સંપત્તિવાન થયો. પદ્મદેવે પ્રિયાસંહિત મત અંગીકાર કર્યું. તપ તપીને સ્વર્ગમાં મેલે. પદ્મવદા ગ્રંથ દેવત્વને પ્રાપ્ત થયેલા પદ્મદત્તની સાથે દેવી યથ. વૈરોટયા પણ કૃણીન્દ્રોનું ખ્યાન ધરતી મરણ પામીને ધરજેન્દ્રપત્ની યથ. ત્યાં પણ તેનું વૈરોટયા એવું નામ છે.^૧

૧. આ સ્તોત્ર અદ્વાપિ વિદ્યમાન છે.

૨. વૈરોટયા નેનોમાં દેવી ગણાય છે.

આત્માનું અવલોકન

શ્રીમા :
ડૉ. અમૃતલાલ હ. પરેશ,
દેશ્ય ઓફીસ, સુરત.

મારે જ્ઞાન અને મારી બેરકારીથી,
મારો ખરે રહેલા સમગ્ર દેશેને શુ કુ
નેહ થઈ શુ ? ના, ના, કું નથી નેહ
સકતી કું મારા ખરા દેશેથી અમલ્યું કું
અને મારો

મારો મિત્ર તો જન્મમાં એકજ છે તે જોશું ?
કું તેને સાચા સ્વરૂપમાં ઓળખું કું ?
નહિ ? કું તેને ફક્ત ઉપર લપડીએ પીછાનું
કું; તેનું માથું સ્વરૂપ, તેની ખરી મહત્તા

અને તેનો
સ્નેહી, ને મને
મારા દેશેથી
તારી સિખા-
મણ આપે તો
મને ખડક માફું
લાગે ને, કું
રકું કું અને
મારા પ્રિયત-
મને રક્ત કું.

મારા એ
દા વખતે
હરી, મારા
અવશ્યેને
પણ મુણ રૂપે
ખતારી, મારી
પ્રુષામત ક-
રી, અને ભેત
રી, અને સાર
સમગ્રનારેમિ
તો અમતમાં
નેહાને તેરલા
છે પરંતુ મારા

કુરુદેવ, મારી અમલેશનું, મારી અમીએવ,
મારી બેરકારીનું અને મારા જ્ઞાનનું માન
કેવનવાર, મારો સાચો મિત્ર, મારો પરમ
સ્નેહી, મારા સુખે સુખી, અને મારા કુન્ને
કુખી અને મારે મારે લાગણી પરાનાર,

અંતિમ અભીચ્છા

[હરિગીત]

મુજ ચિત્ત ત્ય સચિદ્રશ્ય તોર કુખ રિલ અપ્રિયત્વ,
પ્રમુદીન જન અલ્પતા રે હા અલ્પમા મલ્લ;
બ્રહ્માંડના નેત્રદારમા મુજ હર નિહાનિ મરી રહ્યું;
રિલને મમે ઠે આર નિર્જન રમ્ય સ્થળ અંતિમથું. ૧

સમગ્રાનુ સ્પૃશિત હૃદયથુ અર્થે શેમાપત્તને,
વાત્સલ્યપૂર્વે નિહાનાર રહ્યોન યોદા તત્ત્વને;
સંતાપ, શોર્ષ વિદાય સ્વર્ગમાં આક્રમણ કરતાં મળ્યાં
તે સર્વથી રહી પિતા કુળાવ સુર પ્રાપ્તી તળાં ૨

સત્ત્વમાં પાપન પ્રાપ્તિને આ પ્રુત વિશ્વે જેમતાં,
સકુ રમ્ પ્રજાને જાનથી જે નાદ રહે આજ્ઞા
કેરે મલન ઠે જાનના ન્વાં પ્રુદિ અલ્પ રહેન ઠે,
નિર્વાણ વિશ્વ રહ્યોરે અંતિમ અભીચ્છા એન ઠે ૩

અનોરમા અમલજી શાસ્ત્રી

અને તેનો
વિશુદ્ધ પ્રેમ,
કું અજ્ઞાન,
બેરકાર સ્ત્રી
પીછાનની ન-
થી પ્રશુ ।
મને મમજ-
વો ! સદામ
કરો ।

સતી મં-
કળના પૌર્ણ
ભર્મ કું પંચુ
કું, સતી સી-
તાના જીવનનું
અનુકરણ ક-
રવાનો કું
ડોળ કું કું,
દમયંતીના
મુજોનું માન
કર કું, સા
વિગ્રીની પ-
તિભાજિ પર
વારી જાડ

કું અને પતિપ્રેમના સમુદયમાં જ્ઞાન કરતી
પત્નીએના ચરિત્રો વાચી રાચું કું; પરંતુ
તેથી શું થઈ શકે ?

“ ત્ત્વીં સતી આત્મા તત્ત ચીન્મે નહિ,
ત્ત્વીં સતી સ્વપ્ના સર્વે ભૂમી ”

તેમનામાં ધગશ હતી, અને એ ધમધમે અંગે રંગુનમાં ઓઝોની ઉન્નતિ સાથે તેમણે કાપ' સર કપુ' હતું. જુનાં આચાર વિચારનાં બહેનોને સાથે રાખીને તેઓ કામ કરતાં હતાં. ત્યાંની 'નિઃશાળ માટે તેમણે એક કોન્સર્ટની યોજના કરી હતી અને જુનાં વિચારનાં બાધ બહેનોના વિરોધ છતાં એ સર્વને ભેગાં રાખીને તેમણે એ યોજના પાર લટારી હતી.

મોલમીન અને અકબાબમાં મોટી ઉમરની શુજરાતી બહેનો માટે તેમણે પોતાને ધરે ખાનગી શિક્ષણવર્ગો તેમજ શીષ્યવર્ગો ચલાવ્યા હતાં. તદ્દન નિરક્ષર બહેનોને સખી વાંચી શકે એટલું શિક્ષણ આપવાને તેમણે પ્રયત્ન કર્યો હતો અને તેમાં તેમને સફળતા પણ મળી હતી. દરેક શિક્ષિત બહેને શુજરાતી બહેનોની નિરક્ષરતા દૂર કરવા માટે સૌ લવંગિકાબહેનોના હાથમેલો લઘુ કામ કરવાની જરૂર છે.

સા. લવંગિકાબહેનને પ્રસિદ્ધિમાં આવવાને જરા પણ શોખ ન હતો અને પરિણામે તે શુજરાત તેમનાં કાપ'થી પરિચિત

નથી. સ્વ. પંડિત મોતીલાલ નેહરુ માટે યોગ્યતા સરધસમાં તેમણે આગેવાની ભર્યો ભાગ લીધેલો. તે માટે તેમની છત્રી માંગવામાં આવેલી પરંતુ એવી પ્રસિદ્ધિની ક્ષેષ પણ ઇચ્છા ન હોવાથી તેમણે તે આપવા સાફ ના પાડેલી.

તેમને સંતાનોમાં માધવી હૈં કુરગી (૧૫ વર્ષ ૧૧) અને ચિત્રામણ (૧૫ વર્ષ ૬) એ બે પુત્રીઓ છે. બન્ને પુત્રીઓને તેઓ ધરમાંજ શિક્ષણ આપતાં હતાં. અંગ્રેજી, શુજરાતી અને સંસ્કૃતનું તેઓ બંને શિક્ષણ આપતાં હતાં.

સૌ લવંગિકાબહેન સ્વભાવે ધર્મા મળતાવર્ગ આનંદી, નિખાલસ, સાદાં તેમજ નિરભિમાની હતાં.

અવસાન પહેલાં બે માસ ઉપરજ તેઓ પિતાને ત્યાં ખાર આભાં હતાં. અને તા. ૯ મી ઓક્ટોબરે ૧૯૬૬ પિતા માતાને તેમજ સુગાં, સબધી સ્નેહ જોન ટ્રેસનામરમાં મૂકી અવસાન પા. ૧૧ પ્રશુ તેમના આત્માને ચિરંતન શાન્તિ આપો !

— ૦ —

શ્રી અને પુરૂષ એકજ નથી ૨૨૬

' સ્ત્રીચળતિની હિવચાલ (The Feminist Movement)' ને કે ઉચ્ચ આદર્શ ઉપર સ્થપાયેલી છે, છતાં, મને લાગે છે કે એમાં એક મોટી ભૂલ થઇ છે જે એકતા છે નહિ ને હોષ થકે નહિ તે પરાણે આચુવાનો તેણે પ્રયત્ન કર્યો છે સ્ત્રીપુરૂષ વચ્ચે શારીરિક, માનસિક, હાર્દિક ને આધ્યાત્મિક ભેદ રહેલો છે તે દષ્ટિ બદલ રાખવાનો પ્રયત્ન આ હિલચાલે કર્યો છે. પરંતુ સ્ત્રીપુરૂષ વચ્ચેનો આ ભેદ જ પુરૂષની સાથે જાહેર જીવનમાં મળવાનો અધિકાર આંતે પ્રાપ્ત કરાવે છે જે સ્ત્રીપુરૂષ એકજ હોય તો પુરૂષ બીનો પ્રતિનિધિ યદ્ય શકે, પણ મદ્દાન ઇશ્વરી જીવનના બીજા પ્રદેશનું પ્રતિનિધિત્વ સ્ત્રીઓનું છે. પ્રજાના અને જગતના કલ્યાણ માટે તેથી જ સ્ત્રીઓના અભિપ્રાય અને ' દષ્ટિબિંદુ વ્યક્ત થવાની ધર્મજી અગત્ય છે. જગતના મદ્દાન પ્રજાનો વિશે સ્ત્રીઓ પુરૂષો કરતા બિલ દષ્ટિબિંદુ રણુ ન કરી શકે તો બહેતર છે કે તેમણે મૌન સેવવું. જ્યારે સ્ત્રીઓ દેખાવમાં, પહેરવેશમાં, ટેવમાં, અને કામધંધામાં પુરૂષ જેવી ચવાનો પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે તેઓ ચિમરી જાય છે કે કુદરતની યોજનામાં પોતાનું સ્થાન અને ધર્મ શાં છે "

[શ્રી મોતીલાલના બાપજીમાંથી]

લેડી એમીલી લુડીય-અ

ગરીબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદ ૭
પ્રીત્યુષ

૨૦

દેવીદીને ચ્હાની કુશન તેજ દિવસે બધ કરી દીધી હતી અને દિવસભર ને અદા-લતમાં ધાડવાળો મુકામો ચાલતો હતો અને રમાનાયની જુઠાની લેવાઈ રહી હતી તેની ધૂન તે ખૂબ કરતો હતો. બરાબર ત્રણ દિવસ સુધી રમાનાયની જુઠાની લેવાઈ કરી અને ત્રણ દિવસ સુધી દેવીદીને ન કામ ખાધુ કે ન કામ પીધુ. આને પણ મરે આવતાની સાથે જ તેણે કુરુણ છતારી નાખી અને પગે લાકડે પવન નાખવા માંડ્યેલ કાગળ બેઠો હતો એટલે થોડો થોડો ગરમી સર થઈ હતી પરંતુ કામ એવી ગરમી ન હતી કે પસીના થાય અને પગની જરૂર પડે અમલદાર લોકો તો કડીના કપડાં પહેરતા હતા; પરંતુ દેવીદીન પરીનાથી તર થઈ ગયો હતો તેનો ચહેરો લગેસા નિષ્કપટ વદતરથી દસી રહેતો હતો તે અત્યારે ઘોડીયો થઈ ગયો હતો, કેમ જાણે કામ થઈ કરીને તે પાઠો આપ્યો ન હોય.

જાએ લોટામાં પાણી લાવીને બોલી "ચલમ બરી રૂઢી !" ત્રણ દિવસથી દેવીદીનની ખાતર થઈ રહી હતી આના પહેલાં છુટી કદિ પણ ચલમ બરી આપવાનું કહેતી ન હતી. દેવીદીન એની મતલમ મગજવતો હતો. સઘન નેત્રાથી છુટી તરફ એકાદને તે

બોલ્યો " નહિ; રહેવા દે, ચલમ નથી પીતી. "

" તો કાલ્ય મોડું; તો ઘાઈ ભો, ધૂળ લાગો ગઈ છે "

" ઘાઈ નાખોશ; શી ઉનાવળ છે ! "

છુટી આજની બપોર જાણુવા ઇતેન્નાર હતી પરંતુ દેવીદીન ચીકાઈ ન જાય એટલા ખાતર કરી રહી હતી દેવીદીન પ્રસન્ન થઈને આપો આપ બધો જતાનત કરી દે એટલા માટે તેનો થાક છતારવાની જાએની ઈચ્છા હતી.

" તો જરા પાણી તો પીએ, બપોરે તો કામ ખાધુ પણ ન હવે મીઠાઈ લાવુ ? લાવો, પગે મને ચાપી દે. "

દેવીદીને પગે આપી દીધેલ છુટી પવન નાખતો લાગી બે ત્રણ મીનીટ સુધી આંખો બધ કરીને પડી રહ્યા બાદ દેવીદીને કહ્યું

" આને લાકડની જુઠાની, પૂરી થઈ ગઈ "

છુટીનો કાલ્ય થઈ ગયો તે બોલી. " તો કાલથી તે મરે આવી જશે ? "

દેવીદીન " હજી છુટી નહિ મરે, આ જ જુઠાની દિવાનીમાં આપવી પડશે. અને હવે અહીં આવે પણ યા માટે ? કામ સારી જાએ મળી જશે. ઘોડા પર મેસીને ફરશે. પરંતુ છે તો બેઠો મતલમી. ૧૫ બેઠું-કે-

આરોને ફાસાવી દીધા. પાચ છ ને તો ફાંસી મળી જશે, બીજાઓને દશ દશ, બાર બાર વર્ષની સજા થઇ જવાની છે. તેની જુઆનીયી મુકદ્દમે સાખીત થઇ ગયો. હવે કોઇ મને તેટલો પ્રયત્ન ભલે કરેને ! શી મળલ છે કે જરા પશુ સંદેહ પડે. હવે એક જણ પશુ નહિ બચે. કાણે કામ કયું, કાણે નથી કયું, એનો હાલ તો ધ્રુવર ભણે; પરંતુ બધા મરી જવાના. ધરેથી પશુ સરકારી રૂપીયા આપને જ લાગ્યો હતો ' આપણે છેતરાઈ ગયા ! ”

જગ્ગો મીઠા તિરસ્કારથી બેઠાને બોલી: “ આપણી નેકી-મદી આપણી સાથે છે. સસાર આજો મતલબી છે. કોણ કોને માટે મરી રિટે છે ! ”

દેવીદીને તીવ્ર સ્વરે કહ્યું: “ પોતાના સ્વાયંને ખાતર જે બીજાઓના મળ્યા કાપે તેને તો ઝેર દેવામાં પશુ પાપ નથી. ”

એટલામાં બે જણ આવીને ઉભા રહ્યા. એક ગોરા ખુબસૂરત છોકરો હતો, તેની ઉંમર પંદર સોળ વર્ષથી વધુ ન હતી બીજો અધિક હતો અને ચપરાસી જેવા દેખાતો હતો.

દેવીદીને પૂછ્યું: “ કોને શોધો છો ? ”

ચપરાસીએ કહ્યું “ દેવીદીન તમારે જ નામ ને ? હું ‘ પ્રભામિત્ર’ની કચેરીમાંથી આવ્યો છું આ ભાઇ, રીતરજતુ ઇત્યાદિ મળ્યું હતું તે રમાનાથના ભાઇ છે તેમની તપાસ કરવા તેઓ કચેરીમાં આવ્યા હતા. એટલે તત્કાલે તમારી પાસે મોકલ્યા છે. તો હું જાઉં ને ? ”

એટલું કહીને તે ચાલી ગયો દેવીદીને જોખીને માથાથી પગ સુધી નિહાળ્યો, આકૃતિ રમાનાથને મળતી હતી તે બોલ્યો “ આવો, બેટા ! બેસ, ધરેથી ક્યારે આવ્યો ? ”

એક ખટકની દુકાન ઉપર બેસવાનું જોખીને બધું પ્રતિકુળ લાગ્યું. ઉભો રહીને

તે બોલ્યો: “ આજે જ આવ્યો છું લાભી પશુ સાથે છે ધર્મશાળામાં ઉતર્યો છું. ”

દેવીદીન ઉભો થઇ ગયો અને બોલ્યો. “ તો જ વડુને લઇ આવેને ! ઉપર રમાનાથ બાબુને જોરડો છે, ત્યાં આરામથી રહો. ધર્મશાળામાં આ માટે પડી રહેશે ! નહિ, ચાલ, હું પશુ આવું છું. અહીં બધી રીતની સગવડ છે. ”

તેણે જગ્ગોને આ ખબર આપી અને ઉપર ઝાડુ વાળવાનું કહી તે ગોખી સાથે ધર્મશાળા તરફ ચાલ્યો ગયો. શુદ્ધિએ તરત જ ઉપર બેઠાને ઝાડુ કાઢ્યું. પછીથી મીઠાજી વાળાની દુકાન પાછી મીઠાજી અને દહીં લઇ આવી. સુરાહીમાં પાણી ભરી દીધું, પછી હાથ મોં ધોઇને એક રંગીન માટી કાઠી, ધરેણું પહેલું અને બનીદનીને વડુની સાથે બેઠા લાગી.

એટલામાં ગાડીમાંથી પહેલી શુદ્ધિએ આજળ બેઠાને બલપાને, ઉતારી બલપા પહેલા તો શાકભાજીની દુકાન બેઠાને ચોખી; પરંતુ શુદ્ધિ તરફ રત્નદરવાજા બેઠાને તેની ચોક દૂર થઇ ગઇ તેની સાથે ઉપર જતાં દરેક બિજા પોતપોતાની જગ્યાએ રાખેલી બેઠ. કેમ બેઠે પોતાનું જ ઘર ન હોય !

જગ્ગોએ લોટામાં પાણી આપી કહ્યું: “ આજે ધરમાં લોંબ રહેતા હતા, બેટી ! આજે પંદર દિવસથી ધર સુનું પડ્યું છે, હાથ મોં ધોઇને ખાઇશો, બેટી ! ભાઇની ખબર તો હજી તને નહિ પડી હોય ! ”

બલપાએ માથું હલાવીને કહ્યું: “ હજી ખરાબર માલમ નથી પડી મૂત્રે છપાય છે ત્યાં માલમ પડ્યું કે પોલીસે તેમને ગિરફતાર કર્યો છે ”

દેવીદીન પશુ ઉપર આવી ગયો હતો. તે બોલ્યો: “ ગિરફતાર તો કર્યો હતો, પરંતુ

હવે તો તે એક મુકદ્દમામાં સરકારી સાક્ષી બન્યો છે. પ્રવાસમાં હવે તેના ઉપર કોઈ મુકદ્દમો નહિ ચાલે અને વળી સાથે માથે તોફારી ચાકરી પણ મળી જશે ”

જલપાએ ગર્વથી કહ્યું. “ શું એ ડરથી તે સરકારી સાક્ષી બન્યા ? ત્યાં તેમના ઉપર કોઈ મામલો નથી તો મુકદ્દમો કેમ ચાલશે ? ”

દેવીદીને ખ્બીતા ખ્બીતા કહ્યું “ કંઈ રૂપિયા પૈસાનો મામલો હતો ને ? ”

જાણે આદત આવી પડી હોય તેમ જલપાએ કહ્યું “એવી કોઈ વાત ન હતી. અમને માત્રમ પડ્યું કે મહિં સરકારી રકમ એમનાથી અર્થાત્ત મળે છે એટલે તરતજ તે રકમ પહોંચાડી દીધી નકામા મકારાછતે બાગી આત્મા અને પછી તો એવી ચૂપકોડી રાખી કે પોતાની ખજાને સુધા ન આપી. ”

દેવીદીનનો ચહેરો જ્જ્જગી છકચો કેમ જાણે કોઈ વ્યથાથી આરામ મળ્યો ન હોય । તે બોલ્યો ‘ અમને શી ખજાને ’ વખતે વખત તેને સમજાવ્યો કે ધરે કાગળ પત્ર લખી દે. બધા ખસરાતા હશે. પરંતુ ઘરમનો માથો લખતોજ ન હતો. પ્રવાસમાં મુકદ્દમો ચાલી ગયો હશે, એવો ડર તેને લાગ્યો હતો હતો જો એ જાણતો હોત તો સરકારી સાક્ષી થાનો બનત ’ ”

સરકારી સાક્ષીને આંધળ જલપાની અજાણ્યો ન હતો. સમાજમાં તેની જે નિન્દા અને અપમાનિ થાય છે, તે પણ તેનાથી અજાણ્ય ન હતું મરકારી સાક્ષીઓ કેમ બનાવાય છે, તેમને કેવી રીતનું પ્રસોજન આપવામાં આવે છે, પોલીસનું રમકડું બનીને તે કેવી રીતે પોતાના જ મિત્રોના મળાં કાપે છે, તે સર્વ તેને માલમ હતું. જો કોઈ માણસ પોતાનાં શુભ આચરણથી ધનિજત થઈને સત્યનું રક્ષકન કરે, ઇજ અને કષ્ટનું આદ

રણ દૂર કરે તો તે સંજ્ઞા છે. તેનાં સાહસની જેટલી પ્રશંસા થાય તેટલી ઝોછી છે પરંતુ એમાં ઘરત એટલી કે તે સાથે પોતાનાં કર્મનું ઇજ ભોગવવા તે તેવાર રહે, હસતો રમતો ફાંસી પર ચડી જાય, એજ સાચો વીર છે પરંતુ પોતાનાં પ્રાણની રક્ષાને ખાતર, સ્વાર્થના નીચ વિચારથી, મનની કોરતાના બચથી, પોતાનાં સાથીઓ સાથે દુઝો કરે, પાળેલો સાપ નની જાય તો તે કાવર છે, પતિત છે, નીચ છે. વિશ્વાસલાત, કાકાએ અને સમાજનાં સત્તુઓમાં પણ એટલોજ હેય છે, જેટલો અન્ય ક્ષેત્રમાં છે એવા પ્રાણીઓને સમાજ કદિ પણ ક્ષમા કરતો નથી. જલપા એ સારી રીતે સમજતી હતી. અહીં તો સમજા એથી પણ મુશ્કેલ થઈ ગયું હતી રમાનાથે દડના બચથી પોતાનાં કરેલાં પાપનો પડો બોલ્યો ન હતો. તેમાં ઝોછામાં ઝોછી સમ્માણ તો હતી નિન્દા હોવા જતાં તેમાં આંતરિક સમ્માણને એક ચુચુ તો હતો. અહીં તો એ પાપોનો પડો બોલાઈ ગયો હતો, જેની હવા સુધા તેને લાગી ન હતી જલપાને તરત એમાં વિશ્વાસ નહિ આવ્યો. અવસ્ય કોઈને કોઈ વાત બીજી જ થઈ હતી જેણે સરકારી સાક્ષી બનવા તેને પ્રેરણા કરી હતી તે સ કાચાતી બોલી. “ “શું અહીં પણ કોઈ... કોઈ વાત થઈ ગઈ હતી ? ”

તેની મનોવ્યથાનો અનુભવ કરતાં કરતાં દેવીદીન બોલ્યો “ એવું કંઈ નથી, અહીં મારાં સાથેજ તે પ્રવાસથી આવ્યો હતો. આવ્યો ત્યારેતો અહીંથી ક્યાં ગયો નથી. બહાર પણ નીકળતો ન હતો. બસ, એક દિવસ નીકળ્યો અને તેજ દિવસે પોલીસે તેને પકડી લીધો. એક મિત્રાઈને આવતો જોઈને એવો બચ લાગ્યો કે મને પકડવા આવે છે, એટલે તે નાસી ગયો. મિત્રાઈને આથી યંકા પડી અને

તેને ચિરકતાર કરી લીધા હું પણ તેની પાછળ ચાલુમાં ગયો. દારોગાએ પહેલાં તો લાંચ માગી હતી. પરંતુ હું ધરે રૂપિયા લેવા આવ્યો એટલામાં તો ખીજજ વાત બની ચુકી હતી. અમલદારોમાં કોણુનું શી વાતચીત થઈ. તેને સરકારી સાક્ષી બનાવી દીધા. મને તો બાકાએ કહ્યું હતું કે આ મામલામાં જરાપણ જુલું બોલવું નહિ પડે. પોલીસનો મુકદ્દમા સાચો છે માયી વાત કહેવામાં શી ઠરકત ! હું ચૂપ થઈ ગયો. શું કરે ? "

જગ્ગો, " કોણુ જાણે બધાએ શી જુટી મુંઝારી દીધી. બાક તો એવો ન હતો દિવસભર મા, મા કરતો હતો કુકાન પર પુરોષ તેમ જ સ્ત્રીઓ પણ શી મજલ કેડે કોઈની તરફ આખ ઉઠાવીને બેસી હોય ! "

દેવીદીન " કોઈ ખરાબ કેવ નહતી મેં તો એવો છાકરા ભેગો જ નથી. તે જ કપટમાં મપડાઈ ગયો. " /

જાલપાએ એક મીનીટ ચિંતાર કરીને કહ્યું, " તેમની જુવાની લેવાઈ ગઈ ? "

" હા, બરાબ ત્રણ દિવસ ચાલુ રહી. આજે જ પૂરી થઈ "

જાલપાએ ઉદ્વિગ્ન થમને કહ્યું, " તો શું હવે કોઈ નહિ થઈ શકે ? હું તેમને મળી શકું ? "

દેવીદીન જાલપાના આ પ્રશ્ન પર દસી પડ્યો તે બોલ્યો, " હા, ખીજુ શું ? ત્યાં બંધને તુ બધું કહી દે, તો સારો ખેલ બગાડી નાખે. પોલીસ એવી ગંધેડી નથી. આજ કાલ કોઈ પણ તેને મળવા પામવું નથી. સખત પહેરા રહે છે "

એ પ્રશ્ન ઉપર આ સમયે ખીજ કાંઈ વાતચીત થઈ શકે એમ નહોતું આ પ્રશ્નનો ઉકેલ કરવાનું કામ સહેલું નહોતું. જાલપાએ

ગોપીને બોલાવ્યો. જાનમાં ઉભો રહીને તે સડક પરનો તમાસો બેઠો રહ્યો હતો. જાણે સાસરે આવ્યો ન હોય, તેમ તે શરમાઈ રહ્યો હતો. ધીમે ધીમે તે આંત્રીને ઉભો રહ્યો.

જાલપાએ કહ્યું, " હાથ મોટું ધોઈને કાંઈ ખાઈ દે હહી તો તને થણુ લાવે છે "

ગોપી શરમાઈને કરી બહાર ચાલી ગયો.

દેવીદીન સહેજ દસીને બોલ્યો, " અમારી મામે એ નહિં ખાખ બંધે બને ચાલી જઈએ છીએ તમને કોઈ પણ ચીજની જરૂર હોય તો મને કહી દેજો, વહુજ ! ધર તમાર જ છે બાઈને તો અમે અમારો જ સમજતા હતા. અમારે ખીજુ છે પણ કોણ ? "

જગ્ગોએ ગવંબેર કહ્યું, " તે તો મારા હાથનું રાંધેલું ખાતો હતો. તેને કોઈ આઠકણે અભિમાન ન હતું "

" હવે તમારે રાંધેલું નહિ પડે, માથ, હું રાંધી આપ્યા કરીશ " જાલપા હસતી હસતી બોલી.

" અમારી ન્યાતમાં ખીજના હાથનું ખાવાની મનાઈ છે. હવે ચાર દિવસ માટે ન્યાતમાં આગળી ચિંધવા જેવું શા માટે કરવું ? " જગ્ગોએ વધી કહ્યો.

જાલપા, " રૂઝગારી ચાતિમાં પણ ખીજના હાથનું ખાવાની મના છે. "

જગ્ગો, " તેમને અહીં કોણુ ભેગો બાવવાનું છે ? વળી બણેલા ગુંથેલા માથુસો તો એવી વાતનો વિચાર સુદ્ધાં કરતા નથી અમારી ચાતિ તો મૂરખ લોકોની છે. "

જાલપા, " તમે રાંધી બંધે હું જરૂં એ તો ઠીક નથી લાગતું. જેને વહુ બનાવી તેના હાથનું તો ખાવું પડશે ખાવું ન હોય તો વહુ શા માટે બનાવી ? "

જગ્ગો તરફ પ્રશ્નસાચક નેત્રોથી નોંધીને દેવીદીને કહ્યું, " વહુએ વાત તો

મુદ્દાની કહી દીધી. જાનો જવાબ બરાબર તમે તેટલું જાનપુણ્ય કરે; પરંતુ તે રહેશે તો વિચાર કરીને આપજો. અસારે તો ચાલ, એ ચમાર જ ! ”

લેકોને જરા આરામ લેવા દે. ”

જાનો નીચે ચાલી ગયાં એટલે ગોપીએ પડિત કરતાં હું એ ચમારને સારો સમજાવું.”

આવીને કહ્યું :
“ ભાઈ આ ખટિકને ત્યાં રહેતા હતા કે હું ? ખટિકે હોય એમ જ લાગે છે. ”

જલપાએ તિરકકાર કરી કહ્યું :
“ ખટિકે હોય કે ચમાર હોય; પરંતુ મારા અને તારા કરતાં સોચા સારા છે. એક પરદેશી માણસને છ માસ સુધી ચોરાને ઘરે રાખ્યો, ખવડાવ્યું અને પીવડાવ્યું. આપ જાણો એ એટલી હિંમત ! અહીં તો કોઈ મહેમાન આવી જાય છે તો તે પણ ભારી પડી જાય છે. જો આ નીચ છે તો આપજો તેના કરતાં પણ વધુ નીચ છીએ ”

ગોપીએ હાથ મુખ ધોઈ નાંખ્યું હતું. ચિંતામાં આતાં આતાં તે બોલ્યો :
“ કાંઈને રાખવાથી કોઈ ઉંચું નથી થઈ જતું ચમાર થઈ જાય. એની દલગીરે માથે પડે ! ”

નવીન પરબો બધાવશે ?

આ જરૂરિયાત એક બાળકની નહિ પણ અનેક બાળકોની છે.

પ્રત્યેક બાળક જ્ઞાનવૃદ્ધિ છિપાવવા નવનવાં પુસ્તકો માટે અંધી રહ્યું છે, અને તે વિના તલપાપટ થઈ રહ્યું છે.

એ નદી કે નવાણું વિનાનું ગામ હોઈ શકે તો જ બાલપુસ્તકાલય વિનાનું ગામ હોઈ શકે. પાણીની પરબ ઉઘાડવામાં પ્રયત્ન છે, તેથીયે વધારે પ્રયત્ન જ્ઞાનની પરબ ઉઘાડવામાં છે. પાણીની પરબ એક અમૂલ્ય આશીર્વાદ છે, પણ તેથીયે વધારે અમૂલ્ય આશીર્વાદ જ્ઞાનની પરબ છે.

દેહની વૃદ્ધા મીઠું અને સ્વચ્છ જળ સમાવે છે, પણ મન અને આત્માની વૃદ્ધા તો સુંઢર અને નિર્મળ પુસ્તક જ સમાવે છે.

આ નવો યુગ છે, બાલયુગ છે; અને બાલયુગ બાલજ્ઞાનની પરબોને માગે છે.

ક્રીમતો અને જાનવીરો, રાજાઓ અને મહારાજાઓ, આ યુગને અને બાળમાનસોને ઊંચોશે ? આ અવસરને બોળાવશે અને અવસરના એકાણું આપશે ?

સ્થળે સ્થળે નવીન પરબો બધાવશે ?

પાણી પીને ગોપી નીચે ચાલી ગયો. શરદેમાં ફરવાની તેને બધી ઇચ્છા હતી. જલપાને કાંઈ ખાવાનું મન ન હતું. તેની સામે એક મુશ્કેલ સમસ્યા ખડી થઈ હતી : રમાનાયને આ જાનમાથી કેવી રીતે કાઢી ચલાવઈ એ નિન્દા અને ઘણાંસની કલ્પના માનસો તેનું અભિમાન ખંડિત થઈ જતું હતું. રમેશને માટે તે સર્વની નજરમાંથી ઉતરી જઈ. કોઈને મુખ દેખાડી ન શકે.

વળી, નિર્દોષોનાં ખૂનનો ભાર કોના માથા ઉ-

પર રહેશે ? આરોપીઓમાંથી કોણ અપરાધી છે, કોણ નિરપરાધી છે, કોણ દ્રુપદા ધિમાર બન્યા છે, કોણ લોભના ચિહ્ન બન્યા છે તેની કોને ખબર ! સર્વને સળ ચાઈ જાય. એની દલગીરે માથે પડે !

સડક પર આવીને ફરવા લાગી. રમાનાથની આવી નિન્દા સંભળીને તેનું હૃદય તૂટી જવું હતું. તેને રમાનાથ ઉપર ક્રોધ ન આવ્યો, ગ્તાનિ ન થયું તેને હાથેના સહારો આપીને આ ઘણજીભાંથી કાઢવાને તેનું મન વિકળ થઈ હતું. રમાનાથ તેને ધુતકારી કેમ ન કાઢે, ઠાકર કેમ ન મારે, પરંતુ તેને અપયક્ષના અધારા ખાડામાં તે કદિ પશુ પડવા દેશે નહિ.

બંને જથ્થા ત્યાંથી ચાલ્યા, એટલે જનપાએ પૂછ્યું: “આ માથુસને કહી દીધું ને કે જ્યારે તે આવી જાય ત્યારે આપણને ખબર આપે ?”

“હા, કહી દીધું છે.”

૧૧

એક મહિનો વીતી ગયો. ગોપીનાથ પહેલાં તો થોડાક દિવસ કલકત્તાની સહેલ કરતો રહ્યો; પરંતુ ચાર પાંચ દિવસમાં જ તેના જીવ ત્યાંથી છડી ગયો. તેણે ધરતી રહેવાની સરખાત કરી દીધી. આખરે તેને પાછો મોકલી દેવાનું જનપાને ઠીક લાગ્યું. અહીં તો તે કુરકા ભરી ભરીને રડ્યા કરતો હતો.

જનપા કેટલીયે વાર રમાનાથના બગલા સુધી જઈ આવી, તે જાણતી હતી કે હજી રમાનાથ આવ્યા નથી છતાં પણ એક વાર ત્યાંસુધી ચઢી જઈને આવવામાં તેને કાંઈ વિચિત્ર પ્રકારનો સંતોષ થતો હતો.

કાંઈ વાચતાં વાચતાં કે સુતાં સુતાં જનપા યાત્રી જતી એટલે એક ક્ષણ માટે ખારીની સામે આવીને ઊભી રહેતી એક દિવસ સાંજે તે ખારીની સામે આવી તો સડક ઉપર મોટરોની ઢાલ નજરે પડી. આ

ટલી બધી મોટરો ક્યાં જાય છે, એવું તેને કુતુહલ થયું. એલે ખારીકાંધી જોવા લાગી છ મોટરો હતી. તેમાં પોલીસના અમલદારો બેઠા હતા એકમા બધા સિંપા-ધઓ હતા. છેલ્લો મોટર ઉપર જ્યારે તેની નજર પડી ત્યારે, જાણે તેનાં ચરીમાં વિજળીનો આંચકો લાગી ગયો ન હોય એમ થયું. તે એટલી બધી તન્મય થઈ ગઈ કે ખારીએથી દાદર સુધી દોડી આવી કેમ જાણે મોટરને રોકવા ચાલતી ન હોય ! પરંતુ એક જ પળમાં તેને માલમ પડ્યું કે દાદર પરથી નીચે ઉતરતામાં તો મોટર પસાર થઈ જશે. એટલે તે ફરી ખારી પાસે આવી ઊભી રહી. હવે રમાનાથ એકદમ સામે આવી ગયો હતો. તેની આંખો ખારી તરફ જ લાગી રહી હતી જનપાએ ધિસારાથી કાંઈ કહેવા ધાયું. પરંતુ સંકેતે તેમ કરતાં તેને રોડી લીધી. રમાનાથની મોટર કાંઈક ધીમી થઈ ગઈ હોય એમ તેને લાગ્યું. દેવીદીનનો અવાજ પશુ સંભળાયો, પરંતુ મોટર થોભી નહિ. એક જ ક્ષણમાં તે આગળ ચાલી ગઈ પરંતુ રમાનાથ હજી પણ રહી રહીને ખારી તરફ તાકતો જતો હતો.

જનપાએ દાદર આગળ આવીને કહ્યું: “દાદા !”

દેવીદીન સામે આવીને કહ્યું. “ભાઈ આવી ગયો ! પોલી મોટર જઈ રહી છે.”

એમ કહેતાં કહેતાં તે ઉપર આવી ગયો. જનપાએ ઉત્સુકતાને સંકેતથી દેખાતીને કહ્યું: “તમને કાંઈ કહ્યું ?”

દેવીદીન “બીલું” શું કહે ? માત્ર રામ રામ ક્યાં મેં કુછ જોતા પછી એટલે લાથથી દિવાસો આપીને ચાલી ગયો, તે જોયો કે નહિ ?”

જલપાએ માથું નીચું કરી કહ્યું. “ જોયા કેમ નહિ ? બારી આગળ જરા ઉભી હતી ”

“ તેણે તને જોઈ તો દરી ”

“ બારી તરફ તાકતા તો હતા ”

“ બહુ આશ્ચર્ય ? યુધ્ધ, દરી કે આ છે કાણ ? ”

“ મુકદ્દમો ક્યારે રજુ થશે, તે કાંઈ આલસ પડ્યું ? ”

“ કાલેજ તો ”

“ કાલેજ ? બાટલો વહેલો ? હવે તો જે કાંઈ કર્યું હોય તે આજેજ કર્યું પડશે કાંઈ પણ રીતે જો મારા પત્ર તેમને પહોંચી જાય તો કામ થઈ જાય ”

પ્રધાર છે એટલું આ કામ સહેલું નથી, એમ કહેતા ન હોય એમ દેવીદીન તેની તરફ તાકી રહ્યો.

જલપાએ તેના મનનો બાક પાછી જઈ કહ્યું : “ તેઓ પોતાની જુવાની બદલવા રાજી થશે, એમાં તમને કાંઈ સન્દેહ લાગે છે ? ”

એનો સ્વીકાર કરવા સિવાય દેવીદીનને બીજો કોઈ ઉપાય સૂચ્યો નહિ તે બોલ્યો. “ હા ! વધુ, મને એનો ખ્યાલ આવેલો છે. અને સાચું કહો તો જોખમ પણ છે. તે જુવાની બદલો પણ નાંખે, છતાં પોલીસના પંજમાંથી છૂટી શકે એમ નથી. કોઈ બોલુ કારણ કાઢીને તે ભાડને પકડી લેશે અને ફરી નવો મુકદ્દમો ચલાવશે ”

આ વાતથી જરા પણ ડરતી ન હોય એવી નજરે જલપા જોઈ રહી. પછી બોલી.

“ કાલ, હું તેમને પોલીસના પંજમાંથી બચાવવાનું માથે નથી લેતી. હું કેવળ એટલું જ ઇચ્છુ છું કે બની શકે તો આ અપવચમાંથી હું તેમને બચાવી લઉં. તેમના હાથેથી આ દલા બધા ધરાની બદનામી થતી જોઈ શકતી નથી. જો તેઓ - સાચેસાચ લાકપાકુઓમાં સામેલ હોય તો પણ હું તો એમજ ઇચ્છુ કે છેવટ સુધી પોતાના માથાએ સાથે રહીને મારે જે કુખ આવી પડે તે બાનથી તેઓ સહી લે. બીજાઓને દગો દઈને તેઓ સરકારી સાક્ષી બની જાય એ હું કદિ પણ પસંદ નહિ કર. પરંતુ આ તો મામલો જ તરૂન જુદો છે. પોતાના સ્વાર્થને ખાતર તેઓ જુદી સાક્ષી બાંધે એ હું કદિ પણ સહન નહિ કરું જો તેઓ જાતે પોતાની જુવાની નહિ બદલે તો હું જાતે અદાલતમાં જઈને બધી પોલ ઉપાડી નાખીશ. પછી કાલે એનું પરિણામ ગમે તે આવે બદલે તેઓ મને હમેશને મારે ત્યજી દે, મારા મોઢું પણ ન જુએ, મને એ મજુર છે. પરંતુ આટલું મોઢું કલક તેઓ - પોતાને - માથે વહેરે એમ કદિ પણ બની નહિ શકે મેં મારા પત્રમાં આ સર્વ લખી દીધું છે. ”

દેવીદીને તેના તરફ માનની દ્રષ્ટિથી જોઈને કહ્યું. “ તું બહુ કરી થયશે, વહુ, હવે મને ખાતરી થઈ ગઈ. જો તે હાલ આટલું બહુ મજબૂત કરી દીધું છે તો તું બહુ કરી શકે એમ છે. ”

“ તો અદોથી તબ વાગ્યે જઈશ ? ”

“ હા, હું તૈયાર છું. ”

(અપૂર્ણ)

મંડળના પ્રાણ અને આત્મા સમા બંધુઓની કદર

શ્રી. ભવાનીદાસ અને શ્રી. કેશવલાલને માનપત્ર આપવાનો સમારંભ

[અમારા ખામ પ્રતિનિધિ તરફથી]

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રીમંડળની ઉત્પત્તિ ૩૦ વર્ષની કારકીર્દીમાં, ૧૯૧૮ માં ઉત્પાદવા તેના સ્વતંત્રતાપ પછી, તો કદાચ હિસાબે ૧૯૩૨નો દિન સૌથી વધુ ચિરસ્મરણીય રહેશે. તે દિવસે ઉત્પત્તિ સરખાવથી આજ દિન સુધી મંડળની નિરુપાધિ આવે સેવા કરનારા મંડળના બે સાચા સેવકોને માનપત્ર આપીને શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રીમંડળે તેમની સેવાઓની યત્નિચિત કદર કરી છે. પ્રસન્નતા વિશિષ્ટત્વને પ્રતાપે એ દિવસે સાચા જ નાજવામાં તેા મુદ્ધવખામતુ ચોગાન ગુજરાતી સન્માનરીતિ તેમજ સદ્ગુણસ્થોથી ઉભરાઈ મધુ' હતું. શ્રી ભવાનીદાસ મોલીવાળા એટલે શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રીમંડળના સ્થાપક, અને શ્રી. કેશવલાલશાહ મણિવાર એટલે મંડળનું સુરક્ષા-કર્તા કરનારા સુરખાટ બન્નેની સેવાઓ એટલી બધી બહુલીથી છે કે તે દિવસના સમારંભમાં હાજર રહેનારાઓને તેમની પોતાની હાજરી મરિ પણ મૌરવ ઉપજતું હતું વળી આજ પ્રસંગે મંડળના સ્ત્રીવિદ્યાલયમાં તેમજ અન્ય સંસ્થાઓમાં સ્ત્રીઓ' ચલેલા બહેનોને ધનામો વહેંચાયા હતાં સમારંભના પ્રમુખસ્થાને દિ. બ. હજીવાલ મોદન-લાલ એવેરી હતા. સી. દુર્જનમૌરી હજીવાલ એવેરીને હસ્તે ધનામો વહેંચાયા હતા.

કાર્યકર્મની સરખાવ સ્વાગત સીતથી થઈ સ્વા-ગતસીતની રચના કવિતાગ્રેમી કોષને પણ દિલ્લિરિ ઉપજાવે, એવી હતી. એક વિચાર આવે છે: મંડળ પાસે ગુજરાતના એક આસા આપતા હરિ શ્રી સુન્દરજી ગો. એટાઈ કોવા છતાં આવા ક'બાળ નેડ-કણીમી કેમ ચલાવી લેવાઈ હશે? ૧ સ્વાગતસીત બાદ શ્રીમતી મંજળા બહેને સમારંભની સંસ્કૃતિ ઉલ્લેખતા આવેલા પત્રો વાંચ્યા હતાં. તેમાં મુખ્ય મુખ્ય

નીચેનાઓના હતા: સર નરમોહનદાસ વરુણવંશીસ સંજીવીના ના રાણી સાહેબા, ધરમપુરાના ના મહારાણા સાહેબ અને રાણી સાહેબ, વાંસદાના રાણી સાહેબ, શ્રી. ગોવિંદલાલ શિવલાલ, શ્રી. નારાયણલાલ બ સીલાલ, શ્રી. મધુરાદાસ વસનંત ખામંત, શ્રી મધવજી ગોવિંદજી રોઠ, શ્રી ભન્દ-રા'કર પંડ્યા, શ્રી મૂળજી દુલસજી વેડ, શ્રી. નર-દરશન ત્રિપાઠી, વગેરેના મુખ્ય હતા. સર નર મોદનદાસે એમના પત્રમાં લખ્યું હતું. " આ બન્ને સન્માનોના સત્ત્વ પ્રયાસથી મંડળની ને ઉન્નતિ થઈ છે તે ગુજરાતી હિન્દુ પ્રભુ સારી પેઠે બલ્લે છે. અને તેથી મંડળ તેઓને ને સત્કર કરે છે તે યોગ્ય ન છે. સીકેળવણી મરે ચાલિંકિં દિમાવત કરનારા જુદરથો કરતાં હું આ બન્ને જુદરથોની સક્રિય સેવાવૃત્તિને વધુ દિમ્મતી લેખું છું: અને તેથી તેઓને હું આ તો પ્રત્ય-વાદ આપું છું; અને છત્તું છું કે તેઓ ભાઈઓ પોતાની અમૂલ્ય સલાહ અને સહાયથી મંડળને ભવિષ્યમાં જે આકારી કરતા રહેશે "

શ્રી મૂળજી દુલસજી વેડ એમના પત્રમાં નીચેનાં હતું. " ૧૯૦૭-૮ થી હું ઉભય બંધુઓના નિઃસમાજમમાં છું ઉભય મુબાઈ-ગુજરાતનાં અગ્રણી રાજા કે સ્વર્ગવાસી 'નમનાબાઈ' સક્રિય પૂર્વ પાલિમની મંજળસ પિ સાધતા ગુજરાતનાં ગુણ-સુન્દરી હતાં ગુજર કુમારિકાઓ ને સૌભાગ્યવતી-ઓના તે અલોકિંક માલજી-ગોવાલજી હતાં. તેમનાં મજળ સ્મિત, તેમના સદન શિષળ અને આનંદભરી સેવાની ત્રિવેણીએ ગુજરાતના જુદ-છવળને સજીવન, સૌરભભર અને સેવાપરાયણ કયું. જુદછવળ વગર માનવ-છવળ નથી. માનવ-છવળની અધિષ્ઠાત્રીઓ અન્નપૂર્ણાઓ, માતા

અગ્નિની, પત્ની ને પુત્રી છે જમનાબાઈ સમક્ષે
ઓમડળના અપ્સરપરથી એ સેવા કરી તે
સેવામાં તેમને આ ઉપયોગ બંધુઓનું જળન પીક
જળ અને બધુકૃત્ય હતા. હવે જળ ઓમડ-
ળની સત્ત સેવા ઉપયોગ થઈ બધાં ઠંઠર
મે-ગુજરાતે ઓમડળની નિદર કુટલાનીનાં
સાક્ષ આખાં તે સંવિતે પ્રથમ આદિત્ય આપ-
નાર ઓમડળના અપ્સર જમનાબાઈ એ જમ-
નાબાઈના કાળાં જળાં વિ કાપે એક એક
બંધુઓ સાથે જલાનીસાસ અને સાથે રેવત્રાણ
હતા "

ઓમડળી સેવી લક્ષ્મીબાઈનું પ્રવચન

જદેનોની કુશાલ કીલ તથા બાર મડળના
પ્રમુખ ઓમડળી સેવી લક્ષ્મીબાઈએ નીચે ગુજળ
પ્રવચન કર્યું હતું :

"માનવના પ્રમુખ, સત્કારીઓ અને સદૃષ્ટરે,
આત્મા પ્રધાન આપણાં 'ગુજરાતી હિન્દુ
કો મંડળ'ની જદેનો બાદે તે આત્મની છે
મદલ સ્વપાત્ર ત્યારથી આત્મપ્રી અધોને એજી
સાચી સલાહ અને સલાહ આપી મંડળની પ્રવૃત્તિ
બાદે અપાત્ર કમ કામની છે તેમ જ સદૃષ્ટ
બંધુઓ પ્રત્યેનાં અમારો સદૃષ્ટ અને કાર્યને
અમારો આ કાર્યો સાથે થાય છે એ

સાથ જલાનીસાસ મિત્રીવાળાની સેવાથી નહેર
પ્રત્ય અને સરકારી વાર્તામાર ઉર પાત્ર એ
કર્મ સેવાઓમાં ઓમડળી પ્રત્યેની તેમની સેવા
કર્મ પ્રાપ્ત છે; અને તેથી એક સમાનસુધાર
વરીક ઓમડળીને અપ્સર જળી તે વિલાપ
તેમજે થઈ ન મદલત કમ' થયું છે

તેઓને પ્રાણીઓ, અમલ મુખપરોચ, કે
જાતિજદુ જનવિદ્યો જાલ તથા કામો પ્રાપ્ત
કે કોમડની ખમલ તેઓએ કરી ચાખી તથો
મોલે કે જાતિયે જરૂરે ન તેમજે મુખ
જાતિની જનો યો તેથી સેવા કરવામાં થઈ છે;
અને તેથી જાતિજદુ, જાલ હોયથો કમ કરી
તેમજે અનેક સંજ્ઞાનાં મેળવી છે.

તેઓના સેવાઓને જ્ઞાને કે વિચાર કે
ત્યારે એક વારના આત્મની અને જાપના
કે છે તેમને કરેલી સેવાથી કે મેળવેલી સંજ્ઞા-
કે જાલ વિષય સંતોષ થયે છે; એ જાલે તથો

તેઓના મંડળી વિલાપ અને જ્ઞાને છે સેવાના
આદ્યને વાર્તા કરવામાં કરી ન જાણ ન
એકમે એકી એમની સંજ્ઞા માન્યતા છે
તેમની એક એક સંજ્ઞા, એક એક પ્રવૃત્તિ, કે
જાલના પાછળ એક એક સરકારી આપરવાવા
જાલ છે પ્રમુખ તેમને એકી જાલ સંજ્ઞા
અર્થે છે કે સમાન જાલ જાલે જનવિદ્યો કરવાના
વરોમાંથી તેઓને સંજ્ઞાના સુધાર કમ આપે
છે; અને તેથી સંજ્ઞાઓને સંજ્ઞાને પદ, તેમને
સિદ્ધ કરવા જાલ આપે છે આત્મપ્રીમાં તેમની
આ સંજ્ઞાથી, 'ગુજરાતી હિન્દુ ઓમડળ',
'સંજ્ઞા ઓમડળ', અને 'સોસલ સંજ્ઞા
કીલ' એ ત્રણ સંજ્ઞાને જાલવિત થઈ છે; અને
એ ત્રણ જૂની જૂની વિલાપમાં પાલપાલનાં મેળમાં,
આને જાલ કમ' કરી રહ્યાં છે, અને જાલવિત
પમુ મેળવી ચાખ્યાં છે એકે જાલ રીતે કરીએ
તે સાથ જલાનીસાસનાં જાલમાં એ નહેરો
સંજ્ઞાનાં સેવામાં થયે છે

સાથ જલાનીસાસ જ્ઞાને મુખન હતા, જાલિ
જાલની વેરાસરીથી જાલવળી મેળવી રહ્યા હતા
ત્યારે તેમને આપણા સમાજને જનવિદ્યો જલાની
મદલતમાંથી કમ આવી, પાત્ર તેમ જલામાં કો
જાલિની જનવિદ્યો પ્રથમ જાલ તેમને જાલ થયું.
આપ કમ' થી રીતે જાલ પાત્ર તેથી મેળવ-
જાલ તેઓ પાત્ર તેમાં તેમના વિલાપોને
અને જાલમાં આપણી મંડળ આત્મના વિલાપની
સેવા કરતાં ઓમડળી સેવાના વિચારો તેમજે
પ્રથમ થયાં; અને તેમ સમયે અમુક જાલ ઓ
જનવિદ્યો જાલમાં જાલજાની જાલ સંજ્ઞા મેળવી
ઓમડળી નજરસના જનવિદ્યો જાલવળી જાલ થી તેથી
એક જાલના પદ, જાલ સલાહ અને સલાહવા
મેળવી અને જાલમાં જાલ ગુજરાતી હિન્દુ ઓ
જાલની સંજ્ઞાના કરી. અને સંજ્ઞાનાં સંજ્ઞાને
જાલને પદ આપી જાલિત કરી; અને જાલ
વિષય જાલે જાલમાં સંજ્ઞાને જાલ અને
જાલને માલ આપી તેથી જનવિદ્યો કરવામાં જાલ
જાલની સેવા ન જાલિત કરી; અને
આત્મપ્રીમાં મંડળે ગુજરાતી જદેનોની
કે જાલ કરી છે તેમાં જાલ જલાનીસાસને

ફાળે અમુક છે તેઓની આ સેવા માટે અમે તેઓને નેટશે. ધન્યવાદ આપીએ તેટલો, જોઈ છે તેઓએ મડળને આદર્શ બનાવવા, સાધન સંપન્ન કરવા અને સમાજના એક અતિ ઉપયોગી અંગ તરીકે ખીલવવા પાછળ દિલપૂર્વક કામ ક્યું છે, જેના બદલામાં અમે મડળની બહેનો તેમના જેવા ગૃહસ્થને આશીર્વાદ સિવાય બીજું શું આપી શકીએ ?

મડળ તરફથી ચાલતા 'શ્રીવિદ્યાલય' ને આદર્શ બનાવવાની સાથે ભવાનીદાસની મમતા-કક્ષા પણ તેટલો જ પ્રબળ છે. તેઓ વિદ્યાલયનાં તંત્રને અતિઉપયોગી કરવા તેવી જ સદાય કરી રહ્યા છે અને મને આશા છે કે સાઈ સંવાનીદાસની તે મહેબ્બા પણ વખત-જવા મડળનાં નેટશે જ સફળ થશે.

સાઈ ભવાનીદાસે મડળની બહાર પણ શ્રી જનતાની અનેકવિધ સેવાઓ કરી છે. મડળની પેઠે 'સોશયલ સર્વિસ લીગ' ના શ્રીવર્ગોની ન્યવસ્થા સચિવવામાં પણ યશસ્વત્તામાં તેણે જ કામ લીધો હતો. આવી રીતે મુબબતી વખામ કોમની શ્રીઓ, ખેડે તેઓએ બનવું ક્યું છે જે માટે તેઓના ન્યક્ષિત્વ પ્રત્યે હવે ખ્યાલ આવે છે.

સાઈ ભવાનીદાસે મડળના કાર્યવાહકોને અને પ્રસંગે માર્ગસૂચક સલાહ આપી છે. મડળનાં પ્રથમ પ્રમુખ સહજત્વ જ્ઞાતાબહેનને તથા મને મારા કાર્યમાં પણ તેઓએ તેવી જ સલાહ કરી છે; અને તેથી અમારી ફરજે જાળવવા અમને નોંધપાત્રતા મળેલી જણાતી હોય તેમાં તેમનો મેટા ફાળો છે એમ કહી શકાય. મને જાણ છે તેઓ સફળ થશે નથી.

સાઈ ભવાનીદાસની પેઠે સાઈ કેશવલાલ બાપા સાઈ મહિપાલનાં પણ અમે જાણી જાણે તેઓ સાઈ મધ્યમ સ્થિતિના હોવા છતાં અત્યંત ઉન્નતિના પ્રયાસોની પરવાયે ક્યાં સિવાય, મડળ કાચ સીલિંગની મુખી સેવા કરવાના જીવનધ્યયને સ્વીકાર્યું છે. તેઓએ મડળના 'શેઝ'દા કામને જોતો, જવાબદારીભર્યું દિસાબીકામ, અને નફા નફા પ્રસંગોની ઉત્તરણી વિગેરેમાં એવા કામ ઉઠાવ્યા છે કે આ પચ્ચીસ વર્ષની તેમની અવિરત સેવાની કદર કરવા અમે અમારી અસક્તિ

બહાર કરીએ છીએ. તેઓએ મડળની ઓફિસને 'ચોતાવ' ધર માન્યું છે. તેમાં એકમાત્ર કામ ક્યાં જ કરે છે તેમણે જેવાયે ક્યાં સિવાય ક્યાં સેવા કરી છે; અને તે પણ નિસ્વાર્થ અને માનદ-વૃત્તિએ, માન-અર્થતા વગર સેવા પણ કરવી નથી પરવાડી એવા આજના બહેનમાં વખણાવવા લાગીએના માનસને આપણને કોઈ કોઈ વખતે યાદ છે. ન્યારે મુખી સેવા કરનાર સાઈ કેશવલાલે શેઝેણાની પણ કમી ફરકાર કરી નથી અને મડળને જેની ખરી જરૂર હતી તેવા એક કાર્યદક્ષ ન્યવસ્થાપક રહેવામાં જ તેઓએ સતોષ માની હતો. તેમની, વૃદ્ધાવસ્થામાં જ્યારે તેઓ કામ કરવા અસક્ત જણાય છે ત્યારે પણ મડળમાં ફાજરી આપ્યા સિવાય તેઓથી રહી શકાય નથી. આવા એકરંગી, ચારિત્ર્યશીલ પુરુષ જેમણે 'ગુજરાતી હિન્દુ શ્રી મડળ'ના કાર્યમાં જીવન ગાળ્યું છે; અને જેમના વતનથી મડળના કાર્યવાહકોને અનુસરણીય સહાયો શીખવા અગા છે તેમની સેવાની કદર કેવી રીતે કરવી છે, અમે જાણતાં નથી; જેથી માત્ર તેઓને ધન્યવાદ આપીને જ સંતોષ માનીએ છીએ; અને અમે મડળની કાર્યકર્તા બહેનો મડળ પ્રધેની કાળજીને સર્વિષમાં અનુસરવાની તેઓને ખાતરી આપીએ છીએ.

આ બંને શ્રીજીવનિના હિમાયતી પુરોશના શ્રીજીવન વિષેના વિચારો, મહત્વના છે. તેઓએ શ્રીજીવનિના આદર્શ લાગી સેવા કરી છે તે તેમના મતથી જણવા જે આપણે માટે ખસ જરૂરી છે. શ્રીજીવનિ, મતલબ સાથે તેઓ બંને શ્રીના સમાજમાંના સ્થાન માટે તે એક રાવે બેસનારા છે તેઓ શ્રીજીવનિના ઉદ્ધારને ઈચ્છે છે, શ્રીસ્વાતંત્ર્યને યાદ છે પણ શ્રી ચોતાવા ક્ષેત્રમાં રહી, કદરતે બહેણી રાજિના યથાર્થ ઉપશાન કરે અને પુરુષોત્તમની સ્પર્ધા ન કરતાં પ્રવૃત્તિ કરે નય. એવી સબળ માન્યતા તેઓ ધરાવે છે શ્રી, શ્રીજીવનિ કરે તેના સમાજને ઉપયોગી થઈ પડે પુરુષત્વ મેળવવા પાછળ શ્રી ચોતાપણ ન જોઈ બેસે; કારણકે તેવી પ્રવૃત્તિ સમાજને ધાતક છે. તેમ માનવામાં હું પણ આ સાઈજી સાથે સંમત થાઉં છું.

આજના ગુજરાતી હિન્દુ શ્રીમંડળે આ

ગુણમુન્દરી

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી-મંડળ દ્વારા
મુંબાઈનાં ગુજરાતી બહેનોની સેવા કરનાર

શ્રીયુત ભવાનીદાસ નારણદાસ માલીવાલા,

બી એ એસએલ. બી

જેવી રીતે મડળની પ્રગતિમાં સાક લવાનીદાસ આપી હમારા કામમાં સુખમતા કરી આપનાર સાક મડળની ખદાર રહીને પણ અમારા કાર્યમાં ખીજા બધુ સાક ફેરાવવાલસાક છે. ૧૯૧૭ની

શ્રીયુત ભવાનીદાસ નારણદાસ મોતીવાળા, ખી એ, એલએલ. ખી.

મુશ બન્ધ,

‘ગુજરાતી હિન્દુ સીમડળ’ની સ્થાપના કરી, ગુજરાતી હિન્દુઓની પ્રગતિ માટે તમારે વર્ષો થયાં નિઃસ્વાર્થ શ્રુતિથી જે સેવાઓ કરી છે, અને હજુ પણ કરો છો તેની યોગ્ય કદર કરવાઅમે ગુજરાતી હિન્દુ સીમડળના સભાસભો, ભદેરમાં તમારો સત્કાર કરવાનો વિચાર કેટલાક વર્ષોથી સેવી રહ્યા હતા, પરંતુ અનિવાર્ય સંજોગોને લઈને તેનો અમલ થયો નહોતો, એટલે આજે પ્રથમ તમે તમોને માનપત્ર અર્પણ કરી અમે તમારા પ્રત્યેના કષ્ટનો સ્વીકાર કરીએ છીએ.

સુખમતા એક સીમંત કુટુંબમાં જન્મ લઈ, ખી એ, એલએલ ખી., સુધી ઉચ્ચ કેળવણી લઈ, વધીલાવ કરવાના વિચારને તિલાંજલિ આપી છઠ્ઠી ટ્રસ્ટકે ગણી, સેવામય જીવન માળવાની નીતિને પસંદ કરી, તમારે ફેરાવવાળું અને જનકલ્યાણને માટે વ્યક્તિગત સ્વાર્થનો ભોગ આપ્યો છે; તેવા તમારા જીવનથી જનસમૂહને મહાન લાભ થયો છે એમ અમે નિશ્ચયપૂર્વક માનીએ છીએ. આથી તમારું જીવન શ્રીમંત કુટુંબના નખીરાઓને લવિષ્યમાં માર્ગદર્શક થાય એ હેતુથી તમારા જીવન અને કાર્યને અમે વધારી લઈએ છીએ.

આજથી ત્રીસ વર્ષ પૂર્વે જ્યારે ગુજરાતનું સ્ત્રીજીવન ધોર અધકારમાં હતું, જ્યારે સ્ત્રીઓની જનનિતાં સ્વર્ણમાં દાસ્યજનક લાગતા, જ્યારે સ્ત્રીઓનું ચલણ સમાજમાં નહિ જેવું જ હતું, જ્યારે ધણા ઘોડા આત્માઓને સ્ત્રીજનનિતાં કલ્પના ઉદભવતી, અને જ્યારે કુરુધર રાષ્ટ્રીય નેતાઓ અને સમાજસુધારકો પણ સ્ત્રીવર્ગના અવચુદયની પ્રવૃત્તિ ઉપાડવા હિંમત નહોતા કરતા, તેવા પ્રતિકૂળ સંજોગોમાં અને અનેક પ્રતિરોધોમાં, પચ્ચીસ વર્ષની યુવાન વયે, રીકા, નિન્હા, તેમજ હાસીને દરી કાઢી, તમે સ્ત્રીજનનિતાં પ્રગતિ માટે યોતાના અગત પ્રયાસોથી મુબક જેવા રહેરમાં ‘ગુજરાતી હિન્દુ સીમડળ’ જેવી સ્ત્રીઉપયોગી સંસ્થા સ્થાપી, સ્ત્રીઓને તેમાં કુટુંબી રસ લેવા પ્રેરી, સ્વર્જભારી જનનાબદેશ જેવા આદર્શ, વ્યવહારકુશળ અને પ્રતિષ્ઠિત ગુજરાતી બહેનને પ્રમુખપદ આપી, મંડળને ઔરવવન્દ્ય કયું છે જેથી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીઓ ઉપર તમારો અનહદ ઉપકાર થયો છે મડળની પ્રગતિનો સાચો યથા તમને ઘટે છે, જે માટે અમે તમારી તરફ અપૂર્વ માનની દૃષ્ટિએ જોઈએ છીએ.

ગુજરાતી હિન્દુ સીમડળની પ્રવૃત્તિઓમાં તમે જે પરોક્ષ અને પ્રત્યક્ષ સહાય કરી છે, તેમજ વારંવાર મડળને પ્રગતિમાન કરવાને કિંમતી અને માર્ગસૂચક સલાહ આપી છે, તેમજ મડળની આર્થિક સ્થિતિને સફર કરવા મડળની સીકવર જ્યુબીલી વખતે તથા મડળના ભૂતપૂર્વ પ્રમુખનું નામ ચિરસ્મરણીય રાખવા માટે ફંડો ભેગાં કરવામાં તમારે જે આયાગ શ્રમ ઉઠાવ્યો છે તે અમે બધી સહતા નથી. સ્ત્રી વર્ગને તમે તમારા ઉપકાર તમે મુક્યો છે; આથી ગુજરાતી હિન્દુ સીમડળના પિતા અને ગુજરાતી સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ માટે તનમનપૂર્વક ન્યાયાવર કરનાર તમારા જેવા પરોપકારી, નિરભિમાની, નિઃસ્વાર્થી, સહુદયી અને સાદા જીવનશૈલી, અમે મુકનકંઠે પ્રશંસા કરીએ છીએ, સ્ત્રીઓની જનનિતાં માટે તમારા લેખ્ય સ્વર્ણમાં આજે ગુજરાતમાં ફળીભૂત થયા છે જે નળી જેટલો આનંદ તમને થાય છે તેથી હિંમતિત આનંદ અમને થાય છે.

તમારા જીવનમાંથી એક ‘ગુજરાતી હિન્દુ સીમડળ’ જ નહિ પણ ખીજા એ સંસ્થાઓ જન્મ પામી છે કારણતરવર્ષની સીકવરને પરચા બનાવનાર ‘રાષ્ટ્રીય સીકસા,’ અને સામાજિક સેવામાં અદ્ભુત કાર્ય કરતી મુબકની ‘સોરઠલ સર્વિસ લીગ’ જેવી સંસ્થાઓના આદ્યપ્રેરિતા પણ તમે છો; અને ‘સોરઠલ સર્વિસ લીગ’ને અમે ‘મદિલા સેવા મડળ’ની ત્રણ શાખાઓમાં એકો બરી બરી કામની બહેનોના ઔદ્યોગિક લાભાર્થે જે ઉપયોગી કાર્ય તમારી જેનેર નીચે થાય છે તે પણ તમારા સ્ત્રીજનનિતાં સાધવાના ધ્યેયના પુરાવારૂપે છે.

સદકાર આપી રહ્યા છે તેથી જ રીતે મડળના સાદાથી એટલે જનમજ આજ પંદર સોળ વર્ષથી અદરના કાર્યમાં વખતો વખત ઉપયોગી સલાહ દે અને સીમડળની સુખમતાને એમની સાથે રહી

મરજતું કાચ' કીચે બીચે તેથી બલી અત્યંત જુનાશી બંદેનોની અધાજ સેવા બળતી છે અને, જપરાથી વિનાસ' કોચે 'કહેવાની શિખરત ધરીયે દણપણ આટલી જૂઝ વધે નાદરસ્ત તળીયવ કોવા

મુખ્ય મ્યુનીસીપાલિટી જેવી શહેરની મહત્ત્વ સંસ્થામાં દશ વર્ષ સુધી સમાસદ રહી, આપે બિન્ન બિન્ન રીતિમાં સદસ્યપદારાના કાર્યો કર્યા છે ત્યાં પણ તમે સીઓને મ્યુનીસીપાલિટીનાં સભ્ય બનવાના અધિકાર અધાવતા સબજ અને સફળ દિલચાલ કરો હતી, જેને પરિણામે આને મુખ્યતા સીવજને માટે મ્યુનીસીપાલિટીના દ્વાર ખુલ્લા મુકાયા છે

મ્યુનીસીપાલિટીદ્વારા પ્રથમ સીપુસ્તકાલય ખોલાવવાનું માન પણ આપને ફાંચે જ આવે છે તમે મ્યુનીસીપાલિટીની 'સ્ક્રમ્ કમીટી' ના ફેરલાઠ વર્ષો સમાસદ, તથા એક વર્ષ પ્રમુખ રહી, પ્રાથમિક શિક્ષણને ને વેગ અને ઉત્તેજન આપ્યું છે તેની કહર પણ અમે આ સ્થળે કીચે બીચે, એટલે જ નહિ પણ તમારી મ્યુનીસીપાલિટીની કારણીમાં રાષ્ટ્રપક્ષના એક મુખ્ય અનુયાયી તરીકે અનેક ભોલો આપી લેખલિતના ને કાર્યો તમે કર્યા છે તેની પણ અમે નેંધ લઇએ છીએ. વડપરાંત તમે આ શહેરનો અનેક વપયોમો સ સ્થાઓમાં વર્ષો થયાં નિ સ્વાર્થ' શતિથી સેવા કરો છો, અને તે ફેરલાઠ વમારો અજ માન જ દોષ છે એવા તમારા સેવાભાવી જીવનની રેખાઓ મણુવી એ નો કે અમારે માટે અમર છે છતાં મદાસતનાની તમે બલ્લેવી સેવાને અમે નિસારી શકતા નથી ને પી અને પ્રેસીડેન્સી ઍનરરી મેમ્બરેટના પદને બાર વર્ષ કોમત્યા પછી અસહકારની ચળવળને માન આપી તમે તે બોલાવેલું રાજીનામું આપ્યું છે, જેથી તમારી ત્યાગશિ અને સ્વમાનની લાગણીની અમને ઝાખી યાય છે

સીડેનલિ અને રેજીસ્ટ્રલિની પૂનર્માં તમે તમારી ક્ષતિસેવાથી રિયા પણ સૂચના નથી; અને તમારી સેવાની ધચક ભેઈ વમારા ક્ષતિભયુઓએ તમને પ્રથમ ક્ષતિપરિવરના પ્રમુખપદે સ્થાપી તમારી શાખ કહર કરી હતી; તે પ્રસંગે તમે સામાજિક પ્રજ્ઞો અર્થેતુ એક નિર્દેશામયુ' વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું જેની અસર તમારી ક્ષતિના લોભ વપર ચારી પડી હતી, અને મહંજની બંદેનોએ પણ તેનો લાભ લીધો હતો;

વિદ્યાર્થી અને વિચારક તરીકે તમારે જીવન આપક' છે મુખ્યતા સ્કૂલન્દ્ર અમરદ્વડના વપપ્રમુખ તરીકે વિદ્યાર્થી આશ્રમની તમે સહીન સેવા કરી છે; અને ફેરલાઠ વપયોમો પ્રસ્થાનો અને પુસ્તિકાઓ પ્રચર કરી તમે જનસમાજને અર્થસુચક સાહિત્ય આપ્યું છે તમારી શિક્ષકનાવના અને સ્વદેશીની લાગણી લીધ છે, અલભેદીશ અને સમાનસુધારાના તમારા વિચારો માત્રજ પડતા છે તમારે સાધુ થે જીવન વચ્ચ આઠઠોથી બરાબર અનુકરણીય અને પ્રેરણાત્મક છે; અને અમે માનીએ છીએ કે ત્યાં આટલી વપયોમો નથી ત્યાં સેવાસિદ્ધિ પણ નથી.

દોષલા છ-સાત વર્ષ થયાં લુદ્ધની નબળાઇને લઇને તમે આજન ને જુસ્સાથી 'બંદેર જીવન માલતા હતા, તેથી શક્તિ આને નથી, છતાં 'જુનાશી હિન્દુ સોમકળ' અને 'સોસલ સર્વિસ લીવ' માટે કાચ' કચાવત તમે દણ આલે રાખો છો તે ભેઈ અમને હર્ષ થાય છે તમારી ફેર પ્રજ્ઞિને પ્રેરણાજ તમારા ખર્મ'પત્ની સો. જ્ઞાવન્તીબંદેનડ નામ ચાલે કરતા અમને અતિ આનન્દ થાય છે અર્થશીમ વ પતિની પત્નીતુ અહ પદ ભૂલી, સી જ્ઞાવન્તીબંદેને મહંજની સદ્ગતવથી તમારે પગલે થાલી પ્રથમ, મહંજના મન્તો તરીકે, અને ત્યારપછી વપપ્રમુખ તરીકે ને એકધારી સેવા કરી છે તે મહંજની બંદેનો માટે અનુકરણીય છે આપ સેવામય જીવન જીવતા તમે! કપરિને અમે 'જુનાશી હિન્દુ સોમકળ' ની બંદેનો મુખ, સ્વાસ્થ્ય, અને લીધીયુ છપાચે છીએ; અને પરમાત્માને પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે પ્રમુ તમે! જમને સીસમાન, અને રેગસ્વાલનાં વિષયિય કાર્યો કરવાના સયોગે પ્રાપ્ત થાને, અને તે સર્વમાં તમને સુચરા ને સફળતા સુપડે તમારી સેવાના મુકથ તો અમે મુલકે થાતાં નથી તેથી માન દાર્દિ'ક આશીર્વાદન થડે તમને અભિવન્દન આપી અમે સતોષ માનીએ છીએ

તા. ૩ જીએમ્બર ૧૯૩૨

મુખ્ય,

લિ. લક્ષ્મીબાઇ જગમોહનદાસ વન્જવનદાસ,
પ્રમુખ, તથા અવસ્થાપક સમિતિના સભ્યો.

છીએ કે તેઓએ નિષ્કામ ચતિથીજ શરૂઆતથી છતાં મન્તો રહ્યા છે તે અત્યાસુધી મહંજનો અને મહંજદાસ અનેક અમે નવાંદે સેઈટરી તરીકે બોધાયા હાથ

મહળના કામકામથી તદ્દન અપરિચિત હતાં. પરંતુ, સાઈ ફેશનવાલસાઈની નમ્ર, મીઠાશબદી વર્તણૂક અને ભલમણસાઈથી જ મહળના કામ-કામમાં ખાવરમાં થતાં અમને કંઈ પણ મુશ્કેલી નહીં નહિ. તેથી એક રીતે એમને અભાસ સિદ્ધા પ્રેર કહીએ તો અથોઅ નહિ મણાય

આ સિવાય મહળના સલા-સદ બંદોનો તથા બદારના માણ-સો ને કોઈ મહળમાં આ-વતાં તેમની સાથેસલાઈથી વર્તિ તેમણે દરેક રીતે મંડ-બંદુ' એવ કરવાનું જ લક્ષ-બિંદુ, પિતાની તબીબાગળથી આજ પછે ત ખસેડ્યું નથી આ પ્રમાણે

પિતાનું સમસ્ત ઇશન, મંદળને અર્પણ કરી ખવં, કાળજી અને ઉત્સાહપૂર્વક મંદળની અપૂર્વ સેવા બલ્લનાર સેવાભાવી બંધુ-ઓની અમુક્ય સેવાઓનો દાખલો મંદળના કંઈકે તેમને માનપત્ર આપી કાયમ રાખવાનો ને ફરિયાદ કરી છે તે પિતૃ ન મધુ' છે એમ અમો માનીએ છીએ."

જાદ બળીના નિદાન અને સિદ્ધાંત સાચી શ્રી હિમતવાલ મેન્ડેશન અંભરિયાએ શ્રી ભવાનીદાસ તથા શ્રી ફેશનવાલની સેવાઓદિગ્દર્શન નિદાન તથા શ્રી ભવાનીદાસની સેવાઓદિગ્દર્શન નિદાન બધું બાપનું કંઈ દર. ને અન્ય દેખરેખે આપવામાં આવ્યું છે. સચીત થયા જાદ શ્રીમતી મતજાલદેન મોદીવાલ ફીરકઈ શ્રી ભવાનીદાસસાહેબે આપવાનું તેમજ શ્રીમતી કુંજ-મતીની કુનમતી એ શ્રી ફેશનવાલસાહેબે આપ-વાનું માનપત્ર વચ્ચે કંઈ એ માનપત્ર અન્યત્ર ગાળ્યાં છે. જાદ પ્રમુખ શ્રી કુંજુલલ

સાઈએ જન્મે ભાઈઓને દારતોરા પદેસાવી પાડીના મસ્કેટોના માનપત્રો એનાયત કર્યાં હતાં.

પ્રમુખશ્રી કુંજુલાલસાઈની અંભરિયા જાદ તેમણે કહ્યું

તમારા ઉપર પ્રશંસાનો મુશળધાર વરસા

વરસ્યા છે મારો અવાજ પણ તેમાં છે અંતઃકરણપૂર્વક ભેદ છે. જદારનામણી પણ અનેક પત્રો આપ્યા છે શ્રી મુળજી વેદ પિતાના પત્રમાં ભવાનીદાસ અને ફેશનવાલ-સાહેબે મંદળનાં જમણા અને ટાળા દામ રૂપ કહે છે પણ હું તો તેમને એ જોઈ ભાઈ-ઓને મંદળના પ્રાણ અને આત્મા કહીશ આજ મંદળ સ્થાપવાની કષ્ટતાને મૂળ મંદળ બનાવવા શ. ભવાની-દાસભાઈએ સદતઃ પ્રયાસ કર્યો છે. અને ફેશનવાલસાહેબે તેમને સારે સદાય મળી. જ. જમનાબેન સહકારની સદાય વિના તેમના પ્રયાસો પણ આટલા સફળ થયા મુશોલ પણ પડતા એ ત્રણેના પ્રયાસથી

આજની રિયલિટા કુનમતી બિંદુ શ્રી મંદળને આ-પણે ભેદએ છીએ. આને એમની સેવાઓદિગ્દર્શન આ કરવાને આપણે એકાઠા થયા છીએ તે ખરેખર પ્રત્યક્ષ છે. અને હું મારી વાકાથી પણ એ જન્મે સેવા ભાવી ભાઈઓને અન્યથા આજ છે મંદળે જન્મેલાં કામ મટી મને માન છે અને અન્યારે પણ મારી સેવાની જરૂર છે વતરે તે હું પુરોષી આપીશ "

શ્રી ભવાનીદાસસાહેબે ઉત્તર

માનપત્રનો ઉત્તર આપતાં શ્રી. ભવાનીદાસે પિતાનાં ઇશનની કલા આણેલી હતી. એ જગત-માંથી ફેશન મદળને ભાગ અને આપણે એ જાણી આપણા ભાવજાણમાં આપણને કહે છે મંદળની સેવા કરે, આપણા જમને પ્રત્યક્ષ જાણે, આપણા કહેવને જાણ કરે, બલજવામાં આપણે

શ્રી અને પુરુષ વચ્ચેનો ભેદ

" જો શ્રીની પ્રકૃતિ પુરુષથી બિન્ન ન હોય તો તેની કશી જરૂર જ ન હોય-તે માત્ર પુરુષની વ્યથા પુનરાવૃત્તિ હોય. જો શ્રીઓ એમ માનતી થઈ જાય કે શ્રી-પુરુષ વચ્ચેનો ભેદ માત્ર શારીરિક છે અને માનસિક તથા આધ્યાત્મિક બધારણુ બનેલા એક જ પ્રદારનાં છે; જો આ માન્યતા પ્રમાણે શ્રીઓ વર્તન કરવા મહી પડે અને ઇશનને આમ એક પાંખાળુ બનાવે, તો આપણી મસ્કેટિ વલેલીમોડી દંમકશા વગ-રની થઈ જાય અને તેમાં અધેર વ્યાપે "

[શ્રી મોનીવાળાના ભાષણમાંથી]

કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

શિક્ષિકા થાય, ધોવન વખતે આપણા સલાહકાર તરીકે કામ કરે, અને પુખ્ત વયમાં જીવનની સહચરી બની રહે અને આપણી હિચ્છાતમ લાગણીઓ ને શુદ્ધતમ વિચારોની પ્રેરક બની રહે. આવી સ્ત્રીનિર્માણી મારો જન્મ યથા તે ભૂતિ તરફથી સંભાળ કરવાનું આમંત્રણ મળે તેવે વખતે તો જે પ્રશ્નમાં સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ માટે જરૂરપણ લાગણી હોય તે કદી પણ તેનો અસ્વીકાર કરી શકે નહિ. આ સર્વે કારણોથી મારા તરફની શ્રમ લાગણીથી અપાયેલી ઉત્તમ તકનો લાભ લઈ મંડળ તરફથી અપાયેલા માનપત્રનો સ્વીકાર કરવાની મારી પવિત્ર ફરજ સમજાને જ આજે હું તમારી સમક્ષ ધોળક યથા છું.

પશ્ચિમ દિશામાં સ્ત્રી કેળવણીનો પાયો નાખનાર દિશના શાહબાઈ જવરોજી, સ્ત્રી કેળવણીના ક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કાર્યકરનાર શ્રીચુદ મલગરી વયા પ્રેક્ષકારી જે કહે તથા આખા દિશા સ્ત્રી કેળવણી માટે શ. ૧૫) લાખની આશ્રમી સંખ્યાવન કરનાર સર વીરદાસ શમોદર કારકસીની સેવાઓ ન્યાયે હું યાદ કર છું ત્યારે મુખ્યત્વે સ્ત્રીસમૂહ માટે એક ને ચર્ચિયિત સેવા કરી હોય તેને મનાવના સૂચકાચક ચંત્રથી નિહાળી આવેા અન્ય પ્રેમાળ સ્ત્રી અત્યુદ્ધિવાળુ માનપત્ર રૂપાની કારકેટમાં અને આથે આપ્યું છે, જેને માટે હું પૂરતો લાયક નથી તેવું મને પૂરું માન છે ત્યારે હું મારા મિત્ર સાથે કેળવણી શ્રીખાલાઈ મલિવારની, આ મંડળની સેવા કરનારા તથા-

મથ નિહાળના વિચાર કરું છું ત્યારે મને મદારી સેવાની અભ્યવહારૂ માન સરિરોષ થાય છે એ જમ્મુ મદારે મહેલુ જોઈએ.

મંડળના સ્થાપક તરીકે અને આજે બદોરમાં માનપત્ર દ્વારા તમેાએ જોળખ્યા છે. પણ મંડળ

સ્થાપનાનો વિચાર અને મુખ્ય, ને તે અમલમાં પ્રકાય તે સારે જે કરેલ કાર્ય તે પરથી મંડળના સ્થાપક તરીકે અને તમે મળેા તે તમારો મારા તરફનો પ્રેમ છે; પણ ખરી રીતે હું તો મંડળની શુભશક્તિ બંદેનોમા મંડળની સ્થાપના કરવા માં આવી છારે સ્ત્રીમતી જમનાબાઈ નમીતદાસ સહકર્મ આગેવાની લઈ ને મદદ કરી ને પ્રથમથી જાણી પર્ષત પ્રમુખપદ લીધાવું તેને જ હું સ્થાપક મળું અને મંડળની ઉન્નયવલ કારકેટો તે બંદેને લીધેલા અવિરત શ્રમ અને તેમના નિષ્કલંક ચારિત્ર્યને લીધે છે એમ હું માનું છું. મંડળના ભળીતા દિલ્લિલક બેન કુવરબાઈ બલબાઈ બરડાએ પણ જમનાબાઈ સ્મારક આજે આ મારા મતને મજાદા થઈ નીચે મુજબનું લખણ કરી મારા વિચારને અત્યુદ્ધેાદન આપ્યું છે:-

સ્ત્રીનું નિરાણું વ્યકિતત્વ

“ સ્ત્રી એ પુરુષનું પ્રચરત અર્ધાંગ છે અને ફરક સ્ત્રીએ સ્ત્રીમતિના આ આદર્શને સિદ્ધ કરવાની કાળજી રાખતી જોઈએ સ્ત્રીનું વ્યકિતત્વ જ પુરુષના વ્યકિતત્વ કરતાં નોખું છે અને આ વ્યકિતત્વનો ભેદ સ્ત્રી પુરુષ બનેના સુખને માટે જળવાઈ રહેવો જોઈએ તેનો નાશ ન જ થવો જોઈએ સ્ત્રી અને પુરુષને કુદરત તરફથી નોખા નોખી શકિતઓ પક્ષવામાં આવે છે અને આ નોખાપણ મન્યવાઈ રહે એમાં જ ઉભયનું દિલ છે. સ્ત્રી શુ કરી એ જ પ્રથમ નથી, પરંતુ પ્રકૃતિની યોજનામાં સ્ત્રી જનિના મજનનોરી શેલ છે એ જ ખરું જોવાનું છે ”

[શ્રી માતીબાળના સાયણુમાંથી]

મીસીસ ફિલીપ ગિબ્સ

સાથે મળીને આ દિહુ સ્ત્રી મંડળની સ્થાપના કરી - ”

સુખતાની દિહુ બંદેનોએ મંડળની સ્થાપના કરી તે વખતે સુખતાની શ્રેમભાથી મંડળમાં મળ્યું બંદેનો મેદાય અને તેલ કાર્ય લેવામાં માનીતી

કરી મારા વિચારને અત્યુદ્ધેાદન આપ્યું છે:- “ સુને ૧૯૦૩ના વરસને બંદાલી દિહુ બંદેનો, તમા આશીર્વાદ દેને કારણ કે તે સાદ તમેા માટે ઉચ્ચ તરફના આશીર્વાદ લેલ આપ્યું હતું આ સાલમાં આપણા સુખીલક બંદેને (જમનાબાઈ સહકર્મ) ને મારી શ્રેમના કટલાક માનવતા બંદેને સાથેઓની મદદથી તેઓની

યાય તે સાર પ્રથમના વર્ષમાં શ્રી-મતી રતન-બાઈ લ-ક્ષ્મીદાસ મ-હેતાએ જે શ્રમ લીધો હતો તથા એક હાથકા ઉપરાંત સે-કેટરીનું કા-મ કર્યું હતું તેથી પણ મહત્ત્વ વધી યકયુ જોગ હતું આ ઉપરાંત મહત્ત્વમાં લાગવાયેલ સેકેટરી પદ પર કામ કરનાર બહેનો શ્રી રસિક-મણી તથા શ્રી મંગલા-બાઈની સેવાઓ પ-ણ મહત્ત્વને જીવી પીલી જખતે જે માન મળ્યું તથા હાથમાં મ'હત્ત્વ જે રીતે સેક-પ્રિય થઈ પડ્યું છે તે તે બહેનોને આભારી છે. આ બહેનો-

માનવતા ભાઈ કેશવલાલ ભીખાભાઈ મણિયાર,

સુરે જન્મ્યું.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના પ્રથમ પ્રમુખ સહજત જન્મના બાઈ નગીનદાસ સક્કર્ષના સ્ત્રી-હત્યાનાં કાર્યોમાં સહાયરૂત થઈ. તેમની સાથે આ મંડળની ખીલવણીમાં બાઈ લઈ તમે પચ્ચીસ વર્ષ કરતા વધારે લાખા સમય સુધી આ મહત્ત્વદાર શ્રી નવિની તપોમય અને મૂક સેવા કરી છે જેની ચત્તિ ચિત્ત કદર કરવા અમે શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળનાં બહેનો તમોને આ માનવન અર્પણ કરવા પ્રેરણા છીએ

પ્રારંભમાં જ્યારે બહેનો સરથાની કાર્યવાહીમાં આવતી હતી ત્યારે મ'હત્ત્વના કાર્યોના સર્વ કાર તમે પોતાને માથે બેઠા રી લીધો હતો અને જ્યારે સરથાની આંતરવ્યવસ્થાનું કામ સંભાળવા કોઈ અવગતી બહેન પ્રાપ્ત થતા ન્હોતા ત્યારે તે જોને પણ તમે જ સહન કર્યો હતો. તેવા સમયે સ્ત્રીસેવાની સાચી નિહાળી આચારવિચારના સચ્ચી વર્તન વડે, એક ચારિત્ર્યશીલ પુરુષ તરીકે તમે સ્ત્રીઓમાં વિશ્વાસ લેવાના કાર્યો અને તેથી ગુજરાતી સ્ત્રી વર્ગમાં મહત્ત્વની પ્રતિષ્ઠા બનાવ્યો અને પરિણામે મ'હત્ત્વ આજે ઉજ્જવલ મદતા મેળવી યકયુ છે અને માટે અમે તમોને અતઃકરણ પૂર્વક ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળની પ્રગતિમાં તમારી સેવા જીવી તો જોતજોત વચેલી છે કે તેને જુદી જુદી રીતે વ્યક્ત કરવાનું સર્વાંશે શક્ય નથી અને તેનો બદલો વાળવાનું પણ અપાર છે છતાં પણ મહત્ત્વ સંબંધી તમારી સેવા અને કામચિત્તો અગુચિતિદેશ અનિવાર્ય છે મ'હત્ત્વની પ્રગતિ માટે તમારા આદર્શ વિચારો, 'કન્યામંડળ' તેમજ 'વેલ-સીઅર કોર' વગેરેની સ્થાપનામાં તમોએ લીધેલો આગેવાની કાર્યો સામ, મ'હત્ત્વના ભૂતપૂર્વ પ્રમુખ સ્વ જન્મના બહેન સક્કર્ષના નામને ચિર-સ્મરણીય રાખવા માટે 'સીદ્ધિતાપદેશ'નો જન્મના બહેન સંબંધી ખાસ અક કાદવા માટે તમોએ વકાવેલી જ્ઞદેખત અને તેમાં તમોને મળેલી સફળતા, મહત્ત્વમાં સુવ્યવસ્થા ભળવાવાની તમારી મદદન સક્તિ, મહત્ત્વની સર્વદેશીય પ્રવૃત્તિઓમાં તમારી જીલ્લવટભરી દેખરેખ અને સંચાલના, મહત્ત્વનો દિસાળ ચોકળો રાખી તમોએ મહત્ત્વની વધારેલી આંદ, મહત્ત્વના પ્રકાશન વિભાગમાં તમારી અજત દેખરેખ તેમજ મહત્ત્વમાં અપની સતત હાજરી. મહત્ત્વના મેળાવડાઓ, ગરબાપાર્ટીઓ તેમજ નૂતન વર્ષના સમારંભોને સંપૂર્ણ રીતે ફેલેલમ બનાવવાની તમારી કાળજી, મહત્ત્વનાં કાર્યકરોની સાથેના વધારે સુધી સહકાર તેમજ મ'હત્ત્વના આખા સ્થાં ઉપર તમારી દેખરેખ આવી રીતની સિલ્ક સિલ્ક પ્રકારની સેવાથી અમને તમારી વ્યવહારુદયગતા અને વ્યવસ્થાસક્તિની જાણ થાય છે. આ સર્વ સફળતાથી અમે તમારા પ્રત્યે આકર્ષાયા છીએ અને મહત્ત્વના આશા તરીકે જો અમે તમોને સંજોધીએ તો તેમાં જરાપણ અત્યુચિત નથી

ની સેવા વર્ણવવાનો આ સમય નથી. પણ એક હાથકા તથા તે ઉપ-ર મહત્ત્વના જોખમવાળા જોખમો પર રહીને લગત કાર્ય જે જે સેકેટરીઓ-એ કરી જ-તાવ્યું હોય તે સાર મ-હત્ત્વની બહે-નો તેમનો સારો જાન સાર માને તેટલો જો-છા છે. આ બધી બહે-નોની બહે-રમાં કદર કરી તેમની છબીઓ મ-હત્ત્વના હોલ-માં મૂકાય અને તે જોઈ બીજા બહેનો જેવી જ રી-તે કામકાજ કરવા પ્રેરણા જે જવા હાથે ઉ-ત્તુક છે. જ્યારે મ-હત્ત્વના પ્રથમ પ્રમુખ શ્રી જન્મના બાઈ સ કાંઈ નો

સને ૧૯૧૬
મા સ્વર્ગ-
વાસ થયો
ત્યારે મંડ-
ળના ભવિ-
ષ્ય વાસ્તે
હોકોને બી-
તિ લાગતી
હતી પણ
મંડળના પ્ર-
મુખ તરીકે
નગણી ત-
બીએત છતાં
સને ૧૯૧૭
થી પછર
વર્ષ સુધી
લાગલાયત
ઉપત્તિ ફરજ
બાળ વન્યાર
સેડી લક્ષ્મી-
બાઈ જન્મ-
મોહન દાસ
છ તેમની
તન, મન,
ધનની સે-
વાથી વધે
સર્વે બાઈ-
બહેને વાંકે
છા પણ
આ સ્થળે
હું જાને
સેડી લક્ષ્મી-
બાઈ વરફા-
રૂપ ૧૫૦૦૦૦)
પચાસ હ-
બાર અથવા
ચોતણી બી-
રતમ રાહ
૫૨ આવેલ
મકાન આ-
વવાની બા-

આપે સને ૧૯૧૨ માં સુભગા કાઠિયાના ડેના કુમાળપીઠિત વર્ગને સહાયતા આપવાના કાર્યમાં સ્વ જન્મના બાઈ સહકર્તા સાથે ફરી ગરીબની સેવા કરવામાં, અને મંડળની ભાવનજરની યાત્રા નવારે ચાલતી હતી ત્યારે તેમાં પણ તમે સહાય સહાય કરી હતી; ઉપરાંત તમે તમારી મોટી વહીવટ કમિટીની સેવા પણ કરી છ, અને કેટલાક વર્ષથી તમે મોટા બંધુ સમાજના પ્રમુખ તરીકે કામ કરો છા. આવી રીતે તમારી બધી પ્રવૃત્તિમાં તમારો સેવારસ પ્રગટ થાય છે

સુનિવસિતીના પદવીધર ન હોવા છતાં તમે અસ્વાસી જીવન ગાળ્યું છે સસારમાં જીવીને વતિ વતર સસારવાના સફળ ન થઈ શકે એ સિદ્ધાંતમાં તમે માનનારા છા છતાં પણ સસારસુધારાના વિષયમાં જી, શુદ્ધ, ક્ષાતિ, દેશ તથા મનુષ્ય માત્રની સેવા કરતાં સ્થાનસાધ ન થાય એ જોવા તમે પણ આદર છા સસારસુધારાના બીજા ક્ષેત્રમાં પણ તમે પ્રુષ્ઠ નિશ્ચાર કરીને જ પગલું ભરવાની પદ્ધત સ્વીકારો છા. તેવા તમારા દંડ માનસની હાથ તમે મંડળની બહેનો ઉપર ભાષ્યો તથા લેખોદાર પાડી છ, અને મંડળની કાર્યવાહી, દિસાબી કામ, સુભવસ્થા અને મંડળની યોજનાઓને સરજવાથી બનાવવામાં મંડળના કાર્યવાહકો, મંત્રીઓ વગેરેને તમે પ્રોત્સાહન આપી, સહાયતાથી પાવરમા કથી છે જે માટે અમે તમારા આભારી છીએ

દૂધીયાજીનની આવરવડતા અને સેવાના નિશ્ચિત ધેનમાંથી ફર બેથી બધ છે; અને માનમદતાની હોરેવજા સેવાને તે માટે સ્થાપન બહુવાની મનોરુત્તિ ઉત્પન્ન કરે છે પરંતુ તમે મધ્યમ સ્થિતિના શુદ્ધ સ્વ હોવા છતાં તેની રૂત્તિએને લાભ્ય માની, મંડળદાર જીવિતની ઉન્નતિ માટે સુખી પણ સખી સેવા બળતી છે; જે માટે અમે તમારી પ્રસન્નતા કરીએ છીએ.

તમે મંડળની કાર્યપ્રવૃત્તિને, મંડળના ઉત્કર્ષને અને મંડળની મહત્વાકાંક્ષાને યોગ્યતા જીવનવલે જળી ધાખ્યાં છે; અને અમે માનીએ છીએ કે તમારી આ રૂબ રૂમરે મંડળને ઉત્તર જોવાની આદા કંઈક ફળીબલ થઈ છે તેથી તમને સતોષ તેા થતો જ હશે.

તમારા ધર્મપત્ની સી વીરમતીબહેને પણ તમારી સાથે રહી, મંડળની વર્ષો થયા સેવા કરી છે તેવા સેવાભાવી કપડોને અમે સુભગાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળની બહેનો આશિષ આપીએ છીએ; અને પ્રમુ, વડો ઉત્ત-વને લાજ, નીરોબી, અને સુખી આયુષ્ય બધે તેવી પ્રાર્થના કરી આ માનપત્ર તમને અર્પણ કરીએ છીએ

તા. ૩ જુલાઈ ૧૯૨૨
સુભગ

લિ.
લક્ષ્મીબાઈ જગમોહનદાસ વરજીવનદાસ,
પ્રમુખ
તથા અવરધાપક સમિતિનાં સભ્યો

દસાદી સ-
ખા વતની
મામજી અ-
ને તેને
જ્યુ બી લી
કાર્યવાહક
સમિતિ ત-
રફથી થયે-
હાં સ્વીકાર
તથા સર
જન્મોદન-
દાસ વરજી-
વનદાસ ત-
રફથી સેડી
લક્ષ્મીબાઈ-
ની દયાલી-
મા તે રકમ-
દા શા બે-
દબર વા-
પિંક બ્યાજ
આપવામાં
વચન અને
તેને આજ
યતા આવે-
લા અમલોના
વિષયાર કર
છે ત્યારે
માનપત્ર જે-
નવવાની ફો-
ની પધુ લા-
ચકાવ છે
તેના કં
સારી વેદે
વિચાર કરી
શકે છે
અને ખાતરી
છ કે સેડી
લક્ષ્મીબાઈ-
ની મામજી-
ને સ્વીકાર
થયો છે તે

આ સાર દ્રશ્ય કરી મડળને પોતાનું મક્કન ભેટ આપશે તો તે થોડા જ લેખારો લેશે લક્ષ્મીબાઈના કામ સાર સફળ સર લલ્લાબ આશારામ સાહેબના બહેનને ખાતરી આપી હતી તે મુજબ આખા ગુજરાતમાં લેડી લક્ષ્મીબાઈએ જે તનમનધનથી પોતાની બહેનની સેવા કરવાનો દાખલો બેસાડ્યો છે તે સાર તેમની માનપત્રદ્વારા કદર કરવાનું પગલું પહેલા લેવાયું હોત તો કીક પૂછ પડતે. મહુમ જમનાબાઈને મંડળ તરફથી માનપત્ર આપાય એ સી કોઈ ધન્યુત્તર હતું પણ તે પ્રસન્ન મડળને સાંપડેલા નહોતો આવી જ કમનશીબ સ્થિતિ લેડી લક્ષ્મીબાઈના સંબંધમાં ન થાય એ ભેદ મંડળના કાર્યભાષિ કાળજી રાખશે એવી મારી મેડી ભમેજ અને આશા છે.

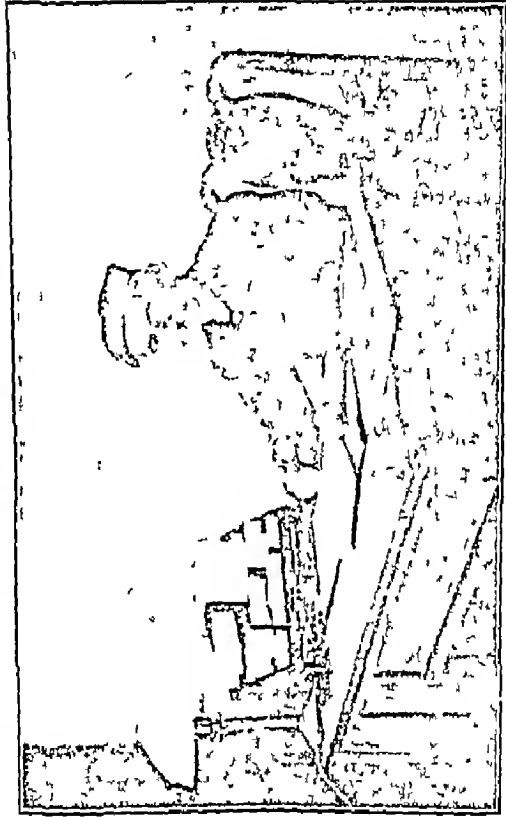
મડળના પ્રથમ પ્રમુખ જમનાબાઈ તથા હાલના પ્રમુખ લેડી લક્ષ્મીબાઈએ મંડળ ચલાવવામાં પુર- પૂરી સહાયતાની અવગણના કરી નથી પણ દરેક અમલના પ્રસંગે મારી સાથે વાતચીત કરી મારે અભિપ્રાય બહુવાની જનકા બતાવી છે તેથી જ મને મડળના કાર્યમાં કંઈક અરો મદદરૂપ થઈ પડવાની સારી લાક સાંપડી હતી. મંડળના બધા સેક્રેટરીઓ પણ ધણા કામમાં અને પૂછે છે તેથી પણ હું મડળની ધોડીયાળી સેવા કરવા બાબતમાં થયો છું. બાઈ કેટલવાલ પણ દરેક કામ મારી સાથે મળેજ કરે છે આ સર્વે કારણોને લીધે મંડળ દસ્તીમાં બાબુ તેથી સતોષ ન લેતાં તેની પ્રતિ આટલું રહે તે સાર જે મારે બંનતું હતું છે અને તેમ કરીને જે મારી ફજળ બલબ્યા સિવાય કંઈ વધુ હતું હોય એમ હું માનતો નથી અને ૧૯૧૫ સુધીનો મંડળની સર્વ મેને- જીંગ કમીટીની સભાઓમાં હું દાખલો આપતો પણ ત્યારબાદ મંડળની સર્વ પ્રવૃત્તિ બહેનો જ ચલાવે તેમાં જ બહેનોની ચોજા ને જનવિ છે એ સિદ્ધાંત હું માનતો હોવાથી કમિટીની મીટિંગમાં બહેનો કેટલા વર્ષો મળ્યાં સારી રીતે કામ ચલાવે છે તે જોઈ મને મોટો આનંદ થાય છે; બચિષ્ઠમાં પણ બહેનો પુરખની મદદ વગર કામ ચલાવે એ સ્થિતિ સત્તર પ્રાપ્ત થાય એ ભેદા હું કમલ છું.

મંડળ જુના નિયમ પ્રમાણે બાઈ બહેનોમાં માનીતું થઈ પડ્યું છે અને તેની દસ્તીથી મડ-

ળદ્વારા ગુજરાતી બહેનોને અનેક લાભ આપી શક્યા છે અને તેઓની પ્રતિ સારી પેઠે સાધી શકાઈ છે તે ભેદા મડળ કેટલીક વાતમાં ભેખ ખેડવા તૈયાર ન થયું હોય તો મડળના દિવસિ- તકાલે મંડળના કાર્યકર્તાઓને તથા સલાહ આપ- નારાને હોય ન કાઢવો પણ તેમની તરફ ફરમા- ણિથી ભેટુ એ થોડા માર્ગ છે એમ હું માનું છું મડળમાં પહેલાં કચડો રાજકીય બાબતમાં મંડળ મામ લેવા નહોતું ધમ્મતું તેથી જ ઉશ્કે- વથી હતો. સીએ રાજકીય ક્ષેત્રમાં પણ પુરખને પડ્યો ઉશ્કે રહી તેઓને બધી રીતે મદદ કરી વધ પડે એ સિદ્ધાંત હું માનતો હોવાથી તથા રાજકીય મતભેદોથી ઉશ્કે મતા કુસપથી સાસારિક નિમણીમાં ગુજરાતી બહેનોની જનવિ સાધનતા મંડળની દસ્તી ભેખમાં ન આને તે સાર અને સને ૧૯૧૬માં મુખ્ય બાઈ રાજકીય કામ કરવા સાર સીએની એક જુદી સરખા કાઢવાનો નિયમ મુજબ અને તે મે રાષ્ટ્રીય સી સભા કમીટી અમલમાં પણ મૂક્યો અને તે સરવાને ૧૪૪ કરવાને આગળ વધેલી બહેનોએ પણ એક પુરખ તરીકે મારે સહકાર મેળવ્યો મડળ, સાર કામમાં કરતાં મારી કેટલીક બહેનોના મન મારે લીધે દુઆમાં હોય તો હું સર્વેને આજે ખાતરી આપું છું કે મે કોઈપણ મર્થ દ્વેષતાથી ક્યું નથી અને કોઈશ તદ્દિ, અને આશા છે કે મારી બહેનો મારી બેસા દરગુજર કરશે અને મારી સારી નિશાથી જ મે કામ ક્યું છે તેનો મારા ખુલ્લા દીલથી કરેલા એકતારનો તેઓ સ્વીકાર કરશે જ.

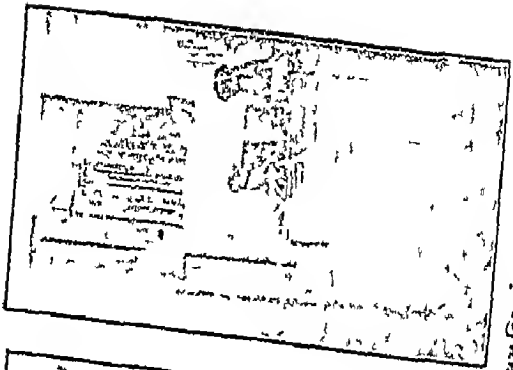
મુખ્ય શરેશ્વાર બાબોની પુછ પ્રશ્નવાત મુજ- રાતી બાઈબહેનો છે; પણ મંડળની નજીઆતો બંને જોઈ તેના તરફથી કામની બવ માલિટી મેળ- વનાર બાઈબહેનો ધણા થેડા છે એ તેઓ બંને તથાજ કરશે તો મંડળ તરફની તેઓની વલણથી તેઓને પોતાને જ દીલગીરી લખવન થશે મુખબન. ધનાદય પુરખોમાં રોક આર ડી. બીરબા, રામ બદાદુર નેવિ કલાલ સિંચલાલ, સર પુરખાભદ્ર સ કોઈરસલ, સર મુનીલાલ નીમનુખખુદાસ મહેડ, રોક કરસનદાસ ધરમસિંહ, રોક વલ્લભદાસ દરબન દાસ નાથા, રોક સાલિદાસ આદમરજ, રોક લલ- નારમજી, રોક માંડલાલ ગમવમાઈ, જેવા ધણા

શ્રી ગુજરાતી લિન્ક ડી-એન ડાટા
અભ્યાસનાં ગુજરાતી પહેલોની સેવા કરનાર

મહિત દેશવલાલ લીખાલાઈ મણિમાર

ಅಧ್ಯಯನ (೨೦೧೭)

ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ

સફરકરે છે. ગુજરાતી સ્ત્રીઓમાં પણ લેડી પ્રેમલીલા વીરલસ કાઠરી, ન મુકુળાદિ હસરામ પ્રાચલ, શ્રી ગવેશાદિ સમવાનદાસ નરેન્દ્રભાઈ ગવેરે લાખોપતિ બહેનો છે. છતાં પણ મંડળને મરે હજી પણ પોલીકું મગન મળે રાગુ નથી તથા તેને પોતાના આશીર્વાદ અમલમાં મૂકતાં પૈસાની ભેગાઈને લીધે ખંભાઈ પડે છે, એ બારે અફસોસની વાત છે. મંડળને પોલીકી નથી ન લેવાથી હાલમાં દેશી બધી વિદ્યભણ્ણો ભાગ્યવી પડે છે તથા જુરી જુરી નવી શિયાળામાં કાપે કરવાની તેના કાચકાંજીની હોસ હોવા છતાં પણ દેડી દાનને ખર્ચાઈ પડે છે તે કુંભાઈ છે. ગુજરાતી ધનાઢ્ય બાઈબહેનોને ભલે વધતુ દેશે તો તેઓની પણ જાતરી ચડે કે આવા કપડાંથી ખાતાને ભે મહે ન અપાય તો તે સારૂ ચલાવ નહીં.

મંડળની પ્રતિ પ્રતિ સંતોષ દર્શાવે છે ત્યારે તેની પ્રતિ ગોકળ માયની ચાલવણી છે એ ભેદ મહાત્મા વાંકીલના રાજો વાપરી કહી તે આપણી ગુજરાતી બહેનો “આપણી શ્રીશ્રીમાં આવ દીડી, આપણી સાથે ચાલિવાઈ કરવી, આપણા ઉજારો સમજવી, તેને પોલી, પોતાની અહીંકા મેરજાસમિતી આપણે બાહોષાધિ-એને સાનમાં સમજ તેમાં આવ દીડી, આપણને શીવજીવમય સાદિ દેવી” કહેવા બધા વર્ષે ચડે તે વિચારતાં અને અમરાદ હજે છે મહાત્મા આપણને દિદી સ્ત્રીઓ પર આરોપ મૂકા, તેને પરિણામે દિદી બહેનોએ સ્વરાજ પ્રાપ્તિ અર્થે ઉજાર તથા ચાર વર્ષમાં શીર્ષ દેખાઈ લેવમાં ને જીવન ગણે આપણે છે તે ભેદ અને ભયને આપણે ફિનિશની પ્રતિ ભેદરે વધ રહી છે તેવા સમયમાં આવી ઘાલથી અને અસંતોષ ક-પને અને તેવું ભેદરમાં એક સાથા દિવસિતક તરીકે દર્શાવે તમને વધારે વેચવી કામ કરવા શીર્ષ તો માફ લખાડો નહિ

પણ હવે નેહલા મંડળના સમાસદો છે તે સંખ્યા, મુળમાં વસતી ગુજરાતી પ્રભુની સંખ્યા સાથે સરખાવતા મળી શિયાળ છે અને આ બાબ-તનો સ્વીકાર તમે વખતો રીપોર્ટમાં પણ કર્યો છે મંડળના મેળાવડા થવી વખતે, સમાસદોની

સંખ્યા વધે છે અને પછી પાછી નીકળી જતી માલમ પડે છે મંડળમાં સ્ત્રીઓ આવળ ને પ્રમોલમાં ભાગ્યે આપણી દીડી તે પ્રમાણે સ્ત્રી સમાસદો તરફથી સારી સંખ્યામાં ભાગ્યે અપ-વવા ભેજને તે નથી અપાવા અને ભાગ્યે વખતે થોડી હાજરી તથા મેળાવડા વખતે તથા સ્ત્રીઓ ભેગાની તક સંપૂર્ણ સમાસદોની સંખ્યા ભેદાં બળે મેળાવડા કરવા પડે એ સિવાય નથી દેશાચ એપ કું હજી છે

બાદ સ્ત્રી, સનાનીસસાઈએ મંડળનું કાચ વિસ્તારના કહેલી ભાવાભેદ કરી હતી.

સ્ત્રી કેશવલાલભાઈનો ઉત્તર

શ્રી કેશવલાલભાઈને માનવજનો કાંઈ આ-પતાં આચાર માની નજીબુદ્દીન હજી છે

“ગુજરાતની સદલક્ષ્મીઓ, આને મારે તમને વધારે કહેવા નેવું દોલ નહિ અને ૧૯૦૩ માં એક ખાનદાન કહેલના મુલાન કેશવરામ પુત્ર શીશુવ ભવાનીદાસ મીનીયાળને મુલાકાત આગે-વાન ગુજરાતી સદલક્ષ્મી સલાહ લઈને મુલાકાતમાં આવું એક મંડળ સ્થાપવાના પોતાના વિચારે અમલમાં મૂક્યા. સંજાતમાં આવા મંડળની સ્થાપના મારે દા, ના, નો લલાપોદ થયા પણ મુલાકાત એક પ્રસિદ્ધ ખાનદાન કહેલના સ્ત્રી ભગવાનાઈ નગીનદાસ સુસુએ આ મંડળનું મેળુ લાવવા લઈ મંડળની પ્રતિષ્ઠા ચોખ્ખામ પથરી અને સમગ્ર ગુજરાતમાં રચે રચે સ્ત્રીઓની કેશવણી, કસાણ અને જન્મવિ મારે આવા સ્ત્રી મંડળોની કેટલી જાડીઆત છે તે રચે રચે કરી બતાવના આપણી ગુજરાતી જનતાને સાચીવ કરી આપણું ગુજરાતની એક મુરખ સ્ત્રી ભગવાનાઈએ કુજ ગુજરાતી સ્ત્રીઓમાં ન નહિ પણ સમગ્ર મોખની સ્ત્રીઓમાં તે વખતે અપૂર્વ નવચેતન દેહ્યુ અને ૧૯૧૬ માં ભગવા બહેનના જાત થવા બાદ તમારા આ મંડળનું મુલાકાત એક પ્રવિણ ખાનદાન કહેલના સ્ત્રી સ્ત્રી દેડી લક્ષ્મીબાઈ ભગવાનાઈનાં લાકમાં લઈ ચોખ્ખામ મંડળની કોર્મિમાં અનુદય વધારે ધીમે-અને મંડળના નામ અવાર મુખી મુખારે મુલાકાત કરી રહ્યું છે તે તેમની કાચકાંજીને ન

આભારી છે. ગુજર કરીલો ! સૂરના કિરણો પ્રકાશી રહ્યા છે, તમે જન્મ્યા છો, તમારા હૃદયમાં નવચેતન ફેલાયું છે તમને વધારે કહેવા જેવું હોય નહિ. તમારા સાચારિક, ચારીરિક ઔદ્યોગિક, અને કેળવણી માટેના પ્રયત્નોમાં રસ લઈ તમારી જનતિ માટે સતત પ્રયાસો કરો. તેથીજ મારી આત્મા પ્રસન્ન થશે-તમે આપેલા આ માનવ-ત્રયી નહિ

બહેનો, તમારા કાર્યક્ષેત્રો ધણા વિશાળ છે અને તેમાં પ્રવેશ કરવા માટે મહાન પ્રયત્નો તમારે આજરવાના છે. હજી તો તમે ફક્ત ખાલી જગ્યા તોયાર કર્યા છે અને હવે ખાલી જગ્યામાં જનતિ અને કસ્યાણની રચવતી સામગ્રીઓ બનાવવાની છે આટલું થયા બાદ તેની સુવચ સમય પ્રાપ્ત અને શહેરોમાં ફેલાશે. બધું અને કેમ કે કેળવણી, પોઠ વિચારનું સ્ત્રીઓ, આવી સંસ્થાઓની સેવા કરવા તૈયાર થઈ બસ અને કેટલોક ભાગ આપે તોજ બને.

બહેનો, તમારા મંડળના કાર્યક્ષેત્રો દિનપર-દિન વિસ્તૃત થવા લાગે છે તે મુજબ આનંદ રાખજો, અને તે માટે શોભા જગ્યામાં તમારું પાતાનું મકાન બાંધવાની હંકે પ્રવૃત્તિમાં જોડાઈ કરવી પડશે આ મકાનમાં ગુજરાતી સ્ત્રીઓની કેળવણી જનતિ અને કસ્યાણ માટે અનેક ખાતાઓ ઉપાડવા પડશે. આ સંપૂર્ણ ખાતાઓ ન્યવસ્થાપન વૈક ચલાવવાને તમારે વિશાળ બબ્બ મકાનની જરૂર પડશે લગભગ ત્રણ લાખ રૂપિયા બાંધું મકાન બાંધી કરવા માટે જોઈએ એમ પાર્શ્વ માનવ છે. અને આશા છે કે ભવિષ્યમાંથી કોઈ પણ દાનવીર વીરણો-શુદ્ધરૂપ કે સન્માની પાતાની કોમની સ્ત્રીઓની જનતિ માટે આટલી રકમ આપવા ધણી ખુશીથી તૈયાર થશે

બહેનો, મુખ્ય કાપ તમારે મુંબઈના મોટા લોકોમાં શિક્ષણ વર્ગો ઉપાડવાનું કરવાનું છે. મુંબઈમાં કેળવણી વગર સંખ્યાલય સ્ત્રીઓ અજ્ઞાનતાના અધઃભારમાં સડે છે, તેના બદલ કરવા જોઈએ. જેને બીજકુલ લખતાં વાંચતા પણ આવડતું નથી એવી હાલની સ્ત્રીઓ બહારનામના ગ્રામડાઓમાં અને આવે છે; તેઓના શિક્ષણ માટે આ મહાન યોગ્ય ન્યવસ્થા ઉપાડી દેવાની

આજ જરૂર છે. કોઈ પણ ગુજરાતી નાપાકાર કરીને પાતાની ભાવના લખતા વાંચતા નથી આવડતું એવું સરકારી રીપોર્ટમાં ભવિષ્યમાં આવવું ન જોઈએ

આ પ્રસંગે મારે જણાવવું સકોચ વગર કહેવું પડશે કે પચીસ વર્ષ પહેલા સ્ત્રીઓની જનતિ, કસ્યાણ અને કેળવણી માટે ગુજરાતી પ્રબલ હેય પણ કાળજી ન હોતી, હમણા સદન તે માટે કાળજી રજાવવામાં આવે છે. આ સંસ્થામાં મોટી ઉમરની સ્ત્રીઓ અને મોટી વયની સ્ત્રીઓને કેળવણી આપવાની તથા પ્રસ્તાવિત, ગ્રહણીય માટે-જનરલિયન વર્ગેના કેવા કેવા સાધનોની યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી છે તે તથાસ-વાની કે જોવાની આ વિષયમાં રસ-લેતા ગુજરાતીઓ જરૂર કરતા હોય તેમ જણાવું નથી. મેળાવડા કરવા, ભાષણો કરાવવા અને સંમેલનો યોજવાં એટલે જ કરી આ મંડળ-વેસી રહેવું નથી. કોઈ જો જોવા બધાલ મશવડા હોય તો તેમની ફરજ છે કે તેઓએ આવીને આ સંસ્થામાં કામ જોવું અને જાણવું. ન્યાં સુધી સ્ત્રીઓનો વિશાળ સમૂહ અજ્ઞાન અને કેળવણીથી વિપ્રુત છે ત્યાં સુધી સસાર સુધારામાં પરિવર્તન થવું થવું મુશ્કેલ છે. થોડીક સ્ત્રીઓ યુનિવર્સિટીની કેળવણી લઈ બહાર આવી તેથી આજળ થયેલા સસાર સુધારાને એકદમ જેટલું પરિવર્તન ઇચ્છે છે તે મને પૂછો તો મારે કહેવું જોઈએ કે હજી તે થઈજ દુર છે. એટલું યાદ રાખજો કે મેળાવડા અને સંમેલનો તથા પરસ્પર ચિંતન એ ભવિષ્યમાં ધણું ઉપયોગી થશે અને સસાર સુધારામાં સગીન ફાળો આપશે.

બાદ બહેનોએ 'હેયાના હેન આ હેલે ચડયા હો' એ ગરબો મનોરમ અભિનયકલા સાથે ગાયા હતો.

ધનાઓની વહેંચણી

તે પછી સો ઘળજમોરી હજીલાલ અનેરીને હાથે નીચે મુજબ ધનાઓ આપવામાં આવ્યા હતાં: સો વિદ્યાલય: ત્રીજા વર્ષમાં ૧ હે નજરે પાસ વનાર સો સ્નેહલીલા ન્યતિલાલ ડહમને

१। २०) श्री अमानीदस नागनाथ धोडीनगा
राष्ट्रपति वि. नाम राठनराठन का
प्रथम कोट

વીરપસલી

[એક પત્ર]

વખનાર :
શ્રી. ' ચ ' ૧

પ્રિય બહેન યય,

આ વર્ષે વીરપસલીની એક તને મોકલવી રહી અઢ દલી, તે મારા ધ્યાન બદારની વાત ન હતી. પરંતુ તને ઘણાજ નમતા શ્રી કેશવભાઈ શેઠના શસનો સંઘર્ષ 'વીરપસલી' નામે જ પ્રકટ થવાનું મારી ભણુમા હતું એટલે વીરપસલી તરીકે 'વીરપસલી' જ મોકલવાનું ધાયું હતું. આ સાથે તેની એક નકલ તને મોકલું છું. એની વપર નજર નાખી જતાં જ તને જણાયે કે એમાંના ઘણા ખરા શસ તે 'શુભસુંદરી' માં પ્રથમ છપાઈ ગએલા વાચ્યા છે એક બે શસ તો તે મને માફ પણ સહજાવેલા.

તું મને ઠપકો આપશે કે નવરાત્રિ પહેલાં આ સંઘર્ષ કેમ ન મોકલ્યો ? કહાય, નવરાત્રિમા આ સંઘર્ષમાંના શસથીજ તું ખેલત પરંતુ હું ઠપકાને પાત્ર નથી ઠપકો આપવો હોય તો શ્રી કેશવભાઈ શેઠને આપી દાકાય, કેમ કે નવરાત્રિ પહેલાં તેમણે એ સંઘર્ષ પ્રકટ કર્યો જ ન હતો પણ મને તેજો પણ ઠપકાને પાત્ર નથી લાગતા. કારણ કે 'વીરપસલી' બાહબીજને દહોડે પ્રકટ થાય એવો તેમનો નિચાર ઔચિત્યમરેણો જ હતો.

તું માંત્રણી કરે તે પહેલાં જ તને એનો હુકો પરિચય પણ કરાવી દઉં તને મારા પરિચય વિના સંતોષ થવાનો નથી, એ હું સારી પેઠે ભણું છું.

શરૂઆતનું 'ખંડ શિખરિણી' માં રચાવડું અર્પણ ગીત પણ મધુર છે 'સમરમાં સિદ્ધ સમી', સસારમા જન્મી બીજ જેવી 'ગૂલર કળી' ને 'વીરપસલી' અર્પણ કરતાં તોએ હવે છે:

'ત્રુ'વાતાં નીતોને ધન, ચળકતી રાસવિભળાં ।
ત્વને ત્હારી અપુ', સુખમ સ્મરણે 'વીરપસલી.'

આમા બે ખંડ પડેલા છે તે તને વરતજ

સમજશે. પહેલા ખંડમાં રાષ્ટ્રીય શસ લખ્યાં છે. અને બીજા વિશાળમા સામાન્ય શસ છે. બધું મળીને ૨૨ + ૧૭ = ૩૯ શસ તને વારી સહી-થશે સહિત એક પછી એક બેલવામા ખૂબ મનાઈ પડશે એમા મને તો જરાય શક નથી.

રાષ્ટ્રીય શસ લખવા કેશવભાઈ કેસ પ્રેશવા તે ખબર છે ? વારા જેવી બહેનોએ તેમને મ્હોઠા મ્હોઠા સૂણાબુઝ : "ઠલમ કણું" કરતી હોય તો કુલભાવ-ચોષક શસ કા ન આપો ? "એટલે શ્રી કેશવભાઈને પણ લાગ્યું કે : "મનાઓ, તેમની સ્ત્રીસુલભ મુદુતાની પાળ બાંધીને સિદ્ધ છુની મર્દાનીના દાવ બેલવા મારી પડી, હોય, ત્યારે એમ કેમ જ કહેવાય, કે એ માત્રણી પ્રતા સિંબ નેહોતી ? બહેનો જ પ્રેરક બળ દેવી હોય, તો એમને નમતા ગીત ગ્રંથવામા પ્રમાદ પણ કેમજ સેવાય ? " અને શ્રી કેશવભાઈએ વારા જેવી બહેનોની પ્રેરણાથી જ એ રાષ્ટ્રીય શસ રચ્યા.

રાષ્ટ્રીય શસમા તને ૩૦ મા પાનાં પરનો 'દિનરત' શસ ખૂબ ગમવાનો છે. કારણ કે ૧૯૩૦ ના સત્યાગ્રહ સમ્રામ વખતે તું બારડોલી અને તેની આસપાસનાં ગામડાંઓમાં ગઈ હતી અને રેકેને કાને પાતાનાં ધરબાર છાડીને બહાર વસનારી મામ્મ જનતાને તે વારી નજરે નિહાં બેસી છે. દિનરતીઓના આત્મભોજને શ્રી કેશવ ભાઈ જેવી હૃદયભેદક રીતે નીચેની પંક્તિઓમા વર્ણવે છે :

"કાલે દવધી વિલકાં,
નવ છાને તુજ ઓઝાયા હો !

ભયું પેલે પાર,
કે કુરબાન કરયું કાયા હો ।

રેરાને માટે કાયાની કુરબાની કરનારા વીર

એ ન માત્રુમિને ગુલામીની નીંછણામાંથી મુક્ત થી સંકરે

‘કેસરના’ પદ તથે બહુ ગમશે. એમાં ગુજરાતજીની શરવીરવાને, સંસ્કરણ અપાયું છે એ આખા રાસની કડીએ આગની ગુજરાતજીની એ એક વાવનાને મૂર્તિમંત હરે છે હું ઈશ્વી ન કડીનો ઉલ્લેખ કરે :

“કે ગુર્જરી કાણુ કહે જાંઘી ?
કુલવાદીનાં શુભસુદ શી, રસરમણી રણે અગાધી,
હો રમણી રણે અગાધી !
અવદર્શી શરસધાને, અન્ધાની આંખ લખાડી,
હો અન્ધાની આંખ લખાડી,
દેશાન્તર ગુજ મજદરગાની પીડાય દેવદ દારી
જાવી મારી ગુજરાતજીને કેસર કહે છે જાંઘી ?
ગુર્જરી, સ્વાર્ધનુ-ચોરગ ગાડી”

દેશાન્તરમાં એની હાથ વાગે છે એની ગુજરાતજીના મારે આપણે મનરૂપ કેમ ન જાનોએ ?

‘કુચરે વધામણે’ અને ‘કુચરદિમા’ એ પહેલાં એ રાસ મેદિવાઓમાં બહેનન શ્રેયે એવા છે ‘આવા લખાડી’ એનાં એક ન મધાજાં હોજનાં એ રાસમાં એક ‘હાલિનાય નાપનાશ કહાન’, અને બીજામાં ‘હિશાદુ હેર પો નાપનાશ સન્વ’ ‘તું ચરિતનરૂપણ સુલતાની થયુ છે’ ‘હાજી’ અને ‘અમરવર્ણ’ ‘ગુજુમુ-ન-સી’માં તે વાચ્યા ત્યારથી ન તારા રાસ એવનમાં સ્થાન પામી ચૂક્યા છે ‘સીલાજીની કંચળી’ અને ‘કીલાદરજી’ એ એ આપણાં મહાકાવ્ય રામયણમાંથી સ્વદેશનો મહિમા સુચવતી પ્રેરણા મેળવીને રવાનલા બોલ્યા રાસ છે ‘કેસરિયા’, ‘ચરમેર’, અને ‘ગુર્જરી વીરાજના’ પણ તારી પસંદગી પામ્યા વગર રહેવાના નથી

રાષ્ટ્રીય ચેતનામણી રાસના વાચન પછી,

બીજા ખડમાં શાન્ત મણીર રસ બરેલા પ્રેમજ રાસ આપે છે એમાં તને-તારા એવી કુમારિકાને ‘વરદાનનો વર’ કાઢાય થયુ ગમશે અને તો એ રાસ વાંચ્યા પછી નહો, તું ન ‘વરની પસંદગી’ વિરેના તારા વિચારો કથાવતી ન હોય એમ લાગ્યા હરે છે એક સમયે વાત ચર્ચાતાં તે ન નહોતુ નહુમુન્યું ? “કપલનના આગિયાની આંક પળતર ચળો એવો, સદતા મૂળ એવો કશીન, કંદરવરણી રૂપવલો લક્ષ્મીનો ગુલામ” વર મારે નહિ એમણે કંઈ, યરમની મારી, કંઈ વર એમણે છે તે તું બાંધી થયી ન હતી પરંતુ શી કેસરનાઈ એવો વગર બરાબર આપે છે :

“અમીકાન્તી આખડીને જાસે સ્નેહસુવાસ રે,
જાસે સ્નેહસુવાસ, પ્રણે પ્રેમ રીશી પ્રમાદ રે,
“સમો ! એ જરના અભિલાષ રે;
હારે એ જરના અભિલાષ રે”

ત્યારા એવી નૂતન ગુજરાતની કુમારિકાઓને જાણતા શી કેવળાપ્રમે એ રાસમાં સચોટ રૂપે વ્યક્ત કરી છે એ ન નિભાજનાના ‘જાનપેલી’, ‘સીલાજીની કંચળી’, ‘સીન્દરની વેલ’ પણ તને રમે એવા છે

હવે ગણું લખતો નથી આઠસો પરિચય બસ થયે એમ પ્રાર્થ છે આપણ વાચનાની તને ધીરજ વહી કરો કે કેપ તેની અને સંકા લાગે છે. તો યે, હવે બસ હાં છું

કેવળ છું. તું મજામાં છે ને ?

હિ.

ત્યારા જ્ઞાનાલક્ષીના પંદન

* વીરપ્રસાદી ’ શી કેસર ક. રીંઠ,

ખાલલા, પ્રેસ, માર, રસમ, અમદાવાદ મુદ્રક
આડ આના

ઈનામી પ્રશ્ન

અપાઠક : ડૉ. યશસ્વિની

અપ્રકાન્તે હાલ એક નવો ફ્લેટ લાડ રાખ્યો છે. દોઢસો રૂપીઆ લઘુ એ બગરમાં જરૂરી ફરનીયર વસાવવા બન્યું છે. બાવોની ખચર કાઢતાં એને નીચેના બાવો મળે છે.

૧૯૨ રૂ. ૩૬૦ ટેન્ડેસો; ૨૭ રૂ. ૩૬૦ ખુરસીઓ; ૩૬ રૂ. ૩૬૦ આરોમ ખુરસીઓ; ૪૮ રૂ. ૬૦૦ રીપેઇ, ૭૦ રૂ. ૩૬૦ મોટા ફોટાઓ અને ૧૫ રૂ. ૩૬૦ નાના ફોટાઓ

આમાંથી પોતાને જરૂરી ફરનીયર વસાવે છે અને મોટરટોરીમાં બધું ફોર્લેસ બાવે છે. મોટરટોરીના ચાર રૂપીઆ ભાડાના આપતાં એને માલમ પડે છે કે એની પાસે કાંઈપણ ન રહ્યું હવે અને એણે બધું મળી કુલ ૫૦ નંગો વસાવ્યા હતા. શોધા કાઢે કે એણે ફરેક જાતના ફેટલા નંગો વસાવ્યા ?

હરિકાષ્ઠમાં દાખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉપાધ્યાની હરિકાષ્ઠમાં માસિકનાં ફરેક આંકડક તેમજ જે બંહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. આંકડકોના કુટુંબની ઓછો પણ આ હરિકાષ્ઠમાં ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો આંકડક નંબર અવરખ જણાવવો. આંકડક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિકાષ્ઠમાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) ફરેક મહિનાના ઉપાધ્યાનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાશે. કાંઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-જેરબ્યાજબીપણા વિષે વધી લઈ શકાશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે (૬) હરિકાષ્ઠના જવાબ સાથે માસિકને લખતો ફોર્મ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિકાષ્ઠના જવાબના કાડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

ઓક્ટોબર માસના પ્રશ્નનું પરિણામ

પરો જવાબ નીચે પ્રમાણે છે.

૪	૭	૬	૫	૩
૮	૨	૧	૪	૯
૪	૨	૮	૮	૭
૧	૯	૦	૬	૧
૪	૭	૬	૫	૩
૬	૫	૩	૦	૬
૩	૮	૧	૨	૨
૩	૬	૧	૪	૬

આ પ્રશ્નના કુલ ૨૮ જવાબ આવ્યા હતા તેમાં ૨૬ ના ખરા છે; બેના ખોટા છે.

પ્રારંભિક વ્યાખ્યાનમાં અમેરિકામાંથી શ્રી લલિતાગૌરી (રાજકોટ)ને પ્રનામનું પુસ્તક
'સોળ સુદ વાર્તાઓ ભાગ ૨' આપવામાં આવે છે જે તેમણે અહીં વ્યાપારી ટપાલની
દીકોટ (રજીસ્ટર્ડ)થી જોડવા હોય તો ત્રણ આનાની વધુ દીકોટો મોકલવી) મોકલી મંગાવી લેવું.

ખરે જવાબ આપનાર બહેનોનાં નામ

श्रीमती जेहेनो : (१) लक्षितागौरी, (२) शान्तालक्ष्मी, (३) ज्ञान-लक्ष्मी, (४) लक्षिता वक्षि, (५) कनकमण्डी, (६) नानुमती, (७) मंगलाजहेन, (८) सविता पडित, (९) भुक्तागौरी स्वास, (१०) हेतुजहेन मावडा, (११) कमला हरिबास, (१२) सारदा जेहेन, (१३) शान्ताजहेन पशीअ, (१४) जसुद, (१५) शान्ताजहेन शिरोरीया, (१६) शशीजहेन मोरधनबास, (१७) लक्ष्मीजहेन, नानुजहेन व्यासर, (१८) जेमतीजहेन, (२०) सुमित्रा पांडव, (२१) लक्ष्मीगौरी जहेन, (२२) जन्मभती श्री, (२३) सरस्वती जे, (२४) शीरोजेन मोदी, (२५) मा नं. १५०६, (२६) मा न ५१४२

જેઓ માલક ન હોય
માસિકના માલક ન હોય તેવા ગ્રામજનો ઉપાસના
ની દરિદ્રાગ્રા બાન સેવા ધ્વજતા હોય તો તેમણે
પોતાના જ્વાળ સાથે જે આનાની દીકરી બીડવી
કેપન ચોકસવાની જરૂર નથી.
તત્રો, “ યુષ્કુ-દરી ”

શ્રી અને પ્રથમ-એકમીજની પૂર્તિ-૬-

“ આ અને પુરુષ એક દરજ્જાના છે, એક જ નથી, એ અપૂર્વ જોડી છે, એક બીજાની પૂર્તિ છે અને જન્મે બરસપરસ ટેકાપ છે તે એટલે સુધી કે એકને બધાવે બીજાનો સંભરજ નથી પણ જો પુરુષ અથવા તો આ સ્થાનબદ્ધ થાય તો બંનેનો નાશ થાય.”

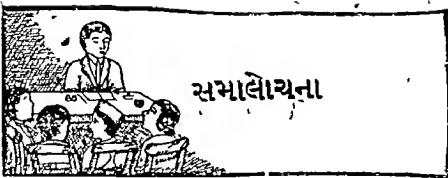
"શ્રી અને પુરુષમાં ભેદો ફરતી ભેદો હોય, અને તેથી, નિત્યજીવનમાં તેમને જાળવવાની ફરજોમાં ભેદો હોય, છતાં એ વચ્ચે કોઈ ભેદ નથી, પણ સમાજના સરખા મદત્વના અને પ્રતિષ્ઠાપાત્ર અંગ્રેજો છે "

“ ઓ જાતિ પોતાનું બળ અને પોતાના કાર્યક્ષેત્રની વિશાળ બરાબર સમજે તો એ પુરવણી ઓશિવાળા છે એમ માનેજ નહિ, અને પુરવણુ તથા એની પ્રવૃત્તિઓનું અનુકરણ કરવાનો આદર્શ રાખે નહિ ”

" બધા ઓફિસો બધા કક્ષા અને નોકરીઓ ઓએને માટે ખુલાં હોય એ જોવા હું ઇચ્છુ છું. પરંતુ સ્ત્રી મુદરાસતી તરીકેનો પોતાનો પુરાતન અધિકાર સાચવી રાખતી અને મળતી સ્ત્રી બાકા હું અત્યંત ઇચ્છુ છું. મુદરાસતીના ૫૯ ઉપરથી સ્ત્રીને કદી બદલ કરી ન જોઈએ એ ધરમાં સ્ત્રી કેન્દ્રવાદને ન હોય તે સુર અરેબર ઉચ્ચક લાગે. "

[श्री भोतीराजाना सायबुभयि]

મ. અંધીજી

સમાલોચના

સર વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ઠાકરસી: લેખક:
શ્રી કલ્યાણરાય નયુભાઈ જોષી, બી એ; તેવાર
કરાવી પ્રકટ કરનાર શ્રી માધવજી દામોદર ઠાકરસી,
મુમ્બઈ

ગુજરાતમાં જીવનચરિત્રોનું સાહિત્ય થલુ
એક છે તેમાય પોતાના સાદસ અને આપબળથી
આજળ વધેલા ગુજરાતીઓનાં જીવનચરિત્ર તે
મુદલ છે નહિ એમ કહીએ તોય ચાલે એમ છે.
એ કારણે, મુબાઈમાં નહિ પણ દિલ્હીમાં તેમજ
દેશાંતરમાં પણ એક પ્રખર નાણાયાત્રી, સાહસિક
વેપારી અને સરકારી સેવાભાવી સમજાતો વરીકે
પ્રકાશવા સર વિઠ્ઠલદાસનાં જીવનચરિત્રનો આ
થ્રવ ગુજરાતી સાહિત્યમાં થલુ ઉચ્ચ સ્થાન પામે
એવો છે. સર વિઠ્ઠલદાસની વિવિધ સેવાઓની
નોંધ આમાં ઘણી સારી રીતે લેવાઈ છે અને
નવલકથાના નેટલેજા રસ આ જીવનચરિત્ર વાચતા
લાગે એવી એની રસભરી શૈલી છે શ્રી કલ્યાણ-
રાય જેવા વિદ્વાનને હાથે સર વિઠ્ઠલદાસને અનેકવિધ
પ્રવૃત્તિને ન્યાય મળે એવા વિશાળ પલ્લુ એમાં
ચોભયલા છે આપ્રુય જીવનચરિત્ર ગુજરાતની
ભાષા જનતાને બોધરૂપ નીવડે એવું છે

આ પુસ્તકનું અવલોકન લખતા પુનાની
શ્રીમતી નાથીબાઈ દામોદર ઠાકરસી યુનિવર્સિટી યાદ
આવ્યા વિના રહેતી નથી શ્રીઓનાં શિક્ષણનો
પ્રશ્ન સર વિઠ્ઠલદાસને ડેથે હતો એ પૂરવાર કરવા
માટે એ યુનિવર્સિટી તરફ આજીવળી ચિંધી
ઘસાય એમ છે શ્રીશિક્ષણ માટે રૂ. ૧૫ લાખની
સખાવત કરનાર હોઈ ફાનવીર હિંદુસ્તાનમાં પાક્યા
નથી એમને આ જીવનચરિત્રમાં એ યુનિવર્સિટીની
સ્થાપના, એને અપાયલી બાદશાહી સખાવત
વગેરેને લખતું પ્રકરણ ન હોતાં એક ઘણું છે આને
યુનિવર્સિટીનો પ્રશ્ન ચર્ચાએ ચડેલા હોઈ એ

વસ્તુનો નિર્દેશ નહિ કરવાનું ધારવામાં આવ્યું
હશે પરંતુ અમને તો એ પ્રશ્નની અત્યારે ચાંદી
રહેલી ચર્ચાને કારણે આ જીવનચરિત્રમાં સર
વિઠ્ઠલદાસે યુનિવર્સિટીમાં સંચાલકો સાથે કઈ કઈ
દારતો કરી હતી તેને લખતું સ્કોટન આમાં કરવાની
વધુ અગત્ય જણાય છે. એ પ્રકરણ વિના આ
જીવનચરિત્ર અમને મુખ્યત્વે શ્રીઓની પ્રવૃત્તિ સાથે
વધારે રસ હોઈ, અધુરું લાગે છે એટલું જણાય
આ જીવનચરિત્ર, પ્રકટ કરીને, ગુજરાત ઉપર શ્રી
માધવજીભાઈએ તેમજ શ્રીમતી લેડી પ્રેમલીલાબહેને
ઉપકાર કર્યો છે એમ જણાવતા અમને ખરેખર
આનંદ થાય છે.

નવિનીપરાગ: લેખક: શ્રી નવિન મ. ભટ્ટ,
બી એ શીતલા માતાની શેરી, વલસાડા :કિર્મી
એ પ્રીય

ગુજરાતી સામયિકોમાં કદિ પણ ન લખવાના
કારણે ગુજરાતી સાહિત્યમાં અભણતા લાગતા શ્રી
નવિન ભટ્ટનાં ૧૪૧ કાવ્યોનો આ સમ્રદ આશ્ચર્ય
પ્રમાટે એવો છે એ સમ્રદમાંની કવિતાઓના
વાચનથી જ એક અત્યંત આશા આપતા મન
તરીકે એમને ગુજરાત સ્વીકારી લેશે એમાં જાણ
પણ શંકા નથી. સમ્રદમાંના કાવ્યોને શ્રી. નવિને
પ્રકૃતિકાવ્યો, પ્રણયકાવ્યો, અને પ્રજીવનકાવ્યો એમ
ત્રણ વિભાજનાં વહેંચી નાખ્યા છે નિઃસર્ગી
રમણીયતાનો કવિને ભારે રોષ હોય એમ એમનાં
કાવ્યો ઉપરથી સહજ જ કહી શકાય શ્રી. નવિને
ફરેક વિસાજમાં કેટલાક સુંદર કાવ્યો દર્શાવેલ
થાય છે એ બાધાનો ઉલ્લેખ તો અત્રે થશે
અગત્ય છે. પરંતુ કેટલાંક વધુ સુંદર લાગતાં
કાવ્યોમાં, પ્રજીવનકાવ્યો, વસંતોત્સવોજ, કાળાર્ત, જીવન
રત્નોમાં પ્રવાસે, વાદ્યનીકિ, અનાર, કાવ્ય
વિધાન વગેરેને ગણાવી શકાય શ્રી. નવિન ભટ્ટ

કાળે સંસ્કૃત પ્રચુર હોઈ, સામાન્ય વાચકવર્ગને સમજતા નથી કદિન પડશે. એમને હા અને પત્ત કપર થયેા આશ કાણુ હોવાનું માલમ પડે છે એક જગતા કવિનેા આ સમજ, એનાં યોદ્ધા ધર્મી સ્વાભાવિક ક્યારેા હોવા છતાં યુજ્યવતેના આચાર પામશે, અને એમની પાસેથી વધુ સારાં કાળેા મેળવવા પામશે એવી આશા રાખીએ છીએ.

કર્મમૂલિ: લેખક શ્રી પ્રેમચન્દ્ર, પ્રમથક
સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી, મુદ્દય ત્રણ રૂપિયા.

‘યુગસુન્દરી’ના વાચકાને ‘ચરીત્રની મુદ્દ-લક્ષ્મી’ના મૂળ લેખક તરીકે સુપરિચિત એવા ભારતવિખ્યાત જનપ્રિય સમાદ શ્રી પ્રેમચન્દ્રની ‘ચળન’ પછીની આ નવી નવલકથા છે અને એમાં આજના સ્થિતિજ્ઞાનના પ્રમને તેમજ લોક-સમજને ભરૂવ કરવાની પ્રવૃત્તિને દેન્દ્રમા રાજાને વસ્ત્રપ્રધાની કરવામાં આવી છે. શ્રી પ્રેમચન્દ્રની લેખિનીમા જે જેમ છે તે આમા પણ પૂરેપૂર નજરાઈ રહ્યું છે અને આખીય નવલકથા સમાજના આજના અવસ્થા પ્રશ્નોની સુદર અને પ્રેરક સમીક્ષા કરે છે. કદિજનોના કદારની અત્યારે જે પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે, અસ્પૃશ્યતા મંદિર પ્રવેશની જે પ્રવૃત્તિ ચાલી રહી છે, તેના પરમેશ્વરી પ્રતિષ્ઠાની અમન ચમન કરાવી રહ્યા છે એવા મજુરીની જે ચળવળ ચાલી રહી છે તે બધા-યને આ નવલકથામાં વણી લઈને, તેમજ શરીર બાળનાને બચા કરવી ચળવળને પણ પ્રતી લઈને શ્રી પ્રેમચન્દ્રને નવલકથાને ફેરવેલી બનાવી છે. એ જે, નવલકથામાના બનાવો ધણી જ વડપથી, ભણે ચિત્રપટ કપર બની નતા હોય એમ લાગી આવ્યા વિના રહેતુ નથી. નવલકથામાંના યુગ્ય પાત્રોમાં અમરકાન્ત અને તેની પત્ની સુખદાનાં પાત્રલેખનમાં શ્રી પ્રેમચન્દ્રની કુશળતા આજ તરી આવે છે. સુખદાને શ્રી પ્રેમચન્દ્રને નૂતન સીનાં રૂપમાં ધણી સારી રીતે ચીતરી છે. પતિમા જેમ તેનામા પણ સ્થાનિમાન છે, એ સુખદા પોતાના વર્તનથી બતાવી આવે છે. પતિને તે ચાહે છે, પરંતુ પતિના જ વિચારોમાં તે પોતાના વિચારોને સમાવી દેતી નથી. પોતાનું પણ સ્વતંત્ર સ્થિતિત્વ છે એવું તેને સતત બાન રહે છે, અને

તેથી જ નવારે અમરકાન્ત તેને છોડીને ચાલી બચ છે. પછી લાગા કાળે તેને પાછા મળે છે ત્યારે પણ પોતાનાં સ્થાનિમાનને પરિણામે, તે અમરકાન્તને સહેને ક્ષમા આપતી નથી. અમર-કાન્તના લેખી પિતાને કુલ્યપલદો થયેા વતા-વળે થાય છે. યુગનીય પાત્ર પણ સ્થાન બેચ્યા વિના રહેતુ નથી. સુખદા પછી નવલકથાનાં એક સર્વોત્ક્રમી પાત્ર તરીકે યુગનીને સહેને મૂકી શકાય નેના. સહીતા, કાંકીનાની જુદી મા, શાન્તિ-કુમાર, સંલેની, વગેરે પાત્રો પણ ઠીક ઠીક વિશિષ્ટ પાત્રમા છે. આખીય નવલકથા એવી રસ-પ્રદ પ્રવાસ છે જે વાંચ્યા વિના હાથમાથી મૂકવી અમી નથી. શ્રી પ્રેમચન્દ્રની સારી શેષી અને કુંઠા વાઘામા ભાવાલેખન કરવાની પદ્ધતિ એની વિશિષ્ટતા છે. દિન્દી ભાષામાં આ નવલકથા સાર સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે.

નવેા અવતાર (પ્રથમ ખંડ) મૂળ લેખક
ટાકેટોય અનુપાદક શ્રી વિશ્વનાથ મજલલાલ
ભટ્ટ પ્રકાશક શ્રી પ્રસ્થાન કાર્યાલય અમદાવાદ
કિંમત રૂ ૨-૪-૦

મહાત્મા ગાંધીજી જેમને પોતાના એક સુર માને છે તે સુપ્રસિદ્ધ રશિયન લેખક મહાત્મા ટાકેટોયનું નામ હવે તો અજાણમાં ભળીતુ વધુ નહુ છે. પ્રકાશક તરફથી પ્રકાશ થતી ‘ટાકેટોય જ્ઞાનલિપિ’નું આ એકુ પ્રસ્તુત જે સુધરેલા કહેવાતા દેશમા એક જ્ઞાનિને સુખી જીવન ગાળવા મટે જે જે સાધેના આવશ્યક તેમજ સામાજિક ભેદને તે સર્વ હોવા છતાં ટાકેટોયને એ જીવન પ્રત્યે અલગલગ રહેતો અને તેમાથી છુટવા તેમણે પોતાના નવા મતબોા રચ્યા હતા એ નવા મતબોા-વૃત્તમાત્ર સાચે એકવા અનુભવવા અલેક આવ જીવનો સર્વ પ્રત્યે પ્રેમવૃત્તિ રાજવી-જીવનમા ઉભારવાને પનિલામે ટાકેટોય પાતે નવેા અવ-તાર પ્રસિદ્ધ આ ગાત્રીને એમનો નાવક પણ એ જ મતબોાને આધારે જીવનનું સાચું સુખ મેળ-વવા પ્રયત્ન કરે છે. આખી પાત્રી ટાકેટોયની કાલક્રિષ્ટ લેખીમા લખાઈ છે અને આજના સમયના રશિયાના જીવનનું સુદૃઢ ચિત્ર રજુ કરે છે, શ્રી ભટ્ટ એના અનુપાદક સારી અને સરળ અનુભવીમા કથી છે. અલગતા, વર્તાની અવર્ણી પૂરેપૂરે સમાજની કેટલીક વિશિષ્ટ ઘટનાઓ કપર ચર્ચે છે,

એટલે ગુજરાતી વાચકને એમાના પ્રસંગો પરદેશી લાગશે વળી જડખતિર રશિયન નામો પણ ચાલ નહિ રહે. આટલું છતાં ટાઈપોગ્રાફી રીઠી અને એના મતભેદોના પરિચય આ અનુવાદમાંથી સહેલાઈથી કરી શકાશે. વાર્તાના પાત્રોના નામ અને પ્રસંગોને ગુજરાતી વાંચક પહેલેથી જાણતા હોવાથી અનુવાદક નથી પડયા, તે માટે તેમને અભિનંદન મળે છે આ પ્રથમ ખંડ વાંચકા પછી વાર્તાના અતઃકેવી રીતે આવે છે, નાથક પીતાના મૃત્યુમાં સંકળ વાય છે કે નહિ, તે જાણવાને વાચકો બીજા ખંડની જરૂર હતુંમુતાથી રાહ જોયે.

પરદેશી કાપડની સામે હરીશાહ કેમ કાઢી ? લેખક શ્રી મનમોહનદાસ પુ. ગાંધી. પ્રકાશક શ્રી પ્રસ્થાન કાર્યાલય, અમદાવાદ. ક્રીમત ૧ ૦-૮-૦

“પ્રસ્થાન” કાર્યાલય તરફથી પ્રકટ થતી “સરસ્વતી મન્યમાલ”ના ૪મા વર્ષના પુસ્તક ૧-૨ તરીકે અપાયલું આ પુસ્તક એના નામ પ્રમાણે વસ્તુ વાચકો સમક્ષ ધરે છે ૫ ગાંધીજી રહે છે તેમ “આ પુસ્તક અત્યારના સમયને અનુકૂળ છે” કાપડની બાબતમાં આ દેશ એક વખતે સ્વતંત્ર હતો એટલું જ નહિ પણ બીજા દેશોને પણ કાપડ પૂરું પાડતો. હાલ કાંતવું અને હાથ વણાવવા એ વ્યવસાય પરદેશી તેમજ દેશી બનાવી શકાય એમ છે પરંતુ દેશી કાપડના પાણી બહાર મારે શું કરવાની જરૂર છે, તે બતાવવાને લેખકે સારો પ્રયત્ન કર્યો છે ઉપરાંત અનેક વિષય ઉપયોગી માહિતી આપી છે સાથે આપી છે, પરિદેશીમાં માનનાર વાચકોને આ પુસ્તક ધણું ઉપયોગી થશે ન માનનારને પીતાનો મત બદલવા જરૂર પડશે.”

ગીતાસરોજી: સંપાદક શ્રી. સીતારામ નંદુ-ભાઈ. પ્રકાશક શ્રી ચંદ્રશેખર એન્ડકોમ્પાની સોસાયટી, આમદાવાદ મુલ્ય બે આના.

આ લોકપ્રિય બીવસચંદની ચોથી આવૃત્તિ પ્રકટ થતી એમને અમને આનંદ વાય છે તે અનુભાવ કાળીદાસ પટેલના સ્મારક તરીકે આ સમઢ પેટલીનાર ૧૯૮૩માં થયો હતો પાંચ વર્ષના અરસામાં તેની ત્રણ આવૃત્તિઓની ૫૫૦૦ નકલો ગુજરાતી બહેનોએ ખુદાની દીધી છે ગુજરાતના વિધાનસભા બંધીવા મિત્રોના રાસ અને ગીતો

એમાંથી મળી રહે છે. પ્રમાણમાં બીજા સંઢકો કરતાં ક્રીમત સસ્તી હોવાથી એનો વધુ ઉપાદ વાય એ કુદરતી છે ગુજરાતનું રાસધન વિસાવવા આવા અનેક સંઢકો પ્રકટ થવાની જરૂર છે.

ગીતાની ગુ. રજી. પ્રકાશક: શ્રી કે. એ. કાલકેશવાલા. ક્રીમત ૭ આના.

પ્રકાશક તોરણો વગેરે માટે વધારાના સાધનોના વેપારી હોય તેમના તરફથી ગીતાની ગુ. જી. પ્રમાણમાં આ બીજું પુસ્તક પ્રકટ થાય છે. આ નાનકડા પુસ્તકમાં ગીતા અને સળાઓના તોરણોની ૭ જુદી જુદી ડીઝાઇનો તેમજ સંપૂર્ણ સમજૂતી સાથે આપી છે. ફરક રંગના અને પ્રકારના ફેરવા ગીતા અને સળાઓ પ્રત્યેક નમુના માટે જોઈએ, તે એક વેપારી તરીકે તેઓ સારી રીતે જાણી શકે એમાં નવાઈ નથી આ પુસ્તક કલાસિક બહેનોને ઉપયોગી છે.

(૧) કુલકેશર ચૌધરી અને મ. ગાંધીનાં ફરજી: (૨) કાઠિયાવાડમાં પીતાના કપાસમાંથી કાપડ કરવાની સહેલી રીત. લેખક અને પ્રકાશક શ્રી ચૌ. રામજી હંસરાજ, વલોન મંદિર અમદેશી મુલ્ય અનુકૂળ: અર્ધા અને પા આને.

ચૌ. રામજીભાઈએ પીતાનો ધીરતા ધણી હોવા છતાં સ્વદેશી પાછળ ભેખ લીધો છે. કાઠિયાવાડમાં ખાદીના ઉત્પન્ન માટે સક્રિય તનતોડ પ્રયત્નો કરવા સાથે સ્વદેશીના પ્રચાર માટે ઉપયોગી સાહિત્ય યોગ્યબધ પ્રસારવાનું પૂરક તેઓશ્રી કયાઈ રહ્યા છે. “કુલકેશર ચૌધરી”માં બીવસને રહેલે રૂબે એવી રીઠી અને બાષામાં સ્વદેશીના ધર્મ તેમજ સમજણો છે. બીજા પુસ્તકમાં તેમજ પીતાની શ્રેષ્ઠ યોજના રજૂ કરી છે. કાઠિયાવાડમાં પાકતા કપાસમાંથી જ પીતાને માટે જરૂરી કાપડ કાઠિયાવાડના જતનીએ તૈયાર કરી લે એવી તેમની ઇચ્છા છે અને તે માટેના પ્રયત્નો તેઓશ્રી સેવી રહ્યા છે એમની જે યોજના હિંદના બીજા પ્રદેશોમાં નવાં નવાં કપાસ થતો હોય ત્યાં ત્યાં ઉપયોગી થઈ શકે એવી છે. અમે ઇચ્છીએ છીએ કે ફરક સ્વદેશી પ્રેમીઓ આ પુસ્તિકાએ જાંમ અને તેમાંની યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં સહાયબદ થાય.

મહીપાળદેવ: લેખક શ્રી મોહનદાસ દુધા-દાસ રાધચુર, પુસ્તકલેખક સદાયક સદામરી મંદિર વડોદરા: ક્રીમત ૧. ૨-૮ ૦

સોરઠી ઇતિહાસના એક પ્રસંગ ઉપરથી લખેલી રા'કવાટના સમયની આ નવલકથા શ્રી રાવચુરાથી બાનીથી પરિચિત ગુજરાતનો નરર આનંદર પામશે રા'કવાટ ચારણોદ્ધાર મહીયાજ-દેવનુ બીરદ પામ્યો હતો એના જીવનકાળના કુખ્ય પ્રસંગોને શ્રી રાવચુરાએ આ નવલકથામા અલ્પત ખુબીથી મેળવી લીધા છે ઉચ્ચારણો, રા'કવાટ, સોનલ અને મીજુલના પાત્રોનુ આલેખન બહુ સાર અને કલાત્મક થયુ છે ઉપરાંત સુધી નવલકથામા રસ જળવાઈ રહે છે, શ્રી રાવચુરા આવી ઐતિહાસિક નવલકથાઓ થયુ પ્રમાણુમાં આપે એવી ગુજરાત આશા રાખે તો તે થધારા પદ્મ નથી

દુનિયાની જુગોળ અનુવાદક શ્રી. અમૃતલાલ મોહનલાલ પરીખ, એચએનસ બ્રીન એન્ડ કંપની લીમીટેડ, મુંબય રા ૨-૪-૦

રજુન યુનિવર્સિટીના ફરોળના માણ પ્રોફેસર એમ. ડૉલ્ફી રેટરખના 'The world' શ્રેણીક કાંચનો આ અનુવાદ ગુજરાતી ભાષામાં વિદ્યાર્થીઓ માટે પાઠ્યપુસ્તક તરીકે ઉપયોગી થાય એવા છે ગુજરાતી ભાષાનુ એ કમલાજય છે કે આવા વિષય ઉપરનાં કાંચ સ્વતંત્ર રીતે ન લખતા, અનુવાદરે થવાથી લેવા પડે છે શ્રી પરીખે કરેલો અનુવાદ એકદર સારો છે પુસ્તકમાં નકાચો તેમજ બીજા આકૃતિઓમાં અમોઢ કાંચના તેવાર બેચોડો-નેજન ઉપયોગ કર્યા છે તે ઠીક નથી લાગતુ ગુજરાતી રાજો સાથે એ આકૃતિઓ તેવાર રાજવી એકાદી લી

(૧), (૨) શ્રી જીવેશ્વર દિવા, અક્ષ ૧૬ વિમાન ૧ થી અને બીજી અનુવાદક શ્રી ચેતીલાલ રવિશર ધોડા, મુંબય ફરેકના રા ૨-૦-૦

(૩) નરસિંહ મહેલા: લેખક શ્રી જયપુ-અરય વિ. એવીપુરા, કિમત ૦-૧૧-૦

(૪) ધર્મોની ભાષ્યાલકથા અનુવાદક શ્રી સુનીલાલ મનનલાલ દેસાઈ, કિમત રા ૧-૮-૦

(૫) વીરશૈલ સરુતિ: ભાષાવર કાંચ: થકર ચેવિંક સાખરપેકશી કિમત ૦-૧૩-૦

વરોદરાની સયાંજ સાહિત્યમાળાના અનુક્રમે ૧૮૨, ૧૮૫, ૧૮૨, ૨૦૦ અને ૨૦૫ માં પુસ્તકો છે પહેલાં એ સાયલુચાય'માળાનુસાર શ્રી. જીવેશ્વર દિવાના અનુવાદો રજુ કરે છે અને વેદ સાહિત્યને એ રીતે ગુજરાતીમાં સુલભ કરે છે. ત્રીજુ પુસ્તક આપણા ભક્ષાત્રિ નરસિંહ મહેલાના જીવન અને સાહિત્યનો સારો પરિચય કરાવે છે એમાં સકલકરિ નરસિંહ મહેલાના જીવનના વિવિધ પ્રસંગો સારી રીતે આલેખ્યા છે. ચોથુ એકવડ' કહોડના મુળ અમેલ કથ childhood of religioous નુ ભાષાવર છે અને પાંચમુ વીરશૈલ સરુતિનુ સાર જન કરાવે છે પરિચ એથી રાજીશ વાકમયમાં સારો કમેશ કરે એવાં અભ્યાસી દ્રષ્ટિથી લખાયલા છે

સ્વીકાર (૧) કલામ'દિર' વત્રી ભાવપ્રસાદ બ્યાસ, મુબાય અક ૭ થી ૧૦ (૨) સરય-નકાશ અને સ્વરેશ મુબાય અક ૧૪ થી ૧૮, (૩) દાનિયમિત્ર અક ૨ ૩ વત્રી ધીરુચિંહ વરેશભાઈ ગોદિલ, ભાવનગર, (૪) જ્યોદિશ જયોતિષ, અક ૧ વત્રી હરેશ્વરિંક દેવારા કર મહેલા વરોદરા (૫) સદાશકાર અક ૩, વત્રી સદાશ વેલલાઈ, (૬) શ્રી પુષ્ટિ પીપૂષ (૭) શાસક) વત્રી શ્રી હરિશકર ગોશાલ ય એ નરીવાઈ, (૭) જ્ઞનાવિજ્ઞ અક ૧ વત્રી એ શ્રી ધન્વ દેવાઈ, શ્રી જનેન્દ્ર દેવાઈ, સુરત (૮) નામ-રજગત ડીસેપ્શ: વત્રી શ્રી જેમલાલ ના કવે. અમલવાઈ, (૯) સદાશર પત્રિકા, અક ૧-૨-૩ વત્રી નાનાભાઈ પરીખ, સુરત (૧૦) પચોટી દિલેશુ અક ૧ વત્રી નવીનલાલ જીવલુભાઈ મહેલા (૧૧) એવીવડી વિરાન. નવેન્દ્ર વત્રી અવનલાલ દેસાઈ, લીમી, (૧૨) આપુર્વેક રહસ્યકાંક' મલક-ભાવલર શ્રી રસથાના ઓપલા-અવ, ચોડલ (૧૩) છિંકુ' હરય લેખક' કવિ અભાસર હરિશર (૧૪) લોકગીત લેખા જીવરાજ બેથર પટેલ (૧૫) રાદીપ્રોવ બાસક બન્ધુ' સાહિત્યક સપાક: શ્રી સત્યમત રામાં મુન્ન.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળના બે હિતચિંતકો

લેખક શ્રી હિન્નમતલાલ ગણેશભાઈ અંબારિયા

શ્રી ભવાનીદાસ મોતીલાલ તથા શ્રી કેશવ-
લાલ મણિપારને ના ૩ છ ડિસેમ્બરે
માનવત્વ આપીને, મુંબઈના ગુજરાતી હિન્દુ
સ્ત્રી મંડળે પોતાની એક આવશ્યક ફરજ
સુંદર રીતે અદા કરી છે, અને ગુણદર્શિતા
આપણા બાઈ બહેનોમાથી અત્યંત નાણુક
યુક્ત થયાં એમ બતાવી આપ્યું છે.

શ્રી ભવાનીદાસ મોતીલાલ એ તો તે
મંડળના આઠ ઉપાદક, સ્થાપક અને
સંચાલક જ હોવાથી તેમની પિછાન સ્ત્રી
મંડળના સભાસદોને આપવાની હોય જ
નહિ. શ્રી કેશવલાલ પણ લગભગ પંદર
વર્ષથી જે ઉપયોગી સેવા બજાવી રહ્યા છે
તે સર્વ સભાસદોને મારી પેટે જાણીતી છે.
એ બે બાઈઓની વર્તમાન 'સેવા' સૌના
જાણુવામાં હોવા છતાં, તેમનો જૂતકાળમાં
કેવો અને કેટલો લાભ મંડળને મળ્યો છે
એ કદાચ વર્તમાન સભાસદોના જાણુવામા
ન થે હોય.

આજથી ત્રીસ વર્ષ પહેલાં, ન્યારે સ્ત્રી
ફળવણી માત્ર પ્રારંભ દશામાં હતી અને સ્ત્રી
સંસ્થા તો અસ્તિત્વમાં પણ નહોતી તે
સમયે શ્રી ભવાનીદાસના મગજમાં સ્ત્રીઓની
ફળવણીના અને સ્ત્રીઓની સંસ્થાની ઉત્પ-
તિના વિચાર ખૂબ ઘૂમી રહ્યા હતા. શ્રી
ભવાનીદાસને પ્રભુએ સર્વ 'જાતની સુખમય

રિયતિમાં મૂક્યા હતા' ધનાઢય કુટુંબમાં
તેમનો જન્મ હતો. નવી ફળવણીમાં પણ તેઓ
સારી પ્રતિષ્ઠા મેળવી શક્યા હતા અને
તેમણે ઇચ્છ્યું હોત તો ધનની અને આત્મ
પ્રતિષ્ઠાની વૃદ્ધિ કરનારા ધંધાની પસંદગી
કરી આજે જાણીતા છે તેથી ધણી વધારે
જાણીતા થઈ શક્યા હોત. પરંતુ સ્ત્રીઓની
રિયતિ અને તેવાં સુધારો કરવાની તેમની
લક્ષ્ય લાવના યાત્રાની તેમની અશક્તિ
પિપાસા, મહેનતાણુની કે ફળની પણ ફર-
કાર કર્યા વિના 'સેવા' કરવાની તેમની
પ્રમજા વૃત્તિ અને ન્યાં ન્યાં પ્રકાશ, ત્યાં
ત્યાં ઉત્સાહ, ન્યાં ન્યાં પ્રગતિ અને ન્યાં
ન્યાં સેવાના પ્રસંગ ત્યાં ત્યાં પોતાની સર્વ
શક્તિથી સામેલ થવાનો તેમનો સ્વભાવ એ
બધાએ તેમની કાર્યદિશાને એવી રીતે નિર્ણયિત
કરી દીધી હતી કે તેઓ પોતાની આજીવિકા
માટે કે પોતાની ધનપ્રદ પ્રવૃત્તિઓને માટે
કાંઈ પણ કરી શકે તેવું રજુ ન હોય.

દેશમાં દેખાણ રહેશે નહીં. ઉત્સાહ ઝીલી
લેને મદદરૂપ થવામાં જ તેમણે પોતાનું
કર્તવ્ય માની, સમાવી દીધું હતું અને રક-
ટન્સ ધરપરકડ, સોરમલ સરવિમ લીજ,
મુંબઈ મ્યુનિસિપલ કોરપોરેશન અને તેમાંની
રૂઝ્કા કમિટી, પોતાથી અને તેટલું દેશમાં
એ બધામાં તેમણે સંગીન અને સુંદર કામ

તારાબહેન માણેકલાલ પ્રેમચંદને દરતે ખુલ્લું મૂકાયું છે.

રૂઢવ-સગડીના લોગઃ (૧) વળસીપલ કરતા દીવાને સાડીનો છેડો લાગી જવાથી ખારમા શ્રીમતી હન્દિરાબાઈ દાઝી મરણ પામ્યાં (૨) ધાટકોપરમા સાસુના ત્રાસથી કંઠાળીને કાન્તાબહેન ધરમસી નામની બહેને સાડી પર વ્યાસતેલ ઢાગી સળગાવી આપધાત કર્યો (૩) કુશળબાઈ લક્ષ્મીચંદ નામની સ્ત્રી ધાટકોપરમા પ્રાયમસ રૂઢવ સળગાવતા દાઝી મરણ પામી (૪) મુબાઈમા કમળાબાઈ સદારીવ સગડીપર વ્યાસતેલ નાખી તે સળગાવવા જતા દાઝી મરણ પામી (૫) મુબાઈમા કાયા-બચાર ખાતે સમજાવ્યાં ચુનીલાલ નામની બહેન રૂઢવ સળગાવતા જતા દાઝી મરણ પામી.

પૃથ્વ લગ્ન સારમે બધીઃ અગદાવાડમા ૧૪ વર્ષની મળી નામની છોકરીનું લગ્ન પેસાને લોકે પગ વર્ષના વર્ષ જેન અમયાલાલ સાથે થયું. અટકાવવા સસાર કુધારા સમાજ તરફથી શ્રીમતી લેડી વિદ્યાબેરી નીલકંઠે અપીલ કરતા મનાહદુકમ કાઢવામા અભેડો દેનો. છોકરીનો કહેવતો બાપ પોચાલાલ છોકરીનો ખરો બાપનહોતો, તે બદારથી છોકરીને લઈ આવ્યો હતો એમ જણાવણું હતું.

શ્રીમતી પાર્વતી રવી મુબાઈ યુનિવર્સિટીના મેન્યુએલ છે તેમને કચ્છીની ધનવતમલ આયુષ્યશીશાળાના પ્રિન્સિપાલ નીમવામા આવ્યાં છે તેમણે સરકારમાથા પ્રવીણતા મેળવી હતી. ઉચી કેળવણીમા સંસ્કૃત લેનાર આ બહેન પહેલાં જ સ્ત્રી છે.

હિન્દની વસતી ગણતરીના છેલ્લા અડસઠ પ્રમણે સ્ત્રીઓની કુલ સંખ્યા ૧૭,૧૦,૦૮,૮૫૫ની છે ૧૦૦૦ પુરુષ રીડ ૬૪૦ જેટલું સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ આવે છે. અવિવાહિત પ્રણેની સંખ્યા અર્ધો છે. ન્યારે કે કરતા સહેજ વધુ સંખ્યા સ્ત્રીઓ અપરિણિત છે. સેઠે ૪૬૭ ટકા પ્રણે અને ૪૬૩ ટકા સ્ત્રીઓ પરિણિત છે. વિધુરો સેઠે ૫૪ ટકા છે ન્યારે વિધવાઓની સંખ્યા ૧૫૪ ટકા છે. ૧૨ માઈલે ૧૫૧ પ્રણે અને ૨૬ સ્ત્રીઓ કાઠ પશુ લાપામાં લખી નાંચી રાંધે છે. અમેલ બલેલાનોડ પ્રમાણ પ્રણેનું ૧૫ જેટલું અને સ્ત્રીઓનું ૩૭ જેટલું કુલ ૧,૭૬,૧૨,૭૫૬ પ્રણે અને ૪૧,૬૬,૦૭૩ સ્ત્રીઓ બલેલા છે.

ખાલસગન પ્રતિબંધક કાયદાનો બંબઃ (૧) કલકત્તામાં શ્રી કાલરામ દુપાને આ કાયદાનો ભંગ કરી પોતાની પુત્રીને પરણાવવા માટે રૂ. ૫૦૦ નો ફડ ધધો છે (૨) તામિરમાં એ કાયદાનો ભંગ કરવા માટે કુપુસ્વાની પિલાઈ અને સેન્નામલ ને અનુક્રમે રૂ. ૧૫ અને રૂ. ૫ નો ફડની સજા થઈ.

મહારાજાને રુધાને રવા રાખવા ના મહારાજ ગોળમેળ પરિષદમા દાંતરી આપવા ઇચ્છાડ જતા, તેમની ગેરદાંતરી ફરયાન ના સીનીયર મહારાણી સલાહકારક સમિતિ સાથે દાંતમા રાખ્યુંપુરા ચલાવે છે.

વિરેશ.

હિન્દી સ્ત્રીઓની સ્થિતિઃ લગ્નમા ડી-સેગ્મનની તા. ૮ માં એ વચ નીમેન્સ કિમિલન એસોસીએશન તરફથી યજ્ઞલા આજ્ઞાના મેલાવણમાં પ્રમુખસ્થાનેથી લોર્ડ, શાસ્ત્રીએ જણાવ્યું હતું કે હિન્દમા સ્ત્રીઓની સ્થિતિમાં મોટો ફેરફાર થયો છે તેવું કારણ પૂર્વે ઉપર પશ્ચિમની સંસ્કૃતિની અસર છે. હિન્દમા ભાવિનો આધાર દિન અને ઇચ્છાડની સ્ત્રીઓની પ્રગતિ ઉપર છે.

મતાધિકાર પસંદ નથી ? ગોળમેળ પરિષદે નીમેલો સોધીવન મતાધિકાર સમિતિના બંધ સ્વચ્છ માસ પેરી પિકાર્ડે લંડનમાં નવેમ્બરની આખરે ભાષણ આપતા જણાવ્યું કે હિન્દમાં બહેન રીતે કાંઈ સ્ત્રી મતાધિકારનો વિરોધ નથી કરવાની, પરંતુ તેમાંની ઘણીને આ વિચાર પસંદ નથી તેથી એ તેમની સત્તા ચાલતી કોઈ તે આ મતાધિકાર જરૂર અટકાવે. અત્યારે તેમને મતાધિકાર મળ્યો છે તેમાંની ઘણી મત આપવા જતી નથી મદ્રાસમા મતાધિકારવાળી કુલ સ્ત્રીઓના માત્ર ૧૮ ટકા સ્ત્રીઓ મત આપે છે. હિન્દી સ્ત્રીઓમા લગ્ન સામાન્ય છે અને તેથી આમેડવની અપરિણિત સ્ત્રીઓ માત્ર સિક્કા કે કાકરના ધંધામાં રોકાય છે આ સ્ત્રીઓને તે જમે તે રીતે મતાધિકાર મળવાનો જ છે.

યુનિવર્સિટીનીમાં સ્ત્રીઓઃ હન્દામા દાંત યજ્ઞે સ્ત્રીઓનું સુટાળીમા ૧૫ સ્ત્રીઓ મેલરના પદે સુટાઈ છે. સોમ્સેન્ડમાં ત્રણ યજ્ઞે-એ પહેલીજવાર પ્રિવોસના પદે સ્ત્રીઓને સુટાઈ છે. જેલકલમમા ૩૬ સ્ત્રીઓ સુટાઈ છે.

કોમિયોના કામીયો દહો- સળખા મેદ-
સળખ મળનારા કેમ નેચનાથીરી કનેન્સનને મળ્યા
કેવને પ્રમસમની સમામે નિર્મુલ કમીયો,
આખી કુનવાની કોમિયો પ્રતિનિધિત્વ મહાવતા
પ્રતિનિધિઓ સંમતિ મળને સખ પ્રચારકાઈ
આરંભુ છે. કેમ નેચનાથીરી કનેન્સનમાં પરિ-
શિવ કો પોતાની પસંદગીમાં આવે તેમ પોતાના
દેસના દહો કમીયો કે પોતાના પતિના દેસના
દહો સ્વીકારે તેથી ન્યવરસ નથી આ સાથે
અસતેમ દર્શવતી આપીલ વસતપારે અને વિરેસ
આવાના પ્રમાણને કરવામાં આવી છે પાલમિનો-
માં પણ આને કમીયો સખ મળવળ મહાવતા
નહી મળુ છે.

મેડમ ડી વીકમીરીન- કાન્સમાં કમાન્ડર
કોઈ પી લીટપતે ડી કોનગલ માન મેલવનાર
બીન કો છે કમસ ૧૦૦૦ મહારાજાવો
દેવીનાં તેમ કમીયો છે કુનીવાના બધા દેવોની
તેમને પ્રમાણ લીધો છે કમ, કાદવા અને
બીજાની બાબતમાં તેમો નિમ્મત વરી
કમીયો છે.

કમનસીબ બાબત: કમીયો કિન્ન વિમાનમાં
કમીને આવવાનો અખતરો કમીને મેન્સીની
નમની ૧૦ વર્ષની બાલ મેન્સીની અને તાલે
વચ વિમાન કમી પદમાં મળુ પાતી

“લલિનમાં કોમિયો” પ્રદર્શન આવતા
માર્ગની વા. ૧૮મીથી વા. ૨૪મી એપ્રિલ સુધી
કરનાર છે. તેમાં કોમિયો માતા વરી, કમીયો
વરી, કમીયો વરી, કમીયો વરી, કમીયો
સેવિમ વરી જેમ બધા બધા કમીને કમવા
વિમાનો રેનાર છે બોરા, કમી, વડુસની અને
કોન્સને કમવા વિમાનો પણ રહેશે. પ્રદર્શન
સમિતિમાં બર્મીનીરી કો સંસ્થાના પ્રતિ-
નિધિઓ છે.

બર્મીનીરી પાલમિન્ડ (રીરલમ)ની કુન્-
ભીમાં કો કોમી કમી કમ છે મહા વર્ષના કમ
કોમી કમી નથી સખ મહેનોનાં રો. કેરેના
વેલ, ડો. મેલસા માલ, અને કો સી. વીલી
વેલી મળીથી કોમી છે.

નોવેમાં કમીયો સામાનોની બાબત
કમી માટે કુમાના કમીને રેવની ને ના કમી
આઈઅ કો કોન્સ કોલમ (પદેલ વર્ષ))
મહ માન આપુ છે અતાર પદેલ છે કોમીને
આ બપરે મળુ મળુ માન મળુ છે.

નોવેલ કમીયો, નોવેની નેમલ કમીયો
આંતર કમીયો કમીયો સખ મેલની સખ નિવાર
સમિતિને કમીયો નોવેલન કમીયો પારિતોષિક
આપુ છે.

કોમીયો કમીયો: રેલસ (કો મેલ. મે.)
કેરના મળેલી નીચામાં છે.

કોવિદાલપ મળુ વર્ષકો-

કને ૧૦૩૨ના નેચના માલથી કુનારી કિન્ન કોમીયો તરીથી મળતા કોવિદાલપમાં
મળુ વર્ષના નેચ વર્ષ કાદવામાં કમીયો છે સામાન્ય રીતે કોવિદાલપના વર્ષના વર્ષના પરીક્ષામાં
કમીયો કમીયો તે નેચને આ વર્ષના કમીયો કરવામાં આવે

આ તમા વર્ષના સખ ૧૨ કમીયો વધુ કમીયો વધુ રાખ લી પ (કે ય) કમીયો
કમીયો છે કમીયો વર્ષના કમીયો કમીયો કમીયો અને સામાન્ય કમીયો કમીયો
કમીયો કરવામાં કમીયો છે. કુનારી કમીયો કમીયો કમીયો કમીયો કમીયો
કોવિદાલપની પારિતોષિક સમિતિને મળુ કમીયો છે.

(૧) કાદવા કાલેસકરના કોમી, કમ ૧ મે

(૨) મળુસુકરીન (કિન્ન નેચના ૧૨)

(૩) કમીયો કમીયો કમીયો (કો મળુસુકરીન ૩ કાદવા)

સામાન્ય કમીયો વિષય નીચેના તમા કમીયો વધેલી નીચામાં કમીયો છે:

(૧) કોમીયો કમીયો (૨) કમીયો કમીયો (૩) વેલ.

શિવપુર બજારમાં રાજકીય પરિષદ બનવા માટે પ્રમુખ શ્રીમતી કાનનબાળા બેનરજી ગિરફતાર થયાં.

કાવરાના સાહકીયા પ્રાંતની રાજકીય પરિષદમાં ભાગ લેવા માટે શ્રીમતી સુકુમારી દેવી અને શ્રીમતી મદામાયા પાસને પાંચ રૂપીયા દંડની સજા થઇ.

બધનામાં બીન સત્તાવાર હસ્તપત્રો વહેંચવા માટે શ્રીમતી ઉપારાણી દત્ત અને શ્રીમતી વસન્તકુમારી લોધને ગિરફતાર કર્યા છે.

પંજાબ:

લાહોરમાં સરખસની આગેવાની હેઠળ શ્રીમતી સરદારરાણી દિરાસિંહને ૪ વર્ષનાં બાલક સાથે ગિરફતાર કરી છે. તેને ૪ માસ સુખત કેદ રૂ. ૨૫ દંડની સજા થઇ છે. તેના પતિ સરદાર દિરાસિંહ નબા રાન્યના છે અને તેમની મિલકત સરકારે જપ્ત કરેલી છે. તેના પતિ, પુત્ર અને નોકરને પણ સજા થઇ છે.

મદ્રાસ

મદ્રાસમાં તા. ૭ મી ડીસેમ્બરને રાજ ત્રીપ્તીદિન ખાતે વટહુકમના ખરડા સામે વિરોધ દર્શાવવા સભા મળી હતી તે સભાનાં પ્રમુખ નાણીતાં આપરીસ સન્નારી શ્રીમતી માનરેટ કઝીન્સને ગિરફતાર કર્યાં હતાં. પરંતુ પાછળથી ગેરસમજથી તેમની ધરપકડ કરવામાં આવેલી હોવાનું જણાવી તેમને જવા દીધાં હતાં તે બાદ મદ્રાસના પોલીસ કમીશનરે તેમને એક માસ સુધી મદ્રાસ દહેરમાં બાંધણે નહિ કરવાને હુકમ કર્યો હતો. બાદ, એક વર્ષ સુધી સારી આલ-મલમત માટે રૂ. ૧૦૦૦૦ નું ભેડ અને એટલીજ રકમની બે જામીન ગિરફતાર તેમની પાસે કેમ લેવામાં ન આવે તેનું કારણ દેખાડવા માટે તેમના પર જામીન પર છૂટી સકાય એવું વોરંટ ફાઇવામાં આવ્યું હતું. મીરતીસ કઝીન્સે જામીન આપવાની ના પાડવાથી તેમને તા. ૫ મીએ ગિરફતાર કરવામાં આવ્યાં. કોર્ટમાં પણ તેમણે જામીન પર સહી કરવાની ના પાડી એટલે તેમને એક વર્ષ સાદી કેદની સજા કરવામાં આવી છે. [૨૬-૧૨-૩૨

સ્વ. કવિ બોટાદકરે રચેલાં કાવ્યોનાં ચાર સુંદર સંગ્રહ

૧ કલ્પોલિની :	મુલ્ય : ૦-૧૨-૦	પોષ્ટજ. ૦-૧-૧
૨ નિર્ઝરિણી :	"	"
૩ સોતરિવની :	"	"
૪ શૈવલિની :	મુલ્ય : ૧-૦-૦	પોષ્ટજ. ૦-૨-૦

આર પ્રસ્તો સાથે મેનારને રૂ. ૩-૦-૦માં મેર મેળાં

બ્યવસ્થાપક "શુભસુંદરી" ૧૧૪, બીરમામ બેક રોડ,
મુબાઇ, ૪

મહ તા. ૩ ૭ વિશેષજ્ઞને રાજા, શ્રી ગુણ
રાવી હિન્દુ શ્રી મહાલે,
મહાજ્ઞાને એ મહાજ્ઞાને એ સાથે રાજા
સાથે રાજાને રાજા શ્રી ભગવાનીસાથે
સેવકે તથા શ્રી રાજાસાથે
આપને આપને, તેમજ
મહાજ્ઞાને અને તેમ રાજા ગુણરાજની મહાજ્ઞાનેની
એ અપેક્ષા રાજા શ્રી ૭ તેમજ અપેક્ષા
બાજી રાજા ૭, એમ રાજાના સેવક પદ અતિ-
શયોક્તિ અને કરવા નથી. શ્રી ભગવાનીસાથે
તે મહાજ્ઞાને રાજા તરીકે સ્થિત રીતે ભગવાના
૭ શ્રી ભગવાનીસાથેની પ્રેરણાને પરિણામે
શ્રી ગુણરાજી હિન્દુ શ્રી, મહાજ્ઞાને અસ્થિતમાં
જાણ્યું, અને આજે મહાજ્ઞાને મહાજ્ઞાને સ્થિત
મારોઈમાં મહાજ્ઞાને. ભગવાનીસાથેની મહાજ્ઞાને
પ્રેરણા, હિન્દુ શ્રી મહાજ્ઞાને એમજ પ્રાપ્તિને,
સહજ અને સેવકની ભગવાનાના શ્રી ભગવાની-
સાથેના તથા શ્રી રાજાસાથેની સ્થિતિ હિન્દુ શ્રી
આપેલા ૭ અને તેમની એ બધી જ સેવક માત્ર
નિરુપણ જાણે, પોતાને જાણે અપ્રમાણ અતિ-
સેવક ભગવાની પવિત્ર ભાવનાને પરિણામે જાણ
પ્રેરણા દેખ, એ વિશેષ કરીને જાણ ૭ શ્રી
ભગવાનીસાથેના તેમ જ શ્રી રાજાસાથેની
સેવકોને સજ્જતા પ્રાપ્ત તેમજ ભગવાના માન-
પ્રેરણા તેમ જ તેમના વિશેષ સેવકો ભગવાના-
નેજાં રાજાસાથેની રીતે સેવકો દેખ, અને તે
સર્વની અને ગુણરાજી ન કરતાં, એ સર્વજ્ઞને
સમયે વિસ્તૃત અદેશક તેમ જ ગુણરાજના
અર્થમાં વિદ્યુત શ્રી. હિન્દુશ્રીને જાણવાને એ
એ ભગવાની સેવકોને સજ્જતા સેવક સેવક તરીકે
જાણ એ સેવકો અને શ્રી ગુણરાજી હિન્દુ શ્રી-
મહાજ્ઞાને એ એ જાણવાને શ્રી ભગવાના પોતાના
જ સેવક રાજા ૭ અને જાણ એ રાજાની પાં

ખામોશી સર પ્રાણીઓ હોય અને શી બચાવવાનો
 હાથે તેમ જ શી કૃષકાલકાલકે માનવજાતના
 નવાજર્મી મંદળના કાલિ કાલકેમ વિષે કહેતી,
 સુવર્ણના અમલમાં મૂકવા મંદળ કલિતમાન
 માથે કોઈ કલિતમાન કલિત કો વળે કાલકેમ
 કલિત કલિત કલિત કલિત કલિત કલિત કલિત
 પ્રકર તેમને કલિત કલિત, તેમ જ કલિતકલિત
 કલિત કલિત કલિત કલિત તેમને વળે કલિતકલિત
 કલિતકલિત કલિત.

વિશ્વેશ્વરના અવતારમાં જ નાશકાળ પ્રતિબંધક
 કાચાને જન્મ મળેને લખ્ય
 બ્રહ્મચર્યના પ્રતિ-
 બંધક કાચો જન્મે
 જન્મદુરુર સંકર-
 ઘાતે
 જન્મ-પર્યંત તરૂંથી જુનાની
 આપણી શોધે જન્મદુરુર
 સંકરચારે જેને જન્મના ધર્મો કે જન્મ, જે
 સમીપ ન થયો હોય તે, અપૂર્ણ રહે
 છે જન્મના કષ્ટ અર્થે જે થાય છે
 કે જન્મો મુખી પરિણિત વાનપુ વચ્ચે સાચારી
 સંબંધ થાય ન થાય ત્યાં મુખી તેમની વચ્ચે
 થએલે લખ અપૂર્ણ વસુધા જન્મદુરુર સંકરચારે
 જેને સુવત્તન દિગ્દુરુર અભિપ્રાયો તરૂંથી એ
 દુરુર-નીચેના હોવાથી જેને જન્મ આપવામાં
 થાયેલ પ્રતિબંધ કાચ નામે નથી ત્યારે એ પ્રથમ
 થાય છે કે જે સંકર વિનાશ લખ અપૂર્ણ
 મળાય હોય તે પ્રતિબંધ સંકર નવા વિના જ ન
 જન્મે વિપદ થએલી બહેને છે, તેમજ જન્મ
 અપૂર્ણ હોય, તેમજ લખ અપૂર્ણ પ્રાપ્તે અભિ-
 કાચ સુવત્તન પર્મને અને પ્રાપ્ત થાય છે કે તેમ
 દિગ્દુરુરના જન્મવિપદાઓની સંખ્યા વધી
 થાયે છે તેમાં શોધ જન્મદુરુરની અભિ-
 પ્રાપ્તે, અપૂર્ણ લખ પછી વિપદા થએલી

ઝીઝોની સપ્ત પક્ષ ધણી પ્રાપ્ત છે. ૧૬૨૨ની વચતી-અણ્વતીના આંકડા પ્રમાણે, દિનુસ્તાનમાં વિધવાઓની કુલ સપ્ત ૭૬૮૩૧૯ની છે. તેમાં ૧થી ૨ વર્ષની અંદરની વિધવાઓ ૬૨૨; ૨થી ૩ વર્ષની અંદરની ૧૨૮૦; ૩ થી ૪ વર્ષની ૫૮૬૩; ૫થી ૧૦ વર્ષની ૧૦૨૨૨૬, ૧૦થી ૧૬ વર્ષની ૨૭૬૧૨૪, ૧૫થી ૨૦ વર્ષની ૫૧૭૮૬૮, ૨૦થી ૨૫ વર્ષની ૬૧૧૧૧૭ અને ૨૫થી ૪૦ વર્ષની ૬૨૦૨૭૨૮ છે. આમાં ૧થી ૧૫ વર્ષની વિધવાઓની કુલ સપ્ત ૩૬૫૬૨૫ ની છે. આ સપ્ત ૧૫ વર્ષની અંદરની વયની વિધવાઓની છે જે લક્ષમાં લેવાઈ છે. ૧૫ વર્ષની અંદર ઝીઝો સાંસારિક સંબંધમાં બાળ્યેન આવે એટલે શ્રીમદ્ નમદુરની ન્યાયા પ્રમાણે, આટલી સપ્તના વિધવાઓ તે 'અપૂર્ણ લગ્ન' વાળી ન હોઈ, એ સર્વને ફરી લગ્ન કરવાનો અધિકાર છે, એમ શ્રીમદ્ નમદુરે સંકેશચાર્યના હોવા ઉપરથીજ સિદ્ધ થાય છે ફરજિયાત વેધવ્ય હોઈ ન બેઠએ, એવા આજે સામાન્ય મત છે છતાં એ વિચારને હમણાં બાળ્યેને મૂકીએ તો પણ, શ્રીમદ્ નમદુરે સંકેશચાર્યના કથન અનુસાર ઉપર જણાવેલી ૧૫ વર્ષની અંદરની ૪ લાખ નેટલી વિધવાઓને ફરજિયાત વેધવ્ય પાળવાઈ ધાર્મિક રીતે ફળાણ કરવામાં આવે તે હવે ધર્મવિરૂદ્ધ હશે. શ્રીમદ્ નમદુરને એવી વિધવાઓનાં લગ્ન અપૂર્ણ હોઈ, તેમને પરણવાનો અધિકાર છે, સ્વાસ્થ્ય સુખનો તેમને એટલો અધિકાર છે, એમ બહેરે કમળે નેહએ આપણા ધર્મગુરુઓ પક્ષે ન્યાય ફાવેલો હોય છે, ત્યાં ધર્મના સિદ્ધાંતોને આજળ ધરે છે, અને નહિતર ધર્મને નામે અનેક રીતના પ્રત્યેયો નાખી સમાજને આજળ વધતો અટકાવે છે. આ પરિસ્થિતિ બંધવદારમાંથી નાણાં થવી પડે છે. વિધવાઓના પુનર્લગ્નનો ઇન્કાર કરનારા ધર્મગુરુઓ શાસ્ત્રના વચનો રજૂ કરે છે અને એકનાર સંપત્તિ ઉચ્ચારાયા બાદ લગ્ન થઈ ગયું અને પછી એના પરિવારો કોચવર્તી બેઠએ, એવું જણાવે છે પણ ન્યાયે કોઈ કાયદાની ધુન્નિદારમાંથી હટાવા મારે એમ ધર્મગુરુઓ નમદુરે સંકેશચાર્ય ઉપર માટી છે તેવી બારી માટે છે કે "સંયોગ મથા વિના લગ્ન અપૂર્ણ ગણાય." લગ્નની એ ન્યાયા સ્વીકાર્ય બાદ,

સંસારસુખ કોચવર્તી અલગત નિર્વેલી વિધવાઓને પુનર્લગ્નનો અધિકાર હોવાઈ સ્પષ્ટ થાય છે

પ્રાયમસ સ્થવના અકસ્માતોનો કોચ ગુજારી બહેનો મોટા પ્રમાણમાં,

ગુજરાતી બહેનો અને તે યે ખાસ કરીને અને સ્વચ્છ ગુણધર્મમાં ન, થાય છે તે

વિશે દર વખતે 'ઝીઝ'ત્વા

સમાચારોમાં નોંધ લેવાય છે અને આ નોંધમાં પણ એનો વારંવાર ઉલ્લેખ થયો છે; અને એ છવ્વેણ સ્થવની કાળજીથી વપરાય કરવાને લગતા સ્વતંત્ર

લેખો પણ અમે આખી વૃક્ષા છાંમે છતાં હજી એવા અકસ્માતોનો કોચ ગુજારી બહેનો બનતી ન જાય છે અને પરિણામે કોરોનર સાહેબે ગુજ

રાતીઓને ખૂતી, લોહી પીનારા, ખીલ ભરી પરણવા મટે પોતાની ભેરીને માંડી નાખનારા,

એવા એવા વિશેષણો વાપરે છે એ વિશેષણો વાપરવાઈ પણ અનુચિત હોવા છતાં, ગુજરાતી

બહેનો ન પ્રાયમસ સ્થવના અકસ્માતોની મોટા પ્રમાણમાં ભોગ બને છે અને દર માસે પાંચ છ

બહેનો સરેરાશ બળી મરે છે એ વસ્તુસ્થિતિ વધારે વિચારણા માગી લે છે. આ સંબંધમાં

કોરોનર સાહેબે ગુજરાતીઓને અપીલ કરી છે તે વડે અમે વાચકોત્તુ પ્લાન એકાએક છાંમે.

પ્રાયમસ સ્થવની વપરાય થણી કાળજીથી કરવા, એ વાપરતી વખતે લગ્નકર્તા 'છડા બરોબર

સંકેરી રાખવા, એની બેઠક હવે રાખવા, વગેરે બાબતને લગતી કાળજી અમારી ગુજરાતી બહેનોએ

રાખવી ન બેઠએ' એવી કાળજી ન રાખી ચકાવી દોષ તે બહેનને, છે કે એ સમયકર્મમાં

સાધનનો ઉપયોગ કરવાઈ તેમણે ખંધ કરકાં બેઠઈ' તે ચાક્રક છે કે ગુજરાતી બહેનોની

ધણી મોટી / સપ્ત આવી રીતે અમાક અવસાન પામે છે તે અસહ્ય છે કોઈ પણ રીતે

ગુજરાતી બહેનોના આવાં કમળ અવસાન અટકાવા ન બેઠએ. અમે અમારી ગુજરાતી બહેનોને ધણી

આજીવ્યો વિનવીય છે તમે એ ઉપયોગી સાધનનો ઉપયોગ કરો તે પહેલાં, આવા અક-

સ્માતો બની શકે એવું એક પણ કારણ ન રાખો અને મછી ન એનો ઉપયોગ કરો નહિતર, એ

ઉપયોગી સમયને લાભ મારીને ફાવો રો અને થોડો અવધ વેડી લો.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

કાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

મમ જીભુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કારીગરોને
હાથે માર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામા આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ અપંગોગા કહે છે
અને અજ્ઞાન લેટે છે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે ”

પરંતુ

દિવના મદન રમણજી સાહી—

આચાર્ય પ્રદુલસચ્ચંદ્રરાય શુ કહે છે ।

“ સ્વચ્છ ૧૨ વર્ગથી વધુ સમય સર્વા મારા પરચયુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું સંધ્યા યાદે તેમજ રાત્રીની વસ્તુઓ
રાખવા મારે મામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ ધાતુ અને અગ્નિ
હાનીકારક સાબી નથી. હમ્મુ માચી વાન એ છે કે ત્રીજા પિત્તના
વામણે કરતાં આ વામણે વધુ મજતઃ બની ને
પી સી રામ

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

રેડ કોર્પોસ ૧૧ કમ્પાસ રોડ કલકત્તા.

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા મુમ્બઇ, મદ્રાસ રંગુન

ગુણસુન્દરી

અખિલ ભારત મહિલા પરિષદ (લકનૌ)ના પ્રમુખ

શ્રી. લેડી વિદ્યાબહેન નીલકંઠ, બી. એ.

ममोक्तं भवति ॥ १ ॥ अत्रापि
श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ २ ॥
श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ ३ ॥
श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ ४ ॥

महिला परिषद अंक

આજે ખની સહચરી પતિ સંગ યજ્ઞે,
ઉત્સાહ ને અજખ ચેતન અર્પતીએ,
ને શાન્તિનું કવચ અંગ વિષે ધરીને;
કેવી અપૂર્વ મહિલા રણ-રાસ લેતી.

ધારી અસિ સુભગ સંયમ કેરી ભવ્ય;
છે ઢાલ-સત્ય તણી જે કદિ ના વિલાય.
સૌભાગ્ય કંકણ મહિ રણ નાદ ગાજે;
ને રાજગીત રણકે મહિલા નૂપુરે.

ઔદાર્ય, સ્નેહ, સમભાવ ઉરે ભરીને,
વિસ્તારતી વિરલ સ્વાર્પણ ભાવનાને;
ને પોષતી જીવનમાં વીર ભાવનાઓ,
ઉઠી ચતાગ્નિ પછી આર્થ વીરાંગનાઓ.

આજે તણ ધુંધટને ઉર ભીતિ છોડી;
ને જો ! તજ્યું મૃદલ નામ મુકોમલાંગી,
પ્રેમાશ્રયી સતત સંસૃતિ યુદ્ધ ખેલી;
આજે ખની યુવતી આ નવયુગ કેરી.

વીરાંગના ગૃહમહિ નહિ યાય કેદી,
ને તે હવે નહિ બને વ્યભિચારમૂર્તિ,
એ સ્નેહ લગ્ન રચી સંસૃતિ સુખ લેશે;
ને દેહ લગ્ન મહિ એ નહિ પ્રાણ અપે.

ગિણુભાઇ જાહનનાલ ત્રિવેદી

સમસ્ત દુનીયાની મહિલા પરિષદમાં ગુજરાતની મહિલાઓના પ્રથમ પ્રતિનિધિ તરીકે વિરાજી શકે એવાં ગુજરાતનાં સેવાભાવી, સરકારી, અને સામાજિક સન્માની

લેડી વિદ્યાબહેન રમણુભાઈ નીલકંઠનો

પરિચય કથાનાર શ્રી હીરાલાલ ત્રિવેદનાસ પાદેખ, બી.એ.

ગાંધી સિમેન્ટર માસમાં લખનઉ ખાતે ભરાયેલી અખિલ ભારતવર્ષીય મહિલા પરિષદનાં પ્રમુખ તરીકે લેડી વિદ્યાબહેન રમણુભાઈ નીલકંઠ ખી એ ની પસંદગી થઈ હતી તે સર્વથા યોગ્ય હતું. તે માન જેટલું વ્યક્તિમત જ્ઞાનકં આપનાર છે તેટલું જ સમસ્ત ગુજરાતી સ્ત્રી જનતા માટે મમતરી ઉપજાવનાર છે.

દેશભારની જ નહિ પણ જનતા સ્ત્રી સમાજની કોઈ પણ પરિષદમાં ગુજરાતના અથવા ગુજરાતી સ્ત્રી સમાજનાં સ્ત્રી પ્રતિનિધિ તરીકે પ્રભુ પાસે નામ પૂછવામાં આવે તો તેમાં પ્રથમ સ્થાન લેડી વિદ્યાબહેનને મળે એમ નિર્વિવાદ કહી શકાય, અને તે યોગ્યતા એમણે પોતે કેળવણીથી, સરકારથી, સાર્વજનિક કાર્યથી અને સેવાભરી પ્રવૃત્તિથી પ્રાપ્ત કરી છે.

ગુજરાતમાં તેમ જન્ય પ્રતિભા સ્વર્ગસ્થ સરકાર ભોજાનાથ સારાભાઈનું નામ પ્રખર સુધારક અને સરકારી કુટુંબ તરીકે જ્ઞાતિ પામેલું છે. એ કુટુંબના ગુણ અને સરકાર લેડી વિદ્યાબહેનને એણે ઉતારેલા છે સરકાર ભોજાનાથસાહેબને જે પુત્રીઓ હતી તેમાંનાં સ્વર્ગસ્થ બાળાબહેનને પેટે લેડી વિદ્યાબહેનનો જન્મ સન ૧૮૭૬ ના જુન માસમાં થયો હતો, અને એમનાં માણસી બાળાબહેનને માટે એટલું કહેવું ખસ થશે કે પોતે પિતાને ત્યાં શીમનાઈ અને લાડલાઈમાં ઉછર્યાં હતાં, પણ માસરમાં બોલી આવક અને થોડી મૂડી

છતાં એવી કરકસરથી એમણે ગૃહસ્થાશ્રમ ચલાવ્યો હતો કે તેથી સૌ અચ્છો પામતાં અને શ્રીયુત રામચોદનરાયે એનો પાઠો પાડતાં વાળખી કહ્યું છે કે “ સૌ બાળાબહેનનું કુટુંબ સુખ વધ્યાને છપખવે તેવું હતું ”

આવા સરકારી કુટુંબના બાળકોમાં કેળવણીનાં બીજાં ન્દાનપણથી રોપાય જ, પણ તે વખતે સૌ કેળવણીનો ઝામો પ્રચાર નહોતો અને યોગ બહાર નિવાળે જવું એ મલાઓના બગ કયાં જેવું અમર્યાદાભયું લેખાતું. તોપણ ખોટી લોકલગભગી ન હતી તે મમયે કન્યાશાળાઓ નવી સ્થપાઈ હતી, તેમાં હાખણ થઈ સૌ કેળવણી માટે નવો ગીતો પાડવામાં એ કુટુંબે બાગેવાની લીધી હતી, અને તેમાં ખુદી થયા જેવું અને નોંધ, કરવા જેવું એ છે કે રાયપુરમાં મનમલાઈ કન્યાશાળામાં લેડી વિદ્યાબહેને શિક્ષણ લીધેલું તે કન્યાશાળાના આજે કેટલાં વર્ષો થયાં તે જ્ઞાનરરી સેક્રેટરી છે, એટલું જ નહિ, પણ સહેરની બીજી બે મોટી કન્યાશાળાઓ રા બા રણછોડલાઈ કન્યાશાળા અને સૌ દિવાળીલાઈ કન્યાશાળાને વલિવટ એમના હસ્તક છે

આપણામાં સામાન્ય રીતે એવું મનાય છે કે કન્યા માસરે જતાં તેવું શિક્ષણ સમાપ્ત થાય છે પણ જો કુટુંબ સાથે લેડી વિદ્યાબહેનનો સમ્બંધ નહ મોઝામે હતો તે પણ એટલું સુશિક્ષિત અને સરકારી હતું કે ત્યાં

એમનો ઉચ્છેદ અભ્યાસ વધારવા સાર સર્વ પ્રકારની અનુકૂળતા હતી; એટલે સુધી કે સર રમણભાઈ એમને કેટલાક વિષયો પોતે શિખવતા હતા, ઘરખટલો ચલાવવો અને તેની સાથે કોસેજમાં ભણવું એ સહેલું કાર્ય નહોતું. પણ જેમનો નિશ્ચય જ હોય કે " મારે બી. એ. ની પદ્વી પ્રાપ્ત કરવી " તો પછી તે વસ્તુ તેમને સુલભ થાય જ, અને ભેડી વિદ્યાબહેનના કેસમાં એમજ બન્યું. સંસારભાર અને કૌટુંબિક જવાબદારીને લઇને તેઓ દર વર્ષે પરીક્ષામાં બેસી નહોતાં ચક્રતા; પણ અભ્યાસ પાછળ ચીવટથી વળગી રહીને છેવટે એમનાં બહેન શ્રીમતી સારદાબહેન સાથે એકે વર્ષે સન ૧૯૦૧ માં એમણે બી. એ. ની પરીક્ષા પાસ કરી હતી.

ગુજરાતમાં શ્રી શ્રેણ્યએટ યનાર એ બે બહેનો પ્રથમ હતી, અને એ આનંદદાયક બનાવથી રાષ્ટ્ર યદને અમદાવાદના સુશિક્ષિત યુવકો તરફથી એ બે બહેનોને એ પ્રસંગે અભિનંદન આપવાને મેળાવડો થયો હતો અને જે શુભેચ્છાની લાગણી અને અભિલાષા તે સભામાં વ્યક્ત કરવામાં આવી હતી તે, આપણે જોઇ શકીએ છીએ, એઓએ એમના આચારમાં અને જીવનમાં ઉતારીને પ્રત્યક્ષ કરી બતાવ્યા છે.

એમણે પોતાના કુટુંબમાં એમની પુત્રી-જાને ઉગી કેળવણી આપીને શ્રી શ્રેણ્યએટની એક સેના ઉભી કરી છે અને એમના દષ્ટાંતથી એવી મરસ અસર ઉત્પન્ન થઈ છે કે તે પછી મુંબાઇ યુનિવર્સિટીમાંથી પ્રતિ વર્ષે સંખ્યાબંધ શ્રી શ્રેણ્યએટો નિકળતી રહી છે, અને એનો વચ મોઢ એક વ્યક્તિને અપાવ તો તે ભેડી વિદ્યાબહેન અને સારદા-બહેન એ બે બહેનોને ઘટે છે.

કેળવણી અને શાળાનાં મિષ્ટ ફળ પોતે

અનુભવી હોય તેનો લાભ અન્ય બહેનોને આપવા તેઓ સ્વાભાવિક રીતે પ્રેરાય, તેમાં એ કુટુંબ તો સુધારાનો ઘવો કરનાર, એટલે એમની લક્ષ્મીખરી પ્રજ્ઞાતિ શ્રી કેળવણી અને સમાજસુધારા સાથે ગુંથાયલી નજરે પડશે.

શહેરની કન્યાશાળાઓ સાથેના એમના સંબંધોના ઉપર ઉલ્લેખ કરેલો છે. બોળનાથ સારાભાઈ શિટરરી ઇન્સ્ટીટ્યુટ ફોર વિમેન અને ભેડીઝ કલબના સેક્રેટરી (દાસમાં પ્રમુખ) બંન્નાં વર્ષોથી ભેડી વિદ્યાબહેન છે, જીવદાર વનિતા વિશ્રામના તેઓ એક મુખ્ય સહાયકતા છે, અમદાવાદ મહિલા મંડળના મુખ્ય સચાલક છે; વિમેન્સ કોન્સિલ અને વિક્ટોરિયા ન્યુબિલિસ ફોસ્પીટલના સેક્રેટરી છે; ગુજરાતી શ્રી કેળવણી મંડળના ઉપ-પ્રમુખ છે, ગુજરાત સંસાર સુધારા સમાજના પ્રમુખ છે, મહીપતરામ શ્વરામ અનાથાશ્રમના સેક્રેટરી; અમદાવાદ ટેમ્પરન્સ એસોસિએશનના ઉપ-પ્રમુખ અને દાસમાં નવા સ્થપાયેલા અસ્પૃશ્યતા નિવારણ સમિતિના તેઓ પ્રમુખ છે.

આ સિવાય ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાઇટીના એન. સેક્રેટરી છે; અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીના ઉપ-પ્રમુખ હોવાનું માન ધરાવે છે; એટલું જ નહિ પણ અમદાવાદ રેલ્વે બોર્ડના તેઓ ચેરમેન છે અને બીજા કેટલીય સાવજનિક સંસ્થાઓ, કેળવણી, સમાજ સુધારા અને દૈનિકકર્મોની છે, તેમાં એમનો સંબંધ સીધો કે આડકતરો એક મળ્ય છે અમેસર કાર્યકર્તા તરીકે જોવામાં આવશે.

આ સધર્મા કામકાજની પાછળ એમને પુષ્કળ સમય આપવો પડે છે અને જો એમના નિકટ પરિચયમાં છે તેઓ ખાતરી પૂર્વક કહી શકશે કે સવારથી સાંજ સુધી તેઓ આ સંસ્થાઓના કામકાજમાં રોકાયેલ

રહે છે અને તે એટલે સુધી કે બપોરે એક કલાક પુરા તેમને વિશ્રાંતિ માટે મળતો નથી.

એમની આ જાહેર સેવાની કદર જીજ્ઞાસુ તામદાર સરકાર, તરફથી સને ૧૯૧૬ માં એમને એમ. બી. ઇનુ માન મળ્યું હતું અને પોતામના એક આગેવાન કાર્યકર્તાની આ રીતે ચોખ્ખું કદર થયેલી જોઈને અમદાવાદની લેડીઝ કલેજે એમનું જાહેર મેળાવડો કરીને સન્માન કર્યું હતું. તે પછી સન ૧૯૨૬ માં કેસરે હિન્દોનો ચરક સરકાર તરફથી ફરી મળતા અમદાવાદના યહે-રીઓએ પ્રેમાભાઈ ઢોલમાં મિટિમ બરી એમને 'મીનપત્ર' અર્પણ કર્યું હતું, અને જુદી જુદી કોમના વક્તાઓએ તે પ્રસંગે એમની અને સર રમણુભાઈના અપ્રતિમ સેવાકાર્યની 'મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરી હતી.

આમ સરકાર અને પ્રજા ભક્ષયની પ્રીતિ અને માન મેળવવા એઓ કાગ્યદાળી થયેલાં છે; પરંતુ મન ૧૯૩૦માં સત્યાગ્રહની લડતમાં વીરમગામમાં સ્થાનિક અમલદારોએ ઓઓ પર અત્યાચાર કર્યાનું સંજીવળે એમના જીવને ભારે હુલેલ થયો હતો, અને દિહી સરકારનું તે પ્રતિ શ્વાન બેચવા એમણે તુરંત બનાવેલો વિરોધ પ્રદર્શિત કર્યો હતો અને સરકાર નિયુક્ત પદોથી રાજીનામું આપ્યું હતું અને તેની બારી અસર થઈ હતી એમ મારે માનવું છે, કેમકે ત્યારબાદ એણે 'દવાનિયતભય' વર્તન કરી ચલાવવા સ્થાનિક અમલદારોએ દિનત ભરી નહોતી

તેઓ યુસ્ત રીતે કાબ્દેસરની લડતને માનનારા છે; પરંતુ જ્યાં સ્વમાનનો, દેહની ઇજાઓનો પ્રશ્ન આવે ત્યારે સરકાર કે પ્રજા પહેલે ન્યાય અને સત્ય હોય તેની દિમાલત કરનારાઓમાંનાં તેઓ એક છે, એમ લાગ્યા અનુભવ પરથી કું કહી શકું

'રમણુજી અસ્પૃશ્યતા નિવારણ મિતિના

પ્રમુખ તરીકે એમનું જાણીતા યુગ્ત વૈષ્ણવ સેવક, શાસ્ત્રી વસંતરામને મળવાનું ચર્તા એ મુદ્દાકાત પરત્વે 'શુદ્ધદૈવ અને ભક્તિ માતૃ'ડના આવજી-ભાદરવાના અકમા તા ૪થી એક્ટોબરના પત્રમાં શરૂઆત થયે છે, " મહા ગુજરાતના સામાજિક જીવનને સૈન્યત બનાવવા માટે પોતાની જીજ્ઞાસુ અર્પણ કરનારા એ જોઈને (લેડી વિદ્યાબહેન અને શ્રીમતી મારદાબહેનની) ચાલુ કાર્યમાં જે ધમક જોઈ, તેથી લાગે છે કે હરિજનોને ચતો અન્યાય ચાલુ રાખતા ગુજરાત તો હવે અચકારીજ, "

આ અસ્પૃશ્યતા નિવારણનું કાર્ય એમને કાંઈ નવું નથી આજે વર્ષો થયાં તેઓ અત્યજ શાળા ચલાવતા આવે છે, વૃણી એમના દરતકની સરદાઓમાં અત્યજોને નોકર તરીકે રાખેલા છે, પણ લેડી વિદ્યાબહેનને બપોરના નવરાસના મમયે 'અત્યજોના જાળજોને પોતાની આસપાસ બેસાડી જતો ભણાવતા જુએ તો એ દરમ બધાને તાલુબ કરશે

શિક્ષણ પ્રતિ એમને નૈસર્ગિક અનુરાગ છે, અને જાળજોને શિક્ષણ આપવામાં એમનો એક આશય માલમાનમ સમજાવતો અને તેમાં જંગલ છતરવાનો રહેલો છે. તે કારણે તેઓ લાલચ કર મહિલા પાઠશાળામાં સમાજ ચાત્ર અને માનસદાઓના વિષયો નિયમિત રીતે અત્યાર સુધી ચિખવતાં હતાં

જેમને કદાચ એમ લાગે કે આટલી બધી પ્રવૃત્તિઓમાં જોડાયેલા રહેવાથી કુંડ બ પ્રતિ તેઓ પુરવું લક્ષ આપી શકતાં નહિ હોય, પણ એમનાં રેનેડીઓ અને મિત્રો કહી શકશે કે એમના જેટલું કુંડ બવાત્સંધ્ય બદ થોડા કુંડોમાં જણાશે.

અમદાવાદમાં સમાજ સેવામંડળ પરિષદ પ્રથમ વાર બરાનારી હતી, એની સમજા

તેપારી એમણે ઉપાડી લીધી હતી. સ્વાગત સમિતિના તેઓ અધ્યક્ષ હતાં. તે બેકેક મળે તે આગમ્ય શ્રીમતી મરોઝિની બહેનના યુત્રીના બંજીર મંદબાડના સમાચાર જાણતાં તેઓ ખીજ બધી વસ્તુઓના વિચાર ફારાણે રાખી, તુરત સુબાઈ દોડી ગયાં હતાં. તેઓ સારી રીતે જાણતા હતાં કે પરિષદમાં એમની ગેરહાજરી નબી જશે, પણ એમનું માતૃ-હૃદય એમને સુબાઈ ખેંચી ગયું એક વડિલ તરીકે એમનું તે પ્રથમ કર્તવ્ય હતું.

આવા કુટુંબ વાતસલ્ય, કુટુંબ પ્રેમ અને માંદગીમાં મમતાભરી સુશુભાના અનેક ઉદા-હરણો આપી શકાય; પણ તે અહિં અ-સ્થાને છે.

છતાં એમના દામ્પત્ય જીવન અને ગૃહ-જીવનના સંબંધમાં એમના લગ્ન દિવસનો પચીસમો સૌભાગ્ય ઉત્સવ ઉજવાયો હતો તે પ્રસંગે એ કુટુંબના ગાઢ પરિચયમાં આવેલા એક રેનેડી પ્રિન્સિપાલ આનન્દશંકર 'વસન્ત' માં જે નોંધ લખી હતી, તે અહિં ઉતારવી થોડા સમય પડશે —

“ જાને દમ્પતી સર્વ વાતે સુખી છે: એક હૃદય સાથે, જાનેએ ઉત્તમ પ્રકારની ફેજવણી પ્રાપ્ત કરી છે, અને એ ફેજવણીને શોભા આપે એવો ઉત્તમ ગૃહસ્થાશ્રમ તેઓ ચલાવે છે. રા રમણભાઈએ સાક્ષરતા ઉપ-રાંત લોક-સેવાના જીવનથી રાજદરબારમાં માન અને પ્રતિષ્ઠા મેળવ્યા છે. સૌ, વિદ્યા, ગભીર વિદ્વાનો આનન્દ લેવા ઉપરાંત, હોઠનાં જીહ્વરનાં અને એમને સારી ફેજવણી આપતી એ ગૃહિણીનો પ્રથમ અને પરમધર્મ બહુ મારી રીતે જાળવે છે, અને ગુજરાતમાં સૌ ફેજવણીની ઉત્તમ ભાવના પોતાના દ્રષ્ટાન્તથી લોક આગળ સતત ઉપરિચત કરે છે. ”*

તે આગમ્ય મન ૧૯૧૪ માં “ રાષ્ટ્રને

પર્વત ” નામનું એક અમોઘ ગુજરાતી નાટક રમણભાઈએ પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું તે એ ધન્ય દામ્પત્ય જીવનના સુખદરમરણમાં લેડી વિદ્યાબહેનને અર્પણ કરીને તેમના મનોભાવ નીચેની પંક્તિઓમાં વ્યક્ત કર્યાં હતાં:

(હરિગીત)

“ જે પ્રખ્યાત ફલ ખોલિને રત્ન સ્વરૂપે રક્ષમય કરે, અધિકારિ તે મધુમક્ષિમ એ મધુતણી પહેલી કરે; તુજ સ્પર્શથી મુજ અણુને કંઈ સ્પર્શનસમુદ્ધ ને લાગિયું, જીવનસખી ! તે તુજ વિના શી ભય કોને અર્પિયું ? ”

તાત્પર્ય કે એમનું પ્રથમ અને અમત્યનું કર્તવ્ય ગૃહ અને કુટુંબ પ્રત્યેનું એમાં એઓ પૂરેપૂરા મથારવી અને ફતેહમંદ નિરાકયા છે, એમ આપણે ઉપરના ઉતારાઓ પરથી જોઈ શકીએ છીએ; અને તેમાં રાખ્યા રહેના છતાં તેઓ સંખ્યાબંધ અને અનેક, પ્રકારનાં સાંવજનિક કાર્યો, જે એમના હસ્તક છે, તેને બરોબર અને સફળતાથી કેવી રીતે પહોંચી વળે છે, તેનું રહસ્ય આપણે શોધવું જોઈએ; અને તેની કુચી એમની કાંઈ પદ્ધતિમાં જોવામાં આવે છે.

રમણભાઈની જેટ લેડી વિદ્યાબહેન જાહેર વ્યવસાયોમાં યુક્તજ્ઞ શિક્ષણલા રહે છે અને તેમને કરવાનું કામ પણ બહોળું હોય છે; પણ એમનો એક મોટો ગુણ એ છે કે તેઓ કામને કરી ચડી જવા દેતાં નથી. જે કામ સંસ્થા કે જાહેર પ્રવૃત્તિનું કાંઈ આવે કે તેનો નિકાલ તેઓ તુરત કરી નાખે છે, એટલે કે કામનો ઉકેલ (despatch) બહુ ઝડપથી હોય છે. તેમાં એમનો બહોળો અનુભવ, જ્ઞાન, વાચન અને વ્યવહાર બુદ્ધિ બહુ મદદગાર સહ પડે છે.

તેમની પાસે સહી ચલા માટે કે વાંચવા માટે કામગીરી ચલા હોય, યુદ્ધ વાંચવાના પડવા હોય, કોઈ પત્રનો ખરડો તપાસવાનો હોય પણ તે સમયે વચર વિલંબે ચોવીસ ઠલાકમાં પાણું મળી જવાનું જ.

જેટલો કામનો ઉદ્દેશ જડાપી છે તેટલું સધળું કામ નિયમિત રીતે કરવામાં આવે છે; તેમાં પ્રમાણ માણસ પડતો નથી. અનેક સંયોગોએ અને ભુદે ભુદે સમયે મિટિજોમાં હાજરી આપવાની હોય, કોઈ ને કોઈ મળવા આવ્યું હોય; એ સમજો કાર્યક્રમ ધણી સમય લે; તો પણ નિયમિતપણે તે સધળું બારોપી સેવાથી કામનો બોલો વધી જતો નથી તેમ તેઓ છૂટા રહી શકે છે.

અમારી જણાવ્યું તેમ જે કામ કરવાના હોય છે તે તરફન મામાન્ય ફરિયાદો નથી હોતા. કોઈક વખત કોઈ સભાનું પ્રમુખપદ લેવાનું હોય, તો કોઈક વાર એકાદ પ્રસ્તાવનું પ્રતિપત્તન લખી આપવાનું સ્વીકાર્યું હોય, કોઈ સભામાં એકાદ અમલનો ઠરાવ રજુ કરવાનો હોય તો કોઈ સમયે એકાદ પરિષદના પ્રમુખની જવાબદારી ઉપાડી સેવાની હોય, વખતે પ્રચારકામ કરવાનું હોય, તો પ્રસંગ આવે તાણાં ઉપરાવવાનું હોય; આમ કંઈને કંઈ કાર્ય હાય પર હોય ને હોય.

પણ તેઓ એટલા યાનસપનન, કાર્ય કુંઠળ અને ઝીણી નજર અને બહોળા અનુભવવાળાં છે કે એ સધળું-કાર્ય યાનિતીથી બારોપી શકે છે. એમના વિચાર એટલા પાકટ અને દરેક યથા છે, એમના ચર્ચનો પાયો જેમ બહોળો તેમ મજબુત અને ઉડા ન આવેલો છે કે જે વિષયનું નિરૂપણ કે વિવેચન કરવાનું તેમને પ્રાપ્ત થાય છે, તેને તેઓ પુરતો ન્યાય આપી શકે છે એટલું જ નહિ પણ તેમના તે લેખોમાં નવીન અને વિચિત્ર તરંગો રહેલાં હોય છે.

ઉદાહરણ તરીકે પાટણમાં મળેલી પચિમી પુસ્તકાલય પરિષદના પ્રમુખ તરીકે આપેલું એમનું બાવણું ભુલો. અથવા સમાજ સેવા મંડળના સ્વાગત કમિટીના અધ્યક્ષ તરીકે

લખેલું વ્યાખ્યાન વચ્ચે અથવા તો સોસા-ધુડી તરફથી આપેલું 'વાર્ષિક વ્યાખ્યાન' નું ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ " એ વિચારો આ સમજો સેઓ એમણે દુક મુદતમાં, પૂર્વે તેમણી વિના, એક મોઢે લખી કાઢેલાં અને તે વિષય પર તેઓ પોતાના વિચાર સ્પષ્ટતાથી પણ અસરકારક રીતે રજુ કરી શકે છે, એમનો વિચાર પ્રવાહ અરખસિત કુદરતી ઝરાતી પેઠે વહે જાય છે, એટલું સ્વાભિવ્યક્તે એમણે એમની કલમ પર મેળવેલું છે. બિનજરૂરી અથવા ટાલવારૂપ એમના લેખોમાંથી થોડું નિકળશે. જે કંઈ મળી આવશે તે અનુભવજન્ય, સ્વાભાવિક અને વિચાર-પ્રચુર જણાશે.

આમ જે તે વિષયમાં એમની હમેશાં તેમણી Preparedness હોય છે.

આ સૌ કરતાં મહત્વનો ગુણ એમનામાં સમજાવપણાનો અને સૌજન્યનો છે એમની પાસે સલાહ અને સૂચના માટે જનારને, એમની સહકાર અને સહાયતા શોધનારને, એઓ સદા સાથ આપવાને ઉત્સુકને તરફર માણસ પડશે બનાય અને દુઃખીને બનતી સહાયતા આપીને, જરૂરી સવડ કરી આપીને તેઓ વ્યાખ્યાસન આપે છે અને બને તેટલો તેનો હૃદયબાર દળવો કરવા પ્રયત્ન કરે છે. આ સહાયતા જેવી તેવી નથી. એ દવાગ્રણ અને સાલસાઈને લઈને રમણભાઈની પેઠે વિદ્યાબહેનની પાસે હરદમેય કાઈને કાઈ દિલાસા માટે કે મદદ માટે એટલું જોવામાં આવે છે, અને બ્યારે તે પાછો ફરે છે ત્યારે તેમને તે આશીષ આપતો જાય છે.

વચ્ચત રમણભાઈમાં જે ગુણો હતા, તે લેડી વિદ્યાબહેનમાં પ્રત્યક્ષ અનુભવાય છે; અને જે સાવજનિક કાર્યો તેઓ ચલાવતા હતા તે સમજો બાર લેડી વિદ્યાબહેને સારી રીતે ઉપાડી લાઈને, કોઈ સમયે લખ્યુ આવવા

દીધી નથી; અલે કેટલેક સ્થળે વધુ મમયના કારણે વધુ જંગમિતિ આણેલી છે -

જીવન ચરિત્ર કે આત્મવૃત્તાત લખવાનો ચિરસ્તો આપણે ત્યાં નથી એ ખેદની વાત છે; નહિ તો રમણુભાષ અને વિદ્યાબહેન લખવાના ચરિત્રમાંથી આપણને અમૂક ધણુ જાણવાનું અને નવું પ્રાપ્ત કરવાનું મળી આવે એમ મારે માનવું છે

“ અમારા જીવનની યાદગીરીઓ ” એ પુસ્તક રચીને મીમીસ રમાયામ ગનડેએ મરાઠી સાહિત્યમાં એક ઉજ્જવળ ચરિત્ર ગ્રંથનો ઉમેરો કર્યો છે. એ ધોરણે લેડી વિદ્યાબહેન એમના ગૃહસ્થાસારનો ચિતાર રજુ કરે તો એ લખાણ બહાર જેમ રમિક તેમ આકર્ષક થઈ પડે.

સર રમણુભાષની ત્રીજી સંવત્સરી પ્રમંજે વ્યાખ્યાન આપતાં દી. બા. કૃષ્ણલાલ ઝવેરીએ જણાવ્યું હતું કે લેડી વિદ્યાબહેનને એમના કોલેજના અધ્યાપકમાં અધિતનુ શિક્ષણ આપવા સાર સર રમણુભાષ, અમાલથી કેવી તૈયારી કરી રાખતા હતા અને સૌ સારદા બહેને એમના “ આત્મ વૃત્તાત ” માં એક પ્રમંજે કહ્યું છે કે સર રમણુભાષ એમને બનેને સંસ્કૃતનું શિક્ષણ આપતા હતા.

આ બધી હકીકતનું મૂલ્ય છે અને તેનો સંપૂર્ણ અને પ્રમાણુજ્ઞ વૃત્તાત અનેકને અનુકરણીય અને પ્રોત્સાહક નિવડે; એમ ધારવું ખોટું નથી.

લોર્ડ પાસફિલ્ડ (પૂર્વના મીસ્તર સિડની વેબ) ઇંગ્લેન્ડના કામદાર પક્ષના એક આગેવાન અને સુખ્ય કાર્યકર્તા છે એમના પત્ની મીસીસ સિડની વેબ (તેઓ પોતાને લેડી લખવાની ના પાડે છે) My apprenticeship-મારી તૈયારી-એ નામનું એક આત્મ-ચરિત્રનું પુસ્તક રચ્યું છે, તેમાં પોતે કર્યા કર્યા અને કેવા સંજોગમાં મી વેબ સાથે

રહીને કાર્ય કર્યું, જુદા જુદા વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો, અને વિધિવિધ પ્રકારનો અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યો; તેનું વિસ્તૃત વિવેચન કર્યું છે.

આપણે અહિં લેડી વિદ્યાબહેને રમણુભાષની સાથે ધણા ક્ષેત્રોમાં સાથે કાર્ય કર્યું છે, એટલું જ નહિ પણ એમનાં અવસાન બાદ સ્વર્ગસ્થના સઘળાં કાર્યો દક્ષતાપૂર્વક સંભાળી લીધાં છે એમનો આ બધો અનુભવ અને જ્ઞાન એક પુસ્તક રૂપે સંકલિત થાય તો તેનું વાચન ધણુ ઉપયોગી અને મનનીય નિવડે

ઈંગ્લેન્ડમાં આ જાતનું ચરિત્ર સાહિત્ય હમણાં હમણાં પુષ્કળ બહાર પડે છે મેડી ઓક્સફર્ડ એન્ડ એક્સલીમનાં સ્મરણો તેનો તાજો દાખલો છે માગ્રેટ ટેનેટ (પાછળથી લેડી ઓક્સફર્ડ) કેવા સંજોગમાં એક્સલીમ સાથે પ્રેમમાં પડી અને પછીથી હમણી જોડાયાં, એ કિસ્સો પણ જાણવાજોવા છે.

આપણે અહિં બ્યક્તિગત વા સાચું બિંકે વા સામાયિક વા સાંસ્કૃતિક માહિતી અથવા લખાણ કેવચિત પ્રાપ્ત થાય છે. ચરિત્ર ગ્રંથો લખાય તો જ એ ખામી દૂર થાય; અને ચરિત્ર પુસ્તકોની આવશ્યકતા વિશે હું નથી માનતો કે મતભેદ હોય.

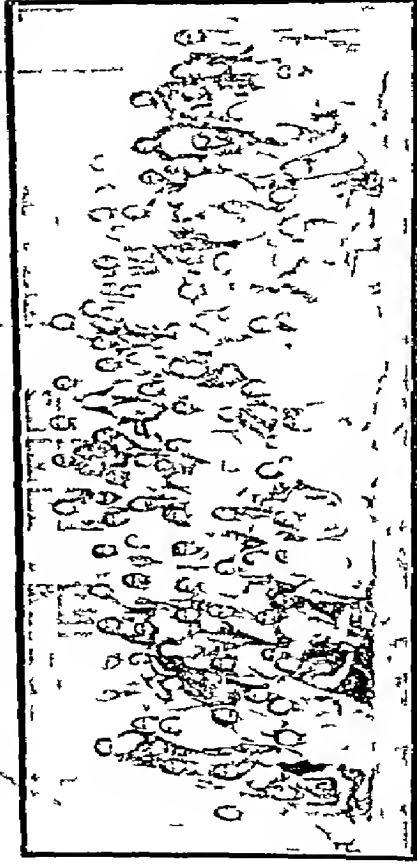
આ સંજોગમાં લેડી વિદ્યાબહેન એમનો અનુભવ-એમના સ્મરણો કાગળ પર મૂકે તો બાવિ પ્રજાને તે એક કિમતી વારસારૂપ થાય, એ નિશ્ચય છે

ખાસ કરીને એટલા માટે કે અર્વાચીન સ્ત્રી યુગના તેઓ આદ્ય સ્થાપક છે અને સ્ત્રી નેતા તરીકે એમનું નામ અગ્રચયને છે. અને જતે દિવસે નવીન સ્ત્રી વર્ગ આ સ્ત્રી યુગને લેડી વિદ્યાબહેન યુગ એવું નામ આપે તો હું નવાઈ પામું નહિ.

પ્રકર

ગોલસિન્દરી

અખિલ ભારત શિક્ષણ પરિષદ, લાહોર

પરિવર્તન ભાગ તેના પ્રતિનિધિઓ, પ્રેક્ષકો અને મારામારી સમિતિના સભ્યો

દીધી નથી, અલ્લે કેટલેક સ્થળે વધુ સમયના કારણે વધુ જાગૃતિ આણેલી છે.

જીવન ચરિત્ર કે આત્મવૃત્તાત લખવાનો ચિરસ્તો આપણે ત્યાં નથી એ. ખેદની વાત છે; નહિ તો રમણભાઈ અને વિદ્યાબહેન ઉભયના ચરિત્રમાંથી આપણને અમૂક ધણ જાણવાનું અને નવું પ્રાપ્ત કરવાનું મળી આવે એમ મારે માનવું છે.

“ અમારા જીવનની યાદગીરીઓ ” એ પુસ્તક રચીને મીસીસ રમાબાઈ રાનડેએ મરાઠી સાહિત્યમાં એક ઉજ્જવળ ચરિત્ર ગ્રંથનો ઉમેરો કર્યો છે. એ ધોરણે લેડી વિદ્યાબહેન એમના ગૃહમ સારનો ચિતાર રજુ કરે તો એ લખાણ બરે જોમ રસિક તેમ આકર્ષક થઈ પડે.

સર રમણભાઈ ત્રીજી સંવત્સરી પ્રસંગે વ્યાખ્યાન આપતાં દી. બા. કૃષ્ણલાલ જવેરીએ જણાવ્યું હતું કે લેડી વિદ્યાબહેનને એમના કાલેજના અભ્યાસમાં ગણિતનું શિક્ષણ આપવા સાર સર રમણભાઈ, અગાઉથી કેવી તૈયારી કરી રાખતા હતા અને સૌ સારદા બહેને એમના “ આત્મ વૃત્તાત ” માં એક પ્રસંગે કંઈ છે કે સર રમણભાઈ એમને બંનેને સંસ્કૃતનું શિક્ષણ આપતા હતા.

આ બધી હકીકતનું મૂલ્ય છે અને તેનો સંપૂર્ણ અને પ્રમાણભૂત વૃત્તાત અનેકને અનુકરણીય અને પ્રોત્સાહક નિવડે; એમ ધારવું જોડું નથી.

લોર્ડ પાસફ્રિડ (પૂર્વના મીસ્તર સિડની વેબ) ઇંગ્લેન્ડના કામદાર પક્ષના એક આગેવાન અને મુખ્ય કાર્યકર્તા છે એમના પત્ની મીસીસ સિડની વેબે (તેઓ પોતાને લેડી લખવાની ના પાડે છે) My apprenticeship-મારી તૈયારી-એ નામનું એક આત્મ-ચરિત્રનું પુસ્તક રચ્યું છે, તેમાં પોતે ક્યાં ક્યાં અને કેવા સંજોગમાં મી વેબ સાથે

રહીને કાર્ય કર્યું, જુદા જુદા વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો, અને વિધિવિધ પ્રકારનો અનુભવ પ્રાપ્ત કર્યો, તેનું વિસ્તૃત વિવેચન કર્યું છે.

આપણે અહિં લેડી વિદ્યાબહેને રમણભાઈની સાથે ધણા ક્ષેત્રોમાં સાથે કામ કર્યું છે, એટલું જ નહિ પણ એમના અવસાન બાદ સ્વર્ગસ્થનાં સધળાં કાર્યો દક્ષતાપૂર્વક સંભાળી લીધાં છે એમનો આ બધો અનુભવ અને જ્ઞાન એક પુસ્તક રૂપે સંકલિત થાય તો તેનું વાચન બહુ ઉપયોગી અને મનનીય નિવડે.

ઇંગ્લેન્ડમાં આ જાતનું ચરિત્ર સાહિત્ય હમણાં હમણાં પુષ્કળ બહાર પડે છે લેડી એકસકંડે એન્ડ એકસવીચનાં સ્મરણે તેનો તાજો દાખલો છે માગરેટ ટેનેટ (પાછળથી લેડી એકસકંડે) કેવા સંજોગમાં એકસવીચ સાથે પ્રેમમાં પડી અને પછીથી હમણી જોડામાં, એ કિસ્સો પણ જાણવાજોવા છે.

આપણે અહિં વ્યક્તિગત વા સોમુદાયિક વા સામાજિક વા સાંસ્કૃતિક માહિતી અથવા લખાણ કવચિત પ્રાપ્ત થાય છે. ચરિત્ર ગ્રંથો લખ્યાં તો જ એ આમી દૂર થાય; અને ચરિત્ર પુસ્તકોની આવશ્યકતા વિશે કંઈ નથી માનતો કે મતભેદ હોય.

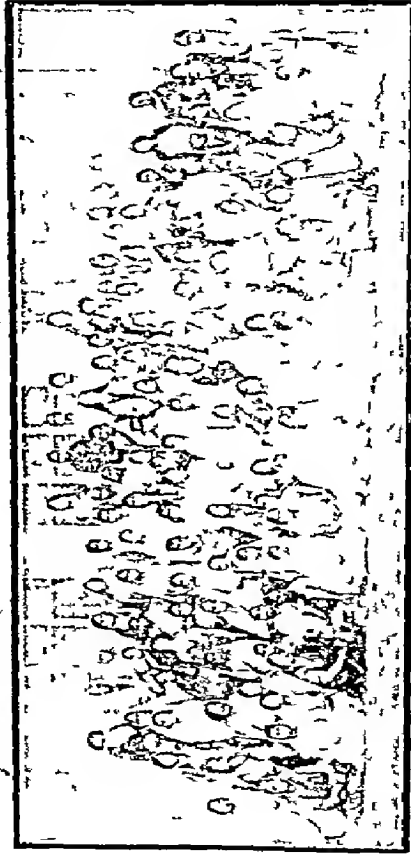
આ સંજોગમાં લેડી વિદ્યાબહેન એમનો અનુભવ-એમના સ્મરણે કાળજી પર મૂકે તો જાનિ પ્રબળતા એક કિમતી વારસાદેપ થાય, એ નિઃસંદેહ છે.

ખાસ કરીને એટલા માટે કે અર્વાચીન સ્ત્રી યુગના તેઓ આવ સ્થાપક છે અને સ્ત્રી નેતા તરીકે એમનું નામ અગ્રસ્થાને છે અને જોતે દિવસે નવીન સ્ત્રી વર્ગ આ સ્ત્રી યુગને લેડી વિદ્યાબહેન યુગ એવું નામ આપે તો કું નવાઈ પામું નહિ.

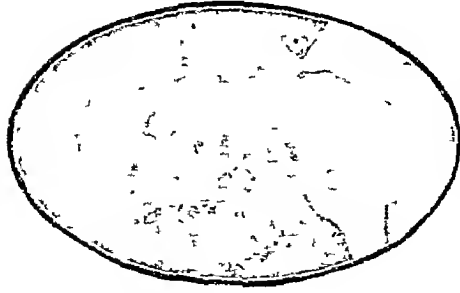
१ पुष्प

गणसिन्दरी

अभिष भारत भक्षिषा परिषद, लखनौ.

परिषदभा बाग देनार प्रतिनिधित्व, प्रेक्षा अने आरोपारी समितिना सभ्ये.

શ્રી. માગરેટ કચીન્સ
અખિલ ભારત મહિલા પરિષદના
જનોતા

શ્રી. કપિલા ખંડયાળા, જી.મ. જી.
મીશાગન (બ્રેસેરિસ) યુનીવર્સિટીની
જી.મ. જી.ની પદવી મેળવનાર પહેલ.

આવી આવા અગણિત સ્મરણોમાંથી માત્ર
ચોડાજ અને આપ્યા છે

ચોડા વખત પર “ મોડનરીબ્”વાળા
ખાણુ રામાનંદ ચેટરજી એમને ત્યાં હુતર્યા
હતા અને દ્રેક વખત શેઠાયા હતા તેમણે
એમને માટે અભિપ્રાય આપ્યો કે She is
one of the best and noblest

woman I have come across એ
અભિપ્રાય શબ્દશ સાચો છે એમ એમની
બેડે રહેજ પણ સંસર્ગમાં આવેલી દરેક
વ્યક્તિને લાગશે

એવી સેવાભાવી અને આદર્શ વિદ્યાવતરી
લાંછુ આશુક્ય મોજવા ને સમાજની વધારે
સેવા કરતા રહો !

મેઘાને હૃદયુત : સોસોમનને “ આવો
શાળ ”

‘ તમારે નામ યુ ? ’

‘ સોસોમન ’

‘ આવી, બેસો શાળ ક્યા નહું છું ? ’

સોસોમન શાળ કદ નાતના, કદ નતના એ
કાને પહોં છું ?

સોસોમન શાળ છે એટલામાં આવી ગયું

x x x

‘ તમારે નામ યુ ? ’

‘ મેઘા ’

‘ કોણ છે ? ’

‘ મેઘવાળ ’

‘ આવો ખસ, આવો ’

‘ બાપરે ! બાળી માર્યા આ ડેડાંને તે
નટલાવી માર્યા ’

x x x

સોસોમન મેઘા મેઘવાળનો માથોનો રિશો છે
દિડુ મરી ખોસ્તી બની ગયા છે

મેઘાને હૃદયુત

સોસોમનને “ આવો શાળ ”

લાલણુ યદને હા પામે તોયે તેને અડકાય
નેમવ દોષ ને માંસ ખાય તોયે તેને અડકાય,
નહું જોતી વેપારમા હુટ તોયે તેને અડકાય,
ન્યાયાધીશ યદને હાંધે ખાય તોયે તેને અડકાય,
પત્રી પત્રીમાં કીધે કદે તોયે તેને અડકાય,
પ્રમંને નામે દોષ થવાયે તોયે તેને અડકાય,

સાધુ છતાં ભ્રષ્ટ્ર દોષ તોયે તેને અડકાય,
માહર્ણ ખાઈ પેટ ભરે તોયે તેને અડકાય,
‘ ગરીબનાં ગળાં કાપી પેસા ખાય તોયે તેને અડકાય,
પરધર્મને, પાપકોને અડકાય,
અત્યંતને અટે તેને પાણુ અડકાય.
આ બધાને અડકાય ને ન નહવાય,
માત્ર એક અત્યંતને ના અડકાય !

કોઈ બંધો છે !

ગામ આણુ સાંકે કરનારાઓ યુ ખાય છે તે કોઈ
બંધો છે ?

તેને રહેવાને કટખી થોડી નજા છે તે કોઈ બંધો
છા ?

તેને મણુવા ગણવાને નિશાળ નથા તે કોઈ બંધો
છા ?

તેને પીવાને શાખા પાણી નથા તે કોઈ બંધો છે ?

તેની પાસે આવતી કાલણુ ખાવાયું નથા તે કોઈ
બંધો છે ?

તેઓ આપણાથી ડરે છે ને દૂર ભાગે છે તે કોઈ
બંધો છે ?

તેને બદોષમાન્ય એક પણ સુખ્ય સાધન નથી
તે કોઈ બંધો છે ?

તેને બધા જાણે કે છે ને નિરે છે તે કોઈ બંધો
છા ?

તેને પીઠાવાળા દારૂ પાય છે વેપારીઓ બગલે
વાવે માલ વેચે છે,

આજ ખાનારા બ્વાજમાંથી છૂટવા દેતા નથી તે
કોઈ બંધો છે ?

તેને આપણે પછીથી પણ નીચે સખીએ બીચે તે
કોઈ બંધો છે ?

શારદા પૂજન

(ગરબો)

સોહો દિવ્ય મન્દિર આ શારદાનું,
સખિ વધામણે સિધાવીએ—
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

હૈદાને હેત માત શારદા પ્રણામીએ,
પ્રેમથી પ્રણામીએ, ને આશીર્વાદ પામીએ
વિદ્યામન્દિરે ચિર હ્રિય વામીએ સખિ !
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

(સાખી)

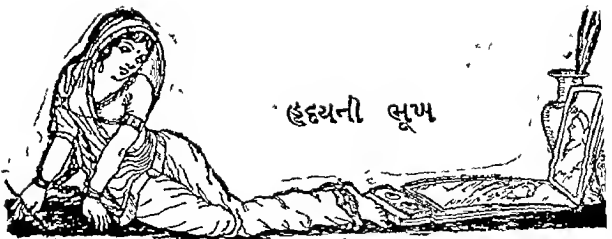
કૃષ્ણવાદીથી ક્ષેરતા, મધુમધુરા રસકૂલ,
મ્હોરે વિદ્યાવાદીએ, કૃષ્ણ શા જનકુળ,
સૌમ્યમૂર્તિ એ શારદાની, હૃદયદીપે દીપાવીએ,
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

મન્દિર પુણ્યશૌલ આ પ્રિય શારદાનું;
એથીય પુણ્યવતી 'મૂરત' માર્ગ માતુ !
મકિતભીના ભાવે ઇષ્ટ મૂર્તિ આશાધીએ સખિ !
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

(સાખી)

જ્ઞાનદીપકની જ્યોત જો, એ જ કુમારી શારદા,
એના વરહાને, જનો બને માનવતા સદા,
સખિ ! આતમની કુજમા એ મૂર્તિ પધરાવીએ,
કુકુમ પુષ્પે વધાવીએ હો શારદા ! સોહો—

‘ચીયુષ’

હૃદયની ભૂખ

(પ્રેમ અને હૃદની એક કથા)

કુલેશક. શ્રી • અટપત •

ગા મની વચ્ચે સરોવરની પાળ પર એક પત્થર ઉપર અદાર ઝોમણીસ વર્ષનો એક જુવાન હમેશાં આવીને બેસે છે. કોઈના આવવાની રાહ જોતો હોય એમ એ ચીટ મારે છે. ચોડીકવાર પછી એની સ્થિતિ આંખો પલકારા મારે છે, અને મુખ ઉપર સ્મિત સ્વિગ્ગેશ્વર થાય છે. બસ પછી ચોડીક ક્ષણ પછી તે એ માત્ર જમીન તરફ જુએ છે, આંખો પાછી સ્થિત થાય છે, મોં પર સ્મિત દેખાતું નથી જાણે એના પ્રભુ અંતઃકર્મન થયા ! નિસાસો નાખી એ ઉઠે છે ને નીચી નજરે ચાલવા મારે છે ને દ્રશ્ય તેના મુખ ઉપર સ્મિત જગાયું હવે તે દ્રશ્ય તેની દ્રષ્ટી સમક્ષ લાવવા તે કદવના કરે છે, પણ એ કેમે કદ્યું તેને પ્રત્યક્ષ પદ્યું નથી અને તેથી તે હમેશાં ઉતાસ દેખાય છે.

આ જામમાં તેનું કોઈ સચું ન હવે. એક ઠેકાણે તે ચાર પાંચ કલાક ચાટ નોકરી કરતો હતો અને, એક નાનકડી ઝોરડીમાં પડી રહેતો ઝોરીસનો ઉમરો ચડતાં સુધી એની આંખો એવીને એવી જ સ્થિતિ અને ચહેરો એવાને એવાજ મંબીર રહે છે. ઝોરીસનાં કામ કરતી વખતે તે તેના મિત્રો સાથે આનંદથી વાતો કરે છે અને તેને કર-

વાનું કામ પણ ધ્યાનથી કરે છે. પણ ઝોરીસની બહાર નીકળે છે કે તરતજ પેટું દ્રશ્ય તેની દ્રષ્ટી સમક્ષ લાવવા તે મથે છે અને નિરાશામાં તેનો ચહેરો મંબીર અને આંખો સ્થિત બને છે. રસ્તામાં તે ભાગ્યેજ કોઈની સાથે વાતો કરતો દેખાય છે રોજ જેમ તે સરોવરની પાળ ઉપર પેલા પત્થર ઉપર આવીને બેસે છે તેમ ઝોરીસમાંથી નીકળી તે આજ રસ્તે યદ્ય તેના પર તરો ત્વય છે. કોઈ દિવસ પેલું પરિમિત સ્મિત તેના મુખ ઉપર ફરે છે તો કોઈ દિવસ એવું એજ મંબીર મુખ અને એવીજ સ્થિતિ આંખો ચાખી તે ત્યાંથી પસાર થતો દેખાય છે.

હમેશાં મંબીર દેખાતા આ જુવાન ઉપર પેલું સ્મિત ચાથી ફરે છે એ એ કેપડો દતો એના મિત્રો એને પૂછતા હતા પણ એ કોઈને કંઈ જવાબ આપતો નહિ જવાબમાં માત્ર દરિ દરિ એમ એ બજડતો પણ આ બે શબ્દો જે વેદના સાથે એ બોલતો હતો તે તેમને અસર રહી વિના રહેતા નહિ, અને તેમનાથી એ જાતો એ એમ હોય તો તેની શાંતિ અથે' બધું જ કરવા તૈયાર હતા.

એક દિવસ એક ઝાડ નીચે નાંચી નજરે

રાખી તે હોયો હતો. આવી રીતે બ્યારે વિચારમગ્ન દેશમાં તે હોયો રહેતો ત્યારે તેને મમલનું જ્ઞાન રહેતું નહિ. અનુભવ માણસો કુટુંબથી તેના તરફ જોતા જોતા હતા રહેતા અને ચાલ્યા જતા. દિનેશ તેના એક મિત્ર હતો તેની પાછળ આવીને તે હોયો અને તેના ખખા ઉપર હાથ મૂક્યો; તેણે પાછું વાળીને જોયું તો દિનેશને હોયો હોયો દેશતાં જોયો.

“કિશોર ! તું આવો દિગ્મુદ જોડે કેમ રહ્યા કરે છે ? તારો આખો આવી મમગીન કેમ દેખાય છે ? આખો દિવસ શા વિચાર કર્યા કરે છે ? શુદ્ધ તો નથી ચલુને ? કાઢને કહે તો ખરા કે તારે શું કુ.ખ છે ?”

“મારા કુખનું ઔષધ તમારી પાસેથી મળે એમ નથી કું તમને શું કહું ? મારા કાળગમમાં તો અમાર સળંગે છે એના તાપથી કું જણુ છું એ જ્ઞાવાતન મદન નથી થવું પણ કાણુ જાણું કેમ એ ગમે તે પણ અર. પણ તમારે સાંભળવું જ હોય તો સાંભળો જેમ આખો મિચીને કું તારો વિચાર કર છું ને તારી જમી મારી નજર સામે તરવરે છે તેમ તેની જમી મારી સામે નાચતી દેખાય તો જમ ! મને સંતોષ છે મને બીજું કશું જોઈતું નથી.”

“હે શું કહ્યું ? કોની જમી ?”

“એ કાણુ છે ? તેની મને ખજર નથી સરસ્વતી મદિમાં જમી આવતી પેલા સરોવરની પાળ ઉપરથી રાજ કું એને જોઈ છું. અવવા કરતાં કરતાં ક્યારેક રસ્તામાં પણ દેખા દે છે. એવું સુદર ઉન્માદકરૂપ, જ્યાં સુધી એ રૂપ જોઈ છું ત્યાં સુધીજ નથી ટોકે છે, એના રૂપથી મમજ ભરાઈ જાય છે, અને જ્યાં દ્રષ્ટિની બહાર જાય છે કે અધાસ ! નથી ઉતરી જાય છે, મમજ આવી, યાય છે, આનંદને ખરે જાણી યાય

છે અને દ્રષ્ટિ એના ચિતનમાં સ્થિર બને છે. પણ પછી એ જમી નજરમાં આવતીજ નથી જે શેડીક પગે એને જોઈ છું, એ શેડીક મજામાં કું સ્વર્ગીય સુખ અનુભવુ છું એક.” (કરો તે નિમસો નાખે છે ને તેની દ્રષ્ટિ પાછી સ્થિર થાય છે)

“તે તારે એ હોકરી સાથે પરજીવુ છે ?”

“ના ! માત્ર ના ! જે શેડીક કાણુ, એ રૂપ જોઈને મને સમાધિ ચડે છે, એ રૂપ ઉપર કું દિવાનો છું એ રૂપ જ્ઞાપર ધ્રુવજ કરે ત્યારે મારી દ્રષ્ટિ સમક્ષ નહે, એજ મારી કામના છે એક નથી રહેવાતું ! નથી મહન થવું ! શું સુદર ? કેવું સુદર ? તે મારાથી કરી યાત્રા નથી પણ અદ્ભૂત છે, અવજનીમ છે, પ્રત્યક્ષ રૂપદેવતા !”

“કું એને જોઈ શકું ?”

“કદાચ તું પણ મારી માફક દિવાનો બને તો ?”

“ના ! ના ! એવું નહિ બને.”

“તો કાલે સાકાદસ વાગે આવજો. તળાવની પાળ ઉપર કન્ના સરસ્વતી મંદિર તરફ જવાના રસ્તા પાસે કું મળીશ.”

[બીજે દિવસે સવારે લગભગ ૧૦૧ વાગે કિશોર સરોવરની પાળ ઉપર પેલા પથરા પર બેઠે છે ધડીક પછી દિનેશ આવીને તેની સાથે બેસે છે સામે કન્ના સરસ્વતી મંદિરમાંથી કુમારિકાઓ એક પછી એક નીકળે છે કિશોર કાઠી આંખે એ તરફ જુએ છે અચાનક તેના મુખ ઉપર સ્મિતની દેખાએ. પ્રગટે છે, અને બેઠેસા હોયો યાય છે.]

“ (ધીમેથી) દિનેશ ! સાંઘ આપણે ચાલવા માંડીએ, જે પેલી નજી કુમારિકાઓ આ તરફ ચાલી આવે છે, એમાં વચ્ચે છે તે જો ”

[જાને મિત્રો સાંઘે ચાલવા માંડે છે]

કિશોર નીચું મુખ રાખીને ચાલે છે ને દિનેય પેલી કુમારીકા સામે જોતો ચાલે છે - ને ત્રણે કુમારિકાઓ તેમની પાસે થઈને પસાર થઈ. દિનેયને લાગ્યું કે પેલી કુમારીકાએ તેની સહીયરો સાથે કંઈ વાત કરી પણ તેને કંઈ સમજાય નહિ થોડેક દૂર ગયા પછી]

“કિશોર ! એણે શું કહ્યું ? તે સાંભળ્યું ?”

“હા સાંભળ્યું તને સમજાય નહિ ?”

“ના, કહે જોઈ ?”

“એણે કહ્યું ‘પેલો છોકરો રોજ આ વખતે અહીં થઈને પસાર થાય છે રોજ આજ રસ્તે અને આજ વખતે કેમ આવતો હશે ?’”

“ને તેની સહીયરે શું જવાબ આપે ?”

“તેણે બેઠકારીથી કહ્યું. ‘આપણે શું ?’ ગમે તેમ પણ આજે મને આનંદ થાય થાય છે. અને એમ થઈ હવે કે હું એને રોજ જોઉં છું ને એ પણ મને રોજ જુએ છે. મારા વિષે કથાય વિચારો અને નહિ આવતા હોય ? બહે એક ક્ષણ માટે મેં એના હૃદયમાં પ્રવેશ કર્યો હતો, એ વિચારે મને આનંદ થાય છે.”

“કિશોર ! તું નીચું જોઈને કેમ ચાલતો હતો ?”

“હા ! મને એ બહુ ગમે છે દરથી જોઈનેજ સતોષ માનું છું. પાસે આવે છે ત્યારે તો નીચે જોઈનેજ ચાલું છું. રીધી રીધીને તેની સામે જોઉં તો મારા વિષે એ શું ધારે ? અથવા એનું અંતર કુબાય તો ?”

“એ ક્યાં રહે છે ?”

“વામનાસય તરફ જવાના રસ્તા ઉપર એક ત્રણ માળના મોટા ઘરમાં તે રહે છે.”

“તે એ કેતી છોકરી છે ? યાતે કેરી છે ? શું બહે છે ? એનું નામ શું છે ?”

“એ કેતની મને ખબર નથી હું

માત્ર આટલું જ જાણું છું કે એ પરમ રૂપવતી છે.”

“કિશોર તું સાવ બાળક જેવી વાત કરે છે. જો તારે એના અંતરમાં પ્રવેશ કરવો હશે તો એની સાથે મૈત્રી કરવી પડશે અને એ કંઈ આપોઆપ ઓછી જ થવાની છે ?”

“શું કહ ? કેતને પુછું ? દિનેય ! તું ધારે છે તેમ, એની સાથે લગ્ન કરવાનો વિચાર તો સ્વપ્નેય મને નથી આવતો. અરે ? જો ! જો ! લગ્ન કરીને એ રૂપને કોઈ અપવિત્ર કરવું એ રૂપ જ્યોતિનો રંગે કંઈ સ્પર્શ કરેતા. એ રૂપ આજે છે એવું જ અખડ રહેશે. આ જન્મ કુમારિકાઓને જ આવું રૂપ વરે છે.”

“પણ આમ ક્યાં સધી તું હેરાન થઈશ ? આમને આમ તો તારી વેદનાને અંત ક્યારે આવશે ?”

“એના નિરંતર ચિત્તવનમાં જે એકના-નતા અને વેદના હું અનુભવું છું તેમાં આનંદ નથી ? એ વેદનામાં અને અર્થા-તિમાં હું સુખ અનુભવું છું. એ મારો પરમ સાધના છે. એ સાધનાના માર્ગમાં માટે અ-નતકાલ સુધી રાહ જોવાની હું ધીરજ રાખીશ.”

“એ કુમારીકાનું રૂપ અદ્ભૂત છે અને તારામાં પણ પ્રશ્નોમાં વિરલ એવી અદ્ભૂત-તાજ બરી છે. આ જો અદ્ભૂતતાનો જે મંજોર થશે તો તે પણ ભવ્ય જ થશે. પણ અત્યારે તો એ આશાની ઉમારત કષ્ટતાનો મદેશ સમાન લાગે છે કિશોર ! તું જિવાને થયો છે.”

“હા ! હા ! હું જિવાનો છું ! હૃદયને વલોધી નાખે બાળાને આક કરો નાખે એવી વેદનાની મોજ માત્ર જિવાનાંજા જ બાળી શકે છે. એના વિયોગની વેદનામાં

એની છાયા મુર્તિના દર્શનમાં જ દુ: છવનો રહી શકું. ”

(આશ્વતા આશ્વતા બન્ને મિત્રો ઓશીય સુધી આવી પહોંચે છે અને વાતાંશાપ બટો છે.)

ઉપા એક કુમારિકા હતી. યૌવન મંદિ-
રમાં તેણે હજી પ્રવેશ નહોતો કર્યો. ઉપાની
પેઠે તે પણ રૂપકિરણો ફેંકતી હતી ને જ્ઞેના-
રને આજી દેતી. તેની નિર્દોષતા તેના રૂપમાં
પવિત્રતા આજીતી હતી તેનું રૂપકુલ કૌમાર્ય
પૂજ્યોગ્ય હતું. તેને જોઈને જ્ઞેનારનાં નેણ
નીચાં ઢળી જતાં કિશોર તેના રૂપને પવિત્ર
ભાવે પીનો તેનો પુગ્ગરી બન્ધો હતો. સર-
સ્વતી મંદિરમાં જતાં આવતાં રોજ તે
કિશોરને જોતી આ અનુભવા ભોજરાએ
ઉપાના હાથમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ઉપાને ખજાર
ન હતી કે તે શોણ હતો કે શું કરતો હતો કે ને
મામ એટલું જ જાણતી કે જેમ કોઈ મહાશુ
ભક્ત યોનાના આરાધ્ય દેવતાને નિમંત્રિત
જ્યાં જ્યાં તેણે જા આજીવ્યો ઉપાને તેના
દર્શને આવતો અને નિમંત્રણ ભાવે તેને જ્ઞેના
તે રોજ તેને જોવા માટેજ આવતો હતો
તેથી તેને શરૂઆત આવતો નહિ. તેને જોઈને
ઉપાનું હાથ મેમલ મેમલ જતું તેના હાથમાં
રૂપા ઉપાસતી અને એનું હાથમલન
માપવા પ્રવળ કરતી. તે દિવસે જ્યારે તેણે
હયું કે જા ઉપાને રોજ જાજી વખતે ને
રસ્તે કેમ આવતો હતો કે ત્યારે તેણે તેનું
મુંજાવું જાતર રહેજ બોલ્યું હતું.

ઉપા કિશોરના રૂપ ઉપર મુગ્ધ નેત્રો
ચણ, અને તેના કિશોર પણ એવા ન હતા
કે રોજ તેના તરફ આકર્ષણ પણ તેના
હાથમાં જે અંધા હતી. જે રડે હતું. એ
રડે તેની આંખમાં, તેની માલમાં દેખાઈ
આવતું હતું. તેના જાતરમાં મગજી વહેલી
પેશાની આંખે ઉપાના હાથમાં તેના રિતે

અનુકંપા જગતી હતી વખત જતાં કિશોરને
વિશે તેને સદ્ભાવ થયો અને પછી તે જોમ
જોમ કિશોરની વેદના વધતી ચાલી તેમ તેમ
ઉપાના મગજમાં કિશોર વિશેજ વિચારો
ધેરાવા લાગ્યા. “ એનું મુખ કેવું દયામણું
લાગે છે. અને આંખો કેવી તરસી દેખાય
છે. અને ચરમાળ પણ મારા જેવાજ છે.
મારી સામે એક ટોસે જોઈ શકતો પણ નથી.
એ ક્યાં રહેતો હતો કે શું કરતો હતો કે કોનો
જોડો હતો કે શું એને ઘેર જઈને હતી
રહી તે મને શું કહે કે મને કેવી રીતે
બોલાવે કે ” વિગેરે અનેક જાના વિચારો
તેને આવતા કિશોરના વિચારોમાં તેનું ચિત્ત
હવે અસ્થિર નહોતું હતું. સરસ્વતી મંદિરમાં
જતાં તે આવતો છે કે નહિ તે જાણવા માટે
ખામ કાળજી રખતી અને પાછા ફરતાં પણ
કિશોરજી તેની નજર સામે આવતો. ધરમાં
પણ ક્યારેક ક્યારેક જા રસ્તે ઘસેને જતો તો
તરીને કે એમ ધારી નહાર જગમાં રોકિયું
કરી જતી. કડીક તે દૂર તેના જાળ ઉપર
મીઠ માફી હતેલા કિશોરને જોતી, કડીક
તેના ધર પામેથી નીચી નજરે આવતો જોતી
તો કડીક તેને જોવા માટે જ્યાં જઈને
ફરતી હતી ને જ્યેનાલ દેવાં એક બીજીથી
રેલમાં પરિચિત. અને છતાં રેલમાં દૂર.”

ઉપા એક મુરગી સમાજમાં ઉભરીલી
કુમારીમાં હતી. તેની વિધવા માતાની તે
એકની એક લાડકી પુત્રી હતી. જ્યોષાજીની
કથી ચિતા બિના છવન નિર્મમન કરી શકે,
એટલી સપણિ તેની માતા પામે હતી. તેનું
યેમાળ કુટુંબ પણ પેમે રહે સુખી હતું.
અને જ્યારે જ્યારે ઉપા તેના મામાને ત્યાં
જતી, ત્યારે ત્યારે મીનો રહેલ અને જાણ
તે પાપતી. તેની મા અને મામા બન્ને, તેને
નરે જોઈ કુશિસિન સુખને જોષનાં હતી.
ઉપા પણ તે જાણતી હતી અને જાતવાને

તેને માટે કેવાક હૃદયદેવ નિર્મ્યા છે તે જોવા તેને ઉત્ક્રાંતિ થતી, કિશોરને માટે તેના હૃદયમાં મમતા હતી, પ્રેમ પશુ હતો. તેને કિશોરને જોવા હતો, તેની સામે બેસાડીને વાતો કરતી હતી અને તેના અંતરમાં શું છે ? તે જાણવું હતું. એ સિવાય કિશોરના વિષે તેના હૃદયમાં બીજો કોઈ પણ પ્રકારનો ભાવ નહોતો. પણ એ કેમ બને ? એ કોને કહે ? તેણે એક બે વખત તેની સહીયરોને કિશોર વિષે પૂછપરછ કરી હતી. પણ તેમણે તો તેની ઠેકડી કરી. “ કહે ! અહીં સુરેખ ! આ ઉપાને તો પેલા ઊકરા સાથે પરણ્યું ” તે એની જ વાતો કર્યા કરે છે. “ ત્યારપછી તેણે કદી કિશોર વિષે કોઈને કશું પૂછ્યું ” નથી પણ એ કોઈકે કોણ દરી ? ક્યા રહેતો દરી ? એ મારી તરફ આમ દીન બનીને યા માટે જોતો દરી ? એને કેમ મળાય ? એવા પ્રશ્નો તે પોતાની મેળે કર્યા કરતી.

* * *

રાત્રીના ઘોર અંધારાની પીડા સદન કર્યા પછી ક્ષણિક ઉપા-દર્શન પૃથ્વીને કેવું મધુર લાગતું દરી ? પણ સૂર્ય તો રાજ સવારે પ્રગટ આવે છે ને પૃથ્વીના હૃદયમાં આનંદધારાઓ ફેલાય છે. કિશોરના તકદીરમાં તો રાત્રીના અંધારાની પીડા જ હતી. હા ક્ષણિક ઉપા-દર્શન તેના હૃદયમાં ક્ષણિક આનંદની લીધે જમરાત અને પાછો એજ ઘોર અંધારા, એજ વિષાદની ડાવા અને ઔદાસિય તેના દીન મુખ ઉપર તરવરતું.

ધીમે ધીમે તેની વેદના વખતી ચાલી હવે આગેજ તે તેના ચિંતન અને ધ્યાન-મંથિ જન્યત થતો ઝાંઝીરનો સમય પણ ચૂકી જતો અને ઉપાને જોવા માટે જવાના તેના નિયમનું પણ ઠેકાણું નહોતું રહ્યું. ન્યારે તે જાગતો ત્યારે ઉનારજો ઉતાવળો પેલા પરિચિત પત્થર પાસે જઈને ઉભો

રહેતો. પણ તેની હૃદયરાણી તો તેને જોવાની રાઈ મારતી ત્યાંથી ચાલી ગઈ હતી. નિરાશ થઈ તેણે જ ધ્યાન અને ચિંતન કરતો તે ગમે ત્યાં રખડતો કે તેને ઘેર જતો ચોંટી સમાં જવું હવે તેને મમતું નહિ. તેના પર આશીર્વાદ તરફ જવા ઉપડતા જ નહિ કોઈ નિરંકની વેદનાં સદન કરીને બીજા કામને બોલે ઉડાવવા તે અશક્ત બન્યો હતો. ઓહ ! હવે તો સદન નથી ચણ એમ તે કદીએ કદીએ બળડતો અને

એક જ્યોત જલસે ઘુજ નેનનમાં
રસજ્યોત નિહાળી નમું કું નમું
એમ એ માતો.

સરસ્વતી મહિમા જતાં અને આવતાં બન્ને વખતે કિશોરને જોવા ઉપા પ્રવળ કરતી હતી પણ ઉલ્લાસ તો દિવસથી તેણે તેને જોયો નથી એટલે હવે ઉપાના હૃદયમાં એ અગ્નિ આકરા વિષે અનેક વિચારો આવવા લાગ્યા. એ કેમ નહિ આવતો હોય ? ક્યાં ગયો તો નહિ હોય ? શું થયું દરી ? એની તથીયત તો સારી જ દરીને ? વિગેરે વિચારો તેના કામલ હૃદયને વિદુલ કરી મૂકતા. ઉપા બહારથી યાત અને સ્વસ્થ દેખાતી હતી પણ તેને એન પડતું નહિ. તેના અંતરાતમા નગનો હતો તે બીજા કામમાં તેણે ચિત્ત પરીવર્તન મથતી હતી, પણ પેલા અગ્નિ આકરાનું કંઈક મુખ તેની દષ્ટિ સમક્ષ ખડુ થઈ. કિશોરનું દુઃખ તેને સાલતું હતું. કિશોરને દુઃખે તે દુઃખી થઈ હતી કિશોરને અને તેને કદાચ મજા ન હતો છતાં કિશોરને માટે તેના દેવામાં યા માટે આવી લાગણીઓ થતી હતી તેણે કારણ તે સમજી શકતી નહિ બીજા કોઈને વિષે તેને કદી આવી લાગણીઓ થતી નથી ધણીય ઉકારાઓ તેની સામે મીટ માંડીને જોતા હતા અને તે પછી સૌને જોતી હતી પણ કિશોર નિવાસ તે માટે

લાલી અને નાણું

અરવિંદા: કેમ રમાજહેન, આજે વિદ્યાલયમા શું શીખ્યા ?

મનોરમા: આજે તો લાલી, તારાજહેને બહુ સરસ સરસ શીખવ્યું ?

અરવિંદા: એમ ? શું શીખવ્યું ?

મનોરમા: જી હગીના વીમા સંબંધી ખુબ ખુબ વાતો શીખવી. વીમો ઉતારા-વવાથી લાભ શું ? વીમો કેમ ઉતરાવવો ? વીમાના નાણાં કેવી રીતે બરવા ? વીમા કંપની પાસેથી વીમાની રકમ કેવી રીતે મેળવવી ? વગેરે બધુંય કહી બતાવ્યું.

અરવિંદા: એ બધું તો ઠીક, પણ વીમો કયી કંપનીમા ઉતરાવવો, એ સંબંધી કંઈ કહ્યું ? હમણા હમણા એટલી બધી વીમા કંપની ઉભી થઈ છે કે કંઈ સમજ ન થયી પડતી.

મનોરમા: હા, એ પણ કહ્યું, એમણે કહ્યું કે આપણા દેશમાં અનેક પરદેશી તેમજ દેશી કંપનીઓ જી હગીનો વીમો ઉતારવા માટે ઉભી થઈ છે, પણ આપણે તો દેશને માટે લાગણી રાખી સ્વદેશી કંપનોમા જ ઉતરાવવો. વળી એ સ્વદેશી કંપનીઓમા કેટલીક બરોસાલાયક છે અને કેટલીક બરોસો કરવા લાયક નથી કેટલીકની ચરતો લાભદાયક છે અને કેટલોકની નથી. એમણે એવી પાચ-સાત કંપનીઓની મરખામણી કરી બતાવી અને કહ્યું કે મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની સૌથી સારી છે.

અરવિંદા: એ કંપની કાઈ ખાસ લાભ આપે છે ?

મનોરમા: એક તો એ કે એ કંપનીએ વીમો ઉતરાવનાર માટે જુદી જુદી ભતતી સરસ સગવડો કરી છે. ખાસ કરીને છોકરાંઓના શિક્ષણ અને લગ્નના ખર્ચ માટે વીમો ઉતરાવવાની સગવડ તો મને બહુજ ગમી વળી નાણા આપતા એ કંપની બીજી કંપનીઓની જેમ જોડી હપતગીરી પણ નથી કરતી.

મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લી. એપેલો રટ્ટીટ, ડાટ, સુખાધ

સેવાભાવી દયતી

શ્રી. દિગ્મતલાલ ગણેશજી અંબરીયા, ઐમ એ.
અને
સી. મુદ્રિકાજીદેન દિગ્મતલાલ અંબરીયા.

વિષે કદી વિચાર કરતી નહિ. હોમને માટે તેનું ચિત્ત આટલું ઉદ્વિગ્ન રહેતું નહિ જેમ જેમ કિશોર વિષેના વિચારો દૂર કરવા તે મથતી હતી તેમ તેમ કિશોરની કચ્છા મૃતિ તેના હૃદયમાં વધારે વખત દબ થતી હતી તેની વિદ્યવતા છૂપાવી શકાય એમ ન હતું. તેને યશ્વંતે બાને વાત કરે ? પણ આ વાત કહેતાં તેની હિંમત ચાલતી નહિ તેને વિષે એ શુધારે એ વિચારે તે ધૂળતી હતી અને આ આંતરવેદના કેમ શમે તેની સમજ નહિ પડવાથી ઉપાસ્વાધિક રીતેજ મૂક બની હતી પહેલાની તોફાની અને વાચાળ ઉપા હવે મૂક અને ચિંતાતૂર દેખાતી હતી.

ઉપાની માતાનું નામ સરોજ હતું. વૈદ્યએ તેના હૃદયને હોમલ બનાવ્યું હતું તેનાથી ચેતાનું કે પરચુ કુખ સહન થતું નહિ. ઉપાને એણે બહુ લાડથી ઉછેરી હતી તેની તબીબત જરૂર બમડતી ને સરોજની ચિંતાનો પાર રહેતો નહિ. તેની ઉપા સાંજ રહે તે માટે તે રોજ ધનિવરને પ્રાર્થના કરતી પિતાવિહોણી ઉપાને કયાની ઉજ્જવ ન રહે તે માટે તે ખાસ ચિંતા રાખતી થોડા દિવસથી ઉપા બોલતી ચાલતી બધ યમ હતી અને તે કયાનો વિચાર કરતી હતી એમ તેને લાગ્યું તો હટજ પણ છેલ્લા ચાર દિવસમાં ઉપામાં તેણે પછો ફેરફાર જોયો. તેનું હાથ કરમાઈ ગયું હતું, તેનું તોફાન ઓછું થઈ ગયું હતું અને આખો દિવસ તે અમીન રહેતી હતી. હમણાંની યાજ્ઞમાં જવા માટે તે છતાવજ કરતી હતી અને પાછી પણ વહેલી મોડી કરતી હતી. આ બધાનું કારણ તેને સમજાયું નહિ. સાંજ પડી હતી ઉપા વાંચવાની ચોપડી લઈ બેઠી હતી પણ તેની આંખો તો આકાશના રત્ન ચેરની રંગે નેતી હતી. સરોજે ધામેથી તેની ખાસે જઈ માથા ઉપર

હાથ ફેરવ્યો ને પૂછ્યું “ બેટા ઉપા, તને શુ યાદ છે ? ”

“ ના, મને કશું યાદ નથી ”

“ જો ઉપા ! અને નહિ કહે ? બોલ જોડે ! તું આખો દિવસ શાના વિચાર કરી રહી છે ? તું કેમ ઉદાસ દેખાય છે ? તારા મનમાં જો હોય તે સાંચેસાચુ કહી દે, જરીકે છુપાવીશ ના, જરીકે સરમાધસ ના; તું કેમ આવી થઈ ગઈ છે ? ”

“ પણ બા ! મારા મનમાં કશું નથી. ”

“ ના; એમ નહિ ચાલ, કહે જોડે ! કશું નથી તો તારી જીભ કેમ બોલતી બધ યમી ગઈ છે ? તારું તોફાન ક્યાં ગયું ? આટલી અમીન કેમ થઈ ગઈ છે ? તું બોલતી નથી પણ તારી આંખો, તારું મુખ તારી ચાલ બધુ કહી દે છે કે તારા અંતરમાં કંઈ બળતરા છે તું કયાના વિચારો કરી રહી છે અને મારાથી છુપાવે છે ? ”

“ પણ બા ! કું શું કહે ? કું બધીએ મહેનત કરે છું પણ એ વિચારો મારા અંગ-જમાંથી ખસતાજ નથી. ”

“ તે મને કહેતી કેમ નથી ત્યારે ? ”

“ તું મારા ઉપર ચુસ્તે ચાલ તો ? ”

“ ના, નહિ યાદ ! તું કહે ”

“ જો ! ત્યારે સમજાવ ! એક છોકરી છે એનું નામ મને ખબર નથી. એને મા ખાપ છે કે નહિ તે પણ કું જાણતી નથી. તે મને જોવા માટે એ રોજ સરસ્વતી મંદિરમાં જતી વખતે અને છૂટતી વખતે આવે છે રોજ મારી પાસે યમને ચાલ્યો જાય. પણ બા ! એવો છોકરો છે ! ચીટ મારીને તો કહી જોતો જ નથી. એનું મોઢું જોડે તો જાણે હમણાંજ રડી પડશે. એક દિવસ પણ એ આંખા વિના રહેતો નથી. દરથી મારી સામે જોવા કરે, કું ન જાણું એમ.

તે બા એ રોજ મને જોવા કેમ આવતો હશે ? અને એનું મુખ બાવું કણ કેમ દેખાતું હશે ? એના અંતરમાં શું હશે ? મને એના વિષેજ વિચારો આવ્યા કરે છે. હમણાં ત્રણ ચાર દિવસથી એ બીલકુલ જણાતો નથી. તે એને શું થયું હશે ? કેમ નહિ આવતો હોય ? મારે તો નહિ પડ્યો હોય ? એનું કંઈ સચું તો હશેજ ને ? કે એકદો જ હશે ? એની સારવાર કાણ કરતું હશે ? બા મારાથી એને આપણે ઘેર આવવાનું ન કહેવાય ? ”

“ તે હવે તું એને જુએ ત્યારે આપણે ઘેર તેડતી જ આવજો, અને હવે જોજો એને વિષે વિચાર કરતી ! ”

“ અરે ! મે તને પહેલેથી જ કહ્યું રોત તો કેવું સારું ચાત ! ”

“ બહુ સારું ચાત ! ” એમ કહી ઉપાને એકલી મુઠી મરોજ ત્યાંથી ચાલી ગઇ, ઉપા ત્યાં જ બેસી રહી. સૂર્ય અસ્ત થતો હતો. સંધ્યાની લાલીમા ઝાંખી થતી હતી. ઉપાના હૃદયનું તોફાન પણ શમતું હતું. સંધ્યા આવી ને ચાલી ગઇ ને તેની દૃષ્ટિ આશય ઉપરથી ઉતરી સ્થામા પૃથિવી પર ફરવા લાગી. ઝાંખા થતા પ્રકાશમા ફરતી તેણે કિશોરને આવતો જોયો. તેના હૃદયમાં કશો તનમનાટ થયો નહિ તેનું હૃદય તોફાનથી નાચતું નહતું. અનિમિષ નયને તે માત્ર કિશોર તરફ જોતી હતી કિશોર પણ તેની સામે જ જોતો હતો. બંને એક બીજાની ઝાંખી કરતાં હતાં. કિશોર વધારે નજીક આવ્યો, ઉપા ત્યાંજ બેસી રહી હમણાં જાઉં છું, હમણાં જાઉં છું, એમ તે વિચાર કરતી હતી ને કિશોર ત્યાંથી પસાર થયો. હવે તે પાછું વળીને જોતો નથી. ઉપા દોડતી દોડતી ત્રીજે ઉતરી કિશોર જતાં હતો તેની પાછળ

દોડી, તેની સામે આવીને ઉભી રહી ને પૂછ્યું. “ તમે મારે ત્યાં આવશો ? ” કિશોરે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. તે માત્ર ઉપાને જોતો હતો. તેની આંખો બીની થઇ હતી. રોજની પેઠે આજે ઉપાને તેની સામે જતાં તેની પોપચાં દબ્યાં નહિ અદ્ભુત રૂપદર્શનને અંતે જે અવાચકતા જન્મે છે તેવી અવાચકતાથી કિશોર મૂંઝો બન્યો હતો. સૌંદર્ય-સંસ્કારમાં તે ડૂબ્યો હતો. તેનાથી બહાર નીકળાય તેમ નહતું. અવાજ કિશોરનો હાથ પકડી ઉપા તેને પોતાને ઘેર લઇ ગઇ. કિશોર આશળા માથુમની માફક દોરાતો હતો. ઉપા તેને મેડીએ લઇ ગઇ અને એક ખુરસી ઉપર બેમાડ્યો. ને પીવાનું પાણી લાવીને આપ્યું. કિશોરે પાણી પીધું. તેણે સ્વપ્ને પણ ધાણું ન હતું કે પેલી કુમારીકા તેને આવી રીતે મળશે. સત્ય કે સ્વપ્નના શ્રમમાં તે હતો; તે દરમિયાન ઉપા તેને લઇ આવી, હવે કિશોર સ્વસ્થ થયો તેને જાન થયું કે તે એક ગૃહસ્થને ઘેર આવી બેઠો છે ખુરસીમાં જેમ તેમ પડેલો તે જરી ટટાર થયો ને માયાના વાળ ઠીકે કપાં અને તેને અહો કેમ બોલાવ્યો હશે તે સંબંધી વિચાર કરતો હતો એટલામાં ઉપાએ તેને પૂછ્યું “ તમારું નામ શું ? ”

“ કિશોર. ”

“ તમે શું કરો છો. ”

“ ભક્તિ. ”

“ કાની ભક્તિ કરો છો ? ”

“ તમારી. ”

“ હવે તમે શું કરશો ? ”

“ હું તમને ચાહું છું અને ચાહીશ ”

“ તમે મને કેમ ચાહો છો ? તમે મને કેવી રીતે ચાહો ? ”

“ મને ખબર નથી કે હું તમને કેમ આફ્રુ છું. હું જાણતો નથી કે હું તમને કેવી રીતે આફ્રુ છું. મને ખબર નથી કે મજબૂત લખતો કેવી રીતે ચલાવો દતો હું જાણતો નથી કે ફરદાઝ કીશોને કેવી રીતે ચલાવો દતો. હું માત્ર એટલું જ જાણું છું કે હું તમને આફ્રુ છું. મારી સમસ્ત પ્રાણ સક્રિય જોમની પાસે હું આગતની જોમ નાગી સક્રું એવા પિના મારે નથી જોમ શીતળ જોગામાં મારું માથું ખૂબી વિષને વિમારી સક્રું એવી માડી પણ મારે નથી પેલાનો જોમ પ્રાણ રેડી “ ભાઈ ” કહીને બોલાવે એવી બેનડી મારે નથી. અને મને જ માત્ર જીવે એવી પ્રિયતમા પણ નથી. હું માત્ર આફ્રું છું તમને. તમને જોડ છું ત્યારે મારું વેદના તપ હૃદય ચાન થાય છે, મારા વિષાદમય ચહેરા ઉપર સ્મિત રશે છે. અને મને ભૂખી સક્રું એવા જાનકમાં તક્ષીત મારું છું ” કિશોરે ચોનાતું હૃદય ઉપા પામે ખાલી ક્યું. તેનો ચહેરો ચહેરો ઉપા એકા-મતાથી સંમિતગતી હતી. તેના હૃદયના તાર પ્રજ્વલિત હતા તેવું લેણ સ્વિત વધુ તેજે કિશોરને મારે ક્યું ક્યું ન દગ છતાં તે તેને ચાલતો હતો, તેજે એક માત્રાર હૃદય કિશોર તરફ ફેળીને પુછ્યું.

“ હું તમારે મારે શું કરી શકું ?

“ મને એમ થઈ હતું કે મારે આ કુનિયામાં જોઈ નથી. તમને “ મારું કોઈ ” થતો. મારો પરની પરનો વિશ્વાસો તમે થતો. કહી જાણતો જાણતો તમારે કારે જાની શકું તો મને બોલાવતો હું અધિ મિત્રીક અને મારા કપોલ ઉપર એક સુખન લેતો. તમારા હૃદયના એક નાનકડા ખુલાસાં મારું

ચાન રાખતો અને હું હોઈ કે ન હોઈ” કુરસદની કોઈ કાણે મને યાદ કરતો તમારું હૃદય બોલીને મને જોતો જમ હું હવે જાણું છું. ” કિશોર ઉઘો, દારી ઉતર્યો અને ચામ્યો ગયો ઉપાથી એક ચહેરો પણ બોલાવો નહિ. તે માત્ર તેની પાછળ જોતીજ રહી ઉવરે જ્યારે તે દેખાતો બંધ થયો ત્યારે તે જાગી. પાછીનો કોરો અને પાણું પડ્યું હતું તે લીધું અને નીચે રસોડામાં મુક્યું. સરોજે પુછ્યું.

“ એ કાણ હતું ?

“ આ ! પેલા કોરો દતો ”

“ એણે શું ક્યું ? ”

“ કેમ જાણે રરખ જોડું હોય એમ લાગે છે શું ક્યું તેનો આજે આજે ખાસ છે પણ જક્રુ યાદ નથી ”

“ એ ક્યાં રહે છે ? ”

“ ક્યું પૂછાય નહિ. એ બોલતો દતો અને હું મંત્રમુગ્ધ બનીને સાંભળતી હતી. પણ એણે ક્યું હતું કે એને કોઈ સક્રું બદાતું નથી. ”

“ મને પાછો આવશે ? ”

“ કાણ જાણે. ”

તે દિવસની રાત પછી કિશોર ક્યા ચાલી ગયો તે કોઈ જાણતું નહો. જોગતો તેને જોગતાના જક્રુ પ્રવનો ક્યાં પણ પછી તે કહી દેખારો નહિ. મારું હતું કે તે આ જામમાં ન હતો પણ ઉડાના હૃદયમાં તેજે રચાન મેગ્યું હતું અને જો કે હવે ઉપા કિશોરને જુલવા દેવના કરતી હતી, જના કિશોરની જાની કરવા કરતી કરતી તેની ક્યાં અણી, જાન રિયર થતી.

દાદાજીની ડેલી

[શિવ ભોળા, મહેશ્વર ભોળાએ કાળ]

મને વહાલી દાદાજીની ડેલી;
રહી રંગની રેલ ન્યાં રેલી:

દાદાજીની ડેલી.....

એ તો દેવોની દિવ્ય ફૂલવાડી;
શીળી પમરે છે ફારમ દાડી:

દાદાજીની ડેલી.....

બાળે પંખીડાં કરતાં કસ્તોલો;
ઉડે આનંદની રસ છાજો.

દાદાજીની ડેલી.....

એ તો દેવળ છે જ દેવતાઈ;
રોજ ન્યાં છે વહાલની વધાઈ:

દાદાજીની ડેલી.....

સહા હસતાં છે બારણાં ખુલ્લાં;
ફડાં સ્વાગત ન્યાં છે ફુલો:

દાદાજીની ડેલી.....

ગુણ ગૌરવ ઠેરી એ ગાદી;
વસે માહેશ્વરી યાં દાદી:

દાદાજીની ડેલી.....

ધર્મધામ છે એ તો અમોહ;
એનાં બિરહો હું યા યા બોલું ?

દાદાજીની ડેલી.....

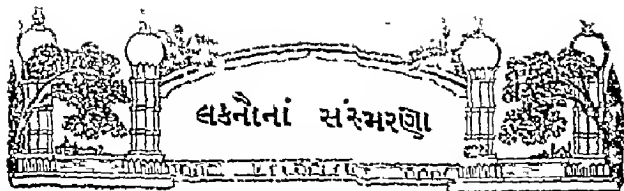
સ્મરણ માત્રે 'હિલ માફ' યાલે;
કોણ આવે દાદાજીની તોલે ?

દાદાજીની ડેલી.....

એનાં મૂલ કુબેર કયાંથી મૂલે ?
એની પાસે ત્રિભુવન ફૂલે:

દાદાજીની ડેલી.....

ચંદ્રકાન્ત મગજળ ચોગા

આયોજનાર : શ્રીમતી લેડી વિદ્યાવદન નીચકક, બી. એ

All India Womens' Conference (અખિલ ભારત ઓપરિવદ)ની સાતમી બેઠક લક્ષ્મીનાં નાતાલની રજા દરમિયાન બરાધર હતી. અને તે પરિવદનાં સંસ્મરણો દ્વારા એની કાંઈક માહિતી અન્ય બહેનોને મળે એ હેતુથી થીકું સખવા ઇચ્છા રાખું છું.

પરિવદનાં મન્ત્રે રાણીસાહેબ લક્ષ્મીબાઈ રાજવડે છે. મુંબઈનિવાસીઓ તેમના પૂર્વા-મગ્નનાં કો મીસ નાગુબાઈ જોશીના નામથી પરિચિત છે. કોઈકરના ધધામાં તેમણે ખ્યાતિ મેળવેલી તેજ ખ્યાતિ તેમણે ભગવતી રાખી છે. એક માહોલ કાપકર્તા તરીકે તેમણે સફળતા મન સપાલન કર્યા છે નેથી તવા વર્ષમાં પણ તેમને મન્ત્રીપદે નીમ્યા છે. પ્રતિનિધિઓની આવણીમાં રહી તેમણે સર્વેના મન દરજી કરી લીધાં હતાં.

પરિવદમાં સમસ્ત દેશની સુચિસિત બહેનોની હાજરી હતી. તેમનો હિસાબ અત્યંત હતો અને પ્રત્યેક બહેન પોતાના વિધાનમાં કાંઈને કાંઈ કામ કરનારી છે એમ પ્રત્યક્ષ જણાઈ આવતું હતું. ગુજરાતી બહેનોની સંખ્યા પણ આટલા દૂર ભાગમાં હોવા છતાં સારી હતી. જગાલી, મગસી, આગવાસી, પંચમી, મધ્યપ્રાન્તો, ઉત્તર, મુંબઈ વગેરે સર્વ સ્થળેથી ઓઝા. પ્રતિનિધિ તરીકે હાજર થઈ હતી અને પરિવદનાં કાર્યોને ધનતાં આપ્યા

નો આપવા એક બીજા સાથે હરીશાષ કરતી.

જેવણી અને સમાજ સુધારાના પ્રયોગને ધનતા કરાવે છે. અને એ વિષયો પર અભ્યાસ કરી બોલવા માટે બહેનોએ પૂરી તૈયારી કરેલી માલમ પડતી હતી આ વરસની પરિવદમાં નવા બધારજુમાં આવનાર ઓઝાની જુગી બેઠકો સામે વિરોધ દર્શાવવામાં આવ્યો હતો અને સર્વ સામાન્ય બેઠકો માટે ઉમેદવારી કરવાની તેમની ખાપસ જણાવી હતી. બીજી બાજત સત્તવિઠેદની હતી. સત્તવિઠેદની તરફેણમાં સારી સંખ્યામાં મત નોંધાવાથી એ કારણ પસાર થયો હતો વરોદરાના સત્તવિઠેદના કાપકર્તા ધોરજી પર સિટિય રેલ્વે માટે તેવો કાપકો રચાવવા આમલ કર્યો હતો સત્તવિઠેદના સબધમાં આપજીમાં ધણી એરંધ્રમજ જોવામાં આવે છે એ કાપકો પસાર થાય તો બહુ કે દુરક સત્તવે વિઠેદ કરવા આવેજ કરવાનું દોષ એમ જાનિત થયું છે. અતિ દુઃખદ સન્નિગોમાં, નવાં વિવાહિત રહેવાથી મને પણ એક બીજાથી મુક્ત થાય તેમજ મનેનું દિત છે એમ તેમને જણાય તો-અને તે પણ તેમની ઇચ્છા હોય તોજ એ કાપકોનો લાભ લઈ સકાય એવી છૂટકો કાપકો કાંઈપણ સુધરેથી પ્રત્યક્ષ દોલો આવ-રવક છે દિલ્હિસ્તાનમાંતેની હાથ તરત વિશેષ અગત્ય છે કેમકે વિવાહિત ઓ પુરોવાના

લગ્ન સંબંધ તેમની જરા પશુ સંમતિ વગર અનેક અંગત કારણોથી માળાપો બધે છે તેમાં અસંખ્ય જોડાં એવાં હોય છે કે તેમને જીવનભર કુખ વેઠવું પડે છે એવા પ્રસંગોએ ધણીવાર પુરૂષ તો એ બધનથી મુક્ત થઈ એક સ્ત્રીને છોડી દઈ બીજી સાથે લગ્ન કરી શકે છે આવી છૂટ સ્ત્રીને નથી એ ઘેર અન્યાય છે લગ્નને ધાર્મિક બંધન માનવા સાર, માત્ર સ્ત્રીઓ પાસેજ એ આદર્શ પળાવવા માટે જે એકતરફી કાયદો છે તે કેવળ ન્યાયરહિત છે વિવાહિત સ્ત્રી પુરૂષોનાં જીવન કાયમને માટે કુખી કરવાથી કોઈ આદર્શ જળવાતો નથી અતિ વિકટ પ્રસંગે એવાં લગ્નોનાં બધન છૂટી શકે એવી કાયદામાં છૂટ હોવી જોઈએ એ માન્યતાના ધોરણે આ દંશવ બહુમતીથી પસાર થયો હતો

તે ઉપરાંત સતતિ નિયમનનો દંશવ પણ આ વર્ષે બહુ મોટી બહુમતીથી પસાર થયો હતો. હિંદુસ્તાન જેવા મરીચ, બેકાર દેશમાં વસતી અનિયંત્રિત વધે તેથી બવિખ્યની પ્રગ્ભને ભારે દાનિ છે એ આર્થિક દૃષ્ટિએ સંતતિ નિયમન આવશ્યક છે. તેમજ અનેક પ્રસંગોએ સ્ત્રીઓની શારીરિક દશા છેક ખમડે છે તેમજ તેની સંતતિ નિર્જાળ થાય છે એ આરોગ્યની દૃષ્ટિએ સંતતિ પરિમિત સંખ્યામાં હોય એ મુદ્દા છે એમ ચર્ચા થઈ હતી. આ નિયમન સંયમ વડે થાય તો શ્રેષ્ઠ પશુ બ્યવહારમાં આવે સંયમ લાગ્યેજ નોવામા આવે છે. કૃત્રિમ છલાજોથી સંતતિ નિયમન કરતાં અનીતિ થવાનો ભય છે એ વાત પશુ વીસારી દેવામાં આવી ન હોતી, પરંતુ હરેક સારી વસ્તુને દુરપયોગ થાય માટે તે મહંશુ ન કરવી એવું કોઈ કહી શકે નહીં. વિગાનદાશ અનેક વસ્તુઓ એવી છે કે જેના મારેને મોઢો ઉપયોગ થાય છે. જે ઓછું અનિષ્ટ હોય તે 'લેડ' એ કાંઈક છે.

આવા કૃત્રિમ પ્રયોગો સિવાય પશુ મનુષ્યો ક્યાંકોં છા અનીતિને માર્ગે જાય છે ? નીતિના માર્ગે જવા માટે તો સારા સરકારની આવશ્યકતા છે મદ્રાસની પરિષદમાં આ દંશવ પસાર ન થોતો થઈ શક્યો. સંતતિનું રક્ષણ, પાલન, શિક્ષણ, સ્વાધીનતા ભોગ એ સર્વ સ્ત્રીઓને જ માથે છે એટલે એ સંબંધમાં તેમનો અભિપ્રાય વજન આપવા યોગ્ય ગણવેા જોઈએ.

આ પરિષદની સાત બેઠકો ચાર દિવસમાં થઈ હતી. પ્રથમ દિવસે સ્ત્રી પુરૂષોનો ભેગો મેળાવડો હતો લગ્નભગ હજારેક માણસ હાજર હતાં. પછીના દિવસોએ માત્ર સ્ત્રીઓની હાજરી હતી. સાતસો આઠસો સ્ત્રીઓ દરેક એમ અનુમાન થાય છે. લગ્નભગ બસે બહેનો પ્રતિનિધિ તરીકે આવેલાં હતાં. આવા મેળાવડામાં આપણા ભારત દેશના જુદા ભાગમાંથી સુશિક્ષિત, ઉત્સાહી આગેવાન બહેનોને મળવાનો પ્રસંગ જે પ્રાપ્ત થાય છે તેનું મૂલ્ય થાય તેમ નથી. તે ઉપરાંત તે સર્વના વિચાર અને અનુભવની આપણે કરવાથી પશુ પ્રત્યેકને લાભ છે એ નિઃસંશય છે. આ સર્વ બહેનો પોત પોતાના ગામમાં જઈ પરિષદનું કાર્ય આમળ વધારવા માટે આપ્તા વર્ષ દરમિયાન પ્રયાસ કરે છે, જેથી માત્ર પરિષદ તે મેળો બની સમાપ્ત નથી થતી. આ પરિષદે એવું એક રચાન પ્રાપ્ત થયું છે કે તેનો મત સન્માન પામે છે અને ધારાસભામાં તેનું સારું વજન પડે છે. સમસ્ત દેશની પ્રતિનિધિ સ્ત્રીઓ મળી જે વિચાર કરે તે આદરનો પાત્ર હોવો જોઈએ એ વાત સર્વેથી સ્વીકારાઈ છે.

લકની ખરેખર એક રાજધાનિ સહેર છે બાદશાહી વખતની જાહોજાહોની ચિહ્નો

છપરાંત નવા જમાનાની ચલતી કળાનું દર્શન
પણ ત્યાં થાય છે. સુંદર મકાનો, આકર્ષક
બમીયાઓ અને વિદ્યાગર રસ્તાએ એ સર્વ
વડે લકનો બહારથી આવનારના મન
આકર્ષે છે.

પરિવહને અંગે આનંદપાનના મેળાવડા
ત્રણ ચાર થયા હતા. તે છપરાંત લકનોની
બહેનો તેમજ બહારનાં પ્રતિનિધિઓએ મળી
એક નાટ્ય અને સ્પર્ધાતનો અતિ મનોરમ
જલસો કર્યો હતો. ડૉ. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું
‘માલિની’ નામનું નાટક, ગરબા, લીલાવાદન,
સંગીત, કૃષ્ણગોપીનું દર્શન એ સદૃશ સહેજે
બુધ્ધિ તેમ નથી. દરેક પેલપેલાનું કાર્ય

કુશળતાથી કર્યું હતું. અને એ જલસો સરળ
મર્યાદા હતો.

લકનોમાં રાગઓ, તાલુકદારો, નવાઓ
લગેરે સર્વ આનંદની સ્ત્રીઓમાં અગાધ પડેલો
અત્યંત પ્રચલિત હતો. આ પરિવહમાં તે
વર્તની કિંકુ તેમજ મુસલમાન બહેનોએ પડેલો
બાણ એ મુઠ્ઠી બાગ લીધો હતો. આ કરતાં
વધારે આકર્ષકનક અને સતોષકારક બીજા
એ હતી કે આ કિંકુ મુસલમાન બહેનોમાં
અત્યંત સંપન્ન બેવામાં આવતો હતો જે બીજા
પ્રતિએ પ્રદર્શ કરવા જેવો છે.

પરિવહને અંગે નાનકડું સ્વદેશી પ્રદર્શન
પણ બરવામાં આવ્યું હતું.

તમેજ બધા દેશોએ છા

બધા બાલકો—‘એ, એ, હું જાણીશું
અરથા હું અમને ના અડતો.’

એક બાલક—‘પણ એ જાણી શ્યા છે ?
એ તો રમણુવ લાગે છે, રમણુવ.’

બધા—‘અરે, એ તો જાણી છે આને એણે
નવાં લોકો પહેર્યા છે ને ન્હાંયો પોર્યા છે.’

એક—‘તો પણ એને કેમ ન અડાય.’

બધાં—‘પણ એ જાણી છે ના ? મેલ
મટે છે ના ?’

એક—‘પણ અત્યારે એ ક્યાં મેલ મટે છે ?
અત્યારે એ જાણી નથી પણ રમણુવ છે.’

બધા—‘હા, હા, મુરખા, આશા રહે
અડતો નહીં.’

એક—‘આ બાલકો તો; ડાહ્યાઓ, વસ્ત્ર-
નેશ હું નહીં અડવાને; તમેજ બધા દેશોએ છા.’

બા, બોલું રીખવ મા

બાલકો બાને પૂછ્યું, ‘જાણીને કેમ ના અડાય ?’
બા કહે, ‘એ મેલ મટે છે.’

બાલક કહે, ‘તો મેલ તો હું પણ મટે છે.’

બા કહે, ‘પણ એ જાણી છે.’

‘બાલક કહે, જાણી નેહલે છા ?’

બા કહે, ‘મેલ મટે તે જાણી.’

બાલક કહે, ‘ત્યારે બા, હું પણ જાણી. હું અને
ના અડતી.’

બા કહે, ‘એમ તે કોણ ? હું તો મેલ મટે
સ્વચ્છ રહું છું.’

બાલક કહે, ‘ત્યારે જાણી પણ જાણીને કેમ તો ?’

બા કહે, ‘તો પણ એને ના અડાય.’

બાલક કહે, ‘હા, હા, એવું બોલું રીખવ મા.
એવું જાણું છું નહિ રીખવ.’

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદની જન્મેતા શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સને

પરિચય કરાવનાર : શ્રી ચન્દ્રેશ હ. શુક્લ

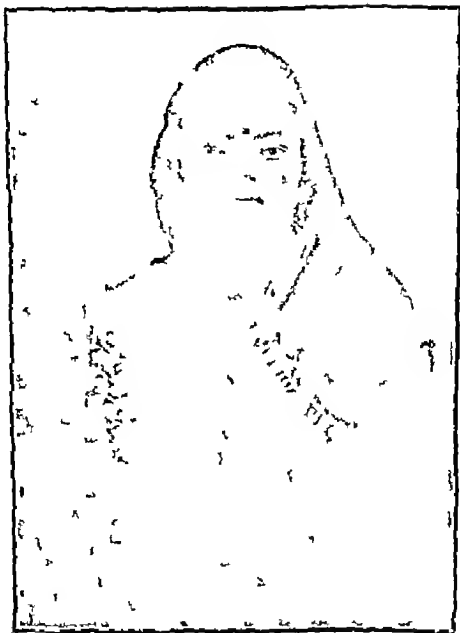
મી સીસ કઝીન્સને એ પહેલવહેલાં ૧૯૨૬ ના જન્યુઆરી માસમાં જોયા અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનું ચોથું અધિવેશન મુંબઈમાં ભારતમહિલા શ્રીમતી સરોજિની નાયકુના પ્રમુખપદે મળ્યું હતું. અને એ પરિષદમાં, પરિષદના પ્રાણસમાં શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સને જોવાનો અવસર મળ્યો. શ્રીમતી કઝીન્સનો દેખાવ જ એવો છે, કે એમને જોતાં મનુષ્ય સ્વભાવનો ધ્રુવેજ પશુ અવ્યાસ હોય એવા કાંઈને પશુ, તેઓ એક ખંતીલા કાર્યકર છે એમ જણાઈ આવ્યા વિના નહિ રહે. શ્રીમતી કઝીન્સે ભારતની મહિલાઓ માટે કરેલાં કાર્યોથી હું સુપરિચિત હતો; એટલે તેમને જોવાની-મળવાની તક સધવાનો અવસર હું જોઈયા જ કરતો હતો. ૧૯૨૬ ના જન્યુઆરીમાં એ અવસર પ્રાપ્ત થયો. અને ભારત કાળે, તેમજ ભારતીય મહિલાઓ કાળે નિસ્વાર્થ ભાવે સેવા કરનારાં એ અપૂર્વ આપરીય મહિલાનાં દર્શન કરી હું આશ્ચર્યથી થયો. પરિષદ દરમ્યાન એમની સાથે વાર્તાલાપ થતાં, તેમનો ઉત્કટ ભારતપ્રેમ, અને ભારતીય મહિલાઓને ઉત્તતિના પથે દેશનાની અભિલાષાએ અને મુગ્ધ ક્યો અને એ ભારતપ્રેમી મહિલાને મારાથી સહસા જ વહન થઈ મધુ.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનાં જન્મેતા શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સ છે ૧૯૨૬ નાં શ્રીમતી નાથીબાઈ દામોદર ઠાકરસી હિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીના પદવીધન સમારંભ પ્રસંગે, શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સને એવી પ્રેરણા થઈ કે અખિલ હિન્દની મહિલાઓની પરિષદ ભરવી અને એ પ્રેરણાને આધારમાં

મૂકવાનું કાર્ય તેમણે તરતજ શરૂ કરી દીધું. વર્તમાનપત્રોમાં એ સંબંધી લેખો પ્રકટ કરવા માંડ્યાં અને મિત્રોમાં પણ એ વિચારનો પ્રચાર કેયો. આમ સતત પ્રચારકાર્યને પરિણામે અખિલ ભારતીય મહિલા કેળવણી પરિષદનું પ્રથમ અધિવેશન ૧૯૨૭ માં યુના ખાતે ઘોડરાનાં ના. મદારાણી યાદેખાનાં પ્રમુખપદે ભરાયું. તે પછી ઉત્તરોત્તર એનાં અધિવેશનો ભરાયાં ક્યોં છે અને હાલમાજ ટીસેમ્બર માસની આખરે, લખનૌ ખાતે એનું સાતમું અધિવેશન શુભરાતનાં આદર્શ સભારી શ્રીમતી લેડી વિલાખ્હેન રમણભાઈ નીલકંઠનો પ્રમુખપદે ભરાઈ ગયું છે.

શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સ લગભગ ૧૯૧૫ ના અરસામાં, હિન્દ આવ્યાં અને મદ્રાસમાં ડૉ. એની ખીસાન્ટ સાથે યીજોસોફીકલ સોસાયટીનાં એક આગેવાન 'કાર્યકર્તા' બની ગયાં. હિન્દ આવતાની સાથેજ તેમણે 'ભારતીય મહિલાઓ અને બાલકોનાં હિતનું' અદાલત શરૂ કરી દીધું. Women's Indian Association (ભારતીય મહિલા સમાજ) નાં તેઓ એક મુખ્ય સંચાલિકા છે. કેટલાયે વર્ષો સુધી એ સમાજના મુખ્ય મંત્રી તરીકે તેમણે કાર્ય કર્યું છે અને તેમના પ્રયત્નને પરિણામે જ એ સમાજનું 'માર્ગદર્શક સંગઠન' થઈ સકયું છે અને શ્રીમતી સરોજિની નાયક, શ્રીમતી કમળાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાય, શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતા, જેવાં લોકપ્રસિદ્ધ અને મમાજસેવક મહિલાઓ એમાં આગળ પડતો ભાગ લઈ રહ્યાં છે.

હિન્દ આવ્યાને બેએક વર્ષ પછી પૂર્વે થયાં નહિ ત્યાં તો તેમણે ભારતીય મહિલાઓની ઉન્નતિ માટે મથન કરનારાં એક

શ્રી સુભદ્રાકુમારી ચિહ્નાણુ

જેમને “વિખરે મોતી” નામે નવસિંહ-સમ્રાટ મારે
 હિન્દી સાહિત્ય સમેલને રૂ. ૫૦૦૦ નું પારિતોષિક
 આપ્યું છે. એ વડો એ બહેનને “સુકુલ” નામે
 કાવ્યસમ્રાટ મારે રૂ. ૫૦૦ નું પારિતોષિક મળ્યું હતું.

[ચિત્રકાર:]

સીતા-વનવાસ
મુબાહના કથા-પ્રવચનમાં મુબાહસું મનોરમ ચિત્ર.

[ડૉ. અબિહા શિરમર]

આજેવાન મદિસા તરીકે નામના મેળવી લીધી. ૧૯૨૭ માં દિન્દની ઓએને મતાધિકાર મેળવી આપવા માટે તેઓ દિન્દની વહીર સમક્ષ એક અખિલ ભારતીય મદિસા પ્રતિનિધિમંડળ બધુ અર્થાં દત્તા મતાધિકાર મારેની મદિસાઓની ચળવળ દિન્દમાં આ લગ્નબાળ પદેલવદેલી જ દત્તી દિન્દમાં શિશુ કથ્યાણની રચિત તરફ તેમને મળે પ્રેમ છે. કેટલાયે સ્થળે તેમણે શિશુકથ્યાણનાં કેન્દ્રો સ્થાપ્યા છે. અસ્થાઓ તેમજ પરિવહનાં સયોજનમાં તેમની ફરજગતા અપૂર્વ છે અખિલ ભારતીય મદિસા પરિવહની સયોજનના તેમણે જ કરી. સને ૧૯૩૧ ના નન્યુ-આરોમાં લાહોરખાતે અખિલ એશીયા મદિસા પરિવહની સયોજનના પશુ શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સના પ્રવલનુજ પશરની પરિણામ હતુ.

શ્રીમતી માર્ગરેટ કઝીન્સ એક પ્રખર વિદ્વાની પણ છે. આપલેન્ડની શેષ સુનિવર્તીનાં ગાવિદ્યાનાં તેઓ સ્નાતિકા (Bachelor of Music) છે પોરસપ કલા અને વિગાન પ્રત્યે તેમને ખાસ પ્રેમ છે અને તેને પરિણામે તેમણે અત્યંત પ્રવલ કરીને કેટલાક ભારતીય વિશ્વવિદ્યાલયોમાં સંગીતની પદવી માટે જુદુ સ્થાન રખાવ્યું છે. પિવાનો વગાડવામાં તેઓ અત્યંત કુશળ છે અને પ્રાચીન નેમજ અર્વાચીન અનેક અંગે તેઓ તેના ઉપર ખગલી થકે છે સેગાયે અંગેનાં અનેક દિનિઓને, સંગેત ચિત્રનની મદદ વિના તેઓ ખગલી થકે છે આને લીધે તેમને મદાસના નાં મવનર અને મેસુરના ના. મદાસાળની ઓરેન્ડ્રા સાથે આવા-ખગલવવાનુ માન મળ્યું હતુ.

ભારતીય મદિસા સમાજનાં મુખપત્ર 'ઓધમ' નાં તત્રી તરીકે તેમણે વર્ષો સુધી સેવા આપી હતી અને મદિસાઓના પ્રમો સંજલમાં તેમના અભિપ્રાયો વજન

પાત્ર મળ્યાવા છે. આંતરરાષ્ટ્રમાં એનો સ્વીકાર થયો છે ૧૯૨૩માં સગારે તેમને ઓનરરી મેજસ્ટ્રેટ બનાવ્યાં દત્તા દિન્દમાં એ પદનીખાનાર્ગ, તેઓ પદેલર્જ મદિસા દત્તા તેઓ એક ફરજ સેવિકા છે. અને માનવિદ્યા, સાદિત્ય, અને ભારતીય આધાત્મિક વિષયો ઉપર તેમણે સંગલમ ખારેક પુરતો લખ્યા છે. તેમાં "Characteristiot of Indian Womanhood" 'Marriage in India', 'Harmony of Life or Awakening of Asian Womanhood' ખાસ વાચવા યોગ્ય મથો છે આ ઉપરાંત તેમણે મામમિનાં અનેક લેખો લખ્યા છે

આવદારિક રૂપમાં શ્રીમતી કઝીન્સ મળીટીનાં લકન નથી પરંતુ તેઓ ખાદી પહેરે છે સત્યાગ્રહ આંદોલનની શરૂઆતમાં તેમણે પોતાની મદાસી સદયોજિનીઓ સાથે તામીર માનના કેટલાક લાગેમાં સ્વદેશી અને ખાદી પ્રચારના કામમાં મારો લાભ લીધો દત્તા તેઓ એક પ્રભાવશાળી વક્તા હોઈ, ઉગ્રાઈ અને આપલેન્ડનાં વિશ્વ વિદ્યાલયોમાં તેમજ સાર્વજનિક સભાઓમાં તેમણે બ્યાખ્યાનો કર્યા દત્તા. ઓરેને અહીં તેમણે મલાઓમાં કરેલાં ભાષણોથી જનતા ઉપર મળે પ્રભાવ પાડ્યો છે. ધીઓસોરિકલ સોસાયટી તરફથી પણ તેમણે સ્વદેશી અને ખાદીને સંદેશ સળગાવ્યો દત્તા.

સત્યાગ્રહના શરૂઆતના દીવસમાં તેમણે આવદારિક રીતે તેમાં જાક પણ લાભ લીધો નહિ. પરંતુ બ્યારે નોઠરશાહીના અત્યાચારો દિવસે દિવસે વધતા ગયા, ત્યારે તેની સાથે તેઓ આંખ આડા કાન કરી થક્યાં નહિ. તેઓ સત્યાગ્રહ અમામમાં હુંકારવા તત્પર થયાં અને તરતજ તામીલનાડુ મદાસલા સમિતિનાં તેઓ સભ્ય બની અર્થાં તે સાથે મદાસમાને પોતાની સેવાઓ સમર્પણ કરવા પણ તેમણે જણાવ્યું. તે વખતે લખેલા પત્રમાં તેમણે જણાવ્યું હતુ

“ દરેક આયરીશ મદિલા, જેણે પોતાના દેશની સ્વતંત્રતાને માટે પોતાના કર્તવ્યનું પાલન કર્યું છે તે સ્વભાવતઃ ભારતીય પ્રજાના આ સ્વતંત્ર યુદ્ધમાં ખભે ખભો મિલાવીને સંગર્વ ઉભી રહેશે. વળી આવી દશામાં તો એથીય વધારે; કારણ કે ભારતીય ઔ પુરુષ પોતાના ચિરવાંછિત હિંદુશની પ્રાપ્તિને માટે દમનનાં કઠોર કારાગારમાં પીસાઈ રહ્યા છે અને ઈંગ્લાંડની મજૂર સરકાર તેમને કચડી રહી છે.”

આ પત્ર લખ્યા પછી કેટલાક દિવસે, ૧૯૮૦ના નવેમ્બર માસમાં શ્રીમતી માચરેટે તામિલનાડુ પ્રાન્તિક મદાસલા સમિતિના પ્રમુખ શ્રી. સત્યભૂતિને એક બીજો પત્ર લખી પોતાને પ્રાતિક સમિતિની કાર્યવાહક સમિતિના સભ્ય બનાવવા વિનવિત કરી હતી અને એ રીતે મદાસલાને વ્યાવહારિક સહયોગ આપ્યો હતો એ પત્રમાં તેમણે જણાવ્યું હતું: “ તામિલનાડુ મદાસલા સમિતિની મેલા કરવાનો અવસર પ્રાપ્ત થાય છે તે મારું સૌભાગ્ય છે એમ હું સમજું છું. જે સમયે મને ૧૯૨૭ની મદાસ મદાસલામાં એકઠા થએલા ૩૦૦૦૦ પ્રતિનિધિઓ અને મદાસલાનાં બધા પ્રદર્શનની યાદ આવે છે અને ન્યારે મને એ યાદ આવે છે કે મદિલા દિનની સલામા તથા હમ્બર ઓએ એકઠી થઈ હતી, ત્યારે આવા પ્રકારના લોહપ્રિય મતને કચડી નાખવાનો પ્રયત્ન કરીને સરકાર પ્રજાસત્તાકની અવહેલના કરી રહી છે એવા વિશ્વાસ પણ નથી આવતો.

દેશની આઝાદી રાજનૈતિક સરથાને ગેરકાયદેમર જાહેર કરવામાં આવે એ અસંભવ છે. અદિસક કોર્ષો અને પ્રચારને માટે સંસ્થા સ્વાતંત્ર્યનો અધિકાર વિચારદર્શન માટે મુખ્ય આવરણ છે. મદાસલાના કાર્યકર્મની દરેક વાત સાથે હું સંમત નથી, તેમ જ મારી વિવેકશક્તિ ગાંધીજી કે બીજા કોઈને સુધરત કરી નથી; પરંતુ ભારતની સ્વરાજ્યપ્રાપ્તિની

મહત્વાકાંક્ષા પ્રત્યે હું સાચા હૃદયથી તેમની સાથે છું અને વ્યક્તિગતરૂપે હું દરેક સંભવિત ઉપાયદ્વારા તમને મદદ કરીશ.”

પત્ર લખાને બેસી ન રહેતા તેમણે સત્રામમાં સહીયરૂપે જૂકાવ્યું. વિદેશી કાપડની દુકાને પર અન્ય ઓછોતી સામે તેમણે ચોટી કરવાની ઘરઆત કરી દીધી. મદાસની પોલીસ વિદેશી કાપડની દુકાને પર ચોટી કરનાર ઉપર ખૂબ ખૂબ અત્યાચાર કરતી હતી તે જણાવવાની અહીં જરૂર નથી. ઘરઆતમાં સ્વયં સેવકો દુકાને ઉપર ચોટી કરતા હતા; તેમના ઉપર પોલીસ શેન લાડી ચલાવતી હતી પરંતુ ન્યારે સ્વયં સેવિકાઓએ ચોટી શરૂ કરી ત્યારે લાડી બંધ થઈ અને ત્રિરેતારી ચલા માંડી. શ્રીમતી કમીન્સ પણ એ ચોટીમાં સામેલ હતાં. શ્રીમતી કમીન્સની સહકર્મતાનું આ સળળ પ્રમાણ છે. વળી હાલમાંજ તેમને મદાસમાં બાવણ કરવાની મનાઈ કરવામાં આવી હતી અને સારી આલ ચલગત માટે તેમની પાસે રૂ. ૧૦૦૦૦ નું બેંક અને એટલીજ રકમની બે જમીનગિરિઓ માગવામાં આવી હતી. તે ન આપવા માટે તેમને ગયા ડિસેમ્બર માસમાં એક વર્ષ સાદી કેદની સગ કરવામાં આવી છે.

શ્રીમતી કમીન્સ દુનીયાનો પ્રવાસ કરી ચૂક્યા છે અને તેને પરિણામે આંતરરાષ્ટ્રીય સમાજનીતિનું તેમને ઘણું સારું જ્ઞાન છે. તેમનાં સામાજિક જીવનની ઘરઆત ૧૯૦૬ ની ઇંગ્લાંડની મદિલાઓની મતાધિકારની ચળવળથી થાય છે ઇંગ્લાંડ અને આયર્લેન્ડમાં એ પ્રવૃત્તિના એક નેત્રી તરીકે તેમની મહત્તા થાય છે તે વખતે એ આન્દોલનને જો તેમને બે વાર જો જવું પડ્યું હતું. અને કદાચ એ કારણેજ ભારતની મદિલાઓની એ પ્રવૃત્તિમાં તેઓ આગળ પડતો ભાગ લઈ રહ્યાં છે.

આવી ભારતપ્રેમી આયરીશ મદિલાને વંદન કરી આ હુંકો અને જાઓ પરિચય સમાપ્ત કરીશ.

ભારતીય મહિલાઓના કૂટ પ્રશ્નો

[અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદના પ્રમુખનું વાક્ય]

વ્યાખ્યાતા શ્રીમતી લેડી વિદ્યામહેન નીલકંઠ

બહેનો,

આ સૌથી અવત્યની અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદની અને પ્રમુખ મુદ્રાના મટે આભાર દર્શાવવાની મારી પદેલી ફરજ છે. દેશની અવત્યની નરરીઆતો સાથે સબંધ. પ્રશ્નની આ સર્યાની અર્થમાં બાજ લેવામાં હ ચીરમ માનુ છે. સૌથી વધુ આચળ વધેલી તેમજ ચિદ્ગુણ પામેલી સીએ સાથે અર્થ કરવાની વા આપવા મારે હું ફરીથી મદદર મદલોનો આભાર માનુ છે.

આ પરિષદને લગતી પ્રવૃત્તિઓ દોરવાના સે
પ્રવૃત્તિના સે માગે એ તે સીએને લગત
ફેળવળી અને સમાજ
મુધારાના પ્રશ્નો દાઢ મરના તે અને બીએ, આખા
દેશના ફેળવળી અને સમાજ મુધારા તરફ આપણી
પ્રવૃત્તિઓ વાળવાનો. અલગત સે ફેળવ ફરુ
એકમેકે કે, યાકસ મર્ગા નહી ફરી મુદેલ છે
બી, ઉપરના મરે તે માર્ગ મારે વિસ્તુત મર્ગેકમ
પરી સામાજ સેમ છે આ પરિષદની સામાજ
કરનાસીએના મૂળ વિચારણી હુ આદિત્યાર નથી
પરંતુ એકસ તે યાકસ છે કે પ્રલની ફેળવળી
વિવધા તેમજ સામાજા ફલ્લિતિ મરે મુકગ મમ
કરવાનુ છે એ તેએ એક સામા છે અને તે સથે
તેએ, સેવા કરવા પ્રેસાથર્ અને પોતાના ફેરમા
પોતાપી બનતુ બધું ફેરડી નેલીલી સીએની
સરેવાર્ સસર્મા આર્માં મુદા મુદાં મમ
અને મર્ગેકોનો સદાર ફરી તેમને એક સરકામાં
વડુપ બનાવવાનો વિચાર મરેમા મુકદ દતો
આમ, આને અખે ક્રિતિ, નીતિ, રજવે કે
વધેના એકમાત્ર વિના દેશની ફલ્લિતિ વરે
આપણે ખ્યાન મેકિમ ફરી રવા બીએ, આપણું

ધીવ એક છે, આપણા પ્રશ્નો એક છે, અને
આમતેમ સ્વળ તેમજ મર્ગેકને અનુગુણ આરે એવા
રીતિ નીતિના સદેનસાન ફેરફાર વિના, આપણે
આપણી ફલ્લિતિ મારેમ પ્રવલ ફરી રવા બીએ.

આપણા પ્રશ્નો વરે આપણે આ દ્રષ્ટિથી
એકમેકે બીએ ત્વારે તેના
ઉકેલનો ઉત્તમ માર્ગ લાલેનો સૌથી ઉત્તમ
માર્ગ સીએને લગત

દાઢ એવા પ્રશ્નોને મુદા પારી દેવાનો નથી નર
હીએ તે એ મર્ગ મુદેલ છે સીએને લગતના
ફેળવળા ઉપેમા પ્રથે સાથેમ વાલવાનુ છે.
ઉપરાંત ફેળવળી વિવધા તેમજ સામાજા આપણે કે
પ્રલવાળની અસર મોલી સીએ ઉપરના થતી
નથી વડે, ઊભા ઊભી બન્નેની ફેળવળીની
પુનર્કરના થવાની નર છે એરે એક પ્રશ્ને
મૂળી માત્ર બીએ ઉપરના આપણને પાલવે એમ
નથી બાજલમ અને એના એવા સામાજા
રિવાએ ઊભા ઊભીએ બન્નેને સરખી રીતે
લાગુ પડે છે એરે આખેલ પ્રશ્ન લેના લેવાનુ
સર્વોત્તમ છે અલગત, સીએના મતાધિકર,
સામાજા દરતો એવા વિષયો છે કે તે તરે
આપણે સામાજા દ્રષ્ટિએ ખ્યાન આપણું એકમે

દાઢ પરવાનુ સૌથી અવત્યનું અને મદલતુ
મર્ગે નિરક્ષરતા નિવાર-
નિરક્ષરતાનો સાપ વડુ છે નવામુધી આ
દાઢ નદિ લામુધી,
પ્રવૃત્તિની બીલ દિવાના પ્રવલો નર નિમ્મ
ઓ નિરક્ષરતા આપ છે અને દેલ એનાથી એમ
વરેલો મુખ લવ તેમ પ્રવૃત્તિ મરે એ
વધુ સર છે લખી કે વારી ન યારી
સીએની મોલી સરવા ફરેને મારે લમમનક
છે નિરક્ષર સીએની સંજ્ઞા નિરક્ષર પ્રથેના

કરતા ધણી વધારે છે આ નિવારવાનો એક માન માત્ર સરકાર પાસે પ્રાથમિક કેળવણી ફરજિયાત કરાવવાનો છે. આથી ઘણા મોટા ખર્ચ થશે, જે ખરે છે, પરંતુ આવાં પગલાંથી જે પરિણામ આવશે તેની મજૂરી થઈ શકે એમ નથી ધણા દેશોમાં લોકસમૂહનાં શિક્ષણે અનેક અનિયંત્રિત અવરોધક ઠોવાનું પુરવાર કર્યું છે. એટલે જેની પાછળ ખર્ચવામાં આવેલો પૈસો અનેક માર્ગોએ પાછો ભરપાશ થઈ જશે પરંતુ હાલમાં સરકાર આ સર્વોપરિ ફરજ, જે પ્રથમ તેની પોતાની જ છે તે, અદા કરે એવા જરા સરખો પણ સંભવ નથી પરંતુ પ્રભુએ નિરક્ષર રહેવા માટેનું આ કાંઈ કારણ નથી. બધા ભંડોર સી પુરપોએ આ કામ માટે એક સામગ્રી ચળવળ શરૂ કરવી જોઈએ તે સાથે દરેક શિક્ષિત માણસે દુરસદના સમયમાં પોતાનાથી બની શકે તેટલા માણસોને અક્ષરજ્ઞાન આપવાની પોતાની ફરજ સમજવી જોઈએ જો આપણામાંથી દરેક મજૂર જેનું એક કલાક માટે પ્રભુની એક ટુકડીને લખતા અને વાંચતા શિખવવા પ્રયત્ન કરે તો એ વર્ષના સમયમાં તો ફેલાયે લોકો અક્ષરજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે અહીં હાજર છે તેના કરતા ધણી વધારે બહેનો એવી છે કે જે આ પ્રયત્ન કાચું સહેલાઈથી હાથ ધરી શકે અને જે રીતે દબરો ધરોમાં પ્રકાશ ફેલાવે, જો પાંચ વર્ષ સુધી આ કામ ચાલુ રાખવામાં આવે તો ફેલાવે વધુ માણસો લખતા વાંચતા શક્તિમાન થશે તે કહેવું મુશ્કેલ છે. અલબત્ત, આ શૈક્ષણિક દેખાડો છે એટલી સહેલી નથી. આપણામાંના ઘણાએ આને માટે કામ કરવાનો નિષ્કૃંપ કર્યો જોઈએ બીજા અને વધુ મોટી મુશ્કેલી તો એ નિરક્ષર લોકોને બેસાડીને શિખવવાની છે. નિરક્ષર લોકોના મોટા ભાગને તો દૂરસદના સમય પણ ભાગ્યેજ હોય છે બીજા કેટલાકોને એમાં કાંઈ લાભ દેખાતો નથી એટલે મજૂર માટે તેઓ રાજ નહિ થાય જોવાને સુધોદિવસી સુધારા સુધી સખ્ત કામ કરવાનું હોય છે અને છતાં નિર્વાહ પૂરતું મળતું નથી, તેઓને શિખવવાની આશા ભાગ્યેજ રાખી શકાય પરંતુ તેમના બાલકોને તો લણવવાનું જોઈએ અને જે પેઢીના સમયમાં તો આ નિરક્ષરતાને ભૂતકાળની વાત બતાવી શકાય દૂરસદના

જરાપણ સમય મળતો હોય એવા સર્વને દિવસના થોડાક સમય બાંધવા પાછળ ભાળવા સમજવી શકાય પુષ્પતવચનની ફેળવણીને પોતાના કાર્યક્રમમાં મૂકી એક બાબતથી નિરક્ષરતાના પ્રશ્નોને ઉકેલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવા માટે મહિલા પરિષદને અભિનંદન ઘટે છે. આપણે બધા સારી રીતે જાણીએ છીએ કે અજ્ઞાન અને જરીયાઈ માનવ પ્રાણીઓને મુશ્કેલી રહેવા છે; એટલે, અજ્ઞાનના નિવારણનું કાર્ય કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જે દરેક સ્ત્રી માટે, ખાસ કરીને બીજાનું લલ્લ જેના દૈય વચ્ચું છે એવી દરેક સ્ત્રી માટે, ખર્ચાત ધણું ઉમદ કાર્ય છે.

જરીયાઈના પ્રશ્ન ઉપર આવતાં ધણી પ્રાંતીય પરિષદોએ સ્વદેશી પ્રશ્નો આપણી આર્થિક સંન અને બીજા કાર્યક્રમ ઉન્નતિ થાલેલા નેતા આનંદ થાય છે, આપણે આપણું ધ્યાન આ સ્વદેશી ચળવળ તરફ ફેરવવું છે જે સમયની નિશાની છે; કારણ કે આપણી આર્થિક ઉન્નતિ તેમજ સમાયતી જે આપણે જે દિશામાં પ્રયત્ન કરવાનો છે તે જોઈ નહીં કલા કૌશલ અને ઉદ્યોગોના પુનરુદ્ધાર થાય અને પ્રભુની આર્થિક સ્થિતિ સુધરે સ્વદેશીના લોકો, એટલે કે બની શકે ત્યાં સુધી સ્વાભાવી યવાનો વિચાર આપણામાંના ધણીને અસર કરતો નથી એ દયાનંતક છે તેઓએ ભૂતકાળમાં જે ઉદ્યોગોને અડસરનારાઓની આર્થિક હાલત તરફનું જોવાનું છે દુનીયાના કોઈ પણ દેશને પોતાના કલાદુન્નર તરફ એકદમથી રાખવાનું પાલવે નહિ

આપણી પરિષદો મુખ્ય ઉદ્દેશ ફેળવણી અને સામાજિક સુધારાનો છે કેળવણીના સુધારા પરંતુ દેશમાં સર્વ પ્રથમ ફેળવણી હોવી જોઈએ અને પછી તેમાં સુધારા હોવા જોઈએ હાલની પ્રથમા સુધારા ધણી દિશામાં યવાની જરૂર છે અને આ પરિષદના કાર્યક્રમોએ પોતાના સ્થાનમ સૌથી વધુ જરૂરના હોય એવા સુધારાઓ હાથ ધરવાનો નિષ્કૃંપ કરવો જોઈએ સૌથી પહેલી બાબત, પ્રાથમિક ફેળવણીને ફરજિયાત ધારે વિસ્તારવાની ચળવળ ચલાવવાની છે તળી જ

શિક્ષણ આપનારા શિક્ષકો બધાય તાલીમ પામેલા હોવા જોઈએ. અને દરેક શાળા રમત રમત માટેના છુટ્ટા મેદાનવાળા મકાનમાં હોવી જોઈએ. બાલકોની શારીરિક ખીલવણી તરફ અત્યંત ધ્યાન આપવું જોઈએ. બાલકોને સુધારે ઔદ્યોગિક શાળાઓ સરકારની નજરનો છે. બાલકો, ખાસ કરીને છોકરાઓ શારીરિક ફેળવણી મેળવ્યા બાદ શુ કામ તે બાલકો નથી તેઓમાંના ધણાખરા હૃદયસ્પર્શક ફેળવણી માટે જઈ શકતા નથી અને તેમને આપવામાં આવેલ શૈક્ષિક શિક્ષણ તેમના કંઈ બનેલ ધર્મો સ્વીકારવા માટે તેમને ત્યાંવાલું બતાવે છે. એટલે તેઓ ક્યાંયના રહેતા નથી જો તેઓ માટે શૈક્ષિક ઔદ્યોગિક શાળાઓ ખુલ્લી હોય તો તેઓ વધારે સારી રીતે પોતાનો ધર્મ કરવા ચક્રિમાન થાય.

આધ્યાત્મિક અને હૃદયસ્પર્શક ફેળવણીમાં વિદ્યાર્થીઓને સૌથી મોટી હરકત

શિક્ષણપ્રથામાં શિક્ષણનાં વાદન વરીકે મોટી ખામી વિદેશી કાલની છે આ રીતે શિખવાતા દરેક

વિષયો બાલકોના મનની શક્તિ બીનજરૂરી રીતે ખર્ચી નાખે છે આ પદ્ધતિ ઘણે સમય લઈ લે છે અને આને અગે વિદ્યાર્થીઓને ધણું વધેલું કુમારવા પડે છે જેઓને કંઈ ચમકાવે તેમને એક સાથે કામગીરી ખાતરી કરાવી આપશે શુભશાલી કે બીજા પ્રાતીય કાલમાં જ બોપરી રીપોર્ટ ૧૯ કે ૧૭ વર્ષની છોકરી એવા સંલેખમાં આવી નવે કે તેને પોતાના છવન નિવાસની બેસરવા કરવી પડે તે બીજા વર્ષની કાંતર બનવા માગે છે અને માટે તેને અગેલું ફેળવણી હેવા માટે જ વધેલું જાળવા પડે અને પછી ચાર વર્ષનો પ્રાથમિક અભ્યાસક્રમ તેને કરવો પડે. આમ, આને માટે તેને પોતાની છોકરીના કિમ્મત ૧૧ વર્ષે કુમારવા પડે છે જો કાંતરી અભ્યાસક્રમ તે પોતાની જાતે જાળવવા માગે શીખી શકતી હોય તો તે એકદમ સરખાત કરી કે અને ૪ કે ૫ વર્ષમાં તે પૂરો કરી નાખે અભિવૃદ્ધિ નેવા નવા વિષયો પોતાની ન હોય એવી કાલમાં શીખવા પડે એનો અર્થ બીનજરૂરી બોલે અને ભય કર મુશ્કેલી એવો વાલ છે એટલે આ પ્રથા જેમ વહેલી કાઢી નાંખવામાં આવે તેમ વધારે સારું આપણી કેટલીક શુનિ-

વર્તીશીઓએ આ દિશામાં ફેરવાવ પડેલા લીધા છે એ જોઈ આનંદ થાય છે આપણામાંથી જેઓની કામગીરી શુનિવર્તીશીઓમાં કામગીરી પડેલીયતી હોય તેઓએ આ હેતુસર તેનો ઉપયોગ કરી આ બેવકુલીમદેરી પ્રથાનો નાશ કરવો જોઈએ. આને અર્થ અગેલું કાલમાં અભ્યાસને ઉતારી પાડવાનો નથી; મુખ્ય વર્ષો તો તેને શિક્ષણના વાદન વરીકે જાપરવા સામે છે આપણા જેવા વિદ્યાર્થી દેશમાં જુદા જુદા

દેશોની જરૂરીઆતોને ખાસ વિષયોની અનુકૂળ આવે એવી જુદી અગત્ય જુદી શિક્ષણ સ્થાનો દોવી જોઈએ આપણી

શુનિવર્તીશીઓમાં ખાસ વિષયોમાં નિષ્ક્રાંત થવાનું જેવું ધણું મર્યાદિત છે જે તેમને વિદેશીના અભ્યાસક્રમો જોયો તો તેમને માલમ પડેલું કે આ ફાનિયા ઉપરનો દેશો દરેક વિષય ખાસ શિખવા થાય છે, અલગત આ બધાનો અર્થ પૈસા છે; ધણું આપણા દેશમાં તો ફેળવણીની પાછળ એક સમય સૌથી વધારે ખર્ચ કરી ચકે તેને ધણું અમાવ છે છોકરાઓએ તો તેમની પસંદગીની કાંઈ ખાસ દિશામાં નિષ્ક્રાંત થવા માટે દિનંદની બહાર જુદું પડે છે જે આપણી બધી શુનિવર્તીશીઓએ આ પાલવવું નહિ હોય તો આવા પ્રકારનું શિક્ષણ મેળવી શકાતું હોય વા બધી શુનિવર્તીશીઓ એકત્ર થઈ પોતાપોતાની વચ્ચે કામગીરી વહેંચણી કરી ચકે એવું એકદમ અધ્યસ્ય સ્વયં આપણે ત્યાં શા માટે ન હોય ? સંગીત, ચિત્રકળા જેવી લલિતકળાઓને ફેરવણું છુ ત્યાં મુશ્કેલી દિનંદુ શુનિવર્તીશી કે અખિલદિનંદી મહિલા શુનિવર્તીશી સિવાય, બીજા કોઈ ધણું શુનિવર્તીશીના અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન નથી દિનંદને અનુકૂળ વાલ એવું અલ્પવિજ્ઞાન શિખવા માટે એક છોકરીને છોકરા કે અમેરિકા જતાં જોયો આપણે આશા રાખીશું કે પરિષદે સારું કરેલી નવી શાળા આ ક્ષતિઓ ફેર કરશે અને જ્યાં હાલિનિનુદ્યો આ વિષયનું શિક્ષણ આપશે

છોકરીઓ માંની શિક્ષણ પ્રથામાં સુધારા સુચવતાં એક વસ્તુ તરફ આપણે જાણદારી જરા પણ બેદરકારી રાખવું જોઈએ વાની નથી અને તે બની ચકે ત્યાંમુખી

આપણે આદર્શ કમ્ય રાખવાની. અલબત્ત, બધાને તક આપો, જેઓ સીધી કમ્યો આદર્શ પ્રાપ્ત ન કરી શકે એમ હોય તેઓને સરળતા કરી આપો પણ આદર્શ નીચો તો કોઈપણ રીતે ન પાડો. સ્ત્રીઓની ફેળવણીનાં ઉત્તરમાં ધારણથી સતોષ ન પામો. આમ ઇસ્લામનાં માટે કેટલીક વખતે એ ચુસ્ક બની શકે છે પરંતુ કોઈ પણ જોને નીચણ ધારણ તો નહિ ન; કારણ કે એનો અર્થ ઉત્તર માનસિક બળ, અને તે સામે તો આપણે હમેશા વિરોધ ઠાકવો જોઈએ.

બીજે હૈય સમાજ સુધારાનો છે ફનીયાના બધા દેશોને પોતાના સામાજિક સુધારાઓ સામાજિક પ્રશ્નો હોય છે અને તેમ હિન્દને પણ છે અપૂર્વ સમ્યતા અને સંસ્કૃતિની એ ભૂમિ હોઈ, તેણે, પોતાના ન રીત રિવાજો જળવવા પ્રયત્ન કર્યો છે અને ભૂતકાળના રીતરિવાજોથી હંડવા તે નાહુય છે આમ, આ દેશ ઉપર જુના વિચારની બાવના એટલા મોટા પ્રમાણમાં બ્યાપી ગયેલી છે કે તે સમયમાં સારા અણત્ય રિવાજો આને કાંઈ પણ હેલું સિદ્ધ કરતા ન હોવા છતાં, તે તણ દેવામાં આવતા નથી ખડ કહીએ તો કેટલાક રિવાજો કહિયે સારા ન હોઈ શકે એવા છે છતાં, તે જુના છે અને કોઈ પણ રીતે આપણા સમાજમાં ધુસી ગયેલા છે એટલે તેને ચૂસ્ત રીતે વળતી રહેવામાં આવે છે આથી, સામાજિક કાષ્ટકોને મદદન હરકત રૂપ આ જુના વિચાર છે, દેશના બધાજ ભાગોમાં જણાવી સ્પષ્ટિ પ્રથાએ આ જુના વિચારોને બાધી રાખ્યા છે સારા કે નરસા બધાજ રીવાજો જળવવા માટે જ્ઞાતિ ખરી રીતે સરસાણુરૂપ છે.

પ્રમુખ સામાજિક ક્ષેત્રોમાં લખના રિવાજોને લગતા છે બાળકોનો, લખના સુધારાઓ મોટા કાયદાઓ, પુનર્લખનો પ્રતિબદ્ધ, અનેક પાત્રોનો રીવાજ, છૂટકાડાનો અભાવ એ બધામાં તરબાળ સુધારા થવાની જરૂર છે સ્પષ્ટિપ્રથા આ બધા રિવાજોની સરસ છે, એટલે આદર્શ પ્રથાનો કરીને આ નાહુક કરવાનું કામ મુશ્કેલ છે અને માટે કાષ્ટકાની મદદનીશની છે દેશના

શુભેચ્છકો, ચાલુ રિવાજોમાં ધારાસભાઓ સુધારા કરે એવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. પોતાને માટે શું સારું છે તે નહિ સમજનારા લોકસમૂહોનો વિરોધ તેમને સહન કરવો પડે છે જુના રિવાજોને પવિત્ર માનવામાં આવે છે અને સુધારકનું કામ પણ ખરેખર થણું મોટું છે નિરક્ષરતા દૂર થતાં પ્રાંત પોતાનું બહુ શામા છે તે જોઈ શકે એવા સમય છે. આમ, આ હેલું માટે પણ લોકસમૂહની જરૂર છે.

લખને અંગેના લખસજ બધાજ ક્ષેત્રો સ્ત્રીઓ ઉપર વધારે અને લાંબા પરિશ્રિત જીવનની કાળ સુધી અસર કરે નજરે છે, એ જાત તરફ મારે - બાર મૂકવો ન જોઈએ.

બાળલખ કે અનેકપત્રની રિવ ન પુરો કરતા તેમને વધારે અસર કરે છે વિધવા પુનર્વિવાહના પ્રતિબદ્ધને અંગે ને મુશ્કેલીઓ આવે છે તે સ્ત્રીને સહન કરવી પડે છે, તેમજ, હિન્દુ લગ્નના છૂટકાડા ન થઈ શકે તેને અંગે પણ એકજ પક્ષને જોઈએ કે સ્ત્રીઓને સહન કરવું પડે છે; કારણ કે પરિશ્રિત જીવનની નજરે સ્ત્રી ન તોડી નથી શકતી; પુરો તોડી શકે છે એટલે આ અનિષ્ઠો દૂર કરવા તરફ અને બીજા સિદ્ધ કરવામાં નજરણું કયા ન રાખવા તરફ સ્ત્રીઓએ ધ્યાન આપવાનું છે.

સારા કાષ્ટકાની કલશે સંબંધમાં એક દીકા કરી લઈ. ન્યવહારમાં સારા કાષ્ટકામાં આ કાષ્ટકો ખામીવાળો ખામી માલમ પડ્યો છે બાલ લખ અટકાવવા માટે એમાં કાંઈ ધોળા નથી કાષ્ટકોનો ભગ થયા પછી, એનો અમલ થાય છે આમ ને હેતુસર એ ઘડનામાં આવ્યા તે પૂર્ણ થતા નથી ખરી રીતે લખ ચાલુ રહે છે અને હડની સળ થાય છે તે પણ કાંઈ બહુ સખત હોતી નથી. એટલે પરિષદ આ ખામી તરફ ધારાસભાના સંચોડ ધ્યાન એણું જોઈએ.

આ દેશમાં જ્યાં લખ નહીં કરવામાં વિચિત્ર વલણે આગેવાન કામ છૂટકાડાની જરૂર બનવે છે અને નિયમ તરીકે લખમાં જોડાનારા પશુની સલાહ પણ લેવામાં આવતી નથી, ત્યાં

કેટલાક સંજોગોમાં લગ્નના પ્રયત્નો કરવાની જગ્યાએ
 ધર્મીય ચોક્કસ છે. વળી, એક પુરુષ નહીં પણ બેરુ-
 સર મત્તીને લગ્ન કરી શકે છે ત્યારે એક સ્ત્રી
 માટે એવા કોઈ આર્થિક ખર્ચો નથી, આ રીતે
 સ્ત્રીઓને ધર્મીય અભ્યાસ કરવામાં આવેલો છે આ
 અસમાનતા ફરી કરવા માટે અવગણ કરવાનું
 પરિણામ આપે છે.

આ અવધાનતા સાથે ફરજિયાત વેધવ્ય ભેજ
મળે છે; તેને પરિણામે
જનનીતિનો આજે કોમ્પાની યોદ્ધા સમ્યક
ખેડે આજે દોરવાઈ બલ
છ, આને માટે આશ્વસ્થાનો સ્થાપવાનું પાતાના
ઠાણેઠામાં રાખીને પરિશદે સાર કયું છે કોમ્પાની
જનનીતિને આજે પળવાની ફરજ પાડે એવાં બીજાં
સંલેશ દેવાતા સમય છે; પણ જ્યાં જ્યાંનેવાં
એ મારણે જુદુ બળવાન છે આ બાબતમાં આપનું
અર્થ વર્તના પ્રયુજ્ય શીખવી સુવલ્લી રહેજે
ફરેદ માટે ખાસ જરૂરેખવા યોગ્ય છે વેશ્યાચિત્ત
નિક ખાસ પ્રમાણે એવી રેવડાસીની પ્રથા અદ્યવન-
તરો ભલેને પસાર કરાવવામાં તેઓ સફળ વર્ષા
છ આ વિષયમાં રેડીંગ વિલ્લનસ સોસાયટીએ
જપયાઈ માટે ફરી રહી છે અને તેઓ અસિનદાને
ખાત છે.

આપણી વિચારનાનો એક વાંચે પ્રશ્ન હાલના
 દિન-રાત્રીમાં વાસ્તવિકતા
 જોઈએ અને વાસ્તવિકતા એક સંવેદનમાં મુદ્દા
 એક સંવેદનમાં મુદ્દા

દશતા વારસાના કાલકામી સુધારે ધર્મ છે અને
એ જીવને એ પ્રવૃત્તિ મોટું પગલું બધું છે
અત્યારના દિનું કાલકામી પ્રમાણે, પુત્રી માટે કાલ
બચવા નથી પતિ અને તેથી ધનિક હોવા છતાં,
વિધવાના જીવન નિર્વાહ જીવસત તે બીજા
કાલકામી બચવા કરતાં નથી આ બધા
વિષયોએ હવે પ્રાર્થના પર રહેવા ન
જોઈએ. પ્રાચીનકાલની સ્મૃતિઓને અનુકૂળ બુદ્ધિ
કાલકામી કાલકામીને માટે પડાવા ન હતા
અને આપણે સમયની નજીકના પ્રમાણેના
કાલકામી પ્રવૃત્તિ કરે એ જોઈએ આપણા
કાલકામી નથી પાછો મૂકાને જોઈએ પ્રવૃત્તિ
આપણા જેવી જીવન સંસ્થાની જોઈએ કરી અને
એ રીતે જીવન કાલકામી પ્રમાણે જીવવાની જરૂરો
દૂર કરી એવી અને જાતી છે આ દરમિયાને
આપણા સામાજિક જીવન સાથે, સામાજિક રીતે,
જાતકારીને જોઈએના જીવન સાથે, રીતિ સંસ્થા
છ અને તેથી તે આપણા જીવન સાથે છે

ઉપરના નિર્દેશ ઉપરથી કાઢ્ય એમ જાણ્યો
 કે આપણને મોકલાવેલ
 રિયરતા ન પાડે એવા સ્થાનો વિષયક તેમજ
 આપણે પ્રત્યેક

રેડા દેખને, રેડા પ્રબલને, પોતાના પ્રાણો જાંવના
 દોષ છે કાઢવલુ પ્રબલને સ્થિર રહેવુ પાલવે એમ
 નથી પ્રબલને હમેશા આગળ વધવું ભેજમે અને
 તેજ નથી પરિસ્થિતિ, બદલાવલા સભ્યો, નવા
 દિશિનિર્દુ સાથે આગળ વધવુ ભેજમે અને
 પછી ફેરફારની ભર તેા તેની પાછળ જ રેડા
 આવશે. પાછળી પેઢીએ તેમના પોતાના ખાટ
 ખેડવા રિવાજ, અને કાશ્વકાઓ આપણે સતોષ
 પામીને મેઠી રહીએ તે યાગ્ય નથી ફુગીયાપા
 સોધો આપવ વધેલા રેડા પણ એમ તેા ન કહી
 છો કે તે પ્રચલિતા ભક્તિ મંથારે મંથારે મેઠાવી
 ગયા છે અને હવે વધારે ફેરફારની ભર નથી.
 આપણને મુશીલીઓ દોષ છે તેમ તેમને પણ
 મુશીલીઓ દોષ છે

અ.પણી સમજાવું
અંબીર અને
અમરવતી કાપે.

હતી જે છીએ પછી આખા વર્ષે દરમ્યાન દરેક વિભાગે પોતાની પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખવી એ અત્યંત જરૂર છે અહીં લેખા મળીને પ્રત્ને. ઉપર ચર્ચા કરી, પાછળથી તેના ઉપર નિદ્રા સેવવાનો કાંઈ અર્થ જ નથી શિક્ષણ આપવા માટે, પ્રત્ન-મત કેળવવા માટે, ધારાસભાઓમા સુધારા કરવા માટે અને છેક છેલ્લે કામ રાખવા માટે પૈસા એકઠા કરવા સખત પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે આપણે, તેઓ નિરાશ થોકરખ્યા કરતા વધુ સારી સ્થિતિવાળા છીએ તેમણે આ કાર્યને પ્રાયશઃ ફરજ લેખવી જોઈએ. એમ લાગે છે કે, જો એક વાર મક્કક નિર્ણય કરે તો આ બધુંય કાર્ય હાથ ધરી શકે એટલા સમય વાળી અને પૂરતી શોખતાવાળી સ્ત્રીઓની ધણી મોટી સંખ્યા છે, હવેલાં થોડાક વર્ષોમા સ્ત્રીઓમા ધણી ભવૃતિ આવેલી જણાય આવે છે શોખ દિશા સ્વતંત્રી તેમજ વ્યવસ્થાથી, સ્ત્રી કાર્યકરોની શાક્ષર સંખ્યાનું એકું બળ જમાવી ચકાચ કે જેની અગત્ય સર્વત્ર સમભવ, એનો દરેક સ્વયં છે આ કરવા માટે આપણામા ચરઆવ કરવાની ઘનિ, પ્રુક્ષિ લેવા જોઈએ પ્રત્નવ કષ્ટાલુ જેમના દેષ છે, અને માનવભૂતિની સેવા કરવડી જેમને અનુકૂળતા છે તેવી બધી સ્ત્રીઓને આ ઉમદા કાર્ય માટે દિવસના કાંઈ નહિ તો થોડાક કલાક પણ ફાજલ પાડવા હું વિનવિ કરું છું ધરકામની જાલભમાથી મુક્ત એવી, અને જેમને જીવનનિર્વાહના પૂરતા સાધનો છે અને જેમનામા કામ કરવાની શોખતા છે એવી હલસે બહેનો છે જેની મને ખાતરી છે આ બધાંના ઉપયોગ આ

માનવસેવાના કાર્યથી વધુ સારી રીતે કાંઈ પણ રીતે થઈ શકે એમ નથી એ જોયું છે કે ધણીજના કાર્યકરો આ વર્ગમાં આવતા નથી તેઓ કયા તો કાંતરી ધધામા છે કે શિક્ષિકાઓ છે, એટલે તેઓ પાસે ફૂરસદનો મર્યાદિત સમય છે. છતાં તેઓને જ સમય મળે તેનો ઉપયોગ આને માટે તેઓ કરે છે અને તે માટે તેમને અમિન ફન થઈ છે .

પરિવર્ત ધણી : થોડા સમયમાં ધણુ ખરેખર કાર્ય કરી શકી છે પરિવર્તની સુકળતા જીવનશૈલીની શાળા એ તેના પ્રયત્નનું પરિણામ છે ચારદા કાયદા તરફ પ્રત્નમત કેળવવામાં પણ પરિવર્તના સંસ્થાએ ધણુ કામ કરેલું છે. વળી, મતાધિકાર, સમિતિનું કામમાં પણ આ સંસ્થા સાથે જોડાયેલી બહેનોએ સારી અસર પહોંચાડી છે સ્વદેશી ચળવળને પણ આપણે ટેકો છે. સમાજ ઉપરના સૌથી મોટાં કલક અસ્પૃશ્યતા નિવારણ વિષે આપણા ધણી વિભાગો પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે. આમ, જે હક સમયમા આપણે કરેલા કાર્યનું અવલોકન કરીએ તો તેથી આપણે હવાચ વધારી જરા પણ જરૂર નથી સમય જરો તેમ આપણામાં મોટી સંખ્યા જરૂર જોડારો અને જે રીતે તેને ઉપયોગી બનાવશે આપણે થી કામ કરીએ છીએ તેના ઉપર એનો આધાર છે. હું સ્વભાવે આશાવાદી છું અને તેથી થોડાક પ્રેરણા પામેલી સ્ત્રીઓએ ચાર કરેલ આ ઉમદા કાર્ય જરૂર ખીલશે અને આપણા આ બંદાલા દેશની સખતિ અને પ્રગતિનું એક સબળ હથિયાર જરૂર બનશે એવી અને દરેક આશા છે

એમનો જ વાંક !

તેમને આપણી નિરાશમા આવવા ન દઈએ, તેઓ અમણુ અને અજ્ઞાન રહે તેને લીધે દલકા દેખાય તેમાં પણ એમનો જ વાંક

તેમને આપણી વચ્ચે રાખીએ નહિ, ત્રામ બહાર કુવરા માર્કે, હાકી કાઢીએ, તેમની કશી દખ્ખરેખ રાખીએ નહિ તેમને કશી શિક્ષામળ આપીએ નહિ, પછી તેઓ દલકા ગઈ ભય તેમાં પણ એમનો જ વાંક

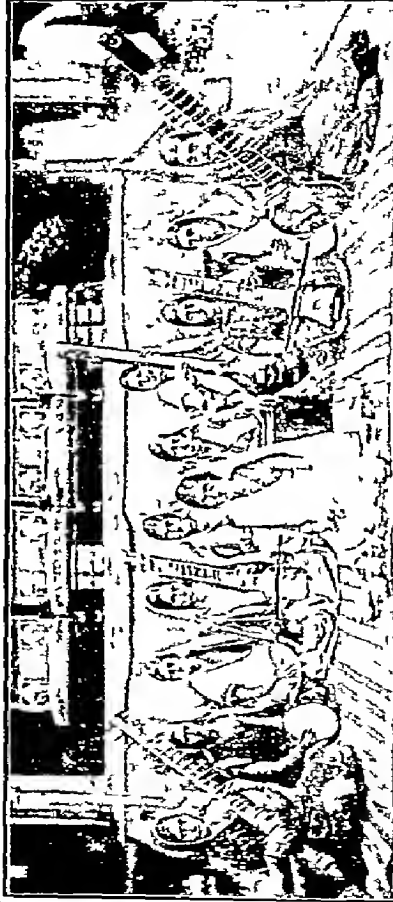
આપણે હાવેનો વેપાર કરી એમને હારકીયા બનાવીએ

બ્યાજ વસાવ કરીને એમને દેવાદાર કરી મૂકીએ

અંદર અંદર લડાવીને કલ્યાણા કરી મૂકીએ.

મૃત, પ્રેત, જ ત્ર, ત ત્ર, મ ત્રની વાતો કરી તેમાંથી પૈસા મેળવીને તેમને બંધેથી કરી મૂકીએ એ બધામા પણ એમનો જ વાંક ખરેખર ?

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ બી-મંડલ, (સુખાલ)

-Dangard
Boulay 2.

સમૃદ્ધ-વાઘસગીત (સ્વરૂપેસ્યા)

(११११) श्री गौरीसिद्धि

જીવનનો રાહ

[અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનાં સ્વાગત પ્રમુખનું વ્યાખ્યાન]

વ્યાખ્યાન : ભેનમ મહંમદ ખારીમ

મિત્રો,

ફર ફરનાં સ્વભેદો આ પરિવર્તમાં દાબી આપવા અને આવેલા સર્વને કુ આવાર આપુ છું અને સર્વને આવાર માનુ છું. હજી તેનાં ભવ્ય આતિથ્ય માટે એવા પ્રખ્યાત હવ. પર-પરાથી જાણી આવેલાં જે ધોરણથી અમે ફરતા નીચા પડી ગયાં છે તે માટે આપ કદાં ખીલે ફાઇને ભાષીય વધુ લાવવું હશે એટલે અમારામા ફરતાદોરો અમાર છે એવું તમે આ વખતે માનવાની ભૂલ કરો નહિ. આખાં દિનમાં ફરિયાદો વડે આર્થિક કુશળ આ સંદેશમાં વધુ ડીન છે અને સંદેશમાં ભૂલ આજેમાં આવેલાં નિર્ભર મરો અને મહાવધી શોભનક લાગે છે

મિત્રો, આ નિર્ભર સંદેશ એક વખત ફર અને વિજ્ઞાનવડે પારણ સંકેતોની મહત્તા હવ અને તેની સીએ તેમની સાદિલ અને જ્ઞાની સિદ્ધિએ માટે નજીવી હતી રત્નભલ્લી સુર, મીર અનીસ, મીરા ડાબીર, અને પડિત રતનલાલ સરશાહ, જેવા કવિઓ અને વિખ્યાત સાદિલકારો જેમ કરવા માટે આ સંદેશ ચોર છે એટલે નહિ પણ વળદેવલી શાદના શાહી 'આજમ', 'ધસરત'ને નામે જોળખાતાં ખીલ એક મેનમ, માહતલ'અત 'મમ' નામનાં એક તીલ મેનમ, જેવી મહિલાઓએ પોતાની કવિતાઓ અને નર્મ'સક્રિયો આ સંદેશ નામ નજીવી' હતું' છે જ્ઞાનલમાં સીથી પ્રથમ સાદિલવલ્લ પાયેલી સમાન રાજમાથા, જે પાછળથી રિંદીમાં વધુ ખીલી, તે હજીમાં સપૂજે સ્વરૂપ પાખી અને એ લાખા પાચમા તેમજ તેને સપૂજે બનાવવામાં હજીની સીએ ફરતાં મોટાં પ્રમા-જમાં ફોજો આપ્યો છે તે ફરે સાદિલકાર નજી છે, સાદિલકારી વર્ધા માટે આ સ્વજ કે સમવ યોમ

નથી. હજીની સીએ સરકારની ફરિયા સેવા કરવામાં ફરિયાદ ન લવી અને આજે પણ તેઓ તેવા છે એમ બતાવવા પૂરતો આટલી સત્ત બાવતો ફરિયાદ ફરે છે તમને બધાને અહીં અમારી વચ્ચે એવાં અમને જે અવલુંનીય આનંદ માથ છે તે ફરિયાદ અમે અલકા જીએ પરવ મને આપ્યા છે કે હાલની મદીને અંગે અમારી ફરિયાદો વધુ તમે જાણવાથી જોયો.

પરિવર્તના ફરેસ અને હેલ્થવડે પ્રવર્તનનું ફરવા ફરજી નથી. જી શિશુલુનો વધતો આપણા પ્રધાનોને અત્યાર અચાર સુધીમાં મલેલી સંજવા કણ મોડા પ્રમાણમાં આજવાદને ન્યાયી કરાવે છે ડાહરીઓ અને તેમનાં માળાપોમાં ફેળવણી માટેની ફરજ છે, તે જવાબે જ્ઞાન થવી તેમજ પ્રચાર પામવી બધ છે, તે વખતે મને એમ ખાત્રી થાય છે કે આજ સિફલ-સ સ્વાએ પૂરી નહિ થાય ફરેક સ્વએ તે આ અપરવ પ્રમાણ નજાવા પણ મરિયું છે અને માટે ફરિયાદો સાથે ફરવા કરવું જોઈએ કે મળીજરી ડાહરીઓને માત્ર સિફલની તમન્યા ન નથી પરવ તેને માટે જોઈલી જુદી વધુ છે અને માત્ર સાળાએ થોડી હોવાને તેમજ જર્થલ હોવાને ફરેલે આ મદાન વરદાનો લાભ થોડાં વર્ષિત રહી ગઈ છે સીફલવળી માટે ચોક્કસ રકમ ખાનુએ મદવાને પ્રતિક સરકારોને આમંદ કરવાને સમજ દવે આવી ગયા છે એમ મને લાગે છે. અત્યારે સિફલના કામ માટે મદવામા આવતી રકમમાંથી આપણે આપણે ફરિયા માંથી તેથી આપણે હેલ સરે એમ નથી. સરકારની મદદ, હાલની નજીઆતોને પદોત્ત વળી રહે અને સી ફેળવણી મોડા પ્રમાણમાં જ્ઞાનિયત મરી રામાય જોઈલી મોડી હોવી જોઈએ.

પરંતુ મિત્રો, આ બાબતમાં જે એક ચિંતવણી આપવાની મને ફરજ હોય તે શિક્ષણપ્રધાન છે તે માટે મને માફ કરશે હાલની શિક્ષણ પ્રધાનના જે નાસાકારક પરિણામો, જેનો લોભ યતા પુરુષો બચી શક્યા નથી, તેથી ઠાઠરીએને બચાવવા માટે આપણે આપણી શક્તિમાં હોય તેટલું બહુય કરવું જોઈએ હાલની શિક્ષણપ્રધાનથી ઉપસ્થિત યતી શુભામી મનોદશા આપણાં શાસ્ત્રીય, સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક જીવનના પાયા દબાવવાની રહી છે અને જે રોજ કહેલા ફસાવે એવા છે તે ભાવિ જનતાને જાણી શિક્ષણની આવી લાયકાત મેળવવામાં આપણા વિદ્યાર્થી બાઈઓની અભિલાષા કોઈ સરકારી જગ્યા મેળવવા માટે તેમજ વેચાણ કરવાની અથવા તેા હવે ઉપસ્થિત ધીય વધ મએલા ધધાર્માંના કોઈ એકમાં પ્રવેશ કરી શકવા પૂરતી ન છે. માનવશી અને રોજ આવી એવા ધધાર્ કરતાં અથવા તેા ધધાર્ને લગતાં સાદસી કરતાં એક કારકુનની દુખાવડા આજ વધુ પડતું કરવામાં આવે છે. આવી નાનુક અને સાદસ ન કરવાની વૃત્તિવાળા દર્શિનિદુ માટે આપણા વિદેશી શાસ્ત્રીઓને માથે આપણે દોષ નાખવાનો છે; પરંતુ આપણે સીએએ પુરુષો ને વિચિત્ર અને નાસકારક તર્ક ઉપર જીવે છે તેને માટે કપકાનો થોડોક ભાગ સ્વીકારવા આપણે પ્રમાણિક રહેવું જોઈએ જે આપણાં ધરનાં વાતાવરણ શુદ્ધમાં આદર્શો અને બાયર્શો દર્શિનિદુથી અપવિત્ર ન થયા હોત તેા પુરુષો શુભામીના રાજના સહેલાઈથી લોભ બન્યા નહોત.

કેળવણી કરતાં વધુ અમત્યનો અને આપણી વિચારણાને વધુ યોગ્ય જીવનનો શાક પ્રજન આપણાં જીવનના રદનો છે બધાય રેશોમાં અને બધાય શુગોમાં આ અમત્યનો પ્રજન રહો છે અને શાસ્ત્રીય કે અર્થશાસ્ત્ર, કલા કે વિજ્ઞાન કાર્તા કેમના સામાન્ય કલ્યાણ માટે જે વધુ અમત્યનો છે કુટુંબ તેમજ શરેરી જીવનનું બહુય રદરય આમાં સમવર્ધ છે અને તેના ઉપર આપણાં સુખનો આધાર છે. હું એટલું તેા બોલવાની કહી શકું કે, બીજા કોઈમાં સીએએ જે

તેવા ભાગ લીધા હોવા છતાં, સામાજિક જીવનમાં તેની પ્રગતિ અને ફેરફારમાં સીએએ હમેશાં પૂરતો ફાળો આપે છે ઇતિહાસ અને આજ બાબતો એના પૂરતો પૂરવા રૂપ છે. આજે, આપણા જીવનના શાકમાં સુધારાનો પ્રજન આપણું મ્યાન તરફળ જે થે છે અને શિક્ષણથી મળતા લાભોનો પૂરતો આનંદ આપણે માણી શકીએ તે માટે આપણાં કોટુમ્બીક જીવનનાં ધારણમાં અપણે ક્ષમ રીતે અને કહેલા અરો સુધારા કરવા જોઈએ તેનો આપણે નિષ્કૃંય કરવા જોઈએ. આ પ્રજનથી અજાણતુ એવું કોઈક અર્થે ભાષીત હશે જે હું બાણ છું. પરંતુ હાલના સન્તોગના ભાર દેહળ સાચા શાકમાંથી આડા ફારી નજ આપણા કોટુમ્બીક જીવનને, પાછળથી કલ્યાણ ભરેલું અને અસહ્ય નીવડે એવી રીતે કાન્તિકારી બનાવવામાં બધારહેલો છે એમ મને લાગે છે એકમેકને મદદ કરીને પ્રજન પ્રગતિને પથે બધ છે; અને વધુ સંસ્કારી, પ્રજનને નજર દોરવે છે પરંતુ આપણે હિન્દમાં યુરોપીયન જીવન રીતિનું એવી રીતે અનુકરણ કરવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા બીએ કે તેથી આપણી સામાજિક પ્રધાન બોરવરૂપ કોટુમ્બીક સબધીની એકરૂપતા નજર ભધમાં આવી પડશે. મારા કહેવાનો અર્થ એમ નથી કે પશ્ચિમની કોઈવડ વસ્તુ આપણે સ્વીકારવી નહિ, અથવા તેા યુરોપીયન સંસ્કૃતિમાં કાંઈ શીખવા જેવું છે નહિ. હું ને ભારપૂર્વક કહેવા માંછું છું તે એ કે આપણાં જીવનમાં આપણે એવું કોઈ વિદેશી વસ્તુ કાબલ કરવું ન જોઈએ કે જેની કિંમત આપણે પહેલાંથી પૂરતી રીતે આંખી ન હોય; નહિતર આપણે અધ અનુકરણના શુદ્ધકાર બનશું અને જેના આંખિ બધ રાખીને આવે છે તેઓના જેવા જ ભાવિનો આપણને લોભ યવું પડશે. પશ્ચિમની સંસ્કૃતિ પ્રત્યેનાં આપણાં વલણમાં આપણે આપણા પુરુષવર્ગના અનુભવ ઉપરથી કાંઈક લાભ લઈ શકીએ એમ બીએ. વર્ષો સુધી તેમજ તેમના શોટાનું અને શાસ્ત્રીઓનું અત્યંત સલાહથી અનુકરણ કરી પરંતુ અત્યારે તેમની લાગણીમાં પૂરેપૂરો ફેરફાર થઈ ગયો છે અને હવે વ્યતી અને ચોતાની સંસ્કૃતિ વલ પાછા દેશવાની સાવરંશીય ભાવના તેમનાં જણા છે, આપણે પણ સાવચેત રહેવાં શીખવું જોઈએ

અને અપણા સામાજિક જીવનમાં ને અનુકૂળ ન હોય તે તણ દેવું જોઈએ.

મિત્રો, ભવિષ્યના સ્વતંત્રતાનું મોક્ષ આજે ડુનીયા ઉપર ફરી વળી અપ્રક્રિયગત સ્વતંત્રતા રહ્યું છે. અર્થશક્તિ અને ફરજનાં બાબતિ સાથેની ભવિષ્યગત સ્વતંત્રતા અમૂલ્ય ખજાનો છે. પરંતુ ન્યારે સામાન્ય સમ અને ફરજથી એ જુદી પડે છે ત્યારે સ્વતંત્રતા એક પ્રકારનાં ગાંડપણનું સ્વરૂપ હોય છે અને એની બધી સામાજિક અને નૈતિક હિંમત ગુમાવે છે. આપણે એ સમજવું જોઈએ કે આજના આપણા જીવનનો રાહ આપણી પુત્રીઓને, આત્મી માલવી સ્ત્રીઓને દોરશે. ફરજ પડે ત્યાં સુધી સ્વાતંત્ર્યથી અને આપણી જાતબ-દારીના પૂરતા બાબ સાથે મુકવું જોઈએ.

આપણા પુરવઠો પછી જોડી રીતે આપણા પણા સામાજિક અને માન-આપણા હક્કો દેવરના હક્કો જીવનની લીધા છે તે જ નહીં છ. આપણે તે પાછા મેળવવા જોઈએ પરંતુ આપણે એ યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણે માન બીજા-ઓનાં ભાગ બન્યા નથી આપણા હક્કોની આ ખોટ તરફ આપણે અર્થ આપી કાઢી છે. હિન્દની બધી કોમોમાં સ્ત્રીઓ તરફ ને માન અને ભાવના બતાવવામાં આવી છે તે સાથે જ તેઓના બધાં જ કાર્યોમાં તેમજ સામાજિક હક્કો જુદી હોવાને બાબતે જોઈએ આપણી રીતે છે પણ આપણે એ પણ જુલુડું ન જોઈએ કે આપણે વિદેશી જાતનાં હોલ જીએ અને આપણા પુરુષો ઉપર તેમજ પોતાના પ્રતિનિધિત્વ નથી એ આપણે આ જીવનમાં રાખીશું તે આપણી સમજના ક્ષમતામાં ને કક્ષામાં અને હાલની બળવસ છે તે નાચ પાચરો આ પ્રયત્નની લાંબી થઈ ફરજની મને તક મળે એમ હું ઇચ્છુ છું. પરંતુ અત્યારે તો સમજ હોય છે અને વિષય

જોયો વિચાર છે તેથી મને સૌથી અવસરની લાગી એવી ધારીક બાબતો તરફ વધારે ધ્યાન બેસીને એ સંતોષ માન્યો છે.

આપણી સરસા રાજકીય નથી, અને તેથી સ્ત્રીઓના મતપ્રધાન કે રાજકીય પ્રકારો બીજા માટે બનાવે પર, બધાંજીને લગતા પ્રકારો ઉપર, થઈ કરવાનો આ પ્રસંગ નથી. પરંતુ જીવનના એક જ દેવમાં આપણે શોધવો રહી શકીએ એમ નથી, એટલે આપણા જીવનના આ સિમિત-રૂપ તરફ હું ઉપરકરું. વર્તમાન કીટી રાજકીય જીવનમાં ને આપણે પુરુષોને પડે જ ન થા-વાની કક્ષા રાખીશું તો મને લાગે છે કે આપણે જોડે મારો દોરવાઈશું. ઉદ્ધાર પંચમીમાં થયેલી બળવો થઈ છે અને ધાર્મિક તેમજ રાજકીય મતભેદોને અને સ્વરૂપો પડવા છે, પરંતુ એકતા અને સહકારનું સંતોષકારક દારૂનું ચોખવામાં આપણે કદાચ થયા નથી કદાચ, લખની અને અલોપાલમાં મળેલી ઉદ્ધારી પરિવેશન કદાચ ફળ આવે અને એક સમાન ભ્યેષ તરફ બધી કોમો કૃત્ય કરતા રાજકીયમાં થાય પરંતુ એકતાને દિન ન્યારે ઉપવાનો હોય ત્યારે મલે જાય, પણ આપણને વિચાર કરી નાખનારા મતભેદોને તો અવ આવી જાય છે. આને હિન્દની અધિક-ઓની પ્રવૃત્તિ ફરજ એ છે કે અધરો કોમો કરે એવા માર્ગથી ફર રહેવું અને ધાર્મિક તેમજ કોમી કલ્યાણોમાં ભાગ લેવાથી ફર રહેવું.

મારી ફરજ બળવવામાં ફરજ રીતે મદદ કરવા માટે સ્વાતંત્ર સમિતિ અને બેચર-વાચક સમિતિનાં બધા સભ્યોનાં હું ખરો અવકાશપૂર્વક આભાર માનું છું.

લેડી નીલકંઠને આપણા પ્રમુખ તરીકે મેળવ-વામાં આપણે અત્યંત ભાગ્યશાળી જીએ અને મને પૂરેપૂરી ખાતરી છે કે તેમની દોરણથી હોળ આ પંચમીની વિશ્વ જાતનાં સફળતા મેળવશે.

સંતતિનિયમન

શબ્દિકા :

શ્રીમતી

તારાબહેન માણેકલાલ પ્રેમજી

લક્ષ્મીમાં અખિત દિન્દ્રી આ પરિવર્તન સાતમું અધિવેશન ગયા હોસેન્ગર મહિનામાં ભરાયુ હતું ત્યારે ચર્ચાએલા સામાજિક વિષયોના હાલોમાંનો એક હાલ સતતિ નિયમનનો હતો. ૧૯૩૧ ની સાલમાં મદ્રાસમાં ભરાયેલી આ પરિષદમાં ન્યારે આ હાલ અમે સુકચો હતો ત્યારે લગભગ ખસોં પ્રતિનિધિઓમાંથી માત્ર આઠેક પ્રતિનિધિઓએ રેકા આપ્યો હતો અને હાલ લડી ગયો હતો.

એક વર્ષમાં વિચારો બદલાયા તેમ તો કહી ન શકાય. પણ હુકુ કારણ શોધીએ તો એમ લાગે છે કે જાહેરમાં આવા પ્રશ્નો ચર્ચા કે નહિ તે પહેલો પ્રશ્ન હતો. હાલ જો કે પસાર ન થયો પરંતુ તે હાલ રાજકુમારી અમૃતકુંવરે ધણી વર્ષોના - અનુભવ અને પોતાના દેશજનુઓના દુઃખોને વિચારપૂર્વક લાખ્યા હતા તેની ખાત્રી ડેલીગેટસને વાતોથી મમળવી. ત્યારે પ્રતિનિધિઓ પોતાના પ્રાતમા પાછા ગયા ત્યારે તેમની સાથે કામ કરવાના બીજા બહેનોની સલાહુતી અને સમતિ-મેળવી અને પતિ-ભાગ એ આખુ કે આ વર્ષે લગભગ દમથી

બાર પ્રાતમાં આ હાલ સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો. અને બહુમતીથી અખિલ દિન્દ્રી આ પરિષદે પણ પસાર કર્યો.

કુટુંબ નકાતું જોઈએ, આપણે નિશાની શીએ તેવડું જોઈએ તે તો સૌ કોઈ કહુલ કરે છે. માત્ર સમગ્રી જીવનથી આ પરિણામ આવે તે સારું કે બહારના દુની-આપ ઉપાયોની મદદ લેવી, તેમાં જ મતભેદ હતો સમય એ ઉત્તમ આદર્શ છે તે તો સૌ કોઈ સ્વીકારે જ. પરંતુ ન્યારે જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રશ્ન હોય ત્યારે કેટલા પ્રમાણમાં શક્ય છે તે મોટો સવાલ છે. આવા પ્રશ્નો જાહેરમાં ચર્ચાવાને, જો આપણે દેશની પ્રજાને સજાકત અને તેજસ્વી બનાવવી હોય તો, તૈયાર થવું જ જોઈએ. આપણે દેશ ગરીબ છે, પ્રજા નિર્બળ છે તે બધા કહુલ કરે છે. છેલ્લા વિશ્વ વર્ષમાં દિન્દુસ્થાનના વસ્તીપત્રક પ્રમાણે લગભગ બારથી તેર કરોડ માણસોની વસ્તી વધી છે, ત્યારે કામ અને ઉદ્યોગ વધ્યા છે કે નહિ તે આપણે ખાત્રીપૂર્વક કહી નથી શકતા.

મદ્રાસમાં બહેનોએ વિરોધના કારણોમાંના

મુખ્ય કારણો એ દર્શાવ્યા હતા કે બીન
અનુભવી નિર્દોષ બાળાઓ અસાનતાનો ભોગ
બને, સ્વચ્છ હી કીચો પોતાની જવાબદારી
ભાવે નહિ અને સમગ્રી જીવન મુશ્કેલીવાળી
આવશ્યકતા ઝોછી ધાપ એટલે અનેક ગન-
તાનો સહાઓ પ્રવેશ.

કુટુંબની આર્થિક અને ધારિત્રીક સ્થિતિ-
એ મદન કરી શકે તેના કરતા વધારે મોટા
કુટુંબની જવાબદારી ન્યારે માથે આવી
પડે છે ત્યારે માતાપિતાને ચિન્તા અને દુઃખ
સદન કરવા પડે છે તેનો ખ્યાલ તો માત્ર
જે કુટુંબો મદન કરે છે તેજ કરી શકે.
કુટુંબની આવક તો ૩ ૫૦ કે ૮૦ રૂપ
અને માતા મંદી રૂપ, ચાર બાળકો પાંચ
વર્ષથી તે છ મહિના સુધીનાં રૂપ ત્યારે તે
કુટુંબનો પિતા ધરતી ચિતા કરે કે પોતાના
કામમાં મન પૂરીવાને સાર કામ કરે કે ધરમાં
જે બાળક રૂપ કે છ બાળક રૂપ પણ
પત્રાર તો રૂપ તેટલો જ રહે તો તે રહે-

વાને જે ઝોરડીથી ત્રીજી ઝોરડીત કાઢી
કેમ ભરી શકે અને ધરમાં રૂપ, ખી કે
કોણ વધારે ક્યાથી લાવી શકે કે ન્યારે રહે-
વાને મકાન અને અનાજની મુશ્કેલી હોય
ત્યારે પહેરવાનાં કપડાંની અને કેળવણીની
વાતો તો કેટલી દુર રહે-

પરિવરનો મુખ્ય હેતુ આ કામ લાવીને
સમાજનું આ વિષયપર ધ્યાન ખેંચવાનો છે
અને ન્યારે ન્યારે પરિણિત બી પુરુષને
તેમનું કુટુંબ ન્હાતું રાખવાની જરૂરીયાત
લાગે ત્યારે જે તેમની ઇચ્છા હોય તો એવા
મુકરર કરેલા સ્થળોએ જઈને ડીમીવાળા
ડાક્ટરની સલાહ લઈ શકે તેઓ તેમની
માતા પિતા તરીકેની ફરજો વધારે સારો
રીતે બજા કરશે તેમજ નવી પ્રજા વસ્તીમાં
કામ્ય થોડી રૂપ પણ વધારે સરકારી અને
બજવાન થઈ શકે તેવું વાતાવરણ ઈજુ કરી
શકાય તેમાં મદદરૂપ થશે, પરિવરનો આદર્શ
તો ભવિષ્યની પ્રજા વાસ્તે વધારે તદુરસ્ત
અને સુખી જીવન પ્રાપ્ત કરવાનો છે

કું તો અલગવાનો.

બાલક—'કે બા, કેમને અલગવાની રેવી રીતે અ-
લગવાય ?'

બા—'અલગવાય અને અલગવાયો અલગવાય.'

બાલક—'પણ કું તો કહે અલગ થતો ને ન્હોતો
અલગાય ?'

બા—'ન્હોતો અલગાયો કે કેમને અલગવાયો તો
જરૂર અલગવાય.'

બાલક—'પણ ત્યારે વળાવે કું ક્યા અલગાયો
કું ? અને તો જમર પડતી નથી કે કું અ-
લગાયો કોર ?'

બા—'જમર તો ના પડે પણ બીને અલગવાયો
અલગાયો.'

બાલક—'કું તો નથી અલગાવો ને નથી અલ-
ગાવો એટલે અલગવાનો અલગાયો તો નહિ
આડ ?'

બા—'આ તો સમજાવે નથી દોર એવો છે.'

બાલક—'પણ એવો તો જુ અને સમજુ પ્ર
એવો તો જુ કે આજુસને અલગવાયો
આજુસ ના અલગાયો.'

સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન*

લેખિકા : સૌ. જયમનગૌરી પાઠકજી

“જુજરાતી સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન” એના એ અર્થ થાય છે આપણા સાહિત્યકારોએ આપણા સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓને કેવું અને કેટલું સ્થાન આપ્યું છે એ એક અર્થ છે. બીજો અર્થ એમ પણ થઈ શકે કે આપણા સાહિત્યમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન કેવું છે.

નરસિંહ મહેતાથી ક્ષયરામ સુધીનું આપણું સાહિત્ય મુખ્યત્વે કરી મહાભારત અને ભાગવત અને તેથી કંઈક ઓછે અંશે રામાયણના આધાર પર રચાયેલું છે. સંસ્કૃત ભાષાના એ ત્રણ મહાન ગ્રંથોએ સંસ્કૃત સાહિત્ય પર જે ગીતની અમર કરી છે તે રીતની અસર આપણા એ કાળના સાહિત્ય પર કરી નથી દાખલા તરીકે મહાભારતના શાકુન્તલા પાછળની વાત લખ તે પરથી મહાકવિ કાળીદાસે શાકુન્તલ રચ્યું. અથવા રામાયણની વાતમાં વિષવાન શુખ વિગેરેની સામાન્ય ચર્ચા કરી છે પણ એ જાતિની માનવતા તરફ ક્યાંક રાખીને લખાવેલા તેમના વિચારોમાં સામાન્ય વચ્ચડને જેએ એવું વાર્તાનું તત્વ અથવા રસિકાને આકર્ષે એવાં ઓંના વ્યક્તિ ચિત્રો ન હોવાથી તે તે લખાણો લોકપ્રિય થાય એવાં ન હોતાં.

* વલ્લભ સાહિત્ય મંડળના આશ્રયે તા. ૨૮-૧૨-૭૨ ને રોજ પ્રમુખસ્થાનેથી આપેલાં આશ્ચર્યનાં અર્ક.

આ દીધામાં સાથી પહેલો સમજ અને સરળ પ્રયત્ન શ્રીમત ગોવંદનરામે કર્યો છે. સરસ્વતીચંદ્રમાં કુમુદસુંદરી, કુસુમસુંદરી, ગુણસુંદરી, અલકાશીશૌરી આવી વિવિધ પ્રકારનાં ઓપાત્રોની એવી મનોરમ ચિત્રોની પરંપરા આલેખી છે કે એ ગ્રંથ હજુએ આપણા સંસારની સ્ત્રીઓના હૃદયને અબ્યાસ કરવા માટે આપણા સાહિત્યમાં મુખ્ય સ્થાને જ બીરાજે છે.

ત્યાર પછી ગુજરાતી પ્રેસની ઐતિહાસીક નવલકથાઓ લખાઈ તેમાં રજપુત સમયની વીરાંતનાઓના સતીત્વના આદર્શનાં ઠીક ઠીક વર્ણનો આપવામાં આવ્યા છે બીજી પાસથી મોગીન્દ્રરાવ જેવા નવલકથારોએ આ જાનાનાં યુવક યુવતીની આશા નીરાશોનો પડો પાડે એવી નવલકથાઓ લખી; આપણી સ્ત્રીઓનું સંસાર જીવન નવી દીક્ષા તરફ જવા લાગ્યું હવે, તેનું આલેખન કર્યું.

એટલામાં એક પામથી ગાંધીજી જેવા પ્રતિભાશાળી પુરુષે અને રા. મુનશી જેવા પ્રભાવશાળી લેખકે આપણા સાહિત્યમાં પ્રવેશ કર્યો ગાંધીજીને લીધે ઓ અને પુરુષ એકના જોડે જીવન કરી અર્પા. રા. મુનશીએ અનેરા વ્યક્તિત્વશાળી ઓપાત્રોની પરંપરા ખડી કરી દીધી. કવિરત્ન ન્હાનાલાલે જ્યાં અને ક્યાં જેવાં ઓ પાત્રોદ્ધાર તથા રમણલાલે

પોતાનો નવલકથાના ઓપાત્રોદારા સ્નેહ-
સુધી ગયા છે. પણ જ્યાં લેખકોનો અર્દો
વીમતવાર હૃદયેષ કરવો એ મારું કામ નથી.
સારી નવલિકાઓ તેમજ નાટકો પણ બત્તારે
કમ કમ લેખકો લખ્યા જાય છે. તે સર્વે
પોતપોતાની શક્તિ પ્રમાણે જીના વિશિષ્ટ
વ્યક્તિત્વનો આતાર 'આપવાને મથતાજ રહે
છે. દુઃકાષ્ટમાં પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં
જે સ્થાને પરમેશ્વર હતો તે સ્થાન હાલ
ઓએ લીધું છે, એમ કહેવામાં કરી કટાક્ષ
નથી એ એક સાદી હકીકત છે ને તે તરફ
આપનું ધ્યાન ખેંચું છું. એવીજ ખ્યાન
ખેંચવા સાચક ખાનગ બીજી પણ એક છે
ને તે એકે જીને સાહિત્યમાં સ્થાન મળ્યું છે
અર પણ વિશેષ ગ્વામ જીવાન ઓને મળ્યો
છે. આમાં નવાઈ નથી રૂપવતી યુવતી તરફ
અસહ્ય પ્રેમ જગત માંડુ છે પહેલાં તો
એક સુંદર રમણી ખાતર મોટાં મોટાં યુધ્ધા
યતા, હવે તેમ નથી થક શકવું ત્યારે તેવી
ઓએ પાછળ લાખો રૂપીઆતુ પાણી
કરવામાં જાવે છે જીવનમાં આમ અને એટલે
સાહિત્યમાં પણ આમ કરવાની લેખકોને માથે
ફેરવ પડે, કારણ કે સાહિત્યમાં જીવનના
પ્રતિબિંબ પડવું જોઈએ રામાયણ અને
મહાભારતમાં પણ ચું છે કે કુન્તી ને
સાધારી એક દુઃખી દત્તા પણ કેન્દ્રસ્થાને
જીવાન રૂપેલી છે. રામાયણમાં પણ એમજ
છે કૌશલ્યા બીમારી વિધવા યક, કૌપી જેવી
સૌકંત્ર સાલ સામે ઉજ્જ રહ્યું રામચંદ જેના
પરાક્રમી પુત્રને રાજગાદીએ એસતો વેળા
વનમાં જવું પડ્યું તે એને જોવું પડવું છતાં
હીચક્યા નહીં પણ શીતા કેન્દ્રમાં છે. રામાયણ
અને મહાભારતની જેટલી લોકપ્રિયતા છે
તેટલી આપણા અઢારે પુરાણોમાંથી એકને પણ
મળી નથી તેનું એક કારણ મને તો એમ
લાગે છે તેમાં કોઈ એક આકર્ષક ઓ કેન્દ્ર

સ્થાને નથી ઓ વિના મંમાર મુને છે. તેમ
ઓ પાત્ર વિના સાહિત્ય સંતુ ન. હાલના
લેખકો આ બરાબર સમજે છે એક વિદ્વાને
તો મને એમ કહ્યું હતું કે કોઈ પણ નવલ-
કથાના પહેલા પદરસો શબ્દોમાં જો એક
પણ સ્ત્રી પાત્ર ન આવી પહોંચે તો તે નવ-
લકથા લોકપ્રિય થાયજ નહિ આપણા વાર્તા-
કારો આ સૂચના પ્રમાણેજ પોતાનું કામ કરે
છે. પશ્ચિમના સાહિત્યનો પહેલાં કરતાં હવે
વધારે અભ્યાસ થાય છે ને પશ્ચિમની પ્રજાના
સાબધમાં પણ આપણે વધારે આવવા
માડ્યું છે એટલે મને એમ આશા છે કે
આપણા સાહિત્યમાં ઓને વધારે ને વધારે
સ્થાન મળતુજ જશે

હવે હું આજના વિષયના બીજા અર્થ
પર આવું છું ઓઓત્ આપણા સાહિત્યમાં
કેવું સ્થાન છે, એને હવે એમ અર્થ લખ્યો
કે ઓઓ એ આપણા સાહિત્યમાં કેવો-કલો
જાણ્યો છે, તો તે પર પણ કમક કરી
સકાય એમ છે ખરું.

વિષયના આ વિકાસમાં પણ પ્રાચીન
ને અર્વાચીન એમ ભેદ પાડવા શિવાય છુટકો
નથી પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક
અમાધારજી ઓ વ્યક્તિ નજરે પડે છે, તે
બીજી કોઈ નહીં પણ મહાન બક્ત કવિ
મીરાંનાથ ઠાવ્ય વિષયમાં ઓદક્રિતની પરા-
કાષ્ટાએ મીરાંનાથ પહેલ્યા છે સર્વે ઓ
કવિઓમાં એ મોખરે છે, એટલુજ નહીં પણ
મોટા મોટા પુણ્ય ભેખડા ઉભા હોય, તેમાં
પણ મોખરે ઉભી શકે, એવી કાલીનાં એના
લખાણ છે મીરાંનાથ પ્રજા પાછળ ચાડાં
દત્તા, કુ મીરાંનાથ પાછળ ગોડી છું, એમ
કહેતાં મને લગીરે સકાય થતો નથી બીજા
સાહિત્યોની ઓકવિઓની કૃતિઓ વાંચીને
દુલ્હના કરવા જેટલી વિદ્વતા મારામાં નથી,
છતાં મને એમ થાય છે કે મીરાંનાથ જેવી

શ્રી કવિ ભાગ્યજી બાંજા કાષ્ઠ સાહિત્યમાયક હશે. શ્રીનુ હૃદય બળે છે એ બધી શ્રીઓ જાણે છે, પણ એ કેમ બળે છે, ને કેવી રીતે બળે છે, તે બતાવનાર બસ એક મીરાંજી છે. એ બતાવતાં મીરાં પોતાના અદ્ભુત પ્રેમની જળહળતી જ્યોતિના દર્શન પણ આપણને કરાવે છે.

મીરાંબાઈ વિશે એક વધુ બાબત બંને કહેવાની છે. હમણાં એક દિદી ત્રિમાસિકમાં આવ્યું હતું કે મીરાંબાઈ એ દિદી કવિ હતાં, ગુજરાતી કવિ નહોતાં. દિદીમાં પણ એની પ્રતિષ્ઠા ગુજરાતીમાં છે તેટલી જ છે એમ લાગે છે એ ભાષામાં આવી કૃતિ મેળવનાર તો પુરષ લેખક પણ શૈલ્યે મુશ્કેલ પડે છે, ને બીજો કાષ્ઠ એવા ન હોય તો તો મીરાં અદ્વિતીય હતી એમજ કહેવું પડે પણ આ વિષયમાં પુછપરછ કરતાં એક ભાષાશાસ્ત્રીએ મને સમજાવ્યું કે મીરાંબાઈએ તો પોતાની માતૃભાષામાં લખેલું, પણ એણે બજનો રચ્યાં તે સમયે ગુજરાત ને રજપુતાનામાં લગભગ એક જેવીજ ભાષા બોલાતી. પછી ગુજરાતી ને દિદીએ અર્વાચીન નાખ્યાં નાખ્યાં સ્વરૂપે લીધાં. તે વેળા મીરાંનાં આથી ગમ પ્રચલિત થયલાં બજનો 'ગુજરાતી' થઈ ગયાં, ને રજપુતાના તરફ પ્રચલિત બજનો દિદી થઈ ગયાં. આજે એના જુદી જુદી લીપીમાં છપાયલાં બજનો જોઈ, એવાં લાસ થાય છે કે એણે જાણે બે ભાષામાં બજનો લખ્યાં હશે પણ એમ નહોતું. બોલાતી હોય છે તેવી રીતે ભાષા લખાતી નથી, બહીયાઓ પણ પોતાના કરે છે વળી તે સમયે છાપખાનાં નહોતાં. તેથી પછીના અર્જવણા 'લગત' કવિઓ પોતાનાં રચેલાં બજનોને મોટાને નામે ગોઠવી દેવાને કંઈ કંઈ ચુકનીઓ કરતા. તેથી મીરાંને સોસવું પણ પડ્યું છે. છતાં માસરાનાં મહેશ્વરી સામે જેમ મીરાં ટકી રહી તેમ

આ મહેશ્વરી સામે પણ મીરાંની કૃતિઓ ટકી રહી છે. મીરાંની કૃતિઓ છે, ત્યાંસુધી ગુજરાતી સાહિત્યમાં શ્રીનું રચન નિર્વિવાદ છે—પછી બીજી શ્રી કવિઓ થાઓ કે ન થાઓ.

રાધાબાઈ, પુરીબાઈ વગેરે થોડીક શ્રીઓ લકતો થઈ ગઈ છે, તેમના પદો પણ મળ્યાં છે, પરંતુ મીરાંબાઈની સાથે મૂકી લકાય એવી કાષ્ઠ શ્રીકવિ થઈ નથી. એ પ્રાચીન શ્રીકવિઓ પર એક નાનો પણ મુદાસર નિર્મલ લેડી વિદ્યામૌરીએ લખ્યો છે. તે આ વિષયમાં વાંચવા જેવો છે.

હવે આપણે અર્વાચીન યુગ પર આવશું. ૧૯૦૦ વહેલાં તો ધનદામૌરી ને સવિતામૌરી, એ બે સુરતની નાગરણીની કેવિતાયો જ. ૬ પરિચિત છું. શ્રી વિદ્યામહેન ને શ્રી શારદામહેન ગ્રેન્ડુએટ થયા, ત્યારથી શ્રીલેખિકામાં નવી દિશાના પ્રયાણ સર થયાં, એમ કહેવામાં ફરકત નથી. એમણે સરળ ને શુદ્ધ ગદ્ય લખવા માંડ્યું. પછી વનિતા વિદ્યાનનાં તંત્રી તરીકે, શ્રી બાજીમહેન ને શ્રી નાની બહેને ગદ્ય લખવા માંડ્યું; તેમજ એ અરસામાં શ્રી જમનાબાઈ સક્ષાઈ ભાષણકાર તરીકે પકાવા લાગ્યા. પારસી શ્રી લેખિકા પણ પારસી ગુજરાતી ગદ્ય લખવા લાગ્યા. 'સુન્દરીસુખોધ' પણ સર થયું, તેમાં જુદી જુદી બહેનોએ વાર્તાઓ ને કાવ્યો લખવા માંડ્યાં. આમ ટુંકા ટુંકા પ્રયત્નો શ્રીઓ કરવા લાગી. નિર્લેખીની હરિકાષ્ઠમાં છનામો મેળવવાની હમચમાં પણ કેટલીક સુશિક્ષિત બહેનોએ સારા નિબંધો લખ્યા.

૧૮૫૭ થી ૧૮૮૭ એ ત્રીસ વરસ, જેમ પુરષ લેખિકા અર્વાચીન થયા તેના સંક્રાન્તિ કાળ છે, તેમ ૧૯૦૧ થી ૧૯૨૧ સુધીનો સમય, તે આપણા શ્રી લેખિકાનો સંક્રાન્તિ કાળ છે. ૧૯૨૧ માં અસહકારની મહાન ચળવળે, એટલું બાપક સ્વરૂપ લીધું, કે શ્રીઓમાં પણ નવું ચેતન બાપી રહ્યું. ગૃહ

જીવનમાં પડી રહેલી શ્રીઓત્તે, જાહેર જીવનમાં જાગ લેવા માંડ્યો. નવી ટ્રેન્યુએટ શ્રીઓ જાહેર પડી. તેમાં વિદ્યાબહેન ને ચારણ બહેનની સુપુત્રીઓએ મોખરે હતી. તે સર્વેએ અનેક સાંસારિક વિષયોની, ઓના વિશિષ્ટ દ્રષ્ટિબિંદુથી નિબંધ લખી ચર્ચા થઈ કરી દીધી એ બધી વિષયોમાં વધુ ન ઉતરતાં, હાલનાં શ્રી લેખકોમાં આગળ પડતાં થોડાંક નામો ગણાવીએ, જેનો ઉલ્લેખ કરવા જોઈએ છતાં રહી અર્થ હોય, તેમની ક્ષમા આપીને સન્તોષ પાનીશ.

શ્રી કવિઓમાં સ્વ. સુમતી તે સર લક્ષ્મીબાઈનાં સુપુત્રી, સ્વ. વિશ્વલક્ષ્મી ત્રિવેદી, શ્રી દીપકલા દેસાઈ તથા શ્રી ન્યેલ્સન શુક્લ આ ચાર શ્રી કવિઓના નામો ખાસ ગણવવા જેવા છે.

કુદી વાર્તાઓ લખનાર બહેનો ઘણી છે પણ તે સહુમાં શ્રી. લીલાવતી મુન્શી પ્રથમ રચાને વિચારે છે જાહેર જીવનમાં જેમ શ્રી મુનશીની સાથે ઉભાં રહે છે. તેમ એમની વાર્તાઓ પણ શ્રી મુનશીની વાર્તાઓની સાથે ઉભી રહી શકે તેમ છે.

નિબંધ લેખકોમાં ભેદી વિદ્યાબહેન ને એમની ચાર સુપુત્રીઓ, શ્રી ચારણ બહેન ને એમની મેઊ સુપુત્રીઓ તથા સર મનુભાઈના કુટુંબની સર્વે ટ્રેન્યુએટ શ્રીઓએ કંઈ ને કંઈ કાળો આપ્યો છે.

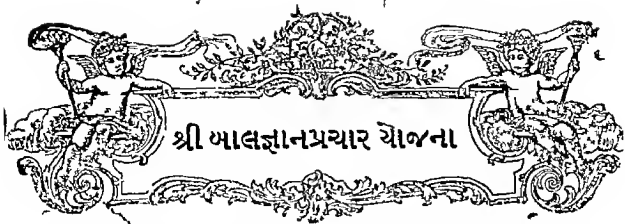
તત્રી તરીકે પણ શ્રીઓએ સારાં કાંઈ કર્યાં છે. 'મદિલા મિત્ર'ના તત્રી તરીકે વિદ્યાબહેન, ચારણબહેન ને એમના પુત્રીઓ, 'શુભસુન્દરી'ના તત્રી તરીકે શ્રી ન્યેલ્સન મહેતા ને ઉર્મિલા મહેતા, 'સુદર્શન'ના તત્રી તરીકે શ્રી ન્યેલ્સન શુક્લ, 'સમાજ

જીવન'ના તત્રી તરીકે શ્રી. લક્ષ્મીબહેન ડાસાણીને 'શ્રી ચક્રિત'ના તત્રી તરીકે બહેન સર્વલક્ષ્મી વમેરે બહેનોએ યથાશક્તિ કાપ' કરી શ્રીચક્રિતનું પ્રદર્શન કર્યું છે.

૧૯૩૦ ની મહાન રાજકીય ચળવળમાં તેો ગુજર્ વીરજનાઓએ એવી અસાધારણ કાર્ય શક્તિ તેમજ સહનશક્તિ બતાવી છે કે એની અસર આપણાં ભવિષ્યના સાહિત્યમાં પડ્યા વિના નહિ રહે, શ્રી લેખકો પણ એતાનો કાળો તેમાં જરૂર આપશે. શ્રીઓમાં શિક્ષણ જેમ જેમ વધુ ફેલાતું જશે, પિયેર, મોસાળ ને સાસરાનાં ત્રિજોષ્ણની જાહેરની દુનિવાનો જેમ જેમ શ્રીઓ વધારે અનુભવ લેતી જશે તેમ તેમ અલેખકોની સંખ્યા પણ વધશે ને તેમની કૃતિઓ પણ વધારે ચીંધાતી ચશે, એવો મને ભરોસો છે.

જગતના કોઇ પણ સાહિત્યમાં કોઇ શ્રી લેખકે સમયે હાસ્યકાર કે મહાન નાટકકાર તરીકે કીર્તી મેળવી નથી, એ ક્ષેત્રમાં શ્રીની ભુદી કેમ પહોંચી વળતી નથી, એ પ્રશ્નની ચર્ચા અત્રે કરવાનો સમય નથી. એટલું જ અત્રે કહીશું, કે જીવનનાં અનેક ઉંડા અધારા કુપાઓનો અનુભવ, પુરૂષની જેમ, ઉચ્ચ વયની રહીબદ્ શ્રીઓ લઇ ચકતી નથી, અને અનુભવની એ વિશાળભૂમિકા વગર પુરૂષ લેખકોની દરિયાકાંઠાં ઉપાં રહે એવાં કૃતિઓ પણ તે સહી શક્તિ નથી કુંઢી વાર્તા ને કુંઢા કાળો એ બે ક્ષેત્રમાં એ સહેલાઈથી દીપી શકે છે તેમાં ગુજરાતજોએ અત્યાર કુદીમાં ને કાંઈ કર્યું છે તે પરથી એમ ખાસ પડે છે. કે હજી ઘણું વધારે તેઓ કરી બતાવશે ને ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઓતુ રચના દીધાવશે. પ્રશ્નને મારી એટલી જ પ્રાર્થના છે કે તારી શક્તિ ફેલાવવાને તેં મીરાંબાઈને આરતમાં મોકલી તેા બા નવા-પુરમાં આરતની ભક્તિ ફેલાવવાને એક બીજી મીરાંબાઈ મોકલી આપ.

* શ્રી કવિઓમાં એ નામ જોરવાનું અમને મન થાય છે અને એ નામ તે શ્રી જ્વલન બહેન છે એ સ્વરૂપમાં મદિ અમે તેમની માફે આપીએ છીએ ઉપતન્ની

અસ્તેષ્વ

નિયમો

બાલયુગની ઉંચા પ્રગતી એ ગુજરાતના બા-
ળકોના સફળતાએ અત્યાદે બાલસાહિત્ય સારા
પ્રમાણમાં પ્રસિદ્ધ થતું જાય
છે બાલમાનસના સર્વાંગીય
વિકાસ માટે તેનો પ્રચાર
અને વાચન અતિ જરૂરના છે
પરંતુ દુર્ભાગ્યે થોડા સાધન-
સ પછી અને સરકારી મા-
બાંધોના સત્તાનો કે થોડાંક
પુસ્તકાલયો સિવાય કાંઈ જ
અન્યત્ર તે જાય છે

અર્થ દિલ ગામડાઓમાં
વસે છે અને આવા ગામડા-
ઓમાં વસતા બાળકો પૈકી
નેવુ ટકાએ આવા પુસ્તકોનાં
દર્શન પણ કાંઈ જ કર્યા
હશે આ વસ્તુસ્થિતિ નીવા-
રવા શ્રી કાઠિયાવાડ સેવકસમિતિએ નીચે મુજબ
યોજના હાથ ધરી છે

ઉદ્દેશ

બાળકો રાષ્ટ્રનું સૌથી ધન છે તેમની પ્રગતિ
અને વિકાસ માટે સારા સાહિત્ય તેમને મળી શકે
તે જરૂરી છે આ કિશોરો રસ જગૃત કરવાનો
આ યોજનાનો ઉદ્દેશ છે

કાર્યપ્રદેશ

આ યોજનાનો કાર્યપ્રદેશ હાલ દુરત તે
કાઠિયાવાડ અને કચ્છમાં રહેશે પરંતુ સભ્યો
અનુકૂળ થતા ગુજરાતમાં આ જાતનું કાર્ય દુરતમાં
જાહેરમાં આવશે

(૧) કોઈ પણ ગામનું સેવકમંડળ, વિદ્યા-
ચંદ્ર, પ્રાથમિક શાળા કે પાંચસોથી ઓછા

બાલક અને પુસ્તકાલય

“ બાળકની સમીપ પુસ્તકા-
લય વિલાસ, મળ, આરામ ને
જ્ઞાન’દેશ રૂપ છે તેના કરતાં
જોતન-પ્રેરણા રૂપ છે, જીવનના
ઘડતરરૂપ છે, જીવનના કિલ્લો
રૂપ છે જેમ બાળક જીવન-
સામગ્રી અન્યત્રથી મેળે છે
તેમ જ તે પુસ્તકાલયમાંથી
બરેશે, અને તે કેવળ જીવન-
વૃદ્ધિને માટે ”

ગિણતરી

પુસ્તકોની પેટી અને ૧૦ થી વધારે
એક વર્ષ સુધી પૂરા પાડવામાં આવશે

૧ ને સ્થળે પુસ્તકાલયને મુજબ તરફથી
મદદ મળતી હશે તેને આ પ્રકારનો લાભ આપી
શકાયે નહિ ઉપરાંત જ્યાં રાજ્ય તરફથી પુસ્તકા-
લયપ્રવૃત્તિ આદે હશે તે ગણિતને આ યોજનાની મદદ
આપી શકાયે નહિ

૨ રૂપિયા પદરના પસંદ કરેલા પુસ્તકો
રૂપિયા ત્રણની કબાટના આકારની લાકડાની પેટી,
રૂપિયા એકનાં ધરણું ફોર્મ, પેટીઓ, રજીસ્ટર, ફોર્મ,
અને એવું સાહિત્ય તથા રૂપિયા એક થી વધારે
માટે-તે તે ગણિત દ્વારા કલ્યાણમાં વાપરવું
આ રીતે રૂપિયા વીશેનો વિનિયોગ થશે,

પુસ્તકો ધરાવતું પુસ્તકાલય
૧ ૧૦) ઉભા કરશે તેને
૧ ૧૦)ની મદદ બો કાઠિ-
યાવાડ સેવકસમિતિ તરફથી
આપવામાં આવશે; અને
આ વીશે રૂપિયાની ૨ રકમ-
માંથી શિષ્ટ બાલસાહિત્યનાં
પુસ્તકોની પેટી આપવામાં
આવશે

(૨) ને કોઈ ગામ ૧
૧૫) ઉભા કરશે તેમાં ૧
૧૫) શ્રી કાઠિયાવાડ સેવક-
સમિતિ ભેગવશે અને એ
રૂપિયા ત્રણની રકમમાંથી
૧૫)ની ઉપર મુજબના
પુસ્તકોની પેટી આપવામાં આવશે

(૩) સોળ વરસની અંદરની ઉમરના કોમ પણ જાળાને કે પ્રાથમિક શાળામાં અરજાત કરતા કોઈ પણ વિદ્યાર્થી કે વિદ્યાર્થીનીને આ પુસ્તકોનો મફત લાભ આપવાનો છે

(૪) પેઠી મળ્યા પછી દર વર્ષ માસની છઠ્ઠી તારીખે વાચકો અને વાચનની સમ્બંધિત નિવેદન એક વર્ષ મુધી, પેઠી સાથે યોગદેશી કૌમી બરી યોગલુ ભેટશે નથી રહેશે લાભ લેવાથી તેનાથી સમિતિ પરિચિત રહી શકે (તે પછી પુસ્તકોનો ઉપયોગ સાથે રાખવો પડશે, પરંતુ ત્રેમાસિક નિવેદન યોગલુ રજીસ્ટ્રાલ રહેશે નહિ)

(૫) આ પુસ્તક પેઠી અને માસિકો વગેરે ઉપર તે મામની મારફતે જરૂરી કરવાની સરકારની માગીરી રહેશે; પરંતુ તે સરકાર બધું શાષ તેમ જ કોઈવાતક સેવાકમિતિની સમિતિથી તે સાધનો મળતા પુસ્તકલેખમાં અને તેને અમાને તે મામની સામાજી આપી રેવાની રહેશે

(૬) નિર્દિષ્ટ રકમ પ્રમાણે જાળાને વર્ષવા માટે પુસ્તકો આપવામાં નહિ આવે, શા તે તેનો પ્રમુખમાં જોઈ જ એકો લાખ ચેપાતો હશે, તે તે પુસ્તકો હંતારી સાધનો ઉપયોગ કરી શકે તેવા બીજા મામને આપવામાં આવશે

(૭) યોજનાનો હેતુ લક્ષ્ય લઈ, તે સ્વ-ચાલી અનુલક્ષ્ય પ્રમાણે ભારતના હલ દિવસ નિશ્ચયો સમિતિના સામાજ્ય નિશ્ચયોને અનુસરીને તે તે સરકારને કરી લેવાના છે

લક્ષ્ય હપ રીતે લેવાય ?

કોઈ પણ વખતે આ યોજનાનો લક્ષ્ય લેવો હોય તે તે વખતે સમજાસેના મંડળ, નિદિશિ-ન ડિવ, શાળા કે પુસ્તકાલયે રૂપિયા રૂ. બેસાડી

કરી સમિતિને નિધાનવાધી પરંતુ થશે રૂ. ૧૦ નિદિશિ મંડળ રચી શકે છે. તેમજે આપ મંડળ રચ્યા બાજતને શાળાના મુખ્ય સિદ્ધાંતો અવવા મામના વર્ષ પ્રતિષ્ઠિત જીવસ્થેનો શાળાથી યોગલેનો અને અંદર અંદરથી કે મામમાંથી એકો વધુ મુદ્દેશ માસેથી મરના શા ૧૦) એકત્ર કરવા આવી રકમને "લોભદ" તરીકે યોજનામાં આવશે

ઉપર દર્શાવેલી કોઈ સરકાર શા. ૨૦) કે શા ૩૦)ની પૂરી લોભદ મેળવી શકશે તે તે વધુ આપવાતક છે, અને તે રકમમાંથી પુસ્તક પેઠી ઉત્પાદિની ભવસ્થ કરી આપવામાં આવશે. કોઈ સમજાને કે સજારી રેવાના મામને કે અન્ય

આગામી કલ્યાણના દર

" આજનો કાળ સ-ચાસીઓનો મરી સુદાઓ છે, ભંડારીનો મરી પુસ્તકાલયોનો છે, અને રૂબોનો મરી પુસ્તકાલય બાળકોનો છે આને આખાસરુલ અનુજે જ્ઞાનપિયાસા વસ કરવા પુસ્તકાલય રૂબી એક જ અનુત-નજારીય પારી આવી જ છુટકો છે નહી નવાલો અજાણવાની પુરાણી રીતિ પ્રમાણે આજે પુસ્તકાલય સ્થાપવાની પ્રથા આજની જરૂરિયાતને અનુરૂપ છે તેમાંથી આવપુસ્તકાલય સ્થાપવાની પ્રવૃત્તિ અનુરૂપ થવા ઉપરાંત આજિના મર્મમાં અજાણાડન કરનારી અને અનુવચના આગામી કલ્યાણના દર રૂ. ૩૫ છે "

(ગરુબાધ)

અમેને લોભદ આપી મામમાંથી મામ પ્રચાર કરવાના આ પ્રવર્તિ પ્રવાસમાં મ-દ આપી શકે છે

કોઈમરી સ્વરૂપ આ યોજનાને કોઈ આ પ્રેરણા આજોમાં જ્ઞાન તરફ શિષિ કાપન કરવાનો કે રસ ભરત કરવાનો છે. એટલે એકવાર આ ભવની મારફત આપ્યા પછી વારંવાર એ ભવની મારફત આપી શકાય નહિ ને આ

માર્ગમાં તે મામમાં બાળકોને ખરો રસ હોય તે તે સ્વચાળા આ ગર્વિતિઓને સમજાથી વરેવર અને સર અવસરે શા અનુદ, લોભદ એકત્ર કરવા પ્રવાસો મુદ્દેશ સમજાના છે વાચન સારી રીતે રચ્યા પછી ને યોજનાની સ્વચા સીમામાં તે મામ આપુ ટોલ ભારી સમજાધિશરીઓને વચનના આગ્રહો યોગથી મારફત આપવા મટે તેમજે વિનવિ કરવાની છે વચનનો ને પૂરો રસ ભર્યા હશે તે બાળકો મધને ઉભરે ઉભરેથી આવી પવિત જનમેળના મટે " મિડી દેદી " કરી શકા "

• જરૂરના પછી મામમાં, સુખદમાં અને

જમને, જલપાને મનાવી લાવશે અને જ્ઞાનદયી જીવન સુખ ભોગવશે હા એ નવા પ્રકારનું જીવન હશે, તેની મર્યાદા કાંઈ ખીજી જ નહીં, સિદ્ધાંત પણ ઓછા જ નહીં, તેમાં કઠોર સયમ હશે, કઠોર નિયંત્રણ હશે હવે તેના જીવનનો કાંઈ ઉદ્દેશ નહીં, કાંઈ આદર્શ નહીં માત્ર ખાલુ, સુખ અને રૂપીયા રૂપીયાની ખાતર હાથ હાથ કરવી એજ જીવનનો વ્યાપાર નહિ હોય. આ મુકદ્દમાની સાથે આ માર્ગદીન જીવનનો અત આવી જશે. કુર્મજી ઇચ્છાએ તેને આ દિવસ દેખાતો હતો અને હવે તે એક નવાં અને સંસ્કૃત જીવનનું સ્વપ્ન દેખાડી રહી છે. ઇન્ડિયાની માફ આવા માણસો રાજ સંકલ્પ કરે છે; પરંતુ એ સંકલ્પોને અંત શો આવશે ? નવાં નવાં પ્રલોભનો સામે આવી રહે છે અને એ સંકલ્પની પ્રવૃત્તિ પણ ચાલી જાય છે નવાં પ્રભાતનો ભ્રમ જ કહી શકો નથી

એક મહિનાની સહેલગાદ બાદ રમાનાથ પોલીસના સહયોગિઓ સામે પોતાના બજલા-પર જઈ રહ્યો હતો રસ્તો, દેવીદીનના ધરની સામેનો જ હતો. કેટલેક દૂરથી જ તેને પોતાનો ઓરડો દેખાયો. અનાયાસે તેની નજર ઉપર ફરી મઠ. બારીની સામે કોષ ઉઘુ હતું. આ વખતે દેવીદીન ત્યાં થઈ રહ્યા છે ? તેણે જરા ખ્યાનથી નેહું આ તો કોષ સી છે ! પરંતુ સી ક્યાંથી આવી ? થું દેવીદીને આ ઓરડો ભાડે તો નથી આપી દીધો ? એમ તો તેણે કહી નથી કહ્યું.

મોટર જરા પાસે આવી તો પેલી સ્ત્રીનો ચહેરો નજરે પડ્યો રમાનાથ ચોકી પડ્યો. આ તો જલપા છે ! જરૂર જલપા છે ! પણ નહિ, જલપા અહીં ક્યાંથી આવે ? માફ દેખાયું તેને ક્યાંથી ખબર ? કદાચ છુટ્ટાએ તો તેને કામળ લખી ન દીધો હોય ? છે તો જલપા જ. નાચબંદારોગો મોટર ચલાવી

રહ્યો હતો. રમાનાથે ધણી નમ્રતાથી કહ્યું : “ સરદાર સાહેબ એક મીનીટને માટે રોકાઈ જાવ. હું જરા દેવીદીન સાથે એક વાત કરી લઉં નાચથે મોટર જરા ધીમી કરી દીધી; પરંતુ પછી કાંઈક વિચાર કરી આગળ દોકાવી દીધી

રમાનાથે કોપિત થઈને કહ્યું. ‘ તમે તો મને કેદી બનાવી રહ્યા છો ! ’ નાચથે જરા ખસિયાયા પડીને કહ્યું “ તમે તો જાણો છોને કેમુડી સાહેબ કેટલા જલદી મિત્રજ ગુમાવી દે છે ! ”

જગ્યા ઉપર પહોંચતાં જ રમાનાથ વિચારવા લાગ્યો, જલપાને કેવી રીતે મળવું ? એ જલપા જ હતી તેમાં રમાનાથને કાંઈ શંકા રહી ન હતી આખોને દેવી રીતે છેતરે ? હૃદયમાં એક જવાબો જેવી ઉઠી હતી. થું કદાં ? કેવી રીતે જાહેર ? તેને કેપડાં ઉતારવાની પણ શુદ્ધિ રહી નહિ પદર મીનીટ સુધી તે ઓરડાનાં દાર ઉપર ઉભો રહ્યો કાંઈ ધુક્તિ સુઝી નહિ એટલે લાચાર થઈને પેલું જ ઉપર સર્પ રહ્યો

થોડીવાર પછી તે પાછો ઉઠ્યો અને સામે બહાર આવ્યો તે જ વખતે સડક ઉપર વિજળીનો બત્તી થઈ ફાટક ઉપર ચોડીદાર ઉભો હતો તે વખતે રમાનાથને એટલો બધો કોષ આવ્યો કે જાણી મારી હવે અમર જો મને કોષ સારી જગ્યા મળી મઠ તો એકેએકને જોઈ લાઈશ તને તો હીમમીમ કરાવીનેજ છોડીશ સેતાનની માફક કેવો માથા પર મવાર થઈ રહ્યો છે જરા મુખ તો જુઓ લાગે છે તો બહાર, જેવો વાહરે તારી પાધડી ! કોષ પાડી ઉચકવાનો કુલી છે કુલી. જયારે દૂતરો બમે તો પોતેજ બહીને ભાગી જાય પરંતુ અહીં કેવો રસ્તા જમા કોષ છે. કેમ જાણે કોષ કિસ્સાનાં દારની રક્ષા કરી રહ્યા ન હોય !

એક યોગીદારે આાને કહ્યું “પ્રસપિદર સાહેબે મોલાબાબા બે કેટલીક નવી તારની મંજૂરી છે.”

રમાનાથે ચિદામને કહ્યું ‘ મને અત્યારે પુરમ નથી ’

તે ફરી વિચારવા લાગ્યો. જાલપા અર્ધો ક્યાંથી આવી ? એકલીજ આવી છે કે કોઈ સાથે છે ? જાલીએ જુદા સાથે એક મીનીટ પણ વાત કરવા ન દીધી. જાલપા પૂછશે તો જરૂર કે કેમ જાણી ગયા હતા ? માફ સાર જણાવી દઈએ કે તે સમયે બીજા યજ્ઞ પણ શુ ‘શ્રેષ્ઠ એમ હતું’ પરંતુ આ થોડા દિવસનાં કંઈ જીવનનો પ્રથમ ઉકેલી નાખ્યો. હવે આજ ન્હી જીવનની ગાંઠી પ્રથમ કરીને તે તરફ જ મારી બહારી કરાવી લાગ્યો એમ વિચારનાં વિચારનાં રમાનાથને વિચાર આવ્યો કે જાલપા પણ અર્ધો મારી માથે રહે તે શો વધો છે ? બહારનાંએને મળવામાં વધે છે પરંતુ જાલપાને કાંઈ કોઈ થોડો જ વધારો લાગે છે એમ છે ? પરંતુ અત્યારે આ પ્રથમ છેડેથી ઉચિત નથી કાલથી નિબળ કરીયે ફેવીદીન પણ કાંઈ વિચિત્ર માણસ છે પહેલાં તો કેટલીયે વાર આવ્યો, પરંતુ આજે તો તેણે પણ યાન્તિ ધારી લીધી છે કાંઈ નહિ તો એટલું તો અનુભવ યજ્ઞ શ્રેષ્ઠ કે અર્ધો આવીને પહેલવાયા મોન્ટેગલ દ્વારા જાલપા આવ્યાની ખબર મને આવે પછી જાલપાને કોણ આવવા નહિ કે તે હું જોઈ લેત પહેલ આવી રીતની કેવી જરૂર હતી, પરંતુ હવે તો મારી પરીક્ષા પૂરી થઈ ગઈ છે કદાચ બધાંય લોહિા ખુશીથી રાજ થઈ જશે.

રસોઇએ થાળી લઈ આવ્યો. માંમ એકજ પ્રકારનું દળું રમાનાથ થાળી જોતાં જ ચીડાઈ ગયો. તે દિવસોમાં શ્રિચંદ્ર ભોજન જોઈને જ તેને જૂન લાગતી હતી. ન્યાયુધી ચાર પાંચ

પ્રકારનું મસિ ન હોય, ચટણી અથવા નદિ હોય ત્યાંસુધી તેને તૃપ્તિ થતી ન હતી.

તે ચીડાઈને બોલ્યો “ શુ ખાઉ તાર માથુ ? થાળી ઉડાવી લઈ જા ”

રસોઇએ બંદીતા બંદીનાં કહ્યું “ દબૂર, આટલી જવદી બીજી ચીજો કેવી રીતે ખનાવુ ? હજી આવ્યાને માત્ર બે કલાક થયા છે ”

“ બે કલાક તારે માટે થોડા છે ? ”

“ હવે દબૂરને શુ કહું ? ”

‘ જકમકાટ ન કર ! ’

‘ દબૂર ’

‘ જક નહિ ! કેમ ? ’

રસોઇએ પછી ન બોલ્યો. ખાટલી લઈ આવ્યો. બરફ જાગીને ગ્લાસમાં નાખ્યો અને પાછળ દડીને ઉભો રહી ગયો.

રમાનાથને એટલો બધો ક્રોધ આવ્યો મરે દત્તો કે મળે રસોઇઆને નીચોવી ખામ, તેના મિત્રજ આ દિવસોમાં પણ તેજ થઈ ગયો હતો.

ચરાખનો દોર ઘડ યતાં રમાનાથનો મુસ્સો તેથી વધુ તેજ થયો. લાલ લાલ આંખોથી જોઈને તે બોલ્યો “ આ હું તો અત્યારે અત્યારે તારા માન પકડીને કાઢી મૂક અત્યારે જ, જાજ પછે ! હું સમજે છે શુ ? ”

તેના ક્રોધ વધતો જોઈને રસોઇએ ચુપ કાઢીથી મરણી ગયો. રમાનાથે ગ્લાસ લીધું અને બે ચાર ઠાળીયા ખાઈને બહાર આવી આટા મારવા લાગ્યો. બંદીથી કેવી રીતે નીકળી જાઉં, તેનાજ વિચાર ચાલતા હતા.

એકાએક તેને એમ લાગ્યું કે તારની બહાર જુલોની આડમાં કોઈ છે હા, ‘કોઈ ઉજ્જ’ રહીને તેના તરફ તાકી રહ્યું છે જાણે હસાવાથી તેને ચોતાની તરફ મોલાવી રહ્યું છે રમાનાથનું દિલ ધડકવા લાગ્યું. કોઈ કોઈ તરજોશોએ તેના પ્રશ્ન લેવાની તો યુક્તિ

નહિ કરી હોય ! આ શકા તો હમેશાં તેના ઉપર સવાર રહેતી હતી. એ વિચારથી તો રાત્રે તે જાગતી બહાર બહુ ઓછું નીકળતો હતો. આત્મરક્ષાના ભાવે તેને અંદર આવી જવાની પ્રેરણા કરી. એજ વખતે એક મોટર સડક ઉપરથી પસાર થઇ તેના પ્રકશમાં રમાનાથને જોયું કે એ અંધારી છાયા સી છે. તેની સાડી ચોકખી દેખાઇ રહી છે. ફરી તેને એમ લાગ્યું કે તે સ્ત્રી તેના તરફ આવી રહી છે. ફરી તેને શંકા થઇ; કાંઇ અરફ આવી રીતે વેપ બદલીને મારી સામે કપટ તો નથી કરતો ને ! તે જેમ જેમ પાછળ હઠતો ગયો તેમ તેમ તે છાયા તેની તરફ આગળ આવતી અઇ; તે એટલે સુધી કે વાડની પાસે આવીને તેણે કોઇ ચીજ રમાનાથ તરફ ફેંકી રમાનાથ ચીસ પાડીને પાછળ હઠી ગયો, પરંતુ તે તો માત્ર એક પત્ર હતો. ત્યારે તેને કાંઇક શાન્તિ વળી તેણે ફરી સામે જોયું તો પેલી છાયા અધ-કારમાં વિલીન થઇ ગઇ હતી. રમાનાથે લપાઇને પેલી ચીઠ્ઠી ઉઠાવી લીધી. બધ પશુ હતો; તેમ કુલ્લલ પશુ હતું. બધ ઓછો હતો, કુલ્લલ વધારે હતું. પત્ર પિરસામાં સંતાડીને તે ઝોરડામાં આપ્યો. અને બંને બાજુનાં બારણા બંધ કરી દીધાં. પછી કાગળ લાયમાં લઇને જોવા લાગ્યો. સીરનાયું જોતાં જ તેના હૃદયમાં અલગલીલા જવાં લાગ્યાં. લપાવટ જલપાની હતી તેણે પત્ર ઓઠ્યો. જલપાનું જ લપાણુ હતું. એકે સ્વામે તેણે પત્ર વાંચી નાખ્યો. અને પછી એક લાંબો નિ સાંસો નાખ્યો. એ સ્વાસની સાથે જ ચિન્તાનો એ બીપણુ બાર જોણે આજ છ માસથી તેના આત્માને જાગવી રાખ્યો હતો, એ બધીય મનોબળના જે તેના જીવનનું રક્ત ચૂસી રહી હતી, એ બધીય જીવનતા, સન્ન, ગમની જાણે કે ઉડી અઇ;

હુમનતર થઇ અઇ. આટલી સ્પૃતિ, આટલો ગર્વ, આટલો આત્મવિશ્વાસ તેને કદિ પશુ આપ્યો ન હતો. પહેલી જ ધૂન એ સવાર થઇ કે અત્યારે જ જઇને દારોજાને કહી દઉં કે મને આ મુકદ્દમા સાથે કાંઇ લેવા દેવા નથી, પરંતુ તરતજ વિચાર આપ્યો કે જીજ્ઞાસી તો લેવાઇ અઇ છે. જેટલો અપમય મળવાનો હતો તે તો મળી ચૂક્યો, હવે એનાં ક્ષણ ઉપરથી શામાટે લાય લેવા નાંખવો ? પરંતુ આ સર્વ લોકોએ મને કેવો ચક્રમ બનાવી દીધો છે ! બંને હૃદય અંધારામાં રાખ્યો છે ! સર્વ મારી સાથે દોસ્તીના નાતો રાખે છે પરંતુ હજી સુધી મૂળ વાત મારાથી છુપાવી રાખી છે. હજી પશુ તેમને મારા પર વિશ્વાસ નથી. હવે જો મૂળ વાત ઉપર મારી જીજ્ઞાસી બદલી નાખ્યું તો અરાજક બજાર પડે, મને કાંઈ જગ્યા નહિ મળે એટલું જ થશે ને ? મારી બહાને ! આ લોકોના મન-ચાતો આક્રમમાં મળી જશે આ દગાબાજીની સજા તો મળી જશે અને, એ કાંઈ નહિ તો આટલી મોટી બદનામીમાંથી તો બચી જઇશ, એ બધા કુષ્ટતા જરૂર કરશે પરંતુ જો આરોપ મૂકવા સિવાય બીજું શું કરી શકે એમ છે ? જો મારું અહીં રહેવાનું જ સાબીત નહિ થાય તો મારા ઉપર દોષ કયો લાગી શકશે ? અધાના મુખ ઉપર કાલિમા લાગી જશે; મોઢું પશુ દેખાડી નહિ શકશે તો મુકદ્દમા ક્યાંથી ચલાવશે ?

પશુ નહિ, આ લોકો મારી સામે રમત રમ્યા છે, તો હું પશુ તેમની સાથે એમજ રમત રમીશ. કદી દમ્પ, કે જો મને આજે કાંઈ સારી જગા મળી જાય તો હું જીજ્ઞાસી આપીશ; નહિ તો સાફ કદી દમ્પ કે આ મામલા સાથે મારે કાંઈ સંબંધ નથી નહિ તો પાછળથી કાંઈ નાનાં મોટાં ચાણામા નાખળ દારોજા બનાવી શેઠકડી દે તો ત્યાજ સડયા કરે. ઇન્સપેક્ટરીજ લખક;

અને કાંસે દેશ વામતા મારી પાસે નિમણુ કરતા પરવાનો આવી જશે. જોઈએ આજ વખતે દારોગાને કહી દઉં, એમ કહેવા તે ઉપડયો; પરંતુ પાછો શેઠાઈ ગયો એકવાર જલપાને મળવા માટે તેના જીવ તલપી રહ્યો હતો, તેના પ્રત્યે આટલો પ્રેમ, આટલી શ્રદ્ધા કદી પણ યજ્ઞ ન હતી, કેમ જાણે દેવતાઓએ તેની રક્ષા માટે મોકલેલી એ કાષ્ઠ દેવી સ્થિત ન હોય !

દસ વાગી ગયા હતા રમાનાથે વિજળીની બતી બધ કરી દીધી અને દિવાનખાનામાં આવીને જોરથી બારણા બંધ કરી દીધા કે જેથી પહેરાચાળા સિપાઇને એમ ધાગે કે બંદરથી બારણું બધ કરીને તે સૂઈ જાય છે બધારા દિવાનખાનામાં તે એક મીનીટ ઉભો રહ્યો. પછી ધીમેધીમે બારીવાટે ઉતરીને કાંટાળા તારની વાડ આગળ આવીને વિચારવા લાગ્યોઃ એ કેવી રીતે ઝોળંગી જાઉં ? કદાચ હજી જલપા બગીચામાં પણ હોય. દેવીદીન જરૂર તેની સાથે હશે, માત્ર એ તારની વાડજ તેને માર્ગ શોધી રહી છે એ ફેફસી બનાવું અસંભવિત હતું. એટલે તારની વગરની નીકળી જવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો તેણે અર્ધા કપડાં સમેટી લીધાં અને કાંટામાં ફસાઈ ન જાય એવી રીતે માથું અને બાંધ વાડની વચ્ચે નાખ્યાં, પણ કોણ જાણે કેવી રીતે કપડાં ફસાઈ ગયાં. હાથથી કપડાં કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો તો બાંધ કાંટામાં ફસાઈ ગઈ. ધોતીયું પણ ભેરવાઈ ગયું. બિચારા મોટા સંકટમાં પડી ગયો. ન આ પાર જઈ સડતો હતો, ન પેલી પાર જરા પણ અસાધવાની રખાયા તો કાંટા તેના દેહમાં પેસી જાય.

પરંતુ આ વખતે તેણે કપડાંની પરવા ન કરી. તેણે જદન વધુ આગળ સળાવી અને કપડાંમાં લાંબો ચીરા પાડતો તે પેલી પાર નીકળી ગયો. અર્ધા કપડાં ચીરા ચીરા થઈ જતા પીઠમાં કાંઈક ઉઘરડો પણ પડ્યો. પરંતુ આ

વખતે તો કાષ્ઠ બંદુક કે નિશાન તાણીને તેની સામે ખડો થઈ જાય તો પણ તે પાછો હાલત નહિ ફેરવે. ફરવું તેણે ત્યાજ દેડી દીધું, અને વિદાયેલી ચાદર શાદી અથા છતાં કામ આપી ચકતી હતી. તે તેણે આંદો લીધી. ધોતીયું જરાબર પહેરી લીધું અને બગીચામાં ફરવા માંડ્યું. સર્વજ્ઞ શાન્તિ હતી કદાચ રખેવાળ અટકે જમવા ગયો હશે ! જે ત્રણ વાર ધીમે ધીમે જલપાનું નામ લખને જાય પણ મારી, પરંતુ કાંઈ ઉતર ન આવે. નિરાશ થવા છતાં પણ મોઢે તેનું ગળું છાડ્યું નહિ. તેણે સહેજ નીચે જઈને જોયું. જલપા ચાલી ગઈ એમ તેણે માની લીધું તે એવીજ રીતે દેવીદીનના ધર તરફ આંધો. તેને જરા પણ શોક ન હતો, જમલામાંથી ફું નીકળી આવ્યો છું તે કાષ્ઠને ખતર પડી જાય તો મારી જવાને ! પેલીસ મને શું કરી શકવાની હતી ? ફું કાંઈ કેદી નથી, મેં કાંઈ ગુલામી નથી લખી આપી !

અર્ધા રાત વીતી ગઈ હતી દેવીદીન અર્ધા કલાક પહેલાંજ આવ્યો હતો અને જમવા માટે જઈ રહ્યો હતો, એટલામાં એક નાના જેવા માણસને જોઈને તે ચોંકી પડ્યો. રમાનાથે ચાદર માથા ઉપર બાંધી લીધી હતી તે દેવીદીનને બ્હીવડાવવા આહતો હતો.

દેવીદીન સચક થઈને કહ્યું : " કોણ છે ? "

તરતજ તે ઝોળખી ગયો. ઝડપથી તેનો હાથ પકડતાં બોલ્યો. " તે " તો ભાઈ ખૂબ કમલ કરી ! કપડાં ક્યાં ગયાં ? "

રમાનાથ " વાડમાંથી નીકળતો હતો એટલે અર્ધા તેના કાંટામાં બરાબને શાદી ગયાં. "

દેવીદીન. " રામ રામ ! સરીરમાં તો કાંટા વગ્યા નથી ને ? "

રમાનાથ. " કાંઈ નહિ; એક એ ઉઘરડા પડ્યા છે ફું બહુ સંભળાને નીકળ્યો. "

દેવીદીન: “ વહુની ચિઠ્ઠી મળા મહને ? ”
 રમાનાથ: “ હા, તેજ વખતે મલી મહ
 હતી; ‘શુ’ તે પછુ’ તમારી સાથે હતી ? ”
 દેવીદીન: “ તે મારી સાથે નહતી; હું
 તેની સાથે હતો. ન્યારથી તને મોટરમાં આવ-
 તો જોયો ત્યારથી આવવા તૈયાર થઇ ગઇ
 હતી. ”

રમાનાથ: “ તમે કાષ્ટ પત્ર લખ્યો હતો ? ”
 દેવીદીન: “ મેં કાષ્ટ કાગળ પત્ર લખ્યો
 ન હતો આજ ! ન્યારે તે આવી ત્યારે તો
 મને પોતાને પશુ અચંબો થયો હતો કે
 જાણ્યાં મૂક્યા વિના દેવી રીતે આવી ! પાછ-
 બથી તેણે જણાવ્યું. પેલો શેતરજ વાળો
 કાચડો તેણેજ પ્રયાગથી મોકલ્યો હતો અને
 ઇનામ ‘પશુ ત્યાંથી જ આવ્યું’ હતું. ”

રમાનાથની આંખો પહોળી થઇ ગઇ !
 જલપાની ચપ્પરાઇએ તેને વિસ્મયમાં નાખી
 દીધો. તે’સાથેજ પરાજનના ભાવે તેને કષ્ટક
 ખિન્ન કરી દીધો. અહીં પશુ તેની ઘર થઇ
 અને તે દેવી ખરાબ રીતે !

શુદ્ધી ઉપર મહ હતી. એટલે દેવીદીને
 દાદર આગળ જઇને કહ્યું: “ અરે શું કરે
 છે ? વહુને કહે કે એક માણસ તેને મળવા
 આવ્યો છે. ”

એટલું કહીને દેવીદીને ફરી રમાનાથનો
 હાથ પકડી લીધો અને બોલ્યો. “ ચાલ; હવે
 સરકારમાં તારો પગપેસારો થશે બહુ ભાગ્યે
 હતો. વોરન્ટ વિનાજ પકડાઇ ગયો. આટલી
 સહેલાઇથી તો પોલીસ પશુ પકડી શકત નહિ. ”

રમાનાથને મનોદ્વંદ્વસ દ્રવિત થઇ ગયો.
 શરમને માર્યો તે મરી જતો હતો. જલપાના
 પ્રશ્નને તેની પાસે શો ઉત્તર હતો ? જે
 કયથી તે ભાગ્યે હતો તેણે તો ઉવટે તેનો
 પાછો પકડીને તેને પરાસ્ત કરી દીધો. તે
 જલપાની સામે સીધી નજર પશુ કરી
 શકશે નહિ. તેણે હાથ ઊઠવી લીધો.

દાદર પાસે આવીને થંભી ગયો. દેવીદીને
 પૂછ્યું: “ કેમ અટકી ગયો ? ”

રમાનાથે માથું ખંજવાળતાં કહ્યું:
 “ ચાલો, હું આવું છું. ”

શુદ્ધીએ ઉપરથીજ પૂછ્યું: “ પૂછો, કાષ્ટ
 માણસ છે ? ક્યાંથી આવ્યો છે ? ”

દેવીદીને વિનોદ કરતાં કહ્યું: “ કહે છે કે
 હું જે કાષ્ટ કહીશ તે વહુનેજ કહીશ. ”

“ કાષ્ટ ચિઠ્ઠી લાવ્યો છે ? ”

“ નહિ. ”

દાનિત છવાઇ ગઇ. દેવીદીને એક ક્ષણ
 બાદ પૂછ્યું: “ કહી દઉં કે પાછો જાય ? ”

જલપા દાદર આગળ આવી બોલી:

“ કાષ્ટ માણસ છે, તે તો પૂછો ? ”

“ કહે છે કે કણે દરથી આવ્યો છું. ”

“ ક્યાં છે ? ”

“ આ શું ઉગ્રો છે. ”

“ ઠીક, બોલાવો ! ”

રમાનાથ દાદર બોલીને કાષ્ટક અમકતો,
 કાષ્ટક અમકતો, કાષ્ટક બહીતો દાદર પર
 આવ્યો. જલપાએ જોતાની સાથેજ તેને
 ઝોળખી લીધો. તે તરત બે પુત્રમાં પાછળ
 હડી ગઇ. દેવીદીન ત્યાં ન હોત તો બે પુત્રમાં
 આગળ વધી હોત.

તેની આંખોમાં કદિ આટલો નરો ન
 હતો, અંજોમાં આટલી ચપળતા ન હતી,
 કપોળ ઉપર કદિ આટલો ચમકાર ન હતો,
 હૃદયમાં આટલું કમ્પન ન હતું. આજે તેની
 તપશ્ચર્યા સફળ થઇ !

૧૩

વિદ્યોગીઓનાં મિલનની રાત, મુસાફરોનાં
 પડાવની રાત તો વાતોમાજ વીતી જાય છે.
 રમાનાથ અને જલપા બન્નેને પોતાની જ
 માત્રની કથા, કહેવાની હતી. રમાનાથે પોતાનું
 ગૌરવ વધારવા માટે પોતાનાં કથાનું બ્યાન

ખૂબ વધારી વધારીને કહ્યું. જલપાએ પોતાની કથામાં કહોતી ચર્ચા સુદાં ન આવવા દીધી. એમને દુઃખ લાગ્યું એમ તે ડરતી હતી. પરંતુ રમાનાથને તો તેને રસાવવામાં વિશેષ આનંદ પડતો હતો. તે કેમ બાગ્યો, ચાને માટે બાગ્યો, કેવી રીતે બાગ્યો એ બધીય કથા તેણે કશું સંજોગમાં કહી અને જલપાએ તે રસતાં રસતાં સાંભળી, પોતાની વાતોથી તે જલપાને પ્રભાવિત કરવા માહતો હતો. અત્યારસુધી બધી વાતમાં એને પરાસ્ત થયું પડ્યું હતું. જે વાત તેને અસંભવ માસમ પડતી હતી, તે વાત જલપાએ યોડીવારમાં પૂરી કરી દેખાડી. શૈતરંજવાળી વાતનું ખ્યાન તે ખૂબ મીઠું મરચુ બજારવા કરી ચકત, પરંતુ જલપાએ જલપાએ નીચું જોવાનું પછી તેની કીર્તિશાસના માટે પોતાના કબોને રાખને પર્વત કરીને દેખાડ્યા સિવાય બીજો કયો ઉપાય હતો ?

જલપાએ એક સીસકારો મારી કહ્યું “ તમે આ બધી આફતો સહન કરી છતાં એક પત્ર સરખો અને ન લખ્યો. આ માટે લખો ! મારી સાથે તમારે સખ્ય રો ! મોટે જોવાતો પ્રેમ હતો. ”

રમાનાથે સમજવતાં કહ્યું “ એમ વાત નથી, જલપા ! દિલ ઉપર જે કંઈ મુજરવું હતું તે દિલજ નહોતું છે, પરંતુ લખવા જેવું મોઢું તો જોઈએને ! ત્યારે હું મુખ છુપાવીને ધરેથી ભાગી આવ્યો, ત્યારે મારે વિષયનું ખ્યાન આ માટે લખવા નેસતું ? મેં તો નક્કી વિચાર કરી રાખ્યો હતો કે જ્ઞાતિસુધી ખૂબ રૂપિયા કમાડ નહિ જ્ઞાતિસુધી એક સંજ પછી લખીશ નહિ. ”

જલપાએ જ્ઞાતિ કરેલી જાણીએ અન્યાય લાવ્યો કહ્યું “ ઠીક હતું : માણસ કરના રૂપિયા વધુ પારા હોય છે અને તે રૂપિયાના ચાર છીએ, પછી તમે જોઈએ તો ચોરી કરો,

ધાડ પારો, જોડી નોટ બનાવો, જૂડી સાદી આપો કે જીખ મરિયો; કામ પછી ઉપાયે રૂપિયા લાવો. તમે મારો સ્વભાવ કેવો સારો સમજ્યા છો, વાહ ! ગોસાઈજી પછી કહીજ ગયા છે કે ‘ સ્વાસ્થ્યસાથે કરદિ ’ સમજીતી. ”

રમાનાથે ચમકીને કહ્યું “ નહિ, નહિ વહાલી, એમ વાત ન હતી અને એજ વિચાર આવતો હતો કે આવા શરેલા હાલે કેવી રીતે જનક કે સાચુ કદ છું, અને સૌથી વધારે ડર તો તારાજ લાગતો હતો તું મને કેટલો કપડી, જુદો, કાચર સમજીરેલી દરો. એમ અને વિચાર આવતો હતો. મારા મનમાં એવો ભાવ હતો કે રૂપિયાની ઘેલી જોઈને તારું હૃદય તો કંઈક નમ થશે ”

જલપાએ અધિક કહ્યું. “ હું હૃદય એ ઘેલીને હાથ પછ ન અકડાડત તમે મને કેટલી નીચ, કેટલી સ્વાધિની, કેટલી ભોળી સમજી છે તે આજે માલમ પડી બધું. એમાં તમારો ગર્હ દોષ નથી, મારાજ દોષ છે નો હું સમજી હોત તો આજે એ દિવસજ ક્યાંથી આવત ? જે પુરુષ માસિક ત્રીસ ચાલીસ રૂપિયાના નોકર હોય, તેની પત્નીને જે રોજ બેચાર રૂપિયાનો ખર્ચ કરે, હજાર બે હજારનાં બરેજા પડેરવાની ઘાનત રાખે, તો તે તેની તેમજ પોતાની ગરમારી કરવાનીજ તેવારી કરી રહી છે એટલે તમે અને એટલી ધનભોજીય સમજી તેમાં કાંઈ અન્યાય નથી કર્યો. પરંતુ એક વાર જે જ્ઞાતિમાં હું જગી ચૂકી છું તેમાં હું કરી કદિ નહિ પડું આ મહિનાએમાં મેં એ પાપનું કંઈક પ્રાપ્તિ કહ્યું છે અને હવે જાણીતા જીવનના અન્તસમય સુધી કરીશ. હું એમ નથી કહેતી કે જોગવિલાસથી મારો જીવ બરાબ નયો, શા કપડાં બરેજા પડેરવાની અને ઉત્તર આવી નહ છે શા મદેશ સપાટા થાયે અને મુજાં ઘરું નહ છે એ નથી

અભિલાષાઓ જેમની તેમ છે. જે તમે તમારા પુરુષાર્થથી, તમારા પરિશ્રમથી, તમારા સફલોગ્યથી એ સર્વ પૂરાં કરી શકતા હો તો શું કહેવું ? પરંતુ ઘાનત ખોટી કરીને, આત્માને કલુષિત કરીને, એક લાખ રૂપિયા પશુ લાવો તો હું તેને ઠોકર મારી દઉં. જે વખતે મને માલમ પડ્યું કે તમે પોલીસના સાક્ષી બની ગયા છો, તે વખતે મને એટલું બધું દુઃખ થયું, કે હું તેજ વખતે દાદાને લખને તમારા બમલા સુધી ગયું; પરંતુ તેજ દિવસે તમે બહાર ચાલી ગયા હતા, અને આજે પાછા ફર્યા છો. એટલા માણસોનું ખૂન મારે માથે લેવા હું નથી ચાહતો ! તમે અદાલતમાં ચોકસું કહી દો કે મેં પોલીસના સકંજમાં સપડાઈને આ જુબાની આપી હતી, મારે આ મામલા સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. ”

રમાનાથે ચિંતાવર થઈને કહ્યું : “ન્યારથી તારો પત્ર મળ્યો ત્યારથી હું એ પ્રશ્ન ઉપર વિચાર કરી રહી છું; પશુ સમજ્યો નથી આવડું કે શું કરું ? એક વાત કહીને તેનાથી ફરી જવાનું સાહસ મારામાં નથી. ”

“ જુબાની તો બંદલવી જ પડશે ”

“ પણ કેવી રીતે ? ”

“ મુશ્કેલી થી છે : મ્યુનિસિપાલિટી તમારા ઉપર કોઈ મુકદ્દમા ચલાવી શકે એમ નથી, એવી ન્યારે તમને ખતર પડી ગયું છે, પછી હર કંઈ વાતનો ? ”

“ હર નહિ હોય, પણ જબાન પશુ કોઈ ચીજ છે ને ? જે મુખથી એક વાત કહી તે મુખથી ફરી જાઉં એ તો મારાથી નહિ બને. વળી, મને કોઈ સારી જગા મળી જશે. આરામથી જીંદગી પસાર થશે. મારામાં ધડી ધડી ઠોકર ખાવાની શક્તિ નથી. ”

જલપાએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો

માણસમાં સ્વાર્થની માત્રા ઠેલો વધારે છે તેનો જ તે વિચાર કરી રહી હતી

રમાનાથે ફરી ઘૂષ્ટતાથી કહ્યું : “ વળી, કાંઈ મારી જુબાની ઉપર તો બધો ફેસલો ચલાવો નથી. હું ફરી જઈશ, તો પોલીસ કોઈ બીજા માણસને છોડો કરી દેશે. ગુન્હે-મારોના જાન કોઈ પશુ રીતે બચી શકવાના નથી. હા, મરતમાં હું માર્યો જઈશ. ”

જલપાએ આંખો ચઢાવીને કહ્યું : “ કેવી બેશર્મીની વાતો કરો છો ? તમારું પેટ પૂરવા માટે બીજાઓનાં ગળાં કાપવા સુધી તમે નીચા પડી ગયા છો ? મારાથી એ સહન નહિ થાય. મને મજુરી કરવાનું, બૂબે મરવાનું કેમ્બલ છે; સસારમાં જે મોટામાં મોટી વિપત્તિ હોય તે હું માર્યો લઈ ચકું એમ છું; પરંતુ કોઈનું જીવંત કરીને દુઃસ્વર્ગનું રાજ પશુ લઉં નહિ. ”

“ રમાનાથ એ આદર્શવાદ પ્રત્યે ચિંમકાને ખોલ્યો : “ તો શું તું એમ છાંછે છે કે હું અહીં મજુરી કરું ? ”

જલપા : “ નહિ, હું એમ નથી છાંછતી, પરંતુ જે મજુરી પશુ કરવી પડે તો તે ખૂનથી તર રોટલી ખાવા કરતાં વધારે સારું છે. ”

રમાનાથે શાન્ત ભાવથી કહ્યું : “ જલપા, તું મને જેટલો નીચ માને છે, તેટલો નીચ હું નથી. ખરાબ વાત બધાને ખરાબ લાગે છે. એનું દુઃખ મને પશુ છે કે મારા હાથથી આટલાં માણસોનાં ખૂન થઈ રહ્યાં છે; પરંતુ પરિસ્થિતિએ મને લાચાર કરી નાખ્યો છે. મારામાં હવે ઠોકરો ખાવાની શક્તિ નથી, તેમજ પોલીસ સાથે પશુ હું ટટો વહેરી લઈ ચકું એમ નથી. ફુનીયામાં કાંઈ બધા શોડાજ આદર્શ ઉપર ચાલે છે ? મારામાં જે હયાઈએ પહેંચવાની શક્તિ નથી, તે હયાઈએ પહેંચાડવા શા માટે છાંછે છે ? ”

નસપાએ તીવ્ર રસ્તે કહ્યું " જો માણસમા દત્ત્ય કરવાની સક્તિ હોય, તેનામાં દત્ત્યા ન કરવાની સક્તિ ન હોય એ આશ્ચર્યની વાત છે જેનામાં દોષગ્રાની સક્તિ હોય, તેનામાં ભ્રમ રહેવાની સક્તિ ન હોય એ કોણ માનશે ? આપણે જ્યારે કોઈ કામ કરવાની ઇચ્છા કરીએ છીએ ત્યારે આપણામાં એ સક્તિ આપોઆપ આવી જાય છે તમે નિમગ્ન કરી સો કે મારે : ભુખાની બદસવાઈ છે, બસ, પછી જેથી વાત આપોઆપ ચાલ જશે "

રમાનાથ માથું નીચું રાખી સાંભળી રહ્યો.

નસપાએ આવેશમાં બોલીને કહ્યું " જો તમે બા પાપની બેતી કરવા મંજૂરતા દો, તો મને આજેજ અધિકારી વિદાય કરી દો. હું મોઢાં પર કમક સપાટી બઢી ધી ચાલી જઈશ અને પછી તમને દેરાન કરવા નહિ બાધુ. તમે આનંદથી રહેજો. હું મહેનત મંજૂરી કરીને મારું પેટ ભરીશ હજી પ્રાપ્ત થિત પૂર નથી થયું એટલેજ આ કુર્બાનતા આવી પાછળ પડી છે મારે. સર્વ નાશ કરીનેજ એ છોડશો, તે હું નોંધ રહી છું "

રમાનાથના હિંમ ઉપર કાંઈક ચોંટાળી, તે માથું ખજવાળાને મોંઘે : ' આ મુશીબતમાંથી કાઢી રીતે જાન જાય એમ તો હું પણ હમણું છું. "

" તો જવારવા કેમ નથી ? જો તમને રહેનાં શરમ આવતી હોય તો હું આપુ એ કીક થઈ. હું પણ તમારી સાથે આવીશ અને તમારા સુપરિન્ટેન્ડન્ટ સાહેબને બધી જાણના સાદ સાદે કહી દઈશ "

રમાનાથના હોસો સ ટૂંકી અગત્ય નસપા

ચોતાની વતી રક્ષીતાન કો એટલી બધી કુર્મતિ કરાવવા તે ઇચ્છતો ન હોતો તે મોઢેથી "તારે આવવાની જરૂર નથી, નસપા ! હું એ લોકોને સમજાવો દઈશ "

નસપાએ બારપૂરેક કહ્યું " ચોક્કસ કહો, તમારું મ્યાન બદલશે કે નહિ ? "

અણે પ્રજામાં જાણને રમાનાથે કહ્યું " હજુ તો છું કે બદલી દઈશ. "

' મારા કહેવાથી કે તમારાં વિશ્વસી ? '

" તારા કહેવાથી નહિ, મારાં વિશ્વસી મને પોતાને પણ આવી વાતો પર યુજી છે પરંતુ થોડીક દિવસ હતી તે તે કુર કરી "

પછી બીજી રાત યવા પાછી રમાનાથે રૂપિયા ભાગ્યા તેની ખબર કેમ પડી ? રૂપિયા પૂરા કેવી રીતે થયા ? બીજા લોકોને મેંટાળાની ખબર પડી કે ધરમાંજ જાણને રહી મઠ ? રનનું છું થયું ? મોખી કેમ આપેલો વડેતો ચાલી ગયો ? બન્ને કામ બણે છે કે એરીજ 'રીને રખડવા કરે છે ? છેવટે જા અને કાળની પારી આવી પાછી જીવનના મનમુગ્ધા જણાયા સાચા નસપાએ કહ્યું " ધરે જઈને રનન પાસે થોડીક જમીન લઈ લઈશ અને આનંદથી બેનીચડી કમીશું " બાના ઉપર બન્ને વચ્ચે ચર્ચા ચાલી આખરે રમાનાથને દાર માનવી પડી બદો રહીને તે ધર તરફ નજર રાખી ન શકે, ન આક્રમ્યોને શિયળ આવી ન શકે અને માતાપિતાને મેંચ મત્તાર પણ ન કરી શકે આખરે ધરગાંગાએ પ્રત્યે પણ તેનું કાંઈક કંઈક છે ને ? રખડાવ નિરતર થઈ ગયો.

(અંત)

અખિલ ભારત શ્રી પરિષદના કેટલાંક ઠરાવો

લેખિકા: શ્રીમતી હંસા મહેતા. બી. એ.

અખિલ 'ભારત શ્રીપરિષદ'ના સાતમું અધિવેશન લકનોમાં અગાસ્ટ ૨૧મી થી ૨૮મી તારીખે ભરાયું. આ વખતે પરિષદમાં ખ્યાન ખેંચવા લાયક બે ત્રણ ઠરાવો થયા; એક તો શ્રીઓના મતાધિકાર સંબંધે, બીજો 'કોમ્યુનલ એવોર્ડ' સંબંધે અને ત્રીજો સંવત્તિનિયમન સંબંધે.

પહેલા બે ઠરાવ રાજકીય મણુપ માટે પરિષદ એનો વિચાર સરખો પણુ ન કરી શકે. પરિષદમાં રાજકીય તત્વ દાખલ જ ન કરી શકાય એ પર ખૂબ ચર્ચા થઈ પરિષદના બંધારણમાં ૨૫૪ લખ્યું છે કે જેને 'પાર્ટી પોલીટીક્સ' કહીએ એજ પરિષદને વળ્યું છે. બીજો કોષ્ટ પણુ સવાલ શ્રી અથવા બાળકોને લખતો હોય તેની ચર્ચા પરિષદ છૂટથી કરી શકે. રાજકીય શું અને શું નહિ તેનો નિર્ણય કરવો, આજકાલ તો બહુ અધરો છે. મસ્કરીમાં પણુ કોષ્ટ પીળા પાલડી હાથ હાથ કરે તો તે રાજકીય બ્યાખ્યામાં આવી જાય. સવાજત સમિતિના પ્રમુખ બેગમ વજીમે એમના બાપણુમાં 'કોમી એકતા' સંબંધી બોલતા કહ્યું કે જો કે પરિષદ રાજકીય બાબતમાં પડતી નથી તો પણુ "We cannot confine ourselves exclusively to one sphere of life" એના કહેવનો બાવાયું એટલેજ કે આજે જીવનના જુદા જુદા સવાલો એક બીજા સાથે એવા સંકળા-યલા છે કે અમુક સવાલોને અજગા રાખી એકજ સવાલ પકડીને આપણાથી બેસી શકાય નહિ. પરિષદની સ્ટેન્ડીન્ગ સમિતિના પ્રમુખ રાજકુમારી અમૃતકુવરે

પણુ 'કોમ્યુનલ એવોર્ડ' સામે વિરોધ દર્શાવતા ઠરાવમાં એજ પ્રમાણે કહેલું કે જીવનના જુદા જુદા વિભાગ પાડી એક બે બાજને બીજા સાથે કંઈ સંબંધ નથી એમ કહેવું જરોજર ન કહેવાય. શ્રીઓના મતાધિકારનો સવાલ અતિ મહત્વનો છે. શ્રીઓને સારા પ્રમાણમાં મત મળશે તોજ ધારાસભાઓમાં પોતાના મતાનુસાર ચૂંટણી કરાવી જે અનેક અન્યાયી કાયદાઓ વડે શ્રીઓને આપણા સમાજમાં જે હલકું સ્થાન પ્રાપ્ત થયું છે તે દૂર કરાવી શકાય. સમાજનું નવેસર બંધારણ કડવું હોય તો તેને માટે કાયદાની સહાય લીધા વીના છૂટકોજ નથી અને એ કાયદાઓ ધારાસભામાં સુધાય અને પસાર થાય તેને માટે શ્રીઓએ પોતાનો મતનો અધિકાર યોગ્ય રીતે વાપરવો પડશે; એટલે મતની જરૂર છેજ. શ્રીના મતાધિકારનો પ્રેમ, શ્રીનું સમાજમાં સ્થાન સુધરે એ સામાજિક દષ્ટિએ પણુ અતિ મહત્વનો છે.

આજે મતનો અધિકાર જેની પાસે અમુક શીલકત હોય તેને મળે છે એ અધિકાર શ્રી પુરુષ જન્મેને છે. પરંતુ આજના સામાજિક સંજોગો જેતા હિંદુ શ્રીઓને શીલકતનો અધિકાર હોતો નથી એટલે પ્રમાણમાં જુજ જેવી શ્રીઓ મતનો અધિકાર ભોમવે છે. એ કારણથી શ્રીઓના મતની કીમત જોધજે તેટલી જણાતી નથી. હિંદના નવા બંધારણ-સંધી આ અસમાનતા દૂર દરવાની અમલ જોળમેજ પરિષદને પણુ જણાઈ છે. પરંતુ એમણે જે ધોરણ નક્કી કર્યું તેમાં અનેક અવગુણ હોષ હિંદની શ્રીઓને માન્ય નથી એ ધોરણથી શ્રી મતાધિકાર વિસ્તૃત થાય છે.

પરંતુ શ્રી પુરુષ સમાન છે, એ ભાવનાને ધ્યાનિ પહેલે છે એટલે કોઈપણ સ્વમાની શ્રી એ કણ્ઠ રાખી શકે નહિ એ ધોરણથી પુરુષની માફક મીઠકતની માલીકી અને અક્ષરતાન એ બંને શુભેા ઓઝોને પશુ લાગુ પડ્યા છે પરંતુ તે ઉપરાંત ઓઝોને માટે ખાસ ધોરણ એ નક્કી કર્યું છે કે જે પુરુષ મતનો અધિકારી હોય તેની શ્રી અને ઓના મરણ પછી ઓની વિધવાને મતનો અધિકાર મળે. આ ખાસ ધોરણ સામેલ ઓઝોએ વિરોધ નહોત કર્યો છે. બીને બી તરીકે પોતાના હક મળવા નોંધ્યો, બ્યારે આ ધોરણથી પુરુષ મતાધિકારીની ધણીયાણી અથવા ઓની વિધવા તરીકેન હક મળે છે. એટલે ઓના પુરુષ સાથેના સંબંધ ઉપર ઓનો મતાધિકાર અવલબીને રહ્યો છે. શ્રી પરિષદે એળમેળ પરિષદ બામળ ઓનો વિરોધ નહોત કર્યો હતો તેમજ સોશીયલ સમિતિ આગળ પશુ સાક્ષી આપી વિરોધ બતાવ્યો હતો. શ્રી પરિષદના મત પ્રમાણે તો adult suffrage એટલે દરેક એકવીસ વર્ષ અને તેની ઉપરના શ્રી પુરુષોને મતનો અધિકાર મળવો નોંધ્યો. પરિષદની દલીલ એ છે કે શ્રી પુરુષને સમાન ગણવા હોય તો મતને માટે કોઈ ખાસ શુધ્ધ ન રાખવો કે જેને લીધે આ સમાનતા માત્ર નામની રહે બાન્ને પાર્લીસ કોડની હિંદની વસ્તીમાં અશક કરોડ પુરુષો અને સત્તર કરોડ ઓઝો છે. એટલે અત્યારના ધોરણ પ્રમાણે ને વીસ પુરુષોએ એક બીને મત મળે તો તે વસ્તીના પ્રમાણમાં અસમાન ગણાય. અક્ષરતાનમાં ઓઝો પછાત છે તેમજ હિંદુ કાયદાઓ પ્રમાણે ઓઝોને મીઠકતને અધિકાર નથી એટલે આ બે શુભેાથી સમાનતાનો નિયમ સમવતો નથી. અને પુરુષ સંબંધથી ઓને અધિકાર મળે એ તો એથીએ વધારે ખરાબ. આ બધા વિચાર કરતાં શ્રીપુરુષ

બંનેને સમાન લાગુ પડે એવું એકજ ધોરણ છે અને તે adult suffrage-પુખ્ત ઉમરે મતાધિકાર

‘કોમ્યુનલ એવોર્ડ’ સામે પરિષદે એટલા માટે વિરોધ કર્યો કે અત્યારે કોમી અધ્યાઓ પુરુષોમાં પુષ્કળ થાય છે. ઓઝો અત્યાર લગભગ એ અધ્યાઓથી દૂર રહી છે. પરંતુ આ એવોર્ડથી ધારાસભાઓમાં ઓઝો માટે એકા રાખી છે તે કામવાર રાખી છે એટલે ઓઝોમાં પશુ ભાગલા પડવાનો સંભવ છે. અત્યારે જે કોમીવાદ ચાલી રહ્યો છે તેને પુટી ન આપતાં એ જેમ જેમ શુ સાધ જાય તે પ્રમાણે દરેક રાષ્ટ્રવાદીએ પ્રયત્ન કરવાનો છે. એટલે કોમીવાદને અંગે Separate Electorate-અથવા ચુટણી મંડળો ઉભા કરી એ ઇષ્ટ નથી અને Joint Electorate એટલે એકજ ચુટણી મંડળ હોયું નોંધ્યો. આ બાબત પશુ ઓઝોએ એક ચુટણી મંડળની તરફેણમાં પોતાનો મત નહોત કર્યો. પરિષદે આ રીતે પોતાના સ્વાધીના ભોજે શ્રી પુરુષના હક સમાન છે એમ નહોત કરી કોમીવાદ સામે વિરોધ કર્યોની એક રાષ્ટ્રીય ભાવનાનું ઓઝોને માન્ય છે એ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું તેને માટે ધન્યવાદ ધરે છે.

સતતિનિયમનનો ઠરાવ ગઇ મહાસ પરિષદમાં ઉઠી મયો હતો પરંતુ આ વખતે તો બહુમતિએ પસાર થયો. ઠરાવ નીચે પ્રમાણે છે - This conference feels that on account of the low physique of women, high infant mortality and increasing poverty of the country men and women should be instructed in methods of birth control in recognised clinics. It calls upon all municipalities and local bodies to open centres and invite the special help of

the medical authorities towards the solution of this important problem."

માતા યવુ કે ન યવુ એ સ્ત્રીના હકની વાત છે. એ સુધરેલા દેશોમાં તો આજે માન્ય થઈ ગયું છે. આપણા દેશમાં તો સ્ત્રીને મરજી કમરજીએ પણ માતા યવુ પડે છે અને તે એક બાળકની નહિ પણ અનેક આપણા દેશની ગરીબાઈ જોતાં મોટા કુટુંબને પોષણ કરવાની શક્તિ ન હોય તો કુટુંબ ન વધારવું તેમજ માતાનું શરીર નબળું હોય તો પણ સતતિનું નિયમન કરવું એ વાત તો પરિપક્વ લગભગ બધી બહેનોએ સ્વીકારી હતી પરંતુ મતફેર તો સતતિનિયમન થી રીતે કરવું તેના પર થયો કેટલીએક બહેનોને લાગ્યું કે અરેબરે રસ્તો તો બાહોષાય નહિ પરંતુ ધ્વજાચ્ચ પાળવાનો જ છે ધ્વજાચ્ચ પાળવું એ રસ્તો સીધો અને સાદો હોત તો તે વિધવાઓને બાળકલાઓ કરવી ના પડત અને પદરપુરના આશ્રમે ના ભરવા પડત. વેદક દષ્ટિએ પણ ફરજિયાત ધ્વજાચ્ચ પાળવાથી લાભ કરતાં હાનિ વધારે છે ડૉ. મૅરી રૅપ્સ વગેરે લેખકોના આ વિષય પર જેમણે પુસ્તકો લખ્યા હશે તેમને ખચર પડશે કે ધ્વજાચ્ચ બાળક આવા અતુભવી લેખકોના સા અભિપ્રાય છે. સોમાં નવાણું ટકાને આ રસ્તો અસાધ્ય છે ખાસ કરીને અચાન લોકો જેમને આ બાળક તમા કેળવવાની જરૂર છે તેમને સોએ સો ટકા અસાધ્ય છે એમ કહીએ તો ખોટું નહિ. એટલે બાહોષાય શિવાય બીજો રસ્તો જ નથી એમ કહીએ તો ચાલે એ મત જો માન્ય કરીએ તો પછી સ્ત્રીપુરોને બાહોષાય વિષે યોગ્ય માહિતી આપવી એ સમાજનું

કર્તવ્ય છે. સોવીએટ રશીયામાં તો સ્ત્રીને મર્જાત કરવાનો પણ અધિકાર છે અને તેને માટે સરકારી કલ્યાણભાજી વ્યવસ્થા થાય છે. વીએના અને બર્લિનમાં બાહોષાય વિષે માહિતી આપવા ત્યાંની મ્યુનીસીપાલિટી તરફથી લગભગ દરેક વૉર્ડમાં ગોઠવણ કરવામાં આવી છે. ધ્રુવરે આ બાળક તમા જોષએ તેટલી પ્રગતિ સાધી નથી ત્યાંના લોકો હજી સુરોપના બીજા દેશોના પ્રમાણમાં મ્યુનીસિપાલિટી ખરા તોપણ લગભગ હવે Women's welfare centres તરફથી આજ્ઞાતેની માહિતી અપાય છે. જમે તે સ્ત્રી આ માહિતી ન લાઇ જાય તેને માટે ખાસ કાળજી રખાય છે. ત્યાં જતી સ્ત્રીને એક પત્રક ભરી આપવું પડે છે. એ પત્રકમાં દરેક જાતની હકીકત દાખલા તરીકે ધણીરી કમાણી, કેટલા બાળકો મર્યા છે, કા માટે સંતાન જોષતા નથી, ધણી પણ આંખ લામ ત છે કે નહિ વગેરે વગેરે બધી વિગત લખી આપવી પડે છે. પત્રક ભરી આપ્યા પછી એમ લાગે કે સ્ત્રીને માહિતી આપવાની જરૂર છે તો એ માહિતી અપાય છે. રશીયા તેમજ અન્ય સુધરેલા દેશોમાં માતા યવુ કે ન યવુ એ નિર્ણય હક તરીકે સ્ત્રીઓ કરે છે. એટલે જે ગરીબાઈ અથવા તબીબતનું ખર્ચ ન કદાડી શકે તે પણ એ માહિતી મેળવી રહી છે અને વિચાર કરીએ તો એજ વાસ્તવિક છે. પરંતુ ન પરંતુ એ જેમ હવે મરજીની વાત છે તેમ માતા યવુ યા ન યવુ એ પણ મરજીની વાત જ હોવી જોષએ. પરિપક્વ માત્ર આ કંચ પસાર કરો બેસી ન રહે પણ આવાં કહીનીકો સ્થાપવા સ્થપાવવાનું કામ ઉપાડી લે તોજ દિલ્લ એક મહત્વનું કાર્ય કયું ગણાય.

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ

[સાતમી બેઠકનો અહેવાલ]

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનું સંપત્તિ અધિવેશન લખતીમા બરહારી-કેસરબાગમાં ૧૬૩૨ ના દીસેમ્બર તા ૨૮ થીથી ડીસેમ્બરની તા ૩૧ થી સુધી શ્રીમતી લેદા વિદ્યાબહેન સમસુમ્મ નીલકંઠના પ્રમુખપદે બસણુ હતું પરિષદમા ૨૦૦ નેટલા પ્રતિનિધિઓ હાજર રહ્યાં હતા સાતેય અધિવેશનોમા આ અધિવેશનમા પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા સૌથી વધારે હતી બળીના બહેનોનાં લેદા વજીર હસન, શ્રીમતી નાથુવટી, ડા. શ્રીમતી પ્રમુલકાની રેડી, શ્રીમતી કેલાસ શ્રીવાસ્તવ, લેગમ દનીસુલાલ, રાજકુમારી અમૃતકુવર, શ્રીમતી હસા મહેતા, શ્રીમતી તારાબહેન માલુકલાલ પ્રેમચંદ, શ્રીમતી નલિનીબાઈ દલવી, શ્રીમતી સરોજિની મહેતા, શ્રીમતી વિનોદીની નીલકંઠ વગેરે હતાં

પરિષદના સ્વાગત પ્રમુખ લેગમ મહેતા વાસીમ અને પ્રમુખ શ્રીમતી લેદા વિદ્યાબરની નીલકંઠે કરેલા સાંપળે આત્મચ આપવામા આવ્યા છે ડા. પર્શોનપેનુ ઉદ્દેશોધન

પરિષદની સ્વાગત સમિતિના આમંત્રણથી પહેલે દિવસે લખતી સુનિવર્ણીના વાહસ-વાત્સેલર ડા. આ પી. પરાન્થે ખાસ હાજર રહ્યા હતા તેમજે લાખજુ દર્યા શ્રીઓનાં હન્યાવ માટે પર્શિયર ને પ્રવલો કરી રહી છે તે વરુ સહાનુમતિ દર્શાવ હતી તેમજે નજીબુ હતું કે “લોકસભા અને બહેરે કોળબીના આ નખાનામાં હવે શ્રીઓ, અત્યાર પહેલા તેઓ ને રીલની પ્રતિષ્ઠા રોડા-લલા રહેવાનું મનાવું હતું તેમજે રોડાક રહી શકે એમ નથી બીલ્ડમેને પણ સુપ્રુનું સ્વતત્ત્વ આપી યામક એવા પોસ્ટે પૂરેપૂરા પ્રમાણમાં સ્વતત્ત્વ આપીને ન ફરે માનવ પ્રાણી પાસેથી આપણે સર્વોત્તમ વસ્તુ એકવી રાખીએ છીએ એમ

અમને લાગે છે તે કારણે ન અમે પુરુષો, તમારી પ્રતિષ્ઠાને આવકાર આપી તમને સૌથી વધુ સમજતા મળે એમ કમ્પાઈએ છીએ. મને આશા છે કે, સર્વ માટે સ્વતત્ત્વના મુખ્ય સિદ્ધાંત ઉપર તમારી પરિષદના નિર્ણયો થશે અને તમારા નિર્ણય કરવામા વમે બીલ કોર્ટ વિચારણાને અસર કરવા નહિ રો શ્રીઓએ લગમમ સર્વાનુમતે, જુદા વિભાગો કરવા સામે વિરોધ દર્શાવ્યો છે, અને એ રીતે કેટલે જુદા જુદા વિભાગોમા વહેવાક નતો અટકાવવામાં મક્ક કરી છે એ દિલ્લના ભાવિ માટે આશાનક વિદ્યુત છે. કોળબીમાં તેમજ બીલ બાબતોમા પણ શ્રીઓને પુરોવાના નેટલીન છટ આપવામા આવે, કોળપણ પ્રકારનાં કૃત્રિમ બમનો રાજવામા ન આવે એવા સમયની હું શક એક રહો છું”

લખતી સુનિવર્ણીના પ્રમુખ શ્રી વિશ્વ-લરનાય શ્રીવાસ્તવે નજીબુ હતું કે પુરોવામા પ્રતિ વાક તે સાલેલ એ શ્રીઓમા કોળબી વિષયક તેમજ સામાજિક પ્રગતિ નહિ થાય તો કેટલા સારી પ્રગતિ કમ્પાઈ નથી કેટલી બન-વિમા અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ બહેનની સેવા કરી રહી છે અને રાષ્ટ્ર પદવરનાં કાર્યમાં તે ને કાળો આપી રહી છે તે થયો ન પ્રસ-નાય છે

અંત્રીનો વાચિક અહેવાલ

પરિષદનાં નિવાસક મંત્રી શામી લક્ષ્મીબાઈ રાજવટેએ વાચિક અહેવાલમાં નજીબુ હતું કે અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદે ૭૬ વર્ષ પૂર્વે ક્યું છે દિલ્લની શ્રીઓએ, કેટલાં ભાવિ બંધા-રણમા તેઓના મવાધિકાર અને પ્રતિનિધિત્વ નહી કરવાનાં અગત્યના પ્રશ્નોના ઉકેલ કરવાનો હેતુ, પરિષદ થકી રાષ્ટ્રને અપૂર્વ વર્ધ છે પરિષદ તર-

ફથી રાજકુમારી અમૃતકુંવરે હિન્દી મતાધિકાર સમિતિ સમક્ષ આપેલી જીજ્ઞાસાને ઉદ્દેશ્ય કરતા તેમણે જણાવ્યું હતું કે દેશની સ્ત્રીઓના ઘરોએ એમા ધણી સાચી અને હિંમત ભરી રીતે પૂરવાર કરવામાં આવ્યા હતા પરંતુ પરિષદની માંગણીઓનો સમિતિએ સ્વીકાર કર્યો નથી તે બદલ અસંતોષ દર્શાવ્યા હતા. કામી ચુકાદાને ઉદ્દેશ્ય કરતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે એણે સ્ત્રીઓના ઘરો સળંગમાં છેક આસપાસ કરી છે અને તેથી પરિષદના હેતુઓ સિદ્ધ કરવા માટે સતત અને સખ્ત પ્રયત્ન કરવાની જરૂર તેમણે દર્શાવી હતી પરિષદે છેલ્લા વર્ષમાં કરેલાં કામો, જેવાં કે વિદેશીમાં લેણી ધરવીન સ્ત્રીઓની કલેજની સ્થાપના, કારમાર અને વાયવ્ય સરદાર પ્રાંતમાં બિનવા વિસાગોની સ્થાપના, તેમજ જુદા જુદા વિસાગોએ કરેલા સામાજિક તેમજ કેળવણીવિષયક કુદારના કામોને ઉદ્દેશ્ય પૂરું તેમણે કહ્યું હતો.

હિન્દુસમાજમાં પ્રગટેલાની વ્યવસ્થા કરવાના પ્રશ્ન તરફ ધ્યાન દિવારમાં જ્યાં છે ન્યારે અસ્પૃશ્યતા નિવારણ અને ફરજિયાત પ્રાયશ્ચિક્ષા કેળવણીની માંગણી પણ બધા તરફથી એક સરખી થઈ છે. સ્વદેશી પ્રદર્શનો ભરીને સ્વદેશી ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન આપવાનું અમલનું કાર્ય જે વર્ષ દરમિયાન થયું છે અને શારદા કાલકાંડા અમલમાં ધણેજ રસ લેવાઈ રહ્યો છે.

પરિષદને જેમજ શાદનવાહ, લેણી અબદુલ કાદીર પાન-પાસીટ્રીક વીમેન્સ ઇન્ડિયન એસોસિએશન, ઇસ્ટમલબોર્ન નેશનલ કોન્સિલ ઓફ વિમેન ઇન્ડિયા વગેરે તરફથી સહાયતા અને સહયોગ મળતા સ દેશમાં મળ્યા હતા.

પ્રાંતિક અહેવાલો:

તા રજી મીની સવારે પરિષદની એક મળતાં તેમાં પ્રાંતિક સભાઓના અહેવાલો વચ્ચે હતા બધા પ્રતિભા અસ્પૃશ્યતાનિવારણ સિદ્ધિ વિષયક તેમજ સામાજિક કાર્ય થયાનું તે ઉપરથી માલમ પડતું હતું. અનીતિ માટે સ્ત્રીઓના યોગે વેપાર અટકાવવા માટે તેમજ નિરાધાર સ્ત્રીઓ માટે આશ્રયસ્થાનો સ્થાપવાના પણ પ્રયત્ન થયા હતા. આવી રીતે બચાવવામાં

અવેલી છાકરીઓને સિદ્ધિ આપવા માટે મદાસમાં શિષ્યવૃત્તિની સ્થાપના થઈ હતી. મધ્યપ્રાંતમાં કામચ ઉદ્યોગનું કામ સારી રીતે થયું હતું. ઇન્ડિયન સુવાવડખાતા અને બોલકા માટે દવાખાના સ્થાપાયા છે; ન્યારે મુબઇ અને લખનૌમાં શુદ્ધિવાન. શાળાઓ સ્થાપ છે.

પરિષદે પસાર કરેલા ઠરાવો:

બાકીના દિવસોમાં પરિષદે અમલમાં સામાજિક અને કેળવણી વિષયક ઠરાવો પસાર કર્યા હતા સામાજિક વિષયો ઉપરના ઠરાવો ઉપર રસ ભર ચર્ચા થઈ હતી.

૧ સ્ત્રીઓના મતાધિકાર

સામાજિક ઠરાવોમાં, સૌથી પહેલાં ઠરાવ મતાધિકારને લગતા નીચેનો ઠા. કીમતી મુદ્દાઓ દેશીએ મૂક્યા હતા.

“ હિન્દનાં ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓના હક્કોને લગતી મહત્ત્વ બાબતમાં મતાધિકારના પ્રશ્ન વિષે લીધેલા વલણને પરિષદ સપૂર્ણ રીતે વળગી રહે છે પૂરેપૂરી ભારતીય સમાજતામાં ચોક્કસ માન્યતા હોવાનું પરિષદ જાહેર કરે છે અને પુરોષોના જેવા જ સમાન શહેરીપણાના હક્કો સ્ત્રીઓને હોવા જોઈએ એવી માંગણી કરે છે. સ્ત્રીઓને જાતિને કારણે કાયદેસર કે સામાજિક, વા જાહેર નોકરી હોદ્દો, સત્તા કે મિત્ર વા વેપારને લગતા સોદા કરવામાં જોઈ પણ પ્રકારની હક્કો હોવા ન જોઈએ.” આ ઠરાવ, કીમતી તારા બહેન માણેકલાલ અને મીસીસ બીજલાલ નહેરુએ અનુ-મોદન આપ્યા બાદ પસાર થયો હતો.

૨ કોમી મતદારીનો વિરોધ

રાજકુમારી અમૃતકુંવરે ઠરાવ મૂક્યો કે: “ (૧) હિન્દની સ્ત્રીઓને લગતા કોમી ચુકાદા સાથેના સખ્ત વિરોધમાં (૨) અને સહયોગ મદદાર મંડળની પ્રજાની માંગણીમાં, આ પરિષદ એકમત છે ”

ઠરાવને ટેકા આપતા મીસીસ અસુઅલીએ કોમી પ્રતિનિધિત્વનો વિરોધ કર્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું હતું કે “ પુરોષોને જુદા પાત્રી નાખવા

તત્ત્વો ઓળોમાં અસ્તિત્વ ધરાવતા નથી પ્રભને જ્યારે જુદા ભાગો કે પક્ષોમાં વહેંચી નાખે એવી બાબતોને અમે ધીકારીએ છીએ. કોઈ પણ અધિષ્ઠાત્રી, પછી તેનો દરજ્જો જીવનમાં જમે તે હોય, અમારું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે એમ અમે ઇચ્છતા નથી રેશમેમ અને અકિતમત ગુપ્ત ન હોઈ જીવનની લાજકાવ માટે થે અ વસ્તુ છે ફરક મતદારને ભતિ કે ક્ષાતિની ગણતરી વિના બધા હમેશ્વારો માટે મત આપનાનો હક્ક હોવો જોઈએ "

જેમમ હબીબુલ્લાહ, મીસ ખદીબ, જેમમ ફીરોજદીન, જેમમ સમીના મુદમદ અહાર, અને હાજીયા તાબ જેમમે કથાવનો વિરોધ કર્યો હતો

મીસીસ બીજલાલ નેદરમે કથાવને અવરોધન આપતા નજાનુ' હવ કે દિનુએ મુસ્લીમેલા કસાલુમા રસ થે છે, અને તે રીતે મુસ્લીમેને દિનુએલા મુસ્લીમોમાં રસ છે ઓળો વરીએ આપણે બધા બેજાન મુસ્લીમોમાં કામ કરીએ છીએ તેથી તેમણે કેમી કલ્યાણને નિવારણમાં એકત થયા અને આ કથા માટે મત આપીને પ્રશ્નો કરતાં આપણે આજળ છીએ એમ નજાવવા હાકલ કરી હતી

હેદાલાઈ (હજમલ) નાં એક પ્રતિનિધિ બહેને કહ્યું કે " અમારાં શબ્દોમાં કેમી ભાવના નથી; અમે બધાં એમાં કામ કરીએ છીએ "

કેમી દસ મહોલાએ કહ્યું " આપણી પરિષદ હમેશાં એકત રહી છે. કેમી ચુકાદો, આપણને, દિનુની ઓળોના કાજલા પાડી નાખતો ચાકસ આઈવીથી આપણે જરાય અપૂત થવા માંજતા નથી કોઈ જુદી મતદારી કે કોઈ કેમી ચુકાદો આપણને ફર્યા પાડી સહનાર નથી "

ડૉ. મીસીસ મુખર્જીની રજીએ નજાનુ કે " પરિષદ હમેશાં દિનુ, મુસ્લીમ, પારસી, સુરે-પીચન સર્ની એકતાની વહેંચુમા રહી છે આપણે આકર્ષક એકત રહેવાનો છે ફેલજી માટેની સજ્જાનો હજ અમાય છે. પરંતુ ઓર્ડ હાથ વિશાળ છે એટલે તે જરૂરના સમયે બધા સોકા વધે સહાવરભતિ ફરિય છે ઓળોના પ્રશ્નોનો સો

આપણેજ સૌથી વધુ સારો ન્યાય કરી સમીએ " કથાવ આ નજાના વિરુદ્ધ મતે પસાર થયો હતો

૩ કેમી એકતા (પ્રમુખસ્થાનોમાં)

" ફરક છત્રમાં દિનુની પ્રતિ માટે ઓળો અને શાન્તિવા વાતાવરણ આવશ્યક હોવાનું અમે માનતા હોવાથી, આ હેતુની સિદ્ધિ માટે થતા બધા પ્રમાણિક પ્રયત્નોને આ પરિષદ આપકાર આપે છે અને એ પ્રયત્નો સફળ થાય એવી પ્રાર્થના કરે છે "

૪. અસ્પૃશ્યતા નિવારણ

(૧) અસ્પૃશ્યતાની પ્રથાનો આ પરિષદ સખત વિરોધ કરે છે, અને એ અનિષ્ઠ નાણુદ કરવામાં ખરા હુકમથી કામ કરવા પરિષદ પ્રભને, ખાસ કરીને નજાવે છે અને કહેવાતાં અસ્પૃશ્યો માટે મદિરા ખૂદલાં મુજાવવા, કપા, રસ્તા વગેરે તેમજ શાળાઓ અને બીજાં બહેરે સસ્થાઓનો સરખા રીતે ઉપયોગ થાય તેવી મુજાણીને ભારપૂર્વક ટેકા આપે છે

(૨) કહેવાતા અસ્થને માટે પીતાનાં મદિરા ખૂદલાં મુજાવા બધાં શબ્દોને આ પરિષદ અનિષ્ઠ આપે છે અને ' યાજ્ઞજ્ઞોરને આ સ્પર્શ ' હકાત અમલમાં મૂકી ફક્તિલિનને આજેવાની આજવા ખાસ વિનતિ કરે છે.

(૩) વડી ધારાસભા અને મદ્રાસ ધારાસ-કામાં અવકામે મી સી એસ રજા આવર અને ઠો ગુજરાતરાજન વરંધે રજુ કરવામાં આવેલા અસ્પૃશ્યતા નિવારણના ખજાઓને આ પરિષદ ખરાં અત્કરણપૂર્વક ટેકા આપે છે અને ના ચાકસરોથ અને દિનુ સજ્જાને વરત સંમતિ આપવા વિનતી કરે છે. "

૫ વારસા હક્ક

" ઓળોના વારસા હક્કમાં એ કાચેસર કાતિએ છે તે વહેલી નાણુદ કરવા પરિષદ આજક-પૂર્વક વિનતિ કરે છે આ કિશ્મમાં સારકાએ કરેલા પ્રયત્નોની પ્રશ સાપૂર્વકનોપ હે છે. "

આ કથા મુજાં શબ્દી વરંધેલાજ શબ્દોએ કહ્યું કે: " દિનુખર્જીમાં વારસાનો કાવરો થયો

મર્ણાંદિત છે. આ કાવદા બે પ્રકારના છે: એક દયા ભાગ; જે બાળમાં ચાલુ છે અને સ્ત્રીઓને તેમના જીવનકાળ દરમ્યાન જ વારસા લેવા દે છે; અને બીજા 'મીતાક્ષર' જે મુળર્થ અને હિન્દના બીજા ભાગમાં છે અને સ્ત્રીના વારસને મિલકત આપવા દે છે વળી 'સ્ત્રીધન' પણ હોય છે. એ જગત વખતે સ્ત્રીને અપાય છે અને તે ખરેખર સ્ત્રીની જ માલિકી છે. ખરી રીતે આ હિન્દુ કાયદો છે. પરંતુ રિતરિવાજે એને વધતો એછા બાળ્યએ હદસેલી ઠીપી છે છતાંય સ્ત્રીને આ હક્ક છે અને આ મિલકત મેળવવા તે કાયદેસર હોવો માગી શકે છે વડી ધારાસભામાં ચારદા વારસા હક્કને ખરેખર વડી ગ્રંથો એવું કારણ પ્રભુએ વધુ રસ ન બતાવ્યો તે છે કુચનના કાનૂનો પ્રમાણે, વારસામાં સ્ત્રીને મોટા ભાગ મળે છે પરંતુ આ કાવદા બ્યવહારમાં મૂકતા નથી. અમારા ઠરાવ પ્રત્યે પુરૂષો એક વધિા એવો વકાલે છે કે નવો કાયદો લાવીને સ્ત્રીઓ બળવાબોર બની જાય અને પુરૂષોની સત્તાનો વિરોધ કરશે. પુરૂષોએ આ બાબતમાં જીદીવાની જરૂર નથી. કારણ કે સ્ત્રીઓમાં આત્મ સમર્પણની ભાવના એટલી બધી છે કે તે પોતાના માણસોને કંઈયે દુઃખી કરી શકશે નહિ તેના હક્કો સચવાય છે એટલા જ્ઞાનથી તેની સ્થિતિ જગત યરે અને તેજ સૌથી વધુ અનત્યવ છે "

શ્રીમતી કુંભવતી શુકલે જણાવ્યું કે બહારી સ્ત્રીઓને હિન્દની સ્ત્રીઓ કરતાં વધુ સારા વારસા હક્કો છે અપરિણીત ઠાકરીને બાપના મરણ પછી કંઈ પણ હક્ક રહેતો નથી સંયુક્ત કંડેળની પ્રથામાં ઠાકરીઓને કંઈ હક્ક નથી પતિ જીવતો હોય ત્યાં સુધી સ્ત્રી વરફ સારો વર્તાવ યાય છે, પરંતુ પાછળથી તેની સ્થિતિ ધણી દયાજનક યાય છે

શ્રીમતી કમલામ્મા હાસાપ્પા (મહેસોર) એ કહ્યું કે સ્ત્રીઓને મિલકતના સંપૂર્ણ હક્કો આપતો કાયદો હાલમાં મહેસુર રાજ્યની બંને સભાઓમાં વિના વિરોધે પસાર થઈ ગયા છે. આને માટેનો માગ મેં જલોરમાં સ્ત્રીઓની એક મોટી સભા બંધોને તૈયાર કરી આપવામાં આવ્યો હતો તે જાદ તેમણે કાયદાની વિગતો સમજાવી હતી.

મીસીસ અન્ના થડી (ત્રાવણકોર) એ જણાવ્યું હતું કે તેમની-પ્રિસ્ટિ-કોમમાં સ્ત્રીઓને હિન્દુઓથી જુદા વારસા હક્ક નથી, તેઓ પણ સમાન હક્કો માટે લડે છે.

૬ છટાછેડા

" (બી) હિન્દુ લગ્નનો પ્રશ્ન હાય ધરવા માટે આ પરિષદ સર હરિસિંહ મીસ્ત્રી આભારી છે અને તે ભલામણ કરે છે કે તેમના લગ્ન વિચ્છેદના ખરડામાં વડોદરાના હિન્દુ જ્ઞાતિદાના કાયદાના ધોરણે ફેરફાર કરવો

(બી) આ પરિષદનો મત એવો છે કે મુસ્લીમોમાં જ્ઞાતિદાનો ચાલુ રિવાજ જેટલા અંશે પતિને તેની પત્નીના સ્વચ્છંદથી જ્ઞાતિદા કરવાની આપણું સત્તા આપે છે તેટલા અંશે ઇસ્લામી ધર્મના સાચા અર્થને અનુરૂપ નથી; પરિષદ પોતાના વિચાર પૂર્ણ અસિપ્રાયની નોંધ લે છે કે ઇસ્લામી કાનૂન પ્રમાણે મુસ્લીમ સ્ત્રીઓને જ્ઞાતિદાનો હક્ક છે તે બ્રિટિશ અદાલતોએ સ્વીકારવો "

ડૉ મીસીસ માલિનીબાઈ મુખયનકરે આ ઠરાવ મૂકતાં કહ્યું કે " હાલના હિન્દ કાયદા પ્રમાણે, એક પુરૂષ પોતાની પત્નીને કોઈ પણ કારણ વિના ત્યજી શકે છે અને પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેટલા વાર પરણી શકે છે; સ્ત્રી કંઈ કરી શકતી નથી સ્ત્રી, અચ્છિત કે રક્તપીતનાં કારણોસર જ્ઞાતિદા કરી શકે છે પરંતુ તે એ પૂરવાર કેમ કરી શકે ? અનત્યવના કારણોસર સ્ત્રીને જ્ઞાતિદાનો અધિકાર હોવો જોઈએ "

શ્રીમતી સરોજીની મહેતાએ ઠરાવને ટંકા આપ્યો હતો

શ્રીમતી કમલામ્માએ કહ્યું. " એકકચ પરિસ્થિતિમાં જ્ઞાતિદા આપણે જોઈએ બંને બંધિયા માટે નીતિવું એક જ ધોરણ હોવું જોઈએ ઠરાવનો હેતુ કંઈ સુખી લગ્નોનો નાશ કરવાનો નથી દુખી સ્ત્રીઓ દ્વંદ્વેશ હૃદય યાય તેમથી તેઓને શદ્દ આપવા માટે જ ઠરાવ છે."

એકમ સહીના (સ્વતંત્ર) ઠરાવના (૧) ભાગની તરફેણમાં બોલ્યાં હતાં. શ્રીમતી કમલીબાઈ કાલીબાઈે કહ્યું : “ જ્યારેકાના હકોનો પુરોષ દુરપચાઈ કરે છે અને સ્ત્રીઓ નિરાધાર છે પોતાનો કાલજો જ્યાં હાથને પણ પત્નીએ પોતાના હક્ક માટે નહીં વધુ જોઈએ ઠરાવના બીજા ભાગની જેમ જે બધા હક્કો યોગ્ય રીતે યાજ તો કરતાંથી કાનૂન બરાબર છે ”

મોસીસ ફીફીનલ એ કહ્યું : “ આપણે અનેક પત્નીની પ્રયાનો વિરોધ કરીએ છીએ એ પતિ બીજા પત્નીઓ કરે છે તે બાદ પહેલી પત્નીને એ દુખ પડે છે તેવું વર્ણન થઈ શકે એમ નથી આવડે સ્થાન દુખસહન ક્યાંકથી થાકે રહેશે ? ”

પ્રમુખ, શ્રીમતી વિદ્યાબહેન એ કહ્યું : “ હાલત રહેલાઓમાં એમાં જ્યારેકાની વિરોધ છે તેમનો બધ નિરર્થક છે એ સ્ત્રીઓને બાવા દુખમાંથી રાહતની ધણીજ નથી છે તેઓને માટે કાંઈ ઉપાય પૂરો પાડવાનો જ ઠરાવનો હેતુ છે એ કાંઈ સ્ત્રી પોતાના પતિને જ વળગી રહેવા માગતી હોય તો તે તેમ કરવા સ્વતંત્ર છે અત્યંત નજરના બતાવેલાં એ એકલા માત્ર પૂરો પાડવાનો જ ઠરાવનો હેતુ છે. ”

૭ શરારદા કાથરોઃ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ શરાર કાથરોનો અર્થ જરૂરી બધ થશે. હોઈ આ પરિષદ સખત બહામણ કરે છે કે જે બરેબર અમરમાર થાય એવા મુદ્દામાં કરવા ”

૮ બાલકોનાં મુન્દા (પ્રમુખ સ્થાનેથી)

“ આ પરિષદનો મત એવો છે કે મુન્દા અને કલતના કાથરોઓનાં પિરણે ૧૮ વર્ષની હેઠળના બધાં બાલકોને સરકાર આપવા અખિલ હિન્દ બાલકોના કાથરાની નજર છે પરિષદ વધુમાં બધી સ્ત્રીઓને બાલકોના મુન્દાઓનો ફરો બાળકમાં અજ્ઞાત કરવા તેમજ આવા મુન્દાઓ અને નિરાધાર બાલકોની મુદ્દાઓ માટે કલેજ, અને આશર સ્થાનો સ્થાપવામાં સહભર આપણ વિનંતિ કરે છે ”

૯ બીબારીઓનો પ્રશ્ન :

૧) આ પરિષદના અધિપતિ પ્રયજે આ

દેશમાં બીબારીઓને પ્રશ્ન મંજીર, બનતો બધ છે; પરિષદ પ્રાતિક સરકાર અને મ્યુનિસિપાલિટીઓને બહોર રસ્તાઓ, બગીચો, બગીચાઓ વગેરેમાં બીબ મારતી અડકાવવા તત્કાળ કાચરો કરવા વિનંતિ કરે છે

(૨) વજ, ઝુલું અને અપંગોની સંભાળ માટે બીબારી મહેલો નિભાવવા અને તેની જવાબદારી કરવા પાછળ તેમજ સહકાર થવાથી બીબારીઓને નોમી અપાવવા પાછળ પોતાની સમાવતનો ઉપયોગ કરવા પરિષદ પ્રશ્નને બહામણ કરે છે ”

૧૦ સ્વદેશી ઉદ્યોગો :

“ આ પરિષદ, સ્વદેશી ઉદ્યોગોને સખતા બધાય આજવા કરવો ફરી મનુર કરીને એના ચોક્કસ અભિપ્રાય રાખે છે કે જેવા ઉદ્યોગોને ઉત્તેજન આપવાની દેશની આર્થિક ઔદ્યોગિક ખીલવણી માટે નજર છે અને પ્રશ્નને સ્વદેશી જરૂરના વિનંતિ કરે છે ”

૧૧ જાનીતિ માટે સ્ત્રીઓ અને બાલકોનો વેપાર (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ (૧) સ્ત્રીઓ અને બાલકોના જાનીતિ માટે કલ્પ વેપારને કલ્પ દેનારા ખરાબો પ્રત્યે સહકારપ્રતિ, મેડેસ્ટર અને સરકારની પ્રાર્થનામાં વહન પ્રત્યે આ પરિષદ અત્યંત દિલ્લિરિ રાખે છે અને એ પ્રાર્થનાઓના સભ્યોને આવો કલ્પ વેપાર કરનારાઓને સખ કરે અને જાનીતિનાં પ્રયોગમાંથી સમીર ઉઠાવીએને બહાવે જેવા કાલકાની અત્યંત નજર વધે જવા આપવા વિનંતિ કરે છે. ”

(૨) જાનીતિનાં પ્રયોગ બધ કરવા માટે કાચરો પસાર કરી તે અપ્રક્રમા મુદ્દામાં માટે પરિષદ મદદાસ અને મુન્દાની પ્રાર્થનાઓને અને એ મદદાસે વધુ અસરમાર બતાવવા એ ખરાબમાં વધુ મુદ્દાઓ ઉપર નિર્ધાર કરવા અનેક સમિતિ નીમવા માટે કલેજા માલકોમાં અસિનદન આપે છે. ”

૧૨ બેશકમાં બેલસેજ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ આ પરિષદ મ્યુનિસિપાલિટીઓને પોતામાં બેલસેજ થવી અડાકાવનારા કાલકાના કુટુંબ અમલની નજર માટે બહામણ કરે છે ”

૧૩ આચ્યપુનર્ધન (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ આ પરિષદ બધી સીસ સ્થાઓને તથા ન્યક્તિગત કાર્યકરોને ગામડાઓમાં રચનાત્મક કામ કરવાનું હાથ ધરવા નજીક છે ”

૧૪ સામાજિક ક્રેન્ડો (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ સી કાર્યકરોને તાલીમ આપવા માટે સામાજિક ક્રેન્ડોની નજીક આવતો હવતા આવતા કરાવને પરિષદ ફરી મજબૂર કરે છે ”

૧૫ મતનિષેધ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ મતનિષેધને હવતા આવતા કરાવો પરિષદ ફરી સ્પષ્ટ કરે છે. ”

૧૬ અંતિત નિયમન:

સીઓના નબળા બાજુ, હવે બાલમરણ-પ્રમાણ અને દેશની વધતી જતી જરૂરોને અંગે આ પરિષદને એમ લાગે છે કે સ્પષ્ટ કરવાખાતે સીઓ સીઓ તેમજ પ્રયોગને અંતિતનિયમનની રીતિઓથી માલિત્વમાર કરવા બધી મ્યુનિસિપાલિટીઓને તેમજ સ્થાનિક મંડળોને પરિષદ આવા મંડળો ઉપાડવા નજીક છે અને આ અગત્યના પ્રયત્નના ઉકેલ માટે ફાક્સરી સત્તાવાળાઓની ખાસ મદદ માગે છે. ”

ગીસીસ રેસપાડેએ હુપસો કરાવ મૂકતા તેના કપરે ધડી જરમાત્રમ ચર્ચા થઈ હતી. કરાવની તરફેણમાં મુખ્ય દલીલ હતા બાલમરણ પ્રમાણ અને દિનંદની વચગીના ધણા ભાગની અવધત નરીબીને હવતી થઈ હતી છે. “ ગીસીસ હુપસોની રીતિને કરાવના સમર્થનમાં નજીકનું હવે છે ” દિનંદમાં લખતો મેનીયા મોટા પ્રમાણમાં છે. સામાન્ય વિચાર એવો છે કે ઘોઠરીએ આવ હવે માટે નજીક છે આ વજળ માતાની તેમજ બાલમની બનેતી તફરતી માટે યોગ્ય નથી ”

કરાવને વિરોધ કરતા મીમ ફિરોઝદિને નજીકનું છે આવાં શિશુઓને અર્થ તે દેશના નાણાંમાં આવશે. તે આ દેશની વચગી તફરત વાતાવરણ બલવવા માટે ધડી મોટી ટોચ તે તે ચર્ચાઈ કરવા માટે સંબંધને કૃપીત કરતો નેહલે. સંસમ અને આત્મનિયમન ચર્ચાઓની ખીલવતી

માટે ફરેક સંજોગોમાં વધુ નેવરના છે ” કરાવ માત્ર છે નજીકના વિરોધ સાથે પસાર થશે હવે

૧૭ સીઓસેનું પ્રતિનિધિત્વ (પ્રમુખસ્થાનેથી)

“ સીઓ અને બાળકોના હાલમાં પરિષદ દિનંદી-સરકારને પ્રતિસદ અને બીજા આંતરરાષ્ટ્રીય સભા-ઓમાં તેના પ્રતિનિધિ મંડળોમાં સીઓને સમાવેશ કરવા વિનંતિ કરે છે. ”

૧૮ મજબૂતોને હવતા કરાવો:

“ (૧) બીન ઓર્ગેનિક ધોષાઓમાં દિનંદી બાલકો માટે ઓળખા ઓછી વય નક્કી કરાવતાં આંતરરાષ્ટ્રીય કરારને મજબૂત કરવામાં વડી પ્રારંભમાં નિમ્નજ નીવડી તે માટે આ પરિષદ દિનંદીની ફર્યાદ છે અને દિનંદીસરકાર તેમજ વડી ધારાસભાને અનિયમિત બીન ઓર્ગેનિક ધધાઓમાં ૧૨ વર્ષથી ઓછી વયમાં બાલકોને મોઢરીએ રાખવા સાથે કાયદો પડવાની નજર ફર્યાદ છે

(૨) અનિયમિત ઘોષામાં બાલકોને મજબૂરીએ રાખવાનો પ્રતિજ્ઞા કરતા ખરડાને પરિષદ પૂરેપૂરો ટેકો આપે છે અને બાલકોને સ્વેચ્છ મજબૂરીમાં રાખવા વાલીઓ, માળાઓ કે બીજા માણસોને સજા કરવી એકલે એવી વિનંતિ કરે છે ”

શિશુઓ વિષયક કરાવો

કરજીયાત પ્રાથમિક કેળવણી (પ્રમુખસ્થાનેથી)

૧. ૧૨ વર્ષની વયના ઘોઠાઘોઠરીઓની મફત અને ફરજીયાત પ્રાથમિક કેળવણી તરફના હાજલ કરવા માટેની માગણીને આ પરિષદ ફરી મજબૂત કરે છે અને બધી સ્થાનિક સરકારો અને સ્થાનિક મંડળો પરાં અને સામાજિક સંસ્થાઓમાં તે ભેરી રીતે હાજલ કરવાનાં પગલાં લેવા વિનંતિ કરે છે કે બધાં દલીલા અધકોમાં અને કરજાઓમાં પાંચ વર્ષમાં એ પૂરેપૂરી અમલમાં મૂકાય અને ૧૦ વર્ષમાં એ સાર્વજનિક બની શકે.

૨. આ પરિષદ બધાં માળાઓને, ખાસ કરીને પ્રમુખ માળાઓને યોગ્ય પ્રતીકોને કબજામાં શિશુઓ માટે ફરેક સરજવા ફરી આપવા અગત્ય પૂરું વિનંતિ કરે છે

શ્રીઓના યુનિવર્સિટી

૩ આ પરિષદ એવા મતની છે કે બીજા યુનિવર્સિટીઓની મેટ્રીકની પરીક્ષાઓની ભેગ, પુનાની હિન્દની શ્રીઓના યુનિવર્સિટીની પ્રાવેશિક વા મેટ્રીકની પરીક્ષાને સરકારે તેમજ નહેર મંદ-
ગોએ સ્વીકારવી નેહકે.

ગૃહવિજ્ઞાન કોલેજ:

૪ બધીય શાળાઓમાં ગૃહવિજ્ઞાનનું શિક્ષણ આપવા માટે દિલ્હીમાં સેન્ટ્રલ કોલેજ (શ્રીઓ માટેની હોદી ધરવીન કોલેજ) સ્થાપવા માટે આ પરિષદ અખિલ હિન્દ શ્રીઓના કૃદની એસોસી-
એશનને અભિનંદન આપે છે હોદી ધરવીન કોલે-
જમાં ગૃહવિજ્ઞાનને અવધાસક્રમ પૂરો કર્યા બાદ થોડાક વર્ષો સુધી એ વિષયનું તે શિક્ષણ આપે એટલા સારા ઓછામાં ઓછા બે સ્થાનિક શિષ્ય
હરિઓ સ્થાપવા પૂરતું કૃદ એકઠું કરવા આ પરિષદ યોગ્યતા બધા વિશાળને ન્હાવે છે આ સીધી વધુ વપરાયી અને અપૂર્વ સ્થાને અર્થિક
મદદ આપવા પરિષદ નહેર પ્રબંધને વિનંતિ કરે છે અને વધુમાં વિનંતિ છે કે હાલસુલોમાં ફરજયાત વિષય તરીકે અને શ્રીઓની કોલેજોમાં મરજયાત વિષય તરીકે ગૃહવિજ્ઞાનને હાખલ કરવું

બીનકોળી શાળાઓ

૫ આ પરિષદ એકતાના આદર્શને માનવી હોઈ, તે સ્થાપવા માટે વ્યવસ્થા પગલાં લેવાય એમ ઠાકે છે તેથી તે કારણે છે કે (જ) કાર્યપદ્ધતિ શિક્ષણ સરવા કોમી ધોરણે સ્થાપી ન નેહકે. (૧) જુદી જુદી કેમો વચ્ચે વ્યવસ્થા લેવાવા સમાન બાધાની નરર હોઈ, હિન્દના ગોલા ભાગમાં બાહ્ય એક બાધા સ્વીકારવા ફરે પ્રવળ કરવે:

સાહીરિક વ્યાયામ

(૧) યંદેરોમાં બાગકો માટે નહેર બગી-
ચાઓ અને સમતલમતના મેદાનોની અભવ નર-
વીઆત આ પરિષદ ફરી સ્વીકારે છે અને શાળા-
ઓ તેમજ કોલેજોમાં સાહીરિક વાલીમનો વિસ્તાર કરવાની બધી મોજાને ખર્ચ હંદવ પૂર્વક રહે

આપે છે નવા વિમાની સધની સ્થાપનાના બગા-
ળના હાખલાઈ બીન વિશાળે અનુકરણ કરે એવી પરિષદ આશા કાર્યે છે "

(૭) શિક્ષણ સરવાઓને ખાસ કરીને પ્રાથમિક શાળાઓને અચાલી મદદમાં હાલમાં મુશ્કેલી બપ સાથે આ પરિષદ સખ્ત વિરોધ કાર્યે છે અને બાલી બધી મદદો તત્કાળ પાછી થર મરાવવાના પગલા શિક્ષણ સરવાઓ લે એવી વિનંતિ કરે છે

પુખ્ત વયના સર્વને શિક્ષણ

(૮) (અ) પ્રબંધના વિશાળ સમૂદને શિક્ષણ આપવાની અવત્યની નરર નેતાં આ પરિષદ પુખ્ત વયનાને શિક્ષણ આપવાનો પ્રચાર કરવાનાં વતાવળોવા પગલાં લેવા વિનંતિ કરે છે અને આ હેતુ સિદ્ધ કરવા માટે રીયાઓ અને બોડકાર્ડોને એક સામન તરીકે ઉપયોગ કરવા સૂચના કરે છે (બ) અસરકાળ એ મતાધિકાર માટે એક લાવકાવ હોઈ પરિષદને લાગે છે કે લોકસમૂહમાંથી નિરક્ષ-
રતા ફર કરવા તત્કાળ પગલા લેવાં નેહકે "

નવાં વર્ષનાં હોરોદારો

૧૯૭૩ ના વર્ષ માટે નીચે પ્રમાણે હોરોદારો-
ની સુટળી થઈ છે

પ્રમુખ ડો. શ્રીમતી મુચ્છકમા રેડી

અબનચી. શ્રીમતી તારાબહેન મણિકલાલ પ્રેમચંદ

ઉપપ્રમુખો: રાજકુમારી અમલકુવર, હેદ
ચીરકા ઇસ્માઈલ, મીસીસ બીજલાલ નેદર,
મીસીસ રસ્તમજ ફરીદનજ, શ્રીમતી હસા મહેતા
અને ભેગમ વારસીમ

વિદામક મત્રી રાણી લક્ષ્મીબાઈ રજવાડે

સામાજિક વિજ્ઞાનના મત્રી ડો. માલિની સુખધનર

શિક્ષણ વિજ્ઞાનના મત્રી મીસીસ મેનન,

આવતા વર્ષ માટે પરિષદને કલકત્તા અને તે પછીના વર્ષ માટે હૈદરાબાદ (૬૦૫૫) નાં આમ ત્રણે મજ્યા છે.

ઈનામી ઉખાણું

સંપાદક : શ્રી. યશસ્વિની

૧		૨			૩	૪	૫	૬
૭					૮	૯	૧૦	૧૧
			૧૨		૧૩			૧૪
	૧૫						૧૬	
૧૭							૧૮	૧૯
			૨૦		૨૧			
૨૩							૨૪	
			૨૫		૨૬			
૨૮	૨૯	૩૦				૩૧	૩૨	૩૩
૩૫					૩૬			૩૭

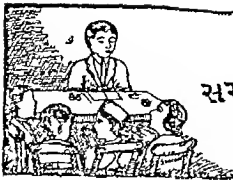
આશા ૧ ધણું કા-
મળ, ૩ આગેવાન ઓનેતા,
૭ ચિતન, ૮ કાપી ના
નાખવું, ૧૩ કાવ્ય રચ-
નાર, ૧૪ અમૃત, ૧૯ ઓ,
૨૨ છદ્દગી, ૨૩ જંગલ,
૨૫ કવિતા રચનાર ઓ,
૨૬ સારી આખ

ઉભા ૧ ફલ, ૨
પ્રતિષ્ઠા, ૪ અટકાવ, ૫
ચિન્ન, ૬ એક જાતનો
હિરો, ૭ ચિત, ૮ માણસ,
૧૦ ચિત, ૧૧ કાવ્ય, ૧૨
પૃથ્વી, ૧૪ અમૃત, ૧૫
શરીર, ૧૬ યતુ, ૧૭ મહા-

રાષ્ટ્રીય આગેવાન, ૧૮ જંગલ, ૨૦ આશુ, ૨૧ હજમ, ૨૨ કપાસ પીલવાનું કારખાનું,
૨૩ હમર.

હરિદ્રાષ્ટામાં લખાવેલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉખાણુની હરિદ્રાષ્ટામાં માસિકનાં દરેક ઓગાડક તેમજ જે જીતેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. ઓગાડકોના કુટુંબની ઓગાડ પણુ આ હરિદ્રાષ્ટામાં ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો આદર્શ નખર અવરજ જણાવવો. આદર્શ નખર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિદ્રાષ્ટામાં નામ લખાવ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉખાણાનો જવાબ તે પછીના ઓગાડ મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તમને નિર્ણય છેવટનો ગણારો કાઢી પણુ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાજબી-ગેરવ્યાજબીપણા વિષે વાધો લઈ શકો નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબો જ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિદ્રાષ્ટાના જવાબ માથે માસિકને લખતો કાઢી પણુ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિદ્રાષ્ટાના જવાબના કાઢી સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

સમાલોચના

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીનાં પ્રકાશનો (૧) અપ્રસિદ્ધ અક્ષયવાણી, પ્રકાશક શ્રી. ભગવાનજી મહારાજ કિંમત એક રૂપિયા (૨) ધર્મ અને સમાજ, પુ ૧; કર્તા: સ્વ. સર રમણભાઈ મહીપતરામ નીલકંઠ, કિંમત એક રૂપિયા; (૩) ઉપનિષદ વિચારણા, લેખક: દે. બા. નર્મદાચંદ્ર દેવરામ મહેતા, કિંમત એક રૂપિયા, (૪) જાતધર આખ્યાન સપાઠ: ૧૧, રામલાલ સુનીલાલ ધોરી, કિંમત બાર આના, (૫) પ્રાચીન જગત, અનુવાદક, શ્રી મળયંકર સોમનાથ બદે, કિંમત બાર આના, (૬) બુસ્તર-વિજ્ઞાન, (ઉત્તરાર્ધ) કર્તા શ્રી કાલાભાઈ પીતા-મરદાસ દેસાસરી, કિંમત એક રૂપિયા, (૭) હિંદુસ્તાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, (પૂર્વાર્ધ) માધાનંતર કર્તા શ્રી હેમલાલ બલકૃષ્ણ પુરાણી, કિંમત એક રૂપિયા, (૮) એકરી, અછબ્દા અને બળીયા, લેખક: ડૉ. બાલકૃષ્ણ અમરજી પાઠક, કિંમત ત્રણ આના, (૯) અંધ અને ઘેઘકાર, પુસ્તક ૩, વેપાર કરનાર શ્રી હીરાલાલ ત્રિભુવનદાસ પારેખ, કિંમત એક રૂપિયા, (૧૦) ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીનો ઇતિહાસ, વિશાળ પહેલો, સંચાલક શ્રી હીરાલાલ ત્રિભુવનદાસ પારેખ, કિંમત એક રૂપિયા; (૧૧) પારિ-ભાષિક શબ્દકોશ પૂરવણી, કર્તા વિશ્વનાથ મજનલાલ બદે કિંમત પાંચ આના

ઉપરના બધાંય પુસ્તકોનો અમરાવાદની શ્રી ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી પ્રકાશન પ્રાપ્તિ છે સોસાયટી વાંચા સમયથી સાહિત્ય સેવા કરી રહેલી છે અને દિન પ્રતિદિન તેની સાહિત્ય સેવામાં વધારો જ થતો જાય છે પ્રચીન સાહિત્ય અને વાચન રીત જોયેની સખ્યા સોસાયટીના પ્રકાશનોમાં મોટા પ્રમાણમાં દેખા દે છે

પહેલા પુસ્તકમાં આપણા જ્ઞાતા તત્ત્વ કવિ અખાના કાવ્યોનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલો છે અને શ્રી સામરે એનું સંશોધન કરી રીઠા કરેલી છે અખાણના કક્કા અખાણના બારમાસ, અખાણના બળનો ગુજરાતી તેમજ હિન્દી, અખાણના કુલકા વગેરે કૃતિઓ આમાં સારી રીતે સંગ્રહાયેલી જોવામાં આવે છે. 'ધર્મ' અને સમાજ' માં સ્વ. સર રમણભાઈમાં ધાર્મિક પ્રવચનો અને સામાજિક સુધારાના લેખો અને આખ્યાનોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે તે ધણું ઉચિત થયું છે સર રમણભાઈ સ્મારકમાળાનું એ ત્રીજું પુસ્તક છે અને ધાર્મિક તેમજ સામાજિક સુધારાની શરૂઆતની ગુજરાતની સ્થિતિ બહુવામાં એ પુસ્તક ધણું ઉપયોગી થઈ પડશે એમ અમને લાગે છે 'ઉપનિષદ વિચારણા' ગુજરાતના એક સમયે વિચારકની કૃતિ છે અને એ વિષયમાં અમને પ્રવેશ ન હોય તેના ઉપર કંઈ પણ લખવું અમને અધીર્ય લાગે છે. 'જાતધર આખ્યાન'માં વિષ્ણુદાસ, બાલકૃષ્ણ અને શિવદાસદેવ ત્રણ આખ્યાનો ઉપરાંત સપાઠે તેના ઉપર વિદ્વાસરી પ્રસ્તાવના લખી છે 'પ્રાચીન જગત' બદનાના 'The Ancient World' ઉપરથી લખાયેલું છે અને એમાં બેબિલોન, મિસર, આસીરિયન, ખાલ્ડિયન અને પારસિયન સામ્રાજ્યો, ગ્રીસ, રોમ તેમ જ ગ્રીસી આદિનીઓ, યોગ્ય નકસા, અને આકૃતિઓ સાથે આપવામાં આવેલી છે હાઈ-ઓના વાંચા લોક અહેવાલો જોઈને લગભગ ઠીક ઠીક છે તે જોવાનું થયું છે 'બસ્તર વિજ્ઞાન'નો ખોલો બાજ આ વિષયની સમાપ્તિ કરી છે. આ વિષય ઉપર એમાં સારો પ્રકાશ પડેલો એક મામલો છે 'હિન્દુસ્તાનનો પ્રાચીન ઇતિહાસ' વિન્સેન્ટ સ્મીથના ઇતિહાસનું ભાષાંતર છે એની, અછબ્દા અને બળીયા, એ નાનું છતાં ધણું ઉપ-

યોગી પુસ્તક છે અને તેમાં એ વિષય ઉપર ઘણી સારી માહિતી આપી છે. ઉપરાંત એનાથી પીકાતા બાળકોની સારવાર કેવી રીતે કરવી, એને અટકાવ કેવી રીતે થઈ શકે તેની માહિતી આપી છે તે બહુ જ ઉપયોગી છે. માતાઓએ તે આ પુસ્તક ખાસ જાણીને જોઈએ. આપણે ત્યાં આના સંબંધમાં ખામિયાં માન્યતા રૂઢ થઈ ગઈ છે. બાળક રૂઢિઓ તરફ ધ્યાનથી બેઠેકારી બતાવાય છે અને પરિણામે એ રોગથી ઘણા મરણ થવાના બતાવેા બને છે. આ પુસ્તકને પ્રચાર થોડા પ્રમાણમાં થવાની જરૂર છે. “જીવ અને જીવમાર્ગ” ત્રીજી પુસ્તક કેટલાક વધુ લેખકોના જીવનપરિચય ઉપરાંત ૧૯૩૧ની સાહિત્યપ્રવૃત્તિ, ઉપયોગી લેખોને લગતી સુચિઓ વગેરે આપે છે. પાછળ પ્રતીક્ષા લેખકોનું સ્વસ્થ વિવેચના બ્યાખ્યાન-લેખો સંગ્રહાય છે. શ્રી બલુભાઈ શવરનો ‘પુસ્તકની જીવદોરી-આપણી’ લેખ લેખોને તેમજ પ્રકાશ-કોને ઘણા ઉપયોગી થાય એવો છે. ‘રૂઢિ-સંસ્કૃત’ વગેરે આ જાણેા ઘણા સારા ઉપયોગી થઈ શકે. સોશાયલિસ્ટો ઇતિહાસ પણ ઉપયોગી પુસ્તક છે તેમાં ડૉ. સ. રાવરક થી ૧૯૭૮ મુદ્રીતે સોશાયલિસ્ટો ઇતિહાસ આપવામાં આવેલો છે. જીવનના વર્તણૂકના સોશાયલિસ્ટો જીવનના જીવન સંસ્થા હોઈ એનો ઇતિહાસ બીજા સંસ્થાઓના ઇતિહાસો મહત્વ થઈ પડે એમ છે. પારિભાષિક સંબંધોથી પૂરવણીમાં કેટલાક અંગ્રેજી સંબંધોના પારિભાષિકો આપ્યા છે. સોશાયલિસ્ટો દરે મોલિકે જોઈ જાણવા તરફ વધારે વલણ દાખવે તે તે વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડશે.

વિજ્ઞાનસંકે પ્રકાશક કુમાર કાર્ણાવજ, રાવપુર, અમદાવાદ, કિંમત સવારૂપિયો.

કુમાર કાર્ણાવજ આ પ્રકાશન સામાન્ય સ્થિતિના કલાપ્રેમીઓને એક રૂપિય કલાસંગ્રહ યોજાઈ શકે એવી કિંમતે આપે છે. “કુમાર” આ અભિપ્રાય પહેલા પ્રકટ થઈ ગયેલા પ્રવૃત્તિના તથા અર્થાત્મક, સિદ્ધિ તથા સ્થાપના, રચના, રેખા-ચિત્રો, કાલચિત્રો અને ફોટોગ્રાફોમાંથી ૧૦૦ નેટવી કલાકૃતિઓ પસંદ કરીને આમાં સંગ્રહાય છે. કેર-વાઈ ચિત્રો મારે, પૂરતી માહિતીઓ પણ આપવામાં આવી છે. સામાન્ય સ્થિતિના લોકોમાં કલાપ્રેમ

વધારવા તથા તેમના કલાપ્રેમને ઉત્તેજવામાં આ સંગ્રહ સારો ફાળો આપશે એવી અપેક્ષા રાખવી જરૂર અન્યથા નથી.

આઈન્સ્ટાઇન અને એનો સાપેક્ષવાદઃ લેખક ડૉ. કાન્તિલાલ જનતલાલ પડયા પ્રકાશક ઉપર ખમાણે, કિંમત ૦-૬-૦.

‘કુમાર’ નાં સંપાદકો પ્રકટ થયેલા લેખોમાં લેખોમાં આ એક આમ જીવન પુસ્તિકા રૂપે પ્રકટ થયેલા એક અમને ખાસ આનંદ થયો છે. કારણકે એ દોષ દુનીયાના એક સમર્થ વિજ્ઞાનજ્ઞ એનો પરિચય થાય છે અને તેના સાપેક્ષવાદની એમાં સામાન્યજન સમજ શકે એવી ભાષામાં સમજાવી આપવામાં આવી છે. શ્રી કાન્તિલાલસાહે દોષ આવી રીતે વિજ્ઞાનની સેવા ગુજરાતમાં સારા પ્રમાણમાં થવા કરે એવી અપેક્ષા અહિં આ પુસ્તિકાને અમે વાંચી લઈએ છીએ.

રમતરમ લેખક શ્રી જયેશ્વર દ. રવે, પ્રકાશક ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર મુલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

જીવનના માહિતીમાં શ્રી રવેએ લખેલા આ લેખોના સંગ્રહ ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક સુંદર-કાચરસના સાહિત્યની દિગ્ગજ કીમતી-પુસ્તકોને ઉમેરે છે. જે છે. પોતાના એ લેખો સાચવી રાખવા કરતાં પૈસા બચાવવાનું યોગ્ય ધારી એમણે અભિપ્રાય સૂચી એ લેખો પુસ્તકોમાં પ્રકટ ન કર્યા તે મારે વાચક પ્રભુ જરૂર એમની પાસે દિસાવે માગી શકે. આ સંગ્રહ વાચકોમાં એટલો પ્રિય થઈ પડે એમ છે કે શ્રી રવેની સાથે વર્તન અન્યથા હશે એમ મનુષ્યો તેા જોડુ નથી. એમણે કદાચ વધુ આત્મવિશ્વાસ અને ખાસ કરીને જીવનની વાચકોની કદરવાની પર વધુ વિશ્વાસ રાખેલો એકતો હશે. અમને તેા એ લેખોએ જરૂરે પ્રથમ કુદા જવાયા વાંચ્યા ત્યારે અનંદ આનંદ જાણ્યો હતો અને પુસ્તકોમાં વાચનારને તે વધુ આનંદ આપશે એમાં નવાઈ નથી. અમને ખાતરી છે કે વાચક વર્ગ તેમની સાથે જોડી પાડશે અને પુસ્તક પ્રકાશનના ખર્ચ અને જહેમતને જાણે જરૂરથી વાળી આપશે.

અભિજ્ઞાન પ્રકાશક ઉપર ખમાણે મુલ્ય પાંચ આના. “ગાંધીવ”ના મુખપૃષ્ઠ પર આવેલી ફેસ પરદેસના સાહિત્યમાંથી લીધેલી આ ફરજા-

નીની કથાઓ વાચકને ભાવનાની કવચ કાઢે પર
લઈ જશે અને એવી કુશળી કરવાની પ્રેરણા
પાશે એમાંની એક કથા-સુરતમા નવપ્રલય
સમયે પારસી યુવક શ્રી. દાદાભાઈએ બતાવેલી
વીરતાની-અમને ખાસ ગમી છે. અન્ય દેશમાં
એવું વીરત્વ બતાવનારનો પ્રભુએ કેટલો સત્કાર
કર્યો હોત તે નહીંતી વાત છે સુરતની શોખીન
પ્રભુએ યોવાના એ વીરની અવગણના કરી એક-
દર વૃત્તિ બતાવી છે

અર્ધાંગના અને બીજી વાર્તા પ્રકાશકઃ
ઉપર પ્રમાણે મુદ્દાઃ ત્રણ આતા “ સ્ત્રી યક્તિ ”
મા પ્રકટ થયેલી ચાર અને એક અપ્રકટ એમ
પાંચ દુઃખી વાર્તાઓ આ નાનકડા સંપ્રદામાં છે
વાર્તાઓનું વસ્તુ ગદ્યરૂપને લગતું હોઈ સ્ત્રીવર્ગને
એ વાર્તાઓ વધુ ઉપયોગી થશે એમથી ગુજરાતની
ગદ્યલોકો કેટલાક અણુમણા પાઠ પછી શીખી
શકશે ‘ અર્ધાંગના ’ અને ‘ વડપૂજન ’ એ
કથાએ ખાસ ગંધારી ભેધે

દેશમાં તથા જમીનું ભરત ગુપ્તલુ અને
વેતરવાની કળાઃ લેખકઃ શ્રીમતી સુશીલા દલાલ
મુદ્દાઃ ૩ ૧-૧૨-૦.

લલિત કળાઓને લગતા પુસ્તકો ગુજરાતી
ભાષામાં ઘણા આગળે વેદે ત્રણાય એટલા જ
છે એ પરિસ્થિતિમાં બહેન સુશીલા દલાલના
એ ખોટા પુરવાના પ્રયત્નો અત્યંત ધન્યવાદને
પાત્ર છે શીવજી ભરત ગુપ્તલુ વગેરે વિષયોને
લગતું એમનું પહેલું પુસ્તક પ્રકટ થયાને લાગે
સમય થયા નથી તેટલામાં આ બીજું પુસ્તક વાચ-
કોના હાથમાં મુકાય છે બહેન સુશીલા એ વિષ-
યોના ખાસ અભ્યાસી હોઈ તેમણે એ વિષયોને
અત્યંત સરળતાથી સાદી ભાષામાં ચર્ચ્યા છે અને
કોઈ પણ સાવારજી ભણેલ બહેન આ પુસ્તકોની
મદદથી એ વિષયો યોતાની મેળે સ્વેદાશ્રયી શીખી
શકશે. આ પુસ્તકમાં ચિત્રો અને આકૃતિઓ સાથે
વેતરકામ સબધી એ માહિતી આપવામાં આવી
છે તે ગુજરાતી બહેનોને ધણી જ ઉપયોગી થઈ
પડશે અને તેઓ એ શીખી લઈ દરજ્જાના ખર્ચમાં
મેટા બચાવ કરી શકશે. દરેક સરકારી કુટુંબ
આ પુસ્તકો વસાવી નરર એ લાભ મેળવે

(૧) લેખક આવીઃ લેખકઃ શ્રી ત્રિજી-
ભાઈ (૨) તિળકયા, ગુળકયાઃ લેખકઃ શ્રી

વાશિભેન પ્રકાશકઃ શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર
ભાવનગર મુદ્દાઃ : દરેકનું દોઢ આનો.

બાલસાહિત્ય ગ્રંથના ૧૨ મા અને ૧૩ મા પુષ્પ
તરીકે પ્રકટ થયેલી બાલ માનસના આ બે લેખ
અભ્યાસીઓની લખેલી આ પુસ્તિકાઓ આગલી
પુસ્તિકાઓની જેમ બાળકોને જ્ઞાન સાથે આનંદ
આપશે પહેલી પુસ્તિકામાં શ્રી ત્રિજીભાઈએ બધીય
જાતુઓ સબધી એમની આકર્ષક રીતિમાં બાળ-
કોને સહેજ પથે એવી માહિતી આપી છે બીજી
પુસ્તિકામાં શ્રી વાશિભેન, દક્ષિણી લોકો વિષ-
વિષ તહેવારો કેવી રીતે ઉજવે છે તે સબધી
કુટુંબી કુટુંબી વાર્તાઓ કહી આનંદ આપે છે
અને પુસ્તિકાઓ બાળકો હોસથી સત્કારશે

સુરત હૃદયઃ અનુવાદકઃ શ્રી માણેકલાલ
ગોવિંદલાલ ચોકસી પ્રકાશકઃ શ્રી ગુજરાત સાહિત્ય
મંદિર, અમદાવાદ મુદ્દાઃ પાંચ આતા

“ સુરત હૃદય ” અને “ મનની મુશ ”
નામે બે રશિયન વાર્તાઓ આ અનુવાદ છે
આ વાર્તાઓ મુજ લેખક રોમાનોવ ફ્રાંક રશિયા-
માં જ નહિ પણ યુરપમાં જ નહીંતી છે ગુજરાતના
વાચકો સમક્ષ રશિયન સાહિત્યમાંથી ઉત્પન્ન
કાવ્યો ધણી વાર્તાઓ મુકાઈ છે, પરંતુ એ વાર્તાઓ
કાંતિ પહેલાના સમયનો ચિતાર આપતી હોઈ,
આધુનિક રશિયાનું પ્રતિબિંબ નથી પાડતી. આ
વાર્તાઓ એટલે અરી નવો ચોક્કો પાંડે છે અને
કાંતિ પછીના જીવનના પ્રતીક ચર્ચે છે. અનુવાદ
સરજી ભાષામાં થયો છે

જગતની રાજનીતિ અને હિન્દુ લેખકઃ
શ્રી વિદુષદાસ કાનજી ભટ્ટા મુદ્દાઃ આઠ આતા
શ્રી. સયાજી સાહિત્યભાષા અંક ૧૬૮

સુપ્રસિદ્ધ બંગાલી લેખક અને રાજનીતિ
ચાંચના ઉડા અભ્યાસી ડૉ. વારકનાથ દાસના
“ જગતના રાજદ્વારી હેતુમાં હિન્દુ સ્થાન ” નામે
ઉપયોગી પુસ્તક લખાયેલી આ નાનું પુસ્તક શ્રી.
ભટ્ટા પાસે શ્રી સયાજી સાહિત્યમાળાના સયાજી
કોમે તેથીય કરાગ્યું છે હિન્દુ દુનિયાના વિવિધ
દેશોની પરંપરાની-આંતરરાષ્ટ્રીય રાજનીતિમાં
કેટલું અગત્યનું સ્થાન ધરાવે છે, તે આ પુસ્તક
પરથી નહીં શકાયે ગુજરાતી સાહિત્યમાં રાજનીતિ
નિષ્પન્ને લગતા પુસ્તકો ઘણા બહુ જોઈ છે આ

પુસ્તક, તે ખેડ પુસ્તકના પ્રયત્ન તરીકે, અમે વધારી લઈએ છીએ.

પૂર્વપત્તા શિક્ષણ સુધારકો: લેખક: શ્રી વિદ્યારામ વસનત વિવેકી મુદ્ર ૩, ૧-૧૨-૦ શ્રી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૧૬૬

પ્રાચીન સમયમાં વેદાધ્યયન કાવતરા આપના કાપિ મુનિઓ છાત્રો આ હસ્તલિખિત પુસ્તકોને અજાણે પોતાના વિદ્યાર્થીઓને સારું પાઠ શોધી દેવાતા ગોખણપટ્ટીની જે પદ્ધતિ હતી હંમણા સુધી ચાલતી હતી આપણી ધુણી નિયામોમાં આક ગોખાવવાની પદ્ધતિ હતી નહિ આજે તરે છે. જે નિશાળો છેલ્લા દશામાં હવે પતી ગઈ છે અને તેને સ્થાને મોન્ડીસોરી બાલમ દિશી આપ્યા છે મોર્ડી બાલકોના સિદ્ધાંતમાં પણ direct method નો ઉપયોગ થવા લાગ્યો છે આપણે જે નવિન શિક્ષણ પદ્ધતિઓ પૂરપત્તા શિક્ષણશાસ્ત્રીઓ પાસે લીધી છે પૂરપત્તા જેવા સાત સમર્પ શિક્ષણ સુધારકોના જીવનકાર્ય અને શિક્ષણ પદ્ધતિઓ આ પુસ્તકમાં પરિચય કાવતરામાં આપ્યા છે મુળ અંગ્રેજીમાંથી હિન્દીમાં રજૂ થતા પુસ્તક ઉપરથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે વધારામાં શ્રી ત્રિવેદીએ કેટલોક ઉમેરો કરી પુસ્તકને વધારે ઉપયોગી બનાવ્યું છે શિક્ષણ શાસ્ત્રીઓને આ પુસ્તક જરૂર ઉપયોગી થઈ પડશે.

કૃષ્ણ વિષે પ્રવચનો: લેખક: શ્રી રત્નલાલ જડનાથ ત્રિવેદી, મુદ્ર ૩, ૧-૭-૦ શ્રી સચાલ સાહિત્યમાલા, પૃષ્ઠ ૨૦૧

અદારમી સદીની ખેડી પચાસી સુધી બ્રિજનામાં ચિત્રકલાની સ્થિતિ અત્યંત ખેડનાક સ્થિતિમાં હતી શાલકો અને અમીરો પરદેશી ચિત્રોને જ પોતાના મહાલોમાં સ્થાન આપતા. આ સ્થિતિમાં પછે આજી બ્રિટિશ ચિત્રકલાને ઉત્તમ સ્થાને મુકનાર સર જોશુઆ જેન્સેડે બ્રિટિશ એકેડેમીમાં કલા વિષે કેવળ પંદર પ્રવચનો મૂળ અંગ્રેજીમાં છે તે ઉપરથી આ પુસ્તક તૈયાર થયું છે જે પ્રવચનોમાં સર જોશુઆના કલા વિષેના સિદ્ધાંતો સ્પષ્ટ નેક રાખે છે અને જે સિદ્ધાંતો નડે બ્રિટિશ ચિત્રકલાને સમૃદ્ધાર તેણે કેવી રીતે કર્યા તે સમજાવે છે ચિત્રકારો અને કલાના શોખીનો માટે આ પુસ્તક થઈ અનિર્લક્ષ્ય થશે.

વિવર્તન લેખક: શ્રીપુત જનનન શામરાવ જોખણે, મુદ્ર ૩, ૧-૬-૦ શ્રી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૨૦૩

અંગ્રેજ વેદશાસ્ત્રમાં જેને ટાક્ષીકોયોલ કહે છે તે વિષય ઉપર આ પુસ્તક ડૉ. મોહીના અંગ્રેજ પુસ્તક “ન્યુરિસપ્રુડન્સ અને ટાક્ષીકોયોલ” ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે ઉપરાંત એમાં આધુનિકતાના પુસ્તકોનો આધાર પણ લેવામાં આવ્યો છે આધિકારી તરીકે વપરાતા વિધિવિધ ભતના વિષય વિષે વેદક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી માહિતિ આપવામાં આવી છે ટાક્ષી, વેદો અને વેદકના અભ્યાસીઓ માટે આ પુસ્તક થઈ આવકારદાયક ગણાશે.

કેટલાક શેઠો ભાગ: ૩ જે લેખક: ડૉ. ચંદ્રલાલ શેઠલાલ દિવેદી મુદ્ર ૩, ૧-૦-૦ શ્રી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૨૦૪.

વિધિવિધ શેઠ વિષે માહિતિ આપતું ટાક્ષીકોયોલ આ ત્રીજું પુસ્તક છે એમાં મુખ્યત્વે કચ્છના શેઠ, કોષ્ટીસાહીસ, ડાહ, રીટસ, રતના વગેરે શેઠના ચિન્હ અને ઉપાય દર્શાવવામાં આવ્યા છે આ પુસ્તકના આગળ ભાગ વિષે અભિપ્રાય દર્શાવતા અમે જણાવ્યું હતું અને આને ફરીથી એજ અભિપ્રાય જમાવીએ છીએ કે જે સામાન્ય જનસમાજ આપા પુસ્તકોનો લાભ લઈ વિધિવિધ શેઠ શાથી ચાલે છે તે જણી થશે અને વેળાસર તે અદ્યતનના પ્રવચનો કરે તે અનેક દુઃખમાંથી માનવસમાજ ઉચરી નથ એ દૃષ્ટિએ આપા પુસ્તકોની અમે અત્યંત ઉપયોગીતા જોઈએ છીએ અને લેખક પ્રશાસક બનને જે આજે ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

અર્ધશાસ્ત્ર લેખક: શ્રી કમલલાલ દિનકરામ કામદાર મુદ્ર ૩, ૨-૧૨-૦ શ્રી સચાલ સાહિત્યમાલા, પુષ્પ ૨૦૬

પ્રાચીન સમયમાં સમ્રાટ ચંદ્રગુપ્ત મોર્ડીના આમાત્ય કોટિલ્કે “અર્ધશાસ્ત્ર” નામે કથ લખ્યો છે જે સમયે અર્ધશાસ્ત્રમાં અનેક વિષયોનો સમાવેશ થતો. અવધીન સમયમાં જે રાષ્ટ્રનો અર્ધ સંકુલિત થઈ ગયો છે પૂરપત્તા લખસત્ત દેકે બાપમાં અર્ધશાસ્ત્રને જલતા ચોક્કસ પુસ્તકો મળી આવે છે; પરંતુ મુશ્કેલી બાપમાં તે જે વિવર્તના પુસ્તકોનો સાર્વજિક અજાણ છે જે તજી પુસ્તકો ન જાણવાં છે અને તે પણ અંગ્રેજીમાં

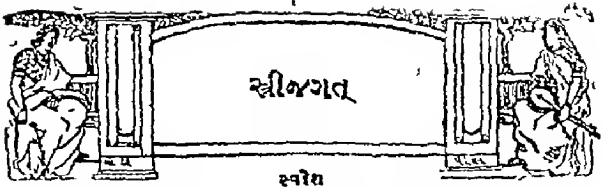
અનુવાદ તરીકે આ પુસ્તકના લેખક અર્થશાસ્ત્રના અભ્યાસી છે અને એ વિષય કોલેજના વિદ્યાર્થી-ઓને શીખવે છે એમણે. ગુજરાતી વાચક વર્ગ સમગ્ર રીતે એની ભાષામાં આ પુસ્તક રમ્ય છે. અલબત્ત, એમાંના સિદ્ધાંતો પ્રાચીન અર્થશાસ્ત્રના મુદ્દાવાદ પર રચાયેલા સિદ્ધાંતોજ છે. આ સિદ્ધાંતો હવે વ્યવહારમાં ફેરવો સમય કામ આપશે એ સિદ્ધાંતો ઉપર દુનિયાનું આર્થિક તંત્ર ફેરવો સમય આધાર રાખે, તે રાઠસપદ વાત બની છે. દુનિયાની વસ્તીનો ૬૫ ટકા ભાગ અમલગી બની રહે અને પાંચ ટકા ભાગ મુદ્દાનો સમઢ પોતાની પાસે રાખીએ ૬૫ ટકા ઉપર આર્થિક સામાન્ય ભાગવે, એ સ્થિતિ હવે હાંથે સમય ટકે, એવા સંભવ નથી રશિયાએ નવિન સિદ્ધાંતો પર પોતાના દેશની આર્થિક રચના કરી, એ જુના સિદ્ધાંતોની કીમત કોડીની કરી નાખી છે અને ઇચ્છાએ છીએ કે એ નવિન સિદ્ધાંતોનું વિવરણ અને પ્રચાર કરતાં પુસ્તકો આપણા પ્રેક્ષકો હાથે અને પ્રકાશકો છપાવે. એથી હિંદની પ્રજાને તેઓ ભવિષ્ય માટે વધારે સારી રીતે તૈયાર કરી શકશે. મહાભારત કથા લેખક શ્રી નાનાભાઈ, પ્રકાશક શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦૦

શ્રી નાનાભાઈએ આ છેલ્લું પુસ્તક આપ-ણે આપી “મહાભારતના પાંચે” વિષેની સાહિત્ય-માળા ગુજરાતને આપવાનું પોતાનું વચન પાળ્યું છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ આપી એ છીએ. ૧૯૩૦ ના સત્યાગ્રહ સમય વખતે જેલમાં જઈ એ માળાના કેટલાક પુસ્તકો તેમણે લખ્યાં હતાં જ્યારે ભય રહેતો હતો કે ખંડાર આવ્યા પછી શ્રી નાનાભાઈ દક્ષિણામૂર્તિ બંધનના સત્યાગ્રહ તરીકેના વ્યવસાયમાં પાછા પડશે તો આ માળા અધારી રહી જશે, અને તેથી જ તેઓ ફરી જેલમાં જાય એમ અમે ઇચ્છ્યું હતું પરંતુ જેલમાં પાછા ગયા વિના એમણે આ માળા પૂરી કરી છે આ પુસ્તકમાં જે ઉત્કૃષ્ટ રહે છે, તે એક જુદા પુસ્તકથી પૂરી કરવાનું તેઓ વચન આપે છે, એટલે એ સંભધી અમારે વિશેષ ધંધેવાનું રહેવું નથી. મહાભારતની સળગ કથા ક્રમાં

બંધવા ઇચ્છનાર માટે આ પુસ્તક અત્યંત ઉપ-યોગી ગણાયે, એમાં શકા નથી સારી ભાષા અને સરળ શૈલિ શ્રી નાનાભાઈની બાનીના ખાસ લક્ષણો છે. અને સાધારણ શિક્ષિત પણ આ પુસ્તકોની સહાયથી એ પ્રાચીન ખબરો પોતાનો કરી શકશે એક ખાસ વિનંતિ અહીં શ્રી નાનાભાઈને અમે કરવા ઇચ્છીએ છીએ એવી રીતે મહા-ભારત તમે સમજાવ્યું છે તેવી રીતે રામાયણ અને તેનાં પાત્રો ન સમજાવે ? ગુજરાત એ પ્રયત્ન પણ જરૂર વધાવી દેશે

ખડાયતા મિત્ર (વાર્તા અક) તત્તી, શ્રી. કેશવ હ રોક પુ ૧૬; અંક ૨-૩ ગુજરાતના ભણીયા રાસકવિ અને નવલિકાના લેખક શ્રી. કેશવભાઈના તત્તી પદે આ કામી માસિક કંઈક નવું જ સ્વરૂપ ખતાવે છે સાહિત્યની દૃષ્ટિએ કામનો વાડો એમને અતંશય રૂપ નથી ધતો ભતે નિઃશ્વાત વાર્તા લેખક હોવાથી આ અકની વાર્તાઓની પસંદગી તેમણે કુશળતાથી કરી છે અને ગુજરાતના અનેક શિષ્ટ વાર્તા લેખકોની સુંદર કૃતિઓ આમાં આપી છે. વાર્તાઓનીની દૃષ્ટિએ આ અક યજ્ઞાન ઉપયોગી ગણાયે. સામા-ન્ય, હાસ્યરસિક, રશિયન બંગાળી, હિંદી, ફરંક પ્રકારની વાર્તાની વાનગી એમાંથી મળી રહે છે.

સ્વીકાર (૧) ગુજરાત વર્નાક્યુલર સો-સાયટીનો સન ૧૯૩૨ ની સાલનો રીપોર્ટ, (૨) કલામંદિર, તત્તી. ૩ ભાનુપ્રસાદ ભાસ, મુંબઈ, અક, ૧૧, ૧૨, ૧૪, (૪) જેતીવાડી વિજ્ઞાન, તત્તી; મનભાઈ દેસાઈ, લાંબા, ડીસે-મ્બર, (૫) થી પુષ્ટિ પીયૂષ, મર્તિકા; વંત્રી શ્રી હરિમંદ્રે એકારણ સાક્ષી, નડિયાદ (૫) નામરજગત: ભન્યુઆરી તત્તી શ્રી નેહાલાલ નાયાલાલ દવે, અમદાવાદ, (૬) ઓરિસ્સા ન્યેડિસિ, માગરણ તત્તી શ્રી હરનારિદે દેવા-સ ૧૨ મહેલા, વડોદરા, (૭) કડિયા યુગ-તર ભન્યુઆરી: તત્તી; મનભાઈ છ, પરમાર, (૮) સત્યપ્રકાશ અને સ્વરેશ: અક ૧૯૩૦; તત્તી કંવરણ કેશવણ (૯) વેદિક વિજ્ઞાન, ડીસેમ્બર તત્તી: પ્રો. વિશ્વનાથ વિલાહંગર

સીંગલ

સ્વરોચ

સુબાઇ ઇલાહી ક્લીસવાની વાર્ષિક સમાવેશ માસમાં મીસીસ ડી એમ સીંગલ પ્રમુખસ્થાને મળી હતી તેમાં મીસીસ કુમરીસિ વાર્ષિક હેવાલ રજુ કરતાં નજાવ્યું હતું કે સભાના સભ્યોની સંખ્યા ૫૦૦ ની છે ૧૫૦ દરમ્યાન વ્યવસ્થાપક સમિતિ ૧૧ વાર મળી અને તે ખાસ વેકેશ મળી હતી તેમાં એકમાં દિની મતવિકાસ સમિતિએ મોકલેલા પ્રશ્નો ઉપર વર્ગીય હતી સીએ અને બાલકોના અનીતિ માટે યતા વેપાર સંબંધમાં પ્રતિસંધતા હેવાલ ઉપર, ફિક્ષ સેન્ટર સંબંધમાં પણ કામ થયું હતું. આવતાં બે વર્ષ માટે મીસીસ ફેલ્ડ વેલજી પ્રમુખ સુદાયા હતાં વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં સેડી વિશમલ છલમાઈ, મીસીસ રંજાવરકર, મીસીસ કલત, મીસીસ રોડર, મીસ ઇન્છનીયર, મીસીસ, હાઈ, મીસ બીસાઈ મીસીસ નજીબુલ્લેહ રાજી, મીસ વજીલ વજેરે સુદાયા છે મીસીસ સીરેયે હેક પ્રવચન કરતાં નજાવ્યું કે સમાજ સેવાની ભાવના ફેલવવા માટે ફેર વેપાર કરવામાં સારો શબ્દો આપે છે

નવા ફાક્ટર બહેનો સુબાઇ સુનિવર્તો-દીની ત્રીજી એમ બી બી એસ ની પરીક્ષામાં નાચેનાં બહેનો પાસ થયા છે (૧) આલ્માં બીલીમોરીયા, (૨) લેરીલ પ્રીમોન્ડી, (૩) મંજુલા અમર, (૪) રેની મપરીયા, (૫) બલવલકર (બીબ વર્મા), (૬) ચાન્દા ફેસાઈ, (૭) મીલનીયા ડીસા, (૮) સાનિત્રી-બાઈ મહાનત (૬) શીરીન મહેતા, અમર બીસ રેની મપરીયાને મેડીસ લીમિન ફેર ઇન્ડિયા ફેરની સિમ્પલિટી, સેડી રે રીપ્પરકર, અને બાઈ હીરાબાઈ પી એસ. કામા વફક મલ્યા છે

માસમસ સ્ટવના કોમ. મુબઇ સુનિ-

સિપલ ફેરપોરેસનની ગયા માસમાં મજેડી એક બેકમાં બી નમનાદાસ માધવજી મહેતાનો નાચેનો ફેરવ પસાર થયો હતો

“પ્રાયમસ સ્ટવની યતા પ્રાણુપાતક અસ્મા-તોની વધતી જતી સખ્યાની આ ફેરપોરેસન એફર્વેક નોમ સે છે અને મરનારના કુદોને પ્રત્યે પાતાની હીલસોલ દેખાડવા સાથે મીસીસને વિવિધ ફેર છે કે તેમણે આ આફતો વખતેવલવ બનવા ન પામે તે મટે અવદાર સૂચનાએ કરવી ” આ ફેરવના સમર્પનમાં બાલતા બી નમનાદાસ મહેતાએ નજાવ્યું હતું કે “આ અસ્માવધી મરજી પામેલી સીની લાય ઉર નેજો જીરી બહે છે તેઓ પાતાની ફરજથી વેરના નજી સુમરાલી કોમમાં તેના અસ્માવ ધર્તા તે કોમ પર જમે રીકા કરવા દુદી પટે છે તેમાં ધણી વખતે તે અનેર ફેર છે મરનાર રીકામાં હોય ત્યા તેને તે બીલવાર પરજુવા માંમતો હતો કે કેમ એવા ન જાળવા પ્રમો પૂજી નાહકની લાગણી વિશેષ ફાજવવાનું છે છે સુમરાલીએમાં સીએ માટે ને માત છે તેનો ફેરવનરને ખ્યાલ નથી એટલે તે આખીય કોમ માટે જમે તે રીકા મરવાની ફેર છે ”

ફેલવ-સુનિવર્તના કોમ. (૧) ફેરવનાં બદાનક અનાયાસમની બાલિમ વદ્રાબાઈ સમી ઉપર ચાડીને ઉઠો પદવા ફાલી મરજી પામી. (૨) મુબઇમાં બહુબાઈ નામની ૮ વર્ષની ડાકરી ચ્વારતેલેના ફીવારી ફાલી મરજી પામી.

બોરોર ફીલીય લેવન અમદાવાદના મુન-શત સમાજસુધારા મદળના આલેયે સુરતના થી પસ વ રજુકોલ નાચક (અનાવિલ બાલકાલ ઉપર ૧૫૦ ૨૬) અને મીસીસ વદ્રાનતા વદુલાલ કલર, (સોહાલુ ૧૫ ૧૫ ૩૬) નું આવર ફાલીય લખ થયું.

શ્રીમતી
સુલુદાક-
મારી સ્ત્રી-
હાલુ: વિ-
ન્દી સાલિ-
ત્ય સંગેને
'વિનિદેશો-
તી' નામની
નવલિકાઓ-
ના સંગ્રહ
માટે આ
ખંડને ૩૧
૫૦૦ રૂ'
સેકસરીયા
પારિતોષિક
આપ્યું છે.
અથે વધે
'પ્રકૃષ્ઠ' ના-
મના કાવ્ય
સંગ્રહ માટે
આ ખંડને
એજ પારિ-
તોષિક મ-
ળ્યું હતું.
શ્રીમતી સુ-
લુદાકમારી
મધ્યપ્રાત્રમાં
પહેલાં જ
મુનિસિપલ
કમીશનર છે
એમનો સ-
ક્ષિત પરિ-
ચય નીચે
પ્રમણ છે:
વિદી આપા
જેલવી સ-
મસ્ત ભર-
તવી કન-
ચિત્રીઓમાં
શ્રીમતી સુ-
લુદાકમારી-

૧૯૩૨ ની સ્ત્રીઓની અપૂર્વ સિદ્ધિઓ

૧૯૩૨ વું વર્ષ સ્ત્રીઓ માટે અનેક વિનયી નોંધો દર્શાવે છે:
(૧) મીસીસ એમી મોલીસને (જેને એમી જોનસન) લડનથી કેપ અને
કેપથી લડન લડવાનો રેકૉર્ડ તોડ્યો એ બનાવ ૧૯૩૨ ની સ્ત્રીઓની
પ્રશંસિમા સૌથી આજળ પડતો બનાવ છે

(૨) વર્ષની શરૂઆતમાં નાગીવી અમેરિકન સ્ત્રી પાપયોટ મીસ
એમીમીયા ઇન્સ્ટાટ (મીસીસ જી પી. પુતનામ) ન્યૂઝીલેન્ડથી
આવેલેન્ડ ફરી અને એ રીતે એકલાં આટલાંટિક ઓળંગનાર પહેલી સ્ત્રી
માન મેળવ્યું આવી રીતે એકલા લડવાનો પ્રયત્ન કરનાર તેઓ ત્રીજા
હતાં તેમા તેમનો સમય સૌથી વધુ ઝડપી ૧૩૧ કલાક હતો. આટલાંટિક
લડવા માટે આ રેકૉર્ડ છે.

(૩) મીસીસ ફિલીપ્પા પેરી માર્ટીને માર્ટર એફ સર્જરીની
લગ્નમા લગ્ન દાકતરી પદવી મેળવી ઇંગ્લેન્ડમા માત્ર ૪ સ્ત્રીઓ આ પદવી
ધરાવે છે મીસીસ માર્ટીને એફ આર. સી. એસ અને માર્ટર એફ
સર્જરીની પદવીઓ પહેલાંજ પ્રયત્ને પસાર કરી છે અને એમ બીજી કોઈ
સ્ત્રી આજ કદી રાખી નથી હપરાત મીસીસ માર્ટીને જન્મ બાળકોની માતા
છે વળી એકી સાથે તેઓ ૫૨ ચલાવે છે અને આવી કારકીર્દિ ધરાવે છે.

(૪) બીજી પરિશિષ્ટ સ્ત્રી અને બે બાળકોની માતા મીસીસ એ
જી દેરીસને (ગ્રેસીડ કોસ, બ્રસ) દાકતરી પરીક્ષાઓમાં પહેલાં ૧૦
ઇનાચો છવી ચેરીમકોસ દોસ્પીટલની મેડીકલ સ્કુલમા રેકૉર્ડ કર્યો

(૫) લડન યુનિવર્સિટીની ડોક્ટર એફ મ્યુઝીકની પદવી પહેલી
વાર સ્ત્રીને અપાઈ તે મેળવનાર મીસ એડીય બાયસ્ટેટ ડરહામને યુનિવ-
ર્સિટીની બેચલર એફ મ્યુઝીકની પદવી મેળવ્યા બાદ માલમ પડ્યું કે
જન્મલદ પદવી મેળવવા માટે લગભગ પાંચ વર્ષનો સમય ગ્રેષ્ઠ છે. એટલે
મીસ બાયસ્ટેટ લડનની ગિનીટી કોલેજનાં સંજોગના અધ્યાપક ડૉ.
જોહનરોમડના હાથ હેઠળ બે વર્ષના રેકૉર્ડ સમયમાં પરીક્ષા પસાર કરી
આ પદવી મેળવી

(૬) પહેલી બ્રિટિશ મોટર રેસ છલવાઈ માન પણ બે સ્ત્રીઓને
મળે છે આ બે સ્ત્રીઓ મીસીસ ઈ નીકડમ અને મીસ જોન રોચમન્ડ
છે છુકચેન્ડ આટે કેટલાય પુરુષ દરિફો સાથે સુખ્ય દરિફોઈ કરી
તેઓ ૧૦૦૦ માઈલની દરિફોઈ ૮૪૪૧ માઈલના પ્રમાણે હત્યાં છે. રેસમાં
૨૩ મોટરો એકાઈ હતી પણ માત્ર ૭ જ સમય મર્યાદામાં માર્ગ પુરો
કરી રાખી હતી

(૭) વિદેશના હેત્રમા મીસ બાર્બરા ફલાવર નામની ૨૦ વર્ષની
ઓક્સફર્ડની ઉપસ્થાપિકાએ અપૂર્વ સિદ્ધિ સાધી છે લેટીન અને ગ્રીક માટે
અપાવી કેવન શિષ્યવૃત્તિ મેળવનાર તેઓ પહેલાંજ સ્ત્રી છે આ શિષ્ય-
વૃત્તિ માટે સ્ત્રીઓને પુરવી લાલીમ અપાવી નથી એવી ફરિયાદ રહે છે
એ છલવા માટે માત્ર એક બીજી સ્ત્રીએ પ્રયત્ન કર્યો હતો.

(૮) ધર્મશાસ્ત્રીની પરીક્ષાઓમા પણ સ્ત્રીઓએ અપૂર્વ વિનય
મેળવ્યો છે મીસ કેથેલીન રૂથવર્થ માત્ર ૨૧ વર્ષની હોવા છતાં તે બ્લેક-
પુલની નાનામા નાની સોલોસીસ છે આખા બ્રિટનમાં તે નાનામાં નાની
સોલોસીસ છે

ને સ્થાન
મળી ગયે-
લ છે તે-
મનો જન્મ
પ્રવાસમાં-
થી હતો.
તેમના પિતા
કાકુર - સ-
મનાચસિ દ
સંજીત અને
કવિતાના ક-
ષ્ણ ગ્રેમી
હતા એટલે
પિતાનો કા-
વ્યગ્રેમ પુ-
ત્રીમા ઉત-
ર્યો ૧૬ વ-
ર્ષની થયે
તેમણે લગ્ન
કાકુર જર્મ-
ણ સિંહ છ
સાથે થયું
તેઓ પણ
એક સારા
કવિ અને
આ પ્રવાન
છે. દેશની
રાષ્ટ્રીય ચળ-
વળમાં આ
દપત્રીસારો
ફોલો આપી
રહ્યાં છે અને
પરિણામે
તેમને જે
મહેલોને લ-
લ મળ્યો
છે સ્ત્રીમતી
સુલુદાકેવી-
ને અત્યારે
એક પુત્રી
અને બે પુ-

આંતરરાષ્ટ્રીય સ્રીગમતિ

૧૯૩૨ ના અગત્યના બનાવોની નજર નોંધ

હિન્દ. (૧) દિલ્હીમાં સીનીયર પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ પોલીસ ફોર્સમાં સ્રીએને ફાળવ કરવાની બહેરાવ કરી અને લગ્નનીમા એક્ટો હિન્દી વિધવાએ કોન્ટેબલ તરીકે સેવા બળવી (૨) સ્વાતન સુભામમાં અને અસ્પૃશ્યતા નિવારણની ચળવળમાં સ્રીએને અવલુનીય સર્જ. (૩) ત્રીજી મોળમેજ પરિષદમાં મેનમ યાદ નવાવની નીમણુંક.

જમ્મી: ધારાસભામાં સ્રીની સુરક્ષી
સીલોન: ધારાસભામાં બીજી સ્રીની સુરક્ષી
બપાન સ્રીએને વગીલાત કરવાની ફટ અપાઈ.
બ્રાઝીલ સ્રીએને પુરોના નેશનલ કોલે મતાધિકાર અને ચોખ્ખતા અપાઈ
એશીયાનીય: ઇન્ડોનેશિયા અને પહેલીય સાજાની સ્વાધના
એસ્ટ્રેલિયા: ઇપલી ધારાસભાના પ્રમુખ તરીકે મેં ફરેલ હેમનેકની
બીજાન સુરક્ષી

ટેનમાર્ક: નીચલી સભામાં ચાર સ્રીઓની સુરક્ષી.
જર્મની: ઇલી સુરક્ષીમાં રીસલ્તમાં ૩૧ સ્રીઓની સુરક્ષી.
આયર્લેન્ડ: ડાયલમાં એ સ્રીએ સુરક્ષી
રોડ્સ મુનિસિપલ મતાધિકાર અને પરિશિત સ્રીઓના રાષ્ટ્રવાદના
હકોનો સ્વીકાર.

પોલાન્ડ: બાલકોની અદાલતમાં બીજી સ્રીની નાયમૂર્તિ તરીકે નીમણુંક
રુમાનીયા: સ્રીએને રહેરોપણના સ પૂર્વે હકો
સીઆમ: નવા બધારણમાં સ્રીઓના મતાધિકારનો સમાવેશ થયો.
સ્વીડન: નીચલી સભામાં પાચ સ્રીઓની સુરક્ષી.
સ્વીટ્ઝરલેન્ડ: બર્નના ફેરને ગાર્ડિયનશીપ કોન્સલમાં એસવાનો
સ્રીએને અધિકાર આપ્યો.

યુનાઈટેડસ્ટેટ્સ: ઓફ અમેરિકા: મીસીસ હેરી ફેર, સેનેટમાં
સીમા સુધનાર પહેલા બ મહિલા; વળી સેનેટની બેઠકમાં પ્રમુખસ્થાને
વેસનર પજ પહેલા બ મહિલા સ્ટોકહોમ ખાતેની યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સના
એલચા ખાતામાં સ્રીમુલ્કરી ને હોદો.

પ્રબલસ થ (૧) સ્વસ્વિસર્જન પરિષદમાં પ્રતિનિધિ તરીકે પાચ સ્રી-
ઓની નીમણુંક મીસીસ ફેરવેટ એસની, ડા પોલીના હુપરી, મીસ
વીનીફ્રેડ ક્યાઈ, મેડમ ક્લારાગોન્સકા, અને ડા. એમ. ડબલ્યુ બુચે. (૨)
ફેલુઆરીમાં સ્રીઓની સસ્થાઓએ એકત્ર કરેલી ૮૦ લાખ અરજીઓ
સસ્વિસર્જન પરિષદને રજુ કરી (૩) ગુલામી માટેની કાયમશાહ સમિ-
તિમાં સ્રીની નીમણુંક પ્રબલસ થનાં સરકારી ક્ષમકાળમાં સ્રીએને વધુ
ફાળો આપવાનું સ્વીકારાયું.

બી. એ. મ
કને તેમજ
બજાજ અને
આસામમાં
ફેલકાં સિ
ફાલુના કા-
મેા કરીને
કુમારી સુ
નાતિ સુતા
ઇન્દ્રાદ મધાં
હર્તા. ૧૯૩૧
ના જુનમાં
તેઓ લીડસ
યુનિવર્સિટી
ની સિક્કામુ
ની રીપો-
ના પરી
સામાં પાસ
થવા, અને
તેમાં બાલ
માનસયા
જામોતેમણે
પહેલા વન
મેળબે: તે
પણ તેમણે
પ્રખ્યાતખા-
લમાનસસા-
સ્રીએ બી-
નેટ અને
પાયકેટનાં
ધોલે બા-
લોનાં બી-
જિક વિજા-
સને લગત
સ શોધન
કાયં જાર-
થ્યુ, અને
૧૯૩૨ ના
જુનમાં તે-
મણે યેસીસ
રજુ કર્યા

વે. સ્રી
મલી સુ-
મદા કુમારી
સરજ હાથ-
નાં છે. તેમ-
ના મધુર
અગ્રિતવની
છાપ તેમની
કવિતાઓ
માં પછુ
મળી છે. બા-
લકથી માં-
કીને પૂર્વ
સુધી સર્વને
તેમના સ્ને
હસાવનો પ
રિચય થએ-
લો છે ના-
જપુર જહા
સલામદમાં
પછુ તેઓ
સ્વય સેવિ
કા હર્તા
સાહાઈ પછુ
તેમના છ-
વનનુ અજ
ક સીમલી
સુબદાદેવો
ની કવિતા
પ્રેમ, પ્રકૃતિ
સીન્દર્શન-
ને ટેકન-
કિના રંગે
રમાયલી છે
કુમારી
સુનાતિ સુ-
રતાઃ કલ
કતા યુનિ
વર્સિટીની
આર્ટસ અ-
નેસિસલનાં

તે માટે તેમને લીડસ યુનિવર્સિટીની એમ ઇ ડી ની પદવી આપવામાં આવી. તેમના ચેરિસની ઉપચિત્તા અને મદદોને અંગે તેમને હિન્દમાથીજ પી એચડી ની પદવી માટે ચેરિસ રજૂ કરવાની લીડસ યુનિવર્સિટીએ પરવાનગી આપી છે તેમજ વિદેશમાં બધા પ્રકારની શાળાઓ, બહેરા મુગા આપણાઓની શાળાઓ, કારખાનાંમાં કામ કરતી છોકરીઓની સત્તિ કલેસ બહેરોની પ્રલાભ લીધી છે. મજૂર સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિ નીહાળવા તેમજે બધા પ્રકારની મજૂર સ્ત્રીઓના સુસાધ્યો હતો અનેક સ્થળે તેમજે સ્ત્રીઓની સમાજોમાં હિન્દી પ્રશ્ન ઉપર બાપજી ક્યાં હતાં લીડસમાં પણ ધર્મી સ્ત્રી સમાજો સમક્ષ બિલગલ તેમને આમંત્રણ આપાયું હતું.

કુમારી લીડસ રજકવર્તી કલકતા યુનિવર્સિટીની એમ એ ની પરીક્ષામાં તરતજાનવા વિષયમાં પહેલા જગ સાથે પાસ થયાં છે અને તેઓ કુલ બીજા નબરે આગ્યા છે તેમજે બી એ ની પદવી સી ઉમેરવામાં પહેલા આવીને અને બધા વિદ્યાર્થીઓમાં જુ યાં આવીને બોલસ સાથે પસાર કરી લી.

છવનમાં સુધારા લગ સુધારા સમય પહેલ અધિવેશન પટનામાં મી કે નટરાજન તળીયતને કારણે હાજર ન રહી શકવાથી મી સચ્ચિદાનંદ સિદ્ધાંતા પ્રમુખપદે મળ્યું હતું મી. નટરાજનનું સામણ પરિવહમાં વચાણ હતું તેમજે નજીવુ ફૂલ કે ખરેખરે પ્રયત્ન બાલકબ નિષેધ અને કન્યા

શ્રી હાલાઇ લોહાજી સહાયકારી મંડળ, સ્ત્રી-વિભાગ નિબંધની ઇનામી હરીફાઇ.

વિષય. “ શેવા-કુટવાનો રીવાજ-તેના ગુણદોષ ”

ઉપરોક્ત મંડળના સ્ત્રી-વિભાગ તરફથી લોહાજી ક્ષાતિની સુબધમાં તેમજ બહારમાં જસલી સર્વ બહેનો માટે નિબંધની ઇનામી હરીફાઇ યોજવામાં આવી છે નિબંધ માટેના વિષય “ શેવા-કુટવાનો રીવાજ-તેના ગુણ દોષ ” નક્કી કરવામાં આગ્યા છે એ વિષય ઉપર નીચેની સુચનાઓને અનુસરી નિબંધ લખી મોકલનાર બહેનોમાંથી પ્રથમ ચાર નબરે આવનાર બહેનોને સ્વ દયાકુંવર કૃષ્ણલાલ સાયતા સમારક-કુટ-માંથી અનુક્રમે રૂ ૧૦, ૭, ૫ અને ૩ નાં ઇનામો અપાશે.

સુચનાઓ

(૧) નિબંધ ગુજરાતી ભાષામાં કુલસકેપ કાલગની એક બાજુ સારા અક્ષર લખેલા હોવા જોઈએ.

(૨) નિબંધ કમમાં કમ કુલસકેપ સાઇઝના ત્રણ પાના જેટલા હોવા જોઈએ.

(૩) નિબંધ “ મત્રીબહેન, શ્રી હાલાઇ લોહાજી સહાયકારી મંડળ, સ્ત્રી-વિભાગ, ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુબઇ, ૪ ” એ સરનામે લા ૨૮મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૩ સુધીમાં મળી જાય એવી રીતે મોકલી આપવો જોઈએ.

(૪) નિબંધ મોકલનાર બહેને ચોલાઈ પૂર નામ અને સરનામું જણાવવું જોઈએ.

નિબંધો મળ્યા પછી મંડળ તરફથી પરીક્ષકો નીમવામાં આવશે. જેમને નિર્ણય ઉપરનો અજારો.

૧૧૪. ગીરગામ એક રોડ,
મુબઇ,
તા ૧૦-૧-૧૯૩૩

લી.
સી કુજલીલા સર્મા,
મંત્રી, સ્ત્રીવિભાગ.

ઇમા રો મીસ પ્રેમાબાઇ જોરકરની વખતો વખત છેકતી કરવા માટે નારાયણ લક્ષ્મણ કાલાસર નામના કાઇબરને ૪ માસ સખત કેદની સજા વધ છે.

વિદેશ

સુદ્ધ શિક્ષકકાશ જિરનમાં સીએડોશ બીશન સમારક કુસમાંથી સીચિલકારની સર્વો-

કેળવણીની બાબતમાં કરવાની નર છે. કારણ કે એ બે સુધારાની દેયને અત્યંત નર છે. એ બાલકબ થતાં ન હોત તો પ્રનવબનો, સવાલ માત્ર અક્ષિતત સ્વતંત્રતાનો રહે અને અધારે બાળ વિધવાઓને કમનસીબીમાંથી બચાવવાનો જે પ્રશ્ન છે તે ઉપડી જાય.

મંત્રીકુ :
(૧) હારડામાં પતિ મરણ પામતાં વિશેષજી દુઃખ સહન ન થવાથી પત્નીએ સ્ત્રી ઉપર આસરેલ હાડી આપવાત ક્યાં.

(૨) ગુજ-

તમ હિત માટે અપાત્ર' પો. ૧૦૦ વ' ધનામ
મીસ હેલન વી મેરે મળ્યું છે. ઇચ્છિસ્ત અને
કુમારી મેરીની આહુતિઓવાળી એ ચિંતપૂર્તિ
છે એ વર્ષે પણ મીસ હેલનને આ ધનામ
મળ્યું હતું.

વિમાની મીસીસ મોલીસન લંડનની
શ્રીજ્ઞાની એટામોબાઇલ એસોસીએશને સંજ
વિમાની મીસીસ એમી મોલીસન (મીસ એમી
બ્રેનસન) ના માનમાં ખાણુના ધેલવડો
કર્ષો હશે.

મીસ આરબરા ફ્લોરેસ બોલ્ફોર્ડની કેવલ
ચિન્મયરતિ મેલવનાર પહેલાં શ્રી છે

મીસીસ રીટી સ્કેફી ઝન, આર્થર્સમાં
ન્યુરી ખાતે મન્ય ઇલા રાજદારી કોશિયા
સભ્યમાં ભાગલુ કરવા ઇચ્છનાર મીસીસ રીટી
ઝનને વિરૂદ્ધ કરી છે તેના પતિને ૧૯૪૬ના
બળવામાં શાળાથી કાર મારવામાં આવ્યો હતો.

સેક્રમા લેમરેટોર બ્લોડી સ્પીસ હેનિંગ
અને મેલેક ધનામ મેલવનાર સેક્રમા લેમરેટોર
ગ્રીબની યુનિવર્સિટીએ રોકાતના બોનરરી ડોક્ટર
નતાબાં છે -

પહેલાં શ્રી મેન્ડર સ્પેનમાં ગ્રાહ્યોમાં
ખાતેના ખાલુ યદોમાં મેરીય ક્રોનોન્યુએકે
મેન્ડર નીમવામાં આવ્યો છે સ્પેનમાં એ પહે
ખાવનાર પહેલાં શ્રી છે. એ વચ્ચાર તરીકે આ
બહેન બલ્કીતાં છે

હમેરીની પાલ્મિન્ડમાં મહેમ લીલા મેલ-
અર ત્રીબ સુરધાં છે

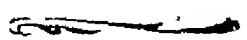
વજીલાત કરવાનો હક્ક બલ્કેરીયાની
પાલ્મિન્ડમાં શ્રીજ્ઞાને વજીલાત કરવાનો હક્ક
આપતો ખરો ત્રીજ વાર કાખલ થયો છે. શ્રીજ્ઞા
કાજાર બની રાશે, શિશિકા બની રહે, પણ કાલુ
બલ્કે કાઈ કાલે તેઓ વજીલાત કરી રાખી નથી

યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની કોન્ગ્રેસમાં નવા
નરેન્ડરમાં નવી કોમેસની ચુકબી થઈ તેમાં ૧
બહેનો પણ ચુકબાં છે. મીસીસ હેડી ફેરે
સેનેટમાં પૂરા સમય માટે ચુકાવારા પહેલાં છે
બહેન છે બીબ ચુકાવણાં બહેનો મીસીસ મેરી
નોર્ટન, મીસીસ ફોર્સેસ ગ્રાન, અને મીસીસ
એડીથ નોર્સ રોજર્સ છે. આમાં પહેલાં બે બહેન
છે વર્ષથી સેવા કરે છે બચારે મીસીસ રોજર્સની
સેવા પાંચ વર્ષની છે મીસ ક્રેમીન આલ્ફીલીન,
અને મીસીસ વર્લીનીશ બેનકસ બે બે નવા
બહેનો છે

કામ કરવાની જરૂર અમેરિકામાં જ કાળ
પરિણિત શ્રીજ્ઞાને ખાસ જરૂરને અંગે કામ કરવા
જવાની ફરજ પડે છે

કાજારી અમલદારના પહે તર્ફીના બે
શ્રી કાજાર મુરિદે કીઆઝીમ આમસીય કરવાનાં
કાજારી અમલદાર નીમાવાં છે તર્ફીમાં આવો
દોહો ધરાવનાર તેઓ પહેલાં બાબુ છે

ચીનમાં સમાન હક્ક ચીનમાં નવા કાજાર
પ્રમલે બાબુ શ્રી સાથે લખ થઈ રાશે બીજ
પત્ની કરનાર પતિની પત્નીઓ પ્રયત્ન કરી રાશે
મારી સાથે વારસા અને યદેરીપૂર્વાક સમાન
દશે પણ શ્રીજ્ઞાને મન્યા છે

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મ આધીજના પ્રાયોગવેશનથી શરૂ થએલી હરિજન ઉદ્ધારની પ્રવૃત્તિ હજીય સર્વત્ર કેન્દ્રરયાને લાભ લઈ રહી છે. સુબ્રહ્મણ્યરાત, મદ્રાસ સર્વ સ્થળે હરિજન ઉદ્ધારનાં કાર્યમાં ઓઓ આગળ પડતો ભાગ લઈ રહી છે. મદ્રાસની ધારાસભામાં, ડૉ. સુબ્રહ્મણ્યને રજુ કરેલો મંદિર પ્રવેશનો ખરડો અને વડી ધારાસભામાં રજુ થએલા અસ્પૃશ્યતા નિવારણના ખરડાઓને મંજુરી આપવાની ના. વાઇસરોયને વિનંતિ કરતા નિવેદનો અને તારો આખા હિન્દની મહિલાઓ તરફથી થયા હતા પરંતુ છેવટે ના. વાઇસરોયે ડૉ. સુબ્રહ્મણ્યનના ખરડાને મંજુરી આપી નથી. શ્રી રંગા આપરનો ખરડો વડીધારાસભામાં દાખલ કરવા મંજુરી આપી છે ડૉ. સુબ્રહ્મણ્યનના ખરડાને મંજુરી ન આપવાનાં મુખ્ય કારણમાં એ પ્રશ્ન અખિલ હિન્દની અગત્યનો પ્રશ્ન હોવાનું જણાવાયુ છે. આથી શ્રી. રંગા આપરે ડૉ. સુબ્રહ્મણ્યનના ખરડાને વડીધારાસભામાં દાખલ કરવાની મંજુરી માંગી છે.

સુબ્રહ્મણ્ય હરિજન સેવા મંડળના આમંત્રે હરિજન વર્ગની બહેનો અને સ્ત્રીય વર્ણની બહેનોનો દળદો કુકુમનો ભેગો સમારભ થયો હતો તેમાં શ્રીમતી હંસાબહેન મહેતા, શ્રીમતી ઇન્દિરાબાઈ મહાશુધ્ધે, શ્રીમતી સરસ્વતીબાઈ દડિ વગેરેએ ભાગલો કર્યો હતો. સુબ્રહ્મણ્યનાં પરાઓ માટે હરિજન સેવાસમિતિની સ્થાપના થઈ છે. તેમાં નીચેનાં બહેનોનો પણ સમાવેશ છે. મીસ કે નટરાજન, શ્રીમતી રતન બહેન મહેતા (વાંદરા), શ્રીમતી મુદ્રિકા બહેન અંબારિયા (ખાર); શ્રીમતી તારા બહેન ભારતર, (શ્વાતાદુઝ)

અમદાવાદમાં પણ નવી કાર્યવાહક સમિતિ. સ્થપાઈ તેમાં શ્રીમતી વિલાબહેન નીલકંઠ (પ્રમુખ) શ્રીમતી સરલાદેવી, અબાલાલ, (મંત્રી), શ્રીમતી લીલાવતી દેસાઈ (મંત્રી), શ્રીમતી સારદાબહેન મહેતા, શ્રીમતી નીમંજાબહેન બકુભાઈ, શ્રીમતી મનોરમા બહેન, શ્રી. વસંતબહેન યુટાયા છે. હરિજનોમાં કામ કરવાનો ખાસ કાર્યક્રમ પણ સમિતિએ નક્કી કર્યો છે

હિન્દી સરકાર તરફથી તા. ૩૧મી ડીસેમ્બરે પ્રકટ થએલાં નિવેદનમાં જણાવ્યું છે કે નવેમ્બર માસની આખરે સવિનય કાનૂનબજને અતે ૧૭૧૪૫ કેદીઓ જેલમાં હતા. તેમાં ૬૭૪ ઓઓ હતી પ્રાંતવાર ઓઓની સંખ્યા નીચે પ્રમાણે છે. : મદ્રાસ ૧૭૭, મુંબઈ ૨૨૦, બંગાળ ૧૭૪, - સમુદ્રપ્રાંત ૧૧૭, પંજાબ ૧૬, પીઠાર ને ઓરીસા ૪૨, મધ્યપ્રાંત ૧, આસામ ૭, સરહદપ્રાંત ૧, દિલ્હી ૧૮, મેરવાંરા ૩; આ ઉપરથી જોઈ શકાય છે કે : આખાં હિન્દની મહિલાઓ સવિનય કાનૂનબજમાં ભાગ લઈ રહી છે.

સુબ્રહ્મ

મહાસભાનું કામકાજ છુપી રીતે ચલાવવા માટે કુમારી લીલા મરદેસાઈ નામનાં બહેનને વડદુકમ પ્રમાણે ગિરફતાર કર્યાં છે.

સવિનય કાનૂનબજની હડતમાં એક વર્ષ દરમિયાન સુબ્રહ્મની ૧૫૦ બહેનોએ જેલનિવાસ કર્યો

કાલબાહેવી રેડ ઉપરની કાપડની દુકાનો પર ચોપી કરવા માટે સુબ્રહ્મની પહેલી સત્તામ સમિતિના પ્રમુખ શ્રીમતી મનોરમા

બાપ સીદે, મત્રી કુમારી વૃક્ષનેજાઇ અને
શ્રીમતી તનુબાઇ ને ગિરજતાર થયાં હતી
તેમને ગેરશાયદેસર મરજના સમય થવા માટે

અબાલાઇ સારામાઇને કુલ્લા મેળુટ્ટે એવા
પ્રકારનો કુલ્લમ કર્યો છે કે અમલાવાદ થશેતરી
તેમજ મરજતી કાપડ મારકીટની હદમાં તેમ-

૧ માસ સખ્ત

૩૬ ૩. ૩૦

નો ૬૩ કર-

વાર્મા આખો

હતો. ખમનજી

માસ્તર લેન

માં પરદેશી

કાપડની કુકા-

નો પર ચોડી

કરવા માટે

શ્રીમતી નર્મ-

દાબાઇ નાચકુ

નામનાં દેશ-

સેવિધાને પક-

ડ્યાં છે. ગવે-

રી બજારમાં

ના ૩ દશાગ્રો-

ની એસોસી

એશન ઉપર

ચોડી કરવા

માટે શ્રીમતી

ચાન્તા બાઇ

બાજી રાવને

નિરજતાર ક-

યાં હતી. પા-

છગધી બાજ

રથજેથી એક

દેહસેવિધા બ-

હેન નિરજતાર

થયાં હતી.

ગુજરાત

સ્વાતંત્ર્ય સંશ્રામમાં નિર્મળ બલિદાનો

૨૬૦૧ કુમારી વીડા સરસ્થાઇ કુળર્થ	૫૨૬૫૫
૨૬૦૨ શ્રીમતી મનોરમાબાઇ સિંહે	૧ માસ, ૩૧ ૩૦
૨૬૦૩ " તળબબાઇ	૬૩
૨૬૦૪ " તનુબાઇ	"
૨૬૦૫ " નર્મદાબાઇ નાચક	"
૨૬૦૬ " ચાન્તાબાઇ	"
૨૬૦૭ " એક દેશસેવિકા	"
૨૬૦૮-૧૦, તનુ બહેનો અમલાવાદ	"
૨૬૦૯ " અલ્પબહેન પરેશ વીરમજામ	૨૫ માસ સખ ૬૬
૨૬૧૦ " માલગીબહેન યાત્રિક	"
૨૬૧૧ " દરિબહેન પરેશ વામજી	"
૨૬૧૨ " સુરબબહેન	સુરત એક ૫૫ સખ્ત
૨૬૧૩ " દેવીબહેન પરેશ	"
૨૬૧૪ " લાલીબહેન	"
૨૬૧૫ " મેનોબહેન	"
૨૬૧૬ " શાન્તાબહેન	સુરત એક ૫૫ સખ્ત
૨૬૧૭ " દયારીબહેન	"
૨૬૧૮ " દાનુબાઇ કલ	મહાત્મા ૧ માસ સખ્ત
૨૬૧૯ " એસોસિયેટી	"
૨૬૨૦ " કુકુમારી સેન	અલ્પરુદ્રી
૨૬૨૧ " અંબાલિનીદેવી	કલ્યાણ
૨૬૨૨ " કન્દુમુખા ધોપ	કલકત્તા
૨૬૨૩ " બિંબબહેન	અલ્પરુદ્રી
૨૬૨૪ " ન દીરેવી	દુબની
૨૬૨૫ " કુશોદેવી	"
૨૬૨૬ " શ્યામકુમારીદેવી	કુનાર
૨૬૨૭-૩૩, પાંચ બહેનો	રિક્ટો ત્રણ માસ સખ ૬૬
૨૬૨૮ " અલ્પદેવી	૬૬૫ પાંચ માસ સખ ૬૬
૨૬૨૯ " અલ્પનાદેવી	પટના ત્રણ માસ સખ્ત
૨૬૩૦ " કીર્તિબાદેવી	પટના
૨૬૩૧-૩૮, બે બહેનો	મદરા એક ૫૫ સાદી
૨૬૩૨ " એક બહેન	૬૬, ૩૧ ૨૦૦૦ ૬૬
૨૬૩૩ " એક બહેન	૩૧ ૨૦૦૦ ૬૬

શે. પ્રવેશકુ

નદિ અને

સવિનય કાર-

નમમતી ચ

ળવળમાં બા-

જ લેવાનદિ

વીરમજામ

તાહુખાનાં દે-

ગ્રાજ મામે

પત્રિકા વેચ

તા શ્રીમતી

મણીબહેન પ-

ટેસ અને શ્રી-

મતી માલતી-

બહેન સદશ-

કર પાત્રિકાને

નિરજતાર ક-

યાં હતા તે-

મને ૨૫ માસ

સખ્ત રૂઢની

સખ્ત થઈ છે.

બીજે રિવસે

પકામલા ને

બહેનો શ્રીમ-

તી શ્યામ-

બહેન મહેતા

અને શ્રીમતી

ચંદ્રગામહે-

નને પોલીસે

ચોડી મૂક્યા

અમલાવાદમાં અધીર્શિત ઉચ્ચવા માટે,

મરખસો કાલવામા આવતાં તનુ બહેનો

નિરજતાર થયાં હતી. કુમારી શુક્લાબહેન

હતી થાયલાં મામમાં અલ્પબદન કરાવનાં

મરખજતાર શ્રીમતી દરિબહેન પરેશને પક-

ડ્યાં હતા

ગાંધી કારાવાસ દિને સુરતમાં ચોટીકર-
તા પકડાયલા ૬૮માં સરમુખત્યાર શ્રીમતી
સુરજ બહેન સુનીલાલ મહેતા, શ્રીમતી દેવી-
બહેન પટેલ, શ્રીમતી લાલીબહેન હાસજીભાઈ,
શ્રીમતી ગેનીબહેન, શ્રીમતી દાનાબહેન
કુમારી દલરીબહેન ને એક એક વર્ષ સખ
કેદની સજા થઈ છે.

બંગાળ:

કલકત્તામાં ગાંધીદિને અંગે શ્રીમતી
દક્ષબાલા દત્ત અને શ્રીમતી સરોજિની દેવીને
ગિરફતાર કરી ૬ માસ સખ કેદની સજા
કરી છે.

જલપૈગુરી ખાતે કુમારી સુકુમારી નામના
એક વિદ્યાર્થીનીને બંગાળના વટકુકમ પ્રમાણે
ગિરફતાર કર્યા છે.

મનાઈ કુકમનો ભંગ કરી અસ્પૃશ્યતા
નિવારણની સલામાં હાજરી આપવા માટે
જીઆર્ગબ ખાતે શ્રીમતી મૃણાલીની દેવીને
ગિરફતાર કર્યા છે.

સર આર્થેડ વાટસન ઉપર હત્થો કરવા
માટે ગિરફતાર થએલા કુમારી ઇન્દુસુધા
સોષને મેજસ્ટ્રેટ નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મૂકતા,
બંગાળના વટકુકમ પ્રમાણે તેમને પાછા
પકડ્યા છે.

મધ્યપ્રાંત-સંયુક્તપ્રાંત:

મધ્યપ્રાંત દિન્ડુસ્તાની અને મહાસલાના
૧૪ જિલ્લાઓના સરમુખત્યારોની પરિષદ બારાતા

જળખપુરમાં એક બહેન ગિરફતાર થયા છે.

લખનૌખાને મળેલી સરમુખત્યારોની પરિ-
ષદમાંથી શ્રીમતી નદીદેવી અને શ્રીમતી મુલા-
દેવી એ બહેનો પકડાયા હતા.

હતાવમા શ્રીમતી રમામકુમારી દેવીને
અદાલતમાં મહાસલાના પોકાર કરવા માટે
ગિરફતાર કર્યા હતા.

દિલ્હી:

ગાંધીદિને અંગે સરખસ કાઢવામાં
આવતા ૪ બહેનોને ગિરફતાર કરી સરખસ
વિજેરા નાંખ્યું હતું. સાંજે કેમિસ પત્રિકા
વહેંચવા માટે એક બહેનને ગિરફતાર કર્યા
હતા, તેમને ત્રણ માસ સખ કેદ ૩૬ પગા
દેડની સજા થઈ છે.

બીહાર-ઓરીસા

કટકના આગેવાન કાર્યકર શ્રીમતી માલ-
તીદેવીને પાંચ માસ સખ કેદની સજા થઈ
હતી ગાંધીદિને અંગે પટણા ખાતે બે
બહેનો શ્રીમતી જગદંબાદેવી અને શ્રીમતી
કોલ્લાદેવી ગિરફતાર થયા હતા. તેમને
ત્રણ માસ સખ કેદની સજા થઈ હતી.

મદ્રાસ:

મંદુરમાં આશ્રના સરમુખત્યારોની પરિ-
ષદમાંથી પકડાયેલા ત્રણ બહેનોમાંથી બે
બહેનોને એક વર્ષ સાદી કેદ ૩૬ ૨૦૦૦
દંડની અને એક બહેનને ૩૬ ૨૦૦૦ના દંડની
સજા કરી છે. [૨૬-૧-૩૩

નાંધ

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદનાં સાવધુ

અધિવેશન ડીસેમ્બરની

સરકારી પરિવહન આખરે જાનો ખાતે

બેઠાયું હતું અને રીતે

એ અધિવેશન મહત્વનું ગણી યાદ્ય એમ છે

પરિવહની પ્રેરણા સીધી પ્રથમ નાણાંદા આચારીય

સત્તારી શીમલી માગરેર હાજીરને વર્ષ દીધી અને

તેથી આજે પરિવહન બેઠાં ભરી યાત્રી છે

રેલની સામાન્ય અને રેલવેની નિયમ પ્રતિષ્ઠા

એ સરકારનું યોગ્ય સ્થાન છે અને રાજકીય વિચાર

સેમાં પણ પરિવહનના નિયમો આખાં દિનની

મહિલાઓનાં વિચારોનાં પ્રવિનિધિત્વવાળા છે

યાદ્ય એમ અને એણે મહત્વનું સ્થાન પરિવહ

વેળની લીધું છે વિવેક વિવેકે પરિવહનાં દિનની

મહિલાઓ વધુ રહ છે નહીં અને આ વખતે

જાન્યુઆરી ૨૦૦૦ નેટવર્ક પ્રવિનિધિ બહેનોએ પરિવહનાં

જાન્યુઆરી આખી એ વિવેક વધુ આવાજનાં હી

સાથ એમ છે વળી પરિવહનાં મુખ્યતા રાજ્ય

જરૂર બહેનોએ આપણે જાણી, હરી છુટે થોડે

સંમતિ ન આપતાં એ રાજ્યો રસભર બધાં છે

અને પાતળાવાળું મંત્રણ ૧૫૪ હતું છે એ બધું

આવાજનાં વિવેક હી યાદ્ય પરિવહન રાજ્ય

વેળાં રેલવે પરિવહન મહત્વના છે અને એના

રાજ્યો સારી રીતે જાણે તેના જરૂર નિર્ણય રાજ્ય

વેળાં પરિવહને જાણે રાજ્યો રાજ્યો છે પરિવહનાં

મુખ્યતાને જાણે એ બહેનોએ જાણે પ્રથમ રાજ્ય

છે તે જરૂરથી તેમજ પરિવહનાં પ્રમુખ મોપટી

વિદ્યાલયને નીચે પરિવહનાં સરખાવે આજેનાં

છે તે જરૂરથી પરિવહન અધિવેશન સુધુ

સામાન્ય પાઠ્ય છે એમ બધે જાણે છે

પરિવહનાં પ્રમુખ વીરો મુખ્યતાને મુખ્યતા

સિવાય અને આજે

હી વિદ્યાલયને સત્તારી શીમલી જે

વિદ્યાલયને નીચેની

સુધુ રાજ્ય દીધી, તે માટે મુખ્યતાને પરિવહન

વેળ છે એ વિદ્યાલયને મુખ્યતાનાં સામાન્ય

છે જાણનાં એ સિવાયનાં અભ્યાસ મુખ્ય

આખી છે, તે તેમને સંમત મુખ્યતાની અભ્યાસ

પ્રવિનિધિ વીરો રાજ્યના પરિવહન છે સામાન્ય સેવા

હી સિવાય, તેમજ સાહિત્યની બાબતમાં એ

વિદ્યાલયને આજેનાં રાજ્ય છે અને રાજ્ય

પણ મુખ્યતાને જોઈ આજે એમ છે એ વિદ્યા

લયને સમત્વ મુખ્યતાની અભ્યાસ પ્રવિનિધિ

વીરો આખી મુખ્યતાની પરિવહનાં વિદ્યા છે

એવી તેમની સેવા છે અખિલ ભારતીય મહિલા

પરિવહન તેમજ પાઠ્યના પ્રમુખતાને વિદ્યા, સમત્વ

દિનની મહિલાઓનાં પ્રવિનિધિ વીરો તેને જાણે

રીતે રાજ્ય આખી છે તેમજ પ્રમુખ

સ્થાને સુધુનાં મહત્વનાં રાજ્ય એમ પ્રથમ પ્રથમ

અને વિવેક મુખ્યતાને છે, એમ અને વિવેક

હી રાજ્યને હી એમ હી વિદ્યાલયને આ રાજ્ય

આખી પરિવહન મુખ્યતાની, મહિલાઓનાં જોઈ મુખ્ય

છે, એમ અને જાણે છે એ વિદ્યાલયને સેવા

ઓજે પરિવહન રાજ્યનાં રાજ્ય અભ્યાસ વિવેક, તેમજ

સત્વ સત્વ સત્વનાં રાજ્ય એમ હી રાજ્ય

જાણે જાણે આખી છે તે રાજ્ય એમ

સત્વનાં રાજ્ય ખાતે એમને હી એમ અને

૫ વિદ્યાલયને, રાજ્યનાં પરિવહન રાજ્ય એ

રેલવે માટે એમ, એ રાજ્યનાં રાજ્ય એમ

હી રાજ્યનાં અભ્યાસનાં અભ્યાસનાં અભ્યાસ

હી એ, ૫ વિદ્યાલયને, જાણે એમ હી

પણ છે, ૧ એ મુખ્યતાની મહિલાઓને અને રાજ્ય

મહત્વનાં રાજ્ય રાજ્ય એમ આ પ્રથમ હી વિદ્યા

લયને આખીનાં જાણે અભ્યાસનાં અભ્યાસનાં

વિવેક રાજ્ય એમ રાજ્યનાં એ રાજ્ય આખી

મુખ્યતા એમ હી હી તેમજ અને સમત્વ રાજ્ય

એમ હી વિદ્યાલયને 'આખીનાં' જાણે રાજ્ય

આજે રાજ્ય એમ.

શ્રી વિદ્યાબહેને પ્રમુખ સ્થાનેથી કરેલું બાપજી
 ભારતીય મહિલાઓના
 શ્રી વિદ્યાબહેનનું કૃત પ્રશ્નોની તાલિફ
 બાપજી ચર્ચા કરે છે જે બાપ-
 જીમાં ભારતીય મહિલા-
 ઓના જીવનને સ્પર્શતા એકેએક પ્રશ્નની ચર્ચા
 ધણી શુદ્ધિમય રીતે થઈ છે અને ત્યાં ત્યાં એ
 પ્રશ્નોના ઉત્તર માટે બ્યવહાર યાચી પણ સૂચવ્યા
 છે. ઓઓમા પ્રવર્તી રહેલી બધાં નિરક્ષરતા દૂર
 કરવા સંબંધમાં તેમણે સૂચવેલા વિચારો ધણી
 રીતે મનનીય છે એટલે જ નહિ પણ દરેક શિક્ષિત
 સ્ત્રી પુરુષે એ અમલમાં મૂક્યા જેવા છે શ્રી
 વિદ્યાબહેન યોગ્ય રીતે સૂચવે છે કે "દરેક શિક્ષિત
 માણસે કૃષ્ટદત્તા સમયમાં પોતાનાથી બની ચકે
 તેટલા માણસોને અક્ષરજ્ઞાન આપવાની પોતાની
 ફરજ સમજવી જોઈએ" શિક્ષિત બહેનોને માટે
 એ વિશિષ્ટ ફરજ છે શિક્ષિત બહેનો એ માત્ર
 જોના એક કલાક જેટલી સમય ફાળવે પારી
 નિરક્ષર બહેનોની ચાકસ સંપ્રદાને અક્ષરજ્ઞાન
 આપવાનું કાર્ય ઉપર તે પાંચ વર્ષમાં તો સારી
 સરખી સખા અક્ષરજ્ઞાન મેળવવા સામર્થ્યથી થઈ
 નહીં ઈસેમ્બરના અઠવાળાં જ અમે આ વિષય
 ઉપર લખી ગયા છીએ એટલે એ વિષય ઉપર
 વધુ પુનરાવર્તન ન કરતા અમે તે તરફ અમારા
 વાચકોનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ આપણી શિક્ષણ
 પ્રયામાં ને ક્ષતિઓ છે, ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને
 માટે, તે તરફ શ્રી વિદ્યાબહેને ધણી યોગ્ય રીતે
 ધ્યાન ખેંચ્યું છે અને તેમણે શિક્ષણનાં વાહન
 તરીકે પ્રાંતીય ભાષાને સ્થાને અંગ્રેજી ભાષાને
 ઉપયોગ થવા સામે ને વાર્તા દર્શાવ્યા છે તે તદ્દન
 બ્યાનબી છે અમે પણ એમ માનીએ છીએ કે,
 બહેનોને ઉચ્ચતર કેળવણી લેવામાં ને કોઈ ખાસ
 બાધ નહોતો હોય તો તે અંગ્રેજી દ્વારા શિક્ષણ
 અપાય તેવી પ્રથા છે સગીત, ચિત્રકળા અને
 ગૃહવિજ્ઞાન જેવા વિષયોને યુનિવર્સિટીના અભ્યાસ-
 ક્રમમાં સ્થાન મળવું જોઈએ એવી તેમણે કરેલી
 માગણી કોઈને પણ બાંજળી શક્યા વિના નહિ
 રહે જણી, અત્યારે અપાતા શિક્ષણને અંગે
 શિક્ષિત વર્ગ નોકરીની શુધ્ધતા કરવાથી કાંઈ
 આગળ વધી શકતો નથી તે તરફ પણ શ્રી
 વિદ્યાબહેનનું ધ્યાન ખેંચાયું છે અને તેથી
 સ્વતંત્ર રીતે જીવનનિર્વાહ ગણાવી શકાય તે માટે

ઔદ્યોગિક શાળાઓની તેમજ અન્ય દર્શાવી છે.
 શિક્ષણ-પ્રયામાં રહેલી આ ખામીઓ નિવારવા
 માટે યુનિવર્સિટીમાં સખત પ્રવૃત્તિ ચલાવવાની
 જરૂર છે. સામાજિક સુધારાઓમાં, બાલક-
 પ્રતિબંધક કાયદામાં રહેલી ખામીઓ ઉદ્ધેષ
 તેમણે કર્યો છે તે અરેખર વિચારવા જેવા છે,
 અને બની ચકે તેટલી ઉતાવળે જે ખામી
 દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર છે આને
 બાલક-અન યથા પછી, માત્ર તે જાવનારને દડની
 સખત શાય છે પણ એ દડ બરીને
 પણ એવાં જગ કરવાની વૃત્તિ દેખાય છે. આમ,
 બાલક-અન પ્રતિબંધક કાયદા પાછળ ને હેતુ રહી
 છે તે સરતો નથી. સ્ત્રીઓનાં વારસાકંઠ અને
 કૃષ્ટદત્તની જરૂરીઆત જણાવતી સૂચનાઓ ઘટલી
 વિચારણા માંગી લે છે. આમ સમસ્ત દિનમાં
 સ્ત્રી જીવનને સ્પર્શતા બધાં વિષયોને શ્રી વિદ્યા-
 બહેને તેમનાં બાપજીમાં ધણી અસરકારક રીતે
 ગણી લીધા છે. અને તેમણે કરેલી હલીયો કાંઈ
 પણ સમજી માણસના મનમાં કરી નહીં એટલી
 છે આશ્ચર્ય બાપજી-મહત્વનું છે તેમજ મનનીય
 છે અને ભારતીય મહિલાઓના પ્રશ્નોના ઉત્તરમાં
 એ બાપજીમાંથી વિચાર સરળી ધણી ઉપયોગી
 થઈ-પડશે એમ અમને લાગે છે ભારતીય મહિ-
 લાઓના એક કૃત પ્રશ્નો છે એટલે યુનિવર્સિટી મહિ-
 લાઓની ઉન્નતિમાં રસ લેનાર દરેકે એ વિચારો
 ઉપર મન કરી, એ કિંટામાં કામ કરવાની
 અત્યંત જરૂર હોવાનું અમને લાગે છે.

પરિષદે પસાર કરેલા કાર્યોમાં અત્યંત મહત્વના
 કાર્યો, સ્ત્રીઓના મતા-
 પરિષદના કાર્યો ધિકાર, કોમી સુધારો,
 સ્ત્રીઓના વારસા હક,
 કૃષ્ટદત્ત, અને સતત નિયમનને લગતા, છે. એ
 કાર્ય ઉપર પરિષદમાં વિવેચનો પણ થયા હતા
 એટલે બર સમજાયે એ પસાર થવાનું કાંઈ
 માનવાની ભૂલ રજો કરે! આમાં સ્ત્રીઓના મતા-
 ધિકારને લગતો કાર્ય સર્વાનુમતે પસાર થયો છે,
 પરિષદ, કોમી સુધારામાં ના વડાપ્રધાને સ્ત્રીઓને
 જુદા મતદાર મંડળ આપવાનો અને ખાસ પ્રતિ-
 નિધિત્વ આપવાની યોજના કરી છે તેનો સખત
 રીતે તેમજ ઉચિત રીતે નિરોધ કર્યો છે સ્ત્રીઓ
 આ વલણ મૂળથી જ છે, છતાં, એ વલણને યોગ્ય
 રીતે વળત આપવામાં આવ્યું નથી, એ યોગ્ય

વાત છે પરિપદે સરઆતથી આવી રીતે વહેવા
રાખ્યું હતું) છતાં ના વધારામાં આખાં હિન્દની
મહિલાઓના પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી સરથાના વિચા-
રને અવગણ્યા છે, એ કાંઈ પણ રીતે સ્વિકૃત થયું
નથી. સીએ, હવેમાં અલગ મતદાર મંડળનો
વિશેષ કરી. આ કામ સર્વાનુમતે ન થઈ શકે
એ ચોક્કસ વાત છે આ મુસ્લિમ બહેનોએ એ
કારણનો વિરોધ કર્યો એ ચોક્કસ નથી થયું, છતાં
એ બહેનોએ સ્વતંત્ર રીતે થોતાના વિચારો દર્શાવ્યા
તે અભિનંદનને યોગ્ય છે સીએના વારસા હકને
જતવા મુદ્દામાં કાયદામાં યવાની આવરણમાં વરફ
અત્યાર અજાણ્ય વાર મૂકાઈ ગયા છે બીએ મતદારનો
પ્રશ્ન છાત્રાલોકમાં કાયદાને લગતો છે છાત્રાલોકમાં
હકની માગણી થતાં થયું હિન્દુ સમાજમાં
સલાવાતરા વળી જવાની કલ્પના અને આચારી
કરવા જેવી ભય છે તેઓ સાચી પરિસ્થિતિ
સમજતા હોય એમ અમને લાગતું નથી કૃત્ય
છતાંને કાયદો યોગ્ય છે એટલે પરણનાર કેવળી જરા
જરામાં છાત્રાલોક સેવા દોરી નથી, એવી માન્યતા
કેટલાકો ધરાવે છે તે બલમરેડી છે આ કારણ
સ્પષ્ટીકરણ કરવા કીમતી નિવાજબહેને તેમના
સંસ્મરણમાં શોધનાં કહ્યું છે કે: “એ કાયદો
પસાર થાય તો બહેને કે દરેક લગ્ન તે વિચાર
કરવા માટે જરૂર કરવાનું હોય એમ પ્રાપ્તિ થયું
છે અતિ દુઃખદ સંસ્મરણમાં જ્યાં વિવાહિત રહે-
વાથી બંને પણ એક બીજાની મુખ વાચ તેમજ
બંનેનું હિત છે એમ તેમને લાગતો અને તે
પણ તેમની ઇચ્છા હતી તેનાં એ કાયદાનો લાભ
લઈ રાખ્યાં એવી છતાંને કાયદો જોઈ પણ સંપદેથી
પ્રવામાં હોવો આવરણ છે ” અમને લાગે છે કે
કીમતી નિવાજબહેને કરેલી ચોખ્ખાં દરેક સમજ
માણસને કાલે થાય એવી છે અને જાણી થયું
સ્પષ્ટીકરણમાં કાંઈ જરૂર હોય એમ અમને લાગતું
નથી પતિને જરાજરા સરખા કારણે પણ પતિને
કાંઈ મુશ્કેલી પડે હોય છે જ્યારે નમે તેવા
દુઃખદ સંસ્મરણમાં પણ પતિએ તે પતિને જ
વળગી રહેવું જોઈએ; આવી પરિસ્થિતિ થવી
અન્યાય કાર્ય છે હિન્દુ સમાજમાં દિનપ્રતિદિન
જનતા જતા બનાવો આવા કાયદાની અવલોક
વારપૂર્વક જાણવું છે પુનર્જનની વિધવાને પ્રતિ
અવાકાશો દરેક વિધવા પુનર્જન કરવા દોરી જતી
નથી, તેમ છાત્રાલોકમાં છૂટ મળવાથી કાંઈ જરા
સરખા જરૂરના કારણે પતિ કૃત્યમાં સેવા દોરી
જવાની નથી એવી અમને સો ખાતીર છે અલગ

પુરો અત્યારે જે રીતે સીએને અન્યાય કરે છે
તે સીએ સીએને આવાં કાયદાનું રક્ષણ મળવાની
જરૂર છે. અમને સો ખાતીર છે કે પુરો અત્યારે
થોડાને મળી છતાંને ઉપયોગ કરે છે તેના કરતાં
પણ સીએ પ્રમાણમાં સીએ જે છતાંને ઉપયોગ
કરશે. બીએ મતદારનો કાયદો સંવત્તિ નિયમનો
છે અને તેના ઉપર આજ અહીંથી વિવાજબહેને,
કીમતી વારાજબહેને, તેમજ કીમતી દસાજબહેને
થોડા રીતે ચર્ચા કરી છે અને એ કારણની ઉપ-
યોગીતા સમજવી છે એટલે અમે એનાં થયું પિત
સ્વચ્છમાં ઉતરતા નથી એટલી વાત કાલેસ છે
કે સંવત્તિ નિયમના મટે સંસ્મરણ ઉપર આપ
વારસામાંથી થયું જોઈએ એના સંસ્મરણમાં
આચારમાં મૂળી રાખવા હશે! આ ઉપરાંત પરિપદે
બીએ પણ થયું કરાવે કર્યા છે અને એ સર્વ
કારણોના અમલ સામે રીતે વાચ એવા પ્રયત્ન
પરિપદે વરફો સતત વાચ એવી અમે જાણ
દર્શાવીએ છીએ પરિપદે એ કરાવે ઉપર સક્રિય
મથ કરે એમ અમે આગવપૂર્વક જાણવું કરીયું

મુલાઈની મુનિસિપાલ સાળાઓના મુખરિન્દ-
નના પદ ઉપરથી
શ્રી શિશુલુના પ્રેમી બનીતા શિશુલુની
શ્રી. અંજલીઆ. શ્રી વિશ્વમતીક બે-
સા અભરિયા નિરત
થવા છે શ્રી અભરિયાએ શિશુલુને થોડાને ખસ
વિશ્વ બનાવેલા છે અને તેથી શિશુલુના ક્ષેત્રમાં
તેમની સેવાઓ નોપવા જેવી છે સીએનુ તરફ
તેમને ખાસ પ્રેમ છે એ તેમની જુદી જુદી પ્રવૃત્તિઓ
જાણી આજ્યા વિના રહેવું નથી મુલાઈના શ્રી
ગજરાતી હિન્દુ સીએનુની સીએનુ પ્રવૃત્તિમાં
શ્રી. અભરિયાનો ફોનો પ્રશ્નો થોડો છે ઉપરાંત
વનિવાશમાં સીએનુ મથ પણ તેમની
સેવાઓ જેવી થાય છે અને હવે કીમતી
ન્યાયોગ્ય કાયદામાં કારણે મહિલા વિવાજબહેનો
મુલાઈની કાયદામાં અન્યાય પોથી તેમને કરેલી
સેવાઓ પણ ખાસ લક્ષ્યમાં જોઈ છે અને
એમની સેવાનું વિચિત્ર લક્ષ્ય તેઓ નિરત થો-
ભાવે, માન્ય એ સેવા કરી રવા છે એ છે
અમે શ્રી અભરિયાને એમની આવી સદાચલિ
માટે અભિનંદન આપીએ છીએ; અને શ્રી શિશુ-
લુના ક્ષેત્રમાં તેઓ હજી વચાની સેવા ફોનો
આવી થો તે માટે કથાર તેમને રીપોર્ટમાં બધે
એમ અમે કાલેસ, જાણે.

ગ્રાહકોને સૂચના.

૧. 'શુભસુન્દરી' દર અગ્રેજ મંદિનાતી ૧લી તારીખે પ્રકટ થાય છે અને ગ્રાહકોને આગલે દિવસે યા તેજ દિવસે પોષ્ટ કરવામાં આવે છે. આ કારણે દરેક ગ્રાહકને પોતાની નકલ દર મંદિનાતી ૫મી તારીખ સુધીમાં જરૂર ગણી જતી જોઈએ. એ પ્રમાણે મળવામાં વિલંબ થાય તો પોષ્ટ ખાતામાં તપાસ કરવા વિનંતિ છે. જો એ તપાસને અતે અંકતી નકલ ન મળે તો કાર્યાલયને એ સંબંધી ફરિયાદ તા. ૧૦મી સુધીમાં લખી જણાવવી. તે પછી મળતી ફરિયાદ દૂર કરવાની જવાબદારી વ્યવસ્થાપકને સિર રહેતી નથી. ફરિયાદ કાર્યાલયનેજ કરવી. ફરિયાદ દૂર કરવાનો એજન્ટોને હક્ક નથી.

૨. ગ્રાહકોએ કાર્યાલય સાથે પત્રવ્યવહાર "વ્યવસ્થાપક 'શુભસુન્દરી' ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઇ નં. ૪" ને સરનામે કરવો.

૩. એ પત્ર વ્યવહારમાં ગ્રાહકોએ પોતાના પૂરાં નામકામ ઉપરાત, પોતાનો ગ્રાહક નંબર જરૂર જણાવવો જોઈએ. દરેક ગ્રાહકનો નંબર રૂપર પર નામની પાસે કાળી બાજુ છાપેલો યા લખેલો હોય છે. એ નંબર નહિ જણાયો તો કાર્યાલયને વેળાસર અને સંતોષકારક ઠિતર મળવામાં યા પત્રમાં કરેલી ફરિયાદ દૂર કરવામાં હીલ ચવાનો સંભવ છે.

૪. સરનામું બદલવામાં ઇચ્છનાર ગ્રાહકે આગલા મંદિનાતી તા. ૨૫ સુધીમાં ખબર આપવી જોઈએ, એથી મોડી મળતી સૂચનાનો અમલ તેજ મંદિને નહિ, પંચ બીજે મંદિને થશે.

૫. નમૂનાની નકલ વિના મૂલ્ય નથી મોકલવાતી. જે અંક નમૂના તરીકે જોઈતો હોય તેની કીમતના પોષ્ટલ સ્ટેમ્પસ મોકલી આપવા.

૬. કોઈ પણ પ્રકારના પત્રવ્યવહારનો જવાબ જોઈતો હોય તો સંખ્યા કાડ' લખવો યા પોસ્ટેજ મોકલવું.

વ્યવસ્થાપક, "શુભસુન્દરી" કાર્યાલય, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઇ, નં. ૪.

૨૫. કવિ બોટાદકરે રચેલાં કાવ્યોનાં ચાર સુંદર સંગ્રહ

૧ કલ્પોલિની	મુલ્ય : ૦-૧૨-૦	પોષ્ટજ : ૦-૧-૬
૨ નિર્ઝરિણી	"	"
૩ સ્રોતસ્વિની	"	"
૪ શૈવલિની	મુલ્ય : ૧-૦-૦	પોષ્ટજ. ૦-૨-૦

મારે મુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૩-૦-૦માં ધેર ભેદાં

વ્યવસ્થાપક "શુભસુન્દરી" ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ,
મુંબાઇ, ૪

ગુણશુદ્ધિ

અને સ્ત્રીહિતો પદેશ

કુ. ૧૯

અંક ૬

કાર્યાલય
૧૧૪. ગીરગામ બેકરોડ
મુબઈ ૪.

સંપાદક :
જયદેવ ના. વા. મો.

લેખન :
ચંદ્રશેખર દે. શુક્લ

‘ ગુણસુન્દરી ’ કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

- ૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “ગુણસુન્દરી”ના ત્રી ૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મૂ ૩ ૨-૦-૦
રા નવકૃષ્ણ વર્માની વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. ૩ ૦-૩-૦
- ૨ લક્ષ્મીની સાહી - - - આઠ સામાજિક વાર્તાઓ મૂ ૩ ૦ ૧૨-૦
૧૧ આકર્ષક ચિત્રો પો. ૩ ૦-૨-૬
- ૩ સોળ સુંદર વાર્તાઓ ચા ભેખાણી, ચા ભગીરદાસ ગુજરાતના વિવિધ લેખકોની મૂ ૩ ૧-૪-૦
(સાગ બીએ) ચા રાયચુસ, ચા દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર ડ્રો વાર્તાઓ પો. ૩ ૦-૨-૬
- ૪ ઇર્ષ્યાની આગ કપતી સરદારના સમયના શ્રી પીયૂષની લખેલી મૂ ૩ ૧ ૦-૦
લિહનો ચિતાર આપની અદ્ભુત પ્રેમકથા પો. ૩ ૦-૨-૧
- ૫ તૂટેલાં બંધન કવિવર રવીન્દ્રનાથ સુંદર સામાજિક મૂ ૩ ૦-૬ ૦
સચોરની રચેલી નવલકથા પો. ૩ ૦-૨ ૬
- ૬ જાલીમ જલ્લાલ લિહની અત્યારની શ્રી અબાલાલ શાહનું મૂ ૩ ૦-૧૨-૦
રાજકીય સ્થિતિ અર્થાત્ રસમયું નાટક પો. ૩ ૦-૧-૦
- ૭ હાથીના ઢાંત ગ પુરોહિતમ ત્રીકમદાસ અનીતિમાન પતિની પત્નીને મૂ ૩ ૧-૦ ૦
ચરણા જેલમા લખેલ યોગ્ય માર્ગ દાખવતું નાટક પો. ૩ ૦-૧-૦
- ૮ ન્યાય રા પુરોહિતમ ત્રીકમદાસ સમાજના ન્યાયનો સુંદર મૂ ૩ ૦-૧૨ ૦
જેરીરટસ-એટ-સોએ રચેલ ચિતાર આપદ નાટક પો. ૩ ૦-૧ ૦
- ૯ એક લાખનું ઇનામ શ્રી નર્મદાદાસ મદનમલ કૃષ્ણકવીર વાર્તાઓના મૂ ૩ ૦-૬-૦
લિહનો રચિત સુંદર સંગ્રહ પો. ૩ ૦-૧-૦

ખાસ લાભ “ગુણસુન્દરી”ના આલોકને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વગતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ એક રોડ, મુંબાઈ, ૪;

અને જાણીતા મુકમેશ્વરો પામેથી.

ગુણસુધર્શી

અંગ્રેજી હિન્દી પદેશ

પૃ. ૨૦

નંબર :
જયકૃષ્ણ ના. વર્મા

ગોપાલિય
૧૧૨, ગીરગામ બેકરોડ.
મુબઈ ૪.

અંક ૧

વિપ્રાનંદી :
મલોસા-જી, મુકલ

“ ગુણસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

- ૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “ગુણસુન્દરી”ના ત્રી રા નવકૃષ્ણ વર્માની ૧૨ સામાજિક-હાસ્યરસિક મૂ. રૂ. ૨-૦-૦
વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પો. રૂ. ૦-૩-૦
- ૨ લક્ષ્મીની સાહી “ આઠ સામાજિક વાર્તાઓ મૂ. રૂ. ૦ ૧૨-૦
૧૧ આકર્ષક ચિત્રો પો. રૂ. ૦-૨-૬
- ૩ સોળ સુંદર વાર્તાઓ રા. નેધાણી, રા. નગીરદાર સુન્દરતા વિવિધ લેખકોની મૂ. રૂ. ૧-૪-૦
(સાગ બીબે) રા. રા. ચક્રવર્તી, રા. દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર કૃષ્ણ વાર્તાઓ પો. રૂ. ૦-૨-૬
- ૪ ઈર્ષ્યાની આગ કપતી સરકારના સમયના શ્રી. પીયૂષની લખેલી મૂ. રૂ. ૧-૦-૦
દિલનો ચિતાર આપતી અ. દ. જી. ત. પ્રે. મ. ક. યા. પો. રૂ. ૦-૨-૬
- ૫ તૂટેલાં બંધન કવિવર રવીન્દ્રનાથ સુન્દર સામાજિક મૂ. રૂ. ૦-૮-૦
ઝગોરની રમેલી નવલકથા પો. રૂ. ૦-૧-૬
- ૬ ભલીમ જલ્લાહ દિલની અત્યારની શ્રી અબાલાલ શાહનું મૂ. રૂ. ૦-૧૨-૦
રા. નાટીય સ્થિતિ, અર્થવત્ રસ બહુ નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦
- ૭ હાથીના હાંત રા. પ્રયોગત્મ ત્રીકમદાસ અનોખાન પતિની પત્નીને મૂ. રૂ. ૧-૦-૦
ચરદા જેલમાં લખેલ શામ્ભુ માંગ દાખવતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦
- ૮ ન્યાય રા. પ્રયોગત્મ ત્રીકમદાસ સમાજના ન્યાયનો સુંદર મૂ. રૂ. ૦-૧૨-૦
ભેરીફર-એટ-લોએ રંગેલ ચિતાર આપતું નાટક પો. રૂ. ૦-૧-૦
- ૯ એક લાખનું ઈનામ શ્રી. નર્મદાચંદ્ર વલ્લભજી કોટકદીવ વાર્તાઓના મૂ. રૂ. ૦-૮-૦
દિવેલી રચિત સુંદર સંગ્રહ પો. રૂ. ૦-૧-૦

ખાસ લાભ: “ ગુણસુન્દરી ”ના માલકોને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વળતરથી અપાશે.

મળવાનાં ઠેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ગુણસુન્દરી”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, સુબ્રાહ્મણ્ય;

અને નણીતા જુકમેશ્વરી પાસેથી.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો

પ્રમાણભુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કરીગરને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણાતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગણજોગા હાકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે ”

પરંતુ

વિદ્યા મહાન રસાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શુ કહે છે ?

‘સત્રમત્ર ૧૨ વર્ષથી વધુ મયમ થઈ મારા ઘરમથુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું. રાંધવા માટે તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે મામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ માત્ર મને બરાબર
હાનીકારક લાગી નથી. ઉચ્ચ માત્રા વાન એ જે કે ત્રાંજા પિત્તના
વામજો કરતાં આ વામજો વધુ સમગ્ર અર્થે છે
પી. એ. રા.બ.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

હેડ ઓફીસ ૧૧ કમ્પાસ સ્ટ્રીટ કલકત્તા.

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા, મુંબાઈ, મદ્રાસ, રમન.

“ આ કેવરીયું શું ચમું કરે ? ” (પૃ ૨૦)
(બનાવટી રાજકેવરી)

શુભસુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

[પુસ્તક ૨૦ મુ] માર્ચ ૧૯૩૩ [અંક ૧ લે]

:: સ મ પ દી ::

[લીમપલાસ]

૧

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
 શુદરવિ પ્રતિજ્ઞા-મંત્ર બાણે—
 “જીવન-સાથી, ધાવા બદાતી,
 “શુભ દુઃખના મંસાર રણે:”—આ૦

૨

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
 શુદરવિ પ્રતિજ્ઞા બીજી બાણે—
 “કુળની કુલે, એવા જુલે,
 “સદેવ” એવિકા-સ્મરણે”—આ૦

૩

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
 શુદરવિ પ્રતિજ્ઞા ત્રીજી બાણે—
 “મધુર સિતારી શી કુખકારી,
 “રત રહ” પતિસહિત રમણે”—આ૦

૪

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા ચોથી ભણે:—

“શિયળ ઉભાણુ, આજ્ઞા પાણુ,
“પ્રીતમના પ્રેમલ વરણે:”—આ૦

૫

આ મંગલમય કુંકુમપગલે,
ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા પંચમ લે:—

“જલુપાવન થઈ, કેલિકીડા ચઢી,
“ખેલીરા ઠંચશુ રસલરણે:”—આ૦

૬

આ મંગલમય કુંકુમચરણે,
ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા છઠી ભણે:—

“કપતીયરૂ-અણુ આ લખે,
“સાક્ષી સદા હો આપણને:”—આ૦

૭

આ મંગલમય કુંકુમપગલે,
ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા સપ્તમ લે:—

“નત પુણ્ય ધર્મે, નીતિમય કર્મે,
“સ્વાયક હું હગલે હગલે:”—આ૦

ગૃહરેવિ પ્રતિજ્ઞા - મંત્ર ભણે,
તવ પતિકરને તંબુર લલણે:—

“લક્ષ્મીતિની ! જીવનમખિરી !
સત્કંઠ કૃતિ-મન-વચને ”—આ૦

કેરાવ હ. ચેક

રાય બહાદુર મુનશી રમાનાથ ઉપ્પુટી સુપરિ-
ન્ટેન્ડન્ટ યથ જશી. તમારે અમારો આભાર
માનવો જોઈએ; તમે તો ઉલટા ખદા યથ
રજા છે. ”

આ પ્રલોભનની રમાનાથ ઉપર કાંઈ
અસર થઈ નહિ. તે બોલ્યો “ મને કારકૂન
બનવાનું કબજા છે, આવા પ્રકારની લહેર
મારે નથી જોઈતી એ આપનેજ સુખારકહો. ”

એટલામાં ઉપ્પુટી સાહેબ અને ઇન્સ્પેક્ટર
પણ આવી પહોંચ્યા. રમાનાથને જોઈને
ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે કહ્યું. “અમારા બાળ સાહેબ
તો પહેલાથીજ તમાર યથને બેઠા છે બસ,
એમની કામગીરી પર તો બધો આધાર છે. ”

પોતે પણ પોતાનો નફો તોડે સમજે
છે એવા બાવથી રમાનાથે કહ્યું: “ છ દા,
આજે બધું બરાબર કરી રહ્યો. આટલા
દિવસો સુધી તમારા લેઠિના ઇસારા ઉપર
હું ચાલ્યો. હવે મારી આબોધી જોઈને
ચાલીયો. ”

ઇન્સ્પેક્ટરે દારોગાનાં મોઢાં તરફ જોયું
અને ઉપ્પુટીએ ઇન્સ્પેક્ટરનાં મોઢાં તરફ
જોયું. એ કહે છે શું ? ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ
આક્રમ્ પામીને બોલ્યા: “ વાત શી છે ?
માયેસાય કહુ છું, આપ કાંઈ નારાજ થયા
લાગે છે ? ”

રમાનાથ “ મેં ” નિશ્ચય કરી લીધો છે;
આજે મારી જુજાની બદલી દબચ બીન-
ગ્રુહેમારોના ખૂન મારાથી નહિ થઈ શકે. ”

ઇન્સ્પેક્ટરે તેના તરફ દયાભાવથી જોઈને
કહ્યું: “ તમે બીનગ્રુહેમારોના ખૂન નથી
કરી રજા; તમે તો તમારાં નથીજની ઇમારત
ખડી કરી રજા છે. હું સાયેસાય કહું છું.
આવો પ્રમંજ ધણી થોડા માણસોને મળે છે,
આજે વાત શી બની છે કે આપ આટલા
બધા ખદા યથ રજા છે ? તમને કાંઈ
ખબર છે, દારોગા સાહેબ ? માણસોમાંથી

તો કાંઈએ ધૂલતા નથી કરી ને ? જો કાંઈએ
તમારો મિત્રસ જાય એવું કાંઈ કામ કયું
હોય તો તેને ગોળી લમાવી દો. સાયેસાય
કહું છું. ”

દારોગો: “ હું અત્યારેજ જઈને તપાસ
કરું છું. ”

રમાનાથ: “ આપ તકલીફ ન લો. મારે
કાંઈની સામે ફરિયાદ નથી કરવાની થોડા
દાયદા માટે હું મારા ઇમાનનું ખૂન નથી
કરી શકતો. ”

એક મીનીટ શાન્તિ છવાઈ રહી કાંઈને
કાંઈ વાત નહિ સૂઝી, દારોગો કાંઈ બીજી યુક્તિ
શોધી રહ્યો હતો, ઇન્સ્પેક્ટર કાંઈ બીજું પ્રલો-
ભન શોધી રજા હતા. ઉપ્પુટી એક બીજી જ
ફિકરમાં હતા જરા ચીંતાઈને તે બોલ્યા
“ રમાનાથ બાંજુ, આ ઠીક વાત નહિ થાય. ”

રમાનાથે પણ અરમ થઈને કહ્યું: “તમારે
માટે નહિ હોય. મારે માટે તો સૌથી વધુ
સારી એ વાત છે. ”

ઉપ્પુટી: “ નહિ, આપને વાસ્તે આનાથી
ખરાબ બીજી કાંઈ વાત નથી. અમે તમને
છોડનાર નથી. અમારો મુકદ્દમા બલે બગડી
જાય, પરંતુ અમે તમને એવો પાક સિખ
વશું કે તમે છંદગી સુધી નહિ બૂચો તમે
જે જુજાની આપી છે તેજ તમારે આપવી
પડશે. જો તમે કાંઈ ગંરબડ કરશો, કાંઈપણ
ચોટાણા કરશો તો અમે તમારી સાથે જુદાજ
વર્તાવ કરીશું. એક રીપોર્ટ કરતા તમે આમ
(ઉપર નીચે કાંડા રાખીને) ચાલી જશો. ”

એટલું કહીને તેમણે આખો કાઠીને
રમાનાથ તરફ જોયું; જાણે તેને કાચો ને
કાચો ખાઈ જશે. રમાનાથ કંપી ઉડ્યો.
ખાત્રા બચકરેલા સંજોગે તેને વિચલિત
કરી દીધો. આ લેઠિ તદ્દન જુદો મુકદ્દમા
ચલાવીને તેને ફસાવી દે તો તેની કાજ રજા
કરશે ? વિનય અને શીલનાં પુતળાં બની

રહેના કેપ્પુડી સાહેબ એક સાથે બાપુ રૂં
રૂં પારણ કરી: હોરી એવી જોઈ આજ્ઞા ન
હતી પરંતુ તે કંઈ એટલી સહેલાઈથી દબાઈ
નહોતી એવો ન હતો.

તે ગરમ ઘઉંને
બોલ્યો: "તમે જ-
પરદસ્તીથી મારી
પાસે જુગાની આ-
પાવશો ?"

કેપ્પુડીએ પણ
કોઈને કશું: "હા,
જનપરદસ્તીથી આ-
પાવશું."

રમાનાથ "એ
સારી મરકરી છે."

કેપ્પુડી: "તમે
પોલીસને રોડે દેવાને
મરકરી સમજી છે!
અત્યારે મેં સાક્ષી
આપીને માખીત
કરી શકું એમ છું કે
તમે રાજકોટની પાત
કરી રહ્યા હતા. ખસ,
સાત વર્ષ માટે
ચાલો જશો. ચક્કી
પીસતા પીસતા દા-
યમાં હાલો પડી
જશે. આ લાલ લાલ
માલ નહિ રહે."

રમાનાથ જેમથી
કરતો હતો એવજીવ-
નની કપનાથી જ
તેનાં રૂપાં છતાં ઘણું
જતાં હતાં. જેમના જ ભયથી તે તેજે આ
જુગાની આપવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો એજ
જાણ આ વખતે પણ તેને કમચાલક

લાગ્યો. કેપ્પુડી ભાવવિહાનતા જાણીને દના
રમાનાથનો આર તે પાપી ગણ્યો. તે બોલ્યો:
"ત્યાં કંઈ દલવા પુરી નહિ મળે કુળમાં

મળેલા લોટની રો-
ટલી; ચોખીનાં સડે-
લાં પાતરોનાં રસો,
અને અડધી રાગડું
પાણી ખાવા મળતી
રાગી કોટડીમાં ચાર
મહિના જાણે પડ્યું
તો ખમ, તમે ખમી
નહિ શો. ત્યાંજ
મરી જશો. જરા
જરામાં વોડર માળ
રો, ભૂતાથી પીટશે
તમે સમજી છે
થ ?"

રમાનાથનો મ-
દોશ શીલો પડી
મથો. પ્રતિજ્ઞા તેનું
મોટી સજાજી જીવ
દોષ એમ માથમ
પડ્યું હતું. પોતાની
કુર્મજતા છપર તેને
એટલી બધી આનિ
ઘણે તે રડી પડ્યો.
કપના અવાજે તે
બોલ્યો: "આપ
સોજોની એવી છાજી
દોષ તો જામે એમ
ચાપે. મોઢી રો
જેલમાં; મરીજ
જીવડને ! પડી તે

સ્નેહના વધામણાં

["આજ્ઞા અપાક આદ આજ્ઞા હવાયાં" - એ રાગ]

શીલો વસન્ત ખીલ્યાં કુલ્યાં રસાજા
દેશનાં દેવને હાજતા
વસન્તરાજ,

લાન્ધા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધામણાં

શીલો મુજાવે માન મોડા મુજાવનાં
ભડનાં દુરથી મરેલાં
વસન્તરાજ,

લાન્ધા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધામણાં

રામના પરામ આ વિચને પ્રલાપતા,
નયનેના નેહથી નવાવતા
વસન્તરાજ,

લાન્ધા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધામણાં

વન વન રહ્યો વાજે નિલમની
સતેલા સ્નેહને જગાવતી,
વસન્તરાજ,

લાન્ધા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધામણાં
મુંદરીના ઘરાની સ્વપ્ન ના સમતા
રોલાવે ચિતડાં અનેરાં
વસન્તરાજ,

લાન્ધા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધામણાં

એક પ્રીતમ જેલ કામે બંધિતતા,
આજાને આજ્ઞે પધાર્યાં
વસન્તરાજ,

લાન્ધા પ્રીતમ ! આજ સ્નેહના વધામણાં

અન્ધરી, ૮-૧-૩૨ ૫૫૫૨ ૨ વડોલ

તમારા લોજાના લાલમાંથી મારું મળું
પૂરી જશે ને તમે એટલી દર મળી
અને દેશન કરવાં માગો છો તો કું પછી

મરવા તૈયાર છું. જે કાંઈ થવાનું હોય તે થાય. ”

તેનું મન દુર્બળતાની એ દશાએ પહોંચી ગયું હતું કે જરા સરખી સદાનુભૂતિ, જરા સરખી સહૃદયતા હજારો ધમધીઓથી વધુ કારગત નીવડે ઇન્સ્પેક્ટર માહેએ તક સાધી લીધી. રમાનાથ તેનો પક્ષ લઇને તેમણે ડેપુટીને કહ્યું: “ સાચું કહું છું, તમે લોહિા માણસને ઝાળખતા જ નથી, અને રોજ જમાવવા મંડી પડે છે આવી રીતે જુગાની આપવાનું કાંઈ પણ સમજદાર માણસને ખરાબ લાગશે, એ કુદરતીજ વાત છે. જેને આજરો જરા પણ ખ્યાલ હોય, તે પોલીસના હાથમાં રમકડું બનવાનું પસન્દ નહિ કરે. બાણુ સાહેબની જગાએ હું હોત તો હું પણ એમજ કરત પરંતુ એનો અર્થ એ નથી કે તેઓ આપણી વિરૂદ્ધ જુગાની આપણે તમે લોહિા તમારું કામ કરો; બાણુ સાહેબ તરફથી તમે બેરિફર રહો; હું સાચું જ કહું છું. ”

તેજે રમાનાથનો હાથ પકડી લીધો અને કહ્યું: “ તમે મારી સાથે ચાલો, બાણુજી ! તમને સારી સારી રેકૉર્ડ સંબળાવું. ”

ચીકમણી બાગકની જેમ હાથ ઊંડાવીને રમાનાથે કહ્યું: “ મને હેરાન નહિ કરો, ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ ! હવે તો મારે જેલમાં જ મરવાનું છે. ”

ઇન્સ્પેક્ટરે તેના ખમા ઉપર હાથ મૂકીને કહ્યું: “ તમે આવી વાત કેમ મોઢાંમાંથી કહો છો, સાહેબ ! જેલખાનામાં મરે આપના કુશન ! ”

ડેપુટીએ ધમધી આપવાનું બાણુ ન રાખ્યું. જાણે રમાનાથનો કાંઈ પરિચય ન હોય તેમ પણ કઠોર રસ્તે તેમણે કનુ-સાહેબ, અને બાણુસાહેબ સાથે દરેક રીતની સળંગાઇ કરવા તૈયાર ઝીંબે; પરંતુ જ્યારે

તેઓ જ અમારી વિરૂદ્ધ જુગાની રેકૉર્ડ, અમારો જડ બોદણ, ત્યારે અમે અમારું કામ કરીશું, જરૂર કરીશું; કદિ નહિ ઊડી શકીએ. ”

એ વખતે સરકારી એડવોકેટ અને ચેરી રટર મોટરમાંથી ઉતર્યા.

૧૫

રતન પત્રોમાં તો જાલપાને આશ્વાસન આપતી હતી પરંતુ પોતાના સંબંધમાં કાંઈ લખતી ન હતી જે પોતે જ વ્યથિત થઈ રહી હોય તેને પોતાની વ્યથાઓની કથા શું સંબળાવે ? એ રતન જેને રૂપીયાની કદિ આપદા પડી ન હતી તેને આ એક મહિનામાં તો રોટલીના પણ વાખા પડવા માંડ્યાં. તેનું વૈવાદિક જીવન બહુ મુખી ન હોય; પરંતુ તેને કોઈ વાતનો અભાવ ન હતો. જે સડક સારી હોય, નોકર ચાકર, રૂપીઆ પૈસા અને બોજન વગેરેની સામગ્રી સાથે હોય તો મુડદાલ ઘોડા ઉપર મવાર ચડીને પણ યાત્રા પૂરી કરી શકાય છે. ઘોડા પાણીનાર હોય તો તો પૂછવું જ શું ! રતનની દશા એવા સવારના જેવી હતી. એવા સવારની માફક તે મંદગતીથી પોતાની જીવનયાત્રા કરી રહી હતી. પૂંકદિ કદિ એ ઘોડા ઉપર તે ચીકમણી હશે; બીજા સવારને છડી જતા બેઠાને, તેને પણ એવી ઇચ્છા થતી હશે કે હું પણ એ રીતે ઉડું, પરંતુ તે દુખી ન હતી, પોતાના નસીબને રસતી ન હતી એક પાતળી સરખી, પમે બાંધેલી, પોતાની નાંદમાં સૂકું ઘાસ ખાવામાં મગ્ન રહેતી, જાપના જેવી તેની દશા હતી સામે લીલા લીલા મેદાન છે, તેમાં મુજબમય પાસ લદરાઇ રજુ છે. પરંતુ પત્રનું નંબન તોડી ને તે કદિ ત્યાં નથી જતી તેને મારે પમે બાંધેલું રોડનું અને રોખાંડની જગ્યામાં

ઠાંઠા અંતર નથી સૌરતને આત્મપ્રદર્શનની જેટલી ક્ષમા હોય છે તેટલી પ્રેમની નથી હોતી. પ્રેમની ક્ષમા પાછળથી આવે છે રતનને આત્મપ્રદર્શનનાં બધાં માખનો મૂક્યા હતાં. તેનો પુત્રની આત્મા પોતાનાં મૃગાર પ્રદર્શનમાં મગ્ન હતો. સામાન્ય રીતે બધા માણસોનું હોય છે તેમ દાસ્તગિરોડ, મહેલ સપાટા, ખાતું પીતું એજ તેનું જીવન હતું; એથી ઉપા પાણીમાં જવાની તેને ઇચ્છા ન હતી, તેમ કારણ પણ ન હતું સમ્પન્નતા થઈ માનસિક કુબોને દાનત કરે છે. પોતાનું કુખ જૂલવા મારે તેની પામે કેટલા કેટલા દેવ છે સીનેમા છે, થીએટર છે, ફેલમખ છે, પાનાં છે, પાજેલાં જવાતરાં છે, સગીત છે, પરંતુ વિપન્નતાને જૂલવા મારે મનુષ્ય પાસે કોઈ સાધન નથી. તિલાંજલિ તે રહે, પોતાના બાગચે હોય કે, સ-સારથી વિરક્ત થઈને આત્મલેખા કરી દે રતનના તાડીરે પછેરો ખાધો હતો. સુખનું સ્વપ્ન જાગી ચડ્યું હતું અને વિપન્નતાનું દાપિજ્જર હવે તેની સામે પુરખી રહ્યું હતું.

અને એ સર્વ યપુ ચેનાનાજ દાયોચી પડિતજી એવા પ્રાણીઓમાં હતો, જેમને મોતની ચિન્તા ન હતી. કોઈ પણ રીતે તેમને એવો ભય થઈ ગયો હતો કે, કુખમાં સ્નાનવાતો મનુષ્ય જે પદ્મ અને વિચારથી રહે તો મજા વિશેષ સુધી જીવે છે તેઓ પદ્મ અને વિચારથી કદી બહાર ન જતા. પછી મોત માથે તેમને કંઈ છતુર હતી કે તેમની પા-કળ ખાઈ પીને મરી રહે. જ્યારે તેઓ મરજી સુધીએ આવ્યા ત્યારે વસીલનામું લખી નાખનારો વિચાર તેમને આવ્યો. પરંતુ રતન વસીલનામું નામ - સામગીતેજ એરમી શોશાદર, એટલી ભવનીય થઈ કે પડિતજીએ એ લખને વાત પડતી મૂકી નહીં ઉચિત

સમજ્યું તે પછી તેમને એટલું જ્ઞાન ન આવ્યું કે વસીલના લખાવી રહે.

પડિતજીનાં દેહાવસન પછી રતનનું મન એટલું બધું વિરક્ત થઈ ગયું કે તેને કોઈ વાતનું જ્ઞાન રહ્યું નહિ એ એવો પ્રશ્ન હતો કે જ્યારે તેણે વિશેષરૂપે સાવધાન રહેતું જોયું હતું, કુશળતાએ તેને ઘેરો રાખી ન દોષ, એવી રીતે તેણે સતત રહેતું જોયું હતું. પરંતુ તેણે બધું મહિશૂરજી લખા જોડી દીધું અને એજ મહિશૂરજી ધીમે ધીમે તેની બધી સમ્પત્તિનું અપહરણ કરી લીધું તેણે એવા એવા કાવતરાં રચ્યાં કે સરખ લેવાની રતનને લેતા કપટ અવલરનો આમાસ સદા ન થયો. જ્યારે ભગ જરાજર પ્રસરી ત્યારે તેણે એક વિચારે જાણીને કહ્યું. "જાણે જાણે જાણી કરવો પડે. મેં એ વેચી દીધી છે "

રતન જ્યાં તપી જઈને મોઢી "મેં તો તમને કહ્યું હતું કે હું દાલમા જાણેલો વેચી દે નહિ "

મહિશૂરજી વિચરતું જાવરજી ઉનાચી ફેંટા લીધું અને જામિા ચઢાવીને કહ્યું "વાતો જૂની જવાની તમારામાં જરાજ આદત છે જા જ આરામાં મેં જાણતી માથે ચર્ચા કરી હતી અને જાણે દા પાડી હતી જ્યારે મેં વેચી દીધી ત્યારે હવે તમે જ્ઞાન ખોડા કરો મેં જાણે જાણે જાણી કરવો પડે અને જાણે મારી સાથે જાવરજ પડે "

"હું દાવમાં જઈ જ રહેવા માફ છું."

"હું જાણે જાણી ન રહેવા છું."

"હું તમારી સોડી નથી "

"તમારો રક્ષાનો જર માથે માથે છે. મારાં કેટલી ચર્ચા મારે હું તમને મારી લઉં જઈ "

રતને જોઈ ખોઈને કહ્યું "જાણે ચર્ચા-

દાની રક્ષા કુ મારી મેળે કરો ચકુ' એમ છુ. તમારી મદદની કાંઈ જરૂર નથી. મારી મરજી વિના તમે અહીંથી એક ચોજ પશુ વેચી નહિ શકો "

મણિબૂપણે જાણે વજ જોવા પ્રદાર કર્યો. " આ ધર પર કે કાકાની સંપત્તિ પર આપનો કોઈ અધિકાર નથી. એ મારી સંપત્તિ છે. તમે મારી પાસેથી માત્ર ભરણપોષણ માંગી શકો એમ છે. "

રતને વિસ્મય થઈને કહ્યું: " તમે કાકા બાંજબાંજ તો નથી ખાધીને ? "

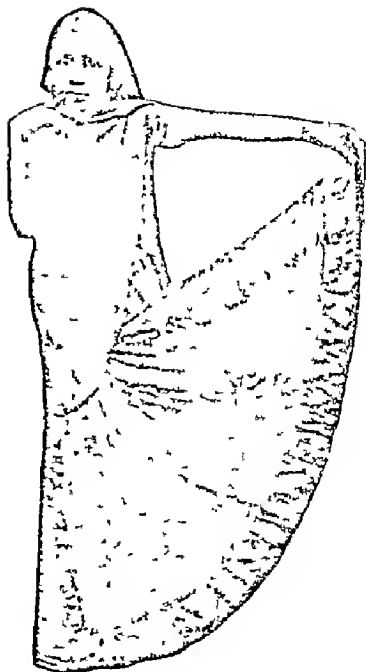
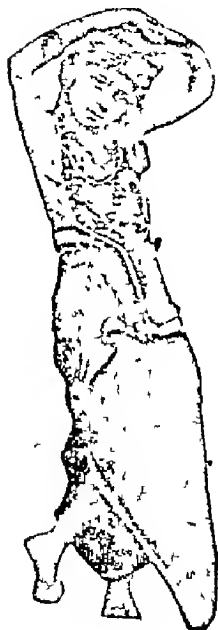
મણિબૂપણે કઠોર સ્વરે કહ્યું. " મેં કાંઈ એટલી ભાજ નથી ખાધી કે માથા કે પગ વિનાની વાત કરવા માંડું. તમે તો ભણેલાં જણેલાં છો; એક મોટા વકીલનાં પત્ની છો; કાયદાની વણી ખરી વાતો જાણતાં હોશો. એક જ કુટુંબમાં વિધવાને પોતાના પતિની સંપત્તિ પર કોઈ અધિકાર નથી હોતો. કાકાજી અને મારા પિતાજી કદિ છૂટા પડ્યા નથી. કાકાજી અહીં દત્તા, અમે લોક છંદોર દત્તા પરંતુ એથી એટલું સિદ્ધ નથી થતું કે, અમે જુદા દત્તા. જો કાકા પોતાની સંપત્તિ તમને આપવા ચાહતા હોત તો કાકા વસિયત જરૂર લખી જાત અને જો કે કાયદા પ્રમાણે એ વસિયતની કોઈ કિંમત નહોત, છતાં, મેં એને માત્ર આપ્યું હોત. તેમણે કાકા વસિયત ક્યું નથી તે ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે, કાનૂનના સાધારણ બ્યવહારમાં તેઓ કાંઈ વધી નાખવા માગતા ન હતા. આજે આપને જાંતો ખાશી કરવો પડ્યો; મોટર અને બીજી વસ્તુઓનું પશુ લીધામ કરી દેવામાં આવ્યો. આપની ઈચ્છા હોય તો મારી સાથે ચાલો, વા જોઈએ તો અહીં રહો. અહીં રહેવા માટે આપને માટે દસ અઝીઆર રૂપીઆનું મકાન પૂરતું થશે. ભરણપોષણ માટે માસિક ૫૫૫૫ રૂપીઆની

ગોઠવણ મેં કરી દીધી છે. લેણું-દેણું ચૂકવી લીધા પછી, એથી વધારે આપવાની શું જરૂર નથી "

રતને કાંઈ જવાબ ન આવ્યો. થોડીવાર સુધી ઠતણીની જેમ તે બેસી રહી; પછી મોટર મગાવી અને આખો દિવસ વકીલોની પાસે દોડતી ફરી. પડિતજીના કેટલાય વકીલ મિત્રો દત્તા. સર્વેએ તેના જુદાં જુદાં માંમળોને એક પ્રકટ કર્યો અને વકીલ સાહેબ વસિયત લખી ન ગયા તેની ફરિયાદ કર્યા કરી. હવે તેને માટે એકજ ઉપાય હતો. વકીલ સાહેબ અને તેમના બાઇ જુદા પડી ગયા હતા એમ તે સિદ્ધ કરી દેવાનો પ્રયત્ન કરે. જો એ સિદ્ધ થઈ જાય, અને એ સિદ્ધ કરવાનું થઈ સહેલું હતું, તો રતન એ સંપત્તિની સ્વામિની થઈ જાય. જો તે એમ સિદ્ધ ન કરી શકે તો તેને માટે કોઈ ઉપાય નહોતો.

અજાગિની રતન પાછી આવી તેણે નિશ્ચય કર્યો કે જે કાંઈ મારું નથી, તે લેવા માટે જુદાંજુદાં આશ્રય નહિ લઈ કોઈ રીતે નહિ; પરંતુ એવો કાનૂન ધડ્યો કાળે ? શું જો એટલી નીચ, એટલી નુચ્છ, એટલી નમણ છે ? શા માટે ?

દિવસજાર રતન ચિંતામાં ફોળેલી, ઝૂંગી બેસી રહી. આટલા દિવસો સુધી તે પોતાને આ ધરની સ્વામિની સમજતી હતી, એ કેટલી મોટી બૂલ હતી ? પતિના જીવનમાં જે લોકો તેનું મુખ તાકતા હતા, તે આજે તેના ભાગ્યના વિધાતા થઈ ગયા. રતન જેવી સ્વમાની ઓ માટે આ ધોર અપમાન અસહ્ય હતું. માનો કે કમાઈ પડિતજીની હતી, પરંતુ આ ગામ તો તેણે ખરીલું હતું, એમાંના કેટલાક મકાન તો તેની નજર આગળ બધામાં દત્તા એક કાણ માટે પણ તેને એવો વિચાર આવ્યો ન હતો કે, એક દિવસ આ જગ્યાદા મારી ઇલેક્ટ્રોન આધાર

ક ઠમસિની
દેરા]

ક સરોજ
દેવોશીપ રસલના ઉત્સવમાં શ્રી રાધા-કૃષ્ણ

[વેન્ગાડ રટ્ટીઓઝ]

શ્રી ભરૂચ સ્ત્રી-મંડલ

વાર્ષિક ઉત્સવમાં સાગ્ર સેનાર પહેનો અને બાલિકાઓ

યશી. આટલી કવિષ્ય ચિન્તા તે કરી જ શકતી ન હતી. એ મિશ્રિત ખરીદવામાં, તેને સમારવા કે સમ્ભવવામાં, રતનને માતાને પોતાનાં ચિન્તાનને એકલુ કદલુ જોઈને થાય તેવા પ્રકારનો આનંદ થતો હતો. એમાં સ્વાર્થનો ભાવ નહતો, માત્ર પોતાનાં પશુનાં ગર્વ હતો, તે મમતા હતી, પરંતુ પતિની આંખો બધું યવાની સાથે જ તેનું પાણી અને ગોદમાં રમાડેલુ બાળક પણ તેની ગોદમાંથી ખેંચી લેવામાં આવે છે તેનો તેના ઉપર કોઈ અધિકાર નહિ. જે તેને ખચર હેતુ કે એક દિવસ તેની સમક્ષ આ કઠિન સમસ્યા આવશે તો તે ચાહે તો રૂપિયા ભૂંડાવી દેત, મા ફાલ કરી દેત, પરંતુ સપત્તિનો કોયો છાતી ઉપર ન નાખત. પતિજીની એવી કંઈ મોટી આમવાની હતી 'મરણીમાં શું' તે સીમલા ન જઈ ચકત. 'શું' એ ચાર બીજા નોકરો ન રાખી ચકત. જે તે ઘરેણાં બનાવરાવત તો એક એક મકાનની કિંમતનું એક એક ધરણું બનાવ-રાવી ચકે એમ હતું. પરંતુ એ વાતોને તેણે કદિ પણ ઉચિત સીમાથી બાંધી જવા દીધી નહતી. માત્ર આ સ્વપ્ન જોવાને મારે ! આ સ્વપ્ન ! એના સિવાય બીજું હવ જ શું ! જે મધ કાશે તેનું હવ તેના તરફ તે આજે ઉઠીને જોઈ પણ નહિ શકે. કેટલું મોંઘું હતું એ સ્વપ્ન ! હા હવે તે બનાયિની હતી. મધ કાલ સુધી તે બીજાઓને બીજા આપતી હતી, આજે ખુદ તેને બીજા માંચી પડી બીજા કોઈ ઉપાય નથી પહેલાં પણ તે બનાયિની હતી, માત્ર બમ વચ મળે તે પોતાને સ્વામિની માની રહી હતી હવે તો એ જમતો સહારો પણ નથી રહ્યો.

સહસા એના વિચારોએ પકડેા ખાધો કું અને શા મારે બનાયિની સમજી રહી છું ! બીજાનાં દાર ઉપર કું શા મારે બીજા માંચી !

ફિનિમાં લાખો શ્રીઓ મહેનત મજૂરી કરીને પોતાનાં જીવનનો નિર્વાહ કરે છે શું કું કોઈ કામ નહિ કરી ચકું ? શું કું કું કપડાં સીવી નહિ ચકું ? કોઈ બીજાની નાની મોટી કુકાન ન રાખી ચકું ? કોઈનાં પણ બજારી ચકું એમ છું. લેખો દસરો એટલું જને ? પરંતુ એ દાસીની મને થી પરવા ! એ મારી દાસી નથી, આપણા સમાજની દાસી છે.

સાજના બારણે કેટલાક પાટીવાળા આવી પહોંચ્યા મણિભૂષણે આવીને કહ્યું - "કાકી, તમે જે જે ચિજો કહો તે મોકલાવી દઈ મેં એક મકાન રાખી લીધું છે." રતને કહ્યું : "મને કોઈ બીજાની જરૂર નથી. તેમ તમારે મારે મારે મકાન પણ રાખવાનું નથી જે બીજાપર મારો કોઈ અધિકાર નથી તેને કું હાય પણ બસકોડી ચકું નહિ, મારે ધેરથી કું કોઈ લાઇને આવી નું હતી એવી જ રીતે કું ચાલી જઇશ."

મણિભૂષણે શનિજીત ઘડને કહ્યું - "જહુ તમારું જ છે; તમારો કોઈ અધિકાર નથી, એમ તમે કેમ કહો છો ? તમે મકાન જોઈ લેા પંદર રૂપિયા બાડું છે. મને તો લાગે છે કે તમને કોઈ કંઈ નહિ પડે, જે જે ચીજો આપ કહેશો તે તે ત્યાં પહોંચાડી દઇશ."

રતને બમતાબરી બાંધાથી જોઈને કહ્યું "તમે પંદર રૂપિયાનું મકાન મારે મારે નકાસું લીધું એટલું મોટું મકાન લાઇને કું શું કરીશ ? મારે મારે તો એક ઓરડી પૂરતી યશી, અને બે રૂપિયાના બાડામાં તે મળી જશે સુવા મારે તો જમીન છેજ; દવાનો બાર માથા ઉપર જેડેલો શેડો હોય તેટલું સારું."

મણિભૂષણે ઘણા વિનય બાવથી કહ્યું -

“આખરે આપ હમણે હો શુ ? તે તો કહેા !”

રતને ઉત્તેજિત થઇને કહ્યું: “મારે કાંઈ નથી જોઈવું. હું આ ધરતું એક તણુખણું પથ્થુ મારી સાથે લઇ જઈશ નહિ. જે ચીજ ઉપર મારે અધિકાર નથી, તે મારે માટે તે કાંઈ પારકાની ચીજ હોય તેવી જ છે. હું દયાની બિખારીણી નહિ બનું. તમે એ ચીજોના અધિકારી હો તે લઇ જાવ. અને જરાપથ્થુ ખોદું લાગવું નથી. દયાની ચીજ નથી જાળવદસ્તીથી લઇ શકાતી કે નથી જાળવદસ્તીથી આપી શકાતી. દુનિયામાં એવી દળશો વિષવાઓ છે, જે મહેનત મજૂરી કરીને પોતાનો જીવનનિર્વાહ કરી શકે છે. હું પથ્થુ એવીજ છું. હું પથ્થુ એવીજ રીતે મજૂરી કરીશ અને નહિ કરી શકું તો કાંઈ ખાડામાં ડૂબી મરીશ. જે પોતાનું પેટ ન ભરી શકે, તેને જીવતા રહેવાનો, બીજાઓ પર ભારરૂપ બનવાનો, કાંઈ અધિકાર નથી.”

એમ કહેતાં કહેતાં રતન ધરમાંથી નીકળી કારતરકે ચાલવા લાગી. મણિબૂવણે તેનો રસ્તો રોકી કહ્યું: “જે તમારી ઇચ્છા ન હોય તો હું બચ્ચો દમણું નહિ વેચુ.”

રતને બાજુકતી આંખોએ તેની તરફ એવું. તેનો ચહેરો લામલાલ ચમ ગયો હતો. આંખોમાં વદતા જતા વેગને રોકીને તે બોલી: “મેં કહી દીધું કે આ ધરની કાંઈ ચીજ સાથે મારે સંબંધ નથી હું તો ખાડાની લોડી હતી લોડીના પર સાથે શા સંબંધ? કોણ જાણે કયા પાપીએ આ કાચન બનાવ્યો હતો. જે ધર પર હોય, અને તેને ત્યાં કાંઈ આજ હોય તો તેની સમજ એક

દિવસ એ પાપીને પૂછીશ કે શું તારા ધરમાં શા બહેન ન હતી ? તને એવું અપમાન કરતાં ધરમ ન આવી ? જે મારી જાળમાં એટલી તાકાત હોત તો આખા દેશમાં એનો અવાજ પહોંચાડત. તો હું બધી સ્ત્રીઓને કહેત “બહેનો, કાંઈપણ સંયુક્ત કુટુંબમાં લગ્ન ન કરશો અને કરો તો ન્યાં સુધી તમારું ધર છોડું ન. પડી જાય ત્યાં સુધી સુખે નિદ્રા ન લેશો. એમ ન સમજશો કે તમારા પતિની પાછળ એ ધરમાં તમારું માનસહિત પાલન થશે. જે તમારા પતિ કાંઈ મૂકી ન ગયા હોય તો તમે એકલાં રહો, યા કુટુંબમાં રહો એ એકંવાલ છે. પથ્થુ તમે અપમાન અને મજૂરીમાંથી બચી શકશો નહિ. જે તમારા પતિ કાંઈ મૂકી ગયા હોય તો એકલા રહીને તમે તેનો ભોગ કરી શકો છો; કુટુંબમાં રહીને તો તમારે એનાથી હાથ ધોઈ નાખવો પડશે. કુટુંબ તમારે માટે રૂક્ષોની પથારી નથી; કોટાની શય્યા છે; તમને પાર ઉતારનારા નૌકા નહિ, તમને આજ બનાર જવું છે.”

સાંજ પડી ગઇ, હતી. ધૂળથી ભરેલો કાચબોનો વાણ ચાલવાવાળાઓની આંખોમાં ધૂળ નાંખી રહ્યો હતો રતન ચાર સંભાળતી સડક ઉપર ચાલી જતી હતી. રસ્તામાં કેટલીક પરિચિત સ્ત્રીઓ તેને રોકી; કેટલીક સ્ત્રીઓએ પોતાની મોટર અટકવી તેને એસવા માટે કહ્યું, પરંતુ રતનને તેમની મહદયતા અત્યારે બાજુના જમ લાગી રહી હતી. તે ઉતાવળે પગલાં મારી જલ્દપાને ધરે જઈ રહી હતી. આજે તેની વાસ્તવિક જીવનનો આરંભ થયો હતો.

(અંત)

હિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટી

વેળા : ધો. 'એમ'

[યુજસત સમાજ સુધારા મંડળ તરફથી અમને નીચેનો લેખ છાપવાની વિનંતિ થઈ છે]

કેટલાંક સામયિકો અને વર્તમાનપત્રોમાં અખિલ હિન્દ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીના સ્થાપક પ્રો. ડી. કે. કવે'એ યોદ્ધા સમય વખતે ૧૬ માર્ચે કવેશી લાખી વિનંતિ આપણને બુધવારે બારબર યાદ છે તે વખતે સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીના ગ્રુન્થકોન નવિ પશુ ભરે પ્રભુ મુખી ત્વ સર વિઠ્ઠલદાસે યુનિવર્સીટીને કવેશી રૂ. ૧૫,૦૦,૦૦૦ ની બાદશાહી સંપાદનના બ્યાન નેટલી રૂ. ૫૨૫૦૦ ની વાર્ષિક મફત આપવાની સ્વ સર વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ઠાકરસીના દાલના તરફથી એકેમ ના પાડી તે વિષે આશ્ચર્ય પાડી અહીં બાળી વધુ વધે બ્યારે તેમને આશય લેવાનો સમય છે ત્યારે પ્રો. કવે'ને આવી જાણી પ્રકારની અવગતમાં મુકાવ પડે તે પ્રત્યે આખી ભરે પ્રભુને સંદાનસરિ દર્શાવી હતી

આ અખિલ આન વર્તમાનપત્રોમાં કે સામયિકોમાં ફેલવવામાં આવી પ્રો. કવે'નું પ્રયાન ન હતી, પરંતુ સ્ત્રીઓની રક્ષક યુનિવર્સીટીના બચાવ-વત મતદારો, તેમજ

મુજબ યુનિવર્સીટીના રાજસ્થાન એન્ડુમેન્ટોને પશુ યોગદવામાં આવી હતી આ વખતે કવે'ને પશુ લાગે કે તરફીએ ભરે કે યુનિવર્સીટી એકે કાંઈ ન બીર વાંધો વળો વધે છે પરંતુ અખિલના સંસ્કૃતિને તેમજ એના પ્રકારના મારે ચાલવડી રીતી એનાં એ લગતક પ્રચારકો'દત એક લાખી આવડતુ વડુ મારણ યુનિવર્સીટીના કાચે'કેશ બ્યારે આખી સરકારને સમજ પાયા વખતે મુજબ પારવા દવા, ત્યારે તરફીએ એકે પશુ પ્રકારનાં મારે મારણ વિના, વાર્ષિક મફત આપવાનું બધ ક્યું છે એવો મત લખવા યાવ, એવો એની સંસ્કરવાના હતી તરફીએ વચ્ચે આ

બાબતમાં કાંઈ પ્રકાર મળે એવી ભરે પ્રભુ આદરવાથી સદે ભેટી હતી, પરંતુ આ પ્રભુ વખતે તેમણે સંપૂર્ણ યાનિત સેવવાનું વધુ લખિત બાધું દોષ એક લાગે છે કાંઈ તરફીએ તેમની વખતે કરવામાં આવેલા આશ્વપનો બચાવ કરવાનું પોતાના રાજસ્થાની વડત્તુ લાગ્યું દોષ ને પશુ એ આશ્વપ ક્યો તે પશુના કાચ એક સત્વ પૂરવાર કરી એકે અરિગણી મારે પ્રો. કવે'નો પ્રેમ સાચો છે અને તેમનાં આરિગ સાચે કાંઈ વાંધો લઈ શકાય એમ નથી પરંતુ તેમની અખિલમાં (અથવા પત્રમાં) કવે'નાં તરફીના ઉવડના ખાડામાં રણ પચેલી કવે'નારી સરોતોના કવે'ના વચાવ યોધવા કાંઈ પ્રવલ કરે તો તેનાં ભરે તેને નિમ્ણળા મળે.

૧૯૧૫ માં મુજબમાં મળેલી અખિલ હિન્દ સમાજ સુધારા પરિષદ સર વિઠ્ઠલદાસની ર્માં પ્રો. કવે' પ્રમુખ કારતો દત્તા ત્વા તેમણે સ્ત્રી લેવવડીને પ્રભુ રણ ક્યો અને અખિલ હિન્દ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટી સર કરવા દવાનું ક્યું તેમ વખતે યોગદ રામ એકી વધ અને પ્રો. કવે' પાસે હિન્દુ અનાથ બાલિકાશ્રમમાં કામ કરતા શિક્ષક દત્તા આ શિક્ષકો (અખલતે કાંઈ સમય મરે કામ કરવામાં લઈ) અને લગતક એ વિદ્યાર્થીનીઓએ અખિલ હિન્દ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સીટીનાં નામથી એક, સંસ્કારની સ્થાપના કરી થોડા વખત પછી, પ્રો. કવે' સ્વ સર વિઠ્ઠલદાસ, એકે ભવાનથી તરફના પાછા ફર્યા દવા, ને અચા અને તેમને વાત કરી, અને સર વિઠ્ઠલદાસ પ્રો. કવે'ની બાદશાહી ધાન નાથી એકલા તો બધા મુજબ વધ વધા કે, તેમણે

જે " આખા હિન્દ માટે અથવા મુળ ધર્માત્મા માટે આર્થિક રીતે સબળ હોય એવી યુનિવર્સિટી, — એવાનું ધોરણે યાગ્યો અને કોલેજો સ્થાપવાનું આવે છે—સ્થાપવાનો પ્રયત્ન કરવામા આવે " તો રૂ. ૧૫ લાખની રકમ આપવાની ઇચ્છા દર્શાવી (એવાનું ધોરણે એટલે, બપોની સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનાં નેવાંનું ધોરણે,) સર વિઠ્ઠલરાવે એ યાચતા પળાવાનો આગ્રહ રાખ્યો હતો તે શ્રી ડી. કે. કર્વે ઉપરના તેમના પત્રોમાં જણાવી છે. તેમાંથી થોડોક ભાગ નીચે આપ્યો છે:

" યુનિવર્સિટીનું મધક પાછળથી બની શકે તો મુંબઈમાં રાખવું "

" મુંબઈમાં સંપૂર્ણ કોલેજની બીલવણી થવાની સાથે જ યુનિવર્સિટીનાં મુખ્ય મથકો મુંબઈ બદલવા અને યુનિવર્સિટી માટે જરૂરના મકાનો બાંધવાં "

" ખરી રીતે, જે પુના સ્કુલ અને કોલેજ સ્થાપવા તેવાર ન હોત તો મારી માતાનાં નામે મુંબઈમાં દાર્શનિક અને કોલેજ પ્રથમ સ્થાપવા એ આગ્રહ રાખ્યો હોત; અને ફરેનો વહીવટ કરતાં, સેનેટ આ બાબત તરફ આજ આડા કાન કરવા નહીં. કૃપા કરી વીગતોમા આ પ્રમાણે સુધારો કરો. "

" આવી યુનિવર્સિટી તરત સ્થપાય તે માટે શોભ્ય રીતે સ્થપાયલી સંસ્થાને રૂ. ૧૫,૦૦,૦૦૦ ની કૌમતની સરકારે શ્રીમીસરી મોરે. કે. રૂ. ૫૨,૫૦૦ ની લાઈફ આલક વાળી બીજી ભગી-નગીરીઓ આપવા તેવાર કું પરંતુ તે પહેલાં, સચવાયલી યુનિવર્સિટીને સરકાર તરફથી જરૂરી ચાટૅર મળવો જોઈએ; અથવા તેને બદલે સરકાર તરફથી બીજી કોઈ પ્રકારની સ્પૃહા મળવી જોઈએ કે નથી, યુનિવર્સિટીના કાયમીપણાની ખાતરી મને અને બીજા બાળુએ પ્રત્યે પણ એવા ખાતરી થાય કે, યુનિવર્સિટી સાચા સિદ્ધાંતિ ગર અધ્યાપકો અને બીજા કોઈ યુનિવર્સિટીના નેતા રીતે તેના શૈક્ષણિકોનો પણ દરજ્જો સ્વીકારશે.

" ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે સરકારી ચાટૅર કે સ્વીકૃતિ મેળવવાની જે કોઈ પુરેલી હોય તો શોભ્ય સમય માટે મારી સખાવતની આસરે બરાબરી કરે એટલી આવક થતાં અને પછી જે યુનિવર્સિટી

થણી લોકપ્રિય અને પ્રત્યે ઉપયોગી પુરવાર થાય તો સરકારી ચાટૅર, અને સ્વીકૃતિની ચરત મારે અને મારા પછી મારા તરફીઓએ, ઉપલા મુદ્દાઓ પર જે સંતોષ થાય તો, જવા દેવી. "

સ્વ. સર વિઠ્ઠલરાવે સ્પષ્ટ એવું કે હિન્દી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનું મુંબઈ મધક બનવું મધક મુંબઈ બની શકે, જોઈએ પુના નહીં; અને તેથી, ભણી છુટીને એક એવી

ચરત સુકી કે, મુંબઈમાં પુરેપુરા વર્ગોવાળી કોલેજ સ્થપાય કે તરત જ યુનિવર્સિટીનું મધક પુનાથી મુંબઈ ખસેડવું. કેટલાય વર્ષો પછાર થઈ ગયાં છે છતાં હજી પુનાના સત્તાવાળાઓને મધ્યસ્થ કચેરી મુંબઈ બદલવાની સમજદ મળી નથી અને તેઓ તરફથી રજી થતાં બદલાનાં પાર જઈ ખડ કારણ એમ કરવાની તેમની ના મરજ છે જે જણાઈ આવ્યા વિના રહેવું નથી

ચરઆવથી જ યુનિવર્સિટી માટે જે કમભાગ્ય હતું કે હિન્દુ વિધવાશ્રમ વિધવાશ્રમનો લાભ મના શિક્ષકોને યુનિવર્સિટીના અધ્યાપકો તરીકે કામ કરવા દેવામાં આવ્યું.

એક સામાન્ય વિધવાશ્રમ જે સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી કરતાં જુદા પ્રકારની સંસ્થા છે અને વિધવાશ્રમમાં વિધવાઓ માટે શોભ્ય જુદા અને શાહવત્ વાતાવરણ ઉપલબ્ધવામાં આવે એ કુદરતી છે. વિધવાશ્રમ માટે જે આશીર્વાદ રૂપ છે પરંતુ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી નેવી સંસ્થા માટે તો એ એક અંબારી મુશ્કેલી રૂપ છે અને આ વડે વર્ષોના બનાવોએ આ પુરવાર કયું છે શિક્ષકોના હૃદયમાં વિધવાશ્રમ પ્રત્યે વર્ગોવારીની વીજ ભાવના હોઈ, તેઓને યુનિવર્સિટીમાંથી પત્રાર મળતો હોવા છતાં, યુનિવર્સિટીના કામને અચકર રીતે સહન કરવું પડતું છે. વળી, સત્તાવાળાઓ સંસ્થાનું કેન્દ્ર મુંબઈ બદલવામાં નીમ્નજ ગયા છે તેવું કારણ એ જ કે યુનિવર્સિટીનું કેન્દ્ર મુંબઈ બદલવાને વિચાર કરી રહ્યા તેમને દેશે વિધવાશ્રમના લોકોનો વધુ વિચાર આવતો હતો, એમ સહેલાઈથી કહી શકાય એમ છે કોલેજના કેટલાક અધ્યાપકોને અધ્યાપકોના અગ્રાર કલાકના કામ માટે યુનિવર્સિટી તરફથી

પુરતો પગાર મળે છે, અને બાકી રહેલા સમય અને શક્તિ તેઓ વિધવાશ્રમના કામમાં જાય છે. વળી લાગા સમયથી ચાલતી આવેલી પ્રથા પ્રમાણે સત્તાવાળા પક્ષ એક કાર્યકર યુનિવર્સીટીને તેમજ વિધવાશ્રમને જાનને ઉપયોગી સાધ એમ ઠપ્પલા દેવાથી, દિદી સ્રીઓની યુનિવર્સીટી આખા દિદમાં સન્માન પામેલા વિદ્વાનો અને શિક્ષણ-શાસ્ત્રીઓને આકર્ષવામાં નીમ્બજ ભલે એ કુદરતીજ છે, અને અત્યાર સુધીમાં બીજા કોઈ નદિ પક્ષ વિધવાશ્રમને સંબંધી યુનિવર્સીટીની સંસ્થામાં પ્રવેશી શક્યા છે. ફોનેટમાં વિધવાશ્રમના એ સંસ્થા છે, તેઓએ એ આ વિચારજીને બાજુએ રાખી દેવા તે યુનિવર્સીટી લાગા સમયની મુબકમાં બદલી શકાય દોત અને ત્યાં એ એક જન ત સંસ્થા તરીકે નિર્માસ પામી દોત

એ સંસ્થાઓ વચ્ચે થવાની વકાફારી વહે-
વાયથી રહે એવી આવી
અનિચોવ મૂળ પરિસ્થિતિ બીજા બધાંય
અનિચો માટે ન્યાયવાર

છે મુબકમાં કોયેલ સર કરવાની પરિસ્થિતિનો સત્તાવાળાઓએ કહીપણુ જલદીતાથી નિધાર કર્ય નથી. ન્યારે સીનીકેટ સમક્ષ એવી કોઈ ફરખાસત છાવામાં આવે છે ત્યારે આર્થિક પુરોચીવ મોટામાં મોટું બદલાવ કાંદવામાં આવે છે અને એ જાળવ એમ બાજુએ કદી મુખ્યામાં આવે છે. પરંતુ બીજા કોઈના કરતાં પક્ષ સત્તાવાળાઓએ કાતાની ઠપ્પા અને ચારતોવ' વધારે બાન સાખતુ એકવર ઘડ' અને આર્થિક તળીમાંથી કોઈ માગ' કાંદવે એકવરો દત્તો. અને તે તેઓનાજ લાજમાં ઘડ' કારણ કે કાતાની સરતોમાંની એક એવી હતી કે એ સરકારી ચાર્ટર મેજનવામાં સત્તા-વાળાઓને મુરકેલી પડે તો ' થાવ સમય ફરખાન કરવામાં આવેલી સખવતના નેટકી આવક ' તેઓએ જતાવવી એકવે. આ રીતે તેઓ તદન નિમ્બજ ગયા છે સત્તાવાળાઓ તરફથી પ્રકટ થએલા દેવાલ અને હીસાબ તરફે નેતાં સહેવાઈથી જણાઈ આવે છે કે ૧૧ વર્ષ નેટકા લાગા કાળમાં કાતાએ ઇચ્છા કર્યાંયા પ્રમાણે યુનિવર્સીટી બદેર ફંડ મેજની થકી નથી, અને નહતના ભવિષ્યમાં આ કાલ-પુચી પડે એવો સજાર પણ જણાતો નથી

વેપારી કદી કે કુનીયામાં પ્રવર્તી રહેલી મંદીતુ ખદાતુ કદીને આ જાત પગની મુખી સામય એમ નથી કારણ કે મુખ પુરે થવા બાદ પરિસ્થિતિ થકી સારી હતી અને પ્રભવે શિક્ષણની સંસ્થા-ઓને મુદર ફાલો આપ્યો છે સત્ય જાત એ છે કે, બધાની યુનિવર્સીટીના કોરજીની મૂળ થાનાનો કોઈ પણ ભાગ પુરો કરવામાં સ્રીઓની યુનિવર્સીટી નિમ્બજ ગયા છે ૧૧ વર્ષ નેટકા લાગા કાળમાં પણ યુનિવર્સીટીએ માત્ર ૭૬ રનાવિકાઓ ઉપ-ભવી એન (કાતાના ચખોટમાં કહીએ તો) ' પ્રભવે થકી ઉપયોગી અને કોઈકીય ' બનવામાં યુનિવર્સીટી નીમ્બજ ગયા છે એવી ચાલસ ખારી કાલી આવે છે અને તેના કાર્થ પર સખત કીકા ૧૫ છે સાવંદરેકીય થકીજ બધીજી નેમા સ્રીઓ પણ થોતાને ફાળો આપી રહી છે. તેને વિચાર કરતો આ ઉરિદતા વધારે ખારી આવશે ને યુનિવર્સીટી ' થકી કોઈકીય ' દોત એ તે રેકને ' થકી ઉપયોગી ' પુરનાર થક દોત તો દલરો સ્રીઓ એ સંસ્થામાં નેકાઈ ગઈ દોત. અપૂર્વ' જાણિતા સમય, ફરખાન સત્તાવાળાઓ આખા રેકને થોતાની સંસ્થાઓને ઉમરાવી સકયા દોત પરંતુ એ થકી જેકની જાત છે કે સત્તાવા-ળાઓ જુબાવમાં પણ નવી સંસ્થા સ્થાપી સકયા નથી. અમકાવાકની મદેલા પાકાળા જુબાવ સ્રી કેજનજી મકળના પ્રવતોને આભારી છે અને તેવુ સંચાલન અમકાવાકના પાંચ છે નિરકાર્યો કાર્થકરો અને આનેજાન ચહેરીઓની રેખરેખ દોળ સાથ છે વરોદરાની સંસ્થા પણ હતીજ અને એવુ અસ્તિત્વ પ્રખલ્તે વરોદરાનાં નાન મકાસાળીની સદાનુભવિને આભારી છે વળી વરોદરા શાખવની ખરકીયો એ ચાલે છે. મુરનની સંસ્થા પણ સ્રી રેખવળીના પ્રખને વસાદકેર વેપારી લેખારા ફેટકાક રવાનિક સામાલક કાર્થકરોના જળનેજ આભારી છે આ બધાં છતાં યુનિવર્સીટી ૭૦ થી ૭૫ દલર રૂપીયા ૬૨ વર્ષે ' જવે ' છે અને વર્ષમાં માત્ર ૪૭૫ માત્ર રનાતિમએ ઉભી કરવા મટે ૧ મુબક યુનિવર્સીટીની હિન્દુ રનાવિકાઓની સખ્યા સાથે થોતાની સખ્યા સરખાવવાની કસળ પથવિ મટે સત્તાવાળાઓએ તેઓને થોતાને અજીનકન આપવાવુ છે. હિન્દુ નિધવાશ્રમની પરિણામ સાથે આવી સરખાવજી કરખમાં આવી દોત તો તેવી

કોઈને આશ્ચર્ય થાત નહિ. પરંતુ સીએની યુનિ-
વર્સિટી માટે આ સરખામણી, તેણીની નહિ તે
ખૂબી જ ખોટા માટે દોરવાતી તે નરર છે; કારણ
કે સીએની યુનિવર્સિટીની યરઆત અખિલ
દિનની સરયાના ધોરણે થઈ હતી; નહીં કે કોઈ
સરયા તરીકે એટલે એની સરખામણી દિનની
બધી યુનિવર્સિટીઓએ ઉપભવેથી સ્નાતિકોની
સખ્યા સાથે થવી થટે આવી સરખામણી તરફ
અમે ખાસ ભાર મુકીએ છીએ કારણ કે બંગાળ,
સમુદ્રપ્રાંત, ઉત્તરાખાંડ, (બન્ને); વરાડ, રમ્યુ-
તાના અને પલ્લબના આકાશો કલ સખ્યામાં
બતાવાયા છે.

સ્વ. સર વિઠ્ઠલદાસે સરખાર તરફથી પાટર
યુનિવર્સિટીનું કારણે રાખી હતી કે
નિષ્ઠવ કાર્ય યુનિવર્સિટીના કુલજ
કામકાજનું ધોરણ ઉચ્ચ

રહે કે નથી સરખાર તેમજ પ્રલ બન્ને તરફથી
તેની સ્નાતિકોનો ધોવ્ય રીતે સ્વીકાર થવાની
ખાત્રી મળે પરંતુ યુનિવર્સિટીનું કાર્ય નિષ્ઠવ
રહ્યું છે અને યુનિવર્સિટી તરફથી અપાત્રી પદવી-
ઓનો સ્વીકાર કરવા નેત્ર પછી કાર્ય દિનની
સરખારને લાગ્યું નથી. ન્યારે એના પછી સ્વધાયથી
બીજા ફેરફાર યુનિવર્સિટીએ સરખાર તરફથી
ધોવ્ય રીતે સ્વીકારાઈ ગઈ છે.

આ યુનિવર્સિટીની ફેરફાર સ્નાતિકોને
ફેરફાર નિરેશી સરયા-
સ્વીકૃતિ; વિષે એમાં પ્રવેશ મળ્યા છે
ખોટો સુધે નેને સત્તાવાળાઓ સ્વી
કૃતિ તરીકે લેશે છે

આવી સરયાઓમાં પ્રવેશ મેળવેલાં એ કાર્ય ખાસ
ધોવ્યતા નથી કારણકે બીજા નજવા કીધોખાતા
અકચારકામે પસાર કરનારને પણ એવા પ્રવેશ
મળી શક્યા છે દિનથી વપતા એવા અજ્ઞાન
એવા વિરોધોની સરયાઓ તરફથી આ કહેવતી
સ્વીકૃતિ અર્થ વિનાની અને મદલ વિનાની છે
આમાંની ફેરફાર વિરેશી સરયાઓમાં પ્રવેશ
મેળવવા માટે યુનિવર્સિટીની કોઈ પણ પ્રકારની
ધોવ્યતાની નરર હોતી નથી એટલે સ્વીકૃતિને
પ્રત્યક્ષ અર્થમાં યુનિવર્સિટી સત્તાવાળાઓ આ કુલ
તરફ આ માટે ખાર મૂકે છે એવું આશ્ચર્ય છે

સ્વ સર વિઠ્ઠલદાસ પૂરતા ઉદાર હતા અને
તેઓ એક સકચા હતા
સરતોના પાલનમાં કે રાષ્ટ્રીય નરરુતિના
નિષ્ફળતા દીવસોમાં સરખાર તર-
ફથી નેહતા પાટર
મેળવવામાં મુરકેલી પડે અને તેથી તેમણે
સ્વીકૃતિનું નવું ધોરણ પ્રલ તરફનું પણ મુક્યુ
પ્રલની સ્વીકૃતિ તેના તરફથી મળતી મોટી સખ-
વતોના રૂપમાં કુદરતી રીતેજ નજાઈ આવે
પરંતુ કાતાએ તેમના પત્રોમાં રજૂ કરેલી સરતો-
માંની કોઈ પણ ખાળવામાં યુનિવર્સિટી નિષ્ફળ
ગઈ છે.

સ્વ સર વિઠ્ઠલદાસે એક શોક્ષ સરત મૂકી
હતી કે—

“ સેનેટના ધરતરમાં પ્રલના બધા વર્ગોનું
ખાસ ફરીને ગુજરાતીમાં
સેનેટમાં અને રમ્યુગીઓનું ધોવ્ય
પ્રતિનિધિત્વ પ્રતિનિધિત્વ હોય” ને
છે અને તેના કાતાના

પ્રતિનિધિઓની શોક્ષ સખ્યા રહેતી નેહતી ”
સખાવતના હસ્તાવેજની બધીય સરતો તપાસતી
વેળા આનો પણ વિચાર કરવા નેહતી અને મંદા
પ્રતિકષાદ માટે કોઈ લોકો નેહતી ધોતેજ એનાથી
બરેલા હોય છે તેઓ તરફથી આરેપ થવાના
બધને લીધે એની અર્થ કરવાની નવાબદારીમાંથી
ન્યાયનું હકનું નેહતી નહિ. મુંબઈ અને ગુજરા-
તમાંથી નવાબવામાં આવે છે કે સેનેટમાં કાતાની
ધરત પ્રમાણે ગુજરાતીઓનું પ્રતિનિધિત્વ નથી
તે શોક્ષ વાત છે ધરતી વાર મનદાર મંડલો દવામાં
ગુજરાતી-સરયોની પૂરતી સખ્યા કુંદવામાં નહિ
આવે એવું વારવાર બન્યું છે. એવી પરિસ્થિતિમાં
યુનિવર્સિટીએ સ્વીકારેલી કાતાની સરતોનાં પરિ
પાલન માટે ગુજરાતીઓની પૂરતી સખ્યા નીમ-
વાની સેનેટને સત્તાવાળાઓ સલાહ આપે તો તે
તેઓ માટે થવું ન્યાયકર્તા લેખાત પરંતુ સાચી
પરિસ્થિતિ નેહતાં એમ માલમ પડે છે કે ગુજરા-
તીઓ અને રમ્યુગીઓના સરખા પ્રતિનિધિઓની
સરત ધોવ્ય પરિપાલન માટે સેનેટ સખર લાવવા
માન નથી આવી

આ ઉપરાંત, ૧૯૩૩ના યુનિવર્સિટીના સત્તાવાર
રૂપે પ્રકટ થયેલા ફેલોન્ડર-
સત્તાવાળાઓની માની બીનસત્તાવારનોષમાં
ગંભીર ઓફેન્સરી ફેલોશ પેરાઓ ઉપરથી
સત્તાવાળાઓ તરફથી દર્શા-
વાતી બહીર બેદરબરી જણાઈ આવે છે. રજીસ્ટર
અને આને માટે જવાબદાર હોય તેઓ સત્તાવાર
ફેલોન્ડરમાં પ્રકટ થયેલા પાનાઓ સંબંધપૂર્વક
એવાની પોતાની ફરજમાં નીપજ નીપજવા છે કા
ત. પ્રકરણ ૬ થામાં ફેલોશ એવી બાબતો છે કે
એને માટે સંબંધ ધરાવતા પછે તરફથી થોડા
મનુરી ફરી પણ મળી નથી. આમ જો ફેલોન્ડર
સરનાનો ઇતિહાસ પ્રબલે જોડી રીતે જણાવે છે.
અમારી ભૂલમાં છે તે પ્રમાણે, સ્વ સર વિઠ્ઠલરાસ
દી કારકરીની સંબાવતની ને યરતો ફેલોન્ડરમાં
પ્રકટ થઈ છે તે ગેરવાળી છે અને આ યરતોની
બાબત અને સંબંધ રચના મૂળ પત્રોમાં છે તેના
જેથી નથી

આ બધાં ૧૬ વર્ષોના યુનિવર્સિટીનાં કાર્યમાં
વર્ગીકરણનો અભાવ છે
અકારકોને ત્યાં ન પ્રબલે એને એક નવી
મળે એવાં પાઠ્ય- સરના-ને નવી દીશમાં
પુસ્તકો માત્ર એક પ્રધાન-છે-ની
બીજીવૃણીમાં એક માત્ર ૫
સર યદા મોલ રૂપેન લેખી છે પરંતુ યુનિવર્સિટીનાં
સંચાલનમાં રહેલી જવાબદારીઓ સત્તાવાળાઓ
સમજવાનું નથી અત્યાર સુધીમાં તો યુનિવર્સિટી
માત્ર નામની જ નહિ પણ સાચી રીતે અજિજ
હિન્દની બની જવી એકદી હતી સત્તાવાળાઓએ
પોતે જ અત્યાર સુધીમાં પ્રતિષ્ઠા બાબતો દ્રોષ
શિક્ષણ આપવાનું સ્વીકારેલું હતું પરંતુ અત્યાર
સુધીમાં યુનિવર્સિટી તેને માટે પાઠ્ય પુસ્તકો પણ
તેવાર ઇચ્છી શકી નથી અને તેની ગેરદાનરીમાં
અભ્યાસ મંડળ (જે બાબતેલ થોડા રીતે નક્કી
થાય છે) એવા વિચિત્ર પાઠ્યપુસ્તકો નક્કી કરે
છે કે ને ફેલોશ વાર તો હિન્દમાં મળતા જ નથી

એટલે જ નહિ પણ તે પ્રાચીન કરનારોએ ત્યાં
પણ નહિ શીલમાં દોડી નથી ઉપરાંત, બહુવાર
પરીક્ષોનું મંડળ પણ જુદી જુદી પ્રાંતીય ભાષા-
ઓના વિદ્યાર્થીઓને ત્યાં કરે એવી રીતનું ધરાયું
નથી હોયું એજ પ્રકરણ ધણી વાર જુદી
જુદી ભાષાઓમાં ભાષાન્તરણ છે અને તે માત્ર
સંબંધમાં જ નહિ પણ અર્થમાં પણ જોડી રીતે
ભાષાન્તરણ હોય છે ભાષાનું જ્ઞાન ધરાવતા
પરીક્ષકો અને ભાષાન્તરકારોની થોડા બંધરતા
થઈ નથી અને સીધીમાં લખાવવા ઉત્તર પત્રો
સીધી અક્ષર પણ પાડી ન સંસ્કારને હાથે લખા
સાવાય છે અલબત્ત, તે સીધી ભણતા મિત્ર કે
મિત્રોની મદદ છે એમ ધારી લેવામાં આવે
છે એ બધાં છતાં આવી ક્ષતિઓવાળી સરના
બાબતે જ આખા હિન્દની સરનાનાં નામને થોડા
કહી યાચ

તરફની યરતો અને યુનિવર્સિટીના વહીવટ
સંબંધમાં અમે ને કાંઈ
આ લેખનો ભણીએ છીએ તે ઉપ-
ઉદ્દેશ શો ? રથી અમે આ જણુ
છે એતો જણેલ હિન્દી

સીઓની યુનિવર્સિટીમાં પ્રબલ વધુ રસ લઈ શકે
અને એને ઇચ્છી ઉત્સાહી સરના બતાવવા માટે
સત્તાવાળાઓને ફરજ પાડી શકે તે માટે પ્રબલ
ધ્યાન લેવાનો છે અને ને સત્તાવાળાઓ વધુ
સારા માટે થોડા ફેરફારો કરવાની ના પાડે તો
પ્રબલ નવેસરથી શરૂઆત કરે અને એક સાચી
જીવંત સરના રચાયે કે ને આખા હિન્દની સરના
બની રહે શા સુવંધ ઇલામની જોડી બની
રહે પણ માત્ર નામની નહિ, સાચેસાચી સરના
બની રહે આવા પ્રકારના સાદસ માટે આ
સરના પ્રત્યે ઇન્કિયાન રહેલા થોડા અને સાચા
નિરસ્વાર્થ મર્ચંડોની ઉત્સાહી સેવાઓ આપજીને
તેમથી અને અમને ખાતરી છે કે આવી સરનાને
વાર્ષિક મદદ આપવામાં અને આ રીતે રા સર
વિઠ્ઠલરાસ કારકરીની ઇચ્છાઓ પૂરેપૂરા અચી
પૂરી પાડવામાં તરફીઓ પણ વિલગ નહિ કરે.

ઈનામી પ્રશ્ન

સંપાદક : કુ. ચશરિચવી

સુશીલાએ સરોજને પૂછ્યું : “ કેટલા વાગ્યા, મર ? ”

સરોજે સીધો જવાબ આપવાને બદલે, કહ્યું : “ મારા ઘડીઆળનો કલાકનો કાંટો ૧૨ વાગ્યા પછી બરાબર ૧૮ કલાક ચાલે છે. હવે તું જ કહે કે કેટલા વાગ્યા ? ” તમે કહેશો, કેટલા વાગ્યા ?

હરિદાસમાં દાખલ થવા મારેની શરતો

(૧) આ છાત્રાણીની હરિદાસમાં માસિકના દરેક ઓગાડક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો આડક નંબર અવશ્ય જણાવવો. આડક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિદાસમાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના છાત્રાણીનો જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાશે. કોઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાખ્યાની-એરવ્યાખ્યાનીપણા વિષે વધી લઈ શકશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિદાસના જવાબ સાથે માસિકને લગતો કોઈ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ, કરવો હોય તો હરિદાસના જવાબના કાર્ડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

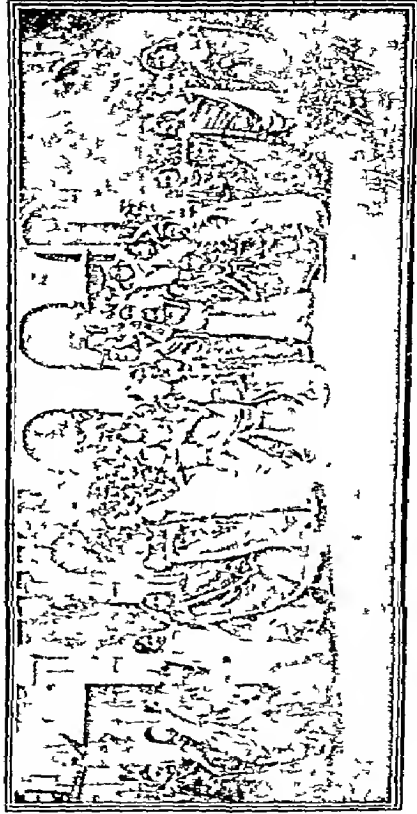
૪	૭	૩	૧	૬	૨	૬
૬	૧	૭	૫	૨	૮	૩
૨	૪	૮	૬	૧	૩	૫
૩	૬	૧	૨	૫	૭	૮
૧	૬	૫	૮	૩	૬	+
૬	૩	૨	૪	૮	૫	૧
૭	૨	૬	૩	૪	૧	૬

ડીસેમ્બરના પ્રશ્નનું પરિણામ સાચો જવાબ બાલુમાં આપ્યા પ્રમાણે છે.

આ પ્રશ્નના ત્રણ જવાબ આપ્યા હતા તેમાંથી શ્રીમતી ચંપાલક્ષ્મી છાતાલાલ ગામા એ એકજ મહેનતો જવાબ સાચો છે. તેમને ધનામનું પુસ્તક “ સોળ સુંદર વાર્તાઓ ભાગ ૨. ” આપવામાં આવે છે જે તેમણે અડી આનાની દીકરી મોકલી મંગાવી લેવું. રજીસ્ટરથી ભેગવું હોય તો ત્રણ આનાની દીકરી વધુ મોકલવી.

જેઓ આડક ન હોય માસિકના આડક ન હોય. તેવા કોષ્ટ બહેનો છાત્રાણીની હરિદાસમાં ભાગ લેવા ઇચ્છતા હોય તો તેમણે પોતાના જવાબ સાથે બે આનાની દીકરી બીડવી. કુપન મોકલવાની જરૂર નથી. તંત્રી, “ ગુણસુંદરી ”

શ્રી કૃષ્ણ-લીલા

સુભાષની દેશાધીપ રક્ષતી તજ વર્ગપી ભાર વર્ગ સુધીની વપની બાસિશોત્રુ અભિનય-વૃત્ત

2	8						
3	5	7	2				
1	6	4	6	3	5	+	
6	3	2	8	6	4	7	
0	2	5	3	8	7	6	

भाषाभाषा

આનાની દીકરી મોકલ્યા મંગળી લેવું.
રજીસ્ટ્રીની જોડણી દોષ તો નથી
આનાની દીકરી વધુ મોકલવી.

જ્યેષ્ઠા માદક ન હોય
 માસિકના માદક ન હોય તેવા ડોષ બ્હેનો જન્માણ-
 ની દરિદ્રાપ્રમા માત્ર મેવા ઇચ્છનાં હોય તો તેમજે
 પોતાના જ્વાળ સાથે જો આનાની ટીકોટો બીડવી.
 કૃપન પ્રેક્ષકવાની જરૂર નથી.
 તંત્રી, “ અણસુ-વરી ”

‘ધારાવી કુંભાડવાડા અગ્નિ પ્રલય સંકેત નિવારણ કુંડ’

મુળની સોશિયલ સર્વિસ ક્ષેત્ર, તરફથી ઉપરોક્ત કૃત માટે સ્થપાયેલી સમિતિના પ્રમુખ
શ્રી બ. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, ઉપપ્રમુખો, મંત્રીશ્રી શ્રી. ભવાનીદાસ મૌલીવાળા અને શ્રી જી. એન.
સહસ્ત્રમુદી તેમજ ખાતરીઓની સહી સાથે મુળની પ્રાથમિક નીચેની અપીલ પ્રકરણે રજૂ છે:

મોહના પાસે ખરાબી ખાતે રહેતા કુંભારોના લગભગ સો કુંપડાઓ આવથી બની ગયા છે અને તેથી ગરીબ કુંભારોને મોહ પ્રકાશન યુગ છે આ આવથી લગભગ સો કુંપડાઓ બની ગયાથી તેમાં રહેતા સીપુએ તથા બાળકોને અત્યંત ખમણ પડ્યું છે રૂપિયા ફર દહાર લગીની માલ મિલકત આવથી તદ્દન નાશ પામી છે, અને રૂપિયા પાંચ લાખરૂં વડકાન આવળીના કુંપડાઓ બની નવાથી લેઓને પુચ્છું છે બની ગયલી માલમિલકતમા કુલકોની રેખાના દલિયારો પણ સદંત્ર નાશ પામ્યા છે. આ બધા દેહોના રતનો અદેવાલ વાચવાન મરદુમ સર શેરબલ ધાની ઇરેરેલ દુરીઓએ સોસિઅલ સર્વિસ લીગના આગેવાનોને બિલાલી રૂપિયા પાંચ લાખની, પડે તે ઠાણે અને ખાલી રીતે મફદ આપવા, લીગને ફેટ આપી, કુબાઈના સખી નરનારીઓએ પણ આ કુખી સોકોને પૂરવું જુનાન તથા પૂરતાં કપડાં આપી સહાયતા આપી છે, અત્યાર સુધી, એટલે આજ લાંબા પછી લગભગ એ મહિને સુધી, આ કુખી સોકોને બેસા છેલ્લાઓ સાથે ફરેશન હમાદારમાં કુંવ પડ્યું છે, અને આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે આ લોકોમાંથી ઘણા-જણ આંધ ઘડ ગયા છે કાયા આવળીના કુંપડાઓ ને વખતે ફરે કુંબળને રહેવાને મોટા વિસ્તારવાળી નબ્યા મળી હતી; પણ હવે મુબઈની મ્યુનીસીપાલિટીના તફ્ટેવી વિશામવાળા અમલદારો ફરીથી આવળીના કાયા કુંપડાઓ બાંધવા નિવારણ આપવા નથી, એટલે આ લોકો ફરી પાછા પપે કેમ લાગી બલ તે સબંધી કેમ કામ પડે તે માટે લીગ તરફથી નિમાચવા સહ નિવારણ મિલકીને બારે કુંબળ લગી ઘડ છે, કારણ કે કાયા આવળીના કુંપડાઓ ફરી બાંધી

આખાથી રૂપિયા ૫૦૦૦૭ માં જે માત્ર પતી જવાની આજ્ઞા હતી તે મ્યુનિસિપાલિટીની વલણે ભેટાં નક્કર થઈ છે આ સંલેખોમાં પતરાના પાકા મુપકાઓ બાંધી આપી આ દુખી યોજાને રાહત આપવાનો વિચાર અમીએ કર્યો છે રૂંકે મુપકા સાથે જે જમ્યા આમણ રૂંકે કુટુંબ વાપરતું હતું તેમની જ વિસ્તારવાળી જમ્યા સાધના પાકા સેા મુપકાઓ બાંધવાનું રૂપિયા ૪૦૦૦૦ નો ખર્ચ થવા જાય છે આ ભેટાં યોગી જમ્યા અમી કરી રૂ. ૨૨+૧૫ ના વિસ્તારવાળા પતરાના પાકા ૧૦૦ મુપકાઓ રૂપિયા ૩૦૦૦૦ ને ખર્ચે બાંધવા અમીએ નિર્ણય કર્યો છે આનો અમલ પચેથી અગ્રે માત્ર જે કુટુંબોના મુપકાઓ બળી ગયા છે તેઓને જ રાહત આપી સુધીશ. જરી રીતે ભેટાં જે ૧૦૦ મુપકાઓ બળી ગયા નથી તેમાં રહેતાં કુટુંબોને પણ રાહત આપવાની જરૂર છે; અને અમને ધારણી છે કે મ્યુનિસિપાલિટી આ મુપકાઓ પણ પાકી ન જાવી નવા બાંધવાની ફરજ પાડશે. જે આ કુટુંબોને વારસે પણ પાકા પતરાના મુપકાઓ બાંધવાનો વિચાર અમલમાં સુધીયે તેો રૂપિયા ૩૦૦૦૦ નો બીજો ખર્ચ ધાવ જોમ છે. બળી મ્યુનિસિપાલિટી સુવરક્ષા, સંકાસે, વિગેરે સુખામરી જળવવા મ્યુનિસિપલ કાયદા મુજબ અમારી સાથે માત્ર છે, ને ફરજાદ ન મૂકે, તેો રૂપિયા ૪૦૦૦૦ નો વધુ ખર્ચ અમને કરવો પડશે એમ અમને અત્યારે લાગે છે એટલે તે મુલકની પ્રત આ મરીલ કુલાર જઈના દુખી યોજાને મુપકાઓ નવા તથા પાકા બંધાવી અત્યવશનું જે માથે છે તેો જોણામાં જોણા રૂપિયા ૪૦૦૦૦ ખર્ચવા પડશે એવો અડકટો કાઢવામાં આવ્યો છે

કુશાસુતા નારાય^૬ ખામેલા હર્ષાચારો નવા

બનાવવા મુંબઈના ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળે રૂપિયા ૫૦૦ ની ભેટ આપી છે તેથી આ માટે વધુ રકમની જરૂર નથી કપડા અને અનાજ સંબંધી પણ ખાસ મદદની જરૂર નથી.

આજાર સુધી અમારી પાસે રોકડ ભેટની રકમ રૂ ૮૪૭૩-૬-૦ ની છે; અને રૂ. ૫૬૨૬ ની મદદ આપવાના વચનો મળ્યા છે. કુલ રૂ. ૧૪૧૦૦ ની રકમ ભેટા રૂ ૩૦૦૦૦ ખર્ચવાનું સાદસ કરીએ એ વધારે પડતું લેખાયું; પણ મુંબઈની કસ્ટોડિયન પ્રેમ દરદરેશ ખરી વસ્તુવિય-તિથી વાહેરૂ થતાં, પૂરતી મદદ આપવા કરી પણ પછાત પડી નથી એ બિના લક્ષ્યા યેદાં, તથા જે સહૃદયી ગરીબ કુબાશેએ તથા તેમના બાળ-બચ્ચા તથા બેસાએએ પ્રોત્સાહન આપ્યું છે તે વિચારવાં દબે જરા પણ બધું વિલંબ કરવો એ યુદ્ધો છે એમ અમે માનીએ છીએ. અમે આ નવા પદરના પાસા કુપડાએ બંધાવવાનું કામ

શરૂ કરી દીધું છે ભેટની રકમો નીચે નજાવેલા સ્થળે મોકલવી:

(૧) સોશિઅલ સર્વિસ લીગ, સર્વન્ટસ ઓફ ઇન્ડિયા સોસાયટીઝ હોલ, સેન્ટ્રલ્ટી રોડ

(૨) ધી વર્કિંગમેન્સ ઈન્સ્ટીટ્યુટ, કાચોદર ઠાકરસી હોલ, પટેલ.

(૩) ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળ, ગીરવામ ભેકરોડ, પોસ્ટ ઓફીસ કપર.

(૪) ધી લાન્ડે પ્રોવીન્ટીયલ હો-ઓપરેટીવ બેન્ક, એપોલો સ્ટ્રીટ-કોટ.

(૫) રોક વેલ્થ લખમસી નમ્બુ, કાલા બંદર. કુંડની સાચવણી 'સાર' જે ખાનગીઓની નિમણૂક કરવામાં આવી છે. રોકડ રકમ મળેથી ધાકી વસીદો ભેટ આપનાર લાઇ બહેનોને આપનામાં આવે છે મળેથી બધી રકમોની સાથે સાથે છાપાએમાં લાંબી પ્રગટ કરવા માટે મોકલવામાં આવે છે.

શ્રી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળ, મુંબઈ.

૧. રૂપ જયાવતી દુલેરાય લેખી નિબંધની દરિદ્રાઈયું પરિણામ: રૂ. જયાવતી દુલેરાય સ્મારક લેખી નિબંધની દરિદ્રાઈ માટે "દેશને વધુ લાભ કાઢી કરી શકે-ખતવાન કે વિદ્વાન ?" એ વિષય ભંદેર કરવામાં આવશે. હવે દરિદ્રાઈમાં ઉતરેલાં બહેનોના પ્રયત્ન ખરખર વખાણવાનું દલ નીચેના તરફ બહેનોના નિબંધો અનુક્રમે ધનામયાન ગણવામાં આવ્યા છે.—

૧. શ્રી રામનાથ દાનાભાઈ બ્યામ પહેલું ઇનામ રૂ. ૩૦-૦-૦

૨. કુ. સુસ્મિતા નંદુપ્રસાદ બહેન બીજું ઇનામ રૂ. ૨૦-૦-૦

૩. શ્રી લીલાવતી નેવરસી બેના ત્રીજું ઇનામ રૂ. ૧૦-૦-૦

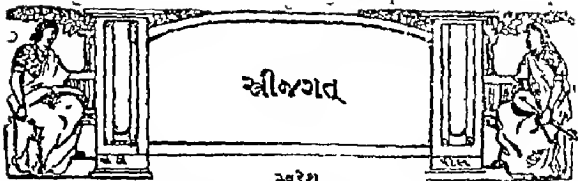
૨. ગુજરાતી ફેસ્ટ બેડને વર્ગી ધી લાન્ડે સીટી એગ્રુવન્ટ ગારના સદાશયી ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રી મંડળના મહાનમાં ગુજરાતી બહેનો માટે ફેસ્ટ બેડને વર્ગી વા. ૧૮મી ફેબ્રુઆરીથી જાણવામાં આવ્યા છે. દર સનિવારે બપોરે ૨ થી ૩ (૨૯. ૪) એ વર્ગે લલાવવામાં આવશે કુ દિનમિલિબેન કવેરી (સાઈન કવેરી) એ વર્ગે જાણવશે. આ વર્ગમાં કાજલ વગા ઇચ્છતા બહેનોને

મદળના મંત્રીઓને મળી વિશેષ માહિતી મેળવવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૩ ઇનામો નિબંધની લેખી પરીક્ષા મજબૂર મદળ તરફથી મંડળના સભાસહોને તેમજ અન્ય ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીઓને સવિનય જણાવનામાં આવે છે કે "સુખી સ્ત્રી પુરુષ સમજાવતી શી શી સેવા કરી શકે ?" એ વિષય ઉપર નિબંધ લખવાની દરિદ્રાઈમાં જેમણે ઉતરવું હોય તેમણે પોતાના નામ ટેમણ સાથે મદળના મંત્રીઓને તા ૧૦મી એપ્રિલ ૧૯૩૩ સુધીમાં મોકલી આપવા.

મજબૂર નિબંધ લખવાની દરિદ્રાઈ વા. ૨૦-૪-૩૩ થરવારે બપોરે બે વાગ્યે (૨૯. ૪) મદળના દોહમાં શરૂ થશે. નિબંધનું લખાણ કુદરેકે કાજલ ઉપર એક બાળુ લખમન પાંચ છ પાના લરાય તેટલું હોવું જોઈશે નિબંધ લખનાર માટે કાજલો મદળમાંથી અપાશે.

આ દરિદ્રાઈમાં પહેલા તરફ નંબરે આવનાર બહેનોને અનુક્રમે રૂ. ૨૫-૦-૦ પચીસ, રૂ. ૧૫-૦-૦ પંદર અને રૂ. ૧૦-૦-૦ દસના તરફ ઇનામો રૂ. પાંચદોહાઈ દારમાસ વિશેષવર્ગ સ્મારક ફંદમાંથી અપાશે

સ્વદેશ

લખનૌ પરિવહન સંસ્થાઓ. અખિલ ભારતીય મદિલા પરિવહન લખનૌ ખાતે મળી ગએલી સાવળી એકઠાં કામલાળી મુબઈની મદિલાઓને માહિતગાર કરવા માટે પરિવહન મુબઈની સમિતિ તરફથી શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળના હોદ્દામાં એક સભા ગયા માસમા બસાઈ હતી જેમ કાવસજી નર્દાંગીર પ્રમુખસ્થાને હતાં. મીસ બહાદુરજી પરિવહન સંસ્થાઓ કસા હતાં શ્રીમતી નલિનીબાઈ દલવીએ મચાલીમા ભાવજી ક્યું હતું શ્રીમતી વારાબહેને પરિવહન એવેવાલ વાચ્યા હતા પ્રમુખ જેમ કાવસજી નર્દાંગીર નમુણુ હતું કે સામાજીક જીવનના હાલના ગેરફાવતાથી હિન્દી સ્ત્રીઓ માહિતગાર છે એ પરિષદે બતાવી આપ્યું છે તેમના વર્ષ ને અપમાન દર્શાવાવ છે તેનો પણ તેઓને ખ્યાલ છે મુબઈની સ્ત્રીઓએ વિશાળ મર્યાદા દાખ કરવા કરતા અધિક માથે હાથ ધરવુ એકજો કેળવણીથીજ સામાજીક બદલી સમુજી દર વધ શકે

ગુજરાતી સ્ત્રી સહકારી મંડળ મુબઈ ના સ્વદેશી બંકારને અગિયુ વાર્ષિક પ્રદર્શન ગઈ વા ૧૧-૧૨ મીના દિવસોએ આરવાડી પિલાલજ હોલમાં બધોરના ત્રણ વાચ્યાથી સાબના ૭ વાચ્યા સુધી બરખામાં આવ્યું હતું તેમા જુદી જુદી ભવની ખાદી, ખાદી ઉપર મુંદર કાતમક છાપેલી સાડીઓ, રેશમી ખાદી, મુંદર મીલકાપડ, તેમજ બીજાં વસ્તુ ઉપયોગની વસ્તુઓ મુકવામાં આવી હતી.

પહેલાં એડવોકેટ બહેન મુબઈની વડી અલ્લાલ તરફથી ભંડુઆરી માસમાં દેવાવડી એડવોકેટની પરિકામ મીસીસ રેની નોટીસવાન કબલાના નામના પારસી બહેન તિલકમ નીરડવા

છે આ પરીક્ષા પસાર કરનાર તેઓ પહેલાં બહેન છે

સમિતી સામાજી મુબઈ, તરફથી શ્રીમતી હસાબહેન મહેતાનાં પ્રમુખપદે ગોખથે નવતિ જાનાઈ હતી તે વખતે શ્રી નવમુખલાલ મહેતાએ સ્વ ગોખથેનાં જીવન અને તેમાથી મળતા ગોખ વિષે વિવેચન ક્યું હતું

સ્તવ-સંગીતના કોઝ. (૧) મુબઈમાં બાલ બાનર ખાતે શ્રી મણિબાઈ હીરાલાલ નામના ૩૦ વર્ષનાં બહેન સ્તવ સંગ્રામવા ન્તા સાડી સળમી જાવાથી કાઠી મરજી પામ્યાં (૨) મલગાસ કોડ ઉપર રેવગરજી મેન્ડાનમા રહેલી શ્રીમતી મણિબહેન બાલુભાઈ નામના ૨૦ વર્ષનાં બહેન કાઠી મરજી પામ્યાં (૩) મલદારવાડીમાં રહેતાં ચાન્તાબાઈ વલ્લભદાસ નામના ૨૪ વર્ષનાં બહેન સ્તવ સંગ્રામવા ન્તા કાઠી મરજી પામ્યાં (૪) બલેશ્વરમા રહેલુ સ્ત્રી ખાતે રહેલી શ્રી નર્મદાબાઈ નમનાદાસ વેલશી નામની બહેન સ્તવ સંગ્રામવા ન્તા કાઠી મરજી પામી (૫) મલનપુરામાં રહેલી મુમતાઝ મલકા નામની ૨૦ વર્ષની મુસ્લીમ સ્ત્રી સમગ્રી પર આવ્યું પકાવતાં કાઠી જાવાથી મરજી પામી.

અસહાય હિન્દુ પત્ની એક પત્ની જીવતી હોવા છતા બીજાવા પરજીવા દેવાર વએલા પતિને અટકાવવા માટે શ્રીમતી કલાવતી નામની વલ્લિક પત્નીએ મનાઈ કુકમ માંવતો હાલો આડધો હતો. પરંતુ અમદાવાદના જલ્લા નેને કામ ચલાવ ધન્ય કસન આપવાની ના પાડતાં નમુણુ હતું કે " વારી પોતાના પતિને, હિન્દુ કાવડા પ્રમાણે તે ને કરવા દરકાર છે તે કરતો અટકાવવા માગ છે. વારી એના ઉપર પ્રતિવાદી બીજા પત્ની કરવા માગે છે તેના વર્ષ ૬૬ સહાયબલિ દર્શાવ છે,

પરંતુ કાયદા પ્રમાણે તે એમ કરી ચક્રો હોવાથી. વાહી અદાલત તરફથી કાંઈ મદદ મેળવી શકે એમ નથી.”

૨

અનુભવેલા પતિ જોષ્ઠિએ અમદાવાદમાં રતનચેળમાં લીધેલાં મારા મરદા અવધાન વલ્લિક કોલેજ યેલાભાઈની ૧૭ વર્ષની વયની પુત્રી ચાર-દાસુ લગ્ન તેજ ક્ષતિના યુવક સાથે મધ, તા. ૧૬ મી એ યથાગ્રં દઉ. કહે છે કે ચારદા આ યુવક સાથે લગ્ન કરવા ઇચ્છતી ન હતી, પરંતુ પોતાની જ્ઞાતિના, પછી ક્ષતિજનકાર વજાતા એક બીજા યુવક સાથે પરણવાની તેની ઇચ્છા હતી. લગ્નની બધી તૈયારી થઈ ગઈ હતી.

દરમ્યાન તા. ૧૮મીએ પહેલાં વર્ષના મેલ-સ્પોર્ટની કોર્ટમાં તેને રજૂ કરવાની અરજ થતા ચારદાએ કોર્ટમાં જણાવ્યું હતું કે તે માતા પિતાના કળ-ભમાં રહેલા માગતી નથી અને માતાપિતાએ નકો કરેલા યુવક સાથે પરણવા માગતી નથી, આથી લગ્ન અટક્યાં હતાં.

લગ્ન સાથે મનાઈ હુકમો: (૧) અમદાવાદના સચાર

સુધારા સમાજ તરફથી તેના મંત્રી શ્રી. જડુભાઈએ બરવાળાની સમીરબાળા સુરન્દ્ર અધ્યાપક લગ્ન થતું અટકાવવા જઈને જાસે મનાઈ હુકમ મેળવે છે. આજ બાળના લગ્ન માટે વડવાણુ યુવક સર્વ પછી કાઠીયાવા-દના સીવીલ સજનજની કોર્ટમાં મનાઈ હુકમ મેળવે છે. (૨) ઉપરોક્ત મંડળના મંત્રી શ્રી જડુભાઈની વિનંતિ પરથી, નડિયાદના જિલ્લા જજે સાત વર્ષની બાલણુ બાળાગ્રં ૫૪ વર્ષની ઉમરના વૃદ્ધ સાથે થતું લગ્ન અટકાવ્યું હતું. (૩) ઉપરોક્ત મંડળ તરફથી દસાશીમાળી ક્ષતિના વાહી-બાઈ નામના ૧૪ વર્ષના મૂર્ખ અને બીજા મંત્રીને

જવન નિભાવતા હોવાનું ૧૪ વર્ષની ઉમરની સાથે લગ્ન થતું અટકાવવા જઈને જાસે મનાઈ હુકમ મેળવે છે. (૪) ધોળકા નજીક આમેલા ખાતે ૧૦ અને ૭ વર્ષની બે સગીર પાટીદાર બાળાઓના લગ્ન સાથે અમદાવાદના જિલ્લા મેલ-સ્પોર્ટ ઇન્ડ્રજીવ આપ્યું હતું (૫) પ્રતિજ્ઞા રહેલી ૭ વર્ષની બાલણુબાળા ચંદાના વિવિધપુરમાં રહેતા ગોર મનનલાલના ૧૩ વર્ષના પોત સાથે થતાં લગ્ન સાથે મનાઈ હુકમ મેળવે છે.

કરાંચી મ્યુનિસિપાલીટીમાં સ્ત્રીસંરક્ષા: કરાંચીની મ્યુનિસિપાલીટીએ ત્રણ સ્ત્રી સંરક્ષા ઉમેરવાની કરાંચી કોરોપોરેશનને સત્તા આપવા

સરકારને વિનંતિ કરતો કાય. કમી છે

કેરી સ્ત્રી પર બળાત્કાર: નડિયાદના શેલીસ ચાણામાં રંભા નામની વપાસ હેડળની કેરી સ્ત્રી ઉપર બળાત્કાર કરવા માટે શેલીસ હેડ કોન્સ્ટેબલ રોષ હુસેન રોષ યાસીનને નાસિકના સેસન્સ જાને ૪ વર્ષ સખ્ત કેદની સજા કરી છે

શાશ્વત કાયદા

પરિપક્વ: બાલ લગ્ન

પ્રતિબંધક ચારદા કાયદાને લંગ કરીને ઘણાં લગ્નો યાથ છે તેથી એવાં લગ્નો અટકાવવાનો કાયદામાં સુધારો કરવાની સરકારને વિનંતિ કરતો કાય. ય. ન. હરવિલાસ સરદાના પ્રમુખપદે જનન્યુઆરીની આખરે મળેલી ચારદા કાયદા પરિપક્વતા વધે છે. કાયદામાં વધુમાં દેશ એ કાયદાનો પૂરતો લાભ લઈ શકે તે માટે, કાયદાની કલમોના ભંગ કરતું હોય એવું લગ્ન થતું અટકાવવા માટે ઇન્ડ્રજીવ આપ્યું હતું. (૫) પ્રતિજ્ઞા રહેલી ૭ વર્ષની બાલણુબાળા ચંદાના વિવિધપુરમાં રહેતા ગોર મનનલાલના ૧૩ વર્ષના પોત સાથે થતાં લગ્ન સાથે મનાઈ હુકમ મેળવે છે.

આવતા અંકે

‘વૈદકની દૃષ્ટિએ શુભશિક્ષણ’

એ શીર્ષક હેઠળ, અત્યંત ઉપયોગી લેખમાળા ‘શુભસુન્દરી’ના પરમ શુભેચ્છક ડૉ. અશ્રુવલાલ ઉ. પટેલ, હૈદર આલિસર, સુરત, રજૂ કરનાર છે. ‘શુભસુન્દરી’ની બીજી ભેટ ‘બાળઉછેર’ના કર્તા તરીકે તેમજ બીજા ઉપયોગી લેખોના લખનાર તરીકે ડૉ. પટેલને વાચકો સારી રીતે યાદ રહે છે. તેમની આ લેખમાળામાં ‘ચરીર વિજ્ઞાન તથા અંગત સ્વાસ્થ્ય’ જ્ઞાન, ‘માંદાની આવજત અને સકટ સમયે વાત્સલ્યક મદદ’, ‘વડુરસતી અને વૈદકની દૃષ્ટિએ રાધણુકાગ્રં જ્ઞાન’ એ વિષ-યાની, અત્યંત સાદી અને સરળ ભાષામાં બહેનોને ઉપયોગી થઈ પડે એવી રીતે છપ્પટ થઈ છે.

બાલ નામના ૧૪ વર્ષના મૂર્ખ અને બીજા મંત્રીને

યુવાન ઇકારીઓ વિધવા બને છે એવા અનિષ્ઠ પર અકુશ આવાનો કોનો ધરતો છે આવાં બાલક લોકો પર કાલો અંકુશ મૂકતો નથી તેમાં મુધાકો ધવાની જરૂર છે એકાએ બાલક લોકોમાં બાળ ન સેવાની તેમણે વિનંતિ કરી હતી મીલવડી મહંમદ હકે કમળને ટોઠો આપના નજાબુ હતું કે પ્રખત વય પહેલાં જ લગ્ન ગેરમાન્ય છે મીસીસ ગેરમાન્ય એ કાલોનો ભય કરીને યતાં લગ્નો ચોધવા માટે કુપી પોલીસ નેની સંસ્થા સરકારે નીમવી એકલે એમ નજાબુ હતું...

હિન્દુ લગ્નના છૂટા છૂટા મવાને લગતો ખરો સીલકેટ સમિતિને સોંપવાની જરૂર પડી મારાસભામાં સર જે. એસ. ઓરે મુકી હતી. તેમણે નજાબુ હતું કે મળી જરૂરનો સામાજિક મુધાકો આ ખરો પડો પડે છે. વિરોધીઓ ફલીલ કરે છે કે લગ્ન એ પવિત્ર કસર છે, પરંતુ તે બંને બાબુએ કોવો એકલે આને તો હિન્દુ સમાજમાં કોનો લેખ આપાય છે પુરુષ તેના વિરોધ છતાં અને તેલડી વાર પરભી ચકે છે શ્રી સીવાસાચી મળુએ ખરો સીલકેટ સમિતિને સોંપવાની જરૂર પડતો વિરોધ થઈ હતો પરંતુ ખરો ફરીથી પ્રબ મત મદિ-ચેલકવાની વાદેણ કરી હતી સરકાર અને મુસ્લીમ વડેચ રહ્યા હતા. આજ પરમાનજે ખરોનો વિરોધ થઈ હતો. છેલ્લે સર હવિલ્લે જોરની જરૂર પડે નિ. ૧૧ મતે પસાર થઈ હતી.

કોમિશ્નર મેઇસ્ટરે વરીકે લગ્નનાની બાલકો માટેની મધ્યમ અદાલતમાં પચાસર ધલામ મેઇસ્ટરે સાથે મેલવાની સંસ્થાના ધલામ મેઇસ્ટરે વરીકે બાળ સરકારે ૧૭ કોમિશ્નરની નીમણૂક કરી છે આવી અલગી નીમણૂક પ્રતિમાં પહેલી જ વાર થઈ છે ૧૭ કોમિશ્નર ૧૦ બાળક બહેનો છે,

એ મુસ્લીમ, ૪ મુસ્લીમ અને એક પારસી બહેન છે.

વિરોધ

બાલિક બંધારણમાં હિન્દી કોમિશ્નર લગ્નના 'લગ્ન' માં એક પત્ર લખીને વિરમ ચાલ નવાજે નજાબુ છે કે હિન્દી કોમિશ્નર મતાધિકાર સમિતિએ લગ્નમળ કરેલી સંખ્યા કરતા કોમલકારની સંખ્યા કોમી નહિ હોય એ એવા આગ્રહ છે કોમિશ્નર માટે સીધા પ્રતિનિધિત્વની દિમાખત કરી તેમણે નજાબુ છે કે ઉપલી ધારા

સભામાં પણ તેમણે પ્રતિનિધિત્વ હોવુ એકલે કોમિશ્નર અને પુરુષ નજાબુ સમાનતાને મળતું હક બીનકારતે સ્વીકારાવો એકલે અને આમની સભાની સભ્ય કોમિશ્નરે સંપ્રકત પાલમિન્ડની સમિતિમાં સ્થાન મળવુ એકલે મતાધિકાર સમિતિએ લગ્નમળ કર્યા પ્રમાણેની સંખ્યામાં કોમિશ્નરે મતાધિકાર આપતા માટે કાંઈ નહિ તો કોમિશ્નરે ખરો જુરી જુરી લાયકતો કરાવાય, તે અવતરણ છે.

વિરોધી કોમિશ્નર તપ આગેવાન સંખ્યાઓએ 'લગ્ન' માં પત્ર લગતા સંપ્રકત સમિતિમાં

એક કે વધુ કોમિશ્નર પ્રતિનિધિત્વને નીમવાની વિનંતિ કરી છે તેમજ એવા ફલીલ કરી છે કે હિન્દી કોમિશ્નર પ્રતિનિધિત્વના પ્રશ્નની ભારે ચર્ચા થાય ત્યારે ધલામની કોમિશ્નર પ્રતિનિધિ અનુસર વાળા અને હિન્દી પ્રશ્નની માલિત્યાર કોમિશ્નર રજૂ કરવામાં આવતી મુસ્લીમ અને શીખકોનો નજાબ આપવા માટે રહે એ મળુ જરૂર છે.

નર્મદા મેરીસ્ટર ખરોનો ફલીલ મેરીસ્ટરની લગ્ન માટે સેવાલકી, પરીક્ષાના ૧ કોમિશ્નર પચાસ થઈ છે તેમાં એક સર અલ્લ મેટરકા પત્ની

છ માસનું સરવાળું

‘ગુજુ-કરી’એ

ગયા છ માસમાં શું આપ્યું ?

૧૪ ફેરો-ચિત્રો

૧૭ વાતો-રેલ-વા નાટક

૪૦ કો ઉપયોગી લેખો

૩૦ રાસ કાવ્યો

—જપરાત—

શ્રી પ્રેમજનકલાની વાલુ વાતો 'મરીબની ચલકમી' નો ઉત્તરાર્ધ, મુદિતસ મધ્યમાં ભારતીય અદિવાસીઓની આજીવનમાળા, જૂનકસરની કો-પ્રવૃત્તિના સમાચાર, કલકા કાવ્ય, જપરાત 'આલમિયાન' નું વાચનના આધી નજાબુ અંક, રીપાલની અંક અને અદિવાસી પરિષદ અંક એ મળુ વિરોધ અંક છે.

લેણી એટલું છે. અને બીજા મીસીસ ફ્લેન્ડરસ કોક્સન નામના ૭૦ વર્ષનાં વૃદ્ધ સ્ત્રી છે. મીસ પીરોલ બહાદુરજી નામના એક પારસી બહેન પણ ભેરીસ્ટર બન્યા છે.

ભણ્ણીતી સ્ત્રી વિમાની: મીસ વીનીસ સ્પુનર ૩૨ વર્ષની વયે અવસાન પામી છે. વેપારી પાલકોટ વરીકેની શોખતા ધરાવનારી ધણી શેડી સીએમા એક મીસ સ્પુનર છે. આંતર રાષ્ટ્રીય હરિફાઈમાં તે ભણ્ણીતા હતા.

એકલગમની ધારાસભામાં: એકલગમની પ્રાતિક સભા કે પાલમેન્ટમાં સીએમા મત આપી શકતી નથી છતાં સીએમા ચુટણી માટે શોખ્ય છે. છેલ્લી ચુટણીમાં મેગ્ગરમા મેડમ દબ્લેવીન ફરી ચુંડયા છે. સેનેટમાં મેડમ સ્વીક ફરી ચુંડયા છે. પ્રાતિક ધારાસભામાં એકલા બાનુ સભ્ય મેડમ બ્લેન્ચાર્ડ છે.

અનીતિ માટે સ્ત્રીઓ અને બાલકોનો વેપાર: પૂર્વમાં યતા સીએમા અને બાલકોના અનીતિ માટેના વેપારની તપાસ કરવા માટે પ્રભુ સચે તપાસ કમીશન નીમ્યુ હવે તેણે ૧૮ માસ સુધી તપાસ કરી પોતાનો હેવાલ તૈયાર કરી પ્રભુ સંઘની સભામાં રજુ કર્યો છે. દરેક દેશમાં સત્તાવાર અંકુશ મૂકી શકાય એવી ગોઠવણ કરેલા અનિયંત્રિત સામનો કરવા આંતર રાષ્ટ્રીય સહકાર માટે હેવાલમાં ભલામણ થઈ છે. કમીશનના અભિપ્રાય પ્રમાણે, અનીતિના વેપાર કરનારાઓ માટે, પરવાના બાજુ વેરસા ચૂદો સુખ્ય બજાર રૂપ છે. સીએમા અને બાલકોનો અનીતિ માટેનો વેપાર જડમૂળથી નાશ કરવાનું અનીતિના ધારો નાશ કરવાથી સંબંધિત બનશે. ફર ફર પૂર્વમાં દેશપાર, યએલી રશિયન સીએમા નિરાધારીને અંગે સારમ જનક જીવન સુંબરી રહી છે અને ચિનાઈ સીએમા પણ આનો ભોગ બનેલી છે એનો હેવાલમાં ઉલ્લેખ થયેલો છે. દક્ષિણ ચિન, મધ્યપૂર્વ લગભગ હિન્દ સુધી આ અનિયંત્રિત પ્રસારે છે. ચિનમાં ભૂપાની સીએમા અનીતિ માટે યતા વેપારની હેવાલમાં વિષયવાર ચર્ચા થઈ હતી. મલયમાં સીઆમી ચળવળનો પાત્ર ઉલ્લેખ કર્યો છે. મલયમાં સીએમા અનીતિ માટેનો વેપાર નિવિરત્ત છે.

અને ધણી શેડી હિન્દુ, ધરાની, આરબ અને ચુદ્દી સીએમા વેપારનો ભોગ બને છે.

બાળકો અને હાલરડાં: હોરપીટલોમાં સગીત ગાવાની મનાઈ અને આજની માતાઓની હાલરડાં ગાવાની અચક્ષિત એને કારણે સગીતનો અસાવ, એ બાલકોના ધણી ખસ રોગો માટે કારણભૂત છે એમ વીએનાની યુનિવર્સિટીના બાલકો માટેનાં કક્ષીનીકના વહી પ્રો. કાન્ડ હેગજર્નર જણાવે છે. બાલકોની તદુરસ્તી સંબંધની વીએનીક સોસાયટીની સભામાં માર્દગીતા ધણી કેસે ઉપર ચર્ચા થઈ હતી. તેમાં એક એવો પણ કેસ હતો કે જેમાં ખવડાવ્યા બાદ જડબાઓએ પાટો બાંધ્યા વિના બાલક ખોરાક ખાઈને ન શકતો. પ્રો. હેગજર્નરે કહ્યું કે જો બાળકને સગીત સંભળવાની તક આપવામાં આવે તો, આ ઘાતકી વર્તણૂકમાંથી તેને બચાવી શકાય. પ્રો. ચોલે બાલકના કાન સગીત વરફ કુદરતી રીતે વળેલા છે, એમ નક્કી કરી પ્રો. હેગજર્નરે ટેકો આપ્યો. હોરપીટલોમાં બધી સત્તવડ હોવા છતાં, બાલકોની સીધી વધુ કુદરતી માંત્રપ્રભુતાનાં સંબંધનો અભાવ એ બાલકોની તદુરસ્તીના અભાવનું મુખ્ય કારણ હોવાનું પ્રો. ચોલે માને છે.

અમેરિકામાં સ્ત્રી પ્રધાન: યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં નવા પ્રધાન મડળની નીમણૂકમાં મજૂરખાતાનાં પ્રધાન તરીકે મીસ કાન્સીસ પરકીન્સ ની નીમણૂક થવાની વધી છે. મીસ પરકીન્સ ન્યુ યોર્કનાં બીઝીનેસ કમીસનર છે અને બીઝીનેસ પ્રશ્નો માટે અમેરિકામાં ધણી સત્તાવાર માહિતિ ધરાવનાર મનાઈ છે. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના પ્રધાન મડળના તેઓ સૌથી પહેલાં સી સભ્ય બનશે.

ઉડ્ડાસમાં સ્ત્રીઓનો વિજય: સીએમા સંપૂર્ણ મતાધિકાર આપેલા કાયદો ઉત્તરમાં ૧૯૧૪ માં ડીસેમ્બરે પસાર થયો હતો. ઉત્તરમાં સરેજ સમાજના પ્રમુખ ડૉ. ચોલીના ઉપસી વરફથી હવે જણાવાય છે કે એ કાયદાનો ઉપયોગ સ્વીકાર થઈ ગયો છે. ૧૯૩૩ ના મવેમ્બરમાં ચનારી ચુટણીમાં સીએમા જાન હોરે આ ફેલેમાં ડૉ. ચોલીના ઉપસી અને તેમની સરનાની સેવાઓ ઉલ્લેખવા શોખ્ય છે.

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુળપદ:

શ્રીમતી લીલાવતી મુનશી બેલગામની
સેન્ટ્રલ જેલમાં પોતાની સગની મુલત પૂરી
કરી પાછા છૂટી આવ્યા છે તેમના મુખ સત્ત્વ રવરૂપ ' એ વિષય ઉપર પ્રવચન કરું
ઉપર જેલ નિ-
વાસના ચિહ્નો
સ્પષ્ટ જણાતા
હતા

કે બમર
ઉપર ચોરી કરવા
માટે જન-મુખારી
ખાસની આખરે
પરખાવવા દેશસે
વિકા કુમારી તા-
રામાણને કે માસ
સખ્ત કેદ કે
૫૦ દહની સજા
થઇ છે એજ
કારણસર બીજા
બેદેશસેવિકા શ્રી-
મતી' જનપૂરે
બાઇ સમા અને
શ્રીમતી શામલી-
યા તાપકને કે
માસ સખ્ત કેદ-
નો સજ થઇ છે
એજ કારણસર
શ્રીમતી બેના-
બાઇ સામરાવ

બહેન 'છમીલાસના પ્રમુખપદે સીજાની
બહેર સમા સમક્ષ મુજરાત વિદ્યાપીઠના મ-
દમાન શ્રી નરહરિ પરીખે ' દિનુ કુર્મનુ
સત્ત્વ રવરૂપ ' એ વિષય ઉપર પ્રવચન કરું

મોદર પ્રવેશ બીજાને લગિનિસમાજનો રોકે

ભગિની સમાજના પ્રમુખ શ્રીમતી જયશી રાયચએ
શ્રી. રંયા આવર ઉપર એ પત્ર લખીને જણાવ્યું છે કે,
મુળપદની ભગિની સમાજે પસાર કરેલા કાન આ સાથે
મોઢ ક. સામાજી રીતે હિંદુ કોમનો મત બદલાય છે
તે બીના અને વળી આ રીવાજ કે જેને આદરેલા બલ
કરેલા ખ્યાલથી નીચાવી રાખે છે તેવું નામોરથી કારેલ
સ્વરૂપ ખ્યાનમાં લખે આ સમાજ કોરોસો રાખે છે અને
પ્રાર્થના કરે છે કે, તમને તમારું બીલ માણસમાં
જલ્દી પસાર કરાવવાના કામમાં દરેક બતની મદદ અને
સખ્ત મજરો કે જેથી એ બીલ બનતી લાગેદે માલમું
રૂપ પામે શ્રે આ પત્ર અને કાચની નકલ ખારાસમાના
તમારા તથા કાન્સીલ મોફ રેડના કમલરીશને સમાજ
લરાની એવીજ અવગરણી પ્રાર્થના સાથે મોકલી
આપ્યા છે

કરક

કરક કાચ નીચે મુજબ છે -

મુળપદની ભગિની સમાજ શ્રી રંયા આવર લરાથી
વલી ખારાસમામાં રજુ કરાશ મોદર પ્રવેશ બીલના
સિદ્ધાંત અને હેતુને કીલ્લાબની ભર્યો રોજાખપાને કાચ
કરે છે અને અતઃપણુરક ઉમેર રવાર છે કે આ
પ્રાચીન કલક દર કરવાને હિંદુ કોમનો કાન ખ્યાનમાં
લખને તેમને દરેક સખ્ત કરી આપવામાં આવશે અને
એ બીલ થઇ મોઢ કાન્સીલ પસાર કરવાને ત્વરાથી કામ
કેનારો કે જેથી એ બીલ જલ્દી મલમું રૂપ પામે શ્રે

હવે.

મુજરાત

અમદાવાદમાં
તા ૨૬ મી જા-
ન્યુઆરીએ રવા-
ના બિન ઉજા-
વતા રાષ્ટ્રપત્ર
વંદન થયુ હવે
તે પ્રમત્રે પાંચ
બહેનો નિરંતાર
થવા દતા

અમદાવાદના

બીજીના કાન્સીલર
કુમારી મુલ્લા
અમાલાલ સા-
રામાણને મુળપ
સરકારના ખામ
સવા આપતા
મળદ પ્રમત્રે
નિરંતાર કરી
તા કે છ માર્ચ
સુધી સાગરમતી
જેલમાં રાખતા
દુકમ થયો છે.

પુરધર અને શ્રીમતી શાન્તાબાઈ ' જાણુરાવ
પાટકરને કે માસ સખ્ત કેદ કે ૫૦ દહની
સજ થઇ છે

મીધા સેવાસેના તરથી શ્રીમતી મણિ-

વીરમયામમાં રચાવ બિનને અગે રાષ્ટ્ર
પત્ર વંદન કરાવતા શ્રીમતી અદ્યાગાબહેન
પરેશ, શ્રીમતી રમાબહેન પટેલ, અને શ્રીમતી
સીરીબહેન પટેલ નિરંતાર થવા દતા,

બોરસદ તાલુકામાં ગ્રામ લગતની યાદ તાજી રાખવાના હેતુથી 'ઓ સીતમદીન' ઉચ્ચવા ઓ સીતમ પરિષદ જનન્યુઆરી માસમાં ભર-

ગમખાધ, દીવાળીબહેન, ઝવેરબેન, કંકુબહેન, વિદ્યાબહેન, રધબા, લાડુબહેન, મગાબહેન નાગજીભાઈ, કાશીબેન જીવાભાઈ.

વાનુ નકકી

થયું હતુ. તેને

અંગે બહાર

ગામથી બનેક

બહેનો પરિ-

વદમાં આગ્યા

હતાં તા. ૨૧

મી જનન્યુઆ-

રીએ આ દિન

ઉજવવાતાં પ-

રોડમાં પા

બહેનોનાં સ-

રક્ષસનીકળ્યું.

બહેનોને યો-

દીસે અટકા-

વતાં બહેનો

એ ત્યાજ

બેસી ઠરાવે

વગેરે પસાર

કરવાનું કામ

કરી લીધું

અમી બહેનોને

પટકાપલી જા-

હેર કરી, પ-

રંદૂ તેમાથી

માત્ર નીચેના

૧૩ બહેનોને

૬ માસ કેદ

રૂ. ૧૦૦ ફં-

ડની સજા

લગાડે છે. એ

શ્રીમતી બહેનો

જંગાબહેન વેરીભાઈ, કાશીબહેન

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્મળ બલિદાનો

૨૬૪૦ શ્રીમતી તારાબાઈ	કુંબહ	૬ માસ સખત,
૨૬૪૧ " અમણરેબાઈ સર્મા	"	૩૧. ૫૦ ફંડ
૨૬૪૨ " ચામલીયા નાપક	"	૪ માસ સખત
૨૬૪૩ " બેળીબાઈ પુરંધર	"	૬ માસ સખત,
૨૬૪૪ " ચાન્તાબાઈ પારસર	"	૩૧. ૪૦ ફંડ
૨૬૪૫-૪૬ પાંચ બહેનો	અમદાવાદ	"
૨૬૪૭ " મુદ્દલા	"	"
૨૬૪૮ " બાંકલાબહેન પટેલ	વિરમગામ	"
૨૬૪૯ " મોરીબહેન પટેલ	"	"
૨૬૫૦ " મનોરખાબહેન પટેલ	"	"
૨૬૫૧ " માણેકબહેન	બોરસદ	૬ માસ કેદ,
૨૬૫૨ " સાંકરબહેન	"	૩૧. ૧૦૦ ફંડ
૨૬૫૩ " જંગાબહેન વેરીભાઈ	"	"
૨૬૫૪ " કાશીબહેન શીવાભાઈ	"	"
૨૬૫૫ " શમભાઈ અંગભાઈ	"	"
૨૬૫૬ " દીવાળીબહેન	"	"
૨૬૫૭ " ઝવેરબહેન	"	"
૨૬૫૮ " કંકુબહેન	"	"
૨૬૫૯ " વિદ્યાબહેન	"	"
૨૬૬૦ " રધબા	"	"
૨૬૬૧ " લાડુબહેન	"	"
૨૬૬૨ " જંગાબહેન નાગજીભાઈ	"	"
૨૬૬૩ " કાશીબહેન જીવાભાઈ	"	"
૨૬૬૪ " નર્મદાબહેન પટેલ	"	એક વર્ષ; ૩૧
૨૬૬૫ " કાશીબહેન પટેલ	"	૨૦૦ ફંડ
૨૬૬૬ " સરપ્રાન્તા પટેલ	"	"
૨૬૬૭ " સારદાબહેન કાંદોર	"	"
૨૬૬૮ પૂ. કસ્તુરબા	"	૬ માસ કેદ, ૩૧
		૫૦૦ ફંડ

આ કા-પ-

રાત પરિવદના

પ્રમુખ શ્રીમતી

નર્મદા બહેન

પટેલ, સ્વામત

પ્રમુખ શ્રીમતી

કાશીબહેન પ-

ટેલ અને મંત્રી

શ્રીમતી કાશી-

કાંતા પટેલને

એક વર્ષ સ-

ખત કેદ રૂ.

૨૦૦ ફંડની

સજા થઇ છે

બોરસદ

તાલુકામાં તા.

૨૬ મી. જા

ન્યુ આ રી જે

-સ્વાતંત્ર્ય દિન

ઉજવવાતાં શ્રી-

મતી કારદા-

બહેન કાંદોર

પાળી જ મા

મિત્રકૃતાર ક-

યાં હતાં.

ગ્રામ તા.

૪ થીએ બોર-

સદ તાલુકાની

રાસ ગામમાં

પૂ કસ્તુરબા

અને બીજા

૬ બહેનોએ સરમુખત્યારોની પરિવદ

પ્રપલ કરતાં, પૂ. કસ્તુરબા અને શ્રીમતી

કાશીબહેન જીવાભાઈ પટેલ, શ્રીમતી કાશી-

બહેન રાવજીભાઈ પટેલ, શ્રીમતી ચાંતાબહેન
શરૂર પટેલ, શ્રી. મણિબહેન આશાભાઈ પટેલ,
શ્રી. લલિતાબહેન નાવાભાઈ પટેલ અને શ્રી.

તી ચાંતાબહેન બાઈલાલને અનુક્રમે ૬ માસ
મુખત ૩૬ અને ત્રણ માસ મુખત ૩૬ની
સજા થઈ છે બદ્દિશ્કાર દિનની પત્રિકાએ

કાશીબહેન કા-
લાભાઈ પટેલ
એ જ બહેનો
મિત્રતાર ચ-
પાં દત્તા પૂ
કરણીને ૬
માસ ૩૬, ૩.
૫૦૦ ના દં-
ડની સજા કરી
દત્તા બાઈની
જ બહેનોને
૧૮ માસ ૩૬,
૩. ૨૦૦ દંડ-
ની સજા કરી
દત્તા

સ્વાતંત્ર્ય
દિનને અંગે
આશુંદમાં શ્રી.
દરિબહેન ચ-
નાભાઈને એક
વર્ષ ૩૬ વા
૧૦૦૦ ના
જપ્તિ આ-
પવાની મળ
યક છે.
અમ તા. ૪
થોએ ૩૬
દિન ઉત્તરવર્તા
શ્રીમતી દીવા
ળીબહેન પ-

૨૧૭૨	શ્રીમતી કાલીબહેન આશાભાઈ પટેલ	ચારસા ૧૮ માસ ૩૬,
		૩૧, ૧૦૦ ૬૬
૨૧૭૩	" કાલીબહેન રાવજીભાઈ પટેલ	"
૨૧૭૪	" ચાંતાબહેન પટેલ	"
૨૧૭૫	" મણિબહેન પટેલ	"
૨૧૭૬	" લલિતાબહેન પટેલ	"
૨૧૭૭	" કાશીબહેન પટેલ	"
૨૧૭૮	" દરિબહેન	આજુ ૬ એક વર્ષ વા ૩૧
		૧૦૦૦ નો જપ્તિ
૨૧૭૯	" દીવાળીબહેન પટેલ	"
૨૧૮૦	" આનંદીબી વાલિક મહેમદવાડ	૬ માસ સજા
૨૧૮૧	" ચાંતાબહેન	" ૪ માસ સજા
૨૧૮૨	" ચમળબહેન	"
૨૧૮૩	" દીવાળીબહેન	"
૨૧૮૪	" ધનલક્ષ્મીબહેન	કાઠોડ ૧ માસ ૩૬,
		૩૧, ૨૦ ૬૬
૨૧૮૫	" અરેશબહેન	ભરથ ૪ માસ સજા ૩૬
૨૧૮૬	" કાશીબહેન	"
૨૧૮૭	" ઇચ્છાબહેન	"
૨૧૮૮	" નર્મલબહેન	" ૬ માસ ૩૧,
		૧૦૦ ૬૬
૨૧૮૯	" મણિબહેન ભક્ત	બારડોલી
૨૧૯૦	" સચિદા દેસાઈ	"
૨૧૯૧	" કુસુમબહેન પરી	"
૨૧૯૨	" મન્દરાબહેન	"
૨૧૯૩	" રત્નબહેન	"
૨૧૯૪	" જ્ઞાતીબહેન	"
૨૧૯૫	" એક બહેન	મોટી
૨૧૯૬	" ભલિની પ્રભાદેવી	કચ્છ ૧ અઢવાડિયા
૨૧૯૭	" રોહબાઈદેવી	"
૨૧૯૮	" નર્મલદામળા સિંઘ	" ત્રણ માસ ૩૬
૨૧૯૯	" દેવાસીદેવી	"
૨૨૦૦	" બુલકમા દત્ત	"
૨૨૦૧-૦૨	" બે બહેનો	"
૨૨૦૩	" દેવન બાઈ	"

વહેતવા માટે
સરસ વણી ની
જાવણી મંથી
મહે મદા બાઈ
તાણકાના ૩૦
મા સરમુખ
ત્યાર શ્રીમતી
ચમળ બહેન
પટેલ અને
શ્રીમતી દીવા-
ળીબહેન પટે-
લને મિત્રતાર
કથા છે.
કાઠોડના
સરમુખ ત્યાર
શ્રીમતી ધન-
લક્ષ્મીબહેનને
૬ માસ ૩૬
૩. ૨૦ દંડની
સજા થઈ છે.
ભરથમાં
શ્રીમતી અરેર
બહેન, શ્રીમતી
કાશીબહેન
અને શ્રીમતી
કચ્છાબહેનને
અઢાઉ સજા
થઈ મંથેશી
હોવાથી ૬
માસ સજા ૩૬

ટેલ ખરજવંત કરાવના પકડાવા બની
મહેમદવાડ તાણકાના ૨૦ માં સરમુખ-
ત્યાર શ્રીમતી આનંદીબી વાલિક અને શ્રીમ-

૬ ૧૦૦ દંડની સજા થઈ છે
સ્વાતંત્ર્ય દિનને અંગે બારડોલી તાણકાના
શરૂર આમે પરિશદ ભરવામાં આવના શ્રીમતી

મહિબહેન બકત, શ્રીમતી સવિતા દેસાઈ, શ્રીમતી કુસુમબહેન વસી, શ્રીમતી ગજરાબ-
હેન, શ્રીમતી કરપરબેન પટેલ, અને શ્રીમતી
શુભીબહેન એ ૭ બહેનો ગિરફતાર થયા
દર્તા.

સુખમ્મ હલાદે:

સ્વાતંત્ર્ય
દિનને અંગે

કરાંચીમાં રા-
ષ્ટ્રધ્વજ વહેન
કરાવતાં એક
બહેન પકડાયા.

બંગાદ:

કલકત્તામાં

સ્વાતંત્ર્ય દિન

ઉજવવા માટે

૫૦ બહેનો

સાથે મોટું

સરખસ નીક-

ળું હતું, એ

બધા બહેનોને

ગિરફતાર ક-

રવામાં આ-

વ્યાં દર્તા પ-

રંદ તેમને

પાછગયીછા-

ડી મૂકવામાં

આવ્યાં દર્તા.

મુનશી

૨૭૦૪ શ્રીમતી સરોજિની દે
૨૭૦૫-૦૮,, પાંચ બહેનો
૨૭૦૬,, એક બહેન
૨૭૦૯-૧૩,, ચાર બહેનો
૨૭૧૪,, મુદ્દાપિણી
૨૭૧૫,, પ્રયતિદેવી
૨૭૧૬-૨૦,, પાંચ બહેનો
૨૭૨૧,, મૃણાલિનીદેવી
૨૭૨૨-૨૩,, બે બહેનો
૨૭૨૪,, સાન્નિદેવી
૨૭૨૫,, જ્યોત્સનાદેવી
૨૭૨૬-૨૭,, બે બહેનો
૨૭૨૮-૪૧,, ૧૪ બહેનો
૨૭૪૨-૫૪,, ૧૩ બહેનો
૨૭૫૫-૬૨,, ૮ બહેનો
૨૭૬૩,, પરમેશ્વરીદેવી
૨૭૬૪,, વિદ્યાદેવી
૨૭૬૫-૬૬,, બે બહેનો
૨૭૬૭,, લક્ષ્મીબાઈ ચાંદીબાઈ
૨૭૬૮,, ચન્દ્રાવતીદેવી
૨૭૬૯,, સત્યપ્રભાદેવી
૨૭૭૦,, ગાજુનાદેવી
૨૭૭૧-૭૪,, ૪ બહેનો
૨૭૭૫-૭૮,, ૪ બહેનો

મુનશીજન ૭ માસ કેદ
,, ,, ત્રણ માસ કેદ
,, કોર્ટ ઘડતાં સુધી
બાગલપુર —
,, —
,, —
નાતોર કોર્ટ ઘડતાં સુધી
,, ,,
ગોધીર ૧૧ માસ કેદ;
૨૧ ૧૫ દૈ
,, ,,
,, ,,
અલાહાબાદ —
,, ૧ માસ સજા
બનારસ —
મીરાઠ —
મથુરા —
દિલ્લી ત્રણ માસ, ૨૧
૧૦૦ દૈ
,, ત્રણ માસ, ૨૧
૫૦ દૈ
પટના ૧૫ માસ સખ્ત
,, ૪ માસ કેદ
,, ,,
મથા ત્રણ માસ સખ્ત
મદ્રાસ —

નજીક શ્રીમ-
તી હેલનબાઈ
નામની જિ-
સિકને ગિર-
ફતાર કરી છે.

સ્વતંત્રતા
દિનને અંગે
સરખસ કાઢવા
માટે મુનશી-
જનના શ્રી-
મતી સરોજિ-
ની દેવી અને
બીજાં ૧૧
બહેનોને ગિ-
રફતાર કર્યાં
દર્તા, તેમાંથી
૭ બહેનોને
૭ માસ સ-
ખ્ત કેદ, એ-
કને ત્રણ માસ
કેદ અને પાં-
ચને કોર્ટ
ઘડતાં સુધીની
કેદની સજા
થઈ હતી.

કોર્ટના ઉચ્ચત પાકમાં રાષ્ટ્રધ્વજ ફર-
કાવવા માટે શ્રીમતી નસિની પ્રભાદેવી
અને શ્રીમતી સેતનાગાદેવીને ૬ વર્ષના
ગેરેજાની સજા થઈ છે. સ્વતંત્રતા દિનને અંગે
ગિરફતાર થયેલાં અમલ જામના કન્યા-
શિક્ષાસભના મુખ્ય પ્રિન્સિપાલ કુમારી નવનીન-

વિદેશી કાપડની દુકાન પર ચોરી કરવા
માટે બાગલપુરમાં શ્રીમતી મુદ્દાપિણી અને
શ્રીમતી પચતિ દેવી સહિત સાત બહેનોને
ગિરફતાર કરી છે.

સ્વાતંત્ર્ય દિનને અંગે નાતોરમાં શ્રીમતી

મુખ્યાલિની દેવી અને એ બહેનોને; કાટ' છતાં સુધીની સળ થઈ હતી

મેઘીરમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને એ જિરફ-તાર ચએલાં શ્રીમતી શાન્તાદેવી અને શ્રીમતી જયોદાદેવી અને બીજાં બે બહેનોને દોઢ માસ ૩૬ રૂ. ૧૫ ફડની સળ થઈ છે

સુયુક્તપ્રાંત-ફલ્કી

અસાહાબાદમાં સરમુખત્યારનો એક છુપી સભામાંથી ૧૪ બહેનોને જિરફતાર કરવામાં આવ્યાં હતી. સ્વતંત્રતા દિને એ જિરફ-તાર ચએલાં ૧૪ બહેનોને ૬ માસ સખ્ત ફેદની સળ થઈ છે.

બનારસમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને એ જ ૮ બહેનો જિરફતાર થયાં હતાં બનારસની બી-ઓની જાહેરમાં રાજકીય ફેદી બહેન શ્રીમતી રાધીરાણી સેને કપાળે ચાંદો ન કરવા દેવા સામે વિરોધ ફેલાવી ૨૫ દિવસ ઉપવાસ કર્યાં હતાં. સરકારે એવી પરવાનગી આપી હતી.

મીરતમાં વાંધા ભયાં છુટ્ટેડીને વહેચવા માટે શ્રીમતી પરમેશ્વરી દેવી જિરફતાર થયાં છે

મથુરામાં શ્રીમતી રિઘાદેવી નામનાં સ્વ-યસેવિધાને ૬ માસ સખ્ત ફેદની સળ થઈ છે

ફલ્કીમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને એ જિરફ-તાર ચએલાં બે બહેનોને ત્રણ માસ ૩૬ રૂ. ૧૦૦ ફડની સળ થઈ છે શ્રીમતી લક્ષ્મી-બાઈ ચાંદીવાલાને ત્રણ માસ ૩૬ રૂ. ૫૦ ફડની સળ થઈ છે.

બિહાર

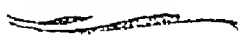
પટનામાં સ્વાતંત્ર્ય દિને એ જ બાણુ રાજેન્દ્ર પ્રસાદમાં પત્ની તથા બહેન સદિત પાંચ બહેનોને જિરફતાર થયાં હતાં. પાછ-બધી બાણુ, રાજેન્દ્ર પ્રસાદના પત્ની અને બહેનોને છોડી મુક્યાં હતાં જ્યારે પટના છલ્લાના મરમુખત્યાર શ્રીમતી ચન્દાવતી દેવીને ૧૫ માસ ફેદની અને બીજાં બે બહેનો શ્રીમતી સત્યવામા દેવી અને શ્રીમતી બાણુના દેવીને ૪ માસ સખ્ત ફેદની સળ થઈ છે.

જવામાં મદાસભા ચળવળ ચલાવવા માટે આર બહેનોને ત્રણ માસ સખ્ત ફેદની સળ થઈ,

મદ્રાસ-પંજાબ.

મદ્રાસમાં સ્વાતંત્ર્ય દિને એ જ ૪ બહે-નો જિરફતાર થયાં

પેશાવરનાં આગેવાન મદાસભાવાદી શ્રી-મતી નિમોદેવી લાહોર આવતાં તેમને ૨૪ ફલાકમાં પંજાબની સરદાર છોડી જવા દુકમ થયો હતો. [૨૬-૨-૩૩

જને માટે બૃહદ ગુજરાત રાહ જોતું હતું

— આ રહ્યું તે પુસ્તક :—

“ સંતતિ નિયમન ”

હિંદુ સમાજના સળગતા પ્રશ્નો:—

માતૃત્વ-આકસ્મિક કે ઐત્રિય ?

મર્યાદિત સંખ્યામાં બળવાન, ચારિત્ર્યવાન બાળકો કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરવા ?
આ પ્રશ્નોનું દરેક દ્રષ્ટિએ અવલોકન કરતું અને તેને માટે વિશ્વાસપાત્ર
અને નિર્દોષ ઉપાયો બતાવનારું પુસ્તક.

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, ડી. પી. એચ., ડી. ટી. એમ., એમ. પી. પી. એચ.
(મેડીકલ એપ્રીસર એફ. હેલ્થ, બેરા મ્યુનિસિપાલિટી, સુરત.)

૧૬ ચિત્રો : : : : : ઉપ પ્રકરણ : : : : : સોનેરી પુઠું

કીંમત રૂ. ૧-૮-૦ : પોસ્ટેજ ભુલું.

બળવાના ઠેકાણાં : ધર્મ વિજય પ્રેસ, પાયધુની, ગોડીછના દેરા પાસે, અંબાઈ, ૩

“ શુભસુદરી ” કાર્યાલય, અને બાણીતા પુસ્તકેલેસ.

સ્વ. કવિ બોટાદકરે રચેલાં કાવ્યોનાં ચાર સુંદર સંગ્રહ

૧ કલ્પોલિની . મુલ્ય : ૦-૧૨-૦ પોસ્ટેજ : ૦-૧-૬

૨ નિર્ઝરિણી : ” .

૩ સોતરિવની : ” .

૪ શૈવલિની : મુલ્ય : ૧-૦-૦ પોસ્ટેજ. ૦-૨-૦

મારે પુસ્તકો સાથે સેનારને રૂ. ૩-૦-૦માં ઘેર ખેઠા

બુવંશાપક “શુભસુદરી” ૧૧૪, જીરગામ બેઠ રોડ,
અંબાઈ, ૪

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણભૂત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમમાંથી કેવળ હિંદી કારીગરને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગપગોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન હોઠો તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો તુક્યાનકારક છે ”

વિદ્વા મહાન રમાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શ કહે છે :

“ સત્રમજ ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થઈ મારા પરચુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપર છું રંધિરા માટે તેમજ રંધિત્રી વસ્ત્રો
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ ધાતુ મને જરાએ
દાનીકારક લાગી નથી. ઉચ્ચ માત્રી વાત એ છે કે ત્રીજા પિતળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સગવડ ધરાઈ છે.

— પી. સી રાય.

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

હેડ ઓફીસ ૧૧ કલામન સ્ટ્રીટ, કલકત્તા.

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા, સુબાધ, મદ્રાસ, રગુન

—દેવોચીપ સ્ક્રમ તરણી ભગવાનેષ "કૃષ્ણ-ગીતા" માં
રાધા-કૃષ્ણ.

ફિલ્મ : વેન્કાટ સ્વપ્નમીઝ, મુંબઈ, ર.

પુસ્તક ૨૦ મું] એપ્રિલ ૧૯૩૩ [અંક ૨ એ

આનંદજળી

(દેવી શ્યામ ધોને દયાળુ, નજીવ મેગમાયા રે-એ દાન)

અમે શ્યાંતાં સરિશર તીરે, આનંદજળી બારવા રે,
 વસાવેના પુન બધે હરેરે, આનંદજળી બારવા રે,
 ફલફેરમ રી રસની ચણી, આનંદજળી બારવા રે,
 જામ જાંતરેથી મોહ્યાંકે વૃદી, આનંદજળી બારવા રે,
 અમે શ્યાંતાં સાવરની પાળે, આનંદજળી બારવા રે,
 નીર મોતીડાં ધણેસાં ઉછાળે, આનંદજળી બારવા રે,
 અમે નાંખી નજર પેલી પારે, આનંદજળી બારવા રે,
 આમ વરસે ત્યાં અમૃતકુવારે, આનંદજળી બારવા રે,
 અમે શ્યાંતાં સરિતાના ધારે, આનંદજળી બારવા રે,
 મળ્યાં ભોગારે એક વનવારે, આનંદજળી બારવા રે,
 ધ્યાન સાધીને મન્ત્ર એણે કુચ્યા, આનંદજળી બારવા રે,
 વિશ્વરૂપ અમ જાંતરે જણુચ્યા, આનંદજળી બારવા રે,
 અમે શ્યાંતાં પ્રદ્યાનુડના આરે, આનંદજળી બારવા રે,
 મહાન્વેશિતા તેજના ડિનારે, આનંદજળી બારવા રે,
 અમે ખાણે બધીને રસ પીધા, આનંદજળી બારવા રે,
 પુનિત પ્રેમનો અખંડ લોકાવ લીધા, આનંદજળી બારવા રે.

રતિલાલ શુક્લ

બહેનબાને

હારે કોળ્યાં કોળ્યાં કુસુમળી કુળ ક્યારા
સંજવની સલિલે સિંચો એને બહેન !
હારે મ્હોર્યાં મ્હોર્યાં મંજુલ હરિયાળા,
એ હાસ હવે ખાતે ખિલાવોને બહેન !

નિર્ભયતાની ગળથૂથી નેક ન્યાયનાં પાન
હાલરડે બજરંગનાં બ્રહ્મચર્યાનાં ગાન

હારે ગાવા ગાવા એ ગાન રહીયાળા
ગેળી એ પંથ ન્યારા ઢેખાડવાને બહેન !
હારે પાવા પાવા ધુંટી પ્રકાશ ખ્યાલા
એ તેજના, વસંતે ફાલો ભેવા બહેન !

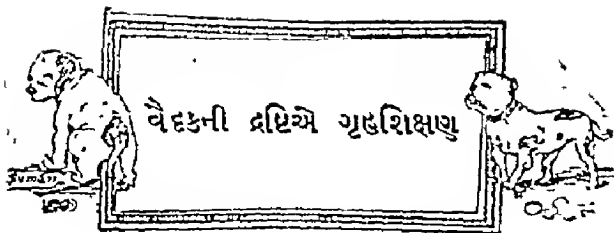
ઉજવળ આતમ હૃદયનાં રાષો હેઠે ઠોડ
ખોળે ખેલણુહારના ભેવા ખેલ અભેડ

હારે ગાળે ગાળે એ આભ-ગાલ હાઠે
ધીંગાણે ધરા ધાઠે મુખવે એ બહેન !
હારે ભગે ભગે દેવી ત્યાં જ્યોત, ભાગે
અંધાર એની આગે ઉલ્લો રહે ન બહેન !

વહને દેવ રમી રહ્યાં નયને સૂર્યપ્રકાશ
ગન મીઠા મસ્તાન એ માનવ કુળની આશ

હારે આવો આવો ચારિત્ર્યને ખિલાવો
લેવા અમૂલ લહાવો બાલુકાનાં બહેન !
હારે ભગો ભગો જગદુન્નને જગાવો
સંસારમાં મુખવો સોહાગિ સ્વર્ગ બહેન !

પ્રાણશંકર જગજીવનદાસ બધેકા

રૂબક દેવ, અમૃતલાલ ત. પટેલ, ડી. પી. એચ,
મેડીકલ એડીટર એન્ડ દેવ, મુદ્રા મુનીશીપાલીસી.

(ભાગ : ૧)

હું (૧) આંગણવાણીમાં પ્રથમ આ
દેશમાં દરેક દ્રષ્ટિએ ચર્ચા કરી છે અને
આંગણવાણીમાં આદર્શ પ્રાપ્ત કરવા માટે
જુદી જુદી સરકારો પોતપોતાને યોગ્ય
લાગે તે રીતે આંગણવાણી આપવા
પ્રત્યેક રીતે રહી છે.

આંગણવાણીમાં, સામાન્ય રીતે ઉપરાલ
જુદા જુદા મુદ્દાઓનું ચર્ચા પણ વિષય
આપવાને પ્રયત્ન પણ થાય છે. સરકારોમાં
થાય છે પરંતુ આંગણવાણી આપની આપણી
દરેક સરકારના બારીકાઈથી નિરીક્ષણ કરીશું
તો આપણને એટલું ચોક્કસ જણાશે કે
આપણી કન્સાલગેશનમાં ચારીરિક ઉત્પત્તિ
અને તુરંતની સામાન્ય રીત આપણની
પુરતી જોવામાં નથી આ આખી પરિણામ
એ આપણે છે કે આપણા આંગણવાણી પોતાની
તથા પોતાના જાગૃતી તુરંતની સારવાર
આપણી નથી અને આપણી પ્રત્યેક કારણ
સ્થિતિ આ કારણને લીધે જુદા જુદા સમય
અથવા છે કે આંગણવાણી પામેલી કન્સાલગેશન
માધ્યમથી રીતે કમળેર અને રાજ્યસ્તરે દેશ
એ અને તેમને દરેક કન્સાલગેશન થી લીધા
વધારે સાબર નથી.

પુરતના દેશમાં આંગણવાણી માધ્યમથી રીતે
માધ્યમ અને તુરંત દેશ એ અને તે
કારણથી આંગણવાણી પામેલી પોતાના
પતિને અનેક રીતે મદદગાર થઈ પડે છે
તેમને કમળેર તો નોંધી કરવાને કમળેરમાં
દેશ એ આંગણવાણી પર ચર્ચાના ઉપરાલ
પોતાના પતિને આપણ કન્સાલગેશનમાં પણ
તેમને મદદગાર થઈ પડે છે આંગણવાણી
પામેલી દિ. રી. આંગણવાણી અને આંગણવાણી
કરતાં સરકાર તો, સરકાર તુરંત નહિ
દેશમાં આંગણવાણી કમળેરમાં દેશમાં
તેનાથી આપણ કે નોંધી થઈ, કમળેર નથી
અને તેમને પણ વધારે પતિને, પરમાં મોડ
લાઈ સમાન થઈ પડે છે એક વિદ્યાર્થી અને
દેશમાં જુદા જુદા મુદ્દાઓ આ કારણને
કમળેર આંગણવાણી પામેલી દિ. રી. પુરતોમને,
“ મેળાકાને મેળાકાના પતિની પતિની
કમળેર આંગણવાણી રીતે મેળાકા પતિની
મુદ્દામાં કમળેર, પતિની કમળેર દેશ
તો એક આદર્શ મુદ્દાઓ પતિની કો છે
વધારે કમળેરો આંગણવાણી પતિની નથી,

તેમને બાળકો ઉછેરવા માટે બાપા રાખવાની જરૂર પડે છે. પોતાના બાળકને ધવરાવવામાં પણ તેઓ દિવ્યપત સમજે છે અને તેમની ઝેઠદર વર્તણૂક જાણે પોતે પતિ ઉપર અને તેના કુટુંબ પર ઉપકાર કરવાજ જાણેલી હોય તેવી હોય છે.

ઉચ્ચ કેળવણી પામેલી સ્ત્રીઓને કુટુંબ પાડવાનો લેખકનો માર્ગદર્શક નથી. સ્ત્રીઓને ઉચ્ચ કેળવણી પણ યોગ્ય રીતે આપવી જોઈએ તેમ લેખકની દ્રઢ માન્યતા છે અને કેટલીક ઉચ્ચ કેળવણી પામેલી સ્ત્રીઓએ આ દેશની અનુપમ સેવા પણ બજાવી છે પરંતુ ઉપર જણાવેલી વસ્તુરિધિતિ આપણે અત્યારે આ દેશમાં મધ્યમ તેમજ તલગર વર્ગમાં સાધારણ રીતે જોઈએ છીએ તે આપણે દીલગીરી સાથે કબૂલ કરવું પડશે. આ વસ્તુસ્થિતિનું ખરું મારણ આપણી કન્યાઓને અત્યારે અપાતી આમી ભરેલી કેળવણી જ છે. આપણી બાળાઓને ઉચ્ચ કેળવણીની સાથે " મહેનત કરવાની મહત્તા " (Dignity of Labour) અને " ગૃહ ચલાવવાની કળા " (Art of House-Keeping) શીખવવામાં આવતી નથી. કન્યા કેળવણીની હાલની પદ્ધતિ આપણી આર્થિક અને સામાજિક સ્થિતિ તેમજ આપણા ધર્મને અનુકૂળ નથી એમ કહીએ તો તે વધારે પડતું નથી. થોડું બહેલી સ્ત્રી પોતાને મજલા થોડા ગાનમાં પરણ્યા પછી વધારે કરી ચકતી નથી અને પોતાને મજલા થોડા મણાં ગાનનો સહઉપયોગ પણ તે કરવા સક્તિમાન નથી. વધારે બહેલી સ્ત્રીઓને બાદમાં સાધારણ રીતે પ્રવેશની જરાજરી કરવા પુરતો જ હોય છે અને તેઓ પોતાને યોગ્ય અને અનુકૂળ ક્ષેત્રમાં કામ ન કરતાં-ત્યાં તેમના જેટલી બચવા તેમનાથી વધારે માનસિક સક્રિયતા સેકડો પ્રવેશ પડ્યા હોય-તેના ક્ષેત્રમાં તે

કામ કરવા મથે છે અને તેમાં તેમને સાધારણ રીતે નિષ્ફળતા મળે છે. અને તેથી તેમને મજલી ઉચ્ચ કેળવણીનો સહઉપયોગ થતો નથી.

સ્ત્રીઓનો શારીરિક બળિયો પ્રવેશ કરતો નાણક હોય છે. સ્ત્રીઓના કમનસીબે આ દેશમાં છોકરાંની, બચપણમાં જેટલી સંભાળ લેવાય છે તેટલી સંભાળ છોકરીઓની લેવામાં આવતી નથી છેલ્લાં પચીસ વર્ષમાં હિંદુ સમાજની આ મનોદશામાં થોડો બહો સુધારો થયો છે પરંતુ આ દેશની લગભગ દરેક જેટલી બાળાઓને યોગ્ય ન્યાય નથી મળતો અને તેમના કુદરતી હક સ્વીકારવામાં નથી આવતા તે વાત આપણે મને કમને પણ કબૂલ કરવી પડશે. આ બધાં કારણોને લીધે આપણી સ્ત્રીઓનો શારીરિક તેમજ માનસિક વિકાસ જોઈએ તેટલો થતો નથી. વધારામાં તેમને ૧૩ થી ૧૮ વર્ષની કુમળી વયમાં માતા બનવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. સોળ વરસની બાળાને " સુદરી " માનવાની બેઠકી માન્યતા આ દેશમાં કેમ જડ પાલી બેઠી હતી તેની લેખકને સમજ પડતી નથી.

વેદક અને તંદુરસ્તીની દ્રષ્ટિએ સ્ત્રી કેળવણીનો કમ ગોઠવવામાં આવે અને તેને અનુસરીને આ દેશમાં બાળાઓને કેળવવામાં આવે અને જોખામાં જોખી ૨૦ વર્ષની ઉંમર પછી જ ને છોકરીઓનાં લગ્ન કરવામાં આવે તો આપણા દિંદી સંસારનું ચિત્ર નજીકના ભવિષ્યમાં વધારે ઉજાણું બનશે.

વેદક દ્રષ્ટિએ ગૃહસિદ્ધિ આપવાનો વિષય ઉચિત દ્રષ્ટિએ આપણને કદાચ ગૃહ લાગશે પરંતુ ને આપણે આ બાબત ખોટી માધ્યમી વિચાર કરીશું તો આપણને આપણી પ્રજાની શારીરિક બળમતિને સુધારવા

રવા ખરે ઉપાપ આની અદરજી મળી
આવશે.

અત્યારના કન્યાઓના શિક્ષણક્રમમાં
ફક્ત માનસિક કેળવણીને જ અગત્યનું
સ્થાન મળેલું છે. આપણા કેળવણીકારોએ
ગણતંત્ર જે પ્રત્યેક આ દેશની સેંકડે લા
ટકા ઓળોના ઈરમનમાં ગૃહશાસ્ત્ર કરવાનું

જ સમાવણું હોય
છે અને તેમની
જીવનનો મોટો
ભાગ રસોઇ કે-
રવામાં, અન્ય
ગૃહકાર્ય અને
બાળકોને ઉછેર-
વામાં જ પસાર
કરાવે છે છતાં
તેમને આ ત્રણ
ઉપયોગી વિષ-
યોનું જ્ઞાન તો
આપવામાં આ-
વતું જ નથી.
આપણી ધણી
ખરી કન્યા જા-
ળાઓનો શિક્ષણ
ક્રમ, પશિત,
સખતું, ગૂંચતું
ભરતકામ અને
સંગીતમાં જ સ-
માઇ જાય છે
નિસાળોમાં મ
જાતું આ માર
પરિ વિવરણ આ-
પ્તન આપણી
કન્યાઓને આ

શું ગૃહિણી બનાવી શકે છે કેમ તે બાબત
આપણે ગંભીરપણે વિચાર નથી કર્યો. કેવે
વિદ્યાર્થી આ વિષયમાં સંપૂર્ણ સંજીવન જાન
કર્યો છે પરંતુ તે પણ પૂરતો અને સતેષ
કારક તો નથી જ.

વૈદિક દ્રષ્ટિએ ગૃહશિક્ષણના પ્રકારમાં નીચે
જણાવેલ વિષયો જાન્યત્ર ઉપયોગી છે:

નારીને સંબોધન

લેખક કવિવર શ્રી-દનાય દામોદર

જવારનાર શ્રી. રામનુજ વેલ

હે નારી ! તું કેવળ ઈશ્વરી જ નહિ
પણ મુખ્યત્વે કૃતિ છે; મનુષ્યે તને તેનાં
હાથનું સોંપેલું અર્પણ કરે છે

નિમ્નો તારે ભરે કામનાના સોનેરી
વારણી કામ તુરે છે; કન્યાઓ વારી મથાને
કરેલ નૃત્ય અમાત્ય અર્પે રજા છે

તને અધિક સોંપેલની અભરતા સમુદ
અમુલ્ય ધાતી. અચાપ હંદી અલ્પે કુરજ
અને ક્રોધ-કપાલો પરિવર્તે ખીરેલા પ્રાણે
તારે જાણે પર છે

પ્રાર્થના હાથની તુલ્ય તારાં લોચનને
અલોકિત કૃતિ સમર્પે છે

તું અર્પે સી છે અર્પે સત્ય છે

(૧) યરોર
વિજ્ઞાન તથા અ-
ન્ય રસાસ્વન
જ્ઞાન

(૨) સામાન્ય
વૈદિક જ્ઞાન, અ-
દારી મારજત
અને મહત્ત્વ
મરે તાત્કાલીક
માર

(૩) તદુ-
રસ્તી અને વૈદિક-
ની દ્રષ્ટિએ રાંધણ
કળાનું જ્ઞાન

ઉપરના ત્રણ
વિષયોનું જ્ઞાન
આપણા સ્ત્રી-
મને કેવી રીતે
અને કેટલું વધુ
ઉપયોગી થઈ પડે
તેનું વર્ણન કરે
પત્રીના સ્ત્રીઓમાં
આપણમાં આ-
વશે.

સાહિત્યકલ્પિત સ્ત્રી*

[મીરાંબી દયારામ સુધી]

લેખક:

શ્રી સુરેશ દીક્ષિત,
એમ. એ., એમ. એસસી

ગુજરાતી ભાષા ગમે તેટલી જુની હોય પણ તેનું સાહિત્ય એટલું જુનું નથી કે જેના પ્રાચિન અને અર્વાચિન એવા વિભાગ પાડવા યોગ્ય ગણાય. ગુજરાતનું પ્રાચિન સાહિત્ય એટલે સંસ્કૃત સાહિત્ય કહેવું યોગ્ય છે. ઇ. સ. ૧૪૦૦ની સાલથી લગભગ લિખિત મોઢક ગુજરાતી સાહિત્યની શરૂઆત થાય છે. પરંતુ તે પહેલાં પણ ત્યારે સંસ્કૃત એ રાજ્ય, ધર્મ અને સાહિત્યની ભાષા હતી ત્યારે પણ સામાન્ય વર્ગમાં સંસ્કૃત કરતાં પ્રાકૃતજ બોલાવું. જુના સિદ્ધાંતો અને મંસ્કૃત નાટકો ભેગું પ્રાકૃત બગી ગયું છે. સંસ્કૃત ભાષા સર્વ લોકની ભાષા હતી એ કહેવું વાસ્તવિક નથી હતાંય રાજ્ય, ધર્મ અને સાહિત્યની ભાષા સંસ્કૃત હોવાથી આજે ગુજરાતી માહિત્યની નસેનસમાં તેના પ્રયોગ પ્રવાહ વધી રહ્યા છે ભાષા કરતાંય શરૂઆતના ગુજરાતી માહિત્યના વિચાર વાતોવરણ સંસ્કૃત સાહિત્યને વધારે સામ્ય છે. ગુજરાતી સાહિત્ય મંસ્કૃતની ઝાંખા નકલ હતી. આજનું ગુજરાતી સાહિત્ય તેનું નથી, એથીજ આપણને અર્વાચિન અને પ્રાચિન જેવું સાહિત્યમાં નથી હતાંય ભેદ પાડવા તરફ મુગ્ધ થાય છે. થોડી સદી પછી આજનું સાહિત્ય પણ પ્રાચિન ધરે.

આજે આપણે ધર્મ અને સાહિત્યને એનામાં અને અસબધ ગણીએ છીએ. આજની પાયસો વર્ષ પહેલાં ધર્મ અને

* શ્રી ગુજરાતી લિટ્-શ્રી મંદળ સમક્ષ તા. ૧-૩-૩૩ ને રોજ વાર્ષિક નિબંધ.

સાહિત્યનો ભેદ કપાસ અને સુતર જેવો ગણાતો. ધર્મપુસ્તક સાહિત્યમાં ન ગણાતાં પણ સાહિત્ય ધાર્મિક ગણાતું. ધર્મનો અર્થ વિસ્તૃત કરવાને સાહિત્યનો ઉપયોગ થતો. આથીજ આપણા ધણાખરા સાહિત્યકાર ભક્ત, ભાટ, કે કથાકાર છે. કેટલાક તો મુશ્વરના અંધ રૂપે પૂજાય છે.

સાહિત્યમાં કદાચલા પાત્રો મુખ્યત્રિ પુરાણ, રામાયણ કે મહાભારતમાંથી લેવાયતાં છે. આ ધાર્મિક પાત્રો ઉપર વ્યક્તિગત લખાણનું માહિત્ય એકદુ કરીએ તો ખીજી મહાભારત, ખીજી રામાયણ અને ખીજી પુરાણ જેમનું વધી જાય. આનો સ્પષ્ટ અર્થ એટલેજ થાય કે લેખક નવનના થાય, તેની કદના કવચિત નથી ઉદ્ભવે પરંતુ તેમનાં માણસો, દેશ અને કાળ એનાં એજ રહે. એ દિસાએ આજ આપણે કુમુદ કે મંજરી ઉપર ખીજી નવલકથા જોડી ચકીએ.

પ્રજાની સંસ્કૃતિનો તોમ ઓને અપાતા અન્માન-ઉપરથી કરી કદાચ કાયદા કે ધર્મના પુસ્તકમાં લખાયેલાં દરબજે એક વાત છે અને દરરોજ છંદગીમાં તેજ વર્તનની વાત જુદી છે ધર્મ અને કાયદામાં ઓને દેવી ગણવાનું લખ્યું હોય-તે શક્તિરૂપે પૂજાતી હોય-પણ નિત્ય આચારમાં તેના તરફ નિર્દયતા બતાવાતી હોય એ ઉપરાંત વ્યક્તિના અનુભવ પ્રમાણે કોઈ ઓને માન આપે તો કોઈ મિછારે ઓ પ્રત્યેના અનુભવોની પરંપરાને લઈને ઓ માહિત્યનું સદાય ખીજના

પુણ્ય જેવું પાત્ર બની રહી છે. આ દેશમાં દીવસે દીવસે અંધારાની આમાણક રિયતિ બદલાતી ગઈ તેમ પ્રાચિન સ્વતંત્ર અને ઉચ્ચ વાતાવરણ ટકવાને પણ સાહિત્યને અનિવાર્ય હતું. સાહિત્યમાં શ્રી લોકસુખક જેવી છે. મુખ્યશિ શ્રી પાત્ર ઉપરજ ન્હાની વાતથી મોટી મોટા પુરાણ ગ્રંથાવલો છે મોટી સહાર્થ પણ તેઓને ખાતર લક્ષી થતી કામપણ પ્રકારે અંધારા આવાસ સુખ કે કુખનું કેન્દ્ર બની જાય છે સાહિત્યમાં પડવું આનું પ્રતિબિંબ સમાજનું રિયતિ-શૈલિ હોય.

ગુજરાતી સાહિત્યનો મુખ્યપ્રવેશ મીરાંબાઈએ સમજ્યો છે મીરાંબાઈ એક પણ નવું પાત્ર સરળ નથી. તેની કવિતા અંધારાના કામળ દસ્તાકીર જેવી છે તેણે સસારમાં મુશ્કાતા હવેના ઉમરા કુણું નિમિત્તે કલાકા છે. કંઈક લડી જાંબના પાછળ બારમ થવાનું જોમ અંધારામાં છે એ મીરાંબાઈ સ્પષ્ટ કહ્યું છે—પછી તે જાંબના પ્રેમની હોય, પ્રેમની હોય કે બાળકની હોય

“સસારે આમરો અંધારો સહારો,

સામું સહારો સળો રે,

એના પ્રલેખાર કંઈ ના ચીકે રે,

એને આગુણીએ નાંખી પૂણી રે”

સસારના કુખમાં દગાટી અંધારો આ બળાપો છે. સામું સસારને અંધારો જ નથી. મીરાંબાઈ કવિતા આત્મચરિત્ર જેવી છે તે કરતાં આત્મચરિત્ર જેવી વધારે છે. પ્રેમ પાછળ રહેતો ત્યાગ બહુકી હોઈ છે

નરસિંહ મહેતાનું સાહિત્યએટલું સુગમ-રીક નથી એનો સુગમ “અકિં”માં સમાવી દીધો હોવાથી તેનું સ્વરૂપ સ્પષ્ટ કાપાને લગાડવું પડીત નથી નરસિંહ મહેતાએ અંધારો કુણાન ગાયા છે. તે સસાર અને રંગમાં તરંગો છે “આગુરી પેડાશી”માં અંધારો સોળ સળુગાર વળુંવતો જોઈએ

“દરજ સતમા પ્રથો પળે, મંજન કુણું તેણીવાર,
સુખ ચંદન અંધારે, સુખંધ લઈ આપાર
ચીરચંપક સાડી પટાળી, જોપતાં તે પહેલો અંધ,
કુખમાં મધુરું દસરી, નારી તેણી કુરંજ
સીધી કુલી રાખી, તેણે તે કાળજ રેખ,
લીલવત સોઢે ચાંદણી, તેણીએ તે વળગ્યો સોખ
નિરમલ મોલી નાકમાં, અંધારે પહેરી ઘાલ,
અંધાર અંધાર જોપતા, વાળનું ચોલે ઘાલ.
મોલીઆળી જામર કંઠે, હર જોલાવન દાર,
ચોળી પહેરી કસકસી, હર કે કણને અંધાર
સરિસો દાંતે સોલામણી, પીડી મુખમાં બળુ;
કાંધુ સર્વે સોલામણી, ચાંદણી હર વિખાલ
ચરણે નેપુર કુખરી, વીંછામાં તે અંધાર સોલે,
નખ સિંગ મતાં સુદર, મુનિ જાનનાં મન મોલે
દસામની ગાળગતિ, હરી દસરો લઈ;
હર અંધાર જે જોપતા, મુખકું તે અંધાર મયક
મુખકે તે મધુર મોલી, દલવે ધું મોલે અંધ,
(પદ ૫)

તેની અંધારો કીડતને કાલાવે છે, પ્રેમ-રસ એમની પાલકનાલા છે. સરીસળુગાર એમનો ઉમરા છે. આજે આપણને જેવું જોઈતા પહેરવાનું ગમે તેવું તે કાળના મોઢેને પણ થઈ

ગરબા બને રાસ ગુજરાતમાં રહ્યા છે. રાસનો ઇતિહાસ કુણાના રાસ તરફ રવાના-રિકે એથી જાણ નરસિંહ મહેતાએ રાસનું વર્ણન કરતાં અંધારો અંધારો હોય છે—
“ગમની સર્વે ડાંચે મળી, ચાંદણી વદાવન રાસ;
બાવના ચંદન હાંડણી, રમી આપલ પાસ
રાસકીડા રમે માનની. ગુણુ આંચે મોલિંદ;
કાંઠાના કંઠે સ્વર કરે, સ્વિયર થઈ રહ્યો ચંદ
મોલ વાળ્યા સર્વે ગમની, સોઢે સર્વે ચાલુગાર;
દાર હેવાના હલેતાં, જાંઝરના જામર
પલટવાળી પટાલગી, મોરી ચામળા નારી,
કડગામર હરી રહી, અંધાર આંચા મોરારી
ચિત્રવન ચણે ચાલતાં, યાવ દમદમમર,
મનવણી પ્રકાર વાંછ રહ્યા, મોય ન લહે પાર
સળે કાંચ કેતા કુણે નહિ, જાણે જાણી કાણી
આથી આગળ વધીને “સુગમમાળા”

અને " સુરતસંભ્રમ " વાંચતાં આપણા મનમાં શ્રી અને ધુન્ધારને સાથે મૂકી દેવાનું મન થાય છે. " આશરણ " ની તેજસ્વિતામાં તેજે શ્રીસ્વરૂપ ચિત્રાયું છે.

નરસિંહ મહેતાથી પ્રેમાનંદ એ જન્મ લાંબી કાળ છે. પરંતુ પ્રેમાનંદ એ નરસિંહ મહેતાનો ભક્ત અને ચરિત્રજેષ્ઠ દત્તો નરસિંહ મહેતાની ' ભક્તિ " ની એનામાં જોઈ છે. ભક્તિના પુલકાનમાં એના શબ્દ નથી વિરામ્યા તે સાદો કથાકાર છે. પૂજ્યજીની બધાર તે પોતાના પાત્રો ગોઠવવા નથી ગયો. એમાં, રાધા, દમયંતી જેવા પાત્રોને પોતાને યોગ્ય લાગે એમ ગોઠવે છે તેનાં બધાં મારાં આખ્યાનોમાં શ્રીએની હૃદયવ્યથા, દેહકષ્ટ કે દેશના દેહ ચિત્તરવામાં આખ્યા છે પર-જીવાના કોડ કરતી એમાં કે નજના પ્રેમમાં વ્યથા ભોજનતી દમયંતી એજ એની અનુ-પમ ચિત્રો કરી શકાય પરંતુ પહેલાં અને પદ્મણ પછી એમાંને દોઢે કરી એના એજ દુઃખે આવે છે

" સ્વામી કેશ સંજ નહોં નારીને,
એથી જીલ્લુ યું નરસુહ;
દને આશા થી પરજવા તણી,
મારું એવન બધે જાતું " ર "

× × ×
" જલ નિન નેત્રું માનસદોષદ,
અંદ્ર નિન નિશા નેતીલ
એમ ૬૫ વિનાનો ભક્તિન,
હું અમાવળી લેતો ર. "

પરજીને માસરે જતી એમાંને ને ઉપરેઠ આપે છે તે આનેજ બધુંજ સંભારે દીશે:

" રાત્રી જીવાત સંભારિતે જ, શાપ અનુભવ નવ કરિએ,
જલ કાં રેત ન મુકિએ, બધું જાણે જલ ન પડેતીએ
કામ અર્નાં ભવ ન્યાં રાધિયે, ન રાધિયે કાંઈ અપાં,
પૂજ્યા જો મુખ છાંરે, નેતીએ જાહે અરં,
પાવ ખેલે નવ રેહિયે, છાપા શાખીએ જલ હારે,
અધું જોઈ કહિએ, રાખીએ કાંઈ અધિયારે

સંતાપ સાસરે ન કાંઈએ, પિયરને ન જાણિયે,
લક્ષ દુઃખ લોક સાસરે, પલ્લુ સ્વામીને ન જાણિયે,
કાસી માણસનો સંજ ન કીને, નીચને મળે માણું સદી,
સામુ રીસ કરે પળી, પલ્લુ સાચો જોઈ રાધિયે નહિ
સામુ નવું દને નેશાળીની, સેવા ભક્તિ કરને બળી
પર ધર નિત્ય જલજે નહોં, ત્રયે હલકાઈ વાયે આપણી
મેરે સ્વરે દસીએ નહોં, કોઈ સાથે તાળી નવ રીલમે,
લમાં રહી વંધાડે મારે, પુત્રી પાળી ન પીલમે
ભરવાર પડેતું જામીએ નહોં, જાણ હાંસિયે જામીએ તાવડે,
દુઃશરીએ નહોં સેવક આરે, મન શાખીએ સર્વ સંવડું
માત પિતાને ક્રાંત ભક્તીની, પિયર મુખ ન સંજાનીએ
આને ભેસો છલ કરીને, કુળની લાજ જાણીએ,
સહુને બમડું જોઈએ, બાપ અર્ધકાર કરીએ નહોં
દશર્ધ જલ નિત્ય શાખીએ, સુખ દુઃખ સમન

મળીએ સદી. "

પ્રેમાનંદે કાશ્મીલામાં દેરેલું શ્રીનું ચિત્ર
નરસિંહ મહેતાની " લોકશી " નેત્રુંજા છે.

" પંચરંગી જોઈથી માવે રે,

બાળુબંધ જુડા કાંચે રે

નરી અંજીરી કંઈજ ચૂકે રે, ।

જેતાં અવશા રીસે પલ્લું રી રે

શીખજી શાખીને જોઈ રે,

અજે દિનાર પ્રમદવા કાઢી, રે

નારે નસરે બાસ ધીરી રે,

શોભે અંખ આલ છે રસીલી રે,

મણબંધ મેઝૂલો આજા રે,

શોભે કાંત રંગ્યા છે કાળ રે

અમો અમો કંઈજ કહી રે,

અજે જુવન મધ દેખવેલી રે;

કેસર અંદન ને કરવરી રે,

વપુષેપન વાસ અપૂરી રે

પાશાં ધીર જરજાં ને યોગી રે,

લાંબી શેખરી સદી પડાચી રે

કેઈ પધની ચિત્ર જોઈ રે,

કેઈ સામલકી કેઈ મોરી રે

(રાજીવીય :)

× × ×
" જાણે નેપુર કેરો અંજી,

અંજી અંજીવડનો કંજી,

અંજીવડે પંડપડનો રાજી,

મે કું અપુર કાંઈને અંજી "

(નરસિંહ ન ૧૦)

એધીયે આગળ વધીને તે ચરીરના
માત્રાનું પશુ વર્ણન કરવા ચૂક્યો નથી

‘હું અમોચની મુજહોચની,
છે દલિલ લક્ષણવતિ એ,

નિભ મન ઉલાસી, વેણુ વાસી,
અલક લટ નિવસતિ એ.

શુભ બાલ કળકિંત, રત્ન કળકિંત,
બરખાં મન લોલિયાં

કુપ કુવાસિયું, અધરબિંદુ,
કુકુટિ ભમર બે કુળ છે,

બે નેત્ર નિર્મળ, કિસે છે કમળ,
ફૂલ ફૂલ્યા કલ છે.

આગેલ અગળ, અપલ ખગળ,
ફીન મુખ બે દરિયા”

“હાલિ દમયંતી ને જુલ ખજેયો, તેના
તો તારા હવા,” એવી અલૌપીક કંઈ તેની
અસીન્દર્યની કલ્પના છે અને કલ્પના
સાથે રમ. સુમંદ, શય અને શોભા ચિતરી
તેને ચિત્તાકર્ષક બનાવવામાં આવ્યું છે.

ઉપરની સર્વ કલ્પનાને આજુએ રાખી
કદમ નવાં ચિત્ર ઉમેરેલો શામળભટ છે.
એની કલ્પેશી અને ચાલાક, વિદ્વાન અને
કાષેલ છે તેઓ સ્વર્ગીય સ્વરૂપ કરતાં
પૃથ્વીનાં સુખનું ખંજોર યો છે અત્યાર
સુધી પરજુલુ એ અંતિમ ભર્મ મણાવેલો પરજુ
શામળનું અને પાત્ર કુંવારા રહવામાં લ્હાવે
માને છે, પોતાની પરીક્ષામાં પાસ થાય એવા
વરને પરજુલા એની ચાલાક અંતિમો જ
લખ બેસે છે આ છોકરીઓ પુરુષ સાથે
સરસાભામાં ઉવે છે, કુસુમને ધડતાં ગોવધ-
નરામને શામળની એકાદ અંતુ’ સ્વપ્ન
આવ્યું હતું તેની અંતિમ પ્રજ્ઞાલિલા બગ
કરી છે. ખરેખર એમને તકાવત તેમના
માનસ અને વર્તનમાં છે. અસીન્દર્યનાં
વખાણુ કરતાં શામળની’ કલ્પના કવિત્વપૂર્ણ
બને છે

“અદ્વંદની ભૂકુદી શબ વાંક, ચિંદાદરિ કટિયા શાંક
હસામામની જગમામિની, શાદૃષ્ટ શોભે અમિની;
એવી પુષ્પ લગાની વેષ, એવી વાલીમાની વેષ

એવી ચપાકેરી કળા, એવી વીરળા કળા બલી,
એવી રત્નાગર કળી, એવી શોભે સુરસુંદરી
એવી કાષ્ટ રીધે નાચણી, નહિ ચામો એની સાપણી,
એવી રત્ન કમળ લીલી, એવી કારખોરી પુલકી”

શામળે અંતિમ સુહૃદાય માગ્યે તોળ્યા

છે અને તે અક્ષલના બકાર કરતાં શોભાનું
પુતળ વધારે માને છે શામળથી અને ઉપર
આલેખીની શરૂઆત થાય છે

“અને તો પછે લાચોમ, મુંડા માં દુરથી આજિયે,
અંતિ આલેશકિત કહેવાય, અગિત એ ગિતિ નવ ભય.

અવધ સપળા સહિ, છે મોટા ને-છોટા;
વધ વરતે નર સર તે લલે, ભુવાની બધારે ધણી

અંતિ નાંક દંભર, તોય તેને નવ લણી;
દંદાપણ રેશે દંભર, તોય પ્રાપ્તમાં મણી.

મુરજ કો ને મહિપતી, અંતિ પાલ કરે બાનિય;
શામળ કહે એ દોષ સાધવી, પશુ-પ્રાણી પશુ પાનિય.

અંતિ પેશમાં વાલ, રહે ન લસી કે શુદી;
અંતિ બહિ ને વાલ, રેશમાં વાગે હુદી.

નારીને વધ નાથ, બુદ્ધિ તેની તે આજિય;
નારીને વધ નાથ, અંતિમાં અક્ષર મળે”

અંતિનાં વખાણુ—

ને ધરમાં ધરનાર, શામળ ઉપર રેશે,
ને ધરમાં ધરનાર, પિંડ પાત્રી પશુ હેશે

નાર નિના નર રેશે, તય રાજિ નહિ કોષ,
નાર નિના નર શોર, નેર નર બેસે બોધ

નારી નરજી અર, સુખ રેવણુ કરેસેવા,
સને પ્રન્થમાં લાગ, લાલ નર લાગે લેવા”

અત્યાર સુધી આપણે એક કે એકએક

સાહિત્યકાર અને મુવાન અને રસિક કલ્પે

છે ધણી ખરી વાર્તા કે નવલકથાનો આપણા

જમાનામાં અંત લગન પછી આવે છે,

પહેલેની કવિતામાં આખ્યાનના અને પુત્ર

બન્ધ પછી આખ્યાનનો કે વાર્તાનો અંત

આવેનો ડોરીના ચિત્ર સાહિત્યમાં ઝાઝા નથી.

શામળે આવું એક ચિત્ર દોષુ છે,

“ રમત્રમ કરતી રંધા, રહે પાળી ને પોષી; ”
 યથા સિયિલ શુભ્રાત્ર, દેશજન કહેશે ડોશી-
 હૃદ” જોળનડું” ભેર, નર શુભ તેના આતા;
 પડી અથા પછી દંત, ચોટપદ કંઠે સદે માતા;
 વાંકા અંજોડા વાળતી, શુભ ચણનાર ધરે સદૃશ
 ધોળે કેરો કર લાકડી, છુટી થઈ દીડી બદ્ધ
 ધોળા થાયો કેશ, કાઢી કહેવાયો ડોશી
 વિપરિત થાયો વેષ, તનૂ પાળીને પોષી;
 ચરધાર છુન્યો યુગ, નમી ભરો બે મેણા;
 પહે દેહમાં નેહ, વદાયો વિપરિત વેણા ”

નક્ષત્ર જેવી શામળાની નારી મૂઢી
 આપણે જસ આગળ વધીએ ઓએ સતી
 હોય તે આદર્શ ગણવાનું” ઠિંકું સંસ્કૃતિએ
 સ્વિકાર્યું છે સતી એટલે પતિવ્રતમાં દેહ
 હોમનાર એવી કલ્પના છે. લાંબે કાળે આને
 અર્થ મૃત પતિના દેહ સાથે ચિતાપ્રવેશ
 કરનાર થયો છતાંય સતી એટલે આપણા
 મનમાં સદ્વર્તન એમજ રમી રહે છે
 મુકતાનંદ નામના એક સંન્યાસીએ “ સતી
 ગીતા ” (કા. દો. ભા. ૨)માં મતી શુ ન
 કરે એ લખ્યું છે

બ યોલે પરપુર સત્રે, પતિવ્રતા જનજેદ,
 નતિ-વણીક-ટુલ-વેલ સાથે, યોલે અનરય હોય તેહ
 નાશી કાઢને નવ દેખાડે, પહેરે તે ધુડી પર્ણત;
 સ્વન કપાડાં નવ કરે, ન હસે દેખાડી દંત.
 પતિને પતિના સબંધીના, ન કરે દ્વેષ લગાર;
 કૃતિ-પૂતારી-વેરયા સંગે, લેણ ન રાખે પ્યાર
 નબરા મારતી નારી, એજણ ચિનવા જે હોય,
 શોભણ રહી વળે કપટ મુલિ, સમતિ એજ ન સોચ

જનસમાજ કે કષ્ટજ ભેષ, સતિ ન ભવ્યદ્વિવર્ત,
 તિરય નય ન એકત્રી, ધર રહી બને લગનવત ”

આશ્ચર્ય થતા જેવું તે એ છે કે પતિ
 પાછળ ચિતા ઉપર ગાળી મરવું એને મુકતાનંદ
 આત્મધાતુ ગણે છે

“ પુરુષની પેઠે માનનીને, આત્મધાતુનો દોષ;
 અદ્યપ્રતિ અબળાઓની, તેને બળે વાચ સંતેલ.
 સ્વર્ગ મુખ અતિ વચ્ચ જે, તે ધારે મનમાં આશ;
 આત્મધ વડુ પાપ ન સજે, પાવકમા કરે વાસ. ”

એજ મુકતાનંદે વિધવાવું વર્તન જવાતતા
 રાગ, રગ અને ચણનાર તાબા અર્થા છે

“ લેણ ન તન ચણનાર રાખે, જે રાખે શિર કેશ;
 જટા જેવા વણીને રાખે, શોભાવે ન નિજ વેશ.
 તેલ ન ધાલે કેશમાં, નવ ઓળાવે સતિ એહ;
 શભ તીરથ શુભ પર્વાણીમાં, સુડી નંખાવે તેહ.
 આપતિ કાળ ન હોય તેા, વિધવા જેમ એક વાર;
 રોઆકિક ઉપદ્રવ થયે, નવ રાખે એ નિરધાર.
 ધર્મહીન જે કામની, તેનો સતિ ન રાખે સજ;
 પદ્મવર વિધવા ન પોટે, જે ન હોય રાગી અંજ.
 નગન થઈ નવ નદાય સાધવી, કોધને કરે દુર;
 રોઆકિક ચિતા તેલ તનમાં, સતિ ન ચોળે નર
 વિધવા નાર ન લોખવે, ‘સુમંધી વસ્તુ લગાર,
 સુમંધી સુખ્યા થકી, યાય કરમાં અનંત વિહાર.

કાળુવચ્ચ કસુબીયું, નવ પહેરે વિધવા નાર;
 ચંદન પુષ્પનો દાર, સુડી, સતિ ન ધરે લગાર
 ન સારે કાનળ નયનમાં સેયે ન મરે સિંદૂર
 ધાતુ સોઢ વચ્ચ ન પહેરે, ન પહેરે ધરેણાં નર
 ઝીણાં વચ્ચ ન પહેરે વિધવા, જેમાં નીતમ ભાવ
 એવા વચ્ચ ન પહેરવાં, જેણે કહી જણાવે ભલ
 વિધવા નાર ન પહેરે કચલી, ન રંગે કરનંજ-દાત;
 પત્ર ન રંગે કુલ ન શુભે, સતિ રહે લણી શાંત.
 સતિ ન ચોઢડે આંદો, નવ સ્વાસ્થ્ય સરખી થાય;”

આવીજ ઢાળુ પુરોહિતમાં નામના કવિએ
 ૧૦૦૦ છાપાને “ નારીબોધ ” લખ્યો છે.
 તેણે પણ ઓચારિત્યું વણું ન શોભાસપદ તો
 નથીજ કયું. “ શુભ્રાતી સાદિત્યના આ
 વચગાળામાં ઓ પાત્રોના સર્જન કરતાં ઓ-
 ઓને સંધારતી, તેમને બોધ દેવા, તેમની
 બોડખાપણુ જણવતી વિગેરે કવિતાનાં અંજ
 થયાં હતાં. આ જનને શિવાજ કે આવરમકતા
 દલપનરામ અને નર્મદાચક્ર સુધી પણ
 આદર્શ આવેલાં આથી આટલું તો માનવાને
 કારણ છે કે શુભ્રાત્રમાં સામાજિક લાંબન
 વધતું હશે અથવા તો આખ્યાન. વાર્તા કે
 ભજન છોડી સાદિત્યના અંગ બોધ-ઉપદેશ
 થયાં હશે. એથીય આગળ વધી કવચિત્
 દુનિઆથી પર થયેલા સાધુ સંન્યાસી સાદિ-
 ત્યકારા મગાજનો મેલ ધોતા હોય ! છતાંય
 એજ પ્રતો છે કે ઓ તરફ ચકાવિ લખલ

ધમ્મ દત્તી કળિયુમના બજુદાર વાગી રણા
હતા એવિદરામ નામનો એક કવિ કલિયુ
મનો ધમ્મ જતાવતા કહે છે—

“ધમ્મને વડુએ ધોલે માર્યો, પરતર દેખી રાજી રે,
નારી પતિને શીખામળ દેશે, તેને કહેશે પાછ રે

ખળીઆળીનાં શિયે વજ્ર, હાથે રાધ્યો હાથી રે,
એન બનેલી બારણું ન દેખે, પસલી લેશે સાળી રે.”

આ સર્વથી વિખુદો પડી ફરે પાછો
ભકિત જેવા રસિક સુર કઠાકનાર દયારામ
છે છતાંયે સ્વાનુભવે કે પરાનુભવે ઓ પ્રત્યે
શકિલ હૃદય તો એનું પશુ છે.

“સજીમાંથી ઘરનાર ઘરે સારી, અઘરે દેહે ક્યારી રે,
તેમ સુદર ઓ મોહન વચની મળજામતી ક્યારી રે

જડ ભૂમી નિરે ધોળી ને, જરી ભજ રમવારી રે,
સાહસ કરી નિય દહીવી, સગામળ સહુ નારી રે.”

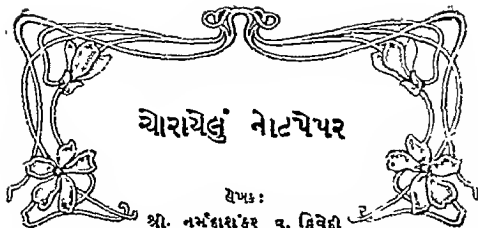
રમાગ દયારામ ઓ માટે આવા ઉદ્યાર
કદાચે એ એક કાજ ન મનાવ એમ છે
માહિત્યકારના બ્યક્તિગત ઉચ્ચાર અને પાત્રોના
સામ્પ્રદાય તથાવત હોવા છે દયારામે રાખાને
નિય ચિતરી નથી ઓ મંબળી તેના આ
વિચાર નિર્દેશ છે, એકતરફી છે બાજવળી
અભિ તે નાનો દેખાવા મળે છે પુષ્ટિમાર્ગીઓ
દયારામને મક્કન માને છે દેવારામના દેવસુ
મારને હમને નામે જવાવ કરશે કહિત છે
દયારામજીવ રહસ્ય સમજવા વેળાવધમ્મ પ્રવે
જરા નજરે કરવી પડશે મહાકવિ ભાસના
સમયથી કૃષ્ણને આનંદ તરોકે માનવામાં
આવેલો વેળાવધમ્મ એટલો પ્રાચિન હશે,
પરંતુ ધીરે ધીરે એ બદલાઈને છેવટના ભાગમાં
પુષ્ટિમાર્ગે જતી ગયો. વેળાવધમ્મ ઓએને
મુકિતમત સરખો બન્યો હશે ઓએના મુખ
ઉપરથી હોજલ પડશે એવેલી લીધો દનેલ
મંદીરે દર્શન જતાં રાજમાર્ગે તેમને માટે
મોહના થવા દના. કૃષ્ણની મુક્તિ પાછળ
તેમનું જીવન રમાગ બન્નુ હજી. અંદરનામાં

માડી બોજના અને આરતિ સુધી દેહને યોગ્ય
સુખનો આલામ તેમને થતો. આવા સદવાસે
ઓના નાણુક ભાવ, નેત્ર અને હૃદય ઉપક્રમાં
દર્શ

દયારામ ઓ હૃદયનો અવધારી છે. તેની
અરમી ધણીજ સુદમ નિરોડાણથી સર્ગાઈ
છે. હૃદયના પ્રવાહે ત્યાં માત્રા મુકી છે.
સુખરમી હૃદ બાવી મધ છે. દયારામે ઓની
કલ્પનામાં હૃદયના ભાવ ઉભેલાં છે જાણી તેના
ચણમારે અને સૌન્દર્યના નરસિંહમહેત
જેટલાજ જૂનાં છે. તેજે જનનવા ભાવ રોધ્યા
કે કલ્યાણ દશે પશુ નથી ઓ તો નથ જ સરજી

સાદિત્યે કલોચ માંદી, કાશ્પી કે વૃદ
આને આસેખવાનો પ્રયોગ નથો કયેાં માહિત્ય
ઓના મર્ષાદિત પશુ માર્મિક કુંક જીવનને
ઉત્તેખ કરે છે. તેને તેના મન અને હૃદય-
સ્થિતિ અને સ્વરૂપ સાથે મળાવ છે. તેનું
નામ જીવન આનંદિક જીવનનો પાથો છે
સમાજમાં ઓનો દરજ્જો ધૂ છે એ પશુ
સાદિત્ય નથો જોણ વારેલી જડપુ પશુ
સાદિત્ય સુધરે છે. ઓના કટુ જ જીવન પ્રત્યે
સાદિત્યને મદુ ભરા નથો મોનકે પાછળ
હાદિમ, રમ, મુખપરમ, અને રોમગના તેના
અનુમાથી જાણનાં છે મક્કન કવિઓમાં તો
મોનકે અને સજીમારના ફરીવિરાજ પડી
ગયા દનદ

આપણા સાદિત્યમાં મીરાંથી પાંડી
દયારામ સુધી નડુપાછ તે કાવેલાં નીન અને
મોનકે અનુમાર ઓ કાવલમાં છે નીનિને
કાવેલો અંત મારવા તેએને ધણી વખત
કુખ જમતી કરી છે બનીનિ અને કાશ્પી
ઓ જાણવારા રાજસી પશુ કવિ છે. પરંતુ
તે તો ધોળા પાડા ઘૂંચર કાળા છાંય જેવી
જાણવારા નીનિને વિજય એ ઓનો વિજય
મળુ પો છે અને એ રીતે ઓ કલ્પનામાં
સાદિત્ય ધમ્મ સાથે મળવાપણ છે.

ચારાયેલું નોટપેપર

લેખક :

શ્રી. નર્મદાશંકર વ. કિવેદી

૧ સંત ઋષિના આઠાં ચિન્હો કુદરતમાં દેખાતાં હતાં અને ચોપાટી ઉપરના પેવનમાં સરીરને ચથરાવી નાંખે એવી થાંડીનું જોર આપ્યું થતું હતું. જયોરના સમયમાં તો જરા તાપ લાગવા માંડ્યો હતો અને સાંજના ઝુલ્મ ઉપર થઇને આવતી પવનની થડી લહેરો મીઠી લાગવા માંડી હતી.

અને જાને જયોરની આ પી પાન આવતા બેઠા હતા; એટલામાં જોશીમુને સિપાઇ એક વીઝીટીંગ કાર્ડ લઇને 'અંદર દાખલ થયો અને તે રજુમલના હાથમાં મૂક્યું.'

રજુમલે વીઝીટીંગ કાર્ડ તરફ નજર કરી મારી સામે જોયું અને બોલ્યો, "સર જીવજી મળવા માંગે છે." વીઝીટીંગ કાર્ડ મેજ ઉપર મૂકી તેણે સિપાઇને કહ્યું, "જા, તેમને જલ્દી અંદર લાવ."

સર જીવજીનું નામ સાબળી દુર્ગા અનુવંશીમાં મરકાવ થઇ ગયો. મુંબઇમાંના આખા પ્રધાનમાં સર જીવજીનું નામ લાખો પતિ તરીકે અને મીલમાલેક તરીકે મરકાવ હતું. કોઇતો એને કરોડપતિ પશુ ધારતા હતા. મુંબઇમાં બે મીલો તેમની માલિકાની હતી. અમદાવાદ અને શેઠાપુરની મીલોમાં તેમનો ભાગ હતો. એક બે બીજી કંપનીના કાર્યકર હતા. ફોરપોર્ટેઇનના પ્રમુખ હતા અને અસહકારના સમયમાં ધારાસભામાં પણ બેઠા આવ્યા હતા. યૌર જાનરમાં તેમની

ખ્યાતિ સારી હતી. તેમની ખીયોના શેરના બાવો બાગ્યેજ હતતા.

સર જીવજી જરૂરીયાથી ઉઘે આવ્યા હતા. સ્વભાવે લોબી અને પૈસાના લાલચુ હતા. એટલે આટલી બધી સંપત્તિના પ્રમાણમાં પોતાનો અત ખર્ચ બહુજ એણે રાખતા અને સંભાવતને નામે તો મીઠું જ હતું. સરકારી અમલદારોની ખુશામતથી તેમને લાખકાત ન હોવા છતાં સરનો ઇશ્તિજ મળ્યો હતો.

સર જીવજી શા કામ માટે આવ્યા હશે. તેની કલ્પના કરતો દુ બેઠો. એટલામાં તે અંદર દાખલ થયા અને રજુમલની સામેની પુરણી પર ગોઠવાયા.

આવતાની સાથેજ તેમણે મારા તરફ શંકા ભરેલી દષ્ટિ કરી રજુમલ તરફ જોયું, એટલે રજુમલે ખુલાસો કર્યો: "એ કાઈ બીજી માણસ નથી. મારા બાગીદાર છે. એમનું નામ હાસભાઈ."

સર જીવજીની શંકા દૂર થઇ. તે સ્વચર્ય થયા અને અખિ ઉપરનાં ચક્ષુમાં કીકાક કરતાં રજુમલને ઉદેશીને કહેવા લાગ્યા: "હું ધાર છું કે આપણા વચ્ચે જે વાતચીત થશે તે તદ્દન ખાનગીજ રહેશે."

"જરૂર." રજુમલે જવાબ આપ્યો. "જો અમે અમારા પ્રાદેશની ખાનગી

વાત બદાર પાડીએ તો અમારો ધધો બીજે જ દફાડે બંધ કરવો પડે." મેં પણ ટાપસી પૂરી.

"વારૂ. એક ખાસ કામ માટે તમારી પાસે મારૂં આવકું થયું છે. મને તો ફાસાબા ઉપરના મારા રહેવાના મકાનમાંથી અમરતેડ ચર્ચર્ચિટ સ્ટ્રીટમાં આવેલી મારો જોશીસમાંથી એક ચોરી ચઢ છે એક અત્યંત ખાનગી અને છુપી રાખવા જેવી માહિતી બદાર આવી છે અને એ માહિતી ને પ્રથમ મેળવી ચમુ છે તેને સારો તડાબી પડ્યો છે આ બાબત ઉપર તમારી સલાહ લેવા આવ્યો છું."

"બુઘીઘી, ફરમાવો" રણમલે કહ્યું.

"મારી બ્લડીની બે મીસેનો વહીવટ પાંચ ડીરેક્ટરો તરફથી થાય છે. એક ફૂ અને ચાર બીબી. થોડા વખત પહેલાં જ્યારે બ્લડીની એક મીલ ખરીદી લેવાનો નિષ્ક્રમ કર્યો હતો કારણકે એ મીલની દરિયાઈ અમને આડી આવતી હતી. અઠવાડિયા પહેલાં જ્યારે મુખ્ય ત્રણ ડીરેક્ટરોની ખાનગી સભા ચર્ચર્ચિટ સ્ટ્રીટમાં આવેલી અમારી જોશીસમાં મળી હતી અને ત્યારે સ્ટાર મીસ્ટ્ર ખરીદી લેવાનો નિષ્ક્રમ થયો હતો. એ નિષ્ક્રમને સમતી હકીકત મેં એક નોટ પેપર ઉપર નોંધી હતી આ નિષ્ક્રમને રીત-સરની મજૂરી મેળવવા અમે ડીરેક્ટરોની રીતસરની બેઠક બોલાવવાના હતા, એટલા-માં મેં ખાનગી બેઠકમાં ને નોંધ કરી હતી તેની કોઈએ નકલ કરી લીધી હતી અને તે મારો પાસેથી ગૂંમ ધઈ હતી."

"માત્ર માહિતી જ નહિ, પણ એ નોંધ વાળું નોટપેપર સુદાં ?" રણમલે પ્રશ્ન કર્યો.

"હા, એ અસલ નોટપેપર ચોરાઈ મઠું છે અને તેની નકલ તેની જગ્યાએ મુકવામાં આવી છે." સર છવણુએ જવાબ આપ્યો.

"પણ ચોર અસલ નકલ શા માટે લઈ

જાય ? નકલ લઈ જાય તો પણ ચાલે", રણમલે સવાલ કર્યો.

"તમારો પ્રશ્ન વાજબી છે." સર છવણુએ કહ્યું. "મને પણ એજ થઈ શકે છે પણ એમ પણ બને કે કદાચ નકલ અને અસલ વચ્ચે તફાવત ન લાગતાં તે ઉતાવળમાં અગર ચરતચૂકથી નકલ લેવાને બદલે અસલ નોટપેપર ઉપાડી ગયો હોય પણ નકલ અને અસલ વચ્ચેનો ભેદ મારાથી તો જાનો. કેમજ રહે ?"

"અને એ મીલના શેરોના બાવમા જે વધારો થયો છે તે આ માહિતીને આધારી છે એમ તમે ધારો છો ખરા ?" રણમલે પ્રશ્ન પૂછ્યો.

"એમાં તો જરા પણ ઘડા નથી. અખાનની દરિયાઈને લીધે બ્લડીની મીસેનો માલ બહુ મોટા પ્રમાણમાં ઉપડતો નથી. એટલે સામાન્ય રીતે મીલશેરોના બાવોમાં મઠી રહે છે, ખાસ કરીને મુબઈની મીસેનો શેરના બાવો મદજ રથા કરે છે, કારણ કે બ્લડીની મીસે અમદાવાદના પ્રમાણમાં સારો નફો નથી કરતી માત્ર એ એક જ મીલના શેર વખા છે બીજા કોઈ પણ મીલના નથી વખા, તે બતાવી આપે છે કે એ અમારો નિષ્ક્રમ બદાર પડી ગયો તેવું જ પરિ-ણામ છે."

"શેરના બાવો વધે એમાં તમને શું નુકસાન ?" સર છવણુ જરા નારાજ દેખાયા.

"અમારે નજર બાવે એ મીલના શેરોની ખરીદી કરવાની હતી, અને નજર બાવ વધારે હોય તેટલું અમેને નુકસાન થાય અને અમુક શેરો તો અમે અમારા નામ ઉપર જ લેવા ધારતા હતા."

"હવે ફૂ એકજ વધુ સવાલ પૂછવા માગ્યો છું. તમે જે મીલ ખરીદવા માગતા

હતા તે મીલ તમારી શરતો - કળ્પલ રાખશે તેની તમને અગાઉથી ખાતરી મળી હતી ? ” રજુમલે છેલ્લે પ્રશ્ન પૂછી લીધો.

“ હારતો એમાં તો કાંઈ શંકાજ ન હોતી. ” સર જીવજીએ ત્વરાથી ઉત્તર આપ્યો “ એ મીલના વહીવટમાં અમારા પચિસ ડીરેક્ટરોનો મળીને વધુ મત છે, એટલે એ સત્તાથી તો કશી જ મુશ્કેલી નથી ”

રજુમલ ક્ષણભર વિચારમાં પડી ગયો.

“ પણ ધારો કે ” રજુમલે વળી પ્રશ્ન કર્યો “ આ ચોરી સામાન્ય પ્રકારની હોય અને તમારી ઓશીસમાંથી જ કાઢાશે એ નોટપેપર ચોડું હોય, તો પણ હવે તેની શોધ કરવાથી શો લાભ છે ? કારણ કે એ ખાનગી હકીકત બહાર પડવાને અગે શેરના ભાવ તો વધી જ ગયા છે, એટલે તમને નુકસાન તો થઈ ચૂક્યું છે ? ”

“ તમારી શંકા અને પ્રશ્ન તદ્દન વ્યાજબી છે. પણ તમે કહો છો તે સિવાય બીજાં પણ વિચાર કરવાનો છે. ચોર કાણુ છે તે જાણવામાં આવે તો હું સીધી કે આડકતરી રીતે તેને પાપમાલ કરી શકું. વધારામાં તેણે હજી અસહ્ય નોટપેપર કાઢીને બતાવ્યું નથી નહિતર શેરના ભાવમાં આપી પણ વધારો થયો હોત એ ડીરેક્ટરોની સભા મળે તે પહેલાં એ નોટપેપર મારા હાથમાં આવે તો અમેને જોઈ નુકસાન યાવ; સમજ્યા, મી રજુમલ ! ” સર જીવજીએ ઉત્તર આપ્યો

“ વાઝ હવે તમે મને આ ચોરીની લગતી વિગતો જણાવો. ” રજુમલે પૂછ્યું. “ જ્યારે તમે નોટપેપર ઉપર પેન્સીલથી નોંધ લખી ત્યારે કેટલા ડીરેક્ટરો હાજર હતા ? ”

“ અમે ત્રણ જ. અમારા ત્રણનો નિર્ણય આપીના હમેશાં કળ્પલ રાખે છે. અમે ત્રણ જણા ચર્ચાઈટ રજીસ્ટ્રારમાં આવેલી અમારી ઓશીસમાં ગુરવારે સાર્કના મળ્યા હતા.

કંપનીના સેક્રેટરી મી. દલાલ અને હિસાબ તપાસનાર મી. દારવાલા પણ કાબર હતા. જે કંપની અમે ખરીદવા ગયા હતા, તેની અમે ચોડો વખત સુધી વાતચીત કરી હતી તે પછી મેં તેને લગતી શરતોની નોંધ નોટપેપર ઉપર કરી હતી. અને એ નોટપેપર બીજા એ ડીરેક્ટરોને જોવા આપ્યું હતું. મી. દારવાલાએ પણ તે તપાસ્યું હતું. મી. દલાલ તે વખતે કામસર ગઢાર ગયા હતા; એટલે એ નોટપેપર તેમને બતાવવામાં આવ્યું નહોતું. એ વિશે કંઈ ચર્ચા થઈ જ ન હોતી; પણ ત્રણ સમત 'દના અને સભા પૂરી થઈ હતી. તે પછી એ નોટપેપર મેં મારી પોકેટલુકમાં મૂક્યું હતું. થેર મરો ત્યારે તે મારી સાથેજ લઈ ગયો હતો અને મારા ટેબલના ખાનામાં મૂકી તેને ખાતરી દીધી હતી સવારમાં ઓશીસે જતી વખતે મેં તે બહાર કાઢ્યું હતું અને ઓશીસમાં જઈ મારા ટેબલના ખાનામાં સાચવીને મૂક્યું હતું તે પછી બરાબર ચોપાસ કલાકે મેરોના ભાવ વધવા લાગ્યા. મેં ખાતું ઉપાડી જોયું તો નોટપેપર એમનું એમ પડ્યું હતું, પણ તે એજ હતું જે કેમ એ વિશે મને થઈ થઈ ખાતરી બારીકાઈથી તપાસ કરનાં મારી એ થઈ સાચી હતી. નોટપેપર અસહ્ય હતું તે ગૂંમ થઈ ગયું હતું. અને તેની દુનંદ નહતે તેને ઠેકણે મૂકવામાં આવી હતી ”

“ હવે તમને વધારે પ્રશ્નો પૂછી કંટાળો આપવાનો મારો વિચાર નથી તો પણ એક વાત જણી લઉં. તમારા ઘરના ટેબલના ખાનામાંથી અત્રર ઓશીસના ટેબલના ખાનામાંથી એ નોટપેપર કાઢી ઉપાડી જાય એવી તમને શંકા છે ? એ પ્રકારની ચાત્રી બીજા કાઢીની પાસે છે અત્રર તમારી ચાત્રીનો બીજા કાઢી ઉપરોત્તર કરે એમ તમને લાગે છે ? ”

“ મારા ટેવલના ખાનાની ચાવી દમેલ્યાં મારી પામે જ રહે છે, ખીજા કોઈના દાઘમાં તે જતી જ નથી અને એ પ્રકારની ચાવી ખીજા કોઈની પામે નથી ”

“ આ આખીયે ધરના અમામાન્ય લાગે છે. કેમ ખરું કે નહિ ? આ ચોરીનો પત્નો મેળવવામાં મામાન્ય હુપાસ કામ નહિ લાગે અમાપારજી, કાલેક નવીજ પદતિ અખત્યાર કરવી પડશે. ”

રજીમસે યર છવજીજીની સામે નેકને કહ્યું “ જાણે તમને ઠીક લાગે તે પદતિયો કામ લ્યો પજી આમાં નખતની કિમત છે તે યાર રાખતો. આ કામ માટે તમને તમારી ચાણી શી હુપરાત મારા તરફથી ૧૦૦૦ જુદા મળશે, અને ચોરી કરનારનો પત્નો મેળવશે તો મારો કંપની તરફથી રા ૧૦૦૦ મળશે તે તો જુદા. ”

“ તમારી શી પજી આ વિસ્સા બેટલી જ અસાપારજી છે તમે ચોક્કમ માનતો કે અને આ ચોરી કરનારનો પત્નો મેળવવામાં એક પજી પ્રવલ્લ કરવો નાહી રાખજી નહિ ” રજીમસે જવાબ આપ્યો અને સર છવજીજી રજીમસ સાથે દાઘ મિલાતી ત્રાચી ચાલના થવા

પુનઃ એ પૂછ્યું “ કેમ. રજીમસ હું મારો છે ? ”

“ કાલે નહિ ” રજીમસે રીતારેટ મગ-માવતાં કહ્યું “ અસારથી કોઈ પજી વિચાર હુ બધિયા માગતો નથી. હમણાં તો આજી નામુના સચોતોની તેમજ મર છવજીજીની આમણી હજીકન મેળવવાને પ્રયામ રા છું ”

અને રજીમસ સોડીવાર કુપી ગેરે વિચારમાં પડી ગયો.

એકાદ કલાક પછી બ્યારે હુ નવાર

જવા તેવાર થયો ત્યારે રજીમસે અને એકા-એક પ્રશ્ન કયો

“ હાલબાહ, કાલે શેર દલાલ ને આજબો છે કે ? ”

“ બહુને આજબુ હુ કદલાક તો મારા મિત્રો પજી છે કેમ. તેમનું શુ કામ પડ્યું ? ”

“ એ તો બહુ જ સરસ તમારી આ આજબાહુ આપજીને ઠીક કામ લાગશે તો, આ રા. ૧૦૦૦ નો એક તમારા નામનો છે. ” આમ કહી રજીમસે એક કુકમણી રા. ૧૦૦૦ નો એક કાડી મારા દાઘમાં મૂક્યો અને કહ્યું “ પેમાની કદાચ તમને જરૂર પડશે. જો કે દલાલો તમારે માટે વખર પેસે ખરી-કો ખરા, છતાં પેસા લાધે રાખવા સારા. તમારે જની કાલે તેટલા શેરદલાલોને મળવું અને રટાર ખીચના થોડા થોડા શેરો જપા પાસેથી માગવા અને મળે તો ખરીદવા. ”

“ એમાં શી ચોરી થાવ છે ? એ તો સાવ મહેતુ છે ” એ દોરે કહી “ પજી ખચ કરવું પડશે, કારણ કે એ શેરના કાવ-માં દાલમાં જરૂર લજાકો આવેલો છે ”

“ થોડો ખચ તો થશેજ, એમાં તો કાલે નથી ” રજીમસે સુગમિત આપી “ પજી પાછળથી એ શેરો આપજીને વેચા નાખનાં ક્યાં નથી આવડતા ? કાવ વધશે તો આપજીને નહીં થશે, અને હવેજી તો બહુ ખોટ નહિ આવે. અને કાચ નો. . પત્નો લાચી જાય તો રા. ૨૦૦૦ આપજી માટે તેવાર છે આવી કાલે ખરર જની કો તો અત્યારે શેર જાનરમાં જાલ પ્રજપરક કરી જુઓ અને પડી કાલે ખરેરના બે રજી રાખ્યે પાછા અને આવીમખાજ મળતો ”

“ ચોરીનો પત્નો આમ છી રોને મળશે ? ” એ કોશ જતાલી. ”

“ તમે આટલું કરો તો ખરા, પછી તમને જણાવીશ, આ બાબતમાં આવી જ સુકિત કામે લગાડવાની જરૂર છે, છતાં પત્તો લાગશેજ એમ કાંઈ ચોક્કસ નથી. ” રજુમલે હસતાં હસતાં ઉત્તર આપ્યો.

અને રૂ. ૧૦૦૦ નો ચેક ગજવામાં મુકી દુ. ત્યાંથી શેરબજાર તરફ જવા ઉપડ્યો.

વળતે દિવસે બપોરના ૩ વાગ્યે દુ. ઓફીસમાં ગયો. ત્યારે રજુમલ આટુરતાથી મારી રાહ એક રલો દતો. તેણે મને ઘૂતજ પ્રશ્ન પુછ્યો:

“ કેમ, દાસભાઈ, શું કરી આવ્યા ? ”

“ તમારી સૂચના પ્રમાણે મેં કામ લીધું છે અને લમકામ રૂ. ૧૦૦૦ થી વધુ રકમના શેર ખરીદ્યા છે. મારી ખરીદી પછી બાવમાં જરા વધારો થયો છે, એટલે થોડો નફો તો જરૂર થશે. ” મેં પ્રસન્નતાથી ઉત્તર આપ્યો.

“ પણ એ કાંઈ મહત્વની બાબત નથી. આપણે નફો ખાવાની દૃષ્ટિથી આ કામ ક્યું નથી. ”

“ શેર વેચનાર મૂળ માણસ કોણ છે તેની મેં બરાબર પૂછપરછ કરી હતી કેટલાક દલાલો ને તો એ વાતની ચોક્કસ ખતરજ નહોતી તેઓ કોઈ મોટા દલાલની વતી જ દલાલી કરતા દતા. કેટલાકોએ તે વાત જણાવવાની ના પાડી પણ બારીક તપાસ કરનાં મૂળ વેચનાર અગર તો મૂખ્ય વેચનાર કોણ છે તે જણાઈ આવ્યું. ”

રજુમલની આંખો દાર્ણ્ય ભર પ્રકાશી રહી.

“ તેનું નામ શું છે ? ” તેણે પૂછ્યું.

“ વી. પી. મહેતા એન્ડ કંપની વાળા મી. વિનાયક. તેમની ઓફીસ શેર બજારના નવા મકાનમાં પહેલે માળે આવી છે તે ”

રજુમલને આ માહિતીમાં કાંઈક વધુ રસ પડ્યો હોય એમ તે થોડીવાર વિચારમગ્ન રતા પછી મોઘ્યો:

“ દાસભાઈ, આવો કેસ-આવો ન સમજી સકાય એવો કેસ કદિ આપણા હાથમાં આવ્યો નથી તથા ડીરેક્ટરો સિવાય સભામાં કોઈ દાનજર નહોતું અને એ નોટપેપર સર છવણલાલની પાસેજ રજુ કર્યું. તેના ખાતામાંથી એ નોટપેપર કાઢી તેની નકલ કરી ને પાછું મૂકી ચક્ર એટલો સમય મળી શકે એમ નહોતું. આવા સ્પષ્ટ સંધેગોમાં નોટપેપર ચૂમ થાય એ નવાઈની વાત છે. આ બેઠનો કશોજ ઉકેલ મળી શકતો નથી. ”

“ છે તો એમજ. અને એ વાત બહાર પડી છે એ તો ચોક્કસજ છે. પછી નોટપેપર મેં તેણે ચોરીને નકલ કરી હોય, એ ચોર કોણ હોઈ શકે ? હું પણ એનોજ વિચાર કરી રહ્યો છું, પણ કાંઈ ઉકેલ નીકળતો નથી. ” મેં જવાબ આપ્યો.

“ દાસભાઈ, તમે એક કામ કરો મી. વિનાયક મહેતાને તેની ઓફીસમાં જઈ મળો પણ તમે ડિરેક્ટીવ છો અગર તો કાંઈ ખાતમી મેળવવાના ઇચ્છાથી ત્યાં ગયા છો, એવું તેને લાગે એમ ના કરતા. તમારે કોઈ શેરદલાલની પેઢીના માણસ તરીકે ઝોળખાણ પાડવી અને તેની પાછો સ્ટાર મીઠના ઠેરની માથણી કરવી. તે વધુમાં વધુ કેટલા શેરો આપી શકશે તે પૂછવું અને લમકામ સેરો નક્કી કરવો. સમજ્યા. ”

“ વાર, ” કહી દુ. ઘૂતજ ટેક્ષીમાં બેસી શેર બજારમાં ગયો.

શેર બજારના નવા મકાનમાં પહેલેજ માળે ગામી બાલુએ મી. વી. પી. મહેતા એન્ડ કંપનીનું પાટીયું મારેલું મેં જોયું. દુ. ઘૂતજ અંદર ગયો અને મી. વિનાયકની સામે જઈ બેઠો. ઓફીસમાં એક કારકુન અને એક મિપાઇ સિવાય બીજું કોઈ નહોતું. દુ. ગમલ થયો ત્યારે કારકુન પણ કાંઈ કામ નિમિત્તે બહાર નીકળ્યો, એટલે

ઝોશીસમાં અને બંને જણા એકલા રહ્યા. વાત કરવાની આમ આવાએ અનુકૂળતા મળતાં કું યનમાં ખુશી થયો.

નવા આવારને કંઈક સંકાની દૃષ્ટિએ નેપ વિનાયક ભાસ્યો. "કેમ શું કામ છે?"

"કુ એક શેર દલાલની પેટીને માણસ છું. મારી પેટીવાળાઓએ સાબળ્ય છે કે સર છવણુછની કંપની સ્ટાર મીસ્ટનો વહીવટ પોતાના દલાલ સેવા માં છે અને તમારી પાસે સ્ટાર મીસના શેરો મોટા પ્રમાણમાં છે—"

"પણ તમે ક્યાંથી જાણ્યું કે સર છવણુછની કંપની સ્ટાર મીસ્ટનો વહીવટ સમ સેવાની છે?" વિનાયક અધિરાધરો પૂછ્યું.

"એ તો જગજહેર વાત છે. એમાં છાનું શું છે? મને તેમ પણ તમારી પાસે સ્ટાર મીસના શેરો મોટા પ્રમાણમાં છે. બોલો, તમે વેચવા માંગો છો?"

"તમારી પેટીનું નામ જાણવાની જરૂર છે," વિનાયક સીધો જવાબ આપ્યો.

"નામ અત્યારે નહીં આપી શકું. સાડું થવા પછી તમે નામ જાણી શકો. જો તમે તમારી પાસેના બધા શેરો ખર્ચેને આપી દેશો તો તેમાં મને લાભ છે. આવી કાંઈ અમીવાર વાંચે તમારે શેરોની મીલોચરી આપવી અને અને તમને ઘૂંતજ તે જાત જોઈ આપીશું. પછી એ રકમ હજાર રૂ. ની હોય કે સાત રૂ.ની." "

મી. વિનાયકે રેખસનાં આવામાંથી એક કાચરી છુટકામાં; તેમાં નેપ કહ્યું, "મારી પાસે ૬. બીડી સાબની કિંમતના શેર છે."

"જગજની વાત શું કહે છે? એક માણસને માટે આ જુદું મોટી રકમ કરેલા, ખરું કે નહિ?" મે અચાંચ વિચારવા માંડ્યો.

"એ મીલનું સર છવણુછની કંપનીમાં નેપાણુ થશે એમ ખારીને મે તેના શેરો એકલા ક્યાં છે." વિનાયકે ખુશ્મો ક્યો. "તમારે સાચે જ શેરો નેપએજ; કેમ ખરું ને?"

"હાલેલ" મે આવી આપી.

વિનાયકે થોડીવારમાં વિચારમાં પડી ગયો. તેણે શેરોથી કાચરી છુટકામાં અને તેમાં નજર ફેરવી; પછી મારી સામે નેપ ભાસ્યો. "મારા વિચાર તો આ શેરો થોડા વધુ વખત રાખવાનો હતો પણ તમે બધા જ ખરીદવા માંગો છો એટલે આપી દઉં. પણ આવી રાખાને કે આવી કાંઈ સારું જાતર ખુશી ત્યારે કાચ થઈ ગયો હશે."

"સારેજી, આવવી કાંઈ અમીવાર વાંચે કું આવીશ. "કહી કું ત્યાંથી માતી નીકળ્યો."

આટલી નાની સરખી ઝોશીસમાં મેસી આ માણસ સાબોના શેરોને ક્યાં કરેલો હતો તેથી મને નવાજ લાગી, તેપણ રજા-મંપની કુઝિન કુ સમજી કહ્યો નહિ.

સીધો ઝોશીસમાં ગયો, પણ રજામત ત્યાં નહોતો. મારા જવા પછી તે પણ ત્યાંથી નીકળી ગયો હતો.

મી. રેકારે સવારમાં ઝોશીસમાં અને બંને અચા ત્યારે રજામતે પ્રથમ મી. વિનાયકે રિટોઈ સલાહ પૂછ્યો.

"મી. વિનાયકને મત્તા કે? શું એ ખરીદે છે કે વેચે છે?"

"વેચે છે" મે અચાંચ આપ્યો અને કહેવું: "તેની પાસે બીડી સાબના શેર છે."

"એમ?" રજામતે ક્રિસ્ટાલમાં આવીને મેલ્યો. "તારે તે અ.જે.જ આપવું ને ૨૦૦૦ થઈ જશે."

“ કેવી રીતે ? ” મેં પૂછ્યું.

“ દમણજી તમારા જાણવામાં આવશે. સર જીવજી પા કલાકમાં આવવા જોઈએ. એટલી ધીરજ રાખો. ”

દશ મિનીટમાં તો મર જીવજી ચિંતા-ગુર ચહેરે ઓરીસમાં દાખલ થયા અને રજુમલની સામે ખુરશી પર બેસતાં બોલ્યા: “ કેમ કાંઈ પત્તો લાગ્યો કે નહિ, મારે રાહ ક્યાં સુધી જોવી પડશે. ”

“ હું નથી ધારતો કે તમારે બહુ રાહ જોવી પડે આપણી મુશ્કેલીનો તોડ આવે એટલે દરજ્જે અમે પહોંચ્યા છીએ. ” રજુમલે ઘનજી જવાબ આપ્યો.

સર જીવજી એકાએક ઉત્સાહમાં આવી ગયા. તેમની આંખમાં અજબ પ્રકારનો ચમકારો દેખાયો.

“ ત્યારે શું એ નોટપેપર મારી પાસેથી અમર મારા રેઝલના ખાનામાંથી કેવી રીતે ચોરાયું અને તેમાંની માહિતી બહાર કેવી રીતે પડી તે તમે મને જણાવી શકો એમ છે ? ”

“ હું એમ માનું છું. ”

“ તો પછી જાણી તેનો ખુલાસો કરો. ”

“ વાત તો જરા લાંબી છે, પણ તમારી ઇચ્છા છે તો હું તેનો ટુંકમાંજ ઉલ્લેખ કરીશ. મેં સામાન્ય રીતને બદલે જૂદી જ રીતે કામ લીધું છે. સ્ટાર મીલના શેરાનું મૂળ વેચાણ અમર તો ખરીદી ક્યાંથી યાવ છે તેની મેં તપાસ કરાવી અને મને જણાયું કે સ્ટારમીલ તમે ખરીદી લેવાના છો એ વાતની જાણ થતાં જાહેર પ્રજા યોગ પ્રમાણમાં શેરા ખરીદતી હતી, પણ માત્ર એકજ પેઢી તે વેચતી હતી અને તે પેઢી તે મી. વી. પી. મહેતા એન્ડ કો. ”

“ એ વળી કંઈ પેઢી ? ”

સર જીવજી બોલી ઉઠ્યા.

“ મી. વિનાયક મહેતા ચારેક વર્ષથી આ ક્ષેત્રમાં પડ્યા છે. એક વખત તે તમારી નોકરીમાં હતા. એ કદાચ તમને યાદ હશે. ”

“ હા. મને હવે યાદ આવે છે. પણ એ જ માણસ મોટી સંખ્યામાં શેર વેચે છે એમ તમે શા ઉપરથી કહો છો ? પણ એ કરતાં વધુ મદતવનો મુલો એ છે કે મારા ગજવામાંથી અમર ખાનામાંથી નોટ પેપર કોણ તકડાવી લીધું ? ”

“ એ વાતનો પણ ખુલાસો આવે છે. સ્ટાર મીલની ખરીદીનો વિચાર તમારા મનમાં ધણી સમયથી હોવો જોઈએ. ” મી. વિનાયક મહેતાને પણ આ વાતની અંધ આવી ગઇ હોય એમ લાગે છે. છેલ્લા અઢાર મહીનાથી તે સ્ટાર મીલના શેરા ખરીદવાં કરે છે. યોગ સમય અમાલ તેની પાસે મોટી રકમના શેરા હતા. સ્ટાર મીલ તમે ખરીદો અને શેરના બાવ તમારી ગજા-તરી પ્રમાણે રહે તો તેને લગભગ ૨૦ થી ૨૫ હજારનો નફો યાવ એમ હતું. ”

સર જીવજીનો ચહેરો કડક બનતો જતો હતો.

“ એકાદ મહીના પહેલાં તમને અંત ખાતમી મળવાથી તમે સ્ટાર મીલની આર્થિક સ્થિતિની ખરાબ તપાસ કરી અને તમને જણાયું કે તેની પાસે જે માલનો જથ્થો હતો તે લગભગ રહી અને કચરાપટી જેવો જ હતો. સારા કામ પણ પૂરુંજ ખરાબ સ્થિતિમાં હતું, એટલે તમે એ મીલ ખરીદી લેવાનું માંડી વાળ્યું. પણ મીલ ખરીદી લેવાની આદામાં મી. વિનાયકની પાસે અમર ચારથી પ લાખની કિંમતના એ મીલના શેરા

આવી પડ્યા હતા અને મી. વિનાયક અને સર જીવજીતના આર્થિક સામેલ સમગ્ર સમાન જ હતા "

સર જીવજીત એક પણ સબ સુધારા અસહ્ય હતા, તે સ્વયં દષ્ટિથી જુદું સંભળી રહ્યા હતા તેના મુખ ઉપરની કસકાસ ઓછી થતી હતી.

" એટલે તમારી પાસે એકાઠા થયેલા એ શેરો વેચાઈ જાય ત્યાંમુધી તમે બીજા કોરેક્ટરોને રહાર મીલની ખરી રિયનિ ન જણાવવાનું નક્કી કર્યું " અને દરમ્યાન તમે કરેલી નોંધની નકલ કરી તમારી પાસે રાખી અને અમલ મી. વિનાયકને આપી અને તેના યોગ્ય ઉપયોગ કરવાનું કહ્યું પછી તે સમગ્ર કાગળ એમ જે તમારો કંપની રહાર મીલ ખરીદે છે એવી વાત મી. વિનાયકે બહાર પાડી અને રહાર મીલના શેરોના ભાવ વધી પડ્યા એટલે મી. વિનાયકે તે વેચવા માંડ્યા. હવે આવતે અઠનાકિયે કોરેક્ટરોની સલામતી તમે રહાર મીલની ખરીદીનો વિરોધ કરશો અને બીજા કોરેક્ટરો તેમાં સંમતિ આપશે અને એ વાત ત્યારે બહાર આવશે ત્યારે આખો શેર જગતમાં અને શેર બેનારાઓમાં અગમગાટ મચી રહેશે. "

" કેમ પડ્યું ? " સર જીવજીત ના અજાણમાં કચવાટની સાચી સાચે રીત હતી.

" હા "

" પણ, મી. વિનાયકનો ખતો તમને ક્યાંથી લાગ્યો ? "

" જીએ, મી. વિનાયકની કંપની જ એ મીલના શેરો વેચતી હતી. એટલે જરૂર તેને ખજાર દેતી ભેષજ એ મી. વિનાયકની આગલી પાછલી કાગળત મેજરી તે તે ઉપરથી જાણ્યું " તેને તમે નોંધીમાંથી કલા કરી નોટીસ આપી રાખ આપી હતી તેના ખરાબ વર્તનનો તમારો પાસે પુરાવા હતો એટલે વળતે જ રહો તેણે મોટી રકમ સાથે પોતાના નામથી આ ધંધો કર્યો અને તે તમારા વતી જ ચાર કરો હશે એમ માનવામાં કોઈ જ વાધો નથી તમારા એક નોકરને હજી પણ માલ છે કે જે રહો તમે તેને રાખ આપી તેજ રહો મધરાતે તે તમારો પાસે આવ્યો હતો અને જાંજા વખત સુધી વાનચીન કરી ગયો હતો.

" ઠીક ઠીક " સર જીવજીત એ પાછી-ટમાંથી એક છાં મોટી એક મોટી આવનાં કાગળ " મે જાણું છું " કે જે તમારા જોવા કોરેક્ટરોને જનાતી જાણ, પણ આખરે નવો તે જુદું જ વાર, પણ જુદું માની તથા જુદું તે તમે જા જાગત તદન જાની રાખો. "

એક ઉપર નજર કરતા રજીમલ મોજો. " જાહ પણ માણસની અને આમ કરીને અમારા માલિકની જાની વાત ઉપાદી ન જાણતો અમારો સખ્ત નિવસ છે "

કેટલીક વાનીઓ

અંપાદિકા સૌ. કવિતા મહુભાઈ કાંટાવાળા

શીંગોડાના પુડા (૫૧)

૧ શેર શીંગોડા
૦૧ શેર દહીં
નવટાંક લીલાં મરચાં
જરા આદુ
મીઠું ખપ મુજબ
તેલ ખપ મુજબ

એકશેર શીંગોડા આખા લખ તેને સારા કપડાથી લુછી નાખવા. ખાપણીમાં શીંગોડા ખાડવા. ખાડ્યા પછી ઢળવા. તેના લોટમાં અડધો શેર દહીં નાખીને લોટ બાધવો. દહીં મોણું હોય તો વધારે જોડજોડ; આદું હોય તો થોડું. પાણી નાખીને લોટ બાધવો. લોટમાં આદુ, લીલાં મરચાં, પીસીને નાખવા. લોટ ખીરા જેવો ઢીલો રાખવો. સગડી અથવા ચુસો હોય તેના ઉપર લોદી મુકીને તૈયાર કરેલું ખીરું લોદીમાં વાટકીથી થોડું થોડું રેડવું, ને હાથ વતી પુડા સરખા કરવા. આસપાસ તેલ નાખવું, ને ઊંચેડી ફેરવવા. પુડા ને નડા વધુ ચતા હોય તો ખીરામાં પાણી તથા દહીં નાખવું. આ પુડા ફરાળમાં ચાલે છે ને સ્વાદવાળા થાય છે.

અંગ્રેજી બરફી (૫૨)

૧ શેર દૂધ
૦૧ શેર સારકર
ડોઢ નવટાંક માંખણ
અચ્છર બદામ
પાવલીભાર કેસર
ફેવડાને અઠ્ઠા પાંચ ટીપાં

બદામને પલાળી ઊંડા કાદી નીસાળ ઉપર સારી ઝીણી પીસવી દૂધમાં ખાડ બેળવી કલામવાળા તપેલામાં ચુલા ઉપર મુકવું. દૂધને હલાવતાં રહેવું. થોડીવાર પછી અંદર પીસેલી બદામ નાખવી હલાવતાં, હલાવતાં ખૂબ જાડું થાય ત્યારે ફેવડાને અઠ્ઠા મહીં નાખવો. પછી રંગને માટે કેસર કાલવીને નાખવું. રંગને માટે વિલાયતમાં

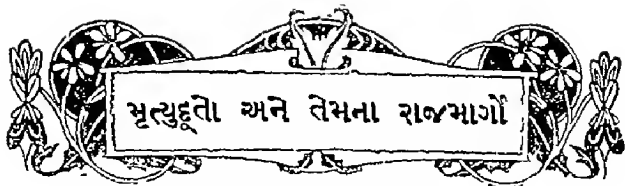
જૂદા જૂદા રંગનું 'કાચનીલ' નાખે છે, પણ તે રંગ જીવડાનાં બને છે, એટલે આપણે માટે કેસર સારું. પછી દૂધમાં માંખણ નાખી દેવું. હલાવ્યા બાદ જમને તેવું લાગે ત્યારે એક ચાળીમાં માંખણ ચોપડી એમાં દૂધ રેડી દેવું. પછી ઠરી જાય ત્યારે બરફીની માફક નાનાં ચકતાં પાડવા માંખણ દહીં-મયિષી બનાવેલું નહીં પણ સંચાતું વાપરવું.

અને અંગ્રેજીમાં 'ટોપી' કહે છે. જુદામની માફક પીસતાં, બેયિસીંગ, અખરોડ, કેપરું લીલું વગેરેની બરફી આ રીતે બનાવી શકારો.

મોરીયાના વઠાં (૫૩)

૧ શેર મોરીયો
૦૧ શેર શીંગોડાનો લોટ
મીઠું જરાક. (મીઠું ના ખાણું હોય તો સીધા નાખવો).
મરચું જરા.
તેલ અથવા ઘી ખપ મુજબ
લીલાં મરચાં જરા. (સુકાને બદલે)
આદુ જરાક.

ખાતની માફક આપણુ મૂકીને મોરીયો કરવો. મોરીયો ચડે ત્યારે ઝોસાવી નાખવો. ને શીંગે ત્યારે એક ચાળીમાં કાઢી નાખવો ઠંડા પડે ત્યારે હાથવતી ખૂબ મસજીવો પછી અંદર મીઠું, મરચું, શીંગોડાનો લોટ નાખી દેવો. સુકા મરચાંને બદલે લીલા નાખવા હોય તો પણ નખારો. સુકા કરતાં લીલા વધારે સારાં પડશે. લોટ બાખ્યા પછી ભાતના વડાં કરો છો તેવી રીતે આ વડાં કરવા. ખાતનાં વડાં કરતાં આ વડાં ઘણા પોચાને મમરા જેવા થાય છે હલકાં પણ બહુ છે. લોટ બાખ્યા પછી એક આડણી ઉપર એક કપડાનો કકડો લખ નાનાં વડાં કરી કલામમાં એક એક મુકવું. કેમકે જે ત્રણ વડાં સાથે થશે નહિ, ફરાળ માટે આ વાની ચાલે.

મૃત્યુદૂતો અને તેમના રાજમાર્ગો

લેખક : શ્રી શિવકુમાર ત્રિવેદી

યુગરાજ અને મૃત્યુદૂતોને આપણા પુરાણોમાં શબ્દચીત્રે વર્ણવ્યા છે, વળી કેાઇ ચીત્રકારોએ ત્હેમની પ્રતિમાઓ ધડી કઢાડી છે; અને આવી રીતે માનવો ચર્મ-ચક્ષુથી આ દેવી વિજુતાંઓને નિદાણી ના સકયા ત્યારે ત્હેમને શબ્દચીત્રાવેખનદ્વારા કે પ્રતિમા દ્વારા નિદાણી દૂર રચા રચા તેમની ભવિતવ્યતાને તમસ્કાર કરી બીતા રહે છે પણ મૃત્યુદૂતો તો ચર્મચક્ષુથી નિદાણી ચકાવ તેવી સાક્ષાત્ શ્રવતીભ્રમતી શ્રવત ભક્તિપેા છે, તેઓ માનવોની સાધર્મા રહે એવા સરળ છે અને વારે ધડીપે તેમને દાંખી કઢાડયા છતાં માનવોની સાથેજ રહેવા બ્યારે એવા નકેટ અને દહીસા છે. આ મૃત્યુદૂતો તે આપણા ધરની માંખો, રાજ જેવી ચચિત્રાળા મન્મહરો, લોહીથી લાલમ્લાલ થયેલા માંકણો અને મ્હોટી મૂંછોવાળા વઢા, મ કોડા અને કાડી વિગેરે છે

નિર્દોષ દેખાતી માંખો, એક ચપડીમાં મચ્છડી કઢાડાય તેવા મન્મહરો, નાનકડા માંક-ણો વિગેરેને મૃત્યુદૂતો લેખવા અને ત્હેમના પર આવું ભયંકર આજ મુકરુ' એ અતિશ-યોક્તિ પૂજુ' લાગે તેમ છે, પણ તેમણે જે સલામતશ વાળુ છે તેનો ખ્યાલ કરતાં ત્હેમની મહાનતા સ્પષ્ટ તરી આવે છે અમેરિકામાં પનામાની કેનાલના બાધકામ વખતે ૩૩૮ ૨૦ હજાર માનવદેહોનો ભક્ષ કરનાર ચપડીમાં મચ્છડી કઢાડાય તેવા મન્મહરો

જ હતા ! અને આવા નાનકડા મન્મહરોના નાશાર્થે અમેરિકનોએ ફક્ત ૬ ક્રેડિટ રૂપીયા જ ખર્ચ્યા હતા ! ગદ્ય મહાન જર્મન લકાઇ દરમ્યાન સામગ્રીરીયાના પ્રદેશમાં એક લાખ માણસો એક પ્રકારની માખીના ઉપદ્રવથી મરણ પામ્યા હતા, અને ૧૦૫ ડોક્ટરો જેઓ મૃત્યુદૂતોના સામે લડવા મથેલા તેમનો પણ ભક્ષ લીધો હતો.

કમશ આ મૃત્યુદૂતોની ભવિતવ્યતા, ગહનતા અને તેમની અદ્ભુત નિદાણપ્રે

સાધારણ માખી

અધા મૃત્યુદૂતોમાં માખી બહુજ સરળ અને મળતાવડી લાગે છે તેવી જ રીતે તેટલી ભયંકર અને ગહન છે. આપણી સાથે સૂતા બેસતા ઉઠતા કે જમતા ને દરેક કાર્યમાં તે આપણો સાથ શાશ્વતી. માખીનુ ઉત્પત્તિ અને ઉછેર સ્થાન જલવાડો છે માખો લોહી ચૂસક કે કાચા દેનાર જનુ નથી તેથી આપણે તેને નિર્દોષ લેખાયે છીએ, પણ તેમના જેવુ ચેપી અને ભયંકર રહોં ફેલા-વનાર અને લાવનાર એક જનુ નથી જેમ કેાઇ એક સુખીદાર ફૂળ પોતાની દાનવીથી સર્વજ ફેરમ પ્રસરાવે છે તેમ ન્યાં ન્યાં માખી જન્ય છે ત્યાં ત્યાં જલવાડો અને દરહો ફેલાવે છે. મળમુગ, ઉકરડા કે મટરમાં બખી ચાલી તરત જ આપણા ખાવાના પદાર્થો પર એમવા આવનાર તે અવિવેકી કે

હુઆ માખ ક્ષય અલસાર, સંઘ્રહણી, ઝાડા, અને ટાઇફોઇડ તાવ વિગેરેના જીવંતો આપણા શરીરમાં લાવનાર યમદૂત સમાન છે. આ મૃત્યુદૂતો સીધાં છાપો મારનાર નથી પણ આડકતરી રીતે હુમલો કરનાર અને વિચારસઘાત કરી ચોકર અને સાવધ માનવ દેહ-ધારીઓને પોતાની નિર્દોષતા દર્શાવી છેતરનાર શુભ્રુઓ છે. ક્ષયના દર્દના ગળદા પરથી બિડી આવનાર કે સંઘ્રહણી અતિસાર કે ભયંકર દર્દથી પીડાતા દર્દીના મળમૂત્ર પરથી ઉડી આવનાર, ગટર, ઉકરડા કે મંદી જગ્યાએથી ભમતી ભમતી આવનાર માખોને જો આપણે દૂરથી જ મહેના આપીએ તો કેટલાક ભય કર દર્દીના પ્રમાણ ધટી જતાં વાર ના લાગે. માખી નિર્દોષ નથી પણ ભયકરમાં ભયંકર દર્દો ફેલાવનાર નાનકડી બ્યકિતઓ છે, તથા તેઓ નિર્દોષ નથી પણ 'મરીબહરામ' છે; જો આ દષ્ટિથી બહેનો માખોને ભયંકર પ્રાણી તરીકે જુએ અને પછી રસોડામાં કે ખાવાના કોષ્ટ પદાર્થ પર માખોને ખેસવા ના દે અગર તો તેની જગ્યાએ આવવા ના દે તો કંઈક અંશે માખોનું ભયકર પ્રચારકાર્ય નરમ પડી જશે. ચોમાસાની રૂતમાં યમદેવ રૂદ્રરૂપ ધારણ કરે છે, તે વખતે લ્હેમના તત્વો પૃથ્વી પર ભયંકર અને ચેપી ફરેલાં જાંતુ રૂપે પથરાય છે. આ વખતે માખો (મૃત્યુદૂતો) પોતાના દેવને ખુશ કરવા કેસરીયાં કરી માનવ દેહના સઘળા કારભારમાં મરણીયા યજ્ઞ ઘૂસે છે. અલખત નિર્દોષ માખો આ રૂતમાં ઉદાર માનવોના કોષ અને તિરસ્કારને પામતા યજ્ઞ પડે છે. ખાસ કરીને ચોમાસાની રૂતમાં દરેક રીતે માખોથી દૂર રહેવાય અને સદાને વાસ્તે પાકાચાચો રસોડામાં માખોને ખાદ્ય પદાર્થો પર આવવા ના દે, તો જરૂરથી આપણે તે મૃત્યુદૂત પર કંઈક અંશે વિજય-મેળવ્યા ગણાશે.

મન્છર

મન્છર કરડતા રહ્યા એટલે આપણા તિરસ્કાર અને ક્રોધને પાત્ર થઈ પડ્યા છે. છતાં આપણે તેમના સંપૂર્ણ નાશ માટે દિવસપૂર્વક કયાં પ્રયત્ન કરીએ છીએ ? રસોડાનો કચરો પાણી મોરીવાટે ખાળકુંડીમાં કે રસ્તામાં પથરાય સુદર સાથીયા પુરી રહે છે, આવી જગ્યાએ, તથા શરીરના મળમૂત્રને ગદીવગ્નુઓના સંઘ્રહમાં મન્છરોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન, ઉછેરસ્થાન અને નિવાસસ્થાન છે. સફેદ અને કાળા રંગનું તે 'ઢાનું' પ્રાણી રાતના કાલ આમળ આવી ગણમણાટ કરી સુકનાર મન્છર લોહી ચૂસવામાં બહુ હોશીયાર અને તીવ્ર છે. લોહી ચૂસનાર મન્છરો જ ફરેલા ફેલાવનાર હોય છે. મન્છરો આપણુ લોહી ચૂસતીવખતે જાંતુ ઉત્પાદક પ્રવાહી આપણા લોહીમાં રહે છે, આથી આપણને કંબળી જગ્યાએ મૃત્યુ આવે છે તથા ત્યાં દીમણાં ઉડી આવે છે. મન્છરો મેલેરીયા તાવના જાંતુઓ આણનાર કહેવાય છે મન્છરો દૂર કરવા દરેકાઈ પ્રયત્ન તો કરે છેજ. કારણ કે તેમનું પ્રચારકાર્ય અસ્તિત્વેર છે; પણ માનવોને તેમને નાશ કરવાનો વિચાર મન્છરોના પૂણ્ય પ્રચારકાર્ય પછીજ થાય છે. આ તો કોઈ ચતુરાળના હુમલા અને વિજય પછી કોઈ વૈભવી પરાજીત રાજાને પોતાની કફોડી સ્થિતિનું જાન યાય તેવી વાત છે. દિવસના મન્છરો ધરના ખુણેખાંચરે, નીકના ગદવાડમાં કહોવાતી જગ્યામાં, પાણીના ખાખોચીયામાં વિગેરે સ્થળોએ બારાઈ રહે છે, આવી જગ્યાએ શીનાઈલ, કેરોલીનતેલ, કે પછી જાંતુ વિનાશક દ્રવ્ય રેડવાથી મન્છરો અને લ્હેમનાં છડાં મરી જશે. ધરમાં ખુણેખાંચરેથી સાધ-સુધ કરવામાં આવે તો ધરમાંથી પણ તેમને માટે સ્થાન ના રહે. સુવાનો ચોરડાં દુપડાં તથા સામાનથી ખીચ ના હોય તથા ચોરડી

તેમની હયાતી તરત માલમ પડી આવતાં વાર લાગે છે. આવી રીતે કેટલાક જાતના દરદોના જંતુઓ ખોરાક સાથે પેટમાં આવતાં વાર ના લાગે. આના ઉપાય તરીકે પાકાચાચો અને ગૃહપતિઓ ખાવા ઢાંકવા વાસ્તે ઝીણી જાળવાળું પીંજરું બનાવી લેવાડાવે એ ઇચ્છવા લાયક છે.

મૃત્યુદ્વેગો જેવી દૈવી સંપત્તિવાળી વ્યક્તિઓનો રાજમાર્ગ કેવળ મંદવાક અને કોદાણથી ભરપૂર વસ્તુઓથી પથરાયેલો છે.

ધણી બહેનો વાસણુ ઉટકવામાં માટીને બદલે ધૂળ ઉપયોગમાં લે છે. રસ્તા પરની ધૂળનો ઇતિહાસ જોઈએ. રસ્તાની ધૂળ ક્ષય, દમ કે કંઈમાળના દરદીના મળદ્વંદ્ય યુક્તિ સાદોવાયેલી હોય છે, મળમૂત્ર કે મંદવાડથી પવિત્ર બનેલી હોય છે, વેરેડોના પમ તળે કચરાયેલી હોય છે, અને કહોવાતી વસ્તુઓથી તે લલ્લદ થયેલી હોય છે અને આવી ધૂળ વાસણુ સાફ કરવામાં વપરાય. આલો હાથે કરી દરદો વધારવાની વાત થાય છે. ધૂળ ખરાબ વસ્તુ છે તે વાત જો બહેનોના મનમાં ઠસી જાય તો ધણી ધરોના વાસણો ધૂળથી સાફ ના થાય અને કેટલાક અંશે ધણી દોહનું મોહું પ્રમાણ ધરી જાય.

મૃત્યુદ્વેગોના મુખ તરફ કેટલીયે વ્યક્તિઓ ધસડાતી જાય છે તેનો ખ્યાલ કંદોષ કે ચવાણું વેચનારની દુકાને ઉભા રહેનાર ને થાય, ચવાણુ ઉપર દળારો માણો ઉડાડ કરી રહી હોય છે, મંદોષ પ્રદિક્ષણ કરી રહ્યા હોય છે, રસ્તાની ધૂળ પવનથી કે અવર નવરથી તેમાં આવી મળે છે, આવી ગદી અને દરદોના ધરવાળી ચીજોનો ધણીયે વ્યક્તિઓ ઉપભોગ કરે છે. આ રીતે હાથે કરી કાળના મોઠાં ભણી ધસડાવવા જેવી નથી લાગતી !

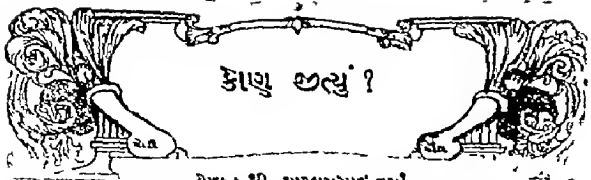
નાનાં જીલકાને ખુશ કરવા કે રડતાં બચાવવા ધણી માતાપિતાઓ ચવાણું અવડાવવાની ટેવ પાડે છે. આમાં ધણી બાળકો નાનપણમાં જ કાળનો ભોગ થઈ પડે છે, અને જે બાળકો મોટા થાય છે તેઓ મોટી વયે નાનપણની જંતુવાળી અને મંદો વસ્તુઓ ખાવાની સ્મૃતિ અને દદ થયેલી ટેવને વધુને વધુ દદ કરતાં જાય છે. - કાળના મોઠાં ભણી જરા પણ અમચાયા વિના દોડ્યા જાય છે.

આના ઉપાય તરીકે માતાઓ નાનાં જીલકાઓને બગ્ગર ખાલ પદાર્થો ખાવાની ટેવ ના પાડે તે ઇચ્છવા જોગ છે.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ

૧. લેટ - સી. કાન્તાબહેન વરદાસદાસ સરેયા તરફથી તેમના સ્વ. પુત્રી બહેન સમાવતીના સ્મરણથી મંડળના હિન્દુ-સ્ત્રીઓ ખાતામાં એક સીવવાની સચી અને એક સ્ટેન્ડ કુલ રૂ. ૧૫૬)ના લેટ મળ્યા છે. આ મદદ માટે મંડળ તેમને ધણી આભાર આપે છે.

૨. લાઇફ મેમ્બર - સી. કાન્તાબહેન સુદરલાલ ખીમચંદ રૂ. ૧૫૦) ભરી મંડળના લાઇફ મેમ્બર થયાં છે.

લેખક - શ્રી રામદાસરાજ વર્મા

દુરિયા પારના દેશની વાત છે, કદાચ વર્ષો પહેલાની, એ તલવારના જમાનાની. ત્યારે વીરતા માનવો. છતાં ને મારવામાં મનાતી. પાટાચના રાજ્યને છતી, હેનાં ગામે લૂંટી, હેની પ્રજાને જે વધુ રંગડે તે પ્રજા ને પરાક્રમી મજાતો. એક બીજાને પરત્ર કરવાની ફરીકાષ્ટો જાણે રમાતી. એ માટે યુદ્ધમેધન વખતોવખત યતા ફેટસાક જવામહોને એ વિના યેન જ ન પડતુ એ યુગની આ વાત છે વર્ષો પહેલાની કદા નહીં તો પતિમે વર્ષના બાણા વાવા

એ ડુક પ્રજાને પરાક્રમી મજાતો. જેવો પરાક્રમી તેવો પ્રતાપી મનાતો જેવો પ્રતાપી તેવો કોપી હતો જેવો કોપી તેવો ફર ને દયાદીન.

દેશીય છતાંવો જાણે એનો મકરપ. એક કેસ છતે ને જુટે અને બીજા પર આક્રમણ કરે સોક તો એનું નામ સાંભળે અને ક્રોધે, બાળકો તો રડતાં ચે રહી જાય. એવો તો એના નામને જ ત્રાસ

૪. મ ૧૪૭૬માં એણે નાન્સી નગરને ઘેરા લાલ્યો નાન્સીના નૃપતિ સો સો સમરાજ્ઞીમાં ધૂમેસો, વીરતાની મૃતિ સમે દતો એની જીવાતીમાં એ સાવજ્યો ત્રાડતો. પણ આજે એ વૃદ્ધ થયો હતો. જીવનને આરે આવી રહ્યો હતો રાજકુટુંબમાં ચે કોષ હવું જ નહીં, સિવાય એની એક માત્ર પુત્રી પણ એ પુરુષોને ચરમાવે એની વીરજના હતી એવું રાજ ન્દાનું હવે પણ સ્વાધીન હવે. રાજ્યમાં વસ્તી થોડી હતી પણ સેતો સ્વતંત્ર દતો ને સ્વન જના માટે મરી શીટવા તેષર દતો

એ ડયો ઘેરા લાલ્યો. નાન્સીનું મદાજન અને રાજપુરો. રાજમદાલયે મત્રજાએ મળ્યા ને નિષ્ક્રમ કરી લીધો નાન્સીના સમરત જનસમૂહે કપુકને સામને કર્યો એ વૃદ્ધ નૃપતિના લાલમાં તલસાર આવતાં જીવાનનુ જોર કરકવા મંડ્યુ એણે સરદારી લીધી ને કોટને કાંચે કાંચે ધૂમતા લાગ્યો.

એની વીરજના પુત્રીએ બીઓનું સમકન કપું. સમકત બીઓને કોટની મરામતમાં, લયિયાર પહોંચાડવામાં, ઘરો સુધી કરવામાં કામે લગાડી લીધી. વૃદ્ધાએને પણ આજે પોતાનું નગર સ્વન રાખવું હવું. એ પણ કામે લાગી મહન-પરાપેલાઓની સારવારમાં.

આમ સૌ કોષ આખાલવૃદ્ધ-પોતપોતાનું નિત્યનેમિત્તિક કામ છોડી. એ કામે લાગી જવા-સ્વદેશને સ્વતંત્ર રાખવાને. વેપારીઓએ વેપાર છોડ્યા, વિદ્યાર્થીઓએ અભ્યાસ છોડ્યો, સુદરીઓએ વિલાસ તન્યા, જસ, મોને એકજ તમના લાગી રહી હતી, સ્વદેશને પરત્ર થવા ન દેવાની

મટુ પહે કરી આસા નહોતી રાખી. એણે તો મરીના છડા બાકમાં નાન્સી મર કરવું ધાર્યું હવે. પણ આ તો સોડાના મજા માવવા પડ્યા. એની વ્યવસ્થાઓ એક પછી એક નિષ્ફળ જવા લાગી. એના રજુખાડરા થોડાઓ પડવા લાગ્યા. ને નર્મ જાય ત્યાં છત મેગનવાર કપુકને સંધીનું કહેણ કદાવુ પડ્યું.

આ જમંદારીનો કપુક, જે રાજ્ય છતાં, લૂંટમાં જ આનંદ માનતો, યુગના સૈનિક અસૈનિક સૌને ફર દક દેવામાં જ વિજયની સાર્થકતા આકેતો અને પોતાની

પછાડી વાય, ત્રાસ અને શત્રુતા નામ નિવા-
નનોયે નાશ મેઢી જતો તે ડચ્કે કદાબુ' કે
" સધિ કરવામાં આવશે તો કાષ્ઠનો વાળ
વાંકો નહીં થશે. સમગ્ર પ્રજાજનો સાથ
નિર્વેર વતન રાખવામાં આવશે. "

નાન્સીનાં નગરજનો આશ્ચર્ય પામ્યા શું
કરવું તેનો વિચાર કરવા લાગ્યા. નગરચોકમાં
નૃપતિએ પોતાપોતાના અભિપ્રાય જણાવવા
મહાજનોની સભા મેળવી.

પથુ નાન્સીનો નૃપતિ જેવો બહાદુર
હતો તેવો ઠરેલ મુત્તસદી પથુ હતો એણે
જેથું કે શત્રુ અત્યારે નબળો થયેલો છે. એને
પરાસ્ત પમાડવા વિના જવા દેવો એ એને
ફરીથી ન્હોતરવા જેવું છે. અને જો ફરીથી
એ હલ્લો લાવે તો નાન્સી ટકી નહીં શકે
એમ એણે વિચાર્યું ને બરસલામાં ઉચ્ચાડ્યું.
" મહેને સૈનિકા જીવતો દેશવાવી દેશે તોયે
આ સધિ કબજા કરનાર નથી. અત્યારે સધિ
હોષ શકેજ નહીં "

નગરજનોને આ વેણ બાણુ જેવા
લાગ્યા. મેવડા ઉત્સાહથી મોરચા માંડવાની
તૈયારી કરવામાં મૂકાયા. અત્યાર સુધી
અજેય ગણાતા ડચ્કે એક બમ્બડીનું
સધિકરણ પાછું લાવ્યું.

સધિપ્રસ્તાવ પાછો ફર્યો ને ડચ્કે બાલ-
ઓળ થઇ ગયો કદી કાષ્ઠ ડચ્કેનો વેણુ
ઉઠાપી શકતું નહીં, શું શત્રુ કે મિત્રઃ મો
કાષ્ઠ પડ્યો બોલ ઝોલતા ને આ ન્હાનું શુ
નગર ! ને આ એનો જુદો ખખ ઠાકોર ' શુ
એનું સધિકરણ પાછું ઠેસે ? એનો કોષાગ્નિ
પ્રજ્વળી ઉઠ્યો. એની આંખોમાંથી અંજારા
ઝરવા લાગ્યા એણે નિશ્ચય કર્યો નગર તારાજ
કરીનેજ પાછા વળવાનો એની વિપુલ સેનાએ
દલ્લા પર દલ્લા કરવા માંડ્યા. ડચ્કે નવુ
સૈન્ય, નવાં શસ્ત્રો બમ્બડીથી મંગાવ્યા.
આ નવી થતી જતી ભરતી રહામું ઘેરાયલા
નાન્સી જ્યોત્સનાં ક્યાં સુધી ટકી શકે ? ખાધા
ઝારાડા ખૂટી, કોટ તૂટ્યો. દુર્બલ યોદ્ધાઓ
એક પછી એક ખરવા લાગ્યા. નાન્સી પડ્યું.

ડચ્કે અપમાનનો બદલો બાળ સાથ લેવા
નગરમાં પેટો. ચારેકોર એ વૃદ્ધ ઠાકોરનો
શોધમાં ફર્યો. મહેલ, કીલ્લો અને કોટ ઢુઢી
વળ્યો. એક પુવા-પુવા થતો નગરના ખૂણે ખૂણે
ભમી વળ્યો પથુ એનો પતો જ ન લાગ્યો.
ડચ્કે હવે નગરનો ફરમા ફર રીતે નાશ કર-
વાનું નક્કી કર્યું.

ડચ્કે નગરજનોની સભા બોલાવી
જાહેર કર્યું કે જે નાન્સીના ઠાકોરને પકડી
આપશે તેને મહો મળ્યું. ધનામ આપવામાં
આવશે, પથુ જો એનો પતો કાષ્ઠ નહીં આપે
તો આખું નગર ને નગર તારાજ કરવામાં
આવશે, ન રહેશે એનું નામ કે નિવાન પથુ
એ પ્રજાજનમાંથી ન કાષ્ઠ લાવ્યું કે ચાલ્યું.
ડચ્કેની મુખમુદ્રા પર કોષાગ્નિ રેખાઓ તરવ-
વા લાગી ત્યાં એક વૃદ્ધ આગળ આવ્યો
ને બોલ્યો, " ડચ્કે સાહેબ, આપ ખાત્રી
આપશો કે નગરજનમાંથી કાષ્ઠને કશી
અથિ નહીં આવે તો નાન્સીના મહારાજનો
પતો મેળવી આપવા હું તૈયાર છું. "

આ વૃદ્ધ નાગરિક નાન્સીનો નૃપતિજ
હતો. નગરનો નાશ અટકાવવાને એ પ્રજાજનો
સાથ બળી ગયો હતો ને પ્રજાજનો પથુ
જીવમાં જીવ હોય ત્યાં સુધી એનો વાંકો વાળ
થવા દેવા તૈયાર ન હોતા. ચપ્પર રાત્રી એતી
ગયો. આ તક છે એમ એણે જોયું અને
આત્મ સમર્પણથી નગર બચાવવા ખાત્રી
મળે તો પોતે હતો થતા તૈયાર થઇ ઉભે.

ડચ્કે એવું કષ્ટ કરવા તૈયાર નહોતો.
એને તો આખા નગરનો ફરમા ફર રીતે
નાશ કરી દાખલો બેસાડવો હતો. એને ઓ,
પુરુષ, બાળક, વૃદ્ધ સૌને એકઠા કર્યા ને
દારદોર ઉભા રાખ્યા. એ દારમાંથી દરેક
દશમાં જનને દેહાંત કરવાનો હુકમ ફરમાવી
એ શિબીરમાં આવ્યો ગયો.

એક કતારમાં નગરના મૌ પરિજનો
ઉભા ઓપુરુષ, પિતા-માતા-પુત્ર, લાઇબ્રેરન,
નવવધુઓ ને રૂંદનાં કોડીલા કંથઃ મોઢોષ

મોતને બેટવા તૈયાર થઈ રહ્યાં. કોણી પહેલુ
નમ છે એજ જોવાનું રહ્યું.

સૌથી મોખરે પહેલેથી મણના દમો
ડયુક જ આવી રહેતો હતો. એની જોડે જ
એની પુત્રી ઉભી હતી. એને એ ક્યાં
ઉભો હતો એનું જ્ઞાન જ નહોતું. એની
આંખો આમને જોતી હતી હતી ઉતરતી
હતી. એના જાત્રા સંક્રાંતિયાવધાં દત્તાં કોઈ
પણ ઉપાયે પ્રગળે જમાનાં લેવાજ એની
ચિંતાજ એને થતી હતી પણ એની પુત્રીએ
આ જોયું. એનું પિતા વત્સલ્ય લક્ષ્ય પિતાને
જમાવી લેવા તરફડ્યું. એની લુહિને લાગ્યું
કે જ્યાં સુધી કોઠાર છે એ ત્યાં સુધી કદાચ
પ્રગળજોનાં રક્ષણ થઈ શકે હજીતે માણસ
તણખયુ ઝાલે તેમ અકસરની આંખ ચૂકાવી
પિતાને ખસેડી, ત્હને રથાને ઉઠી. પિતાને
જરા જ્ઞાન આવ્યું અને પોતાનાં વચન
સરખાનો પણ દુરત અમલ કરવાને દેવાપેલા
મહારાજાએ પુત્રીને દુરત પોતાની જગ્યાએ
જવા કરમાવ્યું. પણ પુત્રી ન ખસી દુરત
એણે પુત્રીને પકડી ખસેડવા પ્રયત્ન કર્યો. ૬૩
દેવાની તૈયારી કરતા અકસરે આ જોયું. અને
નિયમન Order ભંગવા પિતા પુત્રી
પાસે આવ્યો. પુત્રીએ કહ્યું. “ ૬ અહીં
હું, મહારાજા આ દમો જગ્યા છે. ” આ
સંભળી પિતાને સહસા જ્ઞાન થયું, એ પરિસ્થિ-
તિને સમજી ગયો. એણે કહ્યું, “ એ કોઠારી-
એજ રહેને ખસેડયો છે, હું જ દમો છું. ”

આ વાત એવી રીતે બની, આ રકઝ
એવી માતી-અવિચલ પ્રમાદ પિતૃકક્તિ અને
મુદદ અપત્ત્ય રોદ-એ જે પ્રતિષ્ઠિત જાવો
વચ્ચે જાણે દરિદ્રાદ ન હોય ! ડયુકનો
કર્મચારી પણ આ જોઈ મૂકાયો. એનાથી
નિર્ણય ન થઈ શક્યો કે આ જેમાંથી
કેમું કોણ ? આ જેમાંથી કોને પહેલાં
કેલાં દેવા ? આ નિર્ણય વિના એનાથી દુક-
મનો અમલ પણ કેવી રીતે થઈ શકે ?
આથી એ જાનને એ ડયુક પાસે લઈ ગયો,
ને હકીકત રજુ કરી એ કર્મચારી પોતાની

દકીકત રજુ કરતો હતો ત્યારે કે ત્યાર પછી
ડયુક પાસે ફરીયાદ રજુ કરતા બંને જણા એક
માથે કહેવા મંડી પડ્યાં. કોઈ એક સાધારણ
નગરજનની જેમ આ વાતનો ફેતલો પોતાની
તરફેણમાં લાવવા કુલ્લક પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા
એ નૃપતિ કે રાજકુવરી આજ રાજપ્રતિષ્ઠા બૂલી
મથા દતા-સર્વ સાધારણ વાતસંધ્ય લાવમાં

અને એ દૂર નિર્દોષ ડયુક પણ નિર્ણય
ન કરી શક્યો. એનો અભ્યાચારી આત્મા,
આ આત્મત્યાજ માટેનો ઝગડો જોઈ પીગ-
ળવા માંડ્યો, એનું મન મીચીની જેમ પીગ
ગતું થયું, એની આંખમાં એ રસ ઉમરાળને
અવરતો દેખાયો સદમા એ ઉઠી. શીનિરના
અદરના જાગમાં ચાલ્યો ગયો. એને ડયુક
સરેવ રાજખટપર અને મુલ્લદીગીરી અને યુદ્ધ
ખેલનમાં જીવનનું સામંત કરતા રાજકુદ-
ખમાં જે આલસો રોદ, આલસુ રવાપણ, હોય
તો, સાધારણ પ્રગળજન કેવા હશે !

જે યુદ્ધથી ન થયું, વીરોના શૌણીત
વહેવગાએ, એક એકના મળા મધ્યે ન થયું,
તે હાથપતટો આપ્તમસમર્પણ ને રોદની
સૌરને થયો. એણે મુલ્લદ ને સમાધાનીનો
પડો વજાડ્યો. પ્રગળજોને રસથાને જવા
કેવા અને નગરમાં કશો અભ્યાચાર ન થાય
એ માટે અમલદારો પર દુકમ છોડ્યા
મિત્રતાના કોષકરાર લપ્પા, ને યથોચિત
સમયે ડયુક નાન્સી નગર છોડી ચાલ્યો ગયો.

એ ડયુક પાછો ફર્યો વિજય કરીને ?
નાન્સી પરનજ થયું નહીં છતાં સધિ અને
વિમલમાં ડયુકને સાથ આપવા, ડયુકનું કહેલું
આવવા સ્વીકારવા તો તૈયાર થયું હજી છતાં
એનો વિજય થયો ?

એ તો આવ્યો હતો એની નાન્સી
જીવવા, એનાં લનલાનને મમ્મદિ લૂડી જવા-
એ લૂડી પણ જઈ શક્યો હોત, મનમાનતો
અભ્યાચાર પણ કરી શક્યો હોત, પણ એ પ્રયત્ન
આત્મવશિદાન મમ્મદ એની નિર્દયતા અવરત
મરતક થઈ પડી. પહેલીવાર એ આ રીતે પાછો ફર્યો.
ત્યારે કોણ અર્થ ?

દેશને વધુ લાભ કોણુ કરી શકે ?

ધનવાન કે વિદ્વાન ?

દેશને ધનવાન અને વિદ્વાન ઉભયમાંથી વધુ લાભકારક કોણુ છે એ નિષ્ણંધ ઉપર આવતા પહેલાં બંને શબ્દોના અર્થ જાણવાની જરૂર છે. ધનવાન એટલે પૈસાવાળો અમર સુડીવાદી, અને વિદ્વાન એટલે જાણકાર, નહિ કે વિશ્વવિદ્યાલયની લાંબી પદવીઓ ધારણુ કરનાર; દેશનો કટોકટીનો સમય સમજી સમયસૂચકતા વાપરી દેશને તારનાર, તે વિદ્વાન.

એથક બેમાંથી એક સિવાય દેશને મદતર આશી થકે એમ કહેવુ બૂલ ભરેલું છે. છતાં વધુ આવશ્યકતા વિદ્વાનની છે એ વાત નિર્વિવાદ છે. ઇતિહાસનાં પાનાં ઉકેલશું તો ધનવૈભવને દેશની ખાતર કના કરનાર વ્યકિતઓ ધણી થોડી જણાશે તેમજ આજની દરિયી વિચાર કરતાં એ લોકો જોડે સરખાવી શકાય એવો દેશનો ઉદ્ધારક ધનિક કોઈ નથી. આજના ધનિકો પૈસાના મદમાં મરીબો પર પ્રભુતા મેળવવાનો અને મોજમગ્ન અને એથઆરામમાં જીવન ગાળવાનો પ્રભુતા ધરને તેમનો એક દશ્યુ હક્ક (Monopoly) છે, એમ માને છે. દેશનાં કુખોની અને ટળવળતા ગરીબ દેશીઓની એમને કશી પડી નથી; જેમનું ગૌરવ દેશીઓનેજ રેંસનાર પ્રજાની ખુશમાત કરવામાં

સમાયલું છે, એવા આધુનિક યુગના ધનિકો તો કેવળ દેશને નિરૂપયોગી છે.

ક્ષત્રિયકુળનું ગૌરવ હૃદયમાં ધારણુ કરી, મહાન, મોખલ સંત્રાટ્ટ અકબરને શરણે નહિ થનાર વીર પ્રતાપને અને ચિતોડની બૂમિને ધવનોના કાયમાંથી કાયમને માટે સુકત કરવાને પોતાની બદળક લક્ષ્મી પ્રતાપને ચરણે ધરનાર ભામાશા જેવા ધનિકો દેશનો ઉદ્ધાર કરી શકે. દેશને આવા ધનિકોની પળે પળે જરૂર છે.

રશિયાની પ્રજાને બૂખમરો જોઈ મહાત્મા ટોલ્સ્ટોય પોતાની અમીરીને ઠાકર મારી સ્વેચ્છાથી બીખારી બન્યો હતો આજના શ્રીમંતોના માનસમાં આવા પુરૂષોને સ્થાન નથી. પરાપકાર પશુ કેવળ મોટાધને ખાતર કરનાર આજનાં ધનિકો ગરોબોને જીવનમાં દાન દેતા મહર્ષિ ટોલ્સ્ટોયના આત્મભોજમાં રહેલા આનંદને કદપી પણ નહિ શકે, તો અનુભવી ક્યાંથીજ શકે ? ઉડે, ઉતરી વિચાર કરતાં માલમ પડે છે કે એણે આખા જગતનો આત્મા જાગૃત કર્યો દુનિયાની ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ મોજ મગ્નમાં અહોનિષ આજોટનાર શ્રીમંતોને હજારોના બૂખમરાનું અને તેની પાછળ રહેલા અન્યાયોનું માન દરાવ્યું. દેશને ખાતર કટીરી ધારણુ કરનાર આવા કાઈ ધનિક દેશનો ઉદ્ધારક થઈ શકે. બૂખે મરતાં અને ગરીબોનાં અલસ કુખોથી છુટાયેલાઓને જેવા માત્રમાં પણ જેઓ પાપ

● શ્રી ગુજરાતી વિન્દુ સો મંડળ તરફથી સ્વજાતની દુશ્વરાય સમારક લેખો નિબંધની દરિયાઈમાં ૩૧ ૩૦૦ પદેશ ઇનામ મેળવનારો નિબંધ

માને છે, જેમને સમાજને યોગ્યરૂપે ગણુવામાં પોતે અમરૂપ લાભ ભગવે છે, એવા ધનિકો દેશને ખાતર શુ કરી શકે ?

ઉપરોક્ત ઉપાય પુરૂષો જૂતકાગમાં યમ ગયા છે ન્યારે આજના જમાનામાં એવા કોઇ પણ ધનિકને વિચાર કરીશુ તો તે ભારતનું ઇર્વત જવાહીર સ્વર્ગસ્થ મોતી લાલજના એકના એક પુત્ર પડિત જવાહીરલાલ નહેરૂ છે રાજકુવરોને પણ ઇર્ષ્યા આવે એવા વેસત્રને ઠોકર મારી પોતાની સંપત્તિનું દેશદિવતની વેદી ઉપર અજિહાન દેનાર એ ભારતના શુભેચ્છક ધનિકને દગ્ગરો ધન્યવાદ છે પોતાના દરજ્જાને સદતર જૂલી જર્મી સ્વેચ્છાથી કારાવાસના ત્રીજા વર્ગમાં વાસ કરી જમતને સમાનતાનો પાઠ પઢાવનાર એ જમીર ખરેખર દેશનો સાચો ઉદારક છે તેના તરીકેના પોતાનો દાવો છોડી એક સાધારણુ કેહીની માફક પોતાને મમજનાર એ લક્ષ્મીની અનેરી કીલ્લાને અપવાદરૂપ માત્ર એજ એક વીર આજે ધનિક ઉદારક તરીકે દેશને આંગળી પર ગણુવાલાયક છે.

ઉપરોક્ત ધનિકો સિવાય આજના દેશી રાજ્યોથી કહેવાતા મુડીવાદીઓ સુધી દેશના દુએ કોઇ દાઝડુ નથી અમલદારો નેડે આજુનાં મેજાવડા કરી, નામ જાતના જલસા કરી, અગર ગવર્નર કે વાઇસરાય સાહેબ અને લેમના ધર્મપત્ની નેડે હસ્તધૂતન કરી પુશામત અને પૈસાને ભોંજે માન અકરામતી નોંધમાં પોતાનું નામ લાવવું એજ એમના જીવનનો મુદ્રાંજેષ છે અને એમની ગણતરીમાં એ ગોરી લજનાને ખાતર રૂપીયા પીરતાગીસ લાખનું પાણી કરનાર હરીસીંગ જેવા ધનિકો તરફથી દેશોદારની આઘા રાખવી એ આકાશ કુસુમવર છે જે લક્ષ્મીનો વ્યય અસ્યાને યાચ છે તે લક્ષ્મીજ નથી, અને એવે વ્યય કરનાર પોતે બંધે મરવ માને છતા

તે કમાળનો કમાળ છે, પછી દેશોદારની તેના તરફથી આઘા શી રીતે હોય ?

ધનનો સદુપયોગ કરાવનાર વિદ્વાનોજ છે, ગમે તેટલી મત્તા અને લક્ષ્મી છતાં ગમે તેવા મહીપતિને પણ વિદ્વાન સલાહકારની જરૂર પડે છે જગતમાં લક્ષ્મીને અંગે જે કષ્ટ અનર્થ થયા છે, તેનું મુખ્ય કારણુ એજ છે કે તે અચાની માણુમોના હાયમા છે ન્યારે દેશની લાગણી કોઇ અમુકજ દિશા તરફ વહી જતી હોય ત્યારે તેને લક્ષ્મીની લાલમા તે અસર નથી કરતી તે કોઇ વિદ્વાન ફકીરનું ઇશવ જ્ઞાન ખડુ કરતાં સહેજમાં થઇ ગય છે

હવે દેશદિવતમાં વિદ્વાનોએ શું ભાગ ભજવ્યો અને ભજવે છે એનો ઐતિહાસિક દ્રષ્ટિથી વિચાર કરીએ પ્રથમ તો આપણે જૂતકાગનો સમય જોતાં ન્યારે વર્તમાન પર નજર નાખીએ છીએ, ત્યારે સ્પષ્ટ દેખાય છે, કે અર્વાચીન જમત જે દેખાય છે તે સ્વરૂપમાં એને લાવનાર, અને પ્રાચીન અને અર્વાચીનમાં જે ભેદ નજરે પડે છે, તે ઉપસ્થિત કરનાર કેવળ વિદ્વાનોજ છે. વિદ્વાનોની વિચારશક્તિ અને કલમથી જમતને જે લાભો થયા છે, તે આખા જમતની લક્ષ્મીથી પણ યવા દુર્લભ છે દેશના ઉપર હરેક પ્રકારની આફતો આવે છે જે ધાર્મિક આર્થિક પરતજતા, વિગેરે આ બધામાંથી દેશને વિદ્વાનોએજ તાથ છે, એ વાતની છતિદામ માણી પૂરે છે

ધાર્મિક આફતનું દર્ષાન લેશુ તો માલમ પડશે કે ન્યારે યુરોપમાં પોતાની મમર્થ સત્તા હતી, લોહો પુરા કેળવાયલા પણ ન હતા, ત્યારે આડેમાર્ગે તેમને દોરી જઇ, સુશ્રિતપત્ર જેવા અનાવરી સાધનોથી ધર્મને નામે લોકોની લક્ષ્મીને ધોળો દિવસે ભૂટનાર, એ પોતાની પ્રાંતે યેનાર યુરોપમાં એકજ નર હોય તે

દતો માત્ર જર્મનીનો વિદ્વાન મારટીન લ્યુથર, જેણે પોપની ગામે ક્રિસ્તીય ઇલાહી, યુરોપભરમાં ક્રાન્તિ કરી અને અનેક ધાર્મિક સુધારા કરી, પોતાની સર્વોપરી મતાને જમીન દેસ્ત કરી, પ્રજાની ધર્મને નામે લૂંટાતી લક્ષ્મીને બચાવી. એ ક્રાન્તિ સાધારણ ન હતી. એ ધાર્મિક પરિવર્તનથી (Reformation) યુરોપના ઇતિહાસમાં ધાર્મિક સ્વાતંત્ર્યનો નવીન યુગ પ્રવર્ત્યો તે ઇતિહાસને પાને મોજુદ છે.

મોગલ સમ્રાટ ઔરંગઝેબના ધર્માંધ પણાના પરિણામે જ્યારે સત્તરમીસદીમાં પૃથ્વીના પદ પરથી દિલ્લુ ધર્મ નાશુદ થવાનો સમય આવ્યો. દતો ત્યારે એ આફતમાંથી દેશની સુધ્ધિ ધનથી ન થઈ. ખેસક એ આફતમાંથી દેશને ઉગારનાર દિલ્લુધર્મનો રક્ષક ફિરરતાઈપ સિવાજી દતો છતાં સિવાજીમાં એ સુરકાર પાડનાર અને મરાઠા જેવી પ્રજામાં ચૈતન્ય રીતે તેમને સિવાજીને પડખે ઉભા રાખનાર એ વિદ્વાન દુકારાય અને રામદાસ સ્વામી દતા. મહેમંત પ્રવેશો તિરસ્કાર સિવાજી અને અન્ય મરાઠાઓમાં આટલો દરદરો જાત કે કેમ તે પ્રશ્ન છે. અને સમય જતાં બમો વર્ષથી જક ધાર્તી ગપલી મુઠલ સલ્તનત રૂપ ઇમારતના પાયા એણે કપાતીને દીલા કરી નાખ્યા. વિદ્વાનો મમે તે સંસ્તેષમાં અન્યને ઇચ્છિત માર્ગે પોતાની બાણી અને લેખિનીદાર દોરી જાય છે. અને તેથીજ સીધી અમર આફતરી રીતે જમતમાં જે જે આવકાર લાયક ક્રાન્તિ થઈ છે, તે વિદ્વાનોને આભારી છે.

ઇંગ્લાંડના ઇતિહાસમાં ફિલ્મ મદાસાગરના પરપોટામાં (The Southern Bubble Company) દેશ પર ભયંકર આર્થિક આફત આવી પડી. આ આફતમાં પ્રામતો પોતાના પૈસાની થી રીતે બચવરથા

કરવી એજ વિચારમાં દતો. પૂદ ઇંગ્લાંડની મરકાર પણ દેશની થતી પાપમાંથી એક અસરક, એ વખતે એક સાધારણ જમીનદાર છતાં મદાન અર્થેશાઓ રોગટ વોલપોલ દેશની વારે લાયક વડો પ્રધાન બની પોતાના મધળા પ્રયાસથી તેણે દેશને કેટલેક અંગે તત્કાળ મુક્ત કર્યો એટલુંજ નહિ પણ એકનીસ વરસના પોતાના એકાદ દરમ્યાન કાયમને માટે દેશને સારી આર્થિક સ્થિતિમાં મૂક્યો.

ઝારશાહી અને મુડીવાદના સમુક્ત બોમ નીચે કચરાતો રશિયા, આજના રશિયા કરતાં જુદો જ દતો અને એને આજની પરિસ્થિતિ માં લાવનાર પલ્કે તેથી એ આજના ધયા વનાર શુ કોષ ધનિક હતો ? નહિ એ દતો મદાત્મા લેનીન (Lenin) જેણે પોતાની વિદ્વાતથી દેશમાં ક્રાન્તિ કરી અને કચરાપટ્ટી પ્રજાના ઉદયમાં રતમાનના અંકુરો ફોડ્યા. લેનીન ગયો છતાં લેનીનવાદ હજી એના અસ્તિત્વના અને વિદ્વાતાના કીર્તિસ્તંભ રૂપે આજે પણ રશિયામાં જીવંત છે; અને તેનાથી યુરોપની કોષ પણ પ્રજા આજે પણ ડરે છે.

અને સીનરીનથી આયર્લેન્ડનો ઉદાર કરવાનું શરૂ કરી આજે પણ બ્રિટિશ સલ્તનત સામે માખી છાતીથી આયર્લેન્ડની પ્રજાના દક્ષોનુ રક્ષણ કરવા અને ઉદાર કરવા અદ્દો નિય તત્પર ગ્લેનાર એ ડીવેલેરા; રશિયામાં જે ચૈતન્ય લેનીને પ્રમટાવ્યું તેજ આયર્લેન્ડમાં ડીવેલેરાએ પ્રમટાવ્યું.

ઉપરાંત રાજ્યના અમલ જુદાઓથી ત્રાદિ ત્રાદિ કરતી ક્રાન્સની પ્રજાને ઉગારનાર ન દતો કોષ ધનવાન. પરંતુ મદાન જમતો જગાડી ક્રાન્સની રાજક્રાન્તિથી પ્રજાને જુદાથી મુક્ત કરનાર એ વિદ્વાન મમેની લેખિની હતી. જેના લખાણના પ્રનાયમાં ક્રાન્સની

પ્રજાને પ્રોત્સાહન મળ્યું, અને રાત્રી સામે બળવો કરી જીતોથી સુકિત મેળવી. આ હૃદયપલટાઓ કહી લક્ષ્મીથી થતા નથી એને માટે વિદ્વાનોનીજ જરૂર છે.

આજના દિવસ પર નજર કરીશું, તો પરદેશી પ્રજાના અમલમાં પરત્રતાની બેઠીથી ૧૫૦ વરમથી જરૂરથી દિવસી પ્રજાને ઉદ્ધાર કરવાનું કામ થતવાને ન આશ્ચર્ય. માત્ર એ ચૈતન્ય આજે પ્રગટાવી, તેત્રીસ કરોડની પ્રજાના હૃદય પલટાવી પ્રજાને હાલ કરનાર ભારતી માતાનો પનોતો પુત્ર એક એક મહાન યોગી, યોગના કાગવાસની દિવાલો વચ્ચે જિરાજેલો તેત્રીસ કરોડ હિન્દીઓના પ્રાણરૂપ એ કાણ ? મહાત્મા મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી વિદ્વાન માણસ, રાજદારી, સામાજિક અને આધ્યાત્મિક જીવનમાં જે આદર્શ પથ લઈ ચકે છે, તે એ મહાત્માએ દુનિયાની દષ્ટિ સામે મૂક્યો જે ન્યોત પ્રગટાવવાને સેકો વરસો લાગે તે દુક સમયમાં એણે પ્રગટાવી.

જમતને અહિંસાનો પાઠ પઢાવી સજ્જ બળથી મને તેને પળમાં લઈ કરનાર નોકરશાહીના હાથ એણે હેઠા પાડ્યા. જે જમતના તમામ પુણ્યો આજે એવું અપ્રતિમ વ્યક્તિત્વ એક મતે કબૂલ કરે છે સાધારણ કટિવજ્જ અમર વીડી યહોનચાલ જેવાની મામે એને બેસતાં બેઈ ક્યા દિ દીનું હૃદય ન પુલાય ? અને વિદ્વાન સર્વેષ પૂજ્યને એ કથનનો સાક્ષાત્કાર સ પૂજ્ય પછે અદિ થાય જે.

એ પણ ચોક્કસ જોઈ શકાય છે, જે ન્યારે સલાહનો કામ પણ પ્રસન્ન આવે ત્યારે કામ ધનિક કામ આવતો નથી. અને છેવટે એ ભારતના ઉદ્ધારક વિના નોકરશાહીના સંધાના પ્રજાને નિષ્પજ્જ નામ છે કારણ કે થનવાનને દોરનાર વિદ્વાનજ હોય, અને ધનિક જે વિદ્વાનની ઇચ્છા મુજબ દોરાય

તો કર્મ નવિન જ કરી શકે છતાં લક્ષ્મી અને સરસ્વતીનાં રચાન હમેશાં જીવંત હોય છે. એટલે ઉભયનો પરસ્પર સંમેલ મુશ્કેલ હોય છે, કેમકે થનવાન લક્ષ્મીના મદમાં મસ્ત રહે છે, ન્યારે વિદ્વાન વિદ્યાની નિત્રતામાં મગ્ન રહે છે.

હવે, શાંતોનો આશરો લઈશું આપણા મયોમાં વિદ્યપ્રસસાના અમલિત દાખલા એ છે, થનવાન, પ્રસાસાના નથી, જેમકે વિદ્યા રાજસુ પૂજિતા ન કુ થનમ્. મને તેવા શ્રીમતોને પણ વિદ્વાનના ચરણમાં મૂકી પડવું પડે છે વિદ્યાની મોહની બળબ છે લક્ષ્મીથી પણ જે થનવાનોને અસાધ્ય છે, તે વિદ્વાનોને પળવારમાં વાણીથી સાધ્ય થઈ પડે છે શ્રીમતોના ટોળામાં એકજ વિદ્વાન હોય તો હસ અને બચાવી જેમ તરતજ નજરે દેખાઈ આવે છે લક્ષ્મીને લઈ બાકાત બરથી પોતાની બધમતા છુપાવવાના શ્રીમતોના પ્રયાસ તરતજ દેખાઈ આવે છે, ન્યારે યાગૂ મૂષણમ્ મૂષણમ્ જેને છે એ વિદ્વાન હરિ હોય છતાં એજ ધનિકોને સોદસુબક સોહને આકર્ષે છે, તેમ આકર્ષો છે જે તેથીજ બનુંદરીએ વિદ્વાનોની બાજતમાં ઠણુ છે જે તાજૂ પ્રતિમાન મુક્ષત મૃણા કરતે સહ સ્પર્ષેતે. અને ન્યાં વિદ્વાનો દુઃખી હોય ત્યાંના શ્રીમતો જેટલા વિદ્વાન હોય એ રપષ્ટ દેખાય છે જેમકે વિદ્વાનોની દરિદ્રતા એ શ્રીમતોનાં અચાનપણાની રપષ્ટ જાહેર અમર છે.

સામાજિક દષ્ટિથી વિચાર કરીશું તો સમાજ જીવન હમેશાં પરસ્પરને ઉપયોગી થઈ પરસ્પર આત્મજોગ આપવાનાં ધોરણ ઉપર રચાયેલું છે. અને એ રીતે થનવાન અને વિદ્વાન ઉભયમાંથી જે સમાજને વધુ ઉપયોગી થઈ પડે તેજ દેશને વધુ ઉપયોગી છે.

પરસ્પરને ઉપયોગી થતાંમાજ સમાજજી બધારજ મયવાય છે ન્યારે એકજ દેશનો

ઝરીબ કે મધ્યમ વર્ગ દુઃખમાં કુળી ગયો હોય છે, ત્યારે શ્રીમંત વર્ગ લક્ષ્મીના મદદમાં તેમના તરફ ભેદરૂપ રહે છે. (જે સ્થિતિ આજે નજરે દેખાય છે) તેઓ સમાજનું શું બહુ કરી શકે? અને તેમના તરફથી દેશોદ્ધારની આશા પણ ક્યાંથી રખાય? લક્ષ્મીને માથે એ વરદાન છે. સમાજને સાધારણ સ્થિતિમાં ઉપયોગી થઈ પડનાર માણસ ભાગ્યબળે લક્ષ્મી મેળવે તો તરતજ અન્યઃ ક્ષપેન ભષતિ, વિચિત્રમેતત્ તરતજ ઉપરોક્ત ધનિકાના વર્ગમાં જઈ બેસે છે. ધનવાનને ઝરીબો જોડે મળી, તેમનાં દુખો ફેડતાં તો શું, પણ જાણુતાં પણ શરમ આવે છે; અને આ વૃત્તિથી તેઓ દેશકિંતવું કશું કાર્ય કરી શકતા નથી. કાંઈ માણસને, તે દેશબધુ હોય છતાં, એ સાત છકડા ખવરાવી મુલાકાત આપવામાંજ પોતે મોટાઈ માને છે. સામા માણસની પવિરિથિતિનો અને ખ્યાલ સરખો પણ હોતો નથી. સાચો સમાજસેવક જ સાચો દેશસેવક હોય એવા શ્રીમતો પણ છે, કે લક્ષ્મીની ઘેલછામાં પોતાનો પુત્ર કયે માર્ગે જાય તેની જોડે શીડ. મઝી, તો, દેશની વાતજ ક્યાં રહી?

અને વિદ્યાને વિદ્યા દદાતિ વિનયં એ તેટલો વિદ્યાન હોવા છતાં તે પોતાને પોતાના જ્ઞાનબધુઓનો સેવક માને છે. તેનામાં એવી સંયોદ માન્યતા હોય છે, કે મારા અમુક બધુઓ કરતાં કુદરતે મને વધુ વિદ્યાન બનાવ્યો એ નહિ કે મિથ્યા બકવાદ, અંશર મર્વ કરવાને માટે, પણ મારાજ પતિત બધુઓનો ઉદ્ધાર કરવાને માટે. એ વિનય તથા વિવેકશુદ્ધિની મૂર્તિઓને નથી હોતો ગર્વ કે નથી હોતી જગતની ખોટી શરમ. લક્ષ્મી! લાકડવાયાને અને લક્ષ્મીના યત્નને એ એકજ નજરે જોશે ઝરીબ

બિખારી જોડે વાત કરતાં એને શરમ ન આવે, તેતો તેમનાં દુખો જાણી ગમે તે પ્રકારે તે દૂર કરવા પ્રયાસ કરશે. તેના જીવનનું ખ્યેય પણ પળે એજ હોય છે, કે મારા જીવનને હું કેટલે દરજ્જે લેકાપયોગી બનાવી શકું. ગમે તેવા શાન્તિ અગર કાન્તિના સમયમાં તે હમેશાં પરહિતના કાર્યને માટેજ કટિબદ્ધ હોય છે પણ આ બધું સાચા એટલે વિષયની શરૂઆતમાં જણાવેલા વિદ્યાનજ કરી શકે છે. અને નહિ કે આજે સમાજમાં પદવીધર ગણાતા વિશ્વવિદ્યાલયના મહાશયો; જેમાંના બધા સાધારણ ઢબના અને સાધારણ યાનના પોતાના બધુઓ જોડે વાત કરવામાં પણ શરમ સમજે છે!

ધનિક કરતાં વિદ્યાનોડું રથાન બધા ઉચ્ચ પ્રકારનું છે. સર્વ રીતે વિચાર કરતાં સ્પષ્ટ દેખાય છે કે ધનિક દેશમાં કંઈ પણ દિતના કામો ક્યાં નથી. જો કંઈ કરી શક્યા હોય તો ને અપવાદરૂપ ગણવું જોઈએ વિદ્યાને જીવન પર્ષત પોતાનું સર્વરૂપ દેશને દોમી ગયા છે. અને આજે પણ દોમી ગયા છે એટલે વિદ્યાને દેશને ઉદ્ધારી શકે છે. પ્રજાને સમાનતાના પાયે શીખવી પરપરને ઉપયોગી થતા શીખવે છે. અને તે પ્રજા કાયમને માટે સુખી થાય છે દેશને દોરનાર વિદ્યાન વિના ત્યાંથી શરૂ તેમ નથી; બલે એ તેટલી સંપત્તિ હોય પણ તે નકારી છે વિદ્યાનની વિદ્યાનું બળ, લક્ષ્મીના બળ કરતાં ઘનરો બલકે સાચો દરજ્જો વધારે છે. લાખોની દોલતથી જે ન થાય તે વિદ્યાનોની કલમ કરી શકે છે, અને સમય આવે મહાન સંલતનતને પણ હતી ન હતી કરી નાખવાની તે શક્તિ ધરાવે છે

જગતમાં વસ્તુ માત્રને જ બાજુ હોય છે. તે સુખબ ધનિક વર્ગનો બચાવ કરનારાઓ

એવી પણ દલીલો રજુ કરે છે, કે વિદ્વાનોને તમામ પ્રયાસને અતિ લક્ષ્મીની જરૂર પડે છે, આ સત્ય છે. હિંદુ સમાજ કે દેવ દિતનાં કાર્યને માટે અહોનિઃ પ્રયાસ કરનાર એક વિદ્વાનને લક્ષ્મીનો સદુપયોગ તેમને કદી સૂઝતો નથી, તે તેમને સૂઝાડનાર વિદ્વાનોજ છે અને એવાં કોઇ કાર્યમાં વપરાવવાથી જ્યતમમાં આને લક્ષ્મીની કંઈ કિંમત હોય તો તે વિદ્વાનોને જ આભારી છે. છતાં ધનિકો શુદ્ધ દીલથી એવા કોઇ પણ પ્રયાસને ઉત્તેજન આપે છે એમ માનવું કેવળ બૂલશરેણુ છે આને હિંદુસ્તાનના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી જે ક્રાંતિ ફેલાઇ રહી છે, અને જેને અત્રે કાર્યકર્તાઓને લાગે રૂપીપાની જરૂર પડી, અને પડે છે, તેમાં પણ મધ્યમ વર્ગના માણસોનો જે ફાજો છે તે શ્રીમંતોનો નથી. ઉપરાંત ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગનાં માણસો શુદ્ધ અત કરણથી મદદ કરે છે ન્યારે ધનિકો મોટાપને ખાતર મદદ કરે છે મહા-કોટે બચાવેલાં પરિક્ષિત ધનથી થયેલું મુવજીનું આણુપણુ અત પરથી ઉતારી આપનાર એક ગરીબ કે મધ્યમ વર્ગના માણસના હૃદયમાં જે રાષ્ટ્ર અને સમાજ દિતની ધ્રુવ્ય હોય છે; તે ધનિકોમાં નથી હોતી અને એવી મદદથી રાષ્ટ્રદિતનાં કાર્ય પાર પડતાં નથી મારે ઉપરોક્ત દલીલનું અહિં ખડન થાય છે

લક્ષ્મીથી ધણાંએ અનર્થો આદિકાળયો થતા આવ્યા છે. સત્તાના લેખીઓ એનો લાંચરશવતમાં ઉપયોગ કરી પોતાની સત્તા મજબુત બનાવી, પોતાના પ્રતિરુદ્ધિઓને રજડવામાં અભિમાન લે છે. મોટાપને ખાતર અથવા ધાર્મિક દબ બતાવવાને ખાતર રક્ષાન કે અરથાનનો વિચાર કર્યા સિવાય કશું જેવા દાનેશ્વરી હોવાનો દેજ કરનાર શ્રીમંતો એ દબ અને મોટાપમાં કોઈ એવા

અમુક બદમાશ વર્ગને ઉત્તેજન આપે છે કે જેથી ધર્મમાં બેદર સકો પેસી જવા ઉપ રાંત કેટલાક ચારિત્રશીલ અને સ્વધર્મ-પ્રેમી નિર્દોષ બી ધુરેષોના નિઃકલંક ચારિત્ર્યનાં એ દબ અને બદમાશીની વેદીઓ ઉપર બજિ-દાન દેવાઇ ગય છે, અને ચારિત્ર્યના પાયો ડગમગે છે. આમાં અતિશયોક્તિ નેવું કશું નથી અને ન્યારે આવા સગાઓ વધી નય છે, સારે એ ધર્મપ્રિય નરનારીઓનો હુદાર કરવા ખાતર વિદ્વાનો જ, એ હચકું ખાનાર બદમાશોના મનુ થઈ તેમની વારે ધાય છે ધનિકોનાં ધનથી ધર્મને નામે ધર્તીય માંડી ધર્મગુરુઓનાં સ્વાચ્છ લઇ ચારિત્ર્યદિન ગુરુઓ ધું કરતા ? જેનો એક તાને દાખલો હાલ મોણુદ છે ભારતનું આ અધાપતન આ માર્ગમાં થતાં લક્ષ્મીના બ્યજને અને તેનાથી એકઅભાસ કરતાં આવા ગુરુઓનેજ આભારી છે આવી રીતે લક્ષ્મીનો બ્યજ થતો અટકે તો આવા લેખાગ્રુ ગુરુઓની રોજ જતાં તેઓ જીવનને સાચે પથે વળે અને સમાજદિત સચવાય.

ઉપરોક્ત કાટિના જે વિદ્વાનો છે એમનાં હૃદય ભાવબીનાં હોય છે પારકાનું દુઃખ પોતાનું જ સમજી તેને મુકત કરવાને સધળા પ્રયાસો તેઓ કરે છે ન્યારે ધનવાનો મોટે ભાગે હૃદયદીન હોય છે. વિદ્વાનો વિદ્યાના બળથી સમાજની ત્રુટીઓ દુર કરે છે અને સમાજનું ચારિત્ર્ય પડે છે, ન્યારે ધનિકો અનર્થની વૃદ્ધિ કરે છે વિદ્વાનો નિરુદ્ધ હોઈ અમે તે સમયે અમે તે કાર્યને માટે તત્પર જ હોય છે, ન્યારે ધનિકો લક્ષ્મીના મોહ પાસમાં બંધાયેલા હોઈ અનનતા દિતનું કશું કાર્ય કરવાને કોઇ પણ ભાતનો ભોગ આપી ચકતા નથી એટલે દેશને ઉપયોગી શી રીતે હોઇ શકે ?

છેકરે સધળા બાબતો બાણુ પર મૂકી

ફક્ત ૧૫ વરસનો ભારતનો ઇતિહાસ આ લેખતા અત્યારે જે પરિવર્તન નજરે પડે છે, તેનો 'નિષ્પક્ષપાતપણાથી વિચાર કરીશું' તો લક્ષ્યમાંથી દેશને ત્રણ કાણુ ઉપયોગી છે, તે સ્પષ્ટ દેખાઈ આવશે.

યુગોને અંતે જે પરિવર્તન થાય, એ આવા ટુંક સમયમાં આપણે જોઈએ છીએ. અને ભારતનાં બાળ, યુવાન કે જુદોનાં શુદ્ધાભિમાન આનંદ માનતા હૃદયોમાં એ નવજીવન રેડનાર કાણુ કે કાઈ પણ ધનિક નહિ પરંતુ વિદ્વાનો.

વિદ્વાનો મરતા પણ પોતાના જ્ઞાનનો

અને અનુભવનો વારસો પોતાના દેશી બહુ ઝોને આપી જાય છે. સૈદ્ધાંતો સુધી એમના આદર્શમય જીવન કંઈના જીવનના અંધકારમાં તેજ પ્રગટાવે છે જેમની જીવનની નીક ખરાબે ચઢી ગઈ હોય એવા કંઈ માનવોના એ સુકાની થઈ પડે છે અને જે કાર્યક્ષેત્રમાં પોતાના જીવન અર્પણ કરી ગયા હોય, તે પ્રસંગ ઉદ્ભવતા દેશીઓનાં ગમે તેવા જઠ હૃદયમાં પણ અન્ય લોકમાંથી ચૈતન્ય પ્રગટાવી તેઓ કાયમને માટે અમરજ રહે છે, અને એ નિર્વિવાદ છે કે એ ઉચ્ચશક્તિના વિદ્વાનો દેશને ધનવાન કરતાં હજાર દરજ્જે વધુ ઉપયોગી છે.

સ્વીકાર અને પહોંચ

- (૧) પૂર્ણિમા, અંક ૧ થી ૫, તંત્રી શ્રી. ચન્દ્રલાલ ન્યાસ (મયૂખ) કલ્પથી, સુરત
(૨) કલ્યાણનિહર અંક ૨૦, ૨૧; તંત્રી શ્રી જાનુપ્રસાદ ન્યાસ, મુંબઈ (૩) સમાજસેવક અંક ૧; તંત્રી શ્રી રણછોડલાલ ધ જાની, શ્રીરામપુર. (૪) યુવક: માર્ચ: તંત્રી: શ્રી ચુનીલાલ પુ. શાહ કરજણ. (૫) વિચારક: અંક ૨, તંત્રી: માણેકલાલ જા. જોશી, વડોદરા, (૬) કમર: માર્ચ. તંત્રી: મહમદ હસમાન સુરતવાળા, સુરત; (૭) શ્રી કમ્બી દયા ગોસ્વાળા પ્રકાશ: અંક-૭, તંત્રી: પદમસી, હામણ, જોળ, મુંબઈ. (૮) ઔદિચ ન્યોતિ અંક ૫, તંત્રી: શ્રી હરગોવિંદ રેવાચંકર મહેતા, વડોદરા. (૯) કમ્બ સમાચાર અંક ૮-૯, તંત્રી: લીલાધર દા શાહ, મુંબઈ. (૧૦) હિન્દીસન્દેશ અંક ૨-૩. સ પાઠક શ્રીમસેન વિદ્યામહિર, લાહોર.

ગરબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીયૂષ

૨૬

મરાત્ર દસ વાગ્યે ભલપા અને દેવીદીન કચેરીએ પહોંચી ગયા. પ્રેક્ષાની બીઠ ખુલી હતી. ઉપરની એકેરી પણ પ્રેક્ષાથી ભરાઈ ગઈ હતી. દેસાઈ ભેંતો પરસાવમાં અને સામેનાં મેદાનમાં ઉભા હતા. ભલપા ઉપર એકેરીમાં જઈને એકી દેવીદીન પરસાવમાં ભેંતો રહ્યો.

આભાસમાં જીજ્ઞાસાથી એક તરફ ધ્રુવરેણી દોડ્યો, અને બીજી બાજુ ચોરીમના અમલદારો ખસી હતા. સામે દોરણી નક્કર, બન્ને પક્ષના વકીલો ઉભા-રહીને મુદ્દાઓ રજુ થવાની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. આરોપીઓની મજબા પદારથી ઝોળી ન હતી બધા કોરોની બાજુએ જમીન ઉપર મેડા હતા. મર્યાદા દાખલા દાખલોએ હતી, પરમાં એકાએક હતી કોઈ સૂત્રા હતા, કોઈ પેડા હતા; કોઈ પરસ્પર વાત કરી રહ્યા હતા. બે જણ પળ જગાડી રહ્યા હતા. એમાં કોઈ વિષય ઉપર દખાલથી થઈ રહી હતી. મર્યાદા-નમિત્ત હતા મજબા, નિરાશ કે રીકાન્ડ? કોઈના ચહેરા ઉપર ચિન્ન મરજી પડી ન હતું.

અચિત્ત વાચન મુદ્દાએ કર થયેલ પહેલાં કાનૂની વાત થઈ; પછી એક ને

ચોલીમની જુગાનીઓ મેવામ, છેવટે લખમત મજીવાએ રમાનાથને સાક્ષીઓનાં પીંજરામાં ભાગવામાં આવ્યો. પ્રેક્ષામાં જાણે મનમનાની દેસાઈ મજી કોઈ તકનોલીની કુશનપરથી પાત આવ્યો આવ્યો. કામ્યો, કોઈએ વળંભાનપત્ર વાળાને બિરમામાં રાખ્યું અને સર્વ ન્યાયાલયના ઉમરામાં એકાદ થઈ ગયા.

ભલપા પણ સભાગૃહે ઉભી થઈ ગઈ એક વાર રમાનાથની આંખ ઉઘી યાવ અને તે રમાનાથને જુએ એમ ભલપા ધમ્કી હતી. પરંતુ રમાનાથ માથું નીચું રાખી રહ્યો હતો. કેમ જાણે આમનેય એનાં કોરી રહ્યો ન હોય? તેના ચહેરાનો રંગ ઉઘી ગયો હતો, કાંઈક યરમાયસો, કાંઈક મજમાયસો તે એના રોતે ઉઘે હતો. કેમ જાણે કોઈએ તેને બાંધી રાખ્યો હોય, અને તે બાંધી જવાની રાહ જોઈ રહ્યો હોય? ભલપાનું કોઈજ પક પક થઈ રહ્યું હતું, કેમ જાણે તેનાં કામ્યોને નિર્જીવ થઈ રહ્યો ન હોય?

રમાનાથની જુગાની યા થઈ પડેલો કન્ડ સામગતિજ ભલપા કંપી હતી નીલ વાગ્યે તેનો આંખે ભાર કરી દીધો, તોળ વાગ્યે તેના ચહેરાનો રંગ રીકાન્ડ કરી દીધો અને ચોપુ વાગ્યે મિત્રગતિજી ભાગ્યે ને એક કાને જમ ખદને પાછળ રાખેલી

પુરથી ઉપર પડી ગઇ. પરંતુ ફરી તેનું દિલ ન માન્યું. કઠેરા ઉપર નખીને તેણે ફરી તે તરફ કાન ધર્ધા. પોલીસે શિખવેલી ઝેલ જીભાની હતી, જેનો આશય તે દેવીદીનને મોટિથી માંભળી ચૂકી હતી. અદાલતમાં જ્ઞાન્તિ જવાબ ગઇ હતી જાલપાએ કેટલીક વાર ખુખારો કર્યો; કદાચ રમાનાથની આંખો ઉપર હંચી જાય; પરંતુ રમાનાથનું માથું તે વધુ નીચું નખી ગયું. તેણે જાલપાના ખુખારાનો અવાજ ઓળખ્યો કે આત્મ ગ્લાનિનો લાવ હૃદય પામ્યો તેની ખબર નથી. તેનો સ્વર પણ કાંઈક ધીમે થઇ ગયો.

જાલપાની પાસે બેઠેલી એક સ્ત્રીએ નાક મચકોડી કહ્યું: “મનમાં ધાય છે કે આ કુષ્ટને કોઇ ગોળી લગાવી દે આવા આવા સ્વાર્થી પણ આ અભાગી દેશમાં પડ્યા છે કે જે નોકરી યા થોડા સરખા ધનના લોભમાં નિરપરાધીઓના ગળાપર છરી ફેરવતાં પણ અચકાતા નથી.”

જાલપાએ કાંઈ જવાબ ન આપ્યો.

એક બીજી સ્ત્રી, જેણે આખે ચરમા પહેચી હતી, તેણે નિરાશાના ભાવથી કહ્યું: “આ અભાગિયા દેશનો માલિક એક ઇશ્વરજ છે. ગવર્નર પદે તે લાલને મળવાનું નથીને ! બહુ બહુ તો કપાક કારકુન બની જશે. તેને ખાતર પોતાના આત્માની કત્યા કરી રહ્યા છે કોઇ ખાઉધર, નીચ માણસ હોય એમ લાગે છે, પહેલા નંબરનો છીછરો અને નીચ લાગે છે.”

ત્રીજી સ્ત્રીએ ચરમાવાળીને હસીને પૂછ્યું: “માણુમ ફેશનેબલ છે, અને બપેયો ગપેયો લાગે છે, બસી, તમને એ સોંપવામાં આવે તો શું કરો ?

ચરમાવાળી સ્ત્રીએ ઉલ્લસતાથી કહ્યું: “નાક ફાંપી લઉં, બમત્તનકોટી કરીને છોડી દઉં.”

“અને જાણો છો, હું શું કરું ?”

“નહિ ! કદાચ ગોળી મારી દો !”

“ના ! ગોળી નહિ મારું. ભર બજારમાં ખડો કરીને પાંચસો જૂતા મરાઉં.”

“ચાલો પણ લજવાબ જાય”

“એના ઉપર તને જરા પણ દયા ન આવે ?”

“આ કાંઈ ઓછી દયા છે ? એની પૂરી સજા તો એ છે કે કોઇ ઉચ્ચ પદાડી ઉપરથી તેને નીચે ધડેલી દેવામાં આવે; અને એ મહાશય જે અમેરિકામાં હોત તો એને જીવતો સજાગાવી મૂક્યો હોત.”

એક વૃદ્ધા સ્ત્રી યુવતીઓનો તિરસ્કાર કરીને કહ્યું: “નકોમી મોટું શું કામ બગાડી રહી છો ? એ ધૂણાને ચોગ્ય નથી, દયાને ચોગ્ય છે જેતી નથી ? એના અહેરો કેટલો પીળો પડી ગયો છે ? કેમ જાણે કોઇએ એનું ગળુ દબાવી દીધું ન હોય ! પોતાની મા કે બહેનને જીએ તો જરૂર રહી પડે. માણસ દિલનો જુરો નથી પોલીસે ધમકાવીને સિંધો કર્યો છે એક એક સજા તેનું હૃદય ચીરી ચીરીને નિકળી રહ્યો છે, તેની ખબર પડે છે ?”

ચરમાવાળી સ્ત્રીએ બંધ કર્યો: “જ્યારે પતંગ કટિ વાગે છે ત્યારે આઠ નીકળે છે...”

જાલપા હવે ત્યાં રોકાઇ ન શકી. એક એક વાત ચીનચારીની માફક તેના દીલ ઉપર ફેરોડા પાડી રહી હતી. તેના મનમાં એમ યત્ન હતું કે આજ વખતે ઉડીને કહી દે કે આ મહાશય તદ્દન જીવે બોલી રહ્યા છે તદ્દન જીવે; અને એજ વખતે એની સામીતી પણ આપી દે. એ આવેશને તે પૂરેપૂરાં બળથી દબાવી રહી હતી. તેનું મન પોતાની કામરતા ઉપર તેને ધીકરો રાખે હતું, આ વખતે બધોય વૃત્તાન્ત તે કેમ કહી ન અંજાવાવે ! પોલીસ તેની કુશ્મન થઇ

ભય ? કાસે થાય. અદાલતને પણ કાંઈક તો ખ્યાલ આવશે ! જોણ જાણે, આ મરીબના જન ગયો પણ ત્યાં જ જનતાને તો મુદતમ પડી ભય કે આ જુડી જુગાની છે. તેના મોઢામાંથી એકવાર જવાજ નીકળતો નીકળતો રહી ગયો પરિણામના ભયે તેની જગ્યાન પકડી લીધી.

છેતરે, તેણે ત્યાંથી લડીને ચાલી જવા-મંત્ર કુશળતા સમજી

તેને ઉતરણી જોઈને દેવીદીન પરસાજમાં ચાલ્યો આવ્યો અને દવાથી કરેલા સ્વરે મોઢ્યો " કેમ ધરે જુલુ છે વદુજી ! "

ભલપાએ જામુએનો વેગ મેળીને કહ્યું " હા; અહીં દહે નદિ બેસી ચકાવ. "

દરવાજામાંથી જવાર નીકળીને ભલપાને ચાન્દના આપવાના ઇરાદાથી દેવીદીને કહ્યું " પોલીસે જેને એકવાર કુદી મુઢાડી લીધી, તેના ઉપર બીજી કોઈ ચીજની અસર થતી નથી "

ભલપાએ ધુજા-ભાવથી કહ્યું " એ તું જાણસાએ મારે છે. "

થોડી વાર સુધી જન્ને મૂપચાપ ચાલતા રહ્યા. પછી ભલપાએ કહ્યું " યુ રાજા, દહે બીજે ક્યાં જાવ અપીલ નદિ થાય ? દેવીદીને અહીં જ રહેસો થઈ જશે ? "

દેવીદીન આ પ્રશ્નને આજ્ઞા સમજી ગયો તે મોઢ્યો " નદિ, કાંઈકોઈમાં અપીલ થઈ શકે છે. "

પછી, વળી થોડી વાર સુધી જન્ને મૂર ચાપ ચાલતા રહ્યા ભલપા એક રૂબની કાપમાં ઉભી રહી થઈ અને બેલો " રાજા, મારા મનમાં થાય છે કે આજે જજ માટે-જને મળીને મરે. જ જજન કહી રહુ. યજ-આતશી જે મ-કું છે તે મ-કું કહી સતજાણુ કુ સાન્ધીરી આપી રહ્યો, ત્યારે તે મારી. "

દેવીદીને આંખો ધારીને કહ્યું " જજ સાહેબને ? "

ભલપાએ તેની આંખોમાં આંખો મિલાવીને કહ્યું " હા ! "

દેવીદીને વિચારમાં પડી જજ કહ્યું " એ સંભવમાં દુ કંઈ નદિ કહી શકે, વદુજી ! અમલદારોનું કામ, કોણ જાણે પાસે અવગો પડે કે સવગો ! "

ભલપા બોલ્યો " યુ તે પોલીસને એમ નદિ કહી શકે કે તમારી જુગાની જનારી કોરેલી છે, જુડી છે. "

" કહી તો શકે છે. "

" જો બાજુ કું તેમને મળી ? તે યજી તો શકે ને ? "

" ચાલો, પ્રવલ્ન કરીશુ પરંતુ મામ-કારમાં જોખમ છે "

" યુ જોખમ, કદો જોડે ? "

" બાઈ ઉપર કંઈ જુડી ચાલ્યો આપ વાનો અપીલ મુળીને મળ કરી દે તો ? "

" તો કંઈ નદિ. ને નેવું કરે તે તેવું પાડે "

દેવીદીન તો ભલપાની આ નિમંમતા પર અગ્નિ વર્ષ ગયો અને તેણે કહ્યું " એક બીજે વધિા છે મીઠી વધુ કર તેને છે "

ભલપાએ ઉદત આવશો પૂછ્યું " તે શી ? "

દેવીદીન " પોલીસવાળા જાડા કાર દોવ છે જોઈનું પણ અપમાન કરી નાખતુ એ તેમને મન મદજ વન છે જજ સાહેબ, પોલીસ કમીશનરને મોઢાકંને આ જમીન બીના જર કદોરી કમીશનરને સામથે કે આ ઓ જમીન એમ જગાડે રહી છે એને જિર-ફનાર કરી મો જજ અગ્નિ દોવ તો નિર-કળને પોલીસને મામલો કરે. પરંતુ અપજા કામજો તો આપા, મુદતમાં યુ કરતાં પણ કરે છે કે અમારા ઉપર ક્યાં જાજ.

કતાનો આરોપ મૂકવામાં નહિ આવે ! આમ વાત છે જજ સાહેબ પોલીસ કમીશનરને જરૂર કહી સંભળાવશે. પછી કાંઈ મુકદ્દમા ખેતી લેવામાં આવે એમ તો નહિ થઈ શકે. એટલું બનશે કે મેદ ન ખુલવા પામે કાણ જાણે તને ગિરફતાર કરી લે. જ્યારે કોઈ જુવાની બદલાવા મારે છે, આ મેદ ખોલવા તૈયાર થઈ જાય છે ત્યારે પોલીસ-વાળા તેના ધરવાળાને દયાવે છે. એની માથા અપરંપાર છે. ”

જલપા કંપી ઉઠી, પોતાની ગિરફતારીને તેને કાંઈ ભય ન હતો. પરંતુ પોલીસવાળા રમાનાથ ઉપર કાંઈ અત્યાચાર તો ન કરે ! એ કાયે તેને કાયર બનાવી દીધી. તેજ સમયે તેને એટલો બધો થાક લાગ્યો કે જાણે કેમ સેકડો માઉની મુસાફરી કરીને આવી ન હોય ! તેનું બધું સત્સાહસ, બરફની જેમ પીગળી ગયું.

થોડે વધુ દૂર ચાલ્યા બાદ, તેણે દેવીદાસને પૂછ્યું : “ હવે એમની મુલાકાત નહિ થઈ શકે ? ”

દેવીદાસે પૂછ્યું : “ બાકની ? ”

“ હા ! ”

“ કોઈ રીતે નહિ પહેરો વધુ સંપત્ત કરી દીધો હશે. કદાચ એ જાહેર પશુ છોડી દીધો હશે. અને હવે તેમની મુલાકાત થઈ જાય તો પણ શો કાયદો ? હવે તે કોઈ રીતે પોતાનું જમાન નહિ બદલી શકે પોલીસની ચુકમાં ફસાઈ જશે ”

થોડે વધુ દૂર જઈને જલપાએ કહ્યું. “ ધરે ચાલી જાઉં, એમ વિચાર કરે છું. હવે અહીં રહીને પણ શું કરીશ ? ”

દેવીદાસે કસ્ટોબરેલી આંખોએ જોઈને કહ્યું. “ નહિ, વહ ! હવે હું નહિ જવા દઉં તારા વિના હવે અમારો જીવ અહીં એક પગભર પણ નહિ લાગે શુદ્ધ તો

રહી રહીને પ્રાણજ આપી દેશે. કાલમાં અહીં રહે. જો તો ખરી, શો ફેસલો આવે છે ! બાકને હું આટલા બધા કાર્યો દિલો માણસ સમજતો ન હતો. તમારા લોકોમાં બધા નોકરીને ખાતર જાન આપવા તૈયાર થઈ જાય છે. અને કોઈ સો રૂપિયા આપે તો પણ હું નોકરી નહિ કરું. પોતાના રોજગારની તો વાતજ ભુલી છે. એમાં માણસ કદિ થાકતો નથી નોકરીમાં જ્યાં પાંચથી છ વાગ્યા કે દેઢ તૂટવા લાગે છે, બાકમાં આવવા લાગે છે ”

રસ્તામાં બીજી કાંઈ વાતચીત ન થઈ જલપાનું મન પોતાની હાર માનવા માટે કાંઈપણ રીતે રાજ થઈ ન હતું. તે પરસ્ત થઈને પણ શ્રેણીકની જેમ એ અભિનય જોઈને સંતુષ્ટ થઈ ચકતી ન હતી. તે એ અભિનયમાં સમ્મિલિત થવા અને પોતાનો ભાગ ભજવવા માટે વિકળ થઈ રહી હતી. શું એકવાર ફરી રમાનાથની મુલાકાત નહિ થાય ? તેના હૃદયમાં એ સંગમતા શબ્દોનો એક માગર ઉભરાઈ રહ્યો હતો; જે તે રમાનાથ ને કહેવા ઇચ્છતી હતી. તેને રમાનાથ ઉપર જરા પણ દયા આવતી ન હતી, તેના તરફ એક રતિભાર પણ સંકલ્પભૂતિ થતી ન હતી તે રમાનાથને કહેવા ઇચ્છતી હતી કે “ તમારું ધન અને વૈભવ તમને મુશ્કારું હો ! જલપા એને પગથી ઠોકર મારે છે. તમારા ખૂનથી રંગાયલા હાથોના સ્પર્શથી મારા દેહમાં છાલા પડી જશે. જેણે ધન અને પદને ખાતર પોતાનો આત્મા વેચી દીધો, તેને હું મનુષ્ય નથી સમજતી. તમે મનુષ્ય નથી, તમે પણ પશુ નથી, તમે કાયર છો, કાયર ! ”

જલપાનું મુખ મડળ તેજમય થઈ ગયું. અવધી તેની અર્ધન ફૂલી થઈ. તે કદાચ એમ સમજતો હતો કે, જલપા જે

વાળાના અવાજ તરફ કાન લગાવી ખેડી હતી. કેમ જાણે આજે તેનું લાગ્યું નિર્માણ ચલાવે દિવસ ન હોય ! એટલામા દેવીદીને પત્ર લાવીને સામે મૂકી દીધું. જલપા પત્ર ઉપર વૂટી પડી; અને ચુકદો વાંચવા લાગી ફેંમસો શો હતો ? એક કલ્પિત કલાણી હતી. જેનો મુખ્ય નાયક રમાનાય હતો. જાજે વારંવાર તેની પ્રશંસા કરી હતી, સારોય અભિયાન તેનાજ ખ્યાન ઉપર અવલમ્બિત હતો દેવીદીને પૂછ્યું ‘ફેંમસો છપાયો છે ?’ જલપાએ પત્ર વાંચતાં કહ્યું : “હા, છપાયો તો છે !”

“કાને સળ ચમ ?”

“કામ નહિ છટ્યું ! એકને તો ફાંસીની સળ ચમ. પાચને દસ દસ વર્ષ, અને આઠને પંચ પંચ વર્ષ. એલા દિનેશને ફાંસીની સળ ચમ”

એટલું કહીને તેણે સમાચારપત્ર મૂકી દીધું અને એક લાંબો નિઃસાસો નાખીને તે બેઠી : “એ બિચારાઓના આજન્મ્યાના કષ્ટ જાણે શા હાલ થશે !”

દેવીદીને તત્પરતાથી કહ્યું : “તેં જ દિવસે મને કહ્યું હતું તેજ દિવસથી હું એ સર્વના પતો મેળવી રહ્યો છું. આઠ જણના તો હજી સુધી લગન જ થયાં નથી; અને તેમના ધરવાળા જ્યાં મળ્યાં છે તેમને કાઈ વાતની તકલીફ નથી પાંચ જણના લગન થઈ ગયાં છે; પરંતુ ધરના કીક છે. કામને ઘેર ધરના ધધો છે, કામ જમીનદાર છે કે આપ કાકા નોકર છે. એ કેટલાય માણસોને પૂછ્યું. અહીં કાંઈક ફેંડ પશ્યું એકલું કરવામાં આવ્યું છે. જો તેઓના ધરવાળા લેવા પ્રયત્નથી તો આપવામાં આવશે માત્ર દિનેશ કુખી છે. તેને બે નાના નાના બચ્ચાં છે, છુટ્ટી મા છે, અને પત્ની છે. અહીં કાંઈક શાળામાં શિક્ષક હતો. એક

મકાન બાંહે લઈને રહેતો હતો. તેની ખરાબી છે.”

જલપાએ પૂછ્યું : “તેના ધરનો કાંઈ પતો લગાવી શકો એમ છે ?”

“હા, એનો પતો લગાવવામાં શી સુશકેલી છે !”

જલપાએ માથના બાવધી કહ્યું : “તો ક્યારે જશે ? હું પશ્યું તમારી સાથે આવીશ, હજી તો વખત છે. ચાલો, જરા જોઈએ.”

દેવીદીને કહ્યું : “પહેલાં હું તો જોઉં ! આ રીતે મારી સાથે આમ તેમ કર્યાં દોડતી ફરશે ?”

જલપાએ મનને દયાવી લાચારીથી માથું નીચું નમાવી લીધું. તે કાંઈપણ ન બોલી.

દેવીદીન ચાલ્યો ગયો. જલપા ફરી વર્તમાનપત્ર જોવા લાગી. પરંતુ તેનું ખ્યાન દિનેશ તરફ લાગી રહ્યું હતું. બિચારાને ફાંસી મળશે ! જે વખતે તેણે ફાંસીનો દુઃખ સાંભળ્યો હતો, તે વખતે બિચારાની કી દશા ચમ હતી ? તેની છુટ્ટી મા અને બી એ ખજર સાંભળીને છાતી પીટવા લાગી હતી; બિચારો હતો પશ્યું શિક્ષક, મુશ્કેલીથી મુશ્કેલા ચાલતું હતું. બીજો શો સહારો હતો ? તેની વિપત્તિની ક્ષ્મ્પના કરતાં તેને રમાનાય પ્રત્યે એવી ઉત્તેજના-પૂર્ણ ધુણી થઈ કે તે ઉદાસીન ન રહી શકે તેના મનમાં એવો ઉદ્વેગ થયો કે જો આ વખતે રમાનાય આવી જાય તો તેને એવો ધિક્કાર કે તે પશ્યું યાદ કરે. તમે મનુષ્ય છો ? કહિ નહિ તમે મનુષ્યના રૂપમાં રાક્ષસ છો, રાક્ષસ ! તમે એટલા નીચ છો કે તે પ્રકટ કરવાને માટે કાંઈ સખ્દ નથી તમે એટલા નીચા છો કે આજે દલકામાં દલકો માણસ પશ્યું તમારા ઉપર ચૂટી રહ્યો છે. તમને કાંઈ પહેલાંથી જ કેમ મારી ન નાખ્યા ! આ માણસોના

જન તો જતે જઃ પશુ તમારા મુખ ઉપર તો કલક ન લાગતે તમારું આટલું પતન થયું કેવી રીતે ? જેનો પિતા આટલો સાચો આટલો હિમાનવાર હોય, તે આટલો લોભી, આટલો કાચર !

સાંજ પડી ગઈ પશુ દેવીદીન આવ્યો નહિ. જલપા વારંવાર બારી આગળ ઉભી રહી આમ તેમ જોતી હતી, પરંતુ દેવીદીનને કશું ખતો લાગતો ન હતો ધીરે ધીરે આઠ વાગી ગયા પશુ દેવીદીન પાછો ન થયો. એટલામાં એક મોટર બારણા પર આવીને થોભી અને રમાનાથે ઉતરી જંગોને પૂછ્યું " બધા ખુશી આનંદમાં છે ને દાદી ? દાદા, કયા ગયા છે ? "

જંગોએ એકવાર તેના તરફ જોયું અને મોઢું ફેરવી લીધું. તે માત્ર એટલું જ બોલી " ક્યાંક ગયા દરો, કુ નથી જાણતી. "

રમાનાથે સોનાની ચાર સુડીઓ ખિસ્સામાંથી કાઢીને જંગોના પગ આગળ મૂકી દીધી અને તે બોલ્યો : " આ તમારે માટે લાવ્યો છું, દાદી ! પહેરો, મારી તો નથી ને ? જંગોએ સુડીઓ ઉઠાવીને જમીન પર પટકી દીધી અને આંખો કાઢીને બોલી " ભાઈ આટલું પાપ સમાઈ શકે છે, ત્યાં ચાર સુડીની જગા નથી ! કમવાનની દયાથી પશુ સુડીયો પહેરી ચૂકી અને અત્યારે પશુ શેર ખેરે સોનું પડ્યું દરો પરંતુ જે ખાકું, પહેયું, તે પોતાની મહેનતની કમાઈથી કાઢતું મળી નથી જાવ્યું. પાપની પોટલી માથા ઉપર નથી લાદી, બાનત નથી બગાડી તારા જેવા કપૂતને જન્મ આપનારી કુખમાં આજ લાગે ! આ પાપની કમાઈ લઈને તું વફૂને આપવા આવ્યો દરો ! તું સમજતો હતો કે તારા કપીલાની થેલી જોઈને તે લટુ જની જશે. આટલા દિવસ તેની સાથે રહીને પશુ તારી લોભી આંખ તેને ન જોગાળી

શકી. તારા જેવા રાક્ષસ એ દેવીને લાયક ન હતો જે તારી કુલળતા ધ્વિજતો હોય તો ભાઈ આવ્યો ત્યાં પાછો ચાલ્યો જ તેની સામે જઈને ચા માટે તારું પાણી ઉતરાવે ! તું આજે પોલીસને હાથે જખમી થઈને, માર આઈને આવ્યો હોત, તને સજા થઈ મૃત્યુ દોત, તને જેલમાં નાખરામાં આવ્યો હોત, તો વફૂ તારી પૂજા કરત, તારા ચરણ શિષ્ઠ ધોઈને પીત તે એવી અંગીમાની છે, જે ચાહે અજુરી કરે, ઉપવાસ કરે, ફાટેલાં ચીયરાં પહેરે, પરંતુ કોઈની સુરાઈ થાય તે નહિ જોઈ શકે જે તું મારો પુત્ર હોત તો કુ તને ઝેર દઈ દેત. ચા માટે ઉભો રહીને મને બાળી રહ્યો છે ? ચાલ્યો કેમ નથી જતો ? મેં તારી પાસે કાંઈ લઈ તો નથી લીધું ને ? "

રમાનાથ માથું નીચું રાખીને ચૂપચાપ સંભળી રહ્યો પછી, આદત સ્વરે તે બોલ્યો " દાદી, મેં સુરાઈ કરી છે અને તેને માટે મરતાં મુઠી લગિજત રહીશ પરંતુ તમે મને નેટલો નીચ સમજી રહ્યાં છો તેટલો નીચ કુ નથી જો તમને ખબર હોત કે પોલીસે મારી સાથે કેવી કેવી સખતાઈ કરી છે, અને કેવી કેવી હમણીઆ આપી છે, તો તમે મને રાક્ષસ નહિ કહી શકત "

જલપાના કાનોમાં આ અવાજનો પડ્યો પડ્યો તેણે ધીમી ઉપરથી નખાને જોયું. રમાનાથ ઉભો હતો માથા ઉપર જનારની રેશમી સાફો હતો; રેશમી કાટ પહેર્યો હતો, આંખો ઉપર સોનેરી ફેમવાળા ચશ્મા હતા. આ એક જ મદિનામાં તેણે સરીર ઉજાડું થઈ ગયું હતું, રજ પશુ જરા વધુ જોરો થયેા હતા. આવી કાન્તિ તેના ચહેરા ઉપર કદિ દેખાઈ ન હતી તેના અંતિમ વખે જલપાને કાને પડી ગયા; એટલે બાજની માથેક તરી પડીને હમમમ કરતી તે નીચે

આવી અને કાલિદ નેત્રપાણોના તેના ઉપર પ્રહાર કરતી બોલી. “ જો તમે સખ્તાઈ અને ધમકીઓથી આટલા દબાઈ શકતા હો તો તમે કાયર છો. તમને પોતાને મનુષ્ય કહેવાનો કાંઈ અધિકાર નથી થી સખ્તાઈઓ કરી હતી ! જરા સાલશું તો ખરી ! લોકોએ તો હસતા હસતા માર્યા કપાવ્યા છે; પોતાના બેટાઓને મરતા જોયા છે, કોલુમાં પિલાઈ જવાનું મંજુર કહ્યું છે પરંતુ સચ્ચાઈથી એક પળભાર પણ તેઓ હથેલા નથી. તમે પણ માણસ છો; તમે કેમ ધમકીઓમાં સપકાઈ ગયા ! છાતી ખોલીને કેમ ખડા નહિ થઈ ગયા કે આને ગોળીનું નિશાન ખનાવી દો, પરંતુ હું જીવું નહિ બોલું. માથું કેમ ઝુકાવી ન દીધું ? દેહની અંદર આત્મા એટલા ખાતર રાખ્યો છે કે દેહ તેની રક્ષા કરે. એટલા ખાતર નહિ કે તેના સર્વનાસ કરી દે એ પાપનો શો પુરસ્કાર મળ્યો ? જરા કહો તો ખરા ! ”

રમાનાથે દબાયેલા અવાજે કહ્યું. “ હજી તો કાંઈ નથી મળ્યું ”

જલપાએ સર્પિણીની માફક કુંદાડો મારીને કહ્યું. “ એ સંભળાને મને યથી ખુશી થઈ. ઇશ્વર કરે ને, તમને મોઢે કશું વહોખી છતાં પણ કાંઈ ન મળે મારી આ સચ્ચા દિલની પ્રાર્થના છે; પરંતુ નહિ, તમારા જેવા મોખના પૂતળાને પોલીસ કદિ નારાજ નથી કરવાની. તમને કોઈ જગા મળશે, અને કદાચ ચારી જગા મળશે, પરંતુ જે જાળમાં તમે ફમાયા છો, તેમાંથી તમે નહિ નીકળો શકો તમારા ભાગ્યમા જૂઠી જુઠાની આપવાનું, જુલો મુકકમો બનાવવાનું અને પાપનો વ્યાપાર કરવાનું જ લખ્યું છે જાઓ. શોખથી જીંદગીનું સુખ લૂંટો એ તમને પહેલાં કહી દીધું હતું અને આજે કરી કહું છું કે મારે તમારી સાથે કાંઈ

સંબંધ નથી. મેં સમજી લીધું છે કે તમે મરી ગયા; તમે પણ સમજી લો કે હું મરી ગયો. જમ જાઓ; હું જી છું; છતાં જો કોઈ ધમકાવીને મારી પાસે પાપ કરાવવા આવે તો, કદાચ, તેને મારી ન શકું, પણ મારી પોતાની ગદન પર જીરી ચલાવી દઉં. મું તમારામાં જીના જેટલી પણ હિંમત નથી ? ”

રમાનાથે, બિડ્ડુકની માફક ગળગળા થઈ જઈને કહ્યું. “ તું મારે કાંઈ કહેવું નહિ સંભળે ? ”

જલપાએ અસિમાનથી કહ્યું. “ નહિ ! ”

“ તો હું મોઢું કાણું કરી કમાઈ ચાલી જાઉં ? ”

“ તમારી ખુશી ! ”

“ તું મને ક્ષમા નહિ આપે ! ”

“ કદિ નહિ; કોઈરીતે નહિ, ”

રમાનાથ એક ફાજી માથું ઝુકાવી હમો રહ્યો પણ ધીમે ધીમે નીચે જઈને જગોતે કહ્યું. “ દાદી, દાદા આવે તો કહી દેતો કે મને ચોરી વાર રહીને મળે, જ્યાં કહેશે ત્યાં આવી જાઉં ? ”

જગોએ કંઈક પિંગળાને કહ્યું. “ કામે જહીં આવજો. ”

રમાનાથે મોટરમાં બેસતાં બેસતાં કહ્યું. “ અહીં હવે નહિ આવું, દાદીના ”

મોટર ચાલી ગઈ, એટલે જલપાએ કુત્સિત ભાવથી કહ્યું. “ મોટર દેખાડવાને આવ્યા હતા ! કેમ જાણે ખરીદી લાવ્યા ન હોય ! ”

જગોએ બત્થના કરી. “ તારે આટલા બેસગામ થવું જોઈતું ન હતું, વહ ! દિલ ઉપર મોટ લાગે છે ત્યારે માથું મને કાંઈ સજવું નથી. ”

જલપાએ નિધુરતાથી કહ્યું. “ એવા

હૈયાંના નથી ઢાઢી । એજ સુખને લીધે તો
આત્મા વચ્ચે તેનાથી એ સુખ કેમ ઊડ્યુ
જયે । પૂછ્યું નહિ, દાદાને મળાને શુ
કરશે ? તે હોત તો એવા કટકર મલગાવતે
કે છઠ્ઠીનું દુધ પચ્ચુ યાદ આવી ભત "

જગ્ગોએ તિરકકારથી કહ્યું. " તારી
જગ્યાએ કુ હોત, વઢુ, તો મારા મુખમાંથી
એવી વાતો ન નિકળત. તારે હૈયું મધ્યું
કઠોર છે. ખીન્ને મદ હોત તો આવી રીતે
ચૂપચાપ સંભળત ? કુ તો યરધર કંપી
રહી હતી કે ક્યાંક તારા ઉપર દાય ન ચલાવી
દે. પણ છે તો મળેા અમખેર । "

જલપાએ એટલુંજ નિખુસ્તાથી કહ્યું
" એને અમખેરની નહિ કહેવાય ઢાઢી, એ તો
હૃદયનીનતા છે. "

દેવીદીને આવીને કહ્યું: " શુ અહી
ભાષ આળ્યો હતો ? મેં એટલેમાં રસ્તામાં
ભેળે. "

જગ્ગોએ કહ્યું: " હા, આળ્યો તો હતો.
કહી ગયો છે કે દાદા મને જરા મળા હે "

દેવીદીને ઉદાસીન થઇને કહ્યું " મળા
લમ્પચ. અહી કાંઈ વાતચીત થઇ ? "

જગ્ગોએ પસ્તાતા કહ્યું, " વાતચીત
શું થઇ ? પહેલા એ ખૂન કરી, કુ ચૂપ
થઇ એટલે વઢુએ સારી રીતે દુલભાગા
ચલાવી । "

જલપાએ મધુ નીચુ કરીને રડ્યું;
" માણસ જેવું કરી એવુ બોલયો. "

જગ્ગો " પોતાનાં સમજીને તો મળવા
આળ્યો હતો "

જલપા " કોઇ બોલાવવા તો ન હતું
જયુ । દિનેદીને કાંઈ પત્તો લાગ્યો, દાદા ? "

દેવીદીને " હા, બધું પૂછી આળ્યો.
દાવરામાં મર છે; પત્તો-કેઢાલું બધી ખજાર
પડી ગઇ. "

જલપાએ ડરતા ડરતા કહ્યું " આ
વખતે જલધુ કે કાલ કોઇ વખતે ? "

દેવીદીને " જેવી તારી મરછ છરછા
હોય તો અત્યારે ચાલ; કું તેવાર છુ "

જલપા: " યાકી ગયા હશે । "

દેવીદીને. " આવાં કામોમાં ચાક નથી
લાગતો, બેટી । "

આક વાગી ગયા હતો, સડકપર મોટરો
ની દાર ખડકાઇ મઇ હતી. સડકની બન્ને
બાજુએ દુનરો બી પુરૂ જની હતી તે
દસતા ભોમતા ચાલ્યા જતાં હતાં. જલપાને
લાગ્યું કે કુનીયા જેવી પોતાના રાગરખાં
મસ્ત છે ! તેને માટે જેને મરકું હોય તે
મરે. તે પોતાની ટેવ નહિ છેડે. દરેક જણ
પોતાનાં નાનાં મરખાં માટીનાં મર જનાતીને
બેઠો છે કેટ વહી જાય, તેની તેમને પરવા
નથી. તેનું મર અચેકું રહે । તેમના રવાઈમાં
દરકત ન પડે તેનું ભોણુ લાગુ હૃદય, જનર
જમ હોત તો, બધા માણસો શૈકથી માયુ
નમારી આંખોથી ઉન્મત જેવા નજરે પડત
તો, બધાના ચહેરા અતરમાં સગમી રહેલી
જતાગામીલાસ હોત તો, તે જેમ પ્રુથી થાત.
તે જણતી ન હતી કે આ જનસામરમાં
આવી નાતી નાતી કાંકરીઓ ખરી પડવાથી
એક દસકારો મરખેત થતો નથી, અત્યજ
સરખો પચ્ચુ આવતો નથી. (અપૂર્ણ)

વડોદરામાં શ્રી ચીમનાબાઈ

સૌ લેહી ધનવંતા મહેતા

સ્તુમાજને પોતાની માલકીનું મકાન ન હોવાથી જાહેર પ્રવૃત્તિમાં દરદંમેય નડતી મુશીબત ધ્યાનમાં લઈ પોતાનું એક મકાન વસાવવાના ઇરાદાથી મકાન ફંડ શરૂ કરી તેના લાભાર્થે ફેબ્રુઆરીની ૨૬ મી તારીખે જાહેર પ્રગ્ન માટે તથા ૩ જી માર્ચે શ્રીમંત રાજ્યકુટુંબ અને આમંત્રિત ખાસ મંડળી માટે કોન્સર્ટનો કાર્યક્રમ ધી સદમી પ્રતાપ થીએટરમાં શ્રી ચીમનાબાઈ સમાજ તરફથી રાખવામાં આવ્યો હતો. તા. ૨૬મીની આવકમાંથી બન્ને વખતનું ખર્ચ જતાં રૂ. ૧૯૦૦) નો વધારો રહી રહ્યો છે. આ સમાજનાં સ્થાપકો અને શુભેચ્છકો શ્રી. સૌ ધનવંતાબહેન મનુભાઈ મહેતાએ ખાસ બીકાનેરથી અને શ્રી. સૌ. ચારદાબહેન સુમંત મહેતાએ ખાસ અમદાવાદથી આવીને સદાનુભૂતિ બતાવી, સમાજને પ્રેરણાદન આપ્યું હતું.

કોન્સર્ટમાં સુશીલિત ગુજરાતી અને પારસી બહેનો તેમજ કુ. દમીદા તેવજી અને મીસીમ થોરાટે ખૂબ સુંદર કામ કર્યું હતું.

મુડીરાદીઓના હાથે હાથુત ચતા મજુરો અને બીજારણોનાં જ દરયો પ્રેક્ષકોને બે બેડી ગમગીન બનાવી આખામાંથી અમ્મિ પડાવે

તેવાં દર્તા આ દૃશ્યની ફતેહ તેના લેખક કોલેજના વિદ્યાર્થી શ્રી હર્ષદરાય મહેતા અને કુ વિઘ્નલતા મહેતાનાં અદ્ભુત અને આગાહ અભિનયને આભારી હતી. કુ વાસલા ધુનનાં ચટણી અને ચોટલીએ હાસ્યરસથી થીએટરમાં આનંદ અને કીલકીલાટ રેલાવી મૂક્યો હતો. આ ઉપરાંત સ્થળીવદન કામદહન અને હોથી એલનનાં મૂક દૃશ્યો એ આખા કોન્સર્ટનો આકર્ષક કાર્યક્રમ હતો. મીસીસ વખારીઓના ફતેહમંદ જળતરંગથી આકર્ષાઈને શ્રી. મહારાજ સાહેબે તાલીમ કર્યા લીધી હતી તેની જીતાસાપૂર્વક પૂછપરછ કરી હતી. સંગીતમાં કુ. હેમલતા, કુ. વિઘ્નલતા અને કુ. પરવીઝ કોન્ટ્રાક્ટરનાં છૂટા સંગીત અને બે ગરબા અતિ સુંદર હતા. એક દરે આ કાર્યક્રમ ધણી ફતેહમંદીથી પાર પડ્યો હતો.

સમાજનાં પ્રમુખ સૌ. સમજુજા જેવિદભાઈ દેસાઈએ સમાજની સ્થાપના, મકાનની જરૂર, રૌપ્ય મહોત્સવ પ્રસંગે મકાન માટે ફંડ શરૂ થાય તો મદદ કરવાની શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે આપેલા વચનની યાદ વજેરે હકીકત કહી મીત્રો સ્વાગત કર્યું હતું અને સેક્રેટરી સૌ. અવંતિકાબહેન રવીશ્વર આચાર્યે રમત ગમતો, શિક્ષણવર્ગો,

શ્રી સમાજ તરફથી કોન્સર્ટ

શ્રી ઉપયોગી વિષયોમાં કરેલી અને કરવા
ધારેલી પ્રવૃત્તિઓ વગેરેનો ખ્યાલ આપનાર
નિવેદન રજુ કરું છું.

શ્રીમંત સૌ. મહારાષ્ટ્રી સાહેબાએ
શ્રીમત મહારાજ સાહેબે ૧૯૦૪ માં શ્રીઓને
મહાર પડવાની હાકલ કરેલી તેની પાદ આપી
દવે શ્રીઓ બહાર પડી, બહાર કાઢી કરે છે
કમરો સ્થાપી સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ ઉપર
છે વગેરે માટે સતોષ બતાવી સમાજને મદદ
કરવા શ્રીમત મહારાજ સાહેબને વિનંતી
કરતાં વિશેષમાં જણાવ્યું કે વડોદરામાં પુરો
મારે લગ્ન સંપાદન વિદ્યાર્થન છે તેને માટે
સુદર મકાન અને લખડુટ સાધવો છે, તે
શ્રીઓને કેમ નહીં ?

આ પ્રમાણે શ્રી વર્ગનો આગ્રહ કેસ
શ્રીમત સૌ મહારાષ્ટ્રી સાહેબ તરફથી રજુ
થવા પછી શ્રીમત મહારાજ સાહેબે કોન્સર્ટ
દેના કાર્યક્રમમાં અભિનય, વસ્તુ રજુ કરવાની

શ્રી સૌ માણથી મહારાષ્ટ્રી શ્રીમનાબાઇ

કળા અને રંગ ઉપર વગર સંકેતે બહાર
પડવાની શ્રીમત માટે સતોષ બતાવી આનંદ
પ્રદર્શિત કર્યો હતો અને આ કોન્સર્ટમાં
દક્ષણી બહેનોએ પૂરતો લાભ લીધેલો ન
હોવાથી તે માટે ઇચ્છારો કરી બેદશા ન
રાખવા મનને જણાવીને ઉવટ મકાન માટે
સારી મદદ કરવાનું આશ્વાસન આપ્યું હતું.

સૌ જન્મવતી બહેન નરદગીલાસ દેસાઈએ
સર્વનો આભાર માની ૧૮ વર્ગની પુખ્ત
ઉમરે પહેચિલી સમાજ દવે પ્રવર્તણી થયે
એવી આશા પ્રગટીત કરી હતી.

છેવટ સૌ શારદાબહેન મહેતાએ શ્રીમંત
મહારાજ સાહેબ અને શ્રીમત સૌ
મહારાષ્ટ્રી સાહેબનો આભાર માની,
શ્રીઓની પ્રવૃત્તિને ઉત્તેજન આપીને
ઉત્તમ રેડના શ્રીમતને વિનંતી કરી હતી

ધનામી નિબંધ

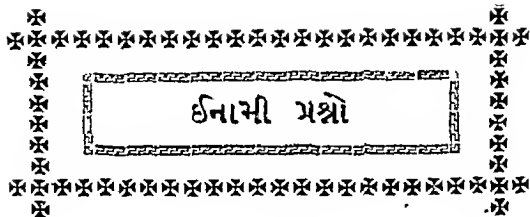
(૧) નિધિર સાથે કન્યા પરજુવા છુટે ૧, (૨) ગૌરવ ઉપર કન્યા પરજુવા છુટે ૧
એ બેમાંથી એકે તે વિષય ઉપર લખનાર કોઇ પણ ધર્મની ને કોઇ પણ નાનની બેનને
દરેક વિષય માટે યોગ્યતાને અનુક્રમે રૂ. ૫, રૂ. ૩ અને રૂ. ૨નું ધનામ આપવામાં
આવશે. નિબંધ આ માસ આખર સુધીમાં આવવા જોઈએ;

‘પાતિદાર’ અધિર

આપ્તું

• વિમળાબહેન

અશ્રી, પાતિદાર લખિતી સમાજ.

સ પાઠક : ડૃ. યશસ્વિન

નીચેના ત્રણ પ્રશ્નોના જવાબ આપશો ?

(૧) નોબેલ ઇનામ મેળવનારી સ્ત્રીડીક લેખિકા કોણ ?

(૨) એમી મોલીસન વિષે શું જાણો છો ?

(૩) નવલિકાએ લખવા માટે રૂ. ૫૦૦ નું ઇનામ મેળવનાર હિન્દી લેખિકા કોણ ?

આ પ્રશ્નોના ઉત્તરો શોધવા માટે ફેબ્રુઆરીનું 'ઓ જમલ' જોશો. તેમાંથી જ એ ઉત્તરો શોધી દુકામાં મુદ્દાસર જવાબ આપવો.

હરિદ્શમ્માં લખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉપાધ્યાયની હરિદ્શમ્માં માસિકનાં દરેક આગ્રાહક તેમજ જે બંહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો ગ્રાહક નંબર અવશ્ય જણાવવો. ગ્રાહક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિદ્શમ્માં નામ લખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મદિનાના ઉપાધ્યાયોને જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીના નિર્ણય છેવટનો મંજૂરી. કોઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના બ્યાજબી-એરબ્યાજબીપણા વિશે વધી લઈ શકશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબો જ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિદ્શમ્માં જવાબ માથે માસિકને લખતો કોઈ પણ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિદ્શમ્માં જવાબના કાર્ડ મિલાઈ બીજા કાગળમાં કરવો.

ગનનુઆરી માસનું પરિણામ

રેબલ	નં. ૨	૨૧	૩૨
ખુરશી	૧૨		૨૭
આરામ ખુરશી	૬		૧૮
ટીપોણ	૬		૨૪
હોટા મોટા	૧૨		૩૦
હોટા નાના	૧૨		૧૫
મેટરસોરીનું કાફા			૪
નં. ૧૦		૧૫૦	

આ સપરત ખીજી બે રીતે પણ આનો જવાબ સાચો આવે છે અને તે ખરા આવ્યા છે.

આ પ્રમાણ કુલ ૨૭ જવાબો આવ્યા હતા. તેમાંથી ૨૨ ના ખરા, અને ૪ ના ખોરા છે. એકનો જવાબ પહેલી યરતનો બન કરતો હોવાથી તપાસ્યો નથી. સાચા જવાબો આપનાર બહેનોમાંથી શ્રીમતી લલિતાગૌરી વાંદીઆને છનામતુ પુસ્તક ' સોળ સદર વાર્તાઓ કામ ૨ ' આપવામાં આવે છે જે તેમણે અડી આનાની ટીકોટ મોકલી મળાવી હેતુ રજીસ્ટ્રેશન બેઠક હોય તો તેણે આનાની ટીકોટ વધુ મોકલવી.

ખરા જવાબ આપનાર બહેનોનાં નામ

શ્રીમતી બહેનો (૧) લલિતાગૌરી વાંદીઆ, (૨) દીરાગૌરી નરોત્તમ, (૩) વેનહેરી મુનસફ, (૪) પુલી, (૫) કાચીઆમ ગોરખનથાસ, (૬) કાન્તાસદમી રામાણી, (૭) રમા રજુછોડલાલ, (૮) ચાન્તાસદમી માઈ, (૯) નાનુજાઈ આસર, (૧૦) જયવતી, (૧૧) લલિતાગૌરી, (૧૨) લલિતાજહેન ચન્નજર, (૧૩) આનન્દસદમી એછનીયર, (૧૪) કમળાજહેન, (૧૫) વિન્નાસદમી પરીખ, (૧૬) પ્રેમકુવર સપેટ, (૧૭) મન્દુમતિ, (૧૮) કાન્તાસદમી, (૧૯) ચેતનબાળા, (૨૦) સરલા, (૨૧) રખમણી શાહ, અને (૨૨) વિદ્યાસવતી પટની

જેઓ પ્રાદેશ ન હોય
માસિકના પ્રાદેશ ન હોય તેવા કેષ બહેનો ઉપાધ્યા-
ની દરિદ્રાઈમાં કામ લેવા હચ્છતાં હોય તો તેમણે
ચેતાના જવાબ સાચે જ આનાની ગીકોટ નોંધવી.
કેપન ગ્રાહકવાની જરૂર નથી.
તમ્રી, " ગુણસુન્દરી "

સમાલોચના

કેઠિલા લેખક શ્રી રમણલાલ વસન્તલાલ દેસાઈ, જેમ જે પ્રકારકાઃ શ્રી મળયદર સોમનાથ મદે, નંદીજીવન, ચવપુરા, વડોદરા કિમતઃ રા ૨-૮-૦.

શ્રી રમણલાલ દેસાઈની નવલકથાઓમા અમને આ નવલકથા સર્વોત્તમ લાગી છે અને જેમ લાગવાનાં અનેક કારણો છે નવલકથાનાં મુખ્ય પાત્ર કેઠિલા અને જગદીશની આસપાસ નવલકથાનું વસ્તુ સારી રીતે ગૂંથવામા આવ્યું છે અને જેકમેળના પૂરક દપટી તરીકે જગદીશ-કેઠિલાનાં હાંપત્યજીવનનું એમા સુરેખ આલેખન થયું છે તે સાથે, લાલજી ચેક અને વિન્યાના અણુમેલ લખના વિવાર પણ આલેખન આપે છે જે આત્મના સામાન્ય જીવનમા રચેલે રચેલે દૃષ્ટિગચ્છ થાય છે શાંધા અને વચ્છરાત્મમા આગ્ય દપટીનાં જીવનનું આલેખન થયું છે જીવલક્ષીરો-રનાં ત્રણ સ્વરૂપે વાચકને ગુચ્છરાત્મમા નાખી દે જેવાં છે સર વિદારીલાલ, હુસુમ વગેરે પણ નવલકથાના વિકાસમા ગાંધ્ય દિસ્સો આપે છે. આ બીજી આવૃત્તિ રૂપરખા સારી નીકળી છે તે માટે પ્રકાશકને ધન્યવાદ ધટે છે શ્રી દેસાઈની નવલકથાઓ ગુજરાતમાં સારી રીતે સત્કારાશે એમા અમને જવાબ શકા નથી.

વેરની વૃણલાતાઃ લેખકઃ શ્રી કનેયાલાલ મા મુનશી બીજી આવૃત્તિ મૂલ્યઃ રૂ. ૩-૦-૦. શ્રી. મુનશીની આ " પ્રથમ લાખી વાર્તા " નવલકથા વર્ષો પહેલાં અમે ભૂલતા ન હોઈએ તે ૧૯૧૬-૧૭ માં- " ગુજરાતી "મા આલેખ વાર્તા સ્વરૂપે પ્રથમ પ્રકટ થઈ હતી તે પછી તેની પહેલી આવૃત્તિ પ્રસ્તકાકારે ૧૯૧૯ માં પ્રકટ થઈ હતી ત્યાર પછી લગભગ ૧૨ વર્ષને ગાળે-૧૯૩૧ માં આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકટ થઈ છે-જે કે અમને તેા તે હમણાંજ મળી છે. આવૃત્તિ લાંબે સમયે બીજી આવૃત્તિ આવા પ્રસ્તકની પ્રકટ થાય જે માટે ગુજરાતી વાચક રસજીતને હોષ હેવા કે શ્રી

મુનશીના આગસને તે અમને સમજાવું તથા બીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં તેમણે જણાવ્યું છે કે " ઘણા વખતથી જે બન્નેમાં નહોતી મળતી એટલે એના તરફ લોકોને સંભાવ હેવા છે તે જણવાની મને ઘણી તક મળી હતી " આ ઉપરથી ખાતરી થાય છે કે બીજી આવૃત્તિ મોટી પ્રકટ થઈ તેમા હોષ શ્રી મુનશીના વધારે છે. અમને પાતાને તેા લાગે છે કે આવા પ્રસ્તાવની કમમાં કમ બાર આવૃત્તિ અત્યાર સુધીમાં થવી એકદી હતી. પ્રથમ નવલકથા હોવા છતાં શ્રી. મુનશીના નામને જેખ આપે એવી આ વાર્તા છે આને શ્રી મુનશી ગુજરાતના એક નવલકથાકાર છે તેમને જે પદ આપનાર કલાવત્સોની શાખી આ પ્રસ્તકમાં વાચકને જરૂર થાય છે. જેન વસ્તુની સુદર અને રસભરી જમાવટ, જેન સમર્પ પાત્રાલેખન " પાટણની પ્રકુતા " કે " ગુજરાતનો નાય "ની જેમ આમા પણ હેખાય છે, અને જે ગદ્ય છતાં જેમની સાદી સરળ ભાષા અને આકર્ષક શૈલિ આપણને મુગ્ધ કરે છે. શ્રી. મુનશીની નવલકથા એટલે લાંબાં વર્ષોનીયો કથાન્યા વિતા વાર્તાનાં બહેણમાં આગળ ધપેલ જાણે અને પૂરી થાય ત્યારેજ છેડો. જેમની મુસદ્દીગીરી અને જેમાના અમકારા તેમજ શાત હાસ્થરસ તમને પાને પાને મગ્યાન કરે

(૧) પૌરાણિક નાટકોઃ (૨) સામાજિક નાટકોઃ લેખકઃ ઉપર પ્રમાણે પ્રકાશકઃ શ્રી જેમ સી. કોશરી વડોદરા મૂલ્ય. દરેકડું રૂ. ૧-૧૨-૦ જેમ નવલકથામા તેમ નાટકોમાં શ્રી મુનશીએ નવી જ શાત પાડી છે ખાસ કરીને જેમના પૌરાણિક નાટકોએ પ્રથમ પુસ્તકમા જેવાં ત્યાર (૧) પુરંદર પરાજયઃ (૨) અવિસમ્મત આત્માઃ (૩) પુત્ર સમોવશીઃ અને (૪) તપશ્વિ-નાટકો છે " પુરંદર પરાજય " કહેવાતા નીતિના ધનરજા-રમાં મચાવેલા ખગમજાદ સૌની જાણમાં છે તે પછી બીજા વેદના વારાના નાટકો લખાયા અને

મને કમને એ સૌએ તે સત્યાર્થ સામાન્ય વાચક
વર્ગે તેા એ જળમળાદ છતા પ્રથમથી જ એ
નાટકોને વધાવ્યા હતા. એમાથી તેમને નવી દૃષ્ટિ
લાગી. આપણી એ પ્રાચીન વ્યક્તિઓને તેમના
સાચા સ્વરૂપમાં ઓળખવાની બીજા પ્રસ્તુતમાં
શ્રી. મુનશીનાં ત્રણ- (૧) વાવરોડેડ રવાનચ્ચ;
(૨) બે જાગલચ્ચ અને (૩) આશ્વિત.
એ નાટકો છે એ ત્રણે નાટકો ઉપર
પણ “નીતિમાનો” એ સારી પસંજ પડી
હતી છતા આમ વર્ગે તેા તેમનો જમણાથી સત્કાર
કર્ષી એ નાટકોમાં નવલકથાની નેજા વસ્તુની
સુદર જમાવણ અને સુમર્થ પાત્રલેખન સાથે
હાસ્યરસની શોજ સજ્જ અને આકર્ષક લાવા-
શેલિમા શ્રી. મુનશીએ ચાલી છે પ્રસ્તુતકારે એ
સર્વને અમે ભાવમીના આવકાર રહ્યો હીએ.

સહકાર શ્રીમંત્રા યેજા: શ્રી કેશવલાલ
અં. કાકર, બી. એ, એલ. એલ. બી. શ્રી સંધાલ
સાહિત્યભાગ, પુષ્પ ૨૦૭ મુલ્ય. ૦-૧૩-૦

આ પ્રસ્તુતના યેજા: શ્રી કેશવલાલ કસર
જોડાશ શબ્દના સહકારી જાવામાં આજ વર્ષે
વર્ષા કામ કરી રહ્યા છે એમના એ લાંબા અડ
બવડ દોહન આ ઉપયોગી પ્રસ્તુતમાથી મળી રહે
છે શામલજનમાં ખાસ કરીને ‘જમવના વાત’
એકલના છવનમાં સલાહી પદ્ધતિ અનુભવ પલો
લાવી શકે છે એ હને તેા અનુમતિસિદ્ધ વાત છે.
એ પદ્ધતિને પરિણામે સાધુશરને રવાદાર અને
દુઃખી એકલ મુખી અને સંતોષા બની શકે છે
શામલજનમાં સુધારણા કરવા હચ્છનાર સમાજ-
સેવકો અને સરવાલો મટે આ પ્રસ્તુત એ
સારા લોભીઆની વજન સારી

અમેરિકાના સંપ્રદાય શબ્દના યેજા: શ્રી.
ચામલલાલ મનલાલ રોડકર, એમ. એ, એલ. એલ.
બી. ઉપરોક્તભાગ પુષ્પ ૨૦૮ મુલ્ય: ૧-૮-૦

અમેરિકાના સંપ્રદાય શબ્દના યેજા: અમે
આપણે ‘યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ’ના નામે ઓળખીએ
હીએ, તેમના સંબંધી ઉપયોગી ઐતિહાસિક
માહિતિ અને વિચનો-ખાસ કરીને હિંદીઓના
દૃષ્ટિએ ઉપયોગી વાત લેવા-આ પ્રસ્તુતમાં મળે
છે શ્રી રોડકર થોડે ઇતિહાસના સારા અભ્યાસી
છે અને તેમણે પબ્લિકેસરી રવ લાલાજીના
સુપ્રસિદ્ધ પ્રસ્તુત “યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ બોફ અમે-
રિકા”ને આધારે આ પ્રસ્તુત રચ્યું છે. ઉપરોક્ત

અભીતા પ્રાફેસર ડૉ. મુધીન્દ્ર બોઝના બે પ્રસ્તુતોનો
પણ એ મારે ઉપયોગ કર્યો છે ગુજરાતી જાળુવાર
વાચકો માટે આ પ્રસ્તુત પણ ઉપયોગી થશે
કુદરતનું અવલોકન: યેજા: શ્રી માતંડ
શિવભદ્ર પંડ્યા, બી. એલ. ઉપરોક્તભાગ
પુષ્પ ૨૦૯ મુલ્ય. ૧-૦-૦

ગુજરાતી સાહિત્યમાં વિજ્ઞાનના પ્રસ્તુતોની એ
જોડ છે, તે પૂરવામાં આ પ્રસ્તુત સારા કોણે
આપે છે વનસ્પતિ અને પ્રકૃતિ-એ બે બાબતો
ઉપર કવિવંદ અવલોકન કરીને તેમના બીજા
પણ પ્રસ્તુતોનો આધાર લઈને લેખો આ પ્રસ્તુત
લેખક મુનું છે સામાન્ય વાચકો તેા નવલકથા ને
નવલકથાના રસિકા હોઈ કદાચ આ પ્રસ્તુત નહિ
સત્કારે પરંતુ અભ્યાસીઓને તે સારી રીતે
માનવેલું થશે

મનુષ્ય જામણુ: લેખક શ્રી મધુસૂદન યિ.
રેસાઈ, એમ. એ, એલ. ડી. સી. ડી. ઉપરોક્ત
ભાગ પુષ્પ ૨૧૦ મુલ્ય. ૦-૧૨-૦

અંગ્રેજી ભાષાના શ્રી એ સી. ડેન ઇવ
Wanderings of the Peoples નામે પ્રસ્તુત
ઉપરોક્ત આ પ્રસ્તુત તેજા થયું છે પુસ્તકોના જુદા
જુદા ખંડની વિવિધ પ્રબલો-પ્રબલોડ ટોળાઓ
કાથી અને કેવી રીતે જમણ કરી આવી છે
અને અત્યારના ચેતાના સ્થાને સ્થાપી થઈ છે, તેવું
આ પ્રસ્તુતમાં ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ નિરૂપણ થયું છે
આ પ્રસ્તુત પણ અભ્યાસીઓને ખાસ આપણી.

૧ વીર અશ્વિનચુ, ૨ મિરજાશ્વિનચુ:
શ્રી ચન્દ્રકાન્ત ના. પ્રાચીન શ્રી પ્રસ્તુતમાં
૫૭ સહકારી મંડલ લીખીએ, જોડાશ મુલ્ય. ૧-૦-૦

“ગુણસુન્દરી”ના “લાલવિમાન”ના તરો
અને અભ્યાસિકલના અનેક પ્રસ્તુતોના યેજા:
શ્રી લાલ ચન્દ્રકાન્તની કથા આ પ્રસ્તુતો લખાયા
છે. પ્રથમ પ્રસ્તુતની ભાષા બાલોને સ્કેન્ડેન્ડો
અને સુખલ અને સાર છે પરંતુ બિર્મની
હીએતો વિષે કાલક પૂછવાનું મન થાય છે.
બજારમાં પુરી સુરેખા કેટલાક વસ્તુના પણ
રહે છે નેજા રા. અભિનંદુ સાથે થયો હતો
પરંતુ પાંડેના પુસ્તકોના બજારમાં એ વિવાદ
તેમી રૂપિયમના પુસ્તકો વચ્ચે સાથે થયો હતો
મ. થોડાકની મદદથી એ જન્વાડ
શ્રી રેસાઈ યોગેશ્વર પ્રવલિત નેજા ૨૩, (૨)
માટે રેસાઈ સારવમાં થયો નેજા ૨૬ થી ૩૧
જોડાશ મુલ્ય. ૧-૦-૦

પ્રસંગે એમની આંખો દુખવા આવ્યા વિષે છે. લગ્ન પછી ઉત્તર ઇન્દ્રપ્રસ્થ નાથ છે કે વિરાટનગરમાં જ રહે છે તે વિષે આ પુસ્તકમાં ઉલ્લેખ નથી. અભિમન્યુ ચક્રવર્તીને કહેવા માટે તૈયાર થતા ઉત્તરને શતેશ્વર યોધાની મજાવાય, છે આ રીતે પરિક્ષિતના જન્મની બાબત જાણવા પડે છે આવી બાબતોના સ્પષ્ટ અને સાચા ઉલ્લેખ થશે જોઈએ કે જાણવા રહેતી જોઈએ તે બાલમાનસના અભ્યાસીઓના કહી શકે. બીજું પુસ્તક 'હિંદુ દલપત' શમના નજીવા નાટક "મિથ્યાભિમાન અથવા જીવનના મહત્ત્વની કહેવાની" ઉપરથી બાળકો માટે વાર્તા રૂપે સંસ્કૃત ભાષામાં લખાયું છે આ પુસ્તક પણ બાળકોને રહેશે ગમી જશે.

ગોન્ડીસોરી પ્રવેશિકા: લેખક શ્રી વારાબેન મોહક પ્રકાશક. શ્રી રશિભૂતિ પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર, મૂલ્ય: બાર આના

બાલ સાહિત્યમાં રસ લેનારા શ્રી તારાબેનને ન જાણ્યે એ અસંભવિત છે અમે તેમને જન્મે રશિભૂતિ દોષા છતાં ગુજરાતના "ડો ગોન્ડીસોરી" ન અભ્યાસે છોએ ડો ગોન્ડીસોરીની શિક્ષણ પદ્ધતિનો જાણના અભ્યાસ થયેા છે ડો છે અને એ અભ્યાસના અનેક ફળ આપણને અત્યાર પહેલાં મળ્યા છે. આ પુસ્તક તેમજે ડો ગોન્ડીસોરીની "Open Handbook," ઉપરથી ગુજરાતીમાં લેવાયું છે અને નામ પ્રમાણે સાચું જ એ શિક્ષણ પદ્ધતિની "પ્રવેશિકા" ની ગરજ સારે છે. એ શિક્ષણ પદ્ધતિ કેવા પ્રકારના સિદ્ધાંતો ઉપર રચાયેલ છે આખી જીજ્ઞાસુઓ આ પુસ્તકના પ્રકાશક કચેરી એ પદ્ધતિ સરળતાથી સમજાય નવલકથાઓના આધાર થિતો પણ આપ્યા છે. એમાં આ ની પરાક્રમે. લેખક: શ્રી રમેશભાઈ વેળા શ્રી સોમાલાલ શાહ, પ્રકાશક: ઉપર માં મૂલ્ય: ત્રણ આના

અદેશની 'કેરન' નામની ભતિમા પ્રચલિત. શિક્ષક-કલ્પકથા આ નાનકડા પુસ્તકમાં શ્રી રમેશભાઈને આવેળી છે ગુજરાતી સાહિત્યમાં મહત્ત્વ "નું પાત્ર ભજીવું છે. રેણી તર પાત્ર નામમાં "સારું" છે શ્રી પ્રમાણે આ ભાગે જાણને ગમી નાથ એવી રસમયી અને આ બોલોવા લખી છે તેમ તે હમણેજ અમને બીજી વાર્તામાં જોખમ સમ બીજી આવેલિ રસપ્રકાર અને પ્રકાર થાય છે માટે ગુજરાતી રસ બોલવું રસિયો છે.

શ્રી કપિલાબેન "શુશ્રુષુન્દરી" ના બાલ વાચકોને સારી રીતે પરિચિત છે એમની વાર્તાઓ બાલકો હોસે હોસે વાંચે છે, આ પુસ્તકમાંના બે વિભાગ- "દાદાછની રેણીએ અથવા પરિવરમાં" નહા જુદા માસિકોમાં અત્યાર અગાઉ પ્રકટ થયેા છે પહેલી વિભાગ "સ્વરાજ નિમ્નુક" ને માંથીછની વિદ્યાપત-ચાત્રના લગતા પ્રસંગોની વાર્તાથી ભરેલો છે અને આ પુસ્તકમાંના પહેલીવાર પ્રકટ થાય છે. અમને ખાતરી છે કે આ પુસ્તક બાલકોને થાયું જ ગમી જશે

બાલ સાહિત્ય ગુરુભ: નંબર ૧૪ થી ૧૮: ચિત્રકાર અને પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય: દરેક દોઢ આનો નં. ૧૪. હેમુભાઈના પાટો: લેખક: શ્રી. હેમુભાઈ. આમાં ચાર વાર્તા (૧) ભાઈ બેન, (૨) સુખી કુટુંબ, (૩) મારી જીવજીવ અને (૪) કાળરબેન નં. ૧૫. જીવ જીવ લેખક: શ્રી. જિજ્ઞાસુ આમાં જુદા જુદા રસે જીવજીવની ખાસિયતો બાળકોને સમજાય એવી રીતે આલેખી છે નં. ૧૬ ઠંકઠંકા: લેખક: શ્રી તારાબેન બાળકોની રમત મમતોના વાર્તા રૂપે ચિત્રાર આમાં આપેા છે નં. ૧૭ ટેક. લેખક: શ્રી જિજ્ઞાસુ આમાં ત્રણ વાર્તા છે: (૧) ટેક, (૨) ભલો અને જી રો, અને (૩) તેજમલ કાકીર નં. ૨૮. મેડિયો: લેખક: શ્રી. જિજ્ઞાસુ આમાં ચાર વાર્તા છે (૧) મેડિયો (ભંગી), (૨) જીવા મહાન શામ અને મણિવહુ, (૩) ખીમો ચાકીદાર, અને (૪) નાનકો સુરભાઈ ગુજરાતી આજના પુસ્તકોની જેમ આ બધાની ભાષા-રોલિ સાદી અને સરલ હોઈ બાળકો હોસથી સમજે એવી છે

રસમય વાનીઓ: લેખિકા સી. તારાબેન નં. એરજી, આનંદબેન, મુખ્યાલય, મહાડ, ઉપર એક રૂપિયા.

ગુજરાતી સાહિત્યનાં એક અનન્ય સેવક સ્વ. રા. બ. હરગોવિંદરાય કાંઠાવાલાના નિકુલી પુત્રી સી તારાબેનની આ કૃતિમાં કાઠિયાવાડી, મદ્રાસી, દક્ષિણ, અંગ્રેજી, મારવાડી અને વિવિધ પ્રકારની વાનીઓ કેમ બનાવી શકાય તેને લગતી પ્રમાણસર હિત ઉપયોગી માહિતીઓ આપવામાં આવેલી છે. ગુજરાતજી, પાકીયાજીમાં પ્રવીણ જણાય છે; તેમને આવી નવી નવી વાનીઓ સિખરવામાં, બનાવવામાં રસ પડશે એવી આશા છે, શ્રી હેરાલ ડ. રોલે કોના પરિચય રસિક રીતે કરાવેા છે; અને આ

વાનીઓ બતાવવાની રીત વાંચતા વાચકોના મોઢામાં પાણી છૂટ્યા વિના નહિ રહે, એની અમને ખાતરી છે. ગુજરાતીઓ આમાંની વાનીઓ શીખી, તેનો સારો ઉપયોગ કરી રહશે.

સ્વૈરસંચાર (મરાઠી) લેખક શ્રી કાજીવશમ વિઠ્ઠલ વરેશ્વર; પ્રકાશક બોમ્બે શુકરેયા, મુબમ, ૪ કિમત રૂપિયા છે.

શ્રી વરેશ્વર મરાઠી રમણમિના સફળ નહિ પણ પ્રથમ પંક્તિના નાટ્યકાર છે, અને માત્ર નાટકો લખવા પૂરતું જ તેમણે સાહિત્યક્ષેત્ર નથી તેઓ સફળ નવલકથા લેખક તેમજ નવલિકા લેખક પણ છે. પ્રસ્તુત સમઘના ૧૯૨૦થી ૧૯૩૨ સુધીના બાર વર્ષોમાં તેમણે લખેલી ૨૭ નવલિકાઓમાં પ્રથમ કથામાં આવી છે અને એક એક નવલિકામાં દિન-દુઃખમાળોને કોઈને કોઈ બળતો પ્રકારથી વર્ણવતો સફળ પ્રયત્ન થયો છે. શ્રીસ્વાતંત્ર્ય પતિતોષકાર, સમજાવવાં એ બધા શ્રી વરેશ્વરના ખાસ વિષયો હોય, એમ આમાંની નવલિકાઓ ઉપરથી માપી શકાય છે. એમાંની એક નવલિકા 'ચિટ્લેલી ગાય' વિફરેલી ગાય 'ને નામે 'ગુણસુંદરી' ના વાચકો સમક્ષ રજૂ થઈ ગઈ છે.

(૧) મમર યાજ્ઞી ઓર અન્ય કદાનિયો (૨) પ્રેરણા ઓર અન્ય કદાનિયો (દિન્દી) લેખક શ્રી પ્રેમચન્દ, પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી, મુલ્ય (૧) રૂ. ૧૫ (૨) રૂ. ૧૫.

'જરીબની સદ્વત્તી' ના મૂળ લેખક શ્રી. પ્રેમચન્દ સફળ નવલિકા લેખક છે અને તેમની ઘણી નવલિકાઓ ગુજરાતીમાં છપી છતાં તેમજ સમઘ રૂપે પ્રથમ વાર છે પ્રસ્તુત એ સમઘો શ્રી પ્રેમચન્દની નવી નવલિકાઓના છે અને પહેલામાં સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાંથી પ્રેરણા લઈને લખાયેલી નવલિકાઓ છે. એમાંની સમરપાતા, બુલ્લસ, આદુતિ, જેલ, પત્નીસેપતિ, એ ધર્મીનું સ્વદેશમંથન નવલિકાઓ છે. નવલિકાઓની લખાવટ મજબૂત સારી છે બીજા સમઘમાંની નવલિકાઓ સામાન્ય કોઈ, તેમાં સમાઈક પ્રકો ચર્ચામાં આવેલા છે. પ્રેરણા, સ્પર્શક, અનિશ્ચય, મૃતકોળ, કોઝ, ત્યાગ, વગેરે ઉત્તમ નવલિકાઓ છે. દિન્દી અલગ ગુજરાતીઓ આ નવલિકાઓ વાંચવાનું છે.

મદમ તજવાર. મૂળ લેખક શ્રી વાપરશી વિઠ્ઠલદાસ વરેશ્વર. અનુવાદક શ્રી પ્રવાસીલાલ

વર્મા, માલવીયા, કુમારી શ્રી યાન્તા વર્મા, માલવીયા, સરસ્વતી પ્રેસ કાચી, મુલ્ય રૂ. ૧૫.

'નવચેતન' ના તત્ત્વી અને 'નવચેતન' ના લેખક શ્રી ચાંપસી વરેશ્વરે ગુજરાતી સાહિત્ય રસિકોથી અજ્ઞાત નથી તેમની તાલીમ તરફ નવલકથાઓ આ દિન્દી અનુવાદ વાંચતા કોઈપણ ગુજરાતીને આનંદ થશે. ગુજરાતી સાહિત્યક્ષેત્રમાં આવી રીતે દિન્દીમાં ઉતારવામાં આવે છે અને શ્રી પ્રવાસીલાલ માલવીયાને અમે એ પદ્ધતિ ચાલુ રાખી, ગુજરાતીના ઉત્તમ કૃતિઓ દિન્દીમાં ઉતારવામાં આવેલો પિતૃત્વ કરીએ છીએ.

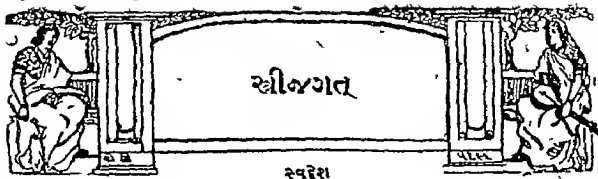
નારો-દુઃખ (દિન્દી) લેખિકા શ્રીમતી શિવરાત્રી દેવી પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી, મુલ્ય એક રૂપિયા.

શ્રી પ્રેમચન્દના પત્ની શ્રીમતી શિવરાત્રી દેવી પણ એક સારા લેખિકા છે અને તેમની એક વાર્તા '(૧) વર્ષની દેવી' ને નામે 'ગુણસુંદરી' ના વાચકો સમક્ષ આપે રજૂ કરી ગયા છે. શ્રીમતી શિવરાત્રી દેવી પેટે શ્રી કોઈ, કોત્તના ગામમાં વધુ સારી રીતે સમજી તેમજ આશુખી રાત્રે એ દુઃખાનંદ છે. એમની નવલિકાઓમાં શ્રીમતીના વિવિધ પ્રસંગોને ધોરી સારી રીતે અલેખેલા છે. આશુ, કુશળી સૌત, માતા, વિશ્વાસ એ આ સમઘની સુંદર કદાવરોનો છે.

પણલોક (દિન્દી) લેખક શ્રી નવરાત પન્દર પ્રકાશક સરસ્વતી પ્રેસ, બનારસ સીટી; મુલ્ય આઠ આના.

સસારના પ્રકો ચર્ચાની પાસ નવલિકાઓના આ સમઘને 'પણલોક' ના નામ લાપવામાં આવ્યું છે. આમાં 'કર્મ' અને 'વના' એક પ્રકારે અમને ખૂબ ગમી છે. 'કર્મ' માં દેવી ધર્મગુણોની લીલાનો વિચાર સારી રીતે આવેલો છે અને ઉપર એ ધર્મગુણોની બળમાં સપાટીથી નિરોધ લાગ્યો તેવા વિષયો સ્પષ્ટ રીતે દર્શાવેલો, તેવા કર્મના સાથે તેના લગ્ન કરવાનો અવકાશમાં લેખકે ઉલ્લેખ કર્યો છે. 'વના' થોડો બરિ બધો છે પણ કોઈ એ બાજીની એ અનંત સામાન્ય છે.

સ્પીકાર (૧) કુટામંદિર બંધ રજા (૨) સુપ્રકાશ અને સ્વદેશ બંધ રજા (૩)

સ્વદેશ

શ્રી પાંચલોટ: મુબમના મીસીસ એન. એમ. મહેતાને કરાચી એરોકલબ્લ 'પાંચલોટ' એ 'લાઇસન્સ મળ્યું છે. કરાચી એરોકલબ્લ તરફથી આ લાયસન્સ મેળવનાર અર્ધ પહેલાંજ બહેન છે.

સ્વ-સંજીના લોગ (૧) મુબમમાં દાણાખંડર ઉપર શ્રીમતી મોધીબાઈ નામની ૨૨ વર્ષની શ્રી પ્રાચમસ પર આ કરતાં સાડી સળગી ન્યાયી ફાંજી મરણ પામી. (૨) હમીદાબાઈ નામની ૨૦ વર્ષની મુસ્લીમબહેન સંજીથી ફાંજી મરણ પામી.

સાહસથી લગત: વલસાડ તાલુકામાં અગ્રામા મામે જુલાલાઈ રજીડાડા નામના દલિતવાઈએ પોતાની પુત્રી નમનાબહેનનું લગ્ન શ્રી નાણસાઈ ઇના સાથે ફેબ્રુઆરીમાં સાદી રીતે કર્યું હતું. લગ્નમાં રૂઢીને અંગેના ખેડા ખર્ચા કરવામાં આવ્યા ન હતા અને માંસ, દારૂ, તાડી વિનાનું સાત્ત્વિક ભોજન અપાયું હતું. જુલાલાઈએ પોતાની પુત્રીને નિશાળે બેસાડી શિક્ષણ આપ્યું છે અને મરણા આદિમાં તેણે ઇનામ પણ મેળવ્યાં છે. લગ્નને બન્ને વરવરને 'સીયક્તિ' ના તંત્રી શ્રીમતી સુશંભી રાઉટર વગેરેએ આશીર્વાદ આપ્યા હતા.

ભાગલગ્ન સામે પ્રતિબંધ (૧) બારેલના ચલુભાઈ નામના ૧૨ વર્ષના ઊંચાણ ઝેટલીજ નવની ઊંચારી સાથેનું લગ્ન અમદાવાદના સેલન્સ નાં અટકાવ્યું હતું. (૨) મીરના ટાલ ન્યાયાધીશે, ૧૧ વર્ષની એક બાલિકા ૫૫ વર્ષનાં જુદા સાથે થતાં લગ્ન સામે ઇન્કોમ્પેચન આપ્યું હતું.

મીસ એનોન્યા ખાત્રોટ, પેરીસની યુનિવર્સિટીએ જોનસ સહિત ડોક્ટોરેટ મેળવનાર પહેલાંજ પાસી મદિલા છે મીસ ખાત્રોટ

અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચને એકિત વિષયો તરીકે લઈને મુબમ યુનિવર્સિટીના મેન્સુએટ થયાં હતાં તે બાદ, તેઓ એલેક્ઝાન્ડ્રા દાઈસ્કુલમા અંગ્રેજ અને ફ્રેન્ચના શિક્ષક નીમ્યાયા હતા. ફ્રેન્ચ ભાષા ઉપર તેમનો કાણુ થયો. સારો હોઈ, સર રતન તાલા ચેરીટી, વાડીયા ચેરીટી, અને કરાવાળા ફૂરે જેવાં સખાવતી ખર્ચાઓની મદદથી ૧૯૩૧ માં પેરીસ યુનિવર્સિટીની આ પદવી મેળવવા તેઓ થયાં હતા ત્યાં તેમણે 'લેવાયેનુ ફાસે ઓઈસ' ઉપર ફ્રેન્ચ ભાષામાં 'મેસીસ' લખ્યા. ને યુનિવર્સિટીના અધ્યાપકોને થયોજ પચાઈ પડ્યો. તમુક કાલ સુધી તેમની મોખિમ પરીક્ષા લઈ તેમને જોનસ સહિત ડોક્ટોરેટની પદવી એનાયત કરવા માં આવી છે મીસ ખાત્રોટ દાલ ઇંગ્લેન્ડમાં છે અને લંડનની જુદી જુદી આગેવાન યાજાઓ અને શિક્ષણ સંસ્થાઓની મુલાકાત લઈ તેમ અવલોકન કરે છે. એ માસની આખરે તેઓ મુબમ આવનાર છે.

આંતર-રાષ્ટ્રીય લગ્નો (૧) ખડવા ખાતે દયાલાલ વણીક દ્વારિનાં શ્રીમતી કુમારી સુશીલાદેવી જુખાણું લગ્ન, દયા પોરવાઝ વણીક ઇમાના શ્રી ઊગલાલ પરીખ સાથે થયાં. (૨) મ. ગર્ગિશનાં દત્તક દરિયન પુત્રી લક્ષ્મીબાઈના લગ્ન મદ્રાસી શ્રાદ્ધજી શ્રી માર્તીલાસ સાથે મ. માધીલની સંમતિથી થયાં (૩) બામીમમાં ડા. એચી (લાલજી)ના લગ્ન મીસ ચક્રવર્તી ધીર (મય) સાથે થયા.

શ્રી ઉમેદવારને અન્યાય: પંબજ પાઈ સજામાં કુમાર મામસાજિંદ જોલાનુના પ્રમુખ નવાજમા સર સિફંદર દયતખાને નજાબુ દે, ઇશાન દિયાનાં ચહેરે: મારેની પેશકુટીઓ શ્રીમતી લેખાવતીની વમેદવારોઈ પત્રાં શ્રી ઉમે-

ફારને કમેદવારી કરવાનો હક્ક નથી એમ જણાવોને રહ કરવામાં આવ્યું હતું. પંજબ સરકારે કમેદવારીના, ભતિજાને અંગેની અધોગતતા દર કદેથી છે કમેદવારનાં જમ્મનને લીધે શ્રીમતી યોજાવતીને યમેલો અન્યાય દર કરવા માટે સરકારે છે કરવા ધારે છે, એવા બીજા પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જણાવણી હતી કે તપાસ કરીને થાંચ પગલાં લેવામાં આવશે.

ડૉ. મીસ લક્ષ્મણની રામકૃષ્ણ જયે વર્ષે આ પંજબી દિનદુ મહિલાને પેરીસ યુનિ-નર્સીની રોડર જોડે આઈસની કીમે મેળવી હતી અત્યારે તેઓ પંજબી સાહિત્યના ઉત્ક્રાંતિ સંબંધમાં લડનમાં સંયોજન થયે છે પંજબી લેખકો અને પંજબી લેખિકા તેઓના મનો સંબંધમાં માહિતી મેળવવા તેઓ લંડન-શામાં પંજબની પ્રવાસ લેશે 'સિંગો' વિષેના તેમના અંગ્રેજી પેરીસ થોડા જગતમાં પ્રકાશ થયો છે તેમાં ગુરુ નાનકથી મળીને વીસમી સદી સુધીના સિંગોના ઉત્ક્રાંતિ અને ધર્મનું તેમજે અરજીના ક્યું છે.

અખિલ ભારત પ્રુસ્તીત મહિલા પરિષદ ફેબ્રુઆરીના છેલ્લા અઠવાડિયામાં આશામાં મળી હતી તેને અંગે કલા પ્રદર્શન પણ ભરાયું હતું લગભગ ૧૦૦ જેટલા પ્રતિનિધિઓ હાજર રહ્યા હતા. કેટલીક દિનદુબહેનોએ પણ હાજરી આપી હતી જેમમ રહમન પ્રમુખ ગુરુવા હતા મત્રી શ્રીમતી બીરુલસ દુરુને વાલિકા હેવાલ વાલિકા આશાની રાખાતું કામ જલ્દીનું હતું જેમમ રહમાને પ્રમુખસ્થાનેથી બાજણ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, દિનની શ્રીમોએ આ રોડનું કાર્ય પડવામાં મોટો ભાગ લેવાનો છે; માત્ર બાજણ કરવાનો કાર્કિ અર્થ નથી શ્રી રૂબની માટે બોલતા તેમજે જણાવ્યું હતું કે આ દિશામાં થજુ થયુ છે છતાં બીજા રોડની શ્રીમોની સરખામણીમાં આવવા માટે દિનની શ્રીમોએ હજુ થજુ કરવાનું છે.

સિદ્ધાન્તનું સ્વેચ્છમાં મીસ ગુરુજી અંદર નેનાથીઆ ફૂલેન, બી એ બી ડી, એલ ડી, રામીની રાજાઓમાં રેખુડી કન્સેક્રેટ નીમાવા છે. હાલ યુનિવર્સિટીની સિદ્ધાન્તી કીધે અંગે મળવાના તેમાં લિહારનાં પહેલાંનું પ્રુસ્તીત બહેન છે

શ્રીમોએ જાને મતાધિકાર અંગ્રજ હતા શ્રીમોએ દિનની વગીર ઉપર નીચેના સદેશ મોકલ્યા છે 'પુખ્ત વયના સર્વેને મતાધિકાર થા જરૂરીયા અમને મતાધિકાર પસંદ પ્રમાણમાં મળે નહિ ત્યામુધી, યોધાવન કમીડી એ ભગવાન ક્યું મુજબના ૧૯૦૦૦૦ મતાધિકારી ભરાય જોડે પ્રમાણ, દિનની શ્રીમો સ્વેચ્છાસ્થે નહિ "

શ્રીમતી નરસેસ કેપ્ટન કુભાકૌતમમાં વા રપ ગી ફેબ્રુઆરીને રોડ કુભાકૌતમમાં આંતે અખિલભારત સ્વેચ્છી પ્રદર્શન, સ્વ. મહર્ષિ રામભાઈ નરસાઈના ધોત્રી શ્રીમતી નરસેસ બહેન રૂપને ખુદ મુખતા ઉદ્ધિઓને મહિરપ્રવેશ અને બહેર પ્રશ્નોમાં શ્રીમો મોડા પ્રમાણમાં બાજ લે એકો દિનની કરી હતી મહારામાં પણ તેમજે બાજણ કર્યા હતા

શ્રીમતી નરસેસ બહેનના માનમાં કુભાકૌતમમાં વસતા ગુજરાતીઓએ મેસજ એન મોખાકૌતમની ૪૫નીમાં આપણીને મેળાવશે કરી તેમજે સહારે ક્યું હતો

કુભાકૌતમમાં કુભાકૌતમો બારવર્ષે ભરાય છે આ વર્ષે તા ૧૬થી તા ૧૦મી માર્ચ સુધી એ મેલો ભરાયો તેમાં લગભગ આઠ લાખ માણસોએ ભાગ લીધો હતો તેથી માનવમેકેનીની બ્યારવા બળવવા અને બીબારની સારવાર તેમજ બોવા-ધર્મ વાહકોની સંભાળ લેવા ભાવડમાં શ્રી ભારત સરવિલ મહાને સારી સેવા કરી હતી મહાને એક કેપ એક ડાન્સની ભેટને શ્રીમતી કન્દુમરી નેમીકુમાર રોડે પ્રુસ્તીત મુખતા સ્વચ સેનકાને ઉદ્ધેશ દિનનીમાં થાંચ થળોમાં વિવેચન ક્યું હતું.

આજવાત (૧) મદ્રાસની કચીન મેરી કાલેન દોસ્ટેલમાં બોનસે વર્ગની વિદ્યાર્થીની સીતામ્મા (૧૧ ૨૦) એ હેરથી આપવાવ ક્યું (૨) પતિને જરૂરથી રોડ દેવાથી, સસ્ત્ર સુખ ભાગ્ય ન યાગને કારણે ત્રણજા મસ હજાર પસ્ટેચી અપેરાળાઈ નામની ૧૧ ૧૫ની પ્રુસ્તીત ઉઠારીએ મુબકમાં આપવાવ ક્યું (૩)

પ્રકીર્ણ (૧) બંગલ પ્રાસાદમાં અનિતિ આરે થતા વેવાર કાળી દેવાના મી. એ એમ. વમુલા ખાસ ઉપર સીંગેટ સમિતિને દેવાલ થયો છે તેમાં એ દેવાને ઉત્તેજન આપવાના પ્રાર્થને જેટાની સબ કરવાની ભલામણ થઈ છે (૨) લાહોરમાં શ્રીમો મટેની પેટી વિદી મન દોસ્તીએ લેડી વિદી મનને, લાંચે પુકડી મુખ,

(૩) શાલિયા સ્ટેટમાં છાકરીઓ માટે લાઇસન્સલેના પાથો ના લેડી વિલીંગ્ડનને હાથે ન'બાથો
(૪) વિલ્હીમાં સ્ત્રીઓ માટે ના. વાઇસરોયને હાથે લેડી ધરવીન કોલેજ ખુલી મુખ્ય

લેખરો, અને 'સુલેહના સંરક્ષણ' માટે હોવી
લેખતી મુક્તિ તેનામાં હોવી લેખરો. સ્ત્રી પેશ્વેસ
માટે સંતોષકારક ચોસાકની યોજના માટે નિષ્ણાત
દરજીએને આમંત્રણ અપાયાં છે.

વિદેશ

અગતિમાન
સ્ત્રીઓ' ધ-
આંડમાં લગ-
મય ૩૦૦ ને-
ટથી સ્ત્રીઓ
કંપનીની ડાય-
રેક્ટરે છે: ૭૦
ઉપર સ્ત્રીઓ
સેક્ટરીઓ ની
આઈ' ઇન્સ્ટી-
ટ્યુટની સભ્યા
છે: ૧૦ ઉપર
સ્ત્રીઓ નિષ્ણાત
દિ સાબની સો
છે: ધણી સ્ત્રીઓ
આઈ' ડા. સ્ત્રીઓ ની
જલુત્રીમાં નિ-
ષ્ણાત છે ૨૦૦
થી ૨૫૦ સ્ત્રીઓ
ઇલેક્ટ્રીકલ, સી-
વીલ અને મ-
શીનના ઇન્જે-
રો તરીકેની લા-
યકાત ધરાવે છે

પેરીસમાં
સ્ત્રી પોલીસ:
પેરીસની મ્યુ-
નિસિપલ કો-
નિસલના એક
કમીસન સમક્ષ
સ્ત્રી પોલીસનું

દળ યોજનાની દરખાસ્ત સુપરત થઈ છે પોલી-
સની નજા મટિ હંબર ઉપર અરજીઓ આવી
છે આ પદ માટે લાયક જણાનાર સીં પુણવતી
દશે, અને તેણે સમાન્ય શિક્ષણ લીધેલું હોયું

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ અને સ્ટવ

સ્ટવના બકરમાતો દિનપ્રતિદિન વધતા જતા હોવાથી
અને આ બકરમાતોમાં જુવાન યુગ્મરાતી સ્ત્રીઓ ભોગ
બનતી હોવાથી ગુજરાતીઓને સમોષીને મુંઝવના કારેનર
તરફથી નીચેની બીજી અપીલ બહાર પાડવામાં આવી છે:
મીત્રો,

થોડા વખત ઉપર મેં બહાર પાડેલી અપીલ ઉપર જ્ઞાન
અપાયેલું નહિ હોવાથી મારે બીજી અપીલ બહાર પાડવાની
ફરજ પડે છે.

તમારી કામમાં સ્ટવથી દલ્લ નહ જુવાન પરણેલોના જે
ઉપરાસાપરી બનાવેા બનતા રહ્યા છે તેણે લાખા વખત પહેલા
તમને તમારી ફરજનું બાન કરાંયુ હોયુ લેખરું હવું. આ
દીલ પીજળાવનારા દાંડી જવાના બનાવેા તમારી કામની ચાકુસ
રીતસાતને લખને બનતા હોવાથી સ્ટવનો ઉપયોગ બંધ કરાવવાને
મે મારાથી બનવું આજ સુધીમાં ક્યું છે તમારી શમતા
રીવાજ અને રીતસાતને લખને તમારી કામની સ્ત્રીઓ પાતળી
અને ફરજી સાડીઓ પહેરે છે કે ને સાડી સહેલાણી સગળી
લે છે વળી તમારી રીતસાત મુજબ તમે 'પ્રેક્ષે' ઉપર
સ્ટવ મુકી ચકતાં નથી તમેએ અને એમ ધારવાનું મારણુ આપ્યું
છે કે તમે અજરાઈ કે નેની ઉપર આ, ખાંડ, મરીમસાલો વીગેરે
રાખે છે તેની નીચે જ સ્ટવ રાખે છે તમારી આ ફટી એક
દીવાનાના નેવી છે કેમકે સ્ટવ સગળાવી અજરાઈ ઉપરની ચીજ
લેવાં બાઈ લગી થતાં સાડી સીધી બળતાના સમાજમમાં આવે છે

વળી તમારા ઘરમાં મરદો હોય ત્યારે લાજ મદવાનો
રીવાજ હોય છે આ લાજ ને જરા લાગી જે અવામાં આવી
હોય તે લગજ આધળાં નેવા બની ભંય છે અને તેથી સ્ટવ
આજળ બેસવા જતા સહેલાણી કપડા સગળી નય છે.

સ્ટવ સગળાવવામાં ખાસ જરૂરી સ્પીરીટનો ઉપયોગ કરવાની
તમારા ધર્મમાં મનાઈ નથી એમ હું ધારું છું. તમારી કામના
ધણી મરદોએ સ્ટવ સગળાવવાની રીત વિરે એવું નજીબું છે કે
સ્ટવને પપ ક્ષી નીપલમાંથી આસલેટ જતાં કાઢી સગળાવી
મુકવી. આ રીત મળીન મૂર્ખાઈ બરેલી છે.

અહિંનમાં
સ્ત્રીઓનું પ્ર-
દર્શન: હું
સમયમાં બરા-
નાર છે તે
સસ્કૃતિની' ક-
શિલે ધણું મ-
લવનું છે ન-
મનીની જુરી
જુરી મહિલા
સંસ્થાઓ-ને
સભ્યાની કુલ
સભ્યા ૩૦
લાખ નેટથી
ધણ નહ છે,
તેઓ જુડી
જુડી ખાતાઓ
સલાજીરે શક
ધણ, નહેર-
છવન, વગેરેમાં
સ્ત્રીઓના મર્થ-
નું પ્રદર્શન
કરવામાં આવ-
શે. અને એ
બધા ખાતાઓ
સ્ત્રીઓને જ દ-
સાક રહેશે
પુરવેએ માત્ર
પ્રદર્શનની મુ-
લામત લઈ સ્ત્રી-
ઓને અશિ-
નદન આપ-
વાનું છે

આઠમીનીયાની રાજનીતિમાં સ્ત્રી પ્રેમકા
લોરાએ લડનામાં થોડાક સમય ઉપર બાપખાત
કર્ષી છે ઉમરાવ તર્કી કુટુંબની આ સુદર યુવતી
૧૧ વર્ષની વયે, ૧૯૧૦ માં સ્મર્તમાં ડાયરેક્ટ

ધોરા સાથે પામી હતી. ૧૯૧૧ માં આસ્ત્રેનીયાની સ્વતંત્રતાની જાળવણ થઈ થઈ; તેમા ધોરા કુટુંબે આજણ પડતો ભાગ લીધો હતો. દરમિયાન ડ્રોમિયન મારણ થયું તેની વિધવા એનાથે આસ્ત્રેનીયાનાં રાજ-કારણમાં ભાગ લેવા માંગ્યો. રાજ કુટુંબમાં પણ તેણે વિ-આસ મેળવ્યો. પણ તે ઘણો વખત રહ્યો નહિ. દરમિયાન ઘણાં યૌવન ડ્રોમિયનને ઘણાં પાશ્વર્યો પાશ્વર્યો લઈ જઈ ગયાં હતાં તેમાંથી એક પાશ્વર્યો તેને આસ્ત્રેનીયા નાની પાછળથી તે અદમક ડ્રોમિયન સાથે સંબંધમાં આવી તેની સાથે તે પા-લુવાની આસપાસ રાજવી હતી પરંતુ તેમાં અસુતાઈ મન-ગતાં તે આસ્ત્રેનીયામાંથી પે-રીસ થઈ ના-ન્યુઆરીમાં તે લડન થઈ હતી

રશિયાની
શિશુઓ
૨૬ સ્ત્રીઓ

રાષ્ટ્રપતિ શ્રી દિનના ૨૦ માં વાષિકોત્સવ પ્રસંગે સોવિયેત સરકારે શ્રી એકુતો વચ્ચે સામ્યવાદી શિશુઓના કેટલા અલ્પ આલ્મોજ આપી કામ કરનાર ૧૨ સ્ત્રીઓને ' જોડ' જોડ સેલીન 'ના

ખિલામ આપ્યો હતો જેવીવાડીને લગતા કારખા-નાંમાં કામ કરનારી સ્ત્રીઓને ' જોડ' જોડ લેવાર રેડ લેનર 'ના ખિલામ આપ્યો છે. ' પ્રાચી' પણ નજીવે છે કે, કેળવણી અને

સામાજિક સં-સ્થાઓ આપ્યો તેમાં બેલા-વાથી, સ્ત્રીઓ પરંતુ કંટાળા બરેલ કામ ઠાડી, સોની-બેટની મજૂરી અને બીજાં કુટુંબો સહીય કામ કરતી હતી છે.

અમેરિકાના પ્રધાન-પદે, યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનાં નવા પ્રધાન મંત્રીમાં ખોડીસ શા-ન્દ્રીસ પાશ્વર્ય-સ મજૂરશા-તાના પ્રધાન નીમાયા છે. કલોન્ને લગતી બાબતોમાં સો-સીયલ પરીસ-સ સત્તાવાર મજૂર છે યુનાઈટેડ-સ્ટેટ્સનાં પ્રધા-નમંત્રીમાં સ-કથ જનનાર તેના પહેલાં સ્ત્રી છે

લાખા વખતથી પર થાવી છેડેથી આ રીડીએ તમે નાણુડ કરી રહો નહિ પરંતુ સ્વતંત્રતા આપ્યો ઉપશમથી તમારી કામની કેટલીક જુવાન પરણેલોના કામની નવો આ રીડીએ તમે નાણુડ કરો અમર સ્વતંત્રતા ઉપશમ અકાલો આ પ્રાણપાતક અકસ્માતોમાંના ૧૦ રકા જેટલા આ તમારી રીડીને આભારી છે આભારી કેટલાક જનારો બિચક આપવાના જનારો છે થળી અને એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે કે કેટલાક જનારો તે અમલક થાનવામાં આવેલા વસ્તુના જનારો છે અને એ કહેવામાં આવ્યું છે તે નહિ જાનવાને કું તેજાર નથી

દેવે કું તમને મળીરખે ' ૫૬' કું કે તમારી કામની જુવાન સ્ત્રીઓની કામની કું તમને કામ નથી કે આવા જનારો તમારી કામમાંના સા મટે અને છે કે સા મટે ૧૫ થી ૨૦ વર્ષની ઉંમરની કામની કામ થઈ છે કે સ્વતંત્રતા કામી નહ મારણ પામતી કુજશતી સ્ત્રીઓ મટે કું સા મટે આસ્ત્રેનીયા થાપાર ૧૨ કું એમ અને કેટલાક વસ્તુથી પાછા છે તે મારે છુટપ પછરપુ હતે તે કું આવે થાપાર નહિ કરી મટે

આથી કુજશતી કામના આગેવાનોને મારી એવી અમલ છે કે તેઓએ એવા એક પાઈ સ્થાપવી કે એકો વેર વેર રીડીને નવાં નવાં કુટુંબ એવામાં આવે તે એકા કરી મારી કેટલાં કામની આપવા નવા સુધી કુજશતી સ્ત્રીઓ સ્વતંત્રતા ઉપશમ કરતા થાયે ત્યાં સુધી તે મારી કારકમા રાજવામાં આવશે. એકો સ્વતંત્રતા આપવા ના પડે તેઓને નવા વહાર કુજશતી મહાનને પ્રમતી આવી શિરેકર જાશેવાને કહેવું. એ આ અપીલ નીમળ નીવડે તે સખત પચઈ કરનારો કાવરો પડવા મટે મારે લખણ કાવુ પડશે

એ કે થળી જારી સ્ત્રીઓ આવથી કાલ મરવાડ કારણ કું બ રાજકુશથી સદન કરી હતી છતાં બીડીય સરકારે સદી થાકની રીડી નાણુડ કરી છે પણ સ્વતંત્રતા કામી મરવાડા જનારોમાં સ્ત્રીઓ રાજકુશથી કામી મરવાડ કું બ સદન કરી નથી

૧૬ ઉપશમી ઉધતી સ્ત્રી થયોનાથ (અમેરિકા) ખાતે જોડપાઈમાં પેટીસીઆ મેકુટક નામની ૨૭ વર્ષની એક મરવાડા સ્ત્રી એક ૧૬ અને એ અલગલગથી કવી રહી છે, તેને નવાડ-

વાના બધા પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા કે ૧૯૩૨ ના ફેબ્રુઆરીમાં તેની માતાએ દાકતરને દેલીફોનથી જણાવ્યું હતું કે, જ્યેષ્ઠ દિવસથી તેની પુત્રી ઉપેચ યોરાયલી રહી, તે હવે એટલી ધાંદ નિદ્રામાં પડી ગઈ છે કે જેમાંથી તેને જાગી રાખતી નથી. દાકતરે ત્યાં જઈ તપાસી નિદ્રાને લમતી માઠગી હોવાનું જણાવ્યું હતું તે બાદ એ ઊઠાડીને સારી કરવા હાલરો સુચના કરવામાં આવી. વિજ્ઞાનને લગતા પેલા પ્રયોગો યથા, પરંતુ હજી તે જાણી નથી.

વિદેશમાં પ્રતિષ્ઠા: (૧) બ્રિટનની જનરલ મેટીલ કોન્સલમાં સ્ત્રીઓને દાખલ કરવાની એ સ્ત્રી દાકતરોએ સુચના કરી છે. (૨) હાલ આયર્લેન્ડમાં પ્રવેશવાના પ્રતિબંધનો ભંગ કરવા માટે મીસીસ શીલી સ્ટેફીંગ્ટનને એક માસની સજા થઈ છે તેમના પતિને ૧૯૧૬ ના બળવા વખતે ગેરળી-બારથી ભારી નાખવામાં આવ્યા હતા. (૩) માનસિક રોગોને અંગે ગ્રાન્ડેમારોના કુટુંબને લગતું તેમજ એને લગતા બીજા સંશોધન કાર્ય માટે મીસીસ આર્થર બર્ડન નામની વિદ્યાર્થીની પો. ૧૦૦૦૦ બક્ષીસ કર્યા છે.

દુર્ગા સ્ત્રીઓની પ્રગતિ અને સ્થિતિ: દિલ્લી સ્ત્રી સંઘના આશરે દિલ્લીના સરસ્વતી ભવનમાં, મીસીસ રસ્તમજી ફરીદનજીનાં પ્રમુખપદે, 'દુર્ગા સ્ત્રીઓની પ્રગતિ અને સ્થિતિ' એ વિષય ઉપર દુર્ગાના માથા વડાપ્રધાન રજકેએ ભાષણ કર્યું હતું. દુર્ગસ્તાનની સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યની ચળવળની પ્રગતિની રૂપરેખા દોરતા તેમણે જણાવ્યું કે, સુલતાન સલીમના રાજકાળમાં સ્ત્રીઓ માટે સ્ત્રીથી પ્રથમ સુધારાઓ દાખલ થયા. પરંતુ તેમણે કેન્દ્ર ધોરણે

ચાતાની ચળવળનું સ્વરૂપ લીધાથી એ આશ્ચર્ય સિદ્ધ થઈ શક્યા નહિ. ૧૮ મી સદીના પહેલા ભાગમાં સુલતાન મહમદ સાદિકસદ્દાશ પ્રભુમત 'ફજલવા માઠગી' તે વખતના સાહિત્ય દુરધરોએ તેમને સલાહ કરી તેમણે પ્રભુના મન ઉપર એવી છાપ પાડી કે, જ્યાં સુધી રાષ્ટ્રીયજનરતમાં સ્ત્રીઓને તેઓનું કાયદેસર સ્થાન આપવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી સામાજિક પ્રગતિ અને રાષ્ટ્રીય સલામતી અશક્ય છે. ૧૯ મી સદીના અંધવચના ભાગમાં, હવે વર્તની સ્ત્રીઓએ વિદેશી ભાષાઓ શીખવા માડી અને પશ્ચિમના વિચારો મદદગાર કરવા માંડ્યા. આથી ચળવળને નવું ચેતન મળ્યું. દેશમાં બંધાયેલા લગતી રાજ્યસભા શરૂ થયા બાદ પહેલી સ્ત્રીઓની કલબ ખુલ્લી મૂકાઈ પણ તેનો સખ્ય વિરોધ યથા: દુર્ગા સ્ત્રીઓમાંથી રહી દૂર કરવાની બાકી હતી બાલકન અને મદદાયીઓ તે માટે નીતક પૂરી પાડી. તે દરમિયાન દેશની સ્ત્રીઓ બહુ ઉપયોગી થઈ પડી ફેટલોક બાબતોમાં તેઓ પુરોગા કરતાં વધારી છે એમ તેમણે પૂરવાર કરી આપ્યું. ૧૯૨૬માં સ્ત્રીઓએ યુનિવર્સિટીમાં અને સહાયિકાઓ આપતી શાળાઓ કોલેજોમાં પ્રવેશ કરવા માંડ્યા ૧૯૩૦ માં યુનિવર્સિટી ગ્રેજુએટોમાં મત આપવાનો તેઓને અધિકાર સ્વીકારાયો હતો એટલે રાજકીય હક્કો માટે તેઓને લડણ ન પડયું એક બે વર્ષોમાં તેઓને પાર્લામેન્ટનાં ગ્રેજુએટોમાં મતોધારક બન્યા જશે સ્ત્રી પુરોગાને સમાન તક મળતી જોઈએ એવી તેમણે દિમાચત કરી હતી સ્ત્રીઓને ચાતાનો ધર્મ પસંદ કરવા દેવામાં શા માટે ન આવે તે તેમણે જણાવ્યું હતું. દુર્ગામાં અનેક પરતી કે ભવતી રાજવાની કાયદેસર બાંધી છે.

સ્ત્રીની ઉન્નતિ

સ્ત્રીની ઉન્નતિ વિના દેશની ઉન્નતિ નથી. માતા અચાન હશે તો તેનાં સતાનો શે ઉન્નતિ સાધશે? તમે સ્ત્રીઓને તક આપો, અને જીવો, તે સુરખની પાછળ નહિ રહે, મોખરે થશે.

('માનવધર્મ' વિષેના ભાષણમાં)

વિજયાલક્ષ્મી પંડિત

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે શારદાપીઠ

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે શારદાપીઠ

ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે શારદાપીઠ

મુળમ્માં શ્રી ગુજરાતી દિનું સ્ત્રીમંડળના આશયે, તા ૨૫-૩-૩૩ને રોજ સંજી સાંઢાયાશ વાગે, ત્રિસ્રામ એક પેઠ કપરના મંડળના ઢે હપ્પા 'ગુજરાતી સ્ત્રી યુનિવર્સિટીની આગરવક્ત્રા' એ વિષય ઉપર શ્રી મનહરરામ મહેતા, શ્રી મનહરનાથ મા પારેખાન, શ્રી રામપ્રસાદ પ્રે બહી સ્ત્રી બીએસયન્દ્ર પાઠકજી, શ્રીમતી કપિલા ખાડવાલા અને શ્રી દિગ્ગતલાલ ચલેયજી અભરિયાએ વ્યાખ્યાનો ર્થો હતો. દિ બ કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી પ્રમુખસ્થાને હતા. બદેનો તથા ભાઈઓની ઠીક ઠીક સખ્યા હાજર હતી.

ચરઆવમા પ્રમુખસ્થાને દી બ કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીની નીમણુક થવા તેમણે સર હરદ્વાસાધનેા પત્ર વાંચ્યો હતો અને તે બાદ બે ત્રણ બાબતો તરફ વક્તાએનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું તેમણે જણાવ્યું હતું કે ગુજરાતી સ્ત્રી યુનિવર્સિટીની આગરવક્ત્રા છે તેની ફોર્મી ના નહિ કહી રાખય કારણ કે એ શુભ પગલું છે પરંતુ પુરોષને લગતી બુદ્ધિ યુનિવર્સિટી ગુજરાતયા નથી તેા સ્ત્રીઓને લગતી યુનિવર્સિટીની આગરવક્ત્રા કયાથી એમ કહેને પ્રશ્ન થયો. પહેલાં પુરોષને લગતી યુનિવર્સિટીની આગરવક્ત્રા છે પણ સ્ત્રીને લગતી

યુનિવર્સિટી એટલે હવે દરજ્જો પહેચિતી કેળવણી ગુજરાતનાં ગામડાઓમાં નીરક્ષરતા થણી છે એટલે કેઠ કહેશે કે પહેલાં પાંચો મન્યુવ કરવો એજએ અને તેનું દ્રષ્ટ્ય પત્રક સ્ત્રીઓમાથી નિરક્ષરતા દૂર કરવાના પર્મર્થો થવા તે છે ત્રીજી વાત નાણાંને લગતી છે આ કામ માટે લાખોનેા સલાહ છે એટલી મોટી રકમ મળે નહિ'તો આપણે સફળતાથી કામ પાર પાડી શકીએ નહિ નાણા સાથે એટલીજ ભલે તેથી થયું થકું જરૂર મર્થમ્તાઓનો છે અને એ બધા સાધનોનો પણ નિમાર કરવાની જરૂર છે આ સામગ્રી સાધનો કેવી રીતે વેચાર કરવાં તે હવે પર્જીના વક્ત્રા

કહેશે બાદ તેમણે સ્ત્રી મનહરરામને પોતાનું કાપણ કરવા જણાવ્યું હતું

શ્રી મનહરરામે થણાં વર્ષો ઉપર આવેલાં સ્વપ્નની અત્યંત લીમતે વાદ આપી ને, ગુજરાતમાં ઘર ઘર પાર્વતિ અને કાલીકેય ઉપનન્ન કરવાની પ્રેરણા કેમ થઈ તેનું લાણ વર્ણન કયું' હતું ગુજરાતી મહિલાઓ સાથે શારદાપીઠ સ્થાપવાનું સ્વપ્ન સૌપ્પ કરવાની પોળના પહેલા તેમણે કાલાક પ્રત્નેત્ત' સમાધાન કયું' હતું

"કલે' યુનિવર્સિટી'ની ગુજરાતીઓ તરફ અદાકર બેદરશી બતાવી છે વગરે બાબતને લગતી થર્ચા કયો તેમણે જણાવ્યું હતું કે પ્રથમ તેા એ All India Women's University છતાં જેના સભ્ય હોમા પ્રવૈક પ્રતિના પ્રતિનિધિ એક પણ અખિલ ભારત માન્ય બ્યક્તિ જેવામાં નથી આવતા આને લીધે એનું બૌરવ અને પ્રવિશ્ઠા અરૂપ છે એનું સ્થાનક યુનાર્માં થામવાયો એ એક પ્રતિલ સસ્થા થઈ પડી છે એટલજ નહોં પણ હિંદુ અને તેમા પણ તળી ફક્લિતી બાળકો સિવાય બીજી બાળકોને મટે એ સસ્થાનો લાભ થવાનું લગભગ અશક્ય થઈ પડયું છે મશ્હૂરી સિવાય બીજી શાખાઓમાં શિક્ષણ આપવાની બ્યવસ્થા નથી તળી પાઠય પુસ્તકોનો અભાવ છે અને તેને લઈને અમેલ પુસ્તકોદારાજ શિક્ષણ અપાય છે ઉપરાંત અધિકારીઓ પરીક્ષાએ અને ઉપાધિકોના નામની બાબતમા પરદેશી યુનિવર્સિટીઓનું અધ અગુરજીવન કરવામાં આવ્યું છે અને સર્વોપરી અલ્પ સંક્રમમાં કાઠપણ પ્રકરની વિશિષ્ઠતા જેવામા આવતી નથી પરિણામે એક મહાન આદર્શથી પ્રેરાઈને અખિલ ભારતની વાત તેા જવા દઈએ પણ અખિલ મહારાષ્ટ્રની સ્ત્રી કેળવણી પર હકુમત ધરાવી તેને દોરવવારી એક મહાન વિદ્યાપીઠ થવાને બદલે એ સસ્થા પશ્ચિ પચાસ નેકરી રોાધની રોાધી બેન્યુએક સ્ત્રીઓ ઉપનન્ન કરતી એક માની સરખી કિલિન થઈ પડી

૭. આમ હોવાથી આપણા આદર્શની સિદ્ધિને, અર્થે આ સંસ્થામાંથી કોઈ પણ પ્રકારનો કસ કાઢવો એ રીતીમાંથી તેત કાઢવા નહીં છે.

બીજા પ્રશ્ન અને એ પછવામાં આવે છે કે ઇંગ્લાંડ યુનિવર્સિટી ઊઠી તમારે ત્યાં બહુવા કોણ આવશે ? તેના ઉત્તરમાં હું કહું છું કે સર્વ કોઈ આવશે. હાલમાં ને ઊઠારીએ બહુ છે તેમાંની ઘણી ખરી તેા કોઈ વિશેષ આદર્શ વચ્ચે રજા બહુ છે. માત્ર બહુવું એટલે બહુ છે હવે સ્ત્રીઓને ને ધંધા કરવા હોય તેા તેઓને માટે એ ધંધા છે એક કાકતરનો અને બીજા સિદ્ધિ-કાનો આ બન્ને ધંધાને સાર શિક્ષણ આપવાની યોજના આપણી પીઠમાં કરવાની યોજના છે, એ અગાડી ઉપર જણાવવામાં આવશે છતાં પણ જેઓને પ્રકૃષ્ઠોની સાથે હરીફાઈમાં ઉતરવું હોય અને ઇંગ્લાંડ યુનિવર્સિટી સેવવી હોય કે ઇંગ્લાંડ કે અમેરિકા નહીં હોય તે બન્ને તેમ કરે છ તેમને અભિનંદન આપીએ. આપણો ધ્યેય તેા જીવન છે. આપણે સર્વે ગુજરાતી કન્યાઓની જેનવણી હસ્તવટ કરી સમસ્ત પ્રબલે તૈયાર કરવાની છે. ગુજરાતની પચ્ચીસ લાખ કન્યાઓમાંથી પાંચ પચાસ હજાર પ્રકારની જેનવણી તે તેથી આપણને વણી આપે આવે એમ નથી હલકું આપણે રહિ પ્રદેશ એથી કેંક વિશાળ થવાને બલબ છે.

સ્થળ તેા સુબધ જ રહેશે. અદાલતે ઉત્સાહ, અદાલતે પ્રેરકબળ, અદાલતે વાતાવરણ અદાલતે વિદ્યતા અદાલતે પેસો અને સર્વથી વધારે હિંદુ, જૈન, પારસી, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી, હોરા ખ્રીસ્તી વગેરે સર્વે ગુજરાતી ભાવતી કેમોનેા સપ્રમાણ સમુદાય ગુજરાતના કોઈ પણ સ્થળમાં કુપ્રમાણ છે.

આ યોજના પાંચ પચાસ ઊઠારીઓને જેનવણ-એટ બનાવવા કે નોકરી સોંપતી કરવા નહીં પણ સમસ્ત ગુજરાતની જેનવણી હસ્તવટ કરી, શહેરે શહેર અને ગામડે ગામડે અભ્યાસ કરવી પ્રત્યેક બાળાને આપણે સંદેશો પહેંચાડવા કે નેથી કરીને મે ઉપર જણાવ્યું તે પ્રમાણે ગુજરાતી પ્રબલ બનિશ્ચમાં દુનિયાની મહાન પ્રબલોમાં અનન્ય સ્થાન મેળવે.

આ પ્રસંગે ઉપલી યોજનાને અંગે ઉપજતા, એ પ્રશ્નોનો હું એકેક વાક્યમાં નીમલ કરી દઈશ. પ્રકૃષ્ઠો અને સ્ત્રીઓને માટે એક સંયુક્ત યુનિવર્સિટી કરવાને બદલે ખાસ સ્ત્રીઓને માટે એક અલગ યુનિવર્સિટી કરવાનું કારણ શું ? એના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે એ પ્રકારની સંયુક્ત યુનિવર્સિટી કાઢવાને માટે હાલનો મળ પ્રત્યેક રીતે પ્રતિકૂળ છે અને સ્ત્રીઓ જેનવાતાં પ્રરથાને વચતો પ્રશ્ન તેા આપોઆપ ઉઠેલાઈ જશે.

સમસ્ત ભરતખંડનું એક સાધવા ન્યારે પ્રયાસો ચાલી રહ્યા છે ત્યારે ગુજરાતને નોડું પાડવાની આવશ્યકતા રી ? એના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે જેમ એક ગુણી પુત્ર આખા કુટુંબને તારે છે તેમ તૈયાર થએલ ગુજરાત આખા ભરતખંડને તારશે.

સમસ્ત ગુજરાતની કન્યાજેનવણી હસ્તવટ થાય અને આપણે અતિમ ધ્યેય સિદ્ધ થાય એટલા સારે એના અભ્યાસક્રમ નેજાએ તેટલા બ્યાપક અને એવું બધારણ નેજાએ તેટલું પ્રવિઞ પાત્ર કરવાનું યોજવામાં આવ્યું છે કે નેથી કરીને બન્ને સર્વમાન્ય થાય.

આપણે સંસ્થામાં ધાર્મિક અને ન્યાયામની બાબતપર ખાસ લક્ષ આપવાની, માતૃશાધારાન શિક્ષણ આપવાની અને પરીક્ષાઓ ઉપાધિઓ અને અધિકારીઓની સંજ્ઞા વગેરેની બાબતમાં શુદ્ધ સ્વદેશી નિયમનું પાલન કરવાની યોજના કરવામાં આવી છે.

ગુજરાત દરસાબ ઊઠારીઓ પછવાડી કોઈ બધું કરે છે ? ગુજરાતની વસ્તી અત્યારે એક કરોડ પચ્ચીસ લાખની છે. તેમાં સ્ત્રીઓમાં સ્ત્રી પચ્ચીસ લાખ ઊઠારીઓ તેા હોવાની નેજાએ દરેક ઊઠારી પછાડીને વાર્ષિક ખર્ચે સ્ત્રીઓમાં સ્ત્રીઓ ર. રબો ગણીએ (આ રકમ સંભળીને આપને હસડ આવે તેા પણ મે નહીં નેજાને નહીં રકમ લીધી છે) તેા ગુજરાત પોતાની ઊઠારીઓ પછાડી દર વર્ષે સ્ત્રીઓમાં સ્ત્રીઓ ર પ કરોડ ખર્ચા રહુ છે. ગુજરાતે પરપ્રતિતા બાબતે બરી બરી પૈશા ટોળ્યા છે તેા શું આપણને એક વર્ષને માટે ર. ૫૦ લાખ નહિ આપે ? અને તે પણ માને માટે ? પોતાની ઊઠારીઓ માટે ? ”

તે બાદ એકનોએ યી. મનદરનાથ ઘાટે-
આને શારદાપીઠનાં બધારજુને લગતું વિવેચન
કરના બેમાં ચાન્સેલર, વાઇસ ચાન્સેલર વગેરેને
લગી ૧૦૦ કેવો થાળના થયે, નીચામાં મહત્ત
રખાયે વગેરેને લગી સમજાજ વિસ્તારથી આપી
હતી

શારદાપીઠની 'સેનેટ'નાં બધારજુ સબધેમાં
જ્યાં આપવા નમુના' હતું તે

સેનેટમાં ઠાણ રાખલ લઈ ચાલે અને ૧૦૦
રીતે ૧ અર્થાત્, તેણ બધારજુ ય ૧ ચન્સેલર,
પ્રી, ચાન્સેલર, વાઇસ ચાન્સેલર, પ્રી વાઇસ
ચાન્સેલર, રેક્ટર, પ્રીક્ટર, વિગેરે અધિકારી
પાઠના હોદ્દાની રૂએ તે સમાના સંખ્યા મળાયે
તે ઉપરાંત આપણે જ્ઞાનમાં સખડું એકએ કે
ચાન્સેલરો નાંતે હાજર રહી શકે નહિ તેથી
તેમને એક એક પ્રતિનિધિ નીમવા અધિકાર
આપવા થાળના કરવામાં આવી છે તેજ પ્રમાણે
પાઠની બધી વિદ્યા સંસ્થાઓના કુલપતિઓએ
પણ પાઠના હોદ્દાની રૂએ સેનેટના સંખ્યા મળાયે
મારજુ આપ સર' સખડ વાંચો ન વિદ્યા-શારદા
પાઠના તેવા કુલપતિઓને એ સંખ્યા ન હોય
તો કેમ આણે તેવા પણ, પાઠની પ્રત્યેક
શાખામાં એક સંખ્યા મળાયે; એ બીજી ઠાણ
યુનીવર્સિટી આપણી સાથે સહકાર કરે તો તેમને
એક અથવા એ પ્રતિનિધિ મુકવાનો અધિકાર
આપવા વિચાર છે તેટલી જોઈ રજાનાંતે
મતબિહાર આપવો કે કેમ તે વિચાર ન છે આ
વિચાર પ્રજાનીની જ્ઞાન જહાર નથી તે સર્વ-
ધર્માં માટે નમુનાજુ એકએ કે અત્યારે રજાનાંતે
આ એવો છે કે એ સંસ્થામાં એકમાત્ર એક
એક હબર (સી) સંખ્યા હશે તેને ન મતા-
ધિકાર આપવો કુલપતિ પ્રદેશમાં (કુલપતિ એટલે
કુલપતિ, કુલપતિ, રાજ અને મહાકાવલ)
એટલી મુનીશીપાલીટીએ હોય તે મુનીશી-
પાલીટીની કુલપતિ મહાપ્રીના મરણેને અધિક પ્રતિ-
નિધિઓ પ્રાપ્તી સાથે તેજ પ્રમાણે, રેક્ટર
શાન્સેલરો વિગાધિકારીએ અધિક સંખ્યા મુકી
શાયે. હવે કેવળ પ્રદેશના સંખ્યાનો વિચાર
રજાનાં રહ્યો. મોટી રાખના રજાનાં પ્રતિનિ-
ધીઓ તે ' એડ એડ વનલ' માં લેયે અને

તે બાદ પોતાના હોદ્દાની રૂએ સેનેટના સંખ્યા
રહેતે એટલે પ્રમાણે તેનાની રાખના શાખા માટે
ન રહી તેમને માટે એક વિચાર છે કે એ
સંખ્યાઓને અથવા મહત્તરે ૧ ૧૦૦૦) અથવા
વધુ આણે તે જોઈ એ સંખ્યા મુકી શાયે તેજ
પ્રમાણે ૧ ૫૦૦) અથવા વધુ આણે તે પણ એ
સંખ્યા મુકી શાયે. કુલપતિ મુનીવર્સિટીના સ્વાતંત્ર્ય
આ પીઠના પણ રજાનાં ' કુલપતિ '
(kullapati) મહત્તરે અને તેવા ' કુલપતિ '
અધિક સંખ્યા મુકી શાયે હવે કુલપતિ-કુલપતિ
સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓની વાત રહી. તેમને પણ
અધિક સંખ્યા મુકવાને અધિકાર આપવાની
ધામના છે, શાખામાં ' ડી એડવોકેટ' અધિ-
કાર આપવા વિચાર છે અને તેને માટે પણ
શાખા છે ૧૦ સંખ્યા ૧૧૫ બનશે. વધારામાં
એક કલપવામાં આવશે કે રજા સંખ્યા આ પીઠ
માટે વધારાની સોમન હેવા વધરી મારજુ સમ-
નવવાની નીચે પડે એમ નથી આવી રીતે
મુકામેથી ' સેનેટ'ને સર્વ હા રજામાં રહેશે.

આ પીઠ, કુલપતિ મારી, વિષ્ણુ આપવાની
શાખા થયે, તેમા સહિત, જ્ઞાન-સિદ્ધિ-જ્ઞાન
અને ઉદ્યોગ, વિજ્ઞાન, વિજ્ઞાન, મહિલક, રજા
સાથ, મમ' વિગેરે વિષયો ઉપર શાખોવ રજાજુ
આપવા મેલવળુ થાયે અને તેને જાણે કે હાં
પણ પડે તે સર્વ મરો નિવાસ-મહો પણ
રજાજી, વધારવી અને તેજાજુ સાથે તેને માટે
એક જાણ અધિકારી નીમવી અને તેને ' પ્રીક્ટર '
રજામાં આવશે. બાકીનાંઓના નિવાસ-મહો વડે
તેથી તેને માટે મળી જાણ સાથે સખધમાં અરજી.

કલપાજુની જ્ઞાન-સિદ્ધિ શાખા હોતીરજાના
પ્રો-સ્ટીપેન્ડ સી રાખજાના અરજીએ રજા
પાઠના જ્ઞાન-સામની રજાનાં કોરી હાં.
વિષ્ણુ-મમમાં વિલિપિ હતા. જ્ઞાં રજાનાં એકએ,
તેને લગતું વિવેચન મુકું હતું. કલપાજીને,
વિષ્ણુ કેમ કુલપતિની પ્રતિનિધિ હોતીરજાનાં
હતા અને નવરજા અને રજાનાં સુમન મેલ
મરો મરો. રાખજાની રજાનાં ' એડવોકેટ ' તેમને
મળુ મુકું હતું જ્ઞાન-સામના વળુ વિજ્ઞાનો,
એ નીજ વિજ્ઞાનોમાં રજાનાં મુકું વિજ્ઞાનો.

અને તેને લગતી સમસ્યાની તેમણે આપી હતી. શિક્ષણક્રમમાં સુનરાલી, બાપા, બીજા વાપા તરીકે અંગ્રેજ, તમિલ, ઉત્તિદાસ, જુગોળ, ધીરે ચાન્ન, ગુદ વીજ્ઞાન, ગુદ વ્યવસ્થા, શોર્ટ હેન્ડ, રાહપ રાહડીંગ વગેરે ફરજિયાત તેમજ ઔદ્યોગિક તરીકે રખાયા છે.

શ્રી વ્યોમેશ્વર્ય દ્ર જ્ઞાનદેન પાઠકલ્પે વ્યવહાર દૃષ્ટિથી વિચાર કરી, નાણાંની આપરયકતા વીધે વિવેચન કર્યું હતું.

તે બાદ, અમેરીકામાં લગભગ અઢી વર્ષ અભ્યાસ કરી આવેલાં કુમારી કપિલા ખાંડ વાણી સહશિક્ષણમાં માનનારા હોવાથી, તેઓ એકલી સ્ત્રીઓ માટેની યુનીવર્સિટીને કેમ ટેકા આપી શકે એવી શંકા કરી, તેવું સમાધાન કરતાં જણાવ્યું હતું કે આપણે ત્યાં સ્ત્રીઓના શિક્ષણનો અભાવ છે, સારી શોધિશક્તિ સરસ્યાઓનો અભાવ છે એટલે કાર્ધપણ શિક્ષણની સરસ્યાને આપણે વધારી શકીએ એમ નથી એ કારણે આ યોજનાને હું વધારી લઉં છું. સહ શિક્ષણની જરૂરીઆત વિષે તેમણે બાર યુગ, પશ્ચિમના દેશોમાં અપાતાં સહ શિક્ષણથી જ ઉદ્ધાર થશે એમ જણાવ્યું હતું તે બાદ તેમણે અમેરિકામાં બાલકોને શિક્ષણ કેવી રીતે આપાય છે તેની સમજણ આપી હતી છે. અઢી વર્ષના બાલકોથી માડીને શિક્ષણની રાશિઆત યાય છે કોન્ડરજાર્ટન, પ્રાન્ડીસોરી, નર્સીંગ હોમ વગેરે દ્વારા અપાતી શિક્ષણ પદ્ધતિ, ડોહટન યોજના, ડાયરેક્ટ મેથડ વગેરે ઉપર તેમણે વિવેચન કરી,

આપણે ત્યાં અપાતી કેળવણીની પદ્ધતિ સાથે તેની સરખામણી કરતાં જણાવ્યું હતું કે, અમેરિકાની પદ્ધતિ બાલકોની રાક્ષિને વિકસાવનારી છે તેમજ આપણે ત્યાંની વિદ્યાર્થીઓને કચરી નાખનારી છે ત્યાંની પરીક્ષાની પ્રથાનો પણ તેમણે ચોવાર આપી આપણે ત્યાંની પરીક્ષાની પ્રથા ઉપર ટીકા કરી હતી.

જાણીતા શિક્ષણશાસ્ત્રી શ્રી હિંમતલાલ ગણેશજી અંગરેજીયાએ ચારાપીકની યોજનાને વધારી લેતાં, સુખમંદુ શ્રી મુન્નરાવી હિન્દુ સ્ત્રી વિદ્યાલય માટેને આ કાર્ય કરી રહ્યું હોવાનું જણાવ્યું હતું. તેમણે કહ્યું હતું કે ત્રણ વર્ષ આ વિદ્યાલયે પુરાં કર્યા છે અને ચોથું વર્ષ રાફ થયું છે યોજનામાં જણાવ્યા પ્રમાણેનો એમા શિક્ષણક્રમ છે અને પદવીઓ પણ છે, હવે મંડળની પ્રવૃત્તિને વિશાળ રૂપ આપીને તેને જનજાહેર કરવાનો સમર્થ આવ્યો છે તે બાદ તેમણે સ્ત્રીઓની યુનીવર્સિટીની આવરયકતા, શહેરોની ઉઠકરીઓના સરકાર ખીલવવા માટે હોવાનું, જણાવ્યું હતું અને એમાંથી શિક્ષિત યક્ષેષી બહેનો દ્વારાયે તેા પ્રામડાંઓની બહેનોની નીરક્ષરતા દૂર કરશે એમ જણાવ્યું હતું.

છવટે હી. બી. જુહાપુલાલ હવેરીએ આ યોજનાને જરી આપવા મઠિ વ્યવહારે યોજના તૈયાર કરી, માર્ગમાં નડતી મુશ્કેલીઓના નીવારણ માટે કાર્યકર્તાઓ પસલા છે એવી આશા દર્શાવી હતી.

આભારદર્શન બાદ સમા વીસનું ન થઈ હતી.

અસ્પૃશ્યતા ક્યાં છે ?

આખીય પૃથ્વીમાં આ દેશ સિવાય બીજે ક્યાંય અસ્પૃશ્યતા નથી વેદ-સ્મૃતિમાં ક્યાંય અસ્પૃશ્યતા નથી. ઇશ્વરની દૃષ્ટિમાં જ્યાં માનવી સરખા છે પણ આપણે તે જોતી સેવાથી આરામ ભોગવીએ છીએ, તેનેજ અસ્પૃશ્ય જનાવી દીધાં છે અને આશ્ચર્યની વાત છે કે જે સમાજને ભય સમાન છે એવાનું તે કોઈ નામેય નથી લેવું.

[' માનવધર્મ ' વિષે લાવણીમાં]

વિશ્વાસલક્ષ્મી પંડિત

સુબાધ :

સુબાધની વિમલસભાનાં ૬૨ માં પ્રમુખ શ્રીમતી. ચિત્રાદેવી અર્થે ગેરકાયદેસર સંસ્થાના સભ્ય હોવા માટે ૧૮ માસ સખ્ત કેદ, રૂ. ૨૦૦ ફકતી સજા થઇ છે.

ગુજરાત-કઠિયાવાડ :

માર્ચની તા. ૨૦ મી ને રાજ અમદાવાદમાં કુમારી ચુદ્ધા અબાલાલ સારાભાઈને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા હતાં, તેમને બેલગામ જેલમાં પાછળથી લઈ જઈ તા. ૨૩ મીએ છોડ્યા છે અને બેલગામની મ્યુનિસિપલ હાલ છોડ્યા હકમ થયો છે.

અમદાવાદમાં શ્રીમતીપુરમાં આવેલી એક ચાલીમાં પોલીસે જડતી લેતાં બે રીવાઈસર મળી આવી હતી અને તેને અંગે એક બહેનની ધરપકડ કરી હતી.

અમદાવાદ ઘરેર અસ્પૃશ્યતા નિવારણ સંઘની સભાએ અસ્પૃશ્ય ખાતાઓના લાભાર્થે રૂ. ૧૫૦૦ મંજૂર કર્યા છે.

અમદાવાદ તાલુકામાં અદિષ્ઠાર દિનને અંગે પકડાયેલી શ્રીમતી અચળબહેન તથા શ્રીમતી દીવાળીબહેનને ૬ માસની સજા કરવામાં આવી છે. દાહોદના પટ મા જલ્લા સરમુખત્યાર શ્રીમતી ધનલક્ષ્મી બહેનને ૭ માસની કેદની સજા થઇ છે. ગાધરામાં દારૂ તાંબીની દુકાનનાં કરદાઓને અંગે જલ્લાનાં ૬૨ મા સરમુખત્યાર શ્રીમતી જયમતીબહેન દેસાઈ, કુમારી હમીદા બહેન અને કુમારી શહીદીબહેનને ગિરફતાર કરવામાં આવ્યા હતાં.

૨૨. પંડિત મોતીલાલ નેહરુનાં પુત્રી વિજયાલક્ષ્મી પંડિત અસ્પૃશ્યતા નિવારણને અંગે કઠિયાવાડમાં પ્રચીરણ અર્થે નીકળ્યા હતાં. તેમણે અમરેલીમાં કઠિયાવાડ સેવક

સમાજના નેહરુ આશ્રમનો પાયો નાખ્યો હતો. લોંબી, રાજકોટ, ભાવનગર ત્રણે સ્થળોની તેમણે મુલાકાત લીધી હતી.

સુબાધ ઇલાકા :

શ્રીમતી કમળાદેવી ચટ્ટોપાધ્યાયને બીમારીને અંગે સજા પૂરી થતાં પહેલાં છોડી મુકવામાં આવ્યા છે. તેઓ હાલ મગસમાં છે.

બગાળ :

ટીપેરા જલ્લામાં અનાયાસે કાપમાં કાવતરું કરવાના આરોપસર ઉત્તર કલકત્તામાં કુમારી સખારાણી સેનને ગિરફતાર કર્યા છે. બંગાળ પ્રાંતિક મદાસભા સમિતિના કહેવાતાં સરમુખત્યાર શ્રીયુક્તા સુનીતિદાસ અમ્મા ને ૨૪ પરમણાના સોદપુર ખાતે પકડી ત્રણ માસ સખ્ત કેદની સજા કરી છે.

કલકત્તામાં એમને લમતાં સાધને મળી આવ્યા સંઘમાં શ્રીમતી સુલાલાદેવી અને તેમની પુત્રી શ્રીમતી મનીલાલા હર્ષે આપાદે બીને ગિરફતાર કર્યા છે. એક કાન્તિકારી શ્રી સંતોષકુમાર લોખને આશ્રમ આપતા માટે શ્રીમતી હેમંતિની લોખ અને શ્રીમતી સુચર મિત્રને ગિરફતાર કર્યા છે. બંગાળનાં જેલોના ઇન્સ્પેક્ટર જનરલ મો. સ્કીમસનદ્ર ખૂન કરવા સંઘમાં ગિરફતાર થએલ વિધવા શ્રીમતી હેનનપાલને છોડી મૂક્યા છે.

સંયુક્ત પ્રાંત :

શ્રીમતી કમળા નેહરુની તખીયત હવે સપૂર્ણ સુધરી ગઇ છે.

ફેલુઆરીની આખરે આગામાં પાંચ બહેનો ગિરફતાર થયાં હતાં.

નાદુરસ્તીને કારણે બનારમની સેન્ટ્રલ જેલમાંથી શ્રીમતી કાન્તિદેવીને છોડી મૂક્યા છે.

મીરકમાં સ્વાતંત્ર્ય દિનને અંગે ગિરફતાર
પપેશા શ્રીમતી પરમેશ્વરી દેરીને ૬ માસ
સજા કેદ રૂ. ૫૦ ફડની સજા થઈ છે.

પ્રકીર્ણ :

મુલીધામાં સરખત ઠાકવા માટે ૪ ખેડેનો
ગિરફતાર થયાં.

જાગસ કાપકાનો બંગ કરવા માટે વર્ધાના
સરમુખ્યાર શ્રીમતી ગચતાઇને રૂ. ૧૦૧
ફડની સજા થઈ છે.

અજમેરમાં બદલિકાર દિનને અંગે બે
કાર્યકર્તા બહેનોને ગજુમાંસની સજા
થઈ છે.

દિલ્હીની કન્યા શાળાનાં શિક્ષિકા શ્રીમતી
સરસ્વતીદેવીને ૨૪ ફલાકમાં દિલ્હી છોડી
જવાની નોટીસ આપાઈ છે

કેનેરાની જેલમાં ૧૨ માસની સજા
બેંગલોર શ્રીમતી જ્યન્તી સુરમા કાલમાજી
છૂટ્યાં તેમણે જખ્યાબુ કે સજા થતાં
તેમનાં બે બાપડી અને બીજાં ધરેણાં જે
સત્તાવાળાઓને રાખવા આપ્યાં હતાં. તે છૂટ-
કાયા બાદ તેમને પાછાં આપવામાં આવ્યા
નથી સવારે ૭ વાગ્યે તેમને છોડ્યા બાદ,
અયોરના બે વાળા મુધી તેમને જેલને દર
વાળે રોકી રાખ્યાં હતાં. તે દરમ્યાન જેલ
સત્તા વાળાઓએ તેમના ધરેણાં શીધતાં છતાં
પણ તે મળ્યાં નહિ. વળી આ ધરેણાં ચોપ-
ડામાં નેપિશમાં આપ્યાં છે. છતાં તે મળ્યાં
નથી એટલે તેમને ધરેણાં શીધા વિના જેલ
માંથી પાછાં આવવું પડ્યું છે

[તા. ૨૮-૩-૩૩]

સાચી સેવા

માત્ર સરકારના હુકમોથી અસ્પૃશ્યતા દૂર નથી થતી. દરેક બી પ્રરૂપ ચોતાના દિલથી
અસ્પૃશ્યતા દૂર કરે ત્યારેજ તે દૂર થાય. સાચો મનુષ્યધર્મ શું છે ? કુ કહું છું કે સેવા
જેણે સેવાને ધર્મ નહિ માન્યો હોય, તેની જાંઘળી જ્યા છે. સેવા તો અનેક રીતે થઈ શકે
છે, પણ જેની જરૂર સૌથી વધારે તે સેવા પ્રથમ થવી જોઈએ, એમ * શ્રી તોજ
સામાજિક ઉન્નતિ થાય.

[' માનવધર્મ ' વિશે બાપજીમાં]

વિશ્વાલક્ષ્મી પતિત

નાંધ

૧૯૩૨ ના જુનમાસમાં શ્રીમતી નાથીબાઈ દામોદર કાકરસી દિન્દી ગુજરાતી સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી ઉર્ફે શારદાપીઠ કવે વિદ્યાપીઠના એકપક્ષી વહીવટ સંબંધમાં અને અર્થ શરૂ કરી હતી, તે પ્રસંગે ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે ગુજરાત યુનિવર્સિટીનું સ્વયં પ્રેર પાઠવાના પ્રયત્નો આરંભવાની અને વિનંતિ કરી હતી એ પ્રયત્નોના આરંભનું ચિહ્ન ત્રણ વા. રૂપ મીએ શ્રી ગુજરાતી દિન્દુ સ્ત્રીમંડળના આશ્રયે 'ગુજરાતી સ્ત્રીયુનિવર્સિટીની આવરવકતા' એ વિષય ઉપર ધ્યેય આપ્યાને પ્રસંગે, અમને જણાયું છે. આ આપ્યાને લખતો વિસ્તૃત લેખલ અન્યત્ર આપવામાં આવ્યો છે, તે તરફ અમારા વાચકોનું તેમજ ગુજરાતી સ્ત્રીઓના સંસ્કાર અને શિક્ષણમાં રસ લેતા સર્વેનું અર્થ ધ્યાન વિચારે છીએ ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે શારદાપીઠની આવરવકતા છે, એની ના કોઈથી પાડી સહાય એમ નથી એટલે શ્રી મનદરશમ મહેતાએ, રજૂ કરેલી 'ગુજરાતી શારદાપીઠ'ની યોજનાને, બની શકે તેટલી ન્યવહાર બતાવી, તે અમલમાં મૂકી શકાય તે માટે સતત અને અવિરત પ્રયાસ થવાની જરૂર છે.

શ્રી. મનદરશમ રજૂ કરેલી યોજના, એમાં બાંધકામ ઉપરથી લાગે છે તે પ્રમાણે, અત્યંત આકર્ષક છે; અને એવી રીતની શારદાપીઠ સ્થાપવા માટે હજી આપણને વર્ષો જોઈશે હા, એથી ઘણું એ વિષે પ્રચારકાર્ય, સંબોધનમાં, કરવાની જરૂરીઆતે ઝાંખી થઈ શકતી નથી સૌથી પ્રથમ તે 'ગુજરાતી શારદાપીઠ'ની યોજના, ગુજરાતીઓ સમગ્ર રાજ્ય, તે ઉપર વિચાર કરી શકે, તેને ન્યવહાર બનાવવાના પ્રયત્નો અંતરે સકે, એવાં સ્વરૂપમાં

પ્રકટ થવી જોઈએ 'યોજનાની' વિનંતીમાં અત્યારે બહુ જલ્દી ઉદઘોષની જરૂર નથી. ગુજરાતી સ્ત્રીઓ માટે, ગુજરાતીબાળાઓ માટે, ભાવિ સંસ્કાર સ્થાપિતીઓ તરીકે, કેવાં અને કેટલાં પ્રકારનાં શિક્ષણની આવરવકતા છે, તેના વિચાર કરી, તેની રૂપરેખા આપવી એક યોજના, સત્વર તૈયાર કરી, તે વિષે ગુજરાતના, અને ગુજરાત બહારના જાણીતા કૌશલ્યીકારોના, આસપાસ કરીને સંલગ્નતા, ન્યવહાર હકેમમાં રસ લેતા વિદ્વાનોના અભિપ્રાય લેવાવા જોઈએ, અને તે પછી, તેઓના ઉદ્દેશ્યથી થતી સચવાઓ વગેરેના તેમાં યોગ્ય તેટલે અંશે સમાવેશ કરી, એ યોજનાને અમલમાં મૂકવાના પ્રયત્નો આરંભવા જોઈશે આ કામ ભાષણ આપવા જેવું કે આ નોંધ લખવા જેટલું સહેલું નથી; એ કામ અત્યંત મુશ્કેલ છે. સૌથી પહેલી મુશ્કેલી નાણાંની અને તેથીય વધુ મોટી મુશ્કેલી સારા કાર્યકર્તાઓની છે. અમે તે - એટલે મુશ્કેલી માનીએ છીએ કે જે આવ્યા શુભ કાર્ય માટે, પ્રત્યક્ષતાથી આજે માટે, આજના કાર્ય કરનારા મોટાકા કાર્યકર્તા મળી આવે તે ગુજરાતમાંથી એવાં કાર્યકર્તા માટે નાણાં મળી રહેશે.

સારા કાર્યકર્તાને પરિણામે આજે ગુજરાતી દિન્દુ સ્ત્રીમંડળ, શિક્ષણમૂર્તિ વિદ્યાર્થીનિવન, જેવી સંસ્થાઓ જ્યાં થઈ શકે છે અને તેને નાણાંની પણ સારી સહાય મળી છે, એટલે ગુજરાતી શારદાપીઠ માટે સૌથી પહેલી આવરવકતા, સંબોધન કાર્ય કરનારા ભાઈબહેનોની છે, ઉલ્લા દરમિયાન ગુજરાતી પ્રજામાં જે વિકાસ થઈ રહ્યો છે તે ઉપરથી આવ્યા કાર્યકર્તા મળતા પણ બહુ સમય નહિ લાગે એવી અમારી પ્રાર્થના છે આપ્યાનેમા રજૂ થયેલી યોજના, તેનું બંધારણ, અભ્યાસક્રમ, વગેરે હજી પ્રારંભિક સ્વ-

રૂપમાં છે, માત્ર વિચાર પૂરતા છે એ યોગ્યતા કે બેધારણ કે અભ્યાસક્રમ ઉપરનાં સ્વરૂપમાં દબ્બે થયા નથી. એટલે એ બાબત ક્ષણે અધિ અત્યારે બહુ ભયાંકરતા માંડતી નથી. અને અને એ સંબંધમાં શેડી મદતની સહનતાએ 'હીયું' સાક્ષાત્કારમાં અભ્યાસ કરી, નિષ્ણાત મહેસી વિદ્યાર્થીનીઓ, શ્રી મનદરશમે નિવૃત્તિ' છે તેમ, " નોંધરી યોગ્યતા યોગ્યતાએ કીઓ " નહિ થાય, એની સાવચેતી તે અવરજ સાવચેતી પડે એ ગુણવત્તાની અસ્થિતાને બળને, ગુણવત્તાની સરસ-સમૃદ્ધિને રીપાવે, અને બીજાએ માટે અનુરૂપ રૂપ રચન છે, એવી રીતે સાક્ષાત્કારની વિદ્યાર્થીનીઓને શિક્ષણ આપતું એકથે તે સાથે; જાનિ ગુણવત્તાની શીખણનો આદર્શ' સેવકી વધ, યોગ્યતાના પદ ક્ષણે નિર્મર ક્ષણે રહેવા માગતી હોય, તે તે પ્રમુદ્ધિપણે અને નિષાલક રીતે, યોગ્યતા રચનને નિષાળી રહે, એવી ખજ પીડના અભ્યાસક્રમમાં યોગ્યતા થવી એકથે અને સોરી મદતની વસ્તુ. તેના ક્ષણે શીખતી ક્ષિપ્રાભવેને આર ક્રાંતિ હતો, તે અધુર વિદ્યેશ ઘોરી રીપા રહે, અધુર વિદ્યેશ તે ઘોષાઓને જામતા. એવા વિચારને વિદ્યાર્થી આપી વિદ્યાર્થીનીની જાણમાં આવે તે વિષય, તેને તેમાં રસ હોય તે, તે રીપા રહે એવી યોગ્યતા ખજ થવાનો આપરજકાર છે. જાનિ ગુણવત્તા યોગ્યતા સંવાળેને, જમત સમસ્તની સમસ્ત, કોઈ-વધેર જમા રહેતાં એવાને સહજાન અધુર રહેશે એકથે, યોગ્યતા સંવાળેને એવાં બતાવવાનો યોગ્યતા ખજ જાનિ ગુણવત્તાને મળવી એકથે, આ બાબતને ખજ પીડની યોગ્યતામાં ખજ રાજ-વાની જરૂર છે આ અને આવા આવા અને પ્રયોગ આ પ્રયત્નની સ્થિતિ અને જમા સ્થાન-રહે, અને તેના ક્ષણે યોગ્યતાના સંચાલકોએ સતત વિચાર કરે' રાજવાને છે. અત્યારે તે અને, આ વિષયમાં વધુ ચર્ચા કરતા નથી, અવિષયમાં 'ગુણવત્તા સાક્ષાત્કાર' ની યોગ્યતા ચોક્કસ સ્વરૂપમાં પ્રકટ થશે, ત્યારે તે ક્ષણે વિદ્યેશ રીતે ચર્ચા કરીયું' અત્યારે તે આ યોગ્યતા વિષેના માત્ર એક વિચાર જ રહ્યે છે એ વિચારને ગુણવત્તા પદાવી છે. તેથી અમરજકારી વિનવિ કરવાની સાથે, અધે યોગ્યતાના સંચાલકોએ એક વિનવિ કરીયું કે યોગ્યતાને સત્વર અવધાર રૂપમાં વિચાર કરો, અને સોથી પ્રયત્ન.

ગુણવત્તાની શીક્ષણ સંસ્થાએ પાસેથી એવા ક્ષણે વિચારો માટે મારણ, એ સંસ્થાએ, શીક્ષણનાં કાર્યમાં પડેલી હોવાથી, તેમને એના સ્વાસ્થ્ય છે. તેમને સ્વાસ્થ્ય આ દિશામાં ક્ષણેથી થવા વિના નહિ રહે અમારું સ્વભાવ ખજ પાડવાની આ યોગ્યતાને અધે અમારો હારિ' રહે આપીએ છીએ

પ્રાથમિક સ્તરથી શરૂને બજા મરવાના બવારો મુબકમાં વસતી
છવ્વેળ સ્તર ગુણવત્તા બદેનેમાં વધુને
 વધુ પ્રમાણમાં થવા 'એકથે

અમને ધોળા એક થાય છે સ્તરના વપરાશને થવા છે એ બાબતે, એવા વપરાશ માટે એકથે તેથી જાણ રાજવાની વારંવાર મળતાઓ કરીને અને તે છતાં પણ એ, એવી સાવચેતી રાજવાની બની રહે એમ ન હોય તે સ્તરને વપરાશ જમ ક્ષણે જાણીને અધે વારંવાર આ અસ્થિતા, ગુણવત્તા બદેનેમાં કરજ અવધારો અસ્થિતા વિનવિ કરી થવા છીએ છતાં અસ્થિતા તે થવે ન થવે છે 'કોઈ' નાં કાલેમાં 'સ્તર-સમસ્ત' 'સાત' ને થવેતાં માત્ર અમારે કોઈ અસ્થિ ન આવેતા પડેથી હોય એકથે જાન્યુ નથી એકથે કે, એવા અસ્થિતા વિનવે એકથે મદિને પણ ગુણવત્તા થયે નથી આ વસ્તુ મુબકમાં થવા ગુણવત્તાની માટે જરૂર સરમ કરેલી છે

ગુણવત્તા કોઈના, આથી, ગુણવત્તા ગુણવત્તા ક્ષણે થીયે. તેમને માટે અનુકૂળ રચના વાપરવા નેરવા અ'કે રીપામાં જવ એ વસ્તુ સ્વસ્થા છે આ અસ્થિ ગુણવત્તા 'ગુણવત્તા'ની માટે કોઈનાં કરેલી જીલ અપીલ અધે પ્રકટ કરી છે, અસ્થિ પણ એમને એક એવી અપીલ કરી હતી અને તે પણ અધે પ્રકટ કરી હતી જીલ અપીલમાં કોઈનાં, કોઈના બતાવે વસ્તુ રૂપ કે અપીલ ના હોવાને અસ્થિ થઈ છે અધે વારંવાર એ બાબત વસ્તુ અધે પ્રકટ છે કે, સ્તરના અસ્થિતા કરવા રહેવા બતાવે આપધારે વધુ હોવાને સહન છે જમ એ બતાવે આપધારે હોય તે તે કાલ ગુણવત્તાની એકથે સરમ થવે નથી. આ વસ્તુ

સ્થિતિ નિવારવા માટે બધવણાં પંખલાં લેવાવાની જરૂર છે.

શ્રી કોરોનાની અગેવાની હેઠળ, સેક્રેટરીશ્રેષ્ઠ એસોસીએટનની મુબઈની શાખા તરફથી મળેલા રજૂઆતે એક પ્રતિનિધિમંડળ મુબઈના મેયર અને મ્યુનિસિપલ કમીશનરને મળ્યું હતું. અને તેણે, સ્ટવના દુરપયોગથી કમ્પ્રમી રહેવા બધ તરફ ખાસ ધ્યાન એવી ગુજરાતી સીએઆમના સર્વા આવા કસ્ટ મુલ્યે અટકાવવા વિનવિ કરી હતી મેયર અને મ્યુ કમીશનરે મુબઈના લ્હા લ્હા સામ્રાજ્ય સુધારાને સેક્રેટરીશ્રેષ્ઠ એસોસીએટન સાથે મેળવી આપવાનું વચન આપ્યું છે અને તે પ્રસંગે, સ્ટવને ઉપયોગ કેવી રીતે કરેલા, તે લોકોને સિખવવા માટે તેમજ અકસ્માતો અટકાવવા માટે શાં પંખલાં લેવાં તેની ચર્ચા કરવાનું નણાવ્યું હતું.

આ પ્રસંગે કરવા જેવો છે એની ના કહી શકાય એમ નથી. પણ મુખ્યત્વે ગુજરાતી બહેનોમાં આવા અકસ્માતો ઘટા ઢોવાથી, ગુજરાતી બહેનોને સ્ટવના વપરાશ સંબંધમાં વિશેષ

ધ્યાન આપવાની જરૂર છે ગુજરાતીભાષામાં શ્રીમતી રીવાળીબહેન રાહોડે સ્ટવના વપરાશને લગતી પ્રસ્તિષ્ઠા લખેલી છે અને તે સચિત રૂપે પ્રકટ થઈ છે એના પ્રચાર જેમ બને તેમ મોટા પ્રમાણમાં થાય એવું કરવાની જરૂર છે ખીજી જરૂર ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળ જેવી સંસ્થાઓએ સ્ટવના વપરાશ સંબંધમાં પ્રશિક્ષણદિવ બંધાવવાનો ઓફરવાની જરૂર છે ગુજરાતી હિંદુ સ્ત્રીમંડળનાં મંત્રીઓને અમારે વિનવિ છે કે તેઓ માફ નહિ તો મહિનામાં એકાદ દિવસ માટે પણ આવા સંપ્રયોગ બંધાવવાનની યોજના કરે સ્ટવના છૂટા છૂટા સાધનો, કયા પ્રકારનો સ્ટવ, વાપરવામાં સારો, સ્ટવ રાખવાની યોજના કેવી ઢોવી એકબે, વગેરે બાબતો, વારંવાર આપણી ગુજરાતી બહેનોના મન પર છંસાવવાની જરૂર છે અને માત્ર મહળના ઢોવામાં આ બંધાવવાનો યોજના કરી બેસી ન રહેવાં, ગુજરાતી બહેનોની વચ્ચી વાણી વિસ્તારેશમાં કે વાવીઓમાં, આને લગત સિસલુ આપવાની યોજના મંડળે કરવાની જરૂર છે મંડળે આ પ્રતિ સત્તર ઉપાડી લેવી એકબે એવી અમારી માન્યતા છે.

તિરસ્કારો નહિ

હું દિન્દુધમની બબ્બાસી નથી. પણ હું જાણું છું ત્યાં સુધી દિન્દુધમે સૌ માટેને અપનાવ્યા છે-તેમાં સર્વ વિચારનાને સ્થાન છે. પણ આજે તો દિન્દુધમ એવો સાંકો બની ગયો છે કે એના અનુયાયીને જ પરધમનો આચારો શોધવો પડે છે. આ રિવાજ આજ રહે તો બાવિ તો એવું કેપાય છે કે દિન્દુધમનો કોઈ અનુયાયી નહિ રહે રહેશે માત્ર આપણી મુખંતાની કયા. હું તમને ચૂકું છું કે તમે પણને, કુતરાને પાલો છો, તેને પ્રેમ કરો છો, તો પછી માત્ર બગી આપણને ખડે કે તે આપણે ત્યાં બાવે તેમાં અબકાઈ બજો છો ? હું નથી કહેતી કે તમે તેની સાથે ખાઓ. માત્ર તમે તેને તિરસ્કારો નહિ. તમારી સેવા કરનારા એ બાંધવ બહેનોને પણથી નીચાં ન માને

[' માનવધર્મ ' વિષેનાં આપણાં]

વિજયાલક્ષ્મી પાંડત

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોના ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન આન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણભુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમમાથી કેવળ હિંદી કારીગરોને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણાતોની કેળવણી નીચે બનાવવામા આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગણગણા હોકે છે
અને અજ્ઞાન લોકો તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો સુકશ્યમકારક છે ”

પરંતુ

વિવેના મદાન રમાયજી શાઓ—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાવ યુ કહે છે “

‘લગભગ ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થયાં મારા ઘરમધુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરે છું રાખતા મારે તેમજ રાંધેલી વસ્તુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી બા ધાતુ અને જરાએ
દાનીકારક લાગી નથી. ઉરડુ માખી વાત એ છે કે ત્રાંખા પિત્તળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સમય સુધી રાખ
પી સી. રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

દેડ ખારીસ ૧૧ કલાકન સ્ટ્રીટ કલકત્તા.

કારખાના નવા ચાખા
કલકત્તા, સુબાધ, મદાસ, રાજ્ય

[ચિત્રકાર :]

ભારવાડની મહિલા

[રા. બ. કુરુષ]

શુભસુંદરી

અને સ્ત્રીહિતોપદેશ

પુસ્તક ૨૦ મુ]

મે ૧૯૩૩

[અંક ૩ ને

ચિતોડની વીરાંગના

બેઠી અગાસીએ આજે અપ્સરાગણુ જોડિની
વીરતાની પ્રતિમા એ મહારાણી ચિતોડની

બહાલા જતાં રણમહીં સુકુમારવામા
ગર્વેથી શુભ શુધતી મૃદુ પુષ્પમાળા;
ત્યા સાંભળ્યું પ્રિય પતિ પદપાદ બાથે
મેનાડી સૈન્ય સરદાર હિણું હણાયે.

હાયકારા, અરેરાટી અને આમુ પહચા નહીં
દ્રદ ચિત્તે લીધું ધારી હુકાવા જંગની મહીં

“ મરણ કે માણુ’ ટેક એ મહંની
હાય ? હે ઉદયસિંહ ? તે’ શુભાવી
પત્ની કાયર તણી સમરમા ખેલીને
સમ પાતાળ હઉ ખળખળાવી.”

અખળા બોલતી એણું, ક્રોધમાં કેશ છાડીને
રૂદ્રચંડા ચપ્પ રાતી, તાતી ધારી ભવખીને.

તેજ તોખાર એનો હણહણી ઉછળે પેખતા અંકિકાને
કલ્લોલ્લી કાળીદેવી શિર ચડી શુકનો અર્પતી કાલિકાને
સહિની શક્તિદેવી સુરગણ નિરખે પુખ્તની વૃદ્ધિ યાય
આર્યાની વીરતાએ અમર તપી રહો આર્થ લોભે સદાય.

પડઘીએ વાગતા ધરતીએ ધમધમે
રગરગે ભેમ માટે ઉછાળા
પુરપાટે પ્રલયકાળ દેવી ધસે
પેખી શરમાય મદો મુછાળા.

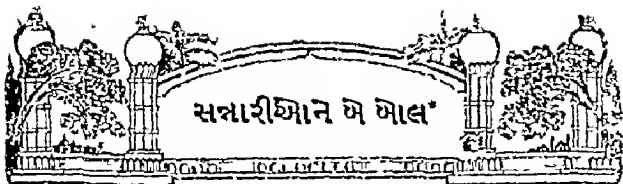
નયનમાં શરમના શેરડા કુટતા
હુટતા શૌર્યના ત્યા કુવારા
રોમરોમેથી અંગાર તણખા છુટે
ગળ વધીવતી વળધારા.

“આયલા સૈનિકો યુદ્ધથી શું કરો ?
શું કરો ? માતની કુખ લાળે,
કરી યાહોમ ખસ હુક પડો જંગમાં
પ્રાણ કુરબાન છે માત કાળે.”

ન્હાસતા સૈન્યમાં વીરતાતું નવું ભેમ વીરાંગનાએ પ્રકટાવ્યું
ખેલ ખાંડાના ખેલાય તમંચા ને તોપથી ઘોર ધીંગાણુ જમાવ્યું.
પાળારા દે શાહી સૈન્ય પેખી મહિષાસુર મહિનિનો મદ આળે
વિજય ઘોષણાના એ ફુફિ ફરે વિશ આજ “વીરા”ના એ ગાળે.

માતૃભૂમિ માટે મરણને સુઠીમા રાખી
હુંટાતી લાજ માની વીરમણિએ જીએ રાખી
નથી “વીરા” હવે ત્હોયે હજીએ જીવતી ભાસે
સુવર્ણકિત તેડું નામ થોલે આજ ઇતિહાસે

—પ્રાણુરાકર જગજીવન બધેકા

દેનારઃ ધીર સમનાશાયણ વિચિત્રાથ પાઠક

આપણે બધાને બોલતા સાંભળીએ છીએ કે ચાલુ જમાનો ઓઝોનો છે, દાસ ઓઝોનો મુખ ચાલે છે, વગેરે. અર્વા વાક્યો માત્ર ઓઝો સંબંધીજ બોધતા નથી. ચાલુ જમાનાને આજ રીતે પ્રશ્નગોષ્ઠિમાં બધા જીવાનોનો મુખ અને કેટલાક બાળકોનો મુખ પણ કહે છે, આર્વા અતિ પ્રયત્નિ વાક્યો, સામાન્ય સોહવાયકા કે કહેવતોની પેઠે, આપણેજ વિચારી વિના મદજુ કરવા યોગ્ય હોય છે, પણ તે સાથે કહેવતો કે સોહવાયકાની પેઠે તેમાં સત્ય પણ ધણે ભાગે હોય જ છે.

પરંતુ રીતે સમય ઉપર કોઈની માસીકી કે સત્તા હોતી નથી, કાસ કોઈનો નથી. આ વાક્યો બોલાય છે તે જુદા અર્થમાં આપ જુદા સામાન્ય કહેવત પ્રયત્નિ છે કે 'પાલ એનો મરમ તે મારે એની તલવાર' તેમ આપણે કહી શકીએ કે કામ કરે એનો મમમ છે. એને અર્થ એવા નથી કે આજ સુધી ઓઝોએ કામ ક્યું જ નથી, અને અર્વાગીન સમયમાં જ તેમને કામ કરવાનું મળ્યું છે ઓઝોએ દંમેશાં કામ ક્યું છે સમાજજીવનમાં પણ અત્યંત કામ ક્યું છે. માત્ર હવે તેમને કામ કરવાને નર્વા સેવો મળ્યાં છે, નવી દિશાઓ મળી છે અને એ તોનો ઓઝો લાભ લે છે અથવા કેટલી એ દૃષ્ટિથી આ જમાનો ઓઝોનો છે એમ

કહી શકાય. આ વસ્તુ આપણે જરા વિચાર તથી વિચારીએ

પ્રાચીન કાળમાં ઓઝો ધણે ભાગે ધરનું કામકાજ કરતો અને બાળકોને ઉછેરતો ત્યારે જીવનનો કોઈ કોઈ અપવાદો બાદ કરતાં તેને કશો કામ ન મળતો. ત્યારેજીવનમાં માત્ર પુરુષોજ રહેતા. તેમાં ઓની સમામતી નહોતી અને એ વખતે સ્ત્રીપુરુષોનો સંબંધ એટલો સંસ્કારી નહોતો. આ સ્થિતિ ઓઝોને ખામ અન્યાયી હતી એમ કહેવાનો અર્થ નથી. એ કે અત્યારે એ સ્થિતિના અવશેષો નર્વા દેખાય છે, ત્યાં ઓઝોને અન્યાય થાય છે તેમાં શકા નથી ન્યાય, અન્યાય માણસના મામાન્ય નિશાસના ધોરણેજ માપી યાપ એ મમમમાં જગાઈમાં પકડાણેની ઓઝોના વિજેતાઓ રવામી મળ્યાના, તો પકડાણેલા પુરુષો ધણે ભાગે કલસ થતા અને અચતા તેને યુગમો કરી વેચતા, એટલે એ સમયના નીતિના ધોરણો જ એવાં દન.

પણ એ સમયમાં પણ ઓઝો સમાજમાં ધણું અત્યંત કામ કરતો, મરનાં દોરદાંખરનું કામકાજ રાયરચીવાની દેખરેખ, કાણોપાળી, રાંધણું-કીંધણું અને સોથી મદતવનું તો બાળકોએ એ કામો ઓઝો કરતો. તેમનું જીવન સર્વશ ક્યું અને ઉત્કાસમય દ્વા. કેટલીક જગ્યાએ કામોમાં તો પુરેજ સમાઈ સિરાવન પ્રસન્ને અત્યંત એવી રહેતા અને ઓ જ વધારે કામકાજ કરતો

• શ્રી ગુણગી હિંદુ જોમડગની સમાજક નરનેને હાથેજીને લખાવે. રૂપ

જમાનો બદલાતાં આ બધાં કામકાજ ધીમે ધીમે વધતાં ગયાં, મોટાં સહેરો યતાં ગયાં, મોટાં સહેરો યતાં ઢેરદાંબરનું કામ જતું રહ્યું સંચા યતાં કાતવાનું કામ ગયું. દળવાનું, છડવાનું પણ બધું ગયું. અને આ બધાને બદલે તેને કશું જ બીજું કામ મળ્યું નહિ.

પણ એથી એ વધારે મહત્વનો ફેરફાર તો બીજી રીતે થયો અને થાય છે બહુ પ્રજાત્વ સમાજવિરોધી ગણાયું, એટલે પ્રજાન અને પ્રજાસર્વજન જે ઓનો ધણો વખત લેવું હવું તે પણ ધીમે ધીમે ઓછું થવા લાગ્યું, છગ્ગડ અને ક્રાન્સ વગેરે દેશોમાં આ સ્થિતિ પહેલી આવી આપણે હિંદમાં આ સ્થિતિ હજી નથી આવી. પણ આ વિષેના વિચારો અત્યારે એટલા પ્રચલિત થયા છે, કે એ સ્થિતિ આપણે ત્યાં આવશે એમાં પ્રશ્ન નથી. કેવી રીતે આવશે એટલો પ્રશ્ન છે. બીજી તરફથી સીઆ એવન, પર્યાત કુમારિશા રહી શકે એ સ્વીકારવા લાગ્યું. એ રીતે સમાજમાં સીઆના કામમાં, તેની સ્થિતિમાં, અને તેના તરફની દૃષ્ટિમાં ધણું મોટા ફેરફારો થયા, અને તે સાથે સીઆના હક્કોનો પ્રશ્ન આગળ આવ્યો.

આ ઉપરથી જણાશે કે સીઆએ જાહેર જીવનમાં પ્રવેશ કરવાનો પ્રશ્ન તેના પહેલાંનાં કામો પછી જવા સાથે સબધ ધરાવે છે. આપણામાં સી સુધારાનો ધણીવાર એવો અર્થ થતો કે પુરુષો જે જે કામો કરે તે તે કરવાનો તેને હક્ક હોવો જોઈએ, અને તેમાં પણ હક્કનો અર્થ, સ્પષ્ટ રીતે નહિ તો અસ્પષ્ટ રીતે, ભોગવિલાસો ભોગવવાને હક્ક એવો થતો. પુરુષો બહાર ફેરે છે, ટેનિસ રમે છે. નાટક જેવાં જાય છે, મિત્રોમાં મળે છે, તો સીઆને એ હક્ક શા માટે નહિ કે હક્કની દૃષ્ટિથી વિચાર કરવો હોય તો હક્કની

ના પડાય તેમ નથી. એ હક્કની હા પાડવામાં કંચવાણું પણ ન જોઈએ. પણ વક્તવ્ય એ છે કે ભોગવિલાસનો હક્ક એ જીવનમાં ખર્ચ રહસ્ય નથી પણ કામ કરવાનો અવકાશ અને કામ કરવાની અનુકૂળતા એ મુખ્ય વસ્તુ છે. જીવનમાં વધારે સમય ટકી રહે ને આસરે નહિ એવો રસ કામ જ પૂરી શકે છે, ભોગવિલાસ નહિ, જો કે ભોગવિલાસ માણસ જાતને હમેશાં મોહક અને આકર્ષક રહ્યા છે.

કામ કરવાની પ્રમ્ત્યા વ્યક્તિ ઉપર આધાર રાખે છે પણ કામ કરવાનો અવકાશ મળવો અને તેની અનુકૂળતા અને અવકાશ મેળવતાં સમાજની બાજુ સચૂળ રચના અને તેની આંતર વિચારસૃષ્ટિ બંનેને જુદી રીતે ગોઠવવાં પડે છે. માણસ જાતમાં વ્યક્તિને અને તે કરતાં વિરોધ સમાજને, નવી ગોઠવણનો ધણો જ કંટાળો છે, એટલી તેના સ્વભાવમાં કેયાક જડતા રહેલી છે, અને તે જડ વસ્તુની પેઠે જ નવાં બળો સામે વિરોધ કરે છે. આ જડતા સામે માત્ર તથોબલ અને તિતિક્ષા જ કામ કરી શકે છે. તપયી અને તિતિક્ષાથી જડ સમાજ જગૃત થઈ નવી વ્યવસ્થાને અભિમુખ થાય છે અને ધીમે ધીમે પછી નવી વ્યવસ્થા કરે છે.

ઈંગ્લંડનો સીરવાત્સનો ઇતિહાસ જોઈશું તો આ બાબત સ્પષ્ટ થશે આ ઇતિહાસ વીસમીસદીનો જ છે + ઇંગ્લંડમાં ૧૯૦૩ માં સીઆનો સામાજિક અને રાજ્ય-પ્રકરણી સમાજ (Women's Social and Political Union) સ્થપાયો અને પછીનાં ચોક્કસ વરસોમાં જ મિસીઝ પેંકહર્સ્ટની

+ આ ઇતિહાસનો ભાગ એનસાઇક્લોપીડિયા બ્રિટાનિકા વૅલ્યુમ ૧૩ પૃ. ૭૧૦-૭૧૧ ઉપરથી આપેલો છે.

આગેવાની નીચે લગામની બ્યુરચનાનો વિગ્રહ થયો.

તેનો ખર્ચ વિકાસ ૧૯૦૬ માં લિગ્ન-રફ પણ સત્તામાં આવ્યો ત્યારે થયો આ સમાજે જેવું કે સરકાર પોતે પમપુ' લે તે ઉપર જ તેમની હીલચાલનો આધાર છે એક સભામાં કિલ્લાબેલ પેક્ટરે અને જોતી કેનેએ નવી સરકારને પુછ્યું કે અમારા ધ્યેય બાજત તમારો શી અભિપ્રાય છે એમના તદ્દન વાજબી પ્રશ્નોને જવાબ આપવાને બદલે તે બંને છોડરીઓને પકડાવીને બંધાર રસ્તા ઉપર ફાવી દેવાની, અને બંન્ને તેમણે તિરસ્કાર દર્શાવવા સમાજ બરી ત્યારે રસ્તામાં દરફત કરવાને માટે તેમને ગિરફતાર કરી અને હંડ બધવા કેદની મળ કરી, બંનેએ કેદ ભોગવવી પસંદ કરી. આ ઉપરથી સોશીમાં લડાપોલ આવ્યો તેથી ઓઝોના પ્રશ્ને સારી ભહેરાત યગી તે પછી 'લગાયક ઓઝોએ' પ્રધાનોને હેરાન કરવાની અરજી કરવા પાસમેન્ટ ઉપર ફરજ કરવાની અને મડલો દ્વારા રજુઆતો કરવાની પદ્ધતિ અખત્યાર કરી અને તેથી સમાજમાં સંશોભો અને ગિરફતારીઓ લાખ. આવા પ્રસંગે પ્રસંગે તેમના સમાજનું ગૌરવ વધુ થયું.

૧૯૦૬ પછી આ હીલચાલ વધારે બળ મેળવતી ગઈ. વરસતે વરસારે ૩૦૦૦ ઓઝોએ 'કાલવકૂચ' કરી. આ પડના નેતાઓએ ધણી કુતેહથી પોતાની ભહેરાત કરવાનું ચાલુ રાખ્યું. તેમણે જમીન ઉપર આક્રમી લખ્યું બે બાજુ બે પારિવાની ભહેરાતો લાખ સરખસો કાલમાં શેરીઓમાં પોતાનાં વર્તમાનપત્રો લેખા, દિવાને આમતું પોષિત્ર ક્યું અને શેરીઓમાં ભહેરાતોના વરસાદ વરસાખો.

આ બધી હીલચાલ સરકારને વસમી પડી. વડો પ્રધાન ઍરિક્સથ તેમની વિરુદ્ધ દોષ, તેણે નમતુ ન આપવાનો નિશ્ચય કર્યો. 'લગાયક ઓઝોએ' જેમ માર્ગ લીધો, અને જેલમાં જમીને પણ પોતાનો વિરોધ બતાવવો જરૂરી રાખ્યો. તેમણે આદાર તત્ત્વો, અને બજારગારે ખોરાક આપવાના કુખ્યાયક પ્રયત્નો પછી સત્તાધારીઓને તેમને છોડી મૂકવાની ફરજ પડી, છતાં સ્થિતિ સુધરી નહિ. ઓઝોને મતનો દક્ષ આપવાના ખાનગી નિમેશ પેલ મર્ષા પણ અનેક પ્રયત્નો છતાં સિમરલ સરકારે પકડેલી દંડ છોડી નહિ. પછી 'લગાયક ઓઝોએ' બળબળીનાં અને મિલકત નાશ કરવાનાં તોશનો શરૂ કર્યાં સિમરલ સરકારે તેને લાખી દેવાને કમનના સખન ઉપાયો યોગ્ય. તેણે કેદીઓ સંબંધી નવો કાયદો કર્યો જે મરફરીની ભાષામાં 'ઉદર નિલાશી' નો કાયદો કહેવાતો. આ કાયદાથી અનાદારને લીધે જે કેદીને છોડી મૂકવો પડ્યો હોય તે બહાર નીકળીને સાંભળે થતાં તેને પાછો પકડીને જેલમાં મૂકી દેવાતો. આ કાયદા પ્રમાણે મિમિજ વેક્ટરેટ જેને ૧૯૧૩ માં મજૂ માસની સળ ધમ હતી, તેને આઠ વાર કેદમાં પૂરી હતી, જે કે તેમ છતાં તે પહેલું વરમ સાત ૩૦ દિવસ કેદમાં રહી હતો.

આ તોશનો કરવાની પદ્ધતિ આપણે વખાણી ચકતા નયો. અલગત ઓઝોએ સદન ધણું ક્યું અને તેથી તેમનો પોતાનો પણ મજબુત થયો પણ આ તોશનોથી ભહેરાતના સદિગ્ય કાયદાથી કંઈ વિરોધ મજબુત ન લોતું. તેમને મતનો દક્ષ મજ્યો તે બીજી જ રીતે અને તેમાં જ વિજયનું ખર્ચ રદસ્થ રહેતું છે.

૧૯૧૪ માં પુરાપનો મદાન વિગ્રહ શરૂ થયો. આથી ઓઝોની લગામ અધુર

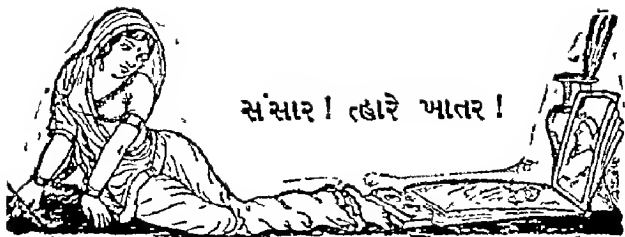
વખત બધ રહી. પણ એ બધ રહી એ દરમિયાન જ તેમના પક્ષનો ખરો વિજય થયો. સ્ત્રી-હક્કના પક્ષકારોએ લાકાઇ ઊડીને દેશને તેના અટોકડીના સમયમાં મદદ કરવાનું હાથમાં લીધું. મિસિઝ ફ્રાંસેટ પોતાના અનુયાયીઓને સંદેશો મોકલ્યો: "આપણા હક્કનો સ્વીકાર થાય કે ન થાય, પણ આપણે નાગરિકતાના હક્કને લાવક છીએ એમ એકવાર સાબીત કરી આપવા દે." સ્ત્રીહક્કના પક્ષકાર કેદીઓને માફી મળી અને સ્ત્રીઓનો સામાજિક અને રાજ્યપ્રકરણી મંથ બધ પડ્યો. તેમના પ્રત્યક્ષ સહિ અનેક પ્રકારનાં સેવાનાં કામો એક વ્યવસ્થિત મંડળ તરીકે હાથમાં લીધાં.

થોડો સમય એમ લાગ્યું કે જાણે સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન વીસરાઈ ગયો છે. પણ સ્ત્રીઓએ લડાઈના કામમાં જે મદદ કરી તેમાં સ્ત્રીઓની અબુધારેલી એટલી બધી શક્તિ બહાર આવી કે જાહેર પ્રજામત તેમના હાથનો ચપ્પ મયો. ૧૯૧૬માં પ્રસંગ આવતાં સ્ત્રીઓએ પોતાના મત આપવાના હક્કની માગણી કરી અને એજ ઐરિકવથે તેમને માટે કાયદો પસાર કરવામાં અનુકૂળતા કરી આપી. ૧૯૧૮માં સ્ત્રીઓને મત આપવાના હક્કનો કાયદો જન્મે હાઉસમાંથી પસાર થઈ ગયો.

હિન્દુસ્તાનમાં સ્ત્રીઓએ આવા કોઈ મહાન વિમ્લની રાહ જોવી પડે એમ નથી. હિન્દુસ્તાનમાં કામ કરવાનાં એટલા બધાં છે કે જરા પ્રયત્ન કરતા તે હાથમાં આવી જશે

જૂતકાળમાં 'મમે તે હરી પણ અત્યારના સમયને અંગે જરૂર કહી શકીએ કે અત્યારે સ્ત્રીઓને કામ મેળવવામાં બહુ મુશ્કેલી પડે એવું નથી. અત્યારે જાહેર કામ માથે લેવામાં સમાજના વિરોધની મુશ્કેલી કરતા પોતે તૈયારી કરવી એ મોટી મુશ્કેલી છે. અલબત્ત અત્યંત ઉદાર જેવા કામમાં સમાજનો પણ પુષ્કળ વિરોધ છે, પણ તે કામ તરફનો વિરોધ છે, અને સ્ત્રી અને પુરુષ બન્ને તરફ મરખો છે.

એક ખીછ બાબત તરફ પણ ટૂંકમાં ખ્યાત એવું છું. સ્ત્રીઓના હક્કો સંબંધી ચર્ચામાંથી એવું કોઈ કોઈ વાર દેખાય છે કે જાણે આખો પ્રશ્ન 'સ્ત્રીઓ વિરૂદ્ધ પુરુષો' નો હોય પણ એમ છે નહિ. સ્ત્રીઓની સ્થિતિનો પ્રશ્ન એ આખા સમાજનો પ્રશ્ન છે. સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા મળવામાં જેટલો પુરુષોનો વિરોધ છે તેટલો જ સ્ત્રીઓનાં પણ મેં જોયો છે. વિધવાવિવાહ સામે કે પરનાતમાં લગ્નની સામે જેટલા પુરુષો વિરોધ કરે છે તેટલો જ સ્ત્રીઓ પણ કરે છે. ઉપર જણાવી ગયો તેમ પહેલાં પણ એ સ્ત્રીઓ અને પુરુષો વચ્ચેનો અત્યંત નહોતો. આખા સમાજનો પ્રશ્ન હતો, અને અત્યારે પણ તેમજ છે. દરેક પ્રશ્નની ચર્ચા સમાજના દૃષ્ટિનિબુધી થતી જોઈએ. નહિ કે માત્ર પુરુષના કે માત્ર સ્ત્રીના અને ઉપર મેં જણાવ્યું તેમ સમગ્ર સમાજની પ્રગતિમાં જેટલે અંશે સ્ત્રી પોતાનો ફાળો આપશે એટલે અંશે તેની સમાજમાં સ્થિતિ નક્કી થશે.

સંસાર ! ત્હારે ખાતર !

લખનાર શ્રી 'કાલ કાળેલ'

જ્યો! ધિનું જોર વધે જલ્દી હતું. કમળાના સરીરે જરાયે ચેન ન હતું. અમમાં યકિતનો અક્ષ ન હતો. યુવાવર્યાનો મદ નીતરતાં ત્રેવીસમા વર્ષમાં કમળાના દેહ પર પ્રયુક્તતા અને તેનેમમતાને સરે કૃષ્ણતા અને ચેતનલીનતાનાં સ્થામ વાદળ ફરી વળ્યાં હતાં. જાનેક નિપુણ ડાક્ટરોનાં ઔષધોનાં સેવન છતાં યે વ્યાધિનું પ્રાપ્ત્ય તેા પ્રતિ-દિન જાગવતર ધણું દણું. અને નિઃશ્વાસ પ્રમેદશય સારા ભાવિની અમર આરાએ તણાતો તણાતો પોતાની પ્રિયતમાની પયા સકિત સેવા જરાસહ છાંવી રહ્યો હતો.

"ભા, ભા, જો. પેસેલ ચમુ મદને મારે છે..."

ન્યાના છડતો ક્યાની ખંટડી જોયો સ્વર રજ્ય કમળા અને ત્હેની સંખાની જાણુએ ચિંતાવર મુખે ભેટેલા પ્રમેદશયના કણું પરે અથડાયો અને નિમિષ આતમાં તો ઇડુ કમળાની સંખા પર મ્હડી ત્હેના મુખ પર પોતાનું ન્હાનકડું જાગવાન ખરી પોતાની હરિયાદ કહેના લાગ્યો.

"ઇડુ ત્હારી બાને અમ મા પજ-વીસ," એમ કહી પ્રમેદશયે ઇડુને પોતાના અકમાં ભેગી લીધો અને વાતમ્મજરનુ એક ખીડકુ મુખન ત્હેના મુખે-ડુ પર લીધું. પજ કમળાની ઉડી પેસી મરેલી

આજોમાથી અવિરત અમુધાર વહી જતી હતી. હાથના કારે વેમવાળા ખખડારાથી ત્હેની છાની લામ લામ ઉઝળતી હતી. અસ્થ સજીવીયે ત્હેજો પોતાનો ફિલિયુ કર ઇડુ તરફ સંભાળ્યો. પ્રમેદશયે ઇડુને પુનઃ કમળાની મોડમાં મૂક્યો અને કમળાએ ત્હેને શિથિલ મુલજો વડે છાની સરસો માધ્યે જાણે જમ્મ માનાએ સચરેસો ડા માતાજીનાનાસે પ્રાપ્ત થયેલા ડા દિવાંચને છેલ્લું વંદન કરતો દોવતી !

અને ન-પુ' પજ એમ જ. કમળા અસ્થ કાગમાં હતી ન હતી યઈ યઈ ત્હેનો પ્રાણ-વાયુ કાણુ અંશુર દેદને ત્મજ પરસોક પ્રવાસે ઉડી ગયો. પરંતુ પ્રમેદશય અને ઇડુ પર કમળાની અતિસથ મમતા અને ન્હાલ હતો. અને તેનો ઉડી જતો આત્માયે પ્રમેદશયમાં ગુચાઈ, જરાધ મયો દોષ તેમ "જાણ, મ્હારાં વેણુને અશરસ પાગળે ઇડુને જાગ્યા-મણા ન કરી!" એ કબો પ્રમેદશયના કણુંમાં ગુજ રવા.

(૨)

કાગ રાત્રિના પાછલા પહેરાના બે વાગી મયા હતા એક ન્હાની શી ઝોરડીમાં મંદ મંદ જગતો દીપક ઝોરડીને અજવાળા રહ્યો હતો. એક ન્હાલ રેનવ પર માથું નાખી

પ્રમોદરાયે અર્ધનિદ્રિત અવસ્થામાં એક ખુરશી પર બેસી રહ્યો હતો ત્યારે ચિત્ત ચક્રોળે ૨૬૩મું દવું. એક અગત્યના વિષયમાં ત્યારે સર્વ વિચારશક્તિ કેન્દ્રિત થઈ હતી અને તે વિષય પરત્વે ત્યારે અતિમ નિષ્ક્રિય જણાવવા માત્ર થોડા કલાક બાકી રહ્યા હતા કેટલીક ક્ષણ બાદ તે સફાળો ખુરશી પરથી ઉઠી ઉભો થઈ ગયો, અને ઝારડીના એક ખૂલેલો બીજો ખૂલે એમ જોશબેર આંટા મારવા લાગ્યો. ત્યારે આંખોમાં નવલું તેજ ચમક્યું. ત્યારે અંગે અંગે પ્રસરેલી શોકાદ્ભૂત શિથિલતા ક્યારે અદશ્ય યુગ્મ ગઈ. અને કોઈ અનેરી સુખાશાના બળે ત્યારે રોમે રોમે આનંદ અને ઉલ્લાસના પુવારા પુટવા લાગ્યા.

ઝારડીની એક બાજુએ ન્હાના છંદુનો પલમ હતો. પ્રમોદરાયની દૃષ્ટિ અચાનક ત્યારે નિદ્રાવશ થયેલા અંગ પર પડી.

આહ ! આ શો ચમત્કાર ! પ્રમોદરાયના ચળકતા નેત્રમાંથી અશ્રુપ્રવાહ વહી ચાલ્યો. તે પોતે જ બની જમીન પર ઢળી પડ્યો !

પાંચ દશ મિનિટ ત્યારે ચિત્ત સ્વચ્છ થયું. અને કોઈ બીજા દશન રાક્ષસ સ્વામે બળાત્કારે જતો હોય તેમ ધીમે, ડરતે પગલે નેત્ર વધને તે છંદુ સમીપ ગયો. ત્યાં જતાં વેતજ ત્યારે મસ્તિષ્કના વિચારોની હોડાહોડ થવા લાગી અને અંતે હતાશ બની તે પર્વત પર બેસી પડ્યો; અને ગણગણવા લાગ્યો.

“ ત્યારે શું મારે ફરીથી નજ પરણવું ? અને તે આ બાળકના મુખને અર્થે ?...”

જાણે નિર્લજ્જ અદનરાજે એજ ક્ષણે લક્ષ્ય સાધી પ્રમોદરાયના હૃદયને બાજુ વડે બેઠી નાખ્યું હોય, અને જાણે કામગીરની પીડા અસહ્ય લાગતી હોય તેમ પ્રમોદરાય પલમ પરથી ઉઠી સ્વામીની ખુરશી પર જઈ

બેઠો અને પુનઃ નિશ્ચયાત્મક સ્વરે સ્વચ્છ કહેવા લાગ્યો.

“ ના, ના. લક્ષ્મી ચાલ્યો કરવા આવે ત્યારે હું મોઢો સાફ કરવા કેમ જઈ ? ઘેર બેઠા વધુ માગી કન્યા મળે તો હું શાને ન પરણું ? આ સસાર માત્ર સ્ત્રીપુરુષની બેલડી માટે છે, અને હજી તો મહારા આપુ. ખની અડધી અવધ બાકી છે...”

પ્રમોદરાય પુનઃ વિચારમાં પડ્યો પરંતુ એ વિચારોમાં શાંતિ હતી. પ્રમોદરાયનું દિલ પ્રયુક્ત થતું હતું. અને એ વિચારોના દિગોળાએ ઝુંકતા પ્રમોદરાય રવિદેવના નિમન્ત્રણની રાહ જોતાં નિદ્રાદેવીના ચરણે જઈ પડ્યો.

(૩)

સુરબાળાના શુદ્ધતંત્રમાં નવું કથન ન હતું. આજકાલ ચાર વર્ષથી પ્રમોદરાય ત્યારે પ્રેમપાશમાં જકડાઈ ગયો હતો. સુરબાળામાં તે અદ્ભુત દિવ્ય શક્તિ નિદાળી રહી હતો. અને સુરબાળા એટલું જીવન, એનો પ્રાણ, એનો હૃદય જની રહી હતો. પરિણામે પ્રમોદરાય સુરબાળાની ટચલી આગળીએ નાચતો, અને ત્યારે સેનામાં હજુરીઆ જેમ નિરંતર ખડા રહેતો.

છંદુનો બાળ સ્વભાવ સુરબાળા મિવાય સહ કોઈને રચતો પ્રમોદરાયની તો એ આનંદ મૂર્તિ હતી. પાઠોથીએયે ત્યારે પર અતિશય વ્હાલ દર્શાવતાં. પરંતુ સુરબાળાને એ ચળવળ હતો. સુખભોગ વિલાસની તેની તીવ્ર લાલસાને તે બાંધી રહ્યો હતો. અપર માતાએનાં વાત્સલ્ય શું સ્વાભાવિક રીતે જ એવા હોય છે ?

આ જ વર્ષમાં સુરબાળાને મળી રહ્યો, અને પુનઃ પ્રસવની આશામાં તે હર્ષ થેતી થઈ જતી નવ મામ પૂરા થયા, અને ત્યારે આશા ફળીભૂત થઈ, પ્રમોદરાયને આનંદ

યથો. પડોશીઓ અને સમાજબંધીઓમાં
ત્હેણે સાકર વહેતી પરંતુ ઇંદુ પ્રત્યેના રતેદમાં
ત્હેણે જરાયે ન્યૂનતા ન આણી. ત્હેને મન
તો ઉભય બાળકો સમાન રતેદના બા-
ગીદાર હતો.

પુત્ર દિન
પ્રતિદિન ગ્રહો-
રો થતો ગયો,
તેમ તેમ સુ-
રખાળા છદ્દ
પ્રત્યે અધિ-
કાધિક ધણીજી
જતી. ઇંદુને
જોતાં ત્હેના
નેત્રમાંથી અ-
ગ્નિના, કબુ
મરતા રમણ
અને ઇંદુ વચ્ચે
ધણીવાર ન-
જીવા કજીવા
મતી અને
ત્હેમનો નિ-
શ્ચય સુરખા
જાના જ દરને
થતો, પરિણા
મમાં, સુરખા-
જા પગવાર
માં રજીવુ
જન્મ કરી કેતી,
છદ્દને વાઙ
આમજ તરી
આવતો, અને

ધણીવાર તો પ્રમોદરાવની દાજરીમાં
ઈંદુને અપરમાનાના મુદ્ધિ પ્રકાર અને શાલિ
પ્રાણ મૂકાવા રહેતા પાતા.

રસમાન: સંતાનપ્રાપ્તિ થયે પત્નીનું
પતિ પ્રત્યેનું બ્રાહ્મ દિશા ગ્રેયામ જન

છે પ્રમોદરાવને એવાજ અનુભવ થયો.
સુરખાળાની ઉગસીન વૃત્તિ ત્હેનાથી છૂપી ન
રહી અને ત્હેણે ત્હેની પરવાયે ન કરી. છદ્દ
પ્રત્યે સુરખાળાનું દમાહીન, નિષ્કૃત વત-

ન પ્રમોદરાવને
પળે પળે બ-
ચા આપ-
વું. સુરખાળા
જ્યારે પિયા
ચિણ્ણીનું રૂપ
મઠી ઇંદુને
મારતી, ત્હેના
ધંપાળા કેટ
પડી જતીન
અધવા દિવાલ
સાથે ત્હેનું
ચિરપહોળતી,
ભારે પ્રમોદ-
રાવનું હાથ
કાળી ઉડવું,
ત્હેમાં કટક-
સમી કરી,
અસલ વેદના
ઉદ્ગમતી, ને-
ત્રમાંથી ચો-
ખાર અધિ
પડી રહેતાં
પરંતુ પ્રમોદ-
રાવ સુરખાળા
રદામે એક
અક્ષર ઉચરી

ચરતો નહિ. એટલી હદ પચેત તે ત્હેનો
પચીભૂત હતો.

(૪)

દીરાનું પર્વ દડ. વસ્તીમાં સર્વજ
આવડના જોષ વજીની રજા હતા. કેટલેક

રજની

(લાલો દરિ ! મારો દાણો, પહેરી મરિ નય)

દિનભરજો અમી મીઠી ! કહે કયાં સતાણી !
નજરે પડી પલવાર ના, એ રાતની રાણી !
સઘ્યા ખીલે, રવિ જાણ્યો, આવે પાલન પગથી;
લાલે જળી સંભાષમાં, શરિ રોણર હમણે
વારલાના મુખખા થળા, આલે સંજમાં લાલે;
પૂં રસીલી જન આંખણે, શસ રમવાને આલે
કોઈ સમે જનચોક્માં, રહે ચાંદની વેરી,
કોઈ સમે આંધારથી, રહે અવનિને ઘેરી
સાગરફીલ રી અવેલ પૂં, જળી કાળજ કાળી;
કાળી ભણે પલ ઉચી, નિવ હો ઉજમાળી
અમુત ત્હારી આખમાં, વરણ મોઠક મીઠુ;
ત્હારા લેખાના હેતને, બીજે કયાંઈએ ન રીકું
બાહરે કુલડાં વરમરે, રીંગી ફેરમ ફેરે,
આવતાં વ આલંદની, કુલમજરી ગ્રહોરે
શાજ રહે બાજ બાજુડાં, જન નાનાં ને મોઢાં;
એક બોલેડ'વું જનતમાં, જડે ત્હારા ન જોડા
કાળજે કુળપ કેળવી, ભાલે સદુને બોલવતી;
આમને સંસારીતાં, તન મનને રીઝવતી
બોલે જોતાવતી અવધી. કહે નિદાની કદાવળી;
સ્વામત સદુનાં બીલતી રજની રસરાણી !

ચક્રકાન્ત મગજજી ઝોઝા

રથને જામનવાદનના રજુકાર ઝંઝાગતા હતો.

ઉઠુને રમવા કાળે પ્રમોદરાયે યૌદ્ધામાંથી રમકડાં આણી આપ્યાં. ન્હાના રમણુ માટે પશુ તે કેટલાંક લાગ્યો.

રમણુ સ્વભાવે દહીયો હતો. સુરખાળા ત્હેના પ્રત્યેક કોડ પૂરા કરતી. અને પાણીને યટે દૂધ ધારી ત્હેનું દિલ રીઝવી પોતે પ્રસન્ન થતી રમણુને ઇંદુનાં રમકડાં વિશેષ સારાં લાગ્યાં, અને ત્હેણે ઇંદુ પાસે ત્હેમની માગણી કરી ઇંદુ પોતાનાં રમકડાં લઈ મેડી પર ફોડી ગયો. ન્હાનો રમણુ રડવા લાગ્યો. એ જોઈ સુરખાળાના મોઢતી સીમા ન રહી અને મેડી પર જઈ ઇંદુને ઝરદનથી પકડી દાર પરથી તીચે ફેંક્યો. રમણુ એ જોઈ ચૂપ થઈ ગયો.

એવામાં પ્રમોદરાય ધરમો આગ્યો. ઇંદુને સખ્ત ધર્મ થઈ હતી. ત્હેનો એક દાથ ઉતરી ગયો હતો. અને માથામાંથી લોહીની નદી વહેતી હતી. પ્રમોદરાયે એ જોઈ સુરખાળાને નમ્ર સ્વરે પૂછ્યું.

“ ઇંદુ શાથી પડી ગયો ? ”

એ સાંભળી સુરખાળાનાં મનુ ધૂણીવ-માન થવા લાગ્યાં. કોષના આવેશમાં ઉછળી તે મરદની જામ દટાર ઉભી રહી. અને પ્રમોદરાયના પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર આપતાં ઘુઝા બાવે ગાજવા લાગી.

“ શું મ્હાર રમણુને ત્હમે અગળા-મણો ગયો ? ઇંદુના માટે સાગ રમકડાં અને રમણુ માટે કાસકુસ ? આગલો બધો સિન્ન બાવ ત્હમે ક્યારથી રાખતા શીખ્યા ? ત્હમે ન્હાય તેટલો પદાપાત કરો, તેથી ઇંદુ ક્યાં કરી નીકળે તેમ છું ? ન્યાં સુધી ઇંદુ દયાત છું, ત્યાં સુધી મ્હારા રમણુને જરાયે ખાંચ અથવા ઉછુપ નહિ આવવા દેતી ... ”

“ પશુ ઇંદુ એવો બિન્ન બાવ જરાયે નથી રાખતો. ” પ્રમોદરાય વચમાં જ બોલી ઉઠ્યો. “ અને જે મ્હને ઇંદુ રમણુ કરતાં વિશેષ વ્હાલો હોત તો ઇંદુ આજ પૂર્વે ત્હારો મદ, કેધ, અને ઇંદુ પ્રત્યે ત્હારું અમાનુષી વર્તન જરાયે સહન ન કરત ! ” પ્રમોદરાયે ધણાં વર્ષે સુરખાળા રહામે જામ ઉપાડી પોતાના સ્વતંત્ર સ્વભાવનું આકું દિશ્વર્યન કરાવ્યું.

“ અમાનુષી વર્તન ! ત્હમારા હીકરાને મ્હેં શા ડાંમ દીધા, કે શું આકું અવરાવ્યું, કે ત્હમે આવાં મેંણાં મારો છો ? ત્હમારા બોલ સાંખવા ઇંદુ નથી આવી, રહમન્યાને ? મ્હારો મદ ! ત્હમને અસલા લાગતો હતો ત્યારે શું કામ પરણ્યા હતા ? હવે તો આ ધરનો કાર્યકાર ન્યાસધી મ્હારે શિર છે, ત્યાંસુધી ત્હમારે એકે અક્ષર બોલવાનો નથી. મ્હારું ધાણું ઇંદુ અવરથ કરીશ. ત્હેમાં બાકે આદવાનો ત્હમને જરાયે હક્ક નથી. ” નખથી ચિખ સુધી બાપી રહેલા કોષાગ્નિની જવાબમાં બળતી સુરખાળા પ્રચંડ સ્વરે પ્રમોદરાયને ધમકાવવા લાગી.

અને પ્રમોદરાય ખરે જ કરી ગયો. સુરખાળાએ ત્હેનાં મનુપર અમેલ મોઢમનુષ બાંધ્યા હતા.

સુરખાળાનાં વચન નીચું વાદન રાખી અક્ષરશઃ સાંભળી લઇ પ્રમોદરાય ઇંદુની સારવાર કરવા લાગ્યો. ત્હેનું હૃદય કોમળ-ભાવેથી હલકાવું હતું. અને આજની બનાવથી ઇંદુ પ્રત્યે ત્હેનો રોદ થતો. વધી ગયો.

સુરખાળાને એસેધો મતોષ ન વળ્યો. ત્હેના હૃદયના અતપ્ત્વમાં વેરની જવાબા પ્રદિપ્ત બની અને એ વેર-ક્રુતાશય શાંત કરવા ચોખ્ખ અવસરનો યોધમાં તે નિશ્ચિન રહેવા લાગી.

(૫)

દિવસના અગિયાર વાગ્યાનો સમય હતો. છકુને નિશાળે જવાનું હોવાથી તે અપરમાતાની પરવાનગીથી જમવા બેઠો.

આજે છેલ્લું વય યૌદ્ધ વર્ષનું હતું. અને રમણુ છ વર્ષનો હતો.

પ્રમોદરાય કે બાપાર કારણવદ્યાત છેલ્લા ચાર દિવસથી બદાર મામ મરેલો હતો. એકાદ કલાકમાં તે પાછો ઘેર આવવાનો હતો.

સુરમાળાના કારમા વડન પર આજે મૂંઝાનું દની રેખા ફરી વળી હતી. તેના ઓઠદમ પર આજુ પશુ છુપું રિમત રમી રહ્યું હતું. તેના વિશાળ નયનમાં અજબ મસ્તી હતી તેના સર્વાંગમાં અજબી સૂતિ હતી.

છકુને તે આજે ભાવ અને કામગીરનેલો પીરસતી હતી. છકુનેય આજે સુરમાળા પ્રત્યે રનેલની બધુક સામજી થઈ આવી. જમીને તે પુરતો લેવા ઉપર મ્હડાયે.

પાંચ મિનીટ થઈ. પા કલાક થયો, પરંતુ છકુ નીચે ન જ આવ્યો. સુરમાળા કસતે મુખે ઉપર મઠ. અને છકુને પલગમાં ચલેલો બેલો. તેના ચપ્પુ દળા મર્વા લતા. મુખ પર શીજી આજુ હતું. સુરમાળાએ તે માથે કરી નાખ્યું. "અને ફડે કસેલો એક કામગીર તેના કસીર પર ઓરાડી મલકને મુખે નીચે ચારી મઠ.

અર્ધા પોણા કલાકે પ્રમોદરાય ઘેર આવ્યો. અને સ્નાન કરી જમવા બેઠો. સુરમાળાએ યાગી પીરસી. અને જવનનું ત્યાલ કર્ણવી પ્રમોદરાય સમક્ષ મૂકી. અને પીરસેલા અન્નને ત્યાલ આપવા મધુરો તેજ મંત્ર કર્યો. પ્રમોદરાયના અભ્યાને આજે જ સાચી કાંતી મળી. તે ગોડકે જમ્યો.

દરી, તેવામાં સુરમાળા મુખપર વિપાદની કુચિમ ડાયા ઉતારી ઉતરેલે ચહેરે કહેવા માગી.

"તદમારા મથા ખાદ બીજા દિવસથી છકુને તાવ આવે છે. દરોગે તે ઉતરતો નથી. આજે તો તે જમવાનેય નીચે આવ્યો નથી. કુ એક ભે વાર ઉપર જઈ આવી, ત્યારેયે તેના કસીરમાં વિષમ જવર હતો. કુ એને આપણી તાવની દવા નિયમસર પીવાવની, પણ જરાયે ફેર પડ્યો હોય તેમ મ્હને જણાવું નથી. જમીને ઉપર જઈ તપામ કર્યો. અને સાર" શાને તો જમવા તેડી લાવ્યો. "એટલું" કહી સુરમાળા કાવડું મુખ રાખી મોકલ્યાં. ભાવ પ્રક્રિયિત કરવા લાગી.

"એને વળી તાવે ક્યાં કડક્યો? કોઈ દિવસ એને દર્દ નહિ, અને તાવે ક્યાં મર પાડ્યું? ફરી જમીને દમણી જઈશ, અને ખજાર કાઢીશ."

પ્રમોદરાયે જમી શીડ. અને મુખવાસ કરી મેડીએ મયેલ.

છકુના અજ પરથી તેજે કામગીર ઉપાડી, અને તેની ખાતી પર લાય મૂક્યો. મનકારા સમી મથા લતા નાડીએ મર્ધે પડી મયેલો જણાય. પ્રમોદરાય મગનકર્યે પાછો પડ્યો, અને

"લાય! મારા મન્દુ!"

એટલા ક્ષણોના સ્પર્શાર જનિ શાદે પોષમાં મુખ સમાતી તે નીચે બેસી ગયો.

સુરમાળા ઉપર રોડો આવી. અને છકુના જાંઘ પર લાય ફેરતી. તેને મ મુશ્કેલ થયેલો જણી કલ્પાન કરતી દોષ તેમ અવ્યતનામ મ્હોડે છુપાતી રાગા લામો.

દેવાશટ રૂદન સંભળી પાડેલીએ ધરમાં રોડો આવ્યાં અને મન્દુને ત્યામ મદલ્યા. પત્નુ પામેલો નીચ સડુ દેવનાથ મર્વા.

પાડાશીઓના આસ્વાસનથી સુરજાળાએ
શાંત થવાનો હોમ કર્યો. અને સહને ઇંદુના
અવસાનનું કારણ રહમગવા લાગી.

પણ જન્મતમા સર્વ કોષ વૂર્ષ હોવું
નથી ! એક માણસે ઇંદુના મૃતદેહની બારિક
ચિંતિત્સા કરી. અને કાંઈ બેઠે પામ્યો. હોય
તેમ તે પ્રમોદરાય સમીપ જઈ બેઠો. પ્રમોદ-
રાયને શાંત પાડી તે માણસ ત્હેને ઝોરડી
બંધાર દોરી ગયો. અને ઇંદુના શબની પરીક્ષા
અર્થે ડાકટરને બોલાવવાની સલાહ આપી.
તેમજ ત્હેણે પોતાની સહ પ્રદર્શિત કરી.

તત્કાલ ડાકટર આવ્યો, અને કેટલીક
મિનીટ સુધી ત્હેણે ઇંદુની જીમ, દાંત, છાતી,
નાભી ઇત્યાદિની બારિક પરીક્ષા કરી. ત્યાર
બાદ પ્રમોદરાયને ત્હેણે નીચે જમને જણાવ્યું.

“ શેઠ, બોડું ન લગાડશો. આપના
પુત્રને કોષએ વિષમિશ્રિત અન્ન ખવ-
રાવ્યું છે ”

“ હે ! ” એટલું બોલતામાં પ્રમોદ-
રાય ધરણી તળે ઢળી પડ્યો. ઝંઝાવાતના
આધાતથી કે મેઢાવણ ધરાશયી બને તેમ !
ડાકટરે પ્રમોદરાયની સારવાર કરી, અને સ્વસ્થ
થયે ત્હેને સંત્વન આપ્યું.

(૬)

ઉચ્ચ રમજાન જૂમિમાં ઇંદુનો મૃત દેહ
બળા ખાખ થઈ રહ્યો છે. પ્રમોદરાયનો
આત્મા એજ ક્ષણે એજ રમજાનજૂમિમાં
કુઝ-શોકના શવાનજમાં બસીમૃત થાય
છે. તેના ઘરેરે સ્વાસ્થ્ય નથી આને ત્હેના
કર્ણપટને બેઠે છે.

“ બહાલા, મ્હારા વેણને અક્ષરશઃ પાળજો
ઇંદુને અળખામણો ન કરશો. ”

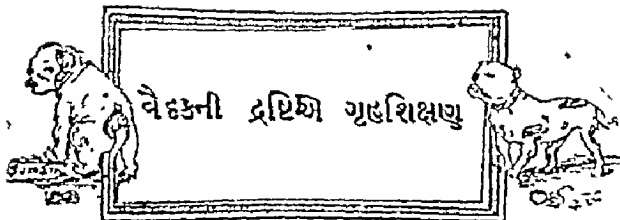
રમજાન જૂમિ પર, પથરાવકી ખાખને
ધોતી નહીના તટે બેસી પ્રમોદરાયનો આત્મા
આને હેંકે આતનાદ કરી રહ્યો છે.

“ અરે રે ! મ્હેં કમળાના વચન ઉઘાડ્યા !
મ્હારો કુદ સસાર નિભાવવા ખાતાર. મ્હેં
ફરીથી લખ કહ્યું અને અંતે આ પરિ-
ણામ ! મ્હારી દેવી સમોવડ મૃત પત્નીની
મીઠી માદ આપવું આ એક પ્રભુબળ-મ્હારો
ઇંદુ-નું ઉન્મૂલન ! અપરમાતાના હસ્તે
બાળહત્યા ! પ્રમો ! પ્રમો... ! ”

“ કમળા ! બહાલી ! મ્હેં ઇંદુને અળખામણો
કર્યો ! હા, સ્ત્રીના મોહપાશને વશ થઈ ત્હેને
સુરજાળાની નિર્વંચતા પર છોડી મૂક્યો હતો !
ત્હેણે બહુ બધું સહ્યું. મ્હેં એની વેદનામાં
જરાયે, લાગ ન લીધો. બહાલી ! હું
કોપાન્વિત થઈશ ?... પરંતુ, ના. હજીયે
રેણે જરાવાતું ત્હારે પ્રયોજન નયો. એક
ઉપાય અવશિષ્ટ છે. અને હું ત્હેણે
અવલંબન કરી ઇંદુને પુનઃ પ્રાણસરસો
રાખીશ ત્હારી કૃપાદષ્ટિ પામીશ ? ”

એટલું કહી તે નદીના જળ પ્રવાહમાં
હજળા પડ્યો. જળદેવતાએ ત્હેના ઉકળતા
આત્માને સરણ આપી શાંત પાડ્યો.

ઇંદુના દેહની દહનક્રિયા અર્થે આવેલા
બધા માણસો નદીતટે પ્રમોદરાયની શોધમાં
હોડવા પરંતુ તે અગાઉ પ્રમોદરાયનો આત્મા
કમળા અને ઇંદુના આત્મા સાથે આશુસરસો
રમજાનજૂમિમાં હરતો થઈ ગયો !

સેખા રો. અમૃતલાલ દ. પરેલ, ડી. પી. એચ,
રોડાક બોર્ડિંગ હાઉસ દેવ, મુશ મુનીસીપાલિટી

(સેખાંક : ૨)

શરીર વિજ્ઞાન તથા અગત સ્વાસ્થ્યનું જ્ઞાન

કુળાઓના શિશુક્રમમાં શરીરવિજ્ઞાનનો વિષય અત્યંત ઉપયોગી છે. આપણી સામાજિકમાં રસાયણ, ભૂગોળ, અગ્નિશક્તિની અનેક વિષયોનું જ્ઞાન આપવામાં આવે છે પરંતુ મનુષ્યના શરીર સંબંધી જોડાણે તેટલું જ્ઞાન આપવામાં આવતું નથી. દમણા યોગા વર્ગોથી શરીર વિજ્ઞાનનું પ્રાથમિક જ્ઞાન ઊંચકે દરેક દાસ નદિ આપના જામે તેવા વિજ્ઞાન દ્વારા આપવામાં આવે છે જેથીકે સામાજિક જોમાં તે કોઈ વિજ્ઞાન કે નેજા એક બે વર્ગ ઊંચકેરી જાતેજમાં કદાપ દેવ તેવા વિજ્ઞાનને આ વિષયમાં નિષ્ણાત માની તેને શરીર વિજ્ઞાન શીખરાતું સોંપવામાં આવે છે આ ક્ષિત્તિ આપવા માટે મુખ્ય આધાર આ વિષયના પ્રાથમિક પુસ્તકોમાં આવેલા જાણુ અને બેઝાગ ચિત્રો ઉપર રાખવામાં આવે છે શરીરના જુદા જુદા અવયવોના કુત્રીય નમુના સીરાય અથવા મરી અથવા મનુષ્યના શરીરના સાચવી રાખેલા અવયવો મીરાય આપુ જ્ઞાન આપતુ તદ્દત અવશ્ય છે. જર્તા આ રીકામાં આપણી જગાએ પ્રચલિત કરી અજ્ઞાતી નથી. મોગી ઉપરતી કન્યાઓને ઓએની જનનેન્દ્રિયો સંબંધી યોગ્ય જ્ઞાન

આપવાની ખામ જરૂરત છે. આજની કન્યા. તે અભિવૃદ્ધિ માતા જનવાની છે. સોશાયર, બોગી મારમ અથવા અનીનિ ફેલાવવા નોટા જાવથી આપણા દેશની ઓએને તેમના શરીરના ઉપયોગી અવયવોની કુદરતી ક્રિયા અને આ અવયવોને રોગ રહીત રાખવા માટેનું જરૂરીજ્ઞાન યોગ્ય સમયે નાદે મળવાથી આ દેશની ઓએને અનેક શારીરિક અથાઓ મદન કરતી પડે છે રહીના જામને તેની નાખી અને સૌથીકે શિખાયારને જાણુએ મૂગી ઓ જાનિને જનનેન્દ્રિયો સંબંધી મપખું જ્ઞાન યોગ્ય બોદિશોદર દેવા દેતુ તે ઓજાનિનો કુદરતી દા છે અને અને તેની આરે પ્રાપ્તોએ આપતું નદિ નેજાએ અંગત સ્વાસ્થ્ય કે જેને અનુભવા Personal Hygiene કહે છે તે સંજમી જન પજુ આપણી કન્યાઓને અપાતુ નથી. પેનાની તકુરતી કેરી રીને સાચવતી, તથા ઓએને માપારજુ રીને લાગુ પડના રોગોથી કેરી રીતે જાણુ તે કન્યાઓને સામાજિક શીખરાતુ જરૂરી છે. કઠિરતી મુશના કેમ જાગતી રાખતી તે વિષય પજુ અમન સ્વાસ્થ્યની વિષયુ એક અવતળું જન છે

અને આજના પ્રતિના જમાનામાં આ વિષયનું જરૂરી જ્ઞાન સ્ત્રીઓને આપવું જોઈએ. દલથી જાતના સાધુથી ન્દાવાથી યગેરના અને ખાસ કરીને મોઢાની માથડી ગરસટ અને ખડખડી ધધ જાય છે અને તેના પર ખારીક કરચલીઓ પડે છે તે વાતની ખબર આપણી કન્યાઓને હોતી નથી અને તેને લીધે તેઓ ગમે તે જાતના માથુને ઉપયોગ વધારે પડતો કરી પેતાના સુંદર ચહેરાની કામચ મામડીને લગાડે છે. માથાના વાળમાં જાનરમાં મળતા મહેત બાસતેલમાંથી બનાવેલા હેર ઓષધ નાખવાથી વાળા બરસટ અને સફેત બની જાય છે તેનું જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપવામાં આવવું નથી. માથુ કમજીવાત રહેવાથી અને અતિશય તેલ, મરચુ, અથાણું ખાવાથી તંદુરસ્તી બગડે છે અને તેથી આક્રમકતા પરિણામ રૂપે અનેક જાતના મામડીના રોગો ઉત્પન્ન થાય છે તે વાતની અજ્ઞાત આપણી બાળાઓને સમજાવવામાં આવતી નથી. દાંતની સ્વચ્છતા ઉપર ચરીરની તંદુરસ્તીનો આધાર છે તે વાતની આપણી કન્યાઓને બાગ્યેજ ખબર દમે. દાંતણું કમ જાનનું કેવી રીતે અને કેટલો વખત કરવું તથા પીંછી કમ જાનની વાપરણી અને દાંત મંજન કયા પ્રકારનું અને કેટલા પ્રમાણમાં વાપરવું તે વાતો આપણને ઉપર ઉપરથી બહુ નજીવી લાગે. પરંતુ અમેરિકા દેશમાં તો આવી નાની તોતો માટે ખામ પ્રુસ્તિકાઓ જાણ છે અને તે વિષયના બહુ જ કાનસ અને મીનેમાના ચિત્રો કાગળોમાં બતાવવામાં આવે છે.

અંતર સ્વાસ્થ્યના જ્ઞાન ઉપર તો અગ્રીહ અજ્ઞાત મોટા મોટા પ્રતિકા લખાયા છે આ વિષય ઉપર અખત બેઠાય તો પાનાના પાના બરાબ, આ લેખમાં તો આ વિષયની અજ્ઞાતની બાજતોની આછી રૂપરેખાઓ જ ચિત્રવામાં આવી છે.

સ્ત્રીઓએ કમ જાતના કપડાં પહેરવા,

કમ જાતનો પહેરવેશ ચરીરને વધારે આરામ આપે છે અને કમ જાતના પહેરવેશથી તંદુરસ્તી વધારે છે તેનું જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપવામાં આવવું નથી ચરીરને કસકમતા બેસી રહે તેવા કપડાં સ્વાસ્થ્યવાસને રૂપે છે અને પેટની અંદરના આંતરકાની કીયાને મંદ કરે છે તે વાતની અજ્ઞાત આપણી કન્યાઓને મમજાવવાની જરૂર છે. આવેશના સહવાગ્યે આપણા સ્ત્રીઓ હંમી એડીના છુટ અને મોળાનો ત્યાગ છેલ્લા એક દશકાથી કર્યો છે તે બહુ ખુશી થવા જેવી વાત છે. આ દેશના હવાપાણીને અનુકૂળ સ્ત્રીઓને પહેરવેશ રેલા હોવા જોઈએ અને વેદક તથા દેશની આધિક દષ્ટિએ તે પહેરવેશ કેવી રીતે બનાવી શકાય તે દરેક કન્યાને શીખવવાની જરૂર છે.

કપડાં રમવા માટે વપરાતા રંગ હમેશા નિર્દોષ નથી હોતા, ધણી વખત વદલકી જાતના રંગો એરી હોય છે. કેટલાક રંગો મામડીના રોગ પેદા કરે છે અથવા મામડીના સાધારણ રોગોને બહુ ગંભીર બનાવે છે તે કન્યાઓને સમજાવવું જરૂરી છે.

પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓને ચરીરવિજ્ઞાન અને અજાત સ્વાસ્થ્યનું જ્ઞાન વધારે જરૂરી અને ઉપયોગી છે ગરબું કે પુરૂષો કરતાં સ્ત્રીઓનું ચરીરની રચના નાણુક અને અટપટી છે. વધારામાં સ્ત્રીઓને પ્રમુતિ વળતે ચરીરની અંદર ધણી જાતના અજ્ઞાતના ફેરફારો થાય છે ગર્ભાવસ્થામાં સ્ત્રીઓની, તંદુરસ્તી વધારે નાણુક અને છે અને તેની મલાજ, વધારે ધાગજીથી અને ચોક્કસાઈથી રાખવી પડે છે વળી ગર્ભાવસ્થા દરમ્યાન જો થોડી ધણી પંજુ ગેદરકાગે, તંદુરસ્તી સાચવવામાં રાખવામાં આવે તો તેના ગંભીર પરિણામ આવે છે અને સ્ત્રીઓને તેનાથી બહુ સદન કરવું પડે છે. આ અથા કારણોને લાખે આ બંને વિષયો સંબંધી ચોખ્ખાન આપણ માટે કન્યાઓને અવગણ્યકરમાં ખાસ મોઢવણ થવી જોઈએ.

માતાઓની ગાળો

રેખાના ધીમતી રમાજદેન વીરમુવ મહેતા

મુઝી પછે ત્યાં મામાપોને માગ કેળવણીનું સાધન નહિ રોનાથી તેઓ માગકોને અનેક રીતે નુકસાન કરે છે, મારે છે, મારો દે છે, વડે છે, અને એવી બીજી અનેક રીતે એના કામગીર થત તથા સરીને વિકસતા બદલાય છે. બહી આપણે માતાઓ માગકોને માગો આ મારે દે છે, કેવી માગો આપે છે અને તે કદ પછે થાય તેનો કુંકર્મા વિચાર કરવાનો છે આપણી માતાઓ માગકોને માગો આપે છે, એવા પ્રમતો ભેદમાં તે બધાથી કે તેની પાછળ માગકની સાચી જતી બીજી જ કાઢ હોય એ તેવા પ્રસંગો ભેદમાં.

મનુને એવી રેવ કે ચાલીનો ખડીઓ દેખ્યો કે ઉપાડ્યોજ છે, પણ તેની સાથે રમતાં એ રોગાજી જીવ એ રમતવિષ છે એક સિમ ખાયાએ ચોતાના કેસ ઉપર ચોપડીઓની પાછળ ખડીઓ મતાડીને મુકાયો હતો તો પછી મનુએ એ રીધી કાઢ્યો અને રોખ્યો. પછી ચાલીવાળા દય કરી જાને જતાવવા લાગ્યો. મનુની મા સામાન્ય રીતે જુદુ કોથી ન વર્તા, તોપણ આજે તેનાથી ન રહેશકું અને મરાડી ઉદારાં કે "માગ રેવા" ખડીએ તારું યુ આપું છે" તે ખડીવાળી પાછળ પડ્યો છે "મામ કહી જાવકું બહી મનુને ચોડી પામે તેની મા દાય મેવા મમડી મહ

હવે ખડી રીતે જોતાં આમાં મનુનો

જરા પછ રોપ ન હતો કારણકે ભેટલી મનુને ખડીવા સાથે રમવાની રેવ હતી તેથી વધારે તેવા મામાપને રોગે એવી જગ્યાએ ખડીઓ રાખવાની રેવ હતી. જા ઉપરાત મનુનું ખડીઓ રોગવાનું કારણ તે તેને કંઈ પણ ક્રિયા ભેદતી હતી. તેને ચાલી વાળા દાય કરતા મમતા હતા તથા રમતો જાનક સેવા મમતો હતો. જો મામાપે તેને જન જનતા રજો વાળા પાણીથી કરેલી ધીયાઓ આપી હોત તો મનુ પોતાનો રમતો રોખ અને ક્રિયાનો જાનક જાને તેમાંથી લઈ જત પરંતુ મામાપ તો એમજ માનતાં કે મનુને કશું કરવાની રેવ નથી.

૨

મુકુંદને એવી રેવ કે તેની મા કહ્યું કરે અને મુકુંદ તરતજ પૂછે "મા આ યું છે? મા યું કામ કરે છે? જાનુ યું કરતું છે?" મામ ખડીએ ખડીએ પ્રજા પરજા કર્યાં કરે ત્યાં તો મુકુંદની મા એકદમ મુરખી થઈ અને માગો રેવા પ્રતે "માગ પેટવાને ખજર પડે નહિ અને પુલાપુલ કરી મરતે રેવા આપો ખાલી યું લટકું" એ નારા માવનું "એમ કરી એક તમાયો પછી ચોડી કીએ જાને આપે જામ પછાડે પછી ખડી તેમાં એ નરોત્તમ જાણી કે મુકુંદ વારે ખડીએ આ મારે પૂછે છે કે એ કંઈ જાણવા તિના તેની મા જાણને લીધે મુકુંદના

કામળ શરીર અને મન ઉપર કેટલુંએ નુકસાન કરતી. તે નહોતી જાણતી કે બાળક એટલે શું, તેતો એમજ મમજતી કે બાળક એટલે આપણને રમવા (માટેનું) રમકડું.

મુકુન્દને તેની બા આમ માર મારી આથે પછાડી આવી તેથી એ તો રડીને બેસી રહ્યો તે બીજું શું કરે ? વારંવાર પુછતામાં મુકુન્દને કંઈક તેમાંથી જાણવું હતું પણ તેને તેની માતાના અચાનકે લીધે માત્ર માર આપને બેસી રહેવું પડ્યું પુછતાનું કારણ શું હતું તેમાં મુકુન્દ શું શોધી રહ્યો હતો તેનું તેની માતાને કશું જાનજ ન હતું. તેથી તે મુકુન્દને આથે મુકી આવી અને મુકુન્દની જાણવાની ઈચ્છા પાર પાડવા દીધી નહિ.

૩

ચંપા દોડા દોડ કુદા કુદ અને દારો ચઢ ઉતર કરતી હતી અને તેની બા કમળ કામ કરી રહી હતી થોડી વાર પછી કમળ ધડકા મથે. જોયું તો ચંપા નીચે ચોથે પમથીએથી પડી હતી. તેની બા ઉભી થઈ ચંપાને લઈ લીધી પણ તેની તબિયત ઠેકાણે રહી નહિ અને આપણામાં કહેવત છે કે કામળા ઉપર કામ એવી ચંપાની દાલત થઈ એક તો બીચારી પડી ગઈ અને બીજી તરફથી તેની બા ગળો આપવા મંડી રાડ, વાપરણ અહમ વગરની ? લંગડીની ! ચાલના તો પુરે આવડે નહિ અને વળી પાછી દોડવા જાય અને દારો ચડવાં ઉતરવા ! એમ જાનમાંની " એમ કહીને તેની બાજુ તો સુવરાવી દીધી અને ચંપા પણ રડતી રડતી મૂંઝ મૂંઝ તેની બાને છે કંઈ ખગર કે આ શા માટે ગયે છે ને ઉતરે છે ? તેનો તો એને સહેજ ખસ પણ નહોતો.

વસ્તુતઃ ચંપાને તો પ્રવૃત્તિ જોમની હતી કસરત જોમની હતી. તેની બાએ મમજવું

જોમવું હતું કે હવે આને પ્રવૃત્તિ કસરત થાય એવું કંઈક બતાવવું જોઈએ એ તો સમજવું ધેર ગયું અને ઉલટો માર આપવો એ તે ક્યા ધરનો ન્યાય ?

૪

કામળ એક બાળક કામળની જનમાં ગયું. જનમાં તો માસી હોય કોઈ હોય, બીજા ધણીએ હોય ત્યાં કામળ માણસ અમુક રીતે ચાલતું હોય અથવા મારી બાતું અમુક રીતે મોઢું વાંકું હોય તો બાળક તેનું અનુકરવા મડિ. આ જોઈ બધાં સમુદનાં માણસો તેને વાર વાર કહ્યા કરે " અધ્યા લાલુ ! કલાણ કેમ બોલે ? અથવા તારી માસી બાતું મોઢું કેમ થાય ? અથવા કહેણ કે તારી કોઈ કેવું બોલે. બધા કહે તેથી તે વખતે તો લાલુ બધાનું અનુકરણ કરી બતાવે અને પેલા બધા હમે, ગમ્મત કરે, પણ તે ધેર જાય પણ બા અથવા બાપાની પાસે કરે ત્યારે બા તો તેને જાણજ આપે કે બેમ, બેમ, હવે ! બહુ ચાવળો થાય છે તે ! એમ તે કામળના ચાળા પડાતા હશે ! ના પાડવાથી બાળક વધારે ચાળા પાડે એટલે બીજી માળ અથવા માર પડે " હવે...રે...રે સમજો નથી માયતો " નજોદીયા ! " એમ કરીને જે બાળકનામાં અનુકરણ કરવાની શક્તિ છે તે આજાપ બીચવા દેના નથી તે ઉપરાંત બાળકને તો ખગર ન હોય કે ચાળા એટલે શું પણ માજાપ એને શીખવે છે કે બાતું નામ ચાળા હોય !

લાલુને તો અનુકરણશક્તિ કળવવી હતી તે તેની બા તથા બાપા નિકમતા નથી દેના અને ઉલટા તેને મંદ પાડી દે છે. અમી રીતે કેટલાં માજાપ અચાનકમાં બાળકનો વિકાસ અટકાવનાં હશે !

૫

બાળકને કંઈક રોમ થયો હોય જેમકે

પેટમાં દુખે તાવ આવે અથવા તે આંખમાં કારણ કે તેને તે કાંઈક દરદ
ખડકો થાય અને એવા બીજા દરદો થવાથી થાય છે માટે તે રડે છે. તેની
બાળક રડે બા દરદની

ભારે મા- શોધ ન કે
તાઓ તેને રતા તેને
એમ કહે છે રડવા કીએ
કે " રોતે છે. પછી

આ રાંડ કે- ડોષ કહે કે
અપાળા " તેને પેટમાં

અથવા બી- દુખવું દશે
જીએવી બ- અથવા કે-

ણી ગાળો ઇકે એ અ ઇકે યવું
ને આડાથી તે નારે ના,

પાડે રીને પેટમાં યું
કહે છે કે દુખવું દશે!

"આજ તો એ તો કાજ-
મારી બાંતુ રડવાજ કરે માની એને

ઈંદોજી જા- રેવ પડી છે"

લે યું એ પછી ખરે
યવું દશે " કારણ તો

અથવા તો તેનું કારી-
એમ કહે કે રીકે દુખ

"કાએ ચ- છે બાળક-
ડી છે" પછી નાં અમથા-

ખરે હોય ખાં કે કપાઈ
તે તો તે સ- સરીરે તથા

મજ થકીની ક્યાં વખરે
નથી અને તેનું કામ
ઉમડી ગાળો ચલાવેજ
આપે છે નવ છે એ-
તેને બદાર પી પવ મા-
મોડી આપે તાઓ મણી
જે અથવા સુગમી, કીએ છે પછી પડી છે. બા-
બાળકને ઉમડો કરાંધી જ આવે ? વડખાજ કરે તથા ગાળો કીયા કરે એકવું

સાંદ્ય

પિતા !

વિશ્વવિહાર ત્રિય કુદરત ખીલતી હતી રસિક-
જનની રસવૃન્નિ ઉત્તેજતી કેવિલા મ'લુલ દૂનન
કરતી હતી દલામિથને દલા પ્રેરતો કેલાપિ કેકા
કરતો હતો.

દેવીજીવન દસાવી કપ જીવનને પ્રેરક રસ પાવું
ચક્રવાક યુગલ ગેલ કરવું હવું પ્રેમભીનુ સારસ
ધારસી યુગ્મપ્રેમનો સત્ય વિપાક ખતાવવું હવું.
સ્નેહપેદી સરિતા અભિષ તરફ રોડી અપૂર્વ સ્નેહ
દસાવતી હતી

વિભુ !

આમાં રસવરિત દરિયાએ કંઈક મહાન તથા
અલપ જીવને ઉન્માદી બનાવ્યાં અને કપ બાબ્ય-
મખળ આટલાને અમૃત પાયાં

કેવલ્યાનદ !

અનેક વિલાસી લાલસુ વૈભવ તલ સાધુ
બનેલા મકેવતિ પાંડુના તપસ્વી રેહને પછી આજ
વિલાસી દરથે હતમાલ બનાવ્યા હાય ! જીવનને
અમોઘા ભગવતપ્રેમે રમી સાંત બનેલા રાજવીને
પછી કુખી પડીએ કુઃખકર દરથે જૂલાવ્યા.

પરાસર એવા પ્રખર અધિ પછી આવા ગોઠકે
દરથમાં એક અવકાશ સમયે ગળડી પડયા

અલસવરૂપ સદાશિવ પછી આ સાંદ્ય સંલિપ-
માં તલુઆ અકેખર સૌંદર્ય આત્મવિનાશક છે કે
શુ ? શું ? સૌંદર્ય આત્મવિનાશક ? હા ! આત્મ-
વિનાશક છે અને આત્મમકારક છે

સૌંદર્ય પાછળ અનેક મનુષ્યજીવન નષ્ટ થાય
છે. તથા કપ જીવન ઉચ્ચ કોટી પામે છે.

મનોરમા મગજજી રાત્રી

બધું અગાન હજી આપણી માતાઓમા છે.

૬

ધણાં બાળકોને એવી ટેવ હોય છે કે બપોરે બપો તો કંઈકને કંઈક ખાવાનું માગ્યાજ કરે પણ માઆપ તેને આપવા તૈયાર નથી. બાળક માગે છે તેમાં એ કારણો હોઈ શકે. એક તો એ કે બાળકને ભૂખ ન હોય તો પણ અમરતુ રમત ખાતર માગ્યા કરે અને બીજું બાળક ભેર ધરાવું ન હોય તો પણ માગે આથી આ એ કારણોમાંથી મા આપે જાણવું જોઈએ કે બાળક ભૂખું છે કે અમરતુજ માગ્યા કરે છે. ભૂખું હોય અને ધરમાં ખાવા ન આપાવું હોય તો એની સમગ્ર કુખી જોઈએ અને પેટ બરાબ જવાથી આ તેને ખાવાની ના પાડે છે તે સ્વાભાવિક છે, પણ ચીકાઈ જવું અને મોઢામાં મળો બરી હોય તે કદાચ કંઈ કારણ વચર આપવી તેમાં માતાનો જ હોય અને હોય છે, એ કે મદન કરવું પડે છે બાળકને.

“માગ રેયા ! તારી કાચુ કરે ! વાંદરોના ! બૂબારોના !” એવી એવી માળો માતા બાળકને જમતી વખતે આપી બાળકને ઉકાડી મૂકે છે અને તેથી બાળકને અસંતોષ જ રહે છે. એટલે આના બાળક સાથે ખાવાનું માગે છે તે તૃપ્તિ તેના ઉપાય કરવો જોઈએ

૭

ધણાં બાળકને એવી ટેવ હોય છે કે અમુક ચીજ જ માગ્યા કરે તેમાં એક બાળકોને મને અનુભવ છે. તે શનમ, ધડી-આળ અથવા અમુક કાચની વસ્તુઓ માગ્યા કરવું. તેમાં ખાસ કરીને શનસ તો બહુ જ માગવું. તેને મારે તેના પિતાએ નાનું શનસ લીધેલું. તેનાથી તે રમવું પશુ ખરું. રમતા રમતા દાઝવું. ચાર પાંચ વખત તો દાઝવું દરી તો પણ તે શનસને ગોળે તે દાળે એટલે તરતજ તેની જા તેને વડે તે

વખતે મને બપોર પડતી નહિ. પણ અહીં આપ્યા પછી મને એમ લાગે છે કે એને શનસનો શીખ દેતો તે પુરો પ્રાપ્તો જોઈતો હતો. એ કે એને શા કારણથી શનસ ગમતું હતું અને એમાં એનો શી ઉદ્દેશ હતો તે હજી મને સમજાતું નથી. પણ અત્યારે વિચાર કરતા એમ લાગે છે કે તેને કદાચ અધાર જાહિ ગમતું હોય. અથવા તો શનસજ બહુ ગમતું દરી. આપુ કંઈ બાળકોની માતાઓ નથી ગમજતી. અને બાળકોને પ્રવૃત્તિ અને વિકસવાના સાધનો આપવા જોઈએ એ અગાની માતાઓ નથી આપતી તેથી બાળકને ધણું વેઠવું પડે છે. માતાઓએ ખાસ એ જાણવાની જરૂર છે કે બાળક કેમ સાર થાય, કેમ વધારે વિકસે, અને બધી રીતે તેને સ્વતંત્ર કેળવણી કેમ મળે. આ બધું માતાએ સમજવું જોઈએ અને બાળકોને વિકસવાના સાધનોને અવકાશ કરવો જોઈએ. તેને બદલે આજે તો હિંદુસ્તાનમાં બાળકોની માતાઓ બાળકોને ગાળો દે છે, મારે છે, અને કંઈક મહેજ સમજતી હોય તો પણ વડયા વિના તો રહેતીજ નથી. સ્વરાજ્યમાં આપણે એવો કાવડો કરવો જોઈએ કે જેને માતા થવું હોય તે કદિ બાળકોને ગાળો ન આપે, બાળકોને મારે નહિ તેમજ બાળકોને વડે નહિ. બાળકોને આજળ વધારવા હોય તો માતા ચર્તા પહેલાં એ કેમ થાય એ શીખવવાની જરૂર છે. શહેરની માતાઓ તો ધણી ખરી અસંસ્કારી હોય છે પણ ગામડામાં તો અસંસ્કારી માતાઓ બની હોય છે અને બાળકોને ગાળો બાંકી બાંકીને જ તેનો આજળ વધવાનો માર્ગ બંધ કરે છે. માતાઓ સમજે છે કે બાળકોને વિકસવા માટે આપણે શું કરવું જોઈએ. બાળકોમાં સંસ્કારના બી વાવવા હોય તો માતાએ સારા સંસ્કાર મેળવવા જોઈએ અને જન્મ આપ્યા પછી તેની કેળવણી માટે દર દરેક જાગૃત રહેવું જોઈએ.

સુવર્ણયુગની સ્ત્રીઓ

અનુવાદ : શ્રી જનકદેવ ન્દાનાભાઈ મહાશયે

કોઈએ કહ્યું છે કે વેદાંગના ભારતનો સ્ત્રીઓ ખૂબ જાણનાર હતા, પરંતુ જો એ વિષય પર અભ્યાસપૂર્ણ દ્રષ્ટિપાત કરવામાં આવે તો સ્ત્રીને સ્વમત્તરો કે તેઓ માત્ર વિનયી અને સરસારી જ નહોતી પરંતુ વર્તમાન સમયની નૈતિક સ્ત્રીઓ કરતાં વિશેષ ઉદીપ્ત હતી આજની કેટલીક સ્ત્રીઓ કરતાં વધુ સ્વતંત્ર હોવાનું અભિમાન ધરાવતી. તેમનું જીવન સુખી હતું, તેમના જીવનમાં તેમણે પિતાને અનુભવી નહોતી અને તેમની પ્રતિભાને કાંઈ દેનાર કદિન પાર્શ્વિક નિષ્ક્રિય નહોતો હોતો. તેઓ પ્રચલિત હતી કારણ કે તેઓ કેટલી પતિની ઉપયોગી સાધો અને સારાકાર જ નહોતી પણ કેટલીક તે ઉદાત્ત આધ્યાત્મિક જ્ઞાન ધરાવતી અને અતિ નૈતિક પારિતોષિકોની આજ્ઞા આપી શકતી.

તેના જન્મનો ભાષો પરિવાર વર્તમાન મુખ્ય મળતી, અને સંપૂર્ણ રાજાજી મોજવતી જાગ સમયની પ્રથા પ્રચલિત નહોતી અને કોઈએ પતિની પસંદગી કરતી મુદત વડિલની પ્રાપ્તિ પણ સર્વવંશની શિક્ષામાં હતી. 'હે સચિવ' એના કારણે પતિને અને એને અન્યોન્નપ્રતિ દોરત. 'આત્મીય મધ્ય પ્રમાણે માન્યોને તેમની પુત્રીના પતિની યોગ કરવો હતી નહિ, અને

અન્નપત્રિકાની મદાવન રચના નહોતી, જ્યારે પુત્રીના પાણીકલ્પ કરવા જાનવારની પદ્ધતી કરતી. પણ જો કોઈ પતિ તેની સાથે લગ્ન કરવાને તૈયાર નહોતો તો પતિ-પ્રાપ્તિ માટે દેરાનું મંદિરન કરવામાં આવતું અને દેરાણી પર મુક્ત આશ્વા રાખી મુક્તિ મુક્ત વેરે લઈ કરવામાં આવતું.

પુત્રોને મયોગરચાત વિદ્યાવિદીત રહેતી તો, તે પિતાને ત્યાં અન્નક ગોમાર્ગદાર પાગતી અને પિતાની મિશ્રતામાં આગીતાર મળતી. તે કાળમાં માગ્યેજ પતિપત્નીના મગન્ય સિવાય અનોનિમય રહેતો રચાત હતું મહાકાવ્યોમાં વધુવેલ સ્વચ્છવરતી પેઠે પુરુષો, સ્ત્રીઓને માટે રચ્યાં હતાં. પદ્ધતીની પ્રથા :

પદ્ધતીની પ્રથા તે વખતે અયોદ્ધાજયોગ્ય વાળ હતી જદુ રચામિત્વની પ્રથા એરે આવે અદ્યક્ષ હતી જરૂર જદુ પત્નીત્વની પ્રથા રિચાગ પાઘપર જાણવાની. પ્રત્યેક પત્ની યોગ્યપર જાણી રાખતી અને દેહાની પ્રવેશ કરતી કે, 'હે દેવ ! યાત્રી મેં કામે નાશ કર અને મારા પતિ મને એકાદિ જ રચામિત્વ કર.'

અતિ સ્વચ્છ રચામ મગ્યમાં આવતું, તેની અવેશ કરવામાં આવતી આ

બાપ પુત્રીને આસરે વળાવતાં કહેતા કે, 'તારા પિતાના મા બાપ પર સત્તા ધન-વળે, તારા પતિનાં બાઈ બહેનોની આસ્તા રાખજે !' આ ઉપરથી એટલું સિદ્ધ થઈ શકે કે વેદના સમયની યુવાન પત્નીનું, સિદ્ધિપ્રત સમયનાં કેટલાંક કુટુંબોમાં સ્થાન ધરાવે છે તેવા પ્રકારનું સાસુ અને અન્ય માસરવા-સીઓના ત્રાસથી ચળવળનું જીવન નહોતું જ. પતિ દ્વેષનાં પત્નીનો મહદંશે રોડી હતો. 'સુખાઈ' કુ તને મારા દક્ષિણ દાયથી મદદ કરે છું, તું મારી સાથે દીર્ઘાયુ થા; અર્ધમને આપણે સાથે જ કુટુંબમાં ઉચ્ચાધિકારી બનીએ એટલા માટે જ આપણને લગ્નગ્રન્થીથી ભેગવા છે.' વગેરે શબ્દોથી પતિ પત્નીની વારંવાર અપેક્ષા કરતો.

બાળકોનો પૂજ્યભાવ પિતા કરતાં માતા પ્રત્યે વિશેષ હજતા વર્તમાન સમયની સંકલિત કુટુંબની પ્રથા તે સમયે હયાત હતી. અને દાહનાં મોટાં કુટુંબોમાં ભેષજો જીવે તેમ કુટુંબોમાં વારંવાર મતભેદો ઉપરિચિત થતા. પરંતુ તેમાં પણ કન્યાને આશીર્વાદ સમાન યર્ષા પડે એવું કષ્ટક હતું. આના સમર્થનમાં એક અવતરણ દાખીએ.

'પત્ની શાંત સ્વભાવની અને નમ્ર થાય, તે તેના પ્રમુખે મધુમીઠા શબ્દોથી સંબોધે, બાઈ બાઈ વચ્ચે ધિક્કારની લાગણી ન જન્મે, બહેન માયાળુ બને, એકધની ભાવના પ્રદીપ્ત થાય, અને મિત્રભાવથી સર્વ પ્રત્યે ઉચ્ચારણ કરે.'

જો કે પત્નીનું સ્થાન પતિ કરતાં મુદ્દમતાનું પરંતુ કેટલાંક સામાજિક અને ધાર્મિક રીતિ-રિવાજોમાં પતિ પત્નીની સ્પર્ધા કરી શકતો નહિ. યાજ્ઞ અને તેના કર્મકાંડમાં પત્ની પતિની પ્રબલ દરીદ્ર ગણાતી. પતિના અવ-જ્ઞાન કે પતિની મિલકતમાં તેના પુત્રોનો

સાથે મમાન ભાગીદાર, તે સમયના ધારાનુસાર ગણાતી. આ મુદ્દાના સમર્થનમાં મહાન યાજ્ઞવલ્કયે કહ્યું છે, 'પિતાના પછી પુત્રોએ પિતાની મિલકતમાં માતાને મમાન દિસે એ આપવો.'

પત્નીના ગૃહધર્મને અનુસરવું એ જાન-પ્રદ છે. વેદના સમયની પત્નીનું મુખ્ય આચરણ ગૃહધર્મ હતું અને ગૃહની સુવ્યવસ્થા તરફ તે આસક્ત રહેતી ધનવાન કુટુંબો રમોષઆઓ અને દામીઓ. રાખતાં ન્યારે પતિ પોતાના કામેથી ઘેરે આવતોત્યારે પત્ની તેની આગતા-સ્વાગતા કરતાં કહેતી 'તમને શું આપુ-હઈ કે દૂધની કાંજ કે યવામવ ?' તે હમેશાં પોતાનો પતિ ભોજન કરે પછીજ ભોજન કરતી.

તે પોતાનું દૈનિક કર્મ, રહવારે વાળી-ઝાડીને તથા ગોમયથી આપ્તું ઘર સારતીને, ભાતભાતના સુંદર સાથીઆ પૂરીને શરૂ કરતી. પછી યગની સામગ્રી તૈયાર કરી યગકાર્યમાં પોતાના સ્વામીસાથે ભાગ લેતી.

આર્થિક ભાર.

તે કુટુંબમાં વેતનાભ્યક્ષ ગણાતી. અને પતિની આર્થિક પૂંજીપર તેની સત્તા રહેતી. ખરેખર તે બહુ આશ્ચર્યજનક પ્રણેતા, વૃદ્ધિશીલ, શુદ્ધિમતી અને સક્રિય હતી. ઘરમાંની દરેક વસ્તુપર તે સારું જ્ઞાન રાખતી અને કેઈ પણ વસ્તુ ન બગડે એટલા માટે યોગ્ય કાળજી રાખતી કેટલીક વખતે કાંટલાં કપડાંની દીવાની વાટ બનાવતી અથવા તો બીજારીને આપી દેતી. આથી એટલું તો ચોક્કસ છે કે વૈદિક ઓ એક નિપુણ ગૃહિણી હતી.

ગૃહકર્મ એ વૈદિક સ્ત્રીનું પણ નિત્યકર્મ હતું. પણ આથી તે કમ ગૃહસ્ત્રીજરમાં પૂરાપણી પશિષ્ટી નહોતી. પોતાના પતિની સાહસપૂર્ણ પ્રવૃત્તિઓમાં તે સ્વેચ્છાથી

જામ લેતી અને તેને મદદગાર થઈ પડતી મુશ્કેલીની નામની સ્ત્રીએ તેના પતિ સાથે લુટારાઓની પૂઠ પકડી હતી અને વિસ્પાક્ષા નામની સ્ત્રીએ લડાઈમાં પોતાનો એક પગ ગુમાવ્યો હતો, તેથી અશ્વિને વિસ્પાક્ષાને લોખંડનો પગ ભેગારી આપ્યો હતો. ૬૫-

કુન્ડલ બે દૃષ્ટાન્તો
વૈદિક સ્ત્રીઓની
વીરતાના જીવંત
પુરાવા છે

વિધવા
વિવાહ

વૈદિક સમ-
યમાં વિધવા
વિવાહને પાતક
ગણવામાં આવતું
નહિ, 'સતી'નો
રિવાજ જો કે
પુરાણો હતો છતાં
વૈદિક આર્યોમાં
ધણું કરીને પા-
ળવામાં આવતો
નહિ દહન સમયે
ધર્મશૂર વિધવા
ઓને કહેતો —

‘હે સ્ત્રી !

જીવનના જગત-
માં બેઠી થા,
તું જોને ચાલતી તેનો આસ મદાને! જન્મ
પડ્યો છે, તેણે એક વખત તારો હાથ
પકડ્યો, અને તને પત્ની તરીકે સ્વીકારી,
પરંતુ સમગ્રાન્ધી આજ વૂઠી મધ.’ અથવા
‘હે સ્ત્રી ! બેઠી થા, તું નિશ્ચિત પતિની
સાથે સૂતી છે તને પરશુવાને ઇન્દ્રનાર જો
તારો હાથ ધરે તો બેતાકક તેની પત્ની થા”

ઉપયુક્ત શબ્દોથી આપણે જાણી શકીએ
કે, વિધવાઓનો આત્મનાશ કદિ રિવાજ ન
હોઈ શકે, અને છેલ્લા અવતરણ પરથી
સાગીત થાય છે કે વિધવાવિવાહની પ્રથા
સામાન્ય હોવી જોઈએ

ખીજ આનન્દદાયક અને રમુજી વાત છે
હતી કે તે સમયે
વિધવાઓને વિ-
રૂપ બનાવવામાં
આવતી નહોતી
અને આજુપણ
પરિધાનથી વિ-
મુખ રાખવામાં
આવતી નહોતી
એક અવતરણ
લખશું, ‘બહે,
આ વિધવા સ્ત્રી-
ઓ વેધબના કા-
ગમાં સંકટોથી
કુખી થતી અ-
ટકા, આ કુખી
સ્ત્રીઓની અશ્ન-
ધારા વહેતી બન્ધ
પડે, તેમના
શોકનું ખંડન
લાગે અને મૂ-
લ્યવાન આજુપ-
ણથી વિમૂલિત

વીરને

ભા ! ભા ! તું વીર મારા જુલે ચડી જા
જુલે ચડી જા, જુવાન !... વીરો

કેસરિયા વાધા વીર ! અંગે ધરી જા
માથે ધરી છે તું પાપ .. વીરો

ઠાઠાજીની વીર ! આશિષ લેતો જા
ખંભે બાંધી છે તું ઢાલ .. વીરો

માતાજીની વીર ! રક્ષા લેતો જા
જાતી બાધે છે કટાર વીરો

આશાવતીનું વીર ! હેયું લેતો જા
કમર બાંધી છે તલવાર .. વીરો

નાની જહેનીની વીર ! ખગ્ગા લેતો જા
સો સો છતી છે મેદાન .. વીરો

રમજુલાલ સોની

જાની ગૃહસસારમાં વિરાજે !

પહેરવેશ

વૈદિક સ્ત્રીઓનો પહેરવેશ કેવો હતો
તેનું જ્ઞાન બહુ રમુજી લખ પડશે દિન્દિમાં
પહેરવેશથી આપનાર આર્ય સ્ત્રીઓ બહુ જ
સુંદર હતી એમ સામે છે કારણ કે તેમને
વિશે આપણે સાંજાળીએ કીધે કે, ‘તે

આર્યોઓના દ્વાય અને કાકા મનોહર હતી અને તેઓ માથાને વિશાળ સુંદર વેલીથી અલકૃત કરતી. ' એક ઉદાહરણમાં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે એક આર્ય ચાર કરતાં ઓછી વેળા રાખતી નહીં. તે પોતાના વાળની સુંદર લટોની બદ્ધ સંભાળ રાખતી અને તેની કાસકી લગભગ એકમો ઘાતાની હતી. દાષક વેળા ત્યારે તેના વાળ અમુક કારણેથી ઓછા થતા ત્યારે તેની જિદ્દ માટે જાદુ મંત્રનો આસરો લેતી. તે પુરોની માળા, ઓનાની સૂકળી, ગંધકીઓ, રત્નમાળા, પત્રમાં સંકળા અને કાનમાં એરિંગ પહેરતી.

માથુ ઢાંકવું એ પણ કદાચ પુરાણી પ્રથા હોય કારણકે વધુપ્રાર્થનામાં એકજ જગ્યાએ કહ્યું છે કે, ' ઓના માથા પર ઓઢવાના વસ્ત્રને સુંદર કિનારે જરી વધારે સુશોભિત કરે. ' તેના વસ્ત્રો સુતર કે ઊનના બનાવવામાં આવતાં કારણકે તે સમયે રેશમ ગૂંદ વસ્તુ હતી. તેના વસ્ત્રોપર કિમતી ભરત અને ગૂંથણકામ નજરે પડતું. સુત્ર-ધી પદાર્થો-અતર વગેરેનાં તેને શોષ દતો અને ચકુનેપનો ઉપયોગ કરતાં તે કાળમાં અરીસાની શોધ થઇ નહોતી તેથી આર્યો થી વસ્તુની મદદથી પોતાના શ્રેષ્ઠતા મજતી એ એક વિચારવા જેવો પ્રશ્ન છે.

ધનવાન કુટુંબોમાં ઓઝિને માટે ખાસ લતામંડપ રચવામાં આવતો. એ લતામંડપમાં ખેસી તેઓ જરનગૂંથણ કામ કરતી. વેદિક ઓઝો સુંદર જાન ગાતી, નૃસ કરતી અને વીજા વમાડવામાં નિષ્ણુત હતી. પરંતુ બહુ જ વહેમી હતી અને જાદુમંત્ર વિધેની તેની માન્યતાઓ અગિ પ્રબલ હતી. સમયો થયાં ચાકી આવતી પુરાણ-કથા તે સમયે બહુ વિખ્યાત હતી અને સોશોની વહેમની માન્યતાઓમાં તે જરસ જિદ્દ હતી.

આ દ્રષ્ટી નિરીક્ષા પરથી આપણે જાણી શકીએ કે તેઓ પરાંજન્ય તેઓ અગત

યશી જાતિ ન હોતી કૃષ્ણ એકાલીઓટે કહ્યું છે કે, " India of the Vedas entertained a respect for women amounting to worship, a fact which we seem little to suspect in Europe when we accuse the extreme East of having denied the dignity of woman and of having only made of her an instrument of pleasure and of passive obedience. Here is a civilization, which you cannot deny to be older than your own which places the woman on the level with man and gives her an equal place in the family and the Society. "

સમયના વદન સાથે એમ છતાં, જૂન ધાર્મિક તત્ત્વોના અન્યથાર્થને લીધે, તેમજ ધાર્મિક અને યાત્રિક-ધર્મોની ભૂદ્ધમારીને લીધે અને અગમ્ય રાજનીય દેશદેશોને લીધે ભારતની ઓઝોનું સ્થાન ધીમેધીમે અધો-જતિને પ્રાપ્ત થયું, અને આપણના મેધ સમાન વહેમનું ઘર બની ગયેલી જદીઓ આપણી સુંદર ભારત ભૂમિપર એટલા બધા પ્રમાણમાં વધી ગઇ છે કે તેને મદતર દાગી દેવાનું જાગીરથ કામ આજના સુધારકોને સિરે આવી પડ્યું છે.

પરંતુ સમય બદલાયા કરે છે અને કૃત્રિમ રીતિરિવાજોને સ્થાને સામાન્ય જુદિને સ્થાન આપવામાં આવે છે, અને યોગ્ય વર્ગમાં આપણા ભારતવર્ષની આપણી માત્ર વેદિક સમયની ઓઝો પ્રમાણે સ્વાતંત્ર્ય ભોગવશે એટલું જ નહિ પણ કદાચ તેથી વધુ મદતને પ્રાપ્ત કરશે. કારણકે પ્રજા અને સત્ત્વની શોધ કરવામાં તેઓ તેથી ઓઝો બનશે કે જે પ્રજાને સમસ્ત જનતાને ખગમજાવી ચૂક્યું છે +

મૂળ લેખકા શ્રી શમનારાયણ મિશ્ર, પી. એ
અનુવાદકા શ્રી મૂળસંકર ન. દિવેદી

અમેરિકાના ડાક્ટર સન્ડરલેન્ડને ભારત પર બહુ પ્રેમ છે તેમણે ભારત વિશે ઘણા પુસ્તકો લખ્યાં છે. એ સૌમાં 'India in Bondage' એ જાણીતું પુસ્તક છે. આપણી દિલ્લી મહાસભાના જે વિચારો છે તેવાજ વિચારો તેમના છે તેઓ ન્યારે ભારતપાત્રાએ બાળ્યા દતા, ત્યારે કારીમાં પધાર્યા દતા મારમાઇકલ વાચનાલયમાં વ્યાખ્યાન આપતાં તેમણે કહ્યું કે "હું બંગ્લોમાં રહ્યો, રહેઠાણ પર રહ્યો, પણ એ ક્યાંય બીજાને જોઇ નહિ. મોટાં મોટાં ઐતિહાસિક સ્થળો જોયાં, જગ જગીયામાં મહેલ કરી, ઘણાં સ્થળોમાં વ્યાખ્યાનો આપ્યાં, પણ દરેક જગ્યાએ મારે એજ પૂછવું પડ્યું:

"ભારતની બીજો ક્યાં છે ?"

ભારતવર્ષમાં ફેરફાર થઇ રહ્યા છે જે તખતે ડાક્ટર માટેન અડી આવ્યા દતા, તે મમય કરતાં અત્યારે દિલ્હી બી-સિક્સજી અધિક થયું છે જાહેરમજા કે સમાજમાં બીજો ભાગ લેવા લાગી છે કેટલેક ડેકાણે બીજો વકીલાત કરી રહી છે ડાક્ટર સન્ડરલેન્ડનો પ્રશ્ન હજુ પણ પૂછી શકાય છે :

"ભારતની બીજો ક્યાં છે ?"

અત્યારે પણ બી ઉપયોગી મંસ્થાઓમાં પુરવો કામ કરી રહ્યા છે પ્રો, કર્વે ન હોય તો મહિલા વિશ્વ વિદ્યાલય ન ચાલે, લાલા દેવરાજ ન હોય તો કન્યા મહાવિદ્યાલય પૂરી જગ્યા ખામજાને વેડે મણી શકાય એટલી થોડી બીજો-નાના મોટા સાવજનિક કાર્યમાં ભાગ લઇ રહી છે બીજાથી કેટલક મહિલા રતેનાએ અદ્ભુત ઉત્સાહ અને આત્મ મમપંજીનો પરિચય કરાવ્યો છે. કોંગ્રેસના-મહાસભાના પ્રચુખ પદે-એ ઉચ્ચાસને એક ભારતીય મહિલા બેસી શકી છે ભારત જેવા દેશમાં દેશ સેવા કરનારાઓની સખ્યા બીજી છે ને તેમાંથી બીજો તો માંક દસદજારે એકાદ હશે. ઉત્તર દેશોની રિયતિ આથી લલગી છે, ન્યાં દગ્ગરો બીજો સિક્સજી, ચિકિત્સા, ધર્મ પત્રેરે ક્ષેત્રોમાં કામ કરતી માલમ પડે છે. તે એક એક બીજો એવું કાર્ય કયું છે કે દગ્ગરો પુરવેનું તેઓ પોતા તરફ લક્ષ બેચી શકી છે બાળે ડાક્ટર મોન્ટીસોરીનું જે સ્થાન છે તે કાઇ પુરવ લઇ શકે તેમ નથી.

પણ એ દેશો અને ભારત વચ્ચે એક મહત્વનું અંતર છે અદાની બીજોમાં એક છુપાઇ રહેલી શક્તિ છે. થર એ તેમનો કિલ્લો છે, ક્રુદ્ધમ તેવું સાધાન્ય છે. તે ગુદ લક્ષ્મી છે તે ભારતના મામાજિક અને

આધ્યાત્મિક ગુણોનું ઉદ્ભવ છે. ઇશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર, ગુરુદાસ બેન-દોષાધ્યાય એવી માતા એને લીધે આદર્શ પુરો થયા છે. જે લોકો એમ માને છે કે ભારતની સ્ત્રીએ આજ સમયને મૂખ છે, તેમને ભારતનું મથાથ યાન નથી. તેઓ સદાચારી, કાર્યક્ષ અને શુદ્ધિમાન છે એમાં સંદેહ નથી તેઓમા માત્ર માવજનિક જીવન સાથેની સદાનુભૂતિ અને માક્ષરતા ઓછી છે

નિરક્ષરતાને લીધે તેઓમાં મિથ્યા વિશ્વાસ નો પ્રચાર થયો અને સાવજનિકતાના ફળરૂપ કૃપ-મન્ડુકત્વ અને પડદા આદિ રહ્યા છે અધારમાં ડર લાગવો, સાધુ કષ્ટીના ઇલમમાં શ્રદ્ધા રાખવી એ બધું સાધારણ વાત છે. બસે ધરની સ્ત્રી પોતાની જરૂરીઆતો બજારમાં ન ખરીદી શકે કે રોશન પરથી જાતે ટીપીટ મળેને મુસાફરી ન કરી શકે; પણ એજ ઓએનું ધરતું જીવન ઉજ્જવળ છે સીવલુ, પરાવલુ, ભોજન તૈયાર કરવું વગેરે ગૃહસ્થી કામો તે કરી શકે છે પોતાના બાળકોનું કાળજીપૂર્વક પોષણ કરી હાથ-પુષ્ટ બનાવી શકે છે એને સો-પચાસ ધર-મણી દવાઓની જાણ છે અને તેનો વ્યવહારમાં ઉપયોગી કરી લે છે ને નાની નાની વાતોમાં ડાકટર-વૈદની પાસે દોડી જતી નથી.

ભારતના નવા સ્ત્રી સન્તાનો ઇન્દ્રલોકની પરીની નકલ કરે છે. ને પ્રકૃતિ દેવીથી કુર નાસતી કરે છે. એને જલાર જવા માટે ભેડા ભેડા છે, વરસાદ સામે રક્ષણ માટે છત્રીની જરૂર પડે છે. મુશ્કેલી-ખાત્ર કરીને જમનીની-સ્રીઓ પગથી મુસાફરી કરે છે, ખુદલામાં સ્નાન કરે છે, વધીમાં સ્નાન કરે છે અને કઠોર કસરતોના અભ્યાસ કરે છે. જમનીમાં એક સપ છે. જેને " વાંડર વોગલ " રમૂક પક્ષીઓ કહેવામાં આવે છે. આમાં સાગાનાં માવ-માલિ-

કાઓ દાખલ થાય છે. માલલો સુધી પગથી પચાંટન કરે છે ઝાડની છાયા તળે ભોજન બનાવે છે. વર્ષે છ સપ્તાહ તેમને આ પ્રમાણે માળવાનાં હોય છે. એને ભેડને તેને 'અબલા' કહેવાની હિંમત નહિ થાય. તેમને સપૂણું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. તે ગૃહસ્થાશ્રમમાં પોતાનું ભોજન બનાવી લે છે ને જાતેજ વાસણો માંજ શેકે છે બજાર ખરીદી જાતેજ કરી શકે છે. પોતાનાં કપડાં પણ જાતેજ ધોઈ શકે છે. તેમને પ્રારંભિક ચિકિત્સાનું યાન હોય છે, સાધારણ ધા કે ચોટ લાગી હોય તો તુરંત જ ડાકટર પાસે દોડ દોડા કરવી પડતી નથી. આટલું જીવન તે એક ચિકિત્સા હોય છે. સસારના ભૂગોળ અને ઇતિહાસ સાથે તેને પરિચય હોય છે. ધર્મમંથેનું પણ તેણે અભ્યાસ કરેલું હોય છે. મુશ્કેલી લોકો સ્રીઓને Better Half કહે છે. આપણે તેમને 'અધોજિની' કહીએ છીએ અને તેજ વધારે ખર્ચ છે સસાર યુદ્ધમાં ઠોઈ મોટું નાનું નથી. સ્રી અને પુરુષ બન્ને મળીને એક સમાન કાર્યમાં પરિણત થાય તોજ જીવન યવના મર્યાદાના રહી શકે છે.

બન્ને સમાન ચિકિત્સા હોય; પણ શિક્ષા તો ગુણ, કર્મ અને સ્વભાવ અનુસાર હોય છે. પ્રાથમિક-શિક્ષણ સરપાઓમાં બાઈ અને બહેનની જેમ એક સાથેજ લખેલું જોઈએ. જેમ પરિવારમાં એક સાથેજ રહે છે, જેમ મન્દિરોમાં એક માથે જ દર્શન માટે જાય છે. એજ પ્રમાણે વિદ્યાની ઉપાસના માટે ગુરુચરણોમાં એક સાથેજ ભેસવું જોઈએ. આપણા દેશના લોકોએ આ બાબત પર (સહ-શિક્ષણ) બધું થોડા વિચાર કર્યો છે. આદીજ દેશનું મહાકલ્યાણ યરી. પ્રાચીન છ વર્ષની અવસ્થાથી માંડીને અગિયાર, બાર વર્ષની અવસ્થા સુધી સાથે મળુવાથી ખર્ચ ઓછું લાગે છે, શિક્ષણ માત્ર મળે છે. તે

જીવનના આરંભથી સ્ત્રી-પુરુષ સમન્વયી વિશુદ્ધ વિચાર ઉત્પન્ન થશે.

એ ખરું છે કે આપણા નેતાઓ ગામ-ડાંઓમાં જનશ્રુતિ લાવવા તરફ ઓછું ધ્યાન આપે છે ભારતનાં શહેરો જોઈને એમજ લાગે છે કે ભારતની દસા ખૂબ ઉન્નત છે, પણ ભારતનાં નવ લાખ મામડાંઓની સામાજિક દુર્દશા જોઈ ખૂબ દુઃખ થાય છે. તેની સુધારણા માટે એટલું જરૂરનું છે કે લોકલ બોર્ડની શાળાઓમાં સહશિક્ષણની વ્યવસ્થા થાય; પ્રાથમિક શક્ષાઓમાં એક સમાન ભાષા, ગણિત ભૂગોળ આદિની શિક્ષા આપવાની પ્રથા પડે.

ખેડી શાળાઓમાં-રક્ષાકાળ-આલયમનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. જેનો ખાસકાના ચારિત્ર્ય પર બહુ પ્રભાવ પડે છે. આજ રીતે કન્યાઓને (Girls-Gravido) પણ શિક્ષણ આપવાની જરૂર છે, આપણે ત્યાં સ્ત્રીઓ દિવસભર કામ કરે છે; પણ તેમને કામ જતનો વ્યાયામ બતાવવામાં આવતો નથી યુરોપમાં નાચના નામ હેઠળ ખૂબજ વ્યાયામ કરાવવામાં આવે છે, જેથી તેમનું સ્વાસ્થ્ય ખૂબ સરસ થાય છે.

આપણા દેશમાં-ગ્રામીણ સિવાય-કન્યાઓ

ને તરતાં શીખવવું એ હું સમજવામાં આવે છે. આ માટે ન્યારે ન્યારે કન્યા પાઠશાળાઓ તરફથી નહીં પર પ્રબલ કરવામાં આવ્યો ત્યારે ત્યારે બદમાશોએ ટુંટો કરવાની કોશિશ કરી યુરોપમાં તરતાં શીખવા પર ખૂબ જોર આપવામાં આવે છે. દસ વરસની એક છોકરો એવી નથી હોતી કે જેને તરતાં ન આવડતું હોય.

લાવી સ્ત્રી સન્તાનને માટે આ આવરમ્મ છે તે પોતાનાં સ્વાસ્થ્ય પર વધારે નજર રાખે તેથી ગૃહકામમાં હાથેજ ચૂસે, ધંદી, વગેરે કરી શકે. પડકાર-લાગે ત્યાંજ કરી હથિત લગભગ, શીમલ અને રોઢનું પાલન કરી શિષ્ટ સ્વાતન્ત્ર્યને અપનાવે આ સમયે ખાસ કરીને પંજાબમાં આ સમન્વયમાં સારી અસર પડી નથી. એ શિક્ષણ દ્વારા કામનું કે જે જીવનને નક્કી બનાવી દે ? શિક્ષણ દ્વારા સ્વાભાવિક શુભોનો પ્રાદુર્ભાવ થવો જોઈએ સ્વદેશીયતા માટે એ અગત્યનું છે કે આપણા જાતીય શુભોનો લોપ ન થાય અને પ્રાચીન સંસ્કૃતિ ન બની રહે; પણ સાચેજ આધુનિક સંસ્કૃતિ ઉત્સાહનો દષ્ટિકોણ પેદા થાય. *

• 'દંશ' ના 'સ્વદેશીય' માંથી.

વનિતા વિશ્રામ ટ્રેનિંગ કોલેજ, મુંબઈ

આ કોલેજ ઉનાળાની રજા પછી સોમવાર તા ૧૨મી જુને ઉપકરો. નવા દાખલ થતા પ્રવ્રજતાં બાળકોએ રજા દરમિયાન અરજી કોલેજનાં પ્રિન્સીપાલ પર લખી મોકલવી જેમણે મરકાવી વ શા. ની પરીક્ષા અથવા અગ્રેજ પો પ માની પરીક્ષા પાસ કરી હશે અને હમર વર્ષ ૧૬ પુરાં હશે તેમને દાખલ કરી શકાયો.

ગરબની ગૃહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પ્રીયુષ

૧૮

૪ રમાનાથ મોટરમાં ગયો. પણ તેને કંઈ સંસ્થા ન હતી. તે ક્યાં જઈ રહ્યો છે તે તેની સમજમાં આવતું ન હતું. ભણીતા રસ્તા પણ તેને માટે અજણા બની ગયા હતા તેને ભણપા ઉપર ક્રોધ ન હતો, જરા પણ નહિ; જગ્ગો ઉપર પણ તેને ક્રોધ ન હતો ક્રોધ હતો પોતાની દુર્બળતા ઉપર; પોતાની સ્થિતિ સોનુપતાપર, પોતાની કાપરતા પર. પોલીસના વાતાવરણમાં તેનું ઔચિત્ય-માન બાદ થઈ ગયું હતું તે ફેટલો મોટો અન્યાય કરવા જઈ રહ્યો છે તેનો ખ્યાલ તેને ભણપાએ જે દિવસે સમજાવ્યું તેજ દિવસે આવ્યો હતો. ફરી એ સઘા તેના મનમાં ઊઠી નહિ. અમલદારોએ મોગી મોટી આશાઓ બધાવીને તેને બદલાવી રાખ્યો. તેઓ કહેતા, અરે બીમીનો કંઈ ચિંતા ન કરો, જે વખતે તમે રત્નજડીત દારૂ લઈને પહોંચશો અને ડિપાની એક થેલી નજર કરી દેશો ને વખતે બેમન સાહેબને બધોય શુરમે ભાગી જશે. તમને જાણમાં કોઈ મારી મરણી જગતે પહોંચી જશે તો આગમથી પછી જાણશે શુરમે કેવો આવી આવશે તો ફેટલીએ આશાઓ આપવામાં આવી. રમાનાથ મુકુન્દમાં આવી ગયો.

ફરી તેને ભણપાને મળવાનો અવસર ન મળ્યો. પોલીસનો રંગ ભગતો ગયો. આજે તે રત્ન જડીત દારૂ ખિસ્સામાં રાખીને ભણપાને પોતાના વિજયની ખુશખબર આપવા ગયો હતો તે ભણપો હતો કે ભણપા પહેલાં તો નાક મોઢું મચકોડો પરવડે તે સાથે એ પણ ભણપો હતો કે આ દારૂ બેઠને તે જરૂર ખુશ થઈ જશે. કાલે જ સંયુક્ત પ્રાંતના હોમ-સેક્રેટરી ઉપર પોલીસ કમીશનરનો પત્ર તેને મળી જશે એ ચાર દિવસ આવી ખૂન સહેલ કરીને સીધો ધરનો રાહ લઈય. ફેટલીને અને જગ્ગોને પણ તે સાથે જ લઈ જવા આદતો હતો. તેમને એકસાથે તે ફેવી રીંગે બૂલી રહે ? જાણે કોઈ ભાગત ફૂલ અને નેવેલ લઈને દેવતાની ઉપાસના કરવા જાય, એવો જ મનસૂબો બાંધીને તે ભણપાની પાસે ગયો હતો; પરવડે હતાએ વરદાન આપવાને બદલે તેના યાજને ઠાકર મારી દીધી, તેના નેવેલને પત્ર નીચે કચડી નાખ્યો. તેને કંઈ કહેવાનો અવસર પણ ન મળ્યો. પોલીસના વિપરી વાતાવરણમાંથી નીકળીને તેણે આજે જ રત્નજડીત વાસુ મેળવ્યો હતો અને તેની મુશ્કેલી સમેત યાજ ગઈ હતી. દલે તેને પોતાની પશુતા તેના યથાર્થ સ્વરૂપમાં નજરે પડી ફેટલી વિચારણ, ફેટલી જાનવી મર્તિ હતી. તે પોતે તેની માથે

તાકવાનું સાદસ કરી સકતો ન હતો તેને વિચાર આવ્યો, કે જાજ વખતે જજનો પાસે જઈ અને બધી કથા કરી સલામતું. બસે પોલીસ મારી દુરમન થઈ જાય અને જેલમાં સડાવી મારે, મને કાંઈ પરવા નથી. બધાય ભેદ ખોલી દહરા શુ જજ પોતાનો સુકાદો નહિ બદલી શકે ? હજી તો બધાય આરા- પીએ પોલીસના હવાતામાં જ છે. પોલીસ- વાળા ખૂબ ઠાંત પીસશે, ખૂબ નાચશે કુદશે, કદાચ મને કાચોને કાચો ખાઈ જશે ! બસે ખાઈ જાય !

એ દુર્બળતા એજ તો મારા મુખ ઉપર આ કસકે સમાડ્યું છે

જાનવાની એ કોષ્ટિકાનું મૂર્તિ તેની આંખો સા- મેધી પમાર થઈ મર્મ આદ. કેટલી ગુસ્સામાં હતી અને ખગર હોત કે તે આટલી બધી ગીધરી તો ચાહે, દુનીઆ અડીયો તેમની કેમ ન થઈ

જાય, મારે ખ્યાન બહારી નાખત આ પોલીસ- વાળાઓએ હજો ભગવાની દીધા, અમર જન્મે કઈ નહિ સાંભળ્યું અને જાતોપીચાને મારી નહિ આપી તો જાલવા મારે મુખ પણ નહિ જોશે હું તેની પાસે શુ મોડું લઈને જઈશ ? ફરી છત્રનો રહીને પણ શુ કરીશ ? ફરિ મારે ?

તેણે મોટર ચોભારી અને તે આમ તેમ જોના સાચો. રૂપા આવી પહેર્યો તે પણ કાંઈ સમજાવું નથી. એટલામાં એક ચોપી

દાર નજરે પડ્યો તેને તેણે જજ સાહેબના બગીચાને પતો પૂછ્યો ચોપીદાર. હરીને બોલ્યો, હજુર નો હથા ફર નીકળી આવ્યા અડીયો તો જ સાત માઇલથી ઓછું નહિ હોય તેઓ તો ખૂબ ચોર થી તરફ રહે છે.

રમાનાય ચોર થીને રસ્તો પૂછીને પાછો ચાલ્યો નવ વાગી ગયા હતા જજ સાહેબ સાથે મુલાકાત નહિ થાય તો સારો એવ જમી જશે એમ તેને લાગ્યું. મળ્યા વિના

હીસ જ નહિ.

એ તેમણે સાંભળી લીધું તો ઠીક જે નહિ તો કાંતે હાથ- કાટના જાળોને કદીશ કાપક તો સાંભળશે. બધો વૃત્તાન્ત સમાચાર પત્રોમાં છપાવી દહરા, ત્યારે તો બધાની આંખો ખુલશે

મોટર નીસ માઇલની ઝડપથી ચાલી રહી હતી એ મીનીટમાં ચોર થી

આવી પહેાળી. અડી હજી એવીજ અચરજવર હતી પરંતુ રમાનાય એ જીડમાંથી પણ મોટર લઈ જતો હતો એટલામાં એક પોલીસે લાઇ જતી દેખાઈ તે ચોલી મથો અને માથું બદાર કાઢીને જોયું તો એ હતા દારોગ્યાઈ

દારોગ્યાએ પૂછ્યું - “ શું હજી સુધી બગ- સા ઉપર નથી ગયા ? આટલી ઝડપે મોટર ચલાવ્યા ન કરશો. કયાંક અકસ્માત થઈ જશે. કહો, બેગમસાહેબ સાથે મુલાકાત થઈ ?

‘ ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી ’

માટે

‘ હમ્સ ’ શું કહે છે ?

“ પ્રસ્તુત પ્રસ્તુત શ્રીમાન પ્રિયમન્દલ કે ‘ અખત ’ કા જુનાવાલી અનુવાદ છે. પ્રસન્નતા કી જાત છે કે ‘ અખત ’ કા ઇતની જલ્દી થઈ સોમગ્ય પ્રાપ્ત થયા. પ્રસ્તુત કે વિષય એ બીર કથા કદા નય. હા, અનુવાદને મૂલ પ્રસ્તુત કે બાવો કી રક્ષા કરતે હવે ઇતના સરલ અનુવાદ કિસા છે કે કી તબીયત ખુબ હો નવી છે. અનુવાદ કી ભાષા પર બી નેસે કી પ્રિયમન્દલ કી ભાષા કી જાય લગ જઈ છે. અનુવાદને મદદગાર કે હમ હમ સ્વચ્છતા કે કિએ બપાઈ રહે છે. ”

[શ્રી પ્રિયમન્દલ શ પાદિત ‘ હમ ’ સાથે ૧૯૩૩]

હું તો સમજ્યો હતો કે તેઓ પણ આપની સાથેજ હશે, પ્રથમ તો ખુબ યત્ન હશે ? ”

રમાનાથને એવો ક્રોધ આવ્યો કે જાણે એની મુઠ ઉખાડી લઈ. પરંતુ વાત બનાવીને બોલ્યો: “ જી હા, બહુજ પ્રથમ યત્ન, બેઠક ! ”

“ મેં કહ્યું હતું ને કે ઔરંગઝીબ નારાજની એજ દવા છે. આપ બંધીયા કરતા હતા ! ”

“ મારી બૂલ હતી. ”

“ ચાલો; હું પણ તમારી સાથે આવું છું. એક બાજુ પાનાં બેલીએ એટલે જરા હલેર પડે કેપ્યુરી સાહેબ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આવશે. એહરને બોલાવી લેશે. બે ઘડી બહાર રહેશે. હવે આપ મીસીસ રમાનાથને બંગલા ઉપર જ કેમ બોલાવી નથી લેતા ? ત્યાં પેલા ખટિકને બરે પડી રહી છે. ”

રમાનાથે કહ્યું: “ હજી તો મારે એક જરૂરના કામ માટે બીજી તરફ જવું છે. આપ મોટર લઈ જવ, હું પગે ચાલતો ચાલતો આવીશ. ”

દારોગાએ મોટરની અંદર બેઠાં બેઠાં કહ્યું: “ નહિ, સાહેબ મને કંઈ ઉતાવળ નથી, આપને જ્યાં જવું હોય ત્યાં ચાલો હું જરા પણ હેરાન નહિ ચાઉં. ”

રમાનાથ ચીઠાઈને બોલ્યો: “ પરંતુ હું હોલમાં બંગલા ઉપર નથી જતો. ”

દારોગાએ દસીને કહ્યું, “ હું સમજી ગયો છું. પરંતુ હું જરાપણ, હેરાન નહિ ચાઉં. એજ બેમમ સાહેબા...”

રમાનાથે વાત કોપીને કહ્યું. “ જી નહિ; મારે ત્યાં જવું નથી. ”

દારોગા: “ તો શું બીજો શિકાર છે ? બંગલા ઉપર પણ આજે કંઈ જોઈની બહાર નહિ હોય. ત્યાં પણ આપનું દલ બદલાયવા માટે કંઈક સામાન તૈયાર થઈ જશે. ”

રમાનાથે એકસામટી આંખો લાલ કરીને કહ્યું, “ શું તમે મને લપટ સમજી છો ? હું એટલો ઘુઘુ નથી. ”

દારોગાએ કંઈક લગિજત થઈને કહ્યું: “ ઠીક સાહેબ, ગુ-હો કયો; માફ કરજો. હવે કંઈ એવી મસ્કરી નહિ કરે. પરંતુ હજી આપ આપને શકાતી બહાર ન સમજશો. હું તમને એવી કોઈ જગ્યાએ નહિ જવા દઉં કે જ્યાંનો મને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ ન હોય. આપને ખબર નથી કે આપના કેટલા દુસ્મન છે. હું આપનાજ લાભના વિચારથી કહું છું. ”

રમાનાથે હોઠ દબાવીને કહ્યું: “ બહુતર છે કે આપ મારા ફાયદાનો આટલો બધો વિચાર ન કરો. આપ લોકોએ મને જીવતો તો મારી નાખ્યો છે, છતાં હજી મારે ગુણ નથી છોડતાં. હવે મને મારી રીતે મરવા દો. હું આશુલામીથી હવે તોખા પોકારી ગયો છું. હું હવે માત્રી પાછળ પાછળ ચાલવાવાળો છોકરો બનવા નથી માંગતો. આપ આપની મોટર ઇચ્છતા હો તો ખુશીથી લઈ જવ. મોટરની મવારી અને બંગલામાં રહેવાને માટે પંદર માણસોને કુરખાન કરવા પડ્યા છે. કોઈ જગ્યાએ આવી જઈ તો પદરસો માણસોને કુરખાન કરવા પડે મારો છાતી એટલી મજબૂત નથી. આપ આપની મોટર લઈ જવ. ”

એટલું કહીને તે મોટરમાંથી ઉતરી પડ્યો અને ઉતાવળે આમળ ચાલી ગયો. દારોગાએ કેટલીયવાર ખૂસ મારી, જરા સૂલિયો, વાત તો ચાલેજો; પરંતુ તેણે પાછળ ફરીને જોયું સુદાં નહિ. થોડે વધુ આમળ બાંધીને તે એક

મલીમાં પેસી ગયો. એજ સડક ઉપર જવનો મથા તે વખતે તમારી બુદ્ધિ ક્યાં ગૂંચ હતી ? ખજો હવે. સડક ઉપર કોઇ માણસ ને તો તેનો મારી પાસે શો જવાબ છે ? મળ્યો. રમાનાથ કદિ ખરેખર લલિત

આ બાલુ પર તો કદિ પેલી બાલુ પર જઇ જઇને ખજ-લાના નજીર વાંચતો વાંચતો ચાલી જતો હતો એટલામાં એક નજર વાંચીને તે ચોક્કસ ગયો. એક મીનીટ સુધી હતો હોમો જોઇ રહ્યો કે કોઇ માણસ બહાર નીકળે તો પૂછુ કે સાહેબ છે કે નહિ અંદર જવાને તેની દિશામાં ચાલતી ન હતી તેને વિચાર આવ્યો કે જળ એમ પૂછશે કે તમે જુદી જુગાની કેમ આપી તો શું જવાબ આપીશ ? ચોક્કસ મારી પાસે જખરદસ્તીથી જુગાની અપાવરા-પી, પ્રવોર્ષન આપ્યું, મારવાની ધમકી આપી એમ કહેવું એ તો લગભગ વાત છે. કદાચ તેઓ પુછે કે, તમે માત્ર એ ત્રણ સાક્ષી મળ્યાં બચવાને માટે આટલું મોટું કષ્ટ માથે લીધું, આટલા મથા તે સવારે ૬ વાગ્યા સુધી તેની અંધ જાણ માણસોના નાન સેવા માટે તૈયાર થઇ ન પુલી તે સ્વપ્ન જોઈ રહ્યો હતો. હિનેકને

રસિયો રીસામણે

(એની તે વાતી માળવે... ..એ વાળ)

- રાસ

ચન્દા ! તું ચાર થી યોજાને ને,
અહિ ! સુઝાને વીતકની વાત રે:

રસિયો રીસામણે રે.

દિવસ વીતે છે રોજાવા ને,
ઠહેન ! જાતી ન વેરણ રાત રે:

રસિયો રીસામણે રે

નવવા દહાડા નવ રાતના રે,
રાસ રસિયો રોરી ને રોડ રે

રસિયો રીસામણે રે

સરખી સાહેલી સુર ઝીંકતી રે,
દેવ નિરજે બજનને ગોખ રે

રસિયો રીસામણે રે

તાળાથી ત્રણ હોકા ખાનતાં રે,
મારાં સૂનાં હેવાનાં હાલ રે

રસિયો રીસામણે રે

તુ યે અવનિને ઉજાળતી રે,
સખિ ! સુતી દીસે સુખવાદ રે

રસિયો રીસામણે રે

હુ યે આજકીયે ઉઠતી રે,
આજ તૂટી એ ગ્રેમલ પાંખ રે

રસિયો રીસામણે રે.

નિત્યે નિર્હરતી મેહને રે,
આંતુ સાથે જવાગી અંધ રે.

રસિયો રીસામણે રે.

નાનાલાલ દસપતરામ પટેલ

૧૯

અર્ધરાત વીત્યા

બાદ રમાનાથ સર્પ

મથા તે સવારે ૬ વાગ્યા સુધી તેની અંધ જાણ માણસોના નાન સેવા માટે તૈયાર થઇ ન પુલી તે સ્વપ્ન જોઈ રહ્યો હતો. હિનેકને

ફાંસી દેવાઈ રહી છે એટલામાં એક સ્ત્રી તલ-
વાર લાખને ફાંસીની બાજુએ દોડી આવી અને
ફાંસીની દોરી કાપી નાખી ચારે બાજુએ ફીલ-
ચાલ મચી ગઈ. એ સ્ત્રી જલપા હતી.
જલપાને લોકો ઘેરી લાખને પકડવા ધ્રુજવા
હતા; પરંતુ તે પકડાતી ન હતી. કોઈ તેની
સામે જવાનું સાદસ કરી ચક્રુ ન હતું.
પછી તેણે એક જલાંગ મારીને રમાનાથ
ઉપર તલવાર ચલાવી. રમાનાથ મજરાઈને
ભડી બેઠો, જોયું તો દારોગા અને ઇન્સ્પેક્ટર
ઝોરકામાં ઉભા હતા અને ડેપુટી સાહેબ
આરામ ખુરસી પર સૂતાં સૂતાં મીઠાં પી
રહ્યા હતા.

દારોગાએ કહ્યું “ આજે તો આપ
ખૂબ ઉદ્યા બાજુ સહેબ ! કાલ ક્યારે પાછા
ફર્યાં હતા ? ”

રમાનાથે એક ખુરસી પર બેસીને કહ્યું:
“જરા વારમાં પાછો આવ્યો હતો આ મુકદ-
માની અપીલ તો હાઈકોર્ટમાં થશે ને ? ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ અપીલ સું થશે, તપતાની
ગોઠવણ થશે. આપે મુકદમાને એટલો મજ-
બૂત કરો દીધો છે કે હવે કોઈને દત્તાગ્યો
હાવી ચક્રનાર નથી સોગંદ પૂર્વક કહું છું,
આપે કમાલ કરી દીધો. હવે આપ અર્દાથી
બેશિકર થઈ જાશે હા, હજી ત્યાંસુધી
કેસલો થઈ ન જાય ત્યાંસુધી આ કાની મલામ-
તાનો ખ્યાલ રાખવામાં આવે એજ મુનામિય
થશે. તેથી તો ફરીથી પહેરાની ગોઠવણ કરી
દેવામાં આવી છે. અર્દા હાઈકોર્ટમાં ચુકાદો
મળે અને તર્દાં આપને જગા મળશે. ”

ડેપુટીએ સિગારનો ધુમાડો કાઢતાં
કહ્યું: “ આ ડી. ઓ. કમીશનર માહેબે
આપને આપ્યું છે, કે જેથી આપને
કોઈ પ્રકારની શંકા ન રહી જાય

જુઓ યુ. પી ના હોમ સેક્રેટરીનાં નામ
ઉપર છે આપ જ્યાં આ બતાવશે ત્યાં
આપને કોઈ ધણીજ સારી જગા મળી જશે. ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ કમીશનર સાહેબ આપ-
નાથી ખૂબ ખુશ થયા છે; સોગંદપૂર્વક
કહું છું. ”

ડેપુટી “ ધણીજ ખુશ છે. તેઓ
યુ પી. ને જુદો સીધો પત્ર પણ લખશે.
તમારું આગ્ય પણ ખુશી જશે ”

એટલું કહીને તેમણે ડી ઓ રમાનાથ
તરફ આપી દીધો રમાનાથે સિદ્ધાંતો બોલીને
જોયું અને એકાએક તેને હાડીને કટકે કટકા
કરી નાખ્યા. ત્રણે માણસો આશ્ચર્યથી તેનું
મોઢું તાકવા લાગ્યા.

દારોગાએ કહ્યું “ શુ રાત્રે બહુ પી
ગયા હતા ? આપને માટે એ સાર નહિ
કહેવાય. ”

ઇન્સ્પેક્ટર “ સોગંદપૂર્વક કહું છું, કમી-
શનર સાહેબને ખરેખર પડી જશે તો ધણીજ
નારાજ થશે. ”

ડેપુટી “ બાની કોઈ મતલબ અમારી
અમજાણમાં નથી આવી એની શી મત-
લબ છે ? ”

“ એની મતલબ એ છે કે, મને એ ડી.
ઓ ની જરૂરત નથી અને મારે નોખો પણ
જોઈતો નથી હું આજેજ અર્દાથી ચાલ્યો
જમણ. ”

ડેપુટી “ જ્યાંસુધી હાઈકોર્ટમાં ચુકાદો
ન આવી જાય ત્યાંસુધી આપ ક્યાંય પણ
નહિ જઈ શકો ”

રમાનાથ “ કેમ ? ”

ડેપુટી “ કમીશનર સાહેબનો એવો
દુકમ છે. ”

રમાનાથ. “ હુ કોઈમો ગુલામ નથી ”

ઈન્સ્પેક્ટર. “ બાલુ રમાનાથ, આપ યા માટે બધો બનાવેલો ખેત બગાડી રહ્યા છો ? જે કાંઈ થવાનું હતું તે થઈ ગયું હશે પરિય દિવસમાં હાઈકોર્ટમાંથી કેસની મંજૂરી મળી જશે હવે જે મળી રહ્યું છે તે ખુશીથી લઈ લો અને આરામથી જીવવાના દિવસો વીતાવો એમાંજ આપની શોખા છે ખુદાની ઇચ્છા હશે તો એક દિવસ આપ પણ કોઈ ઉચ્ચ હોદ્દા ઉપર પહોંચી જશો. અદસરોને નારાજ કરો અને કેદની મુશીબતો વેઠો એમાં શો કાપડો ? સોગંદપૂર્વક કહું છું કે અમલદારોની જરા સરખી નજર બદલાઈ જશે તો આપનો કાય પત્તો નહિ લાગે. સોગંદપૂર્વક કહું છું કે ઇસારા માત્રમાં આપને દસ વર્ષની સજા થઈ જાય આપ છે કયા વિચારમાં ? અમે તમારી સાથે દુષ્ટતા કરવા નથી માંગતા હા, જે આપ અમને સખતાઈ કરવાની ફરજ પાડશે તો અમારે સખતાઈ કરવી પડશે. જેલને સહેલી ન સમજશો ખુદા, દોષખમાં લઈ જાય, પણ જેલની સજા ન આપે મારદાસ, માત્ર-મલીય, એ તો ત્યાંની માંસુલી સજા છે. ચક્કીમાં જેડી દીધા તો મોતજ આપ્યું સમજજો. સોગંદપૂર્વક કહું છું જેલ કરતાં દોષખ બહેતર છે.

દારોગો “ એ બીચારા પોતાની બેઝમ માહેજ આગળ લાચાર છે તે કદાચ જીના જાતની આદક થઈ રહી છે તેથી એની દોર દબાવે છે ”

ઈન્સ્પેક્ટર “ શું થયું ? કાલે તો પેલો દાર બાંધ્યો હતો ને ? હતાં પણ રાજ નહિ થઈ ? ”

રમાનાથે કોર્ટના ખિસ્સામાંથી દાર કાઢીને

મેજ ઉપર મૂકી દીધો અને બોલ્યો. “ એ દાર અહીં મૂક્યો છે. ”

ઈન્સ્પેક્ટર. “ ઠીક, એ તેણે નહિ સ્વીકાર્યો ”

ડેપુટી “ કોઈ મમરર આ છે ”

ઈન્સ્પેક્ટર “ કદાચ તેનો મિત્રજ પણ કોર્ટમાં કરવાની જરૂરત પડશે ! ”

દારોગો “ એ તો બાલુ સાહેબના રમકડો અને મિત્રજ ઉપર મુનાસબ છે જે આપ અમને જરાતરા પણ હેરાન નહિ કરો તો અમે આપની પાછળ નહિ પડીએ. ”

ડેપુટી. “ પેલા ખટિક પાસે પણ જામીન લેવા જોઈએ ”

રમાનાથની સામે બીજા જ સમરમા આવી ખડી થઈ; પહેલાં કરતાં કાંઈક જટિલ, કાંઈક બીજા, સબબ હતો કે પોતે કતબની વેદી ઉપર પોતાનું બસિદાન આપી દે, બે ચાર વર્ષની સજાને માટે પોતાને તૈયાર કરી લે કદાચ, આ સમય તો તેણે પોતાના આત્મ સમર્પણનો નિશ્ચય કરી લીધો હતો પરંતુ પોતાની સાથે જલસપાને પણ સંકટમાં નાંખવાનું સાદસ તે કોઈ પણ ભોંતે કરી શકતો ન હતો તે પોલીસના પગમાં કાંઈક એવી રીતે દગાઈ મથો હતો કે હવે એમાંથી સલામત નીકળી જવાનો તેને કોઈ માર્ગ સુઝતો ન હતો. તેણે એક કદાચ આ લગાઈમાં તે વિજય નહિ મેળવી શકે પોલીસ સર્વ શક્તિમાન છે, તે મને જે રીતે ચાહે તે રીતે દગાઈ શકે છે તેના મિત્રમની તેજ કોંગ થઈ ગઈ તે વિવસ થઈને બોલ્યો “ આખરે આપ લોકો મારી પાસેથી શું ઇચ્છો છો ? ”

ઈન્સ્પેક્ટરે દારોગાની તરફ જોઈને આંખ

મારી; કેમ જાણે કહી રહ્યાં ન હોય કે,
 “આવી ગયો પળમાં” અને બોલ્યોઃ
 “અસ જોટલુજ કે આપ અમારા મહેમાન
 બની રહો, અને મુકદ્દમો હાથકાટમાં નીકળી
 ગયા બાદ અહીંથી રજા લઈ જાય. કારણ કે
 તે બાદ અને આપની સલામતીના જિજ્ઞાસુ
 નહિ રહીએ. અમર આપને કાંઈ સર્ટિફિકેટ
 જોઈતું હશે તો તે આપને આપવામાં
 આવશેજ, પરંતુ તે લેવું ન લેવું તેના
 પૂરો અખત્યાર આપને છે. જો આપ
 હોશીયાર હશે તો તે લાંબને કાપદો મેળવશે;
 નહિ તો આમ તેમ ધક્કા ખાશે. આના
 સિવાય અને આપની પાસે બીજું કાંઈ
 ધમ્મતા નથી. સોગંદપૂર્વક કહું છું, હરેક
 વીજ જેની આપને જરૂર હોય તે અહીં
 હાજર કરી દેવામાં આવશે, પરંતુ જ્યાંસુધી
 મુકદ્દમો પુરો ન થઈ જાય, ત્યાંસુધી આપ
 સ્વતંત્ર નહિ થઈ શકો.”

રમાનાથે દીનતાના કાવે પૂછ્યું “સહેલ

કરવા તો જઈ શકીશ કે તે પણ નહિ ?”

ઈન્સ્પેક્ટરે સૂત્રની સાફક ઉચ્ચાર્યું.
 “હા નહિ !”

દારોગાએ એ સૂત્ર ઉપર બ્યાખ્યા કરીઃ
 “આપને એ આઝાદી આપવામાં આવી
 હતી પરંતુ આપે એનો દુરુપયોગ કરી દીધો
 હવે જ્યાંસુધી ખાતરી ન થઈ જાય કે આપ
 એનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી શકો એમ છે
 ત્યાંસુધી આપ એ દક્કથી વચિત
 રહેશો.”

દારોગાએ ઈન્સ્પેક્ટરની તરફ જોઈને
 જાણે એ બ્યાખ્યામાં સમતિ મળી, જે તેમને
 સંદર્ભ મળી ગઈ.

ત્રણે અમલદારો રજા લઈ ગયા અને
 રમાનાથ એક સિગાર સળગાવીને આ વિકટ
 પરિસ્થિતિ પર વિચાર કરવા લાગ્યો.

(અપૂર્ણ)

સ્વીકાર

(૧) યુક્તક: એપ્રિલ: ત્રી: સુનીલાલ પુ શાહ, દરજી; (૨) વિચારક માય: ત્રી: માણેલાલ જાજીવનદાસ ચૌકસી, વડોદરા, (૩) શ્રી કમળ દસા બોશવાળ પ્રકાશ: અંક ૮-૬; ત્રી: પદમસી હામજી ખોતા, મુબઈ ૩; (૪) લક્ષ્મી અંક ૬ ત્રી: ડૉ. પ્રાણલાલ જે. મહેતા, કરાચી; (૫) સત્યપ્રકાશ અને સ્વરેશ: અંક ૩૨ થી ૩૫ ત્રી: કુવરજી કેશવજી શાહ, મુંબઈ; (૬) શ્રી કમળ લોદાણા સ્વયંસેવક મંડળનો ૭ મો અહેવાલ અને દિસાબ (૭) તિલકાપ્રકાશ: અંક ૨: ત્રી: બાપુલાલ દિસાલાલ યુક્તક, મુબઈ; (૮) આબડછેદતું રિપ્ત, સમરન જુનનાત અમ્પૂરણતા નિવારણ સમ, અમદાવાદ તરફથી આ પ્રસ્તિત્તા પ્રકટ થઈ છે તેમા અમ્પૂરણતા નિવારણને અંગે શ્રી મિત્રભાઈએ લખેલાં અચારપત્રો એકત્ર રીતે છપાવ્યાં છે આ બધાંવ પત્રો ' શુભસુંદરી ' માં જુદે જુદે સ્થળે છપાઈ ગયા છે એની લખાવટ અસરમારક છે. એક પૈસાની કિંમતે એ મળે છે.

શ્રીમો અવકાશના વખતનો સદુપયોગ શી રીતે કરી શકે?

શ્રીમો શ્રી તારાશંકર પોપટવાડ અઠાણ

શ્રીમો પોતાની નવરાશય વખતનો સદુપયોગ કરી શકે એવા કયા ધર્માઓ તેમને અનુકૂળ આવે તે જાણતો નિર્ભય કરતાં પહેલાં રાજ્યમાં ન્યાયનાં શ્રી ઉદ્યોગાલયો દોષ ત્યાંની કાર્યપદ્ધતિ નજીવાથી સમજાવે સરખતા થશે એમ માનીને તે માહિતી મનાવવામાં આવી હતી જે માહિતી તપાસતાં વસ્તુસ્થિતિ નીચે મુજબ નજીવ છે

વડોદરા રાજ્યના ઉદ્યોગાલયો વિશે મળેલી માહિતી

મળેલી માહિતી અનુસાર આ રાજ્યમાં કુલ ૬ શ્રી ઉદ્યોગાલયોની વડોદરા, નવસારી, પાટણ, સમ્યા તથા સિદ્ધપુર, પેટલાદ અને સ્થળ અમરેલીમાં આવેલા છે

આ તમામ ઉદ્યોગાલયો હેઠળ મધ્યમ વર્ગની સાધારણ સ્થિતિની તેમજ ઉદ્યોગાલયોનો ત્રીજા વર્ગની સીમાને ઉદ્દેશ ચક્રવર્તી રીતે જતોને તેને થોડી થોડી કામગીરી સાધન

પુર પાડવાનો છે. જ્યાંની દરમિયાં દુનિયા રીતે નજર કરતાં જે કામ કરવાથી પાંચ વેસાની કામગીરી (પ્રાપ્તિ) થશે જે વિચારથી કામ કરનારાની સંખ્યા વિશેષ દોષ છે

એકર ભેગાં સરેરાશ હજારી ૨૦ નેટી દેશ છે એ કે વડોદરામાં હજારી ૩૦ થી ૫૦ નેટી અને નવસારીમાં તેથી વધુ નજીવ છે.

કામગીરીનો સમય મધ્ય ખડા બપોરના ૨ થી સર શરૂ છે સીમાને કામગીરીનો સમય કુરસાને વખત પછી અધરના ૨ પછીનો દોષ

કે કોઈ ૨ થી ૫, તે કોઈ ઉદ્યોગાલય ૨ થી ૬ મુધી ચાલુ દોષ છે

આ વખત ઉદ્યોગાલયોનાં વિવેકોનાં નિરીક્ષણ કરતાં નજીવ છે કે ઉદ્યોગાલયોમાં સીમાને સીવજી કામ વધુ થવું કામગીરી વધુ રીતે દોષ છે અને વધુમાં વધુ કામ પાડી સીવજી

કુરસા ન માથે છે આમ થવાનાં બે કારણો છે- ૧ ત્રીજા કે કીમત અને તે કુદબમા સીવજી કામની જોડા વખત પ્રમાણમાં નજર દોષ છે ન, એટલે ઉદ્યોગાલયમાં આવનાર કો પોતાના અને પોતાનાં કુદબમાનોના કપડા તેવાર રીતે એટલા અંશે સીવજીને બનાવ કરી શકે છે. ૨ સીવજી કામ પુરતા પ્રમાણમાં મળી શકે અને જીલ કમોરે સરે સરખાવતા તેમાં વધુ કામગીરી મેળવી શકાય

આમ દોષથી દરેક ઉદ્યોગાલયમાં સીવજી કામ પ્રમાણ ઉદ્યોગ બનેલો છે એ કે માત્ર સીવજી કામમાં જ ઉદ્યોગાલયોની પ્રવૃત્તિ પુરી થતી નથી આ વખત કપડાંતે ચોક્કસ બનાવવાનું, સર-વસ્તુ વધુ આવી કામ, કુરસા બાવવાનું થોડી બનાવવાનું, પાપક, દરમિયાં દેશર કરવાનું વિવેકે રીતે જવામાં આવે છે પરંતુ એમાં સીમાને એકમે તેટલો રક્ષ થોડી નજીવ નથી એમ નજીવ છે આ બધા ઉદ્યોગોમાં સીવજી કામ નેટી પ્રાપ્તિ થતી ન દોષ થી સીમા તેના તરફ એકમે તેટલું કામ આપવી નથી નવસારીમાં દુનિયા ઉદ્યોગ ઉપરાંત સંજીવ અને અંશે ૭ ગીતવવામાં આવે છે

ઉદ્યોગાલયોમાં સીમાને કામ આપવાના બે પ્રારંભ છે-

કાર્યપદ્ધતિ

૧ સીમા પેટ રી ૧૬ ૬૫૪ ૬.૮૬ને કપડા

● વડોદરા રાજ્યના જી.પ.ર. ઉદ્યોગ વડા કામગીરીના વડાથી પ્રથમ રાજ્ય પ્રતિષ્ઠિ પરા ઉ

સીવી નય, અથવા તો બહારથી સીવજી-
કામનો આંદર મેળવીને તે કામ ઉઘોગા-
લયમાં કરી જઈ પોતે સીલાલતા દામ
મેળવે છે.

૨. ઉઘોગાલયમાં આંદર મળેલા હોય તે
સીવજીકામ કરીને સીલાલતા પૈસા મેળવે,
અથવા તો આંદરના અસાવે ઉઘોગાલયના
કામકામના કપડાં સીવે અને તે વેચાય ત્યારે
ક્યાં મુજબનો મજૂરીનો લાભ તેને મળે

આ ઉઘોગાલયોમાં મોટા ભાગે હિંદુ સ્ત્રીઓ
આવે છે. આમાં વધુ ભાગે

ઉઘોગાલયમાં મધ્યમ વર્ગની અને ગરીબ
કામગીરી આપતી વર્ગની સ્ત્રીઓ જેમને કદ
સ્ત્રીઓની નાત-
બાત.

પણ કમાણીની અથવા બચ-
તની આશા હોય તેવી
સ્ત્રીઓ હોય છે વાણીયા,
બાણણ, તેમજ કાઠીયા, સારીયા, ખત્રી, સોની,
ભાવતાર વિગેરે કામની સ્ત્રીઓ અને દક્ષિણી
સ્ત્રીઓ તેમજ નવસારી જેવામાં પારસી, હિંદુ
તેમજ મુસલમાન બધા કામો ઉઘોગાલયોના લાભ
દે છે. નવસારી સિવાય બીજા કોઈ સ્થળે મુસ-
લમાન સ્ત્રીઓ લાભ લેતી હોય તેમ જણાઈ નથી

કોઈ ઉઘોગાલયને કામમાં કદ હોય છે કોઈ
ખાનગી ગૃહસ્થની મદદથી

નિવાસનાં આવે છે. કોઈને સરકાર
સાધનો મદદ મળે છે કોઈને શ્રીમંત
મદદારણી સાહેબ સહાય

આપે છે, તો કોઈને મુધરાઈ તરફથી વાર્ષિક અડધ
રકમ મળે છે.

આ ઉઘોગાલયો વિષે ઉપર જણાવ્યા ઉપરાંત
બીજા ખાસ જણવા જેવી માહિતી નથી, છતાં
આ સંખ્યના ઉઘોગાલયો વિષે એકઠી પત્રક
જોડાયું છે તે ઉપરથી વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ થશે

ઉઘોગાલયોના હાલમાં શાં શાં કામો થાય છે
તે હકીકત ઉપર આપેલી છે હવે એકઠું સ્ત્રીઓ
કરી શકે તેવા કામોની યાદી અને તે વૈશે શ્રીમંત
વર્ગની સ્ત્રીઓને અને મધ્યમ તથા ગરીબ વર્ગની
સ્ત્રીઓને ક્યાં ક્યાં કામો અવકાશ આવે તે જોઈએ.

શ્રીમંત સ્ત્રીઓ કુદસદના વખતમાં કરી
શકે તેવાં કામોની યાદી તથા તેને
લગતી હકીકત.

હિંદુસ્તાનમાં ગરીબ વર્ગની સ્ત્રીઓ મોટા
ભાગે મજૂરી કરે છે એટલે કદત મંદી મોસમ
સિવાય તેઓ કામમાં જ રોકાયેલી હોય છે. મધ્યમ
વર્ગની સ્ત્રીઓમાં પણ મોટા ભાગ સંપૂર્ણ ધરકામ
દામે કરતી હોવાથી તેમને કુદસદના વખત જોઈ
મળે છે. તો પણ તેમાંની કેટલીક સ્ત્રીઓ ધારે તો
બીજા કોઈ કામ કરી શકે. પરંતુ શ્રીમંતની
સ્ત્રીઓ જેમને ધરકામ દામે કરવાનું હોય નથી
અને જેમને નવસારીનો પુખ્ત વખત મળે છે
તેમને કેટલીકના વખત કેવી રીતે મળેલા છે પણ
મોટા પ્રશ્ન યજ્ઞ પડે છે. આવી સ્ત્રીઓને તેઓ
અતિશય તકલીફ વિના સરળતા પૂર્વક અને હોશથી
કામ કરે એવાં કામો બતાવવામાં કે શક્યવશ્યામાં
આવે તો તેમની કુદસદના વખતનો સફળતા
મળે તેઓ ઉપયોગી કામો તૈયાર કરી શકે.

કામોની યાદી

૧. ભરત ગ્રંથણ, રેશમ, કીડીયા કસબ વિગેરેનું
દાવણું; તેમજ આરીકામનું કસબનું તથા
રેશમી ભરતકામ આવા પ્રકારના ભરતકામથી
બારીબારણાના પડદા, ટેબલ કલોથ, સળદા,
ગોળી, પોલકાં, સાડી, સાક્ષા, સાડીની કિનારો,
હાથ રમાલ, ઊંઘી ઉપર ચડાવવાનું શોભાનું
દાઢણું (ખાઉન્ટ) વિગેરે વસ્તુઓ તૈયાર કરી
શકાય

૨ સીવણ કામ.

૩ નાની હલકી સાળો ઉપર પડદા, ટેબલ કલોથ,
આશીયા, રોઝન્ટોઓ વિગેરે બાવીસ કામ.

૪. ચિત્ર કળા.

૫ ચિત્રોને ચાદવા, રીઠી, રીઠી વિગેરે ચોટીને
સજ્જારવાનું કામ.

૬. ચિત્રો ઉપર કાપડ પહેરાવીને વઘોથી ચાલ-
વારવાનું કામ.

૭. કાચના અથવા કપડાના કુલ, હાર ને તોરણ
બનાવવાનું કામ.

૮ રેશમી પત્રિત્રા, માળા, તેમજ કસબ

- કલાવર્ત કુચીને તથા દારૂ, બાલુજાથ, કમરપટા મુજબ વિશેષ બતાવવા
૯. ૨૫ બેરોમાં ફોસાથી બનીઓને દેખતી મારફત મંડી.
૧૦. ચિત્રની દેખ તેવાર કરી અગર તેવાર દેખતી ચિત્રને બદલુ.
૧૧. પુર્ણ (મટીબોટ) ને કારીને ચિત્રને ટાંચવાના માર્ગ બતાવવા
૧૨. મટીબોટ અગર બાંધ કાચગના બોખા દવા વિશેષ બજારીમાં કરવા માર્ગ તેવાર કરવા
૧૩. મીની કોઈપણ, સજી વિશેષનાં તોરણો, પડ-કામો, લીટી, મુખર અને ધરણમુખારની બીજી ચીજો.
૧૪. પુષ્પ, મીઠીડ તેલ, અને એવા બીજા સુખથી કુચેલ તેલની બતાવવા
૧૫. મંજીલ મુરખો વિશેષ
૧૬. બાના રોજના વપરાશની ચીજો, સેવ, પાપડ, મસાલા, દળદર, પાણીદાર, મરચાં, ગરમ મસાલો વિશેષ
૧૭. પીવાનો સાણ, અણાણ, મુરખા.
૧૮. બા વપરાશી દવાઓ; બાજ સોમલી, કંઠ મંજીલ, પાણીની શાળ, ખરી સુક, કાપેલી વરીયાળી, મુખા, અળાઓ, વિશેષ; લીસાપડ, મુરચીન, ત્રિફળ, વિશેષ વપરાશી દવાઓ
૧૯. કુટ્ટી બતાવવા
૨૦. મીઠી, અડપડ, વિશેષની બતાવવા
૨૧. કાપડ રચના તથા બાપવાનું કામ
૨૨. રંગબીજા અને એકોરણની મદદથી પદમા બીડીયાર રાજ રચ કરવાનું કામ
૨૩. શ્રીઓ માટે ઉપયોગના બો મંડળ અને તેના વપરા દેખાવેલ તાબી બંધે અગર પેશાની મારફત કરવી
- ઉપરનાં કાંઈક સારી સ્થિતિવાળા કુટ્ટીઓની શ્રીઓ બંધે અગર નોકર પાસે મળ્યાંને વજુ પેશાના વખતનો સહુપયોગ કરવા સુદે પેશાનો બચાવ કરી શકે અને કુટ્ટીના વપરાશ માટે સાધારણ સારી વસ્તુઓ યોગ્યતા મેળવી શકે
- મુખ્યમ વખતની શ્રીઓ કરી શકે તેવાં કામોંક
- કહેલી જીવન મળતારી મધ્યમ વખતની શ્રીઓ માટે નીચે જણાવેલાં કામોંક ઉપયોગી થવ. સર્વ

તેથી પ્રમણિક કમાણીનું સાધન થાય અને પેશાના કુટ્ટીબંધે મદદરૂપ થઈ શકે:—

૧. તારો કુચર્ણ, સુતરનાં બંધન બતાવવા, બનતી, કાચગની કે કપડાંની લેખીઓ બતાવતી, (પાસી બહેનો 'કસી' પેશાના લોકો જણે)
૨. ધરના શણકારની ચીજો-કાચગના કુચો બતાવવા, મોટીનાં તોરણ પડકા, બા ઇત્યાદિ કામો, ફોસાને કુચીને રમણો, રંગબીજા, રંગસ વિશેષ બતાવવાનું કામ
૩. બાજ, પીરણ, ચારેત્રી, અખરોડ વિશેષ ફોસાનું કામ, તેમજ બાજ, ચીજાણાં વિશેષનાં ડાઠાં ઉઠારીને સાદું કરવાનું કામ
૪. રાજ વીજાણાં કામ, જુદા જુદા કોઈનાં કામો રાજ બતાવવાનું કામ
૫. મુખ્યમ-મંજીલ-ચોપડાઓ બાંધવી, પોર્ટફોલોના બતાવવા
૬. કિમી કરાવેલ રજુ કરવા
૭. સીવજીમ-માસ કરીને શ્રીઓ અને બાજ-ફોસા (શ્રીઓ ને સાચાં પાસવાના કપડાં સીવે તે બીજી બહેનો કાંતેને બહેને તેમને કામ બાપવાનું વજુ પડકાર કરે તેવાર કપડાં બતાવીને વેચવા કુદે તે પજુ તે બંધે)
૮. વાસજીને કામોંક મંડી
૯. સાણ બતાવવા
૧૦. મોઢામાં બનવા બંધુકના ડેરા બાપવા; તેમજ કુચ, કારણ, કામનાં વિશેષના કુચાની બાંધી કુચવી
૧૧. જવા વજુકોની વસ્તી લોક ત્યાં કામ રેકમ ફોસા ઉપર વજુકુ તથા રેકમ કે સુતરનાં બાંધીને બંધવા
૧૨. રચના તથા બાપવાનું કામ
૧૩. સેવ, પાપડ, વડી, ચારેત્રી, અખરોડ, મુરખા, મંજીલ, ખારેકુ પાણીદાર, ગરમ મસાલો, દળદર અને એવી નિત્યના વપરાશની ચીજો બતાવીને વેચવી કહેરની પ્રાનિમાં ધરણાં કહેરની ચીજ વજુ સંકળાર અને રુક મગચે એવી મનવની બાંધી ચીજોની વચન સાચા પ્રમાણમાં થાય, અને વેચવીએને ત્યાં વેચવા બતાવી ખતર નહિ રહે રચક

આરોગી પાડોશી અને નજીકના રહેનારા કુટુંબી આવી વસ્તુ ગુપ્તીથી ખરીદ્યે અલ-ખત બનાવટ સારી અને લાભ પરવડે તેવો હોવો જોઈએ

મહેનતુ અને ગરીબ વર્ગની સ્ત્રીઓ કરી શકે તેવાં કામો

જમની પાસે પૈસાનું સાધન ન હોય અને ફક્ત મજૂરી લઈને કામ કરી શકે તેવી સ્થિતિવાળી હોય તેવી સ્ત્રીઓ માટે નીચેના કામો વપરાયોગી થાય —

- ૧ સુવર કાતીને તેમજ દોરી, દોરડા પાત્રી તથા કાપડ બનાવવાનું કામ
 - ૨ નાડી, નાડા, કસ ગુથવાનું.
 - ૩ બાંસીયા, આસનીયાં, ચેત્રણ, ખુરશીનું કાપડ વિગેરે વણવાનું.
 - ૪ મોલ ગુથવાનું અને તેવીજ બીજી ગુથણી વસ્તુઓ બનાવવાનું
 - ૫ લાસ તપા સાડીઓના ટોપલા, ટોપલી, કડીયા બનાવવાનું કામ
 - ૬ ખમરુછણા (ટસ્કર) બનાવવાનું.
 - ૭ લાસણને કલાઈ કરવાનું
 - ૮ રેતુ ફેવાનું
 - ૯ આખરાના પાતલ (પત્રાળા) પડીયા બનાવવાનું
 - ૧૦ ઊડીયા દાળ બનાવવાનું.
 - ૧૧ પગ વપરાયોગી પરચુરણ સુધારી ચીત્રે બનાવવાનું
 - ૧૨ પુકાના બાકસ બનાવવાનું
 - ૧૩ લીલાસળીના ખોખા બનાવવા તથા લેખલો ચોડંગ
 - ૧૪ કાચળ તથા જુના કપડાની કાચળોઓ બનાવવાની
 - ૧૫ નેતર બરવાનું તેમજ મુઝના ખાટલા બરવા, શીઠા ગુથવા વિગેરે
- નાનાં ગામડામાં રહેનાર સ્ત્રીઓ કાલા ફેલવાનું,

આળસી ફેલવાનું, તમાકુ લસીદી છાંકણી બનાવવાનું, ગડાકુ બનાવવાનું વગેરે કામો થઈ શકે તેમજ મજૂરીથી કરે છે. પરંતુ આ કામ ફક્ત જે તે મોસમ પુરવું જ હોય છે. મોસમ સિવાયના વખત માટે ઉપર જણાવેલા કામોમાંથી કોઈ અનુકૂળ કામ તેમને મળે તો તેમને મદદ થાય થઈ શકે

શ્રી ઉદ્યોગાલયો આવા કામો શીખવવા માટે સારી સંસ્થા થઈ શકે. દામનું શિક્ષણ આવી સંસ્થા તૈયાર થયા પછી શ્રીમંત સ્ત્રીઓને રસ લેવી કરવાના ધણી માર્ગો છે નિશાળોમાં જ આ પદ્ધતિ દાખલ કરવામાં આવે તો બીજી પેઢીએ ધણો સુધારો થાય.

ગરીબ સ્ત્રીઓ માટે તો ઉદ્યોગાલયથી પણ જુદી ટળની જોડણી કે તેમને ઘેર પદોષ્યનું કામ આપે અને પાણું કામ લઈ આવે અને એ બાંધજીને મજૂરી આપે એવી જુદી સંસ્થાની જરૂર છે કાચો માલ પુરો પાડવાનું અને પાકો માલ વેચવાનું કામ એ સંસ્થાઓએ જ કરવું જોઈએ

રાજ્યમાં વડોદરા, પાટણ, નવસારી, અમરેલી વિગેરે જ સાત સ્થળોએ જ શ્રી ઉદ્યોગાલયો સ્ત્રીઓને દુનિવર ઉદ્યોગ કાઢવા વિશે. શીખવનારી નાની મોટી સંસ્થાઓ છે. વડોદરામાં તો શ્રી ચીમનાળાઈ સી ઉદ્યોગાલયની બીજી શાખા પણ છે આવી સંસ્થાઓ લગભગ દરેક સારા ગામમાં હોય તેમજ સ્ત્રીઓ દુનિવરકળામાં રસ લઈને ચોતલા જીવનને ઉદ્યમી બનાવી શકે શ્રીમંત સરકાર તરફથી જેમ પુસ્તકાલયો, શાળાઓ જેને એવી બીજી જાહેર સંસ્થાઓ માટે પ્રત્યક્ષ કે સ્તરલાજ બીજી નાણાની મદદ કરવામાં આવે છે તેવી રીતે શ્રી ઉદ્યોગાલયોની ચોળના માટે પણ જો એવી મદદ સરકાર તરફથી આપવામાં જાહેર થાય તો એવા ઉદ્યોગાલયો સારી સંસ્થામાં નીકળી શકે.

પ્રયાગમાં મળેલ અખિલ ભારતવર્ષીય મહિલા કવિ સંમેલનના પ્રમુખસ્થાનેથી

❖❖❖❖❖ આજ્ઞાતા • સીમલી સુભદ્રાકુમારી ધૌલજી ❖❖❖❖❖

સ્પૃહિતમાં રવિનું સ્થાન ધણું ઉચું છે તે ઇર્શનિક, ઇતિહાસગાર, સમાજશાસ્ત્રી તથા ધર્મચાર્યનાં સિદ્ધાંતોને સુન્દર સચારાં લખાને સાધારણ મનુષ્યના હૃદયમંદિરમાં સ્થાપિત કરે છે, તેમના પ્રત્યે આપણી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરે છે અને તે એટલે સુધી કે આપણે તેમને પૂજવા લાગીએ છીએ.

ઇતિહાસગરોમાં રામ અને કૃષ્ણનું વાસ્તવિક જીવન ચાહે તેનું રમુજ હોય, આદર્શ કે અત્યંત સાધારણ; તેમના જીવન વિશે, તેમના અસ્તિત્વ સંબંધમાં પણ ઇતિહાસગાર સરેલ ઠરી શકે છે; પરંતુ વાસ્તવિક અને દુલસીદામના રામ, બ્રાહ્મ, સુરસાસ તથા મીરાંના કૃષ્ણ વાસ્તવિક છે; જેમના અસ્તિત્વનું રસદળ પુણેથી ભારતવર્ષમાં ઓડિશા અને બાંગ્લા સુધીના સર્વે પ્રેરણા આપી રહ્યું છે.

એવી રીતે જમતની ઉત્પત્તિ, અને વિનાશની જલ્દિ સપરવા, ગરજ, ઘર્ષ અને પરિણામની અટપટ, પ્રત્યક્ષ કે વિતાન્ત વિનાશનો કુસલ પ્રથ, તેવી જ રીતે પ્રકૃતિ અને માણની વિષ્ટ ભાગ એ સર્વ કવિની જાડુ બારી સેખિનીદારા એટલા સરળ અને માલ મલ ભય છે કે આપણે તેને સ્વયં સિદ્ધ સમજવા લાગીએ છીએ કવિ સંસારને કિંશણ આપે છે. ઇતિહાસગારનું કૃત સત્ય વા ધર્મચાર્યનું ઉપ દર્શવિધાન દેખાડીને નહિ, પરંતુ તેનું મન જલસારીને, હામીને અને મુક્તતાપૂર્વક રચાતીને. આજ્ઞાતાને મસોરી કરીને તે એમ નથી કહેતા કે આ

કોને તે ન કરે, તે એક નાની સરખી ઠાણી કરી દે છે અને આપણે સમજી જઈએ છીએ કે, આપણે શું કરવાનું છે. આજ ગરજે તો સંસારના હવમમ મધા ધર્મપ્રવર્તકોએ પોતાના નવીન સિદ્ધાંતોને, જનસાધારણના હૃદયમાં પ્રવિષ્ટ કરાવવાને માટે કવિની કમ્પનાનો આશ્રય લીધો છે અને નાની નાની ઠાણીઓની સહિ કરી છે મૌતમ ભૂરે, એમ કહ્યું, હમ્મારીતહે એજ કહ્યું, મદમદ એમજ કહ્યું અને આધુનિક મધ્યમના ક્ષમનન અને રામકૃષ્ણે પણ એમજ કહ્યું છે, માત્ર ધર્મચાર્યોએ જ નહિ પરંતુ ભારતવર્ષમાં તો રમુતિગાર, બિરજ્જર, ઇતિહાસગાર, જ્યોતિષી, ચોગી, ઇર્શનિક સર્વેએ પોતપોતાના સિદ્ધાંતો અને વિદ્યાને પ્રચાર કરવાને માટે રવિનાનો આશ્રય લીધો છે અને તે એટલે સુધી કે, અજિતશાસ્ત્રી, જે ભારત તોલકા પા રતીની વાગ કરે છે તેણે પણ *Meethaasasasasas* ને લીજવતીને કુંવાર ચડાતીને પાણિય પકાવેનું આપનેલ કરે છે આજના અજિતશાસ્ત્રીઓ પણ એ વાતનો સીંગાર કરે છે કે, લીલાવતીની ઘેરી આજ ઘસની જ્યોતેટ્ટી (બૂમિતિ) અને અજીતીની પદનિયી કાંઈક વધારે મનોહર છે એમાં શુદ્ધતા છે અને લીલાવતીમાં સ્પષ્ટતા છે.

જાતી રીતે કવિ જુડી જુડી વિચારોનો કુંવારચિહાર છે; જેના લાગણ પડીને સર્વનું રપ લીધી છડે છે. તે કેવળ કુંવાર ચિહારજન નહોતે તે સર્વમાં નથી સ્ફુર્તિ અને નવજીવનો મંચાર પણ કરે છે, તે

સત્યને સુંદર અને પ્રિય બનાવી દે છે તેનું કહેવું એ છે કે સત્ય જૂયાત પ્રિય જૂયાત ન જૂયાત સત્યમપ્રિય । ('સત્ય બોલવું, પ્રિય બોલવું પણ અપ્રિય સત્ય ન બોલવું) અને તે પોતાના આ મિદ્ધાતનો માનવીય મરતકની પ્રત્યેક ક્રિયામાં અક્ષરશઃ પાલન કરે છે.

સાહિત્યમાં જે રીતે કવિત્વ રચાન ઉચ્ચ છે તેવીજ રીતે કવિઓમાં પણ, મને વિશ્વાસ છે કે, ઓ કવિઓનું રચાન પુરૂષ કવિઓની સરખામણીમાં ઉચ્ચ રહેશે. કવિતા ધણુ અર્ધ ભાવપ્રધાન રહે છે અને ઓઓના જેવી માતૃકતા મુશ્કેલીમાં મળી શકતી નથી.

નારી હૃદયની વલના આપણે વાયુમાપક યંત્ર (બેરોમીટર) સાથે કરી શકીએ છીએ. જેમા નાનામાં નાનું પરિવર્તન પણ દર્શિત થાય, યથા શકે છે. ઓહૃદયની કામળ વૃત્તિઓ અત્યધિક સજગ અને સજીવ રહે છે. તેમની હૃદયવીણાને પ્રત્યેક તાર એટલો એ ચેલો અને કસકસેલો રહે છે કે તે વાતાવરણના સૂક્ષ્મતિસૂક્ષ્મ આધાતથી શું જાહેર છે. શરીરવિદ્યાન અને મનોવિદ્યાનના પડિતોનું કહેવું છે કે ઓઓની શરીરરચના અને મન પુરૂષોના કરતાં કાંઈક વધારે પશ્ચિમી છે.

પ્રેમ અને બલિદાન મનુષ્યને પશુની કાઠીમાંથી છોડાવીને દેવત્વના પદ ઉપર પહોંચાડે છે. પારસ તેજ છે કે જે સોહાને પણ મોતું બનાવી દે. અને તે આપણને ઓ ઓમાં મોટા પ્રમાણમાં મળી આવશે ઓઓના જેવો પ્રેમ અને બલિદાન કોણે આપ્યો છે ? ઇતિદાસ એવો સાક્ષી છે; ઇતિદાસ જ સુ પ્રત્યેક ઘરમાં તેમના પ્રેમ અને બલિદાનની કદાણી લખાવેલી છે તેમનું બલિદાન 'અવિચલન્ય અથવા' લાણીલરમાં સર્વસ્વ સ્વાદા કરી દેનારું નથી હોતું, પરંતુ તે

દિવસ અને રાત પ્રત્યેક ધડી, પગે પગ જીવનભર બલિદાન આપે છે; અને બલિદાન પણ હમતાં હસતાં આપે છે. દુનીયાના મોટા મોટા કર્મચોગી, યોદ્ધા નિદાન અને કલ્પિત ઓઓની રક્તિદાપિની સક્રિયતા મુક્તકંઠે સ્વીકાર કર્યો છે વિશ્વવિજયી નેપોલિયન સદા પોતાની માતાનું શુભચિન્તન કરતો રહ્યો અમર કવિ દાન્ટે, પોતાની પત્ની બીએટ્રીસ નો આભારી છે; દુસમીદાસની રામભક્તિની પ્રેરણા કરનાર તેની, પત્ની, હતી, લંહાનો વિજય. કરવાની, કામના સીતાને લીધે રામચરણના મનમાં યથા હતી. અને શ્રી કૃષ્ણને ગીતાનું તત્ત્વ શિખરાડનાર એ રાધિકાનો નિષ્કામ પ્રેમ જ છે. સમસ્ત માનવ જાતિ ઓઓની ગોદમાં પુજાઈ છે અને તેની આમળાને આશ્રમે જ ઉભી થતાં તેમજ ચાલતાં શીખી છે પુરૂષોએ જ એની ઘોષણા કર્યો કરી છે કે ઓઓ અરી રીતે દેવી છે, જેમણે આ મનુષ્યોને સ્વર્ગ બનાવી રાખ્યું છે.

હવે પ્રશ્ન એ ઉપસ્થિત થાય છે કે આટલું જતાં, હજી સુધી પુરૂષોના જેટલી અધિક સંખ્યામાં અને ઉંચી એણીની ઓ કવિત્રીઓ કેમ નથી થઈ ? કારણ સ્પષ્ટ છે ઓઓનું હજી સુધીનું કાર્ય એવું બીજું જ રહ્યું છે અને તેઓએ કવિતાનાં ક્ષેત્રમાં પગ પેસારો કર્યો ન હોય પરંતુ હવે ધીમે ધીમે તેઓ એ ક્ષેત્રમાં આવી રહી છે અને આ ક્ષેત્રમાં પુરૂષો તેમની સફળતા અને મહત્તાને સ્વીકાર કરવા લાગ્યા છે તે માટે અમે તેઓના આભારી છીએ.

સાહિત્યનાં ક્ષેત્રમાં ઓઓ આવે એ વાત આવશ્યક છે. ઓઓના સદયોગ વિના માનવસાહિત્ય સંપૂર્ણ નહિ થઈ શકે. એક પુરૂષ શાંકર અન્ન પુરૂષની હૃદયાનુભૂતિને સફળતાથી પ્રગટ કરી શકે છે. પરંતુ જ્યારે તે ઓઓની આનુ-

શૂનિને પ્રકટ કરવા ન્યાય છે ત્યારે તેને વિવેચ થઇ જઇને કલ્પનાથીજ માથે લેવું પડે છે. દાખલા તરીકે, સતિની મનોભાવના વધુનો ભક્ષામ અને માનાના વાત્સલ્યના પ્રશ્નો દ્વારા મલ્લિકા વર્ણનો બીજી કથાના જ રહેશે કારણ કે પુરુષ એ ઉદાત્ત આચર્યોને અનુભવ નથી કરી શકતા.

પ્રેમના ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓનું સર્વસ્વ એથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે પ્રેમના પૂનર્ગી પુરુષ કવિઓએ અને મુખામુસા બકતોએ પ્રેમના આનંદાતિ રેકમાં ઢૂબી જઇને પોતાને ઈષ્ટ દેવની પ્રેમચીનીના રૂપમાં જોયા છે. વાક્યમ સંપ્રદાયના કવિ, બકત કવિ રૂપકથા, તથા બની કલ્પાદિ એના ઉદાહરણ છે.

શબ્દને સામ્યારોએ રમાદમક વચન કહ્યું છે; કાષ્ઠ રાષ્ઠએ તેને સન્ન-સંગીત પણ કહ્યું છે. શબ્દનો જની સંગીત સાથે પણ ધનિષ્ઠ અનુષ્ઠ છે એ દષ્ટિએ જોઇએ તો કવિતાના ક્ષેત્રમાં સ્ત્રીઓને એક રવામાનિક સમય મળી ન્યાય છે જે પુરુષોને નથી મળતી. સ્ત્રીઓના સ્વભાવની કામગતિ તેમનાં શબ્દ અને વાણીમાં બહુવ છે. કણકંઠુ ચન્દ્રોને મધુર તથા મરગતના વચનું કાપ જાવરપ સ્ત્રીઓએ કહ્યું હતો. સંજોગ સાહિત્યમાં એનું મોટું પ્રમાણ છે. સકુન્તલાને તેની સખી સુત-દલા કહે છે, કાંઈક સ, ક, અને તેને રથાને સ, ઉ અને ક મૂળને સુત-દલાની મધુરિયા ઉત્પન્ન કરી દીધી. એજ રીતે કુબ્જ તે ક-દેવો કહેવાવાથી પણ કાષ્ઠ વન-ગામીન દરો મરની અદરડી બેઠવાસની બાગમાં પણ પુરુષોનાં કરતાં સ્ત્રીઓની બાગમાં અધિક સરગતા અને કામગતિ રહે છે પુરુષોની બાગમાં વધારે પાણું પાલિય જળાય છે અને સ્ત્રીઓની બાગમાં રવાન વિઠ સરગતા દેખાય છે એ જામદો પતિવિદોને અનુભવ છે અને પુરુષ

તથા સ્ત્રીઓની કવિતાઓની ગુમના કરવાળી આજ વાત સ્પષ્ટ થાય છે.

તેથી કુ તો ક્ષીણ કે કાંઈ નદિ તો શ્યામના વિષયમાં સ્ત્રી કવિઓએ પુરુષોનું અનુકરણ કરવું નહિ જોઇએ કવિતાનું જનન જટણું બાવમાં તેમજુ બાગમાં પણ રહે છે તેથી, સાદિય મમંજોએ કવિતામાં પ્રસાદ મુજ દોવો અત્યંત આવશ્યક માની છે થોડા સરખા ચન્દ્રોમાં કાષ્ઠ બાવ મા વરદનું ચિત્ર ઉપજાવવું એ પ્રસાદમુજ છે આ બાગતમાં ઉડુંના કવિ પ્રસાદમાત્ર છે ચાંચી સાદી બાગમાં તે મુખી ઉંડી વાત કહી ન્યાય છે.

કવિતા કલ્પની બાધા છે તેને માટે પાલિયની આચરવાના નથી એ જણ કહેવામાં મારું તાત્પર્ય એ નથી કે બાધા કે મોદવ તરફ ખાતજ બાપડું નહિ. માત્ર કહેવાની મતમન એ છે કે બાગને અસ્વાભાવિક જનારી રીતે ન જોઇએ નહિ તો જન મધુરજળની બાગા અને સાદિયની બાગમાં એકમ વધારે અતર મધ જરી કે સમારજ અનુભવાજ બાપલ સાહિત્ય મમજુ નહિ સો જેમ, મરગત અને વન-ગામીના સાદિય મમજમાં જન્મ છે.

બાગને મનોદારિંગી જનાવરા મારે અને પોતાની તક મેગવજ મારે ચન્દ્રોની ઉલ્લસ કરી એ ઉચિત નથી.

માધારજ પ્રાણો પર ચન્દ્રોને તોડી શોડોને કમને કાષ્ઠ કરી રોડો જેમ કે રાજડું રાવ, રાડ, રમ, રાધા, રામ કન્યાદિ એ પણ ઉચિત નથી. આ જાગતમાં કું મારો રેખિયા જદોને મતને રહેલ જણાવ છે.

કું મલ્લું કું કે સ્ત્રીઓના પ્રાચીન સાહિત્યમાં પણ ઉચો ઉચાર ન દેને જગદ્ર

આધુનિક કાલના શ્રી મહાદેવી વર્મા, શ્રી તોરનદેવી લીલી અને શ્રી રામેશ્વરી દેવી ચક્રારી ના ઉદ્દેશ્યે એક નવો યુગ ચમકાવી દીધો છે અને તે મણિજ્વલ જ્ઞાનવળ અને આશાપૂર્ણ છે. આ નામો 'મે' માત્ર ઉદાહરણ અર્થેજ આપ્યા છે. તેમનાથી બીજી સાદિત્યસેવિકા

આ છે જેનું કામ આજીવન ઉદ્દેશ્યવા યોગ્ય નથી.

મને વ્યાથા છે કે આ કવિ સંમેલન લેખિકાઓમાં નવું પ્રોત્સાહન આપશે અને દિન્દિના આ નિર્મોહી યુગમાં શ્રીઓની સૂતેલી પ્રતિભાને જાગૃત કરવામાં સહાયજૂત થશે.

મેટ્રિકની પરીક્ષામાં પાસ થતી કન્યાઓને ઇનામ

ચરોતર પ્રદેશની જે કન્યાઓ મુ'આલ્લ યુનિવર્સિટીની વા પુતાની શ્રીમતી માધીબાઈ દામોદર કાકરસી ડિ'ઈ મહિલા વિદ્યાપીઠની મેટ્રિકની પરીક્ષા આજી વરસે પસાર કરશે તેમને ચરોતર એન્જ્યુકેશન સોસાયટીને મળેલાં શ્રીફળવણી વિષયક ટ્રસ્ટફંડમાંથી રૂ. ૧૫૦૦ ઇનામ આપવામાં આવશે. માટે એવી કન્યાઓએ પોતાનું ગામ ને તાલુકા, પોતાની હાઇસ્કૂલ, મેટ્રિકની પરીક્ષાને નબર, પરીક્ષામાં મેળવેલા ગ્રાજી, પોતાને જોઈએ તેવા પુસ્તકોની ખાદી અને પોતે વાગળ અભ્યાસ કરવા છતાં છે કે કેમ તે વગેરે જણાવી જીન માસની ૩૦મી તારીખ સુધીમાં પોતાના પૂરેપૂરા સરનામા સાથે જમને અરજી કરવી.

શ્રીફળવણીનાં ટ્રસ્ટફંડ માટે સોસાયટીની મદદ

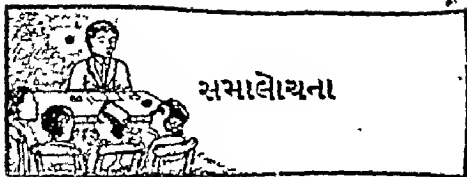
ચરોતરમાં શ્રીફળવણીને જીતેજન મળે તે હેતુથી સોસાયટીને ચાર પાંચ ટ્રસ્ટફંડ મળ્યાં છે. પશુ સોસાયટીને થયેલા રૂ. ૫૦,૦૦૦ (પચાસ હજાર)ના દેવાનો ન્યાં સુધી નિઃશલ થાય નહિ ત્યાં સુધી આ આર્થિક મંદીના યુગમાં જે શ્રીફળવણી માટે ખાસ જોઈએ તેટલી મદદ ન મળે તો નવીન પ્રવૃત્તિ દ્વારા ફરી શકાય એમ નથી. એટલે શ્રીફળવણી માટે મળેલાં ટ્રસ્ટફંડોના વ્યાજનો ઉપયોગ મેટ્રિક થતી ચરોતરની કન્યાઓને રૂ. ૧૫૦૦ ઇનામ આપવા ઉપરાંત નીચે પ્રમાણે કરવાનો તા. ૧૯-૩-૩૩ને રાજ મળેલી સોસાયટીની નિયામક સભાએ ઠરાવ કર્યો છે:

“ ચરોતર પ્રદેશમાં શ્રીફળવણીની વૃદ્ધિ થાય તે માટે દરેક નાર્તા મોટા ગામમાં શ્રીફળવણીનાં ખાસ ફંડો રચવાય તે ઇચ્છવા યોગ્ય છે. માટે જે કોઈ ગામ પોતાના ગામની શ્રીફળવણીને જીતેજન આપવા ઓછામાં ઓછા રૂ. ૧૫૧૭ સોસાયટીને ટ્રસ્ટફંડ તરીકે સોંપવાનું સ્વીકારશે તો તેમાં સોસાયટી શ્રીફળવણીને માટે મળેલાં ટ્રસ્ટફંડોના વ્યાજમાંથી બીજા રૂ. ૧૦૦૭ ઉમેરશે અને તે કુલ રકમનું જે તે ગામનું શ્રીફળવણી ટ્રસ્ટફંડ ઇક્સાઈડ રાખશે અને તે ટ્રસ્ટફંડનું વ્યાજ જે તે ગામે ખર્ચવાની સોસાયટી બ્યવસ્થા કરશે ”

ઉપરના ઠરાવ પ્રમાણે જે ગામ, બંધિત યા મંડળ પોતાના ગામની શ્રીફળવણી માટે ઓછામાં ઓછા રૂ. ૧૫૧૭ આપવા ઇચ્છા રાખતું હોય તેમણે તરત જ તે સંબંધી જણાવવું. આ પ્રમાણે મળેલા ટ્રસ્ટફંડને કોઈ પશુ બંધિતનું નામ આપવામાં આવશે નહિ

ચરોતર એન્જ્યુકેશન સોસાયટી,
આજીવન, તા. ૧૨-૪-૩૩ }

આશાબાઈ ન. પટેલ,
મંત્રી, ચ. એ. સોસાયટી,

समालोचना

માણી કલકત્તા: રોજિત શ્રી પાવેલીનાઈ
આપણે, અનુવાદિશા: શ્રી મોમનીબેન મહાપાત્ર,
મહાપાત્ર 'પ્રસન્ન' નાથિય, અમદાવાદ;
આદિ આના

“પ્રસ્થાન” કાર્યાલય તાજી પાઠ પઠી સરસ્વતી મંથનમાલના મોર્ચા વર્ષના પ્ર ૩-૪ તરીકે આ પુસ્તક પ્રગટ થયું છે અને એક રોચણપણ જોડેનની એ છપ્પન પાઠ્યો દોષ આપણી આશ્ચર્યચકિત ના છપ્પન પાના અલગ સાહિત્યમાં પડેલા સાચા ઉમેરો છે જે શ્રીમતી પાર્વતીબાઈ મહાપ્રભુજી સમાજના એક સમાજ સેવિકા તરીકે ધર્મી અભિજ્ઞાં છે તેમજ પદિચ્છ આ રીતે પ્રજાતને કાવચ માટે એક બીજા દેશ સેવિકા શ્રી શ્રીમતીજીને દેવદેવ થઈ એ નિશ્ચ આનંદની વાત છે શ્રી શ્રીમતીજીને તથા શ્રી આત્મીય પુસ્તકો આપણને મળે એવી આશા રાખી આ પુસ્તકને સ્વીકારવા બસ વધારી દેતે એવી આશા રાખીએ છીએ.

જાન્યવારી ૨૦૧૭ સુધીના બેંક દરો
અંગ્રેજી, અક્ષરો અને રૂપિયામાં ગણતરી
પરિશિષ્ટ

‘અબ્બો જીતે’ ની કોઈ વિનંતીમાં મુલાકાતી
મુબતના નરપુત્રના અધિકારી હાજરો આગેને
આ નાનકડી રણા શબ્દચિત્રોને અનુદા આપે
પ્રપ્ત અને નીચા રાજા પ્રમુદ સેના
પ્રેમ વિગતોમાં આનંદ છે. ‘સંગ્રહ’માં
શ્રી. રેણુકા પાસેથી મિ. મુબતે રમિત રીતે
આ શબ્દોને વિસ્તૃત પરિચય આપ્યો છે શ્રી.
મુ. રેણુકાના મુદ્દાઓને નાની પુસ્તિકાને કાઢે
મુબતે છે.

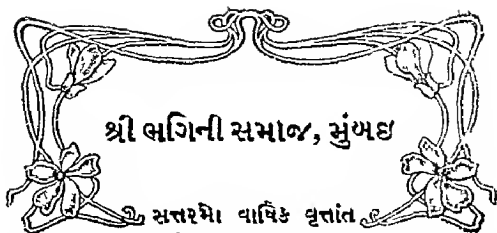
મધ્યમિત સાગ્રામિં સિદ્ધિય વ્યવતિએ.

સેનાના બી. જિન્નમણ, પ્રમોશન બી. હાલિયામણ
પ્રમોશન મંદિર, બાબનમર મુલ્ય આઠ આના

સિદ્ધાંતો મારે વિરસવાયો “ પદ્મ ”
 સખ તુભાવમા અત્યંત પ્રશસિત છે, એ માનુસ
 તીર્થ” કામેા મારે તાલાયો અગ્રાવ તે સિદ્ધાંત
 બની બેસે છે સિદ્ધાંતની વિવિધ પદ્ધતિઓનું
 કે મેના યાજ્ઞવલ્કે અને જાણ જ્ઞાન ન દોષ એવા
 માનુસોને ઠાકરા અજ્ઞાનનું કામ વિપદા સોંપાય
 છે આ પરિસ્થિતિનું કારણ એટલું જ છે કે
 આપણે માની લીધું છે કે અજ્ઞાનવાળું કામ, વિપ-
 દા અજ્ઞાનનું એ જલ્દી થોડું કામ નથી વસ્તુતા
 આપણી એ માન્યતા બિટી છે અજ્ઞાન અને
 અજ્ઞાનનાં આપણે એમાં જલ્દી થોડું તાજવત છે
 સિદ્ધાંતની કળા અને પદ્ધતિ અજ્ઞાનના માનુસના
 એ કામ કરી રહે, અજ્ઞાન માનુસો ભાગ્યના
 મલક પર થોડા કાર મૂકી તેને વિચારવાને
 બાકી રાખી નામે એ પદ્ધતિઓ પ્રાપ્તિ
 યાજ્ઞવલ્કે અને કેવલ પ્રાપ્તિ દોષ રહે તે શી
 વિનુકાષ આ પ્રશ્નમાં બતાવે છે શી વિનુ-
 કાષને બાલમનસને અજ્ઞાન અને સિદ્ધાંત
 પદ્ધતિઓને પદ્ધતિ-બાળે એકાં કર્યા છે કે
 આ પ્રશ્નમાંથી સિદ્ધાંતને તેમજ માનવીને પદ્ધ-
 તિનું અજ્ઞાન મળે.

श्रीता बेजा श्री न. लुत्त व नंद व
 मोरारी प्रसाद की जन्मदाय वि. ३३३
 दशमभिर वि. ३३३, बंगाल, मूल. ०-१-०.

શ્રી સચ્ચંદ બાલચંદ મ.વ.નંદ કરમાં કૃપા
વર્તીને પ્રેમ મળે આ પ્રેમ! તે મળવામાંથી
શ્રીમદ્વેદ્ય દર્શનને લખ્યો આજ જાણીને કૃપાથી
અને પ્રિયિતે શ્રી ભોલી દેવી અને સદા સુખ
દેવિમાં જાણે છે શ્રી. દા.માની લખા અને વાત

ભગિની સમાજની સ્થાપના સ્વ. ગોખલેના સ્મારક તરીકે તા. ૧૧ મી ફેબ્રુઆરિ ૧૯૧૧ ના દિને તેમની પ્રથમ પ્રવચ તિથિએ યથા.

સમાજનું ધ્યેય સ્ત્રી જ્ઞાતિદાસ, રાષ્ટ્રોન્નતિ સાધવાનું છે. અને તે માટે દિદમા વસનાથ તમામ દિદીઓ તરફ બાવુભાષ રાખનાર આ મંડળ છે. સમાજના સભ્યોએ સીને તન, મન અને ધનથી મદદ કરવા પ્રયત્ન કર્યા છે. આદાય, ગ્રહણીય અને જ્ઞાન પ્રચાર માટે વર્ગોદારા થોભા અને ભાષણોદારા મુલાકાતો અને સમેલનોદારા અનેક વિધ પ્રયત્નો ડેક ડેમણે કરેલા છે.

સકલ સમયે સહાયતા નિયમરે ભગિની સમાજ પ્રમી અને છે, અને એ પ્રમી અનુસાર દેશના જુદા જુદા ભાગમાં જુદી જુદી વખતે સમાજે પોતાનો વતિક્ષિત ફાળો આપ્યા છે.

મયા વર્ષની ૧૬ મી ફેબ્રુઆરિને દિને સ્વ ગોખલેજીની સંવત્સરી નિમિત્તે ડો. જીવરાજ મહેતાના પ્રમુખપણા નીચે શા. વૈકુઠસય મહેતાએ ગોખલેજીના જીવન વિષે બે બોલ કર્યા હતા.

તા ૨૦ મી જોજ ૧૯૩૨ દિને વાર્ષિક સમા બોલાવી હતી જેમાં નીચે પ્રમાણે કામ-કાજ થયું હતું,

- (૧) બે વર્ષનો ટુંકો હેવાલ રજુ થયો હતો.
- (૨) હિસાબ મજૂરી માટે મૂકાયો હતો. (૩) નવું કારોબારી મંડળ નિમાયું હતું.

શા. કરસનદાસની દરખાસ્તથી અને શ્રી. રસીક બહેનના ટેકથી ૧૯૩૨ની, સાલ માટે નીચના બહેનો કારોબારી મંડળ નિમાયું હતું.

પ્રમુખ સી જયશ્રી બહેન રાયજી, મંત્રી-શ્રી. લીલાવતી બહેન લેન્કર; સદસ્ય-શ્રી-સી. ભક્ષજી બહેમ ધીઆ, ખલતચી-સા. ચારદા બહેન દેસાઈ, સભ્યો-સા. દંસા બહેન, સા. જર્જિલા બહેન કાનુભા, સા. રોની બહેન, સા. મુદીકા બહેન શ્રી સાકરબહેન અને શ્રી. બસુબહેન ઘોડવાળા.

ઉપરી દરખાસ્ત રજુ કરતાં શા. કરસનદાસ બોલ્યા હતા કે સીઓ સીઓનું કામ ઉપાડી લે અને પ્રધેાની જરૂર ન પડે એવું કુ ફેલાવે વર્ષોથી ધ્રુષ્ટતા હતા. આટલા વર્ષો ભગિની સમાજના કારોબારી મંડળ ઉપર ભાષ્યો હતા. પણ આ વર્ષે બહેનોની જ કમિટી નિમાઈ તે બધી મને બધું હર્ષ થાય છે નવા કારોબારી મંડળને એમના કામમાં કુ ફેલે ધ્રુષ્ટ થ'

સમાજ પાસે આવું ખર્ચ માટે પૂરતી રકમ નહિ હોવાને લીધે ખર્ચમાં કાપકુપ કરવા માટે સોસાયટીના મકાનમાંથી સમાજની જોડીસ કાઢી નાખવી પડી. સોવામ હીર ભગિની સમાજથી કુટુંબ પાડવામાં આવ્યું અને એ ફંડની રકમ રૂ. કરસનદાસને સોંપવામાં આવી.

આધીજીની જયતિ તા ૨૭ મી અક્ટોબરે જનવાજ હતી તે વખતે પ્રમુખ લેડી કૃષ્ણાગીરી સેતલવાડ હતા વક્તા સર લક્ષ્મીભાઈ સામજીદાસ હતા આ પ્રસંગે દરીજનના બાળકોએ સંવાદ તથા ગાયનોથી સલાસદોના મન રત્ન કર્યો હતા. લેડી લક્ષ્મીભાઈ તરફથી રૂ. ૫૦૦૦ ની રકમ મળેલી છે. જેના બ્યાજમાંથી અરીજ બહેનો પોતાનો અભ્યાસ ગ્રાહ રાખી શકે તે માટે તેમને સોલ-

રશ્મિ આપની એમ નહીં થયું' છે તેને લેઈ
હવેમીબાઈ સોહરશ્મિ એવું નામ આપરામાં
આનંદે છે. આ ઘર સાથમાં ૧૮ ૧૫) ની મારેતી
સોહરશ્મિ બનિતાવિઆમમાથી કવેની શાખાની
પરીક્ષામાં પાસ થયેલાં જેટલે તારા ઉકરને આપ
વામાં આવી છે. તે જેટલે રિક્તીની લેઈ ધરતીન
રાસેઆમાં મુલવિજાનના અબ્દાસ માટે કવલ છે
તેમજ આસિત રશ્મિ પાંચની એ સિખરસિયે
એ અસજ જેટલે-સોહરાબ આજનાં તથા
જતાબાઈ પાસને વચ્ચે પ્રથમિક સિદ્ધાનને લાગ
ખળે તે માટે આપવામાં આવી છે.

શ્રી. બપુજીને ચોટાળા તારથી રમુછેલ
ગુલનખી બે એતરાએ સમાજના હવેલા મારે
મજાનાથી સમાજના હવેલા પાર પાડનારુ વધારે
સાલ જની સાથુ છે સમાજ એમની આ ઉદારતા
મરિ એમનો સદર્પ આજાર માને છે આ નવ
વ્યવસ્થા થાં સમાજે પોતાની પ્રગતિએ અપરો
ઉ. આદિ વર્ષેમાં જાંધી સંપાદ નિગિતે સમાજના
સકોએ પેર પેર આગીની ફેરી જી (૧૯૦૦૦)
સાલ દલરની અપી વેચી હમી, આમ આ વર્ષે
સમાજમાં નવ નવતિ આવી છે

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଂସ୍କରଣ

મધ્યમચર્ચા બંદોબસ્ત સાધતે બચાવે સમ-
કર્તા સુરુષીય કરવાની પ્રયત્નશીલતા તરે છે
તરણસના વખતને ઉપયોગ વાચ અને સાદે સાહે
કેવી કમ્પ્યુટીંગ મળે તેમ જામ કરવાની રચના
પાસની સરવા છે. જેની કે મોડ્યુલેટ પાસીવની
ખાસીની સરવા અને ચમકેતી પાસીની જી
ક્રોચકલ

અમિનિસમાજ પાસે ચાલેલના દીકરા મહો-
લ્લર પ્રસંગે જોઈ શકે છે તેના જ્ઞાનમાયો અગ્ર
જોઈ જીવોવલ્લ મેલ્લમો શરોમારી મંદેલે શુભ
કોઈ છે. જોઈલેલે પાશપાશા અપ્રમલ્યની બેલેલે
મલ્લમ અપ મો જોઈ જીવોવેલી શુભલ શર મો
મારી છે. જોઈ શુભલ, શુભલ, શુભલ, શુભ
અપ મો પાશ શુભલ શુભલ શુભલ શુભલ શુભ
જોઈ શુભ શુભ શુભલ શુભલ શુભલ શુભલ શુભ

મહેનતાથી સમાજ વચ્ચેથી આપવામાં આવે છે. મધ્યમ વર્ગની પત્ની બહેનો આ જીવોત્તરદાતા હતા તે છે આશરે ૫૪૪થી વીસ બહેનો આનો હાથ છે છે સી. મધ્યજલદેન ધીયા તરફથી જીવોત્તરદાતા સલામનાર બહેનને શા. ૧૨) માસિક આપવામાં આવતા હોવાથી જીવોત્તરદાતા કામને બહુ મદદ મળી છે તેને અને વર્ગે પણ થાય છે. અને તે કદે મધ્યજલદેન તથા કુલકારે ૩ થી ૫ વાગ્યા સુધી હોય છે. એ વર્ગેમાં શીખવત, કારીગર, તાલ તથા વિનાશમ શીખવવામાં આવે છે સરે- રક ૧૦ બહેનોની દાખરી રહે છે પાંચ વિ- વરજી સીમે પણ બહેનો ૫૪૪થી કરી હતા છે આ બહેનો સરે ૩૬૬૭ના હેપ આ સંસ્થાનામાં કામ કરવાનું એમને બહુ સરજ પડે છે. સી. મધ્યજલદેન તથા સી. ઉર્મિદાબહેન આ વર્ગેની બચરના સાથે છે

ଅନୁଗମ୍ୟ

આ સંપ્રદાય બંનેને ખૂબ પ્રસન્નકારક લગા
વાચન થયું, રાજવામાં જાગ્યાં છે નામનાથ
બંનેને ખૂબ હસેલાં કે કોઈ નવાના કાપી પ્રસન્ન
દેખે છે અને સમાચાર બંનેને પ્રસન્ન: તે કદ
જ્વાળી મુઠ છે આ બંનેનો લાભ થયું સારો
લેવાય છે સૌ જ્વાળાને મનુષ્ય પ્રસન્નકારકની
અવસ્થા બનશે છે.

શ્રી. અમુકેન યોગવાય તારાની જગા મળી
એસે બધા સમાસોનુ કો ઠમેલન તા ૧-૧૧
-૩૨ ને દિવસે ૩૨૨મા આનુ' હનુ. મોકમેલ
વરિષ્ઠા સર્વોચ્ચા ભુદા ભુદા વિવેકે ૫૧ શે
૩ મી. સુદની કો આજનમાજા શાનદર્શા
આવી હવી આ ભાવજો મુલ્યોદીમા ભર્વા દર્શા
બને પગ સજ મુદેને કોને શામ ઝીમે હને

સર હરિજીવ જીભ કાઢીને બીજા વિશે
સમાજના મદને વિચાર મહાબોલ કોલ અને
મદને આ બીજા સંતે પાસે આવતું નથી મેરો
મદ રહિયો જરૂર આપારને લખ્યો આબો
હોલ

અત્યંત મંદીર પ્રવેશને અગ્નિ ચાલી
જાણે છે અદિત્યે હૃદયને જાણી શકે

મુંબઈની બધી સંસ્થાઓના આસરા હેઠળ ભરા-
એલી બે સલાઓમા સમાજે સક્રિય શામ લીધી
હતી, તેમજ ડૉ. મુખારાવનના મંદીર પ્રવેશના
ખરડાને અનુમોદન આપનારો એક ઠરાવ તાર
દ્વારા વાઇસરોય પર મોકલી આપવામાં આવ્યો
હતો.

સમાજની આઠાસાઓ ધણી મોટી છે. સમા-
જને ખુશી જન્મા મળે તો બાળકોને રમત ગમત
તથા તેની સાથે જ્ઞાન મળે તેવી થીજના ચર્ચ
ચક્રે, સમાજના બંદેનો જલોત શીખી તેમણી
કમાળી કરી ચક્રે તે માટે તા. ૧લી જૂનથી
રા પ્રાણચક્રે જોધીને માસ્તર તરીકે રાખ-
વાનું નક્કી કરવામા આવ્યું છે આ સાથ
રેલમ તથા જરીવું ભરતકામ, ચાપડીઓ બાધવાનું
કામ, ફેટવડી વગેરે ધણી નવતરું કામ નહિ છે.

મુંબઈ જન્મા માટે મોટા રહેઠેમા બંદેનો બદાન
રમામણી કમાવા માટે આવી હોય તેવી બંદેનો
મટિ રહેવા તથા ખાવાપીવાની સમજકવાળું એક
અદ હોવું જોઈએ એમ સમાજને લાગે છે બે
કોઈ સાથ અથવા બંદેન આને માટે પૈસાની
સંજીન મદદ કરી ચક્રે તો સમાજ કામ જપાડી
લેવા બદ આવડે છે.

આભાર

સમાજને હિંદ સેવક સમાજના મકાનને
હોલ વાપરવાને માટે તથા જુન ભાડાથી સમા-
જની એકીસ રાખવા માટે સભ્યોનો આવ્યાર મન-
વામાં આવે છે. શ્રી. બચુબહેન દોરજળાને
સમાજને જોરદારો વાપરવા આપ્યા તે માટે

જુદા જુદા વક્તાઓ પ્રી. જોશી રા. વેકુંકશય
મહેતા, પ્રી. યાદ રા. જયમુખલાલ મહેતા તથા
બીજા જે જે લાકઓ તથા બંદેનોએ સાપણો
આપ્યા તે માટે.

ઓટીટર—એસ બી. બીલીમોરીઆએ કંઈ
પણ મહેનતાણું લીધા વિના સમાજનો હિસાબ
તપાસી આપ્યા તે માટે,

કેટ અપનારનો આભાર

સૌ વિમળાબહેન સેતલવાડ તરફથી કબાટ
માટે રા. ૫૦) મળ્યા તે માટે.

સૌ. જયાબહેન કાનુયા તરફથી કબાટ માટે
રા. ૫૫) મળ્યા તે માટે;

શ્રી પ્રામણ હરીઆણી તરફથી રૂ. ૧૦૦૦)
મળ્યા તે માટે

સૌ હંસાબહેન મહેતા શ્રી સાબરબહેન, સૌ.
સારદાબહેન દેસાઈ, સૌ. વિમળાબહેન સેતલવાડ.
સૌ અચળબહેન ધીખા, સૌ જંશુબહેન રામદાસ
વગેરેનો પ્રસ્તુતો માટે રકમ મળી તે માટે.

સમાજ તરફથી તૈયાર કરવામા આવેલો માલ
વેચવાને માટે સમાજની એકીસમાં તેમજ ગુજ-
રાતી સી સહકારી મંડળ તરફથી વ્યક્તા રહેર
પર રાખતામા આવે છે.

સૌ જયગ્રોબહેન રાવલ (પ્રમુખ)

શ્રી. લીલાવતીબહેન બેન્કર (મત્રી)

સૌ અંબજીબહેન ધીખા. (સહમત્રી)

ઈનામી પ્રશ્ન

અંક ૬૬ ક્ર. ચરચિત્રની

(૧) મીસીસ કાન્સીસ પરખાન્સ વિષે શું જાણો છો ?

(૨) પત્ની સાદિયના ઇતિહાસ મુજબમાં સરોધન કરતાં બદેન સમુદ્ધમાં યોગ્ય માલિકી આપો.

આ બંને પ્રશ્નોના જવાબ એપ્રિલની ઓજસવર્ધાથી મળશે.

હરિશ્ચંદ્રમાં હાખલ થયાં ઇટેની શરતો

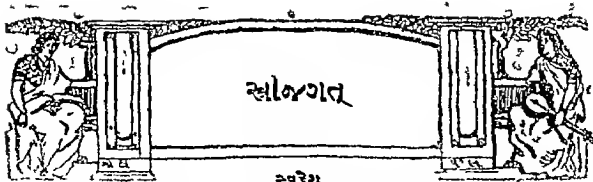
(૧) આ ઉખાણાની દરિશ્ચંદ્રમાં માસિકના દરેક સ્ત્રીમાદક તેમજ ને બદેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ ચકરો. ઓખાણાના કુટુંબની ઓખા પછી આ દરિશ્ચંદ્રમાં ભાગ લઈ ચકરો. (૨) જવાબ લખી મોકલનાર પોતાનો માદક નંબર અવશ્ય જણાવવો માદક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો દરિશ્ચંદ્રમાં નામ હાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક મહિનાના ઉખાણાને જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં જમતે મતે એવી રીતે મોકલો આપવો. (૪) તત્તીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાયો. કંઈ પછી સગાઈ જવાબ કે પરિણામના વ્યાખ્યાની-જેરવ્યાખ્યાનીપણા વિશે વાંચો લઈ ચકરો નહિ. (૫) આગ પોરદગાડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) દરિશ્ચંદ્રના જવાબ માધે માસિકને લખતો કંઈ પછી જાતનો પત્રલખવદાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો દરિશ્ચંદ્રના જવાબના માડે ચિતાલ બીજા મંગળમાં કરવો.

શુશ્રુષાની માસલ પરિણામ

શુ	ક	મા	ર	સ	શ	જી	ની
મ	ન	ન					
ન							
	નિ						
	તા						
નિ							
સ	સ	ના					
ક	વ	ચિ	ત્રી				

આ પ્રશ્નના કુલ ૧૨ જવાબો જાણ્યા હતા. તેમાં ત્રણ પાંચમી કરતો લખ કરતાં હોવાથી તપાસવા નથી. પાંચ જવાબો ખોટા છે. ચાર જવાબો સાચા છે. તેમાંથી (૧) મી રેડુ બહેન આ-જીજી આપવાને ઇનામનું પુસ્તક "સોજા મંદર વાનાંજી, ભાગ ૨" આપવામાં આવે છે ને તેમણે બહી જાનાની રીજીએ મોકલી મંગાવી તેડું. જાણનાં ત્રણ બહેનોનાં નામ નીચે મુજબ છે. ઓમની બહેનો (૨) દીપાબર્દન કે. મોદી, (૩) સરલા દીપનરામ (૪) પ્રમા-બની નં. પરેશ.

એનો માદક ન હોય—મહિના ૨૬ ન દેવ તેવાં કે ૪ ને ૨ જણની દરિશ્ચંદ્રમાં ભાગ લેવા ઇનામનાં હોય તેા તેમણે શેવના જાણ લાઈ જે જાનાની રીજીએ બીજી કંપન ચોખવાની બદે નથી વનો, "સુલુસ-દરી"

સ્વરેશ

પતિદેવ ! યદુ સાદુ નામના મહારાને,
ચોતાની પત્ની અનીતિને મારો' ચડી જતાં
હરેશ્વરને તેવું ખન કરવા માટે મુ'બઈની વડી
અદાલતે જન્મદીપની સજા કરી છે

સ્વેચ્છ-સંઘડીના લેખ (૧) મુ'બઈમાં બાર
વર્ષની એક છોકરી બાલબાલ મોતીરામ સગડીથી
દાંડી મરણ પામી. (૨) કમ્પાન્ય નામની
મુ'બઈમાં કામાડી પુરામાં રહેતી ૪૫ વર્ષની બાલ
દાંડી મરણ પામી. (૩) બાબીબાલ મોતીરામ
નામની એક સ્ત્રી સગડી પર શાધતાં દાંડી મરણ
પામી. (૪) વાલીબાલ નાથાલાલ નામની ૧૫
વર્ષની છોકરી બતોથી સાદી સળગી જતાં દાંડી
મરણ પામી. (૫) રનાબાલ દાલાભાઈ નામની
એક મુ'બઈમાં સામીને છેડો દીવાને લાગતાં તે
સળગી જવાથી મરણ પામી. (૬) મુ'બઈમાં
ચોધારી મહેલામાં રહેતી બાબીબાલ કમ્પાન્ય
શુભાપર શાધતાં દાંડી મરણ પામી

એકપર બીજા: દરિપ્રસાદ નામના ૧૬૫૪ના
છોકરા ત્રણ વર્ષની વયે પરવશો હતો. તેની પત્ની
અત્યારે આસને ૧૫વર્ષની વયની જીવતી છે છતાં
દરિપ્રસાદના બાપ રૂબી નામની ૧૪ વર્ષની છોકરી
સાથે તેને ફરી પરણાવવા મામતો હતો. આથી છોકરી
અને છોકરા બન્નેના બાપો સાથે અમદાવાદમાં લેડી
વિદ્યામૌરી નીકડે જઈને વાલ પાસે મળકેલ
લઘુ લખ અટકાવુ હતું.

બાલ લગ્ન સાથે પ્રતિષ્ઠા. (૧) સ્વેચ્છ-
સંઘડીના સરકારે છોકરા છોકરી અવકાશ ૧૮ અને
૧૨વર્ષના થાય તે પહેલાં તેમનાં લગ્ન કરે તે
સિક્કા કરવાને કાયદો કર્યો છે. (૨) શારદા
કાચદાની વિરૂદ્ધ જલ્લ કરવા માટે કરાંચીમાં ૪
જુલને ૩૬, ૪૦ના ૩૬ થયો

આપવામાં (૧) ગુજરાતના નજીવ કવિ
શ્રી કવેરચંદ મેઘાણીના પત્ની શ્રીમતી દમયંતીબ-
હેને જાતે ચરીર, ઉપર વ્યાસતેલ છાંટી દીવાસળી
સળગાવીને આપવાત કર્યો છે શ્રી. મેઘાણી ઉપર

આવી પટેલી આ આપત્તીમાં અમે તેમના તરફ
દીલસોજી દાખવીએ છીએ. (૨) મુ'બઈમાં દર્શ-
નાબાલ મદાવીરપ્રસાદ નામની પરરેશી સ્ત્રીએ
સામુના ત્રાસથી કંટાળી નજ સાદી પર વ્યાસતેલ
છાંટી, તે સળગાવી મૂકી આપવાત કર્યો હતો.
(૩) એક બહેને મુ'બઈમાં પતિએ કપડા
આપતાં ચોતાના ચોરડાની બારીમાંથી નીચે
નખાવી મૂકી આપવાત કર્યો હતો. (૪) નાદુરસ્ત
તબીયતને અંગે કંટાળી નજ મુ'બઈમાં દીવાનીબાલ
નામની ૨૫વર્ષની સ્ત્રીએ કપડા ઉપર વ્યાસતેલ
છાંટી તે સળગાવી મૂકી આપવાત કર્યો હતો

પારસી બાલુ વડોલ' નામપુર યુનિવર્સિ-
ટીની કાયદાની પરીક્ષામાં મીસ જે આર કામા
(સર ફીરોજશાહ મહેતાના પોતી) ફેલોશિપ
નીવર્યા છે આ પ્રાંતમાં તેઓ પહેલાન બાલ
ધારાસાઓ છે.

યુનાની સ્ત્રીઓનો વિરોધ' યુનાનાં દિ દી
સ્ત્રી મંડળના આશ્રયે મીસીસ સરલાબાલ નાય-
કનાં પ્રમુખ પદે મળેલી સભામાં નવાં બંધારણમાં
સ્ત્રીઓનાં સ્થાન વિષે ચર્ચા થઈ હતી. મુ'બઈમાં
મળેલી ત્રણ પ્રમુખ સ્ત્રી સંસ્થાઓની પરિષદે
કરેલ બહામણે સ્વયંચાલે મંજૂર કરવામાં આવી
હતી. સભામાં બાર પૂર્વેક જાણવવામાં આવ્યું
હતું કે કોમી એકતાના ભાવે સ્ત્રીઓને મળતા
મતાધિકારના કરતા તેઓ મતાધિકાર નહિ લેવાય
પરંતુ કરશે બહાલ પેપરમાં કોમી મુ'બઈ અને
લાલો ઉપર સ્વાયત્તા પ્રતિનિધિત્વ અને મતાધિ-
કારની પદ્ધતિ જાણવામાં છે તે બધી રીતે હિન્દી
પ્રજાની પ્રગતિને અને ખાસ કરીને સ્ત્રીઓની
પ્રગતિને હાનિકારક છે સભાએ વધુમાં એમ પણ
બહેર કહ્યું હતું કે સમુદાય મતાધિકારની પદ્ધ-
તિની તેમની માનવગી માટે સ્ત્રીઓ એક સાથે
સંધીને હોયેલી છે અને તેમણે કોમી મતાધિકારને
વિરોધ કર્યો છે, કારણ કે તેથી હિન્દુ સ્ત્રીઓની

સુકા કોજીના કોમીવાઈનું કોર કાલક વધતો
જાય રહે છે. "

આવ વર્ષની બાણા-આવા ૧ દિલીની
નિહોરીયા નવનવાનો નસીવ સુખીએ-ડેડ મી-
સીસ એ. રોકેલ ' નસીવ નસીવ ' માં નીચેનું
કોઈ વર્ષને છે " થોડા વખત કપર સાવરજની
એક બાળાએ પૂરેપૂરા નવ મહીનાના એક બાળાને
નમ આપો. હવે. નમ વખતે બાળાનું વખત
૪ સ્તર એક હવે. બાળાઆવા બાળાને કોઈ
રહી છે એ માસ પછી બાળાનું નમ ૧ સ્તર
એક વધુ હવે. દિલીની કેમ એફિસરે બાળા-
ની વધ બુનિસિપલ રાસરમાં ખાતી કરી
હતી. કોઈનો બાપ વધ એ વધ કામો રોવાનું
નજીવે છે.

દિલીની કોઈ સલામ દિલી પ્રાતની કો-
સલામી કરી વાંચે સલા એફિસરની વા. ૪ થી
એ દિલીમાં થોડી મેકસાનો પ્રમુખને મળી હતી.
થોડી મેકસી સલામા સલામીનો સખા વધારવા
વિનંતિ કરી હતી. અને થોડી કોઈને કોઈને,
કન્ડક્સ કોઈને, અને થોડી કોઈને કોઈને એ
વધુ સંસ્થાએને બવલા બનુમવધી ગ્રીસકને
મદદ કરવા બજાનું હતું. મીસ પીલકને કોઈને
૧૫૦૦૦૦ હતી તે બાદ એ મેડીસ વેનેડે બાલિ
કોઈને વિરે સલામ કરી હતી

કુમારી પ્રકાશવતી નેમ: દિલી બુનિ-
સીની કન્ડે મીસકા પરીસલા પ્રવમ અવવા
મદદ આ બદેને સોનાનો આદ અને સરકારી
વિખરતિ મર્ગા છે.

બાળાની વિમાની કોઈ કમમ ખાતેની
બંધાવ ફાઈવ કલના 'એ' કાઈસની પરીસલા
મીસ કુમા કુમાલ કુ. ૧૫૫૫માં તિલ મેકસી.
તેમને એ લાલીમ કોનાર પટેલને બંધાવ બદેને
છે. બાદ તેમને કુનીયાની કુમારીને નવા છે
તેમના પ્રવાસની થોળા કરવા માટે સ્થપિત
સ્થાપનાવાના પ્રમાન અને વિવિધ રી-ક્રમ
કોઈના કોઈને એક સ્થપિત સ્થાપ છે.

બાળામાં કોઈ મીસકેટરે: કાઠમાં
બાળાની બાલક માટે નીચના ૧૭ બદેને એન-
રી કો મીસકેટર નીચના છે: (૧) મીસ મેકસા,
(૨) મીસ કોઈ મેકસા, (૩) મીસ કોઈ
મેકસા, (૪) મીસીસ એ એન. કોઈ, (૫)
મીસીસ એ સી કા. (૧) મીસ કાઈ રીવ:
(૭) મીસીસ કામ, (૮) મીસીસ કોન, (૯)

મીસીસ એ. મેકસા, (૧૦) મીસીસ એ. એ.
મિર, (૧૧) મીસીસ એ. સી. મિર, (૧૨)
મીસીસ એ. સી. કુમાલ, (૧૩) મીસીસ એ.
એ. કુમાલ, (૧૪) મીસીસ રી આર. નીચી,
(૧૫) મીસીસ એ. એ. રોકેલ, (૧૬) મીસીસ
એ. સી. રોકેલ, (૧૭) મીસ એલ.

બુના સિલ્કા માટે પનામા કસ્ટોડિયન
કમા કોનાની કોઆવર્માં બંધાવ ખાતે વધ
વધેલા રાઈસ નામના કિન્ડુ કાલના વધવે:
બસને બને અવધ સિલ્કો સંકલ્પનાને એક
આવવા માટે મદદ (બંધાવ) કામની કોમી
કુમાલના બાને રા. ૫૦૦૦ કમામ આપવામાં
આનું છે

કુમાલનામાં અરમાસ'ધની કાલક
કુમાલનામાં અખિલ બાલ બાળક'ધની નવમી
વધાર પ્રાતની કમી કામ કોમી કન્ડુમી
નેમીકમા થોડે થોડે કુમી મી હતી. તેમને તેમને
ખાતી અને મીસ કાલની વરખામી કરવા
ખાતીની કિલ્લા સખાની હતી.

પ્રકીર્ણ (૧) બંધાવ કમાલનાં નડ'
મમન કાલક'ધની ના. કાલક'ધને કુમલ
ખાતુ. (૨) એ કામમાં અખેલીમાં બદેને
માટે બંધાવ વર્ષની થોળા વધ હતી તે કામ
વધ અને કાલુની વધીને અને કોઈનાર માસ
કપર કુમલની રામવામાં ખાતી છે (૩) વધાર
બુનિસિપાલીમાં કોમી રાઈસની કોઈને
કાલ નીચવા છે. તેમને રોકેલ'ધના વધ
કુમલ છે. (૪) બાલેન કપર બંધાવ કરવા
માટે કુમલમાં મી. બંધાવને મલેકાલ માંથી
નામના કાઈની કમાલેસ કન્ડેકારને ૪ વર્ષ
કામ કોની સલામ છે (૫) કોમીનના-
લક બલન અને કોમી કોલેકેટ રામવામાં
રોકેલ કોઈ કોઈને કામનાર કોઈને માટે
માધીને રા. ૧૫૦૦ એ કોઈ આપે છે

વિરેલ

પુરોની કમાલ નડ' મીસકેટરમાં કોઈને
કોઈના નવા નિધે પ્રમલે કોઈને કમા-
લમાં કુમલની કોઈની રીતે પ્રવેશની વધ
મળે, એ બંધાવ ખાતુ અને કાલક'ધની સ્થિત
ખાતુ એ કમા તેમને પ્રવેશ નહિ મળે એક
કે કમા બંધાવ કાલક'ધની પ્રવેશ એ કોઈને
કપર બંધાવ કોઈને પ્રવેશ નહિ છે એ રા. આ

વહીવટી વગેરે માટેની પરીક્ષામાં ધબ્બી જોઈ બહેને પ્રવેશી શકે છે, કારણ 'લગ્નધન' નહીં છે.

મીસીસ મેલીસન (મીસ એમી જોનસન) ને બપોરની સાંજનાં વિષે સીધી થઈ નવ્ય જોવા જવાનું કરવા માટે મીસીસ મેલીસનને સીએમ મેમોરીયલ ફોર્ટી આપવામાં આવ્યું છે. પહેલી વાર એક સ્ત્રીને આવું માન મળ્યું છે.

જોશફ્ટની વિદ્યાર્થીનીઓ જોશફ્ટની યુનિવર્સિટીમાં બાબતી વિદ્યાર્થીનીઓ માટે સ્ત્રીઓની હીમેટી સોસાયટી સ્થાપવાની ગોઠવણ થઈ છે. પાંચ કોલેજની હીમેટી સોસાયટીના પ્રમુખોની સમિતિ બધારણ થઈ રહી છે. આવતી ટર્મથી સોસાયટીનું કામ કાંઈ શરૂ થશે. યુનિવર્સિટીની બધી સ્ત્રીઓના પ્રતિનિધિઓનું મંડળ હવે પુરવોની સમાજ સાથે તેમજ યુવાકોને આવતી ટુકડીઓ સાથે ચર્ચા કરી શકશે.

વિમાની સાલસોમાં સ્ત્રીઓ (૧) મીસ જન બેટન નામની ન્યુઝીલેન્ડની ૨૪ વર્ષની બાળા ઓસ્ટ્રેલિયા જવા માટે હીમ્પનીથી જપટેલી છે તે પેરીસ, લેવેન્સ અને બ્રજાઈ નજી કરાંચી આવતાં તેને માર્ગમાં વિમાનને ટુકડાન થતાં પ્રવાસ પડતો મુકેલ પડ્યો હતો તે કારણથી હવાઈ નજી જપટી ગઈ છે અને હવાઈ પહોંચ્યા બાદ રેલ્વે કરવા ફરીથી જપડનાર છે (૨) મેડમ ચેરી દિલ્લ નામની ફ્રેન્ચ સ્ત્રીવિમાની ટાઇપો નવા માટે વિમાનમાં જપટી છે તે પેરીસ, કરાંચીની મુસાફરી થાર દિવસમાં કરી કલકત્તા નવા જપટી થઈ છે ત્યાં પહોંચી તે રજીન નવા જપટેલ છે.

(૩) મીસીસ ડેરીગોની નામની મલિકા ઇંગ્લેન્ડ-ઓસ્ટ્રેલિયા જવાનો મીસીસ એમી મેલીસનને રેલ્વે ટોડવા જપટેલ છે તેને પણ માર્ગમાં અકસ્માત નડતાં તે આજોરમા રજીન આવી છે.

આયર્લેન્ડની ડાયલમમાં આયર્લેન્ડની પાલીમેન્ટ ડાયલમમાં નીચેનાં ત્રણ બહેનો સુધાર્યા છે. મીસીસ કોનકોન, મીસ પીઅસ અને મીસીસ રેડમંડ; મીસીસ કોલીન્સ એ ટ્રીસ્ટાલ નિર્બળ ગયાં છે.

જોહનેસનની સમાજના લંડનની જોહનેસ સીફ્ટ પો. ૭૫૦૦૦૦ ની સખાવત બંદો કરી છે એમાં પો. ૨૧૭૦૦૦ નજીન રેલ્વેસને, પો. ૧૦૦૦૦, સીફ્ટ પો. સેનીટોરીયમને અને પો. ૩૦૦૦૦ રો. બનીટોની હોમને, આપ્યા છે.

ફાન્ટાસ્ટી નોકરીમાં પ્રવેશ કરવા માટે

સ્પેનમાં લેવાવળી પરીક્ષામાં ૨૭૦ જોડવાનો બેઠક હતો તેમાં ૨૭ પાસ થયાં છે તેમાં ૧૫૦ નંબર માર્ગરીના સેલ્વાવેરીમા નામની સ્ત્રી લઈ નવ્ય છે. મેચરફેડ સ્પેનમાં ૭ સ્ત્રીઓ મેચરફેડ સુધાર છે.

મેડમ ડીપ્રેક: ફેન્ડેલ પોરની સર્જન યુનિવર્સિટીના સભ્ય મેડમ ડીપ્રેક કોનસીલ ટસ કુલ્ડોમ્સ ઓફ લોરિએન્ડના પ્રમુખ સર્વાગમે સુધાર્યા છે. કાન્સમાં અમાલ માત્ર એક બંદો આ હોરો, ધરાવી ગઈ છે.

મીસ જેસી ટેલ યુનાઈટેડ સ્ટેટસના નવા પ્રમુખ રેવેન્ડના કારોબારમાં સીવીલ સર્વિસ કમીશનના પ્રમુખ તેરીકે મીસ જેસી ટેલની નીમણૂક થઈ છે. મીસ ટેલ સુસ્ત સ્ત્રી સ્વાસ્થ્યવાદી છે મી રેવેન્ડના પ્રધાન મંત્રીમાં પણ એક બંદોના સમાવેશ થયેલો છે.

બાપાનની જોન ઈ ચીન બાપાન વચ્ચે હાલમાં જન સાથે છે મંડુ રાનની લીકરી અને બાપાનીસ માતા મીસીસ પોસીસ હવાઈમાં ૨૦૦૦ મુસોની ટુકડી સાથે ચીનાઈ લંડોની પૂરે પડી હતી. લીન્ડોવ અને હવાઈમાં આવળ નબળા પડેલા લંડોની સરકારી લઈ બહારીસમાં પરાક્રમે કયાં હતા ચીનની દિવાલ જપર તેણે બંધ રોપી હતો.

ચીનમાં સ્ત્રી પોલીસ ચીનના હરેક મોટા સ્ટેશનમાં સ્ત્રીઓની ચોવીસ ટુકડી બનાવવાનો પ્રયત્ન થઈ રહ્યો છે. જનના અધિકારીઓની આન્યતા એવી છે કે સ્ત્રી પોલીસ વધારે કાર્યક્ષમતાથી કામ આપશે. સ્ત્રી પોલીસ માટે નીચે મુજબની યોજના બંદો કરવામાં આવી છે (૧) ૧૮ થી જપર અને ૨૦ થી નીચેની વય હોયો જોઈએ (૨) અપરિશ્લિત હોયો જોઈએ (૩) જોઈએ જોઈ ૫ ફુટ ૬ ઇંચની જવાઈ જોઈએ (૪) એક વર્ષની વધારે મુલત કેદની સબ કોન્ટ્રી ન હોયો જોઈએ સ્ત્રી પોલીસના યુનિફોર્મ પુરવના જોઈએ આપવામાં આવશે કે જેથી આ સબકમાં કામ જરૂર સમજૂત નહિ વાયા.

સ્ત્રી જોમ એ બુલ્ડોઝર જેણું છે કે યુનિટેડ સ્ટેટસની કોલમ્બિયા યુનિવર્સિટીમાં એમ એ ની પદવી મેળવનાર મીસીસ ઇ. જો. મોર્ગે પહેલાં બંદો (દક્ષિણ આફ્રિકા) સ્ત્રી છે તેઓ સ્વાજીલેન્ડમાં સાળા મોડવા મારે છે.

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મુક્તિસંગ્રામમાં આ વખતેનો અગત્યનો તેમજ મહત્વનો પ્રસંગ, કક્ષાત્માર્માં દિવસીય મહા-મહાત્મી બેઠક બેસવાનો યજ્ઞ-સો પ્રયામ છે	સ્વાતંત્ર્યસંગ્રામમાં નિર્મળા બલિદાનો	ફતાર કરી લેવામાં આવ્યા હતા. બંને ગામના કાર્કેડોને મનાઈ દુકાનો ખાતે પામ્યાં આવ્યા હતા છતાં, મદાસભાની બેઠક વીસ મીનીટ સુધી બરાબ દોડી હતી અને તેના ચુટાવના પ્રમુખ મિરજા તાર ધણ મવાથી કામચલાઉ પ્રમુખનું પદ, બંને ગામના બાવીસ આનેવાન મીમની નેત્રી સેનગુપ્તાએ લીધું હતું. બી-મની નેત્રી સેનગુપ્તા પણ મિરજા તાર ધણ મવા દત્ત મદાસભાની બેઠકમાં બામ લેવા અણદાવાદ યોજાવનાં કોમ-
૪૬ મી મહા-સભાની બેઠક	૧૮૭૭ મીમની વિન્યાબહેન પારેખ કુબજ	—
દિલ્હીમાં બરાબ	૧૮૭૮ " વિન્યાબહેની	૬ માસ
હતી તેનાં કરતાં આ વખતે	૧૮૭૯ " બામીરથી બહેન	વીરમશામ
બંને ગામની પોલીસે ધૂળ ભાખેલો રાખ્યો હતો. બંને ગામની માથા સજા ભરી	૧૮૮૦-૮૧ " બે બહેનો	—
ચકાવ એવાં મર્જ થયાનો ઉપર સખ ચોક્કસ પડેલો રાખ	૧૮૮૧ " રેવાબહેન પટેલ	—
ગામમાં આવ્યો હતો. ઉપરાંત મદામમામા પ્ર-	૧૮૮૨ " પ્રણીબહેન પટેલ	—
તિનિધિ તારી	૧૮૮૩ " શાહીબહેન	—
જતા કાર્કેડોને રોકેને રોકેને મિરજા તાર	૧૮૮૪ " શરણીબહેન ઘનશ્યામ	—
કરકારમાં આવ્યા હતા. મદામમાના ચુટાવના પ્રમુખ પદિન માન્યે ૬૧ મળીતને નિર-	૧૮૮૫ " દલિબહેન	—
	૧૮૮૬ " જવાબહેન રેસાઈ	બેસાઈ ૧૧ ૧૦૦૦ ના ભગીન, ના બેઠક ૧૧ કદ
	૧૮૮૭ " શિયાળીબહેન	—
	૧૮૮૮ " ગુલબહેન	વિશ્વશામ ૧ માસ છાત્રી ૧૧, ૧૧. ૫૦૦ કદ
	૧૮૮૯-૯૦ " ત્રણ બહેનો	—
	૧૮૯૦ " સરસ્વતી ચૌધરી	જામશામ
	૧૮૯૧ " પાર્વતીબાઈ માતાર	ગુડીયા ૧ માસ
	૧૮૯૨ " સરસ્વતીબાઈ પાનેર	—
	૧૮૯૩ " લક્ષ્મીબાઈ ઉપાધ્યાય	ત્રણ માસ
	૧૮૯૪ " રાજકુમાર પટેલ	—
	૧૮૯૫ " મેરબાઈ માવડ	માલખર
	૧૮૯૬ " લક્ષ્મીબાઈ પાણી	—
	૧૮૯૭-૯૮ " ૭ બહેનો	ચોપીર ગુડી જુડી મુદ-ગની સખ
	૧૮૯૮ " હામબીરેડી	કાગના
	૧૮૯૯-૦૦ " બાર બહેનો	—
	૧૯૦૦ " માધાદેવી	—
	૧૯૦૧ " સુનોતિરેડી	કાનપુર ૭ માસ, ૧૧ ૧૦૦ કદ
	૧૯૦૨ " બામતીરેડી	પરના ૧૫ મ.સ સખ
	૧૯૦૩-૦૪ " બાર બહેનો	—
	૧૯૦૪ " શિરભાદરેડી	૨૧ માસ સખ
	૧૯૦૫-૦૬ " બાર બહેનો	—

ફતાર કરી લેવામાં આવ્યા હતા. બંને ગામના કાર્કેડોને મનાઈ દુકાનો ખાતે પામ્યાં આવ્યા હતા છતાં, મદાસભાની બેઠક વીસ મીનીટ સુધી બરાબ દોડી હતી અને તેના ચુટાવના પ્રમુખ મિરજા તાર ધણ મવાથી કામચલાઉ પ્રમુખનું પદ, બંને ગામના બાવીસ આનેવાન મીમની નેત્રી સેનગુપ્તાએ લીધું હતું. બી-મની નેત્રી સેનગુપ્તા પણ મિરજા તાર ધણ મવા દત્ત મદાસભાની બેઠકમાં બામ લેવા અણદાવાદ યોજાવનાં કોમ-

મદદર, મીસ લીલાવતી કપૂર, શ્રીમતી જંના-
દેવી, શ્રીમતી ભર્મિલાદેવી, મીસીસ સનજન
દેવી, મીસ કમ્પાણીદાસ, મીસ હાથા ચેટરજી,
મીસીસ નીતિબાન, શ્રીમતી જનુના ઘોષ,
કુ. જ્યોતીમયી ગંધુદી, વગેરે સર્વ મળી
૧૦૦ ઉપર બહેનો ગિરજતાર થયા હતા. તા
૫ મી એપ્રિલે એ સર્વ બહેનોને છોડી મુક-
વામાં આવ્યા હતા. પટનાથી શ્રીમતી ભગ-
વતીદેવી અને ખીજ પાંચ બહેનોને માર્ગમાં
પકડયા હતા, પુરીથી શ્રીમતી સુનામણીદેવીને
ગિરજતાર કર્યા હતા.

સુખંધ.

સુખંધથી ૬ દેશસેવિકા બહેનો મીસીસ
ગોસ્તીબહેન કેપ્ટન, શ્રીમતી રતનબહેન મહેતા,
શ્રીમતી રમાબહેન ધીરજરામ કાદ, શ્રીમતી
માણેકબહેન જગીરદાર, શ્રીમતી કમળાબહેન
દોશી, શ્રીમતી સમુખ બહેન રાદેરીયાને બો-
રીબંદર રોડને ગિરજતાર કર્યા હતા. તેમને
પાછળથી છોડી મૂક્યા હતા, મુળજી જેઠા
કાપડ મારકેટમાં શ્રીમતી વિજયાબહેન પાર-
ખને પશુ ગિરજતાર કરવામાં આવ્યા હતા.
તેમને આચાર્યરોડ જેઠામાં રાખેલાં છે.

ગાંધીદિનને અંજ સભા બરવા માટે ૭૫
મી સમામ સમિતિનાં પ્રમુખ શ્રીમતી વિજયા-
લક્ષ્મી માણેકલાલને બે આરોપોસર ૬ માસ
અને નવ માસની બેગી સજા કરી હતી.

ભારત ક્રાંતિકારી શ્રીમતી સરોજિની નાયડુ
ગમ્મ તા ૧૨મીએ તેમની સજા પૂરી થતાં
પહેલાં ૧૦ દિવસ વહેલાં છૂટ્યા છે. તેઓ
સુખંધ આવી દેવાબાદ ગયા છે. તેઓ આનંદી
છે. ખીજ દેશોને શ્રીમતી નાયડુએ નીચેનો
સ દેશ આપ્યો છે.

“ રાજકીય દમનનીતિનાં ધણા પ્રયાસો
પશુ સ્ત્રીઓનાં હૃદયમાં મળખી રહેલી દેશ
પ્રેમની જ્વાળાને સમાવી શકશે નહિ જેલની
ઉંમી દિવાલોની પાછળ એક વર્ષ બર એકાંત

ગાળીને ૬૦ દિવસની સ્વતંત્રતાની મારી
જન્યંત બાવના એટલીજ જન્યંત અને પ્રબળ
રાખીને ૬૦ પાછી આવી છું. ૬૦ માનું છું
કે, દિવસ પોતાનાં જીવનની અપૂર્વ દૃષ્ટિ અને
પોતાની સામાજિક, રાજકીય, અને આધ્યા-
ત્મિક જરૂરીઆતો પ્રમાણે, સ્વતંત્રતાનું
પોતાનું દૃષ્ટિગિન્દુ માત્ર દિવસ એકલુંજ
સાધી શકશે. ”

શુજરજત:

વીરમગામમાં રાષ્ટ્રીયસપ્તાહને અંજ શ્રી-
મતી ભાગીરથીબહેન અને ખીજ બે બહેનો
ગિરજતાર થયાં છે.

માતરમાં અધિકાર દિનને અંજ તાલુ-
કાનાં ૨૮ માં સરમુખત્યાર શ્રીમતી રેવાબહેન
રામભાઈ પટેલ, શ્રીમતી કાશીબહેન બાઈ-
લાલભાઈ પટેલને ગિરજતાર કર્યાં હતાં.
લીંબાસીમા શ્રીમતી ડાહીબહેન મોતીભાઈ,
શ્રીમતી કાશીબહેન જનાભાઈ અને શ્રીમતી
હરિબહેન પટેલને ગિરજતાર કર્યાં હતાં.

બોરસદના જાગરમાં ચોટી કરતાં શ્રીમતી
જયાબહેન દેસાઈ ગિરજતાર થયાં હતાં તેમને
શ. ૧૦૦૦) ના જામીન અગર એક વર્ષની
કેદની સજા રાખ છે. ગાંધી દિનને અંજ
શ્રીમતી દીવાળીબહેન યુનીલાલ બારેટ ગિર-
જતાર થયાં હતાં.

સુખંધ ધણાકે.

બેલગામમાં ખાદી સપ્તાહને અંજ ૬
મુલ્યાબહેન અને ખીજ બે બહેનો ગિરજતાર
થયાં હતાં. કુ. મુલ્યાબહેનને ૭ માસ સાદી
કેદ શ. ૫૦૦ ફંડની સજા થઈ છે.

જલમંદાવમાં સરખસ કાઢવા માટે શ્રીમતી
સરસ્વતી ચૌધરી ગિરજતાર થયાં હતાં.

ધુલીયામાં ખાંધી દિનને અંજ શ્રીમતી
પાર્વતીબાઈ ચાકરને ૭ માસ કેદ અને ખીજ
ત્રણ બહેનો શ્રીમતી સરસ્વતીબાઈ માનેકર,
શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ લપાધ્યાય, અને શ્રીમતી

આરદ્રાગ્રાહ પડેલને ત્રણ માસ કેદની સજા થઈ છે.

પાલખરમાં માર્ચની આખરે શ્રીમતી રેશ્માઈ માર્વડ અને શ્રીમતી લક્ષ્મીબાઈ પાટીલને કેબિન પત્રિકા વહેંચવા માટે પકડ્યાં હતાં.

અંગ્રાજી:

વડી ધારાસભામાં પૂછાવવા એક સવાલનો જવાબમાં જણાવ્યાપુ કહ્યું કે અંગ્રાજીમાં ૧૪ ઓગસ્ટ નજરોડી છે.

એલિયર ઇન્ધ્રામાં વિદેશી કાપડની દુકાને પર ચોરી કરતાં ૭ બહેનો પકડાયાં. તેમને છુટી છુટી મુલતની સજા થઈ છે.

ઇન્દુરીમાં ચેરકાપરેસર મીકુ પકવરા માટે ઓગોસ્ટ સરપમ કાઢવામાં આવતાં તેના બાગેવાન શ્રીમતી હરમણીદેવી અને બીજા ૨૦ બહેનોને ચિરસ્તાર કપાં હત્યા તેમણે માત્ર ચાર બહેનોને રાખી નાખ્યાને છાડી મૂક્યાં છે.

ઉત્તર કલકત્તામાં એક મોર્ડિંગકાંડમાંથી ડાહનેમાઇટની સાક્ષીઓ મળી આવવાથી ખોસ માથેની કલારને ચિરસ્તાર કપાં છે.

સંયુક્ત પ્રવૃત્તિ:

પોલીસ કોન્ટેનસ ઉપર ખૂતી કુમવો કરવાના આરોપી કાશીરામને આખર આપવા માટે કાનપુરનાં શ્રીમતી સુતીતિલેવીને ૬ માસ કેદ ૧. ૧૦૦ ફાંટની સજા થઈ છે.

મીરતનાં શ્રીમતી કુમેશ્વરીદેવીને તાફરસ તખીયતને કારણે જેમમાંથી વહેસા છાડી મુક્યા છે.

પબ્લિશ

પંજાબ પ્રાંતિક સમિતિના સર મુખત્યાર શ્રીમતી એમ. આર. ઝુરીને મલિખીને કારણે બાંન કરતે છાડી મુક્યા છે.

બિહાર

મહાસભાના પ્રતિનિધિ તરીકે કલકત્તા જવા માટે શ્રીમતી ભગવતીદેવીને ત્રણ મામતી સખત કેદની સજા થઈ છે. ચેરકાપરેસર સર પસ કાઢવા માટે ૪ બહેનોને ૪ માસ સખત કેદની સજા થઈ છે. શ્રીમતી શિવબાઈદેવી અને બીજા ચાર બહેનોને કલકત્તા જવા માટે ના મનાઇ દુકમનો ભ્રમ કરવા માટે એ માસ કેદની સજા થઈ છે.

[તા. ૨૬-૪-૩૩]

ગુજરાતી ટિ-કુ સીમંડળ

હનામી નિયમન પરિણામ

મંડળ તરફથી તા. ૨૦ મી એપ્રિલ ૧૯૩૩ ને રોજ મડગના હોલમાં નિયમ લખવાની પરીક્ષા સેવામાં આવી હતી. આ નિયમો તપાસી તેનું પરિણામ શ્રીમતી મારદગાઇ પી. કાકે નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે.

૧ જી હનામ ૨૧ ૨૫, જં. કુદનખેન વેલજી મહેતા

૨ જી હનામ ૨૬ ૧૪, કુ. કાંતા નનાબાઈ બાસ

૩ જી હનામ ૨૬ ૧૦, સી. રમણીકૌરો જોગવાલ

ઉપરનાં હનામો જ. જાવંતીબાઈ હારકાસા ત્રિભોવનદામ રમારક ૧૬માંથી જણાવે. શ્રી. લક્ષ્મીબેન નીરમક એવજી ૨૧ ૧૫૦) મળી મંડળમાં સાબક એમર થયાં છે.

નાંધ

હિન્દને સુધારાઓ આપવા માટે સાધન કમીશન નીમવામાં આવ્યું; ભાવિ બંધારણ અને તેડ મીશનનો આખા ભારત વધે એવી અસર કરકે રીતે બહિષ્કાર કર્યો કે નથી. બ્રિટિશ સરકારને, સુધારાઓ આપવા માટે સાધન કમીશનની નિર્ણયકતા સ્વીકારી લઈને ગોળમેળ પરિષદની ઘરઆત કરી; એ ગોળમેળ પરિષદની પ્રથમ, બેઠકમાં હિન્દની આગેવાન રાષ્ટ્રીય સંસ્થા હિન્દી રાષ્ટ્રીય મહાસભાએ સહકાર ન આપ્યો, બીજી પરિષદમાં આધી-ધરવીન કરારને અંગે, મહાસભાના પ્રતિનિધિ તરીકે ય ઝાંખીજી ગયા અને ત્રીજી પરિષદ સાથે ફરીથી મહાસભાએ અસહકાર આદર્યો. આ ત્રણ ગોળમેળ પરિષદ પરિણામ હિન્દની રાષ્ટ્રીય સાવજાને અદ્ય સ્વરૂપ અરો પણ ચોપે એવા રચરખમાં નથી આવ્યું એનાથી હવે સર્વ વિદિત થઈ ચૂક્યા છે એટલે તે વિષે ઝાંખી ગયા અને કરવાની નર નથી.

ગોળમેળ પરિષદની પહેલી બેઠકની ઘરઆતથી ન હિન્દની આગેવાન શ્રીઓના મતા- મહિલા સંસ્થાઓ, અખિલ હિંદીય ભારતીય મહિલા પરિષદ, નેશનલ ઓનિસલ આફ વીમેન ઇન ઇન્ડિયા વગેરેએ પ્રખરવચની સર્વ શ્રીઓને મતાધિકાર આપવાની માંગણી બહેર કરી હતી, અને એવા મતાધિકાર શ્રીઓને આપતું ન હોય તેવું બંધારણ સ્વીકારવાનો ઇન્કાર કર્યો હતો. અને સૌથી મહત્વની વાત તો એ હતી કે હિન્દની જુદી જુદી કોષો કેમ ભલે કે ભાવિ બંધારણમાં તેઓ લાડુએ ખાધા વિના રહી નપાતા હોય તેમ અનામત નજાઓ માટે પકાપકી

કરી રહી હતી ત્યારે, હિન્દની મહિલાઓએ, ચોવાને એક પણ અનામત નજા ભેરવી નથી એમ ભાર પૂર્વક બહેર ક્યું હતું અને એથી રીતે અનામત નજા રાખવા સામે ચોવાનો રોષ પણ દર્શાવી દીધો હતો. આ છતાં ગોળમેળ પરિષદે નીમેલી મતાધિકાર સમિતિએ શ્રીઓ માટે અપૂર્વ મર્યાદામાન મતાધિકાર અરે નજા એ, અનામત રાખવાની સૂચના કરી હતી. એ સૂચનાએ તો પણ, સમસ્ત ભારતવર્ષની મહિલાઓએ સખત સખ્તોમાં વિરોધ બહેર કર્યો હતો અને પ્રખરવચની સર્વ શ્રીઓને મતાધિકાર આપવાની માંગણી કરી હતી આ છતાં, પણ ગોળમેળ પરિષદમાં થયેલી ચર્ચાને અંતે સરકાર પોતે ય આપવા માંડે છે, તેને લખતું કે બહાઈદે પેર. પ્રકટ પડ્યું છે તે હિન્દી પ્રભની ઇચ્છા નિરખતું બંધારણ હિન્દી પ્રભને માથે ઠોકી બેસાડવા માંડે છે તેમાં, શ્રીઓ માટે, હિન્દી શ્રીઓની નામજા છતાં, અનામત નજાઓ રાખવામાં આવી છે એટલે ન નહિ પણ અત્યાર સુધી શ્રીઓમાં ને 'કમી' 'લેડમાન્ટ' અસ્તિત્વ ન હતું તે અસ્તિત્વ લાવવાનો પણ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે અને મતાધિકારની બાબતમાં તો, મતાધિકાર સમિતિએ કરેલી ભલામણથી પણ જોઈ અધિકાર આપવાની સૂચના થઈ છે આ બહાઈદે પેર ઉપર હવે લડનમાં મજબૂરી ભેરવે સીલેક્ટ કમીટીની બેઠકમાં ચર્ચા થનાર છે. અને એ ચર્ચામાં ભાગ લેવા માટે જોલાવાલદાં હિન્દી પ્રતિનિધિ મહજબાં જનમ' 'શાદ નવાઝ નામના એક બહેન છે જેઓ ચોવાનાં પ્રતિનિધિરૂપ છે' હિન્દી શ્રીઓ લગભગ પ્રતિનિધિરૂપ તેઓ ધરાવતાં નથી, એટલે તેઓ વાકીય એ સમિતિમાં હિન્દી મહિલાઓની અસિધામાં યોગ્ય એ

રીતની સંસ્કૃતિ સ્વીકારવાના દબાવ પતાવી કે તેની અસર થવાની જરૂર સંભવના નથી

હિન્દના કાવિ બંધારણમાં ક્રીએનો મતાધિ-
કાર અને હિન્દના સંબંધમાં
એક જાનપદની ચર્ચા કરવા માટે હિન્દની
પરિષદ પણ આગેવાન મહિલા

સંસ્થાઓ (૧) અખિલ
ભારતીય મહિલા પરિષદ, (૨) વીરેન્દ્ર ઇન્ડિ-
યન એસોસિએશન, (૩) ધ નેશનલ ઈન્ડિયન એસ
સોસિયેશન ઇન ઇન્ડિયા વગેરે, માર્ચ માસની વા
૨૫-૨૬ મીને રાજ્ય સુબામાં અમલગની અને
મહાનગરી પરિષદ મળી હતી તેમાં ત્રણે સંસ્થાઓ-
ના નીચેના પ્રતિનિધિ બહેનો દાવર રજા દર્તા
(૧) ડૉ. મુખુલકમી રેડી, રાજી લક્ષ્મીબાઈ રાજ-
વાડે, જેનમ શાહ નરાજ, મીસીસ એમ. બી
સુબખનર, મીસીસ દક્ષા મહેતા; (૨) મીસીસ
સ. એમ. રેડી, મીસીસ હાજી મેનન, મીસીસ
હેનન કોલેબ, મીસીસ હમીદબલી, મીસીસ
એચ. આર. વાલા; (૩) મીસીસ વાજાલહેન મહે-
લાલ પ્રેમચંદ, મીસીસ ડી. એન. સીર, મીસીસ
મેરેન્ડી, મીસીસ નવરત્ન, મીસીસ ખાદે, મીસ
નવચાર, મીસીસ એસ. નાથ, મીસીસ અસુ
એ. રૂઝી, મીસીસ ને આર. ડોહર અને મીસ
ચીરાડ પરિવરના પ્રમુખસ્થાને ડૉ. મીસીસ પ્રુ
લક્ષ્મી રેડી દર્તા એ પરિષદે નીચેની મહત્વબનો
કાઢી કહી દતો: " અમારા મત પ્રમાણે બંધાર-
પેપરમાં સુચના પ્રમાણે, રાષ્ટ્રમતદાર મળે
અને લોકોના ધોરણે પ્રતિનિધિત્વ અને મતાધિ-
કારની પ્રથા આપી હિન્દી પ્રત્યે અને ખાસ
કરીને ક્રીએનો પ્રતિનિધિ વળી નડતા રૂપ થયે
અમે હિન્દના બધા પ્રાંતને આશ્રયપૂર્વક વિનવિ
કરીએ છીએ કે જલદી સમાધાન કરે અને રાષ્ટ્ર
યુદ્ધનો બંધો કારણ કે એથી અત્યારે ને ક્રીએ
એકત્ર છે તેઓમાં કોઈવાદનું હેર રાખવું થયે "

આ ઉપરાંત આ પરિષદે બીજા પણ કેટલાક કાંચો
કર્તા દત્તા. પરિષદ સભામાં એક લાંબી ચર્ચા
પ્રકટ થનાર છે. તે બાબત છે તે હરવાન
પ્રકટ થઈ નથી

બંધારપેપરમાં ક્રીએના મતાધિકારને લગતી

ને હરવારતો છે, તેથી માત્ર હિન્દના જ અસ-

તોષ ફેલાયો છે એવું નથી.
શ્રિદત્તમાં પણ કોઈકાંઈમાં પણ એ સામે
વિરોધ વિરોધની લાજણી ફેલાઈ
છે કોઈકાંઈની ૧૧ આગે-

વાન મહિલા સંસ્થાઓની સહી હેઠળ લંડનમાં
' ટાઈમ્સ ' પત્રમાં આ વિરોધ દર્શાવતો વિસ્તૃત
પત્ર છપાવ્યો હતો અને તેમાં, હિન્દની ને પ્રતિ
બરખા ઉચ્છિતા હોતો ક્રીએને મતાધિકાર
પ્રત્યે આપવાની માગણી કરવામાં આવી હતી.
પાલમેન્ટના એક સભ્ય અને એક્ટીવ સીટીંગ
કમીટીમાં પણ એક સભ્ય નીચેનાર્થે છે તે માસ
મેરી પીકર્સે પણ આ હરવારતો સામે વિરોધ
દર્શાવ્યો છે પાલમેન્ટના એક બીજા બાવુ સભ્ય
મીસ હથેનર રેવેન્યુ પણ શિવાનો વિરોધ
દર્શાવી ચૂક્યા છે એ ઉપરાંત હોર્ડ શાપીયને પણ
એ હરવારતોનો વિરોધ કરતા જણાવ્યું હતું કે,
" હિન્દી મતદારોના પત્રમાં ક્રીએનું
પ્રમાણ પાંચ પ્રાંતે એક સીટ આને છે
આને ક્રીએનું પ્રતિનિધિત્વ હિન્દ સિવાય
બીજા કોઈપણ દેશમાં વધુ અનુભવ નથી પાંચ
પ્રાંતે એક સી મતદારનું પ્રમાણ થઈ જાય
છે અને તે પણ ને રાજ કરવામાં આવશે તો
મતની મજા કિમત ન રહેશે અને હિન્દમાં
મજા જરૂરી સમાજ સુધારાઓ કરવાનું એક
હવિયાર એ રીતે નાણું થશે " તેઈન્ડ સીલેટ
કમીટીમાં બંધાર પેપરમાં ને હરવારતો કરવામાં
આવી છે, તેમાં વધુ સુધારા વાવ એવી અમને
આશા લાગતી નથી એટલે ક્રીએના મતાધિકાર
સંબંધમાં પણ કંઈ વિરોધ વળે એવો સંભવ
નથી. એટલે, આપણે આપણી યક્તિ પ્રમાણે એ
નવા બંધારણનો વિરોધ કરી શકીએ એટલે, અને
ક્રીએને સંપૂર્ણ મતાધિકાર ન મળે ત્યાં સુધી
સુનિચ થવાએ રાખવી પડશે

૨૧ ગોપાળકૃષ્ણ શ્રીમણેના સ્મરણાર્થે સ્થપા-
યલી મુબાઈની શ્રી કાગિની
સમિતીસમાજ, સમાજનો ૧૭ મો વાર્ષિક
સુખક દેવાલ અન્વજ કપાણી છે
તે ઉપરાંત એવી સંતોષ
કારક પ્રવૃત્તિને આજીવને આલ આને છે

‘સુલસુન્દરી’ની વાચક બહેનો સમાજની પ્રવૃત્તિથી સારી રીતે માદિનગર હોઈ તે વિષે અને જાણે ઉત્સુક કરવાની અને જરૂર લેતા નથી સત્તરમાં વર્ષના બહેવાણમાં નોંધવા જેવી એક ને આસ જળવ છે અને તે એ કે, એ વર્ષથી બનિની-સમાજનો કારોબાર બહેનોએ પોતે જ પોતાના હાથમાં લઈ લીધો છે. અત્યાર પહેલાં સમાજનાં કારોબારી મંડળમાં બાકીઓ સુટાવા હતા. હવે એ પદ્ધતિ કાઢી નાખવામાં આવી છે અને બહેનોનું જ કારોબારી મંડળ સ્વપાયું છે. આ બીતાથી અમને ધણીજ સંતોષ થયો છે. બહેનો પોતે જ પોતાનું કામ સંભાળી છે, એના જેવી બીજી કોઈ શી વાત હોઈ શકે ? અને સમાજનાં કાર્યવાહક મંડળમાં ને બહેનોના નામ જોઈએ છે તે બહેનો સમાજની તો શું પરંતુ, આખાં મુળકની અને સમસ્ત દિનની અદિવા પ્રવૃત્તિ ચલાવી શકે એવા છે; અને સૌ, જ્યોતીબહેન, શ્રીમતી લીલાવતીબહેન બેકર, વગેરે નામોજ એવાં છે કે, એ બહેનોને કારોબારી મંડળમાં શા માટે બાકીઓની મદદ આપેલા સમય લેવી પડે તે જ અમે સમજી શકતા

નથી. અમે સમાજને તેની પ્રવૃત્તિએ હજી નિશાળ પાયા ઉપર ખીલવા સલામત કરીએ છીએ અને તેને ચાલતી કારકારી હાથીએ છીએ.

આપણી હાલની સમાજ રચના એવા પ્રકારની છે કે, મધ્યમ વર્ગનાં બહે-
શ્રીઓને ઉપ- નોને પણ, પોતાનો ધર-
યોગી ઉદ્યોગ સહાર સુખ રીતે ચલા-
વવા માટે કોઈને કોઈ ધર-
અથ ઉદ્યોગ સ્વીકારવાની ફરજ પડે છે. આવી બહેનોને માત્ર દર્શન યાપ એવી એક સુધ્ધિ અમે અન્યથા આપી છે. જોઈશ શબ્દના બ્યાપાર ઉદ્યોગ ખાતાં તરફથી થી વારાચંદ્ર અડાલતએ એ ચાલી તૈયાર કરી છે અને એ ચાલીમાં દર્શનિલા જોઈએ બહેનોને તેમનાં જીવન નિર્વાહમાં ધણી સારી રીતે મદદ થપ થપ પડશે એ ચાલી ગુજરાતની આજે-વાન સ્ત્રી સંસ્થાઓને, તેમજ સ્ત્રીઓને માટે બાલકા ઉદ્યોગવર્ગે માટે પણ ઉપયોગી છે એવી સંસ્થાઓનું બ્યાન અમે એ ચાલી તરફ ખેંચી એ છીએ.

પુરૂષ ભતિને સંબોધન

પ્રવૃત્તિ ઉત્પન્ન કરનાર તમે નથી, પણ અમે છીએ અને પ્રવૃત્તિના બનેલ માર્ગમાં અમારા પ્રોત્સાહક સહકાર સિવાય, તમારી પરિવરો અને સહાયો નિરર્થક છે: સ્ત્રીઓને ફળવો એટલે પ્રભ પોતાની સલાહ પોતે જ કરી લેશે. જમ કાલ, આજ, બેટકે જ નહિ, પણ મનુષ્ય જીવનના અંત સુધી એ વાત સત્ય છે કે ને હાથ પાણું દિશાએ છે તે જ હાથમાં જમલ ઉપર સામાન્ય જોતરવાની સજા છે.

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણિત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમમાથી કેવળ હિંદી કારીગરોને
હાથે માત્ર હિંદી નિષ્ણતોની દેખરેખ નીચે બનાવવામાં આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગપગોળા હાકે છે
અને અજ્ઞાન હોડો તે માને છે કે
“એલ્યુમીનીયમના વાસણો સુકશ્યાનકારક છે”

પરંતુ

હિંદના મહાન રમાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રદુર્લભચંદ્રરાય શુ કહે છે !

‘સમગ્ર ૧૨ વર્ષથી વધુ સમય થઈ મારા ઘરમય કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરું છું રંધિયા માટે તેમજ રંધિતી વસ્તુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ ધાતુ મને જરાએ
હાનીકારક લાગી નથી. ઉંદડુ સાચી વાત એ છે કે ત્રીજા પિતળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સમયડ ભર્યા છે
પી સી. રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ .

કારખાનાં તથા શાખા
દે. જોશીસ ૧૧ કલાક વ સ્ટ્રીટ કલકત્તા.
કલકત્તા, મુંબાઈ, મદ્રાસ, રથુન.

ધનધોર વનની વાટને અજવાળતો બાપુ,
આવ્યો જાતે પુજ ભોમિયા ભગવાન છે બાપુ !
મેઘાણી

[શ્રી. કવિ દેસાઈએ દોરેલા ચિત્ર ઉપરથી રચામના દોરા વડે
એક પ્રાચીન ગુજરાતી બહેન તૈયાર કરેલું સુદર ચિત્ર.]

પ્રસ્તુત ૨૦ સુ'] જુન ૧૯૩૩ [અંક ૪ થો'

શુણ તારણહારને

[" ૧૫લા શતકમાં લખેલ હર્ષનાં ભારતી " - એ કાવ્ય]

જામી અવનિર્મા જ્ઞાન પુન નામથી કોણ અલગ છે, ઓ વીર !
સુભને માન છે, ઓ વીર !
નવ નવ ખંડ તણાં લોકને પુન કામની પિછાન છે, ઓ વીર !
એવો બળવાન છે, ઓ વીર !

સાખી

પૂર્વ લગ્ન સમકારના, ઓળા પશિમ માંય
અંધીનાં ધરામાન તો, રિશે દશ અવાર

તવ ન્યોતિથી જ્ઞાન હજોતો ભારતનો પ્રાણ છે, ઓ વીર !
અધી રસકલા છે, ઓ વીર !
સ્થંભ સ્વરાજનો પુ રસબળ કહેવાયો નિદાન છે, ઓ વીર !
તુંથી અભિમાન છે, ઓ વીર !

સાખી

સ્વરાજ લેતાં સાધતાં, પુન અથા દશ વીસ
હિંમે જ્ઞાન એ દુરથી, મોહનને આશિષ

સ્નેહ, શુભિષા, શાંતિ ને વળી સાદાઉ ઠેરી પુ' ખાણ છે, ઓ વીર !
ન દંભને સ્થાન છે, ઓ વીર !
કામે કામે રાખ્યાં પુ'થીજ અચંડ તોફાન છે, ઓ વીર !
અધે પુન આજ છે, ઓ વીર !

સાખી:

મેઘતણા ઘનધોરમાં, લેખ પડે વીજપાટ,
ગોહન એમજ હમકતો, ભારતમાં સાક્ષાત

હિંદી જનતાને ખરે પોયાં તે' અગીપાન છે, ઓ વીર !

હીધું અજબ જ્ઞાન છે, ઓ વીર !

સ્વદેશશુદ્ધિ કેરી એ પ્રત્યક્ષ એ'ધાણ છે, ઓ વીર !

સ્વરાજનાં દાન છે, ઓ વીર !

સાખી:

પુણ્યભૂમિ આ ભારતે, સ્વપિશુનિના વાસઃ
સુરસાકેથી આવિથો, ગાંધી ચોગી ખાસ.

જનજન પુજ પૂજમાં થજથજ આલે એકતાન છે, ઓ વીર !

વળી એકચેતન છે, ઓ વીર !

ભગીરથ યત્નોથી તે' કયું અત્યંત કલ્યાણ છે, ઓ વીર !

ચમત્કાર મહાન છે, ઓ વીર !

સાખી:

સેવાનો એ દાસ છે, સેવા એવું ધ્યેયઃ

સેવાધર્મેજ માનિયું, એણે નિજનું સ્થેય.

તુ'થી ચઢતો આલે રેશ પ્રગતિ ઉચાણ છે, ઓ વીર !

વિજયનિશાન છે, ઓ વીર !

હીધું જનહિત માટે તનમનઘન તે' કુરખાન છે, ઓ વીર !

ખરે ઉદયભાન છે, ઓ વીર !

સાખી:

સત, સૂફી ને અંધિયા, બહુ થયાં વળી પીર
ગોહન આગળ સંખતો, લાખો લાખ રહીર.

પુજ વેણુએ આજ પીંધ્યાં ઉર ઉર ઉડાણ છે, ઓ વીર !

ભગ્યું સ્વમાન છે, ઓ વીર !

હીધાં જીવત લાણે તે તો પડાણે પડાણ છે, ઓ વીર !

એ પુજ નૂરસ્માન છે, ઓ વીર !

જેહાંગીર આવેકજી હેશાહ

પ્રવેશ ૧ લો

(રાજમહેશમાં મારી ઉપર રાણી તિબ્બરહિતા બેઠા છે સાથે ઠાણી મીનાક્ષી બેઠી છે)

તિબ્બર—અરે ! મારા બધાજ પાસા અવળા પડ્યા. મેં કુણાસને દૂર દૂરના જંગલી પ્રદેશમાં ધકેલી મૂક્યો હતો. એવી આશાથી કે એ જહેસો ચિંતાથી અને ઉગમરાથી મરી નય. તે મર્યો નહિ. તે મરિા તો પડતો નથી. લલટો તે તો હાથપુષ્ટ થયો છે. વળી લોહો કહે છે કે તારાથીલાના માનવીએ એને દેવની જેમ પૂજે છે. મીનાક્ષી ! તે તો મને અગાધી જ કશું હતું કે કુણાજ પંજામમાં સુખી થયો, પણ કાંઈ ચિંતા નહિ. બસ, એ મારી શોકવના પુત્રને કું સુખેથી જ પવા નહિ દર. હું કોષ્ટ રીતે એનો છવ લઈશ.

મીનાક્ષી—રાણીજી, મેં તો તમને જ માલુમી જ કશું હતું કે કુણાજ પંજામમાં પૂજાયો.

તિબ્બર—મીનાક્ષી, હવે તું કાંઈ રસતા ખતાવ કે આ કુણાજનું કાચળ સંતાને મારે નીકળી જાય.

મીનાક્ષી—રાણીજી, હું કહીશ. તે તમે નહિ કહી શો. માટે મને પૂછવું રહેવા લો.

તિબ્બર—મીનાક્ષી, આ વખતે તો તું જે ઉપાય બતાવીશ, તે કું કરીશ. એ મારી શોકાચ ચારવાળી આજે સવારે અદિક્ષી પાકપત્રીમાં બેસીને નીકળી હતી, એ વખતે તે મારા સામું જોઈને ડોંગા કાઢી હતી. અને તો એવું થયું કે એની અગિયાર

હોડી નાખી, બોલ મીનાક્ષી ! તું જે ઉપાય બતાવીશ તે કું કરીશ.

પ્રવેશ બીજો

કુણાજ—(મોત ગાય છે)

ચંદ્રદીપે આશયે સજની દર્શનથી મન ભાવે છે, નિર્મળ આ શોભી રહી રજની ઉરમાં આનંદ ભાવે છે

(માખી)

ખીસ્યાં કુમુદ સરવરજલે, કરતાં મધુર દાસ્ય,
અન્નકિરણ મધુ સ્પર્શથી હૃદયે છે ઉત્તારા.
અનિત મન્દ શીતલ મુખકારી,

પુષ્પ સુવાસ વદાવે છે...અન્.

(સાખી)

આમટસની માળીએ, મેઢિલનો દટકાર
કરતી આ ત્રાસરાજનો, હવે ચકી સંતકાર
પથમ સ્વર એ જાન સુણીને,

કાંઈ કાંઈ રમારો આવે છે—અન્.

ચંદ્રનું સોદર્શન નીરખનાં મ્હારાં નયનો
કહીપ કામતારાં જોતાં, આજે એ નયનોમાં
જાંખણ કા વલો મ્હાર જમણુ નેવ તેમ
હરગત હશે ! તું એ અમંગલ સુચક હશે !
(વિચારમાં ત્રસ્તાલ થઈ બચ છે)

એ તું અમારા કે અધકાર ભર્યા ભા-
વિના એ પડ્યા હશે ! મ્હાર હૈયું કાંઈ કહે !
નિમ્બરેડીનો વસ્ત્રધ્ર જોજો મ્હારા મગના
અંતરને આરાધ નહિ આપે !

(નિદ્રાપિત થાય છે સ્વપ્ન આવે છે
નવી જગતી હૃદયે યોજા પારે છે)
કુણાજ ! કુણાજ !

કેળાકે—તું છો ! તું થયું દેવી ! આરી
દર્મન મીસો તેમ પારે છે ! મુજોવ છે કેમ !

* શ્રી ભાવનગર મહિલા વિદ્યાલયના શિક્ષક
મહેશ્વર વખતે લખાવેલી ભાષા.

મુણાલ! કુણાલ ત્હારી પાસે જ છે. જો તો ખરી થેલી તુ કેવી બહાવરી બહાવરી લાગે છે.

મુણાલ—કુમાર, કુમાર! મને બચાવો

કુણાલ—ત્હારા ઉપર આજે કાળા વાળાં સેના ઘેરાયા છે! એવી તે તું થી વેદના અનુભવે છે! અને આમ ગાદી થું અને છે? મુણાલ! ત્હારા અસ્તિત્વે એકએક દીપ્ત મહાર હૃદય ત્રીરે છે.

મુણાલ—કોઈ અસહ્ય તાપની આજ મને જાણે વીંટી વળા છે કુમાર! ત્હારા સિવાય મને કોણ ઉગારશે એ જાણમાંથી!

કુણાલ—દેવી? આમ બાનભૂલી થુ થાય છે? સ્વબળના સાજિબ્યમાં હેવાના બહકા હોલાતા નથી? કુબળી ખીટી ઊંધામાં એકામતાથી હમથા જ તું ચક્રપૂજા કરતી હતી, તે જૂની મધ? ત્હારો કુણાલ ત્હારી પાસે હશે છે, એ પશુ વીસરી મધ?

મુણાલ—(ધારી પડે છે) કુણાલ આજનું ભયકર સ્વપ્ન મને ક્યારનું સંતાપે છે. કેમ જાણે ચિત્તની સાતિ દરાઈ જાય છે. મહે સ્વપ્નમાં થું જોયું? જાણે કોઈ મહોટા સરવરને કંઠિ એકલી બેઠી બેઠી મોતી શા પાંચીકા ધીમે ધીમે ફું ફુંકતી હતી જલ-લહરીઓએ જાણે ઉદ્દાસમાં નાચતી હતી. ત્યાં થું થયું? નથી બોલાવું? કુમાર! સંભારતાં એ કંપી ઉઠાય છે.

સરોવરની નીરવ સાતિને બેઠી નાખતી એક કારમી યૌસ મહારે કાને પડી અને મહે થું જોયું? સરોવરના જળમાં નિર્દોષ કીડા કરતાં સારસ સારસીનાં યુગલમાંથી સારસની નાજુક અખિમાં મહારો કાકરી વાગી, અને એ અધ બની બેલાન થઈ, સારસીના મગ પાસે ધરણી પર ઢળી પડ્યો. સારસવિદોષી સારસીને મહે વિલાપ કરતી દીઠી.

પછી—પછી —એકચિંતી અગ્નિજાળ મને વીંટાઈ વળી, મને જાણે ભરમસાત

કરતી હતી. અગ્નિની જાળમાં સપડાયેલી મહેને ઉગારનાર ત્યાં કોઈ ન હતું અને એક-દમ ચમકી કુણાલ કુણાલની ચીસોથી મહે સારથ વાતાવરણ.....

કુણાલ—મુણાલ! મુણાલ! બધાય સ્વપ્ના તે કહી સાચા પડતાં હતો. અને સ્વપ્નાથી આટલી ભયભીત કેમ બને છે? સ્વપ્નામાં દીકેતું અશુભ ઘણી વાર શુભ નથી બનતું? કેવી જેવી પવિત્ર ત્હને અશુભ અડે ખરું? જો તો ખરી આકાશાં ચંદ્ર કેવો ખીંચો છે!

મુણાલ—ના, ના, પણ સ્વપ્નનો શો ગૂઢ અર્થ હશે? આવું સ્વપ્ન મને કેમ? હજીએ મહાર હૃદય ધડકા કરે છે? ચિત્તની સાતિ જાણે ચાલી મધ છે. હજુક ફું જાગતી હતી જાણે સ્વપ્નમાં જ હોઈ એમ લાગે છે. હમથાજ મને એ સ્વપ્નની જાળ બાળી મુકશે. કુમાર બચાવો!

(મુણાલ બેલાન થઈ નથ છે. ને પડે પડે છે)

પ્રવેશ ત્રીજો

(તક્ષશીલા નજરીમાં સાગતો કચેરીમાં બેઠા છે, કુમાર બે દારપાદ અથે પ્રવેશ કરે છે, બધા હસા થાય છે)

દારપાળ—ધર્મવીર યુવરાજશ્રી કુણાલ કુમારનો જય હો!

(બધા હસા થાય છે, પછી સહ બેસી નથ છે.)

કુણાલ—મંત્રીજી, તમે પાટલીપુત્ર જઈ આવ્યા, ત્યાંના શા સમાચાર છે? મહારાજ કુશળ છે?

મંત્રીજી—પાટલીપુત્રમાં સર્વ કુશળ છે. મહારાજ તથા મહારાણી આનંદમાં છે. કું માતૃશ્રી પાસે ગયો હતો. તેમને જે તમારા સબધી વિગતવાર સમાચાર આવ્યા હતા. બધા સમાચાર સંજળાને તે બહુ ખુશ થયાં. આપ આ દિવાળીએ જરૂર માતૃશ્રી પાસે જાજો એમ. એમણે કહેવરાવ્યું છે.

કુણાલ—માતા તિષ્ઠરક્ષિતા શું કરે છે ?

મંત્રીશ—દેવી તિષ્ઠરક્ષિતા આનંદમાં છે.

કુણાલ—તમે મહારાજને અદિના વિ-
નતવાર સમાચાર આપ્યા ?

મંત્રીશ—હાજી, યુવરાજ. આ પ્રદેશમાં
દેવી શાંતિ છે, લોકો દેવા સુખી અને સુતુષ્ટ
છે, તે વિશે મધી વાત મહારાજને. એ કહી
મહારાજ આ બધું સાંભળીને બહુ પ્રસન્ન
થયા.

કુણાલ—તમારી વાત કરવાની રીત જ
ઐવી છે કે, તમારી વાત સાંભળીને બધા
પ્રસન્ન થાય.

મંત્રીશ—મહારાજ તમારી કામ કર-
વાની રીત ઐવી છે કે, બધા તે સાંભળીને
પ્રસન્ન થાય છે. એ મહારાજને આ પ્રદેશની
સુખ, શાંતિ અને આબાદીની વાત કરી,
ત્યારે મહારાજે અત્યંત આનંદ પ્રાપ્તિ કર્યો
મહારાજે કહ્યું કે " મને તો ખાતરી હતી
કે ત્યાં ત્યાં કુણાલ જશે, ત્યાં ત્યાં તે
પૂજારી અને ધણા મનુષ્યોએ સલાહ આપી
હતી, કે આપ કુણાલને પંતબની જ મની
ભલિઓ વચ્ચે ન મોકલવો. પણ મને
સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો કે કુણાલને પત્રો
વિજય છે અને તો ઐવી અખિમાંજ ઐવુ
જાડુ હાને છે કે તેને જોનાર બે ધડી યંત્રો
જાય, તેની અખિના જાડુને વચ્ચે યજ્ઞ જાય,
અને તે કહે તે કરવા તૈયાર થઈ જાય. "

કુણાલ—મહારાજનો મારા ઉપર પસ-
પાત છે.

મંત્રીશ—પછી તો મહારાજે તમારા બા-
ળપણનો એક પ્રસંગ કહ્યો મહારાજ કહે,
" કુણાલની ઉંમર ૭, સાત માસની હતી,
તે સમયની આ વાત છે મારા રાજ્યાભિ-
ષેકનો દિવસ હતો. જ્યારે શરણાઈઓ વાજતી
હતી અને જવાનો સમય થઈ જવા આવ્યો
હતો. હું સત્તજ થઈને જ્યારે જવા નીકળ્યો

તે વખતે કુણાલ તેની બાના ખોળામાં દસતો
દસતો પડ્યો હતો. એ તેના સામું જોયું.
અને જાણે અને કંઈક થયું હોય તેમ કહ્યો
ત્યાં ઉભો જ રહ્યો—ઉભો જ રહ્યો. મારે જવાનો
સમય થતો હતો. છતાંય હું ત્યાંથી ખસી
શક્યો નહિ. જ્યારે શરણાઈઓ વાજતી હતી
અર્ધ કલાક સુધી મારો દ્રષ્ટિ તેની અખિ
ઉપરથી હું ખસેડી જ શક્યો નહિ એની
અખિમાં જ ઐવું જાડુ છે, કે મનુષ્યો તેને
જોઈને તેને વચ્ચે ખતી જાય છે. પંતબીઓ
તેને પૂજતા હશે તેમાં મને કંઈ નવાઈ
હામતી નથી.

કુણાલ—જાડુ તો મહારાજનું, કે સદ્
તેમને દેવપ્રિય કહે છે. (અમાત્ય પ્રત્યે જો-
ઈને.) અમાત્યશ, મુશ્કતાનના શ્રી સમાચાર
છે ?

અમાત્યશ—મુશ્કતાનમાં તોશની લોકોને
આપણે જમીન ખેડવા આપી હતી કહે તેઓ
સુખેથી તે જમીન ખેડી આપ છે. રાત્રિવસ
જાળન કરે છે, અને ચોરી, સુદંડાદ આદિનું
નામ પણ તે બૂધી ગયા છે.

(એક કુત પત્ર લઈને પ્રવેશ કરે છે)

કુત—જય હો મહારાજનો !

(પ્રધાન તે પત્ર વાંચે છે. વાંચતા વાંચતા
ધબા જાય છે. પત્ર ખોલતા હાથમાં આવે છે.
અને જાડુ દિશ્વર થઈ જાય છે.)

કુણાલ—પ્રધાનશ, કેમ આમ હેજતાઈ
ગયા ? મહારાજે શી આજ્ઞા કરમાવી છે ?

(પ્રધાનશ ભાગતા નથી.)

કુણાલ—(ફરીથી) પ્રધાનશ, કેમ કંઈ
બોલતા નથી ?

પ્રધાન—મહારાજ, એ પત્રમાં કંઈ
નથી.

કુણાલ—પ્રધાનશ, શાંતો જોઈએ પત્રને.
(કુણાલ એ પત્ર લે છે અને મોટેથી વાંચે છે.)

“ તક્ષશીલા નમ્રીના પ્રધાન રતનાકરજી, આ પત્ર મળે કે વિના વિલંબે કુણ્ડાલની બન્ને અગ્નિ ફેડી નાખજો, અને તેને અને તેની ઓતે વનમાં મૂકી આવજો.

લી. અશોક

અમ્રાટ, આર્યાવતી ”

કુણ્ડાલ—પ્રધાનજી, આમાં શું મુઝાઓ છે? મહારાજની આગ સત્વર પળાવી જ જોઈએ. જે હું તે નહિ પાળું તો બીજા કાણ પાળશે? મહારાજનો હુકમ થયો એટલે તે તરત પળાવે જ જોઈએ તે વાસ્તે બોલાવે આપણા નોકરોને

પ્રધાનજી—મહારાજ આમાં કંઈક ફગો છે.

કુણ્ડાલ—ફગો, ફગો શેનો?

પ્રધાનજી—અશોક મહારાજ આવે હુકમ કહી કરે નહિ

કુણ્ડાલ—ખુદ અશોક મહારાજનો નીચે સીલ છે, પછી તેમાં સંકા કરવા જેવું જ થાય છે ?

પ્રધાન—મહારાજ, આ પત્ર સાચો છે કે નહિ, તેની આપણે ખાતરી કરવી જોઈએ મહારાજ તરફ એપીઆ મોકલીએ

કુણ્ડાલ—સીલો એજ ખાતરી, બસ મહારાજનો હુકમ થયો એટલે તેમાં પૂછવા પણ હોય જ નહિ ક્યાં છે નોકરો ?

પ્રવેશ ચાંચા

(કુણ્ડાલ ચોરડામાં સાદા વસોમાં બેઠો છે એક નોકર હાથમાં સળાઓ લઈને પ્રવેશ કરે છે)

નોકર—મેં આમલે બવ સારા પાપ ક્યાં દશે, કે મારે ખાતરી કામ કરવાં પડે છે ? આ દેવ સરીખડા કુમારને અડતાં મારો જીવ ચાલતો નથી આ કમળ જેવી કામળ આખમાં મારાથી આ સળાઓ કેમ બોલાય ? (રોષ પડે છે અને પાછો જતો રહે છે.)

કુણ્ડાલ—ઉતાવળ કર બાઈ, તું તારો ધર્મ બળવી લે

નોકર—મારાથી અનન્યતા, આ નહિ બની શકે.

પ્રવેશ પાંચચા.

(સરકારો કચેરીના એક મંદપમાં હસે છે)

મંત્રીજી—આ કાર્ય મહારાજનું હોય જ નહિ.

અમાત્યજી—મહારાજ આવે હુકમ કહી ન કરે.

સરકાર—મને તો આ ચોરમાન રાણીનાં કામ લાગે છે.

બીજે સરકાર—મને પણ લાગે છે કે આ તો પેલી તિબ્બરક્ષિતાનું જ કાર્ય હોય જોઈએ.

મંત્રીજી—પણ આપણે કંઈક કરવું જોઈએ, અને આ અટકાવવું જોઈએ.

અમાત્યજી—કુમારની આજળ આપણી આજીજી ફેકટ છે, મને કંઈ ઉપાય સુજતો નથી.

મંત્રીજી—જુઓ કુમાર અને તેની પાછળ પેલો સળાઆવોળો જાય છે

અમાત્યજી—મારાથી આ સદન નથી ચલુ.

કુણ્ડાલ—બાઈ, હવે વિલંબ ન કર મહારાજની આગ તું નહિ પાળે, તો બીજા કોની આગ પાળશે ?

(નોકર ફરી સળાઓ ઘોંચી પ્રવેશ કરે છે, પણ રોષ પડે છે, અને બસી જાય છે)

કુણ્ડાલ—લે આમાં તારી ખરી કસોટી છે

(નોકર જમરાવા મહારાજાં સળાઓ આંખમાં ઘોંચી દે છે.)

પ્રવેશ છઠ્ઠો.

(વનમાં આંધળો કુણ્ડાલ અને દેવી મુણ્ડાલિની બેઠાં છે)

કુમાર—દેવી, આપણે ક્યાં સુધી પહોંચ્યા છીએ ? ક્યાંક આમ દેખાય છે ?

મૃણાલ—કુમાર, પાટલીપુત્ર એકાદ ગાલ દૂર દરી.

કુમાર—ત્યારે તો આપણે એકાદ બે કલા-કર્માત્મા પહેાળી જમણુ. મને જૂબ બહુ લાગી છે એટલે ચાલો આપણે હવે ઉતાવળે ઉતાવળે ચાલવા માંડીએ.

મૃણાલ—કુમાર, મને કયિ વાગ્યો છે. એટલે મારાથી બરોબર ચલાવુ પશુ નથી. આપણે આગરે ભવ કેવાં કર્મ કર્યાં હશે કે આપણે આવરીતે ગામ વગાડીને પેટ ભરવાનો વારો આવ્યો છે ?

કુમાર—મૃણાલ, કર્મોં કર્મોં કષ્ટ મિથ્યા થાય છે ? હું નથી જાણતી કે હરિશ્ચંદ્રને ચાડાક પર નોકરી કરવી પડી હતી, અને તારામતીને વેચાવું પડ્યું હતું ? વળી રામ સીતા જેવને રાન્યપાટ છોડી વનમાં આપ-કડુ પડ્યુ હતું, અને પાંચવેને માથે કષ્ટ બોહાં વેતક વીત્યાં છે ?

મૃણાલ—હું પહેું નજ દમમતી, રામ સીતા વગેરેને સજારીનેજ મારું મન વાળું છું. હવે મારા પડવા આવી છે, એટલે ચાલો આપણે હવે પાટલીપુત્ર તરફ ચાલવા માંડીએ.

(જાને નવ છે)

પ્રવેશ ૭મો

(પાટલી પુત્રની જ્યારે સામતો બસી ગયા છે. અરોહ મહારાજ પ્રવેશ કરે છે)

છીડીદારી—પ્રિમદર્શી દેવાતુપ્રિય અરોહ મહારાજનો જય હો !

(સહુ જમા થાય છે. અરોહ મહારાજ સિંહાસન ઉપર બેસે છે સર્વ બેસી નવ છે.)

અરોહ—ગુપ્તસિંહજી, જુનાગઢ પાસે તળાવ બાંધવાની જે મેજના આપણે કરી છે તે યોજના કેટલીક આગળ વધી છે.

ગુપ્તસિંહ—મહારાજ, આજેજ સમાચાર આવ્યા છે કે તળાવ લગભગ પૂર થયું

જવા આવ્યું છે. તળાવને એવી સરસ આવ લઇ છે કે, તળાવનું પાણી વરસાદ ન હોય તો સાત વર્ષ સુધી પશુ ખૂટે એવું નથી.

[પડકારાખ્ય ગીત સમજાય છે]

અરોહ—આ કોનો મધુર સ્વર સંભળાય છે ?

ગુપ્તસિંહ—મહારાજ, એક આધિજો પુરુષ અને એક સ્ત્રી ભજન ગાય છે.

મહારાજ—એ પુરુષની શું સુંદર કાંતિ છે ? પશુ ભગવાને એને કેમ આધિજો કર્યો હશે ? પ્રભુના ધીર તેજ ખુટ્યાં હશે, કે એને જાણો ન આપી ? મહારાજ, એ છે તો શિખારીના વેશમાં છતાંય એ રાજકુમાર સરીખો સોહામણો લાગે છે. આપણે એને બોલાવીશું ?

અરોહ—હા, એમને બોલાવો, ગુપ્તસિંહ—કાણે છે બહાર ? એ અંધ શિખારીને બહિં બોલાવો.

પટ્ટાવાળો—હા. (પશુઓ નવ છે) બીજો પટ્ટાવાળો—મહારાજ સાધુ હૃદય ગુપ્ત આવે છે.

અરોહ—કાણે, ગુરૂદેવ પધારે છે ? (ગુરૂદેવને યેવા નવ છે, ઉપજીવને જમણા હાથ બણી બેસાડે છે કુણા અને તેની સી પ્રવેશ કરે છે.)

અરોહ—અહો, આ પુરુષને -જોષ મને કેમ કુણાલ વાદ આવે છે ? એના કપાળની કચ્છલીઓ, એના વાળની લટો આવેદુભ કુણાલને મળતી આવે છે.

ગુપ્તસિંહ—તમે એક ભજન ગાઓં જોષએ.

(કુણા અને તેની સ્ત્રી ભજન ગાય છે) પેલા પેલા જુમમાં રાણી હા બની પોપટી ને જ્યારે પોપટ રાજ રામના, જ્યારેજ અડમાં આંધ્રો પાક્યો ત્યારે મૂકલે મારી રે મને ચાંચ; રાણી પીંચી.

ધરે પાંપીડે મારા પ્રાણુ જ દરીયાને,

તું એ ન આવી મોરી પાસ-રાણી પીંગળા.
દનડા સભારે ખમ્મા પૂરવ જનમના

સેવાસના ॥ ૧ ॥

ખીજ ખીજ લુગમાં રાણી તું હતી મૃતદીને,

ને અમે રે મૃગેશરાય રાજ રામના.

વનરા તે વનમાં સાંધો પારપીડે કસિદોને,

પડતાં છુટ્યાં મારા પ્રાણુ-રાણી પીંગળા.

ધરે પાંપીડે મારા પ્રાણુજ દરીયા ને,

તું એ ન આવી મોરી પાસ-રાણી પીંગળા.
દનડા સભારે ખમ્મા પૂરવ જનમના

સેવાસના. ॥ ૨ ॥

અશોક—ભાઈ, તમે કૌણ છે ?

કુષ્માલ—મહારાજ, હું તો એક ભૃગુનિક છું. પ્રભુભજન કરે છું, અને જીવનનિર્વાહ કરે છું.

અશોક—તમને બધાપોર ક્યાંથી આવ્યો?
ભાઈ, તમે જન્મથી જ આંધળા છો ?

(કુષ્માલની ઝીની આખમાંથી આંસુ પડે છે.)

કુષ્માલ—એ કથા હવે જુની ચક્ર છે,
એ પૂછવામાં શો સાર છે,

અશોક—ભાઈ, તારે મન એ જૂની
દરી, પણ અમારે મન તો એ નવીન છે ને ?

કુષ્માલ—મહારાજ, તમારે મન પણ એ
નવીન નથી.

અશોક—કમ ? તારી વાતનો ભેદ કાંઈ
સમજતો નથી. ભાઈ, મને ક્યાંથી એ વાતની
ખબર હોય ? ભાઈ, ને હોય તે વાત કહી દે.

કુષ્માલ—મહારાજ, તમારો આત્મ છે,
એટલે તમને કહું છું.

આજથી થોડાક માસ પહેલાં તક્ષશીલા
નગરીમાં મહારાજના સહી સીક્રાવાળો એક
પત્ર આવ્યો હતો તેમાં મહારાજને લખ્યું
હતું કે, આ પત્ર મળે કે તરત કુષ્માલની
આંખો ફેડી નાંખજો, અને તેને અને તેની

ઝીને વનમાં મૂકી દેજો. મહારાજ, એજ હું
તમારી આજ્ઞાનુસાર આંખો વિનાનો આવ્યોહો
કુષ્માલ.

અશોક—(દુઃખ અને આશ્ચર્ય સાથે)
શું, મેં મારા પ્રિય કુષ્માલની આંખો ફેડવાનો
ફકમ કર્યો ?

(કુષ્માલને ભેટી પડે છે, અને એને પોતાની
પાસે બેસાડે છે)

શુશ્રુષિ—કાંઈક દર્જો થયો હોય એમ
લાગે છે એકવાર તમારો સીક્રો ચોરાયો
હતો. અને અને...

અશોક—અને રાણી તિબ્બરક્ષિતા પાસે-
થી નીકળ્યો હતો બરાબર છે, હવે સમજાયું,
રાણી તિબ્બરક્ષિતાએ મારા નામે ખોલે પત્ર
લખ્યો દરી. ખસ, એ દુષ્ટાતુલ આ કાર્ય
દરી. એણે જો આ કાર્ય કયું હોય તો,
તેને જોગ્ય ક્રિદ્ધા મળવી જ જોઈએ.

પટ્ટાવાળા—બોલાવો રાણી તિબ્બરક્ષિતાને.

કુષ્માલ—મહારાજ ! મારી એક વિનંતિ
છે. સહુ સહુના કર્મ પ્રમાણે દુઃખ ભોગવે છે,
એમાં રાણી તિબ્બરક્ષિતા તો નિમિત્ત માત્ર
થયા છે. મહારાજ ! મારી વિનંતિ છે કે,
એમને માર્ક કરો.

અશોક—કુષ્માલ, તને તારી ઝીને આમ
કપટથી રક્ષણતાં કરી મૂક્યાં, એને કાંઈ
શિક્ષા નહિ ?

કુષ્માલ—મહારાજ, એને પણ પરતારો
ચતો દરી, એને માર્ક કરો.

ઉપશુભ—મહારાજ ! આ કુષ્માલ શુદ્ધ
ભગવાને રચાપેલો ધર્મ ફેલાવશે.

(હસા યહને કુષ્માલ પાસે બેસે છે)

બેટા, કુષ્માલ ! (આંખો ઉપર હાથ ફેરવે છે)

(કુષ્માલ આંખો ઉઘારે છે અને એમને
વદન કરે છે.)

સુર્વ—શો ચમત્કાર ?

શ્રી રાજી

શ્રી ચન્દ્રાબાઈ નંદન અને શ્રી શાન્તાબાઈ વલ્લભ-બાલક

ડૉ માલિની રાખયનર

પ્ર બાઈની સ્વસ્થ મિલિના પ્રમુખ

લાલી અને નાણું

અરવિંદા: કેમ રમાજીને, આજે વિદ્યાલયમાં શું શીખ્યાં ?

મનોરમા: આજે તો લાલી, તારાજીને બહુ સરસ સરસ શીખવ્યું ?

અરવિંદા: એમ ? શું શીખવ્યું ?

મનોરમા: જીવનના વીમા સંબંધી ખુબ ખુબ વાતો શીખવી. વીમો ઉતારવાથી લાભ શું ? વીમો કેમ ઉતારાવવો ? વીમાના નાણા કેવી રીતે ભરવા ? વીમા કંપની પાસેથી વીમાની રકમ કેવી રીતે મેળવવી ? વગેરે બધુંય કહી બતાવ્યું.

અરવિંદા: એ બધું તો ઠીક, પણ વીમો કયો કંપનીમા ઉતારાવવો, એ સંબંધી કંઈ કહ્યું ? હમણા હમણા એટલી બધી વીમા કંપની ઉભી થઈ છે કે કંઈ સમજ નથી પડતી.

મનોરમા: હા, એ પણ કહ્યું, એમણે કહ્યું કે આપણા દેશમાં અનેક પરદેશી તેમજ દેશી કંપનીઓ જીવનના વીમો ઉતારવા માટે ઉભી થઈ છે, પણ આપણે તો દેશને માટે લાગણી રાખી સ્વદેશી કંપનીમા જ ઉતારાવવો વળી એ સ્વદેશી કંપનીઓમા કેટલીક ભરોસાલાયક છે અને કેટલીક ભરોસો કરવા લાયક નથી. કેટલીકની શરતો લાભદાયક છે અને કેટલીકની નથી. એમણે એવી પાંચ-સાત કંપનીઓની સરખામણી કરી બતાવી અને કહ્યું કે 'મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની' સૌથી સારી છે.

અરવિંદા. એ કંપની કાઈ ખાસ લાભ આપે છે ?

મનોરમા: એક તો એ કે એ કંપનીએ વીમો ઉતારાવનાર માટે જુદી જુદી જાતની સરસ સગવડો કરી છે. ખામ કરીને છાકરાઓના શિક્ષણ અને લખના ખર્ચ માટે વીમો ઉતારાવવાની સગવડ તો મને બહુજ ગમી. વળી નાણા આપતા એ કંપની બીજી કંપનીઓની જેમ ખોટી ડખલગીરી પણ નથી કરતી.

મોડર્ન ઇન્સ્યુરન્સ કંપની લી. એપોલો સ્ટ્રીટ, કોટ, મુબાઇ.

વૈદકની દ્રષ્ટિએ ગૃહશિક્ષણ

લેખક ડૉ. અમૃતલાલ પટેલ, ડી. પી. એચ.,

ગ્રેડાઇઝ બોર્ડીયર એન્ડ ડેલ્પ, સુરત મ્યુનિસિપાલિટી

(લેખાંક : ૩ બે)

વૈદકનું સામાન્ય જ્ઞાન આપવાની આવશ્યકતા

કુ-બાળોના શિક્ષણક્રમમાં સામાન્ય વૈદકનું જ્ઞાન આપવાની ધણી જરૂરત છે આજુ રોજના આપવાની અમત્ય હતુ આપણને રામભાઈ નથી અને આપણી કન્યાઓની કેળવણીના પુસ્તકોમાં આ વિષય ઉપર કાંઈ જાતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલો નથી. વૈદકનું સાધારણ જ્ઞાન આપણી કન્યાઓને આપવાથી, તેઓ પોતાની જાનને કેટલાક ગંભીર રોગોથી બચાવી શકે છે એટલું જ નહિ પરંતુ જ્યારે તેઓ માતા બને, ત્યારે પોતાના બાળકોને પણ તેનો લાભ આપી શકે છે. કોલેરાથી પાણી ગરમ થયે તેની વરાળથી રોગગ્રાહી થાય છે તે જાણવા કન્યા ધર અને ધૂતી આમપામ ભરાઈ રહેલા અથવા ભરી રાખેલા સ્વચ્છ પાણીમાં ટાડી આ લાવેલો એક કેસનાનારો એનેથી લીન જાનના અન્નરો પેલા થાય છે તે જાણવું વધારે જરૂરી છે તે સર્વ કલ્પના કરશે. આપણા કેળવણીના પુસ્તકોમાં કેટલાની છાત્રીનું તેના જન્મથી તે મરણ પર્વતનું વર્ણન આપવામાં આવે છે પરંતુ મનુષ્યને ક્ષયરોગ, ન્યુમોનીયા વગેરે

ગંભીર રોગો કેવી રીતે લાગુ પડે છે અને તેનાથી બચવાને કેટલા સહેલા, બીનખર્ચાળ અને ધરણ્ય હપાચો વૈદકશાસ્ત્રમાં છે તેનું વર્ણન આપવાની અગત્ય આપણા કેળવણીકારોને હતું જણાઈ નથી

આપણી તકરુલીના ઇતિહાસમાં ઈશ્વર, મન્મથર, ચાંચડ અને માખીઓ યુ બામ બજાવે છે તેની આપણને ખબર નથી. આપણી બાળાઓને બચવણથી જ નો રીખવવામાં આવે કે આવની વસ્તુઓ પર માખીઓ બેસવાથી ઝાડા, મરડો, ટામ્કોઈક વગેરે રોગો ફેલાય છે તો તેઓ મોટી ભ્રમમાં પોતાના રસોડાની વધારે કાળજીથી સલાજી લેખ, નિયાજો પાસે ફેરીયજો મારફત વેચાતી મળતી ગીલાઈ, ખરદ, આઈસક્રીમ કે ફળો, શામલિયાર્થોઓના અનેક રોમનુ કારણ છે એ વાત નો આપણી માતાઓ જાણતી હોય તો તેઓ પોતાના બાળકોને નિશાજે આવડુ આવા માટે પાછ કે પેસો આપવાને, બદલે ધર જનાવેલી સરની અને નિરોધ વસ્તુઓ લેમને પુટી કુ નાંધીને નિશાજે લાઈ જવા આવે

જોખરું, ચિતળા અને ખસ ઇત્યાદી રોગ વાળા બાળકો તદ્દન તંદુરસ્ત ન થાય તે અગાઉ જો નિશાળે જાય તો આ રોગોનો ફેલાવો તેઓ આખી નિશાળના બધા વિદ્યાર્થીઓમાં ફેરે છે તે વાતની અગત્ય જો આપણી માતાઓના મગજમાં ઠસાવવામાં આવે તો તેઓ પ્રગળી તદુરસ્તીના ઉત્તિદાસમાં અગત્યનો અને ઉપયોગી ભાગ બળવી શકે.

આપણા દેશમાં હજારોની સંખ્યામાં અધિળા, કાણ્ડા, કદરપા બાળકો માલુમ પડવાનું કારણ તેમની માતાઓનું વેદકના સાધારણ જ્ઞાન વિષેનું અજ્ઞાન છે. બાળકને જન્મ્યા પછી છઠ્ઠે મહિને અને પછી છાત્રમે વર્ષે જો ફેબ્રીલ ચિતળા કાઢવામાં આવે તો બાળકને ચિતળાનો ભય કર રોગ લાગુ પડતો નથી અને આવા બાળકો અધિળા, કાણ્ડા અને કદરપા બનતા બચે છે. આ વાત જો આપણી માતાઓના મગજમાં ઠસાવવામાં આવે તો, તેઓ આ દેશની ભવિષ્યની પ્રગળી અમૂલ્ય સેવા બળવી શકે.

ફાયરોગ જેવા ભયંકર વ્યાધિ આપણા દેશમાં આપણી અજ્ઞાનતાને કારણે દીનપ્રતિદિન વધારે ફેલાતો જાય છે. એ દિલ્લી કુટુંબોના નાના બાળકો, અન્ન ભાંડુઓના ફાયરોગના ચેપથી પોતે પણ આ ભયંકર રોગને પ્રાપ્ત કરે છે તેની આપણી કન્યાઓને ખબર નથી. ફાયરોગીના એકાં વાસણ, તેનું ખાંધેલું ખાવાનું અને તેના શ્વાસ અને શુક્ર, ફાયરોગના જંતુઓથી દુષિત થયેલા હોય છે અને તંદુરસ્ત બાળકને આ રોગ તેના રોમીષ્ટ ભાંડુઓ દ્વારા જ, ઉપરની વસ્તુઓ દ્વારા જ, લાગુ પડે છે તે ભયંકર સત્ય જો આપણી માતાઓને ખબર હોય તો તેઓ જરૂર પોતાના ખીજા બાળકોને રોમીષ્ટ બાળકથી દૂર રાખે.

બાળકને, ગરમ કપડાં, વગરનું દુધ પાવથી

તેના શરીરમાં ગાય તથા બેંસને થતા ફાયરોગના જંતુઓ દાખલ થાય છે અને તેને કીધે બાળકને આંતરડાનો ફાયરોગ અને કઠમાળનો રોગ થાય છે તે વાતની જો આપણી બાળકોને ખબર હોય તો તેઓ જ્યારે ભવિષ્યમાં માતા બને ત્યારે પોતાના બાળકને કદાપિ ગરમ કપડાં વગરનું દુધ પાવ નહિ.

મનુષ્યના પેટની અંદર પડતા વિવિધ જાતના ફૂંબી (કીડાઓ) ના બારીક ઈંડા, મળદારા ધુળમાં મળી જાય છે અને આવી ધુળમાં જો બાળકો રમે તો તેમને પણ પેટ-ફૂંબી પડે છે અને આ ફૂંબીના પડવાથી બાળકને ઝાડા, અંધારી, પાકુરોગ ઇત્યાદી અનેક ખીજા રોગ લાગુ પડે છે. આ વાતની જો આપણી બાળકોને ખબર હોય તો તેઓ પોતાના નાના ભાઈજેનોને ધુળમાં કદાપિ રમીડે નહિ અને ભવિષ્યમાં પોતાના બાળકોને પણ આ રોગથી બચાવવા પોતાના આ જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરે.

જો માણસને વાળો નીકળ્યો હોય તે જો કુલે કે વાવમાં નંદાવા પડે તો વાળોના બારીક કીડાઓ પાણીમાં જાય અને તે પાણી જો કોઈ પીએ તો તેને પણ વાળોના રોગ લાગુ પડે. ભવિષ્યની ગૃહિણીઓને આ બાબતનું જ્ઞાન કેટલું ઉપયોગી થઈ પડે તે સદૃશ સમજી શકાય તેવી વાત છે.

માંદાની માવજત વિષે જ્ઞાન આપવાની જરૂરીયાત

આ વિષયનું જ્ઞાન દરેક કન્યાને આપવું જરૂરી છે આજની કન્યા તે ભવિષ્યની માતા છે અને તેને પોતાના બાળકોની તથા કુટુંબના માણસોની મદદગી વખતે સારવાર કરવી પડે છે માંદાની માવજતનો વિષય તે વેદકચાત્રોના એક અગત્યનો ભાગ છે અને કોકટર, અને નર્સ ઉપરાંત ખીજા દરેક મનુ-

ખતે બહુ ઉપયોગી છે ન્યુમેનીયાથી પીડિતા બાળકોને અચાન માતા બહુ ગોઠકું કે વજનદાર ધાત્રી, ધરતા ગરજા બંધ કરી સુતારે છે આમ કરવાથી બાળકને

સ્વચ્છ હવા મળતી નથી આથી ઉલ્કર એમ પણ બને છે કે સ્વચ્છ હવા આપવાના ધરાદાવાળી અચાન માતા ધરતી, બારીઓ એવી રીતે ઉઘાડી મુકે છે કે બાળકને ઘરની ઘાતુ પડે છે અને રોગની ગંભીરતા વધે છે ન્યુમેનીયાના રોગમાં છાતી ઉપર પોસ્ટીસ મુકવાની ઘણા ડોક્ટરો કસામણ કરે છે, બે બાળકની માતાને આવા પોસ્ટીસ કેવી રીતે મુકવા તેનું યાન ન હોય તો તે બાળકની છાતી, વગર કારણે વારંવાર ઉઘાડી રાખી ફેરસાના સોજામાં વધારો કરે છે, ઘણી વખત છાતીનો જે ભાગ કે જેની નીચે હૃદય આવેલું હોય છે

તેના પર પોસ્ટીસ મુકી બાળકની ગમરામણમાં વધારો કરે છે અને કોઈ કોઈ વખત અતિશય ગરમ પોસ્ટીસ મુકી બાળકની કોમળ આમડીને સાલચોળ બનાવી દેપ છે

આ ઉપરાંત અન્યથા આવે ત્યારે બાલકને કેટલા ગરમ પાણીમાં બેસાડવું અને માથા પર કેવી રીતે હંકુ પાથરી નાખવું, અતિશય તાવ હોય ત્યારે માથે અને ઘરો-

રની આસપાસ ગરમ કેવી રીતે મુકવે વગેરે અનેક બાબતોનું યાન માતાઓને આપવું જરૂરી છે.

વળી મહિગી વખતે તાવ કેવી રીતે માપવો, એનીમા કેવી રીતે આપવો, પધારી જગાડવા વગર બાળકને બિછાનામાં જ ઝાડો કેવી રીતે કરાવવો અને સ્વચ્છતા કેમ રાખવી તે વિષેનું ઉપયોગી યાન માતાઓને આપવાની પણ જરૂરત છે.

મહિની માવ જત કરવાનું યાન ધરાવનારી મહતા, ડોક્ટરને ઘણી સંદાયશુભ થઇ પડે છે અને ગંભીર રોગમાં પણ ડોક્ટરની મહેનત અને ચિંતાને ઝોળી કરી રહે છે ઉપરાંત થવામાં મદદગાર

* * * ભૂલી પડી * * *

હું તો જાતી મહી વેચવાને કામ દે, એની બલ્લરમાં ભૂલી પડી.

મારે પાંચે તે ઝાંઝરિયાં કમકે, મારે માથે મહુકીમાં મહીં ઇલકે, મારે હૈથે વહાલીડાનાં વહાલ થમકે, એની બલ્લરમાં ભૂલી પડી.

પેલી આકારી આવી વાંદળિયું, પેલી માથાનું ધણુ ગોકુળ પળિયું, મેં તો હૈથે જાંઘિયું હેમખેમ માંદળિયું, એની બલ્લરમાં ભૂલી પડી

પેલી આકારી વાહળી ભૂલી પડી, આયો મોરલીને રાગે તાને ચડી, હું તો વહાલાને વહાલ ચગડોળ ચાક ચડી, એની બલ્લરમાં ભૂલી પડી

પેલી ભૂલેલી વાહળી વરસી ગઇ, બધી ગાયો ગોવાળની વાંસે ગઇ, હું તો નોધારી પ્રેમને બલ્લર બલકક, એની બલ્લરમાં ભૂલી પડી

* * * * શુન્દરમ્ * * * *

ફરડીને જલડી સારા થવામાં મદદગાર સકટ સમયે તાત્કાલીક મદદ આ વિષયનું યાન આપવા માટે મોટા

ચહેરમાં ખાસ સંરચાઓ છે પરંતુ આવા અગત્યના વિષયનું જ્ઞાન કન્યાઓના શિક્ષણ ક્રમમાં ફરજિયાત રાખવું જરૂરી છે. માપવું કરડવું, દાઝવું, વિજળીનો આચ્છાદ લાગવો, અને વાજવાથી લોહીનું વહેવું આ ચાર બનાવો આપણા ઘરોમાં ઘણી વખત બને છે આપણા દેશમાં દાઝવા ઉપર પાણી કે ધૂળ નાખવાના દાખલા સેકેડે ૯૦ ટકા દાઝવાના કેસોમાં બને છે દાઝવા ઉપર પાણી રેડવાથી ચામડી પાકી જાય છે અને ધૂળ નાખવાથી ધનુર્વાનો રોગ અને પડેલ પચ્ચણ થાય છે દાઝવાના અકસ્માત વખતે સમય સૂચકતા અને ધીરજ રાખી બળતા માથું, સને જમીન પર પાડી ફેવી રીતે લોટાવવો અથવા તેના પર જાડી રોતરંજ કે ધાખજો લપેટી દેવો તે વિધિપૂર્વક શીખવું આપણી કન્યાઓ માટે બહુ ઉપયોગી છે.

વિજળીના આચ્છાદથી બચાવવા માટે લાઠડાની ચાખડી, રમરના બેડા અને પાટલો, ખુરશી વગેરે ફેટલાં ઉપયોગી છે અને

તે ફેવી રીતે વાપરવાં અને વિજળીના આચ્છાદમાંથી બીજાને બચાવવા જતાં પોતે ફેવી સાવચેતી રાખવી તે જાણવું દરેક કન્યાને જરૂરી છે. ઘરની અંદર સાધારણ રીતે પુરો આખા દીવમ રહેતા નથી અને સઠ સમયે તાત્કાલીક મદદ કરવાની ફરજ ઊભી ઉપર જ આવી પડે છે છતાં તેમને આ વિષયનું જરૂરી જ્ઞાન આપવામાં આવતું નથી તે આપણે જાણીએ છીએ.

અકસ્માતથી બાળકને વાગે તો ડાહટર આવે તે અગાઉ પહેલું લોહી કેમ બાંધ કરવું, જખમને ફેવી રીતે ધોઈ, તેના પર પાટો બાંધવો વગેરેના જ્ઞાનની દરેક માતાને ઘરમાં જરૂર પડે છે. આવા જ્ઞાનના અભાવે ઘણા બાળકોના જીવ પશુ ગયા છે.

આ વિષયોનું સપુષ્ટ વર્ણન કરવાનો આ લેખમાં અવકાશ નથી. આ લેખમાળામાં આ વિષયના ફેટલાક અંગેની અગત્યની આજી રેખાઓ જ દોરવામાં આવી છે, તેની વાચકવર્ગે નોંધ લેવી.

બચાવે પુરો ગુલામ હોય ત્યારે ?

અમારા દક્ષોની માંગણી કરતાં અમે અમારા પુરોને વારંવાર પ્રશ્ન કર્યો છે ‘ ન્યાં ઓઝો ગુલામ હોય ત્યાં પુરો સ્વતંત્ર કેમ યદ્દ શકે ? ’ બહાઈતેપર પર વિચાર કર્યા બાદ અમે એ પ્રશ્ન ઉઠાડવા લાગ્યા છીએ. ‘ ન્યાં પુરો ગુલામો હોય, ત્યાં વર્ષોલુની રીડીઓની જાણેમાંથી ઓઝો કેમ મુક્ત યદ્દ શકે ? ’ તુર્ક ઓઝો તરફ જુઓ. તેઓએ ફેટલી ઝડપે પ્રગતિ કરીને પોતાના દક્ષો મેળવ્યા છે ? ન્યાં પડેલ અને અનેકપત્નીત્વ પ્રચલિત હતાં ત્યાં સપુષ્ટ સ્વતંત્રતા અને જાતીય સમાનતાએ સાધારણ રૂપ પકડ્યું છે. એક વખતની અત્યંત પછત ગણાતી ચીનાઈ ઓઝોએ પશુ પોતાની સ્વતંત્રતા મેળવી લીધી છે, તેઓને વારસાનો દક્ષ મેળવ્યો છે, લગ્ન વધ પશુ વધી છે અને અનેકપત્નીત્વનો કાલકાલાર નિરોધ થયો છે. એ પત્ની રાખનાર પશુ સગપાત્ર ઠૂંઠો છે અને ઓઝો માટે જનાનો તો જૂતકાળની વસ્તુ બની ગયો છે. આને તો પોલીસ તેમજ લોકરમાં ચીનાઈ ઓઝોની પશુ ભરતી કરવામાં આવે છે. જાપાની ઓઝોને પ્રતાપિકાર નથી; છતાં તેઓ બીજા કોઈપણ સ્વતંત્ર પુરોષીઅન દેશની ઓઝો જેટલીજ સ્વતંત્ર છે તેથી અમને તો ખાતરી યદ્દ છે કે, એક વ્યક્તિ વા જાતિમાં જે સર્વોત્તમ દાખ છે તે સ્વતંત્રતા અને જવાબદારી બદલ લાવે છે અને સપુષ્ટ જવાબદાર અને પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી દિન્દી સરકાર દરમ્યાનજ દિન્દી ઓ. પુરો પોતાનું સપુષ્ટ પુરુષત્વ અને ઓત્ત પ્રગત કરી રહ્યો

(‘ ઓઝો ’ માંથી)

કલાસુંદરી

હું તો ઉઠું ઉવાને બહારે, સૃષ્ટિના ચોઠ ઓપવા.

હું તો ઉઠું સુરજને ઘોડે, પ્રકાશના પુર ઢાળવા.

હું તો ઉતરું સંધ્યાને ટાણે, સંધ્યાના રંગ ઓપવા.

હું તો નિતરું અંધારે ચળકે, સુધાના પાન ઢાળવા.

હું તો વિલસુ કુંજ નિકુંજે, કુલોમા રંગ ઓપવા.

હું તો ઝુલું સરોવર ઉરે, સમીર રસરેલ ઢાળવા.

હું તો ચમકું ચાલકને ચીતે, રમેલીના રમેલ ઓપવા.

હું તો ટહુકું કાચલને ઠંઠે, સુરીલાં ગીત ઢાળવા.

હું તો ઠમકું કલાપીને ઠમકે, કલામય નૃત્ય ઓપવા.

હું તો રાત્રી ઢેલડને નયણે, પ્રણયનાં ઉર ઢાળવા.

હું તો ગમ્મુ મૃદંગના નાદે, મધુરા તાલ ઓપવા.

હું તો ઝૂળું વીણાને તારે, સંગીતનાં કુર ઢાળવા.

હું તો શોણ રમણીના રાસે, અભિનય, અંગ ઓપવા.

હું તો રણકું ધ્રુવરને રણકે, રસિક રસરાસ ઢાળવા.

હું તો વસુ સકળ વિશ્વ માણે, કલાના પ્રાણ ઓપવા.

હું તો વ્યાપુ ચૈતનજડ પ્રાણે, ચૈતન્યના ઓષ ઢાળવા.

હું તો નિત્યે કલ્યાણમાં રમતી, સૌન્દર્યે સૌ વિશ્વ ઓપતી.

હું તો એવી લલિત કલાસુંદરી, ચૈતન્યનાં પુર ઢાળતી.

આજના બાળકની અતોબ્રષ્ટ તતોબ્રષ્ટ પરિસ્થિતિ

લેખક: શ્રી. ધનુલ્લસ સંપત્, બી એ,

પ્રીત્વીપાલ, મોન્ડીસેરી અને રેસીડેન્સલ સ્કૂલ બારીવડી

ધો. બીનો કુતરો એટલે ન ધરનો કે ન ધાટનો. આજનું બાળક ન ધરતું કે ન સાળાતું. તેને માટે ત્રિશંકુ જેવા જીદગી ન પૃથ્વી પર ન રવગંમાં રયાત. બાળક માટે એ જીદગાની, દહી અને દૂધમાં બન્નેમાં પગ.

આજની ગ્રહકેળવણી અને સાળાની કેળવણીમાં ફેરફાર સિન્નત્વ છે. બન્નેનું વાતાવરણ એકબેકનું વિરોધી ધરમાં પેસે ત્યારથી સાળામાં જાય તે તેની એક જીદગી. સાળામાં જાય ને સાંજે છુટે તે તેની બીજી જીદગી. ધરમાં તે રાત-સાળામાં તે બીચારું, રાંધેલું ગ્રાણી. ધરમાં તે હસે, ફેરે, છૂટથી વાત ચીત કરે. સાળામાં તેને બધું બંધ. તે હસે તો ફડાય, ફેરે તો માર ખાય અને વાતચિત કરે તો “માઇનસ”, “ઇન્પોઝીશન” અથવા “રસ્ક કલાસ” તે પાત્ર અણધાર. ધરમાં ચોતાની સ્વયંસંપૂર્ણતાને અનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરી શકે. સાળામાં તે બન્દીવાન, ધરમાં તે ચોતાની સુધિ રચે, અનેક વસ્તુઓનો વિધાતા બને. લાગણી દુખાય તો બનેકની લાગણી, સારવાર અને આશ્વાસનને પાત્ર થાય સાળામાં તે દુખાય, અને પદતિથર છુટાય. અહિં તે મણિમિત્ર એક; તેને અભ્યાસ માટે ચોતાના “વારા” ની રાહ જોવાની, શિક્ષકના શિક્ષણને તેને અનુકૂળ લાભ મળે, ત્યાં સુધી તેને “મુન્ના” મરવાનું. તેનાથી હાલચબાલ નહિ. વાતચીત તો શેતી જ ચાલે ? હોઠ ફડાવાય નહિ, તો બીજાના કાનમાં તો વાત શેતી જ ચાલે ? તેને મળેલા કુકેમ મુજબ

ચોપડીમાં “જોડુ” ધાલી બેસતું જ જોઇએ નહિ તો અધમમાં અધમ વિશેષજોનો પાત્ર બને, શિક્ષા સહે અથવા છેવટ “માઇનસ”, “ઇન્પોઝીશન” અને “ટા-સ્કેલાસ” તો ભોગવેજ.

આવી પરિસ્થિતિમાં ત્રિચારા બાળકના સા હાલ ? બન્ને જૂદો જીદગીના પોતે એક હડતાલકા રૂપ અતો બ્રષ્ટ-તતો બ્રષ્ટ થયા વિના તે કેમ રહે ?

અને બાળકને ગ્રહકેળવણી કેવી મળે છે ? તેને પહેલાં તો અનુકૂલ વાતાવરણ જ ન હોય, છતે દીવસે ધરમાં અધાર હોય તો તે અખિબ પ્રુએને ? ફગ હાસ ન હોય એટલે હોય તખીયતમાં માવકામલ. કતિ હોય નિર્જાળ, દુઃખજનું તથા અનેક રોગથી પીડાત નહિ તો વાતાવરણને અજે નિર્માલ્ય તો હોયજ.

ફેટલાક માખાપોને ચોતાનું બાળક કયા ધોરણમાં બજે છે તેની ખબર હોતી નથી. ત્યારે સાળાનાં પુસ્તકો, અભ્યાસક્રમ તથા દૈનિક પ્રગતિનો તો ખ્યાલ કયાંથી થાય ? ફેટલાક માખાપો બાળક બેઠે તે પહેલાં ધધાર્યે નીકળી જાય અને બાળક સુતા થેર આવે. બધારે જમવાની વેળા ગયું હોય સાળામાં. એટલે બાળકની વાતચિત કરવાનો અવસર ન મળે તેની પ્રગતિમાં ફાળો આપવાનું કે અભ્યાસની કાગજ કરવાનું તો કયાંથી

બને ? આવા માબાપોને અઠવાડિયે બાળકના પ્રગતિપત્રકમાં સહી કરવાની હોય તે ફરજ પણ ન હોય એ બાબતે છે. આવા માબાપો માટે સમાજે તો ક્યા જ આવી ઘટે. આવા માબાપો પોતાના બાળકને શાળામાં કાઢી મૂકી પોતાની ફરજ અહા ઘણેલી માને છે.

કેટલાક બાળકો કુસંગતિમાં ચડી જાય છે. વ્યવસાયી બાપ આ જોઇ શકેતા નથી. માતા કેટલીકવાર બાળક ઉપર ચળમ કરી શકેતી નથી. અભણમાતા કેટલીકવાર અધ-દગ્ધ બાળકનો ભક્ષ બની જાય છે. આજનું બનાવડી અણતર પામેતું બાળક પોતાના અભણ માતાપિતાને મહેલાઈથી ઊઠાં બણાવી શકે છે. બાળક ઘેરથી શાળામાં જવાનું કહી ગમે ત્યાં ફરી આવે ઘેર આવી પોતાની ઉચ્છ્વસતા સહેલાઈથી છુપાવી શકે છે.

આને બદલે મને તે મોઝે માબાપો-એવટ માતાજી પોતાની ફરજ સમજી શકે અને પોતાના ઉછરતા બાળક પુરતી તાલીમ મેળવી શકે તે વસ્તુરિધિતિ ઇચ્છવાનું છે. ઘરમાં ખાનગી શિક્ષક બાળકને માટે રાખવા કરતાં માતાઓ શેડી તાલીમ ખાનગી શિક્ષક દ્વારા મેળવી શકે તો તે જરૂર ઉત્તમ કામ કરતી ચર્મ જાય. ભવિષ્યની બાળકોએ માતા સાથે ત્યારે આ ઉમેદ બર આવે તે બાબતનો પણ વિચાર આજની માતાઓએ કરવાનો છે.

બાળકને ન્હાનપણથી જ મોન્ડીસેરી અથવા કીન્ડરગાર્ટન શાળાને લાગ મળવે જોઈએ. આજના માબાપો સમજાય છે વર્ષ સુધી પોતાના બાળકને અજાત કરતા જ નથી તે મતીરે બૂધ છે. બાળક તો પોતાને માટે નવી સૃષ્ટિ શોધ્યા જ કરે છે અને વહેલામાં વહેણ તેને નવીન સૃષ્ટિ મળે તેવી

વાત તો તે વધાવી જ લેશે. માત્ર માતાપિતા-એ આ સમજવું ઘટે.

એક વસ્તુ તરફ ખ્યાન બેચુ જ જોઈએ કે આજની શાળાઓ તે વિષયમ અને ધાતક વાતાવરણની જ બનેલી છે. કેટલીકવાર બાળકને પહેલીજવાર અને છ સાત વર્ષનું ચર્તા તેને બોરોબાર ઉપર કલા પ્રસાદોની શાળાઓમાં દાખલ કરવામાં આવે છે. આવે સમયે તે પુલ કરમાય અને સુકાઈ જાય તો નવામ જ્યુ નથી.

આજની શાળાઓ એક દાખલો લખ્યે. જે તોફાની બાળકો હતા. એકને મોન્ડીસેરી વર્ગમાં દાખલ કરવામાં આવ્યું. બીજાને આજની વિવિધ શાળામાં પહેલા બાળકે પોતાની પદ્ધતિસરની ઇન્દ્રિયવિકાસની કેળવણી ત્રણ વર્ષે કરે કરી બીજાએ છ વર્ષે. પહેલું બાળક જ્યારે છ વર્ષનું થયું ત્યારે તે ઇન્દ્રિયવિકાસમાં પરિપૂર્ણ, શોખીન, સંગીતમય, સ્ફુર્તિવાળું અને ખેડોને તૈયાર કરી-આતર પાણીથી અરપુર-ખેતરની આદક દાણાને ઉમાડી ધરખમ પાક સમર્પવા તૈયાર બન્યું. બીજું બાળક જોખણીલું, પોપટીલું, અને સક્રિય મન વાળું થયું, ગુલામી વૃત્તિવાળું થયું. બન્નેની સરખામણીમાં આ સ્પષ્ટ ભેદ ઉપરથી સમજવું સહેલું છે કે બાલ કેળવણીનું પ્રથમ પગથીલું ત્રણ વર્ષની આસપાસ મોન્ડીસેરી પદ્ધતિદ્વારા કરે થવું જોઈએ.

કેટલીકવાર એવું બને છે કે આટલી નાની ઉંમરનું બાળક એકાએક માતાથી અજાત નથી થતું તો માતાઓની એક સ્પષ્ટ ફરજ છે કે પોતે તંત્રી કામ શેડીક દિવસ બાળકને તેડી જઈ મોન્ડીસેરી શાળા સાથે તેનો પરિચય બાંધે. જોઈએ ત્રણ ચાર દિવસમાં બાળક ખીલજોની સાથે દગ્ધ અગ્ધ થઈ જશે અને માતાને છુટી મૂકી દેશે.

મોહનજી

રૂપા : શ્રી રમણીકલાલ જયજીવંદલાલ દલાલ,

બી. એ. એલએલ. બી

વૃક્ષચરના એકાંત સત્તામાં એક સવારે ખૂબ જ કોલાહલ મચી ઊઠો દતો. લક્ષમણદાસ મારવાડીનો અંગેલો વહેમવાળો ગણાતો એટલે અનતા સુધી એ ખાલીજ પડી રહેતો. એકાએક આજ સવારે એના પહેલા માળ પર કોષ લાડૂત આવ્યા હોય તેમ જણાયું. તમામ બારીબારણાં ખોલી નાખવામાં આવ્યાં હતાં. એક ધાડી અને એક ધાટણ સાકસુર કરવા મંડી પડ્યા હતાં. ફેલોક સામાન આવી ચુક્યો હતો અને બીજી સારીઓ આવતી જતી હતી. બંગલાના આમણામાં બધુંજ ખડકવામાં આવ્યું હતું. લાડૂત શ્રીમંત દત્તા એમાં જરાય શંકા નહોતી.

પાડોશીઓ પશુ નવીન વ્યક્તિએને જોવાની આતુરતા આળી. ચક્રા નહિ. ફેલોય વાર તેઓ બારીએ ઉભા ઉભા વાટ જોઇ રહ્યા પરંતુ દાસદાસીઓ સિવાય બીજી કોઇ નજરે પડ્યું નહિ. ઉપરે યાદીને તેઓ વિખરાવા માંડ્યા ત્યાં એક મોટરકાર બંગલાના દરવાજા આવી ઉભી. આલુબાલુ સામાન્ય ચાલી હતી એટલે સામાન્ય લાડૂતો માડીના મુખ માટે માત્ર કંઈપનાજ કરતાં પરંતુ માડી ને ડાખવરતો લપકો જોઇ ધણી નવનો એ તરફ આકર્ષીતો. થોડોક વારમાં ત્યાં એક નાનું સરખું ટોણું બેઠું થઇ ગયું.

સુંદર ને મુલ્યવાન વસ્ત્રોમાં ઢાપતી એ મહિલાએ બંગલાની મુલાકાત લઇ મોટર

તરફ પાછી વળતી જણાઇ. બન્નેનો દેખાવ મોહક હતો બન્નેના કેશકલાપ લાંબા અને છેલ્લી ટબે હોળેલા હતા. રેશમી વસ્ત્રો ઉપર જવાહીર ચમકતાં. એમનું નેસર્ગિક સૌંદર્ય કોઇ અગમ્ય રીતે ઊંચી ઉઠતું. એક સાવ કામળાંગી હતી જ્યારે બીજી પ્રોઠા જણાતી. છતાંય એનું સૌંદર્ય ઉડી ગયું નહોતું. કમળમુખ પેઠે એમનું સૌંદર્ય આખી રહ્યું હતું. બન્નેમ કુળવાન ને શ્રીમત જણાતાં.

એ બેઠા કે માડી ઉપડી. પેલો ધાડી એમને વળાવવા આવ્યો હતો. તેને બધા પાડોશીઓ વીંટાઇ વળ્યાં. અને પ્રશ્નો પર પ્રશ્નો પૂછી એને મૂંઝવી નાખ્યો. બન્નેક કાયામા પ્રશ્નોની ઝડતી જપ્તી એટલે ધડી ધર તો એ અર્વાંક બની ગયો. દરેક એ શ્રીમંત મહિલાએનો પરિચય પામવા આતુર બન્યું હતું. એ કપાંથી આવ્યા ને અંગણમાં ફેટણું રોકાવાનાં હતાં એ જાણવા દરેકને જીવાસ હતી. વળી આ જૂતાવળ એમને કેમ પસંદ પડ્યું એ પશુ એક કોમડો જ હતો ફેટલાક એમના કુટુંબીઓનો પરિચય મેળવવા મથી રહ્યાં.

વિચારો ધાડી એણે પોતાનાથી મહિની આપવા પ્રવાસ કર્યો પશુ કોમડું મન માન્યું નહિ. એ બાઇ શ્રીમંત વિધવા હતી. પેલી યુવાન એની પુત્રી હતી કોઇ મરદ કુટુંબીઓ વિ

એ ધારીને કાંઈ ખામ માલિની નહોતી. દેશના એકાંત જીવનનો કટાણો આવવાથી તેઓ સહેરમાં આવ્યા હતાં. એ બન્નેઓએ એમને જેમ પસંદ પડ્યો તે માટે ધારી કાંઈ ખુલાસો કરી શકે તેમ નહોતું. કેટલાક યુવાનોએ પેલી પ્રમદા પરજેલી હતી કે કુંવારી તે પણ પૂછી લીધું. એ કુમારિકા હતી. એટલે પ્રોદા એને માટે યોગ્ય યુવાન પસંદ કરવા પણ આવી હોય એમ કહ્યું ના હોયતી.

ધીમે ધીમે બધાય વિખરાયા. દરેક જણને નવાજવું હતી વાતમાં રસ પડ્યો હતો. પરંતુ દિવસ ચલતો હતો એટલે પોતાને કામે ધાગવા સિવાય એમનો છુટકો નહોતો. એટલે બધાય પોતાપોતાના કામમાં ગૂંથાયા.

હોંડો પહેરે ચર્ચા ત્યારે બધાને જરા ન વરાસ મળી. પાડોશમાં પણ નવી શ્રીમંતાઈની છાયા ફરી વળી હોય તેમ લાગ્યું. દરેક વનિતાએ પોતાના વાળ જરા વધારે સભાળથી હોળેલા જણાયા બાલકોની વેણીમાં કુલ પણ ગૂંથાવલા નજરે પડ્યા. આને વચ્ચે પણ નવા જ કાઠવામાં આવ્યા હતાં કેટલાકે ધરણી લાદી એમની શ્રીમંતાઈ સાથે દરિદ્રાઈ કરવા પ્રયાસ કર્યો હતો. બન્નેઓ

લાડતો જેટલાં એ શ્રીમંત ન હોય છતાંય આજે તેઓ સદમ્મીની માયામાં ગૂંથવાઈ ગયાં હતાં.

યુવાનોમાં પણ એ શ્રીમંતાઈનો પવન વાયો હતો. કામકાજથી પરવારી દરેક જણ સહેરમાં જણાવું. પરંતુ બધાંજ એટલામાં ને

એટલામાંજ દરેક કરી રહ્યાં હતાં. દરેકની નજર બગલાની ખારીઓ તરફ જ હતી પેલી લલનાને વર સોધી આવવા સહકાર કરવો પડે ને! દરેક જણ એજ વિચારમાળામાં ગૂંથાયેલાં લાગતું

સાંજના મોટરે પાછી વળી. વધારે વચ્ચે પરિધાન કરી બન્નેય મદિલાઓ દ્યોન દેવા હાજર થઈ હતી. જરાતરા પરિચયથી હવે તેમનું દિલ પ્રકુલિત બન્યું હતું તેઓ ચોંચેર અવસોડન કરી રહ્યાં હતાં. પેલી યુવાન લલના તે મધુર સ્મૃતિદાસ્ક પણ દરમિયાન પેલી

* * * નારીનું સ્થાન * * *

[જનનીગીત]

સંસ્કૃતિના ગૃહજીવનમાં,
ઉચ્ચ સંસ્કૃતિના ખીણમાં,
સ્વતંત્રતાની ઉચ્ચ લડતમાં,
હો નારીનું સ્થાન.

રાષ્ટ્રયુદ્ધના રણ મેદાને,
નિર્ભય શૂંધીર અર્પણ કરવાને,
સ્વાર્પણના આ વિરલ પંથી,
હો નારીનું સ્થાન.

ગ્રેમ દયાનાં સરળ સૂત્રોમાં,
તન, મન ને ધનનાં અર્પણમાં,
સેવા કરી સુખમ વેદીમાં,
હો નારીનું સ્થાન.

સમાજજીવનના ખીણમાં,
વિજયયુગમાં બીજાલોકમાં,
શૌચ અને દિમ્બલના પથમાં,
હો નારીનું સ્થાન.

* ગિણુલાઈ મોહનલાલ ત્રિવેદી *

પ્રોદાએ રોજે વજેલાં છોડ્યાંમાંથી કેટલાકને યાત્રાર્થી પણ ખરાં એમની માતાઓ તો એ બેઠાં હર્ષમુલકિત બની રહી. ચોડી વાર આમ તેમ કરી તેઓ પાછાં વળ્યાં.

“બહુ શ્રીમંત મુશી હોં!” એક પારો-ફણે તરફો કર્યો

“એમ લાગે છે ખરું” બીજીએ હાથએ લપચો, “મોટી ને બાલકો ગમતાં જણાય છે. મારી તનુને કેવી રમણી. આખરે બાઈ માણસ ને. છોકરાં તરફ આકર્ષણ વિના રહે ?”

દરેક જણ નવા પાંડોશીઓના સહયુગો પશુ મોટી પડ્યા. બાલકોની માતાઓ તો એમના પરિચયમાં આવવા ક્ષતેભર બની. યુવાનો પિજાનની પળ ઝંખી રહ્યાં. એક વાર ઝોળખાણ થાય પછી તેમને શીખવાડવું પડે તેમ નહોતું. આ જમાનાના યુવાનો એવા પાંડો પડી ચૂકેલા જ હોય છે. સંખ્યા ઘેરાતી ગધ તેમ તેમ લત્તો સંગીતરવરથી ઝાણ રહ્યો. કેટલાંક પ્રણયગીતો પશુ ગવાઈ રહ્યા. પરંતુ બંગલાનાં બાહુતોને એથી ખાસ અસર થઈ નહિ પ્રોત્સાહ વહેલી વહેલી શયનખંડમાં ભરાઈ ગઈ બાધા પશુ ચોતાના ખંડમાં આવી ચોતાની તરખટમાં પડી.

“કાલે તું એકલી નહિ ભય ?” માતાએ પુત્રી પાસે આવી પ્રશ્ન કર્યો.

“કેમ કંઈ ?” બાલકાએ આશ્ચર્યથી પ્રશ્ન કર્યો, “દહા આ રથગમાં જોઈવા તો દે. અભવપા રથાનમાં હું એકલવાથી ક્યા બચું ? બૂલી પડું તો ! ! !”

“હીક” માતાએ આમલ ન કર્યો, “તારી મરણ આખી વખત સાથે ને સાથે જ રરવું કેમ પાલવે ? એકલાં બૂલી પડવાનો ડર લાગે તો દાસીને સાથે લઈ જા. મને તો એકલી જવામાં બીલકલ વધી નથી.”

“ના. ના.” પુત્રી વચમાં જ બોલી હતી. “દાસી તો બાધા નેવી છે. એને હું ક્યાં સાથે લઈ નહિ એને ક્યાં સમજાવું પડે નહિ ને નાહક હું મુઝાઈ મરું.”

“આ લોહો નવા બાહુતોને નેહ ગાઠા બન્યા જણાય છે” માતાએ વાત બદલી

“એમના સંગીતથી મારા તો કાન બહેર મારી ગયા. બહુ યશો તો હું કાષ સાથે લડી પડીશ” બાલકાએ ટેકા આપ્યો.

“આપણે લખાવું” કેમ પાલવે ?” માતાએ પુત્રીને વારી, “નાહક દુરમને. વધારે શો લાક ? છોને બિચારા માતા ને મોજ કરતા. આપણું શું બંધ છે ? તું તારા કામે લાગ ને ? પાંડોશમાં તો બાઈચરો રાખવો સારો.”

માતાએ સુવાની તૈયારી કરી. દાસી પગથંપી કરવા લાગી. પુત્રી એક માસિકનાં પાના ઉચલાવતી વિરામાસન પર પડી.

આણુબાણુની ચાલની વસ્તી સામાન્ય કાટિની હતી. કાષ કાષની ધપા કરે તેમ નહોતું. એટલે પહેલા થોડા દિવસ તો આ નવાં બાહુતોએ ઠીક ઠીક ‘ખ્યાન’ એચ્યું. પરંતુ દિવસોના વહેવા સાથે પાંડોશીઓના મોહ પશું ઝોસરતો ગયો. માત્ર એક અપવાદ રહ્યો. એ યુવાનનો ઉત્સાહ તો દિનપ્રતિદિન વધતો જ ગયો. એનું નામ મોદન. કેટલીક વાર તો એ છેક બાવરો બની જતો. એ ગરીબ કારકુન હતો. પરંતુ એની તૃષ્ણાએ અગળ હતી. ત્રીસેક વર્ષ થવા છતાં દહા તે પરણ્યો નહોતો. એને ચોતાના દિલની પ્રતિમા જડતી નહોતી. આખરે એનું નસીબ ખીલવું જણાયું. લક્ષ્મણદાસની બાહુત લક્ષ્મી પર એની આંખ કરી. એને મારે ગાદિત મનુષ્યો ચાહે તે કદપના કરે; એ ત્રીમંત હતી એમાં તે કંઈ જ નહોતી આપણા રસિક યુવાનને લક્ષ્મીની પરવા નહોતી. એના સૌંદર્યની તલવારનો જ એ શુભામ બન્યો હતો. એને ચોતાની કરવાના એણે અભિલાષ બાંધ્યા એમ કરતાં દેહ પડે તોય શું ?

પરંતુ અવનવા પ્રમંજો બન્યા વિના જ દિવસો પસાર થવા લાગ્યા એ ધીમંત બાહુતો પાંડોશીઓ સાથે ખાસ દળી સક્યા નહિ. એ

બારીએ આવતાં કે જાનમાં ઉભાં રહેતાં ભારે
કેટલાક પાડોશીઓ પરિચય પાડવા મયતા,
પરંતુ ખાસ આવકાર ન મળવાથી એમનો
ઉત્સાહ પણ એસરી જવા લાગ્યો. છતાં
એમના દુઃખ ઉત્તરે
એટલા તો મધુર ને
સખ્ય દતા કે કોઈ પણ
પાડોશીને, માફ લાગ-
વાનો પ્રસંગ આવતો
નહિ.

મોહને પોતાનાથી
બનતા તમામ પ્રપત્નો
ક્યાં પરંતુ પેલી મુખ્યા
સાથે એને પરિચયમાં
આવવાની તક મળી જ
નહિ. કેટલીય વાર સ-
વાર સાંજે એ શેરીને
નાથે ઉભો રહેતો. એ
પ્રમદાસવારમાં જ બહાર
જતી. એની સેવામાં
આવે તો એનું શ્વાન
એચાય ને ? પણ મો-
હને એવા પ્રસંગ જ
સંપાદ્યો નહિ કોઈ
જવતાનના હાથમાં એ
સુદરી સપડાઈ નહિ
કે મોહન એની વડારે
ધાઈ વીરત્વ દર્શાવી
એ લપસણા પગથારે
એ લપસી પણ પડી
નહિ કે ઝડપથી નજીક
હોડી જઈ તે ટેકા આપે. કોઈ અકસ્માત
પણ એની સક્રિત દર્શાવવા નહોતો નહિ
અવારનવાર તે મોહન તરફ નજર કરતી પરંતુ
એમાં કોઈ અર્થ મનાયો દતો જ નહિ.

પરંતુ મોહન એમ દારી ખાતે તેવો

નહોતો. એ પ્રમદાને કોઈ પ્રજ્વળી મળી ચૂક્યો
દરો એમ તેણે કમ્પના દોડાવવા માંડી. તે
વિના એ આમ અતડી અનડી ફરી થકે
ખરી ? યોવન એકલાવાય સંભાવે જ નહિ

એની વચે પ્રીત્ત્વ આવી
ભય એ વાત જ મ-
નાય નહિ. એટલે પેલા
જુલા પ્રજ્વળીને શોધી
કાઢવા મોહન કટિબદ્ધ
બન્યો. દરીશનેા સામનેત
ક્યાં વિના એને છૂટકો
જ નહોતો એના અ-
ભિલાષમાં અતરસાં ન
ડતો હોય ત્યાંસુધી
એનાથી છવાય જ કેમ ?
દરીશને દૂર ન કરે તો
દરમથી તેણે આપધાત
જ કરવો નોંધ્યો.

પરંતુ મદિલાઓ
પાસે કોઈ પણ મર-
દનો અવરજવર નહોતો
એટલે મોહનને દરીશ
શોધવાનું કામ કપર
થઈ પડ્યું પેલી પ્રમદા
સવાર સાંજ નિપજિત
બહાર જતી એટલે એ
પોતાના પ્રજ્વળીને જ મ-
ળવા જતી દરો એમ
મોહને માની લીધું.
હવે એને ભવિષ્યનો
માર્ગ ખૂંદો દતો જ-

આંસુ ફૂલ કે છુંડ ?

આંખડીઓની કપારી મહોં તે-
જિહ્વામાં આંસુ-ફૂલ,
આંધામીચમણાં, કરતાં ખીચ્યાં-
ફૂલવાડીનાં શુભ

ફેશમ ફૂટી ઉરથી ઉભરે-
પંખ વિનાનાં ફૂલ,
ધીક ધીકમાં ફૂલે શાને ?
ઉછળી આવે છુંડ.

પ્રકુલ પાંદડી પોચળ જેવાં-
ઉપડે તારાં પૂર,
નયને નયને મકટે જાણે-
તારક રૂપા-ફૂલ.

પાંખણપાંખો ઉમડળ ચૂટે-
ખીચ્યાં પુખ્ત અખૂટ,
એળો દરીય ઝીલવાને ઊભે-
પણે માફ ઉર.

ફૂલ નહિ પણ છુટો વરસે ?
મુલાય મોઢા મૂલ,
ફેશમ તેની ફુફુર પૂછે-
આંસુ ફૂલ કે છુંડ ?

ભગવત રામચન્દ્ર ભંટ

જુલો એ બહારનીકે જે એનો પીછો પકડવો.
અર્થ યાત્ર તો પણ એની કોઈ શીકર નહોતી.
મોહનનું પોતાનું અસ્તિત્વ કોણે ચંદ્રુ દત્ત ત્યાં
ખર્ચાનો દિસાચ કર્યો કેમ પાસે ? એ પોતાના
પ્રાણ પાકરવા પણ તૈયાર થઈ ગયો દતો

તહેવાર અંજળ મેળો, ધરબદાર જવાની હવે
એનામાં તાકાત રહી નહોતી. વિચારમૂઠ ખની
તે ધરમાં જ બેસી રહ્યો વૈરની ભય કર ચોજ-
નાઓ ઠાઠવાળાં મન જાન બૂધી મેળો. એના
મિત્રોએ એને બદાર લઈ જવા ધણુ વ કપુ પરંતુ
એ બોલ્યો જ નહિ. યાદીને તેઓ વિદાય
થયા. તે દિવસથી એણે બજલા તરફ ખાસ
નજર રાખવા માંડી. કાષ્ઠની દેન નહોતી કે
એની નજર ચૂકાવી શકે.

સંખ્યાકો પેલી પ્રેમી પોતાની મોટરમાં
બદાર ગઇ. એ એકથી જ ગઇ હતી એટલે
પેલી યુવાન લલના ધરમાં જ રહી હતી. શું
યમુ હતી ? મોહને કલ્પનાના ઘોડા છૂટા મૂક્યા.
આટલા દિવસ તેઓ બંને સાથે જ જતા.
આજે એક ખીલથી દૂર જ રહેવા પ્રયત્ન
કરી રહ્યાં હતા. લડી પડ્યાં હશે ? છોકરી
દરબદાર જતી હતી એટલે માતાએ કંપકો
ખાધો હતો.

પરંતુ પ્રીત કયા ગઇ હતી એ મોહને
ભણ્યું હોત તો એના આશ્વની અવધિ જ
આવી રહેત.

સંખ્યાકમાં ડોક્ટર પટેલની ગ્રેકીસ ધીકતો
મથાતી. અત્યારે એ દિવાનખાનામાં આરામથી
બેઠા હતા. હાથમાંના પુસ્તકની પાનાં ઉથલા-
વતા એમનો સુંદર કુતરો એમના પગને
પીટાઇ જોકે ચડ્યો હતો. ધરમાં ડોક્ટર
એકલા જ હતા. બે પુત્રીઓ હતી પરંતુ
વિવાહ્યાસ માટે તેઓને વિદેશ મોકલી દેવામાં
આવી હતી.

એકાએક દરવાને અંદર આવી એકની
ચાંતીનો અંગ કપો "કાઇ કુલીન બાઇ
આપને મળવા આવી છે, ખાસ ઉતાવળ છે."
ડોક્ટર આશ્ચર્યથી ઉભા થઇ ગયા. બાઇ યેર
ક્યાંથી ? કાંઈ મુશ્કેલીમાં આવી પડી હતી
તેને અંદર મોકલવા તેમણે દરવાને દબા
કર્ચે. જાને પણ મુલાકાત માટે નૈવાર થઇ ગયા

બાઇ અંદર આવી ગાબરી 'માસરી
બોલવા જ માંડી પડી. ડોક્ટરે એને વિરામ-
સન પર બેસવા કહ્યું. જરા શાન્ત મના
સૂચના કરી, પોતે પણ ખુરસી એવી એની
નજીક બેઠો. બાઇનું સૌંદર્ય ડોક્ટર સાહે-
બની લક્ષ બદાર રહ્યું નહિ એ બાઇ સોહા-
મણી લાગતી એટલું જ નહિ પણ શ્રીમંત
જણાતી. એણે અંગ પર ખૂબ જવાબીર
લાઈસું હતું.

પરંતુ બાઇ ઉતાવળમાં હોય તેમ જ-
ણાયું. ચાંતીની એને પરવા નહોતી એકામ
તે મૂળ વાત પર આવી. ડોક્ટર સાહેબ એની
ઝડપથી અંગ અંગ થયા. પણ એમને ઘોડી
ધણી તો સમજ પડી જ. એ બાઇનો પતિ
બિમાર હતો. ડોક્ટર પટેલને તે શારીરિક
તપાસ માટે બોલાવવા આવી હતી.

"પણ એમને યમુ છે શું ?" ડોક્ટરે
પૂછ્યું.

"આજ રેટલાં ૫ વર્ષોથી તેઓ હેરાન
થાય છે." બાઇએ ઉત્તર દીધો. "હમણાં
હમણાં એમના મગજ પર અસર થયેલી
જણાય છે. એથી તો પીછા ખૂબ જ વધી
ગઇ છે. મારે એક પુત્રી જ છે. અમારે
અવ મરદ સમું નથી. એટલે દર્દિ કાશુમા
રાખવો મુશ્કેલ છે."

"પરંતુ બાજુ સુધી તમે કાંઈ ખીલ
ડોક્ટરની સલાહ પણ લીધી નથી." ડોક્ટર
પટેલે આશ્ચર્ય દર્શાવ્યું.

"હા, ડોક્ટરો તો ધણા જ આવી ગયા."
બાઇએ તુરત જવાબ વાળ્યો. "પરંતુ રેટ-
લાંક બિમાર મનુષ્યો બહુ જ જલદ દોષ
છે. તેમ ચાલાક પણ દોષ છે બદારના
મનુષ્યને જોનાં તે કાલા હમરા ખની ભય છે
એટલે દરેકને એમજ લાગે છે કે એમને
મંડા કરાવવા કું કાંઈ ખટપટ કરી રહી છું."

“ હા, એવું બને છે ખરું, ” ડોક્ટરે
હા બળી “ એસો ! દલે મને થી આઠ,
છે ? ”

“ આવતી કાલે સાંજે આપ મારે ઘેર
પહાશે. ” તે બાપએ વિનંતિ કરી. “ એમને
બરાબર તપાસો, આપનો મોટો આભાર થશે
આપ અનુભવી છો. એ આપને ઉઃ ની
કાફી નદિ, દલે એ મારા કાજુખાં રડી શકત
નથી પરંતુ કાજુખાં પ્રમાણુપત્ર વિના હું
તેમને ત્રિશીની દોરખીટલમાં મોકલારી શકતી
નથી. આપ એ એ માણ્યોને પણ સાચે
લેના આવશ્યક. ”

“ કેમ ? કેમ ? ” ડોક્ટરે પ્રશ્ન કર્યો.
“ એ તોશન કરે છે કે ? ”

“ શેજ નદિ. ” તે બાપએ ખુલાસો
કર્યો, “ પરંતુ કેટલીક વખત એ એટલા તો
આકાશ બની જાય છે કે કમાલુમ કરી મૂકે
છે. ‘ મારા હીરા ક્યાં ગયા ? ’ હું કુટાણ
ગયો પાપમાસ થઈ ગયેલ’ એવી જુઓ પાડવા
કરે છે. આજ કેટલાક વર્ષ પહેલાં એમનું
ચેલુકે કવેશત ચોરસ ગયેલું. એ વાત વાઘ
આવતાં એ ધણી વખત મૂંઝવણની કાંતિ
પ્રમાણી બેસે છે એ પરિસ્થિતિમાં એમને
સાચવણ મુશ્કેલ બની જાય છે એ સેતોને
મારવા મસ્તી જાય છે. શેરીમાં દોડી જાય છે.
હું આપને જોઈશો તે થી આખીક તમારા
માણ્યોનું પણ મહેનતાણું જોતીશ પણ
આપ જરૂર પમારનો મારા જેવી નિરામાર
પર એટલી જરૂર પડા કરજો. ”

“ હું જરૂર આવીશ ” ડોક્ટર પરમે
હા બળી, “ એમાં કુપા થાતી ? ફરજ છે ”

બાપ જવા ઉઠી થઈ, “ હી ” તેણે
“ હું આવતી કાલે સાંજે હું આપની વાટ
જોઈશ ” પોતાની મોટરમાં બેઠી પસાર થઈ
ડોક્ટર પોતાને કાંતે વળાવ્યા.

બીજે દિવસે સાંજે મોદન ઝાંરીસેથી
પાછો ફર્યો દતેલ કપડાં બદલી રહ્યો કે
બજામાં આવળ મોટરનો અવાજ સંભળાયો.
મોદન છત્ત તરફ ફેરવ્યો. તમામંત્રને નેશા
વિના ચાલે ? પરંતુ મોટરમાંથી પેલા યુવ-
રાતી કવેરીને ઉતરતો જોઈ મોદન કપામ
ગયો. બાનો અર્થ શું ? મંજગાની માતા
પણ એના કારસ્તાનમાં મામેલ દેશે ?
એ પણ એવી નીચ દરી ? પૈસાની ખાતર
એ શ્રીમંતને પુત્રી વેચવા તૈયાર થઈ દેશે ?
એમ દોષ તો માનવતામાંથી સમજા વિશ્વાસ
જ દુડી જાય એને છું કરવું તે સમજ
પડી નહિ એનો આખો દેહ કોપથી સળગી
ઉઠેલ.

કવેરી ઉપર ચડ્યો કે કાસી બદાર
આવી એને મનમન પૂર્વક દિવાનખાનામાં લઈ
થઈ. ત્યાં એ ઘોડી વાર એકમેક જ બેઠો.
તેણે આમ તેમ નજર ફેરવવા માંડી એક
શ્રીમંત બાપનું એ નિવાસસ્થાન હતું જ.
પરંતુ એ શ્રીમંતી ક્યાં ? એને મળવા તો
એ જાતે આટલે મુશ્કેલી ખાસ તસ્તી લઈ
જાઓ દતો. એકાદ માણ્યને મોકલત તોય
કામ પતત. એજ કણે મંજગાએ દિવાન-
ખાનામાં પ્રવેશ કર્યો કવેરીને જરા નિરાંત
વળી, મજગાના વડન પર મોઢક દાખ રમી
રમું હતું. “ આપને જોડી ક્યાં દો ? ”
તેણે કહ્યો, “ હીરા લાખ્યા છે ? ”

કવેરીએ પોતાના ખાસમાંથી એક લાંબુ
પાળટ બદાર કાઢ્યું. પેલી પુચન પ્રપાદને
સુખત કર્યું. “ યોગ્ય લાખ્યો છું. એ પસંદ
નહિ પડે તો ખીજ કાંતે સેતો આખીક.
આપને મનપસંદ ઓજ આણી આપવી એ
તો અમારું કામજ છે. આપ કુશોને પપામાં
દોન તો બહુજ હીરા માન. ત્યાં અનેક
જાતનું કવેશન બહુ છે. કાંઈ નકુવ લઈને
બદાર ફરશ છે ? ”

વાનું ચોગ્ધ ધાધું નહિ. ઝવેરીને લઈ તુર-
તજ એમની મોટર પમાર થઈ ગઈ

ડોક્ટર પટેલને બગલામાં જતા જોઈ
મોદન તો દિગ્મૂંદ બની ગયો હતો. એ ભેદી
ધરમાં શું બની રહ્યું હતું ? ડોક્ટર પટેલ
જેવાને બોલાવવાનું શું પ્રયોજન હતું ?
એટલું ગંભીર બિમાર કોણ હતું ? મંગળા
મંદી પડી હતું ? અંદરની વિગત બહારથી
જાણવાનું કશુંજ સાધન નહોતું. પેલા તોફાન
પણ અસોષ થઈ ગયો હતો.

એવામાં મંગળા, તેની માતા અને
દાસીને આવતાં જઈ મોદન આભોજ બની
ગયો. આ શું ? એમના વડન પર આટલી
સુંઝવણ શાની ? જરાબર તપાસ કરવા
મોદન નીચે ડોહ્યો.

એ નીચે પહોંચ્યો કે મંગળાની મોટર
આગળ ધમી આવી. બધા જ અંદર બેસી
મયા. આખા પલકારમાં મોટર અસોષ થઈ
ગઈ.

એક ક્ષણ પણ ગુમાવવા જેવી નહોતી
મોદને ચોતરફ નજર કરી. પાસે જ એક
સાયકલ પડેલી હતી જરા પણ વિચાર કર્યા
વિના એ સાયકલ ઉપાડી મોટરની પાછળ
પડ્યો. મોટર એ ખુબ જ આગળ વધી
ગઈ હતી.

આખી રાત મોદનની માતાએ ઉઘે જીવે
ત્રાગી. મોદન પાછો ફર્યો જ નહિ, બીજી
સ્વાસ્થ્યે ડોકી દીકરાની શોધમાં ઘેરે ઘેર ફરી
વળી. પરંતુ મોદનનો પત્તો આણે નહિ
આણે દિવસ ડોકીએ રડવા જ કહ્યું.

છેક સાંજે એ પોલીસને અજર આપવા
તેવાર થઈ એવામાં મોદન પાછો ફર્યો તો

એના ઢંગ ? એનાં કપડાં ચીથરેલાં બની
ગયાં હતાં. ડોકીએ ડોકીએ લોહીના ડાઘ પડેલા
હતા. એના માથા પર પાટો બાંધવામાં આ-
વ્યો હતો.

એની માતા એની સામે દોડી. “આ
શું ? બેટા ! આમ કેમ ? શું થયું ?” તેણે
પ્રશ્નપરપરા ચાલુ કરી દીધી, “આખી
રાત તું ક્યાં ગયો હતો ?”

“બા ! તમને કહીને શો લાભ થશે ?”
મોદને નિર્માસ નાખ્યો, “અનવાનું બની
થયું. હવે એ વાત પર છેવટનો પડો જ
પડવા દે મારા બાપ ! કેવી બધા ! ! !”

“કોણ ? કોણ ? બેટા !” વૃદ્ધાથી
પૂછવા વિના ન રહેવાયું.

“પેલી બગલાવાલી” તેના દીકરાએ
ઉત્તર દીધો, “એ વાત જ ન કરીશ” હું
જીવતો બચ્યો એટલું જ બસ છે. પણ હવે
લોહીની કમ્પેનને વેચ આપવાની જરૂર નથી ?”

એ દિવસ પછી એક ચોંકાવનારી બોના
વતમાનપત્રમાં પ્રગટ થઈ મોટા મોટા અક્ષરે
છાપ્યું હતું : “અજળ લૂંટ-બદમાસ નાશ”

નિચારા ઝવેરીની એ વાત હતી. એ
દિવસ એને ત્રાંકાની ફોરપીટલમાં પૂરી રાખ
વામાં આવ્યો હતો. મહા મુશ્કેલીએ એણે
છટકારો મેળવ્યો. પોતાની શુદ્ધ જીવિત પ્રવાર
કરવા એણે સાક્ષીઓ રજૂ કર્યાં. થયેલી લૂંટનો
એને ભારે આઘાત થયો હતો. લાજ રૂપિય-
ના એના હીરા તરફથી લેવાયા હતા.

તે દિવસથી મોદને પારકી પીડા ઝાડી
દીધી *

* શ્રીમતી સીતારાની એક વાર્તા કથપરો.

સુખી સ્ત્રી પુરુષો સમાજની શી શી સેવા કરી શકે ?*

લેખિકા ધીમતી કુન્દનજીવન વેલણ મહેતા

સુખી સ્ત્રી પુરુષો સમાજની શી શી સેવા કરી શકે એ વિષે વિચાર કરવા પડેલાં, ખરું સુખ શીમાં રહેલું છે, કેવું જીવન જીવતાં પુરુષ કે સ્ત્રીને આપણે સુખી કહી શકીએ, એ પ્રશ્ન તાજુવત્તી પડેલી જરૂર છે. આજે જનતામાં ચારે તરફ અસહિષ્ણુ અને અસુખનો કાચાનકા અમૂઘી રહ્યો છે. આધુનિક સંસ્કૃતિના ખાટા ખાટામાં સાધનો તથા ઉપાયો દોષા છતાં જનની અસહિષ્ણુતા મટતી નથી કે કનડુબેર ગણાતા અમેરિકામાં યે સુખ નથી કહ્યો અને સામેની સંસ્કૃતિમાં ત્યાંના લોકો નેકારી બોલે છે. વિદેશ, કોમ્યુનિસ્ટી અને ચાલુકાનીતિના અંધાર ગણાતા ઇંગ્લેન્ડ અને જર્મનીની કેવી દશ છે કે નકારથી Democratic જનતા પ્રત્યક્ષાસનના નામે એક કોમ્યુનિસ્ટી રાજ્ય ચાલી રહ્યું છે. જર્મનીમાં નાઝીએના અત્યાચાર કલુ તાલ જ છે. ઇટલીના સરમુખવારની કાક આખા ખુણે ખુણે ભય અને ચરણાટી કપલવે છે. એશિયામાં ચીન અને તાઇવાન એક ખીલના કઠીર વીથી નાખતા આગુર છે. આપણો દેશ આજે અજનીની અપાસા-માંથી પસાર થઈ રહ્યો છે, પ્રશ્ન છે કે જનતા ક્યાં જઈ રહ્યું છે ?

આખી અસહિષ્ણુ રીયલિટીના વાતાવરણમાં આપણે કોને સુખી કહી શકીએ ? મામાન્ય રીતે જનતામાં સુખના સાધન ૧૫ ગણતી મુખ્ય બે વસ્તુઓ છે પૈસો અને સલામતી. સોશીયલ એવી માન્યતા પ્રચલિત છે કે

પૈસાદાર કે હોદ્દાદાર સુખી હોય છે. પરંતુ એ માન્યતા પાછળ માત્ર ખોટી વ્યાખ્યા રહેલી છે. મોટામાં ૧૨૫ કરુડ, અનેક જાનના કનીચરો અને વિલાસના સાધનોમાં વીટાઈ રહેલું, મોજમજાક ઉઘાડી આનંદ કરવો, એ સુ સાચું સુખ છે ? એ સુખ એ સોશીયલ કેવું ખોટું લાગે છે. તે તો એ સોશીયલ કેવું ત્યારે ખજાર પડે. આવા સુખી પુરુષોમાં સમાજ સેવકની જિંદગી ક્યાંથી દેખાય અને કદાચ એવી તેમની જિંદગી દોષ તો પણ તેઓ એ વિચારમાં કંઈ કરી શકે એવી તેમની શક્તિ નથી હોતી.

આખી ઉત્તમ જિંદગીના સુખી પુરુષો કે જેમનો પૈસો " મોજ " ને માટે નહિ પણ " કામ " ને માટે દોષ છે. એવાય વિદ્વાનો દોષ છે કે જેમની વિદ્યા " અદલત " ને માટે નહિ પણ " જાનપ્રચાર " ને માટે દોષ છે. એવાય મતાવાન અને ખસવાન હોય છે કે જેમની મતા કે જાન " પરપીડન " ને માટે નહિ પણ " રક્ષણ " ને માટે દોષ છે. આવા સેવામાંથી સુખી સમાજને હુયે મળતી શો સેવાજિતિમાં સુખ્ય ને ત્યાજ રહેતો છે એવા સુખી પુરુષોની સમાજને પરજીવે જરૂર છે.

માત્ર પૈસે સુખી જનતા પનવાન સુખી પુરુષો જ માત્ર સમાજની સેવા કરી શકે એવું કંઈ નથી કારણિક અને માનસિક સુખવાળા સુખી પુરુષો પણ સમાજની પરજીવે સેવા કરી શકે. નિરાશી કે અનિશ્ચય કારણવાળા સુખી પુરુષો જે કરી શકે તે પનવાન ન કરી શકે. આજ સુખી સમાજ માટે સુખી કરી શકાય ?

* સુખી સ્ત્રી પુરુષો સમાજની શી શી સેવા કરી શકે એ વિષે વિચાર કરવા પડેલાં, ખરું સુખ શીમાં રહેલું છે, કેવું જીવન જીવતાં પુરુષ કે સ્ત્રીને આપણે સુખી કહી શકીએ, એ પ્રશ્ન તાજુવત્તી પડેલી જરૂર છે. આજે જનતામાં ચારે તરફ અસહિષ્ણુ અને અસુખનો કાચાનકા અમૂઘી રહ્યો છે. આધુનિક સંસ્કૃતિના ખાટા ખાટામાં સાધનો તથા ઉપાયો દોષા છતાં જનની અસહિષ્ણુતા મટતી નથી કે કનડુબેર ગણાતા અમેરિકામાં યે સુખ નથી કહ્યો અને સામેની સંસ્કૃતિમાં ત્યાંના લોકો નેકારી બોલે છે. વિદેશ, કોમ્યુનિસ્ટી અને ચાલુકાનીતિના અંધાર ગણાતા ઇંગ્લેન્ડ અને જર્મનીની કેવી દશ છે કે નકારથી Democratic જનતા પ્રત્યક્ષાસનના નામે એક કોમ્યુનિસ્ટી રાજ્ય ચાલી રહ્યું છે. જર્મનીમાં નાઝીએના અત્યાચાર કલુ તાલ જ છે. ઇટલીના સરમુખવારની કાક આખા ખુણે ખુણે ભય અને ચરણાટી કપલવે છે. એશિયામાં ચીન અને તાઇવાન એક ખીલના કઠીર વીથી નાખતા આગુર છે. આપણો દેશ આજે અજનીની અપાસા-માંથી પસાર થઈ રહ્યો છે, પ્રશ્ન છે કે જનતા ક્યાં જઈ રહ્યું છે ?

સેવાધર્મ પરમગદનો યોગીનામ-
વ્યગમ્પઃ યોગીએને પશુ અગમ્ય એવો
મદન સેવાધર્મ, આને આપણો સમાજ
એવા ધણાય પ્રશ્નો સમાજસેવક પાસે
પોતાની મેળે રજુ કરે છે.

પહેલો પ્રશ્ન તો દરિજનનો ઉદ્ધાર.
ધણાય શ્રેષ્ઠાઓથી સમાજ 'અદ્યુત' એ નામે
હડ્યુત કરી દરિજનોને ધિક્કારે છે. એ કાળું
કલક દિન્દુસમાજને કપાળે ચેરિયું છે. એ
કાળું કલક દિન્દુસમાજને કપાળેથી જૂસે
એ જ સાચો સમાજસેવક. આજથી લગભગ
બીસીદહાસ વર્ષો પહેલાં ભગવાન બુદ્ધે એ
વિષે જાજરો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ રૂઢીચુસ્ત
દિન્દુસમાજ આખો બંધ કરીનેજ ચાલ્યો.
છેલ્લે ૧૯મી સદીમાં દયાનંદ-રામમોહનરાય,
તેમણે ઠીક પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ એ પશુ થોડી
અસર કરીને સમી ગયા. પાછુ એનેએજ
દિન્દુસમાજને કપાળે રજુ. આને આટલું
બધું પરિવર્તન થઈ રહ્યું છે એ શાથી ?
એક મહાત્મા કે દંમેશા જેમની જ્ઞાતિમાં
સેવાભાવ રહેલો છે, જે દરિજનાશવણોની સેવા
કરવામાંજ અથવા તેઓને માટે કંઈ પણ
કરી શકે તેમાંજ પોતાની સફલતા માને છે,
જેનામાં બુદ્ધથી પણ ચડી જાય એવી કરણતા
અને મૈત્રી છે. એવા આત્મત્યાગી અને
સેનાવૃત્તિવાળા પુરૂષથીજ પરિવર્તન થઈ શકે.
ધનવાન સ્ત્રી પુરૂષો દરિજન બાલકને પોતાને
તાં રાખી અથવા કોઈ યાજ્ઞમાં પોતાને ખર્ચો
મોકલી કેળવણી આપી શકે. દરિજનોને
રહેવાના સ્થળ વગેરે પોતાના ખર્ચથી
ચુનિસિપાલિટીની મદદ વડે સાક રખાવી
શકે. પ્રગતિ વણેલો વર્ગ જાતે દરિજન
બાળકને શિક્ષણ આપી શકે. નિરાગી સ્ત્રી
પુરૂષ એટલે કે શારીરિક સુખવાળા સ્ત્રી પુરૂષો
દરિજનોના રહેવાના સ્થળો વગેરે સાકસક
કરવામાં અક્રિય મદદ આપી શકે ચુખી સ્ત્રી
દરિજન સ્ત્રીને વ્યવહાર કુશળતા અને સમા-

જની સેવા, એ વિષે તેમની સાથે પ્રેમ અને
નમ્રતાથી વર્તે તો જરૂર સમાજસેવા થઈ
શકે. કેમકે ગરીબ-લેકીય માનસ [Psycho
logy] એવું હોય છે કે જો કોઈ ઉચા વર્ગના
અથવા મધ્યમ વર્ગના લોકો તેમની પાસે
જાય તો- "કેટલા ભલાં છે ?" "આપણા
માટે કેટલેટલું કરે છે ?" એ ચાલે તેમને
મોટેથી આપણે સાંભળી શકીએ. આવી રીતે
ધનથી, વિક્ષતાથી, કે શારીરિક, સુખથી
સુખી એવા સ્ત્રી પુરૂષો બધી રીતે સમાજની
સેવા કરી શકે. ઉપર કહ્યું જેમ સેવાધર્મ ગૂંદ
છે અને કાંતિના વહેણ પશુ ગૂંદ છે.

બીજો મહત્વનો પ્રશ્ન કેળવણીનો છે. શહેર-
માં વસનારને ભાગ્યે જ ખબર દરો કે દિન્દુસમા-
જમાં કેળવણીનું પ્રમાણ કેટલું માંડેલું. કેળ-
વણી એ ઉન્નતિનો પાયો છે, આવી ખબર હોય
તો એ દિશામાં આટલા બધા બેદરકાર રહેવામાં
શહેરોની વાત તો છોડી દઈએ પણ દિન્દુસમા-
જનો ધણો ખરા ભાગ અજ્ઞાનાવસ્થામાં રહેલો
છે. મામડામાં આપણે જોઈશું તો ધણે ભાગે
નિરક્ષરતા જણાશે અને કોઈ અધવાધ્યેક
બે ચોપડી જેટલું જ્ઞાન મેળવવા ભાગ્યશાળી
માંડ થયું હશે. વિદ્યાર્થીઓનો ધણો ખરા
વખત તો મારતર સાહેબના ઘરનું કામકાજ
કરવામાં જ જાય છે. આવા પંદુલો દાસના
નાગરિકોમાં કેવો પ્રભાવ પાડી શકે ? કેવો
રસ રેડી શકે ? આમાં ધનવાન, સુખી સ્ત્રી
પુરૂષો ધણું કરી શકે. કેળવણીની સંસ્થાઓ
બોલી તેને ઉત્તેજન આપે, આદર્શ શિક્ષકો
શોધી તેમને મદદ આપે.

ગામડાઓમાં આર્થિક સ્થિતિ પણ
એવી જ છે જ્યાંસુધી ખેડૂતો એ જ
મરેડમાંથી બહાર નહિ નીકળે તેમને ખેતી
અને પાક ઉત્પાદન માટે પૂરતી મદદ નહિ
મળે ત્યાંસુધી ગામડાની પુનર્ગટના કપાથી
ચાલે ? ત્યાં ખેડૂતોની દરિદ્રતા કેમ ટળે ?
એમાં ખાદી માટે ધનવાન સ્ત્રી પુરૂષો

પણ કરી શકે કેમકે દેશના દેશના બધા સોંકાને આથી કામ મળે છે, એટલે ધનવાનો ને ખાદી ખરીદે તે આપણા ખેડુતોને ઉત્તેજન મળે તે ? આને મદદમાં અધીષ્ટાએ પણ ખાદી ઉપર વધારે કાર મૂક્યો છે. અને તેમને સૌથી વધારે ખાદીની જ લક્ષ્મી લાગી છે સોંકાને પહેલું તેઓ દેશીઆ ફેરવો ખાદી પહેરા વગેરે કરે છે. દેશના મજાખરા ધનવાન સ્ત્રી પુરુષો ને ખાદીને ઉત્તેજન ન આપે તો પછી ખેડુતોને શકત ક્યાંથી મળે ? ગ્રામગાઓમાં પરિવર્તન વિના ગ્રામગાઓની પુનર્જનતા કેમ શક્ય ? આમાં ધનવાન સુખી વર્ગ મદદ આપે તો ખેડુતોને શકત મળે. આ સમાજસેવા સુખી સ્ત્રી પુરુષો કરી શકે છે.

સીકેશનથીમાં પણ દળ આપણે પશુ'ન કરતાનું' ખાદી છે. ગુજરાતમાં 'શારદાપીઠ' ની પોતાનાઓ ધડાપ છે આમાં ધનવાન સ્ત્રી પુરુષો તેને મદદ આપે. વિદ્યાર્થીઓને કેશરણીકારો આ વિશે સાથે મળી બચવાર ચોળાનાં બંધી કરે અને એ ચોળાની માત્ર ચોળાનાજ ન રહે પણ એ 'શારદા પીઠ' થી ગુજરાત ચોરવરવું બને. કોઈ પણ ખાસકે જાણિયા ઉચ્ચ શિક્ષણ પામી શિક્ષકો; કોઈ પણ કન્યા અજ્ઞાનતાથી ન રહેતી નોકરો અને સ્ત્રી રીતે કેળવણાથી દિનુસમાજને મુદ્દતા મળશે. જામ ને રથે રથે કેળવણીની મર્યાદાઓ ઓછાન અને સુખી સ્ત્રીપુરુષો પોતાનો મોટો શોભા તેમાં આપે એ રીતે ને 'શારદા પીઠ' ગુજરાતને ચોરવરવું કરે તો જ તેની કદર થાય.

ઉપર નોંધ આપણે અત્યંત પ્રત્યેક વિશે વિચાર કર્યો તેનાં બદલાં બદલાં એવાં વ્યક્તિ પ્રત્યેક છે કે જેમાં સુખી સ્ત્રી પુરુષો મોટો શોભા આપી શકે

આપણા ધરમાં નોંધ તો અત્યંત ધરમાં, મનથી કોઈ કામ નવેરે કર કરવાં નોંધ એમાં આસુધો મમાજમાં ઉંચ નીચતા

વર્ગ પડેલા છે, સુધીવાદી અને જીવાતીઓ વચ્ચે ભેદ છે ત્યાંસુધી એ જામતોનો અર્થ ક્યાંથી આવે ? એ સામાજીક વર્ગનો કોઈ એ એટલે કાલ એને આપણે રહેવા કદાચ કાલ માર્ગમને સિદ્ધાંત છે કે " From each according to his ability to each according to his needs " એ સિદ્ધાંત બચવારમાં આવવાને 'દળ સદીઓ નીકળી જશે. પણ દમણ સુખી સ્ત્રી પુરુષો પોતાથી જોઈ સુખી અથવા નીચા સ્ત્રી પુરુષોને ઉચે ભાવના પ્રથમ કરે આકાશી પાકાશીઓને મદદ આપે સ્ત્રી પુરુષોની સાથે નમ્રતાથી વર્તી તેને મદદ આપે અધિકી સમાનતા રાખી ને નીચે દોષ તેને ઉચે ભાવના પ્રથમ કરે.

જાગલમ, કોર્સ, કદના રીતરિવાજ

નોંધો આપણે સમાજ જગડાએસો છે, તે કરેલા પ્રથમ કરવો નોંધ એ કોર્સ થતાં અટકાવવા અને જાગલમ વર્ગ કરી કન્યા પુખ્ત વયે પોતાની મેજે લગ્ન કરે અથવા તો વડીલો પુખ્ત વયે કન્યાનાં લગ્ન કરે એવો પ્રથમ થવો નોંધ એ ને જાગલમ થતાં વર્ગ થશે તો કોર્સ પોતાની મેજે અટકી જશે. આશ્ચર્યથીઓને પુનર્જનની છૂટ આપતી નોંધ એ પુખ્ત વયની વિધવાઓને ફુલર ઉલોચમાં નાખી તેમને સ્વતંત્રપણે પોતાનું ગુજરાત ચલાવવાં શીખવવું નોંધ એ.

જાતી રીતે મનવાન સ્ત્રી પુરુષો પૈસાથી મદદ આપીને સમાજની સેવા કરી શકે વિદ્યાર્થીઓ અને કેળવણા સ્ત્રી પુરુષો વિદ્યા આપી સમાજની સેવા કરે. કારીરિક કક્ષિત અને ખાનસ કરીરચણા સ્ત્રી પુરુષો પોતાના જનુઅવળી-બામાં રેડીને માવચેની રચનાનાં શીખવે. જાતી રીતે ને જાતનાં મનમાં સેવા જુતિ રહેતી દોષ તેમાં જાતે જ રીતે સમાજની સેવા કરીને દિનુ સમાજને નરવ્યવિન કરી શકે. આમ ને જાતે સેવામાંથી સ્ત્રી પુરુષો દોષ, કરેલા મનમાં સેવાની તથ્ય દોષ તેા દિનુ સમાજની કાપાવરવનાં થી વાર લાગે ?

ગરિબની ગુહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીયૂષ

૨૦

એક મહિનો વધુ વીતી ગયેલ. મુકદ્દમે હાઈકોર્ટમાં રજુ થવાની તારીખ નક્કી થઈ ગઈ. રમાનાથના સ્વભાવમાં, વળી પહેલાના જેવીજ બીરતા અને ખુશમત આવી ગઈ છે. અમલદારોના ઇચ્છાશ પર તે નાચે છે પહેલા કરતા ચરાખનું પ્રમાણ વધી ગયું છે; જલ્દી કે વિલાસિતાએ તેને પંજામાં દબાવી રાખ્યો છે. કેહ કેહ વાર તેના જોરકામા એક વેરમા બેઠરા પણ આવી જાય છે, જેનું સંગીત તે ધણી શોખથી સાંભળે છે.

એક દિવસ તેણે ધણી પ્રેમથી બેઠરાને કહ્યું: “મને ભય લાગે છે, તારા પ્રત્યે મારો પ્રેમ વધી ન જાય. એનો નતીબે તારા વિના થી રીતે અંદાજી જાણું એના સિવાય બીજો શો આવી શકે? તારી પાસે વફાદારીની ભમેદ જેવી રીતે રાખી રાખાય?”

બેઠરા દિલમાં ખુશ થઈને પોતાની મોટી મોટી મારકણી અખિયા તેના તરફ તાકતી તાકતી બોલી: “હા, સહેજ, અમે વફાદારી છું જાણીએ. આખરે તો વેરમા જ કરીને. બેરમા વેરમા પણ કદિ વફાદાર થઈ શકે છે?”

રમાનાથે કુદ્મિત થઈને પૂછ્યું, “કેમ, એમાં કંઈ શક છે?”

બેઠરા: “તહિ, જરાપણ તહિ. આપ લોકો અમારી પાસે મોહબ્બતથી છોટાછઠ્ઠ ભરેલું દિલ લઈને આવો છો; પરંતુ અમે એની જરા સરખી પણ કદર કરતી નથી એવ વાત છે ને?”

રમાનાથ: “બેશક.”

બેઠરા: “માફ કરજો, આપ મરદોની તરફદારી કરી રહ્યા છો. ખરીવાત તો એ છે કે, અહીં આપલોકો દિલ બહેલાવવાને માટે આવો છો; સહેજ અમત કરવાને માટે, સહેજ આતંક ઉઠાવવા માટે આવો છો. જો આપને વફાદારીનું જ્ઞાન જ નથી હોતું તો તે તમને મળે કપાથી? પરંતુ એટલું કું જાણું છું કે, અમારામાં જેટલી બિચારીઓ મરદોની બેવફાઈથી નિરાશ થઈને પોતાના આરામ-સુખ ગુમાવી બેસે છે, તેની જો કુનીવાને ખબર પડી જાય તો અખિયા ખુશી જાય. એ અમારી ભૂલ છે કે તમાર-બીનો પાસે અમે વફાદારી આવીએ છીએ; થીલ પંખીના ઘેસિલામાં માંસ શોધીએ છીએ; પરંતુ તુલાવર માણસ અધિજો થઈને કુલ તરફ દોડે તો તેમાં મારા મત પ્રમાણે તેની કંઈ કદર નથી.”

તે દિવસે રાત્રે જતી વેળા બેઠરાએ દારોગાને ખુશખબર આપી કે આજે તો

હજારો ખુબ જાનદારી આપ્યા. ખુશની છન્ડા હશે તો એ ચાર દિવસ પછી તેઓ બીબીનું નામ પણ નહિ હો

શરોમાએ ખુબ યદને કહ્યું: "એને માટે તો તને બોલાવી હતી. મળક તો ત્યારે આવે કે બીબી અહીંથી ચાલી જાય. પછી અમને કાંઈ ગુન્હાનું નહિ રહેશે. રસાજવાળાઓએ એ બીબે મેળવી લીધી છે એમ ખબર પડી છે. એ બધા એક જ શત્રુ છે."

એકરાની આમણી વધતી જાય. તે એટલે સુધી કે, રમાનાથ ખુબ તેના પંજમાં આવી ગયેલ એકરાનો પ્રેમ જતો કરીને અકસરેલી તજરમાં તે પેલાની સાજા જમાવવા ચાહતો હતો. પરંતુ રમતમાં જેમ આધો રડી પડે છે તેમ તેનો પ્રેમાભિનય પણ પ્રેમાભાવ જતો ગોલ હોય તેને એકરા વશાસરી અને મદોજનની દેવી જેવી લાગતી હતી તે જલ્દયા જેવી સુન્દરી જ નહિ પણ વાતો કરવામાં તેના કરતાં વધારે ચતુર, હાવભાવમાં વધારે કુશળ, સમોદન કસામાં વધારે હોશિયાર હતી. રમાનાથના હૃદયમાં નવા નવા મનસુખા જેટલુંનું ધણ રજા હતો.

એક દિવસ તેણે એકરાને કહ્યું. "એકરા, વિશેષતઃ સમય આવી રહ્યો છે એ ચાર દિવસમાં મારે અહીંથી આવવા જવું પડશે. પછી તને મારી શકે જાય છે ખરી?"

એકરા "હૂ તમને નહિ જવા દઉં. અહીં જોઈ શકી સરખી નોકરી કરાવે. પછી હું અને તમે આરામમાં રહીશું."

રમાનાથે અનુરક્ત ઘડને કહ્યું: "વિધવી નહે છે, એકરા! જો, તને મારા માથામાં સોજન થશે ન હોતી."

એકરા "જો તમને એવી કશા દોષ

તો નિશક પડી તો, નિશકના નામથી ચીક દોષ તો લખ કરી દો. પરિતોને બોલાવેલ હોય આના સિવાય મારી મદોજનની બીજી શી સાખીની આપું?"

નિષ્પટ પ્રેમનો આ પરિચય પામીને રમાનાથ વિદ્યુત યથા ગયેલ એકરાના મુખમાંથી નીકળતા આ શબ્દોની સમોદન ક્ષતિ કેટલી વધી ગઈ હતી? આ કામિની, જેના ઉપર મોટા મોટા શુદ્ધથી દિશા છે તે મારે ખાતર આટલો મોટો ત્યાગ કરવા તેમણે છે? જે બાજુમાં બીજાઓને રેતીજ મળે તેમાં જેને સેલાના મગા મળી જાય, યું તે પરમ કામગીરી નથી? રમાનાથના મનમાં કેટલાય દિવસો સુધી સંઘામ થતો રહ્યો. જલ્દયાની સાથે તેનું જીવન કેટલું નિરસ, કેટલું કઠિણ થઈ જાય! તે પડી પડીમાં પોતાનો ધર્મ અને સત્ય ઘડને ખડી ધણ જાય અને તેનું જીવન એક દીર્ઘ તપશ્ચર્યા, એક રમણી સાધના જેવું જતી જાય. સાતિ જીવન કદિ તેનો આશ્વ રજો ન હતો. સાધારણ મનુષ્યોની માફક તે પણ લોચવિલ્લય કરવા ચાહતો હતો. તેનું વિશ્વાસાસન મન જલ્દયા તરફથી હતીને એકરા તરફ બેઠાનું, તેને મનપારિજો વેશ્યાઓના કાજલા માં આવવા લાગ્યા તેની જ સાથે ચમલવિધી શ્રદ્ધા જેના નમુના પણ માં આવવા લાગ્યા. તેણે નિશ્ચય કર્યો કે એ સર્વ પાળક છે. નથી કોઈ જન્મનો નિર્ણય કે નથી કોઈ રોગિત, એ બધું પરિસ્થિતિ પર આધાર રાખે છે.

એકરા શેજ આવીને અને જાંબને: એક માં વધુ લગાવી જાતી આવી રિપતિમાં સવથી દુરગત આસન પણ પ્રેલી જાય. રમાનાથ તે વિશાસી હતો. જ્યારે સુધી તે તે અમતેજ અટકી ન હોયો હતો. તેનું શરણ એ કે, જેની તેને પાંખ આવી કે તરતજ તેને પોતાના પિંજરામાં પૂરી દેવામાં

આવ્યો કેટલાક દિવસ પિંજરાની બહાર રહીને પણ તેનાથી ઉડવાનું સાહસ ન થઈ શક્યું હવે તેની સામે નવીન દ્રશ્ય હતું. તે કાંઈ નાનું સરખું કુલીઓવાળું પિંજરું ન હતું; પરંતુ કુલોથી લદરાતો બાગ હતો; ન્યાની કેદમાં પણ સ્વાધીનતાનો આનંદ હતો. તે એ બાગમાં કીડાનો આનંદ થોં માટે ન ઉડાવે.

૨૧

રમાનાથ જેમ જેમ જોહરાના પ્રેમપાશમાં ફસાતો જતો હતો તેમ તેમ પોલીસના અધિકારી વર્ગ તેના તરફથી નિઃશંક ચતા જતા હતા. તેના ઉપર જે અકુશો મુકવામાં આવ્યા હતા તે ધીમે ધીમે, દીલા થવા લાગ્યા. તે એટલે સુધી કે, એક દિવસ સાંજે ડેપુટીસાહેબ સહેલ કરવા 'અયા તો સાથે રમાનાથને પણ મોટરમાં બેસાડતા થયા. ત્યારે મોટર દેવીદીનની કુશનું સામેથી પસાર થઈ ત્યારે રમાનાથે પોતાનું માથું એવી રીતે અંદર એચી લીધું કે, કોઈની નજર ન પડી જાય જલપા છે કે ચાલી ગઈ છે, એ જાણવાની તેને ઘણીજ ઉત્સુકતા હતી; પરંતુ તે પોતાનું માથું બહાર ન કાઢી શક્યો મનમાં તો તે પણ હજી સમજતો હતો કે, મેં જે રસ્તો પકડ્યો છે તે, કાંઈ બહુ સારો નથી. પરંતુ એ જાણવા છતાં તે એ રસ્તો છોડવા ચાલતો ન હતો. દેવીદીનને જોતાં તેનું મસ્તક આપો-આપ ઝૂકી જતું; તે કોઈ દલીલથી પોતાનો પક્ષ સિદ્ધ ન કરી શકતો. તેને એમ લાગ્યું કે, મારે માટે સૌથી ઉત્તમ માર્ગ એજ છે કે, તેને મળવા કરવાનુંજ છોડી 'હૈઝ આ યહેરમાં ત્રણ પ્રાણીએને છોડીને કોઈ ચોથા માણસ સાથે તેને પરિચય ન લેતો, કે જેની આલોચના કે તિરસ્કારનો તેને ભય હોય.

મોટર આમતેમ ફરતી ફરતી લાંબા

શ્રીજ તરફ જઈ રહી હતી. એટલામાં રમાનાથની નજર માથા ઉપર મંત્રાજ્યનો ઘડો રાખીને ધાટ ઉપરથી આવતી એ ઉપર પડી તેનાં કપડાં ધણા મેલાં થઈ રહ્યાં હતાં અને તે, એટલી કુશાંગી હતી કે ધડાના ભારથી તેની ગરદન દબામ જતી હતી. તેની આલ કાંઈક જલપાની ચાલને મળતી આવતી લાગી. તેને લાગ્યું કે જલપા, અહીં શું કામ આવશે, પરંતુ એકજ પળમાં મોટર આગળ વધી ગઈ અને રમાનાથને એ ક્ષીનું મુખ દેખાયું. તેની છાતી જાણે બંધ થઈ ગઈ, તે જલપા જ હતી તેણે પોતાનું માથું છુપાવીને પાછું ફરીને જોયું. બેશક તે જલપા હતી. પરંતુ કેટલી દુર્બળ ! કેમ જાણે કાંઈ વૃદ્ધા, અનાથા ન હોય. ન હતી તે કાંતિ, ન હતું તે લાવણ્ય, ન હતી તે ચચળતા, ન હતો તે મર્વ. રમાનાથ હૃદયદીન ન હતો. તેની આંખો મજબૂત થઈ ગઈ. જલપા આ દશામાં ! અને તેજ મારાજીવના ! જરૂર દેવીદીનને તેને કાઢી મૂકી દશે અને તે મજબૂત થઈને પોતાનો નિર્વાહ કરી રહી હશે. નહિ. દેવીદીન, એટલો નિર્દય નથી જલપાએ પોતેજ તેના આશ્રયમાં રહેવાનું, કળલ ન કર્યું દશે. માનિની છે જ ને. કાને બળર થી વાત છે.

મોટર દૂર નીકળી આવી હતી. રમાનાથની બહીય ચચળતા, બહાવ ભોજવિલાસ જેવ થઈ ગયા હતાં. મલિનવસના, કુખિની જલપાની એ મુક્તિ તેની આંખો સામે ખડી હતી. કાને કહે ? શું કહે ? અહીં કોણ પોતાનું છે ? જલપાનું નામ પણ જાણ ઉપર આવી જાય તો બહાવ ચોંકી પડે અને ફરી ઘરમાંથી બહાર નિકળવાનું પણ બંધ કરી દે. ઓહ ! જલપાના મુખ ઉપર શોકની કેવી ઘેરી છાયા હતી ! આંખોમાં કેટલી નિરાશ હતી ! આહ, એ સંકાપાઈ અચેલી આંખોમાં

જસી મએલા હાથમાંથી નીકળતી કેટલી આદ
માથાથી ઉપર નીકળતી માયમ પડતી હતી !
કેમ જાણે તેના ઉપર કદિ હાથ આપ્યું જ
નહિ હોય; જાણે એ કળિ ખીસ્વા વિના જ
મીમગાધ મધ !

થોડી વાર પછી જોદરા આવી; કમકની,
હસતી, હમકતી; પરંતુ આને રમાનાથ
તેનાથી પણ અતડો ને અતડો રહો

જોદરાએ પૂછ્યું: " આને કોઈની માદ
આવી રહી છે કે છુ ? "

એટલું કહેતાં તેણે પોતાના ગેળા,
માખણ જેવા નરમ હાથ તેની મરદનમાં
નાખીને પોતાની તરફ તેને ખેંચ્યો. રમાનાથે
પોતાના તરફથી જરા પણ જોર ન કર્યું.
તેના હાથ ઉપર પોતાનું મસ્તાક મૂકી દીધું;
કેમ જાણે કે એ જ તેના આશ્રય ન હોય.

જોદરાએ કોમળતામાં કૂબેલા સ્વરે પૂછ્યું:
" સાચું કહો, આને આટલા ઉઘાસ કેમ
છો ? છું મારાથી કોઈ વાતે નારાજ થયા
છો ? "

જાણેકથી કંપતા સ્વરે રમાનાથે કહ્યું:
" નહિ જોદરા, તે મારા ઉપર, જાણ્યો
ઉપર ને ક્યા કરી છે. તેને મારે કુ હમેશાં
તારી એકલાપણું રહીશ. જે વખતે મારાં
જીવનની તુરેલી નીકાં જોતાં ખાઈ રહી હતી
તે વખતે તે મને સંભાળી લીધા. એ દિવસ
મારી જીંદગીનો સૌથી વધુ મુનારક દિવસ
છે, અને તેની સ્મૃતિને કું મારા દિલમાં
જરાગર પૂજ્યો રહીશ. પરંતુ જમાનિયાઓને
મુશીબત વારવાર પોતાના તરફ ખેંચે છે.
પ્રેમનું જન્મન પણ તેને એ તરફ ખેંચાતું
અટાકતી સડું નથી. મેં આને જલ્દપણે
ને સુરતમાં જોઈ છે, તે મારાં દિલને
જાજાની માફક વીધી રહી છે. તે આને
શરેમાં મેલાં કપડાં પહેરીને માથા ઉપર

ગંજાજસનેા ઘોડા રાખીને ચાલી જતી હતી.
તેને આ હાલતમાં જોઈને મારે દિલ ડુકડા
ડુકડા થઈ ગયું. અને મારી જીંદગીમાં કદિ
આટલું કુ ખ થયું ન હતું. જોદરા ! કહી
નથી શકો તેના ઉપર થી વાત વીતી
રહી છે. "

જોદરાએ પૂછ્યું: " એ તો પેલા જુદા
માલદાર ખડીકને મારે હતીને ? "

રમાનાથ: " હા; હતી તો ખરી; પરંતુ
તે લાંબી કેમ ચાલી થઈ તે કહી નથી શકતો.
જનરેક્ટર સાહેબ મારી સાથે દના. તેમની
સમક્ષ કુ તેમને કોઈ પૂછી પણ ન શકે.
કું જલ્દ છુ કે તે મારા તરફ જોતા મુખ
ફેરવી લેત અને કહાય અને વચ્ચે સમજત.
પરંતુ મને જોજામાં જોજાં એટલું તો
માલમ પડી જત કે તે જાત્યારે આવી
દલામાં કેમ છે. જોદરા, તું મને આદે
દિલમાં મને તે સમજ રહી હોય, પરંતુ કું
તો એજ વિચારમાં મમ છું કે તને મારા
ઉપર પ્રેમ છે. અને પ્રેમ કરવાવાળા તરફથી
આપણે જોજામાં જોજી હમદર્દીનો તો જાણ
રાખીએ છીએ. જાદી એવો એક પણ માણસ
નથી કે જેની સમક્ષ કુ મારા દિલની કોઈક
હાલત કહી શકું. તને પણ, મને રસ્તા ઉપર
જવારોને ચોરેજ જોજાજરામાં જાણી હતી.
પરંતુ તને મારા ઉપર ક્યા જાણી. કહાય,
પડી મએલા માણસને ઠોકર મારવાનું તને
મુનાસખ ન લાગ્યું હશે. જો આને તારી
અને મારી વચ્ચે કોઈ કારણસર જાણનાર
થઈ જાય તો તું મને મને મુશીબતમાં
જોઈને મારી સાથે તું જરા પણ હમદર્દી નહિ
કરે ? છુ મને જાણે મરતો જોઈને મારી
સાથે, માણસ કૂતરા સાથે કરે છે એકો
જરા પણ વધારે સરગ વનન તું ન કરે ?
મને તો એવી જાણ નથી. જ્યાં એક વાર
પ્રેમે વામ કર્યો હોય, ત્યાં કાને ઉઘાડી નહા

આખો કેટલાક દિવસ પિંજરાની બહાર રહીને પણ તેનાથી છડવાનું સાદસ ન થઈ શક્યુ. હવે તેની સામે નવીન દૃશ્ય હતું. તે કંઈ નાનું સરખું કુલ્લીઓવાળું પિંજર ન હતું; પરંતુ ફૂલોથી લદરાતો બાગ હતો, બાગની કેદમાં પણ સ્વાધીનતાનો આનંદ હતો તે એ બાગમાં ફરીતો આનંદ થા માટે ન છડાવે !

૨૧

રમાનાથ જેમ જેમ જોદરાના પ્રેમપાસમાં ફેસાતો જતો હતો તેમ તેમ પોલીસના અધિકારી વર્ગે તેના તરફથી નિઃશંક ચતા જતા હતા તેના ઉપર જે અકુશો મુકવામાં આવ્યા હતા તે ધીમે ધીમે, ઢીલા થવા લાગ્યા. તે એટલે સુધી કે, એક દિવસ સાંજે ડેપુટીસાહેબ સહેલ કરવા ગયા તો સાથે રમાનાથને પણ મોટરમાં બેસાડતા ગયા. બ્યારે મોટર દેવીદીનની દુકાન મુખેથી પસાર થઈ ત્યારે રમાનાથે પોતાનું માથું એવી રીતે ઘૂંટર ખેંચી લીધું કે, કોઈની નજર ન પડી જાય જલપા છે કે ચાલી ગઈ છે, એ જાણવાની તેને હુશીયારી હતી; પરંતુ તે પોતાનું માથું બહાર ન કાઢી શક્યો. મનમાં તો તે પણ હજી સમજતો હતો કે, મેં જે રસ્તો પકડ્યો છે તે, કંઈ બહુ સારો નથી પરંતુ એ જાણવા છતાં તે એ રસ્તો છોડવા ચાહતો ન હતો. દેવીદીનને જોતાં તેનું મરતક આપો-આપ ઝૂંટી જતું; તે કોઈ દલીલથી પોતાનો પક્ષ સિદ્ધ ન કરી શકતો. તેને એમ લાગ્યું કે, મારે માટે મૌથી ઉત્તમ માર્ગ એજ છે કે, તેને ગળવા કરવાનું જ છોડી દઉં આ સહેરમાં ત્રણ પ્રાણીઓને છોડીને કોઈ એકાચ માણસ સાથે તેને પરિચય ન હતો, કે જેની આલોચના કે તિરસ્કારનો તેને ભય હોય.

મોટર આમતેમ ફરતી ફરતી બાગમાં

થીજ તરફ જઈ

રમાનાથની નજર

ધડો રાખીને ધાર

પડી તેના કપડાં ધણા મેલાં

અને તે એટલી ફૂંચાગી હતી

બાકથી તેની ગરદન દબામ જતી

ચાલ કંઈક જલપાની ચાલને મળતી આ

લાગી, તેને લાગ્યું કે જલપા અહીં શું કામ

આવશે, પરંતુ એકજ પળમાં મોટર આગળ

વધી ગઈ અને રમાનાથને એ સ્ત્રીનું મુખ

દેખાયું. તેની છાતી જણે બંધ થઈ ગઈ.

તે જલપા જ હતી. તેણે પોતાનું માથું છુપા

વીને પાછું ફરીને જોયું. બેશક તે જલપા

હતી. પરંતુ કેટલી દુર્બળ ! કેમ જણે કોઈ

વક્ત્ર, બનાયા ન હોય ? ન હતી તે કાન્તિ,

ન હતું તે લાવણ્ય, ન હતી તે ચચળતા,

ન હતો તે ગર્વ, રમાનાથ હૃદયથી ન હતો

તેની આંખો સજ્જ થઈ ગઈ. જલપા

આ દશામાં અને તેમ મારાણવતી ! જરૂર

દેવીદીનને તેને કાઢી મૂકી દશે અને તે મજૂર

રજી બનીને પોતાનો નિર્વાહ કરી રહી દશે

નહિ. દેવીદીન એટલો નિર્દય નથી જલપાએ

પોતેજ તેના આશ્રયમાં રહેવાનું કબૂલ ન

કયું દશે માનિતી છે જ ને કોને ખબર શી

વાત છે !

મોટર ફર નીકળી આવી હતી. રમાનાથની

બધીય ચચળતા, બધાય ભોમનિલાસ જેવ

થઈ ગયા હતા. મહિનવસના, દુખિની જલપા

પાની એ મુર્તિ તેની આંખો સામે ખડી

હતી. કોને કહે ? શું કહે ? અહીં કોણ

પોતાનું છે ? જલપાનું નામ પણ જાણ

ઉપર આવી જાય તો બધાય ચોંટી પડે અને

ફરી ઘસમાંથી બહાર નિકળવાનું પણ બધ

કરી દે. આહ ! જલપાના મુખ ઉપર શોકની

ફેલી ઘેરી હોવા હતી ! આંખોમાં કેટલી નિરાશા

હતી ! આંદ, એ સંકાપાઈ ગયેલી આંખોમાં

જાણી મએલાં હૃદયમાંથી નીકળતી કેટલી આદર માયાથી ઉપર નીકળતી માસમ પડતી હતી ! કેમ જાણે તેના ઉપર કદિ હાસ્ય આબુજ નહિ હોય; જાણે એ કળિ ખાસ્મા વિના જ નીમગણ ગય !

થોડી વાર પછી જોદરા આવી; કમકતી, હસતી, હસતી; પરંતુ આંખે રમાનાય તેનાથી પણ અતડા ને અતડા રહ્યો.

જોદરાએ પૂછ્યું: " આજે કામની વાદ આવી રહી છે કે શું ? "

એટલું કહેતાં તેણે પોતાના ગાળ, માખણ જેવા નરમ હાથ તેની અરનમા નાખીને પોતાની તરફ તેને ખેંચ્યો રમાનાયે પોતાના તરફથી જરા પણ જોર ન કર્યું. તેનાં હૃદય ઉપર પોતાનું મસ્તક મૂકી દીધું; " કેમ જાણે કે એ જ તેના આશ્રય ન હોય ? "

જોદરાએ કામજતામાં રૂબેસા સ્વરે હા: એ " સાચું કહો, આજે આટલા ઊંડા ? શું મારાથી કામ વાતે પડી રહી ? " ઊંડા ? " કહું છું અહીંથી

આવેયથી કંપતા " નહિ જોદરા, તેં જ ! હવે તો બકરીને પણ ઉપર જોડવા કરી રહ્યો ન આવે ! ચાલ તારાં એકસાનમજકવા દે. " જીવનની પ્રેરણાથી તેમણે જોદરાને હાથ પકડીને વખતે પ્રેર્યો.

મારી જીવનમાંથી તેનાં હાથને ઝટકા મારીને છે, અને " કું કહી ચૂક્યો કે, આપ અહીંથી બરાબ જાવ. જોદરા આ વખતે જામ કહે સુધી જ નહીં. જો તે અહીં તો કું તેણે તેમજ પ્રેમનું મારું બનેનું ખૂન પી બીજા જોદરા મારી આટલું અને બપોલથી કું છું ત્યાંથી કામ તેના તરફ આંખ ઉઠાવી શકે નહિ. "

જામ કહેતાં કહેતાં તેણે તારોગાસાહેબનો

ગજાજલનો ધડે રાખીને ચાલી જતી હતી તેને આ હાલતમાં જોઈને મારું દિલ ટુકડા ટુકડા થઈ ગયું. મને મારી જીવનમાં કદિ આટલું કું અથવા ન હોય. જોદરા ! કહી નથી શકતો તેના ઉપર થી વાત વીતી રહી છે. "

જોદરાએ પૂછ્યું: " એ તો પેલા અમાલદાર અટીકને શરે હતીને ? " ન બચ્ચાને

રમાનાય: " હા: હતી નાહુ. " શેતાનને તે હાથે કેમ ચાલી ઇન્સપેક્ટર સાહેબ બકવા દો, એની મેળે ચાલ્યો સમજા. "

કું રમાનાય: " ચાલ્યો ગયો ! "

જોદરાએ મગ્ન થઈને કહ્યું: " તમે કહ્યું જ સાચું કહ્યું કે સુવરને બદલ કાઢી ચૂક્યો અને લઈ જઈને હેરાન કરતો હતો, શું તમે સાચેસાચ તેને મારત ? "

રમાનાય: " કું તેને જાન હાથે જ છોડત, કું તે વખતે મારા પોતાના કાણમાં ન હતો, કાણ જાણે તે વખતે મારામાં કશીયો એટલી બધી તાકાત આવી ગઈ હતી. "

જોદરા: " અને જો તે કાલથી મને ન આવવા દે તો ? "

રમાનાય: " કાણ ? જો આ વખતે તે જરા પણ કાચ મારશે તો મેળી લગાવી દઈશ. " તેણે જો, કાપાટ ઉપર પિરતોલ રાખી છે. શું હવે મારી જ છે, જોદરા ! - મેં મારું સર્વ કાંઈ તારા કદમ ઉપર અર્પણ કરી દીધું છે અને તારું સર્વ કાંઈ મેળવીને જ કું સમુદ્ર થઈ શકીશ. શું મારી છે, કું તારો પુત્ર - અર્પણથી કું મરો ન જાઉં ત્યાં સુધી આપણી વચ્ચે આવવાની કાંઈ શીતલી છે કે પ્રેરણા મગદૂર નથી. "

જોદરાની આંખો ચમકી રહી હતી તેણે

રમાનાયની ગરદનમાં હાથ નાખીને કહ્યુંઃ
“એવી વાત સુખમાંથી ન કાઢો, બહાલા!”

૨૨

આખો દિવસ રમાનાય ઉદ્દેશના જગ-
લમાં ભટકતો રહ્યો. કદિ નિરાશાની અન્ધ-
કારમય ઘટાઓ સમી આવી જતી; કદિ
આશાની લહરાતી હરિયાળી આવી જતી.
જેઢરા મધ પશુ દરો ? અહીંથી તો ધણી
સાંખી ચોડી વાતો કરીને ગઈ હતી. તેને શી
ગરજ છે ? આવીને કહી દેશે કે મુલાકાત
નહિ થઈ. કાંઈ દગો તો નહિ કરે ને ?
કદાચ જઈને ડેપુટી સાહેબને બધી કથા
કહી સંભળાવે. ખિચારી જલપા ઉપર બેઠાં
બેઠાં આશ્રિત આવી જાય. શું જેઢરા એટલી
નીચ પ્રતિભા યથા સંકે છે ? કદિ નહિ; જો
જેઢરા એટલી બેવધા, એટલી દયાળાજ હોય
તો આ કુનિષ્ઠા રહેવાને લાયક નથી. જેટલું
જલદી માણસ મોં પર કાલિમા લગાડીને
દૂખી મરે તેટલું સારું. નહિ, જેઢરા મારી
શાયે દગો નહિ કરે. તેને એ દિવસ યાદ
આવ્યો, જ્યારે તે કચેરીમાં આવતાની
સાથે જ જલપા લપકી જઈને તેના ખિરસાં
ખોળતી હતી અને રૂપીયા કાઢી સેતી હતી,
તે જલપા આજે આટલી સત્પવાદિની યથા
ગઈ. ત્યારે તે ખ્યાર કરવાની વસ્તુ હતી;
જત્યારે તે ઉપાસનાની વસ્તુ છે. જલપા !
હું તારે યોગ્ય નથી. જે ઉચાઈ ઉપર હું
મને લઈ જવા માટે છે, તે ઉચાઈ સુધી
પહોંચવાની મારામાં શક્તિ નથી. ત્યાં પહોં-
ચીને કદાચ હું ચાકર આપને પડી જઈશ.
હું હજી પણ તારા ચરણો પર માથું નમાવું
છું. હું જાણું છું કે તે મને તારા હૃદય-
માંથી કાઢી નાખ્યો છે. હું મારાથી વિરક્ત
થઈ ગઈ છે; તને હવે મારા હૃદયમાં કુખ્ય
નથી, તેમ તરવાની ખુશાલી પણ નથી;

પરંતુ કદાચ હજી પણ મારા મરવાનો
અથવા કોઈ ઘોર સંકટમાં ફસાઈ જવાની
ખબર સાંભળીને તારો આખોમાંથી આંસુ
સરી પડશે. કદાચ હું મારી, લાશ જેવા
આવે. હા ! પ્રાણ કેમ નીકળી નથી જતો,
કે તારી નિગાહમાં આટલો, નીચ તો
ન રહું.

જલપાની વાત ચોતે ન માનવાની બૂધ
કરી, તેથી હવે રમાનાયને ઘોર પશ્ચાત્તાપ
થઈ રહ્યો હતો. જો તેણે જલપાના આ-
દેશ અનુસાર જનની તપાસમાં ચોતાવું
ખ્યાન જાણી લીધું હોત, ધમકીમાં ન ફસાઈ
જતાં દિગ્ભ્રમ મજબૂત રાખી હોત તો તેની
આ દસા શાની થાત ? જલપાની સાથે તે
બધી કદિનાઈઓના પાર પામી જાત, એવો
તેને વિશ્વાસ હતો. બેની બદા અને પ્રેમનું
કવચ પહેરીને તે અજ્ઞેય થઈ જાત.
જો તેને ફાંસી દેવાઈ જાત તો તે
હસતાં હસતાં ફાંસીપર ચડી જાત.

પરંતુ પહેલાં તેનાથી ચાહે તે બૂધ થઈ
હોય, આ વખતે તો તે બૂધથી નહિ, પરંતુ
જલપાની ખાતર આ કષ્ટ ભોગવી રહ્યો
હતો. જો કેદ ભોગવવાની જ હોય તો રડી
રડીને ભોગવવા કરતાં, હસી હસીને ભોગ-
વવામાં આવે તે જ એના કરતાં વધારે
સારું છે. આખરે પોલીસ અધિકારીઓના
હિંમમાં ચોતાનો વિશ્વાસ જમાવવાને માટે તે
ખીલું શું કરે ? એ કુટેા જલપાને સતાવત,
તેનું અપમાન કરત, તેના ઉપર જુદાં મુકદ્દમા
ચલાવીને તેને સળ કચાવત. એ દશા તો
એનાથીયે અસહ્ય હોત. તે કુખંજ હતો. સર્વ
અપમાન સહન કરી શકતો હતો; જલપા તો
કદાચ પ્રાણ પણ આપી દેત.

તેને આજે માલમ પાડું કે તે જલપાને
છોડી શકે એમ નથી; અને જેઢરાને તથા

હેવાનું પણ તેને માટે અસહ્યવિત જેવું સામગ્રી દઉ. શુ તે બન્ને જીવિને પ્રસન્ન રાખી શકે એમ છે ? શુ આવી દશામાં જલપા તેની સાથે રહેવાનો સ્વીકાર કરશે ? કદિ નહિ; કદાચ જલપા તેને કદિ ક્ષમા નહિ કરે. કદાચ તેને એ માધમ પણ પડી જાય કે, તેને જ આતર પોને વાતના વેડી રહ્યો છે તો પણ જલપા તેને ક્ષમા નહિ કરે તે કહેશે, મારે મારે તમે તમારો આતમ શા મારે કલકિત કર્યો ? હું મારી રક્ષા જાતે કરી શકતી હતી.

દિવસભર તે આજ ગરમચક્ષમાં પડી રહ્યો આંખો સડક, તરફ લાગી રહી હતી. નદાવાતો સમય વીતી ગયો, બોજનનો સમય પણ વીતી ગયો. કોઈ વાતની પરવા ન હતી. છાપા નાંચી દિલ બદલાવવા પ્રયત્ન કર્યો, નવલકથા સંધને બોલે; પરંતુ કોઈપણ કામમાં ચિત્ત ન એકિયું. આજે શરોજી પણ ન આવ્યા તેઓ તો રાતની ધરનાથો રિસાયા કે શરમાયા હશે. કદાચ કયારે બહાર ચાલી ગયા હશે. રમાનાથે આ બાબતમાં કોઈને કંઈ પૂછ્યું પણ નહિ.

સર્વ કુર્જળ બાળસોની જેમ રમાનાથ પણ પોતાની જનનથી સન્નિજત થયો હતો. તે જ્યારે એકાંતમાં બેસતો ત્યારે તેને પોતાની દશા ઉપર કુખ યદુ. શુ તેની વિલાસરતિ આટલી પ્રત્યગ છે ? તે એટલો ખર્ચો વિવેક-ચક્ષુ ન હતો કે, અપોચિતમાં પણ પ્રમત્ત રહે પરંતુ જ્યાં પેલા સોનો આવી પહોંચે ત્યાં કશાની નાદનીએ આવી જતી, જોડરા સામે આવીને બેસી જતી. તેના અપોચ વિવેક અને ધર્મચાન અષ્ટ ઘડી જતાં.

રાતના દશ લાગી ગયા પણ જોડરાનો કંઈ પતો ન હતો. શરૂ થયે ઘણું થયેલ, રમાનાથને હવે તેના આચરણની આશા ન

રહી, પરંતુ તે છતાં તેના કાન તે તરફ જ લાગી રહ્યા હતા. શી વાત બની ? જલપા તેને મળી જ નહિ કે તે જલપાને મળવા અણ જ નહિ ? તેણે નિશ્ચય કર્યો કે જો કાંસે જોડરા ન આવી તો તેને ઘરે કોઈને મોકલીશ. તેને બે એક છોડા; આવી ગયા અને સવાર થઈ ગયું. ફરી એજ વિચારતા થઈ ઘડી કોઈને ઘરે મોકલી, જોડરાને મોકલવરી જોઈએ કંઈ નહિ તો એટલી તો અગર મળી જાય કે તે ઘરે છે કે નહિ.

શરોજી પાસે જાહેને તે બોલ્યો “ રાતે તો આપ જાનમાં ન હતો ”

શરોજીએ છાપા ઉપાવના કહ્યું “ એમ વાત ન હતી. હું સહેજ આપને ચીકરી રહ્યો હતો ”

રમાનાથ “ જોડરા રાતે જાતી નહિ, જરા કોઈને મોકલી અગર તો કરાયો કે શી વાત છે. કંઈ નારાજ તો નથી થઈ ગયો ? ”

શરોજીએ બેઠેલીથી કહ્યું: “ તેને ગરજ હતી તો જાને આવશે. કોઈને મોકલવાનો જરૂર નથી. ”

રમાનાથે ફરી આમલ કર્યો, સમજી ગયો કે એ મદાયજ રાતના રિસાઈ ગયા છે. એટલે કાન્નિધો તે ચાકી આવ્યો. હવે કોને કહે કે સરને આ વાત કહેતો એ તો શરમ જનક લાગતું દઉ. કોઈ સમજતો કે આ મદાયજ જ એક રસિયા નીકળ્યા. શરોજી માથે તો થોડો પનિષ્ટ મનુષ્ય બધાઈ ગયો હતો.

જ દિવસ છાપી જોડરાનું દહન ન થયું. હવે તેના આચરણની કોઈ આશા ન હતી. રમાનાથે ધાયું કે આખરે જેવશ નીકળી.

તેના તરફથી કાંઈ આશા રાખવામાં આવી
 બૂલ હતી કદાચ એમ પણ હોય કે પોતીસ
 અધિકારીઓએ તેને આવવાની જ મનાઇ કરી
 દીધી હોય. કાંઈ નહિ તો મને એક પત્ર તો
 લખી શકતી હતી. મને કેટલો સ દેહ થયો.
 મેં નકામી મારા દિલની વાત તેને કહી.
 કદાચ તે આ લોકોને બધી વાત કહી દે તો,
 ઉસરી આકત ગળે વળગી જાય, પરંતુ
 જોદરા બેવકાફ નહિ કરી શકે. રમાનાથનો
 અંતરાત્મા એની સારી આશી રહ્યો
 હતો, એ વાત કાંઈપણ રીતે તેનાથી
 સ્વીકારાતી ન હતી શરૂઆતના દય
 પંદર દિવસ તો જોદરાએ જરૂર તેને
 હુબ્બ કરવાની ચેષ્ટા કરી હતી પછી,
 અનાથાએ જ તેના બ્યવહારમાં પરિવર્તન થવા
 લાગ્યું હતું. તે કેમ વારંવાર સજ્જન તેના
 કરીને કહેતી હતી, 'જુઓ બાલુજી મને
 બુધી ન જરૂર.' તેની એ પ્રેમભરી વાતો
 માઠ આવી આવીને, કપટની શકાને દિલ-
 માંથી કાઢી નાખતી હતી જરૂર કોઇને કોઇ
 નવી વાત બની ગઇ છે. તે એકલો એકા-
 ન્તમાં બેસીને જોદરાનું રમરણ કરી, બ-
 આની માફક રહતો, ઘરામ પ્રત્યે તેને ઘુણા
 યમ મઈ દરિયાજી આવતા, ઇન્સેક્ટર
 સાદેખ આવતા, પરંતુ રમાનાથને તેઓ
 માથે પાંચ દય મીનીટ બેસવાનું પણ ન
 મગવું. તે ચાલતો હતો કે મને કોઈ ન હોય,
 મારી સાથે કોઈ ન બોલે રસોઇયા જમવાને
 માટે બોલાવવા આવતો તો તે ધુરણી ઉઠતો.
 ક્યાંક ફરવા કે સહેલ કરવા જવાની તેને
 ઇચ્છા પણ થતી ન હતી. અહીં કોઈ તેનું
 હમદર ન હતું; કોઈ તેને મિત્ર ન હતો;
 એકાંતમાં મન મારીને બેસી રહેવામાં જ
 તેને ચિત્તની શાન્તિ મળતી હતી તેની
 રમ્પતિઓમાં પણ હવે કોઈ આનંદ ન હતો.
 નહિ, એ રમ્પતિઓ તો બધે તેના હવમાથી

મટી ગઈ હતી તેના દિલ ઉપર એક પ્રકાર
 રનો વિરામ છવાઈ રહ્યો હતો.

સાતમે દિવસ હતો આઠ વાગી ગયા
 હતા. આજે એક લણીજ સોરી ફિફમ આવી
 હતી. એક પ્રેમકથા હતી દરિયાજીએ આવીને
 રમાનાથને કહ્યું એટલે તે જવા માટે તૈયાર
 થઈ ગયો. તે કપડાં પહેરી રહ્યો હતો એટ-
 લામાં જોદરા આવી પહોંચી. રમાનાથે
 એક વાર તેના તરફ આંખ ફેંકીને બેધ;
 પછી આપનામાં પોતાના વાળ સમા કરવા
 લાગ્યો ન કાંઈ બોલ્યો, કે ન કાંઈ કહ્યું.
 હા, જોદરાનું એ માંડુ, આબરણ વિનાનું
 સ્વરૂપ જોઇને તેને કાંઈક આશ્ચર્ય જરૂર
 થયું તેણે માત્ર એક સફેદ સાડી પહેરી હતી.
 આબુવણુનો એક તાર ચરખો તેના દેહ ઉપર
 ન હતો. આઠ સૂકાઈ ગયેલા હતા; અને
 જોદરા ઉપર કોઈમય અસહન રથાને
 તેજમય બનીરતા ઝગમગ રહી હતી.

તે એક મીનીટ ઉભી રહી. પછી રમા-
 નાથની પાસે જઇને બોલી: "કેમ, મારાથી
 નારાજ થયા છો? વિના બૂલે? કાંઈ
 પૂછ્યા માછ્યા વિના?"

રમાનાથે હજી પણ કાંઈ જવાબ ન
 આપ્યો તે જોડા પહેરવા લાગ્યો. જોદરાએ
 તેનો હાથ પકડીને કહ્યું: "હું આટલા દિવસ
 કેમ આવી નહિ, તેને માટે 'ખામો' છે?"

રમાનાથે રિસાઇને જવાબ આપ્યો: "જો
 હું હજી પણ ન આવત તો મારો શો
 અખત્યાર હતો? હું આવી એ તારી
 દયા છે."

એટલું કહેતાની સાથે જ તેને નિશ્ચય
 આપ્યો કે હું એની સાથે અન્યાય કરી રહ્યો
 છું. તે અનિજાત તેનાથી તેની તરફ તાકવા
 લાગ્યો.

જોદરાએ દસીને કહ્યું “ એ રીક દિવ-
લગી છે. આંખે જ તો એક કામ સોંપ્યું
અને જ્યારે એ કામ કરીને પાછી ફરી તો
ખાપ ચીઠાઈ રહ્યા છે. શું તમે એ કામ
એટલું બહુ સહેલું મનજી, હવે કે ચપટી
વમાડતાંની સાથે પૂરે ચપાળ્યો. તમે મને
એ ફેવી પાસે વરદાન લેવા માટે મોકલી દતી
ને ઉપરથી પુલ જેવી છે; અંદરથી પથ્થર
જેવી ને આટલી નાણુક હોવા છતાં, પણ
આટલી મજાશુભ છે. ”

રમાનાયે બેઠિતીથી પૂછ્યું “ છે ક્યાં ?
શું કરે છે ? ”

જોદરા “ પેલા દિનેચને ધરે છે, જેને
કાસીની સખ ઘણ મજા છે. તેને બે જાસો
છે; આ છે અને મા છે. દિવસભર એ
જાગ્યાને રમાડે છે, છુટીને માટે નહીં પરથી
પાછી લાવે છે; ધરતું બધું કામકાજ કરે
છે અને તેમને માટે મોટા મોટા માણસો
પાસે ફાળો માગી લાવે છે. દિનેચના પરમાન
કંઈ મિલકત હતી, ન કપિયા હતી એ લોભો
ઘણી તકલીફમાં હતા. કોઈ મદદમાર સરખું
પણ ન હતું, કે જે જઈને તેમને આધારન
પણ આપે. જેટલા સાચી સોજાનીઓ હતા
તે સર્વ કુખ છુપાતી મેઠા. એ તજ તે
ઉપવાસ પણ ઘણે તથા હતી. જાણ્યાએ
જઈને તેમને છવાડી દીધા. ”

રમાનાયની બધી બેઠિતી ફરે ઘણ મજા
તેજે જોયા કાઠી નાખ્યા. ખુરમી પર જઈને તે
મેઠો અને મોથેલ “ છું છમી કેમ રહી છે ?
કરઆતથી બહુ કહે, તેં તો વચમાંથી
કહેવાની કશાત કરી. એક વાન પણ છે-
કોઈ નહિ. છું પહેલાં તેની પાસે ફરી રીને
પહેંચી ? પતો ફરી રીને લાગે ? ”

જોદરા “ કંઈ નહિ; પહેલાં એ ફેરીદીન
ખુદીની પાસે મર્મ તેજે દિનેચના ધરતો

પતો બતાવી દીધો. એટલે ઝટપટ ત્યાં જઈ
પહેંચી ”

રમાનાય “ તે જઈને તેને બોલાવી ?
તને જોઈને કંઈ ચોક્કસ નહિ ? કંઈક ચમકી
તો જરૂર હતો ? ”

જોદરા દસીને બોલી “ હું આ રૂપમાં
ન હતી ફેરીદીનને ધરેથી હું મારે ધરે મજા.
અને જાણસમાજ સીને સ્વાર્થ સખો કોણ
જાણે મારામાં એવી કંઈ વાત છે કે જેથી
ખીજાએ તરત પતો લાગી ગય છે કે હું
કોણ છું અને શું છું ? ખીજા ઘણો ઓછો
જોડેલું તો કામ તેમની તરફ ખાખ સુદા નહિ
હોય. મારે પહેરવા ઓડવાનું એવું જ છે. હું
જાણાવે એવા કપડાં કે ધરેથી બીજાકુલ નથી
પહેરતી. છતાં પણ સર્વ મારી તરફ આખો
કારી ફાળીને જુએ છે મારી અમલિયત
નથી છુપાતી અને પણ એજ ભગ હતો કે
જાણ્યા અને જોજાખી ન જાણ; પરંતુ મેં
કાંત ખૂબ સાંધે કરી લીધા હતા પાનનું
નિશાન સુદા ન રજી હતું. કોઈ કાલેજની
સિદ્ધિમાં જેવી માલમ પડતી હતી એવી જ
સિક્કમાં હું ત્યાં પહેંચી. એવી સુરત બનાવી
લીધી કે તે તો શું પણ કોઈ બીજું પણ
ન જોજાખી કોઈ પારો લાગી રાખ્યો હતો
એ દિનેચની માને કહ્યું : “ હું જાણી કુની-
વસોદીમાં બહુ છું. મારે ધર મુઝેર હોવાનું
જાણ્યાનું જન્મને માટે મીઠાઈ ઘણ મજા
હતી હમદાને પાક જાણવા જઈ હતી
અને મને લાગે છે કે એ તે ઘણી મારી
રીને જોયેલ જાને ઓછા મિચારી રહ્યા
લાગી. હું પણ ઘણત ન રહી રહી તેમને
કદિ કદિ મજાના રહેવાનો વાગ્યો ક્યો
એટલામાં જાણ્યા લઈને જાણ્યા આવો
પહેંચી મેં દિનેચની માનાને જાણી
જાણ્યા પૂછ્યું : “ શું આ કામ કરનારી

મજુરશ્ય છે ?" તેમણે કહ્યું 'નાહિ, એ પણ તમારી જેમ અમારા લોકોના દુઃખમાં ભાગ લેવાને આવી પહેંચી છે અહીં એનો પતિ કોષ કચેરીમાં નોકર છે. બીજી તો કંઈ ખજૂર નથી. રોજ સવારે આવી પહેંચે છે, અને બાળકોને રમાડવા લઈ જાય છે. હું મારા હાથે જ ગમજલ લઈ આવ્યા કરતી હતી. મને રોડી લોધી અને પોતે લાવવા લાગી છે. અમને તો એણે જીવનદાન આપ્યું. કોષ આગળ પાછળ ન હતું. બચ્ચાં દાણા દાણા માટે તલસતાં હત્યાં. બ્યારથી એ આવી ગઈ છે સારથી અમને કંઈ કંઈ નથી. કોણ જાણે, ક્યાં શુભ કર્મનું' અમને આ જરૂરન મળ્યું.' એ ધરની સામે જ એક નાનો સરખો પાક છે. મહોલ્લાબરના છોકરાઓ ત્યાં રમ્યા કરે છે. સાજ થઈ ગઈ હતી. જલપારેલીએ જાને બાલકોને લીધાં અને પાક તરફ ચાલવા માંડ્યું. હું જે મીઠાઈ લઈ ગઈ હતી તેમાંથી એક એક છુટ્ટીએ બાળકોને આપી હતી. બન્ને કૂદવા નાચવા લાગ્યાં. બચ્ચારી આ પ્રુશીથી મને રડવું આવી ગયું. બન્ને મીઠાઈ ખાતાં ખાતાં જલપાની સાથે જ્યાં બ્યારે પાકમાં બન્ને બાલકો રમવા લાગ્યા ત્યારે જલપા સાથે મારી વાતચીત ચલાવવા લાગી. "

રમાનાથે પુરસી નજીક જેથી લોધી અને આગળ ડોકું કહ્યું: " તે કેવી રીતે વાતચીત કરે કરી ? "

જેદરા " કરી તો રહી છું. મેં કહ્યું- જલપારેલી તમે ક્યાં રહો છો ? ધરની બન્ને ઓઝોદારા તમારી મોટાઇની વાત સાંભળીને હું તમારા ઉપર આચક થઈ ગઈ છું. "

રમાનાથ. " આ ઘડો ક્યાં દેના તે ? "

જેદરા " હા, જરાં મળકે કરવાનું

મન થયું. તે મારી તરફ તાલુખીથી જોઇને બોલી. " તમે તો બંગાલજી નથી લાખતા. " એ કહ્યું, " હું મુંગરની રહેવાસી છું. અને ત્યાં મુસલમાની સ્ત્રીઓની સાથે ધણી મળતી રહું છું. તમને કદિ કદિ મળવાનું મન થતું હતું. આપ ક્યાં રહો છો ? કદિ કદિ બે ધડી માટે ચાલી આવીશ. આપની પાસે ધડી બે ધડી બેસતાં હું પણ કાંઈક આદમીયત શીખી જઈશ. "

જલપાએ શરમાઈ જઈને કહ્યું: " તમે તો બનાવો છો. ક્યાં તમે કેલેજમાં બધા-વાવાળાં, અને ક્યાં હું બસણ મમાર સ્ત્રી. તમને મળ્યા તો હું ખરી માણસ બની જઈશ. બ્યારે કમ્મલા થાય ત્યારે અહીં ચાલી આવજો. આજ મારું ધર સમજાવજો. "

મેં કહ્યું ' તમારા સ્વામીજીએ તમને આટલી સ્વતંત્રતા આપી રાખી છે ? ધણા સારા વિચારના માણસ હશે, કંઈ કચેરીમાં નોકર છે ?

જલપા પોતાના નખ તરફ જોતાં બોલી: ' પોલીસમાં ઉમેદવાર છે ? '

મેં તાલુખ થઈને પૂછ્યું: ' પોલીસને માણસ થઈને તે તમને અહીં આવવાની છૂટ આપે છે ? '

જલપા આ પ્રશ્નને માટે તૈયાર લાગતી ન હતી. કાંઈક ઝોંધી જઈને બોલી. ' તેજા મને કંઈ નથી કહેતા...મેં નેમને અહીં આવવાની વાત કરી નથી. તેજા ધરે ધણી ઓછી વાર આવે છે. ત્યાં પોલીસ વાળાઓની સાથેજ રહે છે. "

તેણે એક સાથે ત્રણ જવાબ આપ્યા. છતાં પણ તેને શંકા થઈ રહી હતી કે એમાં કોઈ જવાબ વિશ્વામને લાગતો નથી.

તે કાંઈક અસિધાળી પડી જઈને બીજી તરફ જોવા લાગી.

મેં પૂછ્યું. “ તમે તમારા સ્વામીને કહીને કાંઈપણ રીતે, બા કદીએના કેમમાં બોલી જુઓની આપનારા પેલા તાજના તાણીની મુલાકાત કરાવી દેશો ? ”

રમાનાથની આંખો પહોળી થઈ ગઈ અને છાતી ધક ધક થવા લાગી.

જોદરા બોલી. “ એ સાબળીને બલપાએ મારા તરફ વેધક દષ્ટિ કરીને પૂછ્યું. ‘ તમે તેને મળીને શું કરશો ? ’

મેં કહ્યું. ‘ તમે મુલાકાત કરાવી દો. હો કે નહિ ? કુ તેને એ પૂછવા ચાહુ છું કે તમે આદર આપીએને ફમાવીને શું મેળવ્યું ? જોઈએ તે શી જગમ આવે છે. ’

બલપાનો મહેરો સખત થઈ ગયો. તે બોલી. ‘ તે એમ કહી કહે એ કે મેં મારા સ્વામીને આતર ક્યું ! સર્વ માણસ પોતાને સ્વામી કહે છે. મેં પણ કોણે. જો પોલીસના સેંકડો માણસોને કોઈ આ પ્રશ્ન નથી કરવું તો તેને એ પ્રશ્ન શું મારે કરવામાં આવે ? એથી કાંઈ ફાટો નથી. ’

મેં કહ્યું. ‘ કીક ધારી ભો કે તમારા પતિ એવી રીતે તાજ તરફથી સાક્ષી આપે તો તમે શું કરો ? ’

બલપાએ મારા તરફ મહરાપલી નજરે જોઈને કહ્યું. ‘ તમે મને એ પ્રશ્ન શું મારે કરો છો ? તમે ખુદ તમારા કિલ્લાએને

જગમ કેમ નથી કોપતા ? ’ મેં કહ્યું. ‘ હું તો તેમની સાથે કદિ ન મોહુ, તેમ કદિ તેમની સૂરત પણ ન જોઈ. ’

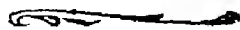
બલપાએ ગભીર ચિન્તાના લાવધી કહ્યું. ‘ કદાચ હું પણ એમજ સમજું કે ન સમજું; તે કાંઈ કહી કહી નથી. આખરે, પોલીસ અમલદારોને ધરે પણ કોઓ તો છેજ ને. તેઓ કેમ પોતાના માણસોને કાંઈ નથી કહેતી ? જોવી રીતે તેઓનાં હૃદય પોતાના મરોનાં જોવાં થઈ ગયાં છે તેવી રીતે માઈ હૃદય પણ એવુંજ થઈ જાય એ અંબલિ છે. ’ એટલામાં અંધાર થઈ ગયું. બલપા દેવીએ કહ્યું. ‘ મને મોહું થઈ રહ્યું છે. બચ્ચા સાથે છે. કાલે બની શકશે તો કરી મળીશું. આજની વાતેમાં પણ આનંદ આવે છે. ’

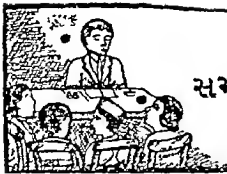
હું ચાલવા લાગી એટલે આમનાં ચાલતાં તેણે મને ફરી કહ્યું. ‘ જરૂર આવતો. અહીંજ હું મળીશ આપની શદ જોતી રહીશ. ’

પરંતુ ક્યારે પગમાં સાક્ષીને ફરી પોલીસે તે બોલી. “ મેં આપનું નામ તો પૂછ્યું પણ નહિ. હજી તમારો સાથે વાત કરતાં છૂટ નથી ભરાયો. મોહું ન થવું હોય તો આવો, થોડી વાર વાતચીત કરીએ. ’

હું તો એમ ઇચ્છતીજ હતી. મેં મારું નામ જોદરા કહી દીધું.

રમાનાથે પૂછ્યું. “ મારાં ? ”
(અપૂર્ણ)

સમાલોચના

બાલસાહિત્ય ગુરુ પુસ્તકો ૧૯૫૧:૨૨: સંપાદકો શ્રી. જિલ્લાશાળા અને શ્રી વારાણસી પ્રકાશક: શ્રી દક્ષિણમૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર બાનનગર મૂલ્ય દરેકને રોક આને

નં. ૧૬૧ વારાણસીના પાઠો શ્રી વારાણસી આ પુસ્તકમાં તેમના રાજ્યના મોટા પ્રદેશોનો, કાળર સંસ્કરણો વગેરે પદ્ધતિઓની મોટી વાતો કહે છે. વપરાત મોટીની કાળી (કુતરી)ની વાત અને એક પ્રવાસવર્ણન આપ્યું છે. નં. ૨૦ માણસો કહેલી શ્રી મોટી બેન આ પુસ્તકમાં ૧૬ માણસો કહેલી વાર નાનકડી બોધકાયક વાર્તાઓ ગુજરાતના બાલકોને કહે છે. નં. ૨૧ બોયુ ને આંખ કઠી: શ્રી જિલ્લાશાળા આ પુસ્તકમાં કુતરીમાંથી કુતરા, કુતરા, પખીડાં વગેરે વધ એ સર્પ જેવા આખા ફેલી ફેર છે તે બાલકોને સમજાવે છે નં. ૨૨ સંદર્ભકર વાતો: એવા શ્રી. જિલ્લાશાળા બાલકોને પ્રિય વધ પડે એવી રસમરી બાળકોમાં પાંચ સારા વાતો કહે છે આ પુસ્તકોની બહામય બાલકો મટે કરવાની નરર દને રતી નથી ફરક માળાપ પેતાના બાલકોને આ પુસ્તકો આપે છે અને તેઓ તે હોસે હોસે વાંચે છે

બાલકોને માળા: પુસ્તક ૧૫૧. લેખક અને પ્રકાશક શ્રી નાગરાજસ હં પટેલ ભિવડાર શ્રી. નાગમોહન મોટી મૂલ્ય દરેકને ત્રણ આના

આ સમિત બાલપુસ્તકોમાં નં. ૧, ૨ અને ૪, ૫, ૬ શ્રી નાગરાજસે લખેલાં છે. નં. ૩ શ્રી 'મસ્તકી' લખ્યું છે. નં. ૧ રતનીયો: એક તેજની અને રીજની વાદલાની કથા છે. નં. ૨ મોટીયો: એ કુર કુરીઆના, તેજનોની કથા કહે છે. નં. ૩ મજ્જિયો: શ્રી. મસ્તકી 'વીસમી સરી'

મા લખેલી 'બિલાહ કુમાર'ની વાર્તા અહિં બાલકોને રૂચે એવી રીતે કહી છે. એમના મિત્ર ઇન્દ્રિયકાસને ત્યાં જન્મ્યા પછી શ્રી મસ્તકી તેમને મોટીથી એ વાર્તા સાંભળે છે પરંતુ વાર્તાના રસમાં બધા જન્મ્યા છે એ બૂલી જવાય છે અને એમની વિમળાલાલી ફરી યાજીએ પીરસે છે. નં. ૪ શ્વરુદે: એક ચતુર અને અધા શિષ્યોઆની કથા છે નં. ૫: ઉંદરદેશ ઉંદરોની એવરક અને સામર્થ્ય દર્શાવે છે નં. ૬ ભુદિયો: એક રીંછકુમારની કથા છે આ સર્વ પુસ્તકોની લખા-વર, છપાઈ તેમજ વિત્રો. બાલકોને મખી ભવ તેવા છે.

કેટલીક વાતો અને સંસાર ચિત્રો. લેખક શ્રી પ્રાણલાલ કીરપારામ દેસાઈ પ્રકાશક શ્રી સામલાલ છવાળીદાસ કાકેર, અમદાવાદ મૂલ્ય: ર ૧-૮-૦.

જુદા જુદા સામલોચનામાં પ્રકટ થયેલ રસ વાર્તાઓ અને પાંચ સંસાર ચિત્રો આ પુસ્તકમાં સમઢાવાં છે. શ્રી દેસાઈએ છેલ્લાં પચીસ વર્ષમાં લખેલી એ કૃતિઓ આજે અનેક દષ્ટિએ ઉપ-યોગી જાણાયો. વાર્તાઓમાંની ધણીખરી પરમા-વાના સાહિત્યમાંથી ચૂંચિત કે અનુવાદિત ઢોવાં હતાં તેમને ગુજરાતી ભાષા સજવવામાં શ્રી. દેસા-ઈએ સારી કુશલતા બતાવી છે. એમની ભાષા સારી અને સ્કેલી છે તેમજ રૈલિ સરલ છે, ધણી વાર્તાઓ તેમજ સંસાર ચિત્રો સામાન્ય વિરથો અને પ્રયોગ ચર્ચે છે, એટલે સામાન્ય વિરથો રસ જોતા વાચકોને અને ખાસ કરીને સ્ત્રીવર્ગ આ પુસ્તક ઉપયોગી વધ પડશે.

ચીવનનાં ઉદ્ધારક લેખક શ્રી કમરલાલ અ મહલ મૂલ્ય બાર આના

આ પ્રત્યક્ષા લેખકે એમના સામાજિક લેખો, પત્રો અને નવલિકાઓના સંગ્રહ કર્યો છે. લેખો અને પત્રોમાં દર્શાવેલા સામાજિક વિચારો તદ્દન અધિકાર્ય અને દુષ્કર્મ દર્શાવે છે. નથી એમાં જુના વિચારો જ કોઈપણ કે સુધારકની નિદરતા નવલિકાઓ પણ અપરિપક્વ દશામાં છે; ખરું કહીએ તો એ 'નવલિકા' નામને લાયક જ નથી એમના પાત્રો જે વીગળી હરે નિર્ણય કરી નાંખે છે અને અપવાદ છે તે ભેદ સંસારના અનુભવીને તો નવાઈ જ લાગે. જેટલું કે પાત્રો લેખક જેટલું એ નવલિકામાં કર્યું નથી

બાલકુમાર: લેખકા રત્ન લોખીન્દ્રરાવ ર. દીવેડીઆ. પ્રકાશક, શ્રી પ્રણીતકુમાર લો દીવેડીઆ મુંબઈ. ચાર આના

રત્ન લોખીન્દ્રરાવનું નામ મુંબઈની સાહિત્યમાં સારી રીતે બહીષ્ટ છે. અનેક નવલિકાઓ અને નવલિકાઓના લેખક તરીકે તેમણે સારી પ્રવાસિ મેળવી હતી તેમની લખેલી એક બાલકુમારની આ કથા બાળકોને જરા અમરે રત્ન લોખીન્દ્રરાવની શૈલિ સરસ અને ભાષા હમેશા સારી રહેતી આ પુસ્તક બાલકો માટે હોઈ તેમણે વિશેષ કાળજી એ બાળ વર્ગમાં રાખી છે

સુટેલનો વાંચો અથવા એક નટીની આત્મકથા: વીલીય દરજા: કર્તા શ્રી નારાયણ વિસનજી કમ્પર પ્રકાશકે મેસરસ, બી નારાયણ મુક શેષા અને મેસરસ સત્ય પ્રકાશક કાર્ણવય, મુબાઈ મુંબઈ ૧ ૪-૦-૦

મુંબઈની સાહિત્યના નવલિકાના પ્રદેશમાં શ્રી. કમ્પર રચના પણ ઉત્તમ છે અને અત્યાર પહેલાં તેમણે અત્યંત સ્થાપિતવા મેળવી છે આ પુસ્તકના પ્રથમ બે ભાગ "મુંબઈની" પત્રમાં વર્ષો પહેલાં કરે કરે પ્રકાર યથા હતા અને ત્યાર પછી પુસ્તકમાં પ્રકાર યથાને પણ લખે સમય વીતી ગયા છે. આ તોને ભાગ પહેલાં એ ભાગે ભેટ્યો આપણે નવલિકાના રસિયા વાચકોને જાણ્યો આ ભાગમાં શ્રી કમ્પરે મુખ્યત્વે મીસ દિવેશન મેયાના "મપર ક-ગ્રામ"નો નવાળ વાળ્યો છે તે ઉપરાંત અસંખ્યકારને બનતો પ્રાચીન પણ ગમ્ય છે ચરે પ્રકાર મેયા એ

દિવેશન પ્રકારની પહેલાની અનીતિને જાણ શ્રી કમ્પરે મુરખ-અમેરિકામાં કેટલો બધો સહે છે તે બતાવીને સચોટ રીતે આપ્યો છે. ખાસ કરીને મુરખ-અમેરિકામાં ભાગ્ય સખત કમલચે છતાં સીએનો વેપાર કેટલો દુરથી વાપ છે, તે શ્રી કમ્પરે બતાવ્યું છે એ પુસ્તકના ઉત્કૃષ્ટ વાચકો આ ભાગ વાંચ્યા પછી આ પછીના એના ચોથા ભાગ માટે રાહ ભેઠ રહે તો નવાઈ નથી.

છાવન પલટો શ્રી 'સલિમા' પ્રકાશક: વિરમખ સાહિય કાર્ણવય, મુબાઈ મુંબઈ ૧ ૨ ૮-૦

મુળ અંગ્રેજી ઉપરથી અનુવાદ કરીને એક પુસ્તક બહેને આ નવલિકા મુંબઈમાં ઉતારી છે અંગ્રેજી વાર્તાવારને અનુકૂળ થાય તેટલું ઉત્કૃષ્ટતાનું વાર્તાવાર હોઈ, એ અનુવાદના પાત્રો વર્ગી રાખ્યા છે. એક મુરખી બહેનની મુંબઈની ભાષા તરીકે આ પુસ્તકનો તેમનો પ્રયાસ ખરેખર અભિનંદનને પાત્ર છે સાચી કેળવણી રીતે કહી શકાય અને તેમાં આસ્તિત્વ કેટલે અથો હોવી ભેદને, એ પ્રશ્નો આ કથામાં સરસ રીતે ચર્ચાયા છે અને પ્રાપ્તિતાએને થાય દિશા બતાવવામાં અત્યંત સફળમૂળ થયે

રાજરાજેશ્વરી: લેખક અને પ્રકાશક શ્રી ઉડુસાઈ નારાયણ ભેરી, બી એ. મુંબઈ ૧ ૧-૦-૦

શ્રી રાજરાજે મહાભારતમાંથી ઉત્તમ અને અભિનંદનને થયો ભાગ લઈ તેના ઉપર આ નાટકની રચના કરી છે ઉત્તરને તેમણે 'રાજરાજેશ્વરી' પદથી નવાજ છે, કારણકે તેમની દલીલ મુજબ અભિનંદન રાજરાજે ભાગે વારસ હોના. પરંતુ પદોએ અનુભવ કરી રાજરાજેશ્વરી બને તે પહેલાં ઉદ્દેશમાં અભિનંદન ચક્રવર્તીમાં ખપી ગયા હતા. આ દિશા ઉત્તરને રાજરાજેશ્વરી ન કહી શકાય પાછળથી એનો પુત્ર મારીએ આવેલો ભેટલે તે વખતે એ રાજરાજા બનેલી. આ પુસ્તકમાં શ્રી ભેરીએ વાપરેલા કથાના ભાષાપ્રયાસો અમને અચોક્કસ લાગ્યા છે. રાજરાજા તરીકે ૧૦ મે થાને સુભિજિતના મુખમાં સંદેશ મુક્યા છે " (અમે) આપને ઉપકાર માનવા અર્થમાં પદોમાં બીજે " એના સંદેશમાં અનેક સ્વર્ણ થયા છે બીજા આગળના તે મુકદ્દમે એમ ઉચ્ચાર્યો.

ગીત પ્રમાણે: લેખક: આચાર્યશ્રી અનિલ-
સાગરસુરિ. સંપાદક: મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસહજરજ.
મુદ્રક: ૩ ૧-૪-૦૦.

એક જૈન આચાર્યશ્રીએ લખેલા હોવા છતાં
આ પુસ્તકમાં સંપ્રદાયવાદ ૪૦૦ ઉપર ગીતો
સામાન્ય વાચકવર્ગને ઉપયોગી થાય એવાં છે.
આચાર્યશ્રીએ અનેક વિષય ઉપર ચોટાની કલમ
ચલાવી છે, પરંતુ અસ્તિત્વ આ ગીતોનો પ્રધાન
રસ છે. આપા પશુ સાદી અને સહેલી હોઈ તેમજ
નરંજી, ગજલ વગેરેના લોકપ્રિય ટાળમાં ગીતો
લખાયાલા હોઈ જરૂર લોકપ્રિય થશે. મણિકાન્ત
કાન્દમાળાના કાવ્યોની જેમ આ પુસ્તકમાંના અનેક
કાવ્યો લોકલોકે ચડી જાય તેા નવાઈ નહિ.

સુમતિ: લેખક શ્રી. ધનવત સાઈ, મુદ્રક:
બે આના.

આ પુસ્તકમાં લેખક પૂર્ણ ઉપર જણાવે છે
તેમ થોડે સોનેટોનો સંગ્રહ છે. ઉપાધીની દૃષ્ટિએ
જોતાં પુસ્તકમાં જરૂર આકર્ષક છે, પરંતુ લેખકના
કાવ્યો એટલાં બધાં વધતાં છે કે અમે તે વિદ્યુલ
સમગ્ર સમ્યા નથી, પ્રથમ કશા છતાં, એમ
અમારે કહવું કશું નેહ્યે.

આખરી ફેસલો: જામ ત્રીજી. સંપાદક:
શ્રી. નટવરચાલ. મા. કવે પ્રકાશક. મુદ્રક: જન્ય
રત્ન કાચલિય, અમદાવાદ, મુદ્રક: ૩. ૩-૦-૦૦

મહાત્માજીએ હાંડી જવા માટે આશ્રમમાંથી
કૂચ કરી ત્યારથી માંડીને ઉપર સુધીમાં સ્વરસજ્ઞ
માટે યુ' પ્રયત્નો થયા તેના અહેવાલ આપવાને
હૈદરા શાખી પ્રકટ થતી પુસ્તકમાળાનો આ ત્રીજો
જામ છે એમાં છે. સ ૧૬૩૦માં કાન્દોસ અને
સરકાર વચ્ચે સમાધાની કરાવવાના ને પ્રયત્નો
થયા તેનો અહેવાલ વિગતવાર આપાયો છે.
'રેલી દેસલ'ના પ્રતિનિધિ મી. રેલીદોમ્બેસે
અને શ્રી સુધુ-જયકરે રેલી દેસલમાંથી માંડીને
ગાંધીજી ગોલમીયામાં જાય થયા અંદિયા ઉપરકથા
ત્યાં સુધીની હકીકત આ જામમાં સમાવી છે. આ
પુસ્તકને અવિષ્કૃત વિષયવાર ઇતિહાસ તરીકે
અસંત ઉપયોગી થશે એમાં સંશય નથી.

નવનીત જામ ૧ હો: પ્રકાશક: શ્રી. મન-
દાસ સાં. પટેલ મુદ્રક: ૧' ૩-૦-૦૦.

શ્રી મનદાસ પટેલે રેલીદોમ્બેસે "સાદી રીતમાલ"
ના પુસ્તકોથી સુજાતી વાચક વર્ગ પરિચિત છે
એજ પદ્ધતિએ અનેક ગ્રન્થો અને અનુભવોનું
મંથન કરીને આ "નવનીત" તેમજ સુજાતને
આપ્યું છે. એમાં બગીચા જાદા જાદા 'પ્રકાશ'
ના પ્રકાશોમાં જ્ઞાન અને જ્ઞાનકંદ મળે એવા
અનેક વિષયોના તેમજ સંગ્રહ કર્યા છે. અનેક
પુસ્તકો વાચનાનો જેમને અવકાશ ન મળી શકે
તેવાઓ માટે આ સારસ્વ પુસ્તક આજકાલનો
છે. ૨૫૦ પાનાના પુસ્તક માટે ૩. કની કીમત
કંઈક વધારા પડતી જણાય.

સતિ શ્રી યશોદાકહેનનું સંસ્કૃત જીવન
ચરિત્ર તથા કથાઓ માતા અને સહુજી
પુત્રી: લેખક: શ્રી. વિદ્યુલસ ને. કુરુદીઆ, જામ,
એ. પ્રકાશક શ્રી. કશર મનુજાસ દેવારામ સામાજી,
પ્રધનર પેઠા, પુના, નં. ૨ અમુદ્ય.

શ્રી નયુસાઈ શીવજીના પુત્રી, પ્રકાશકનાં માણેજ
અને સ્વ. ખીમજીસાધના પત્ની સહુજી લોકાજી
બંદેન ઘરોડાએ પતિ પાછલ જળી મરી પ્રાણવેલું
કર્ચાની કથા જાપાના વાચકોના સ્મરણમાં કર્યો તે
વખતે મહાત્માજીએ એ બંદેનના કથા પ્રત્યે
સામાજિક દૃષ્ટિએ અનુભવો દર્શાવેલા અને એવાં
બંદેનોએ સાંત થિત થાપી શકે તેમજ જીવન જીવી
સમાજસેવા કરવી નેહ્યે એવો અવિપ્રાય દર્શા-
વેલો. એ બંદેનનું કુંક જીવનચરિત્ર બીજા એ
કાવ્ય પ્રસ્થિતિઓ સાથે આ પુસ્તકમાં આપ્યું છે.
સાથી શ્રી સરસ્વ સાહિત્યવર્ધકે કાવ્યજ્ઞ વર્ગથી
પ્રકટ થયેલ બંગાલીભાષી અનુવાદિત એ કથાએ
આપવામાં આવી છે. જાણસુઓને આ પુસ્તક
પાંચે તેવા બે આનાના રોમ્પ પ્રકાશને ગોલ-
વાયો વિના મુદ્દ મળી શકશે

નવનુજ વાચનમાળા: (૧) જાણવેલી
(જામ ૧ હો): કીમત: બે આના (૨) જાણ-
વેલી (જામ ૨ હો): કીમત: અડીઆના (૩)
પુસ્તક પહેલું: કીમત: સાદા ત્રણ આના ચાલુ
શ્રી મનદાસ વિ. બ્રાસ, અને શ્રી લાલમા
૧ દેસાઈ.

આ વાચનમાળાના જન્મે માત્રો નવે
સિદ્ધિ પદ્ધતિના સારા અભ્યાસી દેવે જાણમાં

અની દષ્ટિએ તેમણે આ માળાની ચોરસ કરી છે. વાચનમાળા 'દ્વિતીય' ઉત્તરોત્તર, ભૂગોળ વગેરે વિષયોનું જ્ઞાન આપવાનો લેખ રાખવાને બદલે જનનમાં ઉપયોગી થાય એવા સામાન્ય વિષયોનું જ્ઞાન સાહિત્ય દષ્ટિએ સહેલી અને શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ આપવું, એવા ઉદ્દેશ રાખી આ વાચનમાળાની તેમણે રચના કરી છે અને તે ઉદ્દેશ સફળ થયો છે, ઉપરોક્ત પુસ્તકોની સુધર અને સુધર હાથે, આકર્ષક ચિત્રો, બાળમાનસના ઉત્તરોત્તર વિકાસની દૃષ્ટિએ યોગ્યતા પાઠ, વગેરે આ માળાના પ્રધાન લક્ષણો છે. શિક્ષકોને માળદર્શક થઈ પડે એવા 'પરિચય' પદ્ય તેમણે લખ્યાં છે. વર્ષો પહેલાં રચાયેલી સરકારી વાચનમાળાને સ્થાને આ માળાનો ઉપયોગ થાય તે આપણા બાળકોને શિરે નક્કી થાશે. લોક લોકોએ આપણે વાચ અને તેમના હોંસથી ભરૂં થશે.

Thoughts on Freedom: સવાઈઃ શ્રી બર્નાર્ડ હુટન પ્રકાશક: ધી એડવોકેટ બોર્ડ ઇન્ડિયાપ્રેસ, મુબાઈ.

આ પુસ્તકમાં શ્રી. હુટને વિધિવિધ પ્રાધાન્ય

લેખકોએ દર્શાવેલું "સ્વાતંત્ર્ય" વિષેના વિચારોનો સંગ્રહ છે. આપણા અવતરણો દાખવાના સૌખ્યોનોને ખાસ કરીને તેમજ સામાન્ય જનતાને આ સંગ્રહ ઉપયોગી થશે.

Fatality of Khaddar cult: લેખકો શ્રી અનિલકાન્ત રાય અને શ્રી ઇન્દુલાલ ક. સાક્ષિક. પ્રકાશક: ધી ડિન્ડુસ્થાન ન્યુઝપેપર લીમિટેડ, મુબાઈ.

મ. ગાંધીજી ખાદી વ્યવસ્થા કરવા અને દેશનું નાણું દેશમાં રાખવા વિષે ને પ્રચાર કરી રહ્યા છે તેની વિરુદ્ધ આ પુસ્તક લખાયું છે. લેખકો અને છે કે આ જમાનામાં હાથે કાંતેલ અને વજ્રેલ ખાદી ચાલી શકે નહિ અને તેમાંથી કોઈને થોડાં મળી શકે નહિ. પરંતુ ગામડાંઓની પરિસ્થિતિનો તેમણે અભ્યાસ કરી હોય એમ નથી લાગતું. આને એ ગુદગોચર ગામડાંઓમાં અનેકોને થોડાં મળી શકે છે અને ગાંધીજી કહે છે તેમ દેશનો ધરો દેશમાં રાખવાનો સિદ્ધાંત પ્રત્યેક જણ થતાના જનનમાં જવારી સ્વદેશી-ખાદીને અપનાવી શકે તે દેશની બેઠારી જરૂર ફરે થાય.

ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ

મહેલી એક વગેરે

૧ સ્ત્રી સંસ્કારકોની સમસ્યાને તેમના પતિશ નરસિંહજી આલેક્ષાલ ચોનાઈ તરફથી મંડળના સીધાજીવન માટે સીધવાના સમાજ નર ૨ ખરીદ કરવાને રૂપીઆ ૨૧૬) મળ્યા છે ૨ સ્ત્રી સ્ત્રી હીસલકોની સમસ્યાને મંડળના સીધાજીવન માટે સીધવાને સમાજ એક ખરીદવાને રૂ. ૧૦૮) રા. રા. નરસિંહજી આલેક્ષાલ ચોનાઈ તરફથી મળ્યા છે ૩ સ્ત્રી તારામતી ગોપિદાસ તારાજીવન જનતા-વાળા તરફથી રૂ. ૧૫૦) લાઈફ મેજર માટે મળ્યા છે ૪ રા. રા. સ્ત્રીલાલ તારાજીવન રામી તરફથી રૂ. ૧૦૧) મંડળને એક મળ્યા છે

જીવણી બેઠા સેક્રેટરીઓ આભાર માંધે સ્ત્રીકાર છે

સ્ત્રીકાર (૧) બીલ સેવામંડળ, કાંદોલ (પંચમલાલ) રમ્યા વાપિક દેખાલ; (૨) Bhl Sewa Mandal, Dohad, Tenth Annual Report, (૩) જય સુજાત, પુ. ૨. અ. ૧ તરી શ્રી સંસ્કારક એસ પરીજ, વડોદરા, (૪) શ્રી જયજીમા સેવાસમાજને અગ્રીઆ-રમ્યા વાપિક રીપોર્ટ, (૫) સુજાત, રા. તંત્રી શ્રી સુનીલાલ પુ. સાલ, ૧૯૪૫, (૬) વિચારક એપ્રિલ, તંત્રી શ્રી આલેક્ષાલ જ. ચોડસી વડોદરા, (૭) સમાજસેવક મે તંત્રી શ્રી રણુભાઈલ ધ. જ્ઞાની, જુરહનપુર; (૮) ગ્રીસિસ વિવામંદિરનું નિવેદન (૯) શ્રી સિવાજી પુસ્તકાલય, બ્યારાઈ વાપિક નિવેદન, (૧૦) તરુણ પુ. ૧. અ. ૧૦ તંત્રી રા. પ્રાણુલાલ ને મહેતા (૧૧) શ્રી. કમ્પી હાંતી આયનાળ મકાસ અ. ૧૦ તંત્રી પદમલ દામલ ચોતા મુબાઈ, (૧૨) તારાજીવન એપ્રિલ તંત્રી એકાલાલ રા. અમીલાલ, (૧૩) પુલ્કિત અ. ૧૧ થી ૧૪; તંત્રી શ્રી પ્રસન્નવલન જ. હીક્લિલ સુરત. (૧૪) સત્યમકાશ અને સ્વદેશી અ. ૩૬ થી ૪૦, મુબાઈ

ઈનામી પ્રશ્ન

સંપાદક : કે. યશસ્વિની

- (૧) મીસ સુષમા મુખરજી નામના અહેન સર્વધર્મા તમે શું જાણો છો ?
 (૨) આયલેન્ડની પાર્લામેન્ટમાં શુટનારાં અહેનોના નામ જાણો છો ?
 (૩) બાલકાની તંદુરસ્તીના અભાવનું મુખ્ય કારણ માતાનાં મગીતનો અભાવ છે એવો અભિપ્રાય ઉચ્ચારનારાં અને તેને ટેકા આપનારાં દાકતરો કોણ છે ?
 માર્ચ, એપ્રિલ અને મે ના ઓજગતમાંથી ઉપસા પ્રશ્નોના જવાબ મળશે

હરિદ્રાધમાં દાખલ થવા માટેની શરતો

- (૧) આ ઉખાણાની હરિદ્રાધમાં માસિકનાં દરેક ઓગ્રાહક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગાવતાં હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. ઓગ્રાહકોના કુટુંબની ઓછા પછુ આ હરિદ્રાધમાં ભાગ લઈ શકશે (૨) જવાબ લખી મોકલનારે પોતાનો ગ્રાહક નંબર અવશ્ય જણાવવો. ગ્રાહક નંબર નહિ જણાવ્યો હોય તો હરિદ્રાધમાં નામ દાખલ નહિ થાય. (૩) દરેક અહિનાના ઉખાણાનો જવાબ તે પછીના બીજા અહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્ણય છેવટનો ગણાયો. કંઈ પણ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાખ્યાની-એરવ્યાખ્યાનીપણા વિશે વાંધા લઈ શકાશે નહિ. (૫) માત્ર પોસ્ટકાર્ડમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) હરિદ્રાધના જવાબ સાથે માસિકને લગતો કોઈ પણ જાતનો પત્રબ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો હરિદ્રાધના જવાબના કાર્ડ સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો

માર્ચ માસના પ્રશ્નનું પરિણામ

ખરો જવાબ આ પ્રમાણે છે:

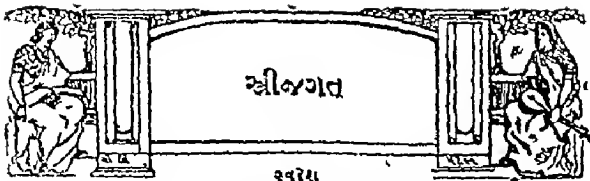
૪ કલાક ૪૨ મીનીટ

આ પ્રશ્નના ૧૪ જવાબો આવ્યા હતા તેમાં ૭ અહેનોના ખરા છે; ૬ અહેનોના ખોટા છે અને એક અહેનનો જવાબ કાર્ડના નિયમનો ભંગ કરતો હોવાથી તપાસી નથી. ખરો જવાબ આપનારા અહેનોમાંથી શ્રીમતી શોભના પન્નાલાલ મહેતાને ધનાગનુ પુસ્તક ' મોજ સુન્દર વાર્તાઓ-ભાગ ૨ જે ' આપવામાં આવે છે. જે તેમણે અટીઆનાની ટપાલની ટીકીટો મોકલી મંગાવી લેવું. રજીસ્ટર્ડથી જોઈતું હોય તો ત્રણઆનાની ટીકીટો વધુ મોકલવી.

ખરો જવાબ આપનાર અહેનોનાં નામ

શ્રીમતી અહેનો: (૨) પ્રેમકવર સંપટ, (૩) હીરાગૌરી નદવાણા, (૪) સારદાજવરી જાદામી, (૫) મણીમીરી ગણાત્રા, (૬) લલિતામીરી, અને (૭) ચન્દ્રકાન્તા.

જેઓ ગ્રાહક ન હોય
 માસિકના ગ્રાહક ન હોય તેવા કોઇ બહેનો ઉખાણા-
 ની હરિદ્રાધમાં ભાગ લેવા ઇચ્છતાં હોય તો તેમણે
 પોતાના જવાબ સાથે બે આનાની ટીકીટો બીકવી.
 કેપન મોકલવાની જરૂર નથી.
 તંત્રી, " ગુણગુન્દરી "

ડૉ. ગીરીશ માલિની મુખધનકર
મુંબઈની મ્યુનિસિપલ કારપોરેશનની શાળા સમિ-
તિનાં પ્રમુખસ્થાને શ્રીમતી માલિનીબાઈની સુસ્થી
વધ છે આ બહેન લાખા ચમચથી પ્રબલ
સમાજ સેવા કરી રહ્યા છે

અપાઈ આવે છે. મુખ્યત્વે મીસીસ હાકેર નવલકથાકાર હોવા છતાં, 'મેરીગોલ્ડ' નાટકની લેખિકા તરીકે તે વિશેષ જાણીતી રહેશે. ૧૮મા સ સુધી આ નાટક લંડનમાં ચાલ્યો હતો.

સીવીલ સર્વિસમાં સ્ત્રીઓ નતિવેદોની નીતિને વિરોધ કરનારી ઇંગ્લેન્ડની સિવિલ સર્વિસની સ્ત્રીઓ કેળવણી મંડળમાં વિન્ય મેળવી રાખી છે. જાનિ બરલી સામુદાયિક યોરલે થયે અને તેમાં સ્ત્રી-પુરુષ ઇન્સ્પેક્ટરો જલિનાં એકસાથે ચિના કામ કર્યો. સ્ત્રી ઇન્સ્પેક્ટરો સીવીયર હોદ્દાઓ માટે લાયક મળ્યો આ યોજનાથી વડા સ્ત્રી ઇન્સ્પેક્ટરની જગાને ખાસ સ્ત્રીઓ માટે જ રાખવામાં આવેલી છે તે કાઠી નાખવામાં આવ્યો.

પ્રિન્સિપાલ તરીકે પ્રિન્સિપોનીમાં રૂપાનારાં કેળવણી અને વૈજ્ઞાનિક લાક્ષી માટેના નવાં સ્ટેલમેન્ટના પ્રિન્સિપાલ તરીકે પોલ બીચે-ટ્રીસ બાયન્ટની નીમણુંક પ્રિન્સિપાલ સંસ્થાન કોચીએ કરી છે આવા પ્રકારની નીમણુંક પહેલી જ વાર થઈ છે.

ડેમ લેસી વિક્ટન ફીક્સ લંડન કાઉન્ડી કોન્સિલ એન્સુરેશન કમીટીના ચેરમેન તરીકે આ બેઠેને દુનિયામાં રેકૉર્ડ કર્યા છે, તેઓ ૮ વર્ષ સુધી એક્ઝેક્યુટિવ, ત્રણ વર્ષ સુધી કોન્સિલના ઉપપ્રમુખ અને છેવટે પહેલા સ્ત્રી પ્રમુખ બન્યા છે.

મીસ ઇન્જોઆં હેનસન: હેનમાર્કના ન્યુરીટીક કાયદામાં સુધારો કરીને વજીટો પોતે યજ્ઞાવતા દોષ તેવા કેસોને સર્વોપર અદાલત સમક્ષ પણ લાવવાને સ્ત્રીઓને આ અધિકાર મળ્યો છે. દક્ષ માટે યોગ્યતા ધરાવતા ચોક્કસ વર્ષો સુધી વજીટાવ કરેલી હોવાનું પ્રમાણુપત્ર મેળવવું પડે છે આ દક્ષને સૌથી પ્રથમ ઉપયોગ મીસ ઇન્જોઆં હેનસને કર્યો છે એ અદાલતમાં એ બેઠેને પહેલી નવાર હાજર રાખ્યા છે.

જર્મનીની ગ્રુટ્વોર્ગો બર્લિનમાં બરાલવાં પ્રદર્શનને અને સ્ત્રીઓના કાર્યનાં જુદાં જુદાં

કષ્ટિબિન્દુઓ સંબંધમાં આકાંક્ષા કરવામાં આવ્યા હતા. તે ઉપરથી જાણવામાં આવ્યું છે કે, જર્મનીમાં ૧૫,૫૦૦,૦૦૦, ગ્રુટ્વોર્ગોમાંથી ૪૫ લાખ સ્ત્રીઓને પોતાના કુટુંબના પોષણ માટે ખરી બહાર કામ કરવું પડે છે.

ચિલીમાં મતાધિકાર ચીલીની ધારાસભામાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપતો કાયદો પસાર કર્યો છે.

ઓસ્ટ્રિસ ગેરિયન સ્ટીમીન આઇલ એલ મેનમાં દાઉસ એફ કેરમાં પીલ વિશાખ વસંધી વિના વિરોધ સુદાયોં છે મેક્સ પાર્લામેન્ટમાં બેઠવામાં તેઓ પહેલાં સ્ત્રી સભ્ય છે. તેઓ મલ્લર વર્ગ પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે.

નિકારગુવામાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર નવો ત્યાં ૧૯૨૨ થી એલચીખાતાની નોકરીમાં સ્ત્રીઓને પ્રવેશ મેળવેલો છે. ૧૯૨૨ માં કંપનીને આરોધ રેસ્ટોન્ટ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાંનાં હેલિંગબ એલચી નીમાયા હતાં તે બાદ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં એલચી અને ઉપ એલચી તરીકે ધર્મી સ્ત્રી નીમાઈ ગઈ છે.

મતાધિકાર નહિ: કયુલેક પ્રતિમા પ્રાપ્તિ ચુટ્વોર્ગોમાં સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાને ખરડો પડે વિ. ૨૦ મતે લી ગયો છે સંસ્થાનિક ચુટ્વોર્ગોમાં કયુલેકની સ્ત્રીઓને મતાધિકાર છે.

પાંચ પેત્રીને સ્ત્રીનાં યુગાન્તમાં એ મુસલીમે પોતાની પાંચ પેત્રીઓનાં ખૂને કાઠી ૮ બાલકોને બાલાલો વિધીને મારી નાખ્યાં અને પછી ફેંસિ ખાધ આપધાત કર્યો, આ મુસલીમે એ સ્ત્રીને મારી નાખી હતી અને પોતાની પાંચ પેત્રીઓ ખાસે તે સ્ત્રીનાં શરીરના કુદો કુદા કરાવી નાખ્યા હતા, પોલીસે તપાસ કરવા માંડ્યા મુસલીમને લાગ્યું કે આ બાબતમાં પૂરેપૂરું જોઈ રહે તેમાં જ સલામતી છે એટલે તેને પાંચ પેત્રીઓ, અને બધા બાળકોને મારી નાખ્યાં અને પાછળથી પોતે પણ આપધાત કર્યો.

ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન

(૧)

સમાન મતાધિકારની માંગણી

મદ્રાસની વીમેન્સ ઇન્ડિયન એસોસિએશન તરફથી દિનંદ માટે સૂચનાવલો નવા બંધારણમાં સ્ત્રીઓના ફરજિયાતને લગતું નિવેદન પ્રક્ટિ થયું છે તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે :

" દિનંદના નવા સૂચનાવલો બંધારણમાં સ્ત્રીઓના મતાધિકાર અને ફરજિયાત સબધમાં બંધારણ ધેરમાં જે દરખાસ્તો કરવામાં આવી છે, તેનો સલાહમર્શો વિચાર કર્યા બાદ, દિનંદી સ્ત્રીઓની એસોસિએશનને લાગે છે કે, બીજી ગોળ-મેજ પરિષદને સુપરર કરવામાં આવેલા ૧૯૩૧ ના બેજાર્ડના નિવેદનથી જે ધણી જ જોડી છે અને ઘણું એવું અભિપ્રાય ધરાવીએ છીએ કે, અમારા મહેલો નિવેદનમાં કરવામાં આવેલી દરખાસ્ત સ્ત્રીઓને પ્રતિબંધી સમાન રાજકીય ફરજિયાત અને સમાન વડો આપશે પરંતુ હાલની ધણે જે અન્યવહાર લાગતને કારણે એના સ્વીકાર થયા નથી એટલે અમે નીચે મુજબની નવી લઘુમત્તો કરીએ છીએ :

જો નવતિએ વર્ષ સમાનતાના સિદ્ધાંતને સ્વીકાર ને બંધારણને લગતા કાયદામાં સહેરી-પણના મૂલ્યના હોટોની નહેતત્તમાં જોડાયેલ સ્થાન મળવું જોઈએ. સમાનતાના ધોરણે પ્રતિબંધ અને સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવાની ઉત્તરોત્તમ રીતી પુખ્ત વયના સર્વને મતાધિકાર આપવાની છે એમ અને સુસ્ત મત ધરાવતા હોવા છતાં, સર્વશ્રેય પુખ્ત વયના મતાધિકાર હાખલ કરવાનો સમય આને ત્યાંથી અમે કામચલાઉ નીચની પ્રથા હાખલ થાય તો તે સ્વીકારીશ :

અમે લઘુમત્તો કરીએ છીએ કે [૧] પ્રતિષ્ઠા ધારાસભાએ તેમજ ફેરલ ધારાસભામાં મતદારો માટે રાખવામાં આવેલી ઉચ્ચતમ સિસ્ટમની લાયકાતને સ્થાને અક્ષતા (૩૪) પણ બાવામાં લખી

વાની લાગવાની શક્તિ) ને સ્થાન આપવું [૨] નવી પ્રતિષ્ઠા ધારાસભાના મતદારો માટે બંધારણ ધેરમાં સૂચનાવલો મિલકતની લાયકાત ફેરલ ધારાસભાના મતદારોને પણ લાગુ પાડવી. [૩] સ્ત્રીઓને મતાધિકાર આપવા માટે બંધારણ ધેરમાં જે ખાસ યત્ન-હાલમાં મત આપવાને અધિકાર હોય એવી મિલકતની લાયકાત ધરાવતા પુરુષની વિધવા કે પત્ની હોય તેને સ્થાને, અમે વધુમાં લઘુમત્તો કરીએ છીએ કે [૧] અને [૨] ઉપરાંત, ૨૧ વર્ષની અને તેથી ઉપરની વયની સ્ત્રીઓને બધા સહેરી વિસ્તારમાં મતાધિકાર આપવો.

આવી માંગણીના સમર્થનમાં નિવેદનમાં કોણે પણ દર્શાવવામાં આવ્યા છે. એસોસિએશન જણાવે છે કે, હાલમાં સહેરી સ્ત્રીઓના ફેજલુના પ્રચાર અને સમાન સુધારા માટે ઘણું લાગણી છે અને આમાંની બહેનો માટે કામ કરવા માટે પણ સહેરી સ્ત્રીઓ જ વધારે લાયક છે

(૨)

જોઈન્ટ સીલેક્ટ કમીટીને નિવેદન

દિનંદના ભાવિ બંધારણને લગતા સુધારાઓ સબધમાં અત્યારે મળેલી જોઈન્ટ સીલેક્ટ કમીટી ને, મદ્રાસ ઇલાકામાં જુદા જુદા સ્થાનિક મહેલોની સેા ઉપર સર્વ બહેનોએ બંધારણ ધેરમાં સૂચનાવલો સ્ત્રીઓના મતાધિકારની દરખાસ્તો સંબંધમાં થોળાના વિચારો જણાવવું નિવેદન મોકલ્યું છે તેમાં જણાવ્યું છે કે,

જોઈન્ટ સીલેક્ટ કમીટીએ અમારા વિચારો પર ખાસ વિચાર કરવો જોઈએ કારણ કે જે વિષયો, બહેર પરીવરની સંસ્થાઓમાં સેવા કરવાનો અને જુરુનીને અનુસર મેજનતારી બહેનોને છે, તેઓ જણાવે છે કે મિલકતની લાયકાતના ધોરણે રખાવેલી, અને સ્ત્રીઓ તેમજ પુરુષોને સમાન યત્ને અપાયેલી મતાધિકાર જે

સીમતદારે માટે વધારાની ખાસ લાયકાતો રાખવામાં નહિ આવે તો સીમદેશવાસીને અસર કરશે એવા તેમને બેવકાફ અનુભવ છે.

સીમોના મતાધિકારો આ પ્રશ્ન કોઈ ભવિષ્યની અગાધ તારીખ ઉપર સુલભી રાખી મધ્યસ્થ અને પ્રાતિક ધારાસભાઓ પર એનો નિર્ણય કરવાનું ઠાડી દેવાની સામાન્ય દલીલ થઈ રહેલી છે તેની ચર્ચા કરતા તેઓએ એ સંચાનનો ખાસ વિરોધ કર્યો છે કારણ કે રાજકીય ફરજ અને હકોને લગતા હિન્દી સીમોના દાવાઓનો નિગ્રહ, બાકીનાં હિન્દના દાવાનો વિચાર થાય તેમ વળતે અને હિન્દનાં નવા બધારણ માટેના ખરોડો ઉપરનો ધડવામાં આવે અને પાર્લામેન્ટ સમક્ષ રજુ થાય એ પહેલાં થવો એક એ જોમ તેઓને લાગે છે.

પ્રાતિક ધારાસભાઓમાં સીમોના અધિકારને લગતી બહાર પેપરની ફરજારોની ચર્ચા કરતા, એ નિવેદન પર સહી કરનારી બહેનો જણાવે છે કે, જો એ ફરજારો સ્વીકારાયે તો પ્રાતિક ધારાસભાઓમાં પુરુષ મતદારોના પ્રમાણમાં સ્ત્રી મતદારોનું પ્રમાણ, સરકારના ૧૨૭મા પ્રમાણ કરતાં પણ ઓછું આવશે અને દેશમાં સીમોની સંખ્યા અને અત્યંત જોતા એ પ્રમાણ સીમોને ન્યાયાર્થ નથી એમાં તેઓને શક નથી.

વડી ધારાસભા માટે લઘુભાગ સુધી મુજબની જગ્યાએ રાજકીયની લાયકાતથી પુરુષ મતદારો કરતા સ્ત્રી મતદારોનું પ્રમાણ અત્યારે છે તેમ કરતા પણ ઓછું થઈ જશે. ફેરફાર વડી ધારાસભામાં સીમોના મતની ખાસ અત્યંત જોતા તેઓ વિનંતિ કરે છે કે, પ્રાતિક મતાધિકાર માટે હિન્દી મતાધિકાર સમિતિએ લઘુભાગ સુધી મુજબની શિક્ષણની અને પ્રતિની લાયકાતો જેવી લાયકાતો સીમો માટે રહેવી એક એ.

નિવેદનમાં તે બાદ રાજ્ય છે કે ઉપલી દલીલોનો સંભાળવું કે વિચાર કરીને એક સીલક્ટ કમીટી સરકારની ફરજારોમાં એવી રીતેના સુધારો કરશે કે જેથી, દેશમાં પોતાની અત્યંત છે અને પોતાની સંખ્યા છે તેના પ્રમાણ કરતા વધારે પ્રમાણમાં ફેરફાર અને પ્રાતિક મતદારમંડળોમાં સીમોને હિસ્સો મળે.

ફેરફાર ધારાસભાની ઉપલી ધારાસભા (જમરે જમર) સંબંધમાં નિવેદન જણાવે છે કે, રાજ્યમાં સમાવી સુલભી માટેની આધારની લાયકાતો પ્રમાણે ભેદવારી કરી શકે એવી લાયકાત ધરાવતી સીમોની સંખ્યા ધારણ થોડી છે અને એને વિનંતિ કરીશું કે જો નવી ફેરફાર ઉપલી ધારાસભા માટે એ લાયકાતો રાખવાની હોય તો સીમો દેશવાસી માટે તેમાં ફેરફાર સુધાર કરવા એક એ જોમ તે નવી લાયકાતો નક્કી કરવાની હોય તો, નવી લાયકાતો એવી હોવી એક એ જોમ તેમણે ફેરફાર તરીકે સીમોની સારી સરખી સંખ્યા થોડી થઈ શકે.

જેવડે ફરજારોનો નીચે મુજબ સમારોપ કરવામાં આવ્યો છે.

નવા હિન્દી રાજ્યધારણ ફેરફાર સીમોના ફરજારો પ્રશ્ન વિચારવાનું સુલભી ન રાખવું ના બાવિ ધારાસભાઓ કે સરકાર ઉપર, એનો નિર્ણય કરવાનું ઠાડવું. ન એક એ અને સીમોના દાવાઓની તપાસ, બીજા હિન્દના દાવાઓનો વિચાર થાય, અને બધારણને લગતો ખરોડો તૈયાર કરી પાર્લામેન્ટને સોંપવામાં આવે તે પહેલાં કરવો એક એ.

નવા બધારણમાં એક એવી કલમ દાખલ કરવી કે જેથી સહેલી સીમોના હકોના ભાગલાને અંગે સીમો ઉપર, નાખવામાં આવેલી ફરજારો સીમોને સરકાર મળે.

સીમોના મતાધિકાર સંબંધમાં એને વિનંતિ કરીએ છીએ કે, પ્રાતિક ધારાસભાઓમાં મિલકત અને શિક્ષણને લગતી લાયકાતો પ્રશ્નોના સંબંધ રહેવાની એક એ, અને ખાસ શિક્ષણને સંબંધ લાયકાત અને ચોક્કસ મિલકતની લાયકાત ભાગલા પ્રશ્નોની પાની તરીકેની ખાસ લાયકાત રહેવી એક એ જોમ વળતે એક સીમે આવી લાયકાત આપવા એ વિધવા અને તે પછી પણ તે શક થઈ શકે રહેવી એક એ.

ફેરફાર વડી ધારાસભા માટે પુરોવાના જેવી મિલકત અને શિક્ષણની લાયકાતો રહેવી એક એ અને પ્રાતિક ધારાસભાઓ માટે સંચાલ છે તેવી સીમો માટે ખાસ લાયકાતો એક એ.

મુક્તિસંગ્રામમાં ભારતીય મહિલાઓ

મે માસની તા. ૮ થીથી તા. ૨૬ થી સુધીના ૨૨ દિવસો ભારતના ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરે લખાશે. કારણ કે એ દિવસો આત્મશુદ્ધિ અને સદાકારો કાર્યકરોની શુદ્ધિ માટે અંતઃકરણના અવાજને માન આપીને જગદ્વલ્લ મહાત્મા ગાંધીજીએ અનશ્વનવ્રત લઈ તપશ્ચર્યા આદરી હતી. બરાબર તા. ૮મી મેના બરોડાના ૧૨ વાગ્યાથી ચરવાકાના મહિરમાંથી એ તપશ્ચર્યાની શરૂઆત થઈ હતી તેજ રાત્રે પૂ. બાપુજીને પરવડા મહિરમાંથી સરકારે બીન ધરતે મુક્ત કર્યા અને તેમણે શ્રીમતી લેડી પ્રેમલીલા કાકરસીના બંગલા 'પથુંકુડી'માં એ તપશ્ચર્યા કરી હતી. પૂ. ગાંધીજીના દીર્ઘાયુ માટે સર્વત્ર પ્રાર્થનાઓ થઈ હતી. તે માટે સભાઓ, સરઘસો વગેરેની યોજના થઈ હતી. તેમાં બહેનોએ પણ મોટી સંખ્યામાં ભાગ લીધો હતો. મુંબઈમાં ગાંધીસેવા સેનાની બહેનોએ પણ આશો કાળો આપ્યો છે. ઉપવાસના એતિહાસિક દિવસો દરમ્યાન દરિજન સેવાનું કાર્ય પણ નેથમેર આગળ ધપાવવામાં આવ્યું હતું અને દહિય એ કાર્ય ચાલુ છે.

ઉપવાસના શરૂઆતના દિવસેજ પૂ. ગાંધીજીને મુક્ત કરવામાં આવતાં, તેમણે સરકારને સમાધાનની તક આપવા માટે એક માસ કે છ સપ્તાહ માટે સવિનય કાનૂન ભંગની લડત મોકૂફ કરવા મહાસભાના કમચલાક પ્રમુખ શ્રી અણેને સલાહ આપી. અને એ સલાહ સ્વીકારીને શ્રી બુણેએ છ સપ્તાહ માટે સવિનય કામદાંભંગની ચળવળ મોકૂફ રાખી છે. પણ સરકારે મહાસભાએ આપેલી તક જતી કરી છે.

પૂ. ગાંધીજીના ઉપવાસને અંગે પૂ. કર્ણદેવજીને ઊઠી મૂકવામાં આવ્યાં છે અને તેઓ પણ પથુંકુડીમાં, શ્રીમતી સરોજિની નાયક સાથે પૂ. ગાંધીજીની સંજ્ઞામાં રોકાયાં છે.

શ્રીમતી માર્ગરેટ રથાકજત નામની જર્મન મહિલા સદાનુશ્રુતિમાં ઉપવાસ કરવાની હતી પરંતુ તેને શ્રીમતી 'સરોજિની નાયક'એ તેમજ પૂ. ગાંધીજીએ સમમનવતા તેમણે પોતાનો નિશ્ચય પડતો મૂક્યો છે.

ગુજરાત:

દાહોઢ શહેરમાં ડબંગરોને પાણીનો ધણો ત્રાસ પડે છે. તેઓ માટે અપાહેદો કુવો છે તે ઉનાળામાં સુકાઈ જાય છે. આથી કેટલીક ડબંગર બીઓ જાહેર કુવે પાણી ભરવા જતાં મંદિરના એક પૂજારી આવ્યાએ એક સ્ત્રીના માથ ઉપર તમાચો મારી તેનું પાણી બરેલું માટલુ ફેડી નાંખ્યું હતું અને લાત ઉમાગી હતી. આ બી સગર્ભા હતી. પરંતુ સદ્ભાગ્યે બચી ગઈ છે. દાહોઢનો આ પ્રસંગ બરેબર ઘરમ બરેનો છે.

માતરમાં શ્રીમતી રેવાળહેન રામભાઈ પટેલ અને શ્રીમતી કાશીબહેન ભાઈલાલ પટેલને અનુક્રમે ત્રણ માસની અને બે માસની સન્ન થઈ છે. લીંજારીમાં પત્રિકા વહેંચવા માટે શ્રીમતી ઝવેરજીહેન ચતુરબાઈ શ્રીમતી લીરાબહેન શીવાલાલ અને શ્રીમતી ચચળબહેનને ઝિરફતાર કરવામાં આવ્યાં હતાં. તેમાંથી શ્રીમતી ડાહીબહેનને ૪ માસ અને બીજા બન્ને બહેનોને ત્રણ માસ સજ ફેરવી મળ્યું થઈ છે.

વીરમગામના ડહામા સરમુખત્યાર શ્રીમતી શાન્તાનહેન મર્યાદા અને શ્રીમતી કુશીબહેન મહાને દેત્રાજ ખાતે વિરહનાર કરવામાં આવ્યાં હતાં તેમને ત્રણ મામતી સજા થઈ છે.

મુ'બદ્દ મહાકેડા

કબૂલેટક પ્રાંતિક મદામમા સમિતિનાં સરમુખત્યાર શ્રીમતી માવિત્રીમામ અને શ્રીમતી રમાચાહેને પારવામાં ૧ માસ જેદની સજા થઈ છે.

ત્રણ જુદેનેને વિરહનાર કરવામાં આ વેશી છે

ખતના મદામમા સમિતિનાનાં પોમતી રતેકુલતા ચૌધરીને જાપાંચો મામેના કપડાને અને ૭ મામ માદી જેદની સજા કરી છે.

એઆરા મામતી શ્રીમતી વિરિળગાલા મજુમદાર નામતી ઓને પ્રદા પેચાક માથે કરવા માટે રહેઠેને વિરહનાર કરી ૩૨ ૨૦૦ ના જ્વેદન હુપર મોરવામાં આવી છે.

સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામમાં નિર્ભય બસિદાને

અવમદ- નમ્બર મદાસના સ- મિતિના મર- મુખત્યાર શ્રી- મતી ચંકુત- લાજાણ ચિટ- નીસને એપ્રિ- લની આખરે માસિક ખજા- નુંદને અને વિરહનાર ક- રવાં છે બગાણ:	રકબા મીમતી રેખબહેન પટેલ રકબા " કાશીબહેન પટેલ રકબા " દાદીબહેન પટેલ રકબા " દીશીબહેન પટેલ રકબા " બજબજબહેન પટેલ રકબા " સાન્તાબહેન મર્યાદા રકબા " દુર્ગાબહેન મહા રકબા " સુવિચીલાબ રકબા " રમાબાઈ રકબા " સાન્તાબાણ ચિટ્લીસ અવમદનપર રકબા-૧૧૫ નજી બહેનો રકબા " રતેકુલતા ચૌધરી	ખાતર ૩ માસ " ૧ માસ લીલાસી ૩ માસ સજા " ૧ માસ સજા " ૧ માસ સજા રેગાળ ૩ માસ " ૩ માસ મારવાડ ૧ માસ " ૧ માસ — — નવીયા મદન ૭ માસ સજા	નસત ૧- રના આરોપી ઓ. મનોર પેલ માથે પ- તખાદાર મ- તારવા માટે તેમજ તેને ખોરાક નહીં પૂર્ણ પાણી માટે તેની મા- તા પોમતી દે- મિત્રી મોષ અને જુદે મુગાર પિચને કાદું ટાંકા હુશીની સજા કરવામાં આ- વી છે
---	---	--	---

જાન્યેનીસન ગોળીનાર જેસને અને ૬ વર્ષની સજા પામેલી કુમારી નીલા રાસે મીલના પુરની જેસમાં કુમારી સાન્નિ પોષ અને કુમારી સુભિતિ ચૌધરી જે ને જુદેને માથે વૈષવામ કરવા માગ્યા હતા. પાછળથી તેમણે પિતા તેમજ સખણીઓની સમજાવટથી વૈષવાસ મોટી રીમા દતા.

શીવદત્તની જેસમાં શ્રીમતી નરેન્દ્રકીની દલ નામતી મત્તાબદી જેદી જુદેને તાઈંલ્લી સહાનુજ્ઞિમાં વૈષવામ કરવા માગ્યાં છે

નવીયા હુસા રાજકીય પરિવારે અને

કાન્નિશરી ચાવડામાં ૧૫૫ સેવાના જાણેપતર કુમારી કમળા કલ્પે વિરહનાર કરવામાં આવી હતી પાછળથી તેને જ્વેદન પર લેવડવામાં આવી હતી. જ્વેદનપર હવેના નાથ તે બગી ચમ હતી અને નાથનાથ ક્યાં કરતી હતી તેને વિરહનાર કરવા મળ-
કમાં સગારે જવામ નેરેદ ૧૩૦ ૬૩૦ તે વિરહનાર થય છે

જનકનાથ કુમારી અમરવતી જે નામતી નરેન્દ્રનાં જાણેપત્રી ને જ્વેદન અને ૧ માસની કાન્નિશરી મદા આરના તેને વિરહનાર કરવામાં આવી છે

[૧૯-૧-૨૩]

નાંધ

આત્માની અને સહકાર્યકરોની શુદ્ધિ અર્થે
અંતરના અવાજને માન
આપુના ઉપવાસ આપી પૂ મહાત્મા
ગાંધીજીએ ગઈ તા. ૮
મી મેના બપોરના ૧૨ વાગ્યાથી ઉપવાસ શરૂ
કરતાં જ દેશ સમસ્તમા તેમજ દુનીયાના અન્ય
ભાગોમાં ચિંતાની બંધીર લાગણી ફેલાઈ રહેલી
છે. પૂ ગાંધીજીએ ૨૧ દિવસના ઉપવાસનો નિષ્કૃષ્ટ
કાર્યોની નંદેરાત થતાજ આખા દેશમાં તેમજ
અન્યત્ર આશ્ચર્ય જનક ઉરફેરણી ફેલાઈ ગઈ હતી
અને પૂ. ગાંધીજી તેમની નબળી તબીયતમાં ૨૧
દિવસના ઉપવાસમાં કેવી રીતે ટકી શક્યો એવી
શંકાની લાગણી સર્વત્ર ફેલાઈ ગઈ હતી. પૂ
ગાંધીજીને પોતાનો નિષ્કૃષ્ટ ફેરવવા માટે અનેક
જાહેર સમલબ્ધિ, ટાંચે કાર્ય, પરંતુ પૂ ગાંધીજી
એ પોતાનો નિષ્કૃષ્ટ ન ફેરવ્યો અને તેમજ તા
૮ મી મેના બપોરથી જ ઉપવાસ શરૂ કરી દીધા
છે અને આ ઉપવાસ છે ત્યાં સુધીમાં તે પૂ
ગાંધીજી એ ઉપવાસમાંથી સંજ્ઞાતાથી પાર ઉતરી
રહ્યા છે તપશ્ચર્યામાંથી પ્રભુ ગાંધીજીને પાર
હવારે એવી પ્રાર્થના સર્વસ્થળે સર્વ લોકો કરી
રહ્યા છે એ પ્રાર્થનામાં અમે અમારો સ્વર પૂરીથી
જીએ કે, હે પ્રભુ, હિન્દના અત્યારના ખરેખરા
કટાકટીના સમયમાં તેના આ એક માત્ર
સુકાનીને છવતો રાખજો અને હિન્દની પ્રજાને
સ્વરાજ લાગવડી નેવા સુધી તેને દીર્ઘાયુષ્ય
આપજો પૂ ગાંધીજીના શરીરબળ નથી પરિણામે,
ઉપવાસને અમે તેમનામાં નબળાઈ વધતી જાય
છે; પરંતુ તેમજ આત્મબળ એટલું પ્રબળ છે કે
આ તપશ્ચર્યામાંથી તેઓ સંજ્ઞા રીતે પાર ઉતરી
આવશે એની અમને ખબર છે પ્રભુ અમારી
શ્રદ્ધાને સાચી પાડો !

પૂ. ગાંધીજીને, ઉપવાસ શરૂ કર્યાં તે રાત્રે
જ યરવડાના કારાગારમાંથી બીનચારતે મુક્ત

કરવામાં આવ્યા છે અને જેલમાંથી છાડાને આવી
તેઓ લેડા પ્રેમલીલા કાઠરસીના બંગલા પહોં-
કરી 'મા' આ ઉપવાસ કરી રહ્યા છે. 'પહોંકુરી'માં
તેમની સારવાર માટે પૂ કસ્ટરબા અને ભારત
કોલિલા શ્રીમતી સરોજની નાયકુ તેમજ અન્ય
દાકાયાઓ છે અને દેશભરના પ્રખ્યાત ડાક્ટરો પૂ
ગાંધીજીની તબીયત તપાસી જનતાને ચિંતા ન કરવા
જણાવી રહ્યા છે

જેલમાંથી છૂટ્યા પછી પૂ ગાંધીજીએ મહાત્મ
કાર્ય એ ક્યું છે કે,
સરકારની ભૂલ હિન્દી સરકારને, મહા-
સભા સાથે સમાધાની

કરવાની તક મળે તે માટે, એક માસ કે છ અઠ-
વાડિયા સુધી સચિનથ કાનૂનમંજની ચળવળ
રોકડે રાખવાની, મહાસભાના કામચલાઉ પ્રમુખ
શ્રી અલ્લેને સલાહ આપી હતી. શ્રી અલ્લેએ જે
સલાહને અનુસરીને બીજાજ દિવસે છ અઠવાડિયાં
માટે સચિનથ કાનૂન ભંગની ચળવળ રોકડે રાખ-
વાની નંદેરાત કરી હતી આ નંદેરાત થતા જ
બધાના હાથમાં, રાષ્ટ્રીય હડતરના સમાધાનની
ગારા ઉત્પન્ન થઈ હતી પરંતુ, સમાધાન માટે
પૂ ગાંધીજીએ અને મહાસભાએ લંબાવેલો હાથ
હિન્દી સરકારે તરછાડી કાઢ્યો છે અને સમાધાનની
કાંઈપણ વાતચીત શરૂ કરતા પહેલા, સચિનથ
કાનૂનમંજની ચળવળ સદા માટે બંધ કરી,
મહાસભાને સપૂર્ણ પરાજય સ્વીકારાવવા આગ્રહ
કર્યો છે આમ કરીને હિન્દી સરકારે અને તેના
દોષ વિરિધિ સરકારે એક સુદર તક જતી કરી
છે એટલે જ નહિ, પણ હજીય પૂ ગાંધીજી અને
મહાસભાએ આપેલી વત્તેને જે સરકાર મોંઘ લામ
નહિ જમાવે તે તે એક ગંભીર ભૂલ કરેલી જ
થેજારો ૧૯૩૧ માં ફરીથી કાયદાભંગની હડતર
શરૂ થઈ તે વખતે, એટલે કે બીજા ગાળમેજી પરિ-
વર્તમાંથી પૂ. ગાંધીજી પાછા ફર્યા તે વખતે, જે

પરિસ્થિતિ દ્વારા, તે પરિસ્થિતિથી આગળ પાટ-
લક જાણના સુધાની દબે પૂ. ત્રાપીએ છૂટ
છાટ મૂકી છે; પરંતુ, આ દુષ્ટોના જોરથી મદા-
સમાની થયેલને કારણે તેવામાં જોરના માનની
સરખા મદાસમા જેવી વિનંતી પ્રભાની પ્રતિષ્ઠા
ધરાવતી સરેલા પાસે સુખ્યું આધોનવા સ્વીકા-
રવામાં આવેલ છે જે તે વડન અધોનવા છે,
કારણ કે પરદુષ્ટોના બળે બદલાયો મદાસમા
દબાઈ ગયેલી હાલથી. પરંતુ પ્રભાને કે મદાસ-
માને આત્મા, સરખા અને તેના વડદુષ્ટો અને
કમનનીવિધી પણ કાળી યાત્રાર નથી

~ મુબાઈ મુનિસિપલ કોરપોરેશનની ચાલુ
સમિતિના પ્રમુખસ્થાને
- ડૉ. મી. સી. મહાલિ- આ વધે ડૉ. શ્રીમતી
નીમદાઈ મુનિસિપલ માલિનીબાઈ મુનિસિપલ
ની મુ.ટ.પૂ. થવા માટે
અને જે બહેનને ખરા અવકાશથી અસિનદન
આપણે છાએ શ્રીમતી માલિનીબાઈ મુબઈ
મુનિસિપલ કોરપોરેશનમાં ધન્ય સમયથી ઉપ-
યોગી મેલા બનતી રહ્યા છે એટલે નહિ પણ
જીલ્લા ઉપયોગી કરી સરકારમાં અને બંદોર છપ-
નમાં પણ તેઓ સારી સેવા બનતી રહ્યા છે
આવા સમાજ સેવિકા બહેનને ચાલુ સમિતિના
પ્રમુખસ્થાને મુકીને સમિતિના સભ્યોએ સમિતિના
તેમજ આખી કોરપોરેશનનું જોરના વધારું છે
આ પદે આવનારા શ્રીમતી માલિનીબાઈ મુબઈમાં
પદેલાઈ બહેન છે જે વધારે જોરના સેવા જેવી
બાબત છે અને ફોફો શ્રીમતી માલિનીબાઈને
અસિનદન આપીએ છાએ અને તેમને વધારાની
કારનીઈ છાએ બીએ

મુબાઈના શ્રી ભગિની સમાજની અનેક ધર
પ્રવૃત્તિઓમાં એકનો ઉ-
પયોગમાં મેટા થાય છે અને જે
‘ભગિનીગૃહ’ ‘ભગિનીગૃહ’ બાલકને
લગતી છે એના સબ-
ધમાં શ્રી ભગિની સમાજના મત્રી શ્રીમતી
બીજાબહેન બેકર એક નિવેદનમાં નજીવે છે કે

“ મુબાઈ જેના ચંદેરમાં અનેક બીએ વિશિષ્ટ
કે બીએ જેવા ધંધાએ મારફતે પોતાની આજી-
વિકા પ્રાપ્ત કરી રહી છે પણ આથી બહેનોને
રહેવા કરવા માટે સારી સરખાડ હોતી નથી આથી
બેકર પૂરી પાડવા માટે મંવમ વર્ગની બીએને
પોતાની આજીવિકા ચેલવવા તેમજ પોતાનો વિશ્વસ
સાધવા રહેવા કરવાની જરૂરી સરખાડ પૂરી પાડવા
ભગિની સમાજે એક ગૃહ બાલકને હાથ રૂપી
છે આ ગૃહ ફક્ત રહેવા તથા જમવાની સરખાડ
પૂરી પાડે એટલે ન તેનો હેતુ નથી, પણ જુદા
જુદા કારણોના મામ કરતી બહેનોને એકત્ર કરી
તેમને તેમની ઉન્નતિ કરવાની સરખાડ તથા તક
આપી ભવિષ્યમાં કાર્યકર્તાઓ તૈયાર કરવાનો પણ
વિચાર રાખે છે આપણા જનસમાજમાં આજે બી
કેજવણી તથા બી ઉન્નતિ કાર્ય પાછળ જોઈએ
તેટલે લગ્ન બપાઉ નથી થોડી ધનુ પ્રવૃત્તિ થર
વધે થતી જાય છે પણ કોરોડોની વસ્તી આગળ
તેની સરેરાશ મજૂરી બહુ જાન છે મુબાઈ જેવા
ચંદેરમાં આવા ગૃહની ધનુ વખતથી જરૂર
હોતી ને પૂરી પાડવા ભગિની સમાજે આ પ્રયત્ન
રૂપી છે મુબાઈની તથા બંદોરની મુબાઈમાં
વસતી બહેનો તેનો લાભ ઉઠાવે એવી આશા
છે વિદ્યાર્થીઓ તથા પશ્ચિમના બીએ હોશમાં
સોજાના આવા વસતીગૃહો ખુબ સરખા થયા છે
તેમાં રહેનાર બહેનોની પોતાનો ખુબ વિશ્વસ થયો
છે એટલે નહિ પણ તે દ્વારા જનસમાજને પણ
ધનુ લાભ મળ્યો છે થર ભાગળ ને વાલન
અને સદ્વાસ મળવા બહેનોને માટે ફૂલ હોય
છે તે અહીં સહેલાઈથી મળી શકે છે ઉપરાંત
કુટુંબના વિશ્વવાદ કે કોઈને બદલે અહીં સારી
સરકાર ને શિક્ષકમાં જીવનવ્યવિધિ થાય છે “
ભગિની સમાજના મત્રી બહેનની આ નિશ્ચયને
બહેનો થોડા સરખા આપે અને ‘ભગિનીગૃહ’
નો લાભ ઉઠાવે એવી અમે આશા રાખીએ
છીએ, આ સબ ધર્મમાં માલિની મેજરના ધર્મમાં
બહેનોએ મત્રી, ભગિની સમાજ, રણછાંડજીવન,
જોરમાં, મુબાઈ, જ. એ સ્થળે પત્રવ્યવહાર
કરવે

ગુજરાતના માનીતા કવિ ખખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો.

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને
અર્પેલું છ દહાર લીટીનું તત્ત્વ
દર્શનપુર્ણ વિચારપ્રધાન મોહન કાવ્ય
પાકું સોનેરી પૂકું, ૪૩૨ પાનાં
ઉંચા જાડા ફેધર વેધર કાગળ
કિંમત રૂ. ત્રણ ૮. ખ. આ. ૫.

ભજનિકા

ભક્તિ, જ્ઞાન અને વેદાન્તના ગોણેમો
ભજન કાવ્યો.

પાકું સોનેરી પૂકું, કિંમત
માત્ર રૂપિયા સવા ૮. ખ.
એ આના.

ગુ
જ
રા
ત
ના
કા
વ્ય
ગ્રં
થો

આ
જો
સે
ટ
આ
ઠ
રૂપિયામાં

લખો—

કલિકા

મુંબારસનું ૩૦૦૦ લીટીનું અપૂર્વ
ખંડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની
અત્યંત પ્રસશ્ન પામ્યું છે.
૨૫૦થી વધુ પાનાં, ઉંચા એ
નીક કાગળ, પાકું પૂકું કિંમત
માત્ર રૂ. બે. ૮ ખ. અઢી આના

રાસચંદ્રિકા

કાલિદાસની ગુજરાતગોને સદસા-
જ કલ્પ યાપ એવા પચાસ
રાસનો સંગ્રહ.

પાકું સોનેરી પૂકું, કિંમત સવા
રૂપિયા, ૮. ખ. એ. આના.

“ગુણસુંદરી” કાર્યાલય : ૧૧૪ ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪.

જને માટે બૃહદ્ ગુજરાત રાહ જોતું હતું

— આ રહ્યું તે પુસ્તક :—

“સંતતિ નિયમન”

હિંદુ સમાજના સળગતા પ્રશ્નો—

માતૃત્વ—આકસ્મિક કે ઐચ્છિક ?

મર્યાદિત સંખ્યામાં બળવાન, ચારિત્ર્યવાન બાળકો કેવી રીતે ઉત્પન્ન કરવાં ?
આ પ્રશ્નોનું દરેક દ્રષ્ટિએ અવલોકન કરતું અને તેને માટે વિશ્વાસપાત્ર
અને નિર્દોષ ઉપાયો બતાવનારું પુસ્તક.

લેખક : ડૉ. અમૃતલાલ હ. પટેલ, ડી. પી. એચ., ડી. ડી. એમ, એમ. બી. બી. એસ.
(મેટ્રિકલ ઓરીસર ઓફ હેલ્થ, બેરો મ્યુનિસિપાલિટી, સુરત.)

૧૬ ચિત્રો . . . : : ૩૫ પ્રકરણ : : : સોનેરી પૂકું

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ : પોસ્ટેજ છૂટું.

બળવાના ઠેકાણાં : ધર્મ વિજય પ્રેસ, પાયધુની, ગોડીશના દેરા પાસે, મુંબઈ, ૩

“ગુણસુંદરી,” કાર્યાલય, અને જાણીતા છુકસેલરો.

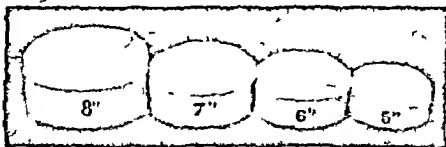

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

અમ બહુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથી કેવળ હિંદી કરીગરને
દાશે માત્ર હિંદી નિષ્કાલેની દેખરેખ નીચે જનાવવામા આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ જાણેલા હોઈ છે
અને અમાન લોકો તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો નુકસાનકારક છે ”

૫૩૭

હિંદના અદાન રસાયણ શાસ્ત્રી—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય શુ કહે છે ?

‘સગરમ ૧૨ વર્ષથી વધુ મમય થઈ માગે પરંતુ કામમાં હું
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપર છું મધિના માટે તેમજ રોષિતી વસ્તુઓ
રાખવા માટે મામાન્ય ઉપયોગમાં આવતી આ પાત્ર મને જરાએ
દાનીકારક લાગી નથી ઉચ્ચ સાચી વાત એ છે કે ત્રાંચા પિત્તળના
વાસણો કરતાં આ વાસણો વધુ સગવડ ભર્યા છે
બી સી રાય

જીવનલાલ (૧૯૨૯) લીમીટેડ

૬૬ બ્રાંચ. ૧૧ કલાક વ સ્ટ્રીટ, કલકત્તા

કારખાના તથા શાખા
કલકત્તા મુંબાઈ, મદ્રાસ રગુન

ગ્રીષ્મસિન્દરી

શ્રીમતી નાથીબાઇ સમોદન ઠાકરસી હિન્દી ગ્રી-વિદ્યાપીઠ

પાલીદન સમારભ

ચન્દ્રદર્શન

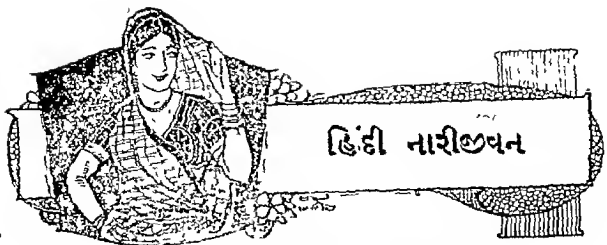
ઉગ્યો ચંપાની ઠાળીએ ચન્દ્રમા રે,
 બે ને વરસે અગ્નીબયો ઉભરા .
 ઉગ્યો ચંપાની ઠાળીએ ચન્દ્રમા રે ।
 આજ ઉગી ચેતરકેરી પૂર્ણિમા રે,
 અહીં દેવોના પાંચે પ્રકાશ
 ઉગ્યો—

બલે જૈતરનો ચંપક એ મહારીઓ રે,
 તારલાઓની પાઠરી વેરાય :
 ઉગ્યો—

પાંદરીઓની ગૂંથી કુલકટોરીઓ રે,
 શીળી ચન્દનીનાં અમૃત ટોળાય
 ઉગ્યો—

આવો રસિયા તો અમૃત ઝીલીએ રે,
 અહીં આત્માના ઓળખ પમાય :
 ઉગ્યો—

અને ખીલે પ્રકુલ પ્રાણપાંદરી રે,
 આત્મલક્ષ્મીવન્તા ઉર થાય ।
 ઉગ્યો—

હિંદી નારીજીવન

લેખિકા: શ્રીમતી શાન્તકુમારી અમૃતકુંવર

અનુવાદક: શ્રી રમણીકલાલ જયવંદલાલ દલાલ બી. એ. એલએલ. બી.

હિંદ પશ્ચાત્ત જન્મ છે. વયોની નિદ્રા છાંડી એનાં આંખો પુરેલાં કેાષ અજળ જન્મ દેડના રમણી જન્મત યમ રણાં છે. શર-આતમાં વ્યક્તિગત પ્રયાસો ચતા સામાજિક સુધારણા ને ઔદ્યોગવણી તરફ ખાસ લક્ષ આપવામાં આવ્યું પરંતુ હમણાં હમણાં હિંદી નારીજીવનમાં એટલી તો અસ્પષ્ટ પ્રતિ યમ રહી છે કે પૃથ્વીપટ પર કોઈપણ યુગમાં એની જોડી જડવી મુશ્કેલ છે.

પુરાતન નારીજીવનમાં ક્રાંતિ સાધવાના મૂળ પ્રયાસો શ્રી રામ રામમોહનરાય કેસવ ચંદ્ર સેન, સ્વામી હવાનંદ, શ્રીમતી રાનડે, પંડિતા રમણાઈ અને બીજા સમાજસેવકોએ કર્યા હતા: ખ્રીસ્તી સેવકોએ પણ એ કાર્યને સીધી કે વ્હાડકતરી રીતે પૂરતો વેચ આપ્યો હતો.

યુરોપ અને અમેરિકામાં ઓછો શુ કરી શકે તેની છેલ્લા મદાયુદ્ધમાં પ્રતીતિ યજ. પશ્ચિમમાં શર થયેલા ક્રાંતિના એ જીવાળની પૂર્વમાં પણ અસર યજ ને હિંદી નારીજીવનના પ્રગતિકાર્યમાં ગજબ લજળો આળ્યો.

હિંદી મહિલાઓનું પહેલું મંડળ ધરતી સન ૧૮૧૭ માં મદાસમાં સ્થપાયું. કેળવણી પ્રચારયે જ એની સ્થાપના થયેલી હતી

છતાંય અમિતાધિકાર મેળવવાની દિલચાલ તેણે ઉપાડી લીધી. સમસ્ત હિંદમાં અત્યારે તેની શાખાઓ લખાડવામાં આવી છે. કમ બેતેર શાખાઓમાંથી મોટા ભાગ દક્ષિણ હિંદમાં જ છે. ઓછોના પ્રજામાં રસ લેતા દરેક એ મંડળ તરફથી પ્રજાટ થતું 'ઓધમ' નામનું માસિક લેખ જવા નેવું છે.

મોટી મહિલાઓમાં જ્ઞાનપ્રચાર કરવા હિંદમાં રચે રચે સંસ્થાઓ સ્થપાઈ છે: ખાસ કરીને જમાણા ને મદાસમાં એવાં મંડળો સારી સંખ્યામાં છે. ઓ રનાતકોનાં મડળોનું પણ એક મધ્યસ્થ મંડળ સ્થાપવામાં આવ્યું છે, એ દ્વારા સામુદાયિક પ્રતિ સાધી જનતાને જાહેર જીવનમાં રસ લેતાં કરી આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિ સમજાવવાનો ઉદ્દેશ છે.

પ્રતિક ઓધમસંસ્થાઓ પણ આછી નથી એમાં દરેક કોમતી ઓછોને સ્થાન આપી નારીજીવનના કુટંબ માટે જનતા પ્રયાસો કરવાનો આદેશ છે. જુદી જુદી ઓ સંસ્થાઓનો મદકાર સાધવાનો તેનો મુખ્ય હેતુ છે. આ સંસ્થાઓદ્વારા ઔદ્યોગવણી ને સામાજિક સુધારણાનું કામકાજ દાયકા ધરવામાં આવેલું છે.

દિદી રાષ્ટ્રીય મહિલા મંડળ દ્વારા
મન ૧૯૨૫ માં સ્થાપવામાં આવ્યું પ્રતિક
ઓસર્યાઓ. એની જનજાયા નીચે કામ
કરે એ તેનો મુખ્ય હેતુ હતો આંતરરાષ્ટ્રીય
ઓ દિશ્યાઓમાં હિંદી મહિલાઓ પણ
જાત લેતી થાય એ ખામ આદર્યું છે

અત્યારે ખાસ અગત્યની પ્રવૃત્તિ એવા
જાહેરે તે તે અ-
ખિત હિંદ મહિલા
પરિષદની છે આજ
સુધીમાં તેની ૭
બેઠકો મળી ચૂકી
છે એની છેલ્લી
બેઠકનો હેતુષ તપા-
સીયું તો એ સરખા
કેટલું કામ કરી રહી
છે તેનો ખ્યાલ
આવશે. આવી પરિ-
ષદો મેળવવાનો મુ-
ખ્ય હેતુ ઓ કેળ-
વણી પ્રચારનો હતો
પરંતુ દ્વારા સન
૧૯૨૬ માં સામાજિક
સુધારણાનું કામ
ઉપાડી લેવાનો ફરજ
કરવામાં આવ્યો.
આ સરચાની બિ-
દિશ હિંદમાં તેમજ
દેશી રાજ્યોમાં જા-
મેજામ સાખાઓ
ઉપાડવામાં આવી છે એટલે દરેક જાતિ
અને કેમની મહિલાઓ પરિષદની વાર્ષિક
બેઠકોમાં દાખરી આવે છે પડાનો રિવાજ
કામ પણ ચાલુ છે તે કેમની મહિલાઓ
પણ એ કામકાજમાં જાગ્રત પડે તો જાગ
લે છે તે ખાસ નોંધવા જેવી બીજી છે.
એમાંની ધણી મહિલાઓ તો ફર ફરથી

જાગ્રત પ્રવાસો મેડીને પરિષદની બેઠકમાં
દાખરી આવે છે આ પરિષદે અખિલ હિંદ
ઓ કેળવણી ફંડ સ્થાપ્યું છે તે તેના
આશય નીચે દમણી જ દિંદીમાં એક
મંચરય ઓ વિવામરિ ઉપાડવામાં આવ્યું
છે. વળી જાગજગતપ્રતિનિધક કાલેસે વધારે
તે પણ અખિલ ભારતમહિલા પરિષદના પ્રધા-
સોને જ આધારી છે.

અંતરણ્ય

જાંઘર અલકમલકથી આવ્યું કે
મને બહાણે પતમાં પહેરાવ્યું કે
મારું જમકે જમજમ જાંઘરણ્યું

એને ઘણે ઘમકે તારવિયા,
એને પહેણે ઘમકે ચાંદલિયા,
એને મોટે તે બેઠા મારવિયા,
મારું જમકે જમજમ જાંઘરણ્યું

એ રાજાએ માગ્યું જાંઘરણ્યું
એ રાણીએ માગ્યું જાંઘરણ્યું
તેમ બહાણે દીપું મને જાંઘરણ્યું
મારું જમકે જમજમ જાંઘરણ્યું

જાંઘર પહેરી પાણીડાં હું ચાલી,
મોરી ઘરે તે મરખી સાહેલી,
એને કમકારે લોકની જાંઘર જાલી,
મારું જમકે જમજમ જાંઘરણ્યું

કુન્દરમ

નથી-આ તમામ પ્રજાસેના પરિજામે દિદી
ઓએ જરૂર નરજીવન પામશે જ

વળી ઓએ પણ દિદી જાહેરજીવનમાં
હવે જાગ્રત પડે તો જાગ લઈ રહી છે.
પ્રતિક કારાસમાઓમાં પણ સંસ્કૃત બની
કામકાજ ઉપાડી લેવાની ઇચ્છા ઓએ
જાખરી છે કેટલીક મહિલાઓ જાનરરી

આ ઉપરાંત

દિંદમાં બીજી ઓ
સરચાઓ પણ ઓ-
બી નથી. મુજાબ
મવાસ પૂના વગેરે
મોટા સહેરોમાં સે-
વાસનો સ્થાપામાં છે.
પૂનાની દિંદી મહિલા
વિદ્યાપીઠ પણ હવે
ખ્યાતિ પામતી જાય
છે મુજાબ, અમ-
દાવાદને બીજા સહે-
રેના વનિતાવિદ્યામે
પણ દીક કામકાજ
કરી રહ્યા છે. અના-
ચાઓ ને રિષવા-
મો પણ દીક દીક
પ્રમતિ કરે છે. સ-
રોજ નસિની દવાના
સ્મરણાર્થે સ્થાપવલી
મહિલા સમિતિ પણ
બુધી જવા જેવી

મેજસ્ટ્રેટ, મ્યુનિસિપાલિટીના સભ્ય, કે નહેરુ મરથાઓમાં સારું કામકાજ કરી ચૂક્યા છે. શાળાઓમાં શિક્ષિકાઓ, વિદ્યાપીઠોમાં અધ્યાપકો ને ડોક્ટરો તથા નર્મો તરીકે પણ મદિદાઓ હવે ધણી સારી મેળા આપે છે સાદિત્ય-જીવનમાં પણ શ્રીમતી નેરુ દત્ત, ને શ્રીમતી સરોજિની નામક જેવાં નામ ધારક છે. બોપાલના મહામ બેગમ સાદિયા ને ત્રાવણકોરના મોટા મદારાણી માદિયાએ રાજકાર-ભારમાં રાજનીતિજ્ઞ તરીકે નૈપૂણ્ય દાખવ્યું છે. કોષપણ ક્ષેત્રમાં દિદી મદિદા કામકાજ કરી રહે તેમ છે એ વાત નિઃસંશય છે.

આ બધી વિષયો તપાસનાં જણ્યોરો કે દિદી નારીજીવન સજીવ પ્રેરકત્વ તરીકે પૂરવાર થયું છે એ વાત હવે નિર્વિવાદ છે.

હતાવ સામાજિક, રાજકીય અને કેળવણી પ્રદેશમાં સ્ત્રીઓની જે દિવસાચે હાલ ચાલુ છે તેની જરૂરીઆતો ને મુરકેલીઓ નૈપામવાની જરૂર છે. એ દિશામાં સત્તજ પ્રયાસો કરવામાં આવે તો કેટલું રચનાત્મક કાર્ય સાધી શકાય તે વિચારવાની જરૂર છે દિદી વિકાસની આ ધડીએ સ્ત્રીકેળવણીની અગત્ય જરાયર સમજવી મુરકેલ છે. ૪ સ ૧૯૨૯-૩૦ માં કન્યાકેળવણીની સરકારી ૩૨૫૧૦ હતી. કન્યાઓની સંખ્યા ૮૦૪૮૩ થી ૧૩૮૯૨૪૧ થયે, દરેક લાખ બાળાઓ ડોક-ગણે સાથે સિદ્ધિ થયેલી હતી. એટલે કે સંખ્યા વીમ લાખની આંકી સકાય આગામી મોટા કામ પ્રાયમિક શાળામાં દોષ છે. દેશભરમાં થયેલે આખી રકમ મદિદાઓ દાકતરી વિદ્યાપીઠોમાં ને ૧૯૬ ટ્રેપનૌજ કોલે-જોમાં અજગમ કરે છે. કોષ પણ પ્રાંતમાં પાંચે એક ડોકરી શાળામાં જતી દોષ એવી પરિસ્થિતિ હજી યથા પામી નથી. કેટલાક પ્રદેશમાં તો વીમ કે પત્નીસમાં એક-કન્યા ભજુરા જતી દોષ છે. ત્યાંના દિદી તાર-

વણી કાઢીએ તો સ્ત્રીકેળવણી માત્ર બેજ ટકા આંકી શકાય.

કેળવણી પ્રચારમાં મુખ્ય મુરકેલીઓ બેદરકારી, બાળલગ્ન ને આજો ભડોળ તણી શકાય. સ્ત્રીસંરથાઓએ મહાન પ્રયાસો કરી પ્રજાની બેદરકારી તો હવે ખખેરી નાખવા માંડી છે. શ્રીયુત દરવિલાસ શારદાના બાલ-વ્યવસ્થાપક કાપદાના પરિણામે બાળલગ્નની બદી પણ હવે નાબુદ થયે એમ આશા પડે છે હતાવ પૂરતાં ભડોળો નથી, એ વાત હજી સ્ત્રીકેળવણીના પ્રખર હિમાયતીઓને પણ સુઝતી રહી છે.

ફરજવાત ને મહત્ત પ્રાયમિક કેળવણી, ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે પૂરતી સગવડો ને દિદી હાજરોતો યોગ્ય અભ્યાસક્રમ એ દિદી મદિ-લામકંઠોની રાજની માગણીઓ છે અને રહેશે દિલ્હીરીની વાત છે કે માત્ર મદાસ સંદેશમાં ને મુંબાઈના યોગ વિભાગમાં ફરજવાત ને મહત્ત પ્રાયમિક કેળવણીની શરૂઆત કરવામાં આવી છે. બીજાં સંદેશોમાં તો હજી કાષ્ટ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો નથી માત્ર મુશ્કેલી જ માનપ્રચાર વધે તેથી કાષ્ટ શુદ્ધજીવનમાં સંસ્કારિતા સંપદે નહિ અને સ્ત્રીપુરુષના મા-નસ વચ્ચેનું અંતર વધતું જ નવ રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ કે સામાજિક દષ્ટિએ સ્ત્રીપુરુષમાં જાનપ્રચાર વધે તે માટે એકજ ધોરણ રાખતું ખૂબ જરૂર છે. દિદી રેટગ્રુટરી કમીશનના હેવાલમાં પણ આજ વાત ઉપર ભાર મૂકવામાં આવેલો છે. દિદી કુશરિકાઓમાંની પચાસી ટકા મામડામાં રહે છે. એમાંની કેટલાક ગામડાં તો સારા પચારનો સિદ્ધ રાખી રહે તેમ પણ નથી. વળી એવાં ગામ-ડાંમાં સ્ત્રીઓને અતિશય હાડમારીઓ ને છે. તેમજ એવાં સ્થાનોમાં લત્તાડી સ્વધ-મેરો પણ જડી આવવા મુરકેલ છે. હેવટે આપણા સામાજિક રિવાજો પણ એજા આ

આવતા નથી. છતાં દમણી દમણી સ્ત્રીઓમાં
નગરમાં આવી છે ને નવી પ્રજા કેળવણી
પામવા ઉત્સુક છે એ ચિન્હો આશાવાર્ધ છે
સરકારના પ્રયત્નોમાં હવે હિંદી પ્રજાએ પણ
સાથ આપવા માંડ્યો છે પૂનાની મદિલા
વિદ્યાપીઠ, નામપુરનું મદિલા વિદ્યાલય, જલ-
ધરનું કન્યા મદાવિદ્યાલય, કિશોરપુરની સ્ત્રીજ્ઞ
શાળા, સેવાસદનો, શ્રીમતી બોઝડી શાળાઓ
અને ખીજી સ્ત્રીસંસ્થાઓ નોંધવા જેવી
પ્રગતિ કરી રહેલી છે

છતાંય માગણીના પ્રમાણમાં હજી પૂરતાં
સાધનોની ઉણપ રહે છે. દરેક મમિતિના
કહેવા મુજબ દિદમાં હવે કન્યાકેળવણી તરફ
વધારે ધ્યાન આપાયું છે એમ યશી તોજ
દિંદી રાજકીય પ્રગતિ સંધારી એ માટે
વડોદરા એકઠું કરતાં તો બારે મુશ્કેલી નહિ
જ નડે.

સામાજિક સુધારાની બાજત સ્ત્રીસંસ્થા
ઓના કાર્યમાં બારે મુશ્કેલીરૂપ નીવડે છે
આપણા દેશના સામાજિક રીવાજો ધાર્મિક
વિધિઓ અને માન્યતાઓ માટે એટલા બધા
લેજસેગ ચક્ર મચેલા છે કે એ આપણી
પ્રગતિના વિરોધક હોય છતાં એનો સામનો
કરવો મજબૂર કરવો થયું પડે છે. છતાંય
સ્ત્રીસંસ્થાઓ દ્વારા ને વ્યક્તિગત, પ્રવલ્નો
ઓછા નથી થતા ને સુધારણા માટેની મજલ
તો હવે દરેક ધરમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે
બાળકોને બધ કરવા માટે સ્ત્રીઓ નાતેજ
પૂજ્ય પ્રવાસો કરી રહી છે સમતિવધ સમિ-
તિના હેતાલમાં નોંધવામાં આવ્યું છે કે —

“ માતૃત્વ વહેણ આવે એ ઇચ્છવાયેજ
નથીજ એનાં પરિણામ પૂજ્ય ગભીર આવે
છે. માતાઓ અને બાલકોનું મરણપ્રમાણ
અતિશય વધી જાય છે બધા દાખલાઓમાં
કુલીઓના બાળકો દૂધી જન છે ને પરિણામે
આખી પ્રજાના શારીરિક નિષ્કારણ નજી

પડે છે સગીનો રિવાજ કાપણી દૂર કરવામાં
આવેો તેવીજ રીતે માતૃત્વ માટે પણ
કાયદો ધરાવી જરૂર નથી કે કોઈ કોઈ સ્ત્રીઓ
મતી થતી વ્યક્તિગત કુખની અતિશયનાથી
ને કુવાન બાળને જીવની બગતી જેવાથી
દિલને જે બારે આઘાત પહોંચે તોથી પ્રજા
મત નમત થયો હતો માતૃત્વ વહેણ આવ-
વાના દાખલા તો થોડાજ નજરે ચડે તેમ
છે એથી બધી સ્ત્રીઓ સદન કરે છે દિંદુ
ને મુશ્કેલી સ્ત્રીઓ બધીયે એ વાનથી સરખી
જ પીચાય છે એથી આખું મામાજિક બધા
રજી દયમગ્ની જાય છે પરંતુ સમાજરચનામાં
એ બધું એટલું બધું જોગવાઈ થઈ ગયું
છે ને એના કાયદર અનિષ્ઠથી લોકો એવા
તો ટેવાઈ ગયા છે કે લોકોની એ દિશા તરફ
આજ ઉપગતી નથી એટલે સગીના બનાવે
માટે કાયદાની જરૂર પડી તો માતૃત્વનાં
બધ કર પરિણામો અટકાવવા તો કાયદો કર-
વાની વધારે અમત્ય ઉભી થાય છે.

ખીજે સવાય પડાના રિવાજો છે.
અર્ચાચિન કાળમાં કેળવાયેલા વર્ગોમાં તો એ
રિવાજ લગભગ નાશ થઈ ગયો છે છતાંય
દિંદકારની સ્ત્રીઓનાં લગભગ ત્રીજો ભાગ
એટલે બાકાર ચાલીસ દબર સ્ત્રીઓ હજી
પણ પડો પાલે છે એવા એકાંતવાસથી
ચારી ને મન પર કેટલી અરામ અસર થાય
છે એ વાત જનજાહેર છે દાકતરી અભિપ્રાય
તો એ વિરૂદ્ધ સંખ્ય પેઢાર ઉગરી રહેલ છે
અખિલ ભારત મદિલા પરિષદના પ્રમુખપદેમો
વડોદરાનાં નામદાર મદારાણીઓએ એકવાર
કહ્યું હતું કે —

“ જે સમાજિક જીવન ઉન્નત બનાવવા-
માં સ્ત્રીઓએ સક્રીય ભાગ આપવો હોય,
જે નાસદિશજ માટે તેમની જવાબદારીઓ
સમજવી જરૂરનો હોય તો પડાનો
રિવાજ સદાંતર દૂર થવો જ એકલે જે

છવન ઉદ્ધાસમય બનાવવા માટે જરૂરી માન-
મિક સ્વાતંત્ર્ય ને રસવંદિત્ય ઓઝોને ન
મળી શકે તેમ હોય તો પડદાના રિવાજને
સંદર્ભ નાશ કરવો જોઈએ. એ માટે આપણે
જાહેર પ્રજામત એટલેા બધી ફળવેા જોઈએ
કે ચોદા ધણીય જે વિરોધમાં છે તે આપણી
બહુમતિથી દબાઈ જાય "

બાળકને અને પડદાને રિવાજ નાશ
થવાથી ઓઝોની તંદુરસ્તી સધરશે એટલું જ
નહિ પરંતુ તેમની ફળવણીનાં બે મોટાં વિધો
દૂર થશે. ને જ્ઞાનપ્રચાર વધશે.

વળી ઓઝો કાયદાના બંધનોમાં પીડાય
છે તે પણ દૂર કરવા ખાસ પ્રયાસોની જરૂર
છે. ખાસ કરીને હિંદુ ઓઝો માટે કાયદામાં
જહુ બંધનો છે. એ દિશામાં દિવાન બહાદુર
દરવિલાસ ચારદાને ખાસ માન થતે છે કારણ
કે ઓઝોના પ્રશ્નોમાં તે રસ લે છે. એટલું
જ નહિ પરંતુ એમની દીન દશામાંથી ઉદ્ધાર
કરવા કાપદેસર પમલાં બરી રહ્યા છે. હિંદુ
વિધવાઓનું રથાન, લખના કાયદાઓ ને વાર-
સાના દરજ્જામાં બારે ફેરફાર થવાની જરૂર છે
અી ચંદ્રધાઓ દિવાન બહાદુર જેવાના ટેકાથી
જાહેર પ્રજામત ચેતાના લાભમાં ફળવી
ચેતાની કાનિઓ દૂર કરવામાં સફળ થશે જ
એમાં કંઈ શક નથી. બિટીશ હિંદ કરતાં
વડોદરા ને માહસેર ગાંધીમાં આ
દિશામાં ધણી જ સારી પ્રગતિ યવા પામી
છે ને તે માટે ખાસ કાયદાઓ પણ યજવામાં
આવ્યા છે.

ઓઝોને બાળાઓને જીનીતિનાં બંધા-
માંથી દૂર રાખવા ઓઝોનેા રાષ્ટ્રસંધ ને
બંજાગી મદિલામંડળ પાંચિમાત્ર્ય ઓસથેના
સદસ્યથી માફે કામ કરી રહેલાં છે અને એ
બી દૂર કરવામાં બંજાગામાં ખામ કાયદા
પણ બની થશે એવી ખાશ છે.

ઓઝોએ હાથ ધરવાના પ્રશ્નોમાં હાથ
અરપૂર્યતા નિવારણ, બહુપત્નીત્વ, દારૂનિષેધ,
જુગાર ને બિશુકૃતિ દૂર કરવાનું કામકાજ
તથા ગૃહકુલોએ તથા પ્રસૂતિ ને બાળસંભાળ
જેવા પ્રશ્નો ખાસ અગત્ય ધરાવે છે. જામે
જામ તેમ જ ઉભોગી સ્થળોમાં એ પ્રશ્નો
હાથ ધરી તેના નિવારણથી ખાસ સગવડો
કરવાની જરૂર છે. દાકતરી સલાહ ને આરોગ્ય
સુધારણા ઉપર વિશેષ લક્ષ્ય આપવું થતે છે.
શરીરોને તંદુરસ્તીના સાદા નિયમો કાચવા
જોઈએ. મોટી હમરનાને ફળવણી આપવાની
બવરયા કરવી જોઈએ ખાસ કરી ઉલોમ-
ગૃહો બોલી ઓઝોએ આર્થિક સંક્રામણ
નિવારતી થમ જાય એવી ગોઠવણ થવી
જોઈએ બાળગામીયા ને રમતગમતો માટે
જૂઠાં મયદાનો બનાવી ગીચ વસ્તીને જૂઠી
પાડવાની જરૂર છે. આ દરેક માટે થોડી
ધણી સફળતા મળેથી જ છે છતાં એ
કાંઈ મહાભારત છે એટલે પ્રતિતી ગતિ મંદ
રહે એ સ્વાભાવિક જ છે.

દેશના રાજકીય જીવનમાં યુરોપીઓ
સહન કરવામાં પણ ઓઝોએ એકો કાળો
આપ્યો નથી. ખાદીનો પ્રચાર પુરેા કરતાં
ઓઝોએ વધારે પ્રમાણમાં કર્યો છે. હિંદી
ઓઝોમાં માત્રી રાજકીય જાગૃતિ આવેલી
છે તે પૂરવાર કરતા એક જ દાખમો બધ
યજ પડશે મતાધિકારના પ્રશ્નમાં તેમજ
દેશના બીજા મહત્વના પ્રશ્નોની ખાતર
ચેતાના તમામ ખાસ દાહો જતાં કર્યાં છે
એ ઝોણું અભિનદનીય નથી. ઓઝોમાં
દેશપ્રેમની લાજણી વધારે તીવ્ર છે અને
દેશનું બહુ ઇચ્છું હોય તો કેમ કરતાં
દેશના પ્રશ્નોને વધુ વજુદ આપવું જોઈએ
એમ તેઓ સારી રીતે સમજે છે. નવા બંધા-
રણમાં તેમનાં રથાનનેા પ્રશ્ન છણવામાં
આવેા ત્યારે હિંદની ઓસરથાઓએ ખૂબ જ

હિંદી નારીજીવન છે તે તેને માટે તેમને ખાસ માન થતે છે.

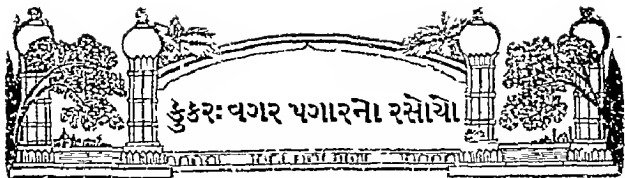
શ્રીઓના સ્થાન નક્કી કરતા અનેક વાતો વિચારવી થતે છે આર્થિક પરિસ્થિતિ કમ-જાના બંધન, ધાર્મિક સિદ્ધાંતો વગેરે દરેક પોતપોતાનું જોર અજમાવે છે છતાં આખરે એ દરેકમાં સમયાનુસાર ધરતા ફેરફારો થતા જ રહ્યા છે. એટલે દરેક આપણે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ શ્રીઓના સ્થાન નક્કી કરવાનું રહેતું નથી વર્તમાન કાળમાં જે પ્રચલિત નૈતિક આદર્શ હોય તે ધોરણે જ શ્રીઓની પછીનો નિર્જન્ય કરી ચકાવ સમાજ જે કદાચી રહેણી કરણી અપનાવતો હોય તે પ્રમાણે શીશુ-માન જળવાય પ્રભવત્રની અદર બકિનસ્વાતંત્ર્યને ખાસ અગત્ય અપાય છે. એટલે શીસ્વાતંત્ર્યને પણ એટલું જ મદત્ત અપાય. દિદી શ્રીઓ જીવનપસરો કરવા છતાં તે પુરાતન શીશુમાંથી તેમનો હિંદી અવસ્થ થવો જ જોઈએ આપણે તે માટે પ્રયાસ ન કરીએ તે આપણી જાતને શીશુ-માનની હિંમાયતી મનાવીએ તો તેમાં આપણી ભૂલ છે.

નૈતિક કાષ્ટો એક છે તે તમામ મનુષ્ય જીવો પ્રત્યે આજળ મરખા છે એ જ સિદ્ધાંત અજાણનો તે કદાચી છે એને જરાજર સમજીએ એવો વખત પણ દરે નજીક જ છે. પાશ્વરી સંસ્કૃતિ જગતને હિંદીની આત્મ-મકિનથી જગત પર રાજ્ય ચલાવાય એ માટે જ જમી પ્રગતિની હિંસચાલો મડાવ છે તે એમાં કોઈકિન મદત્તનો ફાળો આપણે એ પાન નિર્ધિવાદ છે.

દિદની જાગૃતિના આ અજમા માગામાં શ્રીઓ પણ સ્વતંત્રતા, આત્મવિકાસ ને મેવા

માગે છે મેવાવિદ્યોથી સ્વતંત્રતા પેડે સ્વતં-ત્રતાવિદ્યોથી મેવા પણ શુદ્ધાથી છે આત્માની સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતાને મનુષ્યવત્તા સંપૂર્ણ વિકાસ તરફ જ આત્માની શ્રીદિવ્યાવા દેરાવલી છે. ખરા દીકરી સેવા કરતી ને નિરવાય બાવે જાત કરતુ એમાજ સ્વતંત્ર મદિદાનો સાચો વિકાસ છે. તેમણે બેદરકારી વહેમ ને અચા-નની સામે યવાનુ છે, તેઓમાં સુધારણાની સાચી ધમક પેદા થઈ છે એ વેદીમાં પ્રભુને મનુષ્ય પ્રત્યેના સ્નેહની જ્યોત પ્રગટી છે. પ્રશ્નોએ નક્કી કરેલા કામનાનાં રાજકીય કે વ્યાવહારિક ધોરણો અપનાવી લેવા દરે શ્રીઓ તૈયાર નથી એવા ધોરણથી જ આત્મા-સંપૂર્ણ વનિતાવદો કીનદણ બોજવતાં આખ્યા છે ને શુદ્ધાથી વેદી રહ્યા છે. સ્વતંત્ર મનુષ્ય તરીકે શ્રીઓ પોતે જાતે જ સરખવેલાં ધોરણોનો સ્વીકાર કરતા માગે છે જીવનની મત્ત પટનાઓનો સામનો કરવાનો તેમણે નિર્જન્ય થયો છે. જીવનસમાપ્ત જાતે જ થઈ સહ તેનાં પરિજ્ઞામ વધારી લેવા તેઓ તૈયાર થયા છે. દરે શ્રીઓને કાષ્ટપણ પ્રકારની ખાસ સહાયતીની જરૂર નથી. પોતાના સ્વાર્થનો બોજ આપતાં તેઓ શીખ્યા છે ને આદર્શ માટે પ્રાણપંથુ કરવા પણ તૈયાર થયા છે. ઉન્નતિના માર્ગે સીધો નથી અનેક મુશ્કેલીઓ ને આપતિઓ અડખી રહી છે. પરંતુ આદર્શમાં શ્રદ્ધા છે; એ અનુષ્ઠાન જ્યોતિના પ્રકાશમાં ઉપર મતિ કરવાના અભિધાય છે ધીરજ ને ખતથી નિચારતાં ને પ્રવત્તો અદરનાં બકિનને સ્નેહથી શ્રીઓ પોતાના આદર્શને જરૂર પડેથી વગરે એમાં કશું જ સંકા નથી

કુકર: વગર પગારના રસોયો

સંપાદક: શ્રી નાગરદાસ ધ પટેલ

‘એટલામાં તમારો રસોઈ શી રીતે થઈ જાય છે તો હમણાંજ આપણે ફરીને આવ્યાં. મેં સઘડી પેટાવીને દાળ જારી છે ને તમે તો કહો છો કે તમારું દાળ, ભાત, શાક થઈ ગયા ને શેટલી વણવા એસો જો. એ શી રીતે થયું ?’

હવાકાર હિંદુ આરોગ્યજીવન: કુમમર્મ અમે હવાફેર મારે ગયાં હતાં યદ્યપિ અમને નીચે જગ્યા મળી હતી પણ પછી ઉપર પહેલે માણે સમજાયે થયે જગ્યા મળી એટલે ત્યાં રહેવા ગયાં. અમારી ખાણના ખોદખાતોએ એક સુરતી વણિક કુટુંબ હતું. બન્ને પતિપત્ની ધણી જ ‘મામાણુ’ અને મળતાવડાં હતાં. બાળકો પણ ઠીક દળા ગયાં હતાં. સવારના પહોરમાં અમે બધાં એકપાટી ફરવા મયા હતા ત્યાંથી આવ્યા પછી દસેક મીનીટ ધનગૌરીજીને આવીને સુમતિ સાથે વાતે વળ્યા.

‘અમે કુકરથી રસોઈ કરીએ છીએ’ સુમતિએ જવાબ આપ્યો. ‘આપણે બદાર મયા ત્યારે કુકરમાં દાળ ભાત ને શાક મુક્યાં હતાં ફરીને આવ્યાં ત્યારે તે તૈયાર થઈ ગયાં હતાં. એટલે મસાએ નાખ્યો ને લોટખાંધી શેટલીની તૈયારી કરે છું.’

‘એટો ધણું જ મારું. લેઉં તમારો કુકર’

સુમતિએ એમને પેતાનો કુકર બતાવ્યો. એક પછી એક જૂદા જૂદા ખાનાં રેખાડીને સમજાવ્યા પાડી.

બગરમાં મળતો મામાન્ય કુકર એ ન હતો. એ ખામ એડર આપીને તૈયાર કરાવવામાં આવ્યો હતો અને વાપરનારને સંપૂર્ણ સંતોષ આપવા છતાં કોઈ પણ પ્રકારની કડાકૂટમાં ઉતાવળો ન હતો.

‘જુઓ આ નીચેનું ખાનું. એ સાદું છતાં કેંક ઉંકુ છે. એમાં દાળ થાય છે. તે પછીનું આ વચ્ચેનું ખાનું એમાં તળાએ કાણી પાડેલાં છે એટલે નાના માપની તપેલી દાંડિયા સાથે રહે છે છેક ઉપરના ખાનામાં જુગળુ છે એમાં રસોવાળુ શાક અથવા ભાત થઈ શકે છે.’ સુમતિએ મમજનવા માર્યું

‘બીજાં ખાનામાં બીજું કેંક થાય ખરું ?’

‘દોઢગાં, પાતરાં કે મુઠીયાં પણ થઈ શકે છે. અને તપેલીમાં કોર શાક કરવું હોય તો તે પણ થાય છે.’

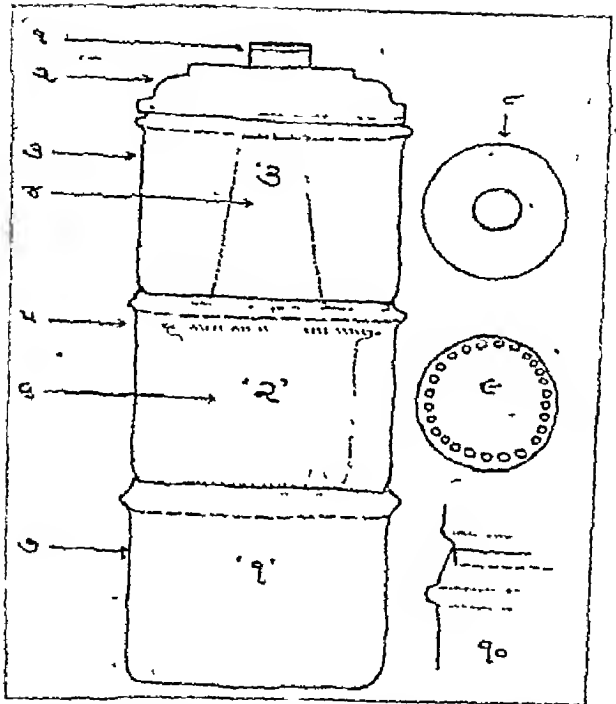
‘ત્યારે તો એ દોઢગાંના કબજાની પણ ગરજ મારે છે એમજ ને ?’

‘હાથ, બીજું ખાનું તળાએ કાણીવાળું હોવાથી દોઢગાં પાતરાંના ઉપયોગમાં આવી શકે છે તેને બદલે એ ખાનું જુગળીવાળું કરાવ્યું હોય ત્યારે માત્ર ભાત અથવા રસાદાર શાકજ એમાં થઈ શકે છે.’

‘એ તો ધણું જ ગમેનું. એવો કુકર અમે પણ વસાવી લઈશું.’

‘પણ એકે બગરમાં મળતો નથી. એ એમણે ખાસ તૈયાર કરાવેલો છે.’

‘ત્યારે એમને ફરીશું.’

૧ ડાબી ૨ ટાપ ૩ ઉપરનું ખડ ૪ મુજગુ ૫ વચસુ ખાતુ
 ૬ તપેલી ને છીજુ ૭ નીચેનું ખાતુ ૮ ઉપરના આનાના તળીવાનો દેખાવ
 ૯ વચસેના આનાના તળીવાનો દેખાવ ૧૦ ને ખાના એક બીજા સાથે
 થી રીતે જોડે બેસતા યાવ છે તે

સખીઓને ભેટ આપો

□ □ વધુ સુદર રાસ સંગ્રહો □ □

રાસતરંગિણી

(પખી આવૃત્તિ)

૨૪. દિવિ જોટાદકરના
રમેલા ભાવભર્યા સુદર રાસ

મૂલ્ય : ૦-૧૦-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

"ગુણસુન્દરી"ના રાસ

(નવો રાસસંગ્રહ)

વિધિવિધ બળ્લીતા કવિઓના
રમેલા ૬૦ રાસનો સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૪-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

ઉમા-ગીતાંજલિ

(ત્રીજી આવૃત્તિ)

માંગલિક પ્રસંગોના ગીતો
અને રાસનો સુંદર સંગ્રહ

મૂલ્ય : ૦-૫-૦

પોષ્ટેજ : ૦-૧-૦

□ □ પચાસથી વધુ નકલો લેનારને ખાસ લાભ □ □

જો તમે પુસ્તકો સાથે લેનારને રૂ. ૧-૪-૦ માં ઘેર બેઠાં મળશે

વ્યવસ્થાપક " ગુણસુન્દરી ", ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, મુંબાઈ, ૪

તમારા બાળકોના આનંદ માટે

□ □ રાષ્ટ્રીય બાલ-સાહિત્યમાલા □ □

સંપાદક : શ્રી. ચન્દ્રશંકર મ. ભટ્ટ

તંત્રી, " ગુણસુન્દરી બાલવિભાગ " અને " બાલોપાન "

૧ વાનર સેનાના
ગીતો

વાનકડા વાનરોને સરખસ-સખા
પ્રસંગે અત્યંત લપચોગી

મૂલ્ય ૦-૨-૬

પોષ્ટેજ : ૦-૦-૬

૨ આવા વાંદરા
ન જોઈએ

બાળકોના માનીતા જિલ્લાવાસીએ
લખેલી સુદર દુહી વાતો

મૂલ્ય . ૦-૨-૬

પોષ્ટેજ ૦-૦-૬

૩ વાનર સૈનિક
રમેશ

શ્રી ચન્દ્રશંકરે લખેલી નિહર
સૈનિકની ટ્રેરક વાતો

મૂલ્ય : ૦-૨-૬

પોષ્ટેજ : ૦-૦-૬

□ □ જો પુસ્તકો સાથે લેનારને સાત આનામાં ઘેર બેઠાં □ □

વ્યવસ્થાપક : " ગુણસુન્દરી ", મુંબાઈ, ૪.

બયોરે અને બધા જમીને બેઠા હતા અને કુમસનાં હવાપાણીની વાતો કરતા હતાં ત્યાં ધનઝોરીબહેને કુકરની વાત કાઢીને મ્હારો અનુભવ પૂછયો.

‘કુકરને અગે તો અનેક પ્રકારના અનુભવ થયા છે. ’ મ્હેં કહ્યું

‘કહે તો ખરા’ એમણે આમદ કર્યો.

‘બરે સૌથી પહેલાં મ્હારા મિત્ર શેઠ મોરખન-દાસે પોતાના કુકરનું ખાનુ વૂટી ગયું’ હો-વાથી નવુ ક-રાવવાનો વિચાર કયો અને તપાસ કરી પશુ ને-મણે તેવું ખાનુ તૈયાર ન થયું. પછી એમણે માત્ર બે ખાનના કુકરની યોજ-ના કરી અને તે મુજબ મુ-બાઈના પી-

તથના વાસણના આગેવાન વેપારી શ્રી બી એ તારકરને ત્યાં એ કુકર તૈયાર કરાવ્યો. એક ફળીને શેરના દિસાએ એ કુકર તૈયાર થયો. અને એમને પશુ સતોર થયો.

‘એ નેમ્હેને મ્હે, મ્હારા સ્નેહી રતિદાસ દસાણે અને શ્રીમ એક મિત્ર મળીને કુકર

કરાવવા વિચાર કરી શેઠ મોરખનદાસ સાથે જમ્હેને શ્રી. તારકરને ત્યાં ઓકર આપ્યા. ’

શ્રી તારકરની મુબાઈમાં પાંચ ફુકાનો છે અને પોતાનું કારખાનુ છે. નેમ્હેનસ બેઠ-ની લગડીની માફક તારકરનો ‘છક’ મારકાનો પીતળનો માલ મસદૂર છે. એ માલ બનાવ-

વાને એમનું કારખાનુ પુર-વ નથી છતાં અમારી રોક-રોક અને વા-રેકડીયેના ટે-લોફિનયોએક મહિને એ નથુ કુકરો તૈયાર થયા.

‘અમે ન્યાં દરેક કુ-કરનું વજન દસપાર શેર ધારતા હતા ત્યાં તો અમા-રી ઓઈર આ-પવાની ખા-મીને લીધે અથવા આ પ્રકારનું કામ નવુસવુ હો-વાથી કુકરનાં વજન વધી

પાર્યાં એક થયો ચોવીસશેર, બીજો બાવીસ શેર ને ત્રીજો ત્રોગશેર એ લખને અમે શું કરીએ ? અને ન લખએ તે પશુ કેમ ચાલે ? છેવટે ને મોટા કુકર શેઠ મોરખનદાસે રાખી લીધા ને નાનો મ્હારે, ભાજ આપ્યો.

‘એ ઉપચયો એટલું થીજવા કે વજન

બહેનોને

ઉઠો એ ગરવી ગુર્જનાર
રેશનો કરવાને ઉદ્ધાર

સાવિભાષત, ભાનુએ એલંતા એળા માંદા
ચારિત્રીયો ખિલાવી ચર્ચો ધર્મભાષના બાન

ઉઠો એ ગરવી ગુર્જનાર
રેશનો કરવાને ઉદ્ધાર

નિકાંચતાની અળથૂથીના નેક ન્યાયના પાન
હાલરડે બજારંગ બંડીના છાલચર્ચના બાન
ગતલો ગરવી ગુર્જનાર
રેશનો કરવાને ઉદ્ધાર.

લાએ શિક્ષકનો સરવાળો માતા સમ નહીં ધાય
ધર્મ બાળનો રમરગ ફેલી સત્સાદાજી શિક્ષકમાંદા

ઉઠો એ ગરવી ગુર્જનાર
રેશનો કરવાને ઉદ્ધાર

શકુન્તલા શાં માત્ર બની વીર બરત સમા સંતાન
જન્માથી જન્મમાં ગવરાવો ભારતના ગુલુમાન
ઉઠો એ ગરવી ગુર્જનાર
રેશનો કરવાને ઉદ્ધાર

પ્રાણુરા કર જગજીવન બધેકા

નનો પશુ આશરો ઝોડર આપતી વખતે આપવો.

‘તે પછી ચાર કુકર નાનાં મોટાં જુદાં જુદાં કુટુંબોના માપના કરાવ્યા અને તેમાં વળનનો આશરો રીતસર આપ્યો. એકાદ મહિને તે તૈયાર થયા ને સંપૂર્ણ સતોપકારક નીવડ્યા અને જોષએ તે કરતાં પશુ સારા અને ટકાઉ જણાયા.’

‘પછી તો જેમ જેમ મિત્રોમાં ખજર પડતી ગઈ તેમ તેમ સૌ જોતા ગયા અને ઝોડર આપતા ગયા. અનુભવ મળતો ગયો તેમ તેમ મહે પશુ ધટતા સુધારા વધારા કરવા માંડ્યા.’

‘અત્યાર સુધીમાં ચાળીસેક કુકર મહે તૈયાર કરાવ્યા છે. શ્રી તારકરને ત્યાં બીજા માસ તૈયાર કરવાની ધમાકાને લીધે અને વખતને અભાવે કુકરો રોકમાં રાખતા નથી. માત્ર ઝોડરથી બનાવી આપે છે અને એવા ઝોડર શેઠ ગૌરધનદાસના કે મહારા સિવાય બીજા કોઈના તેમજે લીધા જ નથી.’

‘આ કુકરો કેવા થાય છે તે પહેલાં તો સમજાવું. એવું સૌથી નીચેનું ખાતુ સાદુ હોય છે. એની કિનારી ઉપરનું ખાતુ બરાબર બંધ બેસે એવું હોય છે અને વરાળ બહાર નીકળી જતી નથી. એ સાંધેના ચિત્રમાં નં. ૧૦ માં બરાબર બતાવ્યું છે. બે ખાનાં પરસ્પર બધબેસતાં શી રીતે થાય તે એ ઉપરથી સમજાવું.’

‘બીજું અથવા વચ્ચેનું ખાતુ બે પ્રકારનું થાય છે

‘પહેલું ચિત્રમાં બતાવ્યા મુજબ તળીયે કાણુવાળું થાય છે અને એમાં છીછું ઢાંકાને તપેલી રખાય છે. થોડા પ્રમાણમાં ભાત કરવો હોય તો તે અથવા કોર-પાણી રેડ્યા વિનાનું થાક એમાં થઈ શકે છે તપેલી પર છીછું તો ઢાકવું જ જોઈએ જો ન ઢાકવું તો થાક એવું રસાદાર થઈ જાય કે ન પૂછે વાત.’

‘એ ઉપરાંત આ ખાનાથી પાતર, ટાકળાં અને સુદીમાં બારી શકાય અને એક પથ ને દો કાજ થાય. કુકરનો કુકર અને ઢાકળાનાં દાખડાને દાખડો પશુ ખરો !

‘બીજી રીતે એ ખાતુ વચ્ચે ભુગળાવાળું કરાવી શકાય અને એમાં માત્ર ભાત અથવા રસાવાળું થાક જ થઈ શકે.

‘ત્રીજું ખાતું પશુ ભુગળાવાળું જ કરાવવાનું હોય છે અને તેનો આકાર અને ઉપયોગ બીજી રીતના બીજા ખાના જેવો જ હોય છે.

‘રીશીનબોક્સની માફક કુકરને બહારગામ લઈ જવાના ઉપયોગમાં લેવાનો હોય તો બાજુએ એના જેવાજ કાના તથા હેડલ પશુ કરાવી શકાય છે. રોજના ઉપયોગમાં લેવાના કુકરને બાજુમાં કાના કરાવવા સલાહકારક નથી. એથી માંજતી વખતે ક્યારે કે માટી ભરાઈ રહે છે. એ ઉપરાંત તે છેક ઉપરના ઢાંકણને જોડીને એક ડબી તૈયાર થાય છે જે ઢાંકણ ઉપરના ઉપયોગમાં આવી શકે છે.

‘આ રીતે બે ત્રણ અથવા ચાર ખાનાના સંગવડ મુજબના કુકર તૈયાર કરાવી શકાય છે એ તૈયાર કરવામાં એટલી કાળજી રાખવાની હોય છે કે એના સાંધા અને ખાનાં એકબીજાને બરાબર બધબેસતાં આવે અને વરાળ નીકળી જાય નહિ. વરાળ નીકળી જાય તો રસોઈ થઈ શકે નહિ. આખીએ રસોઈ વરાળથી તૈયાર થાય છે એટલે ખાનાં બરાબર બધબેસતાં થવાં જોઈએ.

‘બે માણસના કુટુંબ માટે મહાઈ પ્રમાણ નીચે મુજબ છે ખાનાની પહોળાઈ છ ઇંચ, ઉંચાઈ ડબી મુઠ્ઠાં તેર ઇંચ અને ત્રણ ખાના વચ્ચેના આશરો શેર આઠ. એટલે આઠેક રૂપિયામાં રમકડા જેવો મઝાનો કુકર તૈયાર થાય અને ત્રણ માણસનો ખોરાક સારી રીતે રાધી આપે છે.’

‘ ચાર માણસ સુધીને માટે ખાનાની પહેળાઈ સાતથી સાઠસાત ઈંચ, હયાઈ ત્રણે ખાનાની ડબી સદાં તેરથી ચૌદ ઈંચ અને વજન આશરે દસ અગીઆર શેર. એકથી બે માણસ વધારાનાં એમાં ખુશીથી ભળી શકે ’

‘ આઠ માણસને માટે ખાનાની પહેળાઈ આઠ ઈંચ, ત્રણે ખાનાની હયાઈ ડબી સદાં ચૌદ ઈંચ અને વજન આશરે ચૌદથી પંદર શેર. બે ત્રણ માણસ વધારાનાં પણ વખત આવ્યે જમી શકે ’

‘ એ મુજબ ગણતરી કરીને મહેં કુકરો કરાવ્યા છે અને દરેક કુટુંબને તે પસંદ પડ્યા છે ’

‘ એક ભાઈ તો એકશ્વરામ દત્તા એ કુકરે કરાવવા કેટલી સીકાતમ કરી ગયા. એમનો કુકર તૈયાર થઈ આવ્યો એમને સમજાવ્યું અને બે ત્રણ દહાડાના અનુભવે એ સારી રીતે થીખી ગયા. આદેશ દિવસ પછી મળ્યા ત્યારે એટલા ખુશ ખુશ મૂંઝ મૂંઝ ગયા દત્તા કે ન પૂછો વાત. કહે કે ‘ નદારી છાંદગીમાં મહેં આવી રસોઈ આપી ન હતી ! બાત કોઈ કોઈવાર કરતો હતો પણ તમારા કુકરે તો મહારંજીવન ફેરવી નાખ્યું છે ધીરસ્વાદિષ્ટ અને મહેતી રસોઈ યાવ છે ’

‘ કુકરના ઉપયોગ માટે કેટલોક વાતો ખાસ ખાન રાખવાની હોય છે એ ખજાર ન હોય તો ઝોટાળો થઈ જવા સંભવ છે અમારા એક મિત્રે એમને જમવા તેડ્યાં. વગર માંચે કુકરમાં ભાત મૂકેલા તે નીચે જરા ચડેલો પણ ઉપર કાચો રહેતો ! દાળમાં એક વાડકી દાળે ત્રણ વાડકી પાણી રેડવાનું હોય છે અને ભાતમાં એક વાડકી ચોખ્ખા હોય તો બે વાડકી પાણી રેડવું જોઈએ કોઈ વખત ચોખ્ખા નવા લુના હોય તો પાણી એણે વધાર કરવું પડે છે જુના ચોખ્ખા બરી પાડકી સુધી પાણી પીએ છે અને નવાને

એણે જોઈએ નવા ચોખ્ખા હોય તો એકાદ ચમચો ઘી પહેલેથીજ નાખવાથી ભાત છુટો યાવ છે. આખું ખાનુ દાળ પાણી કે ચોખ્ખા પાણીથી ભરાય નહિ, ચોખ્ખા ભાગની અથવા એછામાં એછી એક ઇંચની જગ્યા ખાલી રાખવી જોઈએ. શાક બેઠું મુકવાનું હોય છે. એમાં તથા દાળમાં મસાલો પછીથી નાખવો જોઈએ પહેલેથી મસાલો નાખ્યો હોય તો દાળ ચડતી નથી એ જ્ઞાન રાખવા જેવું છે

‘ કુકર તૈયાર કરીને એના માપની સઘડી ઉપર એક સઘડી કાલસા ભરીને રાખનાં છે. બીજી વખત કાલસા ઉમેરવા પડતા નથી. પચાસ મીનીટથી એક કલાક સુધીમાં રસોઈ થતી જાય છે એટલા વખત પછી કુકર ઉતારવો જોઈએ. એ દરમિયાન દાળ જોતળી મઘ હોય છે. ભાત થતી જાયો હોય છે અને શાક તેવાર થઈ ગયું હોય છે. દાળ શાકમાં મસાલો નાખી એને તૈયાર કરી, લેવા જોઈએ. પછી એજ સઘડીમાં કાલસા નાખી બીજી રસોઈ કરી શકાય છે

‘ પાતરાં અને ઢોકળા મઘે પહેલા ખાનામાં પાણી રેડવું અને બીજા ખાનામાં પાતરાંના વાટા કે ઢોકળાની ઘાળી મુકી ઢોકળું બંધ કરવું, એટલે વરાગથી તે સારી રીતે તેવાર થઈ જશે આવે વખતે કુકરને રટવપર મુકવો હોય તો મુકી શકાય છે.

‘ કાળી, કોલીશાવર, વેગણ, લોંગા વિતેરનાં શાક કુકરમાં બહુજ મઝાના થાય છે શાકમાં પાણી રેડવું પડતું જ નથી જ. દાદા, મુરજીને રતાણ પણ મીઠું ભેળાં ચડો જાય છે અને પાણી રેડવા સિવાય તેવાર થતાં હોઈ મણાજી સ્વાદિષ્ટ થાય છે.

‘ યોગ વખતના ઉપયોગ અને અનુભવથી વગર મુરદેલીએ અને એણી તકલીફ કામ થાય છે તેમજ દરેક પ્રકારે આ સાદો છતાં સુદર અને મરનો છતાં ટકાડ કુકર

વાપરનારને સંપૂર્ણ સંતોષ આપે છે અને વગર પગારે રસોયાની ગરજ સારે છે.

‘દલે એ આથી પસંદ પડ્યા તે જોઈએ.’

‘મોટે ભાગે તૈયાર કુકરો આવે છે તેની કિંમત વધારે પડતી હોય છે જતાં માલ તકલાદી હોય છે જ્યારે આ કુકરો સારામાં સારા કારખાનામાં તૈયાર કરાવ્યા છતાં વજનના બાવે તૈયાર થતા હોવાથી કિંમતમાં સરતા પડવા છતાં માલ ટકાઉ થાય છે. તારકરનું કારખાનું ઉચી જાતના માલ માટે હિંદુસ્તાનમાં મશહૂર છે. એ ઉપરાંત જોઈએ તેવું જાકું પતર વાપરવું હોય તો વપરાશી શકાય છે.

‘ખીજું’ એનાથી વખતનો ધણો બચાવ થાય છે. દાળ કુણાઈ જતી નથી અથવા ઉભરાઈ જતી નથી કે બાત દાઝી જતો નથી. અગ્નિને સંવારના પહોરમાં અનેક કામ હોય છતાં દાળ દલાવવા, સાત ઝોસાવવા કે એના ઉપર ખાન રાખવા બેસવું પડે છે તે આનાથી જાણી જાય છે. એકવાર કુકર ચુલે ચડાવ્યા પછી એક કલાકની એમને કામ કરવાની છુટી મળે છે, અને એટલા વખતમાં અનેક કામ પરવારી લે છે.

‘ત્રીજું’, રસોઇ ધણીજ સ્વાદિષ્ટ થાય છે. બહીયે ચીજો વરાળથી ચની હોવાથી રસકંસ જળવાઈ રહે છે. બાત ઝોસાવવાનો દોષો નથી તેથી એનાં તત્ત્વો સચવાઈ રહે છે અને સાક પશુ મીઠી અગ્નિ વરાળથી ચડવું હોવાથી સ્વાદિષ્ટ થાય છે.’

‘ચોથું’, એનાથી કાલસાનો ધણો બચાવ થાય છે. એમ સમઢી પર દાળખાત ને સાક તૈયાર થાય છે.

આ કારણોને લીધે મદારા મિત્રમંડળમાં આ જાતના કુકરો ખુબ પસંદ પડ્યા છે, અને મદને એના ઝોડારે મળના જાય છે.

કુકરો તૈયાર કરાવવા અને પુરા પાડવાનો મદારો કે ધણો નથી.’

‘ઠાણે કણું કે એ ધણો લઈ બેઠા છે—

‘હવે સાધારણ વાત કર છું.’

‘તે ભલે. ત્યારે અમારા કુકરોનો ઝોડાર પશુ આપી દો.’

‘દમણી જ.’ એમ કહીને તરતજ એમના કુકરોનો ઝોડાર મહે શ્રી. તારકરને મોકલી આપ્યો.

કુમસથી અમે મુંબાઈ આવ્યા ત્યારે કુકર તૈયાર થયો હતો એટલે સુરત મોકલી આપ્યો. એ એમને પસંદ પડ્યો છે અને સંતોષથી વાપરે છે.

એજ રીતે મદારા મિત્રમંડળમાં વડોદરા, સુરત, અમદાવાદ, વાડાસિનોર વિગેરે ધણે ઠાણે એ કુકરો ગયા છે અને દરેકને સંતોષ થયો છે.

ઠાકર ખાખને જે અનુભવ મદને મળ્યો છે તેનો લાભ મદારા મિત્ર મંડળને મળે એ એ હેતુથી અત્યાર સુધી હું, આ કડાકટમાં ઉતર્યો છું. શ્રી. તારકરે પશુ આ કામ ખાસ ખાન દષ્ટને કરી આપી મદને આભારી કર્યો છે

આ કુકરોનું પેટનું નધો મહે લીધું કે નથી શ્રી. બી., એ તારકરે લીધું તેમજ એ લેવાની વૃત્તિ પશુ નથી. જાહેરજાનતા બાનો લાભ ઉઠાવી શકે અને ઠાકરને પશુ એ ઉપયોગી થઈ પડે એ હેતુથી આ દલીલત પુરતી વિગત સાથે પ્રકટ કરી છે. અને એના સર્વે દક્ષ જનતાને સ્વાધીન કરે છું.

આ સંબંધે ઠાકરને પશુ વધુ દલીલત અથવા પુછવા જેવું સાગે તો તેણે ખુશીથી મદારી સાથે પત્ર વ્યવહાર કર્યો, (મધાડ, મુંબાઈ) અથવા ગુજુસુદરી કાર્યાલયમાં લખવું એટલે ઘટવો ખુલાસો ખુશીથી કરવામાં આવ્યો. શ્રી. તારકરે આવી રીતના કુકરો હવે તૈયાર રાખવાનું કમ્બલ કહ્યું છે.

ઘરની લક્ષ્મી

(૧)

ચતો કલાકાર કલા નિહીન,
ન્યા પ્રેરણાના જલ સૌ સુકાય,
ને પ્રેરણાશોધન એક દિન,
તણ સ્વપત્ની ઘર જકાર નાય

(૨)

રવા તટથી બહુવાર જોયો,
કટિ પદે વિધ્ય રઘો વસેલ જો;
હરે થડી ધુમ્મસ ચો ઉભેલ જો,
જોઈ જરી એ તહીં આજ મોઢો.

(૩)

કૈલાસ સંધ્યા જલ સંગમોના,
યાત્રા કરી તીરથ ધામ ફેરી;
પ્રાચીન જોયા અવશેષ કોના,
જામિં જડી ના કદિ એક ફેરી.

(૪)

“કલા તણી દેવી ન તુડી કોઈ કિ,
ન ઉરતન્ત્રી અજણાટયે થયો;
ન પ્રેરણામૂર્તિ મળો હેણ કદિ”,
વદી નિરાયે ઘર તહં એ ગયો

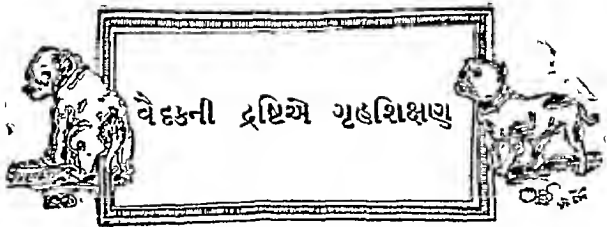
(૫)

છે ગૃહકાર્યો કરતા મલીન,
જોઈ સ્વપત્ની ઉરધોષ છૂટયા;
ખંચાતી પત્ની પદ પાસ લીન,
જેસી વઘો ચળક અનેક તૃટયા-

(૬)

“હતી સીતા જે ગૃહલક્ષ્મી રામને,
અરુન્ધતી જેવી વસિષ્ઠને હતી;
હું પ્રેરણા મૂર્તિ જુલો જઈ તને,
હું ઝીંઝવાને જલ આપડયો, સતી ! ”

નરવર મગનલાલ પટેલ

લેખક: ડૉ. અમૃતલાલ હ. ખટેલ, ડી. પી. એચ.,
ગ્રેડીસ ઓફીસર ઓફ હેલ્થ, સુરત મ્યુનિસિપાલિટી.

(લેખાંક : ૪ થો)

રાંધણ કરવાને અંગે રસાયણ શાસ્ત્રી, પદાર્થવિજ્ઞાન, શરીરશાસ્ત્ર
અને ઇન્દ્રિયશાસ્ત્રના જ્ઞાનની જરૂરીઆત

અંગ્રેજીમાં રસાયણશાસ્ત્રને Chemistry કહે છે તે પદાર્થવિજ્ઞાનને Physics કહે છે. કેટલાકને સવાલ પૂછવાનું મન થયે કે દાળ, લાત, રોટલી સાક બનાવવાની કળા સાથે વિજ્ઞાનને શું મંબધ છે અને આવા અધરા અને નિરસ વિષયોને રાંધણકળાના વિષય સાથે શા માટે જોડી દેવામાં આવે છે. આના જવાબમાં જણાવવાનું કે રાંધણકળાના આખો વિષય વિજ્ઞાન ઉપર જ રસાયણ છે સેકડો વર્ગોથી આપણા દેશની સ્ત્રીઓ અમુક રસોઈ અમુક પ્રકારે બનાવતી આવી છે, પરંતુ અમુક રસોઈ અમુક જ રીતે બનાવવાનું શું કારણ છે અને તેની શી અગત્ય છે તેની તેમને ખતર નથી. ખોરાકની અંદર રહેલા તત્ત્વો ઉપર પલાળવાથી, બાફવાથી, શેકવાથી, તળવાથી અને વરાળ દ્વારા રાંધવાથી શું શું ફેરફાર થાય છે, ખોરાકની ઉપયોગિતામાં શું વધારો કે ઘટાડો થાય છે અને તેની અંદર રહેલા પુષ્ટિકારક તત્ત્વો જનવાધ રહે છે કે કેમ તે બાબતનું સંપૂર્ણ

જ્ઞાન દરેક ખાજાને આપવાની ધણી જરૂરીયાત છે પાપક અને સાકમાં ખારો નાખવાથી શું ફાયદા અને નુકસાન છે તેની આપણી બાળાઓને ખતર નથી. ટોકળા માટે લરડેલા બનાજમાં તથા જલેબી અને માલપુડાના લોટમાં છાશ અથવા અન્ય પ્રવાહીઓ મેળવવાથી આવો કેવી રીતે આવશે હશે તેની આપણી બાળાઓને ખતર હોતી નથી. તરતના બાફેલા વાલ કઢવા સાથે અને તેજ વાલને જો બે દીવસ પાણીમાં પલાળી રાખ્યા હોય અને તેમને રાંધ્યા પુટવા દીધા હોય તો તે બાફ્યા પછી મીઠા સાથે છે તેનું શું કારણ હશે તેની આપણી અનુભવી મુદિબીઓને પણ ખતર નથી

આ વિષય એટલો મોટો અને અગત્યનો છે કે તેના એક એક વિભાગ ઉપર એક એક મોટું પ્રકરણ લખી સકાય પરંતુ આ ને આ વિષયની આઠી રેખા જ આપવાના અને તેટલા માટે આ વિષયની કેટલીક ઉપયોગી બાબત સમજી જ વિવેચન કરવામાં ..

ખોરાકના વિષય ઉપર અગ્રીય બાધામાં તો કેટલાયે પુસ્તકો લખાયા છે આપણી ભાષામાં જુદી જુદી રસોઇ અને વાનીઓ કેવી રીતે બનાવવી તેના એક બે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયા છે પરંતુ વૈદક અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ કયો ખોરાક સારો અને કયો ખરાબ છે તે બાબતનું કોઈ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થયું નથી, દરેક મનુષ્યની તદુરસ્તીનો તથા તેની શારીરિક હિન્નતિનો આધાર તેના ખોરાક પર હોય છે, બાળકના જન્મથી તે મોટી ઉંમરનું યાવત્યાં સુધી તેને કેવા અને કયું ભતના ખોરાકની જરૂર છે તે દરેક માતાએ જાણવું જરૂરી છે. આપણી માતાઓના આ અભ્યાસને લીધે આ દેશમાં લાંબો બાળકો રીક્ટસ નામના રોગથી પીડાય છે અને આ રોગ બાળકોના બીજા અનેક ભયંકર અને ઇલવેશન રોગોનું કારણ બને છે તે બાબતની ગંભીરતાની આપણી માતાઓને બાગ્યેજ ખબર હોય છે.

વળી દરેક કીમની ખોરાક જ વધારે પુષ્ટિકારક અને શુદ્ધકર્તા હોય છે તેવી માન્યતા ઓછોની હોય છે તે ખરું નથી મધ્યમ તથા મરીમ વર્ગના કુટુંબોમાં દરેક જણને દૂધ, ઘી પૂરતા પ્રમાણમાં મળી શકતાં નથી, ખાવા સંયોગોમાં ઓછી કીમતનો પણ પુષ્ટિકારક ખોરાક કેવી રીતે પસંદ કરવો તે જાણવું દરેક ગૃહિણી માટે આવશ્યક છે. આપણા ખોરાકમાં વજરાની ઓછેમાં નીચેના ચાર શુદ્ધોની આવશ્યકતા છે -

૧ સ્ટારીને હૃદયતા આપનારા તત્વો જેમાં ઘી, સ્ટાર્ચ (Starch) અને સારા મુખ્યત્વે છે.

૨ સ્ટારીને વધારનારા તથા સ્ટારીને કામને લીધે જે મસાલો પહોંચે છે તેને નામુદ કરનારા તત્વો જેમાં પ્રોટીન (Protein) મુખ્યત્વે છે.

૩ સ્ટારીના ખનીજ તત્વોને યોગ્ય પ્રમાણમાં ટકાવી રાખનારા તત્વો જેમાં ફુલ શાક અને મસાલા છે.

૪ સ્ટારીમાં વીટામીન નામના તત્વોને જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં આપનારા પદાર્થો જેમાં તાજાં શાક, ફળ વગેરે છે.

માંસાદારી પ્રાપ્તો ખોરાક એવી રીતે યોગ્યપેસો છે કે તેમને તેમના ચાલુ સંસ્તા ખોરાકમાં પણ ઉપરના બધા તત્વો આપો-આપ મળી રહે છે પરંતુ વનસ્પતિજન્ય ખોરાક ખાનારી પ્રજામાં જો ખોરાકની અંદર યોગ્ય પ્રમાણમાં ઉપરના બધા તત્વો આપનારી દરેક યીજ ન હોય તો તદુરસ્તી બગડે છે આટલા માટે ખોરાકની પસંદગી કરવામાં આ બાબતનું ઓછોને ખાસ યાત્ર આપવાની જરૂરત છે.

આપણા ગૃહોમાં સાધારણ રીતે દરરોજ અમુક જ પ્રકારનો ખોરાક તૈયાર થાય છે, જેમાં ઘઉંની દાળ, બાત, રોટલી અને શાક છે કેટલીક ઓછો લગભગ દરરોજ બાજુ વસ્ત્રો રાંધે છે અને રોજની વસ્ત્ર તરીકે તેમાં કોઇ કોઇ વખત બજાયા, પાતરા, કે મીઠી વસ્ત્રનો વધારો કરે છે. આવી ભતનો ખોરાક આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ આદર્શ નથી તે આપણે દલે પછી જોઈશું, નાનપણમાં ખાસકરને મોટા પ્રમાણમાં બાત અને ઘી આપવાથી બાળકનું પેટ વધી જાય છે અને તેના સ્ટારીમાં પ્રોટીનને મદદે ચરબીનું તત્વ જડું વધી જાય છે આવા બાળકો સેંકેમોની સંખ્યામાં આપણા દેશમાં નજરે પડે છે. ખોરાકની અંદર વિવિધતા આવે તો ખોરાક માટે અગતી હિતમ ન થાય એટલું જ નહિ પરંતુ અમુક ખોરાકમાં અમુક જરૂરી તત્વ ન હોય તો તે ખોરાક બદલાયો તે મળી રહે છે. આ મામીન કરવા માટે એક બે દાખલા આપણે જમ થઈ પડશે.

કઠોળની બધી જાતના કરતાં વટાણામાં પ્રોટીન તત્વ ઘણાજ વધારે પ્રમાણમાં હોય છે. અડદની દાળમાં પણ આ તત્વ વધારે પ્રમાણમાં હોય છે. આ બંને કઠોળ પ્રોટીનના તત્વમાં લગભગ માસના ઓરાકની બરાબરી કરી શકે છે. પરંતુ તેમાં માત્ર આમી એટલી જ છે કે આ બંને કઠોળ પચવામાં ભારે છે અને જલદી રક્ષાઈ શકતા નથી બે આ બંને કઠોળને ખુબ સારી રીતે રાંધવામાં આવે અને તેમની એક રસ દાળ બનાવવામાં આવે તો બહુજ ફાયદાકારક છે. મધ્યમ અને ગરીબ વર્ગના કુટુંબમાં આ બે કઠોળની દાળ અઠવાડીયામાં એક બે વખત જરૂર બનવી જોઈએ અને તે ખાવાથી કુટુંબના માણસોનું આરોગ્ય વધે છે. આ કારણને લીધે પંજાબમાં અળદની દાળને માસ-દાળ કહેવામાં આવે છે.

તેવીજ રીતે પાકા ટામેટાની અંદર વીટા-મીનના તત્વો ઘણા મોટા પ્રમાણમાં હોય છે અને તેટલા માટે ટામેટાની કચુમર કે ચટણી ખાવામાં ફાયદો છે. વીટામીન નામના તત્વો લગભગ દરેક ફળ અને શાકમાં હોય છે. આમાંના અમુક પ્રકારના તત્વો શાકને તળવાથી નાશ પામે છે. બાકીના શાકમાંથી પણ આ તત્વોનું પ્રમાણ થોડું જોડું થઈ જાય છે. આટલા માટે કાચા મુગા, કાકડી પપૈયા વગેરેની કચુમર ખાવાથી વીટામીનનું તત્વ શરીરને પુરતા પ્રમાણમાં મળી શકે છે. વીટામીનના તત્વો સચારા અને ખારો નાંખેલા શાકમાંથી સદતર નાશ પામે છે ન્યારે ખટાચ નાંખેલા શાકમાં તે જળવાઈ રહે છે આ ઉપરથી જોઈ શકાયો કે દરેક શાકમાં સચારો કે ખારો નાંખવો તે જરા પણ ઇચ્છવા યોગ્ય નથી. જલદી ચડતા ન હોય તેવા શાકને જલદી ચડાવવા માટે ઓઝો ખારાનો છુટથી ઉપયોગ કરે છે તે સર્વ કોષ

નજી છે. આ પ્રથા કેટલી નુકસાનકારક છે તે આ ઉપરથી સમજશે

રીકેટસના રોગ માટે ડાહટરો મુસબીનો રમ બાળકને વધારે પ્રમાણમાં પાવાનું કહે છે. ગરીબ અને મધ્યમ વર્ગના માણસોને આ ખર્ચ પોસાય નહિ તે દેખીતી વાત છે. આને બદલે પાકા ટામેટાનો રસ અને ચોખ્ખુ મધ તેટલું જ કામ આપે છે તેની આપણી બહેનોને ભાગ્યે જ ખબર હશે.

બાળકને અપાત્ર દૂધ બે મુલા પર ઉગાળવામાં આવે તો તેમાંથી વીટામીનનું તત્વ મોટા પ્રમાણમાં નાશ પામે છે. એટલું જ નહિ પરંતુ દૂધની અંદર રહેલા પ્રોટીન તત્વમાં પણ એટલો બધો ફેરફાર થાય છે કે તે જલદી પચી શકતું નથી. આટલા માટે બાળકને અપવાનું દૂધ પાણીની અંદર વાસણ મૂકી ગરમ કરવું જોઈએ અને તેની અંદર મલાઈની પોપડી બાંધવા દેવી ન જોઈએ. વળી આવા દૂધને ગરમ કરી એકદમ ઠંડું કરી રાખવાથી તે દૂધ લાંબો વખત બગડ્યા વગર રહી શકે છે. ઉતાવાળા દીવ-સોમાં સખત મરમીને લીધે દૂધ જલદી બગડી જાય છે. અચાન ભાતાંજો એમ સમજે છે કે ન્યો સુધી દૂધમાં ખાટી વાસ ન આવે ત્યાં સુધી મારું જ ગણાય આમાન્યતા બૂલબૂલ છે.

ખોરાક કેવી રીતે રાંધવો તે જેમ એક કળા છે તેમ રાંધેલા ખોરાકને બનાવવા વગર માથવી શી રીતે રાખવો. તે પણ એક કળા છે આ વિષય જાણવા માટે જાંતુચાંચના અમુક સિદ્ધાંતો કન્યાઓને શીખવવાની જરૂર હોય છે અહીંયા આ વિષય ઉપર વધારે લખવાનો અવકાશ નથી પરંતુ જાંતુચાંચના પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો ગૃહ શિક્ષણમાં કેટલા ઉપયોગી છે તે માટે બે શબ્દો દો લખવાની જરૂર છે.

જે ઘરમાં ઉઠાળેલું પાણી પીવામાં આવે છે તે ઘરમાં કાસેરા, કે ઝાડાનો રોગ આવે જ થાય છે. જે ઘરમાં ચોખી રોમથી પીડાતા માણસના વાસણો જુદા રાખવામાં આવે છે ત્યાં આવા રોગ બીજને લાગુ પડતાં નથી. બાળકને દૂધ પાવાની બાટણી તમે મમે તેટલી સ્વચ્છ કરીને સુકવીને રાખો. તો પણ તેમાં બેચાર દલાક પછી ભાજાના દીવસોમાં તો જરૂર વાસ આવશે. આજ બાટણીને સ્વચ્છ કરીને ઠંડા પાણીમાં સ્વચ્છ વાસણમાં રાખી મુકશો તો તેમાં જરા પણ વાસ નહિ આવે.

દૂધને મરમ કરીને તેની તેજ તપેલીમાં રહેવા દઇ તેને નળની એક બાલદીમાં ઠંડુ પાડીને રાખો તો લાંબો વખત રહી શકશે. આજ દૂધને બીજી મમે તેટલી સાફ કરેલી તપેલીમાં રાખી મુકશો તો પણ તે જલદી ખમડી જશે. આ વાત અખતરા કરવાથી સિદ્ધ થઇ છે. આ બધાનો આખાર જાતુ-આત્મા પ્રાથમિક સિદ્ધિતો પર રહેલો છે.

અનાજને સંકટું બનાવવા માટે દિવસ પાંચે અથવા રાખ જા માટે મેળવવામાં આવે છે તેની આપણી બાળાએને ખબર નથી. તેઓ ફક્ત એટલું જ જાણે છે કે આમ કરવાથી અનાજ બનકે નહિ પરંતુ જો આમ થવાના ખરા કારણો તેમને બતાવવામાં આવે તો તેઓ ચોતાના આવાનનો ઉપયોગ વ-

ધારે સારી રીતે અને વધારે પ્રમાણમાં કરી શકે.

છેવટે એટલું જણાવવું જરૂરી છે કે આપણા દેશમાં મળતો દરેક ભતનો બેચારક વેદક દ્રષ્ટિએ અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ કેટલો ઉપયોગી છે તેનું જ્ઞાન જો આપણી કન્યા-એને આપવામાં આવે તો તેઓ ચોતાના કુટુંબને અનેક રીતે તેનો લાભ આપી શકે.

આપણા દેશમાં એક સમયે ઘરે ઘરે વપરાતું અમૂત મમાન પીણું છાંદ અત્યારે ફક્ત મરીમોનો જ બેચારક યજ્ઞ પડી છે. તેને બદલે ચ્દા, કોશીનો, આપણા દેશમાં ધણુ જ મોટા પ્રમાણમાં ઉપયોગ થાય છે ચા, કોશીમાં થોડા નજીવા કાપડા છે પરંતુ આપણા દેશમાં તેના જે રીધે ઉપયોગ થાય છે તેમાં બહુ જ તુકસાન છે આ બાબતનું જ્ઞાન આપણી બાળાએને આપવું અત્યંત જરૂરી છે.

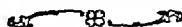
દૂધ કરતાં પણ દહિનો ઉપયોગ આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ બહુ લાભકારક છે અને તેટલા માટે દહિના વિવિધ ગુણ અને તેની જુદી જુદી વાપરવાની રીતો આપણી બાળાએને

ચીખવવી જોઈએ. રાધણકળામાં પદ્યો વિજ્ઞાન અને રસાયણશાસ્ત્ર કેટલો અગત્યનો ભાગ બનેલો છે તેનો આદર્શ ઉપરથી થોડો ખ્યાલ જરૂર આવશે બેચારક તૈયાર કરવાની જુદી જુદી રીતો છે તેમાંની કદ કદ રીતો વેદક અને રસાયણ શાસ્ત્રની દ્રષ્ટિએ શ્રેયશીલ છે તેનું વિવેચન દબે પછીના લેખમાં આવશે.

રાસ

કેવા તારા છે આ રાસ ?
ચાંદલીયા !
કેવા તારા છે આ રાસ ?
શુભ પજવાડિયે નિત નિત ઉઘા,
ફિરે તારા આવાસ ! ચાંદલીયા !
દુલિ જલ્દાય છે રીન રીન તારી,
પુનઃ પુરજ પ્રકાશ ! ચાંદલીયા !
પ્રતિદીન ઘટ આવે યસાદરી રૂપમાં,
જાતે અમારો વિનાશ ! ચાંદલીયા !
દીન બની અને ધનિકના પાસમાં,
જાવામાં માને વિલાસ ! ચાંદલીયા !
વિધવિધ સ્થાનમાં રાજ રાજ ભટકે,
ઘવા યે તારા મવાસ ! ચાંદલીયા !
માનવી રૂપ તારાં વિવિધ વિલોડી,
ધરતાં અંતરમાં આપો ! ચાંદલીયા !

અલી-૬

વીરવદાસ નાણાવદી મામતા એક આગેવાન નાગરીક છે. મ્યુનીસીપાલીટીના મરકાર તરફથી ચુટાયેલા સભ્ય છે. ગામમાં એક બે મંદિરોના તેમજ ફેટલાક સગીરોની મીઠકતોના દુરદી છે. તેમજ વાર તહેવારે બડામાહેમોને ત્યાં તેમનું નજરાણું પહેલું સ્વીકારવામાં આવે છે જેને કોઈ પણ સંસ્થા પોતાના વાર્ષિક મહોત્સવ પ્રમંગે કે નાણાની મદદ માટે ભેગી કરેલી સભામાં શ્રી. નાણાવદીને પ્રમુખસ્થાન આપવા જેટલું ડહાપણ વાપરે તો તે ઉપકાર શેક ધણી દિવસો સુધી ચલશે રાખતા નથી. મતલબ કે પૈસા આપી છુટે છે.

આવી આવી તહેમતી ધીખતી આવ રૂમાં તેમણે પોતાના જીવનનું સાદસ્ય માન્ય છે. ફેટલોક વખત થયાં માત્ર તેઓ એક જ મદદનાકાંક્ષા સેવી રહ્યા હતા. અને તે ધણી કાંતી ધારાસભાના સભ્ય થવાની પરંતુ માત્ર બે જ ચોપડીઓ સુધીના અગ્રેજી યાને તેઓ આ સાદસમાં પડવા જરો મંકેઆતા હતા.

પણ આ અસહકારના જીવાળમા ન્યારે બધા ભણેલા સભ્યોએ ઉદ્દત્ત કરી, ધારાસભાનો બદિષ્કાર કર્યો ત્યારે પોતાની મામુદી મેવા સરકારને તેની નિરાધારી વખતે અર્પવાની પ્રમુખ પ્રજ્ઞા જન્ની છે.

જે કે આમ તો નવા જમાના ભણી તેઓ પૈસાને જોરે ધમકાયા જતા હતા, પરંતુ સ્ત્રી ફેળવણી મળ્યાં તેમના વિચારો ધણાજ બુદ્ધા હતા. તહેમતી એકમ માન્યતા હતી કે યૌરજોએ એક અદાર પણ ન જ ભણેલા

જોઈએ. અને કદાચ જો ભણ્યાં હોય તો અભણ પતિ મળ્યે ભણેલું બધું જ બૂલી જવું જોઈએ. જોજ આપ સમારોજોનો પવિત્ર ધર્મ છે, છતાં પણ તેમનાં નીજવા રના શેઠાણી દેવશેગે અગ્રેજી સાત ચોપડી સુધી ભણેલાં હતાં.

ભણી ગણીતેય છેવટ શેઠના વ્યક્તિત્વમાં જ પોતાની બધીમ મહેમજાને બારી દષ્ટને ફેળા છોકરાઓની માવજત કરવામાં જ જો શેઠાણી મે પોતાના જીવનમાં સામ્યકતા માની હોત તો તે કીક, પણ તેથીય અગળ વધીને આ અસહકાર પ્રવૃત્તિમાં જોડવા શેઠા દિવસથી બહુ તતપરતા બતાવી રહ્યાં હતાં અને તેમની આ અયોગ્ય હક શેઠને ધણી બારે પડતી હતી.

પોતાના શુદ્ધ વિદ્યાપતી કપડાં વિરુદ્ધ શેઠાણીની જાડી આદી તેઓ મોટા મનથી નિભાવી રહ્યા હતા અને પોતાની બધી નામરજી છતાં વિનુને પ્રકાત ફેરીમાં જતો તહેમતાં અટકાવતાં. તે અપરાધને પણ તેઓ ક્ષમ્ય ગણતા હતા પરંતુ શેઠાણીએ બે દિવસથી કેમિમ હાઉસમાં ધાર્યકતાં તરોફે જોડાવાની જખ્ખર હક સીધી હતી અને શ્રી નાણાવદી તહેમતે રમ અપીને પોતાની આચરના કાંકરા કરવા નહોતા માચતા.

(૨)

હમે નહોતું જાણ્યું કે દયારા દરો.

બની વાણીયા સીન્દને લૂંટી જશે...હમે.

પરોડીઆની ઠંડીમાં ગોદડીની ફક હોડી

ન અમે તેવે ટાંચે વીઠ્ઠલદામ શીકરી પોળમાં
જન્માત છોકરાઓ ઉપયુ' રાષ્ટ્રગીત ગાતા
ગાતા પેઠા.

"એ...વિતુ ! સુરેશ ! અત્યા ઉઠો
બધા...વખત થઈ ગયો."

પોળમાં પેઠા તેવાજ નિત્યનિયમ મુજબ
બીજા ગોડીમાંએને તહેમણે હાક મારી. એટલે
લાગલાજ વિનુ, સુરેશ અને બધા બકાઓ
ઝાંઝીકેજ દગાવેલાં પોતાના કપડાં પહેરીને
ફાફડ વ્યારણાં બોલી પ્રભાતદેરીમાં સામેત થયા.

રાષ્ટ્રીય ગાતી ગાતી પ્રભાતદેરી આ પોળ
ઝોડી બોજી પોળમાં પેડી

"રાં...નાં આ છોકરાય જરી નથી
જપતાં" વીઠ્ઠલદાસ શેઠે ગોઠડામતિ ગોઠડા-
માંજ આ પ્રભાતદેરીને સરસ્વતી સભળાવી

"શુ ! શુ બોલ્યા ! આવા સખ્દો
બોલતાં તમને ચરમ નથી આવતી !" કહેનાં
શેઠાણી એકકમ...પધારીમાંથી બેઠાં થઈ
ગયાં. "દેશને માટે કશુંય ન કરી શકો તે
દીસતુ રશું" પણ આટલી પ્રભાતદેરીય તમા-
રાથી સદન નથી થઈ શકતી, ખરે ને ?"

"જો ! તું કહેનારી કહી રહી ! બધાનાં
છોકરાં બહે બધા પરવ આપણે વીતુ તહેમા
દાખલ થાય. અને અમે લેમ સરકારને ગળો
બાંધે તે મને જરીય નથી પોમાણું" શેઠે
સુતાં સુતાંજ પોતે દીધેલી આગના સમયનંદમાં
દલીલ કરી

"સાથી ?"

"શું સાથી, સાથી, કશું છે ? તમારે
બધાંયે ભેગાં, મળા, મારી આખરના કાંકરા
કરવા છે ખરે ને ?" શેઠ પધારીમાંથી ઉઠ-
યા. "તમેારી આવી રીતકાત આજથી
કું બોલકુલ માંખી શકવાનો નથી"

"એટલે તમે અધિકારીઓની ખુલા-

મત કરો, તે ખાતર અમને કરવા મગિ
છો, એમને ! અત્યારે સરકારને પણે લેખવામાં
આખરે કે કે દેશને પણે ?" શેઠાણી પણ
ખીખઈ ગયાં

"હવે સત્તા આગળ યાણુપણુ જરીય તથી
ચાલવાનાં રહમછતે ! બધા લજગી થોડા
ભાગિ છે તે થોડા હાંડા માટે, પછી બધાં
સીધા થઈ જશે. મીઠાં !" શેઠે પોતાનો
સત્તા પ્રત્યેનો સંપૂર્ણ પક્ષપાત વ્યક્ત કરતાં
થાકટ અનુભવ કરી શીખામણ આપી

"તે તમે જો આ લડનામાં ન માનતા
હો તો બહે" પરવ મને તો સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા
છે. એટલે તમારી માન્યતા પ્રમાણે તમે
ચાલો અને મારી માન્યતા પ્રમાણે કું
ચાલીશ "

"કું તને તારી માન્યતા પ્રમાણે
ખીલકુલ ચાલવા દેવાનો નથી સમજતે ?
આમમાં મારી કેટલી...એ આખરે થાય તેનું
તને કાંઈ બાન છે ?"

"દેશના પક્ષમાં ન બાળનારે કેટલાયની
આખરનાં અત્યારે લીલામ થઈ રહ્યાં છે.
અને તમે સરકારે પક્ષમાં ઉભા રહી તમારો
આખરે સાચવવા મગિ છે તે ક્યાં સુધી
સચવારો ?"

"આ આખરમાં કું કાંઈ તારી સલાહ
લેવા માનતો નથી,"

"તો તમે પણ મને આ ચળવળમાં
બામ દેતાં અટકાવી શકતા નથી." શેઠાણી
બીજાં ઝોરમાં તરફ જતાં જતાં બોલ્યા.
"કું આજથીજ કેશિલ હાલિસમાં માફ નામ
આપનાર છું"

"શો રોહ છે ? તમણે બામ બોલ્યે કું
ડરી જાહલ ?" મઠ રવાં અને "એ તો
અમથી"ના ચક્રો મળને સંતવન આવતા
ઉઠ્યા શેઠાણી આટલું બધું સાદપ એડરી
એવી તેમને મુલતરખાતી નહોતી.

(૪)

પણ રોહની માન્યતા જૂલશરી હતી.

મહાત્માજીના મહાભિનિષ્ક્રમણ પછી તમને રોહાણીને અહિંસા લાખા કરવું હતું કે “ ભારતના આ સુક્રિયમાગમાં હું ગો ફાળો આપુ ? ” પરંતુ તેમના સંજોગો ધણા પ્રતિકુળ હતા. તે વખતે પોતાની પરિસ્થિતિનો ખ્યાલ કરી તેમણે સારી જેવી રકમ મહાત્માજીના ચરણે ધરી હતી.

અને તે પછી તો સરકારનાં શેમચિ ખઠા કરી દે તેવા ભાવણોએ વિદેશા દેશસેવકોને વચ કરવા હુમલા પર લાદવામાં આવતા ઓડિનાન્સો પર ઓડિનાન્સોએ, પોકેટીય કરવા જતો સેવકો અને મોંદરાએ પર પડતી લાકીઓનો અવિશમ ઝડીઓએ તારા રોહાણીને આત્મા કક્ષણો ઉઠ્યો. ન્યાં આખા દેશની આખર જવા ભેડી છે ત્યાં પોતાના પતિની આગરને ક્યાં ભારતી ? ન્યાં દુકારો વીરાંગનાઓ જેલ સેવી રહી છે ત્યાં પોતે અવશચારામ ભોગવી શા માટે નિષ્કુરતા દાખવતી ?

આ બનાવ જન્યા પછી તેમણે રોહની આગરના કોકરા ચવાની ગોડછાને ન મનુકારી. કેમકે દાઉદસમાં ન્યારે જરૂર પડે ત્યારે પોતાની મેવા સ્વીકારવા નામ આપી આવ્યાં.

x x x

તેને બીજે જ દિવસે એટલેતા. છઠ્ઠી ફેબ્રુઆરીને દિવસે આખા ગામમાં હોહોધાર મચી રહ્યો હતો. પડિત મોતીલાલજીના દુખદ અવસાને મહુકોઈની અંબોમાંથી અણુ પ્રવાહ પડી રહ્યો હતો. મામમાં દડતાળ પડી હતી અને આજનો યુ કાર્યક્રમ છે તે મનુષ્યના અતર માણસોના ટોળેટોળાં કેમકે દાઉદસ બધા જઈ રહ્યાં હતાં.

કેમકે દાઉદસ પર લટકાવેલ મોટા મોડમાં લખ્યું હતું કે:—

“ પડિત મોતીલાલજીના અવસાન નિમિત્તે સ્વામિના ચાર વાગે કેમકે દાઉદસમાંથી કમીટીના સેક્રેટરી વાપીન નેશીની સરકારી હેઠળ સરખમ નીકળશે અને તે સરખમ કરવું કરવું ગાંધીચોક્કાં જશ્યે ત્યાં સભા બરાબર અને દિલસોજીનો ઠરાવ-પસાર કરવામાં આવશે. આ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવા સહુ સંબંધીને વિનંતિ છે. ”

વાંચી વાંચીને સહુ પાછા જતાં હતાં. કેટલાક સ્વયંસેવકો...લોખી વહેપારીઓને દડતાળ પાડવા સહમતની રચા હતા...તથા કેટલાક સ્વયંસેવકો સુડીયો લખને નિશ્ચાળમાં જતા વિધાર્થીઓને નહીં જવા સહમતની રચા હતા અને જુવુંજ હોય તો સુડીઓ પહેરવાનો આગ્રહ કરતા હતા. આથી ધણા ખરા ચરમાઈને તો ચોક્કા મતમાં ગાળો દેતા દેતા, ઘર તરફ પાછા જતા હતા. અને પંચુજ માસતરે નિરાચવ અને તેમને ભોષ રહેતા હતા.

બયોરે બે દે અડી વાગ્યાને સુમારે પોલીસ ઓફીસમાંથી સરખમ નહીં કઢાડવા તેમજ સભા નહીં ભરવા માટે કેમકે કમિટીના પ્રમુખ; સેક્રેટરી તેમજ અન્ય કાર્યકર્તાઓ પર મનાઈ ફરિયાદો બાળવવામાં આવ્યા હતા તેમજ ગામ લોકોને પણ આજના કોષ પણ કાર્યમાં ભાગ નહિ લેવા સખત કુકમ કાઢવામાં આવ્યો હતો. પરંતુ કાર્યકર્તાઓ એમ મનાઈ ફરિયાદો ઓળી જ કરકાર રાખે છે. બરાબર નિયત સમયે કેમકે દાઉદસમાંથી “ પડિત મોતીલાલજી કી જય ” ના પોષરો કરવું સખુજ શાયે સરખમ નીકળું જેમાં ઓ પ્રેરણાએ હાજરી આપી હતી.

(૪)

હાં પૂરે છે દિન્દને કારાગરોઃ
કસતાં એ કેદખાનાં અંદરેજ
માર જેવા જગતને કહેતા મવા,
માર સાથે જલદારી ચક્રોજ

છપરાકન રાષ્ટ્રપીઠ માત્ર માત્ર મરધમ
ખખરમાંથી પમાર થઇ રહ્યું દગ્ત માણમેની
સખ્યા પીમે પીમે વધતી જતી દની

ના દમે નિર્દોષ ને આ જાણિયો !
રાખ્યું સુખનાં સ્વપ્ન સધળાં ચક્રોજ
ક્યાં સુધી સાગ્રાખ્ય સતા ચક્રોજ
ક્યાં સુધી એની મહત્તા ચક્રોજ

" ક્યાં સુધી એની મહત્તા ચક્રોજ "

આ લોટી પૂરી થાવ જોડસામાજ પાંચસાત
સિપાહીઓ સાથે પોસિસ સુપ્રિન્ડેન્ડ સાહેબ
મેટરમાં મેસી આવી પહોંચ્યા

" મી. જોશી ! " તેઓ પરસેવો લુછી
પોતાનાં ચરમાં ફીક કરતાં મોતમલ

" આ વોરંટની રૂએ ચલાઇ કુકમનું
અપમાન કરવા બદલ અમારી સાથે પોલીસ
રેસન પર આવતું પડ્યું "

" મળીજી ખુશીથી " જોશીએ જવાબ
આપ્યો અને તેઓ પોસિસ અધિકારી સાથે
મેટર તરફ વળ્યા.

દુરતજ એક મુઠક આપના પોસામાં
સજ્જ થયેલ જાનુ મોખરે આપ્યા " મી.મની
તારાજહેન નાજુલગીની જવ " ના જાણલેથી
કોશિમની નરાં મંત્રોને મેલિનીએ વધારી લીધાં
અને સરખસ આગળ ચાલ્યું

મીઠાણ વખતમાં સરખસ મીઠી મોઢમાં
આવી પહોંચ્યું

રુપુપતી રાખત રાખ રાખ ની પુન ચાલી
રહી હતી રાખમેરો સત્તાજનોને કાનિપૂર્ક
નીચે નેસાડી રચા દના. કસંકાઓ મમ માં
પમાર કરાવેલાં હસત તેવાર કરી રચા દના.

તેવામાં જ ફરીથી પોસિસ સુપ્રિન્ડેન્ડ સાહેબ
પોસિસની મેટરી કુકમી સાથે સમારથાને
આવી પહોંચ્યા. સમાજનોએ " ફરીથી
કુકમી " ના ચપ્પોથી તેમને આવકાર
આપ્યો. પરંતુ પોસિસો આ ચળવળ ફરિયાદ
એવા દેવાઇ મવા છે કે પોતાના માતાપમાનને
દિસાજ ઠાકરીયા કરીને નહીં પરંતુ સરખસ
વીખેરવામાં જ વાળા કે છે.

" મી.મી.મ નાજુલગી ! " સુપ્રિન્ડેન્ડ
કાપ્ડકતાઓની સમીપમાં જઇને બોલ્યો.

" કેમ સાહેબ ! " કહેતા દુરત તારા
શીકાળી ત્વમની પાસે આવ્યા.

" મી. જોશી પછી આ સરખસની સર-
દારી તમે લીધો હતી ? "

" હાજી "

" તો ત્વમને પણ ડિસપ્લેટ કરવામાં
આવે છે. "

" તેવાર છુ ચાલેલ " જરીવ અમગવા
વતર કે દિસખીર થયા સિવાય નિર્મમ કમલાં
કારતા તેઓ સુપ્રિન્ડેન્ડની સાથે મોટાર
તરફ ચાલ્યાં

જતાં જતા પોસિસ જમાદારને આ
સરખસ વેન કેન પ્રકારેલુ રિખેરી નાખવાનું
કહેવા પોસિસ સુપ્રિન્ડેન્ડ સાહેબ ચુકવા
નહિ અને તેમની મોટાર અડખ થઇ મેટર
તરતજ એક ખુજેથી મોર પાડતા મોરડીને
કુટે ને મુજબ લાગી પ્રલોહ કરૂ થયા. કે-
લાક કરકેમોએ આજવા મહિયું મેટરે લાજ-
નારાઓની પાછળ રોડી રોડીને પોલીસોએ
તેમને રટકાનાં અને જેઓ મહમનાથી
મેસી રચા દના. તેમને કાનિધો સમારથાન
છોડી દેતા જમાદારે જનુલખુ પંરતુ તેઓ
મમાનું કાપું પૂર્ણ થયા સિવાય એક કમનુ
પણ કારવા તેવાર નહોતા તેઓ જક
કરવાજ રચા અને દિસમેજીને દયા
અજીર રોને પમાર, કથી સદુ મમાજનો
" પાંદિત મે.નીકાજી હી જવ " " મહા-

તમા માધીજી કી જય " ના ગગન ભેટી પોકારો કરતા વિખરાય.

પથ વિઠ્ઠલદાસ નાણાવટીના આત્માને આજે પૂછવું નેહવું હતું જ્યાં સાહેબોની મોટી મોટી ઓળખાણો પર તેમની અધિકારી મંડળમાં તેમજ ગમગામ પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થાન તરીકેની કિર્તિ પર અને તેથીયુ વધારે દીમતી ધારાસમાના મેન્મર ચવાની તેમની ઉમેદ પર તારા શેઠાણીએ પાણી ફેરવ્યું હતું. એટલી અધી ઉન્દાળાની સખત ગરમી નહોતી છતાંય તેમના કપાળ પર પુષ્કળ પરસેવો વળતો હતો અને તેને છુટતાં તેઓ આરામ ખૂર સીમાં સૂતાં સૂતાં વિચારોની પરખમાં ગમગીન બની ગયા હતા તેઓ કાંઈ એવો રસ્તો શોધવા મથતા હતા કે શેઠાણી સહી સલામત છુટીને ઘેર આવે. અને આજરોજે જરી પણ ખસલ ન પહોંચે. ધણા ધણા વિચારોને અંતે તેઓ પોતાની ગડમથલને તોડ શકી શક્યા નહીં.

એમને એમ ગમગીની ભર્યાં તેઓ ઉઠ્યા. લુગડાં પહેર્યાં અને માડીમાં બેસી પોલીસ કચેરી તરફ ઉપડ્યા.

ફોજદાર સાહેબ એક ખુરશી પર બેઠા હતા રાતના ફોન દરનારા પોલીસોની એડીયત સાંભળી રહ્યા હતા કેટલાક નામરો કાલે કેવી ભાડી ચલાવી હતી તેવું મહિમાહિ ખ્યાન કરતા હતા. ફટ્ટેએને કેવા ભગાડયા હતા તે વાત ફરીફરોને વણુવી તેઓ વિનોદ કરતા હતા.

ત્યાં વિઠ્ઠલદાસની માડી આવી પહોંચી. વિઠ્ઠલદાસ સાથે ફોજદાર નિત્યકાથે પૂછ્યું થયે એન્મરમાં ગયા.

"કેમ શેઠ! આપને કંઈ અત્યારમાં તમ્હી લેવી પડી?" કારણ જાણ્યા છતાં પોતાની રોજની ટેવ મુજબ ઝીણી અંગિયા કરી ફોજદારે વાતની શરૂઆત કરી.

"સાહેબ! આપને ક્યા ખતર નયો

કામે પેલાં તોફાનીઓ બેગાં ચઢારાં "ધર-માંથો" પકડાયાં છે."

"તુ કહેા કો શેઠ?"

"હા, અને તેમને મારે મળવું છે"

શેઠ મુદાની વાત પર આવ્યા.

"પણ ને મારી સત્તાની બહારની વાત છે. તે માટે આપને મોટા સાહેબને મળવું પડશે. પોતાને ન્દાના સાહેબને કલ્લ સીદ કરતાં પોતાની પાસે કાચી જેલની કુચીયો હોવા છતાં હું ઠેકેયુ. ખરી વખતે પોલીસોની બાઈજધી ધણી લપયોગી થઈ પડે છે, એમ માનનારાઓને રોજની ચઢારાં ડોબરાં પીવારા અણી વખતે "ચલભે સા...લે" ખીસકુલ શરમ રાખ્યા વગર કહી શકે છે. અને આ વધારીથી તેઓ અભિમાન લે છે."

"એક પાંચ જ મિનિટ વાત કરવી છે સાહેબ! કંઈ આપને લપધાર, ભૂતી જાઉં તેમ નથી" શેઠે મધલજી લગાડી. તેમાંથી કાંઈ બચ્યું છે કે ફોજદાર સાહેબ બચે? કેટલીક ખાતગી વાતો થયા બાદ ફોજદાર સાહેબ શેઠને લાંબને કાચી જેલમાં ગયા. એક રૂમમાં શેઠાણી ભગવદ્ગીના વાંચી રહ્યા હતા. શેઠને તે રૂમ બતાવી ફોજદાર બહાર ગયા.

"કેમ મજામાં છો ને?" શેઠે અંદર પેસતાજ મંગળાચરણ કયું. શેઠાણીએ શેઠને જોયાં તેઓ અહીં ન આવ્યા હોત તોજ ઠીક હતું, તેવો ભાવ ત્હેમના મોઢાપર સ્પષ્ટ તરી રહ્યો હતો.

"તમારે અહીં નહોતું આવવું નેહવું; અહીં આવવામાં તમારો પ્રતિષ્ઠા અને આજ-ને ધક્કો લાગશે" કડવાસબંધાં ચંદોમાં શેઠાણીએ તે ભાવ વ્યક્ત કર્યો.

"અને તમે અહીં આવીને મારી આજર માચવી દશે ખરે ને?"

"તમારી વચ્ચે અને ક્ષણિક આકાશાઓ અને આજર કરતાં મને દેશની આજરની

વધારે ઠિંમત છે, સ્ક્રમળપાને । અને તમારી
આબરૂની સલામતીને ખાતર હું તમને
વિનિતિ કરું છું કે તમે મારે માટે કોઈપણ
પ્રયત્ન ન કરશો, દેશની આઝાદીની આબરૂ
લાતમા દરેક સો પુરો પોતાનો કાળો આપ-
વાનો છે, તે ફરજમંથી તમે વિમુખ
થયા અને એવું
પ્રાયશ્ચિત મારેજ
કરું રહ્યું. "

" પણ આનો
શું નીતો મળ-
શે તેની ખબર
છે કે ? બાર
મહીનાની સગ
યશી, અને જેમ
માં કાંઈ લાકવા
નથી મળતા. "

" હું લાકવા
ખાવા માટે જે-
લમાં આવો નથી
હું તો ખાપણાદે
શની સ્વતંત્રતાને
માટે આવી છું. "

" પણ તારા
મિત્રાવ વિદુ
સેરશે તેનીમ
દયા આવે છે કે
નહી ? " શેરે
પાસા પર પાસા
નિષ્ફળ જતા છે-
વડનો પ્રયત્ન કર્યો.

" તમે નહીં સાચી કોય તો તેની મા-
મીને ત્યાં રહેશે અને એટલી જાણીદાર નહીં."
એટલામાં " શેરે વખત થઈ ગયો "
કહેના ફેરફાર સાદેજ જાદર આવ્યા એટલે
પોતાના પ્રયત્નોમાં દગાઈ મચેલા શેરે તેમની
સામે જવાર આવ્યા

(૬)

આ સહત દમિંઆત થય્યા સ્વભાવે
એવા વિચિત્ર માણસ પડ્યા છે કે જેમણે
વજન કરવું પણ અસમ્મય છે મુખપદે
કરીને ફેરલાક માસ્તરી, અને તલાટીઓ
તેમજ માન ચાંદ બુખ્યા ઠીકીનાઓએ પ્રજા
કરતાં પણ "સ
રકાર મા ખાપ"
તરફ પોતાની વ-

શાહરી વધારે જ-
તાલી છે અને
જુની થઈ મચેલી
જેઝકોર કાળી
ટોપી જેની ઝેર
ધુપેલ કે તેલના
મધા અને ધૂ-
ળથી ભેરંબી થઈ
મચેલા હોવા છ-
તાંય નવી લક
ચકરને અભાવે
નજારી રક્ષા
દતા દોડ ખાના-
ની ખાદીની ટોપી
તે અને કશાય
નોકરીમાંથી પા-
ળીયુ મળે તો
પણ પેટનું પુર
કરવાની દયા જ-
તાવે કે ન જતાવે,
ખામોટી ચીંતાને
લક્ષને તેઓ ધણી

જય ભારતભૂમિ

જનની ભારતભૂમિ એકાંત હું કે લોહ
ભૂમંડલે હું અધિશાહી એ—જનની
દિવ્ય મુદર સૌખ્યદાથી હું કે લોહ,
શુભિ રસાલ ને વિશાલ એ—જનની.
શિરે હિમાદ્રિ વિશાળતા કે લોહ,
મનહર મુદુદ મુદાપ એ—જનની
જળા સિન્ધુ સરિતા વહે કે લોહ,
કંઠે કોઠિલક ઠેરી માલ એ—જનની.
રેવમ રિરમધિર બન્ધ શીલતાં કે લોહ,
લોહ ચિરેશી મુજા બાલ એ—જનની.
વેલવનો પુન માલભૂમિ હું કે લોહ,
લલિત લતાકુંજ વળી રમ્ય એ—જનની.
ફેલે અખંડ દુન એકતા કે લોહ,
કાંતિ દિગુણિત યાવ એ—જનની.
માલભૂમિ હું અજબ મૂર્તિ હું કે લોહ,
અખિલ વિશ્વેરી હું અજબપાલ એ—જનની
પરજે છે પુઠરીક લલચી કે લોહ,
પાપ માલભૂમિનો નયાર એ—
જનની ભારતભૂમિ એકાંત હું કે લોહ.

પુઠરીક

ખાતવે છે: સુધી સરકારને વશદાર તિરકયા છે
એવી જ વશદારી આપણા વિરુદ્ધાસ શેઠની
દની. આવી પૂણ વશદારીમાં કાંઈ પણ
શાણ પાણ પાણ હોવા તો તે શેઠાણીને લીધે
જ પાણ હવ. આ શરણથી તેઓ પજા
અસારથી મળા દગા.

જેલમાં તેમને મળી આવ્યા પછી ઘેર આવી તેમણે 'પ્રુપ્પ વિચાર કર્યો. શેઠાણીનો ત્યાગ કરવો તે દહે આ ઉમ્મરે બની શકે તેમ ન હોતું અને વળી બીજી બાબત સર કારી અમલદારીની કડવી અપ્પ પછુ તેમનાથી જીરવી શકાય તેમ ન હોતું. આમથી, એવી કષ્ટ મુકિત કામે લગાડવી કે ગાય ખરે નહિ અને રત્નની પ્રાપ્તિ થાય

તેઓ આ માટે સાંજે એજસ્ટ્રેટ સાહેબને મળવા ગયા જેઓની પાસે શેઠાણીનો મુકદ્દમા ચાલનાર હતો. તેમની પસંધી તેમને સારી રસ્તો જડ્યો. અને તે એકે શેઠાણીને જેલની સજા ન કરતાં કોઠની ઉરફે-રણીથી અથુ રદમજર્માં તેમણે આ સાદસ ખેડ્યું છે માટે એકસો જ દંડ કરવો અને તે રકમ કોષ ત્રાહીત ગાર્દતે કોર્ટમાં જરાવી દેવાવવી.

આ રસ્તો તેમને ઠીક લાગ્યો. એજસ્ટ્રેટ સાહેબનો ધણો ધણો ઉપકાર માની તેઓ આનંદી હૃદયે પોતાને ઘેર ગયા.

બીજેજ દિવસે તારા શેઠાણીનો ફેસ ચાલ્યો. તેમણે પોતાના સ્ટેટમેન્ટમાં ચોક્કસ લખાવ્યું કે "મેં મારી રાજી પ્રુશીયા કોઠની પછુ શીખવણી વગર સરખસની સર-દારી લીધી હતી" છતાં પછુ ન્યાયી કોર્ટે તેમના આ જુઠાણા પર વિશ્વાસ ન મુકતાં તેમનાં પાસેસો રૂપીઆ દડ કર્યો જે દડ સાંજનાજ જરાઈ ગયો અને શેઠાણી છુટા થયાં

(૭)

શેઠાણી જેલમાંથી છુટીને બારોબર સમિતિમાં ગયાં. ત્યાં દહે પછીના કાયદમ બાબે કાયદતાઓ સાથે વિચાર કરીને ઘેર આવ્યા

"પધારો ! તમને કષ્ટ જેલમાં બરોબર કાવટ આવી હોય, એમ લાગતું નથી. " દાદરે ચઢતાજ શેઠે દસતાં દસતાં આવકાર આપ્યો.

"કેમ ?"

"એમકે છ ' કે 'બાર મહિના માળવાને બદલે વેળાસર પાછાં આવતાં રહ્યાં તે નવાઈની વાત ગણાય. " પોતાના પ્રયત્ને જ તેઓ ધર ભેગા થયા હતાં તે વાત કહેવા ખાતર જ શેઠે અંગળાયરથુ કયું હતું

"બધી વાત જવા દો, હું એટલોજ ખુલાસો જાણુવા માગુ છું કે દડના પૈસા તમારા તરફથી ભરાયા છે !

"ત્યારે કાણ તમારા બધી જરવા આવનાર હતી એતો જેના હીલમાં લાગે તેનાજ દિલમાં લાગે રદમજર્માનિ. " જણે પોતાના આ કૃત્યથી શેઠાણી બહુ ખૂલી જઈને પોતાને આભાર માનવા લાગશે એટલા બધા ઉમંગકાથી શેઠ ખોલ્યા.

પરંતુ આ ચાંપો સાંભળતાજ જરી પછુ વિશ્રાન્તિ લીધા સિવાય શેઠાણી એ ચ પત્તો પહેરવા માંડ્યા અને દાદર ઉતરતા ખોલ્યા "હું નહોતી જાણતી કે તમે આટલા બધા હૃદય વગરના દરો, સંભળો ! દહે ન્યાં સુધી આ લડતનો અંત નહોં આવે ત્યાં સુધી આ ધરયાં હુ કદાપી પગ મૂકનાર નથી મારે તો જેલજ રાહ જોઈ રહી છે હુ ફરીથી જેલમાં જઈશ અને જો મારી તમને જરા પછુ દયા હોય તો મહેરવાની કરીને દહે મને છોડવવાનો પ્રયત્ન જ ન કરસો પ્રજુ તમને સન્મતિ આપો. " કહેતાં આંસુ લયો શેઠાણીએ શેઠને આશ્ચર્યના સામરમાં હુખાડીને તેમની આબરુના કોકરા કરવા સમિતિનો રસ્તો લીધો. સંપૂર્ણ.

ચારણી સાહિત્યમાં સ્ત્રીનું સ્થાન

સમ્રાટ શ્રી ગઢવી મેરઘા મેધાનંદ

ઝાળક^૧ પશ્ચિમ આધરી નદિ, સળહળ ઉગે નદિ બાણ,
સતિ ધર્મ^૨ છોડે નદિ, ન્યાં લગ પડમાં પ્રાણ,

કદે નારે પતિવૃત્ત, મેં નરજી^૩ કેમ કહ્યું,
મને સતિ માતા તજા બિરદ^૪ જાણે,
પિતાની લાજના લંઘન માટે પડે,
લાલડું બરિયજી મોસાળ લાગે,

લાલ સાચુ તણી જાણ્યો લોપુ નદિ,
જગત ને સસરા તણી લાલ જાણ્યો,
કુળવંતી નાણીની લાલ ન્યાં ઉઘડે,
ત્યાં માથે પતિ મૂક તાણે

ધરણસર^૫ પગ હું લલકો ધરૂં નદિ,
મને, પખા માવતર^૬ની લાલ પુને,
કેડાં નજીની લલન જાણી ન કહ્યું,
સા અલાસો^૭ ચૂરન ન હો ઉગે

લાલ પાડોરોને લાલ લાગે કહ્યું,^૮
નજર બધા સાથે અમીની નાંખુ,
રોચકી વેળાએ છવ આરો રજી,
હુધ કે મોરસને લોભ ન લાખું

૧ સુર ૨ કુલમર્મ, ૧૮ ૩ ધરણીયા ૪ માવતર-પદ્મ ૫ પુરૂષોત્તમ
૬ રીડિયું-ભવપદ્મ.

લેખક. ડૉ. રમણલાલ ક. યાજ્ઞિક પીએચ ડી.

લંડનથી એક દલારસિક મિત્ર (Mr. Clifford Leech) એક અદ્ભૂત જર્મન ફિલ્મ (The Blue Light) વિષે એવું સુંદર વર્ણન કરે છે કે સ્વાભાવિક રીતે તેનો સાર ગુજરાત મમજી મુકવાનું મન થાય છે વસ્તુ યદુ સાદી પણ અર્થગંભીર હોવાથી, કદ કદ પ્રતો તરફલ ઉભા થાય છે. છટલિની ઉત્તરની પર્વતમાળાની ખીણોમાં એક કુદરત-થેલી કન્યા વસે છે એ મિરિ-રાજકન્યા પર્વતની દરેક ફેડી જાણે છે અને સ્વેરવિહાર માટે ધનસિંચિ સુચી પહોંચી જાય છે કુદરતના અનેક અદ્ભૂત દર્યોમાં મહુથી અદ્ભૂત તે પૃથ્વીમાની રાત્રે, સર્વોત્તમ સિખર ઉપર, અત્યંત મનદર અમુક નીલ પ્રકાશ દેખાય છે તે છે. એ બાલા ટાચ ઉપર પહોંચી શકે છે ને આ ફેવી પ્રકાશને બહુજ પ્રેમથી પૂજે છે; અને એનો આનંદ માતો નથી

જગત આ પ્રેમ સમજી શકતું નથી, ગામડાના બધા લોકો પણ એ પ્રકાશ તો જુલે છે ને મોઢ પામે છે, પરંતુ સિખર ઉપર જવાનો માર્ગ કોમને જડનો નથી ફેટલીક સાદગીક વ્યક્તિઓ નિશ્ચયાત્મક વૃત્તિથી ઉપર જવા અથાગ યત્ન લે છે અને સગીર તેમાં જ પટકી નાંચે છે. એ બાલા સિવાય કોઇ માણ યતું નથી. આથી કદક છખાં, કદક વરેમના પંદિણામે એ કન્યાને મહુ ઝાકિની તરીકે માને છે.

તેવામાં એક જર્મન યુવાન એ મિરિપ્રદે-શેમાં આવી ચઢે છે. આવતાની સાથે આ રેવજાળા સાથે ગાઢ પ્રેમમાં પડે છે. નિત્ય તેની સાથેજ ફરે છે, અને લોકાપવાદની બીકને મણતો નથી એક પૃથ્વીમાની રાત્રે રમિયાં સિખરાઉપર માથે પહોંચે છે, ત્યારે આ યુવાનને એ નીલપ્રકાશનું રહસ્ય સરજા-તાથી સમજાય છે. અનેક બિભેરી કાચમાંથી આ પ્રકાશ ઉત્પન્ન થાય છે. અત્યંત શુભા-સમયથી એ યુવાન નિશ્ચય કરે છે કે ગામડિયાને આ સત્ય બરાબર સમજાવવું, એ એમ માને છે કે આનાથી અનેક લાભ થશે. લવાટવિમાં બૂલેલા જેવા, સાદસિક ગામડિયાઓ આ પ્રકાશની શોધમાં મરતા બચશે, ઉપરાંત, આ નિર્દોષ કુદરત-પ્રેમી બાલાને લોકો ડાકિની તરીકે મણતા મટશે આવો ચોતાનો નિર્ધાર તે જર્મન બાપામાં ચોતાની પ્રિયતમાને કહે છે, પ્રિયતમાને મટેલિખન બાપામાં ઉત્તર આગે છે, પરિણામે એક બીજાને તેઓ સમજી શકતાં નથી.

અતિ ઉત્સાહથી વેગવધાં પગલાં ભરી, યુવાન ગામડિયા મંડળને સિખર ઉપર પહોંચવાનો ગુપ્ત માર્ગ બતાવી દે છે આ રહસ્યનો રહેઠા યતામાં જ ગ્રામ્યલોકો ગાંઝાદાર બની, આલેસચી, સિખર ઉપર પહોંચી જાય છે, અને પેલા રહસિક જેટલા વીજાપ તેટલા વીજુના નથી પણ મનપ્રાપિનના લોભથી ભૂંટાય તેટલા લટે જ છે. લોકો દરખચમક અધુભવે

છે તે એ અનિષ્ટ-દ્રવ્યથી પોતાને કૃતકૃત્ય થયા માને છે. લોભના હલગતા આનંદનું ખીલું કારણ એ છે કે તેઓ એમ માને છે કે પેલા નીલ પ્રકાશની જાતામાંથી હવે છૂટયા, એટલું જ નહિ, પણ પેલી કાઠિની હવે ક્યાં જાડુ કરી ચકરી નહિ. લોભ આથી થે થેકાર નાટક બ કરે છે.

ત્યારે બીજી જાણતું ચિત્ત વિચારે પેલી નિચારી શેષકન્યા સિખર ઉપર દષ્ટિપાત કરે છે. પૂર્ણિમામાં એ મોઢક પ્રકાશ હવે દેખાવો નથી પોતાના ઉરમદિરની રત્નજડિત સવર્ણ મૂર્તિ કાઠ કરી ગયું. નેમ રાખા ચિત્ત વિદુષ જની, 'ભામે કું'ને કું'ને રમવિનસ શોધની દરિને, 'તેરીજ રીતે, પોતાને પ્રેરણા ને ચેતન નિરતર પ્રેરનાર એ પ્રકાશને બીચારી સિખરે સિખરે શોધે છે કવિતરને જે વાન પ્રથમમાં નિરાશાની લાગણી થાય છે તેવી એ સેમ જાગાને થાય છે. 'શોખ્યાં સરોરે, શોખી કૂચરાણીયો, દોકો ન કુનિપારેરેતો, પરિમલ દાખવો હોય ને રીડેતો.' એ પ્રકાશ કમેચ માટે સુરત થતા, ખાલાડ મજાજ ખસી જાય છે ને એ સતાનન મોલમા સચેતમ સિખર ઉપરથા પડી, પચતને પામે છે

પેલા જગનંન પુણતને કમ સ્વપ્ન નથી પોતાની પ્રિયતમાને શું થમ ગયું, પોતાના કયા પાપે થઇ ગયું, તે

ખોલું હું નીજનું દાર

ધાર અંધારે આચકા કસતાં
ધી રહેા ધમકાર
ખાડાને ખડકે આચકી પડતાં
બૂલી જયો આગાર
ખોલો ! ખોલું હું નીજનું દાર
આટો ને અવળો મારમ લીધો
લાઈયા રસ્તા બાર
કે રસ્તે હાવાં મારે મથરુ
મનમા પડી તકરાર
ખોલો ! ખોલું હું નીજનું દાર
જ્યમ જ્યમ હું જામળ વાપુ
ખૂર ન જોમ અમાપ
ઉઝે એણું આકાશ ઉંડું
મકે તારો જિરતાર
ખોલો ! ખોલું હું નીજનું દાર
જિકડ વારે વહેતાં મહેતાં
જાણ્યો ધરતી ધાર
માર પૂધકે મળનંન કસે
સુજી થયો બેશમ
ખોલો ! ખોલું હું નીજનું દાર
અટારી જાળી તારકે જુદરી
હમે અને મલકાય
ગુલ નિર્મલની લાગી કહે છે
એણે કીન રેહાર
ખોલો ! ખોલું હું નીજનું દાર
વિકલ સંજોગે ઘેરાય જાતા
માયુ સુરાન પ્રકાશ
જામિયા તે જામળ થઇ ચાલી
દારો અધાર પનાર્ણ
ખોલો ! ખોલું હું નીજનું દાર
જગનત્ રામચન્દ્ર બાક

કયા પાપે થઇ ગયું, તે કયા જ સમજી ચકતો નથી એણે પોતાની નરી અખિ જે જોયું તેના વિચાર-સાગરમાં પડી જાય છે, એણે પોતાની હલગતીનું સદિષ-મદિર મામડિયા-ઓનાં દયિવાર-ઓગરથી ચૂરેચૂરા થતું જોયું ખરું; પણ તેનું રહસ્ય સમજી શકાયો નહિ. એ જપા કાચમજિની ભૂટ કરવાથી જામડિયા સમુદ્ધિવાન થાય તેમાં ખોટું પણ શું ? કુદરતે અનિષ્ટ કયો શું માનવતા ઉપમેય માટે નથી વેળા ? એ શુદ્ધ હે-ગુરાયો જતાં, રચુદ દષ્ટિ-ચાલો મુરાત પોતાની રિયતમાના મગનયુબી આદર્શના જીવી ચકયો, અને પરિજુભે એ આત્મત કુપી થયે.

આ જમન શિશ્મ-
'નીલ પ્રકાશ' નો પરતુ
રિશ્મ આવી જનનેા જે
આ એક જ પ્રકાશનો વિ
ચાર કરતાં, કમ કમ
અને માનવકેર કેળા
નામે છે રચિવાની કેલીક
શિશ્મમાં જોવાં દરેક
જડનામાં જેવાં છે કે જે
જનનીજ રિયતિનુ જાન

કપાથી, આપણને
યાજ. જારે એક જામક મોં એક મોડું

ખેડવાણું જંગી પત્ર દાખલ થાય ને સેંકડો વિદ્યા જમીન તત્કાળ ખેડાઈ ગય ત્યારે ગામડિયાં કેવો ઉત્સવ ઉજવે છે ? તેજ પ્રમાણે, જ્યારે સેંકડો મધુ દુધમંથી એક મોટો મચો મલાઈ જુદી પાડી આપે ત્યારે મામસોદા કેવાકે હર્ષ-હિંડોળે જૂલે છે !

ખીજ બાલુનો વિચાર કરવાની ફરજ આ જર્મન રિદમ પાડે છે. ' નીલ પ્રકાશ ' આપણને નવાજ તેજે આજે છે: નિમરણીઆ, અનેક જાતનાં અર્વાચીન સાધનો, જ્યોત્તર, દશિયારોથી, ગામડિયાઓ લૂટાય તેટલું ખનિજ દ્રવ્ય લૂટે છે; અને જગત પ્રગતિને પથે, ' ડેક્કન કિવન ' કે ' ફાઇઝ સ્ટેક ' માફક, વધતું આપણને લાગે છે જતાં, આ રિદમ જોતાં, આપણું હૃદય આ પાર્થિવ લાભમાં ફરતું નથી. આપણે તો એ શેલ કન્યાના આદર્શ પ્રકાશ સાથે જીવ જોડી રાખવા તત્પર થઈએ છીએ. કારણેના કામીને એ સત્ય સ્ફૂરે છે: (૧) આ ખનિજ-દ્રવ્ય લૂટાયાથી એ શેલગાળાનાં કેવળ સુખનોજ નહિ, જીવનનો પણ જડમૂળથી હેઠ થાય છે, ઉપરાંત, (૨) એ મામડિયાઓના પોતાના જીવનમાં જે અપૂર્વ રસ, મસ્તી, કવિતા દત્તા તે દલે ફરીથી કાષ્ઠવાર આવવાનાં હતાં ? એ સદ્ દમોદ માટે મધુ.

આ રિદમ વિષે સાંતિથી મનન કરતાં, એ સનાતન સત્ય સ્ફૂરે છે કે ગમારતી રચનાજ કંઈક એવી ગૂઢ છે કે પાર્થિવ અને અપાર્થિવ જન્મે જગત નીરાળાં છે, અને જન્મેનો ઉપભોગ એક સાથે શક્ય નથી. ક્ષતિ આપણે એ મનદર નીલ પ્રકાશને નિર-

તર પૂછ, આદર્શ તરફ દષ્ટિ રાખી જીવનમાં કલા, કવિતા, ને દિવ્ય પ્રેરણા મેળવવી, અથવા એ કવિતાને કચરી નાંખી, વિરાનના વડે મેળવાતી અદળક લક્ષ્મી મેળવવી અને સંસારના ઉપભોગોમાં મદમસ્ત થવું. આ એમાંથી એકજ પસંદ થઈ શકે તેવી વિચાર્યતા છે. જન્મેનો લાભ એક સાથે કોઈ વ્યક્તિ કે સમૂહને થયો હોય તેવું જાણવામાં નથી. જૂદી રીતે વિચારીએ તો એમ પણ કહી શકાય કે વ્યક્તિગત કલ્પનાત્મક સૌન્દર્યનો આનંદ કેળવી શકાય અથવા તો લોક-સ્પૃહની પાર્થિવ પ્રગતિ સાધી શકાય, પરંતુ એ લોકસમૂહ જેમ જેમ વધારે દુનિયાના મોજશોખ લૂટવા મડિ તેમ તેમ એ નીલ પ્રકાશ સવિશેષ ઝાંઝો થઈ, છેવટે નષ્ટ થાય જ.

આવી પરિસ્થિતિમાં તો સ્વાભાવિક રીતે પ્રશ્ન ઉભો થાય છે કે પ્રજાએ જે વ્યક્તિને શુદ્ધિકૃત તથા હૃદયખળ આપ્યાં છે તેણે શું પસંદ કરવું ? એકદમ ઉકલ થાય તેવો આ પ્રશ્ન નથી અને વધતા જતા આ વિલાસના યુગમાં, વિમર્ષી સદીના અદ્યત વિગાનમાં, આ પ્રશ્નનો વિચાર કરવાનો પણ કેને સમય છે ? અગત કલ્પનાત્મક સૌન્દર્ય કે આદર્શના ચૂરચૂરા થાય છે, ને લોકસમૂહ કુદરતના ખનિજ-દ્રવ્યો, ઈર્ષ્યા, દ્રેષ, બાદુજ-ળથી અદળક લૂટે છે; જતાં સાચી શાંતિ, સંતોષ કે આનંદ ક્યાં છે ! આદર્શ પ્રેમીઓ મુંઝાય છે ને ઇરની વરાળ કાઢે છે:—

"અજ્ઞાતાએ બ્રહ્માંડ એવું કાં કયું ? શોભે ?"

::: મહિલાઓની મનોસૃષ્ટિ :::

[જાણ અહીં આ નથી વિશાસ થઈ શકે છે, તેમાં મોટે ભાગે મહિલાઓના વિચારો દર્શાવતા છે. જ્યારનામાં આવશે. અન્ય પ્રકારમાં આવશે બહેનોના છે. જોમાંથી અવતરશે, તેમજ અન્ય સામાજિક બહેનોને કાંઈ જાણવા સારા છે. જોમાં અનુભવોને આ વિશાસમાં મુખ્યત્વે સ્થાન આપવામાં આવશે બહેનોને જાણ વિષયોને જાણી પત્રિકાઓ, માસિકીઓ તેમજ એવી સર્વ વપરાશી વાળતોડ આ વિશાસમાં સંકલન કરવામાં આવશે ઉપતંત્રી.]

(૧)

હિંદમાં સ્ત્રી કેળવણીનો આંદોલનો પ્રચાર

[અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદના શિક્ષણવિભાગ તરફથી]

(સીમતી લક્ષ્મી એમ. કૌનન, શિક્ષણમંત્રી.)

સ્ત્રીપણમાંના મજા ખરામાં એવી માન્યતા વધતી જાય છે કે આપણી કેળવણીમાં, આપણે જાનક પામી શકીએ એટલી ઉતાવળી પ્રગતિ થાય છે, કોરોમાં કાળા એવી વધતી જતી સખ્યા (જામાંથી તે જૂની જવાની) અને કાળાઓમાં જતાં વિદ્યાર્થીઓના જનજનતા ચહેરા એવાં અને સરકાર પોતાના વાર્ષિક અને પચસર્ષિક દેવાજમાં કાળામાં જતાં જામાંના જે મોડ પમાડે તેવા આંકમાં પ્રગટ કરે છે તેજે આપણામાં એવી ભાવના ઉત્પન્ન થાય છે કે આ દેશમાંથી નિરક્ષરતા મજા જનાવળી નાજુક મજા રહી છે પરંતુ ૧૯૩૧ ના વસતી ગણતરીના દેવાજમાંથી અને ઉતારમાં કેટલીક, આપણે આપણી માન્યતામાં કેટલી જુદા કોરોમાં છીએ તે જાણી આવે છે.

આ કેટલીક આ પ્રગતી વિદ્યાજનતાનો જ ખ્યાલ નથી આપતા; પણ, આપણે એ વિષયની સીમા માનને પણ સ્પર્શી શક્યાં નથી તે જાણી આવે છે.

કેટલીક નં. ૧

પાંચ અને તેથી વધુ વર્ષની વયની, કુલ

વસતીમાંથી, બહારજાન વાળી વસતીના ટકા બનાવવું કેટલું

પ્રાંત કે રાજ્ય માણસો પુરૂષ સ્ત્રી

૧ કેરળ	૩૩.૭	૪૬.૦	૨૨.૦
૨ તામિલનાડુ	૨૮.૮	૪૦.૮	૧૬.૮
૩ વડોદરા	૨૦.૬	૩૩.૧	૭.૬
૪ કુર્ચ	૧૯.૬	૨૪.૬	૮.૭
૫ દિલ્લી	૧૬.૩	૨૨.૬	૭.૨
૬ અમર-મરનારા	૧૨.૫	૨૦.૩	૭.૫
૭ મદાય રેટ્રમ	૧૨.૧	૨૦.૦	૨.૧
૮ બંગાળ રેટ્રમ	૧૧.૦	૧૬.૫	૧.૧
૯ બંગાળ (અલિધ પ્રેક્ટ)	૧૧.૦	૧૮.૦	૩.૦
૧૦ મદાય	૧૦.૮	૧૬.૮	૩.૦
૧૧ પુનાથ	૧૦.૮	૧૭.૬	૮.૧
૧૨ મહેસુર	૧૦.૧	૧૭.૪	૩.૨
૧૩ આસામ (અ.પ્ર.)	૬.૧	૧૫.૨	૨.૩
૧૪ પુનાથ રેટ્રમ	૭.૧	૧૨.૩	૧.૫
૧૫ પંજાબ (અ.પ્ર.)	૬.૩	૧૦.૦	૧.૭
૧૬ આસામ રેટ્રમ	૬.૧	૬.૪	૨.૫
૧૭ અખિલ	૬.૦	૧૧.૦	૧.૦

૧૮ સુધુકનપ્રાપ્તિ	૫.૫	૯.૪	૧.૧
૧૯ બિદાર અને ઝોરીમા (શિ પ્ર)	૫.૩	૯.૮	૧.૦
૨૦ મધ્ય દિન			
ઝેન્સી	૫.૨	૯.૨	૦.૯
૨૧ વાવ્ય સરદદપ્રાપ્તિ	૪.૯	૮.૦	૧.૨
૨૨ દેદાખાદ	૪.૭	૮.૩	૧.૧
૨૩ ગ્વાલીયર	૪.૭	૭.૮	૧.૧
૨૪ રજપૂતાના	૪.૩	૭.૬	૧.૦
૨૫ પંજાબના રાજ્યો	૪.૨	૭.૦	૦.૭
૨૬ બિદાર અને ઝોરીમાના રાજ્યો	૩.૯	૭.૩	૦.૫
૨૭ સીક્રીમ	૩.૫	૬.૬	૦.૩

કોષ્ટક નં. ૨

પાત્ર અને તેથી વધુ વર્ષની વયની ક્ષત્ર
વસ્તીમાંથી અગ્રેજીનું ગાન ધરાવતી વસ્તીના
ટકા બતાવવું કોષ્ટક.

પ્રાંત કે રાજ્ય	માણસો	પુરૂષ	સ્ત્રી
૧ હિન્દી	૬૦૫	૮૯૫	૧૮૩
૨ કોચીન	૩૬૭	૫૮૨	૧૬૩
૩ કુર્મ	૨૭૭	૪૦૫	૧૧૨
૪ અજમેર-મેવાડ	૨૭૧	૪૪૬	૭૧
૫ બંગાળ (શિ પ્ર)	૨૫	૪૩૩	૪૮
૬ મુઝાફ	૨૦	૩૩૮	૬૬
૭ ત્રાવણકોર	૧૯	૩૦૮	૭૨
૮ મદ્રાસ	૧૬૩	૨૭૧	૪૮
૯ વડોદરા	૧૫૪	૨૮૧	૧૮
૧૦ ગદમ (શિ પ્ર)	૧૪૫	૨૫૭	૭૫
૧૧ આસામ	૧૪૬	૨૨૩	૧૪
૧૨ પંજાબ	૧૨૬	૨૧૦	૨૨
૧૩ વાવ્ય સરદદપ્રાપ્તિ	૧૨૬	૨૦૧	૧૯
૧૪ આસામના રાજ્યો	૧૦૨	૧૭૮	૨૭
૧૫ મહારાષ્ટ્રના રાજ્યો	૫૯	૧૬૭	૦૮
૧૬ બંગાળના રાજ્યો	૫૪	૧૪૩	૧૫
૧૭ સુધુકનપ્રાપ્તિ	૫૪	૧૦૯	૧૩

૧૮ સુબાધના રાજ્યો	૫૩	૧૦૬	૦૭
૧૯ મધ્યપ્રાપ્તિ	૫૫	૧૦૦	૧૦
૨૦ બીદાર અને ઝોરીમા (શિ પ્ર)	૫૩	૯૮	૦૮
૨૧ મધ્યદિન ઝેન્સી	૫૩	૯૨	૧૦
૨૨ પંજાબના રાજ્યો	૪૭	૮૧	૦૫
૨૩ ગ્વાલીયર	૪૫	૭૬	૦૬
૨૪ દેદાખાદ	૪૬	૮૦	૧૨
૨૫ રજપૂતાના	૩૧	૫૬	૦૪
૨૬ સીક્રીમ	૩૦	૫૬	૦૧
૨૭ બિદાર અને ઝો- સાના રાજ્યો	૨૩	૪૫	૦૧

તા ક: આ કોષ્ટક ઉપરથી માલમ પડી
આવે છે કે અગ્રેજીમાં કરવામાં આવતા
નિવેદનો, પ્રચાર કાર્ય, બાવળો, લેખો, અને
કરાવો વગેરે આપણી વસ્તીના લોક સમૂહમાં
કટલી ગર્ભાવિત મધ્યમાં પહોંચે છે.

આ દેશમાં કેળવણીની પ્રગતિને લાગતી
માન્યતામાં ખોટાપણ છે તેનો ખ્યાલ કોષ્ટક
નં. ૧ અને ૨ આપે છે. એ પણ વિચિત્ર
છે કે હિન્દમાં અક્ષરતાનું સામાન્ય ધોરણ
મધ્ય જ ક્ષેત્રમાં છે. કુનીવાના મુખ્યેલા
કોષ્ટક પણ દેવમાં આગળ, નીચું પોરણ
દશે તે આપણે વિચારી પણ સપીએ એમ
નથી. સામાન્ય અક્ષરતામાં મળ્યા જ આગળ
વધેલા કોચીન જેવા રાજ્યમાં પણ ૧૦૦
સિદ્ધિને માત્ર ૨૨ સીએ છે. બાકીના હિન્દને
લાગે વળગે છે ત્યાંમુધી અને આપણે
ખુશી ઉપજાવે એવી બીના કદી સપીએ
પરણ, કુનીવાના બીજા મુખ્યેલા દેશોના અક્ષ-
રતાનવા આકાશોની સરખામણીમાં તે
બીના જરાપણ ગૌરવ લેવા જેવી નથી વળે
આપણે એ પણ જૂનતાનું નથી કે કોચીનમાં
કે ત્રાવણકોરમાં વસ્તીના મોટા ભાગમાં બાળ
જન પણ નથી, કે પાટનાના રિવાજ પણ
નથી, બીજા બાળકે સિદ્ધિની યોગ્યતામાં

દમેશાં શ્રદ્ધા છે પરંતુ એ સંદેહાત્મકી સમજી શકાય એમ છે કે, જ્યાં આ મન્યતા ફરજપાત અમલમાં નથી મૂકાતી ત્યાં પ્રગતિ જરૂર થીમે જ થાય. આંતરપ્રાતીય તફાવત તો ટાપ્ટકોન ૨૫૪ કરે છે અને એમાં મનરૂર થવા જેવું કંઈ નથી.

આંતર પ્રાતીય તફાવત કરતાં, બે જાતિઓ વચ્ચે અસરતાની જે અસમાનતા છે તે વધારે ગંભીર અને કદાચ વધારે નુકસાનકારક છે ઘણા જ આગળ વીસા :વિસ્તારમાં મળ્યું, પુરુષોમાં સિદ્ધાંતનું પ્રમાણ, વધારે નહિ તો ઓછો કરતાં ભેરડું તો છે જ. આ દેશમાં કન્યાઓની કેળવણી તરફ એટલી બધી ભેરકારી રાખવામાં આવે છે, અને એટલા મોટા પ્રમાણમાં કે જાને જાતિઓ વચ્ચેની સિદ્ધાંતની વિષમતા એ સમાજમાં તેઓની નબળાઈ દાસતનો અન્યાયો ત્યાં સેવાનાં ચિહ્ન રૂપ જ છે આ વિષમતામાં

મુધારો ન થાય ત્યાં સુધી આપણે ચાંગડીય મતા કે મામાજીક સમાનતાની આદા પજુ ન રાખી શકીએ, અને છેલ્લીઓની કેળવણી માટે વધારે વિશાળ મરજતાઓ કરી આપવામાં ન આવે ત્યાંસુધી આમ કંઈ બની નહિ શકે

તા ક. ફાટકામાં આપવામાં આવેલા અકિડાઓ આકાશને લગતા પૂરાવાઓ પૂરતા સાચા છે. વસતી મજૂરીના સત્તાવાગાઓના જણાવ્યા પ્રમાણે સિદ્ધાંત એ લખી વાંચી ચક્રવાતી રહિત છે એ વાતનો વિચાર કરતાં, અને તેની ખરેખરી કસોટી વારંવાર શક્ય ન હોવાથી, અને માદિની આપનાર વ્યક્તિ તરફથી મેદિથી આપવામાં આવતી માદિની દુપર જ બધો આધાર રાખવાનો હોવાથી તેમાં ટકાની સારી ધરખી બૂધ હોવાનો સંભવ છે. પરંતુ, દિન-દિનમાં કેળવણીની પ્રગતિનાં વલણને સમજી શકાયો આપણા પૂરતા એ સારા છે.

(૨)

સતી અને પુરુષ માટે સરખું નૈતિક ધોરણ

(સીમતી માણતી પદવર્ધન)

થોડા વખત ઉપર મદાસમાં કેળવણી ને સમાજ મુધારણા માટે પરિપક્વ મગાઈની, તેમાં ઓપુરુષ માટે મરખુ નૈતિક ધોરણ હોવું જોઈએ ને તેમને છૂટા પડવાના ને છૂટાછેડાના સરખા દક્ષ હોવા જોઈએ તેવી જિમામત કરતો એક દર્યા રજુ કરવામાં આવ્યો હતો. આ દર્યાને પુષ્કળ વિરોધ કરવામાં આવ્યો હતો જેટલાકને તો નૈતિક ધોરણ ઉપજાતિ કરવાને જાડે રસાનગ જગ્ન જણાઈ રહ્યું.

ખરું જોતા તો દિન-દિનમાં આ જુદાં જુદાં નૈતિક ધોરણે ઓપુરુષના મંજૂરને

અનેમનિક ને અનારોગ્ય બનાવી મૂક્યો છે. જાગલમ ને છત્તાવિરહનાં લગ્નોયો ધરમ-સાર વેડાઈ બધ છે. વિચારશક્તિના પાપ ને ચુનાઓનું પ્રમાણ વધે છે ને મોટે ભાગે ઓછાને જ ભોજનરુ પડે છે. છત્તેન્કની પેઠે ખરી છૂટાછેડાનો કપડો નથી પરંતુ છૂટાછેડા પામેલી ઓછાની સંખ્યા કરતાં નબળવણી મહિલાઓની સંખ્યા જરા પણ ઓછી પ્રાથમ પદને નહિ.

તેસોપામન જટલર નામની એક મન્ના રીએ વિશાવનમાં ગ્રરકારી કાપકાઓ સમ્મે ચગરજ કપાડી એથી દોરેને લમને કાપે

દૂર કરાવ્યો હતો ત્યારે પણ પ્રજાએ તેનો મબજુત વિરોધ કર્યો હતો. છતાં જોના સત્કાર્યને અત્યારે પણ એ અપનાવી લીધું છે. તે મુજબ ઉપરોક્ત કરાવેના વિરોધ કરતાં 'જન્મભૂમિ' નો અવસોક્તકાર લખે છે કે "આ નૈતિક ધોરણની સમાનતાનો કરાવ કેવળ વિષયલોભપતા જ દાખવે છે." જોસે-ફાઈન જટલરના કાર્યનો વિરોધ જેમ આપો-આપ શ્રી મયો હતો તેમ આ પણ આપો-આપ શ્રી જશે એ નક્કી છે.

ફેટલાકને આવા વિચારથી અનીતિ વધી પડવાનો કાચ લાગે છે ફેટલાકને એમાં ધાર્મિક સિદ્ધાંતોના દ્વામ થતો જણાય છે, પરંતુ છૂટા છેડાને કાપે પસાર ચાપ તો શું દરેક શ્રી પોતાના પતિને હાડી બીજે કરવા જશે? પ્રાચીન આદર્શ મુજબ પતિપત્ની 'દપતી' લેખાય છે: મૃદુ-વનના બે સૂત્રધારો મનાય છે. એ દષ્ટિએ પણ શ્રી પુરુષને સમાન હકો હોવા જ નેહાયે. "હિંદુ જોટલુ શ્રી સન્માન જન-તમાં ક્યાંય નથી" એમ ફેટલાક બડાશે હાંકે છે પરંતુ એ તો પુરાણોનાં પોધાર્મિક રહ્યું છે 'રમે છે, દેવતાઓ ન્યાં સન્માન પામે મુંદરી, એમ મનુ જમજન કહેતા અત્યારે તો એ બધાં પોધાર્મિક રીંગણાં છે; અત્યારે શ્રીઓને પણ કે શુભામની હીનદશાને વેઠવી પડે છે.

અત્યારે હિંદુમાં શ્રીઓ જે હીનદશા બોર્ણવી રહી છે તેના નવી જનતાને સાચો ખ્યાલ આવવો જ નેહાયે ફેટલી બે યુવાન પત્નીઓ વિરહદુઃખ સહન કરી શકતી નથી ફેટલીએ પોતાની હાજરીમાં પોતાના પતિને પરાઈ પર વહાલ વરસાવતો જોઈ શકતી નથી પરિણામે તેઓ આપઘાત કરવડું પસંદ કરે છે. ધણી બે શ્રીઓનો સંસાર વેઠાઈ જાય છે: બીજી શ્રી કે રખાવના

આગમનથી પવિત્ર ધરખાગણું અનત કબેજ ગેરસમજને ને દુઃખનું કારણ બની રહે છે. ધણીનું સુખ હોય, માતાપિતાની અમીછાવી હોય તેવી શ્રીઓને માલું કાવદાઈ કસો જ ફેરફાર જરૂરી ન લાગે પરંતુ જે શ્રીઓ કેળવણી પામી છે, મુશ્કેલી સંસાર ભોગવી રહી છે ને સન્માન કે સ્વાતંત્ર્યમાં વિહરે છે તેમણે એથી વિમુખ મહિલાઓ માટે જાગૃતી ધરાવવી ન જોઈએ? અત્યારના અસમાન નૈતિક ધોરણે હિંદી મહિલાઓ હીનદશામાં મૂકી દેવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે તેની કોઈ ના કહી શકે તેમ નથી.

એક તાજે જ દાખલો લખ્યો એક પ્રજાને એના પિતાએ બાધ્યાવસ્થામાં જ પરણાવી દીધી હતી એના પતિ ને સાસ-રિયાં પાસેથી વચન લેવામાં આવ્યું હતું કે તે સોળ વર્ષની થશે ત્યાં સુધી એને બહુલું દેવામાં આવશે. પરંતુ લગ્ન થયું કે તુરંત તેના પતિએ પત્નીને સ્વગૃહે મોકલાવવા મોકલ્યું. કન્યાના બાપે ધરત મુજબ સાંઈ ના પાડી. સાસરિયાંએ શારિરિક બળ પણ જાળ માવો છૂટકા પરંતુ તેમનું કાંઈ વધું નહિ. યુવાન પતિ પણ વિવાદો જ હોતો. છતાં એનાં વડેમિત્તે એને બીજી બાલકન્યા સાથે ફરીથી પરણાવી દીધો. પેલી છોકરી અગાસ કરી અત્યારે બી. એ સુધી પહોંચી છે: એના જીવન આદર્શો પણ વિઘ્ન પામ્યા છે. શ્રીઓએ પતિપરામણ્ય પત્ની બનવું ને બેકારા સંભાળવા એજ જૂના વિચારનાં ધર્મધુરધરો બાલકતંબ લેખે જે આ પ્રમ દાના આદર્શો એથી બાજબ વધે એ સ્વા-ભાવિક છે એને કુંવારી ગણ્યો, પરણેની ગણ્યો કે વિધવા ગણ્યો? એને પરણવું દશે તો કાંઈ પરણના દેશ? આવી પ્રમદા-ઓને વડીયો પણ રહ્યું કે સત્ત્વ આપી શકતા નથી એવા અનેક દાખલોએ ચોપીયો

તે જડી આવરી, કેળવણીનાં ફળ ચાખ્યાં હોય તેવી કેળવણી મર્યાદાઓએ આ પ્રથમ ઉપાડી લેવા જોઈએ. કેળવણી દ્વારા એમનાં મન વિકાસ પામ્યા છે એમ માન નેતિક ધોરણનાં માઠાં પરિણામો તેઓ સારી રીતે સમજી શકે તેમ છે તેમણે આ અન્યાયની સામે થવું જ જોઈએ.

વળી બીજે પ્રકાર પણ વિચારવા જોવા છે સંયુક્ત કુટુંબની પ્રથા નાશ પડી જાય છે એટલે યુવાન પ્રમદાઓને પતિ ત્વજી દે છે ને પરિણામે કુટુંબીઓ તેમને વ્યવહારે છે એવા દાખતાઓ રાજના થઈ પડ્યા છે. એવી ઓછો સાત્વિક રીતે નિર્વાદ કરી ન સહવાયી પાપી ધર્માઓમાં ફાપ છે કેટલાંક ફરીનાં બંધનના બોમ બની નાતરાં ફરે છે કે રખાત તરીકે જીવન ચાલે છે. સમાજ એમને ધિક્કારે છે. પતિત પ્રજાની જનેતા તરીકે એમને દાક્યુત ફરે છે. સંસ્કૃતિ પામેલા સમાજમાં એકપત્નીત્વ ને એક પતિવ્રત હોવું જોઈએ બન્ને પક્ષે એ આદર્શ પાળવા મધ્યમ જોઈએ, એકજ પક્ષ આદર્શને વગમી રહે એ કેમ બને ?

પુરુષો સ્ત્રીને સમુખ લેખની જોઈએ પતિવ્રતા, શીયજ આત્માશીનતા વગેરે આદર્શો જોઈએ ઓછો પાળવા જરૂરનાં છે તેટલા પુરુષોએ પણ પાળવા જ જોઈએ પુરુષ પોતાની ઇચ્છામાં આવે ત્યારે પોતાની પત્નીને તરછોડે તેને જોઈ શકે કહે નહિ ને આ તેમ કરી જ શકે નહિ એ અ્યાય ગણાય ? સ્ત્રીને ફાવવાનાર પુરુષ દેખ્યા વિના છત્રી જાય એવું કુટુંબ ને સમાજ એને અપનાવી લે ત્યારે સ્ત્રીના બાધકની કુવારી માતા કસમ ને અપશાંતિનો ભોગ બને એ વસ્તુવિશિષ્ટ જરા

ય નિભાવી લેવા જોવી નથી. ઓછોમાં જાગૃતિ આવી છે તો જીવનના મહાન પ્રશ્નોમાં તેઓ શુદ્ધિપૂર્વક કામ લઈ શકે તે માટે તેમને પૂરતી સ્વતંત્રતા મળવી જ જોઈએ, સમનની વધ વધારવાની વાત છેડવામાં આવી ત્યારે વિચારધન્ય ધર્મધૂરધરોએ મજબૂત વિશેષ ઉદાગ્યો તેવી જ રીતે ઓછોના નેતિક ધોરણ જોટલુ જ નેતિક ધોરણ પુરુષોએ પણ માન્યરૂપે જ જોઈએ એવું કહેવામાં આવે છે ત્યારે વિશેષ ઉદાગ્ય છે સ્ત્રીના દાયમાં રમણ સ્વતંત્ર વ્યક્તિ પુરુષોની આગામી દુરામ જાય છે કારણ કે સત્તા ને સ્વાધીનતા છોડી દેવાનું કાંઈને મમણ નથી.

દિલમાં પણ અસ્તીઓ, મુસ્તીઓ ને અલ્લો સમાજમાં છૂટા છેડાના કાપરા છે. એથી તેઓને કશું જ નુકસાન થયું હોય એવું જાણ્યું નથી મિલિત મેરજ એકટ નીચે પરણનાર પણ છૂટા છેડા લઈ શકે છે એમાં પણ એવા કાઝા જતાવે. સામજ્યાં નથી તો એવા કાવદાથી મમાજ પર મહાન આપતિ તૂટી પડે એવું એકલા દિલોએ જ શા માટે માની લેવું ?

આમાજી રહીઓનાં યુવામી બંધનો નીચે જ મરેનો રહેસાજ રહી છે તેમને મરિ ફરે કેળવણી વ્યક્તિએ પૂરતો વિચાર કરવાની જરૂર છે. ઓછોની દયાને સદાનુભૂતિથી પાલખવાના પ્રયત્નોની જરૂર છે સમાજ નેતિક ધોરણની શા માટે દીમામત કરવામાં આવે છે તે જરા ઉડા ઉતરતાં આપો આપ મમમણ જશે *

• * સ્ત્રી ધર્મ આથી અનુવાદ શ્રી રમણી-
શાહ જ દલાલ

ભારતવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમ્રાટ શ્રી પ્રેમચંદનનાં ગામનનો અનુવાદ

પ્રેમની ગૃહલક્ષ્મી

અનુવાદક
પીયુષ

જોડરા : ‘હા, વધિ શો હતો ? પ-
હેલાં તો જલપા પથ જરા ચોંટી; પરંતુ
પછી કંઈ ન થયું’ સમજી ગઈ કે જગણી
સુસલમાન હશે. અમે જાને ધરે ગઈ એ
જરા સરખા ઓરડામાં કોણ જાણે તે કેમ
બેસે છે જરા સરખી પથ જરા ન મળે.
ક્યાંક માટલાં છે, ક્યાંક પાણી, ક્યાંક ખાટલો
અને ક્યાંક બિછાના લેજ અને ગદીને
અંતે નાક ફાટી જઈને હવે ખાવાનું તૈયાર
થઈ અંતુ’ હવે. દિનેશની વડુ વાસણું માંજ
રહી હતી. જલપાએ તેને ઉઠાડી દીધી.
‘જલ, બાલકોને ખવાડી સુવાડી દો. હું
વાસણું માંજ રહું છું’ અને તે વાસણું
ગાજવા લાગી તેની આ બિદમત જોઈને
મારાં દિલ ઉપર એટલી અસર થઈ કે હું
પણ ત્યાં બેસી ગઈ અને માંજેલા વાસણો
ધોવા લાગી જલપાએ મને ત્યાંથી દહી
જવાને કહ્યું પરંતુ હું ન દહી, પછી જલ-
પાએ પાણીનું માટલું બાજુએ હાલીને
કહ્યું. ‘હું પાણી નહિ આપું, તમે
હી જલ એટલે મને ધણી શરમ આવે છે
તમને મારા મગ, દહી જલ. અહીં આવ્યા
તો તમને મળે થઈ ગઈ. તમે આવું કામ
તમારી છદ્મગીમાં પથ કયું હોય ?’ એ
કહ્યું : ‘તમે પણ કદિ નહિ કયું હોય, જો
તમે ઠરો છો, તો મારે મારે શો વધિ છે ?’

જલપાએ કહ્યું : ‘મારી વાત જુદી છે.’
એ પૂછ્યું : ‘કેમ ? જે વાત તમારે
માટે છે તે જ મારે મારે માટે પણ છે કાંઈ
ચાકરડી કેમ નથી રોકી લેતા ?’
જલપાએ કહ્યું : ‘ચાકરડી, સાત આઠ
રૂપિયા મળે છે.’

હું બોલી : ‘હું મહિને આઠ રૂપિયા
આપ્યા કરીશ.’

જલપાએ એવી નજરે મારા તરફ જોયું
કે જાણે તેમાં સાચા પ્રેમની સાથે સાચો
ઉત્સાહ, સાચો આશીર્વાદ બરો હતો એ
ચિંતા. ‘ઓહ ! કેટલી પવિત્ર હતી, કેટલી
પવિત્ર કરવાણી હતી’ તેની આ નિસ્વાસ
બિદમત આજળ મને મારી છદ્મગી કેટલી
ગુસ્સા, કેટલી નકામી માલમ પડતી હતી. એ
વામણો ધોવામાં મને જે આનંદ મળ્યો તેનું
હું વધુ ન કરી શકતી નથી.

વાસણું ધેડને ઉઠી એટલે તે જુદોના
પગ દબાવવા બેસી ગઈ. હું સુગી મુંગી
ઉભી હતી. મારા પ્રત્યે તે બોલી : ‘તમને
મેહ થઈ રહ્યું હોય તો જલ; કાલે પાછા
આવજો.’

મે કહ્યું : ‘નહિ, હું તમને તમારે ઘરે
પડોચાડીને ત્યાંથી જ ચાલી જઈશ.’

લગભગ ત્રણ વાગ્યા બાદ, જલપા ત્યાંથી

નીકળી. રસ્તામાં મેં તેને કહ્યું. ' જલપા, તમે સચ્ચિદાનંદ દેવી છો ! '

જલપાએ છૂટાં પડતાં કહ્યું ' જોદરા, એવું ન કહો. હું ખિન્નમન નથી કરી રહી મારાં પાપોનું પ્રાપ્તિ કરી રહી છું. હું, હવેથી હું ખી છું. મારાથી વધુ અભાગિણી કુનીયામાં કોણ નહિ હોય '

હું અણગમળ બનીને બોલીઃ ' એના અર્થે હું નહિ સમજી '

જલપાએ મારી સામે જોઇ કહ્યું ' કોણ વિવેક સમજી જશે મારે પ્રાપ્તિ આ જન્મમાં નહિ પણ યાજ એને મારે તો મારે કંઈ જન્મ લેવા પડશે. '

મેં કહ્યું ' તું તો મને શ્રુતવામાં નાખી દે છે બહેન ' મારી મનજમાં કંઈ આવડે નથી. જ્ઞાતિથી તું એ મને મન-જલગે નહિ ત્યાંસુધી હું તારી કોઠા બોલીય નહિ. '

જલપાએ સાચો શ્વાસ લઇને કહ્યું ' જોદરા ! ખીલ્યો ઉપર કોણ વાનને બોલે રાખવા કરતાં, તે માત્ર કુપાથી ગમતી, એ વધારે સહેલું છે. '

મેં હું ખબર રહી કહ્યુંઃ ' હા, પહેલીજ યુદ્ધાક્રમમાં જો તને મારા પર વિશ્વાસ ન આવતો હોય, તો હું તને તરહી નહિ આપું. પરંતુ આજે નહિ તો કોઈવાર તારે મારા ઉપર વિશ્વાસ મૂકવો પડશે. હું તને ઊઝી-ચાજ નહિ. '

જેટલાક અનર સુધી અમે જાને ચૂપા લૂપ ચાલતી રહી એકાએક જલપાએ કંપતા અવાજે કહ્યું. ' જોદરા, જો તને જલપાને ખમર પડી જાય કે હું કોણ છું તો કદાચ તું મારા તરફથી નિરસારપૂર્વક મોડું ફેરવી મેંથી અને મારા પડખાવાથી પણ દૂર ભાગશે '

આ સંજોગમાં કોણ જાણે શી જાડુ દબે કે મારાં નર્મ રખાં ખર્ચ થઇ જાય એ

પ્રેમ અને શરમથી ભરેલા દિલનો અવાજ હતો અને તેણે મારો મારો જીવનની શરત મારી સામે ખડી કરી દીધી મારી આંખમાં આંસુ ભરાઇ આવ્યાં મનમાં એમ થયું કે મારો જયો સ્વામી બોલી દર. કોણ જાણે મારે દિલ તેની સામે કેમ એવું થઇ ગયું હતું ' મેં મોટા મોટા ધૂનો, લંપેરા અને પોલીસ અમલદારોને પૂરા લઈ બનાવ્યા છે, પરંતુ જલપાની સામે હું તો જાણે ખીલ્યો જોરી બની થઇ દની પરંતુ કોણ જાણે જોરી રીતે મેં અને પોતાને મુલાકાત લીધી

હું ' બોલી, મારે જાણે જાણે આવડું હતું ' એ તમારો ખ્યાલ ખોરા છે દેશ ! કદાચ, તો હું તમારા ખર્ચે પડીશ પોતાની વા પોતાનાં જીવનની શરતથી ઉપર શરમિન્દ થયું એ સાચા દિલરાગાનુજ્જ્વલ છે '

જલપાએ કહ્યુંઃ ' પરંતુ તું મારો દાસ જાણીને કરશે શું ! જાણ, એટલું સમજી લે કે હું એક શરીર અભાગિણી છું, અને પોતાના જેવાજ અભાગી અને શરીર માણસોની સાથે મળવા કરવામાં બાન-દ લઉં છું. '

મારી રીતે તે વારંવાર ટાળતી રહી, પરંતુ મેં ' ખીલો ન બોલો છોરે તેના મુખમાંથી વાત કઠારી લીધી '

રમણાએ કહ્યુંઃ ' એમ નહિ, જાણે કહેવું પડશે. '

જોદરા. ' હવે, અહીં રાત પ્રધીની ક્યા ક્યા સુધી સજાગાતું ! કદાચ થઇ જશે. ' ત્યારે હું જાડુ પાછળ પડી ત્યારે તેણે કહેવું કહ્યુંઃ ' હું આ જોડીએ ઉપર આવવા નાખ તારા જેજ લાખના સાંધીની કમનસીબ આ છું. ' એટલું કહેતા કહેતા તે રહી પડી. પડી જરા અચાજ મનાવેને તે બોલી ' અમે મોઝે અધારાન દના રહેવામાં જીવે એક એવી વાત બની કે એમને લાગી થયું '

પડ્યું. કોઇને કાંઈ કહ્યાં ક્યાં વિના એ જાગી આવ્યા. ફેટલાય મહિનાઓ પછી માલમ પડ્યું કે તેઓ અહીં છે. ”

રમાનાથે કહ્યું: “ એ પણ એક કિસ્સો છે. તને કહી કહીશ. જલપા સિવાય બીજા કોઇને એ ન સૂઝત. ”

જેઢરા બોલી: “ એ બધું મેં બીજે દિવસે જાણી લીધું હવે હું તમારી રંગરંગી વાંકે ચંપ ગઇ. જલપા મારી સાહેલી છે. જાગ્યેજ તમારી કોઇ વાત તેણે મારાથી છુપાવી દશે. ” તે કહેવા લાગી. “ જેઢરા હું મોટી સુસૌજનતામાં ફસાઇ ગઇ છું. એક તરફ એક માણુમનો જનન અને ફેટલાય ખાનદાનોની ખરબાદી છે, બીજી તરફ પોતાની ખરબાદી છે. હું ચાહું તો આજ એ સર્વના જનન બચાવી ચકું એમ છું. હું અદાલતને એવી સાબિતી આપી ચકું એમ છું કે, જે પછી તાજના સાક્ષીની જાગનાની કોઇ દહી-કત ટકી નહિ શકે પરંતુ તાજના સાક્ષીને સગમમાંથી બચાવી નહિ શકું. બહેન, આ ખીડમાં પડીને હું નર્કની વાતનાં ભોગવી રહી છું. આ લોકોને મરવા દઉં એમ પણ નથી બની ચકવું; વા રમાનાથને આગમાં ધૂંકેલી દહીં એમ પણ નથી બની ચકવું. ’ એટલું કહીને તે રહી પડી અને બોલી: ‘ બહેન, હું પોતે મરી જઈશ, પરંતુ મારાથી એમનું અનિષ્ટ નહિ થાય. ન્યાય સમક્ષ એમની ભેટ હું નહિ કરી ચકું. હજી જોઈ છું કે શો યુધ્ધો આવે છે તે વખતે હું શું કરી બેસીશ, તે મારાથી કહી ચકાય એમ નથી કદાચ બધોય કિસ્સો હાથકોટમાં કહી સમજાવું, કે કદાચ તેજ દિવસે ઝેર ખાઇને સૂઇ રહું. ’

એટલામાં દેવીદીનનું ઘર આવી પહોંચ્યું. અમે બંને વિદાય થયાં જલપાએ ગમે કાલે એ જ વખતે ફરી આવવા ધણે આમદ કર્યો. દિવસભર તો તેને વાત કરવાની પણ

પ્રરમદ નથી મળતી બસ, સાંજે જ તેને મોઢા મળે છે કમમા કમ દિનેશનાં ધરવાળાઓને કાંઈ તકલીફ ન પડે એટલા રૂપિયા તે એકઠા કરી દેવા ચાહતી હતી. બસો રૂપિયાથી વધારે તો તે એકઠા કરી ચૂકી હતી. મેં પણ પાંચ રૂપિયા આપ્યા, મેં એક બે વાર તેને કહ્યું કે આ અઘડામાં તું ન પડે. તારે ધરે ચાલી જા. પણ હું સાફ સાફ કહી દઉં છું કે મેં કદિ આમદ કરીને એ વાત કરી નથી. બધારે મેં એનો ધમારો કર્યો ત્યારે, તે સાંભળવા પણ માંગતી ન હોય એવું મોઢું તેણે કહ્યું મારા મુખમાંથી પૂરેપૂરી વાત જ કદિ નીકળવા ન પામી. એક વાત છે, કહો તો કરે. ”

રમાનાથે જાણે ઉપર ઉપરનું મર્ન દેખાડીને કહ્યું: “ શી વાત છે ? ”

જેઢરા: “ ડેપુટી સાહેબને કહી દઉં. તેઓ જાંસપાને બલાદાનાં પહોંચાડી દેશે. તેને કાંઈ તકલીફ નહિ પડે બમ, મેં એઓ તેને સ્ટેશન સુધી વાત કરતી કરતી લઇ જશે. ત્યાં ગાડી તૈયાર મળશે. તેમાં તેને બેસાડી દેવામાં આવશે. અથવા કોઇ નવી યોગજના હોય તે કહેો. ”

રમાનાથે જેઢરાની આંખો સાથે આંખો મિલાવી કહ્યું: “ શું એ યોગ્ય થશે ? ”

જેઢરાએ ચરમાઇ બંધને કહ્યું: “ યોગ્ય તો નહિ થાય ”.

રમાનાથે ઝટપટ જોડા પહેરી લીધા અને જેઢરાને પૂછ્યું “ દેવીદીનને ધરે જ રહે છે ને ? ”

જેઢરા હસી, હસી ચંપ અને તેની સાથે આવીને બોલી: “ તો શું આ વખતે જ જશે ? ”

રમાનાથ “ હા, જેઢરા, આજ વખતે જઈશ બસ, તેની સાથે બે વાતો કરીને જ્યાં મારે અત્યાર કરતાં ઘણું વહેંચા જવું જોઈતું હતું. ત્યાં ચાલી જઈશ. ”

જોદરા " પરંતુ જરા વિચાર તો કરો, જોતો નતીજો શો આપો ? "

રમાનાથ " બસ, વિચાર કરી ચૂક્યો. વધારેમાં વધારે દારોઆલી હકુમતમાં ત્રણ ચાર વર્ષની કેદ મળી જશે. બસ, હવે રૂબરૂ. ખૂસી ન જતી જોદરા; કદાચ, ફરી કોઈવાર મુલાકાત થશે " .

રમાનાથ પરમાળમાંથી ઉતરીને આંધ્રમાં આવ્યો અને એક હાથમાં તો ફરવા-જતી બહાર પડેલી ગયો ફરવાને કશું. " હજુરે દારોઆલને ખબર કરી છે ને ? "

રમાનાથ " એની કંઈ જરૂર નથી. "

ચોખીદાર " હું જરા એમને પૂછી લઉં મારી રોજ શા માટે લખ રહ્યા હો, હજુર ? "

રમાનાથે કંઈ જવાબ ન આપ્યો. મડપણો તે સગાં છપર જમને ઉત્તો રહ્યો જોદરા નિરપેદ છતી રહીને પ્રેમભરી આંખોએ તેને જોઈ રહી હતી રમાનાથ પ્રત્યે આવો પ્યાર, આવો વિક્ષેપ કરી નાખનારો પ્યાર તેને કંઈ થયો ન હતો. કેમ ભણે, કોઈ દીરમાથા પેતાવા પ્રિયતમને મમરમૂંઝિ તરફ જતી જોઈને મર્વથી કુલી સમાતી ન હોય. !

ચોખીદારે તરત જ દારોઆલને ખબર કરી. તે વિચારા આજુ લઇને દબજાઈ ચૂતા હતા તે ગમરાઇને બહાર આવ્યા અને રમાનાથની પાછળ દોડીને બૂમ મારી " માથુ માહેન ! જરા સમજો તો અચ, અપ ક્યાં જઈ રહ્યા હો ? " આખરે વિચારા એકવાર દોહર ખાઇ ને પહો ગયા રમાનાથે પાછા ફરીને તેમને ઊઠાડ્યા અને પૂછ્યું કેમ કંઈ ચોખ તો લાગી નથી ? "

દારોઆ ખંભિ, કાઢજ નથી લાગ્યું. જરા દોહર ખાઇ ગયેલ પછી આપ આ વખતે ક્યાં જઈ રહ્યા હો ? જરા વિચાર તો કરો. જોતો નતીજો શો આપો ? "

રમાનાથ " હું એક કલાકમાં પાંચે આવી બપોલ મલપાને પેશાએએ વહેમાવી છે કે તું દાહોદાને એક અરજી આપી દે. જરા તેને જુલો મમલવુ "

દારોઆ " એની આપને કેવી રીતે ખબર પડી ? "

રમાનાથ " જોદરા ક્યાંકથી સાંભળી આવી છે "

દારોઆ " ધણી બેવડા આ છે. એવી અંતું તો માથુ કાપી લેવું જોઈએ. "

રમાનાથ " એનેજ માટે તો જઈ રહ્યો છું. ક્યાં તો તેને અત્યારે રોજન પર મૂકી આવીશ. યા એવી સખા હમકી આપીશ કે તે પછી થાક કરી વધારે વાતચીત કરવાનો મમલજ નથી રાજિમરને માટે મને આ કેદમાંથી છુટી આપો "

દારોઆ " હું પછી આવું છું. જરા રોજન જાત. "

રમાનાથ " છ નહિ; તો મામરો તદન ખમકી જશે હું હમજાં આવું છું. "

દારોઆનું મોઢું બધું થઈ ગયું એક મીઠીટ સુધી તે ઉમા ઉમા વિચાર કરી રહ્યા પછી પાછા ગયા અને જોદરા સાથે વાત કરના કરતા તે પોલીસ રોજન તરફ આવી ગયા. અહીં રમાનાથે એક દરિયા ક્યો અને તે દેરીદીનને ધરે જઈ પહોંચ્યો.

બધવા દિનેચને ધરેથી પાછી ફરી હતી અને બેસીને જમ્યો અને દેરીદીન સાથે વાત કરી રહી હતી. વિવસમાં તે એકજ વાર ખાતી હતી એટલામાં નીચેથી રમાનાથે બૂમ મારી દેરીદીન, તેનો અવજન જોળખી ગયો એટલે બોલ્યો. " બાઈ લામે છે. "

બધવા " હવે દો, અહીં શું કરવા આવ્યા છે ? ત્યાં જાત. "

દેરીદીન. " નહિ, બેડી, જગ પૂછી તો લઉં કે શું કહે છે ? આ વખતે તેને છુટી કેવી રીતે મળી ? "

જાણવા. “ મને સમજાવવા આવ્યા હશે, બીજું શું ? ” પરંતુ મેં ઘોષ નાખે ! ”

દેવીદીને બારણું ખોલી દીધું. રમાનાથે અંદર આવીને કહ્યું. “ દાદા, તમે મને આ વખતે અહીં જોઈને આશ્ચર્ય પામી રહ્યા હશો. એક કલાકની છુટી લખને આવ્યો છું. તમારી પાસે મારા ઘણા અપરાધોની માફી મેળવવાની હતી જાણવા ઉપર છે ? ”

દેવીદીન બોલ્યો: “ હા, છે તો ખરી ! હજી હમણાજ આવી છે. બેટા, કાંઈ ખાવાનું લાવુ ? ”

રમાનાથ: “ નહિ, હું જમીને આવ્યો છું. ખસ, જાણવા સાથે બે વાત કરવા આવ્યો છું ”

દેવીદીન. “ તે માનશે નહિ: નકામો ચરમિન્દો બનશે એને એવી જી નથી. ”

રમાનાથ: “ મારી સાથે બેચાર વાતો કરશે કે મારી સુરત પણ જોવા નથી માંગતી ? જરા જમીને એટલું પૂછી લો. ”

દેવીદીન “ એમા પૂછવાનું શું છે ? બનને બેઠી તો છે. જા, તારૂં ઘર જેવું ત્યારે હવું તેવુંજ અત્યારે પણ છે. ”

રમાનાથ: “ નહિ દાદા ! તેને પૂછી લો. હું એમને એમ નહિ જાઉં. ”

દેવીદીને ઉપર જમીને કહ્યું: “ તને કાંઈ કહેવા મગિ છે, વહુ ? ”

જાણવાએ એક મચકાડીને કહ્યું: “ તો ખેતના કેમ નથી ? મેં કાંઈ જમાન બધ કરી દીધી છે ? ”

જાણવાએ આ સજ્જો એટલા જોરથી ઉચ્ચાર્યો કે, નીચે ઉમેલા રમાનાથે પણ એ સાંભળી લીધા. કેટલી નિર્મમતા હતી ! તેની બધીયે મગવાની લાલસા જાણે ઉડી ગઈ. નીચે ઉભા રહીનેજ તેણે કહ્યું: “ જો તે મારી માથે બોલવા માંગતી ન હોય તો કાંઈ જ અરદસની નથી. મેં બધાય સાચો વૃત્તાંત જજ સારેજને કહી મંજગાવવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. એ ઈરાદાથી જ હું અત્યારે

નીકળ્યો છું. મારી અજગાધિયો તેજોને આટલું દુખ થયું તે માટે મને ઘણો ખેદ થાય છે. મારી અછલ ઉપર પડેલા પડી ગયો હતો સ્વાર્થે મને આધિજા કરી દીધો હતો પ્રાણના મોઢે, કળીનાં ઘાયે મારી ભુદ્ધિ દરી લીધી હતી કોઈ અદ માથે ચઢી બેઠો હતો તેનાં અનુકૂળનથી એ અફને શાન્ત કરી દીધો છે કદાચ, બેચાર વર્ષ માટે અરકારની મહેમાની ખમવી પડશે તેનો દવે ભય નથી. જીવતો રહીશ તો ફરી મેળાપ, યશે નહિ તો મારા દોષો માટે માફી આપજો. અને મને બૂધી જાણે તમે પણ, દાદા ! હાહી ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો. તમે લોકોએ મારા ઉપર જે દયા કરી છે તે મરતાં સુધી પણ હું નહિ બૂધુ. જો જીવને પાછો આવીશ તો કદાચ, તમારા લોકોની કાંઈક સેવા કરી ચકીશ. મારી તો હાંસી સત્યાનાથ યજ્ઞ ગઈ ન અહીંનો રહ્યો, ન હુનીઆનો રહ્યો એ પણ કહી દેજો કે તેના ઘરેણાં પણ મેં જ ચોરાયાં હતાં. ચરાફને આપવા માટે રૂપીયા ન હતા એટલે ઘરેણાં પાછા આપવાની જરૂર પડી તેને લીધે એ કુકર્મ કરવું પડ્યું. તેવું જ રાજ આજ સુધી બોગવતી રહ્યો છું અને કદાચ જો સુધી પ્રાણ નીકળી નહિ જાય, ત્યાં સુધી બોગવતો રહીશ. જો તેજ વખતે સાદસાદ અધીવ વાન કહી દીધી હોત તો તે વખતે તેને ખોડું લાગત પરંતુ આ વિપતિ માથા ઉપર ન આવત તમને પણ મેં દેજો દીધો છે. દાદા ! હું આજણ નથી, કાચર્ય છું. તમારા જેવા દેવપુરુષ સાથે મેં કપટ કયું. મોજી જાણે એનો શો દંડ મળશે ! સૌ પ્રાણશામ કરજો. ખસ, એટલું કહેવાને જ આવ્યો હતો ! ”

રમાનાથ નીચે ઉતરી પડ્યો અને ઉતાવળે કમલા ભરતો ચાલ્યો ગયો. જાણવા માગ ઉપરથી ઉતરી પરંતુ તે નીચે અમી

ત્યાં રમાનાથનો પતો ન હતો. એટલા ઉપરથી નીચે ઉતરીને તે દેવીદીન પ્રથમે બોલી. “ક્યા મયા, દાદા.” દેવીદીને કહ્યું: “મે કાંઈ નથી જોઈ, વદા.” મારી આંખો આંધળી, મરાઈ ગઈ હતી. હવે તે નદિ ખજે દોડતો દોડતો ગયો છે.”

ફેટલીક મીનીટ સુધી જાનપા સડક ઉપર નિરપન્દ જોવી હતી રહી. એમને કેવી રીતે રોકી હતું! આ વખતે તેઓ ફેટલા કુખી છે, ફેટલા નિરાશ છે. મારા માયા ઉપર કાંઈ જાણે કયો શીતાન હતો કે તેમને બોલાવ્યા પછી નહિ બલિષ્ઠની વાત કાંઈ જાણે છે! કાંઈ જાણે ક્યારે મેલાપ થશે પરિશ્રિત જીવનના આંખે અડી વર્ષોમાં કદિ તેમનું હૃદય અનુરાગથી આટલું પ્રકાશિત થયું ન હતું. વિલાસિની રૂપમાં ને માત્ર પ્રેમનાં આંવરણનું દર્શન કરી ચકી હતી આજે ત્યાંજિની બનીને જાણપાએ તેનું અસહ સ્વરૂપ જોયું, તે ફેટમું મનોહર, ફેટમું વિશુદ્ધ ફેટમું વિશાળ, ફેટમું તેજોમય હતું. વિલાસિનીએ પ્રેમોવાનની દીવાલો જોઈ હતી. તે તેમાં ખુશ હતી ત્યાંજિની બનીને તે એ ઉવાનની અંદર પહોંચી ગઈ હતી. ફેટમું રમ્ય દર્શન હતું! ફેટલી સુગન્ધ, ફેટમું વૈચિત્ર્ય, ફેટલો વિશાળ! એની સુગન્ધમાં, એની રમ્યતામાં, દેવતા અર્થે હતું. પ્રેમ પોતાનાં કમલમાં રચાન પર પહેંચીને દેવતામાં મગી જાય છે જાણપાને હવે કાંઈ સહ ન રહી આ પ્રેમ પ્રેમીને તે જન્મ-જન્મ-માન-રો સુધી સૌભાગ્યવાની બની રહેશે. એ પ્રેમે તેને વિશેષ, પરિશ્રિતિ જીતે જીવનના બધી મુશ્કેલી કરી દીધી તેને અજ્ઞપ પ્રદાન કરી દીધું. એ પ્રેમની સામે હવે સારો સમાન, અને તેનો અખડ રૂપરૂપ છે.

એટલામાં બેદરા આવી પહોંચી જાણપાને પચ્ચીમાં ઉપર ઉમેચી જોઈને તે

બોલી. “અહીં કેમ ઉભી છે, બેદરા! આજે તું વહેલી ન આવી ચકી સાથ, આજે માટે તારી સાથે બધી વાતો કરવી છે.

બંને ઉપર ચાંચી મઠ.

૨૪

દારોગાને બધા એન ક્યાથી પડે! રમાનાથના મયા બાદ તેમણે એક કલાક સુધી તેની સાથે જોવા કરી પછી, યોગા ઉપર સવાર થઈને તે દેવીદીનના ઘરે જઈ પહોંચ્યા ત્યાં માલમ પડ્યું કે રમાનાથને ત્યાંથી ગયે અહીં કલાક ઉપર થઈ ગયો હતો. એટલે યાજ્ઞા ઉપર પાછા આવી પહોંચ્યા ત્યાં પછી રમાનાથનો દજી સુધી પતો ન હતો. તે સમયમાં કે દેવીદીને યોગા દીધો ક્યાંક તેને છુપાવી રાખ્યો હતો. એટલે જટપટ સાધ્યા દોડાવતા તે પાછો દેવીદીનને ઘરે પહોંચ્યા અને તેને મમકાવવાનું કહ્યું. દેવીદીને કહ્યું. “વિશામ ન હોય તો મારી જડતી લઈ જીઓ; પછી બીજી શું કર્યો! કાંઈ બદ્ધ થોડું ઘર પછી નથી એક ઓરડો નીચે છે, એક ઉપર છે.”

દારોગાએ યોગા ઉપરથી ઉતરીને કહ્યું: “એ ક્યા ગયો તે તું કહેતો કેમ નથી?”

દેવીદીન “મને કાંઈ ખબર હોય તો કહું ને સાહેબ! અહીં આંખો, તેની બર-વાળી સાથે તકરાર થઈ અને આંખો ગયો.”

દારોગા “તે અસાધ્યનાદ ક્યારે જન્મ્યો છે?”

દેવીદીન “અસાધ્યનાદ જન્મી તો બાજુએ કાંઈ વાતચીત કરી નથી. અંધારી દાંડીમાં સુકારો ન આવી જાય ત્યાંજિની તે અંધારી જશે નહિ.”

દારોગા “મને તારી વાતમાં વિશ્વાસ નથી આવતો.”

એટલું કહેતાં કહેતાં દારોગાજી નીચેના ઓરડામાં ધુસી ગયા અને દરેક સીજ વારી કાઢીને જોઈ, પછી ઉપર ચડી ગયા. ત્યાં જઈ

ત્રીજાને જોઈને દારોગાજી ચોંક્યા. જોદરા ચેતી ગઈ એટલે તેણે લાંબો સરખો છુંધટ તાણી લીધો અને ચેતાના હાથ પછી સાડીમાં છુપાવી દીધા. દારોગાજીને શક ગયો: “કદાચ એ મહેરબાન આમ વેશ બદલીને તો નથી બેઠા ?”

તેણે દેવીદીનને પૂછ્યું: “આ ત્રીજી શ્રી કાણ છે ?”

દેવીદીને કહ્યું: “હું નથી જાણતો, કોઈ કોઈ વાર વડુને મળવા આવે છે.”

દારોગા: “મને પણ ઉઠાવે છે, બચ્ચા! સાડી પહેરાવીને શુન્હેગારને છુપાવવા સાહે છે ? એમાં જાણવા દેવી કાણ છે ? તેને કહી દો કે નીચે ચાલી જાય; બીજી ઓતે અહીં રહેવા દો.”

જાણવા હકી ગઈ એટલે જોદરાની પાસે જઈને દારોગાજીએ કહ્યું: “કેમ, મહેરબાન ! મારો માથે આ રમત ! યુ કહીને અહીં આગળ દતા; અને અહીં ખાલીને આ મજામાં પડી ગયા ? બધો કોષ હવામાં ઉડી ગયો ? ફરે આ વેશ ઉતારો અને મારી સાથે ચાલો. મોડું થઈ રહ્યું છે.”

એટલું કહીને તેમણે જોદરાનો છુંધટ ખેંચી કાઢ્યો. જોદરા ખડખડાટ હસી પડી. દારોગાજી તો જાણે કે સાધ જઈને વિસ્મય આગરમાં પડી ગયા. તે બોલ્યા: “અરે, હું છે જોદરા ! તું અહીં ક્યાથી ?”

જોદરા: “મારી ડાહ્યા જાળવી રહી છું.”

“અને રમાનાથ ક્યાં ગયો ? તને તો માલમ જ દશે ?”

“તે તો મારા અહીં આવના પહેલાં જ ચાલી ગયા દતા. પછી હું અહીં બેસી ગઈ અને જાણપાદેવી માથે વાત કરવા લાગી.”

“હીક, જરા મારી સાથે ચાલ, તેના પત્તો મેળવવાનો છે.”

જોદરાએ બનાવટી કંપ્તકલ્પો કહ્યું: “હું હજી સુધી બંગલા પર નથી ગયા ?”

“ના; કાણ જાણે ક્યાં ગયો છે.”

રસ્તામાં દારોગાજી પૂછ્યું: “જાણવા અહીંથી ક્યારે જશે ?”

જોદરા: “મેં ખૂબ શિખામણ આપી છે. તેના જવાની હવે જરૂર નથી કદાચ રસ્તા ઉપર પણ આવી જાય. રમાનાથે પણ ખૂબ ધમકાવી છે. તેની ધમકીઓથી હરી ગઈ છે.”

દારોગા: “તને વિશ્વાસ છે કે હવે તે કોઈ વિશ્વ ઉજી નહિ કરે ?”

જોદરા: “હા, મારો તો એવો ખ્યાલ છે.”

દારોગા: “તો પછી એ ગયો ક્યાં ?”

જોદરા: “તે હું ન કહી શકું.”

દારોગા: “મારે તેનો ચીપોટ કરવો પડશે. ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ અને ડેપુટી સાહેબને તેની ખબર આપવાની જરૂર છે. વધારે પી બી તો ગયો ન હતો ને ?”

જોદરા: “પીધેલ તો દતા.”

દારોગા: “તો ક્યાંક પડી રહ્યો હશે તેણે પણ ખૂબ હેરાન કર્યો. તો હું જરા તે બાજુ જાઉં છું. તને પહોંચાડી દઉં, તારા ઘર સુધી ?”

જોદરા: “ધણે આભાર થશે.”

દારોગાએ જોદરાને મોટર સાઇકલ પર બેસાડી લીધી અને તેને થોડીવારમાં તેના ઘરનાં બારણાં આગળ ઉતારી દીધી; પરંતુ એટલી વારમાં તેમનું મન અચ્ચલ થઈ ગયું. એટલે તે બોલ્યા: “હવે તો જવાનું મન નથી થતું, જોદરા ! ચાલ, જાજ કંઈ ગૂંપા સરખાં લગાવીએ. ધણા દિવસ થયાં, તારી મીઠી નજર પડી નથી.”

જોદરાએ પચીસમાં ઉપર એક પગ મી ને કહ્યું: “પહેલાં ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને કહો. આ મૂંપા નાખવાનો સમય નથી

દારોગાએ મોટર સાઇકલ પરથી ઉતરીને

કથુ: " નહિ, હમણું નહિ જાઉં, જોદરા !
અવારે જોઇ સમય હું પશુ આવું છું. "

જોદરા: " તમે માનના નથી. કદાચ
ઉપ્પીસાહેબ આવતા હશે, આજે તેમજો
કહેવાડાંપુ હવે. "

દાસગા " મને હાગી રહી છે, જોદરા !
જે આટલી બધી બેવશાઈ ઠીક નથી. "

જોદરાએ ઉપર ચડીને બારણું ખમ કરી
દીધું અને ઉપર જઇને બારીમાંથી માથું
બહાર કાઢી કથુ: " સલામ, સાહેબ. "

૨૪

દાસગાજી બંને જઇને સુધ ગયા તે વખતે
અભિયાર વાગ્યા હતા. આજ ઉપડી તો સવારના
આઠ વાગી ચયા હતા, છડીને બેઠાં થતાંની
સાથેજ ટેલીફોન આવી. જાગીને મંભાગવડ
લાગ્યા ઉપ્પીસાહેબ, બેઠી રહ્યા હતા " આ
રમાનાયે ધણી ઘોડાળા કરી દીધો છે તેને
કાંઈ બીજી જગ્યાએ રાખવામાં આવશે તેનો
બધો સામાન કમીરનર સાહેબની પાસે મોકલ-
ાવો પડશે રાત્રે તે જગ્યા પર દનો કે
નહિ ? "

દાસગાએ કથુ " છ, નહિ, રાત્રે મારી
આગળ બહાનું કાઢીને પોતાની બીગી પાસે
આવી ગયો હતો. "

ટેલીફોન " તમે એને કેમ જવા દીધો ?
મને એવો ભય લાગે છે કે તેજો નધોપ
હેવાય જજ ને કહી દીધો છે મુકદમાની
તપાસ કરી ઘણે. તમારાયી ધણી મોટી ભૂલ
થઈ છે બધી મહેનત પાણીમાં ગઈ તેને
જાગરજાગીયો રોષો લેવો જોઈતા હતા. "

દાસગા " તો યું તે જજ સાહેબ
પાસે ગયો હતો ? "

ઉપ્પીસા: " હા, સાહેબ. ત્યાંજ ગયો
હતો; અને જજે પણ કાપડતો બંધ કર્યો
તેઓ કરીયો મુકદમા રજુ કરશે. રમાનાય
પોતાનું બાન બાલશે, હવે એમાં કંઈક કંઈક

નયો રહી અને આ બધી આપની જ
બુદ્ધિ પરિણામ છે. આપણે સર્વ એ
પાણીમાં પ્રસાદ જઈએ. જોદરાએ પણ દોઢો
દીધો "

દાસગાજી તેજ વખતે રમાનાયનો બધો
સામાન લઈને પોલીસ કમીરનરના જગલા
તરફ ગયા રમાનાય ઉપર એવો ગુરસો
આવી રહ્યો હતો કે જે મળી નવ તો જરા-
બર કરી નાખે ! કમગમતને કેટલો સમજાવ્યો,
કેટોટલી ખાતર કરી, પરંતુ દોઢો કરી ગયો.
એમાં જોદરા પણ મળી ગઈ છે. બીગીને
ધમકાવવાનું તો ખોટું બહાનું હતું જોદરા
એમમની તો આજેજ ખતર લાગે છે ક્યાં
જરી ? ફેરીડાનને પણ જોઈ સમય. "

એક અકસ્માતિયા સુધી પોલીસ અમલ-
દારમાં જે દીવસાસ થઈ રહી તેનું વર્ણન
કરવાની કંઈ જરૂર નથી વિવસ અને રાત્રિ-
બર એવી જ ચિંતામાં મગ્ન બાકી ખાઈ રહ્યા
હતા હવે મુકદમા કરતાં ક્યાંક વધારે
પોતાની ચિંતા હતી સૌથી વધારે ગમરાટ
દાસગાને થયો હતો. જમવાની કાંઈ યુક્તિ
નજરે આવતી ન હતી ઇન્સ્પેક્ટર અને
ઉપ્પીસા જાનેજે બધી જવાગદારી તેના માથાં
ઉપર નાખી દીધી અને પોતે તાઈન અલગ
થઈ ગયા.

એ મુકદમાની ફરી રજુઆત થશે, એની
આમાં સુદેરમાં ચર્ચા થતા લાગી. અગ્રેજ
ન્યાયના સતિદાસમાં આ ઘટના તદ્દન અમૂલ-
પૂર્વ હતી. કદિ એવું બન્યું ન હતું.

વરીસોમાં એના ઉપર કાપડાની ચર્ચા
થતી. જજ સાહેબ એમ કરી ચક્ર ખરા ?
પરંતુ જજ મક્કમ હતા. પોલીસવાળા-
ઓએ મથું જોર કથુ; પોલીસ કમીરનર
ગઈ મુખી કથુ, કે એવી બધા પોલીસ
નિમાજ બદનાય થઈ જશે પરંતુ જજે કાંઈનું
સંભાળું નહિ, જુદા પરાવાઓ ઉપર પંચ

કુંવારા લાલ 'મા લગ્ન પાછળ પુરોગી વિલાસ લાવના જ મોટા ભાગે હોય છે છતાં, વારંવાર પરજીવા માટે જોટાં બહાનાઓ કાટવામાં આવે છે, તેવું સંકેત આણેખન યજ્ઞેણ છે ' ઘડપણની લાકડી 'મા પ્રમદાને વૃદ્ધપતિ સાથે પરણાવીને, તેના માળાપોએ તેને કેવી જીવતી ખાધમાં નાખી દીધી દંડી તે જણાઈ આવે છે. આ ઉપરાંત ' સત્તાકાક્ષ ', ' નિર્નંતા ' ' રનેદનું ' બધન ' પણ સંકળ કૃતિઓ છે.

' આત્મભોગની કિંમત ' અને ' સત્યાગ્રહ ' એ એ નાટિકાઓ સ્ત્રીઓમાં ત્યાગની ભાવના કેવી હલ હોય છે તે દર્શાવે છે

જુદે જુદે પ્રસંગે લખાયેલી આ નવલિકાઓને પ્રસ્તુત રૂપે એકત્ર કરવાથી, ગુજરાતી સાહિત્યમાં, નવલિકાનાં સાહિત્યમાં સુદર અને 'આવકાર દાયક ઉમેરો' થયા છે. માસિકોના અંકોમાં છૂટક છૂટક વેરાયતી આ કૃતિઓનો સમૂહ ગુજરાતી સાહિત્ય રસિક જનતાનો સારો આવકાર પામશે એમાં અને ન્યાય રાક્ષ નથી.

પ્રસ્તાવનામાં સૌ લીલાબહેન લખે છે: "૧૯૩૦ ના અક્ટોબર સુધીમાં આર્થરેશદ જેલમાં છેલ્લું લખ્યું" તેરડું લખ્યું. તે પછી મારો લેખન બંધ-

સાથ રાજકીય બહેલામાં ઘસડાવાને લીધે લગ્નમંત્રે બધ પડ્યો છે અને તેથી તો દુર દેશ જએલાં બંદાલાં બાળકો ઘણે વખતે આવીને મળે એવું આ છપાએલી વાર્તાઓ જોતા મને યાદ છે "

રાજકીય ચળવળમાં આગળ પડતો સામ લેવાને અંગે, સૌ લીલાબહેનની સાહિત્ય પ્રવૃત્તિનો વેગ આછાતરો થઈ ગયો હોય એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ રાજકીય જીવનના ભોગે તેઓ સાહિત્ય પ્રવૃત્તિને નવી કંઈ એ હમ્મલા યોગ્ય નથી. સંકલિત કાળમાં કેટલુંક પ્રેરણાત્મક સાહિત્ય સર્જાય છે, એવું સાહિત્ય સર્જવામાં સૌ લીલાબહેન કાંમતી કાળો આપી શકે એમ છે.

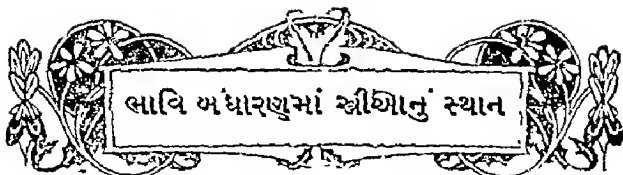
વળી, હાલમાં તો સૌ શક્તિ પણ નથી છે. એ સૌ શક્તિને સતત પ્રેરણા આપે એવાં સાહિત્યની પણ એટલી જ જરૂર છે અને એવું સાહિત્ય સૌ લીલાબહેન જેવી સિદ્ધદરત શ્રેણિકા બહેનોથી નેરડું સકય છે તેવું ખીનજોઈ નથી.

અતમા સૌ. લીલાબહેનની નવલિકાઓના સમૂહને ગુજરાતની સાહિત્યરસિક જનતા ઘોરા પ્રમાણમાં આવકાર યરો એવી આશા વ્યક્ત કરી વિરમીય.

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રીમંડળ—સાન્તાકુંઝ.

સૌ. બીપ્તુ બહેન ચકુલાલ ગઢ તા ૭-૧૨-૩૨ ને રાજ મજકુર મંડળના રત્ન-સંમેલનનો તમામ ખર્ચ કર્યા ઉપરાંત મંડળ તરફ વિશેષ સહાનુભુતિ દર્શાવી ગયા માસમાં ૩ ૨૫૦-૦-૦ બારી મંડળના પેટ્રન થયા છે તેને માટે મંડળ એમનો ખાસ બ્યાલાગ માને છે, અને એમને પચસે ચાલત્રા બહારુણુ કરે છે.

૨૨ બાઇ બીનુમાઇ પોપટલાલના રમજાએ' સૌ. લક્ષ્મીબહેન શાન્તીલાલ પોપટલાલ તરફથી રા. ૨૫-૦-૦ ની ચોપડીઓ મજકુર મંડળની લાયબેરી માટે મોકલી છે. તેને માટે મંડળ એમનો ખાસ બ્યાભાર માને છે. ને સ્ત્રીઓની ઉત્તિ પ્રમ્તનાર બાઇબહેનોને આ રીતે મદદ કરવા વિનંતિ કરે છે.

ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન

અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ અને દિલી સ્ત્રીઓની એસોસીએશન તરફથી દિલ્હી માટે સુચનાવલ્લા નવા બંધારણમાં દિલી સ્ત્રીઓના હક્ક સંબંધમાં એકન્ટ પાર્ટિમેન્ટરી કમીટી સમક્ષ નીચેનું નિવેદન રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

દિલ્હી સુચનાવલ્લા ભાવિ બંધારણમાં સ્ત્રીઓના હક્ક અને મતાધિકાર સંબંધમાં બ્લાક્ટ પેપરમાં જે ફરજાસ્તેનો સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે તેનો સલામતપૂર્વક વિચાર કર્યા પછી જાણે, અખિલ ભારતીય મહિલા પરિષદ અને દિલી સ્ત્રીઓની એસોસીએશનના પ્રતિનિધિઓને લાગે છે કે, બીજા ચોક્કસ પરિપક્વ રજૂ કરવામાં આવેલાં અમારાં ફરજાસ્તેના ચોક્કસ માસના નિવેદનમાં કરવામાં આવેલી માગણીઓથી જે ફરજાસ્તેના ચર્ચા મોજી છે.

અમે હજીબ એવો મત ધરાવતી છીએ કે અમારાં પ્રથમ નિવેદનમાં કરવામાં આવેલી સુચનાઓથીજ સ્ત્રીઓને સમાન રાજકીય હક્કો મળે, પરંતુ હાલની પહેલે અન્વરદ્વાર લાગુ પાડી તેને અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યાથી નીચે મુજબની નવી ફરજાસ્તેના કરવાની અમને ફરજ પડે છે.

(૧) બંધારણના અઠવામાં રહેલીપૂર્ણતા પ્રત્યક્ષ હકોની બંધારણમાં અને ભવિષ્યે વચ્ચે સમાનતાના સિદ્ધાંતના સ્વીકારને ચોક્કસ સ્થાન મળે એવી વિનંતિ કરીએ છીએ.

(૨) બ્લાક્ટ પેપરમાંની દિલ્હી બંધારણને લગતી સુધારાની ફરજાસ્તેનો પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૨૬ ના ૭૫ માં પેઠામાં 'નવી' શબ્દ જગત રાજ્યમાં આવેલો છે તે તરફ અમે ધ્યાન દેવો તે જાણકારશ્ચ વિનંતિએ છીએ.

મતાધિકાર અને પ્રતિનિધિત્વ.

(૧) સમાનતાના પારલે સ્ત્રીઓ અને પુરુષોને મતાધિકાર આપવાની સર્વોત્તમ પદ્ધતિ પ્રખલ થવા સર્વને મતાધિકાર આપવાની છે એમ અમે સુસ્તપલે જાનીએ છીએ છતાં, કામચલાઉ પગલા તરીકે જ્યાંસુધી સર્વદેશીય પ્રજા થવા સર્વને મતાધિકાર આપવાનું કામજ કરવામાં ન આવે-અને અમને આશા છે કે જે કામજ કરવામાં હવે થયું સમય નહિ અવ-સ્થાપિતીને માટે નીચેની પ્રથા સૂચવીએ છીએ.

(અ) અમે જણાવ્યું કરીએ છીએ કે, પ્રાંતિક પારાસમામીની પુરુષોમાં, અને ફેરલ પાસમાંની પુરુષોમાં, મતાધિકાર માટે બ્લાક્ટ પેપરમાં સુધારાથી અન્વર ફેરલની લાયકાતોને સ્થાને સ્ત્રીઓ અને પુરુષ બન્ને માટે અસરકારક (કોઈ પણ ભાષામાં થયેલી વાંચી શકવાની શક્તી) ની લાયકાત રાખવી.

(બ) પ્રાંતિક મહાસભાઓ પુરુષોમાં મત આપવાની શક્તિ માટે બ્લાક્ટ પેપરમાં જણાવ્યું કર્યા પુરુષની મોકલતી લાયકાતો અમે સ્વીકાર કરીએ છીએ અને અન્વર પેપરમાં જણાવ્યું કરીએ છીએ કે, પ્રાંતિક મતાધિકાર મારેની મોકલતી લાયકાતોના ફેરલ મતાધિકાર માટે પણ સ્વીકાર કરે.

(ક) પ્રાંતિક પારાસમામી માટે મત આપવાનો હાલ હજી આપતી મોકલતી લાયકાત પહેલતા પુરુષની થતી કે વિષય દેવાને અમે સ્ત્રીઓને મતાધિકાર મને એવી સુચનાવલ્લી અસરકારક પ્રત્યે અમે સખ્ત નાપસંદગી દર્શાવીએ છીએ અને અમે એવો મત ધરાવતી છીએ કે, રહેલીઓ

તરીકેના અમારા હકોનો આધાર લગ્ન લેવા બહીષ્કૃત તત્વો ઉપર રહેવા ન જોઈએ. તેથી અમે સલામત્તુ કરીએ છીએ કે (અ) અને (બ) ઉપરાંત બધાય શહેરી વિસ્તારોમાં ૨૧ વર્ષ અને તેથી ઉપરની વયના સ્ત્રી પુરુષોની, મતાધિકાર મેળવનારાઓની સંખ્યા સહિત લગભગ ૧૪૦ લાખ જેટલી આશરે થવા જશે આ લોકો પ્રાતિક અને ફેડરલ બંને ધારાસભાઓ માટે મત આપે

(૨) બહાઈ પેપરમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે આડ-કતરી રીતીએ પ્રાતિક ધારાસભાઓમાંથી ફેડરલ વહી ધારાસભામાં સ્ત્રીઓની ચૂંટણી થાય તે સામે અમે સખત વિરોધ દર્શાવીએ છીએ

સભ્યપદ માટે સરખી લાયકાત

(૩) (અ) ઉપલી ધારાસભામાં સભ્યપદ માટે સ્ત્રી અને પુરુષ બંને સરખી રીતે લાયક ગણવાં જોઈએ એવી અમે બલામત્તુ કરીએ છીએ હાલની પ્રથા ઉપલી ધારાસભા માટે સ્ત્રીઓને ઉમેદનારી કરવા દેતી નથી એટલે આનો સ્પષ્ટ સ્વરૂપ થવા જોઈએ

(બ) ઉપલી ધારાસભામાં સભ્ય થવા માટેની લાયકાતોમાં મીલકતની લાયકાત ઉપરાંત ચિલ્ડ્રનની લાયકાત ઉમેરવાની અમે બલામત્તુ કરીએ છીએ

અનામત જગ્યાઓનો વિરોધ

(૪) પ્રાતિક અને ફેડરલ બંને ધારાસભાઓમાં સ્ત્રીઓ માટે જગ્યાઓ અનામત રાખવાની બાબતમાં અમે અમારી મૂળ માગણીને વળગી રહીએ છીએ અને એવી કોઈ નતની અનામતી સામે અમારો સખત વિરોધ છે

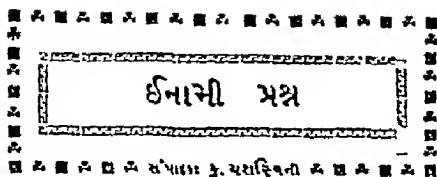
કોમી મતદારી નહિ જોઈએ

(૫) અમારો મત એવો છે કે, બહાઈ પેપરમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે કોમી મતદાર મરણો અને લાગોના ધોરણ ઉપર મતાધિકાર અને પ્રતિનિધિત્વની પ્રથા આખીય દિવની પ્રબળી અને ખાસ કરીને સ્ત્રીઓની પ્રતિ માટે અત્યંત અવરોધ રૂપ થશે. સંયુક્ત મતદારીની પ્રથાની અમારી માગણીમાં અને કોમી ચુમ્મદ સામેના અમારા વિરોધમાં અમે મક્કમ છીએ કારણ કે કોમી ચુમ્મદથી દિવની સ્ત્રીઓનાં અત્યારનાં જોર જળમાં કોમવાદનું ઝેર દાખલ થશે

ડા. શુદ્ધસંદરી રેડીયુ નિવેદન

ડા. શુદ્ધસંદરી રેડી એક નિવેદનમાં જણાવે છે કે,

તા. ૨૫ મી તથા ૨૬ મી માચ' મળેલી બંને સ્ત્રી મહાજોની સલામત મને જોઈએ કમીટી સમક્ષ સાક્ષી આપવા માટે ચુકી કંદાઈ હતી. ત્યાર બાદ આખા દિવસથી દિવની સ્ત્રીઓના દર્શન તથા મતાધિકાર વિષે જોઈએ કમીટી સમક્ષ સાક્ષી આપવા બંનેઓએ આમદ કર્યો છે ને કે મારો અગત અસિપ્રાય એ છે કે સર્વ પક્ષના અંગે ખાસ કરીને બાંધીછતા પક્ષના સદ્ કાર વચ્ચે બધારણીય પ્રયત્નો ઉઠેલ થઈ ચકે નહિ છતાં મારી બંનેઓની કચ્છાને માન આપી મે આમત્તલ સ્વીકાર્યું છે અમારે દ્રષ્ટિબિંદુ એ છે કે દિવની વીચારણી સ્ત્રીઓ કોમીવ દનો સદતર વિરોધ કરે છે, તેઓ સેક્રેટરી કે રજીસ્ટ્રી માગણી કરતી નથી, નહીં જ બધારણ સ્ત્રી પુરુષની સમાનતને ધોરણે રચાવણ જોઈએ અને સ્ત્રીઓ પુરાણી રીતરીવાજોથી છટકાશે મેળવે તે માટે તેમના પુરુષોને છુટાપણ અને જવાબદારી મળવી જોઈએ

અત્યારે ઘણા રહેતાં દિનનાં કાર્યકારણમાં ઓઝોના દરખાસ અને મતાધિકાર રાજકર્મમાં મદદમતી મદિયાઓની યાગળીઓએ એક કાઠ ઉપર સમાધ કરે એટલામાં જણાવે.
જેનો જવાબ કુઠો અને સારો દર્શી તેને મનામ આપવામાં આવશે.

દરિદ્રાઈમાં લાખલ થવા માટેની રાસતો

(૧) આ ઉપાણીની દરિદ્રાઈમાં મામિત્તા દરેક ઓમાદક તેમજ જે જુદો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મનાવનાં હોય તેઓ સર્વે ભાગ સજ કરશે. ઓમાદકોના કુટુંબની ઓઝો પણ આ દરિદ્રાઈમાં ભાગ લઈ શકશે. (૨) જવાબ સખી મોઢવનારે પોતાનો માદક નબર અવાજ જણાવે. માદક નબર નદિ જણાવે. હોય તો દરિદ્રાઈમાં નામ દાખલ નદિ યાપ. (૩) દરેક મદિનાના લખાણનો જવાબ તે પડીના ધીમ મદિનાની આખર તારીખ મુશીમાં અમને મળે એવી રીતે મોઢી આપવો. (૪) તંત્રીનો નિર્જીવ છેવટનો જણાશે. કાઠ પણ સગર જવાબ કે પરિણામના આજીવી-બેરઆજીવીપણા વિશે વાંધો સજ કરશે નદિ. (૫) આજ પોરકાઠમાં સખેલા જવાબોજ સ્તીકારવામાં આવશે. (૬) દરિદ્રાઈના જવાબ માથે મામિત્તને કમતો કાઠ પણ અતનો પત્રવચકાર કરવો નદિ. કરવો હોય તો દરિદ્રાઈના જવાબના કાઠ મિવાલ જીવન કાચગમાં કરવો.

એપ્રિલ માસના પ્રશ્નનું પરિણામ

જરા જવાબ નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) મેલમા ભેરભેલો

(૨) મીઠીમ એમી મેલીમતે (મીમ એમી મેલીમત) લંડનથી ૨૫ અને ૩૫ની લંડન લંડનનો રોડ તે. ૩૫નો એ જવાબ ૧૯૩૨ ની ઓઝોની પ્રતિષ્ઠા મીઠી આચળ પાટો જવાબ છે; લંડનની ઓઝોની એરો મોજાખત એસેલીએલને એમ માનમાં જણાવો મોજાવો કરો દતો.

(૩) મીમની સુમદાકમાગી મીરજી

આ પ્રશ્નોના ૮ જવાબો આજીવ દના, તેમાં એક કાઠના નિવરણો ભજ કરવો મોજાથી નવારમો નથી જાણીનાં છ મદેનોખાનો કોઝો જીવન પ્રશ્નો પુરવો જવાબ

આપે નથી એ બહેનોમાંથી શ્રીમતી બલદયાદેવી પુસ્કરરાય મહેતાને પનામનું પુસ્તક
'સોળ સુંદર વાર્તાઓ-ભાગ ૨' આપવામાં આવે છે જે તેમણે અઢી આનાની ટપાલની
ટીકીટો મોકલી મગાવી લેવું. ૨૭૨૮૩'થી જોઈએ હોય તો ત્રણ આનાની ટીકીટો વધુ મોકલવી.

બીજા જવાબ આપનારા બહેનોનાં નામ નીચે પ્રમાણે:

શ્રીમતી બહેનો (૨) લલિતાબહેન બળજર, (૩) હીરાબહેન મોદી, (૪)
રૂકમણી પટ્ટણી, (૫) કપિલા ભટ્ટ, (૬) હીરાચૌરી નંદલાણા, (૭) નં. ૪૧૯૩.

જેઓ માલક ન હોય
માસિકના માલક ન હોય તેવા ક્ષણ બહેનો હિમાચા-
ની દરિયાકાંઠા ભાગ લેવા ઇચ્છતા હોય તો તેમણે
પોતાના જવાબ સાથે જ આનાની ટીકીટો બીકવી.
કુપન મોકલવાની જરૂર નથી.
તંત્રી, “ શુભસુન્દરી ”

ભગિની સમાજની નવી પ્રવૃત્તિ

બાળ જ્ઞાનમંદિર

ભગિની સમાજ તરફથી ૩ થી ૫ વર્ષના બાળકો માટે એક બાળ મંદિરની સહાયતા
સોમવાર તા. ૩-૭-૧૯૩૩ ને દિવસે સમાજના હોદ્દામાં (ઇન્દીરા નિવાસ ભટવાડી) માં
થયે. શ્રીમતી શાન્તિલાલબેન દેસાઈ તથા બેનાબેન વાડીયાએ એ બાળમંદિરનું કામ ઉપાડી
લેવાનું સ્વીકાર્યું છે. અંકવાડીયામાં પાંચ દિવસ, બપોરનાં ૧૨ થી ૨ સુધી બાળકોને
શીખવવામાં આવશે-બાળમંદિરની માસિક ફી રૂ. ૧ રાખવામાં આવી છે બહેનોએ પોતાના
બાળકોના નામ જોશીમાં બપોરના બાર પછી નોંધાવવા માટે જવું. બાળકોને બપોરના
વખતમાં રમતગમત સાથે જ્ઞાન દ મળે એ જાતનું શિક્ષણ પૂર પડે એ ઉદ્દેશથી ભગિની સમાજ
તરફથી આ બાળમંદિર જોડાવામાં આવ્યું છે. બાળ પુસ્તકાલય પશુ આ સ્થળે સારું થયું છે.

સ્ટ્રીઓ માટે ગરબામંડળની સ્થાપના

ભગિની સમાજ તરફથી ગરબા મંડળ સ્થાપ્યું છે ને એક ગરબા સંમેલન
તા. ૫-૭-૩૩ શુક્રવારને રોજ ૪ થી ૬ રાખવામાં આવ્યું છે. શ્રીમતી મધુરીકા મહેતાએ
આ કામ કામ ઉપાડી લેવાનું સ્વીકાર્યું છે.

ભગિની સમાજ

ઇન્દીરા નિવાસ, ભટવાડી,

ગીરગામ, મુંબઈ નં. ૪

લી.

જયશી રાયચ, (પ્રમુખ)

લીલા બેન્કર, (મંત્રી)

ચંચળબેન ધીયા, (સહમંત્રી)

ભારતીય શીશિકાય અને શીશોનો બાલિ અવસ્થા

ભાષ્યક: શીશોની કે. રાધામણ મુખ્યમંત્રીશ્રીની હે. એ.

[શીશોની નાણામય જાગીર અને શીશોની પ્રતિષ્ઠાની પદ્ધતિ અંગત
વખતે ના ૨૪-૬-૬૬ ને રામ નાથનું મંત્રાવલોકન]

સરકેશીએ આવી યાદી ફેંડમા આવી પડતી મુરકેશીએ પાર જતારી છે અને યુનિવર્સિટીનું કાર્ય થાણ પ્રગતિ સૂચવે છે તે જાણી અને સતોષ થયો છે. આર્વા રાષ્ટ્રીય અમલના કાર્યમાં હું તેઓને દરેક પ્રકારની સફળતા હમ્મણું છું. મને ખાતરી છે કે, આમ કહેવામાં હું અત્રે મળેલા સર્વની લાભણીઓ વ્યક્ત કરી રહી છું.

હિન્દની સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીના પદવીદાન સમારંભ વખતે બાલતાં, બાદતીય મહિલાઓ હું હિન્દમાં સ્ત્રીઓની હાલત વિશે, ઉત્ક્રાંત થોડાં વર્ષોમાં તેમણે કરેલી જાણવા જોય પ્રગતિ વિશે અને તેઓના બાલિ વિધેની મારી આશાઓ વિશે થોડાં શબ્દો ઉચ્ચારવા હું લલચાઉં છું. જીવનના યજ્ઞા યુગ્મોમાં પ્રાચીન હિન્દની સ્ત્રીઓ મહત્વનો ભાગ ભજવતી એમ ઇતિહાસ કહે છે, તે તમે જાણો છો. તેઓ વધારે સ્વતંત્રતા અને પુરોષો જોડે સમાન દરજ્જાએ ભોજવતી પરંતુ થાણ રાજકીય ઉપવિધિઓને અંગે પ્રતિભાવ દિવાતે અને કાનૂનો પકડાયા અને તેણે સ્ત્રીઓને એકદમ પાછળ ઢસેલી દીધી અને સ્ત્રીઓ જાહેર જીવનમાં ભાગ લે તે સાથે સંપૂર્ણ વિરોધ જાણવળો. આવી પરિસ્થિતિ લાંબા સમય સુધી થાણ રહી અને સ્ત્રીઓ થણ જ અન્યાયી અને વિષમતાએ ભોજવતી રહી સ્ત્રીઓને ઘણી યોગી, નહિ જોવીજ, કેળવણી મળતી, અને તેઓની આર્થિક હાલત તે વડન પછાદીન હતી આને અંગે કહેવાની બોદિક અને જાહેરાત ઉત્તરતા પછાંની ભાવનાનો જન્મ થયો એની સરખામણીમાં, અત્યારના સમયમાં થણ મોટા ફેરફાર થયા છે. થાણ દુનિયામાં આવી પરિસ્થિતિના ગેરલાભોનું આપણા કેટલાક મહાન સમાજ સુધારકોને લાગે થયું. અને મુખ્યત્વે એ પુરોષોમાંથી સ્ત્રીઓની લાગવજ અને કાર્યને પરિણામે જ અને સ્ત્રીઓની જનનિ માટેની વિશ્વગતની ચળવળને પરિણામે, સ્ત્રીઓનાં વધુ વિદ્યાળ, વધુ સ્વતંત્ર અને વધુ વડસ્ત જીવન માટે દિ હિમા મોટી ચળવળ ચાલી રહી છે. હિન્દમાં સમ જ સુધારના કાર્યમાં જે અસાધારણ મુરકેશીઓ જમી છે, તે :હતાં, અને આ બધી પ્રગતિ માત્ર થોડાં જ વર્ષોમાં થઈ છે તે જોતાં, આ દિશામાં થએલી પ્રગતિ ધણી જ લાભણીક

છે આવી પ્રગતિમાં મુખ્ય અંતરાય રૂપ આપણા જ હોકો છે, કે જેઓ એવો ભય ધરાવે છે કે, આપણા સામાજિક વિવાલમાં કાંઈ પણ દબલજિરિ થવાથી, આપણું કોટુરિયક જીવન વિચિત્ર થઈ જશે, અને તેથી આપણાં પ્રાચીન ધર્મશાસ્ત્રોનો પોતાના વિચારોને અનુકૂળ આવે એવો અર્થ કરીને તેઓ જાહેર કરે છે કે સ્ત્રીઓ પોતાના ધરના કાર્યમાં બધનમાં બંધાઈ રહેણું જોઈએ એમ ધર્મ ફરમાન કરે છે, આ બધન સ્ત્રીના આત્મવિકાસ અને આત્મનિવેદનનો ઇન્કાર કરે છે અને તેના દેશના જાહેર જીવનમાં તેણું કાંઈ સ્થાન નથી, એમ જણાવે છે. તે પછીની મુરકેશી, વિદેશી સરકારના રાજ હેઠળનાં દેશોને હોય છે તેવી જ છે. હિન્દમાં બ્રિટિશરાજના કાયદા કે ગેરકાયદા વિશે હું અહીં બોલવા હમ્મણી નથી; પરંતુ મને લાગે છે કે, વિદેશી રાજ માટે હું એક સામાન્ય મત ઉચ્ચારી શકું કે જે ઇતિહાસમાં પ્રાચીન રાજેશાહતોના સમયથી સાચો થઈ પડ્યો છે વિદેશી સરકારની મુખ્ય ચિંતા, જેના ઉપર તે રાજ ભોજવતી હોય તેની સરકારના વહીવટનાં ધન પ્રાપ્તિ મુખ્યત્વે હોવી જોઈએ તેથી, મોટે ભાગે, તેઓ એ દેશના જીવન વિવાલોનાં દબલ કરતાં બંધાઈ છે; કારણ કે, આવી દરમ્યાનજિરિથી શી મુરકેશીઓ અને અંગ્રજો હમી થયો તે તેઓ જાણતા નથી હોતા કારણ કે, પ્રભ, તેની ટેવો અને તેમની જરૂરીઆતો તેમજ લાભણીઓ પૂરેપૂરી સમજાવાતું તેઓ માટે સંભવિત નથી અવગણ, હું જાણું છું કે સરકારનું મુખ્ય નિયમ તરીકે પ્રભમતને અનુસરણ હોવું જોઈએ, પરંતુ સરકારનું સામાન્ય વલણ પણ, પ્રભમતને હોરવે અને દિશા સૂચન કરે એવું હોવું જોઈએ. ઉત્ક્રાંત ૭૦ વર્ષથી હિન્દમાં સુધારાનો જે જુરસો જીવંત છે, અને જે વધતો જાય છે, તેને હિન્દી સરકારની મદદ અને ઉત્તેજન યોગ્ય પ્રમાણમાં મળ્યાં નથી અને તેથી, તેના ધારના પ્રમાણોનાં પરિણામો આભ્યાં નથી; છતાં જે કાંઈ પરિણામ આભ્યાં છે તે એમાં મુશ્કેલી નથી.

અર્વાચીન હિન્દ એકંદરે સ્ત્રીઓ તરફ જાર છે અને દેશની જનનિ જાહેર જીવનમાં માટેની દરેક થાળનામાં સ્ત્રીઓ સ્ત્રીઓના હાવાઓ લક્ષમાં

સે છે આપણી યુનિવર્સિટીઓમાં પ્રવેશ અને સીએ વચ્ચે વફાન સમાનતા છે તેઓના અભ્યાસક્રમોમાં તેઓ થેળવે તે સીએઓમાં અથવા તેઓ મળે એ જગ્યાઓ અને દોહાઓ ખુલ્લા છે તેમાં કાઢપણ સેવામાં નથી મદ્રાસ યુનિવર્સિટીમાં, સુડીકેટ સંદિત, તેની બધી સંસ્થાઓમાં સીએ છે કે માત્ર છે કે, યુરોપની ઘણી યુનિવર્સિટીઓ પણ આઠસી આગળ વધી નથી જાયો, મદ્રાસમાં મારા અનુભવ ઉપરથી, કે કહી શકું એમ છે કે, અમારી બીજી બધી બહેર સંસ્થાઓ, પણ તે રાજકીય હોય કે વહીવટને લગતી હોય તેમાં બીજી સેવામાં નથી

સીએને યુનિવર્સિટીમાં અને સ્થાનિક મંડળોમાં મતદાતાઓ છે, અને યુરોપની જેમજ સીએ એ સંસ્થાઓમાં સેવા કરી રહી છે લખનૌ જગ્યા પ્રતિષ્ઠા સીએ ધારાસભાઓ અને મધ્યસ્થ વડી ધારાસભામાં મતદાતાઓ હોય છે આ ધારાસભાઓ પ્રાથમિક જેમજ સીએ માટે પણ યુરો છે; એ કે દલ સુધી ફેલાઈ સીએ તેમાં ચુકાઈ નથી પરંતુ પ્રવેશ સંસ્થાઓ, સીએની લગભગ પ્રતી સહાયકભૂતિ ધરાવતી હોય એવી પ્રા-

વિત્ત સંસ્થાઓએ એ એ ધારાસભાઓ માટે ફેડ સીએની નોંધણી કરી હોય તે તેને આધાર અને ઉત્તેજન આપ્યા છે રાજ્ય સ્તરે (કાન્ડિસલ એક્ટ ૧૯૨૮) એમ એક એવું ધારાસભા છે કે, એના હેતુ સીએ માટે બંધ છે પરંતુ એમ લાગે વળત ચાલુ રહેશે એવું અને લાગુ નથી કે આજ રાજ્ય છે અને માત્ર છે કે આપણા ભાવિ જમાનામાં, સીએમાં, પોતાના સહેલી-પણના લોકો અને ફરિયાદો આજ રજામાં ફેડ પણ જાતની અસંખ્ય રાજ્યવાસી સીએને સરકાર આપતી કામદાર બહેનોને થશે

દિનમાં સીએની અવગણના અપૂર્ણ હોય

કેટલું નાનું છે, અને તેની સાથે ફેરવી મોટી સુરેલીઓ છે, તેનો વિચાર કરતા તેની પ્રગતિ માત્ર સીએ ન નથી,

આજા ઉપરને એવી પરંતુ ભાવિ માટે આજા સ્થાનને એવી છે આપ-

ણી મદિદાઓ તેઓના

ધરોમાં રહીનેજ કુનીઆ વર્ણ નમર કરે એ ખરું નથી, પરંતુ જગ્યાનાર યાકેરીઓ તરીકે, તેઓએ આપણા દેશના જીવનમાં તેઓએ થોડા સ્થાન લેવું નહીં એમ સ્વીકારવાની તેણે દેશને ફરજ પાડી છે તેથી, તેઓની ફેરવણી અને બહેરજીવનમાં તેઓ-

ના લુચ્છિયુઓના ભાગ લઈ લેતાં વધુ ને વધુ થાન બેસાડે નવ છે ઠાકરીઓના ચિલાણ માટેની વધુ સારી અને વધુ વિશાળ સરજાઓની માનગીને પહેલો જગ્યાને માટે, તેઓ માટેની યા-જાઓના, નજા અને યુગ બનેલી રજિમે બેરે-બેરે ફોર્સ વધુ સારી મટે થઈ રહી છે અલ-વત, હજુ સુધારા માટે ધણી અવાજ છે અને તે આપણી અબી સિસ-જુની પ્રથમાં સીએ પ્ર-રેની યુનિવર્સિટીની કે-

‘યુનિવર્સિટી’નો આવતા અંક વાર્તા અંક તરીકે પ્રકટ થશે તેમાં

શ્રી રમજીલાલ વ. દેસાઈ, શ્રી મોડુ જીરામ દા રામચુરા શ્રી. કથવ દ શેઠ, શ્રી વલ્લભ મ. દેસાઈ, શ્રી પ્રોફેસર ડા. જગદીશદાસ, શ્રી જગદીશદાસ પ્રભાસકર, શ્રી તારાચંદ પેા. અડાલજી, શ્રી મનચંદ્ર ત્રિપાઠી જરેરે યુજસાતના જાણીતા નવલિસા કરોની વાર્તાઓ પ્રકટ થશે.

જરૂરી લગભગ પાંચ એક સમુદાય છે અજાબ મે જગ્યાનું તેમ આપણી યુનિવર્સિટીઓએ, પહેલેલાં સીએને પ્રાથમિક જેમ સમાન જગ્યાને રાજ્ય કરેલી છે પરંતુ ૧૫ થી ૨૦ વર્ષ પહેલાં યુનિવર્સિટીઓમાં રાજ્ય થવાની સીએની સંખ્યા

મત નામની નવી

સી સિસ્ટમને ૨૦ વર્ષ પહેલાં મારા વિદ્યાર્થીજીવનના દિવસો

પછીથી, મારા મદ્રાસ

પ્રાવધા વચ્ચે લુચ્છિયુ પ્રગતિની આજે અને ચાલુ આવે છે તે વળતે સીએ મટે જારી પહેલાં વર્ષની કેટલું નવી અને મારા જેવી સંસ્થા

ઓમાંથી આવી સીએને મદ્રાસ સુધી જવું પડે. સખ્યાબંધ વિદ્યાર્થીઓમાંની હ એક હતી. હવે મદ્રાસમાં, સદશિક્ષણની સંસ્થાએ ઉપરાંત કેટલીય સ્ત્રીઓની કોલેજ છે-યોદ્ધા જીવનશૈલીમાં પણ છે-અને તેમાં વિદ્યાર્થીનીઓના સંગ્રહ અને સુખ માટે અગત્યની વ્યવસ્થા છે બીજા પ્રસિદ્ધિમાં પણ સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટી કેળવણીએ સારી પ્રગતિ કરી છે તમારા પોતાના પ્રાતરમાં, યુનિવર્સિટીના અભ્યાસક્રમ માટે અભ્યાસ કરી સ્ત્રીઓની સખ્યા ધીમે ધીમે વધતી જાય છે એ સાચું છે કે, મુંબઈ યુનિવર્સિટીને, સ્ત્રીઓ માટે જ એક કોલેજ નથી; પરંતુ આખા દિલ્હીમાં એક માત્ર સ્ત્રીઓની યુનિવર્સિટીનું મુળાંશ તો ધર છે

સ્ત્રીઓ માટે જુદી શિક્ષણ સંસ્થાઓની ઉત્પત્તિ વિષે ઉલ્લેખ સદશિક્ષણ કરવા હ એમ કહેવા નથી માન્ય કે હ સદ-

શિક્ષણની વિરૂદ્ધ છુ વા સ્ત્રીઓની કેળવણી માટે પૂરી સંસ્થાઓની જરૂર છે એમ કહી શકાય છે. હ જાણું છું કે આ બાબતમાં દિલ્હીમાં તેમજ સ્ત્રીકેળવણી તરફ જલ્દી પ્રવૃત્તિ ધ્યાન ખેંચી રહેલા બીજા દેશોમાં પણ, વિચારોમાં મતભેદ છે, દિલ્હીમાં કાંઈક એવા પ્રકારની લાગણી અસ્તિત્વમાં છે કે, આપણા ચોક્કસ સામાજીક રિવાજોને અંગે, સ્ત્રીઓ માટે જુદી સંસ્થાઓની જરૂર છે પરંતુ આપણા દેશ જેવા વિચાર અને ચરીત્ર દેશમાં આ વિચારને અવધારી રીતે અમલમાં મુકવા એ ધણું જ મુશ્કેલ કામ છે તેથી, અને લાગે છે કે, એ શિક્ષણના પ્રચારમાં આપણે ઉપવર્ણ પ્રગતિ કરવા માગવા દોષને તો, સદશિક્ષણની સંસ્થાએ જરૂરી છે પરંતુ તે સાથે, જ્યાં જ્યાં સંભવિત અને સકલ દોષ ત્યાં ત્યાં સ્ત્રીઓ માટે જરૂરી સંસ્થાઓ પણ સ્થાપવી. વળી એવી પણ માન્યતા છે કે, સ્ત્રીઓ માટે તેમજ પુરુષો માટે, એકસરખા અભ્યાસક્રમ રહેવો જોઈએ. ઊંચાએ અટિન્ના અભ્યાસક્રમ કરતી ઊંચીઓ માટેના અભ્યાસક્રમ જુદા રહેવા જોઈએ કે નથી. પત્નીઓ અને માતાઓ વગેરેની સેવાઓ થાપી ફરજ માટે તેઓ થોડાં ઘણાં સારી તેના વિવશીની ઊંચીઓને તાલીમ મળી શકે. અભ્યાસક્રમમાં આવી ફેરફાર થવા-

ઓની પ્રાથમિક કેળવણીમાં સંકલ્પ છે. પરંતુ, યુનિવર્સિટીઓમાં એમ કરવું સહેલું નથી એ જાણવી જ રીતું છે કે દિલ્હીમાં યુનિવર્સિટીઓનીય કોલેજોમાં રાખતી નથી સ્ત્રીઓ તેમજ પુરુષો એક સરખું કામ કરે છે અને સરખી જ કોલેજો મેળવે છે; એટલે હવે ફેરફાર લાખવ કરી સ્ત્રીઓ માટેના જુદા અભ્યાસક્રમ લાખવ કરવાનું કામ સહેલું નથી અને એ પણ ખ્યાલમાં રાખવાનું છે કે જુદાવિજ્ઞાન જેવા વિષયો અભ્યાસક્રમમાં અત્યારે લાખવ કરેલા છે આવી બાબતોમાં તમારી જેવી યુનિવર્સિટી લાગી મોટી મદદ થઈ શકે પડે. સ્ત્રીઓની ચોક્કસ જરૂરોઆતો તરફ એ ખાસ ધ્યાન આપી શકે અને જુદા અને સમાનમાં પોતાની ફરજ બજાવવાને તેઓ થોડાં થોડાં એવી કેળવણી મેળવવા તેઓ બાંચસાળી ઘણાં શકે જળી, સ્ત્રીઓ માટેની જ યુનિવર્સિટી, સદશિક્ષણની સંસ્થાઓ પ્રત્યેના પોતાના કુટુંબના વિરોધને અને જ નહોતો ઉચ્ચતર શિક્ષણ ન મેળવી શકી દોષ, એવી સ્ત્રીઓને તે મેળવવાની એ વાત આપે છે. તમારી યુનિવર્સિટી, હવે રીતે આપણી સ્ત્રીઓ માટે મદદ આપીશું કે થઈ છે અને આપણા દેશ તે માટે આશાવાદી રહેશે અને તેને પૂરેપૂરો ટેકો અને ઉત્તેજન આપશે.

આપણા દેશની સામાન્ય શિક્ષણપદ્ધતિમાં સુધારા માટેની પણ શિક્ષણ પદ્ધતિમાં મોટો માત્રાથી છે. દિલ્હીની શિક્ષણ પ્રણા, દિલ્હી દેશને વડીલ

અભ્યાસમાં ઉપયોગી ઘણાં પડે વા તે ધંધાદારી કારકીર્દિ પ્રાપ્ત કરવા માટે શકિતમાન માથ તે માટે પૂરતી કેળવણી પૂરી પાડવી એવી જાણી માન્યતાના ધારણે ધંધાવતી છે હવે દેશમાં એવી લાગણી વધતી જાય છે કે, આવી પ્રથા દેશની જરૂરોઆતોને પહોંચી વળે એમ નથી, તેમજ દેશની સારી પ્રગતિમાં મદદ કરે એમ નથી. શિક્ષણ કે તાલીમ એમાંથી એકેય પાયા પુસ્તકોમાં સમાઈ જતાં નથી, તેમ અભ્યાસક્રમ પ્રમાણેના અભ્યાસમાં પણ સમાવતા નથી. અને એ કેળવણીને અંદર અંદર કિંમતી બનાવવી દોષ તો, તેણે વિદ્યાર્થીઓનાં માનસો ને હુરોડો ને ખોલવા જોઈએ અને તેઓને જ વિચારના તેજા

સમજતા શિખવવું જોઈએ પરીક્ષાઓ પસાર કરી, ડીગ્રીઓ મેળવી, કઠાય કાઢ એક પ્રધાન પ્રવેશ દેવાને યોગ્ય બનાવે એવી કેળવણી અલબત્ત, અત્યંતની છે પરંતુ મોનસની સામાન્ય ખીલવણી અને ચારિત્ર્યનું બધારણ અમુક્ય છે કેળવણીની પ્રથમાં વર્ણવેલી ને ફેરફાર થઈ રહ્યા છે, તે કદ મના એક જ ગોઠે ફાળવે કરી શકાય એમ નથી અને આપણા દેશનો વિશાળ વિસ્તાર અને તેની આર્થિક હાલત આ પ્રશ્નને તેથી થ વધુ મુશ્કેલ બનાવે છે પરંતુ ને આપણા દેશે પ્રગતિ કરવી હોય તો આપણી શિક્ષણ પ્રણાલી ભારીક તપાસ થવી પડે છે આપણે સમજવું જોઈએ કે, શિક્ષણ એ અત્યંત રાષ્ટ્રીય અભિવ્યક્તિ છે અને આપણી પ્રાંતની સુધ્ધિ, વ્યવસ્થા અને રચનાત્મક ચક્રિય આપણે ધારણ કરી હોય એવા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણના માર્ગક્રમની આપણને જરૂર છે આપણા દેશમાં સુધરવાનો ને જીવંતી અત્યંત પ્રવર્તી રહી છે તે આ પ્રશ્નને પણ હોલ કરવા પ્રયત્ન કરે છે અને આપણી શિક્ષણ સંસ્થાઓમાં

વહેરા છે એવી પ્રથમ હું તમને તમારી સફળતા માટે હૃદયપૂર્વક અભિનંદન આપું છું યુનિવર્સિટીના અધ્યાપક કરીને સ્વતિત્ત્વ પામી તમારી મહત્વાકાંક્ષા સિદ્ધ કરવાના તમારા પ્રયત્નો સૂચવેલા જોઈને તમને ધન્યજ્ઞ રાહત અને આનંદ અનુભવ હોવા જોઈએ મેં અનેજ આવે અનુમત્ત કરેલો છે એરથે, આજના તમારા વિચારો અને લાગણીઓ હું સારી રીતે સમજી રહ્યો છું અને તમારા ભાવિ માટે ખારી

સર્વોત્તમ શુભેચ્છાઓ દર્શાવું છું તમારે માટે અત્યંત લાક્ષણિક એવા આજના દિવસે, તમારી સમક્ષ આપણું આપનાર જણ કરીને મેં મોટી જવાબદારી સ્વીકારેલી છે તે વું સમજું છું તમે તમારાં જીવનના અનુભવનાં પગથાં પડોડામાં છે અને કુદરતી રીતેજ તમારા વિચારો તમારા ભાવિ વાજ પલે આ બાબતમાં ગોઠવેલે ચોક્કસ નિર્ણય ઉપર આવવું જોઈએ જીના જીવનના મુશ્કેલમાં મુશ્કેલ પ્રશ્નોમાં નો એક છે શિશિત સ્ત્રીઓની પ્રવૃત્તિઓમાં જેટલી બાબતમાં આ

તેથીર થઈ ગયું છે ।
૧૯૩૩-૩૪ના નવા વર્ષનું
ભેટ પુસ્તક
પો ૬ શી
સપાડક
શ્રી યરેશ હં શુક્લ
ઉપતત્રી 'શુભસુન્દરી'
શ્રીજીવનના પ્રશ્નોની ચર્ચા કરતી
દિ-દી, બગાળી, ગુજરાતી અને
મરાઠી ભેખક-મેખિકાઓની રસમરી
સોજ સુદર નવલિકાઓનો સમઢ
તમારું લવાજમ પૂરે થઈ હોય તો-
આજેજ હજી લવાજમ (ર ૪-૫-)
જરી તમે
એ પુસ્તક મેળવી લો

પણા દેશે લલમાં ધન્યજ્ઞ પ્રવૃત્તિ કરેલી છે અને જોડેર મારું મટે હવે આપણી સમક્ષ ધન્યજ્ઞ દેવો છે સ્ત્રીઓમાં શિક્ષણને જેમ જેમ વિસ્તાર મળે, તેમ તેમ આ જરૂર વિસ્તારો, અને વધારે સમજાય, સામાજિક, શિક્ષણ વિવેક અને પ્રમાણની જીવન જીવનમાં જીવ જીવ પ્રમાણ જોડેર મારું કરવા તીવરથ જેવી શિક્ષિત અને સુધિગ્રાહ્ય સ્ત્રીઓનાં દર્શાવે પણ તમારી સમક્ષ છે સામકલક્ષમાં તમે જાણનાં કરો, કે જ્યાં સ્ત્રીઓ આપણું રાષ્ટ્રીય જીવે સિદ્ધ કરવાની પ્રવૃત્તિમાં

તે ચોક્કસ ફેરફારો મારી શકે છે પરંતુ દિ-દી શાલાની શિક્ષણપ્રથા અને તેના પરિણામોથી પરીપરી સંજ્ઞા થાય તે પહેલાં હજી પણ સુધારા કરવાના રહે છે પ્રો કરે એવા સનિષ્ઠ કાર્યકરોની દેખરેખ હેઠળ તમારી યુનિવર્સિટી શિક્ષણના ચેઅ અને નિર્ભર ધારણનાં વિચારમાં આપણા દેશને આગેવાની આવી થઈ

હવે હું દેડાક સમીતે આ વર્ષની સ્નાતક-સ્નાતકોત્તરોને સંબોધીને કરીશ, મરણ કે, મારી અર્ધોની હાજરીને આજ મુખ્ય

આજળ પડતો ભાગ દઈ રહી છે. ધધાઓમા પણ તેઓ ઝડપી પ્રગતિ કરી રહી છે આસ કરીને શિક્ષક અને દાકારના ધધામાં સ્ત્રીઓ વધારે પડી છે અને આ દેશોમા તેઓના કામનો વિસ્તાર પણ થયો ખીલ્યો નવ છે સ્ત્રીઓએ કાયદાના ધધામાં પ્રવેશ કરવા માડ્યો છે અને ફેલીડોએ પગકારત્વ હાથ ધર્યું છે પશ્ચિમમા સ્ત્રી મંત્રીઓ સામાન્ય ધધ પડે છે પરંતુ દિન્દની સ્ત્રીઓએ હજુ સુધી મંત્રીકાર્ય તરફ જલ્દી રીતે લક્ષ દોડાવ્યું નથી ઉલ્ટાડમા મને અનુભવ મળ્યો હતો; તે ઉપરની મને એવો અસર થઈ છે કે ફેલીડોવાર, નહેરુ જીવનમા પડેલી બીજી સ્ત્રીઓને બાદ કરતા, સ્ત્રી મંત્રી, બ્રિટિશ પ્રભાવ વિચારો ભળતી રાજની હોય એમ લાગે છે ૧૯૩૦ ના નવેમ્બરમા લંડનમાના એક સ્નેહસ મેલનમા એક સ્ત્રીને મારે પરિચય કરાવવામા આવ્યો હતો એમણે, હું ગોળમેષ પરિવ્રજ સાથે સબમ ધરતી હતી, એમ સંતોષીને, એવો નિર્ણય બાધ્યો હતો કે, હું પરિવ્રજના મંત્રીમંડળમા હતી મારે એ માનનો ઉન્કાર કરવો પડ્યો; પરંતુ તે ઉપરથી મારા મનમાં એવો વિચાર ઉપજ્યો કે, આપણી સ્ત્રીઓ પણ મંત્રીકાર્ય ઉપાદી શકે નહેરુ એવિષક કાર્યમાં પણ આપણી સ્ત્રીઓ સારો ભાગ લે છે પ્રાતિક ધારાસભાઓમા નિયુક્ત સભ્યો તરીકે યોગીક સ્ત્રીઓની તીમણ કયા છે અને ત્યાં તેઓએ સાર કાર્ય કર્યું છે મારા મદાસ પ્રાંતમા સ્થાનિક મંડળો અને શહેરોની હાલત સુધારવાના એ પ્રયોગના કામમાં આજળ પડતો ભાગ લેતી, ચુડાવથી સ્ત્રી સભ્યો મળવાનું થયું સહજ છે સ્ત્રીઓ જોનરરી મેન્ટેન્ટેસ તરીકે, બેન્ચ ઉપર પણ બેસે છે અન્યાયાઓ, આશરો, અને બીજી સમાવતી સભ્યોએ એવા રૂપમાં સમાવતી કાર્યોમા સ્ત્રીઓને રસ વધતો નવ છે સમાજ સુધારાના ક્ષેત્રમા પણ સન્નિધ સ્ત્રી કાર્ય કરે છે જેઓ સખ્ત પ્રચારકાર્યથી, આપણા જીવન અને કચેરીનાખનારા સામાજિક રિવાજો ઉપરી દેવા પ્રભાવને ફળવી શકા છે એવા રિવાજોમાં, તમે નહો છો તેમ ધજા જ આજળ પડતા રિવાજો, અસ્પૃશ્યતા, પડકારની પ્રથા અને બાલ્યજન છે.

સ્ત્રીઓના કાર્યના વિષય ઉપર હું જોવી રહી છું ત્યારે મારે આપણા દેશનો એક ચોક્કસ

જરૂરીઆત તરફ ધ્યાન ખેંચવું જોઈએ. દિન્દની સિદ્ધિત વર્ગમાં, ગામડાંઓની કદાચ, સરકાર તરફથી પુનર્દેશના શોભ માર્ગદર્શન થવાના અભાવે, કમનસીબે,

પોતાના રસ અને કથાન શહેરો તરફ જ દિન્દિત કરવા તરફનું વલણ હોય છે. દિન્દ વિશાળ અને પ્રખ્યાત છે બેલીવાડીપ્રધાન દેશ છે; અને તેની વસતીના ૯૦ ટકા, ગામડાંઓમા વસે છે. છતાં, ગામડાંઓ તરફ બેદરકારી બતાવાય છે અને તેઓની સ્થિતિ આજે દિલ્લિરિ ભરી છે મને લાગે છે કે, આપણા શિક્ષિત સ્ત્રી પુરોષોએ ગામડાંઓની પુનર્દેશના તરફ ધ્યાન આપવું જોઈએ જ્યાં સુધી ગામડાંઓમા ધજાનું સુધારાઓ કરવામાં ન આવે, શિક્ષણનો વિભાગ ન યાય, પ્રભાવ શહેરીપણાનું ભાન ન ઉપડે અને નહેરુ વડુરસીને ઉત્તેજન ન મળે, ત્યાંસુધી દિન્દ આજળ વધી શકવાનું નથી મને લાગે છે કે આવા સ્થાનિક અને કિમતી કાર્યોમા આપણી શિક્ષિત સ્ત્રીઓ માટેની પ્રગતિનું વિશાળ ક્ષેત્ર રહેલું છે આ સબધમા હું તમને શાંદ આપીશ કે, આપણી સ્ત્રીઓના ફેલોક ગૌમાં બેશક, અસાધારણ પ્રગતિ થઈ છે, હજુ ધજી, ધજા ફેલોક સ્ત્રીઓ અશિક્ષિત છે અને તે જડવાની હાલતમાં છે આ સ્ત્રીઓ માટે મદદાભા આપીએ પણ જલ્દી થિતા વજરવાર દર્શાવી છે આ સ્ત્રીઓના ઘાસ સસર્ગમાં આવોને, તેઓની હાલત સુધારવાનો પ્રયત્ન કરવાથી શિક્ષિત સ્ત્રીઓની ફેરજ છે

નહેરુ જીવનમા સ્ત્રીઓને પ્રવેશ તાત્કાલિક જ છે; માત્ર દિન્દમા જ નહિ પણ આખી દુનિયામા તેઓની સ્વતંત્રતામાં અંતરાય નાખતા સામાજિક રિવાજો છતાં દિન્દની સ્ત્રીઓ તેઓની પ્રગતિમા ધીમી પડી નથી, એ વિચારવાજોઈ છે. તેઓનાં શિક્ષણ માટેની સરજાઓને અને નહેરુ કાર્ય માટેની તકોને તેઓએ સારો ઉપયોગ કર્યો છે અને દેશનો સેવામા તેઓએ આવેલા ફાળોની ધજી પ્રેરણા થઈ છે દિન્દમા નવા યુગના પ્રસાવ કાળે—જે આપણી પ્રભને પોતાના પ્રશ્નો ઉપર પૂરેપૂરે અને ખરા અકુશ આપશે એવી આપણે આપણા રાષ્ટ્રીય બોલે—સ્ત્રીઓની જવાબદારીઓ

અને તરોમાં વધુ ખીલવાની અમલ તરફ હું
જાણે ભાર મૂકવા માગુ છું. આપણી સમક્ષ
પહેલા, નવા એકત્ર અને તિર્મજ દિન્દના
બધારણનાં મહાન કાર્યમાં લાભ લેવા માટે
આપણી ઐતિહાસિક રીતો છે આ કાર્ય પૂર્ણ
બધ્ય છે અને તેમાં આપણી ઐતિહાસિક તેમજ
પુરુષોએ આજના પદોમાં લાભ લેવાનો છે, અને
અને આજના છે કે, આપણા દેશને સ્વદેશમાં ન
દાનત અને સંતુષ્ટ અને વિદેશમાં પ્રતિષ્ઠા પામેલા
કર્તાનાં, સમાન કાર્યમાં ઐતિહાસિક અને પુરુષોને
ખસે ખસાં મિલ્લા-

વીને કામ કરતા
આપણે જોઈશું
આપણા રાષ્ટ્રીય
જીવનમાં ઐતિહાસિક
અજાતજન સ્થાન
ધરાવી રહી છે,
તેઓએ કેવા સિ-
દ્ધાંતોએ ચાલવાનું
છે તે સંબંધમાં
કે ધેડાંક શબ્દો
હોય તોયી ૧-
હેલાં અને આજના
પદવી વાત સખ્ત
પરિશ્રમ મારેનો
રોજ છે અને
સખ્ત પરિશ્રમ સાથે
સખ્ત વિચાર પણ
હોય છે આજના
દિવસોમાં સખ્ત

પરિશ્રમથીજ તમે ક્યાંય પણ પહોંચી શકો
જોઈશું પ્રત્યેક સાથે સજાઈ ધરાવતી ઐતિહાસિક
આજ સમયના રાષ્ટ્રીય, આર્થિક અને
સામાજિક પ્રશ્નો વિશે બહુવા અને સમજવા
દરેક પ્રવાન કરતો જોઈશે અને તેણે વિચાર કરવો
અને તાર્કિક રીતે દર્શાવે કરતા ચીજનું જોઈશે
આ રીતે તે જાન મેળવશે અને જે બાજુએ મળે
છે અને વધુ વિચારે છે તે તાર્કિક પધ્ધતિ માનસ
મેળવશે તેણે જે વધુ માટે રાષ્ટ્રીય જોઈશે કે,
આપણા રાષ્ટ્રીય આજનામાં માત્ર રાષ્ટ્રવાદ વિશે
જાણે કરવાથી કે, જુદાજાણનાં કાર્યો અને સોન્દર્ય

કપર આધાર રાખવાથી ના લાભની દર્શાવવા કે
સિદ્ધાંતોને અંગેની માન્યતાઓ વરફે ભાર મૂકવાથી
સિદ્ધિ થવાની નથી; અને તેથી, સંજોગ કાર્ય
કરવાના મહત્ત્વ નિર્ણય સાથેજ તેણે જોઈશે પ્રત્યેક
દાખ ધરાવના છે આજનાં વાદ અને લાજનીવાદ
વચ્ચે તેણે બરાબર પસંદગી બતાવવી જોઈશે
અલગત, આપણને બધાને આપણા આજનાં દેશના
જોઈશે કારણ કે તેની પ્રેરણા વચ્ચે મોટું સિદ્ધિ
વધુ કાર્યવાહી નથી પરંતુ આપણા આજનાં
સ્વતંત્ર્યને વળગી રહીને, આપણે તે સાથેજ

આપણા વચ્ચે, જા-
વણીં આપા બરા-
બર ખસા કપરજ
રહે જોઈ રીતે
નકાર પાયા કપર
શબ્દોને આપણે
બધવારે પણ વધુ
જોઈશે

દેશના રાષ્ટ્રીય
જીવનમાં ઐતિહાસિક
લાભ લેવાની વધારે
તોડ મળે જોઈના
વર્ષ આપણે નિ-
શ્ચય રહ્યા ઐતિહાસિક
વારે, તેના સં-
બંધમાં જે જોઈ
જાસે બધ છે તે
સાથે જ વખતે
ચેતવણી આપીશ
ફીનીશમાં કોઈ

તમારું લવાજમ પૂરું થાય છે ?

જોમરદ માલના અંક સાથે તમારું લવાજમ
પૂરું થવું હોય તો નીચેના કોષ પણ ઠેકાણે
લવાજમ બરી શ્રી મુજેબ દ્વારા શુક્રે
સંપાદન કરેલી મોજ રસીની વાનાંજોનું

બેટ પુસ્તક પો ૬ રી

મેળવી થશે અથવા વી પી થી મોકલવા સજો.

નીચેના કોષ પણ ઠેકાણે લવાજમ બરેથી
તો ફક્ત રૂ. ૪-૦-૦ ના આપવા પડશે,
વી પી થી મનાવશે તો રૂ. ૪-૫-૦ થશે
લવાજમ બરવાનાં ઠેકાણાં.

૧ શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ શ્રી મહાજ
ગીરજામ એક રોડ, મુખાઈ, ૪

૨ શ્રી હુદાબામિત્ર પ્રેસ, વોલરા

રવળે, રાજકોટ જે કોઈ સંદેશ માલત નથી
બધા સમયમાં જોનામાં જોઈજ બાળુ રહી છે
અને કામ, સ્વતંત્ર
રાષ્ટ્રીય જીવનમાં
નાના આપણા જેવા
દેશમાં જે બાળુજ વધારે જોઈની રહે.
આપણુ જોઈને રાષ્ટ્રીય જાણકારીની લાવવા
ખીલવાથી જરો તો કોઈ સુધી મળીજ નથી,
અને તેને પરિપૂર્ણે કોઈ જોઈવારેની કાર્યો,
અંગત આર્થિક, કાર્યો કાર્યો, અને
રસનામાં રાષ્ટ્રીય પ્રેમ તરફ ખતીવાર બેરમા

રહેવાય છે શાશ્વત્વેના આદર્શને પોતાના સતત ધ્યેય તરીકે રાખી, અને એ જમ્યતર આદર્શ આત્મજન્ય અને પક્ષીય બાબતોને દેનાવીને આ ભયો સામે આપણી સ્ત્રીઓએ હમેશા ચેતેલા રહેવાનું છે.

તમારે, મહિલા યુનિવર્સિટીની સ્નાતિકાઓએ, મિત્રાચારી, બિરાદરી અને નિઃસ્વાર્થ કાર્યની સેવાની બાબતના બાળા નરે વાતાવરણમાં તમે શિક્ષણ મેળવ્યું છે તેને તમારા

જીવનનું સફળાચ માનવું જોઈએ તે બાબત તમારી સાથે લઈ નહીંને તમે ન્યાય ભવ અને ને જનતામાં તમે ફેરો ત્યાં તેમનો પ્રચાર કરીને આપણા દેશમાં સખી અને નિઃસ્વાર્થ કાર્યની નરેર છે અને આ યુનિવર્સિટી જેવી અગત્યની સ્થાનમાં શિક્ષણ પ્રાપ્તિ સ્ત્રીઓએ એ બાબતમાં દેશાત પૂરે પાડવું જોઈએ સરચાની કિમત, તેના બાળકોનાં વર્તન ઉપરથી અને માનવતાની સેવામાં તેઓ શો ફાળો આપે છે, તેના ઉપરથી અઘર છે એટલે આ યુનિવર્સિટીનું શુભ યાદ રાખીને અને એપાંથી તમે ને સક્ષમ, ધ્યાન અને પ્રેમ મેળવ્યા છે, તેને શોભ્ય થઈને એ જાણ કરવા પ્રવૃત્ત કરીને એ આપણાં નહેર જીવનમાંથી તમે સ્વાર્થનું અજાત તત્ત્વ દૂર કરી નાખે, એ તમે સહિષ્ણુતા અને સારા સંદર્ભનું દેશાત પૂરે પાડો અને એ તમે ખીલ્લોની સફળતાઓમાંથી આનંદ અને ઉત્તેજન મેળવવામાં સફળ થાવ તો તમે હિન્દની મહાન સેવા કરેલી સજ્જારો અને તેને નિર્મળ નહેર જીવનના માર્ગમાં મુકવામાં આજળ પડતો બાજ લીધા બેરોબર મજાશે ત્યારે આ યુનિવર્સિટી પોતાનાં બાળકોની સિદ્ધિઓ માટે ખરેખર મજર થશે અને દેશ તેને અને તમને આશીર્વાદ આપશે.

હું તમને લાંબા બાણજીથી કંઈએ આપવા નથી માગતી; પરંતુ, ગૃહજીવન દળ સુધી હિન્દની સ્ત્રીઓનાં જીવનની એક

દૃષ્ટિના ને બેશક ધારી ન અગત્યની છે તેનો દળ મેં સ્પર્શ પછી નથી ક્યાં સ્ત્રીઓની ધરમાં ને સ્થિતિ અને ફરજો છે તેના સબધમાં હું કહું છું. હિન્દી સ્ત્રીઓએ ધરમાં હમેશાં માન, સ્વતંત્ર

તતા અને મત્તા બોજનાં છે; ને કુનીયામાં હાથ અપૂર્વ છે અને મને એમ પણ લાગે છે કે તેઓ એ સ્થિતિને ધોવ્ય છે હિન્દી સ્ત્રી, હમેશાં ધણી ને કુરાળ ગૃહજીવનસ્થાપિકા છે; અને ગૃહજીવનના કાર્યની ફરેક શાખાથી તે પરિચિત છે. કોટુમ્બિક જીવન, તમે અનુભવ ઉપરથી જાણો છો તેમ, આપણા દેશનું ધણું સબળ લક્ષણ છે અને એ કોટુમ્બિક જીવનનું કેન્દ્ર માતા છે; અને તે એવી સત્તા ધરાવે છે કે ને પાત્રિમાત્ય કુનીયાને તો ચક્રિત કરી નાખે હું માનું છું કે, ધરમાં સ્ત્રીઓના આ દરજ્જે, આપણા રાષ્ટ્રીય ચારિત્ર્યનું ધણું ન જાણવા ભેજ લક્ષણ છે; અને હિન્દી સ્ત્રીઓને સ્ત્રીઓ માટે ને માન છે તે પૂરવાર કરે છે ધરમાં હિન્દી સ્ત્રીઓની આ અપૂર્વ સ્થિતિ પાત્રિમાત્ય કુનીયાને સહેને સમભવ્ય એવી નથી, કારણ કે હજી ધણી સ્ત્રીઓ તેઓની સ્વતંત્રતા અને પ્રવૃત્તિમાં અંતરાય નાખે, અને નહેર પ્રવૃત્તિઓની બાબતમાં તેઓને પગલ લાલતમાં રાખે એવા ફેરવાક જીવના સામાજિક રિવાજોને હજી વળગી રહી છે એટલે તોફાની અને વિચક્ષણ મન સાથે પત્રિચમ વરફથી મુલાકાતે આવનારાઓના દુઃખદ દશિતા આપણને મળે છે કે, નેઓ, આ વિચાળ દેશના શોર્ક મુખ્ય રાજકોની વતાવળી મુલાકાત લઈ, આપણી પોલીસ કોર્ટો અને હોસ્પિટલોના રેમોડિંગ દુકાં અવગ્રાસ કરી અને ફેરવાક દલકા કાર્યકોની કરણ કયાઓ સામળી, હિન્દી સરકારિની સાચી કયાઓ તરીકે કુનીયા સમક્ષ તે પ્રકર કરે છે એક પ્રભની, નેની ટેવા, રીત-રીવાજો, ધર્મ અને લાખા તદન જુદી ન હોય એવી ખીજ પ્રભ, આવી ગેરસમજૂતી કરે એવી રીત કરે એ આંતરરાષ્ટ્રીય નીતિની સાથે જુદાં રૂપ છે અને તેના કોઈ પણ રીતે અલ્પત સખા ધથી તિરકકાર પૂરતો ન થઈ શકે.

ખીજ બાણજી, હિન્દમાં આપણી પ્રભનો એક વર્ષ, સ્ત્રીઓની ચેતવણી રૂપ બચ જાતિ માટેની કુનીયાની ચળવળની લાગવચથી બચ પામી છે અને માને છે કે, સ્ત્રીઓ માટે સમાન દલકો અને રાજકોપણની ફરજો મેળવવાના અર્વાચીન વિચારોનું પરિણામ આપણા સમાજમાં

પશ્ચિમના દેશોના સામાન્ય લગ્નના વાધાઓ તત્ત્વો રાખી કરો અને આપણા દેશમાં જે રાષ્ટ્રીય કાયદા પાલન થઈ જાય, તે હતા આ બધા પ્રયોગો નજીકથી રહેલાં આપણા કોલેજીયલ લગ્નનાં શૈક્ષણિક લક્ષણોમાં અવરોધ થશે તેથી સ્ત્રીઓની કલ્યાણિની કાંઈ પણ ધોળાનો તેઓ સજ્જ વિરોધ કરે છે આપણા દેશની સર્વોત્તમ પરંપરાને અને રાષ્ટ્રીય લક્ષણોને સજ્જ રીતે વળગી રહીને, તેઓની અને દેશની પ્રગતિ ખાતે જે સારું અને નરૂં કોઈ તે સ્વીકારવાની સલાહ રાખવામાં આ બધીં ચેતવણીય છે ભૂતકાળના અને વર્તમાનકાળના સર્વોત્તમ વર્તવોને મુખ્ય મેળ કરીને આપણી સ્ત્રીઓ, દિવંદની યુવર્ધનના મારે સુવિધાથી કાલે કરી યાશે પ્રગતિ માટે સુધારાની નરૂં છે; પાશ્વ બેનો અર્થ એવા ન થવે એકાએક, આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિથી ભાવના અને સ્વરૂપ બનેલાં લગ્ન વિશેષી કોઈ એવી રૂઢી અને વિવાલે આપણે રાખી કરવા કુ આચાર્ય હું કે, ભૂતકાળમાં ક્યું હવે તેમ સંવિધમાં, પણ આપણી સ્ત્રીઓ આપણાં અમૂલ્ય રાષ્ટ્રીય લક્ષણો બળની રાખશે અને આખા દેશમાં તે મુખી કોલેજીયલ લગ્ન પ્રવર્તી રહુ છે તે આપણાં સામાન્ય બંધારણને પાલન બની રહેશે અને એમ પણ થશે છે કે, એક શુદ્ધલગ્નને પરિણામે, અને શુદ્ધ અને કુટુંબ પ્રત્યેની તેની મનાવને પરિણામે,

સંવિધની દિવંદની સ્ત્રીઓએ બહાર તેમજ ખાનગી કાર્યોમાં સામનો કરવાનો છે, પોતાનાં કુટુંબ માટે, પોતાનું ઘર સંપૂર્ણ બની રહે એમ તે કરે છે તેમ, કુલીવા, પોતાના બાળકોના નિવાસ માટે પણ સારું સ્થાન બની રહે એમ કરવાની તેની ફરજ અને જવાબદારી છે.

છવરે, હું તમને એ ચાર સમજાવવા જણાવીશ

કે, દિવંદના બાવી જગતી

કુટુંબી પ્રજા જાન્યોનાં લાવમાં છે

અને એ જગતી પ્રજાનું

પાલન જે ધરમાં થાય છે તે ધરમાં જ તેના અન્ન વિશ્ય અને શુદ્ધિ થાયે, એટલેદિવંદની ખાતાઓનો અવર્જક રસ તેઓનાં ધરમાં જ જાવડા રહેશે જગતી પ્રજાને સારા યાદરીઓ અને સારાં સ્ત્રી પ્રરૂપો તરીકે ઘણીનેજ સ્ત્રીઓ આપણા દેશની રીવાજો પ્રમાણમાં મોટાં મોટાં આપી શકશે. કાલજુ કે, બહારના તેમજ અંદરના બધાં જ અનિષ્ટોમાંથી દિવંદનુ સાનિ સ્વારજ સલામત રહેશે

તેથી, આપણી સ્ત્રીઓની રૂબરૂથી ફેર માટે

અત્યંત અત્યંતની છે

બાલિકાઓ અને સ્ત્રીઓને સારી માન

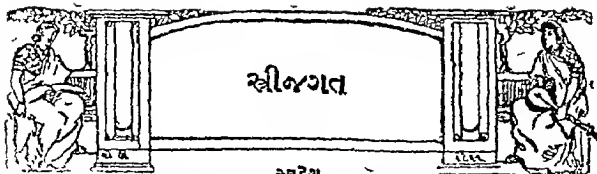
વાઓ અને ચહેરીઓ

બનાવે એવા પ્રકારેનું કાચુ વિદ્યાનું આ યુનિવર્સિટીને ફરક પ્રમાણની સુવિધા મળે એવી કલ્યાણ કાર્યો કુ વિરમીય

સ્વીકાર: ૩૦

(૧) યુવકો: જુના તંત્રી. યુનીવાર્સ કુ યાદ કરાવુ (૨) સ્વતંત્રપ્રકાશ અને સ્વરેશ અંક ૪૧ થી ૪૪; (૩) પૂર્ણિમા અંક ૧૮-૧૯ (૪) નવસારીપાવના સિંધીના લાલીમવર્ત રૂબ વર્ષીય બાપુસાઈ પદાસાઈ દેસાઈએ આપેલ જાણવડુ. (૫) વેપાર સમાચાર પુ ૧ અંક ૧ તંત્રી અને પ્રકાશક શ્રી ભગવાનસહ ચંદ્રસાઈ પટેલ, નાર (૬) શ્રી રૂંદ સો. સમાજસુધારક પતિલા, સંજ્યા ૧

શ્રીજગત

સ્વરશ

શ્રીમતી નાથીબાઈ દામોદર ઠાકરસી
હિન્દી શ્રીમતી યુનિવર્સિટીના પદવીદાન સમા-
રંભ અથવા તો રજાએ પ્રબાહમાં સર કાવ-
સજી નર્દાંગીર હોલમાં થયો હતો. તે પ્રસંગે જ
એ ચનારો બહેનોને પદવીઓ આપવામાં આવી
હતી. શ્રીમતી રાધાબાઈ સુબ્બારાયને માનવિક
પ્રવચન ક્યું હતું, જે અન્યત્ર આપવામાં આવ્યું
છે, મી નરસીસ પાઠકરે, યુનિવર્સિટીને મદદ કરવા
અર્પીત કરી હતી શ્રીમતી રેશી વિદ્યાબહેને ઉચ્ચ
આભાર માનતા શ્રીમતી સુબ્બારાયનેનો પરિચય
કાઠ્યો હતો.

યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાઓનાં પરિણામઃ
પ્રબાહ યુનિવર્સિટીની જુદી જુદી પરીક્ષાઓના
પરિણામ નીચે મુજબ છે:

એમ એ (બીએ વર્ગ) (૧) લીલા કારી-
નાથ મિત્ર (૨) તેલમીના કવરજ કરનાથા;
(પાસ) (૩) નેસેફઈન ડીમેલા, (૪) પેરીન બેરનાથ
પેમાસ્તર, (૫) ધન અંકલેશ્વરીયા, (૬) રેની-
લાલકામ.

પહેલી એલ.એલ. બી: (બીએ વર્ગ)
રેની મહેરબાનજી સોનાવાલા (પાસ), નરબાનુ
સોરાબયા પી. રાજમાર

બીજી એલ.એલ. બી: (બીએ વર્ગ)
રેની એચ બીલીમેરીયા

બી એ (પહેલા વર્ગ) (૧) રોનાક મુન-
મીક, (૨) કમળ સાલ્તેરે, (૩) ભારતી અબાલાલ
સારાભાઈ, (૪) વનમાળા લોકર, (બીએ વર્ગ)
(૫) હેમલતા અમલાદી, (૬) જન ભાઈસ, (૭)
ગીરીન ભાઈસ, (૮) પીરોલ રાંદેલીયા; (૯)
રેની વામ્બા; (૧૦) સુશીલા મહસર, (૧૧) શી-
રીન મિત્ર, (૧૨) સુમતિ નાયક, (૧૩) સુશીલા
મહેગર, (૧૪) સીલો બોરે; (૧૫) પેરીન નાયર

વાલા; (૧૬) શુભ કાંત્રા; (૧૭) તેલમી પેરીના,
(૧૮) તરણિકા કાજ, (૧૯) નિવેદિલા મહેતા,
(૨૦) નલિની મસુરેકર, (૨૧) શીરીન વાડીયા;
(૨૨) દયા પરાંતપે; (૨૩) સુમતી મારપુરે; (પાસ)
(૨૪) રતિ મીસી, (૨૫) મહેરા બોયા, (૨૬)
વાયલેટ હરી; (૨૭) દીના મહેતા, (૨૮) બાલુ
શ્રોફ; (૨૯) નરસેસ શ્રોફ, (૩૦) પરીન વામ્બા;
(૩૧) રતિ પત્રીયા, (૩૨) પીરોલ ધડીલાળી, (૩૨)
રોશી જોશી; (૩૨) ધન મીસી; (૩૩) પેરીન લ-
વાડીયા, (૩૪) નલિની પાટકર, (૩૫) અમ્બા
ભંબલ, (૩૬) હમર પાડીલે, (૩૭) રેની નેયા-
નીયા, (૩૮) હીરા કોઠારી, (૩૯) બેરણે મીસી,
(૪૦) લીલો પટવર્ધન, (૪૧) એમી વજીલ, (૪૨)
ચારદા આપનબળ, (૪૩) નલિની મનનલાલ દર;
(૪૪) ઇન્દિરા ગાયકવાડ, (૪૫) પ્રીમળ ધોરકર,
(૪૬) પીરોલ કાપડીયા, (૪૭) બબલી મરચંદ,
(૪૮) રતન રેજે, (૪૯) બેપુલ શાહનવી, (૫૦)
એની ફરનાન્કીઝ, (૫૧) સુમતી ફજુસાલર, (૫૨)
ચપાનતી ખાબારી, (૫૩) યુનાઈલ્ડા ધાટે; (૫૪)
ચપુ રેડપાંટે, (૫૫) સીતા જોશી, (૫૬) પીરોલ
મહેતા, (૫૭) કસુમ દળવી, (૫૮) મન્દુ મુતે,
(૫૯) હમયતી પેંડસે, (૬૦) બેજુનીસા ખાન,
(૬૧) પુષ્પા મનનલાલ મહેતા, (૬૨) ચાતા મૂળ-
શંકર ત્રિવેદી, (૬૩) માલતી પડિત.

શ્રી. ભારતી અબાલાલ સારાભાઈને એલેસ-
સ્કોલરશીપ અને જગદાસ રાણલાલ સ્કોલરશી-
પનો અર્થો અર્થ મળે છે.

શ્રી શુભ કાંત્રા અને તેલમી પેરીનાને હીરોગ-
રાઈ મેરવાનજી અવસ્તી અને પહેલવી શિક્ષણત્તિ
મળે છે.

ઇન્ડર આર્ટ્સ: (પહેલા વર્ગ) (૧) તેલ-
મીના સનજા; (૨) રોશન રપેન્સર; નીચેના

શુભશાની બહેનો પાસ થયા છે, (બીજા વર્ગ)
(૧) સરોજિની શ્રીરામલાલ નાણાવતી, (૨) માલતી
મનહરરામ મહેતા, (૩) તરુલા દીસિત, (૪)
મુનર્મી મનુભાઈ વજીવ, (પાસ) (૫) બાનુમતી
પૂર્ણાદ બહે (૬) સાબિત્રી દે, (૭) સુભીષલ
દેસાઈ, (૮) રૂઝમતી દીવેલા, (૯) ફરોરા મહેતા
(૧૦) નસીબ સાહ, (૧૧) રૂઝા શ્રી, (૧૨) ચંદ્ર-
લેખા ત્રિવેદી, (૧૩) નલિની વજીવ, (૧૪) સરલા
મુનશી, (૧૫) મૃદુલા દેસાઈ, (૧૬) ઇન્દિરા માર-
ફીયા, (૧૭) મુસ્લિમા મહેતા, (૧૮) સુલેખના
બહે (૧૯) મુશીદા દીસિત, (૨૦) મનુષ્યા મહેતા,
(૨૧) કાન્તા રોક, (૨૨) ફરોરા મોદિલ,

તેમાં શાયત સ્પેન્સરને લુપ્તદર્શિ પ્રાથમ અને
બાઈ અર્ધજીવાલ સોલારશીપ મળે છે તેદ-
મીના સંભળુને વડંતર્ય સોલારશીપ પ્રાથમ મળે
છે શ્રી ચપાવતી તેમકરને જાણાઈ બદ સોલાર-
શીપ મળે છે શ્રી તરુલા સદાસિવનારાયણ દીસિ
વને શ બ પાઈતીશકર રવે સોલારશીપ મળે છે

ગ્રીટીક નીચના શુભશાની બહેનો પાસ થય
છે: (૧) રમિલા ઇન્દિરાસ સાદી, (૨) મુશીદા
ઈન્દિરાસ રમણીયા, (૩) ઇન્દુમતી અનુભાઈ
દેસાઈ, (૪) સુલેખના રામચંદ્ર દેસાઈ, (૫)
કમલા ઠાકુભાઈ ફાન્સાર (૬) વરુમી વસનત
બપડીયા, (૭) લીલી દીસાલાલ સાહ (૮) સાબિત્રી
પ્રાણજીવનદાસ મહેતા, (૯) રૂપવાળા દેવેન્દ્ર
રિવાનજી, (૧૦) વનુમતી રતિલાલ ડવેરી, (૧૧)
અરુણિકા મનમુખલાલ મનમુશર, (૧૨) પન્ના
ફૂખરાજ મરચન્ડ, (૧૩) દીરાબહેન ર મહેતા
(૧૪) કમલા શ્રી દાણી, (૧૫) બદ્રાનન્તા
બેજાસમ બહે, (૧૬) નલિની દીસાલાલ રલાલ,
(૧૭) ચંદ્રાન્તા માણેશ્વર શેઠ, (૧૮)
ચક્રતલા શીમનલાલ કોર, (૧૯) વીરજા
ફૂખલાલ કોર, (૨૦) રૂઝા મરુતમક નવાઈક,
(૨૧) નિર્મલા ઉત્તમલાલ મરચન્ડ, (૨૨)
નલિની જ્ઞામણ નાણાવતી (૨૩) વિનોદિની
મધવલાલ સાહ, (૨૪) જ્ઞાનિકા મિશરલાલ
ચોપન, (૨૫) વીરજાના જવલાલ દીવાન (૨૬)
મદાગીની રેલવજીય શેઠ, (૨૭) મેહરજી નવની-
તરામ મહેતા, (૨૮) પ્રુપા શ્રીરામલાલ દેસાઈ,
(૨૯) મુશીદા મુરેન્દ્ર પાડાજી, (૩૦) કમના

પ્ર જરેશી (૩૧) ઇન્દિરા જયવાનજી મહેતા (૩૨)
વીરમતી કાલીદાસ જોગ, (૩૩) લલિતા જનમરી
સાહ, (૩૪) દેવીબેન અનુભાઈ દેસાઈ, (૩૫)
સોદામિની ચંદ્રમુખરામ પડયા, (૩૬) મુરુજાના
જોડાલાલ મવારા, (૩૭) તારામતી જામનરાજ ત્રિવેદી,
(૩૮) બાનુમતી ઇન્દિરાલ બહે, (૩૯) તારા મિરિ-
બકર તલાજી, (૪૦) શાન્તા મોહનલાલ
જોગલાલ, (૪૧) શાન્તા રામચંદ્રભાઈ પરીખ
પરીક્ષામાં પ્રથમ વિદ્યાર્થીઓના ૮ મા નંબરે
પાસ થનાર તેદની સોલારજી કાન્સરને સોલારજી
ફરમજી કામા સોલારશીપ, અને મેરીટીસ સોલ-
રશીપ, મળે છે

દિન્દી નૃત્ય વિષે આપણ મુળાઈમા
ચપા માસમા પ્રખ્યાત નર્તકી મેનના (મીસ
લયલા સોમિ) એ દિન્દી નૃત્ય ઉપર પ્રો ૧
મી સાલના પ્રમુખપદે આપણ કુપુ' ઘનુ તેમાં
તેમને નૃત્યની જગત મહત્ત્વ જાણી, દિન્દીબાને
એ જાને અજનાવવા બાબદ ક્ષી' થયે

આપણાત (૧) ત્રીમારીલી કદાબી જતા
મુળાઈમા જમાબાઈ હુસેન નામની મુસ્લીમ
શ્રીમં ચરીર પર વ્યાસતેલ છાંદી તે સચવાતી
આપણાત ક્ષી' (૨) મુળાઈમા નાજવાડા ખાતે
રહેતી ખીનજાઈ નામની મુસ્લીમ બહેને ધર-
કાસયો કદાબી ચરીર પર વ્યાસતેલ છાંદી
આપણાત ક્ષી' (૩) નાથરામ ખાતે રહેતી
દીપતી નામની ક્ષીએ પતિ સાથે તરાર થવા
બાદ અડીબુ ખાઈ આપણાત ક્ષી' (૪) પ્રેમમાં
નિશ્ચયા મગવાયો મુળાઈમા નાનજી નામની
પારસી નસે' ચરીર પર રિપરિટ છાંદી આપ
ખત ક્ષી'

સ્વચન્દ્રમીના જોગ' મુળાઈમા પદેજ
ખાને રહેતી ક્ષીમતી સરસ્વતીલાલ નામની ક્ષી
સચરી ઉપર ચાડી પડતાં કાઠી મરજુ પામી
મુસ્લીમ મુળાઈમા શ્રી સરસ્વતી પી
માર્કેશીલાલે ચર જવરામ દરેક સે સાવનીના
આગ્રે ક્ષીમતી મળીનોરી સાથે પ્રનર્મન કુપુ',

ખાતરસાઈલી લગન (૧) નરસાઈમાં
અનિલ પ્રુપા શ્રી પ્રુપાનજી રવનજી દેસાઈએ
કે મુરુમ્મી વજીલ નામના જવર જડેન સાથે
લગન કુપુ' (૨) મ. માંખીના પ્રુપા શ્રી

દેવીદાસ માધીએ, અનર્થી રાજગોપાલાચારીના પુત્રી કે લક્ષ્મી સાથે લગ્ન કર્યું.

સ્વ. શ્રી. તાપીબાઈ રજુછાંડદાસ ગાંધી સૌ ઉન્નતિના કાર્ય માટે સારી સખાવત કરનાર મહુવાના શ્રીમતી તાપીબાઈ રજુછાંડદાસ માધી ચોરાજ સમય ઉપર અવસાન પામ્યા છે. તેમની પાછળ તેઓ લગભગ ૪૦ હજારની મિલકત મૂકતા ગયા છે અને તેના ઉપયોગ સરે ઉદ્ધારના કાર્યમાં કરવામાં આવનાર છે અમરેલીમાં, સ્વર્ગસ્થના નામે મહિલા પુસ્તકાલય રચાવવામાં આવેલ છે તેમના નામે રચનામાં શ્રી તાપીબાઈ નિરાશ્રીત રડ તથા ભાવ-નગરમાં શ્રી. તાપીબાઈ ડેવળપ્પી ફડ ચાલે છે તેમને અજ્ઞાપિ આપવા મહુવાની બહેનોની સહાતા ૧૧-૧-૩૩ ને રોજ યજ્ઞ દત્તી તેમજ તા ૭ મીએ મહાનનની આગેવાની હેઠળ પુરુષોની પણ પ્રાદી સહાતા થઈ છે મહુવાના આત્માને પ્રભુ શાન્તિ આપે એવી અમે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

મહુવાની ધારાસ-

ભામાં: સ્ત્રીઓની ગર બે-

ડકા રહેવી નેહએ એકી

મતલબનો કસવ રજુ કર-

વામાં આવનાર છે કારે-

બારી સભ્યમાં એક સ્ત્રીની

નીમણુક થવી નેહએ

એમ પણ આશ્વચ થય છે

ભાવલપુરમાં દમન ભાવલપુરના નવાબી

રાજ્યમાં દિનુ મહાસભા સામે પ્રતિબંધ મૂકતા

કાર્યકરોને મિત્રતા કરવામાં આવ્યા. તે સામે

વિરોધ દર્શાવવા સ્ત્રીઓએ કાઢેલા સરપસ હાર

પોલીસે લાઠી પ્રહાર કર્યા હતા અને ચોપલા ઝાલીને

સ્ત્રીઓને જમીન પર પડેલામાં આવ્યા હતી

કલકત્તાની મહિલાઓની માંગણી અખિલ

ભારતીય મહિલા પરિષદના આશ્રયે કક્ષત આ

વાહ એમ. સી એ દોહમાં ચક્ર તા. ૨૨મીએ

મીસીસ કે. એન રાયાના પ્રમુખપદે મળેલી સભામાં

સ્વ શ્રી તાપીબાઈ રજુછાંડદાસ ગાંધી

નેહન્ટ સીલેક્ટ કમીંગ સમક્ષ રજુ કરવાના હો. મીસીસ મુશુલકમી રેડી, અને શ્રીમતી રાજકુમારી અમૃત 'વરના નિવેદનને મજુર કરવામાં આવ્યું હતું કેટલીક બહેનોએ સાપણ કરીને હિન્દી સ્ત્રીઓને શિક્ષણના ધોરણે મતાધિકાર આપવાનો હક્ક હોવા નેહએ એવી માંગણી કરવામાં આવી હતી

નામ્મુદ્રી સ્ત્રીઓમાં સુધારા મદાસની ધારાસભાએ નામ્મુદ્રી બીલ પસાર કર્યું તેને મજુરી આપવા માટે કોશીનના નામ્મુદ્રીઓની મે ની આખરે મળેલી સભાએ ના. વાઈસરોયને

'અભાર માન્યો. હતો કોશી-

નની ધારાસભાને તેની સમ-

ક્ષણ બીલ પસાર કરવા

આમદ કરવામાં આવ્યા હતા

કોશીના ધારાસભા સમક્ષને

ખરડો અને પાત્રી કરવાના

રિવાજને સંભાળત હોવા

છે નામ્મુદ્રી પ્રશ્નને માત્ર

જાતિમાં જ પરણવાની ફરત

આપે છે અને કુટુંબના સ્ત્રી-

કે પ્રશ્ન સભ્યને માંગણી

થતા જ કુટુંબની મિલકત

માથી તેને દિરસો આપવા

નહાવે છે સભાના પ્રમુખે

નામ્મુદ્રી સ્ત્રીઓને 'ગોરા'ની

પ્રથા છોડી દમને બહેર

આમદ કર્યા હતા અને

નામ્મુદ્રી સ્ત્રીઓ ઉપર મુશ્કેલીઓ મૂકતા હોવાની

રીતરીવાજને સુધારવા તેમજ નામ્મુદ્રી છાત્રીઓને

શિક્ષણ આપવાની વિનિતિ કરવામાં આવી હતી

વિશેષ

સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય સદ્ય, ની ૨૬ મી વાર્ષિક

પરિષદ લડનમાં મીસીસ પેથાઈ હોર્ડેન્સના પ્રમુ

ખપદે મળી હતી ઉગ્વાડ, સ્કોટલેન્ડ અને વેલ્સની

સાખાઓની પ્રતિનિધિઓ હાજર રહી હતી પ્રમુ-

ખતાં સાપણમાં ઉગ્વાડમાં જ નહિ પણ આખા

દેશમાં સ્ત્રીઓને સ્વતંત્રતા આપવાની માંગણી

કરવામાં આવી હતી પરિણિત અધ્યાપિકાઓ ને

વ્યાખ્યાતાઓ તારીકેની નોકરીમાંથી કાઢી મૂકવાના

હીનરૂપે યુનિવર્સીટીના નિર્ણય સામે પરિષદે સખત વિરોધ દર્શાવ્યો હતો. ઓએ માટે પુરોગામી જેવાનું ધોરણે હમરાયસભા સમક્ષારી, એલચી ખાતની અને વેપારી કમીયોનો નોકરીઓ, રોજબરોજ, કેવળતા પ્રધાનમંડળની નોકરીઓ, પ્રુલો મુકાબની મજબૂત કરતા કરવા વધારા દવા સરખા પત્રારની અગ્રણ્ય યમલો માગતી ફરી મજબૂત કરવામાં આવી હતી. ફુનીયાની આર્થિક પરિપક્વતા બ્રિટિશ પ્રતિનિધિ મંડળમાં ઓને સામેલ કરવાની માગતી પણ કરવામાં આવી હતી એ માગતી સ્વીકારવામાં ન આવવાથી ધવો અસંતોષ હવાઈ થયો છે.

મીનીયા મેરી એલન સુપીયા હાલમાં પાર્કિંગ ખાતે અવસાન પામ્યા છે. પ્રધાનમંડળના ફરજિયાત મુદ્દા પહેલાનારો તેઓ પહેલાનું બ્રિટિશ મહિલા હતા. ફેનેડાના એક પ્રાંત બ્રિટિશ કેલેન્ડરમાં પ્રધાન મંડળમાં તેઓ ફરજિયાતના પ્રધાન હતા. ઓએ અને બાલકો માટે તેઓ સહાય થઈ કરવા હતા અને માગ્યા બંને માટે આદર્શના સમાન વાલીપદનો અભિમાન તેઓ રોજવાલી યાદા હતા. તેમનો જન્મ હાલમાં થયો હતો પરંતુ ૧૮૬૨ માં તેમના પતિ સાથે તેઓ આવી ગયા હતા બંને પતિ પત્ની બ્રિટિશ ફેલોશીયામાં ફેલોશી થઈ મુખી રાજ્યમાં જન્મ લેવા હતા.

યુરોપમાં અમેરિકન ઓએ એ વર્ષે યુરોપમાં અમેરિકન ઓએની કલેક્શન બેરોસી એલન સ્વપાયુ હવે તેની પત્ની પરિષદ નીચેનામાં તા કે મીયા તા ૧૨ મી મે મુખી મળી હતી આ અમેરિકન ઓએની કલેક્શન, યુરોપના બુદ્ધિ બુદ્ધિ ભાગમાં આનેથી અમેરિકન ઓએની કલેક્શન સંસ્કારમાં આવવા ઉપરાંત નજર પડે પોતાના દેશવાસીઓ માટે તેમને જે સંકેતમાં કલેક્શન સ્વપાયુ હવે તે દેશના લોકો માટે પણ, કલેક્શનમાં ફરે છે આ બેરોસીએ-શન આનંદપ્રદોષ સો પ્રતિષ્ઠિ સાથે સંબંધ ધરાવે છે આ પરિષદમાં સન્નિતા હાથ અને પત્નિનિધિ ઓએની રૂપીયતા વિશે આંતરરાષ્ટ્રીય મંજૂરી કરવાના પ્રશ્ને ઉપર અર્થ મહત્ત્વ હતી બેરોસીએ-

શનના પ્રમુખ હવેની કલેક્શન પ્રમુખ મીસીસ કાર્લિસ જાલન છે; અને હવેપ્રમુખ મીસીસ એલન એલ કોનેટ છે તેઓ પરીક્ષામાં રહે છે અને હવેમાત્ર તેમના સામાજિક કાર્યો માટે, ફેલો સંસ્કારે તેમને ' કીન્ડન એલ એલન' નો ખિતાબ આપ્યો છે.

આપણે 'ડની ફી સ્ટેટ સરકાર સ્થાનિક સરકાર મટેની મુદ્દાની લાવ્યાત મારી થઈ, એવો ખરો જાણવ કરનાર છે આ ખરડાથી, ઓએ અને પુરોગામી વચ્ચે જે શ્રેષ્ઠ વિષયતાઓ છે તે પણ ફરે થઈ ગયો.

ફેલો કલેક્શનિયુ' અવસાન' ફુનીયાખરમાં આરી રીને પમવરી ફેલો કલેક્શન કલેક્શન મેચ્યુરી નોઆવીયુ અવસાન થયું છે. તેમનો જન્મ ફેલોના રાજકુલમાં થયો હતો અને આનંદ રાજમાં તેમનો સંસ્કાર થયો હતો. તેમનામાં થયી આરી સમિતિઓ હતી.

જર્મનીમાં ફરી નોકરો જર્મનીમાં અલગે નાજી નેતા ફિલ્ડરને વહીવટ ચાલે છે તે વહીવટમાં નાજી પદની ન કોષ, બેરી વફૂરી, સમજાવારી, આગવસારી, પ્રમુખતા પદની સીએમે, પ્રધાનમંડળ, સરકારી ખાતાઓ, પ્રાનિક ખાતાઓ, મ્યુનિસિપાલિટીઓ, બંદરે લાગ્યામાં વધેરેમાં નોકરી કરી સીએમે રાજકુલ આપવામાં આવી છે ફરજિયાત રાજ મેળવનાર આર્થિક પહેલાં બંદરે ડી મુદ્દે એલર છે તેઓ સ્વદેશખાતા રીય પ્રધાન મંડળમાં સંસ્કાર હવે આ ઉપરાંત બીજા થઈ બંદરેને આરી રાજકુલ મળે છે તેમાં ફેલોજર્મની ફીરેલેના રાજા ખાતાના મુખી ફી એમે એલેન ફેલન સીડીના કીપારમેન ફેલે-કર ડી દર્શા ફૂલ, પ્રતિષ્ઠિ પ્રધાનમંડળમાં વિજયખાતાના સંસ્કાર હવે હીનેમન વધેરે છે વધુમાં એમ પણ કલેક્શન છે કે, રાજ્યમાં નવાં મંજૂર સંસ્કારમાં પણ સી પ્રતિનિધિઓ નહિ હોય.

બર્લિનમાં ફરીએલુ' પ્રદર્શનના હાલમાં જ જાય થયું છે એ પ્રદર્શનને અલગ સંસ્કાર મળે છે અને હવેમન ૩૦૦,૦૦૦ ફેલોએ બેની મુલાકાત લીધી હતી રૂપીય જન્મમાં કુલ, ફેલ અને રાજ્ય ફેલે પ્રેરમાં ઓએલ સ્થાન થી છે.

તે બતાવવાનો એ પ્રદર્શનમાં સફળ પ્રયત્ન થઈ
દેતો અને હમમત બધીય મદિલા સરખાએએ
એ પ્રદર્શનને અનુમોદન આપ્યું હતું. આંકડાઓ
કોઈસાઈનના નમુનાઓ, અને પ્રકીયાઓ કરીને
સોસાયટીના સ્ટોલમાં કાચમાં યજ્ઞોદી પ્રતિ જાણ-
વામાં આવી હતી કલા, ચિત્રકામ અને ચિત્ર
વગેરેનાં દેશોમાં સીએએ કરેલા કાચેડું પણ
પ્રદર્શન ભરવામાં આવ્યું હતું.

પરિશિષ્ટ સ્ત્રીઓ સાથે જીવેશ સ્ત્રીકનમાં
પરિશિષ્ટ સ્ત્રીઓને નોકરીને રાખવા સાથે પત્નનાં
લેવાઈ રહ્યાં છે તે સાથે વિશેષ કથાવા સ્ટોક
હોમમાં તા ૧૨ મી મે એ મીસ કનજોન
નેશનનાં પ્રમુખપદે, છ મોટી મદિલા સરખાઓના
આશ્રયે સલા બરાઈ હતી છ નિષ્ણાત સ્ત્રીઓએ
સલામાં સાબલુ કરી પ્રમુખનાં સરખાને મોરલ
કામ કરવાનો સીએએ અધિકાર લેવાયું પરવાર
ક્યું હતું. એવી મતબબના કથાએ પણ થયા હતા

નોવેમાં સ્ત્રી જા. મેનમેન ખાતે મીસીસ
રથબાબને અદાલતમાં ન્યાયમૂર્તિ નીમવામાં આવતા
નોવેમાં સ્ત્રી જા. મેનમેન કલ સખ્યા ત્રણની થઈ છે

હોલેન્ડની ધારાસભામાં હાલમાં યજ્ઞોદી
ખીલ ધારાસભાની સુરક્ષામાં નીચેનાં બહેનો
સુરક્ષા છે: મીસીસ બેક નોટ; મીસ સી. રીડ
કાટ્ટ, એની મેયર, સુક કોલેનવેસ અને મીસીસ
ડીનાઈઝ બ્રુન્સ આ બધા બહેનો કોઈને કોઈ
પક્ષનું કે સરકારનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવે છે

કેપનકોનમાં સ્ત્રી ન્યાયમૂર્તિ: કોપન
કોનમાં સ્ત્રી જા. મેનમેન મીસીસ રેમ્લીસ
ફ્રેડીસીઅસ નેલેરપની નીમણું થઈ છે. આમાં
ડેનમાર્કમાં આ પદે નીમાનાશ તેઓ પહેલા જ
મદિલા છે

સ્વેનની યુનિવર્સિટીમાં સ્ત્રી કાલમાં જ
યજ્ઞોદી સુરક્ષામાં ૩૦ સ્ત્રી સુરક્ષા છે

પહેલાં સ્ત્રી ધારાસભા: એડીનીમાં એક
કેસમાં એડીનીમાં પહેલીજવાર એક સ્ત્રી ધારા-
સભામાં જાનર થયા હતા જતર એડીનીમાં
ધારાસભા તરીકે, જમીલાત કરનાર ડૉ. એડીની
શાનીકર પહેલાં જ બહેન છે તેઓ પહેલાં
મુકદ્દમામાં જમા રહ્યા ત્યારે તેમનાં આ નર
સાદસ માટે તેમને અભિનંદન આપના બધા
ધારાસભાઓ કોટેમાં જાનર રહ્યા હતા.

ખાઝીલની વડીધારાસભાની હાલમાં જ
યજ્ઞોદી સુરક્ષામાં સ્ત્રીઓએ પહેલીજવાર મતાધિ-
કારનો ઉપયોગ કર્યો.

તુર્કીમાં પ્રગતિ. સ્ત્રી મતાધિકાર અને સમાન
શહેરીપણા માટેના સ્ત્રીઓના આવરણોય એલા-
ચન્ડની તુર્કી યાખાની બેઠક તા ૨૬ મી એપ્રિલે
મીસીસ સી કોરેસફોડના પ્રમુખપદે મળી હતી.
તેમાં આતરણીય મદિલા સરખાઓના યજ્ઞ-
ધીને હમતાં કાચે વિષે મીસીસ ફોર્સે સાબલુ ક્યું
હતું અને પણ, આંતરણીય પ્રમોનાની થયાં થઈ
હતી. બાક સરખાના સરખાએ તુર્કીમાં યજ્ઞોદી
પ્રતિ વિષે નિવેદન રજૂ કર્યો હતો.

મીસીસ નેલી ટેથલર ફા. યુનાઈટેડ
સ્ટેટ્સ એફ જામેરિકાની કલ્યાણના કોરેક્ટર તરીકે
આ બહેનને પ્રેસીડન્ટ રજવેટ નીમવા છે. મીસી-
સ રોસ અગાઉ બ્યાર્મિ ખાતેનાં જવનર હતા

હાલિજ આફ્રિકામાં: યુરોપીયન સ્ત્રીઓને
મતાધિકાર મળતા તેઓ હાલમાં જ યજ્ઞોદી સા-
માન્ય સુરક્ષામાં સારી સખ્યામાં મત આપના
અઈ હતી એ કે કેટલીકને ફર ફરની મુસાફરી
નેડા નેપું લાગ્યું હતું

સ્વેડી મનોરમા પરીખ જ અમદાવાદના મહાવતા સમિતી સમાજનાં મંત્રી બહેન
મનોરમા ચન્ડલાલ પરીખનાં અગ્રણી અવસાનની ખબર સાંભળી અને ઘણીજ દિલ્લિરિ થઈ છે.
એ બહેન સેવાસાવી તેમજ લક્ષ્મી હતા અને નાની જવમાં પણ તેમણે સારી સેવા કરી હતી.
એ બહેનનામાં હમખાની પણ ઇકિત હતી, અને એમનો એક લેખ 'ગુણસુન્દરી' મા પણ અગાઉ
છપાયા હતા. એ બહેનનાં અવસાનથી 'મહાવતા સમિતિ' એ એક લક્ષ્મી સેવિકા ગુમાવી છે. પ્રજા,
શ્રી મનોરમા બહેનનાં અન્તિમાને શાન્તિ આપો એવી પ્રાર્થના !

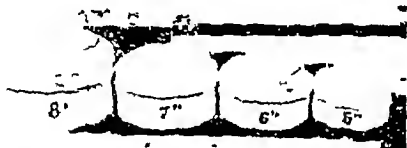

સસ્તાં, સુંદર તેમજ ઉત્તમ હોવા ઉપરાંત
તદન નિર્દોષ

ક્રાઉન બ્રાન્ડ

એલ્યુમીનીયમના વાસણો.

પ્રમાણગુત ચોખ્ખા એલ્યુમીનીયમનાથો કેવળ કિંદી કરી મરેને
હાથે માત્ર કિંદી નિષ્ણાતોની દેખરેખ નંચે બનાવવામા આવે છે.

કેટલાક કહેવાતા વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ ગપગોળા કાઢે છે
બને અજ્ઞાન લેકો તે માને છે કે
“ એલ્યુમીનીયમના વાસણો સુકથાનકારક છે ”

પરંતુ—

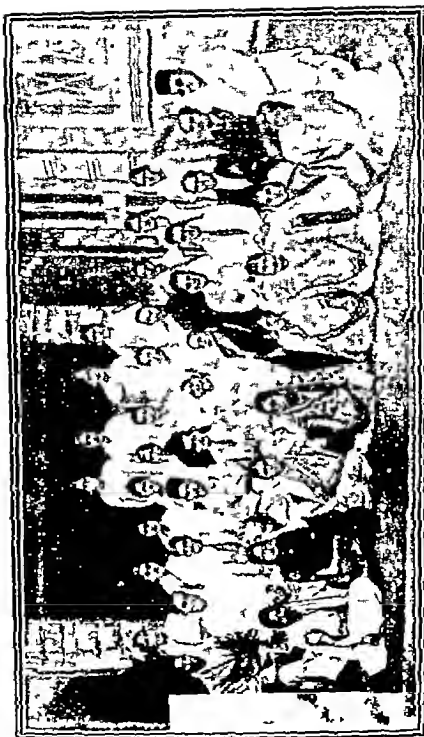
દિવના મદાન રસાયણ શાસ્ત્ર—

આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્રરાય ધા કહે છે કે

‘સત્રમમ ૧૨ વર્ષથી વધુ મમય થયાં મારા પ્રયત્ન કામમાં કે
એલ્યુમીનીયમના વાસણો વાપરે છું. ગંધિયા માટે તેમજ રોષિની નરતુઓ
રાખવા માટે સામાન્ય ઉપયોગમાં આવી ગયાં છે. ખાતુ અને જરાએ
દાનીકારક સાચી નથી. ઉત્કૃષ્ટ માણી વાત એ છે કે જો તમા પિતૃગના
વામણો કરતાં બા વામણો વધુ સત્રમ થઈ જાય છે
પી સી. રાય

છવનલાલ (૧૯૨૬) લીમીટેડ

કારખાના તથા શાખા
દેહ બોરીમ ૧૧ કામળ ૨૪૮ કલકત્તા.
કલકત્તા મુબાઇ, મદ્રાસ રંગુન

एमपी स्य पति ग्रीवा स्मरणायै
 श्री कार्धन गुन । १ सन्ताने
 शीघ्रत शब्दाभाज न । ११११११११
 तस्मिन् सचिनय सभन पट.

श्रीमती नाथीबाइ दामोदर शिंदे स्त्री पादशाळा-१९३३
 अध्यापिका मने विद्यार्थिनीया

પુસ્તક ૨૦ મું] એપ્રિલ ૧૯૩૩ [અંક ૩ હો

રક્ષાબંધન

[મહેરો સુધી મધરે આપી દે-ને માથા]

મહેરો ને મદાલ્યાઃ મોહુલા રે,
ભરભર નિતરો નેન રે, વીરાલ મારા !
અધિા અજેવની રાખડી રે !

વીરાને અગિણઃ મદાલ્યા રે
મદાવી બહેનની અજેવ રે, વીરાલ મારા !
અધિા અજેવની રાખડી રે !

આને શીરજની પૂર્ણિમા રે,
પારે મહેરામણ વીર રે, વીરાલ મારા !
અધિા અજેવની રાખડી રે !

જાને બહેનને અંતરે રે,
કુળનો મહેરામણ વીર રે, વીરાલ મારા !
અધિા અજેવની રાખડી રે !

રમે બરી મારી રાખડી રે,
અદ્ભુત રચાક કોવું તર રે, વીરાલ મારા !
અધિા અજેવની રાખડી રે !

શુધી એ વદાકને તાલે રે,
મેધિા મદયા છે મહી મંત્ર રે, વીરાલ મારા !
અધિા મહેનની રાખડી રે !

શુભ સુંદરી પુસ્તક ૨૦ મું, એપ્રિલ ૧૯૩૩, અંક ૩

શુભ સુંદરી પુસ્તક ૨૦ મું, એપ્રિલ ૧૯૩૩, અંક ૩

લગકે કો દેવની આંખડી રે,
એવું લગકે છે એવું કૃત રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !
આંધુ છે દિલને દોરલે રે,
મહેનીયું હેત કંઈ અતૂલ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !

વીર કુળવાડીનો મોરલો રે,
હેયું કયાંતું એક ઠામ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !
સાત સાત પેઢીનો ચાંબલો રે,
મહેનીની આંખનો આરામ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !

આવો વીરા, આંધું હાથમાં રે,
મહેનીનો સ્નેહલલકાર રે, વીરાજી મારા !
આંધા બળેવની રાખડી રે !
તૂટ્યા ન તૂટે કોઈથી રે,
લાઈ બહેનના એ તાર રે, વીરાજી મારા !
આંધા મહેનાંની રાખડી રે !

ગોંધી બળેવની રાખડી રે,
ગોંધા બહેનાંના ઉરભાવ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !
ગોંધા પું વીર કુળદીવડો રે,
ગોંધા જીવનના એ દહાવ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

વહેલે અભય તારી વાટડી રે,
જળને અખંડ પુજા ન્યાત રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !
લવમાં અદલ પ્રભુ ! રક્ષાને રે,
બહેનીની એકલ આથ રે, વીરાજી મારા !
આંધા બહેનાંની રાખડી રે !

અરદેશર ફરામછ બખરદાર

સુખા: શ્રી હેરાવ હ. શેઠ

અકૃતિસો-દર્શ પૂરજીહારમાં ખામુ દનું
કેમકે વનમાસામાં વસન્ત વિષસની દની
આસપામ કુન્દોની નૈસર્ગિક દિવાલ
ખડાવથી હતી અને તેની મધ્યમાં દરિયાજો
પ્રદેશ હતો

એ રમણીય પ્રદેશની મધ્ય ભાગે ફૂલવાડી
હતી અને ફૂલવાડીની અંદર સુન્દર 'વિશ્રા-
ન્તિશૃંગ' હતું; તેનું નામ મ્હોમતમહાલ

મ્હોમતમહાલમાં પ્રગુલ્લ પુષ્પોની ખુરશો
વેરાતી; વસન્તનો સુમન્ધી વાયુ છટાતો;
નજીક ઘસને વહેતા કાચનિર્મળ જળઝરખા,
અમી અને શાન્તિનો સર્વ જુભિરેક કરતા.

દસિનાનું, તે વાસું વિશામસ્થાન હતું.
પ્રદેશના પ્રદેશ, તે ત્યાં પસાર કરતી, નિર-
ન્તર જુલુસ કરતા, કોઈ રનેહસ્તિગ્ધ સંગી-
તના અનનુભૂત વાતાવરણમાં, તે પ્રત્યેક પક્ષે
વિખીન થતી.

અજગ્ય એ સંગીતસદરીમાં જુલુસનોતો
કમનીમ કેસરવ વહેતો. કેસરવમાં અડધે કપ
અનુભવાતો; કપથી દસિનાને હેથે હમેશાં
અજગ્યો રહેતો.

અત્યારે ય તે સૂક્ષ્મ અસ્વસ્થતાથી, મ્હો-
મતમહાલનો ઝરખો અદેહીને લબી હતી.
એની સ્થિતિ ઠીકી ફૂરફૂરતા સીમામાંને વીંધી
રહેલી સામની ઝરખે શાશના સરજા મૂકી

રસા દતા; પણ તેની તેને તમા -હોતી;
કપોલની અજોબ જોરા જોરા ગુલામની
મજુમ થતા મ્હોરી રહી હતી, છતાં એની
સુમન્ધ સેવા સાવ જાણે એ દરજ્જા સામતી
મેના ને કાઠિયા, ચોર ને પોપટ-તરેદનાર
મધુરવતિ કિશકિશટ, દિશાઓમાં કવોલ
બારતો હતો, છતાં દસિનાના દેવાને એ સુમ-
પુર સરોવ જાણે સ્વચંતા જ ન્હોતા-સિવાય
એક જુલુસ.

દસિનાને જમતો હતો માત્ર જુલુસનો
જુલુસ દફકો-અને તેવ પણ, તેના એકના
એક-હવરથ-જુલુસનો દસિનાનાં આગ્રર
સોચન એ જુલુસને તે નદિ શોધતી રેવ.

એવામાં તેણે કૌટુક દીકું પોતાના યુને-
ગુલામી માલ સાથે નિષ્કળ સ્વર્ણ કરતા
હોય, એવા રાતા રતનાએક ગુલામના કાલિય
કાંઠાએ અમી સમને પણ એક જુલુસ તેની
ફૂશાજ ફૂક સેવા ટમટમી રથું હતું, અને
તે જ ફાળે લેતો એક સ્વામ અધર આવી
ચડ્યો. તેણે પવિત્ર ગુલામને બોટપું-અટપું
રથું. એટપું જ નદિ, પેલા બેલિસ જુલુસને
કપ દઈ લરાડી મુખ્ય સુભાગ ગુલામની
પાંખડીએ પાંખડી, આસી કપી લેડી નેકને
દસિનાનું દેખું પણ જુલુસ કાઢુ: "યા પરવર
દિમાર!" વહેતા ઈશુ આસ સાથે ફેક

આવે ઉદ્ધાર તેના સુખમાંથી નીકળ્યો—તે અકળાઈ, અભરાઈ, ખેદમાં બની જઈ અલ-કલટાને મસળવા મંડી પડી. તે વખતે તોફાની પવને તેની સાડીની માથાવટી ખસેડી નાખી અને, કટિપ્રદેશ સુધી વિખરાયતી વેણી જોઈને અજવાળિયાનો ચદ્ર આણું રિમત વેરવા લાગ્યો.

“હસિના !” પોતાનું પ્રિય શુભશુભ જાણે દૂરદૂરનો પન્થ વીંધીને પોકારવું હોય, એવો પડછન્દ તેણે સાંભળ્યો. તે સ્વરથ યદ્ય ગઈ—અને ત્યારે જ સમગ્રયુગ કે એને ખોલાવનાર કોઈ શુભશુભ નહોતું પણ તેની સખી જુએખાં હતી. જુએખાંએ હસિનાની છેક સોડમાં લપ્પાઈને હળવેકથી પૂછ્યું:—

“તારી હથેળી પર આવીને ખેસનાર એ શુભશુભ હમણાંતુ કેમ કેખાતું નથી—હસિના !”

હસિનાનાં પોપચાં નીચાં નમ્યાં. એના હૃદયમાંથી ઢોંડા નિઃશ્વાસ નીકળ્યો. તે છતાં વાવને છૂપાવતી—અરમાતી—સંક્રાંતિમાં ખોલી:—

“લાજ છે કે અહીંની હવાથી કેટલાંને તે ક્યાંય ઉડી ગયું છે...વસન્ત વરસી રહી છે, પણ એનાં દર્દન તો કુલંબ જ રહ્યાં !”

“સાંભળ્યું છે, હસિના !” કે હિન્દુ-
-નમ્મને દૂરદૂર ઉડવાના છન્દ હોય

કહેવી કે યેતી ? શુભશુભ હાથ પર હથું ત્યારે ખોલતી યે નહોતી; હવે નથી, ત્યારે ડાહી ડાહી સલાહ દે છે !” કાવો કપોઠા દબને હસિનાએ આકાશગમ નજર દાળી: જાણે અગોચર સન્દેશો ન વાંચતી હોય !

૨

વાચનાર, તને જામતરવખનો અનુભવ થયો છે કોઈ વાર ? હસિના અત્યારે એવું જામતરવખ અનુભવતી સૂતી હતી—ત્યારે નિરવ રાત્રિ સમસ્ત પ્રદેશને સુતકારથી, અ-ધ-કારથી, એકવતાથી ઊઘી રહી હતી. હસિનાને કલ્પનાની પાંખો ફૂટી હતી અને પોતે કાલ્પનિક સ્થિતિમાં વિહરી રહી હતી, એની કૃષ્ટિ હિન્દુસ્તાનના કોઈ સમૃદ્ધિશીલ નગરની એક મતીમાં ભમવા લાગી. ત્યાં એક યુવાનને જોયો, જે તેના માંસિક રક્ષક પર વેચવાની વિધવિધ વસ્તુઓ લાદીને ઘેરેઘેર ધૂમી રમ્મો હતો. યુવાન અમિત લાગતો; છુપાવ્ય લાગતો; તેના બરાવદાર ને ધારિલા મુખ્યરવિદ પર, હસિના ચિન્તાની આછી રેખાઓ કેખતી હતી. યાકીને લોચ ધએલો યુવાન અજાણ્યા મકાનને આંગણે ખેસી જાય છે. આજ એને કાંઈ વકરો થયો ન હોય એમ હસિનાને લાગે છે. મકાનના માંસિકને કંઈક ખરીદી કરવા કહે છે. આધિરાણ મંત્રે જવાબ દે છે:—

ખાંધા બહેનાંની રાખડી રે ! ‘રીફું’ અને

વહેલે અલય તારી બાટડી રે,

જળલે અખંડ ધુન જ્યોત રે, વીરાણ મારા !

ખાંધા બહેનાંની રાખડી રે !

લવમાં અલલ મળું ! રક્ષણે રે,

બહેનીની એકલ ઓથ રે, વીરાણ મારા !

ખાંધા બહેનાંની રાખડી રે !

અરકેશર ફરામણ ખખરદાર

“ હિન્દુસ્તાનના દરેક વનનીને પોતે
અદબક ધન આપી શકે તો કેવું સારું ?
જેથી તે યુવાન સોદાગર પાસેથી ઉધાર સેદા
કરવાનું રહે નહિ અને રોકડેથી તેને વઠેરી
પણ સારો થાય ! ” પરન્તુ સરળહૃદયા
હસિના તરંગનો અમલ કરવા જેટલી સમર્થ
નહોતી. એનો પિતા બપોરે પકાડેનો નાચીક
સરહાર હતો, હતાશપણે તેણે તેનું મસ્તક
નીચું ઢાળી દીધું.
તે સ્તનમુન પડી
રહી.

૩

એ વાત પર
કેટકેટલી રાતો
બીતી ગઈ, હસિ-
ના હવે કુમારિકા
નહોતી, તે એક
ધનસપન્ન સર-
હારની પરીણિત
પત્ની બની હતી
પ્રજાવિર-
હનાં એનાં લગ્ને,
તેની તમામ આ-
શાઓનાં, મિત્રાં
સ્મરણોનાં, નિ-
ર્દોષ ઉલ્લાસ અને
કેલોલના ચૂરા

કરી નાખ્યા હતા. એનું હૈં જણ્યતી હતી
તે એકલીજ.

તે પ્રભાતકાળ હતો, જે વખતે પખેર
પાંખો ફેડાવતાં ઉડતાં હતાં, મન્દચીતળ
વાયુ પરસતો હતો, પહોડિયાની ઝુલાયી ઠંડી
હેડે ચપ્પાની હતી, ત્યારે હસિના અને તેનો
આવિર દિવાનખાનના અંધાંડામાં બેસીને
નાસ્તો સેતાં હતાં. અનિન્દની પ્રક્રમિગાળ
અજળ હતી, હસિનાના મેથાનો અને શિરાગી

દોળાઈ ગયેલો હોય એમ તેના મ્થાન મુખે
મ્થાનિની જ રેખા તરવરતી હતી.

અને તે જ વખતે પેલો યુવાન ગિરાદર
અંદર દાખલ થયો, જેને જામતરરખમાં
હસિનાએ કંઠાસ હવાલમાં દીધો હતો. તેણે
ખમેથી પેટી ઉતારી અને મ્થાનના માલિ-
કની મરજી મનોમન જ માપી લઇને અંદ-
રથી અવનવી વસ્તુઓ કઢાડવા માંડી. તેમાં

હંસલો

ચોનેરી ચાંચના હંસલા,
રૂપેરી પાંખના હંસલા,
ચોતીની ચાંખનાં હંસલા,
હંસલા ઉડે કયાં એકલો આજમાં ?

હંસલા, પહોળા પસારી તે પાંખ લોલ,
હંસલા, લાંબી લાંબાવી તે ટોક,
હંસલા, ચાંચે ઠમજની નાજ એ, હંસલા
હંસલા, ઉડયા હંસીતા માળ લોલ,
હંસલા ઘોડી માનસની પાળ,
હંસલા, પાંચે જે પ્રાણનાં પકાણુએ હંસલા.
હંસલા, જાડા સમદરનાં નીર, લોલ,
હંસલા, આપા આકારના તીર,
હંસલા આંખે આરાતની મીટ એ હંસલા.

સુન્દરમ

એક અહીંકની
નકસીદાર ડબ્બી
હતી—ખીસાવલા
હુલના મમગાળ
જેવી. પોતાની
હસિના મારે તે
પસન્દ થઈ, એનાં
મૂલ્ય પૂછાયાં.

મૂલ્યના ઉત્ત-
રમાં, પ્રેમતા પ્ર-
ભવિત જેથી
જેવા યુવાન સો-
દાગરની આત્મર-
સિતારીના લય-
ડતા તાર ઝ-
ચુચી ઉઠ્યા -
“ મૂલ મૂલવી
સમાપ એવી એ
શી નથી. ”

“ ત્યારે ? ”

હસિનાના સસારસ્વામીએ પૂછ્યું.

“ એટ તરીકે રૂઝ, તે મંજુર છે ને ? ”

યુવાને જીવતા જીવતા પૂછ્યું.

“ હરમિજ નહિ ”

અને નમારનો પ્રયત્ન પાલો જાનેની
જાનીએ અચાર્યો—યુવાનની અને હસિનાની
જાનેનાં મુઠકતાં અત્તર એકાએક ભણે યંબી
અર્થ ન દોષ !

“ સતે ” યુવાને અન્તિમ વાક્ય

ઉચ્ચાર્યું : “ ખુબ જ થાકી ગયો છું આમાંથી કાઢ પથુ ચીજ આપને બેટ તરીકે ન સ્વીકારવી હોય, તો હમણાં જ મારા સામાનને સમેટી લઇ વહાય ચાલું છું. પથુ હું જરા હાથ રહેાં પખાળી, જળપાન કરી આવું, ત્યાંસુધી મારી પેટી અહીં મૂકતો જઈ છું. ”

યુવાન ગયો, આસુથી છલકાતી આંખોને છૂપાવતો ગયો નહિ, હસિના, જે એના પ્યારા સુલસુલને જોતાં જ સહજ હર્ષચમકથી મુગ્ધ બની ગઇ હતી. તેને અકસ્મ વેદનામાં વિહ્વળ કરીને ગયો.

“ કેને શોધી રહી છે, હસિના ? ” પાછળથી ઝૂંટેખાંચે આવીને પૂછ્યું તે વખતે હસિના તેના સુલગાગની ઝાડીઓનાં ઝાંખરાં, બે હાથે ખસેડીને દૂરદૂર પહેાંચી શકે તેટલે દૂરદૂર-નેની તરસી આંખોની નીટ માડી રહેતી હતી. તેણે ઝૂંટેખાંચે દર્દકથા કહી : “ અના-યાસે આવી મળેલું મારું પ્યારું સુલસુલ પકડતા પહેલાં તો પાછું ક્યાંય અસોપ થઇ મરું. ઝૂંટું ! ખતાવી શકે છે તું ? ”

“ હા; પથુ તું તારી આંખો આસુથી બીંભાયલી ન રાખે તો જ જરાજર હેખાય ને ! ” કહીને ઝૂંટેખાંચે હસિનાનાં આંસુ પોતાના પાલવથી લુછ્યાં અને અકીકની પેલી ડાબી તેના હાથમા મુકી. તેણે ખુલાસો કર્યો :

“ બહુ વાર થયા છતાં તે નહિ આવ્યો, ત્યારે બાંદી પાસે તેનો સામાન મકાન બંદાર ફેંટી દેવાવાયો. એ તેમાંથી આ ડાબી, જે

તેણે જ બેટ માટે પસન્દ કરીને આપવા કહાડી હતી, તે ઉઠાવી લીધી; હસિના, ખુદા માલમ, ઉધાડતો ખરી, એમાંજ કદાચ ‘સુત-સુલ’ હોય તો ? ”

અને અકીકની ડાબી લઇને હસિનાએ તેના હેથે ચાંપી, સુલાખી ગાંધે દબાવી; અધ-રેષ્ટે ચૂંબી લીધી; અને દીર્ઘનિઃશ્વાસે પાછી લેવાઇ ગઇ.

“ હસ ! બહેન ! શું થાય છે તને ? ” ઝૂંટેખાંચે ફાંખી સ્વરે પૂછ્યું.

“ બીજું શું થાય, ઝૂંટું ! યુવાને તેની પેટીનો-તેનો-ભાર અહીં ઠાલવ્યો, તે હળવો થયો, તેણે બેટ દીધી-પથુ મારાથી તેનાં અજુમેલ મૂલ્ય નહિ જ દેવાય...યા પરચર-દિમાર. ” અને ખોલતાં ખોલતાં તેણે અકીકની ડાબી ખોલી : ખોલતાં જ તેણે દીકું એક અમરરમરણ ઝૂંટેખાં ને હસિનાની આંખો પરપર અવાક વાત કરતી હોય એમ સ્પષ્ટ લાગતું હતું.

“ ત્યારે મ્હારેય હવે રમરણમાત્રે જ જીવવાનું રહ્યું. ઝૂંટું ! ” હસિના ખોલી.

“ શૂંટે છે. જે પ્રતિમા ત્હારા હૈમાની ડાબીમાં વિરાજમાન છે, એજ તરખીર અકીકની આ ડાબીમાં છે. જગત અખ મારે છે. જન્મથી જ જેને જીવનભર પોતાનો કરીને રક્ષાયો હોય, તે કિસ્મતના કાજથીયે છિનવી ચકાશે વાર ? હસુ ! માનસૂપ્તની તું તો અજાગ પૂતરણ છે ને ? ”

ધ્રુવ : શ્રી તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાવળ

ભેલ દી ભેમ.

“ લક્ષ્મી ચાલેલો કરવા આવે ત્યારે મોં ધોવા જવું એ બરાબર નથી. ચમન શેઠ, તમે તો કાશા માંજુસ છે એટલે વધારે શું કહેવું ? ”

ચમનશેઠનું મોં રોજ મરક્યું

“ અમ્મા, હું પણ ઠીક લાગે છે. ચાલેલો તો ઉલટો મારે આપવાનો છે મૂળાના પતિના જેવા ઠીકળા. રૂપિયાની ડાયળોજીમાં મોં તો મારે છોડવા પડશે અને હું ‘લક્ષ્મીના ચાલેલો’ ની વાત કરે છે. ”

“ એ તો એમ જ કહેવાય. બાકી તમારા જેવડા બાળે દસેક દોકરાનાં બાપ હો તેના-વનમાં પ્રવેશ કરતા-આદમીને કન્યા આપવા મેજુ નવર એકું છે. ” કન્યાની દલાલી કરીને રીઠા થઈ ગયેલા દલાલે બરાબર નિશાન તારક્યું.

અને એ નિશાનની ધારી અસર થઈ. ક્ષણ પહેલાં દસવું, ચમનશેઠનું મેકું એના કિપાણું થઈ ગયું. દલાલે એ તકનો બરાબર લાભ લીધો.

“ જુઓ, ચમનશેઠ, તમને એકાવન વન થઈ છે આપની ઉમરે કોઈ કંઈ કન્યા આપે એવો દેવાપુટો જા જમાનામાં મળે-

વાનો નથી થોડા બજા રૂપિયાને લોભે આવું ‘અપુ’ભાઈ’ પર તમે વેડફી નાખો એ પણ મને રચવું નથી આપણે સાત્રા વખતનો જુનો સળખ છે એટલે મને તમારા તરફ ખાસ લામણી દોષ એ તો સ્વાભાવિક છે. એથી જ હું તમને આમંત્ર કરી રહ્યો છું. આવો લામ કરી કરીને મળવાનો નથી. આજે રમદાન નદિ આપો તો કાલે છતીને પદરદાનર આપનાં પણ કન્યા નદિ મળે, અને કન્યા તે કદ કન્યા નરી રપસુ કરી તમારો આખો નાતમાં કોષ્ટના ધરમાં એવી નમણી નાર નદિ દોષ. ” દલાલ ક્ષણે રસાવિ બની ગયો અને તો કોષ્ટપણ રીતે ચમનશેઠને ધીકામાં ઉતારવો હતો.

‘રપસુ કરી !’ ચમનશેઠ વિચારમાં પડ્યા એની નજરે પોતાની નાતની તમામ ઓજા તરી આવી. એ બધીને પણ રપમાં રપી ભય એવી એ પોતાને મળે તો ..

એવી રપસુ કરીના સ્થામીનાથ બનીને પોતાની નાતમાં વિજયારો વચાકાની તમન્ના તેના અંતરમાં બધી. અને પાછા પાછો દિસાજ મજાનર ચમનશેઠ ધાર્મિક રીતે ને ખાસ દાનર રૂપિયા વધારે અર્ચાને પણ નાનમાં પોતાની આમર વધારવારી એ કન્યાને મેળવવા તત્પર બન્યા.

“ જો, દામા, તારો બહુ આગ્રહ છે તો મારે દસ હજાર રૂપિયા પશુ કખૂલ છે; પરંતુ મારે એ કન્યા નજરે જોવી પડશે. ઘું કહે છે તેવી તે ખરેખર રૂપાળી હોય તો આપણે સોદો કખૂલ. ”

ચમનશેઠે હહેરમાં આવી જઈને દોમા દલાલના હાથમાં તાળી આપી ભાવી અનન્દની ધૂનમાં દલાલીથી પેટ ભરનાર દામજી દલાલ અને હજારોની ઉચલપાચલ કરનાર શેઠની સંજ્ઞાથી સંબોધાતા ચમનલાલ વચ્ચે આજમુખી પળાતો ભેદભાવ કાણુભર તે બૂલી મર્યો. એ દલાલને તેણે પોતાનો સાચો શુભેચ્છક માની લીધો.

(૨)

રાજનગરની ધર્મશાળામાં આજે એક મુસાફર કુટુંબ આવ્યું હતું. ધર્મશાળાના રખેવાળને પોતે ઉચ્ચ કુટુંબના વાણિયા હોવાની અને અંગામવાનીના જત્રાએ જતા રાજનગર જોવા માટે પોતે ઉતર્યા હોવાની આગખાણ આપી હતી.

પહેલેથી જ સારી બેઠણી મળતાં રખેવાળને હંડા પાણીમાં ઉતરવાનું કંઈ કારણ રહ્યું નહોતું. પૈસા રૂપી પરમેશ્વરે એની જીભને તાણું માર્યું. વધારે પડપૂજ કર્યા વગર તેણે સારામાં સારો ઝોરડો કાઢી આપ્યો, વાસણ પાણી અને ગાદલાં-ગોદડાની સમવડ કરી આપી, અને કંઈ પશુ કામ હોય ત્યારે પોતાને ફરમાવવાની ‘ મહેરબાની ’ કરવા વિનંતિ કરી.

“ ધડીએ ધડીએ તે મારે, ફેટલાં નામે માદ રાખનારાં ? ત્રણ વખત તો મારું નામ બદલ્યું. વળી આ એથી વખત... ”

“ શું કરીએ ? વેશ ભજવેલા ત્યારે તો પૂરેપૂરો ભજવી લેવો. નામમાં ફેરફાર ન કરીએ તો તો તરત જ પકડાઈ જઈએ અને ફેદખાનાની અધારી કોટડીમાં હાથમાં

કચકલાં અને પગમાં હેડ પહેરીને સડી સડીને મરવાનો વખત આવે. ” પુખ્ત ઉમરની ઝીંઝે કન્યાનો વાસો પસવારતાં તેને ફાસલાવવા માંડી.

“ પશુ હવે તો આ સંતાકુકડીની રમતથી કું છેક કંટાળી ગઈ છું. હવે આવી રીતે કામકામ બટકવાનું મને પાવવતું નથી. ”

“ શું કહ્યું ? ” સામે બેઠેલા અલમરત સરીરવાળા પુરવે કરડાડીમાં પ્રશ્ન કર્યો.

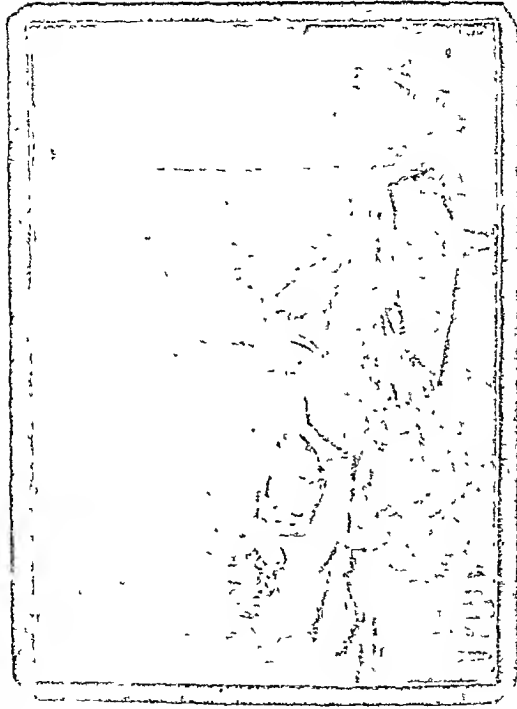
“ એ કોર પુરખી કોખથી બરેલી લાલ ધ્રુમ આંખો જોતાંજ પેલી કન્યા કાપરતાથી કંપી છડી. એક અક્ષર પશુ બોલવાની ઝીની દિમ્મત ન ચાલી ”

“ સા...કમખત, અંતે તો હલકું વરણ ખરુંને ? અમે ન હોત તો ખેતરમાં સાંડીએ સુડી સુડીને કે સમકના કાકરા બોદી બોદીને મજૂરી કરતાં કરતાં કુચો નીકળી જત. જુવારની રાખને બદલે રસ રોટલીનાં જમણ ખાવા કંઈ રસ્તામાં પડ્યા નથી. જો કું તને સારું કહી દઈ છું કે મેં સૂચના આપી છે તે બરાબર ધ્યાનમાં રાખજો. આજથી તારું નામ કુંદન, અને ઘું રથામપુરની વચ્ચે કન્યા છે અને અમે તારાં મામાપ છીએ એવો બરાબર વેશ ભજવવાનો છે. ”

નામપલટાથી આજથી બનેલી કુંદને એક અક્ષર પશુ ઉચ્ચાર્યા વિના ડાકું નમાવીને પોતાની સમ્મતિ દર્શાવી.

x x x

“ આવા ઉદાર જીવડા રોજને રોજ ધર્મશાળામાં આવતા હોય તો કેવું સારું ! ” એવા વિચારના વમળે ચડેલા રખેવાળે કોઈ વરથોડામાં જવાના હોય તેવી રીતે જણ્યાર સળને સંજ્ઞા બનેલા એક શેઠને બીજા છેલ બટક જેવા જુવાન સાથે ધર્મશાળામાં આવતો જોયો અને તે ચમકી ઉઠ્યો. તેણે વાંકો વળાને માનપૂર્વક શેઠને સલામ કરી.

ચિત્રકર

મહારાજ શિવાજી રચન

દીપતી નરસિંહાચાર્ય દ્વારા સંપાદિત વિદ્યાર્થીનીઓની ઉપયોગી ગ્રંથ

પેસા છેલખટાઉ ધર્મશાળાનો ખૂણે
ખૂણે ખુદો વળ્યો હોય તેમ રજેવાળને
પૂછ્યા વગર જ ધર્મશાળામાં શેઠ સાથે
દાખલ થયો અને જે ઓરડામાં પેલા
જાગણુઓ ઉતર્યા હતા ત્યાં ગયો.

તેણે જોયું કે અંદર કંઈ વાતચીત
ચાલી રહી છે રજેને પોતાના સાથીના કોને
જે વાતચીત પડી જાય એ ભયના આર્ષા
પેલા છેલ ખટાઉએ
ઓરડાના બાજુના
ની સાંકળ નોરથી
ખખમણી

“કોણ છે ?”

અદરથી રૂપાની
પટડીના રશુંદાર
જેવો મધુરો અ-
વાજ આવ્યો. પેના
શેઠને તો એ અ-
વાજ સાંભળી ગ-
લમલિપ્યા થયા.
જેતો અવાજ
આવો મધુરો તેની
કાતિ એવી જ
મનોહર હોય તો ?
દેવ મંદિરનાં દ્વારો

ખુલવાની નેટથી
આવરતાયી દર્શન
શૂન્ય ભક્તો રાહ

જેમ રહે તેટલી જ જગ્યાસાપૂર્વક એ શેઠ
ઓરડાનાં બારણાં ઉઘડવાની રાહ નોંધ રહ્યા

એ બારણાં ઉઘડ્યાં. વાદળમાંથી જેમ
ચંદ્ર ચમકે તેમ બારણાં ઉઘડતા જ સીદ
ધંધી નીતરતી એક કન્યાનું મુખકુંડું ઝગમગી
ઉઠ્યું. પેલા શેઠની આંખો એના ઉપર દરે

“હુઓ, અમલકાલકલાલ, આ અમારા
અમનરોઢે શુભનગરમાં એમના જેવા પૈસા

યાત્ર માણુઓ ગણનામાંના જ છે પર
સાલગીનો કંઈ પાર નથી માત્ર એકજ
કુખ છે, નિચારાને બી સંભળી નથી
આજ સુધીમાં ચાર બીઓ તો એક
અથવા બીજા રંગમાં ગુમાવી બેઠા હવે
પાયામી વાર પરજીવાનો.....”

“ત્યારે તો એમની પાપડીએ મગજ
હો. એમ હોય તો મારી આ કુલકળી જેવી
કન્યાની પશુ એજ
વને માય, ” ક-
ન્યાની માતાએ
મંલીરતા પૂર્વક
મુસ્કેલી રણ કરી

પ્રેમ પ્રભુ

આદાસે રોડતી ચુકાબી કોઈ વાદળીમાં
વેરને કો કંપનાના મોતી,
કો સંતજી જીવનની વાદ યે તો મોતી

પ્રેમના પ્રભુના ગીત માતી ને રોડતી
આતમના પંથ એલી બેઠી,
મધા દીવેટ પૂરી આશાના દીપકે
હાથ કું દિવ્ય પ્રેમ-જેડી
કો સંતજી જીવનની વાદ યે તો મોતી

જીવનનો અર્થ તારા ચક્રમાં ધરીને
બેઠું છું નિત્ય મીઠ માંડી
રાતરજ ઉઘરેલ મારા આતમની ફેરમે
પૂણું છું ભાવના સ્પાળી
કો સંતજી જીવનની વાદ યે તો મોતી.

ઈન્દુમતી રેસાઈ

લીધી, “ બહેન, એ મલા વહેતને જવા યો,
અને તમારી કન્યા માટે આપુ સાફ ધર અને
આવો હોંચિસો વર મળે તેને વધાવી દ્યો ”

શેડી રકકક યપ, નાની મોગી ચરતો
રણુ થઇ અને મંજુર પશુ થઇ, અને એ
કન્યાનો વિવાહ શેઠ સાથે નક્કી થઇ ચૂક્યો.

એ શેઠ એ આપણા ચમનલાલ શેઠ
અને પેનો છેલખટાઉ. તે દામજી લાલ.

રેલા છેલખટા
હોયે વાલ ઉપાડી

(૩)

ચમનશેઠને ત્યાં આજે ખૂબ ધામધૂમ યજ્ઞ રહી હતી. જે નાતીલાઓ 'આવા ધરડા બહુચકના કપાળમાં કોણુ ડામ દેશે ?' કહીને તેની મરકરી કરતા હતા એ નાતીલાઓ પશુ જલ્દે પોતાનો જ કોષ કુટુંબી બહુ પરણતો હોય તેમ દોડધામ કરી રહ્યા હતા. લગ્નની તૈયારી તકામાર ચાલી રહી હતી.

"હું નહોતો કહેતો કે પૈસા એ બીજે પરમેશ્વર છે. જર ચાહે સો કર નાણું હોય તો કુતિયામાં ઇન્દ્રપરી પશુ ખડી કરી શકાય." પૈસાના પૂનર્ગતી નાતીલાએ ચમનલાલની પ્રશંસા કરવા માંડી.

"પૂણે મૂકે એના પૈસામાં. ગરીબોનાં લોહી મુસીને પેલા કરેલો એ પૈસો આમને આમ ખાઈડીએ પરણવામાં જ વેદાઈ જવાનો ! આવડી ઉમ્મરે વરધેડે ચડતાં એને લાજ પશુ નહિ આવતી હોય ? કોષ અમર કન્યાનો ભવ બગાડવા બેઠેલા એ દંભી શેઠીઆનો તો નાતે બદિબકાર જ કરવો જોઈએ." નવા જમાનાના સંસ્કારી એક યુવકનો પિતો ઉછળ્યો. ચાલુ જમાનાનો આદર્શ રજુ કરતાં તેણે એ શેઠના બદિબકારની યોજના નાતીલાઓ સમક્ષ રજુ કરી.

જૂના વિચારના અને રીસ યજ્ઞ અચ્છેલા શેઠીઆઓના પેટમાં ફાળ પડી. રખેને આ યુવાન પોતાના વિચારનો પ્રચાર કરવામાં ફાલી જાય, રખેને ચમનશેઠનાં લગ્નમાં વિદ્ય પાડવામાં આવે-રખેને મોટાભા બનીને વિવાદમાં માણવાનો અવમર અટકી પડે-રખેને એ ચાર દિવસ મિથ્યાન પાણી ઉઠાવવાનો, ઝોડીશો આપવામાં પોતાની લાગ-વમ વાપરવાનો કે કમિશન કમાવાનો, પીરસણાં મેળવીને પાંચ પદર દિવસનો નારતો ભેજા કરી લેવાનો મેકા એમને એમ ટણા મળ્ય, એવા ભાવી ભય સેમતી નજરે તરવા

લાગ્યો અને પાણી પહેલાં પાળ બાંધી લેવાની તેમણે સાવચેતી વાપરી.

"અદ્યા બટક તું આજ કાલનો છોકરો એવી વાતમાં ન સમજે. તમે તમારે નિશાળમાં ભર્યા કરો અને બહુ આવેશ ઉભારાજ જતો હોય તો સલાઓ ભેગી કરી બાપણો આપ્યા કરો, બાકી નાતની પંચાતમાં પદવાનો તમને અધિકાર નથી એ તો ધરડા હોય એજ ગાડા વાળે. ચમનશેઠ ગિયારા પરણે નહિ તો પછી તેણે બધું બાધ્યું" ધર કોણુ સાચવે ? નાણાંથી ફાટી પડતી એની તિજેરી પછી શા ખપતી ?"

બટકે એ નાતીલાનાં છેવટના સ્પન્દો બરાબર પકડી લીધા. ઉશ્કેરણી ભર્યાં અવાજે તે બોલ્યો "પૈસાનો સફુપયોગ કરવાના બીજા લક્ષ્યાય રસ્તા છે. નાતમાં કેટલાય ગરીબ છોકરાઓ પૈસાને અજાણે કેળવણી લેતા અટકી જાય છે તેમને શી અને પુસ્તકાનો બંદોબસ્ત કરી આપો, તેમને શિક્ષણ આપો, વિદ્યાર્થીશુવનો રથાપો નાતમાં અનેક વિધવાઓ ફળણાં ફળીને પશુ પેટનું પૂરું કરી શકતી નથી તેમને ચાટે ઉલોગઆશ્રમે રથાપો....."

"તમને જુવાનીઆને તો વાતવાતમાં કેળવણી ને બહુતર, બોડિંગ અને ઉલોગ મંદિરો, બીજું કંઈ સ્વચ્છ જ નથી ! ચમન શેઠનો ધમોદો ક્યાં બોલો છે કે એમની આવી દીકા કરવી પડે ? એના જેવા પર-મજુ પુરો આપણી નાતમાં બહુ જ થોડા હશે સવારમાં વહેલા ઉઠીને એ મંદિરે મંદિરે ફરી વળે છે. મદારાજનો ચરણસ્પર્શ કર્યા વગર તો એ જમતાય નથી. વગડામાં જમીને એ રોજ મીડીઆર પૂરે છે, મદાજનમાં ખોડાદાર અને પાંજરાપોળનો દિસાજ એ સંભાળે છે....."

ત્યાં બેઠેલા બીજા યુવાનનું લોહી ઉકળી આવ્યું, "એ બધી નર્મો દંભ છે. એવા

પણાય બમલા બમતો પોતાના પાપો ઉપર
દાક પીછોડો કરવા માટે પરોપકારી હોવાનો
ડોળ રાખે છે. "

" અલ્યા, કાંતિ, એમ શટયુ' શટયુ
શીદ બોલે છે ? આ અમે વડિલો બેઠા
છીએ તેની પણ અલ્પ રાખવો નથી ? "

" એવી બોલી અલ્પ રાખવાનો જમાનો
હવે વધી ગયો છે તમારા નજીવા સ્વાર્થને ખાતર
પ્રજામત કરી કરીને કેટલાંય તમે સત્યાનાથ
વાળા નાખો છો ! આઘાતકારી કોષ કોડીલી
કન્યાનો ભવ જગાડતાં તમને જરાપ લામણી
થતી નથી ! તમે ભેમા મળાને એ ચમનરીંડનું
બધું કગતા નથી પણ એતો આ ભવ અને
પરભવ બખાડો છો ! ભલે તમે એનાં
લગ્નમા માણુવાનો દ્વારો લઈ રહ્યો, તમારી
સ્વાદબૂધી છોડોતે કાતકાતનાં ભોજન
ખાધને સતોષી રહ્યો, તમારો નાતો મોટો
સ્વાર્થ પણ ભલે સાધી રહ્યો, પરંતુ અત્યાર-
થીજ હું તમને ચેતવણી આપુ છું કે જો
ભહેર શાંતિભોજન કરશો તો અમે બધા
જીવનાં પિષ્ટિદિગ કરીશું અને એ શાંતિવરને
અટકાવીશું. "

કોષ મોટો સામા પડાને પકારતો હોય
તેમ આ ચેતવણી આપીને મજામાંથી ઉઠ્યો.
તેની સાથેજ બહુક અને બીજાં યુવાનો ઉમ્મ
થઈ ગયા અને કાંતિનો સદહાર કરવા પોતે
તત્પર છે એમ દર્શાવવા તેની સાથે જ એ
સવાં છેડીને ચાલ્યા ગયા.

શીડીઆએ ધડીધાર સ્તબ્ધ થઈ ગયા.
આ જીવાનો ધારો તો જરૂર એ પોતાનું
ધાયું કરશે એવી તેમના મનમાં ભીંતિ પેડી
પરંતુ લાંબા વખતની રેવ, મોટાસા
મવાની છત્ત, સારા સારા કપડાં પહેરીને
વરધેલામા મોખરે રહીને મોટા મેળવવાની
છતાસા અને ચમનરીંડ ઉપર દાઢ રાખવા
સાથે સાથે ચાર પાંચ દિવસ સુધી ધરને
સુતો બધ રાખીને આખા કુટુંબને ભવનાં

ભોજન ખવરાવવાનો લેખ એ બધું છોડી
ચકાપ તેમ નહોતું. જીવાનીઆની વાતને
એમણે ઢરી કાઢી અને કુરેતા હોય સો
કીચે એ સુતને પકડી રાખીને ચમનરીંડનો
વિવાહ ખૂબ ધામધુમમાં લખવાનો તેમણે
નિર્ધાર કર્યો.

(૪)

પૈસા હોય ત્યાં સૌ સગું થઈ આવે છે.
ચમનરીંડ કુટુંબમાં એકલા પડે દત્તા છતાંય
એના જેવા પૈમાદારને મળતા રહેવામાં મામ
છે, એમ માનવારા કેટલાંય કુટુંબો કાઠા
મામા કે કાષ માસીના સમપંજ કાઠનાં ત્યા
આવી પહેંચા. અને ચમનરીંડના લગ્ન ખૂબ
ધામધુમમાં થઈ ગયાં.

પૈસા આદર્શવદી યુવાનોએ પ્રથમ તો
એ લગ્ન અટકારવાનો પ્રયાસ કર્યો અને
પોસિસને ચેતવણી આપી, પરંતુ જ્યાં કોલ
જાનાં મોં ખુલ્લા ત્યાં પોસિસદાદા એરી વાત
ઉપર ખાત અરે ખરા કે ?

" કન્યાને પોતાનો કોષ જાતનો વાપો
નથી અને કન્યાનાં મામાપ આ લગ્ન કરવા
ખુશી છે એટલે પોસિસખાતુ કોષ રમિંવા-
નગીરી કરી શકે એમ નથી. " એવો શેકડો
જવાબ પોસિસખાતા તરફથી યુવાનોને મળી
ગયો.

યુવાનો હોં સડ્યા લગ્ન ભલે થઈ ગયાં
જનાં એ નિમિત્તે ચનારાં શાંતિભોજનને અટકા-
વવા માટે પિષ્ટિદિગ કરવા તેમણે નિર્ધાર કર્યો.

પૈસાના જોર ઉપર કુલારા પટેલીઆ-
ઓએ માની લીધું હતું કે યુવાનો હવે જરૂર
કાઠા થઈ જશે, પરંતુ જ્યારે રેલથી પીતા-
જોમાં સળગ થઈને દાઢમાં જમમનના
જરમનસિંકરનાં ભોટાઓ લઈને નાનીઆએ
નાનની વાડી પામે જમવા આવી લાગવા
ત્યારેજ તેમની એ બૂબ ભાંગી મઈ તેમણે
જોયું કે યુવાનોનું રોજી વાડીનો દરવાજો
રોડીને ઉઘ છે.

પ્રથમ મનનવટ ને પછી રક્ષક થઈ; પરંતુ યુવાનો અડગ રહ્યા નાતીલાઓ માર-ફાડ કરીને પણ વાઢીમાં પ્રવેશવા આદર બન્યા, પરંતુ ગમે તેવી પણ વલ્લિક કોમ ડાહી ડમરી છતાંય બિફળ. ચોક્કિસમાં સપડાવું એ તો હાલો દારો જવા જેવું. બીજાને કોઈ ઉપાય શોધી કઢાય તો જ મિષ્ટાન્ન પાણી ઉડાવી સકાય એવી તેમની ખાતરી થઈ ગઈ.

એક ડાહીમાના દીકરાએ યુક્તિ શોધી ઢાલી. પોતાના ઘરની પછાડેની ખમચાવીમાં નાતની વાઢીનું એક નાનું બારણું પડવું હતું, તે ત્યાં પહોંચી ગયા વાઢીમાં આવીને વાઢીના મુખ્ય દરવાજાને અંદરથી તાણું વાસી દીધું અને નાતનાં બી પુરોને બાળકોને પોતાના ધર મારફત એ ખમચાવી અને બાઢીના નાના બારણા મારફત વાઢીમાં પહોંચાડી દીધાં. પંગત બેસી ગઈ અને 'રેખર તમારે' ગરમા ગરમ બજ્યાં, એના મોઢામાં પાણી લાવનારા સબ્બો યુવાનોને કાને પડ્યા ત્યારે જ તેમને ખચર પડી કે પોતાને છેતરવામાં આગ્યા છે. હાથ તાળી આપનાર એ નાતીલાઓને મનમાં જ સરસ્વતી સંભળાવતા યુવકોને ભણ્યા ઉપર બેઠેલા નાતીલાઓને હાથ પકડીને ઉઠાડવાનું મન થઈ આવ્યું, પરંતુ અફસોસ વાડોના બારણાને અંદરથી તાણુ માણું હતું. પછક માત્રમાં તેઓ બધા આમસો સમજી ગયા. બીજાને કોઈ રસ્તો હોત નો તેઓ વાઢીમાં દાખલ થવાનો પ્રયત્ન પણ કરત પરંતુ મર્યાદા ધરમાં થમને જુગ ! ધરપ્રવેશનો સુન્દો કરીને પોતાના પમ પર કુદાડી મારે તેવા મૂર્ખ તેઓ ન હોતા. પોતાને જાદુ આમ અપુરો રહેતો જોઈ કોપવાતા ને મનમાં બજાડના તેઓ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

'કેજરી કોપરાપાઠ,' 'પીરતાની જરરી,' 'દાગ તમારેની છુમોયી વાડી ખૂજ માછ ઉડી.

(૫)

"માબાપ તમારા શિદિયામાં રામ વસતો હોય તો આટલી બાજની રક્ષા તો હથા કરીને છોડી દો. આમ કંધા ઉપર કંધા બરીને તો મારી કંધ પણ બસાઈ ગઈ હવે તો કંધપણ આવ્યું છે એટલી કામ પણ થતું નથી અને પેટનો ખાડો પૂરવાના પણ સારાં પડે છે."

"તે અહીં શું કંઈ સદાવત બાંધ્યું છે કે તમારા જેવાને નિભાવ્યા કરીએ ? પૈસાનાં કંઈ ઝાડ થતાં નથી, સમજ્યોને ? આ વખતમાં તો એક પાછ કમાતાં પણ અગે પરસેવો ઉતારવો પડે છે." ચોપડામાં માણું બાંધીને કલમથી ચખરફી ઉપર અકાંડાએ મૂકતા અને અંગળોને વેઢે દિસામ કરતા ચમનશૈઠ તડુક્યા.

એનેા ધટા સંભળીને અંદરથી નવા શોકાળી કધીકવાળા હાથેજ 'શું છે ? 'શું છે ?' કરતાં ત્યાં આવી લાગ્યા.

"બા, જરા શૈઠ સાહેબને સમજાવોને. આખી હાલો રહી રહીને આ ધર કાઢ્યું છે છતાંય હવે આવી આખર વ્યવસ્થા એ પણ મને કરના સકંચામાંથી છોડતા નથી."

પોતાની નવી રમ્પેને પોતાને માટે ખરાખ અભિપ્રાય બાંધતી યાદ જાણ એવી ચંકા આવતાં ચમનશૈઠ એ ડોસા તરફ શક્તિય ચોપડા ફેંકતા બોલ્યા : સા...ડેડની જાત એને કોઈનો વિશ્વાસ જ ન મળે. લે, રાનીઆ, તારે જોઈએ તેને આ ચોપડા બતાવ. ચોપડો કોઈની ધરમ નહિ રાજે, સમજ્યોને ?

ચમનશૈઠની ફુકાન આગળ કંઈક ધા-ધણ યાપ છે એમ જાણતાં બે ચાર વખરો ત્યાં આવી વાગ્યા, અને શૈઠને મીઠું લગાડવા બોલ્યા, "કેમ દાના કાકા, તમારી તો રાજની આ ને આ બાજબડ. ચમનશૈઠની સાથે ચઢેવાર રાખવો અને રાજ દપાટપ કરવી એ તે બધા કેમ ચાહે ?"

“ માતા, જો તો ખરો, લાલા, આખી હાંડગી શેઠનું વણી વણીને યાદી ગયો તોય મઠિ પાંચ પૈસાની પ્રાંત ન થય. આવુ ગણ્યું તમે જીવન છે તો પણ વણી જતાવે તો હું તમારો શુભાશ બની જાઉં. ”

આવેશમાં ને આવેશમાં દાના બમતે ખાદીનો તાંબો શેઠની કુશનના ઓટલા ઉપર ફેંક્યો.

સ્વાભાવિક પ્રેરણાથી કુંદન ઓટલા આમળા આવી. તેણે બન્ને હાથ મસળાને કણિક ખેંચેલી નાખી અને એ તાંબો તપાસતાં બોલી, “ વાહ ! કેવુ પડે બોજ છે ના ! આ ગણ્યું તો જાણે આઠ વીસીની રાંચમાં બરેશુ હોય એવું કહ્યું છે. ”

દાનો બમત ચમક્યો. ચમનસીકંઈ નરતી શેઠણી આ કાપડનો વણાદ અને વીસીની મણતરી ક્યાંથી સમજે ? એ ધારી ધારીને તેના તરફ જોઈ રહ્યા બીજા વણકારને પણ એના જેવી જ શંકા થઈ. તેઓ અંદર અંદર વાતો કરવા લાગ્યા, “ એલા, આપણા નાના ગામના ફલીયા દેડની દીકરીને કેમ નસાડી મધું દેવું એ તો આ ન હોય ? બરાબર એના જેવા જ ઘરોરનો જણિ, એવું જ નેમણું નાક, એજ મારકણી અંબો, અને એવો જ તીવો અવાજ ! ”

“ મુજો મર, મરઆ, એવી વાત કરીશ ને તો પેનો તારો કામિ ચમનસીક યોગ્યુ રતી નાખશે અને તારી વણકરી પણ જામ કરશે ”

પેલા મોલનદારે પોતાની હામને ત્યાં તો શીવી લીધી, પરંતુ તેની આંખ વારે ધડીએ કુંદન ઉપર કરવા સાચી-જાણે પોતે જીએ છે તે સાચુ છે કે ખોટું તેનો નિર્ણય કરવા માગતી ન હોય !

ચમનસીકે પણ કંઈક શકા પડી. તેણે શેઠમાં જ આઠા કરી, “ જાન, પરમા તમારું કામ કર્યા કરો. વેપારની વાતમાં તમે શું સમજો ? ”

આત્મારે શેઠ કંઈ પણ સાંભળે તેમ

નથી એવી ખાતરી યતાં દાનો કૌતલ ત્યાંથી હઠ્યો જતાં જતાં બન્ને હાથ જોડી તે કર-ગયો, “ શેઠ, જ્યારે તો અમણુ માણસ નામાં કામાં કાંઈ ન જાણીએ બાકી કુનિવામાં અતે તો ‘દૂધના દૂધમાં ને પાણીના પાણીમાં’ રહેશે કુ તો આ ચાલ્યો તમે જાણો ને તમારો પ્રશ્ન જાણે ”

આવા ઉપદેશનાં વચનો તો શેઠ કાને પડતાં અને ચમનલાલ એને ઘોળાને પી જતો. પેસો એજ એનો પ્રશ્ન હતો. એ પ્રશ્નનાં હોય એટલે એના મનથી મધુ ચ હોમકથન હવું. કુવા કરવાનો વિચાર કરતો રહે તો એનાથી એકના બમણા શી રીતે થઈ શકે ?

ચમનસીકેને કુશન રાખવાની જરૂર નહોતી. પોતાના મકાનની નીચે જ એક નાની સરખી કુશન કાઢીને તેમાં જ તેણે પોતાની પેડી જમાવી હતી. અનેક મીસ-મજુરો, કારીગરો, અથ તાપમા લોહીનું પાણી કરનારા ખડક કે તળાવ બોરી કાગી મહેનત કરનારા તરીય મજુરો એને ત્યાં આવતાં પાંચ દસ કે પચીસ પચાસ રૂપિયા બ્યાજે ભઈ જતા અને બ્યાજ વટાવ સાથે સવાયા કે રોડાને ઢિસામે પાછા બારી જતા.

એનો ખીજો ધણિ વણકારને સુતર આપી કાપડ વણાવી લેવાનો હતો. બચાવ વણકારને એમાં ચમનસીકેને શુ મળતર હવું એનો સાગ્યેજ ખ્યાલ હતો એ તો એની આપી મજુરી લેતા ને હાંડગી જાણે એની સાથે જ જડી હોય તેમ અમ્યા બૂખ્યા રહીને પણ જગાતી માફક એને વગમી રહેતા.

પરંતુ ચમનસીકે એના પડોપકારી પુરુષ ન હોતા કે વણકારના દિતને ચારે આ બધી પ્રમાણ કરે વણકારને સુતર ખારે તેના ઉપર વેપારી નહો તો અગવેશો દોળ જ પગડ બનાવથી તેને સુતર આપવામાં આવે ત્યારથી એ ઉવાર આવેલા સુતર ઉપર એનું

બ્યાજ ચડે. વણકર, તેની સ્ત્રી અને હેમ્યાં
છોકરો બે ત્રણ દિવસ મહેનત કરીને લગભગ
ચોવીસ વારનો એક પાટ વણી લાવે ત્યારે
એના હાથમાં માર ચૌદ આના વણકરીના
આલે, અથવા પોતાના બોખમે કાપડ વેચીને
પૈસા ભરવા બધા તે પથુ એ પૈસાનો મોટો
ભાગ તે શેઠના બ્યાજ વટાવમાં ચાલ્યો બધા

એમના કુખની કે દરિદ્રતાની ચમત
શેઠને પંચાત ન હોતી. પોતાની તિબ્બેરી
તર ચાપ એ એક જ એવું લક્ષમિદુ હતું.
એના હાથમાં આવેલો વણકર કે મજુર
ભાગ્યેજ એની બળમાંથી છટકી શકતો.
કામળા છોડામણ, બ્યાજ, હપ્તા પડવાથી
આકારવામાં આવેલું ચક્રવર્તિ બ્યાજ અને
લાગ શવે તે બ્યાજખાઉ મારવાડીની હોળીને
હિસાબ નોંધવાની કુચળતા એ બધાને લીધે
એને ચોપડે ચડેલો માથુંસ એમાંથી કદી
મુક્ત થઈ શકતો નહોતો.

એના નાતીલા ધણી વાર કહેતા કે
“ ચમનલાલ, મજુરોના લોહીના પૈસાથી
તાગડધીના કરે છે, ” છતાં એજ નાતી-
લાઓ એ લોહીને પૈસે મળતી મિજબાની
અને નાતજમણે છોડાવતાં કદી પથુ અચ-
કાતા નહોતા.

(૬)

સ્વાર્થ એ એની અજબ વસ્તુ છે કે
એમાં ધર્મ અને નીતિ બધું ચિથિલ થઈ
બધા છે. ચમનશીઠના માલિકોમાં માત્ર ઢેઠ
વણકરોજ હતા એવું નહિ. પરંતુ બગીની
સાથે પથુ તેમને લેવડદેવડ કરવી પડતી.
પૈસો મળતો હોય તો ચમનશીઠ બધું
કરવાને તૈયાર હતા. અસ્પૃશ્યતા નિવારણ
સંધ્ય એના ગામમાં સ્થપાયો ત્યારે ‘ એ
બધા ધર્મ કુખાડવા બેઠા છે ’ ‘ હજાહજ
કળિયુગ આવ્યો છે, ’ ‘ લોકો કેવળ ધર્મ-
બ્રજ બની ગયા છે ’ એવા એવા ઉદ્દગારો
ઉઠળી ઉઠળીને આખી નાત સાંભળે તેમ

તેણે ભગ નાતમાં હિંમતવાળા હતા, છતાંય એ
જ અસ્પૃશ્યોના હાથમાંથી આવતા રૂપિયા,
કે પૈસાને હાથ અડાડતાં-પોતાની માઠી ઉપર
મૂકતાં કે પેઢીમાં પધરાવતાં તેને જરાય
અલડાધ જવા જેવું લાગતું નહોતું. હા,
એક સાવચેતી તે અવશ્ય રાખતો-જ્યારે
પોતાનું ‘ કોઈ નાતીનું ’ દુકાન ઉપર હાજર
હોય ત્યારે વણકર વણેલા બોળને કે મજુર
ભરેલા પૈસાને તે પાણીની છાટ નાખ્યા પછી
જ અડતો, પરંતુ જ્યારે ધણી ધરાજીની
ધમાલ હોય ને આસપાસ કોઈ જોનાર ન
હોય ત્યારે એ ઝીણો ધર્મ એનાથી નહોતો
સચવાતો-સાચવવાની એને જરૂર પથુ નહોતી
લાગતી

અને આમ છતાં તે સવારના પહોરમાં
ઉઠીને પ્રભાતિયાં લલકારતો, નાહી ધોઈને
પાંચદશ મંદિરે પહોંચી વળતો, અને જેમ
ઢેટલીક મોટી કપનીઓ પોતાના ટ્રેઝારીમાંથી
ઝોળખાય છે તેમ પોતે સુરત વૈશ્યવ છે
એમ બતાવવાને માટે કપાળમાં મોટું ‘ દીપું ’
તાણતો. વાત આવેલો જ અટકતી નહોતી.
પોતાનું ધર્મિષ્ઠપથુ જાહેર કરવાને માટે એને
પવિત્ર પુણ્યતરીકે સર્વાવહારમાં પકવા માટે
નાતના ગોરને પથુ તે વખતોવખત સીધું
આપતો, કોઈ વખતે કયા પથુ કહેવરાવતો
અને પોતે કરેલા પાપનો પુજા આળીને ભસ્મ
કરી નાખવાનો ધ્વજો રાખનાર એ ઘઘણને
પોતાના પાપનો હવાલો સોંપી દીધાનો સંતોષ
મેળવતો

ગરીબોનાં ગળાં રેસીને એ ખૂબ પૈસો
બેગો કરતો પરંતુ એ પૈસાને પાંખો આવતી
અને એક અથવા ત્રીજે રસ્તે એની તિબ્બેરી
ને ભાર હળવો થઈ જતો. આજ સુધીમાં
એ ચાર પત્નીનો પતિ બન્યો હતો મૂળ તે
નાતમાં કન્યાની અછત અને ભાઈનું કુળ
નશ્વાય હલકું, એટલે ગામડે ગોઠડેથી પાંચદશ
હજાર રૂપિયા ખવરાવીને કન્યા મેળવવી પડી

પાંચ વર્ષ મહિ સસાર ચાલે ત્યાં એ સ્ત્રી
પોતાની છવનસીસા સકેવી લેતી અને ફરી
પાછા ચીમનઘોડને ડોચળીએ મજુવા તૈવાર
યજ્ઞ જુગ પડવું. આમ પૈસાને કોરે ચાર
ઢીંઢી તો એ મેળવતી ચૂકે. પરંતુ દલે તો
એણે વતમા પ્રવેશ કર્યો હતો. એના કમળની,
એના લોભી સ્વભાવની, મામડે ગોઠડે પણ
જાણ મહિ મધ દની એટલે આ વખતે તો મમે
તેટલા પૈસા ખરચતા પણ એને કન્યા મેળવતી
મુશ્કેલ યજ્ઞ પડી તેણે કન્યા દસાલોને માધવા,
તેમને સારી દસાની આપવાની આદા જતાવી
અને એ રીતે કુંદનને મેળવતી પણ ખરી
પરંતુ કુંદનનો અને એનો મેળ ન મળ્યો.
આજ સુધીની એની ચાર પત્નીઓ વચ્ચે
કે સ્વભાવને મેળ ન દેવા છતાં પણ માનાયે
નેને કાકુ સોપિયું એજ પોતાનો પતિ અને
આર્થભાગને તો પતિ એજ પરમેશ્વર એમ
માનીતે જગતા અંતરે પણ વશાદાર સેવકની
માફક સાન્નિધ્યક સસારનું શાકુ મજાગ્યે
જતી, પરંતુ કુંદન તો એના માધાની મજા.
એણે એનું છાત ખાઈ જતાવી દીધું.

પાપ પાછળા દિશાન મજાનાર ચીમન
શોકને કુંદનનું હાડકપણું ન મળ્યું. એણે એક
વખત એને કમઝરી

“તે શું તમે એમ સમજો છે કે મારા
બાપ જેવડી ઉમ્મરના તમને કુ પરજીને
આવી છું તે તમારા મરતો દમરડો કરવા
માટે આવી છું? એવું માનવા હો તો
આજથી બૂલી જાતો. જમે તો આપણને
દેર કરતાં તમારા જેવો જખીય મજી તો
આજ સુધી એં જોય ન જોયે.”

ગમન ચમક્યે, કુંદન આ શું બોલે
છે? બીજે મજી શું ને વાત થી? આડેથી
પાડેથીનું માગીને વલિસા હાપામાં પખીય
પર તેણે એક જ કન્યાને મજી વાર પલે
ફેંકણે પરજાતના કિસ્મા વલિસા દેવા.

આમાં પણ આવું તો ન દોષ? ખરેખર
એવું દોષ તો... . તો...

ચમનઘોડની કાપા કપો છડી એ
વિચારે તેને અડગાનો મૂક્યો એમ દોષ તો
તો તો પોતાની આખરનું લીલામજ ધાપ
ને? અત્યારે જ કુંદનને એ ચાર તમાચા
એવી કાઢીને આવીવાન જાણી લેવાનું તેને
મન મહિ આવ્યું.

પરંતુ રૂપથી નીતરવું એનું મોઢક
મુખ અને બલમસા મોગીને પણ મોતમજ
જનારી કે એવી એની મારકણી અભિ.
જોતાં એનો એ નિશ્ચય લીધો યજ્ઞ ચૂકો.
અત્યારે કન્યામાં તે એવું કુંડું કપટ દોષ?
તેણે પોતાના મનને જ પ્રમ્ન કર્યો ને પોતે
જ તેનો નિર્ણય કરી લીધો. “ના, ના, મારી
કુંદન એ તો ખરેખર સો દયની સોનાની
જમડી છે. એને માટે કંઈ કરી નાહક
મમેરો ઘા સાથે કરવો જોઈએ.”

(૭)

પાવ જે વિરસે દલાલજતનવડે
કિસ્મો જન્યો તે વિરસે ચમનઘોડની ચકા
ખૂજ મજબુત જતી એક દાપ સાથે જદાર
રોડી આવતું, એવા જ દાપે કાપાને આપું,
વજારની મજબુતી સજાથી વિરેચન કરતું.
એ મજું જરા તરાજ કપાલતાર દત્ત.
એને રમેને કુંદન દલથી કામની દોષ એની
ચકા મહિ એની દિલચાલ ઉપર તેણે નાજીક
નજર રાખવા માંડી.

“મા. કમીઆની જન પણ કેવી કાઢી
મહિ છે ને?”

“માનાપ, અમે તો તમારાં મજીન
તાર.” કમીઆએ દીવ વાજી ઉચ્ચારી.

“જા, જા, કમજબર, મારના પડો-
રમાં જઈ કાપો કાઢી નીચરી? તારું
અવગુનિયાનું મેકું જેવા મજું છે તે
મજું જાણે કેવેલ અજગ વિરસ જા.”

જીવાન જોય એ બગીને આવા અપ-
માનસ્યક ચબ્દોથી પત્રથી માથા સુધી લાગી
અધિ. પોતાની સ્થિતિનું એને લાન ન રહું.
ગર્વભર્તી અવાજે ઉત્તર આપ્યો, “ શેઠ,
તમે તેમ તો પશુ તમારા જેવા માણસ જ
છીએ, તમારું મેલું ઉપાડીએ, અંદકીને દુર
કરીએ, અને બીંતા બીંતા ફરીએ તો પણ
તમે તો અમને અપશુકનિયાળ જ માનેને ! ”

“ એક વાર નહિ પશુ સાડી સાત વાર
મા...ને પેલા જીવાનોએ નાદક ચડાવી માર્યા
છે. ચાલ, જલદી ટોપસો લઇ લે તારું મો
કાણું કર. ”

ધણા દિવસનો દાબી રાખેલો ઉભરો એકા-
એક બદાર નીકળતો હોય તેમ પેલા જીવા-
નના મોંમાંથી તાતા તીર જેવા ચબ્દો નીક-
ળવા લાગ્યા. “ ચમન શેઠ, તમે શેઠ છો તો
તમારા ધરના નાદક એલફેલ ન બોલશો.
અમારું મેલું જોતાં તમને ત્રામ છૂટે છે,
પરંતુ જરા પત્ર નીચે બળતું તો જીએ.
તમારા ધરમાં જેવું મેલું જોતાં તમે આખો
દિવસ બેસી રહો છો તે જાતની કાણુ છે ?
તે તો તપાસો. ”

“ કાણુ રતનો ? ” પાછળથી ચીસ
સંભળાઇ. ચમનશેઠે પાછળ નજર કરી
અને એના હોઠોએ હડી ગયા. પોતાનો
અમડો પાછળ ઘસા ઘસા સંભળતી કુંદન
‘ રતનો ’ ચબ્દ હચ્ચારતા બેઠાન થઇ પડી
હતી !

રતનો સુગ સ્થામપુરનો વતની, એનાજ
મામની વણકરની આ છોકરી. વરસો સુધી
રતનો અને એ છોકરી સાથે રમેલા !

રતનો એને કેમ ન જોળ્યો ? પણ
વાણિયાના ધરમાં એ કંપાથી હોય એજ
એને મમળતું નહોતું. તેથીજ આજ સુધી
એ મૂંઝા રહી હતો. આજે તો કોષના આ-
વેશમાં એનાથી બોલાઇ જવાયું.

રતનાએ જોયું કે ત્યાં ઉમા રહેવામાં

માલ નથી. ટોપસો માથે મૂકીને તે બીજા
ધર તરફ ચાલ્યો ગયો.

ચમનશેઠે કુંદનને ધરમાં ઘસડી ગયા.
પવન ટોળાને તેને શુદ્ધિમાં બાણી અને નાના
બાળકને ફોસલાવતા હોય તેમ તેની પાસેથી
સાચી દકીકત કઠાવવા પ્રયાસ કર્યો.

કુંદન વિચારમાં પડી. એની ખાતરી
થઇ ગઇ કે પાપનો ધડો બરાબ ચૂક્યો છે.
પોતે નહિ કહે તો પશુ પેલો રતનો સાચી
વાત કહી દેશે એવી તેની ખાતરી થઇ ગઇ.
તેણે દઢ મન કરીને સમજાવી દકીકત ચમન
શેઠને જણાવી દીધી.

પોતે જેને વણિક કન્યા માનીને પરણ્યો
હતો, એ તો સ્થામપુરની વણકરની છોકરી હતી.
એ છોકરીને એક મુસલમાન ઉપાડી ગયો, પૈસા-
ની લાલચે એ એનો બનાવટી બાપ બન્યો
અને ધનસોબી એક વિધવાને શોધી કાઢી એની
સોંભાગ્યવતી (!) મા બનાવી દીધી પ્રથમ
એક રજપૂતને ત્યાં, બીજાવાર એક ધાંત્રીને
ત્યાં, ત્રીજા વખત એક પાટીદારને ત્યાં અને
ચોથીવાર વાણીયા ચમનશેઠ સાથે તેને
પરણાવી પેલો મુસલમાન દર વખતે પૈસા
મેળવતો, તેનાથી ચમન ચમન લડાવતો અને
ન્યારે પૈસા ખૂટે ત્યારે ફરીથી એ છોકરીને
નસાડી જતો. બસબલા કન્યાદલાએને પણ
એ છેતરી ચક્રેલ. દામોદરલાલ પણ દલાલાની
આસાએ છેતરાયો અને કુંદન નામધારી એ
વણકર કન્યા ચમનશેઠને કપાળે ચોંટાડી.

આ બધી દકીકત જાણતાં ચમનશેઠના
હોઠોએ હડી ગયા. ‘ અરરર ! દવે શું
થશે ? નાતિલા જાણે તો ભોત જ મળેને ! ’

એ કુંદનને ત્યાં ત્યાં ગીધી નાખવાનું
તેને મન થઇ આવ્યું; પરંતુ પોલીસનો કર !
એ તો દોષામાંથી મુલામાં પડવા જેવું
થાય તેણે કુંદનને ધરમાંથી ચાલ્યા જવાની
આજ્ઞા કરી.

(૭)

બીજે દિવસે સવારે ચમનશૈલનું ધર સુતું થઈ પડ્યું સગા બહાણને તેણે એમજ જણાવ્યું કે કુન્દન પીચર ગઈ છે.

અગેરે ઉપરાણીના નાણા મુકવા માટે તેણે તીબેરી ઉધાડી એજ વખતે એને ખાસ આગ્યે કે બધું ખરાબર છે કે નહિં તે તપાસી બેઠું ! ચોરખાતું ઉઘાડતાજ તેના હાથમાંથી કુન્દીનો ઝુડો સરી પડ્યો, ટાંડીયા તુટવા લાગ્યા, તે દમણે થઈને જમીન ઉપર દળત પડ્યો. ચોરખાનાના છપાવેલી સોનાની ગીનીઓ ગૂંથ થઈ ગઈ હતી.

કુન્દન પાસે ચાવી રહેલી હતી એટલે એનુંજ આ કામ એવી તેની ખાતરી થઈ. ઇશ પરદા હવે શું થાય !

પોલીસને ખબર આપવાનો તેણે વિચાર કર્યો, પરંતુ એમાં કુન્દનનું નામ આવે, એની જાત ઉધારી પડે એથી તો પોતે ઉપરા વધુ બેચેન થઈ ગયા. ' ચોરની મા કાઠીમાં મોં પાલીને રહે' એ વ્યાયે દેવને દોષ દઈ તેણે વાત રજાવી દીધી.

પરંતુ અમે તેટલી સાવચેતી રાખતા છતાં આવી વાતો કદિ છૂપી રહી છે ? રતનાએ વળુકરો સાથે મળી વધુ ખાતરી કરી લીધી, અને જોડે કરેલા અપમાનનું વેર વાળતો દોષ તેમ ધારે ધારે એ વાત ફેલાવી પોલીસ ખાતાને પણ એ વાતની ગંધ પહોંચી. પરિણામે વાત છાપે ચડી અને જાહેર થઈ.

ચમનશૈલના નાતિલા એકલા થયા, રૂપઈ ચર્તા તરત જ નાહી નાખ્યું. હડે તે નાતની કેવાને ધરમાં હાલનારને સહાને માટે નાત-ખંદાર ચુકવેા બેઠાએ એવી એક પક્ષની માગણી હતી તો બીજા પક્ષનો એવો જવાબ હતો કે ચમનસાહે જાણી બેઠાને આ ચુન્દો

એજ નથી માટે તેના ઉપર દોષપણ જાતના પગલાં લેવા તે બ્યાજબી ન ગણાય.

ત્રીજા પક્ષે ત્રીજી જ વાત રજુ કરી, " સાતિ એ તો ગંગાનો પ્રવાહ છે, એ ધારે તેને વાર. એટલે ચમનલાલ સાતિ પાસે પાધરી ઉતારી મારી માણે અને પ્રાપ્તિ રૂપે એક સાતિબોજન કરે એટલે એને સાતિમાં રાખવામાં વધી નથી "

સાતિબોજનના રસિધાઓના મહેામાં પાણી છૂટ્યું. તેમણે આ ત્રીજી સૂચનાને વધાવી લીધી

પરંતુ બીજા પક્ષે વચમાં હાથર મારી, " એમ નહિ માને, પ્રાપ્તિત એણે એકલા એજ જા માટે લેવું બેઠાએ ! જ્યાં નાતિલા જિતા લગન નિમિત્તે થયેલા સાતિ બોજનોમાં જગ્યા છે, એની નવી જી જેને ખાતર આ હાથલ થઈ છે તેના હાથનું તેવાર કરેલું કે પીરસેલું બોજન અનેક સાતિજાણીએ કે સમાજલાઓએ ખાધું છે એ જોતાં તો આખી સાતિ પ્રાપ્તિતને પાત્ર છે. "

" જરૂર સાતિ એ તો ગંગા સ્વરૂપ ! એને આવેા પાલ ન નડે તરે પણ શું લલા માણુમ પાણીમાંથી પોરા કાઢવા જેવી વાત કરો છો ? " ત્રીજા પક્ષના માણસોએ દોહા કરવા માંડી, " એ તો એજ, હવે બીજી લપછપ કંઈ જ નહિ. ચમનશૈલ સાતિ બોજન આપે એટલે સાતિજાણીએ તેમને શુદ્ધ કર્યો છે એમજ ગણાય. "

એને આ પક્ષની સખા વધારે દોવાથી એ સૂચનાનો સ્વીકાર થયો, સાતિજનોને જમણુ મળ્યું અને ચમનશૈલની આદત ટળી.

જમતાં જમતાં પણ સેહિયાઓ મહાં હમરા મળેને એકજ સૂત દરમ્યારતા હતા, " બાપ સાતિની તે થી વાત કરીએ ! એ તો ગંગાનો પ્રવાહ ! "

બહા લી બહે ન

લેખક :

શ્રી યશવન્ત મ. દેસાઈ

એ મિત્રા હતા

રામનો કુવર અને પ્રધાનપુત્રની શેત-રંજની રમતો, રાજકન્યા અને શેઠની દીકરીની મીઠી મસ્કરીથી હલકાની આનંદ ગોળી અને વિહારી ધનવાન સાથે સીનેમા, બીલીયડું આર રૂમ અથવા રંડીના મકાનમાં રખડતો સ્વાર્થી ખુશામતીઓ દોસ્ત ! એવા અનેક પ્રસંગોથી આપણે પુરાતન ઇતિહાસ અને નવલ સાહિત્ય ઉભારતા આવ્યા છે.

પરન્તુ મિત્ર અને મૈત્રીની વ્યાખ્યા, તેની સંબંધ મર્યાદા યુગોયુગે પલટાતી આવી છે. તેમાં સમયના પ્રવાહ સાથે અજબ પરિવર્તન થતા આવ્યા છે.

પુરુષકલાલ ચાર વર્ષ પર એલગ્રેલ. બી. થયા. અને કેવળ અદેખાપ્રથી જ વધી લોની જમાતનું મદત્વ ન સ્વીકારી, તેમની જાનફરી કરતા લોકો કહે છે તેમ 'અસી-લોનાં ગર્ભા રહેંસવાનું કામ' કપાલે રાખ્યું હતું. પણ પોતાનું મળુ એમ સહેલાપ્રથી કપાવા કે એવા કાયા આ જમાનાના અસી-લો નથી એ વાત તો વધીલો અને અસીલો સિંવાય બીજા ધણાં લોકો એટલી જાહેર છે.

તેનો મિત્ર મુરેશ, બી. એ. માં ચાર વખત ફેઇલ થઈ, પોતાની બુદ્ધિની ચોગ્ય કદર કરવામાં પછાત પડેલા પરીક્ષકો ઉપર શાપની સરસ્વતી વર્ષોવતો, હઠાકાનાં ત્રણ ટપુકન કરી, આગામી પરીક્ષા માટે વાંચવાની તૈયારી કર્યા કરતો હતો.

જૂ

"આવો, આવો, સુરભાઈ, આજે કંઈ થયે દોડ દેખાયા !" એક સ્વદેશી બાળકને ટેમ્સ નદાનું વજુન ગોખાવતાં કંટાળેલા મુરેશને પુષ્પકરલાલના આમણમાં જ તેમની પત્ની સુધીલા તરફથી મીઠો આવકાર મળ્યો. તે વખતે પુષ્પકરલાલ પોતાની જોડીસમાં મરી-બોનાં લોહી ચૂમનાર લેણદારની ખાતાવહી અગર શેકકમેળ સાથે માયાઝીક કરતા હશે. અથવા તો ભેવડો ઢોંઝી, રસતા ઉપર જ પોતાના સ્વરાજ્યનો દક્ષ સાખીત કરતા ઘેષ દાદાની ધરપકડનો રસીલો ઇતિહાસ સાંભળતા હશે, એ વાત મુરેશથી અગણી નહોતી. છતાં તેજ વખતે એ તેમને ઘેર જામ એ તો જુની આખે નવી કુનીયા તરફ કટાક્ષથી જોનારને ધણું વાંધાભર્યું લાગે જ. એવા-

આ જાણી લે કે મિત્રને ઘેરે રસોડામાંથી
' નથી, બહાર ગયા છે ' નો જવાબ સાંભળી
પાછા જવાનો જમાનો ચાલ્યો ગયો છે.
અને આ નવા જમાનામાં મિત્ર અને મિત્ર
પત્ની વચ્ચે ઝાઝો ફેર દેખાતો નથી.

સુરેશ તો નિરાંત હોવે, કોટ કઢાડી, મ્હોં
ધોઈ સુધીલાને ચાદનો ઝોડર આપી દીધો.

" સુધી બહેન, આજે તો તમારે ત્યાં
ચાહ પીવાજ આવ્યો છું રાજને રાજ
જમરી હતી હોટલની ચાહ બાવે પણ
કેમ ? "

" ત્યારે તો એકાદ સારી દેશણીને શોધી
લાવોને કે બધી આવડા ટળા બપ " સુધીલા
મળાકથી બોલી અને રસોડામાં ચાલી ગઈ.

સુરેશ તેને જતી જોઈ રહ્યો. ત્યારે તેનાં
મગજમાં કંઈ કંઈ તરંગો થયા.

✽

સુધીલાએ સુરેશને કહ્યું — " સુરમાઈ,
હું તો કાંસે તીયલ જવાની છું. "

ચાહ પીતા પીતા, જમરી હતી, મિત્ર
પત્નીની અને તેમનાં ભવિષ્યનાં યનાર દેરા-
ણીની ચાહની રસગુલના કરતો સુરેશ આ
વચન સાંભળી અટક્યો. તેને પ્રશ્ન કર્યો.
" કેમ હમણાં ? એકલા જ જવાના કે
પુત્રર સાથે આવવાનો છે ? "

હુ આ પ્રશ્ન અર્થસૂચક હતો ?

" એકલી જ, " તેને જવાબ મળ્યો,
" હમણાં એમને ક્યાં કોટમાં રમ છે ? હમણાં
દીવસથી મુબલ જકાર મે પત્ર નથી મૂક્યો,
એટલે મારો જીવ આગાધ ગયો છે " "

" I see " સુરેશ પોતાની હમેશની ટેવ
મુજબ બોલ્યો.

" તમે આવજોને, રમ મળતી હોય
તો. " સુધીલાએ પતિના મિત્રને સ્વાભાવિક
આમત્રણ આપ્યું પણ તે સાંભળી સુરેશના
મનમાં કંઈક અસ્વાભાવિક લામણીનો ઉદ્ભવ
થયો છતાં તે પોતાની રાખેનાની સ્તાઈકથી
બોલ્યો, " જોઈશ, એકાદ રવિવારે " એ
શબ્દમાં એનાં હૃદયમાં કોઈ નવા ઉભરાયલા
આનન્દનો કપ આડો આડો ભાસ્યો હતો.

સુધીલા હસતાં હસતાં બોલી, " એમાં
જોવાનું શું છે ? તમારા ફેન્ડ પણ કહેતા
કે તમારી કપની (સોજીત) ઠીક પડશે "

✽

સુધીલા બહેન તીયલ ગયાં.

તે હજુ બપોળાં નહોતાં અંગ્રેજીએ બી.
સી. ડી લખી ચક્રતા અને સરકારી પતિના
સહચારથી કનચિત વાતચીતમાં ' યસ-નો '
જેવો ટકુકો પુરી ચક્રતા આચાર વિચારમાં
તે હજી આજળ પડતાં મણાતાં, મોઈ વખત
પત્રમાં ચપસને બહારે મોજડી ચક્રતા, તો
કોઈ વાર દેશવલીની ફેલ પુરી રાખી તેને
છેડે સુદર ગુલામનું કુલ લટકાની ઉધાડે
સાથે બેઠકક ફરવા નીકળતાં, તો કોઈ વાર
શોખ થાય તો હાથ ઉપર બમડી પહેરવાને
બહારે રીસ્ટવોચ સોદાલી હાથમાં જતી રાખી
છટાથી ફરતાં સાદમ પડતાં. આ બધામાં
એમનાં જુના વિચારનાં એકાગ્રીતાએ
' વાત ' કરવા જેવું હજુ લાગતું. અને
પોતાને માટે સમગ્ર જીવન આટલા બધા
કાળમાં છે એ જાણી તેમનું મન અપૂર્વ
સતેષ પામતું.

તીયલનાં એક ખૂણામાં સામગ્રી અનન્ત
લકરીઓ સાથે જાણે મેરી જમાવી બેઠેલા
એ બમડો તેને ક્યા કરતો કે " અપણે
એકમેકને સારી પેટેં આગળાએ છીએ. "

તેના ઝાટલા પર બેઠા બેઠા સિન્ધુ સાથે
એકાન્ત ભરી તાદાત્મ્યવૃત્તિ સાધનાર કાષ્ઠ
કળાકારની ઔન્દવ્યપીપાસા છીપે એવું શાન્ત,
રસીધું વાતાવરણ હતું.

તેમાં કુદરતના કળાકાર નહિ એવો સુરેશ,
પુષ્કરનાં અત્યાગ્રહથી (ભણે પછી તે બાણી
બેઠને કરાવેલો હોય.) આજે સવારે આવી
ચઢ્યો હતો. અટુલાં સુશીલાબહેનને સગત
આપવા માટે, ચાર પાંચ દિવસ માટે તેમનું
આતિથ્ય સ્વીકારવાની નિત્વાયું સેવા તેણે
કપાડી લીધી હતી.

પણ...આ શું ? તમારી અધિમાં કંઈ
હઈ થયું ? એ કાઢી જતી હોય તેવી કેમ
યજ્ઞ ગઈ ?

હા, હા સમજ્યો. આવા નિર્જન એકા-
ન્તમાં સુશીલા અને સુરેશ એકલાં રહે એ
તમારા આર્થવતે ન રૂચ્યું હોય. તમને કદાચ
સંજિનો પ્રલયસમય બહુક આવતો
જણીતો હોય

પણ તેમાં તમારો શો વાક ? આપણું
સામાજિક વાતાવરણ એવું છે કે પરજોડી
ઔ સાથે તમે વાત કરો તો કદાચ તમે
એને નૈતિક અધઃપતન તરફ ધસડી બાજુ છે
અને જો કાષ્ઠ અપરિણીત કીશોરી હોય તો
તમે એને ભગાડી જશો એમ મનાય છે આપણાં
નીતિ અનીતિના મૂલ્ય એવાં તો કડક અને
ભયંકરતાભર્યાં અકુદરતી છે કે પરઔ સાથે
વાર્તાલાપ એટલે તેવું બાવીજ બન્યું, પછી
સાથે એકબાં રહેવાની વાત તો થાય જ નહિ.

બહા, આપણું આ Prudism !
આપણું આ અધઃકચરા નીતિ-આદર્શોનું
જીવલેણ હઈ ! કાષ્ઠ હકીમ સમજવશો ?

સુરેશ બધી રીતે કંઈકો પણ એની

આત્મશ્રદ્ધા હૃદયારની હતી. સંસારનો એને
અનુભવ નહોતો. હજી તો એ ગદ્દા પચ્ચીસીતુ
બેઠીકર જીવન આજી રહ્યો હતો. અને એકલો
હતો એટલે કેટલેક અંશે રહેણી કહેણીમાં થોડો
ધણો સ્વચ્છંદ પણ બન્યો હતો એને એવી શ્રદ્ધા
હતી કે સુન્દર સ્ત્રીઓનાં મન હરણ કરવાની
એનામાં અજોય અને અખૂટ શક્તિ છે.
એમ કરવાની એને આજી આજી ઇચ્છા
અને વાસના પણ હતી. જતાં તે હજી સુધી
પવિત્ર રહી શક્યો હતો. કારણ કે અધઃપત-
નને યોગ્ય વિલાસભયું વાતાવરણ તેને મળ્યું
નહોતું. અને એના વિના કાણુ પવિત્ર નથી
હોઈ ?

વળી સુશીલા તેને આકર્ષક લાગી. પો-
તાના પતિના મિત્ર સાથે છૂટથી વાત કરવા-
માં, તેને પોતાનો આત્મજન લેખવામાં
તેમનાં હૃદયની ઉદારતા સિવાય બીજું કંઈ
નહોતું. બીજું એ પણ હોય કે આ સુધરેલા
જમાનામાં પતિનાં મિત્રનાં જીવનમાં, પતિના
જેટલોજ રસ લેવાનો ઓનો ઇનિરો છે એ
મુત્ર અનુસાર તે સુરેશ સાથે વધારે છૂટથી
વર્તતાં હોય.

પરંતુ સુરેશ એ સ્વાભાવિક સ્વતંત્રતાનો
ખોટો અર્થ કર્યો. સુરેશને તેવું - આકર્ષણ
અજબ થયું વાદ્યું. તેનાં સહવાસમાં એને
અજબ આનંદ મળવા લાગ્યો. એનો સ્વભાવ
જ એવો પડ્યો કે રહાશી ઓનાં વર્તનમાં
જરા છૂટછાટ ભૂંએ એટલે એને એમજ
લાગ્યું કે તે એને ચાહે છે, અને પોતાની
વાસના સતોષવા તેને ભણ કરવી એ બાળ-
કની કીડાસમું સહેમું છે.

અને શું પોતાનો હૃદય-વાસનાની તૃપ્તિ
અથેજ તે તીવ્ર બાળ્યો હતો ? કે પછી
સુશીલાબહેનને 'કંપતી' આપવા ?

આખો દિવસ આનંદભરી વાતોમાં ક્યા
મયો તેની ખબર સુરેશને ન રહી. સાંજે
ખન્ને જણાં ફરીઆખીનારે ફરવા ચ્યા.
ત્યારે તેના હૃદયનો સુખ આનંદ માતો
નહોતો. સુશી-

લા નિખાલસ
મને તેની
સાથે છૂટથી
વાત કરતી
હતી. પણ
કાણ જાણે
કેમ કુદરતનું
સાન્નિધ્ય, મા-
નવહૃદયને ક-
શ્વનાની યાંખ
ઉપર બેસાડી,
અદર ઉઘાડે
છે એટલે
સુરેશને તો
પોતાની યક્તિ
ઉપરની આ-
ત્મશ્રદ્ધા ઉ-
ભરાવા લાગી
કે જશ્વર સુ-
શીલાના હૃદ-
યમાં પોતાને
માટે પ્રેમભર્યા
ભાવ છે.

કદાચ કેટ-
લીક મનઝમ-
તી સમારીઓ
તરફ એ બીજી દ્રષ્ટિએ જોઈ શકતો જ નહિ.
અને છેવટે રાત પડી. શહેર કરતા
મામડાની રાત વહેલી પડે છે, એ સુરેશ
મટે ચોખ્ખજ હતું. પણ આ તો એની વસ્તી
યા કલ્કની રાત હતી

એ અધારી રાત હતી સમુદ્રના મોળાં
ઓતો ધૂધવતો નાદ જાણે સુરેશના હૃદયનાં
વેશન સૂચવતો. ચમક ચમક ચમકતા તા-
રહાઓ તેની વિલાસભરી ઘેસછા ઉપર આ-

કાચની અટા-
રીઓથી અટ-
કાચ કરતાં.
અને એ અ-
ચાન્તિ ભર્યા
અધિધને આ-
રે, નહાતું શુ-
ભીયલ સ્પીર-
ચાન્ત હૃદય
હવે, જાણે
કુદરતનાં ભ-
વકર વાવા-
ઓમાં પ્રાપ્ત-
રનાં અલખા
સાથે રસ-
સમાધિ ચલા-
વતા કોઇ
વીરલા અવ-
ધૂત સમુદ્રે
ડીકાઓનાં કા-
રમા પ્રતિધાત
સામે અપ-
ચતાથી ઉભે-
લા કે સુકત-
કાચ મહા-
ત્મા સમુદ્ર

પણ મુ-

નહાની બાલિકા

નહાની બાલિકા કે હોલ :
ગૂંદે દીપિકા કે હોલ :
ગૂંદને ઉભાળે દિવ્ય ન્યોતથી કે હોલ.
સાખી :

એતાં નહાની બાળકી, એતાં મણુની કહાણી;
મીઠું રોશન સાંભરે, નિમંણતાની આણી.
આશા વેલડી કે હોલ :
આલે ઉમળી કે હોલ :
સીંધિયે સહિષ સખિ । સ્નેહનું કે હોલ.

સાખી :
સુરજિ સીંચી ઇશ્વરે, કેતું એતું જીવ;
એતાં પણ એ બાળકી, ભૂલિયે સપનાં દુઃખ
કીકી આંખની કે હોલ :
મીઠી બાલકી કે હોલ :
રીઝિયે રમાડી એને ખીતથી કે હોલ

સાખી :
પરચર લેખે પુત્રીને, માંડા હોલ હમેસા;
ઉજમ મ્હાકે અંતરે, બાળા જોઈ વિરીય

નહાની બાલિકા કે હોલ :
ગૂંદે દીપિકા કે હોલ :
ગૂંદને ઉભાળે દિવ્ય ન્યોતથી કે હોલ.

મૂળજલાલ પીતાંબરદાસ શાહ

કેશનાં હૃદયનું તોશન અજબ હતું તે
વિચિત્ર સુઝવણીમાં પડ્યો હતો. સુશીલાને
પોતાને પ્રેમ કેવી રીતે બકત કરવો
તેની તેને સમજ ન પડી. છતાંય તેનાં
અધીર હૃદયની તો આત્મી હતી કે સુશીલા જ

પોતાનો પ્રેમ આ નિર્જન એકાન્તમાં બ્યક્ત કરી, તેના દેહની વાસનાઓને સંતોષથી. અને એ ખ્યાલ આવતાં તેનું મન અણધારી અને અનવધેા ઉત્સાહ પામતું પશુ એવા કૃત્રિમ ઉત્સાહ ક્યાં ચીરજીવ થવા સર્જાય છે ?

એ વિચિત્ર પરિસ્થિતિમાંથી જરાક છૂટા થવા તેણે સાથે આવેલો-કદાચ પોતાની વિકૃત જાણવા-પ્રતિભાસનો ત્રય વાંચવા માંડ્યો. અથવા ખરું જ કહીએ તો વાંચવાનો ઢોંગ આદરવા માંડ્યો અને તે સમયે એ વિચાર ન આવ્યો હોય કે જે કાર્યસિદ્ધિ માટે તે યત્ન કરતો હતો, તેને લીધે ઇતિહાસમાં ધણી લોહીઆળા પ્રસંગો ચીતરાયા છે. મિત્રોનાં દુઃખનો ચા, નિર્દોષોનાં ખૂન વિગ્રહોમાં રેલાયાં અને મગ્નપ્રીતી સમર વિશ્વમાં પોતાની વિજયપતાકા ફરકાવનાર સહનતાનાં સમૃદ્ધિભર્યા શહેરો અને પ્રાચીનો પુરાતત્ત્વનાં અભ્યાસીઓ માટે કેવળ ખાકનાં ઢગલાઓ થઇ પડ્યા !

પરંતુ વાચનનો ઢોંગ લાગે વખત ચાલ્યો નહિ. જમવાની વખત થઇ ગઇ હતી એટલે સુશીલાએ રસોડામાંથી જૂમ પાડી.

“ ચાલોને સુરભાષ, જમવું છે કે પછી તીથલની હવાથી જ ધરાધ ગયા. ” તેનાં નયનોમાં હાસ્ય ચમક્યું. ભાભી કાંઇ વખત દીયરની મરકરી કરે અને ચાલ એવું.

અને શું એ સાત્વીક આમંત્રણ નહોતું ? તેમાં મિત્રપત્નીની માયાનો કે ખુદનો પ્રેમનો કેવળ નિર્દોષ પરિવેશ નહોતો ? પરંતુ માણસ જે જીવે અને સાંભળે તેને પોતાની ભાવનાને અનુકૂળ એવા અર્થ આપવાને બધું બધું ક્યાં ઇતેજર નથી હોતો ? એટલે સુરેશને તો એમાં ખુદન કરતાં બહાલીનું આમંત્રણ વધારે લાગ્યું.

બધું પ્રિયતમા બોલાવી રહી હોય, નિજ આત્માના સૂર સાથે સૂર મીલાવવા હૃદય સાથે હૃદય આર્થગવા-તેવા એ સૂરનાં ધ્વનિ સુરેશને કાને અથડાયા. અને તરતજ વાચનનો વેશ ત્યજી તે ઉઠ્યો, કુલો, દોડ્યો, અને સીધો રસોડામાં પહોંચ્યો. યુગયુગનાં વિયોગ પછી વરલની ગતિ માથાકને મળવા આશક દોડે અથવા નાતાલની રંગ પછી એક વટાવવા અધીરો વેપારી બેઠક તરફ ધસે એવા અપૂર્વ વેગથી—

જમવાની કીચા જમનાર કરતાં પીરસનાર ઉપર વધારે આધાર રાખે છે. સુરેશ રીતસર જમતો હતો કે જમવાની સાથે સુશીલાનાં રોહાણ મુખનું છૂપી રીતે અવલોકન કરતો હતો તે તો એ પોતે જ બરાબર કહી શકે. એને પશુ એમજ લાગતું કે સુશીલા પશુ પોતાને જ નીરખ્યા કરે છે. એટલે વિવેકની રીતે જો તે એકાદ શેટલી વધારે ખાવાનો આગ્રહ કરતી તો તેનો અર્થ જુદોજ થતો. કાંઈ શીલસુદે પ્રેમી અને પોષેલને સરખા ગણ્યા છે તે ખોટું તો નથી જ લાગતું.

પોષેલાની જેમ અચિર શરીરે તે જમ્યો. અગર જમ્યો કહેતાં જ નહિ. તેનું ચીત જમવામાં નહોતું. તેને તો મિત્રપત્નીનો પ્રેમ એ જીવન-ચતુના સંગે કારગો પ્રથમ હતો-જમવાનું પુરે થયું ત્યારે સુશીલાએ વાત કહાડી.

“ તમે એટલા પર સુશી ને ? ” જીદગીનો આ એક સાધારણ બ્યવહાર પ્રશ્ન હતો તેમાં કંઈ ભાવ નહોતો હૃદયનાં સ્પંદન નહોતાં.

“ જરૂર-મને તો ત્યાંજ ફાવે. ” સુરેશથી બોલાધ ગયું. પશુ એને લાગ્યું કે એના હૃદયના ચીરા થઇ ગયા છે જીવનની એક અણમૂલ તક કાંઈ ખેંચી લે છે. રેરો-

રામાં બેઠા હોય છે ને ગુલામનો પાસો ઝાણ
આગળ આધુતની માથેજ પાસે બેઠેલો
આપણો દેસ્ત આપણી પાસે તેની માંજણી
કરે અને કંઈ નહિ તે કદા Courtsey-
વિવેકને ખાતર આપણે આપી દેવા પડે ત્યારે
દયાજનક જ્ઞાતિ થાય તેવી જ્ઞાતિ તેના હૃદ-
યમાં આપી રહી

પરંતુ રૈરોરામાં બીજા ગુલામના જ્ઞા-
સનો ઝોડર આપી સકાય છે. તે આ પ્રેમ-
ની હોયકમાં બીજા ઝોડરો કેમ નહિ અ-
પાતા હોય ?

સુચીલા
બોલી—“ મારે
તો અંદર
જુઓ તો કંઈ
દરકત નથી
પણ કદાચ
તમને જ ન
હવે ”

આહ !
ગુલામ લઈ
લેનાર દેરતે
જ નજી ગુ-
લામનો ઝો-
ડર આપ્યો.

જતાં વિવેકને ખાતર સુરેષ ચૂપ રહ્યો.
અને પધારીની બવરથા સુચીલાનાં ધારવા
જુજાય જ થઈ

પણ જુગારી ક્યાં દારે એમ છે ?

❧

રાત્રે પાછો બન્નેનાં વાર્તાલાપની મીજ-
લસ ચાલી, અર્ધવચરનાં મપાં ચાલતાં
હતાં એટલે સુરેષને હજી આજ્ઞા હતી કે
કદાચ સુચીલા જ કંઈક રનેહનાં સુચન
કરશે

અરેખર અમેરીકન અફિનાં સરખી જ
આજ્ઞા હંગારી જતાં મહુમરી છે

એ વાતચીતનો અંત તો ન જ આવ્યો.
પણ કદાજો તો આવવા માંડ્યો. સુચીલાને
ખત્રાસા આવવા માંડ્યા. તેણે આજસ મર-
ડ્યું. એને મ્હોંપર કુદરતી, નિર્દોષ દાસ્ત
આજી બોલી “ સુરેષાઈ, હવે તો એવીજી ”
અને તેણે એટલા ઉપરનાં બારણાં તરફ
આજણા દેખાડી. “ તમારે પાણી નોંધશે
કે ? ” તેણે
પૂછ્યું.

—આમનજી—

(ગઝલ)

જમારે અંજણે આવો મીઠી મહેમાની આપીશું;
જગરના ઉમળકે બધું સદા તમને વધાવીશું
નથી જાસન જમોલાં રંઠગૃહમાં બેસવા કાગે
પરંતુ રૂબરૂ જ તરતું કુછું જાસન બીજાવીશું
નથી રસયાળ વિધવિધવાનીઓથી સોભતો બાહ્યા
પરંતુ કોટલો ને છાસ ઉરમાને વાંજાવીશું
જરીબની જૂંપડી કરવા પનેગી આવશે પ્રેમી
હૃદયથી હૃદયને જોડવાસથી હરદમ લગાવીશું

મદકાન્ત મગજજી ઝોડા

આ છેલ્લો
પણ પ્રાણ-
દારક આખાત
દતો સુરેશની
આજ્ઞાની છ-
મારતનાં ચૂર-
ચૂરા થઈ ગયા.
તે છેલ્લો
પણ તેનાં
પતની તાકાત
જોસરતી લા-
ગી. આવી
જાન હ બરી

વાતચીત પછી તેનાં મ્હોં પર જે શાન્ત
નિર્મળ પ્રસન્નતા ‘એકજી’તે નહોતી.

અને જ્યારે તે જોરડાની બહાર નીકળ્યો.
ત્યારે હ મેચની મીઠી જગ્યાને સુચીલાએ કહ્યું.
“ Good Night ! ” અને તેણે પણ નીરસ
પડેલો પારો—“ Good Night ! ”

❧

એ રાત્રિનાં અધકારમાં સુરેશની બાવ-
નાઓ, કાળ-અધકાર જ નજી થઈ.

ચોતાનો પ્રેમ વ્યથિત કરવાની તેની

દ્વિમતજ્ઞ આશી નહિ, તેનું કારણ ? સુસી-
લાનો આત્મપ્રભાવ તો ન હોય ? હવે એને
પોતાની મૂર્ખાઇકારી ઘેલછાનો કાંઈક ખ્યાલ
આવ્યો. માનવ માનવે એમજ સાપ છે
ન્યારે અશક્ત વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ અર્થે દારૂ
મારી તે હારે છે, ન્યારે સત્તેજના બળે
નીતિઅનિતિના ઉપર વિજય મેળવે છે-
સારે એ પરાજયમાંથી મનુષ્ય ડહાપણ
મેળવી નવો પ્રકાશ મેળવવા મથે છે.

સુરેશને એક જ્ઞાન મળ્યું કે રાત્રિનાં
અધકારસમાં તેનાં કાળા હૃદય જેવા બધાનાં
હૃદય નથી હોતાં અને એ કાંઈ આત્મજ્ઞ
સાથે જરાક છૂટ સે તેનો અર્થ ' હૃદયે
પાટલે ' એસવાનો નથી થતો એ આશંક-
માયકની દીલસગી જ નથી હોતી. પણ પછી
વાર બહેનનાં જેવાં નિર્મળ-નિર્દોષ સ્નેહ
દેખ છે.

એ નવું જ્ઞાન અને એ પશ્ચાત્તાપનાં
ગીદાયા ભર્યા; આત્માને હલોટ કરતાં આંતર
સાથે એ સુતો ત્યારે તો એ અધકાર-કાલ-
રાત્રિનો કારમો અધકાર-ઉપાનાં તેજમાં
વિલીન થવાની તૈયારી કરતો હતો.

સુસીલા સ્વારમાં બગી, ચાલ તૈયાર કરી,
એને છાડવા બહાર આવી. ત્યારે એણે બેયું
કે ધણો મોડો સતેતો સુરેશ તો નિરાત જીવે
સૂતો હતો એને ખ્યાલ પણ નહોતો કે આ
મધ કાલનો સુરેશ નહિ, પણ વાવારોડમાંથી
હરેશ, પશ્ચાત્તાપથી પુનિત યજ્ઞેશ કેમ
નવાજ સુરેશ હતો.

તેણે ખૂબ પાડી.

પણ સુરેશ તો મોડો સૂતો હતો એટલે
એમ રહેલાપછી જાગે એમ નહોતું. એટલે
એણે તો એનાં કપાળ પર હેતથી આશીર્વાદ
આપતો હાથ ફેરવી તેને જગાડ્યો. અને
મનનેની આંખ મળી. ત્યારે સુસીલાની આ-
ખમાં સુરેશને બદલીનાં તોફાન ન દેખાયાં
પણ બહેનનો પ્રસન્નતાભર્યો પ્રેમ દેખાયો.

તે બોલી, " ભાઈ છોડોને, ચાલ કપાસની
તૈયાર થઈ મધ. "

" આ ઉઠ્યો, બહેન ! " તે સંકોચ
પ્રાપ્તિ અમીટી ઉઠ્યો.

પ્રથમ ' બહેન ' અને પછી ' બદલી ' એ
કેમ આવ્યાં કૃત્રિમ જીવનમાં ઉકે
અણુભવ્યો તો નથીજ. પણ સુસીલા તો
સુરેશની પ્રથમ ' બદલી ' અને પછી
' બહેન ' થઈ.

એનું કારણ પણ એક પાપ ખરું ને ?

જો માનવજીવનમાં પાપ ન હોત તો ?

વિષમતિદાસનાં પાનાઓ અક્ષરવિહો-
ણી રહી જાત. અઘાડનું નાટક તેનાં
નાન્દીયીજ સમાપ્ત થાત. સહિતો હૃદયન,
વિકાસ અને વિનાશ બધું એક ક્ષણમાં જ
સમેદાઈ જાત- !

એ કદપના માત્ર કેટલી હૃદય કંપાવ-
નારી છે ?

સાવકાર

લેખક. શ્રી. જ્ઞાનદાસ નંદાનાથાઈ અબાસ્કર

મારો સસાર તદન ગરીબીનો અને થોડું પણ્ય એ કરજ નોતું 'મારું લગ્ન થોડા દિવસ પર જ થયું હતું.

જે કે હું ગરીબીમાં જીવ્યો હતો તે પછી મારા વડિલે મારું નામ સપાદન કરેલું હતું. વડિલે પોતાનું આયુષ્ય એટલું સાફ સરળ અને નિષ્કપટી રીતે ગુલામું હતું કે તેમની પીઠાન આપતાં દરેકને અભિમાન લપ્તે ! પિતાશ્રીએ એટલી રીત રીતે પોતાનો દેહ મૂક્યો કે મને તે તેનું આશ્ચર્ય લાગ્યું ! થોડીવાર પર હતા અને દમચાં નથી ! પ્રવચન આત્મા વિના આજીવન મરણ્ય મને પ્રાપ્ત થાય ! સિવેર ઉપર વધે થઇ ગયાં હતાં તે પછી મહેરો બાળક સરળો નિષ્પાપ ! વડિલના ચારિત્ર્યનો આ લાભ મને મળે એમ હતું, મોટા મોટાની છોકરીઓ માટે કહેણ આવડ, પછી મારો દંતવ્ય એવો હતો કે મારી, પત્ની એવા ગરીબ કુટુંબની દેવી નેષએ કે મારા પરમા આવતાં જ તેને સૌખ્યમદિરમાં પહોંચી થઈ સરળ લાગે ! માટે મેં 'તદન ગામડિયણ છોકરી પસંદ કરી હતી !

તેની પાસે કંઈ નો'તું-પણ્ય અતઃકરણ હતું !

રૂપ ૧—

4

હું પોતે એટલો સારો ભોળો હતો કે મારું રૂપ અને ખરાબ રૂપ એ બે વચ્ચેનો ભેદ જ હું સમજતો નહિ !

હું ગુલામનું મારું કે ચમેલીનું મારું ? ઠીક, જાણું મારું કે જીવનું મારું ? બધું જૂનો-પણ્ય એકઠું હસતી જાતપર પોતાની પસંદગી છતાંરે બાળીના બાદ મૂકવાનો અર્થ શો ?

સિવાય મારી કંઈના એવી હતી કે પરમેશ્વરે અનેક તરફના બાવલાં નિર્માણ કર્યા છે અને તે દરેકમાં કંઈક વિશિષ્ટતા મૂકી છે, તેમાંની એક વિશિષ્ટતા મારે ભાગે આવે છે તે તેમાં હું મારો વિશેષ પસંદગી શું જતાવું ?

વળી એવાં બાહ્ય ઉપર દિવસ રાત્રીનું પરિણામ થાય છે, સુંદર સ્ત્રી અંધકારમાં ભળી રહે તેના સૌંદર્યનો શો ઉપયોગ ?

અને અતઃકરણ ? આત્માનો પ્રકાશ અતઃકરણ પર રાતરહોય હોય છેજ, આત્માનો નદાદીપ અતઃકરણ પાસે ઓવીસ કલાક ઝળાજ કરે છે ! અને વાત એવી છે કે મને મારી પસંદગીનું જ આશ્ચર્ય મળ્યું હતું. મારા માણ્યને પોતાની પસંદગી જેવું કંઈ હતું જ નહિ કેવળ ફલ સરળ તેનું આયુષ્ય

હવું ! દેવને ચઢાવો, ટેબલ પર ચૂકો, વેણી-
માં ચુથો-ફૂલ તે ફૂલ-તેવું મારી પત્નીનું
હવું ! બિલકુલ સુષુપ્તી જેવું તેનું આયુ-
બ્ય ! જેમ સૂઈ ફરે તેમ સુષુપ્તીનું ફૂલ
ફરે, તેવું મારી પત્નીનું હવું !

કેટલેક ઠેકાણે મેં એવું જોયું છે કે,
તરતની પરણેલી સ્ત્રીઓ માત્ર પતિના
સાન્નિધ્યમાં જ રહે છે-ખાસે છે ! બિલકુલ
‘ચંદ્ર પ્રમાણે પતિના તેજ પ્રકાશિત ! આવું
પરપ્રકાશિતપણું મારી પત્નીમાં નોંધું. હું
ધરમાં ન હોઉં તો મારી પત્ની મારી મા-
પાસે લાડકોડથી રહે અને વર્તે ! ‘આ કરું
કે તે કરું’ એવો માદિકરી જેવો પ્રકાર !
મારી બહેન આવે તો જાણે સગી બહેનો !
હું ક્યાં કહેવાનું એટલું કે તે એક સ્વચ્છ પા-
ણીનો કુવારો હતો-જેવો પ્રકાશ પડે તેવો
તેમાં રંગ બારાય !

માટે હું અડિધેતો દંમેશ મરકરીમાં
કહેતો કે, મારી બાપડી કંઈ ક્ષયથી નહિ
મરે ! કારણ—

મારી કક્ષપના એવી છે કે હાલ ક્ષયની
શક્તિ જે ઝપાટાબદ્ધ થાય છે તેનું કારણ
પતિ-પત્નીનો વધારે પડતો પ્રેમ હોવો જોઈએ !
પાસે હોય તો અતિરેક અને દૂર હોય તો
તેનો ખાસ ! એનું પરિણામ ચરીર પર
થાય છે અને—

આતો બીજી વાત પરજ ઉતરી જવાયુઃ
મૂળ સુદાને અનુસરીને બોલવું જોઈએ. મારા
લગ્નને આસરે એક વર્ષ થયું હતું. એક
દિવસ એવી ગમત થઈ કે રાત્રે ચારમામાં
અમે બેજ જણાં હતાં. પત્ની સ્તબ્ધ
હોઈ હતી અને આ તેના સ્તબ્ધ હોવા
રહેવા માટે મેં એવું અનુમાન કાઢ્યું
હતું કે આજે મારી કને એ કંઈક માન-
વાની છે !

મેં મરકરીમાં ‘પૂછ્યું’ ‘કેમ આજે તું
જોઈએ છે ?’ તે શરમાઈ ગયું ! ‘શકુન્તલા
જન્મ’ એ રાજા રવિવર્માના ચિત્રમાં વિશ્વા-
મિત્રને જેવો મેં દાકિતો બતાવવામાં આવ્યો
છે તે પ્રમાણે પોતાનું મોં સંતાકતી અસ્પષ્ટ
સ્વરે તે બોલી, ‘મારે ચાર આના જોઈએ છે !’

જાણે, તેની ચાર આના માર્ગવાની
મુશ્કેલી અને ‘શકુન્તલા’ને જન્મ આપેલો
એ બંને વાતો સરખીજ કમી દરમજની
હતી !

‘મારે ચાર આના જોઈએ છે’ એ
શબ્દો તે એટલા અસ્પષ્ટ સ્વરે ઉચ્ચારી કે
માત્ર હું જ સમજી શક્યો. પોતાના બોબડા
છોકરના સ્વરો માત્ર આપણે જ સમજી શકીએ
છીએ એ રીતે

હોય કેવી બાલિશ ઉપમા આપી ! અંતઃ-
કરણમાં જે ધ્રુમદ્રુ હોય તેજ સુખવાટે અને
કલમવાટે બહાર પડે !

હાલ અમે બંનેને ‘પુત્રસુખ’ જોવાની
અનિવાર ઉત્કંઠા લાગી હતી ! તેથી આવી
છોકરના ઉપમા અપાઈ જાય તો નવાઈ
નહિ.

મેં હસીને, કહ્યું ‘ચાર આના જોઈએ ?
શાને ?’

‘જોઈએ છે !’ ઉત્તર પૂરો થયો.

‘સમજ્યો; પણ શાને ?’

‘પાડોશના વત્સલાલાની માયામાં શેજ
ફૂલની વેણીએ પહેરે છે, કાંતે હું લાવનાર છું.’

‘ત્રાડી, તદ્દન ત્રાડી ! આવા શ્રીમંતી
દંત આપણને ન જોઈએ,’ મેં કહ્યું

વાતાવરણ બદલાયું. તેણે પોતાની મુશ્કેલી
જાણી નાખી ‘છટ્ટે છટ્ટે ! મારે ન જોઈએ,
મેં તો અમસ્તજ કહ્યું.’

મેં ખીમામધી ચાર આના કાઢી તેની

આમળ ધર્મી, પણ તેણે કીધા નહિ. હેલે મે
ખજાતકારે ચાર આના તેના દાઘમાં મૂક્યા.

તે ચાર આનાએ 'ચદમા' દયેળીમાં
આબા જેવું તેને લાગ્યું પણ મે કહ્યું
'પણ સંભળ આ પૈસા મને પૂછ્યા
વિના તારે ખરચવાના નથી.'

'હીક,' અર્થે કલાક આમ વીતી ચશે
આખર તેણે તે ચાર આના 'તેના' તરીકે
તેણે મારી પાસે મૂક્યા આખા.

અમે બન્ને સહ ગયા.

બીજે દિવસે એક નાનીથી દ્રુક મે તેને
આપી આપી ને તેમા પોતાના પૈસા રાખવા
તેને કહ્યું. છતાં તે દ્રુક તે મારા કબજામાં
જ રહેતી. આમ બે ચાર મહિના વીતી
ગયા. મારી પાસે પૈસા માગવાની બજે તેને
૨૫ જ પડી ગઇ મારી કનેથી તે એક બે
દિવસ આઠ ચાર છ આના, કઠી આઠ આના
એમ માગતી અને પોતાની દ્રુકમાં મૂકતી
આવી કોઈ દમ્યાવી કરવામાં તેને થી મોજ
લાગતી તે રામ બજે. તેના આ ક્રમ એક
સરખો ચાલુ હતો. આમ કરતાં કરતાં તેની
દ્રુકમાં અદાર રૂપીઆ એકઠા થયા એક
દિવસ તેણે બધા ગવ્યા અને મને કહ્યું
'મારી પાસે આટલા પૈસા છે, અને તે હું
તમને આપવાની નથી.' તેણે અવજુનીય
અભિનય કર્યો મે હસીને તેના ચાળા પાડતાં
કહ્યું 'હીક, તમેજ તમારા પૈસા સલાજો.'
પણ આટલા પૈસા તે સાચવી રાખ્યા, અ-
ર્થાં નહિ તેથી, નહિ તો કેહાડના અલાસ
થયા હોત.

'ખરે જ- ' એટલામાં બહાર ફેરફાર
આવ્યું. તે બહાર ગઇ તેની મા મહી હતી
તેથી તેના પીયરથી તેને તેડું આવ્યું હતું.

આજે રાતની ગાડીએ તે પીયર જનાર
હતી. સાંજે અમે બે જણા વિના ઘરમાં

ફાઇ બીજી નોંટ. તે બોલી 'પૈસા તમારી
પાસે જ રાખી મૂકજો.'

'કેમ તારે જોઇએ તો સાથે લઇ જા
' નહિ, આપની પાસેજ રાખો-પણ ખરચી
નાખશો નહિ હં.'

હું ખર બોલ્યો, 'મારાથી કે કઠી ચકાચ
નહિ. હાલ હું મુશીબતમાં છું તેથી કલાચ
ખર્ચ નાખ્યું.'

'હીક, પણ ખર્ચ કરો કે નહિ પણ
આજ તો આપણેજ પડશે.'

'હીક, સાવકાર. બાજબી કર રો ?'
'રૂપીએ બે આના.'

'સાર, ચાર આના પ્રમાણે આપીશ.'

ઉપરના વાર્તાલાપમાં થોડી ધણી વિતા-
ઈની છતાં દેખાશે તો પણ તે અમે નિર્વિકાર
મને બોલ્યાં હતાં. બન્નેના મનમાં કશી
બેચેનતાયુ આવતી હતી, છતાં બન્નેના ચહેરા
પર તેવો કઈ પ્રકાર દેખાતો નોંતો. કેમ
દેખાય ? ધડિયાળમાં થી નાદુરસ્તી છે તે
ધડિયાળની તનકડી ઉપર કેમ જણાય ?
વચમાળે ચાર દિવસ વીતી ગયા તેની મા
આ નજર દેઠો છોડી ચાલી ગઇ. પૂનામાજ
તેના કાઠો રહેતો હતો હુઆના ચાર દિવસ
તરીકે તે કાઠને ત્યાજ રહી. એક દિવસ
પાછમે પહેરે અમારે ત્યાં આવી. ઘરમાં અમે
મા દિકરો ચઢા પીતાં દર્તાં એટલામાં તે
આવી હું ચઢા પી રહ્યો હતો-માએ પોતાના
કપમાંથી થોડી ચઢા તેને આપી. જતાં જતાં
તેણે મને પૂછ્યું 'હું હવે ક્યારે આવું ?'

'આવ બે ચાર દિવસે,' માએ કહ્યું.

હું પારણમાં ઉભો હતો જતાં જતાં
આણુઆણુએ ફાઇ નથી એમ જોઇ નિર્વિકાર
ચહેરાએ તેણે મને પૂછ્યું, 'મારા પૈસા
છે ને ?'

‘હા.’

‘બ્યાજ સાથે ?’

‘હા.’

તે ચાલી ગઇ પછી વચ્ચે એકજ દિવસ ગયો.

બીજે દિવસે મહેને સફેરા આવ્યો કે તે મદી છે અને તેને પ્લેગ થયો છે. તેની મા પ્લેગથી મરી ગઇ હતી. પૂનામાં આ રાજનો પ્રાદુર્ભાવ નોતો. મ્યુનિસિપાલિટીની સલાહથી તેને પ્લેગ હોસ્પિટાલમાં પહોંચાડવામાં આવી.

હવે તે કાચ પર સૂતી હતી—

‘ઘેરે ક્યારે આવવાની ?’

‘મને ઠીક જ છે આવીશ, મે ચાર દિવસે. પાણી, મને તરસ લાગી છે.’

‘હું લાજ એસું ?’

‘આપ જમીને આવો.’

‘ઠીક, માને મોકલી આપુ છું; હું ક્યારેસેરા આવું ?’

‘આવો ત્રણ સાડા ત્રણ વાગે’

હું ઘેરે ગયો. માને તેની પાસે હોસ્પિટાલમાં મોકલી. બપોરે ત્રણ વાગ્યા હતા અને રંજવવા માટે પાડોશીને ઘેરે હું પાના રમતો હતો ત્રણ વાગીને પાંચ મીનીટ થઇ. ઘાવ અર્ધજ રમાયો હતો. મે ત્રિપુણ ચિત્તે હાથમાંના પાના નીચે ફેંક્યા, ‘બસ થયો હાવ’ સાડા ત્રણ વાગે મા પાછી ઘેરે આવી. મેં પૂછ્યું ‘કેમ છે ?’ તેણે કહ્યું ‘હજી ધાસ્તી જેવું દેખાતું નથી’ હું કાદ ટોપી ચઢાવી સાવકલ પર બેસી હોસ્પિ-

ટાલમાં ગયો. બેઠું છું તો કાઠ જાતની ધાસ્તી રહીજ નોતી. તેનો કાદ ખાલી હતો !

હોસ્પિટાલના નોકરે કહ્યું ‘પેશન્ટ ડેડ ડ્યુઆ, સા’બ-ડેડમ મે હય !’ એલ ખલાસ !

‘મરી ગઇ, ક્યારે ?’

‘ત્રણ વાગીને પાંચ મીનીટ !’

‘બરાબર ત્રણને પાંચ મીનીટ જ મેં પાનાની રમત પૂરી કરી હતી.

ત્યારે કાંઈ ધાસ્તી નથી એમા આ માટે મોકલી હતી ? કાંક પૂછ્યું. કેટલીક વેળા રાગનો પ્રમાર ન થાય તેટલા ખાતર ડોક્ટર લોક આવી જ રીતે કેસો ખલાસ કરે છે. ફોનોગ્રાફને ચાલી આપતા તે ગાવા લાગે છે. તેને અતઃકરણ હોતું નથી. જલ્દી મને પણ અંતઃકરણ ન હોય એવી રીતે મેં સાવકલ પર ટાંગ મારી. પવન સામી દિશામાં વહતો હતો, અને હું ગળુગળતો હતો ‘આ કાલા-હલ બ્યાખીને જમતને આપુંય જોને વધ્યો !’

મે તેની ઉત્તરક્રિયા પાર પાડી. તેણે મારી પાસે ‘અદાર રૂપીઆ રાખ્યા હતા. રૂપીએ ચાર આના બ્યાજ એટલે સાડાચાર રૂપીઆ’ અદાર વત્તા સાડાચાર, કુદસે સાડી બાવીસ રૂપીઆ. બીજે દિવસે મેં તેની સ્વાસ્થનયાતનાને ખર્ચ ગણ્યો તો બરાબર સાડી બાવીસ રૂપીઆ. હું બયાનક રીતે ખૂસ પાડી ઉઠ્યો ‘બ્યાજ સાથે કરજ તો શીટયું, પણ સાવકાર શુભાવ્યો !’ *

* મરાઠી ઉપરથી.

અંતરાત્માની જાગૃતિ

છંદઃ .

શ્રી હનરા'કર હી ત્રિપાઠી

નિરંજન એક ખાનદાન અને પૈસાપાત્ર
માતાપિતાનો એકલવાયો પુત્ર હતો અને
તે કારણે તેનું આશ્વસન મોજશોખ અને
એકબ્રાહ્મમાં વ્યતિત થયું હતું મોટપણે
પણ તેની ઇચ્છાવિરુદ્ધ કંઈપણ કામ તેના
માતા-પિતા કરતાં ન હતું. તેના પિતાએ
તેનું લગ્ન તેની સમતિથી પોતાની જ યાત્રિ-
માં અને પોતાની જરાબરી કરી શકે તેવા
કુટુંબમાં કર્યું હતું નિરંજનનાં લગ્ન થયે
સગલજા એ એક વર્ષ વ્યતિત થયાં હશે તે
અરસામાં તે તેના પિતા કેવલેક પામ્યા.
અને તે પછી ચોક્કસ જ વખતમાં તેની
માતા પણ પોતાના પતિને મળવા ચાલી
નીકળી

❦

નિરંજન અને લીલાનો ગૃહસસાર સુખ-
રૂપ ચાલતો હતો. એ સુખમાં એક બાળકના
જન્મથી અભિરુદ્ધિ થઈ મુખ્યતઃ માત-પિતા
કુમળાં પુલકે ઉછેરવામાં ભારે જમ સેવી રહ્યાં.

પણ હતવિધિને આ સુખ ગાયુ નહીં.
એકાએક સહેરમાં બાળકની વરાધનો શેષ
વધી ગયેલા બાળ-મરણનું પ્રમાણ વધવા
માંડયુ. દુર્ભાગ્યે વરાધના વાવડમાં નિરંજન
-લીલાનું કુમળું પુલ સપડાયું, ઔષધોપચાર
ધણાયે કરવામાં આવ્યા પણ ત્રણજ દિવ-
સની માંદગી પછી એ બાળક મરણ પામ્યું.

પતિતનો અંતરાત્મા જાગૃત
યતાં તે કેમ પાવન થાય છે
અને તેનું જીવન કેવું પથઢાલ
જાય છે તેનો ચિતાર આપતી એક
હૃદયસ્પર્શી સામાજિક નવલિકા

આ નવજીવાન દપતીનું એ પ્રસંગનું
કર્યાત દેવાથી પણ કદાચ જોઈું ન જાય
એવું હતું ! પણ કર્યાતથી જોઈાં, મરેલાં
પુનર્જીવન મેળવે છે !

નિરંજનને આ કારી મા લાગ્યો
માતા-પિતાના સ્વર્ગવાસથી તેને જન્મપાર
કુખ થયું હતું, તે કાળે કરીને વિસારે
પડ્યું હતું પણ પુન-મરણથી તે કુખ પાછું
સ્મૃતિપટ પર તાજું થયું હવે તેને આસ્વાસન
પણ કાણુ આપે ? કે કાણુ એકાદ બાવજીનો
મધુર શબ્દ પણ સંભળાવે ! તેના હૃદયમાં
આ આધાને હલન કરી મૂકી-તેનું હૃદય
વમોચ્છાદન થયું-તેના મસ્તકમાંથી વિચારમાળા
તૂટી-તેનું હૃદય ચન્ન જન્યું ! તેની પત્ની
તેને આસ્વાસન આપવા બની શકતા થતા
કરતી પણ નિરંજનનું ચિત્ત છુલ્લુજ રહ્યું

આ દશામાં માણુસને જે કોઈ સલાહ-
નાર ન હોય તો તેનો દશા ચિપરીત થઈ પડે
છે નિરંજન માટે પણ તેમજ થયું. મનુષ્ય
ઉપર અધાર કુખ પડવાને લીધે કોઈક
વખત તે નીતિના માર્ગે વળે છે અને કોઈક
વખત તે બનીતિના પથે દોરવાય છે.
નિરંજન માટે પણ આ એ માર્ગ હતો તે
બીજા માર્ગ તરફ વળ્યો. શરઆતમાં તેણે
પોતાની ગમગીની દૂર કરવાના આશયથીજ
મદિરાનું સેવન કરવા માંડ્યું પરંતુ એક

દુર્ગસન બીજા કટલા દુર્યોને દસડી લાવે
છે એ નિયમાનુસાર બીજા દુર્યોનેા છ દ
પણ તેને લાગ્યો.

✽

નિરજન દવે પહેલાં નિરજન ન હતો.
તે મદિરાનું સેવન કરતો. ચોરી લૂટ અને
મોસામોરી તેનું મુખ્ય ખેલ હતું. તે કોઈ
દિવસ ઘેર નિયમિત પણે આવતો નહોતો.
કોઈક વાર એમિતો આવે તો કોઈક વાર રાત
કે દિવસ ગમે ત્યાં વ્યતિત કરે વળી વધુમાં
એને એક બદમાશ-મડળીની આગેવાની મળી
હતી; જેથી દિવસો અને રાત્રિઓ તે બદ-
માશીને લગતા વિચાર-આચારમાં ગાળતો.

✽

એક ધોળ દિવસે “ ચોર-ચોર ! કોડો-
પંકડો ! ” એવી બૂમો સરીયામ રસ્તા ઉપર
સભળાઈ. કળાદિ વેચનાર એક દુકાનદારની
દુકાને એક માણસ થોડાંક દૂર હોતો હતો.
પાકીટ ઉઘાડી તેણે પૈસા આપ્યા અને જેવા
તે પાકીટને પાણુ ખિસ્સામાં મુકવા ગયો છે
તે જ વખતે તે પાકીટ તેના હાથમાંથી
ઝુટવી લેવામાં આવ્યું. તે મિચાસે એક
મીઠમાં કલાક તરીકે કામ કરતો હતો તેનું
નામ પ્રબોધ. તેને માસિક રૂપિયા પચીસનો
પગાર મળતો અમદાવાદ જેવા મહેરમાં
પચીસ રૂપિયા એટલે જણે કમળ નહિ !
તાણીપુસીને તે પોતાના કુટુંબનું ગુજરાન
કરતો. તેના કુટુંબમાં ત્રણ જ માણસ
હતા. તે તેની પત્ની અને તેના પુત્ર
તેનાં એ કામળ પુલને ત્રણેક દિવસથી તાવ
આવતો હતો કાકરે તેને નારંગી-મોસમી
અને દુધજ કંઈ આપવા કહ્યું હતું. આજે
મીઠમાંથી પગાર આવ્યો એટલે કળા વેચનાર
લીધા હતાં પણ તેવામાં બદમાશ પાકીટ
ઝંઘપી લીધું !

છિદ્રેશ્વ નર્થાવહુલી મયન્તિ ।

એ ન્યાયે હતું તો પ્રબોધને ધણીક
ઉધાર ચીજોના પૈસા આપવાના પાકી હતા
અને તેમાં બાળકના મદવાડની આદત આવી
પડી હતી તે ઉપરાંત આ નવી આદત ધસી
પડી ! એક જગ્યાએ માણસને ધા વાગ્યો
હોય ત્યાં જ કરીથી તેને વાગ્યા કરે છે તેમ
પૈસાની તગીના વખતમાં તેના પૈસા ચોગાઈ
ગયા !

કળાને કરડીએ લઈ પ્રબોધ ઘેર જવા
લાગ્યો.

✽

અત્યારે એક બાઈ તેના માદગીના
બીજાને પડેલા પુત્રની પધારી પાસે બેઠી
હતી. તેના મુખ પર શોકની છાયા છતાયેલી
હતી. તે છતાં તેની આંખોમાં ધેરની તેજ-
રેખાના અમકારા આવિર્ભાવ થતા હતા. તે
તેના પુત્રના માથા પર પોતાનો હેતાળ હાથ
ફેરવી રહી રહી હતી. માથા પર હાથ ફેરવાથી
બાળકની ઉઘ તૂટી. તેણે પૂછ્યું “ આ,
મારા બાપુ આવ્યા ? ”

“ ના, બાઈ, હતું તો આવ્યા નથી-પણ
આવવાની તૈયારીમાં છે. ”

આ વાતચીત ચાલતી હતી એટલામાં તો
બારણુ ધીમેથી ઉઘડ્યું. પ્રબોધ ધીમે પગલે
અદર દાખલ થયો. જો કે પ્રબોધ ઘરમાં
દાખલ થયો હતો છતાં પણ તેના મગજમાં
તો પૈસાનું જ્ઞાન હતું-તેના પગ ઉપક્રાંત
નહતા. પતિની આ રિધિતિ બોધ તેની
પત્ની એકદમ ભીં થઈ અને અમીત થયેલા
પતિના હાથમાંથી કુટનો કરડીએ લઈ
લીધો-અને પુત્રની પધારી આંગળ નજીક બેઠી.
પ્રબોધ પણ તેની પાસે જ બેઠો. તેણે બાળકના
માથા પર હાથ ફેરવ્યો અને કરડીઆમાંથી

એક મોસળી ઠાઠી બાળકને ખવડાવવા લાગ્યો. મોસળી ખાધ થોડીકવારમા તો બાળક ઉઘી ગયો. પતિને આમ નિરાશ વડને એકેણે જોઇને સવિતાએ પૂછ્યુ "નાથ ! આમ ઉઘસ યા માટે દેખાવ છે ? શુ ઠાંઠિ વિપરીત બન્યું છે ?" તેના ચબ્દોમા કશ્ચા અને આદંતા હતી—

પ્રશ્નોધ " સવિતા ! શું કદું ? હાવ— આપણાં ગરીબ નસીમ હમેશાં ગરીમજ દોષ છે. હા-પણુ તેમાં દોષ જોને દેવો ! હાવ દેવ ! " તેનો કંઈ રૂધાવા લાગ્યો. નેત્રોમાં અજઞ્ઞ ગાંધાં ભરાઇ આવ્યાં.

" નાથ ! નાથ ! આમ નાદિમન યા માટે બનેા છે ? હેર' યામાટે યુમાવેા છે ? આ તો આપણા કસીડીકાળ છે. જરૂર પરમાત્મા સારા વાનાં કરશે ! કહો તો ખરા કે એવું તે શું બન્યુ છે ? " સવિતાએ આશ્વાસન આપતાં પૂછ્યુ.

પ્રશ્નોધ " તો સંભાળ. મીઠામાંથી પમાર સજ ધેર આવતો હતો રસ્તામા કુટની કુઠાન આવી બસુ માટે મે મોસળી લીધી અને પાકીટમાંથી પેસા આપી પાકીટ ખિરમામાં મૂકવા બાઉ છુ ત્યાં તો ઠાંઠ ખદમાંય કુટ મારી પસાર થઈ ગયો. હાવ ' હવે કેનાં-વાગાને શી રીતે પેમા આપીશુ ? કાશ્ટરનું પણુ નોંસ ચડ્યુ છે ? હવે શુ કરવુ તેની મને કશુંજ સમજ પડતી નથી "

પતિની આ કથની મંભિગ્ના સવિતાનાં નેત્રોમાંથી પણ ને હતાં આસુડાં મરી પડ્યા પોતાની ગરીબાઈનાં એક પછી એક દુઝો તેની દષ્ટિ સમક્ષ તરવરવા લાગ્યાં. અને અને જુલે બધા પ્રમાણે રહીને જ પોતાના હૃદયનો ભાર દબાવે કર્યો

મધ્ધરાત્રિનો સમય હતો રાત્રિનો બીપથ્ય અધકાર ચારે તરફ પથરાઇ ચૂક્યો હતો. તેને સમયે સરીલામ રસ્તા પર ઠાંઠ એક વ્યક્તિ લપાતી છપાતી ચાસતી હતી તેના માથાના વાજ લાંબા હતા, તેની અંખો લાલ અને ખૂની હતી, તેનો ચહેરો ભયંકર હતો, તેને જોનાજી ભય હપજે તેવો તેનો વેચ હતો.

છવે તે વ્યક્તિ એક મકાનની ભીંત આગળ આવી પહોંચી અને તે મકાનની રસ્તા પર પડતી જાગી વાટે તેણે અદર જોયુ. અદર એક બી અને એક પુરુષ પુત્રની પથારી આગળ નિરાશ વડને સમણે હાથ ટેકવી બેઠાં હતાં. પુરુષનો ચહેરો જોતાં-જ જાગીએથી જોતી પેડી વ્યક્તિથી બોલાઇ જવાયુ, " આ તો એજ ચિતાર કે જેનું પાકીટ મે આજે કુટની લીધું હતું. " નોંઝ પડે બીવા ચહેરા પર નજર પડતાં તે બોલ્યો " તેની બી કેટલો રૂપાળો છે ? જરૂર આજે મારા પાસા પોમારજ પડ્યા ! " આમ ઉઝો ઉઝો વિચાર કરતો હતો એવામાં ઉઘમાંથી બાળક જાગ્યુ. અને બોલ્યું " મા ! મને કુધ આપો ને ! "

બાળકની આ મંદગીએ પતિ-પત્નીને દનાય કરી મૂક્યાં બાળકની એ ઇચ્છા થી રીતે ઘાંત કરીને તેની ઠાંઠ જ સમજ ન પડી એકલે સવિતાએ પૂછ્યું : " નાથ ! હવે કેમ થાય ? અમ' રાત્રિએ કુધ કેમ કરીને લાવી ચકાવ ? અને તે લાવવાને આપણુ ધામે પેસા પણ ક્યાં છે ? " વળી કશ્ક વિચાર આવતાં કાનમાંથી એક વાગ્યો કાઠતાં બોલી " મો, આ મારી પાસે હવે એક વાગ્યો ખાલી છે, તેને વચીને પણ બાળકની ઇચ્છા પૂરી કરે. "

પ્રશ્નોધે તે વાગ્યું સવિતાને પોતાની પાસે

રાખવા જણાવ્યું અને પ્રાતઃકાળે તે માટે વિચાર કરવા કહ્યું.

આ વાર્તાલાપ બળાએ ઉમેલી વ્યક્તિએ સાંભળ્યો કે તરત જ તેને પોતાની અસહ સ્થિતિનું લાન થયું. પોતાની પત્ની અને પુત્ર તેને યાદ આવ્યા તેની ખૂની આંખોમાંથી આંસુ વહેવા માંડ્યાં. તે તરતજ ત્યાંથી દોડ્યો અને એક ધાત્રીની દુકાન આગળ તપેલામાં દુધ ઉકળવું હતું તેમાંથી તેજ ધાત્રીની દુકાનમાં પડેલો એક ખાલો ઉઠાવો તેમા દુધ ભરી લઈ દોડ મૂકી નાંહો.

ધાત્રી-ધાત્રીએ ખૂબો પાડી “ પકડો પકડો ! ” પણ તે તો પકડાયો જ નહિ

દુધના ખાલા સાથે તે વ્યક્તિએ પ્રભોધના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો પ્રભોધ તથા તેની પત્ની બેઠા હતાં ત્યાં જ તેણે તે ખાલો મૂકી દીધો અને ખિસ્સામાંથી પેટુ પાકીટ કાઢી પ્રભોધના હાથમાં મૂકતાં તે બોલ્યો “ મિસ્ટર ! મને માફ કરજો. ” હુંજ તમારા પાકીટનો ચોર હતો હવે આ ચોર તે હું જાઉં છું. પણ તમને ફરીથી મળીશ એ વાત ચોક્કસ ! પણ એકલો નહિ. ” તે આમ કહીને એક-દમ ત્યાંથી જતો રહ્યો.

આ બતાવે પતિ-પત્નીને વિચારમાં વમળના એલે ચકાવી મૂક્યાં.

ચોક્કસ દિવસ બાદ નિરંજન અને લીલા પ્રભોધ અને સવિતાને ત્યાં આવ્યાં. તે વખતે નિરંજન એક ગૃહસ્થના જેવા પોશાકમાં હતો એ જોઈને પ્રભોધ અને સવિતા આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયાં.

નિરંજને ખુલાસો કર્યો “ મારું જીવન જો પનગાયું હોય તો ફક્ત તમારા આ બાળકની માફગી પ્રસંગની તમારી હૃદય દ્રાવક સ્થિતિ નિહાળીને જ ! મારો હૃદયસ્થ અંતરાત્મા તેજ પળે જાગૃત થતાં મેં તમને તમારું પાકીટ પાછું આપ્યું. સારપછી હવે કાયમને માટે હું પલંટાઈ ગયો છું. મારું જીવન હું સમાજ-સેવામાં જાળવાનો છું. મારા અંતરાત્માની જાગૃતિથી જનનના દરેકના અંતરાત્માની જાગૃતિ કરાવવા હું હવે તનતોડ શ્રમ સેવીશ. ”

પ્રભેષ અને સવિતા આ સાંભળતાં એકી સાથે જ બેલી ઉઠ્યાં. “ કન્ય ! ”

શ્રી ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, મુંબાઈ

વકત્વકળાની હરિદ્રાષ

તા ૮ મી ઓગસ્ટને મંગળવારે યથો વિષય : કેળવાયેલી બહેનોની ફરજ.

જનસંખ્યા ૧૨ મીનીટ બોલેલી વિવેચન કરવાનું ઉ, સ્વર્ણ યનારને અગ્રક્રમે ૧૭ બનામ સોનાનો મેકલ, ૨૫ ૩ ૭, ત્રીજી રા. ૪, ચોથું રા. ૩ સ્વ. લેડી પરસનબાઈ ગોખલાસ પાંદેજ સમારક ફંડમાંથી આપ્યો.

તા ૧૭ મી ઓગસ્ટને ગુરવારે મી. સુન્દરભાઈ ગો. બેટાઈ બી. એ એલએચ. બી પ્રાચીન અને અર્વાચીન બાળોનો પરિચય કરાવ્યો

તા ૪થી સપ્ટેમ્બરને સોમવારે સ્ત્રી કેળવણીના દિમાયતી, લોહપ્રિય, સ્વદેશપ્રેમી સ્વ. દાદાભાઈ નવરોહની નવતી કેળવવા બેળાપટો યથો તેમા સ્વ દાદાભાઈના જીવન અને કાર્ય વિષે વિવેચન યથો, તેમજ મંડળનાં સંગીત વર્ગમાં અભ્યાસ કરતી બહેનોના પ્રજ્ઞા, સંગીત યથો.

પુત્રી પધાર તું સાસરે !

લેખક: ડૉ. ઇલાહાલ દાલાભાઈ ભગીરથર

જુમાનાનું ચક્કર જેમ જેમ નડવાય છે તેમ તેમ માણસોનું માનસ પણ બદલાઈ જાય છે—ન બદલાઈ હોય તો બદલાવુ જોઈએ. ભૂતકાળમાં પહેલે જોઈતી નજર નાખતા સાફ માર દેખાઈ આવે છે કે તે જમાનામાં અને આજના જમાનામાં આકાશ પાતાલ મો ફેર પડી ગયો છે; એટલે જીવાન તો હાવા જેવી જોખળી છે કે તે જમાનામાં પ્રચલિત કહેકો, શીખામણો, અસહાર-તનના અને વાણીના—જે મર્ગમાં જનરલસ્ટ પરિવર્તન કરવાનો વખત આવી શક્યો છે—આવી શક્યો છે શું ? પરિવર્તન સહજ રજુ છે જૂના જમાનાના ગ્રામી વિચારો ધરાવનારા માણસોના ખ્યાનમાં મારા જેવા છેલ્લી રોચે પટોએલા સુધરેલા માણસના વિચારો ના આવે એમ અને કારણ દમચાંચ પારસી કેમના જૂના વિચાર ધરાવનારા બહુ-એએ પોતાની સભામાં એમ સમયમ નક્કી કરી નાખ્યું છે કે 'મનદોસમાં જૂના વિચારના સોઢા એટલે ધરમિષ્ટ અને સંપ્રતાચના એટલે અધરમી એમ માનવાનો ફેરફાર કરી નાખવો.' એ બાપ્તિસ્ટોના અનુકરણ એમને મુખારક 'આપલે તેમાં ખાસ કરીને—મરે તો જી માયે સ્નાત કે સ્નાત કયુ નથી વળી જી સોઢો તો અસ જાલ ચકાવીને એમ જ કહેવા મળે છે કે એવા અધર્મને રસને

આલનારા અને પાક જરથેસ્તી ધર્મની 'એતેમસી' નદિ સમજનારા 'દેખો નો 'નદિસાર' કરવો આ શું ? હિંદુઓની જન્મી, નીચ, પાપી પ્રતિતિઓ અવરોધ કરનારી, કુદ, પિશાચ, દેવાનિષ્ઠ ભરેલી જકર કુંડી કરનારી, અસ્તિત્વત સ્વાતમને હરી ભેનારી કુધ-એ વિશેષજી આત્રગ આવી મધુ—એટલે કુકામાં સર્વ કુદોષમા લાલક યાતિ-ઓનું, એ બંધુઓ શું અનુકરણ કરવી મળે છે ? કરવા દો અને કુરસરે પસાવા દો એમાં આપલે શું ?

હવે મૂળ વાત આખ છે ! જૂના જમાનાના સોઢા લગન પછી પુત્રીને વિધાય કરતાં હતાં ત્યારે 'પુત્રી પધાર તું સાસરે' વાળું ખીત સસ્ત્રનમાં 'ટ્રાન્સલેશન' (Translation) માને તરજુમો કરીને જાતા હતા. તેમાં બાત-લાતની કીખામણો વડાની માતા પુત્રીને આપની હતી. કવવ ઋષિ જેવા જરવવા-શીએ પણ પોતાની પાસપુત્રી સકુન્તલાને અનેક કીખામણ આપી હતી એ કીખામ-જનું કામ શુભ પરિણામ અર્થે દોષ એમ લાગતું નથી. કારણ કુખત સકુન્તલાને તર-જોડે છે ત્યારે સકુન્તલાની આખ પણ લાલક થાય છે અને પતિને રડનાં રડનાં લપાઈબ આપે છે. કાલ્ય એના મનમાં એમ ચોક્કસ આવી મધુ હોતું જોઈએ કે આ કહક

બાઇએ શરૂઆતમાં મીઠી મીઠી વાતો કરી
બોળી બામાને ફસાવે છે; એ લોકો ખરેખર
ધાસપથી દંઝાલ્યા પાતાલ ફૂલા જેવા છે ।

બસ ! ખાતરી થઇ દરો કે વગ્ન પછી
માસરે પુત્રીને વિદાય કરતી વખતે અપાતી
શીખામણ વાળું ગીત પહેલાં નંબરનું
' હમ્મય ' છે માતા જે શીખામણ પુત્રીને
આપતી હોય છે તે ખુદ પોતે જ પાળતી
હોતી નથી; પુત્રી એ વાત સારી રીતે જાણે
જે. પુત્રીને આપ પણ એ શીખામણ સંભળી
- ' ક્ષીનશેવ ' હોય તો-અલમાં હમતો
હોય છે.

ત્યારે હું પૂછું છું કે એવું જુદું ધર્તીંગ શા
માટે બજવાદુ દરો ? ખાનગીમાં હમ્મયવાર
માતાએ એની ' માડીને ' શિષ્ટ બાપમાં
શીખામણ દીધી દશે ' રડે આમ બોલિયા
જેવી, સાસરામાં રહેશે તો સાસુ ને નણુંદના
હાથના ટપલા ખારો ટપલા । આવી મોટી
હેલો થઇ તોય કંઈ બાન ના'વ્યું । એ તો
' ચાપ તેવા થઇએ તો ગામ વચ્ચે રહીએ ' ।
વગેરે વગેરે. આ શું બતાવે છે ? એ એ જ
બતાવી આપે છે કે કાચરાના સાવનું હાથની
પ્રગતિમાન ઓશકિતનું બદનક્ષી કરનાર એ
ગીત સદાબરું બધ થઇ જવું જોઇએ
એને બદલે હાથના જમાનાને અનુકૂલ દમ્મ
અને અસત્યતાથી રહિત ગીત કોઇ મદા
કવિ કે અદ્ય કવિએ જોડવું જોઇએ અને
એ જ ગીત વેદોક્ત લગ્ન હોય તો તેમ નહિ
તો ' સીનીમ મેરેજ ' વખતે ' રક્ષ રક્ષ વું
મદારાજ ' વાળા ભરતવાક્યની જેમ
ત્રવાવું જોઇએ મે પોતે એ ગીત જોડવાની
દિગ્મત કીધી હોત પણ કોઇ રમતારામ
જેવા કવિરાજને એ ' આન્સ ' આવાની
મારી છત્તા હોવાથી હું માન એ ગીતની
આડી પાતળી રૂપરેખા અપઘાગ્યમાં
આપી વિરનીય. એવું ગીત જોડાય તો તે

ગાની વખતે કોઈ ' સ્પેશલ ' હાલકાવ
કરવાની જરૂર નથી. માત્ર એ માર્તા ગાતાં
અખિમાં આસુ લાવી લગ્નની સાદીથી નાક
નસીમિયુ એટલે બસ પત્યું । ગીતની રૂપરેખા
આ રહી

અલાર ધૂધી માથે પડેલી હે પુત્રી ।
યા વિદાય, અને સાસરે જઇ ઉગ્મળ તારા
બાપા હજુ વાઘવું નામ । કરીએ થું અને
શુ કહીએ ? પાછનીયે આશાવના અને કંઈ
લાગે નિરાશામાં તને મોટી કીધી બજાવી
મણાવી । કાળજી બજે છે તને વિદાય દેતાં
કે તને બજાવ્યા મણાવ્યામાં ખરચેલા કાવ-
ડિયાનો લાભ લેશે થું તારા મક્કમ છુદા
જેવા સાસરિયાઓ ! એમ જણતાં છતાંય
કીધું તેનો દોષે કોને માથે, મારે, તારે કે
તારા બાપને । બણી ગણીને પાટલા ફાડ-
વાની હોય તેમ તારી મહેતરણીએ કહ્યું
' ડબલ લાઇન કાપી છુકે અપાવો ' તો તે
અપાવી; જોઓશી, કીરડી માથમેટી અને
દરાઇગ તેમજ ઓસજીમરા અને ઉઠનીડ ।
શુ નહિ ને થું ! આ અને તે અને બધું ।
ધરકોલની ફી અને કોલેજની ફી । પુત્રી !
થું ગણાવીએ ને થું ન ગણાવીએ । બધું
અપાવ્યું અને આપ્યું તારા બાપાએ, ઉધી
પાંધડીએ દમ્મથ જવાની બીકે છતાંય । એ
બધું ચાને માટે ? આ તારા બાડજીન જેવા
સાસરિયાઓ માટે ? કાળજી કપાય છે અને
જીભ ઉપડતી નથી એ વાત હૈયે આવતાં ।
થયું તે થયું નશીમમાં નથી માનતા અમે
એટલે કહીએ છીએ કે સુધારી લેજો
તારું નદીય તારે હાથે આમ । તારી વીંછણ
જેવી સાસુ એમ કહે કે ' વહુ ઉઠો રાંધવા ' ।
તો વું પરખાતી ફેળે બોલ્યું - ' રાંધવું ' ।
એ શી બલો ! કહો તો અકબરની જોજની
કે સરસની ચંદરની વાન કહી કહી પણ
રાંધવું ? હું તો કહી દમ્મ ' એવથું ને હું

કે રાધવા મીઠવા કે જાડુ કડાડવા નથી
પરથી તમારી માથે । અને એ ગંદી ચીજ
મને આવડે એમ ક્યાં ? સાસુ, અડકાય ત્યારે
એ કામ મારે માથે । એ અડકાયા એટલે
કરોપ ન અડકાય એ દર્શન આ જગતી
હિંદુ મમાજ છેડરી ક્યારે । અને ક્યારે એ
આપશે મુરોપાદિ દેશોની સપાટી પર ! હોતોમાં
આગ લાગી, બપોલ બગાડ નથી, હોટેલો
મોજુદ છે મગાવો ત્યાંથી અને પૂરો પેટનો
ખાડો ! મારે ક્યાં જાતું ખાતું છે તેની વાત !
હોજરી કે આંતરડા, કમર ને આંખો, માથું
ને ટાંટિયા એ બધાં નજગાં થતાં મર્મ તો
છતાં દમ બાંધીને વારંબી પાસ ચર્ચી છું
મેટ્રીક, પ્રીવીઅસ, ઇન્ટર અને બી. એ. ' તે
નથી રાધવા માટે કે ધરનાં પાણીમાં બરડા
માટે ! ' આમ કહેશે એટલે હીકરી ' તારા
'એવણુ' પણ મજારી તારાથી ! કદાચ દમ
બારાને, 'એ' તો બહીની ના ' તારા સખી
સુધીતા બેને તેને કશું છે તેમ કરજે ।
કડછી કે તવથો ને કાલ ચઢે તે સમય યડી
સ્વરૂપ ધારણ કરજે અને ચાલી આરજે
આપણે ઘેર ! સદાય દાર ખુરશા કે નાર
માટે ! પણ તારા બાપા હજી વાપનું નામ
નીચું પડવા નહિ દર્શિ. અને હા ' તારા
નીકળા છે તો કહું છું ! એક દિવસ તારા
બાપાએ હજીકો કાંધો દશે જમતાં જમતાં !
મે તો આપડી એના માથામાં કડછી ફાળ-
બરી ' ખસ તે પછી ધરમાં ત્યાં જુઓ ત્યાં
ચાન્તિ ચાન્તિ ! તારા જેવી બહેણી મહેણી
સરસારી બાળાથી કદાચ ન થાય એમ '
કદાચ એમ કરવાનું મન કરે તોય ક્યાં છે
તારા સ્નાત્ર ધામડીયું ' તારા કોષ કહે ચાન્તિ
અને ધીરજ અને હામા ધરનારી દેવી કુડું
ખમા અને માખમાં પૂજાય છે-એના કોષ
દહતો પજુ આપશે ! મમજી ' પણ માનતી

નહિ એવી વાતો પોથીમાંનાં રીંગણાં જેવી ।
જમાનો સમાન દક્ષનો છે યપડનો જવાજ
ધપડથી, માળોનો જવાજ માળોથી અને
દાડીનો જવાજ દાડીથી ' મળી અને સાસ-
રિવાને ઠેકાણામર રાખવાનો છે એ અનુભવેતો
રામજાણુ નુરખો, અને પહેતાં તો તું જતાંની
સાથમાં સંયુક્ત કુટુંબથી છૂટાં પડવાનીજ
કરજે વાત ! સંયુક્ત કુટુંબના કાંઈ એકા
છે ગેરસાધા ' બહેણી છે એટલે હાપામાં,
ધરમાં, સંજામાં જ્યારે તક મળે ત્યારે જમ
એજ ચર્ચા કરજે. નમ્રતા રાખી કોઈથી
અમલ જમજે તો લોલિધી કેળવણી એજ
જાય, ધરના સાકર માણુઓથી જસ દમયોજ
તાન રાખજે, અમણુ અને મામણી ભેરાઓ
સાથે કલિષ ભેળાની ના અમેજ નહિ બલેધા
સીને અભયજ સમજજે બહુ છેડારાં ઉપા-
ઓનાં સરસામાં પાતી ના તારા જેવી બહેણી
મહેણીને વધારે કહેવાનું શું દોષ ! સાસ-
રામાં અકુડ રહી ઉભાંજે તારા મામાપનું
નામ એટલે પડ્યું

પુત્રીને માસરે વિદાય દેની વખતે માનાનું
ગીત ગાઈ ઉત્તો કે ઉત્તો કવિ, ઉપર વેરેગા
દાનાપ્રિતા દાણામાંથી ઘેરજા મેગરી જોડી
એ જાણા અરધાને નથી. સીખામણુ આપ-
વાની તો પગીય દોષ છે અને તે સૌ માર્મ
જાગીય કો છે એટલે ઉપરી સીખામણુમાં
પોતપોતાની શુદ્ધિ અનુમાર વધારે ધટારો
પજ, ચર્ચી કદરિ, બાકી મે તો આટપુવ
દખ્ય છે તે મારા મનમાં છે તે મિતની
ગીકાથી ડરી ડરીને ! કદરો એમાં તો આધુ-
નિક સ્ત્રીકિતની અને નવિન આરિયા પ્રસ-
દનીની કાલ કર જલનથી યજ અને તે શું
ન હાપનું એની મમજ વિનાતા ખીનજવા-
બદાર શુભુ-દરી ના ત તોએએ હાપી પખ
મારી ' રે દિંદુ મંસાર !

ગરિબની મુદતદમી

આરતીવિખ્યાત ઉપન્યાસ સમાટ શ્રી પ્રેમચંદજીનાં ગામનનો અનુવાદ
અનુવાદક
પીટુષ

૨૫

એ જ બંધુલામાં બરાબર દેશ વાગ્યે મુકદ્દમો ચર થયો, શ્રાવણની ઝડી વર્ષો રહી શૂં હતી કલકત્તામાં પાણી પાણી થઇ રહ્યું હતું; પરંતુ પ્રેક્ષકોને મોટા સમૂહ સામે મેદાનમાં ઉત્તરો હતો.

ઊંઝોમાં દિનેશની પત્ની અને માતા પણ આવી હતી. મુકદ્દમો ચર થવાની દેશ પંદર મીનીટ આગળ જલપા અને જોદરા બધ ગાડીઓમાં આવી પહોંચી ઊંઝોને અદાલતના ચોરડામાં જવાની બારા મળી ગઇ.

પોલીસની જુગાની ચર થઇ. ડેપુટી સુપરિન્ટેન્ડન્ટ, ઇન્સ્પેક્ટર, ફારોગા, નાઇન-ફારોગા, સર્વની જુગાની થઇ. જન્ને તરફના વકીલોએ નિવેદનો કર્યા; પરંતુ એ બધા કામમાં ઉલ્લેખવાયેલ્ય કોઇ વાત ન હતી. કાનૂની પાખંડી કરવામાં આવતી હતી. તે પછી, રમાતાયની જુગાની થઇ; પરંતુ તેમાં પણ કોઇ નવી વાત ન હતી તેણે પોતાના જીવનનો ગયાં એક વર્ષનો પૂરેપૂરો જ્ઞાત કહી સબજાળ્યો. કોઇ વાત ન જૂપાવી. વકીલે પૂછતાં તેણે કહ્યું. “ જલપાનાં ત્યાગ, નિષ્ઠા, અને સત્યપ્રેમે મારી આંખ ખોલી; અને તેથીયે વધુ જોદરાતાં સૌબંધ અને

નિષ્કપટ બ્યવહારે વધુ ખોલી. હું એને મારું સૌભાગ્ય સમજું છું, કે જે તરફથી બીજા-ઓને અધકાર મળે છે, તે તરફથી મને પ્રકાશ મળ્યો. વિષમાં મને અમૃત મળ્યું.”

તે પછી, બચાવપક્ષ તરફથી દેવીદોન, જલપા અને જોદરાની જુગાની થઇ. વકી-લોએ તેમને પણ પ્રશ્નો પૂછ્યા; પરંતુ સાચા સાદીઓ દેવી રીતે પડી બાજી. જોદરાનાં બ્યાન ધણું જ પ્રભાવોત્પાદક હતું. તેણે જોડું કે પ્રાણને જ છોડી જાડવા માટે તેને મોકલવામાં આવી છે, તે ખુદ દેવથી તકી રહ્યો છે; તેને સહાનુભૂતિની જરૂર છે, જંજી રાની નહિ. તેને સહાયનો હાથ જોઇએ છે, ધકકાનો ડોસો નહિ. “ જલપા દેવી પ્રત્યેની તેની શ્રદ્ધા, તેનો અટલ વિશ્વાસ જોઇને હું અને પોતાને જૂલી ગઇ. મને મારી નીચતા, મારી સ્વાયંન્ધતા પર લજ્જા આવી, મારું જીવન કેટલું અધમ, કેટલું પતિત છે, તે મને તે વખતે અમજ્યું અને જ્યારે હું જલપાને મળી ત્યારે, તેની નિષ્કામ સેવા, તેનું હિન્નવળ તપ જોઇને મારા મનમાં બાજી રહેલા શોણ ધણા સંસ્કાર પણ મગી ગયા. વિલાસ-યુક્ત જીવન પર મને ધણા આવી ગઇ મે નિશ્ચય કર્યો કે આજ અવસરમાં હું પણ આશ્રય લઇશ ”

પરંતુ એથી પણ નમારે મહત્વની જી-
વાની જાનવાની હતી તે સાબળીને તો પ્રેશ-
કાની આંખમાં પણ આંસુ આવી ગયાં તેના
અંતિમ સમયે આ દુનિયા “ મારા પતિ
નિર્દોષ છે મનુષ્યની દૃષ્ટિમાં જ નહિ પણ
નીતિની દૃષ્ટિએ પણ તે નિર્દોષ છે. તેમનાં
જાગ્યમાં મારી વિલામોદ્ધિનું પ્રાપ્તિ
કરવાનું લખ્યું હતું, તે તેમણે કહ્યું ” તેઓ
જન્મરમ્યાંથી મેંદુ જીવવાની જાગ્યા તેમણે
મારા પર જે કાંઈ અત્યાચાર કર્યો હોય તો
તે એટલો જ કે, મારી પુત્રીઓ પૂણું કર-
વામાં તેમણે સદેવ કષ્ટનાથી કામ લીધું અને
પ્રસન્ન કરવાને માટે, અને સુખી રાખવાને
માટે, તેમણે પોતાના ઉપર મોટામાં મોટો
બોજો લેવામાં પણ કદિ મ કામ નથી કર્યો.
તેઓ એ જુદી મવા કે વિલાસરતિ સંતોષા-
વાનું નથી જાણતી જ્યાં અને રોકવાનું
લેખિત હતું ત્યાં તેમણે અને પ્રોત્સાહિત કરી
અને તે વખતે પણ અને પૂરેપૂરો વિશ્વાસ
હતો કે, મારા પર અત્યાચાર કરવાની ધમકી
ને લીધે જ તેમની જાન જમ મધ મધ
હતી એ અપરાધિની હોઈ તો કે હુ,
જેને લીધે તેમને આટલું કષ્ટ બોચરનું
પડ્યું કે માનું છું કે, મેં તેમને તેમની
જીવાની જાલવાને પ્રેર્યાં જે અને ખારી
હોત કે ધાડમાં તેઓ મામેલ હતા તો
સૌથી પહેલે કુ જ સ્ત્રીમતો તિરકાર
કરત નિરપરાધીઓની સાથે ઉપર તેઓ
પોતાનો વેતલ ખાઈ કરે, એ કુ નથી મદન
કરી શકતી જે દિવસે ત્યાં ધાડ પડી, તે
તારીયે મારા સ્વામી પ્રયાગમાં હતા
અદાલત, ચાહે તો ટેલીફોન દ્વારા તેની
તપાસ કરી શકે છે જે જરૂર હોય તો
મ્યુનિસિપલ એક્સના અધિકારીઓની જીવાની
પણ લઈ શકાય એમ છે એવી દશમાં
તેમના પ્રયેનું આજ કલંબ જે મેં કહ્યું
તેના કરતાં બીજું કાંઈ હોય શકે નહિ. ”

અદાલતે, સરકારી વકીલને પૂછ્યું
“ પ્રયાગથી આ મામલા મળ્યામાં કાંઈ
ગિગો? મનિવામાં આગ્યો દનો? ”

વકીલે કહ્યું “ જી હા, પરંતુ એ
મામતમાં અમારે કાંઈ વધી નથી. ”

જયાવ પડના વકીલે કહ્યું “ એથી તો
એમ મિદ્દ થમ જન છે કે આરોપી, ધાડમાં
સામેત ન દનો દવે માત્ર એટલી જ વાત
આપી રહે છે કે તે તાજ તરતનો માણી
કેમ બની ગયો? ”

વાલી વકીલ “ સ્વાર્થમિદ્દિ વિના બીજું
શું હેંછ શકે? ”

જયાવ પડના વકીલ “ માર કહેવાનું
એ છે કે, તેને જો કેવામાં આગ્યો હતો
અને જ્યારે તેને ખચર પડી મધ કે જે
અવધાં તેણે પોલીસના હાથનું રમકડું જનવાનું
કળૂજ કહ્યું હતું તે તેનો જમ દનો ત્યારે
તેને ધમકીઓ આપવામાં આવી ”

દવે જયાવ પડ તરતથી કાંઈ સાદી
ન હતો સરકારી વકીલે નિવેદન કરે કહ્યું
“ ચેર જોનર, આજ આપની સમક્ષ એક એવો
મુકામો ઉપરિવેન થયો કે જે જે, સહુમાંએ,
બધું જોઈ બને છે જનકપુરની ધાડનો જનાવ
આપને માલમ છે જનકપુરની આમપાસના
ટેલકાં ગામેમાં એકમાત્રી ધાડો પડી અને
પોલીસે ધાડપાડુઓની શોધ કરવા માંડી.
મદિનાઓ સુધી, પોલીસ અમલદારો
પોતાની દયેનીમાં જન લઈને, ધાડપાડુઓને
શોધી મદવાની કોશિષ કરતા રહ્યા આખરે,
તેમની મહેનત મજાક થઈ અને ધાડપાડુઓની
ખચર મળી એ લોકો એક ધરની ખચર
મેઠેલા મળી જાળા પોલીસે એકમાત્રે સવને
પકડી લીધા, પરંતુ આજ જાણે છે કે,
એવા મામલામાં અદાલતને માટે સાબીનીઓ
પૂરી પાડવાનું કેટલું મુશ્કેલ હોય છે જનતા
એ લોકોથી કેટલી કષ્ટ છે. ” પ્રાણના અવધી

સાક્ષી આપવા પશુ કાષ તેવાર યત્ન નથી. તે એટલે સુધી કે જેઓના ધરે ઉપર ધાડ પડી હતી તેઓ પશુ સાક્ષી આપવાનો મમય આવ્યો એટલે માત્ર છટકી ગયા.

મહાનુભાવો, પોલીસ આ ચિતામાં પડી હતી, તે વખતે એક યુવક આવે છે અને એ ધાડપાડુઓનો ચાગીદ હાવાનો દાવો કરે છે. તે એ ધાડનું એવું સુજીવ, એવું પ્રમાણપૂર્ણ વર્ણન કરે છે કે, પોલીસ દળમાં ફસાઇ જાય છે આવે સમયે, આવો માણસ મળતાં પોલીસને ગેમી મદદ મળી હોય એમ લાગે છે. એ યુવક અલાદાપાદથી ભાગી આવ્યો હતો અને અહીં બૂખે મરતો હતો. પોતાનાં ભાગ્યનિર્માણનો આલો સુઅવસર મળ્યો જોઇને તેણે પોતાનો સ્વાર્થ મિલક કરવાનો નિર્ણય કરી લીધો. તાજના માક્ષી બનતાં સળનો તો કાંઈ ભય તેને હતો જ નહિ. પોલીસની લલામણુથી કાષ સારી નોકરી મળી જશે એવો તેને વિશ્વાસ હતો. પોલીસે તેના ખૂબ આદર-સત્કાર કર્યો અને તેને પોતાનો માક્ષી બનાવી લીધો. કાષ પૂરાવો ન મળતાં, પોલીસ આ આરોપીઓને છોડી દેત અને તેના ઉપર કાષ મુકદ્દમો ન ચલાવત, એવો ધરો સભર હતો, પરંતુ આ યુવકની બાજુમાં ફસાઇ જઇને, પોલીસે મુકદ્દમો ચલાવવાનો નિશ્ચય કરી લીધો, તેનામાં ચાહે કાષ ગુણ હોય કે ન હોય, પણ તેની રચનાશક્તિની પ્રખરતાનો ઇન્કાર કરી ચકાશે નહિ. તેણે ધાડનું એવું વર્ણન કર્યું કે જે જીવની એક કડી સરખી પણ ક્યાંયથી ગૂંચ ચઇ ન હતી અકુરમથી ફળ તીપ્તવવા સુધીની બધી વાતોની, તેણે કલ્પના કરી લીધી હતી. પોલીસે મુકદ્દમો ચલાવી દીધો.

પરંતુ એમ માલમ પડે છે કે, આ દરમ્યાન, તેને સ્વાભાવનિર્માણનો એથી

પશુ વધુ સારો અવસર મળી ગયો. સરકારની વિરોધી સરચાઓએ તેને પ્રયોજન આપ્યું હોય અને એ પ્રયોજનોને લીધે તેને પોતાની સ્વાર્થ મિલ્કિતો આ નવો રસ્તો સૂઝયો હોય કે જ્યાં ધનની માથે યશ પશુ હતો, વાલવાલ પશુ હતી, દેશભક્તિનું ગૌરવ પશુ હતું, એ મણું સભવિત છે. તે પોતાના સ્વાર્થને લીધે સર્વ કાષ કરી શકે છે, તે સ્વાર્થને માટે, કાષનાં મર્જા ઉપર છરી પણ ચલાવી શકે છે, અને સાધુ વેશ પશુ ધારણ કરી શકે છે એજ તેનાં જીવનનું લક્ષ્ય છે તેની સફળિલ્કિએ છેવટે તેના ઉપર વિજય મેળવ્યો, પછી બાકે એનો હેતુ ગમે તે કેમ ન હોય, તેથી અને ખુશી છીએ પોલીસને માટે, અપરાધીઓને છોડી દેવાના જેટલું જ નિરપરાધીઓને સળ કરવાનું આપતિજનક છે. તે કાષ પોતાની કારકીર્દિ બતાવવાને માટેજ આવા મુકદ્દમા નથી ચલાવતી. તેમ, સરકાર પણ કાષ એટલી બધી ન્યાયશૂન્ય નથી કે તે પોલીસના સકંજમાં આવીને આવા અયોગ્ય મુકદ્દમા ચલાવતી ફરે; પરંતુ આ યુવકની ચાલ બાજુથી પોલીસની જે બદનામી થાય છે, અને સરકારના દુર્ગુણો રૂપી આ અર્થાંશ ગયા છે, તેનું જિજ્ઞેષાર કાણ છે? આવા માણસને બરાબર સળ ચવી જોઇએ કે, ફરી કાષ વાર એવી ચાલબાજી કરવાનું સાહસ ન ચાય. આવા ફેગલતા સમાર ચલાવાળા માણસને છૂટો રહીને સમાજને હનિવાનો મામલો બંધ કરી દેવો જોઇએ. તેને માટે, આ સમયે, સૌથી ઉપયુક્ત રથાન એજ છે કે જ્યાં તેને ચોડા દિવસ આત્મચિંતન કરવાનો અવસર મળે. કલ્પ, ત્યાંના એકાંતતાસમા તેને આત્મિક જગૃતિ પ્રાપ્ત થઇ જાય આપે કેવળ એકો જ વિચાર કરવાનો છે કે, તેણે પોલીસને દગો દીધો છે કે નહિ તેણે દગો દીધો છે.

એના તો હવે કંઈ થઈ રહી જતી નથી
જો હમણીએ આપવામાં આવી હતી, તો
પહેલી અદાલતની પછી, જજની અદાલતમાં
તે પોતાની જુનાની પાછી એગા લઈ ચક્રો
હતો પરંતુ આ વખતે પણ તેણે એવું કંઈ
કહ્યું નહિ તેથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે,
હમણીએનો આરોપ નક્કો છે. તેણે જે
કંઈ કહ્યું છે તે સ્વેચ્છાથી કહ્યું છે. એવા
માણસને જો કદિ સજા ન કરવામાં આવે
તો, તેને પોતાની કુટિલ નીતિથી કામ લેવાનું
ફરી માલસ થશે અને તેની વિસદ મનોરતિ-
એ આથી પણ વધુ બગવાન થઈ જશે.”

જવાબપક્ષના વકીલે ફરી જવાબ આપ્યો.
“ આ મુદ્દાએ અમેજી ઇન્ડિયામાં જ નહિ,
કદાચ, સર્વદેશીય ન્યાયના ઇતિહાસમાં એક
અદ્ભુત ઘટના છે. રમાનાય એક સાધારણ
યુવક છે તેને શિક્ષણ પણ થયું મામૂલી
મળ્યું છે. તે ઈલા વિચારનો આશ્રમ નથી
તે અણાદાનાદની મ્યુનિસિપલ ઓફિસમાં
મેઈસ્ટર છે. જકાલના રૂપિયા વસૂલ કરવાનું
તેનું કામ છે. પ્રવાજનુકૂલ તે વેપારીઓ
પાસેથી રૂપત લે છે અને પોતાની આવકનો
વિચાર ન કરતા માંપ વિનાનું ખર્ચ કરે છે.
આખરે એક દિવસ ડિગોનમાં ભૂલ થવાથી
તેને શક જલ છે કે તેનાથી થોડાક રૂપિયા
ઠંડાવાઈ ગયા તે એટલો જોયો મજરાઈ જલ
છે કે, તે ફોજને કંઈ કહેતો નથી, અને
ખરેખરી ભાગી જલ છે. ત્યાં કચેરીમાં તેના
ઉપર ખૂમરાણુ થાય છે અને તેના વિસાજની
તપાસ થાય છે. ત્યારે માલમ પડે છે કે તેણે
કંઈ ઘેરાણો કર્યો નથી, માત્ર વિસાજની જ
મૂલ થઈ હતી.”

પછી રમાનાય પોલીસના પત્રમાં કેમ
ફમાયો, તાજનો સાક્ષી કેમ જન્મે અને
જુનાની કેમ આપી તેને સજાની વિચન
જજનારીને કહ્યું:

“ હવે રમાનાયના જીવનમાં એક નવું
પરિવર્તન થાય છે, એવું પરિવર્તન કે જે
એક વિશામયિય, પદ્મોદયુપ યુવકને મર્મનિઃ
અને કર્તવ્યરીત બનાવી દે છે તેની પત્ની,
જનપા, જેને ફરી કહેવામાં આવે તો તેમાં
કંઈ અતિશયોક્તિ નથી, તેની તપાસમાં
પ્રવાજથી અહીં આવે છે અને અહીં આખરે
તેને ખતર પડી જલ છે કે, રમાનાય એક
મુદ્દામાં પોલીસનો સાક્ષી બની ગયો છે,
ત્યારે તે હુપાઇને તેને મજાવા આવે છે.
રમાનાય, પોતાના જનસામાં આરામથી પડ્યો
રહ્યો હતો. ફરવાળ ઉપર પહેરશીર પહેરે
ભરી રહ્યો હતો. પતિને મજાવામાં જલપાને
મજાતા નથી મજાની એટલે તે એક પત્ર
લખીને તેની સામે ફેંકી દે છે અને ફરીફોળને
ખરે ચાલી જલ છે રમાનાય એ પત્ર લખે
છે અને તેની આંખો સામેનો પડો દબી જલ
છે, તે હુપાઇને જલપાની પામે આવે છે.
જલપા તેને જોયો ત્યારે કદી મંમજાવે
છે અને રમાનાયને તેની જુનાની એટલી
સેવા આપ્યો કરે છે રમાનાય પહેલાં
ચકા કરે છે, પરંતુ પછીથી કલસ થાય છે
અને તે પોતાને જજને પાછો કરે છે. ત્યાં
તે પોલીસ અમલદારોને સાર, સાર કદી દે છે,
કે ‘કુ મારી જુનાની નહીં રહ્યો’ અપિહારી
તેને જનજનતનો પ્રમોભન આપે છે, પરંતુ
ત્યારે રમાનાય પર તેની કંઈ અમર નથી
થતી અને તેને થાલથ પડી ગયું છે કે, તેના
ઉપર ઘેરાણો કામ મુદ્દાનો નથી, ત્યારે
તેઓ રમાનાયને જલપાને ચિરંતાર કરવાની
ધમકી આપે છે. રમાનાયની દિમત તૂટી
જલ છે તે જલે છે કે, પોલીસ જે ચાહે
તે ફરી ચકે છે. એટલે તે પોતાનો પ્રસાદો
ચકતો મૂકે છે અને જજની તપાસમાં તે
પોતાના પહેલાં નિવેદનનું જ પ્રમથન કરે
છે. અદાલતની તપાસમાં અવાજપક્ષે રમા-

નાથને કાંઈ સવાલો પૂછ્યા ન હતા પરંતુ અહીં તેને પ્રશ્નો પૂછવામાં આવ્યા આ મુકદ્દમા સાથે તેને કાંઈ સંબંધ ન હોવા છતાં પણ તેણે, પ્રશ્નોના એવા જવાબ આપ્યા કે જળને કાંઈ શકા ન ગઈ અને આરોપી-ઓને સજા થઈ ગઈ. રમાનાથની હવે થોડું ખાતર થવા લાગી તેને એક બલામણુ પત્ર આપવામાં આવ્યો અને કદાચ, સંયુક્ત પ્રાંતની સરકારને પણ તેને માટે બલામણુ કરવામાં આવી

પછી, જલપાદેવીએ ફિસીની સજા મેળવનારા આરોપી દિનેશના બાલઅવ્યયનું પાલન પોષણ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો આમતેમથી ફક્ત મંગી મંગીને તે તેઓને માટે જીંદગીની જરૂરીઆતો પૂરી કરતી હતી તેના ધરતું કામકાજ ચોતાને દાથે કરતી હતી તેના બચ્ચાને રમાડવા લાઇ જતી હતી

એક દિવસ રમાનાથ મોટરમાં સહેલ કરતો જતો હતો. તે વખતે માર્ગ પર પાણીનું માટણું રાખીને જતી જલપાને ને જોઈ લે છે. તેનું આત્મસન્માન જંગી હો છે. પોલીસ અધિકારીઓએ રમાનાથના મતોર-જનને માટે જોડરાની નિમજૂંક કરેલી છે. જોડરા, યુવકની માનસિક વેદના જોડને દ્રવિત થઈ જાય છે અને તે જલપાના પૂરે-પૂરા સમાચાર લાવવાના ધરાધાથી ચાલી જાય છે. દિનેશને ધરે જલપા માથે તેની મુલાકાત થાય છે જલપાને ત્યાગ, સેવા અને સાધના જોડને આ વેશ્યાનું હૃદય એટલું પ્રભાવિત થઈ જાય છે કે તે ચોતાના જીવન પર લગિજત થઈ જાય છે અને બન્નેમાં બહેન પણી થઈ જાય છે એક અકચારિયા બાદ તે બંધને રમાનાથને બધી જ્ઞાતિ કહી સંભળાવે છે. રમાનાથ એજ વખતે ત્યાંથી ચાલી નીકળે છે અને 'જલપા માથે એયાર વાન કરીને જળના મગલાપર ચાલી જાય છે.

તે પછી જે કાંઈ થયું તે આપણી સમક્ષ રજુ થયું છે.

હું એમ નથી કહેતો કે તેણે જુદી સાક્ષી નથી આપી, પરંતુ એ પરિસ્થિતિ અને પ્રલોભનો ઉપર ધ્યાન આપો તો એ અપરાધની ગદનતા ઘણે અંશે ઘટી જાય છે જુદી જુદાનીનું પરિણામ કદાચ એ આવત કે કાંઈ નિરપરાધીને સજા મળી જાત, તો બીજી વાત હતી આ મમયે તો પંદર યુવકોનો જનન બચી ગયો. શુ હજી-પણ તે જુદી સાક્ષી આપવા માટે ગુન્હેગાર છે ? તેણે ચોતેજ જુદી જુદાનીનો એકરાર તો કર્યો છે ! શું તેનો તેને દંડ મળવો જોઈએ ? તેની સરળતા અને સત્ત્વનતાએ એક વેશ્યાને સુદ્ધા મુગ્ધ કરી દીધી અને તે, તેને બદલાવવાને કે બદલાવવાને બદલે, તેના માર્ગની દીપક બની ગઈ જલપાદેવીની કર્તવ્યપરાયણતા શું સજાને યોગ્ય છે ? જલપા જ આ નાટકની નાયિકા છે તેનો સદ્ગુણ, તેનો સરળ પ્રેમ, તેની ધર્મપરાયણતા, તેના પતિભક્તિ, તેનો સ્વાર્થત્યાગ, તેની સેવાનિકા, ક્યા ક્યા ગુણની પ્રથંસા કરીએ ? આજે જો તે રમ-ભૂમિ ઉપર ન આવી હોત તો પંદર કુટુંબોના પ્રકાશ ગ્રહ થઈ જાત તેણે પંદર પરિવારોને અભયદાન આપ્યું તેને ખજર હતી કે, પોલીસને સાથ આપવાથી માસારિક ભવિષ્ય કેટલું ઉજ્જવળ થઈ જશે, તે જીવનની કેટલીય ચિંતામાંથી મુક્ત થઈ જશે સંભવિત દટ્ટ કે તેની પાને પણ મોટર આવી જાત, નોકર ચાકર આવી જાત, સાર માફ પર મળી જાત, બહુ મૂલ્ય આમૂયો મળી જાત શુ એક યુવની રમણીના હૃદયમાં આ સુખોનું કાંઈ પણ મૂલ્ય નથી ? પરંતુ ને આ ચાંતના સદન કરવા માટે તૈયાર થઈ જાય છે. તો શુ, તે પતિ-વચિત થઈને જીવનપથ ઉપર બટકની ફરે,

એ તેના ધર્માનુસરણનો ઉપકાર મળશે ? એક સાધારણ સ્ત્રી તેણે ઉચ્ચપ્રકારનું શિક્ષણ નથી મેળવ્યું. તેનામાં છું આટલી નિષ્ઠા, આટલો ત્યાગ, આટલો વિમર્શ કોઈ દેવી પ્રેરણાનો પરિણામ નથી ? એક પતિતા પણ આવી કાર્યમાં સકાયક થઈ જાય એ શું કાંઈ પણ મહત્વનું નથી ? હું તો સમજું છું કે મહત્વનું છે આવા મુકદ્દમા રોજ રોજ નથી રહ્યું

થતા. કદાચ, આપ સોંકાને આપનાં જીવનમાં પણ આવો મુકદ્દમા સંભળવાનો ફરી અવસર નહિ મળે. અહીં આપ એક મુકદ્દમાનો ફેંસલો કરવા બેઠા છો, પરંતુ આકાંક્ષાની બદાર એક બીજું મહત્વનું મોહું ન્યાયાલય છે. જ્યાં આપ સોંકાના ન્યાય ઉપર વિચાર ચરી, ન્યાયપાત્રો

એજ ફેંસલો ન્યાયને અનુકૂળ થશે કે નેનો બદાર તું વિશાળ ન્યાયાલય સ્વીકાર કરશે એ ન્યાયાલય કનૂનની જારીકાષ્ટોમાં પડ્યું નથી. કે જેમાં ફસાવીને, જેના કાવેયમાં ફસાવીને આપણે વારંવાર પદ્મજી થઈ જઈએ છીએ, કમળું પાણી અને પાણીનું કમળ ફરી બેસીએ છીએ. પરંતુ આપ જુઠાણી પર પચાત્યાપ કરીને, કાચી વાવ કઢી દેવા માટે, બોલવિલાસપુત્ર જીવનને ટોચે મારી કોટેમાં લાવતું જીવન બંધિત કરવાને માટે, ટોચને અપરાધી કરાવો તો

તો આપ, સત્કાર સમક્ષ ન્યાયનો કોઈ ઉચ્ચ આદર્શ ઉપરિચિત નથી કરી રહ્યા.

સરકારી વકીલે એનો પ્રત્યુત્તર આપતા કહ્યું “ હા” અને આદર્શ પોનપોનાતા સ્થાન ઉપર મણી આદરની વસ્તુ છે, પરંતુ જે માણસે નજી બીટીને જુડી જુલાની આપી, તેણે યુ-હો અવરખ કરી છે. અને તેનો હા લેને મળવાનું જોઈએ. એ સાચું છે કે, પ્રમાણમાં

તેણે કાંઈ યોદ્ધાજા નથી કર્યો અને તે-નો તેને માત્રભમ હતો, પરંતુ એની રચામાં, એક સા-ચ્ચા માણસનું એ કન્યા છે કે, ગિરજાતર થયા બાદ તે પોતાનો જન્મવા કદે તેણે સળગાવી કાઢી જુડી જુલાની આપીને પોલી-સને કેમ રોડ દીધો ? એ વિ-ચાર કરવા જેવી વાત છે ને આપને એમ લા-

‘ ગરીબની ગૃહલક્ષ્મી ’

અરે

મદ્રાસનું સુપ્રસિદ્ધ અંગ્રેજી દેમાસિક ‘ ત્રિવેણી ’ શું કહે છે ?

શ્રી પ્રેમચંદ્રએ લખેલી નવગીતી દિનની નવલકથા ‘ જનન તો અનુવાદ છે દિનની કોઈ પણ પ્રતિષ્ઠિત ભાષાનાં સરોતમાં પ્રવેશ્યા બીજા ભાષાના નામો માટે લેખક શાપ એ પડ્યું જ હવેના કોષ છે, અને જૂની ભાષા અને ભષાં નવની રાખે એવી રીતે ઉદ્ધિષ્ટરું થએલાં ભાષા-વરો દ્વારા એ સૌથી ધારી રીતે થઈ ચો આના સંબંધમાં એમ થયું છે

[ત્રિવેણી ‘ માર્ચ-એપ્રિલ ૧૯૩૩]

નવ દોષ કે તેણે અનુચિત કામ કયું છે તો આપ તેને અવરખ સજા કરીશ.

હવે આલસત માટે સુધારો આપવાનો વારો આવ્યો. સર્વને રમાનાથ પ્રાચે સદાનુ-બુદ્ધિ થઈ ગઈ હતી; પરંતુ તેની સાથે એમ પણ જપાને ચોક્કસ લાગતું હતું કે તેને મળ થશે છું સજા થશે એજ ભેગાનું હતું લોકો પડીજ હલકનામી ફેસલો. અભિજવા માટે વધુ આત્મન આત્મા, પુરસ્ક્રીઓ વધુ આત્મજ એવી લેવાઈ, અને નજીવજાદ પણ અમ થઈ ગયો.

“ મામલો માત્ર એટલોજ છે કે, એક યુવક, પોતાના પ્રાણની રક્ષાને માટે પોલીસને આશ્રય લીધો અને ત્યારે તેને માલમ પડ્યું કે, જે ભયથી તે પોલીસને આશ્રય લઈ રહ્યો છે તે સર્વથા નિર્મૂળ છે ત્યારે તેણે પોતાનું નિવેદન પાછું ખેંચી લીધું. રમાનાથમાં જે સત્વનિષ્ઠ હોત તો તે પોલીસને આશ્રય જ શા માટે લેત. પરંતુ એમાં કોઈ સંદેહ નથી કે પોલીસે તેને રક્ષણ માટે આ ઉપાય સૂઝાડ્યો અને આ રીતે તેને જુદી જુદાની આપવાનું પ્રલોભન આપ્યું. હું એ નથી માની શકતો કે, આ મામલામાં, જુદાની આપવાનો પ્રસ્તાવ સ્વતઃ તેના મનમાં ઉત્પન્ન થયો હોય. તેને પ્રલોભન આપવામાં આવ્યું, જેનો તેણે, હઠના ભયથી સ્વીકાર કરી લીધો. તેને એવી પંજુ ખાતી આપવામાં આવી હતી કે જે લોભાની વિરૂદ્ધ તેને જુદાની આપવા માટે તૈયાર કરવામાં આવે છે, તેઓ ખરી રીતે અપરાધીઓ છે. કારણ કે રમાનાથમાં ન્યાં હઠનો ભય છે ત્યાં ન્યાયની ભક્તિ પણ છે. સ્વાથને માટે નિરપરાધીઓને ફસાવતાં પણ જેઓ અચકાતા નથી, એવા બહમાથ સાક્ષીઓમાંના તે નથી. જો એમ વાત ન હોત તો, તે પોતાની પત્નીના આગ્રહથી જુદાની અદલા કદિ તૈયાર ન થાત. એ સાચું છે કે પહેલી અદલાત બાદ તેને માલમ પડી ગયું હતું કે, તેના ઉપર ઘોર જાનો કોઈ સુદેશો નથી અને જજની અદલાતમાં તે પોતાની જુદાની પાછી ખેંચી લઈ શકતો હતો. તે વખતે તેણે એ ઇચ્છા પ્રકટ પણ અવરણ કરી, પરંતુ પોલીસની ધમકીઓએ ફરી તેના ઉપર વિજય મેળવ્યો. પોલીસ, બદનામીમાંથી બચવાને માટે, આ વખતે તેને ધમકીઓ આપે એ સ્વાભાવિક જ છે; કારણ કે પોલીસને આરોપીઓ અપરાધી હોવા માટે કોઈ શકા ન હતી. રમાનાથ

ધમકીઓમાં ફસાઈ ગયો. એ તેની દુર્બળતા છે એ ચોક્કસ; પરંતુ પરિસ્થિતિ જોતા તે ક્ષમ્ય છે. એથી હું રમાનાથને છોડી મૂકું છું.”

૨૬

ચેત્રની શીતળ, મનોહર, સ્પૃતિમય સધ્યા, ગંગાનો તટ, પલાશનાં ફૂલોથી લગ્ન ગરબો પલાશરુદ્ધોત્તું મેદાન, ઉંચાં ઉંચાં વૃક્ષો, તેની નીચે બાંધેલી ગાયો, બેસો, અને બળદોની લકરોતી ઝુંપડીઓ, ન કમાય ધૂળ કે ગંદકી, ન કાંઈ અવાજ કે તોફાન, સુખ અને શાન્તિ માટે શું આનાથી પણ વધારે સારો જગા હોઈ શકે છે ? નીચે સુવર્ણમયી ગંગા, લાલ, કાળા, નીલાં આવરણથી ચમકતી, ચમકતી, મદ મદ સ્વરોમાં ગાતી, ક્યાંક લપકતી, ક્યાંક ચમકતી, ક્યાંક ચપળ, ક્યાંક ગભીર, અનંત અધકાર રેતરેક વધી રહી છે; જાણે, બહુ રજિત બાલસ્મૃતિ ક્રીડા અને વિનોદની ગોદમાં ખેલતી ખેલતી, ચિતામય, સદર્શમય, અધકારમય બલિધ્વની તરફ જઈ રહી છે દેવીદીન અને રમાનાથે, અહીં, પ્રયાગની નજીક આવીને આશ્રય લીધો હતો.

ત્રણે વર્ષે વીતી ગયાં છે. દેવીદીને જ-મીન લીધી, બાજ બનાવ્યો, ખેતી જમાવી, ગાય બેસો ખરીદી, અને કર્મયોગમાં અવિરત ઉદ્યોગમાં, સુખ, સંતોષ અને શાન્તિનો અનુભવ કરી રહ્યો છે. હવે તેના સુખ ઉપર તે કંટાળો, તે એવેની નથી, પણ એક નવી સ્પૃતિ, એક નવી શાન્તિ ઝલકી રહી છે.

સાંજ યમ મધ્ય છે, ગાય બેસો ચરીને પાછી આવી. જગ્ગોએ તેમને ખુટા સોંધે બાંધી અને થોડું થોડું ઘાસ લાવીને તેમની સામે નાંખી દીધું. એટલામાં દેવીદીન અને ગોપી પણ બળદ માડીમાં દાણા લઈને આવી પહોંચ્યાં.

રમાનાથે જગા સાફ કરી રાખી હતી,

ત્યાં રાજાની પુત્રીઓ ઉતારવામાં આવી
આ નાની સરખી વચ્ચીનો આટસો અસત્યાજ
છે. દયાનાથ નોકરી પરથી નિવૃત્ત થયા હતા,
અને દરે દેવીદીનના મહાનીય છે. મહાચાર
પત્રો પ્રત્યે પણ તેમને પ્રેમ છે. રાજ
કાંઈ પણ આવે છે, અને મનિ કુરમદ
મળતાં મુનથીય પત્રો વચ્ચી સમજાવે છે
અને સમજાવે છે શ્રોતાઓમાં પ્રજા આ
આપવાસના માગેલા પાંચ દસ માણસો
પણ આવી જાય છે અને રાજ એક નાની
મોટી સમા મુજ જાય છે

રમાનાથને આ જીવન પર એટલો જીવી
અનુરાગ થઈ ગયો કે દરે તેને કામ,
યાજ્ઞોદારીજ નહિ, પણ જ્ઞાનના મન્દિરકર
નુ પર મળી જાય તો પણ તે યદેવ નામ
ન સે તેભાત કાજ કરીને મનાતાન ક્રે છે
પછી થોડીક કસાર કરીને કૃષ્ણ પીએ છે
અને દિવસ ઉપકનાં તો પેતાની દયાઓની
પેટી કાઢીને બેસે છે તેણે વેદનાં કેટલાક
પુસ્તકો લખ્યાં છે અને નાનો મોટી બીમા-
રીઓની દવા તે આપે છે પાંચદશ દરદીઓ
રાજ આવી જાય છે અને તેની પતિ
દિવસે દિવસે વધતી જાય છે. આ કામમાંથી
કુટી મળતાં જ તે પેતાના જગીયામાં
આથો જાય છે, ત્યાં કાંઈ કાજમાજ પણ થવા
કેવ છે; કેટલાક ફગાઈ રહેા અને કેટલોક
વનસ્પતિ પણ છે. દમણી તે આજમાં માત્ર
કાજ જ થાય છે પરંતુ આઠા છે કે તથા
આર વર્ષે માત્ર થોડું, આપુ, મોર તારમો,
કેરી, આનળા, વેંચેર રેશની આમવાની પણ
સારી થવા લાગે

દેવીદીને જાણને અંતઃક્રીમાંથી એટી,
ખુદા સાથે જાણી રીવા અને દયાનાથને
કહ્યું: "હજી કાંઈ પાછો નહો જાઓ ?"
દયાનાથે કહ્યું: "જાણે જાણેર એકવાનાં
કહ્યું: "હજી તે નહો જાઓ, અને તે દરે

તે સારી થાય એવી આશા નહો. જમાનો
અદલાય છે કેટલા મુખથી રહેતી હતી; મારી
હતી, મોટર હતી, જમણો હતો, કેટલાય
નોકર હતા અત્યારે આ દાસ છે સામાન
સર્વ મોજુદ છે, વડીય સાહેબ સારી સંપત્તિ
મૂકી ગયા હતા, પરંતુ કાંઈ અગત્યનો
ખાજ થયો "

દેવીદીને: "કાંઈ કહે છે કે, આજનાં
જાવ તો બહુ મળી જાય, પરંતુ કહે છે કે
અજાણના કુ છુ નહિ મોજુ. આ મળ્યાં
કમા વિચારની છે "

એટલામાં રામેશ્વરી એક નાની બાળકને
મોઢમાં લઇને એક કુપમામાંથી નીકળી અને
દયાનાથની મોઢમાં આપતાં દેવીદીને પ્રત્યે
બોલો "કાંઈ, જરા જાણે રતનને ભુજો,
જાણે કેરી થઈ રહી છે. બેઠા અને થઈ
મળે રહી રહી છે. બેઠો કાજ જાણે થવા
શકાય જશે! "

દેવીદીને રમાનાથને કહ્યું. "અમે, લાલ,
જોઈએ "

રામેશ્વરી બોલો "એ જાણે થુ કાંઈ,
જિમારને જોઈને તો ખદેલાં તેમનાં મોતીવા
મરી જાય છે "

દેવીદીને રતનની મોઢમાં જાણે જોડુ.
રતન પાંચના એક આટલા પર પડી હતી
તે દેહ કાંઈ થયો હતો સર્વકુળી જેવો તેનો
ખીનેસો મરેલો મુરઝાને પોતો પડી ગયો
હતો ચિત્રને જીવત અને રતનનાથના
કરી ચાખેલો એ રતન ઉઠી ગયો હતો; થાવ
આઠા આઠી રહો હતો તે મનજીવિય,
પણકા, વિશાલ અને આઠવામાં ફોટું
સમીર જાણે આઠવામાં વિચીત્ર થઈ ગયું
હતું; માત્ર તેનો કીડી, ઉગમ પ્રતિષ્ઠા, રહી
ગયો હતો. બેઠા તેમ તાર નાખે, તેને
કાજ, વિચક, કાજ, નિગમ અને વૃજાવ
તેને પી જોઈ રહી હતી આજ રતનમાંથી

તેણે રતનની સેવા સુશ્રુષામાં, દિવસનો દિવસ અને રાતની રાત જોષ ન હતી. રતને તેની સાથે સ્નેહ કર્યો હતો. આ અવિવાસ અને બહિષ્કારના વાતાવરણમાં, જે ખુલ્લા, નિર્મ-કાય બાવથી તેની સાથે બહેનપણું નિભાવ્યું હતું, તેનો એકસાન તે બીજી કષ્ટ રીતે માને ? જે સહાનુભૂતિ તેને જલપા તરફથી પણ ન મળી, તે રતને પ્રદાન કરી. દુઃખ અને પરિશ્રમે, બંનેને મિલાવી દીધાં, બંનેના આત્માઓ સમુક્ત થઇ ગયા. આ ધનિષ્ઠ સ્નેહ તેને માટે એક નવો જ અનુભવ હતો, જેની તેણે કદિ કલ્પના પણ કરી ન હતી. એ મૈત્રીમાં તેમાં વચિત હૃદયે, પતિપ્રેમ અને પુત્રસ્નેહ બંને મેળવ્યા હતાં.

કેવીદીને, રતનના ચહેરા તરફ સચિન્ત નેત્રોથી જોયું, પછી તેની નાડી હાથમાં લઇને પૂછ્યું: “ કેટલા વખતથી નથી બોલી ? ”

જલપાએ આંખો છુટીને કહ્યું: “ અ-ત્યારે તો બોલતી હતી; એકાએક આંખો ઉપર ચઢી ગઇ અને તે બેહોશ થઇ ગઇ. વૈદ્યને લઇને હજી સુધી આવી નથી. ”

કેવીદીને કહ્યું: “ એની ક્વા વૈદ્યની પાસે નથી. ”

એટલું કહીને તેણે થોડી સરખા રાખ લીધી અને રતનના મથા ઉપર હાથ ફેરવ્યો, મોઢામાં કાંઈ ગજમચ્છાટ કર્યો અને એક ચપટી રાખ તેને માથે લગાવી દીધી પછી બોલ્યો: “ બેટા, રતન, આંખ ખોલ. ”

રતને આંખ ખોલી દીધી અને આમ તેમ ગભરાયેલી આંખોથી જોઇને બોલી. “ મારી મોટર આવી હતી ને ? ક્યાં ગયો તે આદમી ? તેને કહી દો કે થોડીવાર પછી લાવે. બેહરા, આજે હું તને મારા બગીચાની સહેલ કરાવીશ. આપણે બંને ખૂંટા પર જૂલીશું. ”

બેહરા ફરી રડવા લાગી જલપા પણ

આમુઓનો વેગ ન રોકી શકી. રતન એક ક્ષણ સુધી છત તરફ જોઇ રહી પછી એકાએક તેની સ્મૃતિ બગી ઉઠી હોય તેમ તે લગિતત થઇને એક ઉદાસ હાસ્ય હસીને બોલી: “ હું રવંતું જોઇ રહી હતી, હાહ ! ”

લાલ આકાશ પર કાલિમાનો પડેા પડી ગયો હતો. તે વખતે રતને જીવન ઉપર મૃત્યુનો પડેા પાડી દીધો.

રમાનાથ વૈદ્યને લઇને પ્રહર રાત્રિ વિતતા પાછો ફરે એટલે તો અહીં મોતની ગંભીર શાન્તિ છવાઇ ગઇ હતી. રતનનાં મૃત્યુનો શોક એ શોક ન હતો; બધાં સાચુસ હાથ હાથ ફરે; પરંતુ એ શોક કે જેમાં આપણે મૂકેલન કરીએ છીએ, તેની યાદ કદિ નથી બૂલાતી; જેનો બોજ દિલ-માંથી કદિ નથી ઉતરતો.

રતનના મૃત્યુ બાદ બેહરા એકલી પડી ગઇ. બંને સાથે સૂતી હતી. સાથે બેસતી હતી, સાથે કામ કરતી હતી; હવે બેહરાનું મન, એકલા કાંઈ કામમાં લાગતું ન હતું. કદિ નહીના તટ ઉપર બંધને રતનને માફ કરતી અને રડતી; કદિ એ આંખાનું ઝાક કે જેને તેમણે બંનેએ મળીને ઉછેર્યું હતું તેની આગળ બંધને કલાકો સુધી ઉભી રહેતી. જાણે તેનું સૌભાગ્ય લૂંટાઇ ગયું હતું. જલપાને બાળકનાં પાલન અને ભોજન બનાવવામાં એટલો અવકાશ મળતો નહતો કે, તેની સાથે બહુ ઉઠે, બેસે. અને બેસતી તો રતનની ચર્ચા થવા લાગતી અને બંને રડવા લાગતી.

બાહરવો માસ હતો. પૃથ્વી અને જલ વચ્ચે જંગ જમ્યો હતો. જલની સેનાઓ વાયુયાન ઉપર ચઢીને આકાશમાંથી જલસ-રોની વર્ષા કરી રહી હતી. જલ સેનાઓએ પૃથ્વી ઉપર જીપાત મચાવી દીધી.

હોતો, મમા, મામો અને કરનાઓને પાણી પાણી કરી રહી હતી. મામનાં મામ વડી જતા હતાં. ભેંદરા, નદીના કિનારા ઉપર ઉભી રહી, રેલ્વેના તમામો ભેંધ રહી હતી એ કુદાંત્રી અંગા, ફેટલી વિચારા યદ્ય કો છે, તેનું અનુમાન ભેંદરા કરી રાહતી ન હતી સદેશો ઉન્નત વધને અરજતી, મુખમાંથી વિજ્ય ધારતી, હાથે લાગતી રહી હતી અગુલ સેનિકની જેમ દાવ બદલતી રહી હતી. કદિ એક પત્રક આત્રગ હતી, મહો પાછગ હતી હતી અને ચક્રર આપને પાછો આત્રગ ધરી આવતી. ક્ષત્ર કોમક કુપકે કમમમતું ભેરથી વડી જમ રથું દગ, કેમ જલે કોઇ કરામી કોયો જોતો ન દેવ. 'કદિ કોઇ વૃક્ષ કાળોએ જને પાદાં સદિત કુમગ તરવ, પાપાજી મુખના કોઇ જગની માશક તરવ સાવી જગું દગ. માયો અને ભેંસો, આદસ જને તખના, ભગે તિલરથી ચિત્રોની માશક જાણોની સામેથી ખમાર વધ જતા હતા.

ભેંદરામાં એક દોડી નજરે પડી તેમા ફેટલી કી પ્રતો મોડાં દનાં મોડાં છુ દનાં, તેને ચોંટી રહ્યાં દનાં. દોડી કદિ ઉપર હતી, તે કદિ નીચે આવતી. દમજાં લખી વગી, દમજાં લખી વગી, એમ માલમ પાડું દગ. પરવ વાદરે સાદમ 'સત' અત્યારે પજી 'મમામાનાની અપા' પોઠારના હતાં. બોલો દગ પજી અપાના મદામીન મળી હતી જલ જને મલુને અતો સધર્ કોલે ભેયો હતો. જન્ને તરતના મ.જુમો કિનારા ઉપર ઉભા રહી, ત્રિા જેવી રહ્યાં કદવને કનાતી ભમા હતાં. ભારે દોડી વિશેજાં લેની ત્યારે લોભાં વિન ઉચ્છ ગજગીને એા મુખી જાતી રહેતાં રોડકિા રેલ્વાનો પ્રવન કરવામા આવતો: પરવ રોડક વચ્ચેજ પડી જગું દગ. એકએક

એકવાર દોડી ઉપની મધ મપાં પ્રાણીઓ સદરીમાં સમાધ અવાં. માવ એક ઉજગી જેવી કીજ કિનારા તરે ચાસી જાતી રહી હતી. તે એકજ કપાટામાં કિનારાથી વીસેક અજના અતરે ઉપર જાતી મમ. પાસેથી માલમ પાપુ કે તે કી છે. ભેંદરા, ભવપા, અને રમાનાથ ત્રણે આં દનાં કોની મોદમાં એક આગાં પજી નજરે પડવું દગ જન્નેને કાડી સાવરા મારે ત્રણે મક્કમ ઘર્ષિતમાં. પરવ વીસ મજ કુખી તરોને તે તરે જવાનું સદેશું ન દગું. વગી, રમાનાથ, તરવામાં જદુ કુચગ પજી ન દને. ક્ષત્ર સદરીમાં ભેરમાં પજ પડી જલ તે પજો, જમાગતી આડી મિત્રાવ ખીજે ક્ષત્ર કોઇલુ ન પો.

ભેંદરાએ કથું "કુ ભાડ કું."

રમાનાથે કરમાતાં કથું: "જવાને તો કુ તેવાર કુ. પરવ ત્વાંકી પડોમી કામક કે કેમ એની કમ છે. ફેટલી તાજુ છે."

ભેંદરાએ એક પજ પાણીમાં મૂકીને કથું: "નહિ, કું દમજાં કાડી લાડું કું."

તે કમરપાં પાણીમાં ચાલો મધ રમાનાથે સકક વધને કથું: "તાદક કામારે જન આપી રહી છે. ત્વાં કાય એક આગે છે કુ તો જજજ રહો દને."

ભેંદરાએ હાથેથી મન્ય કરનાં કથું: "નહિ, નહિ, તમને માસ સેમક, તમે ન આરોહ કુ દમજાં લખ આવું કું, અને તરનાં આવરે છે."

ભવપાએ કથું: "લાક દગી, નીજુ કુ."

રમાનાથ "કાય છવ પજ દેવ."

ભવપા: "ડી, ભેંદરા તે તરી પજુ કો છે; જનની વિમન કદી."

રમાનાથે ભેંદરા તરે વિનિવ આલો: થી ભેંદરાએ કથું "હા, કામક કપાં ભલે

તો છે. પ્રથમ કરેને પાછી આવે. મને મારી કાયરતા ઉપર લગ્ન આવે છે.”

જાલપાએ બેપરવાઈથી કહ્યું: “એમાં લગ્નની શી વાત છે? મરેલી લાશને માટે જનને જોખમમાં નાંખવાથી શો ફાયદો? જીવતી હોત તો હું ખુદ તમને કહેત કે બંધને કાઢી લાવો.”

રમાનાથે આત્મધિક્કારના બાવથી કહ્યું: “અહીંથી કેણુ જાણી શકે કે જન છે કે નથી? ખરેખર, બાલ્યવસ્થાના માર્ગસૂત્ર નામદં યથ જાય છે. હું જોએ રહ્યો અને જોહરા ચાલી ગયો.”

એટલામાં એક જોશજેર લઢરી આવી અને લાસને ફરી તે અંદર ધસડી ગયો. જોહરા લાસની પાસે પહેલી યુગી હતી તેને પકડીને ખેંચવા ચાલતી હતી, એટલામાં આ લઢરીએ તેને દૂર કરી દીધી. જોહરા, ખુદ તેના જોસમાં સપડાય ગયો અને પ્રવાહની તરફ ફેટલાક હાથ ધસડાય ગયો. તે ફરી ઠીક થઈ પશુ એટલામાં એક બીજી લઢરીએ ફરી પાછી લઠાવી લીધી.

રમાનાથ વ્યથ મધને પાણીમાં કૂદી પડ્યો અને જોરથી ખૂંસ મારવા લાગ્યો. “જોહરા, જોહરા, હું આવું છું.”

પરંતુ જોહરામાં હવે લઢરીઓ સાથે લડવાની શક્તિ નહતી તે વેગથી લાસની સાથે જ પ્રવાહમાં વહી બંધ રહી હતી તેના હાથ પગ હાલતા બધ થઈ ગયા હતા.

એકાએક એક એવો મેંજો આવ્યો કે બન્ને તેમાં સમાઈ ગયો એક મીનીટ બાદ જોહરાના કાળાવાળા નજરે આવ્યા. કેવલ એક ક્ષણ સુધી! એ અંતિમ ઝળક હતી. ફરી તે નજરમાં ન આવી.

રમાનાથ લગભગ સો ગજ સુધી જોરથી હાથ પગ અંકાળતો અંકાળતો ગયો; પરંતુ એટલી વારમાં તો લઢરીઓના વેગને લીધે

તેનો દમ રૂધાઈ ગયો હવે આગળ ક્યાં જાય? જોહરાનો તો ક્યાંય પતો ન હતો. તે આખરી ઝળક આંખોની સામે જ હતી.

કિનારા ઉપર ઉભી ઉભી જનપા, હાથ, હાથ, કહી રહી હતી તે એટલે સુધી કે તે પશુ પાણીમાં કૂદી પડી. રમાનાથ હવે આગળ ન વધી શક્યો. એક શક્તિ આગળ ખેંચતી હતી, એક પાછળ ખેંચતી હતી. આગળની શક્તિમાં અનુરાગ હતો, નિરાશા હતી, બંધ હતું; પાછળની શક્તિમાં કર્તવ્ય હતું, સ્નેહ હતો, બંધન હતું. બંધને તેને રોકી લીધો; તે પાછો આવ્યો.

ફેટલીય મીનીટ સુધી જાલપા અને રમાનાથ છુટકાપર પાણીમાં ઉભા રહી તે તરફ તાકી રહ્યા રમાનાથની જગ્યા આત્મધિક્કારે બંધ કરી રાખી હતી; જાલપાની શોક અને લગ્નજો બંધ કરી રાખી હતી.

આખરે રમાનાથે કહ્યું: “પાણીમાં કેમ ઉભી છે? સરહી થઈ જાય.”

જાલપા પાણીમાંથી નીકળીને કિનારા ઉપર ઉભી રહી; પરંતુ મુખથી કાંઈ ન બોલી. મૃત્યુના આ આધારે તેને પરાજીત કરી દીધી હતી. જીવન ફેટલું અસ્થિર છે એ ધટના આજે બીજાવાર તેની આંખો સમક્ષ ચરિતાઈ થઈ. રતનના મૃત્યુની તો પહેલાંથી જ આશંકા હતી. ખચર હતી કે તે હવે થોડા દિવસની જ મહેમાન છે, પરંતુ જોહરાનું મૃત્યુ તો વજ્ર ધાતુ જેવું હતું તો અર્ધી ધડી પહેલાં તણે જશ્ય પ્રસન્નચિત્ત, જલકોડા જોવા ગયા હતા. કેને શંકા હતી કે મૃત્યુની આવી શીપણ કોડા તેમને જોવી પડશે.

આ ચાર વર્ષમાં જોહરાએ પોતાની સેવા, આત્મત્યાગ અને સરળ સ્વભાવે સર્વને મુગ્ધ કરી લીધા હતા. પોતાના અતીતને મિટાવવા માટે, પોતાના આગળના કલંકને ધોઈ નાખવા માટે, તેની પાસે એના સિવાય બીજું

કુટુંબ સાધન દુર્લભ ? તેની બધી કમતાઓ, બધી વામનાઓ મેવામાં ધીન - ઘણ મધ્ય કમકામમાં તે વિસામ અને મનરજનની વસ્તુ હતી. કાચ, કાચ કમોત માણસ તેને પોતાના ધરમાં પણ પેસવા ન દેતે. બહાર મવે તેની સાથે ધરનાં માણસ જેવો જ વ્યવહાર કરતાં હતાં તે દેવીદીનની વિધવા વડુ છે, એમ કહીને દયાનાથ અને રામેશ્વરીને સાન્ય કરી દેવામાં આવ્યાં હતાં. જોદરાએ કમકામમાં, જનસપા પામેથી, માત્ર તેની પાસે રહેવાની બીજા માગી હતી. પોતાનાં જીવન પર તેને ખુબી મધ્ય મધ્ય હતી. જનસપાની નિશામચર ઉદારતાએ તેને આત્મશુદ્ધિના પથ પર નાખી દીધી. રતનનું પવિત્ર નિશામ જીવન તેને પ્રોત્સાહિત કરી કરતું હતું.

તરફ આવ્યો, પરંતુ પછીથી તે અને જનસપા વારંવાર નદીના કિનારા ઉપર આવીને મેસતાં અને જે રથને જોદરા ધુમી હતી, તે તરફ કચોડો મુખી જોઈ રહેતાં કેટલાક દિવસો મુખી તેઓને જોઈ આજ રહી હતી કે કદાચ જોદરા બધી ગમ દોષ અને કાંઈ જાણથી તે ચાલી આવે, પરંતુ ધીરે ધીરે આ કીજી આજ પણ ચોક્કસ અવેશ રમાં ગ્રુમ ઘણ મધ્ય; પરંતુ હજી મુખી જોદરાની સુરત તેમની જાણી સમગ્ર રજા કરતી હતી. તેના ઉદારતા કોઈ તેની પાછળી નિશામ, તેના કાષે મિત્રાવતા કપડાં, તેનાં જોરડાં તે સર્વે તેની રમૂગિનાં ચિન્ન હતાં અને તેની પાસે જતા રમાનાથની જાણી સમગ્ર જોદરાની તકીર ખી ઘણ જાણ છે

થોડીરાર પછી, રમાનાથ પણ પાણીમાંથી બહાર નીકળ્યો અને શોકમાં હુએસો પર

(સ પૃષ્ઠ)

સ્વ. તાપીબાઈ રણછોડદાસ ગાંધી સ્મારક ધનામી નિબંધ

- ૧ આ દરીદ્રમાં માત્ર એમો ન સાવ લઈ ઠાળે
- ૨ એ પ્રસંગમાંથી આવે મુખીમાં નીચેને સંસ્થાને નિબંધો મળી જતા એમને.
- ૩ નિબંધ વધારમાં વધારે કુશીલ સાધકના રૂપ પાતાં જેટલાં-અવધા લગભગ ૪૦૦૦ નાર હતા સંજો જેટલા કે ને એમને સાદીથી કમવતી એ જાનું મેં યાજી અજારમાં નિબંધ લખ્યો એમને
- ૪ નિબંધ લખનારે પોતાનું નામ નહીં લખ કરીમાં જોડવાનું છે નિબંધ નીચે પોતાનું તખલ્લુસ-અથવા કાઈ સંજા મુખી
- ૫ સર્વોત્તમ નિબંધને માટે પચાસ રૂપિયાનું ફોન કન્યામ આપવામાં આવશે
- ૬ કન્યા માટેને નિબંધ પરીક્ષા કમિટીના ઉપરને મળશે
- ૭ સર્વોત્તમ કહેશે નિબંધ પ્રથમ રજાના તખલ્લુસ પ્રમાણે હજી 'દારા' એલિટને અપીલ રહેશે કન્યામ અને ન રહેશે નિબંધો, પછીની કીડાં મોડેથી લખનારને પ જ મોડેથી જ પશે.
- ૮ પરીક્ષા કમિટી નીચેના પ્રતિષ્ઠિત વિદ્યાર્થી અને તે છે એ દારા સુખત મહેલ. ની બે ૧૧ મુજાલ મોગીકલ હ ખી એ ૧૨ મોડેથી રજા પવનમ એમ જો ખી બે
- ૯ નિબંધનો વિષય ન મુશ્કેલી અને જોદરાજીવન એ જાનેને કીડાવનમાં એક સાધવાના કથવહાર, માગી -
- ૧૦, સંખ્યા નિબંધો નીચેને સંસ્થાને મોડેથી છે

ગુની : દારા

મોડેથી-કીડાવના

ઈનામી પ્રશ્ન

હરિદ્રુષ્માં દાખલ થવા માટેની શરતો

(૧) આ ઉપાધ્યાયી દરિયાઈમાં માસિકનાં દરેક ત્રીઆદક તેમજ જે બહેનો પોતાના પતિ, પુત્ર, ભાઈ કે પિતાને નામે માસિક મંગલવર્તા હોય તેઓ સર્વ ભાગ લઈ શકશે. ત્રીઆદકોના કુટુંબની ઓછો પછુ આ દરિયાઈમાં ભાગ લઈ શકશે (૨) જુવાળુ લખી મોકલનારે પોતાનો આદક નખર અવરખ જણાવવો આદક નખર નહિ જણાવ્યો હોય તો દરિયાઈમાં નામ દાખલ નહિ ચાલ. (૩) દરેક મહિનાના ઉપાધ્યાયોને જવાબ તે પછીના બીજા મહિનાની આખર તારીખ સુધીમાં અમને મળે એવી રીતે મોકલી આપવો. (૪) તંત્રીના નિર્ણય છેવટેનો ગણ્યો કાર્ડ પછુ સવાલ જવાબ કે પરિણામના વ્યાજબી-ઝેરવ્યાજબીપણા વિષે વાંચી લઈ શકશે નહિ. (૫) માત્ર પોરટકાઈમાં લખેલા જવાબોજ સ્વીકારવામાં આવશે. (૬) દરિયાઈના જવાબ સાથે માસિકને લગતો કાર્ડ પછુ જાતનો પત્રવ્યવહાર કરવો નહિ. કરવો હોય તો દરિયાઈના જવાબના કાડે સિવાય બીજા કાગળમાં કરવો.

મે માસના અશ્વિનો જવાબ

મીસીસ ફ્રાન્સીસ પરકીન્સ અને ડૉ. મીસ લજ્જવંતી સંબંધમાં સાચો જવાબ
શ્રીમતી રૂક્મિણી પટ્ટણીને મળ્યો છે. એ સિવાય બીજા કોઈ બહેનનો જવાબ મળ્યો
નથી. એ બહેનને ઇનામનું પ્રસ્તુત 'સોજ સુદર વાર્તાઓ ભાગ ૨' આપવામાં આવે છે.
જે તેમણે અઢી આનાની ટપાલની દીકોટો મોકલી મનાવી લેવું. ૨૭૨૮૬થી જોઇવું હોય
તો ત્રણ આનાની દીકોટો વધુ મોકલવી

બેચો આહક ન હોય
 માસિકના આહક ન હોય તેવા કોષ ખુલેનો હિમાચા-
 ની હરિશ્ચંદ્રા બાગ લેવા ઇચ્છતાં હોય તો તેમણે
 પોતાના જવાબ સાથે જો આનાની ટીકોટો બીડવી.
 કુપન મોકલવાની જરૂર નથી.
 તંત્રી, “ યુષ્મદ્-ચરી ”

समाप्तियन्ता

बिज्ञान प्रवेशिका-पन्ना ३०३ की आगेवाले
 संपादक महोदय, जी. जे. पी. मेसर्स प्रोफेसर
 श्री लालमोहन प्रोफेसर, अमरावती भवन
 है अथवा

શ્રી કાશ્યાપના આ પુસ્તાની બીજી આશિષ
એ વર્ષના કુલ અરસામાં વધુ છે, તેના એવી
વ્યવસ્થાનિતાની સમગ્ર સંશોધિ આપે છે વિશ્વ-
તત્વ પુસ્તક કુલશાસ્ત્રી સંદિલેખમાં આપેલ સંક્રિષ્ટ
નીચલાનો હાથ આ પેશિયન પ્રકાર છે અર્થ
એ માટે શ્રી. કાશ્યાપને અનિવરણ આપીએ છીએ
આ પુસ્તક વાંચી બહાર કેઈ પણ છદ્ધી લોકો કે
એ પુસ્તકે પ્રેરણેથી શોધિલેલા તદ્દન બદલાઈ
ગયા. આપનાં વિશ્વતત્વ વિષય નીચે મુજબ
છે પદો એ વિષયને સમર્થ બતાવવામાં શ્રી.
કાશ્યાપ સાંચ મથા છે કુલશાસ્ત્રી પાંચમ, છઠ્ઠા અને
સાતમા-મા અગ્રણ્ય પેઢી, બીજા અને ત્રીજા
શાસ્ત્રિમાં આ પુસ્તાનો વ્યવસ્થા પાંચપુસ્તક
તરીકે થાય તે આપણા બાહ્યના હરેકમા વિશ્વતત્વ
વિષયો શોધ નહીં બંધાયેલ વધુ નાઈ શકે
શ્રી-વિદ્યાપ્રીએ એનો વ્યવસ્થા પાંચ-પુસ્તા તરીકે
કરવા માંડ્યો છે શ્રી કુલશાસ્ત્રી વિદિ શ્રીમદન
પદ્મ શિલાના શ્રી-વિદ્ય સ્વર્ણમાં "સામન્ત સ્વર્ણ"
ના વિષયના એ બધા તરીકે આ પુસ્તાનો વ્યવ-
સ્થા નહીં કરી લોકો આ પુસ્તાના વધુ વિશ્વતત્વ
અર્થમાં આબ્જા છે, એથી હમને માં બહુ ભુલો
માણ્યો માટે તે વ્યવસ્થા કરી લોકો અર્થે પ્રયોજ-
એ છીએ કે શ્રી કાશ્યાપ બની ન શકી. કાશ્યાપ
અને સમગ્રી શ્રીમદા વિશ્વતત્વ વધુ પુસ્તાનો
કાશ્યાપ કુલશાસ્ત્રી સંદિલેખની એ મોટી પરી છે

(૧) દેવનું કોણ પહોળી નથી (૨)
મુલાયમો ભાંડો મેળા સો "મલકો"
પ્રાણા-મો, ભવવન્તાવ શો, મલો, મેનુ, મો-
સેસ-સમિતિ, ભાવનશા મુખ મોડ વધુ ભાવ-
મા મો પુત્રિ-મો, અ.પણા હાનિ-મો, કા

સત્યભિ મર્મને નામે, હૃદયને નામે લેવા આ-
જ થો તદન નભ અને સત્ય સ્વાધર્મા-અર્થે
હૃદયદાયા અવામા રહ્ય હરે ઇ. એકા પ્રભાસમા
નજ નાની નહિમો એ જીવનમાં એ જાણ
નિમિત્તે નામ ઇ આ પ્રભાસ વાચ્યા પગ
શબ જનુ સમજ્ય દિનુ એ અનુચિત તાજી આ-
સ્થાની વસ્ત્રસ્થિતિ તજી તિરશાર ન હતિ
એમ અને ન નહિ આશ્ચર્ય તે એ ઇ કે આ
મત્તકારો અને વાપર્મને ના પ્રવલ્લે છાં આ-
પણ એ બહુ થઈ આંખોમાં લલ દિનુ રજા ઇ
એમને વધારે સમજ એ હૃદમાં રાજ્યા એ દિનુ
મર્મ અને દિનુ અતિ મટે અત્યંત અવાર ઇ
આપી પ્રસિદ્ધાએને પ્રાપ્તી પ્રજા રવાની અને
એમની નાદિમાંથી રોજ અભવની બહાર ઇ
પ્રથમ કાલે આપણા સત્કવ્ય ધર્મોએ અને જીવન
કલે આપણી રાજ-પ્રજાના વિવાદોએ અને
વિદ્યાર્થીઓએ કલક કલેર કલક કલક એમ.

୩୩ଶ୍ରୀ ରାମାୟଣ ଉପସ୍ଥାପନା ଶ୍ରୀ. ମହାଶୟ
 ପାଣିନୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ
 ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ

[illegible]

છ. "વેળીમાધવ" તે હર હર હોય છે શ્રી. રામનારાયણ પાઠકે આ અનુવાદની પ્રસ્તાવના લખી તેની ઉપયોગિતા વધારી છે.

દિલારામ પ્રયોજક શ્રી માલિકલાલ ગો. નેશી પ્રકાશક: ઉપર પ્રભાણે મૂલ્ય ૩ ૧-૮-૦
 કેવ નવલકથાકાર મોરીસ ડેકાયાની "સીરીનેક હુ ધ હેન્ડમેન" નામે નવલકથા ઉપરથી આ નવલકથા ગુજરાતીમાં ઉતારવામાં આવી છે, વાર્તાનું વસ્તુ એવી દક્ષતાથી ગ્રાસ્ત્ર છે કે પૂરુષ અને એશિયા-અન્ને ખંડમાં એમાંના બનાવો બને છે અને છેલ્લા કેટલાક વર્ષો ઉપરના ઐતિહાસિક બનાવોનું કંઈક અરો દિગ્દર્શન કરાવે છે. વાર્તાનાયક દિલારામ હિંદી પિતા અને ફ્રેન્ચ માતાનું સંતાન હોઈ પૌર્વાત્ય અને પાશ્ચાત્ય બન્ને સંસ્કૃતિના સદગુણ-દુગુણ તેનામાં કેન્દ્રિત થયા છે એકદરે પાશ્ચાત્ય-ખાસ કરીને યેરીસની લપટતા તેનામાં વધારે દેખાય છે આનું પુસ્તક ગુજરાતીમાં પ્રકટ કરવા માટે પ્રયોજકે અને પ્રકાશકે કેમ પસંદ ક્યું હશે, તે સમજવું મુશ્કેલ છે.

નવનર્તી નીરઃ લેખક: શ્રી જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદી. પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, અમદાવાદ મૂલ્ય: બાર આના

અત્યાર પહેલાં "કાયા ફળ" નામે એક નવલિકા-સમૃદ્ધ લેખકે પ્રકટ કર્યો છે આ પુસ્તક-માની વાર્તાઓ એ "કાયા ફળ"ને મુકળલે પકવ અને રચીકર થાય એવી છે એમાં સમ નથી આપણા અનેક દષ્ટિએ સરેલા સામાજિક જીવનની કેટલીક બાબતોએના ચિતાર આપવાનો સફળ પ્રયત્ન આ વાર્તાઓમાં શ્રી. ત્રિવેદીએ રજૂ કર્યો છે વાર્તાના શોખીન વાચક વર્ગને એ વાર્તાઓ જરૂર આદલા-હક થઈ પડશે.

નારી હૃદય: લેખક સ્વ. "કલાપી" અને શ્રી રમણીકલાલ જ દલાલ પ્રકાશક: શ્રી રમણીક હી મહેતા, અમદાવાદ મૂલ્ય ૩ ૧-૪-૦

સ્વ "કલાપી" ના અપ્રસિદ્ધ પુસ્તકો પ્રકટ કરવાનું માથે લઈ શ્રી રમણીક મહેતાએ ગુજરાત ઉપર જરૂર ઉપકાર કર્યો છે. સ્વ "કલાપી" એ જેમ્સ સ્પીલ્ડરના "રીય એન્ડ ધા રીય" નો અનુવાદ "માલ અને મુદ્રિકા" નામે કર્યો છે અને તે પુસ્તક લાખા સમય પર પ્રકટ થયું હતું. એજ લેખકના બીજા પુસ્તક "ચાલ્સ રોબીન્સન"

નો અનુવાદ આ પુસ્તકમાં તેમણે કરવા માંડેલો પરંતુ તે અધુરો રહ્યો-એમના અવાજક અવસાન નથી શ્રી. દલાલે તે પૂરું કરી સાહિત્યની જે સેવા કરી છે તે માટે ધન્યવાદ આ પુસ્તક ખાસ કરીને શ્રી. દલાલે અનુવાદ કરેલો લાખ કોઈ "વરીલ" સાક્ષરને બતાવવાની શ્રી મહેતાની ખાહેશનો જે જવાબ એ "વરીલ"એ આપ્યો છે. તે તરફ તેમણે જે ઉદાસીનતા બતાવી છે, તે ગુજરાતના સાક્ષરને યોગ્યરૂપ નથી આ અનુવાદ-માંથી સ્વ. "કલાપી"ની મનોદશાની કેટલેક અરો આપણને જાણી થાય છે સ્વ. "કલાપી" ના મનમાં ધાર્મિક વિચારોની જે ધડકાં આલ-તી અને અત્યારે અનેક નવચિંતિત ફીલ્મનું સમા-જ સુધારકના મનમાં ચાલે છે, તેનો પડછા આ પુસ્તકમાં સબજારો આ નવલકથા-નવલકથા તરીકે વાચકવર્ગને ઓળી આપ્યો એ સંભવિત છે; પરંતુ "કલાપી"ના અભ્યાસીઓને એમાંથી ધણું નવ બહુવાનું મળશે શ્રી રમણીકલાલ દેસાઈએ આ નવલ-કથાનો પરિચય સારી રીતે કરાવ્યો છે.

કલ્પના ચિત્રો: લેખક. શ્રી. જયકૃષ્ણ ચિમન-લાલ સુરવી (મસ્ત મધુર) પ્રકાશક: શ્રી બિહારી-લાલ ઇ મામલતદારના, ભરૂચ મૂલ્ય ૩ ૧-૦-૦

શ્રી સુરવીએ "મસ્ત મધુર"ના તખલ્લુસથી લખેલી અને જુદા જુદા સામયિકોમાં પ્રથમ પ્રકટ થયેલી છ નવલિકાઓનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં થયો છે. એમની રસભરી વસ્તુસભવા અને સુ-યોગ્ય પાત્રલેખન વાર્તા-શોખીન વાચકવર્ગને જરૂર આકર્ષશે. આ વાર્તાઓમાં વસ્તુ અને પાત્રલેખન કરતાં વાણીના ઝમક વધારે આજળ તરી આવે છે હિંદુ સંસારના કેટલાક નજીવા પ્રશ્નોની છણાવટ કરવી આ વાર્તાઓ સચોટ રાજકીયો રજૂ કરે છે મુદ્દાની દષ્ટિએ થયું પ્રકાશકને ધન્યવાદ આપવો એમણે પુસ્તકનું મુદ્દા આકર્ષક અને હળામય બનાવવામાં અત્યંત કમ લીધો હોય એમ જણાઈ આવે છે.

પ્રાથમિક શાળામાં ચિટ્ટી જાનના લેખક: શ્રી ત્રિજીસાઈ પ્રકાશક: શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર, લાલજનર મૂલ્ય પાંચ આના

વાલશિક્ષકશાળાના એક જંગમ અભ્યાસી તરીકે અને અનુસતી તરીકે શ્રી ત્રિજીસા-ઈએ અત્યાર પહેલાં બાળકોને તેમજ તેમના માતા-પિતા કે શિક્ષકોને ઉપયોગી થાય એવા ધર્મી પુસ્તક-પુસ્તિકાઓ આપણને અત્યારસુધીમાં

માટે તેના જન્મથીજ વૈર કેળવાય, જન વખતે વર-કન્યાની આંખમાં પુન નંખાય, સંક્રિમીતા માર્ગમા ભાણે યદને પરે એ બધું બાલમાનસને કેવુ શિક્ષણ આપશે ? આ અને એવી બીજી અનેક નાની મોટી બાબતો વિષે બાલમાનસના અભ્યાસીઓ મત હચ્ચારે તો ઠીક થશે. અમને તો લાગે છે કે આવી બાબતો બાળકો સમક્ષ મૂકતાં પહેલાં નર નિયાર થવો યોગ્ય છે.

ટોલસ્ટોયની નીતિકથાઓ: સંપાદક: ઉપર પ્રમાણે પ્રકાશક: શ્રી ગુર્જર ચંચલન કાર્યાલય, અમદાવાદ મૂલ્ય પચ્ચાના

કાન્ટ લીએ ટોલસ્ટોયે લખેલી અને શ્રી. પ્રેમચંદ્રએ દિલીમા ઉતારેલી વાર્તાઓ ગુર્જરાલી વાંચા પહેરાવવામા પણ શ્રી રમણલાલ સક્લે યથા છે. લાખા પછી સાદી ને સરલ હોઈ; બાળકોને એ વાર્તાઓ પ્રિય થશે એમાં નવાજ નથી. એમાથી બાલકો નીતિના યોગ્ય માઠ ગીબી સકશે.

સારી સારી વાતો: સંપાદક: ઉપર પ્રમાણે. પ્રકાશક: બાલજન કાર્યાલય, વડોદરા. મૂલ્ય ચાર આના

જુદા જુદા લેખોએ લખેલી અને "બાલજન" માસિકમાં પ્રકટ થયેલી ૬ વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં છે. લાખા સાદી ને સરલ-બાલયોગ્ય છે અમાની કેટલીક વાર્તાઓમા પણ ચમત્કારનું તત્વ મુખ્ય ભાગ ભરવે છે

નવી આપણા જન્મ: લાખ પહેલો. શ્રી મગનલાલ કેટલીક બાલુઓના ને પ્રીતીપાલ ન્યુ હા સ્કુલ આ વાર્તાઓમાં શ્રી. ત્રિવેદી- શોખીન લાલક વર્ગને એ વાર્તાઓ ૩ થઈ પડશે.

નારી સુદય: લેખક: રવ. " કલાપી " અને શ્રી રમણીલાલ ને દલાલ, પ્રકાશક: શ્રી રમણીક શ્રી વઢેલા, અમદાવાદ મૂલ્ય ર ૧-૪-૦

અ. "કલાપી" ના અપ્રેસિજ પુસ્તકો પ્રકટ કરવાનું મને લાગે શ્રી. રમણીક વઢેલાએ ગુર્જરાત ઉપર નીર ઉપાર કર્યા છે. રવ. "કલાપી" એ જન્મ ર્પોર્સનના " રીધ એન્ડ ધી રીધ " નો અનુવાદ " માલ અને કુદ્રિશ " નામે કર્યા છે અને તે પુસ્તક લોખા સમક્ષ પર પ્રકટ થયું હતું. એના લેખાના બીજા પુસ્તક "ચાલક રોબોસન"

સુદ પુષ્ટિ લક્ષ્ય લેખક: શ્રી. ગો. શ્રી ન. જ્ઞાપ લાલક પ્રકાશક: શ્રી પુષ્ટિમાર્ગિય યુવક મરિમ્, મુખાઈ. મૂલ્ય સવા આનો.

પુષ્ટિ માર્ગના સિદ્ધાન્તોના પ્રચારાર્થે પ્રકાશક સરથા તરફથી પ્રકટ થતી આ બીજી પુસ્તિકા છે. એ માર્ગના અનુયાયીઓને આચાર્યશ્રીના સાચા સિદ્ધાન્તો જ્ઞેયાથી જાણવાનો લાભ મળશે તકેર સરથાઓ, પુસ્તકલય, પાઠશાળા વગેરેને આ પુસ્તિકા વિના મૂલ્ય મળે છે.

હિન્દુ ધર્મશાસ્ત્રોનું જરથેસ્તી જ્ઞાન: લેખક: ડૉ. સોદરાજ બ. સ. તોક, શ્રી સતીકે પોતાના મતના પ્રતિમાહનાથ આ વિષય પર ચાર નાની પુસ્તિકાઓ લખી છે એમની માન્યતા એવી છે કે પ્રથમ પેચબર જરથેસ્ત યથા તેમણે પોતાનો ધર્મ ઇરાનમાં ફેલાવ્યો; ઇરાનમાંથી કેન્દાક આર્થો દિંદમા આવ્યા અને તેમના તેરો વગેરેનું મૂળ-જરથેસ્તી ધર્મમાં છે. તેમની આ માન્યતા એવા પાયા ઉપર રચાઈ છે કે જરથેસ્તી ધર્મ ૧૨૦૦૦ વર્ષ જુનો છે અને ઝગ્વેદ ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૦ ની આસપાસ રચાયો છે. અર્થાત્ જુહના સમય લગભગ. આ વાત કેટલોને બળે ઉતારશે, તે સમગ્રનું મુશ્કેલ છે. એમણે એમનો આ મત યૂરોપીયન વિદ્વાનોને આધારે બાંધ્યો છે, એ નિયમના અભ્યાસીઓને આ પુસ્તિકાઓ કામ ઉપયોગી થશે.

મહિલા: સંપાદિકા: શ્રી. માઈ. વહેરકર: ખડા- વગાડી, ત્રિશંખ, મુંબઈ. વા. લ. રા. ૪

જુલક માસથી ઉપરોક્ત મરાઠી માસિક પ્રકટ થયા માધ્યમ છે અને એનું સંપાદન, સુપ્રસિદ્ધ મરાઠી નારાયણ અને નવલકથાકાર દાદાજી-વેણુ-શ્રી પુત્રી કરે છે. આ માસિક ખાસ પુસ્તકનું પ્રદ્યુ મહિલાઓના પ્રયોની, દિનની અત્યંત ઓમ લીલાયે ચર્ચા કરવાના મુખ્ય ઉદ્દેશથી આધુનિક રાષ્ટ્રપ્રથમ અંકમાં એ ઉદ્દેશ બતા- શ્રી. ત્રિલોકાઈ પ્રકાશકગણ અંકમાં, શ્રીમતી મરિમ, લાલકનર મૂલ્યમૂલકી ગોશીબદેન કેપ્ડન, બાલસિંહજીનાનાવત તેમજ અન્ય મહિલા તરીકે અને અનુભવીના તર્વા મરાઠી માસીને ઉપમે અત્યાર પહેલા બાલુએ બીએ પિતા કે વિદ્યોને કે પુસ્તક-પુસ્તિકાઓ

वीर उचि नर्मद

संज्ञा: को नयनमोरी न्यासिका पाठ

જાળુ' એટલે અમેજ સાદિત્ય વાચ્યા માઝ્યું ને તે વાઝ્યું એટલે એમના વિચારમાં ફેરફાર થવા લાગ્યા. પશ્ચિમની સસ્તુતિની નજરે એમણે આપણો સમાજ જોવા માઝ્યો એટલે ઠેર ઠેર એમને તેમાં દોષ દેખાવા લાગ્યા. ન્યાતના નિયમો જેવા કે વિધવા વિવાહનો વિરોધ, પરદેશમનનો પ્રતિજ્ઞ વગેરે એમને ખૂચવા લાગ્યા એથીજ એમના કાળેમાં સુધારક તરીકે પણ એ પ્રકટ થાય છે.

સાદસે ગાતિના બંધ કાપી ઝટ નાખે,
સાદસે જાઓ પરદેશ બીક નવ રાખે.

એ પ્રખ્યાત લીટીઓ એનીજ છે. ગાતિના બંધ ઝટ કાપી નંખાય એવા નથી એ સમજતા અને પગીસ વરસ લાગ્યા એટલી તીવ્ર ને જાડી એમની સુધારાની વાંછના હતી એમણે માત્ર સુધારા વિષયક કાવ્યજ નહોતાં લખ્યાં; મમાજસુધારો કરવા સલાહો પણ રચાવી હતી, તેઓ લખ્યા હતા, ' કાકિયો ' નામે પેપર કાઢ્યું હતું. ને ઠેર ઠેર બાવણી પણ કર્યાં હતાં. એમના જેવો કવિલેખક કે વકત્રા તે વેળા ગુજરાતમાં નહોતા એટલે કવિનાં લખાણો બધા વાંચતા ને તેની બારે અસર થતી.

સુધારક તરીકે એ એટલેથીજ ભેસી રહ્યા નહોતા. એ જે ઉપદેશ લોકને આપતા તેનો અમલ એમણે પોતેજ કરી બતાવ્યો હતો. નમંદા લાલશંકર દવે નામની પોતાની ન્યાતનીજ એક વિધવા સાથે એમણે જાતેજ પુનર્જન્ન કહ્યું હતું. આ પત્નું આ જમાનામાં પણ ખ્યાન પેચે એવું છે તો તે યમશે સુવાસ તથા જાણ્યા ગુજરાતમાં એથી કંટો ઉઠાવેદ શરૂ દશી તે સદેજ કંઈપી કષ્ટ એમ છે.

સાચો સંસારસુધારો કરવા દોષ તો લોકોને કેળવણી આપવી જોઈએ એ દેવુગી એણે પુષ્ટજ લખ્યું છે. ને તે બધું 'નમંજન'ના શામાન્ય રીતે દેહજ ઉપાદ

છે પણ તે ઉપરાંત શુદ્ધમાદિત્ય કરી શકાય એવું પણ એણે ધણું ઝખ્યુ છે. એને ગુજરાતીઓ પર હતો તેથીયે વધુ પ્રેમ ગુજરાતી ભાષા પર હતો; તેથી તેની સેવા કરવાનું તો એણે વાજ લીધું હતું. ' કલમને જોળે માયું ' મૂકીને એણે આખી જીંદગી માગી હતી. એ કાવ્ય એણે એકમે હાથે ને વચર પેસે કહ્યું છે તેવું હતું સખી બીજે કાઈ ગુજરાતી કરી શક્યો નથી ' નમંકાશ ' એ વાંચ્યો નથી પણ વિદ્વાનોનો મત એમ છે કે એ મંથને નમંદની વિદ્વાનો કીર્તિરનંબં જણીએ તો વધી નથી. નમંકાશનાથી ધણે ઉવરેતો ને તોયે બહુ ઉપયોગી યજ પર એવો મંથ તે ' નમંકાશ ' છે. એમાં એણે રામાયણ મદાભારત ને પુરાણોનાં ગુખ પાત્રોની રૂપરેખા દોરી છે. જનસાધારણ મૂળ મથો ન વાંચી શકે તેથી આ કાવ્ય એણે કહ્યું છે.

ગુજરાતી સાદિત્યમાં કાશ્મર કરતાં કવિ તરીકે નમંદ વધારે પ્રસિદ્ધ છે કારણ પશ્ચિમની અસર તળે રહીને કવિતા લખવાની પદ્ધતિ એણે જ કરી હતી. ખંત અને ઉદ્વેગ એનામાં એટલાં બધાં હતાં કે કવિતા લખતા શીખવા માટે એ પીંગળ શીખ્યા, પીંગળના મથો ગુજરાતીમાં હતા નહીં તેથી એણે પીંગળ લખ્યું. ' અલંકાર-સાજનો પણ એવીજ રીતે એણે પરલાવામાંથી અવવાસ કર્યો ને અલંકાર પર એણે પુરતક લખ્યું. ' અનેક મુશ્કેલ કવિતા લખતાં શીખવા એની પાસ આરવા લાગ્યા અને ખરેખર સાદિત્યનું સિધ્ધમંડળ એની આમ-પાસ ખડું થયું. એની કવિતા જૂના ને નવા જમાનાની વચ્ચેના પુષ્કળ જે છે. જોરસો ને દઈ એ બે તેના વિશિષ્ટ સ્વરૂપ છે. કુશલનાં વર્ણનનાં કાળે એનાં બહુ સરસ છે. જનતાનાં જીનો, સુધારો પ્રયોગનાં કાળે,

પ્રેમનાં કાળે એમ અનેક પ્રકારનાં કાળે
એણે લખ્યા છે. રાષ્ટ્રગીતો લખવામાં પણ
એણે પટેલ હરી દત્તી. 'જય જય ગરવી
ગુજરાત' 'ત્રી' આપણું ઠાણુ રાષ્ટ્રગીત પણ
એણે લખ્યું છે એનું સદુદ્યોગ પ્રખ્યાત કાળ
એજ છે. એકમું એ લખ્યું હોત, તેવે એ
અમર ધર્મ નત એવાં તરવે એમાં છે

આ મહિને નમંદની જન્મશતાબ્દી
ઉજવવામાં મદુચી આશ્રમ પડતો સામ
સેનાર ગુજરાતના સાહિત્યસેવો છે. તેનાં
મુખ્ય કારણ એ છે. એક એ કે
કોશકાર અને ગદ્યકાર તરીકે એણે પછી
મહત્તરી સેવા કરી છે તે બીજું એ કે
ગુજરાતી સાહિત્યનાં લખમર સર' અંગે
બીસત્રીમાં એણે પટેલ હરી છે દજી
ગ્રંથી આપણા સાહિત્યની એરી સેવા રોજ
એક અંકિતએ કરી નથી.

જરુ એનાં નમંદ ૧૧૧ કવિ કે સા-
હિત્યકાર નહોતો વીર કવિ નમંદ એ રીતેજ
એ પ્રખ્યાત છે. તે જાતે છે કે એ વીર
પણ હતો એના ચારિત્ર્યમાં વીરનાં જણાવે
મુખ્ય સમુજો હતાં સમપરાવળના તે રીતે
પણ એ એના મુખ્ય સમુજો હતા એ
પોતે પણ તે જાણતા હતા.

'વીર સત્ય ને રક્ત રેણપદ્મ જરિ
પણ ગાંધી વિદ્યા' એમ એ સોનેજ હેરે
મામ છે.

સત્યના ને રેક ઉપરાંતનીરના એ પણ
એને મોરો ગુણ હતાં સુધારાની ગતિ માત્રી

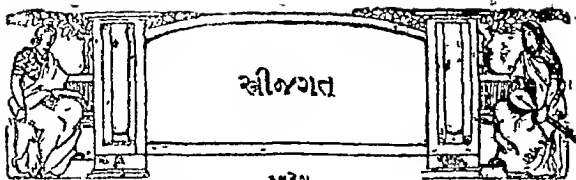
તેથી જ્વરિત ન નીકળી જ્વારે એણે સમાજ
ને ધર્મ એ બેઠનાં કાસોનુ ખૂન ચિન્તન
કયું. એથી એના બુદ્ધિની રૂઢાક વિચારો
ફેરવાયા, તે વિચારો અદ્યર મો તે સુધારો
એને લાગી કે ને સવરો એની દસી કરે
એ મોરો કામ દતો છતાં એ કમળી પરાય
કર્ણ વજર એણે પોતાના જાણવાના વિચારો
પણ એણે વિનામ'તેવે પ્રજાસત્રને છુટક
સેવો દારા જણાવ્યા એ જાણ સેવોનો
'મમ'વિચાર' નામે એક આશ્ર સમદ પણ
એણે લખાવ્યો છે.

એ મમદ રિતે પ્રો. દરશન કદે છે કે
'મમ'વિચાર' એ નમંદનો કિરો સેવ છે. એમાં
નેવાનિકો બુદ્ધિમત, કવિનો કલાવેશ,
અને વિદ્યાનો જાન-રેશન દિગ્ગેશર થાય
છે. એ ધ્યેયમાં વીર નમંદનો અતિમ જાન-
દેશ છે અને તેમાં કવિ પ્રાણન જાણીને
મુક્તકે અને સર્ગભાવે રતે છે '

સને ૧૮૮૬ માં એ નમંદનુ જન્મસાન
ચક્ર તેને તો દજી સુતાગીસ વરમ થઈ તે
પણ એનો જન્મ થવાને મો વરમ હોજ
થાય તે તથી એની જન્મશતાબ્દી દોણ
ઉજારી. જારા પ્રથમ પદિનના પુરુષને
ગુજરાતના પ્રકો તે એ પ્રમત્રે અંજલી
આપી, પરમ આપણી જરેને પણ એ
કાંઈમાં લખદાર'કે માત્ર તે અને એ
ચિત્ર પ્રમત્ર નિરિહને પૂરા થાય એરી
પ્રમુને પ્રાઈન્ય કરી વિમુ મું

સ્વીકારણ

(૧) શ્રી કાલિદાસજી વિદ્યાપીઠ અવન, ૧૯૭૨ ને અહેવાલ; (૨) શ્રી આવનગર
શ્રી કેળવણી મંડળ અને મહિલા વિદ્યાલય ને ૧૯૭૦ કર ને એ જ ને અહેવાલ;
(૩) સાર કારકિર્મીસમયસ નદોલમયસ દોહીદક, અ.પો: વ.પિં: કીરોદ: (૪) મોરારીદ
મકાશ જુલજા તંત્રી: શ્રી. જોલજ ન. સરોજ, સાખ. (૫) સાગી જુલજ તંત્રી: ૧૯૭૧
અને કસી; સરી પિત્રીવ પ્રેલ, જુલજ ત્ર (૧) શ્રી કાલિદાસજી સેવક સમિતિનું નિવેદન
(૭) આપુરેદ મકાંડ જુલજી તરી રિતિજ દરિયન આપુરેદ અવન, અપાપર (૮) સ્વય
મકાશ અ. ૧૧ મી ૧૮ (૯) શ્રી એન વિદ્યા એકાદાજી કલખને અપાપ ૧૧રે દેવાત
(૧૦) મ.જ. જમુદ આદીમય જુલજને વ.પિં: દેવદ

૨૫૨૨

શ્રીમતી નાથીબાઈ ડા. ડા. શ્રીચીની કોલેજ ક્લેં વિદ્યાપીઠની મુળાઈમાં આલ્લી કોલેજનો ત્રીજો કોલેજનિન ચલતા ૧૬ થી એ, કોલેજના મહાનમા જનવાયો હતો. પો. પી. એ. વાડીયા પ્રમુખ સ્થાને હતા. પ્રિન્સિપાલ દિમતલાલ અભિયંત્ર અંભરિયાએ મહેમાનોને આપનાર આપી ૧૯૪૨ ના જુલાઈ માસમા કોલેજની સ્થાપના થઈ સ્વાસ્થી અસાર સુધીનો સ્થાનો ઇતિહાસ કહી હતો. કોલેજની સારવ્યત માન વજુ વિદ્યાર્થીનીઓથી થઈ હતી આને કોલેજમા ૩૨ વિદ્યાર્થીનીઓ છે આ વર્ષથી કોલેજ પૂરેપૂરી કોલેજ વર્ષ છે; કોલેજની પ્રવૃત્તિનું માન ખાસ કરીને, તેના પ્રિન્સિપાલ શ્રી. દિમતલાલ અંભરિયાને ન પડે છે. કોલેજની બહેનો તરફથી સંગીત, સવાલ, મૂક-અભિનય વગેરેના પ્રયોગો થયા હતા. પ્રો. પી. એ. વાડીયાએ આજની જન્મજયની ખામી ઉપર સુદર મહાઈ ૧૨૦૦ સાપનું મૂલું હતું. અને એને 'સિદ્ધાંત'ની મરજીતા 'ની ઉપમા આપી હતી આથી અનાયાસ ઉપદાર લઈ મેળાવડો વિજયન થયા હતા.

જેવા સદનનો ૨૫ કો. વાર્ષિકોલેજ, મુળાઈમાં મહામરી મેગરીયલ દોહમા જનવાયો હતો તે વખતે પ્રમુખ સ્થાનેથી મુળાઈ યુનિવર્સિટીના વાઈસ ચાન્સેલરે જવાબુ હતું કે, આમાલક કસાખાની બાબતમા કુળાઈ રેશના બીજા સાપ કરતાં ધન્ય આચળ છે. શ્રીમતી ચદાવરદે, મંદેવ તરફથી લેવકચી પરીક્ષાઓ અને બીજી દરિદ્રમજામા સંજ નીચેક વિદ્યાર્થીનીઓને હતાગો વડે આ આપ્યાં હતાં. સોસાયટીનાં પ્રમુખ પીટીક જિમ. કી કામાની મેરદાનરીમાં પીટીક ફેવક બી લેવકલમે તેમનું તબેલ સાપનું વાંચુ હતું. સાપનુંમાં સોસાસદનાં

૨૫ વર્ષના કામની સમજાવના કચે હતી મીસ કોસ કેતકરે મહુમ શ્રી મહામરીની સેવાઓની વાદ આપી, શ્રી ક્યારામ મિદુમલે મેડી સદનની સેવાઓની વાદ આપી હતી મીસ બી. એ. કન્ઝનીઅરે વાર્ષિક દેવાલ રજુ કર્યાં હતાં તેમાં સદનની જન્મજય વિષયક, સામાલક તેમજ અન્ય માયની વિમતો આપી હતી મશાહી સિક્કિમજોને વાલીમ આપના માટે સદન તરફથી મશાહી વાલીમ વર્ગો પજુ ચાલે છે સદન તરફથી ઓથોરિટી વાલીમ પજુ અપાય છે.

પહેલાં કિન્દી શ્રી છ. ડી. એ. મુળાઈની ડાલસ કોલેજ કોલેજમાં વિદ્યાર્થીની મીસ કુલવાઈ કવરલ રેશના બી. એ. છ. કી એની પરીક્ષામાં સંજ થયાં છે. કોલેજની પરીક્ષામાં ખાસ ચનાર આ પહેલાં કિન્દી બહેન છે. ૧૯૪૨ કોલેજની પહેલી પરીક્ષા પછાર કરનારાં પજુ તેઓ પહેલાં કિન્દી મહિલા હતાં.

જુદીન હગે. સામે વિશેષ: પારથી કોલેજ, બીનપારસીઓ સાથે થાયે તે સામે. પારસી પંચાયત તરફથી મુળાઈમાં સર માવસલ નર્દાંગેર દોહમા મજેલી પારસીઓની પ્રી સમામે સખત વિશેષ કર્યાંઓ હતાં.

સ્વચ-સમીટીના કોગ: (૧) મુળાઈમાં પદેવ ખાતે રહેલી શ્રીમતી નહિનીબાઈ ચલવતારા પાંચે નામની ૨૦ વર્ષની શ્રી સ્વચથી કાઝી મરનુ પામી (૨) માદુમામાં પાર્વતીબાઈ નાશ-વનુ આચર નામની મદ્રાસી બહેન સ્વચથી કાઝી મરનુ પામી (૩) તિરનામ જો. રોડ ઉપર રહેલી કાન્દીશીબાઈ નામની શ્રી રેશના દરદી પીકાની હતી તેને કીશ આપતાં તે પરી વર્ષ અનેરોડીયા સાથે અવદાયાથી, તેની કાઝી ચલબી નર્દાંગેર

મરજી પાગળ છે (જ) મુલાહમી મુવર મચીમી
રહેની મુલાવતી દરમતલા રહેર મુલાવતી રાગો
મરજી પાગળ

અબજા છે અબજા ? રૂબે રૂબાં શિવચર્યા
નામનો વચરેલી મેઢાવાળ બાસણ જે, પાતાન
જ માનના માજ કપડે કટિયા પીનીય શીપાર્ક
મૂલજાણ સાથે પ્રેમમા પડી તેનો પરિ આ
ભણવા છતાં મોન રાખી રહો કનેઃ છતાં, તેની
નડતર કાચવાળી શિવચર્યા અને મૂલજાણને
અળને, એ તજ બાસણને કોરિયા રાખીને મૂન
કુચી આપી શિવચર્યા અને મૂલજાણ બન્નેને
વરેલેલી મેઢાવાળ રૂબે રૂબાંની ચલ કરી છે

શ્રી સીમનાભાઈ અદિલા પાઠશાળાને
સ્વર્ણમયે દસ વર્ષ પૂરા થયાથી તેની વર્ષગાંઠ
જન્મવાર્ષી બાબી હતી તે વખતે, ગાંધી નીકળેને
સરવાણ સ્વર્ણ ત્ર મહાન ન હોવાથી નવની પૂરીથી
જળાવી હતી શ્રી. જુઆઈએ સાબમે શ્રેષ્ઠી
પ્રવતિની રૂપરેખા દોરી હતી વપરાત થી અખીન
અને શ્રી. ત્રિવેદી વિ.શ્યા દત્ત શ્રી સરલ મહેતા
અને શ્રી કુમરદાસ અધને પિતાના અનુમતે રજા દત્ત.

સૌ સરજા મહેલ ૧૨૬૧ સુપર જમા
સમાસ નીમાર્ષા ૭ તેમને અખ્યા અભિન હન

ਅਮਿਨ'ਫਨ' ਖੁਲਾਸਾ ਖੁਲਿਅਤਾਨੀ ਨੀ ਐ.
 ਨੀ ਪਰੀਫਾ ਪਏਵਾ ਧਰਮੀ ਪਸਾਰ ਰਾਜਾ ਘਾਟੇ ੩
 ਆਰਪੀ ਅੰਨ ਭਾਕ ਲਾਗਯਾਯਾ ਲਾਨੇ ੩ ਧਨਯਾਯਾ
 ਧੀਰੁ ਲੇਖਾ ੩੨੦ ਵਿਧੀਧੀਧੀ ਧੀ ਧੀ ਨੀ
 ਪਰੀਫਾਧੀ ਪਏਵਾ ਧਰਮੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀ ਧੀ ਧੀ
 ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਅਮਿਨ'ਫਨ' ਆਪਸਾ ਲਗਦਾ
 ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ
 ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ
 ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ ਧੀਧੀਧੀ

જાણકીઓ કરાવનાર એટલે ૧ (૧)
જમણાપર્યાં જાલબંધ પ્રતિબદ્ધ કરાવના જમ
હીને ૧૫ વર્ષના પ્રાપ્ત ૮ વર્ષની ધોડી સાથે
બંધ રાખે અને ધોડાના બાપ અને માને ૩૩
૧૫૦ મે ૬૬, ધોડીના જામને ૩૩ ૫૦૦ ૬૬
અને ૬૫ ૬૬ વર્ષના યુવા મજિદ હને એક વિર-
સની સજા અને ૩૩ ૫૦૦ ના દંડની સજા
વળે છે (૨) ધોડાપર્યાં ૨૬ વર્ષની ધોડીના

૬ વર્ષની ડામી સાથે લગ્ન કરવા ખરે જાત્રેના
આગ્રાણેને શ. ૫૦ ગ્રે: ૬૬ ના મોક ખાસ સાદી
રેતી સુધ્ધ થી છે.

સુધારક સમાચાર પુસ્તકો બે વર્ષથી વધુ પાંચ-
નાનાના મુજબની રેલ મુજબ, સેવાસરના
મુજબની મુજબની મુજબની મુજબની મુજબની
મુજબની મુજબની મુજબની મુજબની મુજબની

પ્રતી પદ સુખ સીદ્ધિલાભી સરસ્વતી
નામની ૧૩ વર્ષની પુત્રીને ૧૫/૧૧/૧૯૫૦
તથાએ સંપૂર્ણ આજ્ઞા સીદ્ધિ પદ કામ દેવા
કરે તેની માંગ કરવાને અને તેના પુત્રને ૧૩૮-
વામાં આવ્યા છે

સાથ પાછળ ચલાવ્યાં જઈને કપર અંગુઠ
મૂના ઓરે ઇન્કોના ના મદદગાર બિટી માલ-
ભડે ભારો રહ્યુંમાંમાં લખના ઉત્તર, હવે
પ્રકરે જલિયકુબોને સર્વા વધુવાર સાચવ ન
આવી યજમા; છતાંએ સિદ્ધ થઈ શી ગયાને
મણસોને લખમાં આમ તજ ન આવડે અને લખ-
સોરે પ્રવચન પણ ન દાવ આ કોટેનો ભંધ
૧૯૫૬ને રૂ. ૧૦૦૦ દર અથવા એ અંગુઠિયા-
ની સરી તેની સાથે થશે

અભિયો આપનીય અધિયા પરિવરની
આપની મેડે નાત હવા તરેપરે રામન રા-
મના અવર ઇ. તેમ ખરે ઉદીમો રાપ
સમજેમાં અભિયો આપની મેડેવા પરિવરની
રામના રાપના અભિયોની અમિયો અભિયો
અમિયો, રામના અભિયોની અમિયો રામના
અમિયો રામની

[illegible]

સંબાળ અને ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે એ બાબત તરફ ઘેરેઘરે રહેવાનો આપણને કાંઈ દબ્બ નથી માત્ર પદવીઓ મેળવાય એ શિક્ષણનો ખર્ચ હેતુ ન હોય તો જ આપણે ભૂતકાળમાંથી મેળવેલા દિન્દી સીસનો આદર્શ જળવી રાખવો હોય તો તેઓ જ્યારે તેમની વચમાંથી પસાર થતી હોય ત્યારે કેટલીક બાબતોમાં તેમની સલામતી જળવવા જાય છે " યુનિવર્સિટીએ મીસીસ રાયની સુચનાઓ બધીય સ્વીકારી છે અને તેને માટે જુદા જુદા નિયમો રાખી દેવા માટે છે આમાં એક યાત્રા એવી છે કે, વિદ્યાર્થીનીઓને જાણ થતી હશે કે જો તેઓ માટે, યુનિવર્સિટીએ સ્વીકારેલ વિદ્યાર્થીનીઓએ યાત્રા કરવું પડે તો આ યાત્રા યુનિવર્સિટીએ નીમીલે બધી નિરીક્ષણ કરશે. કલકત્તાની બહાર પોતાનાં ઘર દોષ એવી વિદ્યાર્થીનીઓએ મેળવેલાં વિદ્યાર્થીનીઓમાંથી રહેવું પડશે; તેમ નહિ થાય તો તેઓને યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાઓમાં બેસવા દેવામાં નહિ આવે, સલામતી મારે તરીકે એક અનુભવી અને પુખ્ત વયની સ્ત્રીની નીમણુંક થશે.

કન્યાકેળવણી ફરજિયાત રિઠ્ઠી યુનિવર્સિટીમાં, એક સભ્ય છે તેઓની માફક કન્યા કેળવણી ફરજિયાત કરવાનો કાર્ય લાખનાર છે.

કોલકાતા ના મહારાજા સરસાન પાઠમાં છે. તેઓ સ્ત્રી કેળવણી પ્રારંભ કરી રહ્યા છે. તેમના શિક્ષકો રાજ્યમાં ત્રણ દિવસની હરિદાસ પાઠવામાં આવી હતી.

પતિને જોર આપ્યું. લાંબામાં પ્રસન્ન બેસવાના નામની મુરદીમ સ્ત્રી, પતિને જોર આપી મારી નાખવા માટે ફિસીની સજા થઈ છે.

નેપાળમાં બલકન સામે પ્રતિજ્ઞા મુકાય એવી રીતે લગ્નના કાયદામાં ફેરફાર થશે છે.

પતિતેવ. (૧) પુનામાં, બિલ્લ હા નામના મીસ્ટરે તેની પત્નીને મારી નાખવાના ગુનામાં ૪ વર્ષ સજા ફેરવી સજા થઈ છે. (૨) ચિન્મય (બજળ)માં પાલકા માટે નારાયણ નામના પતિતેવ પોતાની પત્નીનું ખૂન કર્યું. આથી નારાયણની વિધવા બહેન જીતી એટલે નારા-

યણે તેના પર પશુ ધા કર્યો અને પછી આપધાત કર્યો. બહેનની તબીયત સુધારા પર છે.

આપધાત (૧) સેલમમાં રાજ્યકર્મી નામની એક સ્ત્રીએ કુચમાં પડી આપધાત કર્યો. (૨) મુબાઈની છ ટી હોસ્પિટલના ડૉ. ભાર્ગવની ૨૦ વર્ષની પત્ની વસંતમીરીએ પતિએ બહાર ન જવાનું જણાવતાં, લાગણીવશ થઈ, બાસલેટ છાતી સાડી સળગાવી આપધાત કર્યો.

મહીલો. (૧) મુબાઈ યુનિવર્સિટી સુકસ કમીટીનાં પ્રમુખ શ્રી ડા. બાઈલ, આર્થ મહિલા સમાજ તરફથી ડૉ. મીસીસ માલિની સુખચંદરને અભિનંદન આપવાને મેળાવેલા, મીસીસ ડૉ. એમ. સીંગનાં પ્રમુખપદે થયા હતા. (૨) ત્રાવણકોરની મારાસમાની નીચલી સભામાં એક દિવસ અને એ કમિસિટી એમ બે સોસાઈટીની નીમણુંક થઈ છે. (૩) વલ્લભાઈમાં પારસી બહેનો માટે સિવલુના વર્ગો યાત્રા કરવામાં આપ્યા છે, તેનો લાભ પુષ્પ વયની સ્ત્રીઓ તેમજ બાળાઓ સાથે પ્રમાણમાં છે. (૪) પેરોડાની સાહિત્ય સભાના આશ્રયે, સીમલી હેડી વિદ્યામીરી નીમણુંક, ગુજરાતમાં સ્વતંત્ર વિદ્યાર્થીનીની જરૂર આવે વિષે લાખણ મ્યુનિસિપલ અને ગુજરાતી સાહિત્ય તેમજ અસ્થિતાના વિકાસ માટે એવી વિદ્યાર્થીનીની જરૂરિયાત પર લાખ મુકાયે હતા. (૫) કરાચીમાં સ્ત્રીઓ માટે ખાસ હોસ્પિટલ બાંધવા માટે એક દેખારી ચેક ઇન્સાઇટિવ હાઈમલ્ટે શ. ૨૫૦૦૦, યુનિવર્સિટીમાં આપ્યા છે.

વિદેશ

લડનમાં દિન્દી મહિલાઓનું પ્રચાર-કાર્યક્રમ બ્રિટિશ પ્રેસ સમાજ દિન્દી મહિલાઓની માગણીઓ રજૂ કરવા માટે, દિન્દી સ્ત્રીઓની એસોસિએશનની વડેનની કમીટી તરફથી સજા કરવામાં આવી હતી તેમ પ્રમુખસ્થાન મીસીસ મેરિયેટ એથર્ટીએ લીધું હતું. રાજકુમારી અમુલ-કુંવરે તેમાં લાખણ કરતાં જણાવ્યું હતું કે દિન્દી સ્ત્રીઓ, પુરોવાના કરતાં વધારે રાષ્ટ્રવાદી છે. તેમણે પુષ્પવયના સર્વને, કાંઈ નહિ તેના નામમાં જોઈતાં મતાધિકાર આપવાની માંગણી કરી હતી. આથી ૧૦ લાખ પૃષ્ઠ મતદારો આવશે એ સ્ત્રીઓને

મતાધિકાર વિસ્તારવામાં નહિ આવે તો, દિનના મતપરકમાં તેમણે સ્થાન નહિ લેવું રહેશે.

મીસીસ હમીદખાનમ મતાધિકારને લક્ષ્ય બતાવે છે. તેમણે કહ્યું છે કે, હવે હું તમને જણાવું છું કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

જ્યારે નહિ આવે ત્યાં મુખી દિનની કીમતે જગતના યાત્રી રાખશે. કીમતે માટે તેમણે સુલભ માર્ગ મોકલ્યો છે. મીસીસે કહ્યું છે, કીમતે કોમી પાસે નહેવાર નહિ મેલી તેમની પ્રજ્ઞા નથી.

કીમતી કે કુલ-લક્ષ્યો રૂઢી પગલે સંભાળે જાય તેમણે કહ્યું છે. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

તે સંબંધમાં આપણે જણાવ્યું તેમને આમ જન મનથી તેમના અભિપ્રાય નહિ લેવો જોઈએ. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

એ સી કીમતીને જાણીએ. જાણવેલ પતિપત્ની પતિપત્ની નીચેથી એક સીસે કીમતી સમગ્ર જગત. જા મી મે દિનની જગતે કીમતીના મતાધિકાર સંબંધમાં જુનાની આગળ કીમતી પ્રતિનિધિમી જુનાની મેં પેઠા સમિતિ સમગ્ર જગત જણાવ્યું છે. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

મીસીસે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

કીમતીના મતાધિકાર સંબંધમાં જુનાની આગળ કીમતી પ્રતિનિધિમી જુનાની મેં પેઠા સમિતિ સમગ્ર જગત જણાવ્યું છે. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

કીમતીના મતાધિકાર સંબંધમાં જુનાની આગળ કીમતી પ્રતિનિધિમી જુનાની મેં પેઠા સમિતિ સમગ્ર જગત જણાવ્યું છે.

કીમતીના મતાધિકાર સંબંધમાં જુનાની આગળ કીમતી પ્રતિનિધિમી જુનાની મેં પેઠા સમિતિ સમગ્ર જગત જણાવ્યું છે. તેમણે કહ્યું છે કે, મીસીસે પુરોષ સાથે લગ્ન કર્યા પછી તેમણે પોતાના જીવનમાં જે સર્વ કર્યો તે તેમણે જણાવ્યું છે.

મતાધિકારના હક્કોને લગતી માંગણી સંબંધમાં શ્રીમતી રાજકુમારી અમૃતકુવરે સર્વમાણી નિવેદન ક્યું હતું. આફ્રિકાની દેશી ભતોનો અપૂર્વ અનુભવ ધરાવતાં મીસ છન મેકમીલને "વિશ્વ-એકતા અને 'બ્રિટિશ પ્રભુસત્તા' " એ વિષય ઉપર બોલતાં આંતર જાતીય સંબંધો ને લગતી ચર્ચા કરી હતી. મીસીસ કોરબેટ એશખીએ નિયમનમા નવી રૂઢિ' એ વિષય ઉપર ચર્ચા કરી બ્યકિતગત નિયમનનું મહત્વ જણાવ્યું હતું.

" આજની માતા " એ વિષય ઉપર બાલોનાં વાલીપદ અને દેશી માતાના હક્ક સંબંધમાં રસિક બાપણે ચર્ચા કરતાં. પાર્લામેન્ટનાં સભ્ય મીસ ફેયલોને કુટુંબના હક્કોને લગતી કેટલીક દરખાસ્તો કરી હતી. મીસીસ સખ્ખાસે બાલકોને અટકાવવા માટે ચારણ કાયદાનો અમલ કરાવવા સંબંધમાં હિન્દી સીએ એ ચળવળ કરી રહી છે તેને ટકા આપવા અપીલ કરી હતી. ઉભે દિવસે બ્રિટિશ શહેનશાહીમાંથી ગુલામી નાશ થવાને સહી થઈ તેની જયંતી યેડી સાયમનના પ્રમુખપદે જળવાઈ હતી.

બધી સ્ટ્રીકોવાળી હોસ્પીટલ: ફક્ત પચાસ હંડનમાં સીએ માટે હોસ્પીટલ બાંધવામાં આવે છે. તેની યોજના પૂરી થતાં, તે હંડનમાં ખૂબી ઉપયોગી હોસ્પીટલ નીવડશે. જેમાં બધા સ્ટાફ પણ સીએનો જ રોકવામાં આવેશે છે. મીસ એમ ઇ. રીડલ્ક હોસ્પીટલનાં મંત્રી છે કેટલીક ફાક્ટરી સીએએ યોવાની હોસ્પીટલ સ્થાપવાનો નિર્ણય કર્યો તેને પરિણામે આ યોજના થઈ છે, ૭ વર્ષ સુધીની ઉપરના ઇમારતોને હોસ્પીટલમાં ફાળવ કરવામાં આવે છે. તે સિવાય બધા દરદીએ સીએજી હોય છે. ૧૯૧૨ માં આ હોસ્પીટલની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. અને સીડકોફેજ એ ચલાવી રહે છે. કોઈ પ્રશ્ન ફાક્ટરીની સલાહ સલામતી પણ તેમને જરૂર પડી નથી.

મહુર સ્ટ્રીકો માટે કામ કરતી એજેન્સી સીએની સહકારી કમિટી હંડનમાં યોવાની ૫૦ મી જયંતી જાણી છે. ૭ સભ્યોથી એની શરૂઆત થઈ હતી. આજે તેની સભ્ય સંખ્યા ૭૨૦૦૦ ઉપરની છે.

મીસ આર્થર્બાઇ મહેતા: સીએનમાં આવા બાઈ મહેતા હંડનમાં બેરીસ્ટરની છેલ્લી પરીક્ષામાં પસાર થયાં છે. તેમની વય માત્ર ૧૬ વર્ષની હોવાથી એ વર્ષ સુધી તેઓ વકીલાત કરી શકશે નહિ. તેઓ સીએનમાં પહેલાં જ બેરીસ્ટર છે.

પરિણિત શિક્ષિકાઓના હક્કો. પદ ટરાપ' કરકસરના કોઈ પણ પ્રશ્નમાં પહેલી પરિણિત સીએ હાલ હંડનમાં આવે છે ઉત્તર આયર્લેન્ડમાં જ્યાં વર્ષે બેરબ્રિટનને પચાસ બાલકોનો નિર્ણય કર્યો હતો અને હવે શિક્ષિકાઓને હંડન થતાં જ બરતરફ કરવામાં આવે છે. આયરીશ રિસ્ટ્રેટે પણ તેનું અનુકરણ ક્યું છે. ગ્રાહકોની સુનિવર્તીથી કોલેજમાં મળેલી આવરીય રાષ્ટ્રીય શિક્ષકોની સંસ્થાની વાર્ષિક મદાસતમાં, તેના પ્રમુખે પરિણિત શિક્ષિકાઓ સામેના આ પ્રતિબંધને તેઓના હક્કો ઉપર ટરાપ મારનાર લેખી દત્તો અને આર્થિક શિક્ષણ વિષયક તેમજ ન્યાયની દ્રષ્ટિએ તેઓ બચાવ થઈ શકે એમ નથી, એમ જણાવ્યું હતું. પરિણિત સીએ શિક્ષકોને જનકામ' બનાવે તો તે વધુ સારી શિક્ષિકા નીવડવાનો સમય છે એ વસ્તુનો સ્વીકાર આ પ્રતિબંધથી થતો નથી.

પરિણિત સ્ટ્રીકોનું ફાદર: હંડનમાં ઉમરાવ સમાજ પરિણિત સીએના સમૂહ સંબંધનો ખરડો દાખલ કરવામાં આવ્યો છે. આ ખરડા પ્રમાણે, વિદેશી સાથે પરણી બ્રિટિશ સીએ હંડન યથા બાઈ, યોવાના પતિનું રાષ્ટ્રીય એજને નહિ ત્યાં સુધી તેનું બ્રિટિશ રાષ્ટ્રીય ગુમાવશે નહિ. આ ખરડો સીએ અને પ્રશ્ન વચ્ચેની આ સંબંધની સમાનતા તો નથીજ આપતો પણ અત્યારે છે એના કરતાં થોડું વધારે ખરાબ પ્રતિ ઉત્પત્તિ કરે છે સીએની ન્યાયી માંગણી આ ખરડાથી સંતોષાવાની નથી.

આયર્લેન્ડની સ્ટ્રીકોની શાંતિપ્રતિષ્ઠાના દોરોદોરોના મંડળની સમા પ્રા. મેરી હંડનના પ્રમુખપદે મળી હતી નવેમ્બરમાં મીસ એલીઝબે નીલાન્સ આયર્લેન્ડની મુલાકાતે આવે એવી સમા વરફાવી અવરથા થાય છે.

જર્મનીમાં પુનર્પટના જર્મનીની સમા

नांध

પૃ. બાપુજીના ઉપવાસને અંગે, સવિનય
મયદાનમાંથી ચળવળ મોકુફ
રાજકીય પરિ રાખવામાં આવી હતી.
સ્થિતિ ઉપવાસને અંગે આવેલી

પરેપૂરી ઇક્ષિ મેળવી લે, તેટલા સમય માટે એ મુક્ત લબાવવામા આવી હતી અને પછી, પાપુણી તળીષત મુવરતા, અહ તા ૧૨ મીના રોજ, પુના આવે, ચાલુ પરિસ્થિતિ ઉપર વિચાર કરવા માટે કેમિસના આગેવાનોની પરિષદ ભરવામા આવી હતી. આ પરિષદ છૂપી ભરાઈ હતી અને એનો સત્તાવાર અહેવાલ પ્રકટ થયેા છે તે પણ ધણેજા દુકેા છે. એટલે તેની વિગતોમા અમે ઉલ્લેખ માત્ર નથી નલુવામા આળ્યા પ્રમાણે, કેથ હવે કાયદાસજની લકતથી યાદી મયો છે માટે, કાયદાસજની ચળવળ પડતી મૂવી, રચના-ભક કાર્યક્રમ શરૂ કરવાની દિમાપત પરિષદમા શીમતી હસાળદેન મહેતાએ કરી હતી. અને શીમતી કમળાદેવી મ્હોપાખ્યાયે, વધારે જલદ કાયકમની મિજાની કરી હતી પણ, પુતાની પરિષદની ચર્ચાને અંગે સમાધાન સંબંધમાં વાઘાઘાટ કરવા માટે, મહાત્મા માધીછએ ના વાહસરોયની મુલાકાત લેવાનું કહ્યું હતું. તે મુજબ, મ માધીછએ ના વાહસરોયને મુલાકાત આપવા બિનતિ કરી હતી પરંતુ કાયદાસજની ચળવળ પડતી ન મુકાય લ્યામુધી કોઇ પણ પ્રકારની વાઘાઘાટમાં ન ઉલ્લેખનું સરકારનું વલણ બદલવા એવું ન લગવાથી ના વાહસરોયે મુલાકાત માટે સ્પષ્ટ ના માંડી છે. અને આ રીતે કેમિસ સાથે સમાધાન કરવાની તક દિન્દી સરકારે જતી કરી છે, મુલાકાત ન આપવાનું ના વાહસરોયનું મનનું મેરબ્યાજની છે અને એ

પરવાંથી, સમસ્ત દેશમાં તેમજ દિનં પ્રત્યે
સદ્ગુણભૂતિ દર્શાવતાં અન્ય સ્થળે રોષની
લાગણી ફેલાઈ ગઈ છે. આમ, સમાધાન માટેના
કોઈપણ તરફથી લાગણીવાદી દાવની સરકાર તરફથી
રૂપરૂટ અવગણના થઈ છે.

પુના પરિષદની ચર્ચાને અંગે એક વાત રૂપમાં
 યશ મહા દત્તી કે લગભગ
 હવે શું ? દરેક પ્રાંતના કાર્યકર્તાઓ

નવજન દલે વધુ અર્થ સારે એમ લીધું ન હોવાનું સ્વીકાર્યું છે આથી, દલે શું ? એ પ્રશ્ન તરત જ ઉપસ્થિત થાય છે કોંગ્રેસની ભાવિ નીતિ સંબંધમાં હાલમાં જ કોંગ્રેસના કામચલાઉ પ્રમુખ શ્રી અલ્લે તરફથી એક નિવેદન પ્રકટ થયું છે. તેમાં, સામ્રાજ્યિક સમિતય કાનૂનમંજૂર વધુ સમય સુધી મોકલે રાખવાનો નિર્ણય થયો છે અને એજો કુલ સહન કરી રાકે તેઓને વ્યક્તિગત કાનૂનસંગતી છૂટ અપવામાં માની છે હવેરાત, રેકે પ્રકારની જુદી ચળવળો, પત્ર બંધ કરવા, અને તેને માટે, સર્વ કોંગ્રેસ સભાઓને પણ વિસર્જન કરવાનું નહોતે થયું છે. આટલાથી, કોંગ્રેસનો ભાવિ કાર્યક્રમ પૂરેપૂરો સ્પષ્ટ થતો નથી આંધ્ર-જ્યે ચોક્કે નિવેદન પ્રકટ કરી વ્યક્તિગત કાનૂન સંગત માટે સ્પષ્ટ જુલાસો કર્યો છે અને સામ્રાજ્યિક કાયદાસંગતી મોકલે આટલે રહી છે આ અંગે પ્રકટ થતા સુધીમાં શી નવાજીની ચોંચ છે તે જણાવ્યું છે.

પુના ખરિફ ખતમ થયા બાદ, પૂ બાપુણ
સાબરમતી અક્ષય વાસી-
પૂ બાપુણની એને મળવા માટે અમદા-
અટ્ટિ નાદ થયા છે. અને સાબર-
નહેરવાં તેમજ મુંબઈનાં

દુઃખી સુદર વાર્તાઓ, હિન્દીના સુપ્રસિદ્ધ ઉપન્યાસ સંગ્રહ શ્રી પ્રેમચંદ્રની અત્યંત રસભરી ચાલુ વાર્તા, રસભર્યા રાસકાંઠા શ્રીજયતાના મનનીય સમાચાર વગેરે ચાલુ વર્ષમાં પણ આપવામાં આવ્યા છે ઉપરાંત, 'મુક્તિ સમામર્શ' ભારતીય મહિલાઓ' એ છેલ્લામાં, પણ આખી છે બાલકો માટેના 'બાલવિજ્ઞાન' પણ ચાલુ રાખ્યા છે એ વિભાજના સચાલન માટે અમે અમારી સહૃદયી મિત્ર અને બાલનનતાના માનીતા શ્રી ચન્દ્રકર મ બહેના આભારી છીએ

ચાલુ વર્ષના માસિકના સચાલનમાં અમને

એક થા બીજી રીતે સહાય

આભાર કરનાર અન્ન ભક્તિઓના

આભાર માનવાની અમારી

ફરજ છે અમારા લેખક સાહ્યો તથા બહેનોએ પોત પોતાની કૃતિઓ માસિકના ઉપયોગ માટે આપીને અમને અત્યંત આભારી કર્યા છે તેમની આવી સહાયતા વિના અમે કોઈપણ પ્રકારે ગુજરાતી બહેનોની સેવા કરી શક્યા ન હોત. માસિકમાં યાવતી સુદર-રાસ-કવિતાઓ માટે અમે કવિ શ્રી આરદેશર ફામચ ખબરદાર, શ્રી. કેટલવાલ દ. રોક, શ્રી જનાર્દન પ્રભાકર શ્રી સુન્દરમ, શ્રીમતી ઇન્દુમતી દેસાઈ, શ્રી ઇન્દુલાલ આધી, શ્રી અલીન્દ્ર, શ્રી ચન્દ્રાંત મંજળજી જોશી, શ્રી ભગવત્ વક્ષી સી. દીપકબા દેસાઈ, શ્રી જયમનગીરી પાંકજી, શ્રી મોહિની ચન્દ્ર, શ્રી. પ્રભુચંદ્ર બેળેશ, શ્રી કૃષ્ણલાલ શ્રીધર શાસ્ત્રી, શ્રી ચાપરાઈ હરેશી વગેરેના અપારી છીએ માસિકમાં આવતી દુઃખી સુદર વાર્તાઓ માટે, અમે શ્રી અકાલબ, શ્રી નમઃદાસકર દિવેદી, શ્રી પનરાકર ત્રીપાઠી, શ્રી યશવંત મ દેસાઈ, શ્રી કાન ઠાળો, શ્રી રમણકિશોર દલાલ, વગેરેના આભારી છીએ હાસ્તચરના લેખો માટે, શ્રી છાયાલાલ કાલાલાઈ ભગીરદાર, અને શ્રી જુદર ચ બધડીઆના લેખો માટે આભારી છીએ આ ઉપરાંત, ત્રણ વર્ષ દરમિયાન, 'રાધાજી વિદ્યા અને કળા' નામની છેલ્લામાં માટે, હા ઇન્દુલાલ સેવકલાલ દેવેના 'અને વેદાંતી દષ્ટિએ શ્રદ્ધાસિદ્ધાંત' નામની ચાલુ અત્યંત ઉપયોગી છેલ્લામાં માટે અમારા સહૃદયી મિત્ર, ડૉ. અમૃતલાલ દ પટેલ

ના અમે અત્યંત આભારી છીએ આ ઉપરાંત શ્રીમતી લેડી વિદ્યાગીરી નીલકંઠ, શ્રીમતી ચારદા મહેતા, શ્રીમતી હસાબહેન મહેતા, દિ બા કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ કવેરી, શ્રી શિરાલાલ ત્રિલોક નંદાસ પારેખ, શ્રીમતી કપિલા કાઠવાળા તેમજ શ્રીમતી મહિબહેન કાઠવાળા તરફથી ઉપયોગી લેખો અમને મળ્યા છે તે માટે અમે તેમના આભારી છીએ. માસિકની ચાલુ વાર્તા 'તરીબની શ્રદ્ધાલક્ષ્મી' માટે એના મૂળ લેખક શ્રી પ્રેમચંદ્ર જોના અત્યંત આભાર માનીએ છીએ

ચાલુ અંક સાથે, અમારી અત્યંત રસભરી

ચાલુ વાર્તા 'તરીબની શ્રદ્ધા

આવશે વર્ષે લક્ષ્મી' સંપૂર્ણ થઈ છે એ

વાર્તા 'ગુણસુન્દરી'ના વાચક

વર્તને પહોંચી ગયા છે એ જાણીને અમને ખાનદ મળે છે આવતા વર્ષે કોઈ બહેનોને હાથે લખેલી નવલકથા ચાલુ વાર્તા તરીકે આપવાનો અમારો વિચાર છે, અને તે સળખમાં અમે ગોઠવણ કરી રહ્યા છીએ. તે દરમિયાન, આવતા અંકથી, મરાઠી સાહિત્યમાં એક સફળ અને પ્રથમ કલ્પના નાલકાર તરીકે જાણીતા થઈ ગયેલા શ્રી ભાગવરામ વિઠ્ઠલ વરદે-કર ઉર્ફે મામાવરેકરનું સૌજાનાન પ્રશ્નની જર્થ કરૂં નાટક 'ભગતી જ્યોત' આપનાર છીએ શ્રી. વરેરકરનું આ નાટક અંગ્રેજી મરાઠી રમણમિ ઉપર, શ્રીમતી હીરાબાઈ બરોડેકરની નાટક સત્યા-દાશ સફળ રીતે ભજવાયું છે ગુજરાતની બહેનોને એમાંથી કોઈનહીં જાણવાનું મળશે ચાલુ વર્ષે, (૧) માધી જયન્તી અંક (૨) દીપોત્સવી અંક (૩) મહિલા પરિષદ અંક (૪) બાળક અંક અને (૫) વાર્તા અંક એમ પાંચ વિશિષ્ટ અંકો અમે આપ્યા છે આવશે વર્ષે એનાની રીતે વિશિષ્ટ અંકો આપવાનો અમારો વિચાર છે તેમાં એકકોટાણ માસનો અંક દીપોત્સવી અંક તરીકે પ્રકટ થશે તે પછીનો એક અંક 'આત્મકથા અંક' તરીકે પ્રકટ કરવાનો અમારો વિચાર છે એ અંકમાં, ગુજરાતની તેમજ અન્ય પ્રાંતોની આગેવાન બહેનોનાં જીવનમાં મહામુલ્ય અણુલેખોના પ્રશ્નગો આપવામાં આવશે. એ અંક માટેના આમ ત્રણે અમે મોકલ્યા છે અને તેના ઉત્તર સંતોષકારક રીતે મળી રહ્યા છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ નવાજ

પ્રારનેા અઃ થયે એમ અમને લાગે છે
 * ગુણસુન્દરી 'ની વાચનામાંથી જે શાક જાહેરો
 એવા સવનના મદદમુદા પ્રકારો લખી પ્રોત્સાહ
 તેમાંથી, જમવા શીખે હશે તેને સહિષ્ણુઓ
 ભરે રચના આપીશું. એવા પ્રયત્નો એમણે
 માસની આખર સુધીમા અમને મળી જવા
 એકમે

આ વર્ષના ' ગુણસુન્દરી 'ના એક પુસ્તક
 તરીકે, ' ગુણસુન્દરી 'ના
 * ગુણસુન્દરી 'ની લખનારીને સંપાત્ત કરેલ,
 એક સોલ સુદા પાર્લમેન્ટો
 સમયે ' યોદ્ધા ' તમે
 પ્રાક કવિમાં આશ્ચર્ય છે એમાં પ્રકલિપ દિની
 સેખિા શીખરી વિચારણા ફેરીની ૨, શ્રી. પ્રમ-
 ચન્દ્રભાઈ ૧, શ્રી સુદર્શનભાઈ ૧, પ્રકલિપ
 બ્રહ્મણ સેખિા શ્રીમતી સીતાદેવીની ૧, કવિવર
 યાચીની ૨, શ્રી. પીરુષેત્રી મીલિા ૩, અને
 મદદમુદા સેખિા શ્રી મામા વરોહની ૩ મળે,
 ૧૩ અવસરિત અને ૩ મીલિા એમ ૧૬
 પાર્લમેા સામિત કવિમાં આવેલી છે. ' ગુણ-
 સુન્દરી 'ને ૧૪ મે ૧૫ વિદ્યાવવાના અધ્યાય
 પ્રતોરિષ છે જરૂર તે સમય અને સમય-
 અને અને ૧૪ પાત સમાવા નથી પ્રક્ર જમને
 એવા સમય અને સમયે જ. ૧૬ અત્યારે જાહે
 રી સજીએ જામે તેવા કર્તાવપારે સચીવ રીતે,
 અધી ગુજરાતી જાહેરોની સેવા બચવવા સહિ-
 માત મળે.

ગુજરાતી સાહિત્યની રહે વિદ્યામાં નિહાળી
 કવિમાં, અને જલ્દ સીતે, ગુજરાતી કવન

વિગ્ન, કવિ નર્મદની લગાજી સુદ મઠમાં આવે
 જે આજથી વા. ૨૪ થી
 નર્મદ શાતાજી એમણને સેવા કવિ નર્મદની
 ૧૦૦ થી અન્યથા આવે છે
 તે જમતે, ગુજરાતના સરેશ્વારશા એ કવિ નર્મ-
 દની સલાજી, તેની સેવાને જાહેર જાહેર રીતે
 કાપામે કલ્પવાની ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ
 વાંકી શીખાવે રમણી છે. અને તેને જાહેર
 યજ્ઞ, તેમજ સુતમાં કાઢે પાલ જમ તેવાની
 વચાદ જાહેર ૨૪ છે કવિ નર્મદ, એવા સાહિ-
 વકાર ન હોય. આજ સુધી ૫૫ હોયે આજે
 ૫૫ પુનર્જન્મ કરનાર વાઙ્મજ સમાજ પુણ્યની
 દરિયો જુમી છે, તે, જાણી લખવન ૧૦ ૧૬
 ૧૬૬૬ પુનર્જન્મ કરનારે સમાજનો ૧૬૬. તાજ
 સદન મરો પાદે હશે તેની કાવના સહેજે જરૂર
 લે એમ છે કવિ નર્મદ સમજાવી પાપ ન કરતા
 ફેરવે જે સાજુ જમ્મ તે કુટુંબ આવા એ
 આજ સમય સુધી તરી ૧૫ કવિ નર્મદની
 સેવા નાવી સુની નથી ગુજરાતને નીર કાળી
 આપવા, ' નર નર મરો ગુજરાતી ' છે
 આજથી આજ ' કુટુંબીત ' આપના ૫૫ થી
 કવિ નર્મદ ન હોય. અને એ કવિનીના
 લાલચમાં અમને લા જીતે જામે, કવિ નર્મદના
 લગનની પરિવર માવતો એ નામે ૫૫ સુદ
 રેખા શીખરી અપનમકરે લખી આપી છે તે
 આ આમાં કાઢે થશે છે તેવા લલ્લ જામે
 અમરી રાંધા જાહેરોત્ત જાન વિષયે જામે,
 અને નર્મદ કવિનીના લાલચમાં ફેર ફેરથી
 જતી લગી લલ્લ પ્રારની જાહેર મરી અને
 વિચારે કોમે જામે

તેવાર મર્થ ગયું છે । ૧૬૩૩-૩૪માં નવા વર્ષનું એક પુસ્તક

પો ૩ શી

તપાસ : શ્રી જોશી ક. સુરેશ
 ઉપરની ' ગુણસુન્દરી '

ઓક્ટોબરના પ્રતોની થઈ કરતી દિની, જમાણ, ગુજરાતી અને ગરાંતી સેવા-સેવિશા
 એની રચનારી મેંગ સુદર નાંદકાઓને, સંજક
 તમારું લગાજન પૂરું થયું હોય તે-
 જાણેશ શ્રી જમાજમ (૧ ૪-૫-૦) કરો તમે
 એ પુસ્તક મેજવી સેા

ગુજરાતના માનીતા કવિ ખખરદારનાં કાવ્ય ગ્રંથો.

દર્શનિકા

વનમાં પ્રવેશતા કવિશ્રીએ ગુજરાતને
અર્થેષુ ૭ હજાર લીટીનું તત્ત
દર્શનમુકત વિચારપ્રધાન મોટું કાવ્ય
પાકું સોનેરી પૂઠું, ૪૩૨ પાનાં
ઉંચા જાડા ફેધર વેધર કાગળ
કિંમત રૂ. ત્રણ ૮ ખ. આ. ૫

કલિકા

શુગારરસનું ૩૦૦૦ લીટીનું અર્પણ
ખડ કાવ્ય, જર્મન વિદ્વાનોની
અત્યંત પ્રસંધા પામ્યું છે.
૨૫૦થી વધુ પાનાં, ઉંચા જો-
નીક કાગળ, પાકું પૂઠું કિંમત
માત્ર રૂ. બે ૮ ખ. આડી આના

ભજનિકા

ભક્તિ, યાન અને વેશખના પોણોસો
ભજન કાવ્યો.
પાકું સોનેરી પૂઠું, કિંમત
માત્ર રૂપીઆ સવા ૮. ખ.
બે આના.

લખો:—નવસ્થાપક, “ગુણસુદરી” કાર્યાલય : મુંબાઈ, ૪.

જને માટે બૃહદ્ ગુજરાત રાહ જોતું હતું

શ્રી. કેશવલાલ

શ્રી સુન્દરમ, શ્રી.

ઈન્દુલાલ આધી, શ્રી

મંગલજી એચ, શ્રી. ભગવત

દેસાઈ, શ્રી નવમનજોરી પાંકજી,

અન્દ્ર, શ્રી પ્રાણસુદર બધિમ, શ્રી કૃષ્ણસોજના

રાણી, શ્રી ચાપશી ઉદેશી વગેરેના આભારી છોએ

આસિદ્ધમાં આવતી હંકી સુંદર વાર્તાઓ માટે,

અમે શ્રી અકાલજી, શ્રી. તમ્હાસજી દિવેદી,

શ્રી. ખનડાજી ત્રીપાઠી, શ્રી યજ્ઞવલ્ત મ. દેસાઈ,

શ્રી. કાન કાળો, શ્રી રમણીકલાલ દલાલ, વગેરેના

આભારી છોએ હાર્યરસના સેજો માટે, શ્રી

છાંદસલાલ કાલાસાઈ ભગીરદાર, અને શ્રી જદુરય

અંધડીઆના સેજો માટે આભારી છોએ, આ

વપરાંત, અવ વર્ષ દરમ્યાન, ‘રોધિલુ વિદ્યા અને

કળા’ નામની સેખમાળા માટે, ડૉ. ઇન્દુલાલ

સેતલવાલ દલેતા ‘અને વેદમની દર્શિએ ગૃહસિદ્ધિ’

નામની આદ્ય અત્યંત જપથોળી સેખમાળા માટે

આભાર સહુદયી મિત્ર, ડૉ. અમૃતલાલ દ પટેલ

— ૧ આ રહ્યું તે પુસ્તક : —

ગતિ નિયમન

સળગતા પ્રશ્નો —

૧. ૧. ઐચ્છિક ?

મહિલા પરિષદ

વાર્તા અક જમ દેવી રીતે ઉત્પન્ન કરવાં ?

છે આવતે વર્ષે જેને માટે વિશ્વાસપાત્ર

વાનો આમણે વિચાર્યું છે.

અંક દીપાંતરની રૂંદેતક.

અંક અંક આત્મજેમ, જેમ. બી. બી. એસ

આમણે વિચાર છારે મુનિસિપાલિટી, સુરત.)

અન્ય પ્રતિભાની સોનેરી પૂઠું

મહાપુલા ગણાય

આપરો. જે અંક, દેરા પાસે, મુંબાઈ, ૩

માહિયાં છે અને તેને

મળી રહ્યા છે. ગુજરાતીકેસરો.

“ ગુણ સુંદરી ”

બાલવિભાગ

૧-૧૧. મન્દરાકર મંત્રિરાકર બંધ

C/o હુદાબુખિય પ્રેમ, વગેરે

વર્ષ ૨ • અંક ૬

પ્રત્યક્ષ ૨

મહેસાણા : ૧૯૨૨

મૈંદી

અમે નાના હતા ત્યારે ફૂલવાડીએ જતા. વળતાં મૈંદીનાં પાંદડાં તોડી લાવતા. પાંદડાં ભેંધનેજ ઢાંચા ઉડાડી પડતા. જાણી સડકી ઉડતા. તેઓ બોલતા, “ અરવાં, આ મૈંદીના પાંદડાં તે કયા લાભનાં ? એ તો મુસલમાનને ત્યાં હોય. જાવ, બહાર નાખી દો. ”

અમે મૈંદી નાખી દેતા.

જેમ ટુંગસી હિંદુની ને હમરા મુસલમાનનો ગણાય તેમજ મૈંદી પણ મુસલમાનની મણાતી

કરાય એવું મારણ એ હશે કે મુસલમાનની બીબીઓ હાથે પગે મૈંદી મુકી હાથપગ રાતા કરે છે. જે મુસલમાન કરે તે હિંદુથી ન માથ, જે મુસલમાન વાપરે તે હિંદુથી ન વપરાય, આજ આજળ બહુ ચાલુનું. હજી પણ મુસ્લમાને અજાણ તોડેમા એવું જ માલે છે.

મૈંદી નથી હિંદુની કે નથી મુસલમાનની, મૈંદી તો ભગવાનની છે.

અરી રીતે મૈંદીને હિંદુ લોકો પણ લગાડતા હશે. લોકગીતમાં એક આવી રીતે પણ છે :

“ મૈંદી મૈંદી તે મૈંદી

ને કાંઈ શતો મૈંદીનો રંગ.

હો શશિલા રમ બીની ”

શશિલા પણ મૈંદીના રંગે બીના થયા હશે.

રાજની રાણીઓને મૈંદી મુકવાનો બહુ રોષા હોય છે. રાણીઓને નવું શ બહુને ! પગે ચાલવાનું તો રોષ નહિ.

અરીજ કેમલો ને રાજમલો મૈંદીને કયાં મુકે ? વિવશ બધા પગને પગમાં ને પથરામાં મુકવા પડે. ત્યાં મૈંદીનો રંગ કેટલી મરી રહે !

મેંદી એક જાતનું ઝાઢ છે. તેનાં પાન ઝીણાં અને ઠાળો સોટા જેવી હોય છે. મેંદી બાગબગીચામાં ખાસ નખાય છે. મેંદી વાઢ તરીકે કામ આવે છે. ઘોરની વાઢને કાંટા હોય છે, બોરડી ને કેરડાંની વાઢ થોડા વખતમાં ખવાઈ જાય છે, પણ મેંદીની વાઢ તો વધ્યા જ કરે છે, મેંદીની વાઢમાં કાંટા નથી હોતા. મેંદી વધી વધીને મોટી દિવાલ બની જાય છે. બાગને ઠંડક આવે છે, ઠારને રોકે છે ને બાગની શોભા વધારે છે.

મેંદીનાં ફૂલો અને ફળો રૂપાળા થાય છે. નાનાં છોકરાં વગર સમજે ફળના બીજાં કરડ કરડ કરડે છે સૂકા બીજાં સળગે છે ને નાના નાના બડકા કે દીવા થાય છે. મેંદીના ફૂલોમાથી વાસ આવે છે. કોઇને એ ગમે છે ને કોઇને જરા કડક લાગે છે. મેંદીના ફૂલો અને ડોડવાવાળી ઠાળીઓથી ફૂલદાન શોભે છે.

મેંદીનાં ઠાળા કાપી જમીનમાં રોપી પાણી પાવાથી તેને નવા પાંદડાં આવે છે. પીંપરની, મરગવાની અને બીજાં જાડોની ઠાળો રોપવાથી તે મૂળ ધાલે છે ને તેના નવા ઝાડ થાય છે.

મેંદીનાં પાંદડાં વાટતાં તે બહુ ચીકણાં થાય છે હાથ અને પગ રંગવા હોય તો મેંદીને વાટી તેમાં જરાક ફટકડી નાખવી, નાનાં બાળકોની એ એક સુંદર રમત બને છે. બાળકો મુઠીમાં વાટેલી મેંદી દાખે છે. નખ રાતા થાય એટલા માટે મુઠી ઉપર મેંદી સૂકે છે. પછી બધ મુઠીએ તેઓ

ઘરમાં ને બહાર ફેંચી કરે છે; પણ બધાં માખાખ આવી રમત રમવા દેતાં નથી. એમાં માખાખને ગંદકી લાગે છે. પગે મેંદી સુકનાર બાળકોને તો બેસીજ રહેવું પડે છે. કહેવત પણ એવી છે કે ‘શું પગે મેંદી મુકી છ ?’ જેઓ ચાલવાના આળસુ હોય તેને આ લાગુ પડે છે.

મેંદી અરધો કલાક કે કલાક મૂક્યા પછી હાથપગ ધોઈ નખાય. પછી હાથને તેલ ચોપડાય જેથી તે સુંવાળા ને વધારે લાલ રંગે ચળકતા બને. નવરાશને વખતે બાળકોએ આ કરવા જેવું છે; કરવા દેવા જેવું પણ ગણાય.

મેંદી ઠંડી વનસ્પતિ લાગે છે. માથે નાખવાનું તેલ પાડવામાં બીજી ચીજોમાં મેંદી પણ આવે છે. આ મેંદી સુગંધી છે કે અસુગંધી તે તો તેલ પાંદનાર જાણે. મેંદી બે ભતતની છે: એક સુગંધી બીજી નહિ.

અને નાના હતા, ત્યારે સુગંધી મેંદી બહુ તોડતા. તેનાં પાંદડાં ચોળીને સુંઘતા. ભમકળ જેવી એની વામ આવે. પાંદડાં ધોએલાં કપડાંમાં રાખતા ને અમારાં કપડાં સુગંધીત કરતા.

મેંદી દોર જોણી ખાય છે, લગભગ નથી ખાતાં. બાવળના દાંતણુ ન મળી શકે તો મેંદીનાં દાંતણુ થઈ શકે. મેંદી મોટી વધારી તેના માડવો અને દરવાજો થઈ શકે છે. હોશિયાર માણીઓ મેંદીને કાપી કોરીને તેમાથી ગોર, હરણુ, એવું એવું મેંદીની વાઢ ઉપર દેખાડે છે.

ગિજુભાઈ

અમારો ટીપુ

મને નાનપણથી કુતરાંનો બહુ શોખ. ગણુડિયાં તો બહુજ વધાતા. અભણ્યા કુતરાંને જોઈ ત્યાં મને થાય કે આ, આપણે ઘેર રહે તો કેવું સારું! નવાં નવાં કુતરાંને શેરીમાંથી ને ગઝારમાંથી 'આવ, આવ,' કરીને બોલાવી લાવતો મારે ઘેર રહે એટલા મારે એને રાટલો ખવરાવતો, કુંડીમાં પાણી પાતો. એના માથા ઉપર ને વાસા ઉપર હાથ ફેરવતો. કુતરો બેસે એટલે તો હું રાત્રી થઈ જતો.

કેાઇ અભણ્યો કુતરો ટીપો ય હોય! પંખાળવા જઈ ત્યાં કરડી જાય. બાઈ કહેશે, "કા? જાને કુતરાં પાળવા!" પછી મને તો તો ય કુતરા ગમે

નવો આવેલ કુતરો અર્ધી પોણી કલાક બેસે, ઘડિક આડા અવળા આટા મારે ને પાછો ઉપડી જાય અને થાથ-અરે, રે, કુતરો તો આવ્યો મયો.

નવા નવા કુતરા જોઈ ને બાઈમધોને કહું "આ કુતરો બહુ સારો છે હો. પાળવા જોયો છે." બાઈને કહું, "બાઈને આપણે આ કુતરાને પાળીએ. કુતરો કેવો સારો છે! મજાનો બાવજો છે. જુઓ, બીજાં કુતરાં તો એની પસેય નથી આવી શકતાં. આપણા ઘરની ડોહી કરશે." બાઈને કુતરા બહુ ન ગમે. એ કહેશે- "હા, તારે બહુ કુતરાં પાળવાં છે. જે હોય એ સારાં કુતરાં! જેને હોય એને

પાળવા! ત્યારે આખા જામના કુતરાં પાળ્ય ને!"

મારા બાઈમધો બધા જાણતા કે મને કુતરા બહુ ગમે છે. સારા કુતરા જુએ તો મને ખતાવે. સારા ગણુડિયાં હોય તો ભેવા લઈ જાય. એક દિવસ એક બાઈમધ આવ્યો. અમે ગણુડિયાં ભેવા ગયા ગણુડિયા બેજ હતાં એક એણે રાખ્યું, એક મેં રાખ્યું.

ગણુડિયાને તેડીને ઘેર લાવ્યો. ઘેર લાવીને રાટલો બોળીને ખવરાવ્યો; છાશ પાઈ. કલાક થઈ, બે કલાક થઈ. હું તો ગણુડિયાની સાથેજ રમતોતો. એની પાસેજ બેઠો હતો. બોલું કંઈ કામ થોડું કરુંજ! જાને આ ન ગમ્યું. બા વહવા માડ્યા, "મુઝી આવ્ય ગણુડિયાને, આપણે નથી રાખજુ. જાહજુને ઘેર વળી કુતરા કેવા! જ્યાં ત્યાં બોટી જાય, હાંપી જાય, જુડું વટલાવી મારે કુતરાંને અડીને તો નહાવું પડે. આપણે વળી કુતરા ચા?"

"મોટું થાય ત્યારે જોડી કરે ચારને ન આવવા કે!"

"એમ કયાં ચોર આવવા બેઠા છે? છાનો માનો મૂડી આવ્ય, બા."

ગણુડિયું નાનું હતું. માથી કદિ છૂટું નહોતું પકડ્યું. ઘડિક આડા અવળા આટા અડીને રેવા માડ્યું. રડે એ મને ન ગમ્યું. મારે મૂડી આવવું પડ્યું.

થોડા દિવસ ગયા એટલે એક મોટા કુતરાને હું બહારથી બોલાવી લાવ્યો. કુતરો રૂપાળો હતો. સફેદને તપખીરીઆ રંગનો, ઉંચો ને જખરો. કુતરાને ઘેર તો લાવ્યો પણ એને કંઈક ખવરાવીએ તો રહેને ? બા, કંઈ આખો દિવસ રાટલો આપ્યા કરે ! મેં બાને કહ્યું “ બા, મને ખાવા દો.” બાએ ખાવા આપ્યું. બાજરાનો રાટલો ને ઉપર થીનું ઘી. થોડો રાટલો મેં ખાધો ને બાકીનો રસોડાની બારીએથી બહાર નાખ્યો.

બન્યું એવું કે બા બતળી પાસેથી નીકળ્યા ત્યાં એમણે ઘી ચોપડેલ રાટલો લોચો. ઘી ઘણું બધું હતું એટલે તરત નજર ગઈ. હું જોસરીમાં ઉભો હતો. બા કહે—“ આ ઘી વાળો રાટલો અહિં ક્યાંથી ! કોણે નાખ્યો છે ? તે નાખ્યો છે ? ”

“ હા, ”

“ ઘી વાળો રાટલો કુતરાને નખાતો હશે ! બહુ ડાહ્યો તું તો. માણસનેય ઘી તો નથી મળતું ને કુતરાને ઘીનું શું કામ ! અને આખો દિવસ કુતરાને રાટલો નાખ્યા કરાતા હશે ! બહુ કર્મી ! ”

બાએ તમા કુતરાને કાઢી મૂક્યો ને અમારી ગાયને રાટલો ખવરાવી દીધો; મને પણ પેટમાં બન્યું કે ગિયારા કુતરાને લાવ્યો ને કંઈ ખાવાનું મળ્યું નહિ. એને ફોગટ દેરા થયો; એટલે હવે તો કોઈ દિવસ આવશે જ નહિ. બોલાવીશ તો પણ નહિ આવે.

મને કુતરાં કેવા બ્રહ્માં હતા એની

બાને શી ખબર ! મને તો બૂખ્યા રહી. ને ય કુતરાને ખવરાવવાનું મન થતું. પણ કોઈને કહેવાય ? કહીએ તો કોઈને મમે પણ નહિ.

એકવાર અમે ગામથી ઘેર આવતા હતા. રસ્તામાં અમારા ગાઠા સાથે એક ગલુડિયું થયું. ગાઠા સાથે ચાલી ચાલીને ઘેર આવ્યું. ઘેર આવી અમે બધાંએ વાણ ક્યું ને ગલુડિયાને ય ખવરાવ્યું. આખી રાત ઘેર રહ્યું. બીજો દિવસ થયો તોય રહ્યું. મારા આનંદનો તો પાર નહોતો. મછી તો બાએ કહ્યું કે “ બહે રહ્યું ગિયારું ” -

સૌ એને સંભારીને રાટલો નાખતાં એને માટે પાણીની સંરસ કુંડી કરી. કોઈ બાધવાનું કાડું કરાવ્યું. એક નાની સાંકળથી એને બાધી રાખતા. મારા બાઈ તો સરવાડને ઘેરથી રાજ દૂધ લાવતા ને ગલુડિયાને પાતા. હું મનેમાં રાજ ચતો કે હાથ, આ તો સૌને ગમે છે. હવે આને કોઈ નહિ કાટે.

ગલુડિયું તો મોટું થવા માંડ્યું. ફળિયામાં ફરતું. બધું મળ્યું. ચેરીમાં ને બજારમાં આટો મારી આવતું. ફળિયામાં ફાઉમડીને છાયડે બેસતું. નાને મોઢે કાણ કાણ બસતું. અભણ્યા માણસને ભસતું, પારકા દોરને ભસતું, રાત્રે કંઈ અવાજ ચાય તોએ ભસતું. અમારે ઘેર લિખારી કે વાધરી આવે તો એને તો કરડવાજ દોડતું. સૌને યયું કે ગલુડિયું નાનું છે પણ આફ છે. ઓ એને કોણે કોણે ખવરાવતાં.

પછી તો મારે મામાને ત્યાં ભણવા જવાનું થયું. મારા બાપ કૃતરોને યાચવતાં એમને ય આ કૃતરો તો ગમી ગયો હતો.

એક વર્ષ પછી રત્નમા હું ઘેર આવ્યો. જાવીને જોઈ ત્યાં તો મોટો કૃતરો એવો. એનું મોહું કાણ હતું. નાક ઉપર લીલી સફેદ લીટી હતી. પુંછડી તો યુંચળું વગેરે ને શિયાળ જેવી બધી. કૃતરો દેખાવડો લાગતો હતો. કૃતરો તદ્દન ફરી ગયો. એક વર્ષમાં તો ગહુઠિયુ મટી ઢાળીઓ થયો. હું તો પહેલાં જોળખીએ ન શક્યો.

ગહુઠિયાનું નામ ટીપુ ઠરાવ્યું. ટીપુ ભરાવર થયો હતો. જુવાન થયો હતો. આરણની જેમ રાતને દિવસ ચોકી કરતો. અમારી માથેને તથા ઘરના માણસોને જોળખી ગયો હતો. અભણું ઠોર આવે તો પોતાની મેળે ભસતો ભસતો બહાર કાઢી મૂકતો. બિખારી, નટ, વાણરી ને એવા તો અમારે ઘેર આવતાજ છાડી ગયા.

શત્રે કૃતરો ગમાણમાં સતો. કપારેક ખાટલા નીચે બેસતો. એને માટે અમે એક બોહડું રાખ્યું હતું. શિયાળામાં ગોઠા ઉપર બેસતો. જરા અવાજ થાય કે તરત જાસતો. ડેલી ખખડે કે ભસતો. ચોરીમાં કે બહારમાં અવાજ થાય તો યે ભસતો. જ્યાંથી અવાજ આવે ત્યાં ભસતો ભસતો જાય ને જોઈ આવે. કંઈ ન હોય તો પાછો બેસી જાય.

અમારા પાંચમાં વેપારી રહેતા.

વેપારી પૈસાદાર હતા. એકવાર વેપારીની દુકાને ચોર આવ્યા. ચોર તાણું તોડતા હતા એ ટીપુએ સાબળ્યું. ટીપુ ઉભો થઈને ભીંત પાસે પહોંચ્યો. બરાબર અવાજ સાંભળીને ભસવા માંડ્યો. ટોડી-ટોડીને અવાજ તરફ જાય ને ભસે. ભસ્યાજ ક્યો. કેમે ચૂપ રહે નહિ. અમે બધાં જામ્યા વેપારી ભગ્યો. વેપારી વંદી ઠેકીને અમારે ઘેર આવ્યો. ટીપુ તો બરાબર ખીજાણો તે ચોર પારીને એને ઠરકવા દોઢ્યો. અમે માઠમાઠ પકડી લીધો. અમે બધાં શાનસ લઈને ગયા ને દુકાનને બીજું તાણું ટીપુ ટીપુએ બધાને જગાડ્યા ને તે દિવસની ચોરી થતી બંધ રહી.

હું સાજસવાર ફરવા જતો. રાધે ટીપુને પણ લઈ જતો. પછી તો ટીપુને બરાબર પછી મળી જોડેલે હું જોડા પસેક ત્યાં ટીપુ ટોડીને આગળ થઈ જતો. ફરવાનાં બધા ઠેકાણા હતા. ઠેકાણે વાટીયે જતા, કોઈવાર નહીં તરફ તો ઠેકાણેર ડુઅરા ઉપર વાટીએ ભારે મઝા આવતો. લીલા મોલ ઉભા હોય, મરચી ને ફીંગળી હોય, કમોઢ ને ધઉ હોય. હું કૂવે બેઠું ને ટીપુ ઉભા મોલમાં આંટા મારી જ કરેને કંઈક જોત્યા કરે. લીલા છોડના ઘેરામાં સત્યાઈ જાય તે કથાથી દેખાયજ નહિ. સાફ કરોએ ત્યાં ને ફરતો ફરતો આવે ! મોલમાં પત્યરો દેડીને મુકીઉકી કઢીએ ત્યાં તો ટીપુ ફરતોકરે રોડે પણ અંદર કંઈ ન હોય જોડેલે પાછો આવે.

ડુઅરામાં ભારે મઝા આવે. ટીપુ તો અપાટાબે ઉપર ચડી જાય હું પછળ

બહું એટલે ફરીવાર માગી પામે આવે ને પાછો આગળ થઈ જાય એમ છે એ ઉચે ઉચે પથરાની ઉપર બેસતા, ત્યાંથી બહું દેખાય છે. ટીપુ ચારે તરફ ફરતો ફરતો બહુ જોતો. રસ્તામાં ચાલતા હોય એ ત્યારે તો બોરડીનાં જાળાંખરા સુંઘ્યાજ દરે ને ઘડીક જમીન ખોતવી ધૂળ ઉઠાડે ! ક્યાંક ખાડો હોય, બગોલ હોય તો એમાં તો જાય જ; ને આમ ત્રાસી નજર ફરીને જુએ. કંઈક અવાજ થતો હોય તો દાન માંડીને સાંભળે. કોઈક પક્ષીને બેઠેલ જુએ તો ચૂપચાપ ઉભો રહી, બરાબર નજર માંડી, છાનોમાનો ઢોટ સુકે પછુ હું અવાજ કરું એટલે પક્ષી ઉડી જાય. ટીપુ તો મારીજ નાખે; પછુ કાંઈ મારવા દેવાય !

એમ રસ્તામાં ગમ્મત કરતા. હું ને ટીપુ ઢોડવાની ચરત કરતા. ઢોડવામાં તો ટીપુ ભારે હોશિયાર ! મને કંઈ દેડરે ન પહોંચવા દે. એવો દોડે એવો દોડે કે પુંછડીએ સ્ત્રીધી થઈ જાય ! લાળી લાંળી ફાળો ભરે, વચ્ચે વચ્ચે વળી મારા સાસુ જોતો જાય; પછુ હું બહુ પાછળ રહી જઈ એટલે પીએ પડી જાય ને પાછો આવે. રસ્તામાં હું રૂમાલની ગમ્મત કરતો. રૂમાલ હાથમાં ઉઘો થોડુ એટલે ટીપુ બે પગે ઉભો થાય. ફૂંકા મારે પછુ રૂમાલ ન આવે એટલે ખીજાંને મારા ઉપર પગ માંડી ઉભો થાય. હેઠો રૂમાલ ફરીએ ત્યાં તો ફૂંદીને ઝડપ કરતો ઝડપી જાય. ઘણીવાર હું સંતાઈ જતો ને ટીપુ મને ગોતવા માડતો. આઠા અવળા ઘણા આંટા મારે ને ઘડિક બસે. ગોતી કાઢે

એટલે તો બહુ રાજ થતો ને ગાંડાને જેમ ઢોડવા ને ફૂંકવા માંડતો.

ટીપુને બોલાવીએ ત્યાં તો ટીપુ ખૂશ ખૂશ થઈ જાય. એવી તો પુંછડી હલાવે કે જાણે હમણા તૂટી જશે ! ટીપુને બહુ હેત આવો જાય તો મારા ઉપર પગ ટેકવીને ઉભો થાય ક્યારેક તો વળી હાથ ચાટવા માંડી જાય એને તો મોહું ચાટવાનું મન માય પણ એવું કાંઈ કરવા દેવાય !

ટીપુ કારણ વિના કોઈ દિવસ ન ખીજાય. ટીપુ તો જાતવાન કુતરો હતો. નાનાં શેકરાને કઢી ન કરડતો. કોઈને છાનોમાનો બટકું ન ભરતો. એને કોઈ ખીજવે તો કરડે. એના મોઢા ઉપર કોઈ ફુંક મારે એ એને ન ગમે. એની પૂંછડી કોઈ ખેંચે તો તો બટકુંજ ભરે ! ચારે કુતરો કંઈ અપમાન સહન કરે ! ટીપુ ખાનશાને હતો. એ કઢી છાનોમાનો ઘરમાં ન જતો. જેણે આપીએ એટલું ખામ. સવારે ફળીઆમાં બેસે ને તડકો થાય એટલે આસરીમાં બેસે. ક્યારેક હાડમડીને ધાંધડેય બેસે.

છાંદ્રી ગઇ. છાપરા ઉપર બિલાડી જતી હોય તો ટીપુ ફળીઆમા ઉભો ઉભો ફૂંકવા માંડે ને હું કાશે કશે બિલાડીને પકડવા આમતેમ દોડે બિલાડી પુંછડુ ફૂલાવતી નાશી જાય.

અમારા ઘર સામે મોટો લીમડો છે. એકવાર બે બિલાડીઓ વાજતી વાજતી લીમડા ઉપર ચડી ગઇ. અહીં કલાક સૂધી વાઉકઉ, ખીંખીંખીં, પુરંરંના અપાટા ચલાવ્યા, ટીપુ ક્યાંક બહાર ગયો હતો. ફરશી બિલાડીના લકવાનો અવાજ સાંભળીને દોઢતો આવ્યો. બરાબર કાન માટી અવાજ સાંભળ્યો ભસતો ભસતો પીંજમા દોડ્યો. ઝાટલા પરથી બંતિ પગ ટેકવી નાના છાપરા ઉપર ચડ્યો. ત્યાંથી મોટા બોરડા ઉપર ગયો ને હાઉ હાઉ કરતો ફૂધો. ત્યાં તો ફૂલેલા પુંછડા પાતળા કરી બિલાડીઓ ભાગી. એકને તો કયાંય સૂધી તગડીને પાછો આવ્યો.

એકવાર અમારે બહારગામ જવાનું થયું. પારકે ઘેર ટીપુને ક્યાં લઇ જવો એમ ધારી પાટોશીને સોંપણી કરી. એને વખતસર આવનું નાખવાની ભલામણ કરી. રોટલા માટે લોટ પણ આપ્યો. પાણીની મોટી કુંડીએ ભરી મૂકી.

ચાર દિવસ પછી અમે ઘેર આવીને તરત મેં તો ટીપુની તપાસ કરી ટીપુ

અમારે ઘેર ન હતો. પાટોશીને ઘેર ન લીધો. દોઢદોઢ ચોરીમાં ને બજારમા એમુ પણ ત્યાંજ ટીપુ ન દેખાયો. અમે ટીપુ માટે માંઠીઆ ને લાઠવા લાવ્યા હતા. ટીપુ માટે ઢેબરાંએ શખ્યાં હતા. ક્યાંક ગયો હશે તે હમણા આવશે એમ માન્યું. હું તો ફરી વાર પૂછવા ગયો, પાટોશી ઘેર હતા. એમણે કહ્યું, "ભાઈ, તમારો ટીપુ મરી ગયો."

"કેમ કરતાં ?"

"કોણ જાણે કાંઈ ખબર ન પડી. માતે મેં ઘણો બધો રોટલો ખવરાવ્યો. સાંજે સારો મરી ગયો. સવારે એમું તો અમારા છાપરામા પડ્યો. તો કોંઈ ભવજત કરડ્યું હશે."

મેં આવીને બધાને વાત કરી હતી તો ઘરે ઉપાડ્યું નહોતું. ઘણીવાર સૂધી તો કેમને ઉઠ્યુંએ ન ગમ્યું. બાનેય લવ બળ્યો. નાના ભાડુઓની આંખમાં આંસુ આવ્યા. બાએ ટીપુને માટે ધમોદો ક્યો. ફરતારને રોટલા નાખ્યા.

ટીપુ જીવાનીમાજ મરી ગયો. એને કંઈક કરડ્યું ને એ મરી ગયો આજેય ટીપુ સાલરે છે. હજી મને ફરશં તો એટલો જ વ્હાલો છે.

દેવુભાઈ

૦ ૦ ૦ ૦ ૦ ઈંદ્ર ગોપ ૦ ૦ ૦ ૦ ૦

અરે, ઓ લાલ જીવડા.

અહો ! શું તારું શરીર ! મખમલ તો
એની આગળ કુચ્ચા, રેશમ જેવું કેમ
કહેવાય ? એની ક્રમાસ તો કંઈ ઓર જ
છે !

બાઈ ! ઓ લાલ જીવડા, આ હુનિ-
યામાં એકાએક તું કયાથી ?

મેં તો આખા વર્ષમાં કહીએ તારાં
માખાપને કે તારા બાઈ જોઈને કે સગાં
વહાલાને કે તારા ન્યાતીલાને આ આખે
જેયા નથી.

બાઈ, કહેતો ખરું કે તું કયાંથી
આવ્યું ?

જીવડું બોલ્યું, “બાઈ ! આવ્યું”
આ ધરતીના પડમાથી એક વરસથી હું
ઈંડું હટું હવે હું મારા મૂળ સ્વરૂપમાં
આવ્યું.

પણ આ મારી આવરહાને અંત છે.
હવે મારે માત્ર હથ દિવસજ જીવવાનું છે

આટલાજ વખતમાં અમે નાનેથી
મોટા થઈએ ને મરી જઈએ.

છેવટે ઈંડા મૂકી, ધરતી માતાને
ચરણે સોપી પાછા અમે સ્વર્ગે સીધાવીએ
છીએ.

અમારા ઈંડાની સંજાળ પ્રભુ રાજે,

ધરતીમાં એને જાળવે એ તો ધૂળમાં
રખાવી રવડી મોટા થાય.

ફરી વર્ષી ઋતુ આવે, પૃથ્વી પાણી
પીએ લીલી સાડી સજે એટલે અમે એના
ખોળામાં બેઠા થઈએ. પછી તો તમે
જીઓ છોને હું ફરવા નીકળ્યું છું એમ
બધા ફરે હરે ને હરે ફરે.

આ મેવલો અમને બહુ ગમે. વર-
સાદ વરસી રહે. ધરતી ધોવ ઈને ચોક્ખી
બને. ધીરો ધીરો પવન નીકળે. એમાં
અમને ફરવાનું બહુ ગમે

નાના નાના છોકરા થતે ટાણે જ ફરવા
નીકળે.

ચોક્ખી ચલુક ધરતીમાં હું ચાલતું
હોઉં ત્યાં તો તેઓ મને પકડે આમ
તેમ ઉછાળે.

ઠાંધ મૂઠીમાં પૂરે મૂઠીમાં હું સળ-
વળ એ એમને બહુ ગમે.

ઠાંધ મારા ડીલે અરે. કેટલીએ વાર
સુધી હાથ ફેરવ્યા જ કરે. ઠાંધ તો મારા
રંગને એકી નજરે જોયા જ કરે મારે.
રંગ અજબ જેવો છે તેમાયે આ ઋતુમાં
તો હું શોભું જ ને ચારેકોર લીલું લીલું
લીલું છમ. એમાં હું લાલ, લાલ, લાલ
ધૂમ. એટલે છોકરાની નજરે ચટ હઈને
ચડું ને એ મને પટ હઈને ઉપાડે

કોઈ મંખાળે ને કોઈ મુંઝાવે. કોઈ
રમાટે ને કોઈ ફેરવે. કોઈ પૂરે ને કોઈ
જુએ.

બહો અમને બો જુએને રમાટે ને
ફેરવે ને પુરે. પણ જરા સાચવે તો મારું.
અમે મરી ન જોઈએ.

માઈ, બા હવે અમારે ઘણું ફરવાનું
છે મારા જીવતરના જમ્મા દિવસો ફરવા-
માજ પુરા થશે. ”

“ બા સાથે બા. ”

હસો રહે હસો રહે.

મારું નામ સાક્ષી છે. માના છોકરાં
અમને ગોઠવ્યાય કહે છે.

કોઈ વળી ઇંદ્ર ગોપ કહે છે અમારે
તો બેય નામ સરખાં.

ગોઠવ્યા ગાય કહો તોય ઠીક ને ઇંદ્ર
ગોપ કહો તોય ઠીક.

માઈ, માફ કરજો મને વખત નથી.
ના, ના, મેં બહુ તરડી આપી માફ કરજો.”

કમળાજીવન

તરતા શીખા

ધામામું આન્યું. જ્યાં જુએ ત્યાં
પાણીજ પાણી. છલોછલ. આમા તોતરતા
આવડતું હોય તો ઠેવી મચા ! તરતા
આવડે બે તો પાણીમા ધુળામ, ધુળામ
ધુળકા મારે. કોઈ તો કોસીયો મારે ને
ચીપાને સીધા તળીયે જાય, કોઈ તો સેફા
મારે તે નાનકડા ફૂવામાથી પાણી જકાર
ઉઠાટે ને કાઠે બેઠેલાને નવરાવે. તરતાં ન
આવડે બે તો ભેડા ભેડા જુએ. પાણીમા
પણીને મચા કરવાનું ઘણુંય મન માય
પણ તરતાં ન આવડે ભોટયે શું કરે ?

પણ એમ બેસી રહેવું તે કાને ગમે ?

તરતા શીખવામાં તે શી વાર ? એક
દિવસમા હજકમતા આવડી બાપ ને બે
દિવસ કાઠે કાઠે તરોયે ત્યાં તો પાણી
ઉપર રહેતા આવડી જાય. પછો ડુબવાની
લીક નહિ અને પછી તો જુડી જુડી
બતની ' તર ' શીખાય. '

તરવું એમાં તે શું ? કેતરાં ને રેકડાં
તરે ને આવડે ન તરોયે તો તો
ચરમાઈને ડુબીજ મરવું પડે ને ? ને
તરતાં ન આવડે તો તો પછી ડુબવનું
જ ને ? મરે બે વરસ પહેલાં એક વરસ
વરસની નાનો એવી છોકરી અમારી સાથે

બાવળ ને ચોર

[ઇસપની વાત]

બાવળતું ઝાડ ને ચોર બાબુબાબુમાં ઊભેલાં: એક દિવસ બાવળે થેત્તને કહ્યું કે “ તું તો તદ્દન નકામી વસ્તુ છે. હું તો ધર બનાવવામાં, હેળ બનાવવામાં, જીંદાં જીંદાં હથિયારના હાથા બનાવવામાં વગેરે ઠેકઠાંચ કામમાં આવું છું. ત્યારે તું તો ખાલી જગ્યા રોકે છે ને લોકોને ધગમાં વાગીને દેરાન કરે છે. ”

આ સાંભળીને ચોરે ધીરે રહીને કહ્યું કે “ વાઘ, તારા એજ ઠેકવાતા ગુણોને લઈને કુદાડીને કસ્વત હમણાંજ તારા પર ફરવા લાગશે એટલુયે તું સમજીશ તો તું બાવળ મટી ચોર બનવાતું હંઅરે દરેજ સારું માનીશ. ”

આ સાંભળીને બાવળ તો મુગીજ થઈ ગયો.

કનારનાર: પ્રસાદભાઈ

આકાશમાં ઉડનારે પાંખોવાળો મનુષ્ય

ઐરોપ્શનમાં માણસો ઉડીને જાય છે. પરંતુ અમેરિકાના એક ગામમાં એક માણસે પક્ષી માફક ઉડવા માટે મોટી પાંખો બનાવી છે. આ પાંખોની રચના

ચામાચીડીયાંની પાંખોની જેમ વિશાળ બનાવી છે. તે ૨૨ ફીટ પહોળી થાય છે. તેની રચના એવી છે કે માણસ તેના હાથ હલાવવાથી પાંખો હલાવી શકે અને તેથી હવામાં ઉડી

શકે. તેના પાછળના ભાગને મદદ કરશે, અને તે સમડીની માફક હવામાં તસ્તો હોય તેમ હાથ હલાવીને ઉડી શકશે. પાંખો વગેરે સાધનનું વજન ૪૦ રતલ છે. આ રીતે આ માણસ તેના હાથ વડે જેમ પાણીમાં તરી શકાય છે તેમ હવામાં ઉડવા ધારે છે. ઉડવા માટે તૈયાર થયેલ આ માણસનું ચિત્ર બાબુમાં આપ્યું છે.

ત્રણ વર્ષની યોજના

‘બાલોધાન’ નું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦ છે, પરંતુ જેઓ એનું ત્રણ વર્ષનું સામઢું લવાજમ ભરશે તેમની પાસેથી માત્ર રૂ. ૬-૦-૦ લેવાશે.

બીજું વર્ષ શરૂ થયું છે.

લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦

પરદેશમાં રૂ. ૩-૧૨-૦

નમૂનાની નકલ માટે ૦-૩-૦ની ટીકીટ ખીડો.

લખો—વત્રી : બાલોધાન,

બાલોધાન કાર્યાલય

વડોદરા.

“ ગુણ સુંદરી ” બાલવિભાગ

અન્ત્રી . ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ
C/o શુદાધામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૨ : અંક ૧૦

પુસ્તક ૨

ઓગોસ્ટ : ૧૯૪૨

મારી વાત

વાચકો ! સાંભળ્યો ને ?
મારી રેઠ બહુ સુંદર હતી.
સુંવાળા ચકચકતા વાળ હતો
સુંદર મોં અને ઘાટીકું ચરીર હતું.
ને મારી જાણી,
જાણે ચકચકતા તારા.
ભરત ને બહુક મારા મિત્રો હતા.
તેઓ નિશાળેથી આવે ને મારી સાથે
રમવા લેસે.
જામે ખૂબખૂબ રમીએ ને નાચીએ.
બહુ મજા પડે.
તમારી જેમ મને રૂપ અને દર્શી
ધી ને માખણ ખૂબખૂબો ભાવે.
એક દિવસ મને ખાવાનું મન થયું.

“ લાવને મસ્તી કરી લઉં ”

ઝેમ મને થયું.

બા અને બાપા બહાર હતા.

ભરત અને બહુક નિશાળે હતા.

મેં શીકાં તોડ્યાં ને પેટી ખોલી,

બરછી ફેંકી ને ઘી ફૂંક ઉઠાવ્યા.

થાંડીવારે બા ઘેર આવ્યાં.

ને માફં તોફાન સમજી ગયાં.

પછી તો મને ખૂબ મારી.

સાંજના ભરતે મને ઘાબડી ને પંપાળી

ને અમે રમવા નીકળી પડ્યાં.

પણ તે દિવસથી હું ‘ ચોર ’ ઠરી.

કાંઈ મારા વિશ્વાસ ન કરેલું.

પાટોશીઓ મને દેખતાં ત્યાંથી મારતાં.

અરે ! પક્ષીઓ મને જોઈ ઉડી જતા.

ઉઠર “ ચીંચીંચીં ” કરતા નાચ બાગ કરતા.

મને છંદગી હુખીઆરી લાગવા માંડી.

જો પ્રભુ !

મને બીલલી શા સાફં બનાવી ?

એક દિવસની રાત હતી.

ને ચંદ્રમા અળકતા હતા.

શું મળતું તેજ !

શું મીઠો પ્રકાશ !

હનીયા બધી રૂપેરી રૂપેરી લાગતી હતી.

ચાંદનીમાં રમવા હું છાપડે ચઢી.

“ મીઆંઉ ! મીઆંઉ ! મીઆંઉ ! ”

અરે ! બધા મારાં સગા એકઠાં થયાં :

મીનડા ને મીનડીઓ,

બધા અમે રમવા લાગ્યાં
 રમતાં રમતાં મસ્તીએ ચઢ્યાં.
 બધા કુહવા ને નાચવા લાગ્યાં.
 ને ઠોક ગાવા લાગ્યું.
 મસ્તીમાં હું ફેરકુંદડી ફરવા લાગી.
 ને મારો યમ લપસ્યો—
 સરસરસ — કરવીને હું નીચે પડી.
 મારાં હાડકાં બાગ્યાં
 ને ઠાઠાં રંગાયાં.
 સવાર પડી ને જડુક થોપતો આગ્યો.
 બરત હસવા લાગ્યો.
 જડુકે મને ઉપાડીને ઘરમાં લઈ ગયો.
 મને પાટા પીંડી કમો ને રૂપ ધીવડાવ્યું.
 હું બધા દિવસે સાલુ ચર્ધ.
 પણ પગે લૂછી રહી
 મારી ચરીરની ચોભા ઉડી ગઈ.
 જડુકે જડુ કયાગું
 ને જરત મરકરે.
 જડુક પહેલાના કરતા વધારે બહાલથી રમાડે,
 બરત ઠોકવાર મરકરીમાં મેં મચકેડે.
 બરત હસે ત્યારે મને બધું જોખું આવે છે.
 માફ પહેલાંનું સુખ યાદ આવે છે.
 પહેલાંનું રૂપ સાબરી આવે છે.
 ને જડુ આવે જાય છે. *

શિવકુમાર ત્રિવેદી

મયુંગા

નાની સવિતા હાથમાં કાગળ લઈ દોડતી દોડતી ભાઈ પાસે ગઈ અને કાગળ વાંચીને કહે કે “ આ મયુંગા શું હશે ? ” ભાઈએ કાગળ વાંચી ભેંચે. પણ મયુંગા શું હશે તે ખબર ન પડી એટલે તે કહે કે “ મને તો ખબર નથી. ”

સવિતા બાપા પાસે ગઈ અને કહે છે કે “ બાપુજી, આ મયુંગા શું હશે ? ” બાપુજીને ચ ખબર નહોતી. એટલે એ કહે કે “ મનેય ખબર નથી. ”

કાગળ જંગબારથી આવ્યો હતો. સવિતાની પહેને કાગળમાં લખ્યું હતું કે ‘ મયુંગા મોકલવાની છું. ’ મયુંગા એ તો આફ્રિકાની બોલીનો શબ્દ છે. આપણને ક્યાંથી આવે ?

ઘરમાં બધાય મુંઝાઈ ગયા હતા. સવિતા તો બધાને પૂછવાજ કરે “ મયુંગા શું હશે ? ”

થોડા દિવસ પછી કરંડીઓ આવ્યો. એમાં નકરા મયુંગા કરંડીઓ ઉઘાડીને ભેંચું તો અંદર ઘણા બધા મોસંબી !

સવિતાની મુંઝવણ હવે મટી ગઈ હતી. બાની, બાંપાની, ભાઈની, બધાયની મુંઝવણ મટી ગઈ એટલે બધાય હસી પડ્યા. સવિતા તો હાથમાં એક બે મોસંબી લઈ નાચવા લાગી. ને “ મયુંગા, મયુંગા ” બોલતી જાય.

મૂળશકર નર્મદાશંકર દિવેદી

लीमसेन

[મેં અઠના પાન દર થી ચાણ]

[જીવન કામકાજને લીધે આ વાર્તાના પ્રકરણો વચ્ચેના ટેકાએક
જગ્યામાં મૂકી શકાતાં નથી, પણ હવે જરૂર પડે એવો થોડો
થોડો ભાગ જરૂર પ્રકટ કરો. ચ. મ. સદા, તા.ની.]

કુંતામા ને ચાલ્યે બાથ તો હું પડીમા
મુજાં હતાં, જોમને મનમા જોમ છે
પાપી હેડબામુર ચાજ થીમને નકો
મારી નોખશે.

પણ ત્યાં તો હસતો હસતો બીગ
સુંપડીમાં આંધો ને માતાજીને પડે
પડયો.

સૌ શાશ્વત થયાં પણ હવે માખણીઆ
પવંત ઉપરથી નીચે ઉતરવું' ચી રીતે ?
બીમસેન સૌને હેડબા ઉણી હતી ત્યા
લઈ ગયો. ચોટલો જાણી સૌ નીચે ઉતર્યાં
કુંતા મા કહે, " બેટા, આ કોણ છે ? "

ભીમ હસી પડ્યો.

ચહુરેવ નેશી કહે, “ માણ, એજ પેલી વામણ ! ”

સૌ ખડખડ હસી પડયા.

નાનું રૂપ ધરી હેડંગા કુંતાજીને
ધર્મે ધરી.

સરોવર પાસે ફરીથી હુંપડી બાધી
હજી જજ ત્યાં રહેવા લાગ્યા.

ਫੇਡ'ਬਾ ਰਾਥੀ ੨੩ਵੀਂ ਕਤਗਰੀ

એને પિયેર ગમ્ય. પેલી તરફ એને સો
કર્પાશભાગ્યો હતા. ભાગ્યોએ રહતી
મહેન રીડી ને એને બધી વાત પૂછી.

બધી વાત સાંભળીને એણે જાણ
કહે, "એહો ! એ છલ પાપીઓના
ભાર થા છે ! અમ બધીએ વેર
લઈએ."

સોએ કબીરા જેહા સરોવર પામે
આબ્યા બીમ જાઇ કાળ લેવા ગએહા, એ
લાગ ભેળમે એમણે ઝુંપડી ઉંચકી લીધી.
સાંઝે બીમ સરોવર પર આબ્યો ત્યારે
એણે ઝુંપડી ન રીડી.

તથાસ કરતા બીમએનને ખજાર પડી
કે એ કબીરાનું જો કામ છે

બીમ કળીરાના ગામમાં જ્યાં તૈયાર થયો. બીર જટોરમજી પણ બાપની સાથે યાદ્યો. બાપ રીકરે સન્યાસીના 'વેશ' પહેરી લીધા. 'અઠાદેક' કરતાં કરતાં બાપજેટા કળીરાપુરીમાં આઠ્યા. અને સુક્તિ કરીને નમ્યાણ કળીરાને વાવમાં નાબી રીધા. એક નેવત કળીરા નહોતે તે જ્યને દુધોધનનાં દરબારમાં રહ્યો.

બક રાક્ષસનો વધ

પછી ત્યાંથી પાંડવો આગળ ચાલ્યા.

આમ કેટલાક દિવસ પ્રવાસ કર્યા પછી તેમને અચાનક વેદ વ્યાસ મળ્યા. તેમણે તેમને હુઃખમાં ધીરજ ધરવાની સલાહ આપી ને આગળ આવતી એક-ચક્રા નગરીમાં ગુપ્તપણે રહેવા જણાવ્યું.

પાંચે પાંડવ એકચક્રા નગરીમાં આવીને એક બ્રાહ્મણને ઘેર રહેવા લાગ્યા.

બ્રાહ્મણને ઘેર રહી પાંચે પાંડવો દરરોજ લિક્ષા ભાગી લાવે ને કુંતામા તેમને ભાગ પાડી આપે. પણ બધા ભાગ સરખા નહિ હો. એટલા થોડા ભાગથી ભીમ ભાઈનું પેટ કેમ ભરાય ? આથી કુંતામા પ્રથમ તો એ સરખા ભાગ કહે ને તેમાંથી એક ભાગ ભીમભાઈને આપે ને બાકીનો સરખે ભાગે પાત્ર લાગે વહેંચી દે.

એક દિવસ પાંચે પાંડવ લિક્ષા લઈને પાછા આવ્યા ત્યારે તેમણે કુંતામાને રડતાં દીકાં. તેમણે પૂછ્યું, “માણ, માણ, કેમ રડો છો ?”

“ભાઈ, આ નગરીમાં એક દુષ્ટ ગક-રાક્ષસ રહે છે. તેને દરરોજ એક માણસ મારવા જોઈએ છે. આજે આપણે જે બ્રાહ્મણને ઘેર હત્યા કરીએ તેના છોકરાનો વારસો હોવાથી તે રડતી હતી ને તેથી મેં તેને વચન આપ્યું છે કે ‘તારા છોકરાને બચાવે હું’ મારા એક દીકરાને મોકલીશ.”

પણ હવે કેને મોકલું ? એ ચિંતાથી ‘હું રડું છું.’”

પાંચેય પાંડવ બહાદુર હતા તેથી બકાસુરથી કાંઈ ડરે એવા નહોતા. સૌએ માને ધીરજ દેવા માડી, પણ ભીમભાઈ તો એકદમ ઉછળી પડ્યા, એ કહે, “જોહો ! એ રાક્ષસડાના ભાર શા છે ? આજે જ એની સાથે મલ્લકુરતી કરી એને હરાવી કાર મારું ને રેયતનું હુઃખ દાણ નહિ તો મારું નામ ભીમભાઈ નહિ.”

ભીમભાઈની વાત સાંભળી કુંતામા છાના રહ્યાં.

પછી બધાએ નિરાતે જમી લીધું.

નગરીનો રાજા દરરોજ એક માણસ સાથે ઘણે ગધે ખોરાક પણ મોકલતો હતો તે મુજબ તેણે ભીમભાઈની સાથે જૂબ ખોરાક મોકલ્યો.

ભીમભાઈને તો નિડરપણે બકરાક્ષ-સના રહેઠાણ આગળ જઈ પહોંચ્યા. રાક્ષસ તે વખતે ગઢાર ગયો હતો એટલે ભીમભાઈએ નિરાતે પેલો ગધો ખોરાક ઉઠાવ્યો, ને પછી એ તો રાક્ષસની વાત એવા લાગ્યા.

રાક્ષસ આવ્યો, એને ગન તો એમ કે ‘હમણાં બઈ છું’ ને હમણાં ખોરાક ને એક માણસ ઉઠાવું છું.’

એ તો ધમધમ ધરતી મુજબતો આવી પહોંચ્યો.

પણ હરદોજ તો એ જોતો કે તો આવનાર અજાણી માણસ બાપરો પીંપળાના પાંકડાની પેઠે કંકડક મુજતો હતો, પણ આજનો આવનાર તો જરાય બીધા વિના નિરાતે ઉભો છે. એને થયું કે 'કોઈ મૂરખો લાગે છે. એને મરણની ખબર નથી, પણ હંમણા ખબર પડશે.'

પાસે આવી શક્ષએ કહ્યું, "અધ્યા કોણ છે? જરા આમ આવ."

"શું છે? માણસ છ માણસ! તારે ગરજ હોય તો મારી પાસ આવ."

શક્ષની ખાતરી થઈ કે જરૂર આ કોઈ મૂરખો જ લાગે છે. એ તો એની પાસે ગયો.

પણ બીમભાઈ તો નિડરતાથી ઉભા ઉભા હસતા હતા!

શક્ષ હવે ચીડાયો એવું બીમની પાસે જઈને તેને ધકકો માર્યો. એ તો શક્ષને બહો! જલ્દી બહાર બહાડુર માણસો ય એના સહેજ ધક્કાથી ઉથલી પડે, પણ બીમભાઈને શું? એ તો પહાડની પેઠે અડગ ઉભા રહ્યા! શક્ષનું બળ એમની આગળ કાઈ ન ચાલ્યું!

શક્ષને નવાઈ લાગી "આ તો ખરા છે!" પછી ચીડાઈને એવું તો પાસેનું એક નાનું ઝાડ ઉપેરીને તે બીમ સેન પર દેંક્યું.

બીમભાઈએ દ્રીને એ ઝાડ અધવ (અપધ) મંડરાંકર

મથા જ હાથમાં પકડી લીધું ને તેના બે કંકડા કરી નાખ્યા.

હવે શક્ષ અકળાયો, બીમસેન! પણ ધુંવા યુવા થઈ ગયો.

બંને બળીઆ બધેબધા વડવા મંડ્યા

શક્ષે પોતાનું બધું શક્ષી બળવાપર્યું, બીને કોઈ હોત તો તેના કો ભૂંકે બૂલ્યા ઉઠાવી દેત, પણ બીમભાઈ આગળ એનું બળ ચાલ્યું નહિ, બીમભાઈને કાઈ જ થયું નહિ!

ઉવડ લામ જોઈને બીમભાઈએ શક્ષને ધુંંટળ આગળથી પકડ્યો ને ઉચડીને જોરથી જમીન પર પછાડ્યો.

અભિમાની શક્ષ તે જ પળે મરણ પામ્યો.

પછી બીમભાઈ નિરાંતે ન્હાઈ ધોઈને ઘેર પહોંચી ગયા.

પ્રાણજી ને સેનો એ પ્રથમ તો ગભરાયા કે 'આ ગડડીએ ખૂંદીને નાશી ચાલ્યો; પણ હવે શક્ષ બોળશે તો અમારું આવી પહોંચશે.'

પણ કુંતામાએ ખાતરી આપી ને બીમે બધી વાત કરી ત્યારે સોમને ધીરજ આવી.

બીને દિવસે આખી નમરીમા ફૂટ બકરાશસના મોતના સમાચાર દેવાઈ ગયા. એને લા-યું કે 'બારવાળા પ્રાણજીના ઉપકારોએ આલું પરાક્રમ થયું છે!'

કોલસાને બદલે એનજનમાં બળાતી કોફી

પ્રાચીન એ જગતમાં વધુમાં વધુ કોફી ઉત્પન્ન કરનાર દેશ છે. આ વર્ષે ત્યાં કોફી એટલી બધી પાકી છે કે તેની હલકી બાત રેલ્વે એનજનમાં કોલસાને બદલે

બાળવામાં વાપરવામાં આવે છે. આ કારણથી એનજન સાથે કોલસા રાખવા માટે જે ડબ્બો રાખવામાં આવે છે તેમાં ફેરફાર કરી કોફી ભરવા મોટો ડબ્બો કરવામાં આવ્યો છે. ત્યાં કોફી એટલી બધી પાકી છે કે રેલ્વેમાં બાળવા વપરાય છે એટલુંજ નહિ, પરંતુ એક શહેરમાં જેસ પૂરી પાઠનાર કંપનીએ જેસ ઉત્પન્ન કરવા

માટે કોફી બાળવાનું ચાર કચ્છું છે. કોફી બાળનાર એનજનનું ચિત્ર બાજુમાં આપ્યું છે.

બાલોધાન

તત્રી

ચન્દ્રશંકર મલ્હિશંકર ભટ્ટ

ફોટો અંક આસો સુદ પૂનમે પ્રકટ થશે

એ દીવાળી અંકમાં જાણીતા ચિત્રકાર શ્રી સોમાલાલ ડાહ્યાનું સુંદર એ રંગી પુસ્તક આવશે વળી નીચેનાં લખાણો પણ પ્રકટ થશે, સોમનાથનું દેવળ • શ્રી ત્રિલુવન શ્રી વ્યાસ કાબર શ્રી. ત્રિલુકાધરના પત્ની વર્ણનનો ઉપયોગી પાઠ, ચન્દ્રપરીની વાર્તા શ્રી. તારાબહેન મોહનનો ખગોળનો રસિક પાઠ, ગાય માતા (સચિત્ર) ચિત્ર વાર્તા : પાઠો : વિજળી રક્તમ પહેલવાનના જીવનની વાર્તા • નવાં નામો : રામનું લનવાસ. આંગણું ફરી ગયું : જગદેવ પરમાર શિવાજી મહારાજ • ઉખાણા વગેરે વગેરે.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦ : પરદેશમાં રૂ. ૩-૧૨-૦

પ્રથમ વર્ષના એક સામગ્રી રૂ. ૬-૦-૦

નમૂનાની નકલ માટે

૦-૩-૦ ની ટિકિટ બીડો

લખો તત્રી બાલોધાન
ચવપુરા, વડોદરા

“ ગુણ સુંદરી ” બાલવિભાગ

તત્ત્વી સન્દશકર મણિશકર બાઈ
C/o હુદાબામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૨ . અંક ૧૧

પ્રસ્તક ૨

નવેમ્બર : ૧૯૩૨

નાગદમન

- એક વિવશ સૌ કૃષ્ણચંદ્ર તે યમુના તીર ગયા રમવા,
ગોપ સંખ્યાને સાચ લઈને ગેરી કહે લાભ્યા જમવા. ૧
- કૃષ્ણ કહે, “ મિત્રો અંભાણો, કડો પાણીમા ભાવ નહિ,
નીર નદીના ઉડા તેથી પાછો બહાર કઢાય નહિ. ” ૨
- ચિત્ર નામનો ગોપ કહે, “ પણ ભાવ દોશી તો શું કરીએ ? ”
કૃષ્ણ કહે, “ તે થયી ભાવ તે કાઠે એમ નિયમ રચીએ. ” ૩
- વાળી કછોટા, ચઢી ન્યેરિકા ગોપ સૌ તૈયાર થયા,
વિભાગ પાસે સરખે સરખા, રમત મઢીં તરવીન થયા. ૪
- ગેરી મહામડ પડે કહા પર, કડો ઉછળે નીચે પડે,
દૂર ભાવ ને પાસ આવતા, ગેરી પ્રદારે વળી પડે. ૫
- ઉડે પૂજા મેત્રો ઘેરાયે, ભડું ધમસાણ ત્યા મચી રહ્યું,
રમતા રમતાં નીરની પામે આબ્યા તેનું નવ જાન રહ્યું. ૬
- રજન્ય ઉપરથી ગેરી દેરવી પ્રદાર ભેરથી કૃષ્ણ કહે,
- કડો હિછળી ત્વરિત વેગથી જળ મધ્યે ટાણ માંદી પડે. ૭

“ હાં ! હાં ! થયું શું ? ” “ દડો ગયો ક્યાં ? ” કોલાહલ ત્યાં મચી રહ્યો.
હસતા વઢને કૃષ્ણ કહે, “ એ દડો યમુના તળ પહોંચ્યો. ” ૮

કોઇ કહે, “ કાઢો અંદરથી, નિયમતણું પાલન કરીએ, ”

કોઇ કહે, “ લઘુ દડા માટ શીઘ્ર જીવને એખમમાં ધરીએ ? ” ૯

કૃષ્ણ કહે, “ ક્રીધો નિયમ તે સૌએ સાચવવો જ પડે,

જળ મધ્યે જઈ દડો ચોધીને કાઢી લાવવો અને ઘટે. ” ૧૦

વઢી વેણુ ને ધર્યા તીર પર, ચઢવા કઠંગ તણી ડાળે,

નામ પ્રભુતું લઈ કુદા ને કણ્ણમાં પહોંચ્યા નીર તળે. ૧૧

કાલિન્દીનાંક એ પાણીમાં દારૂણ કાલિનાગ રહે,

વિષ-કૂંકાટે ઉડતા પળી તમ્ભરથી જલ મધ્ય પડે ૧૨

પશુપક્ષી કે માનવ જે કોઈ એહ ધરાતું પાણી પીએ,

રગરગ વ્યાપે વિષ હળાહળ, પળમાં તે મૃત્યુ પામે. ૧૩

જાગી પડ્યો એ કૃષ્ણ આવતાં મારી કૂંકાટો સજ્જ યયો,

કૃષ્ણ મારી લાલ જોરથી કોધથી ગાડો તૂર થયો. ૧૪

દારૂણ યુદ્ધ થયું પાણીમાં, વિષની જ્વાળા ઉંચે ચઢી,

ચાપ કૂંકાટા પડે હોંકારા, યમુના ઉછળે ઘેલી બની. ૧૫

કૃષ્ણ પડ્યા જળ, વાર અતિ ચઘ, નંદ યથોદા તટ આવ્યાં,

કાનજ માટે ચિંતા કરતા ગોપ સૌ લાગ્યા રડવા. ૧૬

નંદ કહે, “ હું પડું પાણીમાં, ” માતાજી ધરણી ઢળીઆ,

“ ચોડી કણુ ચોલો સૌ કોઈ ” બળભદ્ર સર્વને વારી રહ્યા. ૧૭

કૃષ્ણે કાલિ નાગ હરાવ્યો, ચાકથી ફેં ફેં ચઘ ગયો,

નાગ વિવરથી રસિમ^૨ ચોધી, ફેણુ મધ્ય તેને નાચ્યો. ૧૮

નાગ ફેણુ પર પાદ ધરીને, યમુના જળ ઉપર આવ્યા,

માત-પિતા ને વન્દન કરતા ચે ચે કરીને ખૂળ નાચ્યા. ૧૯

નંદ યથોદા સર્પથી ગડતાં, ગોપીજન કૂલ વૃદ્ધિ કરે,

ગોપ સૌ જય-ઘોષ કરે ને, કાંન^૨ બમ્મીના નાદ કરે. ૨૦

અરવિન્દલાલ લલિતભાઈ મજમુદાર

આરસામાંની છોકરી

અમારે ઘેર એક આરસો છે,
એટો છે ને રૂપાળો છે,
સોનેરી નકશીદાર એવું ચોક્કું છે.

એ આરસામાં એક છોકરી છે,
બરાબર મારા જેવી જ છે.

વાળ કાળા કાળા છે,
આંખો સુંદર સુંદર છે,
ગાંઠ ગુલાબી છે,
હાથ મોટી જેવા છે,

બરાબર મારા જેવી જ છે.

તે નાકમાં ચુની પહેરે છે,
અબોહામા કૂલ ખોસે છે,
હાથમાં સોનાની બંગડી પહેરે છે,
પગમાં ચાંદીના ઝાંઝર પહેરે છે.
સુંદર મઝાની ઘાપરી પહેરે છે,
રેશમી ગુલાબી પોશાક પહેરે છે,

બરાબર મારા જેવી જ છે.

ને ત્યારે જ્યો ત્યારે આરસામાં બેઠી
સોમ છે.

કયાય એ જતી નથી,
કયાય એ આવતી નથી,
દગર દગર ભેળા જ કરે છે.

કઠીક હસે છે,
કઠીક રડે છે.

એ હસે છે ત્યારે હું હસું છું,
એ ખીબાય છે ત્યારે હું ખીબાઉં છું,
એ હુને છે ત્યારે ખૂબ રૂપાળી લાગે છે,
પણ એ કંઈ જ બોલતી નથી.

એ આરસામાં લપાઈને ઠેમ બેઠી હશે ?
એની બા એને ચોષતી નહિ હોય ?
એને ઘેર ગાંધી કામ નહિ હોય ?
મને તો એ બહુ ગમે છે.
હું તો એના સામે ભેળા જ કરું છું.

એનું નામ શું હશે ?
કોને ખબર ?

જાને પૂછી ભેડે,
એને ખબર હશે.

વખાણુવા ચોગ્ય બાલક કોણ ?

“ જે મીઠાઈ ને રમકડાં માટે હઠ પકડે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે ખેલ તમાથા ને મેળા-મેળામાં સટકે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે શાળામાં જતાં રહે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે પોતાની નાની પહેનની મિઠાઈ ઝુંટવીને ખાઈ જાય છે ને જે માટી પહેનની પુતળીઓ ભાંગી નાખે છે તે ? ”

“ ના. ”

“ જે જતા આવતાની મસ્કરી કરી ઘરમાં પેસી જાય છે તે ? ”

“ ના. ”

“ તો કેવું બાળક વખાણુવા ચોગ્ય છે ? ”

“ વખાણુવા ચોગ્ય બાળક તે છે કે જે કંઈ જુઠું નથી બોલતું. બાકીનાં બધાં તે કીક છે. ”

ત્રિમચન્દ્ર

બળનું માપ

રાવણને દેવો ઉપર વેર, તેમાય વિષ્ણુ તો તેના કટ્ટા ચતુ એક દિવસ તો રાવણ ખૂબ ગુસ્સે થયો, અને વિષ્ણુને મારી નાખવા માટે શોધવા નિકળ્યો. ઠાણ જગ્યાએ તે મળ્યા નહિ. શોધતો શોધતો રાવણ પાતાળમા પહોંચ્યો. પાતાળમા બળિ રાજનું રાજ. રાવણે બળિરાજને પૂછ્યું “અરે મહારાજ ! તમે વિષ્ણુને ક્યાઇ જોયો ?”

બળિરાજએ કહ્યું “તમારે એવું તે તેવું શુ કામ પડ્યું છે કે આમ શોધવા કરો છો ?”

રાવણે જવાબ વાળ્યો. “જો મારો મોટામા મોટો વેરો છે. મારે તેનો નાશ કરવો છે.”

બળિરાજએ કહ્યું “સારૂ થયુ તે તમે મળ્યા હુ તમારા જેવાને મળવાને વિચાર કરતો હતો. વિષ્ણુ તો અમારા કુટુંબનો પણ દુરમન છે. મારા મોટા દાદા હિરણ્યકશ્યપને પણ તેણે મારી નાખ્યા છે અને પણ અહીં રાખેલ છે તમે કાઢક કરો તો અમુરને સુખ થાય તમે તો બહુ બળવાન અને હુદિવાળા છો. તમને જો જાહે તો જરૂર એને મારી નાખને અને ઠીક સાબરુ”. મારા દાદાના કવચ અને કુડળ પડ્યા છે. તમે જો લેતા જાવ. બહુ મળતા છે અને જરૂર નથી. તમને કામ લાગશે”

રાવણ તો આવુ સાંભળી બહુ જ આનંદ પામ્યો.

બળિરાજએ રાવણને કવચ અને કુડળ બતાવ્યા. અધારમાં ઉત્તમ કરતાં તે જના કુવારા જેવા કવચ અને કુડળ ચોતાને મળશે એ બાળી તે ખુશી થઇ ગયો. ઉતાવળો ઉતાવળો એને લેવા ગયો ત્યાં તેનો હાથ કવચ નીચે આવી ગયો તે કેમ કરતા નિકળે જ નહિ.

માંઠ માંઠ પાચ છજણાએ ભેગા થઇ તેનો હાથ કાઢ્યો !

બળિરાજએ રાવણને કહ્યું. “ભાઈ, મારી શિખામણ માનીને જો તારું બધું વ્યાજતો હો તો પરમાર્થો વેર જા આ કવચ અને કુડળ મારા દાદા પહેરતા. તેમને જો વિષ્ણુએ એક ઘડીમાં મારી નાખ્યા છે, તો તારું શું ગણુ ?”

રાવણ તો બીકનો માથો નીચું માથું રાખીને લાઠા ભેગો જ થઇ ગયો.

શમોદર સફમીરાકર ત્રિવેદી

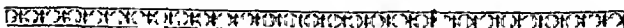
૧૧ વર્ષના છોકરા માટેની મોટર

જોધપુરના મહારાજાએ પોતાના ૧૧ વર્ષના કુવર માટે એક મોટર ઈંગ્લેન્ડમાં બનાવરાવી છે. તે ચાર સીલીન્ડરની છે, અને એક ગેલેન ગેસોલીનથી ૭૦ માઈલ

ચુસાફરી કરી શકે છે. મોટરની બેઠક તેમજ સઘળા ભાગો નાના છોકરાને લાયક બનાવેલા હોવાથી કોઈ મોટો માણસ તેનો ઉપયોગ કરી શકે તેમ નથી. મોટર હાકનાર નાનો છોકરો હોવાથી મહારાજાએ તેની ઝડપ વધુમાં વધુ ઠલાકના

૧૫ માઈલ રહે તેવી બનાવરાવી છે. કુવર આ મોટર લઈ વિશાળ રસ્તાઓ ઉપર તેમજ મહેલના વિશાળ ચોગાનમાં ફરે છે, તે બાબુના ચિત્રમાંથી જણાયે.

બાલોધાન

[આજોગ ગારેનુ મામિક]

કાર્તિકથી શ્રાવણ થઈ શકાશે

આજોગને રસિક અને પ્રેરક થઈ પડે એવા લખાણો:
બાળવાર્તાઓ, બાલકાવ્યો, પાઠો, સવાદો વગેરે
એમાં દર મરિને આવે છે.

દરેક પૂનમે નિયમિત રીતે તે પ્રકટ થાય છે.

આપના બાળકના હાથમાં એનો એક આંક
મૂઠો ને તેના બાલપ્રિયપણાની ખાતરી કરે.

વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૨-૮-૦ : પરદેશમાં રૂ. ૩-૧૨-૦

ત્રણ વર્ષના એક સામગ્રા રૂ. ૬-૦-૦

લખો—

ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ

તાન્ત્રી: 'બાલોધાન'

બાલોધાન કાર્યાલય, રાવપુરા, વડોદરા

નમૂનાની નકલ
માટે
૦૬-૦
ના પિસ્ટ બીરને

“ ગુણ સુંદરી ”

બાલવિભાગ

તત્ત્વ ચન્દ્રશંકર મણિશંકર બાટ
C/o શુદાબામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૨ . અંક ૧૨

પુસ્તક ૨

પ્રિન્ટિંગ : ૧૯૩૨

કીડી

આહો ! કીડી કીડી કીડી
ક્યાં એ જાતી નો ! કમ બીડી ?

લાંબી લાંબી દારકતાર-
આવે ક્યાંથી દારોદાર ?

કીડી ઉનાગે ઉભરાતી-
એના મોંમાં યું લઈ જાતી ?

એતુ ઘર છે દરમાં એક-
કીડી આવે બપ દરેક

બંધીય સાથે કરતી કામ -
સપે જપે સુએ તમામ.

કવિ લલિત

ઘડીભર ગમ્મત

૧ મારા માનવંતા માણુકલાલ મામાએ મારે માટે સુંબાઈથી મગનલાલ માધવલાલ મસાણીની મારફતે મુલજીભાઈની મારફીટમાંથી માધવપુરની મીલનો માફરપાટ મંગળવારે મંગાવ્યો.

૨ ગુરૂવારે ગડખોળ ગામના ગરીબ ગરાસીઆ ગંગાદાસ ગીરધરલાલ, ગરબ-કઠાસની ગેરહાજરીના ગુલાબી ગાલવાળા ગુલાબદાસને બહીને, ગળેન્દ્રપર ગોઠવાઈને ગામની ગૌશાળામાં ગાયો ગણવા ગયા.

૩ સભેદના સુકુમાર સરસ્વતીચંદ્ર સત્યવાદી સાકરલાલની સાથે સોમવારે સાડાસાતને સુમારે મુરત સિધાવ્યા.

નીચેનાં વાક્યમાંથી કૃળ ખોળીને લઈ લ્યો:—

૧ આ જાતના રંગીન તાકા તમે વેચો છો ?

૨ મારા ઠાઠા કમરું સાફું વગાડે છે.

૩ દેવતાના ચણુગા જરકશીના કપડા પર પડવાથી તે બળી ગયાં.

૪ બાણુ તારે ઘેર તાણુ મારેલું છે.

રતિલાલ વિ. દલાલ

બાળક અંકનાં લખાણો મોકલવા બાબત

દર વરસ મુજબ આવતી તા. ૧-૩-૩૩ નો માર્ચ અંક બાળક અંક તરીકે પ્રકટ થશે. એ અંક માટે બાલોપયોગી લખાણો મોકલવા સૌને આગ્રહભરી વિનંતિ કરીએ છીએ.

એ માટેનાં લખાણો નીચેને શિરનામે

જેમ બને તેમ વેળાસર મોકલાવી આપવાં.

લખો—

ચન્દ્રશંકર મણિરાકર બદ્ધ

તન્ત્રી 'ચુલ્લુદારી-આલવિભાગ' અને 'બાલોબાન'

ચંપુરા, વડોદરા

મહાપુરુષો સંબંધે વિચિત્ર વાતો

સુપ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિક ન્યુટન દેવતા પાસે પુરશી ઉપર બેસી તાપતા હતા. પુરશી દેવતાની તદ્દન પાસેજ હતી. અને તાપ જલદ હતો. દેવતાનો તાપ સહન ન થયાથી તેણે પોતાના નોકરને બોલાવ્યો અને કહ્યું, 'આમાથી અર્ધા કોણસા બુઝવી નાખ. તાપ બહુ જલદ છે.'

નોકરે જવાબ આપ્યો—'તમારી પુરશી ફર કડું એટલે તાપ ઓછો લાગશે.'

ન્યુટન—'અરે હા, ખરી વાત. મને તેનો ખ્યાલ પણ ન હતો.'

* * *

૨૧. શ્રીકૃત વિશ્વનાથ કાશીનાથ રાજવાડે ઇતિહાસના મહાન પડિત હતા. તેમણે મહારાષ્ટ્રના ઇતિહાસનું બાર મોટા પુસ્તકો લખ્યા છે. તેઓ પોતાના પહેરવેશ માટે બહુ બેઢરકાર હતા. તેઓ ખુશ્લા શરીરે, માથા પાંચડી પુટલુ સુધીની ઘોતી પગમા બુટ પહેરી બજારમા પહોં જતા વિદ્વાન પ્રોફેસર હોવા છતાં તેઓ પોતાના ઇતિહાસ વિષયેનાં પુસ્તકોનું પોટલું ઉઝાવી લઇ જતા.

* * *

ન્યાયભૂતિ મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે વર્તમાન યુગના રાજનીતિજ્ઞાના રૂઝ

મનાય છે. એક વખત મુંબઈના ગવર્નરે પોતાની પત્ની પાસે તેમની યોગ્યતાની પ્રશ્ન કરી અને ન્યાયભૂતિને પોતાને ત્યાં આમઆ. તેઓ પોતાના ચાંદા મહારાષ્ટ્રીય પોષાકમા ગવર્નરમેન્ટ બલનમા ગયા અને પોતાની ડાયણીમા બરેલી મગફળીઓ ખાવા લાખ્યા. મગફળીઓનાં છોટાં જમીન પર પડેલાં જોઇ ગવર્નરની પત્ની પોતાના પતિ ઉપર નારાજ થયા ને વિચારવા લાખ્યા 'કેવા રીત ભાત વગરના ગામઠીજાને પોતાના પતિએ ઘેર બોલાવ્યો છે ?' ગવર્નર પોતાના પત્નિના મનનો ભાવ બહી ગયા. તેમણે તગ્તજ અર્થશાસ્ત્ર અને રાજનીતિની વાતો રૂઝ કરી. બસ યોડીજ વાર પછી ગવર્નરના પાત્રી તેમનું અગાધ પારિત્ય જોઇ આશ્ચર્ય ચક્રિત થઇ ગયા.

* * *

ઈંગ્લાંડના પ્રખ્યાત સુખ્યમંત્રી જોન્સ્ટનમા એક બહુ જ ખરાબ દેવ હતી. તે ત્યાં મગવા બંધ ત્યાં ટેબલ ઉપર પડેલી વસ્તુઓ લઇ પોતાની બેચમા ભરી દેતા અને ઘેર આવતા. પછી તેમના પત્ની તેઓ ત્યાં ત્યાં મગવા ગયા હોય તેની તપાસ કરી તેમની વસ્તુઓ પાછી મોકલેલી દેતાં અને આશી માગતા.

કેગવલાલ પટેલ

કેવો જવાબ ?

સ્પાર્ટા શહેરનું નામ તમે સાંભળ્યું છે ? અસલ એ ગ્રીસમાંનું ઘણું પ્રખ્યાત શહેર હતું. ત્યાંના લોકો ઘણાજ મજબુત, ભેરાવર અને બહાદુર હતા. તેઓનું શહેર નાનું, અને આસપાસ હરમનો ઘણા, તેથી તેઓ ઘણાજ સાહસિક અને હિંમતવાળા થયા હતા.

તેઓનું એક લક્ષણ ઘણું આશ્ચર્ય પમાડે તેવું હતું. તેઓ ઘણાજ મિત્રભાષી (ઓછું બોલનારા) હતા. જરૂર જેટલુંજ બોલે કે લખે; વધારે જરાયે નહિ.

એકવાર ઇરાનના પાદશાહે પોતાના બળવાન અને જબરજસ્ત સૈન્યને લીધે અભિમાન પામી સ્પાર્ટાના રાજાને એક લાખો ધમકીનો કાગળ લખ્યો. તેમાં એણે લખ્યું હતું કે, “મને સ્પાર્ટાના લોકો પર ભારે ચીઠ ચડી છે. હું તમારા શહેર પર મારા અપાર સૈન્ય સાથે ચઢાઈ કરીશ;

જે હું તમારા શહેરમાં પ્રવેશ કરીશ તો તમે યાદ રાખજો કે હું તમારો છૂંદો કરી નાખીશ એક પણ સ્પાર્ટાન (સ્પાર્ટાના શહેરી) ને હું જીવતો જવા દઈશ નહિ” આ પ્રકારનો એક ઘણાજ મોટો અને લાખો કાગળ તેણે સ્પાર્ટાના રાજાને લખ્યો.

આ કાગળનો સ્પાર્ટાના બહાદુર રાજાએ શું જવાબ આપ્યો ? તેણે એક મોટો કાગળ લીધો, ને તેની વચ્ચે મોટા અક્ષરે તેણે માત્ર આટલું જ લખ્યું,

“જેતો” એનો અર્થ

તમે સમજ્યા ? એટલે કે જે તમે અમારા શહેરમાં આવશો તો તમે ધમકી આપી છે તે પ્રમાણે કરશો ત્યારે બધું યમ રહેશે; તેનું હમણા શું છે ?

કેવો નિકર, ચતુર અને ટૂંકો જવાબ ?

અરવિન્દલાલ લલિતભાઈ મચ્છુદાર

ઉ ખાણી

- (૧૫) કેશ ગયો પરદેશ ગયો,
પાણી કેળીને ટપ મરી ગયો. (કાગળ)
- (૧૬) એક જનાવર અઈક, તેની આંચ બોલે ચમક
તેનો સેરીયો સરદાર તેની સુડી મઠકાલ (જડની કલમ)
- (૧૭) તપેલામા તપેલું, માણી કલંકી ઘોડો
ખોલાય તો ખોલો નહિ તો બેઠા માથું ફેડો. (તાણ)
(મ.)

ભીમસેન

[ત્રીજા અંકના પાન ૧૪૩ થી આરંભ]

જરાસંધ વધ

વહ્યાં વર્ષો સુધી પાઠવોએ ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં રાજ્ય કર્યું. તે પછી તેમને રાજસૂય યજ્ઞ કરવાનો વિચાર આવ્યો. ને તેમણે શ્રીકૃષ્ણની મલાહ લીધી.

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, “હા, રાજસૂય યજ્ઞ ભલે કરો, પણ પ્રથમ જરાસંધ નામના બળવાન ને મહાધ રાજની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવો. તો પછી તમારું કામ સરજાયશે.”

જરાસંધ મહાબળીઓ રાજ્ય હતો. તેણે કેટલાય રાજ્યોને હરાવી તેમને પોતાના કિલ્લામાં કેદ કર્યા હતા.

જેવા બળીઆ જરાસંધની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવવા માટે શ્રીકૃષ્ણ, ભીમ અને અર્જુન પ્રજ્ઞાચારીઓ વેરા લઇને ચાલી નીકળ્યા.

ચાલતા ચાલતા ત્રણે જણ જરાસંધની રાજધાનીમાં જઈ પહોંચ્યા, રાજધાનીમાં પેસનાંજ તેઓએ જરાસંધના માળી પાસેથી બળજબરીથી ચોર્યાં કૂત લીધા પહેલાંના વખતમાં જેવો જિનાજ હતો કે જે રાજ્ય સાથે લડાઈ કરવી હોય તેના માળી પાસેથી ચાવી રીતે બળજબરીથી કૂત લેવાં એટલે પોતાની ઇચ્છા આપોઆપ જ પ્રકટ થાય.

જરાસંધે આ વાત સાંભળી એટલે એને ધડું, કે “શું કોઈ મારી સાથે યુદ્ધ આદરવા ઇચ્છે છે? તો ભલે આવે હું તૈયાર જ છું.”

જરાસંધે તપાસ કરાવી તો બીજો કોઈ રાજા નજરે ન પડ્યો. પણ પેલા ત્રણ પ્રજ્ઞાચારીઓ જણાયા. જે ત્રણેને જરાસંધ પાસે હાજર કરવામાં આવ્યા.

જરાસંધે તેમને પૂછ્યું, “તમે કયાથી આવો છો? આ માટે બહોં આવ્યા છો?”

શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું, “રાજ, મારો સાથેના આ બન્ને સંન્યાસીઓને મધરાત સુધી મૌનવ્રત છે તે પછી તેઓ આપની આગળ પોતાની ઇચ્છા જણાવશે.”

જરાસંધને જરા નવાઈ લાગી તેણે જોયું તો પેલા પ્રજ્ઞાચારીઓ કાંઈ સાધારણ પ્રજ્ઞાચારીઓ જેવા ન હોતા જણાતા, તેમના હાથમાં ધનુષ્યથી ચંદ્રેશ્વર આદમ્બર જેવું જરાસંધની આવશે તરફ કે આ કોઈ યોદ્ધાઓ હોય છે.

પણ છતાં જરાસંધે કહ્યું, “ભલે, તો મધરાત સુધી તમે ત્રણે જણ આરમ્ભ કરો.”

ને એમ કહી, એને એ ત્રણેના મુખમાં બહોળા કરાંચો.

કેવો જવાબ ?

સ્પાર્ટી શહેરનું નામ તમે સાંભળ્યું છે ? અસલ એ ગ્રીસમાંનું ઘણું પ્રખ્યાત શહેર હતું. ત્યાંના લોકો ધણીજ મજબુત, જોરાવર અને બહાદુર હતા. તેઓનું શહેર નાનું, અને આસપાસ દુશ્મનો ઘણા, તેથી તેઓ ધણીજ સાહસિક અને હિંમતવાળા થયા હતા.

તેઓનું એક લક્ષણ ઘણું આશ્ચર્ય પ્રમાણે તેવું હતું. તેઓ ધણીજ મિતભાષી (જોઈ બોલનારા) હતા. જરૂર જેટલું જ બોલે કે લખે; વધારે જરાયે નહિ.

એકવાર ધરાનના પાદશાહે પોતાના બળવાન અને જબરજસ્ત સैन्यને લીધે અસિમાન પામી સ્પાર્ટીના રાજાને એક લાંબો ધમકીનો કાગળ લખ્યો. તેમાં એણે લખ્યું હતું કે, “ મને સ્પાર્ટીના લોકો પર ભારે ચીઠ ચડી છે. હું તમારા શહેર પર મારા અપાર સैन्य સાથે ચઢાઈ કરીશ;

જે હું તમારા શહેરમાં પ્રવેશ કરીશ તો તમે યાદ રાખજો કે હું તમારો છૂટો કરી નાખીશ. એક પણ સ્પાર્ટીન (સ્પાર્ટીના શહેર) ને હું જીવતો જવા કંઈ નહિ.” આ પ્રકારનો એક ધણીજ મોટો અને લાંબો કાગળ તેણે સ્પાર્ટીના રાજાને લખ્યો.

આ કાગળનો સ્પાર્ટીના બહાદુર રાજાએ શું જવાબ આપ્યો ? તેણે એક મોટો કાગળ લીધો, ને તેની વચ્ચે મોટા અક્ષરે તેણે માત્ર આટલું જ લખ્યું,

“ જો.....તો.....” એનો અર્થ તમે સમજ્યા ? એટલે કે જો તમે અમારા શહેરમાં આવશો તો તમે ધમકી આપી છે તે પ્રમાણે કરશો ત્યારે બધું થઈ રહેશે; તેનું હમણાં શું છે ?

કેવો નિકર, ચતુર અને દૂંઠો જવાબ ?

અરવિન્દલાલ લલિતભાઈ મજમુદાર

ઉ આ જાણો

- (૧૫) દેશ ગયો પરદેશ ગયો,
પાણી કેળીને ટપ મરી ગયો. (કાગળ)
- (૧૬) એક જનાવર અધક, તેની ચાચ બોલે ચમક
તેનો સેરીયો સરદાર તેની સુડી મઠદાલ (બરૂન. કલમ)
- (૧૭) તપેલામા તપેલું, માંદી કલંકી ઘોડો
બોલાય તો બોલો નહિ તો બેઠા માથું ફેરો. (તાણ)

સીમસેન

[ગપા અઠના પાન ૧૪૩ થી ચાલુ]

જરાસંધ વધ

ધણા વર્ષો સુધી પાંડવોએ ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં રાજ્ય કર્યું. તે પછી તેમને રાજસૂય યજ્ઞ કરવાનો વિચાર આવ્યો. ને તેમણે શ્રીકૃષ્ણની સલાહ લીધી.

શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું, “હા, રાજસૂય યજ્ઞ ભલે કરો, પણ પ્રથમ જરાસંધ નામના બળવાન ને મહાધ રાજાની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવો. તો પછી તમારું કામ સરળ થશે.”

જરાસંધ મહાબળીઓ રાજા હતો તેણે કેટલાય રાજાઓને હરાવી તેમને પોતાના કિલ્લામાં કેદ કર્યા હતા.

એવા બળીઓ જરાસંધની સાથે યુદ્ધ કરી તેને હરાવવા માટે શ્રીકૃષ્ણ, બીમ અને અર્જુન ધ્રુવચારીનો વેશ લઇને ચાલી નીકળ્યા.

ચાલતા ચાલતા ત્રણે જણ જરાસંધની રાજધાનીમાં જઈ પહોંચ્યા, રાજધાનીમાં પેસતાજ તેઓએ જરાસંધના માળી પાસેથી બંજજબરાઇથી થોડાં ફૂલ લીધાં. પહેલાના વખતમાં એવો વિવાજ હતો કે જે રાજા સાથે લડાઈ કરતી હોય તેનું માળી પાસેથી આવી રીતે બંજજબરાઇથી ફૂલ લેવાં એટલે, પોતાની ઇચ્છા આપોઆપ જ પ્રકટ થાય.

જરાસંધે આ વાત સાંભળી એટલે એને થયું, કે “શું કોઈ મારી સાથે યુદ્ધ આદરવા ઇચ્છે છે? તો ભલે આવે. હું તૈયાર જ છું.”

જરાસંધે તપાસ કરાવી તો બીજો કોઈ રાજા નજરે ન પડ્યો. પણ પેલા ત્રણ ધ્રુવચારીઓ જણાયા એ ત્રણેને જરાસંધ પાસે હાજર કરવામાં આવ્યા.

જરાસંધે તેમને પૂછ્યું, “તમે કયાથી આવો છો? આ માટે અહીં આવ્યા છો?”

શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું, “રાજા, મારી સાથેના આ બંને સંન્યાસીઓને મધરાત સુધી મૌનવ્રત છે તે પછી તેઓ આપની આગળ પોતાની ઇચ્છા જણાવશે.”

જરાસંધને જરા નવાઈ લાગી તેણે એયુ તો પેલા ધ્રુવચારીઓ કાંઈ સાધારણ ધ્રુવચારીઓ, જેવા ન હોતા જણાતા, તેમના હાથમાં ધનુષથી પટેલા આટલું જોઈ જરાસંધની ખાતરી થઈ કે આ કોઈ મોઢાઓ હશે.

પણ છતાં જરાસંધે કહ્યું, “ભલે, તો મધરાત સુધી તમે ત્રણે જણ આરમ્ભ કરો.”

ને એમ કહી એણે એ ત્રણેના સુકામનો બંદોબસ્ત કરાવ્યો.

૬૯૫૩

એક હતું કૂલતુ ઝાડ. એક હતી સોનબાઈ. બન્ને બહુ બાઈબાંધી.

કૂલ ઝાડ ઉપર સવાર સાંજ રંગીન ફૂલની કળીઓ ખીલતી ને સોનબાઈને કહેતી, “સોનબાઈ, તારે માટે અમે ખીલીએ છીએ, તું માળા શુએ એટલા માટે લોંચ પર આળોટીએ છીએ.”

સોનબાઈને કૂલ ઝાડ બહુ જ વહેણું. કાંઈક કામને મસે મસે તે તેની નીચે ફર્યા કરતી. કૂલની માળા શુંથતી, કૂલને ચૂમતી. તેના સ્પર્શથી કૂલો હસી ઉઠતા.

કૂલઝાડ ઉપર બે પોપટ રહેતા. મીકું મીકું બોલતા ને મીકું મધ ચૂસતા. તેને પછુ સોનબાઈ ઉપર બહુ હેત. પોતાની શાલ લાલ આંચથી તે સોનબાઈનું માથું શુંથી દેતા ।

કંડી ઋતુ આવી. પાકડા ખરી ગયા. કૂલ ખીલ્યા નહિ. કૂલોની સુવાસથી વન મહેકી ઉઠ્યું નહિ.

સોનબાઈને ડાળા શુંથવા કૂલ ન મળ્યા. તેની કાળી ભરમર જેવી આંખ-માથી આસુ પ્રડવા લાગ્યા. પોપટ પણ કોણુ બળે કયાં આહ્યા ગયા ? સોનબાઈને આથી બહુ રોવુ આવ્યું. તેનું રમવાનું બંધ થયું.

પ્રાન વિનાના ઝાડ તરફ ભેલી ને

પાલવના, છેઠાથી આંસુ લૂંછતી સોનબાઈ ફર્યા કરતી. ઝાડને ઠપકો દેતી ને કહેતી,

“કૂલ ઝાડ, મારા મિત્ર, હું તને આટ આટલું બોલાયું છું; પણ તું મને જવાબ કાં નથી દેતું ? શું તું મારી સાથે રીસાયું છે ? શું તું હવે દક્ષિણની હવાના તાલ સાથે ફરી ડાલીશ નહિ ? તારી સૂકાયેલી ડાળ ઉપર કૂલ ખીલીશ નહિ ? તારા ચોકથી મારી આખના આંસુ સૂકાતાં નથી.”

સોનબાઈના સાઠથી કૂલઝાડે કૂલ આવ્યા.

દ્રામણ માસ આવ્યો. સૂકાઈ ગયેલી ડાળીઓ લીલાં પામથી બરાઈ ગઈ. ફરી-વાર કળીઓ ખીલી.

સોનબાઈ ખૂશ પૂશ બની ગઈ. પણ કૂલો, સોનબાઈને કહ્યા વિના આહ્યાં ગયા હતાં માટે, સોનબાઈ રીસાણી હોય તેમ દૂર ઉભી રહી.

કૂલ કહે, “સોનબાઈ, તું જ અમને બહુ ગમે છે. અમે તો દૂર દેશે ગયાં હતાં પણ તું હવે રીસ છોડી અમારી સાથે હસી હસીને વાતો તો કર. તારા વિના અમે ખીલ્યાં જ નથી. માળા થઇને કોઈની ડોકમા રહ્યાં પણ નથી !”

સોનબાઈની રીસ ઉતરી ગઈ -

સોનબાઈ કહે, “નારે ભાઈ રીસ નથી
અડાવતી; પણ તમે ગવા હતા ક્યાં ? તે
તો કહો. મને કહ્યું ય નહિ. ત્યાં મારા
જેવી સખી મળી હતી કે ?”

સખી કયાથી મળે ? તારે માટે તો અમે
પાછા આવ્યા. ”

કૂલ છાંદ ઉપર હબરો કૂલ ખીલવા
લાગ્યા.

કૂલો-“ તારા જેવી ? નારે ના. તારા
જેવું મધુર તો કોઈ હસતું જ નથીને !
કોઈને આવડતું ય નથી. તારા જેવી

સોનબાઈ કૂલ છાંદો લઈ વનમાં
બંધ, કૂલની માળા ગુથે, કૂલને ચુમે ને
રમે માંધીબહેન

વાંચતાં વીજળે

૧. ગાનાલાલે ગરેબાને ગણી ગણ્યું
૨. મનુષ્યે ગઠઠામાં જાખવી ભેઇએ
૩. ગટણ એ એતીહાસિક શહેર છે
૪. ગગલ ગરથીએ ગાળા ફરીને ભોયું.
૫. વિપ્રવાસઘાત એ મોટું ગાપ છે.
૬. ગરકો પેસા ગાયમાલી કરે છે.
૭. જલબ્ય દ્રોણાચાર્યનો શિષ્ય હતો.
- ૮ રૂઢરકારી બનો નહિ.
૯. તેણે તેને આમ જ આપ્યું.
૧૦. દગનલાલે ફત્તી લીધી
૧૧. હજારામ એ હલકયાકાર હતા ?
૧૨. રાવણનું બીજું નામ ૧૦ મુખ હતું

નાની નાની વાતો

૧

એક કંજુસે એક દિવસ એના મિત્રને કહ્યું કે “ મારી પાસે ઘણો પૈસો છે. આ એક હજાર રૂપીઆ શહેરની બહાર સંતાડવા જવું છે. આવી ખાનગી વાત હું તારા સિવાય કોઈને ય કહેતો નથી. ”

થોડી વારમા બંને શહેર બહાર નીકળી ગયા. ફર ફર એક જાડના થડ આગળ જોઈ એ રૂપીઆ સંતાડ્યા. અને પાછા આવ્યા.

બીજે દિવસે વહેલી સવારે કંજુસ ત્યા ગયો. જાણે રૂપીઆ છે કે નહિ ? પણ ત્યા જઈ જુલે છે તો ખાડામા એક પાઈ સરખો પણ ન ગળે ? એણે વિચાર્યું કે માનો ન માનો પણ પેલા જ માણસનું આ કામ છે.

બીજે દિવસે એણે પેલા માણસને કહ્યું કે “ આજે મને બીજા ઘણા પૈસા મળ્યા છે. કાલે તેને કાઢવા આપણે જઈશું. તું તૈયાર થઈ રહેજે. ”

પેલા માણસે ઘેર જઈ વિચાર્યું કે આ ઠીક લાગ છે. લાવને પેલા પૈસા મૂકી આવું અને કાલે તો ઘણા ય મૂકાવાના છે. અને ધીમો રહીને કોઈ જાણે નહિ એમ તે પેલા પૈસા મૂકી આવ્યો.

બીજે દિવસ ક્યો. કંજુસ કંઈ જોઈ જ પેલાને દેહવા રહે છે ? સવા

રમાં ઉઠ્યો એવો જ એ પેલા જાડના થડ પાસે ગયો. અને જોયું તો રૂપીઆ મળ્યા. એણે રૂપીઆ લીધા ને એને બહાર કાઢરા નાખ્યા !

પછી ઘેર આવીને પેલા બાઈબંધને વાત કરી કે “ તું ન આવ્યો એટલે હું તો એકલો કાઠી આવ્યો. પણ જોઈ કોઈને કહેતો હો ! ” એમ કહી કંજુસ ગયો. એટલે પેલાએ પેલા જાડ તરફ જવા માંડ્યું. જઈને જુલે છે તો પેલા રૂપીઆ ય નહિ, એને બહાર કાઢરા. ” બાઈ ક્રોધ ધસતા પાછા ફર્યો.

તે દિવસથી કંજુસે બાઈબંધનો ય વિશ્વાસ છાંડ્યો.

૨

એક શેઠ હતા. શેઠ પરયા માંદો. હાકતરો આવ્યા. શેઠને જોયા અને કવા આપી. કવા કહી કાળી.

શેઠ કહાઠામાં ત્રણ વખત કવા ખીએ છે. ત્રણ વખત પડીકીઓ ખાય છે. અને સાંત થના જાય છે.

આજે બહુ કામ હવે નોકર કંટાળે કહેતો. કવાનો વખત થઈ ગયો હતો. અને હજી પરવાર્યો ન હતો. પણ કોઈ યાય તો શેઠ વડે, શેઠાણી ગુસ્સે થાય અને બધું જગડું જગડાય.

ત્યા તો શેઠની બૂમ આવી. બૂલાબાઈ

હોડયા ઉતાવળે ઉતાવળે ફવા આપી.
બૂલમાં ને બૂલમાં કાળી ફવાને બદલે કાળી
ચાહી પાઇ લીધી.

ચોરીવારે બૂલાભાઈને બાન આવ્યું, એ
તો હાંફતો હાંફતો શેઠ પાસે દોડયો. એનું
શરીર કંપતું હતું એના પગ મુજતા
હતા. મનમાં બહુ ડરતો હતો ડરતો
ડરતો શેઠને કહે, “શેઠજી, કામ બહુ હતું.
હું કંટાળ્યો હતો ફવાનો વખત થઈ ગયો
હતો અને ઉતાવળે ઉતાવળે આપને ફવા
આપવા આવ્યો મારી બૂલ થઈ છે અને
બૂલથી મારાથી આપને ફવાને બદલે કાળી
ચાહી પાઇ કેવાઈ છે. હું.....મને મારી
આપો.”

શેઠે કહ્યું “કંઈ નહિ. જે થયું તે
થયું. એમા કંઈ ગમરાવાનું કારણ નથી.
જન્સાનની બૂલ થાય છે પણ જી, હવે
એક સારામા સારું ચાહીચૂસ લાવ. એ
પેટની અઠરની ચાહી ચૂસી લેજો!”

૩

એક હતો બિખારી. રોજ તે જીખ
માગવા જાય. કોઈને કંઈ કંઈ, કોઈને
કરગર. કોઈને ફોસલાવે તો કોઈને ધમ
કાવે અને રોજ કંઈ થોડું ઘણું એકઠું

કરી દાવે. એમાથી ખાવા જેટલું રાખે
ને બાકીનું વેચી દે.

એક દિવસ એણે વિચાર કર્યો. જાના
કરતા એ હું ઢોંગ કરું તો ઘણા પૈસા
કમાઈ, એણે એક નમૂનો ખોળી કહાડયો.
એ એક લાકડાનું પાટીયું લાવ્યો અને તેની
ઉપર ‘સુગો’ એમ લખ્યું. અને પછી
કાંટા લટકાવ્યું. અને બબરમા બેસે. લોકો
એને જુવે માટે હાથથી તે પકડો રાખતો
હતો.

એની સાથે એક બીજો બિખારી
પણ બેસતો હતો એ એનો મનુ હતો.
એણે ધાર્યું કે આજે આ ઢોંગીને બતાવી
આપુ થોડી વાર થઈને એક માલુસ આ-
વ્યો, તે વૃદ્ધ હતો અને બહો જ હતો.
પાટીયામા તેણે જોયું અને એક પૈસો
નાખ્યો. ત્યાં તો પેસો બિખારી બોલ્યો.

“બાપુ, આ તો લુચ્ચો માલુસ છે
એ સુગો નથી પણ ઢોંગ કરે છે. પેલા
ઢોંગીને મુસ્સો ચડયો અને એકદમ બ-
રાડો પાડયો” જુઠા, હું હંમેશા સુગો
હું અને આજે પણ સુગો છું!”

બાપુએ પૈસો લઈ લીધો અને કોઈને
ય ન આપ્યો, પણ ગાયને દાણ દાધું.

ત્રિશુવન પટેલ

કાચલની મુખાર્ધ

એક કાચલ આબાના ઝાઠ ઉપર બેઠી હતી. ઉપર કેરીઓ પાકી રહી હતી. કાચલ એક અર્ધ પાકી કેરીને ચાંચ મારી ખાતી હતી. કેરી બહુ જ મીઠી લાગતી હતી. એ વખતે એણે ભેયું કે એક શિકારી તીર લઇને આવે છે. શિકારીને ભેઇને કાચલે વિચાર્યું થોડી વધારે કેરી ખાઈ લઉં. પછી કડી જઈથ. હજી તો તેને તીર ચઢાવતા વાર લાગશે. થોડી કેરી ખાઇને ફરી ભેયું તો શિકારી નિશાન તાકી રહ્યા છે. તેણે વિચાર્યું— આ વખતે થોડી આખી લઉં. બસ, પછી જઈ લઇને ઉડી જઈથ. એક ચાચ તેણે કેરીમા મારી ન મારી ત્યાં તો તીર તેના શરીરમાં પેસી ગયું. અને બેભાન થઇને તે ઝાઠ ઉપરથી નીચે પડી.

શિકારી કાચલને ઉઠાવી ચાલવા લાગ્યો શિકારીના હાથમાં તરફડતી કાચલ વિચારવા લાગી—હું કેવી મુખાર્ધ કે થોડા સ્વાદના લોભમા હું છૂવ જોઉં છું !

[હિન્દી પરથી]

કેશવલાલ પટેલ

ઉ ખા ણા

(૧૯) મુરતલું ઉખીયું ને મુંબઈની વાત; કતારગામની કટારી, -વખલાય ભલી ભાત (પાપડી)

(૨૦) આટલા સરખા ગોરખનદાસ હુગડાં પહેરે પાંચ પથ્થાસ (કાઢો)

(૨૧) ઘોળો ગોળ ગરીયો, તે મૂછ પૂછવાળો, ગરમીનો છે ફરિયો, વળી શરડી હઠાવનારો (મૂળો)

(૨૨) મયદના કાચળામા, હાથ હાથના બીચાં । (મરચાં)

(૨૩) ભીંતમાં ભીંત. પછીતમાં પાછી તે પીએ રાખની રાછી (નાળીએર).

(૨૪) બાવો પાતાળમા અને દાડી મારા હાથમાં (ઘડો અને દોરડું)

(૨૫) પશુ નહિ પણ ચાર પગ, એક વાંસો બે શીથ બાળક તેના પેટમાં, આ વસ્તુ તે હું કહીશ ? (ઘોડીઉ)

(૨૬) ઉચી ઉચી ધુધવે, નીચે પડે લાળ, એ વરત ન વરતે, તેનો બાપ ખેતર પાળ. (પતંગ)

(૨૭) મયો તળાવમાં પાંચચેરી તરે. (માખણ)

(મંજુ.)

[૩મા અધ્યાય]

મતિસા

રાજસૂય યજ્ઞ નિર્વિધને પૂરો થયો ને આખા ભરતખંડમાં પાંડવોનો જયજય કાર વ્યાપી ગયો. સૌ કેઈ તેમના શુભ-જ્ઞાન ગણવા લાગ્યા.

પણ અદેખા કૌરવોથી આ કેમ સહેવાય ? એમણે મનમાં વિચાર કર્યો, “ અરે ! પાંડવોની ષડ્ઘી કરવાના આ પણાં અધા કાક્ષા એજે ગયાં ! ને ઉલટું તેમની જ્યાંતિ વધવી જ નાથ છે ! હવે થ' કરવું ? ”

વિચાર કરતા કરતા તેમણે એક યુક્તિ યોધી કાઢી યુક્તિ એવી હતી કે પાંડવોને જેમ તેમ કરી કમળવીને જુ ગદુ રમવા જોલાવવા ને તેણાં હરાવી તેમનું રાજપાટ લઈ લેવું !

આવે પાપી વિચાર કરીને કૌરવોએ પાંડવોને આહુ અવળું સમજાવીને તેમને જુગદુ રમવા બેસાયા.

પાંડવો ભોળા બાવે તૈયાર થયા

રમત શરૂ થઈ.

પણ પાપી કૌરવો આગળ ભોળા પાંડવોનું શુ આવે ? મામા શકુનિની મદદ વટે કૌરવો છતાં ને પાંડવો હાર્યા.

પાંડવોએ શરત કરી હતી કે “ અમે કોઈમાં દ્રૌપદીને મૂઢીએ છીએ. ”

હવે તે હાર્યા એટલે કૌરવો રાહ રાહ યઈ ગયા ને મનમાં મલકાવા લાગ્યા કે “ હવે અભિમાની દ્રૌપદી આપણા કમળમાં આવશે, આપણી કાસી થશે. ”

દુર્યોધન તડુક્યો, “ હ, એને જેવી હાલો અહીં બાર સભામાં એણે જ એક વિષય ‘આધળાના પુત્ર આંધળા જ હોય’ એમ કહી મારું અપમાન કર્યું હતું. આજ એનું સાદુ વાળીશ. ”

મતિકામીને આજ્ઞા થઈ ને એ જઈને સતી દ્રૌપદીને જેવી હાવ્યો !

પાંડવો બેઈ રહ્યા !

સૌ બેઈ રહ્યા !

પણ કેાની વાકાત કે છત્રપતિને કાંઈ કહી શકે ? બીધમ ને વિદુર, પણ અવાચક બનીને બેસી રહ્યા.

દુર્યોધને પ્રક્રમ કર્યો કે “ આ અભિ-માની દ્રૌપદીના વસ્ત્ર ઉતારો. ”

સતીના વસ્ત્ર જેવવાની હિમ્મત કેાની આવે ? કેઈ આગળ ન આવ્યું, ત્યારે ઉલટ પાપી દુઃશાસન આગળ આવ્યો ને એણે દ્રૌપદીના વસ્ત્રો ખેંચવા માડ્યા.

દ્રૌપદી ચોકાર કરવા લાગી, આખી સભા આશી બનીને બેઈ રહી, વહો બહો

કેકળવા લાગ્યા, પણ તો ય પાપી દુર્યોધન- જુગદુ રમવા બેસવા બઠસ ને એમાં
નને કયા ન આવી તે ન જ આવી. દ્રૌપદીને હોઠમાં મૂકવા બઠસ યુધિષ્ઠિર

દુઃશાસને દ્રૌપદીના વસ્ત્રો ખેંચવા માહયા ને બિચારી દ્રૌપદીએ પ્રભુને મઠક પર ક્રોધે ભરાયો, પણ અર્જુનજીએ એને
જેમતેમ કરી સમજાવ્યો.

કેરવા અરજ કરવા માટી પણ ત્યાં પાપી દુઃશાસને દ્રૌપદીનાં વસ્ત્રો ખેંચવા માહયા. ત્યાં લીમસેનની આખ કાટી. એણે સૌના સાબળતા પ્રતિજ્ઞા લીધી કે “આ પાપી દુઃશાસનને એના પાપનો બઢલો આપવાની હું આજે પ્રતિજ્ઞા લઉં છું. એક દિવસ એના રૂધિરનું પાન ન કઈં તો મારું નામ લીમસેન નહિ !”

એ પ્રસંગે બીજા પાડવો તો મોમા આગળીઓ ઘાલી, માત્ર દુર્યોધનની દુષ્ટતા વખોડતા, બેઠા હતા; પણ લીમસેનના કોપનો પાર નહોતો એકવાર તો એ આ (અપૂર્ણ) ચન્દ્રશંકર

બાલોધાન

પુનમનો ચાહો કો છે ને કેટલાય.

બાળકો ‘બાલોધાન’ની વાટ જુએ છે.

‘બાલોધાન’ તેમના હાથમાં વખતસર પહોંચી

જાય છે અને તેમને જ્ઞાન ને વિકાસ પ્રેરે છે.

✽ ‘આપને ત્યાં ‘બાલોધાન’ આવે છે ? ✽

ન આવતું હોય તો આજે જ મંગાવો

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦

પરદેશ માટે રૂ. ૩-૧૬-૦

નમોદાની નકલ મળે ૦-૩-૦ ની ટિકિટ બીડને

ત્રણ વર્ષના એક સામટા માત્ર રૂ. ૬-૦-૦

લખો:— તન્ત્રી: ‘બાલોધાન’, શવપુરા, વડોદરા.

“ ગુણ સુંદરી ” બાલવિભાગ

ત-ત્રી ચન્દ્રશંકર મણિરાકર લખે
O/o હુલાણમિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ . અંક ૨

પુસ્તક ૪

ફેબ્રુઆરી : ૧૯૩૩

દાનેશ્વરી શિબિરાળ

શિબિરાળ દરબાર ભરીને બેઠા હતા.
રેયેતનાં મુખદ્વંખનો વિચાર કરતા હતા.
એટલામાં ફડફડ પાંખ ફડકાવતો એક
હોલો બાવીમા થઈને અંદર આવ્યો.
બાપકા હોલાતું આપું અંગ ધુજલ
હતું.

રાત્રીએ તરત જ હોલાને ચોતાના
બોળામાં લઇ લીધો ને તેને પંખાળવા
માડ્યો.

થોડી વાર થઈ ત્યા જ માટે એક
બાજ આવી પહોંચ્યો.

રાત્રી તરફ બેઠને બાજ બોલ્યો,
“ રાત્રી, રાત્રી, હોલો મારો
ચિહાર છે, મને એ આપી દો ”

ભયથી ફડફડતા હોલા, તરફ ફરી
એકવાર નજર કરીને રાત્રીએ બાજને કહ્યું,
“ હોલો મારે શરણે આવ્યો છે. એ હવે

કેમ અપાય ? કહે તો બીની ભારેભાર
માગે તે આપું. ”

“ માયું તે આપ્યો ? ”

“ હા, હોલા વિના જે માગીશ તે
આપીશ. ”

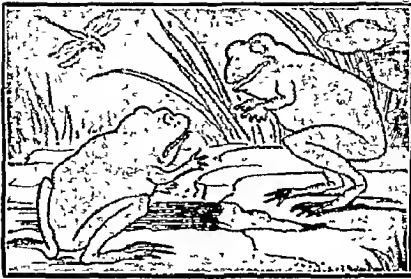
“ તો હોલાની ભારેભાર તમારું
માસ કાઢી આપો. ” બાજે માગણી કરી,
“ નહિ તો હોલો આપી દો. ”

રાત્રીએ રાત્રી થઈને કહ્યું, “ પુણીથી
આપીશ. ”

“ તો તમારા રાણી અને કુંવરના
દેખતાં હોલા જેટલું માસ કાઢી આપો. ”

રાણીને અને કુંવરને બોલાવ્યાં,
વજન કરવા માટે ત્રાજણું મંગાવ્યું ને
રાત્રી તૈયાર થવા.

એક પક્ષમાં હોલાને બેસાડ્યો ને

બે દેડકા

એક તળાવમાં બે દેડકા રહેતા હતા. એક વાર વરસાદ વરસ્યો નહિ તેથી એ તળાવમાંનું બધું પાણી સૂકાઈ ગયું. પેલા બિચારા દેડકા બૂબે મરવા લાગ્યા. છેવટ એ તો બીજે કોઈ પાણીવાળે સ્થળે જવાનો વિચાર કરીને નીકળી પડ્યા.

ચાલતાં ચાલતા બન્ને દેડકાએ એક ઊંડા કૂવા દીઠો.

દેડકાએ કૂવાને કાંઠે જઈને જોયું તો તેમાં ઉંડે ઉંડે થોડું પાણી યજકતું દેખાયું. આ જોઈને એક દેડકો તો રાજ રાજ થઈ ગયો ને બોલ્યો, “વાહ ! વાહ, વાહ ! આ કૂવો તો મજાનો છે. આપણે તો એમાં જ પડીએ.”

બીજો ય પાણી જોઈ રાજ થઈ ગયો.

હતો; પણ તેણે જરા ઠંડાપણથી વિચાર કર્યો ને પછી કહ્યું, “ભાઈ, વાત ખરી છે. આમાં પાણી તો મજાનું છે; પણ ધારે કે કોઈવાર એનું પાણી સૂકાઈ ગયું તો ?

તો પછી જેમ સૂકાઈ ગયેલા પેલા તળાવમાંથી સહેલાઈથી જેમ આપણે નીકળ્યા હતા તેમ આમાંથી શી રીતે નીકળીશું ? તેનો વિચાર કરજે.”

બીજા દેડકાને પણ આ વાત સાચી લાગી ને તેથી તેણે કૂવામાં પડવાનો વિચાર છોડી દીધો.

ને બન્ને દેડકા કોઈ સારી જગ્યાની શોધ કરવા આગળ ચાલ્યા.

કુમારી રમા

કવિ કાળિદાસની ચતુરાઇ

એક પ્રાદ્યશ્વ હતો. તે બહુજ ગરીબ ઘરમાં એક દિવસનું પશુ અનાજ ન મળે એક દિવસ તેની સ્ત્રીએ તેને કહ્યું, કે—
“તમે કાળિદાસ પંડિત પાસે ધારાનગરી શહેરમાં ભાગ્યે તે જરૂર આપણું હુંખ કાપશે.”

કાળિદાસ પંડિત લોજરાજની સલામત સૂર્ય ગણાય. બહુ જ કાદ્યા અને વિદ્વાન એના જેવો એકેય પંડિત લોજરાજની સલામત નહોતો. લોજરાજને કાળિદાસ પંડિત પર મણેજ પ્રેમ.

પેલા પ્રાદ્યશ્વ તો ચાલતો ચાલતો બે દિવસે કાળિદાસ પંડિત પાસે આવ્યો. તેણે પોતાની ગરીબાઈની હરીકત કાળિદાસને કહી. કાળિદાસે કહ્યું—“તમે કોઈ કવિતા કરી જાણો છો ?”

પ્રાદ્યશ્વ બોલ્યો—“ના બાઈસાહેબ, હું તો જરા પણ નથી જાણ્યો. મને કવિતા કયાથી આવડે ?”

કાળિદાસે કહ્યું—“ત્યારે તમે કોઈ પુસ્તક સામગ્ર્ય છે ?”

પ્રાદ્યશ્વ બોલ્યો—“ઝ. પાંચ વરસ પહેલા રામાણ સાલળી છે પણ એમાંથી કંઈ યાદ નથી રહ્યું.”

કાળિદાસે કહ્યું—“સારું, ત્યારે જે વખતે હું તમને કહું તે વખતે જે યાદ આવે તે બોલો.”

પ્રાદ્યશ્વ કહે—“સારું.”

બીજો દિવસ થયો એટલે પેલા પ્રાદ્યશ્વને તેણીને કાળિદાસ પંડિત લોજરાજની સલામત ગયા રાજ્યે સારૂ માન આપ્યું. કાળિદાસ આસન ઉપર બેઠો. થોડીવારે લોજરાજ બોલ્યો—

“કેમ કાળિદાસ પંડિત ! આજે કંઈ નવા સમાચાર છે ?”

કાળિદાસ કહે—“બીજી તો કોઈ નહિ, પણ આ એક નવા પંડિત આવ્યા છે જે બહુજ વિદ્વાન છે.”

આમ કહી કાળિદાસે પેલા પ્રાદ્યશ્વને કંઈક બોલવાનું કહ્યું. પ્રાદ્યશ્વ તો ઉભો થયો; પણ શું બોલવું, તેની તેને સમજણ ન પડી. છંદગીમાં કંઈ રામાયણ સાલળેલી. તેમાંય કંઈ યાદ નહિ રામ કોણ હતો, તેનીયે ખબર ન મળે ! સભારતા સભારતા ઉવટે રાવણનું નામ યાદ આવ્યું, પણ બિચારાને રાવણ બોલતાજ કેમ કરીને આવડે ? છતાંય યાદ આવતાની સાથે બોલી ઉઠ્યા—
“રામણ !” આટલું કહીને જો બેસી ગયા. બધાને ખૂબ નવાઈ લાગી કે ‘રામણ’ એટલે શું ? કોઈ કોઈ તો હસીને મરકરી કરવા માડ્યા, પણ તરતજ કાળિદાસ પંડિત ઉભા થયા અને બોલ્યા—

“કોઈએ નવાઈ પામવાનું નથી. એ પંડિતજ બહુજ વિદ્વાન છે. તેમણે કહ્યું છે તે ખરાબર છે. રાવણ નામ પાડવામાં રાવણની ફાઇએ બૂલ કરી છે, રાવણ નહિ પણ રામણ નામ જોઈએ, કારણ કે રાવણના બીજા બે ભાઈનાં નામને બીજા અક્ષરે બદલાવે છે જુઓ, એક તો વિશ્વીષણ. બીજો કુભરણ. તેમ ત્રીજો રામણ જોઈએ.”

આ સંભળીને બધા રૂપ યઈ ગયા. કાળિદાસ પંડિતે તે પ્રાદ્યશ્વને સારૂ ધનામ અપાવી ઘર વિદાય કર્યો.

જેઠૂતની ખરાબી

(ટાલસોયની એક વાર્તા)

એક હતો જેઠૂત. આનંદી ને કામ-ગરો. એક દિવસ સવારમાં એ પોતાનું જેતર જેઠવા ગયો. સાથે રોટલા ખાધતો ગયો. શેઠા ઉપર એક ઝાઝને છાંયે રોટલા મૂકી, ઉપર પોતાનું અંગરખુ ઢાકી, જેઠૂત તો હળ જેઠવા લાગ્યો.

ખપોર થવા આવ્યા ત્યારે જેઠૂતે કામ બંધ રાખ્યું. બળદને ચરવા છોડ્યા ને પોતે રોટલા ખાવા ગયો. એણે જઈને અંગરખુ ઉઘાડ્યું; પણ-પણ-રોટલા શુભ થઈ ગયેલા. બિચારા જેઠૂતે આમતેમ ઘણી તપાસ કરી, પણ રોટલાનો પત્તો ન લાગ્યો. તેને ઘણી નવાઈ ઉપજી, “અરે! આ તો નવી નવાઈ! અહીં કોઈ આવ્યું નથી, કોઈ ગયું નથી ને રોટલા કોણ લઈ ગયું?!”

હવે, એણે બન્યું હતું કે એક નાના ચેતાને એ રોટલા ચોરી લીધા હતા. પેલા ઝાઝ પાછળ બેસી એ બધું જોતો ને આલખતો હતો. એને મન કે “જેઠૂત ખીન્તશે ને ગાળો બોલશે.”

પણ આમતેમ તપાસ કરી, ગાળો બોલવાને બદલે, જેઠૂત બોલ્યો, “આલો, એક દિવસ રોટલા ખાધા વિના હું કાંઈ મરી નથી જવાનો. હવે, જેણે રોટલા લીધા હશે તેનું પેટ તો ઠરશે! બહે.”

આમ કહીને જેઠૂતે કૂવા પાસે જઈને થોડું-પાણી પીધું. પછી ઘડીક વિસામો લઈ જેઠવાનું કામ શરૂ કર્યું.

પેટી તરફ પેલા નાના ચેતાનનું ધાધું ન થયું. એને મન એમ હતું કે જેઠૂત ગાળો બોલી પાપ કરશે, પણ તેમ તો બન્યું નહિ, એટલે નિરાશ થઈને એ મોટા ચેતાન પાસે આવ્યો ગયો. ત્યાં જઈને એણે બધી વાત કરી.

મોટા ચેતાન ખૂબ ગુસ્સે થયો.

“આ તો તારા કરતાં જેઠૂત વધારે મોટો થયો! તું જ મૂરખ છે. જેઠૂતને, એની ઝીને કંઈક વ્યસનની લત લગાડી હોત તો? જા, પાછો જા, ને એ લોકોને કંઈક પુરી લત લગાડી આવ, નહિ તો તને અહીંથી કાઢી મૂકીશ.”

નાનો ચેતાન ગમરાયો ને પૃથ્વી ઉપર પેલા જેઠૂતને ખરાબ કરવા આવ્યો. એણે ઘણું વિચાર કર્યો, ઘણું વિચાર કર્યો, ત્યારે છેવટ એને એક ઉપાય જણ્યો.

એક જેઠૂતનો વેશ લઈ નાનો ચેતાન પેલા જેઠૂતને ત્યાં ગયો ને તેના ભાગીઆ તરીકે રહ્યો. તે વરસ વરસાદ જોઈ આવે તેમ હતું તેથી તેણે જેઠૂતને સલાહ આપી કે “સેજવાળી નીલાવળ પહાડી જમીનમાં આ વરસ ખેતી કરો.” જેઠૂતે તેમ કહ્યું.

બીજા ખેડૂતોના છાંદ સૂકાઈ ગયા,
પણ પેલા ખેતને તો સારો પાક થયો!

બીજે વરસે પેલા ભાગીઆએ સલાહ
આપી “આજુ તો હંચી જમીન ઉપર
ખેતી કરેલ.” ખેડૂતે તેમ કયું.

તે વરસ પુષ્કળ વરસાદ વરસ્યો.
બીજા ખેડૂતોના કાંદાવાઈ ગયા; પણ પેલા
ખેડૂતનો પાક સારો થયો!

હવે તો ખેડૂત પાસે પુષ્કળ અનાજ
વધી પડ્યું. એતું શું કરવું એની એને
ચિંતા થવા લાગી!

હવે પેલા ભાગીઆએ એને અચત
રહેતા અનાજને પલાળી રાખી તેમથી
ઢાંડે બનાવતા શીખવ્યું. ખેડૂતને ઢાંડે
બનાવતા આવડી ગયું. પછી તો એને
એના માણસો નિરાલે ઢાંડની મઝા
લેવાવા માડયા!

નાના શેતાને જાણ્યું કે “હવે મારું
કામ પાર ઉતર્યું છે. હવે ઢાંડના ઘેનમાં
આ ખેડૂત ને એનાં માણસો અનેક પાપ
કરશે.”

“હવે હું જાઉં” એમ વિચાર
કરી એ મોટા શેતાન પાસે ગયો. જે
એને બધી વાત કરી.

મોટા શેતાન ખેડૂતની દયા જોવા
આવ્યો. મોટા શેતાને જોયું કે ખેડૂતે
પોતાને ત્યાં કેટલાક મહેમાનને મોતયા
છે ને તેમને ઢાંડની મહેજત આપાડે છે.
ખેડૂતની સી દરેકને ઢાંડ આપતી હતી.
પણ અચાનક બૂલથી એના હાથમાંથી
આવી પડી ગઈ ને ફૂટી ગઈ.

ખેડૂતનો બિજાજ હાથથી ગયો.
“અહ, તું તે છે કેણું? જરાય નજર
નથી રાખતી!”

નાના શેતાને મોટાને કહ્યું, “કં? હવે
જે આમતું અનાજ ખલાસ થાય તો
શું થાય?”

હવે, એ જ ઘડીએ એક બીજે ગરીબ
ખેડૂત ત્યાં આવી ચડ્યો. આજો દિવસ
કામ કરીને એ થાકી ગયો હતો. પેલાએ
ઢાંડ પીતા જોઈ એને ય ઢાંડ પીવાનું મન
થયું. પણ ખેડૂતે કહ્યું, “આખા ગામને
ઢાંડ પાવાનું આપણને નહિ પરવડે!”

મોટા શેતાન હવે રાજ થયો. નાનાએ
કહ્યું, “અરે! હજી જરા થોડો. આગળ
બહુ મઝા આવશે.”

મહેમાનોએ ને ખેડૂતે ખૂબ ઢાંડ
પીધો. પછી ઢાંડના ઘેનમાં તેમણે એક
બીજાને ખૂબ ગાળો દીધી.

મોટા શેતાન રાજ થયો, “વાહ!
વાહ! આ ઢાંડથી આ લોકો ઠીક આપણા
હાથમાં આવે છે!”

“અરે! આ તો હજી શરૂઆત છે.
હજી તો મધ્ય આવશે!”

મોટા શેતાન રાજ થયો “વાહ!
વાહ!” પેલા મૂશળ ખેડૂતોએ વળી
ઘોડા વધારે ઢાંડ પીધો ને બેંજાન બની
હવે તેમ જોવા મળ્યા. પછી તેઓ
આખી શેરોમાં ગાડાની પેઠે ફરવા લાગ્યા.
પેલા ખેડૂત પોતાના મહેમાનને જોવા
બહાર નીકળ્યો, પણ એ પૂઠ્યો એક

ગંદા ખાઓચિઆમાં ! એને આખે શરીરે
કાઢવ કાઢવ થઈ રહ્યો !

“ વાહ, તેં ખરું પીણું બનાવ્યું
છે ! જેનાથી એ લોકો શિયાળ જેવા
હુઆ, વરૂ જેવા ફૂર ને હુંકર જેવા
ગદા બની રહ્યા છે ! ”

“ હ, મેં તો માત્ર એક કામ કર્યું
છે. પેલા ખેડૂતને ભોધ્યે તે કરતા વધારે
અનાજ અપાવ્યું. માણસ મહેનત કરીને
માડમાંડ પોતાનો રોટલો મેળવે છે ત્યારે
એનામાં પાપ નથી પેસતું; પણ જ્યાં
એની પાસે ભોધ્યે તે કરતા વધારે

અનાજ થઈ જાય છે ત્યારે એ આળસ
ને મોજાતા બની જાય છે. મેં આ ખેડૂ-
તને મોજ કરવાની રીત શીખવી-ઠારૂ
પીવાની. ને તેને પરિણામે સાઠાઈ ને
ભલાઈને ઠેકાણે એનામાં હુઆઈ, ફૂરતા
ને આળસ બરાયા ! હવે જેમ જેમ એ
વધારે ઠારૂ ઠીંચશે તેમ તેમ વધારે ને
વધારે હલકો થતો જશે. ”

મેટો શેતાન શાશુ થયો. એણે નાના
શેતાનને ખૂબ શાખારી આપી.

પછી બન્ને જણ ત્યાંથી જતા
રહ્યા.

? કરશો કે ?

[૧] નીચેની ટોંટીઓમાં ખાલી જગ્યાએ જરૂરી અક્ષરો મૂકી એક ભણીતી કહેવત
બનાવો.

ગા x મેહ વ x સે ન x
x સ્યા કુ x x x નહિ.

[૨] ૫૦ રૂ. ના ૫૦ વાસણ

ભાવ—૧ રૂ. ના ૨ વાટકા

૧ ” ૧ થાળો

૨ ” ૧ તપેલી

[૩] ૧૨ દિવાસળી ૪ ચોરસના આકારમાં ગોઠવો. ૪ દિવા-
સળીની જગા બહારો જેથી ત્રણ ચોરસ બની રહે.

“ ગુણસુન્દરી ”

બાલવિભાગ

તન્ત્રી ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ

C/o સુદામ્બિકા પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ : અંક ૩

પુસ્તક ૩

માર્ચ : ૧૯૩૩

કુમાર

માતાજીનું માન રાખવા,

સત્ય-કસોટી કરે કસાવા,

જઈને વનમાં મેટયો ધસ.

એવા મુવ કુમાર. ૧

સકિતકાંઠે દુઃખ-સહીને,

સ્તંભમહી પરમેશ લહીને,

ચોતે તરી પિતાને તાર્યા,

એ પ્રદીપ કુમાર. ૨

અચરમાતનો કંટક હસવા,

વચન પિતાનું પાલન કરવા,

લક્ષ્મણ, સીતા સાથે પળીઆ,

વનમાં રામ કુમાર ૪

સાખાગૃહ ને વનદુઃખ વેઠ્યાં,

કેરવેએ ખૂબ ખૂબ ત્રાસ્યા,

સત્યધર્મથી રાજ એ પામ્યા,

એવા પાંદુ કુમાર. ૩

આંગળીએ ગોવર્ધન તોળ્યો,

સુનિય તે ગોવાળ કહાવ્યો,

મુખકામાં વિરાટ ખતાવ્યું,

એવા કૃષ્ણ કુમાર. ૫

‘ અક્ષીન્દ્ર ’

કેસરીઓ અસ્વાર

(લોકગીત)

ટાઢી શીળી સસ્તરીઆની પાળ,

ત્યાં રે હજારી મોતી નિખળ.

મોતી લાઝ્યાં નાનાભાઈને હાથ,

ઘેરે આવીને ઝંઘડો રોપીઓ.

બાપુ મારા, એ મોતીડાં અપાવ,

એ મોતીડે મારાં દિલ વસ્થાં.

ઘેલા કુંવર, ઘેલેઈના બોલ,

ઘુજ સાંગીલા કુંવર સોગટે રમે.

લીલુડી ઘોડી, કેસરીઓ અસ્વાર,

ચોંદ રત્નનો વીરને ચાખખો.

ઘોડીલા ખેટ્યા માંઝમઝની રાત,

જઘને ઉતરીઆ રાયની વાડીએ.

ઘોડીલા ખાંધ્યા વડ પીપરની છાંય,

ચાખખડો વળગાડયો વડની વઈવાઈએ.

ટાઢી શીળી સસ્તરીઆની પાળ,

ત્યાં રે હજારી મોતી નિખળ.

સંપાદિતા: શ્રી. શાન્તિબેન ભટ્ટી

અ ના વ ટી

રા જ હું વ રી

[એક બાલનાટક]

પ્રવેશ ૧ લો

પાંત્રો-નગરજનો.

સ્થળ-નગરની એક શેરી.

સમય-સવારનો.

[એક રાજસેવક યાગી વગાડી મોટેથી બોલતો બોલતો પ્રવેશ કરે છે]

“આજથી નગરમાં કોઇએ હસવું નહિ....જે કોઇ હસશે તેને ગુલાબી સખ્ત સજા કરશે....એ.”

એક નગરજન—“પિતાના સાથીને અરે ! આવો તે કાઇ કાયદો હેલ્ડ ? હસવાની તે સજા હેલ્ડ ?”

બીજો નગરજન—“હોય’ ભાઈ, હોય, રાજાને સૂઝે તે કાયદો ! ને કાયદો કહે તે ખરું; એમાં આપણું કંઈપણ કાંઈ ચોંટી છે ?”

એક—“પણ રાજાને આવો કાયદો કેવાનું કેમ સૂઝ્યું હશે ?”

બીજો—“હશે ભાઈ, હશે, કાંઈક કારણ

તો હશે જ ને ? કારણ વિના કાંઈ કાયદો રચાય છે ?”

એક—“પણ કોઈ વાર ભૂખમાં હસી પડાય તો શું થાય ? તો ય સખ્ત યોગવળી પડે ?”

બીજો—“હા, ભાઈ, હા, તો ય સખ્ત યોગવળી પડે ત્યારે પછી કાયદો કેવું નામ ?”

[એક ડોશી પ્રવેશ કરે છે,]

ડોશી—“આ રાજાને તે શું સૂઝ્યું છે ? હસવાનો વળી કાયદો શો ? આ અમારા તો હસી હસીને પેટ ફૂંખતા, ત્યારે હજી ય દટાર રહ્યા છીએ ! રોતલ હોત તો ક્યારના ય મરી ગયા હોત ! આ રાજાને તે શું સૂઝ્યું છે ?”

(ગપ છે.)

[એક કોકરી પ્રવેશ કરે છે]

કોકરી—“સારૂ થયું તે મારે હવે મામાને તમા જવાનું થયું છે, નહિ તો અહીં તો આપણને મારે પડત ! ભાઈ,

હસ્યા વિના તે કેમ રહેવાય ? હસ્યા વિના તે કેમ જીવાય ? ”

(જાય છે.)

[એક ખેડૂત પ્રવેશ કરે]

ખેડૂત—“ મેં તો બાણુ કે શહેર તે કેવું કહ્યું ! હું તો ખાસ જોવા આવ્યો તો, પણ અહીં તો ખરો તાલ છે ! અહીં તો હસવાની મનાઈ થાય છે ! વળી કહે છે; ‘હસશે તેને સજા થશે !’ ત્યારે મૂકાને પૂળો તમારા શહેરમાં ! મારે તો મારું જીવન સાફ ! આ....ને મજાથી ગીતડાં લલકારીએ ને હસી હસીને પેટ ડુંખાડીએ. આપણે તો હવે અહીંથી સુઠીએ વાળીને નાશીએ.”

(નાથી જાય છે.)

[કુંવરીની દાસી પ્રવેશ કરે છે.]

દાસી—“ કુંવરીબાએ તો મને ‘હસવાનું શાસ્ત્ર’ ને ‘હસવા રમવાના કાયદા’ ની ચોપડીઓ લેવા મોકલી છે, પણ ત્યાં તો આ કાયદો થયો ! હવે શું કરું ? સાલ, કુંવરીબાને જ પૂછી આવું.”

(જાય છે.)

ફર ફર થાળી વાગે છે ને બોલાય છે:

“આજથી નગરમાં કોઈએ હસવું નહિ....હ. જે કોઈ હસશે તેને રાજાજી સખત સજા કરશે....એ.”

[પડદો પડે છે]

પ્રવેશ ૨ જો

પાત્રો—રાજા, રાણી, કુંવરી ને પરી.

સ્થળ—રાજમહેલ.

સમય—રાતનો.

[રાજા રાણી ચિન્તાગુર ચહેરે અન્ધર

અન્ધર વાતો કરે છે. પાસે કુંવરી બેઠી છે, બિચારીનું મોં ભરતી મળેલું છે.]

રાણી—“આ કુંવરીને શું થયું હશે ? આજ કેટલાય દિવસથી એ નથી સારી રીતે બોલતી ચાલતી કે નથી સારી રીતે હરતી ફરતી. હાડકે દિવસે એ સુકાતી કેમ જતી હશે ? ”

રાજા—(ગંભીર બનીને) “કોણ બાણુ. મને ય નવાઈ લાગે છે ! એને કયાંક હસવાનો રોગ લાગ્યું પડ્યો હશે કે શું ? ”

રાણી—“કોણ બાણુ ? ”

(કુંવરી ટગર ટમર જોયા કરે છે. એટલામાં ત્યાં એક પરી પ્રવેશ કરે છે.)

પરી—“જય જય, રાજાજી ! જય જય રાણીજી !

રાજા-રાણી—“જય જય, આવો, પરીજીને.”

(પરી આવીને એક આસન ઉપર બેસે છે.)

રાજા—“પરીજીને, જુઓને આ કુંવરીને શું થઈ ગયું છે ? નથી હરતી ફરતી કે નથી હાલતી ચાલતી ! એને તો શું હસવાનો રોગ લાગ્યું પડ્યો હશે ? ”

પરી (મનમાં) “ગાંડારાજ ! હસવાનો તે રોગ હોતો હશે ? પણ હં, હસવાનું ન મળવાથી જ કુંવરી આમ ઉઘાસ રહે છે ને તેથી જ એ સુકાતી જાય છે ! (મોટેથી) રાજાજી, કુંવરીને સાલ કરવી હોય તો એક મામું કરો.”

રાજા—“શું ? કહેાને પરીજીને.”

પરી—“જુઓ, થોડા દિવસ કુંવરી

મને સોચો. સાલ કરીને હું પાછી મૂકી જઈશ.”

(રાજા રાણી વિચારમાં પડી જાય છે.)

રાજા—(ડાકું ધુણાવી) “ના, પરી પછેત, કુંવરી તમને નહિ સોપીએ. એ કયાંક હસતાં શીખી જાય તો ?”

પરી—“તો જેવી તમારો મરણ.”

[એટલું કહી પરી ભટ્ટી જાય છે, પણ થોડે જગને એક સાકડાની પુતળી, બરાબર પેલી કુંવરી જેવી જ, બનાવી પાછી રાજા-મહેલમાં આવે છે ને સાચી રાજકુમ્ભરીને બદલે તેને મૂકી સાચી કુંવરીને લેવાઈને દૂર દૂર ભટ્ટી જાય છે.]

પ્રવેશ ૩ ભો

પાત્રો—કુંવરી, ને ખેડૂતનાં છોકરાં.

સ્થળ—ખેડૂતનું ઘર.

સમય—રાતનો.

[ખેડૂતના ઘરની ઓસરીમાં એક તાપણીની આસપાસ એસી ખેડૂતનાં બાળકો જનજી કુંવરી તરફ આજ્યવર્ષી જોતી જોતી વાતો કરે છે. અચાનક એક છોકરાં ખડખડ હસી પડે છે, કુંવરી, અમીતીને તેના તરફ જુએ છે.]

કુંવરી—“જરે ?”

એક બાળક—“કેમ શું થયું ?”

કુંવરી—(અજાણને) “શું થયું કેમ ? હવે શાલજી તમને સળ કરશે ?”

એક બાળક—“શાની સળ વળી ?”

કુંવરી—“તમે હસ્યા તે બદલ ?”

બધાં બાળકો—(ખડખડ હસી પડીને) “હસવાની તે વળી સળ થતી હશે ?”

કુંવરી—“હા, અમારા દેશમાં રાજાએ એવો કાયદો ઘડ્યો છે.”

એક બાળક—“તે તમારા દેશમાં એવો કાયદો હશે અહીં તો હસવું હોય તેને હસવાની ને જેટલું હસવું હોય તેટલું હસવાની રજા છે.”

કુંવરી—“(મવાઈ પામીને) વાહ ! આવા દેશમાં રહેવાનું હોય તો કેવું સારું !”

બીજો બાળક—“તો રહોને જ અહીંયાં. અમારી સાથી ખાલે પીએ ને રમજો.”

ત્રીજો બાળક—“ને હસવું હોય તેટલું હસજો !”

એક બાળક—“બાદો, હવે, વાતોના વખત થયો.”

બધા—“હા, હા, આવો વાતો મારો, ધૂળાભાઈ.”

[ધૂળાભાઈ ‘મરખા’ ની વાતો મારે છે ને બધાં બાળકો આનંદપૂર્વક ને હસતાં હસતાં તે સંભળવામાં તસ્લીમ થઈ જાય છે.]

પ્રવેશ ૪ થો

પાત્રો—રાજા, રાણી પરી ને કુંવરી.

સ્થળ—રાજામહેલ

સમય—સવારનો.

[રાજા-રાણી પેલી બનાવડી પુતળી તરફ આનંદપૂર્વક નોંધ રહ્યાં છે.]

રાજા—“હા, કુંવરી હવે સુખરી ખરી ! હવે કદી હસતી નથી !”

રાણી—“પરી સાથે મોકલી હોત તો કઠાય બગઠત !”

રાજા—“હા, એટલા જ માટે તો મેં ના પાડી હતીને ?”

[રાજા દોરી ખેંચે છે એટલે બનાવટી કુંવરી પાસે આવે છે તે કાચની આંખો વડે રાજા રાણી તરફ ટગર ટગર જોયા કરે છે]

રાણી—“કાણુ આવે છે ?”

[રાજા તપાસ કરવા જાય છે ત્યાં તે પરી, પેલી ખરી કુંવરી સાથે, પ્રવેશ કરે છે.]

પરી—“(રાજા તરફ જોઇને) રાજાજી, થયો આ તમારી કુંવરી. માલી હતી તેને સાલુ કરીને આણી છે. હવે તમે એને સાચવજો. ”

રાણી—(આશ્ચર્ય પામીને) ‘હ’ ?”
[રાજા પેલી કુંવરી તરફ તાપી રહે છે ને પછી ડોકું ધુણાવે છે]

રાજા—“ના, ના, પરીજીન, આ અમારી કુંવરી ન હોય. એ તો હસે છે ! અમારી કુંવરી તો આ રહી ! કેવી શાણી છે ! બોલાવીએ ત્યારે પાસે આવે ને મુંગી મુંગી જોયા કરે. ન હસે તે ન જ હસે. આ કુંવરી તો હસે છે !”

રાણી—“હ’ ? લાગે છે તો કુંવરી જેવી જ !”

રાજા—“હા, / પશુ-પશુ-એ તો હસી પડે ! આપણે આ જ કુંવરી સારો છે ! પરીજીન, તમે એને પાછી લઈ જાવ. ”

પરી—“તો તંમે જાણો. ”

[રાણી કષ્ટક બોલવા જાય છે, પશુ ત્યાં તો પરી કુંવરીને લઇને ઉડી જાય છે.]

પ્રવેશ ૫ મા

પાત્રો—કુંવરી, પરી, ખેડૂતનાં છોકરાં.

સ્થળ—ખેડૂતનાં ઘરનું આંગણું.

સમય—ખપોરનો.

[ખેડૂતનાં છોકરાં આંગણામાં આનંદી-પીપળી રમતાં રમતાં કિલોથ કરે છે]

પરી—“કુંવરી, તને અહીં ગમશે ?”

કુંવરી—(રાજા થઈને) “હા, હા, જરૂર ગમશે ”

પરી—“પશુ રાજમહેલના મુખ અહીં નહિ મળે હોં ? અહીં તો મહેનત મજૂરી કરવી પડશે. ”

કુંવરી—(ઉમંગથી) “લલેને મહેનત કરવી પડે. રાજમહેલમાં મુંગા મુંગા કર્યાં કરવું પડે, તે કરતાં અહીં ગમ્મતમાં મહેનત કરવી પડે એ મને તો હજાર કરજી ગમે છે. ”

પરી—હં.

કુંવરી—“જ્યાં હસવાનું ન મળે એ રાજમહેલ શા ખપે ? મને તો અહીં જ ગમશે. ”

પરી—“તો લલે. હવે હું જાઉં છું. ”

કુંવરી—“લલે. ”

[પરી ઉડી જાય છે.]

એક છોકરો—“અલ્યા, આ કુંવર જીન કોના તરફ ?”

બીજા છોકરાં—“ધૂળાભાઈની તરફ. ”

[કુંવરી દોડતી દોડતી, ધૂળાભાઈની યાજ્ઞીમાં બળી જાય છે.]

રાજકુંવરી અને સોની

એક હતો રાજકુંવર, અને એક હતો પ્રધાનપુત્ર. બંને છવ્વનમ દોસ્ત. એક જ દિવસે જન્મેલા, એક ઠેકાણે ઉછરેલા, એક નિશાળે ભણેલા અને લાયક ઉમ્મર થતાં એક જ દિવસે પરણેલા. એક વખત તેમને ઘેર રહેતા કંટાળો ઉપજ્યો અને બહાર જઈ ફરિયાદો બોલવાનું મન થયું. બંનેએ પોતપોતાની સ્ત્રીને સાથે લેવાનો નિશ્ચય કર્યો, પણ એક શરત કરી કે જો બંનેની સ્ત્રીને એક જ દિવસે પુત્ર આવતરે તો ઘેર પાછા આવવું; પણ જો એકની જ સ્ત્રીને પુત્ર પ્રસવ થાય તો તેને રસ્તામાં મૂકી દઈ આગળ ચાલવું.

બંને સુસાફરીએ નીકળ્યા. રસ્તામાં એક જંગલ આવ્યું, ત્યાં રાજપુત્રની પત્નીને પુત્ર આવતર્યો. રાજપુત્રે પોતાના સુક્રેટમાંથી રત્ન કાઢી તેને કપડાના કંકડે બાંધી બાળકનાં ગળામાં નાખ્યું, અને શરત પ્રમાણે બાળકને વનમાં, તેના નસીબ પર છોડી દઈ, આગળ પ્રયાણ આદર્યું.

બાળકના રહવાનો અવાજ સંભળી રસ્તે જતો એક વૃદ્ધ સોની ત્યાં આવી પહોંચ્યો. આવા સ્વરૂપવાન બાળકને વનમાં જોઈ તેને પોતાની આંખ પરં પણ અવિશ્વાસ આવ્યો. સોનીને ઘણું પ્રભ

નહોતી એટલે દસરતે મોઢે અને આનંદ-ભર્યા હૃદયે તેણે બાળકને ઉપાડી લીધું અને તેને ઘેર લઈ જઈ પોતાની સ્ત્રીને આપ્યું. સોનીની સ્ત્રીના તો હરખ માય નહિ, વારંવાર તેને આંખે અડકાડે અને શૂમે. સોનીએ રાજકુંવરના ગળામાંના રત્નપર રાજપુત્રનું નામ વાચ્યું તેથી તેણે તે રત્નને 'ભવિષ્યમાં કામ આવશે' એમ કહી પોતાની સ્ત્રીને કાળજીથી સાચવી રાખવા સોંપ્યું.

દિવસ જતાં કુંવર મોટો થયો અને સોનીના ધંધામાં પાકો પાવરણી થઈ ગયો. એક વખત તે બીજા સોનીઓ સાથે રાજમહેલમાં કામ ગયો ત્યાં તેણે સૌ કરતા ચાકું કામ કર્યું છતાં તેને બહોલો તો બીજાના જેટલો જ મળ્યો. તેને લાગ્યું, "અહીં તો ટકે શેર ભાણ અને ટકે શેર ખાંભાં છે." અત્રી ધંધાની શોધમાં જો પરગામ જવા નીકળી પડ્યો. રસ્તામાં શવ પડવાથી અને આરામની જરૂર જણાવાથી તે બાક નીચે સૂતો. તેના માથા ઉપર પીપળ અને વડના ઝાડની વિશાળ છાંય પથરાઈ રહી હતી. ઉઘિ નજર નાખતા તેણે એક માણસને બે બાક વચ્ચે ઉભા રહી, વારાફરતી બંને બાકપરથી

ચાંદની

આદામામાની પુત્રીનું નામ ચાંદની. એ હોશિયાર અને ઠાઠી પણ હતી. ઘરનું કામકાજ, એની મા મરો ગયા પછી, એ જ કરતી. એક દિવસ દૂધગંગા (આકાશગંગા) માથી પિતાને વારસે દૂધ લેવા ગઈ. દૂધગંગામાથી દૂધ ભરી લઈ ઘેર પાછી આવી; પણ ત્યાં અભયમ નહોતું. કોણ જાણે શા કારણથી પિતાના માથા ઉપર દૂધની તામડી ઢાળાઈ, અને એ પિતાના મહેલમાથી સરી પડી. એ તો ઉચા આકાશમાથી સરવા લાગી. પિતાએ ખૂંમ પાડી; આથી તારા લાઈઓએ એને ઉચકી લેવા કોશિષ કરો, બચાવવા મહેનત લીધી; પણ એ બધું વ્યર્થ. એ તો સરેજે જત્યાં આકાશમા કોઈ પરી ઉડતી હોય એવો ભાસ થઈ રહ્યો.

એ અંધારી રાતે પ્રભાવતી, સુમતી, પુષ્પા ને નવનીત નામના બાળકો આકાશ તરફ જોઈ રહ્યા હતા.

તેઓની નવાઈનો પાર ન રહ્યો! પાસે બેઠેલા એના મોટાભાઈએ કહ્યું કે “એ ધૂમકેતુ-પૂછડીએ તારો છે.” પણ ના! એમ ન હતું. ચંદ્રે પ્રભાવતીની

આંખોએ પારખ્યું કે એ ‘કોઈ રાજકુંવરી કે ઉંચા કુટુંબની’ છોકરી જેવી જણાય છે. એ આકાશમાં તરતી લાગે છે. પ્રભાવતીએ કહ્યું, “આ આકાશમાંની છોકરી વિષે કાળજી ધરવી જોઈએ.”

ચોડા દિવસ પછી બધાં બાળકોએ જીજ્ઞાસાથી સાંભળેલા જોગાનમાં વાર્તા કરવા બેઠા. મંડાની રાક્ષસોની વાર્તા ચાલી રહી હતી. આનંદ આનંદ વર્તી રહ્યો હતો. પશ્ચિમ દિશા તરફથી ચાંદામામા ઉઘ્યા. એ ડુંખી જેવા હતા. નિસ્તેજ હતા. છોકરાએ એમના તરફ જોયું. પછી તો ચાંદામામા રડતા હોય, એવા જણાયા! ત્યાર પછી ચાંદામામા ડુંખી સ્વરે બોલ્યા; “મારી એકની એક છોકરી નામે ચાંદની જોવાઈ છે. તેના વિના હું ડુંખી છું. હવે મને કોણ ખવડાવશે! મારી ચાકરી કોણ કરશે!”

“હા, હા. નવનીત કેમ ચાલે છે? તે દિવસે આકાશમાં પરી જેવું કે ઉડતું હતું. એ જ કદાચ મામાની છોકરી ચાંદની તો ન હોય!” પ્રભાવતી વચમાં બોલી ઉઠી.

“ મારા વહાલાં બાળકો, ગગનમાં ગયા ત્રણ મહિનામાં કોઈ પરોએ વાસ કર્યો નથી. એ જ મારો પુત્રી ચાહની. ખબર એટલી તો મળી છે કે એ તમારી પૃથ્વીમાં જ છે તમે જો ક્યા કરો તો એ મારી બાળકીને શોધી આપવું એ તમારા હાથમાં છે. જુઓ ! સામળો ! તમારા ઘરથી ઘણે દૂર એક જગ્યા મકાન આવેલું છે. સીધી સડક વાટે ઠેક વાક્યા કરજો. આજથી તેરમે દિવસે ત્યાં પહોંચી જવું ચાંદનીના ગળામાં એક જવાહિર બળકડાનું છે એ એ ધાણીએ તમે એને જોળખી શકશો ! ‘ ચાહની ’ કહેતા એ બગી ઉઠશે ! જાઓ, બાળકો, પહોંચો. આ પૂણ્યનું કામ કરો. ” ચાહામાંએ કહ્યું.

પૃથ્વી પરનાં આ નાના બાળકોને ક્યા આવી. પ્રસા, મુખી, સુમતી ને નવનીત તરતજ ચાલવાં લાગ્યા. એક દિવસ, એ

દિવસ, એમ બહુતા બહુતા બરાબર તેરમે દિવસે બાળકો સુકરર જગ્યા પર આવી પહોંચ્યા વાત સાચી નિવડી. તેઓએ એક મકાન જોયું મકાનનો દરવાજો ઉઘાડો હતો એટલે તેઓ ચૂપચાપ અંદર ધુક્યા ખરે ! તેઓ એક સુંદર ચોરડામાં દાખલ થયા. મોટા પલંગ પર રેશમી ગાલીચામાં કોઈ બાઈ પડી હતી એ સુંદર છોકરી હતી એના ગળામાં જવાહિર બળકડું બળકડું ચર્મ રહ્યું હતું ‘ ચાહની ’ એમ ખૂબ પાડતા તે એકમ સફાળી ઉઠી સર્વ બાળકો જમીન પર ઢળી પડ્યા તેઓને નિંદ આવી ગઈ. તેઓ બરબંધમાં પડ્યા. કેટલીકવાર પછી જાગીને બધા બાળકોએ સ્વપ્નાની નિસરણી બનાવી, એ ઉપરથી ચાહનીને તેને ઘેર મૂકી આવ્યા. મધરાતે એક વાગે બધા ઉઠી પડ્યાં બારીમાંથી બહાર જોયું તો ચાંદામાંમાં હસી રહ્યા હતા. બાળકો પૂર આગીવાંદ દોળીરદ્યા હતા ! વિનુભાઈ બલવતરાય દેશાઈ

ઘ ડી લ ર ગ મ્મ ત

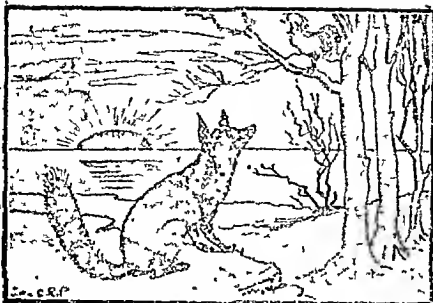
ગોધરાના ગરીબ ગામી ગોવિંદલાલ ગણપતલાલ ગોળના માફાં ગણતા ગણતા ગટરમાં ગળડી સુજરી ગયા.

પાહિતાણના પાંતજિયા પારેખ પુરવોતમ પ્રાણુલવને પ્રાણુગઢના પ્રેમચંદના પુત્ર પાસે પોતાનો પોપટ પજાવ્યો

માળવણના માદા મોથી માધા માવજી મારા મામા માટે મંગળવારે મુંબઈથી મુગજી મારછીટમાંથી મોજડી મંગાવી મોકલ્યો

હળવડના હોશીલા હવાલદાર હરખચંદ હરજીવનને હસવાની હોસ હોવાથી હળવે હળવે હમણા હસતા હતા.

જ્યાનદ લક્ષ્મીરા કર દવે

‘ભાઈચારો’

સવારનો પહોર હતો.

ઝાઝની એક ઠાળી પર ફૂંકડો બેઠો હતો.

બેઠો બેઠો ‘ફૂંકરે ફૂંક’ કરતો હતો.

ગામ આખાને એ જગાડતો હતો.

થોડી વારે ત્યાં એક શિયાળ આવી.

આવીને એણે જાણે ભેયું.

ફૂંકડાને એઈ બોલી બહી:

“રામ રામ ફૂંકડાભાઈ,

સારા સમાચાર દેવા આવી છું.

પશુ ને પંખીની લઠાઈ બંધ પડી.

અંદર અંદર સલાહ થઈ ગઈ.

હવે આપણે માનાં જવ્યાં ભાઈજોડેન જેવા,

આવો નીચે, ઘણે ફકાટે એક બીજને
મેટીએ.”

ફૂંકડો ધીમે રહી બોલ્યો:

“ખુશી થવા જેવી વાત,

આજથી અમારે તો શિયાળોનો ત્રાસ
મટયો.

અને જુઓ તો ખરાં,

પેલા બે ફૂંકરા પશુ એ જ સમાચાર
લાવે છે.”

શિયાળે પાછળ ભેયું તો બે ફૂંકરા દીઠા,
દોઢતા દોઢતા એ જાઠ નીચે આવતા હતા.

શિયાળ તરત બોલ્યું:

“રામ રામ ભાઈ,

મારે ઘણે ઠેકાણે સમાચાર દેવાના છે.

માફ કરજો; હું હવે જઈશ.”

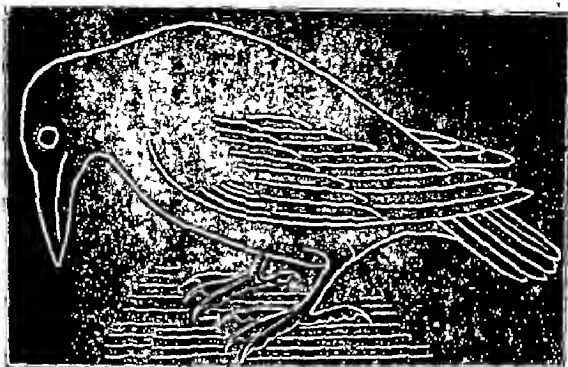
ફૂંકડો કહે: “ના, જરા થોભોને,

આપણે મેટીને છૂટાં પડીએ.”

પશુ ફૂંકડો તો બોલતો રહ્યો,

ને શિયાળ છવ લઈને દોડી ગયું.”

સોમાસાધ એ. પટેલ

કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

મોઢડે ઢાળી કાળી મેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
કહોને કિયો તમારો દેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

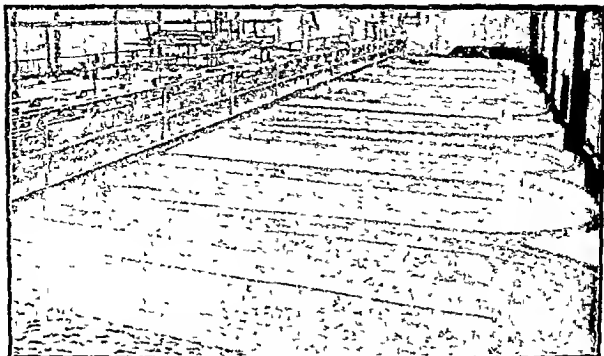
તમને તેડાવનાર કાણ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
વાર, પ્યાર તમાર કાણ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

ગીત તમ સૂણ્યાં ના જાય,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
રૂપ તમ જોયાં ના જાય,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

કાણી કોણે કરી આ આંખ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
જોઈ જોઈયાકયા તમારી પાંખ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

કેમ શું પડ્યાં અમારાં કામ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
કામ કહી ઉઠો તમારે ગામ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

મોઢડે ઢાળી કાળી મેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?
કહોને કિયો તમારો દેશ,
કાગભાઈ, ક્યાંથી આવ્યા રે ?

ત્યાં બહારથી પાણીરવડે માવાને સફેદ બનાવવામાં આવે છે.

કાગળ

કાગળની સર્વેને જરૂર પડે છે. તે જૂના ચીથરાં, ઘાસ, લાકડાં, માંસ અને જૂના દોરડાંમાંથી બનાવાય છે. મેઠાં કાટાં તૂટાં કપડાં વગેરેમાંથી સ્વચ્છ, સુંદર અને ચીકણા કાગળ બને છે તે વાત શું આશ્ચર્યજનક નથી ? કારખાનામાં આ જૂનાં અને મેઠાં કપડાંને યત્રાથી ધોઈ સ્વચ્છ બનાવે છે. પછી તેને ચુનો અને સોડા મેળવી ખૂબ ગરમ પાણીમાં ઉકાળવામાં આવે છે. એટલે તે વધુ સ્વચ્છ થાય છે. પછી તેને પાણીમાં નાખવામાં આવે છે અને ટીજા ઢાંતાવાળા પેડા વડે તેના ખૂબ નાના ટુકડા બનાવવામાં આવે છે. એટલે તે પાતળી લાદી

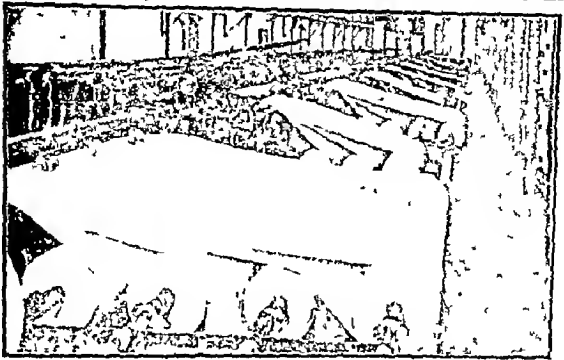
જેવા બની જાય છે. આને લુગદી કહેવાય છે. આ લુગદીના કાગળ બને છે.

લાકડાં, ઘાસ વગેરેની પણ આ રીતે લુગદી બનાવવામાં આવે છે.

કાણાવાળા અને છીછરા વાસણમાં આ લુગદી યત્રદ્વારા ફેલાવી દેવાય છે. પાણી નીચે ઝમી જવાથી કાગળનો પાતળો થર બને છે.

આ થર લઇને બેની વચ્ચે રાખી વેલણથી દબાવવામાં આવે છે. એટલે કાગળ વધારે સુકાર્થ થઈ જાય છે.

આ રીતે તૈયાર થએલા કાગળમાં ચીકણા હોતી નથી. તે બહારથી પેપર (ચાહીયુસ) જેવા બને છે. હલુ જે

ત્યાં તેપાર ધરેલા લાંબા કામગામીથી જરૂર પ્રમાણેના દુકાન કપાય છે. લખવાના કામમાં આવતો નથી તેને ચીકણો બનાવવા વિશેષ પ્રકારની લાઠીમાં બાંજવવામાં આવે છે એટલે તે ચીકણો બને છે.

આજકાલ સસારમાં કાગળ અત્યંત ઉપયોગી છે. પ્રાચીન સમયમાં જ્યારે લોકો કાગળની બનાવટથી અજાણ હતા ત્યારે તેઓ ચામડા, કપડા, લોખંડના તાંકડાં પાન, ધાતુના પતરા, પત્થર વગેરે ઉપર લખતા, પહેલાં આવી રીતે લખાયેલા ગ્રંથો હાલ પ્રચિદ્ધ સંમહસ્થાન અથવા લામગ્રિરીમાં રાખવામાં આવે છે. તેવા ગ્રંથો તેપાર કરવા માટે, પુસ્તક ધન, સમય અને મહેનત ખર્ચવી પડે છે.

આજે કાગળ સિવાય કુનીયાતું કંઈ પણ કામ ચાલી શકતું નથી. ચિટ્ઠીપત્રી પુસ્તક અથવા સમાચાર કાગળ હવે છપાય છે. વિદ્યાના પ્રચારમાં કાગળ મોટો કામ ભજવે છે

કાગળની ડુંડી અને મોટો પણ બનાવાય છે. જે સોનાચાંદીના સિક્કાને બદલે વાપરી શકાય છે.

કાગળની શીશીઓ અને પંપ પણ બનાવાય છે જે ઘણાજ મજબુત હોય છે.

જાપાની લોકો તે કાગળનાં મકાનો પણ બનાવે છે. જિવાલની જગ્યાએ કાગળના મોટા પર્કા મૂકે છે. આતુ કારણ એમ છે કે જાપાનમાં ધરતીકંપ ખૂબ થાય છે. જો ઈંદ યુનાનાં ઘર હોય તો ધરતીકંપથી પડી જાય અને ઘણા માણસોના જાનની ખુવારી થાય. પણ કાગળનાં મકાનોથી ધરતીકંપ વખતે કંઈ ગુરુથાન પહોંચતું નથી. હા, આમ જાપાનમાં તેને લાગી શકે; પણ બીજે જ દિવસે એ જગ્યા પર નવું મકાન તેપાર ઘડી શકે અને તે પણ ઘણા જ ઘોડા ખર્ચે.

જીવાનસિંહ !

ત્રોડે ડુંગર તોડે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

માન મરદનાં મોડે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

સામો છાપો મારે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

વનગજને વિદારે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

પડછંદા ગિરિ પોડે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

રણુવગડે રંજડે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

ડુંગરડા ડોલાવે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

કાળજડાં કંપાવે કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

રાજ રણુવગડાનો કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

લક્ત પરમ માતાનો કોણ ? જીવાનસિંહ ! જીવાનસિંહ !

પ્રાણશંકર ઉપાધ્યાય

દલપત નીતિશતક

[કવોચર દલપતરાય ગણાભાષના કાવ્યોમાંથી તારવેલા એક સો દોહરાનું
 " દલપત નીતિશતક " વાંચકોની સમક્ષ આ નીચે રજૂ કરીએ છીએ તમને]

(દોહરા)

સ્વદેશ-પ્રીતિ—

સ્વદેશની પૃથ્વી તથા, સ્વદેશની જે વાણ;	
માતા તુલ્યે માનીને, પાળે પુત્ર સુખાણ	૧
કંઈક ભણી નોકર થયા, કમળ છે કંઈ બ્યાજ,	
દશા સુધારે દેશની, એ તો વિરલા આજ.	૨
કંઈ જનને નાગીર છે, કંઈક કરે છે રાજ,	
દશા સુધારે દેશની, એ તો વિરલા આજ.	૩
એકલપેટા અતિ ઘણા, કરે સ્વારથે કાજ;	
દાસ ધરે હર દેશની, એ તો વિરલા આજ.	૪
સાકર લાગે સર્વદા, મનુષ્ય માનને મિદ,	
કહવી તેને જે કહે, તેડું તન રાગિદ.	૫
જે જેને અભ્યાસ નહિ, તે તેને ન ચઢાય;	
અંધા આત્રણ આરસી, બહેશ આગળ નાહ	૬
જેને જેનો સ્વાદ નહિ, તે તેને ન ચઢાય,	
દૂધણ આપી દ્રાખને, કાગ લિંગાળી ખાય.	૭
જેનો વ્યારે જે કપોઈ, તેને કાવે તે જ,	
હંસ સદા મોતી બરે, કાગ અજસ કરે જ	૮

જુ તારું સંમાજ—

જળ લઈ જોઈએ તેટલું, ગરલું લઈને ગાળ;	
નદી તળાવ ગળાય નહિ, તું તારું સંમાજ.	૯

તુજ ઘર પર પાણી પડે, પરઠવ ત્યાં પર નાળ;	
નભ સઘળું ઢંઢાય નહિ, તું તારું સંભાળ.	૧૦
પગે પગરખાં પહેરીને, તાપ તપે તો ચાલ;	
મેઢની બધી મઢાય નહિ, તું તારું સંભાળ.	૧૧
પેખી બે તુજ પગ વિષે, ઝાઝી લાગી ઝાળ;	
શું બીજને શિર બુએ ? તું તારું સંભાળ.	૧૨

કર તુ તારું કામ—

અન્તરમા ઇશ્વર ધરી, પ્રેમે કરીં પ્રણામ;	
શુભ ભાસે તે સર્વદા, કર તું તારું કામ.	૧૩
કોઈ વખાણે વિશ્વમા, કોઈ કરે બદનામ;	
તેની તો ચિન્તા તણ, કર તું તારું કામ.	૧૪
પ્રથમ વિચારી તપાસી બે, પોતે તું પરિણામ;	
શુભ ફળદાયક સંભવિત, કર તું તારું કામ.	૧૫
જે માટીના માનવી, તે શું દેશે દામ ?	
ઇશ્વરની આશા ધરી, કર તું તારું કામ.	૧૬

પ પળ પક ગમાર—

આખાની આશા થકી, અરધો તને આહાર;	
પછી પૂરો પસ્તાય છે, એ પણ એક ગમાર.	૧૭
જે વસ્તુ જાતી રહે, એનો શોક અપાર	
કરે સદા સંભારીને, એ પણ એક ગમાર.	૧૮
જેની સોળતથી થયું, અતિ દુઃખ અપાર;	
વળી તેની સાથે વસે, એ પણ એક ગમાર.	૧૯
સહસા કામ સમેટીને, વળતી કરે વિચાર;	
પાણી પીને ઘર પૂછે, એ પણ એક ગમાર.	૨૦
સારું નરસું શોધીને, બુએ ન સાર અસાર;	
ગોળ જોળ સરખા ગણે, એ પણ એક ગમાર.	૨૧
ઘરધણિયાણીથી લડી, બાળી દે ઘરનાર,	
વિમાસણ વળતી કરે, એ પણ એક ગમાર.	૨૨
x x x	
x x x	૨૩

કુદપણે પડણે વળી, નાની સરખી નાર;	
વળતી હેરે હેરણા, એ પણ એક ગમાર.	૨૪
ઉઘમને અળગો કરી, જેને રમે જુગાર;	
ધમણે ધન એમાં થકી, એ પણ એક ગમાર.	૨૫,
x	x
x	x
	૨૬

જાતિ સ્વભાવ—

કઠોર કે ડોમળ દિસે, સ્વભાવ કુળ સરખોજ,	
પથ્થર-સુત લોહું જુઓ, જળ-સુત જુઓ સરોજ.	૨૭
જાતિ સ્વભાવ ભેદને, ફેર ન ધરિયે શેષ,	
સૂટાએ બસવા સહ્યુ, ધાનતણે શો કોષ ?	૨૮
સાકર તજે ન સરસપણું, સોમલ તજે ન ઝેર;	
સજ્જન તજે ન સજ્જનતા, હરિજન તજે ન વેર.	૨૯
મરતા સુધી મટે નહિ, પડી ટેવ પ્રખ્યાત,	
કાટે પણ પ્રીટે નહિ, પડી પટોળે ભાત.	૩૦
પારસ પરસે લોહને, તો તે કનક થનાર;	
પણ તેનો બહલાય નહિ, અસલ તણે આકાર.	૩૧

પુરુષાર્થ વિવેક—

આળસ તજી ઉદ્યમ કરો, ચિત્તમા કરી વિચાર,	
મુખ પામે જન સર્વદા, વળી મુખરે સસાર	૩૨
ફવા ઉપરના કંઠુ જે, પાકા કાળા પા'ણ,	
કોરડીએ ઉઢાય છે, એ લેવુ એધાણ.	૩૩
ઝટ ફેરવી શકાય નહિ, સદા ચાલતો રાહ,	
કાળે ફેરવતાં ફરે, પાણી તણે પ્રવાહ	૩૪
કે ક કામ વખતે બને, ઉતાવળ નવ થાય,	
રત વિષ્ય કુળ લાગે નહિ, કંઈક ડોટિ ઉપાય.	૩૫
કામ અભણું કારમું, કરવા ન ધરો અંત,	
આવ્યો કહે સાતમે, અભિન-મુનો અંત.	૩૬
તેને કામ ન સોંપિયે, જે કિલગીર જણામ,	
આએ પાટો બાંધિયે, એ તે હ બધી યાય	૩૭

એવું કામ ન કીજીએ, મળે ન જેમાં માલ;	
ઉલટું પેસે અંગમાં, ફાંસ કાઢતા સાલ.	૩૮
જેનું કારજ જે કરે, બીજો કરે બગાડ;	
તાણું ઉધારી નવ શકે, કડકા કરે કુહાડ.	૩૯
કદી અપૂર્ણ ઉપાસથી, કામ ભણું ન કરાય;	
થૂંકે કાગળ સાધિયે, જોતા ઉખડી જાય.	૪૦
તળાવ નહિયો તૂંબડે, આરપાર ઉતરાય;	
સાગર સંપૂરણ ભર્યો, તે તો નહિ તરાય.	૪૧

ઘરસૂત્ર કેમ ચાલે—

સંપ કચે કીમત વધે, ઘટે કચે મન રીસ;	
થાય અંક મુખ ફેરવે, એસકના છત્રીસ.	૪૨
આટી કાઢે અકલથી, ધુંચ પડે ન મુંઝાય;	
તાણીને તોડે નહિ, તો ઘરસૂત્ર ચલાય.	૪૩
ઘરસૂતરને ફાળકે, ઘણી ધુંચવણ વીર;	
તાણી તોડે આકળો, ધીમે ઉઠેલે ધીર.	૪૪
તન્ત અત્યન્ત ન તાણિયે, તાણે તૂટી જાય;	
જો તૂટ્યાં મન સાધિયે, વચ્ચે ગાંઠ પડી જાય.	૪૫
x x x	
x x x	૪૬

મર્યાદા ચિવેક—

બાળ પ્રજા અવશુષ્ઠ કરે, ફેટે ન સમજી રાય,	
થાય સપૂત કપૂત પણ, માત કુમાત ન થાય.	૪૭
પિતા જેમ નિજ પુત્રની, સદા કરે સંભાળ;	
કરૂણા કરી તેમજ કરે, પ્રજા તણી ભૂષાળ.	૪૮
ઠાસી સાકર ખાડતા, કર્યો ન કીણો જોર;	
રાયે સાકર ગાગડા, ચવરાવ્યા પાયેર.	૪૯
મર્યાદે મોટા રહે, નહાનાનો ન કરાવ;	
સસુદ્ર હઠ તોડે નહિ, તોડે નહી તળાવ.	૫૦
મોટાના આશ્રય વડે, કરી શકે સઉ કામ;	
પધરા પણ પાણી પડે, તયો રામને નામ	૫૧

ગરીબ પાસે ધન મળું, સમર્થથી ધર દૂર;
અન્ન સમીપ છે તે ભલો, ભલો દૂર છે સુર

૫૨

બેચે વિવેક—

હિંમત નરમા હોય તો, આણે દુઃખનો અન્ત;
થાય પ્રસિદ્ધ પૃથ્વીમા, વળી થાય ધનવન્ત.

૫૩

છેક ટેક નહિ છેદિયે, આવે કદ અનેક;
વાળી ગાઠ વિવેકથી, એ આવવિયે એક.

૫૪

ધરની, કુળની, રેથની, બ્યારે પડતી હોય;
ડરે પરસ્પર દેખીને, કરે પતીજ નહિ કોય.

૫૫

દુઃખ દેવું પણ દેવનું, ક્યા ભરેલું કામ,
મહા ક્યાથી રાગીને, કે છે વેદો કામ.

૫૬

સિંહ મૂછ, મળિષર મણી, સવીતન, કંલુષ આય;
ચડે ચાર એ એટલા, પ્રાણ ગયે પર દાય.

૫૭

બાળક એથે વાળ પણ, કદી ચરે નહિ કાળ,
આજ કરે અશાની જન, કિલ્લમા થવું ક્યાળ.

૫૮

વચન વિવેક—

ભલો કદી સુણીએ ભલો, બાળ કહેથી બાળ;
કીર્તિ કયેથી કીરતિ, માળ દીધેથી માળ.

૫૯

અઠકારથી એક પણ, કદી ન સુધરે કામ;
નમ્રપણમા સુખ નહી, રહે છે રત્નપવશામ.

૬૦

ઝાંઝોળ અને વિષા—

આજસ મૂંઢી ભૂતડી, અંતરનો વળગાડ,
ચેસે એતા પાંડમા, બહુધા કરે બખાડ.

૬૧

જાદ કરે ભણતરને, ઉપજા આગસ અંજ;
બકિા કરતાં ભજાને, કરે ભજનમાં ભંજ.

૬૨

આજસમાં દુઃખ અતિ ઘણું, ભયો રહે ભરપૂર,
તે માટે સજ્જન તમે, કદી દેહથી દૂર.

૬૩

વિવા બીજ વિગત રહે, વાડી વિનય વવાય,
આવી કદે કલોજ જન્મ, તો ધનના તરૂ થાય.

૬૪

એવું કામ ન કીજીએ, મળે ન જેમાં માલ;	
ઉલટું પેસે અંગમાં, ફાંસ કાઢતા સાલ.	૩૮
જેવું કારજ જે કરે, બીજો કરે બગાડ;	
તાણું ઉઘાડી નવ શકે, કઠકા કરે કુહાડ	૩૯
કદી અપૂર્ણ ઉપાયથી, કામ ભણું ન કરાય;	
થૂંકે કાગળ સાધિયે, જોતાં ઉખડી જાય.	૪૦
તળાવ નદિયો તૂંબડે, આરપાર ઉતરાય;	
સાગર સંપૂરણ ભયે, તે તો નહિ તરાય.	૪૧

ઘરસૂત્ર કેમ ચાલે—

સંપ કયે કીમત વધે, ઘટે કયે મન રીસ;	
થાય અંક મુખ ફેરવે, ત્રેસઠના છત્રીસ.	૪૨
આંટી કાઢે અકલથી, છુંચ પડે ન મુંઝાય;	
તાણીને તોડે નહિ, તો ઘરસૂત્ર ચલાય.	૪૩
ઘર સૂતરને ફાળકે, ઘણી છુંચવણ વીર;	
તાણી તોડે આકળો, ધીમે ઉઠેલે ધીર.	૪૪
તન્ત અત્યન્ત ન તાણિયે, તાણે તટી જાય;	
જો તટમાં મન સાંધિયે, વચ્ચે ગાંઠ પડી જાય.	૪૫
x	x
x	x
x	x
	૪૬

મર્યાદા વિવેક—

બાળ પ્રભા અવગુણ કરે, ફેટે ન સમજી રાય,	
થાય સંપૂર્ણ કપૂત પણ, માત કુમાત ન થાય.	૪૭
પિતા જેમ નિજ પુત્રની, સહા કરે સંભાળ;	
કંઈકા કરી તેમજ કરે, પ્રભ તણી ભૂપાળ.	૪૮
દાસી સાકર ખાંડતાં, કયો ન ઝીણી જેડ;	
રાયે સાકર ગાગડા, ચવરાવ્યા પાચેર.	૪૯
મર્યાદા મોટા રહે, નહાનાનો ન ઠરાવ;	
સમુદ્ર હાં તોડે નહિ, તોડે નહી તળાવ.	૫૦
મોટાના આશ્રય વડે, કરી શકે સઉ કામ;	
પધરા પણ પાણી પડે, તથા રામને નામ.	૫૧

ગરીબ પાસે ઘર બહુ, સમર્થથી ઘર દૂર;
ચન્દ્ર સમીપ છે તે બહો, બહો દૂર છે સૂર.

૫૨

છેલ્લે વિવેક—

હિંમત નરમા હોય તો, આણે ડુંખનો અન્ત;
થાય પ્રસિદ્ધ પૃથ્વીમા, વળી થાય ધનવન્ત.
છોક ટોક નહિ છોડિયે, આવે કદ અનિષ્ઠ;
વાળી આઠ વિવેકથી, એ આશિષિયે એક.
ઘરની, કુળની, દેશની, ભ્યારે પડતી હોય.
ડરે પરપર દેખીને, કરે પતીંગ નહિ કોય.
ડુંખ દેવું પણુ દેવણું, કમા ભરેણું કામ;
મહા કથાથી રાગીને, દે છે વેદો ઠામ.
સિંહ મૂછ, મધિમજ મણી, સતીતન, કંભુષ આય;
ચહે ચાર એ એટલા, પ્રાણ ગમે પર હાથ.
બાળક જેથી પાળ પણુ, કહી ચહે નહિ કાળ,
આળ કરે અશાની જન, દિલમા ઘણું કથાળ.

૫૩

૫૪

૫૫

૫૬

૫૭

૫૮

વચન વિવેક—

બહો કહી મુઠીએ ભહો, બાળ કહેથી બાળ;
કીર્તિ કહેથી કીરતિ, આળ દીધથી આળ.
અક્ષકારથી એક પણુ, કહી ન મુધરે કામ;
નમ્રપણામાં સુખ નહી, રહે છે કલપતરામ.

૫૯

૬૦

વચન / જાને વિષા—

આળસ બૂંઠી બૂતડી, બ્બતરનો વળગાડ;
રેસે જોના પંડમાં, બહુધા કરે જગાડ.
જાન કરે ભણનારને, ઉપજી આળસ ભંજ,
ભક્ષિત કરતા ભક્ષાને, કરે ભજનમાં ભંજ.
આળસમા ડુંખ અતિ ઘણાં, ભયાં રહે ભરપૂર;
તે માટે સંભળ તમે, કરો દેડયો દૂર.
વિદ્યા બીજ વિજય વહે, વાડો વિનય વધાય,
આવી કરે કલોચ જળ, તો જનના નડે ધાય.

૬૧

૬૨

૬૩

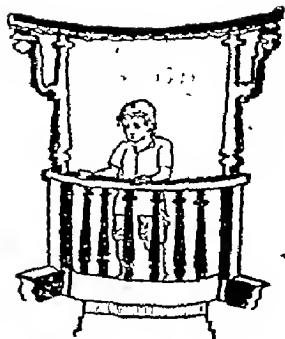
૬૪

કૃતધનીને જે શુષ્ક કર્યો, વસ્તુનો વણસાડ;	
ગંધે ખાધું ખેત્ર તે, નહિ-પુણ્ય નહિ પાપ;	૬૦
ફર્જનના કૃત્ય દેખીને, કરે મહા જન માફ;	
પણ ઇન્ધર સાંખે નહિ, કરે અહલ ઇન્સાફ.	૬૧
અવશુષ્ક ઉપર શુષ્ક કરે, એ સજ્જન અવ્યાસ;	
જો સુખડ સળગાવીએ, આપે સરસ સુવાસ.	૬૨
વિગ્ર ખરા તે નાણિયે, જે વિદ્યા ભરપૂર;	
તેમ હોય ક્ષત્રિય ખરા, કાનશૂર રણસૂર.	૬૩
કદી પ્રવાસ કરે નહિ, હોય આળસુ રાય;	
જંગલમાતું બાઠવું, ઉગે ત્યા જ સુકાય	૬૪
કિલસ ફરે તો કિલ વિષે, અવળા સહે ઉપાય;	
કાપી વાલીનો કંડિયો, મુશક સર્પ મુખ બાય ।	૬૫
નાય નકામો જેહનો, તે નારો દુઃખી થાય;	
જહાં ભણેલ ન ભૂપતિ, તેની પ્રાંત પીઠાય.	૬૬
સૌ વાતે પઠદો બલો, ખુલ્લે દિસે ખમાડ;	
ત્વચા મઢયું ચોલે શરીર, વસે માફિ ગંદવાડ.	૬૭
બળ નિષ્ફળ હિંમત વિના, વંશ સંપ વિષુ વ્યર્થ;	
વિત્ત વ્યર્થ વિદ્યા વિના, અશુણ્ય ઇલ્લમ અનર્થ.	૬૮
શુ જોશે તનની છબી, એમાં નથી નવાઈ;	
નિરખો મુજ મનની છબી, બલા પરીક્ષક બાઈ.	૬૯
છાટું કે મોટું કશું, કરીએ સાફ કામ;	
શ્રી જગદીશ સહાયતા, આપે હલપતરામ.	૧૦૦

માધુ

“આટ આટલો જાતો છે, છતાં ય આઠ ઉપરથી ફળ કેમ ચોરાઈ જતાં હશે? રાજાજી જલ્દીથી તે મારે ગરીબનો રાટલો જશે” એક ઘરડો માળી આઠ નીચે બેઠો બેઠો વિચાર કરે છે. “આજે તો કરસનને ચોરી કરવા બેસાડું, પછી મગફળ ઉઠે બાગમાં ફરકી પણ ચકે?”

રાજાજીનો બાગ હતો. બાત બાતના ફળ આઠ બારે માસ ફળે. તેમા ય એક સુવર્ણફળનું આઠ રાજાને બહુ વહાલું રાજા દહાડો ઊગે ને રાજા બાગમા આવે. એકાદ બે આંટા ફરે અને સુવર્ણફળનું આઠ એક પાછો વળે.

રાજાએ બાગ સાચવવા એક માળી રાખ્યો હતો. એને ત્રણ છોકરાં કરસન, કેશુ, ને માધુ.

સાંજ પછી એટલે માળીએ કરસનને બોલાવ્યો. “બેટા, ઠાઠ ચોર પજાર્યો છે તે કમળાનો શાજ આવી સુવર્ણફળ તોડી લાય છે. બહુએ વપાસ કરે છું, પણ બિલકુલ પત્તો લાગતો નથી તું આજની રાત જાગતો બેસ ને ચોરને પકડ.”

માળીની વાત સાંભળી કરસન તૈયાર થયો મોટી એક ઠાગ લીધી ને બાગની યારે. બાગુ બે ત્રણ વખત ફર્યો. વાઠ એક પણ એકેય છીડું ના રીડું. એ તો એક આઠ નીચે આવ્યો ને નિરાંતે સૂતો. સવારમાં જાગીને જુલો તો એક ફળ બોલું ચકું હકું.

માળીએ તો જળી તે દિવસે એના બીજા છોકરા કેશુને ચોરી કરવાનું કહ્યું.

બાર વાગ્યા સુધી તો કેશુ જાગ્યો, પણ આખરે એ ય ઊંઘી ગયો. સવારમાં માળીએ આવી ફળ ગવ્યાં તો જળી બીજું ફળ ચોરાયું હતું.

માળી એકલો એકલો વિચાર કરતો હતો ને નિસાસા નાખતો હતો, એટલામાં એનો નાનો છોકરો માધુ આવ્યો. બાપને ચિન્તામાં જોઈ એ પ્રશ્ન્યો, “બાપ, શું થયું? મને કહો ને. હું તમારું બધું ય કામ કરીશ.” માળીએ ચોરની વાત કરી ત્યાં તો એ બોલી ઊઠ્યો. “જોહા! આજે ચોરને પકડી પાડું છું. એના તે શા ભાર?”

માધુને ચોરી કરવાનું કહેવાં માળીનો જીવ ચાલતો નહોતો. પણ એણે ખૂબ આત્મક કયો, અને તે રાતે માધુએ ચોરી કરવી એવું નક્કી થયું.

માધુએ તો એક ઠાંજ અને એક ગોફુ લીધી. જાખા જાખમાં ભરી વ નિસાસો લીધા સિવાય એણે ફરવા

માંડયું. રાતના બાર વાગ્યા. એક ને બેના ટકેરાં થયા, ત્યાં તો એક પંખી આવ્યું. ઝાડ ઉપર બેસી ને એક ફળ તોડી ઊઠવા જાય છે ત્યાં માધુએ ગોફલથી એક ગોળો માચેો ગોળાથી પંખી તો ના પડયું. પણ એની પાંખમાંથી એક પીંછું ખરી પડયું; માધુએ એ પીંછું ઉપાડી લીધું. ક્યૂંપડીમાં જઈ માળીને જગાડયો ને બધી વાત કરી પેલું પીંછું આપ્યું.

સવારમાં હરબાર ભરાયો હતો ત્યાં માળી ગયો. રાજાને પંખીની વાત કરી. ભર સભામાં પીંછું હાજર કર્યું. એ જોઈ સભા આખી છક ચઢ ગઈ. એક જણ બોલ્યો, “આ તો સોનેરી પંખીનું પીંછું” બીજો બોલ્યો, “આખું રાજ્ય દેતા ચ આખું રૂંડું પીંછું ના મળે હોં !”

રાજા કહે, “એકલા પીંછાને હું શું કરું ? મારે તો જોઈએ એ પંખી.” માળીને ફકમ કયો, “ગમે તેમ કરીને પણ એ પંખી લાવ.”

માળી તો ગભરાઈ ગયો, “એ પંખી કયાથી મળે ?” એમ વિચારતો ઘેર ગયો, કરસનને બોલાવી રાજાજીનો ફકમ કહ્યો અને પંખી શોધવા મોકલ્યો.

કરસન તૈયાર થયો. જોઈતા હથિયાર ને ચોડા દહાડા ચાલે એટલું ખાવાનું, લીધું. બાપની રબ લઈ એણે ચાલવા માંડયું, આખો દિવસ ચાલ્યો અને સાંજ પડી એટલે એક ગામમા રાત રહ્યો. સવારમાં વળી ચાલવાનું ચરૂ કર્યું.

ચોટેક ચાલતા એક જગલ આવ્યું. બધે અધાઈઘેર હતું. આગળ જતાં રસ્તામાં એક હરણ બેઠું હતું. કરસને

ગોફલ કાઢી, અને હરણને મારવા જઈ છે ત્યાં તો એ બોલી, બિઠયું, “ભાઈ, મારશો નહિ. તમારા મનની વાત હું જાણું છું. હું તમેને મદદ કરીશ.”

હરણને બોલતું સાંભળી એને ખૂબ નવાઈ લાગી. એ તો હરણની પાસે ગયો એટલે એ બોલ્યું, “આ રસ્તે ફર એક કિલ્લો છે, એમાં એ પંખી રહે છે. પણ રસ્તામાં બે ધર્મશાળા છે. એક નવી ને એક જૂની, તમારે એ પંખીને મેળવવું જ હોય તો રાતવાસો જૂની ધર્મશાળામાં રહેજો.”

કરસને તો એટલું સાંભળીને ચાલવા માંડયું. છેક સાંજ પડી ત્યારે એ ગામ આવ્યું. હરણના કહેવા પ્રમાણે ત્યાં બે ધર્મશાળા હતી. એક નવી ને એક જૂની. એને વિચાર આવ્યો, “બિચારા હરણાને તે શી ખબર ? લાવને આ નવી ધર્મશાળામાં રાત રહું.”

એ તો અન્ધર ગયો. જઈને જોયું તો સરસ રૂપાળાં જોરકા, દીર્ઘાંત્રીનો પાર નહિ, બાત બાતની વસ્તુઓ ને બાત બાતનું ખાવાનું. કરસનને યશું, “સોનાનું તે વળી પંખી હોતું હશે ? અમે હોય તો ચ મળે કે ના પણ મળે. આવું કુખ છાડી હું તો કયાય નથી જતો.” અને એ ત્યાં જ રહ્યો.

ઘણા દિવસ થયા, પણ કરસન પાછો ન વળ્યો. માળીને ચિન્તા યઈ, “શું યશું હશે ? જૂલો પડયો હશે ? ભવતો રહ્યો હશે ?” એણે તો કેશુને બોલાવી બધી વાત કહીને કહ્યું, “બેટા, ભાઈ તો

પાછો નાં આંચો. તું જઈ કરસનનો પત્નો મેળવ ને પંખી ચોધી લાવે ”

કેમ પછુ ઉપડ્યો. ચાલતા ચાલતાં એ જ જંગલ આંચું ને એ જ હરણ મળ્યું. હરણે કેમુને પછુ શિખામણુ દીધી ને બૂની ધર્મશાળામાં ઉતરવાનું કહ્યું ત્યાંથી એ આગળ ચાલ્યો. જતાં જતાં ગામ આંચું. ને એ ધર્મશાળા ભેઠ. એ પછુ કરસનની જેમ નવી ધર્મશાળામાં ગયો ને પોતાના બાઈને મળ્યો. કરસને કેમુને સમજાવ્યો, “પંખી મળશે એની શી આતરી ? આવું સુખ શા માટે જતું કરવું ? ” અને એ પછુ ત્યાં રોકાઈ ગયો.

અહીં માળી તો દિવસ ગજુતો હતો. પછુ કેમુ ચ પાછો ન વળ્યો. ઘરડા બાપને ચિન્તા થઈ ખાવા પીવાનું ભાવતું નહોતું. એકલો એકલો બળ્યા કરતો હતો.

એક દિવસ માધુએ આવી કહ્યું, “ બાપુ, આવી ચિન્તા શા માટે કર્યા કરે છે ? બુઝો, પંખી તો મેં જોયું હતું. તે વિચાર ભાઈએને કયાથી ખબર પડે ? મને રબ આપો ને હું એ લાવી દઈશ. ભાઈએને પછુ ચોધી કાઢીશ. ”

પછુ માળીનું મન માન્યું નહિ એના એ છોકરા તો પાછા આવ્યા નહોતા અને ત્રીજાને કેમ જવા દે ? પછુ માધુએ પૂછ આમ્રક કર્યો. આખરે માળીએ રબ આપી.

માધુએ તો હથિયાર ને ખાવાનું લઈ ચાલ્યા મોડયું. ચાલતા ચાલતા બીજે દિવસે જંગલ આંચું. અન્દર જતાં હરણ જોયું માધુએ ગોફણ કાઢી અને હરણને મારવા બંધ છે ત્યાં તો એ બાલી

જિઠ્યું, “ બાઈ, ગોફણ મૂકી દે. હું તારી વાત બાંધું છું અને તને મદદ પલ્લ કરીશ ”

હરણે માધુને બધી વાત કહી. સોનેરી પંખી કયા રહે છે તે બતાવ્યું પાસેના ગામમાં નત્ય ત્યારે બૂની ધર્મશાળામાં રહેવાનું કહ્યું. એ તો ત્યાંથી ચાલ્યો. આગળ જતા ગામ આંચું બૂની ધર્મશાળામાં રાતવાસો રહ્યો.

સવારમાં ત્યાં હરણ આંચું. એણે માધુને કહ્યું, “ ચાલ, હું પછુ તારી સાથે આવું છું ” માધુને તો હરણનો સાથ મળ્યો અને બંને આગળ ગયા.

ચાલતા ચાલતા દર એક કિલ્લો દેખાયો. એટલે હરણે માધુને શિખામણુ દીધી, “ માધુ અવાજ કયો સિવાય અન્દર જાએ ત્યાં એક ઝોરડામાં બે પાજરા લટકાવેલા છે. એક સોનાનું ને બીજું લાકડાનું. લાકડાના પાજરામાં પંખી બિઘતું કરો. તું ધીમે રહી એ પાજર ઉપાડી ચાલ્યો આવજે. સોનાના પાજરાને ટોલ કરીશ નહિ. ” એટલું કહી એ બહાર જિલ્લું રહ્યું ને માધુ કિલ્લામાં ગયો.

કિલ્લામાં એક મોટો મહેલ હતો. દરવાજે દરવાજે ચોકીદારો હતા, પછુ એ ભ્રષ્ટા હિંમત હતા માધુ તો એક પછી એક ઝોરડા ભેતો ભેતો એક સોનેરી રંગધી રંગેલા ઝોરડામાં ગયો. ત્યાં બે પાજરા લટકાવેલા હતા. એક લાકડાનું અને બીજું સોનાનું. પંખી લાકડાના પાજરામાં બિઘતું હતું, એ જોઈ માધુને વિચાર આવ્યો, “ આવું કપાળુ પછી અને લાકડાનું પાજર ! લાવને હજારે રહીને આ સોનાના પાજરામાં એને પૂરી

તરત જ કુંવરીને જાંચકી લીધી. માધુએ
ઘોડો દોઢાવી મૂક્યો ને હરણ પાસે ગયો.

આગળ ચાલતાં વળી હરણ કહે,
“આ રાત્રીને ત્યાંથી પછુ ઘોડો આપ્યા
સિવાય પંખી લેવું છે. તું પહેલા કહેજે,
'ઘોડો પછી આપું; પછુ પહેલા પંખી
લેવા દો.' ”

થોડીવારે પેલા રાત્રીનું ગામ આંચું.
હરણ અને કુંવરીને દૂર બેસાડી માધુ
એકલો ઘોડા પર બેસી રાત્રીને ત્યાં ગયો.
એણે રાત્રીને ઘોડો બતાવી કહ્યું, “આ
તમારો ઘોડો. હવે મને પંખી આપો.”
રાત્રી તો ઘોડો ભેઠ રાજ થયો.

એણે એક નોકરને ઘૂંઘમ કરી પંખી
મંગાવ્યું. માધુ કહે, “પહેલાં પંખીને
લેવા દો પછી ઘોડો આપું.” રાત્રીએ અને
પંખી આપ્યું. માધુએ પંખીને હાથમા
લઈ ઘોડો દોઢાવી મૂક્યો અને હરણ અને
કુંવરી બેઠા હતાં ત્યાં એ ગયો.

ત્યાંથી થોડેક ગયા એટલે હરણ કહે,
“હવે હું જાઉં છું; પછુ તને શિખામણ
આપું છું કે કદી નદીને કાંઠે બેસતો નહિ”
પછી એ ચાલ્યું ગયું.

માધુએ આગળ ચાલવા માંડ્યું. એક
સાંજે એ એક ગામમાં આંચો. બધે ભેળું
તો જણાયું કે આ તો પેલું બે ધર્મશાળા
વાળું ગામ. માધુને પોતાના બાઈઓની
તપાસ કરવાતું મન થયું ઘોડાને એક
ઝાડ સાથે બાંધી કુંવરીને ત્યાં બેસાડી.
પેલું પંખી પછુ એને આપ્યું.

ત્યાંથી એ ધર્મશાળા પાસે ગયો. ત્યાં
માણસોનું મોટું એક ટોળું બૂમા બૂમ
પાઠતું હતું. એણે તો અન્ધર-જઈ તપાસ

કરી તો પોતાના બે બાઈઓને ભેળા.
બન્ને બાઈઓને તે દિવસે ફાંસી દેવાની
હતી. માધુએ એક માણસને પૂછી ખબર
મેળવી કે એ બે જણાએ ચોરી કરી છે.
અને રાત્રીએ એમને ફાંસી દેવાનો ફકમ
કર્યો છે.

માધુ રાત્રી પાસે ગયો અને બધી
વાત કરી. રાત્રી કહે, “હીરા માણેકના
હાર આપે તો એ બન્ને ને છૂટા કરું.”
માધુએ તરત પોતાની પાસે હાર હતા તે
આપી દીધા. રાત્રીએ પેલા બે બાઈઓને
છૂટા કર્યા.

તેણે બાઈઓ એક બીજાને મળ્યા
અને ખૂબ રાજ થયા. પછી માધુએ
પોતાનાં ધરાકમની વાત કરી. પેલા બે
બાઈઓ કહે, “માધુ, ચાલ આપણે નદી
કાંઠે બેસીએ. અહીં તો ખૂબ ગરમી પડે
છે.” પછી એ ત્યાં ગયા.

નદીકાંઠે પવનની ઠંડી લહેરોમાં
માધુ તો થોડી વારમાં ઉઘી ગયો. એટલે
પેલા બે બાઈઓએ વિચાર કર્યો,
“માધુને આ નદીમાં ફેંકી દઈએ તો
આપણને આખી જીંદગીનું સુખ મળે.
આપણા રાત્રીને આ પંખીની સાથે ઘોડો
ને કુંવરી મળશે તો ખૂબ રાજ થશે.”
પછી એ બે જણાએ માધુને નદીમાં ફેંકી
દીધો, ને પોતે ઘોડો કુંવરી ને પંખી
લઈ પોતાને ગામ ગયા.

બીજે દિવસે રાત્રીને ખબર આપી.
રાત્રીએ એ બન્નેને બોલાવી બધી વાત
પૂછી કરસને અને કેશુએ પોતાનાં બધાં
ધરાકમ કહ્યાં ને પંખી, ઘોડો ને કુંવરી
દીધાં રાત્રીને તો બહુ આનન્દ થયો.

પછુ આ શું ?

પણી બીલકુલ ગાતું નથી, ઘોઠા
ધાસતું એક તણખડું ય ઉપાડતો નથી
અને કુંવરી રહ્યા કરે છે।

ત્યાં પેલી નદીમા માધુ પડયો હતો.
ચોટીવારે હરણ આંચું ને માધુને બહાર
ઠાડ્યો. નાપુ ઘોડા દિવસ ત્યા રહ્યો અને
સાને થયો એટલે બિખારીને વેચે પોતાના
ગામમાં ગયો.

એને ભેંધ પંખીએ ગાવા માંડ્યું,
ઘોઠાએ ખાવાનું શરૂ કર્યું ને કુંવરીએ
હસવા માંડ્યું.

રાત્રીએ એ વાત જાણી. ખબર ઠાડતા
ખબર પડી કે માધુ આવ્યો એટલે પંખીને,

ઘોડાને અને કુંવરીને આનન્દ આનન્દ
થયો રાત્રીએ માધુને બોલાવ્યો. એણે
પોતાની બધી વાત કરી. ત્યાંથી ભીંડી એ
પોતાના બાપ પાસે આવ્યો. બિચારો
માળી તો એની રાહ ભેંધને બેઠો હતો.
માધુને ભેંધ એ ખૂબ રાજી થયો.

બીજે દિવસે રાત્રીએ પેલા બે બાઈ-
એને કાઢી મૂક્યા અને માધુને કુંવરી
સાથે પરણાવ્યો.

રાત્રીને એકેય કુંવર નહોતો એટલે
એણે માધુને પોતાનું રાત્રી આપ્યું.

બધાંને ખૂબ આનન્દ થયો.

સોમલાલ એ પંચલ

વિનોદ કથા

એક સમય પર બળેવનો મેળો હતો. તેમાં બે બાઈબંધો એક હિન્દુને મુસલમાન
ગયા હતા મેળામાં એક એવો કવો હતો કે જેને ઈચ્છી પાળ કરવામાં આવી નહોતી.
બરાબર જમીનની સપાટી પર હતો. મેળાની અંદર ખુબ ભીડ હતી. એક બીજાના
ધક્કા ખૂબ લાગતા હતા પેલા હિન્દુ મુસલમાનને ધક્કા લાગવાથી તેઓ બને કૂવામાં
ગળદ્રી પડ્યા. મેળાની આવજા તથા હોહામાં ઠોળને ખબર પડી નહિ કે કૂવામાં ઠોળ
પડ્યું છે, પેલા બે કૂવામાં પડવાથી ઝુલુનું નામ લેવા લાગ્યું. હિન્દુ કહે, “હે રામ,
હે રામ, ઠોળ પલ્લ રીતે મને કૂવાની બહાર ઠાક.” મુસલમાન કહે, “હે ખુદા, હે
ખુદા, બહાર નીકાલ” હિન્દુ ખુદાનો અર્થ સમજતો નહોતો, તેથી એ મુસલમાનને
બોલતો સાલળી કોષમાં એની છાતી પર ચઢી એને બે ચાર ધપપડો મારી બોલ્યો,
“બદમાશ, અબ વી ચુપ નહિ રહેતા ? ખુદાતે ખુદાતે ધતને નીચે તો લે આયા,
અબ વી ખુદા ખુદા લગા હુવા હે, ચૌર ખુદા ખુદા કર કયા પાર્તાલ મે” લે બયેગા ?
જીવતા નહિ છેડે ? મુસલમાન માર ખાઈને ચુપ થઈ ગયો, બીકનો માર્યો ફરોચી
ખુદા કેવાતું બુલી ગયો. એટલામાં એક માણસે અવાજ સાલળી તે બન્નેને કૂવાની
બહાર કઠાડયા. પણ પછી બન્ને જણ એક બીજાની ભાષા સમજ્યા ને ખરેખરા ભાઈબંધ
બની ગયા

મેળિયા, કુંભારી શાલિની દિલ્લિપરાય રાયજી

માળા તૂટ્યા

શિયાળાની સવાર હતી. ઠંડી કઠકટી પડતી હતી. પાસેના પિંપળાના ઝાડ પર પક્ષીઓ ભરાઈ બેઠા હતા. વખત વધતો ગયો. સૂરજ ઉઘ્યો. સૂરજના તેજમા પણ આજે ઠંડી લાગતી. તોપણ તડકો બહારો તો લાગતો જ.

હું હું હુંવાતા બધાં ઉઠ્યાં. અમે પણ ખારી ખારણાં ઉઘાડી અગાસીમાં તડકે તાપવા બેઠા. સામેના છાપરા પર પક્ષીનાં ટોળેટોળાં બેઠાં હતાં. પહેલાં તો અમે પણ ન સમજ્યાં. પછી પાસેના ઝાડ પર કુહાડી લઈ એક માણસને ચઢતો જોયો.

ઉપર ઘરાબર પહોંચી પેલા માણસે કુહાડીથી ઝાડના થડ પર ધીરે ધીરે ઘા કરવા માંડ્યા.

ઝાડની ડાળીઓ બહુ પ્રસરી મઢ હતી. વંચે ટેલીફોનના તારને નડતર કરતી. એટલે કાપી નાખવાની ફરજ પડી. પક્ષીયો કાઢ આ સમજે ?

એ તેઓને તો ખૂબ ગભરાટ છૂટ્યો. ગિયારાં ટગર ટગર જીવે-એકમેકની સામે જીવે-આધુ'પાહુ' જીવે ને ચીચીયારી પાડે.

આજ ઝાડ પર વર્ષો સુધી એ લોકો માળા બાંધતા, ઈંડા મૂકતાં, ઘર કરી રહેતાં, પાતરે પાતરે મ્હોલતા ને ગીતો આતાં.

આજે એ જ ડાળીઓ પર ઘા પર

ઘા પડતા ને પક્ષીઓ ટગર ટગર ભેતાં. ત્યાં તો પાંતરનાળી ડાળીઓ એક એક કાપવા માડી. નીચેથી ઉપર ને ઉપરથી નીચે પક્ષીઓ ભેયા જ કરે !

છેવટે ઘડમાંથી નીકળતી બીજા થઈ જેટલી જાડી ડાળી કાપવા માડી. ઘણા ઘા પછી ધમ ઈધને ઝાડ પરથી નીચે. ગોળ મોટો ઝાડનો માંસલ ચક્રાઓ ઢેખાયો. પક્ષીઓએ ટગર ટગર ભેયા જ કર્યું.

માણસ નીચે ઉતર્યો તો પણ કુહાડી વાળા માણસ સાચું પક્ષીઓ ભેઈ રહ્યાં. ઝાડ સાચું વળી પાછું ટગર ટગર ભેઈ છબ છબ કરતું પક્ષીનું ટોણું ઉડી મર્યું.

પાસેના પિંપળો હવે અમને પણ સુનો લાગવા મંડ્યો.

પક્ષીઓ ઉડી ગયા. હવે ઝાડને કોણ ગીત સંભળાવે ? ગીતો બંધ થયાં. ઝાડનો ગોળ પડતો પડછાયો પણ અન્ધ થયો.

માણસ ઉંચું જીવે તો સૂરજ ઢેખાય. ઝાડની છાયા પણ ન મળે. પક્ષી ઉડીને ચાકચું પાકચું તણખલાં મૂકવા આવે પણ પાતરા ન મળે-માળા બાંધવા આવે ને ડાળી ન મળે.

ગિયારાં પક્ષીઓ ટગર ટગર ભેઈને ઉડી જાય.

સોનેરી હંસ

એક ડાસો હતો તેને ઘણુ થોકરા હતા. સૌથી નાના થોકરાનું નામ ભાથી હતું. ભાથી સાહસિક તથા હયાવાન હતો.

એક દિવસ તેનો મોટો થોકરો જંગલમાં લોકડા કાપવા ગયો તેને ખાવા માટે તેની માએ એક રોટલો તથા થોડું દૂધ આપ્યું હતું તે લઈ તે જંગલમાં ગયો. જંગલમાં જતા તેને એક નાનો છુટ્ટો મળ્યો. તેણે કહ્યું કે “મને જૂખ તથા તરસ લાગી છે ને તારી પાસે કંઈ હોય તો થોડું મને આપ.” થોકરાએ આપ્યું નહિ અને છાનોમાનો લોકડા કાપવા લાગ્યો. પણ લોકડા કાપતાં ફક્કાડાનો ધા તેના પગ પર પાગવાથી તે બાવલ થયો ને તેથી તેને વગર લોકડે ઘેર આવવાની ફરજ પડી આ વિદ્યન પેલા નાના છુટ્ટાનું હતું.

બીજો દિવસે તેનાથી નાનો થોકરો પેલા જંગલમાં જવા તૈયાર થયો. તેને પણ એક રોટલો તથા થોડું દૂધ તેની માએ આપ્યું તે લઈ તે જંગલમાં ગયો. જંગલમાં પેલો નાનો છુટ્ટો મળ્યો. તેણે તેને કહ્યું કે “મને તરસ અને જૂખ લાગી છે તારી પાસે કંઈ હોય તો મને આપ.”

થોકરાએ ના પાડી અને લોકડા કાપવા લાગ્યો; તેને પણ પોતાના મોટાભાઈની માફક ધા પાગવાથી વગર લોકડે ઘેર જવાની ફરજ પડી.

ત્રીજો દિવસે સૌથી નાનો થોકરો ભાથી જવા તૈયાર થયો. ડાસા અને ડાસીએ તેને ના પાડી છતાં ભાથી હઠે ભરાયો અને જવા તૈયાર થયો. આ વખતે તો તેની માએ ખાદ્ય દૂધ અને રખ્યામાં સેકેલો રોટલો આપ્યો તે લઈ ભાથી પેલા જંગલમાં ગયો ત્યાં તેને પણ પેલો છુટ્ટો મળ્યો.

છુટ્ટાએ કહ્યું કે “ભાઈ, મને જૂખ અને તરસ કહ્યોને લાગ્યા છે તારી પાસે કંઈ હોય તો મને થોડું આપ. પ્રભુ તારું કલ્યાણ કરશે” ભાથીએ કહ્યું, “આલો ઠાકા, ભેસો મારી પાસે થોડું ખાઈ” દૂધ અને રખ્યામાં સેકેલો રોટલો છે તે અલ્પ અલ્પ આપણે બન્ને જમ્યા ખાધા” એ શો અને ભાથી ખારા ભેડા ખરા દૂધનું સાકરવાળું દૂધ અને રોટલાની વાણ તળેલી પુરીઓ બની ગઈ! તે દૂધ અને પુરીઓ અઘી તરેહથી બન્ને જમ્યાં ખાધું પછી પેલો નાનો છુટ્ટો ભાથીને કહે

કે “જા ભાઈ તારું ભવિષ્ય ઉજળું છે, કારણ કે તારા હૃદયમાં ક્યા છે. હું તને દરેક કામમાં મદદ કરીશ. જો પેલું સૂકું ઝાઢ દેખાય છે તે કાપજો, તેના થડમાં એક સોનેરી હંસ બેઠો હશે તેને તું લઈ લેજો તેનાથી તારું ભવિષ્ય ઉજળું થશે.”

ભાથીએ છુટ્ટાના કદમાં સુજળ જાડ કાપી નાખી તેનું થડ પણ કાઢી દીધું એટલે થડના પોલા ભાગમાં એક સોનેરી હંસ બેઠેલો હતો. તેને લઈ ભાથીએ બગલમાં ઘાડ્યો. ને પછી છુટ્ટાને પ્રણામ કરી આગળ ચાલ્યો. રસ્તામાં તેને એક ખેડૂત અને તેની ત્રણ છોકરીઓ સામે મળી. છોકરીઓમાંની નાની છોકરી સોના જેવો હંસ જોઈ એકાદ પીંછુ તોડવા તેની પાંખો ખેંચવા લાગી, પણ હાથ ત્યાંજ ચોટ્યો રહ્યો. તેને ચોટેલી જોઈ તેની જો બહેનો પણ તેને છોડાવતાં ચોટી રહી ને ત્રણે પોતાના બાપને ધુમો પાડવા લાગ્યાં. ધુમો સાંભળી બાપ પણ છોકરીઓને બચાવતા ભેગો ચોંટાઈ ગયો. ભાથી આ સરઘસ લઈ આગળ ચાલ્યો. આગળ ચાલતાં તે ખેડૂતનો મિત્ર મળ્યો. પોતાના મિત્રને પોતાની છોકરીઓ સાથે ચોટેલો જોઈ પોતે તેમને છોડાવવા ખેંચવા લાગ્યા તો એ ભાઈએ સાથે ચોંટ્યા રહ્યા. ભાથી સરઘસ વધતું જતું જોઈ ખુશી થતો આગળ ચાલ્યો. ચાલતો ચાલતો તે એક રાજ્યમાં આવ્યો.

તે રાજ્યમાં રાજાની કુંવરી પન્દર મહિનાથી બેઠ્યા ચાલ્યા કે હસ્યા સિવાય બેસી રહેતી હતી તેથી રાજાએ એવો

હુકમ કાઢ્યો હતો કે “જો કોઈ મારી કુંવરીને બેઠાવીને હસાવશે તેને તેની સાથે પરણાવીશ.” ઘણા લોકો આવ્યા હતા પણ નિરાશ થઈ પાછા ગયા હતા. ભાથી તૈયાર થયો. રાજાને ખબર આપી ને પછી સરઘસ લઈ કુંવરીના મહેલ આગળ ગયો. એક રૂપાળો સોનેરી પક્ષીની પછવાડે ચાર માણસોને લટકતા જોઈ કુંવરી એકદમ હસવા લાગી અને “ઓ સોનેરી પક્ષીવાળા” કહી બેઠાવવા લાગી. ભાથી તેની પાસે ગયો. પછી તો રાજાને ખબર પડી કે કુંવરી બેઠે છે ને પહેલાં જેવી હતી તેવી થઈ છે. રાજા ત્યાં આવ્યો. ભાથીએ રાજા પાસે કુંવરીની માગણી કરી પણ રાજાનું ફિલ કચવાયું તેથી તેણે બીજી શરત કરી કે “જો કોઈ સવામણ દ્રવ્યનું પીપ એકી વખતે પી નાચ તેને હું મારી કુંવરી આપીશ.”

ભાથી દ્રવ્યનું પીપ પી જવા તૈયાર થયો. તે પેલા જંગલમાં છુટ્ટાની મદદ લેવા ગયો. જંગલમાં જતા જ તેણે એક માણસને સોનેરી હંસ મળ્યો હતો તે ખાડા આગળ બેઠો. તે માણસ ધુમો પાડતો હતો ને કહેતો કે “મારે દ્રવ્ય પીવું છે દ્રવ્ય.” ભાથીએ તેને પોતાની સાથે લીધો. રાજ્યમાં આવી ભાથીએ તૈયાર રાખેલું દ્રવ્ય પેલા માણસને પાઈ દીધું અને ખાલી પીપ રાજાને બતાવ્યું પછી કુંવરીની માગણી કરી. રાજાને ભાથી જેવા ગરીબ માણસને પોતાની કુંવરી આપતાં જીવ ચાલ્યો નહિ તેથી ત્રીજી શરત કરી ને કહ્યું કે “એક પહોડ

જેટલા ઉંચા રાટલાની ચપ્પી જે કોઈ ખાધ બાપ તેને જ હું મારી કુંવરી આપીશ.

ભાથી પહાડ જેટલા ઉંચા રાટલાની ચપ્પી ખાવા તૈયાર થયો. તે છુટ્ટાની મહા લેવા જંગલમાં ગયો. જંગલમાં તેણે એક માણસને ઉના ધગધગતા લોહાના પટા પોતાના શરીર પર આપતો જોયો. તે માણસ પટા આપતો અને ઉઠેલતો ને ઠહેલો જતો કે “હું ભૂખ્યો છું. આ સામેના પહાડ જેટલા ઉંચા રાટલાનો ઢગ હું ખાઈ બાકી તો પળ મારી ભૂખ હોવાય નહિ.” ભાથી તેની ભૂખ હોલવવા તેને પોતાની સાથે લીધો ખાને જણ રાજ્યમાં આવ્યા.

રાજાએ રાટલાનો ઢગ તૈયાર રખાવ્યો હતો તે પેલો માણસ કપાટા-ખન્ધ ખાઈ ગયો ને પાછો જંગલમાં ચાલ્યો ગયો. ભાથીએ રાજા પાસે જઈ કુંવરીની માગણી કરી, પણ રાજાએ ભાથી જેવા બેડાળ અને કાળબ માણસને પોતાની કુંવરી આપતા જીવ ચાલ્યો નહિ અને ચોથી થરત કરી કે “જે કોઈ મોટું વહાણ ભાથી અમારા ગામ બહાર આવેલી નદીમાં ચલાવશે તેને મારી કુંવરી આપીશ.” ભાથીએ બીડું ઝડપ્યું

ને છુટ્ટાની મહા લેવા જંગલમાં ગયો. આ વખતે તેને સોનેરી હંસ આપનાર પેલો નાનો છુટ્ટો જ મળ્યો. તેણે ભાથીને વહાણ બનાવી આપ્યું અને ચલાવતાં પણ રીખવ્યું.

બીજે દિવસે ભાથીએ નદીમાં વહાણ સહિસલામત રીતે હંકાર્યું ને નદીપાળ જઈ આવ્યો. પછી કુંવરીની માગણી કરી. રાજાને આ વખતે કુંવરી આપવી જ પડી મોટી ધામધુમથી રાજાએ બાળને પરણાવ્યા ને કન્યાદાનમાં પોતાનું રાજ્ય કુંવરીને આપી ભાથીને રાજા બનાવ્યો. રાજા અને રાણી ઘરમાં હોવાથી પ્રભુભક્તિ કરવા જંગલમાં ચાલ્યા ગયા.

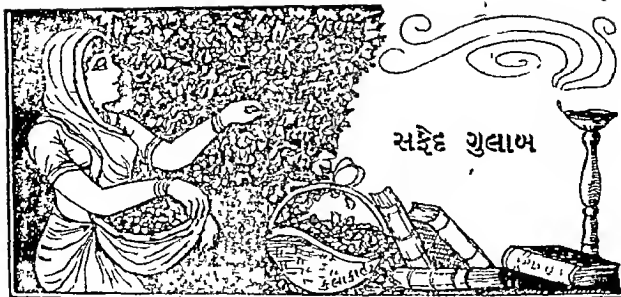
રાજા થયા પછી ભાથીએ પોતાના ગામમાંથી તેના ઘરના માળાપ અને ભાઈઓને બોલાવી લીધા. પેલા સોનેરી હંસને ચોટી ગયેલા લોકોને સોનામોરો આપી પોત પોતાને ગામ બિદાય કર્યા.

રાજકુંવરીએ સોનેરી હંસ માટે એક સોનાનું પાજડું બનાવરાવ્યું. પેલા છુટ્ટાને લેવા ભાથી જંગલમાં ગયો; પણ છુટ્ટો ન મળ્યો. ભાથી અને કુંવરી જીવ્યા ત્યાં સુધી ખાધુ પીધું ને રાજ્ય કીધું.

આ બધું પ્રતાપ સોનેરી હંસને હતો.

‘કુંજુમાર’

સફેદ ગુલાબ

એક વેપારી હતો. એને ત્રણ સ્વર્ગ-પ્રવાન પુત્રીઓ હતી મોટી બે પુત્રીઓ બે કે સુંદર અને રૂપાળી હતી પરંતુ ત્રીજી નહાની પુત્રી સૌથી સુંદર હતી; અને તેથી એને બધા ‘પરી’ કહેતા હતા; કારણ કે તે સ્નેહાળુ અને મમતાળુ હતી. એની મોટી જહેનો સ્વાર્થી અને અસન્નોત્રી હતી તથા સારા કપડાં અને ઘરેણાંથી જ ખુશી રહેતી હતી આથી તે વેપારી બધી કરતા નાની પુત્રીને બહુ જ ચાહતો હતો.

હવે ‘ઝણુ’ બન્યું કે તે વેપારીને વેપાર માટે પરદેશ જવાનું થયું અને તેથી એણે પોતાની ત્રણ પુત્રીઓને એકેક ભેટ માગી લેવા હર્ષ

સૌથી મોટી પુત્રીએ કહ્યું, “બાપા, મારે માટે નીલગને એક સુંદર હાર લાવજો હા.”

બીજીએ કહ્યું, “પિતાલ, મારે માટે મોતીની એક સારી માળા લેતા આવજો. જરૂર હો.”

પણ સૌથી નહાની ‘પરી’ કાંઈ બોલી નહિ તેથી એના બાપે પૂછ્યું, “પરી, તારે માટે હું લાવું?”

પરીએ જવાબ આપ્યો, “બાપુ, તમે જેમ બને તેમ વહેલા આવજો અને જો બને તો એક સુંદર સફેદ ગુલાબ લેતા આવજો. મને એ બહુ જ ગમે છે.”

વેપારી ઘોડા ઉપર બેસીને ચાલ્યો અને પરી એ આવી નહીં ભેટ માગી તેથી એની મોટી જહેનો એની મરકરી કરવા લાગી કે “પરી, ગુલાબ તો આપણા બાગમાં ઘણાં જ છે; એમાં તે શું માગ્યું?”

પરીએ કહ્યું, “એ બધાં લાલ ગુલાબ છે મારે તો એક સફેદ ગુલાબ જોઈએ છે.”

વેપારી પેલી ભેટ લેવી જુદો નહિ. જ્યારે તે પાછો આવ્યો ત્યારે પોતાની યીકરીઓ માટે નીલગને લાવે અને મોતીની માળા લેતા આવ્યો; પરંતુ પરી

માટે સફેદ શુભાખ કયાયે મળ્યું નહિ કારણ કે ઘડુ પુરી થવા આવી હતી. રસ્તામાં ચાલતા ચાલતા વેપારી ભૂલે પડ્યો અને એક અબણ્યા રસ્તા ઉપર આવી ઉભો. ચાલતા ચાલતા એણે એક કિલ્લો જોયો અને ઘનઘોર અંધારામાં દિવાનો પ્રકાશ જોયો. વેપારીને વિચાર આવ્યો કે આજની રાત જો વિચારો મળી જાય તો ઠીક પડે આથી તે બાગમાં યઇને કિલ્લાના મકાન તરફ ચાલ્યો. ત્યાં આવીને જુએ છે તો મકાનનું મુખ્યદ્વાર તદ્દન ઉઘાડું હતું અને કોઈ નોકર, ચાકર હીકામાં આવ્યો નહિ વેપારીને બહુ જ નવાઈ લાગી અને વળેલામાં જઈને તે પોતાનો થોડો બાધી આવ્યો રસોડામાં ગયો ત્યાં જમવાનું તૈયાર પડ્યું હતું. એક થાળીમાં મિષ્ટાન્ન પડ્યું. જાણે કે કોઈ રાજકુમારને માટે તૈયાર ન કરવામાં આવ્યું હોય ! પરંતુ ત્યાં ચક્રાંય ફરકતું ન હોતું. વેપારીને પેટમાં બીલાહા હતા તેથી એ તો ખાટલા ઉપર બેસી ગયો અને સારી રીતે પેટ ભરીને ઉઠ્યો. જમ્યા પછી એને ઉંઘ આવવા લાગી અને તે સારીના કોરડામાં ગયો. ત્યાં તૈયાર બિછાવેલો પલંગ પડ્યો હતો અને એને એટલી બધી ઉંઘ આવતી હતી કે એના ઉપર પડ્યા લોગોજ વેપારી નિદ્રાવશ થઈ ગયો.

સવારમાં જ્યાં વેપારી ઉઠ્યો કે તરતજ એક ટેબલ ઉપર એણે સવારનો નાસ્તો તૈયાર પડેલો જોયો અને હાથ મો ધોવા પાણીનો હોટો પણ નજીકજ પડ્યો હતો.

હાથ મો ધોઈને એણે નાસ્તો પુરો કર્યો અને જો કોઈ મળે તો જોવા માટે બાગમાં ગયો. પોતાના અદૃશ્ય યજમાન માટે વેપારીને બહુજ માન થયું અને જો મળી આવે તો તેનો ઉપકાર માનવાનો વિચાર કર્યો.

બાગમાં ફરતા ફરતા અચાનક એની નજર એક સુંદર સફેદ શુભાખના છોક ઉપર પડી અને ‘પરી’ એ માગેલી ભેટ તેને યાદ આવી આથી ખુશી થઈને જેવો એ સુંદર છોક ઉપર ખીલેલા એકજ સફેદ શુભાખને તોડવા ગયો કે તરતજ એક ભયંકર બૂમ તેણે ધામણી અને એક જબરા શક્તિને તેણે પોતાની તરફ આવતો જોયો.

શક્તિ બૂમ પાડી, “મારું સફેદ શુભાખ કોણ તોડે છે ? મેં તમને મારા કિલ્લામાં આટલું સ્વાગત કર્યું તેનો આ બદલો તો નથી ને ?”

વેપારી બીન્યો અને બહુ જ નમ્રતાથી બોલ્યો, “મારે ચોરવાની ઇચ્છા નથી. મારી નાની પુત્રીએ એક સફેદ શુભાખ મગાવ્યું છે અને આ જોવાથી હું તે તોડતો હતો.”

શક્તિ બોલ્યો “આ ફૂલ મને પ્રિય છે. એને તોડનાર જીવતો રહી શકે નહીં. છતાં હું તમને જવા કહું છું-એટલી યરતે કે એક માસમાં, તમે તમારે ઘર જાવ અને તમને પહેલ વહેલું મળે તેને લઈને તમારે પાછા જહીં હાજર થવું.”

વેપારી બહુજ ખુશ થયો કારણ કે પહેલું તો કા તો એની બિલાડી મળત અથવા તો એનો કુતરો મળત. એણે હા પાડી અને ચાલતો થયો.

હુઠાંગે જેવો તે પોતાના ઘર પાસે આવ્યો કે તરતજ તેણે રાહ ભેટી પોતાની પુત્રી 'પરી'ને કુતરા કે બિલાડીને બદલે ભેઈ. વેપારીના હોશકેશ ઉડી ગયા અને તે બહુજ ગભરાઈ ગયો. એનો ઉતરી ગયેલો ચહેરો ભેઈને પરી બહુજ બહી ગઈ અને એના બાપને ગમરાટનું કારણ પૂછ્યું. વેપારીએ બાગમાં બનેલી બીના પરીને કહી એણે કહ્યું કે, "કોઈ પણ પ્રકારે તને હું રાક્ષસ પાસે નહીં મોકલું પરી."

પરીએ કહ્યું, "બાપુ, મારે માટે તમારે વચનમંગ ન થવું ભેઈએ. હું તમારી સાથે રાક્ષસના કિલ્લા સુધી આવીશ અને કદાચ એ રાક્ષસ બહુ દૂર નહીં હોય કારણ કે તે સફેદ ગુલાબને ચાહે છે."

આ વાતને એક માસ પુરો થયો અને રાક્ષસ પાસે જવાનો દિવસ પાસે આવ્યો. વેપારીની સાથે એક નાના સફેદ ટર્ટુ ઉપર પરી સ્વાર થઈને આવી. રસ્તામાં શોકને લીધે બાપ દીકરી વાતો ન કરી શક્યા.

તેઓ બંને કિલ્લા પાસે આવ્યા. દરવાજો ઉઘાડો જ હતો. એકને બદલે બે જણ માટે રમોઈના પાટલા તૈયાર હતા. કેમ જાણે કોઈ રાજકુમાર અને રાજકન્યા જમાવાના ન હોય ! પિતા

અને પુત્રી જમવાં બેઠાં; પણ ખાવું ભાવ્યું નહિ એટલામાં નવના ટકોરા સામેની ઘડીપાળમાં થયા અને એક ગર્જનાનો સાથે સામેનું બરણું ખુલ્યું અને રાક્ષસ ત્યાં આવ્યો.

તે બોલ્યો, "આજ તમારો પરી કે જેને 'માટે' તમે માફ સફેદ ગુલાબ તોડ્યું હતું ?"

વેપારી બોલ્યો, "હા, આજ મારી દીકરી. જો એણે કમાણ્યું ન કર્યું હોત તો મેં માફ વચન બાગ્યે જ પાળ્યું હોત."

રાક્ષસે કહ્યું "બહુ સાફ. આજની રાત રહીને સવારે તમે ચાલ્યા જાઓ. પરીને અહીંજ મૂકી જવી પડશે."

બીજી સવારે વેપારીને ચાલ્યા જવું પડ્યું. અને પરી આખા કિલ્લામાં એકલી રહી શરૂઆતમાં તો કિલ્લો એને બહુ જ ગયો કારણ કે જે ચીજ એને ભેઈતી હતી, તે બધી ત્યાં હાજર હતી. પણ પરીને આખો દિવસ એકલી રહેવાનું હતું કારણ કે રાક્ષસ તો ફક્ત રાત્રે નવ વાગે જ, જમવા માટે આવતો આખો દિવસ બીજી કોઈ જ કિલ્લામાં ન હોત. રાત્રે પરી અને રાક્ષસ, જતાં પરી પોતાનું ગાયન ગાતી અને વાળું વગાડતી. રાક્ષસ મંત્ર સુગંધ, બનીને પરીના ગીતો સાંભળતો.

એક રાત્રે રાક્ષસે પરીને પૂછ્યું, "પરી, તું હું ખરેખર કદરૂપો છું ?"

પરીએ પહેલાં જવાબ ન આપ્યો. પછી તે બોલી, "તમારો ચહેરો બહુ જ નમ્ર છે. જો કે કદરૂપો તો છે જ."

રાક્ષસ દીલગીર થઇને બોલ્યો, “પરી, હું ધારું છું કે તું મને ધિક્કારે છે.”

પરીએ જવાબ આપ્યો, “બીલકુલ નહિ, તમે મને બહુ ગમી છો.”

“ત્યારે, પરી, તું મારી સાથે પરણીશ ?” રાક્ષસે કહ્યું.

પરી પોતાની ભુરી આંખોમાં આશ્ચર્ય લાવી બોલી, “હું રાક્ષસ સાથે કેવી રીતે પરણી શકું ?”

તે રાત્રે જ્યારે પરી સુવા ગઇ ત્યારે રાક્ષસને નારાજ કરવા માટે તેને બહુ લાગી આવ્યું. તેણે એક બહુ ઝારસીમા પોતાના પિતાને યાદ કરીને ભેટું તો બિચારો વેપારી માઠગીને બિછાને પડ્યો હતો.

રાત પડી કે તરત જ પરીએ રાક્ષસને એક અઠવાડિયે પોતાના બાપની પાસે જવા કહ્યું. રાક્ષસે પહેલા તો ના પાડી પણ છેવટે થોડી રજા આપી અને કહ્યું કે, “આ વીંટી લે, જ્યારે તારી આવવાની મરજી થાય ત્યારે આ પહેરીને સૂઈ જજે એટલે તું અહીંના આવી પહોંચીશ.” પરીએ થોડાજ વખતમાં આવવાનું કહ્યું. પરીએ બહુ ઝારીસામા ભેટું કે તરતજ તે પોતાના બાપને ત્યાં પહોંચી ગઇ વેપારી પરીને ભેંધને રાજ થયો અને થોડા વખતમાં અઠવાડિયું પૂરું થયું અને પરીને પાછા રાક્ષસ પાસે જવાનો વખત આવ્યો. જવાની આગલી રાત્રે પરીને એક વિચિત્ર સ્વપ્ન આવ્યું. સ્વપ્નમાં પરીએ ભેટું કે પોતે સફેદ શુભાળના છોડ પાસે

આવી ઉભી રહી હતી બિચારો રાક્ષસ સૂઠાઈને લાકડી જેવો થઈ ગયો હતો અને જાણે પરી વિના જો મરવા પડ્યો હતો. પરી એકદમ ઝબકી ઉઠી અને પેલી બહુ વીંટી પહેરી કે તરત તે રાક્ષસના કિલ્લામાં આવી પહોંચી.

રાત્રે વળી પાછો નવ વાગે રાક્ષસ આવશે એમ ધારી પરી બેઠી. નવ વાગ્યા પણ રાક્ષસ આવ્યો નહીં પરીને પેલું સ્વપ્ન યાદ આવ્યું. તે એકદમ ઉઠી અને દીવો લઈ સફેદ શુભાળના છોડ પાસે બાગમાં આવી ત્યાં છોડ નીચે રાક્ષસ મરેલાની માફક પડ્યો હતો. સફેદ શુભાળો એના માં ઉપર ઢળી પડ્યા હતા. પરીએ તેને ઢંઢાળ્યો પણ તે કંઈ બોલ્યો નહીં. પરી રડી પડી અને બોલી, “રાક્ષસ બોલોને. હું પાછી આવી છું. તમે મરી ન જતા. હું તમને યાદું છું હું તમારો સાથે પરણીશ.”

પરીએ આજો બંધ કરી. ઉઠાડીને જ્યાં જુએ છે ત્યાં સફેદ ધુમ્રસ જણાય અને રાક્ષસને બહુલે એક સુંદર રાજકુમાર જણાયો. પરી બોલી, “તમે કોણ છો ? મારો રાક્ષસ કયા ગયો ? હું એને નહિ ભૂલું તો હું જરૂર મરી જઈશ.”

રાજકુમાર બોલ્યો, “પરી ‘તું’ મને જાણખતી નથી ? હું જ રાક્ષસ છું. તારા સ્નેહને લીધે હું રાક્ષસમાંથી રાજકુમાર થયો છું. મને શાપ લાગ્યો હતો અને તેથી હું રાક્ષસ થયો હતો. એવું પ્રદાન કર્યું કે જો કોઈ સફેદ શુભાળ

ચાહનારી છોકરી મને ચાહે અને
પરણવાનું વચન આપે તો પાછો
રાજકુમાર થાઉં.”

પરી ખુશી થતા બોલી, “ જો તમે
જરૂર શક્ષય હશે તો હું તમારી સાથે
પરણીશ.”

પછી જાને જણા ચાંદનીમાં આખી
રાત ભાગમાં ફર્યા અને રાજકુમારે સફેદ
શુભાળની એક માળા બનાવી પરીને
પહેરાવી. બન્ને જણા ખૂબ રમ્યાં અને
છેવટે પરણીને સુખી થયા.

ગિરિભ્રમ્મણ બનાવીશંકર જોડા
બી. એ

x x x x x x x

ન્યાયનો કાંટો

x x x x x x x

ઝાડ ઉપર ચકલીનો માળો હતો.
માળામાં નાનું એક બચ્ચું હતું.
ચકલી ચણુ લેવા ગઈ હતી.
બચ્ચું એની નાની નાની પાંખો ફફડાવતું
હતું.

માળામાં ને માળામાં ફફડતું હતું.
ફફટા ફફટાં માળાની છેક ધારે જઈ બેઠું.
હાળી હાલી ને એ નીચે પડ્યું.

પાસે એક બિલાડી હતી;
ચીં ચીં કરતા બચ્ચાને એણે ઉપાડી લીધું.
એટલામાં ચકલી આવી.
બિલાડીના મોંમાં પોતાનું બચ્ચું ફીકું.
બચ્ચાની આશા એણે મૂકી દીધી.

ચકલીએ વિચાર કર્યો: ‘ બહુ ખરાબ,
અમારું બચ્ચાને ખાઈ જતી બિલાડી
બહુ ખરાબ.

લાવને ગરૂડગજને આજીજી કરું,
કે બિલાડીને રોજે ત્યાંથી ઉપાડી લઉં.”

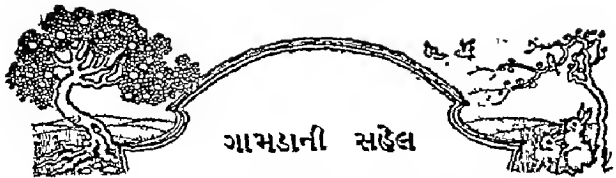
ચકલી ઊઠતી ઊઠતી ગરૂડ પાસે ગઈ.
“ આજીજી, મહારાજ ! આજીજી.”
ચકલીએ ગરૂડને બિલાડીની વાત કરી.
ગમે તે રીતે એના ત્રાસમાંથી છોડાવવાનું
કહ્યું.

ગરૂડ કહે, કબૂલ,
પણ આજે સવારે મારી પાસે ફીટા આવ્યો;
એણે કહ્યું, “ બહુ ખરાબ,
અમને આંખાને આખા ગળી જતી ચકલી
બહુ ખરાબ.”

ચકલી બોલી ઊઠી. “ ક્યા છે એ ફીટા ?”
ગરૂડે ફીટાને બોલાવ્યો.
ફીટા આવ્યો કે તરત ચકલીએ એને
ઉપાડ્યો.

આખો ને આખો એ ગળી ગઈ.
અને છતાંય એની આજીજી ચાલુ રહી.

“ બહુ ખરાબ,
અમારા બચ્ચાને ખાઈ જતી બિલાડી
બહુ ખરાબ.”

ગામડાની સડેલ

રમણુ “ભાઈ, રમેશ, તમારા શહેરની મોજશોખ ભેંધ મને ઘણો આનન્દ થયો. મોટરમાં બેસીને ફરવાની તો ખૂબ જ મજા પડી. સિનેમા અને નાટકો પણ ભોંયાં. અરે! બધાથી વધારે મજા તો બગીચામાં પડી. કેવા રૂપાળા જાતજાતના ફૂલ હતાં અમારા ગામડે તો આવા બગીચા ન મળે. અમારે ત્યાં તો જેતરા જ. બસ, ખુદી હવા અને જેતરામાં ફરવાનું. પણ ઠીક, હવે ઉધીયાની મોસમ આવી છે હું તને અને બહેન સુશીલા બન્નેને મારે ત્યાં આવવા નોતરે આપું છું. કેમ, આવશેને? તમે તો શહેરના રહેવાસી, તમને ગામડા ન ગમે, પણ ભે આવો તો હું તમને ગમડું દેખાડું. જેતરામાં ફરીશું અને તમારે ત્યાંના સેવગાંઠીયા અને મિઠાઈના બઢલામાં હું તો તમને ઉધીયું આપીશ.”

રમેશ: “અરે રમણુ, એ ઉધીયું શું? અને તે કેવું હોય? અને શાના લોટનું બને? તે ઘીનું બને કે તેલનું?”

રમણુ “શુ તું નથી જાણતો? ભે ઉધીયું તો બટાટાનું, વેંગણનું, ટુવેરનું, પાપડીનું અને ચણીયાનું પણ થાય જેમ આપણે ઘરમાં શાક કરીએ તેમ. એ તો હું આવે ને નજરે જુએ ત્યારે

તને બધી સમજણ પડે અને બીજાઓની માફક તને ફાવે અને ભાવે તો તું હર સાલ મારે ત્યાં આવે.”

રમેશ “બોહો! વળી શાકમાં તે શું ખાવાનું? એમજ કહેને કે અમને બાફેલું શાક ખાવા નોતરે છે!”

રમણુ “એ બાફેલું શાક-ઉધીયાને એકવાર આખ્યા પછી તું તારે અહીં પણ તેવું બનાવરાવીશ. મને એની ખાતરી છે. હું આવીશ એમ મને વચન આપ. બોટલે ખરી તકે હું તને કામળ લખું. બોટલે આવજો. બનતા સુધી વસન્ત પચમીની આપણી નિશાળોમાં રજા હોય છે અને આ વખતે સાચે રવિવાર પણ છે તો ઠીક મજા પડશે.”

રમેશ “રજાઓનો મોખ ઠીક છે. આવવાની સગવડ છે. જા હું આવીશ. મને કામળ લખજો.”

રમણુ “રમેશ, તું પણ સ્વાધી અને એકલપેટો જણાય છે! તું એકલો આવીશ અને સુશીલા બહેનને સાચે નહિ લાવે?”

સુશીલા “રમણુભાઈ, મોટાભાઈ તો એવાજ છે. ન્યા જાય ત્યાં એકલા. મને પણ કામળ લખજો અને હું પણ આવીશ.”

રમણુ “બહેન, તમને અને રમેશ બન્નેને આમંત્રણ છે. અને ભે રમણુ

એકલો આવશે તો હું અને ઉધીયાનું
સૂંદીયું ખવરાવીશ !”

રમેશ : “ અરે, એ શું ? સૂંદીયું
કેવું ? ”

રમણ : “ એ તો અમે ગામડાંના
જાણીએ. એ તને ન સમજાય. કેમ,
સુશીલા જાહેન ? ”

સુશીલા : “ રમણભાઈ, મને તો ઉધીયું
ખવરાવજો, રમેશને સૂંદીયું ગમશે. ”

રમણ : “ પણ બન્ને સાથે આવો તો
બન્નેને ઉધીયું. ”

રમેશ : “ સુશીલા : (સાથે) અમે બન્ને
સાથેજ આવીશું. ”

રમણ : “ ઠીક. ત્યારે બન્નેનો ઉપકાર.
હું આવતી કાલે જઈશ કારણ ચૌકમીથી
અમારી નિશાળો ખુલે છે. ”

[રમણ જતા ફરીવાર પોતાને ત્યાં
આવવાને આમ તથા કરે છે. નય છે.]

(વસંત પચમી ઉપર રમણને ત્યાં)

રમણ : “ આવો. રમેશ અને સુશીલા
બહેન. કેમ, આવી પહોંચ્યા ? રસ્તે
તકલીફ બહુજ પડી હશે ? અમારે ત્યાં
તો ગાઠ-ચીલા. ન મળે સડક અને ન
મળે મોટર. ગાડાની મુસાફરીમાં બિ
માઇલ આવવાનું તમે શહેરીઓને
અળવઠ બધું લાગ્યું હશે ? ”

રમેશ : “ તમારું ગાડું સ્ટેશન ઉપર
ઉભેલું હવું અમે ગાડીમાંથી ઉતરી
યોડીવાર આરામ લઈ ગાડામાં બેઠા.
પછી ગાડું ધીમે ધીમે આદ્યું અમે
અન્દર યોડું ઉછળી ઉછળી પાછાં પડતાં.
ઘણીજ આનન્દ થતો. ડખળ ડખળ અમે

આવ્યાં; પણ રસ્તે ખૂબ મઝા પડી. ખેતરો
ખૂબ જોયાં. તેની વાડો જોઈ. વાડે વાડે
ફૂલ. વગડાના ફૂલની શોભા સારી. ”

સુશીલા : “ રમણભાઈ, બુઝોને હું
આ ફૂલ ચૂંટી લાવી છું. તેનાં નામ શા ? ”

રમણ : “ ઝોહો ! તમે તથા જાણતાં ?
આ ઘોળાં ફૂલ આળવાના. આ પીળાં
મુન્દરશેણના. અને આ ઘોળાં છીપોલી
જેવાં તેને બિલાડીનાં ફૂલ કહે છે. કારણ
કે તેનો આકાર બિલાડીના ટોપ જેવો છે.
કાળી પણ બિલાડી હોય છે. અરે,
બુઝોને આ રહ્યું. એને શિવલિંગી પણ
કહે છે. આ ફૂલ મહાદેવને બહુ પ્રિય
હોય છે. (પીળાં ફૂલની ઓળખાણ
કરાવે છે.) ચાલો હવે બહું થયું. ધરાઈ
ધરાઈને ગામ, અને ખેતરો જોજો અને
જે પૂછવું હોય તે પૂછજો. ”

સુશીલા : “ તમે બધુંજ ઓળખો છો ? ”

રમણ : “ ખેતરોમાં ફરીએ એટલે
ખેતરોમાં ઉગતા જાડવાઓ તો ઓળખી
એ ને ? તમે જેમ શહેરી વસ્તુઓના
નામ જાણો તેમ. ચાલો, હવે જમીએ.
સાજે ફરવા જઈશું. ”

[જમ્યા પછી સર્જિ ફરવા નીકળે છે.]

રમણ : “ આજે તો આપણે સીધે
રસ્તેજ ફરી. એક ગોળ ચક્કર મારી
કલાકમા ઘેર પાછા આવીશું. તમે
શહેરનાં ચાક વધારે લાગે. ધૂળમાં
ચાલવાથી ઘાંટા પણ બેસી જાય. ”

સુશીલા : (આગળ જતાં કાશને
અવાજ સાંભળતા.) “ રમણ ભાઈ, આ
શાનો અવાજ સંભળાય છે ? ”

રમણ “ જુઓ આ નયુકાકાની વાડી છે. આપણે સવારમાં ચઢી પીવા ગયા હતા તે. તેમાં શિયાળું પાક થાય છે શિયાળામાં વરસાદ ન હોય તે વખતે કુવામાંથી પાણી કાઢે છે એ પાણી કાઢવાના સાધનને કોશ કહે છે. ”

રમેશ “ કોશ ? એ કેવા હોય ? ”

સુશીલા “ પાણી જોટલું બધું કેવી રીતે નીકળે કે જેથી આખા જેતરમાં ફરી વળે ? ”

રમણ “ ચાલો, કુવા ઉપર જઈ તમને બધું દેખાડું. (કુવા પાસે.) જુઓ આ કુવા તેના ઉપર લાકડા ગોઠવી જેના ઉપર આ ચક્ર (ચાકડો) રાખ્યો છે તેને મંઠાણ કહે છે. અને આ મોટા દોરડાને વશી કહે છે. અને આ પાણી ભરી જે કોશળી આવી તેને કોશ કહે છે ”

સુશીલા “ કોશ તો ચામડાનો છે પણ આણું મોટું આમડું કયાથી લાવે ? આ તો સાધેલું નથી, આણું છે. આ વશી ચાળી બનાવેલી હશે ? ”

રમણ “ એ ચામડું બળકડું અગર બેસડું હોય છે. એને તે મરી મયા પછી માસ પિંગેરે કાઢી નાખી જેમ જોડા માટે ચામડું સોરીને સાફ થાય છે, તેમ કરવામાં આવે છે. અને વરત પણ એજ જાન-વશીના ચામડાની બનાવેલી હોય છે એ સુતરની રાખે તો વહેલી ઘસાઈ જાય અને ખર્ચ વધારે થાય. કોશ ચલાવનારને કોશીઆ કહે છે. ”

રમેશ “ કેમ, સુશીલા આણું કહી બેસડું હતું ? આપણે ત્યાં તો નળમાં પાણી

ન આવે તો ? આ લોકો વરસાદની પણ ફરકાર કરતા નથી. ”

રમણ “ એમ તે હોય. વરસાદ ન વરસે તો કુવામાં પાણી કયાંથી આવે ? હવે કાંઈ પૂછવું છે ? ચાલો આગળ જઈએ. ”

રમેશ “ ના, ઠીક મજા પડે છે. ચાલો આગળ. ”

સુશીલા “ (આગળ જતાં) અરે રમણભાઈ, આ જાડ તો અમે જોળખીએ છીએ આ વડ છે. પેલો પિંખળો છે અને પેલી આમલી જણાય છે. પણ પેલું કયું જાડ છે ? જુઓ તો ખરા, ઉપર પીળા લીલા ફૂલ છે. અને આમલીના આકારના ઘોળા ગાંધરા જણાય છે. ”

રમણ “ વાહ રે શહેરી લોક. તમે સવારમાં ઊઠી કાતણ કરો છો કે નહિ ? એ તો બાવળ છે. જુઓ અપુ વડે એક કાતણ બનાવું ” (કાતણ બનાવે છે)

સુશીલા “ અરે-હો આ તો બાવળના કાતણ કહે છે તે એ નહોતું ધાણું કે બાવળના કાતણના જાડ આટલા મોટા થતા હશે. ”

રમેશ “ હું પણ એમજ વિચારતો. ”

રમણ “ ઠીક. જુઓ, આ વાડે શું જણાય છે ? ”

રમેશ “ જિહા રહો હું લાવું (તેમાં લેતા) અરે અને તો કાટા છે. મને વાઝ્યા, આ એજ હાથમાં આળ્યા, આ ખવાય કે ? ”

રમણ “ હા એક ટું બા અને બીજું સુશીલા જોઈને આપ ”

રમેશ: “આ તો ખટ મધુરાં લાગે છે. સ્વાદ સારો છે. ઠળીયો ખવાય ?”

સુશીલા: “જે જે ખાતો; નહિ તો પેટમાં આણું કાંટાવાળું જાડ ઉગશે અને મગનકાકાનાં પોષ્ટની માફક તને ચૂંક આવશે. પોષ્ટ એક વખતે બોરનો ઠળીયો ખાઈ ગયેલો તેથી તેના પેટમાં બોરડી ઉગીને તેને કાયમની ચૂંક પેડી !”

રમણ: “ઠીક બહેન તમે પણ ઠીક કરી. આના ઠળીયા તો ખવાય; પણ કઠણ હોય છે તેથી ન ચવાય તો કાઢી નાખજો. હું એવા ખીન્ન થોડા લાણું છું.”

સુશીલા: “રમણબાઈ, નથી ખાવાં એ. એનું નામ શું ? ક્ષેવા જતાં તમારા હાથમાં કાટા વાગશે. જવા દોને.”

રમેશ: “ના, ના, થોડા સાચવીને લાવ. ખાવાની મજા પડે છે.”

રમણ: “એનું નામ કંથાર છે. અને આ કંથાર કહેવાય અમને ટેવ પડી એટલે સાચવીને લેતા કાટા ન વાગે. (થોડાં વીણી બેઠેને આપે છે.) ચાલો, હવે બહુ દુર્યાં. એમ તો હજી બહુ જ જોવાનું તમને મળશે. કાલે ઉંધીયું કરવાનું છે” (ઘેર બંધ છે)

[ખીન્ને દિવસે ખેતરમાં]

રમણ: “જુઓ, આ અમારું ખેતર છે. એમાં ચાર ભાગ પાડેલા છે એકમા બટાટા છે.”

સુશીલા: “બટાટા કયા જાડ ઉપર છે?”

રમણ: “જુઓને ધીમે ધીમે હું સમજાવું છું. ઉતાવળ ના કરો. જામફળ અને દ્રાક્ષ માફક બટાટા જાડ કે વેલા ઉપર લટકતા નથી. જુઓ, આ રોપો. રોપો

એટલે છોડવો જમીનની અન્ધર બટાટા થાય. ઉપર ફક્ત છોડવો જ, તેને વાકળી કહે છે. (ખોદીને બટાટો કાઢી દેખાડે છે.)”

રમેશ: “ઓહો ! આ તો ખરું ! અમે તો ધારતા કે બટાટા જાડ ઉપર થતા હશે. જમીનમાં ખીણું શું શું થાય, રમણ ?”

રમણ: “બટાટાની જેમ સુરણ, ડુંગળી, રતાણું અને શકરચીયા પણ જમીનમાં જ થાય છે આ સાથેના ખેતરમાં ચણા છે. હજી નાના જ છે. તૈયાર થવાને હજી વાર છે. ચણાનો જોળો થાય છે.”

સુશીલા: “હા અમારી નિશાળ આગળ શિંગોડા વેચનારી માછણુ લીલી ટોપીવાળા બાક્યા જેવા સેકેલા ચણા વેચે છે. તે ઘણું જ સ્વાદવાળા હોય છે.”

રમેશ: “પણ આ ચણાનાં જાડ ફેટલા મોટા થવાનાં ?”

રમણ: “તું ફરીને ખીણ બાજુએ બંધ એટલાં !”

રમેશ: “બારમાસીનાં ફૂલના છોડ જેવડાં.”

રમણ: “ના, ના. આ બટાટાની વાકળી જેવડાં.”

સુશીલા: “હું તો એવાં ચાર સાથે ફરડ.”

રમેશ: “તું તો કુતરાની બખોલો ફરે તો આનો તો શો હિસાબ ?”

સુશીલા: “તને કોણે બોલાવ્યો હતો ! હું તો રમણમાઈને કહેતીંતી.”

રમણ: “ઠીક. જુઓ હવે મોડું થાય છે. આ સાથેના ખેતરમાં બધું પરચુરણ છે.”

રમેશ: “શું શું છે ?”

રમણ: “તેમાં કપાસ, તલ અને મઠ છે. કપાસનું રૂં થાય છે. તે તો તમે જોયું જ હશે. જુઓ, આ ગોળ ગોળ લીલાં

કપાસના છાંંવાં છે જેમ તાપ પડશે તેમ તેમ તે ફૂટશે. અને અન્દરથી રૂ નિકળશે. તેને કાલા કહે છે એ-કાલા ભેગા કરી અન્દરથી રૂ રૂ જુડું કઢાય છે તેનો ઢગ થાય. કપાસમાથી કપાસીઆ નીકળે. તે કપાસના બી. સુકાઈ ગયેલા રૂ વગરના છાંંવાંને કાલા કહે છે. કાલા અને કપાસીયા બન્ને ઢોરા ને ખવરાવવા- મા આવે છે. ”

સુશીલા “એક દિવસ મેં બાપુને વાત કરતા સાંભળ્યા હતા કે કપાસીઆનું તેલ પણ નીકળે છે કેમ રમણુભાઈ ? ”

રમણુ “હા. વળી કપાસ હિન્ડુસ્તાનનું ઢાકણ છે. ”

રમેશ “ કપાસમાથી સુતર અને સુતર ને તાતણે સ્વરાન્ય. ”

સુશીલા “ ઠીક પણ તલ કયા છે ? એ તો જણાતાએ નથી ? ”

રમણુ “આ પાતળા પીળા ફૂલવાળા સાઠા જુઓ. તેની વચમા વચમા આ લંબચોરસ છાંંવા છે. તે સુકાય અને તેને ઝુકે ત્યારે અન્દરથી તલ નિકળે. ધાત્રી લોક તલને ઘાણીમા પીલી તેલ કાઢે છે ”

[ઉધીયુ તેપાર થયાથી નોકર બોલાવે છે]

રમણુ “ ચાલો, હવે આપણે ઉધીયુ ખાવા જઈએ. એ તો બાઈલું ચાક ! જેમ તેમ કરો ખાજો ”

રમેશ “ ચાલો નહિતર ઠંડું નહિ ભાવે ઉન્હું ઉન્હું ઠીક પડશે. ”

સુશીલા : ચાલો એની પણ મઝા જોઈએ. રમણુભાઈ, આ બધું મને અભયજ લાગ્યું આ બધી વાતો હું મારી જઈનેપ-

પણીઓને કહીશ અને ફરી આવી શું ત્યારે લીલીને પણ લાવીશ

રમણુ “ ચાલો પાટલા નથી આ ચોર છ ઉપર બેસવાનું છે, બેસો ”

(બધું પીરમાય છે, બન્ને જણ બેસે છે. સાથે રમણ પુણુ બેસે છે)

રમણુ : “ હવે ચરૂ કરેલ જે ભાવે તે ખાઓ. ના ભાવે તે નહિ. જે જોઈએ તે માગજો. ”

(ખાવાનું ચરૂ કરે છે)

સુશીલા “આ બટાટામા શું શું ભર્યું છે ? મણુજી સ્વાદવાળા છે આ વાટકી-ઓમા શું છે ? ”

રમેશ “ એ તો ખરી, બટાટામા મસાલો ભર્યો છે. ઠેવા મઝાના લાગે છે. આ ચાક ના કહેવાય ! વળી વેગણુ પણ ઝીણા ઝીણા ઠેવા મઝાના છે. ખાખા કરૂ એમ થાય છે ! ”

રમણુ : “ એ તો જમો ગામડીઆનું ગામડીયું ખાણું. મીઠું બીઠું જોઈતું કરતું માગજો જોઈને, એક વાટકીમા તેલ છે અને બીજામા ખાટીયું છે. ”

સુશીલા “આ શક્કરીયા એમને એમ પણ ગળ્યા લાગે છે તેનું શું કાણુ ? ”

રમણુ “ એ તો એને બાફ્યા તેથી. કચરાના ઢેવતાને ભરહાઠ કહે છે ભર-હાઠમા બાફવાથી સ્વાદ જતો નથી. શકકરીયાં આ ખાટીયામા મોળીને ખાજે ”

રમેશ : “ આ ખાટીયું ચાનું છે ? ”

રમણુ “ એ તો ફક્ત મીઠા, મરચા અને છરાવાનું આમલીનું પાણી છે ”

સુશીલા “ અરે આમાં પણ ઘણુંજ

સ્વાદ છે હું ખાઈ ખાઈને ધરાઈ ગઈ હવે
શું ખાવું સમજતું નથી ! હવે ઉઠું છું ”

રમણુ : “ બેસો જહેન આ એક
ખાકીની વાનગી આવી ”

રમેશ : “ વળી વાણ એ શું ? હવે
ભૂખ નથી. પેટમા જગા નથી. ”

રમણુ : “ એ તો પાપટી છે. એનો
સ્વાદ તો બુઝો (પીરસે છે.)

સુશીલા : “ (ચાખીને) વળી આની
વાત એરજ છે. (થોડી ખાધા પછી)
હવે હું ઉઠીશ. ”

રમેશ : “ હું પણ ઉઠીશ આટલું બધું
મેં ઘેર પણ કોઈ દિવસ ખાધું નથી. ”

રમણુ : “ આવ્યા તો કેવી મઝા પડી
ગામ જોવાયું, ખેતર જોવામા, આમ ફર
સાલ આવજો. ”

[ખેતરમાંથી પરવારી ઘેર આવી વાતે
વળગે છે. બીજે દિવસે સવારે રમણુ તેમને
ગાડીએ વળાવવા આવે છે આનંદમાં જુદાં
પડે છે અને સામ સામા આમંત્રણ
આપે છે]

શાન્તિલાલ બાળાશંકર વ્યાસ

બેનડીનાં હાસ

બેનડીનાં હાસ મારી બેનડીનાં હાસ,
ધરને આંગણિયે ખીલ્યાં બેનડીનાં હાસ.

તારકની જ્યેષ્ઠ જેવાં,
રેશમની પોત જેવાં,
ઉરને ઉજળતાં એવાં બેનડીનાં હાસ,
ધરને આંગણિયે ખીલ્યાં બેનડીનાં હાસ.

ચાંદાની છાય જેવાં,
સજ્જનની સ્થાય જેવાં,
સૂકા સસારે ખીલ્યાં બેનડીનાં હાસ,
ઢોના હૈયે ના માણી એહની મીઠાશ ?
બેનડીનાં હાસ મારી બેનડીનાં હાસ,
ધરને આંગણિયે ખીલ્યાં બેનડીનાં હાસ.

ચ પકલાલ ઠાણાભાઈ વ્યાસ

મધમાખીઆનું શહેર

બાળકો, કોઈ પરી તમને ત્રણ વરહાન આપે તો તમે શું માગો ? હું 'ધાડ' છું કે તમે આરોગ્ય, ધન અને ઠંડાપણ માગ્યો. ને આપણે ચરીરે તંદુરસ્ત ન હોઈએ તો જીવન ખરાબર ન લોગવી શકીએ આ કારણથી તમે સૌથી પ્રથમ તંદુરસ્તી ની માગણી કર્યો. પણ આપણે ગમે એટલા તંદુરસ્ત હોઈએ અને આપણી પાસે દોહત ન હોય તો આપણે જીવનની જરૂરીઆતો જે ધન ખર્ચવાથી મળી શકે છે તે ન મેળવી શકીએ અને તેથી જીવન ખરાબર ન જીવી શકીએ માટે તમે બીજું વચન દોહત અગર ધન માટે માગ્યો. વળી આપણે ગમે એટલા ધનવાન અને નીરોગી હોઈએ પણ ને આપણે ડાહ્યા ન હોઈએ તો એ ધન અને તંદુરસ્તી અયોગ્ય રીતે વેદફી નાખીએ. માટે ત્રીજી માગણી આપણે ઠંડાપણની કરીશું. આમ હું 'ધાડ' છું કે પરી પાસે તમને તંદુરસ્તી, ધન અને ઠંડાપણની માગણી કર્યો.

હવે વિચારે કે મધમાખી કેવી ધન વાન, ઠાહી અને નીરોગી છે. ખરેખર મધમાખી તંદુરસ્ત છે કારણકે આખો દિવસ તે સૂર્યના પ્રકાશમા અને ચોરખી હવામાં ફરે છે. સૂર્યના પ્રકાશમાં અને ફવ્વલ હવામા ફરનાર કોણ તંદુરસ્ત ન

હોય ? સાથે સાથે મધમાખી દોહતવાન છે. કારણ કે શિયાળાની ઋતુ માટે એ ખૂબ સંગ્રહ કરી રાખે છે કારણકે એ વખતે મધ ચૂસવા માટે એને ફૂલો મળતા નથી એ ડાહી છે કારણકે પ્રથમથીજ શિયાળાની ઋતુ માટે ખોરાકનો પુરતો સંગ્રહ કરી રાખે છે. કવિયો અને શિક્ષકો ધણીવાર આપણને મધમાખીના ઠંડાપણ તરફ જોવા અને જોમના જેવા ડાહ્યા થવા માટે કહે છે, પરંતુ જ્યારે તમે મધમાખી વિષે વધુ બાંચશો ત્યારે તમે બણ્યો કે મધમાખીઓ કવિયો કહે છે એટલી બધી ઠાહી નથી. કવિયો કોઈવાર પોતાના કથનમા સાચા નથી હોતા. આપણે મધમાખીનું જીવન તપાસીએ અને તેઓ ઠાહી, ધનવાન અને તંદુરસ્ત છે કે નહિ તે જોઈએ.

તમે જાણો છો કે મધમાખીઓ મધપુડામા રહે છે. મધપુડો એકાદ શહેર જેવો હોય છે. એક મધપુડામા વીસથી ત્રીસ હજાર માખીઓ હોય છે. એકાદ શહેરમાં વીસથી ત્રીસ હજાર માણસો હોય છે. આથી મધપુડો એક નાના શહેર જેવો હોય છે. પરંતુ નવાઈ જેવું એ છે કે શહેરમા મા, બાપ, બાળકો વગેરે વહાં ફૂટીએ હોય છે. જ્યારે મધપુડામાં

એકજ માતા હોય છે, તેથી મધપુડામાં રહેતા નર અને માદાઓ ભાઈઓ અને બહેનો જેવાં હોય છે. એ માતાને મધપુડાની મહારાણી કહેવામાં આવે છે બીજી માદાઓની માફક મહારાણી કદી કામ કરતી નથી. તે પોતાની જાતે ખાતી પણ નથી. મધપુડામાં ઘણી માદાઓ હોય છે કે જેની ફરજ ચણીને ખવડાવવાની હોય છે તેઓ રાણીના મોમાં ખોરાક મૂકે છે. રાણીની ફક્ત એકજ ફરજ છે અને તે ઇંડા મૂકવાનીજ. એના પેટમાં લગભગ ૧૨૦૦ ઇંડા હોય છે રાણી પોતાનું આખું જીવન ઇંડા મૂકવાની એકજ ફરજમાં ગાળી નાખે છે.

મધમાખીઓના ચહેરામાં લગભગ ૮૦૦ નર માખીઓ હોય છે. નર માખી માદા કરતાં મોટી હોય છે અને એમના માથા ઉપર મોટી પાસે પાસે જડેલી આંખો હોય છે. આ આંસો નર માખીઓ બહુજ આળસુ હોય છે. એમનું મુખ્ય કામ ખાવા પીવાનું અને સૂઈ રહેવાનું હોય છે. એ બહુજ આળસુ હોય છે અને એમના જીવનનો અંત બહુજ ખરાબ રીતે આવે છે તે વિષે હું તમને આગળ કહીશ.

એક મધપુડામાં લગભગ વીસ હજાર કરતા વધારે માદાઓ હોય છે. કેવું વિચિત્ર ચહેરું ! વીસ હજાર માદા અને ફક્ત આંસો નર માખીઓ એટલે દર પચીસ માદાએ એકજ નર ! આ બધી કામ કરનારી માખીઓને 'કામદાર' કહેવામાં આવે છે. આ કામદાર માખીઓ

કદી ઇંડા મૂકતી નથી ફક્ત મહારાણીજ ઇંડા મૂકે છે. તેઓ બહુ મહેનતનું હોય છે કારણ કે એમને બહુજ કામ કરવું પડે છે. નાની કામદાર માખીઓ બહારથી મધપુડામાં ખોરાક લાવે છે. તેઓ ફૂલોમાંથી ખાંઠ લાવે છે અને પોતાના શરીરમાં એને રાખે છે તેઓ મધપુડામાં સ્વચ્છ પિણાચ પડતો પ્રવાહી સઘરે છે. મધમાખીઓનો ખોરાક શું તે તમે જાણતા હશો. નહિ વાડ ? તમે કદી એ જાતે ચાખ્યો છે ? એને આપણે મધ કહીએ છીએ.

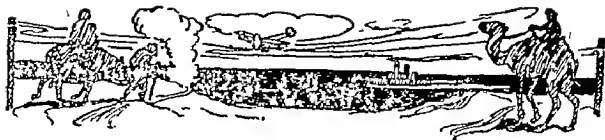
કામદાર માખીઓને બીજું કામ પણ કરવાનું હોય છે. તેઓને મીઠુ બનાવવાનું હોય છે અને એ મીઠુમાંથી મધપુડાનાં ખાનાં બનાવવામાં આવે છે. મધમાખીના શરીરમાં આઠ ભાગ હોય છે અને એ ભાગોમાં મીઠુ બને છે. આ બધા સાથે કામ કરતા નથી પણ એક મધમાખી બહુ જ થોડું મીઠુ બનાવે છે. અને તેથી ખાનાંઓની દિવાલો પાતળામાં પાતળા કાગળ જેવી હોય છે. કરેલ ખાનાને છ દિવાલ હોય છે અને એ છ દિવાલની આબુઆબુ છ ખાનાંઓ વળ ગાડેલા હોય છે. મોટી કામદાર માખીઓનું મુખ્ય કામ મધપુડામાં રહીને જ કરવાનું હોય છે. તેઓ રાણીને ઇંડા મૂકવાની જગ્યા સાફસૂક રાખે છે અને જ્યારે ઇંડામાંથી બાળ મધમાખીઓ જન્મે છે તેમને ખોરાક ખવડાવે છે. તેઓ ગળીને પણ ખોરાક ખવડાવે છે. આમ તેઓ પણ બહુ જ કામગીરી હોય છે.

અલખત, ઉનાળાની ઋતુમાં માખી
એને ઘણું સખત કામ કરવું પડે છે.
કારણ કે શિયાળામાં તેમનાથી કામ થઈ
શકતું નથી. જ્યારે વસન્ત ઋતુ બેસે
છે ત્યારે ઈંડાઓમાંથી બચ્ચાં જન્મે
છે. આ બચ્ચાંઓમાં કેટલીક રાણીઓ
જન્મેલી હોય છે. જ્યારે મહારાણીને
આ ખખર પડે છે ત્યારે તે બહુ જ ગુસ્સે
થાય છે અને બાળરાણીઓને મારી
નાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે આખરે ક્રોધ-
માંને ક્રોધમાં મહારાણી એ શહેરનો
ત્યાગ કરે છે ! એની સાથે બીજી કામદાર
માખીઓ પણ જવાનો વિચાર કરે છે.
છેવટે મહારાણી અને કામદાર માખીઓ
મધપુડામાંથી ઉડી જાય છે અને બીજી
નવું શહેર વસાવે છે. કેટલીક કામદાર
માખીઓ જુના મધપુડામાં રહે છે
જુના મધપુડામાં રહેલી બાળરાણીઓ
એક બીજા સાથે લડે છે અને છેવટે
સહુથી બળવાન એકલી રહે છે અને એ
મધપુડાની નવી મહારાણી બને છે. પણ
છેવટે નર માખીઓનું શું થાય છે એ તમે
જાણો છો ? એ સાંભળ્યો ત્યારે તમને
નવાઈ લાગશે કેાંઈક દિવસ તમે ધ્યાનથી
જોશો તો મધપુડામાં ગંભીર અજુગજુટ
સાંભળ્યો. એકદમ બધી માદાઓ નર
માખીઓ ઉપર દુટ્ટી પડે છે અને

આકસોએ નરોને મારી નાખે છે; અને
છેવટે એમના મહાઓને મધપુડાની
બહાર ફેંકી દેવામાં આવે છે. બીજીઓની
બળતમા પણ આમજ હોય છે એ તમે
જાણતા હશે. બધી નર માખીઓના
નાશ એકજ દિવસે થાય છે પણ માદાઓ
તો દરરોજ મરતી હોય છે. એક મધપુડાની
બહુતો દોઢથી બે માસ જીવે છે. બહુ
સખત કામથી માદાઓ થાકી જાય છે
અને એ થાકથી તેઓ મરણ પામે છે.

મધમાખીઓ ધનવાન છે કારણ કે
તેઓ ખોરાકનો સંગ્રહ કરે છે પરન્તુ
તેઓ નીરાળી નથી કારણ કે નર માખીઓ
આજસુ જીવન ગાળે છે. તેઓ કામ કર્યા
વગર આનંદ જોગવે છે અને કામ
વગરનો આનંદ ખરો આનંદ નથી.
છેવટે તેઓ કમોતે મરે છે. માદાઓ
એકબી મહેનતનું જીવન જીવે છે અને
આનંદ શું તે તેઓ જાણતી નથી. છેવટે
તેઓ ઘસાઈને મરણ પામે છે. મધમાખી-
ઓનું શહેર મોટું અને સમૃદ્ધ છે.
પરન્તુ તે બહુ દુખી હોય છે. તમે
મધમાખીના શહેર વિષે વાચ્યું. હવે
વળી કેઈક વાર આપણે કીડીઓના શહેર
વિષે વાત કરીશું.

ગિરિમ્પ્રસાદ ભવાનીશંકર જોશી
બી. એ.

ખજુરીનું ઝાડ

સહરા નામનું મોટું રણ છે. ત્યાં છુટાછવાયા આરબ લોકો પંદર વીશની ટોળીમાં રહે છે. ટોળીનો એક ઉપરી હોય છે. એક ટોળીના ઉપરીનું નામ અલીઅહમદ હતું. તે બહુ ભલો હતો. તેને ઝુલેકા નામની છોકરી હતી. ઝુલેકા રૂપાળી હતી. બદામના આકારની તેની આંખો સુંદર હતી. તે આનંદી અને હયાળુ હતી. ત્યાં રહેતા બધા આરબ લોકો તેના ઉપર માયા રાખતા. બધા તેને પોતાના બાળકની જેમ બોલાવતા.

એક સાંજના સૂરજ આધમતો હતો, આકાશ લાલ લાલ થઇ ગયું હતું. અલી અહમદ વાળુ કરતો હતો. ઝુલેકા બહાર રમતી હતી. દૂર રેતીના ઢગ ઉઠતા દેખાયા. ઢોડનું ઉંટ આવતું હોય એવું દેખાયું.

“બાપા, બાપા, પછે જુઓ. ઠાક સ્વાર આવતો જણાય છે.” ઝુલેકા ઝુપડીમાં જઈ અહમદને કહેવા લાગી.

અહમદ ખાવાનું પડતું મૂકી ઉઠ્યો. આરબ લોકો પરોણાગત કરવામાં બહુ વિવેકી હોય છે અતિથિના જમ્યા વગર

તેઓ ખાતા નથી. તે ઝુપડાની બહાર આવ્યો. આંખ ઉપર હાથ મૂકી તેણે નજર નાંખી, “હા. હા. ઢોડનું ઉંટ આવે છે ખરું.”

ઝુલેકા અને અહમદ વાતો કરતાં ઉભાં. એટલામાં ઉંટ આવી પહોંચ્યું. સ્વારે ઉંટને ઝુપડા પાસે ઝુકાયું. તે નીચે ઉતર્યો. અહમદને ભેઈ તેણે કુરનીશ બળવી. અહમદે પણ તેને સલામ કરી.

“અહમદ સાહેબ, કાલે શેખ સાહેબ આ રસ્તેથી જનાર છે. આ સમાચાર કહેવા મને આગળથી મોકલ્યો છે.” સ્વાર બોલ્યો. આરબ લોકોના ધર્મશુદ્ધ શેખ સાહેબ કહેવાય છે. આરબ લોકો ધર્મશુદ્ધને પયગમ્બર સમાન ગણે છે. તેમને બહુજ માન આપે છે.

“ભલે આવે. શેખ સાહેબ ભલે આવે મારી ઝુપડી પવિત્ર થશે.” અહમદ શુશ થતો બોલ્યો.

પછી સ્વારને લઈ અહમદ ઝુપડીમાં ગયો. ત્યાં સ્વારને ખાવા પીરસ્સું. ઘેટાઉં માંસ અને ઉંટડીનું દૂધ આરબ લોકો

રણુમા રહે છે. રણુમાં અનાજ પાકતું નથી. રણુનાં રહેનારાઓ આવોજ ખોરાક ખાય છે

શેખ સાહેબની પધરામણીના સમાચાર જુલેકા બીજા અરખોને કહી આવી ત્યાં એક ઘરડી બી રહેલી હતી તેવું કોઈ સગું વહાલું ન હતું તદ્દન ગરીબ હતી જુલેકા આ ડોશીને ખાવાતું આપી આવતી હતી

શેખ સાહેબને પગે લાગી આરળ લોકો તેમને કંઈક ભેટ આપે છે. આ ડોશી પાસે એક નાતું ઉડ હતું તે થોડાકજ દિવસ ઉપર મરી ગયું હતું ડોશી પાસે કશું પશુ શેખ સાહેબને ભેટ આપવા લાયક ન હતું આથી ડોશી કુંજાવા લાગી. નિસાચા નાખવા લાગી તે બધીમા રહે તો ઘડીમા અઢકાની બાંઠગી કરે. ખાલી હાથે ધમંશુરને પ્રણામ કરવા જવાતું ન હતું.

રાત પડી ગઈ હતી. બધાં ઉઘી ગયા હતા. ઉંટ પશુ જાંપી ગયા હતા પશુ ડોશીને ઉધ નહોતી આવતી

તે કુંપડીની બહાર નીકળી. મુસવાટા કરતો પવન વાતો હતો. આકાશમા ચંદ્રમા ઉગ્યા હતા, તેમના તેજથી બધે ધોણું દ્રષ્ય જેવું થઈ ગયું હતું. પશ્ચિમ દિશામાં એક તારો ચમક ચમક ચલા કરતો હતો. આરળ લોકો આ તારાને દેવકુત માને છે. ડોશી તારા બધી બેવા લાગી. તેની બાંઠગી કરવા લાગી ને રડવા

લાગી તે તો આવી રીતે બે ત્રણ કલાક રેલીમા બેસી રહી. એટલામાં ઝબઝબ કરતો પ્રકાશ આવ્યો. બધે તેજ તેજ થઈ રહ્યું. ડોશીની તો આજો અંતઃ ગઈ. થોડીવાર પછી તેણે આંખો ઉઘાડી. તેની સામે દેવકુત ઉભો હતો. તે હસતો હતો.

“માણ કેમ રડો છો ?” દેવકુતે કયાણુ અવાજે પૂછ્યું.

“કાલે શેખ સાહેબ આવવાના છે મારી પાસે કશું પશુ તેમને ભેટ આપવા લાયક નથી. મારાથી તેમને પગે શી રીતે લગાશે ? માફ જિંટ પશુ મરી ગયું” ડોશી ગળગળી થઈ ગઈ.

“અહોહો એજ કેની ! કાલે સવારે આજ જગ્યાએ એક કાઠ ઉગશે. આ કાઠ તેમને ભેટ ધરશે ને પગે લાગશે.”

આમ કહી દેવકુત અદૃશ્ય થઈ ગયો. આનંદ પામતી ડોશી કુંપડીમા જઈ સૂઈ ગઈ

સવાર થઈ. સૂરજ બાપા ઉઠ્યા.

આજે ડોશીનો હરખ માતો ન હતો. ધમંશુરને પગે લગાશે, કુંદર કાઠ ભેટ અપાશે. આ વિચારો તેને ખુશ કરતા હતા. તે કાઠ ભેવા ગઈ દેવકુત ઉભો હતો તેજ જગ્યાએ અત્યારે કુંદર કાઠ ઉભું હતું. તેને લાખા લાખા પાન હતા. ને કુંદર લવચાને તેવા લાલ ફળ હતાં. આણુ કાઠ રણુમાં કહી પહોંચા હતુંજ નહીં કોઈ આરબે ભોંય જ નહતું

ડાશી તો ગાંડા જેવી થઇ ગઇ.
અહમદ પાસે તે દોડી ગઇ. “ઝાડ !
ઝાડ ! સુંદર ઝાડ ! કેવાં સરસ ફળ છે.
આલો બતાવું.”

પહેલાં તો અહમદે સાચું ના માન્યું.
તેણે ધાયું કે ડાશી ગાડી થઇ ગઇ છે.
છેવટે તે ડાશીની પાસે ઝાડ આગળ ગયો.
તેના ફળ ખાધાં. ફળ કેવાં મીઠાં ! કેવાં
મધુર ! બહુજ સરસ ! અહમદ ઝાડ અને
ફળ જોઇ ખુશ ખુશ થઇ ગયો.

એટલામા ખપોર થયા. શેખ સાહેબ
આવી પહોંચ્યા. તેમને અહમદે ઉતારો
આપ્યો, બધા આરખો અને સ્ત્રીઓ તેમના
દર્શને આવ્યાં. કોઇએ ઉત આપ્યું. તો
કોઈ સાલ આપી. કોઈ પાઘડી પણ લેટમાં
આપી. બધાએ અવનવી લેટ આપી, અને
પગે લાગ્યા. છેલ્લો ગરીબ ડાશીનો વારો
આવ્યો. તે પગે લાગી, અને બોલી.

“બાપજી, ગરીબ છું. મારી ગરીબ
લેટ સ્વીકારશે. પણે રણમાં ઝાડ લેશું છે
તે મારી લેટ છે.”

શેખસાહેબ ઝાડ શબ્દ સાંભળી
નવાઇ પામ્યા. તેમણે ડાશીને પૂછ્યું.
“આ રણમાં વળી ઝાડ કયાંથી ?”

ડાશીએ પોતાની બધી વાત કહી.

શેખસાહેબ ખુશ થયા. બીજા આરખો
ડાશીને પગે લાગવા મંડી પડયા.

શેખસાહેબ ને આરખો ઝાડ પાસે
ગયા. તેના છાંયડામાં બેઠા.

શેખસાહેબ બોલ્યા “ડાશીની સાચી
ભક્તિનું આ ફળ છે. આ ઝાડ રણમાં ઠેર
ઠેર થશે. એનું નામ ખજુરી પાડું છું.
તેના ફળને ખજુર કહેજો.”

તે દિવસથી રણમાં ખજુરીનાં ઝાડ
ઉગ્યા. પહેલાં ખજુરીનાં ઝાડ રણમાં
હતાં જ નહીં.

ઉજાડ રણમાં ખજુરીનું ઝાડ એકલા
સુસાફરને અમૃત સમાન છે. રણમાં
રહેનારને ખજુરીનું ઝાડ વ્રણ વસ્તુઓ
પુરી પાડે છે.

એક તો ખોરાક.

બીજો છાયડો

અને ત્રીજું:

તેના પાદ્ધાના દેસામાથી કપડાં.

શિવપ્રસાદ ત્રિવેદી

બાપથી સવાયો બેટા

શેરીમાં છોકરાંઓ રમી રહ્યા હતા, ત્યાં એક ગરીબડો છોકરો પણ તે છોકરાં રમતા હતા હતા તેની સાથે રમવા ગયો. પણ છોકરાંઓ તેને હકસેલી કાઢ્યો અને કહ્યું “તને નહિ રમાડીએ બા. તું બાપ વિનાનો છે” તે બિચારો એક બાલુ જઈને એક ઓટલા ઉપર બેઠો પણ ત્યાં પણ છોકરા બધાં નાચતા નાચતા આવ્યા અને તેને ખીજવવા માડ્યા કે “આ છોકરો બાપ વિનાનો” આ છોકરો બાપ વીનાનો હમીશા તે બધા છોકરા આ બિચારા ગરીબ છોકરાને તેવી રીતે ખીજવે અને તે છોકરો રાઈને બેસી રહેતો અને મનમાં વિચાર કરતો કે ત્યારે શું બધા છોકરાને બાપ છે ને મારે નથી? એક દિવસ તો તેને બધા છોકરાઓ લેળાં યઇ ખૂબ ખીજવ્યો. રાજરાજ તેને ખીજવે તે હવે તેનાથી પણ ખમાયું નહિ. તે તો ખૂબ શરૂસે થયો અને રાવા પણ લાગ્યો ને રાતો રાતો તેની માતા પાસે ગયો. તેની માતાએ તેના પુત્રની આખમા આંસુ ભેઈ તેને છાતી સરસો ચાખ્યો અને ઘણાજ વહાલથી પૂછ્યું, “બેટા, શું થયું? કેમકે તને માર્યો કે ગાળ દીધી?” પણ જેમ જેમ તેની મા તેને વધારે પુછવા લાગી તેમ તેમ તે વધારે રાવા

લાગ્યો અને બોલ્યો, “મા, હું જ્યારે રાજ શેરીમાં રમવા જાઉં છું ત્યારે મને બધા છોકરા લેળા યઇ “આ છોકરો બાપ વિનાનો છે” તેમ રાજ હિ ખીજવે છે, બોલ જલદી બોલ, બધાં છોકરાને બાપ છે ને મારે કેમ નથી? ને મારે પણ બાપ છે તો તે કયા છે? હવે જ્યાં સુધી હું બાપવાળો નહિ ચાઉં ત્યાં સુધી મારે અન્નપાછી પણ હરામ છે”

તેના પુત્રના આવા વચનો સાંભળી તેની માતા પણ ઘણી જ ગળગળી યઇ ગઈ. તેના આખમા પણ અંસુ આવ્યા. તે ભેઈ તે છોકરો વધારે બ્યાકુળ થયો અને બોલ્યો, “માતા, શા માટે રહે છે? કહે મને જલદી કહે મારા બાપ કયા છે?” તેની માતાએ તે છોકરાને કહ્યું, “માઈ રિધર થા. ઉતાવળો ન થા. તારે બાપ જરૂર છે તારા બાપ જેવો બાપ તો બીજા કોઈ છોકરાને નથી. તે તો ઘણાજ પરાક્રમી છે પણ હમણાં તેને જેલમાં પુર્યો છે” ચોતાના બાપને જેલમાં પૂર્યો છે તેવું સાંભળી તે બોલ્યો “જોયો કોણ કહ્યું છે કે જેલું મારા બાપને જેલમાં પૂર્યો છે? શા માટે પૂર્યો છે? શો અપરાધ તેમનાથી થયો છે? મને જલદી કહે હું તેને જરૂર છોડાવી લાવો છું.”

પોતાના નાના છોકરાના સ્વર્ણર-
તાવાળા વચન સાંભળી તેની મા ઘણીજ
રાજી થઈ પણ સાથે દિલગીર પણ થઈ અને
તે કહેવા લાગી “ બેટા સાંભળ. તે વાત
ઘણી લાંબી છે તું શાન્તિથી સાંભળ:—

અહીંથી ઘણે દર એક જનકપુરી
કરીને મોઢું શહેર છે. તેમા જનક નામનો
રાજા રાજ્ય કરે છે. તેને એક દિવસે રાત્રે
કંઈક સ્વપ્ન આવ્યું અને તેથી તેણે બીજે
દિવસે સવારે આનુબાનુના તમામ પડિતો
અને ઋષિમુનિઓને પોતાની રાજસભામાં
તેડી મંગાયા અને એવો પ્રશ્ન કર્યો કે
“ આ સાચું કે તે સાચું ? ” હવે આવા
પ્રશ્નમાં કોણ સમજી શકે, તેના પ્રશ્નનો
જવાબ કોઈજ પડિત કે ઋષિમુનિ ન હઈ
શકયા અને તેથી તેને ઘણાજ ક્રોધ
ચઢ્યો અને તેણે તુરતજ રાજસભામાં
બેઠેલા તમામ પડિતોને અને બ્રાહ્મણોને
તેણે જ્વલમ પુરી દીધા. તેમાં તારા પિતા
પણ ગયેલા તે હજુ સુધી પાછા ફર્યા
નથી. ત્યારે તું તો ઘણાજ નાનો હતો
અને આજ ઘણા વર્ષો થયાં તારા બાપ
તો જ્વલમાં જ છે. ” તેની મા પાસેથી
ઉપરની હકીકત જાણી તે નાનો
છોકરો ઘણો જ ખીજાયો અને રાતો-
પીળો થઈ ગયો. તે એકદમ ઉભો
થઈ ગયો અને બોલ્યો, “ બસ, હું આજજ
જનકપુરી જઈશ અને તે હા રાજાની
પાસેથી માહારા બાપને જરૂર છાડાવી
લાવીશ. ”

તેની મા ઘણીજ ગળગળી થઈ ગઈ
તેણે તેને એક ચુંબન દીધું અને બોલી

“ બેટા, તારા પિતાનો આજ ઘણાં વર્ષોથી
ગયા છે પણ એક તું હતો એટલે હું મન
વાળી બેસી રહેતી હવે તું પણ જવા
તૈયાર થયો છે તો પછી હું કેમ જીવી
શકીશ ? તું હજુ ગભરૂ નાનો બાળક છે.
જે સવાલનો જવાબ તારા બાપ અને તેના
જેવા બીજા હજારો પંડિતો અને ઋષિઓ
ન હઈ શકયા તેનો જવાબ તું એક નાનો
બાળક કયાથી હઈ શકશે મારું કહેવું
તું માની જા અને નકામી હાં રહેવાદે. ”
તેની માએ તે છોકરાને ઘણો ઘણો સમ-
જાવ્યો; પણ તેણે તો બસ હાં જ લીધી કે
મારે મારા બાપ જોઈયે. બધા છોકરાંને
બાપ છે ને મારે કેમ નથી ? ”

તે દિવસે કાંઈ રેલગાડી કે ટામ,
ઘોડાગાડી મોટર કાંઈજ ન હતું. તે તો
બિચારો એકલો ચાલ્યો. જનકપુરી હીંડતાં
હીંડતાં બિચારો થાકી પણ જતો ત્યારે
તે રસ્તામા બેસી જતો. રાત્રી પડી જાય
તો પણ રસ્તામાંજ સુઈ, રહેતો. બૂખ
લાગે ત્યારે પણ રસ્તામા તેને વગડામાં
ફળના ઝાડ આવતાં તેમાંથી તે ખાઈ લેતો
અને નદીમાંથી પાણી પી લેતો. રસ્તામાં
ઘણાં દુઃખો સહન કરીને તે બીચારો
માઠમાંક જનકપુરી પહોંચ્યો.

તે તો ઘણાજ થાકી ગયો હતો. વળી
તે નાના ગામડામાં રહેતો અને કદીપણ
આવું મોઢું શહેર જાયેલું નહિ એટલે તે
તો જનકપુરી ગામના દરવાજામાંજ બેસી
ગયો. તે દિવસે તે ગામમા કાંઈક મોટો
તહેવાર હતો એટલે રાજા હાથી ઉપર
સોનાની અંબારીમાં બેસી સવારીમા

ધામધુમયી નીકળ્યો હતો. સવારીને જોવા માટે આશુભાળુ હજારો માણસોની ભીડ બની હતી. સવારીને જવાને રસ્તો સાફ કરવા માટે સિપાઇઓ ખને બાળુ હતો. હટો કરી માણસોને આધા ખસેડતા હતા. સવારી હરવાળ લગભગ આવી ગઈ ત્યાં સિપાઇઓએ હરવાળના રસ્તાની વચ્ચેજ એક નાના છોકરાને ઘેઠેલો જોયો. “એલા એ છોકરા, હટી જા રસ્તામાંથી. જોતો નથી રાત્રીની સવારી આવે છે તે ? હટ ફર જા નહિ તો છુંદાઇ જશે.” સિપાઇઓએ તે છોકરાને કહ્યું પછી પેલો છોકરો તો ત્યાંથી હટેજ શાનો ? ત્યાં તો રકજક થવા માડી અને સવારી આગળના સિપાઇઓ ઉભા રહી જતા પાછળની બધી સવારી પણ ઉભી રહી ગઈ. “શું થયું ? શું થયું ? સવારી કેમ ઉભી રહી ગઈ તેમ બધા વિચાર કરવા લાગ્યા. ત્યાં તો એક સીપાઈ રાત્રીના હાથી આગળ આવ્યો અને સલામ કરી બોલ્યો “મહારાજ, એક નાનો છોકરો ઠાઇ રસ્તાના વચ્ચે જા અહો લગાવી બેઠો છે અને ઉઠવાનું કહીને છીએ તો કહે છે કે નહિ ઉઠું મારે રાત્રીને મળવું છે.” રાત્રીએ વૃક્ષ કયો ? તેને મારી પાસે તેડી લાવો સિપાઇઓ તો ફરી તે છોકરા પાસે ગયા અને બોલ્યા “ચાલ, તને રાત્રીને મળવું છે તો રાત્રી તને બોલાવે છે.” છોકરે જવાબ દીધો “રાત્રીને ગરજ હોય તો અહીં આવે. હું તો ઘણો જ યાદી ગયો છું. માટે મારાથો હવે જરાયે ટહીંટાય તેમ નથી. હું તો અહીંથી હવે ઉઠવાનો

જ નથી.” સિપાઇએ ફરી રાત્રીને જઈને તે વાત કરી એટલે રાત્રી પોતે હાથી ઉપરથી નીચે ઉતરી તે છોકરો બેઠો હતો ત્યાં ગયા અને તેને જોઈ તેને પ્રશ્ન કર્યા અને બોલ્યા “મહારાજ, કયાથી પધારો છો, શા માટે પધાર્યા છો.”

તે છોકરાએ જવાબ દીધો “અરે કુદ રાત્રી, હું બહુતો નથી કે તે મારા બાપને આજ ઘણા વયેથી જેલમાં પૂર્યા છે. હું તેને આજ છોડાવા આવ્યો છું. કહે તારો એવો તે કેવો પ્રશ્ન છે કે જેનો જવાબ મારા પિતા અને તેના જેવા ખીબા હજારો પંડિતો ઋષિઓ પણ ન કહી શક્યા. બોલ સત્તર બોલ.” રાત્રીએ હાથ જોડ્યા અને બોલ્યો, “મહારાજ ઉતાવળા ન થાવ. ખુશીથી આપ પધાર્યા પરંતુ મારી પ્રતિજ્ઞા છે કે જે માણસ મારા સલામનો જવાબ આપે તેને મારું આયુ રાત્રી દઈ દઉં; પરંતુ જો તે મારા સલામનો જવાબ ન કહી શકે તો તેને જેલમાં પુરી દઉં, તમે હજી બાળક છો. પુરૂ માતાનું ધાવણ પણ હજી ધાવ્યા નથી, માટે તેવી નકારીં છૂદ રહેવા દ્યો અને આપ સુએથી પાછા પધારો.” પરંતુ તે છોકરે તો રાત્રીની શરત કબુલ રાખી. રાત્રીએ તુરતજ વૃક્ષ કયો અને તે છોકરાને એક પાલખીમાં બેસાડી રાત્રી મહેલમાં ઘણીજ ધામધુમ અને માન સહિત લઇ ગયા.

આખા ગામમાં હાહાકાર થઈ ગયો કે “રાત્રીના સલામનો જવાબ જે મોટા મોટા પંડિતો ને ઋષિમુનિઓ ન કહી શક્યા

હતી રાતે બધાંને આજે અગાશીમાં બેસીને જમવાનું હતું. આજે વળી શીરો પશુ ખાવાનો હતો. કુસુમને શીરો બહુ ભાવતો. તેતો સાંઝથી જ તેની બાને પુછવા માંડી કે, “બા શીરો ક્યારે ખાવાનો?” અને તેની મા કહેતી “બેટા હમણા રાત થશે. આજ તો આપણે અગાશીની ચાંદનીમા જમવાનું છે.”

રાત્રી થઈ. સૌ અગાશીમાં જમવા બેઠાં. થાળી પીરસાઈ કુસુમની માએ કુસુમને વધારે શીરો પીરસ્યો. કારણ તે તેને બહુ ભાવતો હતો. કુસુમ તો શીરો દેખીને અધીરી થઈ ગઈ અને ઝટ ખાઈ ઝટ ખાઈ કરવા માડી, પણ તેની માએ કહ્યું, બેટા કુસુમ, “ભાઈને પુછ. આજ ભાઈની ખેંચેને ભાઈની રજા લઈને જમવું નોંધજો.” એટલે કુસુમ બોલી:—

ચોપી ચોપી પૂનેમડી,

અગાશીએ રાખી ખીચડી,

ભાઈની ખેંચેને જમે કે ન જમે?

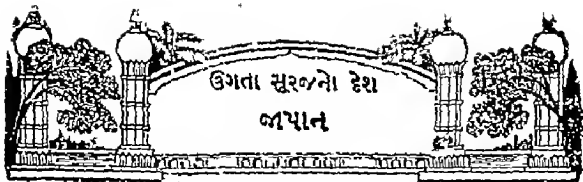
કનક તો કુસુમની સાથે ગઈ કાલનો જ રીસાથો હતો. તેણે તો ખીજમા જ કહ્યું કે “ન જમે.” કુસુમ તો બિચારી ખસીયાણી પડી ગઈ. તેતો રીસાઈને ઝટ પીરસેલી થાળી ઉપરથી ઉઠી ગઈ અને જઈને ખાટલામા જમ્યા વગર જ સૂઈ ગઈ. તેની માએ ઘણી ઘણી સમજાવી પણ તે તો એકની બે ન જ થઈ.

બીજે દિવસે સવારમાંથી કુસુમને તવ આવ્યો. દિવસે દિવસે તાવ વધવા લાગ્યો. કુસુમને તાવ આવતાં કનક પણ સાવ એકલો થઈ ગયો. તેનું મન પણ

રમતમાં નહોતું લાગતું તે પણ કુસુમના ખાટલા આગળ આખો દિવસ બેસી જ રહેતો અને પૂછતો, “કુસુમખેન, શીરો ખાવો છે?” આપું? પણ કુસુમ તો બિચારી તાવમા બેભાન હતી. તેતો કનકનું કહેવું સાંભળી પણ નહોતી થકતી. આખર કુસુમનો મંદવાહ વધ્યો અને તે ઉગતું ફૂલ સદાને માટે કરમાઈ ગયું.

બાર માસ વીતી ગયા. આજ પાછી તેજ પોષ, માંસની પૃષ્ઠિમા છે. અન્ન આકાશમાં પૂર્ણ કળાથી પ્રકાશી થાળી દૂધ જેવી ચાંદની જગત ઉપર પાથરી રહ્યો છે; પણ આજ નથી તે કુસુમ કે તેના ઠાઠા. કનક બિચારો એકલો અટુલો અગાશીમાં ઉસો ઉસો ચાંદા તરફ તાકી રહ્યો છે અને બાણે કેમ તે ચાંદામાં કુસુમમાં પ્રતિમા ન ભેતો હોય! ચાંદા તરફ નોંધ બંધે છે કે તેમ તે “કુસુમ ખેન આરો, પાછા આવો મને તમારા વિના જરાએ એન નથી પડતું. હવે હું તમને કોઈક ના નહિ પાડું.” “આજ તો આવો” બોલો, તમને ખબ શીરો ખાવા આપું, પણ સાથે ચાંદામાં કુસુમ તેને નોંધ બાણે ખડખડાટ હસે છે અને કહે છે “કનકભાઈ, મને તો અહીં બહુજ મળ છે. હું તો રોજ રોજ ચારો ખાઈ છું. તમે મને તે દિવસે જમવાની ના પાડી અને મારી કટ્ટા કરી માટે હું તો તમારાથી સદાને માટે રીસાઈ છું.” કનક બિચારો તે સાંભળી અવાક બની ચાંદા તરફ અનિશ્ચય મેને નોંધ રહે છે અને તેની બાને પૂછે છે કે “બા, કુસુમ કયાં ગઈ?”

તનુમતી પડ્યાલાલ વૈદ

ઉગતા સૂરજનો દેશ જાપાન

‘જાપાન’ શબ્દ ચીની ભાષાના શબ્દ ‘નિપોન’ અથવા ‘નિહોન’ ઉપરથી બનેલો છે, ને તેનો અર્થ ‘ઉગતા સૂરજનો દેશ’ એવો થાય છે. ચીન કરતાં જાપાનમાં સૂર્ય વહેલો ઉગે છે, તેથી ચીના લોકોએ તેને ‘ઉગતા સૂરજનો દેશ’ એવું નામ આપ્યું છે. જાપાનના વાવટા પર પણ સૂરજનું લાલ ચિન્હ ચિત્રેલું જોવામાં આવે છે.

ત્યાંના વતનીઓને ‘જાપાનીસ’ કહેવામાં આવે છે તેઓ કદે દીંચળા હોય છે, ને રંગે સાધારણ પીળાશ પડતા હોય છે.

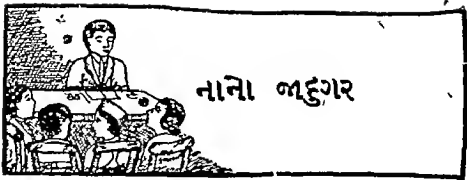
જાપાનમાં ધરતીકે પ બહુ થાય છે. ને તેથી ત્યાંના લોકો આપણાં ધરો જેવાં ધરો બંધિતા નથી, પણ વાંસ, હાલકાં પાટિયા અને કામળનાં બારાં પૂર્ણાં ધરો બંધે છે.

જાપાનીસ લોકોના ધરમાં એ દેવની મૂર્તિઓ તો જરૂર હોય જ એક ‘મત્સ્ય દેવ’ ની, ને બીજી ‘ઝોદન દેવ’ ની મત્સ્યદેવના એક હાથમાં માછલાં પકડવાની જાળ હોય છે, ને બીજા હાથમાં માછલું હોય છે. ઝોદન એટલે ભાત ને ભાત ચોખાનો બને છે. ઝોદનદેવ ચોખાના દળ પર બેઠેલા જેવામાં બાપે છે ચોખા બને માછલાં એ જાપાનના વતનીઓનો મુખ્ય ખોરાક છે. માછલાં સિવાય બીજી માંસ જાપાનીસ ખાતા નથી. તવા વર્ષેને દિવસે જાપાની લોકો એકબેકને ઝોટાં માખણાંનો સેટ ચોકલેવે છે.

જાપાનમાં દરેક ઘેર ચૂસો નથી હોતો તે જાણી પણાને આશ્ચર્ય થશે. જાપાનીસ લોકો બહુ કરકસરવાળા છે દરેક ઘેરથી જામે સમાન લઈ જઈ સાવજનિક ચૂસા પર બમ્બ નાંધી લાવે છે આથી ખરચ બહુ ઓછો થાય છે.

જાપાનીસ લોકોનો કેટલોક ભાગ માછલાં ખાવાનો લાલ્લો કરે છે અને લગભગ દરેક ઘરે દરેક કિંમતના માછલાં પરદેશ મહાવાય છે તેઓ બહુ ઉવમી છે આખા એશિયા ખંડમાં આજે જાપાન જેવો ભાગ પડતો દેશ બીજો નથી. ત્યાં અઘણ લોક લોક પણ ઓછા જ જેવામાં આવે છે પુરોગતી મારક ઓઝો પણ ઉવમી છે. ઘેર પુરસદના વખતમાં કરવા તથા ગૂંથવાના કામો કરે છે નાના રમકડાં અને શામાચિત્રો બનાવવામાં જાપાનીસ ઓઝો જમતમાં અગ્રેડ ગણાય છે. ધરના બધાં કપડાં ઓઝો શીવે છે વેચાતાં શીવધાવવામાં આવતાં નથી.

જાપાનીસ લોકો જામના અને ફૂળના બહુ મોખી છે. જાપાનને કેટલાક પરદેશી મુમારો ‘ફૂલનો દેશ’ કહી ગયા છે તે કાંઈ ખોટું નથી દરેક ધરની બહાર એક નાનકે બાગનો હોય જ. ચહેરથી દૂર રાંધે રમણીય રવળે જાપાની લોકોએ એવા સરસ ફૂલગાજ બનાવેલા છે કે જે જોવા દૂર દૂરથી લોકો ત્યાં જાય છે. આવા કામોમાં જાપાની ટેકરીઓ ઉબી કરે છે, ને તે ટેકરીમાંથી નદી

નાનો ભટ્ટગર

હું જ્યારે બાળક હતો ત્યારની આ વાત છે, જ્યારે બાળકમાં નકલ કરવાની વૃત્તિ ઓછે અથવા વધારે અંશે જોવામા આવે છે.

આગલે દિવસે અમે ભટ્ટના ખેલ જોવા ગયા હતા. પ્રોફેસર વિનાકપાણિએ એક પ્રેક્ષક પાસેથી ઘડીઆળ માગી લીધું. તે ઘડીઆળ બધાને બતાવ્યા પછી પ્રોફેસરે તેને ખાંડણીમા નાખી, બધાના દેખતાજ ખાંડી નાખ્યું. ત્યાર પછી કેટલાક બીજા ખેલ કરી પેટુંજ ઘડીઆળ એક પેલીમાંથી સાળું બહાર કાઢી બતાવ્યું.

બીજો ખેલ પ્રોફેસરે ઈડાના ફૂલ બનાવવાનો કર્યો. એક છોકરાના માથા પરથી ટોપી લઈ તેમાં એક ઈડું નાખ્યું. પછી પોતાના હાથમાંની લાકડી ટોપી પર ફેરવી, અને તેમાંથી સુગંધિત ફૂલો કાઢી બતાવ્યાં. આ બધા ખેલ મને એટલા બધા સહેલા લાગ્યા કે મેં મારા મિત્રો સમક્ષ એ ખેલ કરી બતાવવાનો નિશ્ચય કર્યો.

ખેલ જોઈ ઘેર આવ્યા પછી હું સૂતો. સવાર ક્યારે થાય, ને હું મારા મિત્રોને ઘડીઆળ ને ઈડાંના ખેલો કરી બતાવું, એમ મને થવા લાગ્યું. કેમે કરી

ઉંઘજ ન આવે. સવારના ચારેક વાગે આંખ મિચાઈ ગઈ.

અને એ યાદગાર દિવસનો સૂરજ ઊઘ્યો. આજે હું નાનો ભટ્ટગર બનવાનો હતો.

પેલા ભટ્ટગર પાસે તો એક હાથ લાખી, ને કાળી લાકડી હતી. એવી કાળી લાકડી ક્યાંથી મેળવવી એ વિચાર મને સુઝવી રહ્યો. આખરે ખૂબ વિચર કરતાં મને યાદ આવ્યું કે ત્રાજવાને એવીજ ઠાડી હોય છે. પણ ઠાડી જો રમવા માથું તો તે બા વડે. તેથી મેં ત્રાજવું એક બાજુએ લઈ જઈ, તેની ઢોરીઓ છરી વડે કાપી, ને તેની ઠાંડી કાઢી લીધી. ટોપી તો મારી પાસે હતી જ.

હવે ફક્ત ઘડીઆળ ને ઈડુંજ મેળવવાં બાકી રહ્યાં. ઘડીઆળ તો બાપા પાસે હતું, અને તે દિવાનખાનામા ખીંટી પર લટકાવેલ હતું. ખેલ પૂરે થયા પછી ઘડીઆળ પાછું તેની જગ્યાએ મૂકી દેવાનો મેં કરાવ કર્યો. પણ ઈડું ક્યાંથી લાવવું?

અમારા ઘરથી થોડે દૂર એક મરાઠાને ત્યા મરથીઓ હતી. મેં એને ત્યા જઈ એક ઈડું માગ્યું. એણે ઈડું તો મને આપ્યું; પણ આખી પોળમા તેણે

તો બાફી માયું કે 'હીનેશશય કેસાધનો
છોકરો આજથી ઇંડા ખાતા ચિખ્યો છે.'
આ વાત મને પાછળથી ખબર પડેલી.
જે મને પહેલેથીજ ખબર હોત કે એ
મરઘીવાળો મરાઠો આવો ખરાબ છે, તો
હું એની પાસે ઇંડું માગતજ નહિ પણ
મેં માયું ત્યારે તો એણે હસતા હસતા
આણી આપ્યું.

બધી વસ્તુઓ તો બધે મળી !
મારા ઘરથી થોડેક દૂર એક નાનકડું
મોઢાન હતું. ત્યાં મેં કેટલાંક છોકરાને
લેગાં કર્યાં. રાત્રીએ હું નહોતો બોલતો,
કારણ કે મેં મારા બાપાના ગજવામાંથી
હસની નોટ કાઢી લઈ, તેની હોડી
બનાવી, સુરસાગરમાં તરવા મૂકી દીધેલી,
એ વાત એણે મારા બાપાને કહીને મારાં
હાકાં જોખરાં કરાવેલા છતાંય જાણે
મેં એને મેનેજર બનાવ્યો. ઢિવાનખાનાના
ટેબલ પર મૂકેલા કેલેન્ડરમાંથી તારીખના
પત્તા લાવી તેની ટિકિટો બનાવી હતી.
અને રાત્રીએ એક ટિકિટની એક પેન લઈ
વીસ-બાવીસ પેના એકઠી કરી હતી.

હવે મને લાગે છે કે મેં જાડગર
થવાની ખાતર જેલો ન કર્યાં હોત તો
સાફ. મેં જેવું કારણ એવું એ કામ
સહેલું નહોતું. મારી ટોપીમાં ઇંડું મૂકી,
તેના પરમેં કેટલીક વાર ત્રાજવાની ફાટી
ફેરવી, પણ ઇંડાના ફૂલ કેમે કર્યાં સાચ
જ નહિ. મને લાગ્યું કે કદાચ અંદર ફૂલ
થઈ ગયાં હશે. ખાતરી કરવા માટે ફાટી
ઝેરથી ઇંડા પર પછાડીને કહ્યું,

“ચલાવ ! ફૂલ હો બાપ !”

પણ તોય ફૂલ થયા જ નહિ ! વધા-

રામાં ઇંડાની અંદરના ચિકણા પ્રવાહીથી
મારી ટોપી માત્ર ખરાબ થઈ ! કદાળીને
મેં ઇંડાનો જેલ પડતો મૂક્યો.

હવે ઘડીઆળનો જેલ ચડ્યો.
મને લાગ્યું કે ઘડીઆળને ખાડી, તેના
ચૂરેચૂરા કરી નાખી, પાછું ઘડીઆળ આપું
બનાવી ચકારો ઘડીઆળ પાછું આપું
બનીજતા બધા છોકરાઓ મને તાળીઓથી
વધાવી લેશે; અને ઇંડાના ફૂલ બનાવવાનો
ખડ સફળ ન થયો તે માટે એક અક્ષરેય
ન બોલતા મને શાબાશી આપશે.

મેં હમામથી કહ્યું,

“બુઝો, આ ઘડીઆળ છે. આ ઘડી-
આળ હું તમારા બધાની નજર આગળ
ખાડણીમાં ખાંડી નાખી આપું બનાવી
હકી છું. જે હું ઘેરથી ખાડણી લાવ્યો
હોતો તમને કદાચ ચંકા આવત. તેથી
હું ઘેરથી ખાડણી લાવ્યો નથી. તમારામાં
થી કોઈ ખાડણી લઈને જઈ પાછા આવે.”

ચાર પાંચ છોકરા ખાડણી લેવા ઘેર
હોડ્યા, બે જણા ખાડણી લઈ આવ્યા.
બીજાઓને તેમની બાએ ધમકાવ્યાથી
વીલે મોઢે પાછા આવ્યા.

“તમારી નજર આમળ બે ખાડણી
છે તમે બધા કહો તેમા ઘડીઆળ ખાડું.”
મેં જરા અભિમાનથી કહ્યું.

મોટી ખાડણી તરફ બધાએ આગળી
બતાવી મેં ઘડીઆળ મોટી ખાડણીમાં
મૂક્યું, ને રાત્રીએ પોતાનામાં જેટલું હતું
તેટલું બધું અજબાવીને તેની બૂકકે
બનાવી દીધા. ઘડીઆળના બૂકા થઈ
ગયેલા ચર્ધ પોચા મનના ચાર પાંચ છોક-
રાઓ તો ઘરઘરી ઉઠ્યા.

મને લાગ્યું કે ઘડીઆળ હવે મારા ગજવામાં આવીને પડશે. એ ત્રણ વખત મેં ગજવામાં હાથ નાખી તપસી નોંધું. પણ ઘડીઆળ ગજવામાં આવ્યું જ નહિ !

હવે હું ગભરાઈ ગયો. મોઢું ફીકું પડી ગયું. 'બાપા હવે મારશે' એ વિચારે તો ખૂબ જ બીક લાગી. પણ મને પાછું એમ થયું કે બાપા તો શી રીતે બાણશે ? બાપા ઘડીઆળનો બૂકકા નહિ જ બાણે એમ મેં માની લીધું.

બધા વિખરાઈ ગયા.

પણ ઓફિસમાંથી આવતાની સાથે જ બાપાએ ઘડીઆળ ખીંટી પર ન બેતાં

પૂછપરછ કરી. પણ જવાબ કોણ આપે ? કોઈ ઘરના બાણે તો જવાબ આપને ?

કોઈ ઘડીઆળ ચોરી ગયું હશે એમ ધારી બાપાએ તો તપાસ કરવા માંડી. તપાસ કરતાં ખેલની હકિકત બાપાએ બાણી. ને પછી તો પૂછવું જ શું ? બાપાએ તો મને ખૂબ જ માથો.

પાછળથી મને ખબર પડો કે મારા બાપાને, ઘડીઆળ ખાઠણીમા તાખી હતી તે વાત, રાત્રીએ જ જણાવી હતી.

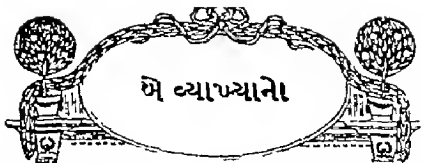
ને ત્રાજવાની ઠાંડી તો ઉંઠરકા દોરીઓ કાપી ખેંચી ગયા હશે એમ બાપાએ ધારી લીધું. એ માર ઉગયો, માટે પ્રભુનો આભાર !

ચન્દ્રશંકર ગણપતરામ પંડ્યા

લોકમાન્યની સમ્યાપ્ત

લોકમાન્ય તિલક મરાઠી પાઠશાળામાં બાણતા હતી ત્યારે એક દિવસ એમના વર્ષના ફેટલાક વિદ્યાર્થીઓએ રબના વખતમાં મગફળી ખાધ તેનાં છોતરાં ચોરડામાં જ ફેક્યાં હતાં. મહેતાજીએ બધા વિદ્યાર્થીઓને છોતરાં છઠ્ઠાવી લઈ ચોરડો સાફ કરવાની આજ્ઞા કરી. બધા વિદ્યાર્થીઓ છોતરાં ઉપાડવા લાગ્યા, પરંતુ લોકમાન્ય તિલક પોતાની જગ્યાએ બેસી રહ્યા. તેમણે કહ્યું, " મેં મગફળી ખાધી નથી, તો હું છોડાં શા માટે છડાવું ? જેણે ખાધી હોય, તે સાફ કરે " મહેતાજીએ ધણી વાર કશું છતાં તિલકે છોડાં ન છઠ્ઠાવ્યાં આથી મહેતાજીએ લો. મા. તિલકને મારવા માટે નેતરની સોટી ઉઘામી. લો. મા તિલકે નોંધુ, હવે તો માર ખાવો પડશે. બાપો પોતાનું દફતર લઈ પોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા. મહેતાજીએ એમના પિતા ગંગાધર યાચીને આ બાબતને માટે ફરિયાદ કરી ગંગાધર યાચીએ મહેતાજીને લખી મોકલ્યું : " મારો છેકરો બહારની કોઈ વસ્ત્ર ખાતો નથી. વળી એ વાત પર મને વિશ્વાસ છે કે તે છુકું પણ બોલતો નથી. "

આ તપરથી સિદ્ધામણ મળે છે કે બાળકોનું જીવન સમ્યાપ્તવાળું હોવું જોઈએ. જે સત્યવાદી હોય છે, તેને કોઈને બધ હોતો નથી. બાળકોએ પોતાના રોજના બ્યવહાર અને આચરણથી માતાપિતા તથા મહેતાજી પર એવી અસર બેસાડી દેવી જોઈએ કે તે પોતાના પર પૂર્ણ વિશ્વાસ રાખે ફેટલાક બાળકો એવાં હોય છે કે પોતે નિર્દોષ હોવા છતાં પણ નિર્બંધતાપૂર્વક પોતાને નિર્દોષ બતાવતાં નથી, તે દડના બાગીદાર થાય છે લો. મા. તિલકનો આ પ્રસંગ આને માટે સિદ્ધા પ્રદ છે,

બે વ્યાખ્યાનો

[જ્યાં માસમાં બાળકેળવણી સુબધી અપાએલા બે ઉપયોગી વ્યાખ્યાનો અહીં પ્રકટ કરીએ છીએ ત ત્રી]

પાલણપુરને આંગણે બાળકેળવણીનો ઉત્સવ

તા. ૨-૧-૩૨ ના રોજ સવારના નવ વાગે ' પ્રસ્થાન ' માસિકના ત્રી થીયુત રામનાથપથ વિ પાઠક પાલણપુરનાં કેળવણી રસિક માળાપો સમક્ષ બાલમંદિર અને બાળકેળવણીની ઉપીયોગીતા વિષે શ્રી મદુ-સાલભાઈ કોઠારી સ્મારક બાલમંદિરના કાર્યવાહકોના આમંત્રણે જાહેર બાપ્ત્યાન આપ્યું હતું. તેમના બાપ્ત્યનો અર્થ ૬૪ સાર બા નીચે આપવામાં આવે છે

(યશસ્વતીમા હાઈસ્કૂલ હોસ્ટલર માહેબે આપેલ પાઠક સાહેબનો પરિચય વિશે પોતે કહ્યું હતું અને જાહી પોતે બાપ્ત્ય કરવા નહિ પણ આરામ આતર આવેલા છે તેમજ અત્યારે તેમના મનમાં 'અસ્પૃશ્યતા નિવારણ' અને 'સ્વદેશી' એ બે વિષયોજ રમી રહેલા હોવાથી એ બે વિષયો ઉપર ભોજવાનું મળ્યું હોત તો સાર'. વિષે કહ્યા પછી સાચી કેળવણીનું સ્વરૂપ સમજાવતાં તેમણે કહ્યું કે) "માળાપોને એવો મોઢ હોય છે કે પોતાનું બાળક પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણેજ ધરણ, પોતે જે ધરેડમાં ઉછર્યા હોય અથવા જે ધરેડ તેમને પસંદ હોય તેનીજ ધરેડમાં તેઓ બાળકને પણ પાડવા માગે છે આ નથી જુદમ જ કહેવાય. મોટા માણસને તેના સ્વભાવ અને ઇચ્છાવિરુદ્ધ વર્તન કરવાની ફરજ પાડીએ તો તેને તે અસહ્ય અને જુદમ સામટી તેમજ બાળકોની ઇચ્છા અને સ્વભાવ સંમત્યા વિના તેમને અસુક

બીબામાં ઢાળવાનો પ્રયત્ન પણ નથી જુદમ જ છે બાળકો જુદ માટી કે ધાતુ નથી કે નિકાની જેમ તમે તેમજ કરેલાં બીબામાં તેમને ઢાળી શકો. સાચી કેળવણીનું એ કામ નથી. સાચી કેળવણી તો બાળકને પોતાના સ્વભાવ અનુસાર સ્વતંત્ર રીતે વિકાસ સાધવાના સાધનો પૂરા પાડવામાં રહેલી છે. ન્યાં સુધી આપણાં બાળકોને આપણી ઇચ્છા અનુસાર ધરવાના જુદમી ખ્યાલ અને વર્તનનો ત્યાગ નહિ કરીએ અને ન્યાં સુધી બાળકોને મ'પૂણ' સ્વતંત્રતા સાથે પોતાના સ્વભાવ અનુસાર વિકાસ સાધી લેવાનાં સાધનો પૂરાં પાડતાં નહિ થીબીએ ત્યાંસુધી સાચી સ્વતંત્રતા મુ તેનો આપણને પણ કહી ખ્યાલ આવવાનો નથી. અને આપણા બાળકો સાચી કેળવણી કહી પ્રાપ્ત કરવાના નથી. બાળકો ઉપર ચલાવવામાં આવતો જુદમ આપણને પણ ગુલામ રાખતે અને બાળકોમાં પણ ગુલામી વૃત્તિ કેળવશે મોન્ડી-સોરી પદ્ધતિ ઉપર ચાલતા બાલમંદિરોના પાયો બાળકની સ્વતંત્રતા અને સ્વાભાવિક વિકાસ ઉપર રચાયેલો હોય છે તેમાં બાળક સ'પૂણ' સ્વતંત્રતાથી રમત ખમત અને અને આનંદ કરતું તેની બધી ઇંદિએ અને શક્તિએને કેળવણી આપે છે બાલમંદિરનું સંસ્કાર બધું વાતાવરણ તેને જીવનભવનું નવચેતન બણે છે. સ્વતંત્રતાના આ પુત્રને આવી જ કેળવણી જોએ છે પાલણપુરમાં

વીલેપારલે કુમારિકા મંડળના આનંદોત્સવ

: અભિનય, સંગીત અને નાટ્યકલાની સર્વોપરિતા :

તે ઉપર એક દૃષ્ટિ

આધુનિક રંજભૂમિ અને નાટ્યકલાના વૃદ્ધાશયે હમણાં હમણાં શિક્ષિત અને સંસ્કારી સમાજ વર્ણથી ઘણા સારા પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે. આ પ્રયત્નોએ પ્રત્યક્ષરતઃ વસિતાલાની સાચી જૂજ લાંબી છે અને વર્તમાન રંજભૂમિના પુનરુદ્ધારની આગાહી આપી છે. મુળમ, અમદાવાદ અને દૂર દૂરનાં કલકત્તા જેવાં શહેરોમાં પણ ગુજરાતની બરબી નાટ્યકલા જીવંત રાખવાના પ્રયાસો વખતે વખત થાય છે અને અનેક આનંદાન, સંસ્કારી અને શિક્ષિત યુવકયુવતીઓ રંજભૂમિ ઉપર ઉતરવાનો સફળ ચત્ત કરી ચુક્યા છે. વર્તમાન રાષ્ટ્રભૂમિના સમગ્ર ધડતર અને પુનરાવર્તનમાં પણ રંજભૂમિએ ધારે તો બહુ સુંદર સાથ આપી શકે. સાચી નાટ્યકલા તો એજ છે કે જે રાષ્ટ્રવિધાનમાં પણ મદદગાર થાય. આવી સફળ અને સંપૂર્ણ નાટ્યકલાના પ્રયોગો ભર્યા ભર્યા થાય છે ત્યાં ત્યાં તેટલે તેટલે ફરજો પ્રત્યક્ષરતઃ નવસરકરણ અને પુનરુદ્ધાર થતાં રહે છે; એટલે આવા પ્રયોગો વખતે વખત અને ઠેરઠેર થાય એ ખૂબ જરૂર છે.

બરાબર આવીજ સફળતા, સંપૂર્ણતા અને વિવિધતાવાળા સુંદર નાટ્યપ્રયોગો તો ૨૨ બન્યુઆરીની રાત્રે 'વીલેપારલે કુમારીકા મંડળ'ના આયોજા દેહજ થયા હતાં. અદ્યત્ત એકેય કુમારીપાત્ર ધર્માદારી ન હતી. તેમજ કેવળ વીસ દિવસથી વધુ સમયનો શ્રમ એ બધા પાછળ લેવાયો ન હતો. તે છતાં પણ જે કામ ત્યાં થયું એ એટલું તો સંપૂર્ણ, સન્તોષપ્રત્યક્ષ, વૈવિધ્યતાવાળું અને કલામય હતું કે નાટ્યકલાનાં અભિનય, સંગીત, પાત્રચાલન, અને કંઠાધુષ્ટીની સર્વોપરિતા ત્યાં રજુ થઈ હતી.

ન્દાની બાળાઓના સંગીત પ્રયોગોમાં ન્દાની વચની બહુ-કુમારિકાઓએ યોગદાતા યોગદાતા અને યોગદાતા અભિનયમાં નયનનૃત્ય સાથે શાએલ 'યોગદાતા' પિંજર' અને 'શામળિયા' નો ગરજો અભિનય અને ગાવાની નવીનતાને દીધે ખૂબ આશ્ચર્ય જન્યો હતો કે, કાકિલા મુન્દી, કે. સરોજ નાણાવડી, અને કે. અરુણ નાણાવડીએ તેમાં ઘણું ચિત્તાકર્ષક કામ કયું હતું. ઉપરાન્ત પિરામીડ અને શાહીના પ્રયોગોમાં બધાં અને જલ્પાળાના સંવાદમાં કે કેપી બાલુશાળી અને કે જ્યોત્સ્ના મહેતાવડી કામ પણ ખૂબ સન્તોષપ્રત્યક્ષ હતું.

મોટી કુમારિકાઓના સંજીવમાં ખંજરી, દાંડીઆ અને મટકાના નિરનિરાળા મિશ્રણથી ગવાએલાં 'સન્ની', 'દેશમુન્દી', 'માત ભારતી', 'મંદિરો પદ જોલ', અને 'વંદે માતરમ્' ના ગીતો અનેકોમાં તાલ-મુદ્ર, પદ્ધતિ, અભિનયની અને ફરવાની વિવિધતા, અને કલામય ફાંકરીય સાથે ગવાયાં હતાં. કે. જ્યોત્સ્ના ઇલિકપદ, કે. નાની બહેન જોશી, કે. પ્રજ્ઞતા મુન્દી, કે. નયન બાલુશાળી, કે. મતાબહેન જવેરી, કે. મુનિરા જવેરી અને કે. વસુમતિ બક્ષીએ તેમાં ઘણું વારીક લાચક કામ કયું હતું. મોટી બાળાઓના સંવાદમાંના 'રામ', 'સરોજ', અને શ્રી મરતંદીશ રચિત 'યકુતલાની સાનિધ્યમાં' વાળા નાટ્ય પ્રયોગો બહુ સફળતાથી ભજવાયા હતાં. સર્વ પ્રયોગોમાં 'યકુતલાની સાનિધ્યમાં' વાળા પ્રયોગે અસાધારણ સફળતા અને સર્વોપરિતા મેળવી હતી. અને એનો સમગ્ર થઈ મરતંદીશ સંકુતલાની દુહાદુ ગુમિકા ભજવનાર કે. કાન્તા બહેન મનદાસ જવેરીને ફોજે બધે છે ઉપરાન્ત એજ સંવાદમાં સિરીન તરિકે કે હસલાસ મહેતા, લતા તરિકે કે. વસુમતિ બક્ષી અને અન્ય માનોમાં કે હંદિરા બક્ષી કે. નયન બાલુશાળી કે. ચેનાં કાપડીઆ અને કે. લીલાવતિ ભારિયાએ પણ સુંદર કામ કયું હતું.

ગુજરાતની જગતી પ્રબલે દાંડે આવા સફળ અને સર્વોપરિતા સુંદર નાટ્યપ્રયોગો રજુ થાય છે એ ખુબ આનંદની વાત છે અને આ સર્વ પ્રયોગો આટલી સફળતાપૂર્વક ભજવી બતાવવા માટે તુન, મન, ધનની ફરક સહાય આપનાર વિશેષાલેના સંજીવિ શ્રી દયારમભાઈ જોશી અને એમનાં પત્ની શ્રી લલિતાબહેન જોશીને સૌથી પ્રથમ આભાર માનીશું; અને એ ઉપરાન્ત એ સમારંભને આટલી સફળ બતાવવામાં બનતી સર્વ મદદ અને સહાય પ્રોત્સાહન આપનારાઓમાં ના શ્રી મદુલાલ નાણાવડી ડાહરેજી રંગર ભાઈ હાડ મુન્દી, મંડળનાં પ્રમુખ કે. મધુરી કાપડીઆ, સંજીવ શિક્ષક મંદારામભાઈ શ્રી. મનપ્રસાદ મુન્દી અને એમનું સમગ્ર કુટુંબ, અને એ સમારંભનાં અધ્યક્ષ શ્રી મંદાબહેન કલ્પજી તરસીનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર આપી વિરમીશું.

મળાનન વિજયનાથ જોશી

“ ગુણ સુન્દરી ”

બાલવિભાગ

ત-ત્રી • ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ
C/o હુલાસામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ . અંક ૪

પુસ્તક ૩

એપ્રિલ • ૧૯૩૩

સુશ્વેત

હિમાલયની તળેટીમાં હાથીનું એક ટાણું રહેલું હતું. એ ટાળામાં સુશ્વેત નામનો એક શેળો હાથી હતો. તેનું આખું ધીલ ધોણું બરફ જેવું હતું તે હાથી સ્વભાવે બહુ સહીષ્ણુ ક્રોધ કરાવી તેને ચીઠવે તો તે ચીડાતો નહિ. બધાને સુશ્વેત બહુ વહાલો લાગતો.

સુશ્વેતની મા આ ટાળામાં રહેલી હતી. તે ઘરડી અને આઘળી હતી તેનાથી ફરી ચકાવું નહતું, એટલે સુશ્વેત જંગલમાંથી ફળફૂલ ભેગા કરી લાવતો અને મા પાસે મૂકતો. સુશ્વેત બીજા ફળફૂલ લેવા જતો તે વખતે ટાળાના હાથીઓ સુશ્વેતની મા પાસેથી ફળફૂલ લઈ ખાઈ જતા. સુશ્વેતે આ વાત સાંભળી ત્યારે તે ખૂબ દિલગીર થયો તેણે પોતાના

સાઈએને સમજાવ્યા કે “ મારી અંધ મા ફળફૂલ લાવી શકે તેમ નથી અને તમે જો ફળફૂલ લઈ લો તો તેને જૂએ મરવું પડે ”

સુશ્વેતની આ વાત બીજા હાથીઓએ ન માની. સુશ્વેતની માને આથી કંઈ થયું

એક દિવસ સુશ્વેત પોતાની માને કહે “ હવે આપણે અહીં રહેવું નથી. મેં બહુ દુર એક ગુફા ચોધી છે ત્યાં જઈ આપણે નીરાતે રહીએ. ”

બેઠ મા કંઈકે તે ગુફા પાસે આવ્યા અને ત્યાં સુખથી રહેવા લાગ્યા.

એકવાર મા કંઈકે ગુફામાં બેઠા હતા એવામાં કંઈ માયુસ શાંતુ હોય એવો

અવાજ આવ્યો. સુશ્વેત કહે “મા, કેઇ માણસ રસ્તો ભૂલ્યું હોય એમ લાગે છે. હું તેને મદદ કરવા જાઉં છું.”

માએ ના પાડી “બેટા, માણસ જાત વિશ્વાસઘાતક છે. એને મદદ કરવાની જરૂર નથી.”

સુશ્વેત માની આજ્ઞા વિના જંગલમાં ઉપડ્યો. તળાવકાઠે માણસોનું ઠોળું બેઠું હતું તે સુશ્વેતને જોઇ નાસવા લાગ્યું. સુશ્વેતે કહ્યું “બાઈઓ! મારાથી ડરશે નહિ. હું તમને મદદ કરવા આવ્યો છું.”

લોકોએ કહ્યું, “અમે અમારા ઘરને રસ્તો ભૂલી ગયા છીએ. અમારે કાશી જવું છે.”

સુશ્વેત બોલ્યો “તમે મારી પીઠપર બેસો હું તમને માણસની વસ્તી હોય ત્યાં લઇ આણું છું.”

બધા રાજ થતા તેની પીઠ પર બેસી ગયા. સુશ્વેત આશ્વસ લાગ્યો, જ્યારે ગામ આવ્યું ત્યારે બધા માણસો ખુશી થયા અને સુશ્વેતને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યા.

સુશ્વેત કશુંજ બોલ્યા વગર ઘરે આવ્યો.

બધા માણસો કાશી પહોંચ્યા. કાશીના રાજાના ઘોળો હાથી હમણાં મરી ગયો હતો એટલે તેઓએ રાજાને કહ્યું “મહારાજ! મરી ગયો તેવોજ

છીએ! એક હાથી જંગલના અંતરે ભાગતા રહે છે.”

રાજાએ શિકારી તથા આ માણસોને હાથી પકડવા મોકલ્યાં. બધાં માણસો સુશ્વેત ફળ તોડતો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. સુશ્વેતને માણસોનો અવાજ સંભળાયો. તેને થયું કે “મા કહેલી હતી તે ખરું છે.” તેણે નાસવા દોડાદોડ કરી, પણ માણસોને શિકારી તેની આસપાસ ફરી વળ્યા સુશ્વેતને પકડીને કાશીમાં હાજર કર્યો. રાજા હાથીને જોઇ ખુશ થયો ને બોલ્યો: “આ હાથી સિવાય કેઇ હાથી પર સવારી ન કરવી.”

સુશ્વેતને હાથીશાળામાં બાંધ્યો. પાસે જાતભાતના ખાવાનાં મૂક્યાં પણ સુશ્વેત કાંઈ ખાય નહિ. બે ત્રણ દિવસ આમ ગયા. સુશ્વેતે એક તણખણું ખાધું ન હતું. તેને મનમાં થતું હતું કે “મારી મા ત્યાં ભૂખી તરસી બેઠી હોય ને હું અહીં મોજ ઉડાવું?”

સુશ્વેતની ફરીઆદ રાજા પાસે ગઇ. રાજા સુશ્વેત પાસે આવ્યો. ને પૂછ્યું: “તું કેમ ખાતો નથી?”

સુશ્વેતે પહેલેથી છેલ્લે સુધી બધી વાત કહી, આથી રાજાને દયા આવી અને તેણે હાથીને છોડી દેવા આજ્ઞા કરી.

સુશ્વેત પોતાની મા પાસે આવ્યો ત્યારે તેની મા જીવતી હતી, તેથી તે રાજ થયો. તેની મા તેને ઘણે દિવસે પાછો આવેલો જોઇ ખૂબ રાજ થઇ. તે

ઝોલી. “ બેટા, માણસ જાતનો કદી પણ વિશ્વાસ ન કરવો. એયું ને ઉપકારનું પરિણામ ! ”

જેવા યદોપકારી માણસો પણ હનિયામાં છે. ”

સુશ્વેત ઝોલ્યો. “ ના, મા, બધા માણસો સરખા નથી. કાશીના રાજા

આમ કહી તે પોતાની મા સારૂ રજા ફૂલ લેવા આવ્યો ગયો.

શ્રુગશંકર ન. દ્વિવેદી

ઉદાર હૃદય

શયો રણમલસિંહ બહુ ઉદાર અને બહો રાજા હતો. પોતાની પ્રજાને તે બહુજ ચહાતો. તેને સજ્જનોની સંજ્ઞા હતી. વળી તે વિદ્યાપ્રેમી હતો. તેની સલાહ મેશા વિદ્વાનોથી બરાચેલી હતી. કવિઓને તે ઘણો ચહાતો. બાટ ચારણો કે કે કેક લલકારી તેની પાસેથી ઇનામ મેળવતા.

પણ રણમલનો બાઈ કાળસિંહ બહુ ક્રુદ્ધ હતો, ઝેરીલો હતો. તેને હજીનોની સંજ્ઞા હતી. તેને રાજા ધવાનું બહુ મન હતું, તેથી તે તેના ગાઠાબાઈની અદેખાઈ કરતો.

તેણે પોતાના દુરાચારી મિત્રોની મહદંથી રણમલસિંહને ફસાવવાનો વિચાર કર્યો.

એક દિવસ કાળસિંહ તથા તેના ક્રુદ્ધ મિત્રો લોગા થયા. તેમણે વિચાર કર્યો કે આજ રાત્રે રણમલના મહેલ પર હલ્લો કરવો, અને તેને જાનથી મારી નાખવો.

રાત પછી અમાસની રાત્રિ એટલે ઘોર અન્ધાર.

કાળસિંહ તથા તેના મિત્રોએ રણમલના મહેલ પર આચિતો હલ્લો કર્યો.

રણમલ નિદ્રાધીન હતો. તે જાગીને જાગ્યો, ને એયું તો પોતાનાજ નાના બાઈને પોતાની સામે તરવાર ધરીને ઉભેલો જોયો. તે નાનાબાઈની ગદમસી સમજી ગયો.

રણમલે એયું કે પોતે ફસાયો છે એટલે યુક્તિ કર્યા વિના બચાશે નહિ. તે બધાનો નજર ચૂકવી સામેની બારી ફરી નાચી ગયો.

કાળસિંહ સ્વભાવે મૂર્ખ હતો. વળી હજીનો તેના મિત્રો હતા, અને તેના વળી રાજગાદીની પ્રાપ્તિ થઇ પછી પૂછવુંજ શું ? તેના અભિમાનનો તો આરોજ ન રહ્યો. તેના મિત્રજ સાતમા આકાશમા રમવા લાગ્યો. તેણે તે બધાં

જુઓ ત્યાં અત્યાચાર અને બુદ્ધિ શૂન્યતા
માંડયો. પ્રજાજનો તેનાથી ત્રાસી ગયા.

ખિચારી ગરીબ પ્રજા શું કરી શકે ?
પ્રજા પાસે કેં હથિયાર હતા કે રાજાની
સામે થાય ? રાજાએ તો પ્રજા પાસેથી
હથિયારો પહેલેથી જ છીનવી લીધા હતાં,
સુગે મોઢે પ્રજા જુદમ સહન કરવા લાગી.

કાળસિંહ રાજા થયો છતાં પણ
રણમલને મારી નાખવાની તેની ઇચ્છા
હતી. તેણે જાહેર કયું કે જે કોઈ
રણમલનું માથું કાપી લાવશે તેને એક
હજાર સોના મહોર ઇનામમાં મળશે.

પણ પ્રજાજનો આનું નીચ કામ
કરવા તૈયાર ન હતા. તેઓ તો રણમલને
બહુ ચહાતા હતા રણમલે પ્રજાનો પ્રેમ
ઝટકો બધો મેળવ્યો હતો કે કોઈને પણ
ઇનામની લાલચ લોભાવી શકી નહિ.

(૨)

એક વખત રાણા રણમલસિંહની
પાસેથી ઇનામ મેળવવાની આશાએ ફર
દેશાવરમાંથી એક કવિ આવ્યો. તેણે
નગરમાં થયેલો ફેરફાર જોયો, તેથી
નિરાશ થયો. રણમલને મળવાનો પ્રયાસ
નિષ્ફળ જવાથી તે અતિશય ખિન્ન થયો.

કવિ તો બીજા નગર તરફ જવા
ઉપડ્યો. રસ્તામાં એક નદી આવી. નદીના
કિનારે એક માણસ માથે હાથ દઇ બેઠો
હતો તે માણસ ઉંડા વિચારમાં ગરકાવ
થયેલો હતો તેના મોઢા પર ચિન્તાનો
છાયા છવાયેલી હતી.

કવિએ તેની સ્થિતિ સમજી લીધી,
ને એક નાનું સરખું કાવ્ય બનાવ્યું. તેમાં
તેણે કહ્યું : “ જેવી રીતે ગરમીના
દિવસોમાં પણ નદી જલ વિનાની થવા
છતાંયે લોકોની તરસ છીપાવે છે, તેવી
રીતે સત્તજન માણસ સુશીલત પડ્યા
છતાંયે સર્વને મદદ કરે છે. ”

રણમલ કવિનું આનું લાવબધું
કાવ્ય સાંભળી ખુશ ખુશ થઇ ગયો તેણે
કવિને કાષ આપવાની ઇચ્છા થઈ; પણ શું
કરે ? પોતાની પાસે હોય તો આપેને ?

તેને એકાએક યાદ આવ્યું કે તેનું
માથું કાપી લાવવા માટે બારે ઇનામ
જાહેર થયું, છે. તેથી તેણે કહ્યું :
“ કવિરાજ ! મારી પાસે તો કેંજ નથી
પણ મારું માથું કાપીને તમે કાળસિંહ
પાસે લઈ જાઓ. તમને ઇનામ મળશે. ”

પણ કવિને એ વાત પસંદ ન પડી.
તેણે એક શિલ્પીની સહાયથી રણમલના
માથાના જેવીજ એક પ્રતિમા બનાવી
અને તેના પર રંગ ચઢાવી કાળસિંહ
પાસે તે લઈ જવા ઉપડ્યો.

(૩)

કવિ કાળસિંહ પાસે આવ્યો અને
ચેલી પ્રતિમા બતાવી. એ પ્રતિમાને
જેતાંજ કાળસિંહનું મોઢું ફિક્કું પડી
ગયું, આંખમાંથી આંસુ સરી પડ્યા. તેના
હૃદયમાં નિમજા પ્રેમભાવના પ્રગટી.
પોતાનું નીચ કૃત્ય તેને તીરની માફક
લોંકાવા લાગ્યું.

રહતા રહતા તે બોલ્યો " હે કવિ !
મારા બાઈનું ધક કયા છે. મને ખતાવો.
હું તમને વધુ ધનામ આપીશ. મારે તેના
સખ સાથે બળી મરવું છે. મારા જેવા
નીચને જીવવાનો શો હક્ક ? હું કેટલો
વિશ્વાસઘાતી ! ! "

" કવિને લાગ્યું કે પોતાનો ઉપાય
સફલ થયો છે. તે અતિ પ્રસન્ન થયો,
અને કહ્યું : " હે રાજા ! શોક કરીશ નહિ.
તારા બાઈનું લોહીયો નિતરતુ માથું જોઈને
તારા હૃદયમા તેને માટે બધુંભાવ પ્રગટે
એટલા માટે મેં મુક્તિ કરી આ તો
કેવળ બોદું માથું છે તારો બાઈ રણમલ
તો હજી જીવે છે તને સફળુદિ પ્રભુ આપે
એટલા માટે આ ઉપાય મેં રચ્યો છે. "

" વાહ ! વાહ ! કવિરાજ ! ચાલો,
મારો બાઈ ન્યા હોય ત્યા મને લઈ

જાઓ " આમ બોલી કાળસિંહ કવિને
લેટી પડ્યો.

કવિ કાળસિંહને રણમલ પાસે લઈ
ગયો અને લઈ હર્ષયો લેટયા.

પછી કાળસિંહ રણમલને માનથી
રાજધાનીમા લાવ્યો, અને સઘળા પ્રજા-
જનો વચ્ચે પોતાની બૂલ માટે માફી
માગી. ઉદાર હૃદયે રણમલે નાનાભાઈને
માફી આપી પ્રજા પણ સંતુષ્ટ થઈ

સર્વે નગરજનો કવિની અતુરાઈનાં
વખાણ કરવા લાગ્યા

આખામ નગરમા આનંદ આનંદ
છવાયો, કાળસિંહે પોતાની દુષ્ટ મિત્રોની
સાજત છોડી દીધી, અને મોટાભાઈની
પાસે શાન્તિથી કિલસ શુભરવા લાગ્યા.

અરવિન્દ કોઠારી

જાણવા જેવું

બોલતી પડીઆળ — હરિમમાં એક વેષયાગ છે ત્યાંના શિક્ષા હમેશા બરાબર
વખત જાણવા ગય તે વેષયાગમા ટેલીફોન મારફત પૂછવા કરે છે તે તરતજ ત્યાંથી
ટેલીફોન દ્વારા ખરો વખત કહેવામાં આવે છે હમણાં હમણાં આવા વખત પૂછનારાની
સંખ્યા બહુજ વધી ગય છે. તે તેથી તેઓએ એ મારે એક જુદોજ વિકાસ જોાયો છે
આ જુદો વિકાસ જોણવાથી તેમને ખરચ ધણી લાગ્યો છે આ બધો ખરચ કમી કરવાને
માટે તે લોકોએ તે વેષયાગમાં એક વિજળાની બોલતી પડીઆળ લગાવી દીધી છે
હવે જે કોઈ વખત પૂછે છે તેને તે પડીઆળનો ઇલેક્ટ્રીકનો તાર તેના ટેલીફોન નેટ કેટલો
વખત થયો છે તે કહી દે છે બોલતી પડીઆળની મદદ ને મુક્તિ હોય છે તેથીજ મુક્તિ
આમાં પણ વાપરવામાં આવી છે પડીઆળની સાથે એક શીશ્મ નીકેલી હોય છે જેમાં
પાંચ પાંચ સેકન્ડને અતરે અવાજ થાય તેવું હોય છે આ ઉપરાંત દર સેકન્ડ તેમાં 'પીપ'
કરીને એક સેકન્ડ બોલાવા કરે છે ધારી કે તમે ટેલીફોન મારફત તે વેષયાગમાં ટાઇમ
પૂછો તે ત્યાં પોણાદસ ને અડાર સેકન્ડ જેટલો ટાઇમ પડીઆળમાં થયો છે. તમે તે
પડીઆળને ટાઇમ પૂછો કે તરતજ તે પડીઆળ કહેશે કે 'નવ શીશ્મતામોસ પદર પીપ-
પીપ-પીપ.'

રતિલાલ ચિટ્લદાસ દલાલ

ગણિત ચમત્કાર

તમારી પાસે અમુક અમુક આંકડા છે, તો તે આંકડામાંથી કેટલા ન બને. બની શકે, અથવા તો તે આંકડા કેટલી રીતે ગોઠવી શકાય તે જાણવાની રહેલી રીત શી છે ?

ધારો કે તમારી પાસે ત્રણ કળ (અ, ઘ, ક,) છે તેને તમે નીચે પ્રમાણે ગોઠવશો.

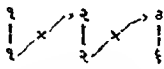
૧. અ ઘ ક	૩. ઘ અ ક	૫. ક અ ઘ
૨. અ ક ઘ	૪. ઘ ક અ	૬. ક ઘ અ

પણ આટલી બધી મહેનત કર્યા શિવાય તેને જાણ્યું થતી રીત તમે જાણો છો ?
તો જુઓ.

જેટલા આંકડા હોય તે તે નીચે પ્રમાણે લખો

૧	૨	૩
---	---	---

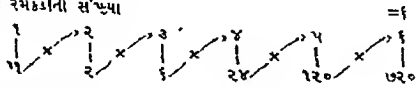
પછી એક નીચે એક મુકો, તેને જોડેના આંકડા (૨) જોડે ગુણી જે ગુણકાર આવે તેને તે આંકડા (૨) નીચે મુકો જે આવે તે (૨) રકમને સામેના આંકડા (૩) જોડે ગુણે. જે પરીણામ આવે (૬) તેને તે આંકડા (૩) નીચે મુકો. આમ કરવાથી નીચે પ્રમાણે થશે.

આ રીતે તમે એ તેટલી રકમો જુદી જુદી રીતે કેટલી રીતે ગોઠવી શકાય તે જાણી શકશો.

દા. ત. એક કોઠરા પાસે ૧ દાથી, ૧ થોડો, ૨ ઉટ ને ૨ ઉડરનાં રમકડાં છે તો તે રમકડાંને તે કેટલી રીતે ગોઠવી શકશે.

રીત: રમકડાંની સંખ્યા

જવાબ ૭૨૦ રીતે.

આ પગથી તમે જુદા જુદા અક્ષરો, જુદી જુદી ચીજો, રમકડાં વિગેરે જુદી જુદી રીતે ગોઠવી શકશો.

પ્રિયવદન બક્ષી

બાવટાનો ભાવ

મકન દેસાઈએ એકવાર ગામમાં પેટેલા ચોરોને ખૂબ હેરાન કરી મુક્યા હતા. તેથી દેસાઈ સમજી ગયા હતા કે, કોઈ એક વાર તેઓ જરૂર ગામમાં ધાડ પાડશે.

તેથી તેણે અમમ ચેતી વાપરી પહેલેથી દેસાઈને સમજાવી રાખી હતી કે હું જે કહું તેની નારે હા કહેવી. એમ કરતા એકવાર રાત્રે ચોરો મકન દેસાઈના ઘર ઉપરજ આવી પહોંચ્યા.

તેમનો ધજ્જાસારો સાબળી મકન દેસાઈએ દેસાઈને કહ્યું સાબળે છે કે ?

મકન ચોરોને ઘણાજ સલાખા છે તેથી કોઈ પણ દિ પર તેઓ જરૂર ધાડ પાડશે.

પણ ધાડ પાડશે તો આપણું કું લઈ લેશે ? ઘરેણીની અને રૂપીઆની મને ઢરકાર નથી.

ચોરો આ વાંત કાન માડી સાબળતા હતા એટલામાં દેસાઈએ દેસાઈને કહ્યું પણ મને એક વાતની ચીંતા રહે છે.

આજે મુ બઈ તરફથી એક વહેપારી આવ્યો છે તે તું જાણે છે કે ? આજકાલ બાવટાનો ભાવ એક રૂપીએ લેવો !

તે આપણા બાવટાની કોઠીનું મહો બરાબર રીતે બધે ક્યું છે ને ? જો આપણે બાવટો બચી બચ તો ઘરેણીની

અને રૂપીઆની મને કંઈ પણ ઢરકાર નથી. આપણે તો બાવટો કરતુરીના બાવટો છે દેસાઈને તો શીખવાડ્યું હતું તે બોલ્યાં, તમે નીચીત રહો જહીવાની કંઈ પણ જરૂર નથી.

કોઠીનું મહો બરાબર રીતે ચીકણી ભારીથી બધે ક્યું છે, પણ તે બહાર ઓસરીમાં રહી ગઈ છે. દેસાઈ કંઈ પેટે બોલ્યા બેઠીકર રહે તે વહેપારી આવેજ આવશે છે અને રાજઢરબારીઓ શીવાય કોઈને પણ બચર નથી.

કાન માડી રહેલા ચોરોને ખરેખર નવાઈ લાગી, તેમને મધું આ વાત ઠીક નહીં ઘરેણા અને લુપ્તતા ચોરોએ તો આપણે પકડાઈ જઈએ.

દેસાઈ અને દેસાઈ વાત કરતાં કરતાં મુખાનો ઢોગ કરી મુઈ રહ્યા.

ચોર લોકો આ વાત સાબળતા હતા તેઓ ઓસરીમાં ઉતર્યા અને તરતજ કોઠી ભેઈ. કોઠીનું મહો ફાડ્યું અને તેમાંનો બધો બાવટો કાઢી લઈ પોટલા બાધી શુપચુપ બહાર નીકળ ગયા.

દેસાઈનું હસવું માતું નહોતું પરંતુ મહોમાં કપડાનો કુચો ભારી પથારીમાં મુઈ ગયા.

બીજે દિવસે વહેલા સવારમાં બાવટાના પોટલા લઈ ચોરો બજારમાં આવ્યા.

બળરમા આવ્યા પછી જમીનને સાફસુક કરી લુધડા પાથરી દુકાન માંડી બેઠા. બાવટાના ઢગલાની દુકાન અને આળ રીતે જમીનપરની ગોઠવણી નોંધને લોકો હસતા હતા.

એટલામા મકન દેસાઈ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. બાવટાની દુકાન જોઈને મનમા ખુબ હસ્યા.

પહેલા તો અહીં તહી ચેટામા ક્યાં અને પછી ચોરોની દુકાન પાસે આવ્યા.

મોહુ ઠાવડું રાખીને બોલ્યાં, “ કેમ સાધ બાવટાનો મૃત બાવ છે ? ”

ચોરોએ તરતજ જવાબ આપ્યો કે

એક રૂપીએ તોલો ! હવે દેસાઈ પોતાનું મોહું ઠાવડું રાખી શક્યા નહિ.

પછી દેસાઈ બોલ્યા. “ રાતનો ભાવ છોડી દો ” આ તો દિવસ છે. દિવસનો બળરી ભાવ કહો. ”

“ રાતનો ભાવ ” આવા શબ્દો સાંભળી ચોરો તો આભાજ બની ગયા. તેમના પેટમા ક્ષણ પડી, ચોરી પકડાવવાના ભયથી પોત પોતાના ઢગલા ત્યાજ રહેવા દઈને બહારનું કહાડીને નાસી ગયા.

મકન દેસાઈએ પોતાના માલનો કબજો લીધો અને પોટલા બંધાવી, ચેર લઈ ગયા.

અશોક મજમુદાર

કોણ મૂર્ખો ?

દારકાઠાસ બપોરના વખતે સતરામને ત્યાં જતા હતા સતરામે તેને પોતાના ઘર તરફ આવતો જોઈ પોતાના નોકરને કહ્યું કે “ પેલો માણસ આવીને તને પૂછે કે હું કયા ગયો છું, ત્યારે કહેજે કે એ કોઈની સાથે બહાર ગયા છે. ” પછી પોતે સંતાઈ ગયા.

દારકાઠાસે આવીને નોકરે પૂછ્યું કે “ સતરામદાસ ક્યાં ગયા છે ? મારે જોમની ખાસ જરૂર છે. ” નોકરે કહ્યું કે “ એ તો કોઈની સાથે હમણાંજ બહાર ગયા. પાચેક વાગે આવશે. કામ હોય તો ચિટ્ટો આપતા બોલો, નહિ તો બેસો ”

દારકાઠાસ તો ચિંકાયા અને બોલ્યા. “ અત્યારે ખરા બપોરે, આવા તાપમાન એ બહાર નીકળ્યો છે ! એના જેવો તે કોઈ મૂર્ખો હશે ? ”

ત્યાં તો સતરામે ઝટ બહાર ડોકીયું કર્યું અને કહ્યું “ ભાઈસાહેબ, રામ રામ, તમે તો સાજના બહાર નીકળ્યા હશે ? મૂર્ખો તમે કે હું ? હું તો અત્યારે ખરા બપોરે મારા ઘરમા બેઠો છું. ”

દારકાઠાસ થોડો પકયા અને શીખ્યા કે હવે બોલવું તો વિચારીને બોલવું. ડગ ભરતા પહેલા વિચારવું જોઈએ

ત્રિભુવન પટેલ

“ ગુણ સુન્દરી ”

પાલવિભાગ

ત્રી. ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ
C/o હુદાણમિત્ર પ્રેસ, વડોદરા

વર્ષ ૩

અંક ૫

પુસ્તક ૩

મે ૧૯૩૩

કબુતરને

આવ કબુતર આવ
તારા મિત્રો બોલાવ
મીઠા ગીતો સંભળાવ
આવ કબુતર આવ
આગણુ મારે છુ છુ કરજે
ચઢુ હુ વેરુ તે છુ ચણુને
મુજને ભાવે એવું બણુને
આવ કબુતર આવ,
તારા ગીત પ્રણુને ભાવે
રમવા તારી આગળ આવે
રીઝી એ તુજને રીઝાવે
આવ કબુતર આવ,
આ માફ આગણિયું નાનું
તું મારે ખુદ્દુ રહેવાનું
ત્યા તારે ગીતો ગાવાનું
આવ કબુતર આવ,
આવ કબુતર આવ
મને ઉઠતા શિખાવ

લવણ મનશ

હું તારો થયો

ઉનાળાનો દિવસ હતો. ઢહાડો આથમવા આવ્યો હતો. હું અને કનુ રમતા હતા રમતાં રમતાં હું ઉંઘી ગયો. કનુ તો પછી ઘેર ગયો.

ઉંઘમાં મને સ્વપ્ન આવ્યું: બાથે કે હું સરોવરકિનારે ગયો. અને રાતના અધારાને હાંકી કહાડતા ચંદ્ર-માને જોવાનું મને થયું. લાવને ચંદ્રમાને હું મદદ કરું. અધારું જલદી હાંકી ઠાડું.

ચંદ્રમાને મેં કહ્યું “ચંદ્રમા, ચંદ્રમા, મને તમારી સાથે રમવા આવવા દેશો? મને તમારી જોડે રમવાનું બહુ ગમશે. હું તમને અધારાને હાંકી કહાડવામાં મદદ કરીશ. મને તમારી આદનીયા મળા કરવા દે.”

ચંદ્રમાએ મને ના પાડી. ચંદ્રમા મને કહે, “મારી સાથે તો માણસો ના રમી શકે. હું તને શી રીતે રમાડી શકું?”

હું તો ગળગળો થઈ ગયો અને બોલ્યો, “ત્યારે તમારી સાથે ઠાણ રમી શકે? મને કહોને. મારે તમારી સાથે રમવું છે. નાના છોકરા તમારી સાથે ન રમી શકે?”

ચંદ્રમા તો ખુશ ખુશ થઈ ગયા. અને કહે કે “બાળક, તારો આતુરતા અને ઉત્સાહ જોઈને હું તો ખુશ ખુશ થઈ ગયો છું. તારા જેવા છોકરાને હું

મારી સાથે રમાડીશ; પણ મને તારા બહુ ગમે.”

“ત્યારે મને તમે તારો ન બનાવો?” મેં કહ્યું.

ચંદ્રમા તો મારી ઉત્સુકતા જોઈને ખુશ ખુશ થઈ ગયા.

ચંદ્રમા કહે, “લાઈ, તું મારી સાથે રમવાતે લાયક છે. હું તને ચાહું છું. લે આ હીરો ને બા. પેલા સરોવરમા એક કમળ ઉગ્યું છે. એ કમળ લઈશ એટલે તું બીજા સરોવરમાં જઈશ. ત્યાં પાણીને હીરો અડાડજે એટલે અંદર ઉતરવાનાં પગથિયા જણાશે. એ પગથિયે પગથિયે તું સરોવરમાં ઉતરજે. ત્યાં જઈને એમાં એક બગિચો અને એ બગિચાની વચ્ચે એક સુંદર રાજમહેલ જોઈશ. ત્યાં ભગવાન અને પાર્વતી દેવી ફરતા હશે. તેમને આ કમળ તું આપજે અને સાથે હાથ જોડીને નમન કરીને ઉલો રહેજે. પાર્વતી દેવીપ્રસન્ન થશે. વરદાનમા તારો થવાનું માગજે અને કહેજે કે “મારે ચંદ્રમા સાથે રમવું છે. એટલે તું તારો થઈશ. આ વાત તું કોઈને ય કહીશ નહિ અને બા તારો થઈને જલદી આવ. પછી આપણે બેય સાથે રમીશું.”

હું તો રાણ રાણ થઈ ગયો. ચંદ્રમાને નમી પરચો ઝડપ દઈને ચાલ્યો ગયો.

આલ્યો આલ્યો તે સરોવરમાંથી

કમળ સ્ત્રીધું. કમળ લઈને ખીલ સરોવરમા ગયો; પણ ત્યા નીચે ઉતરવા પગથિયા નહિ. પાણીને હીરો અડાકયો અને એકદમ પગથિયા દેખાયાં. પગથિયે પગથિયે નીચે ઉતર્યો. ઉંડે ઉતરીને બગિચામાં ગયો. બગિચામાંથી રાજમહેલમા ગયો. ત્યાં ભગવાન તથા પાર્વતીજીને નમી પડ્યો. કમળ તેમને ધન દીધું અને વરદાન લઈને તારો થયો.

પવન પાવડી પણ મળી, કડુને હું સાથે લેવા ગયો. અને ગયો તે ગયો. ત્યાં તે આખ ઉધડી ગઈ. જોઈ તો હું તો મારા ઘરમા મારો પધારીમા પડ્યો પડ્યો આજોડયા કડું ના મળે એંદ્ર કે ના મળે પવન પાવડી કે ના દેખાય તારા !

ત્રિભુવન પરેલ

XXXXXXXXXX
હજીમનો વિદ્યાર્થી !
XXXXXXXXXX

ભાગવતમા એક વાત છે શુરૂઓના પણ શુરૂ જેવા કત્તાચે ચોવીસ શુરૂ કર્યા હતા, અને આ શુરૂઓ પણ કેવા ! હોલો, અજગર, મધમાખી, યારધી, માછલી, કરોલીઓ, ભગરો વગેરે !

આવી જ એક વાત થોડા વર્ષો પર લાગી. આપણા દેશના અનેક મહા-પુરૂષના અને પ્રવૃત્તિના પ્રેરક, મહાદેવ ગોવિંદ શનકેએ એક વખત હજીમભાઈને શુરૂ બનાવ્યા હતા !

વાત એમ બની હતી કે એક મોટા સરકારી કામે એમને કલકત્તે જવાનું થયું. કલકત્તા, ભગાળતું ગુપ્ત શહેર ત્યાની ભાષા બંગાળી, એમની ક્ષિણી ! ત્યા મરાઠી કોઈને આવડે નહિ, એમને ભગાળીનો અભ્યાસ નહિ

કલકત્તામા એમને માટે એક મોટો બંગલો રાખ્યો છે, આગળ પાછળ

કંપાઉન્ડ છે, પણ ઝાડપાન છે નહિ. તો પછી બગીચા જેવું તો થેયું જ હોય ? અને એવો બંગલો ઉજાડ લાગેને ?

એક બે દિવસથી એ ક્ષિણી સાહેબ ત્યા જઈને રહ્યા છે. બાઈ સાહેબ, એ વરંડામા બગીચો બનાવવાની ખટપટ કરી રહ્યા છે. રાનકે સાહેબ ફરવા જવાની તૈયારી કરે છે, એટલામા એક વતમાન-પત્ર વેચનારો છોકરો આવ્યો, “બાઈ સાહેબ, આ લેશો ?” તેણે કહ્યું અને વતમાનપત્ર ધર્યું. બાઈએ ના કહી. એમને તારી ભાષા આવડે નહિ ને એમ લઈને શું કરીએ ?”

છાપા વેચનાર બિચારો આ બધું જરાબર ન સમજ્યો. એને થયું, બાઈ સાહેબને પૈસો ખરચવો નથી એટલે આમ કહે છે, તેથી એણે સાહેબ તરફ ફરીને ફરીથી વિનંતિ કરી. સાહેબે કહ્યું, “હીંમ ભાઈ, આજે આખી બા.”

છોકરાને તક મળી, એણે તરત જ પૂછ્યું,
“કાલથી શેજ નિયમિત આપી બાઉને?”

“ના,” સાહેબે કહ્યું, “કાલે તો નહિ પણ અઠવાડિયા પછી, સોમવારથી આપી જશે હો !”

છોકરા ઘરાક ખંધાણું બાણી રાજી થયો. એ સમજ્યો કે સાહેબ અઠવાડિયા માટે ક્યાંક જવાના હશે એટલે ના કહી.

પણ ત્યાં તો એમણે ફરીને રમાબાળને કહ્યું, “જુઓ, આપણે અહીં બેચાર મહીના રહેવું પડશે. જે દેશમાં એટલું રહેવું હોય તેની ભાષા તો આવડવી જોઈએને?”

રમાબાળને થયું કે આ તો નવી પીઠા આવી એ બાણીતા હતા કે રાનડેને બંગાળી જણખર આવડતું નથી; એટલે બહારું કાઢ્યું કે “તમારી ઈચ્છા છે તો શીખીશ તો ખરી; પણ તમેજ શીખવો તો.” એમને થયું કે, હાથ, બંગાળી માસ્તર કપાળે ચોટવાનો નહિ ને શીખવું પણ નહિ પડે. એટલી જ એક ચિંતા ઘણું કે એમને એથી બોડું તો નહિ લાગ્યું હોય ને ?

પણ બીજે દિવસે સ્કુવાર પડી, સાહેબ બહાર ગયા ને પાછા આવ્યા ત્યારે એમની સાથેનો સિપાઈ ૧૦-૧૫ ચોપડીઓ લેતો આવ્યો ને સાહેબના ટેંગવપર મૂકી ગયો. એક પાટી ને પેન પણ સાથે ખસા !

સાહેબે અસહ તૈયાર કર્યા અને એ ઓફિસેથી પાછા ફરે ત્યાં સુધીમાં તૈયાર કરવા કહી ગયા. રમાબાળ એમ તો

હોંશીલા હતા, અને ચતિ રાજી થાય એમજ કરતા. એટલે એમને તો સ્કાળના એ તૈયાર કરી નાંખ્યા ને નવું શીખવા મળશે એ વિચારથી રાજી પણ થયાં.

બીજે દિવસે રમાબાળ ઘરમાં રસોઈ તૈયાર કરતાં હતાં. સાહેબ બંગાળી વાચવા પ્રયત્ન કરતા હતા, એવામાં હજમ આવ્યો ને તે હજમત કરાવવા બેઠા. હજમત કરાવતા જાય ને પોતાને અધરા લાગતા બંગાળી શબ્દોના ઉચ્ચાર અને અર્થ બંગાળી હજમને પૂછતા જાય. આ એવી રીતે એટલી વાર સુધી આવ્યું કે રમાબાળ બહાર કોઈ બંગાળી ગૃહસ્થ આવ્યા છે કે શું બાણી જોવા ઉત્કંઠાભેર દોડી આવ્યા. પણ જોઈને એમનું હસવું તો માયુ જ નહિ. માયુ પણ શાનું ? હિંદુસ્તાનના એક પ્રખર વિદ્વાન અને મોટા ન્યાયધીશ હજમ પાસેથી શીખતા જાય ને હજમત કરાવતા જાય, એ જોઈ દેને હસવું ના આવે ?

એમણે તાળી પાડી કહ્યું, “વાહ ! વાહ ! કોઈ તમારા શુર વિષે પૂછશે તો તો હું કહીશ કે તે હજમ છે. પહેલાના શુર દક્ષિણ લેતા, પણ અમારા શુર તો આમી હજમત કરી આવે છે” અને તેઓ ખડખડ હસી પડ્યા.

પણ એ મહીના રહી જ્યારે આ દંપતિ પાછા ફર્યા ત્યારે સારી સારી બંગાળી ચોપડીઓ સાથે લેતાં ગયા. *

શારદાપ્રસાદ વર્મા

* ‘સુવાસ’ નામની અપ્રકટ ચોપડીમાંથી.

મસ્તાન કુંદનલાલ

(એક વિનોદ ચિત્ર)

કુંદનલાલને બાળકો ખૂબ ગમે બાળકો માટે આખા જીવનનું ધ્યેય બાલમંદિરને આપેલું. કુંદનલાલ ભારે રસુલ.

ગિજુભાઈના બાલમંદિરમા અમે સાથે બણતા, સાથે રહેતા. દક્ષિણ મૂર્તિની ખીચડી અને શકરીઆનું ચાક ખાતા, ગૌરીશંકર રસોડાયાના ખૂબ વખાણ કુંદનલાલ કરતા. વારંવાર ગરમાણું અને ઢાકળા ગૌરીશંકર આમહુ ઠરીને પીરસતા “ જો, જો, કુંદનલાલ, શૂખ્યા ન રહેશે નહિતો તારાબેન અમને કપકો મોકલશે ” કુંદનલાલ કહે, “ એ શું બોલ્યા તમે ? તમને કપકો આવે એવો માણસ હું આ બાળતમાં નથી. માગ સાસરાને ત્યાં ચાળીમાથી રાંટલા ખૂટયા તે વખતે સાસુનું નામ લઇને માગી લીધા હતા ! પણ કહો, કહો, ગૌરીશંકરભાઈ, હવે કુલીનું જમણુ કયા તહેવારના દિવસે છે ? ” ગૌરીશંકર કહે, “ માધવજીભાઈ, હકમ આપે તે દિવસે. ”

એક દિવસ ત્રિવેળીખંડેને કુંદનલાલને રોતરજી ખંખેરવા આપી ત્રિવેળીખંડેન કહે, “ ભાઈ, જરીક ખંખેરી આપોને. તાઢ ખૂબ પડે છે, જરીક હું માલી છું ” કુંદનલાલે રોતરજી એવી ખંખેરી કે રોતરજીના વચમાથી બે ચીરા થયા ! રોતરજી ફાટી તેથી ત્રિવેળીખંડેનની આખ બીની થઈ. કુંદનલાલ કહે, “ એ તો

રોતરજીમાથી કસ્તર ઉડ્યું હશે. આખ ચોળો, રજ નીકળી જશે. ”

એક દિવસ બાલમંદિરના મોટાં બાળકો સાથે અમે યોધાની મુસાફરીએ નીકળ્યા તલાવડીના પાણી ખુદી કુંદનલાલે પોયણા “ બાળકોને લાવી આપ્યા કુંદનલાલ બાળકોના માંગીતા, પણ અધ્યાપકોના ફરમાનનો ખોટો ઉપયોગ કરી ઠરીને રીઢા થઈ ગયેલા, કુંદનલાલ કહે, “ હીરા થોધે જઈ આવ્યો અને - ભાઈ ઢેલે હાથ ઢંધ આપ્યા ”

હેવટે યોધા પહોંચ્યા યોધા દગિયા કિનારે છે. યોધા હવે ખંડીએર જેવું છે. ત્યાં ગંધકના લેગવાળો ઉના પાણીનો એક ફૂવો છે એક જળરજકત, તમારી કથપના થ ન પહોંચે તેવા જઠા થક વાળો ફૂખડો છે. સામે પીરમનો બેટ છે. યોધામા મીકું ઝાણું નથી મળતું, તેથી પાણીની હેલો બાળકો માટે ભરી આવવાનું અમને ફરમાન મળ્યું.

સવારના નવનો સુમાર. આખા ગામની નાની મોટી ખંડેનો પાણી ભરવા આવેલી અમે બે હેલો ભરી અને ઉપાડી. આગળ પાણીઆરીઓનું ટોળું પાણી ભરીને ચાલે, વચમાં હું અને કુંદનલાલ અને પાછળ તેવુંજ પાણીઆરીઓનું ટોળું કુંદનલાલ કહે, “ દોસ્ત, જોયો, ફેકડું ? ” એ કહ્યું. “ હા, કુંદનલાલ,

જેવ ખહુ સાગ આવે છે.” કુંદનલાલે
શરૂ કર્યું, ખાલમહિરના સાચા
લલકારથી:—

“છલકાતું આવે બેડહું,
મલકાતી આવે નાર રે
મારી કુંદનખેનતું બેડહું
મારી નવરગીતું બેડહું.”

મારા ગામના સોનીઠા રે
વીરા તમને વીનતું.
મારી માંડલે બ્રુમણા લાવે રે
મારી સાહેલીતું બેડહું.
મારી કુંદનખેનતું બેડહું
છલકાતું આવે બેડહું
મારી સાહેલીતું બેડહું.”

આખા ગામની પાણીમારીઓ હસવા
લાગી. એટલો જથો હસવાનો પ્રવાહ
વધ્યો કે વાણીઆ ચોપડા લખતા છોડી,
મોચી બેઠા શીવતો આર મૂંઝી દબ,
નિશાળનો માસ્તર છોકરાને ડરાવતો
અટકી, અમને બે જણને બોલા લાગ્યા !
અરે તાકી તાકીને બોલા લાગ્યા ! ખારવા-
ઓના તોફાની છોકરાઓએ તો કુંદન-
લાલની ભરેલી હેલ ઉપર ઠાકરીઓ
મારવી શરૂ કરી અમે બેસ કદમ કરીઆ-
કિનારે ઉતારા ઉપર ઓવી પહોંચ્યા.
ગિજુભાઈ કહે, “કેમ કુંદનલાલ
ગભરાય ગયા ?”

“અરે ગિજુભાઈ, ખારવાઓનાં
છોકરા ખૂબ અતિવેદી. તમારે આ
ખારવાઓના છોકરાઓનું ખાલમહિર
સલાખવું બેઠ્યો.”

પણ કુંદનલાલ તમે કંઈ કાચા
નથી. કંઈ તોફાન થયું હશે.”

કુંદનલાલ હસવા લાગ્યા.

કુંદનલાલ સાઈકલ શીખ્યા ગૃહ-
માતા તારાખેનની રજા લેવા ગયા.
કુંદનલાલ કહે, “તારાખેન, મને રજા
આપો. મારે સાઈકલ શીખવી છે.”

“અરે, કુંદન, તમને આ યુગમાં
સાઈકલ નથી આવડતી ? જાઓ, જાઓ,
આલ્યા જાઓ. સાઈકલ શીખીને પછી
તમારું મોહું ખતાવજો.” કુંદનલાલ
ભાવ્યા. આવ્યા મારી પાસે અને કહેવા
લાગ્યા કે “તારાખેન મને આમ કહ્યું”
મેં કહ્યું, “તમને શરમ છે કુંદનભાઈ, કે
આવી બાળતમારજા લેવા ગયા.” કુંદન
ભાઈ સાઈકલ ભાડે લાવ્યા. જૂનો ખટારો.
મને કહે, “જેધી આ સાઈકલનું મારે નામ
આપવું છે.” મેં કહ્યું, “જાઓ બચુભાઈ
પાસે. એ અંગ્રેજી સાહિત્ય વાંચે છે.
તમને સરસ નામ શોધી આપશે.
કુંદનલાલે બચુભાઈની સલાહ લઈ પોતાની
પસંદગીનું નામ ડોન કવીઝોટની ઘોડી
રાજીનેન્ડો ઉપરથી એટું નામ ‘રાજી-
નેન્ડી’ પાડ્યું. સાઈકલ શીખવી શરૂ
કરી. કુંદનલાલને રાજીનેન્ડીએ ખૂબ
પછાડ્યા, ખૂબ રગદોળ્યા અને એક વખત
ભયંકર પવનના સુસવાટ. સાથે ગધેડીઆ
ખેતરની હાથીઆ થોરની વાડમા તાખ્યા!
કુંદનલાલના પગ લોહી તરંગાળ, ઘોડીયું
ચીથરેહાલ, આખા શરીરે કાટેકાટા!
એક પખવાડીઆને અતે કુંદનલાલને
રાજીનેન્ડી કળાએ થઈ. પછી તે અધેવાડા

અને બોર તલાવ, સોનઝડ અને વોરા-
ગજરમા કુંદનલાલ નીકર થઈ, છાવી
કાઢીને ફરવા લાગ્યા. આવી રીતે
કુંદનલાલે રોઝીનેનદી નામની સાઈકલ
શીખી તારાખ્હેનને નવાળી સલામ કરી
તારાખ્હેને ખૂશ થઈ મુઆજકબાદી આપી
અને બાળી એને થોડોક મુશ્ખો
કુંદનલાલને આપ્યો.

હવે તો કુંદનલાલ અમદાવાદના ગાંધી
રોડ ઉપર થોડોને ધક્કા મારી સાઈકલને
આગળ વધારે છે તમારે એમને મળવું
હોય તો એમનું સરનામું નીચે મુજબ
છે. દરીઆ ગહેલ સાબરમતીના વહેતા
પાણીમા, એલીસખીજ પુલનો ચોથો

ધામલો એમનું સુરીકું સંગીત સાભળવું
હોય તો ખમાસાળેટ પાસેની સડક ઉપર
આગેતેમ આટા મારી કાનને સતેજ
કરશે તો જરૂર સાભળી શકશે.

“ દેલડી લગવાનની બાલેજ,
દેલડી રાતે રમવા નીસરી રે,
દેલડીને પગ પરમાણે કઠલા,
દેલડીને કોટે નવસર હાર
દેલડી રાતે રમવા નીસરી રે ”

હવે તો કુંદનલાલને તમે મળો તો
એ મરણ પાછળ માણસનું શું થાય છે ?
તેવી ગહન વાતો તમને કરશે. એ તો
ધીઓશ્રીસ્ટ થયા છે મારા એ બિરાદર છે.
ઉભિયાગ કર જોપી

વૈશાખ સુદ પૂનમથી નવું વર્ષ શરૂ થશે

બા. લો. ધા. ન.

તન્ની *

ચન્દ્રશંકર મલ્લિકાંકર બદ

વૈશાખના અઠવામાં પ્રકટ થશે

લો ધા ન.

- ૧ ' તારલા તારલા ચગક ચગક ! ' શ્રી ત્રિશવન મૌરીશકર વ્યામ,
- ૨-૩ ' લીમડો-વક ' વગેરેના ખાસ શ્રી ત્રિજીભાઈએ લખેલ પાંચ,
- ૪ ' જાપાને શુ ચયુ છે ? ' તારાખ્હેન મોડક,
- ૫ ' લક્ષ્મીજી ' શ્રી કપિલાખ્હેન ન ગારતર અને મીત્ર ધણી લખાણો

નવું આકર્ષક પૂઠું

વાર્ષિક લલાજમ રૂ. ૨-૮-૦

પરદેશમા રૂ. ૩-૧૨-૦

ત્રણ વર્ષના સામટા રૂ. ૬-૦-૦

નમૂનાની નકલ માટે ૦-૩-૦ ની ટિકિટ બીડવી

લખો—

તન્ની ' બાલોધાન '

ચવપુરા, વડોદરા

જાણુવાજોગ

અભ્યાસ દારૂબાર

અમેરિકામાં હમણાં એક ઓફિસ એવાં વિજ્ઞાનિક માધનોથી સજ્જ કરી દેવામાં આવી છે કે માન એક માણસ એક સ્થળે રહીને બોલ્યા કરે તેમ બધા કારભાર ચાલ્યા કરે. સુખ્ય ઓફિસમાં એ એક માણસ મિલામ કોષ્ટજ તમારી નજરે પડે નહિ તમે તેને મળો, એટલે જે ખાતા સાથે તમારે વાત કરવી હોય તેના મેનેજર જોડે તમને સંબંધ બાંધી આપે. શેઠના ટેબલ આગળ પશુ વિજ્ઞાનિક બટનોનો હાર હોય છે. તે વડે તે દરેક-દરેક ખાતાના પટાવાળા, કારકૂન, દિસાળનીય, ટાઈપિસ્ટ કે મેનેજર ગમે તેની સાથે ત્યાં બેઠાબેઠા બોલવાની વ્યવહાર કરી શકે છે. એકાદ કાગળ લખાવવો હોય તો અમુક બટન દાખતા બીંત પર લાક્ષર્યપીકરમાંથી 'છ સાહેબ' કરતો ટાઈપિસ્ટનો જવાબ મળે છે અને શેઠ જે કંઈ બોલે તે ટાઈપ કરી તરતજ વાંચી સંભળાવે છે. પછી શેઠ મંજુરી આપે એટલે મહાનના કોષ્ટપશુ ખંડમાંથી એ કાગળ સ્ટાંપમિશ્રી થઈ પોષ્ટમાં વિદાય થાય છે, અને આટલી બધી ક્રિયા થવા છતાં શેઠ કે કારકૂન નજરે મળતા પશુ નથી. બધા ખાતાનું કામ કરનારા તાલીમ વાળા કારકૂનો બધા એકજ ખંડમાં બેસી ધુરતાધુરત પરસ્પરને પૂછી શેઠના ડુકમનો અમલ કરતા હોય છે એમ જણાય છે.

વિમાની સાહસ

વિમાનમાં આટલાટિક પાગ કરવાના પ્રયાસમાં પહેલવહેલો કર્નલ લિંડબર્ગ સફળ થયો હતો. પશુ તે અમેરિકાથી પેરિસ ગયેલો. પૃથ્વીની ગતિ પશુ એજ રીતે-પશ્ચિમથી પૂર્વ તરફની દોવાથી તે સહેલું હતું; પશુ પછી યુરોપથી અમેરિકા જવું એ પૃથ્વીની સામી મતિને લીધે કપડ હતું એટલે તે પાછો જતી વખતે તો ઝીમરમાંજ અમેરિકા ગયેલો. પરંતુ હમણાં ઈંગ્લાંડના કેપ્ટન મોલિસને બીજીવાર ઇંગ્લાંડથી અમેરિકાની એકલી સફર કરી એ માહમનો નાજ મેળવ્યો છે. ૧૨૦ હોર્સપાવરના નાનકડાં બોય પ્લેન (પતંગ-વિમાન)માં તે છડ્યો હતો. આજસુધીમાં આટલા નાના સાધન વડે લાંબી સફરમાં ટકી રહેનાર તે પહેલવહેલો પુરુષ છે આ પહેલાં તે ઈંગ્લાંડથી ઓસ્ટ્રેલિયા અને લંડનથી તે કેપટાઉન તથા દિલ્હીનાનથી લંડનની અટકપા વિમાની સફરો માટે જગજીતિ વરો ચૂક્યો છે.

ચીનમાં બોલતાં વર્તમાનપત્રો !

ચીનમાં પ્રાળનો મોટો ભાગ લખી વાંચી જાણુવારો ન હોવા છતાં પણ તે પ્રાળ મત્તાક સંસ્થા તરીકે ખૂબ પ્રગતિ કરી રહ્યું છે. લેના ગરીબ બેકુવર્જને પેટની એટલી બધી પડી છે કે તેઓ ભાગ્યેજ બજારા જઈ શકે છે. તેમ છતાં તેઓ આસપાસની બીનાઓથી બીનમાદિનમાર કે અજડ જેવા નથી. ચીનના શરૂઆતના વિદ્યાર્થીઓ એમ માને છે કે તેઓનું ભણતર બીજાને સંભળાવે તોજ તેમનું કર્તવ્ય બાળવ્યું મજાબ આપી હમણાં એવા વિદ્યાર્થીઓનો એક આખો વર્ગ એવા નીદબ્યો છે કે જે સ્થળે સ્થળે થોડા માંભગનારા મળે એટલે બધા સમાચારો તેમને બોલી સંભળાવે છે જનપાન માધેના આ વિષદમાં તેઓ દરેકદરેક અજર પ્રાળને આમજ પદોચાડે છે. ચીનની પ્રાળ આખી વાંચની લખની મધ જન ત્યાં સુધી આ જીવતાં સમાચારપત્રો ચાલુ ન રહેશે.

('પ્રતાપ')

“ગુણ સુન્દરી” ખાલવિભાગ

તત્ત્વી : ચન્દ્રશંકર મલ્લિકાર્જુન સહ
C/o પુસ્તકાલય પ્રેમ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ . અંક ૧

પ્રસ્તુત ૩

જુન : ૧૯૩૩

કંકડો

કાકા કૃષ્ણ કાળા કહેવાય
કામળી જોડી ચારી ગાય.
કાકા કંકર વીણે સહુ
કંકરની હું કલાણી કહું.
કાકા કેરી ઉતારે સાય,
કેરી પાછી સી દે ખાય.
કાકા કુંજે કોપલ કુંજે
કંકડ કંકડ વન ચુંજે.
કાકા કેળ પાનમાં જમી
કેળાં છુટો હોસે જમી.
ખખખા ખીસકોલી ખીલકરે
ખીલ ખીલ કરતી ફરતી ફરે.
ખખખા ખારેક લગનમાં મળે
ખારેક ખાધે મરમ પડે.

ગગ્ગા ગામઠ ગાળે મેઘ
વિજળીના ચમકાશ દેખ.
ગગ્ગા ગાય મને વાલી
ગરીબને વળી શુભવાળી.
ગગ્ગા શુભ બગીચે હોય
શુભ મિછાતું સૌને રહોય.
ઘઘઘા ઘરમાં ઘર ઘર રમીએ
ઘર ઘર રમીએ સાથે જમીએ
ઘઘઘા ઘમ ઘમ વાગે ઘુઘરી
ઘુઘરી વાગે ફરે પુઘરી.
ચચચા ચોર ચપળ બહુ હોય
ચંપા વાસ મધુર બહુ હોય.
ચચચા ચાકની કેવી ધોળી
ચાંદ્રે ફુનિયા કરી ઉજળી.

છટ્ટી છટ્ટી - જાલો આમ
છટ્ટી છમ છમ વડા તળાય

છૂટે પાણી મોમા ત્યાંય.
જળજળ જલેળીતુ શુંચળું

ને જળંણુ મીકું રસ લયું

જળજળ તો જળજળમાં ચાલો

જળજળમાં મળ બહુ માલો.

જળો જરમર મેહ વરસે

જરમર જરમર જરણું જરે

ટટ્ટા ટાટ શિયાળે વાય

ટાટે ઠાઠી ડગ ડગ થાય

ટટ્ટા ટટ્ટુ ઠગ ઠગ ચાલે

ટમેટાં તો બળરે માલે.

ઠઠા ઠમ ઠમ ઠમ, કૂટે

ઠમક ઠમક તો વાછડું કૂટે.

ઠઠા ઠાઠ માઠથી ચલો

ઠાઠે બૂલે લોળો લલો.

ઠડું ઠગ મગ ઘડો મૂકયો

ઠાકી ઠગ મગી ઘડો કૂટયો.

ઠઠા ઠાર હાઠો ઠય

ઠાર હાઠો ઠય ઠય ઠય.

ઠઠા ઠેલ રહે વગડે

મોર સાથે વન રખડે.

ઠઠા ઠાલ વાગે ઠમ ઠમ

ઠાલકી વાગે ઠમ ઠમ ઠમ

ઘણણા ઘણણા ઠોઠનો નહિ

ઘણો રીસાયો વાઠો ઘણ.

ક૦

ઉન્હાળાની લુ

પશુઓમાં	લુ	કયું ?	સસલું.
પહેરવાનું	લુ	કયું ?	ઝલલું.
વાસણમાં	લુ	કયું ?	તપેલું.
જળચરોમાં	લુ	કયું ?	માછલું.
શાકભાજીમાં	લુ	કયું ?	કારેલું.
પાથરવાનું	લુ	કયું ?	ગાદલું.
શહેરમાં	લુ	કયું ?	ચકલું.
પગથી પડે તે	લુ	કયું ?	પગલું.
સુકા મેવામાં	લુ	કયું ?	જરદાલું.
લોટ ભરવાનું	લુ	કયું ?	ટોપલું.

જીવનું કુંડું

રસુ ને કસુ બગીચામાં ફરતા હતા
ફરતા ફરતાં ફૂલ છાંડ જોતા હતાં.

મોઢું એક કુંડું હતું, રૂપાળો એમા
છાંડ હતો. રસુ કસુ તો એ કુંડાની પાસે
ધણીક આરામ લેવા બેઠા.

કુંડું જરા બેસુ હતું, તેમા કલાક
કલાક તક પડી હતી, ને એ તકમાંથી
પાણી ટપકતું હતું.

રસુ કસુ કુંડા તરફ તાકી રહ્યાં હતા
ત્યાં અવાજ આવ્યો.

“મિત્રો, સાઈં ધણું કે આજે તમે
અહીં આવીને બેઠા હમણા જ માણી
મારી જગાએ તલુ કુંડું મૂક્યો ને હું કોણ
બધે કયાય જઈ પડીશ જતાં જતાં
તમને મારા મનની થોડી વાત કહેતું
બર્ડ ?”

રસુ કસુને તો ખૂબ નવાઈ લાગી.
કસુ કહે, “અરે ! આ તો કુંડું બોલે
છે !” રસુ—“કુંડાભાઈ, જરૂર, અમારે
તમારી બધી વાત સાંભળવી છે. કહો
બોલો.”

“જુઓ, કેટલાય વર્ષ ઉપર તો હું
જમીનમાં માટી રૂપે નિરાતે પડ્યું હતું.

એક દિવસ એક કુંભાર આવ્યો ને
અમને બોલી, ટોપલામાં ભરી, ગણેશ પર
બેસાડી, પોતાને ઘેર લઈ ગયો.

પછી ત્યાં અમે પલબ્યાં, પુંદાયાં ને
લીસાં લીસાં બન્યા.

પછી કુંભારે તો અમને ચાકડે ચડા-
વ્યા ફરતા ચાકડા ઉપર અમે તો ખૂબ
ફેર ફૂંકી ર્યાં. આમ કરીને કુંભારે
અમારા ઉપર હાથ દાખ્યો ને આમ આમ
કરી અમારે નવો ઘાટ થયો.

મારથી હું કુંડું કહેવાયું.

કુંભારે તો મને નીચે લેતાયું ને મારી
નીચે એક ઠાણુ પાડી મને એક બાણુ
મૂકી દીધું ત્યાં મારા જેવા જ કેટલાંક
કુંડા હતાં

અમે તો ત્યાં સાથે સૂરજના તડકામાં
ખૂબ ખૂબ તપ્યાં. અમારો સાથે ત્યાં
કેલિયા, કુલ્લિઓ વગેરે બીજાં પણ કેટ-
લાંક ભાઈબધ હતા.

અત્યાર સુધી તો બધું ઠીક હતું,
પણ પછી અમારે માથે ખરેખરું સકંટ
આવ્યું. પછી તો અમારે દેવતામાં તપવું
પડ્યું. ત્યાં અમે એટલા તપ્યાં, એટલા
તપ્યા કે રાતાચોળ બની ગયા.

એક દિવસ આ બગીચાવાળા શેઠ
જાતે આવ્યા અને કેટલાંક કુંડા પસંદ
કરવા લાગ્યા. તેમને હું ખાસ પસંદ
પડ્યું. તે દિવસથી હું આ જગાએ
આવીને બેઠું હતું.

ઘણાં વરસ વીતી ગયાં.

વરસાદની ઝાડીઓમાં ને ઉનાળાની સખ્ત ગરમીમાં ને ફેટલાય શિયાળાની ઠંડીમાં હું અહીં જ ઉભું રહ્યું હતું. ફેટલાય છાંડને મેં સંભાળથી ઉછેર્યાં હતાં.

પણ હવે હું જૂનું થઈ ગયું, એટલે....

કુંડું આંગળ બોલતું હતું ત્યાં માળી આવ્યો. તેણે એ જૂનું કુંડું ખસેડીને તેની જગાએ એક નાનું નવું કુંડું મૂકી દીધું, ને એ પેલા જૂના કુંડાને ઉપાડી ચાલ્યો ગયો.

પીંપર

એક હતી પીંપર. એને હતું થડ ને થડને હતી ઠાળીઓ. ઠાળીએ ઠાળીએ પાંદડાં હતાં ને પાંદડે પાંદડે પેપડીઓ આવતી.

પીંપર અમારી નિશાળની પાસે જ હતી. પહેલાં તો નાની હતી. એના ઉપર અમે ચઢતા ને એની ઠાળે લટકી હીથકતા.

પછી પીંપર મોટી થઈ. થડ જાડું થયું ને ઠાળો જાડી થઈ. અમે પણ એ વરએ મોટા થયા.

ઠાળો ઉંચી થઈ એટલે અમે ઘોડી થતા ને ઘોડીએ ચડી ઠાળે ચઢતા.

થડ જાડું થયું ને ણાથમાં આવતું બંધ થયું. થડ ઉપરના ખાડા ખડીઆમાં આંગળા ભરાવી માડ માંડ ઉપર ચડતા.

અગાડું લઘુતર પુરું થયું ને અમે જીલ્લો બિયાળે ગયા. જીલ્લો નિશાળમાં

બેઠા બેઠા પીંપર ઘણીએ સાંભરે, પણ તે તો દૂર રહી.

નિશાળે જતાં આવતા પીંપર પાસેથી નીકળીએ ને એની સામે જોતા જઈએ.

અમે અંધેજી લાલુતા હતા ને અમને થતું હતું કે હવે અમારાથી પીંપરે ન ચડાય, અમારાથી પીંપરે ન લટકાય. પણ પીંપરના મનમાં એવું કાંઈ નહોતું, હજી એ એ તો અમને પાંદડાં હલાવી પાસે બોલાવતી હતી અને નમેલી ઠાળો જાણે કે અમને કહેતી હતી: 'આ બીજાએ ઉપર ચઢે છે ત્યારે તમે ચ ચઢોને.'

નાનાં છોકરાં પીંપર નીચે રમતાં હતા ને એ જોઈને અમને અમારી રમતો યાદ આવતી.

પીંપરને છાંયે અમે બહુ રમેલા. પીંપરના પંપુકાં અમે બહુ કરેલાં. પીંપરનાં કુણાં પાંદડાં ખૂબ ચાવેલાં ને એની પેપડીઓ તો ગજવાં ભરી ભરીને ખાધેલાં.

પછી તો અમે ગામ છોડી પરગામ ગયા ને હું તો સુબધ ગયો ને બી.એ. થયો. રામજી આફ્રિકા ગયો ને વેપારી થયો. બિન્તુ અડધું ભણી ઉઠી ગયો ને કોકને ત્યાં કારકૂન રહ્યો. પછી તેણે અમારા જ ગામમા દુકાન કાઢી.

એકવાર અમે બધા એક જ મહિનામાં અમારા ગામમાં ભેળા થયા હતા. બધાને અમારી પીંપર સાંભરી. સૌ એવડા મોટા થએલા ને પીંપરે જીવને શી રીતે રમાય ?

અમે અજવાળી રાતે પીંપરે ગયા ને તેની ઉપર ચડયા. રાતના ચાર વાગ્યા સુધી એના ઉપર બેસીને એક બીભાની વાતો સાંભળ્યા કરી.

સારું હતું કે નિશાળ ને પીંપર ગામગહાર હતા. રાતે ત્યાંથી કોઈ નીકળ્યું હોત તો નીકળનાર નવાઈ પામત.

કોણ જાણે કેમ પણ માસ્તર કરતા ય પીંપર અમને બહુ સાંભરતી. માસ્તર ભારતા એટલે ન જાણતા, પણ પીંપર સાથે રમતા એટલે વધારે સાંભરતી.

સાચે જ કહું છું કે હું તો કયાક પીંપરને જાણું એટલે મારી પીંપર સાંભરે. પાનખર ઋતુ આવતી ને પાકે પાકું ખરી જઈ. વસંત આવતી ને નવી નવી કુંપળા આવતી, એ તો ઋતુએ ઋતુએ સાંભરે જ છે. કયાક પક્ષીના માળા એઈ

ત્યા મારી પીંપર પરના માળા સાંભરતા. ઉપર ચડી પક્ષીઓનાં ઈંડા ભેતા એ પણ સાંભરતું

એકવાર હું યુગાર્ધથી મારે ગામ આવ્યો બીજે જ દિ હરવાને પહોંચે હું મારી પીંપર ભેવા નીકળ્યો પોતાની બા કે માશી કે મામીને મોટી ઉમરનો માણસ મળવા જાય એમ જ નીકળ્યો.

હ મેશ તો પીંપર આપેથી કળાતી. આજે તે ન દેખાઈ. મને થયું, ‘રસ્તો તો નથી ભુલ્યો ને ?’ પણ નિશાળ તો તેની તે જ હતી. અને નિશાળ હતી, પણ પીંપર ન હતી પીંપરની જગાએ પાથરેલી રેતી હતી. જાણે કોઈ માણસ મરી ગયું હોય એટલું બધું મને લાગ્યું !

માસ્તરને પૂછ્યું, “ અહીં એક પીંપર હતી ને ? ”

નવો માસ્તર કહે, “ ભાઈ, એ તો મોટા સાહેબે કધાવી નાખી. સાહેબ કહે છોકરા એના ઉપર બહુ ચડે છે ને જલ્લવામા કયાન આપતા નથી એટલે કધાવી નાખે. ”

મને થયું, ‘ અરેરે છોકરાઓનો વિચારો ગયો, રમવાનું ઠેકાણું ગયું, બેસીને હીલીંગા કરવાનું બેસણું ગયું, હીંચકવાનો હીંચકો ગયો, અપરપાર થયુડા ગયા !

ગિજુબાઈ

હલકામાં હલકી ધાતુ કય ?

ઉપરના સવાતનો જવાબ તમે તરત આપશે કે 'એદ્યુમિનિયમ' પરંતુ ના, એદ્યુમિનિયમ કરતાં પણ બીજાં સાત ધાતુનાં દ્રવ્યો છે કે જે વજનમાં હલકાં છે તેમાંનું એક દ્રવ્ય છે તેને વેનાનિકે 'લીથીયમ' એવું નામ આપે છે. તેનું વજન પાણી કરતાં અડધું હોય છે અને તે બુચના લાકડાની પેઠે પાણી પર તરે છે.

આપણે યુગ 'લોખંડ યુગ' કહેવાય છે, ઠારણ કે અનેક અનેક વસ્તુઓ લોખંડની બનેલી આપણે બેઠાં બેઠાં લોખંડ વિના આજે આપણે સુધારે અટકી પડે, પણ વિજ્ઞાન આગળ વધે છે અને આપણને કહે છે કે હવે પછીનો જમાનો વજનમાં હલકી એવી મિશ્ર ધાતુઓનો આવશે. આજે રેલ્વે, એરોપ્લેન વિગેરે સર્વ સ્થળે વજનદાર વસ્તુઓ વપરાય છે તેને બદલે જેમ બને તેમ હલકા વજનની પણ ટકાઉ વસ્તુઓ કેવી રીતે બને તેની શોધ બોળ કરવાને માટે વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ પ્રયોગ કર્યા કરે છે આથી ખર્ચનો ઘણો ખચાવ થશે.

એદ્યુમિનિયમ ધાતુ વજનમાં હલકી ખરી; પરંતુ તેનું મિશ્રણ વળી એથી પણ હલકું અને લોખંડ જેવું ટકાઉ થાય છે એવા પ્રયોગો થયા છે.

ઉપર સાત હલકાં મિશ્રણ દ્રવ્યો કહ્યાં તેમનાં નામ સ્ટ્રોન્ટીયમ, બેરીલીયમ, મેગ્નેશીયમ, કેલ્શીયમ, સોડીયમ, પોટે-

શીયમ, અને લીથીયમ. એમાંના છેલ્લાં ત્રણ પાણી કરતાં હલકાં હોય છે.

ઉપરનાં સઘળાં બંને નકામા જેવાં હોય છે એટલે કે વ્યવહારના પદાર્થો તરીકે નકામા હોય છે કારણ કે તે જાગી જાય તેવા, કટાઈ જાય તેવાં, ઝોગળી જાય તેવાં કે અતિથય નરમ હોય છે.

તેમ છતાં પણ 'ધાતુઓમાં તેમનું' મિશ્રણ જ્યારે થાય છે ત્યારે તો તે ખરેખરા ઉપયોગી થઈ પડે છે. મેગ્નેશીયમનું મિશ્રણ તો વ્યવહારમાં ઘણું વપરાય છે, ખારવાળા કૂવામાંથી તેનું પાણી પંપથી ઉલેંચી તેમાંથી મેગ્નેશીયમ મેળવે છે. એ એક વર્ષથી તે 'શોધાયણ' છે પણ મિશ્રણ તરીકે વાપરવાની શોધ હાલમાં જ થઈ છે.

લાકડા કરતા મેગ્નેશીયમ જરા ભારે હોય છે; પણ તે નરમ પોલાઈ જેવું સખત છે. નીકલ નામની ધાતુ કરતાં ૭૦ ઘણું વધારે જથ્થામાં, તાંબા કરતાં ૨૦૦ ગણું જડે છે અને લોખંડ અને એદ્યુમિનિયમની ખરેખરી કરે છે.

મેગ્નેશીયમમાં થોડું એદ્યુમિનિયમ, મેંગેનીઝ, તાણુ, જસત, કલાઈ વગેરે ઝોગળવામાં આવે છે ત્યારે તે ઘણું જ સખત થાય છે અને વળી વજનમાં તદ્દન હલકું હોય છે.

હવે આ નવાં દ્રવ્યોનો વ્યવહારમાં કેવો ઉપયોગ થાય છે તે બેઠાં.

બીની જાખતો હવે નવીન દિગ્દર્શ

વિચારમાં લેવાય છે. છેલ્લા વીસ વર્ષોમાં વિજ્ઞાન ધણું જ આગળ વધ્યું છે

મોટરોમાં, વિમાનોમાં અને બીજાં માદામાં વજન ઘણી જ અડચણ કરે છે. એક ક્યુબીક ઈંચ જે સ્થળે માત્ર હાલ જવામાં જેમ જોછા વજનવાળી પદ્ધતિ ટકાઉ વસ્તુઓ બની શકે તેમ ફાયરફાઈર છે.

આપણે ત્યાં મહેમાન, પરોણાને માટે બારે ખુરશી ઉચકીને લાવવા કરતાં જો એક આગળીથી ઉંચકી શકાય તેવા હલકાવજન વાળી પદ્ધતિ ટકાઉ ખુરશી મળી આવે તો વ્યવહારમાં ઘણી જ ઉપયોગી થઈ પડે. તેણે જ એરોપ્લેન વિગેરેમાં સમજવું. ખર્ચના ઘણા બચાવ થાય. વળી હલકું વજન હોય તો અડધ ઘણીજ વધે.

અત્યાર સુધી આપણે માનતા હતા કે બારે વસ્તુ વધારે ટકાઉ; પરંતુ તે હવે ખોટું કરે છે. હવે તો હલકી વસ્તુઓ વિજ્ઞાનથી વધારે ટકાઉ બને છે.

એન્સિયમ પછી 'બેરીલીયમ' આ-

વે છે. પરંતુ તેને શોધતા ઘણું ખર્ચ આવે છે એક અંક પરથી બીજા અંક પર જવાના રોકેટ-હવાઈઓ બનાવવા માટે તે ઉપયોગી છે.

વિજ્ઞાનના આ જમાનામાં આ પ્રમાણે શોધખોળ ચાલી રહી છે. વળી નવી પચીસીમાં કેટલીએ શોધખોળ થશે તેની કલ્પના પણ અત્યારે આવી શકે તેમ નથી. જેમ વધારે શોધખોળો થશે તેમ મનુષ્ય-જાતને કામ કરવાનું જોઈએ આવશે અને તેને બદલે ઘણા જ બધું કામ કર્યા કરશે. મનુષ્યને તો માત્ર દેખરેખજ રાખવાનું કામ

આપણી અત્યારની શોધખોળો હવે પછીના જમાનામાં ઘણીજ હલકી ગણાશે. વરાળચક્ત્રની આગગાદી વખણાતી હતી, પરંતુ તેની જગ્યા હવે ડીઝલકારે કે વિજળીની આગગાદીએ લીધી તેમજ બીજી ઘણી શોધખોળનું સમજવું.

સાદા પાંચ મીટર મનુષ્ય શું શું નહિ કરે !!! ગણપતરામ મ. ભટ્ટ
જી. એ.

ત્રીજી ભાખરી !

મગન પોતાને બહુ હોશિયાર કહેવડાવતો. એક દિવસ એના નાના ભાઈ વતુ પાસે બે ભાખરી હતી. મગન કહે, "વતુ, આ તો ત્રણ ભાખરી છે." વતુ કહે, "ના બે છે" મગન કહે, "ના એ ત્રણ છે આ એક અને આ બે બે અને એક બરોબર ત્રણ" આથી વતુ ખિન્ન થયો.

ઘેર જઈ બાપુને કહી દીધું "બાપુ, બાપુ, મને મગન ખીજવે છે. મારી પાસે બે ભાખરી છે અને એ કહે છે ત્રણ છે આમ જેનેતેને એ ખોટી રીતે ખીજવે છે."

બાપુ એ કહ્યું, "હીક, તું બેસ હું એને પૂછું છું. મગન અહિં આવને જો આ કેટલી ભાખરી છે ? બે કે ત્રણ ? મગન કહે, ત્રણ બાપુ, "બાપુ કહે "હીક ત્યારે ઉભો રહે વતુ ? હો આ એક હું આ અને બીજી કમળાને "આપ" મગન હવે અહિં જો ત્રીજી રહી તે હું આ" મગન શું લે ? હોય ત્યારે ના ? એ એવો તો ભોટાખરો કે ફરીથી ખીજવે એવી રીતે ચીડવવાનું જ જુલો ગયો નિશ્ચયન ખરેખર

“ ગુણ સુન્દરી ” બાલવિભાગ

અત્રી ચન્દ્રશંકર મણિશંકર ભટ્ટ
C/o હુદાશ્યામિત્ર પ્રેમ, વડોદરા.

વર્ષ ૩ . અંક ૭

પ્રસ્તાવ ૩

જુલાઈ . ૧૯૩૩

ચાંદો ને સૂરજ

(કાત-કટાવ)

એક દિવસે ચાંદો ને સૂરજ
રમના રમતા વઢી પડયા,
બળિયા બેઠે આવ્યા બયોબય
વાળ્યા એકે નહિ વળ્યા.

એ ટાણે નિજ નિજની નારી
મા સંતાડી ઉભી રહી,
લાજને છુંબટે નહિ લડવા
સ્વામીને આજેવ કરી રહી,

એર ઉપર આવેલા બેઠા
એકે અળગા થયા નહિ,
માનસમ ચવાની બહીકે
પાછાં પગલાં સર્વાં નહિ.

સૂરજ હા હા એ ચાંદાની
ઢોળી માહા નવસરની
માળાના મણકા વેરાયા
વિણ્યા ને વિણાય નહિ ।

કોધાયુક્ત વધેને પછી ભાવ
આવીને આસન બેઠા,
અમિત થઇ ચશી થયને પોદયા
પંદર દહાડે બેઠા થયા.

પ્રાણશંકર ઉપાધ્યાય

બદમાશ કોણ ?

એક મોટા જંગલમાં ધમાલ થઇ રહી હતી. પશુ અને પક્ષીઓ ઢોડધામ કરી રહ્યા હતાં. હું તો એરોપ્લેનમાં ઉંચે ઉડતો હતો. નીચે દ્રષ્ટિ કરતા જનાવરાની ધમાલ નજરે પડી. જંગલમાં ઉત્સવ થઇ રહ્યો જાણી મને આશ્ચર્ય થયું. મેં એરોપ્લેન નીચે ઉતાર્યું.

ચોરેક દૂર વડની ઘટા નીચે એક ટોણું જામ્યું હતું. હું તે દિશામાં ગયો. સૌથી મોખરે બે હાથીઓ ઉભા હતાં. તેમની લાંબી સૂઠ આમતેમ હાલતી હતી. તેમના અણીદાર ધોળા દાંત સુંકર ભગતા હતા. મને ભેઠ હાથીઓએ માથું નીચું નમાવ્યું ને સૂંઢ ઉંચી કરી. આવી રીતે તેમણે મને માન આપ્યું.

મેં પૂછ્યું, “ ગજરાજ, આ બધી શી ધમાલ છે ? ”

હાથીએ ઉત્તર આપ્યો “ પશુ અને પક્ષીઓની ગોળમેળ પંચિદ ભરાઇ છે. અત્યાર સુધી તેમની વચ્ચે ખુનખાર લડાઇ થતી હતી; પણ અત્યારનો વનને રાજા ધનમેધ સિંહ બહુજ દયાળુ છે. તે સલાહ કરવા માગે છે. ”

“ હું સલામાં જઇ શકું કે ? ” મેં પૂછ્યું.

“ હા હા. અમારે એક માણસની જરૂર તો છે. ”

હાથી મને ટોળા ભણી લઇ ગયો. ત્યાં જઇ સિંહ સાથે તેણે કંઈ વાટાઘાટ કરી.

સિંહે મને કહ્યું. “ તમને અમારી સલાહના પ્રમુખ નિમવામાં આવે છે. ”

મેં ખુશીથી હા પાડી.

એક ઉંચા પથર ઉપર હું બેઠો. એક બાલુ બધી જાતનાં પક્ષીઓ બેઠા. ખીલ જાણુ જંગલનાં સર્વ જનાવર આવી ખડા થયા.

સલાતું કામકાજ શરૂ થયું. પક્ષી-ઓનો રાજા કેને નિમવો તેની તકરાર ઉભી થઇ. આમાચીડ્રીયું રાજા થવા ઉમેદવારી કરવા લાગ્યું આઘી ગીધભાઇ ઉરકેસયા ને આગળ આવી બેઠ્યા.

“ પ્રમુખ સાહેબ, આમાચીડ્રીયું પક્ષી નથી; કારણ પક્ષીઓ ઈંડાં મૂકે છે પણ તે નથી મૂકતું. પક્ષીઓ માળો ખાંધે છે, પણ તે કદિ નથી ખાધતું. બોલો ત્યારે તે પક્ષી શી રીતે ? તેને પક્ષીઓના રાજા થવાનો હક શો ? રાજા તો હું ચઇશ. ”

મને ચંકા થઇ. ત્યારે આમાચીડ્રીયું કયા વર્ગનું ? તે પ્રાણી કહેવાય કે પક્ષી

કહેવાય ? ” એ પ્રાણીના રાજ સિંહને પૂછ્યું.

“ ઘનમેઘ, ઘનમેઘ, આ આમાચીડીયું તમારા વર્ગનું છે ? ” વનરાજે મોટી વાળવાળી ડોક હલાવતા ઉત્તર આપ્યો, “ ના રે ના, એ તો ઉડે છે. એને પાખો છે. તે પશુ નથી, તે અમારા વર્ગમાં નથી. ”

આમાચીડીયું આવું હડહડતું અપમાન થતું જોઈ સળગી ઉઠ્યું. તે ધુવા-ધુવા થઈ ગયું ને મોટી પાખો ફરકાવતું ઉડી ગયું. રીસમાં અને રીઝમાં ભાઈ-સાહેબ સલા છોડી નાસી ગયા.

પછી સલાતું કામકાજ ચરૂ થયું બધાની સંસતિથી પ્રાણીના રાજ તરીકે ઘનમેઘસિંહ નિભાયો. ને પક્ષીઓના રાજ તરીકે ધવલ નામનો ગરૂડ ચૂંટાયો. ને એક શરત અમલમાં આણી. ધવલ ગરૂડ રાજ સિંહને ફળફૂલ ને મેવો ભેટ મોકલાવે. આવી રીતે પશુ અને પક્ષીઓ સપીને રહે કેાઈ કેાઈને રંભડે નહિ.

સલા ગરખાસ્ત થઈ, હું તો એરો-પ્લેન તરફ વળ્યો ત્યાં સિંહ કાળ ભરતો આવી પહોંચ્યો અને મને કહેવા લાગ્યો

“ તમારૂં સરનામું કહો, અમારી બીજી સલાઓ ભરાય ત્યારે તમને બોલાવીશું. તમે અમારી મગાઓના કાપમના પ્રમુખ છો. ”

મેં મારૂં સરનામું આપ્યું, પછી સિંહ અને હું છૂટા પડ્યા

હવે પેકું આમાચીડીયું મનમાં ને મનમાં બળી રહ્યું. તેણે પોતાના સગા બીજાં આમાચીડીયાને એકલા કર્યા બધાએ એકલા મળી નહીં કર્યું કે પશુ

અને પક્ષીઓ વચ્ચે વિશેષ પેઠા કરવો અપમાનનો બકલો તો લેવો જ. કુશાગ્ર નામના આમચીડીયાને યુક્તિઓ ચોધી કહાડવાતું કામ સોંપ્યું.

એક દિવસની વાત. સૂર્ય ઉગ્યો હતો ને જંગલમાં ફર ફર આવતા પવનથી ઝાઝા હાલી રહ્યા હતાં એક મોટું બગલું પીઠ ઉપર ફળફૂલ ને મેવા લઈ ઉડતું હતું. તે સિંહને ભેટ આપવા જતું હતું આખી રાત ભગી ભગીને સિંહ યાક્યો હતો તે શુક્રામા ઘોરતો હતો કુશાગ્રે જોયું કે તક સારી છે તે શુક્રામા સત્તાઈ પેકું.

બગલું ભેટ લઈ શુક્રામા દ્વાર પાસે આવી પહોંચ્યું.

“ વનગાજાધિરાજ બહાર આવો ધવલગરૂડ તરફથી હું ભેટ લઈ આવું છું ” સિંહ તો ઉઘડતો હતો. તે કયાથી ચાલ્યો કે જવાબ આપે ? પણ કુશાગ્રે ઘેરા અવાજે જવાબ આપ્યો

“ અથ જાવ હરામખોર તમારો દગ કહોવાયલા હોય છે, કડવા હોય છે, કાચા હોય છે મારે તે કંચેથી ના જોખું. મારે અપમાન થયું છે ”

બગલું તો વીણે મોઝે પાછું ફર્યું.

ધવલગરૂડ વિચારમાં પડી ગયું કે સિંહ ભેટ પાછી કેમ મોકલી?

એક દિવસ સિંહનો નોકર હામી આવ્યો જતો હતો. તેની પીઠ ઉપર ગરૂડને મોકલવાની ભેટના પદાર્થ હતા. ગરૂડ તે વખતે બહાર ગયું હતું. કુશાગ્રે તો આવી તક ચોધતું જ હતું. તે તેના માળામાં ભરાઈ બેઠું

હાથી ધીમે ધીમે ગરૂના માળા આગળ આવી પહોંચ્યો. “ગરૂડરાજ, ગરૂડરાજ, તમારા મિત્ર સિંહની હોટ સ્વીકારો.”

“પાછો જા, પાછો જા, તેણે ખરાબ માંસ ખાઈ હું તો મરવા પડ્યો. મારે હવેથી એ ના ભેઈએ.”

હાથીભાઈ તો પાછા ફર્યો.

કુશાએ યુક્તિ અજમાવી. આથી ગરૂડ અને સિંહ વિચારમાં પડી ગયા. ઘનમેઘસિંહ તો ખરેખર ચીંઢાયો. ગરૂડ બહુજ ક્લિત્તીર થયું. લડાઈ થશે એવી તેને ઓક લાગી.

પછી ધવલ ગરૂડ સિંહ પાસે જવા તૈયાર થયું. રસ્તામાં સામીજ ઘનમેઘસિંહ મળ્યો.

“સિંહરાજ, મારા ગરીબનો વાક માફ કરો. મારી હોટ પાછી કેમ મોકલાવો છો ?” ગરૂડ પૂછે લાગી બોલ્યો.

“હટ્ટ હુઆ, તુંજ મારી હોટ પાછી કેલે છે. તેં વળી કેલિ’ મને હોટ મોકલાવી ?” સિંહ તો લાલચોળ થઈ ગયો.

ગરૂડ ગળગળું થઈ ગયું.

“મેં કલિ તમારી હોટ પાછી નથી મોકલાવી હું તો હરદેજ તમને હોટ મોકલાવુ છું.”

“તો મેં કલિ પણ તારી હોટ પાછી નથી મોકલાવી” સિંહ બોલ્યો.

“ત્યારે આનો અર્થ શો ?” ગરૂડ વિચારમાં પડી ગયું. “આ કોઈ બદમાશનું કામ છે.”

પછી બન્ને મિત્રોએ વાતચીત કરી.

“કાલે સભા બોલાવીએ. ને બદમાશને શોધી કઢાડીએ.” સિંહે કહ્યું.

બીજે દિવસે ગંભીર સભા એકઠી થઈ. કપૂતર મને સંદેશો આપી ગયું હતું. એટલે હું પણ સભામાં હાજર થયો હતો. પક્ષીઓ આવ્યાં. પણ પણ આવ્યાં. સિંહે મને બધો હકીકત જણાવી. પછી એ મોટા સાદે બહાર કહ્યું.

“પક્ષીઓ અને પ્રાણીઓ, જંગલમાં એક બદમાશ પેદા થયો છે તે તમારી વચ્ચેની મિત્રતા તોડાવવા માગે છે, જે કોઈ આ બદમાશને શોધી કઢાડશે તેને જંગલનો દિવાન નિમવામા આવશે.

મિંહે બધા સામુ - જોયું. પણ કોઈ ડિકેકટીવ તરીકે આગળ ના આવ્યું. છેવટે મિંહ ગર્જના કરતો બોલ્યો.

“આપણી મિત્રતા કાયમ રહેશે. લાલેને બદમાશ લડાઈ કરાવવા માગે; પણ હું તેમ નહિ કરું.”

પણ અને પક્ષીઓ આનન્દ પામી વિખરાઈ ગયા.

હું પણ ઘેર પાછો ફર્યો.

હવે તો કુશાજ વધુ ને વધુ બળવા લાગ્યું. તેનો વિચાર તો પણ અને પક્ષીઓ વચ્ચે વિરોધ જગાવવાનો હતો. તે માટે તે બધી નીચ યુક્તિઓ કરતું હતું. તેના કાવાકાવા વચ્ચે જતા હતા, હવે તેણે એક બીજી યુક્તિ અજમાવવાનો વિચાર કર્યો.

એક વાર સિંહ અને ગરૂડ જંગલમાં ફરવા નીકળ્યા છે. ત્યાં કુશાજ બધું મહોર્યું.

“ઘનમેઘ ને ધવલ, મેં બદમાશને શોધી કઢાડ્યો છે.”

“અહુજ સારી વાત.” ધવલે ખુશ થઈ જવાળ વાળ્યો.

“ મને તેનું નામ કહે હું તેને સીધો
કરું, ઠાર કરું, કચરી નાખુ. ” સિંહ
ઉતાવળો થતો બોલ્યો.

“ હું કહું ખરું, પણ ખાનગી રીતે.
વારાકરતી ખન્નેને કહીશ ” કુશાભ
બોલ્યું.

ગરૂડ અને કુશાભ જરાક આઘા ગયા
કુશાભે મરૂંડના કાનમા જઈ કહ્યું. “હુ....
હુ....હુ....હુ ”

તરતજ કુશાભ આમાચીડીયું સિંહ
પાસે જઈ ઉભું ને તેને કહેવા લાગ્યું.

“ ખાનગી વાત છે. કેમને કહેશે
નહિ ”

“ હા, હા, બેઠા જલદી કર. ” સિંહે
કહ્યું.

“ બસ, એ તો મેં ગરૂડને વાત કરી
છે. તે તમને કહેશે ” આમ બોલી
કુશાભ ઉઠી ગયું આમાચીડીએ કેમને
કશી વાત કહી નહોતી !

પછો સિંહે ગરૂડને પૂછ્યું.

“ બેઠા, તને કુશાભે શી વાત કરી ? ”

“ મને કશું કહ્યું નથી તમારે મને
બદમાશનું નામ કહેવાનું છે. ” ગરૂડે
કહ્યું આથી સિંહ ચીદાઈ ગયો ક્રોધથી
તે ગર્જના કરવા લાગ્યો. બધું જંગલ
ગાજી રહ્યું ગરૂડ તો ચરચરી ઉઠ્યું.

“ બદમાશ, તું જ ચોર છે સાત જિવ
સની મહેતલ આપું છું. સાચી વાત
કહી જાણે. નહિતર તારું મોત સમજી
લેજે ” એમ કહી સિંહ પૂંછડું વિઝતો
બોલ્યો ગયો.

ગરૂડ વિભાસજીમા પડી ગયું. તે
પોતાને માળે આવ્યું. અફસોસમા તે
નિશાસા નાખવા લાગ્યું. તેને આશ્વાસન

આપવા બીજા પશુઓ એકત્ર થયાં.
બધા ટોળે મળી એક સરોવરને કિનારે
બેઠા એટલામા કુશાભ ત્યા ઉડતું આવી
પહોંચ્યું.

“ અરે મિત્રો ! ઉઠો ! નાસો !
લાગો ! ઘનમેષસિંહ મોટી ફાજ લઈ
ધવલ મરૂંડને મારવા આવે છે “ કુશાભ
હાકતા હાકતા બોલ્યું.

“ શું આ સાચી વાત છે ? ગરૂડે
ગભરાઈને પૂછ્યું

“ હા હા હા. ” એમ બોલી
આમાચીડીયું ઉઠી ગયું

ગરૂડને લડાઈના વાવડ સાચા ના
લાગ્યા. તેણે સમડીને બોલાવીને કહ્યું.

“ સમડીબાઈ, સમડીબાઈ, તમે બહુ-
જ ઉચા ઉડો છો તમારી નજર બહુજ
તીક્ષ્ણ છે તમારી અડપ બહુ ભારે છે.
જાન, અડપથી ઉડો ને સિંહની શૂકા
આગળ જઈ લડાઈની ખાતમી લઈ
આવો. ”

સમડીબાઈ તો ઉડ્યા.

ને થોડીકવારમા શૂકા આગળ આવી
પહોંચ્યા. ત્યા સિંહ બેઠો છે તેની આગળ
કુશાભ બેઠું છે ને બોલે છે.

“ ઘનમેષ રાજા શું ઉઠ્યા છો ? બધા
પશુઓ સરોવર કિનારે એકત્ર થયા છે.
તમને ઠાર મારવાની પેશી કરી રહ્યાં છે ”

આમ આમાચીડીયું બોલ્યું. સમડીએ
તે કાનોકાન સાંભળ્યું. તે સમજી ગઈ કે
કુશાભ સિંહના કાન લાંબેરે છે, તેને
લડાઈ કરવા ઉશ્કેરે છે

સમડી પાછી ઉડી, ઘડીકવારમા
ગરૂડ કને આવી ઉભી, ગરૂડને અધથી
ધતિ સુધીની બધી વાત કહી

ગરૂડને વહેમ પડ્યો કે આમાં કંઈ ભેદ છે. આમાચીડીયું જ હુઆયું છે. તેના જ બધાં કારસ્થાન છે, તે જ બદમાશ છે. ધનલ ગરૂડ સાવધ થયું ને સિંહની શુદ્ધ બાણી ઉડ્યું.

સિંહ તો શુદ્ધમા પડ્યો હતો. ત્યાં ગરૂડ આવી પહોંચ્યું. તરતજ તેને પગે લાગી કહેવા લાગ્યું, “મિત્ર વનરાજ, બદમાશને મેં શોધી કહાડ્યો છે. ઝાલે હું તમને ભેટ મોકલીશ. તે વખતે તમે શુદ્ધમા હાજર રહેજો. પણ ઉંઘી ગયાનો ડાળ કરી પડી રહેજો, પછી શું બને છે તે ધ્યાન રાખજો. તમને તરત માલમ પડશે કે બદમાશ કોણ છે.”

સિંહે હા પાડી.

બીજે દિવસે ગરૂડે બગલાની પીઠ

ઉપર ફળફૂલ મોકલાવ્યા. કુશાચે આ બેઠું. તે તરતજ બંધને સિંહની શુદ્ધમા સંભાળ મેડું.

બગલું ભેટ લઈ આવી પહોંચ્યું.

“વનરાજ, દાર ખોલો, ગરૂડ તરફથી ભેટ લાવું છું.” ત્યાં કુશાચે ઘેરા અવાજે કહ્યું. “હવે અમે મિત્ર નહિ, ભેટ ના બેઠાં. ગરૂડને કહે કે લડાઈની તૈયારી કરે.”

બગલું તો ખાણું ફર્યું.

સિંહે આમાચીડીયાને બોલતું સાંભળ્યું. તે બાણી ગયો કે આ આમાચીડીયાનાં જ બધાં કારસ્થાન છે. તેણે આમાચીડીયા ઉપર તરાપ મારી કુશાચ નીચે પડ્યું.

પછી ઘનમેઘે ગર્જના કરી હાથીને બોલાવ્યો. હાથી આવી પહોંચ્યો.

“સલા બરો. સર્વ પશુઓને બોલાવો. પ્રાણીઓને એકઠાં કરો. આપણા પ્રમુખને બોલાવવા કબૂતરને ઉડાડો. ગરૂડને બોલાવો.” સિંહે હુકમ આપ્યો. સાજના પહોરના ગંગાવર સલા બરાઈ. હું પણ પ્રમુખ તરીકે હાજર થયો હતો. ગરૂડે મને બધી હકીકત ટુંકામાં કહી અને આમાચીડીયાને શિક્ષા કરાવવા કહ્યું.

મેં કહ્યું, “આજથી બધા આમાચીડીયાને પશુ અને પક્ષી સત્યાગ્રહ કરે. કોઈ તેની સાથે બોલ્યો નહિ, ચાલ્યો નહિ, કેઈ કશો વ્યવહાર કર્યો નહિ. તેણે બદમાશી કરી છે. તેની શિક્ષામાં તેનો સર્વ કોઈએ અનાદર કરવો.”

પછી સિંહ બોલ્યો.

“આપણા વચ્ચે લડાઈ ઉત્પન્ન કરાવનાર બદમાશ હવે દૂર થયો છે. કોઈએ કરી ચિંતા કરવી નહિ. આપણી મિત્રતા તોડવા કોઈ સમર્થ નથી.”

સલા પુરી થઈ ને હું હાથીની પીઠ ઉપર બેસી ઘર બાણી પાછો વળ્યો.

તે દિવસથી પક્ષીઓ અને પશુઓ આમાચીડીયાને ધીંલારવા લાગ્યાં. કોઈ તેમની સામે બોલે નહિ; કશો વ્યવહાર કરે નહિ. બધાંએ પૂર્ણ સત્યાગ્રહ આમાચીડીયા પ્રત્યે કર્યો.

આમાચીડીયાં તો હુબતાબજ ગયાં. હવે તો કુશાચ પણ બહુ પરતાવો કરે છે.

આ કારણથી રાતે રાજ આમાચીડીયાં રહે છે. તે અવાજ બહુજ કંઈ અને ભયંકર લાગે છે.

શિવપ્રસાદ ત્રિવેદી

જગત કેમ સુખી નથી ?

[દુનિયાની ઘરઆતના વખતમા જગત તદ્દન સુખી હતુ કેન દિલશીર થયુ નહિ, તેમજ કાષ્ઠ માંદું પડ્યુ નહિ, પણ આ નધુ સાથી થયુ તે નીચેની વાનાથી જણાશે]

જ્યારે દુનિયાને પેઠા થયાને બહુ વર્ષો નહોતા થયાં ત્યારે દુનિયામા સર્વે માણસો બાળક જ હતા તેમા એક નરેન્દ્ર નામનો બાળક હતો. તેની સાથે પરમેશ્વરે એક છાત્રી પણ મોકલી હતી. તેનું નામ નિર્મળા હતું. જ્યારે નિર્મળા નરેન્દ્ર પાસે પહેલીજ વાર આવી ત્યારે તેણે તેની છુંપછીમા એક મોટી પેટી પહેલી જોઈ. તેથી તેણે આશ્ચર્યથી પૂછ્યું. “ નરેન્દ્ર ! આ પેટીમા શુ છે ? ”

“ નિર્મળા ! તે એક ખાનગી બાબત છે અને મને તેને સહિસલામત રાખવા માટે આપવામા આવી છે. માટે તારે એક પણ શબ્દ તેને માટે બોલવો નહિ. હું પણ ભણતો નથી. ” નરેન્દ્રે જવાબ આપ્યો

“ પણ એ તમને કેણે આપી ? અને ક્યાંથી આવી ? ” નિર્મળાએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું

“ તે પણ ખાનગી છે ” નરેન્દ્રે કહ્યું આ ઉપરથી નિર્મળા ઈંદાસ થઈ ગઈ.

“ નિર્મળા ! તેના ઉપર દિલશીર ન થા, ચાલ, આપણે બીજા છોકરાઓ સાથે રમીએ ” નરેન્દ્રે તેને મનાવા માડ્યું.

ચોડાક દિવસ પછી પાછો ફરીથી નિર્મળાએ પ્રશ્ન કર્યો

“ આ પેટી ક્યાંથી આવી હશે ? અને એમા એવું તે શુ હશે ? ”

“ આખો દિવસ પેટીની શુ વાત કર્યા કરે છે ? ચાલ, આપણે બહાર જઈને દ્રાક્ષ અને અંજીરો લેવા કરી રમીએ ” નરેન્દ્રે કહ્યું.

“ મને એ કંઈ ગમતું નથી ” નિર્મળાએ કહ્યું

“ તો હું બહાર જઈ છું ” એમ કહી તે બહાર ગયો

નિર્મળા એકલી બેઠી બેઠી વિચાર કરતી હતી. તેણે પેટી ઉપરનાં ચીતરેલા ચિત્રો ઉપર દ્રષ્ટિ કરી. તેઓ તેને બહુ ઉપાડવાનું મુશ્કેલી ધોય એમ લાગતું હતું. પછી પેટીના નચુકામા દોરકાની ગાંઠ હતી તે ઉઠેલવાને તેણે પ્રયત્ન કર્યો. જો કે તે ઉઠેલે તેમ હતું, પણ તેને પાછી જેવી-ને તેવી કરવાનું કામ મુશ્કેલ હતું. તેણે ઘણીવાર તેના તરફ જોયા કયું અને બાજુ તે ગાંઠને કેવી રીતે બાધવી તે તેને આખર સમજાયું. હવે તેણે ગાંઠ છાત્રી નાખી!

અરે ! આપણા મુખમા હાનિ પહોચા-ડનાર નિર્મળા જ હતી !

આ વખતે નરેન્દ્ર બહારથી આવતો

હતો. નિર્મળાતું ધ્યાન આ વખતે ચેટી ઉપર હટું તેથી નરેન્દ્ર ક્યારે જોની પાછળ આવી ઉભો હતો તેવું તેને જ્ઞાન નહોતું. નરેન્દ્રે જોયું કે નિર્મળા ચેટી ઉઘાડે છે; પણ વિચાર્યું કે ઠીક છે ગધેા ગુન્હો તેને માથે છે. હવે જોવાયે કે ચેટીમાં શું છે ?

ચારે કોર અંધારું છવાઈ ગયું હતું. સૂર્ય પણ વાદળામા સંતાઈ ગયો હતો.

નિર્મળાએ ઠાંકણું ઉઘાડ્યું અને તેમાંથી કેટલાક, અડધાં મનુષ્યના શરીર-વાળાં અને અડધા પક્ષીના શરીરવાળાં જાનવરો અને પક્ષીઓ નીકળ્યાં. તેઓ નીકળ્યાં કે તરતજ તેઓએ નિર્મળા અને નરેન્દ્રને ડાબવા માંડ્યું. બન્ને ધુસ્સો પાડવા લાગ્યા.

પણ પછી હળવે હળવે તેઓ દુનિયાને તેઓની અસર કરવા માટે ચાલ્યા ગયા.

તેઓમાં નીચેના હતા:—

૧ દરેક જાતની મુઠકેલી, ૨ હલકા

વિચાર, ૩ દિલગીરી, ૪ મંદવાડ પ મોત, ૬ તોફાનીપણું.

આ સિવાય બીજાં કેટલાય પક્ષીઓ તેમાંથી નીકળ્યા હતાં; પણ પાછળથી ચેટીમાંથી એક બીલું દેવી પક્ષી નીકળ્યું. તે આવતાની સાથેજ હું પક્ષીમાં પ્રકાશ થયો. તે કોણ હતું ? તે “આશા” હતી. તેણે કહ્યું કે “મારા બાળકો તમારે માટે જ હું આવી છું.”

આ ગધા પક્ષીઓએ ઉઘીને દુનિયામાં ચારે કોર ચોતાની અસર ફેલાવી.

કોઈએ કોઈને દિલગીર ક્યાં તો કોઈએ કોઈની સાથે વેર કરાવ્યું ને એવી રીતે આખી દુનિયામાંથી સુખનો નાશ કર્યો.

જે એ કમનસિખ ચેટી નિર્મળાએ ન ઉઘાડી હોત તો આ બધું ઢાંખ નહોત.

પણ એને એવી બુદ્ધિ ક્યાંથી હોય ?

જ્યાનંદ લક્ષ્મીશંકર દવે

ભર વર્ષ ૧૬

(અગ્રેજ ઉપરથી કાંઈક ફેરફાર સાથે)

જાણો છો ?

વિજળીના દીવા

વિજળીના દીવાની હવે દિન્દુરયાનમા નવાઈ રહી નથી કારણ કે ઘણા ખર્ચા સહેરોમાં તેનો ઉપયોગ સતો આપણે નજરે જોઈએ છીએ

હવે એકજ બટન દાખવાથી દીવો પ્રગટે છે અને તેજ બટનથી દીવો હોલવાઈ પણ જાય છે આથી વિજળીના દીવાને સળગાવવાને માટે દીવાસળીની જરૂર પડતી નથી તેમ તેને હોલવાવાને માટે કોઈ મારવાની પણ તરફી પડતી નથી

પણ હાલ ન્યુયોર્ક માં એ બાબતના એક નિષ્ણાતે એવી ગોઠવ કરી છે કે દીવામળી સળગાવી વિજળીના દીવા પર ધરવાથી તે દીવો પ્રગટ થાય છે અને યુક્ત મારવાથી તે હોલવાઈ પણ જાય છે!

નવનીત દવે

“ ગુણ સુન્દરી ”

બાલવિભાગ

તત્ત્વી : ચન્દ્રશંકર મણિરાકર લાહર
C/o કુશાભામિત્ર પ્રેસ, વડોદરા.

વર્ષ : ૨૦૧૮

પ્રસ્તક ૩

ઓગસ્ટ - ૧૯૩૩

કાણે ગોવાળ તને કીધો ?

કાણે ગોવાળ તને કીધો, કનૈયા ? કાણે ગોવાળ તને કીધો ?
કાણે તને કામળો કીધો, કનૈયા ? કાણે તને કામળો કીધો ?

બહુ યે ગોવાળ અમે ભેળા જગતમાં,
તારા જેવો ન કોઈ દીકો—કનૈયા
ગાયો ચરાવવા બતા સૌ સીમમાં,
દોહી પીતા તને જ દીકો—કનૈયા
અંસી તો બહુ યે બચ્ચે જગતમાં,
તું તો નવાઈનો દીકો—કનૈયા
ગાંઠા થતા બહુ દીકા જગતમાં,
દાણી થતો તને જ દીકો—કનૈયા
કાળા તો બહુ યે દીકા જગતમાં,
કામળગારો તને જ દીકો—કનૈયા
માયો ચરાવે બહુ દીકા જગતમાં,
અમને ચરાવતો તું દીકો—કનૈયા

રમણલાલ પી. શેતી

વાડી માંદલો વણુનો રોપ,
ફૂલ્યો ફૂલ્યો ઘટા ટોપ;
પાને પાને ફૂલ ઉઘડ્યાં,
ફૂલે ફૂલે ઝીંડવાં પડ્યાં.
ઝીંડવાંના તો ઝુમખા-ઢળ્યા,
(ને) કપાસના તો ઢગલા વળ્યા;

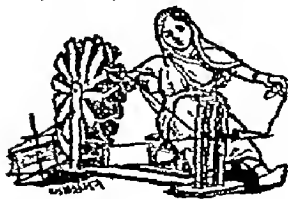
ત્યાર પછીની કાણી કહું,
કપાસમાંથી કાઢ્યું રે
ધોણું ધોણું વાદળ જેવું
ફીણના ફીસોટા જેવું;
પોચું પોચું ગાભા જેવું,
ચરખામાંથી નીકળ્યું તેવું.
કપાસીઆ તો જુદા થયા,
રે મૂકીને અળગા રહ્યા;

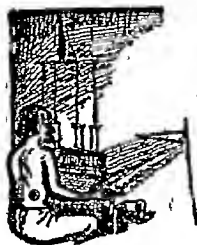
ડાશી માનો રંટીયા,
જાણે મોટો શેઠીઓ.
રડો ને રૂપાળો,
ફરર ફરર ફરતો જાય;
ઘેરં ઘેરં ગાતો જાય,

પછી આવી પીંજણ,
બોલે રૂં રૂં ટૂંડપ.
રના ચુથે ચુથા થાય,
આંટી કીટી કોડી જાય;
તારે તાર જુદા થાય,
પછી એની પુણી થાય.
તકલી સમને કંતાય,
હું થે કાંતું ને ભાઈ થે કંતિ,

પુણીમાંથી તાર થાય.
લાંબા લાંબા વધ્યા જાય,
એક ધારા ચડતા જાય;
ત્રાક માથે લપેટાય,
એની થાય કોકડી.
કિંમત આપે રોકડી,

પછી આળ્યા વણુકર ભાઈ;
 તાણેા કરી પાણી પાય,
 શાળ માથે લીધે જાય.
 “કટ ખા, કટ ખા,
 કટ ખા, કટ ખા;”
 તાણામાંથી વાણેા જાય,
 વાણેા તાણેા વણુકે જાય.
 ઘાટો થાય, આછો થાય,
 જડો થાય, ઝીણો થાય;
 બે થઇને એક થાય,

ખાં પુ જ ની પ ર સા દી.
 દેશની છે આઝાદી,
 ધર્મની છે આખાદી;
 સ્વરાજ્યની છે ગાદી,
 સંસ્કૃતી અને સાદી.
 એવું નામ ખાદી !

ઇશ્વરલાલ કે. જોશી

૬૦૦૦૦

ઇન્દ્રગોપ

૦૦૦૦૦

હું નજીક ગયો અને તેમની સામે જોઈ રહ્યો. ગળું નીચું નમાવી ચટ ચટ તેઓ ઇન્દ્રગોપ નામના જીવડાને ચઢતા હતાં. કબૂતર જેમ રાત્રી જુવાર ચણે તેમ તેઓ ચઢતા હતા. ઢોળાએલાં લાલ મોતીને છોકરા જેમ વીણી વીણીને ખીરસામાં મૂકે તેમ તેઓ લાલ ચટકદાર મખમલી-આને પેટમાં મૂકતા હતા.

તેઓ ગાય બગલા હતા. તેમનું મોઢું ઢોળું અમારા ઘર પછવાડેની ટેકરી ઉપર ઉતર્યું હતું. ક્યારના તેઓ ઇન્દ્રગોપને ચણવાં હતા ગડ કાલે પૂજ વરસાદ પડ્યો હતો. આંખે જમીનમાંથી મખમલીઆં નીકળ્યા હતા. કેમ બાણે વરસાદની સાથે જમીન ઉપર વરસ્યા ન હોય! જેમ રાત્રી ચણાઈઓ વેરાઈ હોય એમ રાત્રા ઇન્દ્રગોપ વેરાયલા પડ્યા હતા. એટલા ધીમે ચાલતા હતા કે દૂરથી આવનારને ન જણાય કે તેઓ પડેલા છે કે ચાલે છે!

હું જોતો હતો ત્યાં તો બાલમંદિરના બાળકો આવ્યા ને ઇન્દ્રગોપને વીણી વીણીને ખીરસામાં નાખવા લાગ્યા. બિચારા ઇન્દ્રગોપને લાગ્યું હશે કે આ વળી કોણ આવ્યા? આયબમંદાના લાકડાને કો શેષબગલાં? પણ એ તો બાલમંદિરના બાળકો હતાં!

તેઓ ઇન્દ્રગોપને નાસ્તા માટે નહોતાં વીણતા. તેઓ માત્ર તેને વારે વારે જોવા અને પાળવા માટે ખીરસામાં નાખતા હતાં. ખીરસામાં જતી વખતે ઇન્દ્રગોપને તો એમજ થતું હશે કે એ ચાલ્યાં ગાય બગલાના પેટમાં. બોલો ‘શ્રી હરિ રામ.’

પણ ત્યાં તો બાળકોનાં ખીરસાની ઉપર ઇન્દ્રગોપ દેખાણા! જીવતા હતા એટલે ચાલીને બહાર આવ્યા ને ધોળા પહેરણો ઉપર કડુના ચાદલા જેમ દેખાણા.

પછી કોઈએ કહ્યું કે “છોકરા, એને આપણે જોવા લઈએ પણ તુરંતજ પાછા મૂકી દઈએ એને ખીરસામાં કાઢી દેવું જ ગમે? બાલો લાઈઓ, એને જમીન પર મૂકી દો.”

સૌ છોકરાએ પેલપેલાના ખીરસામાંથી મખમલીઆ કાઢ્યા ને રકાબીમાં મરીને બાલમંદિરની પાછલી બાજુએ મૂકી આવ્યા.

પછી મું થયું તે તો કોણ બાણે ગાય-બગલા આવીને ખાઈ ગયા હોય તો તે કોણ બાણે અને એની મેળે મરી ગયા હોય કે છૂપાઈ ગયા હોય એ કોણ બાણે.

ગિજુસાહ

અરણી

નાનપણમાં ભેગેલું બૂલારું નથી. અમારા ગામની પોસ્ટ ઓફિસના ચોગા-નમાં અરણીનું ઝાંઝ હતું.

એક વાર એક માણસને મુગો મુંગો તેનાં સૂકાં ડાંખળાને તોડતો એ ભેગો, એ તેને બોલાવ્યો; પણ તે બોલ્યો નહિ. પાછળથી મને માલમ પડ્યું કે એ પોતાના છોકરાના ગળામા ડાંખળાની માળા કરીને પહેરાવવા માટે તે લેતો હતો. વાચનારને આ વાત વિચિત્ર લાગશે; મુંગા મુંગા અરણી લેવાનું સમજશે નહિ, પણ તમે બાળ્યોને કે હજી પણ લોકોમાં વહેમો ધણુ ચાલે છે અને મુંગા મુંગા દવાના ડાંખળા લેવાં એ પણ એક વહેમ જ હોય.

એ કે આપણા જૂના વેદકશાસ્ત્રમાં તો અમુક ઔષધિ મુંગાં મુંગા લેવી એવું પણ લખેલું છે. કેઇ સારા જૂના વેદને પૂછજો. વખતે કાંઈ વાજબી કારણ નીકળે ! અરણીના ઘણાં ઉપયોગ છે, પણ તેમાં બહુ કામનો ઉપયોગ એ છે કે વાઘ કરડે ત્યારે અરણીનો પાલો મીઠું નાખી વાટીને બાંધવો. હવા તો સારી છે અને સાચી પણ હશે, પણ મુરકેલી એ છે કે વાઘ અને અરણી એ બે નજીક નજીક રહેતાં હોય તો જ હવા થઈ શકે.

સીમમાં ફરતા હોઈએ ત્યારે અરણીના કૂલોથી મધમધેલી સીમ નાકને આનંદ આપશે. બારડોલીની લડત વખતે ગુજરાતનાં ક્ષણરૂપ ખેતરોની વાટે ઉભેલી અરણીનાં કૂલોની સુવાસ અમને બહુ મળી હતી.

એકવાર તો અમે ગાદામા બેસી એક

જગાએથી બીજી જગાએ જતા હતા; ધીમે ધીમે ઉગતો ચાંદો પૃથ્વી ઉપર અજવાળું અને વાટે ઉભેલી અરણી ધીમે ધીમે સુવાસ ફેલાવતાં હતાં.

અરણીનાં ફૂલ પાંચ પાંખડીનાં, બહારથી ઢાંકણથી ઢંકાએલ હોય છે. તેમા પુઠેસર અને સીઠેસર હોય છે.

અરણી વિષે આટલી વિગત માંઢ માંઢ હું જાણું છું તો પછી વિશેષ તમને કયાંથી કહું ? એ તો અમે ગામડામાં રહેતા એટલે ઝાડની કંઈક ખબર. બાકી તમે જેઓ જાહેરમાં રહેતાં હશે તેમણે અરણીનું નામ પણ નહિ સાંભળ્યું હોય.

પણ તમારા ઘરમાં કેઇ સંસ્કૃત લખ્યા હોય તો એમને પૂછ્યો તો ખબર પડશે કે અરણીને સંસ્કૃત ભાષામાં અગ્નિમંત કહે છે.

અસહના વખતમાં હીવાસળી નહોતી અને ચક્રમક પણ કેણુ જાણે લોકોને હાથ આપ્યો હોય તો ! એ જૂના વખતના લોકો અરણીનાં બે લાકડાને ઘસીને તેમાંથી અગ્નિ પેદા કરતા ! હજી પણ અરણીમાંથી ઉત્પન્ન કરેલો અગ્નિ પવિત્ર મનાય છે. યજ્ઞના કામમાં આરંભ વખતે યજ્ઞમાન પાસે અરણીનાં લાકડાં, ઘસાળી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરાવે છે, ખેરના લાકડાં માંથી પણ અગ્નિ પેદા કરી શકાય છે. એનો અગ્નિ પણ પવિત્ર લેખાય છે. અરણી, ખેર, ખીજડો, પીંપળો, આકડો, અને ખાખડો એનાં લાકડાંને યજ્ઞકામમા સમિધરૂપે અગ્નિહોત્રી પ્રાણ્યો નાપરે છે.

ગિલ્ડીભાઈ

“ શુભસુન્દરી ” કાર્યાલયમાં મળતાં સુંદર પુસ્તકો

હાસ્યરસિક અને વાર્તા સાહિત્ય

૧ વર્માની વિવિધ વાર્તાઓ “ શુભસુન્દરી ” ના ત્રી ૧૨ સામાન્ય-હાસ્યરસિક મૂ. રૂ. ૨-૦-૦
૨૦ નવકથા વર્માની વાર્તાઓ-સુંદર ચિત્રો સાથે પે. રૂ. ૦-૩-૦

૨ લક્ષ્મીની સાડી “ આઠ સામાન્ય વાર્તાઓ મૂ. રૂ. ૦ ૧૨-૦
૧૧ આશ્ચર્ય ચિત્રો પે. રૂ. ૦-૨-૬

૩ સોળ સુંદર વાર્તાઓ શ્રી. પીપ્પની, શ્રી. જી. જી. રા. શ્રી. સુ. સુ. તના વિવિધ લેખકોની મૂ. રૂ. ૧-૪-૦
(ભાગ બીજો) યશવંતરા, શ્રી. દેસાઈ વિ. સોળ સુંદર કૃતિ વાર્તાઓ પે. રૂ. ૦-૨-૬

૪ ઈર્ષ્યાની આગ કપની સરકારના સમયના શ્રી. પીપ્પની લખેલી મૂ. રૂ. ૧ ૦-૦
દિવોના વિતાર આપત્રી અદ્યુત પ્રેમકથા પે. રૂ. ૦-૨-૬

૫ તૂટેલાં બંધન કવિશ્રી રવીન્દ્રનાથ ટુકડે સામાન્ય મૂ. રૂ. ૦-૬-૦
રાગોરની રચેલી નવલકથા પે. રૂ. ૦-૧-૬

૬ જાલીમ જલસાદ દિ. રની અત્યાચારી શ્રી. અખાલા શાહદા મૂ. રૂ. ૦ ૧૨-૦
રાજાનીય સિધ્ધિ ચર્ચાદ રસ અર્થ નાટક પે. રૂ. ૦-૧-૦

૭ હાથીના કાંત રા. પ્રસિદ્ધ નીકમસ અનાતિમાન પતિની પત્નીને મૂ. રૂ. ૧ ૦-૦
ચેરાકા જેલમા લખેલ યોગ્ય ખર્ચ કાળવડ નાટક પે. રૂ. ૦-૧-૦

૮ ન્યાય રા. પ્રસિદ્ધ નીકમસ સમાજના ન્યાયનો સુંદર મૂ. રૂ. ૦-૧૨-૦
ભીરૂદાસ એટલો એ રથેષ વિગાર આપત્ર નાટક પે. રૂ. ૦-૧-૦

૯ એકે લાખનું ઈનામ શ્રી. નર્મદાચંદ્ર જલમલ શ્રી. રા. રા. વાર્તાઓ મૂ. રૂ. ૦-૨-૦
દિવોના સ્મિત સુંદર સમજ પે. રૂ. ૦-૧-૦

ખાસ લાભ “ શુભસુન્દરી ” ના માફકને આ પુસ્તકો ૨૦ ટકા વગતરથી અપાશે.

મળવાનાં ટેકાણાં

વ્યવસ્થાપક “ શુભસુન્દરી ”, ૧૧૪, ગીરગામ બેંક રોડ, અબાડ, ૪;

અને નવસીતા બુકસેલરો પાસેથી.

ગ્રામીણ સુજ્ઞા

ગ્રામીણ સુજ્ઞા

પૃ. ૨૦

ગ્રામીણ સુજ્ઞા

કાર્યાલય :
૧૧૪ ગીરગામ બેકરોડ,
મુંબઈ ૪.

અંક ૧

૧૯૩૩

૧૯૩૩ - ૪